

ΠΛΑΤΩΝ ΠΟΛΙΤΕΙΑ

ΕΙΣ. ΣΗΜΕΙΩΜΑ - ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ - ΕΡΜ. ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

Ν.Μ. ΣΚΟΥΤΕΡΟΠΟΥΛΟΣ

ΠΟΛΙΣ

ΑΡΧΑΙΟΙ ΦΙΛΟΣΟΦΟΙ

92

διεύθυνση σειράς

ΒΑΣΙΛΗΣ ΚΑΛΦΑΣ

ΠΟΛΙΤΕΙΑ

Οι εκδόσεις ΠΟΛΙΣ ακολουθούν το μονοτονικό σύστημα.
Η υιοθέτηση του πολυτονικού για τη συγκεκριμένη έκδοση
οφείλεται σε επιλογή τού Ν.Μ. Σκουτερόπουλου.

Πολιτεία

⌘

μακέτα εξωφύλλου-σχεδιασμός έκδοσης:

Μαρία Τσουμαχίδου

διόρθωση: Δήμητρα Τουλάτου

στοιχειοθεσία-σελιδοποίηση: Αναστασία Σπανιολέτου

πρώτη έκδοση: Σεπτέμβριος 2002 (2.000 αντίτυπα)

δεύτερη έκδοση: Οκτώβριος 2002 (1.500 αντίτυπα)

τρίτη έκδοση: Δεκέμβριος 2002 (2.000 αντίτυπα)

τέταρτη έκδοση: Μάρτιος 2003 (2.000 αντίτυπα)

πέμπτη έκδοση: Δεκέμβριος 2003 (2.000 αντίτυπα)

έκτη έκδοση: Ιανουάριος 2005 (1.000 αντίτυπα)

έβδομη έκδοση: Αύγουστος 2005 (1.000 αντίτυπα)

όγδοη έκδοση: Νοέμβριος 2005 (1.000 αντίτυπα)

ένατη έκδοση: Φεβρουάριος 2006 (1.000 αντίτυπα)

δέκατη έκδοση: Οκτώβριος 2006 (1.000 αντίτυπα)

ενδέκατη έκδοση: Μάιος 2007 (1.000 αντίτυπα)

© 2002, Ν.Μ. Σκουτερόπουλος και εκδόσεις ΠΟΛΙΣ

Ομήρου 32, 106 72 Αθήνα

τηλ.: 210-36 43 382, 210-36 17 993, fax: 210-36 36 501

e-mail: polis@ath.forthnet.gr

ISBN: 960-8132-71-1

ΠΛΑΤΩΝ

ΠΟΛΙΤΕΙΑ

ΕΙΣ. ΣΗΜΕΙΩΜΑ – ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ – ΕΡΜ. ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ
Ν.Μ. ΣΚΟΥΤΕΡΟΠΟΥΛΟΣ

εκδόσεις ΠΟΛΙΣ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Βασικό στήριγμά μου στη μετάφραση τῆς Πολιτείας (ἡ ὁποία με ἀπασχόλησε ἀπὸ τὶς ἀρχὲς τοῦ 1997 ἕως τὰ τέλη τοῦ 2000) στάθηκε τὸ δίτομο ἐρμηνευτικὸ ὑπόμνημα τοῦ James Adam, The Republic of Plato καί, κατὰ δεύτερο λόγον, οἱ παλαιότερες ἀγγλικὲς μεταφράσεις τῶν F. M. Cornford, P. Shorey, G. M. A. Grube, A. D. Lindsay, οἱ γερμανικὲς τοῦ F. Schleiermacher, τοῦ O. Apelt καὶ τοῦ K. Vretska, ἡ γαλλικὴ τοῦ É. Chambry. Προσπάθησα νὰ διαμορφώσω μιὰ νεοελληνικὴ μετάφραση φυσικὴ καὶ ζωντανή ἀλλὰ συνάμα καὶ ὅσο τὸ δυνατόν πιὸ πιστὴ στὰ οὐσιαστικὰ νοήματα τοῦ πρωτοτύπου. Τὰ πολλὰ ποιητικὰ χωρία, ὁμηρικὰ κυρίως, ποὺ ἀπαντοῦν στὴν Πολιτεία δίνονται κατὰ κανόνα σὲ μεταφράσεις τῶν Ν. Καζαντζάκη – Ι. Θ. Κακριδῆ, τοῦ Δ. Ν. Μαρωνίτη, τοῦ Π. Λεκατσᾶ (ὁρισμένα ἡσιόδεια). — Στόχος μου στὰ Ἑρμηνευτικὰ σημειώματα ἦταν ἀφενὸς νὰ γεφυρωθεῖ —στὸν βαθμὸ ποὺ αὐτὸ εἶναι δυνατόν— τὸ χάσμα ἀνάμεσα στὸ ἀρχαῖο κείμενο καὶ τὸν σημερινὸ ἀναγνώστη μετὰ τὴν παράθεση τῶν ἀπαραίτητων κάθε φορὰ πραγματολογικῶν στοιχείων καὶ ἀφετέρου νὰ καταδειχθοῦν ὁρισμένα χαρακτηριστικὰ σημεία ἐπαφῆς τοῦ πλατωνικοῦ κεμένου μετὰ τὸν νεότερο φιλοσοφικὸ, πολιτικοκοινωνιολογικὸ στοχασμό· ὅπως εἶναι φυσικόν, οἱ ἐπισημάνσεις αὐτὲς δὲν ἦταν δυνατόν νὰ ἀποτελοῦν κάτι περισσότερο ἀπὸ ἀπλῶς ἐνδιαφέρουσες πρῶτες κινήσεις. — Θὰ ἤθελα νὰ εὐχαριστήσω θερμὰ τὴν Ἀμερικανικὴ Σχολὴ Κλασικῶν Σπουδῶν (καὶ ἰδιαίτερος τὴν κυρία Ἑλισάβετ Μιτσού) ποὺ μοῦ ἔδωσαν τὴ δυνατότητα τῆς πρόσβασης στὴ Βιβλιοθήκη Blegen, μιὰ μοναδικῆς ἀξίας ἀρχαιογνωστικὴ βιβλιοθήκη· ἐπίσης τὴ δανειστικὴ βιβλιοθήκη τοῦ Γερμανικοῦ Ἰνστιτούτου Goethe καὶ τὴ βιβλιοθήκη τοῦ Φιλολογικοῦ Σπουδαστηρίου τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. Ὅλα αὐτὰ τὰ χρόνια ποὺ καταπιάστηκα μετὰ τὴν Πολιτεία χρειάστηκε ἐπανειλημμένα νὰ ἀπευθυνθῶ σὲ συναδέλφους καὶ

φίλους για να συζητήσω μαζί τους διάφορα σημεία της μετάφρασης, τοῦ ἐρμηνευτικοῦ σχολιασμοῦ ἢ κάτι ἄλλο σχετικὸ μὲ τὴν ἔκδοση. Εἶμαι, ἔτσι, σήμερα ὑποχρεωμένος νὰ εὐχαριστήσω καὶ ἀπὸ ἐδῶ θερμὰ τοὺς Στέλιο Βιρβιδάκη, Παῦλο Καλλιγᾶ, Κατερίνα Καμαρέττα, Μιχάλη Καρδαμίτση, Γιώργο Κεντρωτή, Μαρία Καΐρη, Κωστή Κωβαῖο, Μαριλίζα Μητσοῦ, Χαρὰ Μπακο-νικόλα, Χαρὰ Μπανάκου-Καραγκούνη, Ἀνδρέα Μυλωνά, Γιώργο Ξηρο-παῖδη, Γεωργία Παπαδάκη, Χρῆστο Παπάζογλου, Βαγγέλη Ροῦσσο, Ἀλέκο καὶ Βούλα Σιδερεᾶ (γιαὶ τὶς ἄπειρες φωτοτυπίες ποὺ μοῦ ἔστειλαν ἀπὸ τὸ Γκαίπτινγκεν), Θεόδωρο Στεφανόπουλο, Γιάννη Τουλουμάκο, Θανάση Τζα-βάρα, Πανταζή Τσελεμάνη, Χάγκεν Φλάισερ, Γιώργο Χριστοδούλου καί, ἰδι-αιτέρως, τὸν Κοσμᾶ Ψυχοπαῖδη (ποὺ μοῦ ἐμπιστεύθηκε πολλοὺς μῆνες πρὶν ἀπὸ τὴν ἔκδοση τοῦ βιβλίου του γιὰ τὸ Φιλόσοφο, τὸν πολιτικὸ καὶ τὸν τύ-ραννο ἔνα δακτυλόγραφο ἀντίτυπο). Ἐπίσης ἐκφράζω τὶς πιὸ θερμὲς εὐχα-ριστίες μου στὶς κυρίες Ἀναστασία Σπανιολέτου καὶ Δήμητρα Τουλάτου ποὺ δάμασαν ἓνα πολὺ δύσκολο χειρόγραφο. Εὖ πράττωμεν.

Ἀθήνα, Ἰούλιος 2002

Ν.Μ.Σ.

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Ἡ *Πολιτεία* εἶναι τὸ περιεκτικότερο καὶ τὸ ἐκτενέστερο, μετὰ τοὺς *Νόμους*, ἔργο τοῦ Πλάτωνα. Γραμμένη στὰ μέσα τῆς ζωῆς καὶ στὸ μεσουράνημα τῆς δημιουργικῆς ἀνέλιξης τοῦ φιλοσόφου, ἀποτελεῖ κλειδί γιὰ τὴν προσέγγιση βασικῶν συντεταγμένων τοῦ πλατωνικοῦ στοχασμοῦ· γιατί σὲ ἀντίθεση μὲ τοὺς ἀπορητικούς διαλόγους τῆς πρώτης, τῆς λεγόμενης «σωκρατικῆς», συγγραφικῆς περιόδου τοῦ Πλάτωνα, στὴν *Πολιτεία* ὁ κριτικός ἔλεγχος ὑποχωρεῖ μπροστὰ στὴ θετική, πότε-πότε καὶ στὴ δογματική, ἔκθεση τῶν διανοημάτων —διανοημάτων ποὺ ἀναφέρονται στὰ πιὸ διαφορετικὰ γνωστικὰ πεδία, ἀπὸ τὴ μεταφυσική καὶ τὴν ὄντολογία, τὴ γνωσιολογία, τὴν ἠθική καὶ τὴ θεολογία ὡς τὴν πολιτική ἐπιστήμη, τὴν οἰκονομία, τὴν ἔμπρακτη πολιτική, τὴν αἰσθητική, τὴ φιλολογία—, ὅλα σὲ μιὰ μοναδική σύνθεση ποὺ τὴν χαρακτηρίζει ἡ ἀδιάπτωτη ἔνταση τοῦ στοχασμοῦ ἀπὸ τὴν πρώτη ἴσαμε τὴν τελευταία σελίδα της.

Μορφολογικά ἡ *Πολιτεία* ἀποτελεῖ μιὰ ἀφήγηση τοῦ Σωκράτη σὲ κάποιον ἢ κάποιους μὴ κατονομαζόμενους ἀκροατὲς ποὺ τὸν ἀκοῦνε σιωπηλοί. Τοὺς διηγεῖται τὴν ἐνδιαφέρουσα καὶ μακρὰ συζήτηση —ἀρκετὰ μεγαλύτερη ἀπὸ ὁλόνύκτια!—, ποὺ εἶχε γίνει μόλις τὴν προηγούμενη ἡμέρα στὸν Πειραιά, ὅπου ὁ Σωκράτης εἶχε πάει γιὰ νὰ προσευχηθεῖ στὴ θεὰ καὶ νὰ παρακολουθήσει μιὰ θρησκευτικὴ γιορτὴ (*Κατέβην χθὲς εἰς Πειραιᾶ ... προσευξόμενός τε τῇ θεῷ*, 327a 1-2), στὸ σπίτι ἐνὸς ἡλικιωμένου πλούσιου μετοίκου ἀπὸ τὶς Συρακοῦσες, τοῦ Κέφαλου, κυρίως ἀνάμεσα στὸν ἀφηγητὴ Σωκράτη καὶ σὲ δύο ξεχωριστοὺς νέους, χαρακτηριστικoὺς ἐκπροσώπους τῆς ἀριστοκρατικῆς ἀττικῆς *καλοκαγαθίας*, τὸν Γλαῦκωνα καὶ τὸν Ἀδείμαντο, τοὺς μεγαλύτερους ἀδελφoὺς τοῦ Πλάτωνα.

Θεματικὸς πυρήνας αὐτῆς τῆς συζήτησης εἶναι τὸ ἐρώτημα περὶ τῆς δι-

καιοσύνης. Ἦδη στήν εἰσαγωγική σκηνή εἶναι ἐνσωματωμένη μιὰ σύντομη συνομιλία τοῦ Σωκράτη μετὸν γέροντα Κέφαλο, ἡ ὁποία ὁδηγεῖ ἀβίαστα στοῦ ἐρώτημα περὶ τῆς δικαιοσύνης (331d 1). Ἀπὸ αὐτὸ τὸ σημεῖο κι ἴσαμε τὰ μέσα περίπου τοῦ 2ου βιβλίου (368c 3) μετὸν συνομιλητῶν τοῦ Σωκράτη, διαδοχικά, τὸ γιὸ τοῦ οἰκοδεσπότη Πολέμαρχο (ἕως τὸ 336a 10), τὸ σοφιστὴ Θρασύμαχο (ἕως τὸ 354c 3), τὸν Γλαῦκωνα (ἕως τὸ 362c 9) καὶ τὸν Ἀδείμαντο (ἕως τὸ 367e 5) συζητοῦνται ἡ οὐσία καὶ τὰ ἐπακόλουθα τῆς δικαιοσύνης: Τί εἶναι ἡ δικαιοσύνη; Ποιὸ τὸ ὄφελος γιὰ τὸν ἄνθρωπο ὃ ὁποῖος πράττει μετὰ δικαιοσύνη;

Στὴ συνέχεια (ἀπὸ τὸ 368c 4) καὶ μετὰ μόνους πιά συνομιλητῶν τοῦ Σωκράτη, ἐναλλάξ, τὸν Γλαῦκωνα καὶ τὸν Ἀδείμαντο, ἡ συζήτηση ἐστιάζεται ἀρχικά στοῦ πρώτου ἐρώτημα καὶ ὑποστηρίζεται ὅτι θὰ ἦταν δυνατὸν ἡ οὐσία τῆς δικαιοσύνης νὰ ἀνιχνευθεῖ εὐκολότερα, ἂν ἡ ἔρευνα προσανατολιζόταν σὲ μεγαλύτερα καὶ πιὸ εὐδιάκριτα μεγέθη, ὅπως εἶναι αὐτὰ τῆς πολιτείας (*πλείων ἂν δικαιοσύνη ἐν τῷ μείζονι ἐνείη καὶ ῥάων καταμαθεῖν*, 368e 7-8), δηλαδή ἂν οἱ συνομιλητῶν προσπαθοῦσαν νὰ ἐντοπίσουν τὴ δικαιοσύνη κάπου μέσα στὴ δίκαιη πολιτεία: Σὲ τί συνίσταται ἡ δικαιοσύνη σὲ μιὰ πολιτεία; (*πρῶτον ἐν ταῖς πόλεσι ζητήσωμεν ποιὸν τι ἐστίν*, 369a 1). Ἐξετάζεται ἔτσι ἡ δομὴ ἐνὸς ἰδανικοῦ κράτους δικαιοσύνης (ἴσαμε τὸ 427c 5), ποὺ οἱ συνομιλητῶν ἀποφασίζουν νὰ τὸ συγκροτήσουν οἱ ἴδιοι νοερά γιὰ τὶς ἀνάγκες τῆς συζήτησής τους, καὶ διακρίνουν σ' αὐτὸ τὸ ἰδανικὸ σχεδιάσμα τρεῖς συμπαγεῖς ὁμάδες πολιτῶν: τοὺς *φύλακας*, δηλαδή τοὺς ἄρχοντες ποὺ κυβερνοῦν, τοὺς *ἐπικούρους*, δηλαδή τοὺς βοηθοὺς οἱ ὁποῖοι συμπαραστέκονται στοὺς φύλακες στοῦ ἔργου τῆς φύλαξης τῆς πόλης ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς τῆς, ἐσωτερικοὺς καὶ ἐξωτερικοὺς, καὶ τοὺς *δημιουργοὺς*, δηλαδή τὸ πλῆθος τῶν ἀγροτῶν, τῶν τεχνιτῶν καὶ τῶν μεταπρατῶν ποὺ ἔργο τους θὰ εἶναι ἡ παραγωγὴ καὶ ἡ διακίνηση τῶν ὑλικῶν ἀγαθῶν μετὰ τὰ ὁποῖα ἐξασφαλίζεται ἡ ὑλικὴ ὑπόστασις τῆς πόλης. Καὶ στοῦ κράτος αὐτοῦ ἡ δικαιοσύνη ἐντοπίζεται στοῦ ὅτι καθεμὶ ἀπὸ τὶς τρεῖς διαφορετικὲς ὁμάδες πράττει τὰ δικά της ἔργα (*ἡ τοῦ οἰκείου τε καὶ ἑαυτοῦ ἕξις τε καὶ πρᾶξις δικαιοσύνη ἂν ὁμολογοῖτο*, 433e 12).

Ὡστερα ἀπὸ αὐτὴ τὴ διαπίστωση ἡ συζήτηση ξαναγυρίζει στὴ σφαῖρα τῆς ἀτομικῆς ψυχῆς γιὰ νὰ καταδειχτεῖ ὅτι καὶ αὐτὴ ἀπαρτίζεται ἀπὸ τρία διαφορετικὰ στοιχεῖα, τὸ *ἐπιθυμητικόν*, τὸ *θυμοειδὲς* καὶ τὸ *λογιστικόν*, ἀκριβῶς ἀντίστοιχα στίς τρεῖς ὁμάδες τῆς πολιτείας (*καθάπερ ἐν τῇ πόλει συν-εἶχεν αὐτὴν τρία ὄντα γένη, χρηματιστικόν, ἐπικουρητικόν, βουλευτικόν*, 440e 10 κέ.), καὶ ὅτι καὶ στήν ψυχὴ ἡ δικαιοσύνη συνίσταται στοῦ ὅτι καθεμὶ ἀπὸ

τοῦτα τὰ τρία ψυχικά *γένη* πράττει τὰ δικά του χωρὶς νὰ ὑπηρετῇ στὴν περιοχὴ τῶν δύο ἄλλων. Ἀπὸ αὐτὸ συνάγεται ὅτι ἡ οὐσία τῆς δικαιοσύνης δὲν ἐντοπίζεται στὴ διυποκειμενικὴ σφαῖρα καὶ σὲ ἐξωτερικὲς πράξεις (*οὐ περὶ τὴν ἔξω πράξιν τῶν αὐτοῦ*, 443c 10), ἀλλὰ ἀποτελεῖ ἐσωτερικὴ κατάσταση (*ἀλλὰ περὶ τὴν ἐντός*, ὁ.π.) καὶ διάθεση τοῦ ὑποκειμένου, τοῦ συλλογικοῦ (*πόλις*) ὅσο καὶ τοῦ ἀτομικοῦ (*ψυχή*), μιὰ ἐσωτερικὴ τακτοποίηση δικῆς του (*τῷ ὄντι τὰ οἰκεῖα εὖ θέμενον*, 443d 3-4) —κάτι σὰν ὑγεία καὶ ὁμορφιά τῆς ψυχῆς (*ὑγεία τέ τις καὶ κάλλος καὶ εὐεξία ψυχῆς*, 444d 13).

Σὲ αὐτὸ τὸ σημεῖο (449a 1 κέ.) καὶ ἐνῶ ὁ Σωκράτης ἐτοιμάζεται νὰ προχωρήσει στὴ διερεύνηση τῆς ἀδικῆς πολιτείας καὶ τῆς ἀδικῆς ψυχῆς, ὥστε νὰ καταστεῖ δυνατὴ ἡ σύγκριση τῆς δικαιοσύνης μὲ τὴν ἀδικίαν καὶ νὰ ἀπαντηθεῖ τὸ κρίσιμο ἐρώτημα ποιά ἀπὸ τὶς δύο ἐξασφαλίζει στὸ ἄτομο καὶ στὴν κοινωνία τὰ περισσότερα πλεονεκτήματα, ἡ ροὴ τῆς συζήτησης διαταράσσεται ἀπὸ τὴν παρέμβαση τῶν συνομιλητῶν τοῦ Σωκράτη ἀλλὰ καὶ ἄλλων ἀπὸ τοὺς παρισταμένους, οἱ ὅποιοι ἐπίμονα καὶ πιεστικά τοῦ ζητοῦν νὰ διευκρινίσουν τί ἀκριβῶς ἐννοοῦσε λίγο πρωτύτερα, ὅταν μιλώντας γιὰ τὴ *γυναικῶν κτήσιν*, τοὺς *γάμους* καὶ τὴν *παιδοποιῶν* στὴν ἰδανικὴ πόλιν εἶχε ἀναφέρει ὅτι ὅλα αὐτὰ θὰ ρυθμίζονται σύμφωνα μὲ τὸ ἀξίωμα πού ἀπαιτεῖ ὅτι *μάλιστα κοινὰ τὰ φίλων ποιῆσθαι* (423e 4 κέ.). Ὑστερα ἀπὸ κάποιους δισταγμοὺς τοῦ Σωκράτη μπροστὰ στὸν *ἐσμὸν λόγων* (450b 1) πού θὰ χρειαστεῖ νὰ εἰπωθοῦν σχετικὰ —καὶ μάλιστα λόγων μὲ καινοφανὴ καὶ παράδοξο χαρακτήρα— ὑποστηρίζεται μετὰξὺ ἄλλων ὅτι στὴν *ἀρίστην πόλιν* τῆς δικαιοσύνης οἱ *γυναῖκες* πρέπει νὰ λαμβάνουν τὴν ἴδια παιδεία καὶ ἀγωγή μὲ τοὺς ἄνδρες, νὰ ἀσκοῦνται στὰ ἔργα τοῦ πολέμου ἀκριβῶς ὅπως κι αὐτοὶ (451c - 457c), ὅτι κανένας ἐκεῖ δὲν πρέπει νὰ ἔχει δικὴ του οἰκογένεια, *τὰς γυναῖκας ταύτας τῶν ἀνδρῶν τούτων πάντων πάσας εἶναι κοινάς, ἰδίᾳ δὲ μηδενὶ μηδεμίαν συνοικεῖν* (457c 10 κέ.). Ἔτσι ἡ συζήτηση ὁδηγεῖται σὲ πλὴθυσκελεμένη καὶ λεπτομερὴ ἔκθεση τῶν ρυθμίσεων μὲ τὶς ὁποῖες θὰ καταστεῖ δυνατόν ὥστε κανένας ἀπὸ τοὺς φύλακες καὶ τοὺς ἐπικούρους, ἄνδρες καὶ γυναῖκες, νὰ μὴ γνωρίζει ποιά εἶναι τὰ δικά του φυσικὰ παιδιὰ (*μήτε γονέα ἔκγονον εἰδέναι τὸν αὐτοῦ μήτε παῖδα γονέα*, 457d 1-2) κι ὅλοι τους νὰ αἰσθάνονται ὡς πατέρες καὶ μητέρες ὅλων τῶν παιδιῶν τῆς πόλης καὶ ἡ πόλις νὰ ἀποτελεῖ μιὰ μεγάλη οἰκογένεια. Κι ἀκόμη ὅτι ἡ πολιτικὴ δύναμη πρέπει νὰ *συμπέσῃ εἰς ταῦτον* (473d 3) μὲ τὴ φιλοσοφία, δηλαδή ὅτι θὰ πρέπει ἀπαραιτήτως ἢ νὰ κυβερνήσουν οἱ φιλόσοφοι ἢ νὰ φιλοσοφῇσιν οἱ κυβερνήτες *γνησίως τε καὶ*

ικανῶς (473d 2), ἂν εἶναι νὰ λάβουν κάποτε τέλος τὰ δεινὰ τοῦ ἀνθρώπινου γένους.

Αὐτὸ τὸ ἀνώτερο κοινωνικὸ στρώμα ποὺ θὰ ἀναλάβει νὰ φέρει εἰς πέρας τοῦτο τὸ ἔργο θὰ τὸ ἀποτελοῦν ὥρμα καὶ ἔμπειρα ἄτομα, σωματικὰ καὶ πνευματικὰ ἄριστα προετοιμασμένα, ἄνδρες καὶ γυναῖκες μὲ μεγάλη ἐπιστημονικὴ καὶ διαλεκτικὴ-φιλοσοφικὴ συγκρότηση ποὺ θὰ ἐπιλέγονται προσεκτικὰ μέσα ἀπὸ ἀλλεπάλληλες ἐπιτυχεῖς δοκιμασίαι. Ἀπελευθερωμένοι ἀπὸ τὶς δεσμεύσεις καὶ τοὺς ἀναγκασμοὺς τῆς περιουσίας (*οὐσίαν κεκτημένον μηδεμίαν μηδένα ἰδίαν*, 416d 5) καὶ μὲ μοναδικὸ κτῆμα τους τὸ θεϊκὸ χρυσάφι καὶ ἀσῆμι ποὺ θὰ ἔχουν μέσα τους (*χρυσίον καὶ ἀργύριον θεῖον παρὰ θεῶν αἰεὶ ἐν τῇ ψυχῇ*, 416e 4-5), οἱ ἄρχοντες αὐτοὶ θὰ κυβερνοῦν μὲ σοφία, ἔχοντας τὸ βλέμμα τους στραμμένο ὅχι σὲ κάποιους τεθειμένους νόμους, ἀλλὰ σὲ αὐτὸ καθεαυτὸ τὸ Ἄγαθόν, *τὸ πᾶσι φῶς παρέχον* (540a 8), ἐνῶ παράλληλα θὰ ἐπιλέγουν καὶ θὰ προετοιμάζουν τοὺς μελλοντικoὺς ἡγέτες τῆς πόλης.

Ἔτσι, ἡ πόλη αὐτὴ τῆς δικαιοσύνης θὰ ἀποτελεῖ οὐσιαστικὰ ἓναν παιδευτικὸ θεσμό ἀφιερωμένο στὴν ἀνατροφή καὶ τὴν παιδεία. Σύμφωνα μὲ τὴν ἀρκετὰ ἀναλυτικὴ περιγραφὴ τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ συστήματός της, ὕστερα ἀπὸ τὴ διδασκαλία τῆς γραφῆς καὶ τῆς ἀνάγνωσης θὰ ἀκολουθήσει ἓνα ἐκπαιδευτικὸ πρόγραμμα βασισμένο στὴ *μουσικὴν* (στὴν ὁποία περιλαμβάνεται καὶ ἡ ποίηση) καὶ τὴ *γυμναστικὴν*, ἡ ὁποία ἀπευθύνεται κατὰ κύριο λόγο στὴν ψυχὴ (*ἐπὶ τὸ θυμοειδὲς καὶ τὸ φιλόσοφον*, 411e 6). Ἀπὸ αὐτὸ ὅμως τὸ ἐκπαιδευτικὸ πρόγραμμα θὰ χρειαστεῖ νὰ ἀποκλειστεῖ ἡ *μιμητικὴ* ποίηση, πρωτίστως ἡ τραγικὴ καὶ ἡ ποίηση τοῦ Ὅμηρου, ποὺ περιγράφουν τὸ κακὸ καὶ ἐξάπτουν τὰ πάθη. Ὁ ἴδιος ἀποκλεισμός ἰσχύει καὶ γιὰ κάθε μουσικὴ ποὺ ἀποκοιμίζει τὴν ψυχὴ ἀντὶ νὰ τὴν ἐνισχύει καὶ νὰ τὴ δυναμώνει. Ἀπὸ τὸ 16ο ἕως τὸ 18ο ἔτος τῆς ἡλικίας τους οἱ νέοι θὰ διδάσκονται τὶς μαθηματικὲς ἐπιστήμες, ἐνῶ στὰ δύο ἐπόμενα χρόνια θὰ ἀσκοῦνται στὰ ἔργα τοῦ πολέμου. Ἀπὸ τὸ 20ο ἔτος τῆς ἡλικίας τους κι ἔπειτα οἱ πιὸ προικισμένοι θὰ συνεχίσουν τὴν ἐκπαίδευσή τους μὲ σπουδὲς μαθηματικὲς (ἀριθμητικὴ, γεωμετρία, στερεομετρία, ἀστρονομία, ἀρμονικὴ), λόγῳ τῆς καταλληλότητος αὐτῶν τῶν μαθήσεων νὰ μεταστρέφουν τὴν ψυχὴ ἀπὸ τὸν κόσμον τῶν αἰσθητῶν στὸν κόσμον τῆς καθαρῆς νόησης κι ἀπὸ τὸ γίγνεσθαι στὸ αὐθεντικὸ εἶναι, ὥστε νὰ μπορέσει ἡ ψυχὴ νὰ συλλάβει τὴν ἐσωτερικὴ συγγένεια καθεμιᾶς ἀπὸ αὐτὲς τὶς μαθήσεις μὲ τὶς ὑπόλοιπες (*εἰς σύννοψιν οἰκειότητός τε ἀλλήλων τῶν μαθημάτων*, 537c 2) καὶ μὲ τὴ φύση τοῦ ἀληθινοῦ ὄντος (*καὶ τῆς τοῦ ὄντος φύσεως*,

537c 3). Μὲ μιὰ δεύτερη κατὰ σειράν δοκιμασία θὰ ἐπιλεγοῦν ἐκεῖνοι ποὺ θὰ ἀφιερωθοῦν ἐπὶ πέντε χρόνια στὴ σπουδὴ τῆς *διαλεκτικῆς*, στὴ γνωστικὴ προσέγγιση τῆς σφαίρας τοῦ ἰδεατοῦ, ποὺ εἶναι καὶ τὸ ἐπιστέγασμα αὐτοῦ τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ προγράμματος (*ὥσπερ θριγκὸς τοῖς μαθήμασιν ἡ διαλεκτική*, 534e 2-3), τὸ ὁποῖο κορυφώνεται στὸ μέγιστο μάθημα, στὴ γνώση τῆς ἰδέας τοῦ Ἀγαθοῦ (*ἡ τοῦ ἀγαθοῦ ἰδέα μέγιστον μάθημα*, 505a 2) —τῆς ἰδέας τοῦ Ἀγαθοῦ γιὰ τὴν ὁποία ἀκοῦμε ἀπὸ τὸν Σωκράτη ὅτι δὲν εἶναι οὐσία ἀλλὰ κάτι *ἔτι ἐπέκεινα τῆς οὐσίας* τὸ ὁποῖο ὑπερέχει σὲ σχέση μὲ αὐτὴν *προσβεῖα καὶ δυνάμει* (509b 9-10).

Θὰ ἀκολουθήσει μιὰ δεκαπενταετία, στὴ διάρκεια τῆς ὁποίας θὰ χειρίζονται ὡς κρατικοὶ ἀξιωματοῦχοι τὶς ὑποθέσεις τοῦ κράτους καὶ ὅσοι θὰ ἀριστεύσουν σὲ ὅλα αὐτὰ (*τοὺς διασωθέντας καὶ ἀριστεύσαντας πάντα πάντη ἐν ἔργοις τε καὶ ἐπιστήμῃς*, 540a 4-5) καὶ θὰ ἔχουν φθάσει ὡς τὴ θέαση τοῦ Ἀγαθοῦ στὴν καθεαυτότητά του, ὥστε νὰ μποροῦν νὰ ὑποδειγματίζονται ἀπὸ αὐτὸ (*καὶ ἰδόντας τὸ ἀγαθὸν αὐτό, παραδείγματι χρωμένους ἐκείνῳ*, ὁ.π. 8-9), θὰ εἶναι οἱ ὥρμοι φιλόσοφοι-κυβερνήτες ποὺ θὰ ἀσκήσουν τὴν ἐξουσία στὴν πόλη.

“Υστερὰ ἀπὸ αὐτὴ τὴ μακρὰ παρέκβαση ἡ συζήτηση ἐπιστρέφει στὴν ἀρχικὴ κοίτη τῆς καὶ στρέφεται στὴ διερεύνηση τῆς *ἀδικίας* στὴν ψυχὴ καὶ στὰ πολιτεύματα. Σὲ αὐτὸ τὸ πλαίσιο ἐκτίθεται μιὰ ἐξαιρετικὰ ἐνδιαφέρουσα παθολογία τῶν *κακῶν καὶ ἡμαρτημένων* πολιτευμάτων μὲ διαρκῶς βαθύτερες ἀποκλίσεις ἀπὸ τὸ ἰδανικὸ πολίτευμα ὅπου περιγράφονται διαδοχικὰ ἕνα *τιμοκρατικὸν* πολίτευμα φιλόδοξων πολεμιστῶν (547c - 550c), τὸ ὁποῖο θὰ μεταλλαχθεῖ σὲ μιὰ *ὀλιγαρχία* τοῦ πλούτου (550c - 555a), ποὺ μὲ τὴ σειρά τῆς θὰ ὀδηγήσει σὲ μιὰ *δημοκρατία* ἄκρατης καὶ ἀχαλίνωτης ἐλευθερίας (555b - 562a), μὲ κατάληξιν τὴν *τυραννία* τῆς καθολικῆς ὑποδούλωσης τῶν πολιτῶν (562a - 576b). Σὲ καθένα ἀπὸ αὐτὰ τὰ τέσσερα *ἡμαρτημένα* πολιτεύματα ἡ νοσηρὴ κατάσταση αἰσθητοποιεῖται καὶ περιγράφεται ὅπως ἐκδηλώνεται ἀφενὸς στὴν πόλιν καὶ ἀφετέρου στὴν ψυχὴ, κυρίως στὴν ψυχὴ ἐκείνων ποὺ μὲ τὸν δεσπόζοντα ρόλο τους στὰ κοινὰ σημαδεύουν καθοριστικὰ τὰ πολιτεύματα. Τελικὸ συμπέρασμα αὐτῆς τῆς θεώρησης εἶναι ἡ ταύτιση τοῦ τυραννικοῦ πολιτεύματος μὲ τὴν τέλεια ἀδικία καὶ ἡ κατάδειξη ὅτι ὁ τύραννος εἶναι ὁ πιὸ ἀδικος ἀλλὰ συνάμα καὶ ὁ πιὸ δυστυχησμένος ἀπ’ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους —δηλαδή ἀκριβῶς τὸ ἀντίθετο ἀπ’ ὅτι εἶχε ὑποστηρίξει στὸ ξεκίνημα τῆς συζήτησης ὁ Θρασύμαχος.

Στὸ τελευταῖο μέρος τῆς *Πολιτείας* ἀνανεώνεται ἡ ἐπίθεση στὴ *μμητικήν* ποίηση καὶ τὸν Ὅμηρο (τώρα καὶ μὲ ἐπιχειρήματα ποὺ ἀντλοῦνται ἀπὸ τὴ θεωρία τῶν ἰδεῶν, 595a 1 - 603b 8) καὶ ἐπίσης γίνεται ἐκτενὴς ἀναφορὰ στὶς ἀνταμοιβὲς ποὺ ἐξασφαλίζει ὁ δίκαιος ἄνθρωπος σὲ αὐτὴ καὶ στὴν ἄλλη ζωὴ (607e 4 κέ.· μύθος τοῦ Ἡρώς, 614b 2 - 621d).

Ἀπὸ τοὺς δύο τίτλους μὲ τοὺς ὁποίους παραδίδεται ὁ διάλογος (*πολιτεία ἢ περὶ δικαίου*), ὁ πρῶτος ἀπαντᾷ ἤδη στὸν Ἀριστοτέλη, ὁ ὁποῖος στὰ *Πολιτικά* του ἀναφέρεται στὴν *Πολιτεία* (*ἡ μὲν οὖν πολιτεία περὶ ἧς ὁ Σωκράτης εἶρηκεν*, 1264b 24· πρβ. καὶ 1264b 28 κέ., καὶ γὰρ ἐν τῇ *Πολιτεία* ... διώρικεν ὁ Σωκράτης κλπ.), ἐνῶ ὁ δεῦτερος τίτλος (*ἡ περὶ δικαίου*) πού, σημειωτέον, δὲν ἀπαντᾷ στοὺς καλύτερους κώδικες τῆς χειρόγραφης παράδοσης, ἔχει προστεθεῖ ἄργότερα, πιθανῶς ἀπὸ τὸν ἀλεξανδρινὸ λόγιό τοῦ 1ου αἰ. μ.Χ. Θράσυλο, τὸν ἴδιο ποὺ ἔχει χωρίσει τὰ ἔργα τοῦ Πλάτωνα σὲ τετραλογίες. Στὸν Θράσυλο ἀνάγεται ἐπίσης ὁ χωρισμὸς τῆς *Πολιτείας* σὲ 10 βιβλία. Παρόλο ὅτι σὲ αὐτὸν —μὲ ἐξαίρεση τὸ πέρασμα ἀπὸ τὸ 6ο στὸ 7ο βιβλίον— οἱ μεταβάσεις ἀπὸ βιβλίον σὲ βιβλίον ἀντιστοιχοῦν ὥς ἓνα βαθμὸ σὲ κάποιου εἶδους νοηματικές τομές, γενικῶς ὁ χωρισμὸς τοῦ Θρασύλου δὲν παρακολουθεῖ τὴ νοηματικὴ διάρθρωση τοῦ ὅλου ἀλλὰ ἀνταποκρίνεται περισσότερο σὲ τεχνικὲς ἀνάγκες τῆς παραγωγῆς βιβλίων κατὰ τὴν Ἀρχαιότητα: κάθε βιβλίον ἀπλώνεται περίπου στὴν ἔκταση ποὺ χωροῦσε σὲ ἓνα παπύρινο κύλινδρον. Ἔτσι, ἀρκετοὶ ἀπὸ τοὺς νεότερους πλατωνιστὲς χωρίζουν τὸν διάλογο διαφορετικά, λ.χ. ὁ F. M. Cornford [1941] —στὴν ἔξοχῃ μετάφρασή του, μὲ τὴν ὁποία δόθηκε μεγάλη ὥθηση στὴ μελέτῃ τῆς *Πολιτείας*— διακρίνει ἑξὶ κύρια μέρη, ὁ K. Vretska [1958] καὶ ὁ O. Gigon [1976] πέντε, ὁ O. Höffe [1997] ἑπτὰ ἢ καί, ἐναλλακτικά, τέσσερα μέρη κοκ.

Παραμερίζοντας πρὸς στιγμὴν τὸ εἰσαγωγικὸ καὶ τὸ καταληκτικὸ μέρος τῆς *Πολιτείας*, ποὺ περίπου συμπίπτουν μὲ τὸ 1ο καὶ τὸ 10ο βιβλίον της, ἀντίστοιχα, μποροῦμε νὰ διακρίνουμε στὸν κορμὸ της —ἀπὸ τὸ 2ο ἵσαμε τὸ 9ο βιβλίον— τρεῖς μεγάλες ἐνότητες: Μιὰ πρώτη ἕως τὸ 471c 3 τοῦ 5ου βιβλίου, ὅπου σηζητοῦνται ὀρισμένες γενικὲς ἀρχὲς τῆς κοινωνικῆς ὁργάνωσης, ἡ παιδεία, ἡ διάρθρωση τῶν κοινωνικῶν τάξεων στὴ «σχεδιαζόμενη» πολιτεία, μὲ στόχο πάντοτε τὴ διερεύνηση τῆς δικαιοσύνης· μιὰ δεύτερη ἐνότητα ἀπὸ

τὸ 471c 4 ἴσαμε τὸ τέλος τοῦ 7ου βιβλίου, ὅπου μὲ σημεῖο ἀναφορᾶς τὴν εἰκόνα τοῦ φιλοσόφου-κυβερνήτη καὶ τὴν παιδεία του ἐκτίθενται σημαντικὲς ὀψεις τῆς πλατωνικῆς ὄντολογίας καὶ γνωσιολογίας ποὺ κορυφώνονται στὴν ἰδέα τοῦ Ἀγαθοῦ, καὶ τέλος μιὰ τρίτη ἐνότητα μὲ τὴν πολιτικὴ παθολογία τῶν *ἡμαρτημένων* πολιτευμάτων καὶ τὴ διαμάχη φιλοσοφίας-ποίησης (8ο καὶ 9ο βιβλίο).

Εἰδικὰ γιὰ τὸ πρῶτο βιβλίο τῆς *Πολιτείας* ἔχει ὑποστηριχθεῖ ἤδη ἀπὸ τὸν K. Hermann [1839] ὅτι ἀποτελοῦσε ἀρχικὰ αὐτοτελὴ διάλογο, γραμμένο στὰ νεανικὰ χρόνια τοῦ Πλάτωνα, τὸν ὁποῖο ἐνσωμάτωσε ἀργότερα ὁ φιλόσοφος στὴν *Πολιτεία* ὡς ἓνα εἶδος εἰσαγωγῆς. Τὴν ἄποψη αὐτὴ ἀσπάζεται ἐπίσης ὁ H. v. Arnim [1912] ἀλλὰ καὶ ἄλλοι πλατωνιστές, οἱ ὁποῖοι πιστεύουν ὅτι διάλογος ἐκεῖνος ἐφέρετο ἀρχικὰ μὲ τὸν τίτλο *Θρασύμαχος* καὶ εἶχε ὡς ἀντικείμενό του τὴ δικαιοσύνη, ἀκριβῶς ὅπως καὶ ἄλλοι πρῶτοι πλατωνικοὶ διάλογοι ἀναφέρονται σὲ ἐννοιες τῆς ἠθικῆς, λ.χ. ὁ *Λάχης* στὴν ἀνδρεία, ὁ *Εὐθύφρων* στὴν ὁσιότητα, ὁ *Χαρμίδης* στὴ σωφροσύνη κλπ. Πρὸς μιὰ πρῶτη γένεση τοῦ 1ου βιβλίου μᾶς προσανατολίζουν καὶ οἱ ὑφολογικὲς ἐρευνες τοῦ C. Ritter [1888], σ. 35-47. Ὡστόσο τὸ 1ο βιβλίο ἐντάσσεται ὀργανικὰ στὸ ὅλο καὶ ἀποτελεῖ ἔξοχη εἰσαγωγὴ στὸ διάλογο. Σὲ αὐτὸ καταδεικνύεται ἀνάγλυφα ἡ ἀδυναμία τῆς ἠθικῆς τοῦ μέσου καλοπροαίρετου ἀνθρώπου (Πολέμαρχος) ἀλλὰ καὶ τῶν ἐπαναστατικὰ νέων ἀντιλήψεων ποὺ ἔφερνε ἡ Σοφιστικὴ (Θρασύμαχος) νὰ δώσουν δεσμευτικὲς ἀπαντήσεις στὸ ἐπιτακτικὸ σωκρατικὸ ἐρώτημα περὶ τοῦ *πῶς βιωτέον*, τὸ ὁποῖο διατρέχει ὑπογίως ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ὡς τὸ τέλος τὴν *Πολιτεία*. Ὁ Ch. Kahn [1993], σ. 136 κέ., παραθέτει σειρὰ χωρίων ἀπὸ τὸ 1ο βιβλίο, τῶν ὁποίων ἡ ἀκριβὴς σημασία ἀναδύεται μόνον ἀπὸ τὴν ἀνάγνωσή τους ὑπὸ τὸ πρίσμα τῶν ἀναπτύξεων τῶν τριῶν τελευταίων βιβλίων (8ο-10ο), ἔτσι ποὺ νὰ εἶναι δυνατὸν τὰ χωρία αὐτὰ τοῦ 1ου βιβλίου νὰ θεωρηθοῦν ὡς σκόπιμη προετοιμασία τῶν τριῶν τελευταίων βιβλίων.

Κάτι συναφὲς εἶναι καὶ ἡ ὑπόθεση περὶ μιᾶς πρωτο-*Πολιτείας* ἀποτελούμενης ἀπὸ τμήματα τοῦ 2ου - 5ου καὶ τοῦ 7ου βιβλίου, ἡ ὁποία πρέπει νὰ κυκλοφόρησε στὴν Ἀθήνα πρὶν ἀπὸ τὸ 392 π.Χ., ἔτος ποὺ ὁ Ἀριστοφάνης ἀνέβασε τὶς *Ἐκκλησιαζούσες*, στίς ὁποῖες ὑπάρχουν ἰδεολογικά, πραγματολογικά καὶ ὑφολογικά παράλληλα μὲ τὴν *Πολιτεία*· τὰ παράλληλα αὐτὰ ἔχουν ἐπισημανθεῖ ἀπὸ τὸν G. Murray, *Aristophanes*. 1933, σ. 186-9, ποὺ ἀνιχνεύει ἐνδείξεις κατοπινότερης ἐπεξεργασίας τοῦ κειμένου ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν Πλάτωνα. Τὴν ὑπόθεση αὐτὴ στηρίζει καὶ ἡ μαρτυρία τοῦ Aulus Gellius, *Noctes*

Atticae 14, 3, 3, σύμφωνα με την όποια αρχικά είχε εκδοθεί μιὰ *Πολιτεία* αποτελούμενη «ἀπὸ δύο κυλίνδρους», ἀλλὰ καὶ ὁ πλατωνικὸς *Τίμαιος*, ὅπου, ἐνῶ ἀναφέρεται ρητὰ ὅτι σὲ αὐτὸν συνοψίζεται ὅλη ἡ συζήτηση τῆς προηγούμενης ἡμέρας γιὰ τὴν πολιτεία (*χθές που τῶν ὑπ' ἐμοῦ ῥηθέντων λόγων περὶ πολιτείας*, 17c 1-2), στὴν πραγματικότητα συνοψίζονται μόνον ὀρισμένα τμήματα τοῦ 2ου, τοῦ 3ου καὶ τοῦ 5ου βιβλίου (*Τίμαιος* 17b 1 - 19b 2).

Ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὸν ὁποιοδήποτε τρόπο γένεσης αὐτοῦ τοῦ ἔργου, εἶναι φανερὸ ὅτι τὸ κείμενο ποὺ τελικὰ ἔχουμε μπροστὰ μας στηρίζεται σὲ ἕναν πολὺ ἀκριβῆ σχεδιασμὸ καὶ κάθε ἄλλο παρὰ ὡς συγκόλληση διαφορετικῶν στρωμάτων θὰ μπορούσε νὰ χαρακτηριστεῖ. Εἶναι πραγματικά ἐντυπωσιακὴ ἡ συμμετρία τοῦ ὅλου, στὸ κέντρο τοῦ ὁποίου δεσπόζει ἡ ὄντολογικὴ-μεταφυσικὴ θεώρηση μὲ κορωνίδα τὴν ἰδέα τοῦ Ἀγαθοῦ, ἀπὸ τὴν ὁποία ἐξακτινώνονται οἱ τρεῖς ἀριστουργηματικὲς ἀλληγορικὲς εἰκόνες τοῦ ἥλιου, τῆς γραμμῆς καὶ τοῦ σπηλαίου, πλαισιωμένες ἀπὸ τὴν εἰκόνα μιᾶς ἰδανικῆς κοινότητας: τῆς *ἀρίστης πόλεως* τῆς δικαιοσύνης, ἐνῶ στὰ δύο ἄκρα τοῦ σχεδιάσματος διαγράφονται τὰ ἀχνὰ περιγράμματα τοῦ Ἐπέκεινα: στὸ ἕνα ἄκρο μὲ τὰ λόγια τοῦ Κέφαλου γιὰ τοὺς μύθους *περὶ τῶν ἐν Αἰδου*, στὸ ἄλλο μὲ τὸν μεγάλο ἐσχατολογικὸ μῦθο τοῦ Ἡρόδ γιὰ τὴ μοίρα τῆς ψυχῆς στὸν Ἄλλο Κόσμο.

Ἡ ὁλοκλήρωση τῆς συγγραφῆς τῆς *Πολιτείας* τοποθετεῖται στὰ μέσα τῆς δεκαετίας 380-370 π.Χ., ὅπως ὁποιοτε πρὶν ἀπὸ τὸ 371 π.Χ., ἔτος τῆς συντριβῆς τῆς Σπάρτης στὰ Λεῦκτρα. Ἡ καταλυτικὴ ἐντύπωση αὐτῆς τῆς ἥττας ἔσβησε μιὰ γιὰ πάντα στὰ μάτια τοῦ ἀρχαίου ἐλληνικοῦ κόσμου τὴν ὁποία παραδειγματικὴ ἀξία τοῦ σπαρτιατικοῦ πολιτεύματος καὶ γενικότερα τῆς σπαρτιατικῆς ἀγωγῆς τοῦ βίου, ὀρισμένες ὀψεις τῆς ὁποίας προβάλλονται ἐμμέσως ἢ καὶ ἀμέσως σὲ διαφορετικὰ σημεῖα τῆς *Πολιτείας* ὡς ὑποδειγματικές. Ὁ Wilamowitz πάλι, ἀλλὰ καὶ ἄλλοι μελετητὲς ἔχουν ὑποστηρίξει ὅτι ὁ προσδιορισμὸς τοῦ πεντηκοστοῦ ἔτους (*γενομένων δὲ πεντηκοντοντων*, 540a 4-5) ὡς ἡλικιακοῦ ὁρίου ἀπὸ τὸ ὁποῖο κι ἔπειτα οἱ φιλόσοφοι-ἄρχοντες τῆς ἰδανικῆς πόλης, ποὺ θὰ πληροῦν τὶς ἐπιστημολογικὲς καὶ ἄλλες προϋποθέσεις, θὰ μπορέσουν νὰ ἀναχθοῦν στὴ θέαση τοῦ Ἀγαθοῦ (*εἰς αὐτὸ ἀποβλέψαι τὸ πᾶσι φῶς παρέχον*, ὁ.π. α 7-8) καὶ νὰ ἀσχοληθοῦν ἔμπρακτα μὲ τὴ διακυβέρνηση τῆς πολιτείας, καθιστοῦν πιθανοφανὴ τὴν εἰκασία —μὲ ὅλες βέβαια τὶς

εὐλογες ἐπιφυλάξεις ἀπέναντι σὲ μιὰ τόσο «ρεαλιστική» ἀνάγνωση— πῶς ὅταν ὁ Πλάτων, ὁ γεννημένος τὸ 427 π.Χ., τὰ ἔγραφε αὐτά, θὰ ἔπρεπε νὰ εἶχε συμπληρώσει καὶ ὁ ἴδιος τὸ παραπάνω ὄριο —κάτι πὺν μᾶς παραπέμπει στὸ 377 π.Χ. ὡς *terminus post quem* τῆς συγγραφῆς τῆς *Πολιτείας*.

Ὅπως κι ἂν ἔχει τὸ πρᾶγμα, μποροῦμε νὰ δεχθοῦμε κατὰ προσέγγιση ὡς χρόνον συγγραφῆς τὸ 375 π.Χ., ὅταν ὁ φιλόσοφος εἶχε ἀρχίσει νὰ διανύει τὴν ἕκτη δεκαετία τῆς ζωῆς του. Ἡ ἱστορική αὐτὴ χρονολόγηση εἶναι συμβατὴ καὶ μὲ τὴ σχετικὴ χρονολόγηση τῆς *Πολιτείας* πὺν σὲ ὅλες τὶς γενικὲς ἐκθέσεις τοῦ πλατωνικοῦ ἔργου τοποθετεῖται —μὲ βάση τὰ ὑφολογικὰ δεδομένα ἀλλὰ καὶ στοιχεῖα ἀπὸ τὴν ἐσωτερικὴ ἀνέλιξη τοῦ πλατωνικοῦ στοχασμοῦ— στὸ κέντρο τοῦ συγγραφικοῦ ἔργου τοῦ Πλάτωνα. Ἔτσι, ἀπὸ τὸν H. v. Arnim καὶ τὸν W. Lutoslawski, τὸν H. Raeder καὶ τὸν C. Ritter, ἀργότερα τὸν U. Wilamowitz, τοὺς F. Überweg - K. Praechter, ἴσαμε τὸν O. Gigon καὶ τελευταῖα —μὲ βάση σύγχρονες τεχνικὲς τῆς στατιστικῆς— τὸν G. R. Ledger καὶ τὸν L. Brandwood, οἱ μελετητὲς τοποθετοῦν τὴν *Πολιτεία* (ἢ τουλάχιστον τὰ ἐννέα τελευταῖα βιβλία της) σὲ μιὰ ὁμάδα διαλόγων στὴν ὁποία ἀνήκουν ἐπίσης ὁ *Φαῖδρος* καὶ τὸ *Συμπόσιον*, πὺν ἔχουν συγγραφῇ πρὶν ἀπὸ τὸν *Θεαίτητον* καὶ τὸν *Παρμενίδην*, πρὶν ἀπὸ τὸν *Σοφιστὴν* καὶ τὸν *Πολιτικόν*, ἐπίσης πρὶν ἀπὸ τὸν *Κρατύλον*, τὸν *Τίμαιον*, τὸν *Φύλῃον* καὶ ἀσφαλῶς πρὶν ἀπὸ τὰ θεωρούμενα ὡς γεροντικὰ ἔργα τοῦ Πλάτωνα: τοὺς *Νόμους* καὶ τὴν *Ἐπινομίδα* (γὰρ ὅσους βέβαια ἀπὸ τοὺς μελετητὲς θεωροῦν αὐτὴ τὴν τελευταία γνήσιον ἔργον τοῦ Πλάτωνα).

Ἀπεναντίας, δὲν εἶναι δυνατόν νὰ προσδιοριστεῖ ἐπακριβῶς ὁ δραματικὸς χρόνος τῆς *Πολιτείας*. Τὸ ἱστορικὸ καὶ προσωπογραφικὸ ὕλικόν πὺν διαθέτουμε (τὰ σχετικὰ μὲ τὴν οἰκογένειαν τοῦ Κέφαλου καὶ τὸ τραγικὸ τέλος της, ἡ ἡλικία τοῦ Σωκράτη, ἡ πιθανολογούμενη ἡλικία τοῦ Γλαύκωνα καὶ τοῦ Ἀδείμαντου, τὰ σχετικὰ μὲ τὸν Θρασύμαχον, ἡ ἀναφορὰ στὸ προχωρημένον γῆρας τοῦ Σοφοκλῆ) δὲν ἐπιτρέπει ἕναν τέτοιο προσδιορισμὸν τοῦ δραματικοῦ χρόνου. Οἱ ἐκτιμήσεις ἐδῶ κυμαίνονται μεταξὺ τοῦ 424 π.Χ. (H. D. Rankin) καὶ τοῦ 409 π.Χ. (E. Zeller, J. Adam). Στὸ διάστημα αὐτῆς τῆς δεκαπενταετίας οἱ περισσότερες ἐνδείξεις συγκλίνουν στὸ σχετικὰ ἥσυχον καλοκαίρι τοῦ 421 π.Χ., ὅταν εἶχε συνομολογηθεῖ ἡ λεγόμενη Νικίειος Εἰρήνη (ἀνοίξη τοῦ 421 π.Χ.) πὺν ἔθεσε προσωρινὰ τέρας τὸν Πελοποννησιακὸν Πόλεμον ὕστερα ἀπὸ δέκα χρόνια ἐχθροπραξιῶν. Τῇ χρονίᾳ ἐκείνῃ —ὁ Σωκράτης ἦταν 48 ἐτῶν, ὁ Γλαῦκων καὶ ὁ Ἀδείμαντος θὰ εἶχαν μπεῖ στὴν τρίτη δεκαετία

της ζωής τους, τὸ ἴδιο καὶ οἱ γιοὶ τοῦ Κέφαλου— τὸ κλίμα σὲ μιὰ Ἀθήνα ποὺ διατηροῦσε ἀκόμη στὸ ἀκέραιο τὶς ἐλπίδες της γιὰ τελικὴ νίκη θὰ ἦταν γενικῶς αἰσιόδοξο καί, ἐπομένως, ἀρκετὰ κατάλληλο νὰ ἀποτελέσει τὸ πλαίσιο τῆς μᾶλλον ἀνέμελης καὶ ξέγνοιαστης διάθεσης τὴν ὁποία ἀποπνέει ἡ εἰσαγωγικὴ σκηνὴ μὲ τὸ θρησκευτικὸ πανηγύρι καὶ τὶς νεανικὲς συντροφιές. Πρὸς ἓναν τέτοιο προσδιορισμὸ τοῦ δραματικοῦ χρόνου κλίνουν οἱ A. E. Taylor, D. Lee, J. Howland, R. Waterfield κἄ. Βέβαια, ἡ φύση τοῦ περιεχομένου τῆς *Πολιτείας* εἶναι τέτοια ποὺ ἡ ἐρμηνεία δὲν ἐπηρεάζεται αἰσθητὰ ἀπὸ τὴ σύνδεση μὲ ἓναν συγκεκριμένο ἱστορικὸ χρόνο, καὶ τὸ πιθανότερο εἶναι ὅτι γράφοντας ὁ Πλάτων τὴν *Πολιτεία* δὲν τοποθετεῖ τὸ ξετίλυγμά της σὲ ἓνα συγκεκριμένο χρονικὸ σημεῖο. Πρβ. σχετικὰ καὶ τὸ ἐμπεριστατωμένο ἄρθρο τῆς D. Nails [1998].

Ὅπως ἔχουμε δεῖ, στὴν *Πολιτεία* ἡ σωκρατικὴ ἀφήγηση ἔχει μορφή διαλόγου. Αὐτὸς ὁ διαλογικὸς χαρακτήρας, ποὺ σημαδεύει σχεδὸν ὁλόκληρο τὸ πλατωνικὸ ἔργο, ριζώνει βαθιὰ στὴν καθημερινὴ ζωὴ τῆς ἀρχαίας Ἀθήνας μὲ τὶς ἀτέλειωτες συζητήσεις στὴν Πνύκα, στὴν ἀγορὰ, στὰ δικαστήρια, στὰ γυμνάσια, στὶς παλαῖστρες ἀλλὰ ἐπίσης ἔχει βαθιὲς ρίζες καὶ στὴν προσωπικότητα τοῦ Σωκράτη, ὁ ὁποῖος πέρασε ὅλη τὴ ζωὴ του βιώνοντας τὴ φιλοσοφία σὲ συνεχὴ ἐπαφὴ μὲ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους. Ὡς γραμματικὸ εἶδος ὁ φιλοσοφικὸς διάλογος δίνει στὸ συγγραφέα πολλὰς δυνατότητες, ὅπως λ.χ. νὰ προσελκύει εὐκολότερα τὴν προσοχὴ τοῦ ἀναγνώστη, νὰ συγκρατεῖ ἐπὶ περισσότερο χρόνο τὸ ἐνδιαφέρον του, νὰ τονίζει ἢ νὰ ἀποδυναμώνει μιὰ ἄποψη ἀνάλογα μὲ τὸ πρόσωπο μὲ τὸ ὁποῖο τὴν συνδέει, ἐπίσης νὰ ἀναφέρεται χωρὶς μεγάλη ἀκρίβεια σὲ θέσεις καὶ ἐπιχειρήματα ποὺ δὲν ἔχουν λάβει ὀριστικὴ μορφή ἢ ποὺ ὁ συγγραφέας δὲν θέλει νὰ προχωρήσει σὲ διεξοδικότερη ἐκθεσὴ τους, ὅπως λ.χ. συμβαίνει στὴν *Πολιτεία* μὲ τὴν ἰδέα τοῦ Ἀγαθοῦ. Τὶς δυνατότητες αὐτὲς ὁ Πλάτων ξέρει νὰ τὶς ἐκμεταλλεύεται στὸ ἔπακρο, ἔτσι ποὺ οἱ φιλοσοφικοὶ διάλογοί του νὰ χαρακτηρίζονται ἀπὸ ἀξεπέραστη ζωντάνια καὶ φυσικότητα, ἐσωτερικὴ ἔνταση καὶ γνήσιο παλμὸ φιλοσοφικῆς ἀναζήτησης—τέτοια ποὺ καμία ἀπόπειρα ἀπομίμησής τους στὴν Ἀρχαιότητα (λ.χ. ἀπὸ τὸν Ξενοφῶντα ἢ τὸν Κικέρωνα) ἀλλὰ καὶ στοὺς νεότερους χρόνους (λ.χ. ἀπὸ τὸν Berkeley, τὸν Wieland κἄ.) δὲν μπόρεσε νὰ τοὺς πλησιάσει.

Εἰδικὰ στὴν *Πολιτεία* εἶναι ἀδύνατον νὰ μὴν προσέξει ἀμέσως ὁ ἀναγνώστης, παράλληλα μὲ τὴ στράτευση τοῦ συγγραφέα σὲ ὑψηλὲς ἀξίες, τὴ μεγάλη λογοτεχνικὴ ἀξία τοῦ ἔργου. Πάμπολλες εἶναι σὲ αὐτὸ οἱ πραγματικὰ

ἀστραφτερές περιγραφές καταστάσεων και χαρακτήρων. Ἀναφέρουμε ἐνδεικτικὰ τὸ εἰσαγωγικὸ ἐπεισόδιο (327a - 328d), τὴν ὀργισμένη παρέμβαση τοῦ Θρασύμαχου (*ὥσπερ θηρίον ἦκεν ἐφ' ἡμᾶς ὡς διαρπασόμενος*, 336b 1κ.), τὸ πάθος καὶ τὴν ἀγωνία τοῦ Θρασύμαχου γιὰ τὴν ἔκβαση τῆς διαλεκτικῆς ἀναμέτρησης του μὲ τὸν Σωκράτη (... *μετὰ ἰδρωτός θαυμαστοῦ ὅσου, ἅτε καὶ θέρους ὄντος*, 350b 2), τὴν ἀληθινὰ μεγαλειώδη ἐπανατοποθέτηση ἀπὸ τὸν Γλαύκωνα καὶ τὸν Ἀδείμαντο —σὲ ρόλους, ὅπως θὰ λέγαμε σήμερα, συνηγόντων τοῦ διαβόλου— τῶν σχετικῶν μὲ τὴν οὐσία τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς ἀδικίας καὶ τὰ πλεονεκτήματα ποὺ παρουσιάζει ὁ βίος τοῦ ἀδίκου ἀνθρώπου σὲ σύγκριση μὲ τὸ βίον τοῦ δικαίου (358e 3 - 367e 5), τὴν εὐεργετικὴ αἰσθητικὴ ἐπίδραση τῆς ὁμορφίᾳς στὶς νέες ψυχές (*ὥσπερ αὔρα φέρουσα ἀπὸ χρηστῶν τόπων ὑγίειαν*, 401b 1 κ.), τὴ σατιρικὴ περιγραφή τοῦ κατὰ φαντασίαν ἀσθενοῦς (*κεφαλῆς τινας αἰεὶ διατάσεις καὶ ἰλίγγους ὑποπτέουσας*, 406c 1 κ.), τοὺς ἄρχοντες ποὺ μεταβάλλονται σὲ ἄγριους δυνάστες (*ἀντὶ συμμάχων εὐμενῶν δεσπόταις ἀγρίοις ἀφομοιωθῶσιν, δεσπότη δ' ἐχθροὶ ἀντὶ συμμάχων τῶν ἄλλων πολιτῶν*, 416a 2 κ.), τὴν ἀλληγορία τοῦ πλοίου μὲ τὸν ἀλλόκοτο καραβοκύρη του (*ὑπόκωφον καὶ ὀρῶντα ὡσαύτως βραχύ τι καὶ γιγνώσκοντα περὶ ναυτικῶν ἕτερα τοιαῦτα*, 488a κ.), τὴν ἐξουθενωτικὴ ἐπίδραση τῶν ἐκδηλώσεων τῆς μάζας, *ὅταν συγκαθεζόμενοι ἀθρόοι πολλοὶ εἰς ἐκκλησίας ἢ εἰς δικαστήρια ἢ θέατρα ἢ στρατόπεδα* (492b 5 κ.), τὴν παρομοίωση τοῦ μεγάλου καὶ ἰσχυροῦ τρεφομένου θρέμματος (493a 9-10) γιὰ τὴ μάζα, τὴν περιγραφή τῶν ἀληθινῶν φιλοσόφων ποὺ ἔχουν στραμμένο τὸ βλέμμα τῆς ψυχῆς τους στὰ αἰώνια, *εἰς τεταγμένα ἄλλα καὶ κατὰ ταῦτα αἰεὶ ἔχοντα* (500b 8 κ.), τὸν ἥλιο ὡς συμβολικὴ ἀπεικόνιση τῆς ιδέας τοῦ Ἀγαθοῦ (508a 4 κ.), τὶς περίφημες εἰκόνες τῆς γραμμῆς (509d 1 κ.) καὶ τοῦ σπηλαίου (514a 1κ.), τὴν ἐκπληκτικὴ περιγραφή τῶν κακῶν πολιτευμάτων στὸ 8ο καὶ τὸ 9ο βιβλίον —ἀναμφισβήτητα ἕνα ἀπὸ τὰ κορυφαῖα λογοτεχνικὰ ἐπιτεύγματα στὴν ἀγκόσμια γραμματεία—, τὴν περιγραφή τῆς *πενιχροῦς καὶ ἀπλήστου* τυραννικῆς ψυχῆς (578a 1 κ.), τὴν παρομοίωση τῆς σκιώδους ὑπόστασης καὶ τῶν σκιωδῶν ἐπιδιώξεων τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὸ φανταστικὸ εἶδωλο τῆς ὥραίας Ἑλένης ποὺ ἔγινε *περιμάχητον ἀγνοία τοῦ ἀληθοῦς* (586b 7 κ.), τὴν παρομοίωση τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς μὲ *θηρίον ποικίλον καὶ πολυκέφαλον* (588c 2 κ.) ἢ, τέλος, τὸν ἐσχατολογικὸ μῦθο τοῦ Ἡρόδ (614b 2 κ.).

Ἡ ἐρμηνευτική προσέγγιση ἑνὸς πλατωνικοῦ ἔργου εἶναι ὑπόθεση δύσκολη: τὰ διανοήματα φθάνουν στὸν ἀναγνώστη ἀπὸ δεύτερο ἢ καὶ τρίτο χέρι, συχνὰ μέσα ἀπὸ περίπλοκες διαδρομές· τὸ *Συμπόσιο* λ.χ. εἶναι μιὰ ἀφήγηση κάποιου Ἀπολλόδωρου, ὁ ὁποῖος ἀναδιηγεῖται ὅσα ἄκουσε ἀπὸ κάποιον *σμικρόν, ἀννυπόδητον ἀεὶ* Ἀριστόδημο γιὰ μιὰ συζήτηση ποὺ εἶχε γίνει πρὶν ἀπὸ πολλὰ χρόνια σὲ κάποια συγκέντρωση στὸ σπίτι τοῦ ποιητῆ Ἀγάθωνα. Ὁ Πλάτων φροντίζει ὥστε ἀνάμεσα σ' αὐτὸν καὶ στὸν ἀναγνώστη νὰ παρεμβάλλεται πάντοτε ἓνα χάσμα τέτοιο ποὺ νὰ ἀποκλείει κάθε ἀπευθείας ἐπαφή. Στὴν *Πολιτεία* ἡ ἐπαφή αὐτὴ ἐμποδίζεται ἐπιπροσθέτως καὶ ἀπὸ ἓνα πλέγμα παιγνιδιοῦ καὶ σοβαρότητας, λεπτῆς εἰρωνείας καὶ αὐστηροῦ στοχασμοῦ (*ἐπελαθόμεν ὅτι ἐπαίζομεν*, θὰ πεῖ κάποια στιγμή ὁ Σωκράτης, 536c 1· πρβ. καὶ τὸ *ὡς πρὸς παῖδας ἡμᾶς παιζούσας* [sc. *τὰς Μούσας*] καὶ *ἐρεσχηλούσας*, 545e 1-3), τὸ ὁποῖο συχνὰ γίνεται ἐντελῶς ἀδιαπέραστο καθὼς οἱ κανόνες τοῦ παιγνιδιοῦ δὲν μᾶς ἀποκαλύπτονται ποτέ.

Ὅρισμένες πτυχὲς τῆς πολιτικῆς-φιλοσοφικῆς θεματικῆς τὶς ἔχουμε συναντήσει σὲ παλαιότερες πλατωνικὲς συγγραφές. Μέσα ἀπὸ τὶς σελίδες τῆς *Απολογίας* ἀναδύεται ἡ πάλη τοῦ δίκαιου ἀνθρώπου ἐνάντια σὲ ἓνα ἄδικο κράτος, στὸν *Κρίτωνα* ὑπογραμμίζεται μὲ δραματικὸ τρόπο τὸ χρέος τοῦ συνειδητοῦ πολίτη νὰ τηρεῖ τοὺς νόμους τῆς πατρίδας του, στὸν *Γοργία* καταδικάζεται ἡ ἐγωιστικὴ ἐπιδίωξη τῆς δύναμης, στὸν *Μενέξενο* διαγράφονται ὁρισμένες ὁψεις —ἄλλες θετικὲς, ἄλλες ἀρνητικὲς— τῆς οὐσίας τοῦ ἀθηναϊκοῦ κράτους. Στούς περισσότερους βέβαια πλατωνικοὺς διαλόγους ποὺ ἔχουν συγγραφῆ πρὶν ἀπὸ τὴν *Πολιτεία* δεσπόζει κάποιο ἠθικὸ ἐρώτημα σχετικὰ μὲ τὴν οὐσία τῆς ἀρετῆς, τὴν ἐνότητα (*Πρωταγόρας*) καὶ τὴν πολλότητα τῶν ὁψέων της (*Εὐθύφρων*, *Λάχης*, *Χαρμίδης*), τὸ *διδακτὸν* τῆς ἀρετῆς (*Μένων*) κἄ. Κοινὸ ὅμως γνώρισμα ὅλων ἐκείνων τῶν ἠθικο-πολιτικῶν ἀναζητήσεων εἶναι ὁ ἀπορητικὸς χαρακτήρας τους: οἱ συζητήσεις ὁδηγοῦν πάντοτε σὲ ἀδιέξοδο, οἱ συνομιλητὲς τοῦ Σωκράτη —καὶ μαζί τους ὁ ἀναγνώστης— ἀφήνονται στὴν ἀπορία τους, τὸ ἐπιτακτικὸ ἐρώτημα περὶ τοῦ *πῶς βιωτέον* μένει ἀναπάντητο.

Στὴν *Πολιτεία* ὁ Σωκράτης ἐπιχειρεῖ νὰ δώσει ἀπαντήσεις, καὶ μάλιστα δεσμευτικὲς, σὲ αὐτὸ τὸ ἐρώτημα ὅχι διατυπώνοντας ρυθμιστικοὺς κανόνες τοῦ βίου σὰν τὸν ἰουδαϊκὸ Δεκάλογο, τὸν χριστιανικὸ Χρυσοῦν Κανόνα ἢ

τὴν καντιανὴ Κατηγορικὴ Προσταγὴ ἀλλὰ ἐπιχειρώντας νὰ προσδιορίσει τὴ φύση καὶ τὴν οὐσία τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς ἀδικίας, καὶ νὰ συγκρίνει τὰ ἐπακόλουθα τῆς μιᾶς καὶ τῆς ἄλλης στὸν ἀτομικὸ καὶ τὸν συλλογικὸ βίον. Γιὰ τὸν ἀρχαῖο Ἕλληνα ὅμως ἡ ἀτομικὴ σφαῖρα ἀντιδιαστελλόταν ἀπὸ τὴ συλλογικὴ πολὺ λιγότερο ξεκάθαρα ἀπ' ὅτι σ' ἐμᾶς, καὶ ἡ προβληματικὴ τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς ἀρετῆς εἰσχωροῦσε βαθιὰ στὴν κοινωνικοπολιτικὴ σφαῖρα χωρὶς νὰ διαφοροποιεῖται οὐσιαστικά τὸ πρῖσμα τῆς θεώρησης· ἄλλωστε, ὅπως θὰ πεῖ κάποια στιγμή ὁ πλατωνικὸς Σωκράτης, οἱ πολῖτες δὲν συγκροτοῦνται ἀπὸ ξύλα ἢ ἀπὸ πέτρες ἀλλὰ ἐκ τῶν ἡθῶν τῶν ἐν ταῖς πόλεσι (544d 7 κέ.) καὶ διέπονται ἀπὸ τὶς ἴδιες ἀρχές πού διέπουν καὶ τὴν ἀτομικὴ ψυχὴ.

Παρόλο ὅτι ἡ μεγάλη προσοχὴ μὲ τὴν ὁποία ἔχει καταστρωθεῖ ἀπὸ τὸν Πλάτωνα αὐτὸ τὸ πολιτειακὸ σχεδίασμα ἀφήνει περιθώρια καὶ γιὰ ἄλλες ἐρμηνευτικὲς ἐκδοχές, ἡ ἀνάγνωση τοῦ κειμένου, σ' ἐμᾶς τουλάχιστον, δίνει τὴν αἴσθηση ὅτι τὸ κέντρο βάρους ἐντοπίζεται μᾶλλον στὴ σφαῖρα τῆς ἀτομικῆς ἀρετῆς παρὰ στὴ σφαῖρα τῆς συλλογικῆς ἀρετῆς, ὅτι αὐτὸ πού προέχει εἶναι ἡ ἀτομικὴ δικαιοσύνη καὶ ὄχι ἡ συλλογικὴ τῆς πόλης, καὶ ὅτι ὑπάρχει ἓνα πρωτεῖο τῆς ἡθικῆς ἐναντὶ τῆς πολιτικῆς: τὸ δίκαιο καὶ τὸ ἀδικο θεωροῦνται ὡς διαθέσεις τῆς ψυχῆς, ὡς πνευματικὲς καταστάσεις τοῦ ἀτομικὰ προσδιορισμένου ἀνθρώπου καὶ δευτερογενῶς μόνον ὡς καταστάσεις τῆς κοινότη-
τας, τῆς πολιτείας.

Μὲ αὐτὸ τὸ πρῖσμα ἡ *Πολιτεία* διαβάζεται ὡς μιὰ ἐξεικόνιση τοῦ ἐσωτερι-
κοῦ κόσμου τοῦ ἀνθρώπου, ἡ *ἀρίστη πόλις* εἶναι ἡ πολιτεία τῆς ἀνθρώπινης
ψυχῆς —μιὰ ἰδιότυπη ἀλληγορία μὲ τὴν ὁποία προβάλλονται ὀρισμένες θε-
μελιώδεις ἀρχές καὶ ἀξίες καὶ ἐπισημαίνονται οἱ σκιές τῆς ὑφιστάμενης κατά-
στασης—, καὶ ὄχι ὡς πολιτικὸ μανιφέστο καὶ πολιτικὸ πρόγραμμα γιὰ ἐφαρ-
μογὴ στὴν πράξη, ὅπως πεπλανημένα τὴν ἐκλαμβάνουν ὁ Πόππερ καὶ ἄλλοι
«μοντέρνοι ἀντιπλατωνικοί».

Ὁ οὐτοπικὸς χαρακτήρας τῆς *Πολιτείας* διαφαίνεται ἤδη ἀπὸ τὸ ὅτι ἡ
ἀρίστη πόλις ἀπαρτίζεται στὸ ξεκίνημά της ἀπὸ παιδιὰ μικρότερα τῶν δέκα
ἐτῶν καὶ ἀπὸ κάποιους ἀγνώστου προελεύσεως φιλοσόφους-κυβερνήτες, οἱ
ὁποῖοι ἀναλαμβάνουν νὰ ὀργανώσουν τὴν ἐκπαίδευση αὐτῶν τῶν παιδιῶν,
παρατηρεῖ σωστά ὁ W. K. C. Guthrie [1975], σ. 457· ἐπίσης, θὰ προσθέταμε,
ἀπὸ τὸ γεγονὸς ὅτι καὶ ὅπου ὁ Πλάτων συζητᾷ πολιτικοκοινωνικὰ ζητήμα-
τα ἐστιάζει τὸ ἐνδιαφέρον του σχεδὸν ἀποκλειστικά σὲ καταστατικὲς ἀρχές
καὶ ἐλάχιστα σὲ ρυθμιστικοὺς κανόνες γιὰ τὰ ἐπιμέρους, καὶ ἀκόμη ἀπὸ τὴν

ἑκταση ποὺ ἔχουν στὴν *Πολιτεία* καὶ τὸ βάθος ποὺ παρουσιάζει σ' αὐτὴν ἡ προσέγγιση τῶν ἐπιστημολογικῶν, ὄντολογικῶν-μεταφυσικῶν καὶ παιδαγωγικῶν ζητημάτων. Στὸ τέλος τοῦ 9ου βιβλίου οἱ συνομιλητὲς θὰ συμφωνήσουν ὅτι ἡ πόλη γιὰ τὴν ὁποία μιλοῦσαν ὡς τότε δὲν εἶναι τοῦ κόσμου τούτου καὶ ὅτι δὲν ἔχει κἂν σημασία ἂν ὑπάρχει κάπου ἢ ἂν θὰ ὑπάρξει ποτὲ κάπου, *διαφέρει δὲ οὐδὲν εἴτε που ἔστιν εἴτε ἔσται*, 592b 3-4, ἀλλὰ ὅτι *ἀνάγκη* ἐν *οὐρανῷ ἴσως* ὡς ἓνα παράδειγμα, ἓνα ὑποδειγματικὸ σχέδιο γιὰ νὰ τὸ βλέπει ὁ ἄνθρωπος καὶ βλέποντάς το νὰ τὸ ἐγκολπώνεται καὶ νὰ τὸ ἐδραιώνει μέσα του, *τῷ βουλομένῳ ὁρᾶν καὶ ὁρῶντι ἑαυτὸν κατοικίζειν*, δ.π. b 2-3. Βεβαίως, ἡ ἀμφισβήτηση τῆς προγραμματικῆς φύσης τῆς *Πολιτείας* κάθε ἄλλο παρὰ ἀκυρώνει τὴ μέγιστη σημασία αὐτοῦ τοῦ ἔργου γιὰ τὴν πολιτικὴ σκέψη, σημασία ἢ ὁποία ἔγκειται στὸν πλοῦτο τῶν διανοημάτων ποὺ διατυπώνονται ἐκεῖ σχετικὰ μὲ ἓνα πλῆθος πτυχὲς τῆς πολιτικῆς καὶ τῆς κοινωνικῆς ὄντολογίας: τὴ δομὴ, τὴ συγκρότηση καὶ τὴ λειτουργία τοῦ κράτους, τὴν πολιτικο-κοινωνικὴ ἀνέλιξη, τὸν κοινωνικὸ μετασχηματισμὸ, τὴν παιδεία, τὴν οἰκονομία κἂ., διανοημάτων ποὺ ἀδιαμφισβήτητα καθιστοῦν τὴν *Πολιτεία* θεμελιωτικὸ κείμενο τῆς δυτικῆς πολιτικῆς σκέψης.

Πρὸς τὴν ἴδια κατεύθυνση φαίνεται νὰ συγκλίνουν καὶ τὰ σχετικὰ μὲ τὴν ιδέα τοῦ Ἀγαθοῦ, ἀπὸ τὴν ὁποία βαστάζεται συστηματικὰ ὁλόκληρο τὸ οἰκοδόμημα τῆς *Πολιτείας*. Τὸ Ἀγαθὸ περιγράφεται ὡς κάτι πέρα ἀπὸ τὴν οὐσία καὶ τὸ εἶναι (*οὐκ οὐσίας ὄντος τοῦ ἀγαθοῦ ἀλλ' ἔτι ἐπέκεινα τῆς οὐσίας πρᾶξεία καὶ δυνάμει ὑπερέχοντος*, 509b 8-10), ὡς μιὰ ἀπόλυτη ὄντολογικὴ ἀρχὴ ποὺ συγκρατεῖ τὸν κόσμον μὲ ὅλα τὰ περιεχόμενά του καὶ δίνει ὑπόσταση σὲ καθετὶ ἄλλο κἀνοντάς το νὰ εἶναι αὐτὸ ποὺ εἶναι, ἐνῶ συνάμα ἀποτελεῖ τὸν ὅρον τῆς γνώσης, ὁ ὁποῖος καθιστᾷ τὸν κόσμον κατανοητὸ καὶ τὸ νοῦ ἱκανὸ νὰ κατανοεῖ —τελικά μιὰ ἔννοια θεολογικὴ διατυπωμένη στὴ γλῶσσα τῆς μεταφυσικῆς.

Πῶς σχετίζεται ἡ γνώση τοῦ Ἀγαθοῦ μὲ τὴ διακυβέρνηση μιᾶς πολιτείας ὁ Πλάτων δὲν μᾶς τὸ ἐξηγεῖ πούθενά. Τὸ κείμενο ἀφήνει περιθώρια νὰ σκεφθοῦμε ὅτι ἡ ἐπίδραση τοῦ Ἀγαθοῦ ἐπάνω στοὺς φιλοσόφους-κυβερνήτες, σὲ αὐτοὺς τοὺς *τελεώτερον πεπαιδευμένους*, 520b 6 (πρβ. καὶ 484c 6 κέ.), ἄρχοντες ποὺ θὰ τὸ ἔχουν προσεγγίσει καὶ θὰ ὑποδειγματίζονται ἀπὸ αὐτὸ δὲν εἶναι ἀμιγῶς γνωστικῆς ὑφῆς ἀλλὰ συνδέεται καὶ μὲ ἠθικὲς ἀξίες καί, ἴσως, μὲ τὴ συναίσθηση τῆς ἱερότητας τοῦ ἐγγειρμάτός τους, συναίσθηση ποὺ θὰ διαμορφώνεται μέσα τους παράλληλα μὲ τὴ διαδικασία τῆς γνω-

στικής προσέγγισης του Ἀγαθοῦ —μιά διαδικασία πού θά κρατάει τήν ψυχή τους στραμμένη στήν τελειότητα καί σέ διαρκή προσπάθεια νά προσοικειωθεί ὅ,τι ἀνώτερο ὑπάρχει. Εἶναι ἀξιοπρόσεκτο ὅτι, ὅπως συνάγεται ἀπό τὸ κείμενο, ἡ θέαση τοῦ Ἀγαθοῦ δέν συμπίπτει χρονικά μέ τήν ὀλοκλήρωση τῆς διαλεκτικῆς παιδείας ἀλλά τοποθετεῖται πολὺ ἀργότερα, στὸ τέλος μιᾶς 15ετοῦς περιόδου ἔμπρακτης πολιτικῆς ἐνασχόλησης. Τοῦτο μᾶς ἐπιτρέπει νά σκεφθοῦμε ὅτι τὸ Ἀγαθὸ δέν προσεγγίζεται μόνον γνωστικά ἀλλὰ καί ὡς κάτι πού συντελεῖται μέσα σέ μιὰ πληρότητα ζωῆς.

Ἔτσι, ἡ *Πολιτεία* σημαδεύει τήν ἐπιστροφή τῆς ψυχῆς στὸν ἑαυτό της, τήν ἀνύψωση τοῦ ἠθικοῦ ἐγὼ πάνω ἀπὸ τὸ παρακμάζον κράτος, «μιὰ τελευταία ἀναλαμπή τῆς ιδέας τῆς ἑλληνικῆς πόλης σέ μιὰ χρονικὴ στιγμή πού οἱ δυνάμεις οἱ ὁποῖες τήν εἶχαν βαστάσει ἐπὶ τόσους αἰῶνες διαλύονταν καί ἐντελῶς νέες ἱστορικὲς δυνάμεις διαφαίνονταν στὸν ὀρίζοντα» (W. Jaeger [1959], τ. 3, σ. 86).

Αὕτῃ ἡ ὀψιμη στροφή στήν ἐσωτερικότητα τοῦ ἀτόμου δέν ἀποδυναμώνει τὴ σημασία τῶν πολιτικῶν ἐκφάνσεων τοῦ πλατωνικοῦ στοχασμοῦ. Ὁ Πλάτων γνωρίζει ὅτι ἡ κατάσταση πού διαμορφώνεται σέ ἓνα κράτος εἶναι συνάρτηση τοῦ ἥθους: τῆς ἀρετῆς καί τῆς δικαιοσύνης πρωτίστως τῶν ἀρχόντων (ἀφοῦ τελικὰ μόνον ἀτομικὰ προσδιορισμένοι ἄνθρωποι ἄρχουν κι ὄχι «οἱ νόμοι» ἢ «οἱ ιδέες» ἢ «ὁ λαός») ἀλλὰ καί τῆς ἠθικῆς οὐσίας πού θά ὑπάρχει στοὺς ἀρχομένους. Ὑπὸ αὐτοὺς τοὺς ὅρους ἡ παιδεία προβάλλει ὡς μιὰ ρεαλιστικὴ δυνατότητα, ἴσως ἡ μόνη ρεαλιστικὴ δυνατότητα· καί ὁ Πλάτων στηρίζει τὰ πάντα σ' αὐτήν, στὴ διάπλαση τῆς ἠθικῆς καί πνευματικῆς προσωπικότητας (τῆς μόνης πραγματικῆς διαλεκτικῆς σύνθεσης στὴ ζωὴ) ἔχοντας τήν τραγικὴ ἐπίγνωση ὅτι αὐτὸ πού ὅλο κι ὅλο μποροῦμε νὰ ἀντιτάξουμε σὰν ἀνάχωμα στήν πλημμυρίδα τοῦ κακοῦ εἶναι ἡ γνώση, ἡ ἀρετὴ, ἡ ὁμορφιά.

ΠΟΛΙΤΕΙΑ

.....

Π Ο Λ Ι Τ Ε Ι Α

[ΚΕΙΜΕΝΟ]

Α

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

- 327 a Κατέβην χθές εἰς Πειραιᾶ μετὰ Γλαύκωνος τοῦ Ἀρίστωνος
προσευξόμενός τε τῇ θεῷ καὶ ἅμα τὴν ἑορτὴν βουλόμενος
θεάσασθαι τίνα τρόπον ποιήσουσιν ἅτε νῦν πρῶτον ἄγοντες.
καλὴ μὲν οὖν μοι καὶ ἡ τῶν ἐπιχωρίων πομπὴ ἔδοξεν εἶναι,
5 οὐ μέντοι ἦττον ἐφαίνετο πρέπειν ἢν οἱ Θοῤᾰκες ἔπεμπον.
b προσευξάμενοι δὲ καὶ θεωρήσαντες ἀπῆμεν πρὸς τὸ ἄστυ.
κατιδὼν οὖν πόρρωθεν ἡμᾶς οἴκαδε ὠρμημένους Πολέμαρχος
ὁ Κεφάλου ἐκέλευσε δραμόντα τὸν παῖδα περιμεῖναι ἐ
κελεῦσαι. καὶ μου ὀπισθεν ὁ παῖς λαβόμενος τοῦ ἱματίου,
5 Κελεύει ὑμᾶς, ἔφη, Πολέμαρχος περιμεῖναι. Καὶ ἐγὼ
μετεστράφην τε καὶ ἡρόμην ὅπου αὐτὸς εἶη. Οὗτος, ἔφη,
ὀπισθεν προσέρχεται· ἀλλὰ περιμένετε. Ἄλλὰ περιμενου-
μεν, ἡ δ' ὅς ὁ Γλαύκων.
- c Καὶ ὀλίγῳ ὕστερον ὃ τε Πολέμαρχος ἦκε καὶ Ἀδείμαντος
ὁ τοῦ Γλαύκωνος ἀδελφὸς καὶ Νικήρατος ὁ Νικίου καὶ
ἄλλοι τινὲς ὡς ἀπὸ τῆς πομπῆς.
Ὁ οὖν Πολέμαρχος ἔφη· ὦ Σώκρατες, δοκεῖτέ μοι πρὸς
5 ἄστυ ὠρμῆσθαι ὡς ἀπιόντες.
Οὐ γὰρ κακῶς δοξάζεις, ἦν δ' ἐγώ.
Ὅρᾳς οὖν ἡμᾶς, ἔφη, ὅσοι ἐσμέν;
Πῶς γὰρ οὐ;
Ἦ τοίνυν τούτων, ἔφη, κρείττους γένεσθε ἢ μένεν' αὐτοῦ.
10 Οὐκοῦν, ἦν δ' ἐγώ, ἔτι ἐν λείπεται, τὸ ἦν πείσωμεν ὑμᾶς
ὡς χρὴ ἡμᾶς ἀφείναι;
Ἦ καὶ δύναισθ' ἂν, ἡ δ' ὅς, πείσαι μὴ ἀκούοντας;

Π Ο Λ Ι Τ Ε Ι Α

[ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ]

Α

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

[327a] Κατέβηκα χθές στὸν Πειραιά μὲ τὸν Γλαύκωνα τοῦ Ἀρίστωνα νὰ προσευχηθῶ στὴ θεὰ μὰ καὶ γιατί ἤθελα νὰ δῶ πῶς θὰ τελοῦσαν τὴ γιορτὴ μιὰ ποὺ τὴν γιορτάζουν τώρα γιὰ πρώτη φορὰ. Μοῦ φάνηκε καλὴ, ὅπως ἐπίσης ἡ πομπὴ τῶν ντόπιων, ὅμως καὶ αὐτὴ ποὺ ἔστειλαν οἱ Θράκες δὲν νομίζω πῶς ἦταν λιγότερο καλὴ. [b] Ἀφοῦ προσευχηθήκαμε καὶ τὰ εἶδαμε αὐτά, πῆραμε τὸ δρόμο νὰ γυρίσουμε στὴν Ἀθήνα. Βλέποντάς μας ἀπὸ μακριὰ ὁ Πολέμαρχος, τοῦ Κέφαλου ὁ γιός, νὰ ξεκινᾶμε γιὰ τὴν ἐπιστροφή, προστάζει ἀμέσως τὸ δοῦλο του νὰ τρέξει νὰ μᾶς πεί νὰ τὸν περιμένουμε. Κι ὁ δοῦλος, ἀπὸ πίσω μου, τραβώντας με ἀπὸ τὸ ροῦχο, «Ὁ Πολέμαρχος», μοῦ λέει, «προστάζει νὰ τὸν περιμένετε». Ἐγὼ τότε γύρισα καὶ ρώτησα ποῦ ἦταν ὁ Πολέμαρχος. «Νά-τος», εἶπε, «ἔρχεται ἀπὸ πίσω· περιμένετέ τον». Νὰ τὸν περιμένουμε λοιπόν, ἔκανε τότε ὁ Γλαύκων.

[c] Ὑστερα ἀπὸ λίγο ἔφθασε καὶ ὁ Πολέμαρχος καὶ ὁ Ἀδείμαντος, ὁ ἀδελφὸς τοῦ Γλαύκωνα, καὶ ὁ Νικήρατος τοῦ Νικία καὶ κάμποσοι ἄλλοι —καθὼς φαίνεται ἔρχονταν ἀπὸ τὴν πομπή.

Λέει λοιπόν ὁ Πολέμαρχος: Νομίζω, Σωκράτη, πῶς ξεκινήσατε κιόλας γιὰ τὴν Ἀθήνα.

Δὲν τὸ νομίζεις ἄσχημα, εἶπα ἐγώ.

Μᾶς βλέπεis, εἶπε, πόσοι εἴμαστε;

Λές νὰ μὴ σᾶς βλέπω;

Ἔ, λοιπόν, εἶπε, ἢ θὰ τὰ βγάλετε πέρα μὲ ὅλους αὐτοὺς ἢ θὰ σταθεῖτε ἐκεῖ ποὺ εἴσαστε!

Τότε, εἶπα ἐγώ, δὲν μένει παρὰ μία ἀκόμη δυνατότητα: Νὰ σᾶς πείσουμε δηλαδή ὅτι πρέπει νὰ μᾶς ἀφήσετε· σωστά;

Ἀλήθεια, ἔκανε, θὰ μπορούσατε νὰ πείσετε κάποιους ποὺ δὲν ἀκοῦνε;

Οὐδαμῶς, ἔφη ὁ Γλαύκων.

᾽ὧς τοίνυν μὴ ἀκουσομένων, οὕτω διανοεῖσθε.

328 Καὶ ὁ Ἀδείμαντος, Ἀρά γε, ἦ δ' ὅς, οὐδ' ἴστε ὅτι
λαμπὰς ἔσται πρὸς ἐσπέραν ἀφ' ἵππων τῇ θεῷ;

Ἀφ' ἵππων; ἦν δ' ἐγώ· καινόν γε τοῦτο. λαμπάδια
ἔχοντες διαδώσουσιν ἀλλήλοις ἀμιλλώμενοι τοῖς ἵπποις; ἦ
5 πῶς λέγεις;

Οὕτως, ἔφη ὁ Πολέμαρχος. καὶ πρὸς γε παννυχίδα
ποιήσουσιν, ἣν ἄξιον θεάσασθαι· ἐξαναστησόμεθα γὰρ μετὰ
τὸ δείπνον καὶ τὴν παννυχίδα θεασόμεθα. καὶ συνεσόμεθά
τε πολλοῖς τῶν νέων αὐτόθι καὶ διαλεξόμεθα. ἀλλὰ μένετε
b καὶ μὴ ἄλλως ποιεῖτε.

Καὶ ὁ Γλαύκων, ἽΕοικεν, ἔφη, μενετέον εἶναι.

Ἄλλ' εἰ δοκεῖ, ἦν δ' ἐγώ, οὕτω χρὴ ποιεῖν.

ἽΗμεν οὖν οἴκαδε εἰς τοῦ Πολεμάρχου, καὶ Λυσίαν τε
5 αὐτόθι κατελάβομεν καὶ Εὐθύδημον, τοὺς τοῦ Πολεμάρχου
ἀδελφούς, καὶ δὴ καὶ Θρασύμαχον τὸν Καλχηδόνιον καὶ
Χαρμαντίδην τὸν Παιανιᾶ καὶ Κλειτοφῶντα τὸν Ἀριστωνύ-
μου· ἦν δ' ἔνδον καὶ ὁ πατήρ ὁ τοῦ Πολεμάρχου Κέφαλος.
καὶ μάλα πρεσβύτης μοι ἔδοξεν εἶναι· διὰ χρόνου γὰρ καὶ
c ἑωράκη αὐτόν. καθήστο δὲ ἐστεφανωμένος ἐπὶ τινος προσκε-
φαλαίου τε καὶ δίφρου· τεθυκῶς γὰρ ἐτύγγχανεν ἐν τῇ αὐλῇ.
ἐκαθεζόμεθα οὖν παρ' αὐτόν· ἔκειντο γὰρ δίφροι τινὲς αὐτόθι
κύκλῳ.

5 Εὐθύς οὖν με ἰδὼν ὁ Κέφαλος ἠσπάζετό τε καὶ εἶπεν·

ἽΩ Σώκρατες, οὐ δὲ θαμίζεις ἡμῖν καταβαίνων εἰς τὸν
Πειραιᾶ. χρῆν μέντοι. εἰ μὲν γὰρ ἐγὼ ἔτι ἐν δυνάμει ἦ
τοῦ ῥαδίως πορεύεσθαι πρὸς τὸ ἄστυ, οὐδὲν ἂν σέ ἔδει δεῦρο
d ἰέναι, ἀλλ' ἡμεῖς ἂν παρὰ σέ ἦμεν· νῦν δέ σε χρὴ πυκνό-
τερον δεῦρο ἰέναι. ὥς εὖ ἴσθι ὅτι ἔμοιγε ὅσον αἱ ἄλλαι αἰ
κατὰ τὸ σῶμα ἡδοναὶ ἀπομαραίνονται, τοσοῦτον αὔξονται αἰ
περὶ τοὺς λόγους ἐπιθυμίαι τε καὶ ἡδοναί. μὴ οὖν ἄλλως
5 ποίει, ἀλλὰ τοῖσδέ τε τοῖς νεανίσκοις σύνισθι καὶ δεῦρο παρ'
ἡμᾶς φοίτα ὥς παρὰ φίλους τε καὶ πάνυ οἰκείους.

Καὶ μὴν, ἦν δ' ἐγώ, ὦ Κέφαλε, χαίρω γε διαλεγόμενος
e τοῖς σφόδρα πρεσβύταις· δοκεῖ γάρ μοι χρῆναι παρ' αὐτῶν
πυνθάνεσθαι, ὥσπερ τινὰ ὁδὸν προεληλυθότων ἣν καὶ ἡμᾶς
ἴσως δεήσει πορεύεσθαι, ποία τίς ἐστίν, τραχεῖα καὶ χαλεπή,
ἦ ῥαδία καὶ εὐπορος. καὶ δὴ καὶ σοῦ ἡδέως ἂν πυθοίμην

Μὲ κανένα τρόπο, εἶπε ὁ Γλαύκων.

Τότε λοιπὸν βάλτε το καλὰ στὸ μυαλό σας πὼς ἐμεῖς δὲν θὰ ἀκούσουμε.

[328a] Κι ὁ Ἀδείμαντος, Μὰ δὲν ξέρετε, εἶπε, ὅτι ἀπόψε θὰ ἔχει ἀγώνα, λαμπαδηφορία, μὲ καβαλάρηδες πάνω στ' ἄλογα, γιὰ τὴ χάρη τῆς θεᾶς;

Μὲ καβαλάρηδες; ρώτησα ἐγώ· τοῦτο εἶναι καινούργιο. Κρατώντας δαυλοὺς θὰ δίνουν τὴ φλόγα ὁ ἕνας στὸν ἄλλο παραβγαίνοντας πάνω στ' ἄλογα; Αὐτὸ θέλεις νὰ πεῖς;

Ἔτσι, εἶπε ὁ Πολέμαρχος. Κι ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὸ θὰ κάνουν καὶ ὀλονυχτία, ποὺ ἀξιζεῖ νὰ τὴν δεῖ κανεὶς. Θὰ σηκωθοῦμε λοιπὸν μετὰ τὸ δείπνο καὶ θὰ πᾶμε νὰ δοῦμε τὴν ὀλονυχτία. Θὰ συναντηθοῦμε καὶ μὲ πολλὰ ἀπὸ τὰ παιδιά ἐκεῖ καὶ θὰ συζητήσουμε. Μείνετε λοιπόν, [b] μὴ φύγετε.

Καὶ ὁ Γλαύκων, Φαίνεται, εἶπε, πὼς πρέπει νὰ μείνουμε.

Ἄν τὸ νομίζεις, εἶπα ἐγώ, ἃς γίνεῖ ἔτσι.

Πηγαίνουμε λοιπὸν στὸ σπίτι τοῦ Πολέμαρχου καὶ βρίσκουμε ἔκει τὸν Λυσία καὶ τὸν Εὐθύδημο, τοὺς ἀδελφοὺς τοῦ Πολέμαρχου, ἐπίσης τὸν Θρασύμαχο τὸν Καλχηρόνιο καὶ τὸν Χαρμαντίδη ἀπὸ τὴν Παιανία, καὶ τὸν Κλειτοφώντα, τὸ γιὸ τοῦ Ἀριστῶννυμον· ἦτανε μέσα κι ὁ πατέρας τοῦ Πολέμαρχου, ὁ Κέφαλος. Μοῦ φάνηκε πολὺ γερασμένος· εἶχα καιρὸ νὰ τὸν δῶ. [c] Καθόταν, στεφανωμένος, σ' ἓνα σκαμνὶ μὲ μαξιλάρι, γιὰτὶ εἶχε προσφέρει θυσία, ἔξω στὴν αὐλή. Κάτσαμε κοντά του, σὲ κάτι σκαμνιά βαλμένα κυκλικά ἐκεῖ.

Μόλις μὲ εἶδε ὁ Κέφαλος μὲ χαιρέτισε καὶ εἶπε: Σωκράτη, δὲν μᾶς ἔρχεσαι συχνὰ στὸν Πειραιά. Θὰ ἔπρεπε ὅμως. Ἄν βαστοῦσαν ἀκόμη τὰ κότσια μου νὰ περπατήσω χωρὶς δυσκολία ἴσαμε τὴν Ἀθήνα, δὲν θὰ χρειαζόταν νὰ ἔρχεσαι ἐσὺ ἐδῶ, θὰ ἐρχόμαστε ἐμεῖς σ' ἐσένα· [d] τώρα ὅμως πρέπει νὰ ἔρχεσαι συχνότερα ἐδῶ. Γιατὶ, πιστεψέ με, σ' ἐμένα τουλάχιστον, ὅσο ξεθυμαίνουν οἱ ἄλλες ἡδονές, οἱ σωματικές, τόσο δυναμώνει ἡ ἐπιθυμία γιὰ συζητήσεις καὶ ἡ εὐχαρίστηση ἀπὸ αὐτές. Κάνε μου λοιπὸν τὴ χάρη νὰ τὰ συναναστρέφω αὐτὰ τὰ νέα παιδιά καὶ νὰ μᾶς ἔρχεσαι συχνά, θεωρώντας μας φίλους καὶ πολὺ δικούς σου ἀνθρώπους.

Κι ἐγώ, Κέφαλε, ἀπάντησα, πραγματικὰ αἰσθάνομαι χαρὰ νὰ μιλῶ μὲ ἀνθρώπους πολὺ προχωρημένης ἡλικίας. [e] Εἶναι καλὸ, νομίζω, νὰ ζητᾶμε ἀπὸ αὐτοὺς, σὰν ἀπὸ κάποιους ποὺ ἔχουν διαβεῖ πρὶν ἀπὸ ἐμᾶς ἓνα δρόμο, στὸν ὁποῖο ἴσως χρειαστεῖ νὰ πορευτοῦμε κι ἐμεῖς, νὰ μᾶς ποῦν τί λογῆς εἶναι ὁ δρόμος αὐτός: κακοτράχαλος καὶ δύσβατος ἢ ἄνετος κι εὐκολοπέραστος; Γι' αὐτὸ λοιπόν, πολὺ θὰ ἤθελα νὰ ἄκουγα καὶ τὴ δική σου γνώμη πάνω σ'

5 ὅτι σοι φαίνεται τοῦτο, ἐπειδὴ ἐνταῦθα ἤδη εἰ τῆς ἡλικίας
 ὃ δὴ «ἐ πὶ γ ἡ ρ α ο ς ο ὕ δ ῶ» φασιν εἶναι οἱ ποιηταί, πότερον
 χαλεπὸν τοῦ βίου, ἢ πῶς σὺ αὐτὸ ἐξαγγέλλεις.

329 Ἐγὼ σοι, ἔφη, νῆ τὸν Δία ἐρῶ, ὦ Σώκρατες, οἷόν γέ μοι
 φαίνεται. πολλάκις γὰρ συνερχόμεθά τινες εἰς ταῦτόν παρα-
 πλησίαν ἡλικίαν ἔχοντες, διασφύζοντες τὴν παλαιὰν παροι-
 μίαν· οἱ οὖν πλείστοι ἡμῶν ὀλοφύρονται συνιόντες, τὰς

5 ἐν τῇ νεότητι ἡδονὰς ποθοῦντες καὶ ἀναμιμνησκόμενοι περὶ
 τε τὰ φροδίσια καὶ περὶ πότους τε καὶ εὐχίας καὶ ἄλλ' ἅττα
 ἃ τῶν τοιούτων ἔχεται, καὶ ἀγανακτοῦσιν ὡς μεγάλων τινῶν
 ἀπεστερημένοι καὶ τότε μὲν εὖ ζῶντες, νῦν δὲ οὐδὲ ζῶντες.

b ἔνιοι δὲ καὶ τὰς τῶν οἰκείων προπηλακίσεις τοῦ γήρως
 ὀδύρονται, καὶ ἐπὶ τούτῳ δὴ τὸ γήρας ὑμνοῦσιν ὅσων κακῶν
 σφίσιν αἴτιον. ἐμοὶ δὲ δοκοῦσιν, ὦ Σώκρατες, οὗτοι οὐ τὸ
 αἴτιον αἰτιᾶσθαι. εἰ γὰρ ἦν τοῦτ' αἴτιον, κἂν ἐγὼ τὰ αὐτὰ

5 ταῦτα ἐπεπόνθη, ἔνεκά γε γήρως, καὶ οἱ ἄλλοι πάντες ὅσοι
 ἐνταῦθα ἦλθον ἡλικίας. νῦν δ' ἔγωγε ἤδη ἐντετύχηκα οὐχ
 οὕτως ἔχουσιν καὶ ἄλλοις, καὶ δὴ καὶ Σοφοκλεῖ ποτε τῷ
 ποιητῇ παρεγενόμην ἐρωτώμεν ὑπὸ τίνος· «Πῶς,» ἔφη,

c «ὦ Σοφόκλεις, ἔχεις πρὸς τὰ φροδίσια; ἔτι οἶός τε εἰ
 γυναικὶ συγγίγνεσθαι»; καὶ ὅς, «Εὐφήμει,» ἔφη, «ὦ
 ἄνθρωπε· ἄσμενέστατα μέντοι αὐτὸ ἀπέφυγον, ὥσπερ λυτ-
 τῶντά τινα καὶ ἄγριον δεσπότην ἀποδράς.» εὖ οὖν μοι καὶ

5 τότε ἔδοξεν ἐκεῖνος εἰπεῖν, καὶ νῦν οὐχ ἦττον. παντάπασιν
 γὰρ τῶν γε τοιούτων ἐν τῷ γήρᾳ πολλὴ εἰρήνη γίγνεται καὶ
 ἐλευθερία· ἐπειδὴ αἱ ἐπιθυμίαι παύσωνται κατατείνουσαι
 καὶ χαλάσωσιν, παντάπασιν τὸ τοῦ Σοφοκλέους γίγνεται,

d δεσποτῶν πάνυ πολλῶν ἐστὶ καὶ μαινομένων ἀπηλλάχθαι.
 ἀλλὰ καὶ τούτων πέρι καὶ τῶν γε πρὸς τοὺς οἰκείους μία τις
 αἰτία ἐστίν, οὐ τὸ γήρας, ὦ Σώκρατες, ἀλλ' ὁ τρόπος τῶν
 ἀνθρώπων. ἂν μὲν γὰρ κόσμιοι καὶ εὐκολοὶ ὦσιν, καὶ τὸ

5 γήρας μετρίως ἐστὶν ἐπίπονον· εἰ δὲ μή, καὶ γήρας, ὦ
 Σώκρατες, καὶ νεότης χαλεπὴ τῷ τοιούτῳ συμβαίνει.

Καὶ ἐγὼ ἀγασθεὶς αὐτοῦ εἰπόντος ταῦτα, βουλόμενος ἔτι
 e λέγειν αὐτὸν ἐκίνουν καὶ εἶπον· ὦ Κέφαλε, οἰμαί σου τοὺς
 πολλούς, ὅταν ταῦτα λέγῃς, οὐκ ἀποδέχεσθαι ἀλλ' ἠγεῖσθαι

αυτό, τώρα πιά πού είσαι στο σημείο της ηλικίας πού οι ποιητές τὸ λένε «τῶν γερατειῶν κατώφλι»: πρόκειται γιὰ δύσκολο πέρασμα τῆς ζωῆς, ἢ τί ἔχεις νὰ μᾶς πεῖς ἐπὶ γι' αὐτό;

[329a] Ἐγώ, Σωκράτη, μὰ τὸ Δία, θὰ σοῦ πῶ ποιὰ εἶναι ἡ γνώμη μου. Γιατὶ συχνὰ συμβαίνει νὰ συγκεντρωνόμαστε κάποιοι πού ἔχουμε περίπου τὴν ἴδια ἡλικία, ἐπαληθεύοντας ἔτσι τὴν παλιὰ παροιμία. Σ' αὐτὲς λοιπὸν τίς συναντήσεις οἱ περισσότεροι ἀπὸ ἐμᾶς κλαῖνε καὶ ὀδύρονται ἀποζητώντας τίς χαρὲς τῆς νιότης καὶ ἀναπολώντας τίς σωματικὲς ἡδονὲς καὶ τὰ φαγοπότια καὶ κάποια ἄλλα πράγματα πού πᾶνε μαζὶ μὲ αὐτά, καὶ κυριεύονται ἀπὸ ὀργή πισταύοντας πὼς ἔχουν στερηθεῖ κάτι πολὺ σπουδαῖο καὶ πὼς τότε ζοῦσαν ὠραῖα ἐνῶ τώρα δὲν εἶναι ζωὴ αὐτή. [b] Ὅρισμένοι ἐπίσης δυσφοροῦν καὶ γιὰ τίς προσβολὲς πού δοκιμάζουν ἀπὸ τοὺς δικούς τους ἐξαιτίας τῶν γερατειῶν καὶ ἐλεεινολογοῦν τὰ γεράματα γιὰ ὅσα δυσάρεστα τοὺς ἔχουν προξενήσει. Ἡ γνώμη μου, Σωκράτη, εἶναι ὅτι οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ κατακρίνουν κάτι τὸ ὁποῖο δὲν εἶναι ἡ αἰτία τοῦ κακοῦ. Γιατὶ ἂν αὐτὸ ἦταν ἡ αἰτία, θὰ εἶχα πάθει καὶ ἐγώ, ἐξαιτίας τῶν γερατειῶν, τὰ ἴδια καὶ ὅλοι οἱ ἄλλοι, ὅσοι ἐφθασαν ὡς αὐτὴ τὴν ἡλικία. Νὰ ὅμως πού ἐγὼ ἔχω συναντήσει καὶ ἄλλους οἱ ὁποῖοι δὲν αἰσθάνονται ἔτσι, καὶ μάλιστα κάποτε ἔτυχε νὰ εἶμαι δίπλα στὸν Σοφοκλῆ, τὸν ποιητὴ, ὅταν τὸν ρώτησε κάποιος, «Πὼς τὰ πᾶς, Σοφοκλῆ, μὲ τὰ ἐρωτικά; [c] Ἐξακολουθεῖς νὰ μπορεῖς νὰ ἔχεις ἐρωτικὴ σχέση μὲ γυναῖκα;» κι ἐκεῖνος τοῦ εἶπε: «Θεὸς φυλάξοι, ἄνθρωπέ μου· πάρα πολὺ χαίρομαι πού γλύτωσα ἀπὸ αὐτό, σὰν νὰ ξέφυγα ἀπὸ κάποιον λυσσασμένο κι ἀγριο ἐξουσιαστή». Μοῦ ἄρεσε τότε ἐκείνη ἡ ἀπάντηση, καὶ τὸ ἴδιο μοῦ ἄρέσει καὶ τώρα. Γιατὶ δίχως ἀμφιβολία στὰ γεράματα ὅλα αὐτὰ καταλαγιάζουν ἐντελῶς καὶ οἱ ἄνθρωποι ἐλευθερώνονται· ὅταν οἱ ἐρωτικὲς ἐπιθυμίες πάψουν νὰ ζορίζουν καὶ χαλαρώσουν, συμβαίνει ἀκριβῶς αὐτὸ πού λέει ὁ Σοφοκλῆς: Ἐχει πιά κανεὶς ἀπαλλαγῇ ἀπὸ πάμπολλους καὶ μανιασμένους ἐξουσιαστές. [d] Ἀλλὰ καὶ γιὰ τοῦτα καὶ γιὰ ὅσα σχετίζονται μὲ τοὺς συγγενεῖς *μία* εἶναι ἡ αἰτία, κι αὐτή, Σωκράτη, δὲν εἶναι τὰ γερατεῖα ἀλλὰ ὁ *χαρακτήρας* τῶν ἀνθρώπων. Ἄν εἶναι δηλαδὴ οἱ ἄνθρωποι εὐπρεπεῖς καὶ καλόβολοι, τότε καὶ τὰ γερατεῖα ὑποφέρονται κάπως· ἂν ὅμως δὲν εἶναι, τότε, Σωκράτη, ἓνας τέτοιος ἄνθρωπος δὲν ἔχει μόνον γεράματα ἀλλὰ καὶ νιότη δύσκολη.

Κι ἐγώ, πού μὲ θαυμασμό τὸν ἄκουσα νὰ τὰ λέει αὐτά, θέλοντας νὰ τὸν κάνω νὰ πεῖ κι ἄλλα τὸν κέντριζα καὶ τοῦ εἶπα: [e] Κέφαλε, ἔχω τὴ γνώμη πὼς ὅταν λὲς αὐτὰ τὰ πράγματα, οἱ πολλοὶ δὲν πείθονται ἀλλὰ νομίζουν ὅτι ὑπο-

σε ῥαδίως τὸ γήρας φέρειν οὐ διὰ τὸν τρόπον ἀλλὰ διὰ
τὸ πολλὴν οὐσίαν κεκτηῖσθαι· τοῖς γὰρ πλουσίοις πολλὰ
5 παραμυθία φασιν εἶναι.

Ἀληθῆ, ἔφη, λέγεις· οὐ γὰρ ἀποδέχονται. καὶ λέγουσι
μέν τι, οὐ μέντοι γε ὅσον οἴονται· ἀλλὰ τὸ τοῦ Θεμιστο-
κλέους εὖ ἔχει, ὃς τῷ Σεριφίῳ λοιδορουμένῳ καὶ λέγοντι
330 ὅτι οὐ δι' αὐτὸν ἀλλὰ διὰ τὴν πόλιν εὐδοκιμοί, ἀπεκρίνατο
ὅτι οὐτ' ἂν αὐτὸς Σερίφιος ὦν ὀνομαστὸς ἐγένετο οὐτ'
ἐκείνος Ἀθηναῖος. καὶ τοῖς δὴ μὴ πλουσίοις, χαλεπῶς δέ
τὸ γήρας φέρουσιν, εὖ ἔχει ὁ αὐτὸς λόγος, ὅτι οὐτ' ἂν ὁ
5 ἐπικεικὴς πάννυ τι ῥαδίως γήρας μετὰ πενίας ἐνέγκοι οὐθ'
ὁ μὴ ἐπικεικὴς πλουτήσας εὐκόλως ποτ' ἂν ἑαυτῷ γένοιτο.

Πότερον δέ, ἦν δ' ἐγώ, ὦ Κέφαλε, ὦν κέκτησθαι τὰ πλείω
παρέλαβες ἢ ἐπεκτήσω;

Ποῦ' ἐπεκτησάμην, ἔφη, ὦ Σώκρατες; μέσος τις γέγονα
χρηματιστῆς τοῦ τε πάππου καὶ τοῦ πατρός. ὁ μὲν γὰρ
πάππος τε καὶ ὁμώνυμος ἐμοὶ σχεδόν τι ὅσῃν ἐγὼ νῦν
οὐσίαν κέκτημαι παραλαβὼν πολλάκις τοσαύτην ἐποίησεν,
5 Λυσανίας δέ ὁ πατὴρ ἔτι ἐλάττω αὐτὴν ἐποίησε τῆς νῦν
οὐσσης· ἐγὼ δὲ ἀγαπῶ ἐὰν μὴ ἐλάττω καταλίπω τούτοισιν,
ἀλλὰ βραχεῖ γέ τιμι πλείω ἢ παρέλαβον.

Οὐ τοι ἔνεκα ἡρόμην, ἦν δ' ἐγώ, ὅτι μοι ἔδοξας οὐ σφόδρα
c ἀγαπᾶν τὰ χρήματα, τοῦτο δὲ ποιοῦσιν ὥς τὸ πολὺ οἱ ἂν
μὴ αὐτοὶ κτήσωνται· οἱ δὲ κτησάμενοι διπλῇ ἢ οἱ ἄλλοι
ἀσπάζονται αὐτά. ὥσπερ γὰρ οἱ ποιηταὶ τὰ αὐτῶν ποιή-
ματα καὶ οἱ πατέρες τοὺς παῖδας ἀγαπῶσιν, ταύτῃ τε δὴ καὶ
5 οἱ χρηματισάμενοι περὶ τὰ χρήματα σπουδάζουσιν ὥς ἔργον
ἑαυτῶν, καὶ κατὰ τὴν χρεῖαν ἥπερ οἱ ἄλλοι. χαλεποὶ οὖν
καὶ συγγενέσθαι εἰσίν, οὐδὲν ἐθέλοντες ἐπαινεῖν ἀλλ' ἢ τὸν
πλοῦτον.

Ἀληθῆ, ἔφη, λέγεις.

d Πάννυ μὲν οὖν, ἦν δ' ἐγώ. ἀλλὰ μοι ἔτι τοσόνδε εἰπέ·
τί μέγιστον οἶει ἀγαθὸν ἀπολεαυκέναι τοῦ πολλὴν οὐσίαν
κεκτηῖσθαι;

Ὅ, ἦ δ' ὅς, ἴσως οὐκ ἂν πολλοὺς πείσαιμι λέγων. εὖ

μένεις ἔτσι εὐκόλα τὰ γερατειὰ ὅχι ἐπειδὴ εἶναι τέτοιος ὁ χαρακτήρας σου ἀλλὰ ἐπειδὴ ἔχεις μεγάλη περιουσία· γιατί γιὰ τοὺς πλούσιους, λένε, πολλές παρηγοριές ὑπάρχουν.

Ἔτσι εἶναι, εἶπε· πράγματι δὲν τὸ δέχονται. Καὶ ἔχει, βέβαια, κάποια βάση αὐτὸ πού ὑποστηρίζουν, ὅχι ὅμως τόση ὅση νομίζουν. Ἐδῶ ταιριάζει αὐτὸ πού εἶπε ὁ Θεμιστοκλῆς σ' ἐκεῖνο τὸν Σερίφιο, ὁ ὁποῖος τὸν ἀντιμετώπισε χλευαστικά λέγοντάς του ὅτι τὴν καλὴ φήμη του δὲν τὴν χρωστοῦσε στὴ δική του ἀξία ἀλλὰ στὴν πόλη του· [330a] ὁ Θεμιστοκλῆς τοῦ ἀπάντησε πὼς οὔτε αὐτός, ἂν ἦταν Σερίφιος, θὰ εἶχε γίνεи ξακουστός, οὔτε ἐκεῖνος, ὁ Σερίφιος, ἂν ἦταν Ἀθηναῖος. Τὰ λόγια αὐτὰ ταιριάζουν καὶ σὲ ὅσους δὲν ἔχουν πλοῦτο καὶ δυσανασχετοῦν μὲ τὰ γεράματά τους: Οὔτε ὁ καλόβολος ἄνθρωπος θὰ μποροῦσε εὐκόλα νὰ ὑποφέρει τὰ γεράματα, ἂν ἦταν φτωχός, οὔτε πάλι ὁ δύστροπος, ἂν πλούτιζε, θὰ συμφιλιωνόταν ποτὲ μὲ τὴν κατάστασή του.

Νὰ σὲ ρωτήσω κάτι, Κέφαλε: Ἀπ' ὅσα ἔχεις, τὰ περισσότερα τὰ βρῆκες ἔτοιμα ἢ τὰ πρόσθεσες ἐσὺ;

[b] Τί πρόσθεσα ἐγώ, Σωκράτη; Ὡς εἰσοδηματίας, εἶμαι κάπου ἀνάμεσα στὸν παππού μου καὶ τὸν πατέρα μου. Ὁ παππούς μου —πού ἔχουμε καὶ τὸ ἴδιο ὄνομα— κληρονόμησε ἀπὸ τὸν πατέρα του περίπου ὅση περιουσία ἔχω ἐγώ τώρα καὶ τὴν πολλαπλασίασε, κι ὁ Λυσανίας, ὁ δικός μου πατέρας, ἄφησε πρὶο λίγα κι ἀπὸ αὐτὰ πού ἔχω τώρα. Ἐγὼ θὰ εἶμαι εὐχαριστημένος, ἂν δὲν ἀφήσω σὲ τούτους ἐδῶ λιγότερα ἀλλὰ λίγο περισσότερα ἀπ' ὅσα κληρονόμησα.

Ὁ λόγος πού σὲ ρώτησα, εἶπα, εἶναι ὅτι μοῦ ἔχεις δώσει τὴν ἐντύπωση πὼς δὲν ἀγαπᾷς ὑπερβολικά τὰ χρήματα, κάτι πού ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον συμβαίνει μὲ ὅσους δὲν τὰ ἔχουν ἀποκτήσει μόνοι τους· [c] ἀπεναντίας, ὅσοι τὰ ἔχουν ἀποκτήσει μόνοι τους τὰ ἀγαποῦν διπλὰ ἀπ' ὅτι οἱ ἄλλοι. Γιατί ὅπως οἱ ποιητὲς ἀγαποῦν τὰ ποιήματά τους καὶ οἱ πατεράδες τὰ παιδιά, ἔτσι κι ὅσοι προσπάθησαν κι ἔκαναν χρήματα ἀφοσιώνονται σ' αὐτά, ὅπως σὲ κάτι πού εἶναι δημιούργημα δικό τους, καὶ ἐπιπλέον ἀσχολοῦνται μὲ αὐτὸ καὶ γιὰ τὴ χρησιμότητά του, σὰν ὅλους τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους. Ἔτσι, ἡ συναναστροφή μαζί τους εἶναι δύσκολη, καθὼς δὲν ἔχουν νὰ ποῦν ἕναν καλὸ λόγο γιὰ τίποτε ἄλλο παρὰ μόνο γιὰ τὸν πλοῦτο.

Σωστὸ αὐτὸ πού λές, εἶπε.

Βεβαίως, ἔκανα ἐγώ. [d] Νὰ σὲ ρωτήσω ὅμως καὶ κάτι ἄλλο: Ποιὸ νομίζεις πὼς εἶναι τὸ πρὶο σημαντικό καλὸ πού ὀφείλεις στὸ ὅτι ἔχεις μεγάλη περιουσία;

Κάτι, εἶπε, πού, ἂν τὸ πῶ, ἴσως δὲν θὰ ἴναι πολλοὶ αὐτοὶ πού θὰ τὸ δε-

- 5 γὰρ ἴσθι, ἔφη, ὦ Σώκρατες, ὅτι, ἐπειδάν τις ἐγγὺς ἢ τοῦ οἰεσθαι τελευτήσῃν, εἰσέρχεται αὐτῷ δέος καὶ φροντὶς περὶ ὧν ἔμπροσθεν οὐκ εἰσῆι. οἳ τε γὰρ λεγόμενοι μῦθοι περὶ τῶν ἐν Ἄιδου, ὡς τὸν ἐνθάδε ἀδικήσαντα δεῖ ἐκεῖ διδόναι
- e δίκην, καταγελῶμενοι τέως, τότε δὴ στρέφουσιν αὐτοῦ τὴν ψυχὴν μὴ ἀληθεῖς ὧσιν· καὶ αὐτός — ἦτοι ὑπὸ τῆς τοῦ γήρως ἀσθενείας ἢ καὶ ὥσπερ ἤδη ἐγγυτέρω ὦν τῶν ἐκεῖ μᾶλλον τι καθορᾷ αὐτά— ὑποψίας δ' οὖν καὶ δείματος μεστὸς γίγνεται
- 5 καὶ ἀναλογίζεται ἤδη καὶ σκοπεῖ εἰ τινα τι ἡδίκησεν. ὁ μὲν οὖν εὐρίσκων ἑαυτοῦ ἐν τῷ βίῳ πολλὰ ἀδικήματα καὶ ἐκ τῶν ὕπνων, ὥσπερ οἱ παῖδες, θαμὰ ἐγειρόμενος δειμαίνει
- 331 καὶ ζῇ μετὰ κακῆς ἐλπίδος· τῷ δὲ μηδὲν ἑαυτῷ ἄδικον συνειδῶτι ἡδεῖα ἐλπίς ἀεὶ πάρεστι καὶ ἀγαθὴ γηροτροφός, ὡς καὶ Πίνδαρος λέγει. χαριέντως γάρ τοι, ὦ Σώκρατες, τοῦτ' ἐκείνος εἶπεν, ὅτι ὅς ἂν δικαίως καὶ ὁσίως τὸν βίον
- 5 διαγάγῃ,

γλυκεῖά οἱ καρδίαν
ἀτάλλοισα γηροτρόφος συναορεῖ
ἐλπίς ἃ μάλιστα θνατῶν πολὺστροφον
γνώμαν κυβερνᾷ.

- 10 εὖ οὖν λέγει θαυμαστῶς ὡς σφόδρα. πρὸς δὴ τοῦτ' ἔγωγε τίθημι τὴν τῶν χρημάτων κτήσιν πλείστου ἀξίαν εἶναι, οὗ
- b τι παντὶ ἀνδρὶ ἀλλὰ τῷ ἐπιεικεῖ καὶ κοσμίῳ. τὸ γὰρ μηδὲ ἄκουτά τινα ἐξαπατῆσαι ἢ ψεύσασθαι, μηδ' αὖ ὀφείλοντα ἢ θεῷ θυσίας τινὰς ἢ ἀνθρώπῳ χρήματα ἔπειτα ἐκεῖσε ἀπιέναι δεδιότα, μέγα μέρος εἰς τοῦτο ἢ τῶν χρημάτων κτήσις συμβάλλεται. ἔχει δὲ καὶ ἄλλας χρεῖας πολλὰς· ἀλλὰ ἓν γε
- 5 ἀνθ' ἐνὸς οὐκ ἐλάχιστον ἔγωγε θείην ἂν εἰς τοῦτο ἀνδρὶ νοῦν ἔχοντι, ὦ Σώκρατες, πλοῦτον χρησιμώτατον εἶναι.
- c Παγκάλως, ἦν δ' ἐγώ, λέγεις, ὦ Κέφαλε. τοῦτο δ' αὐτό, τὴν δικαιοσύνην, πότερα τὴν ἀλήθειαν αὐτὸ φήσομεν εἶναι ἀπλῶς οὕτως καὶ τὸ ἀποδιδόναι ἅν τις τι παρὰ του λάβῃ, ἢ καὶ αὐτὰ ταῦτα ἔστιν ἐνίστε μὲν δικαίως, ἐνίστε δὲ ἀδίκως
- 5 ποιεῖν; οἷον τοιόνδε λέγω· πᾶς ἂν που εἴποι, εἴ τις λάβοι παρὰ φίλου ἀνδρὸς σωφρονούντος ὄπλα, εἰ μανεῖς ἀπαιτοῖ,

χθοῦν. Νὰ τὸ ξέρεις, Σωκράτη, συνέχισε, πὼς ὅταν κάποιος φθάσει πολὺ κοντὰ νὰ πιστέψει ὅτι πρόκειται νὰ πεθάνει, ἀρχίζει νὰ αἰσθάνεται ἕνα δέος καὶ νὰ νοιάζεται γιὰ πράγματα τὰ ὁποῖα πρωτύτερα δὲν τὸν ἀνησυχοῦσαν. Οἱ μῦθοι, ἃς ποῦμε, πὺν λέγονται γιὰ ὅσα συμβαίνουν στὸν Ἄδη, ὅτι δηλαδή ὁποῖος διέπραξε ἐδῶ ἀδικήματα ἐκεῖ στὸν Κάτω Κόσμο θὰ τιμωρηθεῖ, ἐνῶ μέχρι πρὶν ἀπὸ λίγο τὰ κοροΐδευε, τώρα τοῦ ἀναστατώνουν τὴν ψυχὴ, μήπως κι εἶναι ἀληθινά. [ε] Κι αὐτὸς —θέλεις ἀπὸ γεροντικὴ ἀδυναμία, θέλεις ἐπειδὴ ὄντας τώρα πιὸ κοντὰ στὸν Κάτω Κόσμο τὰ βλέπει αὐτὰ τὰ πράγματα καθαρότερα— ἀρχίζει νὰ βάζει πολλὰ μὲ τὸ νοῦ του καὶ κυριεύεται ἀπὸ φόβο κι ἀναλογίζεται τώρα καὶ ψάχνει μήπως ἀδίκησε κανέναν σὲ κάτι. "Οποῖος λοιπὸν διαπιστώνει ὅτι στὴ ζωὴ του διέπραξε πολλὰ ἀδικήματα, πετάγεται συχνὰ ἀπὸ τὸν ὕπνο σὰν τὰ μικρὰ παιδιὰ τρομαγμένος καὶ ζεῖ στὴν ἀπελπισία. [331a] "Οποῖος πάλι νιώθει μέσα του πὼς δὲν ἔχει διαπράξει κάτι ἄδικο, δὲν χάνει ποτὲ τὴ γλυκιὰ ἐλπίδα, τὴν ἀγαθὴ «γηροτρόφισσα», ὅπως λέει καὶ ὁ Πίνδαρος. Γιατὶ σταλήθεια, Σωκράτη, ὁμορφα τὸ 'πε ἐκεῖνος πὼς ὁποῖος περᾶσει μὲ δικαιοσύνη κι εὐσέβεια ἀπὸ τὴ ζωὴ,

«γλυκιὰ τὸν συντροφεύει
καὶ τοῦ φτερώνει τὴν καρδιά ἢ γηροτρόφισσα
ἢ ἐλπίδα, τῆς πολυμήχανης γνώμης τῶν θνητῶν
ἢ πιὸ τρανὴ ἢ κυβερνήτρα».

Εἶναι καταπληκτικὰ ὁμορφοὶ στίχοι! Καὶ σὲ τοῦτο κατὰ τὴ γνώμη μου ἔγκαι-
ται ἡ μεγάλη ἀξία τοῦ πλούτου, ὅχι ἴσως γιὰ τὸν καθένα [b] ἀλλὰ γιὰ ἕναν ἄν-
θρωπο σωστὸ καὶ εὐπρεπὴ. Στὸ νὰ ξεκινᾷς δηλαδή γιὰ τὸν Ἄλλο Κόσμο
χωρὶς τὸ φόβο ὅτι ἐξαπάτησες ἢ ξεγέλασες, ἔστω καὶ δίχως νὰ τὸ θέλεις, κά-
ποιον, καὶ χωρὶς νὰ χρωστᾷς θυσίες σὲ θεὸ ἢ χρήματα σὲ κάποιον ἄνθρωπο, σὲ
αὐτὸ ὁ πλοῦτος συμβάλλει σὲ μεγάλο βαθμὸ. Καὶ λογαριάζοντάς τα ὅλα ἕνα
πρὸς ἕνα, ἐγὼ τουλάχιστον, Σωκράτη, τὸ πρᾶγμα αὐτὸ δὲν θὰ τὸ χαρακτηρίζα
ὡς τὸ τελευταῖο γιὰ τὸ ὁποῖο ὁ πλοῦτος εἶναι κάτι πάρα πολὺ χρήσιμο.

[ε] Ἐξοχα, ἀπάντησα ἐγώ, τὰ λές, Κέφαλε. Ἀλλὰ τοῦτο τὸ πρᾶγμα, τὴ δι-
καιοσύνη, θὰ τὸ ταυτίσουμε ἔτσι ἀπλὰ μὲ τὴν ἀλήθεια καὶ μὲ τὸ νὰ ἐπιστρέφει
κανεὶς ὅ,τι ἔχει πάρει ἀπὸ κάποιον ἢ θὰ δεχθοῦμε ὅτι καὶ αὐτὲς οἱ πράξεις
ἄλλοτε εἶναι δίκαιες καὶ ἄλλοτε ἄδικες; Ἐννοῶ τοῦτο: Ἄν κάποιος παραλά-
βει πρὸς φύλαξιν ὅπλα ἀπὸ ἕναν φίλο του, ὁ ὁποῖος ἔχει σῶες τίς φρένες, κι ἂν
ἔπειτα ὁ φίλος του αὐτός, ἔχοντας στὸ μεταξὺ χάσει τὰ λογικὰ του, ζητήσει

ὅτι οὔτε χρὴ τὰ τοιαῦτα ἀποδιδόναι, οὔτε δίκαιος ἂν εἴη ὁ ἀποδιδούς, οὐδ' αὖ πρὸς τὸν οὕτως ἔχοντα πάντα ἐθέλων τάληθ' ἴσχειν.

d Ὅρθως, ἔφη, λέγεις.

Οὐκ ἄρα οὗτος ὅρος ἐστὶν δικαιοσύνης, ἀληθῆ τε λέγειν καὶ ἂν λάβῃ τις ἀποδιδόναι.

5 Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη, ὦ Σώκρατες, ὑπολαβὼν ὁ Πολέμαρχος, εἶπερ γέ τι χρὴ Σιμωνίδῃ πείθεσθαι.

Καὶ μέντοι, ἔφη ὁ Κέφαλος, καὶ παραδίδωμι ὑμῖν τὸν λόγον· δεῖ γάρ με ἤδη τῶν ἱερῶν ἐπιμεληθῆναι.

Οὐκοῦν, ἔφη, ἐγώ, ὁ Πολέμαρχος, τῶν γε σὼν κληρονόμος;

Πάνυ γε, ἦ δ' ὅς γε γέλασας, καὶ ἅμα ἦει πρὸς τὰ ἱερά.

e Λέγε δὴ, εἶπον ἐγώ, σὺ ὁ τοῦ λόγου κληρονόμος, τί φῆς τὸν Σιμωνίδην λέγοντα ὀρθῶς λέγειν περὶ δικαιοσύνης;

Ὅτι, ἦ δ' ὅς, τὸ τὰ ὀφειλόμενα ἐκάστῳ ἀποδιδόναι δίκαιόν ἐστι· τοῦτο λέγων δοκεῖ ἔμοιγε καλῶς λέγειν.

5 Ἀλλὰ μέντοι, ἦν δ' ἐγώ, Σιμωνίδῃ γε οὐ ῥάδιον ἀπαιτεῖν —σοφὸς γὰρ καὶ θεῖος ἀνὴρ— τοῦτο μέντοι ὅτι ποτὲ λέγει, σὺ μὲν, ὦ Πολέμαρχε, ἴσως γινώσκεις, ἐγὼ δὲ ἄγνοω· δῆλον γὰρ ὅτι οὐ τοῦτο λέγει, ὅπερ ἄρτι ἐλέγομεν, τό τινος παρακαταθεμένου τι ὀτφοῦν μὴ σωφρόνως ἀπαιτοῦντι ἀποδιδόναι. καίτοι γε ὀφειλόμενόν πού ἐστιν τοῦτο ὃ
332 παρακατέθετο· ἦ γάρ;

Ναί.

5 Ἀποδοτέον δέ γε οὐδ' ὀπωστιοῦν τότε ὀπότε τις μὴ σωφρόνως ἀπαιτοῖ;

Ἀληθῆ, ἦ δ' ὅς.

Ἄλλο δὴ τι ἢ τὸ τοιοῦτον, ὥς ἔοικεν, λέγει Σιμωνίδης τὸ τὰ ὀφειλόμενα δίκαιον εἶναι ἀποδιδόναι.

10 Ἄλλο μέντοι νῆ Δί', ἔφη· τοῖς γὰρ φίλοις οἶεται ὀφείλειν τοὺς φίλους ἀγαθὸν μὲν τι δρᾶν, κακὸν δὲ μηδέν.

Μανθάνω, ἦν δ' ἐγώ —ὅτι οὐ τὰ ὀφειλόμενα ἀποδίδωσιν ὅς ἂν τῷ χρυσίῳ ἀποδῶ παρακαταθεμένῳ, ἐάνπερ ἢ ἀπό-

νά τοῦ τὰ ἐπιστρέφει, καθένas θὰ συμφωνοῦσε πῶς οὔτε πρέπει νὰ τὰ ἐπιστρέφει αὐτὰ τὰ ὅπλα οὔτε θὰ ἦταν δίκιο νὰ τὸ πράξει, οὔτε ἐπίσης ὅτι θὰ ὀφείλε νὰ λέει κανεῖς ὅλη τὴν ἀλήθεια σὲ κάποιον πού βρῖσκεται σὲ τέτοια κατάσταση.

[d] Σωστά λές, εἶπε.

Ἐπομένως, δὲν εἶναι αὐτὸ μέτρο τῆς δικαιοσύνης, τὸ νὰ λέει δηλαδὴ κάποιος τὴν ἀλήθεια καὶ νὰ ἐπιστρέφει ὅ,τι ἔχει πάρει.

Ναί, Σωκράτη, εἶναι, εἶπε διακόπτοντας ὁ Πολέμαρχος, ἂν πρόκειται βέβαια νὰ δώσουμε πίστη στὸν Σιμωνίδη.

Ὡραῖα, ὥραῖα, ἔκανε ὁ Κέφαλος· παραδίνω τὸ λόγο σὲ σᾶς, ἐγὼ πρέπει τώρα νὰ φροντίσω γιὰ τὴ θυσία.

Λοιπόν, εἶπε ὁ Πολέμαρχος, εἴμαι ἐγὼ ὁ κληρονόμος σου;

Βεβαίως, ἀπάντησε ἐκεῖνος γελώντας καὶ ταυτόχρονα κατευθύνθηκε στὸ σημεῖο τῆς θυσίας.

[e] Γιὰ λέγε, λοιπόν, εἶπα, ἐσύ ὁ κληρονόμος τοῦ λόγου, ποιοὶ πράγμα πού λέει ὁ Σιμωνίδης γιὰ τὴ δικαιοσύνη ὑποστηρίζεις ὅτι τὸ λέει σωστά;

Ὅτι, ἀποκρίθηκε ἐκεῖνος, εἶναι δίκαιο νὰ ἐπιστρέφει κανεῖς στὸν καθένα ὅ,τι τοῦ ὀφείλεται· κατὰ τὴ γνώμη μου σωστὰ κάνει ὁ Σιμωνίδης πού τὸ λέει αὐτό.

Ἀσφαλῶς, εἶπα ἐγὼ, δὲν εἶναι εὐκολο νὰ μὴ δώσουμε πίστη στὸν Σιμωνίδη —εἶναι ἄνθρωπος σοφός, θεϊκός—, τί ἐννοεῖ ὅμως μὲ αὐτὸ ἐσύ, Πολέμαρχε, ἴσως νὰ τὸ γνωρίζεις, ἐγὼ πάντως τὸ ἀγνοῶ. Γιατὶ εἶναι φανερό πῶς δὲν ἐννοεῖ ὅ,τι λέγαμε τώρα δά, τὸ νὰ ἐπιστρέφουμε δηλαδὴ σὲ κάποιον κάτι πού μᾶς τὸ ἔχει ἐμπιστευθεῖ καὶ πού μᾶς τὸ ζητάει πίσω, ἐνῶ ὁ ἴδιος δὲν εἶναι στὰ λογικά του. [332a] Μόλο βέβαια πού *ὀφείλουμε* νὰ ἐπιστρέψουμε αὐτὸ τὸ ὁποῖο μᾶς ἔχει παραδοθεῖ. Σωστά;

Ναί.

Δὲν πρέπει ὡστόσο, μὲ κανένα τρόπο, νὰ ἐπιστραφεῖ, ὅταν τὸ ζητάει πίσω κάποιος πού δὲν εἶναι στὰ λογικά του· ἔτσι;

Ἀλήθεια, εἶπε ἐκεῖνος.

Κάτι ἄλλο, τότε, κι ὄχι αὐτὸ ἐννοεῖ, καθὼς φαίνεται, ὁ Σιμωνίδης λέγοντας ὅτι δίκαιο εἶναι νὰ ἐπιστρέφει κανεῖς τὰ ὀφειλόμενα.

Κάτι ἄλλο, βέβαια, μὰ τὸ Δία, εἶπε· πιστεύει ὅτι οἱ φίλοι ἔχουν χρέος νὰ κάνουν καλὸ στοὺς φίλους, κακὸ ὅμως ποτέ.

Κατάλαβα, εἶπα· γιατί κάποιος ὁ ὁποῖος ἐπιστρέφει σὲ κάποιον τὸ χρυσά-

- b   δοσις καὶ ἡ λήψις βλαβερὰ γίγνηται, φίλοι δὲ ὥσιν ὃ τε ἀπολαμβάνων καὶ ὁ ἀποδιδούς —οὐχ οὕτω λέγειν φῆς τὸν Σιμωνίδην;
- Πάνν μὲν οὖν.
- 5   Τί δέ; τοῖς ἐχθροῖς ἀποδοτέον ὅτι ἂν τύχη ὀφειλόμενον; Παντάπασι μὲν οὖν, ἔφη, ὃ γε ὀφείλεται αὐτοῖς, ὀφείλεται δέ γε οἶμαι παρά γε τοῦ ἐχθροῦ τῷ ἐχθρῷ ὅπερ καὶ προσήκει, κακόν τι.
- Ἦνίξατο ἄρα, ἦν δ' ἐγώ, ὥς ἔοικεν, ὁ Σιμωνίδης ποιη-
c   τικῶς τὸ δίκαιον ὃ εἶη. διανοεῖτο μὲν γάρ, ὥς φαίνεται, ὅτι τοῦτ' εἶη δίκαιον, τὸ προσήκον ἐκάστῳ ἀποδιδόναι, τοῦτο δὲ ὠνόμασεν ὀφειλόμενον.
- Ἄλλὰ τί οἶει; ἔφη.
- 5   Ὡ πρὸς Διός, ἦν δ' ἐγώ, εἰ οὖν τις αὐτὸν ἤρετο· «ὦ Σιμωνίδην, ἡ τίσιν οὖν τί ἀποδιδούσα ὀφειλόμενον καὶ προσήκον τέχνη ἱατρικὴ καλεῖται;» τί ἂν οἶει ἡμῖν αὐτὸν ἀποκρίνασθαι;
- Δήλον ὅτι, ἔφη, ἡ σώμασιν φάρμακά τε καὶ σιτία καὶ
10   ποτά.
- Ἡ δὲ τίσιν τί ἀποδιδούσα ὀφειλόμενον καὶ προσήκον τέχνη μαγειρικὴ καλεῖται;
- d   Ἡ τοῖς ὄψοις τὰ ἡδύσματα.
- Εἶεν· ἡ οὖν δὴ τίσιν τί ἀποδιδούσα τέχνη δικαιοσύνη ἂν
καλοῖτο;
- Εἰ μὲν τι, ἔφη, δεῖ ἀκολουθεῖν, ὦ Σώκρατες, τοῖς ἔμ-
5   προσθεν εἰρημένους, ἡ τοῖς φίλοις τε καὶ ἐχθροῖς ὠφελίας τε καὶ βλάβας ἀποδιδούσα.
- Τὸ τοὺς φίλους ἄρα εὖ ποιεῖν καὶ τοὺς ἐχθροὺς κακῶς δικαιοσύνην λέγει;
- Δοκεῖ μοι.
- 10   Τίς οὖν δυνατώτατος κάμνοντας φίλους εὖ ποιεῖν καὶ ἐχθροὺς κακῶς πρὸς νόσον καὶ ὑγίειαν;
- Ἰατρός.
- e   Τίς δὲ πλείοντας πρὸς τὸν τῆς θαλάττης κίνδυνον;

φι πού εκείνος τοῦ εἶχε ἐμπιστευθεῖ, δὲν ἐπιστρέφει τὸ ὀφειλόμενο [b], ἂν ἡ ἐπιστροφή καὶ ἡ παραλαβὴ ἀποβαίνει βλαβερὴ καὶ ἂν συμβαίνει αὐτὸς ὁ ὁποῖος τὸ παίρνει πίσω κι ὁ ἄλλος πού τοῦ τὸ ἐπιστρέφει νὰ εἶναι φίλοι —αὐτὸ δὲν ὑποστηρίζεις ὅτι λέει ὁ Σμωνίδης;

Βεβαίως.

Καὶ μὲ τοὺς ἐχθροὺς τί γίνεται; Πρέπει νὰ τοὺς δίνουμε πίσω ὅ,τι τυχόν τοὺς ὀφείλεται;

Χωρὶς ἀμφιβολία ναί: αὐτὸ πού *πραγματικά* ὀφείλεται σ' αὐτούς· καὶ κατὰ τὴ γνώμη μου στὸν ἐχθρὸ ὀφείλεται ἀπὸ τὴ μεριὰ τοῦ ἐχθροῦ ὅ,τι ἀκριβῶς τοῦ πρέπει, δηλαδὴ κάτι κακό.

Καθὼς φαίνεται λοιπόν, εἶπα, ὁ Σμωνίδης ὑπαινίχθηκε μὲ ποιητικὸ τρόπο [c] ποιὸ εἶναι τὸ δίκαιο. Θεωροῦσε, ὅπως φαίνεται, ὅτι δίκαιο εἶναι νὰ ἀποδίδεις στὸν καθένα ὅ,τι τοῦ πρέπει, καὶ αὐτὸ τὸ ὀνόμασε 'ὀφειλόμενο'.

Μὰ τί νόμιζες, εἶπε.

ὦ, δές, μὰ τὸ Δία, εἶπα ἐγὼ· ἂν κάποιος τώρα τὸν ρωτοῦσε: «Σμωνίδη, ἱατρικὴ καλεῖται ἡ ἐπιστήμη πού ἀποδίδει σὲ ποιούς ποιὸ πρᾶγμα τὸ ὁποῖο τοὺς ὀφείλεται καὶ τοὺς ταιριάζει;» τί νομίζεις πὼς θὰ μᾶς ἀπαντοῦσε ἐκεῖνος;

Εἶναι πρόδηλο, εἶπε: αὐτὴ πού δίνει στὰ σώματα φάρμακα, τροφές, ποτά.

Καὶ μαγειρικὴ καλεῖται ἡ τέχνη πού δίνει σὲ ποιούς ποιὸ πρᾶγμα τὸ ὁποῖο τοὺς ὀφείλεται καὶ τοὺς ταιριάζει;

[d] Αὐτὴ πού δίνει στὰ φαγητὰ ὅ,τι τὰ νοστιμεύει.

ὦραϊα· ἔτσι λοιπόν κι ἡ τέχνη πού δίνει τί καὶ σὲ ποιούς θὰ μπορούσε νὰ ὀνομαστεῖ δικαιοσύνη;

Ἄν πρέπει, εἶπε, νὰ ἀκολουθήσουμε ὅσα ἔχουμε πεῖ παραπάνω, θὰ πρόκειται γιὰ τὴν τέχνη πού ἀποδίδει στοὺς φίλους ὠφέλεια καὶ στοὺς ἐχθροὺς βλάβη.

Ἄρα λοιπόν ἐννοεῖ ὅτι δικαιοσύνη εἶναι νὰ κάνεις καλὸ στοὺς φίλους καὶ κακὸ στοὺς ἐχθρούς;

Ἔτσι νομίζω.

Σὲ ὅ,τι σχετίζεται μὲ τὴν ἀρρώστια καὶ μὲ τὴν ὑγεία ποιὸς ἔχει, λοιπόν, τὴ μεγαλύτερη δύναμη νὰ κάνει καλὸ σὲ φίλους καὶ κακὸ σὲ ἐχθρούς, ὅταν αὐτοὶ ὑποφέρουν ἀπὸ κάτι;

Ὁ γιατρός.

[e] Ποιὸς, πάλι, σὲ αὐτοὺς πού εἶναι πάνω σ' ἓνα πλοῖο, σχετικὰ μὲ τοὺς κινδύνους τῆς θάλασσας;

- Κυβερνήτης.
 Τί δὲ ὁ δίκαιος; ἐν τίνι πράξει καὶ πρὸς τί ἔργον
 δυνατώτατος φίλους ὠφελεῖν καὶ ἐχθροὺς βλάπτειν;
 5 Ἐν τῷ προσπολεμεῖν καὶ ἐν τῷ συμμαχεῖν, ἔμοιγε δοκεῖ.
 Εἶεν· μὴ κάμνουσί γε μήν, ὦ φίλε Πολέμαρχε, ἱατρὸς
 ἄχρηστος.
 Ἀληθῆ.
 Καὶ μὴ πλέουσι δὴ κυβερνήτης.
 10 Ναί.
 Ἄρα καὶ τοῖς μὴ πολεμοῦσιν ὁ δίκαιος ἄχρηστός;
 Οὐ πάνν μοι δοκεῖ τοῦτο.
 Χρήσιμον ἄρα καὶ ἐν εἰρήνῃ δικαιοσύνη;
 333 Χρήσιμον.
 Καὶ γὰρ γεωργία· ἢ οὐ;
 Ναί.
 Πρὸς γε καρποῦ κτῆσιν;
 5 Ναί.
 Καὶ μὴν καὶ σκυτοτομική;
 Ναί.
 Πρὸς γε ὑποδημάτων ἂν οἶμαι φαίης κτῆσιν;
 Πάνν γε.
 10 Τί δὲ δὴ; τὴν δικαιοσύνην πρὸς τίνος χρεῖαν ἢ κτῆσιν
 ἐν εἰρήνῃ φαίης ἂν χρήσιμον εἶναι;
 Πρὸς τὰ συμβόλαια, ὦ Σώκρατες.
 Συμβόλαια δὲ λέγεις κοινωνήματα ἢ τι ἄλλο;
 Κοινωνήματα δῆτα.
 b Ἄρ' οὖν ὁ δίκαιος ἀγαθὸς καὶ χρήσιμος κοινωνὸς εἰς
 πεττῶν θέσιν, ἢ ὁ πεττευτικός;
 Ὁ πεττευτικός.
 Ἄλλ' εἰς πλίνθων καὶ λίθων θέσιν ὁ δίκαιος χρησιμώτερός
 5 τε καὶ ἀμείνων κοινωνὸς τοῦ οἰκοδομικοῦ;
 Οὐδαμῶς.

‘Ο καπετάνιος.

Κι ὁ δίκαιος; Σὲ ποιά πράξη καὶ σὲ σχέση με ποιοῦ ἔργο ἔχει τὴ μεγαλύτερη δύναμη νὰ ὠφελεῖ φίλους καὶ νὰ βλάπτει ἐχθρούς;

Σὲ σχέση με τὸ νὰ πολεμάει ἐναντίον κάποιου καὶ με τὸ νὰ συμμαχεῖ, νομίζω ἐγώ.

Πολὺ καλὰ· σὲ ὅσους ὅμως δὲν ὑποφέρουν ἀπὸ κάτι, ἀγαπητὲ Πολέμαρχε, ὁ γιατρὸς θὰ εἶναι ἄχρηστος.

Εἶναι ἀλήθεια.

Τὸ ἴδιο καὶ ὁ κυβερνήτης σὲ ὅσους δὲν εἶναι στὴ θάλασσα.

Ναί.

Μὲ αὐτὴ τὴ λογικὴ εἶναι καὶ ὁ δίκαιος ἄχρηστος σὲ ὅσους δὲν πολεμοῦν· ἔτσι;

Αὐτὸ δὲν μοῦ φαίνεται καὶ τόσο σωστό.

Ἄρα λοιπὸν εἶναι καὶ σὲ περίοδο εἰρήνης ἡ δικαιοσύνη χρήσιμη;

[333a] Εἶναι χρήσιμη.

Καὶ ἡ γεωργία, βέβαια· ἢ ὄχι;

Ναί.

Γιὰ νὰ ἔχουμε καρπούς;

Ναί.

Ἀσφαλῶς κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο καὶ ἡ τέχνη τοῦ ὑποδηματοποιοῦ· ἔτσι;

Ναί.

Γιὰ νὰ ἔχουμε ὑποδήματα, θὰ ἔλεγες, ὑποθέτω· σωστά;

Βεβαίως.

Τί συμβαίνει ὅμως με τὴ δικαιοσύνη; Γιὰ τὴν κάλυψη ποιαῖς ἀνάγκης ἢ γιὰ τὴν ἀπόκτηση ποιοποῦ πράγματος θὰ ἔλεγες ὅτι εἶναι χρήσιμη, σὲ περίοδο εἰρήνης, ἢ δικαιοσύνη;

Γιὰ τὶς συμφωνίες, Σωκράτη.

Λέγοντας ‘συμφωνίες’ ἐννοεῖς τὶς δοσοληψίες γενικῶς ἢ μήπως κάτι ἄλλο;

Τὶς δοσοληψίες, βεβαίως.

[b] Ἄραγε καλὸς καὶ χρήσιμος σύντροφος στὸ νὰ τοποθετεῖ τοὺς πεσσοὺς εἶναι ὁ δίκαιος ἢ ὅποιος ξέρει καλὰ αὐτὸ τὸ παιγνίδι;

Ὅποιος τὸ ξέρει καλὰ.

Στὸ νὰ τοποθετεῖ ὅμως τοῦβλα καὶ πέτρες εἶναι ὁ δίκαιος πρὶν χρήσιμος σύντροφος ἀπὸ τὸ χτίστη;

Μὲ κανένα τρόπο.

Ἄλλ' εἰς τίνα δὴ κοινωνίαν ὁ δίκαιος ἀμείνων κοινωνὸς τοῦ οἰκοδομικοῦ τε καὶ κιθαριστικοῦ, ὥσπερ ὁ κιθαριστικὸς τοῦ δικαίου εἰς κρουμάτων;

10 Εἰς ἀργυρίου, ἔμοιγε δοκεῖ.

Πλήν γ' ἴσως, ὦ Πολέμαρχε, πρὸς τὸ χρησθαι ἀργυρίῳ, ὅταν δέῃ ἀργυρίου κοινῇ πρίασθαι ἢ ἀποδόσθαι ἵππον· τότε

c δέ, ὡς ἐγὼ οἶμαι, ὁ ἵππικός. ἢ γάρ;

Φαίνεται.

Καὶ μὴν ὅταν γε πλοῖον, ὁ ναυπηγὸς ἢ ὁ κυβερνήτης;

Ἔοικεν.

5 Ὅταν οὖν τί δέῃ ἀργυρίῳ ἢ χρυσίῳ κοινῇ χρησθαι, ὁ δίκαιος χρησιμώτερος τῶν ἄλλων;

Ὅταν παρακαταθέσθαι καὶ σῶν εἶναι, ὦ Σώκρατες.

Οὐκοῦν λέγεις ὅταν μὴδὲν δέῃ αὐτῷ χρησθαι ἀλλὰ κείσθαι;

10 Πάνν γε.

Ὅταν ἄρα ἄχρηστον ἢ ἀργύριον, τότε χρήσιμος ἐπ' αὐτῷ

d ἢ δικαιοσύνη;

Κινδυνεύει.

Καὶ ὅταν δὴ δρέπανον δέῃ φυλάττειν, ἢ δικαιοσύνη χρήσιμος καὶ κοινῇ καὶ ἰδίᾳ· ὅταν δὲ χρησθαι, ἢ ἀμπελουργικῇ;

5 Φαίνεται.

Φήσεις δὲ καὶ ἀσπίδα καὶ λύραν ὅταν δέῃ φυλάττειν καὶ μὴδὲν χρησθαι, χρήσιμον εἶναι τὴν δικαιοσύνην, ὅταν δὲ χρησθαι, τὴν ὀπλιτικὴν καὶ τὴν μουσικὴν;

Ἀνάγκη.

10 Καὶ περὶ τὰλλα δὴ πάντα ἡ δικαιοσύνη ἐκάστου ἐν μὲν χρήσει ἄχρηστος, ἐν δὲ ἀχρηστίᾳ χρήσιμος;

Τότε σὲ ποιά κοινωνική σχέση ὁ δίκαιος εἶναι καλύτερος σύντροφος ἀπὸ τὸ χτίστη καὶ ἀπὸ τὸν κιθαριστή, ὅπως ὁ κιθαριστὴς εἶναι καλύτερος ἀπὸ τὸν δίκαιο στοὺς ἤχους καὶ τοὺς τόνους;

Στὶς οἰκονομικὲς σχέσεις, νομίζω.

Ἐκτὸς ἴσως, Πολέμαρχε, ἀπὸ τὴν περίπτωση πού θὰ χρειαστεῖ νὰ χρησιμοποιήσουμε χρήματα λ.χ. γιὰ νὰ ἀγοράσουμε ἢ νὰ πουλήσουμε ἀπὸ κοινοῦ ἓνα ἄλλογο· σ' αὐτὴ τὴν περίπτωση, φαντάζομαι, [c] καλύτερος εἶναι κάποιος πού ξέρει ἀπὸ ἄλλα. Δὲν εἶναι ἔτσι;

Ἔτσι φαίνεται.

Ἐπίσης, ὅταν πρόκειται γιὰ ἓνα πλοῖο, καλύτερος εἶναι ὁ ναυπηγὸς ἢ ὁ καπετάνιος· σωστά;

Ὑποθέτω.

Τότε λοιπὸν σὲ ποιά περίπτωση, ὅταν θὰ χρειαστεῖ νὰ χρησιμοποιήσουμε ἀπὸ κοινοῦ ἀσπίδι ἢ χρυσάφι, θὰ εἶναι ὁ δίκαιος χρησιμότερος ἀπὸ τοὺς ἄλλους;

Στὴν περίπτωση, Σωκράτη, πού αὐτὰ θὰ παραδοθοῦν πρὸς φύλαξη καὶ γιὰ νὰ εἶναι ἀσφαλισμένα.

Θέλεις δηλαδή νὰ πεῖς, ὅταν δὲν θὰ ὑπάρχει καμιά ἀνάγκη νὰ χρησιμοποιηθοῦν ἀλλὰ ἀπλῶς θὰ εἶναι κάπου φυλαγμένα;

Βεβαίως.

Ἐπομένως, σὲ ὅ,τι ἀφορᾷ τὸ χρῆμα, [d] ἡ δικαιοσύνη θὰ εἶναι χρήσιμη ὅταν αὐτὸ θὰ μένει ἀχρησιμοποίητο.

Ἔτσι φαίνεται.

Κι ὅταν εἶναι ἀνάγκη νὰ φυλαχτεῖ ἓνα δρεπάνι, χρήσιμη πρὸς τοῦτο θὰ εἶναι πάλι ἡ δικαιοσύνη —σὲ συλλογικὸ ὅσο καὶ σὲ ἀτομικὸ ἐπίπεδο· ὅταν ὅμως πρόκειται νὰ χρησιμοποιηθεῖ τὸ δρεπάνι, χρήσιμη τότε θὰ εἶναι ἡ τέχνη τῆς ἀμπελουργίας· σωστά;

Ἔτσι φαίνεται.

Καὶ κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο θὰ ὑποστηρίξεις πὼς ὅταν χρειάζεται νὰ φυλάγουμε μιὰν ἀσπίδα καὶ μιὰ λύρα καὶ νὰ μὴν τις χρησιμοποιοῦμε, τότε ἡ δικαιοσύνη εἶναι χρήσιμη, ἐνῶ, ὅταν πρόκειται νὰ χρησιμοποιηθοῦν, χρήσιμη θὰ εἶναι τότε ἡ τέχνη τῶν ὅπλων καὶ ἡ μουσική· ἔτσι;

Κατανάγκη.

Καὶ σχετικὰ μὲ ὅλα τὰ ἄλλα πράγματα ἡ δικαιοσύνη εἶναι ἄχρηστη ὅταν τὰ χρησιμοποιοῦμε καὶ χρήσιμη ὅταν αὐτὰ εἶναι σὲ ἀχρηστία· σωστά;

- Κινδυνεύει.
- e Οὐκ ἂν οὖν, ὦ φίλε, πάνυ γέ τι σπουδαῖον εἴη ἡ δικαιοσύνη, εἰ πρὸς τὰ ἄχρηστα χρήσιμον ὄν τυγχάνει. τὸδε δὲ σκεψώμεθα. ἄρ' οὐχ ὁ πατάξαι δεινότατος ἐν μάχῃ εἴτε πυκτικῇ εἴτε τινὶ καὶ ἄλλῃ, οὗτος καὶ φυλάξασθαι;
- 5 Πάνυ γε.
- Ἄρ' οὖν καὶ νόσον ὅστις δεινὸς φυλάξασθαι, καὶ λαθεῖν οὗτος δεινότατος ἐμποιήσας;
- Ἔμοιγε δοκεῖ.
- 334 Ἄλλὰ μὴν στρατοπέδου γε ὁ αὐτὸς φύλαξ ἀγαθός, ὅσπερ καὶ τὰ τῶν πολεμίων κλέψαι καὶ βουλεύματα καὶ τὰς ἄλλας πράξεις;
- Πάνυ γε.
- 5 Ὅτου τις ἄρα δεινὸς φύλαξ, τούτου καὶ φῶρ δεινός.
- Ἔοικεν.
- Εἰ ἄρα ὁ δίκαιος ἀργύριον δεινὸς φυλάττειν, καὶ κλέπτειν δεινός.
- Ὡς γοῦν ὁ λόγος, ἔφη, σημαίνει.
- 10 Κλέπτῃς ἄρα τις ὁ δίκαιος, ὡς ἔοικεν, ἀναπέφανται, καὶ κινδυνεύεις παρ' Ὀμήρου μεμαθηκέναι αὐτό· καὶ γὰρ ἐκεῖνος τὸν τοῦ Ὀδυσσέως πρὸς μητρὸς πάππον Αὐτόλυκον ἀγαπᾷ τε καὶ φησιν αὐτὸν πάντας ἀνθρώπους κ ε κ ά σ θ α ι κ λ ε - π τ ο σ ύ ν η θ' ὅ ρ κ ω τ ε. ἔοικεν οὖν ἡ δικαιοσύνη καὶ κατὰ σὲ καὶ καθ' Ὀμηρον καὶ κατὰ Σιμωνίδην κλεπτική τις εἶναι,
- 5 ἐπ' ὠφελίᾳ μέντοι τῶν φίλων καὶ ἐπὶ βλάβῃ τῶν ἐχθρῶν. οὐχ οὕτως ἔλεγες;
- Οὐ μὰ τὸν Δί', ἔφη, ἀλλ' οὐκέτι οἶδα ἔγωγε ὅτι ἔλεγον· τοῦτο μέντοι ἔμοιγε δοκεῖ ἔτι, ὠφελεῖν μὲν τοὺς φίλους ἢ δικαιοσύνη, βλάπτειν δὲ τοὺς ἐχθρούς.
- c Φίλους δὲ λέγεις εἶναι πότερον τοὺς δοκοῦντας ἐκάστω χρηστοὺς εἶναι, ἢ τοὺς ὄντας, καὶ μὴ δοκῶσι, καὶ ἐχθροὺς ὡσαύτως;

Ἔτσι φαίνεται.

[ε] Δὲν μπορεῖ λοιπόν, ἀγαπητέ, νὰ εἶναι κάτι πάρα πολὺ σπουδαῖο ἢ δικαιοσύνη, ἐφόσον συμβαίνει νὰ εἶναι χρήσιμη γιὰ πράγματα ποὺ μένουν ἀχρησιμοποίητα. Ἄς σκεφτοῦμε ὅμως καὶ τοῦτο: Ἄραγε ὅποιος εἶναι φοβερὸς καὶ τρομερὸς στὸ νὰ καταφέρει χτυπήματα σὲ ἕναν ἀγώνα, εἴτε πυγμαχικὸ εἴτε καὶ ὅποιονδήποτε ἄλλο, αὐτὸς ὁ ἴδιος δὲν εἶναι ἐξίσου ἱκανὸς καὶ στὸ νὰ προφυλάγεται ἀπὸ τὰ χτυπήματα;

Βεβαίως.

Κι ὅποιος, πάλι, εἶναι ἱκανὸς νὰ προφυλαχθεῖ ἀπὸ ἕνα νόσημα, δὲν εἶναι, ὁ ἴδιος, ἱκανὸς καὶ νὰ τὸ προκαλέσει χωρὶς νὰ γίνει ἀντιληπτός;

Νομίζω ναί.

[334a] Ἀλλὰ καὶ σ' ἕνα στρατόπεδο δὲν εἶναι φύλακας καλὸς ἀκριβῶς ὁ ἴδιος ἄνθρωπος, ὁ ὅποιος ἔχει τὴν ἱκανότητα νὰ προβλέψει καὶ νὰ ὑποκλέψει τὰ σχέδια καὶ τίς ἄλλες κινήσεις τῶν ἐχθρῶν;

Βεβαίως.

Συνεπῶς, ὅποιου πράγματος εἶναι κανεὶς φοβερὸς φύλακας, εἶναι ἐπίσης φοβερὸς καὶ στὸ νὰ κλέβει τὸ ἴδιο αὐτὸ πρᾶγμα.

Ἔτσι φαίνεται.

Ἄν λοιπόν ὁ δίκαιος εἶναι φοβερὸς στὸ νὰ φυλάει τὸ χρῆμα, θὰ εἶναι φοβερὸς καὶ στὸ νὰ τὸ κλέβει.

Αὐτό, τουλάχιστον, φαίνεται νὰ εἶναι τὸ συμπέρασμα.

Ἐπομένως, κάτι σὰν κλέφτης, καθὼς φαίνεται, ἀποδεικνύεται πὼς εἶναι ὁ δίκαιος, κι αὐτὸ θὰ ἔπρεπε νὰ τὸ ἔχες ἀντιληφθεῖ ἀπὸ τὸν Ὅμηρο· γιατί κι ἐκεῖνος ἔχει συμπάθεια [b] γιὰ τὸν Αὐτόλυκο, τὸν παπποῦ τοῦ Ὀδυσσεά ἀπὸ τῇ μεριά τῆς μητέρας του, καὶ λέει γι' αὐτὸν ὅτι κανένας ἄλλος «στὴν κλεψιὰ καὶ στὴν ψευδοργία δὲν τοῦ παράβγαινε». Φαίνεται λοιπόν ὅτι ἡ δικαιοσύνη, κατὰ τὴ γνώμη σου ἀλλὰ σύμφωνα καὶ μὲ τοῦ Ὀμήρου καὶ τοῦ Σιμωνίδη τῇ γνώμῃ, εἶναι κάτι σὰν τὴν τέχνη τῆς κλεψιᾶς πρὸς ὄφελος ὅμως τῶν φίλων καὶ πρὸς βλάβη τῶν ἐχθρῶν. Αὐτὸ δὲν ἐννοοῦσες;

Ὅχι, μὰ τὸ Δία, ἀλλὰ κι ἐγὼ δὲν ξέρω πιά τί ἐννοοῦσα· αὐτὸ πάντως ποὺ ἐξακολουθῶ νὰ τὸ πιστεύω εἶναι ὅτι ἡ δικαιοσύνη ὠφελεῖ τοὺς φίλους καὶ βλάπτει τοὺς ἐχθρούς.

[ε] Ποιούς θεωρεῖς ὅμως φίλους; ὅσους νομίζει κανεὶς καλοὺς καὶ ἀξιόπιστους ἢ ὅσους εἶναι πραγματικά, ἔστω κι ἂν δὲν θεωροῦνται ὡς τέτοιοι —καὶ τὸ ἴδιο πάλι σχετικὰ μὲ τοὺς ἐχθρούς;

- Εἰκὸς μὲν, ἔφη, οὕς ἂν τις ἡγήται χρηστοὺς φιλεῖν, οὕς
 5 δ' ἂν πονηροὺς μισεῖν.
 Ἄρ' οὖν οὐχ ἁμαρτάνουσιν οἱ ἄνθρωποι περὶ τοῦτο, ὥστε
 δοκεῖν αὐτοῖς πολλοὺς μὲν χρηστοὺς εἶναι μὴ ὄντας, πολλοὺς
 δὲ τοῦναντίον;
 Ἄμαρτάνουσιν.
 10 Τούτοις ἄρα οἱ μὲν ἀγαθοὶ ἐχθροί, οἱ δὲ κακοὶ φίλοι;
 Πάνυ γε.
 Ἄλλ' ὅμως δίκαιον τότε τούτοις τοὺς μὲν πονηροὺς
 d ὠφελεῖν, τοὺς δὲ ἀγαθοὺς βλάπτειν;
 Φαίνεται.
 Ἄλλὰ μὴν οἷ γε ἀγαθοὶ δίκαιοί τε καὶ οἷοι μὴ ἀδικεῖν;
 Ἀληθῆ.
 5 Κατὰ δὴ τὸν σὸν λόγον τοὺς μηδὲν ἀδικοῦντας δίκαιον
 κακῶς ποιεῖν.
 Μηδαμῶς, ἔφη, ὦ Σώκρατες· πονηρὸς γὰρ ἔοικεν εἶναι
 ὁ λόγος.
 Τοὺς ἀδίκους ἄρα, ἦν δ' ἐγώ, δίκαιον βλάπτειν, τοὺς δὲ
 10 δίκαιους ὠφελεῖν;
 Οὗτος ἐκείνου καλλίων φαίνεται.
 Πολλοῖς ἄρα, ὦ Πολέμαρχε, συμβήσεται, ὅσοι διημαρ-
 e τήκασιν τῶν ἀνθρώπων, δίκαιον εἶναι τοὺς μὲν φίλους βλά-
 πτειν —πονηροὶ γὰρ αὐτοῖς εἰσιν— τοὺς δ' ἐχθροὺς ὠφελεῖν
 —ἀγαθοὶ γάρ· καὶ οὕτως ἐροῦμεν αὐτὸ τοῦναντίον ἢ τὸν
 Σιμωνίδην ἔφαμεν λέγειν.
 5 Καὶ μάλα, ἔφη, οὕτω συμβαίνει. ἀλλὰ μεταθώμεθα·
 κινδυνεύομεν γὰρ οὐκ ὀρθῶς τὸν φίλον καὶ ἐχθρὸν θέσθαι.
 Πῶς θέμενοι, ὦ Πολέμαρχε;
 Τὸν δοκοῦντα χρηστὸν, τοῦτον φίλον εἶναι.
 Νῦν δὲ πῶς, ἦν δ' ἐγώ, μεταθώμεθα;
 10 Τὸν δοκοῦντά τε, ἦ δ' ὅς, καὶ τὸν ὄντα χρηστὸν φίλον·
 335 τὸν δὲ δοκοῦντα μὲν, ὄντα δὲ μὴ, δοκεῖν ἀλλὰ μὴ εἶναι
 φίλον. καὶ περὶ τοῦ ἐχθροῦ δὲ ἡ αὐτὴ θέσις.
 Φίλος μὲν δὴ, ὥς ἔοικε, τούτῳ τῷ λόγῳ ὁ ἀγαθὸς ἔσται,
 ἐχθρὸς δὲ ὁ πονηρός.

Φυσικό είναι, είπε, νὰ ἀγαπάει κανεὶς ὅσους θεωρεῖ καλοὺς, ἐνῶ ὅσους τοὺς θεωρεῖ κακοὺς νὰ τοὺς μισεῖ.

Ἄραγε οἱ ἄνθρωποι δὲν λαθεύουν σὲ τοῦτο, ἔτσι ὥστε πολλοὺς νὰ τοὺς νομίζουν καλοὺς ἐνῶ δὲν εἶναι καὶ πολλοὺς τὸ ἀντίθετο;

Λαθεύουν.

Γι' αὐτοὺς ἐπομένως, οἱ ἀγαθοὶ εἶναι ἐχθροὶ καὶ οἱ κακοὶ εἶναι φίλοι;

Ἀσφαλῶς.

Τότε ὅμως εἶναι δίκαιο οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ [d] νὰ ὠφελοῦν τοὺς κακοὺς καὶ νὰ βλάπτουν τοὺς καλοὺς;

Φαίνεται πῶς εἶναι.

Ὡστόσο οἱ καλοὶ εἶναι δίκαιοι καὶ δὲν κάνουν ἀδικες πράξεις· ἔτσι δὲν εἶναι;

Σωστά.

Μὲ βάση αὐτὸ πὺν λές, εἶναι δίκαιο νὰ κάνεις κακὸ σὲ ὅσους δὲν διαπραττουν τίποτε ἄδικο.

Μὲ κανένα τρόπο, Σωκράτη· δὲν φαίνεται νὰ 'ναι σωστὸς αὐτὸς ὁ λόγος.

Τότε, εἶπα ἐγώ, εἶναι δίκαιο νὰ βλάπτουμε ὅσους ἀδικοῦν καὶ νὰ ὠφελοῦμε τοὺς δίκαιους;

Τοῦτος ἐδῶ φαίνεται καλύτερος ἀπὸ ἐκεῖνον.

Θὰ συμβεῖ, τότε, Πολέμαρχε, πολλοί, οἱ ὅποιοι θὰ ἔχουν κάνει ἐντελῶς λαθεμένες ἐκτιμήσεις [e] γιὰ τοὺς ἀνθρώπους, νὰ θεωροῦν δίκαιο νὰ βλάπτουν τοὺς φίλους —γιατὶ κατὰ τὴν κρίση τους θὰ εἶναι κακοί— καὶ νὰ ὠφελοῦν τοὺς ἐχθροὺς —γιατὶ γι' αὐτοὺς θὰ εἶναι καλοί. Κι ἔτσι θὰ φθάσουμε νὰ λέμε τὸ ἀντίθετο ἅπ' ὅτι εἴπαμε πῶς ἐννοεῖ ὁ Σιμωνίδης.

Βεβαίως, εἶπε, αὐτὸ συνάγεται. Ἄςβάλουμε ὅμως τὰ πράγματα διαφορετικά. Γιατὶ φαίνεται ὅτι δὲν θέσαμε σωστὰ ποιὸς εἶναι φίλος καὶ ποιὸς ἐχθρὸς.

Ποῦ ἦταν τὸ λάθος μας, Πολέμαρχε;

Ὅρισάμε ὡς φίλο αὐτὸν ὁ ὁποῖος θεωρεῖται καλός.

Ἐνῶ τώρα, εἶπα ἐγώ, πῶς πρέπει νὰ τὸ θέσουμε;

Νὰ ποῦμε, ἀπάντησε, ὅτι φίλος εἶναι αὐτὸς πὺν καὶ θεωρεῖται καὶ εἶναι πράγματι καλός· [335a] ἐνῶ ἐκεῖνος πὺν θεωρεῖται καλὸς χωρὶς ὅμως νὰ εἶναι ἁπλῶς θεωρεῖται ἀλλὰ δὲν εἶναι φίλος. Καὶ κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο νὰ τὸ θέσουμε καὶ γιὰ τὸν ἐχθρό.

Φίλος, λοιπόν, σύμφωνα μὲ ὅ,τι εἶπες τώρα δά, εἶναι, καθὼς φαίνεται, ὁ καλὸς ἄνθρωπος, ἐνῶ ἐχθρὸς εἶναι ὁ κακός.

5   Ναί.

Κελεύεις δὴ ἡμᾶς προσθεῖναι τῷ δικαίῳ ἢ ὥς τὸ πρῶτον
ἐλέγομεν, λέγοντες δίκαιον εἶναι τὸν μὲν φίλον εὖ ποιεῖν,
τὸν δ' ἐχθρὸν κακῶς· νῦν πρὸς τούτῳ ὧδε λέγειν, ὅτι ἔστιν
δίκαιον τὸν μὲν φίλον ἀγαθὸν ὄντα εὖ ποιεῖν, τὸν δ' ἐχθρὸν
10 κακὸν ὄντα βλάπτειν;

b   Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη, οὕτως ἂν μοι δοκεῖ καλῶς λέγεσθαι.
Ἔστιν ἄρα, ἦν δ' ἐγώ, δικαίου ἀνδρὸς βλάπτειν καὶ
ὄντινοῦν ἀνθρώπων;

5   Καὶ πάνυ γε, ἔφη· τοὺς γε πονηροὺς τε καὶ ἐχθροὺς δεῖ
βλάπτειν.

Βλαπτόμενοι δ' ἵπποι βελτίους ἢ χείρους γίνονται;
Χείρους.

Ἄρα εἰς τὴν τῶν κυνῶν ἀρετὴν, ἢ εἰς τὴν τῶν ἵππων;
Εἰς τὴν τῶν ἵππων.

10   Ἄρ' οὖν καὶ κύνες βλαπτόμενοι χείρους γίνονται εἰς
τὴν τῶν κυνῶν ἀλλ' οὐκ εἰς τὴν τῶν ἵππων ἀρετὴν;
Ἀνάγκη.

c   Ἀνθρώπους δέ, ὦ ἑταῖρε, μὴ οὕτω φῶμεν, βλαπτομένους
εἰς τὴν ἀνθρωπεῖαν ἀρετὴν χείρους γίγνεσθαι;
Πάνυ μὲν οὖν.

Ἄλλ' ἡ δικαιοσύνη οὐκ ἀνθρωπεῖα ἀρετή;

5   Καὶ τοῦτ' ἀνάγκη.

Καὶ τοὺς βλαπτομένους ἄρα, ὦ φίλε, τῶν ἀνθρώπων
ἀνάγκη ἀδικωτέρους γίγνεσθαι.

Ἔοικεν.

10   Ἄρ' οὖν τῇ μουσικῇ οἱ μουσικοὶ ἀμούσους δύνανται
ποιεῖν;

Ἀδύνατον.

Ἀλλὰ τῇ ἵππικῇ οἱ ἵππικοὶ ἀφίππους;

Οὐκ ἔστιν.

Ναί.

Μᾶς ζητᾷς λοιπὸν νὰ κάνουμε μιὰ προσθήκη σὲ ὅ,τι ἀρχικὰ εἶπαμε γιὰ τὴ δικαιοσύνη, ὅταν λέγαμε ὅτι δίκαιο εἶναι νὰ κάνεις καλὸ στοῖ φίλο καὶ κακὸ στοὺν ἐχθρό· ἢ, μὲ ἄλλα λόγια, ζητᾷς νὰ ποῦμε τώρα ἐπιπροσθέτως ὅτι δίκαιο εἶναι νὰ εὐεργετεῖς τὸ φίλο *ἐφόσον εἶναι καλὸς* καὶ νὰ βλάπτεις τὸν ἐχθρό *ἐφόσον εἶναι κακός*.

[b] Μάλιστα, εἶπε· νομίζω ὅτι ἔτσι διατυπωμένο εἶναι πολὺ σωστό.

Εἶναι ἄραγε, ρώτησα, γνώρισμα δίκαιου ἀνθρώπου νὰ βλάπτει ἔστω κι ἓναν ἄνθρωπο;

Ἀσφαλῶς, εἶπε· τοὺς κακοὺς καὶ τοὺς ἐχθροὺς πρέπει κανεὶς νὰ τοὺς βλάπτει.

Τὰ ἄλογα, ὅταν τὰ βλάπτεις, γίνονται καλύτερα ἢ χειρότερα;

Χειρότερα.

Ἄραγε γίνονται χειρότερα ὡς πρὸς αὐτὸ ποὺ ἀποτελεῖ τίς χαρακτηρι-
στικὲς ἀρετὲς τοῦ σκύλου ἢ ὡς πρὸς τίς χαρακτηριστικὲς ἀρετὲς τοῦ ἀλόγου;

Ὡς πρὸς τοῦ ἀλόγου.

Ἄρα λοιπὸν καὶ τὰ σκυλιά, ὅταν τὰ βλάπτουν, γίνονται χειρότερα ὡς πρὸς τίς ἀρετὲς ποὺ προσιδιάζουν σὲ αὐτὰ καὶ ὄχι ὡς πρὸς τίς ἀρετὲς τῶν ἀλόγων· σωστά;

Κατανάγκη.

[c] Κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο, φίλε, δὲν πρέπει νὰ ποῦμε ὅτι καὶ οἱ ἄνθρωποι, ὅταν ὑφίστανται κάποια βλάβη, γίνονται χειρότεροι σὲ αὐτὸ ποὺ ἀποτελεῖ τὴν ἀρετὴ τοῦ ἀνθρώπου;

Βεβαίως.

Ἀλλὰ ἡ δικαιοσύνη δὲν εἶναι *ἀνθρώπινη* ἀρετή;

Κι αὐτὸ κατανάγκη.

Ἐπομένως, ἀγαπητέ, καὶ ὅσοι ἄνθρωποι βλάπτονται γίνονται κατανάγκη πιὸ ἄδικοι.

Ἔτσι φαίνεται.

Ἄραγε εἶναι δυνατόν νὰ κάνουν οἱ μουσικοὶ διαμέσου τῆς μουσικῆς ἀ-
ποιοὺς ἀνθρώπους ἄμουςους;

Αὐτὸ εἶναι ἀδύνατο.

Μήπως ὅμως διαμέσου τῆς ἱππευτικῆς τέχνης οἱ ἱππευτὲς νὰ κάνουν τοὺς ἀνθρώπους νὰ μὴν ἔχουν ἰδέα πῶς νὰ ἱππεύουν;

Δὲν εἶναι δυνατό.

- d Ἀλλὰ τῇ δικαιοσύνῃ δὴ οἱ δίκαιοι ἀδίκους; ἢ καὶ
 συλλήβδην ἀρετῇ οἱ ἀγαθοὶ κακοὺς;
 Ἀλλὰ ἀδύνατον.
 Οὐ γὰρ θερμότητος οἶμαι ἔργον ψύχειν ἀλλὰ τοῦ ἐναντίου.
 Ναί.
- 5 Οὐδὲ ξηρότητος ὑγραίνειν ἀλλὰ τοῦ ἐναντίου.
 Πάνυ γε.
 Οὐδὲ δὴ τοῦ ἀγαθοῦ βλάπτειν ἀλλὰ τοῦ ἐναντίου.
 Φαίνεται.
- 10 Ὁ δέ γε δίκαιος ἀγαθός;
 Πάνυ γε.
 Οὐκ ἄρα τοῦ δικαίου βλάπτειν ἔργον, ὦ Πολέμαρχε, οὔτε
 φίλον οὔτ' ἄλλον οὐδένα, ἀλλὰ τοῦ ἐναντίου, τοῦ ἀδίκου.
 Παντάσασί μοι δοκεῖς ἀληθῆ λέγειν, ἔφη, ὦ Σώκρατες.
- e Εἰ ἄρα τὰ ὀφειλόμενα ἐκάστω ἀποδιδόναι φησὶν τις δίκαιον
 εἶναι, τοῦτο δὲ δὴ νοεῖ αὐτῷ τοῖς μὲν ἐχθροῖς βλάβην
 ὀφείλεσθαι παρὰ τοῦ δικαίου ἀνδρός, τοῖς δὲ φίλοις ὠφελίαν,
 οὐκ ἦν σοφὸς ὁ ταῦτα εἰπών. οὐ γὰρ ἀληθῆ ἔλεγεν·
- 5 οὐδαμοῦ γὰρ δίκαιον οὐδένα ἡμῖν ἐφάνη ὄν βλάπτειν.
 Συγχωρῶ, ἦ δ' ὅς.
- Μαχούμεθα ἄρα, ἦν δ' ἐγώ, κοινῇ ἐγώ τε καὶ σύ, ἐάν τις
 αὐτὸ φῇ ἢ Σιμωνίδην ἢ Βίαντα ἢ Πιπτακὸν εἰρηκέναι ἢ τιν'
 ἄλλον τῶν σοφῶν τε καὶ μακαρίων ἀνδρῶν.
- 10 Ἐγὼ γοῦν, ἔφη, ἕτοιμός εἰμι κοινωνεῖν τῆς μάχης.
- 336 Ἀλλ' οἶσθα, ἦν δ' ἐγώ, οὐ μοι δοκεῖ εἶναι τὸ ῥῆμα, τὸ
 φάναι δίκαιον εἶναι τοὺς μὲν φίλους ὠφελεῖν, τοὺς δ'
 ἐχθροὺς βλάπτειν;
 Τίνος; ἔφη.
- 5 Οἶμαι αὐτὸ Περιάνδρου εἶναι ἢ Περδίκκου ἢ Ξέρξου ἢ
 Ἰσμηνίου τοῦ Θηβαίου ἢ τινος ἄλλου μέγα οἰομένου δύνασθαι
 πλουσίου ἀνδρός.
 Ἀληθέστατα, ἔφη, λέγεις.

Ἄλλὰ εἶναι μήπως δυνατόν οἱ δίκαιοι νὰ κάνουν διαμέσου τῆς δικαιοσύνης κάποιους ἀνθρώπους ἄδικους; Ἡ καὶ [d] γενικῶς οἱ καλοὶ διαμέσου τῆς ἀρετῆς κακοῦς;

Ὁχι, ἀδύνατον.

Γιατὶ βέβαια δὲν εἶναι ἔργο τῆς θερμότητος νὰ ψυχραίνει ἀλλὰ τοῦ ἀντιθέτου της.

Ναί.

Οὔτε καὶ τῆς ξηρότητος νὰ ὑγραίνει ἀλλὰ τοῦ ἀντιθέτου.

Βεβαίως.

Οὔτε δὰ καὶ τοῦ καλοῦ νὰ βλάπτει ἀλλὰ τοῦ ἀντιθέτου.

Προφανῶς.

Κι ὁ δίκαιος, βέβαια, καλὸς δὲν εἶναι;

Ἀσφαλῶς.

Δὲν εἶναι, ἐπομένως, ἔργο τοῦ δίκαιου ἀνθρώπου, Πολέμαρχε, νὰ βλάπτει μήτε τὸ φίλο μήτε ἄλλον κανένα, ἀλλ' αὐτὸ εἶναι ἔργο τοῦ ἀντιθέτου του, τοῦ ἄδικου.

Πολὺ σωστὰ μοῦ φαίνονται αὐτὰ πὺν λές, Σωκράτη.

[ε] Ἄν λοιπὸν κάποιος ὑποστηρίζει ὅτι δικαιοσύνη εἶναι νὰ ἀποδίδει κανεὶς στὸν καθένα ὅ,τι τοῦ ὀφείλεται, καὶ ἐννοεῖ μὲ αὐτὸ ὅτι ὁ δίκαιος ὀφείλει ἀπὸ τῆ μιᾶ νὰ βλάπτει τοὺς ἐχθροὺς καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη νὰ ὠφελεῖ τοὺς φίλους, δὲν ἦταν σοφὸς ὅποιος τό 'πε αὐτό. Γιατὶ δὲν ἔλεγε πράγματα σωστά: σὲ καμία περίπτωσι δὲν προέκυψε ὅτι εἶναι δίκαιο νὰ βλάπτεις —τὸν ὅποιονδήποτε.

Συμφωνῶ, εἶπε.

Θὰ πολεμήσουμε ἐπομένως, εἶπα, μαζὶ ἐγὼ καὶ ἐσύ, ἂν ἰσχυριστῇ κάποιος ὅτι αὐτὸ τὸ ἔχει πεῖ ὁ Σιμωνίδης ἢ ὁ Βίας ἢ ὁ Πιττακὸς ἢ κάποιος ἄλλος ἀπὸ ἐκείνους τοὺς σοφοὺς καὶ θεϊκοὺς ἀνθρώπους.

Ἐγὼ πάντως, εἶπε, εἶμαι ἔτοιμος νὰ πολεμήσω μαζί σου.

[336a] Ξέρεις ὅμως, εἶπα, ποιανοῦ νομίζω πὼς εἶναι αὐτὴ ἡ φράσις, ὅτι δηλαδὴ δίκαιο εἶναι νὰ ὠφελεῖ κανεὶς τοὺς φίλους καὶ νὰ βλάπτει τοὺς ἐχθροὺς;

Ποιανοῦ; ρώτησε.

Νομίζω ὅτι εἶναι τοῦ Περίανδρου ἢ τοῦ Περδίκκα ἢ τοῦ Ξέρξη ἢ τοῦ Ἰσμενίου ἀπὸ τῆ Θήβας ἢ κάποιου ἄλλου πλούσιου ἀνθρώπου μὲ μεγάλη ἰδέα γιὰ τὴ δύναμή του.

Ἀλήθεια εἶναι, εἶπε, αὐτὸ πὺν λές.

- Εἶεν, ἦν δ' ἐγώ· ἐπειδὴ δὲ οὐδὲ τοῦτο ἐφάνη ἡ δικαιοσύνη
 10 ὃν οὐδὲ τὸ δίκαιον, τί ἂν ἄλλο τις αὐτὸ φαίη εἶναι;
- b Καὶ ὁ Θρασύμαχος πολλάκις μὲν καὶ διαλεγομένων ἡμῶν
 μεταξὺ ὥρμα ἀντιλαμβάνεσθαι τοῦ λόγου, ἔπειτα ὑπὸ
 τῶν παρακαθημένων διεκωλύετο βουλομένων διακοῦσαι τὸν
 λόγον· ὥς δὲ διεπαυσάμεθα καὶ ἐγὼ ταῦτ' εἶπον, οὐκέτι
 5 ἡσυχίαν ἦγεν, ἀλλὰ συστρέψας ἑαυτὸν ὥσπερ θηρίον ἦκεν
 ἐφ' ἡμᾶς ὥς διαρπασόμενος.
- Καὶ ἐγὼ τε καὶ ὁ Πολέμαρχος δείσαντες διεπτοήθημεν·
 ὁ δ' εἰς τὸ μέσον φθεγγόμενος, Τίς, ἔφη, ὑμᾶς πάλοι φλυαρία
 c ἔχει, ὦ Σώκρατες; καὶ τί εὐηθίζεσθε πρὸς ἀλλήλους ὑπο-
 κατακλινόμενοι ὑμῖν αὐτοῖς; ἀλλ' εἴπερ ὥς ἀληθῶς βούλει
 εἰδέναι τὸ δίκαιον ὅτι ἔστι, μὴ μόνον ἐρώτα μηδὲ φιλοτιμοῦ
 ἐλέγχων ἐπειδὴν τίς τι ἀποκρίνηται, ἐγνωκὼς τοῦτο, ὅτι
 5 ῥᾶον ἐρωτᾶν ἢ ἀποκρίνεσθαι, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἀπόκριναί καὶ
 εἰπεῖ τί φῆς εἶναι τὸ δίκαιον. καὶ ὅπως μοι μὴ ἐρεῖς ὅτι τὸ
 d δέον ἐστὶν μηδ' ὅτι τὸ ὠφέλιμον μηδ' ὅτι τὸ λυσιτελοῦν μηδ'
 ὅτι τὸ κερδαλέον μηδ' ὅτι τὸ συμφέρον, ἀλλὰ σαφῶς μοι
 καὶ ἀκριβῶς λέγε ὅτι ἂν λέγῃς· ὥς ἐγὼ οὐκ ἀποδέξομαι
 ἐὰν ὕθλους τοιούτους λέγῃς.
- 5 Καὶ ἐγὼ ἀκούσας ἐξεπλάγην καὶ προσβλέπων αὐτὸν
 ἐφοβούμην, καὶ μοι δοκῶ, εἰ μὴ πρότερος ἑώρακη αὐτὸν ἢ
 ἐκεῖνος ἐμέ, ἄφωνος ἂν γενέσθαι. νῦν δὲ ἡνῖκα ὑπὸ τοῦ
 λόγου ἤρχετο ἐξαγριαίνεσθαι, προσέβλεψα αὐτὸν πρότερος,
 e ὥστε αὐτῷ οἷός τ' ἐγενόμην ἀποκρίνασθαι, καὶ εἶπον ὑπο-
 τρέμων· ὦ Θρασύμαχε, μὴ χαλεπὸς ἡμῖν ἴσθι· εἰ γὰρ τι
 ἔξαμαρτάνομεν ἐν τῇ τῶν λόγων σκέψει ἐγὼ τε καὶ ὁδε, εὖ
 ἴσθι ὅτι ἄκοντες ἀμαρτάνομεν. μὴ γὰρ δὴ οἶου, εἰ μὲν
 5 χρυσίον ἐζητοῦμεν, οὐκ ἂν ποτε ἡμᾶς ἐκόντας εἶναι ὑπο-
 κατακλίνεσθαι ἀλλήλοις ἐν τῇ ζητήσῃ καὶ διαφθείρειν τὴν
 εὖρεσιν αὐτοῦ, δικαιοσύνην δὲ ζητοῦντας, πρᾶγμα πολλῶν
 χρυσίων τιμιώτερον, ἔπειθ' οὕτως ἀνοήτως ὑπέικειν ἀλλήλοις
 καὶ οὐ σπουδάζειν ὅτι μάλιστα φανῆναι αὐτό. οἶου γε σύ,
 10 ὦ φίλε. ἀλλ' οἶμαι οὐ δυνάμεθα· ἐλεεῖσθαι οὖν ἡμᾶς πολὺ
 337 μᾶλλον εἰκὸς ἐστὶν που ὑπὸ ὑμῶν τῶν δεινῶν ἢ χαλεπαί-
 νεσθαι.

Καὶ ὃς ἀκούσας ἀνεκάγχασέ τε μάλα σαρδάνιον καὶ εἶπεν·

ἽΩραϊα, ἔκανα· κι ἐπειδὴ ἔγινε φανερό πὼς οὔτε αὐτὸ εἶναι ἡ δικαιοσύνη καὶ τὸ δίκαιο, τότε ποιῶ ἄλλο πρᾶγμα θὰ μποροῦσε νὰ πεῖ κανεὶς ὅτι εἶναι;

[b] Ὅση ὥρα συζητούσαμε ὁ Θρασύμαχος ἐπανειλημμένα ἐπιχείρησε νὰ πάρει τὸ λόγο, δὲν τὸν ἄφηναν ὅμως οἱ διπλανοὶ του, πὺν ἤθελαν νὰ ἀκούσουν τὸ ἐπιχείρημα ὡς τὸ τέλος· ὅταν ὅμως κάναμε μιὰ παύση, κι ἐγὼ τὰ εἶπα αὐτά, ἐκεῖνος δὲν ἡρεμοῦσε ἀλλὰ μαζεύτηκε καὶ σὰν θηρίο χύμηξε καταπάνω μας νὰ μᾶς κατασπαράξει.

Ἀπὸ τὸν τρόπο μας ἐγὼ κι ὁ Πολέμαρχος τὰ χρειαστήκαμε· κι ἐκεῖνος, βάζοντάς μας τὶς φωνὲς μπροστὰ σὲ ὅλους, [c] Τί φλυαρία, εἶπε, εἶναι αὐτὴ πὺν σᾶς δέρνει τόσην ὥρα, Σωκράτη; Καὶ τί ἀνοησία αὐτὲς οἱ ὑποχωρήσεις —ὄλο εὐγένεια— τοῦ ἐνὸς στὸν ἄλλο! Ἐν σταλήθεια θὲς νὰ μάθεις τί εἶναι τὸ δίκιο, μὴν περιορίζεσαι νὰ ρωτᾷς μόνο οὔτε νὰ προσπαθεῖς νὰ ἀνασκευάζεις τὴν ἀπάντηση πὺν σοῦ δίνει ὁ ἄλλος, ἀφοῦ τὸ ξέρεις δὲ ὅτι εἶναι εὐκολότερο νὰ κάνεις ἐρωτήσεις παρὰ νὰ ἀπαντᾷς, ἀλλὰ δῶσε κι ἐσὺ μιὰ ἀπάντηση καὶ πὲς τί ὑποστηρίζεις πὼς εἶναι τὸ δίκαιο. Καὶ μὴ μοῦ πεῖς [d] ὅτι εἶναι τὸ πρέπον ἢ τὸ ὠφέλιμο ἢ τὸ πρόσφορο ἢ τὸ ἐπικερδὲς ἢ τὸ συμφέρον ἀλλὰ ἐξηγήσε με σαφήνεια καὶ ἀκρίβεια ὅ,τι ἔχεις νὰ πεῖς· γιατί ἂν ἀρχίσεις νὰ μοῦ ἀραδιάζεις τέτοιες μποῦρδες, ἐγὼ δὲν θὰ τὶς δεχθῶ.

Κι ἐγὼ ἀκούγοντάς τον τὰ ἔχασα καὶ καθὼς τὸν κοιτοῦσα μὲ κυρίευε φόβος, καὶ νομίζω πὼς ἂν δὲν τὸν εἶχα δεῖ πρῶτος ἐγὼ, προτοῦ νὰ μὲ δεῖ ἐκεῖνος, θὰ μοῦ ἔχε κοπεῖ ἡ μιλιὰ. Ἐτυχε ὅμως, ὅταν ἀρχισε νὰ ἐξαγριώνεται ἀπὸ τὴ συζήτηση, νὰ πέσει τὸ δικό μου βλέμμα πρῶτο ἐπάνω του [e] κι ἔτσι μπόρεσα νὰ τοῦ ἀπαντήσω, καὶ σχεδὸν τρέμοντας τοῦ εἶπα: Θρασύμαχε, μὴ γίνεσαι τόσο σκληρὸς μαζί μας· ἂν μᾶς ξέφυγε κάποιο λάθος καθὼς ἐξετάζαμε, ἐγὼ καὶ τοῦτος ἐδῶ, τὰ ἐπιχειρήματα, νὰ εἶσαι βέβαιος ὅτι αὐτὸ ἔγινε χωρὶς νὰ τὸ θέλουμε. Μὴ φανταστεῖς πὼς ἐνῶ ἂν ψάχναμε γιὰ χρυσάφι δὲν θὰ ἦταν ποτὲ δυνατόν νὰ ὑποχωροῦμε —ἐκεῖ πὺν θὰ ψάχναμε— μὲ τὴ θέλησή μας ὁ ἕνας στὸν ἄλλο καὶ νὰ ματαιώνουμε ἔτσι τὴν ἀνέυρεση, τώρα πὺν ψάχνουμε γιὰ τὴ δικαιοσύνη, ἕνα πρᾶγμα πολυτιμότερο κι ἀπὸ μπόλικο χρυσάφι, ὑποκλινόμεστε ἔτσι ἀνόητα ὁ ἕνας στὸν ἄλλο καὶ δὲν βάζουμε ὅλες τὶς δυνάμεις μας γιὰ νὰ τὴν ἀνακαλύψουμε. Πίστεψέ με, ἀγαπητέ, ὅτι προσπαθοῦμε. Ὅμως, νομίζω, δὲν μποροῦμε. [337a] Μᾶλλον λοιπὸν θὰ πρεπε κατὰ κάποιον τρόπο νὰ μᾶς συμπονᾶτε, καὶ πολὺ μάλιστα, ἐσεῖς οἱ προικισμένοι μὲ φοβερὲς ἱκανότητες παρὰ νὰ ὀργίζεσθε μαζί μας.

Κι αὐτὸς σὰν τ' ἀκουσε κάγχασε πολὺ πικρόχολα καὶ εἶπε: Μὰ τὸν ἽΗρα-

5 ὦ Ἡράκλεις, ἔφη, αὕτη ἡ κείνη ἢ εἰωθυῖα εἰρωνεία Σωκράτους, καὶ ταύτ' ἐγὼ ἤδη τε καὶ τούτοις προύλεγον, ὅτι σὺ ἀποκρίνασθαι μὲν οὐκ ἐθέλήσεις, εἰρωνεύσοιο δὲ καὶ πάντα μᾶλλον ποιήσεις ἢ ἀποκρινοῖο, εἰ τίς τί σε ἐρωτᾷ.

b Σοφὸς γὰρ εἶ, ἦν δ' ἐγώ, ὦ Θρασύμαχε· εὖ οὖν ἤδησθα ὅτι εἰ τινα ἔροιο ὅποσα ἐστὶν τὰ δώδεκα, καὶ ἐρόμενος προεί-
ποις αὐτῷ —«Ὅπως μοι, ὦ ἄνθρωπε, μὴ ἐρεῖς ὅτι ἔστιν τὰ
δώδεκα δις ἕξ μὴδ' ὅτι τρεῖς τέτταρα μὴδ' ὅτι ἑξάκις δύο
μὴδ' ὅτι τετράκις τρία· ὥς οὐκ ἀποδέξομαί σου ἐὰν τοιαῦτα
φλυαρῇς» — δῆλον οἶμαι σοι ἦν ὅτι οὐδεὶς ἀποκρινοῖτο τῷ
5 οὕτως πυνθανομένῳ. ἀλλ' εἰ σοι εἶπεν· «ὦ Θρασύμαχε,
πῶς λέγεις; μὴ ἀποκρίνωμαι ὧν προεῖπες μὴδέν; πότερον, ὦ
θαυμάσιε, μὴδ' εἰ τούτων τι τυγχάνει ὄν, ἀλλ' ἕτερον εἶπω τι
c τοῦ ἀληθοῦς; ἢ πῶς λέγεις;» τί ἂν αὐτῷ εἶπες πρὸς ταῦτα;

Εἶεν, ἔφη· ὥς δὴ ὅμοιον τοῦτο ἐκείνῳ.

Οὐδέν γε κωλύει, ἦν δ' ἐγώ· εἰ δ' οὖν καὶ μὴ ἔστιν
ὅμοιον, φαίνεται δὲ τῷ ἐρωτηθέντι τοιοῦτον, ἥττόν τι αὐτὸν
5 οἶει ἀποκρινεῖσθαι τὸ φαινόμενον ἑαυτῷ, ἐάντε ἡμεῖς
ἀπαγορεύωμεν ἐάντε μή;

Ἄλλο τι οὖν, ἔφη, καὶ σὺ οὕτω ποιήσεις· ὧν ἐγὼ
ἀπεῖπον, τούτων τι ἀποκρινῇ;

10 Οὐκ ἂν θαυμάσαιμι, ἦν δ' ἐγώ· εἰ μοι σκεψαμένῳ οὕτω
δόξειεν.

d Τί οὖν, ἔφη, ἂν ἐγὼ δείξω ἐτέραν ἀπόκρισιν παρὰ πάσας
ταύτας περὶ δικαιοσύνης, βελτίῳ τούτων; τί ἀξιοῖς παθεῖν;

Τί ἄλλο, ἦν δ' ἐγώ, ἢ ὅπερ προσήκει πάσχειν τῷ μὴ
εἰδότι; προσήκει δέ που μαθεῖν παρὰ τοῦ εἰδότος· καὶ ἐγὼ
5 οὖν τοῦτο ἀξιῶ παθεῖν.

Ἡδὺς γὰρ εἶ, ἔφη· ἀλλὰ πρὸς τῷ μαθεῖν καὶ ἀπότεισον
ἀργύριον.

Οὐκοῦν ἐπειδάν μοι γένηται, εἶπον.

10 Ἄλλ' ἔστιν, ἔφη ὁ Γλαύκων. ἀλλ' ἔνεκα ἀργυρίου, ὦ
Θρασύμαχε, λέγε· πάντες γὰρ ἡμεῖς Σωκράτει εἰσίοισομεν.

e Πάνυ γε οἶμαι, ἦ δ' ὅς· ἵνα Σωκράτης τὸ εἰωθὸς δια-

κλή, νάτην πάλι ἀπαράλλαχτη ἢ εἰρωνεία τοῦ Σωκράτη· τὰ ἕξερὰ ἐγὼ αὐτὰ καὶ τοὺς τὸ εἶχα πεῖ πῶς δὲν θὰ θελήσεις νὰ ἀποκρίνεσαι ἀλλὰ θὰ παριστάνεις ὅτι δὲν ξέρεις καὶ θὰ κάνεις τὰ πάντα ἐκτὸς ἀπὸ τὸ νὰ δώσεις μιὰν ἀπάντησιν ἅμα σὲ ρωτήσῃ κανεὶς κάτι.

Ἐπειδὴ εἶσαι σοφός, Θρασύμαχε, εἶπα ἐγώ. Ἦξερες, ἔτσι, πῶς ἂν ρωτοῦσες κάποιον πόσα εἶναι τὰ δώδεκα, καὶ μὲ τὸ πού θὰ τὸν ρωτοῦσες τοῦ ἔλεγγος προκαταβολικά, [b] «Πρόσεχε, φίλε, μὴ μοῦ πεῖς ὅτι τὰ δώδεκα εἶναι δύο φορὲς ἑξὶ οὔτε τρεῖς φορὲς τέσσερα οὔτε ἑξὶ φορὲς δύο οὔτε τέσσερις φορὲς τρία· γιατί τέτοια φληναφήματα ἐγὼ δὲν πρόκειται νὰ τὰ δεχθῶ», νομίζω πῶς σοῦ εἶναι κι ἐσένα ὀλοφάνερο ὅτι κανένας δὲν θὰ ἀπαντοῦσε σὲ ὅποιον θὰ ρωτοῦσε μὲ τέτοιον τρόπο. Κι ἂν σοῦ ἔλεγε: «Θρασύμαχε, πῶς τὸ ἐννοεῖς; Νὰ μὴν ἀπαντήσω τίποτε ἀπὸ ὅσα ἀνέφερες πρωτύτερα; Πῶς, καλέ μου ἄνθρωπε; Ἀκόμη κι ἂν συμβαίνει κάποια ἀπὸ αὐτὰ νὰ εἶναι σωστά, ἐγὼ νὰ πῶ κάτι ἄλλο; [c] Τί, ἐπιτέλους, ἐννοεῖς;» τί θὰ εἶχες νὰ τοῦ πεῖς ἐπ' αὐτοῦ;

Ἄ, ὦραϊα, εἶπε· λὲς καὶ τοῦτο ἐδῶ εἶναι ὅμοιο μὲ ἐκεῖνο.

Τίποτα δὲν ἐμποδίζει νὰ εἶναι, ἀποκρίθηκα ἐγώ· ὅμως κι ἂν δὲν εἶναι ὅμοιο, ἀλλὰ φαίνεται ὅμοιο σ' ἐκεῖνον πού ρωτήθηκε, ἔχεις τὴν ἐντύπωση πῶς δὲν θὰ ἀπαντήσει ὅ,τι τοῦ φαίνεται σωστό, εἴτε τοῦ τὸ ἀπαγορεύουμε ἐμεῖς αὐτὸ εἴτε ὄχι;

Μήπως ἐτοιμάζεσαι, εἶπε, νὰ κάνεις κι ἐσὺ τὸ ἴδιο; Θὰ ἀπαντήσεις κάτι ἀπὸ ἐκεῖνα πού ἐγὼ τὰ ἀπέκλεισα;

Δὲν θὰ ἦταν περιεργό, εἶπα, ἂν ὕστερα ἀπὸ κάποια σκέψη νόμιζα ὅτι ἔτσι εἶναι σωστό.

[d] Λοιπόν, εἶπε, τί θὰ ἔλεγες ἂν ἐγὼ σοῦ παρουσιάσω μιὰν ἀπάντησιν γιὰ τὴ δικαιοσύνη διαφορετικὴ ἀπὸ ὅλες αὐτές; Τί θὰ σοῦ ἄξιζε, τότε, νὰ πάθεις;

Μὰ τί ἄλλο, εἶπα, παρὰ αὐτὸ πού ταιριάζει σὲ κάποιον ὁ ὁποῖος εἶναι ἀμαθής; Καὶ βέβαια στὸν ἀμαθὴ ταιριάζει νὰ μάθει ἀπὸ ἐκεῖνον ὁ ὁποῖος γνωρίζει· αὐτὸ λοιπὸν θεωρῶ ὅτι μοῦ ἄξιζει νὰ πάθω κι ἐγώ.

Γλύκα εἶσαι, εἶπε· ἀλλὰ γιὰ νὰ μάθεις πρέπει καὶ νὰ τὰ ἀκουμπήσεις· ἐμπρὸς λοιπόν!

Ἀσφαλῶς, εἶπα· ὅταν θὰ ἔχω χρήματα.

Μὰ ἔχεις ἤδη, εἶπε ὁ Γλαῦκων. Λέγε λοιπόν, Θρασύμαχε, ἐπὶ πληρωμῇ· γιὰτί ὅλοι μας θὰ συνεισφέρουμε γιὰ τὸν Σωκράτη.

[e] Δὲν ἀμφιβάλλω γι' αὐτό, εἶπε· γιὰ νὰ κάνει ἔπειτα ὁ Σωκράτης τὰ συνη-

πράξηται· αὐτὸς μὲν μὴ ἀποκρίνηται, ἄλλου δ' ἀποκρινομένου λαμβάνη λόγον καὶ ἐλέγχῃ.

5 Πῶς γὰρ ἂν, ἔφην ἐγώ, ὦ βέλτιστε, τὶς ἀποκρίναιτο
 πρῶτον μὲν μὴ εἰδὼς μηδὲ φάσκων εἰδέναι, ἔπειτα, εἴ τι
 καὶ οἶεται, περὶ τούτων ἀπειρημένον αὐτῷ εἶη ὅπως μηδὲν
 338 ἐρεῖ ὧν ἡγείται ὑπ' ἀνδρὸς οὐ φαύλου; ἀλλὰ σὲ δὴ μάλλον
 εἰκὸς λέγειν· σὺ γὰρ δὴ φῆς εἰδέναι καὶ ἔχειν εἰπεῖν. μὴ
 οὖν ἄλλως ποίει, ἀλλὰ ἐμοί τε χαρίζου ἀποκρινόμενος καὶ
 μὴ φθονήσης καὶ Γλαύκωνα τόνδε διδάξαι καὶ τοὺς ἄλλους.

Εἰπόντος δέ μου ταῦτα, ὃ τε Γλαύκων καὶ οἱ ἄλλοι
 5 ἐδέοντο αὐτοῦ μὴ ἄλλως ποιεῖν. καὶ ὁ Θρασύμαχος φανερὸς
 μὲν ἦν ἐπιθυμῶν εἰπεῖν ἵν' εὐδοκμήσειεν, ἡγούμενος ἔχειν
 ἀπόκρισιν παγκάλην· προσεποιεῖτο δὲ φιλονικεῖν πρὸς τὸ
 ἐμὲ εἶναι τὸν ἀποκρινόμενον. τελευτῶν δὲ συνεχώρησεν,
 b κᾶπειτα, Αὐτὴ δὴ, ἔφη, ἡ Σωκράτους σοφία· αὐτὸν μὲν μὴ
 ἐθέλειν διδάσκειν, παρὰ δὲ τῶν ἄλλων περιόντα μαθαίνειν
 καὶ τούτων μηδὲ χάριν ἀποδιδόναι.

Ὅτι μὲν, ἦν δ' ἐγώ, μαθαίνω παρὰ τῶν ἄλλων, ἀληθῆ
 5 εἶπες, ὦ Θρασύμαχε, ὅτι δὲ οὐ με φῆς χάριν ἐκτίνειν,
 ψεύδη· ἐκτίνω γὰρ ὅσπην δύναμαι. δύναμαι δὲ ἐπαινεῖν
 μόνον· χρήματα γὰρ οὐκ ἔχω. ὥς δὲ προθύμως τοῦτο δρῶ,
 ἐάν τις μοι δοκῇ εὖ λέγειν, εὖ εἶση αὐτίκα δὴ μάλα, ἐπειδὴν
 ἀποκρίνη· οἶμαι γάρ σε εὖ ἐρεῖν.

c Ἄκουε δὴ, ἦ δ' ὅς. φημὶ γὰρ ἐγὼ εἶναι τὸ δίκαιον
 οὐκ ἄλλο τι ἢ τὸ τοῦ κρείττονος συμφέρον. ἀλλὰ τί οὐκ
 ἐπαινεῖς; ἀλλ' οὐκ ἐθελήσεις.

Ἐὰν μάθω γε πρῶτον, ἔφην, τί λέγεις· νῦν γὰρ οὐπω
 5 οἶδα. τὸ τοῦ κρείττονος φῆς συμφέρον δίκαιον εἶναι. καὶ
 τοῦτο, ὦ Θρασύμαχε, τί ποτε λέγεις; οὐ γάρ που τό γε
 τοιονδε φῆς· εἰ Πουλυδάμας ἡμῶν κρείττων ὁ παγκρατιαστῆς
 καὶ αὐτῷ συμφέρει τὰ βόεια κρέα πρὸς τὸ σῶμα, τοῦτο τὸ
 d σιτίον εἶναι καὶ ἡμῖν τοῖς ἥττοσιν ἐκείνου συμφέρον ἅμα
 καὶ δίκαιον.

θισμένα του: ὁ ἴδιος μὲν νὰ μὴν ἀπαντᾷ, νὰ πιάνεται ὅμως ἀπὸ τὶς ἀπαντήσεις τοῦ ἄλλου καὶ νὰ τὸν ξετινάξει.

Μὰ πῶς, καλὲ μου ἄνθρωπε, εἶπα ἐγώ, θὰ μπορούσε νὰ ἀπαντήσει κάποιος ὁ ὅποιος, πρῶτον, δὲν γνωρίζει κι οὔτε ἰσχυρίζεται ὅτι γνωρίζει καί, δεύτερον, ὅταν, ἀκόμη κι ἂν ἔχει κάποια γνώμη σχετικά, τοῦ εἶναι ἀπαγορευμένο, ἀπὸ ἄνθρωπο ὅχι ἀσήμαντο, νὰ πεῖ ὅτιδήποτε ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ πρεσβεύει; Πιὸ εὐλόγο εἶναι νὰ μιλήσεις ἐσύ· [338a] γιατί ἐσύ ἰσχυρίζεσαι ὅτι ξέρεις κι ὅτι μπορείς νὰ ἀπαντήσεις. Ἔλα λοιπόν, κάνε μου τὴ χάρη καὶ ἀπάντησε, καὶ μὴν ἀρνηθεῖς νὰ μεταδώσεις τὴ γνώση σου καὶ στὸν Γλαύκωνα ἐδῶ καὶ στοὺς ἄλλους.

Ὑστερα ἀπὸ τὰ λόγια μου αὐτὰ ὁ Γλαύκων καὶ οἱ ἄλλοι τὸν παρακαλοῦσαν νὰ πάψει νὰ ἀρνεῖται. Καὶ ὁ Θρασύμαχος, ἐνῶ ἦταν ὀλοφάνερο ὅτι ἤθελε νὰ μιλήσει γιὰ νὰ ἐντυπωσιάσει πιστεύοντας πῶς εἶχε μὰ ὑπέροχη ἀπάντηση, ὡστόσο ἔκανε ὅτι εἶχε ἀντιρρήσεις, ἐπειδὴ τάχα ἔπρεπε νὰ εἶμαι ἐγὼ αὐτὸς ποὺ θὰ ἀπαντᾷ. Τελικὰ ὑποχώρησε, καὶ τότε, [b] Νὰ ποῖα εἶναι, εἶπε, ἡ σοφία τοῦ Σωκράτη; Νὰ μὴ θέλει νὰ διδάσκει ὁ ἴδιος ἀλλὰ μόνο νὰ τριγυρίζει ἐδῶ κι ἐκεῖ καὶ νὰ μαθαίνει ἀπὸ τοὺς ἄλλους, χωρὶς μάλιστα νὰ τοὺς ἀναγνωρίζει κι εὐγνωμοσύνη.

Ὡς πρὸς τὸ ὅτι, εἶπα ἐγώ, διδάσκομαι ἀπὸ τοὺς ἄλλους, σ' αὐτὸ λὲς ἀλήθεια, Θρασύμαχε, ὅτι ὅμως ἐγώ, ὅπως ἰσχυρίζεσαι, δὲν τοὺς ἐκφράζω τὴν εὐγνωμοσύνη μου, κάνεις λάθος· τὴν ἐκφράζω ὅσο μπορῶ· καὶ τὸ μόνο ποὺ μπορῶ εἶναι νὰ τοὺς ἐπαινῶ· γιατί ἐγὼ χρήματα δὲν ἔχω. Καὶ πόσο πρόθυμα τὸ κάνω αὐτό, ὅταν ἔχω γιὰ κάποιον τὴν ἐντύπωση ὅτι λέει κάτι σωστό, θὰ τὸ διαπιστώσεις εὐθὺς ἀμέσως, μόλις ἀπαντήσεις· γιατί, φαντάζομαι, θὰ πεῖς σωστά πράγματα.

[c] Ἄκου τότε, εἶπε· ὑποστηρίζω ὅτι τὸ δίκαιο δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ τὸ συμφέρον τοῦ ἰσχυροτέρου! Μὰ γιατί δὲν ἐπικροτεῖς αὐτὴ τὴν ἀπάντηση; Δὲν ἔχεις τὴ διάθεση νὰ τὸ κάνεις.

Νὰ καταλάβω πρῶτα, εἶπα, τί θέλεις νὰ πεῖς· γιατί ἀκόμα δὲν τὸ ἔχω καταλάβει. Λὲς ὅτι δίκαιο εἶναι ὅ,τι συμφέρει τὸν ἰσχυρότερο. Πῶς τὸ ἐννοεῖς αὐτό, Θρασύμαχε; Δὲν θέλεις ἀσφαλῶς νὰ πεῖς τοῦτο, ὅτι ἂν λ.χ. ὁ Πουλυδάμας, ὁ ἀθλητὴς τοῦ παγκρατίου, εἶναι πιὸ δυνατὸς ἀπὸ ἐμᾶς καὶ εἶναι πρὸς τὸ συμφέρον τοῦ σώματός του τὸ βοδινὸ κρέας, [d] τότε τὸ φαγητὸ αὐτὸ εἶναι καὶ πρὸς τὸ δικό μας συμφέρον, ποὺ εἴμαστε λιγότερο δυνατοὶ ἀπὸ ἐκεῖνον, καὶ συνάμα ὅτι αὐτὸ εἶναι καὶ δίκαιο.

- Βδελυρὸς γὰρ εἶ, ἔφη, ὦ Σώκρατες, καὶ ταύτη ὑπολαμ-
βάνεις ἢ ἂν κακουργήσῃς μάλιστα τὸν λόγον.
- 5 Οὐδαμῶς, ὦ ἄριστε, ἦν δ' ἐγώ· ἀλλὰ σαφέστερον εἰπέ
τί λέγεις.
- Εἰτ' οὐκ οἶσθ', ἔφη, ὅτι τῶν πόλεων αἱ μὲν τυραννοῦνται,
αἱ δὲ δημοκρατοῦνται, αἱ δὲ ἀριστοκρατοῦνται;
- Πῶς γὰρ οὐ;
- 10 Οὐκοῦν τοῦτο κρατεῖ ἐν ἐκάστῃ πόλει, τὸ ἄρχον;
- Πάνυ γε.
- e Τίθεται δέ γε τοὺς νόμους ἐκάστῃ ἡ ἀρχὴ πρὸς τὸ αὐτῇ
συμφέρον, δημοκρατία μὲν δημοκρατικούς, τυραννὶς δὲ
τυραννικούς, καὶ αἱ ἄλλαι οὕτως· θέμεναι δὲ ἀπέφηναν τοῦτο
5 δίκαιον τοῖς ἀρχομένοις εἶναι, τὸ σφίσι συμφέρον, καὶ τὸν
τούτου ἐκβαίνοντα κολάζουσιν ὡς παρανομοῦντά τε καὶ
ἀδικοῦντα. τοῦτ' οὖν ἐστίν, ὦ βέλτιστε, ὃ λέγω ἐν ἀπάσαις
339 ταῖς πόλεσιν ταῦτόν εἶναι δίκαιον, τὸ τῆς καθεστηκυίας ἀρχῆς
συμφέρον· αὕτη δέ που κρατεῖ, ὥστε συμβαίνει τῷ ὀρθῶς
λογιζομένῳ πανταχοῦ εἶναι τὸ αὐτὸ δίκαιον, τὸ τοῦ κρείτ-
τονος συμφέρον.
- 5 Νῦν, ἦν δ' ἐγώ, ἔμαθον ὃ λέγεις· εἰ δὲ ἀληθὲς ἡ μή,
πειράσομαι μαθεῖν. τὸ συμφέρον μὲν οὖν, ὦ Θρασύμαχε,
καὶ σὺ ἀπεκρίνω δίκαιον εἶναι —καίτοι ἔμοιγε ἀπηγόρευες
ὅπως μὴ τοῦτο ἀποκρινοίμην— πρόσσεστιν δὲ δὴ αὐτόθι τὸ
«τοῦ κρείττονος.»
- b Σμικρά γε ἴσως, ἔφη, προσθήκη.
- Οὔπω δῆλον οὐδ' εἰ μεγάλη· ἀλλ' ὅτι μὲν τοῦτο σκεπτέον
εἰ ἀληθὴ λέγεις, δῆλον. ἐπειδὴ γὰρ συμφέρον γέ τι εἶναι
καὶ ἐγὼ ὁμολογῶ τὸ δίκαιον, σὺ δὲ προστιθεῖς καὶ αὐτὸ φῆς
5 εἶναι τὸ τοῦ κρείττονος, ἐγὼ δὲ ἀγνοῶ, σκεπτέον δῆ.
- Σκόπει, ἔφη.
- Ταῦτ' ἔσται, ἦν δ' ἐγώ. καὶ μοι εἰπέ· οὐ καὶ πείθεσθαι
μέντοι τοῖς ἀρχουσιν δίκαιον φῆς εἶναι;
- Ἔγωγε.

Ἄδιάντροπος εἶσαι σταλήθεια, εἶπε, Σωκράτη· πιάνεσαι ἀπὸ τὰ λόγια τοῦ ἄλλου κοιτάζοντας πῶς θὰ τὰ στραπατσάρεις.

Καθόλου, ἀγαπητέ, εἶπα ἐγὼ· πὲς κάπως σαφέστερα τί ἐννοεῖς.

Καὶ λοιπὸν δὲν ξέρεις, εἶπε, ὅτι ἄλλες πόλεις ἔχουν τυραννικὸ πολίτευμα, ἄλλες δημοκρατικὸ, ἄλλες πάλι ἀριστοκρατικὸ;

Λές νὰ μὴν τὸ ξέρω;

Δὲν κυριαρχεῖ, ἔτσι, σὲ κάθε πόλη τοῦτο, ἢ παράταξη δηλαδή ποὺ εἶναι στὴν ἐξουσία;

Βεβαίως.

[ε] Καὶ καθεμιὰ ἐξουσία φτιάχνει τοὺς νόμους κατὰ τὸ δικό της συμφέρον, ἢ δημοκρατία τοὺς φτιάχνει δημοκρατικούς, ἢ τυραννίδα τυραννικούς, τὸ ἴδιο καὶ οἱ ἄλλες ἐξουσίες. Καὶ θεσπίζοντας τοὺς νόμους διακηρύχνουν ὅτι δίκαιο γιὰ ὅσους διατελοῦν ὑπὸ τὴν ἐξουσία τους εἶναι τὸ δικό τους, *τῶν ἐξουσιαστῶν*, τὸ συμφέρον, κι ὅποιον ξεστρατίζει ἀπὸ αὐτὸ τὸν τιμωροῦν, ἐπειδὴ κατ' αὐτοὺς παραβαίνει τὸ νόμο καὶ διαπράττει ἀδικία. Αὐτὸ λοιπὸν ἐννοῶ, καλέ μου ἄνθρωπε, ὅταν λέω ὅτι σὲ ὅλα [339a] τὰ πολιτεύματα δίκαιο εἶναι τὸ ἴδιο πρᾶγμα: ὅ,τι συμφέρει τὴν κατεστημένη ἐξουσία. Αὕτῃ ἔχει τὴν ἰσχὺ, κι ἔτσι γιὰ ὅποιον σκέπτεται σωστὰ δίκαιο εἶναι παντοῦ ἓνα καὶ τὸ αὐτό: τὸ συμφέρον τοῦ ἰσχυροτέρου.

Τώρα, εἶπα, κατάλαβα τί ἐννοεῖς· ἂν ἀληθεύει ὅμως αὐτὸ ἢ ὄχι θὰ προσπαθήσω νὰ τὸ διαπιστώσω. Βέβαια, Θρασύμαχε, «τὸ συμφέρον» ἀπάντησες κι ἐσὺ ὅτι εἶναι τὸ δίκαιο —παρόλο ὅτι αὐτὴ τὴν ἀπάντηση σ' ἐμένα τὴν εἶχες ἀπαγορεύσει—, ἀπλῶς ἔχει τώρα προστεθεῖ ἐδῶ τὸ «τοῦ ἰσχυροτέρου».

[b] Μιὰ ἀσήμαντη, ὑποθέτω, προσθήκη, εἶπε.

Γιὰ τὴν ὥρα πάντως δὲν εἶναι φανερό ἂν πρόκειται καὶ γιὰ μεγάλη· ὅτι ὅμως πρέπει νὰ ἐξετάσουμε ἂν ἀληθεύει αὐτὸ ποὺ λές, εἶναι φανερό. Γιατὶ ἐπειδὴ κι ἐγὼ βέβαια συμφωνῶ ὅτι τὸ δίκαιο εἶναι κάτι τὸ ὁποῖο συμφέρει, κι ἀπὸ τὴν ἄλλη ἐσὺ κάνεις αὐτὴ τὴν προσθήκη καὶ ὑποστηρίζεις ὅτι εἶναι τὸ συμφέρον τοῦ ἰσχυροτέρου, ἐνῶ ἐγὼ ἀδυνατῶ νὰ τὸ προσδιορίσω, πρέπει νὰ τὸ ἐξετάσουμε.

Ἐξετάσέ το, εἶπε.

Θὰ γίνε, εἶπα. Γιὰ πές μου: Κατὰ τὴ γνώμη σου δὲν εἶναι δίκαιο νὰ πείθεται κανεὶς στοὺς ἄρχοντες;

Εἶναι.

- c Πότερον δὲ ἀναμάρτητοί εἰσιν οἱ ἄρχοντες ἐν ταῖς πόλεσιν
ἐκάσταις ἢ οἰοί τι καὶ ἁμαρτεῖν;
Πάντως που, ἔφη, οἰοί τι καὶ ἁμαρτεῖν.
Οὐκοῦν ἐπιχειροῦντες νόμους τιθέναι τοὺς μὲν ὀρθῶς
5 τιθέασιν, τοὺς δὲ τινὰς οὐκ ὀρθῶς;
Οἶμαι ἔγωγε.
Τὸ δὲ ὀρθῶς ἄρα τὸ τὰ συμφέροντά ἐστι τίθεσθαι ἑαυτοῖς,
τὸ δὲ μὴ ὀρθῶς ἀσύμφορα; ἢ πῶς λέγεις;
Οὕτως.
10 Ἄ δ' ἂν θῶνται ποιητέον τοῖς ἀρχομένοις, καὶ τοῦτό
ἐστι τὸ δίκαιον;
Πῶς γὰρ οὔ;
d Οὐ μόνον ἄρα δίκαιόν ἐστιν κατὰ τὸν σὸν λόγον τὸ τοῦ
κρείττονος συμφέρον ποιεῖν ἀλλὰ καὶ τοῦναντίον, τὸ μὴ
συμφέρον.
Τί λέγεις σύ; ἔφη.
5 Ἄ σὺ λέγεις, ἔμοιγε δοκῶ σκοπῶμεν δὲ βέλτιον. οὐχ
ὠμολόγηται τοὺς ἄρχοντας τοῖς ἀρχομένοις προστάττοντας
ποιεῖν ἅττα ἐνίοτε διαμαρτάνειν τοῦ ἑαυτοῖς βελτίστου, ἃ
δ' ἂν προστάττωσιν οἱ ἄρχοντες δίκαιον εἶναι τοῖς ἀρχομένοις
ποιεῖν; ταῦτ' οὐχ ὠμολόγηται;
10 Οἶμαι ἔγωγέ, ἔφη.
e Οἷου τοίνυν, ἦν δ' ἐγώ, καὶ τὸ ἀσύμφορα ποιεῖν τοῖς
ἀρχουσί τε καὶ κρείττοσι δίκαιον εἶναι ὠμολογήσθαι σοι,
ὅταν οἱ μὲν ἄρχοντες ἄκοντες κακὰ αὐτοῖς προστάττωσιν,
τοῖς δὲ δίκαιον εἶναι φῆς ταῦτα ποιεῖν ἃ ἐκείνοι προσέταξαν
5 —ἄρα τότε, ὦ σοφώτατε Θρασύμαχε, οὐκ ἀναγκαῖον συμβαί-
νειν αὐτὸ οὕτως, δίκαιον εἶναι ποιεῖν τοῦναντίον ἢ ὃ σὺ
λέγεις; τὸ γὰρ τοῦ κρείττονος ἀσύμφορον δήπου προστάττεται
τοῖς ἥττοσιν ποιεῖν.
340 Ναὶ μὰ Δί', ἔφη, ὦ Σώκρατες, ὁ Πολέμαρχος, σαφέ-
στατά γε.
Ἐὰν σύ γ', ἔφη, αὐτῷ μαρτυρήσης, ὁ Κλειτοφῶν ὑπολαβών.

[c] Οἱ ἄρχοντες, τώρα, πὺν κυβερνοῦν στίς πόλεις εἶναι ἀλάνθαστοι ἢ μπορεῖ νὰ πέφτουν κι αὐτοὶ σὲ λάθη;

Ἀσφαλῶς, εἶπε, μπορεῖ νὰ πέφτουν κι αὐτοὶ σὲ λάθη.

Ἔτσι λοιπὸν, ἐπιχειρώντας νὰ νομοθετήσουν, ἄλλους νόμους τοὺς φτιάχνουν σωστά, κάποιους ἄλλους ὅμως ὄχι· συμφωνεῖς;

Νομίζω ναί.

Καὶ λέγοντας ‘σωστά’ ἐννοοῦμε ὅτι τοὺς φτιάχνουν κατὰ τὸ συμφέρον τους, ἐνῶ μὲ τὸ ‘ὄχι σωστά’ ἐννοοῦμε ‘ἀσύμφορα’; Ἡ μήπως λὲς κάτι ἄλλο;

Ὅχι, αὐτό.

Καὶ ὅτι αὐτὰ τὰ ὁποῖα ὀρίζουν οἱ ἄρχοντες πρέπει οἱ ἀρχόμενοι νὰ τὰ ἐκτελοῦν, καὶ ὅτι τοῦτο εἶναι τὸ δίκαιο· ἔτσι;

Πῶς ἄλλιῶς;

[d] Ἄρα λοιπὸν δίκαιο κατὰ τὰ λεγόμενά σου δὲν εἶναι μόνο τὸ νὰ πράττει κανεὶς αὐτὸ πὺν συμφέρει τὸν πιὸ ἰσχυρὸ ἀλλὰ καὶ τὸ ἀντίθετο, αὐτὸ πὺν δὲν τὸν συμφέρει.

Τί εἶναι αὐτὰ πὺν λές; εἶπε.

Αὐτὰ πὺν ἐστὶν λές, θαρρῶ. Ἄς τὸ δοῦμε ὅμως καλύτερα. Δὲν ἔχουμε παραδεχθεῖ ὅτι προστάζοντας οἱ ἄρχοντες τοὺς ἀρχομένους τί νὰ πράξουν, συμβαίνει κάποτε-κάποτε νὰ ἀποτυγχάνουν ἐντελῶς νὰ στοχεύσουν τὸ συμφέρον τους; Δὲν ἔχουμε ὅμως ἐπίσης παραδεχθεῖ πῶς ὅ,τι κι ἂν προστάζουν οἱ ἄρχοντες εἶναι δίκαιο οἱ ἀρχόμενοι νὰ τὸ πράττουν; Αὐτὰ δὲν τὰ ἔχουμε παραδεχθεῖ;

Νομίζω ναί, εἶπε.

[e] Τότε λοιπὸν, εἶπα ἐγώ, νὰ νομίζεις πῶς ἔχεις ἐπίσης παραδεχθεῖ ὅτι δίκαιο εἶναι καὶ τὸ νὰ πράττει κανεὶς αὐτὸ πὺν ἀντιβαίνει στὸ συμφέρον τῶν ἀρχόντων καὶ τῶν ἰσχυροτέρων, στὴν περίπτωση πὺν ἄθελά τους οἱ ἄρχοντες προστάζουν κάτι κακὸ γιὰ τὸν ἑαυτὸ τους κι ἐστὶν ὥστόσο ὑποστηρίζεις ὅτι εἶναι δίκαιο νὰ πράττουν οἱ ἀρχόμενοι ὅ,τι τοὺς προστάζουν ἐκεῖνοι —σὲ αὐτὴ λοιπὸν τὴν περίπτωση, πάνσοφε Θρασύμαχε, δὲν προκύπτει κατανάγκη τοῦτο τὸ ἐπακόλουθο, δίκαιο δηλαδὴ νὰ εἶναι τὸ ἀντίθετο ἀπὸ αὐτὸ τὸ ὁποῖο λὲς ἐσύ; Γιατί, ἀσφαλῶς, σ’ αὐτὴ τὴν περίπτωση δίνεται ἡ προσταγὴ στοὺς λιγότερο δυνατοὺς νὰ πράττουν αὐτὸ πὺν ἀντιβαίνει στὸ συμφέρον τοῦ ἰσχυροτέρου.

[340a] Ναὶ μὰ τὸ Δία, Σωκράτη, εἶπε ὁ Πολέμαρχος, εἶναι ὀλοφάνερο.

Φυσικά, ἀφοῦ τὸ βεβαιώνεις κι ἐσύ, ἔκανε διακόπτοντας ὁ Κλειτοφῶν.

Καὶ τί, ἔφη, δέεται μάρτυρος; αὐτὸς γὰρ Θρασύμαχος
5 ὁμολογεῖ τοὺς μὲν ἄρχοντας ἐνίοτε ἑαυτοῖς κακὰ προστάττειν,
τοῖς δὲ δίκαιον εἶναι ταῦτα ποιεῖν.

Τὸ γὰρ τὰ κελεύόμενα ποιεῖν, ὦ Πολέμαρχε, ὑπὸ τῶν
ἀρχόντων δίκαιον εἶναι ἔθετο Θρασύμαχος.

Καὶ γὰρ τὸ τοῦ κρείττονος, ὦ Κλειτοφῶν, συμφέρον
b δίκαιον εἶναι ἔθετο. ταῦτα δὲ ἀμφότερά θέμενος ὡμολό-
γησεν αὐτὸς ἐνίοτε τοὺς κρείττους τὰ αὐτοῖς ἀσύμφορα κελεύειν
τοὺς ἥττους τε καὶ ἀρχομένους ποιεῖν. ἐκ δὲ τούτων τῶν
ὁμολογιῶν οὐδὲν μᾶλλον τὸ τοῦ κρείττονος συμφέρον δίκαιον
5 ἂν εἴη ἢ τὸ μὴ συμφέρον.

Ἄλλ', ἔφη ὁ Κλειτοφῶν, τὸ τοῦ κρείττονος συμφέρον
ἔλεγεν ὁ ἡγοῖτο ὁ κρείττων αὐτῷ συμφέρειν· τοῦτο ποιητέον
εἶναι τῷ ἥττονι, καὶ τὸ δίκαιον τοῦτο ἐτίθετο.

Ἄλλ' οὐχ οὕτως, ἦ δ' ὅς ὁ Πολέμαρχος, ἐλέγετο.

c Οὐδέν, ἦν δ' ἐγώ, ὦ Πολέμαρχε, διαφέρει, ἀλλ' εἰ νῦν
οὕτω λέγει Θρασύμαχος, οὕτως αὐτοῦ ἀποδεχώμεθα. Καί
μοι εἰπέ, ὦ Θρασύμαχε· τοῦτο ἦν ὁ ἐβούλου λέγειν τὸ δίκαιον,
τὸ τοῦ κρείττονος συμφέρον δοκοῦν εἶναι τῷ κρείττονι, ἐάν-
5 τε συμφέρῃ ἐάντε μὴ; οὕτω σε φῶμεν λέγειν;

Ἦκιστα γε, ἔφη· ἀλλὰ κρείττω με οἶε καλεῖν τὸν ἑξαμαρ-
τάνοντα ὅταν ἑξαμαρτάνῃ;

Ἐγωγε, εἶπον, ὦμην σε τοῦτο λέγειν ὅτε τοὺς ἄρχοντας
ὡμολόγεις οὐκ ἀναμαρτήτους εἶναι ἀλλὰ τι καὶ ἑξαμαρτάνειν.

d Συκοφάντης γὰρ εἶ, ἔφη, ὦ Σώκρατες, ἐν τοῖς λόγοις·
ἐπεὶ αὐτίκα ἱατρὸν καλεῖς σὺ τὸν ἑξαμαρτάνοντα περὶ τοὺς
κάμνοντας κατ' αὐτὸ τοῦτο ὃ ἑξαμαρτάνει; ἢ λογιστικόν, ὃς
ἂν ἐν λογισμῷ ἀμαρτάνῃ, τότε ὅταν ἀμαρτάνῃ, κατὰ ταύτην
5 τὴν ἀμαρτίαν; ἀλλ' οἶμαι λέγομεν τῷ ῥήματι οὕτως, ὅτι ὁ
ἱατρὸς ἐξήμαρτεν καὶ ὁ λογιστὴς ἐξήμαρτεν καὶ ὁ γραμ-
ματιστής· τὸ δ' οἶμαι ἕκαστος τούτων, καθ' ὅσον τοῦτ' ἔστιν
e ὃ προσαγορεύομεν αὐτόν, οὐδέποτε ἀμαρτάνει· ὥστε κατὰ
τὸν ἀκριβῆ λόγον, ἐπειδὴ καὶ σὺ ἀκριβολογῇ, οὐδεὶς τῶν

Σὲ τί χρειάζεται, εἶπε ὁ Πολέμαρχος, νὰ τὸ βεβαιώσει ἄλλος; Ὁ ἴδιος ὁ Θρασύμαχος παραδέχεται ὅτι κάποτε-κάποτε οἱ ἄρχοντες προστάζουν πράγματα τὰ ὁποῖα εἶναι εἰς βάρος τους, κι ὅτι εἶναι δίκαιο οἱ ἀρχόμενοι νὰ τὰ πράττουν αὐτά.

Αὐτό, Πολέμαρχε, συμβαίνει ἐπειδὴ ὁ Θρασύμαχος ὄρισε ὡς δίκαιο τὸ νὰ πράττει κανεὶς ὅ,τι διατάζουν οἱ ἄρχοντες.

Ὅρισε ὅμως, Κλειτοφῶντα, καὶ τὸ συμφέρον τοῦ ἰσχυροτέρου ὡς δίκαιο. [b] Καὶ ἔχοντας ὡς βάση αὐτὲς τὶς δύο παραδοχές, δέχτηκε ἐπίσης ὅτι κάποτε-κάποτε οἱ ἰσχυροὶ διατάζουν τοὺς ἀρχομένους, καὶ λιγότερο δυνατοὺς, νὰ κάνουν πράγματα ποὺ δὲν εἶναι πρὸς τὸ συμφέρον τῶν ἰσχυρῶν. Ἀπὸ αὐτὲς λοιπὸν τὶς παραδοχὲς θὰ ἦταν ἐξίσου δυνατό νὰ προκύψει τὸ συμπέρασμα ὅτι δίκαιο πρέπει νὰ χαρακτηρίζεται ὅ,τι συμφέρει τὸν ἰσχυρότερο ὅσο καὶ ὅ,τι ἀντιβαίνει στὸ συμφέρον τοῦ ἰσχυροτέρου.

Ὅμως, εἶπε ὁ Κλειτοφῶν, ὡς συμφέρον τοῦ ἰσχυροτέρου ἐννοοῦσε ἐκεῖνο ποὺ ὁ ἴδιος ὁ ἰσχυρότερος θὰ θεωροῦσε ὡς συμφέρον του· αὐτὸ ὀφείλει νὰ πράττει ὁ πιὸ ἀδύναμος, καὶ αὐτὸ χαρακτήρισε ὁ Θρασύμαχος ὡς δίκαιο.

Δὲν τὸ εἶπε ἔτσι, ἔκανε ὁ Πολέμαρχος.

[c] Δὲν ἔχει καμία σημασία αὐτό, Πολέμαρχε, εἶπα ἐγώ. Ἄν ὁ Θρασύμαχος τὸ λέει τώρα ἔτσι, ἃς τὸ ἀποδεχθῶμε ἔτσι ὅπως τὸ λέει. Γιὰ λέγε μου, Θρασύμαχε: Αὐτὸ ἠθελες νὰ πεῖς πὼς εἶναι τὸ δίκαιο —δηλαδή ὅτι εἶναι αὐτὸ ποὺ κατὰ τὴν κρίση τοῦ ἰσχυροτέρου ταυτίζεται μὲ τὸ συμφέρον τοῦ ἰσχυροτέρου, ἀδιάφορα ἂν εἶναι ἢ δὲν εἶναι πρὸς τὸ συμφέρον του; Νὰ ποῦμε ὅτι ἔτσι τὸ ἐννοεῖς;

Κάθε ἄλλο, εἶπε· ἔχεις μήπως τὴν ἐντύπωση ὅτι ὡς 'ἰσχυρότερο' χαρακτηρίζω ἐκεῖνον ὁ ὁποῖος λαθεύει, ὅταν λαθεύει;

Εἶχα πράγματι τὴν ἐντύπωση, εἶπα, πὼς αὐτὸ ἐννοοῦσες ὅταν συμφωνοῦσες ὅτι οἱ ἄρχοντες δὲν εἶναι ἀλάνθαστοι ἀλλὰ καμιά φορὰ κάνουν καὶ λάθη.

[d] Ὅλο κακοπιστία, εἶπε, εἶναι τὰ λόγια σου, Σωκράτη. Ὅταν γιὰ παράδειγμα κάνει κάποιος ἓνα λάθος σχετικὰ μὲ τοὺς ἀρρώστους, ἐσὺ αὐτὸν τὸν λὲς γιατρὸ εἰδικὰ σὲ ὅ,τι ἀφορᾷ αὐτὸ στὸ ὁποῖο λαθεύει; Ἡ κάποιον ὁ ὁποῖος κάνει λάθος σὲ ἓνα λογαριασμὸ τὸν λὲς ἐσὺ αὐτὸν λογιστὴ, ὅταν πέφτει σὲ λάθος —σὲ ὅ,τι ἀφορᾷ αὐτὸ τὸ λάθος; Ἐγὼ πιστεύω ὅτι ἀποτελεῖ τρόπο τοῦ λέγειν ὅτι 'ὁ γιατρὸς ἔκανε λάθος' ἢ 'ὁ λογιστὴς ἔκανε λάθος' ἢ 'ὁ δάσκαλος'. Ἐγὼ νομίζω ὅτι καθένas ἀπὸ αὐτούς, ἐφόσον πραγματικὰ εἶναι [e] ὅ,τι τὸν ἀποκαλοῦμε, δὲν λαθεύει ποτέ. Ἐτσι, γιὰ νὰ ἀκριβολογήσω —ἐπειδὴ κι ἐσὺ

- δημιουργῶν ἀμαρτάνει. ἐπιλειπούσης γὰρ ἐπιστήμης ὁ ἀμαρ-
 τάνων ἀμαρτάνει, ἐν ᾧ οὐκ ἔστι δημιουργός· ὥστε δημιουργὸς
 5 ἢ σοφὸς ἢ ἄρχων οὐδεὶς ἀμαρτάνει τότε ὅταν ἄρχων ᾗ, ἀλλὰ
 πᾶς γ' ἂν εἴποι ὅτι ὁ ἱατρὸς ἤμαρτεν καὶ ὁ ἄρχων ἤμαρτεν.
 τοιοῦτον οὖν δὴ σοὶ καὶ ἐμὲ ὑπόλαβε νυνδὴ ἀποκρίνεσθαι·
 τὸ δὲ ἀκριβέστατον ἐκεῖνο τυγχάνει ὄν, τὸν ἄρχοντα, καθ'
 341 ὅσον ἄρχων ἐστίν, μὴ ἀμαρτάνειν, μὴ ἀμαρτάνοντα δὲ τὸ
 αὐτῷ βέλτιστον τίθεσθαι, τοῦτο δὲ τῷ ἀρχομένῳ ποιητέον.
 ὥστε ὅπερ ἐξ ἀρχῆς ἔλεγον δίκαιον λέγω, τὸ τοῦ κρείττονος
 ποιεῖν συμφέρον.
- 5 Εἶεν, ἦν δ' ἐγώ, ὦ Θρασύμαχε· δοκῶ σοὶ συκοφαντεῖν;
 Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη.
 Οἷε γὰρ με ἐξ ἐπιβουλῆς ἐν τοῖς λόγοις κακουργοῦντά σε
 ἐρέσθαι ὡς ἡρόμην;
 Εὖ μὲν οὖν οἶδα, ἔφη. καὶ οὐδέν γέ σοι πλέον ἔσται·
 b οὔτε γὰρ ἂν με λάθοις κακουργῶν, οὔτε μὴ λαθὼν βιάσασθαι
 τῷ λόγῳ δύναιο.
- Οὐδέ γ' ἂν ἐπιχειρήσαιμι, ἦν δ' ἐγώ, ὦ μακάριε. ἀλλ'
 ἵνα μὴ αὐθις ἡμῖν τοιοῦτον ἐγγένηται, διόρισαι ποτέρως
 5 λέγεις τὸν ἄρχοντά τε καὶ τὸν κρείττονα, τὸν ὡς ἔπος εἰπείν
 ἢ τὸν ἀκριβεῖ λόγῳ, ὃ νυνδὴ ἔλεγες, οὐ τὸ συμφέρον κρείτ-
 τονος ὄντος δίκαιον ἔσται τῷ ἥττονι ποιεῖν.
- Τὸν τῷ ἀκριβεστάτῳ, ἔφη, λόγῳ ἄρχοντα ὄντα. πρὸς
 ταῦτα κακούργει καὶ συκοφάντει, εἴ τι δύνασαι —οὐδέν σοι
 10 παρίεμαι— ἀλλ' οὐ μὴ οἶός τ' ἦς.
- c Οἷε γὰρ ἂν με, εἶπον, οὕτω μανῆναι ὥστε ξυρεῖν ἐπι-
 χερεῖν λέοντα καὶ συκοφαντεῖν Θρασύμαχον;
 Νῦν γοῦν, ἔφη, ἐπεχείρησας, οὐδὲν ὦν καὶ ταῦτα.
 Ἄδην, ἦν δ' ἐγώ, τῶν τοιούτων. ἀλλ' εἰπέ μοι· ὁ τῷ
 5 ἀκριβεῖ λόγῳ ἱατρός, ὃν ἄρτι ἔλεγες, πότερον χρηματιστῆς
 ἐστίν ἢ τῶν καμνόντων θεραπευτής; καὶ λέγε τὸν τῷ ὄντι
 ἱατρὸν ὄντα.
- Τῶν καμνόντων, ἔφη, θεραπευτής.
- Τί δὲ κυβερνήτης; ὁ ὁρθῶς κυβερνήτης ναυτῶν ἄρχων
 10 ἐστὶν ἢ ναύτης;
 Ναυτῶν ἄρχων.

μιλᾷς μετρώντας τὰ λόγια σου— κανέναν ἔμπειρος τεχνίτης δὲν πέφτει σὲ λάθος. Γιατὶ εἶναι ἀπὸ *ἔλλειψη* γνώσεων πού λαθεύει ὁποῖος λαθεύει, σὲ αὐτὸ στὸ ὁποῖο δὲν ἔχει τὴν τεχνικὴ γνώση. Ἔτσι, κανέναν τεχνίτην ἢ σοφὸς ἢ ἄρχοντας δὲν λαθεύει, ὅταν ἐλέγχει τὰ πράγματα, ὡσὸς ὅλοι μας λέμε συνήθως ὅτι ‘ὁ γιατρὸς ἔκανε λάθος’ ἢ ‘ὁ ἄρχοντας ἔκανε λάθος’. Κάπως ἔτσι λοιπὸν νὰ ἐννοήσεις τώρα καὶ τὴ δική μου ἀπάντησι. Ἄν θέλουμε ὁμῶς νὰ ἀκριβολογοῦμε, τὸ πρᾶγμα ἔχει ὡς ἐξῆς: ‘Ὁ ἄρχοντας, [341a] ἐφόσον εἶναι ἄρχοντας, δὲν λαθεύει, καὶ καθὼς δὲν λαθεύει, προστάζει ὅ,τι εἶναι τὸ καλύτερο γιὰ τὸν ἑαυτὸ του —καὶ τοῦτο ὁ ἀρχόμενος ὀφείλει νὰ τὸ πράττει. Ἔτσι, λέγοντας ‘δίκαιο’ ἐννοῶ αὐτὸ πού ἐννοοῦσα ἐξαρχῆς, δηλαδὴ τὸ νὰ πράττει κανεὶς ὅ,τι συμφέρει τὸν ἰσχυρότερο.

Καλά, Θρασύμαχε, εἶπα· φαντάζεσαι ὅτι σκόπιμα διαστρέφω τὰ λόγια σου;

Δὲν τὸ φαντάζομαι ἀπλῶς, τὸ ξέρω, εἶπε. Καὶ δὲν πρόκειται νὰ πετύχεις τίποτα· [b] γιατί οὔτε νὰ μὲ ξεγελάσεις θὰ μπορέσεις μὲ τὰ τεχνάσματά σου, οὔτε νὰ μοῦ ἐπιβάλεις τὴν ἀποψή σου στὰ ἴσα.

Δὲν θὰ τὸ ἐπιχειροῦσα κάν, εὐλογημένε μου, εἶπα. Ἀλλὰ γιὰ νὰ μὴ μᾶς ξανασυμβεῖ μιὰ τέτοια σύγχυσι, προσδιόρισε πῶς ἐννοεῖς τὸν ἄρχοντα καὶ τὸν ἰσχυρότερο πού θὰ εἶναι δίκαιο ὁ λιγότερο δυνατὸς νὰ πράττει κατὰ τὸ συμφέρον ἐκείνου, ὡς τοῦ πιὸ ἰσχυροῦ: Ὡς ἕναν ἃς ποῦμε ἄρχοντα ἢ ἀκριβολογώντας, ὅπως τώρα δὰ ἔλεγε;

Ἐννοῶ, εἶπε, ἕναν ἄρχοντα μὲ τὴν πιὸ ἀκριβολογικὴ σημασία τῆς λέξης. Αὐτὸ νὰ διαστρέψεις καὶ νὰ διαστρεβλώσεις, ἂν μπορεῖς —καμία χάρη δὲν σοῦ ζητάω—, ὁμῶς ἐσὺ δὲν μπορεῖς νὰ τὸ κάνεις.

[c] Φαντάζεσαι, εἶπα, ὅτι μοῦ ἔχει σαλέψει ἔτσι ὁ νοῦς, ὥστε νὰ ἐπιχειρήσω νὰ κουρέψω ἕνα λιοντάρι ἢ νὰ ξεγελάσω τὸν Θρασύμαχο;

Τώρα δὰ τὸ ἐπιχείρησες, εἶπε, ὁμῶς καὶ σ’ αὐτὸ δὲν κατάφερες τίποτα.

Ἀρκετὰ μὲ αὐτά, εἶπα. Γιὰ πές μου ὁμῶς: Ἕνας γιατρὸς —μὲ τὴν ἀκριβολογικὴ ἐννοια τῆς λέξης, ὅπως τὸν ὄρισες λίγο πρωτότερα— εἶναι κάποιος πού βγάξει λεφτὰ ἢ κάποιος πού θεραπεύει ἀρρώστους; Καὶ νὰ ἐννοεῖς, φυσικά, αὐτὸν ὁ ὁποῖος πραγματικὰ εἶναι γιατρός.

Εἶναι κάποιος πού θεραπεύει ἀρρώστους.

Ἕνας καπετάνιος ὁμῶς; Ὁ ἀληθινὸς καπετάνιος εἶναι κυβερνήτης τῶν ναυτῶν ἢ κάποιος πού ταξιδεύει στὴ θάλασσα;

Εἶναι κυβερνήτης ναυτῶν.

- d Οὐδὲν οἶμαι τοῦτο ὑπολογιστέον, ὅτι πλεῖ ἐν τῇ νηί, οὐδ' ἐστὶν κλητέος ναύτης· οὐ γὰρ κατὰ τὸ πλεῖν κυβερνήτης καλεῖται, ἀλλὰ κατὰ τὴν τέχνην καὶ τὴν τῶν ναυτῶν ἀρχήν.
Ἀληθῆ, ἔφη.
- 5 Οὐκοῦν ἐκάστῳ τούτων ἔστιν τι συμφέρον;
Πάνν γε.
Οὐ καὶ ἡ τέχνη, ἣν δ' ἐγώ, ἐπὶ τούτῳ πέφυκεν, ἐπὶ τῷ τὸ συμφέρον ἐκάστῳ ζητεῖν τε καὶ ἐκπορίζειν;
Ἐπὶ τούτῳ, ἔφη.
- 10 Ἄρ' οὖν καὶ ἐκάστῃ τῶν τεχνῶν ἔστιν τι συμφέρον ἄλλο ἢ ὅτι μάλιστα τελέαν εἶναι;
e Πῶς τοῦτο ἐρωτᾷς;
Ὡσπερ, ἔφην ἐγώ, εἰ με ἔροιο εἰ ἔξαρκεῖ σώματι εἶναι σώματι ἢ προσδεῖται τινος, εἵποισι' ἂν ὅτι «Παντάσῃ μὲν οὖν προσδεῖται. διὰ ταῦτα καὶ ἡ τέχνη ἐστὶν ἡ ἰατρικὴ
5 νῦν ἡνυρμένη, ὅτι σῶμά ἐστιν πονηρὸν καὶ οὐκ ἔξαρκεῖ αὐτῷ τοιούτῳ εἶναι. τούτῳ οὖν ὅπως ἐκπορίζῃ τὰ συμφέροντα, ἐπὶ τούτῳ παρεσκευάσθη ἡ τέχνη.» ἢ ὀρθῶς σοι δοκῶ, ἔφην, ἂν εἰπείν οὕτω λέγων, ἢ οὐ;
Ὅρθῶς, ἔφη.
- 342 Τί δὲ δῆ; αὐτὴ ἡ ἰατρικὴ ἐστὶν πονηρά, ἢ ἄλλη τις τέχνη ἔσθ' ὅτι προσδεῖται τινος ἀρετῆς — ὥσπερ ὀφθαλμοὶ ὀψεως καὶ ὦτα ἀκοῆς καὶ διὰ ταῦτα ἐπ' αὐτοῖς δεῖ τινος τέχνης τῆς τὸ συμφέρον εἰς αὐτὰ ταῦτα σκεψομένης τε καὶ ἐκποριούσης—
5 ἄρα καὶ ἐν αὐτῇ τῇ τέχνῃ ἔνι τις πονηρία, καὶ δεῖ ἐκάστη τέχνη ἄλλης τέχνης ἥτις αὐτῇ τὸ συμφέρον σκέπεται, καὶ τῇ σκοπομένη ἐτέρας αὐ τοιαύτης, καὶ τοῦτ' ἔστιν ἀπέραντον;
b ἢ αὐτὴ αὐτῇ τὸ συμφέρον σκέπεται; ἢ οὔτε αὐτῆς οὔτε ἄλλης προσδεῖται ἐπὶ τὴν αὐτῆς πονηρίαν τὸ συμφέρον σκοπεῖν·

[d] Τὸ γεγονὸς ὅτι βρίσκεται ἐπάνω στὸ πλοῖο τὸ ὁποῖο ταξιδεύει, δὲν εἶναι, νομίζω, κάτι ποὺ πρέπει νὰ τὸ λάβουμε ὑπόψη, οὔτε μᾶς ὑποχρεώνει νὰ τὸν χαρακτηρίσουμε ὡς ναύτη. Γιατὶ δὲν τὸν χαρακτηρίζουμε ‘κυβερνήτη’ μὲ βάση τὸ γεγονὸς ὅτι εἶναι στὸ πλοῖο ποὺ ταξιδεύει ἀλλὰ μὲ βάση τὴν τεχνικὴ γνώση του καὶ τὴν ἐξουσία ποὺ ἔχει στοὺς ναῦτες.

Σωστά, εἶπε.

Γιὰ καθέναν ἀπὸ αὐτοὺς, δηλαδή γιὰ τοὺς ἀρρώστους καὶ τοὺς ναῦτες, ὑπάρχει κάτι ποὺ ἀποτελεῖ τὸ συμφέρον τους;

Βεβαίως.

Κι ἡ τέχνη, εἶπα, δὲν ἔχει γίνεи ἀκριβῶς γιὰ αὐτὸν τὸ σκοπὸ, δηλαδή γιὰ νὰ τὸ ἐπιδιώκει καὶ νὰ τὸ ἐξασφαλίζει;

Γι’ αὐτό, εἶπε.

Ἄραγε ὑπάρχει καὶ γιὰ καθεμιά ἀπὸ τὶς τέχνες κάτι τὸ ὁποῖο νὰ ἀποτελεῖ συμφέρον γιὰ αὐτὴν πέρα ἀπὸ τὸ νὰ ἀγγίζει, ἡ τέχνη αὐτή, τὸν ὕψιστο δυνατό βαθμὸ τελειότητας;

[e] Πῶς τὸ ἐννοεῖς αὐτό;

Νά πῶς, εἶπα ἐγώ. Ἄν μὲ ρωτοῦσε κάποιος ἂν εἶναι ἀρκετὸ γιὰ τὸ σῶμα τὸ ὅτι εἶναι σῶμα ἢ ἂν χρειάζεται κάτι ἐπιπλέον, θὰ τοῦ ἀπαντοῦσα ὅτι «Ἀσφαλῶς καὶ χρειάζεται. Κι ἀκριβῶς γι’ αὐτὸ ὑπάρχει ἡ ἱατρικὴ τέχνη ποὺ ἔχουν βρεῖ τώρα τελευταῖα, ἐπειδὴ τὸ σῶμα μειονεκτεῖ καὶ δὲν ἐπαρκεῖ μόνο του γιὰ τὶς ἀνάγκες του. Γιὰ νὰ τὸ ἐφοδιάζει λοιπὸν μὲ ὅ,τι εἶναι συμφέρον σὲ αὐτό, ἐπινοήθηκε πρὸς τοῦτο αὐτὴ ἡ τέχνη». Ἄν ἔδινα μιὰ τέτοια ἀπάντηση θὰ ἦταν κατὰ τὴ γνώμη σου σωστή ἢ ὄχι;

Θὰ ἦταν σωστή, εἶπε.

[342a] Τί συμβαίνει ὁμως; Εἶναι αὐτὴ καθεαυτὴν ἡ ἱατρικὴ μειονεκτικὴ; Ἐχει ἀνάγκη ἡ ὁποιαδήποτε τέχνη ἀπὸ κάποια δύναμη —ὅπως ἀκριβῶς τὰ μάτια χρειάζονται τὴν ὄψη καὶ τὰ αὐτιά τὴν ἀκοή, ἔτσι ὥστε νὰ εἶναι γι’ αὐτὸ ἀπαραίτητη κάποια τέχνη ἡ ὁποία νὰ κρίνει τί συμφέρει σὲ αὐτὰ καὶ νὰ τοὺς τὸ παρέχει—, ὑπάρχει ἄραγε καὶ μέσα στὴν τέχνη κάποια μειονεξία τέτοια ὥστε καθεμιά τέχνη νὰ χρειάζεται κάποιαν ἄλλη τέχνη, ἡ ὁποία θὰ κρίνει γιὰ λογαριασμὸ τῆς προηγούμενης τί συμφέρει ἐκείνη, τὴν ἄλλη, καὶ γι’ αὐτὴν πάλι, ἡ ὁποία κρίνει, μιὰ ἄλλη τέχνη ποὺ νὰ κάνει τὸ ἴδιο, καὶ οὕτω καθεξῆς ἐπ’ ἄπειρον; [b] Ἡ ἡ ἴδια θὰ κρίνει τὸ δικό της συμφέρον; Ἡ μήπως σταλή-θεια δὲν χρειάζεται ἐπιπροσθέτως οὔτε τὸν ἑαυτὸ της οὔτε καμία ἄλλη τέχνη προκειμένου νὰ κρίνει τί τὴν συμφέρει σχετικὰ μὲ τὴ μειονεξία της; Γιατὶ οὔτε

- οὔτε γὰρ πονηρία οὔτε ἀμαρτία οὔδεμία οὔδεμιᾶ τέχνη
 παρέστιν, οὐδὲ προσήκει τέχνη ἄλλῃ τὸ συμφέρον ζητεῖν ἢ
 5 ἐκείνῃ οὐ τέχνη ἐστίν, αὕτη δὲ ἀβλαβὴς καὶ ἀκέραιός ἐστιν
 ὀρθὴ οὕσα, ἕωσπερ ἂν ἡ ἐκάστη ἀκριβὴς ὅλη ἥπερ ἐστίν;
 καὶ σκοπεῖ ἐκείνῃ τῷ ἀκριβεῖ λόγῳ· οὕτως ἢ ἄλλως ἔχει;
 Οὕτως, ἔφη, φαίνεται.
- c Οὐκ ἄρα, ἦν δ' ἐγώ, ἱατρικὴ ἱατρικὴ τὸ συμφέρον σκοπεῖ
 ἀλλὰ σώματι.
 Naί, ἔφη.
- Οὐδὲ ἵππικὴ ἵππικὴ ἄλλ' ἵπποις· οὐδὲ ἄλλη τέχνη
 5 οὔδεμία ἐαυτῇ —οὐδὲ γὰρ προσδεῖται— ἀλλ' ἐκείνῃ οὐ τέχνη
 ἐστίν.
 Φαίνεται, ἔφη, οὕτως.
- Ἄλλὰ μὴν, ὦ Θρασύμαχε, ἄρχουσὶ γε αἱ τέχναι καὶ
 κρατοῦσιν ἐκείνου οὐπὲρ εἰσιν τέχναι.
- 10 Συνεχώρησεν ἐνταῦθα καὶ μάλα μόγισ.
 Οὐκ ἄρα ἐπιστήμη γε οὔδεμία τὸ τοῦ κρείττονος συμφέρον
 σκοπεῖ οὐδ' ἐπιτάττει, ἀλλὰ τὸ τοῦ ἥττονός τε καὶ ἀρχομένου
 d ὑπὸ ἐαυτῆς.
- Συνωμολόγησε μὲν καὶ ταῦτα τελευτῶν, ἐπεχείρει δὲ περὶ
 αὐτὰ μάχεσθαι· ἐπειδὴ δὲ ὡμολόγησεν, Ἄλλο τι οὖν, ἦν δ'
 ἐγώ, οὐδὲ ἱατρὸς οὐδεὶς, καθ' ὅσον ἱατρός, τὸ τῷ ἱατρῷ
 5 συμφέρον σκοπεῖ οὐδ' ἐπιτάττει, ἀλλὰ τὸ τῷ κάμνοντι;
 ὡμολόγηται γὰρ ὁ ἀκριβὴς ἱατρὸς σωμάτων εἶναι ἄρχων
 ἀλλ' οὐ χρηματιστής· ἢ οὐχ ὡμολόγηται;
 Συνέφη.
- Οὐκοῦν καὶ ὁ κυβερνήτης ὁ ἀκριβὴς ναυτῶν εἶναι ἄρχων
 10 ἀλλ' οὐ ναύτης;
 e Ὡμολόγηται.
- Οὐκ ἄρα ὁ γε τοιοῦτος κυβερνήτης τε καὶ ἄρχων τὸ τῷ
 κυβερνήτῃ συμφέρον σκέψεται τε καὶ προστάξει, ἀλλὰ τὸ
 τῷ ναύτῃ τε καὶ ἀρχομένῳ.

μειονεξία ούτε ἐλάττωμα κανένα ὑπάρχει σὲ καμία τέχνη, κι οὔτε ἀρμόζει στὴν τέχνη νὰ ἀνιχνεύει τὸ συμφέρον κάποιου ἄλλου κι ὄχι ἐκείνου τὸ ὁποῖο ἀποτελεῖ τὸ δικό της ἀντικείμενο, ἐνῶ ἡ ἴδια, ὄντας σωστή τέχνη, εἶναι ὁλόγε-ρη κι ἀκέραιη, γιὰ ὅσο χρόνο ἀνταποκρίνεται μὲ πληρότητα στὴ φύση της, ἢ καθεμιὰ στὴ δική της; Καὶ τοῦτο νὰ τὸ ἐξετάσεις μὲ αὐστηρὰ ἀκριβολογικὸ πρίσμα, ὅπως λέγαμε πρωτύτερα. Εἶναι ἔτσι ἢ δὲν εἶναι;

Φαίνεται, εἶπε, ὅτι ἔτσι εἶναι.

[c] Ἐπομένως, εἶπα ἐγώ, ἡ ἱατρικὴ δὲν κρίνει τὸ συμφέρον τῆς ἱατρικῆς ἀλλὰ τοῦ σώματος.

Ναί, εἶπε.

Οὔτε ἡ ἵππικὴ τέχνη τὸ συμφέρον τῆς ἵππικῆς ἀλλὰ τῶν ἀλόγων· οὔτε καὶ καμιά ἄλλη τέχνη κοιτάζει τὸ δικό της συμφέρον —γιατὶ δὲν χρειάζεται νὰ τὸ κάνει αὐτὸ— ἀλλὰ τὸ συμφέρον ἐκείνου τὸ ὁποῖο ἀποτελεῖ τὸ ἀντικείμενό της.

Ἔτσι φαίνεται, ἀπάντησε.

Ὡστόσο, Θρασύμαχε, οἱ τέχνες κυριαρχοῦν καὶ ἐξουσιάζουν αὐτὸ τὸ ὁποῖο ἀποτελεῖ τὸ ἀντικείμενό τους.

Συμφώνησε, ἂν καὶ μὲ μεγάλη δυσκολία.

Συνεπῶς καμιά ἐπιστήμη δὲν κοιτάζει τὸ συμφέρον τοῦ ἰσχυροτέρου οὔτε τὸ ἐπιβάλλει ἀλλὰ τὸ συμφέρον τοῦ ἀσθενεστέρου, [d] τὸν ὁποῖο καὶ ἐξουσιάζει.

Τελικὰ συμφώνησε καὶ σ' αὐτά, ἂν καὶ ἐπιχείρησε νὰ δώσει κάποια μάχη γύρω ἀπὸ τοῦτο τὸ ζήτημα. Ὅταν ἔμεινε σύμφωνος, τὸν ρώτησα: Δὲν εἶναι ἀλήθεια ὅτι κανένας γιατρός, στὸ βαθμὸ ποῦ εἶναι γιατρός, δὲν ἐξετάζει οὔτε κι ἐπιβάλλει ὅ,τι συμφέρει τὸ γιατρὸ ἀλλὰ ὅ,τι συμφέρει τὸν ἄρρωστο; Γιατὶ ἔχουμε παραδεχτεῖ ὅτι ὁ γιατρός, μὲ τὴν ἀκριβολογικὴ σημασίᾳ τῆς λέξης, εἶναι κάποιος πὺν ἔχει ἐξουσία στὰ σώματα κι ὄχι κάποιος πὺν βγάζει χρήματα. Ἡ μήπως δὲν τὸ ἔχουμε παραδεχτεῖ;

Συμφώνησε.

Κι ὁ κυβερνήτης πάλι τοῦ πλοίου, μὲ τὴν ἀκριβολογικὴ σημασίᾳ τῆς λέξης, δὲν εἶναι κάποιος πὺν ἐξουσιάζει ναῦτες, κι ὄχι ἓνας ναύτης;

[e] Τὸ ἔχουμε παραδεχτεῖ.

Ἐνας τέτοιος λοιπὸν κυβερνήτης καὶ ἐξουσιαστής δὲν θὰ κοιτάζει καὶ δὲν θὰ ἐπιβάλλει τὸ συμφέρον τοῦ κυβερνήτη ἀλλὰ τοῦ ναύτη, τὸν ὁποῖο καὶ ἐξουσιάζει.

5 Συνέφησε μόγισ.

Οὐκοῦν, ἦν δ' ἐγώ, ὦ Θρασύμαχε, οὐδὲ ἄλλος οὐδεὶς ἐν οὐδεμιᾷ ἀρχῇ, καθ' ὅσον ἄρχων ἐστίν, τὸ αὐτῷ συμφέρον σκοπεῖ οὐδ' ἐπιτάττει, ἀλλὰ τὸ τῷ ἀρχομένῳ καὶ ᾧ ἂν αὐτὸς δημιουργῇ, καὶ πρὸς ἐκεῖνο βλέπων καὶ τὸ ἐκείνῳ
10 συμφέρον καὶ πρέπον, καὶ λέγει ἅ λέγει καὶ ποιεῖ ἅ ποιεῖ ἅπαντα.

343 Ἐπειδὴ οὖν ἐνταῦθα ἤμεν τοῦ λόγου καὶ πᾶσι καταφανὲς ἦν ὅτι ὁ τοῦ δικαίου λόγος εἰς τοῦναντίον περιεισπύσκει, ὁ Θρασύμαχος ἀντὶ τοῦ ἀποκρίνεσθαι, Εἰπέ μοι, ἔφη, ὦ Σώκρατες, τίττη σοι ἔστιν;

5 Τί δέ; ἦν δ' ἐγώ· οὐκ ἀποκρίνεσθαι χρῆν μάλλον ἢ τοιαῦτα ἐρωτᾶν;

Ὅτι τοί σε, ἔφη, κορυζῶντα περιορᾷ καὶ οὐκ ἀπομύττει δεόμενον, ὅς γε αὐτῇ οὐδὲ πρόβατα οὐδὲ ποιμένα γινώσκεις.

10 Ὅτι δὴ τί μάλιστα; ἦν δ' ἐγώ.

b Ὅτι οἶει τοὺς ποιμένας ἢ τοὺς βουκόλους τὸ τῶν προβάτων ἢ τὸ τῶν βοῶν ἀγαθὸν σκοπεῖν καὶ παχύνειν αὐτοὺς καὶ θεραπεύειν πρὸς ἄλλο τι βλέποντας ἢ τὸ τῶν δεσποτῶν ἀγαθὸν καὶ τὸ αὐτῶν, καὶ δὴ καὶ τοὺς ἐν ταῖς πόλεσιν
5 ἄρχοντας, οἳ ὡς ἀληθῶς ἄρχουσιν, ἄλλως πως ἡγῇ διανοεῖσθαι πρὸς τοὺς ἀρχομένους ἢ ὥσπερ ἂν τις πρὸς πρόβατα διατεθεῖη, καὶ ἄλλο τι σκοπεῖν αὐτοὺς διὰ νυκτὸς καὶ ἡμέρας ἢ τοῦτο,
c ὅθεν αὐτοὶ ὠφελήσονται. καὶ οὕτω πόρρω εἶ περί τε τοῦ δικαίου καὶ δικαιοσύνης καὶ ἀδίκου τε καὶ ἀδικίας, ὥστε ἀγνοεῖς ὅτι ἡ μὲν δικαιοσύνη καὶ τὸ δίκαιον ἀλλότριον ἀγαθὸν τῷ ὄντι, τοῦ κρείττονός τε καὶ ἄρχοντος συμφέρον, οἰκεία δὲ
5 τοῦ πειθομένου τε καὶ ὑπηρετοῦντος βλάβη, ἡ δὲ ἀδικία τοῦναντίον, καὶ ἄρχει τῶν ὡς ἀληθῶς εὐθηκῶν τε καὶ δικαίων, οἳ δ' ἀρχόμενοι ποιοῦσιν τὸ ἐκείνου συμφέρον κρείττονος ὄντος, καὶ εὐδαίμονα ἐκείνον ποιοῦσιν ὑπηρε-
d τοῦντες αὐτῷ, ἑαυτοὺς δὲ οὐδ' ὅπωςτιοῦν. σκοπεῖσθαι δέ, ὦ εὐθηέστατε Σώκρατες, οὕτωςι χρή, ὅτι δίκαιος ἀνὴρ ἀδίκου πανταχοῦ ἔλαττον ἔχει. πρῶτον μὲν ἐν τοῖς πρὸς ἀλλήλους συμβολαίοις, ὅπου ἂν ὁ τοιοῦτος τῷ τοιούτῳ κοινωνήσῃ,

Συμφώνησε με δυσκολία.

Ἔτσι λοιπόν, Θρασύμαχε, οὔτε καὶ κανένα ἀλλος, οποιαδήποτε ἐξουσία καὶ ἂν ἔχει, κοιτάζει καὶ ἐπιβάλλει —στο βαθμὸ πὺν εἶναι ἄρχοντας— τὸ δικὸ του συμφέρον ἀλλὰ τὸ συμφέρον ἐκείνου τὸν ὁποῖο ἔχει στὴν ἐξουσία του καὶ γιὰ τὸν ὁποῖο ἀσκεῖ τὴν τέχνη του, καὶ ὅλα ὅσα λέει καὶ ὅσα πράττει τὰ λέει καὶ τὰ πράττει προσβλέποντας σ' αὐτὸν καὶ σὲ ὅ,τι συμφέρει καὶ ταιριάζει σ' αὐτόν.

[343a] Σὰν φθάσαμε λοιπόν σὲ τοῦτο τὸ σημεῖο τῆς συζήτησης καὶ ἦταν σὲ ὅλους φανερό ὅτι ὁ ὀρισμὸς τοῦ δικαίου εἶχε ὀδηγηθεῖ στὴν ἀντιστροφὴ του, ὁ Θρασύμαχος, ἀντὶ νὰ ἀπαντήσει, εἶπε: Γιὰ πὲς μου, Σωκράτη, σοῦ ἔχουν βάλει παραμάνα;

Γιατὶ αὐτό; εἶπα ἐγώ· δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ ἀπαντᾷς μᾶλλον παρὰ νὰ κάνεις τέτοιες ἐρωτήσεις;

Γιατὶ ἀφήνει νὰ σοῦ τρέχουν οἱ μύξες καὶ δὲν σοῦ τις σκουπίζει, ἐνῶ ἐσὺ θὲς σκούπισμα —ἀφοῦ δὲν σοῦ ἔχει μάθει νὰ ξεχωρίζεις τὸ κοπάδι ἀπὸ τὸν τσοπάνο.

Μὰ σταλήθεια, γιατί τὰ λὲς αὐτά; ρώτησα ἐγώ.

[b] Γιατὶ ἐσὺ φαντάζεσαι ὅτι οἱ τσοπάνηδες καὶ οἱ γελαδάρηδες κοιτάζουν τὸ καλὸ τῶν προβάτων ἢ τῶν βοδιῶν, καὶ ὅτι τὰ θρέφουν καὶ τὰ φροντίζουν ἀποβλέποντας σὲ κάτι ἄλλο καὶ ὄχι στὸ καλὸ τῶν ἀφεντικῶν τους καὶ τὸ δικὸ τους, καὶ νομίζεις ὅτι καὶ οἱ κυβερνήτες στὶς πολιτείες, ἐννοῶ ὅσους πραγματικὰ κυβερνοῦν, ἔχουν κάτι ἄλλο στὸ μυαλό τους γι' αὐτοὺς τοὺς ὁποίους κυβερνοῦν ἀπ' ὅτι θὰ εἶχε κανεὶς γιὰ τὰ πρόβατα, καὶ ὅτι κάτι ἄλλο σκέφτονται μέρα καὶ νύχτα καὶ ὄχι πῶς θὰ ὠφεληθοῦν οἱ ἴδιοι. [c] Κι εἶσαι τόσο ἀνυποψίαστος τί τρέχει μὲ τὸ δίκαιο καὶ τὴ δικαιοσύνη καὶ τὸ ἄδικο καὶ τὴν ἀδικία ὥστε δὲν ξέρεις ὅτι ἡ δικαιοσύνη καὶ τὸ δίκιο εἶναι *σταλήθεια* ἄλλων ἄγαθό: Εἶναι ἐκεῖνο πὺν συμφέρει τὸν ἰσχυρότερο καὶ τὸν ἐξουσιαστή, ἐνῶ γι' αὐτόν ὁ ὁποῖος συμμορφώνεται στὶς ἐντολὲς καὶ ὑποτάσσεται εἶναι ζημιὰ, καὶ ἡ ἀδικία τὸ ἀντίθετο. Καὶ κυβερνάει ὁ ἀφέντης, μὰ τὴν ἀλήθεια, τὰ κορόιδα καὶ ὅσους πᾶνε μὲ τὸ δίκιο, καὶ αὐτοί, ὑποταγμένοι, κάνουν ὅ,τι συμφέρει ἐκεῖνον, πὺν εἶναι ὁ πὺλ δυνατός, καὶ ὑπηρετώντας τὸν τὸν κάνουν ἐκεῖνον εὐτυχημένο, [d] τὸν ἑαυτὸ τους ὅμως οὔτε τόσο δά. Καὶ τὸ πρᾶγμα, ἀφελέστατε Σωκράτη, πρέπει νὰ τὸ δεῖς ἔτσι, ὅτι δηλαδὴ ὁ δίκαιος ἄνθρωπος συγκριτικὰ μὲ τὸν ἄδικο βγαίνει πάντοτε χαμένος. Πρῶτον στὶς ἰδιωτικὲς συμφωνίες τοῦ ἐνὸς μὲ τὸν ἄλλο, ὅποτε συμβεῖ ἕνας δίκαιος νὰ ἔχει δοσοληψία μὲ ἕναν ἄδι-

- 5 οὐδαμοῦ ἂν εὖροις ἐν τῇ διαλύσει τῆς κοινωνίας πλέον
 ἔχοντα τὸν δίκαιον τοῦ ἀδίκου ἀλλ' ἔλαττον· ἔπειτα ἐν τοῖς
 πρὸς τὴν πόλιν, ὅταν τέ τινες εἰσφοραὶ ᾧσιν, ὁ μὲν δίκαιος
 ἀπὸ τῶν ἴσων πλέον εἰσφέρει, ὁ δ' ἔλαττον, ὅταν τε λήψεις,
 e ὁ μὲν οὐδέν, ὁ δὲ πολλὰ κερδαίνει. καὶ γὰρ ὅταν ἀρχὴν
 τινα ἄρχῃ ἐκάτερος, τῷ μὲν δικαίῳ ὑπάρχει, καὶ εἰ μηδεμία
 ἄλλη ζημία, τά γε οἰκεῖα δι' ἀμέλειαν μοχθηροτέρως ἔχειν,
 5 ἐκ δὲ τοῦ δημοσίου μηδὲν ὠφελείσθαι διὰ τὸ δίκαιον εἶναι,
 πρὸς δὲ τούτοις ἀπεχθέσθαι τοῖς τε οἰκείοις καὶ τοῖς γνωρί-
 μοις, ὅταν μηδὲν ἐθέλῃ αὐτοῖς ὑπηρετεῖν παρὰ τὸ δίκαιον·
 τῷ δὲ ἀδίκῳ πάντα τούτων τάναντία ὑπάρχει. λέγω γὰρ
 344 ὅνπερ νυνδὴ ἔλεγον, τὸν μεγάλα δυνάμενον πλεονεκτεῖν·
 τοῦτον οὖν σκοπεῖ, εἴπερ βούλει κρίνειν ὅσῳ μᾶλλον
 συμφέρει ἰδίᾳ αὐτῷ ἄδικον εἶναι ἢ τὸ δίκαιον. πάντων
 δὲ ῥᾶστα μαθήσῃ, ἐὰν ἐπὶ τὴν τελεωτάτην ἀδικίαν ἔλθῃς, ἢ
 5 τὸν μὲν ἀδικήσαντα εὐδαιμονέστατον ποιεῖ, τοὺς δὲ ἀδικη-
 θέντας καὶ ἀδικῆσαι οὐκ ἂν ἐθέλοντας ἀθλιωτάτους. ἔστιν δὲ
 τοῦτο τυραννίς, ἢ οὐ κατὰ σμικρὸν τᾶλλότρια καὶ λάθρα καὶ
 βία ἀφαιρεῖται, καὶ ἱερὰ καὶ ὅσια καὶ ἴδια καὶ δημόσια, ἀλλὰ
 b συλλήβδην· ὧν ἐφ' ἐκάστῳ μέρει ὅταν τις ἀδικήσας μὴ
 λάθῃ, ζημιουταί τε καὶ ὀνειδῇ ἔχει τὰ μέγιστα —καὶ γὰρ
 ἱερόσυλοι καὶ ἀνδραποδισταὶ καὶ τοιχωρύχοι καὶ ἀποστερηταὶ
 καὶ κλέπται οἱ κατὰ μέρη ἀδικοῦντες τῶν τοιούτων κακουρ-
 5 γημάτων καλοῦνται— ἐπειδὴν δέ τις πρὸς τοῖς τῶν πολιτῶν
 χρήμασιν καὶ αὐτοὺς ἀνδραποδισάμενος δουλώσῃται, ἀντὶ
 τούτων τῶν αἰσχρῶν ὀνομάτων εὐδαίμονες καὶ μακάριοι
 c κέκληνται, οὐ μόνον ὑπὸ τῶν πολιτῶν ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τῶν
 ἄλλων ὅσοι ἂν πύθωνται αὐτὸν τὴν ὅλην ἀδικίαν ἡδίκηκότα·
 οὐ γὰρ τὸ ποιεῖν τὰ ἄδικα ἀλλὰ τὸ πάσχειν φοβούμενοι
 ὀνειδίζουσιν οἱ ὀνειδίζοντες τὴν ἀδικίαν. οὕτως, ὦ Σώκρατες,
 5 καὶ ἰσχυρότερον καὶ ἐλευθεριώτερον καὶ δεσποτικώτερον ἀδι-
 κία δικαιοσύνης ἐστὶν ἱκανῶς γιγνομένη, καὶ ὅπερ ἐξ ἀρχῆς
 ἔλεγον, τὸ μὲν τοῦ κρείττονος συμφέρον τὸ δίκαιον τυγχάνει
 ὄν, τὸ δ' ἄδικον ἐαυτῷ λυσιτελοῦν τε καὶ συμφέρον.

κο, πουθενά δεν θά δεῖς, στὸ τέλος τῆς δοσοληψίας, νὰ ἔχει βγεῖ κερδισμένος ὁ δίκαιος συγκριτικά μὲ τὸν ἄδικο ἀλλὰ *μόνο* ζημιωμένος. Ἐπειτα πάλι στὶς σχέσεις τους μὲ τὸ δημόσιο, καὶ ὅταν εἶναι νὰ δώσουν κάποιες εἰσφορές, ὁ δίκαιος γιὰ ἴση περιουσία δίνει περισσότερα, ἐνῶ ὁ ἄδικος λιγότερα, καὶ ὅταν εἶναι νὰ πάρουν, [ε] ὁ δίκαιος δὲν ἔχει κανένα ὄφελος ἐνῶ ἀπεναντίας ὁ ἄδικος ἔχει μεγάλο. Κι ἔτσι, ὅταν καθένας ἀπὸ τοὺς δύο κατέχει κάποιο ἀξίωμα, μὲ τὸν δίκαιο συμβαίνει, ἀκόμη κι ἂν δὲν ὑποστῇ καμιὰ ἄλλη ζημιὰ, νὰ πηγαίνουν οἱ δουλειές στὸ χειρότερο, ἐπειδὴ θὰ τὶς παραμελεῖ, καὶ νὰ μὴν ἀντλεῖ κανένα ὄφελος ἀπὸ τὸ δημόσιο, ἐπειδὴ εἶναι δίκαιος, κι ἐπιπλέον νὰ γίνεται μισητὸς στοὺς συγγενεῖς καὶ τοὺς γνωστούς, καθὼς δὲν θὰ ἔχει καμιὰ διάθεση νὰ τοὺς ἐξυπηρετῇ παραβαίνοντας τὸ δίκιο· ἐνῶ γιὰ τὸν ἄδικο ἰσχύει σὲ ὅλες αὐτὲς τὶς περιπτώσεις τὸ ἀντίθετο. Καὶ φυσικὰ ἐννοῶ αὐτὸν [344a] γιὰ τὸν ὁποῖο μιλοῦσα τώρα δά, αὐτὸν δηλαδή πού μπορεῖ νὰ συμπεριφέρεται μὲ ἀπληστία. *Αὐτὸν* νὰ κοιτᾷς, ἂν θέλεις νὰ κρίνεις πόσο περισσότερο τὸν συμφέρει στὴν ἰδιωτική του ζωὴ νὰ εἶναι ἄδικος ἀπ' ὅτι νὰ εἶναι δίκαιος. Κι ὁ εὐκολότερος τρόπος νὰ τὸ διαπιστώσεις αὐτὸ εἶναι ἂν πᾶς στὴν πιὸ ὁλοκληρωμένη μορφή ἀδικίας, αὐτὴν πού κάνει ἀπέραντα εὐτυχισμένο ἐκεῖνον πού ἀδίκησε καὶ ἀπέραντα ἀξιολύπητους ἐκείνους πού ἀδικήθηκαν καὶ πού οἱ ἴδιοι δὲν θὰ ἤθελαν νὰ ἀδικήσουν. Πρόκειται γιὰ τὸ τυραννικὸ πολίτευμα, τὸ ὁποῖο δὲν ἀφαιρεῖ λίγο-λίγο ἀπὸ τὸν ἄλλο, πότε κρυφὰ πότε μὲ τὴ βία, τὰ ἱερὰ καὶ τὰ ὅσια καὶ τὰ ἀτομικά καὶ τὰ δημόσια, ἀλλὰ *ὅλα μαζί!* [β] Ἔστω κάτι ἀπὸ αὐτὰ ἂν διαπράξει κάποιος καὶ τὸν πιάσουν, τὸ πληρώνει ἀκριβὰ καὶ ὑφίσταται τοὺς πιὸ μεγάλους ἐξευτελισμούς —κι ὅσους διαπράξουν κάποιος ἀπὸ αὐτὰ τὰ ἀδικήματα τοὺς λένε ἱερόσυλους, ἀπαγωγεῖς, διαρρηκτες, κλέφτες, λωποδύτες—, ἂν ὅμως κάποιος ἀρπάξει ἐκτὸς ἀπὸ τὰ χρήματα τῶν πολιτῶν κι αὐτοὺς τοὺς ἴδιους καὶ τοὺς ὑποδουλώσει, τότε ἀντὶ γι' αὐτὰ τὰ ἀτιμωτικά ὀνόματα τοὺς λένε καλὸτυχους καὶ τρισευτυχισμένους, [ε] ὅχι μόνον οἱ συμπολίτες τους ἀλλὰ καὶ οἱ ἄλλοι, ὅσοι τυχὸν θὰ μάθουν γιὰ αὐτὸν ὅτι διέπραξε τὴν ἀδικία πέρα γιὰ πέρα, ὁλόκληρη. Γιατὶ ἐπειδὴ οἱ ἄνθρωποι φοβοῦνται ὅχι μήπως ἀδικήσουν ἀλλὰ μήπως γίνουν οἱ ἴδιοι θύματα τῆς ἀδικίας, γι' αὐτὸ κατακρίνουν τὴν ἀδικία —ὅσοι τὴν κατακρίνουν. Ἔτσι, Σωκράτη, ἡ ἀδικία εἶναι κάτι πιὸ δυνατό, κάτι πιὸ ταιριαστὸ σ' ἓναν ἐλεύθερο ἄνθρωπο, σ' ἓναν ἄνθρωπο μὲ ἀρχοντιά, ἀπ' ὅτι ἡ δικαιοσύνη, ἀρκεῖ νὰ εἶναι ὁλοκληρωμένη ἀδικία, κι ὅπως ἔλεγα στὴν ἀρχή, δίκιο εἶναι αὐτὸ πού συμφέρει τὸν πιὸ ἰσχυρό, καὶ ὥς ἄτομα μᾶς συμφέρει καὶ μᾶς ὠφελεῖ τὸ ἄδικο.

- d Ταῦτα εἰπὼν ὁ Θρασύμαχος ἐν νῶ εἶχεν ἀπιέναι, ὥσπερ
βαλανεὺς ἡμῶν καταντλήσας κατὰ τῶν ὥτων ἀθρόον καὶ
πολὸν τὸν λόγον· οὐ μὴν εἴασάν γε αὐτὸν οἱ παρόντες,
ἀλλ' ἠνάγκασαν ὑπομεῖναι τε καὶ παρασχεῖν τῶν εἰρημένων
5 λόγον. καὶ δὴ ἔγωγε καὶ αὐτὸς πάννυ ἐδεόμην τε καὶ εἶπον·
ᾧ δαιμόνιε Θρασύμαχε, οἷον ἐμβαλὼν λόγον ἐν νῶ ἔχεις
ἀπιέναι πρὶν διδάξαι ἱκανῶς ἢ μαθεῖν εἴτε οὕτως εἴτε ἄλλως
e ἔχει; ἢ σμικρὸν οἶε ἐπιχειρεῖν πρᾶγμα διορίζεσθαι ὅλου
βίου διαγωγὴν, ἢ ἂν διαγόμενος ἕκαστος ἡμῶν λυσιτελε-
στάτην ζωὴν ζῷ;
- Ἐγὼ γὰρ οἶμαι, ἔφη ὁ Θρασύμαχος, τουτὶ ἄλλως ἔχειν;
5 Ἔοικας, ἦν δ' ἐγώ — ἦτοι ἡμῶν γε οὐδὲν κήδεσθαι, οὐδέ
τι φροντίζειν εἴτε χεῖρον εἴτε βέλτιον βιωσόμεθα ἀγνοοῦντες
ὃ σὺ φῆς εἰδέναι. ἀλλ', ὦγαθέ, προθυμοῦ καὶ ἡμῖν ἐνδεί-
345 ξασθαι — οὗτοι κακῶς σοι κείσεται ὅτι ἂν ἡμᾶς τοσούσδε
ὄντας εὐεργετήσης — ἐγὼ γὰρ δὴ σοι λέγω τό γ' ἐμόν, ὅτι
οὐ πείθομαι οὐδ' οἶμαι ἀδικίαν δικαιοσύνης κερδαλεώτερον
εἶναι, οὐδ' ἐὰν ἐὰν τις αὐτὴν καὶ μὴ διακωλύῃ πράττειν ἃ
5 βούλεται. ἀλλ', ὦγαθέ, ἔστω μὲν ἄδικος, δυνάσθω δὲ
ἀδικεῖν ἢ τῷ λανθάνειν ἢ τῷ διαμάχεσθαι, ὅμως ἐμέ γε οὐ
πείθει ὥς ἔστι τῆς δικαιοσύνης κερδαλεώτερον. ταῦτ' οὖν
b καὶ ἕτερος ἴσως τις ἡμῶν πέπονθεν, οὐ μόνος ἐγώ· πείσων
οὖν, ὦ μακάριε, ἱκανῶς ἡμᾶς ὅτι οὐκ ὀρθῶς βουλευόμεθα
δικαιοσύνην ἀδικίας περὶ πλείονος ποιούμενοι.
- Καὶ πῶς, ἔφη, σὲ πείσω; εἰ γὰρ οἷς νυνδὴ ἔλεγον μὴ
5 πέπεισαι, τί σοι ἔτι ποιήσω; ἢ εἰς τὴν ψυχὴν φέρων ἐνθῶ
τὸν λόγον;
- Μὰ Δί', ἦν δ' ἐγώ, μὴ σύ γε· ἀλλὰ πρῶτον μὲν, ἃ ἂν
εἴπῃς, ἔμμενε τούτοις, ἢ ἐὰν μετατιθῇ, φανερώς μετατίθεσο
καὶ ἡμᾶς μὴ ἐξαπάτα. νῦν δὲ ὀρᾷς, ὦ Θρασύμαχε — ἔτι
c γὰρ τὰ ἔμπροσθεν ἐπισκεψόμεθα — ὅτι τὸν ὥς ἀληθῶς ἱατρὸν
τὸ πρῶτον ὀριζόμενος τὸν ὥς ἀληθῶς ποιμένα οὐκέτι ᾧ
δεῖν ὕστερον ἀκριβῶς φυλάξαι, ἀλλὰ πιαίνειν οἶε αὐτὸν τὰ

[d] Μόλις τὰ 'πε αὐτὰ ὁ Θρασύμαχος ἐτοιμαζόταν νὰ φύγει, ἀφοῦ ἄδειασε σὰν λουτράρης μεμιᾶς στ' αὐτιά μας ἓνα ποτάμι λόγια· οἱ ἄλλοι ὅμως ποὺ ἦσαν ἐκεῖ δὲν τὸν ἄφησαν ἀλλὰ τὸν ὑποχρέωσαν νὰ μείνει καὶ νὰ δώσει ἐξηγήσεις πάνω σ' αὐτὰ ποὺ εἶχε πεῖ. Καὶ μάλιστα κι ἐγὼ ὁ ἴδιος τὸν παρακάλεσα πολὺ καὶ τοῦ εἶπα: Βρὲ εὐλογημένε Θρασύμαχε, πῶς ἐτοιμάζεσαι, ἔχοντας ἀνοίξει μιὰ τέτοια συζήτηση, νὰ σηκωθείς νὰ φύγεις, προτοῦ νὰ ἐξηγήσεις ὅσο θὰ 'πρεπε ἢ προτοῦ κι ὁ ἴδιος μάθεις ἂν εἶναι ἔτσι ὅπως τὰ λὲς ἢ ὄχι; [e] "Ἡ τὸ νομίζεις ἀσήμαντο πρᾶγμα νὰ προσπαθεῖ κανεὶς νὰ ξεδιαλύνει τὸν τρόπο τοῦ βίου γενικά, πῶς θὰ μπορούσε δηλαδὴ καθένas μας νὰ ζήσει μιὰ ζωὴ ποὺ πραγματικά νὰ ἀξίζει;

'Εγὼ, ἔκανε ὁ Θρασύμαχος, ἔχω τάχα ἄλλη γνώμη γι' αὐτό;

Αὐτὴ τὴν ἐντύπωση δίνεις, εἶπα —ἢ, ἔστω, ὅτι δὲν νοιάζεσαι γιὰ μᾶς κι ὅτι ἀδιαφορεῖς ἂν θὰ ζήσουμε ζωὴ χειρότερη ἢ καλύτερη ἔχοντας ἄγνοια γιὰ αὐτὸ ποὺ ἐστὶ λὲς ὅτι τὸ ξέρεις. "Ὅμως, καλὲ μου ἄνθρωπε, κάνε τὸν κόπο καὶ φανέρωσέ το μας [345a] —δὲν θὰ πάει χαμένος ὁ κόπος σου ποὺ θὰ μᾶς εὐεργετήσεις, τόσοι ποὺ εἴμαστε— γιατί ἐγὼ βέβαια, σὲ ὅ,τι με ἀφορᾷ, σοῦ λέω ὅτι δὲν ἔχω πεισθεῖ κι ὅτι δὲν πιστεύω πῶς ἡ ἀδικία εἶναι πιὸ ἀποδοτικὴ ἀπὸ τὴ δικαιοσύνη, ἀκόμη κι ἂν τὴν ἀφήνει κανεὶς ἐντελῶς ἐλεύθερη καὶ δὲν τὴν ἐμποδίζει νὰ κάνει ὅ,τι θέλει. "Ὡστόσο, ἀγαπητέ, ἄς υποθέσουμε ὅτι κάποιος εἶναι ἀδίκος κι ὅτι ἔχει τὴ δύναμη νὰ διαπράττει ἀδικίες εἴτε κρυφὰ εἴτε φανερὰ χρησιμοποιοῦντας βία, ἐμένα πάντως δὲν μὲ πείθει ὅτι αὐτὸ εἶναι πιὸ κερδοφόρο ἀπὸ τὴ δικαιοσύνη. Αὐτὰ τὰ συμμερίζεται, ἴσως, [b] καὶ κάποιος ἄλλος ἀπὸ μᾶς, ὅχι μόνον ἐγὼ. "Ἐτσι, εὐλογημένε ἄνθρωπε, δεῖξε μας μ' ἓναν τρόπο ἀρκούντως πειστικὸ ὅτι δὲν κρίνουμε σωστὰ ὅταν θεωροῦμε τὴ δικαιοσύνη προτιμότερη ἀπὸ τὴν ἀδικία.

Μὲ ποιὸν τρόπο, εἶπε, νὰ σὲ πείσω; "Ἄν δὲν ἔχεις πεισθεῖ μὲ ὅσα τώρα δὰ ἔλεγα, τί ἄλλο νὰ σοῦ κάνω; "Ἡ θὰ 'πρεπε μήπως νὰ πάρω τὰ ἐπιχειρήματά μου καὶ νὰ σοῦ τὰ βάλω μέσα στὸ κεφάλι;

Γιὰ τὸ ὄνομα τοῦ Δία, εἶπα· μὴν τὸ κάνεις· πρῶτα ὅμως νὰ μένεις σταθερὸς σὲ ὅσα εἶπες, ἢ, ἂν ἀλλάξεις γνώμη, νὰ τὴν ἀλλάξεις φανερὰ καὶ νὰ μὴν πηγαίνεις νὰ μᾶς ξεγελάσεις. Βλέπεις ὅμως τώρα, Θρασύμαχε —γιατὶ καλὸ εἶναι [c] νὰ ξαναδοῦμε ὅσα εἰπώθηκαν πρωτύτερα—, ὅτι ἐνῶ στὴν ἀρχὴ ἀναφέρθηκες στὸ γιαιτρὸ μὲ τὴν ἀκριβολογικὴ σημασία τοῦ ὄρου, ἔπειτα, ὅταν ἀναφέρθηκες στὸν ἀληθινὸ τσοπάνο, νόμισες ὅτι δὲν ἦταν πιὰ ἀπαραίτητο νὰ τηρήσεις αὐτὴ τὴν ἀκριβολογία ἀλλὰ πιστεύεις γι' αὐτὸν ὅτι, στὸ βαθμὸ

5 πρόβατα, καθ' ὅσον ποιμήν ἐστίν, οὐ πρὸς τὸ τῶν προ-
 βάτων βέλτιστον βλέποντα ἀλλ', ὥσπερ δαιτυμόνα τινὰ καὶ
 d μέλλοντα ἐστιάσεσθαι, πρὸς τὴν εὐωχίαν, ἢ αὖ πρὸς τὸ
 ἀποδόσθαι, ὥσπερ χρηματιστὴν ἀλλ' οὐ ποιμένα. τῇ δὲ
 ποιμενικῇ οὐ δήπου ἄλλου του μέλει ἢ ἐφ' ᾧ τέτακται, ὅπως
 τούτῳ τὸ βέλτιστον ἐκποριεῖ — ἐπεὶ τά γε αὐτῆς ὥστ' εἶναι
 5 βελτίστη ἱκανῶς δήπου ἐκπεπόρισται, ἕως γ' ἂν μηδὲν
 ἐνδὲξ τοῦ ποιμενικῆ εἶναι — οὕτω δὲ ᾧ μὴν ἔγωγε νυνδὴ
 ἀναγκαῖον εἶναι ἡμῖν ὁμολογεῖν πᾶσαν ἀρχήν, καθ' ὅσον
 ἀρχή, μηδενὶ ἄλλῳ τὸ βέλτιστον σκοπεῖσθαι ἢ ἐκείνῳ, τῷ
 e ἀρχομένῳ τε καὶ θεραπευομένῳ, ἐν τε πολιτικῇ καὶ ἰδιωτικῇ
 ἀρχῇ. σὺ δὲ τοὺς ἄρχοντας ἐν ταῖς πόλεσιν, τοὺς ὡς ἀληθῶς
 ἄρχοντας, ἐκόντας οἶε ἄρχειν;

Μὰ Δί' οὐκ, ἔφη, ἀλλ' εὖ οἶδα.

5 Τί δέ, ἦν δ' ἐγώ, ᾧ Θρασύμαχε; τὰς ἄλλας ἀρχὰς οὐκ
 ἐννοεῖς ὅτι οὐδεὶς ἐθέλει ἄρχειν ἐκόν, ἀλλὰ μισθὸν αἰτοῦσιν,
 ὡς οὐχὶ αὐτοῖσιν ὠφελίαν ἐσομένην ἐκ τοῦ ἄρχειν ἀλλὰ
 346 τοῖς ἀρχομένοις; ἐπεὶ τοσόνδε εἶπέ· οὐχὶ ἐκάστην μέντοι
 φάμεν ἐκάστοτε τῶν τεχνῶν τούτῳ ἑτέραν εἶναι, τῷ ἑτέραν
 τὴν δύναμιν ἔχειν; καί, ᾧ μακάριε, μὴ παρὰ δόξαν ἀποκρίνου,
 ἵνα τι καὶ περαίνωμεν.

5 Ἀλλὰ τούτῳ, ἔφη, ἑτέρα.

Οὐκοῦν καὶ ὠφελίαν ἐκάστη τούτων ἰδίαν τινὰ ἡμῖν παρέ-
 χεται ἀλλ' οὐ κοινήν, οἷον ἰατρικὴ μὲν ὑγίειαν, κυβερνητικὴ
 δὲ σωτηρίαν ἐν τῷ πλεῖν, καὶ αἱ ἄλλαι οὕτω;

Πάνυ γε.

b Οὐκοῦν καὶ μισθωτικὴ μισθόν; αὕτη γὰρ αὐτῆς ἡ δύναμις·
 ἢ τὴν ἰατρικὴν σὺ καὶ τὴν κυβερνητικὴν τὴν αὐτὴν καλεῖς;
 ἢ ἑάνπερ βούλῃ ἀκριβῶς διορίξειν, ὥσπερ ὑπέθου, οὐδέν τι
 μᾶλλον, ἐάν τις κυβερνῶν ὑγιῆς γίγνηται διὰ τὸ συμφέρον
 5 αὐτῷ πλεῖν ἐν τῇ θαλάττῃ, ἔνεκα τούτου καλεῖς μᾶλλον
 αὐτὴν ἰατρικὴν;

πὺν εἶναι τσοπάνος, φροντίζει τὰ πρόβατα ἔχοντας γιὰ στόχο του ὅχι ὅ,τι εἶναι πιὸ καλὸ γιὰ τὰ πρόβατα ἀλλὰ τὸ φαγοπότι, σὰν νὰ ἐπρόκειτο γιὰ κάποιον καλεσμένο σὲ γεῦμα, ἢ πάλι τὸ πούλημα, σὰν νὰ ἦταν ἔμπορος κι ὅχι ποιμένας. [d] Ὡστόσο ἡ ποιμενικὴ τέχνη δὲν νοιάζεται, ἀσφαλῶς, γιὰ κανένα ἄλλο πράγμα παρὰ μόνο γι' αὐτὸ πὺν ἔχει ἀναλάβει νὰ φροντίζει, πῶς δηλαδή θὰ ἐξασφαλίζει ὅ,τι εἶναι τὸ πιὸ καλὸ γι' αὐτὸ —γιατὶ ὅ,τι χρειάζεται προκειμένου νὰ εἶναι ἡ ἴδια ἄριστη, αὐτὸ βέβαια τὸ ἔχει ἤδη βρεῖ, ἐφόσον ὡς ποιμενικὴ τέχνη δὲν ὑστερεῖ σὲ τίποτα. Κι αὐτὸ λοιπὸν μὲ ἔκανε νὰ πιστέψω τώρα ὅτι εἶναι ἀπαραίτητο νὰ συμφωνήσουμε πῶς κάθε ἐξουσία δὲν ἐνδιαφέρεται γιὰ κανενὸς ἄλλου τὸ καλὸ παρὰ μόνο γιὰ τὸ καλὸ ἐκείνου [e] τὸ ὁποῖο ἐξουσιάζεται ἀπὸ αὐτὴν καὶ τὸ ὁποῖο ἀποτελεῖ τὸ ἀντικείμενο τῶν φροντίδων της, εἴτε γιὰ δημόσια ἐξουσία πρόκειται εἴτε γιὰ ἰδιωτικὴ. Πιστεύεις ἐσὺ ὅτι οἱ ἄρχοντες στίς πολιτείες, ἐννοῶ τοὺς ἀληθινοὺς ἄρχοντες, ἐξουσιάζουν μὲ τὴ θέλησή τους;

Μὰ τὸ Δία, εἶπε, αὐτὸ δὲν τὸ πιστεύω ἀπλῶς, τὸ ξέρω!

Γιὰ δὲς ὅμως, Θρασύμαχε, εἶπα ἐγώ. Δὲν ἔχεις προσέξει ὅτι τίς ἄλλες ἐξουσίες δὲν θέλει κανένας νὰ τίς ἀσκεῖ ἐξ ἰδίας βουλήσεως ἀλλὰ ζητοῦν ὅλοι μισθό, μὲ τὸ αἰτιολογικὸ ὅτι οἱ ἴδιοι δὲν θὰ ἔχουν κανένα ὄφελος ἀπὸ τὴν ἀσκηση τῆς ἐξουσίας [346a] ἀλλὰ μόνον οἱ ἀρχόμενοι; Ἀπάντησέ μου, εἶπα, σὲ τοῦτο: Κάθε φορὰ πὺν λέμε γιὰ μιὰ τέχνη ὅτι ἀποτελεῖ κάτι διαφορετικὸ, δὲν τὸ λέμε αὐτὸ λαμβάνοντας ὡς βάση τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ δύναμή της ἀποτελεῖ κάτι διαφορετικὸ; Καί, γιὰ νὰ καταλήξουμε κάπου, μὴ μοῦ δώσεις, βρὲ εὐλογημένε, μιὰν ἀπάντηση πὺν νὰ ἀντιβαίνει σὲ ὅσα πιστεύεις.

Πραγματικά, εἶπε, βάσει αὐτοῦ ἀποτελεῖ κάτι διαφορετικὸ.

Ἔτσι λοιπὸν καὶ τὸ ὄφελος πὺν μᾶς προσφέρει καθεμιὰ ἀπὸ αὐτὲς εἶναι κάτι ἰδιαίτερο καὶ ὅχι κοινὸ σὲ ὅλες, λ.χ. ἡ ἱατρικὴ προσφέρει ὑγεία, ἡ τέχνη τοῦ κυβερνήτη ἀσφάλεια στὴν πλεύση καὶ κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο οἱ ἄλλες τέχνες· σωστά;

Βεβαίως.

[b] Ὅμοια λοιπὸν καὶ ἡ τέχνη τοῦ πορισμοῦ χρημάτων προσφέρει μισθό· ἔτσι; Γιατὶ αὐτὴ εἶναι ἡ δική της δύναμη· ἢ μήπως ἐσὺ λὲς ὅτι ἡ ἱατρικὴ τέχνη καὶ ἡ τέχνη τοῦ κυβερνήτη ταυτίζονται; Οὔτε πάλι, ἐφόσον θέλεις νὰ κάνουμε ἀκριβεῖς διακρίσεις ὅπως πρότεινες, ἂν ἓνας καπετάνιος βρίσκει τὴν ὑγεία του, ἐπειδὴ τὸ ταξίδι στὴ θάλασσα τοῦ κάνει καλὸ, αὐτὸ εἶναι λόγος γιὰ νὰ ἀποκαλεῖς τὴν τέχνη του «ἱατρικὴ»· νομίζεις;

Οὐ δῆτα, ἔφη.

Οὐδέ γ', οἶμαι, τὴν μισθωτικὴν, ἐὰν ὑγιαίνει τις μισθαρνῶν.

Οὐ δῆτα.

10 Τί δέ; τὴν ἰατρικὴν μισθαρνητικὴν, ἐὰν ἰώμενός τις μισθαρνῇ;

c Οὐκ ἔφη.

Οὐκοῦν τὴν γε ὠφελίαν ἐκάστης τῆς τέχνης ἰδίαν ὡμολογήσαμεν εἶναι;

Ἔστω, ἔφη.

5 Ἦντινα ἄρα ὠφελίαν κοινῇ ὠφελοῦνται πάντες οἱ δημιουργοί, δῆλον ὅτι κοινῇ τινι τῷ αὐτῷ προσχρῶμενοι ἀπ' ἐκείνου ὠφελοῦνται.

Ἔοικεν, ἔφη.

Φαμέν δέ γε τὸ μισθὸν ἀρνυμένους ὠφελείσθαι τοὺς δημιουργοὺς ἀπὸ τοῦ προσχρῆσθαι τῇ μισθωτικῇ τέχνῃ γίνεσθαι αὐτοῖς.

Συνέφη μόγισ.

d Οὐκ ἄρα ἀπὸ τῆς αὐτοῦ τέχνης ἐκάστῳ αὕτη ἡ ὠφελία ἐστίν, ἢ τοῦ μισθοῦ λήψις, ἀλλ', εἰ δεῖ ἀκριβῶς σκοπεῖσθαι, ἢ μὲν ἰατρικὴ ὑγίειαν ποιεῖ, ἢ δὲ μισθαρνητικὴ μισθόν, καὶ ἢ μὲν οἰκοδομικὴ οἰκίαν, ἢ δὲ μισθαρνητικὴ αὕτῃ ἐπομένῃ μισθόν, καὶ αἱ ἄλλαι πᾶσαι οὕτως τὸ αὐτῆς ἐκάστη ἔργον ἐργάζεται καὶ ὠφελεῖ ἐκεῖνο ἐφ' ᾧ τέτακται. ἐὰν δὲ μὴ μισθὸς αὐτῇ προσγίγνηται, ἔσθ' ὅτι ὠφελεῖται ὁ δημιουργὸς ἀπὸ τῆς τέχνης;

Οὐ φαίνεται, ἔφη.

e Ἄρ' οὖν οὐδ' ὠφελεῖ τότε, ὅταν προῖκα ἐργάζεται;

Οἶμαι ἔγωγε.

Οὐκοῦν, ὦ Θρασύμαχε, τοῦτο ἤδη δῆλον, ὅτι οὐδεμία τέχνη οὐδὲ ἀρχὴ τὸ αὐτῇ ὠφέλιμον παρασκευάζει, ἀλλ',

5 ὅπερ πάλοι ἐλέγομεν, τὸ τῷ ἀρχομένῳ καὶ παρασκευάζει

Ἀσφαλῶς ὄχι, εἶπε.

Οὕτε καὶ τὴν τέχνη τοῦ πορισμοῦ χρημάτων, ἂν κάποιος βρῇ τὴν ὑγεία του παίρνοντας μισθό.

Ἀσφαλῶς ὄχι.

Ἀλλὰ καὶ τὴν ἱατρικὴ θὰ τὴν χαρακτηρίζεις τέχνη πορισμοῦ χρημάτων ἂν κάποιος παίρνει χρήματα καθὼς θεραπεύει;

[c] Ὁχι, εἶπε.

Παραδεχτήκαμε λοιπὸν ὅτι ἡ ὠφέλεια ἀπὸ καθεμιᾶ τέχνη εἶναι κάτι ἰδιαίτερο.

Ἄς ποῦμε, εἶπε.

Ἄν λοιπὸν συμβαίνει νὰ ἔχουν ὅλοι οἱ τεχνίτες ἀπὸ κοινοῦ κάποια ὠφέλεια, εἶναι φανερό ὅτι ἡ ὠφέλεια αὕτη προκύπτει ἀπὸ κάτι ἐπιπρόσθετο πού τὸ χρησιμοποιοῦν ὅλοι τους ἀπὸ κοινοῦ.

Ἔτσι φαίνεται, εἶπε.

Λέμε δηλαδὴ ὅτι ἡ ὠφέλεια πού ἔχουν οἱ διάφοροι τεχνίτες παίρνοντας χρήματα προκύπτει γι' αὐτοὺς ἀπὸ τὴν ἐπιπρόσθετη χρῆση τῆς τέχνης τοῦ νὰ πορίζεσαι χρήματα.

Συμφώνησε μὲ δυσκολία.

[d] Ἐπομένως ἡ ὠφέλεια αὕτη πού ὑπάρχει γιὰ καθένα τεχνίτη, δηλαδὴ τὰ χρήματα τὰ ὁποῖα παίρνει ὁ τεχνίτης, δὲν προκύπτει ἀπὸ τὴν τέχνη του, ἀλλὰ, ἂν τὸ ἐξετάσουμε ἀκριβῶς, ἡ ἱατρικὴ μὲν φέρνει ὑγεία, ἡ τέχνη ὅμως τοῦ πορισμοῦ χρημάτων φέρνει τὴν ἀμοιβή, καὶ ἡ οἰκοδομικὴ πάλι τέχνη φτιάχνει τὸ σπίτι, ἡ τέχνη ὅμως τοῦ πορισμοῦ χρημάτων πού τὴν συνοδεύει φέρνει τὰ χρήματα, καὶ κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο ὅλες οἱ ἄλλες τέχνες ἐκτελοῦν τὸ ἔργο τους, καθεμιὰ τὸ δικό της, καὶ καθεμιὰ τους ὠφελεῖ αὐτὸ τὸ ὁποῖο εἶναι ταγμένη νὰ φροντίζει. Ἄν ὅμως τὴν τέχνη δὲν τὴν συνοδεύει καὶ κάποια ἀμοιβή, ὑπάρχει τότε γιὰ τὸν τεχνίτη κάποια ὠφέλεια ἀπὸ τὴν ἀσκηση τῆς τέχνης;

Δὲν φαίνεται νὰ ὑπάρχει, εἶπε.

[e] Ἄρα δὲν τοῦ ἀποφέρει κανένα ὄφελος ἡ τέχνη, ἅμα αὐτὸς δουλεύει χάρισμα.

Νομίζω.

Ἐπομένως, Θρασύμαχε, τοῦτο τὸ πρᾶγμα ἔχει γίνεи κίολας φανερό, ὅτι καμία τέχνη καὶ καμία ἀρχὴ δὲν φροντίζει γιὰ τὸ δικό της ὄφελος ἀλλὰ, ὅπως λέγαμε πρῶτύτερα, φροντίζει γιὰ τὸ ὄφελος ἐκείνου τὸ ὁποῖο εἶναι στὴν

καὶ ἐπιτάττει, τὸ ἐκείνου συμφέρον ἥττονος ὄντος σκο-
ποῦσα, ἀλλ' οὐ τὸ τοῦ κρείττονος. διὰ δὴ ταῦτα ἔγωγε, ὦ
φίλε Θρασύμαχε, καὶ ἄρτι ἔλεγον μηδένα ἐθέλειν ἐκόντα
ἄρχειν καὶ τὰ ἀλλότρια κακὰ μεταχειρίζεσθαι ἀνορθοῦντα,
347 ἀλλὰ μισθὸν αἰτεῖν, ὅτι ὁ μέλλων καλῶς τῇ τέχνῃ πρά-
ξειν οὐδέποτε αὐτῷ τὸ βέλτιστον πράττει οὐδ' ἐπιτάττει
κατὰ τὴν τέχνην ἐπιτάττων, ἀλλὰ τῷ ἀρχομένῳ· ὦν δὴ
ἔνεκα, ὥς ἔοικε, μισθὸν δεῖν ὑπάρχειν τοῖς μέλλουσιν
5 ἐθέλησιν ἄρχειν, ἢ ἀργύριον ἢ τιμὴν, ἢ ζημίαν ἐὰν μὴ
ἄρχῃ.

Πῶς τοῦτο λέγεις, ὦ Σώκρατες; ἔφη ὁ Γλαῦκων· τοὺς
μὲν γὰρ δύο μισθοὺς γινώσκω, τὴν δὲ ζημίαν ἤντινα λέγεις
καὶ ὥς ἐν μισθοῦ μέρει εἴρηκας, οὐ συνῆκα.

10 Τὸν τῶν βελτίστων ἄρα μισθόν, ἔφη, οὐ συνιείς, δι' ὃν
b ἄρχουσιν οἱ ἐπιεικέστατοι, ὅταν ἐθέλωσιν ἄρχειν. ἢ οὐκ
οἶσθα ὅτι τὸ φιλότιμόν τε καὶ φιλάργυρον εἶναι ὄνειδος
λέγεται τε καὶ ἔστιν;

Ἔγωγε, ἔφη.

5 Διὰ ταῦτα τοίνυν, ἦν δ' ἐγώ, οὔτε χρημάτων ἔνεκα ἐθέ-
λουσιν ἄρχειν οἱ ἀγαθοὶ οὔτε τιμῆς· οὔτε γὰρ φανερώς
πραττόμενοι τῆς ἀρχῆς ἔνεκα μισθὸν μισθωτοὶ βούλονται
κεκλησθαι, οὔτε λάθρα αὐτοὶ ἐκ τῆς ἀρχῆς λαμβάνοντες
κλέπται. οὐδ' αὖ τιμῆς ἔνεκα· οὐ γὰρ εἰσι φιλότιμοι. δεῖ δὴ
c αὐτοῖς ἀνάγκην προσεῖναι καὶ ζημίαν, εἰ μέλλουσιν ἐθέ-
λειν ἄρχειν — ὅθεν κινδυνεύει τὸ ἐκόντα ἐπὶ τὸ ἄρχειν ἰέναι
ἀλλὰ μὴ ἀνάγκην περιμένειν αἰσχρὸν νενομίσθαι — τῆς δὲ
ζημίας μεγίστη τὸ ὑπὸ πονηροτέρου ἄρχεσθαι, ἐὰν μὴ αὐτὸς
5 ἐθέλῃ ἄρχειν· ἦν δεισαντές μοι φαίνονται ἄρχειν, ὅταν
ἄρχωσιν, οἱ ἐπιεικεῖς, καὶ τότε ἔρχονται ἐπὶ τὸ ἄρχειν οὐχ
ὥς ἐπ' ἀγαθόν τι ἰόντες οὐδ' ὥς εὐπαθήσοντες ἐν αὐτῷ, ἀλλ'
d ὥς ἐπ' ἀναγκαῖον καὶ οὐκ ἔχοντες ἑαυτῶν βελτίοσιν ἐπι-

ἐξουσία της, καὶ δίνει τίς ἐντολές της ἀποβλέποντας στὸ νὰ ἐξασφαλίσει τὸ συμφέρον *ἐκείνου*, πὺν εἶναι καὶ τὸ ἀσθενέστερο, κι ὄχι τὸ συμφέρον τοῦ ἰσχυροτέρου. Γι' αὐτὸ λοιπὸν κι ἐγώ, φίλε Θρασύμαχε, ἔλεγα τώρα δὲ ὅτι κανένας δὲν ἔχει αὐτοπροαίρετα τὴ διάθεση νὰ κυβερνᾷ καὶ νὰ ἀναλαμβάνει νὰ διορθώσει τὰ στραβὰ τῶν ἄλλων [347a] ἀλλὰ ζητάει ἀμοιβή, γιὰ τὸ λόγο ὅτι ὅποιος σκοπεύει νὰ ἀσκήσει σωστὰ τὴν τέχνη δὲν πράττει ποτὲ ὅ,τι εἶναι τὸ καλύτερο γιὰ τὸν ἑαυτὸ του οὔτε δίνει τέτοιες ἐντολές —ἐφόσον οἱ ἐντολές του θὰ εἶναι σύμφωνες μὲ τὴν τέχνη— ἀλλὰ ὅ,τι εἶναι τὸ καλύτερο γιὰ ἐκεῖνο πὺν ἔχει στὴν ἐξουσία του. Αὐτὴ, καθὼς φαίνεται, εἶναι ἡ αἰτία, γιὰ τὴν ὁποία ὅσοι πρόκειται νὰ ἀποφασίσουν νὰ ἀσκήσουν ἐξουσία πρέπει νὰ ἔχουν μιὰ ἀνταμοιβή, εἴτε χρηματικὴ εἴτε κάποια τιμητικὴ διάκριση ἢ μιὰ τιμωρία, ἀν δὲν τὴν ἀσκήσουν.

Πῶς τὸ ἐννοεῖς αὐτό, Σωκράτης; ρώτησε ὁ Γλαῦκων· γιατί ἐγώ τίς δύο ἀμοιβές τίς ξέρω, τὴν τιμωρία ὅμως πῶς τὴν ἐννοεῖς καὶ πῶς τὴν συγκαταλέγεις στὴ μεριὰ τῆς ἀμοιβῆς; Αὐτὸ δὲν τὸ ἔχω ἀντιληφθεῖ.

Ἄρα, εἶπα ἐγώ, δὲν ἀντιλαμβάνεσαι ποιά εἶναι ἡ ἀνταμοιβὴ τῶν ἀρίστων, αὐτὴ γιὰ τὴν ὁποία [b] οἱ πιὸ ἀξιόλογοι ἄνθρωποι ἀναλαμβάνουν νὰ κυβερνοῦν, ὅταν ἔχουν τὴ διάθεση νὰ κυβερνοῦν. Ἡ μήπως δὲν ξέρεις ὅτι τὸ νὰ εἶναι κάποιος φιλόδοξος καὶ φιλοχρήματος θεωρεῖται ἀλλὰ καὶ εἶναι ντροπὴ;

Τὸ ξέρω, εἶπε.

Γι' αὐτὸν λοιπὸν τὸ λόγο, εἶπα ἐγώ, οἱ ἄξιοι ἄνθρωποι δὲν ἐπιδιώκουν τὴν ἐξουσία οὔτε γιὰ τὰ χρήματα οὔτε γιὰ τὴ δόξα· γιατί οὔτε πληρωμένοι θέλουν νὰ χαρακτηριστοῦν, εἰσπράττοντας φανερά μισθὸ γιὰ τὸ ἀξίωμά τους, οὔτε κλέφτες, ἀποκομίζοντας κρυφὰ κέρδος ἀπὸ αὐτό. Οὔτε πάλι γιὰ τὴ δόξα· γιατί δὲν εἶναι φιλόδοξοι. Πρέπει λοιπὸν [c] νὰ ὑπάρχει κάποιος ἀναγκασμὸς γι' αὐτοὺς καὶ κάποια τιμωρία προκειμένου νὰ θελήσουν νὰ ἀσκήσουν ἐξουσία —ἔτσι πὺν σχεδὸν νὰ θεωρεῖται ντροπὴ νὰ ἀναλάβει κανεὶς μὲ τὴ θέλησὴ του κυβερνητικὸ ἀξίωμα προτοῦ νὰ ἐξαναγκαστεῖ νὰ τὸ πράξει—, κι ἡ πιὸ μεγάλη τιμωρία ἐδῶ εἶναι νὰ τὸν ἐξουσιάζει κάποιος χειρότερός του, ἀφοῦ ὁ ἴδιος δὲν θὰ ἔχει τὴ διάθεση νὰ κυβερνᾷ. Ἀπὸ φόβο γιὰ αὐτὴν ἀκριβῶς τὴν τιμωρία δέχονται κατὰ τὴ γνώμη μου νὰ ἀσκήσουν ἐξουσία οἱ ἄξιοι ἄνθρωποι, ὅταν καμιά φορὰ συμβεῖ νὰ πάρουν ἐξουσία στὰ χέρια τους, καὶ ἀναλαμβάνουν τότε νὰ κυβερνήσουν ὄχι μὲ τὴν ἰδέα ὅτι τοὺς περιμένει ἐκεῖ κάτι καλὸ ἢ ὅτι θὰ καλοπεράσουν ἀλλὰ σὰν νὰ προχωροῦν [d] σὲ κάτι πὺν εἶναι ἀνάγκη νὰ τὸ πράξουν καὶ πὺν δὲν ἔχουν κάποιους καλύτερους τους ἢ ἔστω

- τρέψαι οὐδὲ ὁμοίοις. ἐπεὶ κινδυνεύει πόλις ἀνδρῶν ἀγα-
 θῶν εἰ γένοιτο, περιμάχητον ἂν εἶναι τὸ μὴ ἄρχειν ὥσπερ
 νυνὶ τὸ ἄρχειν, καὶ ἐνταῦθ' ἂν καταφανὲς γενέσθαι ὅτι τῷ
 5 ὄντι ἀληθινὸς ἄρχων οὐ πέφυκε τὸ αὐτῷ συμφέρον σκοπεῖ-
 σθαι ἀλλὰ τὸ τῷ ἀρχομένῳ· ὥστε πᾶς ἂν ὁ γιγνώσκων τὸ
 ὠφελεῖσθαι μᾶλλον ἔλοιτο ὑπ' ἄλλου ἢ ἄλλον ὠφελῶν
 πράγματα ἔχειν. τοῦτο μὲν οὖν ἔγωγε οὐδαμῇ συγχωρῶ
 e Θρασυμάχῳ, ὡς τὸ δίκαιόν ἐστιν τὸ τοῦ κρείττονος συμφέρον.
 ἀλλὰ τοῦτο μὲν δὴ καὶ εἰς αὐτὸς σκεψόμεθα· πολὺ δέ μοι
 δοκεῖ μείζον εἶναι ὃ νῦν λέγει Θρασύμαχος, τὸν τοῦ ἀδίκου
 βίον φάσκων εἶναι κρείττω ἢ τὸν τοῦ δικαίου. σὺ οὖν
 5 ποτέρως, ἦν δ' ἐγώ, ὦ Γλαύκων, αἰρῇ; καὶ πότερον ἀλη-
 θεστέρως δοκεῖ σοι λέγεσθαι;
 Τὸν τοῦ δικαίου ἔγωγε λυσιτελέστερον βίον εἶναι.
 348 Ἦκουσας, ἦν δ' ἐγώ, ὅσα ἄρτι Θρασύμαχος ἀγαθὰ διήλθεν
 τῷ τοῦ ἀδίκου;
 Ἦκουσα, ἔφη, ἀλλ' οὐ πείθομαι.
 Βούλει οὖν αὐτὸν πείθωμεν, ἂν δυνώμεθά πη ἐξευρεῖν, ὥς
 5 οὐκ ἀληθῆ λέγει;
 Πῶς γὰρ οὐ βούλομαι; ἦ δ' ὅς.
 Ἄν μὲν τοίνυν, ἦν δ' ἐγώ, ἀντικατατείναντες λέγωμεν
 αὐτῷ λόγον παρὰ λόγον, ὅσα αὐτὸ ἀγαθὰ ἔχει τὸ δίκαιον
 εἶναι, καὶ αὐτὸς οὗτος, καὶ ἄλλον ἡμεῖς, ἀριθμεῖν δεήσει
 b τὰγαθὰ καὶ μετρεῖν ὅσα ἐκάτεροι ἐν ἐκατέρῳ λέγομεν, καὶ
 ἤδη δικαστῶν τινων τῶν διακρινούντων δεησόμεθα· ἂν δὲ
 ὥσπερ ἄρτι ἀνομολογούμενοι πρὸς ἀλλήλους σκοπῶμεν, ἅμα
 αὐτοῖ τε δικασταὶ καὶ ῥήτορες ἐσόμεθα.
 5 Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη.
 Ὅποτέρως οὖν σοι, ἦν δ' ἐγώ, ἀρέσκει.
 Οὕτως, ἔφη.
 Ἰθὶ δὴ, ἦν δ' ἐγώ, ὦ Θρασύμαχε, ἀποκρίναι ἡμῖν ἐξ

ὁμοίους τους γιὰ νὰ τοὺς τὸ ἀναθέσουν. Γιατὶ ἂν ὑπῆρχε μιὰ πολιτεία ἀποτελούμενη ἀπὸ ἀνθρώπους σωστοὺς, στὴν πολιτεία αὐτὴ κατὰ πᾶσα πιθανότητα θὰ ἦταν πολυπόθητο τὸ νὰ ἀποφεύγει κανεὶς νὰ κυβερνᾷ, ἀκριβῶς ὅπως τώρα εἶναι πολυπόθητο τὸ νὰ παίρνει τὴν ἐξουσία στὰ χέρια του, καὶ θὰ γινόταν ἔτσι ὁλοφάνερο ὅτι ἀπὸ τὴ φύση του ὁ ἀληθινὸς ἄρχοντας τωόντι δὲν κοιτάζει τὸ δικό του συμφέρον ἀλλὰ τὸ συμφέρον τοῦ ἀρχομένου· κι ἔτσι κάθε γνωστικὸς ἀνθρώπος θὰ προτιμοῦσε νὰ ἔχει αὐτὸς ὄφελος ἀπὸ τὸν ἄλλο παρὰ νὰ ὠφελεῖ τὸν ἄλλο μπαίνοντας ὁ ἴδιος σὲ μπελάδες. Σὲ τοῦτο λοιπὸν διαφωνῶ ἐγὼ ριζικὰ [ε] μὲ τὸν Θρασύμαχο, στὸ ὅτι τάχα τὸ δίκαιο εἶναι τὸ συμφέρον τοῦ ἰσχυροτέρου, τοῦτο ὅμως θὰ τὸ ἐξετάσουμε κάποια ἄλλη φορὰ. Πολὺ σοβαρότερο ζήτημα νομίζω ὅτι εἶναι αὐτὸ πὺν λέει τώρα ὁ Θρασύμαχος, ὅταν ὑποστηρίζει ὅτι τοῦ ἀδίκου ἀνθρώπου ἡ ζωὴ εἶναι καλύτερη ἀπὸ τοῦ δίκαιου. Λοιπὸν, Γλαύκων, ἐσὺ τί ἀπὸ τὰ δύο διαλέγεις; Ποιὰ ἀπὸ τίς δύο ἀπόψεις εἶναι κατὰ τὴ γνώμη σου πιὸ κοντὰ στὴν ἀλήθεια;

Νομίζω ὅτι ἡ ζωὴ τοῦ δίκαιου ἀνθρώπου ἔχει περισσότερα πλεονεκτήματα.

[348a] Ἄκουσες, εἶπα ἐγὼ, πόσα πλεονεκτήματα ἀνέφερε τώρα δὲ ὁ Θρασύμαχος ὅτι ἔχει ἡ ζωὴ τοῦ ἀδίκου;

Ἄκουσα, εἶπε, ἀλλὰ δὲν μὲ πείθει.

Θέλεις λοιπὸν νὰ προσπαθήσουμε νὰ τὸν πείσουμε ἐμεῖς, ἂν μπορέσουμε νὰ βροῦμε κάποιον τρόπο, ὅτι δὲν ἔχουν ἀλήθεια ὅσα λέει;

Γιατὶ νὰ μὴ θέλω; εἶπε.

Ἄν τώρα ἐμεῖς, εἶπα, ὑποστηρίζοντας τὰ ἀντίθετα ἀπὸ ἐκεῖνα, τοῦ ἀναφέρουμε πόσα καλὰ ἔχει τὸ νὰ ᾽ναι κανεὶς δίκαιος, καὶ μετὰ μιλήσει πάλι ἐκεῖνος κι ὕστερα ἐμεῖς τοῦ ποῦμε ξανὰ κάτι ἄλλο, ἀντιπαραβάλλοντας ἔτσι σὲ κάθε ἐπιχειρημα ἓνα ἄλλο, θὰ χρειαστεῖ νὰ κρατᾶμε λογαριασμὸ καὶ νὰ μετρᾶμε [b] πόσα καλὰ ἔχουμε ἀναφέρει γιὰ καθεμιὰ ἀπὸ τίς δύο πλευρὲς σὲ κάθε παρέρμβασή μας, καὶ θὰ χρειαστοῦμε πιά κάποιους κριτὲς γιὰ νὰ βγάλουν ἀπόφαση. Ἄν ὅμως συνεχίσουμε νὰ ἐξετάζουμε τὸ ζήτημα ὁμοία ὅπως πρωτύτερα, συμφωνώντας μεταξὺ μας ὡς πρὸς τὸ τί δεχόμαστε καὶ τί ὄχι, θὰ εἴμαστε οἱ ἴδιοι κριτὲς καὶ συνάμα συνήγοροι.

Βεβαίως, εἶπε.

Ποίος ἀπὸ τοὺς δύο τρόπους, ρώτησα, σοῦ ἀρέσει περισσότερο;

Ὁ τελευταῖος, εἶπε.

Ἐμπρὸς τότε, Θρασύμαχε, ἀπάντησέ μας ξανὰ ἀπὸ τὴν ἀρχή. Ὑποστηρί-

- ἀρχῆς. τὴν τελέαν ἀδικίαν τελέας οὔσης δικαιοσύνης
 10 λυσιτελεστέραν φῆς εἶναι;
- c Πάνυ μὲν οὖν καὶ φημί, ἔφη, καὶ δι' αὐτῆς, εἴρηκα.
 Φέρε δὴ, τὸ τοιόνδε περὶ αὐτῶν πῶς λέγεις; τὸ μὲν που
 ἀρετὴν αὐτοῖν καλεῖς, τὸ δὲ κακίαν;
 Πῶς γὰρ οὐ;
 5 Οὐκοῦν τὴν μὲν δικαιοσύνην ἀρετὴν, τὴν δὲ ἀδικίαν
 κακίαν;
 Εἰκός γ', ἔφη, ὡς ἤδιστε, ἐπειδὴ γε καὶ λέγω ἀδικίαν μὲν
 λυσιτελεῖν, δικαιοσύνην δ' οὐ.
 Ἄλλὰ τί μήν;
 10 Τοῦναντίον, ἦ δ' ὅς.
 Ἡ τὴν δικαιοσύνην κακίαν;
 Οὐκ, ἀλλὰ πάνυ γενναίαν εὐθήθειαν.
 d Τὴν ἀδικίαν ἄρα κακοήθειαν καλεῖς;
 Οὐκ, ἀλλ' εὐβουλίαν, ἔφη.
 Ἡ καὶ φρόνιμοί σοι, ὦ Θρασύμαχε, δοκοῦσιν εἶναι καὶ
 ἀγαθοὶ οἱ ἄδικοι;
 5 Οἱ γε τελέως, ἔφη, οἳ οἱ τε ἀδικεῖν, πόλεις τε καὶ ἔθνη
 δυνάμενοι ἀνθρώπων ὑφ' ἑαυτοὺς ποιεῖσθαι· σὺ δὲ οἶμι με
 ἴσως τοὺς τὰ βαλλάντια ἀποτέμνοντας λέγειν. λυσιτελεῖ
 μὲν οὖν, ἦ δ' ὅς, καὶ τὰ τοιαῦτα, ἐάνπερ λανθάνῃ· ἔστι δὲ
 οὐκ ἄξια λόγου, ἀλλ' αὖ νυνδὴ ἔλεγον.
 e Τοῦτο μὲν, ἔφην, οὐκ ἄγνοω ὃ βούλει λέγειν, ἀλλὰ τόδε
 ἐθαύμασα, εἰ ἐν ἀρετῆς καὶ σοφίας τιθεῖς μέρος τὴν ἀδικίαν,
 τὴν δὲ δικαιοσύνην ἐν τοῖς ἐναντίοις.
 Ἄλλὰ πάνυ οὕτω τίθημι.
 5 Τοῦτο, ἦν δ' ἐγώ, ἤδη στερεώτερον, ὦ ἐταῖρε, καὶ οὐκέτι
 ῥάδιον ἔχειν ὅτι τις εἴπῃ. εἰ γὰρ λυσιτελεῖν μὲν τὴν
 ἀδικίαν ἐτίθεσο, κακίαν μέντοι ἢ αἰσχρὸν αὐτὸ ὡμολόγεις
 εἶναι ὥσπερ ἄλλοι τινές, εἴχομεν ἂν τι λέγειν κατὰ τὰ
 νομιζόμενα λέγοντες· νῦν δὲ δῆλος εἰ ὅτι φήσεις αὐτὸ καὶ
 10 καλὸν καὶ ἰσχυρὸν εἶναι καὶ τᾶλλα αὐτῷ πάντα προσθήσεις
 349 ἃ ἡμεῖς τῷ δικαίῳ προσετίθεμεν, ἐπειδὴ γε καὶ ἐν ἀρετῇ
 αὐτὸ καὶ σοφία ἐτόλμησας θεῖναι.

ζεις ότι ή τέλεια άδικία είναι *αποδοτικότερη* άπ' ότι ή δικαιοσύνη στην πιό τέλεια έκδοχή της;

[c] Άσφαλώς και τὸ υποστηρίζω, εἶπε, και ἔχω ἀναφέρει για ποιους λόγους.

Ἔλα τότε: Σχετικά με τοῦτα ἐδῶ ποιά εἶναι ή γνώμη σου; Χαρακτηρίζεις κατά κάποιον τρόπο τὸ ἔνα ἀπό αὐτά ἀρετή και τὸ ἄλλο κακία;

Ἀσφαλῶς.

Τή δικαιοσύνη, ἐπομένως, τήν λές ἀρετή και τήν άδικία κακία· ἔτσι;

Βέ-ε-βαια, φίλτατε, ἔκανε, ἀφοῦ ἄλλωστε υποστηρίζω ότι ή άδικία *αποδίδει*, ἐνῶ ή δικαιοσύνη ὄχι.

Ἀλλά τότε ή δικαιοσύνη τί εἶναι;

Τὸ ἀντίθετο, εἶπε ἐκεῖνος.

Ἵποστηρίζεις δηλαδή ότι ή δικαιοσύνη εἶναι κάτι κακό;

Ὁχι, ἀλλά ότι εἶναι βλακεία με περικεφαλαία!

[d] Τήν άδικία ἄραγε τήν χαρακτηρίζεις ἀχρειότητα;

Ὁχι· εὐθυκρισία τήν χαρακτηρίζω.

Και σταλήθεια, Θρασύμαχε, πιστεύεις ότι εἶναι γνωστικοί και ἄξιοι ἀνθρωποι οἱ ἄδικοι;

Ὅσοι βέβαια, εἶπε, μποροῦν νά κάνουν πράξεις πέρα για πέρα ἄδικες και εἶναι ἱκανοί νά ἐπιβάλλουν τή δύναμή τους σέ πολίτες και σέ λαούς. Ἐσὺ ἴσως πιστεύεις ότι ἐννοῶ ἐκείνους πού ἀρπάζουν πουνγγιά· δέ λέω, ἀποφέρει και αὐτὸ ἔνα κέρδος, ἀρκεῖ βέβαια νά μή σέ κάνουν τσακωτό· ἀλλά δέν ἀξίζει τὸν κόπο νά μιλάμε γι' αὐτά, μόνον ἐκεῖνα πού ἔλεγα τώρα δά μετροῦν.

[e] Καταλαβαίνω, εἶπα, τί θέλεις νά πεις, ὥστόσο μοῦ προξένησε κατάπληξη πού τήν άδικία τήν βάζεις στη μεριά τῆς ἀρετῆς και τῆς σοφίας, ἐνῶ τή δικαιοσύνη στὰ ἀντίθετά τους.

Βεβαίως, ἀκριβῶς ἔτσι κάνω.

Αὐτό, εἶπα ἐγώ, εἶναι ὅπωςδήποτε πιό στερεό, φίλε, και δέν εἶναι εὐκολο νά βρεῖ κανεῖς κάτι νά πεῖ. Γιατί, ἂν υποστήριζες ότι ή άδικία σου ἔξασφαλίζει μὲν ὠφέλεια, παραδεχόσουν ὅμως ότι εἶναι κακό ή αἰσχρὸ πρᾶγμα, ὅπως τὸ παραδέχονται ὀρισμένοι ἄλλοι, τότε θά εἴχαμε κάτι νά ποῦμε ἀκολουθώντας τις γενικῶς κρατοῦσες ἀντιλήψεις. Τώρα ὅμως ἔχει γίνει φανερό πῶς θά υποστηρίζεις για τήν άδικία ότι ἔχει ὁμορφιά και δύναμη, και ότι θά ἀποδώσεις σ' αὐτήν [349a] ὅλα ἐκεῖνα τὰ ἄλλα πού ἐμεῖς τὰ συνδέουμε με τὸ δίκιο, ἀφοῦ τόλμησες νά βάλεις τήν άδικία στη μεριά τῆς ἀρετῆς και τῆς σοφίας.

Ἀληθέστατα, ἔφη, μαντεύη.

5 Ἄλλ' οὐ μέντοι, ἦν δ' ἐγώ, ἀποκητέον γε τῷ λόγῳ
ἐπεξελεθεῖν σκοπούμενον, ἕως ἂν σε ὑπολαμβάνω λέγειν
ἄπερ διανοῇ. ἐμοὶ γὰρ δοκεῖς σύ, ὦ Θρασύμαχε, ἀτεχνῶς
νῦν οὐ σκώπτειν, ἀλλὰ τὰ δοκοῦντα περὶ τῆς ἀληθείας
λέγειν.

10 Τί δέ σοι, ἔφη, τοῦτο διαφέρει, εἴτε μοι δοκεῖ εἴτε μή,
ἀλλ' οὐ τὸν λόγον ἐλέγχεις;

b Οὐδέν, ἦν δ' ἐγώ. ἀλλὰ τόδε μοι πειρῶ ἔτι πρὸς τού-
τοις ἀποκρίνασθαι· ὁ δίκαιος τοῦ δικαίου δοκεῖ τί σοι ἂν
ἐθέλειν πλέον ἔχειν;

5 Οὐδαμῶς, ἔφη· οὐ γὰρ ἂν ἦν ἀστεῖος, ὥσπερ νῦν, καὶ
εὐήθης.

Τί δέ; τῆς δικαίας πράξεως;

Οὐδὲ τῆς δικαίας, ἔφη.

Τοῦ δὲ ἀδίκου πότερον ἀξιοῖ ἂν πλεονεκτεῖν καὶ ἡγοῖτο
δίκαιον εἶναι, ἢ οὐκ ἂν ἡγοῖτο;

10 Ἐγὼ δ' ἂν, ἢ δ' ὅς, καὶ ἀξιοῖ, ἀλλ' οὐκ ἂν δύναίτο.

c Ἄλλ' οὐ τοῦτο, ἦν δ' ἐγώ, ἐρωτῶ, ἀλλ' εἰ τοῦ μὲν
δικαίου μὴ ἀξιοῖ πλέον ἔχειν μηδὲ βούλεται ὁ δίκαιος, τοῦ
δὲ ἀδίκου;

Ἄλλ' οὕτως, ἔφη, ἔχει.

5 Τί δὲ δὴ ὁ ἄδικος; ἄρα ἀξιοῖ τοῦ δικαίου πλεονεκτεῖν καὶ
τῆς δικαίας πράξεως;

Πῶς γὰρ οὐκ; ἔφη, ὅς γε πάντων πλέον ἔχειν ἀξιοῖ;

Οὐκοῦν καὶ ἀδίκου γε ἀνθρώπου τε καὶ πράξεως ὁ ἄδικος
πλεονεκτήσει καὶ ἀμυλλήσεται ὡς ἀπάντων πλεῖστον αὐτὸς
λάβη;

10 Ἔστι ταῦτα.

Ἦδε δὴ λέγωμεν, ἔφην· ὁ δίκαιος τοῦ μὲν ὁμοίου οὐ
πλεονεκτεῖ, τοῦ δὲ ἀνομοίου, ὁ δὲ ἄδικος τοῦ τε ὁμοίου καὶ
d τοῦ ἀνομοίου;

Ἄριστα, ἔφη, εἴρηκας.

Πολὺ σωστά τὸ μαντεύεις, εἶπε.

Ἐντούτοις, εἶπα ἐγώ, δὲν πρέπει νὰ διστάσω νὰ ἐξετάσω τὴ λογικὴ ἐπιχειρηματολογία ἐφόσον ἔχω τὴν ἐντύπωση ὅτι αὐτὰ ποὺ λές τὰ ἐννοεῖς πραγματικά. Γιατὶ σ' ἐμένα, Θρασύμαχε, σταλήθεια δίνεις τὴν ἐντύπωση ὅτι τώρα δὲν κοροϊδεύεις ἀλλὰ λές ὅ,τι πιστεύεις πὼς εἶναι ἡ ἀλήθεια σχετικὰ μὲ τὴ δικαιοσύνη καὶ τὴν ἀδικία.

Τί σὲ ἐνδιαφέρει ἐσένα, εἶπε, ἂν ἐγὼ πιστεύω ἢ δὲν πιστεύω ὅσα λέω; Γιατὶ δὲν ἀντικρούεις αὐτὸ ποὺ εἶπα;

[b] Διόλου δὲν μὲ ἐνδιαφέρει, εἶπα ἐγώ. Προσπάθησε ὥστόσο νὰ μοῦ ἀπαντήσεις καὶ σὲ τοῦτο ἐδῶ: Εἶσαι τῆς γνώμης ὅτι ὁ δίκαιος ἄνθρωπος θὰ ἤθελε νὰ ἔχει κάτι παραπάνω ἀπὸ ἓναν ἄλλο δίκαιο ἄνθρωπο ἀδικώντας τον;

Μὲ κανένα τρόπο, εἶπε· γιατί τότε δὲν θὰ 'ταν ἀστεῖος, ὅπως τώρα, καὶ ἀφελής.

Θὰ ἤθελε ὅμως νὰ ξεπεράσει τὰ ὅρια τῆς δίκαιης πράξης; Τί λές;

Οὔτε κι αὐτό, εἶπε.

Θὰ ἀξίωνε ὥστόσο ὁ δίκαιος νὰ ἔχει περισσότερα ἀπὸ τὸν ἀδικο ἄνθρωπο καὶ τὸ θεωροῦσε αὐτὸ δίκαιο ἢ δὲν θὰ τὸ θεωροῦσε;

Θὰ τὸ θεωροῦσε, εἶπε ἐκεῖνος, καὶ θὰ τὸ ἀξίωνε, ἀλλὰ δὲν θὰ μποροῦσε νὰ τὸ κάνει.

Δὲν σὲ ρωτῶ αὐτό, εἶπα· σὲ ρωτῶ ἂν δέχεσαι [c] ὅτι ὁ δίκαιος δὲν ἔχει τὴν ἀξίωση οὔτε καὶ θέλει ποτὲ νὰ ἔχει περισσότερα ἀπὸ ἓναν ἄλλο δίκαιο ἄνθρωπο, ἐνῶ ἀπὸ ἓναν ἀδικο ἄνθρωπο τὸ θέλει.

Εἶναι ὅπως τὸ λές, εἶπε.

Ὁ ἀδίκος ὅμως; Ἄραγε ἀξιώνει ὁ ἀδίκος νὰ ἔχει περισσότερα ἀπὸ τὸν δίκαιο ἄνθρωπο καὶ νὰ ὑπερβαίνει τὰ ὅρια τῆς δίκαιης πράξης;

Πὼς εἶναι δυνατόν νὰ μὴν τὸ θέλει αὐτὸς ὁ ὅποιος ἀξιώνει νὰ ἔχει περισσότερα ἀπὸ ὅλους τοὺς ἄλλους;

Ἐπομένως ὁ ἀδίκος ἄνθρωπος θὰ θελήσει νὰ ἔχει περισσότερα ἀπὸ ἓναν ἄλλο ἀδικο καὶ θὰ ξεπεράσει τὰ ὅρια τῆς δίκαιης πράξης καὶ θὰ κάνει ἀγώνα ὥστε νὰ πάρει αὐτὸς περισσότερα ἀπὸ τοὺς ἄλλους· εἶναι ἔτσι;

Εἶναι.

Ἄς τὸ διατυπώσουμε λοιπὸν ὡς ἐξῆς: Ὁ δίκαιος δὲν ἀπαιτεῖ νὰ ἔχει περισσότερα ἀπὸ τὸν ὁμοίό του, ἀπὸ τὸν ἀνόμοιό του ὅμως ναί· ἐνῶ ὁ ἀδίκος ἀπαιτεῖ νὰ ἔχει περισσότερα καὶ ἀπὸ τὸν ὁμοιο καὶ [d] ἀπὸ τὸν ἀνόμοιό του.

Ἐξοχα, εἶπε, τὸ ἔχεις διατυπώσει.

- Ἦστιν δέ γε, ἔφη, φρόνιμός τε καὶ ἀγαθὸς ὁ ἄδικος, ὁ
δὲ δίκαιος οὐδέτερα;
- 5 Καὶ τοῦτ', ἔφη, εὔ.
Οὐκοῦν, ἦν δ' ἐγώ, καὶ ἔοικε τῷ φρονίμῳ καὶ τῷ ἀγαθῷ
ὁ ἄδικος, ὁ δὲ δίκαιος οὐκ ἔοικεν;
- Πῶς γὰρ οὐ μέλλει, ἔφη, ὁ τοιοῦτος ὦν καὶ ἐοικέναι τοῖς
τοιούτοις, ὁ δὲ μὴ ἐοικέναι;
- 10 Καλῶς. τοιοῦτος ἄρα ἐστὶν ἐκάτερος αὐτῶν οἷσπερ
ἔοικεν;
- Ἄλλὰ τί μέλλει; ἔφη.
Εἶεν, ὦ Θρασύμαχε· μουσικὸν δέ τινα λέγεις, ἕτερον δὲ
e ἄμουσον;
- Ἦγωγε.
Πότερον φρόνιμον καὶ πότερον ἄφρονα;
Τὸν μὲν μουσικὸν δήπου φρόνιμον, τὸν δὲ ἄμουσον
5 ἄφρονα.
- Οὐκοῦν καὶ ἄπερ φρόνιμον, ἀγαθόν, ἃ δὲ ἄφρονα, κακόν;
Ναί.
Τί δὲ ἱατρικόν; οὐχ οὕτως;
Οὕτως.
- 10 Δοκεῖ ἂν οὖν τίς σοι, ὦ ἄριστε, μουσικὸς ἀνὴρ ἀρ-
μοπτόμενος λύραν ἐθέλιν μουσικοῦ ἀνδρὸς ἐν τῇ ἐπιτάσει
καὶ ἀνέσει τῶν χορδῶν πλεονεκτεῖν ἢ ἀξιοῦν πλεόν
ἔχειν;
- Οὐκ ἔμοιγε.
- 15 Τί δέ; ἀμούσου;
- Ἀνάγκη, ἔφη.
- 350 Τί δὲ ἱατρικός; ἐν τῇ ἐδωδῇ ἢ πόσει ἐθέλιν ἄν τι
ιατρικοῦ πλεονεκτεῖν ἢ ἀνδρὸς ἢ πράγματος;
Οὐ δηῖτα.
- Μὴ ἱατρικοῦ δέ;
- 5 Ναί.
- Περὶ πάσης δὴ ὅρα ἐπιστήμης τε καὶ ἀνεπιστημοσύνης

Καὶ εἶναι, εἶπα, γνωστικὸς καὶ καλὸς ὁ ἄδικος, ἐνῶ ὁ δίκαιος δὲν εἶναι οὔτε τὸ ἕνα οὔτε τὸ ἄλλο· σωστά;

Καὶ αὐτὸ καλὰ τὸ λές, εἶπε.

Ἐπομένως, εἶπα ἐγώ, μοιάζει ὁ ἄδικος μὲ τὸν γνωστικὸ καὶ τὸν καλὸ ἄνθρωπο, ἐνῶ ὁ δίκαιος δὲν μοιάζει· ἔτσι;

Φυσικά, εἶπε· ἕνας τέτοιος ἄνθρωπος θὰ εἶναι καὶ ὅμοιος μὲ ἀνθρώπους σὰν κι αὐτόν, ἐνῶ ὁ ἄλλος δὲν θὰ εἶναι.

Ὡραῖα. Καθένας ἐπομένως ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς δύο θὰ εἶναι σὰν κι αὐτοὺς τοὺς ὁποίους μοιάζει· σωστά;

Σὰν τί ἄλλο θὰ ᾿ναι; εἶπε.

Πολὺ καλὰ, Θρασύμαχε. Λές γιὰ κάποιον ὅτι εἶναι μουσικὸς ἐνῶ γιὰ κάποιον ἄλλο ὅτι εἶναι [ε] ἄμουσος;

Λέω.

Γιὰ ποιὸν ἀπὸ τοὺς δύο θὰ ᾿λεγες ὅτι ἔχει γνώση καὶ γιὰ ποιὸν ὅτι δὲν ἔχει;

Γιὰ τὸν μουσικὸ, ὑποθέτω, ὅτι ἔχει γνώση, ἐνῶ γιὰ τὸν ἄμουσο ὅτι δὲν ἔχει.

Ἐπομένως, σὲ σχέση μὲ αὐτὰ στὰ ὁποῖα ἔχει γνώση τὸν χαρακτηρίζεις ὡς καλὸ, ἐνῶ σὲ σχέση μὲ αὐτὰ στὰ ὁποῖα δὲν ἔχει τὸν χαρακτηρίζεις κακὸ· ἐντάξει;

Ναί.

Ἐναν ὅμως ποὺ κατέχει τὴν ἱατρικὴ; Δὲν συμβαίνει καὶ μ' αὐτόν τὸ ἴδιο;

Τὸ ἴδιο.

Μήπως ἔχεις λοιπὸν τὴν ἐντύπωση, ἔξοχε ἄνθρωπε, ὅτι κάποιος ποὺ νιώθει ἀπὸ μουσικὴ θὰ μποροῦσε, καθὼς θὰ κούρντιζε μιὰ λύρα, νὰ θέλει νὰ ξεπεράσει ἕναν ἄλλο μουσικὸ ὡς πρὸς τὴν ἔνταση ἢ τὸ χαλάρωμα τῶν χορδῶν ἢ νὰ ἀξιῶναι νὰ ἔχει περισσότερα ἀπὸ αὐτόν;

Δὲν νομίζω.

Ἀπὸ ἕναν ἄμουσο ὅμως;

Κατανάγκην, εἶπε.

[350a] Κι ἕνας γιατρός; Θὰ ᾿θελε ποτὲ ἕνας γιατρὸς νὰ ἔχει κάτι περισσότερο ἀπὸ ἕναν ἄλλο γιατρὸ ἢ νὰ ξεπεράσει ἕναν κανόνα τῆς ἱατρικῆς σχετικὰ μὲ τὸ τί θὰ τρώγει ἢ τί θὰ πίνει ἕνας ἄρρωστος;

Ἀσφαλῶς ὄχι.

Ἀπὸ κάποιον ὅμως ποὺ δὲν εἶναι γιατρός;

Ναί.

Δές τότε σὲ ὅλη τὴν περιοχὴ τῆς γνώσης καὶ τῆς ἀγνοίας καὶ πές μου ἂν

εἴ τίς σοι δοκεῖ ἐπιστήμων ὅστισοῦν πλείω ἂν ἐθέλῃν
αἰρεῖσθαι ἢ ὅσα ἄλλος ἐπιστήμων ἢ πράττειν ἢ λέγειν, καὶ
οὐ ταῦτ' αὖ ὁμοίῳ ἐαυτῷ εἰς τὴν αὐτὴν πράξιν.

10 Ἄλλ' ἴσως, ἔφη, ἀνάγκη τοῦτό γε οὕτως ἔχειν.

Τί δὲ ὁ ἀνεπιστήμων; οὐχὶ ὁμοίως μὲν ἐπιστήμονος
b πλεονεκτῆσειεν ἂν, ὁμοίως δὲ ἀνεπιστήμονος;

Ἴσως.

Ὁ δὲ ἐπιστήμων σοφός;

Φημί.

5 Ὁ δὲ σοφὸς ἀγαθός;

Φημί.

Ὁ ἄρα ἀγαθός τε καὶ σοφὸς τοῦ μὲν ὁμοίου οὐκ ἐθελήσει
πλεονεκτεῖν, τοῦ δὲ ἀνομοίου τε καὶ ἐναντίου.

Ἔοικεν, ἔφη.

10 Ὁ δὲ κακός τε καὶ ἀμαθὴς τοῦ τε ὁμοίου καὶ τοῦ
ἐναντίου.

Φαίνεται.

Οὐκοῦν, ὦ Θρασύμαχε, ἦν δ' ἐγώ, ὁ ἄδικος ἡμῖν τοῦ
ἀνομοίου τε καὶ ὁμοίου πλεονεκτεῖ; ἢ οὐχ οὕτως ἔλεγες;

15 Ἔγωγε, ἔφη.

c Ὁ δέ γε δίκαιος τοῦ μὲν ὁμοίου οὐ πλεονεκτῆσει, τοῦ δὲ
ἀνομοίου;

Ναί.

5 Ἔοικεν ἄρα, ἦν δ' ἐγώ, ὁ μὲν δίκαιος τῷ σοφῷ καὶ
ἀγαθῷ, ὁ δὲ ἄδικος τῷ κακῷ καὶ ἀμαθεῖ.

Κινδυνεύει.

Ἀλλὰ μὴν ὁμολογοῦμεν, ὦ γε ὅμοιος ἐκάτερος εἶη,
τοιούτων καὶ ἐκάτερον εἶναι.

Ὁμολογοῦμεν γάρ.

10 Ὁ μὲν ἄρα δίκαιος ἡμῖν ἀναπέφανται ὢν ἀγαθός τε καὶ
σοφός, ὁ δὲ ἄδικος ἀμαθής τε καὶ κακός.

d Ὁ δὲ Θρασύμαχος ὁμολόγησε μὲν πάντα ταῦτα, οὐχ
ὥς ἐγώ νυν ῥαδίως λέγω, ἀλλ' ἐλκόμενος καὶ μόγις, μετὰ

νομίζεις ότι υπάρχει έστω ένας έπιστήμονας που θά αξίωνε για τον έαυτό του να κάνει ή να λείει κάτι περισσότερο απ' ότι ένας άλλος έπιστήμονας, κι όχι ακριβώς τὰ ίδια με τον όμοιό του σέ σχέση με μία και τήν αὐτή περίπτωση;

Αὐτό, εἶπε, ἴσως πρέπει νά εἶναι ὅπως τὸ λές.

Ἄλλὰ ένας που δέν εἶναι έπιστήμονας; Αὐτός δέν θά αξίωνε νά ἔχει περισσότερα καί ἀπό τον έπιστήμονα [b] καί ἀπό τον μή έπιστήμονα ἀδιακρίτως;

Ἴσως.

Εἶναι ὁ έπιστήμονας σοφός;

Εἶναι.

Κι ὁ σοφός εἶναι καλός;

Εἶναι.

Ὁ καλός, έπομένως, καί σοφός ἄνθρωπος δέν θά θελήσει νά ἔχει κάτι παραπάνω ἀπό τον όμοιό του, ἀπό τον ἀνόμοιό του ὅμως καί τον ἀντίθετό του θά θελήσει.

Ἔτσι φαίνεται, εἶπε.

Ὁ κακός ὅμως καί ὁ ἀμαθής θά αξιώσει περισσότερα καί ἀπό τον όμοιό του καί ἀπό τον ἀντίθετό του.

Προφανώς.

Ἄρα, Θρασύμαχε, εἶπα ἐγώ, ἐκεῖνος ὁ ἄδικός μας ἄνθρωπος αξιώνει νά ἔχει περισσότερα καί ἀπό τον ἀνόμοιο καί ἀπό τον όμοιό του; Ἡ μήπως δέν ἔλεγεσ αὐτό;

Τὸ ἔλεγα.

[c] Ἐνῶ βέβαια ὁ δίκαιος δέν θά αξιώσει περισσότερα ἀπό τον όμοιό του ἀλλά μόνο ἀπό τον ἀνόμοιο· σωστά;

Ναί.

Ἐπομένως, εἶπα ἐγώ, ὁ δίκαιος μοιάζει στόν σοφὸ καί τὸν καλὸ ἄνθρωπο, ἐνῶ ὁ ἄδικος στόν κακὸ καί τὸν ἀδαή.

Ἔτσι φαίνεται.

Ἄλλὰ εἴχαμε επίσης παραδεχτεῖ ὅτι με ὅποιον καθένas ἀπό τούς δύο μοιάζει τέτοιος καί εἶναι καθένas τους.

Τὸ εἴχαμε παραδεχτεῖ.

Συνεπῶς μᾶς ἔχει γίνει φανερό πιά ὅτι ὁ δίκαιος ἄνθρωπος εἶναι ἀγαθός καί σοφός, ἐνῶ ὁ ἄδικος ἀδαής καί κακός.

Ὅλα αὐτὰ βέβαια ὁ Θρασύμαχος τὰ παραδέχτηκε ὅχι ἔτσι εὐκόλα [d] ὅπως τὰ λέω τώρα ἐγώ ἀλλά με δυσκολία καί συρόμενος, χύνοντας ποτάμι

- ιδρώτος θαυμαστοῦ ὅσου, ἅτε καὶ θέρους ὄντος —τότε καὶ εἶδον ἐγώ, πρότερον δὲ οὐπω, Θρασύμαχον ἐρυθριῶντα— ἐπειδὴ δὲ οὖν διωμολογησάμεθα τὴν δικαιοσύνην ἀρετὴν
- 5 εἶναι καὶ σοφίαν, τὴν δὲ ἀδικίαν κακίαν τε καὶ ἀμαθίαν, Εἶεν, ἦν δ' ἐγώ, τοῦτο μὲν ἡμῖν οὕτω κείσθω, ἔφαμεν δὲ δὴ καὶ ἰσχυρὸν εἶναι τὴν ἀδικίαν. ἦ οὐ μέμνησαι, ὦ Θρασύμαχε;
- Μέμνημαι, ἔφη· ἀλλ' ἔμοιγε οὐδὲ ἄ νῦν λέγεις ἀρέσκει, 10 καὶ ἔχω περὶ αὐτῶν λέγειν. εἰ οὖν λέγοιμι, εὖ οἶδ' ὅτι δημηγορεῖν ἂν με φαίης. ἦ οὖν ἔα με εἰπεῖν ὅσα βούλομαι, ἦ, εἰ βούλει ἐρωτᾶν, ἐρώτα· ἐγὼ δέ σοι, ὥσπερ ταῖς γραυσὶν ταῖς τοὺς μύθους λεγούσαις, «εἶεν» ἐρῶ καὶ κατανεύσομαι καὶ ἀνανεύσομαι.
- 5 Μηδαμῶς, ἦν δ' ἐγώ, παρὰ γε τὴν σαυτοῦ δόξαν.
 "Ὡστε σοί, ἔφη, ἀρέσκειν, ἐπειδὴ περ οὐκ ἔῤῃς λέγειν. καίτοι τί ἄλλο βούλει;
- Οὐδὲν μὰ Δία, ἦν δ' ἐγώ, ἀλλ' εἴπερ τοῦτο ποιήσεις, ποίει· ἐγὼ δὲ ἐρωτήσω.
- 10 Ἐρώτα δὴ.
 Τοῦτο τοίνυν ἐρωτῶ, ὅπερ ἄρτι, ἵνα καὶ ἐξῆς διασκεψώ- 351 μεθα τὸν λόγον, ὁποῖόν τι τυγχάνει ὃν δικαιοσύνη πρὸς ἀδικίαν. ἐλέχθη γάρ που ὅτι καὶ δυνατώτερον καὶ ἰσχυρο- τερον εἶη ἀδικία δικαιοσύνης· νῦν δέ γ', ἔφην, εἴπερ σοφία τε καὶ ἀρετὴ ἐστὶν δικαιοσύνη, ῥαδίως οἶμαι φανήσεται καὶ 5 ἰσχυρότερον ἀδικίας, ἐπειδὴ περ ἐστὶν ἀμαθία ἢ ἀδικία— οὐδεὶς ἂν ἔτι τοῦτο ἀγνοήσειεν— ἀλλ' οὐ τι οὕτως ἀπλῶς, ὦ Θρασύμαχε, ἔγωγε ἐπιθυμῶ, ἀλλὰ τῇδέ πη σκέψασθαι· b πόλιν φαίης ἂν ἀδικον εἶναι καὶ ἄλλας πόλεις ἐπιχειρεῖν δουλοῦσθαι ἀδίκως καὶ καταδεδουλῶσθαι, πολλὰς δὲ καὶ ὑφ' ἑαυτῇ ἔχειν δουλωσαμένην;
- Πῶς γὰρ οὐκ; ἔφη. καὶ τοῦτό γε ἡ ἀρίστη μάλιστα 5 ποιήσει καὶ τελεώτατα οὕσα ἀδικος.
- Μανθάνω, ἔφην, ὅτι σὸς οὗτος ἦν ὁ λόγος. ἀλλὰ τὸδε περὶ αὐτοῦ σκοπῶ· πότερον ἢ κρείττων γιγνομένη πόλις πόλεως ἄνευ δικαιοσύνης τὴν δύναμιν ταύτην ἔξει, ἢ ἀνάγκη αὐτῇ μετὰ δικαιοσύνης;
- c Εἰ μὲν, ἔφη, ὥς σὺ ἄρτι ἔλεγες ἔχει —ἡ δικαιοσύνη

τὸν ἰδρώτα, γιατί εἴμαστε καὶ στὸ καλοκαίρι —τότε μάλιστα εἶδα, πρωτύτερα δὲν τὸ εἶχα προσέξει, ὅτι ὁ Θρασύμαχος ἦταν κατακόκκινος—, κι ὅταν λοιπὸν μείναμε σύμφωνοι ὅτι ἡ δικαιοσύνη εἶναι ἀρετὴ καὶ σοφία ἐνῶ ἡ ἀδικία κακία καὶ ἄγνοια, ἐγὼ εἶπα: Πολὺ καλὰ, ὡς πρὸς αὐτὸ εἴμαστε σύμφωνοι, εἴχαμε ὅμως ἐπίσης πεῖ ὅτι ἡ ἀδικία εἶναι κάτι ἰσχυρό. Ἡ μήπως δὲν τὸ θυμᾶσαι, Θρασύμαχε;

Τὸ θυμᾶμαι, εἶπε· ἀλλὰ ἐμένα δὲν μοῦ ἀρέσουν οὔτε κι ὅσα λὲς τώρα, κι ἔχω πράγματα νὰ πῶ γι' αὐτά. Ἄν ὅμως ἐπιχειροῦσα νὰ τὸ κάνω, ξέρω καλὰ ὅτι θὰ μοῦ ἔλεγες [ε] πὼς βγάζω λόγο καὶ δημοκοπῶ. Ἔτσι λοιπὸν ἢ ἀφῆσέ με νὰ πῶ αὐτὰ ποὺ θέλω, ἢ, ἂν θέλεις νὰ ὑποβάλλεις ἐρωτήσεις, ρώτα ἐσύ· κι ἐγώ, ὅπως καὶ στίς γριὲς ὅταν λένε τὰ παραμύθια τους, θὰ λέω «Πολὺ ὠραῖα» καὶ θὰ κουνάω τὸ κεφάλι καταφατικὰ ἢ ἀρνητικὰ.

Ὅχι, σὲ καμιά περίπτωση, εἶπα, ἂν δὲν τὸ νομίζεις καὶ ἐσύ.

Ὅπως σοῦ ἀρέσει, εἶπε, ἀφοῦ δὲν μὲ ἀφήνεις νὰ μιλήσω. Τί ἄλλο θέλεις;

Τίποτα, μὰ τὸ Δία. Ἄν σκοπεύεις νὰ κάνεις αὐτό, κάνε το· κι ἐγὼ θὰ προχωρήσω στίς ἐρωτήσεις.

Προχώρα, τότε.

Σὲ ρωτῶ λοιπὸν ὅ,τι σὲ ρώτησα καὶ πρωτύτερα, γιὰ νὰ συνεχίσουμε τὴ διερεύνησή μας [351a] γύρω στὴ δικαιοσύνη: Τί εἶναι καὶ πὼς σχετίζεται μὲ τὴν ἀδικία. Γιατὶ ἀκούστηκε ἐδῶ ὅτι ἡ ἀδικία εἶναι κάτι πιὸ δυνατό καὶ πιὸ ἀποτελεσματικὸ ἀπὸ τὴ δικαιοσύνη. Τώρα ὅμως, εἶπα, ἂν συμβαίνει ἡ δικαιοσύνη νὰ εἶναι σοφία καὶ ἀρετὴ, εὐκόλα, φαντάζομαι, θὰ γίνε φανερὸ ὅτι εἶναι καὶ κάτι πιὸ δυνατό ἀπὸ τὴν ἀδικία, ἀφοῦ ἡ ἀδικία εἶναι ἄγνοια —κανένας πιά δὲν μπορεῖ νὰ μὴν τὸ ἀναγνωρίζει αὐτό—, δὲν θέλω ὅμως, Θρασύμαχε, νὰ δοῦμε τὸ πρᾶγμα μὲ αὐτὸ τὸν ἀπλὸ καὶ ἐπίπεδο τρόπο ἀλλὰ νὰ τὸ ἐξετάσουμε κάπως ἔτσι: [b] Θὰ δεχόσουν ὡς δεδομένο ὅτι μιὰ πολιτεία μπορεῖ νὰ εἶναι ἀδίκη καὶ νὰ ἐπιχειρεῖ, παραβαίνοντας τὸ δίκαιο, νὰ ὑποδουλώσει ἄλλες πολιτείες καὶ νὰ τὸ κατορθώνει καὶ πολλὰς νὰ τὶς κρατᾷ ἐπὶ δούλες;

Ἀσφαλῶς, εἶπε. Καὶ περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλη θὰ τὸ κάνει αὐτὸ ἡ ἀριστὴ πολιτεία, αὐτὴ ποὺ εἶναι πέρα ὡς πέρα ἀδίκη.

Ἀντιλαμβάνομαι, εἶπα· αὐτὴ εἶναι ἡ ἀποψή σου. Ἐγὼ ὅμως πάνω σ' αὐτὸ τὸ ζήτημα ἀναλογίζομαι τοῦτο: Ἐκείνη ἡ πολιτεία ποὺ γίνεται πιὸ δυνατὴ ἀπὸ τὶς ἄλλες θὰ ἔχει χωρὶς δικαιοσύνη αὐτὴ τὴ δύναμη ἢ θὰ εἶναι ἀναγκασμένη νὰ συνδύσει τὴ δύναμή της μὲ κάποια δικαιοσύνη;

[c] Ἄν, εἶπε, τὸ σωστὸ εἶναι ὅπως τὸ ἔλεγες τώρα δὰ ἐσύ, ὅτι δηλαδὴ ἡ δι-

σοφία—μετὰ δικαιοσύνης· εἰ δ' ὥς ἐγὼ ἔλεγον, μετὰ ἀδικίας.

5 Πάνυ ἄγαμαι, ἦν δ' ἐγώ, ὦ Θρασύμαχε, ὅτι οὐκ ἐπινεύεις μόνον καὶ ἀνανεύεις, ἀλλὰ καὶ ἀποκρίνη πάνυ καλῶς.

Σοὶ γάρ, ἔφη, χαρίζομαι.

10 Εὖ γε σὺ ποιῶν· ἀλλὰ δὴ καὶ τόδε μοι χάρισαι καὶ λέγε· δοκεῖς ἂν ἢ πόλιν ἢ στρατόπεδον ἢ ληστὰς ἢ κλέπτας ἢ ἄλλο τι ἔθνος, ὅσα κοινῇ ἐπὶ τι ἔρχεται ἀδίκως, πρᾶξαι ἂν
d τι δύνασθαι, εἰ ἀδικοῖεν ἀλλήλους;

Οὐ δῆτα, ἦ δ' ὅς.

Τί δ' εἰ μὴ ἀδικοῖεν; οὐ μᾶλλον;

Πάνυ γε.

5 Στάσεις γάρ που, ὦ Θρασύμαχε, ἢ γε ἀδικία καὶ μίσση καὶ μάχας ἐν ἀλλήλοις παρέχει, ἢ δὲ δικαιοσύνη ὁμόνοιαν καὶ φιλίαν· ἢ γάρ;

Ἔστω, ἦ δ' ὅς, ἵνα σοι μὴ διαφέρωμαι.

10 Ἄλλ' εὖ γε σὺ ποιῶν, ὦ ἄριστε. τόδε δέ μοι λέγε· ἄρα εἰ τοῦτο ἔργον ἀδικίας, μίσος ἐμποιεῖν ὅπου ἂν ἐνῇ, οὐ καὶ ἐν ἐλευθέροις τε καὶ δούλοις ἐγγιγνομένη μισεῖν ποιήσει
e ἀλλήλους καὶ στασιάζειν καὶ ἀδυνάτους εἶναι κοινῇ μετ' ἀλλήλων πράττειν;

Πάνυ γε.

Τί δὲ ἂν ἐν δυοῖν ἐγγένηται; οὐ διοίσονται καὶ μισήσουσιν καὶ ἐχθροὶ ἔσονται ἀλλήλοις τε καὶ τοῖς δικαίοις;

5 Ἔσονται, ἔφη.

Ἐὰν δὲ δῆ, ὦ θαυμάσιε, ἐν ἐνὶ ἐγγένηται ἀδικία, μὴ μὴ ἀπολεῖ τὴν αὐτῆς δύναμιν, ἢ οὐδὲν ἦττον ἔξει;

Μηδὲν ἦττον ἐχέτω, ἔφη.

10 Οὐκοῦν τοιάνδε τινα φαίνεται ἔχουσα τὴν δύναμιν, οἷαν, ὦ
352 ἂν ἐγγένηται, εἴτε πόλει τινὶ εἴτε γένει εἴτε στρατοπέδῳ εἴτε ἄλλῳ ὄψωδον, πρῶτον μὲν ἀδύνατον αὐτὸ ποιεῖν πράττειν μεθ' αὐτοῦ διὰ τὸ στασιάζειν καὶ διαφέρεσθαι, ἔτι δ' ἐχθρὸν εἶναι ἑαυτῷ τε καὶ τῷ ἐναντίῳ παντὶ καὶ τῷ δικαίῳ; οὐχ οὕτως;

καιοσύνη είναι σοφία, πρέπει να την συνδυάσει με δικαιοσύνη· αν όμως είναι όπως το έλεγα εγώ, τότε πρέπει με άδικία.

Πολύ χαίρομαι, Θρασύμαχε, είπα εγώ, πού δεν περιορίζεσαι σε καταφαιτικά ή άρνητικά νεύματα αλλά απαντάς, και μάλιστα πολύ ώραία.

Για χατίρι σου, είπε εκείνος.

Πολύ εύγενικό εκ μέρους σου. Κάνε μου όμως κι αυτό το χατίρι και πές μου: Πιστεύεις ότι μιιά πολιτεία ή ένα στράτευμα ή κάποιοι ληστές ή κλέφτες ή οποιαδήποτε άλλη ανθρώπινη ομάδα από όσες επιχειρούν να πράξουν συλλογικά κάτι άδικο, θα μπορούσε να κατορθώσει οτιδήποτε αν στους κόλπους της ό ένας άδικοῦσε τόν άλλο;

[d] "Όχι βέβαια, είπε εκείνος.

"Αν όμως δεν άδικοῦν; Δεν θα πετύχαιναν έτσι περισσότερα;

Βεβαίως.

Γιατί κατά κάποιον τρόπο, Θρασύμαχε, ή άδικία και τά μίση προξενούν διχόνοιες και διαμάχες του ενός με τόν άλλο, ενώ ή δικαιοσύνη φέρνει ομόνοια και φιλία· έτσι δεν είναι;

"Ας ποῦμε ότι είναι έτσι, είπε εκείνος, για να μήν τά τσουγκρίσω μαζί σου.

Καλοσύνη σου, φίλτατε. Λέγε μου όμως τουτο: "Αν δουλειά της άδικίας είναι να σπέρνει παντού τó μίσος, όπου κι αν εμφανίζεται, σε ελεύθερους ή σε δούλους, άραγε δεν θα τούς κάνει να μισοῦν ό ένας τόν άλλο και να 'χουν διχόνοια και να μήν μποροῦν [e] να πράξουν κάτι από κοινοῦ;

Βεβαίως.

Κι όταν ή άδικία εισχωρήσει σε δύο άτομα; Δεν θα 'ρθει διχόνοια ανάμεσά τους; Δεν θα 'χουν διαφορές, δεν θα μισηθοῦν, δεν θα γίνουν έχθροί και μεταξύ τους και με τούς δίκαιους ανθρώπους;

Θα γίνουν, είπε.

Κι αν, θαυμάσιέ μου άνθρωπε, ή άδικία εισχωρήσει σε ένα άτομο, άραγε θα χάσει τή δύναμή της ή θα τήν διατηρήσει άμείωτη;

"Ας ποῦμε ότι θα τήν διατηρήσει άμείωτη.

Δεν είναι, επομένως, φανερό ότι ή άδικία έχει τέτοια δύναμη πού σε όποιον τυχόν παρουσιάζεται, είτε πολιτεία είναι αυτό είτε οικογένεια είτε στράτευμα είτε [352a] οτιδήποτε άλλο, πρώτον θα είναι πιιά αδύνατο σε αυτό να ενεργεί ως κάτι ενιαίο, εξαιτίας της διχόνοιας και της διχοστασίας, και δεύτερον θα είναι έχθρικό απέναντι στον έαυτό του τόν ίδιο, απέναντι σε κάθε αντίπαλο και απέναντι στο δίκιο; Δεν είναι έτσι;

Πάνυ γε.

- 5 Καὶ ἐν ἐνὶ δὴ οἶμαι ἐνοῦσα ταῦτὰ ταῦτα ποιήσει ἅπερ
πέφυκεν ἐργάζεσθαι· πρῶτον μὲν ἀδύνατον αὐτὸν πράττειν
ποιήσει στασιάζοντα καὶ οὐχ ὁμονοοῦντα αὐτὸν ἑαυτῷ,
ἔπειτα ἐχθρὸν καὶ ἑαυτῷ καὶ τοῖς δίκαιοις· ἦ γάρ;

Ναί.

- 10 Δίκαιοι δέ γ' εἰσὶν, ὦ φίλε, καὶ οἱ θεοί;
Ἔστω, ἔφη.

- b Καὶ θεοὺς ἄρα ἐχθρὸς ἔσται ὁ ἄδικος, ὦ Θρασύμαχε, ὁ
δὲ δίκαιος φίλος.

Εὐωχοῦ τοῦ λόγου, ἔφη, θαρρῶν· οὐ γὰρ ἔγωγέ σοι
ἐναντιώσομαι, ἵνα μὴ τοῖσδε ἀπέχθωμαι.

- 5 Ἴθι δὴ, ἦν δ' ἐγώ, καὶ τὰ λοιπά μοι τῆς ἐστιάσεως ἀπο-
πλήρωσον ἀποκρινόμενος ὥσπερ καὶ νῦν. ὅτι μὲν γὰρ καὶ
σοφώτεροι καὶ ἀμείνους καὶ δυνατώτεροι πράττειν οἱ δίκαιοι
φαίνονται, οἱ δὲ ἄδικοι οὐδὲ πράττειν μετ' ἀλλήλων οἰοί
c τε —ἀλλὰ δὴ καὶ οὕς φαμεν ἐρρωμένως πώποτε τι μετ'
ἀλλήλων κοινῇ πράξαι ἀδίκους ὄντας, τοῦτο οὐ παντάπασιν
ἀληθές λέγομεν· οὐ γὰρ ἂν ἀπείχοντο ἀλλήλων κομιδῇ
ὄντες ἄδικοι, ἀλλὰ δῆλον ὅτι ἐνῆν τις αὐτοῖς δικαιοσύνη,
5 ἥ αὐτοὺς ἐποίει μήτοι καὶ ἀλλήλους γε καὶ ἐφ' οὓς ἦσαν
ἅμα ἀδικεῖν, δι' ἣν ἔπραξαν ἃ ἔπραξαν, ὥρμησαν δὲ ἐπὶ
τὰ ἄδικα ἀδικία ἡμιμόχθηροι ὄντες, ἐπεὶ οἱ γε παμπόνηροι
καὶ τελέως ἄδικοι τελέως εἰσὶ καὶ πράττειν ἀδύνατοι —ταῦτα
d μὲν οὖν ὅτι οὕτως ἔχει μανθάνω, ἀλλ' οὐχ ὥς σὺ τὸ πρῶτον
ἐτίθεσο· εἰ δὲ καὶ ἄμεινον ζῶσιν οἱ δίκαιοι τῶν ἀδίκων καὶ
εὐδαιμονέστεροί εἰσιν, ὅπερ τὸ ὕστερον προυθέμεθα σκέψα-
σθαι, σκεπτέον. φαίνονται μὲν οὖν καὶ νῦν, ὥς γέ μοι δοκεῖ, ἐξ
5 ὧν εἰρήκαμεν· ὅμως δ' ἔτι βέλτιον σκεπτέον. οὐ γὰρ περὶ τοῦ
ἐπιτυχόντος ὁ λόγος, ἀλλὰ περὶ τοῦ ὄντινα τρόπον χρῆ ζῆν.

Σκόπει δὴ, ἔφη.

Βεβαίως.

Και όταν ἡ ἀδικία ὑπάρχει μέσα σὲ ἓνα ἄτομο, πάλι, φαντάζομαι, θὰ κάνει αὐτὰ τὰ ἴδια πράγματα πού ἀπὸ τὴ φύση της ἀπεργάζεται: Πρῶτον, θὰ τὸ κάνει ἀνήμερο νὰ πράξει καθὼς τὸ ἄτομο αὐτὸ θὰ διχογνωμεῖ καὶ δὲν θὰ μονιάζει μὲ τὸν ἴδιο του τὸν ἑαυτό, κι ἔπειτα θὰ τὸ κάνει νὰ ἐχθρεύεται καὶ τὸν ἑαυτό του καὶ τοὺς δίκαιους· εἶναι ἔτσι;

Ναί.

Δίκαιοι ὁμως, φίλε μου, δὲν εἶναι καὶ οἱ θεοί;

Ἄς ποῦμε ὅτι εἶναι.

[β] Συνεπῶς καὶ μὲ τοὺς θεοὺς θὰ εἶναι ἐχθρὸς ὁ ἄδικος, Θρασύμαχε, ἐνῶ ὁ δίκαιος θὰ εἶναι φίλος.

Μπορεῖς νὰ ἀπολαμβάνεις αὐτὰ πού λές, ἄφοβα· ἐγὼ δὲν πρόκειται νὰ σοῦ ἐναντιωθῶ, γιὰ νὰ μὴ γίνω μισητὸς σὲ τούτους ἐδῶ.

Ἐμπρὸς λοιπόν, εἶπα ἐγώ, ἀφῆσέ με νὰ ὀλοκληρώσω τὴν ἀπόλαυση ἀπαντώντας μου ὅπως καὶ τώρα. Ὅτι οἱ δίκαιοι ἄνθρωποι φαίνονται νὰ εἶναι σοφότεροι, καλύτεροι καὶ ἱκανότεροι στὴν πράξη, ἐνῶ οἱ ἄδικοι ὅτι δὲν μποροῦν *κάν* νὰ πράξουν κάτι ἐνεργώντας ἀπὸ κοινού, τὸ ἔχουμε διαπιστώσει· [c] ἀλλὰ κι αὐτὸ πού λέμε γιὰ κάποιους, ὅτι δηλαδή σὲ συνεργασία ὁ ἓνας μὲ τὸν ἄλλο, παρόλο ὅτι εἶναι ἄδικοι ἄνθρωποι, *ἔχουν* κάποτε πράξει ἀπὸ κοινού κάτι τὸ ὁποῖο ἀπαιτοῦσε μεγάλη δύναμη, δὲν εἶναι ἐξολοκλήρου ἀκριβές, διότι δὲν θὰ ἄφηναν ἀπείραγο ὁ ἓνας τὸν ἄλλο, ἐὰν ἦσαν ἐντελῶς ἄδικοι, ἀλλὰ εἶναι πρόδηλο ὅτι *εἶχαν* μέσα τους κάποια δικαιοσύνη πού τοὺς ἔκανε νὰ μὴν ἀδικοῦνται μεταξύ τους τὴν ἴδια στιγμή πού πῆγαιναν νὰ ἀδικήσουν ἄλλους· χάρη σ' αὐτὴν κατάφεραν ὅ,τι κατάφεραν κι ὀρμησαν νὰ κάνουν τὸ ἄδικο ὄντας κατὰ τὸ ἥμισυ μόνο ἐλεεινοί, γιὰτὶ οἱ χειρίστου εἶδους ἄνθρωποι καὶ οἱ ἐντελῶς ἄδικοι εἶναι καὶ ἐντελῶς *ἀνήμεροι* νὰ πράξουν. Ὅτι λοιπόν αὐτὰ τὰ πράγματα ἔχουν ἔτσι, [d] τὸ ἀντιλαμβάνομαι, ὥστόσο ὅχι ὅπως τὸ τοποθέτησες ἐσὺ ἀρχικά. Τώρα ὁμως πρέπει νὰ ἐξετάσουμε κι ἐκεῖνο πού ἀφήσαμε νὰ τὸ ἐξετάσουμε ἀργότερα, ἀν δηλαδή οἱ δίκαιοι ἄνθρωποι ζοῦν καλύτερα κι εἶναι πιὸ εὐτυχισμένοι ἀπὸ τοὺς ἄδικους. Βεβαίως ἀπ' ὅσα ἔχουμε πεῖ, αὐτὸ εἶναι καὶ τώρα, νομίζω, φανερό· ὁμως πρέπει νὰ τὸ ἐξετάσουμε προσεκτικότερα, γιὰτὶ δὲν μιᾶμε γιὰ τὸ πρῶτο τυχὸν πρᾶγμα ἀλλὰ γιὰ τὸ πῶς πρέπει νὰ *ζεῖ* κανεῖς.

Νὰ τὸ σκεφτεῖς τότε, εἵπε.

- Σκοπῶ, ἦν δ' ἐγώ. καί μοι λέγε· δοκεῖ τί σοι εἶναι ἵππου ἔργον;
- e Ἕμοιγε.
- Ἄρ' οὖν τοῦτο ἂν θείης καὶ ἵππου καὶ ἄλλου ὁτουοῦν ἔργον, ὃ ἂν ἢ μόνῳ ἐκείνῳ ποιῇ τις ἢ ἄριστα;
- Οὐ μανθάνω, ἔφη.
- 5 Ἄλλ' ὦδε· ἔσθ' ὅτῳ ἂν ἄλλῳ ἴδοις ἢ ὀφθαλμοῖς;
- Οὐ δῆτα.
- Τί δέ; ἀκούσαις ἄλλῳ ἢ ὤσιν;
- Οὐδαμῶς.
- Οὐκοῦν δικαίως [ἂν] ταῦτα τούτων φαμέν ἔργα εἶναι;
- 10 Πάνυ γε.
- 353 Τί δέ; μαχαίρα ἂν ἀμπέλου κλῆμα ἀποτέμοις καὶ σμίλη καὶ ἄλλοις πολλοῖς;
- Πῶς γὰρ οὐ;
- Ἄλλ' οὐδενί γ' ἂν οἶμαι οὕτω καλῶς ὥς δρεπάνῳ τῷ ἐπὶ
- 5 τούτῳ ἐργασθέντι.
- Ἀληθῆ.
- Ἄρ' οὖν οὐ τοῦτο τούτου ἔργον θήσομεν;
- Θήσομεν μὲν οὖν.
- Νῦν δὴ οἶμαι ἄμεινον ἂν μάθοις ὃ ἄρτι ἡρώτων, πυνθανόμενος εἰ οὐ τοῦτο ἐκάστου εἴη ἔργον ὃ ἂν ἢ μόνον τι ἢ
- 10 κάλλιστα τῶν ἄλλων ἀπεργάζεται.
- Ἄλλά, ἔφη, μανθάνω τε καί μοι δοκεῖ τοῦτο ἐκάστου πράγματος ἔργον εἶναι.
- b Εἶεν, ἦν δ' ἐγώ. οὐκοῦν καὶ ἀρετὴ δοκεῖ σοι εἶναι ἐκάστῳ ὑπὲρ καὶ ἔργον τι προστέτακται; ἴωμεν δὲ ἐπὶ τὰ αὐτὰ πάλιν· ὀφθαλμῶν, φαμέν, ἔστι τι ἔργον;
- 5 Ἔστιν.
- Ἄρ' οὖν καὶ ἀρετὴ ὀφθαλμῶν ἔστιν;
- Καὶ ἀρετή.

Τὸ σκέπτομαι, εἶπα ἐγώ. Γιὰ λέγε μου λοιπόν: Ὑπάρχει κατὰ τὴ γνώμη σου κάποιο ἔργο πὺν προσιδιάζει στὸ ἄλλογο;

[ε] Βεβαίως.

Ἄραγε θὰ ὀριζες ὡς ἔργο τοῦ ἀλόγου, ἢ καὶ τοῦ ὁποιουδήποτε ἄλλου, ἐκεῖνο τὸ ὁποῖο μπορεῖ κανεῖς νὰ τὸ ἐκτελεῖ *μόνον* ἢ ἔστω κατὰ τὸν *καλύτερο* τρόπο διαμέσου αὐτοῦ;

Δὲν καταλαβαίνω, εἶπε.

Νὰ σοῦ ἐξηγήσω: Ὑπάρχει κάτι, μὲ τὸ ὁποῖο μπορεῖς νὰ βλέπεις, διαφορετικὸ ἀπὸ τὰ μάτια;

Ἀσφαλῶς ὄχι.

Ἦ κάτι, μὲ τὸ ὁποῖο μπορεῖς νὰ ἀκοῦς, διαφορετικὸ ἀπὸ τὰ αὐτιά;

Σίγουρα ὄχι.

Σωστά, ἐπομένως, δὲν λέμε ὅτι αὐτὰ εἶναι ἔργα δικὰ τους;

Βεβαίως.

[353a] Πρόσεξε τώρα. Ἐνα κλῆμα ἀπὸ τὸ ἀμπέλι μπορεῖς νὰ τὸ κόψεις χρησιμοποιώντας ἓνα μαχαίρι, ἓνα ξίφος ἢ ἓνα σωρὸ ἄλλα ἐργαλεῖα· σωστά;

Οὔτε συζήτηση, ναί.

Μὲ κανένα ἐργαλεῖο ὅμως δὲν θὰ ἦταν δυνατόν νὰ γίνεῖ ἡ δουλειὰ αὐτὴ τόσο καλὰ ὅσο μὲ ἓνα κλαδευτήρι, πὺν εἶναι κατασκευασμένο *εἰδικὰ* γι' αὐτό.

Εἶναι ἀλήθεια.

Νὰ ὀρίσουμε, ἔτσι, ὅτι *αὐτὸ* εἶναι τὸ ἔργο του;

Νὰ τὸ ὀρίσουμε.

Νομίζω λοιπόν ὅτι τώρα πιά μπορεῖς νὰ ἀντιληφθεῖς καλύτερα τί ρωτοῦσα τώρα δά, ὅταν δηλαδὴ ζητοῦσα νὰ μάθω ἂν ἔργο ἐνὸς ὁποιουδήποτε πράγματος εἶναι ἐκεῖνο πὺν μπορεῖ νὰ τὸ ἐκτελεῖ *μόνον* αὐτὸ τὸ πρᾶγμα ἢ πὺν αὐτὸ τὸ πρᾶγμα τὸ ἐκτελεῖ καλύτερα ἀπὸ *κάθε* ἄλλον.

Καταλαβαίνω, εἶπε, καὶ νομίζω ὅτι αὐτὸ εἶναι καθενὸς [b] πράγματος τὸ ἔργο.

Ὡραῖα, εἶπα. Δὲν πιστεύεις ἐπίσης ὅτι *κάθε* πρᾶγμα πὺν εἶναι φτιαγμένο γιὰ νὰ ἐκτελεῖ ἓνα ἔργο ἔχει καὶ μιὰ ἀρετὴ; Ἄς πᾶμε πάλι σ' ἐκεῖνα τὰ ἴδια: δὲν δεχόμαστε ὅτι ὑπάρχει κάποιο ἔργο πὺν προσιδιάζει στὰ μάτια;

Ὑπάρχει.

Ἄρα λοιπόν ὑπάρχει καὶ μιὰ ἀρετὴ τῶν ματιῶν;

Ὑπάρχει καὶ μιὰ ἀρετὴ.

- Τί δέ; ὧτων ἦν τι ἔργον;
 Ναί.
 10 Οὐκοῦν καὶ ἀρετή;
 Καὶ ἀρετή.
 Τί δὲ πάντων πέρι τῶν ἄλλων; οὐχ οὔτω;
 Οὔτω.
 Ἐχε δὴ· ἄρ' ἂν ποτε ὅμματα τὸ αὐτῶν ἔργον καλῶς
 c ἀπεργάσαιντο μὴ ἔχοντα τὴν αὐτῶν οἰκείαν ἀρετήν, ἀλλ'
 ἀντὶ τῆς ἀρετῆς κακίαν;
 Καὶ πῶς ἄν; ἔφη· τυφλότητα γὰρ ἴσως λέγεις ἀντὶ τῆς
 ὀψεως.
 5 Ἦτις, ἦν δ' ἐγώ, αὐτῶν ἡ ἀρετή· οὐ γάρ πω τοῦτο
 ἐρωτῶ, ἀλλ' εἰ τῇ οἰκείᾳ μὲν ἀρετῇ τὸ αὐτῶν ἔργον εὖ
 ἐργάσεται τὰ ἐργαζόμενα, κακία δὲ κακῶς.
 Ἀληθές, ἔφη, τοῦτό γε λέγεις.
 Οὐκοῦν καὶ ὧτα στερόμενα τῆς αὐτῶν ἀρετῆς κακῶς τὸ
 10 αὐτῶν ἔργον ἀπεργάσεται;
 Πάνυ γε.
 d Τίθεμεν οὖν καὶ τᾶλλα πάντα εἰς τὸν αὐτὸν λόγον;
 Ἔμοιγε δοκεῖ.
 Ἦτι δὴ, μετὰ ταῦτα τόδε σκέψαι. ψυχῆς ἔστιν τι ἔργον
 ὃ ἄλλῃ τῶν ὄντων οὐδ' ἂν ἐνὶ πράξαις, οἷον τὸ τοιόνδε· τὸ
 5 ἐπιμελεῖσθαι καὶ ἄρχειν καὶ βουλευέσθαι καὶ τὰ τοιαῦτα
 πάντα, ἔσθ' ὅτῃ ἄλλῃ ἢ ψυχῇ δικαίως ἂν αὐτὰ ἀποδοῖμεν
 καὶ φαίμεν ἴδια ἐκείνης εἶναι;
 Οὐδενὶ ἄλλῃ.
 Τί δ' αὖ τὸ ζῆν; οὐ ψυχῆς φήσομεν ἔργον εἶναι;
 10 Μάλιστά γ', ἔφη.
 Οὐκοῦν καὶ ἀρετὴν φαμέν τινα ψυχῆς εἶναι;
 Φαμέν.
 e Ἀρ' οὖν ποτε, ὦ Θρασύμαχε, ψυχὴ τὰ αὐτῆς ἔργα εὖ
 ἀπεργάσεται στερομένη τῆς οἰκείας ἀρετῆς, ἢ ἀδύνατον;

Ἀλλὰ τὰ αὐτιά; Δὲν ἐκτελοῦν κι αὐτὰ ἓνα ἔργο;

Ναί.

Συνεπῶς ἔχουν καὶ μιὰ ἀρετὴ· σωστά;

Ἔχουν καὶ μιὰ ἀρετὴ.

Τί συμβαίνει ὁμως μὲ ὅλα τὰ ἄλλα πράγματα; Δὲν συμβαίνει τὸ ἴδιο;

Τὸ ἴδιο.

Πρόσεξε τώρα. Θὰ μπορούσαν ποτὲ τὰ μάτια [e] νὰ ἐκτελέσουν καλὰ τὸ ἔργο τους ἂν δὲν εἶχαν τὴν ἀρετὴ πού προσιδιάζει σ' αὐτὰ ἀλλὰ ἀντὶ γι' αὐτὴν εἶχαν κάποια ἀνημποριά;

Πῶς θὰ μπορούσαν; Ἐννοεῖς, ὑποθέτω, ἂν εἶχαν στραβωμάρα ἀντὶ γιὰ τὴν ὄραση· ἔτσι;

Ἐννοῶ ὅποια κι ἂν εἶναι ἡ ἀρετὴ τους. Γιατὶ δὲν ρωτῶ τώρα αὐτό· ρωτῶ ἀπλῶς ἂν συμβαίνει ἓνα ὁποιοδήποτε πρᾶγμα, τὸ ὁποῖο ἐκτελεῖ ἓνα ἔργο, νὰ τὸ ἐκτελεῖ καλὰ χάρη στὴν ἀρετὴ του, καὶ ἀντιθέτως ἄσχημα λόγω τῆς ἀνημπορίας του.

Σωστό, εἶπε, αὐτὸ πού λές.

Ἔτσι λοιπὸν καὶ τὰ αὐτιά πού ἔχουν χάσει τὴν ἀρετὴ τους δὲν θὰ κάνουν ἄσχημα τὸ ἔργο πού προσιδιάζει σ' αὐτά;

Βεβαίως.

[d] Νὰ ποῦμε λοιπὸν ὅτι ἡ ἀρχὴ αὕτὴ ἰσχύει καὶ γιὰ ὅλα τὰ ἄλλα πράγματα;

Ἐγὼ τὸ νομίζω.

Ἔλα λοιπὸν κι ἐξέτασε ὕστερ' ἀπὸ αὐτὰ τοῦτο: Ὑπάρχει κάποιο ἔργο πού προσιδιάζει στὴν ψυχὴ, καὶ πού δὲν μπορεῖς νὰ τὸ ἐκτελέσεις διαμέσου κανενὸς ἄλλου πράγματος; Λόγου χάριν τὸ νὰ φροντίζεις κάτι ἢ τὸ νὰ ἐξουσιάζεις καὶ τὸ νὰ συλλογίζεσαι καὶ ὅλα τὰ παρόμοια εἶναι δυνατό νὰ τὰ συνδέουμε μὲ ὅτιδήποτε ἄλλο ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ψυχὴ καὶ βάσιμα νὰ ὑποστηρίζουμε ὅτι προσιδιάζουν σ' αὐτὴ μόνον καὶ σὲ κανέναν ἄλλο;

Σὲ κανέναν ἄλλο.

Ἀλλὰ πάλι τὸ νὰ ζεῖ κανεὶς; Δὲν θὰ ποῦμε ὅτι εἶναι τῆς *ψυχῆς* ἔργο;

Ἀναμφίβολα.

Δεχόμαστε λοιπὸν ὅτι ὑπάρχει καὶ κάποια ἀρετὴ τῆς ψυχῆς;

Τὸ δεχόμαστε.

[e] Ἄραγε, Θρασύμαχε, ἡ ψυχὴ θὰ φέρει ποτὲ εἰς πέρας τὰ δικά της ἔργα ἂν χάσει τὴν ἀρετὴ της ἢ αὐτὸ θὰ εἶναι τότε ἀδύνατο;

Ἀδύνατον.

Ἀνάγκη ἄρα κακῇ ψυχῇ κακῶς ἄρχειν καὶ ἐπιμελείσθαι,
5 τῇ δὲ ἀγαθῇ πάντα ταῦτα εὖ πράττειν.

Ἀνάγκη.

Οὐκοῦν ἀρετὴν γε συνεχωρήσαμεν ψυχῆς εἶναι δικαιο-
σύνην, κακίαν δὲ ἀδικίαν;

Συνεχωρήσαμεν γάρ.

10 Ἡ μὲν ἄρα δικαία ψυχὴ καὶ ὁ δίκαιος ἀνὴρ εὖ βιώσεται,
κακῶς δὲ ὁ ἄδικος.

Φαίνεται, ἔφη, κατὰ τὸν σὸν λόγον.

354 Ἀλλὰ μὴν ὃ γε εὖ ζῶν μακάριός τε καὶ εὐδαίμων, ὃ δὲ μὴ
τάναντία.

Πῶς γὰρ οὐ;

Ὁ μὲν δίκαιος ἄρα εὐδαίμων, ὃ δ' ἄδικος ἄθλιος.

5 Ἔστω, ἔφη.

Ἀλλὰ μὴν ἄθλιόν γε εἶναι οὐ λυσιτελεῖ, εὐδαίμονα δέ.

Πῶς γὰρ οὐ;

Οὐδέποτε' ἄρα, ὦ μακάριε Θρασύμαχε, λυσιτελέστερον
ἀδικία δικαιοσύνης.

10 Ταῦτα δὴ σοι, ἔφη, ὦ Σώκρατες, εἰστιάσθω ἐν τοῖς
Βενδιδίοις.

Ἦν δ' ἐγώ, ὦ Θρασύμαχε, ἐπειδὴ μοι πρῶτος
ἐγένου καὶ χαλεπαίνων ἐπαύσω. οὐ μέντοι καλῶς γε
b εἰστίamai, δι' ἑμαυτὸν ἀλλ' οὐ διὰ σέ· ἀλλ' ὥσπερ οἱ
λίχνοι τοῦ ἀεὶ παραφερομένου ἀπογεύονται ἀρπάζοντες, πρὶν
τοῦ προτέρου μετρίως ἀπολαῦσαι, καὶ ἐγώ μοι δοκῶ οὕτω,
πρὶν ὃ τὸ πρῶτον ἐσκοποῦμεν εὐρεῖν, τὸ δίκαιον ὅτι ποτ'
5 ἐστίν, ἀφόμενος ἐκείνου ὀρμῆσαι ἐπὶ τὸ σκέψασθαι περὶ
αὐτοῦ εἴτε κακία ἐστὶν καὶ ἀμαθία, εἴτε σοφία καὶ ἀρετή, καὶ
ἐμπεσόντος αὐ ὕστερον λόγου, ὅτι λυσιτελέστερον ἢ ἀδικία
τῆς δικαιοσύνης, οὐκ ἀπεσχόμην τὸ μὴ οὐκ ἐπὶ τοῦτο ἐλθεῖν
ἀπ' ἐκείνου, ὥστε μοι νυνὶ γέγονεν ἐκ τοῦ διαλόγου μηδὲν
c εἰδέναι· ὁπότε γὰρ τὸ δίκαιον μὴ οἶδα ὃ ἐστίν, σχολῇ εἴσομαι
εἴτε ἀρετὴ τις οὔσα τυγχάνει εἴτε καὶ οὐ, καὶ πότερον ὃ ἔχων
αὐτὸ οὐκ εὐδαίμων ἐστὶν ἢ εὐδαίμων.

Θὰ εἶναι ἀδύνατο.

Ἄναγκαστικά λοιπὸν μιὰ ψυχὴ ποὺ διατελεῖ σὲ κακὴ κατάστασις θὰ κυβερνάει καὶ θὰ φροντίζει μὲ τρόπο ἄσχημο, ἐνῶ ἀπεναντίας, ἅμα διατελεῖ σὲ καλὴ κατάστασις, ὅλα αὐτὰ θὰ τὰ ἐκτελεῖ σωστά.

Ἄναγκαστικά.

Καὶ δὲν συμφωνήσαμε ὅτι ἀρετὴ τῆς ψυχῆς εἶναι ἡ δικαιοσύνη, ἐνῶ κακία τῆς εἶναι ἡ ἀδικία;

Συμφωνήσαμε.

Συνεπῶς ἡ δίκαιη ψυχὴ καὶ ὁ δίκαιος ἄνθρωπος θὰ ζήσει ὁμορφα, ἐνῶ ἄσχημα θὰ ζήσει ὁ ἄδικος.

Ἔτσι φαίνεται, κατὰ τὰ λεγόμενά σου.

[354a] Ἀλλὰ ὅποιος ζεῖ ὁμορφα εἶναι καλότυχος καὶ εὐτυχισμένος, κι ὅποιος ὄχι τὸ ἀντίθετο.

Φυσικά.

Ὁ δίκαιος, ἐπομένως, εἶναι εὐτυχισμένος ἐνῶ ὁ ἄδικος τοῦ λυπημοῦ.

Ἄς ποῦμε, εἶπε.

Δὲν ὠφελεῖ ὅμως νὰ ᾿ναι κανεὶς δυστυχισμένος· νὰ ᾿ναι εὐτυχισμένος ὠφελεῖ.

Φυσικά.

Συνεπῶς, καλότυχε Θρασύμαχε, ποτὲ ἡ ἀδικία δὲν εἶναι περισσότερο ὠφέλιμη ἀπ’ ὅτι ἡ δικαιοσύνη.

Ἄς εἶναι αὐτά, εἶπε, Σωκράτη, τὸ δικό σου μερτικό στὰ φιλέματα τῶν Βεν-διδείων.

Τὸ ὀφείλω σ’ ἐσένα, Θρασύμαχε, εἶπα, ποὺ ἤσουν τόσο εὐγενικὸς μαζί μου καὶ σταμάτησες νὰ ἀγριεύεις. Ἐντούτοις τὸ φίλημα δὲν ἦταν [b] καλὸ —δικό μου τὸ λάθος, δὲν φταῖς ἐσύ. Σὰν τοὺς λαίμαργους ποὺ ὅ,τι ἔρχεται κάθε φορὰ στὸ τραπέζι τὸ ἀρπάζουν νὰ τὸ δοκιμάσουν προτοῦ ἀκόμη ἀπολαύσουν ἀρκετὰ τὸ προηγούμενο, ὅμοια, θαρρῶ, κι ἐγώ, προτοῦ ἀκόμη βρῶ αὐτὸ ποὺ ἀρχικὰ ἀναζητούσαμε, δηλαδή τί *εἶναι* τὸ δίκαιο, τὸ παράτησα κι ἄρχισα νὰ συλλογίζομαι ἂν τὸ δίκαιο συνδέεται μὲ τὴν ἀνημπορίαν καὶ τὴν ἄγνοια ἢ μὲ τὴ σοφία καὶ τὴν ἀρετὴ, κι ὅταν πάλι ἔπειτα ὑποστηρίχθηκε ὅτι ἡ ἀδικία ἀποφέρει μεγαλύτερη ὠφέλεια ἀπὸ τὴ δικαιοσύνη, δὲν κρατήθηκα ὥστε νὰ μὴν πάω ἀπὸ τὸ ἓνα στὸ ἄλλο, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ μὴν ἔχω τώρα ἀποκομίσει τίποτα ἀπὸ αὐτὴ τὴ συζήτηση. [c] Γιατὶ ὅσο δὲν γνωρίζω τί εἶναι τὸ δίκαιο, δύσκολα θὰ ξέρω ἂν εἶναι κάποιας λογῆς ἀρετὴ ἢ ὄχι, καὶ ἂν αὐτὸς ποὺ τὴν ἔχει αὐτὴ τὴν ἀρετὴ εἶναι ἢ δὲν εἶναι εὐτυχισμένος.

B

- 357a Ἐγὼ μὲν οὖν ταῦτα εἰπὼν ῥῆμιν λόγου ἀπηλλάχθαι· τὸ
δ' ἦν ἄρα, ὥς ἔοικε, προοίμιον. ὁ γὰρ Γλαῦκων αἰεί τε δὴ
ἀνδρειότατος ὢν τυγχάνει πρὸς ἅπαντα, καὶ δὴ καὶ τότε τοῦ
Θρασυμάχου τὴν ἀπόρρησιν οὐκ ἀπεδέξατο, ἀλλ' ἔφη· ὦ
5 Σώκρατες, πότερον ἡμᾶς βούλει δοκεῖν πεπεικέναι ἢ ὥς
b ἀληθῶς πείσαι ὅτι παντὶ τρόπῳ ἄμεινόν ἐστιν δίκαιον εἶναι
ἢ ἄδικον;
ὦς ἀληθῶς, εἶπον, ἔγωγ' ἂν ἐλοίμην, εἰ ἐπ' ἐμοὶ εἴη.
Οὐ τοίνυν, ἔφη, ποιεῖς ὃ βούλει. λέγε γάρ μοι· ἄρά σοι
5 δοκεῖ τοιόνδε τι εἶναι ἀγαθόν, ὃ δεξαίμεθ' ἂν ἔχουν οὐ τῶν
ἀποβαινόντων ἐφιέμενοι, ἀλλ' αὐτὸ αὐτοῦ ἔνεκα ἀσπαζόμενοι,
οἷον τὸ χαίρειν καὶ αἰ ἡδοναὶ ὅσαι ἀβλαβεῖς καὶ μηδὲν εἰς τὸν
ἔπειτα χρόνον διὰ ταύτας γίγνεται ἄλλο ἢ χαίρειν ἔχοντα;
Ἔμοιγε, ἦν δ' ἐγώ, δοκεῖ τι εἶναι τοιοῦτον.
c Τί δέ; ὃ αὐτό τε αὐτοῦ χάριν ἀγαπῶμεν καὶ τῶν ἀπ'
αὐτοῦ γιγνομένων, οἷον αὐτὸ φρονεῖν καὶ τὸ ὀρᾶν καὶ τὸ
ὑγιαίνειν; τὰ γὰρ τοιαῦτά που δι' ἀμφοτέρα ἀσπαζόμεθα.
Ναί, εἶπον.
5 Τρίτον δὲ ὀρᾶς τι, ἔφη, εἶδος ἀγαθοῦ, ἐν ᾧ τὸ γυμνάζεσθαι
καὶ τὸ κάμνοντα ἱατρεύεσθαι καὶ ἰατρευσίς τε καὶ ὁ ἄλλος
 χρηματισμός; ταῦτα γὰρ ἐπίπονα φαῖμεν ἂν, ὠφελεῖν δὲ
ἡμᾶς, καὶ αὐτὰ μὲν ἐαυτῶν ἔνεκα οὐκ ἂν δεξαίμεθα ἔχειν,
d τῶν δὲ μισθῶν τε χάριν καὶ τῶν ἄλλων ὅσα γίγνεται ἀπ'
αὐτῶν.
Ἔστιν γὰρ οὖν, ἔφην, καὶ τοῦτο τρίτον. ἀλλὰ τί δή;
Ἐν ποίῳ, ἔφη, τούτων τὴν δικαιοσύνην τιθεῖς;
358 Ἐγὼ μὲν οἶμαι, ἦν δ' ἐγώ, ἐν τῷ καλλίστῳ, ὃ καὶ δι' αὐτὸ
καὶ διὰ τὰ γιγνόμενα ἀπ' αὐτοῦ ἀγαπητέον τῷ μέλλοντι
μακαρίῳ ἔσεσθαι.
Οὐ τοίνυν δοκεῖ, ἔφη, τοῖς πολλοῖς, ἀλλὰ τοῦ ἐπιπόνου

B

[357a] Μόλις είπα αυτά, φανταζόμουν ότι είχα ξεμπερδέψει με τούτη τη συζήτηση, όπως όμως φάνηκε, τελικά αυτά ήταν απλώς ένας πρόλογος. Γιατί ο Γλαύκων, με τη λεβεντιά που πάντοτε τον χαρακτηρίζει σε όλα, δεν αποδέχτηκε μέσα του αυτή την παραίτηση του Θρασύμαχου αλλά είπε, Σωκράτη, τί από τα δυο θέλεις; Να δώσεις την εντύπωση πως μάς έχεις πείσει [b] ή σταλήθεια να μάς πείσεις ότι είναι από κάθε άποψη προτιμότερο να 'ναι κανείς δικaios παρά άδικος;

Θα προτιμούσα, είπα, να σās πείσω σταλήθεια, αν θα ήταν στο χέρι μου.

Τότε δεν κάνεις αυτό που θέλεις. Γιά λέγε μου τώρα: 'Υπάρχει κατά τη γνώμη σου κάποιο αγαθό τέτοιο που να θέλουμε να το έχουμε όχι επειδή ποθοῦμε έντονα όσα απορρέουν από αυτό αλλά επειδή αυτό το ίδιο μάς είναι επιθυμητό, όπως λ.χ. συμβαίνει με τη χαρά και τις απολαύσεις, όσες δεν βλέπουν και δεν έχουν κατόπιν καμιά άλλη επίπτωση πέρα από την εύχαριστηση που δίνουν όσο διαρκούν;

Κατά τη γνώμη μου, είπα, *υπάρχει* κάτι σαν αυτό.

[c] 'Υπάρχει άραγε επίσης κάτι που το αγαπάμε *και* αυτό καθαυτό για ό,τι το ίδιο είναι *και* για όσα απορρέουν από αυτό, όπως είναι λ.χ. η γνώση, ή όραση, ή υγεία; Γιατί πράγματα σαν αυτά τα επιθυμούμε *και* για τα δύο.

Ναί, *υπάρχει*, είπα.

Δέν διακρίνεις όμως, είπε, κι ένα τρίτο είδος καλού, αυτό στο όποιο *υπάγεται* ή γυμναστική, ή θεραπεία ενός άρρώστου και ή άσκηση του ιατρικού επαγγέλματος κι οί άλλοι τρόποι απόκτησης χρημάτων; Γι' αυτά πράγματι θα λέγαμε ότι είναι κοπιαστικά, ωστόσο μάς ωφελοῦν και δέν θα θέλαμε, βέβαια, να τα έχουμε για ό,τι αυτά τα ίδια είναι, αλλά θα τα αποδεχόμαστε [d] για τις απολαβές και για όσα άλλα ωφελήματα απορρέουν από αυτά.

'Υπάρχει, βεβαίως, είπα, κι αυτό το τρίτο είδος. Άλλά πρὸς τί αὐτὲς οἱ ἐρωτήσεις;

Σὲ ποιὸ ἀπὸ τὰ τρία, εἶπε, κατατάσσεις τὴ δικαιοσύνη;

[358a] Νομίζω, είπα, στο καλύτερο απ' όλα, σ' αυτό που όποιος πραγματικά είναι να εὐτυχήσει πρέπει να το αγαπᾷ *και* για ό,τι αυτό το ίδιο είναι *και* για όσα απορρέουν από αυτό.

Ο πολὺς κόσμος, εἶπε, δέν ἔχει αὐτὴ τὴ γνώμη ἀλλὰ κατατάσσει τὴ δικαιοσύνη σ' ἐκεῖνο τὸ κοπιαστικὸ εἶδος τῶν καλῶν πραγμάτων πού πρέπει νὰ

- 5 εἶδους, ὃ μισθῶν θ' ἔνεκα καὶ εὐδοκιμήσεων διὰ δόξαν ἐπιτηδευτέον, αὐτὸ δὲ δι' αὐτὸ φευκτέον ὥς ὃν χαλεπόν.
Οἶδα, ἦν δ' ἐγώ, ὅτι δοκεῖ οὕτω καὶ πάλαι ὑπὸ Θρασυμάχου ὥς τοιοῦτον ὃν ψέγεται, ἀδικία δ' ἐπαινεῖται· ἀλλ' ἐγώ τις, ὥς ἔοικε, δυσμαθής.
- b Ἴθι δὴ, ἔφη, ἄκουσον καὶ ἐμοῦ, ἐάν σοι ἔτι ταῦτά δοκῇ. Θρασύμαχος γάρ μοι φαίνεται πρῶαιτερον τοῦ δέοντος ὑπὸ σοῦ ὥσπερ ὄφεις κληθῆναι, ἐμοὶ δὲ οὕτω κατὰ νοῦν ἢ ἀποδείξεις γέγονεν περὶ ἐκατέρου· ἐπιθυμῶ γὰρ ἀκοῦσαι τί τ' ἔστιν
- 5 ἐκάτερον καὶ τίνα ἔχει δύναμιν αὐτὸ καθ' αὐτὸ ἐνὸν ἐν τῇ ψυχῇ, τοὺς δὲ μισθοὺς καὶ τὰ γιγνόμενα ἀπ' αὐτῶν ἐᾶσαι χαίρειν. οὕτωςι οὖν ποιήσω, ἐάν καὶ σοὶ δοκῇ· ἐπανανεώσομαι τὸν Θρασυμάχου λόγον, καὶ πρῶτον μὲν ἐρῶ δικαιοσύνην οἶον εἶναι· φασιν καὶ ὅθεν γεγονέναι, δεύτερον δὲ ὅτι πάντες αὐτὸ οἱ ἐπιτηδεύοντες ἄκοντες ἐπιτηδεύουσιν ὥς ἀναγκαῖον ἀλλ' οὐχ ὥς ἀγαθόν, τρίτον δὲ ὅτι εἰκότως αὐτὸ δρῶσι·
- 5 πολὺ γὰρ ἀμείνων ἄρα ὁ τοῦ ἀδίκου ἢ ὁ τοῦ δικαίου βίος, ὥς λέγουσιν. ἐπεὶ ἔμοιγε, ὦ Σώκρατες, οὐ τι δοκεῖ οὕτως· ἀπορῶ μέντοι διατεθρυλημένος τὰ ὦτα ἀκούων Θρασυμάχου καὶ μυρίων ἄλλων, τὸν δὲ ὑπὲρ τῆς δικαιοσύνης λόγον, ὥς
- d ἄμεινον ἀδικίας, οὐδενός πω ἀκήκοα ὥς βούλομαι —βούλομαι δὲ αὐτὸ καθ' αὐτὸ ἐγκωμιαζόμενον ἀκοῦσαι— μάλιστα δ' οἶμαι ἂν σοῦ πυθέσθαι. διὸ κατατείνας ἐρῶ τὸν ἄδικον βίον ἐπαινῶν, εἰπὼν δὲ ἐνδείξομαί σοι ὃν τρόπον αὐτὸ βούλομαι
- 5 καὶ σοῦ ἀκούειν ἀδικίαν μὲν ψέγοντος, δικαιοσύνην δὲ ἐπαινούντος. ἀλλ' ὅρα εἴ σοι βουλομένῳ ἃ λέγω.
- Πάντων μάλιστα, ἦν δ' ἐγώ· περὶ γὰρ τίνος ἂν μάλλον πολλάκις τις νοῦν ἔχων χαίροι λέγων καὶ ἀκούων;
- e Κάλλιστα, ἔφη, λέγεις· καὶ ὁ πρῶτον ἔφην ἐρεῖν, περὶ τούτου ἄκουε, τί ὃν τε καὶ ὅθεν γέγονε δικαιοσύνη.

καταγινόμεσθε μ' αὐτὰ γιὰ τὶς ἀνταμοιβές ποὺ προσφέρουν καὶ τὴν ἐξασφάλιση ἑνὸς καλοῦ ὀνόματος, ἐνῶ αὐτὰ καθεαυτὰ εἶναι πρὸς ἀποφυγὴν, ἔτσι δύσκολα ποὺ εἶναι.

Τὸ ξέρω, εἶπα ἐγώ, ὅτι αὐτὸ νομίζει ὁ κόσμος καὶ ὅτι ὡς τέτοιο ἐπικρίνει τόσῃν ὥρᾳ ὁ Θρασύμαχος τὴ δικαιοσύνη, ἐνῶ ἀπὸ τὴν ἄλλῃ ἐπαινεῖ τὴν ἀδικία· ἀλλὰ ἐγώ, καθὼς φαίνεται, εἶμαι λίγο ξεροκέφαλος.

[b] Ὡραῖα, εἶπε, ἄκουσε τότε κι ἐμένα καὶ δὲς ἂν ἐξακολουθεῖς νὰ ἔχεις τὴν ἴδια γνώμη. Γιατὶ ἔχω τὴν ἐντύπωση ὅτι ὁ Θρασύμαχος, πολὺ νωρίτερα ἀπ' ὅσο θὰ ἔπρεπε, γητεύτηκε σὰν τὸ φίδι ἀπὸ σένα, ἐνῶ κατὰ τὴ γνώμη μου οὔτε ἡ ἀπόδειξη γιὰ τὴ δικαιοσύνη οὔτε ἡ ἄλλῃ γιὰ τὴν ἀδικία εἶναι ἱκανοποιητική. Γιατὶ ἐγὼ θέλω νὰ ἀκούσω *τί εἶναι* καθεμὶ ἀπὸ αὐτὲς καὶ *ποιὰ δύναμη* ἔχει αὐτὴ καθαυτὴ ὅταν ὑπάρχει μέσα στὴν ψυχὴ, κι ὅσο γιὰ τὶς ἀνταμοιβές καὶ τὰ ἐπακόλουθά τους, ἐγὼ δὲν δίνω γι' αὐτὰ πεντάρα. Σκοπεύω λοιπὸν νὰ κάνω τὸ ἑξῆς, ἂν συμφωνεῖς κι ἐσύ: Θὰ ἐπανέλθω [c] σὲ ὅσα ὑποστήριξε ὁ Θρασύμαχος καί, πρῶτον, θὰ πῶ τί λέγεται γιὰ τὴ δικαιοσύνη, *ποιὰ εἶναι* ἡ φύση της καὶ *ποιές οἱ ρίζες* της, δεύτερον, ὅτι ὅλοι ὅσοι τὴν ἐφαρμόζουν στὴν πράξη τὸ κάνουν παρὰ τὴ θέλησή τους ὡς κάτι ἀναγκαῖο κι ὄχι γιατί τὴν θεωροῦν κάτι καλὸ καί, τρίτον, ὅτι εὐλόγα συμβαίνει αὐτό, ἀφοῦ, καθὼς λένε, ἡ ζωὴ τοῦ ἀδικου ἀνθρώπου εἶναι πολὺ καλύτερη ἀπ' ὅτι τοῦ δίκαιου. Ὅσο γιὰ μένα, Σωκράτη, διόλου δὲν τὴν συμμερίζομαι αὐτὴ τὴν ἀποψη. Ἐντούτοις τὰ ἔχω χαμένα, ἔχουν κουφαθεῖ τὰ αὐτιά μου ἀκούγοντας τὸν Θρασύμαχο κι ἕνα σωρὸ ἄλλους, ἐνῶ ἕνα λόγο ποὺ νὰ ὑπερασπίζεται τὴ δικαιοσύνη, ποὺ νὰ λέει ὅτι εἶναι *καλύτερη* [d] ἀπὸ τὴν ἀδικία, δὲν τὸν ἔχω ὡς τώρα ἀκούσει ἀπὸ κανέναν, ὅπως τὸν θέλω ἐγώ —θέλω δηλαδὴ νὰ ἀκούσω νὰ ἐγκωμιάζεται ἡ ἴδια ἡ δικαιοσύνη στὴν καθεαυτότητά της—, καὶ νομίζω ὅτι αὐτὸν τὸ λόγο μπορῶ νὰ τὸν ἀκούσω ἀπὸ ἐσένα, καλύτερα παρὰ ἀπὸ ὅποιονδήποτε ἄλλο. Γι' αὐτὸ λοιπὸν θὰ βάλω τὰ δυνατά μου νὰ ἐκθειάσω τὴ ζωὴ τῆς ἀδικίας, καὶ κάνοντάς το αὐτὸ θὰ σοῦ δείξω μὲ ποιὸν τρόπο θέλω ἔπειτα νὰ ἀκούσω κι ἐσένα νὰ ἐπικρίνεις τὴν ἀδικία καὶ νὰ παινεύεις τὴ δικαιοσύνη. Σὲ βρίσκει σύμφωνο ἡ πρότασή μου;

Καὶ πάρα πολὺ μάλιστα, εἶπα ἐγώ· γιατί γιὰ ποῖο ἄλλο πρᾶγμα θὰ χαιρόταν περισσότερο ἕνας λογικὸς ἄνθρωπος νὰ μιλάει καὶ νὰ ἀκούει ξανὰ καὶ ξανὰ;

[e] Θαυμάσια, εἶπε, τὰ λές. Ἄκου, λοιπὸν, αὐτὸ στὸ ὁποῖο, καθὼς εἶπα, θὰ ἀναφερθῶ πρῶτα-πρῶτα, τί εἶναι δηλαδὴ ἡ δικαιοσύνη καὶ *ποιές οἱ ρίζες* της.

- Πεφυκέναι γὰρ δὴ φασιν τὸ μὲν ἀδικεῖν ἀγαθόν, τὸ δὲ
ἀδικεῖσθαι κακόν, πλέονι δὲ κακῷ ὑπερβάλλειν τὸ ἀδικεῖσθαι
5 ἢ ἀγαθῷ τὸ ἀδικεῖν, ὥστ' ἐπειδὰν ἀλλήλους ἀδικῶσί τε καὶ
ἀδικῶνται καὶ ἀμφοτέρων γεύωνται, τοῖς μὴ δυναμένοις τὸ
359 μὲν ἐκφεύγειν τὸ δὲ αἰρεῖν δοκεῖ λυσιτελεῖν συνθέσθαι
ἀλλήλοις μὴτ' ἀδικεῖν μὴτ' ἀδικεῖσθαι· καὶ ἐντεῦθεν δὴ
ἄρξασθαι νόμους τίθεσθαι καὶ συνθήκας αὐτῶν, καὶ ὀνομάσαι
τὸ ὑπὸ τοῦ νόμου ἐπίταγμα νόμιμόν τε καὶ δίκαιον· καὶ εἶναι
5 δὴ ταύτην γένεσιν τε καὶ οὐσίαν δικαιοσύνης, μεταξὺ οὖσαν
τοῦ μὲν ἀρίστου ὄντος, ἐὰν ἀδικῶν μὴ διδῷ δίκην, τοῦ δὲ
κακίστου, ἐὰν ἀδικούμενος τιμωρεῖσθαι ἀδύνατος ᾖ· τὸ δὲ
δίκαιον ἐν μέσῳ ὄν τούτων ἀμφοτέρων ἀγαπᾶσθαι οὐχ ὥς
b ἀγαθόν, ἀλλ' ὥς ἀρρωστίᾳ τοῦ ἀδικεῖν τιμώμενον· ἐπεὶ τὸν
δυνάμενον αὐτὸ ποιεῖν καὶ ὥς ἀληθῶς ἄνδρα οὐδ' ἂν ἐνί ποτε
συνθέσθαι τὸ μῆτε ἀδικεῖν μῆτε ἀδικεῖσθαι· μαίνεσθαι γὰρ
ἂν. ἡ μὲν οὖν δὴ φύσις δικαιοσύνης, ὦ Σώκρατες, αὕτη τε
5 καὶ τοιαύτη, καὶ ἐξ ὧν πέφυκε τοιαῦτα, ὥς ὁ λόγος.
- Ὡς δὲ καὶ οἱ ἐπιτηδεύοντες ἀδυναμία τοῦ ἀδικεῖν ἄκοντες
αὐτὸ ἐπιτηδεύουσι, μάλιστα' ἂν αἰσθοίμεθα, εἰ τοιόνδε ποιή-
c σαιμεν τῇ διανοίᾳ· δόντες ἐξουσίαν ἐκατέρῳ ποιεῖν ὅτι ἂν
βούληται, τῷ τε δικαίῳ καὶ τῷ ἀδίκῳ, εἴτ' ἐπακολουθήσαιμεν
θεώμενοι ποῖ ἡ ἐπιθυμία ἐκάτερον ἄξει. ἐπ' αὐτοφώρῳ οὖν
λάβοιμεν ἂν τὸν δίκαιον τῷ ἀδίκῳ εἰς ταῦτόν ἰόντα διὰ τὴν
5 πλεονεξίαν, ὃ πᾶσα φύσις διώκειν πέφυκεν ὥς ἀγαθόν, νόμῳ
δὲ βίᾳ παράγεται ἐπὶ τὴν τοῦ ἴσου τιμήν. εἴη δ' ἂν ἡ
ἐξουσία ἦν λέγω τοιάδε μάλιστα, εἰ αὐτοῖς γένοιτο οἶαν
d ποτέ φασιν δύναμιν τῷ Γύγου τοῦ Λυδοῦ προγόνῳ γενέσθαι.
εἶναι μὲν γὰρ αὐτὸν ποιμένα θητεύοντα παρὰ τῷ τότε Λυδίας
ἄρχοντι, ὄμβρου δὲ πολλοῦ γενομένου καὶ σεισμοῦ ῥαγῆναί
τι τῆς γῆς καὶ γενέσθαι χάσμα κατὰ τὸν τόπον ἣ ἔνεμεν.
5 ἰδόντα δὲ καὶ θαυμάσαντα καταβῆναι καὶ ἰδεῖν ἄλλα τε δὴ

Είναι από τη φύση, λένε, καλό πράγμα να ἀδικεῖς, ἐνῶ τὸ νὰ σὲ ἀδικοῦν κακό, κι ὑπάρχει στὴν ἀδικία ποὺ ὑφίστασαι περισσότερο κακό ἀπ' ὅσο καλὸ ὑπάρχει στὴν ἀδικία ποὺ διαπραττεις ἐσὺ, ἔτσι ὥστε, ὅταν οἱ ἄνθρωποι ἀδικοῦν ὁ ἓνας τὸν ἄλλο καὶ ἀδικοῦνται, καὶ τὰ δοκιμάζουν καὶ τὰ δύο, νὰ συμφέρει σ' αὐτοὺς ποὺ δὲν μποροῦν [359a] νὰ ἀποφύγουν τὸ ἓνα ἀλλὰ οὔτε καὶ νὰ καταφέρουν τὸ ἄλλο νὰ συμφωνήσουν μεταξύ τους μήτε νὰ ἀδικοῦν μήτε νὰ ἀδικοῦνται. Ἐδῶ λοιπόν, λένε, ἔχει τὴν ἀρχὴ τῆς ἡ θέσπιση νόμων καὶ ἡ σύναψη συμφωνιῶν, κι ὅ,τι προστάζει ὁ νόμος τὸ ὀνομάζουν νόμιμο καὶ δίκαιο. Κι αὐτὴ εἶναι, λένε, ἡ προέλευση καὶ ἡ οὐσία τῆς δικαιοσύνης, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ ἔτσι κάτι ἐνδιάμεσο ἀνάμεσα στὸ καλότερο ἀπ' ὅλα, ποὺ εἶναι νὰ ἀδικεῖς χωρὶς νὰ παθαίνεις τίποτα, καὶ στὸ χειρότερο, ποὺ εἶναι νὰ σὲ ἀδικοῦν χωρὶς ἐσὺ νὰ μπορεῖς νὰ ἀνταποδώσεις τὸ ἄδικο ποὺ σοῦ κάνουν. Τὸ δίκαιο λοιπόν, ἔχοντας μιὰ θέση ἀνάμεσα σ' αὐτὰ τὰ δύο, κερδίζει τὴν ἀγάπη ὅχι ὥς κάτι καλό, [b] ἀλλὰ ὥς κάτι ποὺ τὸ τιμᾶμε ἐπειδὴ δὲν ἔχουμε τὴ δύναμη νὰ εἴμαστε ἀδικοί. Γιατὶ ἐκεῖνος ποὺ ἔχει τὴ δύναμη νὰ διαπραξέι τὸ ἄδικο καὶ ποὺ πραγματικὰ τὸ λέει ἡ καρδιά του, δὲν θὰ συμφωνοῦσε ποτὲ καὶ μὲ κανέναν νὰ μὴν ἀδικεῖ καὶ νὰ μὴν τὸν ἀδικοῦν· γιατί θὰ ἦταν τρελὸς ἂν τὸ ἔκανε. Νὰ λοιπόν, Σωκράτη, ποιά εἶναι ἡ δικαιοσύνη καὶ ποιά ἡ φύση τῆς καὶ ποιές οἱ συνθηκὲς ἀπὸ τίς ὁποῖες ἀναδύθηκε σύμφωνα μὲ αὐτὰ τὰ λεγόμενα.

Τὸ ὅτι, τώρα, καὶ ὅσοι ἐφαρμόζουν στὴν πράξη τὸ δίκαιο, τὸ ἐφαρμόζουν παρὰ τὴ θέλησή τους, ἀπὸ ἀδυναμία νὰ πράξουν τὸ ἄδικο, θὰ τὸ ἀντιληφθοῦμε μὲ τὸν καλότερο τρόπο, [c] ἂν κάνουμε τὴν ἀκόλουθη ὑπόθεση. Ἄς ποῦμε ὅτι δίνουμε στὸν καθένα ἀπὸ τοὺς δύο, καὶ στὸν δίκαιο καὶ στὸν ἄδικο, τὴν ἐξουσία νὰ κάνουν ὅ,τι θέλουν, κι ἔπειτα τοὺς παρακολουθοῦμε γιὰ νὰ δοῦμε ποῦ θὰ ὀδηγήσει τὸν καθένα τους ἡ ἐπιθυμία. Ἐ λοιπόν, ἐπ' αὐτοφῶρω θὰ τὸν συλλαμβάναμε τότε τὸν δίκαιο νὰ ἀκολουθεῖ τὰ ἴδια χνάρια μὲ τὸν ἄδικο, ἀφοῦ ἀπὸ τὴ φύση του κάθε πλάσμα ἐπιδιώκει νὰ ἔχει περισσότερα ἀπὸ τὰ ἄλλα θεωρώντας ὅτι αὐτὸ εἶναι κάτι καλό, ἀναγκάζεται ὁμως διὰ τῆς βίας ἀπὸ τὸ νόμο νὰ σέβεται τὴν ἰσότητά. Κι αὐτὴ ἡ ἐξουσία γιὰ τὴν ὁποία μιλῶ θὰ ἦταν ἀκριβῶς ὅμοια μὲ ἐκείνη ποὺ θὰ εἶχαν, ἂν τοὺς συνέβαινε νὰ ἀποκτήσουν δύναμη [d] σὰν κι ἐκείνη πού, καθὼς λένε, ἔλαβε κάποτε ὁ πρόγονος τοῦ Γύγη τοῦ Λυδοῦ. Ἦταν, λένε, βοσκὸς καὶ δούλευε στὸν ἄρχοντα, τότε, τῆς Λυδίας, ὅταν ὕστερα ἀπὸ μιὰ μεγάλη νεροποντὴ καὶ σεισμὸ ράγισε κάπου τὸ ἔδαφος κι ἄνοιξε ἓνα βαθὺ ρήγμα στὸν τόπο ποὺ ἔβοσκε τὸ κοπάδι του. Σάστισε σὰν τὸ εἶδε, κατεβαίνει, καὶ κοντὰ στὰ ἄλλα περιέργα βλέπει

- ἃ μυθολογοῦσιν θαυμαστὰ καὶ ἵππον χαλκοῦν, κοῖλον, θυρίδας
 ἔχοντα, καθ' ἃς ἐγκύψαντα ἰδεῖν ἐνόητα νεκρόν, ὥς φαίνεσθαι
 μείζω ἢ κατ' ἄνθρωπον, τοῦτον δὲ ἄλλο μὲν οὐδέν, περὶ δὲ
 e τῇ χειρὶ χρυσοῦν δακτύλιον ὄντα περιελόμενον ἐκβῆναι.
 συλλόγου δὲ γενομένου τοῖς ποιμέσιν εἰωθότος, ἴν' ἑξαγ-
 γέλλοιεν κατὰ μῆνα τῷ βασιλεῖ τὰ περὶ τὰ ποίμνια, ἀφικέσθαι
 καὶ ἐκεῖνον ἔχοντα τὸν δακτύλιον· καθήμενον οὖν μετὰ τῶν
 5 ἄλλων τυχεῖν τὴν σφενδόνην τοῦ δακτυλίου περιαγαγόντα
 πρὸς ἑαυτὸν εἰς τὸ εἶσω τῆς χειρός, τούτου δὲ γενομένου
 360 ἀφανῇ αὐτὸν γενέσθαι τοῖς παρακαθημένοις, καὶ διαλέγεσθαι
 ὥς περὶ οἰχομένου. καὶ τὸν θαυμάζειν τε καὶ πάλιν ἐπιψη-
 λαφῶντα τὸν δακτύλιον στρέψαι ἔξω τὴν σφενδόνην, καὶ
 στρέψαντα φανερόν γενέσθαι. καὶ τοῦτο ἐννοήσαντα ἀπο-
 5 πειρᾶσθαι τοῦ δακτυλίου εἰ ταύτην ἔχει τὴν δύναμιν, καὶ αὐτῷ
 οὕτω συμβαίνειν, στρέφοντι μὲν εἶσω τὴν σφενδόνην ἀδήλῳ
 γίνεσθαι, ἔξω δὲ δήλῳ· αἰσθόμενον δὲ εὐθὺς διαπράξασθαι
 τῶν ἀγγέλων γενέσθαι τῶν παρὰ τὸν βασιλέα, ἐλθόντα
 b δὲ καὶ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ μοιχεύσαντα, μετ' ἐκείνης ἐπιθέ-
 μενον τῷ βασιλεῖ ἀποκτεῖναι καὶ τὴν ἀρχὴν οὕτω κατασχεῖν.
 εἰ οὖν δύο τοιούτω δακτυλίῳ γενοίσθην, καὶ τὸν μὲν ὁ δίκαιος
 περιθεῖτο, τὸν δὲ ὁ ἄδικος, οὐδεὶς ἂν γένοιτο, ὥς δόξειεν,
 5 οὕτως ἀδαμάντινος, ὃς ἂν μένειεν ἐν τῇ δικαιοσύνῃ καὶ
 τολμήσειεν ἀπέχεσθαι τῶν ἀλλοτρίων καὶ μὴ ἄπτεσθαι, ἐξὸν
 αὐτῷ καὶ ἐκ τῆς ἀγορᾶς ἀδεῶς ὅτι βούλοιο λαμβάνειν,
 c καὶ εἰσιόντι εἰς τὰς οἰκίας συγγίγνεσθαι ὅτῳ βούλοιο, καὶ
 ἀποκτεινύναι καὶ ἐκ δεσμῶν λύειν οὐστινας βούλοιο, καὶ
 τᾶλλα πράττειν ἐν τοῖς ἀνθρώποις ἰσόθεον ὄντα. οὕτω δὲ
 δρῶν οὐδὲν ἂν διάφορον τοῦ ἐτέρου ποιοῖ, ἀλλ' ἐπὶ ταῦτ' ἂν
 5 ἴοιεν ἀμφοτέροι. καίτοι μέγα τοῦτο τεκμήριον ἂν φαίη τις
 ὅτι οὐδεὶς ἐκὼν δίκαιος ἀλλ' ἀναγκαζόμενος, ὥς οὐκ ἀγαθοῦ
 ἰδίᾳ ὄντος, ἐπεὶ ὅπου γ' ἂν οἴηται ἕκαστος οἶός τε ἔσεσθαι
 ἀδικεῖν, ἀδικεῖν. λυσιτελεῖν γὰρ δὴ οἶεται πᾶς ἀνὴρ πολὺν
 d μᾶλλον ἰδίᾳ τὴν ἀδικίαν τῆς δικαιοσύνης, ἀληθῇ οἰόμενος,
 ὥς φήσει ὁ περὶ τοῦ τοιούτου λόγου λέγων· ἐπεὶ εἴ τις

ἐκεῖ, ὅπως λέει ὁ μύθος, ἓνα χάλκινο ἄλογο, κούφιο ἀπὸ μέσα, πὺν εἶχε κάτι μικρὲς θυρίδες· σκύβοντας στὸ ἐσωτερικὸ του βλέπει μέσα ἓναν νεκρὸ μὲ κορμί, ἔτσι ἔδειχνε, μεγαλύτερο ἀπὸ ἀνθρώπινο πὺν δὲν εἶχε ἀπάνω του τίποτε ἄλλο παρὰ μόνον φοροῦσε [e] στὸ χέρι του ἓνα χρυσοῦ δαχτυλίδι, πὺν ὁ βοσκὸς τοῦ τὸ βγάζει κι ἀνεβαίνει ἐπάνω. Καθὼς τότε γινόταν ἡ τακτικὴ συνάθροιση τῶν βοσκῶν γιὰ νὰ στείλουν, ὅπως κάθε μῆνα, στὸ βασιλιά τὶς ἀναφορὲς τους γιὰ τὰ κοπάδια, ἔφθασε κι αὐτὸς φορῶντας στὸ χέρι τὸ δαχτυλίδι. Ἐκεῖ λοιπὸν πὺν καθόταν μὲ τοὺς ἄλλους βοσκούς, γύρισε ἐντελῶς τυχαῖα τὸ δέσιμο τοῦ δαχτυλιδιοῦ πρὸς τὸ μέρος του, πρὸς τὴν παλάμη, καὶ μόλις τὸ ἔκανε αὐτό, [360a] ἔγινε ὁ ἴδιος ἄφαντος γιὰ ὅσους ἦσαν καθισμένοι ἐκεῖ γύρω, ἔτσι πὺν κι ἐκεῖνοι μιλοῦσαν γι' αὐτὸν σὰν νὰ ἦταν φευγάτος. Ἐκεῖνος τὰ ἔχασε καὶ ψηλαφώντας πάλι τὸ δαχτυλίδι γυρίζει τὸ δέσιμο πρὸς τὰ ἔξω, καὶ μὲ τὸ πὺν τὸ ἔκανε αὐτὸ ἔγινε ὁρατός. Ἐχοντας ἀντιληφθεῖ ὅτι κάτι συνέβαινε, προσπάθησε νὰ δοκιμάσει ἂν τῇ δύναμη αὐτῇ τὴν εἶχε τὸ δαχτυλίδι, καὶ ἂν πραγματικὰ στρέφοντας τὸ δέσιμο πρὸς τὰ μέσα, γινόταν ἄφαντος, ἐνῶ στρέφοντάς το πρὸς τὰ ἔξω γινόταν φανερός. Μόλις τὸ διαπίστωσε, κατάφερε νὰ πάει κι αὐτὸς μὲ τοὺς βοσκούς, μὲ τοὺς ὁποίους ἔστειλναν τοὺς λογαριασμοὺς στὸ βασιλιά, [b] καὶ φθάνοντας ἐκεῖ, ἀφοῦ μοίχευσε τὴ γυναῖκα τοῦ βασιλιά, τοῦ ἐπιτέθηκε μαζί της, τὸν σκότωσε καὶ ἔτσι ἄρπαξε τὴν ἑξουσία. Ἄν λοιπὸν γινόταν νὰ εἶχαμε δύο τέτοια δαχτυλίδια, καὶ τὸ ἓνα νὰ τὸ φοροῦσε ὁ δίκαιος, τὸ ἄλλο ὁ ἀδίκος, κανένας τους, καθὼς φαίνεται, δὲν θὰ ἀποδεικνυόταν τόσο ἀδαμάντινος χαρακτήρας ὥστε νὰ μένει ἀταλάντευτα δίκαιος καὶ νὰ ἔχει τὴ λεβεντιά νὰ κρατιέται μακριὰ ἀπὸ τὰ ξένα πράγματα καὶ νὰ μὴν τὰ ἀγγίζει, μόλο πὺν θὰ μπορούσε νὰ πηγαίνει στὴν ἀγορὰ καὶ νὰ παίρνει ὅ,τι θέλει χωρὶς νὰ ἔχει νὰ φοβηθεῖ τίποτα, [c] νὰ μπαίνει στὰ ξένα σπίτια καὶ νὰ σμίγει ἐρωτικὰ μὲ ὅποιον τοῦ ἀρέσει, νὰ σκοτώνει ἢ νὰ βγάζει ἀπὸ τὴ φυλακὴ ὅποιον κι ἂν θελήσει καὶ νὰ κάνει κάθε ἄλλη πράξη ὄντας ἴδιος θεὸς ἀνάμεσα στοὺς ἀνθρώπους. Ἐνεργώντας δὲ ἔτσι, δὲν θὰ ἔκανε τίποτα διαφορετικὸ ἀπὸ τὸν ἄλλο, ἀλλὰ καὶ οἱ δύο τους θὰ τραβοῦσαν τὸν ἴδιο δρόμο. Κι ἀναμφίβολα θὰ μπορούσε νὰ ὑποστηρίξει κανεὶς ὅτι αὐτὸ ἀποτελεῖ τρανὴ ἀπόδειξη πὼς κανένας δὲν εἶναι μὲ τὴ θέλησή του δίκαιος ἀλλὰ ἀπὸ ἀναγκασμό, πιστεύοντας ὅτι προσωπικὰ γι' αὐτὸν τὸ δίκιο δὲν ἀποτελεῖ κάτι καλὸ, ἀφοῦ ὅπου καθένας νομίζει ὅτι ἔχει τὴ δύναμη νὰ ἀδικήσει, θὰ ἀδικήσει. Γιατὶ κάθε ἄνθρωπος πιστεύει [d] ὅτι γιὰ τὸν ἑαυτό του ἡ ἀδικία εἶναι πολὺ πιο ὠφέλιμη ἀπὸ τὴ δικαιοσύνη, καὶ σωστὰ τὸ πιστεύει, ὅπως θὰ ὑποστηρίξει

- τοιαύτης ἐξουσίας ἐπιλαβόμενος μηδέν ποτε ἐθέλοι ἀδικῆσαι
 μηδὲ ἄψαιτο τῶν ἀλλοτρίων, ἀθλιώτατος μὲν ἂν δόξειεν
 5 εἶναι τοῖς αἰσθανομένοις καὶ ἀνοητότατος, ἐπαινοῖεν δ' ἂν
 αὐτὸν ἀλλήλων ἐναντίον ἐξαπατῶντες ἀλλήλους διὰ τὸν τοῦ
 ἀδικεῖσθαι φόβον. ταῦτα μὲν οὖν δὴ οὕτω.
- e Τὴν δὲ κρίσιν αὐτὴν τοῦ βίου περὶ ᾧ λέγομεν, ἐὰν
 διαστησώμεθα τὸν τε δικαιοτάτον καὶ τὸν ἀδικώτατον, οἷοί τ'
 ἐσόμεθα κρίναι ὀρθῶς· εἰ δὲ μή, οὐ. τίς οὖν δὴ ἡ διάστασις;
 ἦδε· μηδὲν ἀφαιρῶμεν μήτε τοῦ ἀδίκου ἀπὸ τῆς ἀδικίας, μήτε
 5 τοῦ δικαίου ἀπὸ τῆς δικαιοσύνης, ἀλλὰ τέλεον ἐκάτερον εἰς
 τὸ ἑαυτοῦ ἐπιτήδευμα τιθῶμεν. πρῶτον μὲν οὖν ὁ ἄδικος
 ὥσπερ οἱ δεινοὶ δημιουργοὶ ποιεῖτω —οἷον κυβερνήτης ἄκρος
 ἢ ἱατρὸς τά τε ἀδύνατα ἐν τῇ τέχνῃ καὶ τὰ δυνατὰ διαισθά-
 361 νεται, καὶ τοῖς μὲν ἐπιχειρεῖ, τὰ δὲ ἑᾶ· ἔτι δὲ ἐὰν ἄρα πη
 σφαλῇ, ἱκανὸς ἐπανορθοῦσθαι—οὕτω καὶ ὁ ἄδικος ἐπιχειρῶν
 ὀρθῶς τοῖς ἀδικήμασιν λανθανέτω, εἰ μέλλει σφόδρα ἄδικος
 εἶναι. τὸν ἀλίσκόμενον δὲ φαῦλον ἡγητέον· ἐσχάτη γὰρ
 5 ἀδικία δοκεῖν δίκαιον εἶναι μὴ ὄντα. δοτέον οὖν τῷ τελέως
 ἀδίκῳ τὴν τελεωτάτην ἀδικίαν, καὶ οὐκ ἀφαιρετέον ἀλλ'
 ἐατέον τὰ μέγιστα ἀδικοῦντα τὴν μεγίστην δόξαν αὐτῷ
- b παρεσκευακέναι εἰς δικαιοσύνην, καὶ ἐὰν ἄρα σφάλληταί
 τι, ἐπανορθοῦσθαι δυνατῷ εἶναι, λέγειν τε ἱκανῷ ὄντι πρὸς
 τὸ πείθειν, ἐάν τι μνηνύηται τῶν ἀδικημάτων, καὶ βιάσασθαι
 ὅσα ἂν βίας δέηται, διὰ τε ἀνδρείαν καὶ ῥώμην καὶ διὰ
 5 παρασκευὴν φίλων καὶ οὐσίας. τοῦτον δὲ τοιοῦτον θέντες
 τὸν δίκαιον αὐτὸν παρ' αὐτὸν ἰστώμεν τῷ λόγῳ, ἄνδρα ἀπλοῦν
 καὶ γενναῖον, κατ' Αἰσχύλον οὐ δοκεῖν ἀλλ' εἶναι ἀγαθὸν
 ἐθέλοντα. ἀφαιρετέον δὴ τὸ δοκεῖν. εἰ γὰρ δόξει δίκαιος

ὅποιος ἐκφράζει μιὰ τέτοια ἄποψη· ἀφοῦ, ἂν συνέβαινε νὰ πάρει κάποιος στὰ χέρια του τέτοια ἐξουσία χωρὶς νὰ δείχνει καμιά διάθεση νὰ κάνει τὸ ἄδικο οὔτε νὰ βάλει χέρι σὲ ξένα πράγματα, τὸν ἄνθρωπο αὐτό, ὅσοι θὰ τύχαινε νὰ τὸν προσέξουν, θὰ τὸν θεωροῦσαν ἀξιολύπητο ἴσαμ' ἐκεῖ πού δὲν πάει ἄλλο, καὶ πέρα γιὰ πέρα ἀνόητο, ὥστόσο δημοσίως θὰ τὸν ἐπαινοῦσαν ἐξαπατώντας ὁ ἓνας τὸν ἄλλο ἀπὸ φόβο μήπως ἀδικηθοῦν κι οἱ ἴδιοι. Αὐτὰ σχετικὰ μὲ τοῦτο τὸ θέμα.

[ε] Ἀλλά, γιὰ νὰ ἔλθουμε τώρα στὴν ἀποτίμηση τῶν δύο τρόπων ζωῆς γιὰ τοὺς ὁποίους μιλάμε, θὰ μπορέσουμε νὰ ἐκφέρουμε κρίση σωστή, ἂν ξεχωρίσουμε τὸν ἀπόλυτα δίκαιο ἄνθρωπο ἀπὸ τὸν ἀπόλυτα ἄδικο. Διαφορετικὰ δὲν θὰ μπορέσουμε. Ποιὸ εἶναι λοιπὸν αὐτὸ τὸ ξεχώρισμα; Τοῦτο. Δὲν θὰ ἀφαιρέσουμε τίποτα, οὔτε ἀπὸ τὴν ἀδικία τοῦ ἄδικου ἀνθρώπου οὔτε ἀπὸ τὴ δικαιοσύνη τοῦ δίκαιου, ἀλλὰ θὰ τοὺς πάρουμε στὴν πιὸ ὀλοκληρωμένη ἐκδοχὴ τῆς συμπεριφορᾶς πού προσιδιάζει στὸν καθένα τους. Κατ' ἀρχὰς λοιπόν, ὁ ἄδικος, θὰ πρέπει νὰ εἶναι ὅπως ἀκριβῶς κι ὁ ἱκανὸς τεχνίτης, λ.χ. ὅπως ὁ ἔξοχος κυβερνήτης ἢ ὁ ἔξοχος γιατρὸς πού διαισθάνεται [361a] τί δὲν μπορεῖ νὰ πετύχει μὲ τὴν τέχνη του καὶ τί μπορεῖ, κι ὅσα μὲν μπορεῖ, τὰ ἐπιχειρεῖ, ἐνῶ τὰ ἄλλα τὰ ἀφήνει· κι ἀκόμη, ἂν τυχὸν κάνει κάπου ἓνα λάθος, ἔχει τὴν ἱκανότητα νὰ τὸ ἐπανορθώσει —κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο ὅς δεχθοῦμε καὶ γιὰ τὸν ἄδικο, πού μὲ μαστοριά ἐπιχειρεῖ νὰ διαπράξει ἀδικήματα, ὅτι δὲν θὰ γίνεται ἀντιληπτός, ἐφόσον θὰ πρόκειται γιὰ φοβερὰ ἄδικο ἄνθρωπο. Ἐνῶ ἐκεῖνον πού τὸν πιάνουν στὰ πράσα πρέπει νὰ τὸν θεωροῦμε ἀνίκανο: γιὰτὶ τὸ ἀποκορύφωμα τῆς ἀδικίας εἶναι νὰ δείχνεις δίκαιος χωρὶς νὰ εἶσαι. Ἄς δώσουμε λοιπὸν στὸν πέρα γιὰ πέρα ἄδικο τὴν ἀδικία στὴν πιὸ πλήρη μορφή της κι ἂς μὴν τοῦ τὴν ἀφαιρέσουμε ἀλλὰ νὰ τὸν ἀφήσουμε, μόλο πού διαπράττει τὰ πιὸ μεγάλα ἀδικήματα, [b] νὰ ἔχει κερδίσει τὴν πιὸ μεγάλη ὑπόληψη δίκαιου ἀνθρώπου· κι ἂν τυχὸν κάνει κάποιο λάθος, νὰ μπορεῖ νὰ τὸ ἐπανορθώνει, κι ἂν κάποιο ἀπὸ τὰ ἀδικήματά του δὲν περάσει ἀπαρατήρητο, νὰ ἔχει τὴν ἱκανότητα νὰ γίνεται πειστικὸς μὲ ὅσα θὰ λέει —ἂν τύχει καὶ τὸν πᾶνε στὸ δικαστήριο γιὰ κάποιο ἀπὸ τὰ ἀδικήματά του—, κι ὅπου χρειάζεται νὰ ἀσκηθεῖ βία, νὰ τὴν ἀσκεῖ μὲ τὸ θάρρος καὶ τὴ δύναμή του ἀλλὰ καὶ μὲ τοὺς φίλους καὶ τὴν παρουσία πού θὰ ἔχει ἐξασφαλίσει. Ἀφοῦ λοιπὸν τὸν ἄδικο τὸν πήραμε σ' αὐτὴ τὴν ἐκδοχὴ του, ἂς στήσουμε τώρα μὲ τὰ λόγια μας δίπλα του τὸν δίκαιο, ἓναν ἄνθρωπο εἰλικρινὴ καὶ μὲ ἀρχοντιά πού, καθὼς λέει ὁ Αἰσχύλος, δὲν θέλει νὰ φαίνεται δίκαιος ἀλλὰ νὰ εἶναι. Ἄς τοῦ ἀφαιρέ-

- c εἶναι, ἔσονται αὐτῷ τιμαὶ καὶ δωρεαὶ δοκοῦντι τοιούτῳ εἶναι·
 ἄδηλον οὖν εἴτε τοῦ δικαίου εἴτε τῶν δωρεῶν τε καὶ τιμῶν
 ἕνεκα τοιούτος εἴη. γυμνωτέος δὴ πάντων πλὴν δικαιοσύνης
 καὶ ποιητέος ἐναντίως διακείμενος τῷ προτέρῳ· μηδὲν γὰρ
 5 ἀδικῶν δόξαν ἔχέτω τὴν μεγίστην ἀδικίας, ἵνα ἢ βεβασανι-
 σμένος εἰς δικαιοσύνην τῷ μὴ τέγγεσθαι ὑπὸ κακοδοξίας καὶ
 τῶν ὑπ' αὐτῆς γιγνομένων, ἀλλὰ ἴτω ἀμετάστατος μέχρι
 d θανάτου, δοκῶν μὲν εἶναι ἄδικος διὰ βίου, ὣν δὲ δίκαιος,
 ἵνα ἀμφότεροι εἰς τὸ ἔσχατον ἐληλυθότες, ὁ μὲν δικαιοσύνης,
 ὁ δὲ ἀδικίας, κρίνωνται ὁπότερος αὐτοῖν εὐδαιμονέστερος.

- Βαβαί, ἦν δ' ἐγώ, ὦ φίλε Γλαύκων, ὥς ἐρωμένως
 5 ἐκάτερον ὥσπερ ἀνδριάντα εἰς τὴν κρίσιν ἐκκαθαίρεις τοῖν
 ἀνδροῖν.

- Ὡς μάλιστ', ἔφη, δύναμαι. ὄντοιν δὲ τοιούτοι, οὐδὲν
 ἔτι, ὥς ἐγώμηναι, χαλεπὸν ἐπεξελεῖν τῷ λόγῳ οἷος ἐκάτερον
 e βίος ἐπιμένει. λεκτέον οὖν· καὶ δὴ καὶ ἀγροικότερως
 λέγεται, μὴ ἐμὲ οἷου λέγειν, ὦ Σώκρατες, ἀλλὰ τοὺς ἐπαι-
 νοῦντας πρὸ δικαιοσύνης ἀδικίαν. ἐροῦσι δὲ τάδε, ὅτι οὕτω
 διακείμενος ὁ δίκαιος μαστιγώσεται, στρεβλώσεται, δεδή-
 362 σεται, ἐκκαυθήσεται τῷφθαλμῷ, τελευτῶν πάντα κακὰ παθὼν
 ἀνασχινδυλευθήσεται καὶ γνώσεται ὅτι οὐκ εἶναι δίκαιον
 ἀλλὰ δοκεῖν δεῖ ἐθέλειν. τὸ δὲ τοῦ Αἰσχύλου πολὺν ἦν
 ἄρα ὀρθότερον λέγειν κατὰ τοῦ ἀδίκου. τῷ ὄντι γὰρ φή-
 5 σουσι τὸν ἄδικον, ἅτε ἐπιτηδεύοντα πράγμα ἀληθείας ἐχό-
 μενον καὶ οὐ πρὸς δόξαν ζῶντα, οὐ δοκεῖν ἄδικον ἀλλ' εἶναι
 ἐθέλειν,

- βαθεῖαν ἄλοκα διὰ φρενὸς καρπούμενον,
 b ἐξ ἧς τὰ κεδνὰ βλαστάνει βουλεύματα,

- πρῶτον μὲν ἄρχειν ἐν τῇ πόλει δοκοῦντι δικαίῳ εἶναι, ἔπειτα
 γαμῖν ὁπόθεν ἂν βούληται, ἐκδιδόναι εἰς οὓς ἂν βούληται,
 συμβάλλειν, κοινωνεῖν οἷς ἂν ἐθέλῃ, καὶ παρὰ ταῦτα πάντα
 5 ὠφελεῖσθαι κερδαίνοντα τῷ μὴ δυσχεραίνειν τὸ ἀδικεῖν· εἰς

σουμε ἔτσι τὴν ὑπόληψη τοῦ δικαίου. Γιατὶ ἂν τὸν θεωρήσουν δίκαιο, [c] θὰ ἔχει τὶς τιμὲς καὶ τὶς διακρίσεις κάθε ἀνθρώπου ὁ ὁποῖος λογίζεται ὡς τέτοιος, ἔτσι πού νὰ εἶναι τελικὰ ἄδηλο ἂν εἶναι δίκαιος ἀπὸ δικαιοσύνη ἢ γιὰ τὶς τιμὲς καὶ τὶς διακρίσεις. Πρέπει λοιπὸν νὰ τὸν ἀπογυμνώσουμε ἀπὸ τὰ πάντα ἐκτὸς ἀπὸ τὴ δικαιοσύνη καὶ νὰ τὸν πλάσουμε ἀντίθετο ἀπὸ τὸν προηγούμενο. Ἄς φανταστοῦμε ὅτι χωρὶς νὰ πράττει τίποτε ἄδικο θεωρεῖται ἄδικος ὡς τὸ μεδούλι, ὥστε νὰ δοκιμαστῇ ἔτσι ἢ προσήλωσέ του στὴ δικαιοσύνη, καθὼς δὲν θὰ χαλαρώνει ἐξαιτίας τῆς κακῆς γνώμης τῶν ἄλλων γι' αὐτὸν καὶ τῶν συνεπειῶν αὐτῆς τῆς γνώμης, ἀλλὰ ἂς τὸν φανταστοῦμε νὰ πορεύεται ἀταλάντευτα ὡς [d] τὸ θάνατό του, δίνοντας στοὺς ἄλλους τὴν ἐντύπωση ὅτι εἶναι σ' ὅλη του τὴ ζωὴ ἄδικος, ἐνῶ στὴν πραγματικότητα εἶναι δίκαιος, ἔτσι ὥστε φθάνοντας κι οἱ δύο τους στὸ ἄκρον ἄωτον, τῆς δικαιοσύνης ὁ ἓνας, τῆς ἀδικίας ὁ ἄλλος, νὰ κρίνουμε ποιανοῦ ἡ ζωὴ εἶναι ἢ πιὸ εὐτυχισμένη.

Πωπῶ, φίλε μου Γλαύκων, εἶπα ἐγώ, πόσο ἀντρειωμένα ξεκαθαρίζεις στὴν κρίση μας, σὰν *ἀγαλμάτινους*, αὐτοὺς τοὺς δύο ἀνθρώπους!

“Ὅσο καλύτερά μπορῶ, εἶπε. Καθὼς αὐτοὶ οἱ δύο εἶναι ἔτσι πλασμένοι, διόλου δύσκολο πιά, θαρρῶ, νὰ περιγράψω ποιᾶς λογῆς ζωὴ περιμένει τὸν καθένα τους. [e] Ἄς τὸ ἐπιχειρήσω λοιπόν. Καὶ μάλιστα, ἂν ἡ περιγραφή εἶναι κάπως πιὸ ὠμὴ, μὴ φανταστεῖς, Σωκράτη, ὅτι αὐτὰ τὰ λέω ἐγώ κι ὄχι ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι ἐκθειάζουν τὴν ἀδικία καὶ τὴν βάζουν πάνω ἀπὸ τὴ δικαιοσύνη. Θὰ σοῦ ποῦν λοιπόν, αὐτοί, τὸ ἐξῆς, ὅτι ὑπὸ αὐτὲς τὶς συνθήκες ὁ δίκαιος θὰ μαστιγωθεῖ, θὰ βασανιστεῖ, θὰ τὸν ρίξουν στὴ φυλακὴ, [362a] θὰ τὸν τυφλώσουν μὲ πυρωμένα δαυλιά, στὸ τέλος, ἀφοῦ πάθει ὅλα τὰ κακὰ, θὰ τὸν παλουκώσουν καὶ τότε θὰ μάθει ὅτι δὲν χρειάζεται νὰ θέλει νὰ εἶναι δίκαιος κανεὶς ἀλλὰ νὰ φαίνεται. Κι ὅτι αὐτὸ πού εἶπε ὁ Αἰσχύλος θὰ ταίριαζε βέβαια πολὺ περισσότερο νὰ τό 'χε πεῖ γιὰ τὸν ἄδικο. Γιατὶ ὁ ἄδικος, θὰ ποῦν, καθὼς καταγίνεται μὲ κάτι πού ἀκουμπάει ἐπάνω στὴν ἀλήθεια καὶ δὲν ζεῖ γιὰ τὶς ἐντυπώσεις, τῶντι δὲν θέλει νὰ δείχνεται ἄδικος ἀλλὰ νὰ εἶναι,

βαθὺ καρπολογώντας μὲς στὸ νοῦ του αὐλάκι,
ἀπ' ὅπου οἱ καλοστόχαστες βουλὲς βλασταίνουν.

[b] Πρῶτα-πρῶτα, ἔτσι, ἐπειδὴ τὸν θεωροῦν δίκαιο, εἶναι ἄρχοντας στὴν πόλη, ἔπειτα παίρνει γιὰ γυναῖκα του ὅποια θέλει, παντρεύει τὸ κορίτσι του μὲ ὅποιον θέλει, ἔχει συναλλαγὰς καὶ σχέσεις μὲ ὁποιοὺς τοῦ ἀρέσει καὶ ἀπὸ ὅλα αὐτὰ βγαίνει κερδισμένος, ἐπωφελούμενος ἀπὸ τὸ ὅτι δὲν ἔχει καμιὰ ἀνα-

- ἀγῶνας τοίνυν ἰόντα καὶ ἰδίᾳ καὶ δημοσίᾳ περιγίγνεσθαι καὶ
 πλεονεκτεῖν τῶν ἐχθρῶν, πλεονεκτοῦντα δὲ πλουτεῖν καὶ
 c τοὺς τε φίλους εὖ ποιεῖν καὶ τοὺς ἐχθροὺς βλάπτειν, καὶ
 θεοῖς θυσίας καὶ ἀναθήματα ἱκανῶς καὶ μεγαλοπρεπῶς θύειν
 τε καὶ ἀνατιθέναι, καὶ θεραπεύειν τοῦ δικαίου πολὺ ἄμεινον
 5 τοὺς θεοὺς καὶ τῶν ἀνθρώπων οὓς ἂν βούληται, ὥστε καὶ
 θεοφιλέστερον αὐτὸν εἶναι μᾶλλον προσήκειν ἐκ τῶν εἰκότων
 ἢ τὸν δίκαιον. οὕτω φασίν, ὦ Σώκρατες, παρὰ θεῶν καὶ
 παρ' ἀνθρώπων τῷ ἀδίκῳ παρεσκευάσθαι τὸν βίον ἄμεινον
 ἢ τῷ δικαίῳ.
- d Ταῦτ' εἰπόντος τοῦ Γλαύκωνος ἐγὼ μὲν αὖ ἐν νῷ εἶχόν τι
 λέγειν πρὸς ταῦτα, ὃ δὲ ἀδελφὸς αὐτοῦ Ἀδείμαντος, Οὐ τί
 που οἶει, ἔφη, ὦ Σώκρατες, ἱκανῶς εἰρῆσθαι περὶ τοῦ λόγου;
 Ἄλλὰ τί μῆν; εἶπον.
- 5 Αὐτό, ἢ δ' ὅς, οὐκ εἴρηται ὃ μάλιστα ἔδει ῥηθῆναι.
 Οὐκοῦν, ἦν δ' ἐγώ, τὸ λεγόμενον, ἀδελφὸς ἀνδρὶ παρεῖη·
 ὥστε καὶ σύ, εἴ τι ὅδε ἐλλείπει, ἐπάμυνε. καίτοι ἐμέ γε
 ἱκανὰ καὶ τὰ ὑπὸ τούτου ῥηθέντα καταπαλαῖσαι καὶ ἀδύνατον
 ποιῆσαι βοηθεῖν δικαιοσύνη.
- e Καὶ ὅς, Οὐδέν, ἔφη, λέγεις· ἀλλ' ἔτι καὶ τάδε ἄκουε.
 δεῖ γὰρ διελθεῖν ἡμᾶς καὶ τοὺς ἐναντίους λόγους ὧν ὅδε
 εἶπεν, οἱ δικαιοσύνην μὲν ἐπαινοῦσιν, ἀδικίαν δὲ ψέγουσιν,
 ἵν' ἢ σαφέστερον ὃ μοι δοκεῖ βούλεσθαι Γλαύκων. λέγουσι
 5 δέ που καὶ παρακελεύονται πατέρες τε ὑέσιν, καὶ πάντες οἱ
 363 τινῶν κηδόμενοι, ὥς χρὴ δίκαιον εἶναι, οὐκ αὐτὸ δικαιοσύνην
 ἐπαινοῦντες ἀλλὰ τὰς ἀπ' αὐτῆς εὐδοκιμήσεις, ἵνα δοκοῦντι
 δικαίῳ εἶναι γίγνηται ἀπὸ τῆς δόξης ἀρχαί τε καὶ γάμοι
 καὶ ὅσαπερ Γλαύκων διηλθεν ἄρτι, ἀπὸ τοῦ εὐδοκιμεῖν ὄντα
 5 τῷ δικαίῳ. ἐπὶ πλέον δὲ οὗτοι τὰ τῶν δοξῶν λέγουσιν.
 τὰς γὰρ παρὰ θεῶν εὐδοκιμήσεις ἐμβάλλοντες ἄφθονα ἔχουσι
 λέγειν ἀγαθὰ, τοῖς ὁσίοις ἃ φασὶ θεοὺς διδόναι· ὥσπερ ὁ
 γεωναῖος Ἡσιόδοός τε καὶ Ὁμηρὸς φασιν, ὃ μὲν τὰς δρῦς

στολή νὰ ἀδικήσῃ. Καὶ σὲ δικαστικοὺς ἀγῶνες ἂν μπλέξει, εἴτε ἰδιωτικοὺς εἴτε δημόσιους, θὰ τοὺς κερδίσει καὶ θὰ εἶναι σὲ ἀνώτερη μοῖρα ἀπὸ τοὺς ἀντιπάλους του, καὶ μὲ τὴν ὑπεροχὴ του αὐτὴ θὰ ἀποκτᾷ πλοῦτο καὶ [c] θὰ εὐεργετῇ τοὺς φίλους ἐνῶ θὰ βλάπτει τοὺς ἐχθροὺς του· καὶ θὰ κάνει θυσίαι καὶ ἀφιερῶματα στοὺς θεοὺς, μὲ ἀπλοχεριὰ καὶ μεγαλοπρέπεια, καὶ θὰ καλλιεργεῖ τὶς σχέσεις του μὲ τοὺς θεοὺς καὶ μὲ ὅποιους τυχὸν ἀνθρώπους τοῦ ἀρέσει, πολὺ καλύτερα ἀπ' ὅσο ὁ δίκαιος, ὥστε ἡ εὐνοια τῶν θεῶν νὰ εἶναι εὐλόγα μὲ τὸ μέρος του κι ὅχι μὲ τὸν δίκαιο. Λένε λοιπὸν ἔτσι, Σωκράτη, ὅτι θεοὶ καὶ ἄνθρωποι ἔχουν φτιάξει τὴ ζωὴ πολὺ καλύτερη γιὰ τὸν ἄδικο παρὰ γιὰ τὸν δίκαιο.

[d] "Ὅταν τὰ εἶπε αὐτὰ ὁ Γλαῦκων, ἐγὼ εἶχα στὸ νοῦ μου νὰ ἀπαντήσω κάτι ἀλλὰ πρόλαβε ὁ ἀδελφός του, ὁ Ἀδείμαντος. Δὲν φαντάζομαι, βέβαια, Σωκράτη, εἶπε, νὰ νομίζεις ὅτι μὲ ὅσα εἰπώθηκαν τὸ ζήτημα ἔχει ἐξαντληθεῖ;

Μὰ γιατί δὲν ἔχει; εἶπα.

Δὲν ἔχει γίνεῖ καμία ἀναφορά, εἶπε ἐκεῖνος, σ' αὐτὸ πὺ κυρίως θὰ ἔπρεπε νὰ εἰπωθεῖ.

Τότε λοιπὸν, εἶπα ἐγὼ, ὁ ἀδελφὸς τὸν ἀδελφὸ ἃς συντρέξει, καθὼς λέει κι ἡ παροιμία· ὥστε κι ἐσύ, ἂν τοῦτος ἐδῶ παρέλειψε κάτι, βοήθα τον. Ἄν καὶ ἀρκοῦν καὶ ὅσα εἶπε γιὰ νὰ μὲ κατανικήσουν, ἐμένα τουλάχιστον, καὶ νὰ μὲ κάνουν ἀνήμερο νὰ ὑπερασπιστῶ τὴ δικαιοσύνη.

[e] Δὲ λὲς τίποτα, εἶπε ἐκεῖνος· ἀλλὰ ἄκουσε ἀκόμη τοῦτο. Γιατὶ εἶναι ἀπαράιτητο νὰ ἐκθέσουμε καὶ τὰ ἐπιχειρήματα τὰ ἀντίθετα ἀπὸ ὅσα εἶπε τοῦτος ἐδῶ, αὐτὰ πὺ ἐκθειάζουν τὴ δικαιοσύνη ἀλλὰ συνάμα κατακρίνουν καὶ τὴν ἀδικία, ὥστε νὰ γίνεῖ σαφέστερο αὐτὸ πὺ κατὰ τὴ γνώμη μου θέλει ὁ Γλαῦκων. Γιατὶ μιᾶνε οἱ πατεράδες στὰ παιδιὰ, κι ὅλοι ὅσοι [363a] νοιάζονται γιὰ κάποιους, καὶ τοὺς συνιστοῦν πὺς πρέπει νὰ 'ναι κανεῖς δίκαιος, ὅχι ὅμως ἐπειδὴ θέλουν νὰ παινέσουν τὴ δικαιοσύνη αὐτὴ καθεαυτὴν ἀλλὰ γιὰ τὸ καλὸ ὄνομα καὶ τὶς διακρίσεις πὺ αὐτὴ φέρνει, ἔτσι ὥστε ἐκεῖνος γιὰ τὸν ὅποιο ὑπάρχει ἡ ἐντύπωση ὅτι εἶναι δίκαιος νὰ ἀποκτᾷ, χάρη σ' αὐτὴν ἀκριβῶς τὴν ἐντύπωση, καὶ ἀξιώματα καὶ νὰ κάνει παντρεῖες κι ὅλα ὅσα ἀνέφερε μὸλις πρωτύτερα ὁ Γλαῦκων, τὰ ὅποια ὁ δίκαιος τὰ ἔχει χάρη στὴν καλὴ του φήμη. Κι οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ λένε καὶ ἄλλα πράγματα γιὰ τὴν καλὴ ἐντύπωση. Γιατὶ κάνοντας ἀναφορὰ στὴν ἀνταπόκριση πὺ βρίσκουν στοὺς θεοὺς ὅσοι ἐμφανίζονται ὡς καλοὶ ἔχουν νὰ λένε τόσα καὶ τόσα γιὰ τὰ ἀγαθὰ πὺ οἱ θεοὶ σκοροποῦν στοὺς θεοσεβούμενους. Ὅπως ὁ καλὸς μας ὁ Ἡσίοδος

b τοῖς δικαίοις τοὺς θεοὺς ποιεῖν ἄκρας μὲν τε φέρειν
βαλάνους, μέσσας δὲ μελίσσας· εἰροπόκοι δ' οἷες,
φησὶν, μαλλοῖς καταβεβρίθασι, καὶ ἄλλα δὴ πολλὰ
ἀγαθὰ τούτων ἔχόμενα. παραπλήσια δὲ καὶ ὁ ἕτερος· ὥς
5 τ έ τε υ γάρ φησιν

ἢ βασιλῆος ἀμύμονος ὅς τε θεουδῆς
εὐδικίας ἀνέχησι, φέρησι δὲ γαῖα μέλαινα
c πυροὺς καὶ κριθάς, βρίθησι δὲ δένδρεα καρπῶ,
τίκτη δ' ἔμπεδα μῆλα, θάλασσα δὲ παρέχη ἰχθύς.

Μουσαῖος δὲ τούτων νεανικώτερα τάγαθὰ καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ
παρὰ θεῶν διδόασιν τοῖς δικαίοις· εἰς Ἄιδου γὰρ ἀγαγόντες
5 τῷ λόγῳ καὶ κατακλίναντες καὶ συμπόσιον τῶν ὁσίων κατα-
σκευάσαντες ἐστεφανωμένους ποιοῦσιν τὸν ἅπαντα χρόνον
d ἤδη διάγειν μεθύοντας, ἡγησάμενοι κάλλιστον ἀρετῆς μισθὸν
μέθην αἰώνιον. οἱ δ' ἔτι τούτων μακροτέρους ἀποτείνουσιν
μισθοὺς παρὰ θεῶν· παῖδας γὰρ παίδων φασὶ καὶ γένος
κατόπισθεν λείπεσθαι τοῦ ὁσίου καὶ εὐόρκου. ταῦτα δὴ
5 καὶ ἄλλα τοιαῦτα ἐγκωμιάζουσιν δικαιοσύνην· τοὺς δὲ
ἀνοσίους αὐ καὶ ἀδίκους εἰς πηλὸν τινα κατορύττουσιν ἐν
Ἄιδου καὶ κοσκίνῳ ὕδωρ ἀναγκάζουσι φέρειν, ἔτι τε ζῶντας
e εἰς κακὰς δόξας ἄγοντες, ἅπερ Γλαύκων περὶ τῶν δικαίων
δοξαζομένων δὲ ἀδίκων διήλθε τιμωρήματα, ταῦτα περὶ τῶν
ἀδίκων λέγουσιν, ἄλλα δὲ οὐκ ἔχουσιν. ὁ μὲν οὖν ἔπαινος
καὶ ὁ ψόγος οὗτος ἐκατέρων.

5 Πρὸς δὲ τούτοις σκέψαι, ὦ Σώκρατες, ἄλλο αὐ εἶδος
λόγων περὶ δικαιοσύνης τε καὶ ἀδικίας ἰδίᾳ τε λεγόμενον
364 καὶ ὑπὸ ποιητῶν. πάντες γὰρ ἐξ ἑνὸς στόματος ὑμνοῦσιν
ὥς καλὸν μὲν ἢ σωφροσύνη τε καὶ δικαιοσύνη, χαλεπὸν
μέντοι καὶ ἐπίπονον, ἀκολασία δὲ καὶ ἀδικία ἡδὺ μὲν καὶ
εὐπετὲς κτήσασθαι, δόξη δὲ μόνον καὶ νόμῳ αἰσχρόν·
5 λυσιτελέστερα δὲ τῶν δικαίων τὰ ἄδικα ὥς ἐπὶ τὸ πλήθος

καὶ ὁ Ὅμηρος, ποὺ ὁ ἓνας τους λέει [b] πὼς οἱ θεοὶ κάνουν ὥστε οἱ βελανιδιές τῶν δικαίων

βελάνια νά ἔχουν στὶς κορφές καὶ στὸν κορμὸ μελίσσια
καὶ τὰ βαθύμαλλα τ' ἄρνια ἅπ' τὸ μαλλὶ νά γέρονουν,

καὶ ἄλλα πολλὰ παρόμοια καλά. Παραπλήσια λέει κι ὁ ἄλλος· ὅπως γιὰ κάποιον ποὺ

καθὼς τοῦ ρήγα τοῦ ἀψεγάδιαστου ποὺ κυβερνάει σὲ πλῆθος
καὶ εἶναι σωστή καὶ δίκια ἡ κρίση του· κι ἡ μαύρη γῆς [c] κριθάρι
καὶ στάρι τοῦ γεννᾶ, τὰ δέντρα του λυγᾶν ἅπ' τοὺς καρπούς τους,
γεννοῦν τὰ πρόβατα, κι ἡ θάλασσα πολλὰ χαρίζει ψάρια.

Σύμφωνα πάλι μὲ τὸν Μουσαῖο καὶ τὸ γιό του, τὰ ἀγαθὰ ποὺ οἱ θεοὶ ἔχουν γιὰ τοὺς δίκαιους ἀνθρώπους εἶναι ἀκόμη πιὸ ζουμερὰ ἀπὸ αὐτά. Γιατὶ μὲ τὰ λόγια τους τοὺς πηγαίνουν στὸν Ἄδη, κι ἀφοῦ τοὺς βάζουν νὰ καθίσουν κάτω καὶ τοὺς στρώνουν ἓνα συμπόσιο τῶν εὐσεβῶν, τοὺς παρουσιάζουν [d] νὰ περνοῦν τὸν καιρὸ τους μεθοκοπώντας μὲ τὸ κεφάλι στεφανωμένο, λές καὶ ἡ καλύτερη ἀνταμοιβὴ τῆς ἀρετῆς εἶναι ἓνα αἰώνιο μεθύσι. Ἄλλοι, πάλι, παρουσιάζουν ἀκόμη πιὸ ἀπλόχερες τὶς ἀνταμοιβές ποὺ ἐπιφυλάσσουν οἱ θεοί· γιατί οἱ θεοσεβούμενοι, λένε, καὶ οἱ πιστοὶ στοὺς ὅρκους τους ἀφήνουν πίσω τους παιδιῶν παιδιὰ καὶ γενιὰ ὀλάκερη. Μὲ αὐτά καὶ μὲ ἄλλα τέτοια πλέκουν ἐγκώμιο στὴ δικαιοσύνη· ἐνῶ ἀπὸ τὴν ἄλλη τοὺς ἀνόσιους καὶ τοὺς ἄδικους τοὺς καταχώνουν μέσα σὲ μιὰ λάσπη στὸν Ἄδη καὶ τοὺς βάζουν νὰ κουβαλοῦν νερὸ μὲ ἓνα κόσκινο· ἀκόμη καὶ σὲ τούτην ἐδῶ τῇ ζωῇ τοὺς κακοφημίζουν, [e] ὅλα ἐκεῖνα τὰ δεινοπαθήματα τὰ ὁποῖα ἀράδιασε ὁ Γλαύκων γιὰ τοὺς δίκαιους ποὺ τοὺς νομίζουν γιὰ ἄδικους τὰ ἀνιστοροῦν, ἀκριβῶς αὐτά, γιὰ τοὺς ἄδικους, ἄλλα δὲν ξέρουν νὰ ποῦν. Αὐτὸς εἶναι ὁ ἔπαινος κι αὐτὸς ὁ ψόγος γιὰ τὸν δίκαιο καὶ τὸν ἄδικο.

Ἐκτὸς ὅμως ἀπὸ αὐτὰ συλλογίσου, Σωκράτη, καὶ ἓνα ἄλλο εἶδος ἀναφορῶν στὴ δικαιοσύνη καὶ τὴν ἀδικία ποὺ δὲν τὶς κάνουν μόνο οἱ κοινοὶ ἄνθρωποι ἀλλὰ [364a] καὶ οἱ ποιητές. Γιατὶ ὅλοι τους, μὲ ἓνα στόμα, πλέκουν ὕμνους στὴ φρονιμάδα καὶ τὴ δικαιοσύνη, πὼς εἶναι κάτι καλὸ ἀλλὰ συνάμα δύσκολο καὶ πολύμοχθο, ἐνῶ ἡ ἀκολασία καὶ ἡ ἀδικία εἶναι εὐχάριστη καὶ τὴν ἀποκτᾶς εὐκόλα, καὶ ὅτι μόνο ἡ γνώμη τοῦ κόσμου κι ὁ νόμος τὴν ἔχουν γιὰ κακὸ· οἱ ἄδικες πράξεις, λένε, εἶναι γενικῶς πιὸ ἐπωφελεῖς ἀπὸ τὶς δίκαι-

λέγουσι, καὶ πονηροὺς πλουσίους καὶ ἄλλας δυνάμεις ἔχοντας
 εὐδαιμονίζουσιν καὶ τιμᾶν εὐχερῶς ἐθέλουσιν δημοσίᾳ τε καὶ
 ἰδίᾳ, τοὺς δὲ ἀτιμάζουσιν καὶ ὑπερορᾶν, οἳ ἂν πη ἀσθενεῖς τε
 b καὶ πένητες ὦσιν, ὁμολογοῦντες αὐτοὺς ἀμείνους εἶναι τῶν
 ἐτέρων. τούτων δὲ πάντων οἱ περὶ θεῶν τε λόγοι καὶ
 ἀρετῆς θαυμασιώτατοι λέγονται, ὥς ἄρα καὶ θεοὶ πολλοῖς
 μὲν ἀγαθοῖς δυστυχίας τε καὶ βίον κακὸν ἔνειμαν, τοῖς δ'
 5 ἐναντίοις ἐναντίαν μοῖραν. ἀγύρται δὲ καὶ μάντις ἐπὶ
 πλουσίων θύρας ἰόντες πείθουσιν ὥς ἔστι παρὰ σφίσι
 δύναμις ἐκ θεῶν ποριζομένη θυσίαις τε καὶ ἐπωδαῖς, εἴτε τι
 c ἀδίκημά του γέγονεν αὐτοῦ ἢ προγόνων, ἀκείσθαι μεθ'
 ἡδονῶν τε καὶ ἐορτῶν, ἐάν τέ τινα ἐχθρὸν πημῆναι ἐθέλῃ,
 μετὰ σμικρῶν δαπανῶν ὁμοίως δίκαιον ἀδίκῳ βλάψει ἐπα-
 γωγαῖς τισιν καὶ καταδέσμοις, τοὺς θεοὺς, ὥς φασιν, πείθοντές
 5 σφισιν ὑπηρετεῖν. τούτοις δὲ πᾶσιν τοῖς λόγοις μάρτυρας
 ποιητὰς ἐπάγονται οἱ μὲν κακίας περὶ εὐπετείας ἄδοντες, ὥς

τὴν μὲν κακότητα καὶ ἰλαδὸν ἔστιν ἐλέσθαι
 d ῥηϊδίως· λείη μὲν ὁδός, μάλα δ' ἐγγύθι ναίει·
 τῆς δ' ἀρετῆς ἰδρῶτα θεοὶ προπάροιθεν ἔθηκαν

καὶ τινα ὁδὸν μακράν τε καὶ τραχεῖαν καὶ ἀνάντη· οἱ δὲ
 τῆς τῶν θεῶν ὑπ' ἀνθρώπων παραγωγῆς τὸν Ὅμηρον
 5 μαρτύρονται, ὅτι καὶ ἐκεῖνος εἶπεν—

λιστοὶ δέ τε καὶ θεοὶ αὐτοί,
 καὶ τοὺς μὲν θυσίαισι καὶ εὐχωλαῖς ἀγαναῖσιν
 e λοιβῇ τε κνίσῃ τε παρατρωπῶσ' ἄνθρωποι
 λισσόμενοι, ὅτε κέν τις ὑπερβῇ καὶ ἀμάρτη.

βίβλων δὲ ὄμαδον παρέχονται Μουσαίου καὶ Ὀρφέως,
 Σελήνης τε καὶ Μουσῶν ἐκγόνων, ὥς φασι, καθ' ἃς θυη-
 5 πολοῦσιν, πείθοντες οὐ μόνον ἰδιώτας ἀλλὰ καὶ πόλεις, ὥς
 ἄρα λύσεις τε καὶ καθαρμοὶ ἀδικημάτων διὰ θυσιῶν καὶ
 365 παιδιᾶς ἡδονῶν εἰσι μὲν ἔτι ζῶσιν, εἰσὶ δὲ καὶ τελευτήσα-
 σιν, ἃς δὴ τελετὰς καλοῦσιν, αἱ τῶν ἐκεῖ κακῶν ἀπολύουσιν

ες, και οἱ ἴδιοι δὲν διστάζουν νὰ μακαρίζουν καὶ νὰ τιμοῦν, καὶ φανερὰ καὶ κατιδίαν, φαύλους ἀνθρώπους οἱ ὅποιοι ἔχουν πλοῦτο καὶ δύναμη, καὶ νὰ περιφρονοῦν ὅσους εἶναι ἀδύναμοι [b] καὶ φτωχοί, καὶ νὰ μὴν τοὺς λογαριάζουν γιὰ τίποτα, μὴν ποὺ παραδέχονται ὅτι τοῦτοι ἐδῶ εἶναι καλύτεροι ἀπὸ τοὺς ἄλλους. Καὶ τὸ πιὸ καταπληκτικὸ μέσα σὲ ὅλα αὐτὰ εἶναι τὰ λόγια ποὺ ἀκούει κανεὶς γιὰ τοὺς θεοὺς καὶ τὴν ἀρετὴ, πὼς τάχα καὶ οἱ θεοὶ μοίρασαν σὲ πολλοὺς καλοὺς ἀνθρώπους συμφορὲς καὶ ζωὴ θλιμμένη, ἐνῶ στοὺς ἀντίθετους ἔστειλαν ἀντίθετη μοίρα. Ἀγύρτες καὶ μάντιες γυροφέρνουν τίς πόρτες τῶν πλουσίων καὶ τοὺς πείθουν πὼς ἔχουν δύναμη, δοσμένη ἀπὸ τοὺς θεοὺς, νὰ κάνουν μὲ θυσίες καὶ ξόρκια, [c] ὥστε ἂν ἔχει ὁ πλούσιος ἢ οἱ πρόγονοί του κανένα κρῖμα, νὰ τοῦ συχωρεθεῖ μὲ χαρὲς καὶ πανηγύρια, ἢ πάλι, ἂν θέλει νὰ ἀφανίσει κάποιον ἐχθρό του, ὅτι θὰ μπορούσαν αὐτοὶ χωρὶς πολλὰ ἔξοδα νὰ τὸν βλάψουν μὲ κάποια ξόρκια καὶ μὲ κάποια μάγια, ἀδιακρίτως ἂν πρόκειται γιὰ δίκαιο ἢ γιὰ ἀδικο ἄνθρωπο, πείθοντας, καθὼς ἰσχυρίζονται, τοὺς θεοὺς νὰ γίνουν ὑπηρέτες τους. Καὶ γιὰ ὅλ' αὐτὰ ποὺ λένε ἐπικαλοῦνται ὡς μάρτυρες τοὺς ποιητές, οἱ μὲν γιὰ νὰ δείξουν πόσο εὐκόλο πράγμα εἶναι ἡ κακία, ἀφοῦ

κοπαδιαστὰ κι ἀκούραστα φτάνουμε στὴν κακία,
[d] ἢ στράτα εἶναι κοντινὴ καὶ σκόνταμα δὲν ἔχει
μὰ μπρὸς στὴν ἀρετὴ ὁ θεὸς ἰδρώτα ἔχει βάλει

κι ἓναν δρόμο μακρὺ, κακοτράχαλο καὶ ἀνηφορικό. Οἱ ἄλλοι πάλι ἐπικαλοῦνται ὡς μάρτυρα γιὰ τὴ μεταστροφὴ τῶν θεῶν ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους τὸν Ὅμηρο, γιατί κι ἐκεῖνος εἶπε ὅτι

κι οἱ ἀθάνατοι τὴ γνώμη τους ἀλλάζουν,
μὲ καλοπρόσδεχτα ταξίματα καὶ μὲ θυσίες, μὲ κνίσσα
[e] καὶ μὲ σπονδές, γυρίζουν οἱ ἄνθρωποι καὶ τῶν θεῶν τὴ γνώμη
παρακαλώντας τους, ἂν ἔσφαλε κι ἂν ἔφταιξε κανέναν,

καὶ ἀραδιάζουν ἓνα σωρὸ βιβλία τοῦ Μουσαίου καὶ τοῦ Ὁρφέα, ἀπογόνων, ὅπως μᾶς διαβεβαιώνουν, τῆς Σελήνης καὶ τῶν Μουσῶν, βιβλία ποὺ τὰ χρησιμοποιοῦν στὶς τελετουργίες, πείθοντας ὅχι μόνο ἄτομα ἀλλὰ καὶ πολίτες ὁλόκληρες ὅτι μὲ θυσίες καὶ [365a] μὲ ξεφαντώματα ὑπάρχει ἐξαγνισμὸς καὶ καθαρισμὸς ἀπὸ τὰ ἀδικήματα γιὰ ὅσους εἶναι ἀκόμη ζωντανοί, ὅπως ὑπάρχουν τελετουργίες καὶ γιὰ πεθαμένους, οἱ λεγόμενες τελετές, οἱ ὁποῖες μᾶς λυ-

ἡμᾶς, μὴ θύσαντας δὲ δεινὰ περιμένει.

- Ταῦτα πάντα, ἔφη, ὦ φίλε Σώκρατες, τοιαῦτα καὶ τοσαῦτα
5 λεγόμενα ἀρετῆς πέρι καὶ κακίας, ὥς ἄνθρωποι καὶ θεοὶ
περὶ αὐτὰ ἔχουσι τιμῆς, τί οἰόμεθα ἀκουούσας νέων ψυχὰς
ποιεῖν, ὅσοι εὐφυεῖς καὶ ἱκανοὶ ἐπὶ πάντα τὰ λεγόμενα
ὥσπερ ἐπιπτόμενοι συλλογίσασθαι ἐξ αὐτῶν ποῖός τις ἂν
b ὦν καὶ πῇ πορευθεῖς τὸν βίον ὥς ἄριστα διέλθοι; λέγοι γὰρ
ἂν ἐκ τῶν εἰκότων πρὸς αὐτὸν κατὰ Πίνδαρον ἐκείνο τὸ
Π ό τ ε ρ ο ν δ ί κ κ α τ ε ῖ χ ο ς ὕ ψ ι ο ν ἢ σ κ ο λ ι α ῖ ς ἀ π ά τ α ι ς
ἀναβάς καὶ ἑμαυτὸν οὕτω περιφράξας διαβιῶ; τὰ μὲν γὰρ
5 λεγόμενα δικαίῳ μὲν ὄντι μοι, ἐὰν μὴ καὶ δοκῶ ὄφελος
οὐδὲν φασιν εἶναι, πόνους δὲ καὶ ζημίας φανεράς· ἀδίκῳ δὲ
δόξαν δικαιοσύνης παρεσκευασμένῳ θεσπέσιος βίος λέγεται.
c οὐκοῦν, ἐπειδὴ τὸ δοκεῖν, ὥς δηλοῦσί μοι οἱ σοφοί, καὶ
τὰ ν ἀ λ ά θ ε ι α ν β ι ά τ α ι καὶ κύριον εὐδαιμονίας, ἐπὶ τοῦτο
δὴ τρεπτέον ὅλως· πρόθυρα μὲν καὶ σχῆμα κύκλῳ περὶ
ἑμαυτὸν σκιαγραφίαν ἀρετῆς περιγραπτέον, τὴν δὲ τοῦ
5 σοφωτάτου Ἀρχιλόχου ἀλώπεκα ἐλκτέον ἐξόπισθεν κερδα-
λέαν καὶ ποικίλην. «Ἀλλὰ γάρ, φησί τις, οὐ ῥάδιον ἀεὶ
λανθάνειν κακὸν ὄντα.» Οὐδὲ γὰρ ἄλλο οὐδὲν εὐπετές,
d φήσομεν, τῶν μεγάλων· ἀλλ' ὅμως, εἰ μέλλομεν εὐδαι-
μονήσειν, ταύτῃ ἰτέον, ὥς τὰ ἴχνη τῶν λόγων φέρει. ἐπὶ
γὰρ τὸ λανθάνειν συνωμοσίας τε καὶ ἐταιρίας συνάξομεν,
εἰσὶν τε πειθοῦς διδάσκαλοι σοφίαν δημηγορικὴν τε καὶ
5 δικανικὴν διδόντες, ἐξ ὧν τὰ μὲν πείσομεν, τὰ δὲ βιασόμεθα,
ὥς πλεονεκτοῦντες δίκην μὴ διδόναι. «Ἀλλὰ δὴ θεοὺς οὔτε
λανθάνειν οὔτε βιάσασθαι δυνατόν.» Οὐκοῦν, εἰ μὲν μὴ
εἰσὶν ἢ μηδὲν αὐτοῖς τῶν ἀνθρωπίνων μέλει, τί καὶ ἡμῖν
e μελητέον τοῦ λανθάνειν; εἰ δὲ εἰσὶ τε καὶ ἐπιμελοῦνται,

τρώνουν από τις συφορές του Ἄλλου Κόσμου, ἐνῶ ὅσους δὲν ἔχουν τελέσει τέτοιες θυσίες τοὺς περιμένουν φοβερὰ πράγματα.

“Ὅλα αὐτὰ τὰ λόγια, ἀγαπητέ μου Σωκράτη, σχετικὰ μὲ τὸν τρόπο πού οἱ ἄνθρωποι καὶ οἱ θεοὶ ἀντιμετωπίζουν τὴν ἀρετὴ καὶ τὴν κακία, ἔτσι ὅπως λέγονται καὶ ξαναλέγονται, ποιά ἐπίδραση φανταζόμαστε ὅτι μπορεῖ νὰ ἔχουν στίς ψυχές τῶν νέων πού τὰ ἀκοῦν, ἐκείνων πού εἶναι προικισμένοι ἀπὸ τὴ φύση καὶ ἔχουν τὴν ἱκανότητα, κατὰ κάποιον τρόπο κορφολογώντας ὅσα λέγονται, νὰ καταλήξουν μέσα ἀπὸ ὅλα αὐτὰ σὲ ἓνα συμπέρασμα πῶς θὰ ἔπρεπε νὰ εἶναι [b] ὁ ἄνθρωπος καὶ πῶς νὰ πορεύεται προκειμένου νὰ περάσει στὴ ζωὴ ὅσο τὸ δυνατόν πιὸ καλὰ; Πιθανότατα θὰ ἀναρωτηθεῖ, χρησιμοποιώντας τὰ ἴδια ἐκεῖνα λόγια τοῦ Πινδάρου, ἂν «στοῦ πύργου τὰ πιὸ ἀψηλὰ ἀπὸ τὸν ἴσιο δρόμο ἢ μὲ μπερδεμένες ἀπάτες θὰ ἀνεβεῖ», ὥστε νὰ ὀχυρωθεῖ ἔτσι γιὰ ὅλη του τὴ ζωὴ. Γιατί, θὰ συλλογιστεῖ μέσα του, σύμφωνα μὲ ὅσα λέγονται, μὲ τὸ νὰ εἶμαι δίκαιος, ἂν συνάμα δὲν φαίνομαι κιόλας τέτοιος, δὲν πρόκειται νὰ ἔχω κανένα ὄφελος, ἀλλὰ ἀντιθέτως βάσανα καὶ ὀλοφάνερη ζημιὰ. Ἐνῶ μὲ τὸ νὰ εἶμαι ἀδίκος, ἂν ἔχω φροντίσει νὰ δώσω μιὰ ἐντύπωση δικαιοσύνης, θὰ ζήσω, λένε, ζωὴ χαρισάμενη. [c] Ἐπομένως, ἐπειδὴ ἡ ἐντύπωση, καθὼς μοῦ τὸ βεβαιώνουν οἱ σοφοί, βάζει κάτω ἀκόμη καὶ τὴν ἀλήθεια, καὶ εἶναι αὐτὴ ἀπὸ τὴν ὁποία ἐξαρτᾶται ἡ εὐτυχία, πρέπει νὰ στραφῶ ἐξολοκλήρου σ’ αὐτήν. Πρέπει νὰ στολίσω τὴν εἰκόνα τοῦ ἑαυτοῦ μου γύρω-γύρω μὲ μιὰ ἐπίφαση ἀρετῆς, ξοπίσω μου ὅμως πρέπει νὰ σέρνω ἐκείνη τὴν τετραπέρατη καὶ πανούργα ἀλεπού πού γι’ αὐτὴν μιλάει ὁ σοφότατος Ἀρχίλοχος. Μὰ, θὰ πεῖ κάποιος, δὲν εἶναι πάντοτε εὐκόλο νὰ ᾽σαι κακὸς χωρὶς στὸ τέλος νὰ σὲ πάρουν εἶδηση. Οὔτε καὶ κανένα ἄλλο ἀπὸ τὰ σημαντικὰ πράγματα, θὰ τοῦ [d] ἀπαντήσουμε ἐμεῖς, εἶναι εὐκόλο· ὅμως ἂν εἶναι νὰ γίνουμε εὐτυχισμένοι, πρέπει νὰ πορευθοῦμε πρὸς τὰ ἐκεῖ πού μᾶς πᾶνε τὰ ἀχνάρια τῶν συλλογισμῶν μας. Γιατί προκειμένου νὰ μὴν ἀποκαλυφθεῖ ἡ ἀδικία μας θὰ ἐξυφάνουμε συνωμοσίες καὶ θὰ φτιάξουμε ἐταιρίες μυστικές, καὶ ἐξάλλου ὑπάρχουν γιὰ τὴν πειθὴ δάσκαλοι πού σὲ μαθαίνουν πῶς νὰ ρητορεύεις σὲ μιὰ δημόσια συνάθροιση καὶ πῶς νὰ ἀγορεύεις στὰ δικαστήρια, ἔτσι ὥστε ἐν μέρει μὲ τὴν πειθὴ καὶ ἐν μέρει μὲ τὴ βία ἡ ἀπληστία μας νὰ μένει ἀτιμώρητη. «Ναί, ἀλλὰ τοὺς θεοὺς οὔτε νὰ τοὺς γελάσει κανεὶς εἶναι δυνατόν οὔτε νὰ τοὺς ἀναγκάσει μὲ τὴ βία». Ἐ, λοιπόν, ἂν δὲν ὑπάρχουν θεοὶ ἢ ἂν διόλου δὲν νοιάζονται γιὰ ὅσα συμβαίνουν στοὺς ἀνθρώπους, γιατί [e] νὰ νοιαζόμαστε ἐμεῖς πῶς θὰ ξεγελαστοῦν; Ἄν πάλι ὑπάρχουν θεοὶ καὶ φροντίζουν γιὰ τὰ ἀνθρώπινα,

- οὐκ ἄλλοθέν τοι αὐτοὺς ἴσμεν ἢ ἀκηκόαμεν ἢ ἔκ τε τῶν
 λόγων καὶ τῶν γενεαλογησάντων ποιητῶν, οἱ δὲ αὐτοὶ οὗτοι
 λέγουσιν ὥς εἰσὶν οἱοὶ θυσίαις τε καὶ εὐχολαῖς ἀγανῆσιν
 5 καὶ ἀναθήμασιν παράγεσθαι ἀναπειθόμενοι, οἷς ἢ ἀμφοτέρα ἢ
 οὐδέτερα πειστέον. εἰ δ' οὖν πειστέον, ἀδικητέον καὶ θυτέον
 366 ἀπὸ τῶν ἀδικημάτων. δίκαιοι μὲν γὰρ ὄντες ἀζήμιοι μόνον
 ὑπὸ θεῶν ἐσόμεθα, τὰ δ' ἐξ ἀδικίας κέρδη ἀπωσόμεθα· ἄδικοι
 δὲ κερδανοῦμέν τε καὶ λισσόμενοι ὑπερβαίνοντες καὶ ἀμαρ-
 τάνοντες, πείθοντες αὐτοὺς ἀζήμιοι ἀπαλλάξομεν. «Ἀλλὰ
 5 γὰρ ἐν Ἄιδου δίκην δώσομεν ὧν ἂν ἐνθάδε ἀδικήσωμεν,
 ἢ αὐτοὶ ἢ παῖδες παίδων.» Ἄλλ', ὦ φίλε, φήσει λογιζο-
 μενος, αἱ τελεταὶ αὖ μέγα δύνανται καὶ οἱ λύσιοι θεοί, ὥς αἱ
 b μέγισται πόλεις λέγουσι καὶ οἱ θεῶν παῖδες ποιηταὶ καὶ προ-
 φῆται τῶν θεῶν γενόμενοι, οἱ ταῦτα οὕτως ἔχειν μηνύουσιν.

- Κατὰ τίνα οὖν ἔτι λόγον δικαιοσύνην ἂν πρὸς μεγίστης
 ἀδικίας αἰροίμεθ' ἂν, ἣν ἐὰν μετ' εὐσχημοσύνης κιβδήλου
 5 κτησώμεθα, καὶ παρὰ θεοῖς καὶ παρ' ἀνθρώποις πράξομεν
 κατὰ νοῦν ζῶντές τε καὶ τελευτήσαντες, ὥς ὁ τῶν πολλῶν
 τε καὶ ἄκρων λεγόμενος λόγος; ἐκ δὴ πάντων τῶν εἰρη-
 c μένων τίς μηχανή, ὦ Σώκρατες, δικαιοσύνην τιμᾶν ἐθέλειν
 ὅς τις δύναμις ὑπάρχει ψυχῆς ἢ χρημάτων ἢ σώματος ἢ
 γένους, ἀλλὰ μὴ γελᾶν ἐπαινουμένης ἀκούοντα; ὥς δὴ τοι
 εἴ τις ἔχει ψευδῇ μὲν ἀποφῆναι ἃ εἰρήκαμεν, ἱκανῶς δὲ
 5 ἔγνωκεν ὅτι ἄριστον δικαιοσύνη, πολλήν που συγγνώμην
 ἔχει καὶ οὐκ ὀργίζεται τοῖς ἀδίκους, ἀλλ' οἶδεν ὅτι πλὴν εἴ
 τις θεία φύσει δυσχεραίνων τὸ ἀδικεῖν ἢ ἐπιστήμην λαβὼν
 d ἀπέχεται αὐτοῦ, τῶν γε ἄλλων οὐδεὶς ἐκὼν δίκαιος, ἀλλ'
 ὑπὸ ἀνανδρίας ἢ γήρως ἢ τινος ἄλλης ἀσθενείας ψέγει τὸ

ἐμεῖς δὲν τοὺς γνωρίζουμε καὶ δὲν ἔχουμε ἀπὸ πουθενὰ ἄλλου ἀκούσει γι' αὐτοὺς παρὰ μόνο ἀπὸ τοὺς μύθους καὶ ἀπὸ τοὺς ποιητὲς ποὺ ἱστορήσαν τὴ γενεαλογία τους· ἀλλὰ αὐτοὶ οἱ ποιητὲς λένε *οἱ ἴδιοι* ὅτι μὲ θυσίες καὶ μὲ παρὰ κάλῃα καὶ τάματα εἶναι δυνατόν νὰ μεταπείθονται οἱ θεοὶ καὶ νὰ ἀλλάζουν γνώμη, ὅποτε κι ἐμεῖς πρέπει ἢ καὶ στὰ δύο νὰ δώσουμε πίστη ἢ σὲ κανένα. Ἄν λοιπὸν χρειάζεται νὰ τοὺς δώσουμε πίστη, τότε πρέπει νὰ εἴμαστε ἄδικοι, [366a] καὶ μὲ τὰ ὠφελήματα ποὺ θὰ μᾶς ἀποφέρει τὸ ἄδικο νὰ κάνουμε θυσίες στοὺς θεούς. Γιατὶ μὲ τὸ νὰ εἴμαστε δίκαιοι, ἀπλῶς δὲν πρόκειται νὰ ὑποστοῦμε κάποια τιμωρία ἀπὸ τοὺς θεούς, ὅμως τὰ κέρδη ποὺ φέρνει ἡ ἀδικία θὰ τὰ χάσουμε. Ἐνῶ, ἂν εἴμαστε ἄδικοι, καὶ αὐτὸ τὸ κέρδος θὰ τὸ ἔχουμε καὶ ἰκετεύοντας τοὺς θεούς, ὅποτε παραβαίνουμε τὸ δίκιο καὶ κάνουμε τὸ κακό, θὰ τοὺς πείθουμε ὥστε νὰ ξεμπλέκουμε ἀτιμώρητοι. «Γιὰ τὰ ἀδικήματα ὅμως ποὺ θὰ διαπράξουμε ἐδῶ, θὰ πληρώσουμε στὸν Ἄδη, εἴτε ἐμεῖς οἱ ἴδιοι εἴτε τὰ παιδιά τῶν παιδιῶν μας». Ὡστόσο ὁ νέος θὰ κάνει τοὺς ὑπολογισμούς του καὶ θὰ πεῖ: Φίλε, *μεγάλη* ἡ δύναμη τῶν ἐξιλαστήριων τελετῶν καὶ τῶν θεῶν ποὺ ἐξαγνίζουν, ὅπως παραδέχονται [b] οἱ πιὸ τρανὲς πολῖτες κι οἱ ποιητὲς ποὺ ἔναι θεῶν παιδιά καὶ προφῆτες καὶ ποὺ μιλοῦν ἐξ ὀνόματος τῶν θεῶν καὶ μᾶς στέλνουν μηνύματα πῶς ἔτσι συμβαίνει μὲ αὐτὰ τὰ πράγματα.

Γιὰ ποιὸν λόγο λοιπὸν νὰ ἐξακολουθοῦμε νὰ προτιμᾶμε τὴ δικαιοσύνη κι ὄχι τὴν πιὸ μεγάλη ἀδικία, ποὺ ἂν τὴν συνταιριάζουμε μὲ μιὰ ψεύτικη εὐπρέπεια θὰ πετύχουμε ὅ,τι θέλουμε ἀπὸ θεοὺς κι ἀπὸ ἀνθρώπους, καὶ γιὰ ὅσο εἴμαστε ζωντανοὶ καὶ ὅταν θὰ ἔχουμε πεθάνει; Αὐτὸ μᾶς διαβεβαιώνει μὲ τὰ λεγόμενά του ὁ πολὺς κόσμος ἀλλὰ καὶ τὰ πιὸ διαλεχτὰ ἄτομα. Σύμφωνα λοιπὸν μὲ ὅλα [c] ὅσα ἔχουν εἰπωθεῖ, Σωκράτη, πῶς θὰ ἦταν δυνατόν ἓνας ἀνθρώπος ψυχωμένος, μὲ περισυία, μὲ ρώμη σωματική, ἀπὸ μεγάλη σειρὰ, νὰ θέλει νὰ σέβεται τὴ δικαιοσύνη καὶ νὰ μὴν τὸν παίρνουν τὰ γέλια ὅταν ἀκούει νὰ τὴν ἐγκωμιάζουν; Ἀκόμη καὶ ἓνας ὁ ὁποῖος μπορεῖ νὰ ἀποδείξει ὅτι δὲν ἀληθεύουν ὅσα ἔχουμε πεῖ καὶ ὁ ὁποῖος ἔχει ἀρκούντως ἀντιληφθεῖ ὅτι ἡ δικαιοσύνη εἶναι τὸ πιὸ σπουδαῖο πράγμα, θὰ ἔναι πολὺ συγκαταβατικὸς ἀπέναντι στοὺς ἄδικους ἀνθρώπους καὶ δὲν θὰ αἰσθάνεται διόλου ὀργὴ γι' αὐτοὺς, ἀλλὰ θὰ ξέρει ὅτι ἐκτὸς ἴσως ἀπὸ κάποιους ποὺ χάρη σὲ μιὰ θεϊκὴ προδιάθεση τῆς φύσης τοὺς δὲν ἀνέχονται τὸ ἄδικο ἢ πάλι κάποιους ἄλλους ποὺ ἔχοντας ἀποκτήσει στερεότερη γνώση [d] κρατιοῦνται μακριὰ ἀπὸ αὐτό, ἀπὸ τοὺς ὑπόλοιπους *κανένας* τοὺς δὲν εἶναι μὲ τὴ θέλησή του δίκαιος ἀλλὰ κατακρίνει τὴν ἀδικία εἴτε ἀπὸ δειλία ἢ ἐπειδὴ τὸν ἔχουν πάρει τὰ γεράματα

- ἀδικεῖν, ἀδυνατῶν αὐτὸ δρᾶν. ὥς δέ, δηλον· ὁ γὰρ πρῶτος
 τῶν τοιούτων εἰς δύνάμιν ἐλθὼν πρῶτος ἀδικεῖ, καθ' ὅσον
 5 ἂν οἷός τ' ᾖ. καὶ τούτων ἀπάντων οὐδὲν ἄλλο αἷτιον ἢ
 ἐκεῖνο, ὅθενπερ ἅπας ὁ λόγος οὗτος ὥρμησεν καὶ τῷδε καὶ ἐμοὶ
 πρὸς σέ, ὦ Σώκρατες, εἰπεῖν, ὅτι «ᾧ θαυμάσιε, πάντων
 e ὑμῶν, ὅσοι ἐπαινέται φατὲ δικαιοσύνης εἶναι, ἀπὸ τῶν ἐξ
 ἀρχῆς ἡρώων ἀρξάμενοι, ὅσων λόγοι λελειμμένοι, μέχρι τῶν
 νῦν ἀνθρώπων οὐδεὶς πώποτε ἔψεξεν ἀδικίαν οὐδ' ἐπήνεσεν
 δικαιοσύνην ἄλλως ἢ δόξας τε καὶ τιμὰς καὶ δωρεὰς τὰς
 5 ἀπ' αὐτῶν γιγνομένας· αὐτὸ δ' ἐκότερον τῇ αὐτοῦ δυνάμει
 τί δρᾷ, τῇ τοῦ ἔχοντος ψυχῇ ἐνόν, καὶ λανθάνον θεοὺς τε
 καὶ ἀνθρώπους, οὐδεὶς πώποτε οὔτ' ἐν ποιήσει οὔτ' ἐν ἰδίῳ
 λόγοις ἐπεξῆλθεν ἱκανῶς τῷ λόγῳ ὥς τὸ μὲν μέγιστον κακῶν
 ὅσα ἴσχει ψυχὴ ἐν αὐτῇ, δικαιοσύνη δὲ μέγιστον ἀγαθόν.
 367 εἰ γὰρ οὕτως ἐλέγετο ἐξ ἀρχῆς ὑπὸ πάντων ὑμῶν καὶ ἐκ
 νέων ἡμᾶς ἐπιείθετε, οὐκ ἂν ἀλλήλους ἐφυλάττομεν μὴ
 ἀδικεῖν, ἀλλ' αὐτὸς αὐτοῦ ἦν ἕκαστος ἄριστος φύλαξ, δεδιὼς
 μὴ ἀδικῶν τῷ μεγίστῳ κακῷ σύνοικος ᾖ.»
- 5 Ταῦτα, ὦ Σώκρατες, ἴσως δὲ καὶ ἔτι τούτων πλείω
 Θρασύμαχος τε καὶ ἄλλος πού τις ὑπὲρ δικαιοσύνης τε
 καὶ ἀδικίας λέγοιεν ἂν, μεταστρέφοντες αὐτοῖν τὴν δύνάμιν
 φορτικῶς, ὥς γέ μοι δοκεῖ. ἀλλ' ἐγώ, οὐδὲν γάρ σε
 b δέομαι ἀποκρύπτεσθαι, σοῦ ἐπιθυμῶν ἀκοῦσαι τάναντία, ὥς
 δύνάμει μάλιστα κατατείνας λέγω. μὴ οὖν ἡμῖν μόνον
 ἐνδείξῃ τῷ λόγῳ ὅτι δικαιοσύνη ἀδικίας κρεῖττον, ἀλλὰ
 τί ποιοῦσα ἐκατέρα τὸν ἔχοντα αὐτὴ δι' αὐτὴν ἢ μὲν
 5 κακόν, ἢ δὲ ἀγαθόν ἐστίν· τὰς δὲ δόξας ἀφαίρει, ὥσπερ
 Γλαῦκων διεκελεύσατο. εἰ γὰρ μὴ ἀφαιρήσεις ἐκατέρωθεν
 τὰς ἀληθεῖς, τὰς δὲ ψευδεῖς προσθήσεις, οὐ τὸ δίκαιον
 φήσομεν ἐπαινεῖν σε ἀλλὰ τὸ δοκεῖν, οὐδὲ τὸ ἀδικον εἶναι

ἢ ἀπὸ κάποια ἄλλη ἀδυναμία ὄντας ὁ ἴδιος *ἀνήμερος* νὰ ἀδικήσῃ. Ὅτι ἔτσι συμβαίνει εἶναι πρόδηλο. Γιατὶ ὁ πρῶτος ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ θὰ ἀποκοιτῇ δύναμη, θὰ ἦταν καὶ ὁ πρῶτος ποὺ θὰ ἀδικοῦσε, στὸ βαθμὸ βέβαια ποὺ θὰ ἔχε τὴ δύναμη νὰ τὸ πράξῃ. Καὶ ἡ αἰτία γιὰ ὅλα αὐτὰ δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ ἐκεῖνο ἀπὸ τὸ ὁποῖο ξεκινήσαμε, καὶ ὁ Γλαύκων καὶ ἐγώ, ὅλη αὐτὴ τὴ συζήτηση μαζί σου, Σωκράτη, γιὰ νὰ σοῦ ποῦμε, θαυμαστὲ μας φίλε, ὅτι «Ἀπὸ ὅλους [ε] ἐσᾶς, οἱ ὁποῖοι παρουσιάζεσθε ὡς ὑμνητὲς τῆς δικαιοσύνης, ἀπὸ τοὺς πρῶτους-πρῶτους κιόλας ἤρωες ποὺ κάποια λόγια τοὺς ἔχουν σωθεῖ ἴσαμε τοὺς τωρινούς ἀνθρώπους, ποτὲ κανέναν ὡς τώρα δὲν κακολόγησε τὴν ἀδικία οὔτε ἐξύμνησε τὴ δικαιοσύνη διαφορετικὰ παρὰ γιὰ τὴ δόξα, τίς τιμὲς καὶ τὰ δωρήματα ποὺ ἔρχονται ὡς ἐπακόλουθο καθεμιᾶς ἀπὸ αὐτές. Πῶς ὁμως ἐπενεργεῖ διαμέσου τῆς *δικῆς* τῆς δύναμης ἢ καθεμιᾶς τους, ὅταν ὑπάρχει μέσα στὴν ψυχὴ ἐκείνου ποὺ τὴν ἔχει, ἔστω κι ἂν διαφεύγει τὴν προσοχὴ θεῶν καὶ ἀνθρώπων, αὐτὸ ποτὲ κανέναν ὡς τώρα, οὔτε ποιητὴς οὔτε ἀπλὸς ἀνθρώπος, δὲν τὸ ἔχει ἐκθέσει μὲ τρόπο ποὺ νὰ ἱκανοποιεῖ, ὅτι δηλαδὴ τὸ μὲν ἓνα εἶναι τὸ μεγαλύτερο κακὸ ἀπ' ὅσα ἔχει μέσα τῆς ἢ ψυχῇ, ἐνῶ ἡ δικαιοσύνη τὸ *μέγιστο* ἀγαθόν. [367a] Γιατὶ ἂν ἐξαρχῆς μᾶς μιλούσατε ὅλοι σας ἔτσι, ἀπὸ τὰ νιάτα μας ἀκόμα, καὶ μᾶς πείθατε, δὲν θὰ φυλαγόμαστε ὁ ἓνας ἀπὸ τὸν ἄλλο μὴ μᾶς κάνει τίποτε ἄδικο ἀλλὰ μόνος του καθέναν θὰ ἦταν ὁ ἴδιος ὁ καλύτερος φύλακας τοῦ ἑαυτοῦ του, ἐπειδὴ θὰ φοβόταν μήπως μὲ τὸ νὰ ἀδικεῖ θρέφει μέσα του τὸ πιὸ μεγάλο κακόν».

Αὐτά, Σωκράτη, καὶ ἴσως ἀκόμη περισσότερα, θὰ ἔλεγε ὁ Θρασύμαχος, ἐνδεχομένως καὶ κάποιοι ἄλλοι, γιὰ τὴ δικαιοσύνη καὶ τὴν ἀδικία διαστρέφοντας βάνουσα, ὅπως ἐγὼ πιστεύω, τὴ δύναμη τῆς καθεμιᾶς ἀπὸ αὐτές. Ἐγὼ ὁμως —καὶ δὲν ἔχω κανένα λόγο [β] νὰ σοῦ τὸ κρύψω—, ἐπειδὴ θέλω νὰ ἀκούσω ἀπὸ σένα τὴν *ἀντίθετη* ἄποψη, σοῦ μιῶ φορτίζοντας ὅσο μπορῶ περισσότερο τὰ λόγια μου. Ἔτσι, μὴν ἀρκεσεῖς νὰ μᾶς δείξεις, μὲ ὅσα θὰ πεῖς, ὅτι ἡ δικαιοσύνη εἶναι προτιμότερη ἀπὸ τὴν ἀδικία, ἀλλὰ νὰ ἐξηγήσεις ἐπίσης καὶ *πῶς* ἐπιδρᾷ ἡ καθεμιᾶς τους, αὐτὴ καθεαυτήν, σὲ ἐκεῖνον ποὺ τὴν ἔχει στὴν ψυχὴ του, ἔτσι ὥστε βάσει αὐτῆς τῆς ἐπενέργειας ἢ μιὰ νὰ εἶναι κακὸ κι ἡ ἄλλη καλόν. Καὶ νὰ ἀφήσεις κατὰ μέρος τίς γνώμες ποὺ ὑπάρχουν γιὰ τὴν καθεμιᾶς, ὅπως σοῦ ζήτησε καὶ ὁ Γλαύκων. Γιατὶ ἂν δὲν ἀφαιρέσεις καὶ ἀπὸ τὴ μιὰ καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη τί πιστεύεται, ἔστω σωστά, γι' αὐτὲς καὶ τοὺς προσθέσεις τίς λαθεμένες ἀπόψεις, θὰ ποῦμε ὅτι δὲν πλέκεις ἐγκώμιο γιὰ τὸ δίκιο ἀλλὰ γιὰ αὐτὸ ποὺ *νομίζεται* δίκιο, κι ὅτι δὲν ψέγεις τὸ νὰ εἶναι κανεὶς ἄδικος

- c ψέγειν ἀλλὰ τὸ δοκεῖν, καὶ παρακελεύεσθαι ἄδικον ὄντα
 λανθάνειν, καὶ ὁμολογεῖν Θρασυμάχῳ ὅτι τὸ μὲν δίκαιον
 ἀλλότριον ἀγαθόν, συμφέρον τοῦ κρείττονος, τὸ δὲ ἄδικον
 αὐτῷ μὲν συμφέρον καὶ λυσιτελοῦν, τῷ δὲ ἥττονι ἀσύμ-
 5 φορον. ἐπειδὴ οὖν ὁμολόγησας τῶν μεγίστων ἀγαθῶν
 εἶναι δικαιοσύνην, ἃ τῶν τε ἀποβαινόντων ἀπ' αὐτῶν ἔνεκα
 ἄξια κεκτῆσθαι, πολὺ δὲ μᾶλλον αὐτὰ αὐτῶν, οἷον ὄραν,
 d ἀκούειν, φρονεῖν, καὶ ὑγιαίνειν δῆ, καὶ ὅς' ἄλλα ἀγαθὰ
 γόνιμα τῇ αὐτῶν φύσει ἄλλ' οὐ δόξη ἐστίν, τοῦτ' οὖν αὐτὸ
 ἐπαινέσων δικαιοσύνης, ὃ αὐτῇ δι' αὐτὴν τὸν ἔχοντα ὀνίνησιν
 καὶ ἀδικία βλάπτει, μισθοὺς δὲ καὶ δόξας πάρες ἄλλοις
 5 ἐπαινεῖν· ὥς ἐγὼ τῶν μὲν ἄλλων ἀποδεχοίμην ἂν οὕτως
 ἐπαινούντων δικαιοσύνην καὶ ψεγόντων ἀδικίαν, δόξας τε
 περὶ αὐτῶν καὶ μισθοὺς ἐγκωμιαζόντων καὶ λοιδορούντων,
 σοῦ δὲ οὐκ ἂν, εἰ μὴ σὺ κελεύεις, διότι πάντα τὸν βίον
 e οὐδὲν ἄλλο σκοπῶν διεληλύθας ἢ τοῦτο. μὴ οὖν ἡμῖν
 ἐνδείξῃ μόνον τῷ λόγῳ ὅτι δικαιοσύνη ἀδικίας κρείττον,
 ἀλλὰ καὶ τί ποιῶσα ἑκατέρω τὸν ἔχοντα αὐτῇ δι' αὐτὴν,
 ἕαντε λανθάνῃ ἕαντε μὴ θεοὺς τε καὶ ἀνθρώπους, ἢ μὲν
 5 ἀγαθόν, ἢ δὲ κακόν ἐστι.

Καὶ ἐγὼ ἀκούσας, αἰεὶ μὲν δὴ τὴν φύσιν τοῦ τε Γλαύκωνος
 καὶ τοῦ Ἀδειμάντου ἠγάμην, ἀτὰρ οὖν καὶ τότε πάνν γε
 368 ἦσθην καὶ εἶπον· Οὐ κακῶς εἰς ὑμᾶς, ὦ παῖδες ἐκείνου τοῦ
 ἀνδρός, τὴν ἀρχὴν τῶν ἐλεγείων ἐποίησεν ὁ Γλαύκωνος
 ἐραστής, εὐδοκίμησαντας περὶ τὴν Μεγαροῖ μάχην, εἰπών—

παῖδες Ἀρίστωνος, κλεινοῦ θεῖου γένος ἀνδρός·

- 5 τοῦτό μοι, ὦ φίλοι, εὖ δοκεῖ ἔχειν· πάνν γὰρ θεῖον πεπόν-
 θατε, εἰ μὴ πέπεισθε ἀδικίαν δικαιοσύνης ἄμεινον εἶναι,
 οὕτω δυνάμενοι εἰπεῖν ὑπὲρ αὐτοῦ. δοκεῖτε δῆ μοι ὥς
 b ἀληθῶς οὐ πεπεισθαι —τεκμαίρομαι δὲ ἐκ τοῦ ἄλλου τοῦ
 ὑμετέρου τρόπου, ἐπεὶ κατὰ γε αὐτοὺς τοὺς λόγους ἠπίσταν
 ἂν ὑμῖν— ὅσῳ δὲ μᾶλλον πιστεύω, τοσοῦτῳ μᾶλλον ἀπορῶ

[c] ἀλλὰ τὸ νὰ *λογίζεται* ὡς τέτοιος κι ὅτι μᾶς προτρέπεις νὰ εἴμαστε ἀδικοὶ ἀλλὰ χωρὶς νὰ γινόμαστε ἀντιληπτοί, καὶ συμφωνεῖς μὲ τὸν Θρασύμαχο πὼς τὸ δίκιο εἶναι *ἀλλουνοῦ* καλὸ: αὐτὸ ποὺ συμφέρει τὸν ἰσχυρότερο, ἐνῶ ἀπεναντίας τὸ ἀδικο μᾶς συμφέρει καὶ μᾶς ἀποφέρει ὠφελήματα, καὶ μόνο γιὰ τὸν *ἀνήμπορο* εἶναι ἀσύμφορο. Ἐπειδὴ λοιπὸν παραδέχτηκες ὅτι ἡ δικαιοσύνη συγκαταλέγεται στὰ μέγιστα ἀγαθὰ, σ' αὐτὰ ποὺ ἀξίζει νὰ τὰ ἀποκτήσῃ κανεὶς καὶ γιὰ τὶς συνέπειές τους ἀλλὰ πολὺ περισσότερο γιὰ αὐτὰ τὰ ἴδια, ὅπως λ.χ. εἶναι ἡ ὄραση, [d] ἡ ἀκοή, ἡ γνώση ἢ καὶ ἡ ὑγεία, καὶ ὅσα ἄλλα εἶναι γνήσια ἀγαθὰ ἀπὸ τὴ φύση τους καὶ ὅχι ἀπλῶς ἐπειδὴ λογίζονται ὡς τέτοια, θὰ σὲ παρακαλοῦσα νὰ ἔλεγες ἕναν ἔπαινο γιὰ τὴ δικαιοσύνη, ποιά ὠφέλεια παρέχει ἡ ἴδια ἀπὸ μόνη της σ' ὅποιον τὴν ἔχει μέσα του, καὶ σὲ τί βλάπτεται ὅποιος ἔχει τὴν ἀδικία, κι ὅσο γιὰ τὶς ἀνταμοιβές καὶ γιὰ τὴν καλὴ ὑπόληψη, αὐτὰ ἄφησε νὰ τὰ παينέψουν ἄλλοι. Γιατὶ ἀπὸ ἄλλους θὰ τὸ δεχόμεν ἐγὼ νὰ ἔπαινοῦν τὴ δικαιοσύνη καὶ νὰ κακολογοῦν τὴν ἀδικία μὲ αὐτὸ τὸν τρόπο, ἐκθειάζοντας δηλαδὴ καὶ λοιδορώντας ὅ,τι πιστεύεται γιὰ τὴ μιά καὶ γιὰ τὴν ἄλλη, καὶ τὶς ἀμοιβές ποὺ αὐτὲς συνεπάγονται, ἀπὸ ἐσένα ὅμως ὄχι, γιατί ἐσὺ σ' ὅλη τὴ ζωὴ σου [e] ἄλλο τίποτα δὲν ἔκανες παρὰ νὰ στοχάζεσαι πάνω σ' αὐτό. Μὴν περιοριστεῖς λοιπὸν σὲ μιά ἀφηρημένη ἀπόδειξη πὼς ἡ δικαιοσύνη εἶναι καλύτερη ἀπὸ τὴν ἀδικία, ἀλλὰ νὰ μᾶς δείξεις ἐπίσης πὼς *καὶ* ἡ δόξα ἢ καθεμιά τους, αὕτὴ καθεαυτήν, σὲ ἐκείνον ποὺ τὴν ἔχει, ἀδιάφορο ἂν γίνεται ἢ δὲν γίνεται ἀντιληπτὸς ἀπὸ θεοὺς καὶ ἀπὸ ἀνθρώπους, ἔτσι ὥστε βάσει αὐτῆς τῆς ἐπενέργειας ἡ μία νὰ εἶναι ἀγαθὸ κι ἡ ἄλλη κακὸ.

Σὰν τὰ ἄκουσα αὐτά, ἐγὼ ποὺ πάντοτε, εἶναι ἀλήθεια, θαύμαζα τὸ καλὸ φυσικὸ τοῦ Γλαύκωνα καὶ τοῦ Ἀδείμαντου, [368a] δοκίμασα καὶ τότε μεγάλη χαρὰ καὶ εἶπα: Δὲν ἄρχισε ἄσχημα, παιδιὰ ἐκείνου τοῦ ἀνθρώπου, τὴν ἐλεγεία του ὁ ἔραστής τοῦ Γλαύκωνα, ποὺ τὴν ἔγραψε γιὰ σᾶς, ὅταν λάμψατε στὴ μάχη, στὰ Μέγαρα, λέγοντας,

Παιδιὰ τοῦ Ἀρίστωνα, γενιὰ θεϊκὴ ἀνθρώπου ξακουσμένου.

Νομίζω, φίλοι μου, πὼς σωστὰ τὸ 'πε. Πραγματικὰ κάτι πολὺ θεϊκὸ ἔχετε μέσα σας, γιὰ νὰ μὴν παραδέχεσθε ὅτι ἡ ἀδικία εἶναι καλύτερη ἀπὸ τὴ δικαιοσύνη, παρόλο ὅτι μπορείτε νὰ μιλήσετε ἔτσι ὑπὲρ τῆς ἀδικίας. Μοῦ δίνετε τὴν ἐντύπωση ὅτι [b] *πραγματικὰ* δὲν τὸ παραδέχεσθε, τὸ συμπεραίνω γενικότερα ἀπὸ τὸ χαρακτηρισμὸ σας, ἀφοῦ ἂν ἦταν νὰ κρίνω ἀπ' ὅσα εἶπατε, ἡ πίστη μου θὰ κλονιζόταν —μὰ ὅσο περισσότερο τὸ πιστεύω τόσο μεγαλώνει κι ἡ

5 ὅτι χρήσωμαι. οὔτε γὰρ ὅπως βοηθῶ ἔχω· δοκῶ γάρ μοι
 ἀδύνατος εἶναι —σημεῖον δέ μοι, ὅτι ἂ πρὸς Θρασύμαχον
 λέγων ᾧμην ἀποφαίνειν ὡς ἄμεινον δικαιοσύνη ἀδικίας, οὐκ
 ἀπεδέξασθέ μου—οὐτ' αὖ ὅπως μὴ βοηθήσω ἔχω· δέδοικα
 γὰρ μὴ οὐδ' ὅσιον ἢ παραγενόμενον δικαιοσύνη κακηγορου-
 c μένη ἀπαγορεύειν καὶ μὴ βοηθεῖν ἔτι ἐμπνέοντα καὶ δυνά-
 μενον φθέγγεσθαι. κράτιστον οὖν οὕτως ὅπως δύναμαι
 ἐπικουρεῖν αὐτῇ.

5 "Ο τε οὖν Γλαύκων καὶ οἱ ἄλλοι ἐδέοντο παντὶ τρόπῳ
 βοηθῆσαι καὶ μὴ ἀνείναι τὸν λόγον, ἀλλὰ διερευνήσασθαι
 τί τέ ἐστίν ἐκάτερον καὶ περὶ τῆς ὠφελίας αὐτοῖν τάληθες
 ποτέρως ἔχει. εἶπον οὖν ὅπερ ἐμοὶ ἔδοξεν, ὅτι Τὸ ζήτημα
 ᾧ ἐπιχειροῦμεν οὐ φαῦλον ἀλλ' ὀξὺ βλέποντος, ὡς ἐμοὶ
 d φαίνεται. ἐπειδὴ οὖν ἡμεῖς οὐ δεινοί, δοκῶ μοι, ἦν δ'
 ἐγώ, τοιαύτην ποιήσασθαι ζήτησιν αὐτοῦ, οἶανπερ ἂν εἰ
 προσέταξέ τις γράμματα σμικρὰ πόρρωθεν ἀναγνῶναι μὴ
 πάνυ ὀξὺ βλέπουσιν, ἔπειτά τις ἐνενόησεν, ὅτι τὰ αὐτὰ
 5 γράμματα ἔστι που καὶ ἄλλοθι μείζω τε καὶ ἐν μείζονι,
 ἔρμαιον ἂν ἐφάνη οἶμαι ἐκεῖνα πρῶτον ἀναγνόντας οὕτως
 ἐπισκοπεῖν τὰ ἐλάττω, εἰ τὰ αὐτὰ ὄντα τυγχάνει.

Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη ὁ Ἀδείμαντος· ἀλλὰ τί τοιοῦτον, ὦ
 e Σώκρατες, ἐν τῇ περὶ τὸ δίκαιον ζητήσῃ καθορᾷ;

Ἐγώ σοι, ἔφην, ἐρῶ. δικαιοσύνη, φαμέν, ἔστι μὲν ἀνδρὸς
 ἐνός, ἔστι δέ που καὶ ὅλης πόλεως;

Πάνυ γε, ἦ δ' ὅς.

5 Οὐκοῦν μείζον πόλις ἐνός ἀνδρός;

Μείζον, ἔφη.

Ἴσως τοίνυν πλείων ἂν δικαιοσύνη ἐν τῷ μείζονι ἐνείη
 καὶ ῥᾶων καταμαθεῖν. εἰ οὖν βούλεσθε, πρῶτον ἐν ταῖς
 369 πόλεσι ζητήσωμεν ποῖόν τί ἐστίν· ἔπειτα οὕτως ἐπισκεψώ-
 μεθα καὶ ἐν ἐνὶ ἐκάστῳ, τὴν τοῦ μείζονος ὁμοιότητα ἐν τῇ
 τοῦ ἐλάττονος ἰδέα ἐπισκοποῦντες.

ἀμχανία μου τί νά κάνω. Γιατί δέν ἔχω τρόπο νά συντρέξω τῇ δικαιοσύνῃ· νομίζω σταλήθεια πῶς εἶμαι ἀνήμπορος, κι ἀπόδειξη ὅτι ἐνῶ φανταζόμουν πῶς μέ ὅσα εἶπα στὸν Θρασύμαχο ἔδειξα ὅτι εἶναι καλύτερη ἢ δικαιοσύνη ἀπὸ τὴν ἀδικία, ἐσεῖς δὲν τὸ δεχθήκατε. Οὔτε ὅμως πάλι μοῦ πάει νά μὴ συντρέξω τῇ δικαιοσύνῃ. Γιατί φοβᾶμαι μήπως εἶναι κι ἀνόσιο νά κακολογοῦν μπροστά σου τῇ δικαιοσύνῃ [c] κι ἐσὺ νά στέκεσαι ἄπραγος καὶ νά τὴν ἀφήνεις ἀνυπεράσπιστη, ἐνῶ ἔχεις ἀκόμη μέσα σου πνοή καὶ μπορεῖς νά μιλάς. Τὸ καλύτερο λοιπὸν εἶναι νά συντρέξω τῇ δικαιοσύνῃ, ἔτσι ὅπως μπορῶ.

Ὁ Γλαύκων τότε καὶ οἱ ἄλλοι μοῦ ζητοῦσαν μὲ κάθε τρόπο νά βοηθήσω καὶ νά μὴν παρατήσω τὴ συζήτηση ἀλλὰ νά ἐξετάσουμε σὲ βάθος ἀφενὸς τί *εἶναι* δικαιοσύνη καὶ τί ἀδικία, καὶ ἀφετέρου ποιά ἢ *ἀλήθεια* σχετικὰ μὲ τὰ ὠφελήματα ποὺ ἀπορρέουν ἀπὸ τὴ μιὰ καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη. Τοὺς εἶπα λοιπὸν ἐγὼ αὐτὸ ποὺ νόμιζα, ὅτι δηλαδή τὸ θέμα ποὺ συζητᾶμε δὲν εἶναι ἀσήμαντο ἀλλὰ χρειάζεται, κατὰ τὴ γνώμη μου, κάποιον μὲ κοφτερὸ βλέμμα. [d] Ἐπειδὴ λοιπὸν, εἶπα, ἐμεῖς δὲν εἴμαστε τέτοιοι, νομίζω ὅτι καλὸ θὰ ἦταν νά προχωρήσουμε στὴν ἔρευνα τοῦ ζητήματος κάπως ἔτσι: Ἄν ἔβαζαν σὲ ἀνθρώπους, οἱ ὁποῖοι δὲν ἔχουν πολὺ δυνατὴ ὄραση, νά διαβάσουν ἀπὸ μακρινὴ ἀπόσταση μικρὰ γράμματα, κι ἔπειτα κάποιος ἀντιλαμβανόταν ὅτι τὰ ἴδια αὐτὰ γράμματα εἶναι γραμμένα καὶ κάπου ἄλλου, σὲ μιὰ μεγαλύτερη ἐπιφάνεια, *πιο* μεγάλα, θὰ τοὺς φαινόταν, νομίζω, τύχη ἀναπάντεχη ἂν διαβάζοντας πρῶτα τὰ μεγαλύτερα, κοιτοῦσαν ἔπειτα τὰ μικρότερα, ἐξετάζοντας ἂν εἶναι ὅμοια μὲ ἐκεῖνα.

Πολὺ σωστά, εἶπε ὁ Ἀδείμαντος· ἀλλὰ τί ἀνάλογο μὲ αὐτὸ παρατηρεῖς, [e] Σωκράτη, στὴν ἔρευνά μας γύρω ἀπὸ τὸ δίκιο;

Θὰ σοῦ πῶ, εἶπα· ἡ δικαιοσύνη, λέμε, εἶναι κάτι ποὺ χαρακτηρίζει ἕναν ἄνθρωπο, ὅμως κατὰ κάποιον τρόπο μπορεῖ νά χαρακτηρίζε καὶ μιὰ ὁλόκληρη πολιτεία· δὲν εἶναι ἔτσι;

Βεβαίως, εἶπε.

Κι ἡ πολιτεία δὲν εἶναι κάτι μεγαλύτερο ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο;

Μεγαλύτερο, εἶπε.

Τότε λοιπὸν ἴσως νά ὑπάρχει περισσότερη δικαιοσύνη στὸ μεγαλύτερο καὶ νά μπορεῖ κανεὶς εὐκολότερα νά τὴν παρατηρήσει ἐκεῖ. Ἔτσι, ἂν θέλετε, [369a] ἂς ψάξουμε πρῶτα στὶς *πολιτεῖες* νά δοῦμε τί λογῆς πρᾶγμα εἶναι ἡ δικαιοσύνη· κι ἔπειτα ἂς συνεχίσουμε τὴν ἀναζήτησή μας καὶ στὸν καθένα χωριστὰ παρατηρώντας προσεκτικὰ στὴ μορφὴ τοῦ μικρότερου τὴν ὁμοιότητα μὲ τὸ μεγαλύτερο.

- Ἀλλά μοι δοκεῖς, ἔφη, καλῶς λέγειν.
 5 Ἄρ' οὖν, ἦν δ' ἐγώ, εἰ γιγνομένην πόλιν θεασαίμεθα λόγῳ, καὶ τὴν δικαιοσύνην αὐτῆς ἴδοιμεν ἂν γιγνομένην καὶ τὴν ἀδικίαν;
 Τάχ' ἂν, ἦ δ' ὅς.
 Οὐκοῦν γενομένου αὐτοῦ ἐλπίς εὐπετέστερον ἰδεῖν ὃ
 10 ζητοῦμεν;
 b Πολύ γε.
 Δοκεῖ οὖν χρῆναι ἐπιχειρῆσαι περαίνειν; οἶμαι μὲν γὰρ οὐκ ὀλίγον ἔργον αὐτὸ εἶναι· σκοπεῖτε οὖν.
 Ἔσκεπται, ἔφη ὁ Ἀδείμαντος· ἀλλὰ μὴ ἄλλως ποίει.
 5 Γίνεται τοίνυν, ἦν δ' ἐγώ, πόλις, ὡς ἐγώ μαι, ἐπειδὴ τυγχάνει ἡμῶν ἕκαστος οὐκ αὐτάρκης, ἀλλὰ πολλῶν <ὦν> ἐνδεής· ἢ τίν' οἶει ἀρχὴν ἄλλην πόλιν οἰκίζειν;
 Οὐδεμίαν, ἦ δ' ὅς.
 c Οὕτω δὴ ἄρα παραλαμβάνων ἄλλος ἄλλον, ἐπ' ἄλλου, τὸν δ' ἐπ' ἄλλου χρεῖα, πολλῶν δεόμενοι, πολλοὺς εἰς μίαν οἴκησιν ἀγείραντες κοινωνοὺς τε καὶ βοηθοὺς, ταύτῃ τῇ συνοικίᾳ ἐθέμεθα πόλιν ὄνομα· ἢ γάρ;
 5 Πάνυ μὲν οὖν.
 Μεταδίδωσι δὴ ἄλλος ἄλλῳ, εἴ τι μεταδίδωσιν, ἢ μεταλαμβάνει, οἰόμενος αὐτῷ ἄμεινον εἶναι;
 Πάνυ γε.
 Ἴθι δὴ, ἦν δ' ἐγώ, τῷ λόγῳ ἐξ ἀρχῆς ποιῶμεν πόλιν·
 10 ποιήσει δὲ αὐτήν, ὡς ἔοικεν, ἢ ἡμετέρα χρεῖα.
 Πῶς δ' οὐ;
 d Ἀλλὰ μὴν πρώτη γε καὶ μεγίστη τῶν χρεῶν ἡ τῆς τροφῆς παρασκευὴ τοῦ εἶναί τε καὶ ζῆν ἕνεκα.
 Παντάπασί γε.
 Δευτέρα δὲ οἰκήσεως, τρίτη δὲ ἐσθῆτος καὶ τῶν τοιούτων.
 5 Ἔστι ταῦτα.
 Φέρε δὴ, ἦν δ' ἐγώ, πῶς ἡ πόλις ἀρκέσει ἐπὶ τοσαύτῃ

Νομίζω, εἶπε, ὅτι αὐτὸ ποὺ λὲς εἶναι σωστό.

Ἄν λοιπόν, εἶπα ἐγώ, στρέψαμε τὸ βλέμμα μας σὲ μιὰ πολιτεία καὶ ἀναπλάθαμε νοερὰ τὴ γένεσή της, δὲν θὰ βλέπαμε πῶς γεννιέται ἡ δικαιοσύνη αὐτῆς τῆς πολιτείας καὶ πῶς ἡ ἀδικία της;

Πολὺ πιθανό, εἶπε.

Καὶ τότε δὲν θὰ ὑπῆρχε ἐλπίδα ὅτι θὰ διακρίναμε εὐκολότερα αὐτὸ ποὺ ζητᾶμε;

[b] Ἀσφαλῶς.

Εἶσαι τῆς γνώμης ὅτι πρέπει νὰ δοκιμάσουμε νὰ τὸ κάνουμε αὐτό; Ἐγὼ νομίζω ὅτι δὲν εἶναι μικρὴ δουλειά· γιὰ σκεφθεῖτε το.

Ἐμεῖς τὸ ἔχουμε σκεφθεῖ, εἶπε ὁ Ἀδείμαντος· ἀρκεῖ νὰ μὴν ἀλλάξεις ἐσὺ γνώμη.

Μιὰ πολιτεία γεννιέται, νομίζω ἐγώ, ἐπειδὴ κανένας μας δὲν εἶναι αὐτάρκης ἀλλὰ ὅλοι μας χρειαζόμαστε πολλὰ πράγματα. Ἡ μήπως ἔχεις τὴ γνώμη ὅτι ἡ πολιτεία θεμελιώνεται πάνω σὲ κάποια ἄλλη βάση;

Σὲ καμία ἄλλη, εἶπε.

[c] Κι ἐπειδὴ οἱ ἄνθρωποι χρειάζονται πολλὰ πράγματα, κι ὁ ἕνας παίρνει μαζί του κάποιον γιὰ νὰ καλύψει μιὰν ἀνάγκη του κι ὁ ἄλλος ἕναν ἄλλο, τὸν ἕναν γιὰ τὴ μιὰ, τὸν ἄλλο γιὰ τὴν ἄλλη ἀνάγκη, μαζεύονται πολλοὶ σύντροφοι καὶ συντρέχτες νὰ μείνουν μαζί σὲ ἕναν τόπο, καὶ τὴ συνοίκηση αὐτὴ τὴν ὀνομάζουμε 'πόλη'. Δὲν εἶναι ἔτσι;

Βεβαίως.

Δίνει λοιπόν ὁ ἕνας στὸν ἄλλο κάτι ἀπὸ τὰ δικά του, ἂν συμβαίνει νὰ τοῦ δίνει, ἢ παίρνει ἀπὸ αὐτόν, πιστεύοντας ὅτι ἔτσι εἶναι καλύτερα γιὰ τὸν ἑαυτοῦ σωστά;

Ἀσφαλῶς.

Ἔλα τώρα, εἶπα, νὰ φτιάξουμε μὲ τὸ λογισμό μας ἐξαρχῆς μιὰ πόλη. Θὰ τὴν φτιάξουν, καθὼς φαίνεται, οἱ ἀνάγκες μας.

Ἐννοεῖται.

[d] Πρῶτη ὅμως καὶ μέγιστη ἀπ' ὅλες τὶς ἀνάγκες εἶναι ἡ ἐξασφάλιση τῆς τροφῆς, γιὰ νὰ ὑπάρχομε καὶ νὰ ζοῦμε.

Ἀναμφίβολα.

Δεύτερη ἡ ἀνάγκη τῆς στέγης, τρίτη ἀνάγκη τὸ ντύσιμο καὶ τὰ παρόμοια.

Ἔτσι εἶναι.

Πῶς λοιπόν, εἶπα, θὰ μπορέσει ἡ πόλη νὰ τὰ ἐξασφαλίσει ὅλα αὐτά; Δὲν

παρασκευήν; ἄλλο τι γεωργὸς μὲν εἷς, ὁ δὲ οἰκοδόμος, ἄλλος δέ τις ὑφάντης; ἢ καὶ σκυτοτόμον αὐτόσε προσθήσομεν ἢ τιν' ἄλλον τῶν περὶ τὸ σῶμα θεραπευτήν;

10 Πάνυ γε.

Εἴη δ' ἂν ἢ γε ἀναγκαιοτάτη πόλις ἐκ τεττάρων ἢ πέντε ἀνδρῶν.

e Φαίνεται.

Τί δὴ οὖν; ἓνα ἕκαστον τούτων δεῖ τὸ αὐτοῦ ἔργον ἅπασι κοινὸν κατατιθέναι, οἷον τὸν γεωργὸν ἓνα ὄντα παρασκευάζειν σιτία τέτταρσιν καὶ τετραπλάσιον χρόνον τε καὶ
5 πόνον ἀναλίσκειν ἐπὶ σίτου παρασκευῇ καὶ ἄλλοις κοινωνεῖν, ἢ ἀμελήσαντα ἑαυτῷ μόνον τέταρτον μέρος ποιεῖν τούτου τοῦ
370 σίτου ἐν τετάρτῳ μέρει τοῦ χρόνου, τὰ δὲ τρία, τὸ μὲν ἐπὶ τῇ τῆς οἰκίας παρασκευῇ διατρίβειν, τὸ δὲ ἱματίου, τὸ δὲ ὑποδημάτων, καὶ μὴ ἄλλοις κοινωνοῦντα πράγματα ἔχειν, ἀλλ' αὐτὸν δι' αὐτὸν τὰ αὐτοῦ πράττειν;

5 Καὶ ὁ Ἀδείμαντος ἔφη· Ἄλλ' ἴσως, ὦ Σώκρατες, οὕτω ῥᾶον ἢ κείνως.

Οὐδέν, ἦν δ' ἐγώ, μὰ Δία ἄτοπον. ἐννοῶ γὰρ καὶ αὐτὸς εἰπόντος σοῦ, ὅτι πρῶτον μὲν ἡμῶν φύεται ἕκαστος οὐ πάνυ
b ὁμοιος ἐκάστῳ, ἀλλὰ διαφέρων τὴν φύσιν, ἄλλος ἐπ' ἄλλου ἔργου πράξει. ἢ οὐ δοκεῖ σοι;

Ἔμοιγε.

Τί δέ; πότερον κάλλιον πράττοι ἂν τις εἷς ὢν πολλὰς
5 τέχνας ἐργαζόμενος, ἢ ὅταν μίαν εἷς;

Ὅταν, ἦ δ' ὅς, εἷς μίαν.

Ἀλλὰ μὴν οἶμαι καὶ τόδε δῆλον, ὥς, ἐάν τις τινος παρῇ ἔργου καιρόν, διόλλυται.

Δῆλον γάρ.

10 Οὐ γὰρ οἶμαι ἐθέλει τὸ πραττόμενον τὴν τοῦ πράττοντος σχολὴν περιμένειν, ἀλλ' ἀνάγκη τὸν πράττοντα τῷ πραττομένῳ ἐπακολουθεῖν μὴ ἐν παρέργου μέρει.

c Ἀνάγκη.

Ἐκ δὴ τούτων πλείω τε ἕκαστα γίνεται καὶ κάλλιον καὶ

θα πρέπει ό ένας νά εἶναι γεωργός, ό άλλος χτίστης καί κάποιος άλλος νά εἶναι ὑφαντής; Καί δέν θα προσθέσουμε ἐδῶ κι ἕναν ὑποδηματοποιό ἢ ἐπίσης κάποιον άλλο γιά τέτοιες ἀνάγκες τοῦ σώματος;

Ἀσφαλῶς.

Ἔτσι, ἢ πόλη πού θα καλύπτει τίς ἀπολύτως ἀπαραίτητες ἀνάγκες θα ἀποτελεῖται ἀπό τέσσερις ἢ πέντε ἀνθρώπους.

[ε] Ἔτσι φαίνεται.

Πῶς θα γίνεῖ ὁμως; Θα πρέπει καθένας ἀπό αὐτούς νά διαθέτει τό προϊόν τῆς ἐργασίας του σέ ὅλους ἀπό κοινού, λ.χ. ό γεωργός, πού εἶναι ἕνας, νά ἐτοιμάζει τροφή γιά τέσσερις καί νά ξεοδεύει τετραπλάσιο χρόνο καί κόπο γιά τήν παραγωγή τοῦ σταριοῦ καί νά τό μοιράζεται μέ ὅλους τοὺς άλλους; Ἡ ἀδιαφορῶντας γι' αὐτούς νά ἐτοιμάζει μόνο γιά τόν ἑαυτό του τό ἕνα τέταρτο ἀπό [370a] αὐτό τό στᾶρι στό ἕνα τέταρτο τοῦ χρόνου, καί στά ἄλλα τρία τέταρτα νά καταπιάνεται μέ τό φτιάσιμο τοῦ σπιτιοῦ του, μέ τό ντύσιμο καί τήν ὑπόδησή του, ὥστε νά μήν μπαίνει σέ μπελάδες ἀπό τίς σχέσεις του μέ τοὺς άλλους ἀλλά νά ἀσχολεῖται ἀποκλειστικά ό ἴδιος μέ ό,τι ἀφορᾷ τόν ἑαυτό του;

Ἰσως, Σωκράτη, ἀπάντησε ό Ἀδείμαντος, ό πρῶτος τρόπος πού εἶπες νά εἶναι πιό βολικός ἀπό τόν άλλο.

Διόλου παράξενο, μά τό Δία. Συλλογίζομαι τώρα πάνω σ' αὐτό, πρῶτον ότι δέν γεννιόμαστε πολὺ [b] ὅμοιοι ό ένας μέ τόν άλλο ἀλλά διαφέρουμε ὡς πρὸς τίς φυσικές κλίσεις; ό ένας εἶναι φτιαγμένος γι' αὐτή τή δουλειά, ό άλλος γιά τήν ἄλλη. Ἡ μήπως δέν τό νομίζεις;

Τό νομίζω.

Καί πότε ἀποδίδει κανεῖς καλύτερα: ὅταν καταπιάνεται, ἕνας αὐτός, μέ πολλές τέχνες ἢ ὅταν, σάν ἕνας πού εἶναι, καταπιάνεται μέ μία;

Ὅταν μέ μία.

Ἀλλά νομίζω ότι καί τοῦτο εἶναι φανερό, ότι δηλαδή ἂν ἀφήσει κανεῖς νά περάσει ό κατάλληλος καιρὸς γιά ἕνα ἔργο, τὸ ἔργο πάει χαμένο.

Φανερό, πράγματι.

Γιατί ἢ δουλειά δέν περιμένει πότε θα εὐκαιρήσει αὐτὸς πού θα τήν κάνει ἀλλά εἶναι ἀνάγκη ὅποιος καταπιάνεται [c] μέ κάτι νά μήν τὸ κάνει σάν νά ἦταν πάρεργο.

Εἶναι ἀνάγκη.

Ἀπό αὐτά, ἔτσι, συνάγεται ότι περισσότερα πράγματα ὁλοκληρώνονται

- ῥᾱον, ὅταν εἷς ἐν κατὰ φύσιν καὶ ἐν καιρῷ, σχολὴν τῶν
5 ἄλλων ἄγων, πράττη.
 Παντάπασι μὲν οὖν.
 Πλείονων δὴ, ὦ Ἀδείμαντε, δεῖ πολιτῶν ἢ τεττάρων ἐπὶ
 τὰς παρασκευὰς ὧν ἐλέγομεν. ὁ γὰρ γεωργός, ὡς ἔοικεν,
 οὐκ αὐτὸς ποιήσεται ἑαυτῷ τὸ ἄροτρον, εἰ μέλλει καλὸν εἶναι,
d οὐδὲ σμινύην, οὐδὲ τᾶλλα ὄργανα ὅσα περὶ γεωργίαν. οὐδ'
 αὐτὸ οἰκοδόμος· πολλῶν δὲ καὶ τούτῳ δεῖ. ὡσαύτως δ' ὁ
 ὑφάντης τε καὶ ὁ σκυτοτόμος· ἢ οὐ;
 Ἀληθῆ.
 5 Τέκτονες δὴ καὶ χαλκῆς καὶ τοιοῦτοὶ τινες πολλοὶ
 δημιουργοί, κοινωνοὶ ἡμῖν τοῦ πολιχνίου γιγνόμενοι, συχνὸν
 αὐτὸ ποιοῦσιν.
 Πάνυ μὲν οὖν.
 Ἄλλ' οὐκ ἂν πω πάνυ γε μέγα τι εἴη, εἰ αὐτοῖς βουκόλους
 10 τε καὶ ποιμένας τοὺς τε ἄλλους νομέας προσθεῖμεν, ἵνα οἱ τε
 e γεωργοὶ ἐπὶ τὸ ἄροῦν ἔχοιεν βοῦς, οἱ τε οἰκοδόμοι πρὸς τὰς
 ἀγωγὰς μετὰ τῶν γεωργῶν χρῆσθαι ὑποζυγίοις, ὑφάνται δὲ
 καὶ σκυτοτόμοι δέρμασιν τε καὶ ἐρίοις.
 Οὐδέ γε, ἦ δ' ὅς, σμικρὰ πόλεις ἂν εἴη ἔχουσα πάντα ταῦτα.
 5 Ἀλλὰ μήν, ἦν δ' ἐγώ, κατοικίσαι γε αὐτὴν τὴν πόλιν εἰς
 τοιοῦτον τόπον οὐ ἐπεισαγωγίμων μὴ δεήσεται, σχεδόν τι
 ἀδύνατον.
 Ἀδύνατον γάρ.
 Προσδεήσει ἄρα ἔτι καὶ ἄλλων, οἱ ἐξ ἄλλης πόλεως αὐτῇ
 10 κομιοῦσιν ὧν δεῖται.
 Δεήσει.
 Καὶ μὴν κενὸς ἂν ἴη ὁ διάκονος, μηδὲν ἄγων ὧν ἐκείνοι
 371 δέονται παρ' ὧν ἂν κομίζονται ὧν ἂν αὐτοῖς χρεῖα, κενὸς
 ἅπεισιν. ἦ γάρ;
 Δοκεῖ μοι.
 Δεῖ δὴ τὰ οἴκοι μὴ μόνον ἑαυτοῖς ποιεῖν ἱκανά, ἀλλὰ καὶ
 5 οἷα καὶ ὅσα ἐκείνοις ὧν ἂν δέωνται.

μὲ τρόπο καλύτερο καὶ εὐχερέστερο, ὅταν ἓνας ἄνθρωπος καταπιάνεται στὸν *κατάλληλο* καιρὸ μὲ ἓνα ἔργο, τὸ ὁποῖο ἀνταποκρίνεται στὴ φυσικὴ κλίση του, χωρὶς ὁ ἴδιος νὰ ἀπασχολεῖται μὲ ὅτιδήποτε ἄλλο.

Ἄναμφίβολα.

Τότε, Ἀδεΐμαντε, χρειάζονται περισσότεροι ἀπὸ τέσσερις προκειμένου νὰ ἱκανοποιηθοῦν οἱ ἀνάγκες ποὺ λέγαμε. Γιατὶ, καθὼς φαίνεται, ὁ γεωργὸς δὲν θὰ φτιάξει μόνος του τὸ ἀλέτρι του, ἂν πρόκειται αὐτὸ τὸ ἀλέτρι νὰ εἶναι τῆς προκοπῆς, [d] οὔτε τὴν ἀξίνα οὔτε τὰ ἄλλα ἐργαλεῖα, ὅσα χρειάζονται στὴ γεωργία. Οὔτε πάλι κι ὁ οἰκοδόμος· γιατί κι αὐτὸς χρειάζεται πολλά. Τὸ ἴδιο καὶ ὁ ὑφαντὴς καὶ ὁ ὑποδηματοποιὸς· ἢ μήπως δὲν εἶναι ἔτσι;

Σωστά.

Καὶ καθὼς θὰ μποῦν στὴ μικρὴ μας πόλη ξυλουργοί, σιδεράδες καὶ ἄλλοι τέτοιοι τεχνίτες, αὐτὴ θὰ μεγαλώσει.

Βεβαίως.

Δὲν θὰ μεγάλωνε ὅμως γιὰ τὴν ὥρα καὶ πάρα πολὺ ἂν προσθέταμε σ' αὐτοὺς ἀγελαδάρηδες, βοσκοὺς καὶ ἄλλους κτηνοτρόφους, ὥστε καὶ [e] οἱ γεωργοὶ νὰ ἔχουν βόδια γιὰ τὸ ὄργωμα καὶ οἱ χτίστες νὰ χρησιμοποιοῦν μὲ τοὺς γεωργοὺς ὑποζύγια γιὰ τὶς μεταφορές, κι οἱ ὑφαντὲς πάλι μὲ τοὺς ὑποδηματοποιούς νὰ ἔχουν δέρματα καὶ μαλλιά.

Ἄλλα οὔτε καὶ μικρὴ, εἶπε, θὰ ἦταν μιὰ πόλη ποὺ θὰ τὰ 'χε ὅλα αὐτά.

Καὶ βέβαια, εἶπα ἐγώ, εἶναι σχεδὸν ἀδύνατο νὰ ἰδρῦσουμε αὐτὴ τὴν πόλη σὲ ἓναν τόπο ὅπου δὲν θὰ ὑπάρχει ἀνάγκη νὰ εἰσάγονται προϊόντα ἀπ' ἔξω.

Πραγματικά, ἀδύνατο.

Θὰ χρειαστοῦν ἐπομένως καὶ ἄλλοι, ἐπιπλέον, ἄνθρωποι γιὰ νὰ τῆς φέρουν ἀπὸ ἄλλη πόλη ὅσα τῆς εἶναι ἀπαραίτητα.

Θὰ χρειαστοῦν.

Κι ἂν αὐτὸς ποὺ θὰ πάει ἐκεῖ γι' αὐτὴ τὴ δουλειά, πάει μὲ ἄδεια χέρια, χωρὶς νὰ ἔχει μαζί του τίποτε [371a] ἀπ' ὅσα χρειάζονται ἐκεῖνοι, ἀπὸ τοὺς ὁποίους θὰ φέρει αὐτὰ ποὺ ἔχει ἀνάγκη ἢ δική του πόλη, θὰ φύγει ἀπὸ 'κεῖ ἐπίσης μὲ ἄδεια χέρια. Σωστά;

Ἔτσι νομίζω.

Ἐπομένως, οἱ ἄνθρωποι τῆς πόλης μας πρέπει νὰ παράγουν ὄχι μόνο ὅσα εἶναι ἀρκετὰ γιὰ τοὺς ἰδίους ἀλλὰ ἐπίσης ὅσα ἀγαθὰ, καὶ σὲ ὅποια ποσότητα, χρειάζονται κι ἐκεῖνοι, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ζητοῦν νὰ προμηθεύονται πράγματα ποὺ τὰ ἔχουν ἀνάγκη.

Δεῖ γάρ.

Πλειόνων δὴ γεωργῶν τε καὶ τῶν ἄλλων δημιουργῶν δεῖ ἡμῖν τῇ πόλει.

Πλειόνων γάρ.

- 10 Καὶ δὴ καὶ τῶν ἄλλων διακόνων που τῶν τε εἰσαξόντων καὶ ἐξαξόντων ἕκαστα. οὗτοι δέ εἰσιν ἔμποροι· ἢ γάρ;

Ναί.

Καὶ ἐμπόρων δὴ δεησόμεθα.

- 15 Πάνυ γε.

- b Καὶ ἐὰν μὲν γε κατὰ θάλατταν ἡ ἐμπορία γίγνηται, συχνῶν καὶ ἄλλων προσδεήσεται τῶν ἐπιστημόνων τῆς περὶ τὴν θάλατταν ἐργασίας.

Συχνῶν μέντοι.

- 5 Τί δὲ δὴ; ἐν αὐτῇ τῇ πόλει πῶς ἀλλήλοις μεταδώσουσιν ὧν ἂν ἕκαστοι ἐργάζωνται; ὧν δὲ ἕνεκα καὶ κοινωνίαν ποιησάμενοι πόλιν ψκίσαμεν.

Δῆλον δὴ, ἢ δ' ὅς, ὅτι πωλοῦντες καὶ ὠνούμενοι.

Ἀγορὰ δὴ ἡμῖν καὶ νόμισμα σύμβολον τῆς ἀλλαγῆς ἕνεκα γενήσεται ἐκ τούτου.

- 10 Πάνυ μὲν οὖν.

- c Ἄν οὖν κομίσας ὁ γεωργὸς εἰς τὴν ἀγοράν τι ὧν ποιεῖ, ἢ τις ἄλλος τῶν δημιουργῶν, μὴ εἰς τὸν αὐτὸν χρόνον ἤκη τοῖς δεομένοις τὰ παρ' αὐτοῦ ἀλλάξασθαι, ἀργήσει τῆς αὐτοῦ δημιουργίας καθήμενος ἐν ἀγορᾷ;

- 5 Οὐδαμῶς, ἢ δ' ὅς, ἀλλὰ εἰσὶν οἱ τοῦτο ὀρῶντες ἑαυτοὺς ἐπὶ τὴν διακονίαν τάττουσιν ταύτην, ἐν μὲν ταῖς ὀρθῶς οἰκουμέναις πόλεσι σχεδόν τι οἱ ἀσθενέστατοι τὰ σώματα καὶ ἀχρεῖοί τι ἄλλο ἔργον πράττειν. αὐτοῦ γὰρ δεῖ μένοντας
d αὐτοὺς περὶ τὴν ἀγορὰν τὰ μὲν ἀντ' ἀργυρίου ἀλλάξασθαι τοῖς τι δεομένοις ἀποδόσθαι, τοῖς δὲ ἀντὶ αὐτοῦ ἀργυρίου διαλλάττειν ὅσοι τι δέονται πρίασθαι.

- 5 Αὕτη ἄρα, ἣν δ' ἐγώ, ἢ χρεῖα καπήλων ἡμῖν γένεσιν ἐμποιεῖ τῇ πόλει. ἢ οὐ καπήλους καλοῦμεν τοὺς πρὸς ὠνήν τε καὶ πρᾶσιν διακονοῦντας ἰδρυμένους ἐν ἀγορᾷ, τοὺς δὲ πλανήτας ἐπὶ τὰς πόλεις ἐμπόρους;

Πρέπει.

Ἔτσι ἡ πόλη μας χρειάζεται περισσότερους γεωργούς καὶ ἄλλους τεχνίτες.

Βεβαίως, περισσότερους.

Καὶ μάλιστα καὶ ἄλλους πού θά ἀναλάβουν τίς εἰσαγωγές καὶ τίς ἐξαγωγές τῶν διαφορετικῶν ἀγαθῶν. Κι αὐτοὶ εἶναι οἱ ἔμποροι σωστά;

Ναί.

Ἐπομένως θά χρειαστοῦμε καὶ ἔμπορους.

Ἀσφαλῶς.

Κι ἂν τὸ ἐμπόριο αὐτὸ θά γίνεται ἀπὸ τὴ θάλασσα, θά χρειαστοῦν ἐπίσης ἄνθρωποι, [b] καὶ μάλιστα πολλοί, πού νὰ ξέρουν ἀπὸ τίς δουλειές τῆς θάλασσας.

Πολλοί, βεβαίως.

Ἀλλὰ καὶ μέσα στὴν ἴδια τὴν πόλη πῶς θά προμηθεύονται ὁ ἓνας ἀπὸ τὸν ἄλλο τὰ ἀγαθὰ πού θά φτιάχνει καθένας τους; Γιατὶ γι' αὐτὸ συγκροτήσαμε τούτη τὴν κοινότητα καὶ ἰδρύσαμε τὴν πόλη.

Εἶναι ξεκάθαρο, εἶπε: πουλώνοντας καὶ ἀγοράζοντας.

Θά ἔχουμε λοιπόν, ἔτσι, ἀγορὰ κι ἓνα νόμισμα γιὰ τίς συναλλαγές.

Βεβαιότατα.

[c] Ἄν τώρα ὁ γεωργός, ἢ κάποιος ἄλλος τεχνίτης, φέροντας στὴν ἀγορὰ κάτι ἀπὸ τὰ προϊόντα του δὲν φθάσει τὴν ἴδια ὥρα μὲ ἐκείνους πού θέλουν νὰ ἀγοράσουν ἀπὸ αὐτόν, θά χασομεράει ἀπὸ τὴ δουλειά του περιμένοντας στὴν ἀγορά;

Μὲ κανέναν τρόπο, εἶπε· ἀλλὰ θά ὑπάρχουν ἄνθρωποι πού βλέποντάς το αὐτὸ θά ἀναλαμβάνουν νὰ προσφέρουν τούτη τὴν ὑπηρεσία· στίς σωστὰ ὁργανωμένες πολιτεῖες εἶναι συνήθως οἱ πιὸ ἀδύναμοι σωματικά, ὅσοι εἶναι ἀκατάλληλοι γιὰ ἄλλη δουλειά. Στέκονται ἐκεῖ γύρω στὴν ἀγορὰ [d] κι ἀπὸ τὴ μιὰ ἀγοράζουν, δίνοντας χρήματα, ἀπὸ ἐκείνους πού θέλουν νὰ πουλήσουν κάτι, ἐνῶ ἀπὸ τὴν ἄλλη, πάλι μὲ χρήματα, ἀνταλλάσσουν κάποιο ἀγαθὸ μὲ ὅσους χρειάζονται νὰ ἀγοράσουν κάτι.

Αὐτὴ συνεπῶς ἡ ἀνάγκη, εἶπα ἐγώ, γεννάει τοὺς ἔμπορους στὴν πόλη μας. Ἡ μήπως δὲν ὀνομάζουμε 'ἐμπορους' ὅσους ἔχουν ἐγκατασταθεῖ σὲ κάποια ἀγορὰ καὶ προσφέρουν τίς ὑπηρεσίες τους κατὰ τίς ἀγοραπωλησίες τῶν ἀγαθῶν, ἐνῶ ἐκείνους πού περιφέρονται ἀπὸ πολιτεία σὲ πολιτεία τοὺς λέμε 'πλανόδιους';

Πάνυ μὲν οὖν.

- e Ἔτι δὴ τινες, ὥς ἐγώ μαι, εἰσὶ καὶ ἄλλοι διάκονοι, οἱ ἂν
τὰ μὲν τῆς διανοίας μὴ πάνυ ἀξιοκοινωνήτοι ὦσιν, τὴν δὲ
τοῦ σώματος ἰσχὺν ἱκανὴν ἐπὶ τοὺς πόνους ἔχωσιν· οἱ δὲ
πωλοῦντες τὴν τῆς ἰσχύος χρεῖαν, τὴν τιμὴν ταύτην μισθὸν
5 καλοῦντες, κέκληνται, ὥς ἐγώ μαι, μισθωτοί· ἡ γάρ;

Πάνυ μὲν οὖν.

Πλήρωμα δὲ πόλεώς εἰσιν, ὥς ἔοικε, καὶ μισθωτοί.

Δοκεῖ μοι.

- Ἄρ' οὖν, ὦ Ἀδείμαντε, ἥδη ἡμῖν ἠϋξῆται ἡ πόλις, ὥστ'
10 εἶναι τελέα;

Ἴσως.

Ποῦ οὖν ἂν ποτε ἐν αὐτῇ εἴη ἡ τε δικαιοσύνη καὶ ἡ ἀδικία;
καὶ τίνι ἅμα ἐγγενομένη ὦν ἐσκέμμεθα;

- 372 Ἐγὼ μὲν, ἔφη, οὐκ ἐννοῶ, ὦ Σώκρατες, εἰ μὴ που ἐν
αὐτῶν τούτων χρεῖα τινὲ τῇ πρὸς ἀλλήλους.

Ἄλλ' ἴσως, ἦν δ' ἐγώ, καλῶς λέγεις· καὶ σκεπτέον γε καὶ
οὐκ ἀποκνητέον.

- 5 Πρῶτον οὖν σκεψώμεθα τίνα τρόπον διαιτῆσονται οἱ οὕτω
παρεσκευασμένοι. ἄλλο τι ἢ σῖτόν τε ποιοῦντες καὶ οἶνον
καὶ ἱμάτια καὶ ὑποδήματα; καὶ οἰκοδομησάμενοι οἰκίας, θέρους
μὲν τὰ πολλὰ γυμνοὶ τε καὶ ἀνυπόδητοι ἐργάζονται, τοῦ δὲ
b χειμῶνος ἡμφιεσμένοι τε καὶ ὑποδεδεμένοι ἱκανῶς· θρέ-
ψονται δὲ ἐκ μὲν τῶν κριθῶν ἄλφιτα σκευαζόμενοι, ἐκ δὲ
τῶν πυρῶν ἄλευρα, τὰ μὲν πέψαντες, τὰ δὲ μάξαντες, μάζας
γενναίας καὶ ἄρτους ἐπὶ κάλαμόν τινα παραβαλλόμενοι ἢ
5 φύλλα καθαρὰ, κατακλινέντες ἐπὶ στιβάδων ἐστρωμένων
μίλακί τε καὶ μυρρίναις, εὐωχήσονται αὐτοὶ τε καὶ τὰ παιδιά,
ἐπιπίνοντες τοῦ οἴνου, ἐστεφανωμένοι καὶ ὑμνοῦντες τοὺς
θεοὺς, ἡδέως συνόντες ἀλλήλοις, οὐχ ὑπὲρ τὴν οὐσίαν ποιού-
c μενοι τοὺς παῖδας, εὐλαβούμενοι πενίαν ἢ πόλεμον.

Καὶ ὁ Γλαύκων ὑπολαβὼν, Ἄνευ ὄψου, ἔφη, ὥς ἔοικας,
ποιεῖς τοὺς ἄνδρας ἐστιωμένους.

- Ἀληθῆ, ἦν δ' ἐγώ, λέγεις. ἐπελαθόμην ὅτι καὶ ὄψον
5 ἔξουσιν, ἅλας τε δῆλον ὅτι καὶ ἐλάας καὶ τυρόν, καὶ βολβοὺς

Πολὺ σωστά.

[ε] Κι ὑπάρχουν ἀκόμη, πιστεύω, καὶ ὀρισμένοι ἄλλοι δουλευτάδες, πού με βάση, βέβαια, τὴ νοημοσύνη τους μᾶλλον δὲν θὰ ἄξιζε νὰ μποῦν στὴν κοινωνία τῆς πόλης μας, οἱ ὅποιοι ὅμως ἔχουν ἀρκετὴ σωματικὴ δύναμη κι ἀντέχουν στὶς βαριεὲς δουλειές. Οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ πουλᾶνε τὴ χρῆση τῆς δυνάμεώς τους καὶ ἐπειδὴ τὸ ἀντίτιμὸ τῆς τὸ ὀνομάζουν ‘μεροκάματο’, ἔχουν κι οἱ ἴδιοι, καθὼς πιστεύω, ὀνομαστεῖ ‘μεροκαματιάρηδες’.

Βεβαίωτατα.

“Ἐνα συμπλήρωμα, ἔτσι, τῆς πόλης εἶναι, ὅπως φαίνεται, καὶ οἱ μεροκαματιάρηδες.

Νομίζω.

“Ἀραγε, Ἀδείμαντε, ἔχει πιά ἡ πόλη μας ὀλοκληρώσει τὸ μεγάλωμά της;

“Ἴσως.

Τότε λοιπὸν σὲ ποιό τάχα σημεῖο τῆς νὰ βρίσκεται ἡ δικαιοσύνη καὶ ἡ ἀδικία; Μαζὶ με ποιὸ πρᾶγμα, ἀπ’ ὅσα ἔχουμε ἐξετάσει, μπῆκε στὴν πόλη;

[372a] Ἰδέα δὲν ἔχω, Σωκράτη, ἐκτός κι ἂν ἐντοπίζεται σὲ κάποια ἀπὸ αὐτὲς τὶς ἀμοιβαῖες ἀνάγκες καὶ τὶς σχέσεις πού ἔχουν μεταξὺ τους οἱ πολῖτες.

“Ἴσως, εἶπα ἐγώ, ὁ λόγος σου νὰ ’ναι σωστός· νὰ τὸ ἐξετάσουμε λοιπὸν τὸ πρᾶγμα καὶ νὰ μὴν κάνουμε πίσω. Ἄς δοῦμε πρῶτα-πρῶτα πῶς θὰ περνοῦν τὴ ζωὴ τους οἱ ἄνθρωποι αὐτοί, ὅσοι θὰ ἔχουν τὶς προϋποθέσεις πού ἀναφέρουμε. Θὰ ἐτοιμάζουν τὴν τροφὴ τους, τὸ κρασί, τὰ ροῦχα τους, τὰ ὑποδήματά τους —αὐτὸ δὲν θὰ κάνουν; Καὶ σὰν χτίσουν τὰ σπίτια τους, θὰ δουλεύουν, σχεδὸν γυμνοὶ καὶ ξυπόλητοι τὸ καλοκαίρι, ντυμένοι ὅμως καλὰ καὶ ποδευμένοι τὸ χειμῶνα. [b] Θὰ τρέφονται με ἀλεύρια ἀπὸ κριθᾶρι καὶ σιτᾶρι πού θὰ τὰ ζυμώνουν καὶ θὰ τὰ ψήνουν, ὠραῖο κριθῖνο ψωμί καὶ πίτες ἀκουμπισμένες ἀπάνω σὲ καλάμια ἢ σὲ φύλλα καθαρά, ξαπλωμένοι σὲ ἄχυρα στρωμένα ἀπὸ πάνω με σμιλακιές καὶ μυρσίνες, θὰ φχαριστιοῦνται φαγητό, αὐτοὶ καὶ τὰ παιδιὰ τους, πίνοντας μετὰ καὶ τὸ κρασάκι τους, με στεφάνια στὸ κεφάλι ψάλλοντας ὕμνους στοὺς θεοὺς καὶ νιώθοντας ἔτσι χαρὰ πού ’ναι ὁ ἕνας πλάι στὸν ἄλλο· παιδιὰ δὲν θὰ κάνουν παραπάνω ἀπ’ ὅσο ἀντέχει τὸ βίός τους [c] —ἀπὸ φόβο μὴν πέσει φτώχεια ἢ ἔρθει πόλεμος.

Ἐδῶ ὁ Γλαῦκων με διέκοψε λέγοντάς μου: Ἀπ’ ὅτι φαίνεται, βάζεις τοὺς ἀνθρώπους νὰ τρῶνε ξερὸ ψωμί χωρὶς προσφάγι.

Σωστά λές, εἶπα. Ξέχασα ὅτι θὰ ἔχουν καὶ προσφάγι: ἁλάτι, φυσιῆς, κι ἐλιές, τυρί, καὶ θὰ μαγειρεύουν καὶ λαχανικά, βορβοῦς καὶ κηπευτικά, ἀπ’

καὶ λάχανά γε, οἷα δὲ ἐν ἀγροῖς ἐψήματα, ἐψήσονται.

καὶ τραγήματά που παραθήσομεν αὐτοῖς τῶν τε σύκων καὶ ἐρεβίνθων καὶ κυάμων, καὶ μύρτα καὶ φηγούς σποδιοῦσιν
 d πρὸς τὸ πῦρ, μετρίως ὑποπίνοντες· καὶ οὕτω διάγοντες τὸν
 βίον ἐν εἰρήνῃ μετὰ ὑγιείας, ὥς εἰκός, γηραιοὶ τελευτῶντες
 ἄλλον τοιοῦτον βίον τοῖς ἐκγόνοις παραδώσουσιν.

Καὶ ὅς, Εἰ δὲ ὑὼν πόλιν, ὦ Σώκρατες, ἔφη, κατεσκεύαζες,
 5 τί ἂν αὐτὰς ἄλλο ἢ ταῦτα ἐχόρταζες;

Ἄλλὰ πῶς χρή, ἦν δ' ἐγώ, ὦ Γλαύκων;

Ἄπερ νομίζεται, ἔφη· ἐπὶ τε κλινῶν κατακεῖσθαι οἶμαι
 τοὺς μέλλοντας μὴ ταλαιπωρεῖσθαι, καὶ ἀπὸ τραπεζῶν
 e δειπνεῖν, καὶ ὄψα ἄπερ καὶ οἱ νῦν ἔχουσι καὶ τραγήματα.

Εἶεν, ἦν δ' ἐγώ· μανθάνω. οὐ πόλιν, ὥς ἔοικε, σκοποῦμεν
 μόνον ὅπως γίγνεται, ἀλλὰ καὶ τρυφῶσαν πόλιν. ἴσως οὖν
 οὐδὲ κακῶς ἔχει· σκοποῦντες γὰρ καὶ τοιαύτην τάχ' ἂν
 5 κατίδοιμεν τήν τε δικαιοσύνην καὶ ἀδικίαν ὅπη ποτὲ ταῖς
 πόλεσιν ἐμφύονται. ἡ μὲν οὖν ἀληθινὴ πόλις δοκεῖ μοι
 εἶναι ἣν διεληλύθαμεν, ὥσπερ ὑγιής τις· εἰ δ' αὖ βούλεσθε,
 καὶ φλεγμαίνουσιν πόλιν θεωρήσωμεν· οὐδὲν ἀποκωλύει.

373 ταῦτα γὰρ δὴ τισιν, ὥς δοκεῖ, οὐκ ἐξαρκέσει, οὐδὲ αὕτη ἡ
 δίαιτα, ἀλλὰ κλινὰι τε προσέσονται καὶ τράπεζαι καὶ τᾶλλα
 σκεύη, καὶ ὄψα δὴ καὶ μύρα καὶ θυμιάματα καὶ ἐταῖραι καὶ
 πέμματα, καὶ ἕκαστα τούτων παντοδαπά. καὶ δὴ καὶ ἃ τὸ
 5 πρῶτον ἐλέγομεν οὐκέτι τἀναγκαῖα θετέον, οἰκίας τε καὶ
 ἱμάτια καὶ ὑποδήματα, ἀλλὰ τήν τε ζωγραφίαν κινητέον
 καὶ τὴν ποικιλίαν, καὶ χρυσὸν καὶ ἐλέφαντα καὶ πάντα τὰ
 τοιαῦτα κτητέον. ἡ γάρ;

b Naί, ἔφη.

Οὐκοῦν μείζονά τε αὖ τὴν πόλιν δεῖ ποιεῖν· ἐκείνη γὰρ
 ἡ ὑγιεινὴ οὐκέτι ἱκανή, ἀλλ' ἤδη ὄγκου ἐμπληστέα καὶ
 πλήθους, ἃ οὐκέτι τοῦ ἀναγκαίου ἔνεκά ἐστίν ἐν ταῖς πόλεσιν,
 5 οἷον οἷ τε θηρευταὶ πάντες οἷ τε μιμηταί, πολλοὶ μὲν οἱ περὶ
 τὰ σχήματά τε καὶ χρώματα, πολλοὶ δὲ οἱ περὶ μουσικὴν,
 ποιηταί τε καὶ τούτων ὑπηρέται, ῥαψωδοί, ὑποκριταί, χορευταί,
 ἐργολάβοι, σκευῶν τε παντοδαπῶν δημιουργοί, τῶν τε ἄλλων
 c καὶ τῶν περὶ τὸν γυναικεῖον κόσμον. καὶ δὴ καὶ διακόνων

αὐτὰ πὺν μαγειρεύουν ἔξω στὰ χωράφια. Θὰ τοὺς ἔχουμε καὶ ἐπιδόρπια: σύκα, ὠμὰ ρεβίθια καὶ κουκιά, καὶ ἀκόμη μύρτα καὶ κουκουνάρια νὰ τὰ ψήνουν [d] στὴ χόβολη, κουτσοπίνοντας γουλιὰ-γουλιὰ· καὶ ἔτσι περνώντας τὴ ζωὴ τους μὲ εἰρήνη καὶ ὑγεία, θὰ τελειώνουν, ὅπως εἶναι φυσικό, σὲ βαθιὰ γεράματα, ἀφήνοντας κληρονομιά στοὺς ἀπογόνους τοὺς μιὰν ἄλλη τέτοιας λογιῆς ζωῆ.

Κι ἐκεῖνος τότε εἶπε, Σωκράτη, ἂν ἦταν νὰ ᾽φτιαχνες μιὰ πόλη γιὰ γουρούνια, μὲ τί ἄλλο θὰ τὰ χόρταζες παρὰ μὲ τοῦτα;

Δηλαδή, Γλαύκων, σὰν τί θὰ ᾽πρεπε νὰ κάνω;

Αὐτὸ πὺν συνηθίζεται καὶ τώρα, εἶπε ἐκεῖνος. Ἀφοῦ οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ δὲν θὰ ὑφίστανται ταλαιπωρίες, θὰ μποροῦσαν, νομίζω, νὰ ξαπλώνουν σὲ κρεβάτια, [e] νὰ δειπνοῦν σὲ τραπέζια καὶ νὰ ᾽χουν φαγητὰ καὶ ἐπιδόρπια ὅπως καὶ οἱ τωρινοὶ ἄνθρωποι.

Ἐντάξει, εἶπα, καταλαβαίνω. Δὲν ἐξετάζουμε, φαίνεται, ἀπλῶς πῶς γεννιέται μιὰ πόλη, ἀλλὰ μιὰ πόλη πὺν ἐπιπλέον ζεῖ τρυφηλά. Ἴσως δὲν εἶναι κακὴ ἰδέα. Γιατὶ ἐξετάζοντας μιὰ τέτοια πόλη μπορεῖ ἴσως νὰ διακρίνουμε καλύτερα τὴ δικαιοσύνη καὶ τὴν ἀδικία, ἀπὸ ποῦ ξεφυτρώνουν στίς πολιτεῖες. Ἡ ἀληθινὴ πολιτεία εἶναι, νομίζω, αὐτὴ πὺν ἔχουμε περιγράψει, αὐτὴ πὺν, ἂς τὸ ποῦμε ἔτσι, ἔχει τὴν ὑγεία της. Ἄν θέλετε ὅμως, ἂς δοῦμε καὶ μιὰ πόλη πὺν ψήνεται στὸν πυρετό· τίποτα δὲν μᾶς ἐμποδίζει. [373a] Σὲ ὀρισμένους, ἔτσι, τὰ πράγματα πὺν ἀνέφερα δὲν θὰ τοὺς εἶναι, φαίνεται, ἀρκετὰ, οὔτε καὶ ὁ τρόπος αὐτὸς τῆς ζωῆς, ἀλλὰ θὰ τοὺς χρειαστοῦν ἐπιπλέον κρεβάτια καὶ τραπέζια καὶ ἄλλα ἐπιπλά, καὶ ἀκόμη κάθε λογῆς ἐδέσματα καὶ ἀρώματα, θυμιάματα καὶ ἑταῖρες καὶ γλυκίσματα. Σὲ σχέσῃ μάλιστα μὲ ὅσα ἀναφέραμε πρωτύτερα, δὲν θὰ σταθοῦμε πιά στὰ ἀπαραίτητα ἀλλὰ θὰ μπεῖ σὲ ἐνέργεια ἡ ζωγραφικὴ καὶ τὰ κεντήματα, καὶ θὰ πρέπει νὰ ἀποκτήσουμε χρυσάφι καὶ φιλντισὶ καὶ ὅλα τὰ παρόμοια. Δὲν εἶναι ἔτσι;

[b] Ναί, εἶπε.

Τότε λοιπὸν πρέπει νὰ τὴν μεγαλώσουμε καὶ ἄλλο τὴν πόλη. Γιατὶ ἐκείνη, ἡ ὑγής, δὲν εἶναι πιά ἀρκετὴ, ἀλλὰ πρέπει νὰ ἀπλωθεῖ καὶ ἄλλο καὶ νὰ γεμίσει μὲ ἓνα πλῆθος ἀνθρώπους πὺν δὲν εἶναι γιὰ τὴν ἀντιμετώπιση ἀπαραίτητων ἀναγκῶν τῆς πόλης, λ.χ. μὲ κάθε λογῆς κυνηγούς καὶ ὅσους μιμοῦνται κάτω: πλῆθος γλύπτες καὶ ζωγράφους, πλῆθος μουσικούς, καὶ ποιητὲς μὲ τοὺς ὑποταχτικούς τους, ραψωδούς, ἡθοποιούς, χορευτὲς, παραγωγούς τοῦ θεάτρου, καὶ ἀκόμη κατασκευαστὲς κάθε λογῆς πραγμάτων, ἰδιαίτερα πραγμάτων [c] πὺν σχετίζονται μὲ τὸ στολισμὸ τῶν γυναικῶν. Καὶ μάλιστα θὰ χρειαστοῦμε

- πλειόνων δεησόμεθα· ἢ οὐ δοκεῖ δεῆσειν παιδαγωγῶν, τιτθῶν, τροφῶν, κομμωτριῶν, κουρέων, καὶ αὐτοψοποιῶν τε καὶ μαγείρων; ἔτι δὲ καὶ συμβωτῶν προσδεησόμεθα· τοῦτο γὰρ
- 5 ἡμῖν ἐν τῇ προτέρᾳ πόλει οὐκ ἐνῆν —ἔδει γὰρ οὐδέν— ἐν δὲ ταύτῃ καὶ τούτου προσδεῆσαι. δεῆσει δὲ καὶ τῶν ἄλλων βοσκημάτων παμπολλῶν, εἴ τις αὐτὰ ἔδεται· ἢ γάρ;
- Πῶς γὰρ οὐ;
- d Οὐκοῦν καὶ ἱατρῶν ἐν χρείαις ἐσόμεθα πολὺ μᾶλλον οὕτω διαιτῶμενοι ἢ ὥς τὸ πρότερον;
- Πολύ γε.
- Καὶ ἡ χώρα γέ που, ἢ τότε ἱκανὴ τρέφειν τοὺς τότε,
- 5 σμικρὰ δὴ ἐξ ἱκανῆς ἔσται. ἢ πῶς λέγομεν;
- Οὕτως, ἔφη.
- Οὐκοῦν τῆς τῶν πλησίον χώρας ἡμῖν ἀποτμητέον, εἰ μέλλομεν ἱκανὴν ἔξειν νέμειν τε καὶ ἀροῦν, καὶ ἐκείνοις αὐτῆς ἡμετέρας, ἐὰν καὶ ἐκεῖνοι ἀφώσιν αὐτοὺς ἐπὶ χρημάτων
- 10 κτήσιν ἄπειρον, ὑπερβάντες τὸν τῶν ἀναγκαίων ὄρον;
- e Πολλὴ ἀνάγκη, ἔφη, ὦ Σώκρατες.
- Πολεμήσομεν δὴ τὸ μετὰ τοῦτο, ὦ Γλαῦκων; ἢ πῶς ἔσται;
- Οὕτως, ἔφη.
- Καὶ μηδέν γέ πω λέγωμεν, ἦν δ' ἐγώ, μήτ' εἴ τι κακὸν
- 5 μήτ' εἰ ἀγαθὸν ὁ πόλεμος ἐργάζεται, ἀλλὰ τοσοῦτον μόνον, ὅτι πολέμου αὐτοὶ γένεσιν ἠϋρήκαμεν, ἐξ ὧν μάλιστα ταῖς πόλεσιν καὶ ἰδίᾳ καὶ δημοσίᾳ κακὰ γίνεσθαι, ὅταν γίνηται.
- Πάνυ μὲν οὖν.
- Ἔτι δὴ, ὦ φίλε, μείζονος τῆς πόλεως δεῖ οὐ τι σμικρῶ,
- 374 ἀλλ' ὅλῳ στρατοπέδῳ, ὃ ἐξελθὼν ὑπὲρ τῆς οὐσίας ἀπάσης καὶ ὑπὲρ ὧν νυνδὴ ἐλέγομεν διαμαχεῖται τοῖς ἐπιοῦσιν.
- Τί δέ; ἢ δ' ὅς· αὐτοὶ οὐχ ἱκανοί;
- Οὐκ, εἰ σύ γε, ἦν δ' ἐγώ, καὶ ἡμεῖς ἅπαντες ὁμολογήσαμεν

καὶ περισσότερους ὑπηρέτες· ἢ μήπως νομίζεις ὅτι δὲν θὰ χρειαστοῦν ἄνθρωποι γιὰ νὰ συνοδεύουν τὰ παιδιὰ στὸ σχολεῖο, γυναῖκες νὰ θηλάζουν τὰ μωρά, ἄλλες νὰ τὰ προσέχουν, κομμώτριες, κουρεῖς, ἐπίσης γαστρονόμοι καὶ μάγειροι; Κι ἀκόμη θὰ χρειαστοῦμε τώρα καὶ χοιροβοσκούς, κάτι ποὺ δὲν ὑπῆρχε πρωτύτερα στὴν πόλη —γιατὶ ἦταν ἐντελῶς ἄχρηστο—, ἐνῶ σὲ τούτην ἐδῶ θὰ χρειαστεῖ κοντὰ στ' ἄλλα καὶ αὐτό. Θὰ χρειαστοῦν ἐπίσης καὶ πάμπολλα ἄλλα θρέμματα, ἂν πρόκειται οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ νὰ τρώγουν κρέας· δὲν εἶναι ἔτσι;

Φυσικά.

[d] Κάνοντας ὁμως τώρα τέτοια ζωὴ δὲν θὰ ἔχουμε ἀνάγκη καὶ γιὰ γιαιθρούς, πολὺ μεγαλύτερη ἀπ' ὅσο πρωτύτερα;

Μεγαλύτερη, βέβαια.

Κι ὁ τόπος ἐπίσης, ποὺ τότε ἔφθανε γιὰ νὰ θρέψει τοὺς ἀνθρώπους του, θὰ πάψει νὰ ἐπαρκεῖ καὶ θὰ εἶναι πιά λίγος. Τί λές;

Ἔτσι θὰ γίνεи, εἶπε.

Ἐπομένως πρέπει νὰ ἀποσπάσουμε ἓνα κομμάτι ἀπὸ τὸν τόπο τῶν γειτόνων μας, ἂν εἶναι νὰ ἔχουμε ἀρκετὴ γῆ γιὰ βοσκή καὶ γιὰ καλλιέργεια, κι ἐκεῖνοι μὲ τὴ σειρὰ τους νὰ πάρουν ἀπὸ τὸν δικό μας τόπο, ἂν κι ἐκεῖνοι παρὰ συρθοῦν σὲ μιὰ δίχως τέλος ἐπιδίωξη τῶν ὑλικῶν πραγμάτων, ξεπερνώντας τὸ ὄριο τοῦ ἀναγκαίου. Ἔτσι;

[e] Ἀναπόφευκτα, εἶπε, Σωκράτη.

Τὸ ἐπόμενο βῆμα, Γλαύκων, θὰ εἶναι λοιπὸν ὁ πόλεμος; Ἡ μήπως μένει τίποτε ἄλλο;

Αὐτὸ θὰ εἶναι, εἶπε.

Κι ἂς μὴ συζητήσουμε ἀκόμη, εἶπα ἐγώ, γιὰ τίς ἐνδεχόμενες κακὲς ἢ τίς καλὰς ἐπιπτώσεις τοῦ πολέμου ἀλλὰ ἂς ἀρκεστοῦμε στὸ ὅτι ἐντοπίσαμε τὴν αἰτία ποὺ γεννᾷ τὸν πόλεμο, αὐτὰ δηλαδὴ ἑξαιτίας τῶν ὁποίων πρωτίστως προξενοῦνται στίς πολιτεῖς δεινὰ, στὰ ἄτομα ἀλλὰ καὶ στὸ κράτος, ὅταν προξενοῦνται.

Εἶναι σωστό.

Τότε, φίλε μου, ἡ πόλη πρέπει νὰ μεγαλώσει κι ἄλλο, καὶ ὅχι λίγο, [374a] ἀλλὰ κατὰ ἓνα ὁλόκληρο στράτευμα, ποὺ θὰ βγεῖ νὰ πολεμήσει μέχρις ἐσχάτων μὲ τοὺς ἐπιδρομεῖς γιὰ τὰ ὑπάρχοντά της ὅλα καὶ γιὰ ὅσα λέγαμε τώρα δά.

Μὰ τί λές; ρώτησε· δὲν θὰ μποροῦν νὰ τὰ βγάλουν πέρα μόνοι τους;

Ὅχι, εἶπα, ἂν εἶναι σωστὸ αὐτὸ ποὺ παραδεχτήκαμε, ἐσὺ καὶ ὅλοι ἐμεῖς,

- 5 καλῶς, ἥνίκα ἐπλάττομεν τὴν πόλιν· ὠμολογοῦμεν δέ που,
εἰ μέμνησαι, ἀδύνατον ἔνα πολλὰς καλῶς ἐργάζεσθαι τέχνας.
Ἀληθῆ λέγεις, ἔφη.
- b τί οὖν; ἦν δ' ἐγώ· ἡ περὶ τὸν πόλεμον ἀγωνία οὐ
τεχνικὴ δοκεῖ εἶναι;
καὶ μάλα, ἔφη.
Ἦ οὖν τι σκυτικῆς δεῖ μᾶλλον κήδεσθαι ἢ πολεμικῆς;
- 5 Οὐδαμῶς.
Ἄλλ' ἄρα τὸν μὲν σκυτοτόμον διεκωλύομεν μήτε γεωργὸν
ἐπιχειρεῖν εἶναι ἅμα μήτε ὑφάντην μήτε οἰκοδόμον ἀλλὰ
σκυτοτόμον, ἵνα δὴ ἡμῖν τὸ τῆς σκυτικῆς ἔργον καλῶς
γίγνοιτο, καὶ τῶν ἄλλων ἐνὶ ἐκάστῳ ὡσαύτως ἔν ἀπεδίδομεν,
10 πρὸς ὃ ἐπεφύκει ἕκαστος καὶ ἐφ' ᾧ ἔμελλε τῶν ἄλλων
c σχολὴν ἄγων διὰ βίου αὐτὸ ἐργαζόμενος οὐ παριεῖς τοὺς
καιροὺς καλῶς ἀπεργάσεσθαι· τὰ δὲ δὴ περὶ τὸν πόλεμον
πότερον οὐ περὶ πλείστου ἐστὶν εὖ ἀπεργασθέντα; ἢ οὕτω
ῥᾶδιον, ὥστε καὶ γεωργῶν τις ἅμα πολεμικὸς ἔσται καὶ
5 σκυτοτομῶν καὶ ἄλλην τέχνην ἡντινοῦν ἐργαζόμενος, πετ-
τευτικὸς δὲ ἢ κυβευτικὸς ἱκανῶς οὐδ' ἂν εἷς γένοιτο μὴ
αὐτὸ τοῦτο ἐκ παιδὸς ἐπιτηδεύων, ἀλλὰ παρέργῳ χρώμενος;
- d καὶ ἀσπίδα μὲν λαβὼν ἢ τι ἄλλο τῶν πολεμικῶν ὄπλων τε
καὶ ὀργάνων αὐθημερὸν ὀπλιτικῆς ἢ τινος ἄλλης μάχης
τῶν κατὰ πόλεμον ἱκανὸς ἔσται ἀγωνιστής, τῶν δὲ ἄλλων
ὀργάνων οὐδὲν οὐδένα δημιουργὸν οὐδὲ ἀθλητὴν ληφθὲν
5 ποιήσει, οὐδ' ἔσται χρήσιμον τῷ μήτε τὴν ἐπιστήμην
ἐκάστου λαβόντι μήτε τὴν μελέτην ἱκανὴν παρασχομένῳ;
Πολλοῦ γὰρ ἂν, ἢ δ' ὅς, τὰ ὄργανα ἦν ἄξια.
- Οὐκοῦν, ἦν δ' ἐγώ, ὅσῳ μέγιστον τὸ τῶν φυλάκων ἔργον,
e τοσοῦτ' σχολῆς τε τῶν ἄλλων πλείστης ἂν εἴη καὶ αὐ
τέχνης τε καὶ ἐπιμελείας μεγίστης δεόμενον.
Οἶμαι ἔγωγε, ἢ δ' ὅς.
- Ἄρ' οὖν οὐ καὶ φύσεως ἐπιτηδείας εἰς αὐτὸ τὸ ἐπιτήδευμα;

ὅταν φτιάχναμε τὴν πόλη. Παραδεχτήκαμε κάπου, ἂν θυμᾶσαι, ὅτι ὁ ἴδιος ἄνθρωπος δὲν μπορεῖ νὰ ἀσκεῖ σωστὰ πολλές τέχνες.

Ἔτσι εἶναι, εἶπε.

[b] Τότε λοιπόν; εἶπα· δὲν νομίζεις ὅτι γιὰ τὴ διεξαγωγή ἐνὸς πολέμου χρειάζεται ἐιδικὴ γνώση;

Καὶ μεγάλη μάλιστα, εἶπε.

Λές λοιπόν νὰ πρέπει νὰ νοιαζόμαστε περισσότερο γιὰ τοῦ ὑποδηματοποιοῦ τὴν τέχνη ἀπ' ὅτι γιὰ τὴν πολεμικὴ τέχνη;

Μὲ κανέναν τρόπο.

Τὸν ὑποδηματοποιό ὅμως δὲν τὸν ἀφήναμε νὰ εἶναι συνάμα καὶ γεωργὸς οὔτε ὑφαντὴς οὔτε οἰκοδόμος ἀλλὰ τὸν θέλαμε ὑποδηματοποιό, ὥστε τὴ δουλειά του νὰ μᾶς τὴν κάνει σωστά· καὶ κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο βάζαμε κάθε ἕναν ἀπὸ τοὺς ἄλλους νὰ καταπιάνεται μὲ μία δουλειά, αὐτὴν γιὰ τὴν ὁποία καθέννας τοὺς ἦταν ἀπὸ τὴ φύση του φτιασμένος καὶ μὲ τὴν ὁποία ἐμελλε νὰ ἀσχολεῖται σὲ ὅλη του τὴ ζωὴ [c] ἀπέχοντας ἀπὸ τίς ἄλλες, ὥστε νὰ τὴν ἐκτελεῖ σωστὰ χωρὶς νὰ ἀφήνει ἀνεκμετάλλευτες τίς κατάλληλες περιστάσεις. Δὲν εἶναι ὅμως σημαντικότερο ἀπὸ ὅτιδήποτε ἄλλο νὰ γίνονται σωστὰ ὅσα σχετίζονται μὲ τὸν πόλεμο; Ἦ μήπως αὐτὸ τὸ πρᾶγμα εἶναι τόσο εὐκόλο ὥστε νὰ μπορεῖ κανεὶς, τὴν ὥρα πού θὰ ἀσχολεῖται μὲ τὴ γεωργία ἢ θὰ φτιάχνει παπούτσια ἢ θὰ καταγίνεται μὲ κάποια ἄλλη τέχνη, νὰ εἶναι συγχρόνως καὶ στρατιώτης, ἐνῶ κανένας δὲν μπορεῖ οὔτε καὶ πεσσοῦς ἢ κύβους νὰ παίζει καλά, ἅμα δὲν καταπιάνεται μὲ αὐτὸ ἀπὸ παιδιὰ ἀλλὰ τὸ ἔχει σὰν πάρεργο; Ἦ πάλι εἶναι δυνατόν [d] παίρνοντας κανεὶς στὰ χέρια του μιὰ ἀσπίδα ἢ ὁποιοδήποτε ἄλλο πολεμικὸ ὄπλο ἢ ἐργαλεῖο νὰ γίνεται μέσα σὲ μιὰ μέρα πολεμιστὴς ἱκανὸς στὴ χρῆση τῶν ὄπλων ἢ καὶ σὲ ὅτιδήποτε ἀπ' ὅσα σχετίζονται μὲ τὸν πόλεμο, ἐνῶ ἀπὸ τὰ ἄλλα ὄργανα κανένα δὲν πρόκειται μὲ τὸ πού θὰ τὸ πιάσεις στὰ χέρια σου νὰ σὲ κάνει τεχνίτη ἢ ἀθλητὴ, οὔτε καὶ θὰ σοῦ χρησιμεύσει σὲ τίποτα, ἂν δὲν τὸ ἔχεις μάθει καὶ δὲν ἔχεις ἐξασκηθεῖ ἀρκούντως σ' αὐτό;

Διαφορετικά, εἶπε, τὰ ἐργαλεῖα αὐτὰ θὰ εἶχαν ἀνεκτίμητη ἀξία.

Ἐπομένως, εἶπα, σὸ βαθμὸ πού τὸ ἔργο τῶν φυλάκων τῆς πόλης εἶναι ὑψίστης σημασίας, [e] ἀπαιτεῖται ἀποχὴ ἀπὸ τὰ ἄλλα ἔργα καὶ ἐξαιρετικὰ μεγάλη τεχνικὴ γνώση καὶ ἀφοσίωση σ' αὐτό.

Αὐτὴ τὴ γνώμη ἔχω κι ἐγώ, εἶπε.

Ἄραγε δὲν ἀπαιτοῦνται ἐπίσης φυσικὰ χαρίσματα κατάλληλα γι' αὐτὸ τὸ ἐπάγγελμα;

- 5 Πῶς δ' οὐ;
 'Ημέτερον δὴ ἔργον ἂν εἴη, ὥς ἔοικεν, εἴπερ οἱοί τ'
 ἐσμέν, ἐκλέξασθαι τίνες τε καὶ ποταὶ φύσεις ἐπιτήδεια εἰς
 πόλεως φυλακὴν.
 'Ημέτερον μέντοι.
- 10 Μὰ Δία, ἦν δ' ἐγώ, οὐκ ἄρα φαῦλον πρᾶγμα ἠράμεθα·
 ὅμως δὲ οὐκ ἀποδειλιάτεον, ὅσον γ' ἂν δύναμις παρείκη.
- 375 Οὐ γὰρ οὖν, ἔφη.
 Οἶει οὖν τι, ἦν δ' ἐγώ, διαφέρειν φύσιν γεναίου σκύλακος
 εἰς φυλακὴν νεανίσκου εὐγενοῦς;
 Τὸ ποῖον λέγεις;
- 5 Οἶον ὁξύν τέ που δεῖ αὐτοῖν ἐκάτερον εἶναι πρὸς αἴσθησιν
 καὶ ἐλαφρὸν πρὸς τὸ αἰσθανόμενον διωκᾶσθαι, καὶ ἰσχυρὸν
 αὐτῷ, ἐὰν δέη ἐλόντα διαμάχεσθαι.
 Δεῖ γὰρ οὖν, ἔφη, πάντων τούτων.
 Καὶ μὴν ἀνδρεῖόν γε, εἴπερ εὖ μαχεῖται.
- 10 Πῶς δ' οὐ;
 'Ανδρεῖος δὲ εἶναι ἄρα ἐθελήσει ὁ μὴ θυμοειδὴς εἴτε
 ἵππος εἴτε κύων ἢ ἄλλο ὅτιοῦν ζῷον; ἢ οὐκ ἐννενόηκας ὥς
- b ἄμαχόν τε καὶ ἀνίκητον θυμός, οὗ παρόντος ψυχὴ πᾶσα
 πρὸς πάντα ἄφοβός τέ ἐστι καὶ ἀήττητος;
 'Εννενόηκα.
 Τὰ μὲν τοίνυν τοῦ σώματος οἶον δεῖ τὸν φύλακα εἶναι,
- 5 δῆλα.
 Ναί.
 Καὶ μὴν καὶ τὰ τῆς ψυχῆς, ὅτι γε θυμοειδῆ.
 Καὶ τοῦτο.
 Πῶς οὖν, ἦν δ' ἐγώ, ὦ Γλαῦκων, οὐκ ἄγριοι ἀλλήλοις τε
- 10 ἔσονται καὶ τοῖς ἄλλοις πολίταις, ὄντες τοιοῦτοι τὰς φύσεις;
 Μὰ Δία, ἦ δ' ὅς, οὐ ῥαδίως.
- c 'Αλλὰ μέντοι δεῖ γε πρὸς μὲν τοὺς οἰκείους πράους αὐτοὺς

Ἀσφαλῶς.

Δικὴ μας ἄρα δουλειὰ θὰ ἦταν, καθὼς φαίνεται, νὰ ἐπιλέξουμε, ἂν μπορούμε, τί εἶδους ἄνθρωποι καὶ μὲ ποιᾶς λογῆς φυσικὰ χαρίσματα προικισμένοι εἶναι κατάλληλοι γιὰ τὴ φύλαξη τῆς πόλης.

Βεβαιότατα δική μας δουλειά.

Μὰ τὸ Δία, εἶπα, δὲν εἶναι εὐκόλο τὸ ἔργο ποὺ ἀναλάβαμε· δὲν πρέπει ὥστόσο νὰ δειλιάσουμε, τουλάχιστον ὅσο ἐξακολουθοῦν νὰ μᾶς τὸ ἐπιτρέπουν οἱ δυνάμεις μας.

[375a] Ὅχι, δὲν πρέπει, εἶπε.

Ἔχεις τὴ γνώμη, τὸν ρώτησα, ὅτι ὑπάρχει καμιὰ διαφορὰ, σχετικὰ μὲ τὴν καταλληλότητα στοῦ ἔργου τῆς φύλαξης, ἀνάμεσα σ' ἓνα σκυλάκι ἀπὸ καλὴ ράτσα καὶ σ' ἓνα εὐγενικὰ προικισμένο παλληκαράκι;

Τί ἐννοεῖς;

Ἐννοῶ ὅτι καὶ τὸ ἓνα καὶ τὸ ἄλλο πρέπει νὰ ἔχουν σπιρτάδα στὴν αἴσθησι καὶ εὐκνησία, ὥστε νὰ παίρνουν στοῦ κυνηγητοῦ ὅ,τι ἀντιληφθοῦν, κι ἀπὸ τὴν ἄλλην νὰ εἶναι δυνατὰ, ἂν χρειαστεῖ νὰ τὸ τσακώσουν καὶ νὰ παλέψουν μαζί του.

Χρειάζονται σταλήθεια, εἶπε, ὅλα αὐτά.

Καὶ βέβαια νὰ ἔχουν καὶ θάρρος, ἂν εἶναι νὰ παλέψουν γερά.

Φυσικά.

Θὰ μπορέσει ἄραγε ὅμως νὰ φανεῖ θαρραλέος κάποιος ποὺ δὲν εἶναι ψυχωμένος, εἴτε ἄλογο εἶναι αὐτὸ εἴτε σκύλος εἴτε ὅποιοδήποτε ἄλλο ζωντανὸ πλάσμα; Ἡ μήπως δὲν ἔχεις ἀντιληφθεῖ [b] τί ἀκαταμάχητο καὶ ἀκατανίκητο πρᾶγμα εἶναι ἡ «ψυχὴ» —κάτι πού, ὅταν ὑπάρχει, κάνει ὀλάκερο τὸ μέσα αὐτοῦ τοῦ ζωντανοῦ ἀδείλιαστο ἀπέναντι στὰ πάντα καὶ ἀκατάβλητο;

Τὸ ἔχω ἀντιληφθεῖ.

Ποιά λοιπὸν πρέπει νὰ εἶναι τὰ σωματικὰ χαρίσματα ἐνὸς φύλακα, ἔχει γίνῃ σαφές.

Ναί.

Ἐπίσης τὰ ψυχικά, ὅτι πρέπει νὰ εἶναι θαρραλέος.

Καὶ αὐτό.

Τότε, Γλαύκων, πῶς θὰ καταστεῖ δυνατόν ἄνθρωποι μὲ τέτοια ἰδιοσυγκρασία νὰ μὴν ἀγριεύουν ἀναμεταξύ τους ἀλλὰ καὶ μὲ τοὺς ἄλλους πολῖτες;

Μὰ τὸ Δία, εἶπε, αὐτὸ δὲν εἶναι εὐκόλο.

[c] Ὡστόσο αὐτοὶ πρέπει νὰ συμπεριφέρονται μὲ πραότητα στοὺς συμπο-

εἶναι, πρὸς δὲ τοὺς πολεμίους χαλεπούς· εἰ δὲ μή, οὐ
περιμενοῦσιν ἄλλους σφᾶς διολέσαι, ἀλλ' αὐτοὶ φθήσονται
αὐτὸ δρᾶσαντες.

5 Ἀληθῆ, ἔφη.

Τί οὖν, ἦν δ' ἐγώ, ποιήσομεν; πόθεν ἄμα πρᾶον καὶ
μεγαλόθυμον ἦθος εὐρήσομεν; ἐναντία γάρ που θυμοειδεῖ
πραεῖα φύσις.

Φαίνεται.

10 Ἀλλὰ μέντοι τούτων γε ὁποτέρου ἂν στέρηται, φύλαξ
ἀγαθὸς οὐ μὴ γένηται· ταῦτα δὲ ἀδυνάτοις ἔοικεν, καὶ οὕτω
d δὴ συμβαίνει ἀγαθὸν φύλακα ἀδύνατον γενέσθαι.

Κινδυνεύει, ἔφη.

Καὶ ἐγὼ ἀπορήσας τε καὶ ἐπισκεψάμενος τὰ ἔμπροσθεν,
Δικαίως γε, ἦν δ' ἐγώ, ὦ φίλε, ἀποροῦμεν· ἥς γὰρ προυθέ-
5 μεθα εἰκόνας ἀπελείφθημεν.

Πῶς λέγεις;

Οὐκ ἐννεοηκάμεν ὅτι εἰσὶν ἄρα φύσεις οἷας ἡμεῖς οὐκ
ὤήθημεν, ἔχουσai τὰναντία ταῦτα.

Ποῦ δῆ;

10 Ἴδοι μὲν ἂν τις καὶ ἐν ἄλλοις ζώοις, οὐ μεντὰν ἥκιστα
e ἐν ᾧ ἡμεῖς παρεβάλλομεν τῷ φύλακι. οἶσθα γάρ που τῶν
γενναίων κυνῶν, ὅτι τοῦτο φύσει αὐτῶν τὸ ἦθος, πρὸς μὲν
τοὺς συνηθεῖς τε καὶ γνωρίμους ὥς οἷόν τε πραοτάτους εἶναι,
πρὸς δὲ τοὺς ἀγνώτας τούναντίον.

5 Οἶδα μέντοι.

Τοῦτο μὲν ἄρα, ἦν δ' ἐγώ, δυνατόν, καὶ οὐ παρὰ φύσιν
ζητοῦμεν τοιοῦτον εἶναι τὸν φύλακα.

Οὐκ ἔοικεν.

10 Ἄρ' οὖν σοι δοκεῖ ἔτι τοῦδε προσδεῖσθαι ὁ φυλακικὸς
ἐσόμενος, πρὸς τῷ θυμοειδεῖ ἔτι προσγενέσθαι φιλόσοφος
τὴν φύσιν;

376 Πῶς δῆ; ἔφη· οὐ γὰρ ἐννοῶ.

Καὶ τοῦτο, ἦν δ' ἐγώ, ἐν τοῖς κυσὶν κατόψει, ὃ καὶ ἄξιον
θαυμάσαι τοῦ θηρίου.

Τὸ ποῖον;

λίτες τους, ἐνῷ ἀπέναντι στοὺς ἐχθροὺς νὰ εἶναι σκληροί· διαφορετικὰ δὲν θὰ χρειαστεῖ νὰ περιμένουν νὰ ἔλθουν οἱ ἐχθροὶ νὰ τοὺς ἀφανίσουν ἀλλὰ θὰ ἔχουν ἤδη προλάβει νὰ τὸ κάνουν αὐτὸ οἱ ἴδιοι ἀπὸ μόνοι τους!

Σωστά, εἶπε.

Τί θὰ κάνουμε λοιπόν; Ποῦ θὰ βροῦμε χαρακτήρα μελίχιο καὶ συνάμα λιονταρόψυχο; Γιατί κατὰ κάποιον τρόπο ἡ μειλίχια φύση εἶναι ἐντελῶς ἀντίθετη ἀπὸ τὴν ψυχωμένη.

Εἶναι φανερό.

Ὡστόσο δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ γίνεи φύλακας καλός, ἂν τοῦ λείπει κάποιον ἀπὸ τὰ δύο· αὐτὰ ὅμως φαίνεται πὼς δὲν συνδυάζονται, κι ἔτσι [d] καταλήγουμε στὸ ὅτι εἶναι ἀδύνατο νὰ ὑπάρξει καλὸς φύλακας.

Ἔτσι φαίνεται.

Κι ἐγὼ ἀπορημένος σκέφτηκα ἐκεῖνα ποὺ εἶχαμε πεῖ πρωτύτερα καὶ εἶπα, Καλὰ νὰ τὰ πάθουμε, φίλε μου, καὶ ἀποροῦμε· χάσαμε ἀπὸ τὰ μάτια μας τὴν εἰκόνα ποὺ εἶχαμε μπροστά μας.

Τί ἐννοεῖς;

Δὲν ἔχουμε προσέξει ὅτι *ὑπάρχουν* φύσεις σὰν ἐκεῖνες ποὺ ἐμεῖς τίς θεωρήσαμε κάτι ἀδύνατο, φύσεις οἱ ὁποῖες συνδυάζουν αὐτὰ τὰ ἀντίθετα.

Ποῦ, ἀλήθεια;

Μπορεῖ νὰ τίς δεῖ κανεὶς καὶ σὲ ἄλλα ζῶα, προπαντὸς ὅμως σὲ ἐκεῖνο τὸ ζῶο [e] ποὺ ἐμεῖς τὸ παραβάλαμε μὲ τὸ φύλακα. Γιατί θὰ ξέρεις, φυσικά, γιὰ τὰ σκυλιά καλῆς ράτσας ὅτι τέτοιος εἶναι ἀπὸ τὴ φύση του ὁ χαρακτήρας τους: Μὲ ἀνθρώπους τοὺς ὁποῖους γνωρίζουν καὶ τοὺς ἔχουν συνηθίσει εἶναι ἐξαιρετικὰ ἡσυχά, ἐνῷ μ' ἐκείνους ποὺ δὲν τοὺς γνωρίζουν εἶναι τὸ ἀντίθετο.

Βέβαια τὸ ξέρω.

Συνεπῶς, εἶπα, τοῦτος ὁ συνδυασμὸς *εἶναι* δυνατός, κι αὐτὸ ποὺ ζητᾶμε γιὰ τὸ φύλακα εἶναι κάτι ποὺ δὲν ἀντιβαίνει στὴ φύση.

Προφανῶς.

Πιστεύεις, ἔτσι, ὅτι ὅποιος πρόκειται νὰ γίνεи φύλακας χρειάζεται ἀκόμη καὶ τοῦτο: ἐκτὸς ἀπὸ ψυχωμένος πρέπει ἐπιπλέον νὰ ἔχει καὶ ἰδιοσυστασία φιλοσοφική· σωστά;

[376a] Πῶς ἀκριβῶς; εἶπε· δὲν τὸ καταλαβαίνω.

Καὶ αὐτό, ἀπάντησα, θὰ τὸ παρατηρήσεις στὰ σκυλιά, κάτι ποὺ εἶναι ἀξιοθαύμαστο σ' αὐτὸ τὸ ζῶο.

Ποιὸ εἶναι αὐτό;

5 Ὅτι ὃν μὲν ἂν ἴδῃ ἀγνώτα, χαλεπαίνει, οὐδὲ ἐν κακὸν προπεποιθώς· ὃν δ' ἂν γνώριμον, ἀσπάζεται, κἂν μηδὲν πώποτε ὑπ' αὐτοῦ ἀγαθὸν πεπόνθη. ἢ οὐπω τοῦτο ἔθαν-
μασας;

10 Οὐ πάννυ, ἔφη, μέχρι τούτου προσέσχον τὸν νοῦν· ὅτι δέ που δρᾷ ταῦτα, δῆλον.

Ἀλλὰ μὴν κομπῶν γε φαίνεται τὸ πάθος αὐτοῦ τῆς
b φύσεως καὶ ὥς ἀληθῶς φιλόσοφον.

Πῇ δὴ;

Ἦι, ἦν δ' ἐγώ, ὅψιν οὐδενὶ ἄλλῳ φίλην καὶ ἐχθρὰν διακρίνει ἢ τῷ τὴν μὲν καταμαθεῖν, τὴν δὲ ἀγνοῆσαι. καίτοι
5 πῶς οὐκ ἂν φιλομαθὲς εἴη συνέσει τε καὶ ἀγνοίᾳ ὀριζόμενον τό τε οἰκεῖον καὶ τὸ ἀλλότριον;

Οὐδαμῶς, ἦ δ' ὅς, ὅπως οὔ.

Ἀλλὰ μέντοι, εἶπον ἐγώ, τό γε φιλομαθὲς καὶ φιλόσοφον ταῦτόν;

10 Ταῦτόν γάρ, ἔφη.

Οὐκοῦν θαρροῦντες τιθώμεν καὶ ἐν ἀνθρώπῳ, εἰ μέλλει
c πρὸς τοὺς οἰκείους καὶ γνωρίμους πρῶτος τις ἔσεσθαι, φύσει φιλόσοφον καὶ φιλομαθὴ αὐτὸν δεῖν εἶναι;

Τιθώμεν, ἔφη.

5 Φιλόσοφος δὴ καὶ θυμοειδὴς καὶ ταχὺς καὶ ἰσχυρὸς ἡμῖν τὴν φύσιν ἔσται ὁ μέλλων καλὸς κάγαθὸς ἔσεσθαι φύλαξ πόλεως.

Παντάπασιν μὲν οὖν, ἔφη.

Οὗτος μὲν δὴ ἂν οὕτως ὑπάρχῃ. θρέψονται δὲ δὴ ἡμῖν οὗτοι καὶ παιδευθήσονται τίνα τρόπον; καὶ ἄρ' αὖ τι προὔργου ἡμῖν ἔστιν αὐτὸ σκοποῦσι πρὸς τὸ κατιδεῖν οὐπὲρ ἕνεκα
d πάντα σκοποῦμεν, δικαιοσύνην τε καὶ ἀδικίαν τίνα τρόπον ἐν πόλει γίγνεται; ἵνα μὴ ἐῷμεν ἱκανὸν λόγον ἢ συχρὸν διεξίωμεν.

5 Καὶ ὁ τοῦ Γλαῦκωνος ἀδελφός, Πάννυ μὲν οὖν, ἔφη, ἔγωγε προσδοκῶ προὔργου εἶναι εἰς τοῦτο ταύτην τὴν σκέψιν.

“Οτι βλέποντας κάποιον πού δὲν τὸν γνωρίζει, ἐρεθίζεται, χωρὶς αὐτὸς νὰ τοῦ ἔχει προηγουμένως κάνει κάτι κακό· ἐνῶ ἂν δεῖ κάποιον πού τὸν γνωρίζει, τὸν δέχεται φιλικά, ἔστω κι ἂν δὲν ἔχει δοκιμάσει ποτὲ τίποτε καλὸ ἀπὸ αὐτόν. Ἡ μήπως δὲν σοῦ ἔχει κινήσει ποτὲ τὴν περιέργεια αὐτό;

Δὲν τὸ εἶχα προσέξει τόσο πολὺ ὥς τώρα· ὅτι ὅμως κάπως ἔτσι κάνει εἶναι φανερό.

Ἀλλά, ἀλήθεια, αὐτὴ ἡ ιδιότητα τῆς φύσης του δείχνει λεπτότητα [b] καὶ κάτι αὐθεντικὰ φιλοσοφικὸ.

Φιλοσοφικὸ πῶς;

Μὲ τὴν ἔννοια πὼς ὅ,τι βλέπει τὸ ξεχωρίζει ὡς φιλικὸ ἢ ἐχθρικό· ἀποκλειστικά μὲ βάση τὸ γεγονὸς ὅτι τὸ μὲν ἓνα τοῦ εἶναι γνωστὸ ἐνῶ τὸ ἄλλο τοῦ εἶναι ἄγνωστο. Πῶς θὰ ἦταν λοιπὸν δυνατό νὰ μὴν ἀγαπάει τὴ μάθηση, ἀφοῦ προσδιορίζει κάτι ὡς οἰκεῖο ἢ ὡς ξένο ἀνάλογα μὲ τὸ ἂν τὸ γνωρίζει ἢ τὸ ἀγνοεῖ;

Θὰ ἦταν ἐντελῶς ἀδύνατο νὰ μὴν τὴν ἀγαπάει.

Ἄραγε ὅμως, εἶπα ἐγώ, ἡ ἀγάπη γιὰ τὴ μάθηση καὶ ἡ ἀγάπη γιὰ τὴ γνώση ταυτίζονται;

Ταυτίζονται, ναί, εἶπε.

Νὰ τολμήσουμε λοιπὸν νὰ δεχθοῦμε ὅτι καὶ στὴν ἀνθρώπινη σφαῖρα γιὰ νὰ εἶναι κάποιος μειλίχιος [c] ἀπέναντι στοὺς φίλους καὶ τοὺς γνωστοὺς θὰ πρέπει νὰ ἔχει ἀπὸ τὴ φύση του ἀγάπη γιὰ τὴ γνώση καὶ νὰ τοῦ ἀρέσει νὰ μαθαίνει;

Νὰ τὸ δεχθοῦμε, εἶπε.

Ἔτσι, αὐτὸς πού εἶναι νὰ γίνεῖ καλὸς καὶ ἄξιος φύλακας τῆς πόλης μας θὰ πρέπει νὰ ἔχει ἀπὸ τὴ φύση του ἀγάπη γιὰ τὴ σοφία καὶ νὰ ’ναι ψυχωμένος, γρήγορος, δυνατός.

Ἀπολύτως.

Αὐτὰ λοιπὸν εἶναι τὰ γνωρίσματα πού θὰ ’πρεπε ἀπὸ τὴν ἀρχὴ νὰ διαθέτει. Ἀλλὰ πῶς θὰ ἀνατραφοῦν καὶ ποιά παιδεῖα θὰ δώσουμε σ’ αὐτούς; Καὶ ἐξετάζοντάς το αὐτὸ θὰ βοηθηθοῦμε ἄραγε νὰ διακρίνουμε καθαρὰ [d] ἐκεῖνο γιὰ τὸ ὁποῖο τὰ ἐξετάζουμε ὅλα αὐτά, δηλαδὴ πῶς ριζώνει σὲ μιὰ πόλη ἡ δικαιοσύνη καὶ πῶς ἡ ἀδικία; Ἔτσι ὥστε νὰ μὴν παραλείψουμε κάτι σημαντικὸ ἢ πάλι νὰ μὴν πάρει ὁ λόγος μας μᾶκρος.

Τότε ὁ ἀδελφὸς τοῦ Γλαύκωνα εἶπε, Ἐγὼ τουλάχιστον ἔχω τὴν ἐλπίδα ὅτι θὰ μᾶς βοηθήσει πολὺ σὲ αὐτὸ τούτῃ ἡ διερεύνηση.

- Μὰ Δία, ἦν δ' ἐγώ, ὦ φίλε Ἀδείμαντε, οὐκ ἄρα ἀφετέον,
οὐδ' εἰ μακροτέρα τυγχάνει οὔσα.
- Οὐ γὰρ οὖν.
- Ἴθι οὖν, ὥσπερ ἐν μύθῳ μυθολογοῦντές τε καὶ σχολὴν
10 ἄγοντες λόγῳ παιδεύωμεν τοὺς ἄνδρας.
e Ἀλλὰ χρή.
- Τίς οὖν ἡ παιδεία; ἡ χαλεπὸν εὐρεῖν βελτίῳ τῆς ὑπὸ
τοῦ πολλοῦ χρόνου ἡύρημένης; ἔστιν δέ που ἡ μὲν ἐπὶ
σώμασι γυμναστική, ἡ δ' ἐπὶ ψυχῇ μουσική.
- 5 Ἔστιν γάρ.
- Ἄρ' οὖν οὐ μουσικῇ πρότερον ἀρξόμεθα παιδεύοντες ἢ
γυμναστικῇ;
- Πῶς δ' οὔ;
- Μουσικῆς δ', εἶπον, τιθεῖς λόγους, ἢ οὔ;
- 10 Ἔγωγε.
- Λόγων δέ διττὸν εἶδος, τὸ μὲν ἀληθές, ψεῦδος δ' ἕτερον;
Ναί.
- 377 Παιδευτέον δ' ἐν ἀμφοτέροις, πρότερον δ' ἐν τοῖς ψευ-
δέσιν;
- Οὐ μανθάνω, ἔφη, πῶς λέγεις.
- Οὐ μανθάνεις, ἦν δ' ἐγώ, ὅτι πρῶτον τοῖς παιδίοις μύθους
5 λέγομεν; τοῦτο δέ που ὡς τὸ ὅλον εἰπεῖν ψεῦδος, ἔνι δὲ
καὶ ἀληθῇ. πρότερον δὲ μύθοις πρὸς τὰ παιδιά ἢ γυμνασίοις
χρώμεθα.
- Ἔστι ταῦτα.
- Τοῦτο δὲ ἔλεγον, ὅτι μουσικῆς πρότερον ἀπτέον ἢ γυ-
10 μναστικῆς.
- Ὅρθῶς, ἔφη.
- Οὐκοῦν οἶσθ' ὅτι ἀρχὴ παντὸς ἔργου μέγιστον, ἄλλως
b τε δὴ καὶ νέφ καὶ ἀπαλῶ ὀτῶουν; μάλιστα γὰρ δὴ τότε
πλάττεται, καὶ ἐνδύεται τύπος ὃν ἂν τις βούληται ἐνσημή-
νασθαι ἐκάστῳ.
- Κομιδῇ μὲν οὖν.

Συνεπῶς, φίλε μου Ἀδείμαντε, δὲν πρέπει, μὰ τὸ Δία, νὰ τὴν παρατήσουμε, ἔστω κι ἂν τραβάει κάπως περισσότερο σὲ μάκρος.

Ὅχι, δὲν πρέπει.

Ἐμπρὸς λοιπόν, ἃς τὸ πάρουμε σὰν παραμῦθι καὶ, μὴ ἔχοντας τίποτε ἄλλο νὰ κάνουμε, ἃς ἐκθέσουμε θεωρητικὰ ποιά παιδεΐα θὰ δώσουμε στοὺς ἀνθρώπους μας.

[ε] Ἐντάξει.

Ποιά θὰ εἶναι λοιπόν αὐτὴ ἡ παιδεΐα; Ἡ μήπως εἶναι δύσκολο νὰ βροῦμε ἐμεῖς παιδεΐα καλύτερη ἀπὸ αὐτὴν ποὺ ἡ μακρόχρονη πείρα ἔχει καθιερώσει; Κι εἶναι ἡ παιδεΐα αὐτὴ γιὰ μὲν τὰ σώματα ἡ γυμναστικὴ καὶ γιὰ τὴν ψυχὴ ἡ μουσικὴ.

Ἔτσι εἶναι.

Θὰ ἀρχίσουμε λοιπόν τὴν ἐκπαίδευσή με τὴ μουσικὴ πρῶτα ἢ μὲ τὴ γυμναστικὴ;

Μὲ τὴ μουσικὴ, πῶς ἄλλιῶς;

Καὶ λέγοντας ‘μουσικὴ’ ἐννοεῖς καὶ λόγια, ἢ ὄχι;

Ναί, ἐννοῶ.

Λόγια ὅμως ὑπάρχουν δύο εἰδῶν: ψευδῆ καὶ ἀληθινά· ἔτσι;

Ναί.

[377a] Κι αὐτοὶ δὲν πρέπει νὰ τὰ δοκιμάσουν στὴν ἐκπαίδευσή τους καὶ τὰ δύο, ἀρχίζοντας ἀπὸ τὰ ψευδῆ;

Δὲν καταλαβαίνω, εἶπε, τί θέλεις νὰ πεῖς.

Δὲν καταλαβαίνεις, εἶπα ἐγώ, ὅτι στὰ παιδιά λέμε πρῶτα-πρῶτα παραμύθια; Καὶ τὸ παραμῦθι, κατὰ κάποιον τρόπο, εἶναι γενικῶς ἓνα ψέμα —ὑπάρχουν ὅμως σ’ αὐτὸ καὶ ἀλήθειες. Καὶ θὰ λέμε στὰ παιδιά παραμύθια προτοῦ νὰ τοὺς ἀρχίσουμε τίς γυμναστικὲς ἀσκήσεις.

Ἔτσι.

Αὐτὸ λοιπόν ἔλεγα, ὅτι θὰ ἀρχίσουμε μὲ τὴ μουσικὴ καὶ τὴν ποίησιν κι ὕστερα θὰ πᾶμε στὴ γυμναστικὴ.

Σωστά, εἶπε.

Κι ὅπως ξέρεις, τὸ πιὸ σημαντικὸ σὲ ὅλα τὰ πράγματα εἶναι ἡ ἀρχή, [b] ἰδίως ὅταν πρόκειται γιὰ κάτι νέο καὶ τρυφερό, γιὰτὶ τότε κυρίως πλάθεται καὶ διαμορφώνεται σὲ κάθε πράγμα ὁ χαρακτήρας ποὺ θέλει κανεὶς νὰ χαράξει σ’ αὐτό.

Ἀκριβῶς.

- 5 Ἄρ' οὖν ῥαδίως οὕτω παρήσομεν τοὺς ἐπιτυχόντας ὑπὸ
τῶν ἐπιτυχόντων μύθους πλασθέντας ἀκούειν τοὺς παῖδας
καὶ λαμβάνειν ἐν ταῖς ψυχαῖς ὥς ἐπὶ τὸ πολὺ ἐναντίας
δόξας ἐκείναις ᾗς, ἐπειδὰν τελεωθῶσιν, ἔχειν οἰησόμεθα δεῖν
αὐτούς;
- 10 Οὐδ' ὅπωςτιοῦν παρήσομεν.
- c Πρῶτον δὴ ἡμῖν, ὥς ἔοικεν, ἐπιστατητέον τοῖς μυθοποιοῖς,
καὶ ὃν μὲν ἂν καλὸν [μῦθον] ποιήσωσιν, ἐγκριτέον, ὃν δ' ἂν
μή, ἀποκριτέον. τοὺς δ' ἐγκριθέντας πείσομεν τὰς τροφούς
τε καὶ μητέρας λέγειν τοῖς παισίν, καὶ πλάττειν τὰς ψυχὰς
αὐτῶν τοῖς μύθοις πολὺ μᾶλλον ἢ τὰ σώματα ταῖς χερσίν·
- 5 ὧν δὲ νῦν λέγουσι τοὺς πολλοὺς ἐκβλητέον.
- Ποίους δὴ; ἔφη.
- Ἐν τοῖς μείζουσιν, ἦν δ' ἐγώ, μύθοις ὀψόμεθα καὶ τοὺς
ἐλάττους. δεῖ γὰρ δὴ τὸν αὐτὸν τύπον εἶναι καὶ ταῦτόν
d δύνασθαι τοὺς τε μείζους καὶ τοὺς ἐλάττους. ἢ οὐκ οἶει;
- Ἔγωγ', ἔφη· ἀλλ' οὐκ ἐννοῶ οὐδὲ τοὺς μείζους τίνας
λέγεις.
- Οὓς Ἡσίοδος τε, εἶπον, καὶ Ὅμηρος ἡμῖν ἐλεγέτην καὶ
- 5 οἱ ἄλλοι ποιηταί. οὗτοι γάρ που μύθους τοῖς ἀνθρώποις
ψευδεῖς συντιθέντες ἔλεγον τε καὶ λέγουσι.
- Ποίους δὴ, ἦ δ' ὅς, καὶ τί αὐτῶν μεμφόμενος λέγεις;
- Ὅπερ, ἦν δ' ἐγώ, χρὴ καὶ πρῶτον καὶ μάλιστα μέμφεσθαι,
ἄλλως τε καὶ ἐάν τις μὴ καλῶς ψεύδῃται.
- 10 Τί τοῦτο;
- e Ὅταν εἰκάζῃ τις κακῶς [οὐσίαν] τῷ λόγῳ, περὶ θεῶν τε
καὶ ἡρώων οἰοί εἰσιν, ὥσπερ γραφεὺς μηδὲν εἰκότα γράφων
οἷς ἂν ὅμοια βουληθῇ γράψαι.
- Καὶ γάρ, ἔφη, ὀρθῶς ἔχει τά γε τοιαῦτα μέμφεσθαι.
- 5 ἀλλὰ πῶς δὴ λέγομεν καὶ ποῖα;
- Πρῶτον μὲν, ἦν δ' ἐγώ, τὸ μέγιστον καὶ περὶ τῶν
μεγίστων ψεῦδος ὃ εἰπὼν οὐ καλῶς ἐψεύσατο ὡς Οὐρανός
τε ἡργάσατο ἃ φησι δρᾶσαι αὐτὸν Ἡσίοδος, ὃ τε αὖ Κρόνος
- 378 ὡς ἐτιμωρήσατο αὐτόν. τὰ δὲ δὴ τοῦ Κρόνου ἔργα καὶ

Θὰ ἀφήσουμε λοιπὸν ἔτσι ἀσυλλόγιστα νὰ ἀκοῦνε τὰ παιδιὰ τὸ πρῶτο τυχὸν παραμύθι πὺν ἔφτιαξε ὁ πρῶτος τυχὼν καὶ νὰ δέχονται στὴν ψυχὴ τοὺς παραστάσεις ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀντίθετες ἀπὸ τὶς γνώμες πὺν πιστεύουμε ὅτι θὰ πρέπει νὰ ἀσπάζονται ὅταν θὰ ἔχουν ὀλοκληρωθεῖ ὡς ἄνθρωποι;

Δὲν θὰ τὸ ἀφήσουμε μὲ κανέναν τρόπο.

Πρῶτὴ μας δουλειὰ λοιπὸν, καθὼς φαίνεται, θὰ εἶναι νὰ ἐπιβλέπουμε ἐκείνους πὺν φτιάχνουν τοὺς μύθους, [ε] καὶ ὅ,τι καλὸ φτιάξουν, νὰ τὸ ἐγκρίνουμε, ἐνῶ τὰ ἄλλα νὰ τὰ πετάμε. Κι ὅ,τι θὰ ἐγκρίνουμε, νὰ πείθουμε τὶς παραμάνες καὶ τὶς μανάδες νὰ τὸ λένε στὰ παιδιὰ καὶ νὰ τοὺς πλάθουν τὶς ψυχὲς μὲ αὐτοὺς τοὺς μύθους πολὺ περισσότερο ἀπ' ὅτι τοὺς πλάθουν τὰ σώματα μὲ τὰ χέρια τοὺς· κι ὅσο γι' αὐτὰ πὺν λένε τώρα στὰ παιδιὰ εἶναι τὰ πιὸ πολλὰ γιὰ πέταμα.

Ποιά ἐννοεῖς; εἶπε.

Κοιτάζοντας τὶς μεγαλύτερες μυθικὲς διηγήσεις, εἶπα ἐγώ, θὰ διακρίνουμε καὶ τὶς πιὸ μικρὲς. Γιατὶ τὸ καλούπι εἶναι ἀσφαλῶς τὸ ἴδιο [d] κι ἡ ἐπίδραση πὺν ἀσχοῦν, καὶ οἱ μεγάλες καὶ οἱ μικρὲς, ἐπίσης ἡ ἴδια· ἢ δὲν τὸ νομίζεις;

Αὐτὸ τὸ δέχομαι, εἶπε· δὲν καταλαβαίνω ὅμως ποιούς ἐννοεῖς ὅταν λὲς ‘μεγάλους μύθους’.

Αὐτούς, εἶπα, πὺν μᾶς ἔλεγαν ὁ Ἡσίοδος κι ὁ Ὅμηρος καὶ οἱ ἄλλοι ποιητές. Αὐτοὶ ἔπλεκαν μυθικὲς διηγήσεις ψεύτικες καὶ τὶς ἔλεγαν στοὺς ἀνθρώπους καὶ τὶς λένε καὶ τώρα.

Ποιούς μύθους ἐννοεῖς, εἶπε, καὶ τί κακὸ βρίσκεις σ' αὐτούς;

Αὐτὸ πὺν πρωτίστως καὶ κυρίως πρέπει νὰ κατακρίνει κανεῖς, ἰδίως ὅταν τὸ ψέμα εἶναι καὶ κακοφτιαγμένο.

Ἔχεις ἓνα παράδειγμα;

[ε] Ὅταν λόγου χάριν κάποιος, μὲ ὅσα λέει, παρουσιάζει ἄσχημα ὅ,τι σχετίζεται μὲ τοὺς θεοὺς καὶ τοὺς ἥρωες, δηλαδὴ ποιᾶς λογῆς εἶναι αὐτοί, σὰν τὸ ζωγράφο πὺν ὅσα ζωγραφίζει δὲν ἔχουν καμιά ὁμοιότητα μὲ αὐτὰ πὺν θέλει νὰ ζωγραφίσει.

Πραγματικά, εἶπε, σωστὸ εἶναι τέτοια πράγματα νὰ τὰ κατακρίνει κανεῖς. Τί ἔχεις ὅμως συγκεκριμένα στὸ νοῦ σου;

Πρῶτα-πρῶτα, ἀπάντησα, ἐκεῖνος πὺν εἶπε τὸ πιὸ μεγάλο ψέμα γιὰ τοὺς πιὸ μεγάλους δὲν τό 'φτιαξε καλὰ αὐτὸ τὸ ψέμα, πὼς τάχα ὁ Οὐρανὸς διέπραξε ὅσα τοῦ ἀποδίδει ὁ Ἡσίοδος κι ὅτι μὲ τὴ σειρά του ὁ Κρόνος τὸν ἐκδικήθηκε. [378a] Κι ὅσο γιὰ τὶς πράξεις τοῦ Κρόνου καὶ γιὰ ὅσα ὁ ἴδιος ἔπαθε

πάθη ὑπὸ τοῦ ὕεος, οὐδ' ἂν εἰ ἦν ἀληθὴ ᾧμην δεῖν ῥαδίως
οὕτως λέγεσθαι πρὸς ἄφρονάς τε καὶ νέους, ἀλλὰ μάλιστα
5 μὲν σιγᾶσθαι, εἰ δὲ ἀνάγκη τις ἦν λέγειν, δι' ἀπορρήτων
ἀκούειν ὡς ὀλιγίστους, θυσασμένους οὐ χοῖρον ἀλλὰ τι μέγα
καὶ ἄπορον θῦμα, ὅπως ὅτι ἐλαχίστοις συνέβη ἀκοῦσαι.

Καὶ γάρ, ἦ δ' ὅς, οὐτοί γε οἱ λόγοι χαλεποί.

b Καὶ οὐ λεκτέοι γ', ἔφην, ὦ Ἀδείμαντε, ἐν τῇ ἡμετέρᾳ
πόλει. οὐδὲ λεκτέον νέῳ ἀκούοντι ὡς ἀδικῶν τὰ ἔσχατα
οὐδὲν ἂν θαυμαστὸν ποιοί, οὐδ' αὖ ἀδικοῦντα πατέρα κολάζων
5 παντὶ τρόπῳ, ἀλλὰ δρῶν ἂν ὅπερ θεῶν οἱ πρῶτοί τε καὶ
μέγιστοι.

Οὐ μὰ τὸν Δία, ἦ δ' ὅς, οὐδὲ αὐτῷ μοι δοκεῖ ἐπιτήδεια
εἶναι λέγειν.

Οὐδέ γε, ἦν δ' ἐγώ, τὸ παράπαν ὡς θεοὶ θεοῖς πολεμοῦσί
c τε καὶ ἐπιβουλεύουσι καὶ μάχονται —οὐδὲ γὰρ ἀληθὴ— εἴ
γε δεῖ ἡμῖν τοὺς μέλλοντας τὴν πόλιν φυλάξειν αἰσχιστον
νομίζεин τὸ ῥαδίως ἀλλήλοισ ἀπεχθάνεσθαι —πολλοῦ δεῖ
5 γιγαντομαχίας τε μυθολογητέον αὐτοῖς καὶ ποικιλτέον, καὶ
ἄλλας ἔχθρας πολλὰς καὶ παντοδαπὰς θεῶν τε καὶ ἡρώων
πρὸς συγγενεῖς τε καὶ οἰκείους αὐτῶν— ἀλλ' εἴ πως μέλ-
λομεν πείσειν ὡς οὐδεὶς πώποτε πολίτης ἕτερος ἐτέρῳ
ἀπήχθετο οὐδ' ἔστιν τοῦτο ὅσιον, τοιαῦτα λεκτέα μᾶλλον πρὸς
d τὰ παιδιά εὐθύς καὶ γέρουσι καὶ γραυσί, καὶ πρεσβυτέροις
γιγνομένοις καὶ τοὺς ποιητὰς ἐγγὺς τούτων ἀναγκαστέον
λογοποιεῖν. Ἦρας δὲ δεσμοὺς ὑπὸ ὕεος καὶ Ἡφαίστου
5 ῥίψεις ὑπὸ πατρός, μέλλοντος τῇ μητρὶ τυπτομένη ἀμυνεῖν,
καὶ θεομαχίας ὅσας Ὅμηρος πεποίηκεν οὐ παραδεκτέον εἰς
τὴν πόλιν, οὐτ' ἐν ὑπονοίαις πεποιημένας οὔτε ἄνευ ὑπο-
νοιῶν. ὁ γὰρ νέος οὐχ οἴος τε κρίνειν ὅτι τε ὑπόνοια καὶ
ὁ μὴ, ἀλλ' ἃ ἂν τηλικούτος ὦν λάβῃ ἐν ταῖς δόξαις δυσέκ-
e νιπτὰ τε καὶ ἀμετάστατα φιλεῖ γίγνεσθαι· ὦν δὴ ἴσως

ἀπὸ τὸ γιό του, αὐτά, ἀκόμη κι ἂν ἦταν ἀληθινά, δὲν νομίζω ὅτι θὰ ἔπρεπε νὰ τὰ λέει κανεὶς ἔτσι ἀσυλλόγιστα σὲ νέους ἀνθρώπους μὲ ἄπληχτο μυαλό ἀλλὰ τὸ καλύτερο θὰ ἦταν νὰ τὰ ἀποσιωπᾶ· κι ἂν γιὰ κάποιο λόγο θὰ χρειαζόταν νὰ εἰπωθοῦν, νὰ τὰ ἀκοῦνε ὅσο τὸ δυνατὸν πιὸ λίγοι, ὡς ἀπόρρητα, κι ἀφοῦ πρῶτα θὰ θυσιάσουν ὄχι χοῖρο ἀλλὰ κάποιο μεγάλο καὶ σπάνιο σφάγιο, ὥστε νὰ περιοριστοῦν στὸ ἐλάχιστο ὅσοι θὰ τὰ ἀκούσουν.

Πράγματι, εἶπε· αὐτοὶ οἱ μῦθοι εἶναι φοβεροί.

[β] Καὶ δὲν θὰ πρέπει, Ἀδείμαντε, νὰ λέγονται στὴ δική μας πόλη. Οὔτε πρέπει νὰ λέγεται μπροστὰ σ' ἓναν νέο ἄνθρωπο ὅτι διαπράττοντας τὴν πιὸ μεγάλη ἀδικία ἢ ἐπιβάλλοντας κάθε λογῆς τιμωρίες στὸν πατέρα του, ὁ ὁποῖος διέπραξε κάποια ἀδικία, δὲν κάνει τίποτε ἀξιοπεριέργο ἀλλὰ ἀκριβῶς ὅ,τι ἔκαναν καὶ οἱ πρῶτοι καὶ πιὸ μεγάλοι θεοί.

Μὰ τὸ Δία, εἶπε, οὔτε κι ἐγὼ νομίζω ὅτι αὐτὰ τὰ πράγματα εἶναι κατάλληλα νὰ λέγονται.

Ἀλλὰ καὶ γενικῶς, εἶπα ἐγώ, δὲν πρέπει σὲ καμία περίπτωση νὰ λέγεται ὅτι οἱ θεοὶ εἶναι σὲ πόλεμο μὲ τοὺς θεοὺς [c] κι ὅτι ἐπιβουλεύονται ὁ ἓνας τὸν ἄλλο καὶ φιλονικοῦν —ἀφοῦ ἄλλωστε καὶ δὲν ἀληθεύει κάτι τέτοιο—, ἂν θέλουμε αὐτοὶ ποὺ θὰ ἀναλάβουν νὰ φυλάξουν τὴν πόλη νὰ νομίζουν πῶς εἶναι ἐπαίσχυντο νὰ ἐχθρεύονται μὲ τὸ παραμικρὸ ὁ ἓνας τὸν ἄλλο, ὅπως ἐπίσης δὲν θὰ πρέπει νὰ διηγοῦνται μύθους καὶ νὰ ἱστοροῦν ἐπάνω σὲ κεντήματα τίς μάχες τῶν Γιγάντων καὶ τίς πολλὰς καὶ κάθε λογῆς ἔχθρες τῶν θεῶν καὶ τῶν ἡρώων μὲ τοὺς συγγενεῖς τους καὶ τοὺς φίλους τους, ἀλλὰ ἂν εἶναι νὰ πείσουμε τοὺς ἀνθρώπους μας πῶς κανένας πολίτης αὐτῆς τῆς πόλης δὲν μίσησε ποτὲ ὡς τώρα ἄλλον πολίτη καὶ πῶς θὰ ἦταν ἀνόσιο νὰ τὸ εἶχε κάνει, τέτοια λόγια εἶναι σωστότερο νὰ λένε [d] οἱ γέροντες καὶ οἱ γριὲς εὐθὺς ἐξαρχῆς στὰ παιδιὰ, ἀλλὰ κι ὅταν θὰ μεγαλώσουν, κι ἀκόμη νὰ ὑποχρεωθοῦν οἱ ποιητὲς νὰ πλέκουν γι' αὐτοὺς παραπλήσιους μύθους. Κι αὐτὰ γιὰ τὴν Ἥρα ποὺ τὴν ἔριξε ὁ γιὸς της στὴ φυλακὴ καὶ γιὰ τὸν Ἥφαιστο ποὺ τὸν γκρέμισε ὁ πατέρας του ἀπὸ τὸν οὐρανό, ὅταν θέλησε νὰ ὑπερασπιστεῖ τὴ μητέρα του ποὺ τὴν ἔδερναν, κι ὅλες ἐκεῖνες τίς μάχες τῶν θεῶν μεταξὺ τους ποὺ ἔχει ἱστορήσει ὁ Ὅμηρος, εἴτε μὲ ἀλληγορικὴ σημασία εἴτε καὶ ὄχι, αὐτὰ δὲν θὰ τὰ ἀνεχθοῦμε νὰ λέγονται στὴν πόλη. Γιατί ὁ νέος ἄνθρωπος δὲν εἶναι σὲ θέση νὰ διακρίνει τί εἶναι ἀλληγορικὸ καὶ τί δὲν εἶναι, ἀλλὰ οἱ γνῶμες ποὺ θὰ ἐνστερνιστεῖ σ' αὐτὴ τὴν ἡλικία δύσκολα ἀλλάζουν [e] κι ἔχουν τὴν τάση νὰ γίνονται ἀνεξίτηλες. Ἴσως γι' αὐτὸ λοιπὸν πρέπει νὰ κάνουμε τὸ πᾶν ὥστε οἱ πρῶτοι-

ἔνεκα περὶ παντὸς ποιητέον ἅ πρώτα ἀκούουσιν ὅτι κάλλιστα μεμυθολογημένα πρὸς ἀρετὴν ἀκούειν.

Ἔχει γάρ, ἔφη, λόγον. ἀλλ' εἴ τις αὖ καὶ ταῦτα ἐρω-
5 τῶν ἡμᾶς, ταῦτα ἅττα τ' ἐστὶν καὶ τίνες οἱ μῦθοι, τίνας ἂν φαίμεν;

Καὶ ἐγὼ εἶπον· ὦ Ἀδείμαντε, οὐκ ἐσμέν ποιηταὶ ἐγὼ τε
379 καὶ σὺ ἐν τῷ παρόντι, ἀλλ' οἰκισταὶ πόλεως· οἰκισταῖς δὲ τοὺς μὲν τύπους προσήκει εἰδέναι ἐν οἷς δεῖ μυθολογεῖν τοὺς ποιητάς, παρ' οὓς ἂν ποιῶσιν οὐκ ἐπιτρεπτέον, οὐ μὴν αὐτοῖς γε ποιητέον μύθους.

Ὅρθως, ἔφη· ἀλλ' αὐτὸ δὴ τοῦτο, οἱ τύποι περὶ θεο-
λογίας τίνες ἂν εἶεν;

Τοιοῖδε πού τινες, ἦν δ' ἐγώ· οἷος τυγχάνει ὁ θεὸς ὦν,
ἀεὶ δῆπου ἀποδοτέον, ἑάντε τις αὐτὸν ἐν ἔπεσιν ποιῇ ἑάντε
ἐν μέλεσιν ἑάντε ἐν τραγῳδίᾳ.

10 Δεῖ γάρ.

b Οὐκοῦν ἀγαθὸς ὃ γε θεὸς τῷ ὄντι τε καὶ λεκτέον οὕτω;

Τί μὴν;

Ἀλλὰ μὴν οὐδέν γε τῶν ἀγαθῶν βλαβερόν· ἦ γάρ;

Οὐ μοι δοκεῖ.

5 Ἄρ' οὖν ὃ μὴ βλαβερόν βλάπτει;

Οὐδαμῶς.

Ὅ δὲ μὴ βλάπτει κακὸν τι ποιεῖ;

Οὐδὲ τοῦτο.

Ὅ δέ γε μηδὲν κακὸν ποιεῖ οὐδ' ἂν τινος εἴη κακοῦ αἴτιον;

10 Πῶς γάρ;

Τί δέ; ὠφέλιμον τὸ ἀγαθόν;

Ναί.

Αἴτιον ἄρα εὐπραγίας;

Ναί.

15 Οὐκ ἄρα πάντων γε αἴτιον τὸ ἀγαθόν, ἀλλὰ τῶν μὲν εὖ ἐχόντων αἴτιον, τῶν δὲ κακῶν ἀναίτιον.

c Παντελῶς γ', ἔφη.

πρῶτοι μύθοι πού ἀκοῦνε τὰ παιδιὰ νὰ ἔχουν συντεθεῖ ὅσο τὸ δυνατόν πιὸ ὁμορφα γιὰ νὰ ὀδηγοῦν στὴν ἀρετή.

ἔχει βάση αὐτὸ πού λές. Ἄν ὅμως μᾶς ρωτοῦσε κάποιος καὶ τοῦτο: Ποιοὶ εἶναι αὐτοὶ οἱ μύθοι καὶ ποιᾶς λογῆς, τί θὰ τοῦ λέγαμε;

Ἀδείμαντε, τοῦ ἀπάντησα ἐγώ, δὲν εἴμαστε ποιητές, ἐγώ κι ἐσύ, [379a] αὐτὴ τῇ στιγμῇ — μιὰ πόλη πᾶμε νὰ ιδρύσουμε. Αὐτὸ τὸ ὁποῖο ὀφείλουμε νὰ ξέρουμε ὡς ιδρυτὲς τῆς πόλης εἶναι τὰ καλούπια πού πρέπει νὰ χρησιμοποιοῦν οἱ ποιητὲς γιὰ τοὺς μύθους τους καὶ πού ἂν δὲν τὰ λαμβάνουν ὑπόψη τους, δὲν θὰ πρέπει νὰ τοὺς ἐπιτρέπουμε νὰ γράφουν, κι ὄχι νὰ πλέκουμε ἐμεῖς μύθους.

Σωστά, εἶπε· αὐτὰ ὅμως τὰ καλούπια γιὰ τίς ἱστορίες μὲ τοὺς θεοὺς πῶς ἀκριβῶς θὰ εἶναι;

Νά, κάπως ἔτσι, εἶπα: Εἴτε γιὰ ἐπικὴ ποίηση πρόκειται εἴτε γιὰ λυρική εἴτε γιὰ τραγωδία, τὸ θεῖο πρέπει πάντοτε νὰ παριστάνεται ἀπαράλλαχτα ὅπως εἶναι.

Πράγματι, πρέπει.

[b] Ὁ θεὸς ὅμως δὲν εἶναι σταλήθεια ἀγαθὸς καὶ δὲν πρέπει ὡς τέτοιον νὰ τὸν περιγράφουν;

Ἀσφαλῶς· γιατί ρωτᾷς;

Ὅστοςο κανένα ἀγαθὸ πρᾶγμα δὲν εἶναι βλαβερό· ἔτσι;

Νομίζω, ναί.

Ἄραγε κάτι πού δὲν εἶναι βλαβερὸ προξενεῖ βλάβη;

Μὲ κανέναν τρόπο.

Καὶ κάτι πού δὲν προξενεῖ βλάβη κάνει κανένα κακό;

Κανένα.

Καὶ κάτι πού δὲν κάνει κανένα κακὸ θὰ μπορούσε νὰ ἦταν αἰτία κάποιου κακοῦ;

Πῶς θὰ ἦταν αὐτὸ δυνατό;

Τὸ ἀγαθόν, πάλι, εἶναι ὠφέλιμο;

Ναί.

Ἐπομένως εἶναι αἰτία εὐτυχίας.

Ναί.

Συνεπῶς τὸ καλὸ δὲν εἶναι ἡ αἰτία γιὰ ὅλα τὰ πράγματα ἀλλὰ μόνο γιὰ τὰ καλὰ, ἐνῷ γιὰ τὰ ἄσχημα πράγματα δὲν φέρει εὐθύνη.

[c] Συμφωνῶ ἀπολύτως, εἶπε.

Οὐδ' ἄρα, ἦν δ' ἐγώ, ὁ θεός, ἐπειδὴ ἀγαθός, πάντων ἂν
εἶη αἷτιος, ὡς οἱ πολλοὶ λέγουσιν, ἀλλὰ ὀλίγων μὲν τοῖς
ἀνθρώποις αἷτιος, πολλῶν δὲ ἀναίτιος· πολὺ γὰρ ἐλάττω
5 τὰγαθὰ τῶν κακῶν ἡμῖν, καὶ τῶν μὲν ἀγαθῶν οὐδένα
ἄλλον αἷτιατέον, τῶν δὲ κακῶν ἄλλ' ἅττα δεῖ ζητεῖν τὰ
αἷτια, ἄλλ' οὐ τὸν θεόν.

Ἀληθέστατα, ἔφη, δοκεῖς μοι λέγειν.

Οὐκ ἄρα, ἦν δ' ἐγώ, ἀποδεκτέον οὔτε Ὀμήρου οὔτ' ἄλλου
d ποιητοῦ ταύτην τὴν ἀμαρτίαν περὶ τοὺς θεοὺς ἀνοήτως
ἀμαρτάνοντος καὶ λέγοντος—

ὡς δοιοὶ τε πίθοι κατακείται ἐν Διὸς οὔδει
κηρῶν ἔμπλειοι, ὁ μὲν ἐσθλῶν, αὐτὰρ ὁ δειλῶν·

5 καὶ ᾧ μὲν ἂν μείξας ὁ Ζεὺς δῶ ἀμφοτέρων,
ἄλλοτε μὲν τε κακῷ ὅ γε κύρεται, ἄλλοτε δ' ἐσθλῷ·
ᾧ δ' ἂν μή, ἄλλ' ἄκρατα τὰ ἕτερα,
τὸν δὲ κακῇ βούβρωστις ἐπὶ χθόνα διαν ἐλαύνει·
e οὐδ' ὡς ταμίας ἡμῖν Ζεὺς—

ἀγαθῶν τε κακῶν τε τέτυκται.

τὴν δὲ τῶν ὄρκων καὶ σπονδῶν σύγχυσιν, ἦν ὁ Πάν-
δαρος συνέχεεν, ἐάν τις φῇ δι' Ἀθηναῖς τε καὶ Διὸς
5 γεγονέναι, οὐκ ἐπαινεσόμεθα, οὐδὲ θεῶν ἔριν τε καὶ κρίσιν
380 διὰ Θέμιτός τε καὶ Διός, οὐδ' αὖ, ὡς Αἰσχύλος λέγει,
ἐατέον ἀκούειν τοὺς νέους, ὅτι—

θεὸς μὲν αἰτίαν φύει βροτοῖς,

ὅταν κακῶσαι δῶμα παμπήδην θέλῃ.

5 ἄλλ' ἐάν τις ποιῇ ἐν οἷς ταῦτα τὰ ἱαμβεῖα ἔνεστιν, τὰ τῆς
Νιόβης πάθη, ἢ τὰ Πελοπιδῶν ἢ τὰ Τρωικὰ ἢ τι ἄλλο τῶν
τοιούτων, ἢ οὐ θεοῦ ἔργα ἐατέον αὐτὰ λέγειν, ἢ εἰ θεοῦ,
ἐξευρετέον αὐτοῖς σχεδὸν ὃν νῦν ἡμεῖς λόγον ζητοῦμεν, καὶ
b λεκτέον ὡς ὁ μὲν θεὸς δίκαιά τε καὶ ἀγαθὰ ἡργάζετο, οἱ δὲ
ὠνίναντο κολαζόμενοι· ὡς δὲ ἄθλιοι μὲν οἱ δίκην διδόντες,
ἦν δὲ δὴ ὁ δρῶν ταῦτα θεός, οὐκ ἐατέον λέγειν τὸν ποι-
ητήν. ἄλλ' εἰ μὲν ὅτι ἐδεήθησαν κολάσεως λέγοιεν ὡς

Ἐπομένως, εἶπα ἐγώ, οὔτε καὶ ὁ θεός, ὡς ἀγαθὸς ποὺ εἶναι, εἶναι ἡ αἰτία γιὰ ὅλα ὅσα συμβαίνουν στοὺς ἀνθρώπους, ὅπως λέει ὁ πολὺς κόσμος, ἀλλὰ γιὰ λίγα μόνο, ἐνῶ γιὰ πολλὰ ἄλλα δὲν εἶναι ὑπαίτιος· γιατί στὴ ζωὴ μας τὰ καλὰ πράγματα εἶναι πολὺ λιγότερα ἀπὸ τὰ ἄσχημα, καὶ τὰ καλὰ αὐτὰ δὲν πρέπει νὰ τὰ ἀποδίδουμε σὲ κανέναν ἄλλο, ἐνῶ γιὰ τὰ ἄσχημα πράγματα πρέπει νὰ ἀναζητοῦμε κάπου ἄλλοῦ τὴν αἰτία τους κι ὄχι στὸ θεό.

Πάρα πολὺ ἀληθινό, νομίζω, αὐτὸ ποὺ λές.

Δὲν θὰ ἀποδεχτοῦμε, λοιπόν, αὐτὸ τὸ ἀνόητο λάθος οὔτε ἀπὸ τὸν Ὅμηρο [d] οὔτε ἀπὸ ὅποιονδήποτε ἄλλο ποιητὴ ὁ ὁποῖος λέει ὅτι

Μπροστὰ στοῦ Δία τὴν πόρτα βρίσκονται στημένα δυὸ πιθάρια,
νὰ ἔχει νὰ δίνει, τό ἵνα βάσανα, τ' ἄλλο ἀγαθὰ γεμάτο.

καὶ ὅτι σὲ ὅποιον ὁ Δίας ἀνακατώσει καὶ δώσει κι ἀπὸ τὰ δύο, αὐτὸς

ἄλλοτε πέφτει σὲ κακὸ κι ἄλλοτε σ' εὐτυχία

ἐνῶ σὲ ὅποιον δὲν δώσει μίγμα ἀλλὰ μόνο ἀπὸ τὸ πρῶτο πιθάρι, αὐτὸν

τὸν κνηγγαίει λιμάγρα ἀβάσταχτη στήν ἅγια γῆς ἐπάνω·

οὔτε ὅτι ὁ Δίας εἶναι κάτι σὰν κατανεμητῆς

[e] γιὰ τ' ἀγαθὰ καὶ τὰ δεινὰ τοῦ καθενός μας.

Κι ἂν κάποιος ἰσχυριστεῖ ὅτι ὁ Πάνδαρος, ποὺ πάτησε τοὺς ὅρκους καὶ τίς σπονδές, τὸ ἔκανε μὲ τὴν ὑποκίνηση τῆς Ἀθηνᾶς καὶ τοῦ Δία, δὲν θὰ τοῦ ποῦμε «εὖγε», ἢ ὅτι ἡ διαμάχη τῶν θεῶν κι ὁ τσακωμὸς ἔγινε [380a] ἐξαιτίας τῆς Θέμιδας καὶ τοῦ Δία, οὔτε πάλι θὰ ἀφήσουμε νὰ ἀκοῦνε οἱ νέοι ὅτι, ὅπως λέει ὁ Αἰσχύλος,

σπέρνει ὁ θεὸς τὸ κρίμα στοὺς θνητοὺς

ὅταν συθέμελα τὸ σπιτικό τους νὰ χαλάσει θέλει.

Ἄν κάποιος ἱστορεῖ τὰ παθήματα τῆς Νιόβης, ὅπως στὸ ποίημα ἀπ' ὅπου τοῦτοι οἱ ἱαμβικοὶ στίχοι, ἢ τίς συμφορὲς τῶν Πελοπιδῶν ἢ τὸν Τρωικὸ πόλεμο ἢ κάτι ἄλλο παρόμοιο, ἐμεῖς δὲν θὰ τὸν ἀφήσουμε νὰ λέει πὼς τέτοια πράγματα εἶναι ἔργα ἑνὸς θεοῦ, ἢ, ἂν τὰ χαρακτηρίζει ἔργα θεοῦ, πρέπει νὰ βρεῖ μιὰ αἰτία γι' αὐτά, σχεδὸν σὰν αὐτὴν ποὺ ἀναζητοῦμε τώρα ἐμεῖς, [b] καὶ νὰ πεῖ ὅτι ὁ θεὸς ἔπραξε καλὰ καὶ δίκαια, κι ὅτι ἐκεῖνοι εἶχαν *ὠφέλεια* ἀπὸ τὴν τιμωρία· ἀλλὰ ὅτι ὅσοι ὑφίστανται μιὰ τιμωρία εἶναι νὰ τοὺς λυπόμαστε, κι ὅτι γιὰ αὐτὴ τους τὴν κατάσταση φταίει ὁ θεός, αὐτὸ δὲν πρέπει νὰ τὸ ἐπιτρέψουμε στὸν ποιητὴ νὰ τὸ λέει. Ἄν ἀπὸ τὴν ἄλλη οἱ ποιητὲς θὰ λένε ὅτι οἱ

5 ἄθλιοι οἱ κακοί, διδόντες δὲ δίκην ὠφελοῦντο ὑπὸ τοῦ θεοῦ,
 ἐατέον· κακῶν δὲ αἴτιον φάναι θεόν τινα γίγνεσθαι ἀγαθὸν
 ὄντα, διαμαχετέον παντὶ τρόπῳ μήτε τινα λέγειν ταῦτα ἐν
 τῇ αὐτοῦ πόλει, εἰ μέλλει εὐνομήσεσθαι, μήτε τινα ἀκούειν,
 c μήτε νεώτερον μήτε πρεσβύτερον, μήτ' ἐν μέτρῳ μήτε ἄνευ
 μέτρου μυθολογοῦντα, ὥς οὔτε ὅσια ἂν λεγόμενα εἰ λέγοιτο,
 οὔτε σύμφορα ἡμῖν οὔτε σύμφωνα αὐτὰ αὐτοῖς.

Σύμψηφός σοί εἰμι, ἔφη, τούτου τοῦ νόμου, καί μοι
 5 ἀρέσκει.
 Οὗτος μὲν τοίνυν, ἦν δ' ἐγώ, εἰς ἂν εἴη τῶν περὶ θεοὺς
 νόμων τε καὶ τύπων, ἐν ᾧ δεήσει τοὺς τε λέγοντας λέγειν
 καὶ τοὺς ποιοῦντας ποιεῖν, μὴ πάντων αἴτιον τὸν θεὸν ἀλλὰ
 τῶν ἀγαθῶν.

10 Καὶ μάλ', ἔφη, ἀπόχρη.

d Τί δὲ δὴ ὁ δεύτερος ὅδε; ἄρα γόητα τὸν θεὸν οἶε εἶναι
 καὶ οἶον ἐξ ἐπιβουλῆς φαντάζεσθαι ἄλλοτε ἐν ἄλλαις ιδέαις
 τοτὲ μὲν αὐτὸν γιγνόμενον, [καὶ] ἀλλάττοντα τὸ αὐτοῦ εἶδος
 εἰς πολλὰς μορφάς, τοτὲ δὲ ἡμᾶς ἀπατῶντα καὶ ποιοῦντα
 5 περὶ αὐτοῦ τοιαῦτα δοκεῖν, ἢ ἀπλοῦν τε εἶναι καὶ πάντων
 ἥκιστα τῆς ἑαυτοῦ ιδέας ἐκβαίνειν;

Οὐκ ἔχω, ἔφη, νῦν γε οὕτως εἰπεῖν.

Τί δὲ τόδε; οὐκ ἀνάγκη, εἴπερ τι ἐξίσταται τῆς αὐτοῦ
 e ιδέας, ἢ αὐτὸ ὑφ' ἑαυτοῦ μεθίστασθαι ἢ ὑπ' ἄλλου;

Ἀνάγκη.

Οὐκοῦν ὑπὸ μὲν ἄλλου τὰ ἄριστα ἔχοντα ἥκιστα ἄλλοι-
 οὔταί τε καὶ κινεῖται; οἶον σῶμα ὑπὸ σιτίῳ τε καὶ ποτῶν
 5 καὶ πόνων, καὶ πᾶν φυτὸν ὑπὸ εἰλήσεών τε καὶ ἀνέμων καὶ
 τῶν τοιούτων παθημάτων, οὐ τὸ ὑγιέστατον καὶ ἰσχυρότατον
 381 ἥκιστα ἀλλοιοῦται;

Πῶς δ' οὔ;

Ψυχὴν δὲ οὐ τὴν ἀνδρειοτάτην καὶ φρονιμωτάτην ἥκιστ'
 ἀν τι ἔξωθεν πάθος ταραξίζειν τε καὶ ἀλλοιώσειεν;

τρισάθλιοι ἐκεῖνοι *χρειαζόταν* νὰ τιμωρηθοῦν κι ὅτι ἀπὸ τὴν τιμωρία ποὺ οἱ θεοὶ τοὺς ἐπέβαλαν βγήκαν ὠφελημένοι, αὐτὸ πρέπει νὰ τοὺς τὸ ἐπιτρέψουμε. Ὅτι ὁμῶς ὁ θεός, ὁ ὁποῖος εἶναι ἀγαθός, γίνεται σὲ κάποιον πρόξενος κακοῦ, τοῦτο εἶναι κάτι γιὰ τὸ ὁποῖο ὀφείλουμε νὰ δώσουμε μάχη ἐπίμονα καὶ ἀνένδοτα, ὥστε κανένας νὰ μὴ λέει τέτοια πράγματα στὴν πόλη του, εἴτε γράφοντας ποιήματα εἴτε καὶ πεζά, ἂν πρόκειται νὰ εἶναι *εὐνομούμενη* πόλη, οὔτε καὶ νὰ τὰ ἀκούει κανένας, [c] μήτε νέος μήτε γέρος, γιὰτὶ τέτοια λόγια δὲν θὰ ἔναι μόνον ἀνόσιο νὰ τὰ λέει κανεὶς, ἀλλὰ καὶ ἀντίθετα μὲ τὸ συμφέρον μας καὶ χωρὶς λογικὴ συνοχή.

Ψηφίζω μαζί σου, εἶπε, τὸ νόμο αὐτό, μοῦ ἁρέσει κι ἐμένα.

Αὐτὸς λοιπόν, εἶπα ἐγώ, θὰ εἶναι ἓνας ἀπὸ τοὺς νόμους καὶ τὰ καλούπια πρὸς τὰ ὁποῖα θὰ ὑποχρεωθοῦν νὰ συμμορφωθοῦν ὅσοι μιλοῦν γιὰ τοὺς θεοὺς ἢ γράφουν ποιήματα γιὰ αὐτούς: ὅτι ὁ θεὸς δὲν εἶναι ἡ αἰτία γιὰ ὅλα τὰ πράγματα ἀλλὰ μόνο γιὰ τὰ καλὰ.

Κι εἶναι πολὺ σωστὸς αὐτὸς ὁ νόμος.

[d] Ποιὰ εἶναι ὁμῶς ἡ γνώμη σου γιὰ τοῦτον ἐδῶ, τὸν δεύτερο; Ἄραγε πιστεύεις ὅτι ὁ θεὸς εἶναι κανένας μάγος ποὺ —λὲς καὶ ξεπετάγεται ἀπὸ κάποιο καρτέρι— ἐμφανίζεται πότε μὲ τὴ μιὰ καὶ πότε μὲ τὴν ἄλλη μορφή, ἄλλοτε ἀλλάζοντας τὴ μορφή του καὶ δίνοντάς της ἄλλα σχήματα κι ἄλλοτε ἐξαπατώντας μας καὶ κάνοντάς μας νὰ νομίζουμε *ἐμεῖς* γι' αὐτὸν τέτοια πράγματα, ἢ πιστεύεις ὅτι εἶναι ἀπλὸς καὶ ἐνιαῖος, κι ὅτι λιγότερο ἀπὸ *ὅποιονδήποτε* ἄλλο διαφοροποιεῖται ἀπὸ τὴ μορφή του;

Δὲν μπορῶ, εἶπε, νὰ σοῦ ἀπαντήσω ἔτσι ἀμέσως.

Ἀπάντησέ μου τότε σὲ αὐτό. Ὅταν κάποιο πρᾶγμα παίρνει μιὰ μορφή διαφορετικὴ ἀπὸ τὴ δική του, [e] κατανάγκην αὐτὴ ἢ μεταβολὴ δὲν θὰ ὀφείλεται ἢ στὸν ἴδιο του τὸν ἑαυτὸ ἢ σὲ κάποιο ἄλλο πρᾶγμα;

Κατανάγκη.

Δὲν εἶναι ἀλήθεια πὼς ὅ,τι διατελεῖ σὲ ἄριστη κατάσταση ἐλάχιστα ἀλλοιώνεται καὶ μεταβάλλεται ἐξαιτίας ἑνὸς ἄλλου πράγματος; Ὅπως λ.χ. τὸ σῶμα ἀπὸ τὶς τροφές κι ἀπὸ τὰ ποτὰ καὶ τοὺς κόπους ἢ ὅπως γενικῶς τὰ φυτὰ ἀπὸ τὴν κάψα τοῦ ἡλίου, τοὺς ἀνέμους καὶ τὰ παρόμοια· ὅσο πιὸ στὰ συγκαλὰ τοὺς εἶναι κι ὅσο πιὸ γερά [381a] *τόσο λιγότερο* δὲν ἐπηρεάζονται;

Ἀσφαλῶς.

Καὶ δὲν εἶναι πάλι ἡ πιὸ θαρρετὴ κι ἡ πιὸ γνωστικὴ ψυχὴ αὐτὴ ποὺ ἐλάχιστα θὰ ταραχθεῖ καὶ θὰ ἐπηρεαστεῖ ἀπὸ κάποια ἐξωτερικὴ ἀφορμὴ;

5   Ναί.

Καὶ μὴν που καὶ τά γε σύνθετα πάντα σκεύη τε καὶ οἰκοδομήματα καὶ ἀμφιέσματα κατὰ τὸν αὐτὸν λόγον τὰ εὖ εἰργασμένα καὶ εὖ ἔχοντα ὑπὸ χρόνου τε καὶ τῶν ἄλλων παθημάτων ἥκιστα ἀλλοιοῦται.

10   "Ἔστι δὴ ταῦτα.

b   Πᾶν δὴ τὸ καλῶς ἔχον ἢ φύσει ἢ τέχνῃ ἢ ἀμφοτέροις ἐλαχίστην μεταβολὴν ὑπ' ἄλλου ἐνδέχεται.

"Εοικεν.

Ἄλλὰ μὴν ὁ θεός γε καὶ τὰ τοῦ θεοῦ πάντα ἄριστα ἔχει.

5   Πῶς δ' οὐ;

Ταύτῃ μὲν δὴ ἥκιστα ἂν πολλὰς μορφὰς ἴσχοι ὁ θεός.

"Ἦκιστα δῆτα.

Ἄλλ' ἄρα αὐτὸς αὐτὸν μεταβάλλοι ἂν καὶ ἄλλοιοί;

Δῆλον, ἔφη, ὅτι, εἴπερ ἀλλοιοῦται.

10   Πότερον οὖν ἐπὶ τὸ βέλτιόν τε καὶ κάλλιον μεταβάλλει ἑαυτὸν ἢ ἐπὶ τὸ χεῖρον καὶ τὸ αἰσχιον ἑαυτοῦ;

c   Ἀνάγκη, ἔφη, ἐπὶ τὸ χεῖρον, εἴπερ ἀλλοιοῦται· οὐ γάρ που ἐνδεᾶ γε φήσομεν τὸν θεὸν κάλλους ἢ ἀρετῆς εἶναι.

Ὅρθότατα, ἦν δ' ἐγώ, λέγεις. καὶ οὕτως ἔχοντος δοκεῖ ἂν τίς σοι, ὦ Ἀδείμαντε, ἐκὼν αὐτὸν χεῖρω ποιεῖν ὀπηροῦν

5   ἢ θεῶν ἢ ἀνθρώπων;

Ἀδύνατον, ἔφη.

Ἀδύνατον ἄρα, ἔφην, καὶ θεῷ ἐθέλειν αὐτὸν ἀλλοιοῦν, ἀλλ' ὥς εἰκε, κάλλιστος καὶ ἄριστος ὢν εἰς τὸ δυνατὸν ἕκαστος αὐτῶν μένει ἀεὶ ἀπλῶς ἐν τῇ αὐτοῦ μορφῇ.

10   Ἄπασα, ἔφη, ἀνάγκη ἔμοιγε δοκεῖ.

d   Μηδεὶς ἄρα, ἦν δ' ἐγώ, ὦ ἄριστε, λεγέτω ἡμῖν τῶν ποιητῶν, ὥς—

Ναί.

Καὶ βέβαια αὐτὴ ἡ ἴδια ἀρχὴ ἰσχύει κατὰ κάποιον τρόπο ἐπίσης γιὰ ὅλα τὰ σύνθετα πράγματα καὶ γιὰ τὰ κτίσματα καὶ γιὰ τὰ ἐνδύματα: ὅσα εἶναι καλοφτιαγμένα καὶ σὲ καλὴ κατάσταση ἐπηρεάζονται ἐλάχιστα ἀπὸ τὸ χρόνο καὶ ὅ,τι ἄλλο τοὺς συμβαίνει.

Ἔτσι εἶναι.

[b] Ὅτιδήποτε, ἔτσι, διατελεῖ σὲ καλὴ κατάσταση, εἴτε ἀπὸ φυσικὴ ἀποψη εἴτε ἀπὸ τεχνικὴ εἴτε καὶ ἀπὸ τὰ δύο, ἐλάχιστη ἀλλοίωση μπορεῖ νὰ ὑποστεῖ ἐξαιτίας ἐνὸς ἄλλου πράγματος.

Ἔτσι φαίνεται.

Ἀλλὰ ὁ θεὸς, καὶ ὅ,τι ἀνήκει σ' αὐτόν, διατελεῖ σὲ ἄριστη κατάσταση ἀπὸ κάθε ἀποψη.

Πῶς θὰ ἦταν δυνατόν νὰ μὴ συμβαίνει αὐτό;

Ἔτσι λοιπὸν δὲν θὰ ἦταν δυνατόν νὰ παίρνει ὁ θεὸς πολλὰς μορφάς.

Βεβαίως, καθόλου.

Ἄραγε ὅμως μήπως ἀπὸ μόνος του ἀλλάζει μορφή ὁ θεὸς καὶ μεταβάλλεται;

Προφανῶς, εἶπε, *ἐφόσον* βέβαια συμβαίνει νὰ μεταβάλλει ὁ ἴδιος τὸν ἑαυτό του.

Πρὸς ποιά κατεύθυνση λοιπὸν μεταβάλλεται: πρὸς τὸ καλύτερο καὶ τὸ ὁμορφότερο ἢ πρὸς τὸ χειρότερο καὶ τὸ ἀσχημότερο;

[c] Κατανάγκην, εἶπε, πρὸς τὸ χειρότερο, *ἐφόσον* μεταβάλλεται· γιατί δὲν πρόκειται βέβαια νὰ ὑποστηρίξουμε ὅτι ὁ θεὸς ὑστερεῖ κάπου σὲ ὁμορφιὰ ἢ σὲ καλосύνῃ.

Σωστότατο, εἶπα, αὐτὸ ποὺ λές. Κι ἀφοῦ εἶναι ἔτσι, πιστεύεις, Ἀδείμαντε, ὅτι θὰ ἦταν ποτὲ δυνατόν κάποιος, εἴτε θεὸς εἴτε ἄνθρωπος, νὰ ἀλλάξει μὲ τὴ θέλησή του τὸν ἑαυτό του πρὸς τὸ χειρότερο — ἀπὸ ὅποιαδήποτε ἀποψη;

Εἶναι ἀδύνατον, εἶπε.

Εἶναι, ἐπομένως, ἀδύνατον καὶ ὁ θεὸς νὰ θέλει νὰ ἀλλάξει τὸν ἑαυτό του, ἀλλὰ, ὅπως φαίνεται, καθὼς εἶναι ὁμορφος καὶ καλὸς ὅσο δὲν γίνεται ἄλλο, διατηρεῖται πάντα στὴ μορφή του χωρὶς καμία μεταβολή.

Αὐτὸ εἶναι, νομίζω, πέρα γιὰ πέρα ἀναγκαῖο.

[d] Κανένας λοιπὸν ποιητής, καλέ μου φίλε, ἂς μὴ μᾶς λέει πῶς

θεοὶ ξείνοισιν εἰκότες ἄλλοδαποῖσι,
παντοῖοι τελέθοντες, ἐπιστρωφῶσι πόλῃας·

- 5 μηδὲ Πρωτέως καὶ Θέτιδος καταψευδέσθω μηδεῖς, μηδ' ἐν τραγῳδαίαις μηδ' ἐν τοῖς ἄλλοις ποιήμασιν εἰσαγέτω Ἥραν ἡλλοιωμένην, ὥς ἰέρειαν ἀγείρουσαν—

Ἰνάχου Ἀργείου ποταμοῦ παισὶν βιοδώροις·

- e καὶ ἄλλα τοιαῦτα πολλὰ μὴ ἡμῖν ψευδέσθων. μηδ' αὖ ὑπὸ τούτων ἀναπειθόμεναι αἱ μητέρες τὰ παιδιά ἐκδειματούντων, λέγουσαι τοὺς μύθους κακῶς, ὥς ἄρα θεοὶ τινες περιέρχονται νύκτωρ πολλοῖς ξένοις καὶ παντοδαποῖς ἰνδαλλόμενοι, ἵνα
5 μὴ ἅμα μὲν εἰς θεοὺς βλασφημῶσιν, ἅμα δὲ τοὺς παῖδας ἀπεργάζωνται δειλοτέρους.

Μὴ γάρ, ἔφη.

- Ἄλλ' ἄρα, ἦν δ' ἐγώ, αὐτοὶ μὲν οἱ θεοὶ εἰσὶν οἱοὶ μὴ μεταβάλλειν, ἡμῖν δὲ ποιοῦσιν δοκεῖν σφᾶς παντοδαποὺς
10 φαίνεσθαι, ἐξαπατῶντες καὶ γοητεύοντες;

Ἴσως, ἔφη.

- 382 Τί δέ; ἦν δ' ἐγώ· ψεύδεσθαι θεὸς ἐθέλοι ἂν ἢ λόγῳ ἢ ἔργῳ φάντασμα προτείνων;

Οὐκ οἶδα, ἦ δ' ὅς.

- Οὐκ οἶσθα, ἦν δ' ἐγώ, ὅτι τό γε ὥς ἀληθῶς ψεῦδος, εἰ
5 οἶόν τε τοῦτο εἰπεῖν, πάντες θεοὶ τε καὶ ἄνθρωποι μισοῦσιν;

Πῶς, ἔφη, λέγεις;

Οὕτως, ἦν δ' ἐγώ, ὅτι τῷ κυριωτάτῳ που ἑαυτῶν ψεύ-
δεσθαι καὶ περὶ τὰ κυριώτατα οὐδεὶς ἐκὼν ἐθέλει, ἀλλὰ
πάντων μάλιστα φοβεῖται ἐκεῖ αὐτὸ κεκτῆσθαι.

- 10 Οὐδὲ νῦν πω, ἦ δ' ὅς, μαθάνω.

- b Οἶε γάρ τί με, ἔφην, σεμνὸν λέγειν· ἐγὼ δὲ λέγω ὅτι τῇ ψυχῇ περὶ τὰ ὄντα ψεύδεσθαί τε καὶ ἐψεῦσθαι καὶ ἁμαθῇ εἶναι καὶ ἐνταῦθα ἔχειν τε καὶ κεκτῆσθαι τὸ ψεῦδος πάντες ἥκιστα ἂν δέξαιντο, καὶ μισοῦσι μάλιστα αὐτὸ ἐν
5 τῷ τοιούτῳ.

οἱ θεοὶ τὴν ὄψη ἀλλάζοντας λογῆς-λογῆς, παρόμοιοι
 μὲ ἀλλόξενους θνητούς, ἀγνώριστοι τὶς πολιτεῖες γυρνοῦνε·

μήτε ἄλλος κανένας νὰ μᾶς λέει ψέματα γιὰ τὸν Πρωτέα καὶ τὴ Θέτιδα, μήτε
 νὰ παρουσιάζει σὲ τραγωδίες ἢ σὲ ἄλλες ποιητικὲς συνθέσεις τὴν Ἥρα μετα-
 μορφωμένη σὲ ἱέρεια πού ζητιανεύει

γιὰ τοῦ ἀργεῖτη ποταμοῦ, τοῦ Ἰναχου,
 τὰ παιδιά πού ζωὴ χαρίζουν·

[e] κι ἄλλα πολλὰ τέτοια ψευδολογήματα νὰ μὴν τὰ λένε σ' ἐμᾶς. Οὔτε πάλι κι
 οἱ μανάδες, δίνοντας πίστη σ' αὐτά, νὰ τρομάζουν τὰ παιδιά μὲ τέτοιες
 ἄσχημες ἱστορίες γιὰ κάποιους θεοὺς πού τριγυρνοῦν τάχα τὶς νύχτες σὰν
 φαντάσματα μὲ ὄψεις ἀλλόκοτες κάθε λογῆς· τέτοια λόγια ἀποτελοῦν βλα-
 σφημία γιὰ τοὺς θεοὺς καὶ συνάμα κάνουν τὰ παιδιά τους ἀκόμη πιὸ δειλά.

Δὲν πρέπει νὰ τὰ λένε.

Μὰ δὲν μπορεῖ τάχα οἱ ἴδιοι μὲν οἱ θεοὶ νὰ μὴν ἀλλάζουν ὄψη, ἐμᾶς ὅμως
 νὰ μᾶς *κάνουν* νὰ νομίζουμε ὅτι παίρνουν κάθε λογῆς ὄψη, ἐξαπατώντας καὶ
 μαγεύοντάς μας;

Ἴσως, εἶπε.

[382a] Μά, ἔκανα ἐγώ, εἶναι δυνατόν ἓνας θεὸς νὰ θέλει νὰ ἐξαπατᾷ φέρον-
 τας μπροστά μας, μὲ τὰ λόγια ἢ μὲ τὰ ἔργα του, μὴ ψευδαίσθηση;

Δὲν ξέρω, εἶπε.

Δὲν ξέρεις, εἶπα, πὼς τὸ *ἀληθινὸ* ψέμα, ἂν μπορεῖ κανεὶς νὰ τὸ πεῖ ἔτσι, τὸ
 μισοῦν ὅλοι, θεοὶ καὶ ἄνθρωποι;

Πὼς τὸ ἐννοεῖς αὐτό; εἶπε.

Νά, ἔτσι, εἶπα. Ὅτι κανένας δὲν θέλει νὰ ἔχει μέσα στοὺς σημαντικότερο μέ-
 ρος τοῦ ἑαυτοῦ του καὶ σχετικὰ μὲ τὰ σημαντικότερα πράγματα τὸ ψέμα·
 ἀπεναντίας, φοβᾶται περισσότερο ἀπὸ ὅτιδήποτε ἄλλο μὴ φωλιάσει τὸ ψέμα
 ἐκεῖ.

Ἐξακολουθῶ, εἶπε, νὰ μὴν καταλαβαίνω.

[b] Ἐπειδὴ φαντάζεσαι, εἶπα, ὅτι λέω κάτι ἐξαιρετικὰ σπουδαῖο· ἐγὼ λέω
 ἀπλῶς πὼς τὸ τελευταῖο πράγμα πού θὰ ἐπιθυμοῦσε κάθε ἄνθρωπος κι αὐτὸ
 πού περισσότερο ἀπὸ ὅτιδήποτε ἄλλο θὰ ἀπεχθανόταν εἶναι τὸ νὰ λαθεύει
 σχετικὰ μὲ τὸ πραγματικὸ καὶ νὰ διατελεῖ σὲ πλάνη καὶ νὰ ἔχει ἄγνοια καὶ
 θρονιασμένο μέσα του τὸ ψέμα.

Πολύ γε, ἔφη.

Ἄλλὰ μὴν ὀρθότατά γ' ἄν, ὃ νυνδὴ ἔλεγον, τοῦτο ὡς ἀληθῶς ψεῦδος καλοῖτο, ἢ ἐν τῇ ψυχῇ ἄγνοια ἢ τοῦ ἐψευ-
σμένον· ἐπεὶ τό γε ἐν τοῖς λόγοις μίμημά τι τοῦ ἐν τῇ
10 ψυχῇ ἐστὶν παθήματος καὶ ὕστερον γεγονός, εἰδῶλον, οὐ πάνυ
c ἄκρατον ψεῦδος. ἢ οὐχ οὕτω;

Πάνυ μὲν οὖν.

Τὸ μὲν δὴ τῷ ὄντι ψεῦδος οὐ μόνον ὑπὸ θεῶν ἀλλὰ καὶ
ὑπ' ἀνθρώπων μισεῖται.

5 Δοκεῖ μοι.

Τί δὲ δὴ τὸ ἐν τοῖς λόγοις [ψεῦδος]; πότε καὶ τῷ χρή-
σιμον, ὥστε μὴ ἄξιον εἶναι μίσους; ἄρ' οὐ πρὸς τε τοὺς
πολεμίους καὶ τῶν καλουμένων φίλων, ὅταν διὰ μανίαν ἢ
τινα ἄνοιαν κακὸν τι ἐπιχειρῶσιν πράττειν, τότε ἀποτροπῆς
10 ἔνεκα ὡς φάρμακον χρήσιμον γίγνεται; καὶ ἐν αἷς νυνδὴ
d ἐλέγομεν ταῖς μυθολογίαις, διὰ τὸ μὴ εἰδέναι ὅπη τάληθες
ἔχει περὶ τῶν παλαιῶν, ἀφομοιοῦντες τῷ ἀληθεῖ τὸ ψεῦδος
ὅτι μάλιστα, οὕτω χρήσιμον ποιοῦμεν;

Καὶ μάλα, ἢ δ' ὅς, οὕτως ἔχει.

5 Κατὰ τί δὴ οὖν τούτων τῷ θεῷ τὸ ψεῦδος χρήσιμον;
πότερον διὰ τὸ μὴ εἰδέναι τὰ παλαιὰ ἀφομοιῶν ἂν
ψεύδοιτο;

Γελοῖον μεντὰν εἴη, ἔφη.

Ποιητῆς μὲν ἄρα ψευδῆς ἐν θεῷ οὐκ ἔνι.

10 Οὐ μοι δοκεῖ.

Ἄλλὰ δεδιώς τοὺς ἐχθροὺς ψεύδοιτο;

e Πολλοῦ γε δεῖ.

Ἄλλὰ δι' οἰκείων ἄνοιαν ἢ μανίαν;

Ἄλλ' οὐδεῖς, ἔφη, τῶν ἀνοήτων καὶ μαινομένων θεοφιλῆς.

Οὐκ ἄρα ἔστιν οὐ ἔνεκα ἂν θεὸς ψεύδοιτο.

5 Οὐκ ἔστιν.

Πολύ σωστά, είπε.

“Όμως, όπως έλεγα τώρα δά, πάρα πολύ σωστά θά χαρακτηρίζε κανείς ως ‘άληθινὸ ψέμα’ τοῦτο: τὴν ἄγνοια πὺν ἔχει στὴν ψυχὴ του ὅποιος διατελεῖ σὲ πλάνη. Γιατὶ τὸ ψέμα πὺν ἐκφράζεται στὰ λόγια εἶναι κάτι σὰν ἀπομίμηση τοῦ παθήματος τῆς ψυχῆς, καὶ ἐκδηλώνεται ὅστερα ἀπὸ τὸ πάθημα· ἀποτελεῖ ἓνα ὁμοίωμα ψεύδους καὶ ὅχι [c] ἄμιγρὸς ψέμα. Ἡ μήπως δὲν εἶναι ἔτσι;

Βεβαίωτατα.

Κι αὐτὸ πὺν εἶναι σταλήθεια ψέμα δὲν τὸ ἀπεχθάνονται μόνον οἱ θεοὶ ἀλλὰ καὶ οἱ ἄνθρωποι.

Τὸ νομίζω κι ἐγώ.

Τί γίνεται ὁμως μὲ τὸ ψέμα πὺν ἐκφράζεται μὲ τὰ λόγια; Πότε εἶναι χρήσιμο καὶ σὲ ποιόν, ἔτσι πὺν νὰ μὴν ἀξίζει νὰ τὸ μισεῖ κανεὶς; Δὲν εἶναι ἄραγε χρήσιμο ἀπέναντι στοὺς ἐχθρούς; Ἀλλὰ καὶ ἀπέναντι σ’ αὐτοὺς πὺν τοὺς λέμε φίλους, ὅταν αὐτοὶ ἀπὸ τρέλα ἢ ἀπὸ ἀνοησία ἐπιχειροῦν νὰ κάνουν κάποιο κακό, στὶς περιπτώσεις αὐτὲς δὲν εἶναι τὸ ψέμα χρήσιμο σὰν φάρμακο, προκειμένου νὰ ἀποτραπῇ τὸ κακό; Ἐπίσης σ’ ἐκεῖνες [d] τίς μυθικὲς διηγήσεις γιὰ τίς ὁποῖες τώρα δὰ μιλοῦσαμε: Καθὼς δὲν εἶναι γνωστὸ πῶς ἔχει ἡ ἀλήθεια γιὰ τὰ παλιά, δὲν μποροῦμε, μπολιάζοντας τὸ ψέμα μὲ ὅσο τὸ δυνατόν περισσότερη ἀλήθεια, νὰ τὸ κάνουμε, μὲ αὐτὸ τὸν τρόπο, χρήσιμο;

Βεβαίως, εἶπε· ἔτσι εἶναι.

Μὲ ποιόν λοιπὸν ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς τρόπους θὰ ἦταν δυνατόν νὰ ἀποβῇ τὸ ψέμα χρήσιμο στὸ θεό; Μήπως ἐξομοιώνοντάς το μὲ ἀλήθεια, ἀπὸ ἄγνοια γιὰ τὰ παλιά συμβάντα;

Θὰ ἦταν γελοῖο νὰ σκεφετῇ κανεὶς κάτι τέτοιο γιὰ ἓναν θεό.

Μέσα στὸ θεό, ἐπομένως, δὲν ὑπάρχει τίποτα ἀπὸ ἓναν ποιητὴ ψευδόμε-
νο.

Δὲν νομίζω ὅτι ὑπάρχει.

Ἀλλὰ μήπως θὰ ἔλεγε ψέματα ἐπειδὴ θὰ φοβόταν τοὺς ἐχθρούς;

[e] Οὔτε κατὰ διάνοια.

Μήπως ἐπειδὴ θὰ ἀναγκαζόταν ἀπὸ τὴν ἀνοησία ἢ τὴν τρέλα κάποιων δικῶν του;

Μὰ κανένας, εἶπε, ἀνόητος ἢ τρελὸς δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι ἀγαπητὸς στοὺς θεούς.

Δὲν ὑπάρχει συνεπῶς αἰτία γιὰ τὴν ὁποία ἓνας θεὸς θὰ ἔλεγε ψέματα.

Δὲν ὑπάρχει.

Πάντη ἄρα ἄψευδές τὸ δαιμόνιον τε καὶ τὸ θεῖον.

Παντάπασι μὲν οὖν, ἔφη.

Κομιδῇ ἄρα ὁ θεὸς ἀπλοῦν καὶ ἀληθές ἔν τε ἔργῳ καὶ λόγῳ, καὶ οὔτε αὐτὸς μεθίσταται οὔτε ἄλλους ἐξαπατᾷ, οὔτε
10 κατὰ φαντασίας οὔτε κατὰ λόγους οὔτε κατὰ σημείων πομπάς, οὔθ' ὕπαρ οὐδ' ὄναρ.

383 Οὕτως, ἔφη, ἔμοιγε καὶ αὐτῷ φαίνεται σοῦ λέγοντος.

Συγχωρεῖς ἄρα, ἔφην, τοῦτον δεύτερον τύπον εἶναι ἐν ᾧ δεῖ περὶ θεῶν καὶ λέγειν καὶ ποιεῖν, ὥς μήτε αὐτοὺς γόητας ὄντας τῷ μεταβάλλειν ἑαυτοὺς μήτε ἡμᾶς ψεύδεσι παράγειν
5 ἐν λόγῳ ἢ ἐν ἔργῳ;

Συγχωρῶ.

Πολλὰ ἄρα Ὀμήρου ἐπαινοῦντες, ἀλλὰ τοῦτο οὐκ ἐπαινεσόμεθα, τὴν τοῦ ἐνυπνίου πομπὴν ὑπὸ Διὸς τῷ Ἀγαμέμνονι· οὐδὲ Αἰσχύλου, ὅταν φῇ ἢ Θέτις τὸν Ἀπόλλω ἐν τοῖς αὐτῆς
b γάμοις ἄδοντα ἐν δ α τ ε ῖ σ θ α ι τ ᾱ ς ἐ ᾱ ς ε ὑ π α ι δ ῖ α ς—

νόσων τ' ἀπείρους καὶ μακραίωνας βίους,
ξύμπαντά τ' εἰπὼν θεοφιλεῖς ἐμᾶς τύχας
παιᾶν' ἐπηυφήμησεν, εὐθυμῶν ἐμέ.

5 κἀγὼ τὸ Φοίβου θεῖον ἄψευδές στόμα ἥλπίζον εἶναι, μαντικῇ βρύον τέχνη· ὁ δ', αὐτὸς ὕμνων, αὐτὸς ἐν θοίνῃ παρών, αὐτὸς τὰδ' εἰπὼν, αὐτός ἐστιν ὁ κτανὼν τὸν παῖδα τὸν ἐμόν—

c ὅταν τις τοιαῦτα λέγῃ περὶ θεῶν, χαλεπανοῦμέν τε καὶ χορὸν οὐ δώσομεν, οὐδὲ τοὺς διδασκάλους ἐάσομεν ἐπὶ παιδείᾳ χρῆσθαι τῶν νέων, εἰ μέλλουσιν ἡμῖν οἱ φύλακες θεοσεβεῖς τε καὶ θεῖοι γίγνεσθαι, καθ' ὅσον ἀνθρώπῳ ἐπὶ
5 πλεῖστον οἶόν τε.

Παντάπασιν, ἔφη, ἔγωγε τοὺς τύπους τούτους συγχωρῶ, καὶ ὥς νόμοις ἂν χρῶμην.

Ἐπομένως ἀπὸ κάθε ἀποψη ἡ θεϊκὴ φύση δὲν ἔχει ἀπολύτως καμία σχέση μὲ τὸ ψέμα.

Ἀπολύτως καμία, εἶπε.

Ἄρα ὁ θεὸς εἶναι δότελα ἀπλὸς κι ἀληθινὸς στὰ λόγια καὶ στὰ ἔργα του, κι οὔτε ὁ ἴδιος ἀλλάζει ὄψη οὔτε ἄλλους ἐξαπατᾷ μὲ ὁράματα, μὲ λόγια, μὲ σημάδια σταλμένα ἀπὸ αὐτόν, στὸν ὕπνο ἢ στὸ ξύπνιο τους.

[383a] Ἔχω κι ἐγώ, εἶπε, τὴν ἐντύπωση ὅτι εἶναι ἔτσι ὅπως τὸ λές.

Συμφωνεῖς λοιπὸν, εἶπα, πὼς τοῦτο ἐδῶ θὰ εἶναι τὸ δεῦτερο καλούπι στὸ ὁποῖο ὑποχρεωτικὰ πρέπει νὰ χύνεται ὅ,τι θὰ διηγεῖται κανεὶς γιὰ τοὺς θεοὺς καὶ ὅ,τι ποίημα θὰ γράφεται γι' αὐτούς, ὅτι δηλαδὴ οἱ θεοὶ οὔτε γητευτὲς εἶναι ποὺ ἀλλάζουν μόνοι τους ὄψη οὔτε ἐμᾶς μᾶς ἐξαπατοῦν μὲ ψεύτικα λόγια ἢ ἔργα.

Συμφωνῶ.

Παρ' ὅλο λοιπὸν τὸ θαυμασμὸ μας γιὰ τὸν Ὅμηρο, τοῦτο ἐδῶ δὲν θὰ τὸ ἐπιδοκιμάσουμε, ὅ,τι λέει δηλαδὴ γιὰ τὸ ὄνειρο ποὺ ἔστειλε ὁ Δίας στὸν Ἀγαμέμνονα, ὅπως δὲν θὰ ἐπιδοκιμάσουμε καὶ τὸν Αἰσχύλο, ἐκεῖ ποὺ ἀνιστορεῖ ἡ Θέτις πὼς ὁ Ἀπόλλωνας στὸ γάμο της [b] ψάλλοντας ὕμνησε τὴ μητρικὴ εὐτυχία της:

τῶν παιδιῶν τὴν πολύχρονη ζωὴ, τὴν ἀπείραχτη ἀπὸ ἀρρώστιες
κι ὅλα τὰ ἄλλα ἀναφέροντας, ὕμνησε μὲ παιάνα
τὴ θεόσταλτη εὐτυχία μου, καλοκαρδίζοντάς με.
Κι ἐγὼ φανταζόμουν πὼς ἀπ' τὸ θεϊκὸ τοῦ Φοίβου στόμα
ἀπ' ὅπου μαντικὴ ἀναβλύζει τέχνη, ψέμα δὲν βγαίνει·
μὰ ἐκεῖνος, ὁ ἴδιος ποὺ ἔπλεκε αὐτοὺς τοὺς ὕμνους,
ὁ ἴδιος ποὺ καθόταν καλεσμένος στὸ τραπέζι,
ὁ ἴδιος ποὺ τὰ 'πε αὐτά, εἶναι αὐτὸς ποὺ σκότωσε
τὸ παιδί τὸ δικό μου—

[c] ὅταν ἓνας ποιητὴς λέει τέτοια πράγματα γιὰ τοὺς θεοὺς, ἐμεῖς θὰ θυμώσουμε καὶ θὰ ἀρνηθοῦμε νὰ τοῦ δώσουμε χορευτὲς, κι οὔτε θὰ ἀφήσουμε τοὺς δασκάλους νὰ χρησιμοποιοῦν τέτοια ποιήματα στὴν ἐκπαίδευση τῶν νέων, ἂν εἶναι οἱ φύλακες τῆς πόλης μας νὰ γίνουν ἄνθρωποι θεοσεβούμενοι καὶ μὲ τὴ σπίθα τοῦ θεοῦ μέσα τους, στὸν ὑψηλότερο βαθμὸ ποὺ αὐτὸ εἶναι ἐφικτὸ στὸν ἄνθρωπο.

Συμφωνῶ πέρα γιὰ πέρα, εἶπε, μὲ αὐτὲς τὶς ἀρχές, καὶ θὰ τὶς ἐφάρμοζα σὰν νὰ 'ταν νόμοι.

Γ

- 386 a Τὰ μὲν δὴ περὶ θεοῦς, ἦν δ' ἐγώ, τοιαῦτ' ἄττα, ὥς ἔοικεν,
ἀκουστέον τε καὶ οὐκ ἀκουστέον εὐθὺς ἐκ παίδων τοῖς θεοῦς
τε τιμήσουσιν καὶ γονέας τήν τε ἀλλήλων φιλίαν μὴ περὶ
σμικροῦ ποιησομένοις.
- 5 Καὶ οἶμαί γ', ἔφη, ὀρθῶς ἡμῖν φαίνεσθαι.
Τί δὲ δὴ εἰ μέλλουσιν εἶναι ἀνδρεῖοι; ἄρα οὐ ταυτὰ τε
λεκτέον καὶ οἷα αὐτοὺς ποιῆσαι ἥκιστα τὸν θάνατον δεδιέναι;
b ἢ ἡγῇ τινὰ ποτ' ἂν γενέσθαι ἀνδρεῖον ἔχοντα ἐν αὐτῷ τοῦτο
τὸ δεῖμα;
Μὰ Δία, ἦ δ' ὅς, οὐκ ἔγωγε.
Τί δέ; τὰν Ἄιδου ἡγούμενον εἶναί τε καὶ δεινὰ εἶναι οἷει
5 τινὰ θανάτου ἀδεῇ ἔσεσθαι καὶ ἐν ταῖς μάχαις αἰρήσεσθαι
πρὸ ἥττης τε καὶ δουλείας θάνατον;
Οὐδαμῶς.
Δεῖ δὴ, ὥς ἔοικεν, ἡμᾶς ἐπιστατεῖν καὶ περὶ τούτων τῶν μυ-
θων τοῖς ἐπιχειροῦσιν λέγειν, καὶ δεῖσθαι μὴ λοιδορεῖν ἀπλῶς
10 οὕτως τὰ ἐν Ἄιδου ἀλλὰ μᾶλλον ἐπαινεῖν, ὥς οὔτε ἀληθῇ
c ἂν λέγοντας οὔτε ὠφέλιμα τοῖς μέλλουσιν μαχίμοις ἔσεσθαι.
Δεῖ μέντοι, ἔφη.
Ἐξαλείψομεν ἄρα, ἦν δ' ἐγώ, ἀπὸ τοῦδε τοῦ ἔπους
ἀρξάμενοι πάντα τὰ τοιαῦτα—
- 5 βουλοίμην κ' ἐπάρουρος ἐὼν θητευέμεν ἄλλῳ
ἀνδρὶ παρ' ἀκλήρῳ, ᾧ μὴ βίотος πολὺς εἴη
ἢ πᾶσιν νεκύεσσι καταφθιμένοισιν ἀνάσσειν
καὶ τὸ—
- d οἰκία δὲ θνητοῖσι καὶ ἀθανάτοισι φανείη
σμερδαλέ', εὐρώεντα, τά τε στυγέουσι θεοὶ περ
καὶ—

Γ

[386a] Σχετικά λοιπόν με τούς θεούς, είπα, τέτοιας λογής, φαίνεται, θά είναι όσα πρέπει κι όσα δέν πρέπει νά ακοῦνε ἀπό τήν παιδική τους κιόλας ήλικία οἱ ἄνθρωποι πού *καί* τούς θεούς θά τιμοῦν *καί* τούς γονεῖς τους, *καί* πού τίς φιλίες τους, τοῦ ἐνός με τόν ἄλλο, δέν θά τίς ἔχουν γιά τιποτένιο πρᾶγμα.

Καί νομίζω, εἶπε, ὅτι σωστά μᾶς φαίνεται ἔτσι.

Τί θά κάνουμε ὅμως προκειμένου οἱ ἄνθρωποι αὐτοί νά γίνουν κι ἄνδρεῖοι; Ἄραγε δέν θά πρέπει νά τούς ποῦμε λόγια τέτοια πού θά τούς κάνουν νά μήν ἔχουν φόβο γιά τὸ θάνατο; [b] Ἦ νομίζεις πῶς θά μπορούσε ποτέ νά γίνει ἄνδρεῖος ἓνας ἄνθρωπος πού θά ἔχει μέσα του αὐτὸν τὸ φόβο;

Μά τὸ Δία, εἶπε, ἐγὼ τουλάχιστον ὄχι.

Τί λές ὅμως; Κάποιος πού πιστεύει ὅτι ὑπάρχει Ἄδης κι ὅτι όσα συμβαίνουν ἐκεῖ εἶναι τρομερὰ θά μπορέσει, φαντάζεσαι, νά ἀποβάλλει τὸ φόβο τοῦ θανάτου καί στή μάχη ἐπάνω νά προτιμήσει ἀντὶ γιά τήν ἥττα καί τήν ὑποδούλωση τὸ θάνατο;

Ἀποκλείεται.

Τότε, ὅπως φαίνεται, πρέπει νά φροντίσουμε καί γιά αὐτὲς τίς μυθικὲς διηγήσεις, καί νά ζητήσουμε ἀπὸ ὅσους δοκιμάζουν νά πλέξουν τέτοιους μύθους νά μήν κακοφημίζουν ἔτσι μονόπλευρα όσα ἀναφέρονται στὸν Ἄδη ἀλλὰ πὶὸ πολὺ νά ἔχουν καλὰ λόγια γιά τὰ ἐκεῖ, γιὰτὶ διαφορετικὰ θά λένε πράγματα πού οὔτε ἀληθινὰ εἶναι [c] οὔτε ὠφέλιμα γιά ἄκείνους πού προορίζονται νά γίνουν ἄξιοι πολεμιστές.

Ναί, πρέπει.

Θά διαγράψουμε λοιπόν, ἀρχίζοντας ἀπὸ τούτους ἐδῶ τούς στίχους, καθετὶ παρόμοιο,

Κάλλιο στή γῆς νά ξενοδούλευα ξωμάχος, ρογιασμένος
σὲ ἀφέντη πού ἔχασε τὸν κλῆρο του κι εἶναι τὸ βίός του λίγο
παρὰ ὀλονῶν ἐδῶ τῶν ἄψυχων νεκρῶν ὁ ρήγας νά ῥμαι

κι αὐτὸ

[d] καί σὲ θνητοὺς φανεῖ κι ἀθάνατους τὸ ἀρχοντικό του ξάφνου
πὸν ὦς κι οἱ θεοὶ μαθὲς τ' ὀχτρεύονται, φριχτὸ κι ἀραχλιασμένον

καὶ

5 ὦ πόποι, ἦ ῥά τις ἔστι καὶ εἰν Ἀΐδαο δόμοισιν
 ψυχὴ καὶ εἴδωλον, ἀτὰρ φρένες οὐκ ἐνι πάμπαν
 καὶ τὸ—

οἷψ πεπνύσθαι, ταὶ δὲ σκιαὶ αἵσσουσιν
 καὶ—

10 ψυχὴ δ' ἐκ ῥεθέων παμένη Ἀιδόσδε βεβήκει,
 ὃν πότμον γοόωσα, λιποῦσ' ἀνδροτῆτα καὶ ἥβην
 387 καὶ τὸ—

ψυχὴ δὲ κατὰ χθονός, ἥυτε καπνός,
 ὥχετο τετριγυῖα
 καὶ—

5 ὥς δ' ὅτε νυκτερίδες μυχῶ ἄντρου θεσπεσίῳ
 τρίζουσαι ποτέονται, ἐπεὶ κέ τις ἀποπέσῃσιν
 ὄρμαθού ἐκ πέτρης, ἀνά τ' ἀλλήλησιν ἔχονται,
 ὥς αἱ τετριγυῖαι ἅμ' ἦσαν.

b ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα πάντα παραιτησόμεθα Ὅμηρόν τε καὶ
 τοὺς ἄλλους ποιητὰς μὴ χαλεπαίνειν ἂν διαγράφωμεν, οὐχ
 ὥς οὐ ποιητικὰ καὶ ἡδέα τοῖς πολλοῖς ἀκούειν, ἀλλ' ὅσῳ
 ποιητικώτερα, τοσοῦτ' ἦττον ἀκουστέον παισὶ καὶ ἀνδράσιν
 5 οὓς δεῖ ἐλευθέρους εἶναι, δουλείαν θανάτου μᾶλλον πεφο-
 βημένους.

Παντάπασιν μὲν οὖν.

Οὐκοῦν ἔτι καὶ τὰ περὶ ταῦτα ὀνόματα πάντα τὰ δεινὰ
 τε καὶ φοβερὰ ἀποβλητέα, Κωκυτοὺς τε καὶ Στύγας καὶ
 c ἐνέρουσ καὶ ἀλίβαντας, καὶ ἄλλα ὅσα τούτου τοῦ τύπου
 ὀνομαζόμενα φρίττειν δὴ ποιεῖ ὥς οἷεταί ᾧ πάντας τοὺς
 ἀκούοντας. καὶ ἴσως εὖ ἔχει πρὸς ἄλλο τι· ἡμεῖς δὲ ὑπὲρ
 τῶν φυλάκων φοβούμεθα μὴ ἐκ τῆς τοιαύτης φρίκης θερμό-
 5 τεροι καὶ μαλακώτεροι τοῦ δέοντος γένωνται ἡμῖν.

ὦχού μου, νά λοιπόν πού βρίσκεται καί μέσ στον Ἄδη ἀκόμα
 ψυχή καί διακαμὸς στὸν ἄνθρωπο, κι ὅμως ζωὴ καθόλου!

κι αὐτὸ

τί καί πού πέθανε, τὴ γνώση ἢ Περσεφόνη δὲν τοῦ πήρε
 μονάχα αὐτὸς νὰ νιώθει· οἱ ἐπίλοιποι διανεύουν σὰν τοὺς ἴσκιους

καὶ

κι ἀπ' τὸ κορμὶ ἢ ψυχὴ του ἐπέταξε νὰ κατεβεῖ στὸν Ἄδη
 θρηνηλογώντας γιὰ τὴ μοῖρα της, πού ἀφήκε ἀντρεῖα καὶ νιότη

[387a] καὶ

τί κλαψουρίζοντας τοῦ ἐξέφυγε βαθιὰ ἡ ψυχὴ στὸ χῶμα,
 ἴδια καπνός.

καὶ

οἱ νυχτερίδες πῶς σὲ ἀπέραντη, βαθιὰ σπηλιὰ πετώντας
 τσιρίζουν, ὅταν συναλλήλως τοὺς σὲ μιὰ ἀρμαθιὰ κρατιόνταν
 ὅλες μαζί ἀπ' τὸ βράχο κι ἔτυχε νὰ πέσει κάτω ἡ μιὰ τους·
 ὅμοια τσιρίζοντας κατέβαιναν κι αὐτές.

[b] Αὐτὰ ὅλα καὶ τὰ παρόμοια θὰ παρακαλέσουμε τὸν Ὅμηρο καὶ τοὺς ἄλλους ποιητὲς νὰ μὴ θυμώνουν ἂν θὰ τὰ διαγράψουμε: Δὲν εἶναι ὅτι δὲν ἔχουν ἀξία ποιητικὴ καὶ δὲν ἀκούγονται εὐχάριστα στοὺς πολλοὺς ἀλλὰ ὅτι ὅσο μεγαλύτερη εἶναι ἡ ποιητικὴ ἀξία τοὺς τόσο λιγότερο πρέπει νὰ τὰ ἀκοῦνε παιδιὰ καὶ ἄντρες πού χρειάζεται νὰ ζοῦν ἐλεύθεροι καὶ πού περισσότερο ἀπὸ τὸ θάνατο πρέπει νὰ φοβοῦνται τὴ σκλαβιά.

Συμφωνῶ πέρα γιὰ πέρα.

Ἀκόμη πρέπει κι αὐτὲς ὅλες τίς φοβερὲς κι ἀνατριχιαστικὲς λέξεις πού ἔχουμε γιὰ τοῦτα τὰ πράγματα νὰ τίς πετάξουμε: τοὺς Κωκυτοὺς καὶ τίς Στύγες [c] καὶ τοὺς 'καταχωνιασμένους' καὶ τοὺς 'βουρκόλακες' κι ὅσα ἄλλα τέτοιας λογῆς πού ὅταν λέγονται φέρνουν σὲ ὅσους τὰ ἀκοῦνε ἀνατριχίλα. Καὶ βέβαια ἀπὸ κάποια ἄλλη ἄποψη αὐτὸ ἴσως νὰ εἶναι καλὸ· ὡστόσο ἐμεῖς φοβόμαστε γιὰ τοὺς φύλακές μας μήπως κι ἀπὸ τὴ φρίκη αὐτὴ μᾶς βγοῦν πιὸ μαλακοὶ καὶ πιὸ ὑποχωρητικοὶ ἀπ' ὅσο θὰ 'πρεπε.

Καὶ ὀρθῶς γ', ἔφη, φοβούμεθα.

Ἀφαιρετέα ἄρα;

Ναί.

Τὸν δὲ ἐναντίον τύπον τούτοις λεκτέον τε καὶ ποιητέον;

10 Δῆλα δῆ.

d Καὶ τοὺς ὀδυρμοὺς ἄρα ἐξαιρήσομεν καὶ τοὺς οἴκτους
τοὺς τῶν ἐλλογίμων ἀνδρῶν;

Ἀνάγκη, ἔφη, εἴπερ καὶ τὰ πρότερα.

Σκόπει δῆ, ἦν δ' ἐγώ, εἰ ὀρθῶς ἐξαιρήσομεν ἢ οὐ.

5 φαμέν δὲ δὴ ὅτι ὁ ἐπιεικὴς ἀνὴρ τῷ ἐπιεικεῖ, οὐπερ καὶ
ἐταῖρός ἐστιν, τὸ τεθνάναι οὐ δεινὸν ἡγήσεται.

Φαμέν γάρ.

Οὐκ ἄρα ὑπὲρ γ' ἐκείνου ὡς δεινόν τι πεπονθότος ὀδύροιτ'
ἂν.

10 Οὐ δῆτα.

Ἀλλὰ μὴν καὶ τόδε λέγομεν, ὥς ὁ τοιοῦτος μάλιστα
αὐτὸς αὐτῷ αὐτάρκης πρὸς τὸ εὖ ζῆν καὶ διαφερόντως τῶν
e ἄλλων ἡκιστα ἐτέρου προσδεῖται.

Ἀληθῆ, ἔφη.

Ἦκιστα ἄρ' αὐτῷ δεινὸν στερηθῆναι ὑέος ἢ ἀδελφοῦ ἢ
χρημάτων ἢ ἄλλου του τῶν τοιούτων.

5 Ἦκιστα μέντοι.

Ἦκιστ' ἄρα καὶ ὀδύρεται, φέρει δὲ ὡς πραότατα, ὅταν
τις αὐτὸν τοιαύτη συμφορὰ καταλάβῃ.

Πολύ γε.

10 Ὅρθῶς ἄρ' ἂν ἐξαιροῖμεν τοὺς θρήνους τῶν ὀνομαστῶν
ἀνδρῶν, γυναιξὶ δὲ ἀποδιδόιμεν, καὶ οὐδὲ ταύταις σπου-
388 δαίαις, καὶ ὅσοι κακοὶ τῶν ἀνδρῶν, ἵνα ἡμῖν δυσχεραίνωσιν
ὅμοια τούτοις ποιεῖν οὕς δὴ φαμεν ἐπὶ φυλακῇ τῆς χώρας
τρέφειν.

Ὅρθῶς, ἔφη.

5 Πάλιν δὲ Ὀμήρου τε δεησόμεθα καὶ τῶν ἄλλων ποιητῶν
μὴ ποιεῖν Ἀχιλλέα θεὰς παῖδα—

Εὐλόγα, εἶπε, φοβόμαστε.

Ἄρα πρέπει νὰ τὰ πετάξουμε μακριά.

Ναί.

Καὶ στὴν ὁμιλία καὶ τὴν ποίηση νὰ ἀκολουθεῖ κανεὶς τὰ ἀντίθετα καλού-
πια· σωστά;

Προφανῶς.

[d] Ἄρα θὰ ἀφαιρέσουμε ἐπίσης τοὺς θρήνους καὶ τοὺς ὀδυρμοὺς ἀνθρώ-
πων ποὺ λογίζονται σπουδαῖοι.

Ἀναγκαστικά, εἶπε, ἀφοῦ κάναμε τὸ ἴδιο καὶ γιὰ τὰ προηγούμενα.

Κοίταξε ὅμως ἂν θὰ κάνουμε σωστά νὰ τὰ ἀφαιρέσουμε. Αὐτὸ ποὺ ὑπο-
στηρίζουμε ἐμεῖς εἶναι ὅτι ἓνας ἄνθρωπος μὲ καλὸ χαρακτήρα δὲν θὰ θεωρή-
σει ποτὲ φοβερὸ δυστύχημα γιὰ ἓναν ἄλλο καλὸ ἄνθρωπο, ποὺ ὡς τέτοιος
τοῦ εἶναι καὶ πιὸ οἰκεῖος, τὸ θάνατο.

Ναί, τὸ ὑποστηρίζουμε.

Δὲν θὰ ὀδύρεται, συνεπῶς, σὰν νὰ εἶχε πάθει ἐκεῖνος κάτι φοβερό.

Βεβαίως, ὄχι.

Λέμε ὅμως καὶ τοῦτο, ὅτι ἓνας τέτοιος ξεχωριστὸς ἄνθρωπος εἶναι περισ-
σότερο ἀπὸ κάθε ἄλλον ἱκανὸς νὰ ζήσει ἄξια κι ἔχει [e] λιγότερο ἀπὸ ὅποιον-
δήποτε τὴν ἀνάγκη ἑνὸς ἄλλου.

Αὐτὸ εἶναι ἀλήθεια, εἶπε.

Ἐλάχιστα λοιπὸν θὰ αἰσθανθεῖ τὴν ἔλλειψη, ἂν χάσει τὸ γιὸ ἢ τὸν ἀδελφὸ
του ἢ χρήματα ἢ κάτι ἄλλο τέτοιο.

Ἐλάχιστα, ἀσφαλῶς.

Δὲν θὰ ἀρχίσει ἐπομένως νὰ ὀδύρεται ἂν τυχὸν τὸν βρεῖ μὴ τέτοια συμ-
φορὰ, ἀλλὰ θὰ τὴν ὑπομένει μὲ γαλήνη ὅσο κανένας ἄλλος.

Σίγουρα.

Σωστά λοιπὸν κι ἐμεῖς θὰ ἀφαιρούσαμε τοὺς θρήνους τῶν ξακουστῶν
ἀνθρώπων καὶ θὰ τοὺς ἀφήναμε στὶς γυναῖκες, καὶ μάλιστα ὄχι στὶς πιὸ ξεχω-
ριστὲς ἀπὸ αὐτές, [388a] καὶ σ' ὅσους ἀπὸ τοὺς ἄνδρες εἶναι ἄχρηστοι, ὥστε
αὐτοὶ γιὰ τοὺς ὁποίους λέμε ὅτι τοὺς ἀνατρέφουμε προορίζοντάς τους νὰ
ἀναλάβουν τὴ φύλαξη τῆς χώρας νὰ ντρέπονται νὰ μᾶς κάνουν τὰ ἴδια.

Σωστά, εἶπε.

Πάλι, ἔτσι, θὰ ζητήσουμε ἀπὸ τὸν Ὅμηρο καὶ τοὺς ἄλλους ποιητὲς νὰ μὴν
παρουσιάζουν τὸν Ἀχιλλεῖα, τὸ γιὸ μᾶς θεᾶς,

ἄλλοτ' ἐπὶ πλευρᾶς κατακείμενον, ἄλλοτε δ' αὖτε
ὑπτιον, ἄλλοτε δὲ πρηνῇ,

b τοτὲ δ' ὀρθὸν ἀναστάντα πλώϊζοντ' ἢ ἀλύοντ' ἐπὶ
θῖν' ἀλὸς ἀτρυγέτοιο, μηδὲ ἀμφοτέραισιν χερσὶν
ἐλόντα κόνιν αἰθαλόεσσαν χευάμενον κακ κεφαλῆς,
μηδὲ ἄλλα κλαίοντά τε καὶ ὀδυρόμενον ὅσα καὶ οἷα ἐκεῖνος
ἐποίησε, μηδὲ Πρίαμον ἐγγὺς θεῶν γεγονότα λιτανεύοντά
5 τε καὶ—

κυλινδόμενον κατὰ κόπρον,
ἐξονομακλήδην ὀνομάζοντ' ἄνδρα ἕκαστον.

πολὺ δ' ἔτι τούτων μάλλον δεησόμεθα μήτοι θεοὺς γε ποιεῖν
ὀδυρομένους καὶ λέγοντας—

c ὦμοι ἐγὼ δειλή, ὦμοι δυσαριστοτόκεια·

εἰ δ' οὖν θεοὺς, μήτοι τόν γε μέγιστον τῶν θεῶν τολμήσαι
οὕτως ἀνομοίως μιμήσασθαι, ὥστε

5 ὦ πόποι, φάναι, ἦ φίλον ἄνδρα διωκόμενον περὶ ἄστν
ὀφθαλμοῖσιν ὀρώμαι, ἐμὸν δ' ὀλοφύρεται ἦτορ·
καὶ—

d αἶ αἶ ἐγών, ὃ τέ μοι Σαρπηδόνα φίλτατον ἀνδρῶν
μοῖρ' ὑπὸ Πατρόκλοιο Μενoitιάδαο δαμῆναι.

5 εἰ γάρ, ὦ φίλε Ἀδείμαντε, τὰ τοιαῦτα ἡμῖν οἱ νέοι σπουδῇ
ἀκούοιεν καὶ μὴ καταγελῶεν ὥς ἀναξίως λεγομένων, σχολῇ
ἂν ἑαυτὸν γέ τις ἄνθρωπον ὄντα ἀνάξιον ἡγήσαιτο τούτων
καὶ ἐπιπλήξειεν, εἰ καὶ ἐπίοι αὐτῷ τι τοιοῦτον ἢ λέγειν ἢ
ποιεῖν, ἀλλ' οὐδὲν αἰσχυρόμενος οὐδὲ καρτερῶν πολλοὺς ἐπὶ
σμικροῖσιν παθήμασιν θρήνους ἂν ᾄδοι καὶ ὀδυρμούς.

e Ἀληθέστατα, ἔφη, λέγεις.

Δεῖ δέ γε οὐχ, ὥς ἄρτι ἡμῖν ὁ λόγος ἐσήμαινεν· ᾗ

ἀναγερμένο πότε στοῦ πλευροῦ κι ἄλλοτε πάλι μπρούμιο
κι ἄλλοτ' ἀνάσκελα ξανά,

ἢ πάλι νὰ πετάγεται ὀρθὸς

καὶ στοῦ γυαλοῦ ξέφρενος νὰ πλανιέται,

οὔτε νὰ τὸν δείχνει

[b] διπλοπάλαμα ἀθαλόσκιον φουχτώνοντας νὰ ρίχνει
πὰ στοῦ κεφάλι,

καὶ νὰ θρηνεῖ καὶ νὰ ὀδύρεται, ἔτσι ὅπως τὸν παρουσιάζει ὁ ποιητής, οὔτε
τὸν Πρίαμο, ἀπὸ γενιὰ σχεδὸν θεϊκή, νὰ τὸν δείχνει νὰ ἐκλιπαρεῖ τοὺς φίλους

κυλούμενος στὴ λάσπη
ὅλους μὲ τ' ὄνομα νὰ κράζει, γυρνώντας σ' ἕναν-ἕναν.

Κι ἀκόμη περισσότερο θὰ τοὺς ζητήσουμε νὰ μὴ βάζουν τοὺς θεοὺς νὰ
ὀλοφύρονται καὶ νὰ λένε

[c] Ἄλλι κι ἄλλι σὲ μὲ τὴν ἄμοιρη πικρολεβεντομάνα!

Κι ἂν τέλος πάντων παρουσιάζει κάποιους θεοὺς, ἃς μὴν τολμήσει νὰ μιμηθεῖ
ἔτσι παραμορφωτικά καὶ τὸν πιὸ τρανὸ θεό, βάζοντάς τον νὰ λέει:

Ὡχού μου, ἀλήθεια πολυαγάπητο θνητὸ στοῦ τείχος γύρω
θωρῶ νὰ κυνηγοῦν, καὶ μέσα μου τὸν κλαίει πικρὰ ἢ καρδιά μου·

ἢ

Ὡχού μου ἔμένα, ὁ πιὸ ποὺ ἀγάπησα θνητός, ὁ Σαρπηδόνας,
[d] γραφτό 'ναι τώρα ἀπὸ τὸν Πάτροκλο νὰ κατεβεῖ στὸν Ἄδη.

Γιατὶ ἂν, ἀγαπητὲ Ἀδεΐμαντε, οἱ δικοὶ μας νέοι θὰ ἀκοῦνε τέτοια πράγματα
καὶ θὰ τὰ παίρνουν στὰ σοβαρὰ ἀντὶ νὰ τὰ περιφρονοῦν ὡς ἀνάξια νὰ τὰ λέει
κανεῖς, δύσκολα κι αὐτοί, σὰν ἄνθρωποι ποὺ εἶναι, θὰ τὰ θεωροῦσαν ἀνάξιά
τους καὶ δύσκολα θὰ ἐπιτιμοῦσαν τὸν ἑαυτὸ τους, ἂν συνέβαινε νὰ πεῖ καὶ νὰ
κάνει κι αὐτὸς κάτι τέτοιο· ἀπεναντίας, χωρὶς ἴχνος ντροπῆς καὶ ψυχικῆς
ἀντοχῆς θὰ θρηνοῦσαν καὶ θὰ ὀδύρονταν γιὰ ἀσήμαντα ἀτυχήματα.

[e] Πολὺ ἀληθινὸ αὐτὸ ποὺ λές, εἶπε.

Αὐτὸ ὅμως, ὅπως τώρα δὰ μᾶς ἔδειξε ὁ λογικὸς ἔλεγχος, δὲν πρέπει νὰ γί-

πειστέον, ἕως ἂν τις ἡμᾶς ἄλλω καλλίονι πείσῃ.

Οὐ γὰρ οὖν δεῖ.

- 5 Ἀλλὰ μὴν οὐδὲ φιλογέλωτάς γε δεῖ εἶναι. σχεδὸν γὰρ ὅταν τις ἐφίῃ ἰσχυρῶ γέλωτι, ἰσχυράν καὶ μεταβολὴν ζητεῖ τὸ τοιοῦτον.

Δοκεῖ μοι, ἔφη.

- 389 Οὔτε ἄρα ἀνθρώπους ἀξίους λόγου κρατουμένους ὑπὸ γέλωτος ἂν τις ποιῇ, ἀποδεκτέον, πολὺ δὲ ἦττον, ἐὰν θεούς.

Πολὺ μέντοι, ἦ δ' ὅς.

Οὐκοῦν Ὅμηρον οὐδὲ τὰ τοιαῦτα ἀποδεξόμεθα περὶ θεῶν—

- 5 ἄσβεστος δ' ἄρ' ἐνῶρτο γέλως μακάρεσσι θεοῖσιν, ὥς ἴδον Ἥφαιστον διὰ δώματα ποιπνύοντα·

οὐκ ἀποδεκτέον κατὰ τὸν σὸν λόγον.

Εἰ σύ, ἔφη, βούλει ἐμὸν τιθέναι· οὐ γὰρ οὖν δὴ

- b ἀποδεκτέον.

Ἀλλὰ μὴν καὶ ἀλήθειάν γε περὶ πολλοῦ ποιητέον. εἰ γὰρ ὀρθῶς ἐλέγομεν ἄρτι, καὶ τῷ ὄντι θεοῖσι μὲν ἄχρηστον ψεῦδος, ἀνθρώποις δὲ χρήσιμον ὥς ἐν φαρμάκου εἶδει, δῆλον

- 5 ὅτι τό γε τοιοῦτον ἰατροῖς δοτέον, ἰδιώταις δὲ οὐχ ἀπτέον.

Δῆλον, ἔφη.

Τοῖς ἄρχουσιν δὴ τῆς πόλεως, εἴπερ τιςὶν ἄλλοις, προση-
κει ψεύδεσθαι ἢ πολεμίων ἢ πολιτῶν ἕνεκα ἐπ' ὠφελίᾳ τῆς
πόλεως, τοῖς δὲ ἄλλοις πᾶσιν οὐχ ἀπτέον τοῦ τοιούτου·

- c ἀλλὰ πρὸς γε δὴ τοὺς τοιούτους ἄρχοντας ἰδιώτη ψεύσασθαι
ταῦτόν καὶ μεῖζον ἀμάρτημα φήσομεν ἢ κάμνουσι πρὸς ἰατρὸν
ἢ ἀσκοῦντι πρὸς παιδοτρίβην περὶ τῶν τοῦ αὐτοῦ σώματος
παθημάτων μὴ τάληθῇ λέγειν, ἢ πρὸς κυβερνήτην περὶ τῆς
5 νεώς τε καὶ τῶν ναυτῶν μὴ τὰ ὄντα λέγοντι ὅπως ἢ αὐτὸς
ἦ τις τῶν συνναυτῶν πράξεως ἔχει.

νεται· και ὀφείλουμε νὰ πειθόμαστε σ' αὐτόν, ὥσπου κάποιος μᾶς παρουσιάσει ἓνα ἄλλο, πειστικότερο, ἐπιχείρημα.

Ὁχι, δὲν πρέπει νὰ γίνεται.

Ἀλήθεια ὅμως οὔτε καὶ τὰ πολλὰ γέλια πρέπει νὰ τοὺς ἀρέσουν· γιατί ὅταν παρασύρεται κανεὶς [389a] σὲ τρανταχτὰ γέλια, αὐτὸ κανονικὰ φέρνει μιὰ ἐξίσου δυνατὴ τάση νὰ ἀλλάξει ἡ διάθεση.

Τὸ νομίζω, εἶπε.

Ἔτσι λοιπόν, ἂν κάποιος παρουσιάζει ἀξιόλογους ἀνθρώπους νὰ γελοῦν ἀσυγκράτητα, ἐμεῖς δὲν πρέπει νὰ τὸ δεχτοῦμε, κι ἀκόμη λιγότερο ἂν θὰ προ-
κειται γιὰ θεοὺς.

Ναί, πολὺ λιγότερο, εἶπε.

Δὲν θὰ δεχτοῦμε, ἔτσι, οὔτε καὶ κάτι τέτοια τοῦ Ὅμηρου γιὰ τοὺς θεοὺς, ὅπως

Κι ἄσβηστο γέλιο τότε ἀσκώθηκε μὲς στοὺς μακαρισμένους
λαχανιαστὸ νὰ ἰδοῦν τὸν Ἥφαιστο τὰ πόδια του νὰ σέρνει·

[b] δὲν πρέπει νὰ τὰ δεχτοῦμε, σύμφωνα μὲ τὸν δικό σου λόγο.

Ἀφοῦ τὸ θέλεις, μπορεῖς νὰ τὸν θεωρεῖς δικό μου· πάντως δὲν πρέπει νὰ τὰ δεχτοῦμε.

Ἀπὸ τὴν ἄλλη πάλι πρέπει καὶ τὴν ἀλήθεια νὰ τὴν ἔχουμε περὶ πολλοῦ. Γιατί ἂν σωστὰ λέγαμε πρὶν ἀπὸ λίγο, κι ἂν τῶνόντι εἶναι ἀχρείαστο τὸ ψέμα στοὺς θεοὺς, ἐνῶ γιὰ τοὺς ἀνθρώπους εἶναι χρήσιμο σὰν φάρμακο, προδή-
λως τότε ἓνα τέτοιο πρᾶγμα πρέπει νὰ τὸ ἐμπιστευθοῦμε στοὺς γιατροὺς, ἐνῶ οἱ ἄσχετοι δὲν θὰ πρέπει κὰν νὰ τὸ ἀγγίζουν.

Προφανῶς, εἶπε.

Ἄν εἶναι, λοιπόν, νὰ εἰπωθεῖ ἓνα ψέμα, θὰ εἰπωθεῖ ἀπὸ τοὺς φύλακες τῆς πόλης καὶ μόνον ἀπὸ αὐτοὺς, γιὰ νὰ ξεγελάσουν εἴτε κάποιους ἐχθροὺς εἴτε κάποιους πολίτες γιὰ τὸ καλὸ τῆς πόλης· [c] σ' ὅλους τοὺς ἄλλους δὲν θὰ ἐπι-
τρέπεται νὰ ἀγγίζουν αὐτὸ τὸ πρᾶγμα. Τὸ νὰ πεῖ ὅμως ἓνας ἀπλὸς πολίτης σὲ τέτοιους ἄρχοντες ψέμα θὰ τὸ χαρακτηρίσουμε ὀλίσθημα μεγαλύτερο ἀπὸ αὐτὸ στὸ ὁποῖο πέφτει ἓνας ἄρρωστος ἢ ἓνας ἀθλητής, ὅταν δὲν λέει στὸ για-
τρὸ ἢ στὸν προπονητὴ του τὴν ἀλήθεια γιὰ τὴ σωματικὴ του κατάσταση ἢ ὅταν ἓνας ναύτης ἀναφέρει ἀνυπόστατα πράγματα στὸν κυβερνήτη σχετικὰ μὲ τὸ πλοῖο καὶ τὸ πλήρωμα, τὴ δική του κατάσταση ἢ τὴν κατάσταση κάποι-
ου ἄλλου ναύτη.

- Ἀληθέστατα, ἔφη.
d Ἄν ἄρ' ἄλλον τινὰ λαμβάνη ψευδόμενον ἐν τῇ πόλει—
τῶν οἷ δημοεργοὶ ἔασι,
μάντιν ἢ ἱητῆρα κακῶν ἢ τέκτονα δούρων,
κολάσει ὥς ἐπιτήδευμα εἰσάγοντα πόλεως ὥσπερ νεῶς
5 ἀνατρεπτικόν τε καὶ ὀλέθριον.
Ἐάνπερ, ἢ δ' ὅς, ἐπὶ γε λόγῳ ἔργα τελῆται.
Τί δέ; σωφροσύνης ἄρα οὐ δεήσῃ ἡμῖν τοῖς νεανίαις;
Πῶς δ' οὐ;
Σωφροσύνης δὲ ὥς πλήθει οὐ τὰ τοιάδε μέγιστα, ἀρχόν-
e των μὲν ὑπηκόους εἶναι, αὐτοὺς δὲ ἄρχοντας τῶν περὶ πότους
καὶ ἀφροδίσια καὶ περὶ ἐδωδὰς ἡδονῶν;
Ἔμοιγε δοκεῖ.
Τὰ δὲ τοιάδε φήσομεν οἶμαι καλῶς λέγεσθαι, οἷα καὶ
5 Ὀμήρῳ Διομήδης λέγει—
τέττα, σιωπῇ ἦσο, ἐμῷ δ' ἐπιπείθεο μύθῳ,
καὶ τὰ τούτων ἐχόμενα, τὰ—
ἴσαν μένεα πνείοντες Ἀχαιοί,
σιγῇ δειδιότες σημάντορας,
10 καὶ ὅσα ἄλλα τοιαῦτα.
Καλῶς.
Τί δέ; τὰ τοιάδε—
οἶνοβαρές, κυνὸς ὄμματ' ἔχων, κραδίην δ' ἐλάφοιο
390 καὶ τὰ τούτων ἐξῆς ἄρα καλῶς, καὶ ὅσα ἄλλα τις ἐν λόγῳ
ἢ ἐν ποιήσει εἴρηκε νεανιεύματα ιδιωτῶν εἰς ἄρχοντας;
Οὐ καλῶς.
Οὐ γὰρ οἶμαι εἰς γε σωφροσύνην νέοις ἐπιτήδεια ἀκούειν·
5 εἰ δέ τινα ἄλλην ἡδονὴν παρέχεται, θαυμαστὸν οὐδέν. ἢ
πῶς σοι φαίνεται;

Σωστότατα, εἶπε.

[d] Ὅτι λοιπόν, ἂν πιάσει κάποιον ἄλλο στήν πόλη νά ψεύδεται

ἀπ' αὐτούς πού ξέρουν κάποια τέχνη,

μάντη, γιατρός γιά τίς κακές ἀρρώστιες ἢ μαραγκό γιά τὰ δοκάρια

θὰ τόν τιμωρήσει, γιατί φέρνει στήν πόλη μιὰ τακτική ἀνατρεπτική κι ὀλέθρια, ἱκανή νά τήν ἀναποδογυρίσει σάν καράβι.

Ἄν βέβαια, εἶπε, οἱ πράξεις μας συμφωνοῦν μέ τὰ λόγια μας.

Καί δέ μοῦ λές, μέ τή σωφροσύνη τί θὰ γίνει; Δέν θὰ εἶναι ἀπαραίτητη στοὺς νέους μας;

Πῶς θὰ μποροῦσε νά μὴν εἶναι;

Καί σχετικά πάλι μέ τή σωφροσύνη, ὁ πολὺς κόσμος δέν θεωρεῖ ὡς σημαντικότερα στοιχεῖα τῆς [e] τὸ νά δείχνει κανεὶς εὐπείθεια ἀπέναντι στοὺς ἄρχοντες καὶ παράλληλα νά ἔναι ὁ ἴδιος ἄρχοντας πάνω στίς ἡδονές τοῦ πιotoῦ, τῆς σάρκας, τοῦ φαγητοῦ;

Ἐγὼ τουλάχιστον τὸ νομίζω.

Θὰ δεχθοῦμε ἐπομένως πὼς τέτοια λόγια στὸν Ὅμηρο, σάν αὐτὰ πού λέει ὁ Διομήδης, εἶναι καλὰ εἰπωμένα;

σύντροφε, κάθου τώρα ἀμίλητος κι ὅ,τι σοῦ πῶ ν' ἀκούσεις

κι ἀμέσως μετὰ

κι οἱ Ἀργεῖτες ἀπ' τὴν ἄλλη ἀμίλητοι, γεμάτοι ὀρμὴ κινοῦσαν βουβοί, ἀπὸ φόβο στοὺς ρηγάρχες τους μπροστὰ

καὶ ὅσα ἄλλα εἶναι σάν αὐτά.

Αὐτὰ εἶναι καλὰ.

Τοῦτα ἔδω ὅμως; Τὸ

μεθύστακα, μ' ὄψη σκυλιοῦ καὶ μέ καρδιά ἐλαφίνας

[390a] καὶ αὐτὰ πού ἀκολουθοῦν, κι ὅσα ἄλλα ἀπερίσκεπτα ἔχουν πεῖ ἢ συνθέσει ἔμμετρα τυχαῖοι ἄνθρωποι γιά τοὺς ἄρχοντες, θὰ ποῦμε ἄραγε γι' αὐτὰ πὼς εἶναι ὠραῖα καὶ καλὰ;

Δέν θὰ τὸ ποῦμε.

Γιατὶ δέν νομίζω ὅτι τὸ ἄκουσμά τους βοηθάει τοὺς νέους νά σωφρονίζονται· ἂν τώρα βέβαια ἀπὸ κάποιαν ἄλλη ἀποψη προσφέρουν εὐχαρίστηση, αὐτὸ δέν εἶναι διόλου παρὰξενο. Ποιά εἶναι ἡ γνώμη σου;

Οὕτως, ἔφη.

Τί δέ; ποιεῖν ἄνδρα τὸν σοφώτατον λέγοντα ὡς δοκεῖ αὐτῷ κάλλιστον εἶναι πάντων, ὅταν—

10

παρὰ πλεῖται ὥσι τράπεζαι

b

σίτου καὶ κρειῶν, μέθυ δ' ἐκ κρητῆρος ἀφύσσων
οἴνοχόος φορέησι καὶ ἐγχείῃ δεπάεσσι,

δοκεῖ σοι ἐπιτήδειον εἶναι πρὸς ἐγκράτειαν ἑαυτοῦ ἀκούειν νέψ; ἢ τὸ—

5

λιμῷ δ' οἴκτιστον θανέειν καὶ πότμον ἐπισπεῖν;

ἢ Δία, καθευδόντων τῶν ἄλλων θεῶν τε καὶ ἀνθρώπων
ὥς, μόνος ἐγρηγορῶς ἃ ἐβουλεύσατο, τούτων πάντων ῥαδίως
c ἐπιλανθανόμενον διὰ τὴν τῶν ἀφροδισίων ἐπιθυμίαν, καὶ
οὕτως ἐκπλαγέντα ἰδόντα τὴν Ἥραν, ὥστε μηδ' εἰς τὸ
δωμάτιον ἐθέλειν ἐλθεῖν, ἀλλ' αὐτοῦ βουλόμενον χαμαὶ
συγγίγνεσθαι, λέγοντα ὡς οὕτως ὑπὸ ἐπιθυμίας ἔχεται,
5 ὥς οὐδ' ὅτε τὸ πρῶτον ἐφοίτων πρὸς ἀλλήλους φίλοισι
λῆθοντες τοκῆς· οὐδὲ Ἄρεώς τε καὶ Ἀφροδίτης ὑπὸ
Ἡφαίστου δεσμὸν δι' ἕτερα τοιαῦτα.

Οὐ μὰ τὸν Δία, ἦ δ' ὅς, οὐ μοι φαίνεται ἐπιτήδειον.

d

Ἄλλ' εἴ πού τινες, ἦν δ' ἐγώ, καρτερίαι πρὸς ἅπαντα
καὶ λέγονται καὶ πράττονται ὑπὸ ἐλλογίμων ἀνδρῶν, θεατέον
τε καὶ ἀκουστέον, οἷον καὶ τὸ—

στῆθος δὲ πλήξας κραδίην ἠνίπαπε μύθῳ·

5

τέτλαθι δῆ, κραδίη· καὶ κύντερον ἄλλο ποτ' ἔτλης.

Παντάπασι μὲν οὖν, ἔφη.

Οὐ μὲν δὴ δωροδόκους γε ἑατέον εἶναι τοὺς ἀνδρας οὐδὲ
φιλοχρημάτους.

e

Οὐδαμῶς.

Οὐδ' ἄστέον αὐτοῖς ὅτι—

δῶρα θεοὺς πείθει, δῶρ' αἰδοίους βασιλῆας·

Τὸ ἴδιο πιστεύω κι ἐγώ.

Ἐπίσης τὸ νὰ παρουσιάζουν τὸν σοφότερο ἀπ' ὅλους τοὺς ἀνθρώπους νὰ λέει ὅτι κατὰ τὴ γνώμη του τὸ πιὸ ὁμορφο πρᾶγμα εἶναι

τὰ τραπέζια δίπλα τους γεμάτα

[b] ψωμὶ καὶ κρέατα· κι ἀνασέροντας κρασι ἀπ' τὸ κροντήρι
νὰ τρέχει ὁ κεραστὴς στὶς κοῦπες τους νὰ τὸ κερνάει νὰ πίνουν·

νομίζεις ὅτι αὐτοὶ οἱ στίχοι εἶναι κατάλληλοι νὰ τονώσουν τὴν αὐτοκυριαρχία ἐνὸς νέου ποὺ τοὺς ἀκούει; Ἡ τοῦτο ὁῶ

ὁ πιὸ πικρὸς εἶναι ὁ θάνατος τῆς πείνας, μοιραῖο τέλος.

Ἡ ὅταν ἀκοῦνε τὴν ἱστορία γιὰ τὸν Δία, ὅτι τάχα ἀπὸ τὴ λαχτάρα του γιὰ ἡδονὴ ἀσυλλόγιστα [c] ἔσχασε ὅσα εἶχε σχεδιάσει ἀγρυπνώντας μονάχος τὴν ὥρα ποὺ οἱ ἄλλοι θεοὶ κι οἱ ἄνθρωποι κοιμοῦνταν, καὶ πὼς τόσο πολὺ ζαλίστηκε σὰν εἶδε τὴν Ἥρα ὥστε δὲν θέλησε οὔτε κὰν ὧς τὸ δωμάτιο νὰ πάει ἀλλὰ ἐπέμενε νὰ τὴν πλακώσει ἐκεῖ κατάχαμα λέγοντας πὼς εἶχε γι' αὐτὴν πόθο τέτοιο ποὺ δὲν τὸν εἶχε οὔτε κι ὅταν πρωτοἀρχίζαν νὰ ἀνταμώνονται «κρυφὰ ἀπ' τοὺς γονιοὺς τοὺς πολυαγαπημένους»· οὔτε εἶναι σωστὸ νὰ ἀκοῦν καὶ γιὰ τὸν Ἡφαιστο πὼς ἀπὸ κάποια παρόμοια ἀφορμὴ ἔδεσε τὸν Ἄρη μὲ τὴν Ἀφροδίτη.

Ὅχι, μὰ τὸ Δία, δὲν μοῦ φαίνεται σωστό.

[d] Ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρὰ ἂν ἱστοροῦνται ἀπὸ τοὺς ποιητὲς ἢ πράττονται ἀπὸ ξακουστοὺς ἀνθρώπους πράξεις ποὺ μαρτυροῦν σθένος ψυχικὸ ἀπέναντι σὲ οἰτιδήποτε, αὐτὲς εἶναι κατάλληλες καὶ νὰ τίς βλέπουν καὶ νὰ τίς ἀκοῦνε, ὅπως λ.χ. κι ἐκεῖνο τὸ

καὶ τότε χτύπησε τὸ στῆθος του καὶ λέει μαλώνοντάς τη:

Βάστα, καρδιά μου! Πόνο ἀκόμη πιὸ σκυλίσιο ἀντεξες.

Βεβαίωτατα, εἶπε.

Οὔτε πάλι πρέπει νὰ ἀφήσουμε τοὺς ἀνθρώπους μας νὰ ἐξαγοράζονται μὲ δῶρα καὶ νὰ ᾿ναι παραδόπιστοι.

[e] Μὲ κανέναν τρόπο.

Δὲν θὰ πρέπει λοιπὸν νὰ τραγουδοῦν ὅτι

τὰ δῶρα πείθουν τοὺς θεοὺς, πείθουν τοὺς βασιλιάδες
τοὺς πολυτιμημένους·

- οὐδὲ τὸν τοῦ Ἀχιλλέως παιδαγωγὸν Φοίνικα ἐπαινετέον
 5 ὥς μετρίως ἔλεγε συμβουλευὼν αὐτῷ δῶρα μὲν λαβόντι
 ἐπαμύνειν τοῖς Ἀχαιοῖς, ἄνευ δὲ δώρων μὴ ἀπαλλάττεσθαι
 τῆς μήνιος. οὐδ' αὐτὸν τὸν Ἀχιλλέα ἀξιώσομεν οὐδ'
 ὁμολογήσομεν οὕτω φιλοχρήματον εἶναι, ὥστε παρὰ τοῦ
 Ἀγαμέμνονος δῶρα λαβεῖν, καὶ τιμὴν αὐτὸν λαβόντα νεκροῦ
 391 ἀπολύειν, ἄλλως δὲ μὴ θέλειν.

Οὐκ οὖν δίκαιόν γε, ἔφη, ἐπαινέειν τὰ τοιαῦτα.

- Ὅκνῳ δέ γε, ἦν δ' ἐγώ, δι' Ὅμηρον λέγειν ὅτι οὐδ' ὅσιον
 ταῦτά γε κατὰ Ἀχιλλέως φάναι καὶ ἄλλων λεγόντων
 5 πείθεσθαι, καὶ αὐτὸς πρὸς τὸν Ἀπόλλω εἶπεν—

ἔβλαψάς μ' ἐκάεργε, θεῶν ὀλοώτατε πάντων·
 ἦ σ' ἂν τισαίμην, εἴ μοι δύναμις γε παρείη·

- b καὶ ὥς πρὸς τὸν ποταμόν, θεὸν ὄντα, ἀπειθῶς εἶχεν καὶ
 μάχεσθαι ἔτοιμος ἦν, καὶ αὐτὰς τοῦ ἑτέρου ποταμοῦ Σπερ-
 χειοῦ ἱερὰς τρίχας Π α τ ρ ό κ λ ω ἦ ρ ω ῖ, ἔ φ η, κ ό μ η ν ὁ π α -
 σ α ι μ ι φ έ ρ ε σ θ α ι, νεκρῷ ὄντι, καὶ ὥς ἔδρασεν τοῦτο, οὐ
 5 πειστέον· τὰς τε αὐτῶν Ἑκτορος ἔλξεις περὶ τὸ σῆμα τὸ Πα-
 τρόκλου καὶ τὰς τῶν ζωγρηθέντων σφαγὰς εἰς τὴν πυράν,
 σύμπαντα ταῦτα οὐ φήσομεν ἀληθῆ εἰρησθαι, οὐδ' ἐάσομεν
 c πείθεσθαι τοὺς ἡμετέρους ὥς Ἀχιλλεύς, θεᾶς ὦν παῖς καὶ
 Πηλέως, σωφρονεστάτου τε καὶ τρίτου ἀπὸ Διός, καὶ ὑπὸ
 τῷ σοφωτάτῳ Χείρωνι τεθραμμένος, τοσαύτης ἦν ταραχῆς
 πλέως, ὥστ' ἔχειν ἐν αὐτῷ νοσήματι δύο ἐναντίῳ ἀλλήλοις,
 5 ἀνελευθερίαν μετὰ φιλοχρηματίας καὶ αὐτὴν ὑπερηφανίαν θεῶν
 τε καὶ ἀνθρώπων.

Ὅρθῶς, ἔφη, λέγεις.

- Μὴ τοίνυν, ἦν δ' ἐγώ, μηδὲ τάδε πειθώμεθα μηδ' ἐώμεν
 λέγειν, ὥς Θησεὺς Ποσειδῶνος υἱὸς Πειρίθους τε Διὸς
 ὥρμησαν οὕτως ἐπὶ δεινὰς ἀρπαγὰς, μηδέ τιν' ἄλλον θεοῦ
 d παῖδά τε καὶ ἥρωι τολμήσαι ἂν δεινὰ καὶ ἀσεβῆ ἐργάσασθαι,
 οἷα νῦν καταψεύδονται αὐτῶν· ἀλλὰ προσαναγκάζωμεν τοὺς
 ποιητὰς ἢ μὴ τούτων αὐτὰ ἔργα φάναι ἢ τούτους μὴ εἶναι

ούτε επίσης νὰ ἐπαινοῦμε τὸν παιδαγωγὸ τοῦ Ἀχιλλέα, τὸν Φοῖνικα, πὼς τάχα σωστά συμβούλευε τὸν Ἀχιλλέα ὅταν τοῦ ἔλεγε νὰ βοηθήσει τοὺς Ἀχαιοὺς μόνο ἀφοῦ πάρει δῶρα, ἐνῶ χωρὶς δῶρα νὰ μὴν ξεθυμώσει. Οὔτε πρέπει νὰ τὸ θεωρήσουμε ἀντάξιο ἐνὸς Ἀχιλλέα καὶ νὰ δεχθοῦμε πὼς ἦταν τόσο φιλοχρήματος ὥστε νὰ πάρει δῶρα ἀπὸ τὸν Ἀγαμέμνονα ἢ πάλι μόνο μὲ πληρωμὴ νὰ δώσει πίσω τὸ κουφάρι τοῦ Ἑκτορα, [391a] ἐνῶ ἀλλιῶς νὰ μὴν ἀφήνει νὰ τὸ πάρουν.

Δὲν εἶναι δίκαιο, εἶπε, νὰ ἐπιδοκιμάζουμε τέτοια πράγματα.

Διστάζω μάλιστα, εἶπα ἐγώ, ἀπὸ σεβασμὸ γιὰ τὸν Ὅμηρο, νὰ πῶ ὅτι εἶναι καὶ ἀνόσιο νὰ τὰ ὑποστηρίζει κανεὶς αὐτὰ γιὰ τὸν Ἀχιλλέα ἢ νὰ τὰ πιστεύει ὅταν λέγονται ἀπὸ ἄλλους, κι ἀκόμη πὼς εἶπε τάχα στὸν Ἀπόλλωνα

μ' ἐγέλασες, δοξαρευτή, πρῶτε θεὲ τοῦ ὀλέθρου,
ἀλήθεια θὰ στὸ πλήρωνα ἀνίσως κι ἡμποροῦσα·

[b] κι ὅτι ἀρνήθηκε νὰ ὑποταχθεῖ στὸν ποταμό, σ' ἓναν θεό, καὶ ἦταν ἔτοιμος νὰ χτυπηθεῖ μαζί του ἢ πάλι ὅτι εἶπε γιὰ τὶς τρίχες τοῦ κεφαλιοῦ του, ποὺ τίς εἶχε τάξει στὸν ἄλλο ποταμό, τὸν Σπερχειό, τὸ

ἃς πάρει τὰ μαλλιά μου ὁ Πάτροκλος, ὁ ἀντροκάρδος μαζί του,

ὅταν ὁ Πάτροκλος ἦταν νεκρός, κι ὅτι πραγματικά *τὸ ἔκανε* αὐτό, δὲν πρέπει νὰ τοῦ δίνουμε πίστη. Κι ἐκεῖνα πάλι τὰ συρσίματα τοῦ Ἑκτορα γύρω στὸν τάφο τοῦ Πατρόκλου καὶ τὶς σφαγὲς τῶν αἰχμαλώτων στὴ νεκρική πυρά, αὐτὰ ὅλα δὲν θὰ θεωρήσουμε πὼς εἶναι ἀληθινά, οὔτε θὰ ἀφήσουμε [c] τοὺς δικούς μας νὰ πιστεύουν ὅτι τάχα ὁ Ἀχιλλέας, γιὸς μιᾶς θεᾶς καὶ τοῦ Πηλέα, τοῦ πιὸ συνετοῦ ἀνθρώπου, ἐγγονοῦ τοῦ Δία, ὁ ἀναθρεμμένος ἀπὸ τὸν σοφὸτατο Χεῖρωνα, ἦταν τόσο μπερδεμένος μέσα του ὥστε νὰ ἔχει δυὸ πάθη ἀντίθετα τὸ ἓνα στὸ ἄλλο, φιλοχρηματία μέχρι δουλοφροσύνης καὶ συνάμα περηφάνια τέτοια ποὺ νὰ μὴ λογαριάζει οὔτε θεοὺς οὔτε ἀνθρώπους.

Σωστά τὸ λές.

Νὰ μὴν πιστεύουμε λοιπόν, εἶπα, καὶ νὰ μὴν ἀφήνουμε νὰ λέγεται ὅτι τάχα ὁ Θησέας, ὁ γιὸς τοῦ Ποσειδῶνα, καὶ ὁ Πειρίθους, ποὺ 'χε πατέρα του τὸν Δία, [d] ἔπесαν ἀπάνω κι ἔκαναν τέτοιες ἀνόσιες ἀπαγωγές, οὔτε ὅτι καί κάποιο ἄλλο παιδί θεοῦ ἢ ἥρωας θὰ ἀποτολμοῦσε νὰ πράξει τέτοια φοβερά κι ἀνόσια πράγματα σὰν αὐτὰ ποὺ τοὺς φορτώνουν τοῦτες οἱ ψεύτικες ἱστορίες· ἀλλὰ θὰ ὑποχρεώνουμε τοὺς ποιητὲς ἢ νὰ λένε ὅτι τὰ πράγματα αὐτὰ

5 θεῶν παίδας, ἀμφότερα δὲ μὴ λέγειν, μηδὲ ἡμῖν ἐπιχειρεῖν
 πείθειν τοὺς νέους ὡς οἱ θεοὶ κακὰ γεννῶσιν, καὶ ἥρως
 ἀνθρώπων οὐδὲν βελτίους· ὅπερ γὰρ ἐν τοῖς πρόσθεν ἐλέ-
 e γομεν, οὐθ' ὅσα ταῦτα οὔτε ἀληθῆ· ἐπεδείξαμεν γάρ που
 ὅτι ἐκ θεῶν κακὰ γίνεσθαι ἀδύνατον.

Πῶς γὰρ οὐ;

Καὶ μὴν τοῖς γε ἀκούουσιν βλαβερά· πᾶς γὰρ ἐαυτῷ
 5 συγγνώμην ἔξει κακῷ ὄντι, πεισθεὶς ὡς ἄρα τοιαῦτα πρᾶτ-
 τουσὶν τε καὶ ἔπραττον καὶ—

οἱ θεῶν ἀγχίσποροι,
 <οἱ> Ζηνὸς ἐγγύς, ὧν κατ' Ἰδαῖον πάγον
 Διὸς πατρώου βωμός ἐστ' ἐν αἰθέρι,

10 καὶ—

οὐ πῶ σφιν ἐξίτηλον αἷμα δαιμόνων.

ὧν ἔνεκα παυστέον τοὺς τοιούτους μύθους, μὴ ἡμῖν πολλήν
 392 εὐχέρειαν ἐντίκτωσι τοῖς νέοις πονηρίας.

Κομιδῇ μὲν οὖν, ἔφη.

Τί οὖν, ἦν δ' ἐγώ, ἡμῖν ἔτι λοιπὸν εἶδος λόγων πέρι
 ὀριζομένοις οἷους τε λεκτέον καὶ μή; περὶ γὰρ θεῶν ὡς δεῖ
 5 λέγεσθαι εἴρηται, καὶ περὶ δαιμόνων τε καὶ ἡρώων καὶ τῶν
 ἐν Ἄιδου.

Πάνυ μὲν οὖν.

Οὐκοῦν καὶ περὶ ἀνθρώπων τὸ λοιπὸν εἴη ἄν;

Δῆλα δῆ.

10 Ἀδύνατον δῆ, ὦ φίλε, ἡμῖν τοῦτό γε ἐν τῷ παρόντι
 τάξαι.

Πῶς;

ἽΟτι οἶμαι ἡμᾶς ἐρεῖν ὡς ἄρα καὶ ποιηταὶ καὶ λογοποιοὶ
 b κακῶς λέγουσιν περὶ ἀνθρώπων τὰ μέγιστα, ὅτι εἰσὶν ἄδικοι
 μὲν εὐδαίμονες πολλοί, δίκαιοι δὲ ἄθλιοι, καὶ ὡς λυσι-
 τελεῖ τὸ ἀδικεῖν, ἐὰν λανθάνῃ, ἢ δὲ δικαιοσύνη ἀλλότριον
 μὲν ἀγαθόν, οἰκεία δὲ ζημία· καὶ τὰ μὲν τοιαῦτα ἀπερεῖν

δὲν τὰ ἔχουν πράξει ἐκεῖνοι ἢ ὅτι δὲν ἦταν παιδιὰ θεῶν, καὶ τὰ δύο ὅμως αὐτὰ *μαζὶ* νὰ μὴν τὰ ἰσχυρίζονται οὔτε νὰ προσπαθοῦν νὰ πείθουν τοὺς νέους μας πὼς τάχα οἱ θεοὶ γίνονται πρόξενοι *κακῶν* κι ὅτι οἱ ἥρωες δὲν εἶναι διόλου καλύτεροι ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους. [ε] Γιατὶ ὅπως λέγαμε πρωτότερα ὅχι μόνον δὲν ἀληθεύουν αὐτὰ ἀλλὰ εἶναι καὶ ἀνόσια· δείξαμε, θαρρῶ, κάπου παραπάνω ὅτι ἀπὸ τοὺς θεοὺς εἶναι ἀδύνατο νὰ προέρχεται κάτι κακό.

Βεβαίως.

Κι ἐπιπλέον ὅτι εἶναι καὶ βλαβερά γιὰ ὅσους τὰ ἀκοῦνε· γιατί *καθένας* θὰ συγχωρήσει στὸν ἑαυτό του τὶς ἀδυναμίες του, ἔχοντας πιά τὴν πεποίθηση ὅτι τὰ ἴδια κάνουν καὶ ἔκαναν στὸ παρελθόν κι

οἱ συγγενεῖς τοῦ Δία, οἱ κοντινοί,
πού 'χουν στῆς Ἰδης τὴν κορφή
βωμὸ στὰ αἰθέρια πατρικὸν
καὶ τρέχει μέσα τους τὸ θεϊκὸ αἷμα.

Γι' αὐτοὺς τοὺς λόγους πρέπει νὰ πάψουν νὰ λέγονται τέτοιες ἱστορίες, γιὰ νὰ μὴ [392a] σταλάζουν στοὺς νέους μας τὴ ροπή γιὰ αἰσχυρὲς πράξεις.

Βεβαιότατα, εἶπε.

Γιὰ ποιο λοιπὸν εἶδος λόγων ἀπομένει ἀκόμη νὰ μιλήσουμε τώρα πού ὀρίζουμε τί πρέπει νὰ λέγεται καὶ τί ὄχι; Γιατὶ πὼς πρέπει νὰ εἶναι ὅσες ἀφηγήσεις ἀναφέρονται στοὺς θεοὺς, αὐτὸ τό 'χουμε πεῖ, ἐπίσης ὅσες ἀναφέρονται σὲ δαίμονες, ἥρωες κι οἱ σχετικὲς μὲ τὸν Ἄδη.

Βεβαίως, τὰ ἔχουμε πεῖ.

Αὐτὸ συνεπῶς πού θὰ ἀπέμενε νὰ συζητήσουμε δὲν εἶναι οἱ ἀφηγήσεις σχετικὰ μὲ τοὺς ἀνθρώπους;

Προφανῶς.

Τὸ ζήτημα ὅμως αὐτό, φίλε μου, εἶναι ἐπὶ τοῦ παρόντος ἀδύνατο νὰ τὸ ἐξετάσουμε.

Γιατί;

Γιατὶ θὰ ποῦμε, νομίζω, πὼς καὶ οἱ ποιητὲς κι οἱ πεζογράφοι δὲν μιλοῦν σωστὰ γιὰ τὰ πιὸ σημαντικὰ πράγματα πού ἀφοροῦν στοὺς ἀνθρώπους, ὅταν λένε ὅτι ὑπάρχουν πολλοὶ πού ἐνῶ εἶναι ἄδικοι [β] ζοῦν εὐτυχισμένοι κι ἄλλοι δίκαιοι πού 'ναι τοῦ λυπημοῦ, καὶ ὅτι τάχα συμφέρει νὰ πράττει κανεὶς τὸ ἄδικο, ἀρκεῖ νὰ μὴ γίνεται ἀντιληπτὸς, κι ὅτι ἡ δικαιοσύνη εἶναι ὠφέλιμη στοὺς ἄλλους, ἐνῶ γιὰ τὸν ἴδιο τὸν δίκαιο εἶναι ζημιά. Τέτοια πράγματα ὅμως

- 5 λέγειν, τὰ δ' ἐναντία τούτων προστάξειν ἄδειν τε καὶ
μυθολογεῖν. ἢ οὐκ οἶει;
Εὖ μὲν οὖν, ἔφη, οἶδα.
Οὐκοῦν ἐὰν ὁμολογῇς ὀρθῶς με λέγειν, φήσω σε ὁμο-
λογηκέναι ἃ πάσαι ζητοῦμεν;
- 10 Ὅρθῶς, ἔφη, ὑπέλαβες.
- c Οὐκοῦν περὶ γε ἀνθρώπων ὅτι τοιούτους δεῖ λόγους
λέγεσθαι, τότε διομολογησόμεθα, ὅταν εὖρωμεν οἷόν ἐστιν
δικαιοσύνη καὶ ὥς φύσει λυσιτελοῦν τῷ ἔχοντι, ἐάντε δοκῇ
ἐάντε μὴ τοιοῦτος εἶναι;
- 5 Ἀληθέστατα, ἔφη.
Τὰ μὲν δὴ λόγων πέρι ἐχέτω τέλος· τὸ δὲ λέξεως, ὥς
ἐγὼ οἶμαι, μετὰ τοῦτο σκεπτέον, καὶ ἡμῖν ἅ τε λεκτέον καὶ
ὥς λεκτέον παντελῶς ἐσκέψεται.
- Καὶ ὁ Ἀδείμαντος, Τοῦτο, ἢ δ' ὅς, οὐ μανθάνω ὅτι
- 10 λέγεις.
- d Ἀλλὰ μέντοι, ἦν δ' ἐγώ, δεῖ γε· ἴσως οὖν τῇδε μᾶλλον
εἴσῃ. ἄρ' οὐ πάντα ὅσα ὑπὸ μυθολόγων ἢ ποιητῶν λέγεται
διήγησις οὕσα τυγχάνει ἢ γεγονότων ἢ ὄντων ἢ μελλόντων;
Τί γάρ, ἔφη, ἄλλο;
- 5 Ἄρ' οὖν οὐχὶ ἤτοι ἀπλῇ διηγῇσιν ἢ διὰ μιμήσεως γιγνο-
μένη ἢ δι' ἀμφοτέρων περαίνουσιν;
Καὶ τοῦτο, ἢ δ' ὅς, ἔτι δέομαι σαφέστερον μαθεῖν.
- Γελοῖος, ἦν δ' ἐγώ, ἔοικα διδάσκαλος εἶναι καὶ ἀσαφής·
ὥσπερ οὖν οἱ ἀδύνατοι λέγειν, οὐ κατὰ ὅλον ἀλλ' ἀπολαβὼν
- e μέρος τι πειράσομαί σοι ἐν τούτῳ δηλῶσαι ὃ βούλομαι.
καὶ μοι εἰπέ· ἐπίστασαι τῆς Ἰλιάδος τὰ πρῶτα, ἐν οἷς ὁ
ποιητής φησι τὸν μὲν Χρῦσιν δεῖσθαι τοῦ Ἀγαμέμνονος
ἀπολῦσαι τὴν θυγατέρα, τὸν δὲ χαλεπαίνειν, τὸν δέ, ἐπειδὴ
- 393 οὐκ ἐτύγχανεν, κατεύχεσθαι τῶν Ἀχαιῶν πρὸς τὸν θεόν;
Ἔγωγε.

ἐμεῖς θὰ τοὺς τὸ ἀπαγορεύσουμε νὰ τὰ λένε, ἐνῶ γιὰ τὰ ἀντίθετά τους θὰ δώσουμε ἐντολὴ καὶ νὰ τὰ τραγουδοῦν καὶ νὰ πλέκουν μύθους γι' αὐτά. Ἡ δὲν τὸ νομίζεις;

Τὸ ξέρω πολὺ καλά, εἶπε.

Ἄν ἐπομένως παραδέχεσαι ὅτι μιλάω σωστά, θὰ μπορῶ νὰ πῶ ὅτι εἶσαι σύμφωνος πάνω σ' αὐτὸ ποὺ ἀπὸ ὥρα ἀποτελεῖ τὸ ἀντικείμενο τῆς ἀναζήτησής μας; ἔτσι;

Σωστά τὸ κατάλαβες, εἶπε.

[c] Συνεπῶς, σὲ ὅ,τι ἀφορᾷ τοὺς ἀνθρώπους θὰ συμφωνήσουμε ὅτι τέτοιου εἶδους λόγοι πρέπει νὰ λέγονται ἀφοῦ πρῶτα βροῦμε τί εἶδους πράγμα εἶναι ἡ δικαιοσύνη, καὶ ὅτι ἡ δικαιοσύνη εἶναι ὠφέλιμη γιὰ ὅποιον τὴν ἔχει, ἀδιάφορο ἂν ὁ ἴδιος θεωρεῖται δίκαιος ἢ ὄχι· σωστά;

Σωστότατα, εἶπε.

Σχετικὰ λοιπὸν μὲ τὸ περιεχόμενο τῶν λόγων ὅς βάλουμε ἐδῶ τελεία. Μετὰ ἀπὸ αὐτὸ ὅμως πρέπει κατὰ τὴ γνώμη μου νὰ ἐξετάσουμε μὲ ποιὸν τρόπο θὰ τὸ λέμε, καὶ ἔτσι θὰ ἔχουμε ὁλοκληρώσει τὴν ἐξέταση γιὰ τὸ τί πρέπει νὰ λέγεται καὶ μὲ ποιὸν τρόπο.

Δὲν καταλαβαίνω, εἶπε ὁ Ἀδεΐμαντος, τί θέλεις νὰ πεῖς τώρα.

[d] Πρέπει ὅμως, εἶπα· ἴσως θὰ τὸ καταλάβεις καλύτερα ἂν τὸ διατυπώσω ἔτσι: Ἄραγε ὅλα ὅσα λένε οἱ μυθοπλάστες καὶ οἱ ποιητὲς δὲν ἀποτελοῦν μιὰν ἀφήγηση γιὰ πράγματα ποὺ εἴτε ἔχουν γίνεи στοῦ παρελθόντος εἴτε συμβαίνουν τώρα εἴτε πρόκειται νὰ συμβοῦν στοῦ μέλλοντος;

Τί ἄλλο θὰ μποροῦσε νὰ ἦταν;

Κι αὐτὴ τὴν ἀφήγηση δὲν τὴν ξεδιπλώνουν εἴτε μὲ μιὰ σκέτη διήγηση εἴτε διαμέσου μιᾶς μίμησης εἴτε καὶ μὲ τὰ δύο αὐτά;

Καὶ αὐτό, εἶπε, χρειάζεται νὰ μοῦ τὸ δώσεις νὰ τὸ καταλάβω καλύτερα.

Φαίνεται, εἶπα, εἶμαι ἀστείος δάσκαλος καὶ δὲν γίνομαι σαφής· ὅπως κά-
νουν λοιπὸν κι ἐκεῖνοι ποὺ δὲν ἔχουν εὐχέρεια στοῦ νὰ ἐκφράζονται, δὲν θὰ τὸ
πῶ ἀφηρημένα ἀλλὰ θὰ ξεχωρίσω [e] κάτι συγκεκριμένο καὶ θὰ προσπαθήσω
νὰ σοῦ ἐξηγήσω τί θέλω νὰ πῶ μὲ βάση αὐτὸ τὸ παράδειγμα. Γιὰ πῆς μου. Ξέ-
ρεις τοὺς πρῶτους στίχους τῆς *Ιλιάδας*, ἐκεῖ ὅπου σύμφωνα μὲ τὸν ποιητὴ ὁ
Χρῦσης παρακαλεῖ τὸν Ἀγαμέμνονα νὰ ἀφήσει ἐλεύθερη τὴ θυγατέρα του κι
ἐκεῖνος γίνεται ἔξω φρενῶν καὶ τότε ὁ Χρῦσης, [393a] ἐπειδὴ ἡ παράκλησή του
δὲν βρῖσκει ἀνταπόκριση, καταριέται τοὺς Ἀχαιοὺς;

Ναί, τοὺς ξέρω.

Οἴσθ' οὖν ὅτι μέχρι μὲν τούτων τῶν ἐπῶν—

καὶ ἐλίσσετο πάντας Ἀχαιοὺς,
5 Ἀτρεΐδα δὲ μάλιστα δύω, κοσμήτορε λαῶν

λέγει τε αὐτὸς ὁ ποιητῆς καὶ οὐδὲ ἐπιχειρεῖ ἡμῶν τὴν διά-
νοϊαν ἄλλοσε τρέπειν ὡς ἄλλος τις ὁ λέγων ἢ αὐτός· τὰ δὲ
b μετὰ ταῦτα ὥσπερ αὐτὸς ὢν ὁ Χρῦσης λέγει καὶ πειράται
ἡμᾶς ὅτι μάλιστα ποιῆσαι μὴ Ὅμηρον δοκεῖν εἶναι τὸν
λέγοντα ἀλλὰ τὸν ἱερέα, πρεσβύτην ὄντα. καὶ τὴν ἄλλην
δὴ πᾶσαν σχεδόν τι οὕτω πεποιήται διήγησιν περὶ τε τῶν
ἐν Ἰλίῳ καὶ περὶ τῶν ἐν Ἰθάκῃ καὶ ὅλη Ὀδυσσεΐα παθη-
5 μάτων.

Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη.

Οὐκοῦν διήγησις μὲν ἐστίν καὶ ὅταν τὰς ῥήσεις ἐκάστοτε
λέγη καὶ ὅταν τὰ μεταξὺ τῶν ῥήσεων;

Πῶς γὰρ οὐ;

c Ἄλλ' ὅταν γέ τινα λέγη ῥῆσιν ὥς τις ἄλλος ὢν, ἄρ' οὐ
τότε ὁμοιοῦν αὐτὸν φήσομεν ὅτι μάλιστα τὴν αὐτοῦ λέξιν
ἐκάστῳ ὃν ἂν προείπη ὡς ἐροῦντα;

Φήσομεν· τί γάρ;

5 Οὐκοῦν τό γε ὁμοιοῦν ἑαυτὸν ἄλλῳ ἢ κατὰ φωνὴν ἢ κατὰ
σχῆμα μιμῆσθαι ἐστὶν ἐκείνον ᾧ ἂν τις ὁμοιοῖ;

Τί μήν;

Ἐν δὴ τῷ τοιούτῳ, ὡς ἔοικεν, οὗτός τε καὶ οἱ ἄλλοι
ποιηταὶ διὰ μιμήσεως τὴν διήγησιν ποιοῦνται.

10 Πάνυ μὲν οὖν.

d Εἰ δέ γε μηδαμοῦ ἑαυτὸν ἀποκρύπτοιο ὁ ποιητής, πᾶσα
ἂν αὐτῷ ἄνευ μιμήσεως ἡ ποίησις τε καὶ διήγησις γεγонуῖα
εἴη. ἵνα δὲ μὴ εἴπῃς ὅτι οὐκ αὖ μανθάνεις, ὅπως ἂν τοῦτο
γένοιτο ἐγὼ φράσω. εἰ γὰρ Ὅμηρος εἰπὼν ὅτι ἦλθεν
ὁ Χρῦσης τῆς τε θυγατρὸς λύτρα φέρων καὶ ἱκέτης τῶν

5 Ἀχαιῶν, μάλιστα δὲ τῶν βασιλέων, μετὰ τοῦτο μὴ ὡς
Χρῦσης γενόμενος ἔλεγεν ἄλλ' ἔτι ὡς Ὅμηρος, οἴσθ' ὅτι
οὐκ ἂν μίμησις ἦν ἀλλὰ ἀπλή διήγησις. εἶχε δ' ἂν ὥδε
πῶς —φράσω δὲ ἄνευ μέτρου· οὐ γὰρ εἰμι ποιητικός— Ἐλθὼν
e ὁ ἱερεὺς ἤρχετο ἐκείνοις μὲν τοὺς θεοὺς δοῦναι ἐλόντας τὴν

Ξέρεις λοιπόν ότι ἴσαμε τοὺς στίχους αὐτούς

καὶ πρόσπεφτε μπρὸς στοὺς Ἀργίτες ὅλους

ξεχωριστὰ στοὺς δυὸ πολέμαρχους ὑγιоὺς τοῦ Ἀτρέα γυρνώντας

μιλάει ὁ ἴδιος ὁ ποιητὴς καὶ δὲν ἐπιχειρεῖ νὰ μᾶς κάνει νὰ νομίσουμε ὅτι κάποιος ἄλλος εἶναι πὺν μιλάει κι ὄχι αὐτός· τὰ ἀπὸ 'κεῖ κι ἔπειτα ὁμωσ τὰ λέει σὰν ὁ ἴδιος ὁ ποιητὴς νὰ ἦταν ὁ Χρύσης καὶ προσπαθεῖ [b] μὲ κάθε τρόπο νὰ μᾶς κάνει νὰ πιστέψουμε ὅτι αὐτὸς πὺν μιλάει δὲν εἶναι ὁ Ὅμηρος ἀλλὰ ὁ ἱερέας, ἓνας γέροντας. Καὶ ἔτσι ἔχει ἱστορήσει ὅλη σχεδὸν τὴν ἄλλη διήγηση, ὅσα ἔγιναν στὸ Ἴλιο καὶ ὅσα στὴν Ἰθάκη καὶ σὲ ὅλη τὴν Ὀδύσσεια.

Ἀκριβῶς ἔτσι, εἶπε.

Ἐπομένως πρόκειται γιὰ διήγηση καὶ ὅταν παρουσιάζει τίς διαφορετικὲς κάθε φορὰ ρήσεις τῶν ἄλλων καὶ ὅταν παρουσιάζει τὰ ἐνδιάμεσα ἀφηγηματικὰ μέρη· ἔτσι δὲν εἶναι;

Φυσικά.

[c] Ὅταν ὁμωσ ἀναφέρει μιὰ φράση σὰν νὰ ἦταν κάποιος ἄλλος, ἄραγε δὲν πρέπει νὰ ποῦμε ὅτι τότε ἐξομοιώνει τὸν τρόπο τῆς ἔκφρασής του μὲ τὴν ἔκφραση ἐκείνου τὸν ὁποῖο ἔχει κάθε φορὰ προαναγγεῖλει ὡς ὁμιλητή;

Νὰ τὸ ποῦμε, βεβαίως.

Ἡ ἐξομοίωσή του, τώρα, αὐτὴ μὲ κάποιον ἄλλο, εἴτε ὡς πρὸς τὴ φωνὴ εἴτε ὡς πρὸς τὸ παρουσιαστικό, δὲν ἀποτελεῖ μίμηση ἐκείνου μὲ τὸν ὁποῖο ἐξομοιώνει τὸν ἑαυτὸ του;

Ἀσφαλῶς.

Σ' αὐτὲς τίς περιπτώσεις, καθὼς φαίνεται, καὶ ὁ Ὅμηρος καὶ οἱ ἄλλοι ποιητὲς ἀνιστοροῦν κάτι διαμέσου μιᾶς μίμησης.

Βεβαίότατα.

Ἄν ὁ ποιητὴς δὲν ἐπιχειρεῖ σὲ κανένα σημεῖο νὰ κρύψει τὸν ἑαυτὸ του, [d] ὁλόκληρο τὸ ποίημα καὶ ἡ ἀφήγηση θὰ εἶναι χωρὶς μίμηση. Καὶ γιὰ νὰ μὴν πείς πὼς πάλι δὲν καταλαβαίνεις, θὰ σοῦ ἐξηγήσω ἐγὼ σὰν τί θὰ ἦταν αὐτό. Ἄν δηλαδὴ ὁ Ὅμηρος λέγοντας ὅτι ἦλθε ὁ Χρύσης μὲ λύτρα γιὰ τὴν κόρη του, γιὰ νὰ παρακαλέσει τοὺς Ἀχαιοὺς καὶ κυρίως τοὺς βασιλιάδες, ἀμέσως μετὰ δὲν μιλοῦσε σὰν νὰ εἶχε μεταμορφωθεῖ σὲ Χρῦση ἀλλὰ ἐξακολουθοῦσε νὰ μιλάει ὡς Ὅμηρος, ἀντιλαμβάνεσαι ὅτι αὐτὸ δὲν θὰ ἦταν μίμηση ἀλλὰ σκέτη διήγηση. Κι αὐτὴ θὰ ἦταν κάπως ἔτσι· θὰ τὸ ἐκφράσω χωρὶς μέτρο, δὲν εἶμαι, βλέπεις, ποιητὴς: Σὰν ἦλθε [e] ὁ ἱερέας τοὺς εὐχέθηκε νὰ δώσουν οἱ θε-

Τροίαν αὐτοὺς σωθῆναι, τὴν δὲ θυγατέρα οἱ λῦσαι δεξα-
 μένους ἄποινα καὶ τὸν θεὸν αἰδεσθέντας. ταῦτα δὲ εἰπόντος
 αὐτοῦ οἱ μὲν ἄλλοι ἐσέβοντο καὶ συνήνουν, ὁ δὲ Ἀγαμέμνων
 5 ἡγρίαιεν ἐντελλόμενος νῦν τε ἀπιέναι καὶ αὐθις μὴ ἔλθειν,
 μὴ αὐτῷ τό τε σκήπτρον καὶ τὰ τοῦ θεοῦ στέμματα οὐκ
 ἐπαρκέσοι· πρὶν δὲ λυθῆναι αὐτοῦ τὴν θυγατέρα, ἐν Ἀργεῖ
 394 ἔφη γηράσειν μετὰ οὐ· ἀπιέναι δ' ἐκέλευεν καὶ μὴ ἐρεθίζειν,
 ἵνα σῶς οἴκαδε ἔλθοι. ὁ δὲ πρεσβύτης ἀκούσας ἔδεισέν τε
 καὶ ἀπῆι σιγῇ, ἀποχωρήσας δὲ ἐκ τοῦ στρατοπέδου πολλὰ
 τῷ Ἀπόλλωνι ἤχουτο, τὰς τε ἐπωνυμίας τοῦ θεοῦ ἀνακαλῶν
 καὶ ὑπομιμνήσκων καὶ ἀπαιτῶν, εἴ τι πώποτε ἦ ἐν ναῶν
 5 οἰκοδομήσεσιν ἦ ἐν ἱερῶν θυσίαις κεχαρισμένον δωρήσαιτο·
 ὧν δὴ χάριν κατηύχετο τεῖσαι τοὺς Ἀχαιοὺς τὰ ἅ δάκρυα
 τοῖς ἐκείνου βέλεσιν. οὕτως, ἦν δ' ἐγώ, ὦ ἑταῖρε, ἄνευ
 b μιμήσεως ἀπλῇ διήγησις γίγνεται.

Μανθάνω, ἔφη.

Μάνθανε τοίνυν, ἦν δ' ἐγώ, ὅτι ταύτης αὖ ἐναντία γί-
 γνεται, ὅταν τις τὰ τοῦ ποιητοῦ τὰ μεταξὺ τῶν ῥήσεων
 5 ἐξαιρῶν τὰ ἀμοιβαῖα καταλείπη.

Καὶ τοῦτο, ἔφη, μανθάνω, ὅτι ἔστιν τὸ περὶ τὰς τραγωδίας
 τοιοῦτον.

Ὅρθότατα, ἔφην, ὑπέλαβες, καὶ οἶμαί σοι ἤδη δηλοῦν
 ὃ ἔμπροσθεν οὐχ οἶός τ' ἦ, ὅτι τῆς ποιήσεώς τε καὶ μυθο-
 λογίας ἡ μὲν διὰ μιμήσεως ὅλη ἐστίν, ὥσπερ σὺ λέγεις,
 c τραγωδία τε καὶ κωμωδία, ἡ δὲ δι' ἀπαγγελίας αὐτοῦ τοῦ
 ποιητοῦ—εὖροις δ' ἂν αὐτὴν μάλιστά που ἐν διθυράμβοις—
 ἡ δ' αὖ δι' ἀμφοτέρων ἐν τε τῇ τῶν ἐπῶν ποιήσει, πολλαχοῦ
 5 δὲ καὶ ἄλλοθι, εἴ μοι μανθάνεις.

Ἀλλὰ συνίημι, ἔφη, ὃ τότε ἐβούλου λέγειν.

Καὶ τὸ πρὸ τούτου δὴ ἀναμνήσθητι, ὅτι ἔφαμεν ἃ μὲν
 λεκτέον ἦδη εἰρήσθαι, ὥς δὲ λεκτέον ἔτι σκεπτέον εἶναι.

Ἀλλὰ μέμνημαι.

d Τοῦτο τοίνυν αὐτὸ ἦν ὃ ἔλεγον, ὅτι χρεῖη διομολογή-

οὐ νὰ κυριεύουνε οἱ Ἀχαιοὶ τὴν Τροία καὶ νὰ γυρίσουν σῶοι, ἀλλὰ τὴ θυγατέρα του νὰ τοῦ τὴν ἀφήσουν ἐλεύθερη, ἀφοῦ δεχθοῦν λύτρα, δείχνοντας ἔτσι σεβασμὸ γιὰ τοὺς θεοὺς. Μόλις τὰ εἶπε αὐτά, οἱ ἄλλοι ντράπηκαν καὶ ἔδωσαν τὴ συγκατάθεσίν τους, ὁ Ἀγαμέμνωνας ὁμως ἀγρίεψε καὶ τὸν πρόσταξε νὰ φύγει ἀμέσως καὶ νὰ μὴν ξανάρθει, διαφορετικὰ ἀκόμη καὶ τὸ ραβδί καὶ τὰ στεφάνια τοῦ θεοῦ δὲν θὰ τοῦ ἦταν ἀρκετὰ νὰ τὸν προστατέψουν· ὅσο γιὰ τὴ θυγατέρα του, πρῶτα, εἶπε, θὰ γεράσει μαζί του στὸ Ἄργος κι ὕστερα θὰ ξεσκλαβωθεί· καὶ τὸν πρόσταξε νὰ φύγει καὶ νὰ μὴν τὸν ἐξοργίζει, [394a] ἂν ἤθελε νὰ φτάσει σῶος στὸ σπίτι του. Σὰν τ' ἄκουσε αὐτὰ ὁ γέροντας τρόμαξε κι ἔφυγε δίχως νὰ βγάλει μιλιὰ, ὅταν ὁμως ἀπομακρύνθηκε ἀπὸ τὸ στρατόπεδο, παρακάλεσε μὲ θέρμη τὸν Ἀπόλλωνα, ἀποκαλώντας τον μὲ ὅλα τὰ παρωνύμιά του κι ὑπενθυμίζοντας καὶ ζητώντας ἀπ' αὐτὸν ἀνταμοιβή γιὰ ὅποιαδήποτε δωρεὰ τοῦ εἶχε κάνει ὡς τότε εἶτε χτίζοντας ναοὺς γιὰ χάρη του εἶτε θυσιάζοντας ἱερὰ σφάγια. Γι' αὐτὰ ὅλα παρακαλοῦσε τώρα τὸ θεὸ νὰ κάνει μὲ τὰ βέλη του τοὺς Ἀχαιοὺς νὰ πληρώσουν γιὰ τὰ δάκρυα ποὺ ἐξαιτίας τους ἔχυσε. Ἔτσι, εἶπα, φίλε μου, [b] φτιάχνεται μιὰ ἀπλὴ ἀφήγηση χωρὶς μίμηση.

Καταλαβαίνω, εἶπε.

Καταλαβαίνεις λοιπόν, εἶπα, ὅτι θὰ ἔχουμε καὶ μιὰ διήγηση *ἀντίθετη* ἀπὸ αὐτήν, ὅταν, ἀφαιρῶντας κανεὶς τὰ ἐνδιάμεσα λόγια τοῦ ποιητῆ, ἀφήσει μόνον τὰ διαλογικὰ μέρη.

Κι αὐτό, εἶπε, τὸ καταλαβαίνω· εἶναι σὰν αὐτὸ ποὺ γίνεται στὶς τραγωδίες.

Σωστότατα, εἶπα, τὸ ἐννόησες, καὶ νομίζω ὅτι σοῦ ξεκαθάρισα τώρα αὐτὸ ποὺ πρωτίτερα δὲν μπορούσα, ὅτι δηλαδὴ στὴν ποίηση καὶ στὴ μυθογραφία [c] ὑπάρχει ἓνα εἶδος ποὺ συντελεῖται ἐξολοκλήρου διαμέσου τῆς μίμησης: ἡ τραγωδία καὶ ἡ κωμωδία, ὅπως τὸ εἶπες κι ἐσύ, καὶ ἓνα ἄλλο διαμέσου τῆς ἀφήγησης τοῦ ἴδιου τοῦ ποιητῆ —εἶδος ποὺ θὰ τὸ βρεῖς προπαντὸς στοὺς διθυράμβους— κι ἓνα τρίτο εἶδος πάλι, στὸ ὁποῖο χρησιμοποιοῦνται καὶ τὰ δύο αὐτά, ὅπως συμβαίνει στὴν ἐπικὴ ποίηση ἀλλὰ καὶ σὲ πολλὲς ἄλλες περιπτώσεις· ἐλπίζω νὰ μὲ παρακολουθεῖς.

Ναί, τώρα ἐννοῶ, εἶπε, τί ἤθελες νὰ πεῖς τότε.

Νὰ σοῦ θυμίσω ἐπίσης καὶ τὸ ἀμέσως προηγούμενο ἀπὸ αὐτό, ὅτι εἴπαμε δηλαδὴ πὼς ἔχουμε ὁλοκληρώσει τὰ σχετικὰ μὲ τὸ τί πρέπει νὰ λέμε καὶ μένει ἀκόμη νὰ ἐξετάσουμε πὼς πρέπει νὰ τὸ λέμε.

Ναί, τὸ θυμᾶμαι.

[d] *Αὐτὸ ἀκριβῶς* λοιπὸν ἔλεγα τότε: Ὅτι θὰ ἔπρεπε νὰ καταλήξουμε σὲ

σασθαι πότερον ἐάσομεν τοὺς ποιητὰς μιμουμένους ἡμῖν
τὰς διηγήσεις ποιεῖσθαι ἢ τὰ μὲν μιμουμένους, τὰ δὲ μή,
καὶ ὅποια ἐκάτερα, ἢ οὐδὲ μιμεῖσθαι.

5 Μαντεύομαι, ἔφη, σκοπεῖσθαί σε εἴτε παραδεξόμεθα
τραγωδίαν τε καὶ κωμωδίαν εἰς τὴν πόλιν, εἴτε καὶ οὐ.

Ἴσως, ἦν δ' ἐγώ, ἴσως δὲ καὶ πλείω ἔτι τούτων· οὐ γὰρ
δὴ ἐγωγέ πω οἶδα, ἀλλ' ὅπη ἂν ὁ λόγος ὥσπερ πνεῦμα
φέρη, ταύτη ἰτέον.

10 Καὶ καλῶς γ', ἔφη, λέγεις.

e Τόδε τοίνυν, ὦ Ἀδείμαντε, ἄθρει, πότερον μιμητικούς
ἡμῖν δεῖ εἶναι τοὺς φύλακας ἢ οὐ· ἢ καὶ τοῦτο τοῖς ἔμ-
προσθεν ἔπεται, ὅτι εἰς ἕκαστος ἐν μὲν ἂν ἐπιτήδευμα
καλῶς ἐπιτηδεύει, πολλὰ δ' οὐ, ἀλλ' εἰ τοῦτο ἐπιχειροῖ,
5 πολλῶν ἐφαπτόμενος πάντων ἀποτυγχάνει ἂν, ὥστ' εἶναι
που ἐλλόγιμος;

Τί δ' οὐ μέλλει;

Οὐκοῦν καὶ περὶ μιμήσεως ὁ αὐτὸς λόγος, ὅτι πολλὰ ὁ
αὐτὸς μιμεῖσθαι εὖ ὥσπερ ἐν οὐ δυνατός;

10 Οὐ γὰρ οὖν.

395 Σχολῇ ἄρα ἐπιτηδεύσει γέ τι ἅμα τῶν ἀξίων λόγου
ἐπιτηδευμάτων καὶ πολλὰ μιμήσεται καὶ ἔσται μιμητικός,
ἐπεὶ που οὐδὲ τὰ δοκοῦντα ἐγγὺς ἀλλήλων εἶναι δύο μιμή-
ματα δύνανται οἱ αὐτοὶ ἅμα εὖ μιμεῖσθαι, οἷον κωμωδίαν
5 καὶ τραγωδίαν ποιοῦντες. ἢ οὐ μιμήματε ἄρτι τούτῳ
ἐκάλεις;

Ἐγωγε· καὶ ἀληθῇ γε λέγεις, ὅτι οὐ δύνανται οἱ αὐτοί.

Οὐδὲ μὴν ῥαψωδοί γε καὶ ὑποκριταὶ ἅμα.

Ἀληθῇ.

10 Ἄλλ' οὐδέ τοι ὑποκριταὶ κωμωδοῖς τε καὶ τραγωδοῖς οἱ
b αὐτοί· πάντα δὲ ταῦτα μιμήματα. ἢ οὐ;

Μιμήματα.

κάποια συμφωνία κατὰ πόσο θὰ ἐπιτρέψουμε στοὺς ποιητὲς νὰ μᾶς διηγούνται τὶς ἱστορίες τους χρησιμοποιώντας τὴ μίμηση ἢ ἂν θὰ χρησιμοποιοῦν τὴ μίμηση σὲ ὁρισμένες περιπτώσεις, ἐνῶ σὲ ὁρισμένες ἄλλες δὲν θὰ τὴν χρησιμοποιοῦν, καὶ πότε θὰ ἐπιτρέπεται καθέννας ἀπὸ τοὺς δύο τρόπους, ἢ τέλος ἂν θὰ τοὺς ἀπαγορευτεῖ ἐντελῶς ἡ μίμηση.

Διαισθάνομαι, εἶπε, ὅτι ἐξετάζεις ἂν θὰ δεχθοῦμε τὴν τραγωδία καὶ τὴν κωμωδία στὴν πόλη μας ἢ ὄχι.

Ἴσως, εἶπα ἐγώ, ἴσως ὅμως καὶ κάτι περισσότερο ἀπὸ αὐτό· γιατί σταλήθαι δὲν τὸ ξέρω ἀκόμα, ὥστόσο ὅπου μᾶς σπρώξει σὰν φύσημα ἀνέμου ὁ λόγος κατὰ ᾧ πρέπει νὰ τραβήξουμε.

Ὅμορφα τὸ λές, εἶπε.

[ε] Τότε, Ἀδεϊμαντε, κοίταξε ἂν οἱ φύλακές μας πρέπει νὰ ρέπουν πρὸς μίμηση ἢ ὄχι· ἢ μήπως καὶ αὐτὸ συνάγεται ἀπὸ ὅσα εἰπώθηκαν πρῶτύτερα, ὅτι δηλαδή κάθε ἄνθρωπος θὰ μπορούσε νὰ καταπιαστεῖ σωστά μὲ μία ἐνασχόληση κι ὄχι μὲ πολλές, καὶ ὅτι ἂν ἐπιχειροῦσε κάτι τέτοιο, καθὼς θὰ καταγινόταν μὲ πολλὰ θὰ ἀποτύγχανε σὲ ὅλα, ἔτσι πού νὰ μὴ διακριθεῖ σὲ κάποιο ἀπὸ αὐτά. Εἶναι ἔτσι;

Φυσικὰ καὶ εἶναι.

Καὶ δὲν ἰσχύει τὸ ἴδιο καὶ γιὰ τὴ μίμηση, ὅτι δηλαδή ὁ ἴδιος ἄνθρωπος δὲν μπορεῖ νὰ μιμεῖται πολλὰ πράγματα μὲ τὴν ἴδια εὐκολία πού μπορεῖ νὰ μιμηθεῖ ἕνα;

Πράγματι δὲν μπορεῖ.

[395a] Δύσκολα, ἐπομένως, θὰ μπορέσει νὰ ἀσκεῖ κάποιο σημαντικὸ ἐπάγγελμα καὶ ταυτόχρονα νὰ μιμεῖται πολλὰ πράγματα καὶ νὰ εἶναι ἱκανὸς μιμητής, ἀφοῦ οἱ ἴδιοι ἄνθρωποι κατὰ κάποιον τρόπο δὲν μποροῦν συγχρόνως νὰ τὰ καταφέρνουν καλὰ οὔτε σ' ἐκείνες τὶς δύο μορφές μίμησης, οἱ ὁποῖες θεωροῦνται πολὺ συγγενικὲς μεταξύ τους, νὰ γράφουν δηλαδή καὶ κωμωδία καὶ τραγωδία. Ἡ μήπως τώρα δὲν χαρακτηρίζεις αὐτὰ τὰ δύο ὡς μορφές τῆς μίμησης;

Τὶς χαρακτηρίζω καὶ σωστά λές ὅτι οἱ ἴδιοι ποιητὲς δὲν μποροῦν νὰ εἶναι καλοὶ καὶ στὰ δύο αὐτά.

Οὔτε βέβαια νὰ εἶναι συνάμα ραψωδοὶ καὶ ἡθοποιοὶ μποροῦν.

Πράγματι.

Οὔτε κὰν κωμικοὶ καὶ τραγικοὶ ἡθοποιοὶ δὲν μποροῦν νὰ εἶναι οἱ ἴδιοι ἄνθρωποι· [β] κι ὅλα αὐτὰ βέβαια ἀποτελοῦν μιμήσεις. Ἡ μήπως ὄχι;

Ναί, μιμήσεις.

Καὶ ἔτι γε τούτων, ὦ Ἀδείμαντε, φαίνεται μοι εἰς
 5 σμικρότερα κατακεκερματίσθαι ἢ τοῦ ἀνθρώπου φύσις, ὥστε
 ἀδύνατος εἶναι πολλὰ καλῶς μιμεῖσθαι ἢ αὐτὰ ἐκεῖνα πράττειν
 ὧν δὴ καὶ τὰ μιμήματά ἐστιν ἀφομοιώματα.

Ἀληθέστατα, ἦ δ' ὅς.

Εἰ ἄρα τὸν πρῶτον λόγον διασώσομεν, τοὺς φύλακας
 ἡμῖν τῶν ἄλλων πασῶν δημιουργιῶν ἀφειμένους δεῖν εἶναι
 c δημιουργοὺς ἐλευθερίας τῆς πόλεως πάνυ ἀκριβεῖς καὶ μηδὲν
 ἄλλο ἐπιτηδεύειν ὅτι μὴ εἰς τοῦτο φέρει, οὐδὲν δὴ δέοι ἂν
 αὐτοὺς ἄλλο πράττειν οὐδὲ μιμεῖσθαι· ἐὰν δὲ μιμῶνται,
 μιμεῖσθαι τὰ τούτοις προσήκοντα εὐθὺς ἐκ παίδων, ἀνδρείους,
 5 σώφρονας, ὀσίους, ἐλευθέρους, καὶ τὰ τοιαῦτα πάντα, τὰ δὲ
 ἀνελεύθερα μήτε ποιεῖν μήτε δεινοὺς εἶναι μιμήσασθαι, μηδὲ
 ἄλλο μηδὲν τῶν αἰσχρῶν, ἵνα μὴ ἐκ τῆς μιμήσεως τοῦ εἶναι
 d ἀπολαύσωσιν. ἢ οὐκ ἦσθησαι ὅτι αἱ μιμήσεις, ἐὰν ἐκ νέων
 πόρρω διατελέσωσιν, εἰς ἔθνη τε καὶ φύσιν καθίστανται καὶ
 κατὰ σῶμα καὶ φωνὰς καὶ κατὰ τὴν διάνοιαν;

Καὶ μάλα, ἦ δ' ὅς.

Οὐ δὴ ἐπιτρέψομεν, ἦν δ' ἐγώ, ὧν φαμέν κήδεσθαι καὶ
 δεῖν αὐτοὺς ἀνδρας ἀγαθοὺς γενέσθαι, γυναῖκα μιμεῖσθαι
 ἀνδρας ὄντας, ἢ νέαν ἢ πρεσβυτέραν, ἢ ἀνδρὶ λοιδορουμένην
 ἢ πρὸς θεοὺς ἐρίζουσάν τε καὶ μεγαλαυχουμένην, οἰομένην
 e εὐδαίμονα εἶναι, ἢ ἐν συμφοραῖς τε καὶ πένθεσιν καὶ θρήνοις
 ἐχομένην· κάμνουσαν δὲ ἢ ἐρώσαν ἢ ὠδίνουσαν, πολλοῦ καὶ
 δεήσομεν.

Παντάπασι μὲν οὖν, ἦ δ' ὅς.

5 Οὐδέ γε δούλας τε καὶ δούλους πράττοντας ὅσα δούλων.
 Οὐδέ τοῦτο.

Οὐδέ γε ἀνδρας κακοὺς, ὥς ἔοικεν, δειλοὺς τε καὶ τὰ
 ἐναντία πράττοντας ὧν νυνδὴ εἶπομεν, κακηγοροῦντάς τε καὶ
 396 κωμφοδούντας ἀλλήλους καὶ αἰσχρολογούντας, μεθύοντας ἢ
 καὶ νήφοντας, ἢ καὶ ἄλλα ὅσα οἱ τοιοῦτοι καὶ ἐν λόγοις καὶ
 ἐν ἔργοις ἀμαρτάνουσιν εἰς αὐτοὺς τε καὶ εἰς ἄλλους, οἶμαι

Καὶ σὲ ἀκόμη πιὸ μικρὰ κομμάτια ἀπὸ αὐτὰ μοῦ φαίνεται, Ἀδείμαντε, ὅτι εἶναι κατακερματισμένη ἡ ἀνθρώπινη φύση, ἔτσι ποὺ ὁ ἄνθρωπος νὰ ἀδυνατεῖ νὰ μιμεῖται σωστὰ πολλὰ πράγματα ἢ νὰ πράττει ἐκεῖνα τὰ πράγματα ποὺ ὁμοιώματά τους ἀποτελοῦν οἱ μιμήσεις.

Πολὺ ἀληθινὸ αὐτὸ ποὺ λές, εἶπε.

Ἄν λοιπὸν μείνουμε σταθεροὶ στὴν ἀρχικὴ θέση μας, ὅτι δηλαδή οἱ φύλακές μας, ἔχοντας ἀπαλλαγῇ ἀπὸ κάθε ἄλλη δημιουργικὴ ἀπασχόληση, θὰ πρέπει νὰ εἶναι γιὰ τὴν πόλιν μας κυριολεκτικὰ [c] οἱ δημιουργοὶ τῆς ἐλευθερίας της καὶ νὰ μὴν ἀσχολοῦνται μὲ ὅτιδήποτε δὲν συντείνει σὲ αὐτό, θὰ χρειαστεῖ νὰ μὴν πράττουν καὶ νὰ μὴ μιμοῦνται κάτι ἄλλο. Κι ἂν μιμοῦνται, νὰ μιμοῦνται ἀπὸ παιδιὰ κιόλας ὅ,τι ταιριάζει σ' αὐτούς, μὲ ἄλλα λόγια ἀνθρώπους θαρραλέους, μυαλωμένους, εὐσεβεῖς, μὲ ἐλεύθερο φρόνημα καὶ ὅλα τὰ παρόμοια, ἐνῶ ἀνελεύθερα πρότυπα δὲν πρέπει οὔτε νὰ τὰ ἐφαρμόζουν στὴν πράξη οὔτε νὰ ἔχουν ἰδιαιτέρη ἱκανότητα νὰ τὰ μιμοῦνται, καὶ τὸ ἴδιο ἰσχύει γιὰ ὅτιδήποτε αἰσχρό, ἔτσι ὥστε νὰ μὴν τοὺς συμβεῖ ἐξαιτίας τῆς μίμησης τέτοιων πραγμάτων [d] νὰ καταντήσουν κι οἱ ἴδιοι τέτοιοι. Ἡ δὲν ἔχεις παρατηρήσει ὅτι ἂν οἱ μιμήσεις, ἀρχίζοντας ἀπὸ μικρὴ ἡλικία, συνεχιστοῦν μετὰ γιὰ πολὺ, τελικὰ γίνονται συνήθειες καὶ ἔξεις φυσικὲς τοῦ σώματος, τῆς φωνῆς, τοῦ λογισμοῦ;

Καὶ πολὺ μάλιστα, εἶπε.

Δὲν θὰ ἐπιτρέψουμε τότε, εἶπα, σ' ἐκείνους, γιὰ τοὺς ὁποίους λέμε ὅτι νοι-αζόμαστε γι' αὐτοὺς καὶ ὅτι πρέπει κάποτε νὰ γίνουν ἄνδρες ἄξιοι, νὰ μιμοῦνται, ἄνδρες αὐτοί, μιὰ γυναίκα, εἶτε νέα εἶτε γερόντισσα, πῶς τσακώνεται μὲ τὸν ἄντρα της, πῶς τὰ βάζει μὲ τοὺς θεοὺς, πῶς καυχίεται νομίζοντας [e] ὅτι εἶναι εὐτυχισμένη, ἢ γυναίκα ποὺ τὴν ἔχουν βρεῖ συμφορὲς καὶ ποὺ πενθεῖ καὶ ποὺ ὀδύρεται· κι ἀκόμη λιγότερο γυναίκα ἄρρωστη ἢ ἐρωτοχτυπημένη ἢ ποὺ κοιλοπονάει.

Ἀσφαλῶς ὄχι, εἶπε.

Οὔτε βέβαια δοῦλες καὶ δούλους ποὺ κάνουν ὅσα ταιριάζουν σὲ δούλους.

Οὔτε αὐτό.

Οὔτε πάλι καὶ ἄνδρες κακούς, δειλοὺς ποὺ κάνουν τὰ ἀντίθετα ἀπὸ ὅσα τώρα δὲ εἶπαμε, ποὺ βρίζονται καὶ γελοιοποιοῦν ὁ ἓνας τὸν ἄλλο καὶ λένε λόγια αἰσχρά, μεθυσμένοι ἢ [396a] καὶ ξεμέθυστοι, ἢ κάνουν ὅσα ἄλλα ἀσχημα συνηθίζονται ἀπὸ τέτοιας λογῆς ἀνθρώπους μὲ λόγια ἢ μὲ πράξεις ποὺ μειώνουν καὶ τὸν ἑαυτὸ τους καὶ τοὺς ἄλλους· καὶ νομίζω ἀκόμα ὅτι δὲν πρέπει νὰ

5 δὲ οὐδὲ μαινομένοις ἐθιστέον ἀφομοιοῦν αὐτοὺς ἐν λόγοις
οὐδὲ ἐν ἔργοις· γνωστέον μὲν γὰρ καὶ μαινομένους καὶ
πονηροὺς ἀνδρας τε καὶ γυναῖκας, ποιητέον δὲ οὐδὲν τούτων
οὐδὲ μιμητέον.

Ἀληθέστατα, ἔφη.

b Τί δέ; ἦν δ' ἐγώ· χαλκεύοντας ἢ τι ἄλλο δημιουργοῦντας,
ἢ ἐλαύνοντας τριήρεις ἢ κελεύοντας τούτοις, ἢ τι ἄλλο τῶν
περὶ ταῦτα μιμητέον;

Καὶ πῶς; ἔφη, οἷς γε οὐδὲ προσέχειν τὸν νοῦν τούτων
οὐδενὶ ἐξέσται;

5 Τί δέ; ἵππους χρεμετίζοντας καὶ ταύρους μυκωμένους καὶ
ποταμοὺς ψοφούντας καὶ θάλατταν κτυποῦσαν καὶ βροντὰς
καὶ πάντα αὐτὰ τοιαῦτα ἢ μιμῆσονται;

Ἄλλ' ἀπείρηται αὐτοῖς, ἔφη, μήτε μαίνεσθαι μήτε μαινο-
μένοις ἀφομοιοῦσθαι.

10 Εἰ ἄρα, ἦν δ' ἐγώ, μανθάνω ἃ σὺ λέγεις, ἔστιν τι εἶδος
λέξεώς τε καὶ διηγήσεως ἐν ᾧ ἂν διηγοῖτο ὁ τῷ ὄντι καλὸς
c κἀγαθός, ὁπότε τι δέοι αὐτὸν λέγειν, καὶ ἕτερον αὐτὸν ἀνόμιον
τούτῳ εἶδος, οὗ ἂν ἔχοιτο ἀεὶ καὶ ἐν ᾧ διηγοῖτο ὁ ἐναντίως
ἐκείνῳ φύς τε καὶ τραφεῖς.

Ποῖα δὴ, ἔφη, ταῦτα;

5 Ὅ μὲν μοι δοκεῖ, ἦν δ' ἐγώ, μέτριος ἀνὴρ, ἐπειδὰν
ἀφίκηται ἐν τῇ διηγήσει ἐπὶ λέξιν τινὰ ἢ πράξιν ἀνδρὸς
ἀγαθοῦ, ἐθελήσιν ὥς αὐτὸς ὦν ἐκείνος ἀπαγγέλλειν καὶ οὐκ
αἰσχυνεῖσθαι ἐπὶ τῇ τοιαύτῃ μιμῆσει, μάλιστα μὲν μιμούμενος
d τὸν ἀγαθὸν ἀσφαλῶς τε καὶ ἐμφρόνως πράττοντα, ἐλάττω δὲ
καὶ ἥττον ἢ ὑπὸ νόσων ἢ ὑπὸ ἐρώτων ἐσφαλμένον ἢ καὶ ὑπὸ
μέθης ἢ τινος ἄλλης συμφορᾶς· ὅταν δὲ γίγνηται κατὰ τινα
ἑαυτοῦ ἀνάξιον, οὐκ ἐθελήσιν σπουδῇ ἀπεικάζειν ἑαυτὸν τῷ
5 χείρονι, εἰ μὴ ἄρα κατὰ βραχύ, ὅταν τι χρηστὸν ποιῇ, ἀλλ'
αἰσχυνεῖσθαι, ἅμα μὲν ἀγύμναστος ὦν τοῦ μιμεῖσθαι τοὺς
τοιούτους, ἅμα δὲ καὶ δυσχεραίνων αὐτὸν ἐκμάττειν τε καὶ

συνηθίσουν να εξομοιώνονται στα λόγια τους και στις πράξεις με τούς παράφρονες. Βεβαίως, πρέπει να έχουν γνώσεις σχετικά με τούς παράφρονες ανθρώπους και τούς άρρωστημένους, άνδρες και γυναίκες, ώστόσο δεν είναι καλό να αναπαράγουν στην πράξη ή στην τέχνη *τίποτε* απ' όσα κάνουν εκείνοι.

Πολύ σωστά, είπε.

Γιά δες όμως: σιδεράδες, άλλους τεχνίτες, ή ακόμη αυτούς [b] που τραβούν κουπί στα πλοία ή εκείνους που τούς δίνουν το ρυθμό ή οτιδήποτε άλλο σχετικό, αυτά *είναι* σωστό να τα μιμοῦνται;

Πώς θα μπορούσε να είναι σωστό, αφού στους φύλακές μας δεν θα επιτρέπεται να δίνουν καν προσοχή σε οτιδήποτε από αυτά;

Όμως αλογα που χλμιντριίζουν και τάυρους που μουγκρίζουν και ποτάμια που βουίζουν και τη θάλασσα που λυσομανάει και βροντές κι όλα τα παρόμοια, άραγε αυτά θα τα μιμοῦνται;

Μά τούς έχει απαγορευτεί, είπε, να συμπεριφέρονται με μανία και να εξομοιώνονται με οτιδήποτε μανιασμένο.

Αν λοιπόν, είπα, αντιλαμβάνομαι σωστά όσα λές, υπάρχει κάποιος *ιδιαιτερος* τρόπος έκφρασης και αφήγησης, τόν οποίο θα χρησιμοποιεί ο πραγματικά [c] εύγενικός και άξιος άνθρωπος, όποτε θα χρειάζεται να πεί κάτι, και ένας άλλος πάλι τρόπος, διαφορετικός από αυτόν, που θα ταιριάζει και που θα τόν χρησιμοποιεί όποιος από τη φύση του και την ανατροφή του είναι αντίθετος από τόν εύγενικό.

Ποιοί είναι αυτοί οί τρόποι; ρώτησε.

Νομίζω, είπα εγώ, ότι ένας σωστός άνθρωπος όταν φθάσει, καθώς θα διηγείται, σε κάποια φράση ή σε κάποια πράξη ενός εύγενικοῦ ανθρώπου, θα έχει τη διάθεση να τήν παρουσιάσει σαν *ό ίδιος* να ήταν εκείνος ο άξιος άνθρωπος, και δεν θα ντραπεί γι' αυτή τη μίμηση, προπάντων αν θα μιμείται [d] τόν άξιο άνθρωπο σε μιá πράξη του στέρρη και γεμάτη φρόνηση λιγότερο πρόθυμα και σε πιό χαμηλούς τόνους αν θα τόν μιμείται σ' ένα ξαστόχημά του εξαιτίας κάποιας άρρώστιας ή από έρωτα, ή και από μεθύσι ή κάποιαν άλλη κακοτυχία. Αλλά όταν έχει να κάνει με κάποιον που δεν είναι αντάξιός του, δεν θα 'χει τη διάθεση να προσπαθήσει στα σοβαρά να εξομοιωθεί με τόν κατώτερό του, παρά μόνο ίσως για λίγο, όταν ο κατώτερος κάνει κάτι καλό, αλλά και πάλι θα ντραπεί, αφενός έπειδή δεν έχει εξασκηθεί να μιμείται τέτοιους ανθρώπους και αφετέρου έπειδή δεν τοῦ είναι διόλου ευχάριστο να

e ἐνιστάναι εἰς τοὺς τῶν κακιόνων τύπους, ἀτιμάζων τῇ διανοίᾳ, ὅτι μὴ παιδιᾶς χάριν.

Εἰκός, ἔφη.

5 Οὐκοῦν διηγήσει χρήσεται οἷα ἡμεῖς ὀλίγον πρότερον διήλομεν περὶ τὰ τοῦ Ὅμηρου ἔπη, καὶ ἔσται αὐτοῦ ἡ λέξις μετέχουσα μὲν ἀμφοτέρων, μιμήσεώς τε καὶ τῆς ἄλλης διηγήσεως, σμικρὸν δέ τι μέρος ἐν πολλῷ λόγῳ τῆς μιμήσεως; ἢ οὐδὲν λέγω;

10 Καὶ μάλα, ἔφη, οἷόν γε ἀνάγκη τὸν τύπον εἶναι τοῦ τοιούτου ῥήτορος.

397 Οὐκοῦν, ἦν δ' ἐγώ, ὁ μὴ τοιοῦτος αὖ, ὅσῳ ἂν φαυλότερος ᾖ, πάντα τε μᾶλλον διηγήσεται καὶ οὐδὲν ἑαυτοῦ ἀνάξιον οἰήσεται εἶναι, ὥστε πάντα ἐπιχειρήσει μιμῆσθαι σπουδῇ τε καὶ ἐναντίον πολλῶν, καὶ ἃ νυνδὴ ἐλέγομεν, βροντάς τε καὶ ψόφους ἀνέμων τε καὶ χαλαζῶν καὶ ἀξόνων τε καὶ τροχιλιῶν, 5 καὶ σαλπίγγων καὶ αὐλῶν καὶ συρίγγων καὶ πάντων ὀργάνων φωνάς, καὶ ἔτι κυνῶν καὶ προβάτων καὶ ὀρνέων φθόγγους· b καὶ ἔσται δὴ ἡ τούτου λέξις ἅπασα διὰ μιμήσεως φωναῖς τε καὶ σχήμασιν, ἢ σμικρὸν τι διηγήσεως ἔχουσα;

Ἀνάγκη, ἔφη, καὶ τοῦτο.

Ταῦτα τοίνυν, ἦν δ' ἐγώ, ἔλεγον τὰ δύο εἶδη τῆς λέξεως.

5 Καὶ γὰρ ἔστιν, ἔφη.

Οὐκοῦν αὐτοῖν τὸ μὲν σμικρὰς τὰς μεταβολὰς ἔχει, καὶ ἐάν τις ἀποδιδῷ πρέπουσαν ἁρμονίαν καὶ ῥυθμὸν τῇ λέξει, ὀλίγου πρὸς τὴν αὐτὴν γίνεταί λέγειν τῷ ὀρθῶς λέγοντι καὶ ἐν μιᾷ ἁρμονίᾳ — σμικραὶ γὰρ αἱ μεταβολαί — καὶ δὴ καὶ ἐν 10 ῥυθμῷ ὡσαύτως παραπλησίῳ τινί;

Κομιδῇ μὲν οὖν, ἔφη, οὕτως ἔχει.

Τί δὲ τὸ τοῦ ἐτέρου εἶδος; οὐ τῶν ἐναντίων δεῖται,

5 πασῶν μὲν ἁρμονιῶν, πάντων δὲ ῥυθμῶν, εἰ μέλλει αὖ οἰκείως λέγεσθαι, διὰ τὸ παντοδαπὰς μορφὰς τῶν μεταβολῶν ἔχειν;

Καὶ σφόδρα γε οὕτως ἔχει.

Ἄρ' οὖν πάντες οἱ ποιηταὶ καὶ οἳ τι λέγοντες ἢ τῷ ἐτέρῳ τούτων ἐπιτυχάνουσιν τύπῳ τῆς λέξεως ἢ τῷ ἐτέρῳ ἢ ἐξ 10 ἀμφοτέρων τινὶ συγκεραννύντες;

ἐξομοιώνει τὸν ἑαυτὸ του μὲ τοὺς χειρότερους καὶ [e] νὰ τὸν βάξει στὰ δικά τους καλούπια· τὸ περιφρονεῖ αὐτό, ἐκτὸς κι ἂν γίνεται ἔτσι γιὰ πλάκα.

Φυσικά, εἶπε.

Συνεπῶς δὲν θὰ χρησιμοποιήσῃ τὸ εἶδος τῆς ἀφήγησης ποὺ περιγράψαμε λίγο πρωτότερα σχετικὰ μὲ τὰ Ὀμηρικὰ ἔπη, κι ὁ τρόπος τῆς ἔκφρασής του δὲν θὰ εἶναι ἀνάμικτος ἀπὸ μίμηση κι ἀπὸ ἀφήγηση, καὶ ἡ μίμηση θὰ ἀποτελεῖ ἓνα μικρὸ μόνον μέρος τοῦ ὅλου. Ἡ μήπως δὲν τὰ λέω καλά;

Ἀκριβῶς αὐτό, εἶπε, πρέπει νὰ εἶναι τὸ εἶδος τῆς διήγησης ἐνὸς τέτοιου ὁμιλητῆ.

[397a] Τότε λοιπόν, εἶπα, ἓνας διαφορετικὸς ἀπὸ αὐτὸν ὁμιλητῆς, ὅσο χειρότερος θὰ εἶναι τόσο περισσότερο θὰ ἔχει τὴν τάση νὰ τὰ διηγηθεῖ ὅλα, καὶ τίποτα δὲν θὰ θεωρήσῃ ἀνάξιό του νὰ τὰ διηγηθεῖ, ἔτσι ὥστε νὰ προσπαθήσῃ νὰ μιμηθεῖ τὰ πάντα βάζοντας τὰ δυνατά του καὶ μπροστά σὲ ὅλο τὸν κόσμο: Ὅλα ὅσα μόλις τώρα λέγαμε, τίς βροντὲς καὶ τὴ βουή ποὺ ἀφήνει ὁ ἄνεμος καὶ τὸ χαλάζι, καὶ τὸ τριζιμο ποὺ κάνουν οἱ ἄξονες καὶ οἱ τροχοί, τὸν ἦχο τῆς σάλπιγγας καὶ τοῦ αὐλοῦ καὶ ὄλων τῶν ὀργάνων, κι ἀκόμη τίς φωνὲς τῶν σκύλων, τῶν προβάτων, τῶν πουλιῶν. [b] Κι ὁλος ὁ ἐκφραστικὸς τρόπος του θὰ συντελεῖται μὲ φωνὲς καὶ μὲ χειρονομίες καὶ μόνον ἓνα μικρὸ μέρος του θὰ εἶναι διήγηση· σωστά;

Ναί, κατανάγκην, εἶπε.

Αὐτὰ λοιπόν, εἶπα, ἦσαν τὰ δύο εἶδη ἔκφρασης γιὰ τὰ ὅποια μιλοῦσα.

Πραγματικὰ αὐτὰ εἶναι, εἶπε.

Ἀπὸ αὐτὰ τὰ δύο, τώρα, τὸ ἓνα δὲν ἐπιδέχεται μικρὲς μόνον ἀλλαγές; Κι ἂν κάποιος δώσει στὴν ἔκφρασή του τὸν τόνο καὶ τὸ ρυθμὸ ποὺ ταιριάζει, δὲν θὰ συμβεῖ νὰ χρησιμοποιεῖ σχεδὸν τὸν ἴδιον τόνο καὶ νὰ ἐκφράζεται —κάποιος ποὺ ξέρει νὰ τὸ κάνει αὐτὸ σωστά— μὲ ἓναν τόνο, ἀφοῦ οἱ ἀλλαγές θὰ εἶναι λιγοστές, [c] καὶ παρομοίως νὰ χρησιμοποιεῖ ἓναν ἀνάλογο ρυθμό;

Ἀκριβῶς ἔτσι, εἶπε.

Τί γίνεται ὅμως μὲ τὸ ἄλλο εἶδος; Δὲν ἀπαιτεῖ τὰ ἐντελῶς ἀντίθετα, ὅλους τοὺς τόνους καὶ ὅλους τοὺς ρυθμούς, ἂν εἶναι νὰ ἐκφραστεῖ ὅπως ταιριάζει σ' αὐτό, δεδομένου ὅτι παρουσιάζει κάθε λογῆς ἀλλαγές;

Τὸ ἀπαιτεῖ καὶ πάρα πολὺ μάλιστα.

Συνεπῶς, λοιπόν, ὅλοι οἱ ποιητὲς καὶ ὅσοι ἔχουν νὰ διηγηθοῦν κάτι βρῖσκουν μπροστά τους ἢ τὸ ἓνα ἢ τὸ ἄλλο εἶδος τῆς ἔκφρασης, ἢ φτιάχνουν κάποιο κράμα ἀπὸ αὐτὰ τὰ δύο· σωστά;

- Ἀνάγκη, ἔφη.
- d Τί οὖν ποιήσομεν; ἦν δ' ἐγώ· πότερον εἰς τὴν πόλιν πάντας τούτους παραδεξόμεθα ἢ τῶν ἀκράτων τὸν ἕτερον ἢ τὸν κεκραμένον;
- Ἐὰν ἡ ἐμή, ἔφη, νικᾷ, τὸν τοῦ ἐπεικοῦς μιμητὴν
- 5 ἄκρατον.
- Ἀλλὰ μὴν, ὦ Ἀδείμαντε, ἡδύς γε καὶ ὁ κεκραμένος, πολὺ δὲ ἡδιστος παισί τε καὶ παιδαγωγοῖς ὁ ἐναντίος οὐ σὺ αἰρῇ καὶ τῷ πλείστῳ ὄχλῳ.
- Ἡδιστος γάρ.
- 10 Ἀλλ' ἴσως, ἦν δ' ἐγώ, οὐκ ἂν αὐτὸν ἀρμόττειν φαίης τῇ
- e ἡμετέρᾳ πολιτείᾳ, ὅτι οὐκ ἔστιν διπλοῦς ἀνὴρ παρ' ἡμῖν οὐδὲ πολλοπλοῦς, ἐπειδὴ ἕκαστος ἐν πράττει.
- Οὐ γὰρ οὖν ἀρμόττει.
- Οὐκοῦν διὰ ταῦτα ἐν μόνῃ τῇ τοιαύτῃ πόλει τὸν τε
- 5 σκυτοτόμον σκυτοτόμον εὐρήσομεν καὶ οὐ κυβερνήτην πρὸς τῇ σκυτοτομίᾳ, καὶ τὸν γεωργὸν γεωργὸν καὶ οὐ δικαστὴν πρὸς τῇ γεωργίᾳ, καὶ τὸν πολεμικὸν πολεμικὸν καὶ οὐ χρηματιστὴν πρὸς τῇ πολεμικῇ, καὶ πάντας οὕτω;
- Ἀληθῆ, ἔφη.
- 398 Ἄνδρα δὴ, ὥς ἔοικε, δυνάμενον ὑπὸ σοφίας παντοδαπὸν γίγνεσθαι καὶ μιμεῖσθαι πάντα χρήματα, εἰ ἡμῖν ἀφίκοιτο εἰς τὴν πόλιν αὐτός τε καὶ τὰ ποιήματα βουλόμενος ἐπιδεί-
ξασθαι, προσκυνοῖμεν ἂν αὐτὸν ὥς ἱερὸν καὶ θαυμαστὸν καὶ
- 5 ἡδύν, εἵπομεν δ' ἂν ὅτι οὐτ' ἔστιν τοιοῦτος ἀνὴρ ἐν τῇ πόλει παρ' ἡμῖν οὔτε θέμις ἐγγενέσθαι, ἀποπέμποιμέν τε εἰς ἄλλην πόλιν μύρον κατὰ τῆς κεφαλῆς καταχέαντες καὶ ἐρίῳ στέ-
ψαντες, αὐτοὶ δ' ἂν τῷ αὐστηροτέρῳ καὶ ἀηδεστερῷ ποιητῇ
- b χρώμεθα καὶ μυθολόγῳ ὠφελίας ἕνεκα, ὃς ἡμῖν τὴν τοῦ ἐπεικοῦς λέξιν μιμοῖτο καὶ τὰ λεγόμενα λέγοι ἐν ἐκείνοις τοῖς τύποις οἷς κατ' ἀρχὰς ἐνομοθετησάμεθα, ὅτε τοὺς στρατιώτας ἐπεχειροῦμεν παιδεύειν.
- 5 Καὶ μάλ', ἔφη, οὕτως ἂν ποιῶμεν, εἰ ἐφ' ἡμῖν εἴη.

Κατανάγκην, εἶπε.

[d] Τί θὰ κάνουμε τότε; Θὰ δεχθοῦμε νὰ ὑπάρχουν στὴν πόλιν ὅλα αὐτὰ τὰ εἶδη τῆς ἔκφρασης; Θὰ δεχθοῦμε τὸ ἓνα ἢ τὸ ἄλλο ἀπὸ τὰ δύο ἀμιγῆ ἢ θὰ δεχθοῦμε τὸ ἀνάμικτο;

Ἄν ἐπικρατήσῃ, εἶπε, ἡ δική μου γνώμη, μόνον ἐκεῖνο πού μμιεῖται τὸν καλὸ ἄνθρωπο, χωρὶς καμιά πρόσμιξη.

Ὡστόσο, Ἀδείμαντε, εὐχάριστο εἶναι καὶ τὸ ἀνάμικτο εἶδος· καὶ πολὺ περισσότερον εὐχάριστο στὰ παιδιὰ καὶ σὲ ὅσους τὰ συντροφεύουν εἶναι τὸ ἀντίθετο εἶδος ἀπὸ ἐκεῖνο πού προτιμᾷς ἐσύ, ἐπίσης στὸν περισσότερον κόσμον.

Πραγματικά, πάρα πολὺ εὐχάριστο.

Ἵσως ὅμως, εἶπα, θὰ ἔλεγες ὅτι τὸ εἶδος αὐτὸ δὲν ταιριάζει [ε] στὴν πόλιν μας, γιατί σ' ἐμᾶς δὲν ὑπάρχει ἄνθρωπος μὲ δύο ἢ μὲ πολλοὺς ῥόλους, ἐπειδὴ καθένας καταπιάνεται μὲ ἓνα πρᾶγμα.

Σταλήθεια, δὲν ταιριάζει.

Αὐτὸς λοιπὸν εἶναι ὁ λόγος πού μόνο σὲ μιὰ τέτοια πόλιν θὰ συναντήσουμε τὸν τσαγκάρη νὰ εἶναι τσαγκάρης κι ὄχι ἐκτὸς ἀπὸ τσαγκάρης νὰ εἶναι καὶ καπετάνιος στὰ καράβια, καὶ ὁ γεωργὸς θὰ εἶναι γεωργὸς κι ὄχι ἐκτὸς ἀπὸ γεωργὸς καὶ δικαστῆς, καὶ ὁ στρατιωτικὸς στρατιωτικὸς κι ὄχι ἐπιπλέον καὶ ἔμπορος —καὶ τὸ ἴδιο μὲ ὅλους;

Ἀλήθεια, εἶπε.

[398a] Προφανῶς, τότε, ἂν κάποιος πού θὰ μπορούσε καὶ θὰ ἔξερε νὰ παίρνει χίλιες δυὸ μορφές καὶ νὰ μμιεῖται χίλια δυὸ πρᾶγματα μᾶς ἐρχόταν στὴν πόλιν θέλοντας νὰ κάνει ἐπίδειξη καὶ νὰ παρουσιάσῃ τὰ ποιήματά του, ἐμεῖς θὰ τὸν προσκυνούσαμε σὰν νὰ ἔταν πρόσωπο ἱερὸ καὶ ἀξιοθαύμαστο καὶ γεμάτο γλύκα, θὰ τοῦ λέγαμε ὅμως ὅτι τέτοιον ἄνθρωπο ἐμεῖς οὔτε ἔχουμε στὴν πόλιν μας οὔτε κι εἶναι σωστὸ καὶ δίκαιο νὰ μᾶς προκύψῃ ἓνας τέτοιος ἀπ' ἔξω, καί, ἀφοῦ θὰ τοῦ ραίναμε τὸ κεφάλι μὲ μύρον καὶ θὰ τοῦ περνούσαμε γιρλάνδες ἀπὸ ἁγιασμένα μαλλιά, θὰ τὸν ξαποστελναμε σὲ ἄλλη πόλιν, ἐνῶ σ' ἐμᾶς θὰ ἀρκοῦσε, γιὰ τὴν ὠφέλεια πού θὰ μᾶς πρόσφερε, ἓνας ποιητῆς καὶ μυθοπλάστης πιὸ τραχὺς καὶ λιγότερον εὐχάριστος, [b] πού νὰ μμιεῖται τὸν ἐκφραστικὸν τρόπο τοῦ σωστοῦ ἀνθρώπου καὶ πού τὰ λόγια του θὰ ἀκολουθοῦσαν ἐκείνες τίς ἀρχές πού θέσαμε στὸ ξεκίνημα τῆς συζήτησής μας, ὅταν ἐπιχειρούσαμε νὰ καταπιαστοῦμε μὲ τὴν ἐκπαίδευση τῶν στρατιωτῶν τῆς πόλεως.

Ἀσφαλῶς, εἶπε, καὶ θὰ κάναμε ἔτσι, ἂν ἦταν στὸ χέρι μας.

Νῦν δὴ, εἶπον ἐγώ, ὦ φίλε, κινδυνεύει ἡμῖν τῆς μουσικῆς τὸ περὶ λόγους τε καὶ μύθους παντελῶς διαπεπεράνθαι· ἃ τε γὰρ λεκτέον καὶ ὥς λεκτέον εἴρηται.

Καὶ αὐτῷ μοι δοκεῖ, ἔφη.

c Οὐκοῦν μετὰ τοῦτο, ἦν δ' ἐγώ, τὸ περὶ ψῆδης τρόπου καὶ μελῶν λοιπόν;

Δῆλα δὴ.

Ἄρ' οὖν οὐ πᾶς ἤδη ἂν εὖροι ἃ ἡμῖν λεκτέον περὶ αὐτῶν
5 οἷα δεῖ εἶναι, εἴπερ μέλλομεν τοῖς προειρημένοις συμφωνήσιν;

Καὶ ὁ Γλαῦκων ἐπιγελάσας, Ἐγὼ τοίνυν, ἔφη, ὦ Σωκράτες, κινδυνεύω ἐκτὸς τῶν πάντων εἶναι· οὐκ οὐκ ἰκανῶς γε ἔχω ἐν τῷ παρόντι συμβαλέσθαι ποῖα ἅττα δεῖ ἡμᾶς
10 λέγειν· ὑποπτεύω μέντοι.

Πάντως δὴπου, ἦν δ' ἐγώ, πρῶτον μὲν τόδε ἰκανῶς ἔχεις
d λέγειν, ὅτι τὸ μέλος ἐκ τριῶν ἐστὶν συγκεείμενον, λόγου τε καὶ ἀρμονίας καὶ ῥυθμοῦ.

Ναί, ἔφη, τοῦτό γε.

Οὐκοῦν ὅσον γε αὐτοῦ λόγος ἐστίν, οὐδὲν δὴπου διαφέρει
5 τοῦ μὴ ἀδομένου λόγου πρὸς τὸ ἐν τοῖς αὐτοῖς δεῖν τύποις λέγεσθαι οἷς ἄρτι προείπομεν καὶ ὡσαύτως;

Ἀληθῆ, ἔφη.

Καὶ μὴν τήν γε ἀρμονίαν καὶ ῥυθμὸν ἀκολουθεῖν δεῖ τῷ λόγῳ.

10 Πῶς δ' οὐ;

Ἀλλὰ μέντοι θρήνων γε καὶ ὀδυρμῶν ἔφαμεν ἐν λόγοις οὐδὲν προσδεῖσθαι.

Οὐ γὰρ οὖν.

e Τίνες οὖν θρηνώδεις ἀρμονίαι; λέγε μοι· σὺ γὰρ μουσικός. Μειξολυδιστί, ἔφη, καὶ συντονολυδιστί καὶ τοιαῦτα τινες.

Οὐκοῦν αὐται, ἦν δ' ἐγώ, ἀφαιρετέαι; ἀχρηστοὶ γὰρ καὶ γυναιξὶν ἄς δεῖ ἐπιεικεῖς εἶναι, μὴ ὅτι ἀνδράσι.

Μπορούμε τώρα πιά, φίλε μου, νά ποῦμε πῶς ὅ,τι σχετίζεται μὲ ἐκεῖνο τὸ μέρος τῆς τέχνης πού ἀφορᾷ στὸ περιεχόμενο καὶ τῇ μορφῇ τοῦ λόγου τὸ ἔχουμε ἐξαντλήσει: *Καὶ* σχετικὰ μὲ τὸ τί πρέπει νὰ λέγεται ἔχουμε μιλήσει *καὶ* σχετικὰ μὲ τὸ πῶς.

Κι ἐγὼ αὐτὸ νομίζω, εἶπε.

[c] Ἐπομένως, ὅστερ' ἀπὸ αὐτό, εἶπα, μένει τὸ κομμάτι τῆς τέχνης πού ἀναφέρεται στὸ τραγούδι καὶ τῇ μελωδίᾳ· ἔτσι;

Προφανῶς.

Ἄραγε ὁ καθένας δὲν θὰ μποροῦσε νὰ βρεῖ τί πρέπει νὰ ποῦμε σχετικὰ μὲ τὰ χαρακτηριστικὰ τους, προκειμένου νὰ εἴμαστε σύμφωνοι μὲ ὅσα ἔχουν εἰπωθεῖ πρωτότερα;

Στὸ σημεῖο αὐτὸ ὁ Γλαῦκων γέλασε καὶ εἶπε, Φοβᾶμαι, Σωκράτη, ὅτι ἐγὼ δὲν συμπεριλαμβάνομαι σ' αὐτὸ τὸ 'καθένας'· γιατί τούτῃ τῇ στιγμῇ δὲν εἶμαι σὲ θέση νὰ πῶ γιὰ ποιά πράγματα πρέπει νὰ μιλήσουμε· ὥστόσο *πηγαίνει κά-*που ὁ νοῦς μου.

Ἐν πάσῃ περιπτώσει, εἶπα ἐγὼ, αὐτὸ τουλάχιστον μπορεῖς νὰ τὸ πεῖς μὲ σιγουριά, [d] ὅτι δηλαδὴ ἓνα τραγούδι ἀποτελεῖται ἀπὸ τρία στοιχεῖα: ἀπὸ λόγια, ἀπὸ μελωδία κι ἀπὸ ρυθμό.

Ναί, αὐτὸ τουλάχιστον τὸ ξέρω.

Σὲ ὅ,τι λοιπὸν ἀφορᾷ τὰ λόγια, αὐτὰ δὲν διαφέρουν, ὑποθέτω, σὲ τίποτα ἀπὸ τὰ λόγια πού δὲν τραγουδιοῦνται, ἔτσι ὥστε νὰ ἰσχύουν *καὶ* γι' αὐτὰ οἱ ἀρχεῖς γιὰ τίς ὁποῖες τώρα μόλις μιλήσαμε· ἔτσι δὲν εἶναι;

Σωστά, εἶπε.

Ἐπίσης, ὁ μουσικὸς τρόπος καὶ ὁ ρυθμὸς πρέπει νὰ ταιριάζουν μὲ τὰ λόγια.

Φυσικά.

Μιλώντας ὁμως γιὰ τὰ λόγια εἴπαμε ὅτι δὲν θέλουμε θρήνους καὶ ὀδυρμούς.

Βεβαίως ὄχι.

[e] Ποιοὶ λοιπὸν μουσικοὶ τρόποι εἶναι θρηνητικοί; Γιὰ λέγε μου· γιατί ἐσὺ ξέρεις ἀπὸ μουσική.

Ὁ μικτὸς λυδικὸς καὶ ὁ ὑπερλύδιος καὶ ὁρισμένοι ἄλλοι σὰν αὐτούς.

Αὐτούς ἐπομένως, εἶπα, πρέπει νὰ τοὺς ἀποκλείσουμε· ἔτσι; Γιατὶ εἶναι ἄχρηστοι ἀκόμη καὶ γιὰ γυναῖκες μὲ κάποια ἀξιοπρέπεια, πολὺ περισσότερο γιὰ ἄνδρες.

- 5 Πάνυ γε.
 Ἄλλὰ μὴν μέθη γε φύλαξιν ἀπρεπέστατον καὶ μαλακία
 καὶ ἀργία.
 Πῶς γὰρ οὐ;
 Τίνες οὖν μαλακαί τε καὶ συμποτικαὶ τῶν ἀρμονιῶν;
 10 Ἰαστί, ἣ δ' ὅς, καὶ λυδιστί αὖ τινες χαλαραὶ καλοῦνται.
 399 Ταύταις οὖν, ὦ φίλε, ἐπὶ πολεμικῶν ἀνδρῶν ἔσθ' ὅτι
 χρήσι;
 Οὐδαμῶς, ἔφη· ἀλλὰ κινδυνεύει σοι δωριστί λείπεσθαι
 καὶ φρυγιστί.
 5 Οὐκ οἶδα, ἔφην ἐγώ, τὰς ἀρμονίας, ἀλλὰ κατάλειπε
 ἐκείνην τὴν ἀρμονίαν, ἣ ἔν τε πολεμικῇ πράξει ὄντος ἀνδρείου
 καὶ ἐν πάσῃ βιαίῳ ἐργασίᾳ πρεπόντως ἂν μιμήσαιτο φθόγγους
 τε καὶ προσφθίας, καὶ ἀποτυχόντος ἢ εἰς τραύματα ἢ εἰς
 b θανάτους ἰόντος ἢ εἰς τινα ἄλλην συμφορὰν πεσόντος, ἐν
 πᾶσι τούτοις παρατεταγμένως καὶ καρτεροῦντως ἀμυνομένου
 τὴν τύχην· καὶ ἄλλην αὖ ἐν εἰρηνικῇ τε καὶ μὴ βιαίῳ ἀλλ'
 ἐν ἐκουσίᾳ πράξει ὄντος, ἣ τινὰ τι πείθοντός τε καὶ δεομένου,
 5 ἣ εὐχῇ θεὸν ἢ διδαχῇ καὶ νουθετήσῃ ἀνθρώπων, ἣ τοῦναντίον
 ἄλλῃ δεομένῳ ἢ διδάσκοντι ἢ μεταπείθοντι ἑαυτὸν ὑπέχοντα,
 καὶ ἐκ τούτων πράξαντα κατὰ νοῦν, καὶ μὴ ὑπερηφάνως
 ἔχοντα, ἀλλὰ σωφρόνως τε καὶ μετρίως ἐν πᾶσι τούτοις
 c πράττοντά τε καὶ τὰ ἀποβαίνοντα ἀγαπῶντα. ταύτας δύο
 ἀρμονίας, βίαιον, ἐκούσιον, δυστυχούντων, εὐτυχούντων,
 σωφρόνων, ἀνδρείων [ἀρμονίας] αἵτινες φθόγγους μιμη-
 σονται κάλλιστα, ταύτας λείπε.
 5 Ἄλλ', ἣ δ' ὅς, οὐκ ἄλλας αἰτεῖς λείπειν ἢ ἃς νυνδὲ ἐγὼ
 ἔλεγον.
 Οὐκ ἄρα, ἦν δ' ἐγώ, πολυχорδίας γε οὐδὲ παναρμονίου
 ἡμῖν δεήσῃ ἐν ταῖς ᾠδαῖς τε καὶ μέλεσιν.
 Οὐ μοι, ἔφη, φαίνεται.
 10 Τριγώνων ἄρα καὶ πηκτίδων καὶ πάντων ὀργάνων ὅσα
 d πολύχορδα καὶ πολυαρμόνια, δημιουργοὺς οὐ θρέβομεν.

Βεβαίως.

Όμως και τὸ μεθύσι, ἀλήθεια, εἶναι ὅ,τι πιὸ ἀπαίριαστο γιὰ τοὺς φύλακές μας, τὸ ἴδιο ἢ πλαδαρότητα καὶ ἡ τεμπελιά.

Ἀμφιβάλλεις;

Ποιοὶ λοιπὸν μουσικοὶ τρόποι εἶναι ἀπαλοί καὶ συνηθίζονται στὰ συμπόσια;

Ἐπάρχουν κάποιοι ἰωνικοὶ τρόποι, εἶπε, ἐπίσης κάποιοι λυδικοί, ποὺ χα-
ρακτηρίζονται ὡς χαλαροί.

[399a] Θὰ χρησιμοποιοῦσες ποτέ, φίλε μου, αὐτὲς τὶς μελωδίες γιὰ πολεμιστές;

Σὲ καμία περίπτωση, εἶπε· ἔτσι ὁμως κοντεύει νὰ ἀπομείνουν ὁ δωρικός μόνον καὶ ὁ φρυγικός τρόπος.

Ἐγώ, εἶπα, τοὺς μουσικοὺς τρόπους δὲν τοὺς ξέρω, σοῦ ζητῶ ὁμως νὰ ἐπι-
τρέψεις ἐκεῖνο, τὸν δωρικὸν τρόπο, ὁ ὁποῖος θὰ μποροῦσε νὰ μιμηθεῖ ταιρια-
στὰ τὸν ἦχο καὶ τὸν τόνο τῆς φωνῆς ἑνὸς ἀντρεωμένου ἀνθρώπου ἐπάνω
στὴ μάχη καὶ ἐπάνω σὲ κάθε ἔντονη δράση, ἐπίσης ὅταν ἔχοντας ὁ ἄνθρωπος
αὐτὸς ἀποτύχει ἢ λαβωθεῖ ἢ ὅταν [b] βαδίζει πρὸς τὸ θάνατο ἢ τὸν ἔχει βρεῖ
κάποια ἄλλη συμφορὰ, ἀντιμετωπίζει τὰ χτυπήματα τῆς τύχης ἀταλάντευτα
καὶ ψυχωμένα· καὶ ἐπίσης τὸν ἄλλο, τὸν φρυγικὸν τρόπο, γιὰ ἕναν τέτοιο
ἄνθρωπο ὅταν πράττει κάτι εἰρηνικὰ καὶ ὅχι διὰ τῆς βίας ἀλλὰ μὲ τὴ δική του
θέληση, λ.χ. ὅταν πείθει κάποιον καὶ ὅταν ζητάει κάτι εἴτε ἀπὸ τὸ θεὸ μὲ μιὰ
προσευχὴ εἴτε μὲ διδασχὴ καὶ νοουθεσία ἀπὸ ἕναν ἄνθρωπο, ἢ ἀντιστρόφως,
ὅταν ἔχει ὁ ἴδιος ἀπέναντί του κάποιον ποὺ τοῦ ζητάει κάτι ἢ τὸν δασκαλεύει
ἢ πάει νὰ τοῦ ἀλλάξει τὴ γνώμη καὶ σὲ ὅλες αὐτὲς τὶς περιπτώσεις πράττει
χωρὶς ὑπεροψία ἀλλὰ μὲ φρονημάδα καὶ μέτρο [c] καὶ δέχεται τὰ πράγματα
ὅπως ἔλθουν. Αὐτοὺς τοὺς δύο μουσικοὺς τρόπους: ἕναν βίαιον καὶ ἕναν ἐλεύ-
θερον, ποὺ μιμοῦνται ὅσο τὸ δυνατόν καλύτερα τοὺς ἤχους τῆς φωνῆς ἀνθρώ-
πων ποὺ ἐνεργοῦν μὲ φρονημάδα καὶ ἀντρευσύνῃ, στίς δυστυχίες καὶ στίς
εὐτυχίες τους, αὐτοὺς μονάχα νὰ ἐπιτρέψεις.

Μά, ἔκανε αὐτός, δὲν μοῦ ζητᾶς νὰ ἐπιτρέψω ἄλλους ἀπὸ ἐκείνους ποὺ
τώρα δὰ ἔλεγα καὶ ἐγώ.

Τότε, εἶπα, δὲν θὰ μᾶς χρειαστοῦν γιὰ τὰ τραγούδια καὶ τὶς μελωδίες
ὄργανα μὲ πολλὰς χορδὲς ποὺ νὰ μποροῦν νὰ παράγουν ὅλους τοὺς τόνους.

Δὲν τὸ νομίζω, εἶπε.

Συνεπῶς δὲν θὰ χρειαστεῖ νὰ συντηροῦμε κατασκευαστὲς ποὺ νὰ φτιά-
χνουν τρίγωνα καὶ ἄρπες [d] καὶ ὅλα ἐκεῖνα τὰ ὄργανα μὲ τὶς πολλὰς χορδὲς καὶ
τὶς πολλὰς ἁρμονίες.

Οὐ φαινόμεθα.

Τί δέ; αὐλοποιούς ἢ αὐλητάς παραδέξῃ εἰς τὴν πόλιν; ἢ οὐ τοῦτο πολυχорδότατον, καὶ αὐτὰ τὰ παναρμόνια αὐλοῦ
5 τυγχάνει ὄντα μίμημα;

Δῆλα δὴ, ἢ δ' ὅς.

Δύρα δὴ σοι, ἦν δ' ἐγώ, καὶ κιθάρα λείπεται [καὶ] κατὰ πόλιν χρήσιμα· καὶ αὐ κατ' ἀγροὺς τοῖς νομεῦσι σύριγξ ἄν
τις εἴη.

10 Ὡς γοῦν, ἔφη, ὁ λόγος ἡμῖν σημαίνει.

e Οὐδέν γε, ἦν δ' ἐγώ, καινὸν ποιούμεν, ὦ φίλε, κρίνοντες τὸν Ἀπόλλω καὶ τὰ τοῦ Ἀπόλλωνος ὄργανα πρὸ Μαρσίου τε καὶ τῶν ἐκείνου ὀργάνων.

Μὰ Δία, ἢ δ' ὅς, οὐ μοι φαινόμεθα.

5 Καὶ νῆ τὸν κύνα, εἶπον, λελήθαμέν γε διακαθαίροντες πάλιν ἦν ἄρτι τρυφᾶν ἔφαμεν πόλιν.

Σωφρονούντες γε ἡμεῖς, ἢ δ' ὅς.

Ἴθι δὴ, ἔφην, καὶ τὰ λοιπὰ καθαίρωμεν. ἐπόμενον γὰρ δὴ ταῖς ἀρμονίαις ἂν ἡμῖν εἴη τὸ περὶ ῥυθμούς, μὴ ποικίλους
10 αὐτοὺς διώκειν μηδὲ παντοδαπὰς βάσεις, ἀλλὰ βίου ῥυθμούς ἰδεῖν κοσμίῳ τε καὶ ἀνδρείῳ τίνες εἰσὶν· οὓς ἰδόντα τὸν
400 πόδα τῷ τοιούτου λόγῳ ἀναγκάζειν ἔπεσθαι καὶ τὸ μέλος, ἀλλὰ μὴ λόγον ποδὶ τε καὶ μέλει. οἷτινες δ' ἂν εἶεν οὗτοι οἱ ῥυθμοί, σὸν ἔργον, ὥσπερ τὰς ἀρμονίας, φράσαι.

Ἀλλὰ μὰ Δί', ἔφη, οὐκ ἔχω λέγειν. ὅτι μὲν γὰρ τρί' ἄττα ἐστὶν εἶδη ἐξ ὧν αἱ βάσεις πλέκονται, ὥσπερ ἐν τοῖς
5 φθόγγοις τέτταρα, ὅθεν αἱ πᾶσαι ἀρμονίαι, τεθεαμένος ἂν εἴποιμι· ποῖα δὲ ὁποίου βίου μιμήματα, λέγειν οὐκ ἔχω.

b Ἀλλὰ ταῦτα μὲν, ἦν δ' ἐγώ, καὶ μετὰ Δάμωνος βουλευσόμεθα, τίνες τε ἀνελευθερίας καὶ ὕβρεως ἢμανίας καὶ ἄλλης κακίας πρέπουσαι βάσεις, καὶ τίνας τοῖς ἐναντίοις λειπτέον ῥυθμούς· οἶμαι δέ με ἀκηκοέναι οὐ σαφῶς ἐνόπλιον

Προφανώς όχι.

Τί θα γίνει όμως με αυτούς που κατασκευάζουν κι αυτούς που παίζουν αὐλό; Θα τους δεχτεί στην πόλη; Ή μήπως δὲν ἔχει αὐτὸ τὸ ὄργανο τὴ μεγάλη δυνατότητα παραγωγῆς διαφορετικῶν ἤχων καὶ δὲν συμβαίνει τὰ ὄργανα που παράγουν ὅλες τὶς ἁρμονίες νὰ εἶναι, ὅλα τους, τοῦ αὐλοῦ ἀπομιμήσεις;

Βεβαίως.

Ἀπομένει τότε, εἶπα ἐγώ, νὰ χρησιμοποιοῦνται στὴν πόλη ἡ λύρα καὶ ἡ κιθάρα· καὶ οἱ βοσκοὶ πάλι στοὺς ἀγρούς κάποιο σουραῦλι θὰ τὸ ἔχουν.

Αὐτὸ τουλάχιστον προκύπτει ἀπὸ τὴ διερεύνησή μας.

[e] Ἐν πάσῃ περιπτώσει, εἶπα, δὲν κάνουμε τίποτα πρωτόγνωρο, φίλε μου, μετὸ νὰ προτιμοῦμε τὸν Ἀπόλλωνα καὶ τοῦ Ἀπόλλωνα τὰ μουσικὰ ὄργανα ἀπὸ τὸν Μαρσύα καὶ τὰ δικά του ὄργανα.

Μὰ τὸ Δία, δὲν τὸ νομίζω.

Καὶ μὰ τὸ σκύλο, εἶπα, χωρὶς νὰ τὸ καταλάβουμε ἔχουμε ἀρχίσει πάλι τὶς ἐκκαθαρίσεις σὲ μιὰ πόλη γιὰ τὴν ὁποία τώρα δὲ λέγαμε πὼς ζεῖ στὴν πολυτέλεια.

Καὶ κάναμε πολὺ σωστά, εἶπε.

Πᾶμε λοιπόν, εἶπα, νὰ ξεκαθαρίσουμε καὶ τὰ ὑπόλοιπα. Ὑστερα ἀπὸ τοὺς μουσικοὺς τρόπους σειρὰ θὰ ἔχουν οἱ ρυθμοί. Δὲν πρέπει νὰ ζητᾶμε ποικιλία ρυθμῶν οὔτε μετρικὺς πόδες κάθε λογῆς ἀλλὰ νὰ κοιτάζουμε νὰ βροῦμε ποιοὶ ρυθμοὶ ἐκφράζουν ἕναν ἄνθρωπο ποὺ ζεῖ με εὐπρέπεια κι ἀντρευσί-νη, καὶ βλέποντάς τους [400a] νὰ προσαρμόσουμε τὸ μέτρο καὶ τὴ μελωδία στὸ λόγο ἑνὸς τέτοιου ἀνθρώπου κι ὅχι, ἀντιστρόφως, τὸ λόγο στὸ μέτρο καὶ τὴ μελωδία. Ποιοὶ θὰ εἶναι τώρα αὐτοὶ οἱ ρυθμοί, εἶναι δουλειὰ δική σου νὰ μᾶς τὸ πεῖς, ὅπως ἔκανες καὶ με τοὺς μουσικοὺς τρόπους.

Μὰ τὸ Δία ὅμως, εἶπε, δὲν ξέρω τί νὰ πῶ. Ὅτι ὑπάρχουν τρία βασικὰ εἶδη ἀπὸ τὰ ὁποῖα σχηματίζονται τὰ ρυθμικὰ βήματα, ἀκριβῶς ὅπως στοὺς ἤχους ὑπάρχουν τέσσερα, ἀπ' ὅπου πλέκονται ὅλοι οἱ μουσικοὶ τρόποι, αὐτὸ θὰ μποροῦσα νὰ τὸ βεβαιώσω ἀπὸ προσωπικὴ παρατήρηση. Ποιὸ εἶδος ὅμως ἀποτελεῖ μίμηση ποιανοῦ βίου, αὐτὸ δὲν εἶμαι σὲ θέση νὰ τὸ πῶ.

[b] Αὐτά, εἶπα ἐγώ, θὰ τὰ συζητήσουμε μετὸν Δάμωνα, ποιοὶ ρυθμικοὶ πό-δες δηλαδὴ εἶναι καταλληλότεροι νὰ ἐκφράσουν τὴ μικροπρέπεια, τὴν ἀλαζονεία, τὴν παραφροσύνη ἢ κάποιον ἄλλο κακὸ χαρακτήρα καὶ ποιούς πρέ-πει νὰ τοὺς κρατήσουμε γιὰ τὰ ἀντίθετα ἀπὸ αὐτά. Νομίζω ὅτι τὸν ἔχω ἀκού-σει νὰ μιλάει γιὰ κάποιον ρυθμικὸ πόδα, 'ἐνόπλιο' νομίζω τὸν ἔλεγε, ἕναν πό-

- 5 τέ τινα ὀνομάζοντος αὐτοῦ σύνθετον καὶ δάκτυλον καὶ ἡρῶν γε, οὐκ οἶδα ὅπως διακοσμοῦντος καὶ ἴσον ἄνω καὶ κάτω τιθέντος, εἰς βραχὺ τε καὶ μακρὸν γιγνόμενον, καί, ὥς ἐγὼ οἶμαι, ἱαμβον καὶ τιν' ἄλλον τροχαῖον ὠνόμαζε, μήκη δὲ καὶ
c βραχύτητας προσῆπτε. καὶ τούτων τιςὶν οἶμαι τὰς ἀγωγὰς τοῦ ποδὸς αὐτὸν οὐχ ἦττον ψέγειν τε καὶ ἐπαινεῖν ἢ τοὺς ῥυθμοὺς αὐτούς— ἦτοι συναμφότερόν τι· οὐ γὰρ ἔχω λέγειν —ἀλλὰ ταῦτα μὲν, ὥσπερ εἶπον, εἰς Δάμωνα ἀναβεβλήσθω·
5 διελέσθαι γὰρ οὐ μικροῦ λόγου. ἦ σὺ οἶει;
Μὰ Δί', οὐκ ἔγωγε.
Ἄλλὰ τότε γε, ὅτι τὸ τῆς εὐσχημοσύνης τε καὶ ἀσχημοσύνης τῷ εὐρύθμῳ τε καὶ ἄρρυθμῳ ἀκολουθεῖ, δύνασαι διελέσθαι;
- 10 Πῶς δ' οὐ;
d Ἄλλὰ μὴν τὸ εὐρυθμόν γε καὶ τὸ ἄρρυθμον τὸ μὲν τῇ καλῇ λέξει ἔπεται ὁμοιούμενον, τὸ δὲ τῇ ἐναντίᾳ, καὶ τὸ εὐάρμοστον καὶ ἀνάρμοστον ὡσαύτως, εἶπερ ῥυθμός γε καὶ ἀρμονία λόγῳ, ὥσπερ ἄρτι ἐλέγετο, ἀλλὰ μὴ λόγος τούτοις.
5 Ἄλλὰ μήν, ἦ δ' ὅς, ταῦτά γε λόγῳ ἀκολουθητέον.
Τί δ' ὁ τρόπος τῆς λέξεως, ἦν δ' ἐγώ, καὶ ὁ λόγος; οὐ τῷ τῆς ψυχῆς ἦθει ἔπεται;
Πῶς γὰρ οὐ;
Τῇ δὲ λέξει τὰ ἄλλα;
- 10 Ναί.
Εὐλογία ἄρα καὶ εὐαρμοστία καὶ εὐσχημοσύνη καὶ εὐρυθμία εὐθελεία ἀκολουθεῖ, οὐχ ἣν ἄνοιαν οὖσαν ὑποκοριζόμενοι
e καλοῦμεν [ὥς εὐήθειαν], ἀλλὰ τὴν ὡς ἀληθῶς εὖ τε καὶ καλῶς τὸ ἦθος κατεσκευασμένην διάνοιαν.
Παντάπασιν μὲν οὖν, ἔφη.
5 Ἄρ' οὖν οὐ πανταχοῦ ταῦτα διωκτέα τοῖς νέοις, εἰ μέλλουσι τὸ αὐτῶν πράττειν;
Διωκτέα μὲν οὖν.
401 Ἦστιν δέ γε που πλήρης μὲν γραφικὴ αὐτῶν καὶ πᾶσα

δα σύνθετο, επίσης για έναν 'δάκτυλο' και έναν άλλο, τὸν 'ἥρωικό', πού τὸν τακτοποιοῦσε δὲν ξέρω πῶς, ἐξισώνοντας ἄρση καὶ θέση στὴν ἐναλλαγή μακροῦ καὶ βραχείος, ἀκόμη, ἂν δὲν γελιέμαι, χαρακτηρίσε ἕναν ἄλλο πόδα 'ἱαμβο' καὶ ἕναν ἄλλο 'τροχαῖο' ἀποδίδοντας στὸν καθένα τὶς ποσότητες τοῦ μακροῦ καὶ τοῦ βραχείος. [c] Καὶ γιὰ ὀρισμένους ἀπὸ αὐτούς, θαρρῶ, ἔψεγε καὶ ἐπαινοῦσε τοὺς χρόνους τοῦ ποδὸς ὅχι λιγότερο ἅπ' ὅτι τὸν ἴδιο τὸ ρυθμὸ ἢ κάποιον συνδυασμὸ τῶν δύο· τί ἀκριβῶς, δὲν εἶμαι σὲ θέση νὰ πῶ, ἀλλὰ αὐτά, ὅπως ἔλεγα, ἄς τὰ ἀφήσουμε νὰ τὰ δοῦμε μὲ τὸν Δάμωνα. Γιατί θέλει πολλὴ συζήτηση τὸ ξεχώρισμά τους. "Ἡ νομίζεις ὅτι πρέπει νὰ προσπαθήσουμε;

Ἐγὼ ὅχι, σίγουρα.

Τοῦτο ἐδῶ ὅμως, ὅτι δηλαδὴ ἡ χάρη καὶ ἡ κομψότητα τῆς μορφῆς ἀπὸ τῆ μιὰ καὶ ἡ χοντροκοπία τῆς ἀπὸ τὴν ἄλλη πᾶνε, ἀντιστοίχως, μὲ τὸν καλὸ καὶ τὸν κακὸ ρυθμὸ, αὐτὸ *μπορεῖς* νὰ τὸ διακρίνεις· δὲν εἶναι ἔτσι;

Ἀσφαλῶς.

[d] Ἀλλὰ ὁ καλὸς καὶ ὁ κακὸς ρυθμὸς ἀκολουθοῦν ὁ ἕνας τὴν ὥραία ἔκφραση τοῦ λόγου καὶ ὁ ἄλλος τὴν ἀντίθετή της καὶ πᾶνε νὰ ἐξομοιωθοῦν μὲ αὐτές, καὶ τὸ ἴδιο ἰσχύει γιὰ τὸ ἀρμονικὸ καί, ἀντιστοίχως, τὸ παρὰ φωνο, ἐφόσον βέβαια, ὅπως τώρα μόλις λέγαμε, πρέπει ὁ ρυθμὸς καὶ ἡ μελωδία νὰ προσσαρμόζονται στὸ λόγο καὶ ὅχι ὁ λόγος σ' αὐτά.

Σταλήθεια, εἶπε, πρέπει αὐτὰ νὰ προσσαρμόζονται στὸ λόγο.

Ἀλλὰ ὁ τρόπος τῆς ἔκφρασης, εἶπα, καὶ ὁ λόγος; Αὐτὰ δὲν ἀκολουθοῦν τὸ χαρακτήρα τῆς ψυχῆς;

Φυσικά.

Κι ὅλα τὰ ἄλλα ἀκολουθοῦν τὴν ἔκφραση τοῦ λόγου· ἔτσι δὲν εἶναι;

Ναί.

Τότε λοιπὸν τὰ ὥραία λόγια, ἡ καλὴ μουσικὴ, ἡ χάρη, ὁ καλὸς ρυθμὸς [e] ἀκολουθοῦν *ὅλα* τὴν ἀγαθότητα τοῦ χαρακτήρα, ὅχι ἐκείνη πού κατ' εὐφημισμὸ τὴν λέμε 'ἀγαθότητα', ἐνῶ στὴν πραγματικότητα πρόκειται γιὰ βλακεία, ἀλλὰ ἐκείνον τὸ λογισμὸ πού ὁ χαρακτήρας του εἶναι ἀληθινὰ καλοφτιαγμένος καὶ εὐγενικός.

Ἀπολύτως σωστά, εἶπε.

Καὶ δὲν πρέπει οἱ νέοι μας νὰ ἐπιδιώκουν νὰ τὰ προσοικειωθοῦν αὐτὰ ἀπὸ παντοῦ, ἂν πρόκειται στὴ ζωὴ τους νὰ πράττουν τὰ *δικά τους*;

Βεβαίως πρέπει νὰ τὸ ἐπιδιώκουν.

[401a] Σίγουρα τώρα, ἡ ζωγραφικὴ εἶναι γεμάτη ἀπὸ αὐτά, τὸ ἴδιο καὶ οἱ

ἡ τοιαύτη δημιουργία, πλήρης δὲ ὑφαντικὴ καὶ ποικιλία καὶ οἰκοδομία καὶ πᾶσα αὖ ἡ τῶν ἄλλων σκευῶν ἐργασία, ἔτι δὲ ἡ τῶν σωμάτων φύσις καὶ ἡ τῶν ἄλλων φυτῶν· ἐν πᾶσι
 5 γὰρ τούτοις ἔνεστιν εὐσχημοσύνη ἢ ἀσχημοσύνη. καὶ ἡ μὲν ἀσχημοσύνη καὶ ἀρρυθμία καὶ ἀναρμοστία κακολογίας καὶ κακοηθείας ἀδελφά, τὰ δ' ἐναντία τοῦ ἐναντίου, σώφρονός τε καὶ ἀγαθοῦ ἦθους, ἀδελφά τε καὶ μιμήματα.

Παντελῶς μὲν οὖν, ἔφη.

b Ἄρ' οὖν τοῖς ποιηταῖς ἡμῖν μόνον ἐπιστατητέον καὶ προσαναγκαστέον τὴν τοῦ ἀγαθοῦ εἰκόνα ἦθους ἐμποιεῖν τοῖς ποιήμασιν ἢ μὴ παρ' ἡμῖν ποιεῖν, ἢ καὶ τοῖς ἄλλοις δημιουργοῖς ἐπιστατητέον καὶ διακωλυτέον τὸ κακότηδες τοῦτο
 5 καὶ ἀκόλαστον καὶ ἀνελεύθερον καὶ ἄσχημον μήτε ἐν εἰκόσι ζῶν μήτε ἐν οἰκοδομήμασι μήτε ἐν ἄλλῃ μηδενὶ δημιουργουμένῳ ἐμποιεῖν, ἢ ὁ μὴ οἶός τε ὦν οὐκ ἑατέος παρ' ἡμῖν δημιουργεῖν, ἵνα μὴ ἐν κακίας εἰκόσι τρεφόμενοι ἡμῖν οἱ φύλακες ὥσπερ ἐν κακῇ βοτάνῃ, πολλὰ ἐκάστης ἡμέρας κατὰ σμικρὸν ἀπὸ πολλῶν δρεπόμενοί τε καὶ νεμόμενοι, ἔν τι συνιστάντες λανθάνωσιν κακὸν μέγα ἐν τῇ αὐτῶν ψυχῇ, ἀλλ' ἐκείνους ζητητέον τοὺς δημιουργοὺς τοὺς εὐφυῶς δυνα-
 5 μένους ἰχνεύειν τὴν τοῦ καλοῦ τε καὶ εὐσχήμονος φύσιν, ἵνα ὥσπερ ἐν ὑγιεινῷ τόπῳ οἰκοῦντες οἱ νέοι ἀπὸ παντὸς ὠφελῶνται, ὁπόθεν ἂν αὐτοῖς ἀπὸ τῶν καλῶν ἔργων ἢ πρὸς ὄψιν ἢ πρὸς ἀκοήν τι προσβάλῃ, ὥσπερ αὖρα φέρουσα ἀπὸ
 d χρηστῶν τόπων ὑγίειαν, καὶ εὐθὺς ἐκ παίδων λανθάνῃ εἰς ὁμοιότητά τε καὶ φιλίαν καὶ συμφωνίαν τῷ καλῷ λόγῳ ἄγουσα;

Πολὺ γὰρ ἂν, ἔφη, κάλλιστα οὕτω τραφεῖεν.

5 Ἄρ' οὖν, ἦν δ' ἐγώ, ὦ Γλαῦκων, τούτων ἕνεκα κυριωτάτη ἐν μουσικῇ τροφή, ὅτι μάλιστα καταδύεται εἰς τὸ ἐντὸς τῆς ψυχῆς ὃ τε ῥυθμὸς καὶ ἀρμονία, καὶ ἐρρωμενέστατα ἄπτεται αὐτῆς φέροντα τὴν εὐσχημοσύνην, καὶ ποιεῖ εὐσχήμονα,
 e ἐάν τις ὀρθῶς τραφῇ, εἰ δὲ μή, τούναντίον; καὶ ὅτι αὖ τῶν παραλειπομένων καὶ μὴ καλῶς δημιουργηθέντων ἢ μὴ καλῶς φύντων ὀξύτατ' ἂν αἰσθάνοιτο ὁ ἐκεῖ τραφεὶς ὡς ἔδει, καὶ ὀρθῶς δὴ δυσχεραίνων τὰ μὲν καλὰ ἐπαινοῖ καὶ χαίρων καὶ

συγγενικές της τέχνες, γεμάτη είναι ή ύφαντική, τὰ κεντήματα τῆς ποικιλικῆς, ἡ ἀρχιτεκτονική, ἐπίσης ἡ κατασκευὴ τῶν ἄλλων σκευῶν, κι ἀκόμη ἡ φυσικὴ διάπλαση ἑνὸς σώματος ἀλλὰ καὶ ἑνὸς φυτοῦ. Σὲ ὅλ' αὐτὰ ὑπάρχει χάρη στὴ μορφὴ τους ἢ ἀσχίμια καὶ προστυχιά. Κι ἡ μὲν ἀσχίμια καὶ ἡ προστυχιά, ὁ κακὸς ρυθμὸς, ἡ παραφωνία πᾶνε χέρι-χέρι μὲ τὸν κακὸ λόγον καὶ τὸν κακὸ χαρακτήρα τῆς ψυχῆς, ἐνῶ τὰ ἀντίθετά τους εἶναι ταίρια καὶ ἀπομιμήσεις τοῦ ἀντιθέτου: τοῦ μετρημένου καὶ ἀγαθοῦ ἤθους.

Συμφωνῶ ἀπολύτως, εἶπε.

[b] Τότε λοιπὸν τοὺς ποιητὲς μονάχα θὰ πρέπει νὰ ἐπιβλέπουμε καὶ νὰ τοὺς ὑποχρεώνουμε νὰ ἀποτυπώνουν στὰ ἔργα τους τὸ ἀγαθὸ ἦθος, εἰδωλιῶς νὰ μὴ συνθέτουν στὴν πόλιν μας ποιήματα, ἢ θὰ χρειαστεῖ νὰ ἐπιβλέπουμε καὶ τοὺς ἄλλους τεχνίτες καὶ νὰ τοὺς ἐμποδίζουμε τοῦτο τὸν κακὸ χαρακτήρα, τὸν ἀκόλαστο, τὸν μικροπρεπή, τὸν παράταιρον νὰ τὸν ἀπεικονίζουν στοὺς ζωγραφικὸς πίνακές τους, στὰ οἰκοδομήματα ἢ σὲ ὅποιοδήποτε ἄλλο ἔργο, καὶ σ' ὅποιον δὲν εἶναι ἱκανὸς νὰ τὸ κάνει αὐτὸ νὰ μὴν τοῦ ἐπιτρέπουμε νὰ ἀσκεῖ στὴν πόλιν μας τὴν τέχνην του, προκειμένου [c] οἱ φύλακές μας νὰ μὴν ἀνατρέφονται μέσα σὲ ἀπεικονίσεις τοῦ κακοῦ σὰν μέσα σὲ κακὸ λιβάδι τσιμπολογώντας ἀπὸ 'δῶ κι ἀπὸ 'κεῖ λίγο-λίγον κάθε μέρα καὶ δοκιμάζοντας πολλὰ ὥσπου τελικά, δίχως νὰ ἀντιληφθοῦμε πῶς, νὰ σωρεύουν στὴν ψυχὴ τους ἕνα πελώριο κακὸ, ἀλλὰ νὰ ἀναζητοῦμε τεχνίτες μὲ ἔμφυτη τὴν ἱκανότητα νὰ ἀνιχνεύουν τὴν ὁμορφιὰ καὶ τὴν εὐπρέπεια, ὥστε οἱ νέοι, σὰν μέσα σ' ἕναν τόπον ὑγιεινὸν, νὰ ἀντλοῦν ὠφέλεια ἀπὸ τὰ πάντα, καθὼς ὅτιδήποτε ἀπὸ τὰ ὁμορφα ἔργα θὰ ἀγγίζει τὰ μάτια ἢ τὰ αὐτιά τους θὰ εἶναι σὰν αὔρα ἀπὸ [d] ἕναν τόπον καλὸν ποὺ θὰ φέρνει ὑγεία, καὶ χωρὶς νὰν νὰ τὸ καταλάβουν, ἀπὸ παιδιὰ κιόλας, θὰ τοὺς ὀδηγεῖ νὰ μοιάσουν, νὰ φιλιώσουν καὶ νὰ ταιριαξοῦν μὲ τὸν λόγον ποὺ κλείνει μέσα τῆς ὁμορφιάς;

Τούτῃ ἡ ἀγωγή, εἶπε, θὰ ἦταν ὁμορφότερη ἀπὸ κάθε ἄλλη.

Ἄραγε, εἶπα, Γλαύκων, γι' αὐτὸ ἡ ἀγωγή μὲ τὴν μουσικὴ καὶ τὴν ποίησιν εἶναι ἡ πιὸ σημαντικὴ, ἐπειδὴ ὁ ρυθμὸς καὶ ἡ μελωδία εἰσχωροῦν στὰ τριῖσθα τῆς ψυχῆς κι ἀδράχοντάς τιν μὲ δύναμη μεγάλη φέρνουν μέσα τῆς εὐπρέπεια καὶ τῆς δίνουν ὁμορφιά, [e] ἅμα κάποιος ἀνατραφεῖ σωστά, ἐνῶ, ἂν δὲν συμβεῖ αὐτό, γίνεται τὸ ἀντίθετον; Καὶ μιὰ παραπέρα αἰτία δὲν εἶναι ὅτι ὅποιος ἔχει ἀνατραφεῖ ὅπως πρέπει θὰ προσέξει ἀμέσως ὅποιοδήποτε ἀτέλεια, ὅτιδήποτε δὲν εἶναι ὁμορφα φτιαγμένο ἢ ἡ φυσικὴ ἀνάπτυξή του δὲν ἔχει ὁμορφα ξεδιπλωθεῖ, καὶ δυσανασχετώντας, δικαίως, γι' αὐτὸ ὅσα μὲν

5 καταδεχόμενος εἰς τὴν ψυχὴν τρέφοιτ' ἂν ἀπ' αὐτῶν καὶ
 402 γίγνοιτο καλὸς τε καὶ ἀγαθός, τὰ δ' αἰσχροὶ ψέγοι τ' ἂν ὀρθῶς
 καὶ μισῶ ἔτι νέος ὢν, πρὶν λόγον δυνατὸς εἶναι λαβεῖν,
 ἐλθόντος δὲ τοῦ λόγου ἀσπάζοιτ' ἂν αὐτὸν γνωρίζων δι'
 οἰκειότητα μάλιστα ὁ οὕτω τραφεῖς;

5 Ἐμοὶ γοῦν δοκεῖ, ἔφη, τῶν τοιούτων ἕνεκα ἐν μουσικῇ
 εἶναι ἡ τροφή.

Ὡς περ ἄρα, ἦν δ' ἐγώ, γραμμάτων περὶ τότε ἱκανῶς
 εἵχομεν, ὅτε τὰ στοιχεῖα μὴ λανθάνοι ἡμᾶς ὀλίγα ὄντα ἐν
 ἅπασιν οἷς ἔστιν περιφερόμενα, καὶ οὐτ' ἐν σμικρῷ οὐτ' ἐν
 b μεγάλῳ ἡτιμάζομεν αὐτά, ὥς οὐδέοι αἰσθάνεσθαι, ἀλλὰ
 πανταχοῦ προθυμούμεθα διαγιγνώσκειν, ὥς οὐ πρότερον
 ἐσόμενοι γραμματικοὶ πρὶν οὕτως ἔχοιμεν—

Ἀληθῆ.

5 Οὐκοῦν καὶ εἰκόνας γραμμάτων, εἴ που ἡ ἐν ὕδασι ἡ ἐν
 κατόπτροις ἐμφαίνονται, οὐ πρότερον γνωσόμεθα, πρὶν ἂν
 αὐτὰ γνῶμεν, ἀλλ' ἔστιν τῆς αὐτῆς τέχνης τε καὶ μελέτης;

Παντάπασι μὲν οὖν.

Ἄρ' οὖν, ὃ λέγω, πρὸς θεῶν, οὕτως οὐδὲ μουσικοὶ πρό-
 c τερον ἐσόμεθα, οὔτε αὐτοὶ οὔτε οὓς φαμεν ἡμῖν παιδευτέον
 εἶναι τοὺς φύλακας, πρὶν ἂν τὰ τῆς σωφροσύνης εἶδη καὶ
 ἀνδρείας καὶ ἐλευθεριότητος καὶ μεγαλοπρεπείας καὶ ὅσα
 τούτων ἀδελφὰ καὶ τὰ τούτων αὐ ἐναντία πανταχοῦ περι-
 5 φερόμενα γνωρίζωμεν καὶ ἐνόντα ἐν οἷς ἔνεστιν αἰσθανώμεθα
 καὶ αὐτὰ καὶ εἰκόνας αὐτῶν, καὶ μήτε ἐν σμικροῖς μήτε ἐν
 μεγάλοις ἀτιμάζωμεν, ἀλλὰ τῆς αὐτῆς οἰώμεθα τέχνης εἶναι
 καὶ μελέτης;

Πολλὴ ἀνάγκη, ἔφη.

d Οὐκοῦν, ἦν δ' ἐγώ, ὅτου ἂν συμπίπτῃ ἐν τε τῇ ψυχῇ

εἶναι ὥραϊα θὰ τὰ παινεύει καὶ θὰ τὰ χαίρεται, καὶ κλείνοντάς τα μέσα στὴν ψυχὴ του θὰ τρέφεται ἀπὸ αὐτὰ καὶ [402a] θὰ πλάθεται καλὸς καὶ ἄξιος, ἐνῶ ὅσα εἶναι ἄσχημα θὰ τὰ κατακρίνει, ὅπως εἶναι τὸ σωστό, καὶ θὰ τὰ ἀπεχθάνεται ἀπὸ νέος κιόλας, προτοῦ κὰν νὰ εἶναι σὲ θέση νὰ ἀντιληφθεῖ γιὰ ποιὸν ἀκριβῶς λόγῳ συμβαίνει αὐτό, κι ὅταν κάποτε ὁ λογισμὸς ἔλθει, ἐκεῖνος, ἔχοντας ἔτσι ἀνατραφεῖ, θὰ τὸν καλωσορίσει ἀμέσως ἀναγνωρίζοντάς τον ἀπὸ τὴ συγγενικότητα ποὺ ἔχει μαζί του. Ἔτσι δὲν εἶναι;

Ἡ γνώμη μου, εἶπε, εἶναι ὅτι ἀκριβῶς γι' αὐτοὺς τοὺς λόγους ἡ ἀγωγή πρέπει νὰ βασίζεται στὴ μουσικὴ καὶ τὴν ποίηση.

Εἶναι, εἶπα, ὅπως ὅταν ἀρχίζαμε νὰ μαθαίνουμε γράμματα. Νιώθαμε τότε ὅτι θὰ εἴχαμε κάνει σημαντικὴ πρόοδο, ὅταν θὰ μπορούσαμε νὰ ἀναγνωρίζουμε τὰ γράμματα, ποὺ εἶναι λιγοστά, σὲ ὅλες τὶς λέξεις, στὶς ὁποῖες ἐναλλακτικὰ ἐμφανίζονται, καὶ δίναμε σ' αὐτὰ τὴν ἴδια προσοχή, ἀδιακρίτως ἂν ἦταν γραμμένα μικρὰ [b] ἢ μεγάλια, χωρὶς νὰ τὸ νομίζουμε αὐτὸ κάτι ἄχρηστο ἀλλὰ προσπαθώντας νὰ τὰ διακρίνουμε παντοῦ, ἔχοντας κατανοήσει ὅτι δὲν θὰ μαθαίναμε ἀνάγνωση προτοῦ νὰ τὸ κατορθώναμε αὐτό.

Ἀλήθεια.

Δὲν ἀληθεύει ἐπίσης ὅτι καὶ τὶς εἰκόνες τῶν γραμμάτων, ἃς ποῦμε ἐπάνω σὲ μιὰ ὑδάτινη ἐπιφάνεια ἢ σ' ἓναν καθρέφτη, δὲν θὰ εἴμαστε σὲ θέση νὰ τὶς διακρίνουμε προτοῦ μπορέσουμε νὰ διακρίνουμε τὰ ἴδια τὰ γράμματα; Κι αὐτὲς οἱ δύο ἱκανότητες δὲν ἀνήκουν στὴν ἴδια τεχνικὴ γνώση καὶ ἀσκήσης;

Βεβαίωτατα, εἶπε.

Τότε λοιπόν, μὰ τοὺς θεοὺς, δὲν εἶναι σωστὸ αὐτὸ ποὺ λέω, ὅτι δηλαδὴ δὲν πρόκειται νὰ λάβουμε ὀλοκληρωμένη καλλιέργεια, [c] οὔτε ἐμεῖς οὔτε αὐτοὶ γιὰ τοὺς ὁποίους ἰσχυρίζομαστε ὅτι πᾶμε νὰ τοὺς δώσουμε παιδεῖα, ἐννοῶ τοὺς φύλακες, προτοῦ νὰ μπορούμε νὰ διακρίνουμε τὰ σχήματα τῆς σωφροσύνης, τῆς ἀνδρείας, τῆς μεγαλοψυχίας, τῆς ἀξιοπρέπειας κι ὅσα πᾶνε χερί-χέρι μὲ αὐτά, ὅπως πάλι καὶ τὰ ἀντίθετά τους, παντοῦ ὅπου αὐτὰ ἐναλλακτικὰ ἐμφανίζονται καὶ ὑπάρχουν, μέσα στὸ καθετὶ στὸ ὁποῖο ὑπάρχουν; Κι ἐπίσης προτοῦ νὰ μπορούμε νὰ τὰ ἀντιλαμβανόμαστε καὶ αὐτὰ καὶ τὶς ἀπεικονίσαις τους χωρὶς νὰ τὰ περιφρονοῦμε, εἴτε τὰ ἀνιχνεύουμε σὲ κάτι μικρὸ εἴτε καὶ σὲ κάτι μεγάλο, ἀλλὰ θεωρώντας ὅτι ἀποτελοῦν ἀντικείμενα μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς τέχνης καὶ ἀσκήσης;

Ἀναπόφευκτα, εἶπε.

[d] Ἐπομένως, εἶπα, ὁποῖος συμβαίνει καὶ μέσα στὴν ψυχὴ νὰ ἔχει εὐγε-

καλὰ ἦθη ἐνόντα καὶ ἐν τῷ εἶδει ὁμολογοῦντα ἐκείνοις καὶ
 συμφωνοῦντα, τοῦ αὐτοῦ μετέχοντα τύπου, τοῦτ' ἂν εἴη
 κάλλιστον θέαμα τῷ δυναμένῳ θεᾶσθαι;

5 Πολύ γε.

Καὶ μὴν τό γε κάλλιστον ἐρασμιώτατον;

Πῶς δ' οὔ;

Τῶν δὴ ὅτι μάλιστα τοιούτων ἀνθρώπων ὃ γε μουσικὸς
 ἐρῶν ἂν εἰ δὲ ἀσύμφωνος εἴη, οὐκ ἂν ἐρῶν.

10 Οὐκ ἂν, εἰ γέ τι, ἔφη, κατὰ τὴν ψυχὴν ἐλλείποι· εἰ
 μέντοι τι κατὰ τὸ σῶμα, ὑπομείνειεν ἂν ὥστε ἐθέλειν
 e ἀσπάζεσθαι.

Μανθάνω, ἦν δ' ἐγώ· ὅτι ἔστιν σοι ἡ γέγονεν παιδικὰ
 τοιαῦτα, καὶ συγχωρῶ. ἀλλὰ τόδε μοι εἰπέ· σωφροσύνη
 καὶ ἡδονὴ ὑπερβαλλούση ἔστι τις κοινωνία;

5 Καὶ πῶς; ἔφη, ἡ γε ἑκφρονα ποιεῖ οὐχ ἡττον ἢ λύπη;
 Ἀλλὰ τῇ ἄλλῃ ἀρετῇ;

403 Οὐδαμῶς.

Τί δέ; ὕβρει τε καὶ ἀκολασίᾳ;

Πάντων μάλιστα.

5 Μείζω δέ τινα καὶ ὀξυτέραν ἔχεις εἰπεῖν ἡδονὴν τῆς περὶ
 τὰ ἀφροδίσια;

Οὐκ ἔχω, ἦ δ' ὅς, οὐδέ γε μανικωτέραν.

Ὁ δὲ ὀρθὸς ἔρως πέφυκε κοσμίῳ τε καὶ καλοῦ σωφρόνως
 τε καὶ μουσικῶς ἐρᾶν;

Καὶ μάλα, ἦ δ' ὅς.

10 Οὐδὲν ἄρα προσοιστέον μανικὸν οὐδὲ συγγενὲς ἀκολασίας
 τῷ ὀρθῷ ἔρωτι;

Οὐ προσοιστέον.

b Οὐ προσοιστέον ἄρα αὕτη ἡ ἡδονή, οὐδὲ κοινωνητέον
 αὐτῆς ἐραστῇ τε καὶ παιδικαῖς ὀρθῶς ἐρῶσί τε καὶ ἐρωμένοις;

Οὐ μέντοι μὰ Δί', ἔφη, ὦ Σώκρατες, προσοιστέον.

Οὕτω δὴ, ὥς ἔοικε, νομοθετήσεις ἐν τῇ οἰκισομένῃ πόλει

νικά γνωρίσματα καὶ ἡ ἐξωτερικὴ ἐμφάνισή του νὰ εἶναι ἀνάλογη καὶ νὰ ταιριάζει μὲ ἐκεῖνα καθὼς θὰ ἔχει βγεῖ ἀπὸ τὸ ἴδιο καλούπι, ἄραγε δὲν θὰ 'ταν αὐτὸ τὸ πιὸ ὁμορφο θέαμα γιὰ ὅποιον ἔχει μάτια νὰ βλέπει;

Ἀσφαλῶς θὰ ἦταν.

Κι ἀλήθεια, δὲν εἶναι τὸ πιὸ ὁμορφο αὐτὸ ποὺ περισσότερο ἀπὸ ὅτιδῆποτε ἄλλο μᾶς εἶναι ἐπιθυμητό;

Φυσικά.

Τότε ὁ καλλιεργημένος ἄνθρωπος εἶναι αὐτὸς ποὺ περισσότερο ἀπὸ ὅποιονδῆποτε ἄλλο θὰ 'νωθε ἔρωτα γιὰ τέτοιους ἀνθρώπους. Ἐνῶ ἀπεναντίας γιὰ κάποιον ποὺ δὲν θὰ εἶχε μέσα του ἁρμονία δὲν θὰ ἔνωθε ἔρωτα.

Δὲν θὰ ἔνωθε, εἶπε, ἔρωτα γι' αὐτόν, ἂν ὑστεροῦσε σὲ κάποιο ψυχικὸ χάρισμα· ἂν ὅμως ὑστεροῦσε σωματικὰ σὲ κάτι, αὐτὸ θὰ τὸ ὑπόφερνε καὶ δὲν θὰ ἀποτελοῦσε λόγο νὰ μὴ θέλει [e] νὰ τὸν ἀγαπᾷ.

Καταλαβαίνω, εἶπα· τὸ λὲς ἐπειδὴ ἔχεις ἢ εἶχες κάποτε ἕναν τέτοιο ἀγαπημένο, καὶ τὸ δέχομαι. Πές μου ὅμως τοῦτο: ὑπάρχει κάποια συνάφεια ἀνάμεσα στὴ σωφροσύνη καὶ τὴν ὑπέρμετρη ἡδονή;

Μὰ πῶς νὰ ὑπάρχει; Αὐτὴ σὲ βγάζει ἀπὸ τὰ λογικά σου ὅσο κι ἡ λύπη!

Μὲ τίς ὑπόλοιπες ὅμως ἀρετές;

[403a] Μὲ κανέναν τρόπο.

Ὅμως μὲ τὴν ἀλαζονεία καὶ τὴν ἀκολασία;

Μὲ αὐτὲς βεβαίως.

Κι ἔχεις νὰ ἀναφέρεις κάποια ἡδονὴ ποὺ νὰ 'ναι μεγαλύτερη καὶ ἐντονότερη ἀπὸ τὴ σαρκική;

Δὲν ἔχω, εἶπε· οὔτε κάποια ποὺ νὰ σοῦ παίρνει τὰ μυαλὰ περισσότερο.

Ἀλλὰ ὁ σωστὸς ἔρωτας δὲν εἶναι νὰ 'χεις ἐρωτευθεῖ κάτι εὐγενικὸ κι ὁμορφο μ' ἕναν τρόπο ποὺ νὰ 'χει φρόνηση καὶ ἁρμονία;

Βεβαίωτατα, εἶπε ἐκεῖνος.

Δὲν πρέπει, ἐπομένως, νὰ ἀφήνουμε τίποτα παρὰφορο, τίποτα συγγενικὸ μὲ τὴν ἀκολασία νὰ πλησιάζει τὸν σωστὸ ἔρωτα.

Δὲν πρέπει νὰ τὸ ἀφήνουμε νὰ πλησιάσει.

[b] Ἄρα δὲν πρέπει νὰ ἀφήσουμε νὰ πλησιάσει αὐτὴ ἡ ἡδονή, οὔτε νὰ 'χουν σχέση μὲ αὐτὴν ὁ ἐραστὴς κι ὁ ἀγαπημένος, ἂν εἶναι νὰ ἀγαποῦν καὶ νὰ ἀγαπιοῦνται ἀληθινά.

Δὲν πρέπει, μὰ τὸ Δία, Σωκράτη, νὰ πλησιάσει.

Ἔτσι, καθὼς φαίνεται, θὰ θεσπίσεις νόμο στὴν πολιτεία ποὺ πᾶμε νὰ

5 φιλεῖν μὲν καὶ συνεῖναι καὶ ἄπτεσθαι ὥσπερ ὑέος παιδικῶν
 ἐραστὴν, τῶν καλῶν χάριν, ἐὰν πείθῃ, τὰ δ' ἄλλα οὕτως
 ὁμιλεῖν πρὸς ὃν τις σπουδάζοι, ὅπως μηδέποτε δόξει μα-
 c κρότερα τούτων συγγίγνεσθαι· εἰ δὲ μή, ψόγον ἀμουσίας καὶ
 ἀπειροκαλίας ὑφέξοντα.

Οὕτως, ἔφη.

Ἄρ' οὖν, ἦν δ' ἐγώ, καὶ σοὶ φαίνεται τέλος ἡμῖν ἔχειν
 5 ὁ περὶ μουσικῆς λόγος; οἱ γοῦν δεῖ τελευτᾶν, τετελευ-
 τηκεν· δεῖ δέ που τελευτᾶν τὰ μουσικὰ εἰς τὰ τοῦ καλοῦ
 ἐρωτικά.

Σύμφημι, ἦ δ' ὅς.

Μετὰ δὴ μουσικὴν γυμναστικὴν θρεπτέοι οἱ νεανίαι.

10 Τί μήν;

Δεῖ μὲν δὴ καὶ ταύτῃ ἀκριβῶς τρέφεσθαι ἐκ παίδων διὰ
 d βίου. ἔχει δέ πως, ὡς ἐγώ μαι, ὧδε· σκόπει δὲ καὶ σύ.
 ἐμοὶ μὲν γὰρ οὐ φαίνεται, ὃ ἂν χρηστὸν ἦ τὸ σῶμα, τοῦτο τῇ
 αὐτοῦ ἀρετῇ ψυχὴν ἀγαθὴν ποιεῖν, ἀλλὰ τοῦναντίον ψυχὴ
 ἀγαθὴ τῇ αὐτῆς ἀρετῇ σῶμα παρέχειν ὡς οἶόν τε βέλτιστον·
 5 σοὶ δὲ πῶς φαίνεται;

Καὶ ἐμοί, ἔφη, οὕτως.

Οὐκοῦν εἰ τὴν διάνοιαν ἱκανῶς θεραπεύσαντες παραδοῖμεν
 αὐτῇ τὰ περὶ τὸ σῶμα ἀκριβολογεῖσθαι, ἡμεῖς δὲ ὅσον τοὺς
 e τύπους ὑφηγησάμεθα, ἵνα μὴ μακρολογῶμεν, ὀρθῶς ἂν
 ποιῶμεν;

Πάνυ μὲν οὖν.

Μέθης μὲν δὴ εἵπομεν ὅτι ἀφεκτέον αὐτοῖς· παντὶ γάρ
 5 που μᾶλλον ἐγχωρεῖ ἢ φύλακι μεθυσθέντι μὴ εἰδέναι ὅπου
 γῆς ἐστίν.

Γελοῖον γάρ, ἦ δ' ὅς, τόν γε φύλακα φύλακος δεῖσθαι.

Τί δὲ δὴ σίτων πέρι; ἀθληταὶ μὲν γὰρ οἱ ἄνδρες τοῦ
 μεγίστου ἀγώνος. ἦ οὐχί;

10 Ναί.

404 Ἄρ' οὖν ἡ τῶνδε τῶν ἀσκητῶν ἕξις προσήκουσ' ἂν εἴη
 τούτοις;

ιδρύσουμε, ότι ο έραστής θα φιλάει τὸν ἀγαπημένο καὶ θὰ ἔναι μαζί του καὶ θὰ τὸν ἀγγίζει σὰν νὰ ἦταν παιδί του γιὰ χάρη τῆς Ὁμορφιάς, *ἐφόσον* τὸν πείθει, κατὰ τὰ ἄλλα ὅμως, ὅτι ἡ συναναστροφή του μὲ ἐκείνον γιὰ τὸν ὁποῖο θὰ ἐνδιαφερόταν πρέπει νὰ εἶναι τέτοια ὥστε νὰ μὴ δώσει ποτὲ τὴν ἐντύπωση [ε] ὅτι ἡ σχέση τους προχωρεῖ παραπάνω ἀπὸ αὐτὸ τὸ σημεῖο. Διαφορετικὰ θὰ θεωρηθεῖ ἀκαλλιέργητος, ἄνθρωπος δίχως αἴσθηση τοῦ ὥραίου.

Ἔτσι, εἶπε.

Ἄραγε, εἶπα, δὲν νομίζεις κι ἐσὺ ὅτι τὴ διερεύνησή μας γιὰ τὴ μουσικὴ καὶ τὴν ποίηση τὴν ἔχουμε ὀλοκληρώσει; Ἐν πάσῃ περιπτώσει ἔχει καταλήξει ἐκεῖ πὺν πρέπει νὰ καταλήγει; στὸν ἔρωτα γιὰ τὴν ὁμορφιά.

Συμφωνῶ, εἶπε.

Ῥότερα ἀπὸ τὴν καλλιέργεια μὲ τὴν ποίηση καὶ τὴ μουσικὴ δὲν πρέπει οἱ νέοι νὰ ἀσκηθοῦν στὴ γυμναστική;

Θέλει ρώτημα;

Πρέπει, ἔτσι, καὶ σ' αὐτὴν νὰ ἀσκοῦνται προσεκτικὰ, ἀπὸ παιδιὰ κιόλας, [d] σ' ὅλη τους τὴ ζωὴ. Τὸ ζήτημα αὐτὸ ἔχει κατὰ τὴ γνώμη μου κάπως ἔτσι, σκέψου το ὅμως κι ἐσύ. Δὲν ἔχω τὴν ἐντύπωση ὅτι ἔνα σῶμα πὺν τυχαίνει νὰ εἶναι γερὸ θὰ κάνει μὲ τὴ δικὴ του ἀξιοσύνη νὰ γίνε κι ἡ ψυχὴ καλὴ ἀλλὰ, ἀντιστρόφως, μιὰ *ψυχὴ* καλὴ θὰ κατορθώσει μὲ τὴ δικὴ τῆς ἀξιοσύνη νὰ ἐξασφαλίσει στὸ σῶμα μιὰ ὅσο τὸ δυνατόν καλύτερη κατάσταση. Ἡ δικὴ σου ἐντύπωση ποιά εἶναι;

Κι ἐγώ, εἶπε, τὸ ἴδιο νομίζω.

Ἄν λοιπόν, ἔχοντας καλλιεργήσει σὲ ἐπαρκὴ βαθμὸ τὸ λογισμό, θὰ ἀναθέταμε σ' αὐτὸν νὰ ρυθμίσει τίς λεπτομέρειες σχετικὰ μὲ τὸ σῶμα, ἐνῶ ἐμεῖς θὰ περιοριζόμαστε, γιὰ νὰ μὴ μακρολογοῦμε, στὴν ὑπόδειξη κάποιων γενικῶν ἀρχῶν, [ε] δὲν θὰ κάναμε σωστά;

Πάρα πολὺ σωστά.

Εἴπαμε ἀκόμη ὅτι οἱ φύλακές μας πρέπει νὰ ἀποφεύγουν τὸ μεθύσι· γιὰτὶ λιγότερο ἀπὸ ὅποιονδῆποτε ἄλλο ἐπιτρέπεται σὲ ἕναν *φύλακα* νὰ εἶναι μεθυμένος καὶ νὰ μὴν ξέρει ποῦ πατάει καὶ ποῦ βρίσκεται.

Θὰ ἦταν πραγματικὰ γελοῖο, εἶπε, νὰ χρειάζεται φύλακα ὁ φύλακας.

Σχετικὰ ὅμως μὲ τὰ φαγητά; Οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ θὰ εἶναι ἀθλητὲς στὸ πῶς μεγάλο ἀγώνισμα. Ἡ μήπως ὄχι;

Ναί, θὰ εἶναι.

[404a] Συνεπῶς θὰ ταίριαζε σ' αὐτοὺς ὅ,τι συνηθίζουν οἱ τωρινοὶ ἀθλητὲς;

Ἰσως.

- 5 Ἄλλ', ἦν δ' ἐγώ, ὑπνώδης αὐτὴ γέ τις καὶ σφαλερὰ πρὸς
 ὑγίειαν. ἢ οὐχ ὁρᾷς ὅτι καθεύδουσὶ τε τὸν βίον καί, ἐὰν
 σμικρὰ ἐκβῶσιν τῆς τεταγμένης διαίτης, μεγάλα καὶ σφόδρα
 νοσοῦσιν οὗτοι οἱ ἀσκηταί;

Ὅρῳ.

- 10 Κομποτέρας δὴ τινος, ἦν δ' ἐγώ, ἀσκήσεως δεῖ τοῖς
 πολεμικοῖς ἀθληταῖς, οὓς γε ὥσπερ κύνας ἀγρύπνους τε
 ἀνάγκη εἶναι καὶ ὅτι μάλιστα ὀξὺ ὄραν καὶ ἀκοῦειν καὶ
 b πολλὰς μεταβολὰς ἐν ταῖς στρατείαις μεταβάλλοντας ὑδάτων
 τε καὶ τῶν ἄλλων σίτων καὶ εἰλήσεων καὶ χειμῶνων μὴ
 ἀκροσφαλεῖς εἶναι πρὸς ὑγίειαν.

Φαίνεται μοι.

- 5 Ἄρ' οὖν ἡ βελτίστη γυμναστικὴ ἀδελφὴ τις ἂν εἴη τῆς
 ἀπλῆς μουσικῆς ἢν ὀλίγον πρότερον διῆμεν;

Πῶς λέγεις;

Ἀπλὴ που καὶ ἐπικεικὴς γυμναστική, καὶ μάλιστα ἡ τῶν
 περὶ τὸν πόλεμον.

Πῇ δὴ;

- 10 Καὶ παρ' Ὀμήρου, ἦν δ' ἐγώ, τά γε τοιαῦτα μάθοι ἂν
 τις. οἶσθα γὰρ ὅτι ἐπὶ στρατιᾷς ἐν ταῖς τῶν ἡρώων
 ἐστιάσεσιν οὔτε ἰχθύσιν αὐτοὺς ἐστιᾷ, καὶ ταῦτα ἐπὶ
 c θαλάττῃ ἐν Ἑλλησπόντῳ ὄντας, οὔτε ἐφθοῖς κρέασιν ἀλλὰ
 μόνον ὀπτοῖς, ἃ δὴ μάλιστ' ἂν εἴη στρατιώταις εὖπορα·
 πανταχοῦ γὰρ ὥς ἔπος εἰπεῖν αὐτῷ τῷ πυρὶ χρῆσθαι
 εὐπορώτερον ἢ ἀγγεῖα συμπεριφέρειν.

- 5 Καὶ μάλα.

Οὐδὲ μὴν ἡδυσμάτων, ὥς ἐγώ μαι, Ὅμηρος πώποτε
 ἐμνήσθη. ἢ τοῦτο μὲν καὶ οἱ ἄλλοι ἀσκηταὶ ἴσασιν, ὅτι τῷ
 μέλλοντι σώματι εὖ ἔξειν ἀφεκτέον τῶν τοιούτων ἀπάντων;

Καὶ ὁρθῶς γε, ἔφη, ἴσασί τε καὶ ἀπέχονται.

- d Συρακοσίαν δέ, ὦ φίλε, τράπεζαν καὶ Σικελικὴν ποι-
 κιλίαν ὄφου, ὥς ἔοικας, οὐκ αἰνεῖς, εἴπερ σοι ταῦτα δοκεῖ
 ὁρθῶς ἔχειν.

Οὐ μοι δοκῶ.

ἴσως.

Ἀλλὰ αὐτὲς οἱ συνήθειες, εἶπα, ἀποκοιμίζουν, ἐπίσης εἶναι κι ἐπικίνδυνες γιὰ τὴν ὑγεία. Ἡ δὲν τὸ βλέπεις ὅτι σ' ὅλη τους τὴ ζωὴ κοιμοῦνται, κι ἂν βγοῦν τόσο δὰ ἀπὸ τὴν ὀρισμένη τους δίαιτα παθαίνουν πολλές καὶ σοβαρὲς διαταραχὲς αὐτοὶ οἱ ἀθλητὲς;

Τὸ βλέπω.

Τότε, εἶπα, χρειάζεται μιὰ κάπως λεπτότερα σχεδιασμένη ἀσκηση γιὰ τοὺς ἀθλητὲς τοῦ πολέμου, αὐτοὺς ποὺ πρέπει νὰ ἔναι ἄγρυπνοι σὰν τὰ σκυλιά, νὰ ἔχουν γερὸ μάτι, γερὸ αὐτί, καὶ ὑγεία ποὺ νὰ μὴν κινδυνεύει νὰ διαταραχεῖ ἀπὸ τίς συχνὲς ἀλλαγὲς τοῦ νεροῦ [b] καὶ τῆς ἄλλης διατροφῆς, ἀπὸ τοὺς καύσωνες καὶ τίς παγωνιὲς ποὺ θὰ συναντήσουν στίς ἐκστρατεῖες.

Ἔτσι νομίζω κι ἐγώ.

Τότε λοιπὸν ἡ καλύτερη σωματικὴ ἀσκηση δὲν θὰ εἶχε μιὰ κάπως ἀδελφικὴ σχέση μὲ ἐκείνη τὴν ἀπλὴ μουσικὴ καὶ τὴν ποίηση ποὺ περιγράψαμε λί-
γο πρωτότερα;

Πῶς τὸ ἐννοεῖς;

Ἐννοῶ μιὰ ἀπλὴ καὶ μετρημένη σωματικὴ ἀσκηση, πρωτίστως μιὰ ἀσκηση γιὰ πολεμιστὲς.

Σὰν τί θὰ εἶναι αὕτη;

Αὐτό, εἶπα ἐγώ, θὰ μποροῦσε νὰ τὸ μάθει κανεὶς καὶ ἀπὸ τὸν Ὅμηρο. Γιατὶ ξέρεις βέβαια ὅτι, ὅταν οἱ ἥρωές του τρώγουν στὴν ἐκστρατεία, δὲν τοὺς δίνει γεύματα μὲ ψάρια —καὶ μάλιστα ἐνῶ βρῖσκονται [c] δίπλα στὴ θάλασσα, στὸν Ἑλλήσποντο— οὔτε βραστὰ κρέατα, ἀλλὰ μόνο ψητά, ποὺ εἶναι τὸ πιὸ εὐκόλο φαγητὸ γιὰ στρατιῶτες· σχεδὸν παντοῦ, βλέπεις, εἶναι εὐκολότερο νὰ ἀνάψει κανεὶς μιὰ φωτιά παρὰ νὰ κουβαλάει μαζί του τσουκάλια.

Ἀσφαλῶς.

Οὔτε βέβαια, ἀπ' ὅτι ἐγὼ τουλάχιστον ξέρω, μιλάει πουθενὰ ὁ Ὅμηρος γιὰ σάλτσες. Ἡ μήπως αὐτὸ εἶναι κάτι ποὺ ὅσοι ἀσχολοῦνται μὲ τὸν ἀθλητισμὸ τὸ ξέρουν, ὅτι δηλαδὴ γιὰ νὰ ἔχει ἓνα σῶμα εὐεξία πρέπει νὰ ἀποφεύγονται ὅλα αὐτά;

Τὸ ξέρουν καλά, εἶπε, καὶ ἀπέχουν ἀπὸ αὐτά.

[d] Ἀφοῦ τὴν συμμερίζεσαι αὕτὴ τὴ γνώμη, τότε, φίλε μου, φαίνεται ὅτι τραπέζια σὰν αὐτὰ τῶν Συρακουσίων καὶ ποικιλία ἐδεσμάτων σὰν καὶ τὴ σικελικὴ ἐσὺ δὲν τὴν ἐπικροτεῖς.

Δὲν νομίζω ὅτι εἶναι σωστή.

5 Ψέγεις ἄρα καὶ Κορινθίαν κόρην εἶναι ἀνδράσιν μέλλουσιν εὖ σώματος ἕξειν.

Παντάσασι μὲν οὖν.

Οὐκοῦν καὶ Ἀττικῶν περμμάτων τὰς δοκούσας εἶναι εὐπαθείας;

10 Ἀνάγκη.

Ὅλην γὰρ οἶμαι τὴν τοιαύτην σίτησιν καὶ δίαιταν τῇ μελοποιίᾳ τε καὶ ᾠδῇ τῇ ἐν τῷ παναρμονίῳ καὶ ἐν πᾶσι ῥυθμοῖς πεποιημένη ἀπεικάζοντες ὁρθῶς ἂν ἀπεικάζοιμεν.

Πῶς γὰρ οὐ;

Οὐκοῦν ἐκεῖ μὲν ἀκολασίαν ἢ ποικιλίᾳ ἐνέτικτεν, ἐνταῦθα δὲ νόσον, ἣ δὲ ἀπλότης κατὰ μὲν μουσικὴν ἐν ψυχαῖς

e σωφροσύνην, κατὰ δὲ γυμναστικὴν ἐν σώμασιν ὑγίειαν;

Ἀληθέστατα, ἔφη.

405 Ἀκολασίας δὲ καὶ νόσων πληθουσῶν ἐν πόλει ἂρ' οὐ δικαστήριά τε καὶ ἰατρεῖα πολλὰ ἀνοίγεται, καὶ δικανικὴ τε καὶ ἰατρικὴ σεμνύνονται, ὅταν δὴ καὶ ἐλεύθεροι πολλοὶ καὶ σφόδρα περὶ αὐτὰ σπουδάζωσιν;

5 Τί γὰρ οὐ μέλλει;

Τῆς δὲ κακῆς τε καὶ αἰσχροῦ παιδείας ἐν πόλει ἄρα μή τι μείζον ἕξεις λαβεῖν τεκμήριον ἢ τὸ δεῖσθαι ἰατρῶν καὶ δικαστῶν ἄκρων μὴ μόνον τοὺς φαύλους τε καὶ χειροτέχνους, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐν ἐλευθέρῳ σχήματι προσποιουμένους τε-
b θράφθαι; ἢ οὐκ αἰσχρὸν δοκεῖ καὶ ἀπαιδευσίας μέγα τεκμήριον τὸ ἐπακτῷ παρ' ἄλλων, ὥς δεσποτῶν τε καὶ κριτῶν, τῷ δικαίῳ ἀναγκάζεσθαι χρῆσθαι, καὶ ἀπορίᾳ οἰκείων;

5 Πάντων μὲν οὖν, ἔφη, αἰσχιστον.

Ἦ δοκεῖ σοι, ἦν δ' ἐγώ, τούτου αἰσχίον εἶναι τοῦτο, ὅταν δὴ τις μὴ μόνον τὸ πολὺ τοῦ βίου ἐν δικαστηρίοις φεύγων τε καὶ διώκων κατατρίβηται, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ ἀπειρο-
καλίας ἐπ' αὐτῷ δὴ τούτῳ πεισθῇ καλλωπίζεσθαι, ὥς δεινός
c ὢν περὶ τὸ ἀδικεῖν καὶ ἱκανὸς πάσας μὲν στροφὰς στρέ-

Τότε κατακρίνεις επίσης τὸ νὰ ἔχουν φιλενάδα «κοπέλα ἀπὸ τὴν Κόρινθο» ἄνδρες ποὺ προορίζονται νὰ φτιάξουν γερὸ κορμί.

Ἀπολύτως.

Γιὰ τὰ ἀττικά γλυκίσματα, καὶ τὴ νοστιμιὰ ποὺ πιστεύεται πὼς ἔχουν, τί λές;

Τὰ ἀπορρίπτω κι αὐτά.

Νομίζω ὅτι ἂν παρομοιάζαμε αὐτοῦ τοῦ εἶδους τὴ διατροφή καὶ τὴ δίαιτα μὲ τὴ μελωδία καὶ τὸ τραγούδι ποὺ ἔχουν συντεθεῖ πάνω σὲ ὅλους τοὺς τόνους [ε] καὶ σὲ ὅλους τοὺς ρυθμούς, θὰ κάναμε μιὰ σωστὴ ἑξομοίωση.

Ἀσφαλῶς.

Δὲν ἀληθεύει λοιπὸν ὅτι ἐκεῖ ἡ ποικιλία γεννοῦσε ἀκολασία ἐνῶ ἐδῶ ἀρρώστια, καὶ ὅτι ἀπεναντίας ἡ ἀπλότητα, ἐκεῖ, στὴ μουσικὴ καὶ τὴν ποίηση, ἔφερνε σωφροσύνη στὴν ψυχὴ, ἐνῶ ἐδῶ, στὴ γυμναστικὴ, φέρνει ὑγεία στὰ σώματα;

Ἀληθεύει καὶ πολὺ μάλιστα.

[405a] Κι ὅταν σὲ μιὰ πόλη ἡ ἀκολασία καὶ οἱ ἀρρώστιες πληθαίνουν, ἐκεῖ τὰ δικαστήρια καὶ τὰ θεραπευτήρια δὲν εἶναι διαρκῶς ἀνοιχτά, καὶ ἡ δικονομία κι ἡ ἱατρικὴ δὲν λογίζονται κάτι πολὺ σπουδαῖο, ἰδίως ὅταν ἀκόμη καὶ ἐλεύθεροι πολῖτες ἀσχολοῦνται μετὰ μανίας μὲ αὐτά;

Αὐτὸ εἶναι ἀναπόφευκτο.

Καὶ μπορεῖς ἄραγε νὰ βρεῖς μεγαλύτερη ἀπόδειξη πὼς ἡ κατάσταση τῆς παιδείας σὲ μιὰ πόλη εἶναι κακὴ κι ἐπαίσχυντη ἀπὸ τὸ ὅτι σ' αὐτὴ τὴν πόλη χρειάζονται κορυφαίους γιατροὺς καὶ δικαστὲς ὄχι μόνον οἱ ἄνθρωποι τῶν κατώτερων στρωμάτων καὶ οἱ τεχνίτες ἀλλὰ κι ἐκεῖνοι ποὺ καυχοῦνται πὼς ἔχουν ἀγωγή ἐλεύθερου ἀνθρώπου; [b] Ἡ μήπως νομίζεις ὅτι δὲν εἶναι ντροπὴ καὶ περίτρανη ἀπόδειξη ἀμορφωσιᾶς τὸ νὰ ἀναγκάζεται κάποιος νὰ προσφεύγει σὲ ἓνα δίκαιο ποὺ τοῦ τὸ ἐπιβάλλουν κάποιοι ἄλλοι ἀπ' ἔξω, σὰν δεσπότες του καὶ κριτὲς του, ἐπειδὴ ὁ ἴδιος δὲν ἔχει μέσα του δικά του ἀποθέματα δικαιοσύνης;

Αὐτό, εἶπε, πραγματικὰ εἶναι τὸ πιὸ ἐξευτελιστικὸ ἀπ' ὅλα.

Ἡ πιστεύεις, εἶπα ἐγώ, ὅτι κι ἀπὸ αὐτὸ ἀκόμη πιὸ ἐξευτελιστικὸ δὲν εἶναι τοῦτο: Ὅταν δηλαδὴ κάποιος ὄχι μόνον χαραμίζει τὸ μεγαλύτερο μέρος τῆς ζωῆς του στὰ δικαστήρια, πότε ὡς ἐνάγων καὶ πότε ὡς ἐναγόμενος, ἀλλὰ ἐπιπλέον, ἀπὸ ἄγνοια γιὰ τὸ τί εἶναι καλὸ, ἔχει φθάσει νὰ καμαρώνει κιόλας γι' αὐτό, πὼς τάχα εἶναι φοβερὸς [ε] στὸ νὰ κάνει παρανομίες καὶ πὼς ξέρει ὅλα

φεσθαι, πάσας δὲ διεξόδους διεξελθὼν ἀποστραφῆναι λυγι-
ζόμενος, ὥστε μὴ παρασχεῖν δίκην, καὶ ταῦτα σμικρῶν τε
καὶ οὐδενὸς ἀξίων ἔνεκα, ἀγνοῶν ὅσῳ κάλλιον καὶ ἄμεινον
5 τὸ παρασκευάζειν τὸν βίον αὐτῷ μὴδὲν δεῖσθαι νυστάζοντος
δικαστοῦ;

Οὐκ, ἀλλὰ τοῦτ', ἔφη, ἐκείνου ἔτι αἴσχιον.

Τὸ δὲ ἱατρικῆς, ἣν δ' ἐγώ, δεῖσθαι ὅτι μὴ τραυμάτων
ἔνεκα ἢ τινων ἐπετείων νοσημάτων ἐπιπεσόντων, ἀλλὰ δι'
d ἀργίαν τε καὶ δίκαιαν οἷαν διήλθομεν, ῥευμάτων τε καὶ
πνευμάτων ὥσπερ λίμνας ἐμπιμπλαμένους φύσας τε καὶ
κατάρρους νοσήμασιν ὀνόματα τίθεσθαι ἀναγκάζειν τοὺς
κομπσοὺς Ἀσκληπιάδας, οὐκ αἰσχρὸν δοκεῖ;

5 Καὶ μάλ', ἔφη· ὡς ἀληθῶς καινὰ ταῦτα καὶ ἄτοπα νοση-
μάτων ὀνόματα.

Οἷα, ἣν δ' ἐγώ, ὡς οἶμαι, οὐκ ἦν ἐπ' Ἀσκληπιοῦ.
e τεκμαίρομαι δέ, ὅτι αὐτοῦ οἱ υἱεῖς ἐν Τροίᾳ Εὐρυπύλῳ
τετρωμένῳ ἐπ' οἶνον Πράμνειον ἄλφιτα πολλὰ ἐπιπασθέντα
406 καὶ τυρὸν ἐπιξυσθέντα, ἃ δὴ δοκεῖ φλεγματώδη εἶναι, οὐκ
ἐμέμψαντο τῇ δούσῃ πιεῖν, οὐδὲ Πατρόκλῳ τῷ ἰωμένῳ
ἐπετίμησαν.

Καὶ μὲν δὴ, ἔφη, ἄτοπόν γε τὸ πῶμα οὕτως ἔχοντι.

5 Οὐκ, εἴ γ' ἐννοεῖς, εἶπον, ὅτι τῇ παιδαγωγικῇ τῶν νοση-
μάτων ταύτῃ τῇ νῦν ἱατρικῇ πρὸ τοῦ Ἀσκληπιάδαι οὐκ
ἐχρῶντο, ὥς φασι, πρὶν Ἡρόδικον γενέσθαι· Ἡρόδικος δὲ
παιδοτρίβης ὢν καὶ νοσώδης γενόμενος, μείζας γυμναστικὴν
b ἱατρικῇ, ἀπέκναισε πρῶτον μὲν καὶ μάλιστα ἑαυτόν, ἔπειτ'
ἄλλους ὕστερον πολλούς.

Πῇ δὴ; ἔφη.

Μακρόν, ἣν δ' ἐγώ, τὸν θάνατον αὐτῷ ποιήσας. παρα-
5 κολουθῶν γὰρ τῷ νοσήματι θανάσιμῳ ὄντι οὔτε ἰάσασθαι
οἶμαι οἷός τ' ἦν ἑαυτόν, ἐν ἀσχολίᾳ τε πάντων ἱατρευόμενος
διὰ βίου ἔζη, ἀποκναιόμενος εἴ τι τῆς εἰωθυίας διαίτης

τὰ κόλπα κι ἔχει χίλιους δυὸ τρόπους νὰ ξεφεύγει ξεγλιστρώντας καὶ ὑπεκφεύγοντας ὥστε νὰ μὴν καταδικαστεῖ καὶ μάλιστα γιὰ πράγματα μηδαμινὰ καὶ χωρὶς καμιά ἀπολύτως ἀξία, ἀγνοώντας πόσο πιὸ ὁμορφο καὶ πιὸ καλὸ εἶναι νὰ φτιάχνεις τὴ ζωὴ σου ἔτσι ποὺ νὰ μὴν ἔχεις τὴν ἀνάγκη κανενὸς νυσταγμένου δικαστῆ ποὺ χασμουριέται· σωστά;

Τοῦτο εἶναι ἀκόμη πιὸ ἐξευτελιστικὸ κι ἀπὸ τὸ προηγούμενο.

Ἄλλὰ καὶ τὸ νὰ χρειαζόμαστε, εἶπα, ἱατρικὴ βοήθεια ὄχι γιὰ ἓνα τραῦμα ἢ γιὰ ὀρισμένες ἀρρώστιες ποὺ ἔρχονται καὶ ξανάρχονται μὲ τὴν ἀλλαγὴ τῶν ἐποχῶν ἀλλὰ ἐπειδὴ [d] ἀπὸ τὴν ἀπραξία καὶ ἀπὸ ἓναν τρόπο ζωῆς σὰν αὐτὸν ποὺ περιγράψαμε γεμίζουμε, σὰν νὰ ῥμασταν βάλτοι, ἀπὸ ἀναθυμιάσεις καὶ ἀέρια ἀναγκάζοντας τοὺς ἱεροφάντες τῆς τέχνης τοῦ Ἀσκληπιοῦ νὰ φτιάχνουν γιὰ τὶς ἀρρώστιες ὅρους ὅπως ‘φύσες’ καὶ ‘καταρροές’, τοῦτο δὲν τὸ νομίζεις ντροπὴ;

Καὶ πολὺ μάλιστα, εἶπε· πραγματικὰ αὐτὲς εἶναι καινούργιες καὶ παράξενες ὀνομασίες γιὰ ἀρρώστιες.

Ποὺ δὲν νομίζω, εἶπα, νὰ ὑπῆρχαν τὸν καιρὸ τοῦ Ἀσκληπιοῦ. [e] Καὶ τὸ συμπεραίνω αὐτὸ ἀπὸ τὸ ὅτι οἱ γιοὶ του, στὴν Τροία, οὔτε τὴ γυναῖκα κάκισαν, ποὺ ἔδωσε στὸν τραυματισμένο Εὐρύπυλο νὰ πιεῖ κρασί ἀπὸ τὴν Πράμνο πασπαλισμένο ἀπὸ πάνω μὲ μπόλικο χοντροκοπανισμένο κριθάρι [406a] καὶ τριμμένο τυρὶ —ποὺ ὅλα τοὺς θεωροῦνται πὼς φέρνουν φλόγωση— οὔτε τὸν Πάτροκλο, ποὺ ὅρισε αὐτὴ τὴ θεραπεία, τὸν μάλωσαν.

Πραγματικὰ, εἶπε, παράξενο πιόμα γιὰ κάποιον ποὺ εἶναι σ’ αὐτὴ τὴν κατάσταση.

Καθόλου παράξενο, εἶπα, ἂν ἀναλογιστεῖς ὅτι αὐτὸ τὸ ντάντεμα τῶν νοσημάτων, ποὺ χαρακτηρίζει τὴν τωρινὴ ἱατρικὴ, παλιὰ οἱ Ἀσκληπιάδες δὲν τὸ ἤξεραν, προτοῦ, ὅπως λένε, νὰ φανεῖ ὁ Ἡρόδικος. Ὁ Ἡρόδικος ὁμως, ὁ ὁποῖος ἦταν γυμναστής ἀλλὰ εἶχε ἀσθενικὴ κρᾶση, ἀνακατεύοντας [b] τὴν ἱατρικὴ μὲ τὴ γυμναστικὴ, ἀφάνισε πρῶτον καὶ καλύτερο τὸν ἑαυτὸ του καὶ πολλοὺς ἄλλους ὕστερ’ ἀπὸ αὐτόν.

Πῶς; ρώτησε.

Δίνοντας μᾶκρος, εἶπα, στὸν δικό του θάνατο. Γιατὶ ἔχοντας ἀδιάλειπτα στραμμένη τὴν προσοχή του στὴν ἀρρώστια του, ποὺ ἦταν ἀνίατη, χωρὶς, νομίζω, νὰ εἶναι σὲ θέση νὰ τὴν γιαιτρέψει, καὶ παρατώντας κάθε ἄλλη ἀσχολία, πέρασε ὅλη του τὴ ζωὴ κουράροντας τὸν ἑαυτὸ του· ἢ παραμικρὴ παρέκκλιση ἀπὸ τὸν συνηθισμένο του τρόπο ζωῆς ἦταν γι’ αὐτόν βασιανιστικὴ, χάρη

ἐκβαίη, δυσθανατῶν δὲ ὑπὸ σοφίας εἰς γῆρας ἀφίκετο.

Καλὸν ἄρα τὸ γέρας, ἔφη, τῆς τέχνης ἠνέγκατο.

- c Οἶον εἰκός, ἦν δ' ἐγώ, τὸν μὴ εἰδότα ὅτι Ἀσκληπιὸς οὐκ ἀγνοῖα οὐδὲ ἀπειρία τούτου τοῦ εἵδους τῆς ἱατρικῆς τοῖς ἐκγόνοις οὐ κατέδειξεν αὐτό, ἀλλ' εἰδὼς ὅτι πᾶσι τοῖς εὐνομου-
 5 μένοις ἔργον τι ἐκάστω ἐν τῇ πόλει προστέτακται, ὃ ἀναγκαῖον ἐργάζεσθαι, καὶ οὐδενὶ σχολῇ διὰ βίου κάμνειν ἰατρευομένῳ.
 ὃ ἡμεῖς γελοίως ἐπὶ μὲν τῶν δημιουργῶν αἰσθανόμεθα, ἐπὶ δὲ τῶν πλουσίων τε καὶ εὐδαιμόνων δοκοῦντων εἶναι οὐκ αἰσθανόμεθα.

Πῶς; ἔφη.

- d Τέκτων μὲν, ἦν δ' ἐγώ, κάμνων ἀξιοῖ παρὰ τοῦ ἱατροῦ φάρμακον πιὼν ἐξεμέσαι τὸ νόσημα, ἢ κάτω καθαρθεῖς ἢ καύσει ἢ τομῇ χρησάμενος ἀπηλλάχθαι· ἐὰν δέ τις αὐτῷ μακρὰν
 5 δίαιταν προστάττη, πιλίδιὰ τε περὶ τὴν κεφαλὴν περιτιθεῖς καὶ τὰ τούτοις ἐπόμενα, ταχὺ εἶπεν ὅτι οὐ σχολὴ κάμνειν οὐδὲ λυσιτελεῖ οὕτω ζῆν, νοσήματι τὸν νοῦν προσέχοντα, τῆς δὲ προκειμένης ἐργασίας ἀμελοῦντα. καὶ μετὰ ταῦτα χαίρειν
 e εἰπὼν τῷ τοιούτῳ ἱατρῷ, εἰς τὴν εἰωθυῖαν δίαιταν ἐμβάς, ὑγιὲς γενόμενος ζῇ τὰ ἑαυτοῦ πράττων· ἐὰν δὲ μὴ ἱκανὸν ἦ τὸ σῶμα ὑπενεγκεῖν, τελευτήσας πραγμάτων ἀπηλλάγη.

- Καὶ τῷ τοιούτῳ μὲν γ', ἔφη, δοκεῖ πρέπειν οὕτω ἱατρικῇ
 5 χρῆσθαι.

- 407 Ἄρα, ἦν δ' ἐγώ, ὅτι ἦν τι αὐτῷ ἔργον, ὃ εἰ μὴ πράττοι, οὐκ ἐλυσιτέλει ζῆν;

Δήλον, ἔφη.

- 5 Ὅ δὲ δὴ πλούσιος, ὥς φαμεν, οὐδὲν ἔχει τοιοῦτον ἔργον προκείμενον, οὗ ἀναγκαζομένῳ ἀπέχεσθαι ἀβίωτον.

Οὐκ οὐν δὴ λέγεταί γε.

Φωκυλίδου γάρ, ἦν δ' ἐγώ, οὐκ ἀκούεις πῶς φησι δεῖν, ὅταν τῷ ἥδη βίος ᾖ, ἀρετὴν ἀσκεῖν.

Οἶμαι δέ γε, ἔφη, καὶ πρότερον.

ὁμως στὴ μεγάλη ικανότητά του παρέτεινε τὴ βασανιστικὴ διαδικασία τοῦ θανάτου κι ἔφθασε ὡς τὰ γεράματα.

Ὡραῖο, πραγματικά, βραβεῖο γιὰ τὴν τέχνη του.

[ε] Ταιριαστό, εἶπα ἐγώ, γιὰ κάποιον πού δὲν ξέρει ὅτι δὲν ἦταν ἀπὸ ἄγνοια ἢ ἀπὸ ἀπειρία πὺν ὁ Ἀσκληπιὸς δὲν δίδαξε αὐτὸ τὸ εἶδος τῆς ἱατρικῆς στοὺς γι-
οὺς του ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ἐπίγνωση ὅτι σὲ μιὰ εὐνομούμενη πόλῃ ἔχουν ὅλοι ἀνα-
λάβει κι ἀπὸ κάποια δουλειά, καθέννας τὴ δική του, τὴν ὁποία εἶναι ὑποχρεωμέ-
νοι νὰ τὴν ἐκτελοῦν, καὶ κανένας δὲν ἀδειάζει νὰ 'ναι σ' ὅλη του τὴ ζωὴ ἄρρω-
στος καὶ νὰ νοσηλεύεται. Κι εἶναι γιὰ γέλια πὺν τὸ πρᾶγμα αὐτὸ τὸ ἀντιλαμβα-
νόμαστε μόνο ὅταν πρόκειται γιὰ ἓναν τεχνίτη, ἐνῶ ὅταν πρόκειται γιὰ τοὺς
πλούσιους καὶ γιὰ ὅσους λογίζονται εὐτυχισμένοι δὲν μᾶς κάνει αἴσθηση.

Πῶς τὸ ἐννοεῖς; ρώτησε.

[d] Ὅταν, εἶπα, ἀρρωστήσει ἓνας μαραγκὸς ζητάει ἀπὸ τὸ γιατρὸ ἓνα φάρ-
μακο νὰ τὸ πιεῖ καὶ νὰ ξεράσει τὴν ἀρρώστια ἢ ἓνα καθαριστικὸ γιὰ κάτω, ἢ
πάλι νὰ ἀπαλλαγεῖ ἀπὸ αὐτὴν μὲ καυτηριασμὸ ἢ μὲ μιὰ χειρουργικὴ ἐπέμβα-
ση· κι ἂν κάποιος τοῦ ὁρίσει μιὰ δίαιτα πὺν νὰ τραβάει σὲ μᾶκρος καὶ τοῦ τυ-
λίξει τὸ κεφάλι μὲ ἐπιδέσμους κι ὅλα τὰ σχετικὰ, ἐκεῖνος γρήγορα θὰ τοῦ πεῖ
ὅτι δὲν ἀδειάζει νὰ κάνει τὸν ἄρρωστο οὔτε ὠφελεῖ νὰ ζεῖ ἔτσι, μὲ τὸ νοῦ του
συνεχῶς στὴν ἀρρώστια καὶ παραμελώντας τὴ δουλειά πὺν ἔχει μπροστά
του. Καὶ μετὰ, στέλνοντας στὸ καλὸ [ε] τὸ γιατρὸ αὐτοῦ τοῦ εἶδους, ξαναγυρί-
ζει στὸν συνηθισμένο του τρόπο ζωῆς, βρίσκει τὴ γιατρεία του καὶ ζεῖ
κοιτάζοντας τὴ δουλειά του· ἂν πάλι τὸ σῶμα δὲν εἶναι γερὸ γιὰ ν' ἀντέξει,
πεθαίνει καὶ ξεμπερδεύει ἀπὸ κάθε ἐνόχληση.

Γιὰ ἓναν τέτοιο ἄνθρωπο, εἶπε, αὐτὴ φαίνεται νὰ εἶναι ἡ κατάλληλη χρῆση
τῆς ἱατρικῆς.

[407a] Ἄραγε, εἶπα ἐγώ, ἐπειδὴ ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς εἶχε ἓνα ἔργο πὺν, ἂν
δὲν τὸ ἐκτελοῦσε, δὲν θὰ τὸν ὠφελοῦσε νὰ ζεῖ;

Προφανῶς, εἶπε.

Ἀπεναντίας ὁ πλούσιος, ὑποστηρίζουμε, δὲν ἔχει μπροστά του κανένα τέ-
τοιο ἔργο πὺν, ἂν ἀναγκαστόταν νὰ τὸ παρατήρει, ἢ ζωὴ του θὰ γινόταν ἀφόρ-
ρητη.

Ἔτσι τουλάχιστον λέει ὁ κόσμος.

Δὲν ἀκοῦς λοιπόν, εἶπα, τὸν Φωκυλίδη πὺν λέει πῶς, ἅμα ἔχει πιά κανεῖς
τὰ πρὸς τὸ ζῆν, πρέπει νὰ καλλιεργεῖ τὴν ἀρετὴ του.

Νομίζω, εἶπε, ὅτι μπορεῖ νὰ τὴν καλλιεργεῖ καὶ πρὶν ἀπὸ αὐτό.

- 10 Μηδέν, εἶπον, περὶ τούτου αὐτῷ μαχώμεθα, ἀλλ' ἡμᾶς
αὐτοὺς διδάξωμεν πότερον μελετητέον τοῦτο τῷ πλουσίῳ
b καὶ ἀβίωτον τῷ μὴ μελετῶντι, ἢ νοσοτροφία τεκτονικὴ
μὲν καὶ ταῖς ἄλλαις τέχναις ἐμπόδιον τῇ προσέξει τοῦ νοῦ,
τὸ δὲ Φωκυλίδου παρακείμεμα οὐδὲν ἐμποδίζει.

Ναὶ μὰ τὸν Δία, ἦ δ' ὅς.

Σχεδὸν γέ τι πάντων μάλιστα

- 5 ἦ γε περαιτέρω γυμναστικῆς ἢ περιττῇ αὕτη ἐπιμέλεια τοῦ
σώματος· καὶ γὰρ πρὸς οἰκονομίας καὶ πρὸς στρατείας καὶ
πρὸς ἐδραίους ἐν πόλει ἀρχὰς δύσκολος.
Τὸ δὲ δὴ μέγιστον, ὅτι καὶ πρὸς μαθήσεις ἀστινασοῦν καὶ
c ἐννοήσεις τε καὶ μελέτας πρὸς ἑαυτὸν χαλεπὴ, κεφαλῆς τινος
ἀεὶ διατάσεις καὶ ἱλίγγους ὑποπτεύουσα καὶ αἰτιωμένη ἐκ
φιλοσοφίας ἐγγίγνεσθαι, ὥστε, ὅπη ταύτῃ ἀρετὴ ἀσκεῖται
καὶ δοκιμάζεται, πάντῃ ἐμπόδιος· κάμνειν γὰρ οἷεσθαι ποιεῖ
5 ἀεὶ καὶ ὠδίνοντα μήποτε λήγειν περὶ τοῦ σώματος.

Εἰκός γε, ἔφη.

- Οὐκοῦν ταῦτα γιγνώσκοντα φῶμεν καὶ Ἀσκληπιὸν τοὺς
μὲν φύσει τε καὶ διαίτῃ ὑγιεινῶς ἔχοντας τὰ σώματα,
d νόσημα δὲ τι ἀποκεκριμένον ἴσχοντας ἐν αὐτοῖς, τούτοις
μὲν καὶ ταύτῃ τῇ ἔξει καταδείξαι ἱατρικὴν, φαρμάκοις τε
καὶ τομαῖς τὰ νοσήματα ἐκβάλλοντα αὐτῶν τὴν εἰωθυῖαν
προστάττειν δίαιταν, ἵνα μὴ τὰ πολιτικὰ βλάπτοι, τὰ δ'
5 εἴσω διὰ παντὸς νενοσηκότα σώματα οὐκ ἐπιχειρεῖν διαίταις
κατὰ σμικρὸν ἀπαντλοῦντα καὶ ἐπιχέοντα μακρὸν καὶ κακὸν
βίον ἀνθρώπῳ ποιεῖν, καὶ ἔκγονα αὐτῶν, ὥς τὸ εἰκός, ἕτερα
τοιαῦτα φυτεύειν, ἀλλὰ τὸν μὴ δυνάμενον ἐν τῇ καθεστηκυίᾳ
e περιόδῳ ζῆν μὴ οἷεσθαι δεῖν θεραπεύειν, ὥς οὔτε αὐτῷ οὔτε
πόλει λυσιτελεῖ;

Πολιτικόν, ἔφη, λέγεις Ἀσκληπιόν.

- Δήλον, ἦν δ' ἐγώ· καὶ οἱ παῖδες αὐτοῦ, ὅτι τοιοῦτος ἦν,
408 οὐχ ὁρᾶς ὥς καὶ ἐν Τροίᾳ ἀγαθοὶ πρὸς τὸν πόλεμον ἐφάνη-

Δέν χρειάζεται, εἶπα ἐγώ, νά διαπληκτιζόμαστε μέ τόν Φωκυλίδη γι' αὐτό, ἄς προσπαθήσουμε ὥστοςο νά ξεκαθαρίσουμε γιά δικό μας λογαριασμό ἂν ὁ πλούσιος ὀφείλει νά καλλιεργεῖ τήν ἀρετή [b] καί ἂν ἡ ζωὴ ἐκείνου πού δέν φροντίζει νά τήν καλλιεργεῖ εἶναι χωρίς ἄξια, ἢ πάλι ἂν τὸ νά ἀσχολεῖται κανεὶς συνεχῶς μέ τήν ἀρρώστια του στέκεται ἐμπόδιο στήν ξυλουργική καί τίς ἄλλες τέχνες πού χρειάζονται προσήλωση τῆς προσοχῆς, ἐνῶ ἡ προτροπὴ τοῦ Φωκυλίδη δέν ἀποτελεῖ γιά τίποτα ἐμπόδιο.

Ναί, μά τὸ Δία, εἶπε.

Αὐτὴ ἡ ὑπέρμετρη φροντίδα γιά τὸ σῶμα, ἡ ὁποία ξεπερνάει τὸ ὄριο τῆς ἀπλῆς γυμναστικῆς, εἶναι σχεδὸν τὸ μεγαλύτερο ἐμπόδιο ἀπ' ὅλα. Κάνει δύσκολη τήν ἐπιστάσια ἐνὸς σπιτιοῦ, τὴ συμμετοχὴ σὲ μιὰ ἐκστρατεία, τὴν ἀσκήση ἐπὶ μονίμου βάσεως ἐνὸς ἀξιώματος σὲ μιὰ πόλη. Τὸ πιὸ σημαντικό ὅμως ἀπ' ὅλα εἶναι ὅτι δυσχεραίνει ὁποιαδήποτε μάθηση, [c] τὴ σκέψη, τὴ μελέτη τοῦ ἑαυτοῦ μας, καθὼς ὑποψιάζεται πάντοτε πονοκεφάλους καί ἱλίγγους, γιά τοὺς ὁποίους φταίει τάχα ἡ φιλοσοφία, ὥστε ὅπου ξεδιπλώνεται καί δοκιμάζεται ἔτσι ἡ ἀρετὴ νά ἀποτελεῖ αὐτὴ ἡ φροντίδα, ἀπὸ κάθε ἀποψη, ἓνα ἐμπόδιο· γιὰτὶ γίνεται αἰτία νά φαντάζεται κανεὶς πάντοτε ὅτι εἶναι ἀρρωστος καί νά μὴν παύει ποτὲ νά αἰσθάνεται στὸ σῶμα του πόνους.

Φυσικά, εἶπε.

Νὰ δεχθοῦμε λοιπὸν ὅτι καί ὁ Ἀσκληπιός, γνωρίζοντάς τα αὐτά, δίδαξε μιὰ ἱατρικὴ τέχνη γιά ἐκείνους πού, ἐνῶ ἀπὸ τὴ φύση τους καί τὸν τρόπο τῆς ζωῆς τους ἦταν σὲ καλὴ σωματικὴ κατάσταση, ὥστοςο ὑπέφεραν ἀπὸ ἓνα [d] νόσημα ἐντοπισμένο κάπου ἐπάνω τους, τὸ ὁποῖο, ἀφοῦ τὸ ἀντιμετώπισε μέ φάρμακα καί μέ χειρουργικὴ ἐπέμβαση, τοὺς σύστησε μετὰ νά ἀκολουθοῦν τὸν συνηθισμένο τους τρόπο ζωῆς, ὥστε νά μὴ βλάπτεται τὸ συμφέρον τῆς πόλης· ἐντάξει; Σὲ ὅσους ὅμως εἶχαν σῶμα ἀρρωστημένο ὡς τὸ μεδούλι δὲν ἐπιχείρησε, ἀφαιρώντας τοὺς ἢ σταλάζοντας μέσα τοὺς ὑγρὰ, νά παρατείνει τὴ ζωὴ τους καί νά τὴν κάνει βασανιστικὴ οὔτε, ἐπίσης, τοὺς ἄφηνε νά φέρουν στὸν κόσμον καὶ ἄλλους ὁμοίους τοὺς, ὅπως εἶναι φυσικό, ἀπογόνους, ἀλλὰ ἔκρινε ὅτι ἓναν ἄνθρωπον πού δὲν μπορεῖ νά ζήσει μέ τὸν κανονικὸ τρόπο [e] δὲν ἔπρεπε καί νά τὸν θεραπεύουν, γιὰτὶ κατὰ τὴ γνώμη του οὔτε ὁ ἴδιος οὔτε ἡ πόλη θὰ εἶχαν κανένα ὄφελος ἀπὸ τὴ θεραπεία αὐτῇ. Σωστά;

Μιᾶς, εἶπε, γιά ἓναν πολιτικὸ Ἀσκληπιό.

Σαφῶς, εἶπα ἐγώ. Καὶ ἀκριβῶς ἐπειδὴ ἦταν αὐτὸς πού ἦταν, [408a] δὲν βλέπεις ὅτι τὰ παιδιὰ του, καί στήν Τροία, στὸν πόλεμον, φάνηκαν ἄξια, καί τὴν

σαν, καὶ τῇ ἰατρικῇ, ὥς ἐγὼ λέγω, ἐχρῶντο; ἢ οὐ μέμνησαι ὅτι καὶ τῷ Μενέλεω ἐκ τοῦ τραύματος οὐ ὁ Πάνδαρος ἔβαλεν—

- 5 αἶμ' ἐκμυζήσαντες ἐπ' ἥπια φάρμακ' ἔπασσον,
ὅτι δ' ἐχρῆν μετὰ τοῦτο ἢ πιεῖν ἢ φαγεῖν οὐδὲν μᾶλλον ἢ
τῷ Εὐρυπύλῳ προσέταττον, ὥς ἱκανῶν ὄντων τῶν φαρμάκων
ἰάσασθαι ἄνδρας πρὸ τῶν τραυμάτων ὑγιεινούς τε καὶ
b κοσμίους ἐν διαίτῃ, καὶ εἰ τύχοιεν ἐν τῷ παραχρῆμα κυκεῶνα
πιόντες, νοσῶδη δὲ φύσει τε καὶ ἀκόλαστον οὔτε αὐτοῖς
οὔτε τοῖς ἄλλοις ᾤοντο λυσιτελεῖν ζῆν, οὐδ' ἐπὶ τούτοις τὴν
τέχνην δεῖν εἶναι, οὐδὲ θεραπευτέον αὐτούς, οὐδ' εἰ Μίδου
5 πλουσιώτεροι εἶεν.

Πάνυ κομφούς, ἔφη, λέγεις Ἀσκληπιοῦ παῖδας.

- Πρέπει, ἦν δ' ἐγώ, καίτοι ἀπειθοῦντές γε ἡμῖν οἱ τραγω-
δοποιοί τε καὶ Πίνδαρος Ἀπόλλωνος μὲν φασιν Ἀσκληπιὸν
εἶναι, ὑπὸ δὲ χρυσοῦ πεισθῆναι πλούσιον ἄνδρα θανάσιμον
c ἤδη ὄντα ἰάσασθαι, ὅθεν δὴ καὶ κεραυνωθῆναι αὐτόν. ἡμεῖς
δὲ κατὰ τὰ προειρημένα οὐ πειθόμεθα αὐτοῖς ἀμφότερα,
ἀλλ' εἰ μὲν θεοῦ ἦν, οὐκ ἦν, φήσομεν, αἰσχροκερδής· εἰ δ'
αἰσχροκερδής, οὐκ ἦν θεοῦ.

- 5 Ὅρθότατα, ἢ δ' ὅς, ταῦτά γε. ἀλλὰ περὶ τοῦδε τί
λέγεις, ὦ Σώκρατες; ἄρ' οὐκ ἀγαθοὺς δεῖ ἐν τῇ πόλει
κεκτῆσθαι ἰατρούς; εἶεν δ' ἄν που μάλιστα τοιοῦτοι ὅσοι
d πλείστους μὲν ὑγιεινούς, πλείστους δὲ νοσῶδεις μετεχειρί-
σαντο, καὶ δικασταὶ αὐτῶσαυτως οἱ παντοδαπαῖς φύσεσιν
ὠμิลηκότες.

- Καὶ μάλα, εἶπον, ἀγαθοὺς λέγω. ἀλλ' οἴσθα οὓς ἡγοῦμαι
5 τοιούτους;

Ἄν εἵπης, ἔφη.

Ἀλλὰ πειράσομαι, ἦν δ' ἐγώ· σὺ μέντοι οὐχ ὅμοιον
πράγμα τῷ αὐτῷ λόγῳ ἥρου.

Πῶς; ἔφη.

- 10 Ἱατροὶ μὲν, εἶπον, δεινότατοι ἂν γένοιντο, εἰ ἐκ παίδων

ιατρική τὴν ἄσκησαν ὅπως τὴν περιγράφω ἐγώ; Ἡ δὲν θυμᾶσαι ὅτι καὶ στὸν Μενέλαο, στὸ τραῦμα ποὺ τοῦ ἔκανε ὁ Πάνδαρος,

τὸ αἷμα στράγγιξαν κι ἦπια βοτάνια ἐπάνω βάναν,

καὶ δὲν τοῦ σύστησαν ὕστερ' ἀπὸ αὐτὸ νὰ πιεῖ ἢ νὰ φάει τίποτα παραπάνω ἀπ' ὅτι καὶ στὸν Εὐρύπυλο, γιατί τὸ θεωροῦσαν δεδομένο ὅτι τὰ φάρμακα εἶναι ἱκανὰ νὰ γιατρέψουν ἀνθρώπους, οἱ ὁποῖοι πρὶν ἀπὸ τὸν τραυματισμὸ τοὺς εἶχαν καλὴ ὑγεία [b] καὶ ὁ τρόπος τῆς ζωῆς τοὺς ἦταν μετρημένος, ἔστω κι ἂν τύχαινε νὰ πιοῦν ἀμέσως μετὰ τὸν τραυματισμὸ τοὺς ἐκεῖνο τὸ βαρὺ πίομα ποὺ εἶπαμε πρωτύτερα· ἐνῶ γιὰ ἓναν ἄνθρωπο ἀπὸ τὴ φύση του φιλάσθενο καὶ συνάμα ἀχαλίνωτο πίστευαν ὅτι δὲν εἶναι πρὸς ὄφελος οὔτε τοῦ ἴδιου οὔτε τῶν ἄλλων νὰ ζεῖ, κι ὅτι δὲν εἶναι γιὰ τέτοιους ἀνθρώπους ἡ ἱατρικὴ κι οὔτε θὰ ἔπρεπε νὰ τοὺς γιατρολογάει κανεῖς, ἀκόμη κι ἂν ἦσαν πλουσιότεροι κι ἀπὸ τὸν Μίδα.

Σὰν ἀνθρώπους μὲ πολὺ λεπτὴ σκέψη, εἶπε, μοῦ τοὺς περιγράφεις τοὺς γιουὺς τοῦ Ἀσκληπιοῦ.

Ἔτσι εἶναι τὸ σωστό, εἶπα ἐγώ, μόλο ποὺ οἱ τραγικοὶ ποιητὲς καὶ ὁ Πίνδαρος δὲν συμφωνοῦν μαζί μας καὶ ἰσχυρίζονται ὅτι ὁ Ἀσκληπιὸς ἦταν γιὸς τοῦ Ἀπόλλωνα κι ὅτι τὸν ἔπεισαν, μὲ χρυσάφι, νὰ γιατρέψει κάποιον πλούσιο ποὺ κόντευε νὰ πεθάνει, [c] καὶ πὼς γι' αὐτὸ τὸν χτύπησε κεραυνός. Ἐμεῖς ὅμως, σύμφωνα μὲ ὅσα ἔχουμε πεῖ, δὲν δίνουμε πίστη καὶ στοὺς δύο ἰσχυρισμούς τους, ἀλλὰ θὰ ὑποστηρίξουμε ὅτι ἂν μὲν ἦταν γιὸς τοῦ θεοῦ, δὲν ἦταν ἀγιογδύτης, ἂν πάλι ἦταν ἀγιογδύτης, δὲν ἦταν τοῦ θεοῦ γιός.

Αὐτά, εἶπε, εἶναι πολὺ σωστά. Γιὰ τοῦτο ἐδῶ ὅμως τί λές, Σωκράτη; Δὲν πρέπει ἄραγε νὰ ἔχουμε στὴν πόλη καλοὺς γιατροὺς; Καὶ τέτοιοι γιατροὶ θὰ εἶναι πρωτίστως ἐκεῖνοι ποὺ ἀπὸ τὰ χέρια τοὺς πέρασαν [d] ἀναρίθμητοι ὑγιεῖς καὶ ἀναρίθμητοι ἄρρωστοι ἄνθρωποι, ἐπίσης καὶ δικαστὲς ποὺ ἔχουν ἔλθει σὲ ἐπαφὴ μὲ κάθε λογῆς ἀνθρώπινους χαρακτήρες.

Ἐννοῶ βέβαια, εἶπα, ὅτι χρειαζόμαστε καλούς· ξέρεις ὅμως ποιούς θεωρῶ τέτοιους;

Ἄν μοῦ τὸ πεῖς, εἶπε.

Θὰ προσπαθήσω λοιπόν· ὥστόσο ἐσὺ μὲ τὴν ἐρώτησή σου ἔθιξες δύο διαφορετικὰ πράγματα σὰν νὰ ἦταν ὁμοία.

Πὼς ἔτσι;

Οἱ γιατροί, εἶπα, θὰ μπορούσαν νὰ γίνονται ἐξαιρετικὰ ἱκανοί, ἂν, πέρα

ἀρξάμενοι πρὸς τῷ μαθάνειν τὴν τέχνην ὥς πλείστοις τε
καὶ πονηροτάτοις σώμασιν ὁμιλήσειαν καὶ αὐτοὶ πάσας
e νόσους κάμοιεν καὶ εἶεν μὴ πάνυ ὑγιεινοὶ φύσει. οὐ
γὰρ οἶμαι σώματι σῶμα θεραπεύουσιν — οὐ γὰρ ἂν αὐτὰ
ἐνεχώρει κακὰ εἶναί ποτε καὶ γενέσθαι — ἀλλὰ ψυχῇ
σῶμα, ἣ οὐκ ἐγχωρεῖ κακὴν γενομένην τε καὶ οὖσαν εὔ τι
5 θεραπεύειν.

Ὅρθως, ἔφη.

409 Δικαστὴς δέ γε, ὦ φίλε, ψυχῇ ψυχῆς ἄρχει, ἣ οὐκ
ἐγχωρεῖ ἐκ νέας ἐν πονηραῖς ψυχαῖς τεθράφθαι τε καὶ
ὠμิลκέναι καὶ πάντα ἀδικήματα αὐτὴν ἡδίκηκυϊαν διεξελη-
λυθέναι, ὥστε ὀξέως ἀφ' αὐτῆς τεκμαίρεσθαι τὰ τῶν ἄλλων
5 ἀδικήματα οἷον κατὰ σῶμα νόσους· ἀλλ' ἄπειρον αὐτὴν καὶ
ἀκέραιον δεῖ κακῶν ἡθῶν νέαν οὖσαν γεγονέναι, εἰ μέλλει
καλὴ κάγαθὴ οὖσα κρινεῖν ὑγιῶς τὰ δίκαια. διὸ δὴ καὶ
εὐήθεις νέοι ὄντες οἱ ἐπιεικεῖς φαίνονται καὶ εὐεξαπάτητοι
b ὑπὸ τῶν ἀδίκων, ἅτε οὐκ ἔχοντες ἐν ἑαυτοῖς παραδείγματα
ὁμοιοπαθῇ τοῖς πονηροῖς.

Καὶ μὲν δὴ, ἔφη, σφόδρα γε αὐτὸ πάσχουσι.

Τῷ τοι, ἦν δ' ἐγώ, οὐ νέον ἀλλὰ γέροντα δεῖ τὸν
5 ἀγαθὸν δικαστὴν εἶναι, ὁψιμαθῇ γεγονότα τῆς ἀδικίας οἷόν
ἐστίν, οὐκ οἰκείαν ἐν τῇ αὐτοῦ ψυχῇ ἐνοῦσαν ἡσθημένον,
ἀλλ' ἄλλοτρίαν ἐν ἄλλοτρίαις μεμελετηκότα ἐν πολλῷ
χρόνῳ διαισθάνεσθαι οἷον πέφυκε κακόν, ἐπιστήμη, οὐκ
c ἐμπειρίᾳ οἰκείᾳ κεχρημένον.

Γενναιότατος γοῦν, ἔφη, ἔοικεν εἶναι ὁ τοιοῦτος δικαστής.

Καὶ ἀγαθός γε, ἦν δ' ἐγώ, ὃ σὺ ἡρώτας· ὁ γὰρ ἔχων
ψυχὴν ἀγαθὴν ἀγαθός. ὁ δὲ δεινὸς ἐκεῖνος καὶ καχύπο-
5 πτος, ὁ πολλὰ αὐτὸς ἡδίκηκῶς καὶ πανοῦργός τε καὶ σοφὸς
οἰόμενος εἶναι, ὅταν μὲν ὁμοίοις ὁμιλῇ, δεινὸς φαίνεται
ἐξευλαβούμενος, πρὸς τὰ ἐν αὐτῷ παραδείγματα ἀποσκοπῶν·

ἀπὸ τὴν ἐκμάθησιν τῆς ἰατρικῆς τέχνης, ἔρχονταν ἀπὸ παιδιὰ κίολας σὲ ἐπαφή μὲ ὅσο τὸ δυνατόν περισσότερα καὶ ὅσο τὸ δυνατόν πρὸ ἀσθενικά σώματα, ἐπίσης ἂν εἶχαν καὶ οἱ ἴδιοι περάσει ὅλες [e] τὶς ἀρρώστιες καὶ δὲν ἦσαν πάρα πολὺ καλῆς ὑγείας. Γιατὶ δὲν νομίζω ὅτι τὸ σῶμα τὸ θεραπεύουν μὲ τὸ σῶμα —γιατὶ τότε δὲν θὰ μπορούσε νὰ εἶναι, ἢ νὰ ἦταν κάποτε, τὸ σῶμα τοὺς σὲ κακὴ κατάστασιν— ἀλλὰ μὲ τὴν ψυχὴ· καὶ μὰ ψυχὴ ποὺ πάει νὰ γίνῃ ἢ ποὺ εἶναι κακὴ ἀδυνατεῖ νὰ γιατρέψῃ καλὰ κάτι.

Σωστά, εἶπε.

[409a] Ὁ δικαστὴς ὁμως, φίλε μου, ἐξουσιάζει τὴν ψυχὴ διαμέσου τῆς ψυχῆς καὶ αὐτὴ δὲν εἶναι σωστὸ νὰ ἀνατρέφεται ἤδη ἀπὸ τὰ τρυφερά χρόνια τῆς καὶ νὰ σχετίζεται μὲ ψυχὲς διεφθαρμένες καὶ νὰ ῥεχται σὲ ἐπαφὴ μὲ αὐτὲς καὶ νὰ ἔχει περάσει ἡ ἴδια μέσα ἀπὸ τὸ ἄδικο διαπράττοντας κάθε λογῆς ἀδικήματα, ὥστε νὰ διαμορφώνει μετὰ ἔγκυρη γνώμη γιὰ τὶς ἀδικεῖς πράξεις τῶν ἄλλων μὲ βάση τὴ δικὴ τῆς ἐμπειρία, ὅπως στὴν περιοχὴ τοῦ σώματος γιὰ τὶς ἀρρώστιες. Ἀπεναντίας αὐτὴ πρέπει νὰ μείνῃ ἀκέραιη καὶ νὰ μὴν ἔχει ἐμπειρίες, ὅσο θὰ εἶναι νέα, γύρω ἀπὸ κακοὺς χαρακτήρες, προκειμένου, ὄντας ἢ ἴδια καλὴ καὶ ἄξια, νὰ σχηματίσῃ σωστὴ κρίσιν γιὰ τὸ δίκαιο. Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς καὶ οἱ ἀγαθοὶ ἦθους ἄνθρωποι δίνουν, ὅσο εἶναι νέοι, τὴν ἐντύπωσιν τοῦ ἀφελοῦς, τοῦ ἀνθρώπου ποὺ εὐκόλα ἕνας ἀδικός [b] μπορεῖ νὰ τὸν ἐξαπατήσῃ, καὶ ὁ λόγος εἶναι ὅτι δὲν ἔχουν μέσα τοὺς πρότυπα ἐμπειριῶν ἀνάλογα μὲ ἐκεῖνα τῶν ἀθλίων καὶ ἐλεεινῶν ἀνθρώπων.

Βεβαίως, εἶπε, αὐτὸ τοὺς συμβαίνει.

Γι' αὐτὸ λοιπόν, εἶπα, δὲν πρέπει νὰ ᾖ νέος ὁ καλὸς δικαστὴς ἀλλὰ γέρος, ποὺ ἄργησε νὰ μάθῃ τὴν ἀδικία, τί λογῆς πράγμα εἶναι, καὶ ποὺ δὲν τὴν ἔνιωσε σὰν κάτι δικό του μέσα στὴ δικὴ του ψυχὴ ἀλλὰ ἔχει προσπαθήσῃ ἐπὶ πολὺν καιρὸ νὰ τὴν προσεγγίσει ὥς ἕνα πρᾶγμα ξένο μέσα σὲ ξένες ψυχὲς καὶ νὰ διακρίνῃ τί μεγάλο κακὸ εἶναι ἀπὸ τὴ φύσιν τῆς ἢ ἀδικίας, ἔχοντας ὥς ἐργαλεῖο τοῦ τὴν ἐπιστημονικὴ παρατήρησιν καὶ ὅχι [c] τὴν προσωπικὴ πείρα τοῦ.

Πολὺ εὐγενικός, ἂν μὴ τί ἄλλο, εἶπε, θὰ εἶναι ἕνας τέτοιος δικαστὴς!

Καὶ καλὸς δικαστὴς, βέβαια, κάτι ποὺ ἦταν καὶ τὸ ἐρώτημά σου· γιατί ὅποιος ἔχει ψυχὴ καλὴ εἶναι καλός. Ἐνῶ ὁ παμπόνηρος ἐκείνος καὶ ὁ καχύποπτος ποὺ ἔχει διαπράξῃ ὁ ἴδιος ἕνα σωρὸ ἀδικίες καὶ ποὺ νομίζει ὅτι εἶναι πανοῦργος καὶ τετραπέρατος, ὅταν ἔχει νὰ κάνει μὲ τοὺς ὁμοίους τοῦ, δίνει τὴν ἐντύπωσιν τοῦ παμπόνηρου, ἐπειδὴ ξέρεῖ νὰ φυλάγεται χάριν σ' ἐκεῖνα τὰ παραδείγματα ποὺ ἔχει μέσα τοῦ καὶ ποὺ τὰ κοιτάζει συνεχῶς. Μόλις ὁμως

d ὅταν δὲ ἀγαθοῖς καὶ πρεσβυτέροις ἤδη πλησιάσῃ, ἀβέλτερος αὐ φαίνεται, ἀπιστῶν παρὰ καιρὸν καὶ ἀγνοῶν ὑγιὲς ἦθος, ἅτε οὐκ ἔχων παράδειγμα τοῦ τοιούτου. πλεονάκεις δὲ πονηροῖς ἢ χρηστοῖς ἐντυγχάνων σοφώτερος ἢ ἀμαθέστερος δοκεῖ εἶναι αὐτῷ τε καὶ ἄλλοις.

5 Παντάπασι μὲν οὖν, ἔφη, ἀληθῆ.

Οὐ τοίνυν, ἦν δ' ἐγώ, τοιοῦτον χρὴ τὸν δικαστὴν ζητεῖν τὸν ἀγαθόν τε καὶ σοφόν, ἀλλὰ τὸν πρότερον· πονηρία μὲν γὰρ ἀρετὴν τε καὶ αὐτὴν οὐποτ' ἂν γνοίῃ, ἀρετὴ δὲ φύσεως παιδευομένης χρόνῳ ἅμα αὐτῆς τε καὶ πονηρίας ἐπιστήμην λήψεται. σοφὸς οὖν οὗτος, ὥς μοι δοκεῖ, ἀλλ' οὐχ ὁ κακὸς γίγνεται.

Καὶ ἐμοί, ἔφη, συνδοκεῖ.

5 Οὐκοῦν καὶ ἱατρικὴν, οἷαν εἵπομεν, μετὰ τῆς τοιαύτης δικαστικῆς κατὰ πόλιν νομοθετήσεις, αἱ τῶν πολιτῶν σοι
410 τοὺς μὲν εὐφυεῖς τὰ σώματα καὶ τὰς ψυχὰς θεραπεύουσιν, τοὺς δὲ μή, ὅσοι μὲν κατὰ σῶμα τοιοῦτοι, ἀποθνήσκουσιν ἑάσουσιν, τοὺς δὲ κατὰ τὴν ψυχὴν κακοφυεῖς καὶ ἀνιάτους αὐτοὶ ἀποκτενοῦσιν;

5 Τὸ γοῦν ἄριστον, ἔφη, αὐτοῖς τε τοῖς πάσχουσιν καὶ τῇ πόλει οὕτω πέφανται.

Οἱ δὲ δὴ νέοι, ἦν δ' ἐγώ, δηλὸν ὅτι εὐλαβήσονται σοι δικαστικῆς εἰς χρεῖαν ἵεναι, τῇ ἀπλῇ ἐκείνῃ μουσικῇ χρώμενοι ἦν δὲ ἔφαμεν σωφροσύνην ἐντίκτειν.

10 Τί μήν; ἔφη.

b Ἄρ' οὖν οὐ κατὰ ταῦτα ἵχνη ταῦτα ὁ μουσικὸς γυμναστικὴν διώκων, ἐὰν ἐθέλῃ, αἰρήσει, ὥστε μηδὲν ἱατρικῆς δεῖσθαι ὅτι μὴ ἀνάγκη;

Ἐμοιγε δοκεῖ.

5 Αὐτά γε μὴν τὰ γυμνάσια καὶ τοὺς πόνοὺς πρὸς τὸ θυμοειδὲς τῆς φύσεως βλέπων κάκεῖνο ἐγείρων πονήσει

ἔλθει σὲ ἐπαφή μὲ ἀνθρώπους καλοὺς καὶ μεγαλύτερης ἡλικίας ἀπὸ αὐτόν, δίνει τὴν ἐντύπωση τοῦ ἀνόητου· εἶναι δύσπιστος ἐκεῖ πού δὲν χρειάζεται καὶ δείχνει νὰ μὴν ξέρει τί πάει νὰ πεῖ ἀκέραιος χαρακτήρας, [d] ἐπειδὴ δὲν ἔχει ὁ ἴδιος μέσα του παραδείγματα αὐτοῦ τοῦ πράγματος. Ἀλλὰ καθὼς ἔρχεται πολὺ συχνότερα σὲ ἐπαφή μὲ κατεργαραίους παρὰ μὲ ἀκέραιους ἀνθρώπους, περνάει ὁ ἴδιος τὸν ἑαυτό του, καὶ τὸν θεωροῦν καὶ οἱ ἄλλοι, μᾶλλον γιὰ πιὸ ἔξυπνο παρὰ γιὰ πιὸ ἀδαή.

Ἔτσι ἀκριβῶς εἶναι, εἶπε.

Δὲν πρέπει λοιπόν, εἶπα, νὰ εἶναι τέτοιος ὁ καλὸς καὶ σοφὸς δικαστὴς τὸν ὁποῖο ζητοῦμε, ἀλλὰ θὰ εἶναι σὰν τὸν προηγούμενο· γιατί ποτὲ ἢ κακία δὲν θὰ μπορέσει νὰ γνωρίσει οὔτε τὴν ἀρετὴ οὔτε τὸν ἑαυτό της, ἐνῶ ἢ ἀρετὴ, ὑπὸ τὴν προϋπόθεση μιᾶς ἀγαθῆς φύσης πού δέχεται τὴν εὐεργετικὴ ἐπίδραση τῆς παιδείας, θὰ μπορέσει μὲ τὸν καιρὸ νὰ ἀποκτήσει ἐπιστημονικὴ γνώση καὶ τοῦ ἑαυτοῦ της καὶ τῆς κακίας. [e] Αὐτὸς λοιπόν, κατὰ τὴ γνώμη μου, θὰ εἶναι ὁ σοφὸς κι ὅχι ἐκεῖνος ὁ ἄλλος, ὁ κακός.

Αὐτὴ, εἶπε, εἶναι καὶ ἡ δική μου γνώμη.

Θὰ θεσπίσεις λοιπόν γιὰ τὴν πόλιν μας μιὰ ἱατρικὴ καὶ μιὰ δικαστικὴ τέχνη σὰν αὐτὲς πού περιγράψαμε, οἱ ὁποῖες θὰ προσφέρουν τίς ὑπηρεσίες τους σὲ [410a] ὅσους πολῖτες εἶναι ἀπὸ τὴ φύση τους καλὰ προικισμένοι στὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχὴ, ἐνῶ ἀπὸ τοὺς ὑπόλοιπους, ὅσους δὲν ἔχουν γερὸ σῶμα θὰ τοὺς ἀφήσουν νὰ πεθάνουν κι ὅσους πάλι ἔχουν ψυχὴ ἐκ φύσεως ἐλαττωματικὴ κι εἶναι ἀνίατοι θὰ τοὺς θανατώσουν οἱ ἴδιοι.

Αὐτὸ τουλάχιστον, εἶπε, φάνηκε νὰ εἶναι τὸ πιὸ καλὸ καὶ γιὰ ὅσους ἔχουν αὐτὰ τὰ κουσούρια καὶ γιὰ τὴν πόλιν.

Κι ὅσο γιὰ τοὺς δικούς μας νέους, εἶπα, εἶναι πρόδηλο ὅτι θὰ προσέξουν νὰ μὴ φθάσουν νὰ χρειάζονται δικαστές· θὰ ἔχουν γιὰ μουσικὴ καὶ γιὰ ποιήσῃ τους ἐκείνη τὴν ἀπλὴ πού, ὅπως εἶπαμε, σταλάζει στὴν ψυχὴ σωφροσύνη.

Βεβαίως.

[b] Κι ἄραγε ἓνας ἄνθρωπος θρεμμένος μὲ μουσικὴ καὶ μὲ ποίηση, ὁ ὁποῖος θὰ ἐπιδοθεῖ στὴ σωματικὴ ἀσκήση ἀκολουθώντας τὰ ἴδια αὐτὰ χνά-ρια πού ἀκολουθοῦσε κι ἐκεῖ, δὲν θὰ πετύχει, ἂν τὸ θέλει, νὰ μὴ χρειάζεται διόλου τὴν ἱατρικὴ παρὰ μόνο σὲ ἔκτακτη ἀνάγκη;

Τὸ πιστεύω.

Τὶς γυμναστικὰς ἀσκήσεις, ἔτσι, καὶ τίς ἐπίπονες προσπάθειες θὰ τίς ἀντέ-ξει ἀποβλέποντας περισσότερο στὸ ψυχωμένο στοιχεῖο τῆς φύσης του καὶ

μᾶλλον ἢ πρὸς ἰσχύν, οὐχ ὥσπερ οἱ ἄλλοι ἀθληταὶ ῥώμης
ἔνεκα σιτία καὶ πόνους μεταχειρίζεται.

Ὅρθότατα, ἦ δ' ὅς.

10 Ἄρ' οὖν, ἦν δ' ἐγώ, ὦ Γλαύκων, καὶ οἱ καθιστάντες
c μουσικῇ καὶ γυμναστικῇ παιδεύειν οὐχ οὐ ἔνεκά τινες οἴονται
καθιστᾶσιν, ἵνα τῇ μὲν τὸ σῶμα θεραπεύοιντο, τῇ δὲ τὴν
ψυχὴν;

Ἄλλα τί μήν; ἔφη.

5 Κινδυνεύουσιν, ἦν δ' ἐγώ, ἀμφότερα τῆς ψυχῆς ἔνεκα τὸ
μέγιστον καθιστάναι.

Πῶς δὴ;

Οὐκ ἐννοεῖς, εἶπον, ὥς διατίθενται αὐτὴν τὴν διάνοιαν
οἷ ἂν γυμναστικῇ μὲν διὰ βίου ὁμιλήσωσιν, μουσικῆς δὲ μὴ
10 ἄψωνται; ἦ αὖ ὅσοι ἂν τούναντίον διατεθῶσιν;

Τίνος δέ, ἦ δ' ὅς, πέρι λέγεις;

d Ἀγριότητος τε καὶ σκληρότητος, καὶ αὖ μαλακίας τε καὶ
ἡμερότητος, ἦν δ' ἐγώ—

Ἔγωγε, ἔφη· ὅτι οἱ μὲν γυμναστικῇ ἀκράτῳ χρησάμενοι
ἀγριώτεροι τοῦ δέοντος ἀποβαίνουσιν, οἱ δὲ μουσικῇ μαλα-
5 κώτεροι αὖ γίνονται ἢ ὥς κάλλιον αὐτοῖς.

Καὶ μήν, ἦν δ' ἐγώ, τό γε ἄγριον τὸ θυμοειδὲς ἂν τῆς
φύσεως παρέχοιτο, καὶ ὀρθῶς μὲν τραφὲν ἀνδρεῖον ἂν εἴη,
μᾶλλον δ' ἐπιταθὲν τοῦ δέοντος σκληρόν τε καὶ χαλεπὸν
γίγνοιτ' ἂν, ὥς τὸ εἶκός.

10 Δοκεῖ μοι, ἔφη.

e Τί δέ; τὸ ἡμερον οὐχ ἡ φιλόσοφος ἂν ἔχοι φύσις, καὶ
μᾶλλον μὲν ἀνεθέντος αὐτοῦ μαλακώτερον εἴη τοῦ δέοντος,
καλῶς δὲ τραφέντος ἡμερόν τε καὶ κόσμιον;

Ἔστι ταῦτα.

5 Δεῖν δέ γέ φαμεν τοὺς φύλακας ἀμφοτέρω ἔχειν τούτῳ
τῷ φύσει.

στήν τόνωσή του παρὰ στή σωματική δύναμη, καὶ δὲν θὰ χρησιμοποιήσει, ὅπως κάνουν οἱ ἄλλοι ἀθλητές, τὴ δίαιτα καὶ τὶς γυμναστικὲς ἀσκήσεις ὡς μέσα γιὰ νὰ ἀποκτήσει σωματικὴ ρώμη.

Πολὺ σωστά, εἶπε.

Συνεπῶς, Γλαύκων, καὶ ἐκεῖνοι οἱ ὅποιοι θέσπισαν νὰ βασίζεται ἡ ἐκπαίδευση [c] στὴ μουσικὴ καὶ τὴν ποίηση ἀπὸ τὴ μιὰ καὶ στὴ γυμναστικὴ ἀπὸ τὴν ἄλλη, δὲν τὸ θέσπισαν αὐτὸ γιὰ τὸ λόγο πὺν φαντάζονται ὀρισμένοι, γιὰ νὰ καλλιεργεῖται δηλαδὴ μὲ τὴ γυμναστικὴ τὸ σῶμα καὶ μὲ τὴ μουσικὴ καὶ τὴν ποίηση ἡ ψυχὴ· ἔτσι;

Μὰ γιὰ τί ἄλλο τότε; ἔκανε.

Τὸ πιθανότερο, εἶπα ἐγώ, εἶναι ὅτι καὶ τὰ δύο τὰ θέσπισαν μὲ στόχο πρωτίστως τὴν ψυχὴ.

Μὰ πῶς;

Δὲν ἔχεις προσέξει, εἶπα, ποιά εἶναι ἡ πνευματικὴ κατάσταση ὅσων σὲ ὅλη τους τὴ ζωὴ ἀσχολοῦνται μὲ τὴ γυμναστικὴ, ἐνῶ μὲ τὴ μουσικὴ καὶ τὴν ποίηση δὲν ἔρχονται καθόλου σὲ ἐπαφή; Ἡ πάλι ποιά εἶναι ἡ πνευματικὴ κατάσταση ἐκείνων μὲ τοὺς ὁποίους συμβαίνει τὸ ἀντίθετο;

Γιὰ ποιά πράγματα, εἶπε, μιλάς;

[d] Γιὰ τὴν ἀγριότητα καὶ τὴ σκληρότητα, καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη γιὰ τὴν ἡπιότητα καὶ τὴν ἡμεράδα, εἶπα ἐγώ.

Ναί, εἶπε, τὸ ἔχω προσέξει: Ὅσοι ἀσχολοῦνται ἀποκλειστικὰ μὲ τὴ γυμναστικὴ γίνονται τελικὰ πιὸ ἀγριοὶ ἀπ' ὅτι πρέπει καὶ ὅσοι πάλι μὲ τὴ μουσικὴ καὶ τὴν ποίηση πιὸ ἀπαλοὶ ἀπ' ὅτι εἶναι καλὸ γιὰ τοὺς ἴδιους.

Καὶ ἀσφαλῶς, εἶπα, ἡ ἀγριότητα προέρχεται ἀπὸ τὸ ψυχωμένο στοιχεῖο τῆς φύσης μας, καὶ αὐτὸ, ἅμα ἀνατραφεῖ σωστά, θὰ γίνῃ γενναῖο καὶ ἀνδρεῖο, ἂν ὅμως τὸ τεντώσουμε περισσότερο ἀπ' ὅσο πρέπει, θὰ μποροῦσε νὰ γίνῃ σκληρὸ καὶ δύστροπο, ὅπως εἶναι εὐλογον νὰ συμβεῖ.

Ἔτσι μοῦ φαίνεται, εἶπε.

[e] Γιὰ δὲς ὅμως: Ἡ ἡμερότητα δὲν ἀποτελεῖ συστατικὸ τῆς φιλοσοφικῆς ιδιοσυγκρασίας, τὸ ὁποῖο, ἂν ἀφηνόταν νὰ χαλαρωθεῖ περισσότερο, θὰ κατέληγε νὰ γίνῃ πιὸ ἀπαλὸ ἀπ' ὅτι πρέπει, ἐνῶ, ἂν καλλιεργηθεῖ σωστά, θὰ εἶναι ἡμερο καὶ γεμάτο εὐπρέπεια;

Ἔτσι εἶναι.

Κι ἐμεῖς τώρα λέμε ὅτι εἶναι ἀνάγκη οἱ φύλακες νὰ συνδυάζουν καὶ τὶς δύο αὐτὲς φυσικὲς προδιαθέσεις.

Δεῖ γάρ.

Οὐκοῦν ἡρμόσθαι δεῖ αὐτάς πρὸς ἀλλήλας;

Πῶς δ' οὔ;

10 Καὶ τοῦ μὲν ἡρμοσμένου σώφρων τε καὶ ἀνδρεία ἡ
411 ψυχῇ;

Πάνυ γε.

Τοῦ δὲ ἀναρμόστου δειλὴ καὶ ἄγροικος;

Καὶ μάλα.

5 Οὐκοῦν ὅταν μὲν τις μουσικῇ παρέχη καταυλεῖν καὶ
καταχεῖν τῆς ψυχῆς διὰ τῶν ὥτων ὥσπερ διὰ χώνης ἃς
νυνδὴ ἡμεῖς ἐλέγομεν τὰς γλυκείας τε καὶ μαλακὰς καὶ
θρηνώδεις ἀρμονίας, καὶ μινυρίζων τε καὶ γεγανωμένος ὑπὸ
τῆς ᾠδῆς διατελῇ τὸν βίον ὅλον, οὗτος τὸ μὲν πρῶτον, εἴ
10 τι θυμοειδὲς εἶχεν, ὥσπερ σίδηρον ἐμάλαξεν καὶ χρήσιμον
b ἐξ ἀχρήστου καὶ σκληροῦ ἐποίησεν· ὅταν δ' ἐπέχων μὴ
ἀνιῇ ἀλλὰ κηλῇ, τὸ δὴ μετὰ τοῦτο ἤδη τήκει καὶ λείβει, ἕως
ἂν ἐκτήξῃ τὸν θυμὸν καὶ ἐκτέμῃ ὥσπερ νεῦρα ἐκ τῆς ψυχῆς
καὶ ποιήσῃ «μαλθακὸν αἰχμητήν.»

5 Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη.

Καὶ ἐὰν μὲν γε, ἣν δ' ἐγώ, ἐξ ἀρχῆς φύσει ἄθυμον λάβῃ,
ταχὺ τοῦτο διεπράξατο· ἐὰν δὲ θυμοειδῇ, ἀσθενῇ ποιήσας
τὸν θυμὸν ὀξύρροπον ἀπηργάσατο, ἀπὸ σμικρῶν ταχὺ ἐρεθι-
c ζόμενόν τε καὶ κατασβεννύμενον. ἀκράχολοι οὖν καὶ ὀργίλοι
ἀντὶ θυμοειδοῦς γεγέννηται, δυσκολίας ἔμπλεω.

Κομιδῇ μὲν οὖν.

5 Τί δὲ ἂν αὐ γυμναστικῇ πολλὰ πονῇ καὶ εὐωχῇται εὖ
μάλα, μουσικῆς δὲ καὶ φιλοσοφίας μὴ ἄπτηται; οὐ πρῶτον
μὲν εὖ ἴσχων τὸ σῶμα φρονήματός τε καὶ θυμοῦ ἐμπί-
πλαται καὶ ἀνδρειότερος γίγνεται αὐτὸς αὐτοῦ;

Καὶ μάλα γε.

Τί δὲ ἐπειδὴν ἄλλο μὴδὲν πράττει μὴδὲ κοινωνῇ Μούσης

Πραγματικά, είναι ανάγκη.

Ἐπομένως δὲν εἶναι ἀπαραίτητο αὐτὲς οἱ προδιαθέσεις νὰ ἐναρμονιστοῦν ἢ μιὰ μὲ τὴν ἄλλη;

Ἀμφιβάλλεις;

Καὶ δὲν συμβαίνει φρονιμάδα καὶ ἀντρειοσύνη νὰ ἔχει ἡ ψυχὴ ἐκείνου, στὸν ὅποιο τοῦτα τὰ δύο εἶναι [411a] ἁρμονικὰ συγκερασμένα;

Βεβαιότατα.

Ἐνῶ ὅπου αὐτὰ δὲν ἔχουν ἁρμονικὰ συνταιριαστεῖ, ἐκεῖ ἡ ψυχὴ δὲν εἶναι δειλὴ καὶ ἄξεστη;

Καὶ πολὺ μάλιστα.

Ὅταν λοιπὸν παραδίνεται κανεὶς στὴν ἀπόλαυση τῆς μουσικῆς καὶ τὴν ἀφήνει νὰ πλημμυρίσει τὴν ψυχὴ του χύνοντας μέσα ἀπὸ τὰ αὐτιά σὰν μέσα ἀπὸ ἓνα χωνὶ ἐκείνες τὶς γλυκιές, ἀπαλές, θρηνητικὲς μελωδίες, γιὰ τὶς ὁποῖες τώρα δὲ μιλοῦσαμε, καὶ περνάει ὅλη του τὴ ζωὴ σιγοτραγουδώντας καὶ ἀναγαλλιάζοντας ἀπὸ τὸ τραγούδι, ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς πρῶτα-πρῶτα, ἂν εἶχε μέσα του κάτι ψυχωμένο, τὸ μαλακώνει, ὅπως ἡ φωτιὰ τὸ σίδερο, [b] καὶ ἀπὸ ἀδούλευτο καὶ σκληρὸ τὸ κάνει εὐκολομεταχείριστο. Κι ἅμα δὲν σταματᾷ, ἀλλὰ ἐπιμένει νὰ ἐκθέτει τοῦτο τὸ κομμάτι τῆς ψυχῆς του στὴ μαγεία τῆς μουσικῆς, ὕστερα ἀπὸ λίγο τὸ λιώνει καὶ τὸ νερουλιάζει, ὥσπου τελικὰ τὸ διαλύει καὶ τὸ ἀποκόβει, ὅπως τὰ νεύρα, ἀπὸ τὴν ψυχὴ, κάνοντάς το ἓναν «πολεμιστὴ ψόφιο».

Εἶναι μεγάλη ἀλήθεια αὐτό, εἴπε.

Ἄν λοιπόν, εἶπα, τοῦ τύχει ἐξαρχῆς ψυχὴ ἀπὸ τὴ φύση τῆς ἀδύναμη, θὰ φθάσει σ' αὐτὴ τὴν κατάσταση γρήγορα· ἂν πάλι εἶναι ψυχωμένος, θὰ τῆς ἀδυνατίσει τὴν ἀψάδα καὶ θὰ τὴν κάνει ἀπλῶς εὐερέθιστη, ψυχὴ ποὺ θὰ ἀρπάζεται μὲ τὸ παραμικρὸ [c] καὶ ἀμέσως μετὰ θὰ καταλαγιάζει. Τέτοιοι ἄνθρωποι, λοιπόν, ἀπὸ ψυχωμένοι ἔχουν καταντήσει ὀξύθυμοι καὶ εὐέξαπτοι, γεμάτοι ἰδιοτροπίες.

Καὶ πάρα πολὺ.

Τί θὰ γίνει ὅμως μὲ κάποιον ποὺ γυμνάζεται σκληρὰ, τρώγει καὶ πίνει μὲ τὸ παραπάνω, ἀλλὰ ποὺ μὲ τὴ μουσικὴ, τὴν ποίηση, τὴ φιλοσοφία δὲν ἔχει καμμία σχέση; Ἀρχικὰ δὲν εἶναι σὲ καλὴ σωματικὴ κατάσταση, γεμάτος αὐτοπεποίθηση καὶ θάρρος, πιὸ ἀντρειωμένος καὶ ἀπ' ὅτι εἶναι τὸ φυσικὸ του;

Καὶ πολὺ μάλιστα.

Τί θὰ συμβεῖ ὅμως ἅμα δὲν κάνει τίποτε ἄλλο καὶ δὲν ἔχει τὴν παραμικρὴ

- d μηδαμῇ; οὐκ εἴ τι καὶ ἐνὴν αὐτοῦ φιλομαθὲς ἐν τῇ ψυχῇ,
 ἅτε οὔτε μαθήματος γενομένοιον οὐδενὸς οὔτε ζητήματος, οὔτε
 λόγου μετίσχον οὔτε τῆς ἄλλης μουσικῆς, ἀσθενὲς τε καὶ
 κωφὸν καὶ τυφλὸν γίγνεται, ἅτε οὐκ ἐγειρόμενον οὐδὲ
 5 τρεφόμενον οὐδὲ διακαθαιρομένων τῶν αἰσθήσεων αὐτοῦ;
 Οὕτως, ἔφη.

- Μισόλογος δὴ οἶμαι ὁ τοιοῦτος γίγνεται καὶ ἄμουςος,
 καὶ πειθοῖ μὲν διὰ λόγων οὐδὲν ἔτι χρῆται, βίᾳ δὲ καὶ
 e ἀγριότητι ὥσπερ θηρίον πρὸς πάντα διαπράττεται, καὶ ἐν
 ἀμαθίᾳ καὶ σκαιότητι μετὰ ἀρρυθμίας τε καὶ ἀχαριστίας ζῇ.
 Παντάπασιν, ἡ δ' ὅς, οὕτως ἔχει.

- Ἐπὶ δὴ δύο ὄντε τούτῳ, ὡς ἔοικε, δύο τέχνα θεὸν ἔγωγ'
 5 ἂν τινα φαίην δεδωκέναι τοῖς ἀνθρώποις, μουσικὴν τε καὶ
 γυμναστικὴν ἐπὶ τὸ θυμοειδὲς καὶ τὸ φιλόσοφον, οὐκ ἐπὶ
 ψυχὴν καὶ σῶμα, εἰ μὴ εἴη πάρεργον, ἀλλ' ἐπ' ἐκείνῳ, ὅπως
 412 ἂν ἀλλήλοιν συναρμοσθήτον ἐπιτεινομένῳ καὶ ἀνιεμένῳ
 μέχρι τοῦ προσήκοντος.

Καὶ γὰρ ἔοικεν, ἔφη.

- Τὸν κάλλιστ' ἄρα μουσικῇ γυμναστικὴν κεραννύντα καὶ
 5 μετριώτατα τῇ ψυχῇ προσφέροντα, τοῦτον ὀρθότατ' ἂν φαίμεν
 εἶναι τελέως μουσικώτατον καὶ εὐαρμοστώτατον, πολὺ μᾶλλον
 ἢ τὸν τὰς χορδὰς ἀλλήλαις συνιστάντα.

Εἰκότως γ', ἔφη, ὦ Σώκρατες.

- Οὐκοῦν καὶ ἐν τῇ πόλει ἡμῖν, ὦ Γλαῦκων, δεήσει τοῦ
 10 τοιούτου τινὸς ἀεὶ ἐπιστάτου, εἰ μέλλει ἡ πολιτεία σφῆζεσθαι;
 b Δεήσει μέντοι ὡς οἶόν τέ γε μάλιστα.

Οἱ μὲν δὴ τύποι τῆς παιδείας τε καὶ τροφῆς οὗτοι ἂν
 εἶεν. χορείας γὰρ τί ἂν τις διεξίλοι τῶν τοιούτων καὶ θήρας
 τε καὶ κυνηγέσια καὶ γυμνικοὺς ἀγῶνας καὶ ἵππικούς; σχεδὸν

ἐπαφή μὲ τὶς Μοῦσες; [d] Ἀκόμη καὶ ἂν ὑπῆρχαν στὴν ψυχὴ τοῦ κάποια ψήγματα φιλομάθειας, ἐπειδὴ ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς οὔτε νὰ μάθει οὔτε νὰ ἐρευνήσει τίποτα δοκιμάζει οὔτε καὶ ὅτιδήποτε ἄλλο πού νὰ σχετίζεται μὲ τὴν πνευματικὴ ἀναζήτηση καὶ τὴν καλλιέργεια, ἢ ἔφεσή τοῦ ἐκείνη γιὰ τὴ γνώση ἀδυνατίζει καὶ καταντᾷ κουφὴ καὶ τυφλὴ, καθὼς οὔτε σὲ ἐργήγορη κρατιέται οὔτε τρέφεται οὔτε οἱ αἰσθήσεις αὐτοῦ τοῦ ἀνθρώπου καθαρίζονται· ἔτσι δὲν συμβαίνει;

Ἔτσι, εἶπε.

Νομίζω ὅτι ἓνας τέτοιος ἄνθρωπος καταντᾷ ἐχθρὸς τοῦ λόγου, ἄνθρωπος χωρὶς καλλιέργεια, καὶ διόλου πιά δὲν χρησιμοποιεῖ τὴν πειθὴ μὲ τὰ λόγια ἀλλὰ ἐκπληρώνει τοὺς στόχους τοῦ μὲ τὴ βία [e] καὶ μὲ τὸ ἄγριο, σὰν θηρίο, ζώντας στὴν ἀμάθεια καὶ στὴ χοντροκοπιὰ, δίχως συμμετρία καὶ δίχως χάρη.

Πέρα γιὰ πέρα σωστό, εἶπε.

Καθὼς φαίνεται, λοιπόν, γι' αὐτὰ τὰ δύο, δηλαδή γιὰ τὸ ψυχωμένο, τὸ θυμοειδές, καὶ γιὰ τὸ στοχαστικὸ κομμάτι τῆς ψυχῆς, κάποιος θεός, θὰ ὑποστηρίζα ἐγώ, ἔχει δώσει στοὺς ἀνθρώπους τοῦτες τὶς δύο τέχνες, τὴ μουσικὴ καὶ τὴ γυμναστικὴ, ὅχι γιὰ τὴν ψυχὴ καὶ γιὰ τὸ σῶμα, ἀντίστοιχα, παρὰ μόνον δευτερευόντως ἴσως γι' αὐτὰ, ἀλλὰ γιὰ ἐκεῖνα τὰ δύο, [412a] ὥστε τεντώνοντας καὶ χαλαρώνοντάς τα ἴσαμε τὸ κατάλληλο σημεῖο, τὸ θυμοειδές νὰ ἐναρμονίζεται μέσα στὴν ψυχὴ τους μὲ τὸ στοχαστικόν.

Ἔτσι φαίνεται, εἶπε.

Θὰ μπορούσαμε ἐπομένως νὰ ὑποστηρίξουμε ὅτι ὁποῖος πετυχαίνει τὸ πιὸ καλοζυγισμένο μίγμα τῆς γυμναστικῆς ἀπὸ τὴ μιὰ μὲ τὴν καλλιέργεια στὴ μουσικὴ καὶ τὴν ποίηση ἀπὸ τὴν ἄλλη, καὶ τὸ προσφέρει μὲ τὸν καταλληλότερο τρόπο στὴν ψυχὴ, αὐτὸς θὰ ἔταν στὴν ἐντέλεια ἁρμονικὸς καὶ ἀσκημένος στὴ μουσικὴ, πολὺ περισσότερο ἀπ' ὅτι κάποιος πού ξέρει νὰ συνταιριάζει τὴ μιὰ χορδὴ μὲ τὴν ἄλλη.

Φυσικά, Σωκράτη, εἶπε.

Δὲν θὰ μᾶς χρειαστεῖ λοιπόν, Γλαύκων, καὶ στὴν πόλη κάποιος σὰν αὐτὸν πού περιγράψαμε, ὁ ὁποῖος θὰ ἐποπτεύει διαρκῶς προκειμένου νὰ διαφυλάσσεται τὸ πολίτευμα;

[b] Θὰ μᾶς χρειαστεῖ καὶ μὲ τὸ παραπάνω.

Αὐτὲς θὰ ἦταν λοιπόν οἱ γενικὲς ἀρχὲς τῆς ἀγωγῆς καὶ τῆς παιδείας. Γιατὶ τί νόημα θὰ εἶχε νὰ περιγράφαμε διεξοδικὰ τοὺς χοροὺς αὐτῶν τῶν νέων, τὰ κινήγια καὶ τὶς κνηγετικὲς συνοδεῖες τους, τοὺς ἀθλητικὸς καὶ τοὺς ἱπι-

- 5 γάρ τι δήλα δὴ ὅτι τούτοις ἐπόμενα δεῖ αὐτὰ εἶναι, καὶ οὐκέτι χαλεπὰ εὐρεῖν.
 Ἵσως, ἦ δ' ὅς, οὐ χαλεπά.
 Εἶεν, ἦν δ' ἐγώ· τὸ δὲ μετὰ τοῦτο τί ἂν ἡμῖν διαιρετέον εἴη; ἄρ' οὐκ αὐτῶν τούτων οἵτινες ἄρξουσὶ τε καὶ ἄρξονται;
- c Τί μήν;
 Οὐκοῦν ὅτι μὲν πρεσβυτέρους τοὺς ἄρχοντας δεῖ εἶναι, νεωτέρους δὲ τοὺς ἀρχομένους, δῆλον;
 Δῆλον.
- 5 Καὶ ὅτι γε τοὺς ἀρίστους αὐτῶν;
 Καὶ τοῦτο.
 Οἱ δὲ γεωργῶν ἄριστοι ἄρ' οὐ γεωργικώτατοι γίνονται;
 Ναί.
 Νῦν δ', ἐπειδὴ φυλάκων αὐτοὺς ἀρίστους δεῖ εἶναι, ἄρ'
- 10 οὐ φυλακιωτάτους πόλεως;
 Ναί.
 Οὐκοῦν φρονίμους τε εἰς τοῦτο δεῖ ὑπάρχειν καὶ δυνατοὺς καὶ ἔτι κηδεμόνας τῆς πόλεως;
- d Ἔστι ταῦτα.
 Κήδοιτο δέ γ' ἂν τις μάλιστα τούτου ὃ τυγχάνοι φιλῶν.
 Ἀνάγκη.
 Καὶ μὴν τοῦτό γ' ἂν μάλιστα φιλοῖ, ᾧ συμφέρειν ἡγοῖτο
- 5 τὰ αὐτὰ καὶ ἑαυτῷ καὶ [ὅταν μάλιστα] ἐκείνου μὲν εὖ πράττοντος οἶοιτο συμβαίνειν καὶ ἑαυτῷ εὖ πράττειν, μὴ δέ, τοῦναντίον.
 Οὕτως, ἔφη.
- 10 Ἐκλεκτέον ἄρ' ἐκ τῶν ἄλλων φυλάκων τοιούτους ἄνδρας,
 οἳ ἂν σκοποῦσιν ἡμῖν μάλιστα φαίνωνται παρὰ πάντα τὸν βίον, ὃ μὲν ἂν τῇ πόλει ἡγήσωνται συμφέρειν, πάσῃ προθυμία ποιεῖν, ὃ δ' ἂν μή, μηδενὶ τρόπῳ πρᾶξαι ἂν ἐθέλειν.
- e

κούς ἀγῶνες; Εἶναι σχεδὸν πρόδηλο ὅτι ὅλ' αὐτὰ πρέπει νὰ εἶναι συνακόλουθα μὲ τοῦτες τὶς γενικὲς ἀρχές, καὶ δὲν θὰ δυσκολευτοῦμε νὰ τὰ βροῦμε ποιά θὰ εἶναι.

Ἰσως, εἶπε, νὰ μὴν εἶναι δύσκολα.

Ὡραῖα, εἶπα. Ποιό εἶναι τὸ ἐπόμενο πρᾶγμα ποὺ ἔχουμε νὰ προσδιορίσουμε; Δὲν εἶναι τὸ ἐρώτημα ποιοὶ ἀπὸ αὐτοὺς θὰ εἶναι οἱ ἄρχοντες καὶ ποιοὶ οἱ ἀρχόμενοι;

[c] Βεβαίως.

Ἄραγε δὲν εἶναι φανερό ὅτι ἄρχοντες πρέπει νὰ εἶναι οἱ μεγαλύτεροι καὶ οἱ ἀρχόμενοι νὰ εἶναι νεότεροι;

Εἶναι φανερό.

Καὶ ὅτι ἄρχοντες πρέπει νὰ εἶναι οἱ πιὸ ἄξιοι ἀνάμεσά τους;

Καὶ αὐτό.

Οἱ πιὸ ἄξιοι ἀνάμεσα στοὺς γεωργοὺς δὲν εἶναι ἄραγε καὶ οἱ πιὸ κατάλληλοι γιὰ τὸ ἔργο τοῦ γεωργοῦ;

Ναί.

Στὴ δική μας ὁμως περίπτωση ποὺ αὐτοὶ πρέπει νὰ εἶναι οἱ πιὸ ἄξιοι ἀνάμεσα στοὺς φύλακες, δὲν πρέπει ἄρχοντες νὰ εἶναι οἱ καταλληλότεροι γιὰ τὴ φύλαξη τῆς πόλης;

Ναί.

Δὲν πρέπει συνεπῶς νὰ εἶναι μυαλωμένοι καὶ ἱκανοὶ γι' αὐτὴ τὴ δουλειά, καὶ ἐπίσης νὰ νοιάζονται γιὰ τὴν πόλη;

[d] Αὐτὸ εἶναι σωστό.

Πάνω ἀπ' ὅλα ὅμως θὰ νοιάζεται κανεὶς γι' αὐτὸ τὸ ὅποιο ἀγαπάει.

Κατανάγκη.

Καὶ πάνω ἀπ' ὅλα θὰ ἀγαποῦσε ἐκεῖνο γιὰ τὸ ὅποιο νομίζει πὼς μοιράζεται μαζί του τὰ ἴδια συμφέροντα, καὶ φαντάζεται πὼς ἂν ἐκεῖνο εἶναι εὐτυχισμένο, θὰ εἶναι καὶ ὁ ἴδιος εὐτυχισμένος, ἐνῶ διαφορετικὰ θὰ συμβαίνει τὸ ἀντίθετο.

Ἔτσι εἶναι, εἶπε.

Πρέπει λοιπὸν νὰ ἐπιλέξουμε ἀνάμεσα στοὺς φύλακες ἀνθρώπους τέτοιους ποὺ ἐξετάζοντάς τους προσεκτικὰ νὰ δείχνουν μέσα ἀπὸ ὅλη τους τὴ [e] ζωὴ πὼς προθυμότατα πράττουν ὅ,τι οἱ ἴδιοι νομίσουν πὼς εἶναι συμφέρον γιὰ τὴν πόλη, ἐνῶ ὅ,τι δὲν εἶναι πρὸς τὸ συμφέρον τῆς δὲν θὰ ἔθελαν νὰ τὸ πράξουν μὲ τίποτα.

- Ἐπιτήδειοι γάρ, ἔφη.
- 5 Δοκεῖ δὴ μοι τηρητέον αὐτοὺς εἶναι ἐν ἀπάσαις ταῖς ἡλικίαις, εἰ φυλακικοὶ εἰσι τούτου τοῦ δόγματος καὶ μήτε γοητευόμενοι μήτε βιαζόμενοι ἐκβάλλουσιν ἐπιλανθανόμενοι δόξαν τὴν τοῦ ποιεῖν δεῖν ἅ τῇ πόλει βέλτιστα.
- Τίνα, ἔφη, λέγεις τὴν ἐκβολήν;
- 10 Ἐγώ σοι, ἔφην, ἐρῶ. φαίνεται μοι δόξα ἐξιέναι ἐκ διανοίας ἢ ἐκουσίως ἢ ἀκουσίως, ἐκουσίως μὲν ἢ ψευδῆς
- 413 τοῦ μεταμανθάνοντος, ἀκουσίως δὲ πᾶσα ἢ ἀληθῆς.
- Τὸ μὲν τῆς ἐκουσίου, ἔφη, μανθάνω, τὸ δὲ τῆς ἀκουσίου δέομαι μαθεῖν.
- Τί δέ; οὐ καὶ σὺ ἡγῇ, ἔφην ἐγώ, τῶν μὲν ἀγαθῶν
- 5 ἀκουσίως στέρεσθαι τοὺς ἀνθρώπους, τῶν δὲ κακῶν ἐκουσίως; ἢ οὐ τὸ μὲν ἐψεῦσθαι τῆς ἀληθείας κακόν, τὸ δὲ ἀληθεύειν ἀγαθόν; ἢ οὐ τὸ τὰ ὄντα δοξάζειν ἀληθεύειν δοκεῖ σοι εἶναι;
- Ἄλλ', ἢ δ' ὅς, ὁρθῶς λέγεις, καὶ μοι δοκοῦσιν ἄκοντες
- 10 ἀληθοῦς δόξης στερίσκεσθαι.
- b Οὐκοῦν κλαπέντες ἢ γοητευθέντες ἢ βιασθέντες τοῦτο πάσχουσιν;
- Οὐδὲ νῦν, ἔφη, μανθάνω.
- Τραγικῶς, ἦν δ' ἐγώ, κινδυνεύω λέγειν. κλαπέντας μὲν
- 5 γὰρ τοὺς μεταπεισθέντας λέγω καὶ τοὺς ἐπιλανθανομένους, ὅτι τῶν μὲν χρόνος, τῶν δὲ λόγος ἐξαιρούμενος λανθάνει· νῦν γάρ που μανθάνεις;
- Ναί.
- Τοὺς τοίνυν βιασθέντας λέγω οὓς ἂν ὀδύνη τις ἢ ἀλγηδὼν
- 10 μεταδοξάσαι ποιήσῃ.
- Καὶ τοῦτ', ἔφη, ἔμαθον, καὶ ὁρθῶς λέγεις.
- c Τοὺς μὴν γοητευθέντας, ὥς ἐγώ μαι, καὶ σὺ φαίης εἶναι οἷ ἂν μεταδοξάσωσιν ἢ ὑφ' ἡδονῆς κληθέντες ἢ ὑπὸ φόβου τι δείσαντες.

Τέτοιοι άνθρωποι θα ήταν οί κατάλληλοι.

Νομίζω, έτσι, ότι πρέπει να τους παρακολουθοῦμε σὲ ὅλες τὶς ἡλικίες κοιτάζοντας ἂν μένουν σταθεροὶ σ' αὐτὴ τὴ βασικὴ ἀρχή, ὥστε κανένα μαγικὸ τέχνασμα καὶ καμὶ ἀσκησι βίας νὰ μὴν μπορεῖ νὰ τοὺς κάνει νὰ ξεχάσουν καὶ νὰ βγάλουν ἀπὸ μέσα τους τὴ γνώμη πὼς ὀφείλουν νὰ πράττουν ὅ,τι εἶναι καλύτερο γιὰ τὴν πόλη.

Πῶς ἐννοεῖς αὐτὸ τὸ 'νὰ βγάλουν ἀπὸ μέσα τους';

Θὰ σοῦ πῶ, εἶπα. Μοῦ φαίνεται ὅτι μιὰ γνώμη φεύγει ἀπὸ τὸ μυαλό μας εἴτε ἐκούσια εἴτε ἀκούσια: Ἐκούσια ἢ λαθεμένη γνώμη [413a] ποὺ παύει κανεὶς νὰ τὴν ἀσπάζεται καὶ τὴν ἀλλάζει μὲ μιὰ ἄλλη· ἀκούσια, πάλι, κάθε γνώμη ποὺ ἀληθεύει.

Αὐτὸ μὲ τὴν ἐκούσια ἀλλαγὴ τὸ καταλαβαίνω, εἶπε, τὸ ἄλλο ὅμως θὰ χρειαστεῖ νὰ μοῦ τὸ ἐξηγήσεις.

Μά, τί; Δὲν νομίζεις κι ἐσύ, εἶπα, ὅτι τὰ καλὰ πράγματα οἱ ἄνθρωποι τὰ στεροῦνται παρὰ τὴ θέλησή τους, ἐνῶ τὰ ἄσχημα μὲ τὴ θέλησή τους; Ἡ μήπως δὲν εἶναι ἄσχημο πράγμα νὰ ἔχει κανεὶς μιὰ λαθεμένη γνώμη καὶ καλὸ μιὰ γνώμη ποὺ ἀληθεύει; Ἡ τάχα νομίζεις ὅτι τὸ νὰ ἔχει κανεὶς μιὰ γνώμη ποὺ ἀνταποκρίνεται στὰ πράγματα δὲν ταυτίζεται μὲ τὸ νὰ ἀληθεύει;

Ναί, εἶπε, δίκιο ἔχεις, καὶ νομίζω ὅτι οἱ ἄνθρωποι μόνο παρὰ τὴ θέλησή τους ἀποστεροῦνται μιὰ γνώμη τους ποὺ εἶναι ἀληθινή.

[b] Ἄραγε πῶς τὸ παθαίνουν αὐτό: τοὺς τὴν κλέβουνε, τοὺς τὴν παίρνουν μὲ μαγικά τεχνάσματα ἢ μήπως μὲ τὴ βία;

Οὔτε τώρα, εἶπε, σὲ καταλαβαίνω.

Φοβᾶμαι, εἶπα, πὼς μιλάω σὰν τραγικὸς ποιητής. Λέγοντας ὅτι τοὺς κλέβουν τὴ γνώμη ἀναφέρομαι σ' ἐκείνους ποὺ πείθονται νὰ ἀλλάξουν γνώμη καὶ σ' ἐκείνους ποὺ λησμονοῦν, γιατί στὴ μιὰ περίπτωση ἓνα λογικὸ ἐπιχείρημα καὶ στὴν ἄλλη ὁ χρόνος τοὺς παίρνουν κρυφὰ κάτι χωρὶς οἱ ἴδιοι νὰ τὸ ἀντιληφθοῦν. Καταλαβαίνεις τώρα, ὑποθέτω· ἔ;

Ναί.

Κι ὅταν πάλι ἀναφέρομαι στὴν ἀσκησι βίας, ἐννοῶ ἐκείνους ποὺ κάποιος πόνος ἢ κάποιο κακοπάθημα θὰ τοὺς κάνει νὰ ἀλλάξουν γνώμη.

Καὶ αὐτό, εἶπε, τὸ κατάλαβα· σωστὰ τὸ λές.

[c] Κι ὅσο γιὰ 'κείνους ποὺ ἐξαπατήθηκαν μὲ κάποιο τέχνασμα, νομίζω πὼς κι ἐσύ θὰ δεχόσουν ὅτι πρόκειται γιὰ ὅσους ἀλλάξουν γνώμη εἴτε ἐπειδὴ μαγεύτηκαν ἀπὸ μιὰ ἡδονὴ εἴτε ἐπειδὴ φοβήθηκαν κάτι.

Ἔοικε γάρ, ἢ δ' ὅς, γοητεύειν πάντα ὅσα ἀπατᾷ.

- 5 Ὁ τοίνυν ἄρτι ἔλεγον, ζητητέον τίνες ἄριστοι φύλακες τοῦ παρ' αὐτοῖς δόγματος, τοῦτο ὡς ποιητέον ὃ ἂν τῇ πόλει αἰεὶ δοκῶσι βέλτιστον εἶναι [αὐτοῖς ποιεῖν]. τηρητέον δὴ εὐθὺς ἐκ παίδων προθεμένοις ἔργα ἐν οἷς ἂν τις τὸ τοιοῦτον μάλιστα ἐπιλανθάνοιτο καὶ ἐξαπατῶτο, καὶ τὸν μὲν μνη-
d μονα καὶ δυσεξαπάτητον ἐγκριτέον, τὸν δὲ μὴ ἀποκριτέον.
ἢ γάρ;

Ναί.

- Καὶ πόνους γε αὐτὸ καὶ ἀλγηδόνας καὶ ἀγῶνας αὐτοῖς
5 θετέον, ἐν οἷς ταῦτα ταῦτα τηρητέον.

Ὅρθως, ἔφη.

- Οὐκοῦν, ἦν δ' ἐγώ, καὶ τρίτου εἵδους τοῦ τῆς γοητείας
ἀμιλλαν ποιητέον, καὶ θεατέον — ὥσπερ τοὺς πῶλους ἐπὶ
τοὺς ψόφους τε καὶ θορύβους ἄγοντες σκοποῦσιν εἰ φοβεροί,
10 οὕτω νέους ὄντας εἰς δείματ' ἅττα κομιστέον καὶ εἰς ἡδονὰς
e αὐτὸ μεταβλητέον, βασανίζοντας πολὺ μᾶλλον ἢ χρυσὸν ἐν
πυρί — εἰ δυσγοήτευτος καὶ εὐσχήμων ἐν πᾶσι φαίνεται,
φύλαξ αὐτοῦ ὢν ἀγαθὸς καὶ μουσικῆς ἧς ἐμάνθανεν,
εὐρυθμόν τε καὶ εὐάρμοστον ἑαυτὸν ἐν πᾶσι τούτοις παρέχων,
5 οἷος δὴ ἂν ὢν καὶ ἑαυτῷ καὶ πόλει χρησιμώτατος εἴη. καὶ
τὸν αἰεὶ ἐν τε παισὶ καὶ νεανίσκοις καὶ ἐν ἀνδράσι βασανι-
414 ζόμενον καὶ ἀκήρατον ἐκβαίνοντα καταστατέον ἄρχοντα
τῆς πόλεως καὶ φύλακα, καὶ τιμὰς δοτέον καὶ ζῶντι καὶ
τελευτήσαντι, τάφων τε καὶ τῶν ἄλλων μνημείων μέγιστα
γέρα λαγχάνοντα· τὸν δὲ μὴ τοιοῦτον ἀποκριτέον. τοιαύτη
5 τις, ἦν δ' ἐγώ, δοκεῖ μοι, ὦ Γλαῦκων, ἢ ἐκλογὴ εἶναι καὶ
κατάστασις τῶν ἀρχόντων τε καὶ φυλάκων, ὡς ἐν τύπῳ,
μὴ δι' ἀκριβείας, εἰρησθαι.

Καὶ ἐμοί, ἢ δ' ὅς, οὕτως πη φαίνεται.

Πραγματικά, είπε, φαίνεται πώς καθετί πού έξαπατᾶ ἀσκεῖ μιά μαγεία.

“Ὅπως λοιπὸν ἔλεγα τώρα δά, πρέπει νὰ ψάξουμε νὰ βροῦμε ποιοὶ θὰ εἶναι ἄριστοι φύλακες ἐκείνης τῆς *δικῆς τους* πεποιθήσης, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία πρέπει νὰ πράττουν ὅ,τι θὰ κρίνουν πὼς εἶναι κάθε φορὰ τὸ καλύτερο γιὰ τὴν πόλη. Πρέπει νὰ τοὺς δοκιμάζουμε ἀπὸ τὴν παιδική τους κιόλας ἡλικία ἀναθέτοντάς τους ἔργα, στὰ ὁποία θὰ εἶναι πολὺ εὐκόλο νὰ τὸ ξεχάσει κανεὶς αὐτὸ καὶ νὰ ξεαπατηθεῖ, κι ὅσους κρατοῦν στὴ μνήμη τους ἐκείνη τὴν πεποιθήση [d] καὶ δύσκολα μπορεῖ κανεὶς νὰ τοὺς ξεαπατήσῃ τοὺς ἐπιλέγουμε, ἐνῶ τοὺς ἄλλους τοὺς ἀπορρίπτουμε. Συμφωνεῖς;

Ναί.

Ἐπίσης πρέπει νὰ ὑποχρεωθοῦν νὰ καταβάλουν κοπιαστικές προσπάθειες, νὰ ἐκτεθοῦν σὲ σωματικούς πόνους, σὲ ἀγῶνες, καὶ νὰ δοκιμαστοῦν σὲ ὅλα τοῦτα ὡς πρὸς αὐτὲς τὶς ιδιότητες.

Σωστά, εἶπε.

Πρέπει, ἔτσι, εἶπα, νὰ τοὺς ὑποβάλουμε καὶ σ’ ἓνα τρίτο εἶδος δοκιμασίας σχετικὰ μὲ τὰ γητέματα καὶ νὰ τοὺς παρατηρήσουμε —ὅπως κάνουν καὶ μὲ τὰ πουλάρια πού τὰ πηγαίνουν κοντὰ σὲ κρότους καὶ θορύβους καὶ κοιτάζουν νὰ δοῦν ἂν εἶναι φοβιτσιάρικα, ἔτσι κι ἐμεῖς πρέπει νὰ τοὺς ἐκθέσουμε, ὅσο εἶναι νέοι, σὲ ὀρισμένα πράγματα πού προκαλοῦν τρόμο κι ὕστερα πάλι νὰ τοὺς βάζουμε σὲ ἡδονές, [e] δοκιμάζοντάς τους πολὺ περισσότερο ἀπ’ ὅσο τὸ χρυσάφι στὴ φωτιά— γιὰ νὰ δοῦμε ἂν κάποιος δύσκολα ξεγελιέται μὲ γητέματα, καὶ ἂν ἀποδειχνέται σὲ ὅλα αὐτὰ ἄνθρωπος μὲ εὐπρέπεια, φύλακας καλὸς τοῦ ἑαυτοῦ του καὶ τῆς πνευματικῆς καλλιέργειας πού προσοικειώθηκε, δείχνοντας μέσα ἀπὸ ὅλες αὐτὲς τὶς δοκιμασίες πὼς εἶναι εὐπροσάρμοστος καὶ εὐπρεπής, τέτοιος πού θὰμποροῦσε νὰ ἀποβεῖ πάρα πολὺ χρήσιμος στὸν ἑαυτό του καὶ στὴν πόλη. Κι ἐκεῖνον πού μέσα ἀπὸ τὶς αὐστηρές δοκιμασίες, στίς ὁποῖες θὰ ὑποβληθεῖ ὡς παιδί καὶ ὡς νέος καὶ ὡς ἄνδρας, θὰ βγαίνει πάντοτε [414a] καθαρὸς πρέπει νὰ τὸν καταστήσουμε ἄρχοντα τῆς πόλης καὶ φύλακα καὶ νὰ τοῦ ἀπονεύουμε τιμὲς καὶ ὅσο εἶναι ζωντανὸς καὶ ὅταν πεθάνει, δίνοντάς του ἐντελῶς ἐξαιρετικὰ προνόμια σὲ τάφους καὶ σὲ ἄλλα πράγματα πού θὰ διατηροῦν τὴν ἀνάμνησή του· κι ὁποιος δὲν θὰ εἶναι σὰν αὐτὸν θὰ ἀπορρίπτεται. Κάπως ἔτσι, Γλαύκων, νομίζω ὅτι θὰ γίνεται ἡ ἐπιλογή καὶ ἡ ἀνάδειξη τῶν ἀρχόντων καὶ τῶν φυλάκων, σὲ γενικὲς γραμμὲς χωρὶς νὰ μποῦμε σὲ λεπτομέρειες.

Καὶ σ’ ἐμένα, εἶπε, κάπως ἔτσι φαίνεται.

b Ἄρ' οὖν ὡς ἀληθῶς ὀρθότατον καλεῖν τούτους μὲν
 φύλακας παντελεῖς τῶν τε ἕξωθεν πολεμίων τῶν τε ἐντὸς
 φίλιων, ὅπως οἱ μὲν μὴ βουλήσονται, οἱ δὲ μὴ δυνή-
 σονται κακουργεῖν, τοὺς δὲ νέους, οὓς δὴ νῦν φύλακας
 5 ἐκαλοῦμεν, ἐπικούρους τε καὶ βοηθοὺς τοῖς τῶν ἀρχόντων
 δόγμασιν;

Ἔμοιγε δοκεῖ, ἔφη.

Τίς ἂν οὖν ἡμῖν, ἦν δ' ἐγώ, μηχανὴ γένοιτο τῶν ψευδῶν
 τῶν ἐν δέοντι γιγνομένων, ὧν δὴ νῦν ἐλέγομεν, γενναῖόν
 c τι ἐν ψευδομένους πείσαι μάλιστα μὲν καὶ αὐτοὺς τοὺς
 ἀρχοντας, εἰ δὲ μή, τὴν ἄλλην πόλιν;

Ποῖόν τι; ἔφη.

Μηδὲν καινόν, ἦν δ' ἐγώ, ἀλλὰ Φοινικικόν τι, πρότερον
 5 μὲν ἤδη πολλαχοῦ γεγονός, ὥς φασι οἱ ποιηταὶ καὶ πε-
 πείκασιν, ἐφ' ἡμῶν δὲ οὐ γεγονὸς οὐδ' οἶδα εἰ γενομένου
 ἂν, πείσαι δὲ συχνῆς πειθοῦς.

Ὡς ἔοικας, ἔφη, ὀκνοῦντι λέγειν.

Δόξω δέ σοι, ἦν δ' ἐγώ, καὶ μάλ' εἰκότως ὀκνεῖν, ἐπειδὰν
 10 εἴπω.

Λέγ', ἔφη, καὶ μὴ φοβοῦ.

d Λέγω δὴ —καίτοι οὐκ οἶδα ὁποῖα τόλμη ἢ ποίοις λόγοις
 χρώμενος ἐρῶ— καὶ ἐπιχειρήσω πρῶτον μὲν αὐτοὺς τοὺς
 ἀρχοντας πείθειν καὶ τοὺς στρατιώτας, ἔπειτα δὲ καὶ τὴν
 ἄλλην πόλιν, ὡς ἄρ' ἃ ἡμεῖς αὐτοὺς ἐτρέφομεν τε καὶ
 5 ἐπαιδεύομεν, ὥσπερ ὀνείρατα ἐδόκουν ταῦτα πάντα πάσχειν
 τε καὶ γίγνεσθαι περὶ αὐτούς, ἦσαν δὲ τότε τῇ ἀληθείᾳ ὑπὸ
 γῆς ἐντὸς πλαττόμενοι καὶ τρεφόμενοι καὶ αὐτοὶ καὶ τὰ
 e ὄπλα αὐτῶν καὶ ἡ ἄλλη σκευὴ δημιουργουμένη, ἐπειδὴ δὲ
 παντελῶς ἐξεργασμένοι ἦσαν, καὶ ἡ γῆ αὐτοὺς μήτηρ οὔσα
 ἀνῆκεν, καὶ νῦν δεῖ ὡς περὶ μητρὸς καὶ τροφοῦ τῆς χώρας
 ἐν ἣ εἰσι βουλευέσθαι τε καὶ ἀμύνειν αὐτούς, ἐάν τις ἐπ'
 5 αὐτὴν ἔη, καὶ ὑπὲρ τῶν ἄλλων πολιτῶν ὡς ἀδελφῶν ὄντων
 καὶ γηγενῶν διανοεῖσθαι.

Οὐκ ἐτός, ἔφη, πάλοι ἡσχύνου τὸ ψεῦδος λέγειν.

415 Πάνυ, ἦν δ' ἐγώ, εἰκότως· ἀλλ' ὅμως ἄκουε καὶ τὸ
 λοιπὸν τοῦ μύθου. ἐστὲ μὲν γὰρ δὴ πάντες οἱ ἐν τῇ πόλει
 ἀδελφοί, ὡς φήσομεν πρὸς αὐτοὺς μυθολογοῦντες, ἀλλ'

[b] Τὸ πιὸ σωστὸ λοιπὸν δὲν εἶναι, σταλήθεια, νὰ τοὺς ὀνομάζουμε τοὺς ἐδῶ τέλειους φύλακες τῆς πόλης ποὺ θὰ τὴν φυλάνε καὶ ἀπὸ τοὺς ἐξωτερικοὺς ἐχθροὺς καὶ ἀπὸ τοὺς ντόπιους μέσα, ἔτσι ὥστε ἐκεῖνοι νὰ μὴν *μπορῶν* καὶ αὐτοὶ ἐδῶ νὰ μὴ *θέλουν* νὰ τὴν βλάψουν; Καὶ τοὺς νέους, αὐτοὺς ποὺ ὡς τώρα τοὺς λέγαμε ‘φύλακες’, συμφωνεῖς νὰ τοὺς λέμε ‘ἐπικούρους’ ποὺ θὰ στηρίζουν τὶς ἀποφάσεις τῶν ἀρχόντων;

Συμφωνῶ, εἶπε.

Πῶς θὰ τὰ καταφέρναμε λοιπὸν νὰ ἐπινοούσαμε κάποια ἀπὸ ἐκεῖνες τὶς ψευτιές, τὶς ἐπιβεβλημένες, γιὰ τὶς ὁποῖες μιλούσαμε λίγο πρωτύτερα, ὥστε λέγοντας [c] ἓνα περιποιημένο ψέμα νὰ πείσουμε —στὴν καλύτερη περίπτωσιν ἀκόμη καὶ τοὺς ἴδιους τοὺς ἀρχοντες, εἰδάλλως τὴν ὑπόλοιπην πόλιν;

Σὰν τί λογῆς ψευτιές, εἶπε.

Ὅχι τίποτα ἐντελῶς πρωτάκουστο, εἶπα, ἀλλὰ κάτι ποὺ ἔχει ἔλθει ἀπὸ τὴν Ἀνατολή, κάτι ποὺ ἔχει συμβεῖ ἤδη σὲ πολλοὺς τόπους, καθὼς ἰσχυρίζονται οἱ ποιητὲς καὶ ἔχουν κάνει τοὺς ἀνθρώπους νὰ τὸ πιστέψουν, ἀλλὰ ποὺ δὲν συμβαίνει στὶς μέρες μας καὶ δὲν ξέρω ἂν θὰ μπορούσε νὰ συμβεῖ καὶ ποὺ θὰ χρειαζόταν κανεὶς μεγάλη πειστικότητα γιὰ νὰ τὸ κάνει πιστευτό.

Φαίνεσαι, εἶπε, σὰν νὰ διστάζεις νὰ τὸ πεῖς.

Πόσο δίκιο ἔχω νὰ διστάζω, εἶπα ἐγώ, θὰ τὸ ἀντιληφθεῖς μόλις τὸ πῶ.

Λέγε το, εἶπε, καὶ μὴ φοβᾶσαι.

[d] Τὸ κάνω λοιπὸν —ἂν καὶ δὲν ξέρω πῶς νὰ τὸ ἀποτολήσω, μὲ ποιὰ λόγια νὰ τὸ πῶ— καὶ θὰ ἐπιχειρήσω νὰ πείσω πρῶτα-πρῶτα τοὺς ἀρχοντες καὶ τοὺς στρατιῶτες, ἔπειτα καὶ τὴν ὑπόλοιπην πόλιν, πῶς τάχα ὅλη ἐκείνη ἢ ἀνατροφή καὶ ἡ παιδεία ποὺ τοὺς δώσαμε ἦταν κάτι σὰν ὄνειρο ποὺ συνέβαινε στὴ φαντασία τους, καὶ ὅτι στὴν πραγματικότητα ἐκεῖνοι βρῖσκονταν τότε κάτω ἀπὸ τὴ γῆ καὶ πλάθονταν μέσα τῆς καὶ γίνονταν, οἱ ἴδιοι καὶ τὰ [e] ὄπλα τους· καὶ ὅσα ἄλλα πράγματα τοὺς εἶναι τώρα ἀπαραιτήτα κατασκευάζονταν καὶ αὐτά, καὶ ὅταν πιά ἐκεῖνοι εἶχαν στὴν ἐντέλεια ἐτοίμαστῇ, ἡ γῆ, ποὺ εἶναι ἡ μάνα τους, τοὺς ἔβγαλε ἐπάνω, καὶ τώρα αὐτοὶ ὀφείλουν τὴ χώρα στὴν ὁποία ζοῦνε νὰ τὴν ἔχουν σὰν μάνα ποὺ τοὺς γέννησε καὶ τοὺς ἀνάστησε καὶ νὰ τὴν ὑπερασπίζονται, ἂν τυχὸν ἔλθει κανεὶς νὰ τῆς ἐπιτεθεῖ, καὶ ἐπίσης τοὺς ἄλλους πολῖτες νὰ τοὺς ἔχουν γιὰ ἀδελφία τους, βγαλμένα ἀπὸ τὴν ἴδια γῆς.

Δὲν εἶχες ἄδικο, εἶπε, ποὺ ντρεπόσουν τόσην ὥρα νὰ πεῖς τοῦτο τὸ ψέμα.

[415a] Δίχως ἀμφιβολία, εἶπα ἐγώ. Ἄκου ὅμως καὶ τὴ συνέχεια τοῦ παραμυθιοῦ. Βέβαια, ὅλοι στὴν πόλιν εἴστε ἀδελφία, θὰ τοὺς ποῦμε, συνεχίζοντας

- 5 ὁ θεὸς πλάττων, ὅσοι μὲν ὑμῶν ἱκανοὶ ἄρχειν, χρυσὸν ἐν
 τῇ γενέσει συνέμειξεν αὐτοῖς, διὸ τιμώτατοί εἰσιν· ὅσοι
 δ' ἐπίκουροι, ἄργυρον· σίδηρον δὲ καὶ χαλκὸν τοῖς τε
 γεωργοῖς καὶ τοῖς ἄλλοις δημιουργοῖς. ἅτε οὖν συγγενεῖς
 ὄντες πάντες τὸ μὲν πολὺ ὁμοίους ἂν ὑμῖν αὐτοῖς γεννῶτε,
 b ἔστι δ' ὅτε ἐκ χρυσοῦ γεννηθείη ἂν ἀργυροῦν καὶ ἐξ
 ἀργύρου χρυσοῦν ἔκγονον καὶ τὰλλα πάντα οὕτως ἐξ ἀλλή-
 λων. τοῖς οὖν ἄρχουσι καὶ πρῶτον καὶ μάλιστα παραγ-
 γέλλει ὁ θεός, ὅπως μηδενὸς οὕτω φύλακες ἀγαθοὶ ἔσονται
 5 μηδ' οὕτω σφόδρα φυλάξουσιν μηδὲν ὥς τοὺς ἐκγόνους, ὅτι
 αὐτοῖς τούτων ἐν ταῖς ψυχαῖς παραμέμικται, καὶ ἐάν τε
 σφέτερος ἔκγονος ὑπόχαλκος ἢ ὑποσίδηρος γένηται, μηδενὶ
 c τρόπῳ κατελεήσουσιν, ἀλλὰ τὴν τῇ φύσει προσήκουσαν
 τιμὴν ἀποδόντες ὥσουσιν εἰς δημιουργοὺς ἢ εἰς γεωργοὺς,
 καὶ ἂν αὐτὸ ἐκ τούτων τις ὑπόχρυσος ἢ ὑπάργυρος φυῇ, τιμή-
 5 σαντες ἀνάξουσιν τοὺς μὲν εἰς φυλακὴν, τοὺς δὲ εἰς ἐπι-
 κουρίαν, ὥς χρησμοῦ ὄντος τότε τὴν πόλιν διαφθαρῆναι,
 ὅταν αὐτὴν ὁ σιδηροῦς φύλαξ ἢ ὁ χαλκοῦς φυλάξῃ. τοῦτον
 οὖν τὸν μῦθον ὅπως ἂν πεισθεῖεν, ἔχεις τινὰ μηχανήν;
 d Οὐδαμῶς, ἔφη, ὅπως γ' ἂν αὐτοὶ οὗτοι· ὅπως μεντὰν οἱ
 τούτων ὑεῖς καὶ οἱ ἔπειτα οἱ τ' ἄλλοι ἄνθρωποι οἱ ὕστερον.
 Ἄλλὰ καὶ τοῦτο, ἦν δ' ἐγώ, εὖ ἂν ἔχοι πρὸς τὸ μάλλον
 αὐτοὺς τῆς πόλεως τε καὶ ἀλλήλων κήδεσθαι· σχεδὸν γάρ
 5 τι μανθάνω ὃ λέγεις.
 Καὶ τοῦτο μὲν δὴ ἔξει ὅπῃ ἂν αὐτὸ ἡ φήμη ἀγάγῃ·
 ἡμεῖς δὲ τούτους τοὺς γηγενεῖς ὀπλίσαντες προάγωμεν
 ἡγουμένων τῶν ἀρχόντων. ἐλθόντες δὲ θεασάσθων τῆς
 πόλεως ὅπου κάλλιστον στρατοπεδεύσασθαι, ὅθεν τοὺς τε
 5 ἔνδον μάλιστ' ἂν κατέχοιεν, εἴ τις μὴ ἐθέλοι τοῖς νόμοις
 πείθεσθαι, τοὺς τε ἔξωθεν ἀπαμύνειν, εἰ πολέμιος ὥσπερ
 λύκος ἐπὶ ποίμνῃν τις ἴοι· στρατοπεδευσάμενοι δέ, θύσαντες
 οἷς χρή, εὐνὰς ποιησάσθων. ἢ πῶς;

τὸ παραμύθι μας, ἀλλὰ ὁ θεὸς πλάθοντάς σας, σὲ ὅσους ἀπὸ σᾶς εἶναι ἱκανοὶ νὰ κυβερνοῦν ἀνακάτεψε μέσα τους, ἐκεῖ πού γεννιοῦνταν, χρυσάφι, γι' αὐτὸ καὶ εἶναι ἄνθρωποι μεγάλης ἀξίας. Σὲ ὅσους πάλι εἶναι ἐπίκουροι ἔβαλε ἀσήμι· σίδηρο, τέλος, καὶ χαλκὸ ἔβαλε στοὺς γεωργοὺς καὶ στοὺς ἄλλους τεχνίτες. Καθὼς λοιπὸν κρατᾶτε ὅλοι ἀπὸ τὴν ἴδια ρίζα, θὰ γεννᾶτε ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὁμοιοῦς σας, [b] κάπου-κάπου ὁμως θὰ μποροῦσε ἀπὸ τὸ χρυσάφι νὰ βγεῖ ἀσήμι κι ἀπὸ τὸ ἀσήμι χρυσάφι —τὸ ἴδιο καὶ μὲ ὅλα τὰ ἄλλα, τὸ ἓνα ἀπὸ τὸ ἄλλο. Ἡ πρώτη λοιπὸν καὶ κύρια ἐντολὴ τοῦ θεοῦ στοὺς ἄρχοντες εἶναι νὰ μὴ γίνουν κανενὸς ἄλλου πράγματος τόσο καλοὶ φύλακες καὶ κανένα ἄλλο πράγμα νὰ μὴν τὸ προσέχουν τόσο ἄγρυπνα ὅσο τοὺς ἀπογόνους, κοιτάζοντας τί λογῆς μέταλλο ἔχει προσμιχτεῖ στὴν ψυχὴ τους, κι ἂν κάποιος δικὸς τους ἀπόγονος ἔχει μέσα του χαλκὸ ἢ σίδηρο, νὰ μὴν [c] αἰσθανθοῦν γι' αὐτὸν οἶκτο μὲ κανέναν τρόπο, ἀλλὰ νὰ τοῦ δώσουν τὴ θέση πού ταιριάζει στὴ φύση του καὶ νὰ τὸν σπρώξουν στοὺς τεχνίτες ἢ τοὺς γεωργούς. Ἄν πάλι κάποιος ἀπὸ αὐτὲς τίς τάξεις γεννηθοῦν μὲ χρυσάφι ἢ μὲ ἀσήμι μέσα τους, αὐτοὺς νὰ τοὺς τιμήσουν καὶ νὰ τοὺς ἀνεβάσουν ψηλὰ κάνοντάς τους, ἀντίστοιχα, φύλακες καὶ ἐπικούρους, ἐπειδὴ ὑπάρχει χρησμός πῶς τότε ἡ πόλη θὰ ἀφανιστεῖ, ὅταν τὴ φύλαξῇ τῆς θὰ τὴν ἀναλάβει φύλακας πὺν θὰ ᾿χει μέσα του σίδηρο ἢ ἄλλος πὺν θὰ ᾿χει χαλκὸ. Ξέρεις ἄραγε κανέναν τρόπο πῶς νὰ τοὺς κάνεις τοῦτο τὸ παραμύθι πιστευτό;

[d] Γιὰ αὐτοὺς ἐδῶ, εἶπε, κανέναν· γιὰ τὰ παιδιά τους ὁμως καὶ γιὰ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους, τοὺς κατοπινούς, ἴσως.

Ἄλλὰ κι αὐτό, εἶπα, θὰ ἐπιδρουῖε θετικὰ ὥστε νὰ φροντίζουν ἀκόμη περισσότερο γιὰ τὴν πόλη καὶ τοὺς συμπολίτες τους, ὁ ἓνας γιὰ τὸν ἄλλο· γιατί καταλαβαίνω περίπου τί ἐννοεῖς. Ἐν πάσῃ περιπτώσει τὸ παραμύθι θὰ τραβήξει τὸ δρόμο του κατὰ ᾿κεῖ πὺν θὰ τὸ πάει ἡ διάδοσις ἀπὸ στόμα σὲ στόμα. Ἐμεῖς ὥστόσο ἄς ὀπλίσουμε αὐτὰ τὰ παιδιά τῆς γῆς κι ἄς τὰ βάλουμε νὰ προχωρήσουν μὲ τοὺς ἄρχοντες μπροστά. Καὶ σὰν ἔλθουν, ἄς κοιτάξουν ποιοῦ σημείου τῆς πόλης εἶναι τὸ πιὸ κατάλληλο γιὰ νὰ ἐγκαταστήσουν τὸ στρατόπεδό τους, ἐκεῖ ἀπ' ὅπου εὐκολότερα θὰ μποροῦν νὰ ἐλέγχουν [e] ὅσους εἶναι μέσα στὴν πόλη, ἂν τυχὸν κάποιος δὲν θὰ εἶχε τὴ διάθεσιν νὰ συμμορφώνεται μὲ τοὺς νόμους, κι ἀπὸ τὴν ἄλλη νὰ ἀποκρούουν τοὺς ἀπ' ἔξω, ἂν τυχὸν κάποιος ἐχθρὸς ἐρχόταν νὰ ἐπιτεθεῖ, ὅπως ὁ λύκος στὸ κοπάδι. Καὶ σὰν διαλέξουν τὸν τόπο, ἀφοῦ πρῶτα θυσιάσουν σ' ἐκείνους πὺν πρέπει, νὰ ἐτοιμάσουν τὰ καταλύματά τους. Τί λὲς ἐσύ;

- 5 Οὕτως, ἔφη.
 Οὐκοῦν τοιαύτας, οἷας χειμῶνός τε στέγειν καὶ θέρους
 ἱκανὰς εἶναι;
 Πῶς γὰρ οὐχί; οἰκῆσεις γάρ, ἔφη, δοκεῖς μοι λέγειν.
 Ναί, ἦν δ' ἐγώ, στρατιωτικός γε, ἀλλ' οὐ χρηματιστικός.
- 416 Πῶς, ἔφη, αὐτοῦτο λέγεις διαφέρειν ἐκείνου;
 Ἐγώ σοι, ἦν δ' ἐγώ, πειράσομαι εἰπεῖν. δεινότατον
 γάρ που πάντων καὶ αἰσχιστον ποιμέσι τοιούτους γε καὶ
 οὕτω τρέφειν κύνας ἐπικούρους ποιμνίων, ὥστε ὑπὸ ἀκο-
 5 λασίας ἢ λιμοῦ ἢ τινος ἄλλου κακοῦ ἔθους αὐτοὺς τοὺς
 κύνas ἐπιχειρῆσαι τοῖς προβάτοις κακουργεῖν καὶ ἀντὶ
 κυνῶν λύκοις ὁμοιωθῆναι.
 Δεινόν, ἦ δ' ὅς· πῶς δ' οὐ;
 b Οὐκοῦν φυλακτέον παντὶ τρόπῳ μὴ τοιοῦτον ἡμῖν οἱ ἐπίκου-
 ροι ποιήσωσι πρὸς τοὺς πολίτας, ἐπειδὴ αὐτῶν κρείττους εἰσίν,
 ἀντὶ συμμάχων εὐμενῶν δεσπόταις ἀγρίοις ἀφομοιωθῶσιν;
 Φυλακτέον, ἔφη.
- 5 Οὐκοῦν τὴν μεγίστην τῆς εὐλαβείας παρεσκευασμένοι ἂν
 εἶεν, εἰ τῷ ὄντι καλῶς πεπαιδευμένοι εἰσίν;
 Ἄλλὰ μὴν εἰσίν γ', ἔφη.
 Καὶ ἐγὼ εἶπον· Τοῦτο μὲν οὐκ ἄξιον δισχυρίζεσθαι,
 ὦ φίλε Γλαῦκων· ὁ μέντοι ἄρτι ἐλέγομεν, ἄξιον, ὅτι δεῖ
 c αὐτοὺς τῆς ὀρθῆς τυχεῖν παιδείας, ἥτις ποτέ ἐστιν, εἰ μέλ-
 λουσι τὸ μέγιστον ἔχειν πρὸς τὸ ἥμεροι εἶναι αὐτοῖς τε καὶ
 τοῖς φυλαττομένοις ὑπ' αὐτῶν.
 Καὶ ὀρθῶς γε, ἦ δ' ὅς.
- 5 Πρὸς τοίνυν τῇ παιδείᾳ ταύτῃ φαίη ἂν τις νοῦν ἔχων δεῖν
 καὶ τὰς οἰκῆσεις καὶ τὴν ἄλλην οὐσίαν τοιαύτην αὐτοῖς παρε-
 σκευάσθαι, ἥτις μήτε τοῦ φύλακας ὥς ἀρίστους εἶναι παύσει
 d αὐτούς, κακουργεῖν τε μὴ ἐπαρεῖ περὶ τοὺς ἄλλους πολίτας.
 Καὶ ἀληθῶς γε φήσει.

Συμφωνῶ, εἶπε.

Τέτοια, φυσικά, πού τὸ χειμῶνα δὲν θὰ μπάζουν νερὸ καὶ πού θὰ ἔναι κατὰλληλα καὶ γιὰ τὸ καλοκαίρι· σωστά;

Ἀσφαλῶς, γιατί μοῦ φαίνεται, εἶπε, πὼς μιᾶς πιά γιὰ τὰ σπίτια τους.

Ναί, εἶπα ἐγὼ· ἀλλὰ γιὰ σπίτια *στρατιωτῶν* κι ὄχι ἀνθρώπων πού βγάζουν λεφτά.

[416a] Ποιά ἡ διαφορὰ, λές, ἀνάμεσα σ' αὐτὰ τὰ δύο;

Θὰ προσπαθήσω, εἶπα, νὰ σοῦ τὴν ἐξηγήσω. Τὸ πιὸ φοβερό, ἴσως, ἀπ' ὅλα καὶ τὸ πιὸ ἐπονείδιστο γιὰ τοὺς βοσκούς εἶναι νὰ θρέφουν στὸ μαντρί τους τσοπανόσκυλα τέτοια καὶ μὲ τέτοιον τρόπο πού τὰ σκυλιὰ αὐτά, θέλεις ἀπὸ ἀποχαλίνωση ὀρέξεων, θέλεις ἀπὸ πείνα, θέλεις ἀπὸ κάποιο ἄλλο κακὸ στοιχεῖο τοῦ χαρακτήρα τους, νὰ κάνουν ζημιὰ στὰ πρόβατα κι ἀντὶ γιὰ σκυλιὰ νὰ γίνουν ὅμοια μὲ λύκους.

Φοβερό, πράγματι, εἶπε.

[b] Ἐπομένως πρέπει μὲ κάθε τρόπο νὰ φυλαχτοῦμε ὥστε νὰ μὴν κάνουν οἱ ἐπίκουροι κατὶ τέτοιο στοὺς πολίτες τοὺς δικούς μας, δεδομένου ὅτι οἱ ἐπίκουροι εἶναι πιὸ δυνατοὶ ἀπὸ αὐτούς, κι ἀντὶ γιὰ σύμμαχοι μὲ ἀγαθὲς διαθέσεις γίνουν ὅμοιοι μὲ ἄγριους ἀφέντες· ἔτσι δὲν εἶναι;

Πρέπει νὰ φυλαχτοῦμε, εἶπε.

Κι ἡ πιὸ ἀποτελεσματικὴ προετοιμασία γιὰ τὴν ἀποφυγὴ αὐτοῦ τοῦ πράγματος δὲν θὰ ἦταν ἡ προσφορὰ μιᾶς πραγματικὰ καλῆς παιδείας σ' αὐτοὺς τοὺς ἀνθρώπους;

Μὰ αὐτὴ τὴν προετοιμασία, εἶπε, ἀσφαλῶς τὴν ἔχουν.

Κι ἐγὼ εἶπα, Δὲν ἀξίζει, Γλαύκων, νὰ δώσουμε μεγάλη ἔμφαση σ' αὐτό. Ἀξίζει ὥστούσο νὰ ἐπιμείνουμε σ' ἐκεῖνο πού λέγαμε τώρα δά, ὅτι δηλαδὴ τοῦτοι οἱ ἄνθρωποι πρέπει [c] νὰ λάβουν μιὰ σωστὴ *παιδεία*, ὅποια κι ἂν εἶναι αὐτή, προκειμένου νὰ διαθέτουν ἔπειτα ἐκεῖνο πού περισσότερο ἀπὸ ὅτιδῆποτε ἄλλο θὰ τοὺς κάνει νὰ φέρονται ἥπια καὶ ἀναμεταξύ τους καὶ σ' αὐτοὺς τοὺς ὁποίους θὰ προστατεύουν.

Αὐτὸ εἶναι σωστό, εἶπε.

Ἀλλὰ ἕνας μυαλωμένος ἄνθρωπος θὰ ὑποστήριζε ὅτι πέρα ἀπὸ αὐτὴ τὴν παιδεία πρέπει καὶ τὰ σπίτια καὶ ἡ ἄλλη περιουσία τους νὰ εἶναι τέτοια πού νὰ μὴν τοὺς κάνει νὰ πάψουν νὰ εἶναι ἄριστοι φύλακες [d] καὶ ἀφετέρου νὰ μὴν τοὺς σπρώχνει στὸ νὰ βλάπτουν τοὺς ἄλλους πολίτες.

Καὶ δικαίως θὰ τὸ ὑποστήριζε.

- "Ορα δὴ, εἶπον ἐγώ, εἰ τοῖόνδε τινὰ τρόπον δεῖ αὐτοὺς
 ζῆν τε καὶ οἰκεῖν, εἰ μέλλουσι τοιοῦτοι ἔσσεσθαι· πρῶτον
 5 μὲν οὐσίαν κεκτημένον μηδεμίαν μηδένα ἰδίαν, ἂν μὴ πᾶσα
 ἀνάγκη· ἔπειτα οἴκησιν καὶ ταμείον μηδενὶ εἶναι μηδὲν
 τοιοῦτον, εἰς ὃ οὐ πᾶς ὁ βουλόμενος εἴσεισι· τὰ δ' ἐπιτήδεια,
 ὅσων δέονται ἄνδρες ἀθληταὶ πολέμου σώφρονές τε καὶ
 e ἀνδρεῖοι, ταξαμένους παρὰ τῶν ἄλλων πολιτῶν δέχεσθαι
 μισθὸν τῆς φυλακῆς τοσοῦτον ὅσον μήτε περιεῖναι αὐτοῖς
 εἰς τὸν ἐνιαυτὸν μήτε ἐνδεῖν· φοιτῶντας δὲ εἰς συσσίτια
 ὥσπερ ἐστρατοπεδευμένους κοινῇ ζῆν· χρυσίον δὲ καὶ
 5 ἀργύριον εἰπεῖν αὐτοῖς ὅτι θεῖον παρὰ θεῶν αἰεὶ ἐν τῇ ψυχῇ
 ἔχουσι καὶ οὐδὲν προσδέονται τοῦ ἀνθρωπείου, οὐδὲ ὅσια
 τὴν ἐκείνου κτῆσιν τῇ τοῦ θνητοῦ χρυσοῦ κτήσῃ συμμει-
 γνύντας μιαίνειν, διότι πολλὰ καὶ ἀνόσια περὶ τὸ τῶν
 417 πολλῶν νόμισμα γέγονεν, τὸ παρ' ἐκείνοις δὲ ἀκήρατον·
 ἀλλὰ μόνοις αὐτοῖς τῶν ἐν τῇ πόλει μεταχειρίζεσθαι καὶ
 ἄπτεσθαι χρυσοῦ καὶ ἀργύρου οὐ θέμις, οὐδ' ὑπὸ τὸν αὐτὸν
 ὄροφον ἰέναι οὐδὲ περιάψασθαι οὐδὲ πίνειν ἐξ ἀργύρου ἢ
 5 χρυσοῦ. καὶ οὕτω μὲν σφάζουσιν τ' ἂν καὶ σφάζουσιν τὴν
 πόλιν· ὁπότε δ' αὐτοὶ γῆν τε ἰδίαν καὶ οἰκίας καὶ νομίσματα
 κτήσονται, οἰκονόμοι μὲν καὶ γεωργοὶ ἀντὶ φυλάκων ἔσονται,
 b δεσπόται δ' ἐχθροὶ ἀντὶ συμμάχων τῶν ἄλλων πολιτῶν
 γενήσονται, μισοῦντες δὲ δὴ καὶ μισούμενοι καὶ ἐπιβουλεύ-
 οντες καὶ ἐπιβουλευόμενοι διάξουσιν πάντα τὸν βίον, πολὺ
 πλείω καὶ μᾶλλον δεδιότες τοὺς ἔνδον ἢ τοὺς ἔξωθεν πολε-
 5 μίους, θέοντες ἤδη τότε ἐγγύτατα ὀλέθρου αὐτοὶ τε καὶ ἡ
 ἄλλη πόλις. τούτων οὖν πάντων ἔνεκα, ἦν δ' ἐγώ, φῶμεν
 οὕτω δεῖν κατεσκευάσθαι τοὺς φύλακας οἰκίσεώς τε πέρι
 καὶ τῶν ἄλλων, καὶ ταῦτα νομοθετήσωμεν, ἢ μή;
 Πάνυ γε, ἦ δ' ὅς ὁ Γλαῦκων.

Δὲς λοιπόν, εἶπα, ἂν οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ θὰ πρέπει νὰ ζοῦν καὶ νὰ κατοικοῦν μὲ ἓναν τρόπο περίπου τέτοιον, ἂν εἶναι νὰ γίνουν ὅπως τοὺς περιγράψαμε. Πρῶτα-πρῶτα κανένας τους δὲν πρέπει νὰ ἔχει περιουσία δική του, ἐκτὸς κι ἂν εἶναι ἀπολύτως ἀναγκαῖο· ἔπειτα, κανένας τους δὲν πρέπει νὰ ἔχει σπίτι καὶ κελάρι τέτοιο πού νὰ μὴν μπορεῖ νὰ μπεῖ σ' αὐτὸ ὅποιοσδήποτε θὰ ἔθελε. Τὰ ἀναγκαῖα, πάλι, ὅσα εἶναι ἀπαραίτητα σὲ ἄνδρες μυαλωμένους καὶ [ε] γενναίους, ἀθλητὲς τοῦ πολέμου, νὰ τοὺς τὰ παρέχουν οἱ ἄλλοι πολῖτες ὡς μισθὸ γιὰ τὴ φύλαξη τῆς πόλης πού θὰ εἶναι ἔτσι ὑπολογισμένος ὥστε τὸ ἐτήσιο εἰσόδημά τους νὰ μὴν ἔχει οὔτε περίσσευμα οὔτε ὑστέρημα. Θὰ ἔχουν ὅλοι κοινὰ γεύματα καὶ θὰ ζοῦν μαζὶ σὰν σὲ στρατόπεδα. Θὰ τοὺς ποῦμε ἀκόμη ὅτι χρυσάφι κι ἀσήμι ἔχουν θεῖκὸ μέσα στὴν ψυχὴ γιὰ πάντα, δοσμένο ἀπὸ τοὺς θεοὺς, κι ὅτι διόλου δὲν χρειάζονται ἐπιπροσθέτως καὶ τὸ ἀνθρώπινο χρυσάφι, οὔτε εἶναι ὅσιο νὰ μολύνουν ἐκεῖνο τὸ θεῖκὸ κτῆμα τους ἀνακατώνοντας το μὲ τὸ θνητὸ χρυσάφι, γιὰτὶ ἀναρίθμητα κι ἀνίερα πράγματα [417a] ἔχουν συμβεῖ ἀπὸ τὸ χρῆμα τῶν πολλῶν, ἐνῶ τὸ δικό τους εἶναι ἀμόλευτο. Θὰ εἶναι ἔτσι οἱ μόνοι ἀπὸ ὅλους τοὺς πολῖτες πού δὲν θὰ ἔχουν δικαίωμα νὰ χρησιμοποιοῦν καὶ νὰ ἀγγίζουν χρυσάφι κι ἀσήμι, οὔτε, ἐπίσης, νὰ συνυπάρχουν κάτω ἀπὸ τὴν ἴδια σκεπὴ αὐτοὶ καὶ τὸ χρυσάφι, οὔτε νὰ τὸ φοροῦν ἐπάνω τους, οὔτε νὰ πίνουν ἀπὸ ἀσημένιο ἢ χρυσὸ τάσι. Κι αὐτὸ θὰ ἔναι ἡ σωτηρία, ἡ δική τους καὶ τῆς πόλης. Κι ὅτι ἂν κάποτε ἀποκτήσουν δική τους γῆ καὶ σπίτια καὶ χρήματα, τότε δὲν θὰ ἔναι πιά φρουροὶ τῆς πόλης ἀλλὰ νοικοκυραῖοι κι ἀγρότες, καὶ ἀντὶ γιὰ σύμμαχοι τῶν ἄλλων πολιτῶν θὰ γίνουν [b] δεσπότες τους κι ἐχθροί, καὶ θὰ περάσουν ὅλη τὴ ζωὴ τους μισώντας τοὺς ἄλλους καὶ ἐπιβουλεύοντάς τους, ἐνῶ ταυτόχρονα θὰ ἀποτελοῦν κι οἱ ἴδιοι ἀντικείμενο μίσους καὶ ἐπιβουλῆς ἀπὸ μέρους τῶν ἄλλων, νιώθοντας πολὺ περισσότερο καὶ μεγαλύτερο τρόμο γιὰ τοὺς μέσα παρὰ γιὰ τοὺς ἐχθρούς, καὶ τότε τρέχοντας θὰ πλησιάζουν στοὺς χεῖλος τοῦ γκρεμοῦ —καὶ οἱ ἴδιοι καὶ ἡ ὑπόλοιπη πολιτεία. Γιὰ ὅλους λοιπόν αὐτοὺς τοὺς λόγους ἃς ποῦμε ὅτι οἱ φύλακές μας πρέπει νὰ εἶναι ἔτσι τακτοποιημένοι σὲ ὅ,τι ἀφορᾷ τὶς κατοικίες ἀλλὰ καὶ ὡς πρὸς τὰ ἄλλα, καὶ ὅτι πρέπει νὰ τὰ καθιερώσουμε αὐτὰ μὲ νόμο· ἢ μήπως ὄχι;

Βεβαίως, εἶπε ὁ Γλαῦκων.

Δ

419 a Καὶ ὁ Ἀδείμαντος ὑπολαβὼν, Τί οὖν, ἔφη, ὦ Σώκρατες,
 ἀπολογία, εἴαν τίς σε φῇ μὴ πάνυ τι εὐδαίμονας ποιεῖν
 τούτους τοὺς ἄνδρας, καὶ ταῦτα δι' ἑαυτούς, ὧν ἔστι μὲν
 5 ἡ πόλις τῇ ἀληθείᾳ, οἱ δὲ μηδὲν ἀπολαύουσιν ἀγαθὸν τῆς
 πόλεως, οἷον ἄλλοι ἀγροῦς τε κεκτημένοι καὶ οἰκίας οἰκοδομού-
 μενοι καλὰς καὶ μεγάλας, καὶ ταύταις πρέπουσαν κατασκευὴν
 κτῶμενοι, καὶ θυσίας θεοῖς ἰδίας θύοντες, καὶ ξενοδοκοῦντες,
 καὶ δὴ καὶ ἃ νυνδὴ σὺ ἔλεγες, χρυσὸν τε καὶ ἄργυρον κεκτη-
 μένοι καὶ πάντα ὅσα νομίζεται τοῖς μέλλουσιν μακαρίους
 10 εἶναι; ἀλλ' ἀτεχνῶς, φαίη ἄν, ὥσπερ ἐπίκουροι μισθωτοὶ ἐν
 420 τῇ πόλει φαίνονται καθῆσθαι οὐδὲν ἄλλο ἢ φρουροῦντες.

Ναί, ἦν δ' ἐγώ, καὶ ταῦτά γε ἐπισίτιοι καὶ οὐδὲ μισθὸν
 πρὸς τοῖς σιτίοις λαμβάνοντες ὥσπερ οἱ ἄλλοι, ὥστε οὐδ'
 ἂν ἀποδημῆσαι βούλωνται ἰδίᾳ, ἐξέσται αὐτοῖς, οὐδ' ἐταίραις
 5 διδόναι, οὐδ' ἀναλίσκειν ἂν ποι βούλωνται ἄλλοσε, οἷα δὴ
 οἱ εὐδαίμονες δοκοῦντες εἶναι ἀναλίσκουσι. ταῦτα καὶ ἄλλα
 τοιαῦτα συχνὰ τῆς κατηγορίας ἀπολείπεις.

Ἄλλ', ἦ δ' ὅς, ἔστω καὶ ταῦτα κατηγορημένα.

b Τί οὖν δὴ ἀπολογησόμεθα, φῆς;

Ναί.

Τὸν αὐτὸν οἶμον, ἦν δ' ἐγώ, πορευόμενοι εὐρήσομεν, ὥς
 ἐγῶμαι, ἃ λεκτέα. ἐροῦμεν γὰρ ὅτι θαυμαστὸν μὲν ἂν
 5 οὐδὲν εἴη εἰ καὶ οὗτοι οὕτως εὐδαιμονέστατοί εἰσιν, οὐ
 μὴν πρὸς τοῦτο βλέποντες τὴν πόλιν οἰκίζομεν, ὅπως ἔν
 τι ἡμῖν ἔθνος ἔσται διαφερόντως εὐδαιμον, ἀλλ' ὅπως ὅτι
 μάλιστα ὅλη ἡ πόλις. ῥήθημεν γὰρ ἐν τῇ τοιαύτῃ μάλιστα
 ἂν εὐρεῖν δικαιοσύνην καὶ αὐτὴν ἐν τῇ κάκιστα οἰκουμένην
 c ἀδικίαν, κατιδόντες δὲ κρίναι ἂν ὁ πάλαι ζητοῦμεν. νῦν
 μὲν οὖν, ὥς οἴομεθα, τὴν εὐδαίμονα πλάττομεν οὐκ ἀπο-

Δ

[419a] Καὶ ὁ Ἀδείμαντος παρεμβαίνοντας εἶπε: Τί ἔχεις νὰ ἀπαντήσεις, Σωκράτη, ἅμα θὰ σοῦ πεῖ κάποιος ὅτι δὲν τοὺς κάνουν καὶ πολὺ εὐτυχισμένους αὐτοὺς τοὺς ἀνθρώπους, καὶ μάλιστα κατὰ ἕναν τρόπο πού εἶναι σὰν νὰ ὀφείλεται σὲ αὐτούς, ἀφοῦ ἡ πόλη εἶναι μὲν οὐσιαστικά δική τους, αὐτοὶ ὅμως δὲν ἀπολαμβάνουν κανένα ἀπὸ τὰ ἀγαθὰ της, ὅπως ἄλλοι ἄρχοντες σὲ ἄλλες πόλεις πού καὶ χωράφια ἔχουν καὶ σπίτια χτίζουν ὥραϊα καὶ μεγάλα, ἐπιπλώνοντάς τα ἀνάλογα, καὶ τὶς θυσίαις τοὺς προσφέρουν στοὺς θεοὺς καὶ ξένους ὑποδέχονται καὶ φιλοξενοῦν, καί, γιὰ νὰ ῥθουμε σ' αὐτὸ πού τώρα δὰ ἔλεγες, χρυσάφι κι ἀσήμι διαθέτουν καὶ γενικὰ ὅλα ὅσα θεωροῦνται ἀπαραιτήτα γιὰ νὰ ᾿ναι κανεὶς εὐτυχισμένος; Αὐτοὶ ἐδῶ, θὰ μπορούσε νὰ σοῦ πεῖ κάποιος, ἔχουν ἐγκατασταθεῖ [420a] στὴν πόλη ἀπλῶς ὡς μισθοφόροι καὶ δὲν κάνουν τίποτε ἄλλο ἀπὸ τὸ νὰ τὴν φρουροῦν.

Βεβαίως, εἶπα ἐγώ, καὶ μάλιστα γιὰ ἕνα πιάτο φαί, χωρὶς νὰ παίρνουν καν μισθὸ πέρα ἀπὸ τὴ διατροφή τους, ὅπως παίρνουν οἱ ἄλλοι μισθοφόροι, ἔτσι πού οὔτε ἂν θελήσουν νὰ κάνουν μόνοι τους ἕνα ταξίδι, θὰ τοὺς εἶναι δυνατὸν νὰ τὸ κάνουν, οὔτε θὰ ἔχουν νὰ δίνουν σὲ γυναῖκες, οὔτε, ἂν τὸ θελήσουν, θὰ ξοδεύουν χρήματα κάπου ἄλλου, ὅπως ξοδεύουν ὅσοι λογίζονται εὐτυχισμένοι. Αὐτὰ κι ἕνα σωρὸ ἄλλα παρόμοια τὰ ἀφήνεις ἔξω ἀπὸ τὸ κατηγορητήριό σου.

Ἄς ποῦμε, εἶπε, ὅτι περιέχονται κι αὐτά.

[b] Ρωτᾷς λοιπὸν τί θὰ τοῦ ἀπαντήσουμε;

Ναί.

Ἀκολουθώντας, εἶπα, τὸν ἴδιο δρόμο θὰ βροῦμε, νομίζω, τί πρέπει νὰ εἰπωθεῖ. Θὰ τοῦ ποῦμε δηλαδή ὅτι δὲν θὰ ἦταν διόλου παράξενο νὰ θεωρήσουμε αὐτοὺς τοὺς ἀνθρώπους καὶ ὑπὸ αὐτὰς τὶς συνθήκες τρισευτυχισμένους, ὥστόσο ἐμεῖς δὲν θεμελιώνουμε τὴν πόλη ἀποβλέποντας σὲ αὐτό, πῶς δηλαδή κάποια κοινωνικὴ ὁμάδα θὰ εἶναι ἰδιαίτερα εὐτυχισμένη, ἀλλὰ πῶς *ὁλόκληρη* ἡ πόλη θὰ εὐτυχεῖ ὅσο τὸ δυνατόν περισσότερο. Γιατὶ σκεφθήκαμε ὅτι σὲ μιὰ τέτοια πολιτεία θὰ ἦταν δυνατόν νὰ ἐντοπίσουμε τὴ δικαιοσύνη, ὅπως πάλι σὲ μιὰ πολιτεία κάκιστα συγκροτημένη [c] τὴν ἀδικία, καὶ παρατηρώντας τες καὶ τὶς δύο νὰ σχηματίσουμε ὀριστικὴ γνώμη σχετικὰ μὲ τὸ ζήτημα πού ἐδῶ καὶ πολλὴ ὥρα μᾶς ἀπασχολεῖ. Ἔτσι λοιπὸν τώρα, ὅπως πιστεύουμε, φτιάχνουμε τὴν εὐτυχισμένη πόλη ὅχι ξεχωρίζοντας μέσα σ' αὐτὴν κά-

- λαβόντες ὀλίγους ἐν αὐτῇ τοιούτους τινὰς τιθέντες, ἀλλ’ ὅλην· αὐτίκα δὲ τὴν ἐναντίαν σκεψόμεθα. ὥσπερ οὖν
- 5 ἂν εἰ ἡμᾶς ἀνδριάντα γράφοντας προσελθὼν τις ἔψεγε λέγων ὅτι οὐ τοῖς καλλίστοις τοῦ ζώου τὰ κάλλιστα φάρμακα προστίθεμεν —οἱ γὰρ ὀφθαλμοὶ κάλλιστον ὄν οὐκ ὁστρεῖψ ἑναληλιμμένοι εἶεν ἀλλὰ μέλανι— μετρίως ἂν ἔδο-
- d κοῦμεν πρὸς αὐτὸν ἀπολογεῖσθαι λέγοντες· «ὦ θαυμάσιε, μὴ οἶον δεῖν ἡμᾶς οὕτω καλοὺς ὀφθαλμοὺς γράφειν, ὥστε μηδὲ ὀφθαλμοὺς φαίνεσθαι, μηδ’ αὖ τᾶλλα μέρη, ἀλλ’ ἄθρει εἰ τὰ προσήκοντα ἐκάστοις ἀποδιδόντες τὸ ὅλον
- 5 καλὸν ποιοῦμεν· καὶ δὴ καὶ νῦν μὴ ἀνάγκαζε ἡμᾶς τοιαύτην εὐδαιμονίαν τοῖς φύλαξι προσάπτειν, ἢ ἐκείνους πᾶν μᾶλλον
- e ἀπεργάσεται ἢ φύλακας. ἐπιστάμεθα γὰρ καὶ τοὺς γεωργοὺς ξυστίδας ἀμφιέσαντες καὶ χρυσὸν περιθέντες πρὸς ἡδονὴν ἐργάζεσθαι κελεύειν τὴν γῆν, καὶ τοὺς κεραμέας κατακλίναντες ἐπὶ δεξιὰ πρὸς τὸ πῦρ διαπίνοντάς τε καὶ
- 5 εὐωχουμένους, τὸν τροχὸν παραθεμένους, ὅσον ἂν ἐπιθυμῶσι κεραμεύειν, καὶ τοὺς ἄλλους πάντας τοιούτῳ τρόπῳ μακαρίους ποιεῖν, ἵνα δὴ ὅλη ἡ πόλις εὐδαιμονῇ. ἀλλ’ ἡμᾶς μὴ οὕτω νουθέτει· ὥς, ἂν σοι πειθώμεθα, οὔτε ὁ γεωργὸς γεωργὸς
- 421 ἔσται οὔτε ὁ κεραμεὺς κεραμεὺς οὔτε ἄλλος οὔδεις οὔδεν ἔχων σχῆμα ἐξ ὧν πόλις γίγνεται. ἀλλὰ τῶν μὲν ἄλλων ἐλάττων λόγος· νευρορράφοι γὰρ φαῦλοι γενόμενοι καὶ διαφθαρέντες καὶ προσποιησάμενοι εἶναι μὴ ὄντες πόλει
- 5 οὔδεν δεινόν, φύλακες δὲ νόμων τε καὶ πόλεως μὴ ὄντες ἀλλὰ δοκοῦντες ὁρᾷς δὴ ὅτι πᾶσαν ἄρδην πόλιν ἀπολλύασιν, καὶ αὖ τοῦ εὖ οἰκεῖν καὶ εὐδαιμονεῖν μόνοι τὸν καιρὸν ἔχουσιν.» εἰ μὲν οὖν ἡμεῖς μὲν φύλακας ὥς ἀληθῶς
- b ποιοῦμεν ἥκιστα κακούργους τῆς πόλεως, ὁ δ’ ἐκείνο λέγων γεωργοὺς τινὰς καὶ ὥσπερ ἐν πανηγύρει ἀλλ’ οὐκ ἐν πόλει

ποιους λίγους πού θά τούς κάνουμε εὐτυχισμένους, ἀλλὰ κάνοντάς την ὅλη εὐτυχισμένη. Κι ὕστερα θά ἐξετάσουμε τήν ἀντίθετη πόλη. Ἄν λ.χ. συνέβαινε νά μᾶς πλησιάσει κάποιος καθὼς θά βάζαμε χρώμα σέ ἓνα ἄγαλμα καί μᾶς ἔψευγε λέγοντας ὅτι δέν χρησιμοποιοῦμε γιά τὰ ὁμορφότερα στοιχεῖα τοῦ ζώου τὰ ὁμορφότερα χρώματα —ὅτι, λ.χ. στά μάτια, πού εἶναι ὅ,τι πιό ὁμορφο, ἐμεῖς δέν ἔχουμε βάλει πορφυρένιο χρώμα ἀλλά τὰ ἔχουμε χρωματίσει μέ μελάνι— θά πιστεύαμε [d] ὅτι τοῦ δίνουμε τή σωστή ἀπάντηση ἂν τοῦ λέγαμε, «Μή φαντάζεσαι, καλέ μας ἄνθρωπε, πὼς πρέπει νά χρωματίσουμε τὰ μάτια τόσο ὁμορφα ὥστε νά μὴ δείχνουν πιὰ γιά μάτια, τὸ ἴδιο καί τὰ ἄλλα μέρη τοῦ ζώου, ἀλλὰ δὲς ἂν ἀποδίδοντας στοὺς καθένα τὰ χαρακτηριστικά πού τοῦ ταιριάζουν, φιλοτεχνοῦμε ὁμορφο τὸ σύνολο. Ἔτσι λοιπὸν τώρα κι ἐσὺ μὴ μᾶς ἀναγκάζεις νά δώσουμε στοὺς φύλακες τέτοια εὐτυχία, πού τελικὰ θά τούς κάνει νά εἶναι ὅτιδήποτε ἄλλο [e] ἐκτὸς ἀπὸ φύλακες. Γιατί κι ἐμεῖς ξέρουμε νά ντύσουμε τοὺς γεωργοὺς μέ ἐπίσημο ἔνδυμα, νά τοὺς φορέσουμε χρυσὰ στολίδια καί νά τοὺς δώσουμε ἐντολὴ νά καλλιεργοῦν τὴ γῆ ἔτσι, γιά τὴ δική τους εὐχαρίστηση· ἐπίσης τοὺς κεραμοπλάστες νά τοὺς βάλουμε νά καθίσουν χάμου, μέ τὴ σειρὰ ἀπὸ τὰ ἄριστερὰ πρὸς τὰ δεξιὰ, κοντὰ στὴ φωτιά, νά πίνουν καί νά γλεντοκοποῦν, κι ἔχοντας ἀφημένο τὸν τροχὸ τους παρὰμερα νά δουλεύουν ὅποτε τοὺς ἔλθει ὄρεξη, καί κάπως ἔτσι νά κάνουμε καί τοὺς ἄλλους ὅλους τρισευτυχισμένους, γιά νά πλέει τάχα ὁλόκληρη ἡ πόλη σὲ πελάγη εὐτυχίας. Σ' ἐμᾶς ὅμως μὴ δίνεις, σὲ παρακαλοῦμε, τέτοιες συμβουλές. Γιατί ἂν τίς ἀκολουθήσουμε, οὔτε ὁ γεωργὸς [421a] θά εἶναι πιὰ γεωργὸς οὔτε ὁ κεραμοπλάστης κεραμοπλάστης οὔτε κανένας ἄλλος ἀπὸ ἐκείνους πού ἔχουν κάποιο ἐπάγγελμα ἀπὸ αὐτὰ πού συγκροτοῦν μιὰ πόλη θά διατηρήσει τὴν ιδιότητά του. Κι ὅσο βέβαια ἀφορᾷ στὰ ἄλλα ἐπαγγέλματα, τὸ πρᾶγμα δέν ἔχει καί μεγάλη σημασία. Ἄν, γιά παράδειγμα, κάποιοι μπαλωματῆδες ξεφύγουν ἀπὸ τὸν ἴσιο δρόμο, γίνουν ἄχρηστοι καί παριστάνουν τοὺς μπαλωματῆδες, ἐνῶ δέν θά εἶναι, δέν χάλασε δὲ ὁ κόσμος· ὅταν ὅμως ἔχουμε φύλακες τῶν νόμων καί τῆς πόλης, οἱ ὅποιοι στὴν πραγματικότητα δέν εἶναι φύλακες ἀλλὰ *ἐμφανίζονται* ὡς τέτοιοι, τὸ βλέπεις δὲ καί μόνος σου ὅτι τὴν ρημάζουν τὴν πόλη ὁλόκληρη συθέμελα, καί ἀντιστρόφως ὅτι *μόνοι* αὐτοί, οἱ *πραγματικοί* φύλακες, ἔχουν τὸν τρόπο νά τὴν διοικήσουν καλὰ καί νά τὴν κάνουν νά εὐτυχῇ». Ἄν λοιπὸν ἐμεῖς ἐννοοῦμε νά φτιάχνουμε φύλακες πραγματικούς, τέτοιους [b] πού νά μὴν προξενοῦν τὴν παραμικρὴ βλάβη στὴν πόλη, ἐνῶ αὐτὸς πού ἔλεγε ἐκεῖνα τὰ ἄλλα ἐννοοῦσε κάποιας λογῆς γεωργοὺς

- ἐστιάτορας εὐδαίμονας, ἄλλο ἂν τι ἢ πόλιν λέγοι. σκεπτέον
 οὖν πότερον πρὸς τοῦτο βλέποντες τοὺς φύλακας καθι-
 στῶμεν, ὅπως ὅτι πλείστη αὐτοῖς εὐδαιμονία ἐγγενήσεται,
 ἢ τοῦτο μὲν εἰς τὴν πόλιν ὅλην βλέποντας θεατέον εἰ
 ἐκείνη ἐγγίγνεται, τοὺς δ' ἐπικούρους τούτους καὶ τοὺς
 c φύλακας ἐκείνο ἀναγκαστέον ποιεῖν καὶ πειστέον, ὅπως ὅτι
 ἄριστοι δημιουργοὶ τοῦ ἑαυτῶν ἔργου ἔσονται, καὶ τοὺς
 ἄλλους ἅπαντας ὡσαύτως, καὶ οὕτω συμπάσης τῆς πόλεως
 αὐξανομένης καὶ καλῶς οἰκίζομένης ἐατέον ὅπως ἐκάστοις
 5 τοῖς ἔθνεσιν ἢ φύσις ἀποδίδωσι τοῦ μεταλαμβάνειν εὐδαι-
 μονίας.
 Ἄλλ', ἦ δ' ὅς, καλῶς μοι δοκεῖς λέγειν.
 Ἄρ' οὖν, ἦν δ' ἐγώ, καὶ τὸ τούτου ἀδελφὸν δόξω σοι
 μετρίως λέγειν;
 10 Τί μάλιστα;
 d Τοὺς ἄλλους αὖ δημιουργοὺς σκόπει εἰ τάδε διαφθείρει,
 ὥστε καὶ κακοὺς γίγνεσθαι.
 Τὰ ποῖα δὴ ταῦτα;
 Πλοῦτος, ἦν δ' ἐγώ, καὶ πενία.
 5 Πῶς δή;
 Ὦδε. πλουτήσας χυτρεὺς δοκεῖ σοι ἔτ' ἐθελήσειν ἐπι-
 μελεῖσθαι τῆς τέχνης;
 Οὐδαμῶς, ἔφη.
 Ἄργος δὲ καὶ ἀμελὴς γενήσεται μᾶλλον αὐτὸς αὐτοῦ;
 10 Πολύ γε.
 Οὐκοῦν κακίων χυτρεὺς γίγνεται;
 Καὶ τοῦτο, ἔφη, πολὺ.
 Καὶ μὴν καὶ ὄργανά γε μὴ ἔχων παρέχεσθαι ὑπὸ πενίας
 ἢ τι ἄλλο τῶν εἰς τὴν τέχνην τά τε ἔργα ποινηρότερα
 e ἐργάσεται καὶ τοὺς ὑεῖς ἢ ἄλλους οὓς ἂν διδάσκη χείρους
 δημιουργοὺς διδάξεται.
 Πῶς δ' οὐ;
 Ὑπ' ἀμφοτέρων δὴ, πενίας τε καὶ πλούτου, χεῖρω μὲν
 5 τὰ τῶν τεχνῶν ἔργα, χείρους δὲ αὐτοί.

καὶ κάτι σὰν χαρούμενους ἀμφιτρώονες γιὰ τὰ πανηγύρια κι ὄχι μιὰ κοινότητα πολιτῶν, μᾶλλον κάτι ἄλλο θὰ εἶχε στὸ νοῦ του παρὰ τὴ συγκρότηση μιᾶς πόλης. Ἄς σκεφτοῦμε λοιπὸν τί ἀπὸ τὰ δύο θὰ κάνουμε: θὰ θεσπίσουμε στὴν πόλη τοὺς φύλακες ἀποβλέποντας σὲ τοῦτο, πῶς δηλαδή θὰ ἐξασφαλιστεῖ σ' αὐτοὺς ὅσο τὸ δυνατόν περισσότερη εὐτυχία ἢ ἡ εὐτυχία εἶναι κάτι ποὺ πρέπει νὰ δοῦμε ἂν ἐξασφαλίζεται γιὰ ὅλη τὴν πόλη; Κι ὅσο γι' αὐτοὺς τοὺς ἐπικούρους καὶ τοὺς [ε] φύλακες, ἂς τοὺς ἀναγκάσουμε νὰ ἀκολουθοῦν ἐκείνη τὴν ἄλλη, τὴ δική μας πολιτική, κι ἂς τοὺς πείσουμε νὰ γίνουν ὅσο τὸ δυνατόν καλύτεροι στὸ ἔργο ποὺ ἔχουν νὰ ἐπιτελέσουν· τὸ ἴδιο καὶ ὅλους τοὺς ἄλλους, κι ἔτσι, καθὼς ὁλόκληρη ἡ πόλη θὰ μεγαλώνει καὶ θὰ ἔχει καλὴ διοίκηση, ἂς ἀφεθεῖ καθεμιά τάξη νὰ ἀπολαμβάνει τὸ μερικὸ τῆς εὐτυχίας ποὺ ἡ φύση ὀρίζει γι' αὐτήν.

Μοῦ φαίνεται, εἶπε, ὅτι τὸ θέτεις σωστά.

Ἄραγε, εἶπα, θὰ σοῦ φανεῖ τὸ ἴδιο καὶ γιὰ ἓνα θέμα σύμφυτο μὲ αὐτό;

Γιὰ ποιό θέμα;

[δ] Σκέψου ἂν εἶναι τοῦτα τὰ πράγματα ποὺ διαφθείρουν τοὺς ἄλλους τεχνίτες καὶ τοὺς κάνουν νὰ γίνονται κακοί.

Ποιά ἐννοεῖς;

Τὸν πλοῦτο, εἶπα ἐγώ, καὶ τὴ φτώχεια.

Πῶς δηλαδή;

Ἔτσι. Ἐχεις τὴν ἐντύπωση πῶς κάποιος ποὺ φτιάχνει τσουκάλια, ἂν γίνει πλούσιος, θὰ ἐξακολουθήσει νὰ θέλει νὰ ἀσχολεῖται μὲ τὴ δουλειά του;

Μὲ κανέναν τρόπο, εἶπε.

Δὲν θὰ γίνεи πιὸ τεμπέλης καὶ πιὸ ἀδιάφορος ἀπ' ὅτι ἦταν;

Καὶ πολὺ μάλιστα.

Συνεπῶς θὰ γίνεи χειρότερος τσουκαλάς· σωστά;

Καὶ πολὺ χειρότερος μάλιστα, εἶπε.

Ἄν πάλι ἀδυνατώντας ἐξαιτίας τῆς φτώχειας του νὰ ἔχει στὴ διάθεσή του ἐργαλεῖα ἢ κάτι ἄλλο ἀπ' ὅσα εἶναι ἀπαραίτητα στὴν τέχνη του, καὶ ἡ δουλειά του θὰ εἶναι δευτερότερη [ε] καὶ τὰ παιδιὰ του ἢ καὶ ὅποιους ἄλλους ἀναλάβει νὰ τοὺς μάθει τὴν τέχνη του θὰ τοὺς βγάλει χειρότερους τεχνίτες.

Κατανάγκη.

Ἐξαιτίας λοιπὸν τούτων τῶν δύο, τῆς φτώχειας καὶ τοῦ πλούτου, καὶ ἡ ποιότητα τῆς δουλειᾶς χειροτερεύει καὶ οἱ ἴδιοι οἱ τεχνίτες γίνονται χειρότεροι.

Φαίνεται.

Ἔτερα δὴ, ὥς ἔοικε, τοῖς φύλαξιν ἡγρήκαμεν, ἃ παντὶ τρόπῳ φυλακτέον ὅπως μήποτε αὐτοὺς λήσει εἰς τὴν πόλιν παραδύντα.

Τὰ ποῖα ταῦτα;

422 Πλουτὸς τε, ἦν δ' ἐγώ, καὶ πενία· ὥς τοῦ μὲν τρυφὴν καὶ ἀργίαν καὶ νεωτερισμὸν ἐμποιοῦντος, τῆς δὲ ἀνελευθερίαν καὶ κακοεργίαν πρὸς τῷ νεωτερισμῷ.

5 Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη. τόδε μέντοι, ὦ Σώκρατες, σκόπει, πῶς ἡμῖν ἡ πόλις οἷα τ' ἔσται πολεμεῖν, ἐπειδὰν χρήματα μὴ κεκτημένη ᾖ, ἄλλως τε καὶ πρὸς μεγάλην τε καὶ πλουσίαν ἀναγκασθῇ πολεμεῖν.

b Δῆλον, ἦν δ' ἐγώ, ὅτι πρὸς μὲν μίαν χαλεπώτερον, πρὸς δὲ δύο τοιαύτας ῥᾶον.

Πῶς εἶπες; ἡ δ' ὅς.

Πρῶτον μὲν που, εἶπον, ἐὰν δέη μάχεσθαι, ἄρα οὐ πλουσίοις ἀνδράσι μαχοῦνται αὐτοὶ ὄντες πολέμου ἀθληταί;

5 Ναὶ τοῦτό γε, ἔφη.

Τί οὖν, ἦν δ' ἐγώ, ὦ Ἀδείμαντε; εἰς πύκτης ὥς οἶόν τε κάλλιστα ἐπὶ τοῦτο παρεσκευασμένος δυοῖν μὴ πύκταιν, πλουσίουν δὲ καὶ πiónοιν, οὐκ ἂν δοκεῖ σοι ῥαδίως μάχεσθαι;

Οὐκ ἂν ἴσως, ἔφη, ἄμα γε.

10 Οὐδ' εἰ ἐξείη, ἦν δ' ἐγώ, ὑποφεύγοντι τὸν πρότερον ἀεὶ προσφερόμενον ἀναστρέφοντα κρούειν, καὶ τοῦτο ποιοῖ πολ-
c λάκις ἐν ἡλίῳ τε καὶ πνίγει; ἄρα γε οὐ καὶ πλείους χειρώσαιτ' ἂν τοιούτους ὁ τοιοῦτος;

Ἀμέλει, ἔφη, οὐδὲν ἂν γένοιτο θαυμαστόν.

5 Ἀλλ' οὐκ οἶει πυκτικῆς πλέον μετέχειν τοὺς πλουσίους ἐπιστήμη τε καὶ ἐμπειρία ἢ πολεμικῆς;

Ἐγωγ', ἔφη.

Ῥαδίως ἄρα ἡμῖν οἱ ἀθληταὶ ἐκ τῶν εἰκότων διπλασίοις τε καὶ τριπλασίοις αὐτῶν μαχοῦνται.

10 Συγχωρήσομαί σοι, ἔφη· δοκεῖς γάρ μοι ὀρθῶς λέγειν.

d Τί δ' ἂν πρεσβείαν πέμψαντες εἰς τὴν ἑτέραν πόλιν

“Ετσι φαίνεται.

Βρήκαμε λοιπόν κι άλλα πράγματα για τούς φύλακές μας, πού με κάθε τρόπο πρέπει να προσέχουν μήπως τρυπώσουν στην πόλη χωρίς να τὰ πάρουν είδηση.

Ποιά είναι αὐτά;

[422a] Ὁ πλοῦτος, εἶπα ἐγώ, καὶ ἡ φτώχεια· γιατί τὸ ἕνα φέρνει τρυφηλότητα, τεμπελιά καὶ ἀνατρεπτική διάθεση, τὸ ἄλλο πάλι, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἀνατρεπτική διάθεση, δουλοφροσύνη καὶ ἐξαχρείωση.

Πολὺ σωστά, εἶπε. Ὅμως, Σωκράτη, πρόσεξε καὶ τοῦτο: Πῶς ἡ πόλη μας θὰ εἶναι σὲ θέση νὰ κάνει πόλεμο, ἀφοῦ δὲν θὰ ἔχει χρήματα, καὶ μάλιστα ἂν θὰ εἶναι ἀναγκασμένη νὰ πολεμήσει μὲ πόλη μεγάλη καὶ πλούσια;

Εἶναι φανερό, εἶπα, ὅτι μὲ μία τέτοια πόλη θὰ δυσκολευτεῖ περισσότερο νὰ τὰ βγάλει πέρα, [b] ἐνῶ μὲ δύο θὰ εἶναι πιὸ εὐκόλο.

Πῶς τὸ ἐννοεῖς; εἶπε ἐκεῖνος.

Κατ’ ἀρχάς, εἶπα, ἂν χρειαστεῖ νὰ κάνουν οἱ δικοὶ μας πόλεμο, δὲν θὰ χτυπηθοῦν μὲ ἀνθρώπους πλούσιους, ὄντας οἱ ἴδιοι δοκιμασμένοι μαχητές;

Αὐτὸ ναί, εἶπε.

Τί λοιπόν, Ἀδείμαντε; Ἐνας πυγμάχος προπονημένος μὲ τὸν καλύτερο δυνατὸ τρόπο δὲν νομίζεις ὅτι θὰ μπορούσε μὲ εὐκολία νὰ ἀντιμετωπίσει δύο ἀνθρώπους πλούσιους καὶ καλοθρεμμένους πού δὲν εἶναι πυγμάχοι;

Ἴσως νὰ μὴν μπορούσε, εἶπε, καὶ τοὺς δύο μαζί.

Οὔτε καὶ στὴν περίπτωσι, εἶπα, πού κάνοντας ὅτι ὑποχωρεῖ θὰ κατάφερνε, [c] γυρίζοντας ἀπτόμα, νὰ χτυπάει ὅποιον θὰ εἶναι κάθε φορὰ μπροστὰ —κι αὐτὸ κατ’ ἐπανάληψη μὲς στὸ λιοπύρι καὶ τὴν ἀποπνικτικὴ ζέστη; Ἐνας τέτοιος πυγμάχος δὲν θὰ μπορούσε ἄραγε νὰ βάλει κάτω ἀκόμη καὶ περισσότερους ἀνθρώπους τέτοιας λογῆς;

Χωρὶς ἀμφιβολία, εἶπε, δὲν θὰ ’ταν διόλου παράξενο.

Δὲν νομίζεις ὅμως ὅτι οἱ πλούσιοι ἔχουν στενότερη σχέση μὲ τὴν πυγμαχία —ὡς πρὸς τίς τεχνικὲς γνώσεις καὶ τὴν πρακτικὴ πείρα— ἀπ’ ὅτι μὲ τὴν τέχνη τοῦ πολέμου;

Τὸ νομίζω, εἶπε.

Εὐκόλα ἄρα, καθὼς φαίνεται, οἱ μαχητές μας θὰ τὰ βάζουν καὶ μὲ διπλάσιους καὶ μὲ τριπλάσιους ἀκόμη ἀπὸ αὐτούς.

Θὰ συμφωνήσω μαζί σου, εἶπε· νομίζω ὅτι αὐτὸ πού λὲς εἶναι σωστό.

[d] Κι ἂν στέλνοντας πρεσβεία στὴ μία ἀπὸ τίς δύο πόλεις τοὺς ἔλεγαν τὴν

τάληθῇ εἴπωσιν, ὅτι «Ἡμεῖς μὲν οὐδὲν χρυσίῳ οὐδ' ἀργυρίῳ χρώμεθα, οὐδ' ἡμῖν θέμις, ὑμῖν δέ· συμπολεμήσαντες οὖν μεθ' ἡμῶν ἔχετε τὰ τῶν ἐτέρων;» οἷε τινὰς
 5 ἀκούσαντας ταῦτα αἰρήσεσθαι κυσὶ πολεμείν στερεοῖς τε καὶ ἰσχυοῖς μᾶλλον ἢ μετὰ κυνῶν προβάτοις πίσσί τε καὶ ἀπαλοῖς;

Οὐ μοι δοκεῖ. ἀλλ' ἐὰν εἰς μίαν, ἔφη, πόλιν συν-
 e αθροισθῇ τὰ τῶν ἄλλων χρήματα, ὅρα μὴ κίνδυνον φέρῃ τῇ μὴ πλουτούσῃ.

Εὐδαίμων εἰ, ἦν δ' ἐγώ, ὅτι οἷε ἀξιον εἶναι ἄλλην τινὰ προσειπεῖν πόλιν ἢ τὴν τοιαύτην οἶαν ἡμεῖς κατεσκευάζομεν.
 5

Ἄλλὰ τί μήν; ἔφη.

Μειζόνως, ἦν δ' ἐγώ, χρὴ προσαγορεύειν τὰς ἄλλας· ἐκάστη γὰρ αὐτῶν πόλεις εἰσὶ πάμπολλαι ἀλλ' οὐ πόλεις, τὸ τῶν παιζόντων. δύο μὲν, κἂν ὅτιοῦν ἦ, πολεμία ἀλλή-
 423 λαις, ἡ μὲν πενήτων, ἡ δὲ πλουσίων· τούτων δ' ἐν ἐκατέρα πάννυ πολλαί, αἷς ἐὰν μὲν ὥς μιᾷ προσφέρῃ, παντὸς ἂν ἀμάρτοις, ἐὰν δὲ ὥς πολλαῖς, διδοὺς τὰ τῶν ἐτέρων τοῖς ἐτέροις χρήματά τε καὶ δυνάμεις ἢ καὶ αὐτούς, συμμάχοις
 5 μὲν αἰεὶ πολλοῖς χρήσῃ, πολεμίοις δ' ὀλίγοις. καὶ ἔως ἂν ἡ πόλις σοι οἰκῇ σωφρόνως ὥς ἄρτι ἐτάχθη, μεγίστη ἔσται, οὐ τῷ εὐδοκίμειν λέγω, ἀλλ' ὥς ἀληθῶς μεγίστη, καὶ ἐὰν μόνον ἢ χιλίων τῶν προπολεμούντων· οὕτω γὰρ μεγάλην πόλιν μίαν οὐ ῥαδίως οὔτε ἐν Ἑλλήσιν οὔτε ἐν βαρβάροις
 b εὐρήσεις, δοκούσας δὲ πολλὰς καὶ πολλαπλασίας τῆς τηλικαύτης. ἢ ἄλλως οἷε;

Οὐ μὰ τὸν Δί', ἔφη.

Οὐκοῦν, ἦν δ' ἐγώ, οὗτος ἂν εἴη καὶ κάλλιστος ὅρος τοῖς ἡμετέροις ἄρχουσιν, ὅσῃν δεῖ τὸ μέγεθος τὴν πόλιν ποιεῖσθαι καὶ ἡλικὴ οὔσῃ ὅσῃν χώραν ἀφορισαμένους τὴν ἄλλην χαίρειν ἐὰν.
 5

Τίς, ἔφη, ὅρος;

ἀλήθεια, ὅτι δηλαδή, «Ἐμεῖς χρυσάφι κι ἀσήμι οὔτε πιάνουμε στὰ χέρια μας οὔτε καὶ τὸ θεωροῦμε σωστό καὶ δίκαιο νὰ ἔχουμε, ἐνῶ ἐσεῖς τὸ θεωρεῖτε· ἂς συμμαχήσετε, λοιπόν, μαζί μας καὶ κρατῆστε δικό σας τὸν πλοῦτο τῆς ἄλλης πόλης», τί θὰ γινόταν; Φαντάζεσαι ὅτι ὑπάρχουν κάποιοι ποὺ ἀκούγοντάς τα αὐτὰ θὰ προτιμοῦσαν νὰ τὰ βάλουν μὲ σκληρὰ καὶ ἄψαχνα σκυλιὰ κι ὅχι μὲ πρόβατα παχιὰ καὶ ἀπαλὰ ἔχοντας αὐτὰ τὰ σκυλιὰ γιὰ συμμαχούς τους;

Δὲν τὸ νομίζω. Ἄν ὅμως, εἶπε, τὰ πλούτη τῶν ἄλλων πόλεων [ε] σωρευτοῦν σὲ μία πόλη, πρόσεχε μήπως αὐτὸ ἐγκυμονεῖ κινδύνους γιὰ τὴν πόλη ποὺ δὲν θὰ ἔχει πλοῦτο.

Τρισευτυχισμένος εἶσαι, εἶπα ἐγώ, ἂν νομίζεις ὅτι μπορεῖς νὰ ἀποκαλεῖς ‘πόλη’ ὅποιαδήποτε ἄλλη ἐκτὸς ἀπὸ τούτην ἐδῶ ἔτσι ὅπως πᾶμε νὰ τὴν φτιάξουμε ἐμεῖς.

Γιατί ὄχι; εἶπε.

Γιὰ τίς ἄλλες, εἶπα, πρέπει νὰ χρησιμοποιοῦμε κάποια λέξη ποὺ νὰ δηλώνει κάτι μεγαλύτερο· γιατί ἡ καθεμιὰ τους εἶναι πάμπολλες πόλεις κι ὄχι μία πόλη, ὅπως καὶ στὸ γνωστὸ παιγνίδι. Δύο πόλεις εἶναι σὲ κάθε περίπτωση, ἐχθρικές ἢ μιὰ στὴν ἄλλη: [423a] ἀπὸ τὴ μιὰ ἢ πόλῃ τῶν φτωχῶν, ἀπὸ τὴν ἄλλη τῶν πλουσιῶν· στὴν καθεμιὰ ἀπὸ τίς δύο ὑπάρχουν πάρα πολλές πόλεις, ποὺ ἂν τίς ἀντιμετώπιζες σὰν νὰ ἔαν μία, θὰ τὰ ἔχανες ὅλα, ἂν ὅμως τίς ἀντιμετώπιζες ὡς πολλές καὶ ἔδινες στοὺς μὲν τοὺς ὑλικούς πόρους καὶ τὸ δυναμικὸ τῶν δὲ ἢ ἀκόμη καὶ τοὺς ἀνθρώπους τους, θὰ ἔχες πάντοτε συμμαχούς πολλούς, ἐνῶ ἐχθροὺς λίγους. Καὶ γιὰ ὅσον καιρὸ ἡ πόλη σου θὰ κυβερνιέται μὲ σωφροσύνη, σύμφωνα μὲ ὅσα τώρα δὰ θεσπίστηκαν, θὰ εἶναι ἡ μεγαλύτερη ἀπ’ ὅλες, καὶ δὲν τὸ ἐννοῶ ἀπὸ τὴν ἀποψη τῆς καλῆς φήμης ἀλλὰ στ’ ἀλήθεια ἢ μεγαλύτερη, ἔστω κι ἂν θὰ ἔχει ὅλους κι ὅλους χίλιους πολεμιστὲς γιὰ νὰ τὴν ὑπερασπίζονται. Γιατί δὲν θὰ βρεῖς εὐκόλα οὔτε στὴν Ἑλλάδα οὔτε ὅπουδήποτε ἄλλοῦ πόλῃ ἔτσι μεγάλη ποὺ νὰ εἶναι σταλήθεια μία, [b] ἐνῶ πόλεις ποὺ φαίνονται τέτοιες θὰ βρεῖς πολλές καὶ πολλαπλάσια μεγαλύτερες ἀπὸ τὴ δική μας. Ἡ μήπως ἔχεις ἄλλη γνώμη;

Ὅχι, μὰ τὸ Δία, εἶπε.

Συνεπῶς αὐτό, εἶπα ἐγώ, θὰ ἦταν καὶ τὸ καλύτερο μέτρο γιὰ τοὺς ἄρχοντες μας προκεκμένου νὰ κανονίσουν τὸ μέγεθος ποὺ πρέπει νὰ ἔχει ἡ πόλη καὶ νὰ προσδιορίσουν ἀνάλογα τὰ ὄριά της ἐγκαταλείποντας τὴν ὑπόλοιπὴ ἔκταση.

Ποιό εἶναι, ρώτησε, αὐτὸ τὸ μέτρο;

10 Οἶμαι μέν, ἦν δ' ἐγώ, τόνδε· μέχρι οὐ ἂν ἐθέλῃ αὐξομένη
εἶναι μία, μέχρι τούτου αὔξειν, πέρα δὲ μή.

c Καὶ καλῶς γ', ἔφη.

Οὐκοῦν καὶ τοῦτο αὐτῷ ἄλλο πρόσταγμα τοῖς φύλαξι
προστάξομεν, φυλάττειν παντὶ τρόπῳ ὅπως μήτε σμικρὰ ἢ
πόλις ἔσται μήτε μεγάλη δοκοῦσα, ἀλλὰ τις ἱκανὴ καὶ μία.

5 Καὶ φαῦλόν γ', ἔφη, ἴσως αὐτοῖς προστάξομεν.

Καὶ τούτου γε, ἦν δ' ἐγώ, ἔτι φαυλότερον τόδε, οὐ καὶ
ἐν τῷ πρόσθεν ἐπεμνήσθημεν λέγοντες ὡς δέοι, ἐάντε τῶν
φυλάκων τις φαῦλος ἔκγονος γένηται, εἰς τοὺς ἄλλους

d αὐτὸν ἀποπέμπεσθαι, ἐάντ' ἐκ τῶν ἄλλων σπουδαῖος, εἰς
τοὺς φύλακας. τοῦτο δ' ἐβούλετο δηλοῦν ὅτι καὶ τοὺς
ἄλλους πολίτας, πρὸς ὃ τις πέφυκεν, πρὸς τοῦτο ἓνα πρὸς
ἓν ἕκαστον ἔργον δεῖ κομίζειν, ὅπως ἂν ἐν τῷ αὐτοῦ ἐπιτη-
5 δεύων ἕκαστος μὴ πολλοὶ ἀλλ' εἰς γίγνηται, καὶ οὕτω δὴ
σύμπασα ἢ πόλις μία φύηται ἀλλὰ μὴ πολλαί.

Ἔστι γάρ, ἔφη, τοῦτο ἐκείνου σμικρότερον.

Οὗτοι, ἦν δ' ἐγώ, ὦ ἀγαθὲ Ἀδείμαντε, ὡς δόξειεν ἂν
τις, ταῦτα πολλὰ καὶ μεγάλα αὐτοῖς προστάττομεν ἀλλὰ
e πάντα φαῦλα, ἐὰν τὸ λεγόμενον ἐν μέγα φυλάττωσι,
μᾶλλον δ' ἀντὶ μεγάλου ἱκανόν.

Τί τοῦτο; ἔφη.

5 Τὴν παιδείαν, ἦν δ' ἐγώ, καὶ τροφήν· ἐὰν γὰρ εὖ παι-
δεύομενοι μέτριοι ἄνδρες γίγνωνται, πάντα ταῦτα ῥαδίως
διόφονται, καὶ ἄλλα γε ὅσα νῦν ἡμεῖς παραλείπομεν, τήν
τε τῶν γυναικῶν κτήσιν καὶ γάμων καὶ παιδοποιίας, ὅτι
424 δεῖ ταῦτα κατὰ τὴν παροιμίαν πάντα ὅτι μάλιστα κοινὰ τὰ
φίλων ποιεῖσθαι.

Ὅρθότατα γάρ, ἔφη, γίγνεται ἅν.

5 Καὶ μήν, εἶπον, πολιτεία ἐάνπερ ἅπαξ ὁρμήσῃ εὖ,
ἔρχεται ὥσπερ κύκλος αὐξανομένη· τροφή γὰρ καὶ παί-
δευσις χρηστὴ σφζομένη φύσεις ἀγαθὰς ἐμποιεῖ, καὶ αὐ-
φύσεις χρησταὶ τοιαύτης παιδείας ἀντιλαμβανόμεναι ἔτι

Κατά τὴ γνώμη μου, εἶπα, τοῦτο ἐδῶ: νὰ μεγαλώνει ἴσαμε 'κεῖ ποὺ μπορεῖ νὰ μεγαλώσει χωρὶς νὰ χάσει τὴν ἐνότητά της, παραπέρα ὅμως ὄχι.

[c] Ναί, σωστά, εἶπε.

Νά λοιπὸν πάλι καὶ ἓνα ἄλλο πρόσταγμα ποὺ θὰ δώσουμε στοὺς φύλακες: Νὰ προσέχουν μὲ κάθε τρόπο ὥστε ἡ πόλη οὔτε νὰ μικρύνει οὔτε ἀπλῶς νὰ φαίνεται πὼς εἶναι μεγάλη, ἀλλὰ νὰ ἔχει αὐτάρκεια καὶ νὰ εἶναι μία καὶ ἐνιαία.

Μᾶλλον εὐκολο, εἶπε, τὸ πρόσταγμα ποὺ θὰ τοὺς δώσουμε.

Κι ἀκόμη εὐκολότερο, εἶπα ἐγώ, εἶναι τοῦτο ἐδῶ, ποὺ τὸ ἀναφέραμε καὶ πρωτύτερα, ὅταν λέγαμε ὅτι, ἅμα κάποιο παιδὶ τῶν φυλάκων βγαίνει σκάρτο, θὰ 'πρεπε νὰ τὸ στέλνουν στὶς ἄλλες τάξεις [d] νὰ ἐνταχθεῖ ἐκεῖ, κι ἂν πάλι κάποιο ἀπὸ τὶς ἄλλες τάξεις ἀξίζει, αὐτὸ νὰ τὸ προωθοῦν στοὺς φύλακες. Σκοπὸς αὐτῆς τῆς ἀναφορᾶς ἦταν νὰ κάνει φανερὸ ὅτι ὅπως τοὺς φύλακες ἔτσι καὶ τοὺς ἄλλους πολῖτες ὀφείλουμε νὰ τοὺς κατευθύνουμε, τὸν καθένα χωριστά, σ' ἐκεῖνο τὸ ἔργο, τὸ ἓνα, γιὰ τὸ ὁποῖο εἶναι ἀπὸ τὴ φύση του πλασμένος, ὥστε ἐκτελώνοντας καθένας πολίτης τὸ ἔργο ποὺ τοῦ προσιδιάζει νὰ γίνεται ἓνας κι ὄχι πολλοί, καὶ μὲ αὐτὸ τὸν τρόπο ἡ πόλη ὁλόκληρη νὰ ἀποτελεῖ κάτι ἐνιαῖο κι ὄχι κάτι πολλαπλό.

Μάλιστα, εἶπε· αὐτὸ εἶναι πιὸ εὐκολο ἀπὸ τὸ προηγούμενο.

Δὲν εἶναι, καλέ μου Ἀδείμαντε, πολλὰ καὶ βαριά, ὅπως θὰ μποροῦσε νὰ νομίσει κανεὶς, ὅσα τοὺς ἐπιβάλλουμε ἀλλὰ [e] εὐκολὰ ὅλα, ἀρκεῖ νὰ τηροῦν ἐκεῖνο τὸ παρομιῶδες ἓνα καὶ μεγάλο, ἂν καὶ ἐγὼ δὲν θὰ τὸ χαρακτηρίζα μέγαλο ἀλλὰ ἀρκετό.

Ποιό πρᾶγμα ἐννοεῖς; ρώτησε.

Τὴν παιδεία, εἶπα, καὶ τὴν ἀνατροφή. Γιατὶ ἂν, παίρνοντας μιὰ καλὴ παιδεία, γίνονται ἄνθρωποι στερεοὶ καὶ μετρημένοι, εὐκολὰ θὰ τὰ διακρίνουν ὅλ' αὐτὰ κι ὅσα ἄλλα ἡμεῖς τώρα τὰ παραλείπουμε, γιὰ παράδειγμα πὼς θὰ πᾶρουν γυναῖκες καὶ θὰ παντρευτοῦν καὶ θὰ κάνουν παιδιὰ, δηλαδὴ ὅτι [424a] αὐτὰ τὰ πράγματα, ὅπως λέει ἐκεῖνος ὁ σοφὸς λόγος, οἱ φίλοι πρέπει νὰ τὰ ἔχουν ὅσο τὸ δυνατόν πιὸ ἀπὸ κοινοῦ.

Ὅλα τότε θὰ πηγαινάν μιὰ χαρά, εἶπε.

Ἔτσι λοιπόν, εἶπα, μιὰ πολιτεία, ἐφόσον ἀπὸ μιᾶς ἀρχῆς ξεκινήσει καλὰ, συνεχίζει νὰ ἀναπτύσσεται ὅπως ἓνας κύκλος: ἡ καλὴ ἀνατροφή καὶ ἐκπαίδευση, ἂν κρατηθοῦν στὸ ὕψος τους, φτιάχνουν ἀνθρώπους μὲ καλὸ φυσικό, κι αὐτοὶ πάλι, ἔχοντας γιὰ στήριγμά τους μιὰ τέτοια παιδεία, γίνονται ἀκόμη

b βελτίους τῶν προτέρων φύονται, εἷς τε τᾶλλα καὶ εἷς τὸ γεννᾶν, ὥσπερ καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις ζώοις.

Εἰκός γ', ἔφη.

Ὡς τοίνυν διὰ βραχέων εἰπεῖν, τούτου ἀνθεκτέον τοῖς ἐπιμεληταῖς τῆς πόλεως, ὅπως ἂν αὐτοὺς μὴ λάθῃ διαφθαρέν
5 ἀλλὰ παρὰ πάντα αὐτὸ φυλάττωσι, τὸ μὴ νεωτερίζειν περὶ γυμναστικὴν τε καὶ μουσικὴν παρὰ τὴν τάξιν, ἀλλ' ὥς οἶόν τε μάλιστα φυλάττειν, φοβουμένους ὅταν τις λέγῃ ὥς τ ἡ ν

10 αἰοδὴν μᾶλλον ἐπιφρονέουσ' ἄνθρωποι, ἥτις ἀειδόντεσσι νεωτάτῃ ἀμφιπέληται,

c μὴ πολλάκις τὸν ποιητὴν τις οἴηται λέγειν οὐκ ἄσματα νέα ἀλλὰ τρόπον ᾧδῆς νέον, καὶ τοῦτο ἐπαινῇ. δεῖ δ' οὐτ' ἐπαινεῖν τὸ τοιοῦτον οὔτε ὑπολαμβάνειν. εἶδος γὰρ καινὸν μουσικῆς μεταβάλλειν εὐλαβητέον ὥς ἐν ὅλῳ κινδυνεύοντα·
5 οὐδαμοῦ γὰρ κινοῦνται μουσικῆς τρόποι ἄνευ πολιτικῶν νόμων τῶν μεγίστων, ὥς φησὶ τε Δάμων καὶ ἐγὼ πείθομαι.

Καὶ ἐμὲ τοίνυν, ἔφη ὁ Ἀδείμαντος, θές τῶν πεπεισμένων.

d Τὸ δὴ φυλακτήριον, ἦν δ' ἐγώ, ὥς ἔοικεν, ἐνταῦθά που οἰκοδομητέον τοῖς φύλαξιν, ἐν μουσικῇ.

Ἡ γοῦν παρανομία, ἔφη, ῥαδίως αὕτη λανθάνει παρα-
δυσμένη.

5 Naί, ἔφην, ὥς ἐν παιδιᾷ γε μέρει καὶ ὥς κακὸν οὐδὲν ἐργαζομένη.

Οὐδὲ γὰρ ἐργάζεται, ἔφη, ἄλλο γε ἢ κατὰ σμικρὸν εἰσοικισαμένη ἡρέμα ὑπορρεῖ πρὸς τὰ ἥθη τε καὶ τὰ ἐπιτη-
δεύματα· ἐκ δὲ τούτων εἰς τὰ πρὸς ἀλλήλους συμβόλαια
10 μείζων ἐκβαίνει, ἐκ δὲ δὴ τῶν συμβολαίων ἔρχεται ἐπὶ τοὺς νόμους καὶ πολιτείας σὺν πολλῇ, ὧ Σώκρατες, ἀσελγεία,
e ἕως ἂν τελευτῶσα πάντα ἰδίᾳ καὶ δημοσίᾳ ἀνατρέψῃ.

Εἰεν, ἦν δ' ἐγώ· οὕτω τοῦτ' ἔχει;

Δοκεῖ μοι, ἔφη.

καλύτεροι από τούς προγόνους τους και ως προς τὰ ἄλλα και ως προς τούς απογόνους πού θά βγάλουν, [b] ἀκριβῶς ὅπως συμβαίνει και μέ τὰ ἄλλα ἔμβια ὄντα.

Αὐτό εἶναι εὖλογο, εἶπε.

Κοντολογίς λοιπόν, ὅσοι θά ἔχουν τή φροντίδα τῆς πόλης πρέπει νά τὸ προσέχουν αὐτὸ νά μὴ χαλάσει χωρὶς νά τὸ πάρουν εἴδηση, ἀλλὰ πάνω ἀπ' ὅλα νά 'χουν τὸ νοῦ τους νά μὴν εἰσάγονται καινοτομίες στή γυμναστική και τή μουσική τέτοιες πού νά ξεφεύγουν ἀπὸ τὰ καθιερωμένα ἀλλὰ νά μένουν σταθεροὶ σὲ αὐτά, ὅσο τὸ δυνατόν περισσότερο. Κι ὅταν κάποιος λέει ὅτι

ὁ κόσμος 'κεῖνο τὸ τραγούδι πιότερο τιμáει
πού 'ναι τῶν τραγουδιστάδων τὸ πιὸ καινούργιο

[c] νά φοβοῦνται μήπως πολλές φορές φανταστῇ κανεὶς ὅτι ὁ ποιητὴς δὲν ἐννοεῖ τραγούδια καινούργια ἀλλὰ μιὰ νέα *τεχνοτροπία* τραγουδιοῦ, κι ὅτι τὸ ἐπιδοκιμάζει. Μήτε νά τὸ ἐπιδοκιμάζει κανεὶς αὐτὸ πρέπει μήτε νά ἀποδίδει τέτοιες σκέψεις στὸν ποιητὴ. Χρειάζεται νά εἴμαστε πολὺ προσεκτικοὶ σὲ ὅ,τι ἀφορᾷ τὴν εἰσαγωγή νέων μουσικῶν δρόμων, ἐπειδὴ ἐδῶ διακυβεύονται τὰ πάντα. Γιατὶ πουθενὰ δὲν συντελοῦνται ἀλλαγές στοὺς τρόπους τῆς μελωδικῆς σύνθεσης χωρὶς νά ἀκολουθοῦνται ἀπὸ ριζικὲς πολιτικὲς και κοινωνικὲς μεταβολές, ὅπως ὑποστηρίζει ὁ Δάμων και τὸ πιστεύω κι ἐγώ.

Λοιπόν, νά μὲ λογαριάζεις κι ἐμένα, εἶπε, σ' ἐκείνους πού ἔχουν πεισθεῖ.

[d] Κάπου ἐδῶ τότε, καθὼς φαίνεται, πρέπει νά χτίσουν τὸ φρούριο τῆς πόλης οἱ φύλακες: πάνω στή μουσική.

Εἶναι βέβαιο, εἶπε, ὅτι ἡ ἐκτροπὴ ἀπὸ τὸ νόμιμο συμβαίνει εὐκόλα σ' αὐτὴ τὴν περιοχὴ χωρὶς νά τὸ πάρει κανεὶς εἴδηση.

Ναί, εἶπα, τὴν βλέπουν σὰν ἓνα εἶδος παιγνιδιοῦ, σὰν κάτι πού δὲν προξενεῖ κανένα κακό.

Μὰ οὔτε και προξενεῖ, εἶπε, ἄλλο τίποτα πέρα ἀπὸ τὸ νά τρυπώνει σιγὰ-σιγὰ και νά διοχετεύεται ἀπαρατήρητη στὰ ἦθη και τὶς ἀσχολίες. Καὶ βγαίνοντας ἀπὸ 'κεῖ δυναμωμένη, εἰσχωρεῖ στὶς ἀμοιβαῖες συναλλαγές τῶν ἀνθρώπων, κι ἀπὸ τὶς συναλλαγές πάει [e] στοὺς νόμους και τοὺς θεσμοὺς τῆς πολιτείας μὲ μεγάλη θρασύτητα, Σωκράτη μου, ὥσπου τελικὰ νά τὰ φέρει ὅλα ἄνω κάτω και στὴν ἰδιωτικὴ και στὴ δημόσια σφαίρα.

᾽Ωραῖα, εἶπα· ἔτσι ἔχει τὸ πράγμα;

Νομίζω, εἶπε.

- 5 Οὐκοῦν, ὃ ἐξ ἀρχῆς ἐλέγομεν, τοῖς ἡμετέροις παισὶν
ἐννομωτέρου εὐθὺς παιδιᾶς μεθεκτέον, ὥς παρανόμου γιγνο-
μένης αὐτῆς καὶ παίδων τοιούτων ἐννόμους τε καὶ σπουδαίους
425 ἐξ αὐτῶν ἄνδρας αὐξάνεσθαι ἀδύνατον ὄν;
Πῶς δ' οὐχί; ἔφη.
Ὅταν δὴ ἄρα καλῶς ἀρξάμενοι παῖδες παίζειν εὐνομίαν
διὰ τῆς μουσικῆς εἰσδέξωνται, πάλιν τούναντίον ἢ 'κείνοις
5 εἰς πάντα συνέπεται τε καὶ αὔξει, ἐπανορθοῦσα εἴ τι καὶ
πρότερον τῆς πόλεως ἔκειτο.
Ἀληθῆ μέντοι, ἔφη.
Καὶ τὰ σμικρὰ ἄρα, εἶπον, δοκοῦντα εἶναι νόμιμα
ἐξευρίσκουσιν οὗτοι, ἃ οἱ πρότερον ἀπώλλυσαν πάντα.
10 <Τὰ> ποῖα;
b Τὰ τοιάδε· σιγᾶς τε τῶν νεωτέρων παρὰ πρεσβυτέροις
ἃς πρέπει, καὶ κατακλίσεις καὶ ὑπαναστάσεις καὶ γονέων
θεραπείας, καὶ κουράς γε καὶ ἀμπεχόνας καὶ ὑποδέσεις καὶ
ὅλον τὸν τοῦ σώματος σχηματισμὸν καὶ τᾶλλα ὅσα τοιαῦτα.
5 ἢ οὐκ οἶει;
Ἐγωγε.
Νομοθετεῖν δ' αὐτὰ οἶμαι εὐηθες· οὔτε γάρ που γίγνεται
οὔτ' ἂν μείνειεν λόγῳ τε καὶ γράμμασιν νομοθετηθέντα.
Πῶς γάρ;
10 Κινδυνεύει γοῦν, ἦν δ' ἐγώ, ὦ Ἀδείμαντε, ἐκ τῆς παι-
c δείας ὅποι ἂν τις ὁρμήσῃ, τοιαῦτα καὶ τὰ ἐπόμενα εἶναι.
ἢ οὐκ ἀεὶ τὸ ὅμοιον ὄν ὅμοιον παρακαλεῖ;
Τί μήν;
Καὶ τελευτῶν δὴ οἶμαι φαῖμεν ἂν εἰς ἓν τι τέλος καὶ
5 νεανικὸν ἀποβαίνειν αὐτὸ ἢ ἀγαθὸν ἢ καὶ τούναντίον.
Τί γὰρ οὐκ; ἢ δ' ὅς.
Ἐγὼ μὲν τοίνυν, εἶπον, διὰ ταῦτα οὐκ ἂν ἔτι τὰ τοιαῦτα
ἐπιχειρήσαιμι νομοθετεῖν.

Ἐπομένως, ὅπως λέγαμε στοῦ ξεκίνημα αὐτῆς τῆς συζήτησης, τὰ δικά μας παιδιά πρέπει εὐθὺς ἐξαρχῆς νὰ παίρνουν μέρος σὲ παιγνίδια ποὺ θὰ ᾖναι πιὸ κοντὰ στοῦ πνεῦμα τῶν νόμων, γιατί ἀπὸ παιγνίδια ποὺ δὲν εἶναι σύμφωνα μὲ τὸ νόμο καὶ ἀπὸ παιδιά μὴ νόμιμα [425a] θὰ σταθεῖ ἀδύνατο νὰ βγοῦν ἔπειτα ἄνδρες φιλόνομοι καὶ ἄξιοι. Ἔτσι;

Ἀσφαλῶς, εἶπε.

Ὅταν λοιπὸν τὰ παιδιά, ἀπὸ τὰ πρῶτα τοὺς κίολας παιγνίδια, δεχθοῦν μέσα τοὺς διαμέσου τῆς μουσικῆς καὶ τῆς ποιήσης τὴν ὁμορφίαν τῆς τάξης, αὐτῇ, ἀντίθετα μὲ ὅ,τι συμβαίνει μὲ ἐκεῖνα τὰ ἄλλα παιδιά, τοῦτα ἐδῶ τὰ δικά μας τὰ ἀκολουθεῖ σὲ ὅλα καὶ τὰ δυναμώνει, διορθώνοντας κι ὅ,τι τυχὸν πρωτύτερα πῆγαινε στραβὰ στὴν πόλη.

Πραγματικά, ἔτσι εἶναι.

Ἄρα, εἶπα, ἀκόμη καὶ κάποια πράγματα ποὺ θεωροῦνται πῶς ἔχουν μικρὴ σημασία καὶ ποὺ οἱ παλαιότεροι τὰ ἄφησαν νὰ χαθοῦν, αὐτοὶ ἐδῶ θὰ τὰ βρῶσιν μόνοι τοὺς.

Σὰν ποιά;

[b] Τοῦτα ἐδῶ· ὅτι λ.χ. οἱ νέοι δὲν πρέπει νὰ μιλοῦν μπροστὰ στοὺς μεγαλύτερους, ὅτι πρέπει νὰ τοὺς παραχωροῦν τὴ θέση τοὺς, νὰ σηκώνονται μπροστὰ τοὺς ὄρθιοι, νὰ φροντίζουν τοὺς γονεῖς τοὺς, ἐπίσης σχετικὰ μὲ τὸ κούρεμα, τὸ ντύσιμο, τὴν ὑπόδεσὶ τοὺς, γενικὰ τὴν ἐξωτερικὴ τοὺς ἐμφάνιση καὶ ὅλα τὰ παρόμοια. Ἡ μήπως δὲν τὸ νομίζεις;

Τὸ νομίζω.

Νὰ φτιάχνει κανεὶς νόμους γιὰ νὰ ρυθμίσει τέτοια πράγματα εἶναι, νομίζω, ἀνόητο· γιατί τέτοιες ρυθμίσεις, προφορικὲς ἢ γραπτές, δὲν γίνονται, ἀλλὰ κι ἂν γίνονταν, θὰ ἔμεναν ἀνεφάρμοστες.

Πῶς ἔτσι;

Φαίνεται, Ἀδεῖμαντε, εἶπα, ὅτι, ἀνάλογα μὲ τὴν κατεύθυνση [c] ποὺ θὰ πάρει κανεὶς ἀπὸ τὴν παιδείαν, θὰ ἐξαρτηθεῖ καὶ ἡ παραπέρα ἐξέλιξή του· ἢ μήπως δὲν ἀληθεύει ὅτι πάντοτε τὸ ὅμοιο ἀποζητάει τὸ ὅμοιό του;

Θέλει ρώτημα;

Καὶ θὰ λέγαμε, νομίζω, ὅτι καταλήγει σὲ κάτι ὁλοκληρωμένο καὶ δυναμικό, εἴτε καλὸ εἴτε καὶ τὸ ἀντίθετο.

Φυσικά, εἶπε.

Γι' αὐτοὺς λοιπὸν τοὺς λόγους, εἶπα, ἐγὼ δὲν θὰ ἐπιχειροῦσα νὰ θεσπίσω νόμους γιὰ τέτοιας λογῆς πράγματα.

Εἰκότως γ', ἔφη.

10 Τί δέ, ὦ πρὸς θεῶν, ἔφην, τάδε τὰ ἀγοραῖα, συμβολαίων
τε πέρι κατ' ἀγορὰν ἕκαστοι ἅ πρὸς ἀλλήλους συμβάλ-

d λουσιν, εἰ δὲ βούλει, καὶ χειροτεχνικῶν περὶ συμβολαίων
καὶ λοιδοριῶν καὶ αἰκίας καὶ δικῶν λήξεως καὶ δικαστῶν
καταστάσεως, καὶ εἴ που τελῶν τινες ἢ πράξεις ἢ θέσεις
ἀναγκαῖοί εἰσιν ἢ κατ' ἀγορὰς ἢ λιμένας, ἢ καὶ τὸ παράπαν
5 ἀγορανομικὰ ἅττα ἢ ἀστυνομικὰ ἢ ἐλλιμενικὰ ἢ ὅσα ἄλλα
τοιαῦτα, τούτων τολμήσομέν τι νομοθετεῖν;

e Ἄλλ' οὐκ ἄξιον, ἔφη, ἀνδράσι καλοῖς κἀγαθοῖς ἐπιτάττειν·
τὰ πολλὰ γὰρ αὐτῶν, ὅσα δεῖ νομοθετήσασθαι, ῥαδίως που
εὐρήσουσιν.

Ναί, ὦ φίλε, εἶπον, ἐάν γε θεὸς αὐτοῖς διδῶ σωτηρίαν
τῶν νόμων ὧν ἔμπροσθεν διήλθομεν.

5 Εἰ δὲ μή γε, ἡ δ' ὅς, πολλὰ τοιαῦτα τιθέμενοι ἀεὶ καὶ
ἐπανορθούμενοι τὸν βίον διατελοῦσιν, οἰόμενοι ἐπιλήψεσθαι
τοῦ βελτίστου.

Λέγεις, ἔφην ἐγώ, βιώσεσθαι τοὺς τοιοῦτους ὥσπερ τοὺς
κάμνοντάς τε καὶ οὐκ ἐθέλοντας ὑπὸ ἀκολασίας ἐκβῆναι
10 πονηρᾶς διαίτης.

Πάνυ μὲν οὖν.

426 Καὶ μὴν οὗτοί γε χαριέντως διατελοῦσιν· ἰατρευόμενοι
γὰρ οὐδὲν περαίνουσιν, πλήν γε ποικιλώτερα καὶ μείζω
ποιοῦσι τὰ νοσήματα, καὶ ἀεὶ ἐλπίζοντες, ἐάν τις φάρμακον
συμβουλευῇ, ὑπὸ τούτου ἔσεσθαι ὑγιεῖς.

5 Πάνυ γάρ, ἔφη, τῶν οὕτω καμνόντων τὰ τοιαῦτα πάθη.

Τί δέ; ἦν δ' ἐγώ· τόδε αὐτῶν οὐ χαρίεν, τὸ πάντων
ἔχθιστον ἡγεῖσθαι τὸν τάληθῇ λέγοντα, ὅτι πρὶν ἂν μεθύων
καὶ ἐμπιπλάμενος καὶ ἀφροδισιάζων καὶ ἀργῶν παύσεται,
b οὔτε φάρμακα οὔτε καύσεις οὔτε τομαὶ οὐδ' αὖ ἐπῳδαὶ αὐτὸν
οὐδὲ περίαπτα οὐδὲ ἄλλο τῶν τοιούτων οὐδὲν ὀνήσει;

Οὐ πάνυ χαρίεν, ἔφη· τὸ γὰρ τῷ εὖ λέγοντι χαλεπαίνειν
οὐκ ἔχει χάριν.

5 Οὐκ ἐπαινέτης εἶ, ἔφην ἐγώ, ὥς ἔοικας, τῶν τοιούτων
ἀνδρῶν.

Εὐλογα, εἶπε.

“Ὅμως, γὰρ τὸ ὄνομα τοῦ θεοῦ, τί θὰ γίνεῖ μετὰ τὴν ὑποθέσειν τῆς ἀγορᾶς, τίς ἰδιωτικὴς συμφωνίης ποὺ συνάπτουν ὁ ἕνας μετὰ τὸν ἄλλο στὴν ἀγορά, τίς συναλλαγές, [d] ἂν θέλεις, μετὰ τὸν ἕνα καὶ τὸν ἄλλο τεχνίτη, ἐπίσης μετὰ τὴν ἐξυβρίσεις, τίς σωματικὴς κακώσεις, τίς μηνύσεις ποὺ ὑποβάλλονται, τὸν ὁρισμὸν τῶν δικαστῶν, ἀκόμη μετὰ τὴν καταβολὴν καὶ τὴν εἰσπραξὴν τελῶν, ὅπου τυχὸν εἶναι ἀπαραίτητο στὶς ἀγορὰς ἢ στὰ λιμάνια ἢ καὶ γενικῶς μετὰ κάποιους ρυθμίσεις γὰρ τὴν τάξιν στὴν ἀγορά, στὴν πόλιν, στὸ λιμάνι ἢ ὅτιδήποτε ἄλλο σχετικόν· θὰ ἀποτολμήσουμε ἄραγε νὰ φτιάξουμε γὰρ τέτοια πράγματα νόμους;

“Ὁχι, εἶπε· δὲν θὰ ἦταν σωστὸ νὰ δίνουμε προσταγὰς σὲ καλοὺς καὶ ἄξιους ἀνθρώπους· [e] γιὰ τὴν περισσότερη ρυθμίσεις, γὰρ ὅσα πράγματα χρειάζονται νομοθετικὴν ρύθμισιν, θὰ τίς βροῦν καὶ μόνοι τους.

Ναί, φίλε μου, εἶπα, ἂν ὁ θεὸς τοὺς ἀξιῶναι νὰ φυλάττει ἀκέραιους ἐκείνους τοὺς νόμους ποὺ ἐκθέσαμε πρωτύτερα.

Διαφορετικὰ, εἶπε, θὰ περάσουν μιὰ ὁλόκληρη ζωὴ θεσπίζοντας συνεχῶς νόμους καὶ διορθώνοντάς τους, πιστεύοντας ὅτι θὰ πετύχουν ἔτσι τὸν τέλειον.

Ἐννοεῖς, εἶπα, ὅτι οἱ ἄνθρωποι τέτοιας λογῆς θὰ ζήσουν σὰν τοὺς ἀρρώστους ποὺ ὑποφέρουν καὶ ποὺ ἐξαίτιας τῆς ἀκολασίας τους δὲν ἔχουν τὴν διάθεσιν νὰ ξεκόψουν ἀπὸ τὴν κακὴν συνήθειάν τους.

Βεβαίως, εἶπε.

[426a] Μιὰ χαρὰ περνᾶνε, δὲν εἶναι ἔτσι; Μετὰ τὸν γατρολόγον ποὺ δὲν κατορθώνουν τίποτε ἐκτὸς ἀπὸ τὸ νὰ κάνουν τίς ἀρρώστιες τους πρὸ σοβαρὰ καὶ μετὰ περισσότερες ἐπιπλοκάς, πάντοτε ἐλπίζοντας πῶς, ἂν τοὺς συστήσει κανεὶς κάποιο φάρμακο, θὰ δοῦν μὲν αὐτὸ τὴν ὑγίαν τους.

Αὐτὸ ἀκριβῶς γίνεται, εἶπε, μετὰ αὐτῆς τῆς λογῆς τοὺς ἀρρώστους καὶ τίς ἀρρώστιες τους.

Γιὰ δὲς, εἶπα ἐγὼ· διασκεδαστικὸν δὲν εἶναι ποὺ οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ ἔχουν γὰρ χειρότερον ἐχθρόν τους ὅποιον τοὺς λείπει τὴν ἀλήθειαν, ὅτι δηλαδὴ ἂν δὲν πάψουν νὰ μεθᾶνε καὶ νὰ τρῶνε τὸ καταπέτασμα καὶ νὰ παραδίδονται στὶς ἡδονὰς καὶ νὰ τεμπελιάζουν, [b] οὔτε τὰ φάρμακα οὔτε οἱ καυτηριασμοὶ οὔτε οἱ ἐγχειρήσεις οὔτε πάλιν τὰ ξόρκια οὔτε τὰ φυλαχτὰ οὔτε ὅτιδήποτε ἄλλο παρόμοιον πρόκειται νὰ τοὺς ὠφελήσῃ σὲ τίποτα;

“Ὁχι καὶ τόσο διασκεδαστικόν, εἶπε· γιὰ τὸ νὰ δυσανασχετεῖς μετὰ ἐκεῖνον ποὺ σοῦ λείπει τὸ σωστὸν δὲν εἶναι διασκέδασις.

Δὲν σοῦ ἀρέσουν, φαίνεται, εἶπα, οἱ ἄνθρωποι αὐτοῦ τοῦ εἶδους.

Οὐ μέντοι μὰ Δία.

Οὐδ' ἂν ἡ πόλις ἄρα, ὅπερ ἄρτι ἐλέγομεν, ὅλη τοιοῦτον
 ποιῇ, οὐκ ἐπαινέσῃ. ἡ οὐ φαίνονται σοι ταῦτόν ἐργάζεσθαι
 10 τούτοις τῶν πόλεων ὅσαι κακῶς πολιτευόμεναι προαγορεύ-
 c ουσι τοῖς πολίταις τὴν μὲν κατάστασιν τῆς πόλεως ὅλην
 μὴ κινεῖν, ὥς ἀποθανουμένους, ὅς ἂν τοῦτο δρᾷ· ὅς δ' ἂν
 σφᾶς οὕτω πολιτευομένους ἥδιστα θεραπεύῃ καὶ χαρίζηται
 5 ταύτας δεινὸς ἢ ἀποπληροῦν, οὗτος ἄρα ἀγαθός τε ἔσται
 ἀνὴρ καὶ σοφὸς τὰ μεγάλα καὶ τιμήσεται ὑπὸ σφῶν;

Ταῦτόν μὲν οὖν, ἔφη, ἔμοιγε δοκοῦσι δρᾶν, καὶ οὐδ'
 ὁπωστιοῦν ἐπαινῶ.

d Τί δ' αὖ τοὺς ἐθέλοντας θεραπεύειν τὰς τοιαύτας πόλεις
 καὶ προθυμουμένους; οὐκ ἄγασαι τῆς ἀνδρείας τε καὶ εὐ-
 χερείας;

Ἐγώ, ἔφη, πλὴν γ' ὅσοι ἐξηπάτηνται ὑπ' αὐτῶν καὶ
 5 οἴονται τῇ ἀληθείᾳ πολιτικοὶ εἶναι, ὅτι ἐπαινοῦνται ὑπὸ τῶν
 πολλῶν.

Πῶς λέγεις; οὐ συγγιγνώσκεις, ἦν δ' ἐγώ, τοῖς ἀνδράσιν;
 ἡ οἶει οἶόν τ' εἶναι ἀνδρὶ μὴ ἐπισταμένῳ μετρεῖν, ἑτέρων
 e τοιούτων πολλῶν λεγόντων ὅτι τετράπηχὺς ἔστιν, αὐτὸν
 ταῦτα μὴ ἡγεῖσθαι περὶ αὐτοῦ;

Οὐκ αὖ, ἔφη, τοῦτό γε.

Μὴ τοίνυν χαλέπαινε· καὶ γάρ πού εἰσι πάντων χαρι-
 5 ἔστατοι οἱ τοιοῦτοι, νομοθετοῦντές τε οἷα ἄρτι διήλθομεν καὶ
 ἐπανορθοῦντες, ἀεὶ οἰόμενοί τι πέρας εὐρήσειν περὶ τὰ ἐν
 τοῖς συμβολαίοις κακουργήματα καὶ περὶ ἃ νυνδὴ ἐγὼ ἔλεγον,
 ἀγνοοῦντες ὅτι τῷ ὄντι ὥσπερ Ὑδραν τέμνουσιν.

427 Καὶ μὴν, ἔφη, οὐκ ἄλλο γέ τι ποιῶσιν.

Ἐγὼ μὲν τοίνυν, ἦν δ' ἐγώ, τὸ τοιοῦτον εἶδος νόμων
 πέρι καὶ πολιτείας οὕτ' ἐν κακῶς οὕτ' ἐν εὖ πολιτευομένη
 πόλει ὥμην ἂν δεῖν τὸν ἀληθινὸν νομοθέτην πραγματεῦσθαι,

Καθόλου, μά τὸ Δία.

Συνεπῶς, ἀκόμη κι ἂν ὑποθέσουμε ὅτι ἡ πόλη ὁλόκληρη κάνει αὐτὸ ποὺ τώρα δὲ λέγαμε, ἐσὺ *πάλι* δὲν θὰ τὸ ἐπιδοκίμαζες. Ἦ μήπως ἔχεις τὴν ἐντύπωση ὅτι δὲν κάνουν ἀκριβῶς ὅ,τι καὶ αὐτοὶ οἱ ἄρρωστοι ὅσες πόλεις, ἔχοντας οἱ ἴδιες κακὴ διακυβέρνηση, ἀπαγορεύουν [ε] στοὺς πολῖτες νὰ ἐπιχειρήσουν ὅποιαδήποτε ἀλλαγὴ στὸ πολιτικὸ σύστημα, ἀπειλώντας τους πῶς ὅποιος δοκιμάσει νὰ τὸ κάνει αὐτὸ θὰ πεθάνει; Ἐνῶ ἀντιθέτως ὅποιος προσφέρει σ' αὐτούς, οἱ ὅποιοι κυβερνιοῦνται ἔτσι, τίς πιὸ εὐχάριστες ἐξυπηρετήσεις καὶ τοὺς κάνει τὰ θελήματα, κολακεύοντάς τους καὶ μαντεύοντας τίς ἐπιθυμίες τους, κι ἔχει φοβερὴ ἱκανότητα στὸ νὰ τίς ικανοποιεῖ, αὐτὸς καὶ ἡθικὸς ἄνθρωπος θὰ λογίζεται καὶ σὲ μεγάλη ὑπόληψη θὰ τὸν ἔχουν οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ σωστά;

Σίγουρα, εἶπε, τὸ ἴδιο πρᾶγμα κάνουν, κατὰ τὴ γνώμη μου, κι αὐτὲς οἱ πόλεις, καὶ δὲν τὸ ἐπικροτῶ οὔτε στὸ ἐλάχιστο.

[d] Τί λὲς ὅμως γιὰ ὅσους θέλουν νὰ προσφέρουν ὑπηρεσίες σὲ τέτοιες πόλεις καὶ εἶναι πρόθυμοι νὰ τὸ πράξουν; Δὲν τοὺς θαυμάζεις γιὰ τὸ θάρρος καὶ τὴν καλὴ τους διάθεση;

Ἀσφαλῶς, εἶπε, ἐκτὸς βέβαια ἀπὸ ἐκείνους, τοὺς ὁποίους οἱ πόλεις αὐτὲς τοὺς ἔχουν ξεγελάσει καὶ οἱ ὅποιοι φαντάζονται πῶς εἶναι σταλήθεια πολιτικοί, ἐπειδὴ ὁ πολὺς κόσμος τοὺς παινεύει.

Τί ἐννοεῖς; Δὲν ἔχεις λίγη κατανόηση γι' αὐτοὺς τοὺς ἀνθρώπους; Ἦ νομίζεις ὅτι ἓνας ἄνθρωπος ποὺ δὲν ξέρει νὰ μετράει καὶ ποὺ ἄλλοι πολλοὶ ὅμοιοί του [ε] τοῦ λένε πῶς ἔχει ἀνάστημα τέσσερις πῆχες εἶναι δυνατόν νὰ μὴν τὸ πιστέψει κι ὁ ἴδιος;

Ὁχι βέβαια, εἶπε.

Μὴ δυσανασχετεῖς λοιπὸν μ' αὐτούς· γιὰτὶ κάτι τέτοιοι εἶναι, καθὼς φαίνεται, οἱ πιὸ διασκεδαστικοί: Θεσπίζουν μὲ νόμους αὐτὰ ποὺ τώρα δὲ λέγαμε κι ἔπειτα διορθώνουν αὐτοὺς τοὺς νόμους, πάντοτε μὲ τὴν ιδέα ὅτι θὰ βροῦν μιὰν ἄκρη, ὥστε νὰ μπεῖ τέλος στὰ ἀδικήματα τῶν συναλλαγῶν καὶ σὲ ὅσα μόλις τώρα ἔλεγα, χωρὶς νὰ γνωρίζουν ὅτι στὴν πραγματικότητα εἶναι σὰν νὰ κόβουν ἓνα κεφάλι ἀπὸ τὴ Λερναία Ὑδρα.

[427a] Ναί, εἶπε, ἀκριβῶς αὐτὸ κάνουν.

Κατὰ τὴ γνώμη μου, εἶπα, οὔτε σὲ μιὰ πόλη μὲ ἄσχημη διακυβέρνηση οὔτε καὶ σὲ μιὰν ἄλλη σωστὰ συγκροτημένη θὰ χρειαζόταν νὰ ἀσχοληθεῖ ὁ ἄλλθινὸς νομοθέτης μὲ αὐτὸ τὸ εἶδος τῶν νόμων καὶ τῶν πολιτευμάτων. Στὴν

- 5 ἐν τῇ μὲν ὅτι ἀνωφελῇ καὶ πλεόν οὐδέν, ἐν δὲ τῇ ὅτι τὰ
μὲν αὐτῶν κἂν ὅστισοῦν εὖροι, τὰ δὲ ὅτι αὐτόματα ἔπεισιν
ἐκ τῶν ἔμπροσθεν ἐπιτηδευμάτων.
- b Τί οὖν, ἔφη, ἔτι ἂν ἡμῖν λοιπὸν τῆς νομοθεσίας εἴη;
Καὶ ἐγὼ εἶπον ὅτι Ἑμῖν μὲν οὐδέν, τῷ μέντοι Ἀπόλ-
λωνι τῷ ἐν Δελφοῖς τά γε μέγιστα καὶ κάλλιστα καὶ πρῶτα
τῶν νομοθετημάτων.
- 5 Τὰ ποῖα; ἦ δ' ὅς.
Ἱερῶν τε ἰδρύσεις καὶ θυσίαι καὶ ἄλλαι θεῶν τε καὶ
δαιμόνων καὶ ἡρώων θεραπείαι· τελευτησάντων <τε> αὖ θῆκαι
καὶ ὅσα τοῖς ἐκεῖ δεῖ ὑπηρετοῦντας ἱλεως αὐτοὺς ἔχειν. τὰ
γὰρ δὴ τοιαῦτα οὗτ' ἐπιστάμεθα ἡμεῖς οἰκίζοντές τε πόλιν
c οὐδενὶ ἄλλῳ πεισόμεθα, ἐὰν νοῦν ἔχωμεν, οὐδὲ χρῆσόμεθα
ἐξηγητῇ ἄλλ' ἢ τῷ πατρίῳ· οὗτος γὰρ δήπου ὁ θεὸς περὶ τὰ
τοιαῦτα πᾶσιν ἀνθρώποις πάτριος ἐξηγητῆς ἐν μέσῳ τῆς
γῆς ἐπὶ τοῦ ὀμφαλοῦ καθήμενος ἐξηγεῖται.
- 5 Καὶ καλῶς γ', ἔφη, λέγεις· καὶ ποιητέον οὕτω.
᾿Ωικισμένη μὲν τοίνυν, ἦν δ' ἐγώ, ἤδη ἂν σοι εἴη, ὦ παῖ
d Ἀρίστωνος, ἡ πόλις· τὸ δὲ δὴ μετὰ τοῦτο σκόπει ἐν αὐτῇ,
φῶς ποθὲν πορισάμενος ἱκανόν, αὐτός τε καὶ τὸν ἀδελφὸν
παρακάλει καὶ Πολέμαρχον καὶ τοὺς ἄλλους, ἐὰν πως ἴδωμεν
ποῦ ποτ' ἂν εἴη ἡ δικαιοσύνη καὶ ποῦ ἡ ἀδικία, καὶ τί ἀλλή-
5 λωιν διαφέρετον, καὶ πότερον δεῖ κεκτηῆσθαι τὸν μέλλοντα
εὐδαίμονα εἶναι, ἐάντε λανθάνῃ ἐάντε μὴ πάντας θεοὺς τε
καὶ ἀνθρώπους.
Οὐδέν λέγεις, ἔφη ὁ Γλαῦκων· σὺ γὰρ ὑπέσχου ζητήσῃν,
e ὥς οὐχ ὀσιόν σοι ὄν μὴ οὐ βοηθεῖν δικαιοσύνη εἰς δύναμιν
παντὶ τρόπῳ.
Ἀληθῆ, ἔφην ἐγώ, ὑπομιμνήσκεις, καὶ ποιητέον μὲν γε
οὕτως, χρὴ δὲ καὶ ὑμᾶς συλλαμβάνειν.
- 5 Ἄλλ', ἔφη, ποιήσομεν οὕτω.

πρώτη έπειδή θά ήταν άχρηστο καί δέν θά έφερνε κανένα άποτέλεσμα, στη δεύτερη έπειδή κάποιες άπό τις όρθές ρυθμίσεις θά μπορούσε νά τις σκεφθεΐ ό όποιοςδήποτε, ένώ οί ύπόλοιπες άκολουθοΰν αυτόματα άπό όσα έχουν θεσπιστεΐ πρωτύτερα.

[b] Ποιό μέρος λοιπόν της νομοθεσίας, είπε, μάς άπομένει άκόμη νά ρυθμίσουμε;

Γιά μάς, είπα έγώ, κανένα, για τόν Άπόλλωνα όμως άπομένουν τά πιό σημαντικά, τά πιό λεπτά, τά πιό θεμελιώδη νομοθετήματα.

Ποιά είναι αυτά; ρώτησε εκείνος.

Όσα σχετίζονται μέ την άνέγερση ιερών, μέ τις θυσίες καί μέ άλλες μορφές λατρείας των θεών καί των πνευμάτων καί των ήρώων· επίσης μέ την ταφή των νεκρών καί τις πράξεις μας, μέ τις όποιες θά εξασφαλίσουμε την ευμένειά τους. Γιατί έμεις αυτά τά πράγματα δέν τά γνωρίζουμε, κι έτσι, άν έχουμε μυαλό, δέν πρόκειται κατά τη θεμελίωση της πόλης [c] νά άκολουθήσουμε άλλον κανένα ούτε νά ζητήσουμε άλλουνοΰ κανενός τη συμβουλή παρ ά μόνον εκείνου τόν όποιο μάς έχουν αφήσει οί πατεράδες μας. Γιατί αυτός ό θεός είναι για όλους τους ανθρώπους ό πατροπαράδοτος έξηγητής σέ τούτα τά ζητήματα, καί καθισμένος στό κέντρο της γής, επάνω στόν όμφαλό, δίνει τις άποκαλυπτικές έξηγήσεις του.

Όμορφα τό λές, είπε· έτσι πρέπει νά κάνουμε.

Τώρα πιά, είπα έγώ, μπορείς, γιέ τοΰ Άρίστωνα, νά πεις ότι έχουμε θεμελιώσει [d] την πόλη μας. Αυτό πού πρέπει νά γίνει άμέσως μετά είναι, άφοΰ ποριστεΐς άπό κάπου φώς άρκετό, νά κοιτάξεις μέσα σ' αυτήν, καί έσύ καί ό άδελφός σου καί ό Πολέμαρχος καί οί άλλοι, μήπως δοΰμε πού τέλος πάντων μπορεί νά είναι ή δικαιοσύνη καί πού ή άδικία, καί σέ τί διαφέρει ή μι άπό την άλλη καί ποιάν άπό τις δύο πρέπει νά χει κάνει κτήμα του όποιος είναι νά κατακτήσει την ευτυχία —είτε τόν άντιληφθοΰν οί θεοί όλοι κι οί άνθρωποι είτε όχι.

Δέν μάς λές τίποτα, είπε ό Γλαΰκων· γιατί έσύ ήσουν πού ύποσχέθηκες ότι θά έκανες τούτη την άναζήτηση, [e] άφοΰ κατά τη γνώμη σου είναι άνόσιο νά μη στηρίξει κανείς τη δικαιοσύνη *όσο* τοΰ τού έπιτρέπουν οί δυνάμεις του καί μέ κάθε τρόπο.

Σωστά, είπα, μοΰ τού υπενθυμίζεις, κι έτσι πρέπει νά κάνω, είναι όμως και δικό σας χρέος νά δώσετε ένα χέρι βοήθειας.

Θά τού δώσουμε, είπε.

Ἐλπίζω τοίνυν, ἣν δ' ἐγώ, εὐρήσειν αὐτὸ ὧδε. οἶμαι
ἡμῖν τὴν πόλιν, εἴπερ ὀρθῶς γε ᾤκισται, τελέως ἀγαθὴν
εἶναι.

Ἀνάγκη γ', ἔφη.

10 Δῆλον δὴ ὅτι σοφὴ τ' ἐστὶ καὶ ἀνδρεία καὶ σώφρων καὶ
δικαία.

Δῆλον.

Οὐκοῦν ὅτι ἂν αὐτῶν εὐρωμεν ἐν αὐτῇ, τὸ ὑπόλοιπον
ἔσται τὸ οὐχ ἡρῆμένον;

428 Τί μήν;

Ὡσπερ τοίνυν ἄλλων τινῶν τεττάρων, εἰ ἔν τι ἐζητοῦμεν
αὐτῶν ἐν ὁτφοῦν, ὅποτε πρῶτον ἐκεῖνο ἔγνωμεν, ἱκανῶς ἂν
εἶχεν ἡμῖν, εἰ δὲ τὰ τρία πρότερον ἐγνωρίσαμεν, αὐτῷ ἂν
5 τούτῳ ἐγνώριστο τὸ ζητούμενον· δῆλον γὰρ ὅτι οὐκ ἄλλο
ἔτι ἦν ἢ τὸ ὑπολειφθέν.

Ὅρθως, ἔφη, λέγεις.

Οὐκοῦν καὶ περὶ τούτων, ἐπειδὴ τέτταρα ὄντα τυγχάνει,
ὡσαύτως ζητητέον;

10 Δῆλα δὴ.

Καὶ μὲν δὴ πρῶτόν γε μοι δοκεῖ ἐν αὐτῷ κατάδηλον εἶναι
b ἡ σοφία· καὶ τι ἄτοπον περὶ αὐτὴν φαίνεται.

Τί; ἢ δ' ὅς.

Σοφὴ μὲν τῷ ὄντι δοκεῖ μοι ἡ πόλις εἶναι ἣν διήλθομεν·
εὐβουλος γάρ, οὐχί;

5 Ναί.

Καὶ μὴν τοῦτό γε αὐτό, ἡ εὐβουλία, δῆλον ὅτι ἐπιστήμη
τίς ἐστίν· οὐ γάρ που ἀμαθία γε ἄλλ' ἐπιστήμη εὐ βου-
λεύονται.

Δῆλον.

10 Πολλὰ δέ γε καὶ παντοδαπαὶ ἐπιστήμαι ἐν τῇ πόλει εἰσίν.

Πῶς γὰρ οὐ;

Ἄρ' οὖν διὰ τὴν τῶν τεκτόνων ἐπιστήμην σοφὴ καὶ
εὐβουλος ἡ πόλις προσρητέα;

Ἐλπίζω, τότε, εἶπα, ὅτι αὐτὸ θὰ τὸ βροῦμε μὲ τὸν ἐξῆς τρόπο: Ἐχῶ τὴ γνώμη ὅτι ἡ πόλη μας, ἐφόσον εἶναι θεμελιωμένη σὲ σωστὲς βάσεις, εἶναι στὴν ἐντέλεια καλὴ.

Κατανάγκην, εἶπε.

Εἶναι ἔτσι πρόδηλο ὅτι τὴν χαρακτηρίζει ἡ σοφία καὶ ἡ ἀνδρεία καὶ ἡ φρονιμάδα καὶ ἡ δικαιοσύνη.

Εἶναι πρόδηλο.

Ἐπομένως, ἂν ἐντοπίσουμε κάτι ἀπὸ αὐτὰ στὴν πόλη, ὅ,τι θὰ ἀπομένει ὡς ὑπόλοιπο θὰ εἶναι ἐκεῖνο πού δὲν θὰ τὸ ἔχουμε ἐντοπίσει· σωστά;

[428a] Σαφῶς.

Ἴσχύει λοιπὸν καὶ ἐδῶ ὅ,τι καὶ γιὰ ὅποιαδήποτε ἄλλα τέσσερα πράγματα: Ἄν ἀναζητούσαμε ἓνα ἀπὸ αὐτὰ μέσα σὲ κάποιο πρᾶγμα, τὴν πρώτη κιόλας στιγμή πού θὰ τὸ ἐντοπίζαμε, τὸ ζήτημα γιὰ μᾶς θὰ εἶχε λυθεῖ· κι ἂν πάλι ἐντοπίζαμε πρῶτα τὰ τρία ἀπὸ αὐτά, θὰ εἴχαμε συνάμα ἀνιχνεύσει καὶ αὐτὸ γιὰ τὸ ὁποῖο ψάχναμε: διότι προφανῶς δὲν θὰ μπορούσε νὰ εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ ὅ,τι θὰ εἶχε ἀπομείνει.

Σωστά λές, εἶπε.

Ἔτσι λοιπὸν καὶ γι' αὐτὲς ἐδῶ τὲς ἀρετὲς, πού συμβαίνει νὰ εἶναι τέσσερις, δὲν πρέπει νὰ ψάξουμε κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο;

Προφανῶς.

Τὸ πρῶτο, τώρα, πρᾶγμα πού διακρίνεται καθαρότατα στὸ ζήτημα πού μᾶς ἀπασχολεῖ εἶναι, νομίζω, [b] ἡ σοφία· καὶ διαφαίνεται κάτι ἀλλόκοτο μὲ αὐτή.

Τί πρᾶγμα; ἔκανε ἐκεῖνος.

Σοφὴ σταλήθεια ἔχῳ τὴν ἐντύπωση πὼς εἶναι ἡ πόλη πού περιγράψαμε· γιατί μπορεῖ καὶ κρίνει σωστά· ἢ μήπως ὄχι;

Ναί, μπορεῖ.

Κι αὐτὸ βέβαια τὸ πρᾶγμα, ἡ σωστὴ κρίση, εἶναι προφανῶς ἓνα εἶδος γνώσης· γιατί οἱ ἄνθρωποι κρίνουν σωστὰ διαμέσου, φαντάζομαι, τῆς γνώσης κι ὄχι τῆς ἄγνοιας.

Εἶναι πρόδηλο.

Κι ὑπάρχουν πολλὲς καὶ πολλῶν λογιῶν γνώσεις στὴν πόλη.

Φυσικά.

Ἄραγε μὲ βάση τὴ γνώση πού ἔχουν οἱ *ξυλουργοὶ* πρέπει νὰ χαρακτηρίζεται ἡ πόλη μας σοφὴ καὶ γνωστικὴ;

- c Οὐδαμῶς, ἔφη, διὰ γε ταύτην, ἀλλὰ τεκτονική.
Οὐκ ἄρα διὰ τὴν ὑπὲρ τῶν ξυλίνων σκευῶν ἐπιστήμην,
βουλευομένη ὥς ἂν ἔχοι βέλτιστα, σοφὴ κλητέα πόλις.
Οὐ μέντοι.
- 5 Τί δέ; τὴν ὑπὲρ τῶν ἐκ τοῦ χαλκοῦ ἢ τινα ἄλλην τῶν
τοιούτων;
Οὐδ' ἠντινοῦν, ἔφη.
Οὐδὲ τὴν ὑπὲρ τοῦ καρποῦ τῆς γενέσεως ἐκ τῆς γῆς,
ἀλλὰ γεωργική.
- 10 Δοκεῖ μοι.
Τί δ'; ἦν δ' ἐγώ· ἔστι τις ἐπιστήμη ἐν τῇ ἄρτι ὑφ'
ἡμῶν οἰκισθείση παρά τισι τῶν πολιτῶν, ἣ οὐχ ὑπὲρ τῶν
d ἐν τῇ πόλει τινὸς βουλευέται, ἀλλ' ὑπὲρ αὐτῆς ὅλης, ὅντιν' ἂν
τρόπον αὐτὴ τε πρὸς αὐτὴν καὶ πρὸς τὰς ἄλλας πόλεις
ἄριστα ὁμιλοῖ;
Ἔστι μέντοι.
- 5 Τίς, ἔφην ἐγώ, καὶ ἐν τίσιν;
Αὕτη, ἣ δ' ὅς, ἣ φυλακική, καὶ ἐν τούτοις τοῖς ἄρχουσιν
οὓς νυνδὴ τελέους φύλακας ὠνομάζομεν.
Διὰ ταύτην οὖν τὴν ἐπιστήμην τί τὴν πόλιν προσαγο-
ρεύεις;
- 10 Εὐβουλون, ἔφη, καὶ τῷ ὄντι σοφὴν.
Πότερον οὖν, ἦν δ' ἐγώ, ἐν τῇ πόλει οἶει ἡμῖν χαλκέας
e πλείους ἐνέσεσθαι ἢ τοὺς ἀληθινοὺς φύλακας τούτους;
Πολύ, ἔφη, χαλκέας.
Οὐκοῦν, ἔφην, καὶ τῶν ἄλλων ὅσοι ἐπιστήμας ἔχοντες
ὀνομάζονται τινες εἶναι, πάντων τούτων οὗτοι ἂν εἶεν
5 ὀλίγιστοι;
Πολύ γε.
Τῷ σμικροτάτῳ ἄρα ἔθνει καὶ μέρος αὐτῆς καὶ τῇ ἐν
τούτῳ ἐπιστήμῃ, τῷ προεστώτι καὶ ἄρχοντι, ὅλη σοφὴ ἂν
εἴη κατὰ φύσιν οἰκισθεῖσα πόλις· καὶ τοῦτο, ὥς ἔοικε, φύσει

[c] Μὲ κανέναν τρόπο, εἶπε· βάσει αὐτῆς μπορεῖ νὰ χαρακτηρίζεται ἔμπειρη στὴν ξυλουργική.

Δὲν θὰ ἔπρεπε συνεπῶς νὰ χαρακτηριστεῖ ἡ πόλη σοφὴ μὲ βάση τὴ γνώση τῆς γύρω ἀπὸ τὶς κατασκευὲς ἀπὸ ξύλο, ὅταν συλλογίζεται πῶς θὰ ἦταν δυνατό νὰ εἶναι αὐτὲς οἱ κατασκευὲς ὅσο τὸ δυνατόν καλύτερες.

Πραγματικὰ ὄχι.

Μήπως ὁμως μὲ βάση τὴ γνώση τῆς γύρω ἀπὸ τὰ χάλκινα κατασκευάσματα ἢ μὲ βάση κάποια ἄλλη παρόμοια γνώση;

Σὲ καμία περίπτωση, εἶπε.

Οὔτε καὶ μὲ βάση τὴ γνώση τῆς σχετικὰ μὲ τὸν καρπὸ πού βγαίνει ἀπὸ τὴ γῆ· βάσει αὐτῆς τῆς γνώσης θὰ τὴν χαρακτηρίζαμε γεωργική.

Ἔτσι πιστεύω.

Γιὰ δὲς ὁμως, εἶπα: Ὑπάρχει ἄραγε στὴν πόλη πού τώρα δὲ θεμελιώσαμε κάποια γνώση πού τὴν κατέχουν ὀρισμένοι ἀπὸ τοὺς πολῖτες τῆς, βάσει τῆς ὁποίας λαμβάνονται ἀποφάσεις ὄχι γιὰ κάποιο [a] ἀπὸ τὰ μέρη τῆς πόλης ἀλλὰ γιὰ τὴν πόλη ὡς ὅλο, ποιά δηλαδή θὰ ἦταν ἡ καλύτερη δυνατὴ σχέση τῆς τόσο μὲ τὸν ἑαυτὸ τῆς ὅσο καὶ μὲ τὶς ἄλλες πόλεις;

Βεβαίως, ὑπάρχει.

Ποιά, εἶπα ἐγώ, εἶναι αὐτὴ ἡ γνώση καὶ ποιοὶ οἱ πολῖτες πού τὴν κατέχουν; Εἶναι ἡ τέχνη τῶν φυλάκων, εἶπε, καὶ τὴν κατέχουν τοῦτοι οἱ ἄρχοντες τοὺς ὁποίους τώρα μόλις τοὺς ἀποκαλέσαμε τέλειους φύλακες τῆς πόλης.

Γι' αὐτὴν λοιπὸν τὴ γνώση τῆς, πῶς θὰ τὴν χαρακτηρίζεις τὴν πόλη;

Μιά πόλη μὲ σωστὴ κρίση καὶ ἀληθινὴ σοφία.

Τί ἀπὸ τὰ δύο, ρώτησα ἐγώ, νομίζεις; Μέσα στὴν πόλη θὰ ὑπάρχουν σιδεράδες [e] περισσότεροι ἢ τέτοιοι πραγματικοὶ φύλακες;

Πολὺ περισσότεροι σιδεράδες, εἶπε.

Καὶ αὐτοὶ οἱ φύλακες, ρώτησα, δὲν θὰ εἶναι, συγκριτικά, οἱ πιὸ ὀλιγάριθμοι κι ἀπὸ ὅλους τοὺς ἄλλους, ἀπὸ ὅλους ἐκείνους δηλαδή πού κατέχοντας τὴ μιά ἢ τὴν ἄλλη γνώση χαρακτηρίζονται ὡς κάτι;

Πολὺ πιὸ ὀλιγάριθμοι, βέβαια.

Συνεπῶς, μιὰ πόλη θεμελιωμένη κατὰ τρόπο σύμφωνο μὲ τὴ φύση θὰ μποροῦσε νὰ χαρακτηρίζεται συνολικὰ ὡς σοφὴ δυνάμει τῆς πιὸ ὀλιγάριθμης κοινωνικῆς ομάδας καὶ τοῦ πιὸ μικροῦ τμήματός τῆς, δηλαδή τοῦ τμήματος, τὸ ὁποῖο ἡγεῖται καὶ κυβερνάει, καὶ δυνάμει τῆς γνώσης πού τὸ τμήμα αὐτὸ κατέχει· καί, καθὼς φαίνεται, εἶναι ἀπὸ τὴ φύση δοσμένο [429a] νὰ εἶναι πιὸ

429 ὀλίγιστον γίγνεται γένος, ᾧ προσήκει ταύτης τῆς ἐπιστήμης μεταλαγχάνειν ἢν μόνην δεῖ τῶν ἄλλων ἐπιστημῶν σοφίαν καλεῖσθαι.

Ἀληθέστατα, ἔφη, λέγεις.

5 Τοῦτο μὲν δὴ ἐν τῶν τεττάρων οὐκ οἶδα ὄντινα τρόπον ἠϋρήκαμεν, αὐτό τε καὶ ὅπου τῆς πόλεως ἵδρυται.

Ἐμοὶ γοῦν δοκεῖ, ἔφη, ἀποχρώντως ἠϋρῆσθαι.

Ἀλλὰ μὴν ἀνδρεία γε αὕτη τε καὶ ἐν ᾧ κεῖται τῆς πόλεως, δι' ὃ τοιαύτη κλητέα ἡ πόλις, οὐ πάνυ χαλεπὸν
10 ἰδεῖν.

Πῶς δῆ;

b Τίς ἂν, ἦν δ' ἐγώ, εἰς ἄλλο τι ἀποβλέψας ἢ δειλὴν ἢ ἀνδρείαν πόλιν εἴποι ἄλλ' ἢ εἰς τοῦτο τὸ μέρος ὃ προπολεμεῖ τε καὶ στρατεύεται ὑπὲρ αὐτῆς;

Οὐδ' ἂν εἰς, ἔφη, εἰς ἄλλο τι.

5 Οὐ γὰρ οἶμαι, εἶπον, οἳ γε ἄλλοι ἐν αὐτῇ ἢ δειλοὶ ἢ ἀνδρεῖοι ὄντες κύριοι ἂν εἶεν ἢ τοίαν αὐτὴν εἶναι ἢ τοίαν.

Οὐ γάρ.

Καὶ ἀνδρεία ἄρα πόλις μέρει τινὶ ἐαυτῆς ἐστὶ, διὰ τὸ ἐν ἐκείνῳ ἔχειν δύναμιν τοιαύτην ἢ διὰ παντὸς σώσει τὴν περὶ
c τῶν δεινῶν δόξαν, ταῦτά τε αὐτὰ εἶναι καὶ τοιαῦτα, ἃ τε καὶ οἶα ὁ νομοθέτης παρήγγελλεν ἐν τῇ παιδείᾳ. ἢ οὐ τοῦτο ἀνδρείαν καλεῖς;

Οὐ πάνυ, ἔφη, ἔμαθον ὃ εἶπες, ἀλλ' αὐθις εἰπέ.

5 Σωτηρίαν ἔγωγ', εἶπον, λέγω τινὰ εἶναι τὴν ἀνδρείαν.

Ποίαν δὴ σωτηρίαν;

Τὴν τῆς δόξης τῆς ὑπὸ νόμου διὰ τῆς παιδείας γεγωνίας περὶ τῶν δεινῶν ἃ τέ ἐστὶ καὶ οἶα· διὰ παντὸς δὲ ἔλεγον αὐτῆς
d σωτηρίαν τὸ ἐν τε λύπαις ὄντα διασφύεσθαι αὐτὴν καὶ ἐν ἡδοναῖς καὶ ἐν ἐπιθυμίαις καὶ ἐν φόβοις καὶ μὴ ἐκβάλλειν.

ᾧ δέ μοι δοκεῖ ὅμοιον εἶναι ἐθέλω ἀπεικάσαι, εἰ βούλει.

Ἀλλὰ βούλομαι.

Οὐκοῦν οἶσθα, ἦν δ' ἐγώ, ὅτι οἱ βαφῆς, ἐπειδὰν βουλη-

ὀλιγάριθμο ἐκεῖνο τὸ τμήμα, στὸ ὁποῖο ταιριάζει νὰ ἔχει μερτικό σὲ τούτη τὴ γνώση πὺν μόνη ἀπ' ὅλες τὶς ἄλλες ἀξίζει νὰ ὀνομάζεται σοφία.

Πάρα πολὺ ἀληθινά, εἶπε, ὅσα λές.

Νά λοιπὸν πὺν βρήκαμε, δὲν ξέρω μὲ ποιὸν τρόπο, τὸ ἓνα ἀπὸ τὰ τέσσερα αὐτά: ποιὸ εἶναι καὶ σὲ ποιὸ κομμάτι τῆς πόλης εἶναι ριζωμένο.

Σ' ἐμένα τουλάχιστον, εἶπε, φαίνεται ὅτι αὐτὸ πὺν βρήκαμε στέκεται.

Ὅσο τώρα γιὰ τὴν ἀνδρεία, αὐτὴ τὴν ἴδια καὶ τὸ κομμάτι τῆς πόλης πὺν μέσα του ὑπάρχει ἀνδρεία —δυνάμει τοῦ ὁποῖου μπορεῖ καὶ ἡ πόλη νὰ χαρακτηρίζεται ἀνδρεία— τοῦτο δὲν εἶναι πολὺ δύσκολο νὰ τὸ ἐντοπίσουμε.

Μὲ ποιὸν τρόπο;

[b] Ποιός, εἶπα ἐγώ, θὰ μποροῦσε νὰ χαρακτηρίζε τὴν πόλη δειλὴ ἢ ἀνδρεία ἔχοντας τὸ βλέμμα του στραμμένο σὲ κάτι ἄλλο κι ὄχι στὸ τμήμα της, τὸ ὁποῖο στρατεύεται καὶ πολεμαίει γι' αὐτήν;

Κανένας, εἶπε, δὲν θὰ στήριζε τὸ χαρακτηρισμὸ του σὲ κάτι ἄλλο.

Γιατὶ δὲν νομίζω, εἶπα, ὅτι ἀπὸ τὴ δειλία ἢ τὴν ἀνδρεία τῶν ἄλλων πολιτῶν θὰ ἦταν δυνατόν νὰ καθοριστῇ ἂν ἡ πόλη ἐπιδέχεται τὸν ἓνα ἢ τὸν ἄλλο χαρακτηρισμό.

Ὅχι βέβαια, εἶπε.

Ἐπομένως ἡ πόλη εἶναι ἀνδρεία *πάλι* δυνάμει κάποιου ἀπὸ τὰ τμήματά της, ἐπειδὴ μέσα σ' αὐτὸ τὸ τμήμα ὑπάρχει δύναμη τέτοια πὺν νὰ διασώζει σὲ κάθε περίσταση [c] τὴν πεποιθήση σχετικὰ μὲ τὰ φοβερά πράγματα, ὅτι δηλαδή αὐτὰ εἶναι ὅσα καὶ ὅπως τὰ προσδιόρισε ὁ νομοθέτης στὶς ρυθμίσεις γιὰ τὴν παιδεία. Ἡ μήπως δὲν χαρακτηρίζεις αὐτὸ τὸ πρᾶγμα ὡς ἀνδρεία;

Δὲν κατάλαβα πολὺ καλά, εἶπε, τί θέλεις νὰ πεῖς γιὰ πές το πάλι.

Λέω, εἶπα, ὅτι ἓνα εἶδος διάσωσης εἶναι ἡ ἀνδρεία.

Τί λογῆς διάσωση;

Μιά διάσωση τῆς πεποιθήσης πὺν μᾶς τὴν ἔχει ἐμφυσήσει ὁ νόμος, διαμέσου τῆς παιδείας, σχετικὰ μὲ τὰ πράγματα πὺν προκαλοῦν τὸ φόβο: ποιά εἶναι αὐτὰ καὶ τί λογῆς εἶναι· καὶ ὡς διάσωση, σὲ κάθε περίσταση, αὐτῆς τῆς πεποιθήσης ἐννοοῦσα τὸ νὰ τὴν διαφυλάττει κανεὶς ἀλώβητη στὶς λύπες καὶ [d] στὶς χαρές, στὶς ἐπιθυμίες καὶ στοὺς φόβους, καὶ νὰ μὴν τὴν βγάξει ἀπὸ τὴν ψυχὴ του. Καὶ θέλω, ἂν δὲν ἔχεις ἀντίρρηση, νὰ σοῦ δείξω, μὲ μιὰ παρομοίωση, μὲ τί νομίζω πὺς μοιάζει.

Δὲν ἔχω καμία ἀντίρρηση.

Ξέρεις βέβαια, εἶπα ἐγώ, ὅτι οἱ βαφεῖς, ὅταν θέλουν νὰ βάψουν μαλλιά καὶ

- 5 θῶσι βάψαι ἔρια ὥστ' εἶναι ἀλουργά, πρῶτον μὲν ἐκλέγονται
ἐκ τοσούτων χρωμάτων μίαν φύσιν τὴν τῶν λευκῶν, ἔπειτα
προπαρασκευάζουσιν, οὐκ ὀλίγη παρασκευὴ θεραπεύσαντες
ὅπως δέξεται ὅτι μάλιστα τὸ ἄνθος, καὶ οὕτω δὴ βάπτουσι.
e καὶ ὃ μὲν ἂν τούτῳ τῷ τρόπῳ βαφῇ, δευσοποιὸν γίγνεται τὸ
βαφέν, καὶ ἡ πλῦσις οὗτ' ἄνευ ῥυμμάτων οὔτε μετὰ ῥυμ-
μάτων δύναται αὐτῶν τὸ ἄνθος ἀφαιρεῖσθαι· ἃ δ' ἂν μὴ,
οἴσθα οἷα δὴ γίγνεται, ἐάντε τις ἄλλα χρώματα βάπτῃ ἐάντε
5 καὶ ταῦτα μὴ προθεραπεύσας.

Οἶδα, ἔφη, ὅτι καὶ ἔκπλυτα καὶ γελοῖα.

- Τοιοῦτον τοίνυν, ἦν δ' ἐγώ, ὑπόλαβε κατὰ δύναμιν ἐργά-
ζεσθαι καὶ ἡμᾶς, ὅτε ἐξελεγόμεθα τοὺς στρατιώτας καὶ
430 ἐπαιδεύομεν μουσικῇ καὶ γυμναστικῇ· μηδὲν οἷον ἄλλο μηχαν-
νασθαι ἢ ὅπως ἡμῖν ὅτι κάλλιστα τοὺς νόμους πεισθέντες
δέξοιντο ὥσπερ βαφὴν, ἵνα δευσοποιὸς αὐτῶν ἡ δόξα γίγνοιτο
καὶ περὶ δεινῶν καὶ περὶ τῶν ἄλλων διὰ τὸ τὴν τε φύσιν
5 καὶ τὴν τροφὴν ἐπιτηδεῖαν ἐσχηκέναι, καὶ μὴ αὐτῶν ἐκπλύ-
ναι τὴν βαφὴν τὰ ῥύμματα ταῦτα, δεινὰ ὄντα ἐκκλύζειν, ἢ
τε ἡδονή, παντὸς χαλεστραίου δεινότερα οὔσα τοῦτο δρᾶν
b καὶ κοῖας, λύπη τε καὶ φόβος καὶ ἐπιθυμία, παντὸς ἄλλου
ῥύμματος. τὴν δὲ τοιαύτην δύναμιν καὶ σωτηρίαν διὰ
παντὸς δόξης ὀρθῆς τε καὶ νομίμου δεινῶν τε πέρι καὶ μὴ
ἀνδρείαν ἔγωγε καλῶ καὶ τίθεμαι, εἰ μὴ τι σὺ ἄλλο
5 λέγεις.

Ἄλλ' οὐδέν, ἦ δ' ὅς, λέγω· δοκεῖς γάρ μοι τὴν ὀρθὴν
δόξαν περὶ τῶν αὐτῶν τούτων ἄνευ παιδείας γεγонуῖαν, τὴν
τε θηριώδη καὶ ἀνδραποδώδη, οὔτε πάνν νόμμον ἡγεῖσθαι,
ἄλλο τέ τι ἢ ἀνδρείαν καλεῖν.

- c Ἀληθέστατα, ἦν δ' ἐγώ, λέγεις.

Ἀποδέχομαι τοίνυν τοῦτο ἀνδρείαν εἶναι.

- Καὶ γὰρ ἀποδέχου, ἦν δ' ἐγώ, πολιτικὴν γε, καὶ ὀρθῶς
ἀποδέξῃ· αὐτὸς δὲ περὶ αὐτοῦ, ἐὰν βούλῃ, ἔτι κάλλιον
5 δίμην. νυν γὰρ οὐ τοῦτο ἐζητοῦμεν, ἀλλὰ δικαιοσύνην·
πρὸς οὖν τὴν ἐκείνου ζήτησιν, ὥς ἐγῶμαι, ἱκανῶς ἔχει.

νά τοὺς δώσουν ἓνα χρῶμα πορφυρένιο, πρῶτα-πρῶτα διαλέγουν ἀνάμεσα στὰ τόσα χρώματα μία ποιότητα: τὰ λευκά, κι ἔπειτα προετοιμάζουν τὸ μαλλὶ ὑποβάλλοντάς το σὲ μιὰ ὁλόκληρη κατεργασία, ὥστε τὸ λαμπερὸ χρῶμα νὰ πιάσει ὅσο τὸ δυνατόν καλύτερα, καὶ μόνον τότε τὰ βουτοῦν στὴ βαφή. [ε] Κι ὅ,τι βαφτεῖ μὲ αὐτὸ τὸν τρόπο, παίρνει ἓνα χρῶμα ἀνεξίτηλο καὶ δὲν χάνει τὴ λαμπεράδα του μὲ τὸ πλύσιμο εἴτε τοῦ βάλεις καθαριστικὸ εἴτε ὄχι. Ὅσα ὅμως δὲν βαφτοῦν ἔτσι, ξέρεις δὲ πῶς γίνονται εἴτε βάφει κανεὶς μαλλιά ἄλλου χρώματος εἴτε λευκά χωρὶς ὅμως νὰ τοὺς ἔχει κάνει αὐτὴ τὴν προεργασία γιὰ τὸ βάψιμο.

Ξέρω, εἶπε, ὅτι ξεβάφουν καὶ εἶναι γιὰ γέλια.

Νὰ θεωρήσεις λοιπόν, εἶπα, ὅτι κάτι τέτοιο κάναμε κι ἡμεῖς, στὸ βαθμὸ ποὺ μπορούσαμε, ὅταν διαλέγαμε τοὺς στρατιῶτες μας καὶ [430a] τοὺς μορφώναμε μὲ τὴ μουσικὴ καὶ τὴ γυμναστικὴ· καὶ μὴ φαντάζεσαι ὅτι εἴχαμε στὸ μυαλό μας τίποτε ἄλλο παρὰ πῶς νὰ πείσουμε τοὺς νέους μας, ὥστε νὰ δεχθοῦν ὅσο τὸ δυνατόν καλύτερα τοὺς νόμους, ὅπως γίνεται μὲ τὴ βαφή, ἔτσι ποὺ χάρη στὸν καλὸ φυσικὸ προικισμό καὶ τὴν κατάλληλὴ ἀνατροφή ποὺ θὰ τοὺς ἔχει δοθεῖ, νὰ μείνει ἀνεξίτηλὴ ἡ πεποίθησή τους σχετικὰ μὲ τὰ πράγματα ποὺ πρέπει νὰ φοβοῦνται ἀλλὰ καὶ μὲ τὰ ἄλλα —καὶ αὐτὴ τους τὴν πεποίθησιν νὰ μὴν τὴν ξεθωριάζουν τοῦτα τὰ δραστικὰ καθαριστικά: ἡ ἡδονὴ ποὺ ὡς πρὸς αὐτὸ εἶναι πιὸ δραστικὴ ἀπὸ κάθε ποτάσα [b] καὶ κάθε ἀλισίβα τῆς Χαλάστρας, ἡ λύπη καὶ ὁ φόβος καὶ ἡ ἐπιθυμία. Μιὰ τέτοιας λογῆς δύναμις καὶ διαφύλαξις σὲ κάθε περίπτωση τῆς γνώμης σχετικὰ μὲ ὅσα πρέπει καὶ ὅσα δὲν πρέπει νὰ φοβᾶται κανεὶς, γνώμης ποὺ καὶ σωστὴ εἶναι καὶ ἑναρμονισμένη μὲ τὸ νόμο, ἐγὼ τὴν ὀνομάζω ἀνδρεία καὶ τὴν θεωρῶ τέτοια, ἐκτός κι ἂν ἐσὺ τῆς δίνεις ἄλλο ὄνομα.

Κανένα ἄλλο ὄνομα δὲν τῆς δίνω, εἶπε. Γιατὶ φαντάζομαι ὅτι τὴ σωστὴ γνώμη γιὰ τοῦτα τὰ ἴδια πράγματα, ποὺ τὴν βρίσκουμε στὶς ἄγριες καὶ στὶς δουλοπρεπεῖς φύσεις χωρὶς νὰ εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα κάποιας παιδείας, ἐσὺ οὔτε πολὺ σύμφωνη μὲ τὸ νόμο τὴν θεωρεῖς οὔτε καὶ ἀνδρεία τὴν ἀποκαλεῖς ἀλλὰ κάπως ἄλλιως.

[ε] Ἀπολύτως ἀληθινό, εἶπα ἐγώ, αὐτὸ ποὺ λές.

Τὸ δέχομαι, εἶπε, ὅτι αὐτὸ εἶναι ἡ ἀνδρεία.

Δέξου το λοιπόν, εἶπα, τουλάχιστον ὡς πολιτικὴ ἀνδρεία, καὶ δὲν θὰ λαθῇ· μὴν ἄλλῃ φορὰ θὰ μιλήσουμε, ἂν θέλεις, πιὸ ἐμπεριστατωμένα γι' αὐτὸ τὸ ζήτημα. Τώρα, βλέπεις, δὲν ψάχναμε νὰ βροῦμε αὐτὸ ἀλλὰ τὴ δικαιοσύνη· γιὰ ἐκείνη λοιπόν τὴν ἀναζήτησιν νομίζω ὅτι μᾶς ἀρκεῖ.

Ἀλλὰ καλῶς, ἔφη, λέγεις.

Δύο μὲν, ἦν δ' ἐγώ, ἔτι λοιπὰ ἃ δεῖ κατιδεῖν ἐν τῇ
d πόλει, ἣ τε σωφροσύνη καὶ οὐδὲ ἕνεκα πάντα ζητοῦμεν,
δικαιοσύνη.

Πάνυ μὲν οὖν.

Πῶς οὖν ἂν τὴν δικαιοσύνην εὗροιμεν, ἵνα μηκέτι πραγμα-
5 τευώμεθα περὶ σωφροσύνης;

Ἐγὼ μὲν τοίνυν, ἔφη, οὔτε οἶδα οὔτ' ἂν βουλοίμην αὐτὸ
πρότερον φανῆναι, εἴπερ μηκέτι ἐπισκεψόμεθα σωφροσύνην·
ἀλλ' εἰ ἔμοιγε βούλει χαρίζεσθαι, σκόπει πρότερον τοῦτο
ἐκείνου.

e Ἀλλὰ μέντοι, ἦν δ' ἐγώ, βούλομαί γε, εἰ μὴ ἀδικῶ.
Σκόπει δὴ, ἔφη.

Σκεπτέον, εἶπον· καὶ ὥς γε ἐντεῦθεν ἰδεῖν, συμφωνίᾳ τινὶ
καὶ ἁρμονίᾳ προσέοικεν μᾶλλον ἢ τὰ πρότερον.

5 Πῶς;

Κόσμος πού τις, ἦν δ' ἐγώ, ἡ σωφροσύνη ἐστὶν καὶ ἡδονῶν
τινων καὶ ἐπιθυμιῶν ἐγκράτεια, ὥς φασι κρείττω δὴ αὐτοῦ
λέγοντες οὐκ οἶδ' ὅντινα τρόπον, καὶ ἄλλα ἄττα τοιαῦτα
ὥσπερ ἵχνη αὐτῆς λέγεται. ἡ γάρ;

10 Πάντων μάλιστα, ἔφη.

Οὐκοῦν τὸ μὲν κ ρ ε ί τ τ ω α ὕ τ ο ὕ γελοῖον; ὁ γὰρ ἑαυτοῦ
κρείττων καὶ ἥττων δήπου ἂν αὐτοῦ εἴη καὶ ὁ ἥττων κρείττων·
431 ὁ αὐτὸς γὰρ ἐν ἅπασιν τούτοις προσαγορεύεται.

Τί δ' οὐ;

Ἀλλ', ἦν δ' ἐγώ, φαίνεται μοι βούλεσθαι λέγειν οὗτος ὁ
λόγος ὥς τι ἐν αὐτῷ τῷ ἀνθρώπῳ περὶ τὴν ψυχὴν τὸ μὲν
5 βέλτιον ἔνι, τὸ δὲ χεῖρον, καὶ ὅταν μὲν τὸ βέλτιον φύσει
τοῦ χείρονος ἐγκρατὲς ᾖ, τοῦτο λέγειν τὸ κ ρ ε ί τ τ ω α ὕ τ ο ὕ
—ἐπαινεῖ γοῦν— ὅταν δὲ ὑπὸ τροφῆς κακῆς ἢ τινος ὁμιλίας
κρατηθῇ ὑπὸ πλῆθους τοῦ χείρονος σμικρότερον τὸ βέλτιον

Σωστά λές, είπε.

Ἀπομένουν ἔτσι, εἶπα, δύο πράγματα πού πρέπει νά τά ἐντοπίσουμε στήν [d] πόλη: ἡ σωφροσύνη κι ἐκεῖνο γιά τὸ ὁποῖο γίνεται ὅλη αὐτὴ ἡ ἐρευνά μας, δηλαδή ἡ δικαιοσύνη.

Ἀκριβῶς.

Ὑπάρχει ἄραγε τρόπος νά ἐντοπίζαμε τὴ δικαιοσύνη, ὥστε νά μὴν ἀσχο-
ληθοῦμε πιά μὲ τὴ σωφροσύνη;

Ἐγὼ πάντως, εἶπε, οὔτε ξέρω κανέναν οὔτε καὶ θά 'θελα νά φανερωθεῖ
πρῶτα ἡ δικαιοσύνη, ἂν ἔτσι δὲν θά ἐξετάζαμε πιά διόλου τὴ σωφροσύνη.
Κάνε μου λοιπόν, ἂν θέλεις, τὴ χάρη νά δοῦμε πρῶτα αὐτὴν καὶ ἔπειτα βλέ-
πουμε καὶ τὴν ἄλλη.

[e] Ἐντάξει, εἶπα· θά 'ταν λάθος νά μὴν τὸ ἤθελα.

Γιὰ ἄρχισε λοιπὸν τὴν ἐξέταση, εἶπε.

Νά τὴν ἀρχίσω, εἶπα ἐγώ· μὲ βάση ὅ,τι μποροῦμε νά διακρίνουμε ἀπὸ ἐδῶ
πού εἴμαστε, φαίνεται νά μοιάζει, περισσότερο ἀπ' ὅσο οἱ δύο προηγούμενες,
μὲ ἓνα εἶδος συμφωνίας καὶ συναρμογῆς.

Πῶς δηλαδή;

Ἐνα εἶδος τάξης, εἶπα ἐγώ, εἶναι ἡ σωφροσύνη, καὶ χαλιναγώγησης κά-
ποιων ἀπολαύσεων καὶ ἐπιθυμιῶν, ὅπως λένε, χαρακτηρίζοντάς τὴν, δὲν ξέ-
ρω κι ἐγὼ πῶς, ὥς μιὰ κατάσταση ὅπου εἶναι κανεὶς ἄνωτερος ἀπὸ τὸν ἑαυτό
του· ἀναφέρουν ἐπίσης καὶ κάποιες ἄλλες παρόμοιες ἐκφράσεις σὰν χνάρια
αὐτῆς τῆς κατάστασης. Ἔτσι δὲν εἶναι;

Βεβαίωτατα, εἶπε.

Τοῦτο λοιπὸν τὸ ἄνωτερος ἀπὸ τὸν ἑαυτό του' δὲν εἶναι ἀστεῖο; Γιατὶ
ὅποιος εἶναι ἄνωτερος ἀπὸ τὸν ἑαυτό του εἶναι συνάμα, ὑποθέτω, καὶ κατώ-
τερος ἀπὸ τὸν ἑαυτό του· [431a] γιατί αὐτοὶ οἱ χαρακτηριζομένοι ἀποδίδονται
ὅλοι στὸν ἴδιο ἄνθρωπο.

Ἀσφαλῶς.

Ὡστόσο, εἶπα ἐγώ, ἔχω τὴ γνώμη πῶς ἡ ἐκφραση αὐτὴ θέλει νά πεῖ ὅτι μέ-
σα στὸν ἴδιο ἄνθρωπο, στήν ψυχὴ του, ὑπάρχει ἀπὸ τὴ μιὰ κάτι καλύτερο κι
ἀπὸ τὴν ἄλλη κάτι χειρότερο, κι ὅταν τὸ ἐκ φύσεως καλύτερο ἐπικρατεῖ ἐπά-
νω στοῦ χειρότερο, ἀκριβῶς αὐτὴ τὴν κατάσταση τὴν ὑποτυπώνει ἡ ἐκφραση
ἄνωτερος ἀπὸ τὸν ἑαυτό του' —ἀποτελεῖ δηλαδή ἓναν ἔπαινο—, κι ὅταν πάλι
ἐξαιτίας τῆς κακῆς ἀγωγῆς ἢ κάποιας συναναστροφῆς τὸ καλύτερο κομ-
μάτι τοῦ ἑαυτοῦ του, πού εἶναι καὶ τὸ μικρότερο, κυριαρχηθεῖ ἀπὸ τὸν ὄγκο

- b ὄν, τοῦτο δὲ ὡς ἐν ὀνειδίει ψέγειν τε καὶ καλεῖν ἥττω ἑαυτοῦ
καὶ ἀκόλαστον τὸν οὕτω διακείμενον.
Καὶ γὰρ ἔοικεν, ἔφη.
- Ἀπόβλεπε τοίνυν, ἦν δ' ἐγώ, πρὸς τὴν νέαν ἡμῖν πόλιν,
5 καὶ εὐρήσεις ἐν αὐτῇ τὸ ἕτερον τούτων ἐνόν· κρείττω γὰρ αὐτὴν
αὐτῆς δικαίως φήσεις προσαγορεύεσθαι, εἴπερ οὐ τὸ ἄμεινον
τοῦ χείρονος ἄρχει σῶφρον κλητέον καὶ κρεῖττον αὐτοῦ.
Ἄλλ' ἀποβλέπω, ἔφη, καὶ ἀληθῆ λέγεις.
- Καὶ μὴν καὶ τὰς γε πολλὰς καὶ παντοδαπὰς ἐπιθυμίας καὶ
c ἡδονὰς τε καὶ λύπας ἐν παισὶ μάλιστα ἂν τις εὖροι καὶ
γυναιξὶ καὶ οἰκέταις καὶ τῶν ἐλευθέρων λεγομένων ἐν τοῖς
πολλοῖς τε καὶ φαύλοις.
Πάνυ μὲν οὖν.
- 5 Τὰς δέ γε ἀπλὰς τε καὶ μετρίας, αἱ δὴ μετὰ νοῦ τε καὶ
δόξης ὀρθῆς λογισμῷ ἄγονται, ἐν ὀλίγοις τε ἐπιτεύξῃ καὶ
τοῖς βέλτιστα μὲν φύσιν, βέλτιστα δὲ παιδευθεῖσιν.
Ἀληθῆ, ἔφη.
- Οὐκοῦν καὶ ταῦτα ὀρθῶς ἐνόντα σοι ἐν τῇ πόλει καὶ
10 κρατουμένας αὐτόθι τὰς ἐπιθυμίας τὰς ἐν τοῖς πολλοῖς τε
d καὶ φαύλοις ὑπὸ τε τῶν ἐπιθυμιῶν καὶ τῆς φρονήσεως τῆς
ἐν τοῖς ἐλάττωσί τε καὶ ἐπιεικεστέροις;
Ἔγωγ', ἔφη.
- Εἰ ἄρα δεῖ τινα πόλιν προσαγορεύειν κρείττω ἡδονῶν τε
5 καὶ ἐπιθυμιῶν καὶ αὐτὴν αὐτῆς, καὶ ταύτην προσρητέον.
Παντάπασιν μὲν οὖν, ἔφη.
Ἄρ' οὖν οὐ καὶ σῶφρονα κατὰ πάντα ταῦτα;
Καὶ μάλα, ἔφη.
- Καὶ μὴν εἴπερ αὖ ἐν ἄλλῃ πόλει ἢ αὐτῇ δόξα ἔνεστι τοῖς
e τε ἄρχουσι καὶ ἀρχομένοις περὶ τοῦ οὔστινας δεῖ ἄρχειν, καὶ
ἐν ταύτῃ ἂν εἴη τοῦτο ἐνόν. ἢ οὐ δοκεῖ;
Καὶ μάλα, ἔφη, σφόδρα.

τοῦ χειρότερου κομματιοῦ, [b] τὴν κατάσταση αὐτὴ τὴν ψέγει, ὡς ἐπαίσχυντη, ἢ ἔκφραση ‘χειρότερος ἀπὸ τὸν ἑαυτό του’ καὶ χαρακτηρίζει ἀκόλαστον ὅποιον διατελεῖ σὲ αὐτή.

Ναί, ἔτσι φαίνεται, εἶπε.

Κοίταξε λοιπὸν τὴ νέα μας πόλη καὶ θὰ διαπιστώσεις ὅτι τὸ ἓνα ἀπὸ αὐτὰ τὰ δύο *ὑπάρχει* σ’ αὐτήν· γιατί θὰ παραδεχθεῖς ὅτι δικαίως ἡ πόλη αὐτὴ χαρακτηρίζεται ‘ἀνώτερη ἀπὸ τὸν ἑαυτό της’, ἂν εὐσταθεῖ ὅτι σὲ ἓνα πρᾶγμα, στὸ ὁποῖο τὸ καλύτερο κομμάτι του κυριαρχεῖ ἐπάνω στὸ χειρότερο καὶ τὸ κυβερνάει, πρέπει νὰ ἀναγνωρίζεται ὅτι *ἔχει* σωφροσύνη καὶ ὅτι *εἶναι* ‘ἀνώτερο ἀπὸ τὸν ἑαυτό του’.

Τὸ βλέπω, εἶπε, κι εἶναι σωστὸ αὐτὸ ποὺ λές.

Ἐντούτοις τις πολλὰ καὶ τις πιὸ διαφορετικὲς ἐπιθυμίαι καὶ [c] ἀπολαύσεις καὶ λύπαι θὰ τις συναντοῦσε κανεὶς προπάντων στὰ παιδιά, στὶς γυναῖκες, στοὺς οἰκιακοὺς δούλους καὶ στοὺς περισσότερους καὶ τοὺς ἄσημους ἀπὸ τοὺς λεγόμενους ἐλεύθερους.

Ἀσφαλῶς.

Ἐνῶ, ἀπεναντίας, τις ἅπλεις καὶ μετρημέναι ἀπολαύσεις, αὐτὲς ποὺ συνοδεύονται ἀπὸ νοῦ καὶ ὀρθὴ γνώμη καὶ τις ὁδηγεῖ ὁ λογισμὸς, θὰ τις συναντήσεις σὲ λιγοστοὺς ἀνθρώπους, αὐτοὺς ποὺ ἔχουν ἄριστη φυσικὴ προδιάθεση καὶ ἔλαβαν ἄριστη παιδεία.

Σωστά, εἶπε.

Δὲν βλέπεις λοιπὸν ὅτι καὶ αὐτὰ τὰ ἔχεις στὴν πόλη καὶ ὅτι ἐκεῖ τις ἐπιθυμία τῶν πολλῶν [d] καὶ τῶν ἀσήμαντων τις ἐλέγχουν οἱ ἐπιθυμίαι καὶ ἡ φρονιμάδα τῶν λιγοστῶν καὶ τῶν πιὸ εὐγενικῶν ἀνθρώπων;

Τὸ βλέπω, εἶπε.

Ἄν λοιπὸν ὑπάρχει *μία* πόλη γιὰ τὴν ὁποία ἀξίζει νὰ πεῖ κανεὶς ὅτι εἶναι ἀνώτερη ἀπὸ τις ἀπολαύσεις, ἀπὸ τις ἐπιθυμίες κι ἀπὸ τὸν ἴδιο της τὸν ἑαυτό, αὐτὸ πρέπει νὰ τὸ πεῖ γιὰ τούτῃ τὴν πόλη.

Δίχως ἀμφιβολία.

Ἐπομένως καὶ ὅτι τούτῃ ἡ πόλη ἔχει σωφροσύνη ὡς πρὸς ὅλα αὐτά;

Βεβαίωτατα, εἶπε.

Ἐπίσης, ἂν ἔστω σὲ κάποια ἄλλη πόλη [e] οἱ ἄρχοντες καὶ οἱ ἀρχόμενοι ἔχουν τὴν αὐτὴ γνώμη σχετικὰ μὲ τὸ ποιοὶ πρέπει νὰ κυβερνοῦν, αὐτὸ θὰ συμβαίνει καὶ σὲ τούτῃ τὴν πόλη. Ἡ μήπως δὲν τὸ νομίζεις;

Τὸ νομίζω καὶ πάρα πολὺ, εἶπε.

Ἐν ποτέροις οὖν φήσεις τῶν πολιτῶν τὸ σωφρονεῖν ἐνεῖναι
5 ὅταν οὕτως ἔχωσιν; ἐν τοῖς ἄρχουσιν ἢ ἐν τοῖς ἀρχομένοις;

Ἐν ἀμφοτέροις που, ἔφη.

Ὅρᾳς οὖν, ἦν δ' ἐγώ, ὅτι ἐπικικῶς ἐμαντευόμεθα ἄρτι ὡς
ἀρμονία τινὶ ἢ σωφροσύνη ὁμοίωται;

Τί δή;

10 Ὅτι οὐχ ὥσπερ ἡ ἀνδρεία καὶ ἡ σοφία ἐν μέρει τινὶ
432 ἑκατέρα ἐνοῦσα ἢ μὲν σοφὴν, ἢ δὲ ἀνδρείαν τὴν πόλιν
παρείχετο, οὐχ οὕτω ποιεῖ αὕτη, ἀλλὰ δι' ὅλης ἀτεχνῶς
τέταται διὰ πασῶν παρεχομένη συνάδοντας τοὺς τε ἀσθενε-
στάτους ταύτων καὶ τοὺς ἰσχυροτάτους καὶ τοὺς μέσους, εἰ
5 μὲν βούλει, φρονήσει, εἰ δὲ βούλει, ἰσχύει, εἰ δέ, καὶ πλήθει
ἢ χρήμασιν ἢ ἄλλῳ ὁπωσὺν τῶν τοιούτων ὥστε ὀρθότατ' ἂν
φαῖμεν ταύτην τὴν ὁμόνοιαν σωφροσύνην εἶναι, χείρονός τε
καὶ ἀμείνονος κατὰ φύσιν συμφωνίαν ὁπότερον δεῖ ἄρχειν
καὶ ἐν πόλει καὶ ἐν ἐνὶ ἐκάστῳ.

b Πάνυ μοι, ἔφη, συνδοκεῖ.

Εἶεν, ἦν δ' ἐγώ· τὰ μὲν τρία ἡμῖν ἐν τῇ πόλει κατῶπται,
ὥς γε οὕτωςι δόξαι· τὸ δὲ δὴ λοιπὸν εἶδος, δι' ὃ ἂν ἔτι
ἀρετῆς μετέχῃ πόλις, τί ποτ' ἂν εἴη; δῆλον γὰρ ὅτι τοῦτ'
5 ἐστὶν ἡ δικαιοσύνη.

Δῆλον.

Οὐκοῦν, ὦ Γλαύκων, νῦν δὴ ἡμᾶς δεῖ ὥσπερ κυνηγέτας
τινὰς θάμνον κύκλῳ περιστάσθαι προσέχοντας τὸν νοῦν, μή
πη διαφύγη ἡ δικαιοσύνη καὶ ἀφανισθεῖσα ἀδηλος γένηται.
c φανερόν γάρ δὴ ὅτι ταύτη πη ἔστιν· ὅρα οὖν καὶ προθυμοῦ
κατιδεῖν, ἐάν πως πρότερος ἐμοῦ ἴδῃς καὶ ἐμοὶ φράσῃς.

Εἰ γὰρ ὥφελον, ἔφη. ἀλλὰ μάλλον, ἐάν μοι ἐπομένῳ χρῇ
καὶ τὰ δεικνύμενα δυναμένῳ καθορᾶν, πάνυ μοι μετρίως χρήσῃ.

5 Ἔπου, ἦν δ' ἐγώ, εὐξάμενος μετ' ἐμοῦ.

Ποιήσω ταῦτα, ἀλλὰ μόνον, ἢ δ' ὅς, ἡγοῦ.

Σὲ ποιὲς λοιπὸν ἀπὸ τὶς δύο τάξεις τῶν πολιτῶν ὑποστηρίζεις ὅτι ὑπάρχει σωφροσύνη, ὅταν συμμερίζονται αὐτὴ τὴ γνώμη: στοὺς ἄρχοντες ἢ στοὺς ἀρχομένους;

Καὶ στοὺς δύο, ὑποθέτω.

Βλέπεις λοιπόν, εἶπα ἐγώ, ὅτι σωστὰ τὸ μαντέψαμε πρωτύτερα ὅτι ἡ σωφροσύνη μοιάζει νὰ εἶναι κάτι σὰν συνταίριασμα;

Πῶς ἔτσι;

Γιατὶ μὲ τὴ σωφροσύνη δὲν συμβαίνει ὅ,τι μὲ τὴν ἀνδρεία καὶ τὴ σοφία, [432a] οἱ ὅποῖς μὲ τὸ νὰ ὑπάρχουν, χωριστὰ ἢ καθεμιά, κάπου στὴν πόλη ἔκκλιναν τὴν πόλη *σοφῇ* ἢ μία καὶ *ἀνδρεία* ἢ ἄλλη· μὲ τὴ σωφροσύνη δὲν γίνεται ἔτσι, ἀλλὰ εἶναι ἀπλωμένη σὲ ὅλη τὴν πόλη, πέρα ὡς πέρα, φθάνοντας στὴν τέλεια ἁρμονία ὅλων τῶν στοιχείων, παράγοντας τὸν ἴδιο τόνο ἀπὸ τοὺς πιὸ ἀδύναμους καὶ τοὺς μεσαίους πολῖτες ἴσαμε τοὺς πιὸ δυνατοὺς —εἴτε μὲ βία τὴ νοημοσύνη τους θέλεις νὰ τοὺς ἀποτιμήσεις εἴτε μὲ τὴ σωματικὴ δύναμή τους, τὰ ἀριθμητικὰ δεδομένα, τὸν πλοῦτο ἢ ὅτιδήποτε ἄλλο παρόμοιο μὲ αὐτά. Θὰ μπορούσαμε ἔτσι πάρα πολὺ εὖστοχα νὰ ποῦμε ὅτι σωφροσύνη εἶναι αὐτὴ ἡ ὁμοφωνία, ἡ ἁρμονικὴ συμφωνία τοῦ φύσει κατώτερου μὲ τὸ φύσει ἀνώτερο πάνω στοῦ ἐρώτημα ποῖο ἀπὸ τὰ δύο πρέπει νὰ κυβερνάει καὶ στὴν πόλη καὶ στὸν καθένα μέσα.

[b] Συμφωνῶ ἀπολύτως, εἶπε.

ἽΩραϊα, εἶπα. Αὐτὰ τὰ τρία πράγματα τὰ ἔχουμε ἐντοπίσει στὴν πόλη, ἔτσι φαίνεται τουλάχιστον· ποῖο θὰ μπορούσε ὅμως νὰ εἶναι αὐτὸ ποὺ ἀπομένει νὰ ἐντοπίσουμε, αὐτὸ δηλαδή, δυνάμει τοῦ ὁποίου ἡ πόλη θὰ ἔχε ἓνα ἀκόμη μερικὸ στὴν ἀρετή; Εἶναι φανερό ὅτι αὐτὸ τὸ πρᾶγμα εἶναι ἡ δικαιοσύνη.

Σαφῶς.

Πρέπει λοιπὸν τώρα κι ἐμεῖς, Γλαύκων, νὰ σταθοῦμε σὰν τοὺς κυνηγοὺς γύρω-γύρω στὸ θάμνο μὲ τεντωμένη τὴν προσοχὴ μήπως καὶ μᾶς ξεφύγει ἀπὸ πουθενὰ ἡ δικαιοσύνη καὶ γίνει ἄφαντη· [c] γιατί εἶναι φανερό ὅτι κάπου ἐδῶ κρύβεται. Ἄνοιξε λοιπὸν τὰ μάτια σου καὶ βάλε τὰ δυνατά σου νὰ κοιτᾷς, μήπως ἐσὺ τὴν δεῖς πρωτύτερα καὶ μοῦ τὴν δείξεις κι ἐμένα.

Μακάρι νὰ μπορούσα, εἶπε. Μᾶλλον ὅμως πρέπει νὰ μὲ βάλεις νὰ σὲ ἀκολουθῶ, καὶ ἂν καταφέρω νὰ διακρίνω ὅ,τι θὰ μοῦ δείχνεις, αὐτὸ ἐμένα θὰ μοῦ εἶναι ἀρκετό.

Κάνε μιὰ εὐχή, εἶπα, κι ἀκολούθα με.

Θὰ κάνω, εἶπε· ἀρκεῖ νὰ μπεῖς ἐσὺ μπροστά.

Καὶ μὴν, εἶπον ἐγώ, δύσβατός γέ τις ὁ τόπος φαίνεται καὶ ἐπίσκοις· ἔστι γοῦν σκοτεινὸς καὶ δυσδιερεύνητος. ἀλλὰ γὰρ ὅμως ἰτέον.

d Ἰτέον γάρ, ἔφη.

Καὶ ἐγὼ κατιδὼν, Ἰοῦ ἰοῦ, εἶπον, ὦ Γλαῦκων· κινδυνεύομεν τι ἔχειν ἵχνος, καὶ μοι δοκεῖ οὐ πάνυ τι ἐκφευξείσθαι ἡμᾶς.

Εὐ' ἀγγέλλεις, ἦ δ' ὅς.

5 Ἦ μὴν, ἦν δ' ἐγώ, βλακικόν γε ἡμῶν τὸ πάθος.

Τὸ ποῖον;

Πάλαι, ὦ μακάριε, φαίνεται πρὸ ποδῶν ἡμῖν ἐξ ἀρχῆς κυλινδεῖσθαι, καὶ οὐχ ἐωρῶμεν ἄρ' αὐτό, ἀλλ' ἡμεν καταγελαστότατοι· ὥσπερ οἱ ἐν ταῖς χερσὶν ἔχοντες ζητοῦσιν ἐνίστε δ' ἔχουσιν, καὶ ἡμεῖς εἰς αὐτὸ μὲν οὐκ ἀπεβλέπομεν, πόρρω δέ ποι ἀπεσκοποῦμεν, ἦ δὴ καὶ ἐλάνθανεν ἴσως ἡμᾶς.

Πῶς, ἔφη, λέγεις;

5 Οὕτως, εἶπον, ὡς δοκοῦμέν μοι καὶ λέγοντες αὐτὸ καὶ ἀκούοντες πάσαι οὐ μανθάνειν ἡμῶν αὐτῶν, ὅτι ἐλέγομεν τρόπον τινὰ αὐτό.

Μακρόν, ἔφη, τὸ προοίμιον τῷ ἐπιθυμοῦντι ἀκοῦσαι.

433 Ἄλλ', ἦν δ' ἐγώ, ἄκουε εἴ τι ἄρα λέγω. ὁ γὰρ ἐξ ἀρχῆς ἐθέμεθα δεῖν ποιεῖν διὰ παντός, ὅτε τὴν πόλιν κατωκίζομεν, τοῦτό ἐστιν, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, ἥτοι τούτου τι εἶδος ἡ δικαιοσύνη. ἐθέμεθα δὲ δήπου καὶ πολλάκις ἐλέγομεν, εἰ μέμνησαι, ὅτι

5 ἓνα ἕκαστον ἐν δέοι ἐπιτηδεύειν τῶν περὶ τὴν πόλιν, εἰς δ' αὐτοῦ ἡ φύσις ἐπιτηδειοτάτη πεφυκυῖα εἴη.

Ἐλέγομεν γάρ.

Καὶ μὴν ὅτι γε τὸ τὰ αὐτοῦ πράττειν καὶ μὴ πολυπραγμονεῖν δικαιοσύνη ἐστί, καὶ τοῦτο ἄλλων τε πολλῶν

b ἀκηκόαμεν καὶ αὐτοὶ πολλάκις εἰρήκαμεν.

Εἰρήκαμεν γάρ.

Τοῦτο τοίνυν, ἦν δ' ἐγώ, ὦ φίλε, κινδυνεύει τρόπον τινὰ γιγνώμενον ἡ δικαιοσύνη εἶναι, τὸ τὰ αὐτοῦ πράττειν. οἶσθα

5 ὅθεν τεκμαίρομαι;

Κάπως δύσβατος όμως, είπα ἐγώ, φαίνεται νά 'ναι τοῦτος ὁ τόπος καὶ βα-
θύσκιωτος· εἶναι σκοτεινός, δύσκολο νά τὸν ἐρευνήσεις. Πάντως ὁμως πρέ-
πει νά προχωρήσουμε.

[d] Ἀσφαλῶς πρέπει νά προχωρήσουμε, εἶπε.

Κι ἐγώ, ἀφοῦ κοίταξα προσεκτικά, ὦ, ὦ Γλαύκων, ἔκανα· φαίνεται πὼς
ἔχουμε κάποιο χνάρι καὶ θαρρῶ ὅτι δὲν θὰ μᾶς ξεφύγει εὐκόλα.

Καλὸ μαντάτο αὐτό, εἶπε.

Μά τὴν ἀλήθεια, εἶπα ἐγώ, τὴν πάθαμε σὰν βλάβες.

Τί πράγμα;

Τόσῃ ὥρᾳ, βρὲ εὐλογημένε, φαίνεται πὼς κυλιόταν μπροστὰ στὰ πόδια
μας, ἀπὸ τὴν ἀρχὴ κιόλας, κι ἐμεῖς δὲν τὸ βλέπαμε —ρεζίλι γίναμε· σὰν κι
ἐκείνους ποὺ ψάχνουν [e] καμιά φορὰ νά βροῦν κάτι ποὺ τὸ κρατοῦν στὰ χέ-
ρια τους, ἔτσι κι ἐμεῖς δὲν γυρίζαμε νά τὸ δοῦμε ἀλλὰ εἴχαμε καρφωμένα τὰ
μάτια μας κάπου ἐκεῖ μακριὰ κι ἴσως γι' αὐτὸ μᾶς ξέφευγε.

Τί ἐννοεῖς; ρώτησε.

Ἐννοῶ, ἀπάντησα, ὅτι ἔχω τὴν ἐντύπωση πὼς ἐνῶ ἐδῶ καὶ πολλὴ ὥρα
μιλᾶμε κι ἀκοῦμε γι' αὐτὸ τὸ πράγμα δὲν τὸ ἔχουμε ἀντιληφθεῖ ὅτι κατὰ κά-
ποιον τρόπο μιλᾶμε γι' αὐτό.

Πολὺ μακρὺς ὁ πρόλογος γιὰ κάποιον ποὺ περιμένει, ὅλος αὐτιά, νά
ἀκούσει.

[433a] Ἄκου, τότε, εἶπα, μήπως κι ἔχει κάποια βάση αὐτὸ ποὺ λέω. Ἡ γε-
νικὴ ἀρχὴ τὴν ὁποία θέσαμε στὸ ξεκίνημα κιόλας τῆς συζήτησης, τότε ποὺ
θεμελιώναμε τὴν πόλιν, εἶναι κατὰ τὴ γνώμη μου —αὐτὴ ἡ ἴδια ἡ κάποια μορ-
φή της— ἡ δικαιοσύνη. Εἴχαμε ὀρίσει τότε καὶ τὸ ἐπαναλάβαμε πολλὲς φο-
ρές, ἂν τὸ θυμᾶσαι, ὅτι καθέννας πρέπει νά καταπιάνεται μὲ ἓνα μόνον ἐπάγ-
γελμα ἀπὸ ὅσα θὰ ὑπάρχουν στὴν πόλιν· μὲ αὐτὸ γιὰ τὸ ὁποῖο θὰ εἶναι ἀπὸ τὴ
φύση του πιὸ κατάλληλα προικισμένος.

Τὸ λέγαμε, βέβαια.

Ἐπίσης ὅτι τὸ νά ἀσχολεῖται κανεὶς μὲ τὴ δουλειά του καὶ νά μὴν ἀνακα-
τεύεται σὲ πολλὰ πράγματα εἶναι δικαιοσύνη, [b] τὸ ἔχουμε καὶ αὐτὸ ἀκούσει
ἀπὸ πολλοὺς ἄλλους καὶ τὸ ἔχουμε πεῖ κι ἐμεῖς οἱ ἴδιοι πολλὲς φορές.

Βεβαίως, τὸ ἔχουμε πεῖ.

Αὐτὸ λοιπόν, ἀγαπητέ μου, εἶπα, ἂν μὲ τὸν ἓνα ἢ τὸν ἄλλο τρόπο λάβει
υπόστασις, εἶναι, πιθανότατα, ἡ δικαιοσύνη· τὸ νά πράττει δηλαδὴ κανεὶς τὰ
δικὰ του ἔργα. Ξέρεις ἀπὸ ποῦ τὸ συμπεραίνω;

Οὐκ, ἀλλὰ λέγ', ἔφη.

Δοκεῖ μοι, ἦν δ' ἐγώ, τὸ ὑπόλοιπον ἐν τῇ πόλει ὧν ἐσκέμμεθα, σωφροσύνης καὶ ἀνδρείας καὶ φρονήσεως, τοῦτο εἶναι, ὃ πᾶσιν ἐκείνοις τὴν δύναμιν παρέσχευ ὥστε ἐγγε-
 10 νέσθαι, καὶ ἐγγενομένοις γε σωτηρίαν παρέχειν, ἕωσπερ ἂν
 c ἐνῇ. καίτοι ἔφαμεν δικαιοσύνην ἔσεσθαι τὸ ὑπολειφθὲν ἐκείνων, εἰ τὰ τρία εὖροιμεν.

Καὶ γὰρ ἀνάγκη, ἔφη.

Ἄλλὰ μέντοι, ἦν δ' ἐγώ, εἰ δέοι γε κρίναι τί τὴν πόλιν
 5 ἡμῖν τούτων μάλιστα ἀγαθὴν ἀπεργάσεται ἐγγενόμενον, δύσκριτον ἂν εἴη πότερον ἢ ὁμοδοξία τῶν ἀρχόντων τε καὶ ἀρχομένων, ἢ ἡ περὶ δεινῶν τε καὶ μή, ἅττα ἐστί, δόξης ἐννόμου σωτηρία ἐν τοῖς στρατιώταις ἐγγενομένη, ἢ ἡ ἐν
 d τοῖς ἄρχουσι φρόνησίς τε καὶ φυλακὴ ἐνοῦσα, ἢ τοῦτο μάλιστα ἀγαθὴν αὐτὴν ποιεῖ ἐνὸν καὶ ἐν παιδὶ καὶ ἐν γυναικὶ καὶ δούλῳ καὶ ἐλευθέρῳ καὶ δημιουργῷ καὶ ἄρχοντι καὶ ἀρχομένῳ, ὅτι τὸ αὐτοῦ ἕκαστος εἰς ὧν ἔπραττε καὶ οὐκ
 5 ἐπολυπραγμόνει.

Δύσκριτον, ἔφη· πῶς δ' οὐ;

Ἐνάμιλλον ἄρα, ὡς ἔοικε, πρὸς ἀρετὴν πόλεως τῇ τε σοφίᾳ αὐτῆς καὶ τῇ σωφροσύνῃ καὶ τῇ ἀνδρείᾳ ἢ τοῦ ἕκαστου ἐν αὐτῇ τὰ αὐτοῦ πράττειν δύναμις.

10 Καὶ μάλα, ἔφη.

Οὐκοῦν δικαιοσύνην τό γε τούτοις ἐνάμιλλον ἂν εἰς ἀρετὴν
 e πόλεως θείης;

Παντάπασι μὲν οὖν.

Σκόπει δὴ καὶ τῇδε εἰ οὕτω δόξει· ἄρα τοῖς ἄρχουσιν ἐν
 τῇ πόλει τὰς δίκας προστάξεις δικάζειν;

5 Τί μήν;

Ἡ ἄλλου οὐτινοσοῦν μᾶλλον ἐφίεμενοι δικάσουσιν ἢ τούτου, ὅπως ἂν ἕκαστοι μήτ' ἔχωσι τὰλλότρια μήτε τῶν αὐτῶν στέρωνται;

“Όχι, για λέγε το όμως.

“Έχω τή γνώμη, είπα, πώς στήν πόλη μας, ἂν ἀφαιρέσουμε ὅσα ἐξετάσαμε, δηλαδή τή σωφροσύνη, τήν ἀνδρεία καί τή σοφία, ὅ,τι ἀπομένει ὡς ὑπόλοιπο εἶναι αὐτό τὸ ὁποῖο ἔδωσε σέ τοῦτες τὶς τρεῖς ἀρετὲς τὴ δύναμη νὰ συγκροτηθοῦν καί, σὰν συγκροτήθηκαν, νὰ κρατηθοῦν ὡς κάτι ὑπαρκτὸ γιὰ ὅσο χρό-νο αὐτὸ τὸ ὑπόλοιπο θὰ εἶναι παρὸν στήν πόλη. [ε] Κι εἶπαμε ἀκόμη πὼς ἂν βρῖσκαμε ἐκεῖνα τὰ τρία, ὅ,τι θὰ ἀπέμενε ὡς ὑπόλοιπο θὰ εἶναι ἡ δικαιοσύνη.

Κατανάγκην, εἶπε.

“Ὡστόσο, εἶπα, ἂν θὰ χρειαζόταν νὰ ξεχωρίσει κανεὶς ποιό ἀπὸ τὰ τρία θὰ μπορέσει μὲ τὴν παρουσία του νὰ καταστήσει τὴν πόλη μας καλή, δύσκολα θὰ διέκρινε ἂν τὸ ἀποτέλεσμα αὐτὸ τὸ φέρνει ἡ ὁμοφωνία καί ἡ σύμπνοια ἀρχόντων καὶ ἀρχομένων, ἢ ἡ διατήρηση ζωντανῆς μέσα στοὺς στρατιῶτες τῆς πεποίθησης —ἀκριβῶς ὅπως τὴν προσδιορίζει ὁ νόμος— σχετικὰ μὲ τὸ ποιά πράγματα πρέπει νὰ φοβᾶται κανεὶς καὶ ποιά ὄχι, [δ] ἢ ἡ φρονιμάδα καὶ τὸ ἀγρυπνο βλέμμα τῶν ἀρχόντων, ἢ πάλι ἂν αὐτὸ ποὺ πρωτίστως κάνει τὴν πόλη καλή μὲ τὴν παρουσία του μέσα στὸ παιδὶ καὶ στὴ γυναῖκα καὶ στὸ δοῦλο, στὸν ἐλεύθερο καὶ στὸν ἐπαγγελματία, στὸν ἄρχοντα καὶ στὸν ἀρχό-μενο εἶναι ἂν καθένας πολίτης θὰ καταπιανόταν μὲ τὸ δικό του ἔργο καὶ δὲν θὰ ἀνακατευόταν σὲ πολλὰ.

Δύσκολο, ἀλήθεια, τὸ ἐρώτημα.

Ἴσodύναμα, ἐπομένως, μὲ τὴ σοφία καὶ τὴ σωφροσύνη καὶ τὴν ἀνδρεία συμβάλλει, καθὼς φαίνεται, στήν ἀρετὴ τῆς πόλης τὸ νὰ πράττει κανεὶς μόνο τὰ δικά του ἔργα.

Ἀσφαλῶς.

Ἐπομένως, δὲν θὰ δεχόσουν ὅτι αὐτὸ ποὺ συμβάλλει στήν ἀρετὴ [ε] τῆς πόλης ὅσο τοῦτες ἐδῶ εἶναι δικαιοσύνη;

Πέρα γιὰ πέρα.

Κοίταξέ το ἐπίσης κι ἀπὸ αὐτὴ τὴν ἄποψη κατὰ πόσο θὰ καταλήξεις στὸ ἴδιο συμπέρασμα: ἄραγε δὲν θὰ ἀναθέσεις στοὺς ἄρχοντες νὰ ἐκδικάζουν τὶς δίκες στήν πόλη;

Ἀσφαλῶς.

Ἄραγε αὐτὸ οἱ ἄρχοντες θὰ τὸ κάνουν ἔχοντας περισσότερο ὡς στόχο τοὺς κάτι ἄλλο ἢ μόνον τοῦτο, πὼς δηλαδή θὰ καταστεῖ δυνατόν ὥστε καθέ-νας πολίτης οὔτε νὰ ἔχει ὅσα ἀνήκουν στοὺς ἄλλους ἀλλὰ οὔτε καὶ νὰ στε-ρεῖται ὅσα ἀνήκουν στὸν ἴδιο;

- Οὐκ, ἀλλὰ τούτου.
 10 Ὡς δικαίου ὄντος;
 Ναί.
 Καὶ ταύτη ἄρα πη ἡ τοῦ οἰκείου τε καὶ ἑαυτοῦ ἕξις τε καὶ
 434 πράξις δικαιοσύνη ἂν ὁμολογοῖτο.
 Ἔστι ταῦτα.
 Ἴδὲ δὴ ἔαν σοὶ ὅπερ ἐμοὶ συνδοκῇ. τέκτων σκυτοτόμου
 ἐπιχειρῶν ἔργα ἐργάζεσθαι ἢ σκυτοτόμος τέκτονος, ἢ τὰ
 5 ὄργανα μεταλαμβάνοντες τᾷλλήλων ἢ τιμάς, ἢ καὶ ὁ αὐτὸς
 ἐπιχειρῶν ἀμφοτέρα πράττειν, πάντα τᾶλλα μεταλλαττόμενα
 ἀρά σοι ἂν τι δοκεῖ μέγα βλάψαι πόλιν;
 Οὐ πάνυ, ἔφη.
 Ἄλλ' ὅταν γε οἶμαι δημιουργὸς ὦν ἢ τις ἄλλος χρηματιστῆς
 b φύσει, ἔπειτα ἐπαιρόμενος ἢ πλούτῳ ἢ πλήθει ἢ ἰσχύϊ ἢ
 ἄλλῳ τῷ τοιούτῳ εἰς τὸ τοῦ πολεμικοῦ εἶδος ἐπιχειρῇ ἰέναι,
 ἢ τῶν πολεμικῶν τις εἰς τὸ τοῦ βουλευτικοῦ καὶ φύλακος
 ἀνάξιος ὦν, καὶ τὰ ἀλλήλων οὔτοι ὄργανα μεταλαμβάνωσι
 5 καὶ τὰς τιμάς, ἢ ὅταν ὁ αὐτὸς πάντα ταῦτα ἅμα ἐπιχειρῇ
 πράττειν, τότε οἶμαι καὶ σοὶ δοκεῖν ταύτην τὴν τούτων
 μεταβολὴν καὶ πολυπραγμοσύνην ὀλεθρον εἶναι τῇ πόλει.
 Παντάπασι μὲν οὖν.
 Ἦ τριῶν ἄρα ὄντων γενῶν πολυπραγμοσύνη καὶ μεταβολὴ
 c εἰς ἄλληλα μεγίστη τε βλάβη τῇ πόλει καὶ ὀρθότατ' ἂν
 προσαγορεύοιτο μάλιστα κακουργία.
 Κομιδῇ μὲν οὖν.
 Κακουργίαν δὲ τὴν μεγίστην τῆς ἑαυτοῦ πόλεως οὐκ ἀδικίαν
 5 φήσεις εἶναι;
 Πῶς δ' οὐ;
 Τοῦτο μὲν ἄρα ἀδικία. πάλιν δὲ ὧδε λέγωμεν· χρηματι-
 στικοῦ, ἐπικουρικοῦ, φυλακικοῦ γένους οἰκαιοπραγία, ἐκάστου

Ὅχι, τοῦτο ἐδῶ θὰ ἔχουν στόχο τους.

Ἐπειδὴ εἶναι δίκαιο;

Ναί.

Καὶ ἀπὸ αὐτὴ λοιπὸν τὴν ἀποψη θὰ παραδεχόταν κανεὶς ὅτι κατὰ κάποιον τρόπο [434a] δικαιοσύνη εἶναι τὸ νὰ ἔχει καὶ τὸ νὰ καταπιάνεται κανεὶς μὲ αὐτὸ ποὺ εἶναι δικό του καὶ τοῦ ἀνήκει.

Ἔτσι εἶναι.

Δὲς τώρα ἂν συμερίζεσαι τούτῃ τὴ γνώμη μου. Ἄν ὑποθέσουμε ὅτι ἓνας μαραγκὸς ἐπιχειρεῖ νὰ κάνει τὴ δουλειὰ ἑνὸς τσαγκάρη ἢ ἓνας τσαγκάρης τὴ δουλειὰ ἑνὸς μαραγκοῦ ἢ ὅτι ὁ ἓνας χειρίζεται τὰ ἐργαλεῖα τοῦ ἄλλου ἢ παίρνει τὸ μεροκάματό του, ἢ ὅτι ὁ ἓνας ἐπιχειρεῖ νὰ κάνει καὶ τὶς δύο δουλειές ἢ ἐπίσης ὅτι καὶ σὲ ὅλα τὰ ἄλλα ἐπαγγέλματα συμβαίνουν τέτοιες ἀλλαγές, ἔχεις ἄραγε τὴ γνώμη ὅτι αὐτὸ θὰ βλάψει πάρα πολὺ τὴν πόλη;

Δὲν τὸ νομίζω, εἶπε.

Φαντάζομαι ὅμως πὼς ὅταν κάποιος ποὺ εἶναι φτιαγμένος γιὰ τεχνίτης ἢ γιὰ κάποιο ἄλλο βιοποριστικὸ ἐπάγγελμα [b] μὲ τὸν καιρὸ, ἐπειδὴ ἀπόκτησε εἴτε πλοῦτο εἴτε πολλοὺς ὑποστηρικτὲς εἴτε ρώμη σωματικὴ εἴτε κατὰ ἄλλο σὰν κι αὐτά, ἂν πάρουν τὰ μυαλά του ἄερα καὶ δοκιμάσει νὰ μπεῖ στὴν τάξη τῶν στρατιωτικῶν, ἢ πάλι κάποιος ἀπὸ τοὺς στρατιωτικοὺς ἂν μπεῖ στὴν τάξη αὐτῶν ποὺ λαβαίνουν τὶς ἀποφάσεις γιὰ τὴν πόλιν καὶ τὴν φυλᾶνε χωρὶς ὁ ἴδιος νὰ τὸ ἀξίζει, κι αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι παίρνουν ὁ ἓνας τὰ ἐργαλεῖα τῆς δουλειᾶς καὶ τὶς τιμὲς τοῦ ἄλλου, ἢ κι ὅταν ὁ ἴδιος ἄνθρωπος δοκιμάσει νὰ τὶς κάνει ὅλες αὐτὲς τὶς δουλειές μόνος του, τότε φαντάζομαι ὅτι κι ἐσὺ θὰ εἶσαι τῆς γνώμης πὼς αὐτοῦ τοῦ εἶδους ἢ ἀλλαγὴ καὶ ἡ πολυπραγμοσύνη εἶναι ὀλέθρια γιὰ τὴν πόλιν.

Βεβαίωτατα.

Συνεπῶς ἡ πολυπραγμοσύνη σ' αὐτὲς τὶς τρεῖς τάξεις καὶ ἡ κινητικότητα [c] ἀπὸ τὴ μιὰ στὴν ἄλλη εἶναι ἡ μεγαλύτερη ζημιὰ γιὰ τὴν πόλιν, καὶ πολὺ σωστά θὰ μποροῦσε κανεὶς νὰ τὴν χαρακτηρίσει κακούργημα.

Ἀκριβῶς ὅπως τὸ λὲς εἶναι.

Κι ὅταν κάποιος διαπράττει τὸ μεγαλύτερο κακούργημα εἰς βάρος τῆς πόλης του, αὐτὸ δὲν θὰ τὸ χαρακτηρίσεις ἀδικία;

Θέλει ρώτημα;

Αὐτὸ λοιπὸν εἶναι ἡ ἀδικία. Ἄς τὸ πάρουμε κι ἀντίστροφα: Ἡ ἐνασχόληση τῶν ἐπαγγελματιῶν, τῶν ἐπικούρων, τῶν φυλάκων μὲ τὰ δικά τους ἔργα,

- τούτων τὸ αὐτοῦ πράττοντος ἐν πόλει, τοῦναντίον ἐκείνου
 10 δικαιοσύνη τ' ἂν εἴη καὶ τὴν πόλιν δικαίαν παρέχοι;
- d Οὐκ ἄλλη ἔμοιγε δοκεῖ, ἡ δ' ὅς, ἔχειν ἡ ταύτη.
 Μηδέν, ἦν δ' ἐγώ, πω πάνυ παγίως αὐτὸ λέγωμεν, ἀλλ'
 ἐὰν μὲν ἡμῖν καὶ εἰς ἕνα ἕκαστον τῶν ἀνθρώπων ἰὸν τὸ εἶδος
 τοῦτο ὁμολογῇται καὶ ἐκεῖ δικαιοσύνη εἶναι, συγχωρησόμεθα
 5 ἤδη —τί γὰρ καὶ ἐροῦμεν;— εἰ δὲ μή, τότε ἄλλο τι σκεψόμεθα.
 νῦν δ' ἐκτελέσωμεν τὴν σκέψιν ἣν ᾤθημεν, εἰ ἐν μείζονι τινι
 τῶν ἐχόντων δικαιοσύνην πρότερον ἐκεῖ ἐπιχειρήσαιμεν
 θεάσασθαι, ῥᾶον ἂν ἐνὶ ἀνθρώπῳ κατιδεῖν οἷον ἐστίν. καὶ
 e ἔδοξε δὴ ἡμῖν τοῦτο εἶναι πόλις, καὶ οὕτω ψικίζομεν ὥς
 ἐδυνάμεθα ἀρίστην, εὖ εἰδότες ὅτι ἐν γε τῇ ἀγαθῇ ἂν εἴη.
 ὃ οὖν ἡμῖν ἐκεῖ ἐφάνη, ἐπαναφέρωμεν εἰς τὸν ἕνα, κἂν μὲν
 ὁμολογῇται, καλῶς ἔξει· ἐὰν δέ τι ἄλλο ἐν τῷ ἐνὶ ἐμφαι-
 5 νηται, πάλιν ἐπανιόντες ἐπὶ τὴν πόλιν βασανιοῦμεν, καὶ
 435 τάχ' ἂν παρ' ἄλληλα σκοποῦντες καὶ τρίβοντες, ὥσπερ ἐκ
 πυρείων ἐκλάμψαι ποιήσασιν τὴν δικαιοσύνην· καὶ φανεράν
 γενομένην βεβαιωσόμεθα αὐτὴν παρ' ἡμῖν αὐτοῖς.
 Ἄλλ', ἔφη, καθ' ὁδόν τε λέγεις καὶ ποιεῖν χρή οὕτως.
 5 Ἄρ' οὖν, ἦν δ' ἐγώ, ὃ γε ταῦτ' ἂν τις προσείποι μείζον
 τε καὶ ἔλαττον, ἀνόμοιον τυγχάνει ὃν ταύτη ἢ ταῦτ' ὃν
 προσαγορεύεται, ἢ ὅμοιον;
 Ὅμοιον, ἔφη.
 b Καὶ δίκαιος ἄρα ἀνὴρ δικαίας πόλεως κατ' αὐτὸ τὸ τῆς
 δικαιοσύνης εἶδος οὐδὲν διοίσει, ἀλλ' ὅμοιος ἔσται.
 Ὅμοιος, ἔφη.
 Ἀλλὰ μέντοι πόλις γε ἔδοξεν εἶναι δικαία ὅτε ἐν αὐτῇ
 5 τριττὰ γένη φύσεων ἐνόντα τὸ αὐτῶν ἕκαστον ἔπραττεν,
 σώφρων δὲ αὖ καὶ ἀνδρεία καὶ σοφὴ διὰ τῶν αὐτῶν τούτων

ὅταν δηλαδή καθεμιά ἀπὸ αὐτὲς τὶς τάξεις μέσα στὴν πόλη πράττει τὰ δικά της, τοῦτο τὸ ἀντίθετο ἀπὸ τὸ προηγούμενο δὲν θὰ ἦταν ἡ δικαιοσύνη καὶ δὲν θὰ καθιστοῦσε τὴν πόλη δίκαιη;

[d] Συμφωνῶ ἀπολύτως, εἶπε.

Ἄς μὴν τὸ πάrouμε αὐτὸ ἀκόμη ὡς ὀριστικό, ἀλλὰ ἂν μεταφέροντας τοῦτο τὸ σχῆμα στὸν καθένα ἄνθρωπο χωριστὰ διαπιστώσουμε καὶ ἐκεῖ ὅτι ταυτίζεται μὲ τὴ δικαιοσύνη, τότε πὰ θὰ τὸ παραδεχθοῦμε —γιατὶ τί ἄλλο θὰ μπορούσαμε νὰ ποῦμε;—, διαφορετικά θὰ σκεφθοῦμε τότε κάτι ἄλλο. Γιὰ τὴν ὥρα ὅμως ἂς ὀλοκληρώσουμε τὴ διερεύνηση ὅπως τὴν σκεφθήκαμε, ὅτι δηλαδή ἂν δοκιμάζαμε νὰ ἀνιχνεύσουμε τὴ δικαιοσύνη πρῶτα σὲ κάποιο μεγαλύτερο πρᾶγμα, ἀνάμεσα σ' αὐτὰ πού τὴν κατέχουν, θὰ μᾶς ἦταν ἐπειτα εὐκολότερο νὰ δοῦμε ποιά εἶναι ἡ φύση της μέσα σὲ ἓνα ἄτομο. [e] Καὶ σκεφθήκαμε ὅτι ἓνα τέτοιο πρᾶγμα εἶναι ἡ πόλη, κι ἔτσι τὴν θεμελιώναμε κατὰ τέτοιον τρόπο ὥστε νὰ εἶναι ὅσο τὸ δυνατόν καλύτερη, ξέροντας καλὰ ὅτι στὴν καλὴ πόλη θὰ ὑπῆρχε καὶ δικαιοσύνη. Αὐτὸ λοιπὸν πού μᾶς φανερώθηκε ἐκεῖ, ἂς τὸ μεταφέρουμε καὶ στὸ ἄτομο, καὶ ἂν ἐπιβεβαιωθεί, ὅλα θὰ εἶναι ἐντάξει· ἂν ὅμως γίνε φανερὸ ὅτι στὸ ἄτομο ἡ δικαιοσύνη εἶναι κάτι διαφορετικό, ἐμεῖς θὰ ξαναπᾶμε στὴν πόλη καὶ θὰ τὸ βασανίσουμε, κι ἐξετάζοντας [435a] δίπλα-δίπλα τὰ δύο καὶ τρίβοντάς τα τὸ ἓνα μὲ τὸ ἄλλο, ἴσως κάνουμε τὴ δικαιοσύνη νὰ ξεπηθήσει σὰν τὴ λάμψη ἀπὸ τὰ ξύλα πού μὲ τὸ τρίψιμο πῆραν φωτιά· καὶ ὅταν πὰ φανερωθεῖ, θὰ τὸ σιγουρέψουμε καὶ γιὰ μᾶς τοὺς ἴδιους.

Σωστός εἶναι ὁ δρόμος πού λὲς καὶ ἔτσι πρέπει νὰ κάνουμε.

Ἄραγε, εἶπα ἐγώ, πράγματα πού θὰ τὰ χαρακτηρίζε κανεὶς ὡς ταυτόσημα, ἀσχέτως ἂν πρόκειται γιὰ πράγματα μεγαλύτερα ἢ μικρότερα, εἶναι ἀνόμοια ὡς πρὸς ἐκεῖνο βάσει τοῦ ὁποίου τὰ πράγματα αὐτὰ χαρακτηρίζονται ταυτόσημα ἢ εἶναι ὅμοια;

Ὅμοια, εἶπε.

[b] Ἐπομένως, καὶ ὁ δίκαιος ἄνθρωπος δὲν θὰ διαφέρει σὲ τίποτα, ὡς πρὸς τούτῃ τὴν ποιότητα τῆς δικαιοσύνης, ἀπὸ τὴ δίκαιη πόλη ἀλλὰ θὰ εἶναι ὅμοιος μὲ αὐτήν.

Ὅμοιος, εἶπε.

Ἐμεῖς ὅμως καταλήξαμε στὴ γνώμη ὅτι ἡ πόλη εἶναι δίκαιη, ὅταν καθένα ἀπὸ τὰ τρία διαφορετικὰ εἶδη φυσικῆς ἰδιοσυγκρασίας πού ὑπάρχουν στὴν πόλη πράττει ὅ,τι προσιδιάζει σὲ αὐτό· κι ἐπίσης ὅτι ἡ σωφροσύνη καὶ ἡ

γενῶν ἄλλ' ἅττα πάθη τε καὶ ἔξεις.

Ἀληθῆ, ἔφη.

Καὶ τὸν ἕνα ἄρα, ὦ φίλε, οὕτως ἀξιόσωμεν, τὰ αὐτὰ ταῦτα
c εἶδη ἐν τῇ αὐτοῦ ψυχῇ ἔχοντα, διὰ τὰ αὐτὰ πάθη ἐκείνοις
τῶν αὐτῶν ὀνομάτων ὀρθῶς ἀξιοῦσθαι τῇ πόλει.

Πᾶσα ἀνάγκη, ἔφη.

Εἰς φαῦλόν γε αὖ, ἦν δ' ἐγώ, ὦ θαυμάσιε, σκέμμα
5 ἐμπεπτώκαμεν περὶ ψυχῆς, εἴτε ἔχει τὰ τρία εἶδη ταῦτα ἐν
αὐτῇ εἴτε μή.

Οὐ πάνυ μοι δοκοῦμεν, ἔφη, εἰς φαῦλον· ἴσως γάρ, ὦ
Σώκρατες, τὸ λεγόμενον ἀληθές, ὅτι χαλεπὰ τὰ καλὰ.

Φαίνεται, ἦν δ' ἐγώ. καὶ εὖ γ' ἴσθι, ὦ Γλαῦκων, ὥς ἡ
d ἐμὴ δόξα, ἀκριβῶς μὲν τοῦτο ἐκ τοιούτων μεθόδων, οἷαις
νῦν ἐν τοῖς λόγοις χρώμεθα, οὐ μὴ ποτε λάβωμεν
—ἄλλη γὰρ μακροτέρα καὶ πλείων ὁδὸς ἢ ἐπὶ τοῦτο ἄγουσα—
ἴσως μέντοι τῶν γε προειρημένων τε καὶ προεσκεμμένων
5 ἀξίως.

Οὐκοῦν ἀγαπητόν; ἔφη· ἐμοὶ μὲν γὰρ ἔν γε τῷ παρόντι
ικανῶς ἂν ἔχοι.

Ἀλλὰ μέντοι, εἶπον, ἔμοιγε καὶ πάνυ ἐξαρκέσει.

Μὴ τοίνυν ἀποκάμης, ἔφη, ἀλλὰ σκόπει.

e Ἄρ' οὖν ἡμῖν, ἦν δ' ἐγώ, πολλὴ ἀνάγκη ὁμολογεῖν ὅτι γε
τὰ αὐτὰ ἐν ἐκάστῳ ἔνεστιν ἡμῶν εἶδη τε καὶ ἦθη ἅπερ
ἐν τῇ πόλει; οὐ γάρ που ἄλλοθεν ἐκεῖσε ἀφίκται. γελοῖον
γὰρ ἂν εἴη εἴ τις οἰηθεῖη τὸ θυμοειδὲς μὴ ἐκ τῶν ιδιωτῶν
5 ἐν ταῖς πόλεσιν ἐγγεγονέναι, οἳ δὴ καὶ ἔχουσι ταύτην τὴν
αἰτίαν, οἷον οἱ κατὰ τὴν Θράκην τε καὶ Σκυθικὴν καὶ σχεδόν
τι κατὰ τὸν ἄνω τόπον, ἢ τὸ φιλομαθές, ὃ δὴ τὸν παρ' ἡμῖν
436 μάλιστ' ἂν τις αἰτιάσαιτο τόπον, ἢ τὸ φιλοχρήματον τὸ περὶ
τούς τε Φοίνικας εἶναι καὶ τοὺς κατὰ Αἴγυπτον φαίη τις ἂν
οὐχ ἦκιστα.

Καὶ μάλα, ἔφη.

5 Τοῦτο μὲν δὴ οὕτως ἔχει, ἦν δ' ἐγώ, καὶ οὐδὲν χαλεπὸν
γινῶναι.

ἀνδρεία καὶ ἡ σοφία της ριζώνουν πάλι σὲ κάποιες ἄλλες ιδιότητες καὶ διαθέσεις τῶν ἰδίων αὐτῶν εἰδῶν τοῦ χαρακτήρα.

Σωστά, εἶπε.

Ἔτσι λοιπὸν κι ἐμεῖς, φίλε, σωστὰ δικαιούμαστε νὰ ὑποστηρίξουμε ὅτι καὶ τὸ ἄτομο, καθὼς ἔχει τὰ ἴδια αὐτὰ [c] εἶδη μέσα στὴν ψυχὴ του, δικαιούται, μὲ βάση τὶς ἴδιες ιδιότητες ποὺ εἶχε καὶ ἡ πόλη, νὰ πάρει κι αὐτὸ τὰ ἴδια ὀνόματα ὅπως καὶ ἡ πόλη.

Ἀναπόφευκτα, εἶπε.

Νὰ λοιπὸν, ἀγαπητέ μου, ποὺ βρισκόμαστε πάλι μπροστὰ σὲ ἓνα εὐκόλο ζήτημα, σχετικὰ μὲ τὴν ψυχὴ, ἂν δηλαδὴ ἔχει μέσα της αὐτὲς τὶς τρεῖς ποιότητες ἡ ἂν δὲν τὶς ἔχει.

Δὲν εἶμαι τῆς γνώμης, εἶπε, ὅτι εἶναι καὶ τόσο εὐκόλο· γιατί, Σωκράτη, ἴσως νὰ ἴναι ἀληθινὸ αὐτὸ ποὺ λένε, ὅτι δηλαδὴ τὰ ὠραῖα πράγματα εἶναι καὶ δύσκολα.

Ἔτσι φαίνεται, εἶπα ἐγώ. Καὶ ἐπίτρεψέ μου νὰ σοῦ πῶ, Γλαύκων, ὅτι, κατὰ τὴ γνώμη μου, μὲ μεθόδους σὰν αὐτὲς [d] ποὺ χρησιμοποιοῦμε σὲ τούτη τὴ συζήτηση δὲν θὰ βροῦμε ποτὲ λύση στὸ ζήτημα —γιατί εἶναι ἄλλος ὁ δρόμος, μακρύτερος καὶ πιὸ ἐπίπονος, ποὺ ὁδηγεῖ στὴ λύση—, ἴσως ὅμως μπορέσουμε νὰ βροῦμε μιὰν ἀπάντηση ἀνάλογη μὲ ὅσα ἔχουμε πεῖ καὶ ἐρευνήσει πρωτύτερα.

Δὲν μᾶς εἶναι ἀρκετὸ αὐτό; εἶπε· γιατί ἐμένα, γιὰ τὴν ὥρα τουλάχιστον, θὰ μοῦ ἔφθανε.

Μὰ καὶ γιὰ ἔμένα, εἶπα, θὰ εἶναι περισσότερο ἀπὸ ἀρκετὸ.

Μὴν ἀποκάμεις, τότε, ἀλλὰ συνέχισε τὴν ἐρευνα.

[e] Δὲν εἴμαστε ἄραγε ἀναγκασμένοι, εἶπα, νὰ δεχθοῦμε ὅτι καθένας μας ἔχει μέσα του τὰ ἴδια εἶδη τοῦ χαρακτήρα καὶ τὰ ἴδια γνωρίσματα ποὺ ἔχει καὶ ἡ πόλη; Γιατὶ ἀπὸ ποῦθεν ἄλλοῦ δὲν ἔχουν φθάσει ἐκεῖ. Θὰ ἦταν σταλήθεια γελοῖο νὰ φανταζόταν κάποιος ὅτι τὸ θαρραλέο φρόνημα δὲν ἔχει ἔλθει στὶς πολιτεῖες ἀπὸ τοὺς πολῖτες, ἐκείνους ποὺ ἔχουν αὐτὴ τὴ φήμη τοῦ ψυχωμένου, ὅπως εἶναι λόγου χάριν ὅσοι ζοῦν στὴ Θράκη, στὴ Σκυθία καὶ γενικότερα στὸ βορρᾶ, ἢ πάλι ἡ φιλομάθεια, ποὺ θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ τὴν συνδέσει [436a] μὲ τὸν δικὸ μας προπάντων τόπο ἢ ἡ φιλοχρηματία, ποὺ ὄχι ἄδικα θὰ μπορούσε νὰ θεωρηθεῖ γνώρισμα τῶν Φοινίκων καὶ τῶν Αἰγυπτίων.

Βεβαίως, εἶπε.

Ἔτσι λοιπὸν ἔχει τὸ πρᾶγμα καὶ δὲν εἶναι διόλου δύσκολο νὰ τὸ ἀντιληφθεῖ κανεὶς.

Οὐ δῆτα.

Τόδε δὲ ἤδη χαλεπὸν, εἰ τῷ αὐτῷ τούτων ἕκαστα πράττομεν ἢ τρισὶν οὖσιν ἄλλο ἄλλω· μανθάνομεν μὲν ἐτέρῳ,
 10 θυμούμεθα δὲ ἄλλω τῶν ἐν ἡμῖν, ἐπιθυμοῦμεν δ' αὖ τρίτῳ τινὶ τῶν περὶ τὴν τροφήν τε καὶ γέννησιν ἡδονῶν καὶ ὅσα τούτων
 b ἀδελφά, ἢ ὅλη τῇ ψυχῇ καθ' ἕκαστον αὐτῶν πράττομεν, ὅταν ὁρμήσωμεν. ταῦτ' ἔσται τὰ χαλεπὰ διορίσασθαι ἀξίως λόγου.

Καὶ ἐμοὶ δοκεῖ, ἔφη.

5 Ὡς τοίνυν ἐπιχειρῶμεν αὐτὰ ὀρίζεσθαι, εἴτε τὰ αὐτὰ ἀλλήλοις εἴτε ἕτερα ἔστι.

Πῶς;

Δῆλον ὅτι ταῦτὸν τάναντία ποιεῖν ἢ πάσχειν κατὰ ταῦτόν γε καὶ πρὸς ταῦτόν οὐκ ἐθελήσει ἅμα, ὥστε ἂν που εὐρίσκωμεν ἐν αὐτοῖς ταῦτα γιγνόμενα, εἰσόμεθα ὅτι οὐ ταῦτόν
 10 ἦν ἀλλὰ πλείω.
 c

Εἶεν.

Σκόπει δὴ ὃ λέγω.

Λέγε, ἔφη.

5 Ἐστάναι, εἶπον, καὶ κινεῖσθαι τὸ αὐτὸ ἅμα κατὰ τὸ αὐτὸ ἄρα δυνατόν;

Οὐδαμῶς.

Ἔτι τοίνυν ἀκριβέστερον ὁμολογησώμεθα, μή πη προϊόντες ἀμφισβητήσωμεν. εἰ γάρ τις λέγοι ἄνθρωπον ἑστηκότα,
 10 κινούμενον δὲ τὰς χεῖράς τε καὶ τὴν κεφαλὴν, ὅτι ὁ αὐτὸς ἑστηκός τε καὶ κινεῖται ἅμα, οὐκ ἂν οἶμαι ἀξιοῖμεν οὕτω
 d λέγειν δεῖν, ἀλλ' ὅτι τὸ μὲν τι αὐτοῦ ἑστηκε, τὸ δὲ κινεῖται. οὐχ οὕτω;

Οὕτω.

Οὐκοῦν καὶ εἰ ἔτι μᾶλλον χαριεντίζοιτο ὁ ταῦτα λέγων,
 5 κομψεύμενος ὥς οἷ γε στρόβιλοι ὅλοι ἐστάσι τε ἅμα καὶ κινεῖνται, ὅταν ἐν τῷ αὐτῷ πῆξαντες τὸ κέντρον περι-

Ἀσφαλῶς ὄχι.

Δύσκολο ὥστόσο εἶναι τὸ ἐξῆς ἐρώτημα, ἂν δηλαδὴ τελοῦμε καθεμιά ἀπὸ τοῦτες τὶς πράξεις μας διαμέσου μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς δύναμης ἢ ἂν γιὰ τὶς διαφορετικὲς πράξεις χρησιμοποιοῦμε μιὰ διαφορετικὴ κάθε φορὰ δύναμη ἀπὸ τὶς τρεῖς ποὺ διαθέτουμε: ἂν δηλαδὴ εἶναι ἄλλη ἢ δύναμη μὲ τὴν ὁποία μαθαίνουμε, ἄλλη αὐτὴ μὲ τὴν ὁποία ὀργιζόμαστε καὶ μιὰ *τρίτη*, πάλι, δύναμη αὐτὴ μὲ τὴν ὁποία ἀποζητᾶμε τὶς ἡδονὲς γύρω ἀπὸ τὴν τροφή καὶ τὴν ἐρωτική πράξη [b] καὶ τὰ παρόμοια, ἢ ἂν ἐνεργοῦμε μὲ *ὁλόκληρη* τὴν ψυχὴ μας, ὅταν πᾶμε νὰ πράξουμε κάτι ἀπὸ αὐτά. Αὐτὰ θὰ εἶναι τὰ ἐρωτήματα στὰ ὁποῖα δύσκολα μπορεῖ νὰ δοθεῖ ἱκανοποιητικὴ ἀπάντηση.

Ἔτσι νομίζω κι ἐγώ, εἶπε.

Ἄς ἐπιχειρήσουμε λοιπὸν νὰ προσεγγίσουμε ὡς ἐξῆς τὸ ἐρώτημα ἂν πρόκειται γιὰ ἓνα καὶ τὸ αὐτὸ πράγμα ἢ γιὰ διαφορετικά.

Πῶς;

Εἶναι φανερὸ ὅτι ἓνα καὶ τὸ αὐτὸ πράγμα δὲν εἶναι δυνατόν νὰ πράττει ἀντίθετα ἢ νὰ διατελεῖ σὲ ἀντίθετες καταστάσεις ὡς πρὸς τὸ ἴδιο μέρος του καὶ σὲ σχέση μὲ τὸ ἴδιο πράγμα ταυτοχρόνως· ἔτσι λοιπόν, ἂν μὲ κάποιον τρόπο διαπιστώσουμε ὅτι συμβαίνει κάτι τέτοιο σ' αὐτούς, θὰ ξέρουμε ὅτι δὲν θὰ πρόκειται γιὰ μία καὶ τὴν αὐτὴ δύναμη [c] ἀλλὰ γιὰ περισσότερες.

Συμφωνῶ.

Πρόσεχε τώρα τί λέω.

Λέγε το, εἶπε.

Εἶναι ἄραγε δυνατόν, εἶπα, τὸ ἴδιο πράγμα, σὲ σχέση μὲ τὸ ἴδιο μέρος του, νὰ κινεῖται καὶ συγχρόνως νὰ διατελεῖ σὲ στάση;

Μὲ κανέναν τρόπο.

Ἄς προσδιορίσουμε λοιπὸν μὲ ἀκόμη μεγαλύτερη ἀκρίβεια σὲ τί συμφωνοῦμε, ὥστε προχωρώντας νὰ μὴ διαφωνήσουμε. Ἄν θὰ ἔλεγε κάποιος γιὰ ἓναν ἄνθρωπο, ὁ ὁποῖος στέκεται ἀλλὰ κουνάει τὰ χέρια του καὶ τὸ κεφάλι του, ὅτι ὁ ἴδιος ἄνθρωπος στέκεται καὶ συγχρόνως κινεῖται, δὲν φαντάζομαι ὅτι θὰ ὑποστηρίζαμε πὼς ἔτσι [d] πρέπει νὰ ποῦμε κι ὄχι ὅτι ἓνα μέρος αὐτοῦ τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἀκίνητο, ἐνῶ ἓνα ἄλλο κινεῖται. Δὲν εἶναι ἔτσι;

Ἔτσι.

Καὶ ἂν ἐκεῖνος ποὺ τὰ λέει αὐτὰ τραβοῦσε τὸ ἀστεῖο ἀκόμη περισσότερο καὶ φιλοκοσκινίζοντάς το ὑποστήριζε ὅτι ἡ οβούρα ὡς ἓνα ὅλο στέκεται καὶ συνάμα κινεῖται, ὅταν περιστρέφεται ἔχοντας τὴ μύτη της μπηγμένη στὸ ἴδιο

φέρωνται, ἥ καὶ ἄλλο τι κύκλῳ περιὼν ἐν τῇ αὐτῇ ἔδρᾳ
 τοῦτο δρᾷ, οὐκ ἂν ἀποδεχοίμεθα, ὥς οὐ κατὰ ταῦτά ἐαυτῶν
 e τὰ τοιαῦτα τότε μενόντων τε καὶ φερομένων, ἀλλὰ φαίμεν
 ἂν ἔχειν αὐτὰ εὐθύ τε καὶ περιφερὲς ἐν αὐτοῖς, καὶ κατὰ μὲν
 τὸ εὐθὺ ἐστάναι —οὐδαμῇ γὰρ ἀποκλίνειν— κατὰ δὲ τὸ περι-
 5 φερὲς κύκλῳ κινεῖσθαι, καὶ ὅταν δὲ τὴν εὐθυωρίαν ἢ εἰς
 δεξιὰν ἢ εἰς ἀριστεράν ἢ εἰς τὸ πρόσθεν ἢ εἰς τὸ ὀπίσθεν
 ἐγκλίνη ἅμα περιφερόμενον, τότε οὐδαμῇ ἔστιν ἐστάναι.

Καὶ ὁρθῶς γε, ἔφη.

Οὐδὲν ἄρα ἡμᾶς τῶν τοιούτων λεγόμενον ἐκπλήξει, οὐδὲ
 μᾶλλον τι πείσει ὥς ποτέ τι ἂν τὸ αὐτὸ ὄν ἅμα κατὰ
 437 τὸ αὐτὸ πρὸς τὸ αὐτὸ τάναντία πάθοι ἢ καὶ εἴη ἢ καὶ
 ποιήσκειν.

Οὐκ οὐν ἐμέ γε, ἔφη.

Ἄλλ' ὅμως, ἦν δ' ἐγώ, ἵνα μὴ ἀναγκαζώμεθα πάσας τὰς
 5 τοιαύτας ἀμφισβητήσεις ἐπεξιόντες καὶ βεβαιούμενοι ὥς
 οὐκ ἀληθεῖς οὕσας μηκύνειν, ὑποθέμενοι ὥς τούτου οὕτως
 ἔχοντος εἰς τὸ πρόσθεν προῖωμεν, ὁμολογήσαντες, ἐάν ποτε
 ἄλλη φανῇ ταῦτα ἢ ταύτη, πάντα ἡμῖν τὰ ἀπὸ τούτου
 συμβαίνοντα λελυμένα ἔσεσθαι.

10 Ἄλλὰ χρή, ἔφη, ταῦτα ποιεῖν.

b Ἄρ' <ἂν> οὐν, ἦν δ' ἐγώ, τὸ ἐπινεύειν τῷ ἀνανεύειν καὶ τὸ
 ἐφίεσθαι τινος λαβεῖν τῷ ἀπαρνείσθαι καὶ τὸ προσάγεσθαι
 τῷ ἀπωθεῖσθαι, πάντα τὰ τοιαῦτα τῶν ἐναντίων ἀλλήλοις
 5 θεῖς εἴτε ποιημάτων εἴτε παθημάτων; οὐδὲν γὰρ ταύτη
 διοίσει.

Ἄλλ', ἦ δ' ὅς, τῶν ἐναντίων.

Τί οὐν; ἦν δ' ἐγώ· διψῆν καὶ πεινῆν καὶ ὅλως τὰς ἐπι-
 θυμίας, καὶ αὐτὸ τὸ ἐθέλειν καὶ τὸ βούλεσθαι, οὐ πάντα ταῦτα
 c εἰς ἐκεῖνά ποιᾷν θεῖς τὰ εἶδη τὰ νυνδὴ λεχθέντα; οἷον
 αἰετὴν τὴν τοῦ ἐπιθυμοῦντος ψυχὴν οὐχὶ ἤτοι ἐφίεσθαι φήσεις
 ἐκείνου οὐκ ἂν ἐπιθυμῇ, ἢ προσάγεσθαι τοῦτο ὃ ἂν βούληται οἱ
 γενέσθαι, ἢ αὖ, καθ' ὅσον ἐθέλει τί οἱ πορισθῆναι, ἐπινεύειν
 5 τοῦτο πρὸς αὐτὴν ὥσπερ τινὸς ἐρωτῶντος, ἐπορεγομένην

σημείο κι ότι τὸ ἴδιο συμβαίνει καὶ μὲ ὁποιοδήποτε ἄλλο πρᾶγμα κινεῖται περιστροφικά ἀπὸ τὸ ἴδιο σημεῖο, ἐμεῖς δὲν θὰ συμφωνήσαμε μὲ τὴν παρατήρησή του, διότι [ε] σὲ αὐτὲς τὶς περιπτώσεις ἢ στάση καὶ ἢ κίνηση ἀφοροῦν σὲ διαφορετικά μέρη αὐτῶν τῶν πραγμάτων, ἀλλὰ θὰ μπορούσαμε νὰ ὑποστηρίξουμε ὅτι ὑπάρχει σ' αὐτὰ κάτι εὐθὺ καὶ κάτι κυκλικό, καὶ ὅτι ὡς πρὸς τὸ εὐθὺ μέρος τους στέκονται —γιατὶ δὲν γέρονουν πουθενά—, ἐνῶ ὡς πρὸς τὸ κυκλικὸ κινοῦνται περιστροφικά· ἂν ὅμως ἡ εὐθεία διεύθυνση γέρονει πρὸς τὰ δεξιὰ ἢ πρὸς τὰ ἀριστερὰ ἢ πρὸς τὰ ἐμπρὸς ἢ πρὸς τὰ πίσω, ἐνῶ τὸ πρᾶγμα περιστρέφεται, τότε δὲν εἶναι κατὰ κανέναν τρόπο ἀκίνητα.

Πολὺ σωστά, εἶπε.

Καμιά, ἐπομένως, τέτοια ἀντίρρηση δὲν θὰ μᾶς κάνει νὰ σαστίσουμε, καὶ πολὺν περισσότερον δὲν θὰ μᾶς πείσει ὅτι εἶναι ποτὲ δυνατόν [437a] τὸ αὐτὸ πρᾶγμα ὡς πρὸς τὸ αὐτὸ μέρος του καὶ σὲ σχέση μὲ τὸ αὐτὸ ἀντικείμενο νὰ πάθει ἢ νὰ εἶναι ἢ νὰ κάνει ἀντίθετα πράγματα.

Ἐμένα σίγουρα ὄχι.

Ἐν πάσῃ ὅμως περιπτώσει, εἶπα ἐγώ, γιὰ νὰ μὴν ἀναγκαζόμαστε νὰ ἀπεραντολογοῦμε ἐξετάζοντας ὅλες αὐτὲς τὶς ἐνστάσεις ὥσπου νὰ βεβαιωθοῦμε ὅτι δὲν στέκουν, ἂς δεχθοῦμε ὡς βάση τῆς συζήτησης ὅτι ἔτσι ἔχει αὐτὸ τὸ πρᾶγμα καὶ ἂς προχωρήσουμε, ἀφοῦ πρῶτα συμφωνήσουμε πῶς, ἂν κάποια στιγμή φανεῖ ὅτι δὲν εἶναι ἔτσι ἀλλὰ ὅτι τὸ πρᾶγμα ἔχει διαφορετικά, τότε ὅτι-δήποτε ἀπορρέει ἀπὸ αὐτὴ τὴν ὑπόθεση θὰ εἶναι γιὰ μᾶς ἄκυρο.

Ἔτσι πρέπει νὰ κάνουμε, εἶπε.

[b] Ἄραγε, εἶπα, τὸ καταφατικὸ καὶ τὸ ἀρνητικὸ νεῦμα, τὸ νὰ θέλεις νὰ ἀγγίξεις κάτι καὶ τὸ νὰ ἀρνεῖσαι νὰ τὸ πιάσεις, τὸ νὰ τραβᾷς κάτι πρὸς τὸ μέρος σου καὶ τὸ νὰ τὸ ἀποδιώχνεις, θὰ δεχόσουν ἄραγε ὅτι ὅλα αὐτὰ συγκαταλέγονται στὰ ἀντίθετα —εἴτε γιὰ ἐνεργήματα πρόκειται εἴτε γιὰ καταστάσεις πού τὶς ὑφίστασαι; Γιατὶ ὡς πρὸς αὐτὸ δὲν διαφέρουν σὲ τίποτα.

Ναί, εἶπε, εἶναι ἀντίθετα.

Πρόσεξε τώρα, εἶπα ἐγώ· τὴ δίψα καὶ τὴν πείνα καὶ γενικὰ τὶς ἐπιθυμίες, ὅπως πάλι τὸ νὰ θέλεις καὶ τὸ νὰ ποθεῖς, ὅλα αὐτὰ δὲν θὰ τὰ κατέτασες [c] κατὰ κάποιον τρόπο στὶς κατηγορίες πού μόλις τώρα ἀναφέραμε; Λόγου χάριν δὲν θὰ δεχόσουν ὅτι πάντοτε ἡ ψυχὴ ἐκείνου, ὁ ὁποῖος ἐπιθυμεῖ κάτι, ἔχει ἕναν πόθο γι' αὐτὸ πού ἐπιθυμεῖ, ἢ ὅτι ἡ ψυχὴ του θέλει νὰ τραβήξει κοντὰ τῆς αὐτὸ πού ἐπιθυμεῖ νὰ ἔχει ἢ πάλι ὅτι, ἐφόσον θέλει νὰ ποριστῇ κάτι, κάνει ἢ ἴδια ἕνα καταφατικὸ νεῦμα στὸν ἑαυτὸ τῆς, ὅπως θὰ ἔκανε, ἂν τὴν ρωτοῦσε

αὐτοῦ τῆς γενέσεως;

Ἐγωγε.

Τί δέ; τὸ ἀβουλεῖν καὶ μὴ ἐθέλειν μὴδ' ἐπιθυμεῖν οὐκ εἰς τὸ ἀπωθεῖν καὶ ἀπελαύνειν ἀπ' αὐτῆς καὶ εἰς ἅπαντα τὰναντία ἐκείνοις θήσομεν;

10

d

Πῶς γὰρ οὐ;

Τούτων δὴ οὕτως ἐχόντων ἐπιθυμιῶν τι φήσομεν εἶναι εἶδος, καὶ ἐναργεστάτας αὐτῶν τούτων ἦν τε δίψαν καλοῦμεν καὶ ἦν πείναν;

5

Φήσομεν, ἦ δ' ὅς.

Οὐκοῦν τὴν μὲν ποτοῦ, τὴν δ' ἐδωδῆς;

Ναί.

Ἄρ' οὖν, καθ' ὅσον δίψα ἐστί, πλέονος ἂν τινος ἢ οὐ λέγομεν ἐπιθυμία ἐν τῇ ψυχῇ εἶη, οἷον δίψα ἐστί δίψα ἄρά γε θερμοῦ ποτοῦ ἢ ψυχροῦ, ἢ πολλοῦ ἢ ὀλίγου, ἢ καὶ ἐνὶ λόγῳ ποιοῦ τινος πώματος; ἢ ἐὰν μὲν τις θερμότης τῷ δίψει προσῇ, τὴν τοῦ ψυχροῦ ἐπιθυμίαν προσπαρέχοιτ' ἂν, ἐὰν δὲ ψυχρότης, τὴν τοῦ θερμοῦ; ἐὰν δὲ διὰ πλήθους παρουσίαν πολλὴ ἢ δίψα ἦ, τὴν τοῦ πολλοῦ παρέξεται, ἐὰν δὲ ὀλίγη, τὴν τοῦ ὀλίγου; αὐτὸ δὲ τὸ διψῆν οὐ μὴ ποτε ἄλλου γένηται ἐπιθυμία ἢ οὐπὲρ πέφυκεν, αὐτοῦ πώματος, καὶ αὐτὸ πεινῆν βρώματος;

10

e

5

Οὕτως, ἔφη, αὕτη γε ἡ ἐπιθυμία ἐκάστη αὐτοῦ μόνον ἐκάστου οὐ πέφυκεν, τοῦ δὲ τοίου ἢ τοίου τὰ προσγιγνόμενα.

438

Μήτοι τις, ἦν δ' ἐγώ, ἀσκέπτους ἡμᾶς ὄντας θορυβήσῃ, ὥς οὐδεὶς ποτοῦ ἐπιθυμεῖ ἀλλὰ χρηστοῦ ποτοῦ, καὶ οὐ σίτου ἀλλὰ χρηστοῦ σίτου. πάντες γὰρ ἄρα τῶν ἀγαθῶν ἐπιθυμοῦσιν· εἰ οὖν ἡ δίψα ἐπιθυμία ἐστί, χρηστοῦ ἂν εἶη εἴτε πώματος εἴτε ἄλλου ὅτου ἐστὶν ἐπιθυμία, καὶ αἱ ἄλλαι οὕτω.

5

κάποιος επάνω στον πόθο της να της γίνει αυτό· δεν θα το δεχόσουν ότι είναι έτσι;

Θα το δεχόμουν.

Αντιθέτως, τώρα, το να μη θέλει ή ψυχή και να μην έχει διάθεση για κάτι και να μην το επιθυμεί, αυτό δεν θα το βάλουμε μαζί με την απώθηση και με την απόρριψη από πάνω της και με όλα όσα είναι αντίθετα σ' εκείνα;

[d] Ασφαλώς.

Με αυτά τα δεδομένα, μπορούμε να πούμε ότι οι επιθυμίες αποτελούν ξεχωριστή κατηγορία και ότι οι πιο χαρακτηριστικές ανάμεσά τους είναι αυτή που την λέμε 'δίψα' και ή άλλη που την λέμε 'πείνα';

Μπορούμε, είπε.

Και ή μία μὲν ἀφορᾷ στο ποτό, ἐνῶ ή ἄλλη στο φαγητό.

Ναί.

Αὐτή καθεαυτήν, τώρα, ή δίψα είναι ἄραγε μιὰ ἐπιθυμία μέσα στην ψυχή για κάτι παραπάνω ἀπὸ αὐτό στο ὁποῖο ἀναφέρεται ή ἐπιθυμία; Λόγου χάριν ή δίψα είναι ἄραγε δίψα για ζεστό ή για δροσερό ποτό, για πολύ ή για λίγο ή, με μιὰ κουβέντα, για ποιᾷς λογῆς πióμα; Ἡ πάλι ἂν συμβαίνει [e] ή δίψα να συνοδεύεται ἀπὸ ἓνα αἶσθημα θερμότητας, προκαλεῖ ἐπιπλέον και την ἐπιθυμία για κάτι δροσερό, ἐνῶ ἂν συνοδεύεται ἀπὸ αἶσθημα ψυχρότητας, την ἐπιθυμία για κάτι ζεστό; Κι ἂν ἀπὸ την παρουσία της πολλαπλότητας είναι ή δίψα πολλή, θα προκαλέσει την ἐπιθυμία για τὸ πολύ, ἂν πάλι είναι λίγη ή δίψα, την ἐπιθυμία για τὸ λίγο; Αὐτή καθεαυτήν ὁμως ή δίψα δὲν θα είναι σὲ καμία περίπτωση ἐπιθυμία για κάτι ἄλλο παρὰ μόνο για αὐτό, στο ὁποῖο ἀπὸ τὴ φύση της ἀναφέρεται, δηλαδή ἀπλῶς για τὸ πióμα, ὅπως και ή πείνα θα είναι ἐπιθυμία για τὸ φαγητό. Σωστά;

Βεβαίως, είπε· καθεμιὰ ἐπιθυμία ἀποτελεῖ, αὐτή καθεαυτήν, ἐπιθυμία για ἐκεῖνο ἀποκλειστικά τὸ πρᾶγμα, στο ὁποῖο είναι ἀπὸ τὴ φύση της στραμμένη· κατὰ πόσο αὐτὸ τὸ πρᾶγμα θα είναι αὐτῆς ή ἐκείνης τῆς λογῆς, τοῦτο ἀποτελεῖ κάτι ἐπιπρόσθετο.

[438a] Νὰ προσέξουμε μόνο, εἶπα, μήπως μᾶς βρεῖ κάποιος ἀπροετοίμαστους και μᾶς ξαφνιάσει λέγοντας πὼς τάχα κανένας δὲν ἔχει ἐπιθυμία για ποτὸ ἀλλὰ για καλὸ ποτό, οὔτε και για φαγητὸ ἀλλὰ για καλὸ φαγητό —ἀφοῦ τελικά ὅλοι ποθοῦν τὰ ὠραῖα πρᾶγματα· ἂν λοιπὸν ή δίψα είναι ἐπιθυμία, θα είναι ἐπιθυμία για καλὸ εἶτε πióμα εἶτε ὅτιδήποτε ἄλλο, και τὸ ἴδιο θα συμβαίνει και με τίς ἄλλες ἐπιθυμίες.

- Ἴσως γὰρ ἄν, ἔφη, δοκοῖ τι λέγειν ὁ ταῦτα λέγων.
 Ἀλλὰ μέντοι, ἦν δ' ἐγώ, ὅσα γ' ἐστὶ τοιαῦτα οἷα εἶναι
 b του, τὰ μὲν ποιά ἅττα ποιοῦ τινός ἐστιν, ὥς ἐμοὶ δοκεῖ,
 τὰ δ' αὐτὰ ἕκαστα αὐτοῦ ἐκάστου μόνον.
 Οὐκ ἔμαθον, ἔφη.
 Οὐκ ἔμαθες, ἔφην, ὅτι τὸ μείζον τοιοῦτόν ἐστιν οἶον
 5 τινὸς εἶναι μείζον;
 Πάνυ γε.
 Οὐκοῦν τοῦ ἐλάττονος;
 Ναί.
 Τὸ δέ γε πολὺ μείζον πολὺ ἐλάττονος. ἦ γάρ;
 10 Ναί.
 Ἄρ' οὖν καὶ τὸ ποτὲ μείζον ποτὲ ἐλάττονος, καὶ τὸ
 ἐσόμενον μείζον ἐσομένου ἐλάττονος;
 Ἀλλὰ τί μήν; ἦ δ' ὅς.
 c Καὶ τὰ πλείω δὴ πρὸς τὰ ἐλάττω καὶ τὰ διπλάσια πρὸς τὰ
 ἡμίσεα καὶ πάντα τὰ τοιαῦτα, καὶ αὖ βαρύτερα πρὸς κουφο-
 τερα καὶ θάττω πρὸς τὰ βραδύτερα, καὶ ἔτι γε τὰ θερμὰ
 πρὸς τὰ ψυχρὰ καὶ πάντα τὰ τούτοις ὅμοια ἄρ' οὐχ οὕτως ἔχει;
 5 Πάνυ μὲν οὖν.
 Τί δὲ τὰ περὶ τὰς ἐπιστήμας; οὐχ ὁ αὐτὸς τρόπος;
 ἐπιστήμη μὲν αὐτὴ μαθήματος αὐτοῦ ἐπιστήμη ἐστὶν ἢ ὅτου
 δὴ δεῖ θεῖναι τὴν ἐπιστήμην, ἐπιστήμη δέ τις καὶ ποιά τις
 d ποιοῦ τινος καὶ τινός. λέγω δὲ τὸ τοιόνδε· οὐκ ἐπειδὴ
 οἰκίας ἐργασίας ἐπιστήμη ἐγένετο, διήνεγκε τῶν ἄλλων
 ἐπιστημῶν, ὥστε οἰκοδομικὴ κληθῆναι;
 Τί μήν;
 5 Ἄρ' οὐ τῷ ποιά τις εἶναι, οἷα ἑτέρα οὐδεμία τῶν
 ἄλλων;
 Ναί.

Ίσως, είπε, νά ἔχει κάποια βάση αὐτὴ ἡ παρατήρηση.

Μὰ βέβαια, εἶπα ἐγώ· ἀπὸ τὰ πράγματα τὰ ὁποῖα ἀναφέρονται σὲ κάτι, ὅσα μὲν ἔχουν κάποιον ποιοτικὸ χαρακτηρισμὸ [b] ἀναφέρονται σὲ κάτι ποιοτικὰ χαρακτηρισμένο, ἔτσι νομίζω ἐγώ, κι ὅσα πάλι λαμβάνονται χωρὶς κανέναν τέτοιο χαρακτηρισμὸ ἀναφέρονται σὲ κάτι πού κι αὐτὸ λαμβάνεται χωρὶς ποιοτικὸ χαρακτηρισμὸ.

Δὲν τὸ κατάλαβα, εἶπε.

Δὲν κατάλαβες, εἶπα, ὅτι τὸ ‘μεγαλύτερο’ εἶναι τέτοιας λογῆς, ὥστε νὰ εἶναι μεγαλύτερο ἀπὸ κάτι;

Βεβαίως.

Δηλαδή ἀπὸ τὸ ‘μικρότερο’· ἔτσι;

Ναί.

Καὶ τὸ ‘πολὺ μεγαλύτερο’ ἀπὸ τὸ ‘πολὺ μικρότερο’. Σωστά;

Ναί.

Ἐπομένως καὶ αὐτὸ πού ἦταν κάποτε μεγαλύτερο ἦταν ἀπὸ τὸ κάποτε μικρότερο, κι αὐτὸ πού θὰ εἶναι στὸ μέλλον μεγαλύτερο, ἀπὸ κάτι πού θὰ εἶναι στὸ μέλλον μικρότερο;

Ἀμφιβάλλεις; εἶπε.

[c] Καὶ τὸ ἴδιο δὲν ἰσχύει γιὰ τὰ περισσότερα σὲ σχέση μὲ τὰ λιγότερα καὶ γιὰ τὰ διπλάσια σὲ σχέση μὲ τὰ μισὰ καὶ γιὰ ὅλα τὰ παρόμοια, καὶ γιὰ τὰ βαρύτερα πάλι σὲ σχέση μὲ τὰ ἐλαφρύτερα καὶ τὰ ταχύτερα σὲ σχέση μὲ τὰ βραδύτερα, τὰ θερμὰ σὲ σχέση μὲ τὰ ψυχρὰ καὶ τὸ ἴδιο γιὰ ὅλα ὅσα μοιάζουν μὲ τοῦτα ἐδῶ;

Βεβαίως.

Καὶ μὲ τίς ἐπιστήμες; Δὲν συμβαίνει καὶ μὲ αὐτὲς τὸ ἴδιο; Ἡ ἐπιστήμη, ἔτσι σκέτη, εἶναι ἐπιστήμη γιὰ κάτι, ἔτσι σκέτο (ἢ γιὰ ὁτιδήποτε πρέπει νὰ χαρακτηρίσουμε ὡς γνωστικὸ σύστοιχό της)· ἐνῶ μιὰ ἐπιμέρους ἐπιστήμη ἐνὸς ὁρισμένου εἶδους εἶναι ἐπιστήμη [d] γιὰ ἓνα ἐπιμέρους ἀντικείμενο ἐνὸς ὁρισμένου εἶδους. Θέλω νὰ πῶ τοῦτο: Ὅταν φτιάχτηκε μιὰ ἐπιστήμη γιὰ τὸ χτίσιμο τοῦ σπιτιοῦ, ἡ ἐπιστήμη αὐτὴ δὲν ἦταν διαφορετικὴ ἀπὸ τίς ἄλλες, ἔτσι ὥστε νὰ τὴν ὀνομάσουν ἀρχιτεκτονική;

Φυσικά.

Κι αὐτὸ δὲν ὀφειλόταν στὸ ὅτι ἀποτελοῦσε ἓνα εἶδος γνώσης διαφορετικὸ ἀπὸ ὅλα τὰ ἄλλα;

Ναί.

Οὐκοῦν ἐπειδὴ ποιοῦ τινος, καὶ αὐτὴ ποιά τις ἐγένετο;
καὶ αἱ ἄλλαι οὕτω τέχναι τε καὶ ἐπιστήμαι;

10 Ἔστιν οὕτω.

Τοῦτο τοίνυν, ἦν δ' ἐγώ, φάθι με τότε βούλεσθαι λέγειν,
εἰ ἄρα νῦν ἔμαθες, ὅτι ὅσα ἐστὶν οἷα εἶναι του, αὐτὰ μὲν
μόνα αὐτῶν μόνων ἐστίν, τῶν δὲ ποιῶν τινων ποιά ἅττα.

e καὶ οὐ τι λέγω, ὥς, οἷων ἂν ἦ, τοιαῦτα καὶ ἔστιν, ὥς ἄρα
καὶ τῶν ὑγιεινῶν καὶ νοσῶδων ἡ ἐπιστήμη ὑγιεινὴ καὶ
νοσώδης καὶ τῶν κακῶν καὶ τῶν ἀγαθῶν κακὴ καὶ ἀγαθή·
5 ἀλλ' ἐπειδὴ οὐκ αὐτοῦ οὐπὲρ ἐπιστήμη ἐστὶν ἐγένετο ἐπι-
στήμη, ἀλλὰ ποιοῦ τινος, τοῦτο δ' ἦν ὑγιεινὸν καὶ νοσῶδες,
ποιά δὴ τις συνέβη καὶ αὐτὴ γενέσθαι, καὶ τοῦτο αὐτὴν
ἐποίησεν μηκέτι ἐπιστήμην ἀπλῶς καλεῖσθαι, ἀλλὰ τοῦ ποιοῦ
τινος προσγενομένου ἱατρικὴν.

Ἔμαθον, ἔφη, καὶ μοι δοκεῖ οὕτως ἔχειν.

439 Τὸ δὲ δὴ δίψος, ἦν δ' ἐγώ, οὐ τούτων θήσεις τῶν τινὸς
εἶναι τοῦτο ὅπερ ἐστίν; ἔστι δὲ δήπου δίψος—

Ἐγωγε, ἦ δ' ὅς· πώματός γε.

5 Οὐκοῦν ποιοῦ μὲν τινος πώματος ποίον τι καὶ δίψος,
δίψος δ' οὖν αὐτὸ οὔτε πολλοῦ οὔτε ὀλίγου, οὔτε ἀγαθοῦ
οὔτε κακοῦ, οὐδ' ἐνὶ λόγῳ ποιοῦ τινος, ἀλλ' αὐτοῦ πώματος
μόνον αὐτὸ δίψος πέφυκεν;

Παντάπασι μὲν οὖν.

b Τοῦ διψῶντος ἄρα ἡ ψυχὴ, καθ' ὅσον διψῇ, οὐκ ἄλλο
τι βούλεται ἢ πιεῖν, καὶ τούτου ὀρέγεται καὶ ἐπὶ τοῦτο ὀρμᾷ.
Δῆλον δὴ.

Οὐκοῦν εἴ ποτέ τι αὐτὴν ἀνθέλκει διψῶσαν, ἕτερον ἂν τι
ἐν αὐτῇ εἴη αὐτοῦ τοῦ διψῶντος καὶ ἄγοντος ὥσπερ θηρίον

Ἐπειδὴ λοιπὸν ἀφοροῦσε σὲ κάποιο πράγμα ἐνὸς ὀρισμένου εἶδους ἔγινε καὶ ἡ ἴδια ἐπιστήμη ἐνὸς ὀρισμένου εἶδους· ἔτσι δὲν εἶναι; Καὶ τὸ ἴδιο δὲν ἰσχύει καὶ γιὰ τὶς ἄλλες τέχνες καὶ τὶς ἐπιστήμες;

Ἔτσι εἶναι.

Αὐτὸ λοιπὸν, εἶπα ἐγώ, ἤθελα νὰ πῶ τότε, ἂν τὸ κατάλαβες τώρα, ὅτι δηλαδὴ ἀπὸ τὰ πράγματα, τὰ ὁποῖα ἀναφέρονται σὲ κάτι, ὅσα λαμβάνονται σκέτα, αὐτὰ καθαυτά, ἀναφέρονται σὲ πράγματα ποὺ κι αὐτὰ λαμβάνονται αὐτὰ καθαυτά, ἐνῶ ὅσα εἶναι μιᾶς ὀρισμένης λογῆς ἀναφέρονται σὲ πράγματα ποὺ κι αὐτὰ εἶναι μιᾶς ὀρισμένης λογῆς. [ε] Καὶ δὲν ἐννοῶ ὅτι ὁποιας λογῆς εἶναι αὐτὰ στὰ ὁποῖα ἀναφέρονται, τέτοιας εἶναι καὶ αὐτὰ τὰ ἴδια, ὅτι τάχα δηλαδὴ ἡ ἐπιστήμη ποὺ ἀναφέρεται στὰ ὑγιεινὰ καὶ στὰ νοσηρὰ εἶναι καὶ ἡ ἴδια ὑγιεινὴ καὶ νοσηρὴ, κι ἐκείνη ποὺ εἶναι γιὰ τὰ ἄσχημα καὶ τὰ καλὰ ὅτι εἶναι ἄσχημη καὶ καλὴ. Ἀλλὰ ἐπειδὴ ἡ ἐπιστήμη δὲν ἔγινε ἀπλῶς ἐπιστήμη τοῦ πράγματος στοῦ ὁποῖο ἀναφέρεται, ἀλλὰ ἐνὸς πράγματος κάποιας ἰδιαίτερης λογῆς —στὴ συγκεκριμένη περίπτωσι τοῦ ὑγιεινοῦ καὶ τοῦ νοσηροῦ—, συνεπεία αὐτοῦ τοῦ γεγονότος ἔγινε καὶ ἡ ἴδια ἐπιστήμη κάποιας ἰδιαίτερης λογῆς, κι αὐτὸ τὴν ἔκανε νὰ μὴν ὀνομάζεται πιά ἀπλῶς ἐπιστήμη ἀλλὰ —μὲ τὴν προσθήκη αὐτοῦ τοῦ ἰδιαίτερου χαρακτήρα— νὰ ὀνομάζεται *ιατρικὴ ἐπιστήμη*.

Κατάλαβα, εἶπε, καὶ νομίζω ὅτι ἔτσι ἔχει τὸ πράγμα.

[439a] Ὅσο τώρα γιὰ τὴ δίψα, εἶπα, δὲν θὰ τὴν συμπεριλάβεις σὲ αὐτὰ τὰ ὁποῖα ἀναφέρονται σὲ κάτι; Ἀσφαλῶς ἡ δίψα ἀναφέρεται.

Βεβαίως, εἶπε· ἀναφέρεται στοῦ πτόσιμο.

Ἐπομένως καὶ ἡ δίψα γιὰ πτόσιμο μιᾶς ὀρισμένης λογῆς εἶναι κι ἡ ἴδια μιᾶς ὀρισμένης λογῆς δίψα. Ἐνῶ ἡ δίψα λαμβανομένη ἀπολύτως δὲν ἀναφέρεται σὲ κάτι πολὺ οὔτε σὲ κάτι λίγο οὔτε σὲ κάτι καλὸ οὔτε σὲ κάτι κακὸ οὔτε, μὲ ἕναν λόγο, σὲ κάτι ποιοτικὰ προσδιορισμένο ἀλλὰ ἀποτελεῖ ἀπὸ τὴ φύση τῆς σκέτῃ δίψα γιὰ σκέτο τὸ πτόσιμο.

Ἀπολύτως.

Συνεπῶς ἡ ψυχὴ τοῦ διψασμένου, ἐφόσον εἶναι διψασμένος, δὲν ἐπιθυμεῖ [b] τίποτε ἄλλο παρὰ μόνον νὰ πιεῖ· αὐτὸ τραβάει ἡ ὄρεξις του κι αὐτὸ ἀποζητάει.

Προφανῶς.

Ἔτσι, ἂν κάποτε, ὅταν ἡ ψυχὴ διατελεῖ στὴν κατάσταση τῆς δίψας, κάτι τὴν τραβάει πρὸς τὴν *ἀντίθετη* διεύθυνση, αὐτὸ δὲν θὰ εἶναι κάτι ἄλλο ἀπὸ αὐτὸ ποὺ διψάει καὶ ποὺ τὴν τραβάει σὰν ζῶο νὰ πάει νὰ πιεῖ; Γιατὶ δὲν εἶναι

- 5 ἐπὶ τὸ πιεῖν; οὐ γὰρ δὴ, φαμέν, τό γε αὐτὸ τῷ αὐτῷ ἑαυτοῦ
περὶ τὸ αὐτὸ ἅμ' ἅκον τάναντία πράττοι.
Οὐ γὰρ οὖν.
᾽Ωσπερ γε οἶμαι τοῦ τοξότου οὐ καλῶς ἔχει λέγειν ὅτι
αὐτοῦ ἅμα αἱ χεῖρες τὸ τόξον ἀπωθοῦνται τε καὶ προσέλ-
10 κονται, ἀλλ' ὅτι ἄλλη μὲν ἢ ἀπωθοῦσα χεῖρ, ἑτέρα δὲ ἢ
προσαγομένη.
c Παντάπασι μὲν οὖν, ἔφη.
Πότερον δὴ φῶμέν τινας ἔστιν ὅτε διψῶντας οὐκ ἐθέλειν
πιεῖν;
Καὶ μάλα γ', ἔφη, πολλοὺς καὶ πολλάκις.
5 Τί οὖν, ἔφην ἐγώ, φαίη τις ἂν τούτων πέρι; οὐκ ἐνεῖναι
μὲν ἐν τῇ ψυχῇ αὐτῶν τὸ κελεῖν, ἐνεῖναι δὲ τὸ κωλύον
πιεῖν, ἄλλο ὃν καὶ κρατοῦν τοῦ κελεύοντος;
Ἔμοιγε, ἔφη, δοκεῖ.
Ἄρ' οὖν οὐ τὸ μὲν κωλύον τὰ τοιαῦτα ἐγγίγνεται, ὅταν
d ἐγγίγνηται, ἐκ λογισμοῦ, τὰ δὲ ἄγοντα καὶ ἔλκοντα διὰ
παθημάτων τε καὶ νοσημάτων παραγίγνεται;
Φαίνεται.
Οὐ δὴ ἀλόγως, ἦν δ' ἐγώ, ἀξιῶσομεν αὐτὰ διττά τε καὶ
5 ἕτερα ἀλλήλων εἶναι, τὸ μὲν ὧς λογίζεται λογιστικὸν προσ-
αγορεύοντες τῆς ψυχῆς, τὸ δὲ ὧς ἐρᾷ τε καὶ πεινῇ καὶ
διψῇ καὶ περὶ τὰς ἄλλας ἐπιθυμίας ἐπτόηται ἀλόγιστόν
τε καὶ ἐπιθυμητικόν, πληρώσεών τινων καὶ ἡδονῶν ἐταῖρον.
e Οὐκ, ἀλλ' εἰκότως, ἔφη, ἡγοίμεθ' ἂν οὕτως.
Ταῦτα μὲν τοίνυν, ἦν δ' ἐγώ, δύο ἡμῖν ὠρίσθω εἶδη ἐν
ψυχῇ ἐνόντα· τὸ δὲ δὴ τοῦ θυμοῦ καὶ ὧς θυμούμεθα πότερον
τρίτον, ἢ τούτων ποτέρῳ ἂν εἴη ὁμοφύες;
5 Ἴσως, ἔφη, τῷ ἐτέρῳ, τῷ ἐπιθυμητικῷ.
Ἄλλ', ἦν δ' ἐγώ, ποτὲ ἀκούσας τιτ' πιστεύω τούτῳ·

δυνατόν, υποστηρίζουμε ἡμεῖς, τὸ ἴδιο πράγμα διαμέσου τοῦ ἴδιου μέρους του καὶ σὲ σχέση μετὰ τὸ ἴδιο ἀντικείμενο νὰ πράττει ταυτοχρόνως τὰ ἀντίθετα.

Ναί, δὲν εἶναι.

Ἐδῶ, νομίζω, συμβαίνει ὅ,τι ἀκριβῶς καὶ μετὰ τὸν τοξότη: δὲν εἶναι σωστὸ νὰ λέμε ὅτι τὰ χέρια του ἀπωθοῦν τὸ τόξο καὶ συγχρόνως τὸ τραβοῦν πρὸς τὸ μέρος του, ἀλλὰ τὸ σωστὸ εἶναι πὼς ἄλλο εἶναι τὸ χέρι ποὺ ἀπωθεῖ καὶ ἄλλο αὐτὸ ποὺ τραβάει πίσω.

[c] Βεβαίότατα, εἶπε.

Μποροῦμε, τώρα, νὰ ποῦμε ὅτι κάποτε-κάποτε ὁρισμένοι ἄνθρωποι, μόλο ποὺ εἶναι διψασμένοι, δὲν θέλουν νὰ πιοῦν;

Ναί, εἶπε, καὶ μάλιστα πολλοὶ καὶ πολὺ συχνά.

Τί λοιπόν, ρώτησα, θὰ ἔπρεπε νὰ ποῦμε γι' αὐτοὺς τοὺς ἀνθρώπους; Δὲν θὰ λέγαμε ὅτι στὴν ψυχὴ τους ὑπάρχει μὲν κάτι ποὺ τοὺς προστάζει νὰ πιοῦν, ὑπάρχει ὅμως ἐκεῖ καὶ κάτι ἄλλο ποὺ τοὺς ἐμποδίζει, κι ὅτι τοῦτο τὸ τελευταῖο εἶναι διαφορετικὸ ἀπὸ ἐκεῖνο καὶ ὑπερισχύει πάνω σ' ἐκεῖνο ποὺ προστάζει;

Ἐγὼ τουλάχιστον, εἶπε, ἔτσι νομίζω.

Κι ἄραγε ἐκεῖνο ποὺ στέκεται ἐμπόδιο σὲ κάτι τέτοιες ἐπιθυμίες δὲν γεννιέται μέσα στὴν ψυχὴ [d] —ὅταν γεννιέται— ἀπὸ τὸ λογισμὸ, ἐνῶ ὅσα τὴν τραβολογοῦν ἀπὸ ὄψω καὶ ἀπὸ ἑκεί προκαλοῦνται ἀπὸ κάποιες ἰδιαιτερές καταστάσεις καὶ ἀρρώστιες;

Ἔτσι φαίνεται.

Δὲν εἶναι λοιπὸν παράλογο, εἶπα ἐγώ, νὰ υποστηρίζουμε ὅτι πρόκειται γιὰ δύο εἰδῶν πράγματα, διαφορετικὰ μεταξὺ τους, κι αὐτὸ μὲν μετὰ τὸ ὅποιο λογίζεται θὰ τὸ ποῦμε 'λογιστικὸ' μέρος τῆς ψυχῆς, ἐνῶ τὸ ἄλλο, μετὰ τὸ ὅποιο νιώθει τὸν ἔρωτα, τὴν πείνα, τὴν δίψα, τοὺς ἄλλους πόθους ποὺ λιώνουν τὴν καρδιά, θὰ τὸ ποῦμε ἀλόγιστο καὶ 'ἐπιθυμητικὸ', σύντροφο κάποιων χορτασμῶν καὶ ἀπολαύσεων.

[e] Διόλου παράλογο, εἶπε, νὰ σκεφτοῦμε ἔτσι· ἀντιθέτως μάλιστα.

Ἄς δεχθοῦμε λοιπόν, εἶπα, ὅτι στὴν ψυχὴ ὑπάρχουν αὐτὰ τὰ δύο εἶδη· τὸ ψυχωμένο ὅμως κομμάτι τῆς ψυχῆς, αὐτὴ ἡ δύναμη ποὺ μᾶς κάνει νὰ θυμώνουμε, εἶναι ἄραγε ἓνα τρίτο εἶδος ἢ, ἂν δὲν εἶναι, μετὰ ποῖο ἀπὸ τὰ δύο εἶδη ταυτίζεται ἡ φύση του;

Ἰσως, εἶπε, μετὰ τὸ ἓνα, τὸ ἐπιθυμητικόν.

Ὡστόσο, εἶπα ἐγώ, ἄκουσα κάποτε κάτι καὶ τὸ πιστεύω ὅτι εἶναι ἔτσι·

ὥς ἄρα Λεόντιος ὁ Ἀγλαΐωνος ἀνιῶν ἐκ Πειραιῶς ὑπὸ τὸ
 βόρειον τεῖχος ἐκτός, αἰσθόμενος νεκροὺς παρὰ τῷ δημῷ
 κειμένους, ἅμα μὲν ἰδεῖν ἐπιθυμοῖ, ἅμα δὲ αὐτὸν δυσχεραίνει
 10 καὶ ἀποτρέπει ἑαυτόν, καὶ τέως μὲν μάχοιτό τε καὶ παρα-
 440 καλύπτοιο, κρατούμενος δ' οὖν ὑπὸ τῆς ἐπιθυμίας, διελκύσας
 τοὺς ὀφθαλμούς, προσδραμὼν πρὸς τοὺς νεκρούς, «Ἴδου ὑμῖν,»
 ἔφη, «ὦ κακοδαίμονες, ἐμπλήσθητε τοῦ καλοῦ θεάματος.»

Ἦκουσα, ἔφη, καὶ αὐτός.

5 Οὗτος μέντοι, ἔφην, ὁ λόγος σημαίνει τὴν ὀργὴν πολε-
 μεῖν ἐνίοτε ταῖς ἐπιθυμίαις ὥς ἄλλο ὃν ἄλλω.

Σημαίνει γάρ, ἔφη.

Οὐκοῦν καὶ ἄλλοθι, ἔφην, πολλαχοῦ αἰσθανόμεθα, ὅταν
 b βιάζωνται τίνα παρὰ τὸν λογισμὸν ἐπιθυμίαι, λοιδοροῦντά
 τε αὐτὸν καὶ θυμούμενον τῷ βιαζομένῳ ἐν αὐτῷ, καὶ ὥσπερ
 δυοῖν στασιαζόντων σύμμαχον τῷ λόγῳ γιγνόμενον τὸν
 θυμὸν τοῦ τοιούτου; ταῖς δ' ἐπιθυμίαις αὐτὸν κοινωνήσαντα,
 5 αἰροῦντος λόγου μὴ δεῖν ἀντιπράττειν, οἶμαί σε οὐκ ἂν
 φάναι γενομένου ποτὲ ἐν σαυτῷ τοῦ τοιούτου αἰσθέσθαι,
 οἶμαι δ' οὐδ' ἐν ἄλλῳ.

Οὐ μὰ τὸν Δία, ἔφη.

c Τί δέ, ἦν δ' ἐγώ, ὅταν τις οἴηται ἀδικεῖν; οὐχ ὅσῳ ἂν
 γενναίωτερος ᾖ, τοσούτῳ ἥττον δύναται ὀργίζεσθαι καὶ
 πεινῶν καὶ ῥιγῶν καὶ ἄλλο ὅτιοῦν τῶν τοιούτων πάσχειν
 ὑπ' ἐκείνου ὃν ἂν οἴηται δικαίως ταῦτα δρᾶν, καί, ὃ λέγω,
 5 οὐκ ἐθέλει πρὸς τοῦτον αὐτοῦ ἐγείρεσθαι ὁ θυμός;

Ἀληθῆ, ἔφη.

Τί δὲ ὅταν ἀδικεῖσθαι τις ἡγήται; οὐκ ἐν τούτῳ ζεῖ τε
 καὶ χαλεπαίνει καὶ συμμαχεῖ τῷ δοκοῦντι δικαίῳ καί, διὰ
 τὸ πεινῆν καὶ διὰ τὸ ῥιγοῦν καὶ πάντα τὰ τοιαῦτα πάσχειν,
 d ὑπομένων καὶ νικᾷ καὶ οὐ λήγει τῶν γενναίων, πρὶν ἂν ἢ
 διαπράξηται ἢ τελευτήσῃ ἢ ὥσπερ κύων ὑπὸ νομέως ὑπὸ
 τοῦ λόγου τοῦ παρ' αὐτῷ ἀνακληθεὶς πραινθήῃ;

ἄκουσα δηλαδή ὅτι ὁ Λεόντιος τοῦ Ἀγλαΐωνα, καθὼς ἀνέβαινε ἀπὸ τὸν Πειραιᾶ ἀκολουθώντας τὸ βορεινὸ τείχος ἀπὸ τὸ ἔξω μέρος, ἀντιλαμβάνεται κάτι πτώματα ξαπλωμένα στὸ χῶμα ἐκεῖ πλᾶι στὸ δῆμιο, κι ἔνωσε ἀμέσως τὴν ἐπιθυμία νὰ πάει νὰ δεῖ, ταυτόχρονα ὅμως καὶ δυσφορία γι' αὐτὴ τὴν ἐπιθυμία, καὶ πίεξε τὸν ἑαυτό του νὰ μὴν τὸ κάνει —πάλευε γιὰ ἓνα διάστημα μέσα του καὶ [440a] σκέπαζε τὸ πρόσωπό του, ὥσπου τελικὰ δὲν ἄντεξε στὴν ἐπιθυμία καὶ ἔτρεξε μὲ τὰ μάτια γουρλωμένα πρὸς τὰ πτώματα κι εἶπε: “Νά, σὰς κάνω τὸ χατίρι, κακορίζικα, χορτάστε τὸ ὑπέροχο θέαμα!”.

Τὴν ἄκουσα κι ἐγώ, εἶπε, αὐτὴ τὴν ἱστορία.

Ἡ ἱστορία ὅμως αὐτὴ, εἶπα, δείχνει ὅτι καμιά φορὰ ὁ θυμὸς ἔρχεται σὲ σύγκρουση μὲ τὶς ἐπιθυμίες σὰν κάτι διαφοροετικὸ μὲ κάτι ἄλλο διαφοροετικόν.

Βεβαίως, τὸ δείχνει, εἶπε.

Δὲν παρατηροῦμε, εἶπα, καὶ σὲ ἄλλες πολλὲς περιπτώσεις, ὅταν [b] σὲ ἓναν ἄνθρωπο οἱ ἐπιθυμίες του ἀσκοῦν βία πάνω στὸ λογισμό του, νὰ τὰ βάζει ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς μὲ τὸν ἑαυτό του καὶ νὰ ὀργίζεται μὲ ἐκείνο πού ἀσκεῖ μέσα του τοῦτο τὸν ἐκβιασμό καί, σὰν νὰ ἐπρόκειτο γιὰ δύο ἀντιμαχόμενες παρατάξεις, νὰ συμμαχεῖ ὁ θυμὸς ἐνὸς τέτοιου ἀνθρώπου μὲ τὸ λογισμό του; Νὰ συμμαχήσει ὅμως ὁ θυμὸς μὲ τὶς ἐπιθυμίες, ὥστε νὰ ἐναντιωθοῦν *μαζὶ* σὲ κάτι, μόλο πού ὁ λόγος πειστικὰ δείχνει ὅτι αὐτὸ δὲν πρέπει νὰ συμβεῖ, νομίζω πὼς δὲν θὰ μπορούσες νὰ ἰσχυριστεῖς ὅτι ἔχεις ἀντιληφθεῖ νὰ ἔγινε ποτὲ κάτι τέτοιο μέσα σου, καὶ νομίζω οὔτε σὲ ἄλλον κανέναν.

”Ὁχι, μὰ τὸ Δία, εἶπε.

[c] Τί συμβαίνει ὅμως, ρώτησα, ὅταν κάποιος πιστεύει ὅτι ἔχει ἄδικο; Δὲν εἶναι ἀλήθεια ὅτι ὅσο πιὸ εὐγενικὴ φύση θὰ ἔχει τόσο λιγότερη θὰ εἶναι ἡ ὀργὴ πού μπορεῖ νὰ αἰσθανθεῖ γιὰ τὴν πείνα, τὸ κρύο καὶ ὅτιδήποτε παρόμοιο θὰ ὑποστεῖ ἐξαιτίας ἐκείνου γιὰ τὸν ὁποῖο πιστεύει ὅτι δικαίως τοῦ τὰ κάνει αὐτά; Καὶ δὲν εἶναι ἀλήθεια ὅτι, ὅπως ὑποστηρίζω, ὁ θυμὸς του δὲν ἔχει διάθεση νὰ ἐξεγερθεῖ ἐναντίον ἐκείνου;

Ἀλήθεια, εἶπε.

Τί συμβαίνει ὅμως, ὅταν κάποιος νομίζει ὅτι τὸν ἀδικοῦν; Δὲν βράζει μέσα του καὶ δὲν ἀγριεύει γιὰ τὴν πείνα καὶ γιὰ τὸ κρύο καὶ γιὰ κάθε ἄλλη παρόμοια κακουχία, καὶ δὲν συνασπίζεται μὲ αὐτὸ πού πιστεύει πὼς εἶναι δίκαιο; [d] Κι ἀντέχει καὶ νικάει χωρὶς νὰ σταματήσει τὸν εὐγενικὸ ἀγῶνα του προτοῦ νὰ κατορθώσει αὐτὸ πού θέλει ἢ προτοῦ πεθάνει ἢ προτοῦ τὸν συμμαζεῖσει ὁ λόγος μέσα του καὶ τὸν μερέψει, ὅπως ὁ τσοπάνος τὸ σκυλί.

5 Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη, ἔοικε τούτῳ ᾧ λέγεις· καίτοι γ' ἐν τῇ ἡμετέρᾳ πόλει τοὺς ἐπικούρους ὥσπερ κύνας ἐθέμεθα ὑπηκόους τῶν ἀρχόντων ὥσπερ ποιμένων πόλεως.

Καλῶς γάρ, ἦν δ' ἐγώ, νοεῖς ὃ βούλομαι λέγειν. ἀλλ' ἦ πρὸς τούτῳ καὶ τόδε ἐνθυμῆ;

e Τὸ ποῖον;

5 Ὅτι τοῦναντίον ἡ ἀρτίως ἡμῖν φαίνεται περὶ τοῦ θυμοειδοῦς. τότε μὲν γὰρ ἐπιθυμητικὸν τι αὐτὸ ψόμεθα εἶναι, νῦν δὲ πολλοῦ δεῖν φαμεν, ἀλλὰ πολὺ μᾶλλον αὐτὸ ἐν τῇ τῆς ψυχῆς στάσει τίθεσθαι τὰ ὄπλα πρὸς τὸ λογιστικόν.

Παντάπασιν, ἔφη.

Ἄρ' οὖν ἕτερον ὃν καὶ τούτου, ἡ λογιστικοῦ τι εἶδος, ὥστε μὴ τρία ἀλλὰ δύο εἶδη εἶναι ἐν ψυχῇ, λογιστικὸν καὶ
10 ἐπιθυμητικόν; ἡ καθάπερ ἐν τῇ πόλει συνείχεν αὐτὴν τρία
441 ὄντα γένη, χρηματιστικόν, ἐπικουρητικόν, βουλευτικόν, οὕτως καὶ ἐν ψυχῇ τρίτον τοῦτό ἐστι τὸ θυμοειδές, ἐπίκουρον ὃν τῷ λογιστικῷ φύσει, ἐὰν μὴ ὑπὸ κακῆς τροφῆς διαφθαρή;

Ἀνάγκη, ἔφη, τρίτον.

5 Ναί, ἦν δ' ἐγώ, ἂν γε τοῦ λογιστικοῦ ἄλλο τι φανῇ, ὥσπερ τοῦ ἐπιθυμητικοῦ ἐφάνη ἕτερον ὃν.

Ἄλλ' οὐ χαλεπόν, ἔφη, φανῆναι· καὶ γὰρ ἐν τοῖς παιδίοις τοῦτό γ' ἂν τις ἴδοι, ὅτι θυμοῦ μὲν εὐθύς γενόμενα μεστά ἐστι, λογισμοῦ δ' ἔνιοι μὲν ἔμοιγε δοκοῦσιν οὐδέποτε μετα-
b λαμβάνειν, οἱ δὲ πολλοὶ ὀψέ ποτε.

Ναὶ μὰ Δί', ἦν δ' ἐγώ, καλῶς γε εἶπες. ἔτι δὲ ἐν τοῖς θηρίοις ἂν τις ἴδοι ὃ λέγεις, ὅτι οὕτως ἔχει. πρὸς δὲ τούτοις καὶ ὃ ἄνω που ἐκεῖ εἵπομεν, τὸ τοῦ Ὀμήρου
5 μαρτυρήσει, τὸ-

στῆθος δὲ πλήξας κραδίην ἠνίπαπε μύθῳ·

ἐνταῦθα γὰρ δὴ σαφῶς ὥς ἕτερον ἐτέρῳ ἐπιπλήττον πε-
c ποίηκεν Ὅμηρος τὸ ἀναλογισάμενον περὶ τοῦ βελτιονός τε καὶ χείρονος τῷ ἀλογίστως θυμουμένῳ.

Ναί, εἶπε, μοιάζει πολὺ μὲ αὐτὸ πὺν λές· καὶ βέβαια στὴ δική μας πόλη ὀρίσαμε οἱ ἐπίκουροι νὰ εἶναι, σὰν σκυλιά, στὴν ὑπηρεσία τῶν ἀρχόντων κι αὐτοὶ πάλι κάτι σὰν ποιμένες τῆς πόλης.

Σωστά, εἶπα, κατάλαβες τί θέλω νὰ πῶ. Ὅμως ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὸ συλλογίζεσαι καὶ τοῦτο;

[ε] Ποιό;

Ὅτι αὐτὸ πὺν τώρα προκύπτει γιὰ τὸ θυμοειδὲς εἶναι ἀντίθετο ἀπὸ ἐκεῖνο τὸ ὁποῖο νομίσαμε λίγο πρῶτύτερα. Τότε εἴχαμε τὴν ἐντύπωση ὅτι ὁ θυμὸς εἶναι κάτι σὰν τὸ ἐπιθυμητικό, ἐνῶ τώρα ὑποστηρίζουμε ὅτι κάθε ἄλλο παρὰ αὐτὸ συμβαίνει κι ὅτι στὴ διχοστασία πὺν ἐκδηλώνεται μέσα στὴν ψυχὴ ὁ θυμὸς ὑπερασπίζεται τὸ λόγο.

Ἀπολύτως, εἶπε.

Ἄραγε ὡς κάτι διαφορετικὸ ἀπὸ τὸ λόγο ἢ ὡς ἓνα εἶδος του, ἔτσι ὥστε νὰ μὴν ὑπάρχουν στὴν ψυχὴ τρία εἶδη ἀλλὰ δύο, δηλαδὴ ὁ λόγος καὶ τὸ ἐπιθυμητικό; Ἡ ὅπως ἀκριβῶς ἡ πόλη ἀπαρτίζόταν ἀπὸ τρεῖς [441a] τάξεις: τοὺς ἐπαγγελματίες, τοὺς πολεμιστὲς καὶ τοὺς ἄρχοντες, ἔτσι καὶ στὴν ψυχὴ ὑπάρχει, ὡς ἓνα τρίτο μέρος της, τοῦτο τὸ θυμοειδὲς, πὺν ἀπὸ τὴ φύση του εἶναι φτιαγμένο νὰ βοηθάει τὸ λόγο, ἐὰν δὲν τὸ ἔχει διαφθείρει μιὰ κακὴ ἀγωγή;

Πρέπει νὰ ὑπάρχει ἓνα τρίτο.

Ναί, εἶπα, ἐφόσον βέβαια γίνε φανερὸ ὅτι ἀποτελεῖ κάτι διαφορετικὸ ἀπὸ τὸ λογιστικό, ὅπως ἀκριβῶς ἔγινε φανερὸ ὅτι εἶναι διαφορετικὸ ἀπὸ τὸ ἐπιθυμητικό.

Αὐτὸ ὅμως, εἶπε, δὲν εἶναι δύσκολο νὰ δειχτεῖ· γιατί μπορεῖ νὰ τὸ διαπιστώσει κανεὶς παρατηρώντας τὰ παιδιά: μόλις κιόλας γεννηθοῦν εἶναι γεμάτα θυμό, ἀντίθετα ὅμως, νοῦ ὀρισμένοι δὲν μοῦ φαίνονται νὰ ἀποκτοῦν ποτέ, [b] ἐνῶ στοὺς περισσότερους ἔρχεται πολὺ ἀργά.

Ναί, μὰ τὸ Δία, ἔκανα ἐγώ, σωστὸ αὐτὸ πὺν εἶπες. Θὰ μπορούσε ἀκόμη κανεὶς νὰ διαπιστώσει αὐτὸ πὺν λές καὶ στὰ θηρία, δηλαδὴ ὅτι εἶναι ἔτσι. Ἐπιπλέον, κι αὐτὸ πὺν ἀναφέραμε παραπάνω, σὲ κάποιο ἄλλο σημεῖο, ἐκεῖνος δηλαδὴ ὁ στίχος τοῦ Ὅμηρου

καὶ χτύπησε τὸ στήθος του καὶ λέει μαλώνοντάς την

εἶναι μιὰ μαρτυρία ὅτι [c] ὁ Ὅμηρος ξεκάθαρα παρουσιάζει τὸ μέρος τῆς ψυχῆς πὺν ἀναλογίστηκε καὶ διέκρινε τὸ καλύτερο ἀπὸ τὸ χειρότερο νὰ ἐπιπλήττει ἐκεῖνο τὸ μέρος της πὺν ὀργίζεται ἀλόγιστα.

Κομιδῇ, ἔφη, ὀρθῶς λέγεις.

Ταῦτα μὲν ἄρα, ἦν δ' ἐγώ, μόγις διανενεύκαμεν, καὶ
 5 ἡμῖν ἐπεικῶς ὁμολογεῖται τὰ αὐτὰ μὲν ἐν πόλει, τὰ αὐτὰ
 δ' ἐν ἐνὸς ἐκάστου τῇ ψυχῇ γένη ἐνεῖναι καὶ ἴσα τὸν
 ἀριθμόν.

Ἔστι ταῦτα.

Οὐκοῦν ἐκεῖνό γε ἤδη ἀναγκαῖον, ὥς πόλις ἦν σοφὴ καὶ
 10 ᾧ, οὕτω καὶ τὸν ἰδιώτην καὶ τούτῳ σοφὸν εἶναι;

Τί μήν;

d Καὶ ᾧ δὴ ἀνδρείος ἰδιώτης καὶ ᾧς, τούτῳ καὶ πόλιν
 ἀνδρείαν καὶ οὕτως, καὶ τᾶλλα πάντα πρὸς ἀρετὴν ὡσαύτως
 ἀμφότερα ἔχειν;

Ἀνάγκη.

5 Καὶ δίκαιον δὴ, ᾧ Γλαύκων, οἶμαι φήσομεν ἄνδρα εἶναι
 τῷ αὐτῷ τρόπῳ ᾧπερ καὶ πόλις ἦν δικαία.

Καὶ τοῦτο πᾶσα ἀνάγκη.

Ἄλλ' οὐ πη μὴν τοῦτό γε ἐπιλελήσμεθα, ὅτι ἐκείνη γε
 τῷ τὸ ἑαυτοῦ ἕκαστον ἐν αὐτῇ πράττειν τριῶν ὄντων γενῶν
 10 δικαία ἦν.

Οὐ μοι δοκοῦμεν, ἔφη, ἐπιλελῆσθαι.

Μνημονευτέον ἄρα ἡμῖν ὅτι καὶ ἡμῶν ἕκαστος, ὅτου ἂν
 e τὰ αὐτοῦ ἕκαστον τῶν ἐν αὐτῷ πράττη, οὗτος δίκαιός τε
 ἔσται καὶ τὰ αὐτοῦ πράττων.

Καὶ μάλα, ἦ δ' ὅς, μνημονευτέον.

Οὐκοῦν τῷ μὲν λογιστικῷ ἄρχειν προσήκει, σοφῷ ὄντι
 5 καὶ ἔχοντι τὴν ὑπὲρ ἀπάσης τῆς ψυχῆς προμήθειαν, τῷ δὲ
 θυμοειδεῖ ὑπηκόῳ εἶναι καὶ συμμάχῳ τούτου;

Πάνυ γε.

Ἄρ' οὖν οὐχ, ὥσπερ ἐλέγομεν, μουσικῆς καὶ γυμναστικῆς
 κρᾶσις σύμφωνα αὐτὰ ποιήσει, τὸ μὲν ἐπιτείνουσα καὶ

Συμφωνῶ ἀπολύτως, εἶπε.

Νά λοιπόν πού τὸ πέρασμα αὐτό, κολυμπώντας δύσκολα, τὸ βγάλαμε, κι εἴμαστε λίγο-πολὺ σύμφωνοι ὅτι τὰ ἴδια πράγματα, πού ὑπάρχουν στὴν πόλη, ὑπάρχουν ἀπαράλλαχτα καὶ στὴν ψυχὴ τοῦ καθενός· ὅσα στὸ ἓνα τόσα καὶ στὸ ἄλλο.

Ναί, ὑπάρχουν.

Δὲν ὀδηγούμαστε ἔτσι, ἀναγκαστικά, στὸ συμπέρασμα ὅτι κατὰ τὸν τρόπο καὶ διαμέσου τοῦ στοιχείου πού ἔκανε τὴν πόλιν νὰ εἶναι σοφὴ, κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο καὶ διαμέσου τοῦ ἴδιου στοιχείου εἶναι σοφὸ καὶ τὸ ἄτομο;

Ἀμφιβάλλεις;

[d] Καὶ ὅτι διαμέσου ἐκείνου τοῦ στοιχείου μὲ τὸ ὁποῖο εἶναι ἀνδρεῖο τὸ ἄτομο —κατὰ τὸν τρόπο πού εἶναι—, διαμέσου τοῦ ἴδιου αὐτοῦ στοιχείου καὶ κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο εἶναι καὶ ἡ πόλιν ἀνδρεία; Καὶ δὲν ἀληθεύει ἐπίσης ὅτι καὶ ἀπὸ κάθε ἄλλη ἀποψη αὐτὰ τὰ δύο σχετίζονται μὲ τὴν ἀρετὴ κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο;

Κατανάγκη.

Ἔτσι, Γλαύκων, πρέπει ἐπίσης, νομίζω, νὰ ποῦμε ὅτι κι ἓνας ἄνθρωπος εἶναι δίκαιος κατὰ τὸν ἴδιο ἀκριβῶς τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο εἶναι καὶ μιὰ πόλιν δίκαιη.

Καὶ αὐτὸ συνάγεται κατανάγκη.

Ἀσφαλῶς ὅμως δὲν ἔχουμε ξεχάσει ὅτι ἡ πόλιν ἦταν δίκαιη, ἐπειδὴ καθεμιά ἀπὸ τὶς τρεῖς διαφορετικὲς τάξεις πού ὑπῆρχαν σ' αὐτὴν ἀσχολιόταν μὲ τὸ δικό της ἔργο.

Δὲν νομίζω, εἶπε, ὅτι τὸ ἔχουμε ξεχάσει.

Πρέπει ἐπομένως νὰ κρατᾶμε στὸ μυαλό μας ὅτι καὶ καθένας ἀπὸ ἐμᾶς θὰ εἶναι δίκαιος καὶ θὰ πράττει [e] τὰ δικά του, ἐὰν καὶ ἐφόσον καθένας ἀπὸ τὰ μέρη τῆς ψυχῆς του θὰ πράττει κι αὐτὸ τὰ δικά του.

Βεβαίως καὶ πρέπει, εἶπε, νὰ τὸ κρατᾶμε αὐτὸ στὸ μυαλό μας.

Δὲν εἶναι λοιπόν δουλειὰ τοῦ λογισμοῦ νὰ κυβερνάει, δεδομένου ὅτι εἶναι σοφὸ καὶ ἔχει τὴ φροντίδα *για ὅλη* τὴν ψυχὴ, ἐνῶ τοῦ ψυχωμένου μέρους δουλειὰ εἶναι νὰ ὑποτάσσεται σ' αὐτὸ καὶ νὰ τὸ ὑπερασπίζεται;

Βεβαίως.

Ἄρα λοιπόν δὲν ἀληθεύει ὅτι, ὅπως λέγαμε προωύτερα, ἡ καλοζυγισμένη μίξις τῆς μουσικῆς μὲ τὴ γυμναστικὴ θὰ τὰ συνταιριάζει αὐτὰ τὰ δύο, καθὼς τὸ μὲν ἓνα, τὸ στοχαστικὸ, θὰ τὸ τονώνει καὶ [442a] θὰ τὸ θρέφει μὲ ὁμορφα

442 τρέφουσα λόγοις τε καλοῖς καὶ μαθήμασιν, τὸ δὲ ἀνιείσα
 παραμυθουμένη, ἡμεροῦσα ἁρμονίᾳ τε καὶ ῥυθμῷ;

Κομιδῇ γε, ἢ δ' ὅς.

Καὶ τούτῳ δὴ οὕτῳ τραφέντε καὶ ὥς ἀληθῶς τὰ αὐτῶν
 5 μαθόντε καὶ παιδευθέντε προστήσεσθον τοῦ ἐπιθυμητικοῦ —δ
 δὴ πλείστον τῆς ψυχῆς ἐν ἐκάστῳ ἐστὶ καὶ χρημάτων φύσει
 ἀπληστότατον—ὃ τηρήσετον μὴ τῷ πίμπλασθαι τῶν περὶ
 τὸ σῶμα καλουμένων ἡδονῶν πολὺ καὶ ἰσχυρὸν γενόμενον
 b οὐκ αὖ τὰ αὐτοῦ πράττει, ἀλλὰ καταδουλώσασθαι καὶ ἄρχειν
 ἐπιχειρήσει ὧν οὐ προσήκον αὐτῷ γένει, καὶ σύμπαντα τὸν
 βίον πάντων ἀνατρέψει.

Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη.

5 Ἄρ' οὖν, ἦν δ' ἐγώ, καὶ τοὺς ἔξωθεν πολεμίους τούτῳ ἂν
 κάλλιστα φυλαττοίτην ὑπὲρ ἀπάσης τῆς ψυχῆς τε καὶ
 τοῦ σώματος, τὸ μὲν βουλευόμενον, τὸ δὲ προπολεμοῦν,
 ἐπόμενον [δὲ] τῷ ἄρχοντι καὶ τῇ ἀνδρείᾳ ἐπιτελοῦν τὰ
 βουλευθέντα;

10 Ἔστι ταῦτα.

Καὶ ἀνδρεῖον δὴ οἶμαι τούτῳ τῷ μέρει καλοῦμεν ἓνα
 c ἕκαστον, ὅταν αὐτοῦ τὸ θυμοειδὲς διασφύζῃ διὰ τε λυπῶν
 καὶ ἡδονῶν τὸ ὑπὸ τῶν λόγων παραγγελθὲν δεινόν τε
 καὶ μῆ.

Ὅρθῶς γ', ἔφη.

5 Σοφὸν δέ γε ἐκείνῳ τῷ σμικρῷ μέρει, τῷ δ' ἡρχέν τ' ἐν
 αὐτῷ καὶ ταῦτα παρήγγελλεν, ἔχον αὖ κάκεινο ἐπιστήμην
 ἐν αὐτῷ τὴν τοῦ συμφέροντος ἐκάστῳ τε καὶ ὅλῳ τῷ κοινῷ
 σφῶν αὐτῶν τριῶν ὄντων.

Πάνυ μὲν οὖν.

10 Τί δέ; σῶφρονα οὐ τῇ φιλίᾳ καὶ συμφωνίᾳ τῇ αὐτῶν
 τούτων, ὅταν τό τε ἄρχον καὶ τῷ ἀρχομένῳ τὸ λογιστικὸν
 d ὁμοδοξῶσι δεῖν ἄρχειν καὶ μὴ στασιάζουσιν αὐτῷ;

λόγια καὶ μαθήματα, ἐνῶ τὸ ἄλλο, τὸ ψυχωμένο, θὰ τὸ χαλαρώνει μὲ φιλικὲς παραινήσεις καὶ θὰ τὸ ἡμερεύει μὲ τὴν ἁρμονία καὶ τὸ ρυθμὸ;

Βεβαιότατα, εἶπε.

Καὶ ἂν τοῦτα τὰ δύο λάβουν αὐτὴ τὴν ἀνατροφὴ καὶ σταλήθεια μάθουν καὶ ἀσκηθοῦν σὲ ὅ,τι προσιδιάζει σ' αὐτά, θὰ ἐξουσιάσουν τὸ ἐπιθυμητικὸ κομμάτι —αὐτὸ ποὺ ἀπλώνεται στὸ μεγαλύτερο μέρος τῆς ψυχῆς τοῦ καθενὸς καὶ εἶναι ἀπὸ τὴ φύση του τὸ πιὸ ἀκόρεστο ἀπ' ὅλα— καὶ θὰ προσέξουν, ὥστε τοῦτο, τὸ ἐπιθυμητικόν, νὰ μὴ μεγαλώσει πολὺ καὶ νὰ μὴν ἰσχυροποιηθεῖ ἐξαιτίας τῆς παραπανίσιας ἱκανοποίησης τῶν λεγόμενων σωματικῶν ἀπολαύσεων σὲ βαθμὸ ποὺ [b] νὰ πάψει πιά νὰ πράττει τὰ δικά του καὶ νὰ δοκιμάσει νὰ ὑποδουλώσει καὶ νὰ ἐξουσιάσει μέρη τῆς ψυχῆς ποὺ αὐτό, ἀπὸ τὴ θέση του μέσα στὴν ψυχὴ, δὲν εἶναι σωστὸ νὰ τὸ κάνει, καὶ τελικὰ νὰ φέρει τὰ πάνω-κάτω στὴ ζωὴ ὁλονῶν.

Ἀσφαλῶς.

Καὶ δὲν θὰ ἴναι τοῦτα τὰ δύο, εἶπα ἐγώ, αὐτὰ ποὺ θὰ μπορέσουν νὰ προστατεύσουν, ἐπίσης ἀπὸ τοὺς ἐξωτερικοὺς ἐχθρούς, τὴν ψυχὴ ὅλη καὶ τὸ σῶμα, καθὼς τὸ ἓνα, τὸ λογιστικόν, θὰ παίρνει τὶς ἀποφάσεις, ἐνῶ τὸ ἄλλο, τὸ ψυχωμένο καὶ θυμοειδές, θὰ δίνει τὶς μάχες ἀκολουθώντας τὶς ἐντολὲς τοῦ κυβερνήτη, καὶ μὲ τὴν ἀντρειοσύνη του θὰ πραγματώνει ὅσα ἐκεῖνος ἀποφασίσει;

Ἔτσι εἶναι, εἶπε.

Καὶ ἕναν ἄνθρωπο, φαντάζομαι, τὸν χαρακτηρίζουμε ἀνδρεῖο μὲ βάση αὐτὸ τὸ κομμάτι τῆς ψυχῆς, [c] ὅταν δηλαδὴ τὸ θυμοειδὲς διασώζει ἀλώβητο μέσα ἀπὸ τὶς λύπες καὶ ἀπὸ τὶς χαρὲς ὅ,τι τοῦ διαμήνυσε ὁ λογισμὸς σχετικὰ μὲ τὸ τί πρέπει νὰ φοβᾶται κανεὶς καὶ τί νὰ μὴν τὸ φοβᾶται.

Σωστά, εἶπε.

Σοφὸ πάλι τὸν χαρακτηρίζουμε μὲ βάση ἐκεῖνο τὸ μικρὸ μέρος τῆς ψυχῆς ποὺ κυβερνοῦσε μέσα του καὶ ἔδινε τοῦτες τὶς ἐντολὲς —τὸ μέρος ποὺ καὶ ἐκεῖνο εἶχε γνώση γιὰ ὅ,τι συμφέρει καθένα μέρος χωριστὰ ὅσο καὶ τὸ κοινὸ σύνολο ποὺ ἀπαρτίζεται ἀπὸ αὐτὰ τὰ τρία μέρη.

Βεβαιότατα.

Λέγοντας ἐπίσης γιὰ κάποιον ὅτι ἔχει σωφροσύνη δὲν παίρνουμε ὡς βάση τὴ φιλικὴ καὶ ἁρμονικὴ σχέση τούτων τῶν δύο, ὅταν δηλαδὴ αὐτὸ ποὺ ἐξουσιάζει καὶ αὐτὸ ποὺ ἐξουσιάζεται [d] συμφωνοῦν ὅτι τὴν ἐξουσία πρέπει νὰ τὴν ἀσκεῖ ὁ λόγος καὶ δὲν ξεσηκώνονται ἐναντίον του;

Σωφροσύνη γοῦν, ἡ δ' ὅς, οὐκ ἄλλο τί ἐστὶν ἢ τοῦτο,
πόλεώς τε καὶ ἰδιώτου.

Ἀλλὰ μὲν δὴ δίκαιός γε, ᾧ πολλάκις λέγομεν, τούτῳ καὶ
5 οὕτως ἔσται.

Πολλὴ ἀνάγκη.

Τί οὖν; εἶπον ἐγώ· μή πη ἡμῖν ἀπαμβλύνεται ἄλλο τι
δικαιοσύνη δοκεῖν εἶναι ἢ ὅπερ ἐν τῇ πόλει ἐφάνη;

Οὐκ ἔμοιγε, ἔφη, δοκεῖ.

10 Ὡδε γάρ, ἦν δ' ἐγώ, παντάπασιν ἂν βεβαιωσαίμεθα
e εἴ τι ἡμῶν ἔτι ἐν τῇ ψυχῇ ἀμφισβητεῖ, τὰ φορτικά αὐτῷ
προσφέροντες.

Ποῖα δὴ;

Οἷον εἰ δέοι ἡμᾶς ἀνομολογεῖσθαι περὶ τε ἐκείνης τῆς
5 πόλεως καὶ τοῦ ἐκείνη ὁμοίως πεφυκóτος τε καὶ τεθραμμένου
ἀνδρός, εἰ δοκεῖ ἂν παρακαταθήκην χρυσίου ἢ ἀργυρίου
δεξάμενος ὁ τοιοῦτος ἀποστερήσαι, τίν' ἂν οἶε οἰηθῆναι
443 τοῦτον αὐτὸ δρᾶσαι μᾶλλον ἢ ὅσοι μὴ τοιοῦτοι;

Οὐδέν' ἂν, ἔφη.

Οὐκοῦν καὶ ἱεροσυλιῶν καὶ κλοπῶν καὶ προδοσιῶν, ἢ
ἰδίᾳ ἐταίρων ἢ δημοσίᾳ πόλεων, ἐκτὸς ἂν οὗτος εἴη;

5 Ἐκτός.

Καὶ μὴν οὐδ' ὁπωστιοῦν γ' ἂν ἄπιστος ἢ κατὰ ὅρκους ἢ
κατὰ τὰς ἄλλας ὁμολογίας.

Πῶς γὰρ ἂν;

Μοιχεῖαί γε μὴν καὶ γονέων ἀμέλεια καὶ θεῶν ἀθερα-
10 πευσίαι παντὶ ἄλλῳ μᾶλλον ἢ τῷ τοιούτῳ προσήκουσι.

Παντὶ μέντοι, ἔφη.

b Οὐκοῦν τούτων πάντων αἴτιον ὅτι αὐτοῦ τῶν ἐν αὐτῷ
ἕκαστον τὰ αὐτοῦ πράττει ἀρχῆς τε πέρι καὶ τοῦ ἀρχεσθαι;
Τοῦτο μὲν οὖν, καὶ οὐδὲν ἄλλο.

Ἔτι τι οὖν ἕτερον ζητεῖς δικαιοσύνην εἶναι ἢ ταύτην τὴν
5 δύναμιν ἢ τοὺς τοιούτους ἄνδρας τε παρέχεται καὶ πόλεις;

Μὰ ἡ σωφροσύνη, εἶπε, δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ αὐτό, εἴτε σὲ πόλη ἀναφερόμαστε εἴτε σὲ ἄτομο.

Ἀλλὰ καὶ δίκαιος, βέβαια, θὰ εἶναι ἓνας ἄνθρωπος γιὰ τὸ λόγο καὶ κατὰ τὸν τρόπο πὺ πολλὰς φορὲς ἔχουμε ἀναφέρει.

Κατανάγκη.

Λοιπὸν; εἶπα· μήπως ἄραγε ἡ εἰκόνα μας γιὰ τὴ δικαιοσύνη ἔχει χάσει κάπως τὴ σαφήνειά της καὶ μᾶς φαίνεται τώρα σὰν κάτι διαφορετικὸ ἀπ' ὅτι φάνηκε πὺς ἦταν στὴν πόλη;

Ἐγὼ τουλάχιστον, εἶπε, δὲν τὸ νομίζω.

Ἄν ἐξακολουθεῖ, εἶπα ἐγώ, νὰ ὑπάρχει μέσα μας κάποια ἀμφιβολία, [ε] θὰ μπορούσαμε νὰ βεβαιωθοῦμε γιὰ τὴν ὀρθότητα τῆς γνώμης μας δοκιμάζοντας τὴν στὰ ἀπλὰ καθημερινὰ πράγματα.

Σὲ ποιά;

Ἄν γιὰ παράδειγμα χρειαζόταν νὰ συμφωνήσουμε σχετικὰ μὲ τούτῃ τὴν πόλῃ καὶ τὸν ἄνθρωπο, ὁ ὁποῖος ἀπὸ τὴ φύση του καὶ τὴν ἀνατροφή του εἶναι ὅμοιος μὲ αὐτὴν, κατὰ πόσο θὰ ἤμαστε τῆς γνώμης πὺς ἓνας τέτοιος ἄνθρωπος, ἔχοντας παραλάβει χρυσάφι ἢ ἀσήμι γιὰ νὰ τὸ φυλάξει, θὰ τὸ κρατοῦσε γιὰ τὸν ἑαυτὸ του, ποιὸς, φαντάζεσαι, θὰ πίστευε ὅτι κάτι τέτοιο θὰ τὸ ἔκανε [443a] αὐτὸς μᾶλλον κι ὄχι οἱ ἄλλοι πὺ εἶναι διαφορετικοὶ ἀπὸ αὐτόν;

Κανένας, εἶπε.

Ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς δὲν θὰ ἔχει, ἐπίσης, καμία σχέση μὲ συλήσεις ναῶν, κλοπὲς κι οὔτε τοὺς φίλους του θὰ προδώσει οὔτε τὴν πόλῃ του.

Ποτέ, καμία.

Καὶ φυσικὰ μὲ κανέναν τρόπο δὲν θὰ πατοῦσε ἓναν ὄρκο του ἢ ἄλλες συμφωνίες του.

Ἀσφαλῶς ὄχι.

Καὶ βέβαια θὰ ἦταν ὁ τελευταῖος γιὰ τὸν ὁποῖο θὰ ταίριαζε νὰ μιλήσει κανεὶς γιὰ μοιχεῖες καὶ γιὰ παραμέληση τῶν γονέων καὶ παραλείψεις στὴ λατρεία τῶν θεῶν.

Βεβαίως, ὁ τελευταῖος.

[b] Κι ὅλα αὐτὰ δὲν ὀφείλονται στοῖ ὅτι καθένα ἀπὸ τὰ μέρη τῆς ψυχῆς του πράττει τὰ δικά του σὲ ὅ,τι ἀφορᾷ τὸ ἄρχειν καὶ τὸ ἄρχεσθαι;

Σὲ αὐτὸ καὶ σὲ τίποτε ἄλλο.

Τότε λοιπὸν ψάχνεις ἀκόμη μήπως ἡ δικαιοσύνη εἶναι κάτι ἄλλο κι ὄχι αὐτὴ ἡ δύναμη πὺ φτιάχνει τέτοιους ἀνθρώπους καὶ τέτοιες πόλεις;

Μὰ Δία, ἡ δ' ὅς, οὐκ ἔγωγε.

Τέλεον ἄρα ἡμῖν τὸ ἐνύπνιον ἀποτετέλεσται, ὃ ἔφαμεν
 c ὑποπτεῦσαι ὥς εὐθὺς ἀρχόμενοι τῆς πόλεως οἰκίζειν κατὰ
 θεόν τινα εἰς ἀρχὴν τε καὶ τύπον τινὰ τῆς δικαιοσύνης
 κινδυνεύομεν ἐμβεβηκέναι.

Παντάπασι μὲν οὖν.

Τὸ δέ γε ἦν ἄρα, ὦ Γλαῦκων —δι' ὃ καὶ ὠφέλει— εἴδωλόν
 5 τι τῆς δικαιοσύνης, τὸ τὸν μὲν σκυτοτομικὸν φύσει ὀρθῶς
 ἔχειν σκυτοτομεῖν καὶ ἄλλο μηδὲν πράττειν, τὸν δὲ τεκτονικὸν
 τεκταίνεσθαι, καὶ τᾶλλα δὴ οὕτως.

Φαίνεται.

Τὸ δέ γε ἀληθές, τοιοῦτόν τι ἦν, ὥς ἔοικεν, ἡ δικαιοσύνη
 10 ἀλλ' οὐ περὶ τὴν ἕξω πράξιν τῶν αὐτοῦ, ἀλλὰ περὶ τὴν
 d ἐντός, ὥς ἀληθῶς περὶ ἑαυτὸν καὶ τὰ ἑαυτοῦ, μὴ ἐάσαντα
 τᾶλλότρια πράττειν ἕκαστον ἐν αὐτῷ μηδὲ πολυπραγμονεῖν
 πρὸς ἄλληλα τὰ ἐν τῇ ψυχῇ γένη, ἀλλὰ τῷ ὄντι τὰ οἰκεία
 εὖ θέμενον καὶ ἄρξαντα αὐτὸν αὐτοῦ καὶ κοσμήσαντα καὶ
 5 φίλον γενόμενον ἑαυτῷ καὶ συναρμόσαντα τρία ὄντα, ὥσπερ
 ὄρους τρεῖς ἀρμονίας ἀτεχνῶς, νεάτης τε καὶ ὑπάτης καὶ
 μέσης, καὶ εἰ ἄλλα ἄττα μεταξὺ τυγχάνει ὄντα, πάντα ταῦτα
 e συνδήσαντα καὶ παντάπασι ἓνα γενόμενον ἐκ πολλῶν,
 σώφρονα καὶ ἡρμοσμένον, οὕτω δὴ πράττειν ἤδη, ἐάν τι
 πράττη ἢ περὶ χρημάτων κτήσιν ἢ περὶ σώματος θεραπείαν
 ἢ καὶ πολιτικόν τι ἢ περὶ τὰ ἴδια συμβόλαια, ἐν πάσι τού-
 5 τοις ἡγούμενον καὶ ὀνομάζοντα δικαίαν μὲν καὶ καλὴν πράξιν
 ἢ ἂν ταύτην τὴν ἕξιν σφύζῃ τε καὶ συναπεργάζεται, σοφίαν
 δὲ τὴν ἐπιστατοῦσαν ταύτῃ τῇ πράξει ἐπιστήμην, ἄδικον δὲ
 444 πράξιν ἢ ἂν αἰεὶ ταύτην λύῃ, ἀμαθίαν δὲ τὴν ταύτῃ αὖ
 ἐπιστατοῦσαν δόξαν.

Παντάπασι, ἡ δ' ὅς, ὦ Σώκρατες, ἀληθῆ λέγεις.

Εἶεν, ἦν δ' ἐγώ· τὸν μὲν δίκαιον καὶ ἄνδρα καὶ πόλιν
 5 καὶ δικαιοσύνην, ὃ τυγχάνει ἐν αὐτοῖς ὄν, εἰ φαίμεν
 ὑψηλῆς, οὐκ ἂν πάνυ τι οἶμαι δόξαιμεν ψεύδεσθαι.

Μά τὸ Δία, ἔκανε, ἐγὼ ὄχι!

Νά λοιπόν πού τὸ ὄνειρό μας βγήκε ἀληθινό· ἐννοῶ αὐτὸ πού εἴπαμε, ὅτι δηλαδή μὲ τὸ πού ξεκινούσαμε κίόλας νὰ χτίζουμε τὴν πόλη· ἔδωσε [c] κάποιος θεὸς καὶ πέσαμε ἐπάνω σὲ μιὰν ἀρχὴ καὶ σὲ ἓνα καλούπι τῆς δικαιοσύνης.

Ναί, σίγουρα.

Πραγματικά, Γλαύκων —γι' αὐτὸ ἄλλωστε καὶ ἀποδείχτηκε χρήσιμο—, ἦταν κάτι σὰν ὁμοίωμα τῆς δικαιοσύνης ἡ ἰδέα πῶς ἀπὸ τὴ φύση τῶν πραγμάτων τὸ σωστὸ εἶναι νὰ φτιάχνει ὁ τσαγκάρης παπούτσια καὶ νὰ μὴν κάνει τίποτε ἄλλο, κι ὁ χτίστης νὰ χτίζει σπίτια, καὶ τὸ ἴδιο μὲ ὅλα τὰ ἄλλα.

Ἔτσι φαίνεται.

Στὴν πραγματικότητα κάτι τέτοιο, φαίνεται, ἦταν ἡ δικαιοσύνη, ὥστος δὲν σχετίζεται μὲ τὴν ἐξωτερικὴ δράση τοῦ ἀτόμου ἀλλὰ μὲ ὅσα συντελοῦνται [d] μέσα του, μὲ τὸν ἀληθινὸ ἑαυτό του καὶ μὲ ὅ,τι εἶναι *ἀληθινὰ* δικὰ του· δὲν ἐπιτρέπει ὁ δίκαιος ἄνθρωπος στὰ διαφορετικὰ μέρη τῆς ψυχῆς του νὰ πράττουν ἄλλα ἀπὸ τὰ δικὰ τους οὔτε νὰ ἀνακατεῦνται τὸ ἓνα στὰ τοῦ οἴκου τοῦ ἄλλου, ἀλλὰ ἔχοντας βάλει σὲ τάξη ὅ,τι πραγματικά τοῦ εἶναι οἰκεῖο καὶ δικό του, κι ἔχοντας πάρει ὁ ἴδιος στὰ χέρια του τὴν ἐξουσία τοῦ ἑαυτοῦ του, τακτοποιημένος μέσα του καὶ συμφιλιωμένος μὲ τὸν ἑαυτό του, ἔχει ἀρμονικὰ συνταιριάζει τὰ τρία διαφορετικὰ στοιχεῖα, ἀκριβῶς σὰν αὐτὰ νὰ ἦσαν οἱ τρεῖς τόνοι μιᾶς μουσικῆς κλίμακας: ὁ τόνος τῆς πρὸ χαμηλῆς, τῆς πρὸ ψηλῆς καὶ τῆς μέσης, καὶ ἐνδεχομένως καὶ κάποιοι ἄλλοι τόνοι τῶν ἐνδιάμεσων βαθμίδων· ὅλα αὐτὰ [e] τὰ ἔχει δέσει μαζί· ἔτσι πού νὰ μὴν ἀποτελεῖ πιά ὁ ἑαυτός του πολλότη· ἀλλὰ νὰ ἔχει γίνῃ κάτι ἐντελῶς ἑνιαῖο, κάτι μὲ φρονιμάδα καὶ ἀρμονία. Ἔτσι μόνον πράττει, ὅταν συμβαίνει νὰ πράξει κάτι, εἴτε αὐτὸ ἀφορᾷ στὴν ἀπόκτηση περιουσίας ἢ στὴ φροντίδα γιὰ τὸ σῶμα του ἢ πάλι πρόκειται γιὰ κάποια ὑπόθεση τῆς πόλης ἢ γιὰ ἰδιωτικὲς ὑποθέσεις του. Σὲ ὅλα αὐτὰ θεωρεῖ δίκαιη καὶ καλὴ —καὶ τὴν ὀνομάζει ἔτσι— μόνον ἐκείνη τὴν πράξη πού διασώζει μέσα της καὶ συνδιαμορφώνει τοῦτο τὸ φρόνημα τῆς ψυχῆς, ἐνῶ σοφία θεωρεῖ καὶ ὀνομάζει τὴ γνώση πού καθοδηγεῖ αὐτὴ τὴν πράξη, κι ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρὰ ἄδικη πράξη [444a] αὐτὴν πού πάντα ἐπιδρᾷ διαλυτικὰ πάνω σὲ τοῦτο τὸ φρόνημα, καὶ ἀμάθεια τὴ γνώμη πού καθοδηγεῖ αὐτὴ τὴ διαλυτικὴ πράξη.

Πέρα γιὰ πέρα σωστὰ ὅσα λές, Σωκράτη.

Ὡραία, εἶπα· ἂν θὰ ὑποστηρίζαμε ὅτι ἔχουμε ἐντοπίσει ποιὸς εἶναι ὁ δίκαιος ἄνθρωπος καὶ ἡ δίκαιη πόλη, καὶ ποιὸ πρᾶγμα μέσα σ' αὐτὰ εἶναι ἡ δικαιοσύνη, δὲν νομίζω ὅτι θὰ δίναμε τὴν ἐντύπωση πῶς δὲν ξέρουμε τί λέμε.

Μὰ Δία οὐ μέντοι, ἔφη.

Φῶμεν ἄρα;

Φῶμεν.

10 Ἔστω δὴ, ἦν δ' ἐγώ· μετὰ γὰρ τοῦτο σκεπτέον οἶμαι ἀδικίαν.

Δῆλον.

b Οὐκοῦν στάσιν τινὰ αὐτῶν ὄντων τούτων δεῖ αὐτὴν εἶναι καὶ πολυπραγμοσύνην καὶ ἀλλοτριοπραγμοσύνην καὶ ἐπανάστασιν μέρους τινὸς τῷ ὅλῳ τῆς ψυχῆς, ἢν' ἄρχῃ ἐν αὐτῇ οὐ προσήκον, ἀλλὰ τοιούτου ὄντος φύσει οἷον πρέπειν
5 αὐτῷ δουλεύειν τῷ τοῦ ἀρχικοῦ γένους ὄντι; τοιαῦτ' ἅττα οἶμαι φήσομεν καὶ τὴν τούτων ταραχὴν καὶ πλάνην εἶναι τὴν τε ἀδικίαν καὶ ἀκολασίαν καὶ δειλίαν καὶ ἀμαθίαν καὶ συλλήβδην πᾶσαν κακίαν.

Αὐτὰ μὲν οὖν ταῦτα, ἔφη.

c Οὐκοῦν, ἦν δ' ἐγώ, καὶ τὸ ἄδικα πράττειν καὶ τὸ ἀδικεῖν καὶ αὐτὸ δίκαια ποιεῖν, ταῦτα πάντα τυγχάνει ὄντα κατὰ-
δηλα ἤδη σαφῶς, εἴπερ καὶ ἡ ἀδικία τε καὶ δικαιοσύνη;

Πῶς δὴ;

5 Ὅτι, ἦν δ' ἐγώ, τυγχάνει οὐδὲν διαφέροντα τῶν ὑγιεινῶν τε καὶ νοσῶδων, ὥς ἐκεῖνα ἐν σώματι, ταῦτα ἐν ψυχῇ.

Πῇ; ἔφη.

Τὰ μὲν που ὑγιεινὰ ὑγίειαν ἐμποιεῖ, τὰ δὲ νοσώδη νόσον.

Ναί.

10 Οὐκοῦν καὶ τὸ μὲν δίκαια πράττειν δικαιοσύνην ἐμποιεῖ, τὸ δ' ἄδικα ἀδικίαν;

d Ἀνάγκη.

Ἔστι δὲ τὸ μὲν ὑγίειαν ποιεῖν τὰ ἐν τῷ σώματι κατὰ φύσιν καθιστάναι κρατεῖν τε καὶ κρατεῖσθαι ὑπ' ἀλλήλων,
5 τὸ δὲ νόσον παρὰ φύσιν ἄρχειν τε καὶ ἄρχεσθαι ἄλλο ὑπ' ἄλλου.

Ἔστι γάρ.

Μά τὸ Δία, σίγουρα ὄχι.

Νὰ τὸ ὑποστηρίξουμε λοιπόν;

Νὰ τὸ ὑποστηρίξουμε.

Ἄς γίνει τότε ἔτσι, εἶπα· αὐτὸ ποὺ πρέπει νὰ ἐξετάσουμε κατόπιν εἶναι ἡ ἀδικία.

Προφανῶς.

[b] Κάτι λοιπὸν σὰν ἐξέγερση ἀνάμεσα σ' ἐκείνες τὶς τρεῖς δυνάμεις πρέπει νὰ εἶναι ἡ ἀδικία, ἓνα εἶδος πολυπραγμοσύνης καὶ ἀνάμιξης τῆς μιᾶς στίς δουλειές τῶν ἄλλων, μιὰ ἐπανάσταση ἑνὸς μέρους τῆς ψυχῆς ἐναντίον τοῦ συνόλου τῆς ψυχῆς, μὲ στόχο νὰ πάρει τὴν ἐξουσία σ' αὐτήν, παρόλο ὅτι δὲν ἔχει τέτοιο δικαίωμα ἀλλὰ ἀπὸ τὴ φύση του εἶναι ἔτσι φτιασμένο ὥστε νὰ τοῦ ταιριάζει νὰ ὑπηρετεῖ ἐκεῖνο ποὺ ἀνήκει στὴν τάξη ἢ ὁποῖα ἄρχει· σωστά; Μιὰ τέτοια κατάσταση, νομίζω, καὶ ἀναταραχὴ καὶ σύγχυση τῶν μερῶν τῆς ψυχῆς θὰ ποῦμε ὅτι εἶναι ἡ ἀδικία καὶ ἡ ἀκολασία καὶ ἡ δειλία καὶ ἡ ἄγνοια καὶ γενικὰ κάθε κακὴ κατάσταση.

Ναί, ἀκριβῶς ἔτσι.

[c] Τότε, εἶπα, ἀφοῦ ἔχει γίνει πιὰ ξεκάθαρο τί εἶναι ἀδικία καὶ τί δικαιοσύνη, δὲν εἶναι ἐπίσης ξεκάθαρο τί σημαίνει νὰ πράττεις τὸ ἀδικο καὶ νὰ εἶσαι ἀδικος καὶ τί νὰ πράττεις τὸ δίκαιο;

Πῶς δηλαδή;

Ἐπειδὴ, εἶπα ἐγώ, συμβαίνει νὰ μὴ διαφέρουν καθόλου ἀπὸ τὶς ὑγιεινές καὶ τὶς νοσηρὲς καταστάσεις: ὅ,τι εἶναι ἐκείνες στὸ σῶμα εἶναι καὶ τοῦτα ἐδῶ στὴν ψυχὴ.

Μὲ ποιὸν τρόπο; εἶπε.

Τὰ ὑγιεινὰ πράγματα φέρνουν ὑγεία, τὰ ἀρρωστημένα ἀρρώστια.

Ναί.

Κι οἱ δίκαιες πράξεις γεννοῦν δικαιοσύνη, [d] ἐνῶ οἱ ἀδικες γεννοῦν ἀδικία· ἔτσι;

Ἀναγκαστικά.

Καὶ τὸ νὰ φέρνεις ὑγεία ἰσοδυναμεῖ μὲ τὸ νὰ ὀρίζεις σύμφωνα μὲ τὴ φυσικὴ τάξη τῶν πραγμάτων ποιοῦ μέρος τοῦ σώματος θὰ κυριαρχεῖ πάνω σὲ ποιοῦ καὶ ποιοῦ μέρος θὰ κυριαρχεῖται ἀπὸ ποιοῦ, ἐνῶ ἀπὸ τὴν ἄλλη τὸ νὰ φέρνεις ἀρρώστια ἰσοδυναμεῖ μὲ τὸ νὰ κυριαρχεῖ καὶ νὰ κυριαρχεῖται τὸ ἓνα στοιχεῖο ἀπὸ τὸ ἄλλο κατὰ τρόπο τέτοιον ποὺ ἀντιστρατεύεται τὴ φύση.

Αὐτὸ εἶναι σωστό.

10 Οὐκοῦν αὖ, ἔφη, τὸ δικαιοσύνην ἐμποιεῖν τὰ ἐν τῇ ψυχῇ
κατὰ φύσιν καθιστάναι κρατεῖν τε καὶ κρατεῖσθαι ὑπ' ἀλλή-
λων, τὸ δὲ ἀδικίαν παρὰ φύσιν ἄρχειν τε καὶ ἄρχεσθαι
ἄλλο ὑπ' ἄλλου;

Κομιδῇ, ἔφη.

e Ἀρετὴ μὲν ἄρα, ὥς ἔοικεν, ὑγίειά τέ τις ἂν εἴη καὶ
κάλλος καὶ εὐεξία ψυχῆς, κακία δὲ νόσος τε καὶ αἰσχος καὶ
ἀσθένεια.

Ἔστιν οὕτω.

5 Ἀρ' οὖν οὐ καὶ τὰ μὲν καλὰ ἐπιτηδεύματα εἰς ἀρετῆς
κτῆσιν φέρει, τὰ δ' αἰσχροὶ εἰς κακίας;

Ἀνάγκη.

445 Τὸ δὴ λοιπὸν ἤδη, ὥς ἔοικεν, ἡμῖν ἐστι σκέψασθαι
πότερον αὖ λυσιτελεῖ δίκαιά τε πράττειν καὶ καλὰ ἐπιτη-
δεύειν καὶ εἶναι δίκαιον, ἔάντε λανθάνῃ ἔάντε μὴ τοιοῦτος
ᾧ, ἢ ἀδικεῖν τε καὶ ἄδικον εἶναι, ἔάνπερ μὴ διδῷ δίκην
μηδὲ βελτίων γίγνηται κολαζόμενος.

5 Ἄλλ', ἔφη, ὦ Σώκρατες, γελοῖον ἔμοιγε φαίνεται τὸ
σκέμμα γίγνεσθαι ἤδη, εἰ τοῦ μὲν σώματος τῆς φύσεως
διαφθειρομένης δοκεῖ οὐ βιωτὸν εἶναι οὐδὲ μετὰ πάντων
σιτίων τε καὶ ποτῶν καὶ παντὸς πλούτου καὶ πάσης ἀρχῆς,
b τῆς δὲ αὐτοῦ τούτου ᾧ ζῶμεν φύσεως παραττομένης καὶ
διαφθειρομένης βιωτὸν ἄρα ἔσται, ἔάνπερ τις ποιῇ ὃ ἂν
βουληθῇ ἄλλο πλὴν τοῦτο ὁπόθεν κακίας μὲν καὶ ἀδικίας
ἀπαλλαγῇσεται, δικαιοσύνην δὲ καὶ ἀρετὴν κτήσεται, ἐπει-
δήπερ ἐφάνη γε ὄντα ἐκάτερα οἷα ἡμεῖς διεληλύθαμεν.

5 Γελοῖον γάρ, ἦν δ' ἐγώ· ἀλλ' ὅμως ἐπείπερ ἐνταῦθα ἐλη-
λύθαμεν, ὅσον οἶόν τε σαφέστατα κατιδεῖν ὅτι ταῦτα οὕτως
ἔχει οὐ χρή ἀποκάμνειν.

Ἦκιστα, νῆ τὸν Δία, ἔφη, πάντων ἀποκνητέον.

c Δευρό νυν, ἦν δ' ἐγώ, ἵνα καὶ ἴδῃς ὅσα καὶ εἶδη ἔχει ἡ
κακία, ὥς ἐμοὶ δοκεῖ, ἃ γε δὴ καὶ ἄξια θέας.

Ἔπομαι, ἔφη· μόνον λέγε.

Ἐπομένως, εἶπα, τὸ νὰ παράγεις δικαιοσύνη σημαίνει νὰ ὀρίζεις κατὰ τρόπο σύμφωνο μὲ τὴ φυσικὴ τάξη ποιῆς θὰ εἶναι οἱ ἀμοιβαῖες σχέσεις ἐξουσίας τῶν διαφοροετικῶν μερῶν τῆς ψυχῆς, ἐνῶ τὸ νὰ παράγεις ἀδικία σημαίνει ἀμοιβαῖες σχέσεις ἐξουσίας τῶν μερῶν τῆς ψυχῆς οἱ ὁποῖες ἀντιστρατεύονται τῇ φύσει.

Ἀκριβῶς, εἶπε.

Ἡ ἀρετὴ ἐπομένως θὰ εἶναι, καθὼς φαίνεται, κάτι σὰν ὑγεία καὶ [e] ὁμορφιὰ καὶ καλὴ κατάσταση τῆς ψυχῆς, ἐνῶ ἡ κακία κάτι σὰν ἀρρώστια καὶ ἀσχήμια καὶ ἀνημποριά.

Ἔτσι εἶναι.

Καὶ ἄραγε οἱ καλὲς δραστηριότητες δὲν ὀδηγοῦν στὴν κατάκτηση τῆς ἀρετῆς, ἐνῶ οἱ ἀσχημὲς στὴν κακία;

Ἀναγκαστικά.

Αὐτὸ πού, καθὼς φαίνεται, μένει τώρα νὰ ἐξετάσουμε εἶναι [445a] ἂν συμφέρει νὰ πράττει κανεὶς μὲ δικαιοσύνη καὶ νὰ καταπιάνεται μὲ ὁμορφα πράγματα καὶ νὰ εἶναι δίκαιος, εἴτε τὸ γνωρίζει ὁ κόσμος ὅτι εἶναι τέτοιος εἴτε ὄχι, ἢ πάλι ἂν συμφέρει νὰ διαπράττει ἀδικίες καὶ νὰ εἶναι ἀδίκος ἀκόμη κι ἂν μείνει ἀτιμώρητος καὶ δὲν βελτιωθεῖ διαμέσου μιᾶς ποινῆς.

Ὡστόσο, Σωκράτη, ἔχω τὴν ἐντύπωση ὅτι τὸ ζήτημα γίνεται πιά ἀστεῖο. Ἀπὸ τὴ μιὰ θεωροῦμε ὅτι, ἅμα τὸ σῶμα χάσει τὴν καλὴ φυσικὴ του κατάσταση, δὲν ἀξίζει πιά ἡ ζωὴ, ἀκόμη κι ἂν ἔχει κανεὶς νὰ τρώει καὶ νὰ πίνει ὅλα τὰ καλὰ τοῦ κόσμου καὶ διαθέτει κάθε εἶδους πλοῦτο καὶ δύναμη, ἀπὸ τὴν ἄλλη ὅμως, ἅμα ἐπικρατεῖ σύγχυση καὶ [b] διάλυση σ' ἐκεῖνο τὸ στοιχεῖο δυνάμει τοῦ ὁποίου ζοῦμε, δηλαδὴ στὴν ψυχὴ, θεωροῦμε ὅτι ἡ ζωὴ μας εἶναι ἀνεκτὴ, ἀκόμη κι ἂν ἐμεῖς κάνουμε ὅ,τι ἄλλο μᾶς ἀρέσει ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὸ τὸ ὁποῖο θὰ μπορούσε νὰ μᾶς ἀπαλλάξει ἀπὸ τὴν κακία καὶ τὴν ἀδικία καὶ νὰ μᾶς ἐξασφαλίσαι τὴ δικαιοσύνη καὶ τὴν ἀρετὴ —ἀφοῦ τώρα πιά ἔχει γίναι φανερὸ ὅτι καθένα ἀπὸ αὐτὰ τὰ δύο εἶναι ἔτσι ὅπως τὸ ἔχουμε περιγράψει.

Πραγματικὰ εἶναι ἀστεῖο, εἶπα ἐγώ· μιὰ πού φθάσαμε ὅμως ἴσαμ' ἐδῶ καὶ μπορούμε νὰ διακρίνουμε καθαρότατα ὅτι αὐτὰ τὰ πράγματα ἔχουν ἔτσι, δὲν πρέπει νὰ ἀποκάμουμε.

Μὰ τὸ Δία, μὲ τίποτα, εἶπε, δὲν πρέπει νὰ κάνουμε πίσω.

[c] Ἔλα ἐδῶ κοντά, εἶπα, νὰ δεῖς πόσα ἀκριβῶς εἶδη ἔχει ἡ κακία, πού ἀξίζουν, θαρρῶ, νὰ τὰ κοιτάξει κανεὶς.

Ἐρχομαι, εἶπε· φθάνει μόνο νὰ λές.

5 Καὶ μὴν, ἦν δ' ἐγώ, ὥσπερ ἀπὸ σκοπιᾶς μοι φαίνεται,
ἐπειδὴ ἐνταῦθα ἀναβεβήκαμεν τοῦ λόγου, ἐν μὲν εἶναι εἶδος
τῆς ἀρετῆς, ἅπειρα δὲ τῆς κακίας, τέτταρα δ' ἐν αὐτοῖς ἅττα
ὦν καὶ ἄξιον ἐπιμνησθῆναι.

Πῶς λέγεις; ἔφη.

10 "Οσοι, ἦν δ' ἐγώ, πολιτειῶν τρόποι εἰσὶν εἶδη ἔχοντες,
τοσοῦτοι κινδυνεύουσι καὶ ψυχῆς τρόποι εἶναι.

Πόσοι δὴ;

d Πέντε μὲν, ἦν δ' ἐγώ, πολιτειῶν, πέντε δὲ ψυχῆς.

Λέγε, ἔφη, τίνες.

5 Λέγω, εἶπον, ὅτι εἷς μὲν οὗτος ὃν ἡμεῖς διεληλύθαμεν
πολιτείας εἶη ἂν τρόπος, ἐπονομασθείη δ' ἂν καὶ διχῇ·
ἐγγενομένου μὲν γὰρ ἀνδρὸς ἐνὸς ἐν τοῖς ἄρχουσι διαφέ-
ροντος βασιλεία ἂν κληθείη, πλειόνων δὲ ἀριστοκρατία.

Ἄληθῇ, ἔφη.

e Τοῦτο μὲν τοίνυν, ἦν δ' ἐγώ, ἐν εἶδος λέγω· οὔτε γὰρ ἂν
πλείους οὔτε εἷς ἐγγεγνόμενοι κινήσειεν ἂν τῶν ἀξίων λόγου
νόμων τῆς πόλεως, τροφῇ τε καὶ παιδείᾳ χρησάμενος ἢ
διήλθομεν.

Οὐ γὰρ εἰκός, ἔφη.

Σταλήθεια, είπα, τώρα πού με τή διερεύνησή μας έχουμε άνεβεῖ ἐδῶ ψηλά, κοιτάζοντας τὰ πράγματα σάν ἀπὸ ἓνα παρατηρητήριο, ἔχω τὴν ἐντύπωση ὅτι διακρίνω ἓνα μόνο εἶδος ἀρετῆς, ἅπειρα ὅμως εἶδη κακίας, κι ἀνάμεσά τους τέσσερα στὰ ὁποῖα ἀξίζει νὰ ἀναφερθοῦμε.

Πῶς τὸ ἐννοεῖς αὐτό; ρώτησε.

Ὅσων εἰδῶν, εἶπα, εἶναι οἱ μορφές τῶν πολιτευμάτων τόσες, φαίνεται, εἶναι καὶ τῆς ψυχῆς οἱ μορφές.

Πόσες λοιπόν;

[d] Πέντε, εἶπα, τῶν πολιτευμάτων καὶ πέντε τῆς ψυχῆς.

Γιά λέγε, εἶπε, ποιές εἶναι αὐτές.

Λέω λοιπὸν ὅτι μιὰ μορφή θὰ ἦταν αὐτὴ πού κουβεντιάσαμε ἐμεῖς ἐδῶ, καὶ θὰ μπορούσε νὰ πάρει δύο ὀνομασίες: Ἐν δηλαδὴ ἀνάμεσα στοὺς ἄρχοντες ξεχωρίζει ἓνας, θὰ μπορούσε νὰ ὀνομαστεῖ βασιλεία, ἂν ὅμως περισσότεροι, ἀριστοκρατία.

Σωστά, εἶπε.

Αὐτό, εἶπα, τὸ χαρακτηρίζω ὡς ἓνα ἐνιαῖο εἶδος πολιτεύματος· γιατί ἀσχετῶς ἂν θὰ ὑπάρχουν [e] πολλοὶ ἄρχοντες ἢ μόνο ἓνας, δὲν πρόκειται νὰ πειράξουν τίποτα στοὺς σημαντικὸς θεσμοὺς τῆς πόλης, ἐφόσον θὰ ἔχουν λάβει τὴν ἀγωγή καὶ τὴν παιδεία πού ἐκθέσαμε.

Φυσικὰ ὄχι, εἶπε.

Ε

449 a Ἀγαθὴν μὲν τοίνυν τὴν τοιαύτην πόλιν τε καὶ πολιτείαν
καὶ ὀρθὴν καλῶ, καὶ ἄνδρα τὸν τοιοῦτον· κακὰς δὲ τὰς ἄλλας
καὶ ἡμαρτημένας, εἶπερ αὕτη ὀρθή, περὶ τε πόλεων διοικήσεις
καὶ περὶ ἰδιωτῶν ψυχῆς τρόπου κατασκευὴν, ἐν τέτταρσι
5 πονηρίας εἶδεσιν οὕσας.

Ποίας δὴ ταύτας; ἔφη.

Καὶ ἐγὼ μὲν ἦα τὰς ἐφεξῆς ἐρῶν, ὥς μοι ἐφαίνοντο
b ἕκασται ἐξ ἀλλήλων μεταβαίνειν· ὁ δὲ Πολέμαρχος
—σμικρὸν γὰρ ἀπωτέρω τοῦ Ἀδειμάντου καθῆστο— ἐκτείνας
τὴν χεῖρα καὶ λαβόμενος τοῦ ἱματίου ἄνωθεν αὐτοῦ παρὰ
τὸν ὦμον, ἐκείνόν τε προσηγάγετο καὶ προτείνας ἑαυτὸν
5 ἔλεγεν ἅττα προσκεκυφώς, ὣν ἄλλο μὲν οὐδὲν κατηκούσαμεν,
τόδε δέ· Ἀφήσομεν οὖν, ἔφη, ἢ τί δράσομεν;

Ἦκιστά γε, ἔφη ὁ Ἀδείμαντος μέγα ἤδη λέγων.

Καὶ ἐγώ, τί μάλιστα, ἔφην, ὑμεῖς οὐκ ἀφίετε;

Σέ, ἢ δ' ὅς.

c Ὅτι, ἐγὼ εἶπον, τί μάλιστα;

Ἀπορραθυμεῖν ἡμῖν δοκεῖς, ἔφη, καὶ εἶδος ὅλον οὐ τὸ
ἐλάχιστον ἐκκλέπτειν τοῦ λόγου ἵνα μὴ διέλθῃς, καὶ λήσῃς
οἰηθῆναι εἰπὼν αὐτὸ φαύλως, ὥς ἄρα περὶ γυναικῶν τε καὶ
5 παίδων παντὶ δῆλον ὅτι κοινὰ τὰ φίλων ἔσται.

Οὐκοῦν ὀρθῶς, ἔφην, ὦ Ἀδείμαντε;

Ναί, ἢ δ' ὅς. ἀλλὰ τὸ ὀρθῶς τοῦτο, ὥσπερ τάλλα, λόγου
δεῖται τίς ὁ τρόπος τῆς κοινωνίας· πολλοὶ γὰρ ἂν γένοιοντο.
d μὴ οὖν παρῆς ὄντινα σὺ λέγεις· ὥς ἡμεῖς πάλοι περιμένομεν
οἰόμενοί σέ που μνησθήσεσθαι παιδοποιίας τε πέρι, πῶς
παιδοποιήσονται, καὶ γενομένους πῶς θρέψουσιν, καὶ ὅλην
ταύτην ἣν λέγεις κοινωνίαν γυναικῶν τε καὶ παίδων· μέγα
5 γὰρ τι οἰόμεθα φέρειν καὶ ὅλον εἰς πολιτείαν ὀρθῶς ἢ μὴ

Ε

[449a] Τότε λοιπὸν χαρακτηρίζω καλὴ καὶ σωστὴ μιὰ τέτοια πόλη κι ἓνα τέτοιο πολίτευμα, τὸ ἴδιο κι ἓναν τέτοιο ἄνθρωπο· κακὴς, πάλι, καὶ λαθεμένες χαρακτηρίζω τὶς ἄλλες πόλεις καὶ τὰ ἄλλα πολιτεύματα —ἀφοῦ αὐτὰ ἐδῶ εἶναι τὰ σωστά— τόσο σὲ ὅ,τι ἀφορᾷ τὸν τρόπο τῆς διοίκησής τους ὅσο καὶ τῇ διαμόρφωση τοῦ χαρακτήρα τῶν πολιτῶν, κατατάσσοντάς τα σὲ τέσσερα διαφορετικὰ εἶδη κακίας.

Ποιά θὰ ἦταν αὐτὰ τὰ πολιτεύματα; ρώτησε.

Κι ἐγὼ ἐτοιμαζόμουν νὰ τὰ ἀναφέρω μὲ τὴ σειρὰ τους, ἔτσι [b] ὅπως μοῦ φαινόταν ὅτι ξεδιπλώνεται τὸ ἓνα μέσα ἀπὸ τὸ ἄλλο· ἀλλὰ ὁ Πολέμαρχος πού ἦταν καθισμένος λίγο πιὸ πέρα ἀπὸ τὸν Ἀδείμαντο, ἀπλώνοντας τὸ χέρι του καὶ πιάνοντάς του τὸ ροῦχο ψηλὰ ἀπὸ τὸν ὦμο, τὸν τράβηξε πρὸς τὸ μέρος του καὶ γέροντας κι ὁ ἴδιος πρὸς τὰ ἐμπρὸς ἔσκυψε καὶ τοῦ ἔλεγε στοῦ αὐτί κάτι πού ἐμεῖς δὲν τὸ ἀκούσαμε, ἐκτὸς μόνο ἀπὸ τοῦτο: Νὰ τὸν ἀφήσουμε λοιπόν, εἶπε, ἢ τί νὰ κάνουμε;

Μὲ κανέναν τρόπο, εἶπε ὁ Ἀδείμαντος μὲ ὑψωμένο πιά τὸν τόνο τῆς φωνῆς του.

Κι ἐγὼ τότε τοῦ εἶπα: Ποιό τέλος πάντων εἶναι αὐτὸ πού δὲν τὸ ἀφήνετε; Ἐσύ, εἶπε ἐκεῖνος.

[c] Καὶ γιὰ ποιό λόγο, εἶπα, λοιπόν;

Μᾶς δίνεις τὴν ἐντύπωση, εἶπε, ὅτι βαριέσαι καὶ πᾶς νὰ μᾶς φᾶς ἓνα ὁλόκληρο κεφάλαιο τῆς συζήτησης —κι ὅχι τὸ πιὸ ἀσήμαντο— γιὰ νὰ μὴν τὸ ἀναπτύξεις, κι ὅτι φαντάστηκες πὼς θὰ μᾶς ξεφύγεις λέγοντας ἔτσι στὰ πεταχτὰ ὅτι σχετικὰ μὲ τὶς γυναῖκες καὶ τὰ παιδιά εἶναι σὲ ὅλους φανερό πὼς ἀνάμεσα στοὺς φίλους τὰ πάντα θὰ εἶναι κοινά.

Σωστὰ δὲν εἶπα, Ἀδείμαντε; ρώτησα.

Ναί, εἶπε ἐκεῖνος. Ἀλλὰ αὐτὸ τὸ ‘σωστά’, ἀκριβῶς ὅπως καὶ τὰ ἄλλα, χρειάζεται ἐξηγήση, μὲ ποιὸν τρόπο θὰ εἶναι κοινά, γιὰ τὴν τέτοιον τρόποι μπορεῖ νὰ ὑπάρχουν πολλοί. [d] Μὴν παραλείψεις λοιπὸν νὰ μᾶς πεῖς ποιὸν ἐννοεῖς ἐσύ· γιὰ τὴν ἐμεῖς ἀπὸ ὥρα περιμένουμε, πιστεύοντας ὅτι κάποια στιγμή θὰ θυμηθεῖς νὰ πεῖς δυὸ λόγια καὶ γιὰ τὴν τεκνογονία, πὼς δηλαδὴ θὰ κάνουν παιδιά καί, ὅταν αὐτὰ γίνουν, πὼς θὰ τὰ μεγαλώσουν, κι ὅλο αὐτὸ τὸ κεφάλαιο πού ἐστὶν τὸ λὲς κοινότητα σχέσεων μὲ τὶς γυναῖκες καὶ τὰ παιδιά. Γιὰ τὴν πολλὰ στὴν πόλη, ἴσως τὰ πάντα, ἐξαρτῶνται ἀπὸ τὸ ἂν αὐτὰ τὰ πράγματα γίνονται

ὀρθῶς γιγνόμενον. νῦν οὖν, ἐπειδὴ ἄλλης ἐπιλαμβάνη
 πολιτείας πρὶν ταῦτα ἱκανῶς διελέσθαι, δέδοκται ἡμῖν τοῦτο
 450 ὃ σὺ ἤκουσας, τὸ σέ μὴ μεθιέναι πρὶν ἂν ταῦτα πάντα ὥσπερ
 τᾶλλα διέλθῃς.

Καὶ ἐμὲ τοίνυν, ὁ Γλαύκων ἔφη, κοινωνὸν τῆς ψήφου
 ταύτης τίθετε.

5 Ἀμέλει, ἔφη ὁ Θρασύμαχος, πᾶσι ταῦτα δεδογμένα ἡμῖν
 νόμιζε, ὦ Σώκρατες.

Οἶον, ἦν δ' ἐγώ, εἰργάσασθε ἐπιλαβόμενοί μου. ὅσον
 λόγον πάλιν, ὥσπερ ἔξ ἀρχῆς, κινεῖτε περὶ τῆς πολιτείας·
 ἦν ὡς ἤδη διεληλυθὼς ἔγωγε ἔχαιρον, ἀγαπῶν εἴ τις ἐάσοι
 10 ταῦτα ἀποδεξάμενος ὡς τότε ἐρρήθη. ἃ νῦν ὑμεῖς παρα-
 b καλοῦντες οὐκ ἴστε ὅσον ἐσμὸν λόγων ἐπεγείρετε· ὃν ὁρῶν
 ἐγὼ παρήκα τότε, μὴ παράσχοι πολὺν ὄχλον.

Τί δέ; ἦ δ' ὅς ὁ Θρασύμαχος· χρυσοχοήσοντας οἶει
 τοῦσδε νῦν ἐνθάδε ἀφίχθαι, ἀλλ' οὐ λόγων ἀκουσομένους;

5 Ναί, εἶπον, μετρίων γε.

Μέτρον δέ γ', ἔφη, ὦ Σώκρατες, ὁ Γλαύκων, τοιούτων
 λόγων ἀκούειν ὅλος ὁ βίος νοῦν ἔχουσιν. ἀλλὰ τὸ μὲν
 ἡμέτερον ἔα· σὺ δὲ περὶ ὧν ἐρωτῶμεν μηδαμῶς ἀποκάμῃς ἢ
 c σοι δοκεῖ διεξιῶν, τίς ἢ κοινωνία τοῖς φύλαξιν ἡμῖν παίδων
 τε πέρι καὶ γυναικῶν ἔσται καὶ τροφῆς νέων ἔτι ὄντων, τῆς
 ἐν τῷ μεταξὺ χρόνῳ γιγνομένης γενέσεώς τε καὶ παιδείας,
 ἢ δὴ ἐπιπονωτάτη δοκεῖ εἶναι. πειρῶ οὖν εἰπεῖν τίνα
 5 τρόπον δεῖ γίγνεσθαι αὐτήν.

Οὐ ρᾶδιον, ὦ εὐδαιμον, ἦν δ' ἐγώ, διελθεῖν· πολλὰς γὰρ
 ἀπιστίας ἔχει ἔτι μᾶλλον τῶν ἔμπροσθεν ὧν διήλθομεν.
 καὶ γὰρ ὡς δυνατὰ λέγεται, ἀπιστοῖτ' ἂν, καὶ εἰ ὅτι μάλιστα
 γένοιτο, ὡς ἄριστ' ἂν εἴη ταῦτα, καὶ ταύτη ἀπιστήσεται.

d διὸ δὴ καὶ ὄκνος τις αὐτῶν ἄπτεσθαι, μὴ εὐχὴ δοκῇ εἶναι ὁ
 λόγος, ὦ φίλε ἑταῖρε.

Μηδέν, ἦ δ' ὅς, ὀκνεῖ· οὔτε γὰρ ἀγνώμονες οὔτε ἄπιστοι
 οὔτε δύσνοι οἱ ἀκουσόμενοι.

σωστά ἢ ὄχι. Τώρα, λοιπόν, ἐπειδὴ ἐσὺ ἐτοιμάζεσαι νὰ καταπιαστεῖς μὲ ἓνα ἄλλο πολίτευμα *προτοῦ* νὰ ἀναφερθεῖς διεξοδικὰ σὲ αὐτὸ τὸ ζήτημα, ἐμεῖς ἔχουμε πάρει τὴν ἀπόφαση [450a] ποὺ ἄκουσες, νὰ μὴ σὲ ἀφήσουμε δηλαδὴ νὰ φύγεις, ἂν προηγουμένως δὲν τὰ ἀναπτύξεις αὐτὰ ὅλα καταλεπτῶς ὅπως ἔκανες καὶ γιὰ τὰ ἄλλα.

Νὰ μὲ λογαριάζετε κι ἐμένα, εἶπε ὁ Γλαύκων, πὼς ψηφίζω μαζί σας.

Ἐντάξει, εἶπε ὁ Θρασύμαχος, μορεῖς, Σωκράτη, νὰ θεωρεῖς ὅτι τὴν ἀπόφαση τὴν ἔχουμε πάρει ὅλοι ἀπὸ κοινοῦ.

Τί εἶναι αὐτὸ ποὺ κάνατε, εἶπα ἐγώ, ἔτσι ποὺ πέσατε ὅλοι ἐπάνω μου! Τί πελώρια συζήτηση ἀνοίγετε πάλι γιὰ τὸ πολίτευμα —ἐντελῶς ἀπὸ τὴν ἀρχή, θὰ ἔλεγα. Κι ἐγὼ χαιρόμουν πὼς τάχα εἶχα τελειώσει μὲ αὐτά, εἶχα ἡσυχάσει μὲ τὴν ἰδέα ὅτι δὲν θὰ ὑπῆρχαν ἀντιρρήσεις κι ὅτι θὰ τὰ ἀφήναμε ἔτσι ὅπως εἰπώθηκαν τότε. Μὲ ὅσα μοῦ ζητᾶτε τώρα [b] δὲν ξέρετε τί πλῆθος ζητήματα πᾶτε νὰ κινήσετε· αὐτὰ ἔβλεπα ἐγὼ τότε καὶ εἶπα νὰ τὸ ἀφήσω τοῦτο τὸ θέμα, γιὰ νὰ μὴν μποῦμε σὲ μεγάλο μπελά.

Μὰ τί φαντάζεσαι; εἶπε ὁ Θρασύμαχος· ὅτι αὐτοὶ ἦρθαν ἐδῶ γιὰ νὰ παίξουνε τίς κουμπάρες κι ὄχι γιὰ νὰ ἀκούσουν συζητήσεις;

Ναί, εἶπα, ἀλλὰ μὲ μέτρο βέβαια.

Γιὰ ἀνθρώπους ὅμως μυαλωμένους, Σωκράτη, εἶπε ὁ Γλαύκων, μέτρο γιὰ τὴν ἀκρόαση τέτοιων συζητήσεων εἶναι ἡ ζωὴ ὅλη. Γιὰ μᾶς μὴ νοιάζεσαι· ἐσὺ μόνο νὰ μὴ βαρεθεῖς μὲ κανέναν τρόπο νὰ μᾶς μιλήσεις διεξοδικὰ γιὰ ὅσα σὲ ρωτᾶμε, [c] πὼς δηλαδὴ τὰ παιδιὰ καὶ οἱ γυναῖκες θὰ εἶναι γιὰ τοὺς φύλακές μας κοινά, ἐπίσης γιὰ τὴν ἀνατροφή τῶν παιδιῶν ὅσο θὰ εἶναι ἀκόμη μικρά, κατὰ τὸ χρονικὸ διάστημα ἀπὸ τὴ γέννηση ὡς τὴν ἔναρξη τῆς ἐκπαίδευσης, τὸ ὁποῖο θεωρεῖται καὶ τὸ πιὸ κουραστικό. Προσπάθησε λοιπὸν νὰ μᾶς πεῖς μὲ ποιὸν τρόπο πρέπει νὰ γίνει αὐτό.

Δὲν εἶναι εὐκόλο, ἀγαπητέ μου φίλε, εἶπα ἐγώ, νὰ μιλήσει κανεὶς γι' αὐτὰ διεξοδικά. Τὸ ζήτημα σηκώνει πολλὴ ἀμφισβήτηση, περισσότερη κι ἀπὸ ὅσην αὐτὰ ποὺ ἐκθέσαμε πρωτύτερα. Σταλήθεια θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ ἀμφιβάλει ἂν εἶναι κἂν δυνατὸν νὰ πραγματοποιηθοῦν ὅσα λέμε, ἀλλὰ καὶ ἂν πραγματοποιοῦνταν, πάλι θὰ ὑπάρχουν ἀμφιβολίες κατὰ πόσο θὰ ἦταν αὐτὴ ἡ καλύτερη δυνατὴ ρύθμιση. [d] Γι' αὐτὸ καὶ διστάζω κάπως νὰ τὰ ἀγγίξω αὐτά, γιὰ νὰ μὴ δοθεῖ, καλέ μου φίλε, ἡ ἐντύπωση ὅτι τὰ λόγια μου εἶναι εὐχολόγιο.

Διόλου μὴ διστάζεις, εἶπε· γιατί ἐμεῖς ποὺ θὰ σὲ ἀκούσουμε οὔτε ἄκριτοι εἴμαστε οὔτε κακόπιστοι, οὔτε ἐχθρικά διατεθειμένοι ἀπέναντί σου.

5 Καὶ ἐγὼ εἶπον· ὦ ἄριστε, ἣ που βουλόμενός με παρα-
θαρρύνειν λέγεις;

Ἐγὼ γ', ἔφη.

Πᾶν τοίνυν, ἣν δ' ἐγώ, τοῦναντίον ποιεῖς. πιστεύοντος
μὲν γὰρ ἐμοῦ ἐμοὶ εἰδέναι ἃ λέγω, καλῶς εἶχεν ἡ παραμυθία·
10 ἐν γὰρ φρονίμοις τε καὶ φίλοις περὶ τῶν μεγίστων τε καὶ
e φίλων τάληθ' εἰδότα λέγειν ἀσφαλὲς καὶ θαρραλέον, ἀπι-
στοῦντα δὲ καὶ ζητοῦντα ἅμα τοὺς λόγους ποιεῖσθαι, ὃ δὴ
451 ἐγὼ δρῶ, φοβερόν τε καὶ σφαλερόν, οὗ τι γέλωτα ὀφλεῖν—
παιδικὸν γὰρ τοῦτό γε— ἀλλὰ μὴ σφαλεῖς τῆς ἀληθείας οὐ
μόνον αὐτὸς ἀλλὰ καὶ τοὺς φίλους συνεπισπασάμενος κείσο-
μαι περὶ ἃ ἥκιστα δεῖ σφάλλεσθαι. προσκυνῶ δὲ Ἀδρά-
5 στειαν, ὦ Γλαῦκων, χάριν οὐ μέλλω λέγειν· ἐλπίζω γὰρ
οὖν ἔλαττον ἁμάρτημα ἀκουσίως τινὸς φονέα γενέσθαι ἢ
ἀπατεῶνα καλῶν τε καὶ ἀγαθῶν καὶ δικαίων νομίμων πέρι.
τοῦτο οὖν τὸ κινδύνευμα κινδυνεύειν ἐν ἐχθροῖς κρεῖττον ἢ
b φίλοις, ὥστε εὖ με παραμυθῇ.

Καὶ ὁ Γλαῦκων γελάσας, Ἀλλ', ὦ Σώκρατες, ἔφη, ἐάν τι
πάθωμεν πλημμελὲς ὑπὸ τοῦ λόγου, ἀφίεμέν σε ὥσπερ
φόνου καὶ καθαρὸν εἶναι καὶ μὴ ἀπατεῶνα ἡμῶν. ἀλλὰ
5 θαρρήσας λέγε.

Ἄλλὰ μέντοι, εἶπον, καθαρὸς γε καὶ ἐκεῖ ὁ ἀφθεῖς, ὥς
ὁ νόμος λέγει· εἰκὸς δέ γε, εἴπερ ἐκεῖ, κἀνθάδε.

Λέγε τοίνυν, ἔφη, τούτου γ' ἕνεκα.

Λέγειν δὴ, ἔφην ἐγώ, χρὴ ἀνάπαλιν αὖ νῦν, ἃ τότε ἴσως
c ἔδει ἐφεξῆς λέγειν· τάχα δὲ οὕτως ἂν ὀρθῶς ἔχοι, μετὰ
ἀνδρεῖον δρᾶμα παντελῶς διαπερανθέν τὸ γυναικεῖον αὖ
περαίνειν, ἄλλως τε καὶ ἐπειδὴ σὺ οὕτω προκαλῇ.

Ἀνθρώποις γὰρ φύσι καὶ παιδευθεῖσιν ὥς ἡμεῖς διήλ-
5 θομεν, κατ' ἐμὴν δόξαν οὐκ ἔστ' ἄλλη ὀρθὴ παίδων τε καὶ

Κι ἐγὼ εἶπα: Φίλε μου καλέ, τὰ λές αὐτὰ γιὰ νὰ μοῦ δώσεις θάρρος, ἔ; Βεβαίως, ἔκανε.

Ἔ, λοιπόν: Πετυχαίνεις ἀκριβῶς τὸ ἀντίθετο! Γιατὶ ἂν εἶχα ἐμπιστοσύνη στὸν ἑαυτό μου ὅτι ξέρω τί λέω, ἡ ἐνθάρρυνση αὐτὴ θὰ εἶχε μιὰ βάση. Πραγματικά, τὸ νὰ ἀπευθύνεται κανεὶς σὲ ἀνθρώπους λογικοὺς καὶ ἀγαπητοὺς, γιὰ νὰ τοὺς μιλήσει γιὰ τὰ πὺδ σημαντικὰ [ε] καὶ προσφιλή σ' αὐτὸν πράγματα γνωρίζοντας τὴν ἀλήθεια, εἶναι ἕνα ἐγχείρημα σίγουρο πὺν ἄφοβα τὸ ἐπιχειρεῖ κανεὶς, ἐνῶ ἀπεναντίας τὸ νὰ τοὺς μιλάει γι' αὐτὰ ἔχοντας ἀμφιβολίες καὶ ἐρευνώντας συγχρόνως κι ὁ ἴδιος, δηλαδή ὅ,τι ἀκριβῶς [451a] κάνω ἐγὼ τώρα, αὐτὸ καὶ φόβο μοῦ προξενεῖ καὶ εἶναι καὶ ἐπικίνδυνο, ὅχι βέβαια μήπως γελοιοποιηθῶ —κάτι τέτοιο θὰ ἦταν παιδιάστικο— ἀλλὰ μήπως καὶ ξαστοχώντας νὰ βρῶ τὴν ἀλήθεια, δὲν θὰ πέσω ἔξω ὁ ἴδιος μόνον ἀλλὰ θὰ συμπαρὰσῶ στὴν πλάνη καὶ τοὺς φίλους σχετικὰ μὲ ζητήματα, στὰ ὁποῖα κάθε ἄλλο παρὰ νὰ λαθεύει κανεὶς πρέπει. Ὑποκλίνομαι στὴν Ἀδράστεια, Γλαύκων, γιὰ αὐτὸ πὺν πάω νὰ πῶ. Γιατὶ σταλήθεια πιστεύω ὅτι εἶναι μικρότερο κρῖμα νὰ γίνεις ἄθελά σου φονιάς ἐνὸς ἀνθρώπου, παρὰ νὰ τὸν παρὰπλανήσεις γύρω ἀπὸ τοὺς εὐγενικοὺς καὶ τοὺς καλοὺς καὶ τοὺς δίκαιους θεσμούς. Γι' αὐτὸ καὶ εἶναι προτιμότερο νὰ διακινδυνεύει κανεὶς τοῦτο τὸ παρὰτολμο ἐγχείρημα πᾶν σὲ ἔχθρους παρὰ σὲ [b] φίλους, συνεπῶς καλὰ κάνεις πὺν μοῦ δίνεις κουράγιο.

Ὁ Γλαύκων γέλασε καὶ εἶπε: Μά, Σωκράτη, ἂν πάθουμε κάτι δυσάρεστο ἐξαιτίας αὐτῆς τῆς συζήτησης, ἐμεῖς θὰ σὲ βγάλουμε ἄθῳ, κι ὅπως θὰ κάναμε ἂν θὰ ἐπρόκειτο γιὰ μιὰ περὶπτωση φόνου, θὰ δεχτοῦμε πῶς ἐσὺ εἶσαι ἐξαγνισμένος καὶ πῶς δὲν μᾶς ἔχεις ἐξαπατήσει. Μίλα ἔτσι μὲ θάρρος!

Πραγματικά, εἶπα, ἀμόλευτος λογίζεται καὶ ἐκεῖ ὁποῖος κρῖθηκε ἄθῳς, ὅπως τὸ ὁρίζει ὁ νόμος· εἶναι ἔτσι εὐλογο, ἀφοῦ ἰσχύει αὐτὸ ἐκεῖ, νὰ ἰσχύει καὶ ἐδῶ.

Τοῦτο, εἶπε, εἶναι λόγος νὰ σὲ κάνει νὰ μιλήσεις.

Πρέπει, εἶπα ἐγὼ, νὰ γυρίσουμε ξανὰ πίσω καὶ νὰ ποῦμε ὅσα ἔπρεπε, ἴσως, [ε] νὰ τὰ εἶχαμε πεῖ τότε στὴ σειρά τους· μπορεῖ ὅμως πάλι τὸ σωστὸ νὰ εἶναι ἔτσι: ἀφοῦ πρῶτα ὀλοκληρώθηκε τὸ ἀνδρικό δρᾶμα, νὰ πρέπει τώρα νὰ ὀλοκληρωθεῖ καὶ τὸ γυναικεῖο, ἀφοῦ ἄλλωστε κι ἐσὺ ἔτσι ζητᾶς νὰ γίνεις.

Γιὰ ἀνθρώπους δηλαδή, συνέχισα, πὺν ἀπὸ τὴ φύση τους καὶ τὴν ἀγωγή τους εἶναι ὅπως τοὺς ἔχουμε περιγράψει δὲν ὑπάρχει κατὰ τὴ γνώμη μου ἄλλος τρόπος σωστός νὰ ἀποκτοῦν καὶ νὰ μεταχειρίζονται παιδιὰ καὶ γυ-

γυναικῶν κτήσεις τε καὶ χρεῖα ἢ κατ' ἐκείνην τὴν ὁρμὴν
 ἰοῦσιν, ἥνπερ τὸ πρῶτον ὠρμήσαμεν· ἐπεχειρήσαμεν δέ
 που ὡς ἀγέλης φύλακας τοὺς ἄνδρας καθιστάναι τῷ λόγῳ.

Ναί.

- d Ἀκολουθῶμεν τοίνυν καὶ τὴν γένεσιν καὶ τροφὴν παρα-
 πλησίαν ἀποδιδόντες, καὶ σκοπῶμεν εἰ ἡμῖν πρέπει ἢ οὐ.

Πῶς; ἔφη.

- 5 Ὡδε. τὰς θηλείας τῶν φυλάκων κυνῶν πότερα συμφυ-
 λάττειν οἴομεθα δεῖν ἅπερ ἂν οἱ ἄρρενες φυλάττωσι καὶ
 συνθηρεῦν καὶ τᾶλλα κοινῇ πράττειν, ἢ τὰς μὲν οἴκουρεῖν
 ἔνδον ὡς ἀδυνάτους διὰ τὸν τῶν σκυλάκων τόκον τε καὶ
 τροφήν, τοὺς δὲ πονεῖν τε καὶ πᾶσαν ἐπιμέλειαν ἔχειν περὶ
 τὰ ποίμνια;

- e Κοινῇ, ἔφη, πάντα· πλὴν ὡς ἀσθενεστέραις χρώμεθα,
 τοῖς δὲ ὡς ἰσχυροτέροις.

Οἶόν τ' οὖν, ἔφη ἐγώ, ἐπὶ τὰ αὐτὰ χρησθῆναι τινι ζῳῳ, ἂν
 μὴ τὴν αὐτὴν τροφήν τε καὶ παιδείαν ἀποδιδῷς;

- 5 Οὐχ οἶόν τε.

Εἰ ἄρα ταῖς γυναιξὶν ἐπὶ ταῦτά χρῆσόμεθα καὶ τοῖς
 ἀνδράσι, ταῦτά καὶ διδακτέον αὐτάς.

- 452 Ναί.

Μουσικὴ μὴν ἐκείνοις γε καὶ γυμναστικὴ ἐδόθη.

Ναί.

- 5 Καὶ ταῖς γυναιξὶν ἄρα τούτῳ τῷ τέχνῳ καὶ τὰ περὶ τὸν
 πόλεμον ἀποδοτέον καὶ χρηστέον κατὰ ταῦτά.

Εἰκὸς ἐξ ὧν λέγεις, ἔφη.

Ἵσως δὲ, εἶπον, παρὰ τὸ ἔθος γελοῖα ἂν φαίνοιτο πολλὰ
 περὶ τὰ νῦν λεγόμενα, εἰ πράζεται ἢ λέγεται.

Καὶ μάλα, ἔφη.

- 10 Τί, ἦν δ' ἐγώ, γελοιότατον αὐτῶν ὀρᾷς; ἢ δῆλα δὴ ὅτι
 γυμνὰς τὰς γυναῖκας ἐν ταῖς παλαίστραις γυμναζομένας μετὰ

ναῖκες παρὰ μόνον ἀκολουθώντας ἐκείνη τὴν ἀρχικὴ κατεύθυνση ποὺ τοὺς δώσαμε στὸ ξεκίνημά μας κιόλας· καὶ νομίζω ὅτι στὴ συζήτηση αὐτὴ προσπαθήσαμε νὰ τοὺς καταστήσουμε κάτι σὰν φύλακες μᾶς ἀγέλης.

Ναί.

[d] Ὃς ἀκολουθήσουμε λοιπὸν τὴν ἴδια κατεύθυνση ὀρίζοντας καὶ γιὰ τὶς γυναῖκες παραπλήσιες ρυθμίσεις σχετικὰ μὲ τὴ γέννηση καὶ τὴν ἀνατροφή τους κι ἂς ἐξετάσουμε ἂν οἱ ρυθμίσεις αὐτὲς μᾶς κάνουν ἢ ὄχι.

Μὲ ποιὸν τρόπο; εἶπε.

Μὲ τοῦτον ἐδῶ: Πιστεύουμε ὅτι ἀπὸ τὰ σκυλιὰ ποὺ φυλάνε τὴ στάνη πρέπει τὰ θηλυκὰ νὰ φυλάνε ὅ,τι καὶ τὰ ἀρσενικὰ καὶ νὰ βγαίνουν κι αὐτὰ μαζὶ στὸ κυνήγι καὶ νὰ κάνουν ὅλες τὶς ἄλλες δουλειὲς ἀπὸ κοινοῦ μὲ τὰ ἀρσενικὰ ἢ, ἀντιθέτως, ὅτι τὰ θηλυκὰ πρέπει νὰ μένουν μέσα ὡς πιὸ ἀδύναμα, ἐπειδὴ αὐτὰ γεννοῦν κουταβάκια καὶ τὰ τρέφουν, ἐνῶ τὰ ἀρσενικὰ πρέπει νὰ δουλεύουν σκληρὰ καὶ νὰ ἔχουν ὅλη τὴ φροντίδα γιὰ τὴ στάνη; Τί ἀπὸ τὰ δύο πιστεύουμε πὼς εἶναι τὸ σωστό;

[e] Ἀπὸ κοινοῦ, εἶπε, ὅλα· μόνο ποὺ τὰ θηλυκὰ θὰ τὰ μεταχειριζόμαστε ὡς πιὸ ἀδύναμα, ἐνῶ τὰ ἀρσενικὰ ὡς πιὸ δυνατά.

Κι εἶναι δυνατόν, εἶπα ἐγώ, νὰ χρησιμοποιεῖς κάποιο ζῶο γιὰ τὶς ἴδιες δουλειὲς χωρὶς νὰ τοῦ δίνεις τὴν ἴδια τροφή καὶ ἐκπαίδευση;

Ὁχι, εἶπε.

Ἀφοῦ λοιπὸν θὰ χρησιμοποιοῦμε τὶς γυναῖκες γιὰ τὰ ἴδια πράγματα μὲ τοὺς ἄνδρες, πρέπει νὰ τὶς διδάξουμε τὰ ἴδια.

[452a] Ναί.

Σ' ἐκείνους, τώρα, δώσαμε μουσικὴ καὶ ποίηση ἀπὸ τὴ μιά, γυμναστικὴ ἀπὸ τὴν ἄλλη.

Ναί.

Καὶ στὶς γυναῖκες, ἐπομένως, πρέπει νὰ δώσουμε τοῦτες τὶς δύο τέχνες, ἐπίσης ὅσα σχετίζονται μὲ τὸν πόλεμο, κι ἀκόμη νὰ τὶς χρησιμοποιοῦμε κι αὐτὲς κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο ὅπως τοὺς ἄνδρες.

Αὐτὸ βγαίνει ἀπὸ ὅσα λές, εἶπε.

Πάντως, εἶπα, πολλὰ ἀπὸ ὅσα λέμε τώρα, καθὼς ἀντιβαίνουν σὲ ὅ,τι συνηθίζεται, θὰ φαίνονταν ἴσως γελοῖα, ἂν γίνουν ἔτσι ὅπως τὰ λέμε.

Καὶ πολὺ μάλιστα, εἶπε.

Προσέχεις, εἶπα, ποιοὶ εἶναι τὸ πιὸ γελοῖο σὲ ὅλα αὐτά; Ἡ εἶναι πρόδηλο πὼς πρόκειται γιὰ τὸ ὅτι οἱ γυναῖκες θὰ γυμνάζονται [b] μαζὶ μὲ τοὺς ἄνδρες

- b τῶν ἀνδρῶν, οὐ μόνον τὰς νέας, ἀλλὰ καὶ ἤδη τὰς πρεσβυ-
 τέρας, ὥσπερ τοὺς γέροντας ἐν τοῖς γυμνασίοις, ὅταν ῥυσοὶ
 καὶ μὴ ἡδεῖς τὴν ὄψιν ὅμως φιλογυμναστῶσιν;
- Νῆ τὸν Δία, ἔφη· γελοῖον γὰρ ἂν, ὥς γε ἐν τῷ παρεστῶτι,
 5 φανείη.
- Οὐκοῦν, ἦν δ' ἐγώ, ἐπεὶ περ ὠρμήσαμεν λέγειν, οὐ φοβη-
 τέον τὰ τῶν χαριέντων σκώμματα, ὅσα καὶ οἷα ἂν εἴποιεν
 εἰς τὴν τοιαύτην μεταβολὴν γενομένην καὶ περὶ τὰ γυμνάσια
 c καὶ περὶ μουσικὴν καὶ οὐκ ἐλάχιστα περὶ τὴν τῶν ὄπλων
 σχέσιν καὶ ἵππων ὀχήσεις.
- Ὅρθως, ἔφη, λέγεις.
- Ἄλλ' ἐπεὶ περ λέγειν ἠρξάμεθα, πορευτέον πρὸς τὸ τραχὺ
 5 τοῦ νόμου, δεηθεῖσιν τε τούτων μὴ τὰ αὐτῶν πράττειν ἀλλὰ
 σπουδάζειν, καὶ ὑπομνήσασιν ὅτι οὐ πολὺς χρόνος ἐξ οὗ τοῖς
 Ἕλλησιν ἐδόκει αἰσχρὰ εἶναι καὶ γελοῖα ἅπερ νῦν τοῖς πολλοῖς
 τῶν βαρβάρων, γυμνοὺς ἄνδρας ὀρᾶσθαι, καὶ ὅτε ἤρχοντο
 τῶν γυμνασίων πρῶτοι μὲν Κρήτες, ἔπειτα Λακεδαιμόνιοι,
 d ἐξ ἧν τοῖς τότε ἀστείοις πάντα ταῦτα κωμωδεῖν. ἢ οὐκ οἶε;
 Ἔγωγε.
- Ἄλλ' ἐπειδὴ οἶμαι χρωμένοις ἄμεινον τὸ ἀποδύεσθαι τοῦ
 συγκαλύπτειν πάντα τὰ τοιαῦτα ἐφάνη, καὶ τὸ ἐν τοῖς ὀφθαλ-
 5 μοῖς δὴ γελοῖον ἐξερρήνυεν ὑπὸ τοῦ ἐν τοῖς λόγοις μηνυθέντος
 ἀρίστου· καὶ τοῦτο ἐνεδείξατο, ὅτι μάταιος ὅς γελοῖον ἄλλο
 τι ἡγείται ἢ τὸ κακόν, καὶ ὁ γελωτοποιεῖν ἐπιχειρῶν πρὸς
 ἄλλην τινὰ ὄψιν ἀποβλέπων ὥς γελοίου ἢ τὴν τοῦ ἄφρονός
 e τε καὶ κακοῦ, καὶ καλοῦ αὐτὸ σπουδάζει πρὸς ἄλλον τινὰ
 σκοπὸν στησάμενος ἢ τὸν τοῦ ἀγαθοῦ.
- Παντάπασι μὲν οὖν, ἔφη.
- Ἄρ' οὖν οὐ πρῶτον μὲν τοῦτο περὶ αὐτῶν ἀνομολογητέον,
 5 εἰ δυνατὰ ἢ οὐ, καὶ δοτέον ἀμφισβήτησιν εἴτε τις φιλο-
 παίσμων εἴτε σπουδαστικὸς ἐθέλει ἀμφισβητῆσαι, πότερον
 453 δυνατὴ φύσις ἢ ἀνθρωπίνη ἢ θήλεια τῇ τοῦ ἄρρενος γένους
 κοινωνῆσαι εἰς ἅπαντα τὰ ἔργα ἢ οὐδ' εἰς ἓν, ἢ εἰς τὰ μὲν

γυμνές, ὄχι μόνον οἱ νέες ἀλλά, ἰδίως, καὶ οἱ ἡλικιωμένες, ὅπως γίνεται μὲ τοὺς γέροντες στὰ γυμναστήρια, ὅταν ζαρωμένοι ἀπὸ τὶς ρυτίδες καὶ μὲ ἐμφάνιση ὄχι εὐχάριστη αὐτοὶ τὸ βρίσκουν εὐχάριστο νὰ γυμνάζονται.

Ναί, μὰ τὸ Δία, εἶπε· θὰ φαινόταν πραγματικά γελοῖο, τουλάχιστον στίς παροῦσες συνθήκες.

Λοιπὸν, εἶπα ἐγώ, μιὰ πού ξεκινήσαμε νὰ μιλάμε, δὲν πρέπει νὰ μᾶς φοβίσουν οἱ κοροϊδίες τῶν ἐξυπνάκηδων, ὅσες κι ὅποιες κι ἂν ξεστομίζονται γιὰ αὐτὲς τὶς καινοτομίες γύρω ἀπὸ τὶς γυμναστικὲς ἀσκήσεις, [c] τὴ μουσικὴ καλλιέργεια καὶ προπαντὸς τὸ χειρισμὸ τῶν ὄπλων καὶ τὴν ἵππασία.

Σωστὰ λές, εἶπε.

Μιὰ καὶ ἀρχίσουμε λοιπὸν τοῦτο τὸ θέμα, ἃς πάρουμε τὸ δρόμο γιὰ τὰ πιὸ κακοτράχαλα τοῦ νόμου καὶ ἃς ζητήσουμε ἀπὸ τούτους τοὺς ἐξυπνάκηδες νὰ σταματήσουν αὐτὰ πού ξέρουν καὶ νὰ σοβαρευτοῦν· κι ἃς τοὺς ὑπενθυμίσουμε ὅτι δὲν εἶναι δὰ καὶ πολὺς καιρὸς πού οἱ Ἕλληνες θεωροῦσαν ντροπὴ καὶ γελοϊότητες ὅσα τώρα φαίνονται τέτοια στοὺς περισσότερους ἀπὸ τοὺς βαρβάρους, νὰ ἐμφανίζονται δηλαδὴ οἱ ἄνδρες γυμνοί· κι ὅτι ὅταν ἀρχισαν νὰ γυμνάζονται, πρῶτα οἱ Κρήτες, ἔπειτα κι οἱ Λακεδαιμόνιοι, [d] οἱ ἐξυπνάκηδες ἐκείνου τοῦ καιροῦ εἶχαν τὴν τάση ὅλ' αὐτὰ νὰ τὰ διακωμωδοῦν. Ἡ μήπως δὲν συμφωνεῖς;

Συμφωνῶ.

Ἐπειδὴ ὅμως, νομίζω, ὅσοι ἀσχολοῦνταν μὲ τὴ γυμναστικὴ διαπίστωσαν ὅτι ἦταν καλύτερα νὰ ξεγυμνώνουν τὸ σῶμα τους παρὰ νὰ τὸ σκεπάζουν μὲ ροῦχα, ὅ,τι στὰ μάτια φαινόταν ὡς γελοϊότητα ἔγινε ἄφαντο μπροστὰ σ' αὐτὸ πού ἡ λογικὴ τοὺς διαμνηνοῦσε πὼς ἦταν τὸ πιὸ καλό. Κι ἔγινε ἔτσι φανερό πὼς εἶναι ἀνόητος ὅποιος θεωρεῖ γελοῖο ὅτιδῆποτε ἄλλο ἐκτὸς ἀπὸ τὸ κακό, καὶ προσπαθεῖ νὰ διακωμωδήσει ὡς δῆθεν γελοῖο κάποιον ἄλλο θέαμα κι ὄχι τὸ θέαμα τοῦ ἄμυαλου [e] καὶ τοῦ κακοῦ ἥ, γιὰ νὰ τὸ ποῦμε ἀντίστροφα, ὅποιος δειχνεὶ ζήλο γιὰ τὴν ὁμορφίαν ἔχοντας ὅμως τάξει ὡς στόχο του κάτι ἄλλο κι ὄχι τὸ ἀγαθό.

Χωρὶς ἀμφιβολία, εἶπε.

Ἄρα, λοιπὸν, τὸ πρῶτο πού ἔχουμε νὰ κάνουμε δὲν εἶναι νὰ συμφωνήσουμε γύρω ἀπὸ αὐτὰ τὰ πράγματα ἂν εἶναι δυνατόν νὰ πραγματοποιηθοῦν ἢ ὄχι, καὶ νὰ ἀφήσουμε ὅποιον στ' ἀστεῖα ἢ στὰ σοβαρὰ θέλει νὰ ἀμφιβάλλει νὰ διατυπώσῃ τὶς ἀμφιβολίες του κατὰ πόσο [453a] ἡ γυναικεία φύση ἔχει τὴ δύναμη νὰ συμμετέχει μὲ τὸ ἀνδρικό φύλο σὲ ὅλα τὰ ἔργα ἢ σὲ κανένα, ἢ σὲ ὀρι-

- οἷα τε, εἰς δὲ τὰ οὖ, καὶ τοῦτο δὴ τὸ περὶ τὸν πόλεμον
ποτέρων ἐστίν; ἄρ' οὐχ οὕτως ἂν κάλλιστα τις ἀρχόμενος
5 ὥς τὸ εἰκὸς καὶ κάλλιστα τελευτήσειεν;
Πολύ γε, ἔφη.
Βούλει οὖν, ἦν δ' ἐγώ, ἡμεῖς πρὸς ἡμᾶς αὐτοὺς ὑπὲρ τῶν
ἄλλων ἀμφισβητήσωμεν, ἵνα μὴ ἔρημα τὰ τοῦ ἐτέρου λόγου
πολιορκῇται;
b Οὐδέν, ἔφη, κωλύει.
Λέγωμεν δὴ ὑπὲρ αὐτῶν ὅτι «ᾧ Σώκρατες τε καὶ
Γλαῦκων, οὐδὲν δεῖ ὑμῖν ἄλλους ἀμφισβητεῖν· αὐτοὶ γὰρ
ἐν ἀρχῇ τῆς κατοικήσεως, ἦν ὤκίζετε πόλιν, ὠμολογεῖτε
5 δεῖν κατὰ φύσιν ἕκαστον ἓνα ἐν τὸ αὐτοῦ πράττειν.»
ᾧ μολογήσαμεν οἶμαι· πῶς γὰρ οὐ;
«Ἔστιν οὖν ὅπως οὐ πάμπολυ διαφέρει γυνὴ ἀνδρὸς τὴν
φύσιν;»
Πῶς δ' οὐ διαφέρει;
10 «Οὐκοῦν ἄλλο καὶ ἔργον ἐκατέρῳ προσήκει προστάττειν
c τὸ κατὰ τὴν αὐτοῦ φύσιν;»
Τί μήν;
«Πῶς οὖν οὐχ ἁμαρτάνετε νυνὶ καὶ τάναντία ὑμῖν αὐτοῖς
λέγετε φάσκοντες αὐ τοὺς ἀνδρας καὶ τὰς γυναῖκας δεῖν τὰ
5 αὐτὰ πράττειν, πλείστον κεχωρισμένην φύσιν ἔχοντας;»
ἔξεις τι, ὦ θαυμάσιε, πρὸς ταῦτ' ἀπολογεῖσθαι;
ᾧς μὲν ἐξαίφνης, ἔφη, οὐ πάνυ ῥάδιον· ἀλλὰ σοῦ δεήσομαι
τε καὶ δέομαι καὶ τὸν ὑπὲρ ἡμῶν λόγον, ὅστις ποτ' ἐστίν,
ἐρμηνεῦσαι.
10 Ταῦτ' ἐστίν, ἦν δ' ἐγώ, ὦ Γλαῦκων, καὶ ἄλλα πολλὰ
d τοιαῦτα, ἃ ἐγώ πάλαι προορῶν ἐφοβούμην τε καὶ ὤκνου
ἄπτεσθαι τοῦ νόμου τοῦ περὶ τὴν τῶν γυναικῶν καὶ παίδων
κτῆσιν καὶ τροφήν.
Οὐ μὰ τὸν Δία, ἔφη· οὐ γὰρ εὐκόλῳ ἔοικεν.
5 Οὐ γάρ, εἶπον, ἀλλὰ δὴ ὧδ' ἔχει· ἄντε τις εἰς κολυμ-
βήθραν μικρὰν ἐμπέσῃ ἄντε εἰς τὸ μέγιστον πέλαγος μέσον,
ὅμως γε νεῖ οὐδὲν ἦττον.
Πάνυ μὲν οὖν.
Οὐκοῦν καὶ ἡμῖν νευστέον καὶ πειρατέον σφῆζεσθαι ἐκ τοῦ

σμένα μὲν ναί, ἐνῶ σὲ ὀρισμένα ἄλλα ὄχι, καὶ σὲ ποιά ἀπὸ αὐτὲς τίς κατηγο-
ρίες ὑπάγεται εἰδικὰ ἢ πολεμικὴ δραστηριότητα; Δὲν εἶναι εὐλογο ὅτι κάνον-
τας κάποιος μιὰ τόσο ὠραία ἀρχὴ θὰ φθάσει καὶ σὲ ἓνα ἐξίσου ὠραῖο τέλος;

Φυσικά, εἶπε.

Δέχεσαι, λοιπόν, εἶπα ἐγώ, νὰ τὸ ἀμφισβητήσουμε αὐτὸ ἐμεῖς γιὰ λογαρια-
σμό τῶν ἄλλων, ὥστε νὰ μὴ μείνει ἡ ἀντίθετη ἄποψη σὰν κάστρο δίχως ὑπερ-
ασπιστές;

[b] Τίποτα, εἶπε, δὲν μᾶς ἐμποδίζει.

Ἄς ποῦμε, ἔτσι, γιὰ λογαριασμό τους ὅτι «Σωκράτη καὶ Γλαύκων, δὲν
χρειάζεστε κανέναν ἄλλο γιὰ νὰ τὸ ἀμφισβητήσῃ· γιατί ἐσεῖς οἱ ἴδιοι, ὅταν
ἀρχίζατε νὰ θεμελιώνετε τὴν πόλιν ποὺ πᾶτε νὰ φτιάξετε, εἶχατε παραδεχτεῖ
πὺς εἶναι ἀπὸ τὴ φύση ἀναγκαῖο καθένας νὰ πράττει τὰ δικά του».

Τὸ εἶχαμε, νομίζω, παραδεχτεῖ· γιατί ὄχι ἄλλωστε;

«Ἀπὸ τὴ φύση τῆς ὁμῶς ἢ γυναικά δὲν διαφέρει πάρα πολὺ ἀπὸ τὸν
ἄνδρα;»

Ποιὸς λέει ὅτι δὲν διαφέρει;

«Τὸ σωστὸ ἐπομένως δὲν εἶναι νὰ ἐπιβάλλουμε στὸ καθένα ἀπὸ τὰ δύο
φύλα καὶ ἓνα διαφορετικὸ ἔργο, [c] ἀνάλογα μὲ τὴ φύση τοῦ καθενός;»

Τὸ ρωτᾷς;

«Ἄρα δὲν λαθεύετε τώρα καὶ δὲν ἀντιφάσκετε μὲ τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτὸ σας
ὑποστηρίζοντας ὅτι οἱ ἄνδρες καὶ οἱ γυναῖκες πρέπει νὰ καταπιάνονται μὲ τὰ
ἴδια πράγματα, παρόλο ὅτι ἡ φύση τους παρουσιάζει πολὺ μεγάλες διαφο-
ρές;» Σ' αὐτὸ θὰ ἔχεις νὰ ἀπαντήσῃς κάτι;

Ἔτσι στὰ ξαφνικά, εἶπε, δὲν εἶναι πολὺ εὐκόλο· θὰ παρακαλέσω ὁμῶς
ἐσένα, καὶ τὸ κάνω ἀμέσως, νὰ ἐξηγήσῃς τὴ δική μας ἄποψη, ὅποια εἶναι
αὐτή.

Αὐτὰ εἶναι, Γλαύκων, εἶπα ἐγώ, καὶ ἄλλα πολλὰ [d] σὰν αὐτά, ποὺ βλέπον-
τάς τα ἐδῶ καὶ ὦρα πολλὴ φοβόμουν καὶ δίσταζα νὰ ἀγγίξω τὸ νόμο γιὰ τὴν
ἀπόκτηση τῶν γυναικῶν καὶ τὴν ἀνατροφή τῶν παιδιῶν.

Δὲν μὲ παραξενεύει αὐτό, μά τὸ Δία· δὲν φαίνεται εὐκόλο.

Δὲν εἶναι εὐκόλο, εἶπα. Τὸ θέμα ὁμῶς ἔχει ὡς ἐξῆς: εἴτε σὲ μιὰ μικρὴ δεξα-
μενὴ πέσει κανεὶς εἴτε στὸ ἀνοιχτὸ πέλαγος, καὶ στὴ μιὰ περίπτωση καὶ στὴν
ἄλλη κολυμπάει.

Ἀσφαλῶς.

Ἔτσι λοιπόν κι ἐμεῖς πρέπει νὰ κολυμπήσουμε καὶ νὰ προσπαθήσουμε νὰ

- 10 λόγου, ἥτοι δελφίνα τινα ἐλπίζοντας ἡμᾶς ὑπολαβεῖν ἂν ἦ
τινα ἄλλην ἄπορον σωτηρίαν.
- e Ἔοικεν, ἔφη.
Φέρε δὴ, ἦν δ' ἐγώ, ἐάν πη εὕρωμεν τὴν ἔξοδον. ὁμολο-
γοῦμεν γὰρ δὴ ἄλλην φύσιν ἄλλο δεῖν ἐπιτηδεύειν, γυναικὸς
δὲ καὶ ἀνδρὸς ἄλλην εἶναι· τὰς δὲ ἄλλας φύσεις τὰ αὐτά
5 φαμεν νῦν δεῖν ἐπιτηδεύσαι. ταῦτα ἡμῶν κατηγορεῖται;
Κομιδῇ γε.
- 454 Ἦ γενναία, ἦν δ' ἐγώ, ὦ Γλαῦκων, ἡ δύναμις τῆς ἀντιλο-
γικῆς τέχνης.
Τί δῆ;
ἽΟτι, εἶπον, δοκοῦσί μοι εἰς αὐτὴν καὶ ἄκοντες πολλοὶ
5 ἐμπίπτειν καὶ οἶεσθαι οὐκ ἐρίζειν ἀλλὰ διαλέγεσθαι, διὰ
τὸ μὴ δύνασθαι κατ' εἶδη διαιρούμενοι τὸ λεγόμενον ἐπι-
σκοπεῖν, ἀλλὰ κατ' αὐτὸ τὸ ὄνομα διώκειν τοῦ λεχθέντος
τὴν ἐναντίωσιν, ἔριδι, οὐ διαλέκτῳ πρὸς ἀλλήλους χρώ-
μενοι.
- 10 ἽΕστι γὰρ δὴ, ἔφη, περὶ πολλοὺς τοῦτο τὸ πάθος· ἀλλὰ
μῶν καὶ πρὸς ἡμᾶς τοῦτο τείνει ἐν τῷ παρόντι;
- b Παντάπασι μὲν οὖν, ἦν δ' ἐγώ· κινδυνεύομεν γοῦν ἄκοντες
ἀντιλογίας ἄπτεσθαι.
Πῶς;
Τὸ «μὴ» τὴν αὐτὴν φύσιν ὅτι οὐ τῶν αὐτῶν δεῖ ἐπιτηδευ-
5 μάτων τυγχάνειν πάννυ ἀνδρείως τε καὶ ἐριστικῶς κατὰ τὸ
ὄνομα διώκομεν, ἐπεσκεψάμεθα δὲ οὐδ' ὀπηθοῦν τί εἶδος
τὸ τῆς ἐτέρας τε καὶ τῆς αὐτῆς φύσεως καὶ πρὸς τί τείνον
ὠριζόμεθα τότε, ὅτε τὰ ἐπιτηδεύματα ἄλλη φύσει ἄλλα, τῇ
δὲ αὐτῇ τὰ αὐτὰ ἀπεδίδομεν.
- 10 Οὐ γὰρ οὖν, ἔφη, ἐπεσκεψάμεθα.
- c Τοιγάρτοι, εἶπον, ἔξεστιν ἡμῖν, ὥς ἔοικεν, ἀνερωτᾶν ἡμᾶς
αὐτοὺς εἰ ἡ αὐτὴ φύσις φαλακρῶν καὶ κομητῶν καὶ οὐχ
ἡ ἐναντία, καὶ ἐπειδὴν ὁμολογῶμεν ἐναντίαν εἶναι, ἐὰν
φαλακροὶ σκυτοτομῶσιν, μὴ ἐὰν κομήτας, ἐὰν δ' αὖ κομήται,
5 μὴ τοὺς ἐτέρους.

βγοῦμε σῶοι ἀπὸ τὸ πέλαγος τοῦ λόγου ἐλπίζοντας εἴτε πῶς κάποιο δελφίνι θὰ μᾶς πάρει στὴ ράχη του εἴτε σὲ κάποια ἀλλή ἀναπάντεχη σωτηρία.

[e] Ὑἱοὶ φαίνεται, εἶπε.

Ὑἱοὶ λοιπόν, εἶπα, μήπως καὶ βρεθεῖ κάποιος τρόπος νὰ βγοῦμε. Δεχόμεστε ὅτι διαφορετικὲς φύσεις πρέπει νὰ καταπιάνονται μὲ διαφορετικὰ ἔργα, καὶ ὅτι ἡ φύση τῆς γυναίκας εἶναι διαφορετικὴ ἀπὸ τοῦ ἀνδρα· καὶ τώρα, ἀπεναντίας, ὑποστηρίζουμε ὅτι οἱ διαφορετικὲς φύσεις πρέπει νὰ καταπιαντοῦν μὲ τὰ ἴδια ἔργα. Αὐτὸ δὲν μᾶς καταμαρτυροῦν;

Βεβαιότατα.

[454a] Τί μεγάλη σταλήθεια, εἶπα ἐγώ, ποὺ εἶναι ἡ δύναμη τῆς ἀντιλογίας!

Γιατὶ αὐτό;

Διότι, εἶπα, ἔχω τὴν ἐντύπωση ὅτι πολλοὺς τοὺς χτυπάει καὶ παρὰ τὴ θέλησή τους, καὶ φαντάζονται ὅτι δὲν φιλονικοῦν γιὰ λέξεις ἀλλὰ ὅτι διαλέγονται, καὶ αὐτὸ ἐπειδὴ δὲν μποροῦν, παρακολουθώντας κάτι τὸ ὁποῖο λέγεται, νὰ κάνουν ἐννοιολογικὲς διακρίσεις, ἀλλὰ προσπαθοῦν νὰ ἀντικρούσουν ὅ,τι εἰπώθηκε μένοντας στὶς λέξεις, ἐρίζοντας καὶ ὅχι συζητώντας διαλεκτικὰ μεταξύ τους.

Συμβαίνει αὐτὸ πράγματι, εἶπε, μὲ πολλούς· λὲς ὅμως νὰ πηγαίνει νὰ μᾶς ἀγγίξει τώρα καὶ ἐμᾶς;

[b] Καὶ μὲ τὸ παραπάνω μάλιστα, εἶπα ἐγώ· γιατί χωρὶς νὰ τὸ θέλουμε πᾶμε, φαίνεται, νὰ τὸ ρίξουμε στὴν ἀντιλογία.

Μὲ ποιὸν τρόπο;

Ἐπιμένοντας ἀνυποχώρητα ὅτι διαφορετικὲς φύσεις δὲν πρέπει νὰ ἀσχολοῦνται μὲ τὰ αὐτὰ ἔργα, κολλᾶμε κατὰ τρόπο ἐριστικὸ στὶς λέξεις, χωρὶς διόλου νὰ ἐξετάζουμε πῶς ὀρίζαμε τὴν ἔννοια τῆς διαφορετικῆς φύσης καὶ πῶς τὴν ἔννοια τῆς αὐτῆς, καὶ ἐν σχέσει πρὸς τί —τότε ποὺ προτείναμε οἱ διαφορετικὲς φύσεις νὰ ἀσχολοῦνται μὲ διαφορετικὰ ἔργα, ἐνῶ ἡ αὐτὴ φύση νὰ καταπιάνεται μὲ τὰ αὐτὰ ἔργα.

Ὅχι, εἶπε· δὲν τὸ ἐξετάσαμε.

[c] Ἐπομένως, εἶπα, μποροῦμε, ὅπως φαίνεται, νὰ ἀναρωτηθοῦμε ἂν οἱ φαλακροὶ καὶ οἱ μαλλιαροὶ ἔχουν τὴν αὐτὴ φύση καὶ ὅχι τὴν ἀντίθετη, καὶ ὅταν συμφωνήσουμε πῶς ἔχουν τὴν ἀντίθετη, ἂν συμβαίνει ὀρισμένοι φαλακροὶ νὰ εἶναι τσαγκάρηδες, τότε νὰ μὴν ἀφήνουμε τοὺς μαλλιαροὺς νὰ ἀσκοῦν αὐτὴ τὴν τέχνη, ἂν πάλι συμβαίνει νὰ τὴν ἀσκοῦν ἀνθρωποὶ μὲ πολλὰ μαλλιά, τότε νὰ μὴν ἀφήνουμε τοὺς ἄλλους.

Γελοῖον μεντᾶν εἶη, ἔφη.

Ἄρα κατ' ἄλλο τι, εἶπον ἐγώ, γελοῖον, ἢ ὅτι τότε οὐ
πάντως τὴν αὐτὴν καὶ τὴν ἐτέραν φύσιν ἐτιθέμεθα, ἀλλ'
ἐκεῖνο τὸ εἶδος τῆς ἀλλοιώσεώς τε καὶ ὁμοιώσεως μόνον
d ἐφυλάττομεν τὸ πρὸς αὐτὰ τεῖνον τὰ ἐπιτηδεύματα; οἷον
ιατρικὸν μὲν καὶ ἱατρικὸν τὴν αὐτὴν φύσιν
ἔχειν ἐλέγομεν· ἢ οὐκ οἶει;

Ἐγωγε.

5 Ἱατρικὸν δέ γε καὶ τεκτονικὸν ἄλλην;

Πάντως που.

Οὐκοῦν, ἦν δ' ἐγώ, καὶ τὸ τῶν ἀνδρῶν καὶ τὸ τῶν γυναικῶν
γένος, ἐὰν μὲν πρὸς τέχνην τινὰ ἢ ἄλλο ἐπιτήδευμα διαφέρειν
φαίνεται, τοῦτο δὴ φήσομεν ἑκατέρῳ δεῖν ἀποδιδόναι· ἐὰν
10 δ' αὐτῷ τούτῳ φαίνεται διαφέρειν, τῷ τὸ μὲν θῆλυ τίκτειν,
e τὸ δὲ ἄρρεν ὀχεύειν, οὐδέν τί πω φήσομεν μᾶλλον ἀποδε-
δεῖσθαι ὥς πρὸς ὃ ἡμεῖς λέγομεν διαφέρει γυνὴ ἀνδρός, ἀλλ'
ἔτι οἴησόμεθα δεῖν τὰ αὐτὰ ἐπιτηδεύειν τοὺς τε φύλακας ἡμῖν
καὶ τὰς γυναῖκας αὐτῶν.

5 Καὶ ὀρθῶς γ', ἔφη.

Οὐκοῦν μετὰ τοῦτο κελεύομεν τὸν τὰ ἐναντία λέγοντα
455 τοῦτο αὐτὸ διδάσκειν ἡμᾶς, πρὸς τίνα τέχνην ἢ τί ἐπιτήδευμα
τῶν περὶ πόλεως κατασκευὴν οὐχ ἢ αὐτὴ ἀλλὰ ἑτέρα φύσις
γυναικός τε καὶ ἀνδρός;

Δίκαιον γοῦν.

5 Τάχα τοίνυν ἄν, ὅπερ σὺ ὀλίγον πρότερον ἔλεγες, εἴποι
ἂν καὶ ἄλλος, ὅτι ἐν μὲν τῷ παραχρήμα ἱκανῶς εἰπεῖν οὐ
ῥάδιον, ἐπισκεψαμένῳ δὲ οὐδὲν χαλεπόν.

Εἴποι γὰρ ἄν.

Βούλει οὖν δεώμεθα τοῦ τὰ τοιαῦτα ἀντιλέγοντος ἀκολου-
b θῆσαι ἡμῖν, ἐάν πως ἡμεῖς ἐκείνῳ ἐνδειξώμεθα ὅτι οὐδέν ἐστιν
ἐπιτήδευμα ἴδιον γυναικὶ πρὸς διοίκησιν πόλεως;

Πάνυ γε.

Ἴθι δὴ, φήσομεν πρὸς αὐτόν, ἀποκρίνου· ἄρα οὕτως

Αὐτὸ πραγματικά θὰ ἦταν γελοῖο.

Γελοῖο, ρώτησα, θὰ ἦταν ἄραγε γιὰ κάποιον ἄλλο λόγο ἢ ἐπειδὴ τὴν αὐτὴ καὶ τὴ διαφορετικὴ φύση δὲν τὴν ἐννοοῦσαμε τότε ἀπολύτως ἀλλὰ εἴχαμε κατὰ νοῦ ἐκεῖνο μόνο τὸ εἶδος τῆς διαφοροποίησης καὶ τῆς ἐξομοίωσης [d] ποὺ ἀναφέρεται σ' αὐτὰ τὰ ἐπαγγέλματα; Ὅπως λ.χ. λέγαμε ὅτι ὁ γιατρὸς ἔχει τὴν αὐτὴ φύση μὲ τὸν γιατρό· ἢ δὲν τὸ νομίζεις;

Συμφωνῶ.

Ἐνῶ ὁ γιατρὸς καὶ ὁ ξυλουργὸς ἔχουν διαφορετικὴ ἔτσι;

Ἀσφαλῶς.

Ἔτσι λοιπόν, εἶπα, καὶ μὲ τὸ ἀνδρικό καὶ τὸ γυναικεῖο φύλο. Ἄν προκύψει ὅτι τὸ ἓνα διαφέρει ἀπὸ τὸ ἄλλο ὡς πρὸς κάποια τέχνη ἢ κάποιο ἄλλο ἐπάγγελμα, θὰ ὑποστηρίξουμε ὅτι τὴν τέχνη αὐτὴ ἢ τὸ ἐπάγγελμα πρέπει νὰ τὰ συνδέσουμε μὲ τὸ ἓνα ἀπὸ τὰ δύο φύλα· ἂν ὅμως φαίνεται ὅτι διαφέρουν ὡς πρὸς τοῦτο, ὡς πρὸς τὸ ὅτι δηλαδή ἢ μὲν γυναῖκα γεννάει, [e] ἐνῶ ὁ ἄνδρας γονιμοποιεῖ, θὰ ὑποστηρίξουμε ὅτι ἔτσι δὲν ἔχει ἀποδειχτεῖ τίποτε ἀκόμα σχετικὰ μὲ αὐτὸ ὡς πρὸς τὸ ὁποῖο ἐμεῖς λέμε ὅτι διαφέρει ἢ γυναῖκα ἀπὸ τὸν ἄνδρα ἀλλὰ θὰ ἐξακολουθήσουμε νὰ πιστεύουμε ὅτι οἱ φύλακες καὶ οἱ γυναῖκες τους πρέπει νὰ καταπιάνονται μὲ τὰ αὐτὰ ἔργα.

Καὶ δικαίως, βέβαια, εἶπε.

Τὸ ἐπόμενο βῆμα, λοιπόν, δὲν εἶναι νὰ ζητήσουμε ἀπὸ ὅποιον ὑποστηρίζει τὸ ἀντίθετο [455a] νὰ μᾶς ἐξηγήσει ὡς πρὸς ποιά τέχνη ἢ ποιά ἀσχολία, ἀπὸ ὅσες ἀφοροῦν στὴ συγκρότηση μιᾶς πολιτείας, ἢ φύση τῆς γυναίκας δὲν εἶναι ἴδια μὲ τοῦ ἀνδρα τὴ φύση ἀλλὰ διαφορετικὴ;

Αὐτὸ εἶναι τὸ σωστό.

Θὰ μπορούσε ἴσως κάποιος νὰ πεῖ ὅ,τι ἀκριβῶς ἔλεγες λίγο πρωτύτερα ἐσύ, νὰ πεῖ δηλαδή ὅτι ἔτσι ἐκ τοῦ προχείρου δὲν εἶναι εὐκόλο νὰ δώσει ἱκανοποιητικὴ ἀπάντηση, ἂν καθίσει ὅμως καὶ τὸ σκεφθεῖ, δὲν εἶναι διόλου δύσκολο.

Αὐτὸ θὰ μπορούσε νὰ τὸ πεῖ.

Συμφωνεῖς λοιπόν νὰ ζητήσουμε ἀπὸ ὅποιον προβάλλει τέτοιες ἀντιρρήσεις [b] νὰ μᾶς παρακολουθήσει, μήπως καὶ μὲ κάποιον τρόπο μπορέσουμε νὰ τοῦ δείξουμε ὅτι δὲν ὑπάρχει ἐνασχόληση σχετικὴ μὲ τὴ διοίκηση μιᾶς πολιτείας ποὺ νὰ προσιδιάζει στὴ γυναῖκα;

Βεβαίωτατα.

Ἔλα λοιπόν, θὰ τοῦ ποῦμε, καὶ ἀπάντησέ μας: Ἄραγε λέγοντας ὅτι ὁ ἓνας

5 ἔλεγες τὸν μὲν εὐφυῆ πρὸς τι εἶναι, τὸν δὲ ἀφυῆ, ἐν ᾧ ὁ
μὲν ῥαδίως τι μανθάνει, ὁ δὲ χαλεπῶς; καὶ ὁ μὲν ἀπὸ
βραχείας μαθήσεως ἐπὶ πολὺ εὐρετικὸς εἶη οὐ ἔμαθεν, ὁ δὲ
πολλῆς μαθήσεως τυχὼν καὶ μελέτης μὴδ' ἄεμαθε σφύζοιτο;
c δὲ ἐναντιοῖτο; ἄρ' ἄλλα ἅττα ἐστὶν ἢ ταῦτα, οἷς τὸν εὐφυῆ
πρὸς ἕκαστα καὶ τὸν μὴ ὠρίζου;

Οὐδεῖς, ἢ δ' ὅς, ἄλλα φήσει.

Οἶσθά τι οὖν ὑπὸ ἀνθρώπων μελετώμενον, ἐν ᾧ οὐ πάντα
5 ταῦτα τὸ τῶν ἀνδρῶν γένος διαφερόντως ἔχει ἢ τὸ τῶν
γυναικῶν; ἢ μακρολογῶμεν τήν τε ὑφαντικὴν λέγοντες καὶ
τήν τῶν ποπάνων τε καὶ ἐψημάτων θεραπείαν, ἐν οἷς δὴ τι
δοκεῖ τὸ γυναικεῖον γένος εἶναι, οὐ καὶ καταγελαστότατόν
d ἐστὶ πάντων ἡττώμενον;

Ἀληθῆ, ἔφη, λέγεις, ὅτι πολὺ κρατεῖται ἐν ἅπασιν ὡς
ἔπος εἰπεῖν τὸ γένος τοῦ γένους. γυναῖκες μέντοι πολλαὶ
πολλῶν ἀνδρῶν βελτίους εἰς πολλά· τὸ δὲ ὅλον ἔχει ὡς σὺ
5 λέγεις.

Οὐδὲν ἄρα ἐστίν, ὦ φίλε, ἐπιτήδευμα τῶν πόλιν διοι-
κούντων γυναικὸς διότι γυνή, οὐδ' ἀνδρὸς διότι ἀνὴρ,
ἀλλ' ὁμοίως διεσπαρμέναι αἱ φύσεις ἐν ἀμφοῖν τοῖν
ζώοιν, καὶ πάντων μὲν μετέχει γυνὴ ἐπιτηδευμάτων κατὰ
e φύσιν, πάντων δὲ ἀνὴρ, ἐπὶ πᾶσι δὲ ἀσθενέστερον γυνὴ
ἀνδρός.

Πάνυ γε.

Ἦ οὖν ἀνδράσι πάντα προστάξομεν, γυναικὶ δ' οὐδέν;

5 Καὶ πῶς;

Ἄλλ' ἔστι γὰρ οἶμαι, ὡς φήσομεν, καὶ γυνὴ ἰατρική, ἢ δ'
οὔ, καὶ μουσική, ἢ δ' ἄμουςος φύσει.

Τί μήν;

456 [Καὶ] γυμναστική δ' ἄρα οὔ, οὐδὲ πολεμική, ἢ δὲ ἀπόλεμος
καὶ οὐ φιλογυμναστική;

Οἶμαι ἔγωγε.

εἶναι ἀπὸ τῆ φύσης του κατάλληλος γιὰ κάτι, ἐνῶ ὁ ἄλλος δὲν εἶναι, ἐννοοῦσες ὅτι ὁ ἕνας μαθαίνει αὐτὸ τὸ κάτι εὐκόλα ἐνῶ ὁ ἄλλος δύσκολα; Κι ὅτι ὁ ἕνας μὲν θὰ μπορούσε μὲ λιγοστὲς γνώσεις νὰ εἶναι πολὺ εὐρηματικὸς σὲ σχέση μὲ αὐτὸ ποὺ ἔμαθε, ἐνῶ τοῦ ἀλλοινοῦ, παρὰ τὴν πολλὴ διδασχὴ καὶ τὴ μελέτη, τελικὰ δὲν θὰ τοῦ ἔμεναν οὔτε ἐκεῖνα ποὺ ἔμαθε; Κι ὅτι τοῦ ἑνὸς ἡ σωματικὴ κρᾶση θὰ μπορούσε νὰ ὑπηρετήσῃ σὲ ἐπαρκὴ βαθμὸ τὸ πνεῦμα του, ἐνῶ τοῦ ἄλλου [c] θὰ τὸ ἀντιστρατευόταν; Ἄραγε ὑπάρχουν κάποια ἄλλα κριτήρια, βάσει τῶν ὁποίων προσδιορίζουμε ποιὸς εἶναι ἀπὸ τῆ φύσης του ὁ προικισμένος γιὰ κάθε ἔργο καὶ ποιὸς ὄχι, ἢ τὰ κριτήρια εἶναι αὐτὰ ἐδῶ;

Κανένας, ἀπάντησε, δὲν θὰ πεῖ ὅτι τὰ κριτήρια εἶναι ἄλλα.

Ξέρεις λοιπὸν κάποια ἀνθρώπινη δραστηριότητα, ὅπου τὸ ἀνδρικό φύλο δὲν ὑπερέχει σὲ ὅλα αὐτὰ ἀπὸ τὸ γυναικεῖο; Ἡ νὰ καθόμαστε τώρα καὶ νὰ μακρολογοῦμε μιλώντας γιὰ τὴν ὑφαντικὴ καὶ τὰ γλυκίσματα καὶ τὸ μαγεῖρεμα, ὅπου πραγματικὰ οἱ γυναῖκες φαίνεται ὅτι διακρίνονται, [d] ἔτσι ποὺ ἂν τυχόν ὕστερουν σὲ κάτι νὰ γελοῦν ὅλοι εἰς βάρος τους;

Σωστά τὸ λές ὅτι, κοντολογίς, τὸ ἕνα φύλο ὕστερεῖ πολὺ σὲ ὅλα τὰ σημεῖα σὲ σύγκριση μὲ τὸ ἄλλο. Βεβαίως, πολλὲς γυναῖκες σὲ πολλὰ πράγματα εἶναι καλύτερες ἀπὸ πολλοὺς ἄνδρες, συνολικὰ ὅμως εἶναι ὅπως τὸ λές.

Ἐπομένως, φίλε μου, δὲν ὑπάρχει ἔργο σχετικὸ μὲ τὴ διοίκηση τῆς πολιτείας, τὸ ὁποῖο νὰ προσιδιάζει στὴ γυναῖκα ὡς γυναῖκα, οὔτε στὸν ἄνδρα ὡς ἄνδρα, ἀλλὰ οἱ φυσικὲς ἱκανότητες εἶναι κατὰ τρόπο ὅμοιο διάσπαρτες καὶ στὰ δύο φύλα, καὶ εἶναι σύμφωνο μὲ τὴ φύση νὰ συμμετέχει ἡ γυναῖκα σὲ ὅλα τὰ ἔργα, [e] τὸ ἴδιο καὶ ὁ ἄνδρας, γενικῶς ὅμως ἡ γυναῖκα εἶναι πιὸ ἀδύναμη ἀπὸ τὸν ἄνδρα.

Βεβαίως.

Θὰ τὰ ἀναθέσουμε λοιπὸν ὅλα στοὺς ἄνδρες, καὶ στὶς γυναῖκες τίποτα;

Αὐτὸ δὲν γίνεται.

Θὰ ποῦμε, φαντάζομαι, ὅτι ἡ μιὰ γυναῖκα εἶναι ἀπὸ τὴ φύση τῆς κατάλληλη γιὰ τὸ ἐπάγγελμα τοῦ γιατροῦ καὶ ἡ ἄλλη ὄχι, ἐπίσης ὅτι ἡ μιὰ ἔχει καλλιτεχνικὴ προδιάθεση καὶ ἡ ἄλλη ὄχι.

Ἀσφαλῶς.

[456a] Δὲν ὑπάρχει ἐπίσης γυναῖκα μὲ φυσικὴ προδιάθεση γιὰ τὴ γυμναστικὴ καὶ γιὰ τὴν πολεμικὴ τέχνη, καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη γυναῖκα ἀκατάλληλη γιὰ πόλεμο καὶ χωρὶς κλίση στὴ γυμναστικὴ;

Κατὰ τὴ γνώμη μου, ναί.

- 5 Τί δέ; φιλόσοφος τε καὶ μισόσοφος; καὶ θυμοειδής, ἡ δ' ἄθυμός ἐστι;
 Καὶ ταῦτα.
 Ἔστιν ἄρα καὶ φυλακικὴ γυνή, ἡ δ' οὐ. ἢ οὐ τοιαύτην
 καὶ τῶν ἀνδρῶν τῶν φυλακικῶν φύσιν ἐξελεξάμεθα;
 Τοιαύτην μὲν οὖν.
 10 Καὶ γυναικὸς ἄρα καὶ ἀνδρὸς ἡ αὐτὴ φύσις εἰς φυλακὴν
 πόλεως, πλὴν ὅσα ἀσθενεστέρα, ἡ δὲ ἰσχυροτέρα ἐστίν.
 Φαίνεται.
 b Καὶ γυναῖκες ἄρα αἱ τοιαῦται τοῖς τοιούτοις ἀνδράσιν
 ἐκλεκτέαι συνοικεῖν τε καὶ συμφυλάττειν, ἐπεὶ περ εἰσὶν ἱκαναὶ
 καὶ συγγενεῖς αὐτοῖς τὴν φύσιν.
 Πάνυ γε.
 5 Τὰ δ' ἐπιτηδεύματα οὐ τὰ αὐτὰ ἀποδοτέα ταῖς αὐταῖς
 φύσεσιν;
 Τὰ αὐτά.
 Ἦκομεν ἄρα εἰς τὰ πρότερα περιφερόμενοι, καὶ ὁμολο-
 γοῦμεν μὴ παρὰ φύσιν εἶναι ταῖς τῶν φυλάκων γυναιξὶ
 10 μουσικὴν τε καὶ γυμναστικὴν ἀποδιδόναι.
 Παντάπασιν μὲν οὖν.
 Οὐκ ἄρα ἀδύνατά γε οὐδὲ εὐχαῖς ὅμοια ἐνομοθετοῦμεν,
 c ἐπεὶ περ κατὰ φύσιν ἐτίθεμεν τὸν νόμον· ἀλλὰ τὰ νῦν παρὰ
 ταῦτα γιγνόμενα παρὰ φύσιν μᾶλλον, ὥς ἔοικε, γίγνεται.
 Ἔοικεν.
 Οὐκοῦν ἡ ἐπίσκεψις ἡμῖν ἦν εἰ δυνατά γε καὶ βέλτιστα
 5 λέγοιμεν;
 Ἦν γάρ.
 Καὶ ὅτι μὲν δὴ δυνατά, διωμολόγηται;
 Ναί.
 Ὅτι δὲ δὴ βέλτιστα, τὸ μετὰ τοῦτο δεῖ διομολογηθῆναι;

Τὸ ἴδιο καὶ γυναῖκα μὲ φυσικὴ προδιάθεση γιὰ τὴ σοφία κι ἄλλη ποὺ μισεῖ τὴ γνῶση; Ἐπίσης ἄλλη ποὺ νὰ ’ναι ψυχωμένη, κι ἄλλη ξέψυχη;

Καὶ αὐτά.

Ἐπομένως ὑπάρχει καὶ γυναῖκα κατάλληλη γιὰ τὸ ἔργο τοῦ φύλακα, καὶ ἄλλη ποὺ δὲν εἶναι κατάλληλη γι’ αὐτό. Ἦ μήπως καὶ τοὺς ἄνδρες ποὺ τοὺς προορίζαμε γιὰ τὸ ἔργο τοῦ φύλακα δὲν τοὺς ἐπιλέξαμε μὲ βάση αὐτὰ τὰ φυσικὰ προσόντα;

Ναί, μὲ αὐτά.

Συνεπῶς ἡ φυσικὴ καταλληλότητα γιὰ τὸ ἔργο τοῦ φύλακα εἶναι ἡ ἴδια καὶ στὴ γυναῖκα καὶ στὸν ἄνδρα, μὲ μόνη διαφορὰ ὅτι στὴ μὰ περίπτωση εἶναι πιὸ ἀδύναμη, ἐνῶ στὴν ἄλλη πιὸ ἰσχυρή.

Ἔτσι φαίνεται.

[b] Ἄρα πρέπει γιὰ τοὺς ἄνδρες αὐτῆς τῆς λογῆς νὰ διαλέγουμε *τέτοιες* γυναῖκες νὰ ζοῦν μαζί τους καὶ νὰ φυλάνε μαζί τὴν πόλη, ἀφοῦ εἶναι ἱκανὲς καὶ συγγενικὲς μὲ αὐτοὺς ὥς πρὸς τὸν φυσικὸ προικισμό.

Βεβαίως.

Σὲ ὅ,τι, τώρα, ἀφορᾷ τὶς δραστηριότητες, δὲν πρέπει στίς ἴδιες φύσεις νὰ ἀναθέτουμε τὶς ἴδιες δραστηριότητες;

Τὶς ἴδιες.

Νά λοιπὸν πού, ἀφοῦ κάναμε ἓνα γύρο φθάνουμε πάλι σὲ ὅσα λέγαμε πρωτύτερα, καὶ συμφωνοῦμε ὅτι δὲν ἀντιβαίνει στὴ φύση νὰ δώσουμε στίς γυναῖκες τῶν φυλάκων μουσικὴ καλλιέργεια καὶ γυμναστική.

Βεβαίως.

Δὲν ἦσαν ἐπομένως πράγματα ἀνέφικτα οὔτε θὰ τὰ χαρακτηρίζε κανεὶς εὐχολόγιο ὅσα μὲ νόμο καθιερώσαμε, [c] ἀφοῦ τὸ νόμο τὸν θεσπίσαμε σύμφωνο μὲ τὴ φύση· ἀπεναντίας, ὅσα γίνονται τώρα χωρὶς νὰ συμβαδίζουν μὲ τὶς δικές μας ρυθμίσεις, μᾶλλον αὐτά, ὅπως φαίνεται, ἀντιβαίνουν στὴ φύση.

Ἔτσι φαίνεται.

Ἄλλὰ τὸ ἀντικείμενο τῆς ἔρευνάς μας δὲν ἦταν νὰ δοῦμε ἂν ὅσα προτεῖναμε *μποροῦν* νὰ πραγματοποιηθοῦν καὶ εἶναι τὰ καλύτερα δυνατά;

Βεβαίως.

Καὶ τὸ ὅτι μὲν μποροῦν νὰ γίνουν, αὐτὸ δὲν τὸ ἔχουμε παραδεχτεῖ;

Ναί.

Ὅτι ὁμως ἐπίσης ἦταν καὶ τὰ καλύτερα, τοῦτο δὲν εἶναι τὸ ἐπόμενο ποὺ πρέπει νὰ ξεκαθαριστεῖ;

- 10 Δῆλον.
 Οὐκοῦν πρὸς γε τὸ φυλακικὴν γυναῖκα γενέσθαι, οὐκ ἄλλη
 μὲν ἡμῖν ἄνδρας ποιήσει παιδεία, ἄλλη δὲ γυναῖκας, ἄλλως
 d τε καὶ τὴν αὐτὴν φύσιν παραλαβοῦσα;
 Οὐκ ἄλλη.
 Πῶς οὖν ἔχεις δόξης τοῦ τοιοῦδε πέρι;
 Τίνος δῆ;
 5 Τοῦ ὑπολαμβάνειν παρὰ σεαυτῷ τὸν μὲν ἀμείνω ἄνδρα,
 τὸν δὲ χεῖρω· ἢ πάντας ὁμοίους ἡγῇ;
 Οὐδαμῶς.
 Ἐν οὖν τῇ πόλει ἣν ᾠκίζομεν, πότερον οἶει ἡμῖν ἀμείνους
 ἄνδρας ἐξεργάσθαι τοὺς φύλακας, τυχόντας ἥς διήλθομεν
 10 παιδείας, ἢ τοὺς σκυτοτόμους, τῇ σκυτικῇ παιδευθέντας;
 Γελοῖον, ἔφη, ἐρωτᾷς.
 Μανθάνω, ἔφην. τί δέ; τῶν ἄλλων πολιτῶν οὐχ οὔτοι
 e ἄριστοι;
 Πολύ γε.
 Τί δέ; αἱ γυναῖκες τῶν γυναικῶν οὐχ αὐταὶ ἔσονται
 βέλτισται;
 5 Καὶ τοῦτο, ἔφη, πολὺ.
 Ἔστι δέ τι πόλει ἄμεινον ἢ γυναικᾶς τε καὶ ἄνδρας ὥς
 ἀρίστους ἐγγίγνεσθαι;
 Οὐκ ἔστιν.
 Τοῦτο δὲ μουσικὴ τε καὶ γυμναστικὴ παραγιγνόμεναι, ὥς
 457 ἡμεῖς διήλθομεν, ἀπεργάσσονται;
 Πῶς δ' οὐ;
 Οὐ μόνον ἄρα δυνατὸν ἀλλὰ καὶ ἄριστον πόλει νόμιμον
 ἐτίθεμεν.
 5 Οὕτως.
 Ἀποδυτέον δὴ ταῖς τῶν φυλάκων γυναιξίν, ἐπεὶ περ ἀρετὴν
 ἀντὶ ἱματίων ἀμφιέσονται, καὶ κοινωνητέον πολέμου τε καὶ
 τῆς ἄλλης φυλακῆς τῆς περὶ τὴν πόλιν, καὶ οὐκ ἄλλα
 πρακτέον· τούτων δ' αὐτῶν τὰ ἐλαφρότερα ταῖς γυναιξίν
 10 ἢ τοῖς ἀνδράσι δοτέον διὰ τὴν τοῦ γένους ἀσθένειαν. ὁ

Προφανώς.

Προκειμένου τώρα μιὰ γυναίκα νὰ γίνει ικανή νὰ φυλάξει τὴν πόλη, δὲν θὰ χρειαστοῦμε διαφορετικὴ ἀγωγή γιὰ τοὺς ἄνδρες φύλακες καὶ διαφορετικὴ γιὰ τὶς γυναῖκες, ἀφοῦ ἄλλωστε ἡ ἀγωγή αὐτὴ θὰ ἔχει νὰ κάνει [d] μὲ τὴν ἴδια φυσικὴ προδιάθεση· ἔτσι δὲν εἶναι;

Σωστά.

Ποιά εἶναι, τώρα, ἡ γνώμη σου σχετικὰ μὲ τοῦτο ἐδῶ;

Σχετικὰ μὲ ποιό πράγμα;

Σχετικὰ μὲ τὸ ἂν δέχεσαι ὅτι ὑπάρχουν ἄνθρωποι μὲ περισσότερη καὶ μὲ λιγότερη ἀξιοσύνη· ἢ τοὺς θεωρεῖς ὅλους ὅμοιους;

Μὲ κανέναν τρόπο.

Μέσα στὴν πόλη ποὺ θεμελιώναμε ἔχεις τὴ γνώμη πὼς οἱ φύλακες, οἱ ὅποιοι ἔλαβαν τὴν ἀγωγή ποὺ περιγράψαμε, ἔχουν βγεῖ πιὸ ἀξιοὶ ἄνθρωποι ἀπ' ὅτι οἱ τσαγκαράδες, οἱ ὅποιοι ἐξασκήθηκαν στὴν τσαγκαρικὴ;

Αὐτὸ ποὺ ρωτᾷς, εἶπε, εἶναι γελοῖο.

Τὸ καταλαβαίνω, εἶπα· δὲν εἶναι οἱ φύλακες ἀπ' ὅλους τοὺς ἄλλους πολίτες [e] οἱ καλύτεροι;

Κατὰ πολὺ.

Ἀλλὰ τί συμβαίνει μὲ τὶς γυναῖκες; Δὲν θὰ εἶναι αὐτὲς οἱ γυναῖκες καλύτερες ἀπ' ὅλες;

Καὶ αὐτές, εἶπε, κατὰ πολὺ.

Ὑπάρχει ὅμως τίποτα καλύτερο γιὰ τὴν πόλη ἀπὸ τὸ νὰ εἶναι οἱ γυναῖκες καὶ οἱ ἄνδρες τῆς ὅσο τὸ δυνατόν πιὸ καλοὶ;

Δὲν ὑπάρχει.

Κι αὐτὸ δὲν θὰ τὸ κατορθώσουν ἡ μουσικὴ μὲ τὴν ποίηση καὶ ἡ γυμναστική, δίπλα-δίπλα ἢ μιὰ στὴν ἄλλη, [457a] ἔτσι ὅπως τὸ ἀναπτύξαμε;

Θέλει καὶ ρώτημα;

Ἐπομένως θεσπίσαμε νόμο ποὺ ὄχι μόνο εἶναι δυνατόν νὰ ἐφαρμοστεῖ ἀλλὰ εἶναι καὶ ἄριστος γιὰ τὴν πόλη.

Ἔτσι.

Πρέπει λοιπὸν νὰ ξεγυμνωθοῦν οἱ γυναῖκες τῶν φυλάκων, ἀφοῦ ἀντὶ γιὰ ἄλλο ροῦχο θὰ φορέσουν τὴν ἀξιοσύνη τους, ἐπίσης νὰ παίρνουν μέρος στὸν πόλεμο καὶ γενικότερα στὴ φρούρηση τῆς πόλης καὶ νὰ μὴν ἀσχολοῦνται μὲ τίποτε ἄλλο· ἀπὸ αὐτὲς πάντως τὶς ὑπηρεσίες πρέπει νὰ ἀναθέτουμε στὶς γυναῖκες τὶς πιὸ ἐλαφριές, λόγῳ τῆς ἀδυναμίας τοῦ φύλου τους. [b] Κι ὅσο γιὰ

- b δὲ γελῶν ἀνὴρ ἐπὶ γυμναῖς γυναιξί, τοῦ βελτίστου ἔνεκα
 γυμναζομέναις, ἅ τ' ἐλὼν τοῦ γελοίου δρέπων καρ-
 πόν, οὐδὲν οἶδεν, ὥς ἔοικεν, ἐφ' ᾧ γελᾷ οὐδ' ὅτι πράττει·
 5 κάλλιστα γὰρ δὴ τοῦτο καὶ λέγεται καὶ λελέξεται, ὅτι τὸ μὲν
 ὠφέλιμον καλόν, τὸ δὲ βλαβερὸν αἰσχρόν.

Παντάπασι μὲν οὖν.

- Τοῦτο μὲν τοίνυν ἐν ὥσπερ κῦμα φῶμεν διαφεύγειν τοῦ
 γυναικείου πέρι νόμου λέγοντες, ὥστε μὴ παντάπασι κατα-
 κλυσθῆναι τιθέντας ὥς δεῖ κοινῇ πάντα ἐπιτηδεύειν τοὺς τε
 c φύλακας ἡμῖν καὶ τὰς φυλακίδας, ἀλλὰ πῃ τὸν λόγον αὐτὸν
 αὐτῷ ὁμολογεῖσθαι ὥς δυνατά τε καὶ ὠφέλιμα λέγει;

Καὶ μάλα, ἔφη, οὐ σμικρὸν κῦμα διαφεύγεις.

- Φήσεις γε, ἦν δ' ἐγώ, οὐ μέγα αὐτὸ εἶναι, ὅταν τὸ μετὰ
 5 τοῦτο ἴδῃς.

Λέγε δὴ, ἴδω, ἔφη.

Τούτῳ, ἦν δ' ἐγώ, ἔπεται νόμος καὶ τοῖς ἔμπροσθεν τοῖς
 ἄλλοις, ὥς ἐγῶμαι, ὅδε.

Τίς;

- 10 Τὰς γυναῖκας ταύτας τῶν ἀνδρῶν τούτων πάντων πάσας
 d εἶναι κοινὰς, ἰδίᾳ δὲ μηδενὶ μηδεμίαν συνοικεῖν· καὶ τοὺς
 παῖδας αὐ κοινούς, καὶ μήτε γονέα ἔκγονον εἰδέναι τὸν αὐτοῦ
 μήτε παῖδα γονέα.

- Πολύ, ἔφη, τοῦτο ἐκείνου μείζον πρὸς ἀπιστίαν καὶ τοῦ
 5 δυνατοῦ πέρι καὶ τοῦ ὠφελίμου.

Οὐκ οἶμαι, ἦν δ' ἐγώ, περὶ γε τοῦ ὠφελίμου ἀμφισβη-
 τεῖσθαι ἄν, ὥς οὐ μέγιστον ἀγαθὸν κοινὰς μὲν τὰς γυναῖκας
 εἶναι, κοινούς δὲ τοὺς παῖδας, εἴπερ οἶόν τε· ἀλλ' οἶμαι περὶ
 τοῦ εἰ δυνατὸν ἢ μὴ πλείστην ἂν ἀμφισβήτησιν γενέσθαι.

- e Περὶ ἀμφοτέρων, ἦ δ' ὅς, εὖ μάλ' ἂν ἀμφισβητηθεῖη.

Λέγεις, ἦν δ' ἐγώ, λόγων σύστασιν· ἐγὼ δ' ὦμην ἔκ γε
 τοῦ ἐτέρου ἀποδράσεσθαι, εἴ σοι δόξειεν ὠφέλιμον εἶναι,
 λοιπὸν δὲ δὴ μοι ἔσεσθαι περὶ τοῦ δυνατοῦ καὶ μὴ.

τὸν ἄνδρα ποὺ βάζει τὰ γέλια σὰν βλέπει γυμνὲς γυναῖκες νὰ γυμνάζονται γιὰ ὅ,τι ἀνώτερο, δρέποντας ἔτσι ἕναν ἄγουρο καρπὸ τοῦ γέλιου, αὐτός, καθὼς φαίνεται, δὲν ἔχει ἰδέα οὔτε γιατί γελάει οὔτε τί κάνει· ἔξοχο σταλήθεια εἶναι αὐτὸ ποὺ λέγεται, καὶ τώρα καὶ πάντα, ὅτι ὁμορφο εἶναι τὸ ὠφέλιμο κι ἄσχημο τὸ βλαβερό.

Σωστότατα.

Μποροῦμε λοιπὸν νὰ ποῦμε ὅτι ἀπὸ τοῦτο τὸ κομμάτι τοῦ νόμου γιὰ τὶς γυναῖκες ξεφύγαμε, σὰν ἀπὸ ἕνα κύμα, κι ὅτι δὲν μᾶς σκέπασε ἐντελῶς τὸ νερό, ὅταν ὀρίζαμε πῶς οἱ ἄνδρες [c] καὶ οἱ γυναῖκες φύλακες τῆς πόλης μας πρέπει μὲ ὅλα νὰ καταπιάνονται ἀπὸ κοινοῦ, ἀλλὰ ἀντιθέτως ὅτι τὸ ἐπιχειρήμα μας αὐτὸ ἔχει κάποια ἐσωτερικὴ συνοχή καὶ προτείνει πράγματα ποὺ καὶ ἐφικτὰ εἶναι καὶ ὠφέλιμα.

Καθόλου μικρό, εἶπε, δὲν εἶναι τὸ κύμα ἀπὸ τὸ ὁποῖο ξεφεύγεις.

“Ὅτι ὅμως δὲν εἶναι καὶ πελώριο, θὰ τὸ διαπιστώσεις, εἶπα, ὅταν δεῖς τὸ ἐπόμενο.

Λέγε το, εἶπε, γιὰ νὰ τὸ δῶ.

“Υστερα ἀπὸ αὐτὸν τὸ νόμο, εἶπα, καὶ ἀπὸ τοὺς ἄλλους ποὺ θεσπίσαμε πρωτύτερα, σειρὰ ἔχει, πιστεύω, τοῦτος.

Ποιός;

Οἱ γυναῖκες αὐτῆς τούτων τῶν ἀνδρῶν πρέπει ὅλες [d] νὰ εἶναι κοινὲς γιὰ ὅλους, καὶ καμιά τους νὰ μὴ συζεῖ κατιδίαν μὲ κανέναν· καὶ τὰ παιδιά, πάλι, νὰ τὰ ἔχουν κι αὐτὰ ἀπὸ κοινοῦ, καὶ κανένας γονιὸς νὰ μὴν ξέρει τὸ παιδί ποὺ ἔχει γεννηθεῖ ἀπὸ αὐτὸν οὔτε καὶ κανένα παιδί τὸ γονέα του.

Τοῦτο ἐδῶ, εἶπε, πολὺ δυσκολότερα γίνεται πιστευτὸ πῶς πρόκειται γιὰ κάτι δυνατὸ καὶ ὠφέλιμο.

Σχετικὰ μὲ τὸ ἂν εἶναι ὠφέλιμο δὲν νομίζω, εἶπα ἐγώ, ὅτι θὰ μποροῦσε κανεὶς νὰ ἀμφισβητήσει ὅτι ἀποτελεῖ μέγιστο ἀγαθὸ νὰ ἀνήκουν οἱ γυναῖκες καὶ τὰ παιδιά σὲ ὅλους ἀπὸ κοινοῦ, ἐφόσον βέβαια κάτι τέτοιο θὰ ἦταν ἐφικτό. Πιστεύω ὅμως ὅτι θὰ ὑπάρξει πολὺ μεγάλη ἀμφισβήτηση σχετικὰ μὲ τὸ ἂν αὐτὸ εἶναι ἢ δὲν εἶναι δυνατό νὰ πραγματοποιηθεῖ.

[e] Καὶ γιὰ τὰ δύο αὐτά, εἶπε, ἡ ἀμφισβήτηση θὰ εἶναι πολὺ μεγάλη.

Ἐννοεῖς πιά, εἶπα, ὅτι θὰ ἔχω νὰ τὰ βάλω μὲ ἕνα μέτωπο ἀπὸ ἐπιχειρήματα. Κι ἐγὼ φανταζόμουν ὅτι ἀπὸ τὸ ἕνα τουλάχιστον θὰ ξέφευγα, ἂν δηλαδὴ κατὰ τὴ γνώμη σου εἶναι κάτι ὠφέλιμο, κι ὅτι θὰ ἀπέμενε νὰ ἀναφερθῶ μόνο στὸ ἂν εἶναι δυνατόν νὰ πραγματοποιηθεῖ ἢ ὄχι.

- 5 Ἄλλ' οὐκ ἔλαθες, ἦ δ' ὅς, ἀποδιδράσκων, ἀλλ' ἀμφοτέρων
 πέρι δίδου λόγον.
- 458 Ὑφεκτέον, ἦν δ' ἐγώ, δίκην. τοσόνδε μέντοι χάρισαί
 μοι· ἔασόν με ἑορτάσαι, ὥσπερ οἱ ἄργοι τὴν διάνοιαν εἰώ-
 θασιν ἐστιᾶσθαι ὑφ' ἑαυτῶν, ὅταν μόνοι πορεύωνται. καὶ
 γὰρ οἱ τοιοῦτοί που, πρὶν ἐξευρεῖν τίνα τρόπον ἔσται τι ὧν
 ἐπιθυμοῦσι, τοῦτο παρέντες, ἵνα μὴ κάμνωσι βουλευόμενοι
- 5 περὶ τοῦ δυνατοῦ καὶ μὴ, θέντες ὡς ὑπάρχον εἶναι ὃ βού-
 λονται, ἤδη τὰ λοιπὰ διατάττουσιν καὶ χαίρουσιν διεξιόντες
 οἷα δράσουσι γενομένου, ἄργον καὶ ἄλλως ψυχὴν ἔτι
- b ἄργοιτέραν ποιοῦντες. ἤδη οὖν καὶ αὐτὸς μαλθακίζομαι, καὶ
 ἐκεῖνα μὲν ἐπιθυμῶ ἀναβαλέσθαι καὶ ὕστερον ἐπισκέψασθαι,
 ἦ δυνατά, νῦν δὲ ὡς δυνατῶν ὄντων θεὸς σκέβομαι, ἄν μοι
 παριῆς, πῶς διατάξουσιν αὐτὰ οἱ ἄρχοντες γιγνόμενα, καὶ
- 5 ὅτι πάντων συμφορώτατ' ἂν εἴη πραχθέντα τῇ τε πόλει καὶ
 τοῖς φύλαξιν. ταῦτα πειράσομαί σοι πρότερα συνδιασκοπεῖ-
 σθαι, ὕστερα δ' ἐκεῖνα, εἴπερ παριεῖς.
- Ἄλλὰ παρίημι, ἔφη, καὶ σκόπει.
- Οἶμαι τοίνυν, ἦν δ' ἐγώ, εἴπερ ἔσονται οἱ ἄρχοντες ἄξιοι
- c τούτου τοῦ ὀνόματος, οἳ τε τούτοις ἐπίκουροι κατὰ ταῦτά,
 τοὺς μὲν ἐθελήσιν ποιεῖν τὰ ἐπιταττόμενα, τοὺς δὲ ἐπι-
 τάξειν, τὰ μὲν αὐτοὺς πειθομένους τοῖς νόμοις, τὰ δὲ καὶ
 μιμουμένους, ὅσα ἂν ἐκείνοις ἐπιτρέψωμεν.
- 5 Εἰκός, ἔφη.
- Σὺ μὲν τοίνυν, ἦν δ' ἐγώ, ὁ νομοθέτης αὐτοῖς, ὥσπερ τοὺς
 ἄνδρας ἐξέλεξας, οὕτω καὶ τὰς γυναῖκας ἐκλέξας παραδώσεις
 καθ' ὅσον οἷόν τε ὁμοφυεῖς· οἱ δέ, ἅτε οἰκίας τε καὶ συσ-
 σίτια κοινὰ ἔχοντες, ἰδίᾳ δὲ οὐδενὸς οὐδὲν τοιοῦτον κекτη-
- d μένου, ὁμοῦ δὴ ἔσονται, ὁμοῦ δὲ ἀναμειγμένων καὶ ἐν
 γυμνασίοις καὶ ἐν τῇ ἄλλῃ τροφῇ ὑπ' ἀνάγκης οἶμαι τῆς
 ἐμφύτου ἄξονται πρὸς τὴν ἀλλήλων μεῖζιν. ἦ οὐκ ἀναγκαῖά
 σοι δοκῶ λέγειν;
- 5 Οὐ γεωμετρικαῖς γε, ἦ δ' ὅς, ἀλλ' ἐρωτικαῖς ἀνάγκαις, αἱ

Νά λοιπόν, εἶπε ἐκεῖνος, πὺν δὲν μᾶς ξέφυγες χωρὶς νὰ σὲ πάρουμε εἶδη-
ση, κι ἔχεις τώρα νὰ λογοδοτήσεις καὶ γιὰ τὰ δύο.

Πρέπει, εἶπα, νὰ ὑποστῶ τὴν τιμωρία. Κάνε μου ὅμως μόνο τούτη τὴ χάρη:
[458a] Ἄσε με νὰ χαρῶ σὰν κι ἐκείνους μὲ τὰ νωθρὰ μυαλὰ πὺν συνηθίζουν νὰ
φιλεύουν μὲ σκέψεις τὸν ἑαυτὸ τους, ὅταν πορεύονται μοναχοί. Γιατὶ κι
ἐκεῖνοι, ξέρεις, προτοῦ νὰ βροῦν μὲ ποιὸν τρόπο θὰ πραγματοποιηθεῖ κάτι ἀπὸ
ὅσα ἐπιθυμοῦν, ἀφήνοντάς το αὐτὸ κατὰ μέρος γιὰ νὰ μὴν μποῦν στὸν κόπο νὰ
σκεφτοῦν ἂν εἶναι ἢ ὄχι πραγματοποιήσιμο, θεωροῦν ὅτι τὸ κρατοῦν κιόλας
στὰ χέρια τους κι ἀρχίζουν ἀμέσως νὰ κανονίζουν τὰ ὑπόλοιπα καὶ νὰ περι-
γράφουν τί πρόκειται νὰ συμβεῖ μόλις αὐτὸ θὰ πραγματοποιηθεῖ, κάνοντας
ἔτσι τὴ νωθρὴ ψυχὴ τους [b] ἀκόμη νωθρότερη. Τέτοιας λογῆς ἀποχαύνωση
ἔχω τώρα κι ἐγώ, καὶ θέλω νὰ τὸ ἀφήσω γιὰ ἀργότερα, καὶ νὰ σκεφτῶ ὕστερα
μὲ ποιὸν τρόπο εἶναι δυνατόν νὰ πραγματοποιηθοῦν αὐτά· θεωρώντας, ἔτσι,
γιὰ τὴν ὥρα ὅτι πρόκειται γιὰ πράγματα ἐφικτά, θὰ ἐξετάσω πρῶτα, ἂν μοῦ
τὸ ἐπιτρέψεις, πῶς θὰ τὰ ρυθμίσουν οἱ φύλακες, ὅταν αὐτὰ θὰ ἔχουν πρα-
γματοποιηθεῖ, κι ἀκόμη θὰ ἐξηγήσω τὴ μέγιστη ὠφέλεια πὺν θὰ προκύψει
ἀπὸ τὴν πραγματοποίησιν γιὰ τὴν πόλιν καὶ τοὺς φύλακες. Αὐτὰ θὰ προσπα-
θήσω πρῶτα νὰ ἐξετάσω μαζί σου κι ὕστερα τὰ ἄλλα, ἂν μοῦ τὸ ἐπιτρέψεις.

Σ' τὸ ἐπιτρέπω, εἶπε, νὰ ἀρχίσεις τὴν ἐξέταση.

Πιστεύω πὺν λές, εἶπα, ὅτι ἂν οἱ ἄρχοντες θὰ εἶναι ἄξιοι τοῦ ὀνόματός
τους, [c] καὶ οἱ βοηθοὶ τους τὸ ἴδιο, οἱ ἐπίκουροι, τότε οἱ μὲν βοηθοὶ θὰ ἔχουν
τὴ διάθεσιν νὰ ἐκτελοῦν τὶς ἐντολὰς πὺν θὰ δέχονται, οἱ δὲ ἄρχοντες θὰ δί-
νουν τὶς ἐντολὰς τοὺς ἄλλοτε τηρώντας πιστὰ τοὺς νόμους κι ἄλλοτε —στὶς
περιπτώσεις πὺν θὰ ἀφήσουμε κάτι στὴ διακριτικὴ ἐξουσία τους— ἀκολου-
θώντας τὸ πνεῦμα τῶν νόμων.

Λογικό, εἶπε.

Ἐσὺ λοιπὸν ὁ νομοθέτης τους, μὲ ὅποια κριτήρια διάλεξες τοὺς ἄνδρες, μὲ
τὰ ἴδια ἀκριβῶς θὰ διαλέξεις καὶ τὶς γυναῖκες, καὶ θὰ τοὺς τὶς παραδώσεις
κατὰ τὸ δυνατόν προικισμένες ἀπὸ τὴ φύσιν ὅμοια μὲ ἐκείνους. Κι ἐκεῖνοι,
καθὼς θὰ μένουν καὶ θὰ τρώγουν μαζί, ἀφοῦ αὐτὰ τὰ πράγματα κανέναν
τους δὲν θὰ τὰ ἔχει χώρια, [d] θὰ εἶναι μαζί τους, καὶ καθὼς θὰ ἀνακατώνον-
ται καὶ στὰ γυμνάσια ἀλλὰ καὶ στὴν ἄλλη ἐκπαίδευση, ἀπὸ ἔμφυτη, νομίζω,
ἀνάγκη θὰ ὀδηγηθοῦν στοῦ ἐρωτικὸ σμίξιμο· ἢ μήπως δὲν πιστεύεις ὅτι σοῦ
μιλῶ γιὰ ἀναγκαιότητες;

Γιὰ ἀναγκαιότητες, εἶπε, ὄχι βέβαια τῆς γεωμετρίας ἀλλὰ γιὰ ἐρωτικὰς

κινδυνεύουσιν ἐκείνων δριμύτεραι εἶναι πρὸς τὸ πείθειν τε καὶ ἔλκειν τὸν πολὺν λεών.

Καὶ μάλα, εἶπον. ἀλλὰ μετὰ δὴ ταῦτα, ὦ Γλαύκων, ἀτάκτως μὲν μείγνυσθαι ἀλλήλοις ἢ ἄλλο ὅτιοῦν ποιεῖν οὔτε
e ὅσιον ἐν εὐδαιμόνων πόλει οὔτ' ἐάσουσιν οἱ ἄρχοντες.

Οὐ γὰρ δίκαιον, ἔφη.

Δήλον δὲ ὅτι γάμους τὸ μετὰ τοῦτο ποιήσομεν ἱεροὺς εἰς δύναμιν ὅτι μάλιστα· εἶεν δ' ἂν ἱεροὶ οἱ ὠφελιμώτατοι.

5 Παντάπασι μὲν οὖν.

459 Πῶς οὖν δὴ ὠφελιμώτατοι ἔσονται; τόδε μοι λέγε, ὦ Γλαύκων· ὁρῶ γάρ σου ἐν τῇ οἰκίᾳ καὶ κύνας θηρευτικούς καὶ τῶν γενναίων ὀρνίθων μάλα συχνοὺς· ἄρ' οὖν, ὦ πρὸς Διός, προσέσχηκας τι τοῖς τούτων γάμοις τε καὶ παιδο-
5 ποίᾳ;

Τὸ ποῖον; ἔφη.

Πρῶτον μὲν αὐτῶν τούτων, καίπερ ὄντων γενναίων, ἄρ' οὐκ εἰσὶ τινες καὶ γίγνονται ἄριστοι;

Εἰσίν.

10 Πότερον οὖν ἐξ ἀπάντων ὁμοίως γεννᾶς, ἢ προθυμῇ ὅτι μάλιστα ἐκ τῶν ἀρίστων;

Ἐκ τῶν ἀρίστων.

b Τί δ'; ἐκ τῶν νεωτάτων ἢ ἐκ τῶν γεραιτάτων ἢ ἐξ ἀκμαζόντων ὅτι μάλιστα;

Ἐξ ἀκμαζόντων.

5 Καὶ ἂν μὴ οὕτω γεννᾶται, πολὺ σοι ἡγῇ χειρόν ἔσεσθαι τό τε τῶν ὀρνίθων καὶ τὸ τῶν κυνῶν γένος;

Ἐγώ, ἔφη.

Τί δὲ ἵππων οἶει, ἦν δ' ἐγώ, καὶ τῶν ἄλλων ζώων; ἢ ἄλλη πη ἔχειν;

Ἀτοπον μεντᾶν, ἦ δ' ὅς, εἴη.

10 Βαβαῖ, ἦν δ' ἐγώ, ὦ φίλε ἑταῖρε, ὥς ἄρα σφόδρα ἡμῖν δεῖ ἄκρων εἶναι τῶν ἀρχόντων, εἴπερ καὶ περὶ τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος ὡσαύτως ἔχει.

c Ἀλλὰ μὲν δὴ ἔχει, ἔφη· ἀλλὰ τί δή;

ἀναγκαιότητες, οἱ ὅποιες φαίνεται πὼς εἶναι πολὺ πιὸ δραστικὲς στοὺς νὰ πείθουν καὶ νὰ παρασύρουν τὸν πολὺ κόσμον.

Πάρα πολὺ, εἶπα. Ἐπειτα ὁμῶς ἀπὸ αὐτά, Γλαύκων, ἅμα δὲν μπεῖ κάποια τάξη καὶ στοὺς ἐρωτικὸν σμίξιμον ἀλλὰ καὶ σὲ ὅ,τι ἄλλο κάνουν, θὰ πρόκειται γιὰ κάτι ποὺ καὶ [ε] ἀνιέρω γιὰ μιὰ εὐτυχισμένη πολιτεία θὰ εἶναι καὶ δὲν θὰ τὸ ἐπιτρέψουν κι οἱ ἄρχοντες.

Διότι δὲν εἶναι δίκαιο, εἶπε.

Προφανῶς, λοιπόν, πρέπει ὕστερα ἀπὸ αὐτὸ νὰ καθιερώσουμε γάμους ἁγιασμένους στὸν ὑπέρτατον βαθμὸ καὶ ἁγιασμένοι θὰ λογίζονται ὅσοι γάμοι φέρνουν τὴν πιὸ μεγάλη ὠφέλεια.

Χωρὶς ἀμφιβολία, εἶπε.

[459a] Μὲ ποιὸν τρόπο, λοιπόν, θὰ φέρνουν τέτοια ὠφέλεια; Γιὰ λέγε μου, Γλαύκων, τοῦτο ἐδῶ: Βλέπω στοὺς σπῖτι σου καὶ κυνηγετικὰ σκυλιὰ καὶ πουλιὰ καλῆς ράτσας πάρα πολλὰ· ἄραγε ἔχεις, μὰ τὸ Δία, προσέξει κάτι στὰ ζευγαρώματά τους καὶ στὴν ἀναπαραγωγὴ;

Τί πράγμα; ρώτησε.

Πρῶτον, ἀνάμεσα σ' αὐτά, παρόλο ὅτι ὅλα τους εἶναι ἀπὸ καλὴ ράτσα, δὲν ὑπάρχουν ὀρισμένα ποὺ βγαίνουν τὰ καλύτερα;

Ὑπάρχουν.

Ἐστὶ τί ἀπὸ τὰ δύο κάνεις: τὰ ἀφήνεις νὰ ζευγαρώνουν ἀδιακρίτως ἢ φροντίζεις οἱ ἀπόγονοι νὰ βγαίνουν, στοὺς βαθμοὺς ποὺ αὐτὸ εἶναι δυνατόν, ἀπὸ τὰ καλύτερα;

Ἀπὸ τὰ καλύτερα, εἶπε.

[b] Ἀπὸ τὰ πιὸ νέα, ἀπὸ τὰ πιὸ γέρικά ἢ, κατὰ τὸ δυνατόν, ἀπὸ αὐτὰ ποὺ εἶναι πάνω στὴν ἀκμὴ τους;

Ἀπὸ αὐτὰ ποὺ εἶναι πάνω στὴν ἀκμὴ τους.

Κι ἅμα δὲν συμβαίνει ἔτσι, ἔχεις τὴ γνώμη ὅτι ἡ γενιὰ ποὺ θὰ βγεῖ ἀπὸ αὐτὰ τὰ πουλιὰ καὶ αὐτοὺς τοὺς σκύλους θὰ εἶναι πολὺ χειρότερη;

Ναί, εἶπε.

Γιὰ τὰ ἄλογα τί φαντάζεσαι, καὶ γιὰ τὰ ἄλλα ζῶα; Συμβαίνει ἄραγε σ' αὐτὰ κάτι διαφορετικὸ;

Θὰ ἦταν παρὰδόξω, εἶπε, νὰ συνέβαινε.

Πωπῶ, εἶπα, φίλε μου ἀγαπημένε, πόσο τρομερὰ ἄξιοι πρέπει νὰ εἶναι οἱ ἄρχοντες, ἂν ὅλα αὐτὰ ἰσχύουν κατὰ τὸν ἴδιον τρόπο καὶ γιὰ τοὺς ἀνθρώπους.

[c] Καὶ βέβαια ἰσχύουν, εἶπε· τί σὲ ἀπασχολεῖ;

“Οτι ἀνάγκη αὐτοῖς, ἦν δ’ ἐγώ, φαρμάκοις πολλοῖς χρῆσθαι. ἱατρὸν δέ που μὴ δεομένοις μὲν σώμασι φαρμάκων, ἀλλὰ διαίτη ἐθελόντων ὑπακούειν, καὶ φαυλότερον ἐξαρκεῖν
 5 ἡγούμεθα εἶναι· ὅταν δὲ δὴ καὶ φαρμακεύειν δέῃ, ἴσμεν ὅτι ἀνδρειοτέρου δεῖ τοῦ ἱατροῦ.

Ἀληθῆ· ἀλλὰ πρὸς τί λέγεις;

Πρὸς τόδε, ἦν δ’ ἐγώ· συχνῶ τῷ ψεύδει καὶ τῇ ἀπάτῃ κινδυνεύει ἡμῖν δεήσειν χρῆσθαι τοὺς ἄρχοντας ἐπ’ ὠφελίᾳ
 d τῶν ἀρχομένων. ἔφαμεν δέ που ἐν φαρμάκου εἶδει πάντα τὰ τοιαῦτα χρήσιμα εἶναι.

Καὶ ὀρθῶς γε, ἔφη.

Ἐν τοῖς γάμοις τοίνυν καὶ παιδοποιίαις ἔοικε τὸ ὀρθὸν
 5 τοῦτο γίγνεσθαι οὐκ ἐλάχιστον.

Πῶς δῆ;

Δεῖ μὲν, εἶπον, ἐκ τῶν ὁμολογημένων τοὺς ἀρίστους ταῖς ἀρίσταις συγγίγνεσθαι ὥς πλειστάκις, τοὺς δὲ φαυλοτάτους ταῖς φαυλοτάταις τούναντίον, καὶ τῶν μὲν τὰ ἔκγονα τρέφειν,
 e τῶν δὲ μὴ, εἰ μέλλει τὸ ποίμνιον ὅτι ἀκρότατον εἶναι, καὶ ταῦτα πάντα γιγνόμενα λανθάνειν πλὴν αὐτοὺς τοὺς ἄρχοντας, εἰ αὐτὴ ἡ ἀγέλη τῶν φυλάκων ὅτι μάλιστα ἀστασίαστος ἔσται.

Ὅρθότατα, ἔφη.

Οὐκοῦν δὴ ἑορταί τινες νομοθετηταί ἐν αἷς συνάξομεν
 τὰς τε νύμφας καὶ τοὺς νυμφίους καὶ θυσῖαι, καὶ ὕμνοι
 460 ποιητέοι τοῖς ἡμετέροις ποιηταῖς πρέποντες τοῖς γιγνομένοις γάμοις· τὸ δὲ πλῆθος τῶν γάμων ἐπὶ τοῖς ἄρχουσι ποιήσομεν, ἵν’ ὥς μάλιστα διασφύζωσι τὸν αὐτὸν ἀριθμὸν τῶν ἀνδρῶν, πρὸς πολέμους τε καὶ νόσους καὶ πάντα τὰ τοιαῦτα
 5 ἀποσκοποῦντες, καὶ μήτε μεγάλη ἡμῖν ἢ πόλις κατὰ τὸ δυνατόν μήτε σμικρὰ γίγνηται.

Ὅρθῶς, ἔφη.

Κλήροι δὲ τινες οἶμαι ποιητέοι κομψοί, ὥστε τὸν φαῦλον ἐκεῖνον αἰτιᾶσθαι ἐφ’ ἐκάστης συνέρξεως τύχην ἀλλὰ μὴ
 10 τοὺς ἄρχοντας.

“Ότι θά χρειαστεί, είπα, νά πάρουν πολλά φάρμακα. Καί γιά σώματα μὲν πού δὲν ἔχουν ἀνάγκη ἀπὸ φάρμακα ἀλλὰ κατὰ κάποιον τρόπο δείχνουν νά ἀνταποκρίνονται σέ μιὰ ὀρισμένη δίαιτα ἀρκεῖ, νομίζω, κι ἓνας λιγότερο ἱκανὸς γιατρός· ὅταν ὅμως εἶναι ἀνάγκη νά χορηγηθοῦν φάρμακα, τότε ξέρουμε ὅτι θά χρειαστεῖ ὁ γιατρός νά εἶναι πολὺ ἱκανότερος.

Αὐτὸ εἶναι ἀλήθεια· ἀλλὰ γιατί τὸ λές;

Γιὰ τοῦτο, εἶπα ἐγώ· φαίνεται ὅτι θά χρειαστεῖ οἱ ἄρχοντές μας νά λένε πολλὰ ψέματα καὶ νά καταφεύγουν συχνὰ στὴν ἀπάτη προκειμένου νά ὠφελήσουν [d] τοὺς ἀρχομένους. Εἴπαμε δὰ κάπου πρωτύτερα ὅτι ὅλα τὰ μέσα αὐτοῦ τοῦ εἴδους εἶναι χρήσιμα ὅπως τὰ φάρμακα.

Σωστὰ εἴπαμε, ἔκανε.

Φαίνεται λοιπὸν ὅτι στοὺς γάμους καὶ στὶς τεκνογονίες τὸ σωστὸ αὐτὸ ἔχει νά παίξει ἓνα ρόλο ὄχι ἀσήμαντο.

Μὲ ποιὸν τρόπο;

Σύμφωνα μὲ ὅσα ἔχουμε παραδεχτεῖ, εἶπα, οἱ καλύτεροι ἄνδρες πρέπει νά ἔρχονται σὲ ὅσο τὸ δυνατόν συχνότερη ἐπαφὴ μὲ τίς καλύτερες γυναῖκες, ἐνῶ γιὰ τοὺς χειρότερους καὶ τίς χειρότερες πρέπει νά ἰσχύει τὸ ἀντίθετο, κι ὅσα παιδιά γεννιοῦνται ἀπὸ τοὺς πρώτους νά τὰ μεγαλώνουν, [e] ὅσα ὅμως ἀπὸ τοὺς δεύτερους ὄχι, ἂν εἶναι νά κρατηθεῖ τὸ κοπάδι σὲ ὅσο τὸ δυνατόν καλύτερη κατάσταση, κι ὅλα αὐτὰ νά γίνονται χωρὶς κανεῖς νά τὸ παίρνει εἴδηση, ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς ἴδιους τοὺς ἄρχοντες, προκειμένου ἡ ἀγέλη τῶν φυλάκων νά μὴν ἀναστατώνεται κατὰ τὸ δυνατόν καθόλου.

Σωστότατα, εἶπε.

Θά καθιερώσουμε, ἔτσι, ὀρισμένες γιορτές, στὶς ὁποῖες θά φέρνουμε σὲ ἐπαφὴ τοὺς νυμφίους μὲ τίς νύφες, θά καθιερώσουμε ἐπίσης θυσίες, κι οἱ ποιητές μας [460a] πρέπει νά συνθέσουν τοὺς ἀνάλογους ὕμνους γιὰ τοὺς γάμους πού θά τελοῦνται· σχετικὰ ὅμως μὲ τὸν ἀριθμὸ τῶν γάμων, αὐτὸν θά τὸν ἀφήσουμε στὸν ἔλεγχο τῶν ἀρχόντων, ὥστε νά κρατοῦν ὅσο γίνεται πιὸ σταθερὸ τὸν ἀριθμὸ τῶν ἀνδρῶν λαμβάνοντας ὑπόψη τους καὶ τοὺς πολέμους καὶ τίς ἀρρώστιες κι ὅλα τὰ παρόμοια, ἔτσι πού ἡ πόλη κατὰ τὸ δυνατόν νά μὴ μᾶς γίνεται οὔτε μεγάλη οὔτε μικρή.

Σωστά, εἶπε.

Πρέπει ἔτσι, νομίζω, νά μποῦν κάποιοι κλήροι, περίτεχνα φτιαγμένοι, ὥστε σὲ κάθε ζευγάριωμα ὁ δευτερότερος ἐκείνος νά ρίχνει τὸ φταίξιμο στὴν τύχη κι ὄχι στοὺς ἄρχοντες.

Καὶ μάλα, ἔφη.

- b Καὶ τοῖς ἀγαθοῖς γέ που τῶν νέων ἐν πολέμῳ ἢ ἄλλοθί
που γέρα δοτέον καὶ ἄθλα ἄλλα τε καὶ ἀφθονεστέρα ἢ
ἐξουσία τῆς τῶν γυναικῶν συγκοιμήσεως, ἵνα καὶ ἅμα μετὰ
5 προφάσεως ὥς πλείστοι τῶν παίδων ἐκ τῶν τοιούτων
σπεύρωνται.

Ὅρθως.

- Οὐκοῦν καὶ τὰ αἰὲ γιγνόμενα ἔκγονα παραλαμβάνουσαι
αἱ ἐπὶ τούτων ἐφεστηκυῖαι ἀρχαὶ εἴτε ἀνδρῶν εἴτε γυναικῶν
εἴτε ἀμφοτέρω —κοινὰ μὲν γάρ που καὶ ἀρχαὶ γυναιξί τε
10 καὶ ἀνδράσιν—

Ναί.

- c Τὰ μὲν δὴ τῶν ἀγαθῶν, δοκῶ, λαβοῦσαι εἰς τὸν σηκὸν
οἴσουσιν παρά τινας τροφούς χωρὶς οἰκούσας ἐν τινι μέρει
τῆς πόλεως· τὰ δὲ τῶν χειρόνων, καὶ ἐάν τι τῶν ἐτέρων
ἀνάπηρον γίγνηται, ἐν ἀπορρήτῳ τε καὶ ἀδήλῳ κατακρύψουσιν
5 ὥς πρέπει.

Εἴπερ μέλλει, ἔφη, καθαρὸν τὸ γένος τῶν φυλάκων
ἔσεσθαι.

- Οὐκοῦν καὶ τροφῆς οὗτοι ἐπιμελήσονται τὰς τε μητέρας
ἐπὶ τὸν σηκὸν ἄγοντες ὅταν σπαργῶσι, πᾶσαν μηχανὴν
d μηχανώμενοι ὅπως μηδεμία τὸ αὐτῆς αἰσθήσεται, καὶ ἄλλας
γάλα ἐχούσας ἐκπορίζοντες, ἐὰν μὴ αὐταὶ ἱκαναὶ ὦσι, καὶ
αὐτῶν τούτων ἐπιμελήσονται ὅπως μέτριον χρόνον θηλάσονται,
ἀγρυπνίας δὲ καὶ τὸν ἄλλον πόνον τίθαις τε καὶ τροφοῖς
5 παραδώσουσιν;

Πολλὴν ῥαστώνην, ἔφη, λέγεις τῆς παιδοποιίας ταῖς τῶν
φυλάκων γυναιξίν.

- Πρέπει γάρ, ἦν δ' ἐγώ. τὸ δ' ἐφεξῆς διέλθωμεν ὃ
προυθέμεθα. ἔφαμεν γάρ δὴ ἐξ ἀκμαζόντων δεῖν τὰ ἔκγονα
10 γίγνεσθαι.

Ἀληθῆ.

- e Ἄρ' οὖν σοι συνδοκεῖ μέτριος χρόνος ἀκμῆς τὰ εἴκοσι
ἔτη γυναικί, ἀνδρὶ δὲ τὰ τριάκοντα;

Βεβαιότατα, είπε.

[b] Καί, ἀσφαλῶς, στοὺς νέους πού θά διακρίνονται στὸν πόλεμο ἢ κάπου ἄλλου πρέπει ἐκτὸς ἀπὸ τὰ ἄλλα ἔπαθλα νὰ τοὺς δίνεται καὶ τὸ δικαίωμα τῆς συχνότερης ἐρωτικῆς ἐπαφῆς μὲ γυναῖκες, ὥστε νὰ ὑπάρχει καὶ δικαιολογία γιὰ τὸ ὅτι ἀπὸ τέτοιους ἀνθρώπους γεννιοῦνται ὅσο τὸ δυνατόν περισσότερα παιδιά.

Σωστά.

Καὶ τὰ παιδιά πού θά γεννιοῦνται κάθε φορὰ θά τὰ παραλαμβάνει ἡ δημόσια ἀρχή, ἢ ὅποια θά εἶναι ἀρμόδια γι' αὐτὸ καὶ θά στελεχώνεται εἴτε ἀπὸ ἄνδρες εἴτε ἀπὸ γυναῖκες εἴτε κι ἀπὸ τὰ δύο φύλα —γιατὶ βέβαια καὶ οἱ ἀρχές θά εἶναι κοινές καὶ γιὰ τὶς γυναῖκες καὶ γιὰ τοὺς ἄνδρες.

Ναί.

[c] Ὅσα παιδιά θά ἔχουν γεννηθεῖ ἀπὸ τοὺς γεροὺς γονεῖς, αὐτά, νομίζω, θά τὰ πάρουν καὶ θά τὰ πᾶνε στὸ «μαντρί», σὲ κάποιες παραμάνες πού θά ζοῦν χωριστὰ σὲ μιὰ ὀρισμένη περιοχὴ τῆς πόλης· ἐνῶ ὅσα θά εἶναι ἀπὸ δευτερότερους γονεῖς, ἐπίσης ἂν τυχὸν κάποιο ἀπὸ τὰ παιδιά τῶν ἄλλων βγεῖ ἐλαττωματικό, αὐτὰ θά τὰ καταχωριάσουν σ' ἓνα μέρος κρυφὸ πού δὲν θά τὸ ξέρει καὶ δὲν θά τὸ βλέπει κανένας, ὅπως ταιριάζει.

Ἔτσι πρέπει, εἶπε· ἂν εἶναι νὰ φυλαχτεῖ καθαρὴ ἡ γενιὰ τῶν φυλάκων.

Αὐτοὶ ἐπίσης θά φροντίσουν νὰ πηγαίνουν τὶς μητέρες στὸ μαντρί, ὅταν τὰ βυζιά τους θά εἶναι φουσκωμένα ἀπὸ γάλα, κι οἱ ἴδιοι πάλι θά σοφίζονται χίλιους δυὸ τρόπους, [d] ὥστε καμιὰ μάνα νὰ μὴν ἀναγνωρίσει τὸ δικό της παιδί, καὶ θά κοιτάζουν νὰ βροῦν κι ἄλλες γυναῖκες πού νὰ ἔχουν γάλα, ἂν οἱ μητέρες δὲν κατεβάζουν ἀρκετό. Θά φροντίσουν ἀκόμη ὥστε οἱ μητέρες νὰ μὴ θηλάζουν περισσότερον καιρὸ ἀπ' ὅσο πρέπει, καὶ θά ἀναθέσουν τὰ ξενύχτια καὶ τὴν ἄλλη περιποίηση τῶν βρεφῶν στὶς βυζάχτρες καὶ τὶς παραμάνες· σωστά;

Ὅπως τὸ περιγράφεις, εἶπε, θά εἶναι πολὺ εὐκόλο γιὰ τὶς γυναῖκες τῶν φυλάκων νὰ κάνουν παιδιά.

Πρέπει, βλέπεις, εἶπα ἐγὼ· ἄς ἐξετάσουμε ὅμως τώρα τὸ ἐπόμενο σημεῖο τῶν προτάσεών μας. Ὅπως εἴπαμε τὰ παιδιά πρέπει νὰ γεννιοῦνται ἀπὸ γονεῖς πού θά 'ναι πάνω στὴν ἀκμὴ τους.

Σωστά.

[e] Ἀραγε συμφωνεῖς μαζί μου ὅτι ἡ μέση διάρκεια τῆς ἀκμῆς εἶναι εἴκοσι χρόνια γιὰ τὴ γυναῖκα καὶ τριάντα γιὰ τὸν ἄνδρα;

Τὰ ποῖα αὐτῶν; ἔφη.

5 Γυναικὶ μὲν, ἣν δ' ἐγώ, ἀρξαμένη ἀπὸ εἰκοσιέτιδος μέχρι
 τετταρακονταέτιδος τίκτειν τῇ πόλει· ἀνδρὶ δέ, ἐπειδὰν τὴν
 ὀξυτάτην δρόμου ἀκμὴν παρῇ, τὸ ἀπὸ τούτου γεννᾶν τῇ
 πόλει μέχρι πεντεκαίπευτηκονταέτους.

461 Ἀμφοτέρων γοῦν, ἔφη, αὕτη ἀκμὴ σώματός τε καὶ
 φρονήσεως.

5 Οὐκοῦν ἐάντε πρεσβύτερος τούτων ἐάντε νεώτερος τῶν
 εἰς τὸ κοινὸν γεννήσεων ᾄψηται, οὔτε ὅσιον οὔτε δίκαιον
 φήσομεν τὸ ἀμάρτημα, ὥς παῖδα φιτύνοντας τῇ πόλει, ὅς, ἂν
 λάθῃ, γεννήσεται οὐχ ὑπὸ θυσιῶν οὐδ' ὑπὸ εὐχῶν φύς, ἃς
 ἐφ' ἐκάστοις τοῖς γάμοις εὔξονται καὶ ἱέρειαι καὶ ἱερεῖς καὶ
 σύμπασα ἡ πόλις ἐξ ἀγαθῶν ἀμείνους καὶ ἐξ ὠφελίμων
 b ὠφελιμωτέρους ἀεὶ τοὺς ἐκγόνους γίγνεσθαι, ἀλλ' ὑπὸ
 σκότου μετὰ δεινῆς ἀκρατείας γεγωνώς.

Ὅρθως, ἔφη.

5 Ὁ αὐτὸς δέ γ', εἶπον, νόμος, ἐάν τις τῶν ἔτι γεννώντων
 μὴ συνέρξαντος ἄρχοντος ᾄπτηται τῶν ἐν ἡλικίᾳ γυναικῶν·
 νόθον γὰρ καὶ ἀνέγγυον καὶ ἀνίερον φήσομεν αὐτὸν παῖδα
 τῇ πόλει καθιστάναι.

Ὅρθότατα, ἔφη.

10 Ὅταν δὲ δὴ οἶμαι αἱ τε γυναῖκες καὶ οἱ ἄνδρες τοῦ γεννᾶν
 ἐκβῶσι τὴν ἡλικίαν, ἀφήσομέν που ἐλευθέρους αὐτοὺς συγ-
 c γίγνεσθαι ᾧ ἂν ἐθέλωσι, πλὴν θυγατρὶ καὶ μητρὶ καὶ ταῖς
 τῶν θυγατέρων παισὶ καὶ ταῖς ἄνω μητρὸς, καὶ γυναῖκας αὐ
 πλὴν ὑεὶ καὶ πατρὶ καὶ τοῖς τούτων εἰς τὸ κάτω καὶ ἐπὶ τὸ
 ἄνω, καὶ ταῦτά γ' ἤδη πάντα διακελευσάμενοι προθυμείσθαι
 5 μάλιστα μὲν μηδ' εἰς φῶς ἐκφέρειν κύημα μηδέ γ' ἔν, ἐὰν
 γένηται, ἐὰν δέ τι βιάσῃται, οὕτω τιθέναι, ὥς οὐκ οὐσης
 τροφῆς τῷ τοιούτῳ.

d Καὶ ταῦτα μὲν γ', ἔφη, μετρίως λέγεται· πατέρας δὲ καὶ
 θυγατέρας καὶ ἃ νυνδὴ ἔλεγες πῶς διαγνώσονται ἀλλήλων;

Ποιά εἶναι αὐτὰ τὰ εἴκοσι χρόνια καὶ ποιά τὰ τριάντα; ρώτησε.

Γιὰ τὴ γυναῖκα, εἶπα, ἡ ἀρχὴ νὰ γίνεῖ στὰ εἴκοσὶ τῆς, καὶ νὰ γεννάει γιὰ τὴν πόλιν ἴσαμε τὰ σαράντα· γιὰ τὸν ἄνδρα, πάλι, μόλις περάσει τὸ πιὸ κρίσιμο σημεῖο τῆς διαδρομῆς του, κι ἀπὸ 'κεῖ κι ἔπειτα νὰ γεννάει γιὰ τὴν πόλιν ἴσαμε τὰ πενήνταπέντε του.

[461a] Καὶ γιὰ τοὺς δύο, εἶπε, αὐτὸς εἶναι ὁ καιρὸς τῆς σωματικῆς καὶ τῆς πνευματικῆς ἀκμῆς.

Ἔτσι λοιπόν, ἂν κάποιος, πού εἶτε ἔχει ὑπερβεῖ αὐτὸ τὸ ὄριο εἴτε δὲν τὸ ἔχει φθάσει ἀκόμη, ἐπιχειρήσει νὰ ἀγγίξει τὴν περιοχὴ τῶν γεννήσεων, τῶν κοινῶν γιὰ τὴν πόλιν, θὰ χαρακτηρίσουμε τὸ ξεστράτημά του αὐτὸ ὡς ἀνοσιούρηγμα καὶ ἀδίκημα, γιὰτὶ σπέρνει ἓνα παιδὶ πού, ἂν ἡ πόλιν δὲν ἔχει τὸ νοῦ τῆς καὶ τῆς ξεφύγει, τὸ παιδὶ αὐτὸ δὲν θὰ γεννηθεῖ σπαρμένο κάτω ἀπὸ τὴν προστασίαν τῶν θυσιῶν καὶ τῶν εὐχῶν πού σὲ κάθε γάμο οἱ ἱέρεις καὶ οἱ ἱερεῖς καὶ ἡ πόλιν ὁλόκληρη θὰ ἀναπέμπουν γιὰ νὰ γεννιοῦνται πάντα ἀπὸ καλοὺς γονεῖς ἀπόγονοι καλύτεροι κι ἀπὸ ὠφέλιμους [b] ὠφελιμότεροι, ἀλλὰ θὰ ἔναι γέννημα σκοτεινῆς καὶ ἄθλιας ἀκράτειας.

Σωστά, εἶπε.

Κι ὁ ἴδιος νόμος, εἶπα, θὰ ἰσχύει ἐπίσης γιὰ τὴν περίπτωσιν πού κάποιος ὁ ὁποῖος εἶναι ἀκόμη σὲ ἡλικία γάμου ἔρχεται σὲ ἐπαφὴ μὲ μιὰ γυναῖκα πού κι αὐτὴ εἶναι σὲ ἡλικία γάμου χωρὶς ὅμως νὰ τοὺς ἔχει ἐνώσει ὁ ἄρχοντας. Γιὰ τὸν ἄνθρωπο αὐτὸ θὰ ποῦμε ὅτι φέρνει στὴν πόλιν ἓνα παιδὶ νόθο, παρὰ νόμο καὶ ἀνίερο.

Πολὺ σωστά, εἶπε.

Ἀλλὰ ὅταν περάσουν τὴν ἡλικίαν τῆς τεκνογονίας, θὰ τοὺς ἀφήνουμε, θαρρῶ, ἐλεύθερους, καὶ τίς γυναῖκες καὶ τοὺς ἄνδρες, [c] νὰ σμίγουν μὲ ὅποιον θέλουν, μὲ ὀρισμένες ἐξαιρέσεις· οἱ ἄνδρες δὲν θὰ σμίγουν μὲ κάποια πού θὰ εἶναι κόρη ἢ μητέρα τους, ἐπίσης μὲ κόρες τῶν θυγατέρων τους ἢ μὲ ἀνιόντες τῆς μητέρας τους· κι οἱ γυναῖκες πάλι μὲ κάποιον πού θὰ ἔναι γιὸς τους ἢ πατέρα τους, ἢ μὲ ἀνιόντες καὶ κατιόντες αὐτονῶν, κι ὅλα αὐτὰ μόνον ἀφοῦ τοὺς δώσουμε τὴν ἐντολὴ νὰ εἶναι πάρα πολὺ προσεκτικοί, ὥστε, ἂν τυχὸν ἡ γυναῖκα μείνει ἔγκυος, νὰ μὴ φέρουν τὸ παιδὶ στὸν κόσμον, κι ἂν κάτι πάλι τοὺς ἀναγκάσει νὰ τὸ κάνουν αὐτό, νὰ μὴν ὑπολογίζονται ὅτι θὰ ὑπάρχει γιὰ αὐτὸ τὸ παιδὶ ἀνάστημα.

Κι αὐτὲς οἱ προτάσεις, εἶπε, ἀκούγονται λογικὲς, ἀλλὰ πῶς θὰ ξεχωρίζουν τοὺς πατεράδες καὶ [d] τίς κόρες, ὁ ἓνας τοῦ ἄλλου, κι ὅλα ὅσα ἔλεγες τώρα δά;

Οὐδαμῶς, ἦν δ' ἐγώ· ἀλλ' ἀφ' ἧς ἂν ἡμέρας τις αὐτῶν
 νυμφίος γένηται, μετ' ἐκείνην δεκάτῃ μηνὶ καὶ ἑβδόμῃ δὴ ἂ
 ἂν γένηται ἔκγονα, ταῦτα πάντα προσερεῖ τὰ μὲν ἄρρενα
 5 ὑεῖς, τὰ δὲ θήλεα θυγατέρας, καὶ ἐκεῖνα ἐκείνων πατέρας, καὶ
 οὕτω δὴ τὰ τούτων ἔκγονα παίδων παίδας, καὶ ἐκεῖν' αὖ
 ἐκείνους πάππους τε καὶ τηθάς, τὰ δ' ἐν ἐκείνῳ τῷ χρόνῳ
 γεγονότα, ἐν ᾧ αἱ μητέρες καὶ οἱ πατέρες αὐτῶν ἐγέννουν,
 e ἀδελφάς τε καὶ ἀδελφούς, ὥστε, ὃ νυνδὴ ἐλέγομεν, ἀλλήλων
 μὴ ἄπτεσθαι. ἀδελφούς δὲ καὶ ἀδελφὰς δώσει ὁ νόμος συνοι-
 κεῖν, ἐὰν ὁ κλῆρος ταύτη συμπίπτῃ καὶ ἡ Πυθία προσαναιρῇ.
 Ὅρθότατα, ἦ δ' ὅς.

5 Ἥ μὲν δὴ κοινωνία, ὧ Γλαύκων, αὕτη τε καὶ τοιαύτη
 γυναικῶν τε καὶ παίδων τοῖς φύλαξί σοι τῆς πόλεως· ὥς
 δὲ ἐπομένη τε τῇ ἄλλῃ πολιτείᾳ καὶ μακρῷ βελτίστη, δεῖ
 δὴ τὸ μετὰ τοῦτο βεβαιώσασθαι παρὰ τοῦ λόγου. ἢ πῶς
 ποιῶμεν;

462 Οὕτω νῆ Δία, ἦ δ' ὅς.

Ἄρ' οὖν οὐχ ἦδε ἀρχὴ τῆς ὁμολογίας, ἐρέσθαι ἡμᾶς
 αὐτοὺς τί ποτε τὸ μέγιστον ἀγαθὸν ἔχομεν εἰπεῖν εἰς πόλεως
 κατασκευήν, οὗ δεῖ στοχαζόμενον τὸν νομοθέτην τιθέναι τοὺς
 5 νόμους, καὶ τί μέγιστον κακὸν, εἴτα ἐπισκέψασθαι ἄρα ἂ
 νυνδὴ διήλθομεν εἰς μὲν τὸ τοῦ ἀγαθοῦ ἵχνος ἡμῖν ἀρμόττει,
 τῷ δὲ τοῦ κακοῦ ἀναρμοστεῖ;

Πάντων μάλιστα, ἔφη.

Ἔχομεν οὖν τι μείζον κακὸν πόλει ἢ ἐκείνο ὃ ἂν αὐτὴν
 b διασπᾷ καὶ ποιῇ πολλὰς ἀντὶ μιᾶς; ἢ μείζον ἀγαθὸν τοῦ ὃ
 ἂν συνδῇ τε καὶ ποιῇ μίαν;

Οὐκ ἔχομεν.

Οὐκοῦν ἢ μὲν ἡδονῆς τε καὶ λύπης κοινωνία συνδεῖ, ὅταν
 5 ὅτι μάλιστα πάντες οἱ πολῖται τῶν αὐτῶν γιγνομένων τε καὶ
 ἀπολλυμένων παραπλησίως χαίρωσι καὶ λυπῶνται;

Παντάσῃ μὲν οὖν, ἔφη.

Ἥ δέ γε τῶν τοιούτων ιδίωσις διαλύει, ὅταν οἱ μὲν

Δέν θά τοὺς ξεχωρίζουν καθόλου, εἶπα ἐγώ. Ἀλλὰ ὅσα παιδιά θά γεννιοῦνται στοὺς δέκα ἢ στοὺς ἑπτὰ μῆνες ἀπὸ τὴν ἡμέρα πού θά παντρεύεται κάποιος θά τὰ λέει γιούς του, τὰ ἀρσενικά, καὶ κόρες του, τὰ θηλυκά, κι ἐκεῖνα αὐτὸν πατέρα τους, καὶ κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο θά λέει τοὺς ἀπογόνους τους ἐγγόνια του· κι ἐκεῖνα πάλι θά τοὺς λένε παπποῦδες καὶ γιαγιάδες, κι ὅσα παιδιά θά εἶναι γεννημένα στὸ χρονικὸ διάστημα πού γεννοῦσαν οἱ μητέρες καὶ οἱ πατέρες τους θά τὰ ἀποκαλοῦν [ε] ἀδελφές καὶ ἀδελφούς τους, ὥστε, ὅπως ἀκριβῶς λέγαμε τώρα δά, νὰ μὴν ἔρχονται μεταξύ τους σὲ ἐρωτική ἐπαφή. Πάντως ὁ νόμος μπορεῖ νὰ ἐπιτρέψει νὰ ζοῦν μαζὶ ἀδελφοὶ μὲ ἀδελφές, ἂν πέσει ἔτσι ὁ κληρὸς κι ἂν ἐπιπλέον δώσει καταφατική ἀπάντηση ἢ Πυθία.

Σωστότατα, εἶπε.

Αὐτῇ, πού λές, Γλαύκων, θά εἶναι ἡ ἀπὸ κοινοῦ σχέση τῶν φυλάκων τῆς πόλης σου μὲ τίς γυναῖκες καὶ τὰ παιδιά· ὅτι, τώρα, ἡ σχέση αὕτη εἶναι σύμφωνη μὲ τὴν ὑπόλοιπη συγκρότηση τῆς πολιτείας καὶ ἀποτελεῖ τὴν κατὰ πολὺ καλύτερη ρύθμιση, τοῦτο θά χρειαστεῖ νὰ μᾶς τὸ ἐπιβεβαιώσει ἡ συζήτηση πού θά κάνουμε ἀμέσως μετὰ. Ἡ μήπως ἔχεις ἄλλη γνώμη;

[462a] Αὐτῇ, μὰ τὸ Δία, τὴ γνώμη ἔχω κι ἐγώ.

Ἐπομένως, τὸ πρῶτο βῆμα πρὸς μιὰ τέτοια σύμπτωση ἀπόψεων δὲν θά εἶναι νὰ ἀναρωτηθοῦμε ἐμεῖς οἱ ἴδιοι ποιοῦ πράγμα μποροῦμε νὰ θεωρήσουμε ὡς τὸ πιὸ σημαντικὸ καλὸ γιὰ τὴ συγκρότηση τῆς πόλης, στὸ ὁποῖο θά πρέπει νὰ ἔχει στραμμένο τὸ νοῦ του ὁ νομοθέτης, καθὼς θά θεσπίζει τοὺς νόμους, καὶ ποιοῦ ὡς τὸ μέγιστο κακὸ, κι ὕστερα νὰ ἐξετάσουμε ἂν ἄραγε οἱ ρυθμίσεις πού περιγράψαμε ταιριάζουν μὲ τὰ χνάρια τοῦ καλοῦ, ἐνῶ, ἀντιθέτως, μὲ τὰ χνάρια τοῦ κακοῦ εἶναι παρὰταιρες;

Βεβαίότατα, εἶπε.

Ἔχουμε ἄραγε νὰ ἀναφέρουμε κάποιο κακὸ γιὰ τὴν πόλη μεγαλύτερο ἀπὸ ἐκεῖνο πού τὴν [b] διασπᾷ καὶ τὴν κάνει ἀντὶ γιὰ μία πολλές; Ἡ καλὸ μεγαλύτερο ἀπὸ ἐκεῖνο πού τὴν δένει καὶ τὴν κάνει μία πόλη;

Δὲν ἔχουμε.

Δὲν εἶναι ἀλήθεια ὅτι ἡ συμμετοχὴ στὴν ἴδια χαρὰ καὶ στὴν ἴδια λύπη συνδέει, ὅταν δηλαδὴ κατὰ τὸ δυνατόν ὅλοι οἱ πολῖτες αἰσθάνονται λίγο-πολὺ τὴν ἴδια χαρὰ καὶ τὴν ἴδια λύπη γιὰ κάτι πού ἔγινε καὶ γιὰ κάτι πού χάθηκε;

Ἀσφαλῶς, εἶπε.

Καὶ ἀπεναντίας, ἡ διαφοροποίηση τοῦ ἑνὸς ἀπὸ τὸν ἄλλο σὲ τέτοια πρά-

- c περιαλαγείς, οἱ δὲ περιχαρεῖς γίνωνται ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς
παθήμασι τῆς πόλεως τε καὶ τῶν ἐν τῇ πόλει;
- τί δ' οὐ;
- Ἄρ' οὖν ἐκ τοῦδε τὸ τοῖόνδε γίγνεται, ὅταν μὴ ἅμα φθέγ-
γωνται ἐν τῇ πόλει τὰ τοιάδε ῥήματα, τό τε ἐμὸν καὶ τὸ οὐκ
5 ἐμόν; καὶ περὶ τοῦ ἀλλοτρίου κατὰ ταυτά;
- Κομιδῇ μὲν οὖν.
- Ἐν ἧτινι δὴ πόλει πλείστοι ἐπὶ τὸ αὐτὸ κατὰ ταυτὰ τοῦτο
λέγουσι τὸ ἐμὸν καὶ τὸ οὐκ ἐμόν, αὕτη ἄριστα διοικεῖται;
- Πολύ γε.
- 10 Καὶ ἦτις δὴ ἐγγύτατα ἐνὸς ἀνθρώπου ἔχει; οἶον ὅταν που
ἡμῶν δάκτυλός του πληγῇ, πᾶσα ἡ κοινωνία ἢ κατὰ τὸ σῶμα
πρὸς τὴν ψυχὴν τεταμένη εἰς μίαν σύνταξιν τὴν τοῦ ἄρ-
d χοντος ἐν αὐτῇ ἥσθητό τε καὶ πᾶσα ἅμα συνήλγησεν μέρους
πονήσαντος ὅλη, καὶ οὕτω δὴ λέγομεν ὅτι ὁ ἄνθρωπος τὸν
δάκτυλον ἀλαγεί· καὶ περὶ ἄλλου ὁπουοῦν τῶν τοῦ ἀνθρώπου
ὁ αὐτὸς λόγος, περὶ τε λύπης πονουῦντος μέρους καὶ περὶ
5 ἡδονῆς ῥαϊζοντος;
- Ὁ αὐτὸς γάρ, ἔφη· καὶ τοῦτο ὃ ἐρωτᾷς, τοῦ τοιούτου
ἐγγύτατα ἢ ἄριστα πολιτευομένη πόλις οἰκεῖ.
- Ἐνὸς δὴ οἶμαι πάσχοντος τῶν πολιτῶν ὅτιοῦν ἢ ἀγαθὸν
e ἢ κακὸν ἢ τοιαύτη πόλις μάλιστά τε φήσκει ἑαυτῆς εἶναι τὸ
πάσχον, καὶ ἢ συνησθήσεται ἅπαντα ἢ συλλυπήσεται.
- Ἀνάγκη, ἔφη, τὴν γε εὖνομον.
- Ὡρα ἂν εἶη, ἦν δ' ἐγώ, ἐπανιέναι ἡμῖν ἐπὶ τὴν ἡμετέραν
5 πόλιν, καὶ τὰ τοῦ λόγου ὁμολογήματα σκοπεῖν ἐν αὐτῇ, εἰ
αὕτη μάλιστ' ἔχει εἶτε καὶ ἄλλη τις μάλλον.
- Οὐκοῦν χρή, ἔφη.
- 463 τί οὖν; ἔστι μὲν που καὶ ἐν ταῖς ἄλλαις πόλεσιν
ἄρχοντές τε καὶ δῆμος, ἔστι δὲ καὶ ἐν ταύτῃ;
- Ἔστι.

γματα δὲν διαλύει τὴν πόλη, ὅταν οἱ μισοὶ εἶναι περίλυποι κι οἱ ἄλλοι μισοὶ πασιχαρεῖς γιὰ τὰ ἴδια ἀκριβῶς [c] πράγματα πού ἔχουν συμβεῖ στὴν πόλη καὶ στοὺς πολίτες;

Ἀμφιβάλλεις;

Παραδέχεσαι ὅτι αἰτία γι' αὐτὴ τὴν κατάσταση εἶναι τοῦτο, ὅταν δηλαδή οἱ φράσεις 'τὸ δικό μου' ἢ τὸ 'δὲν εἶναι δικό μου' δὲν προφέρονται μ' ἓνα στόμα στὴν πόλη; Καὶ τὸ ἴδιο πάλι σχετικὰ μὲ τὸ 'ξένο';

Ναί, πραγματικά.

Συμφωνεῖς, ἔτσι, ὅτι μὲ τὸν πιὸ καλὸ τρόπο κυβερνιέται μὲ πολιτεία στὴν ὁποία ὅσο τὸ δυνατόν περισσότεροι πολίτες συνδέουν τὶς φράσεις 'εἶναι δικό μου' ἢ 'δὲν εἶναι δικό μου' μὲ τὸ αὐτὸ πρᾶγμα καὶ ὑπὸ τὴν αὐτὴ ἔννοια;

Καὶ πολὺ μάλιστα.

Καὶ δὲν εἶναι αὐτὴ ἡ πολιτεία, ἡ ὁποία παρουσιάζει τὴ μεγαλύτερη ἐγγύτητα μὲ τὴν κατάσταση ἐνὸς ἀνθρώπου; Λόγου χάριν, ὅταν χτυπήσουμε στὸ δάχτυλο, ὁλόκληρη ἡ κοινότητα πού διαπερνᾷ τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχὴ καὶ εἶναι ὁργανωμένη σὲ ἓνα σύνθετο σύστημα, στὸ σύστημα [d] τοῦ κυρίαρχου στοιχείου τῆς κοινότητος, τὸ ἀντιλαμβάνεται στὴ στιγμή καὶ ὑποφέρει ἀμέσως ὁλόκληρη, παρόλο ὅτι ὁ πόνος χτύπησε μόνο ἓνα μέρος της, καὶ λέμε ἔτσι τότε ὅτι τὸν ἀνθρώπο τὸν πονάει τὸ δάχτυλό του· καὶ τὸ ἴδιο δὲν λέμε γιὰ ὁποιοδήποτε ἄλλο μέρος τοῦ ἀνθρώπινου σώματος —γιὰ τὸν πόνο, ὅταν ὑποφέρει, καὶ γιὰ τὴν εὐχαρίστηση πού αἰσθάνεται, ὅταν πάει νὰ γίνεῖ καλά;

Τὸ ἴδιο, εἶπε· κι ὅσο γι' αὐτὸ πού ρωτᾷς, πραγματικὰ πιὸ κοντὰ σ' αὐτὴ τὴν κατάσταση εἶναι ἡ πολιτεία πού κυβερνιέται μὲ τὸν καλύτερο τρόπο.

Φαντάζομαι, ἔτσι, πῶς ὅταν συμβαίνει σὲ κάποιον πολίτη ὁτιδήποτε, εἴτε καλὸ [e] εἴτε κακὸ, ἡ πόλη αὐτοῦ τοῦ εἶδους θὰ πεῖ πῶς ὅ,τι συμβαίνει ἀφορᾷ τὴν ἴδια ὥς ὁλότητα, κι ὅτι θὰ μοιραστεῖ μαζί του τὴ χαρὰ ἢ τὴ λύπη του.

Κατανάγκην, εἶπε· τουλάχιστον ἡ πόλη πού ἔχει σωστοὺς νόμους.

Εἶναι ἴσως τώρα ἡ ὥρα, εἶπα ἐγώ, νὰ ξαναγυρίσουμε στὴν πόλη μας καὶ νὰ δοῦμε ἐκεῖ ὅσα παραδεχτήκαμε στὴ συζήτηση, ἂν δηλαδὴ πραγματοποιοῦνται σὲ αὐτὴν ὥς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἢ ἂν σὲ κάποια ἄλλη πόλη πραγματοποιοῦνται σὲ μεγαλύτερο βαθμό.

Ναί, πρέπει νὰ τὸ κάνουμε, εἶπε.

[463a] Τότε λοιπόν; Ὑπάρχουν σ' αὐτὴ τὴν πόλη, ὅπως καὶ στὶς ἄλλες, ἄρχοντες καὶ λαός;

Ὑπάρχουν.

- Πολίτας μὲν δὴ πάντες οὗτοι ἀλλήλους προσερούσι;
 5 Πῶς δ' οὔ;
 Ἀλλὰ πρὸς τῷ πολίτας τί ὁ ἐν ταῖς ἄλλαις δῆμος τοὺς
 ἄρχοντας προσαγορεύει;
 Ἐν μὲν ταῖς πολλαῖς δεσπότας, ἐν δὲ ταῖς δημοκρατου-
 μέναις αὐτὸ τοῦνομα τοῦτο, ἄρχοντας.
 10 Τί δ' ὁ ἐν τῇ ἡμετέρᾳ δῆμος; πρὸς τῷ πολίτας τί τοὺς
 ἄρχοντάς φησιν εἶναι;
 b Σωτῆράς τε καὶ ἐπικούρους, ἔφη.
 Τί δ' οὗτοι τὸν δῆμον;
 Μισθοδότας τε καὶ τροφείας.
 Οἱ δ' ἐν ταῖς ἄλλαις ἄρχοντες τοὺς δῆμους;
 5 Δούλους, ἔφη.
 Τί δ' οἱ ἄρχοντες ἀλλήλους;
 Συνάρχοντας, ἔφη.
 Τί δ' οἱ ἡμέτεροι;
 Συμφύλακας.
 10 Ἐχeis οὖν εἰπεῖν τῶν ἀρχόντων τῶν ἐν ταῖς ἄλλαις
 πόλεσιν, εἴ τίς τινα ἔχει προσειπεῖν τῶν συναρχόντων τὸν
 μὲν ὡς οἰκεῖον, τὸν δ' ὡς ἀλλότριον;
 Καὶ πολλοὺς γε.
 Οὐκοῦν τὸν μὲν οἰκεῖον ὡς ἑαυτοῦ νομίζει τε καὶ λέγει,
 c τὸν δ' ἀλλότριον ὡς οὐχ ἑαυτοῦ;
 Οὔτω.
 Τί δὲ οἱ παρὰ σοὶ φύλακες; ἔσθ' ὅστις αὐτῶν ἔχοι ἂν
 τῶν συμφυλάκων νομίσαι τινὰ ἢ προσειπεῖν ὡς ἀλλότριον;
 5 Οὐδαμῶς, ἔφη· παντὶ γὰρ ᾧ ἂν ἐντυγχάνῃ, ἢ ὡς ἀδελφῷ
 ἢ ὡς ἀδελφῇ ἢ ὡς πατρὶ ἢ ὡς μητρὶ ἢ υἱεὶ ἢ θυγατρὶ ἢ
 τούτων ἐκγόνοις ἢ προγόνοις νομιεῖ ἐντυγχάνειν.
 Κάλιστα, ἦν δ' ἐγώ, λέγεις, ἀλλ' ἔτι καὶ τόδε εἰπέ·
 πότερον αὐτοῖς τὰ ὀνόματα μόνον οἰκεῖα νομοθετήσεις, ἢ
 d καὶ τὰς πράξεις πάσας κατὰ τὰ ὀνόματα πράττειν, περὶ τε
 τοὺς πατέρας, ὅσα νόμος περὶ πατέρας αἰδούς τε πέρι καὶ

“Ολοι αὐτοὶ δὲν θὰ ἀποκαλοῦνται μετὰξὺ τους πολίτες;

Ἀσφαλῶς.

Ἐκτὸς ὅμως ἀπὸ πολίτες πῶς ἀλλιῶς ἀποκαλεῖ στίς ἄλλες πόλεις ὁ λαὸς τοὺς ἄρχοντες;

Στίς περισσότερες τοὺς λένε ἐξουσιαστές, ἀλλὰ στίς πόλεις μὲ δημοκρατικό πολίτευμα χρησιμοποιοῦν τὴν ὀνομασία ποὺ χρησιμοποιήσαμε κι ἐμεῖς: ἄρχοντες.

Τῆς δικῆς μας ὅμως πόλης ὁ λαὸς τί θὰ κάνει; Ἐκτὸς ἀπὸ πολίτες τί ἄλλο θὰ λέει ὅτι τοῦ εἶναι οἱ ἄρχοντες;

[b] Σωτήρες καὶ συμπαραστάτες του.

Κι αὐτοὶ τί θὰ λένε ὅτι εἶναι ὁ λαός;

Αὐτὸς ποὺ τοὺς πληρώνει τοὺς μισθοὺς καὶ τοὺς συντηρεῖ.

Στίς ἄλλες πόλεις πῶς χαρακτηρίζουν οἱ ἄρχοντες τοὺς λαοὺς τους;

Δούλους.

Κι οἱ ἄρχοντες, ὁ ἕνας τὸν ἄλλο;

Συνάρχοντες, εἶπε.

Ἐνῶ οἱ δικοὶ μας;

Συμφύλακες.

Ξέρεις γιὰ τοὺς ἄρχοντες στὰ ἄλλα πολιτεύματα ἂν ὑπάρχει κανεὶς ποὺ νὰ μπορεῖ νὰ χαρακτηρίσει κάποιον ἀπὸ τοὺς συνάρχοντές του ὡς συγγενή του καὶ κάποιον ἄλλο ὡς ξένο;

Ξέρω, καὶ πολλοὺς μάλιστα.

[c] Καὶ τὸν μὲν συγγενὴ τὸν θεωρεῖ καὶ τὸν λέει δικό του, ἐνῶ τὸν ξένο ὡς ὄχι δικό του· ἔτσι;

Ἔτσι.

Ἀλλὰ οἱ φύλακες τῆς πόλης σου; Ὑπάρχει κανένας ἀνάμεσά τους ποὺ θὰ μποροῦσε νὰ θεωρήσει ἢ νὰ ἀποκαλέσει κάποιον συμφύλακά του ξένο;

Σὲ καμία περίπτωση, εἶπε· γιατί ὅποιον κι ἂν συναντᾷ θὰ τὸν θεωρεῖ ἀδελφό του ἢ ἀδελφή του, πατέρα ἢ μητέρα του, γιό του ἢ θυγατέρα, ἀπόγονο τῶν παιδιῶν του ἢ πρόγονό του.

Ἔξοχα, εἶπα ἐγώ, τὰ λές, γιὰ πές μου ὅμως καὶ τοῦτο ἐδῶ: Τί ἀπὸ τὰ δύο πρόκειται νὰ κάνεις: θὰ καθιερώσεις μὲ νόμο ἀπλῶς νὰ *φέρουν* αὐτὲς τίς ὀνομασίες ποὺ δηλώνουν συγγένεια ἢ ἐπιπλέον [d] νὰ εἶναι καὶ οἱ *πράξεις* τους ὅλες ἑναρμονισμένες μὲ αὐτὲς τίς ὀνομασίες —σχετικά, δηλαδή, μὲ τοὺς πατεράδες νὰ τηροῦν ὅσα ὀρίζει ὁ νόμος γιὰ τὸ σεβασμὸ καὶ τὴ φροντίδα ποὺ

- κηδεμονίας καὶ τοῦ ὑπήκοον δεῖν εἶναι τῶν γονέων, ἢ μήτε
 πρὸς θεῶν μήτε πρὸς ἀνθρώπων αὐτῷ ἄμεινον ἔσεσθαι, ὥς
 5 οὔτε ὅσια οὔτε δίκαια πράττοντος ἄν, εἰ ἄλλα πράττοι ἢ
 ταῦτα; αὐταί σοι ἢ ἄλλαι φῆμαι ἐξ ἀπάντων τῶν πολιτῶν
 ὑμνήσουσιν εὐθὺς περὶ τὰ τῶν παίδων ὧτα καὶ περὶ πατέρων,
 οὓς ἂν αὐτοῖς τις ἀποφήνη, καὶ περὶ τῶν ἄλλων συγγενῶν;
 e Αὐταί, ἔφη· γελοῖον γὰρ ἂν εἴη εἰ ἄνευ ἔργων οἰκεῖα
 ὀνόματα διὰ τῶν στομάτων μόνον φθέγγονται.
 Πασῶν ἄρα πόλεων μάλιστα ἐν αὐτῇ συμφωνήσουσιν
 ἐνός τινος ἢ εὖ ἢ κακῶς πράττοντος ὃ νυνδὴ ἐλέγομεν τὸ
 5 ῥῆμα, τὸ ὅτι τὸ ἐμὸν εὖ πράττει ἢ ὅτι τὸ ἐμὸν κακῶς.
 Ἀληθέστατα αὖ, ἢ δ' ὅς.
 464 Οὐκοῦν μετὰ τούτου τοῦ δόγματός τε καὶ ῥήματος ἔφαμεν
 συνακολουθεῖν τὰς τε ἡδονὰς καὶ τὰς λύπας κοινῇ;
 Καὶ ὀρθῶς γε ἔφαμεν.
 Οὐκοῦν μάλιστα τοῦ αὐτοῦ κοινωνήσουσιν ἡμῖν οἱ πολῖται,
 5 ὃ δὴ ἐμὸν ὀνομάσουσιν; τούτου δὲ κοινωνοῦντες οὕτω δὴ
 λύπης τε καὶ ἡδονῆς μάλιστα κοινωνίαν ἔξουσιν;
 Πολύ γε.
 Ἄρ' οὖν τούτων αἰτία πρὸς τῇ ἄλλῃ καταστάσει ἡ τῶν
 γυναικῶν τε καὶ παίδων κοινωνία τοῖς φύλαξιν;
 10 Πολὺ μὲν οὖν μάλιστα, ἔφη.
 b Ἀλλὰ μὴν μέγιστόν γε πόλει αὐτὸ ὁμολογήσαμεν ἀγαθόν,
 ἀπεικάζοντες εὖ οἰκουμένην πόλιν σώματι πρὸς μέρος αὐτοῦ
 λύπης τε πέρι καὶ ἡδονῆς ὥς ἔχει.
 Καὶ ὀρθῶς γ', ἔφη, ὁμολογήσαμεν.
 5 Τοῦ μεγίστου ἄρα ἀγαθοῦ τῇ πόλει αἰτία ἡμῖν πέφανται
 ἡ κοινωνία τοῖς ἐπικούροις τῶν τε παίδων καὶ τῶν γυναικῶν.
 Καὶ μάλ', ἔφη.
 Καὶ μὲν δὴ καὶ τοῖς πρόσθεν γε ὁμολογοῦμεν· ἔφαμεν

τοὺς ὀφείλεται καὶ γιὰ τὴν ἐπιβαλλόμενη ὑπακοή στοὺς γονεῖς, κι ὅτι διαφορετικά, ἂν πράττει κανεὶς ἄλλα κι ὄχι αὐτά, νὰ μὴ δεῖ καλὸ μήτε ἀπὸ θεοῦ μήτε ἀπὸ ἄνθρωπο, ἀφοῦ οἱ πράξεις του θὰ ᾖναι ἀνίερες καὶ ἀδικες; Αὐτὰ ἢ τίποτε ἄλλα θὰ εἶναι τὰ ὑμνητικά λόγια ποὺ εὐθὺς ἐξαρχῆς θὰ ἠχήσουν στὰ αὐτιά τῶν παιδιῶν ἀπὸ τὰ στόματα ὅλων τῶν πολιτῶν σχετικὰ καὶ μὲ τοὺς πατέρες, ὅποιους θὰ τοὺς παρουσιάσουν ὡς πατέρες δικoὺς τους, καὶ μὲ τοὺς ἄλλους συγγενεῖς;

[e] Αὐτά, εἶπε· γιατί θὰ ἦταν γελοῖο νὰ ᾔχουν στὰ χεῖλη τους μόνο τίς ὀνομασίες ποὺ δηλώνουν τὴ συγγενικότητα χωρὶς νὰ εἶναι καὶ οἱ πράξεις ἀνάλογες.

Συνεπῶς σ' αὐτὴ τὴν πόλη, πολὺ περισσότερο ἀπὸ ὅπουδῆποτε ἄλλου, ὅταν κάποιος εἶναι εὐτυχισμένος ἢ ὅταν τὸν ἔχει βρεῖ δυστυχία, θὰ ᾔχουν ὅλοι στὰ χεῖλη τους τὴ φράση ποὺ τώρα δὰ λέγαμε, δηλαδή τὸ 'εἶμαι εὐτυχισμένος' ἢ 'μὲ ἔχει βρεῖ δυστυχία'.

Πάρα πολὺ σωστά, εἶπε.

[464a] Καὶ δὲν εἶπαμε τότε ὅτι αὐτὴ ἡ σκέψη κι αὐτὴ ἡ φράση συνοδεύουν τὴν κοινὴ συμμετοχὴ ὁλονῶν στὶς χαρὲς καὶ στὶς λύπες;

Τὸ εἶπαμε κι ἦταν σωστό.

Ἐπομένως οἱ δικoὶ μας πολῖτες δὲν θὰ αἰσθανθοῦν περισσότερο ἀπὸ ὅπουδῆποτε ἄλλο τὸ αὐτὸ πρᾶγμα ὡς κοινὴ ὑπόθεσή τους; Καὶ καθὼς θὰ τὸ αἰσθάνονται ὡς κοινό, δὲν θὰ μοιράζονται ἔτσι ὅσο γίνεται περισσότερο καὶ τὴ λύπη καὶ τὴ χαρά;

Βεβαίως.

Τοῦτο δὲν θὰ ὀφείλεται, πέρα ἀπὸ τὴ γενικότερη ὁργάνωση τῆς πολιτείας, καὶ στὸ ὅτι οἱ γυναῖκες καὶ τὰ παιδιά θὰ ἀποτελοῦν κοινὸ κτῆμα τῶν φυλάκων;

Ἀσφαλῶς καὶ σ' αὐτό, εἶπε.

[b] Ἀλήθεια ὁμως, ἐμεῖς παραδεχτήκαμε ὅτι τὸ πρᾶγμα αὐτὸ εἶναι μέγιστο ἀγαθὸ γιὰ τὴν πόλη, καὶ παρομοιάσαμε, σὲ ὅ,τι ἀφορᾷ τὴ λύπη καὶ τὴ χαρά, τὴν καλὰ ὁργανωμένη πόλη μὲ τὸ σῶμα καὶ τὴ σχέση του πρὸς κάποιο μέρος του.

Σωστά κάναμε καὶ τὸ παραδεχτήκαμε αὐτό, εἶπε.

Νὰ λοιπὸν ποὺ γίνεται πιά ὁλοφάνερο ὅτι ὁ τρόπος τῆς σχέσης τῶν ἐπικούρων μὲ τὰ παιδιά καὶ τίς γυναῖκες ἀποτελεῖ τὸ πιὸ τρανὸ ἀγαθὸ γιὰ τὴν πόλη.

Βεβαιότατα, εἶπε.

Ἐπιπλέον ἡ ρύθμιση αὐτὴ συμβαδίζει καὶ μὲ ὅσα εἶπαμε πρωτύτερα. Γιατί

c γάρ που οὔτε οἰκίας τούτοις ἰδίας δεῖν εἶναι οὔτε γῆν οὔτε
 τι κτῆμα, ἀλλὰ παρὰ τῶν ἄλλων τροφήν λαμβάνοντας,
 μισθὸν τῆς φυλακῆς, κοινῇ πάντας ἀναλίσκειν, εἰ μέλλοιεν
 ὄντως φύλακες εἶναι.

Ὅρθως, ἔφη.

5 Ἄρ' οὖν οὐχ, ὅπερ λέγω, τά τε πρόσθεν εἰρημένα καὶ τὰ
 νῦν λεγόμενα ἔτι μάλλον ἀπεργάζεται αὐτοὺς ἀληθινούς
 φύλακας, καὶ ποιεῖ μὴ διασπᾶν τὴν πόλιν τὸ ἐμὸν ὄνομα-
 ζοντας μὴ τὸ αὐτὸ ἀλλ' ἄλλον ἄλλο, τὸν μὲν εἰς τὴν ἑαυτοῦ
 οἰκίαν ἔλκοντα ὅτι ἂν δύνηται χωρὶς τῶν ἄλλων κτήσασθαι,
 d τὸν δὲ εἰς τὴν ἑαυτοῦ ἐτέραν οὔσαν, καὶ γυναῖκά τε καὶ
 παῖδας ἐτέρους, ἡδονάς τε καὶ ἀλγηδόνας ἐμποιοῦντας ἰδίων
 ὄντων ἰδίας, ἀλλ' ἐνὶ δόγματι τοῦ οἰκείου πέρι ἐπὶ τὸ αὐτὸ
 τείνοντας πάντας εἰς τὸ δυνατόν ὁμοπαθεῖς λύπης τε καὶ
 5 ἡδονῆς εἶναι;

Κομιδῇ μὲν οὖν, ἔφη.

Τί δέ; δίκαι τε καὶ ἐγκλήματα πρὸς ἀλλήλους οὐκ
 οἰχήσεται ἐξ αὐτῶν ὥς ἔπος εἰπεῖν διὰ τὸ μηδὲν ἴδιον
 ἐκτήσθαι πλὴν τὸ σῶμα, τὰ δ' ἄλλα κοινά; ὅθεν δὴ ὑπάρχει
 e τούτοις ἀστασιάστοις εἶναι, ὅσα γε διὰ χρημάτων ἢ παίδων
 καὶ συγγενῶν κτήσιν ἄνθρωποι στασιάζουσιν;

Πολλὴ ἀνάγκη, ἔφη, ἀπηλλάχθαι.

5 Καὶ μὴν οὐδὲ βιαίων γε οὐδ' αἰκίας δίκαι δικαίως ἂν
 εἶεν ἐν αὐτοῖς· ἡλιξί μὲν γὰρ ἡλικας ἀμύνεσθαι καλὸν καὶ
 δίκαιόν που φήσομεν, ἀνάγκην σωμάτων ἐπιμελεῖα τιθέντες.

Ὅρθως, ἔφη.

465 Καὶ γὰρ τὸδε ὀρθὸν ἔχει, ἦν δ' ἐγώ, οὗτος ὁ νόμος· εἴ
 πού τις τῷ θυμοῖτο, ἐν τῷ τοιούτῳ πληρῶν τὸν θυμὸν ἦττον
 ἐπὶ μείζους ἂν ἴοι στάσεις.

εἶπαμε, θαρρῶ, ὅτι οὔτε σπίτια δικά τους θὰ ἔχουν οἱ φύλακες οὔτε γῆ οὔτε κάποιο ἄλλο [c] κτῆμα, ἀλλὰ θὰ συντηροῦνται ἀπὸ τοὺς ἄλλους πολῖτες, οἱ ὁποῖοι θὰ τοὺς ἀνταποδίδουν ἔτσι τὴν ὀφειλὴ τους γιὰ τὴ φρούρηση τῆς πόλης· κι ὅ,τι ξοδεύουν οἱ φύλακες θὰ τὸ ξοδεύουν ἀπὸ κοινοῦ, ἂν πρόκειται νὰ εἶναι πραγματικοὶ φύλακες.

Σωστά, εἶπε.

Ἄραγε λοιπόν, ἐπιμένω, δὲν ἀληθεύει ὅτι καὶ ὅσα εἶπαμε πρωτύτερα καὶ ὅσα λέμε τώρα τοὺς προσδίδουν ἕναν ἀκόμη πιὸ αὐθεντικό χαρακτήρα καὶ κάνουν ὥστε οἱ φύλακες νὰ μὴ διασποῦν τὴν ἐνότητα τῆς πόλης μὲ τὸ νὰ χρησιμοποιοῦν τὴ φράση ‘δικό μου’ ὄχι γιὰ τὸ αὐτὸ πρᾶγμα ἀλλὰ ἄλλος γιὰ τὸ ἕνα κι ἄλλος γιὰ τὸ ἄλλο —καὶ κουβαλώνοντας ὁ ἕνας στὸ *δικό του* σπíti ὅ,τι θὰ μπορέσει νὰ ἀποκτήσει ὁ ἴδιος χωριστὰ ἀπὸ τοὺς ἄλλους, [d] κι ὁ ἄλλος ἀπὸ τὴ μεριά του στὸ δικό του σπίτι, πού κι αὐτὸ θὰ εἶναι ἄλλο; Κι ἐπίσης, χαρακτηρίζοντας ὡς ‘δικά του’ διαφορετικὴ γυναίκα καὶ διαφορετικὰ παιδιὰ πού θὰ τοῦ προξενοῦν χαρὲς καὶ λύπες, τίς ὁποῖες μόνον ὁ ἴδιος θὰ αἰσθάνεται, ἀφοῦ κι ἐκεῖνα σ’ αὐτὸν μόνο θὰ ἀνήκουν; Ἀπεναντίας, θὰ ἔχουν ὅλοι *μία* πίστη σχετικὰ μὲ τὸ τί εἶναι τὸ δικό τους καὶ προσβλέποντας ὅλοι τους σὲ ἕνα καὶ τὸ αὐτὸ πρᾶγμα θὰ αἰσθάνονται ὅλοι κατὰ τὸ δυνατόν τίς ἴδιες λύπες καὶ τίς ἴδιες χαρὲς· δὲν εἶναι ἔτσι;

Ἀπολύτως ἔτσι, εἶπε.

Κι ἀκόμη: Δὲν θὰ ἐξαφανιστοῦν σχεδὸν οἱ δίκες καὶ οἱ καταγγελίες μετὰ ξύ τους, ἀφοῦ κανένας τους δὲν θὰ ἔχει ἄλλο τίποτε ἰδιόκτητο ἐκτὸς ἀπὸ τὸ σῶμα του, ἐνῶ τὰ ἄλλα ὅλα θὰ εἶναι κοινὸ κτῆμα; Κι ἔτσι δὲν θὰ ἔχουν γλυτώσει [e] ἀπὸ ὅλη ἐκείνη τὴ διχόνοια πού προξενεῖται στοὺς ἀνθρώπους ἐξαιτίας τῶν χρημάτων ἢ ἀπὸ τὴν ἀπόκτηση παιδιῶν καὶ συγγενῶν;

Κατανάγκην, εἶπε, ἔχουν γλυτώσει.

Καὶ βέβαια δὲν θὰ ὑπάρχει λόγος νὰ γίνονται ἐκεῖ δίκες γιὰ βιαιοπραγίες καὶ προσωπικὲς προσβολές· θὰ διακηρύξουμε, ὑποθέτω, ὅτι εἶναι ὠραῖο καὶ δίκαιο νὰ ὑπερασπίζονται μόνοι τους τὸν ἑαυτὸ τους ἀπέναντι σὲ ἀνθρώπους τῆς ἴδιας ἡλικίας, θὰ ὑποχρεωθοῦν ἔτσι νὰ φροντίζουν γιὰ τὴ σωματικὴ κατάστασή τους.

Σωστά, εἶπε.

[465a] Γιατὶ ὁ νόμος αὐτός, εἶπα ἐγώ, ἔχει καὶ τοῦτο τὸ σωστό. Ἄν θυμῶναι κανεῖς μὲ κάποιον, ὁ θυμὸς του θὰ ξεσπάει σ’ αὐτόν, κι ἔτσι ἡ πιθανότητα νὰ ὀδηγηθεῖ σὲ μεγαλύτερες ἔχθρες περιορίζεται.

- Πάνυ μὲν οὖν.
- 5 Πρεσβυτέρῳ μὴν νεωτέρων πάντων ἄρχειν τε καὶ κολάζειν προστετάσσεται.
- Δῆλον.
- Καὶ μὴν ὅτι γε νεώτερος πρεσβύτερον, ἂν μὴ ἄρχοντες προστάττωσιν, οὔτε ἄλλο βιάζεσθαι ἐπιχειρήσει ποτὲ οὔτε
- 10 τύπτειν, ὥς τὸ εἰκός. οἶμαι δ' οὐδὲ ἄλλως ἀτιμάσει· ἱκανῶ γάρ τῷ φύλακε κωλύοντε, δέος τε καὶ αἰδώς, αἰδώς μὲν ὥς
- b γονέων μὴ ἄπτεσθαι εἴργουσα, δέος δὲ τὸ τῷ πάσχοντι τοὺς ἄλλους βοηθεῖν, τοὺς μὲν ὥς υἱεῖς, τοὺς δὲ ὥς ἀδελφούς, τοὺς δὲ ὥς πατέρας.
- Συμβαίνει γὰρ οὕτως, ἔφη.
- 5 Πανταχῇ δὴ ἐκ τῶν νόμων εἰρήνην πρὸς ἀλλήλους οἱ ἄνδρες ἄξουσι;
- Πολλήν γε.
- Τούτων μὴν ἐν ἑαυτοῖς μὴ στασιαζόντων οὐδὲν δεινὸν μή ποτε ἢ ἄλλη πόλις πρὸς τούτους ἢ πρὸς ἀλλήλους
- 10 διχοστατήσῃ.
- Οὐ γὰρ οὖν.
- Τὰ γε μὴν σμικρότατα τῶν κακῶν δι' ἀπρέπειαν ὀκνῶ
- c καὶ λέγειν, ὧν ἀπηλλαγμένοι ἂν εἶεν, κολακείας τε πλουσίων πένητες ἀπορίας τε καὶ ἀλγηδόνας ὅσας ἐν παιδοτροφίᾳ καὶ χρηματισμοῖς διὰ τροφὴν οἰκετῶν ἀναγκαίαν ἴσχουσι, τὰ μὲν δανειζόμενοι, τὰ δ' ἐξαρνούμενοι, τὰ δὲ πάντως
- 5 πορισάμενοι θέμενοι παρὰ γυναικῆς τε καὶ οἰκέτας, ταμιεύειν παραδόντες, ὅσα τε, ὦ φίλε, περὶ αὐτὰ καὶ οἶα πάσχουσι, δῆλά τε δὴ καὶ ἀγεννῇ καὶ οὐκ ἄξια λέγειν.
- d Δῆλα γάρ, ἔφη, καὶ τυφλῷ.
- Πάντων τε δὴ τούτων ἀπαλλάσσονται, ζήσουσί τε τοῦ μακαριστοῦ βίου ὃν οἱ ὀλυμπιοῖται ζῶσι μακαριώτερον.
- Πῇ;
- 5 Διὰ σμικρόν που μέρος εὐδαιμονίζονται ἐκεῖνοι ὧν τούτοις ὑπάρχει. ἢ τε γὰρ τῶνδε νίκη καλλίων, ἢ τ' ἐκ τοῦ δη-

Βεβαιότατα.

Ἀσφαλῶς ὁμως ὁ γεροντότερος θὰ ἔχει ἀπὸ τὸ νόμο ἐξουσία ἀπάνω σὲ ὅλους τοὺς νεότερους του καὶ τὸ δικαίωμα νὰ τοὺς τιμωρεῖ.

Προφανῶς.

Καὶ βέβαια, ὅπως εἶναι φυσικό, κανένας νεότερος δὲν θὰ ἔχει τέτοιο δικαίωμα γιὰ τὸν γεροντότερο, ἐκτὸς κι ἂν τὸν προστάξουν οἱ ἄρχοντες, οὔτε θὰ δοκιμάσει ποτὲ νὰ μεταχειριστῇ βία ἐπάνω του οὔτε νὰ τὸν χτυπήσει. Νομίζω οὔτε καὶ νὰ τὸν προσβάλει μὲ ἄλλον τρόπο· γιατί ὑπάρχουν δύο φύλακες ἱκανοὶ νὰ τὸν ἐμποδίσουν: ὁ φόβος καὶ ἡ ντροπὴ· ἡ ντροπὴ ποὺ δὲν θὰ τὸν ἀφήνει [b] νὰ ἀπλώσει χέρι στοὺς γονεῖς του, καὶ ὁ φόβος ὅτι οἱ ἄλλοι πολῖτες θὰ τρέξουν νὰ βοηθήσουν αὐτὸν ποὺ ὑφίσταται τὴν κακοποίηση, ἄλλοι ἐπειδὴ θὰ εἶναι παιδιὰ του, ἄλλοι ἐπειδὴ θὰ εἶναι ἀδελφία του κι ἄλλοι πατεράδες του.

Ἔτσι ἀκριβῶς θὰ γίνεται, εἶπε.

Ἀπὸ κάθε ἄποψη λοιπὸν οἱ νόμοι θὰ τοὺς κάνουν νὰ εἶναι μονιασμένοι.

Πολὺ μάλιστα.

Καὶ καθὼς βέβαια δὲν θὰ ἐχθρεύονται ὁ ἓνας τὸν ἄλλο, δὲν θὰ ὑπάρχει κανένας φόβος μήπως κάποτε στραφοῦν οἱ ὑπόλοιποι πολῖτες ἐναντίον τους ἢ μεταξὺ τους ὁ ἓνας ἐναντίον τοῦ ἄλλου.

Ὁχι, ἀσφαλῶς.

Ὅσο τώρα γιὰ τὰ εὐτελὴ πράγματα ἀπὸ τὰ ὁποῖα θὰ εἶναι ἀπαλλαγμένοι, αὐτὰ διστάζω [c] ἀκόμη καὶ νὰ τὰ ἀναφέρω: τίς κολακεῖες τῶν πτωχῶν στοὺς πλούσιους, τίς στενοχώριες καὶ τὰ βάσανα γιὰ τὴν ἀνατροφή τῶν παιδιῶν, τὴν προσπάθεια νὰ βροῦν χρήματα γιὰ τὴ συντήρηση τοῦ νοικοκυριοῦ, ἄλλοτε παίρνοντας δανεικά, ἄλλοτε ἀρνούμενοι ἐντελῶς νὰ τὸ κάνουν, κι ἄλλοτε παραδίνοντας στίς γυναῖκες τους καὶ στοὺς ἀνθρώπους τοῦ σπιτιοῦ νὰ φυλάνε αὐτὰ ποὺ τίς οἶδε, φίλε μου, πῶς κατάφεραν νὰ τὰ βροῦν, καὶ ὅσες κι ὅποιες λογῆς ταπεινώσεις ὑφίστανται γύρω ἀπὸ αὐτά, πράγματα πού, προφανῶς, καὶ ἀναξιοπρεπὴ εἶναι καὶ δὲν ἐπιτρέπεται νὰ τὰ συζητάει κανεὶς.

[d] Αὐτὰ μπορεῖ νὰ τὰ δεῖ, εἶπε, ἀκόμη κι ἓνας τυφλός.

Ἄπ' ὅλα αὐτὰ τοῦτοι οἱ ἄνθρωποι θὰ εἶναι ἀπαλλαγμένοι καὶ θὰ ζήσουν ζωὴ χαρισάμενη, πιὸ εὐτυχισμένη καὶ ἀπὸ αὐτὴν ποὺ ζοῦν οἱ Ὀλυμπιονίκες.

Πῶς;

Ἐκεῖνοι θεωροῦνται εὐτυχισμένοι γιὰ ἓνα μικρό, θὰ ἔλεγα, μέρος ἀπ' ὅσα ἔχουν τοῦτοι ἐδῶ. Γιατὶ καὶ ἡ νίκη τούτων ἐδῶ εἶναι πιὸ ὁμορφὴ καὶ ἡ συντή-

μοσίου τροφή τελεωτέρα. νίκην τε γὰρ νικῶσι συμπάσης
 τῆς πόλεως σωτηρίαν, τροφῇ τε καὶ τοῖς ἄλλοις πᾶσιν ὅσων
 βίος δεῖται αὐτοὶ τε καὶ παῖδες ἀναδοῦνται, καὶ γέρα δέχονται
 e παρὰ τῆς αὐτῶν πόλεως ζῶντές τε καὶ τελευτήσαντες ταφῆς
 ἀξίας μετέχουσιν.

Καὶ μάλα, ἔφη, καλά.

Μέμνησαι οὖν, ἦν δ' ἐγώ, ὅτι ἐν τοῖς πρόσθεν οὐκ οἶδα
 5 ὅτου λόγος ἡμῖν ἐπέπληξεν ὅτι τοὺς φύλακας οὐκ εὐδαί-
 466 μονας ποιοῖμεν, οἷς ἐξὸν πάντα ἔχειν τὰ τῶν πολιτῶν οὐδὲν
 ἔχουσιν; ἡμεῖς δέ που εἵπομεν ὅτι τοῦτο μὲν, εἴ που παρα-
 πίπτου, εἰς αὐθις σκεψοίμεθα, νῦν δὲ τοὺς μὲν φύλακας
 φύλακας ποιοῖμεν, τὴν δὲ πόλιν ὥς οἰοί τ' εἶμεν εὐδαί-
 5 μονεστάτην, ἀλλ' οὐκ εἰς ἓν ἔθνος ἀποβλέποντες ἐν αὐτῇ
 τοῦτο εὐδαιμον πλάττομεν;

Μέμνημαι, ἔφη.

Τί οὖν; νῦν ἡμῖν ὁ τῶν ἐπικούρων βίος, εἴπερ τοῦ γε
 τῶν ὀλυμπιονικῶν πολὺ τε καλλίων καὶ ἀμείνων φαίνεται,
 b μή πη κατὰ τὸν τῶν σκυτοτόμων φαίνεται βίον ἢ τινων
 ἄλλων δημιουργῶν ἢ τὸν τῶν γεωργῶν;

Οὐ μοι δοκεῖ, ἔφη.

Ἄλλα μέντοι, ὃ γε καὶ ἐκεῖ ἔλεγον, δίκαιον καὶ ἐνταῦθα
 5 εἰπεῖν, ὅτι εἰ οὕτως ὁ φύλαξ ἐπιχειρήσει εὐδαίμων γίγνεσθαι,
 ὥστε μηδὲ φύλαξ εἶναι, μηδ' ἀρκέσει αὐτῷ βίος οὕτω μέτριος
 καὶ βέβαιος καὶ ὥς ἡμεῖς φαμεν ἄριστος, ἀλλ' ἀνόητός τε
 καὶ μειρακιώδης δόξα ἐμπεσοῦσα εὐδαιμονίας πέρι ὁρμήσει
 c αὐτὸν διὰ δύναμιν ἐπὶ τὸ ἅπαντα τὰ ἐν τῇ πόλει οἰκιοῦσθαι,
 γνῶσεται τὸν Ἡσίοδον ὅτι τῷ ὄντι ἦν σοφὸς λέγων π λ έ ο ν
 εἰναί πως ἦ μ ι σ υ π α ν τ ό ς.

Ἐμοὶ μὲν, ἔφη, συμβούλῳ χρώμενος μενεῖ ἐπὶ τούτῳ τῷ
 5 βίῳ.

Συγχωρεῖς ἄρα, ἦν δ' ἐγώ, τὴν τῶν γυναικῶν κοινωνίαν
 τοῖς ἀνδράσιν, ἦν διεληλύθαμεν, παιδείας τε πέρι καὶ
 παίδων καὶ φυλακῆς τῶν ἄλλων πολιτῶν, κατὰ τε πόλιν
 μενούσας εἰς πόλεμόν τε ἰούσας καὶ συμφυλάττειν δεῖν καὶ

ρηση πού τούς εξασφαλίζει τὸ δημόσιο πὶὸ ὁλοκληρωμένη. Ἀφοῦ ἡ νίκη πού κατακτοῦν εἶναι ἡ σωτηρία τῆς πόλης ὁλόκληρης, καὶ ἡ διατροφή κι ὅλα ὅσα χρειάζονται στὴ ζωὴ τους αὐτοὶ καὶ τὰ παιδιά τους εἶναι τὸ ἔπαθλο γιὰ τὴ νίκη, [ε] ἡ πόλη τους τοὺς τιμᾷ ὅσο ζοῦν κι ὅταν πεθάνουν τοὺς κηδεύει μὲ τίς τιμὲς πού τοὺς ἀξίζουν.

Καὶ μὲ τὸ παραπάνω, εἶπε.

Θυμᾶσαι λοιπόν, εἶπα ἐγώ, ὅτι κάποιος πρωτύτερα, δὲν ξέρω ποίος, μᾶς ἐπέπληξε πὼς τάχα δὲν φροντίζαμε νὰ εἶναι οἱ φύλακες εὐτυχισμένοι, [466a] αὐτοὶ πού ἐνῶ θὰ μπορούσαν νὰ ἔχουν δικά τους ὅλα ὅσα εἶναι τῶν πολιτῶν, ὥστόσο δὲν θὰ ἔχουν τίποτα στὴν κατοχὴ τους; Ἐμεῖς ἀπαντήσαμε, νομίζω, πὼς τὸ θέμα αὐτὸ θὰ τὸ ἐξετάζαμε πάλι, ἂν μᾶς παρουσιαζόταν κάποτε ἡ εὐκαιρία, κι ὅτι γιὰ τὴν ὥρα φτιάχναμε τοὺς φύλακες φύλακες σωστούς, καὶ τὴν πόλη ὅσο μπορούσαμε πὶὸ εὐτυχισμένη, χωρὶς νὰ ἔχουμε στραμμένο τὸ βλέμμα μας σὲ μία μόνο κοινωνικὴ τάξη ἀπ' ὅσες εἶναι στὴν πόλη καὶ στὴν εὐτυχία αὐτῆς τῆς μᾶς τάξης —τὸ θυμᾶσαι;

Θυμᾶμαι, εἶπε.

Τότε, ἀφοῦ ἡ ζωὴ τῶν ἐπικούρων μᾶς φαίνεται πολὺ πὶὸ ὁμορφη καὶ πὶὸ καλὴ ἀπὸ τὴ ζωὴ τῶν Ὀλυμπιονικῶν, μπορούμε νὰ ποῦμε ὅτι [b] κατὰ κάποιον τρόπο συγκρίνεται μὲ τὴ ζωὴ ἐνὸς τσαγκάρη ἢ κάποιου ἄλλου τεχνίτη ἢ ἐνὸς γεωργοῦ;

Δὲν τὸ νομίζω, εἶπε.

Ὡστόσο σωστὸ εἶναι νὰ πῶ καὶ ἐδῶ αὐτὸ πού ἔλεγα τότε, ὅτι δηλαδὴ ἂν ἐπιχειρήσει ὁ φύλακας τῆς πόλης νὰ εὐτυχῇ κατὰ τρόπο τέτοιον ὥστε νὰ πάψει πιά νὰ εἶναι φύλακας, κι ἂν δὲν ἀρκεστεῖ σὲ μιὰ ζωὴ ἔτσι μετρημένη, στέρεη καὶ κατὰ τὴ δική μας γνώμη ἄριστη ἀλλὰ τοῦ μπεῖ μιὰ ιδέα ἀνόητη καὶ παιδαριώδης γιὰ τὴν εὐτυχία, [c] πού θὰ τὸν σπρώξει νὰ ἰδιοποιηθεῖ —μὲ τὴ δύναμη πού ὡς φύλακας θὰ διαθέτει— ὅ,τι ὑπάρχει στὴν πόλη, θὰ νιώσει τότε ὅτι ὁ Ἡσίοδος ἦταν ἀληθινὰ σοφός, ὅταν ἔλεγε πὼς κατὰ κάποιον τρόπο «περσότερο ἀπ' τ' ὁλόκληρο ἀξίζει τὸ μισό».

Ἄν μὲ πάρει ἐμένα γιὰ σύμβουλό του, εἶπε, θὰ κρατηθεῖ σταθερὰ σ' αὐτὸ τὸν τρόπο ζωῆς.

Δέχεσαι, συνεπῶς, εἶπα, τὴ συμμετοχὴ τῶν γυναικῶν ἀπὸ κοινοῦ μὲ τοὺς ἄνδρες, ἔτσι ὅπως τὴν περιγράψαμε, καὶ στὴν ἐκπαίδευση καὶ σὲ ὅ,τι ἀφορᾷ τὰ παιδιά καὶ στὴ φρούρηση τῶν ἄλλων πολιτῶν, κι ὅτι εἴτε βρῖσκονται στὴν πόλη εἴτε πηγαίνουν στὸν πόλεμο πρέπει νὰ ἀσκοῦν *μαζὶ* τὸ ἔργο τοῦ φύλα-

- συνθρεύειν ὥσπερ κύνας, καὶ πάντα πάντη κατὰ τὸ δυνατόν
d κοινωνεῖν, καὶ ταῦτα πραττούσας τά τε βέλτιστα πράξειν καὶ
οὐ παρὰ φύσιν τὴν τοῦ θήλεος πρὸς τὸ ἄρρεν, ἣ πεφύκατον
πρὸς ἀλλήλῳ κοινωνεῖν;
- 5 Συγχωρῶ, ἔφη.
Οὐκοῦν, ἦν δ' ἐγώ, ἐκεῖνο λοιπὸν διελέσθαι, εἰ ἄρα καὶ
ἐν ἀνθρώποις δυνατόν, ὥσπερ ἐν ἄλλοις ζώοις, ταύτην τὴν
κοινωνίαν ἐγγενέσθαι, καὶ ὅπη δυνατόν;
Ἔφθης, ἔφη, εἰπὼν ἣ ἔμελλον ὑπολήψεσθαι.
- e Περὶ μὲν γὰρ τῶν ἐν τῷ πολέμῳ οἶμαι, ἔφην, δῆλον ὄν
τρόπον πολεμήσουσιν.
Πῶς; ἦ δ' ὅς.
Ὅτι κοινῇ στρατεύσονται, καὶ πρὸς γε ἄξουσι τῶν
5 παίδων εἰς τὸν πόλεμον ὅσοι ἄδρoί, ἵν' ὥσπερ οἱ τῶν ἄλλων
δημιουργῶν θεῶνται ταῦτα ἃ τελεωθέντας δεῖσει δημιουργεῖν·
467 πρὸς δὲ τῇ θεᾷ διακονεῖν καὶ ὑπηρετεῖν πάντα τὰ περὶ τὸν
πόλεμον, καὶ θεραπεύειν πατέρας τε καὶ μητέρας. ἦ οὐκ
ἦσθησαι τὰ περὶ τὰς τέχνας, οἷον τοὺς τῶν κεραμέων παῖδας,
ὥς πολὺν χρόνον διακονοῦντες θεωροῦσι πρὶν ἄπτεσθαι τοῦ
5 κεραμεύειν;
Καὶ μάλα.
Ἦ οὖν ἐκείνοις ἐπιμελέστερον παιδευτέον ἢ τοῖς φύλαξι
τοὺς αὐτῶν ἐμπειρία τε καὶ θέα τῶν προσηκόντων;
Καταγέλαστον μεντᾶν, ἔφη, εἴη.
- 10 Ἄλλὰ μὴν καὶ μαχεῖται γέ πᾶν ζῶον διαφερόντως
b παρόντων ὧν ἂν τέκη.
Ἔστιν οὕτω. κίνδυνος δέ, ὦ Σώκρατες, οὐ σμικρὸς
σφαλεῖσιν, οἷα δὴ ἐν πολέμῳ φιλεῖ, πρὸς ἑαυτοῖς παῖδας ἀπο-
λέσαντας ποιῆσαι καὶ τὴν ἄλλην πόλιν ἀδύνατον ἀναλαβεῖν.

κα καὶ [d] μαζί νὰ κυνηγοῦν σὰν τὰ θηλυκὰ σκυλιὰ καὶ νὰ συμμετέχουν σὲ ὅλα αὐτὰ ἀπὸ κοινοῦ μὲ τοὺς ἄνδρες, ἐφόσον τοὺς τὸ ἐπιτρέπουν οἱ δυνάμεις τους, κι ὅτι κάνοντάς το αὐτὸ οἱ γυναῖκες πράττουν ἄριστα καὶ δὲν κάνουν τίποτα ποὺ νὰ ἀντιβαίνει στὴ φυσικὴ σχέση ἄνδρα καὶ γυναίκας, ὅπως ἀπὸ τὴν ἴδια τὴ φύση ἔχει καθοριστεῖ σωστά;

Τὸ δέχομαι, εἶπε.

Ἔτσι λοιπὸν, ἔκανα ἐγώ, ἐκεῖνο ποὺ μένει νὰ ἐξετάσουμε εἶναι ἂν ἡ κοινότητα αὐτὴ εἶναι δυνατόν νὰ ὑπάρξει καὶ στοὺς ἀνθρώπους, ὅπως στὰ ἄλλα ζωντανὰ πλάσματα, καὶ μὲ ποιὸν τρόπο θὰ καταστεῖ αὐτὸ δυνατόν.

Ἀπὸ τὸ στόμα μου, εἶπε, τὸ πῆρες· ἀκριβῶς αὐτὸ τὸ θέμα πῆγαινα νὰ θίξω.

[e] Βέβαια, εἶπα, ὅσον ἀφορᾷ στὸν πόλεμο, εἶναι φανερό, νομίζω, πῶς θὰ πολεμήσουν.

Πῶς; ἔκανε ἐκεῖνος.

Θὰ βογοῦν νὰ πολεμήσουν μαζί, ἄνδρες καὶ γυναῖκες, καὶ θὰ πάρουν ἐπίσης μαζί τους στὸν πόλεμο κι ὅσα παιδιὰ θὰ ᾿ναι δυναμωμένα, γιὰ νὰ βλέπουν τὴ δουλειὰ ποὺ θὰ χρειαστεῖ νὰ κάνουν ὅταν μεγαλώσουν —ὅπως ἀκριβῶς γίνεται μὲ τὰ παιδιὰ κάθε ἄλλου τεχνίτη. [467a] Κι ἐκτὸς ἀπὸ τὴν παρακολούθηση θὰ προσφέρουν ὅλες τὶς βοηθητικὲς ὑπηρεσίες ποὺ εἶναι ἀπαραίτητες σ' ἓναν πόλεμο, καὶ θὰ φροντίζουν τοὺς πατεράδες καὶ τὶς manάδες τους. Ἡ μήπως δὲν ἔχεις προσέξει τί γίνεται στὰ διάφορα ἐπαγγέλματα, λ.χ. μὲ τὰ παιδιὰ ἐνὸς κεραμοπλάστη, πόσο χρόνο παρακολουθοῦν τὴ δουλειὰ βοηθώντας τὸν πατέρα τους, προτοῦ νὰ καταπιαστοῦν τὰ ἴδια μὲ τὴν κεραμοπλαστική;

Βεβαίως, τὸ ἔχω προσέξει.

Τὸ βρίσκεις λοιπὸν σωστὸ νὰ ἐξασκοῦν οἱ κεραμοπλάστες τὰ παιδιὰ τους μὲ μεγαλύτερη φροντίδα ἀπ' ὅτι οἱ φύλακες, βάζοντάς τα νὰ δοκιμάζουν καὶ νὰ παρακολουθοῦν αὐτὸ ποὺ ἀπαιτεῖ τὸ ἐπάγγελμα τους;

Θὰ ἦταν, εἶπε, πέρα γιὰ πέρα γελοῖο.

Κι ἐκτὸς αὐτοῦ, κάθε ζωντανὸ πλάσμα ἀλλιωῶς πολεμαίει [b] μπροστὰ στὰ παιδιὰ του.

Ἔτσι εἶναι. Ὑπάρχει ὁμως, Σωκράτη, ὅχι μικρὸς κίνδυνος, ἐὰν κάτι τοὺς πάει στραβά, πρᾶγμα πολὺ συνηθισμένο στὸν πόλεμο, νὰ γίνουν αἰτία νὰ χαθοῦν ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς ἴδιους καὶ τὰ παιδιὰ τους, κι ἡ πόλη νὰ μὴν μπορέσει πια νὰ ξανάρθει στὰ συγκαλά της.

- 5 Ἀληθῆ, ἦν δ' ἐγώ, λέγεις. ἀλλὰ σὺ πρῶτον μὲν ἡγῇ
 παρασκευαστέον τὸ μή ποτε κινδυνεύσαι;
 Οὐδαμῶς.
 Τί δ'; εἰ που κινδυνευτέον, οὐκ ἐν ᾧ βελτίους ἔσονται
 κατορθοῦντες;
- 10 Δῆλον δῆ.
 c Ἀλλὰ σμικρὸν οἶει διαφέρειν καὶ οὐκ ἄξιον κινδύνου
 θεωρεῖν ἢ μὴ τὰ περὶ τὸν πόλεμον παίδας τοὺς ἄνδρας
 πολεμικοὺς ἐσομένους;
 Οὐκ, ἀλλὰ διαφέρει πρὸς ὃ λέγεις.
- 5 Τοῦτο μὲν ἄρα ὑπαρκτέον, θεωροὺς πολέμου τοὺς παίδας
 ποιεῖν, προσμηχανᾶσθαι δ' αὐτοῖς ἀσφάλειαν, καὶ καλῶς
 ἔξει· ἢ γάρ;
 Ναί.
 Οὐκοῦν, ἦν δ' ἐγώ, πρῶτον μὲν αὐτῶν οἱ πατέρες,
 10 ὅσα ἄνθρωποι, οὐκ ἀμαθεῖς ἔσονται ἀλλὰ γνωμονικοὶ τῶν
 d στρατειῶν ὅσαι τε καὶ μὴ ἐπικίνδυναι;
 Εἰκός, ἔφη.
 Εἰς μὲν ἄρα τὰς ἄξουσιν, εἰς δὲ τὰς εὐλαβήσονται.
 Ὅρθως.
- 5 Καὶ ἄρχοντάς γέ που, ἦν δ' ἐγώ, οὐ τοὺς φαυλοτάτους
 αὐτοῖς ἐπιστήσουσιν ἀλλὰ τοὺς ἐμπειρία τε καὶ ἡλικία
 ἱκανοὺς ἡγεμόνας τε καὶ παιδαγωγοὺς εἶναι.
 Πρέπει γάρ.
 Ἀλλὰ γάρ, φήσομεν, καὶ παρὰ δόξαν πολλὰ πολλοῖς δὴ
 10 ἐγένετο.
 Καὶ μάλα.
 Πρὸς τοίνυν τὰ τοιαῦτα, ὦ φίλε, πτεροῦν χρή παιδιά
 ὄντα εὐθύς, ἴν', ἂν τι δέη, πετόμενοι ἀποφεύγωσιν.
 e Πῶς λέγεις; ἔφη.
 Ἐπὶ τοὺς ἵππους, ἦν δ' ἐγώ, ἀναβιβαστέον ὡς νεωτάτους,
 καὶ διδασκαμένους ἵππεύειν ἐφ' ἵππων ἀκτέον ἐπὶ τὴν θέαν,

Αυτό, είπα ἐγώ, εἶναι ἀλήθεια. Ὡστόσο, ἔχεις μήπως τὴ γνώμη ὅτι τὸ πρῶτο πού πρέπει νὰ φροντίσουμε εἶναι πῶς δὲν θὰ ἐκτεθοῦν ποτὲ σὲ κίνδυνο;

Αὐτὸ μὲ κανέναν τρόπο.

Ἄν πρέπει λοιπὸν κάπου νὰ ριψοκινδυνέψουν, τὸ σωστὸ δὲν θὰ ᾖ νὰ τὸ ἐπιχειρήσουν αὐτὸ ἐκεῖ πού σὲ περίπτωσι ἐπιτυχίας θὰ γίνουν οἱ ἴδιοι πιὸ ἄξιοι;

Αὐτὸ εἶναι ὀλοφάνερο.

[c] Τὸ θεωρεῖς ὅμως μικρὸ πρᾶγμα, κι ἀνάξιο νὰ τὸ διακινδυνεύσει κανεὶς, τὸ ἂν θὰ παρακολουθοῦν ἢ ὄχι πῶς διεξάγεται ἓνας πόλεμος παιδιὰ τὰ ὁποῖα, ὅταν ἀνδρωθοῦν, θὰ γίνουν πολεμιστές;

Κάθε ἄλλο· ἀσφαλῶς εἶναι σημαντικὸ γιὰ τὸ σκοπὸ πού λές.

Αὐτὸ λοιπὸν πρέπει νὰ γίνει, νὰ βάζουμε δηλαδὴ τὰ παιδιὰ νὰ παρακολουθοῦν τὸν πόλεμο, ἀλλὰ παράλληλα νὰ σκεπτόμαστε τρόπους ὥστε αὐτὰ τὰ παιδιὰ νὰ εἶναι ἀσφαλῆ· ἔτσι ὅλα θὰ πᾶνε καλὰ. Συμφωνεῖς;

Ναί.

Δὲν ἀληθεύει, είπα, πρῶτα-πρῶτα ὅτι οἱ πατέρες τῶν παιδιῶν δὲν θὰ εἶναι ἄσχετοι ἀλλὰ θὰ γνωρίζουν —στὸ βαθμὸ πού μπορεῖ ἓνας ἄνθρωπος νὰ τὸ γνωρίζει αὐτὸ— [d] ποιές ἐκστρατεῖες εἶναι ἐπικίνδυνες καὶ ποιές ὄχι;

Φυσικά.

Σὲ ἄλλες, ἐπομένως, θὰ τὰ πάρουν μαζί τους, ἐνῶ σὲ ἄλλες θὰ ἀποφύγουν νὰ τὸ κάνουν.

Σωστά.

Καὶ ὡς ἐπικεφαλῆς, είπα, δὲν θὰ βάλουν δὰ στὰ παιδιὰ τοὺς χειρότερους ἀλλὰ ἀνθρώπους πού καὶ ἐμπειρία θὰ ἔχουν καὶ ἡλικία, ὥστε νὰ εἶναι ἄξιοι ἀρχηγοί, ἱκανοὶ νὰ τὰ ὀδηγοῦν.

Ἔτσι πρέπει, βέβαια.

Ὡστόσο, θὰ ποῦμε, σὲ πολλοὺς ἔχει συμβεῖ νὰ τοὺς ἔλθουν τὰ πράγματα ἀλλιώτικα ἀπ' ὅτι τὰ περιέμεναν.

Ἀσφαλῶς.

Τότε λοιπόν, φίλε μου, ἀκριβῶς γιὰ ἓνα τέτοιο ἐνδεχόμενο πρέπει εὐθὺς ἐξαρχῆς νὰ δώσουμε στὰ παιδιὰ φτερά ὥστε, ἂν χρειαστεῖ, νὰ γλυτώσουν πετώντας.

[e] Πῶς τὸ ἐννοεῖς; ρώτησε.

Νὰ τὰ ἀνεβάσουμε ἀπάνω στ' ἄλογα, είπα ἐγώ, σὲ ὅσο τὸ δυνατόν μικρότερη ἡλικία, κι ἀφοῦ τὰ μάθουμε νὰ καβαλικεύουν, νὰ τὰ πηγαίνουμε νὰ

- 5 μὴ θυμοειδῶν μηδὲ μαχητικῶν, ἀλλ' ὅτι ποδωκεστάτων καὶ
 5 εὐηνιωτάτων. οὕτω γὰρ κάλλιστα τε θεάσονται τὸ αὐτῶν
 ἔργον, καὶ ἀσφαλέστατα, ἂν τι δέῃ, σωθήσονται μετὰ
 πρεσβυτέρων ἡγεμόνων ἐπόμενοι.
 Ὅρθως, ἔφη, μοι δοκεῖς λέγειν.
 468 Τί δὲ δὴ, εἶπον, τὰ περὶ τὸν πόλεμον; πῶς ἐκτέον σοι
 τοὺς στρατιώτας πρὸς αὐτούς τε καὶ τοὺς πολεμίους; ἄρ'
 ὀρθῶς μοι καταφαίνεται ἢ οὐ;
 Λέγ', ἔφη, ποῖα.
 5 Αὐτῶν μὲν, εἶπον, τὸν λιπόντα τάξιν ἢ ὄπλα ἀποβαλόντα
 ἢ τι τῶν τοιούτων ποιήσαντα διὰ κάκην ἄρα οὐ δημιουργόν
 τινα δεῖ καθιστάναι ἢ γεωργόν;
 Πάνυ μὲν οὖν.
 Τὸν δὲ ζῶντα εἰς τοὺς πολεμίους ἀλόντα ἄρ' οὐ δωρεὰν
 10 διδόναι τοῖς ἐλοῦσι χρῆσθαι τῇ ἄγρᾳ ὅτι ἂν βούλωνται;
 b Κομιδῇ γε.
 Τὸν δὲ ἀριστεύσαντά τε καὶ εὐδοκιμήσαντα οὐ πρῶτον
 μὲν ἐπὶ στρατιᾷς ὑπὸ τῶν συστρατευομένων μειρακίων τε
 καὶ παίδων ἐν μέρει ὑπὸ ἐκάστου δοκεῖ σοι χρῆναι στεφα-
 5 νωθῆναι; ἢ οὐ;
 Ἕμοιγε.
 Τί δέ; δεξιωθῆναι;
 Καὶ τοῦτο.
 Ἄλλὰ τόδ' οἶμαι, ἦν δ' ἐγώ, οὐκέτι σοι δοκεῖ.
 10 Τὸ ποῖον;
 Τὸ φιλησαί τε καὶ φιληθῆναι ὑπὸ ἐκάστου.
 Πάντων, ἔφη, μάλιστα· καὶ προστίθημί γε τῷ νόμῳ,
 c ἕως ἂν ἐπὶ ταύτης ᾧσι τῆς στρατιᾷς, καὶ μηδενὶ ἐξεῖναι
 ἀπαρνηθῆναι ὃν ἂν βούληται φιλεῖν, ἵνα καί, ἐάν τις του
 τύχῃ ἐρῶν ἢ ἄρρενος ἢ θηλείας, προθυμότερος ἢ πρὸς τὸ
 τᾶριστεῖα φέρειν.

δοῦν τὸν πόλεμο καβάλα στ' ἄλογα — ὄχι ἀπάνω σὲ φουριόζικα οὔτε σὲ πεισματάρικα ἄλογα ἀλλὰ στὰ πιὸ γρήγορα καὶ τὰ πιὸ ὑπάκουα πού μποροῦν νὰ βρεθοῦν. Μὲ αὐτὸ τὸν τρόπο τὰ παιδιά καὶ θὰ παρακολουθήσουν θαυμάσια τὸ ἔργο γιὰ τὸ ὁποῖο προορίζονται καί, σὲ περίπτωση ἀνάγκης, θὰ σωθοῦν χωρὶς νὰ διατρέξουν κίνδυνο, ἀκολουθώντας τοὺς γεροντότερους ἀρχηγούς.

Νομίζω, εἶπε, ὅτι σωστὰ μιλάς.

[468a] Καὶ γιὰ τὸν πόλεμο, εἶπα, τί ἔχεις νὰ πεῖς; Πῶς πρέπει κατὰ τὴ γνώμη σου νὰ φέρονται οἱ στρατιῶτες ἀναμεταξύ τους καὶ πῶς ἀπέναντι στοὺς ἐχθρούς; Εἶναι ἄραγε σωστὲς οἱ σκέψεις πού κάνω ἢ ὄχι;

Γιὰ λέγε, εἶπε, ποιές εἶναι αὐτές.

“Ὅποιος ἀπὸ αὐτούς, εἶπα, λιποτακτῆσει ἢ πετάξει τὰ ὅπλα ἢ, ἀπὸ ἀνδρία, κάνει κάτι ἄλλο παρόμοιο, αὐτὸν ἄραγε δὲν πρέπει νὰ τὸν βάλουμε σὲ κάποιο ἐπάγγελμα ἢ νὰ τὸν κάνουμε γεωργό;

Ἀσφαλῶς.

Κι ὅποιον πέσει ζωντανὸς στὰ χέρια τῶν ἐχθρῶν ἄραγε δὲν πρέπει νὰ τοὺς τὸν δώσουμε δῶρο, σ' ἐκείνους πού τὸν ἔπιασαν, γιὰ νὰ κάνουν μὲ τὴ λεία τους ὅ,τι τοὺς ἀρέσει;

[b] Βεβαίως.

Κι ὅποιον πάλι θὰ ἀνδραγαθήσει καὶ θὰ διακριθεῖ δὲν νομίζεις ὅτι πρέπει πρῶτα-πρῶτα ἐκεῖ, στὴν ἐκστρατεία, νὰ τὸν στεφανώσουν, ἕνα-ἕνα μὲ τὴ σειρά τους, τὰ παλληκαρόπουλα καὶ τὰ παιδιά πού θὰ ἔχουν βγεῖ μαζί στὸν πόλεμο; Ἡ μήπως ὄχι;

Βεβαίως, τὸ νομίζω.

Καὶ δὲν θὰ τὸν χαιρετίσουν μὲ τὸ δεξιὸ χέρι;

Καὶ αὐτὸ θὰ τὸ κάνουν.

Τοῦτο ἐδῶ ὁμως, εἶπα, δὲν φαντάζομαι ὅτι ἐσένα θὰ σοῦ ἀρέσει.

Ποιὸ ἄραγε;

Νὰ δίνει φιλιὰ στὰ παιδιά καὶ νὰ τὸν φιλοῦν κι ἐκεῖνα ἕνα-ἕνα μὲ τὴ σειρά.

Αὐτό, εἶπε, περισσότερο ἀπ' ὅλα. Καὶ μάλιστα κάνω τὴν ἐξῆς προσθήκη στοῦ νόμο: [c] “Ὅσον καιρὸ θὰ βρίσκονται στὴν ἐκστρατεία κανένας νὰ μὴν ἔχει δικαίωμα νὰ πεῖ ὄχι σ' ἐκείνον πού ἀνδραγάθησε, ἂν τοῦ ζητήσῃ νὰ φιληθοῦν, ἔτσι ὥστε, ἂν ἐκεῖνος τύχει νὰ εἶναι ἐρωτευμένος μὲ ἕναν νέο ἢ μὲ μιὰ νέα, νὰ ἔχει ἀκόμη μεγαλύτερη διάθεση νὰ κατακτήσῃ τὸ ἀριστεῖο τῆς ἀνδρείας.

- 5 Καλῶς, ἦν δ' ἐγώ. ὅτι μὲν γὰρ ἀγαθῶ ὄντι γάμοι τε
ἔτοιμοι πλείους ἢ τοῖς ἄλλοις καὶ αἵρέσεις τῶν τοιούτων
πολλάκις παρὰ τοὺς ἄλλους ἔσονται, ἵν' ὅτι πλείστοι ἐκ
τοῦ τοιούτου γίγνωνται, εἴρηται ἤδη.
- Εἵπομεν γάρ, ἔφη.
- 10 Ἄλλὰ μὴν καὶ καθ' Ὅμηρον τοῖς τοιοῖσδε δίκαιον τιμᾶν
d τῶν νέων ὅσοι ἀγαθοί. καὶ γὰρ Ὅμηρος τὸν εὐδοκιμή-
σαντα ἐν τῷ πολέμῳ νῶ τοι σιν Αἴαντα ἔφη διηνεκέεσσι
γεραίρεσθαι, ὥς ταύτην οἰκείαν οὔσαν τιμὴν τῷ ἡβῶντί
τε καὶ ἀνδρείῳ, ἐξ ἧς ἅμα τῷ τιμᾶσθαι καὶ τὴν ἰσχὺν
5 αὐξήσει.
- Ὅρθότατα, ἔφη.
- Πεισόμεθα ἄρα, ἦν δ' ἐγώ, ταῦτά γε Ὅμηρῳ. καὶ γὰρ
ἡμεῖς ἔν τε θυσίαις καὶ τοῖς τοιούτοις πᾶσι τοὺς ἀγαθοὺς,
καθ' ὅσον ἂν ἀγαθοὶ φαίνωνται, καὶ ὕμνοις καὶ οἷς νυνδῆ
10 ἐλέγομεν τιμήσομεν, πρὸς δὲ τούτοις ἔδραις τε καὶ κρέα-
e σιν ἰδέ πλείοις δέπασσιν, ἵνα ἅμα τῷ τιμᾶν ἀσκῶμεν
τοὺς ἀγαθοὺς ἄνδρας τε καὶ γυναῖκας.
- Κάλλιστα, ἔφη, λέγεις.
- Εἶεν· τῶν δὲ δὴ ἀποθανόντων ἐπὶ στρατιᾷς ὅς ἂν εὐδο-
5 κιμήσας τελευτήσῃ ἄρ' οὐ πρῶτον μὲν φήσομεν τοῦ χρυσοῦ
γένους εἶναι;
- Πάντων γε μάλιστα.
- Ἄλλ' οὐ πεισόμεθα Ἡσιόδῳ, ἐπειδάν τινες τοῦ τοιούτου
γένους τελευτήσωσιν, ὥς ἄρα—
- 469 οἱ μὲν δαίμονες ἀγνοὶ ἐπιχθόνιοι τελέθουσιν,
ἐσθλοί, ἀλεξίκακοι, φύλακες μερόπων ἀνθρώπων;
- Πεισόμεθα μὲν οὖν.
- Διαπυθόμενοι ἄρα τοῦ θεοῦ πῶς χρή τοὺς δαιμονίους
5 τε καὶ θεῖους τιθέναι καὶ τίνι διαφόρῳ, οὕτω καὶ ταύτη
θήσομεν ἢ ἂν ἐξηγῇται;
- Τί δ' οὐ μέλλομεν;
- Καὶ τὸν λοιπὸν δὴ χρόνον ὥς δαιμόνων, οὕτω θεραπεύ-
b σομέν τε καὶ προσκυνήσομεν αὐτῶν τὰς θήκας; ταῦτά δὲ

᾽Ωραῖα, εἶπα. Ὅτι γιὰ τὸν ἄξιο ἄνδρα θὰ ὑπάρχουν περισσότερες εὐκαιρίες ἐρωτικῆς ἀπόλαυσης ἀπ’ ὅσο γιὰ τοὺς ἄλλους, καὶ ὅτι στοὺς ἄξιους θὰ λαχαίνει πολὺ συχνότερα ὁ κληρὸς σὲ σύγκριση μὲ τοὺς ἄλλους, ὥστε νὰ γεννιοῦνται ὅσο τὸ δυνατόν περισσότερα παιδιά ἀπὸ ἓναν τέτοιο ἄνδρα, αὐτὸ τὸ ἔχουμε ἤδη ἀναφέρει.

Βεβαίως, ἔκανε, αὐτὸ τὸ εἶπαμε.

Ἄλλὰ καὶ ὁ Ὅμηρος τὸ λέει, πὼς εἶναι δίκαιο νὰ τιμᾷ κανεὶς μὲ αὐτὸ τὸν τρόπο [d] ὅσους νέους ξεχωρίζουν γιὰ τὴν ἀρετὴ τους. Πράγματι ὁ Ὅμηρος εἶπε ὅτι τὸν Αἴαντα, ποὺ διακρίθηκε στὸν πόλεμο, τὸν τίμησαν δίνοντάς του «ὀλάκερη τὴν πλάτη τοῦ σφαχτοῦ», γιὰτὶ εἶχαν τὴ γνώμη ὅτι γιὰ ἓνα ἀντρεωμένο παλληκαρόπουλο αὐτὸ ἀποτελεῖ τιμὴ ταιριαστή, ἢ ὁποῖα μαζὶ μὲ τὴν ἀναγνώριση θὰ τοῦ αὐξήσει καὶ τὴ δύναμή του.

Σωστότατα, εἶπε.

Θὰ ἀκολουθήσουμε λοιπὸν τὸν Ὅμηρο σὲ τοῦτο βέβαια τὸ σημεῖο, εἶπα. Ἔτσι, καὶ στὶς θυσίες καὶ σὲ ὅλες τὶς ἐκδηλώσεις αὐτοῦ τοῦ εἵδους θὰ τιμήσουμε τοὺς ἄξιους ἀνθρώπους, στὸ βαθμὸ ποὺ δείχνουν νὰ ἔχουν ἀρετὴ, καὶ μὲ ὕμνους καὶ μὲ ὅσα τώρα δὲ λέγαμε, κι ἐπιπλέον μὲ τὴ θέση ποὺ θὰ τοὺς βάζουμε νὰ καθίσουν στὸ τραπέζι, μὲ τὸ φαγί, [e] μὲ τὰ ξέχειλα ποτήρια, ὥστε πέρα ἀπὸ τὶς τιμὲς νὰ τοὺς δυναμώνουμε κιόλας τοὺς ἄξιους —ἄνδρες καὶ γυναῖκες!

Θαυμάσια, εἶπε, τὸ λές.

᾽Ωραῖα τότε· κι ἀπὸ ὅσους πέθαναν στὴν ἐκστρατεία, γιὰ ὅποιον ἔπεσε ἥρωικά τὸ πρῶτο-πρῶτο ποὺ θὰ ποῦμε δὲν θὰ ᾽ναι ὅτι ἀνήκει στὸ χροῦσὸ γένος;

Αὐτὸ ἐξάπαντος.

Ὅμως δὲν θὰ δώσουμε πίστη στὸν Ἡσίοδο ποὺ λέει πὼς, ὅταν κάποιος ἀπὸ αὐτὴ τὴ γενιὰ πεθάνουν, [469a] «γίνονται πνεύματα ἀγαθὰ, φύλακες τῶν θνητῶν ἀνθρώπων ποὺ διώχνουν τὸ κακό»;

Ναί, θὰ δώσουμε πίστη.

Θὰ ρωτήσουμε λοιπὸν τὸ θεὸ νὰ μᾶς πεῖ πὼς πρέπει νὰ ἐνταφιάσουμε αὐτὰ τὰ ἱερὰ καὶ θεϊκὰ ὄντα καὶ μὲ ποιά ξεχωριστὴ τιμὴ, κι ὅπως μᾶς πεῖ, ἔτσι ἀκριβῶς θὰ τοὺς ἐνταφιάσουμε· σωστά;

Φυσικά, ναί.

Κι ἀπὸ ᾽κεῖ κι ἔπειτα δὲν θὰ τοὺς λατρέψουμε ὥς πνεύματα θεϊκὰ [b] καὶ δὲν θὰ προσκυνοῦμε τοὺς τάφους τους; Καὶ τὰ ἴδια αὐτὰ πράγματα δὲν θὰ

ταῦτα νομιοῦμεν ὅταν τις γήρα ἢ τινη ἄλλῃ τρόπῳ τελευτήσῃ
τῶν ὅσοι ἂν διαφερόντως ἐν τῷ βίῳ ἀγαθοὶ κριθῶσιν;

Δίκαιον γοῦν, ἔφη.

5 Τί δέ; πρὸς τοὺς πολεμίους πῶς ποιήσουσιν ἡμῖν οἱ
στρατιῶται;

Τὸ ποῖον δή;

Πρῶτον μὲν ἀνδραποδισμοῦ πέρι, δοκεῖ δίκαιον Ἕλληνας
Ἑλληνίδας πόλεις ἀνδραποδίζεσθαι, ἢ μὴδ' ἄλλη ἐπιτρέ-
10 πειν κατὰ τὸ δυνατόν καὶ τοῦτο ἐθίζειν, τοῦ Ἑλληνικοῦ
c γένους φείδεσθαι, εὐλαβουμένους τὴν ὑπὸ τῶν βαρβάρων
δουλείαν;

Ὅλῳ καὶ παντί, ἔφη, διαφέρει τὸ φείδεσθαι.

Μηδὲ Ἕλληνα ἄρα δοῦλον ἐκτῆσθαι μήτε αὐτούς, τοῖς τε
5 ἄλλοις Ἕλλησιν οὕτω συμβουλεύειν;

Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη· μᾶλλον γ' ἂν οὖν οὕτω πρὸς τοὺς
βαρβάρους τρέποιντο, ἑαυτῶν δ' ἀπέχοντο.

Τί δέ; σκυλεύειν, ἦν δ' ἐγώ, τοὺς τελευτήσαντας πλὴν
ὀπλων, ἐπειδὰν νικήσωσιν, ἢ καλῶς ἔχει; ἢ οὐ πρόφασιν
d μὲν τοῖς δειλοῖς ἔχει μὴ πρὸς τὸν μαχόμενον ἰέναι, ὥς τι
τῶν δεόντων δρῶντας ὅταν περὶ τὸν τεθνεῶτα κυπτάζωσι,
πολλὰ δὲ ἤδη στρατόπεδα διὰ τὴν τοιαύτην ἀρπαγὴν
ἀπώλετο;

5 Καὶ μάλα.

Ἀνελεύθερον δὲ οὐ δοκεῖ καὶ φιλοχρήματον νεκρὸν συλᾶν,
καὶ γυναικείας τε καὶ σμικρᾶς διανοίας τὸ πολέμιον νομίζειν
τὸ σῶμα τοῦ τεθνεῶτος ἀποπταμένου τοῦ ἐχθροῦ, λελοι-
πότος δὲ ᾧ ἐπολέμει; ἢ οἶει τι διάφορον δρᾶν τοὺς τοῦτο
e ποιούντας τῶν κινῶν, αἱ τοῖς λίθοις οἷς ἂν βληθῶσι
χαλεπαίνουσι, τοῦ βάλλοντος οὐχ ἀπτόμεναι;

Οὐδὲ σμικρόν, ἔφη.

Ἐατέον ἄρα τὰς νεκροσυλίας καὶ τὰς τῶν ἀναιρέσεων
5 διακωλύσεις;

Ἐατέον μέντοι, ἔφη, νῆ Δία.

τὰ θεσπίσουμε μὲ νόμο νὰ γίνονται ὅταν ἀπὸ γεράματα ἢ ἀπὸ ἄλλη αἰτία πεθάνει κάποιος ἀπ' ὅσους θὰ κριθεῖ ὅτι ξεχώρισαν στὴ ζωὴ γιὰ τὴν ἀρετὴ τους;

Ἔτσι εἶναι δίκαιο, εἶπε.

Καὶ μὲ τοὺς ἐχθρούς; Τί θὰ κάνουν μ' αὐτοὺς οἱ στρατιῶτες μας;

Τί ἀκριβῶς ἐννοεῖς;

Πρῶτα-πρῶτα σχετικὰ μὲ τὴν ὑποδούλωση. Τὸ κρίνεις σωστὸ ἐλληνικὲς πόλεις νὰ ὑποδουλώνουν Ἑλληνες ἢ, ἀπεναντίας, θὰ ἔπρεπε νὰ μὴν ἐπιτρέπεται αὐτὸ κατὰ τὸ δυνατόν σὲ καμία ἄλλη πόλη, καὶ νὰ ἐπιβληθεῖ στοὺς Ἑλληνες νὰ μάθουν [ε] νὰ ἀφήνουν τὸ ἐλληνικὸ γένος ἀπείραχτο, ἀναλογιζόμενοι τὸν κίνδυνο τῆς σκλαβιάς στοὺς βαρβάρους;

Ἀπολύτως καὶ ἀπὸ κάθε ἀποψη, εἶπε, τὸ καλύτερο θὰ ἦταν νὰ τοὺς ἀφήνουν ἀπείραχτους.

Συνεπῶς, οὔτε κι αὐτοὶ θὰ ἔχουν Ἑλληνα γιὰ δοῦλο τους, καὶ θὰ συμβουλεύουν τοὺς ἄλλους Ἑλληνες νὰ κάνουν τὸ ἴδιο· συμφωνεῖς;

Βεβαίωτατα, εἶπε· κι ἔτσι θὰ στρέφονται περισσότερο ἐναντίον τῶν βαρβάρων, κι ὄχι οἱ μὲν ἐναντίον τῶν δέ.

Καὶ κάτι ἄλλο. Ἐπιδοκιμάζεις, ἀλήθεια, τὴ σκύλευση τῶν νεκρῶν, ὕστερ' ἀπὸ μιὰ νίκη —ἐκτὸς βέβαια ἀπὸ τὴν ἀφαίρεση τῶν ὅπλων; Ἡ δὲν ἀποτελεῖ αὐτὸ πρόφαση [d] γιὰ τοὺς δειλούς, ὥστε νὰ μὴν κυνηγοῦν τὸν ἐχθρὸ πού ἐξακολουθεῖ νὰ μάχεται ἀλλὰ νὰ σκύβουν καὶ νὰ περιεργάζονται τὸν σκοτωμένο παριστάνοντας ὅτι τάχα ἐκτελοῦν ἔτσι ἕνα καθήκον; Πόσος καὶ πόσος στρατὸς δὲν ἔχει χαθεῖ ἀπὸ τέτοιο πλιάτσικο!

Πραγματικά!

Ἐξάλλου δὲν νομίζεις ὅτι εἶναι προστυχιὰ καὶ εὐτελὲς φιλοχρηματία νὰ ληστεύει κανεὶς ἕναν νεκρὸ, καὶ δὲν ἀποτελεῖ ἐνδειξη γυναικείου καὶ μικροῦ μυαλοῦ νὰ νομίζει κανεὶς ἐχθρὸ του τὸ σῶμα ἐνός σκοτωμένου, ἐνῶ σταλήθεια ὁ ἐχθρὸς ἔχει πιά πετάξει ἀφήνοντας πίσω του μόνον ἐκεῖνο μὲ τὸ ὁποῖο πολεμοῦσε; Ἡ φαντάζεσαι ὅτι ὅσοι τὸ κάνουν αὐτὸ διαφέρουν σὲ τίποτα [ε] ἀπὸ τὰ σκυλιὰ πού ἐξοργίζονται μὲ τὶς πέτρες πού πέφτουν ἐπάνω τους, ἐνῶ αὐτὸν πού τις πετάει δὲν τὸν πειράζουν;

Οὔτε στὸ ἐλάχιστο, εἶπε.

Πρέπει, ἐπομένως, νὰ σταματήσουν οἱ ἱεροσυλίες καὶ νὰ πάψει νὰ ἐμποδίζεται τὸ σήκωμα καὶ ἡ ταφὴ τῶν νεκρῶν.

Βεβαίως, εἶπε, νὰ σταματήσουν αὐτά, μὰ τὸ Δία.

- Οὐδὲ μὴν πρὸς τὰ ἱερὰ τὰ ὄπλα οἴσομεν ὡς ἀναθή-
 470 σοντες, ἄλλως τε καὶ τὰ τῶν Ἑλλήνων, εἴαν τι ἡμῖν μέλη
 τῆς πρὸς τοὺς ἄλλους Ἑλληνας εὐνοίας· μάλλον δὲ καὶ
 φοβησόμεθα μή τι μίasma ἢ πρὸς ἱερὸν τὰ τοιαῦτα ἀπὸ
 τῶν οἰκείων φέρειν, εἴαν μή τι δὴ ὁ θεὸς ἄλλο λέγῃ.
 Ὅρθότατα, ἔφη.
- 5 Τί δὲ γῆς τε τμήσεως τῆς Ἑλληνικῆς καὶ οἰκίων ἐμ-
 πρήσεως; ποῖόν τί σοι δράσουσιν οἱ στρατιῶται πρὸς τοὺς
 πολεμίους;
 Σοῦ, ἔφη, δόξαν ἀποφαινομένου ἡδέως ἂν ἀκούσαιμι.
 Ἐμοὶ μὲν τοίνυν, ἦν δ' ἐγώ, δοκεῖ τούτων μηδέτερα ποιεῖν,
 b ἀλλὰ τὸν ἐπέτειον καρπὸν ἀφαιρεῖσθαι. καὶ ὧν ἕνεκα, βούλει
 σοι λέγω;
 Πάνυ γε.
- Φαίνεται μοι, ὥσπερ καὶ ὀνομάζεται δύο ταῦτα ὀνόματα,
 5 πόλεμός τε καὶ στάσις, οὕτω καὶ εἶναι δύο, ὄντα ἐπὶ δυοῖν
 τινοῖν διαφοραῖν. λέγω δὲ τὰ δύο τὸ μὲν οἰκεῖον καὶ
 συγγενές, τὸ δὲ ἀλλότριον καὶ ὀθνείον. ἐπὶ μὲν οὖν τῇ
 τοῦ οἰκείου ἔχθρᾳ στάσις κέκληται, ἐπὶ δὲ τῇ τοῦ ἀλλοτρίου
 πόλεμος.
- 10 Καὶ οὐδέν γε, ἔφη, ἀπὸ τρόπου λέγεις.
 c Ὅρα δὴ καὶ εἰ τόδε πρὸς τρόπου λέγω. φημί γὰρ τὸ
 μὲν Ἑλληνικὸν γένος αὐτὸ αὐτῷ οἰκεῖον εἶναι καὶ συγγενές,
 τῷ δὲ βαρβαρικῷ ὀθνείον τε καὶ ἀλλότριον.
 Καλῶς γε, ἔφη.
- 5 Ἑλληνας μὲν ἄρα βαρβάροις καὶ βαρβάρους Ἑλλησι
 πολεμεῖν μαχομένους τε φήσομεν καὶ πολεμίους φύσει
 εἶναι, καὶ πόλεμον τὴν ἔχθραν ταύτην κλητέον· Ἑλληνας
 δὲ Ἑλλησιν, ὅταν τι τοιοῦτον δρῶσιν, φύσει μὲν φίλους
 εἶναι, νοσεῖν δ' ἐν τῷ τοιούτῳ τὴν Ἑλλάδα καὶ στασιάζειν,
 d καὶ στάσιν τὴν τοιαύτην ἔχθραν κλητέον.
 Ἐγὼ μὲν, ἔφη, συγχωρῶ οὕτω νομίζειν.
 Σκόπει δὴ, εἶπον, ὅτι ἐν τῇ νῦν ὁμολογουμένη στάσει,

Ούτε, πάλι, θά φέρνουμε τὰ ὅπλα στὰ ἱερὰ νὰ τὰ ἀφιερώνουμε ἐκεῖ, καὶ μάλιστα τῶν Ἑλλήνων τὰ ὅπλα, ἂν μᾶς ἐνδιαφέρει ἔστω τόσο δὰ νὰ δεῖξουμε [470a] τὴν καλὴ μας διάθεση ἀπέναντι στοὺς ἄλλους Ἑλληνες· ἀντιθέτως, θὰ φοβόμαστε μήπως εἶναι μόλυσμα ἀνίερό νὰ φέρνουμε σὲ ἁγιασμένο τόπο τέτοια πράγματα ἀπὸ ἀνθρώπους δικούς μας, ἐκτός κι ἂν ὁ θεὸς δώσει κάποιον ἄλλο χρησμό.

Πολὺ σωστά, εἶπε.

Καὶ γιὰ τὸ ρήμαγμα τῆς ἐλληνικῆς γῆς καὶ τὸν ἐμπρησμό τῶν σπιτιῶν τί λές; Τί θὰ κάνουν οἱ στρατιῶτες σου στοὺς ἐχθρούς;

Πολὺ θὰ ἤθελα, εἶπε, νὰ ἄκουγα τὴ δική σου γνώμη.

Ἡ δική μου γνώμη λοιπόν, εἶπα ἐγώ, εἶναι ὅτι οὔτε τὸ ἓνα πρέπει νὰ κάνουν οὔτε τὸ ἄλλο, [b] ἀλλὰ ἀπλῶς νὰ τοὺς παίρνουν τὴ σοδειὰ τῆς χρονιάς. Καὶ θέλεις νὰ σοῦ πῶ γιὰ ποιοῦ λόγο;

Βεβαιότατα.

Κατὰ τὴ γνώμη μου, ὅπως ἔχουμε αὐτὲς τὶς δύο λέξεις, πόλεμος καὶ στάση, ἔτσι ἀκριβῶς ἔχουμε καὶ δύο πραγματικὲς καταστάσεις πού ἀντιστοιχοῦν σὲ δύο διαφορετικὰ πράγματα. Μὲ αὐτὰ τὰ δύο διαφορετικὰ πράγματα ἐννοῶ ἀπὸ τὴ μιὰ τὸ δικό μας καὶ τὸ συγγενικό, κι ἀπὸ τὴν ἄλλη τὸ μὴ δικό μας καὶ τὸ ξενικό. Γιὰ τὴν ἔχθρα λοιπόν πού στρέφεται ἐνάντια στὸ συγγενικό καὶ τὸ δικό μας χρησιμοποιοῦμε τὴ λέξη στάση, γιὰ τὴν ἔχθρα ἐνάντια στὸ μὴ δικό μας καὶ τὸ ξενικό τὴ λέξη πόλεμος.

Δὲν λές κάτι πού δὲν ἔχει βάση, εἶπε.

[c] Δές, τότε, ἂν ἔχει βάση καὶ τοῦτο. Ὑποστηρίζω δηλαδὴ ὅτι τὸ ἐλληνικὸ γένος ἔχει συνάφεια μεταξύ του καὶ συγγενικότητα, ἐνῶ σὲ σχέση μὲ τοὺς βαρβάρους εἶναι κάτι ἀλλιώτικο καὶ ξένο πρὸς αὐτούς.

Σωστὸ εἶναι αὐτό, εἶπε.

Ἔτσι λοιπόν, ὅταν οἱ Ἑλληνες μάχονται μὲ τοὺς βαρβάρους κι οἱ βάρβαροι μὲ τοὺς Ἑλληνες, θὰ ποῦμε ὅτι πολεμοῦν κι ὅτι εἶναι ἀπὸ τὴ φύση τους ἐχθροί, καὶ τὴν ἔχθρα αὐτὴ πρέπει νὰ τὴν λέμε πόλεμο· ὅταν ὅμως κάτι τέτοιο γίνεται ἀνάμεσα σὲ Ἑλληνες, θὰ ποῦμε ὅτι αὐτοὶ εἶναι, βέβαια, ἀπὸ τὴ φύση τους φίλοι, ὥστόσο ἡ σύγκρουσή τους δείχνει ὅτι ἡ Ἑλλάδα εἶναι ἄρρωστη καὶ ὅτι τὴν σπαράζουν ἐριδες ἐσωτερικῆς, [d] καὶ τὴν ἔχθρα αὐτὴ πρέπει νὰ τὴν λέμε στάση.

Συμφωνῶ, εἶπε, νὰ τὸ δῶ ἔτσι αὐτὸ τὸ ζήτημα.

Πρόσεξε λοιπόν, εἶπα, τί γίνεται σ' αὐτὸ πού συμφωνοῦμε τώρα νὰ τὸ θε-

5 ὅπου ἂν τι τοιοῦτον γένηται καὶ διαστῇ πόλις, ἐὰν ἑκάτεροι
 ἑκατέρων τέμνωσιν ἀγροὺς καὶ οἰκίας ἐμπιμπρῶσιν, ὥς
 ἀλιττηριώδης τε δοκεῖ ἡ στάσις εἶναι καὶ οὐδέτεροι αὐτῶν
 φιλοπόλιδες —οὐ γὰρ ἂν ποτε ἐτόλμων τὴν τροφὸν τε καὶ
 e μητέρα κείρειν— ἀλλὰ μέτριον εἶναι τοὺς καρποὺς ἀφαι-
 ρεῖσθαι τοῖς κρατοῦσι τῶν κρατουμένων, καὶ διανοεῖσθαι ὥς
 διαλλαγησομένων καὶ οὐκ ἀεὶ πολεμησόντων.

Πολὺ γάρ, ἔφη, ἡμερωτέρων αὕτη ἡ διάνοια ἐκείνης.

5 Τί δὲ δὴ; ἔφην· ἦν σὺ πόλιν οἰκίζεις, οὐχ Ἑλληνίδς
 ἔσται;

Δεῖ γ' αὐτήν, ἔφη.

Οὐκοῦν καὶ ἀγαθοὶ τε καὶ ἥμεροι ἔσονται;

Σφόδρα γε.

10 Ἄλλ' οὐ φιλέλληνες; οὐδὲ οἰκείαν τὴν Ἑλλάδα ἡγή-
 σονται, οὐδὲ κοινωνήσουσιν ὥνπερ οἱ ἄλλοι ἱερῶν;

Καὶ σφόδρα γε.

471 Οὐκοῦν τὴν πρὸς τοὺς Ἑλληνας διαφοράν, ὥς οἰκείους,
 στάσιν ἡγήσονται καὶ οὐδὲ ὀνομάσουσιν πόλεμον;

Οὐ γάρ.

Καὶ ὥς διαλλαγησόμενοι ἄρα διοίσονται;

5 Πάνν μὲν οὔν.

Εὐμενῶς δὴ σωφροنيοῦσιν, οὐκ ἐπὶ δουλείᾳ κολάζοντες
 οὐδ' ἐπ' ὀλέθρῳ, σωφρονισταὶ ὄντες, οὐ πολέμιοι.

Οὕτως, ἔφη.

10 Οὐδ' ἄρα τὴν Ἑλλάδα Ἑλληνες ὄντες κεροῦσιν, οὐδὲ
 οἰκήσεις ἐμπρήσουσιν, οὐδὲ ὁμολογήσουσιν ἐν ἑκάστη πόλει
 πάντας ἐχθροὺς αὐτοῖς εἶναι, καὶ ἄνδρας καὶ γυναῖκας καὶ
 παῖδας, ἀλλ' ὀλίγους ἀεὶ ἐχθροὺς τοὺς αἰτίους τῆς διαφορᾶς.

b καὶ διὰ ταῦτα πάντα οὔτε τὴν γῆν ἐθελήσουσιν κείρειν
 αὐτῶν, ὥς φίλων τῶν πολλῶν, οὔτε οἰκίας ἀνατρέπειν,
 ἀλλὰ μέχρι τούτου ποιήσονται τὴν διαφοράν, μέχρι οὐ ἂν

ωροῦμε στάση. Ὅπου συμβεῖ κάτι τέτοιο καὶ χωριστεῖ μιὰ πόλη σὲ δύο παρατάξεις, ἃν οἱ μὲν καταστρέφουν τὰ χωράφια τῶν δὲ καὶ τοὺς καῖνε τὰ σπίτια, ἡ στάση φαίνεται ὅτι εἶναι ὀλέθρια κι ὅτι οἱ ἀντίπαλοι δὲν ἀγαποῦν, κανέννας τους, τὴν πόλη, γιατί διαφορετικὰ δὲν θὰ ἀποτολμοῦσαν νὰ ρημάξουν τὴ γῆ πὺν τοὺς ἔθρεψε κι ἦταν ἡ μάνα τους· ἐνῶ ἀπεναντίας, εἶναι σημάδι διαλλακτικότητας αὐτοὶ πὺν ἐπικρατοῦν [e] νὰ παίρνουν τὴ σοδεὶά τῶν νικημένων καὶ νὰ σκέπτονται ὅτι κάποια μέρα θὰ συμφιλιωθοῦν κι ὅτι δὲν θὰ πολεμοῦν γιὰ πάντα.

Πραγματικά, εἶπε, δείχνει πολὺ πὺ ἡμερους ἀνθρώπους αὐτὴ ἡ νοοτροπία.

Λοιπόν, τούτῃ ἡ πόλη πὺ χτίζεις δὲν θὰ ᾽ναι ἐλληνική;

Αὐτονόητο, εἶπε.

Κι οἱ πολῖτες δὲν θὰ ᾽ναι καλοὶ καὶ ἡμεροὶ;

Βεβαίως, πολὺ.

Δὲν θὰ ᾽χουν ἀγάπη γιὰ τοὺς ἄλλους Ἕλληνες; Δὲν θὰ νιώσουν τὴν Ἑλλάδα σὰν κάτι δικό τους, δὲν θὰ ᾽χουν τὰ ἴδια ἱερὰ μὲ τοὺς ἄλλους;

Καὶ πολὺ μάλιστα.

[471a] Συνεπῶς τις διαφορές τους μὲ τοὺς ἄλλους Ἕλληνες, καθὼς θὰ προκειται γιὰ δικούς τους ἀνθρώπους, δὲν θὰ τις θεωρήσουν ὡς στάση; Καὶ δὲν θὰ ἀποφύγουν νὰ τις χαρακτηρίσουν ὡς πόλεμο;

Θὰ ἀποφύγουν.

Καὶ στὴ στάση αὐτὴ δὲν θὰ συμπεριφεροῦν σὰν ἄνθρωποι πὺ κάποτε θὰ συμφιλιωθοῦν;

Βεβαίωτατα.

Θὰ τοὺς συνετίσουν λοιπὸν μὲ καλὴ διάθεση, τιμωρώντας τους ὅχι γιὰ νὰ τοὺς ὑποδουλώσουν ἢ νὰ τοὺς ἐξολοθρεύσουν· στὸν ἴσιο δρόμο πᾶνε νὰ τοὺς βάλουν, δὲν εἶναι ἐχθροί.

Ἔτσι, εἶπε.

Δὲν θὰ ρημάξουν, λοιπόν, Ἕλληνες αὐτοί, τὴν Ἑλλάδα, οὔτε θὰ βάλουν φωτιά στὰ σπίτια, οὔτε θὰ βγοῦν καὶ θὰ ποῦν πὺς ὅλοι οἱ κάτοικοι τῆς μιᾶς ἢ τῆς ἄλλης πολιτείας, ἄντρες, γυναῖκες, παιδιά, εἶναι ἐχθροὶ τους, ἀλλὰ πάντοτε λίγους μόνο θὰ χαρακτηρίζουν ἐχθρούς, αὐτοὺς πὺν προκάλεσαν τὴ διένεξη. [b] Κι ἔτσι, οὔτε τὴ γῆ τῶν ἄλλων θὰ θελήσουν νὰ τὴν ρημάξουν, ἀφοῦ τοὺς περισσότερους ἀπὸ αὐτοὺς θὰ τοὺς θεωροῦν φίλους τους, οὔτε σπίτια θὰ γκρεμίσουν, ἀλλὰ θὰ τραβήξουν τὴ διαφορὰ ἴσαμε τὸ σημεῖο πὺ οἱ ὑπαί-

οἱ αἵτιοι ἀναγκασθῶσιν ὑπὸ τῶν ἀναιτίων ἀλγούντων δοῦναι
5 δίκην.

Ἐγὼ μὲν, ἔφη, ὁμολογῶ οὕτω δεῖν πρὸς τοὺς ἐναντίους
τοὺς ἡμετέρους πολίτας προσφέρεσθαι· πρὸς δὲ τοὺς βαρ-
βάρους, ὡς νῦν οἱ Ἕλληνες πρὸς ἀλλήλους.

Τιθῶμεν δὴ καὶ τοῦτον τὸν νόμον τοῖς φύλαξι, μήτε γῆν
c τέμνειν μήτε οἰκίας ἐμπιμπράναι;

Θῶμεν, ἔφη, καὶ ἔχειν γε καλῶς ταῦτά τε καὶ τὰ
πρόσθεν.

Ἄλλὰ γάρ μοι δοκεῖς, ὦ Σώκρατες, ἐάν τις σοι τὰ
5 τοιαῦτα ἐπιτρέπη λέγειν, οὐδέποτε μνησθήσεσθαι ὃ ἐν τῷ
πρόσθεν παρωσάμενος πάντα ταῦτα εἴρηκας, τὸ ὡς δυνατὴ
αὕτη ἢ πολιτεία γενέσθαι καὶ τίνα τρόπον ποτὲ δυνατὴ·
ἐπεὶ ὅτι γε, εἰ γένοιτο, πάντ' ἂν εἴη ἀγαθὰ πόλει ἢ γένοιτο,
καὶ ἃ σὺ παραλείπεις ἐγὼ λέγω, ὅτι καὶ τοῖς πολεμίοις

d ἄριστ' ἂν μάχοντο τῷ ἥκιστα ἀπολείπειν ἀλλήλους, γιγνώ-
σκοντές τε καὶ ἀνακαλοῦντες ταῦτα τὰ ὀνόματα ἑαυτοῦς,
ἀδελφούς, πατέρας, υἱεῖς· εἰ δὲ καὶ τὸ θῆλυ συστρατεύοιτο,
εἴτε καὶ ἐν τῇ αὐτῇ τάξει εἴτε καὶ ὀπισθεν ἐπιτεταγμένον,
5 φόβων τε ἔνεκα τοῖς ἐχθροῖς καὶ εἴ ποτέ τις ἀνάγκη βοη-
θείας γένοιτο, οἶδ' ὅτι ταύτη πάντη ἄμαχοι ἂν εἶεν· καὶ
οἴκοι γε ἃ παραλείπεται ἀγαθὰ, ὅσα ἂν εἴη αὐτοῖς, ὀρώ.
e ἀλλ' ὡς ἐμοῦ ὁμολογοῦντος πάντα ταῦτα ὅτι εἴη ἂν καὶ
ἄλλα γε μυρία, εἰ γένοιτο ἢ πολιτεία αὕτη, μηκέτι πλείω
περὶ αὐτῆς λέγε, ἀλλὰ τοῦτο αὐτὸ ἤδη πειρώμεθα ἡμᾶς
αὐτοὺς πείθειν, ὡς δυνατόν καὶ ἢ δυνατόν, τὰ δ' ἄλλα
5 χαίρειν ἐῶμεν.

472 Ἐξαίφνης γε σύ, ἦν δ' ἐγώ, ὥσπερ καταδρομὴν ἐποιήσω
ἐπὶ τὸν λόγον μου, καὶ οὐ συγγιγνώσκεις στραγγευσμένῳ.
Ἴσως γὰρ οὐκ οἶσθα ὅτι μόγις μοι τῷ δύο κύματε ἐκφυγόντι
νῦν τὸ μέγιστον καὶ χαλεπώτατον τῆς τρικυμίας ἐπάγεις,
5 ὃ ἐπειδὰν ἴδῃς τε καὶ ἀκούσῃς, πάνυ συγγνώμην ἔξεις, ὅτι
εἰκότως ἄρα ὥκνουν τε καὶ ἐδεδοίκη οὕτω παράδοξον λόγον
λέγειν τε καὶ ἐπιχειρεῖν διασκοπεῖν.

τιοι θὰ ὑποχρεωθοῦν ἀπὸ ἐκείνους, οἱ ὅποιοι θὰ ὑποφέρουν χωρὶς νὰ ἔχουν φταίξει σὲ τίποτα, νὰ πληρώσουν γιὰ ὅσα ἔκαναν.

Συμφωνῶ, εἶπε, ὅτι ἔτσι πρέπει νὰ συμπεριφέρονται στοὺς ἀντιπάλους οἱ δικοὶ μας πολῖτες· στοὺς βαρβάρους ὅμως ὅπως τώρα οἱ Ἕλληνες ἀναμεταξύ τους.

Νὰ θεσπίσουμε ἔτσι καὶ τοῦτο τὸ νόμο γιὰ τοὺς φύλακες, νὰ μὴν [c] καταστρέφουν τὴ γῆ καὶ νὰ μὴν καῖνε σπίτια;

Νὰ τὸν θεσπίσουμε, εἶπε, καὶ νὰ ἀναγνωρίσουμε πὼς εἶναι σωστά καὶ αὐτὰ καὶ ἐκεῖνα ποὺ εἶπαμε πρωτότερα. Πάντως, Σωκράτη, μοῦ δίνεις τὴν ἐντύπωση πὼς, ἅμα σὲ ἀφήσει κανεὶς νὰ συνεχίζεις νὰ μιλᾷς γι' αὐτὰ τὰ πράγματα, δὲν πρόκειται νὰ θυμηθεῖς ποτὲ ἐκεῖνο τὸ ζήτημα ποὺ τὸ ἄφησες πρωτότερα στὴν ἄκρη γιὰ νὰ πεῖς ὅλ' αὐτὰ ποὺ εἶπες, ἂν δηλαδή εἶναι *δυνατὸν* νὰ ὑπάρξει αὐτὸ τὸ πολίτευμα καὶ μὲ *ποιόν τρόπο* θὰ καταστεῖ κάποτε αὐτὸ δυνατό. Γιατὶ ὅτι, ἂν θὰ ὑπῆρχε, ὅλα θὰ ἦταν μιὰ χαρὰ στὴν πόλη ποὺ θὰ τὸ εἶχε, αὐτὸ ἐγὼ τὸ δέχομαι, ὅπως δέχομαι καὶ ὅσα παραλείπεις νὰ πεῖς, ὅτι δηλαδή [d] θὰ πολεμοῦσαν γενναιότατα τοὺς ἐχθροὺς χωρὶς διόλου νὰ ἐγκαταλείπει ὁ ἓνας τὸν ἄλλο, καθὼς θὰ γνώριζαν τὴ συγγένειά τους καὶ θὰ ἀποκαλοῦνταν ἀναμεταξύ τους ἀδελφία, πατέρες, παιδιὰ. Κι ἂν ἔβγαιναν μαζί τους νὰ πολεμήσουν καὶ οἱ γυναῖκες, εἴτε πλάι-πλάι, στίς ἴδιες γραμμές, εἴτε βαλμένες πίσω πρὸς ἐκφοβισμό τοῦ ἐχθροῦ ἢ γιὰ τὴν περίπτωσι ποὺ —ποιὸς ξέρει— ἴσως χρειαζόταν νὰ βοηθήσουν, δὲν ἀμφιβάλλω ὅτι θὰ ἦσαν ἀπὸ κάθε ἀποψη ἀκαταμάχητοι· βλέπω ἐπίσης τὰ πλεονεκτήματα ποὺ θὰ εἶχαν μέσα στὴν πόλη, αὐτὰ γιὰ τὰ ὁποῖα δὲν ἔγινε λόγος. [e] Ἀλλὰ δεδομένου ὅτι ἐγὼ *συμφωνῶ* μαζί σου, πὼς, ἂν θὰ ἦταν δυνατόν νὰ ὑπάρξει τούτη ἡ πολιτεία, ὅλα αὐτά, καὶ ἀναρίθμητα ἄλλα, θὰ ἦσαν ἔτσι, μὴ μιλᾷς πιά ἄλλο γι' αὐτὴν ἀλλὰ ἅς προσπαθήσουμε τώρα νὰ πείσουμε ἑμᾶς τοὺς ἰδίους ὅτι τὸ πολίτευμα αὐτὸ εἶναι δυνατόν νὰ πραγματοποιηθεῖ καὶ μὲ *ποιόν τρόπο* εἶναι δυνατόν —κι ἄσε τὰ ἄλλα νὰ πᾶνε στὸ καλό.

[472a] Τί γιουρούσι ἦταν αὐτό, εἶπα, ἔτσι ξαφνικὰ καταπάνω στὰ λόγια μου, δίχως νὰ συμμερίζεσαι τοὺς δισταγμούς μου! Ἴσως δὲν ξέρεις ὅτι ἔπειτα ἀπὸ τὰ δύο κύματα, τὰ ὁποῖα μόλις καὶ μετὰ βίας ἀπέφυγα, στέλνεις τώρα καταπάνω μου τὸ πιὸ πελώριο καὶ πιὸ φοβερὸ κύμα τῆς τρικυμίας, ποὺ σὰν τὸ δεῖς καὶ τὸ ἀκούσεις θὰ μὲ νιώσεις μὲ τὸ παραπάνω ποὺ δίσταζα καὶ φοβόμουν νὰ διατυπώσω καὶ νὰ ἐπιχειρήσω νὰ διερευνήσω ἓνα τόσο παράξενο διανόημα.

- b Ὅσῳ ἂν, ἔφη, τοιαῦτα πλείω λέγῃς, ἥττον ἀφεθήσῃ
 ὑφ' ἡμῶν πρὸς τὸ μὴ εἰπεῖν πῇ δυνατὴ γίγνεσθαι αὕτη ἡ
 πολιτεία. ἀλλὰ λέγε καὶ μὴ διάτριβε.
 Οὐκοῦν, ἦν δ' ἐγώ, πρῶτον μὲν τόδε χρή ἀναμνησθῆναι,
 5 ὅτι ἡμεῖς ζητοῦντες δικαιοσύνην οἷόν ἐστι καὶ ἀδικίαν δεῦρο
 ἤκομεν.
 Χρή· ἀλλὰ τί τοῦτο; ἔφη.
 Οὐδέν· ἀλλ' ἐὰν εὖρωμεν οἷόν ἐστι δικαιοσύνη, ἄρα καὶ
 ἄνδρα τὸν δίκαιον ἀξιώσομεν μηδὲν δεῖν αὐτῆς ἐκείνης
 διαφέρειν, ἀλλὰ πανταχῇ τοιοῦτον εἶναι οἷον δικαιοσύνη
 c ἐστίν; ἢ ἀγαπήσομεν ἐὰν ὅτι ἐγγύτατα αὐτῆς ἦ καὶ
 πλείστα τῶν ἄλλων ἐκείνης μετέχῃ;
 Οὕτως, ἔφη· ἀγαπήσομεν.
 Παραδείγματος ἄρα ἔνεκα, ἦν δ' ἐγώ, ἐζητοῦμεν αὐτό τε
 5 δικαιοσύνην οἷόν ἐστι, καὶ ἄνδρα τὸν τελέως δίκαιον εἰ
 γένοιτο, καὶ οἷος ἂν εἴη γενόμενος, καὶ ἀδικίαν αὐ καὶ τὸν
 ἀδικώτατον, ἵνα εἰς ἐκείνους ἀποβλέποντες, οἱοὶ ἂν ἡμῖν
 φαίνωνται εὐδαιμονίας τε πέρι καὶ τοῦ ἐναντίου, ἀναγκαζώ-
 μεθα καὶ περὶ ἡμῶν αὐτῶν ὁμολογεῖν, ὅς ἂν ἐκείνοις ὅτι
 d ὁμοιότατος ἦ, τὴν ἐκείνοις μοῖραν ὁμοιοτάτην ἔξῃ, ἀλλ'
 οὐ τούτου ἔνεκα, ἵν' ἀποδείξωμεν ὥς δυνατὰ ταῦτα γίγνεσθαι.
 Τοῦτο μὲν, ἔφη, ἀληθὲς λέγεις.
 Οἶε ἂν οὖν ἥττόν τι ἀγαθὸν ζωγράφον εἶναι ὅς ἂν
 5 γράψας παράδειγμα οἷον ἂν εἴη ὁ κάλλιστος ἄνθρωπος καὶ
 πάντα εἰς τὸ γράμμα ἱκανῶς ἀποδοῦς μὴ ἔχῃ ἀποδεῖξαι ὥς
 καὶ δυνατὸν γενέσθαι τοιοῦτον ἄνδρα;
 Μὰ Δί' οὐκ ἔγωγ', ἔφη.
 Τί οὖν; οὐ καὶ ἡμεῖς, φαμέν, παράδειγμα ἐποιοῦμεν
 e λόγῳ ἀγαθῆς πόλεως;
 Πάνυ γε.
 ἥττόν τι οὖν οἶε ἡμᾶς εὖ λέγειν τούτου ἔνεκα, ἐὰν μὴ
 ἔχωμεν ἀποδεῖξαι ὥς δυνατόν οὕτω πόλιν οἰκῆσαι ὥς ἐλέγετο;
 5 Οὐ δῆτα, ἔφη.

“Όσο περισσότερα τέτοια λές, είπτε, τόσο λιγότερο ἐμεῖς θὰ σοῦ ἐπιτρέψουμε [b] νὰ μὴ μᾶς πεῖς μὲ ποιόν τρόπο εἶναι δυνατόν νὰ ὑπάρξει αὐτὴ ἡ πολιτεία. Λέγε, λοιπόν, κι ἄσε τίς κωλυσιεργίες.

“Ὡραία, εἶπα· κατ’ ἀρχὰς πρέπει νὰ μὴν ξεχνᾶμε ὅτι ἔχουμε φθάσει ἐδῶ ἀναζητώντας τί λογῆς πρᾶγμα εἶναι ἡ δικαιοσύνη καὶ τί ἡ ἀδικία.

Πρέπει, εἶπτε· ἀλλὰ τί μ’ αὐτό;

Τίποτα· ἂν ὅμως βροῦμε τί λογῆς πρᾶγμα εἶναι ἡ δικαιοσύνη, θὰ ἔχουμε ἄραγε τὴν ἀξίωση ὁ δίκαιος ἄνθρωπος νὰ μὴ διαφέρει σὲ τίποτα ἀπὸ ἐκείνη ἀλλὰ νὰ εἶναι σὲ ὅλα του ἀπαράλλαχτος μὲ τὴ δικαιοσύνη; [c] “Ἡ θὰ μᾶς εἶναι ἀρκετὸ νὰ εἶναι ὅσο τὸ δυνατόν πιὸ κοντὰ σ’ αὐτὴν καὶ νὰ ἔχει περισσότερα ἀπὸ τοὺς ἄλλους κοινὰ στοιχεῖα μὲ τὴ δικαιοσύνη;

Αὐτό, εἶπτε· θὰ μᾶς εἶναι ἀρκετό.

Ἐπομένως, εἶπα ἐγώ, ψάχναμε νὰ βροῦμε τί λογῆς πρᾶγμα εἶναι αὐτὴ καθεαυτὴν ἡ δικαιοσύνη καὶ ἂν θὰ μπορούσε νὰ ὑπάρξει ὁ τέλειος ἄνθρωπος καὶ τί λογῆς θὰ ἦταν αὐτός, ἐφόσον θὰ ὑπῆρχε, καί, παρομοίως, τί λογῆς πρᾶγμα εἶναι ἡ ἀδικία καὶ ὁ ἐξολοκλήρου ἄδικος ἄνθρωπος, ἐπειδὴ ἀναζητούσαμε ἓνα γνώμονα, ἔτσι ὥστε κοιτάζοντάς τους, τὸν δίκαιο καὶ τὸν ἄδικο, πῶς μᾶς φαίνονται ὡς πρὸς τὴν εὐτυχία καὶ τὸ ἀντίθετό της, νὰ εἴμαστε ἀναγκασμένοι νὰ παραδεχθοῦμε καὶ γιὰ τὸν *ἐαυτό μας* ὅτι ὅποιος ἔχει τὴ μεγαλύτερη δυνατὴ [d] ὁμοιότητα μὲ ἐκείνους θὰ ἔχει καὶ μῶρα κατὰ τὸ δυνατόν πανομοιότυπη μὲ τὴ δική τους· αὐτὸς ἦταν ὁ στόχος μας, κι ὅχι νὰ ἀποδείξουμε ὅτι ὅλ’ αὐτὰ μποροῦν νὰ πραγματοποιηθοῦν.

Αὐτὸ ποὺ λές, εἶπτε, εἶναι σωστό.

Νομίζεις ὅτι κατὰ κάποιον τρόπο εἶναι λιγότερο καλὸς ζωγράφος ἓνας ὁ ὅποιος, ἀφοῦ ζωγράφισε πῶς θὰ ἦταν ὁ πιὸ ὁμορφος ἄνθρωπος καὶ τὰ ἔφτιαξε στὴ ζωγραφιὰ ὅλα τέλεια, δὲν μπορεῖ νὰ ἀποδείξει καὶ ὅτι εἶναι *δυνατόν* νὰ ὑπάρξει ἓνας τέτοιος ἄνθρωπος;

Μὰ τὸ Δία, ὅχι βέβαια, εἶπτε.

Τότε λοιπόν; Κι ἐμεῖς μιὰ ἰδανικὴ εἰκόνα ἐνὸς καλοῦ πολιτεύματος [e] δὲν σχεδιάσαμε μὲ τὰ λόγια;

Βεβαίως.

Πιστεύεις μήπως ὅτι ὅσα λέμε θὰ εἶναι κατὰ τι λιγότερο σωστά, ἂν δὲν μπορούμε νὰ ἀποδείξουμε ὅτι εἶναι δυνατόν νὰ συγκροτηθεῖ μιὰ πολιτεία ἔτσι ὅπως τὴν περιγράφαμε;

“Ὅχι βέβαια, εἶπτε.

Τὸ μὲν τοίνυν ἀληθές, ἣν δ' ἐγώ, οὕτω· εἰ δὲ δὴ καὶ τοῦτο προθυμηθῆναι δεῖ σὴν χάριν, ἀποδείξαι πῇ μάλιστα καὶ κατὰ τί δυνατώτατ' ἂν εἴη, πάλιν μοι πρὸς τὴν τοιαύτην ἀπόδειξιν τὰ αὐτὰ διομολόγησαι.

10 Τὰ ποῖα;

473 Ἄρ' οἶόν τέ τι πραχθῆναι ὥς λέγεται, ἥ φύσιν ἔχει πρᾶξιν λέξεως ἥττον ἀληθείας ἐφάπτεσθαι, κἂν εἰ μὴ τῷ δοκεῖ; ἀλλὰ σὺ πότερον ὁμολογεῖς οὕτως ἢ οὐ;

Ὅμολογῶ, ἔφη.

5 Τοῦτο μὲν δὴ μὴ ἀνάγκαζέ με, οἷα τῷ λόγῳ διήλθομεν, τοιαῦτα παντάπασι καὶ τῷ ἔργῳ δεῖν γιγνόμενα <ἂν> ἀποφαίνειν· ἀλλ', ἐὰν οἰοί τε γενώμεθα εὑρεῖν ὥς ἂν ἐγγύτατα τῶν εἰρημένων πόλις οἰκῆσειεν, φάναι ἡμᾶς ἐξηγηκέναι ὥς δυνατὰ ταῦτα γίνεσθαι ἃ σὺ ἐπιτάττεις. ἢ οὐκ ἀγαπήσεις τούτων τυγχάνων; ἐγὼ μὲν γὰρ ἂν ἀγαπῶν.

b Καὶ γὰρ ἐγώ, ἔφη.

5 Τὸ δὲ δὴ μετὰ τοῦτο, ὥς ἔοικε, πειρώμεθα ζητεῖν τε καὶ ἀποδεικνύναι τί ποτε νῦν κακῶς ἐν ταῖς πόλεσι πράττεται δι' ὃ οὐχ οὕτως οἰκοῦνται, καὶ τίνας ἂν σμικροτάτου μεταβαλόντος ἔλθοι εἰς τοῦτον τὸν τρόπον τῆς πολιτείας πόλις, μάλιστα μὲν ἑνός, εἰ δὲ μὴ, δυοῖν, εἰ δὲ μὴ, ὅτι ὀλιγίστων τὸν ἀριθμὸν καὶ σμικροτάτων τὴν δύναμιν.

c Παντάπασι μὲν οὖν, ἔφη.

Ἐνὸς μὲν τοίνυν, ἣν δ' ἐγώ, μεταβαλόντος δοκοῦμέν μοι ἔχειν δεῖξαι ὅτι μεταπέσοι ἄν, οὐ μέντοι σμικροῦ γε οὐδὲ ῥαδίου, δυνατοῦ δέ.

5 Τίνος; ἔφη.

Ἐπ' αὐτῷ δὴ, ἣν δ' ἐγώ, εἰμὶ ὃ τῷ μεγίστῳ προσηκάζομεν κύματι. εἰρήσεται δ' οὖν, εἰ καὶ μέλλει γέλωτί τε ἀτεχνῶς ὥσπερ κύμα ἐκγελῶν καὶ ἀδοξία κατακλύσειν. σκόπει δὲ ὃ μέλλω λέγειν.

10 Λέγε, ἔφη.

Ἐὰν μὴ, ἣν δ' ἐγώ, ἥ οἱ φιλόσοφοι βασιλεύσωσιν ἐν

Ἡ ἀλήθεια λοιπόν, εἶπα, εἶναι αὐτή. Ἄν ὅμως, γιὰ νὰ σὲ εὐχαριστήσω, πρέπει νὰ προσπαθήσω νὰ ἀποδείξω πῶς καὶ ὑπὸ ποιές συνθήκες θὰ ἦταν δυνατὴ ἡ ὑπαρξὴ μιᾶς τέτοιας πολιτείας, θὰ σοῦ ζητοῦσα νὰ μοῦ κάνεις πάλι τὶς ἴδιες παραχωρήσεις, ὥστε νὰ προχωρήσω σὲ μιὰ τέτοια ἀπόδειξη.

Ποιές παραχωρήσεις;

[473a] Ἄραγε εἶναι δυνατόν νὰ πραγματοποιηθεῖ κάτι ἀκριβῶς ὅπως διατυπώνεται στὰ λόγια ἢ μήπως ἀπὸ τὴ φύση τῆς ἡ πράξις ἔχει λιγότερη ἐπαφὴ μὲ τὴν ἀλήθεια ἀπ' ὅτι ἔχει ἡ θεωρία, ἔστω κι ἂν αὐτὸ δὲν γίνεται φανερὸ στὸν καθέναν; Συμφωνεῖς σ' αὐτὸ ἢ ὄχι;

Συμφωνῶ, εἶπε.

Τότε λοιπόν μὴν ἔχεις ἀπὸ ἐμένα τὴν ἀπαίτηση νὰ σοῦ ἀποδείξω πῶς ὅ,τι ἐκθέσαμε μὲ τὰ λόγια πρέπει ὑποχρεωτικὰ νὰ ἀναπαραχθεῖ ἀπαράλλαχτα ὁμοιοῦ· ἀλλὰ ἂν κατορθώσουμε νὰ βροῦμε μὲ ποιὸν τρόπο ἡ συγκρότηση μιᾶς πόλης θὰ μποροῦσε νὰ προσεγγίσει ὅσο τὸ δυνατόν περισσότερο αὐτὰ ποὺ ἔχουμε πεῖ, τότε νὰ θεωρήσουμε [b] πῶς ἔχουμε βρεῖ ὅτι οἱ ρυθμίσεις ποὺ ἀπαιτεῖς νὰ γίνουν εἶναι δυνατόν νὰ πραγματοποιηθοῦν. Ἡ μήπως δὲν θὰ σοῦ ἀρκοῦσε αὐτό; Γιατὶ ἐμένα θὰ μοῦ ἀρκοῦσε.

Κι ἐμένα τὸ ἴδιο, εἶπε.

Τὸ ἐπόμενο πρᾶγμα πού, καθὼς φαίνεται, ἔχουμε νὰ κάνουμε εἶναι νὰ ἐρευνήσουμε καὶ νὰ ἐπισημάνουμε τί τέλος πάντων ἀπ' ὅτι πράττουν τώρα στὶς πόλεις εἶναι κακὸ καὶ ἐξαιτίας του οἱ πόλεις δὲν ἔχουν τὴ συγκρότηση ποὺ ἐκθέσαμε, καὶ ποιὸ εἶναι τὸ ἐλάχιστο, τὸ ὁποῖο, ἂν μεταβαλλόταν, θὰ συντελοῦσε στὸ νὰ λάβει ἡ πόλις ἓνα πολίτευμα αὐτῆς τῆς μορφῆς —τὸ καλὺτερο θὰ ἦταν *μία* ἀλλαγὴ ἢ ἔστω δύο, εἰδάλλως ὅσο τὸ δυνατόν λιγότερες καὶ μικρότερες ἀλλαγές.

[c] Πέρα γιὰ πέρα ἔτσι εἶναι, εἶπε.

Τότε λοιπόν, εἶπα, πιστεύω ὅτι μπορῶ νὰ δείξω πῶς μὲ τὴν ἀλλαγὴ ἐνὸς πράγματος θὰ ἦταν δυνατόν νὰ ἀλλάξει τὸ πολίτευμα, βέβαια δὲν πρόκειται γιὰ μικρὸ πρᾶγμα οὔτε γιὰ εὐκολο, εἶναι ὅμως κάτι ποὺ μπορεῖ νὰ γίνει.

Ποιό εἶναι αὐτό; ρώτησε.

Εἶμαι, εἶπα, ἀκριβῶς ἐπάνω σ' ἐκεῖνο τὸ σημεῖο ποὺ τὸ παρομοιάσαμε μὲ τὸ πελώριο κύμα. Θὰ τὸ πῶ λοιπόν, κι ὅς μὲ περιλούσει, κυριολεκτικὰ σὰν ἀφρισμένο κύμα, μὲ γέλια καὶ μὲ περιφρόνηση. Πρόσεξε τί πάω νὰ πῶ.

Λέγε το, εἶπε.

Ἄν δὲν συμβεῖ, εἶπα ἐγώ, ἢ νὰ κυβερνήσουν στίς πολιτείες οἱ φιλόσοφοι ἢ

d ταῖς πόλεσιν ἢ οἱ βασιλῆς τε νῦν λεγόμενοι καὶ δυνάσται
 φιλοσοφήσωσι γνησίως τε καὶ ἱκανῶς, καὶ τοῦτο εἰς ταῦτόν
 συμπέση, δυνάμεις τε πολιτικὴ καὶ φιλοσοφία, τῶν δὲ
 νῦν πορευομένων χωρὶς ἐφ' ἐκάτερον αἱ πολλαὶ φύσεις ἐξ
 5 ἀνάγκης ἀποκλεισθῶσιν, οὐκ ἔστι κακῶν παῦλα, ὧ φίλε
 Γλαῦκων, ταῖς πόλεσι, δοκῶ δ' οὐδὲ τῷ ἀνθρώπῳ γένει,
 e οὐδὲ αὕτῃ ἢ πολιτεία μὴ ποτε πρότερον φυῇ τε εἰς τὸ
 δυνατὸν καὶ φῶς ἡλίου ἴδῃ, ἣν νῦν λόγῳ διεληλύθαμεν.
 ἀλλὰ τοῦτό ἐστιν ὃ ἐμοὶ πάλαι ὄκνον ἐντίθησι λέγειν,
 ὁρῶντι ὥς πολὺ παρὰ δόξαν ῥηθήσεται· χαλεπὸν γὰρ ἰδεῖν
 5 ὅτι οὐκ ἂν ἄλλῃ τις εὐδαιμονήσειεν οὔτε ἰδίᾳ οὔτε δημοσίᾳ.

Καὶ ὅς, ὦ Σώκρατες, ἔφη, τοιοῦτον ἐκβέβληκας ῥῆμά
 τε καὶ λόγον, ὃν εἰπὼν ἡγοῦ ἐπὶ σέ πάννυ πολλοὺς τε καὶ
 474 οὐ φαύλους νῦν οὕτως, οἷον ῥίψαντας τὰ ἱμάτια, γυμνοὺς
 λαβόντας ὅτι ἐκάστῳ παρέτυχεν ὄπλον, θεῖν διατεταμένους
 ὥς θαυμάσια ἐργασομένους· οὓς εἰ μὴ ἀμυνῇ τῷ λόγῳ καὶ
 ἐκφεύξῃ, τῷ ὄντι τωθαζόμενος δώσεις δίκην.

5 Οὐκοῦν σύ μοι, ἦν δ' ἐγώ, τούτων αἴτιος;

Καλῶς γ', ἔφη, ἐγὼ ποιῶν. ἀλλὰ τοί σε οὐ προδώσω,
 ἀλλ' ἀμυνῶ οἷς δύναι· δύναι δὲ εὐνοία τε καὶ τῷ
 παρακελεύεσθαι, καὶ ἴσως ἂν ἄλλου του ἐμμελέστερόν σοι
 b ἀποκρινοίμην. ἀλλ' ὥς ἔχων τοιοῦτον βοηθὸν πειρῶ τοῖς
 ἀπιστοῦσιν ἐνδείξασθαι ὅτι ἔχει ἢ σὺ λέγεις.

Πειρατέον, ἦν δ' ἐγώ, ἐπειδὴ καὶ σὺ οὕτω μεγάλην συμ-
 μαχίαν παρέχῃ. ἀναγκαῖον οὖν μοι δοκεῖ, εἰ μέλλομέν
 5 πῃ ἐκφεύξεσθαι οὓς λέγεις, διορίσασθαι πρὸς αὐτοὺς τοὺς
 φιλοσόφους τίνας λέγοντες τολμῶμεν φάναι δεῖν ἄρχειν,
 ἵνα διαδήλων γενομένων δύνηται τις ἀμύνεσθαι, ἐνδεικνύ-
 c μενος ὅτι τοῖς μὲν προσήκει φύσει ἄπτεσθαι τε φιλοσοφίας
 ἡγεμονεύειν τ' ἐν πόλει, τοῖς δ' ἄλλοις μήτε ἄπτεσθαι
 ἀκολουθεῖν τε τῷ ἡγουμένῳ.

[d] νὰ ἀσχοληθοῦν μὲ τὴ φιλοσοφία, ἀνυστερόβουλα καὶ ἄξια, αὐτοὶ τοὺς ὁποίους τώρα τοὺς ἀποκαλοῦν βασιλιάδες καὶ ἄρχοντες, ἔτσι ὥστε ἡ πολιτική δύναμη καὶ ἡ φιλοσοφία νὰ συναντηθοῦν στὸ αὐτὸ πρόσωπο, κι ἂν τοῦτος ὁ ἔσμός ὅσων σήμερα πορεύονται χωριστὰ πρὸς τὴ μιὰ ἢ τὴν ἄλλη κατεύθυνση δὲν ἐμποδιστεῖ διὰ τῆς βίας νὰ τὸ κάνει αὐτό, δὲν θὰ ἔχουν τελειωμό, φίλε Γλαύκων, οἱ συφορὲς γιὰ τὶς πολιτεῖες, νομίζω οὔτε καὶ γιὰ τὸ ἀνθρώπινο γένος, [e] κι οὔτε τοῦτο τὸ πολίτευμα, πὺν τώρα μόλις τὸ περιγράψαμε θεωρητικά, πρόκειται ποτὲ νὰ λάβει, προτοῦ νὰ γίνουν αὐτά, ἀληθινὴ ὑπόσταση καὶ νὰ βγῇ στὸ φῶς τοῦ ἡλίου. Αὐτὸ εἶναι πὺν ὥρα τώρα διστάζω νὰ τὸ πῶ, καθὼς βλέπω πόσο παρὰδοξο θὰ ἀκουστεῖ· δύσκολο, βλέπεις, νὰ τὸ ἀντιληφθεῖ κανεὶς πῶς δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ὑπάρξει ἄλλος τρόπος νὰ εὐτυχίσουν οὔτε τὰ ἄτομα οὔτε τὸ σύνολο!

Κι ἐκεῖνος τότε εἶπε: Σωκράτη, πέταξες μιὰ κουβέντα καὶ μιὰ σκέψη, κι ἀφοῦ τὴν εἶπες, ἀσφαλῶς τώρα πρέπει νὰ περιμένεις ὅτι πάρα πολλοί, κι [474a] ὅχι οἱ χειρότεροι, θὰ βγάλουν τὰ ροῦχα τους κι ἀρπάζοντας, ἔτσι γυμνοί, ὅ,τι ὄπλο βρεῖ καθένας τους μπροστὰ του θὰ ὀρμήσουν μὲ ὅλη τους τὴ δύναμη καταπάνω σου νὰ σοῦ κάνουν ἕνα θεὸς ξέρεί τί! Ἄν δὲν ἀντισταθεῖς μὲ ἐπιχειρήματα καὶ δὲν τοὺς ξεφύγεις, πραγματικά θὰ τὸ πληρώσεις μὲ ρεζίλεμα.

Καὶ γιὰ ὅλ' αὐτά, εἶπα, δὲν ἦσουν αἰτία;

Βεβαίως, καὶ καλὰ ἔκανα. Ὅμως δὲν θὰ σὲ ἐγκαταλείψω ἀλλὰ θὰ σοῦ συμπαρασταθῶ ὅσο μπορῶ· καὶ αὐτὸ μπορῶ νὰ τὸ κάνω μὲ τὴ συμπάθειά μου καὶ μὲ τὸ κουράγιο πὺν θὰ σοῦ δίνω, καί, ἴσως, μὲ τὸ νὰ σοῦ ἀπαντῶ [b] πῶς προσεκτικὰ ἀπ' ὅτι ἐνδεχομένως κάποιος ἄλλος. Ὑπολογίζοντας λοιπὸν σ' ἕναν τέτοιο συμπαραστάτη προσπάθησε νὰ δείξεις σὲ ὅσους δὲν θέλουν νὰ σὲ πιστέψουν ὅτι τὰ πράγματα εἶναι ὅπως τὰ λές.

Ἄς προσπαθῇσω, εἶπα, μιᾶς κι ἔχω τόσο μεγάλη συμπαράσταση ἀπὸ τὴ μεριά σου. Νομίζω λοιπὸν ὅτι εἶναι ἀπαραίτητο, ἂν πρόκειται νὰ ξεφύγουμε ἀπὸ αὐτοὺς πὺν λές, νὰ τοὺς ἐξηγήσουμε μὲ σαφήνεια πῶς ἐννοοῦμε τοὺς φιλοσόφους, ὅταν τολμᾶμε νὰ ὑποστηρίζουμε ὅτι πρέπει νὰ πάρουν στὰ χέρια τους τὴν ἐξουσία. Γιατὶ μόνο ἂν γίνεῖ αὐτὴ ἡ ξεκάθαρη διάκριση, θὰ μπορέσει κανεὶς νὰ ἀμνηθεῖ [c] δείχνοντας ὅτι σὲ ὀρισμένους ἀνθρώπους ταιριάζει ἀπὸ τὴ φύση τους νὰ καταπιάνονται μὲ τὴ φιλοσοφία καὶ νὰ ἔχουν ἡγετική θέση στὴν πόλη, ἐνῶ οἱ ἄλλοι δὲν πρέπει κὰν νὰ τὰ ἀγγίζουν αὐτὰ ἀλλὰ μόνο νὰ ἀκολουθοῦν τὸν ἡγέτη.

- ᾽Ωρα ἂν εἴη, ἔφη, ὀρίζεσθαι.
- 5 ᾽Ιθι δὴ, ἀκολουθήσόν μοι τῇδε, ἐὰν αὐτὸ ἀμῇ γέ πη
ἱκανῶς ἐξηγησώμεθα.
- Ἄγε, ἔφη.
- Ἄναμιμνήσκειν οὖν σε, ἦν δ' ἐγώ, δεήσει, ἢ μέμνησαι
ὅτι ὃν ἂν φώμεν φιλεῖν τι, δεῖ φανῆναι αὐτόν, ἐὰν ὀρθῶς
10 λέγεται, οὐ τὸ μὲν φιλοῦντα ἐκείνου, τὸ δὲ μή, ἀλλὰ πάν
στέργοντα;
- d Ἄναμιμνήσκειν, ἔφη, ὥς ἔοικεν, δεῖ· οὐ γὰρ πάνυ γε
ἐννοῶ.
- Ἄλλω, εἶπον, ἔπρεπεν, ὦ Γλαῦκων, λέγειν ἂ λέγεις·
ἀνδρὶ δ' ἐρωτικῷ οὐ πρέπει ἀμνημονεῖν ὅτι πάντες οἱ ἐν
5 ὥρᾳ τὸν φιλοπαιδα καὶ ἐρωτικὸν ἀμῇ γέ πη δάκνουσί τε
καὶ κινουσι, δοκοῦντες ἄξιοι εἶναι ἐπιμελείας τε καὶ τοῦ
ἀσπάζεσθαι. ἢ οὐχ οὕτω ποιεῖτε πρὸς τοὺς καλοὺς; ὁ
μὲν, ὅτι σιμός, ἐπίχαρις κληθεὶς ἐπαινεθήσεται ὑφ' ὑμῶν,
τοῦ δὲ τὸ γρυπὸν βασιλικὸν φατε εἶναι, τὸν δὲ δὴ διὰ
e μέσου τούτων ἐμμετρώτατα ἔχειν, μέλανας δὲ ἀνδρικοὺς
ἰδεῖν, λευκοὺς δὲ θεῶν παῖδας εἶναι· μελιχλῶρους δὲ καὶ
τοῦνομα οἶει τινὸς ἄλλου ποίημα εἶναι ἢ ἐραστοῦ ὑποκορι-
ζομένου τε καὶ εὐχερῶς φέροντος τὴν ὠχρότητα, ἐὰν ἐπὶ
5 ὥρᾳ ᾗ; καὶ ἐνὶ λόγῳ πάσας προφάσεις προφασίζεσθαι τε
475 καὶ πάσας φωνὰς ἀφίετε, ὥστε μηδένα ἀποβάλλειν τῶν
ἀνθούτων ἐν ὥρᾳ.
- Εἰ βούλει, ἔφη, ἐπ' ἐμοῦ λέγειν περὶ τῶν ἐρωτικῶν ὅτι
οὕτω ποιοῦσι, συγχωρῶ τοῦ λόγου χάριν.
- 5 Τί δέ; ἦν δ' ἐγώ· τοὺς φιλοῖνους οὐ τὰ αὐτὰ ταῦτα
ποιοῦντας ὀρᾶς; πάντα οἶνον ἐπὶ πάσης προφάσεως ἀσπα-
ζομένους;
- Καὶ μάλα.
- Καὶ μὴν φιλοτίμους γε, ὥς ἐγώμαι, καθορᾶς ὅτι, ἂν μὴ
10 στρατηγῆσαι δύνωνται, τριττυαρχοῦσιν, καὶ μὴ ὑπὸ μειζόνων

Τώρα, εἶπε, θὰ ἦταν ἡ ὥρα νὰ γίνει αὐτὴ ἡ διάκριση.

Ἐμπρὸς λοιπόν, ἀκολούθησέ με, μήπως καὶ βρεθεῖ κάποιος τρόπος νὰ τοὺς τὸ ἐξηγήσουμε καὶ νὰ τὸ καταλάβουν.

Προχώρα, εἶπε.

Θὰ χρειαστεῖ ἄραγε, εἶπα, νὰ σ' τὸ θυμίσω ἢ τὸ θυμᾶσαι ἀπὸ μόνος σου πῶς, ὅταν λέμε γιὰ κάποιον ὅτι ἀγαπάει κάτι, πρέπει νὰ εἶναι φανερὸ ὅτι, ἐφόσον ἡ φράση αὐτὴ ἔχει βάση, ὁ ἐν λόγῳ ἄνθρωπος δὲν ἀγαπάει ἀπλῶς ἓνα μέρος ἐκείνου πού τοῦ εἶναι ἀγαπητὸ ἐνῶ ἓνα ἄλλο μέρος του δὲν τὸ ἀγαπᾷ ἀλλὰ ὅτι τὸ ἔχει ὅλο στὴν καρδιά του;

[d] Προφανῶς, εἶπε, πρέπει νὰ μοῦ τὸ θυμίσεις· δὲν τὸ θυμᾶμαι ἀκριβῶς.

Σὲ κάποιον ἄλλο, εἶπα, θὰ ταίριαζε, Γλαύκων, νὰ τὰ λέει αὐτά. Σ' ἓναν ἐρωτικὸ ὅμως ἄνθρωπο, δὲν ταιριάζει νὰ ξεχνάει πῶς ὅλοι ὅσοι εἶναι στὸν ἀνθὸ τῆς νιότης τοὺς ἀναστατώνουν ἐκεῖνον πού ἀγαπάει τὰ ἀγόρια καὶ τὸν ἐρωτα, καὶ μὲ τὸν ἓνα ἢ τὸν ἄλλο τρόπο τὸν λαβώνουν, γιὰ τὸ τοῦ φαίνονται πῶς ἀξιίζουν νὰ τοὺς προσέξει καὶ νὰ τοὺς πλησιάσει μὲ τρυφερότητα. Ἡ μήπως δὲν κάνετε ἔτσι μὲ τὰ ὁμορφα παιδιά; Τὸν ἓνα τὸν παινεύετε καὶ τὸν βρῖσκετε γουστόζικο πού ἡ μύτη του εἶναι πατσουρή, ἐνῶ γιὰ τὴν κυρτὴ μύτη τοῦ ἄλλου λέτε πῶς εἶναι σημάδι ἀρχοντιάς, καὶ γιὰ 'κεῖνον πού εἶναι [e] ἀνάμεσα στὸ ἓνα καὶ στὸ ἄλλο ἄκρο πῶς ἔχει ἀρμονικότερα χαρακτηριστικά, καὶ γιὰ τοὺς μελαχρινοὺς πῶς ἔχουν ἀρρενωπὴ ὄψη, ἐνῶ γιὰ ὄσους ἔχουν ωραία λευκὴ ἐπιδερμίδα πῶς εἶναι παιδιά θεῶν· κι ἐκείνους πάλι τοὺς χλωμούς, τοὺς «μελίχλωρους», φαντάζεσαι πῶς ἀκόμη καὶ ἡ λέξη αὐτὴ εἶναι φτιαγμένη ἀπὸ κανέναν ἄλλο κι ὄχι ἀπὸ κάποιον ἐραστὴ πού τοῦ ἄρεσε ἡ χλωμάδα ἢ ἀπλωμένη στὸ νεανικὸ πρόσωπο καὶ ἔπλασε τούτῃ τὴν ὁμορφὴ λέξη; Καί, κοντολογίς, δὲν ἀφήνετε καμιά πρόφασιν ἀνεκμετάλλευτη καὶ καμιά [475a] ἔκφραση ἀχρησιμοποίητη, γιὰ νὰ μὴ μείνει παραπεταμένος κανένας ἀπ' ὄσους εἶναι στὸν ἀνθὸ τῆς νιότης.

Ἄν προτιμᾷς, εἶπε, νὰ λὲς γιὰ τοὺς ἐραστὲς ὅτι κάνουν ἔτσι φέροντας ὡς παράδειγμα ἐμένα, συμφωνῶ, γιὰ νὰ προχωρήσει ἡ συζήτηση.

Μὰ δὲν βλέπεις, εἶπα, κι αὐτοὺς πού τοὺς ἀρέσει τὸ κρασί, ὅτι κάνουν τὰ ἴδια; Ὑπάρχει κρασί πού νὰ μὴν τὸ βρίσκουν —μὲ ὅποιαδήποτε πρόφασιν— ὑπέροχο;

Βεβαίωτατα.

Ἀλλὰ κι ἐκείνους πού ἀγαποῦν τίς τιμές, τοὺς βλέπεις, θαρρῶ, ὅτι, ἂν δὲν σταθεῖ δυνατόν νὰ γίνουν στρατηγοί, εἶναι εὐχαριστημένοι νὰ γίνουν τρι-

- b καὶ σεμνοτέρων τιμᾶσθαι, ὑπὸ σμικροτέρων καὶ φαυλοτέρων
τιμώμενοι ἀγαπῶσιν, ὥς ὅλως τιμῆς ἐπιθυμηταὶ ὄντες.
Κομιδῇ μὲν οὖν.
Τοῦτο δὴ φάθι ἢ μή· ἄρα ὃν ἂν τινος ἐπιθυμητικὸν
5 λέγωμεν, παντὸς τοῦ εἶδους τούτου φήσομεν ἐπιθυμεῖν, ἢ
τοῦ μὲν, τοῦ δὲ οὐ;
Παντός, ἔφη.
Οὐκοῦν καὶ τὸν φιλόσοφον σοφίας φήσομεν ἐπιθυμητὴν
εἶναι, οὐ τῆς μὲν, τῆς δ' οὐ, ἀλλὰ πάσης;
10 Ἀληθῆ.
Τὸν ἄρα περὶ τὰ μαθήματα δυσχεραίνοντα, ἄλλως τε
c καὶ νέον ὄντα καὶ μήπω λόγον ἔχοντα τί τε χρηστὸν καὶ
μή, οὐ φήσομεν φιλομαθῆ οὐδὲ φιλόσοφον εἶναι, ὥσπερ
τὸν περὶ τὰ σιτία δυσχερῆ οὔτε πεινῆν φαμεν οὔτ' ἐπιθυμεῖν
σιτίων, οὐδὲ φιλόσιτον ἀλλὰ κακόσιτον εἶναι.
5 Καὶ ὀρθῶς γε φήσομεν.
Τὸν δὲ δὴ εὐχερῶς ἐθέλοντα παντὸς μαθήματος γεύεσθαι
καὶ ἀσμένως ἐπὶ τὸ μαθάνειν ἰόντα καὶ ἀπλήστως ἔχοντα,
τοῦτον δ' ἐν δίκῃ φήσομεν φιλόσοφον· ἢ γάρ;
d Καὶ ὁ Γλαῦκων ἔφη· Πολλοὶ ἄρα καὶ ἄτοποι ἔσσονται σοι
τοιούτοι. οἳ τε γὰρ φιλοθεάμονες πάντες ἔμοιγε δοκοῦσι τῷ
καταμανθάνειν χαίροντες τοιούτοι εἶναι, οἳ τε φιλήκοοι ἀτοπώ-
τατοὶ τινές εἰσιν ὥς γ' ἐν φιλοσόφοις τιθέναι, οἳ πρὸς μὲν λόγους
5 καὶ τοιαύτην διατριβὴν ἐκόντες οὐκ ἂν ἐθέλοιεν ἐλθεῖν, ὥσπερ
δὲ ἀπομεμισθωκότες τὰ ὦτα ἐπακοῦσαι πάντων χορῶν περιθέ-
ουσι τοῖς Διονυσίοις οὔτε τῶν κατὰ πόλεις οὔτε τῶν κατὰ κώμας
ἀπολειπόμενοι. τούτους οὖν πάντας καὶ ἄλλους τοιούτων τινῶν
e μαθητικούς καὶ τοὺς τῶν τεχνυδρίων φιλοσόφους φήσομεν;
Οὐδαμῶς, εἶπον, ἀλλ' ὁμοίους μὲν φιλοσόφοις.
Τοὺς δὲ ἀληθινούς, ἔφη, τίνας λέγεις;
Τοὺς τῆς ἀληθείας, ἣν δ' ἐγώ, φιλοθεάμονας.

τύαρχοι, κι ἂν δὲν ἔχουν τὴν ἐκτίμηση τῶν πιὸ τρανῶν [b] καὶ πιὸ σοβαρῶν ἀνθρώπων, τοὺς φθάνει νὰ τοὺς ἐκτιμοῦν οἱ κάπως πιὸ ἀσήμαντοι καὶ τιποτένιοι, γιατί αὐτὸ πού ποθοῦν εἶναι *ἀδιακρίτως* ἡ τιμή.

Σίγουρα.

Πές μου τώρα ἂν εἶναι ἔτσι ἢ ὄχι: Ἄραγε ὅταν λέμε γιὰ κάποιον ὅτι ἔχει πόθο γιὰ ἓνα πράγμα, θὰ ὑποστηρίξουμε ὅτι τὸ ποθεῖ αὐτὸ τὸ πράγμα *ὁλόκληρο* ἢ μόνο ἓνα μέρος του, ἐνῶ ἓνα ἄλλο μέρος του δὲν τὸ ποθεῖ;

Ὅτι τὸ ποθεῖ *ὁλόκληρο*, εἶπε.

Ἐπομένως καὶ γιὰ τὸ φιλόσοφο θὰ ποῦμε ὅτι ποθεῖ τὴ σοφία, ὄχι τὴ μιὰ μόνο ἢ τὴν ἄλλη ὅψη της ἀλλὰ *ὁλόκληρη* ἔτσι;

Αὐτὸ εἶναι ἀλήθεια.

Ὅποιον λοιπὸν δυσανασχετεῖ μὲ ὅσα πρέπει νὰ μάθει, ἰδίως ὅταν [c] εἶναι νέος καὶ δὲν μπορεῖ ἀκόμη νὰ κρίνει τί εἶναι χρήσιμο καὶ τί ὄχι, δὲν θὰ τὸν χαρακτηρίσουμε φίλο τῆς μάθησης οὔτε φίλο τῆς σοφίας, ἀκριβῶς ὅπως δὲν λέμε καὶ γι' αὐτὸν πὺν νιώθει ἀποστροφή γιὰ τὸ φαγητὸ ὅτι πεινάει ἢ ὅτι θέλει φαγητὸ ἢ ὅτι τοῦ ἀρέσει νὰ τρώγει, ἀλλὰ λέμε ὅτι τοῦ ἔχει κοπεῖ ἢ ὀρεξη.

Καὶ σωστὰ θὰ τὸ ποῦμε.

Ἐκεῖνον ὅμως πὺν ἔχει μεγάλη διάθεση νὰ δοκιμάζει ὅλα τὰ μαθήματα καὶ πετάει ἡ ψυχὴ του γιὰ μάθηση καὶ δὲν χορταίνει νὰ μαθαίνει, αὐτὸν δικαίως θὰ τὸν ποῦμε φίλο τῆς σοφίας καὶ φιλόσοφο· ἔτσι δὲν εἶναι;

[d] Κι ὁ Γλαῦκων εἶπε: Τέτοιους θὰ συναντήσεις πολλοὺς καὶ ἀλλόκοτους. Κατ' ἀρχὰς ὅλοι ἐκεῖνοι πὺν τοὺς ἀρέσει νὰ παρακολουθοῦν τὰ θεάματα συγκαταλέγονται, νομίζω, σ' αὐτούς, γιατί *χαίρονται* νὰ μαθαίνουν κάτι, ἐκείνους πάλι πὺν τοὺς ἀρέσουν τὰ ἀκουσματα εἶναι κάπως παράξενο νὰ τοὺς βάλει κανεῖς μαζί μὲ τοὺς φιλοσόφους, ἀφοῦ ποτὲ δὲν θὰ τὸ ἀποφάσιζαν ἀπὸ μόνοι τους νὰ καταπιαστοῦν μὲ ἓνα φιλοσοφικὸ ἐπιχείρημα ἢ νὰ ἔλθουν σὲ μιὰ συζήτηση σὰν αὐτὴ ἐδῶ, ἐνῶ ἀπεναντίας —λές κι ἔχουν νοικιάσει τὰ αὐτιά τους— δὲν ἀφήνουν χορὸ γιὰ χορὸ στὰ Διονύσια, σὲ πόλη ἢ σὲ χωριό, πὺν νὰ μὴν τρέξουν νὰ τὸν δοῦν καὶ νὰ τὸν ἀκούσουν. Αὐτοὺς λοιπὸν ὅλους καὶ κάποιους ἄλλους πὺν τοὺς ἀρέσει νὰ μαθαίνουν κάτι τέτοια πράγματα, ἐπίσης αὐτοὺς [e] στίς κάπως πιὸ ἐξειδικευμένες μαθήσεις, θὰ τοὺς χαρακτηρίσουμε φιλοσόφους;

Μὲ κανέναν τρόπο, εἶπα· θὰ ποῦμε ὅμως ὅτι μοιάζουν μὲ τοὺς φιλοσόφους.

Ἀληθινοὶ ὅμως φιλόσοφοι ποιοὶ εἶναι κατὰ τὴ γνώμη σου;

Ἐκεῖνοι, εἶπα ἐγώ, πὺν *χαίρονται* νὰ ἀντικρύζουν τὴν ἀλήθεια.

- 5   Καὶ τοῦτο μέν γ', ἔφη, ὀρθῶς· ἀλλὰ πῶς αὐτὸ λέγεις;
 Οὐδαμῶς, ἦν δ' ἐγώ, ῥαδίως πρὸς γε ἄλλον· σὲ δὲ οἶμαι
 ὁμολογήσειν μοι τὸ τοιόνδε.
 Τὸ ποῖον;
 Ἐπειδὴ ἐστὶν ἐναντίον καλὸν αἰσχυρῷ, δύο αὐτῷ εἶναι.
 476   Πῶς δ' οὐ;
 Οὐκοῦν ἐπειδὴ δύο, καὶ ἓν ἐκάτερον;
 Καὶ τοῦτο.
 Καὶ περὶ δὴ δικαίου καὶ ἀδίκου καὶ ἀγαθοῦ καὶ κακοῦ
 5   καὶ πάντων τῶν εἰδῶν περὶ ὁ αὐτὸς λόγος, αὐτὸ μὲν ἓν
 ἕκαστον εἶναι, τῇ δὲ τῶν πράξεων καὶ σωματικῶν καὶ ἀλλήλων
 κοινωνίᾳ πανταχοῦ φανταζόμενα πολλὰ φαίνεσθαι ἕκαστον.
 Ὅρθῶς, ἔφη, λέγεις.
 Ταύτῃ τοίνυν, ἦν δ' ἐγώ, διαιρῶ, χωρὶς μὲν οὐς νυνδὴ
 10   ἔλεγες φιλοθεάμονας τε καὶ φιλοτέχνους καὶ πρακτικούς,
 b   καὶ χωρὶς αὐτῶν περὶ ὧν ὁ λόγος, οὓς μόνους ἂν τις ὀρθῶς
 προσείποι φιλοσόφους.
 Πῶς, ἔφη, λέγεις;
 Οἱ μὲν πού, ἦν δ' ἐγώ, φιλήκοοι καὶ φιλοθεάμονες τὰς
 5   τε καλὰς φωνὰς ἀσπάζονται καὶ χροῖας καὶ σχήματα καὶ
 πάντα τὰ ἐκ τῶν τοιούτων δημιουργούμενα, αὐτοῦ δὲ τοῦ
 καλοῦ ἀδύνατος αὐτῶν ἢ διάνοια τὴν φύσιν ἰδεῖν τε καὶ
 ἀσπασασθαι.
 Ἔχει γὰρ οὖν δὴ, ἔφη, οὕτως.
 10   Οἱ δὲ δὴ ἐπ' αὐτὸ τὸ καλὸν δυνατοὶ εἶναι τε καὶ ὁρᾶν
 καθ' αὐτὸ ἄρα οὐ σπάνιοι ἂν εἶεν;
 c   Καὶ μάλα.
 Ὅ οὖν καλὰ μὲν πράγματα νομίζων, αὐτὸ δὲ κάλλος
 μήτε νομίζων μήτε, ἂν τις ἡγῆται ἐπὶ τὴν γνῶσιν αὐτοῦ,
 δυνάμενος ἔπεσθαι, ὄναρ ἢ ὕπαρ δοκεῖ σοι ζῆν; σκόπει δέ.
 5   τὸ ὀνειρώττειν ἄρα οὐ τότε ἐστίν, ἐάντε ἐν ὕπνῳ τις ἐάντ'
 ἐγρηγορῶς τὸ ὁμοίον τῷ μὴ ὁμοίον ἀλλ' αὐτὸ ἡγῆται εἶναι
 ὃ ἔοικεν;

Αὐτὸ εἶναι βέβαια σωστό, εἶπε· πῶς τὸ ἐννοεῖς ὁμως;

Δὲν θὰ μοῦ ἦταν, εἶπα ἐγώ, καθόλου εὐκόλο νὰ τὸ ἐξηγήσω σὲ κάποιον ἄλλο· ἐσὺ ὁμως θὰ συμφωνήσεις, νομίζω, μαζί μου σὲ τοῦτο.

[476a] Σὲ ποιό;

Ἐπειδὴ τὸ ὠραῖο εἶναι ἀντίθετο στοῦ ἄσχημο, αὐτὰ εἶναι δύο.

Αὐτονόητο.

Κι ἐπειδὴ εἶναι δύο, καθένα ἀπὸ αὐτὰ εἶναι ἓνα.

Κι αὐτὸ σωστό.

Καὶ τὸ ἴδιο ἰσχύει γιὰ τὸ δίκαιο καὶ τὸ ἄδικο καὶ τὸ καλὸ καὶ τὸ κακὸ καὶ γιὰ ὅλα τὰ εἶδη· καθένα τους εἶναι καθαυτὸ ἓνα, καθὼς ὁμως παρουσιάζονται παντοῦ ἀνάμικτα μὲ πράξεις καὶ μὲ σώματα καὶ ἀναμεταξύ τους τὸ ἓνα μὲ τὸ ἄλλο, ἐμφανίζονται παντοῦ καὶ φαίνονται σὰν νὰ ἦταν πολλά.

Σωστά, εἶπε, τὸ λές.

Ἐγὼ λοιπὸν κάνω τὴν ἀκολουθὴ διάκριση. Ἀπὸ τὴ μιὰ πλευρὰ βάζω αὐτοὺς γιὰ τοὺς ὁποίους τώρα δὲ ἔλεγες ὅτι τοὺς ἀρέσει νὰ παρακολουθοῦν θεάματα, αὐτοὺς ποὺ ἀγαποῦν τὴν τέχνη, ἐπίσης τοὺς πρακτικοὺς ἀνθρώπους, [b] καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη, χωριστά, αὐτοὺς γιὰ τοὺς ὁποίους μιλάμε, τοὺς μόνους ποὺ θὰ ἄξιζε νὰ τοὺς ἀποκαλέσει κανεὶς φιλοσόφους.

Πῶς τὸ ἐννοεῖς αὐτό;

Ἐκεῖνοι, εἶπα ἐγώ, ποὺ τοὺς ἀρέσουν τὰ ἀκούσματα καὶ τὰ θεάματα κατὰ κάποιον τρόπο θαυμάζουν τὶς ὁμορφες φωνές καὶ τὰ χρώματα καὶ τὰ σχήματα καὶ ὅλα ὅσα φτιάχνει κανεὶς μὲ τέτοια στοιχεῖα, ὁ νοῦς τους ὁμως ἀδυνατεῖ νὰ ἀντικρύσει καὶ νὰ θαυμάσει τὴ φύση τῆς ὁμορφιᾶς στὴν καθεαυτότητά της.

Πραγματικά, εἶπε, ἔτσι συμβαίνει.

Ὅποιοι, τώρα, εἶναι σὲ θέση νὰ πλησιάσουν τὴν ἴδια τὴν ὁμορφιὰ καὶ νὰ τὴν ἀντικρύσουν στὴν καθεαυτότητά της, αὐτοὶ ἄραγε δὲν εἶναι σπάνιοι;

[c] Καὶ πολὺ μάλιστα.

Ὅποιος λοιπὸν παραδέχεται ὅτι ὑπάρχουν ὁμορφα πράγματα, αὐτὴ καθεαυτὴν ὁμως τὴν ὁμορφιὰ οὔτε τὴν παραδέχεται οὔτε καί, ἂν ἐπιχειρήσει κάποιος νὰ τὸν ὀδηγήσει στὴ γνώση της, εἶναι σὲ θέση νὰ τὸν ἀκολουθήσει — ὁ ἀνθρώπος αὐτός, κατὰ τὴ γνώμη σου, ζεῖ στοῦ ὄνειρο ἢ στὴν πραγματικότητα; Καὶ πρόσεξε νὰ δεῖς. Ἡ κατάσταση τοῦ ὄνειρου δὲν εἶναι ἄραγε τοῦτο ἐδῶ, δηλαδή ὅταν κάποιος, εἴτε στὸν ὕπνο του εἴτε στοῦ ξύπνιο του, δὲν θεωρεῖ ἓνα πρᾶγμα ποὺ μοιάζει μὲ κάποιο ἄλλο ἀπλῶς ὁμοιο ἄλλὰ τὸ ταυτίζει μὲ τὸ πρᾶγμα μὲ τὸ ὁποῖο μοιάζει;

- Ἐγὼ γοῦν ἄν, ἢ δ' ὅς, φαίην ὀνειρώττειν τὸν τοιοῦτον.
 Τί δέ; ὁ τάναντία τούτων ἡγούμενός τέ τι αὐτὸ καλὸν
 d καὶ δυνάμενος καθορᾶν καὶ αὐτὸ καὶ τὰ ἐκείνου μετέ-
 χοντα, καὶ οὔτε τὰ μετέχοντα αὐτὸ οὔτε αὐτὸ τὰ μετέχοντα
 ἡγούμενος; ὕπαρ ἢ ὄναρ αὖ καὶ οὗτος δοκεῖ σοι ζῆν;
 Καὶ μάλα, ἔφη, ὕπαρ.
 5 Οὐκοῦν τούτου μὲν τὴν διάνοιαν ὥς γιγνώσκοντος γνώμην
 ἂν ὀρθῶς φαίμεν εἶναι, τοῦ δὲ δόξαν ὥς δοξάζοντος;
 Πάνυ μὲν οὔν.
 Τί οὖν ἐὰν ἡμῖν χαλεπαίνει οὗτος, ὃν φαμεν δοξάζειν
 ἄλλ' οὐ γιγνώσκειν, καὶ ἀμφισβητῇ ὥς οὐκ ἀληθῆ λέγομεν;
 e ἔξομέν τι παραμυθεῖσθαι αὐτὸν καὶ πείθειν ἡρέμα, ἐπικρυ-
 πτόμενοι ὅτι οὐχ ὑγιαίνει;
 Δεῖ γέ τοι δῆ, ἔφη.
 Ἴθι δῆ, σκόπει τί ἐροῦμεν πρὸς αὐτόν. ἢ βούλει ὦδε
 5 πυνθανώμεθα παρ' αὐτοῦ, λέγοντες ὥς εἴ τι οἶδεν οὐδεὶς
 αὐτῷ φθόνος, ἀλλ' ἄσμενοι ἂν ἴδοιμεν εἰδότα τι. ἀλλ'
 ἡμῖν εἰπὲ τόδε· ὁ γιγνώσκων γιγνώσκει τὶ ἢ οὐδέν; σὺ οὖν
 μοι ὑπὲρ ἐκείνου ἀποκρίνου.
 Ἀποκρινοῦμαι, ἔφη, ὅτι γιγνώσκει τί.
 10 Πότερον ὃν ἢ οὐκ ὃν;
 477 Ὅν· πῶς γὰρ ἂν μὴ ὃν γέ τι γνωσθεῖη;
 Ἰκανῶς οὖν τοῦτο ἔχομεν, κἂν εἰ πλεοναχῇ σκοποῖμεν,
 ὅτι τὸ μὲν παντελῶς ὃν παντελῶς γνωστόν, μὴ ὃν δὲ
 μηδαμῇ πάντῃ ἄγνωστον;
 5 Ἰκανώτατα.
 Εἶεν· εἰ δὲ δῆ τι οὕτως ἔχει ὥς εἶναί τε καὶ μὴ εἶναι, οὐ
 μεταξὺ ἂν κέοιτο τοῦ εἰλικρινῶς ὄντος καὶ τοῦ αὖ μηδαμῇ ὄντος;
 Μεταξύ.

Ἐγὼ τουλάχιστον, εἶπε, θὰ ἔλεγα ὅτι ἓνας τέτοιος ἄνθρωπος ὀνειρεύεται.

Γιὰ δὲς ὅμως. Αὐτὸς ποῦ, ἀντιθέτως, καὶ θεωρεῖ ὅτι ὑπάρχει κάτι καθαυτὸ ὠραῖο [d] καὶ εἶναι ἱκανὸς νὰ τὸ διακρίνει καθαρά, καὶ αὐτὸ καὶ ὅσα ἔχουν κάτι κοινὸ μὲ αὐτό, χωρὶς νὰ θεωρεῖ οὔτε ὅσα ἔχουν κάτι κοινὸ μὲ τὸ καθαυτὸ ὠραῖο ὅτι ταυτίζονται μὲ αὐτὸ οὔτε πάλι τὸ καθαυτὸ ὠραῖο ὅτι ταυτίζεται μὲ ὅσα ἔχουν κάτι κοινὸ μαζί του, ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς κατὰ τὴ γνώμη σου ζεῖ στὸν κόσμον τῆς πραγματικότητος ἢ ὀνειρεύεται;

Ἀσφαλῶς στὸν κόσμον τῆς πραγματικότητος, εἶπε.

Θὰ ἦταν, ἔτσι, σωστὸ νὰ χαρακτηρίζαμε τὸ νοητικὸ ἐνέργημα τούτου ἐδῶ τοῦ ἀνθρώπου ὡς γνώση, δεδομένου ὅτι αὐτὸς γνωρίζει κάτι, ἐνῶ τοῦ ἄλλου ὡς γνώμη, δεδομένου ὅτι ἐκεῖνος ἀπλῶς νομίζει;

Βεβαίως, εἶπε.

Τί θὰ κάνουμε λοιπὸν ἂν δυσανασχετεῖ μαζί μας αὐτὸς γιὰ τὸν ὁποῖο λέμε ὅτι ἀπλῶς νομίζει κι ὅτι δὲν γνωρίζει, καὶ δὲν τὸ παραδέχεται πῶς λέμε ἀλήθεια; [e] Θὰ ὑπάρξει τρόπος νὰ τὸν μαλακώσουμε κάπως καὶ νὰ τὸν πείσουμε ἥρεμα, κρύβοντάς του ὅτι δὲν εἶναι στὰ καλά του;

Πρέπει νὰ τὸ κάνουμε αὐτό, εἶπε.

Ἐμπρὸς λοιπόν, δὲς τί θὰ τοῦ ποῦμε. Ἡ μήπως προτιμᾷς νὰ τοῦ ζητήσουμε νὰ μᾶς δώσει αὐτὸς μιὰν ἀπάντηση, λέγοντάς του ὅτι ἂν ξέρει κάτι, χαλάλι του, κι ὅτι θὰ ᾖ χαρὰ μας νὰ διαπιστώσουμε πῶς ἔχει κάποια γνώση; «Πές μας ὅμως», θὰ τοῦ ποῦμε, «τοῦτο: Ὅποιος συμβαίνει νὰ γνωρίζει, γνωρίζει κάτι ἢ δὲν γνωρίζει τίποτα»; Γιὰ ἀπάντησέ μου ἐσύ, Γλαύκων, ἀντὶ γιὰ ἐκεῖνον.

Θὰ σοῦ ἀπαντήσω, εἶπε, ὅτι γνωρίζει κάτι.

Κάτι ποῦ ἔχει ὑπόσταση ἢ κάτι χωρὶς ὑπόσταση;

[477a] Κάτι ποῦ ἔχει ὑπόσταση· πῶς θὰ ἦταν δυνατόν νὰ καταστεῖ γνωστὸ κάτι ποῦ δὲν ἔχει ὑπόσταση;

Τοῦτο λοιπὸν εἶναι βέβαιο, ἀπὸ ὅποια ἄποψη κι ἂν τὸ ἐξετάσουμε, πῶς ὅ,τι ἔχει πέρα γιὰ πέρα ὑπόσταση, μπορεῖ πέρα γιὰ πέρα νὰ κατακτηθεῖ γνωστικά, ἐνῶ τὸ ἐντελῶς ἀνυπόστατο εἶναι ἐντελῶς ἄγνωστο· ἔτσι;

Βεβαίως.

Ὡραία· κι ἂν κάτι εἶναι ἔτσι φτιαγμένο ὥστε καὶ νὰ ἔχει καὶ νὰ μὴν ἔχει ὑπόσταση, ἢ θέση του δὲν θὰ ἦταν ἀνάμεσα σ' αὐτὸ ποῦ ἔχει ἀπολύτως ὑπόσταση καὶ σὲ αὐτὸ ποῦ κατ' οὐδένα τρόπο ἔχει ὑπόσταση;

Ἀνάμεσα.

- 10 Οὐκοῦν ἐπὶ μὲν τῷ ὄντι γνώσις ἦν, ἀγνωσία δ' ἐξ ἀνάγκης
 b ἐπὶ μὴ ὄντι, ἐπὶ δὲ τῷ μεταξὺ τούτῳ μεταξὺ τι καὶ ζητητέον
 ἀγνοίας τε καὶ ἐπιστήμης, εἴ τι τυγχάνει ὄν τοιοῦτον;
 Πάνν μὲν οὖν.
 Ἄρ' οὖν λέγομέν τι δόξαν εἶναι;
 Πῶς γὰρ οὐ;
 5 Πότερον ἄλλην δύναμιν ἐπιστήμης ἢ τὴν αὐτὴν;
 Ἄλλην.
 Ἐπ' ἄλλῃ ἄρα τέτακται δόξα καὶ ἐπ' ἄλλῃ ἐπιστήμη,
 κατὰ τὴν δύναμιν ἑκατέρα τὴν αὐτῆς.
 Οὕτω.
 10 Οὐκοῦν ἐπιστήμη μὲν ἐπὶ τῷ ὄντι πέφυκε, γινῶναι ὥς
 ἔστι τὸ ὄν; –μᾶλλον δὲ ὥδέ μοι δοκεῖ πρότερον ἀναγκαῖον
 εἶναι διελέσθαι.
 Πῶς;
 c Φήσομεν δυνάμεις εἶναι γένος τι τῶν ὄντων, αἷς δὴ καὶ
 ἡμεῖς δυνάμεθα ἃ δυνάμεθα καὶ ἄλλο πᾶν ὅτι περ ἂν δύνηται,
 οἷον λέγω ὄψιν καὶ ἀκοὴν τῶν δυνάμεων εἶναι, εἰ ἄρα
 μανθάνεις ὃ βούλομαι λέγειν τὸ εἶδος.
 5 Ἄλλὰ μανθάνω, ἔφη.
 Ἄκουσον δὴ ὃ μοι φαίνεται περὶ αὐτῶν. δυνάμεως γὰρ
 ἐγὼ οὔτε τινὰ χροάν ὁρῶ οὔτε σχῆμα οὔτε τι τῶν τοιούτων
 οἷον καὶ ἄλλων πολλῶν, πρὸς ἃ ἀποβλέπων ἔνια διορίζομαι
 παρ' ἐμαυτῷ τὰ μὲν ἄλλα εἶναι, τὰ δὲ ἄλλα· δυνάμεως
 d δ' εἰς ἐκεῖνο μόνον βλέπω ἐφ' ᾧ τε ἔστι καὶ ὃ ἀπεργάζεται,
 καὶ ταύτη ἐκάστην αὐτῶν δύναμιν ἐκάλεσα, καὶ τὴν μὲν
 ἐπὶ τῷ αὐτῷ τεταγμένην καὶ τὸ αὐτὸ ἀπεργαζομένην τὴν
 αὐτὴν καλῶ, τὴν δὲ ἐπὶ ἑτέρῳ καὶ ἕτερον ἀπεργαζομένην
 5 ἄλλην. τί δὲ σύ; πῶς ποιεῖς;
 Οὕτως, ἔφη.
 Δεῦρο δὴ πάλιν, ἦν δ' ἐγώ, ὦ ἄριστε. ἐπιστήμην πότερον
 δύναμιν τινα φῆς εἶναι αὐτὴν, ἢ εἰς τί γένος τιθεῖς;

Τότε λοιπόν, ἀφοῦ ἡ γνώση ἀφορᾷ σὲ αὐτὸ ποὺ ἔχει ὑπόσταση κι ἡ ἄγνοια, κατανάγκη, σὲ αὐτὸ ποὺ δὲν ἔχει, γιὰ ἐκεῖνο ποὺ εἶναι ἀνάμεσα σὲ τοῦτα τὰ δύο πρέπει νὰ ἀναζητήσουμε [b] κάτι ἀνάμεσα στὴν ἄγνοια καὶ τὴ γνώση —ἐφόσον ὑπάρχει ἓνα τέτοιο ἐνδιάμεσο· σωστά;

Βεβαιότατα.

Δεχόμαστε ὅτι ὑπάρχει κάτι ποὺ τὸ λέμε γνώμη;

Φυσικά.

Ἀποτελεῖ μιὰ δύναμη διαφορετικὴ ἀπὸ τὴ γνώση ἢ ταυτίζεται μὲ αὐτήν;

Διαφορετικὴ.

Ἐπομένως σὲ ἄλλο πρᾶγμα ἀφορᾷ ἡ γνώμη (δόξα) καὶ σὲ ἄλλο ἡ γνώση, ἀνάλογα μὲ τὴ δική της δύναμη ἢ καθεμιὰ.

Ἔτσι.

Συνεπῶς ἡ ἐπιστήμη ἀφορᾷ ἀπὸ τὴ φύση της σ' αὐτὸ τὸ ὁποῖο ἔχει ὑπόσταση· στόχο της ἔχει νὰ γνωρίσει πῶς εἶναι τὸ ὄν· σωστά; Νομίζω ὅμως ὅτι προηγουμένως εἶναι ἀπαραίτητο νὰ κάνουμε τὴν ἐξῆς διάκριση.

Ποιά;

[c] Θὰ δεχθοῦμε ὅτι 'δυνάμεις' εἶναι κάποια κατηγορία ἀπὸ ὄντοτες, διαμέσου τῶν ὁποίων καὶ ἐμεῖς μποροῦμε νὰ πράττουμε ὅσα μποροῦμε καὶ κάθε ἄλλο πρᾶγμα νὰ πράττει ὅ,τι αὐτὸ μπορεῖ· λέω γιὰ παράδειγμα ὅτι ἡ ὄραση καὶ ἡ ἀκοὴ συγκαταλέγονται στὶς δυνάμεις· καταλαβαίνεις, ὑποθέτω, τί θέλω νὰ πῶ μὲ αὐτὸ τὸν γενικὸ ὄρο.

Ναί, καταλαβαίνω.

Ἄκουσε, τότε, τὴν ἄποψή μου γιὰ αὐτές. Στὴ δύναμη ἐγὼ δὲν βλέπω οὔτε χρῶμα οὔτε σχῆμα οὔτε κάτι ἄλλο τέτοιο, ὅπως σὲ πολλὰ ἄλλα πράγματα ποὺ κοιτάζοντάς τα ξεχωρίζω ὅτι τὰ μὲν εἶναι ἔτσι καὶ τὰ δὲ ὅτι εἶναι ἄλλιως.

[d] Στὴ δύναμη κοιτάζω μόνο τοῦτο: ποῖο εἶναι τὸ ἀντικείμενο στοῦ ὁποῖο ἀναφέρεται καὶ ποῖο τὸ ἀποτέλεσμα ποὺ παράγει —καὶ μὲ αὐτὴ τὴν ἀρχὴ ὥς βάση χαρακτηρίσα καθεμιὰ ἀπὸ αὐτές ὥς δύναμη, καὶ ὅποια μὲν ἀναφέρεται στοῦ αὐτοῦ ἀντικείμενο καὶ παράγει τὸ αὐτὸ ἀποτέλεσμα μὲ μιὰν ἄλλη δύναμη τὴν χαρακτηρίζω ταυτόσημη μὲ αὐτήν, ἐνῶ ἐκείνη ποὺ ἀναφέρεται σὲ ἄλλο ἀντικείμενο καὶ παράγει ἄλλο ἀποτέλεσμα τὴν χαρακτηρίζω ὥς ἄλλη. Ἔσθ' ὅμως; Συμφωνεῖς ἐσὺ σ' αὐτό;

Συμφωνῶ, εἶπε.

Ἄς ἔλθουμε, φίλε μου καλέ, πάλι στοῦ θέμα μας. Γιὰ τὴ γνώση τί ὑποστηρίζεις: ὅτι εἶναι κάποια δύναμη ἢ τὴν κατατάσσεις σὲ ἄλλη κατηγορία;

- Εἰς τοῦτο, ἔφη, πασῶν γε δυνάμεων ἐρρωμενεστάτην.
e Τί δέ, δόξαν εἰς δύναμιν ἢ εἰς ἄλλο εἶδος οἴσομεν;
Οὐδαμῶς, ἔφη· ὧ γὰρ δοξάζειν δυνάμεθα, οὐκ ἄλλο τι
ἢ δόξα ἐστίν.
Ἄλλὰ μὲν δὴ ὀλίγον γε πρότερον ὠμολόγεις μὴ τὸ αὐτὸ
5 εἶναι ἐπιστήμην τε καὶ δόξαν.
Πῶς γὰρ ἂν, ἔφη, τό γε ἀναμάρτητον τῷ μὴ ἀναμαρτήτῳ
ταῦτόν τις νοῦν ἔχων τιθείη;
Καλῶς, ἦν δ' ἐγώ, καὶ δῆλον ὅτι ἕτερον ἐπιστήμης δόξα
478 ὁμολογεῖται ἡμῖν.
Ἔτερον.
Ἐφ' ἐτέρῳ ἄρα ἕτερόν τι δυναμένη ἐκατέρα αὐτῶν
πέφυκεν;
5 Ἀνάγκη.
Ἐπιστήμη μὲν γέ που ἐπὶ τῷ ὄντι, τὸ ὄν γινῶναι ὥς ἔχει;
Ναί.
Δόξα δέ, φαμέν, δοξάζειν;
Ναί.
10 Ἡ ταῦτόν ὅπερ ἐπιστήμη γινώσκει; καὶ ἔσται γνωστόν
τε καὶ δοξαστόν τὸ αὐτό; ἢ ἀδύνατον;
Ἀδύνατον, ἔφη, ἐκ τῶν ὠμολογημένων· εἴπερ ἐπ' ἄλλῃ
ἄλλῃ δύναμις πέφυκεν, δυνάμεις δὲ ἀμφοτέραί ἐσιν, δόξα τε
b καὶ ἐπιστήμη, ἄλλῃ δὲ ἐκατέρα, ὥς φαμεν, ἐκ τούτων δὴ οὐκ
ἐγχωρεῖ γνωστόν καὶ δοξαστόν ταῦτόν εἶναι.
Οὐκοῦν εἰ τὸ ὄν γνωστόν, ἄλλο τι ἂν δοξαστόν ἢ τὸ
ὄν εἶη;
5 Ἄλλο.
Ἄρ' οὖν τὸ μὴ ὄν δοξάζει; ἢ ἀδύνατον καὶ δοξάσαι τό γε

Σὲ αὐτὴν ποὺ λὲς κι ἐσύ, εἶπε, καὶ μάλιστα στὴν πιὸ ἰσχυρὴ ἀπ' ὅλες τὶς δυνάμεις.

[ε] Καὶ τὴ γνώμη; Θὰ τὴν θεωρήσουμε κι αὐτὴ ὡς δύναμη ἢ θὰ τὴν κατατάξουμε σὲ ἄλλη κατηγορία;

Καθόλου, εἶπε· αὐτὸ μὲ τὸ ὁποῖο μπορούμε νὰ σχηματίζουμε γνώμη καὶ νὰ νομίζουμε κάτι δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ γνώμη.

Ἀλλὰ λίγο πρωτύτερα παραδεχόσουν ὅτι δὲν ταυτίζονται ἡ γνώση καὶ ἡ γνώμη.

Πῶς θὰ ἦταν δυνατόν, εἶπε, ἓνας λογικὸς ἄνθρωπος νὰ ταυτίσει αὐτὸ ποὺ δὲν λαθεύει ποτὲ μὲ κάτι ποὺ δὲν εἶναι ἀλάθητο;

[478a] Σωστά, εἶπα ἐγώ, καὶ εἶναι φανερὸ πῶς συμφωνοῦμε ὅτι ἡ γνώμη εἶναι διαφορετικὸ πρᾶγμα ἀπὸ τὴ γνώση.

Διαφορετικό.

Τότε λοιπόν, ἀφοῦ καθεμιά ἀπὸ αὐτὲς ἔχει ἀπὸ τὴ φύση τῆς διαφορετικῆς δύναμη, ἀφορᾷ καὶ σὲ κάτι διαφορετικὸ ἔτσι;

Κατανάγκη.

Καὶ ἡ μὲν ἐπιστήμη ἀφορᾷ, θαρρῶ, στὸ ὄν, κι ἔχει ὡς στόχο τῆς νὰ τὸ γνωρίσει τί λογῆς εἶναι αὐτό· σωστά;

Ναί.

Ἐνῶ ἡ γνώμη, ὑποστηρίζουμε, ἔχει γιὰ στόχο τῆς νὰ νομίζει κάτι· ἔτσι;

Ναί.

Ἄραγε ἐκεῖνο τὸ ἴδιο πρᾶγμα, τὸ ὁποῖο γνωρίζει ἡ ἐπιστήμη; Ἐτσι ποὺ τὸ αὐτὸ πρᾶγμα νὰ εἶναι καὶ γνώσης ἀντικείμενο καὶ γνώμης; Ἡ μήπως κάτι τέτοιο εἶναι ἀδύνατον;

Σύμφωνα, εἶπε, μὲ ὅσα ἔχουμε παραδεχθεῖ, αὐτὸ εἶναι ἀδύνατον. Ἐφόσον δηλαδὴ ἀπὸ τὴ φύση τῶν πραγμάτων συμβαίνει διαφορετικὲς δυνάμεις νὰ ἀφοροῦν σὲ διαφορετικὰ πρᾶγματα, κι αὐτὲς ἐδῶ εἶναι καὶ οἱ δύο τους δυνάμεις, δηλαδὴ γνώμη ἢ μία [β] καὶ γνώση ἢ ἄλλη, διαφορετικὲς ὅμως ἡ καθεμιά τους, ὅπως ὑποστηρίζουμε, τότε μὲ βάση αὐτὲς τὶς παραδοχὲς ἀποκλείεται τὸ ἀντικείμενο τῆς γνώσης καὶ τὸ ἀντικείμενο τῆς γνώμης νὰ ταυτίζονται.

Ἄν λοιπόν αὐτὸ τὸ ὁποῖο ἔχει ὑπόστασι, τὸ ὄν, ἀποτελεῖ ἀντικείμενο τῆς γνώσης, τότε τὸ ἀντικείμενο τῆς γνώμης δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ εἶναι κάτι διαφορετικὸ ἀπὸ τὸ ὄν;

Ναί, διαφορετικό.

Ἄρα λοιπόν ἡ γνώμη ἀναφέρεται στὸ μὴ ὄν, σ' αὐτὸ ποὺ δὲν ἔχει ὑπόστα-

- μὴ ὄν· ἐννόει δέ. οὐχ ὁ δοξάζων ἐπὶ τὶ φέρει τὴν δόξαν;
 ἢ οἶόν τε αὖ δοξάζειν μὲν, δοξάζειν δὲ μηδέν;
 Ἀδύνατον.
- 10 Ἀλλ' ἔν γε τι δοξάζει ὁ δοξάζων;
 Ναί.
 Ἀλλὰ μὴν μὴ ὄν γε οὐχ ἔν τι ἀλλὰ μηδὲν ὀρθότατ' ἂν
 c προσαγορεύοιτο;
 Πάνυ γε.
 Μὴ οὐτι μὴν ἄγνοϊαν ἐξ ἀνάγκης ἀπέδομεν, ὄντι δὲ
 γνῶσιν;
- 5 Ὅρθῳς, ἔφη.
 Οὐκ ἄρα ὄν οὐδὲ μὴ ὄν δοξάζει;
 Οὐ γάρ.
 Οὔτε ἄρα ἄγνοια οὔτε γνῶσις δόξα ἂν εἴη;
 Οὐκ ἔοικεν.
- 10 Ἄρ' οὖν ἐκτὸς τούτων ἐστίν, ὑπερβαίνουσα ἢ γνῶσιν
 σαφηνεία ἢ ἄγνοϊαν ἀσαφεία;
 Οὐδέτερα.
 Ἀλλ' ἄρα, ἦν δ' ἐγώ, γνώσεως μὲν σοι φαίνεται δόξα
 σκοτωδέστερον, ἀγνοίας δὲ φανότερον;
- 15 Καὶ πολὺ γε, ἔφη.
- d Ἐντὸς δ' ἀμφοῖν κεῖται;
 Ναί.
 Μεταξὺ ἄρα ἂν εἴη τούτοις δόξα.
 Κομιδῇ μὲν οὔν.
- 5 Οὐκοῦν ἔφαμεν ἐν τοῖς πρόσθεν, εἴ τι φανείη οἶον ἅμα
 ὄν τε καὶ μὴ ὄν, τὸ τοιοῦτον μεταξὺ κεῖσθαι τοῦ εἰλικρινῶς
 ὄντος τε καὶ τοῦ πάντως μὴ ὄντος, καὶ οὔτε ἐπιστήμην οὔτε
 ἄγνοϊαν ἐπ' αὐτῷ ἔσεσθαι, ἀλλὰ τὸ μεταξὺ αὐτῶν φανὲν ἀγνοίας
 καὶ ἐπιστήμης;
- 10 Ὅρθῳς.

ση; Ἡ εἶναι ἀδύνατον νὰ καταστήσει κανεὶς ἀντικείμενο γνώμης αὐτὸ ποὺ δὲν ἔχει ὑπόστασις; Γιατὶ πρόσεξε: Ὅποιος ἔχει μιὰ γνώμη δὲν συνδέει τὴ γνώμη του μὲ κάτι; Ἡ εἶναι τάχα δυνατόν νὰ ἔχει μὲν γνώμη, ἀλλὰ ἡ γνώμη του αὐτὴ νὰ μὴν ἀναφέρεται σὲ τίποτα;

Αὐτὸ εἶναι ἀδύνατον.

Ὅποιος λοιπὸν ἔχει γνώμη, ἡ γνώμη του ἀναφέρεται σὲ ἓνα κάτι· ἔτσι;

Ναί.

[c] Αὐτὸ ὅμως τὸ ὁποῖο δὲν ἔχει ὑπόστασις δὲν ἀποτελεῖ ἓνα κάτι ἀλλὰ τὸ πρὸ σωστὸ θὰ ἦταν νὰ τὸ χαρακτηρίσαμε ὡς τίποτα, *μηδέν*· ἔτσι;

Βεβαίωτατα.

Δὲν ἀναγκαστήκαμε ἔτσι νὰ συσχετίσουμε τὸ μὴ ὄν μὲ τὴν ἄγνοια καὶ τὸ ὄν μὲ τὴ γνώση;

Σωστά, εἶπε.

Ἐπομένως, ἀντικείμενο τῆς γνώμης δὲν εἶναι τὸ ὄν, οὔτε τὸ μὴ ὄν.

Κανένα ἀπὸ τὰ δύο.

Συνεπῶς οὔτε ἄγνοια μπορεῖ νὰ εἶναι ἡ γνώμη οὔτε γνώση· σωστά;

Οὔτε τὸ ἓνα φαίνεται νὰ εἶναι οὔτε τὸ ἄλλο.

Μήπως ἄραγε ἡ γνώμη ἐντοπίζεται ἔξω ἀπὸ τὴν περιοχὴ αὐτῶν τῶν δύο, καὶ εἶναι κάτι ποὺ ὑπερβαίνει ἢ τὴ γνώση ὡς πρὸς τὴ σαφήνεια ἢ τὴν ἄγνοια ὡς πρὸς τὴν ἀσάφεια;

Οὔτε τὸ ἓνα οὔτε τὸ ἄλλο.

Ὡστόσο, εἶπα ἐγώ, δὲν σοῦ φαίνεται ὅτι ἡ γνώμη εἶναι πρὸ ἀσαφὲς ἀπὸ τὴ γνώση ἀλλὰ πρὸ ξεκάθαρη ἀπὸ τὴν ἄγνοια;

Καὶ πολὺ μάλιστα, εἶπε.

[d] Κι ἡ θέσις της, ἔτσι, ἐντοπίζεται μέσα στὰ ὅρια τῶν δύο;

Ναί.

Ἀνάμεσα, ἐπομένως, σὲ αὐτὲς τὶς δύο πρέπει νὰ εἶναι ἡ θέσις τῆς γνώμης.

Ἀκριβῶς.

Εἶπαμε λοιπὸν πρωτύτερα ὅτι, ἂν θὰ ἐμφανιζόταν κάτι ποὺ νὰ δίνει τὴν ἐντύπωση πὼς ἔχει καὶ συνάμα πὼς δὲν ἔχει ὑπόστασις, τὸ πρᾶγμα αὐτὸ θὰ βρισκεται ἀνάμεσα στὸ ἀπολύτως ὑπαρκτὸ καὶ στὸ ἐντελῶς ἀνύπαρκτο, καὶ ὅτι σὲ αὐτὸ δὲν θὰ ἀναφέρεται οὔτε ἡ γνώση οὔτε ἡ ἄγνοια ἀλλὰ ἐκεῖνο τὸ πρᾶγμα ποὺ φάνηκε ὅτι ἐντοπίζεται στὸ *ἐνδιάμεσο* τῆς ἄγνοιας καὶ τῆς γνώσης· ἔτσι δὲν εἶναι;

Σωστά.

Νῦν δέ γε πέφανται μεταξύ τούτοις ὃ δὴ καλοῦμεν δόξαν;
Πέφανται.

- e Ἐκεῖνο δὴ λείποισ' ἂν ἡμῖν εὐρεῖν, ὥς ἔοικε, τὸ ἀμφοτέρων μετέχον, τοῦ εἶναί τε καὶ μὴ εἶναι, καὶ οὐδέτερον εἰλικρινὲς ὀρθῶς ἂν προσαγορευόμενον, ἵνα, ἐὰν φανῇ, δοξαστὸν αὐτὸ εἶναι ἐν δίκῃ προσαγορεύωμεν, τοῖς μὲν ἄκροις τὰ ἄκρα,
5 τοῖς δὲ μεταξύ τὰ μεταξύ ἀποδιδόντες. ἢ οὐχ οὕτως;

Οὕτω.

- Τούτων δὴ ὑποκειμένων λεγέτω μοι, φήσω, καὶ ἀπο-
479 κρινέσθω ὁ χρηστὸς ὅς αὐτὸ μὲν καλὸν καὶ ἰδέαν τινὰ αὐτοῦ κάλλους μηδεμίαν ἡγεῖται ἀεὶ μὲν κατὰ ταῦτα ὡσαύτως ἔχουσιν, πολλὰ δὲ τὰ καλὰ νομίζει, ἐκεῖνος ὁ φιλοθεάμων καὶ οὐδαμῇ ἀνεχόμενος ἂν τις ἐν τὸ καλὸν φῇ εἶναι καὶ
5 δίκαιον καὶ τᾶλλα οὕτω. «Τούτων γὰρ δὴ, ὦ ἄριστε, φήσομεν, τῶν πολλῶν καλῶν μὴν τι ἔστιν ὃ οὐκ αἰσχροὺς φανήσεται; καὶ τῶν δικαίων, ὃ οὐκ ἄδικον; καὶ τῶν ὁσίων, ὃ οὐκ ἀνόσιον;»

- b Οὐκ, ἀλλ' ἀνάγκη, ἔφη, καὶ καλά πως αὐτὰ καὶ αἰσχροὰ φανῆναι, καὶ ὅσα ἄλλα ἐρωτᾷς.

Τί δὲ τὰ πολλὰ διπλάσια; ἥττόν τι ἡμίσεα ἢ διπλάσια φαίνεται;

- 5 Οὐδέν.

Καὶ μεγάλα δὴ καὶ σμικρὰ καὶ κοῦφα καὶ βαρέα μὴ τι μᾶλλον ἢ ἂν φήσωμεν, ταῦτα προσρηθήσεται ἢ τάναντία;

Οὐκ, ἀλλ' ἀεὶ, ἔφη, ἕκαστον ἀμφοτέρων ἔξεται.

- Πότερον οὖν ἔστι μᾶλλον ἢ οὐκ ἔστιν ἕκαστον τῶν
10 πολλῶν τοῦτο ὃ ἂν τις φῇ αὐτὸ εἶναι;

- Τοῖς ἐν ταῖς ἐστιάσεσιν, ἔφη, ἐπαμφοτερίζουσιν ἔοικεν,
c καὶ τῷ τῶν παίδων αἰνίγματι τῷ περὶ τοῦ εὐνούχου, τῆς

Καὶ τώρα ἔχει φανεῖ ἀνάμεσα σὲ τοῦτα τὰ δύο αὐτὸ πὺν ἔμεις τὸ ἀποκαλοῦμε γνώμη· σύμφωνοι;

Ἔχει φανεῖ.

[ε] Ἔτσι, ἐκεῖνο πὺν μᾶς μένει ἀκόμη νὰ βροῦμε εἶναι, ὅπως φαίνεται, αὐτὸ τὸ ὁποῖο μετέχει καὶ στὰ δύο, στὸ εἶναι ἀλλὰ καὶ στὸ μὴ εἶναι, χωρὶς ὥστόσο νὰ μπορεῖ κανεὶς νὰ τὸ χαρακτηρίσει οὔτε ἀπολύτως ὡς εἶναι οὔτε ἀπολύτως ὡς μὴ εἶναι, ἔτσι ὥστε, ἐὰν φανερωθεῖ, νὰ δικαιούμαστε νὰ τὸ ἀποκαλοῦμε ὡς κάτι τὸ ὁποῖο εἶναι δυνατὸν νὰ ἀποτελεῖ ἀντικείμενο γνώμης, ἀποδίδοντας ἔτσι στὰ ἄκρα τὰ ἄκρα καὶ στὰ ἐνδιάμεσα, πάλι, τὰ ἐνδιάμεσα. Ἡ μήπως δὲν εἶναι ἔτσι;

Εἶναι ἔτσι.

Ἀφοῦ λοιπὸν ἔτσι ἔχουν αὐτά, ἃς μιλῇ, θὰ πῶ, κι ἃς μοῦ ἀπαντήσῃ [479a] ἐκεῖνος ὁ προκομμένος, ὁ ὁποῖος δὲν παραδέχεται ὅτι ὑπάρχει κάτι καθαυτὸ ὁμορφο καὶ κάποιος ἰδεατὸς τύπος τῆς ὁμορφιάς αὐτῆς καθεαυτήν, ἢ ὅποια μένει πάντα ἀπαράλλαχτα ἴδια μὲ τὸν ἑαυτὸ της, ἀλλὰ ἀναγνωρίζει πολλὰς ὁμορφίαις —ἐκεῖνος ὁ ἐλαφρόμυαλος θεατῆς πὺν μὲ τίποτα δὲν τὸ ἀνέχεται, ἂν τοῦ πεῖ κάποιος ὅτι ἔνα εἶναι τὸ ὠραῖο καὶ ἔνα τὸ δίκαιο καὶ παρομοίως τὰ ἄλλα. «Ἐπάρχει ἄραγε, καλέ μας ἄνθρωπε», θὰ τοῦ ποῦμε, «ἔστω κάποιο ἀπὸ αὐτὰ τὰ πολλὰ ὁμορφα πράγματα πὺν νὰ μὴν μπορεῖ νὰ φανεῖ καὶ ἄσχημο; Κι ἀπὸ τὰ δίκαια πὺν νὰ μὴν μπορεῖ νὰ φανεῖ καὶ ἄδικο; Κι ἀπὸ τὰ ὅσα πὺν νὰ μὴν μπορεῖ νὰ φανεῖ καὶ ἀνόσιο;».

[β] Ὅχι, εἶπε, ἀλλὰ ἀναγκαστικά θὰ φαίνονται πῶς κατὰ κάποιον τρόπο εἶναι καὶ ὠραῖα καὶ ἄσχημα —τὸ ἴδιο καὶ γιὰ ὅσα ἄλλα ρωτᾷς.

Καὶ σχετικὰ μὲ τὰ πολλὰ διπλάσια; Φαίνονται ἄραγε λιγότερο μισὰ ἀπ' ὅσο διπλάσια;

Καθόλου.

Καὶ τὰ μεγάλα πάλι καὶ τὰ μικρὰ καὶ τὰ ἐλαφρὰ καὶ τὰ βαρὴ ἄραγε ἐπιδέχονται τοὺς χαρακτηρισμοὺς πὺν ἔμεις θὰ ἀποδώσουμε σ' αὐτά, κατὰ κάποιον τρόπο, περισσότερο ἀπ' ὅτι τοὺς ἀντίθετους;

Ὅχι, εἶπε, ἀλλὰ πάντοτε σὲ καθένα ἀπὸ αὐτὰ θὰ ἀποδίδεται καὶ τὸ ἔνα καὶ τὸ ἄλλο.

Τί ἀπὸ τὰ δύο λοιπὸν θὰ ἰσχύει: καθένα ἀπὸ αὐτὰ τὰ πολλὰ θὰ εἶναι ἢ μᾶλλον δὲν θὰ εἶναι ὅ,τι θὰ τὸ χαρακτηρίσει κάποιος;

Εἶναι, εἶπε, σὰν κι ἐκεῖνα πὺν λένε στὰ τραπέζια καὶ ἐπιδέχονται διπλὴ ἐρμηνεία, [c] ἐπίσης σὰν τὸ αἰνίγμα πὺν λένε τὰ παιδιὰ γιὰ τὸν εὐνοῦχο, πὺν

- βολῆς πέρι τῆς νυκτερίδος, ᾧ καὶ ἐφ' οὗ αὐτὸν αὐτὴν αἰνίτ-
τονται βαλεῖν· καὶ γὰρ ταῦτα ἐπαμφοτερίζειν, καὶ οὐτ'
εἶναι οὔτε μὴ εἶναι οὐδὲν αὐτῶν δυνατὸν παγίως νοῆσαι,
5 οὔτε ἀμφότερα οὔτε οὐδέτερον.
- Ἔχεις οὖν αὐτοῖς, ἦν δ' ἐγώ, ὅτι χρήσι, ἣ ὅποι θήσεις
καλλίῳ θέσιν τῆς μεταξὺ οὐσίας τε καὶ τοῦ μὴ εἶναι; οὔτε
γάρ που σκοτωδέστερα μὴ ὄντος πρὸς τὸ μάλλον μὴ εἶναι
d φανήσεται, οὔτε φανότερα ὄντος πρὸς τὸ μάλλον εἶναι.
Ἀληθέστατα, ἔφη.
- Ἡύρηκαμεν ἄρα, ὥς ἔοικεν, ὅτι τὰ τῶν πολλῶν πολλὰ
νόμιμα καλοῦ τε πέρι καὶ τῶν ἄλλων μεταξύ που κυλινδεῖται
5 τοῦ τε μὴ ὄντος καὶ τοῦ ὄντος εἰλικρινῶς.
- Ἡύρηκαμεν.
- Πρωμολογήσαμεν δέ γε, εἴ τι τοιοῦτον φανείη, δοξαστὸν
αὐτὸ ἀλλ' οὐ γνωστὸν δεῖν λέγεσθαι, τῇ μεταξὺ δυνάμει τὸ
μεταξὺ πλανητὸν ἀλίσκόμενον.
- 10 Ὡμολογήκαμεν.
- e Τοὺς ἄρα πολλὰ καλὰ θεωμένους, αὐτὸ δὲ τὸ καλὸν μὴ
ὀρῶντας μηδ' ἄλλῳ ἐπ' αὐτὸ ἄγοντι δυναμένους ἔπεσθαι,
καὶ πολλὰ δίκαια, αὐτὸ δὲ τὸ δίκαιον μή, καὶ πάντα οὕτω,
δοξάζειν φήσομεν ἅπαντα, γιγνώσκειν δὲ ὦν δοξάζουσιν
5 οὐδέν.
- Ἀνάγκη, ἔφη.
- Τί δὲ αὖ τοὺς αὐτὰ ἕκαστα θεωμένους καὶ ἀεὶ κατὰ ταῦτα
ῶσαύτως ὄντα; ἄρ' οὐ γιγνώσκειν ἀλλ' οὐ δοξάζειν;
- Ἀνάγκη καὶ ταῦτα.
- 10 Οὐκοῦν καὶ ἀσπάζεσθαι τε καὶ φιλεῖν τούτους μὲν ταῦτα
480 φήσομεν ἐφ' οἷς γνῶσις ἐστίν, ἐκείνους δὲ ἐφ' οἷς δόξα; ἦ

χτύπησε τὴ νυχτερίδα, μὲ *τί* καὶ καθισμένος *ποῦ* τὴν χτύπησε. Γιατί κι αὐτὰ εἶναι ἀμφίσημα, καὶ γιὰ κανένα ἀπ' αὐτὰ δὲν εἶναι δυνατόν νὰ συλλογιστεῖ κάποιος μὲ σιγουριά οὔτε ὅτι ὑπάρχουν οὔτε ὅτι δὲν ὑπάρχουν, οὔτε καὶ τὰ δύο μαζί οὔτε πάλι κανένα ἀπὸ τὰ δύο.

Τότε λοιπόν, εἶπα ἐγώ, ἔχεις τί νὰ τὰ κάνεις αὐτὰ τὰ πολλὰ, ἢ κάποια θέση γιὰ νὰ τὰ βάλεις καλύτερη ἀπὸ αὐτὴν ἀνάμεσα στὴν οὐσία καὶ στὸ μὴ εἶναι; Γιατί βέβαια οὔτε σκοτεινότερα ἀπὸ τὸ μὴ ὄν πρόκειται νὰ φανοῦν, ὥστε νὰ ἀποτελέσουν μιὰ ἀκόμη πιὸ χαμηλὴ βαθμίδα τοῦ μὴ ὑπαρκτοῦ, [d] οὔτε πιὸ φωτεινὰ ἀπὸ τὸ ὄν, ὥστε νὰ εἶναι πιὸ πραγματικά ἀπὸ τὴν οὐσία καὶ τὸ ὄν.

Πέρα γιὰ πέρα ἀληθινὸ αὐτό, εἶπε.

Διαπιστώσαμε ἐπομένως, καθὼς φαίνεται, ὅτι τὰ πολλὰ καὶ διάφορα ποὺ ὁ πολὺς κόσμος νομίζει —εἴτε γιὰ τὰ πολλὰ ὠραῖα πράγματα πρόκειται εἴτε γιὰ τὰ ἄλλα ὅλα— αἰωροῦνται ἀνάμεσα στὸ μὴ ὑπαρκτό καὶ σὲ αὐτὸ ποὺ ἔχει *ἀπολύτως* ὑπόσταση.

Τὸ ἀνακαλύψαμε.

Κι εἴχαμε βέβαια συμφωνήσει πρωτύτερα πῶς, ἂν τυχὸν ἐντοπιζάμε κάτι τέτοιο, δὲν θὰ ἔπρεπε αὐτὸ νὰ χαρακτηρίζεται ὡς ἀντικείμενο τῆς γνώσης ἀλλὰ ὡς ἀντικείμενο τῆς *γνώμης*, ἀφοῦ ὅ,τι αἰωρεῖται στὸ ἐνδιάμεσο διάστημα συλλαμβάνεται διαμέσου τῆς *ἐνδιάμεσης* δύναμης.

Εἴχαμε συμφωνήσει.

[e] Ἄρα λοιπόν γιὰ ὅσους βλέπουν πολλὰ ὁμορφα πράγματα χωρὶς ὁμως νὰ διακρίνουν τὴν ὁμορφιὰ στὴν καθεαυτότητά της καὶ χωρὶς νὰ μποροῦν νὰ ἀκολουθήσουν, ἀκόμη κι ἂν κάποιος ἄλλος τοὺς ὀδηγεῖ σ' αὐτήν, κι ἐπίσης πολλὰ δίκαια πράγματα ὅχι ὁμως αὐτὸ καθαυτὸ τὸ δίκαιο, καὶ τὸ ἴδιο γιὰ ὅλα τὰ ἄλλα —θὰ ὑποστηρίξουμε γι' αὐτοὺς ὅτι γιὰ ὅλα ἔχουν ἀπλῶς γνώμη ἀλλὰ ὅτι *γνώση* σχετικὰ μὲ αὐτὰ γιὰ τὰ ὁποῖα ἔχουν γνώμη δὲν διαθέτουν *καμία*.

Κατανάγκην, εἶπε.

Καὶ γι' αὐτοὺς πάλι ποὺ βλέπουν καθετὶ στὴν καθεαυτότητά του καὶ διακρίνουν πάντα τίς ἀπαράλλαχτα ὁμοιες μὲ τὸν ἑαυτὸ τους ὀντότητες, τί θὰ ποῦμε; Ἄραγε δὲν θὰ ποῦμε ὅτι αὐτοὶ *γνωρίζουν*, κι ὄχι ὅτι ἀπλῶς ἔχουν γνώμη;

Καὶ αὐτὸ κατανάγκην.

Καὶ βέβαια δὲν θὰ ποῦμε ἐπίσης ὅτι αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι θαυμάζουν καὶ ἀγαποῦν [480a] ὅσα ἀποτελοῦν ἀντικείμενο γνώσης, ἐνῶ ἐκεῖνοι οἱ ἄλλοι ὅσα

οὐ μνημονεύομεν ὅτι φωνάς τε καὶ χρώας καλὰς καὶ τὰ
τοιαῦτ' ἔφαμεν τούτους φιλεῖν τε καὶ θεᾶσθαι, αὐτὸ δὲ τὸ
καλὸν οὐδ' ἀνέχεσθαι ὥς τι ὄν;

5   Μεμνήμεθα.

Μὴ οὖν τι πλημμελήσομεν φιλοδόξους καλοῦντες αὐτοὺς
μᾶλλον ἢ φιλοσόφους; καὶ ἄρα ἡμῖν σφόδρα χαλεπανοῦσιν
ἂν οὕτω λέγωμεν;

10   Οὐκ, ἂν γέ μοι πείθωνται, ἔφη· τῷ γὰρ ἀληθεῖ χαλε-
παίνειν οὐ θέμις.

Τοὺς αὐτὸ ἄρα ἕκαστον τὸ ὄν ἀσπαζομένους φιλοσόφους
ἀλλ' οὐ φιλοδόξους κλητέον;

Παντάπασι μὲν οὖν.

ἀποτελοῦν ἀντικείμενο τῆς γνώμης; Ἡ μήπως δὲν θυμόμαστε πὼς γιὰ τοὺς ἐδῶ εἴπαμε ὅτι ἀγαποῦν καὶ θαυμάζουν τοὺς ὁμορφους ἤχους, τὰ χρώματα καὶ τὰ παρόμοια, ἐνῶ ἀντιθέτως αὐτὴ καθεαυτὴν τὴν ὁμορφιὰ δὲν ἀνέχονται κὰν νὰ τὴν θεωροῦν κάτι ποὺ ἔχει ὑπόσταση.

Τὸ θυμόμαστε.

Ἄδικο θὰ ἔχουμε λοιπὸν νὰ τοὺς ἀποκαλέσουμε φίλους τῆς γνώμης μᾶλλον παρὰ φίλους τῆς σοφίας; Ἀραγε θὰ μᾶς θυμώσουν πάρα πολὺ, ἅμα τοὺς λέμε ἔτσι;

Ἐγὼ τουλάχιστον, εἶπε, θὰ τοὺς συμβούλευα νὰ μὴ θυμώνουν· γιατί δὲν εἶναι σωστὸ νὰ δυσανασχετεῖ κανεὶς μὲ τὴν ἀλήθεια.

Κατὰ συνέπεια ὅσους σὲ κάθε περίπτωσι ἀγαποῦν τὸ πραγματικὸ ὄν στὴν καθεαυτοτήτά του δὲν πρέπει νὰ τοὺς ἀποκαλοῦμε φιλοσόφους καὶ ὄχι φίλους τῆς γνώμης;

Βεβαίως.

484 a Οἱ μὲν δὴ φιλόσοφοι, ἦν δ' ἐγώ, ὦ Γλαύκων, καὶ οἱ μὴ
διὰ μακροῦ τινος διεξελθόντες λόγου μόγις πως ἀνεφάνησαν
οἷ εἰσιν ἐκάτεροι.

Ἴσως γάρ, ἔφη, διὰ βραχείος οὐ ῥάδιον.

5 Οὐ φαίνεται, εἶπον· ἐμοὶ γοῦν ἔτι δοκεῖ ἂν βελτιόνως
φανῆναι εἰ περὶ τούτου μόνου ἔδει ῥηθῆναι, καὶ μὴ πολλὰ
τὰ λοιπὰ διελθεῖν μέλλοντι κατόψεσθαι τί διαφέρει βίος

b δίκαιος ἀδίκου.

Τί οὖν, ἔφη, τὸ μετὰ τοῦτο ἡμῖν;

Τί δ' ἄλλο, ἦν δ' ἐγώ, ἢ τὸ ἐξῆς; ἐπειδὴ φιλόσοφοι
μὲν οἱ τοῦ ἀεὶ κατὰ ταῦτα ὡσαύτως ἔχοντος δυνάμενοι
5 ἐφάπτεσθαι, οἱ δὲ μὴ ἄλλ' ἐν πολλοῖς καὶ παντοίως ἴσχουσιν
πλανώμενοι οὐ φιλόσοφοι, ποτέρους δὴ δεῖ πόλεως ἡγεμόνας
εἶναι;

Πῶς οὖν λέγοντες ἂν αὐτό, ἔφη, μετρίως λέγοιμεν;

10 Ὅποτεροι ἂν, ἦν δ' ἐγώ, δυνατοὶ φαίνωνται φυλάξαι
νόμους τε καὶ ἐπιτηδεύματα πόλεων, τούτους καθιστάναι
c φύλακας.

Ὅρθως, ἔφη.

Τόδε δέ, ἦν δ' ἐγώ, ἄρα δῆλον, εἴτε τυφλὸν εἴτε ὁξὺ
ὁρῶντα χρὴ φύλακα τηρεῖν ὅτιοῦν;

5 Καὶ πῶς, ἔφη, οὐ δῆλον;

Ἦ οὖν δοκοῦσί τι τυφλῶν διαφέρειν οἱ τῷ ὄντι τοῦ ὄντος
ἐκάστου ἐστερημένοι τῆς γνώσεως, καὶ μηδὲν ἐναργὲς ἐν τῇ
ψυχῇ ἔχοντες παράδειγμα, μηδὲ δυνάμενοι ὥσπερ γραφῆς
εἰς τὸ ἀληθέστατον ἀποβλέποντες κάκεισε ἀεὶ ἀναφέροντές τε
d καὶ θεώμενοι ὡς οἷόν τε ἀκριβέστατα, οὕτω δὴ καὶ τὰ ἐνθάδε
νόμιμα καλῶν τε πέρι καὶ δικαίων καὶ ἀγαθῶν τίθεσθαι
τε, ἔαν δέη τίθεσθαι, καὶ τὰ κείμενα φυλάττοντες σφῆζειν;

Οὐ μὰ τὸν Δία, ἦ δ' ὅς, οὐ πολὺ τι διαφέρει.

5 Τούτους οὖν μᾶλλον φύλακας στησόμεθα ἢ τοὺς ἐγνω-

[484a] Ποιοί είναι, Γλαύκων, οί φιλόσοφοι, είπα έγώ, και ποιοί αυτοί που δεν είναι έγινε φανερό, με κάποια δυσκολία, μέσα από τὰ συμπεράσματα μᾶς μακρᾶς συζήτησης.

Ίσως, είπε, έπειδή με μιὰ σύντομη συζήτηση δεν θὰ ήταν εύκολο.

Έτσι φαίνεται, είπα· ή δική μου γνώμη πάντως είναι ότι θὰ γινόταν ακόμη καλύτερα φανερό, αν είχαμε νὰ συζητήσουμε μόνο γι' αυτό, και δεν ήμαστε υποχρεωμένοι νὰ έξετάσουμε ένα σωρό άλλα πράγματα προκειμένου νὰ διακρίνουμε καθαρά σέ τί διαφέρει [b] ή δίκαιη ζωή από την άδικη.

Τί έχουμε λοιπόν, είπε, νὰ συζητήσουμε έπειτα από αυτό;

Μά τί άλλο, είπα έγώ, παρὰ τουτο έδω; Δεδομένου ότι φιλόσοφοι είναι όσοι μπορούν νὰ συλλαμβάνουν εκείνο που από κάθε άποψη μένει πάντα απaráλλαχτα άμετάβλητο, ενώ όσοι δεν μπορούν νὰ τὸ κάνουν αυτό αλλά περιπλανιοῦνται άσκοπα σέ πράγματα πολλά και ποικίλα δεν είναι φιλόσοφοι, ποιοί από τούς δύο πρέπει νὰ είναι οί κυβερνήτες τῆς πόλης;

Ποιά άπάντησή μας σ' αυτό, είπε, θὰ ήταν ή σωστή;

Όποιοι από τούς δύο, είπα έγώ, θὰ φαίνονται ίκανοί νὰ φυλάξουν τούς νόμους και τούς θεσμούς τών πολιτειών, αυτούς νὰ τούς βάζουμε [c] φύλακες.

Σωστά, είπε.

Τούτο ώστόσο, είπα έγώ, δεν είναι άραγε όλοφανερο, αν δηλαδή πρέπει ό φύλακας που θὰ έπιτηρεί ένα όποιοδήποτε πράγμα νὰ έχει όξύτατη όραση ή νὰ είναι τυφλός;

Άσφαλώς και είναι όλοφανερο, είπε.

Μήπως φαντάζεσαι τάχα ότι διαφέρουν καθόλου από τούς τυφλούς όσοι σταλήθεια έχουν στερηθεί τῇ γνώση κάθε πραγματικού όντος; Οί άνθρωποι αυτοί δεν έχουν στην ψυχή τους κανένα ξεκάθαρο υπόδειγμα ούτε και μπορούν νὰ στρέφουν, όπως οί ζωγράφοι, τὸ βλέμμα τους στο άπολύτως άληθινό, [d] νὰ παραδίνονται στην όσο τὸ δυνατόν ακριβέστερη θέασή του και νὰ υποδειγματίζονται διαρκώς από τῇ σφαίρα εκείνη, και τότε *μόνον* νὰ θεσμοθετοῦν και γὰ τὰ έδω, σχετικά με τὰ όμορφα πράγματα και τὰ δίκαια και τὰ καλά, αν χρειάζεται νὰ θεσμοθετήσουν, κι επίσης νὰ φυλάνε τούς καθιερωμένους θεσμούς και νὰ τούς διατηροῦν. Σωστά;

Μά τὸ Δία, είπε, δεν διαφέρουν και πολύ από τυφλούς.

Αυτούς λοιπόν θὰ προτιμήσουμε νὰ βάλουμε φύλακες ή εκείνους που

- κότας μὲν ἕκαστον τὸ ὄν, ἐμπειρία δὲ μηδὲν ἐκείνων ἐλλείποντας μὴδ' ἐν ἄλλῳ μηδενὶ μέρει ἀρετῆς ὑστεροῦντας;
- Ἄτοπον μεντᾶν, ἔφη, εἴη ἄλλους αἰρεῖσθαι, εἴ γε τὰλλα μὴ ἐλλείποντο· τοῦτῳ γὰρ αὐτῷ σχεδόν τι τῷ μεγίστῳ ἂν προέχοιεν.
- 10
485 Οὐκοῦν τοῦτο δὴ λέγωμεν, τίνα τρόπον οἰοί τ' ἔσονται οἱ αὐτοὶ κάκεῖνα καὶ ταῦτα ἔχειν;
- Πάνν μὲν οὔν.
- 5 Ὅ τοίνυν ἀρχόμενοι τούτου τοῦ λόγου ἐλέγομεν, τὴν φύσιν αὐτῶν πρῶτον δεῖ καταμαθεῖν· καὶ οἶμαι, ἐὰν ἐκείνην ἱκανῶς ὁμολογήσωμεν, ὁμολογήσειν καὶ ὅτι οἰοί τε ταῦτα ἔχειν οἱ αὐτοί, ὅτι τε οὐκ ἄλλους πόλεων ἡγεμόνας δεῖ εἶναι ἢ τούτους.
- Πῶς;
- 10 Τοῦτο μὲν δὴ τῶν φιλοσόφων φύσεων πέρι ὁμολογήσθω
b ἡμῖν ὅτι μαθήματός γε αἰεὶ ἐρώσιν ὃ ἂν αὐτοῖς δηλοῖ ἐκείνης τῆς οὐσίας τῆς αἰεὶ οὔσης καὶ μὴ πλανωμένης ὑπὸ γενέσεως καὶ φθοράς.
- Ὅμολογήσθω.
- 5 Καὶ μὴν, ἦν δ' ἐγώ, καὶ ὅτι πάσης αὐτῆς, καὶ οὔτε σμικροῦ οὔτε μείζονος οὔτε τιμιωτέρου οὔτε ἀτιμοτέρου μέρους ἐκόντες ἀφίενται, ὥσπερ ἐν τοῖς πρόσθεν περὶ τε τῶν φιλοτίμων καὶ ἐρωτικῶν διήλθομεν.
- Ὅρθῶς, ἔφη, λέγεις.
- 10 Τόδε τοίνυν μετὰ τοῦτο σκόπει εἰ ἀνάγκη ἔχειν πρὸς
c τοῦτῳ ἐν τῇ φύσει οἷ ἂν μέλλωσιν ἔσεσθαι οἷους ἐλέγομεν.
- Τὸ ποῖον;
- Τὴν ἀψεύδειαν καὶ τὸ ἐκόντας εἶναι μηδαμῇ προσδέχεσθαι τὸ ψεῦδος ἀλλὰ μισεῖν, τὴν δ' ἀλήθειαν στέργειν.
- 5 Εἰκός γ', ἔφη.
- Οὐ μόνον γε, ὦ φίλε, εἰκός, ἀλλὰ καὶ πᾶσα ἀνάγκη τὸν

ἔχουν κατακτήσει τὴ γνώση καθεμιᾶς πραγματικῆς ὀντότητας καί, παράλληλα, δὲν ὑστεροῦν διόλου, ἂν τοὺς συγκρίνουμε μὲ τοὺς ἄλλους, οὔτε ὥς πρὸς τὴν ἐμπειρία οὔτε ὥς πρὸς κανένα ἄλλο μέρος τῆς ἀρετῆς;

Θὰ ἦταν παράλογο, εἶπε, νὰ διαλέγαμε ἄλλους, ἐφόσον βέβαια τοῦτοι ἐδῶ δὲν θὰ ὑστεροῦσαν στὰ ἄλλα· γιατί σὲ αὐτὸ πὺν εἶναι περὶ τοῦ τοῦ πῶς σημαντικὸ ἂπ' ὅλα τοῦτοι ἐδῶ θὰ ὑπερεῖχαν.

[485a] Δὲν πρέπει τώρα νὰ ἐξηγήσουμε μὲ ποιὸν τρόπο θὰ μπορέσουν οἱ ἴδιοι ἄνθρωποι νὰ συνδυάζουν καὶ ἐκεῖνα τὰ προσόντα καὶ τοῦτα ἐδῶ;

Βεβαίως.

Ὅπως λέγαμε λοιπὸν καὶ στὴν ἀρχὴ αὐτῆς τῆς συζήτησης, πρέπει πρῶτα-πρῶτα νὰ κατανοήσουμε ποιὰ εἶναι ἡ φυσικὴ ιδιοσυστασία τῶν φιλοσόφων· κι ἔχω τὴ γνώμην πῶς, ἂν συμφωνήσουμε ἀρκούντως σὲ αὐτό, θὰ συμφωνήσουμε καὶ στὸ ὅτι *μποροῦν* οἱ ἴδιοι ἄνθρωποι νὰ συνδυάζουν αὐτὰ τὰ προσόντα κι ὅτι δὲν πρέπει νὰ εἶναι ἄλλοι οἱ κυβεργῆτες στὶς πόλεις παρὰ αὐτοί.

Πῶς;

Σχετικὰ μὲ τὴ φυσικὴ ιδιοσυστασία τῶν φιλοσόφων συμφωνοῦμε, θαρρῶ, πῶς οἱ φιλόσοφοι [b] ἔχουν πάντοτε ἔρωτα νὰ μαθαίνουν ὅτιδήποτε τοὺς ἀποκαλύπτει κάτι γιὰ ἐκείνη τὴν οὐσίαν πὺν ὑπάρχει πάντα καὶ πὺν ἡ γένεση καὶ ἡ φθορὰ δὲν τὴν πηγαίνουν πότε ἐδῶ καὶ πότε ἐκεῖ.

Ἄς συμφωνήσουμε σ' αὐτό.

Κι ἐπίσης, εἶπα ἐγώ, στὸ ὅτι ἔχουν ἔρωτα γιὰ *ὁλόκληρη* αὐτὴ τὴν οὐσίαν, κι ὅτι δὲν ὑπάρχει τμῆμα τῆς μικρὸ ἢ μεγαλύτερο, πολῦτιμο ἢ λιγότερο πολῦτιμο πὺν νὰ τοὺς εἶναι ἀδιάφορο, ἀπαράλλαχτα ὅπως λέγαμε ὅτι κάνουν οἱ φιλόδοξοι ἄνθρωποι καὶ οἱ ἐρωτικοὶ ἄνθρωποι.

Σωστὰ λές, εἶπε.

Πρόσεξε τώρα ἂν ὅσοι πρόκειται νὰ γίνουν σὰν αὐτοὺς πὺν περιγράψαμε θὰ χρειαστεῖ ἐκτὸς [c] ἀπὸ αὐτὸ νὰ ἔχουν στὴ φυσικὴ ιδιοσυγκρασία τοὺς καὶ τὸ ἔξης.

Ποιὸ πράγμα;

Νὰ μὴν ὑπάρχει μέσα τοὺς ψέμα καί, ὅσο ἐξαετᾶται ἀπὸ τὴ βούλησίν τοὺς, νὰ μὴν ἀποδέχονται σὲ καμία περίπτωση τὸ ψέμα ἀλλὰ νὰ τὸ μισοῦν, ἐνὼ ἀπεναντίας τὴν ἀλήθειαν νὰ τὴν ἀγαποῦν.

Αὐτὸ εἶναι εὐλογο, εἶπε.

Δὲν εἶναι, ἀγαπητέ μου, εὐλογο μόνο ἀλλὰ εἶναι καὶ ἀπολύτως ἀπαραίτη-

ἐρωτικῶς του φύσει ἔχοντα πᾶν τὸ συγγενές τε καὶ οἰκεῖον
τῶν παιδικῶν ἀγαπᾶν.

Ὅρθως, ἔφη.

10 Ἦ οὖν οἰκειότερον σοφία τι ἀληθείας ἂν εὗροις;

Καὶ πῶς; ἦ δ' ὅς.

Ἦ οὖν δυνατόν εἶναι τὴν αὐτὴν φύσιν φιλόσοφόν τε καὶ
d φιλοψευδῆ;

Οὐδαμῶς γε.

Τὸν ἄρα τῷ ὄντι φιλομαθῇ πάσης ἀληθείας δεῖ εὐθὺς ἐκ
νέου ὅτι μάλιστα ὀρέγεσθαι.

5 Παντελῶς γε.

Ἀλλὰ μὴν ὅτῳ γε εἰς ἓν τι αἱ ἐπιθυμίαι σφόδρα ῥέπου-
σιν, ἴσμεν πού ὅτι εἰς τᾶλλα τούτῳ ἀσθενέστεραι, ὥσπερ
ῥεῦμα ἐκεῖσε ἀπωχρετευμένον.

Τί μὴν;

10 Ὡς δὴ πρὸς τὰ μαθήματα καὶ πᾶν τὸ τοιοῦτον ἐρρυνήκασιν,
περὶ τὴν τῆς ψυχῆς οἶμαι ἡδονὴν αὐτῆς καθ' αὐτὴν εἶεν ἂν,
τὰς δὲ διὰ τοῦ σώματος ἐκλείποιεν, εἰ μὴ πεπλασμένως ἀλλ'
e ἀληθῶς φιλόσοφός τις εἴη.

Μεγάλη ἀνάγκη.

Σώφρων μὴν ὃ γε τοιοῦτος καὶ οὐδαμῇ φιλοχρήματος·
ὦν γὰρ ἕνεκα χρήματα μετὰ πολλῆς δαπάνης σπουδάζεται,
5 ἄλλῳ τινὶ μᾶλλον ἢ τούτῳ προσήκει σπουδάζειν.

Οὕτω.

486 Καὶ μὴν πού καὶ τόδε δεῖ σκοπεῖν, ὅταν κρίνειν μέλλῃς
φύσιν φιλόσοφόν τε καὶ μή.

Τὸ ποῖον;

Μὴ σε λάθῃ μετέχουσα ἀνελευθερίας· ἐναντιώτατον γάρ
5 πού σμικρολογία ψυχῇ μελλούσῃ τοῦ ὅλου καὶ παντὸς ἀεὶ
ἐπορέξεσθαι θείου τε καὶ ἀνθρωπίνου.

το, όποιος από τή φύση του έχει έρωτα για κάποιον να αγαπάει *οτιδήποτε* είναι οίκειο και συγγενικό με τόν αγαπημένο.

Σωστά, είπε.

Θά μπορούσες άραγε να βρείς κάτι πιο οίκειο και συγγενικό με τή σοφία από τήν αλήθεια;

Πώς θά μπορούσα; Έκανε.

Είναι λοιπόν δυνατόν ή αυτή φυσική ιδιοσυστασία να έχει αγάπη για τή σοφία και συνάμα [d] για τὸ ψέμα;

Με κανέναν τρόπο.

Άρα, όποιος τρώντι αγαπάει τή μάθηση πρέπει από τὰ νιάτα του κióλας να έχει έναν άπέραντο πόθο για τήν αλήθεια σέ κάθε της μορφή.

Συμφωνῶ απόλύτως.

Σέ όποιον άνθρωπο όμως οί έπιθυμίες του κλίνουν σαφώς πρὸς μιὰ συγκεκριμένη κατεύθυνση, ξέρουμε ὅτι στὸν άνθρωπο αὐτὸ κατὰ κάποιον τρόπο οί έπιθυμίες για τὰ άλλα πράγματα είναι πιο αδύναμες, σὰν τὸ ρυάκι πού έχει μετοχετευθεῖ κατὰ 'κεινή τή μεριά.

Άσφαλῶς.

Έτσι, όποιανοῦ ανθρώπου οί έπιθυμίες έχουν στραφεῖ πρὸς τήν παιδεία, τή γνώση και τὰ παρόμοια θά άφοροῦν, πιστεύω, τίς ήδονές τής ψυχής αὐτῆς καθεαυτήν, ἐνῶ τίς ήδονές τοῦ σώματος θά τίς παραλείπουν, έφόσον βέβαια ὁ άνθρωπος αὐτὸς δέν θά προσποιεῖται [e] αλλά θά είναι σταλήθεια φιλόσοφος.

Κατανάγκην ἀδήριτη.

Κι ένας τέτοιος άνθρωπος θά έχει σωφροσύνη και δέν θά είναι σέ καμία περιπτωση φιλοχρήματος· γιατί τὰ πράγματα πού για χάρη τους οί άνθρωποι κυνηγοῦν με τέτοιο ζήλο τὸ χρήμα και τίς μεγάλες δαπάνες ταιριάζουν σέ κάποιον άλλο μάλλον παρὰ σέ εκείνον.

Έτσι.

[486a] Άκόμη, όταν είναι να διακρίνεις ποιά φύση έχει κλίση στη φιλοσοφία και ποιά ὄχι, πρέπει να προσέξεις και τοῦτο ἐδῶ.

Ποιό;

Μήπως δέν πάρεις εἴδηση ὅτι τής λείπει τὸ ἐλεύθερο φρόνημα· γιατί ή μικροπρέπεια λ.χ. είναι ὅ,τι πιο άκατάλληλο για μιὰ ψυχή πού μέλλει να έχει για πάντα μέσα της έναν πόθο για τὸ θεϊκό και τὸ ανθρώπινο στήν ὁλότητα και τήν πληρότητά τους.

- Ἀληθέστατα, ἔφη.
- Ἴη οὖν ὑπάρχει διανοία μεγαλοπρέπεια καὶ θεωρία παντὸς
 μὲν χρόνου, πάσης δὲ οὐσίας, οἷόν τε οἶε τούτῳ μέγα τι
 10 δοκεῖν εἶναι τὸν ἀνθρώπινον βίον;
 Ἀδύνατον, ἦ δ' ὅς.
- b Οὐκοῦν καὶ θάνατον οὐ δεινόν τι ἡγήσεται ὁ τοιοῦτος;
 Ἦκιστα γε.
 Δειλὴ δὴ καὶ ἀνελευθέρῳ φύσει φιλοσοφίας ἀληθινῆς, ὥς
 ἔοικεν, οὐκ ἂν μετείη.
- 5 Οὐ μοι δοκεῖ.
 Τί οὖν; ὁ κόσμος καὶ μὴ φιλοχρήματος μηδ' ἀνελεύθερος
 μηδ' ἀλαζών μηδὲ δειλὸς ἔσθ' ὅπῃ ἂν δυσσύμβολος ἢ ἄδικος
 γένοιτο;
 Οὐκ ἔστιν.
- 10 Καὶ τοῦτο δὴ ψυχὴν σκοπῶν φιλόσοφον καὶ μὴ εὐθύς
 νέου ὄντος ἐπισκέψη, εἰ ἄρα δικαία τε καὶ ἡμέρος ἢ δυσκοι-
 νώητος καὶ ἀγρία.
 Πάνυ μὲν οὖν.
- c Οὐ μὴν οὐδὲ τόδε παραλείψεις, ὥς ἐγώ μαι.
 Τὸ ποῖον;
 Εὐμαθὴς ἢ δυσμαθὴς. ἢ προσδοκᾷ ποτέ τινά τι ἱκανῶς
 ἂν στέρξει, ὃ πράττων ἂν ἀλγῶν τε πράττοι καὶ μόγις
 5 σμικρὸν ἀνύτων;
 Οὐκ ἂν γένοιτο.
 Τί δ' εἰ μηδὲν ὧν μάθοι σῶζειν δύναιτο, λήθης ὧν πλέως;
 ἄρ' ἂν οἷός τ' εἴη ἐπιστήμης μὴ κενὸς εἶναι;
 Καὶ πῶς;
- 10 Ἀνόνητα δὴ πονῶν οὐκ οἶε ἀναγκασθήσεται τελευτῶν
 αὐτόν τε μισεῖν καὶ τὴν τοιαύτην πράξιν;
 Πῶς δ' οὐ;
- d Ἐπιλήσμονα ἄρα ψυχὴν ἐν ταῖς ἱκανῶς φιλοσόφοις μὴ

Πολὺ σωστά, εἶπε.

Ἔνας νοῦς λοιπὸν προικισμένος μὲ μεγαλοσύνη καὶ μὲ τὴ δύναμη νὰ ἐποπτεύει πάνω στὸ σύνολο τοῦ χρόνου καὶ στὸ σύνολο τῶν ἀληθινῶν ὄντων, εἶναι δυνατόν, φαντάζεσαι, ἓνας τέτοιος νοῦς νὰ θεωρεῖ κάτι πολὺ σπουδαῖο τὴν ἀνθρώπινη ζωή;

Ἀδύνατον, εἶπε.

[b] Τότε λοιπὸν οὔτε καὶ τὸ θάνατο θὰ τὸν νομίσει κάτι φοβερό· ἔτσι δὲν εἶναι;

Καθόλου φοβερό, βέβαια.

Μιὰ δειλὴ ἐπομένως καὶ ἀνελεύθερη φύση δὲν θὰ μποροῦσε, καθὼς φαίνεται, νὰ σχετίζεται μὲ τὴν ἀληθινὴ φιλοσοφία.

Κατὰ τὴ γνώμη μου, ὅχι.

Ἐπίσης, ἓνας ἄνθρωπος εὐπρεπής, ποὺ οὔτε φιλοχρήματος εἶναι οὔτε μικροπρεπής οὔτε ὑπερφίαλος οὔτε δειλός, θὰ ἦταν ποτὲ δυνατόν νὰ ἀποδειχθεῖ ἀσυνεννόητος ἢ ἀδίκος;

Ὁχι.

Προσπαθώντας ἔτσι νὰ διακρίνεις τὴ φιλοσοφικὴ ψυχὴ ἀπὸ τὴ μὴ φιλοσοφικὴ, θὰ κοιτάξεις ἂν ἀπὸ νεαρὴ κιόλας ἡλικία εἶναι δίκαιη καὶ ἡμερὴ ἢ ἀπεναντίας μονόχωνη καὶ δύστροπη.

Βεβαίως.

[c] Δὲν θὰ παραλείψεις ἐπίσης, φαντάζομαι, καὶ τοῦτο.

Ποιό;

Ἄν μαθαίνει εὐκόλα ἢ ἂν δυσκολεύεται στὴ μάθηση. Ἡ μήπως περιμένεις πὼς θὰ μποροῦσε ποτὲ κάποιος νὰ αἰσθανθεῖ πραγματικὴ ἔλξη γιὰ ἓνα ἔργο ποὺ βασανίζεται νὰ τὸ βγάλει πέρα καὶ ποὺ μετὰ βίας κατορθώνει κάτι λίγα σ' αὐτό;

Θὰ ἦταν ἀδύνατο.

Καὶ τί γίνεται, ὅταν δὲν μπορεῖ νὰ συγκρατήσῃ τίποτε ἀπὸ ὅσα μαθαίνει, ἐπειδὴ δὲν τὸν βοηθεῖ καθόλου ἡ μνήμη του; Θὰ μποροῦσε ἄραγε ἓνας τέτοιος ἄνθρωπος νὰ μὴν εἶναι ἐντελῶς ἄδειος μέσα του ἀπὸ γνώση;

Πῶς θὰ ἦταν αὐτὸ δυνατόν;

Καθὼς λοιπὸν θὰ ματαιοπονεῖ, δὲν νομίζεις ὅτι *κατανάγκην* τελικὰ θὰ μισήσει καὶ τὸν ἑαυτὸ του καὶ αὐτὸ ποὺ κάνει;

Εἶναι ἀναπόφευκτο.

[d] Ψυχὴ ἐπομένως ποὺ ξεχνάει εὐκόλα δὲν θὰ τὴν κρίνουμε ποτὲ ἄξια νὰ

ποτε ἐγκρίνωμεν, ἀλλὰ μνημονικὴν αὐτὴν ζητῶμεν δεῖν εἶναι.

Παντάπασι μὲν οὖν.

Ἄλλ' οὐ μὴν τό γε τῆς ἀμούσου τε καὶ ἀσχήμονος φύσεως ἄλλοσέ ποι ἂν φαῖμεν ἔλκειν ἢ εἰς ἀμετρίαν.

Τί μὴν;

Ἀλήθειαν δ' ἀμετρία ἡγῆ συγγενὴ εἶναι ἢ ἐμμετρία;

Ἐμμετρία.

Ἐμμετρον ἄρα καὶ εὐχαριν ζητῶμεν πρὸς τοῖς ἄλλοις
10 διάνοιαν φύσει, ἣν ἐπὶ τὴν τοῦ ὄντος ἰδέαν ἐκάστου τὸ αὐτοφυὲς εὐάγωγον παρέξει.

Πῶς δ' οὐ;

e Τί οὖν; μὴ πη δοκοῦμέν σοι οὐκ ἀναγκαῖα ἕκαστα διεληλυ-
θέναι καὶ ἐπόμενα ἀλλήλοις τῇ μελλούσῃ τοῦ ὄντος ἱκανῶς
τε καὶ τελέως ψυχῇ μεταλήψεσθαι;

487 Ἀναγκαιότατα μὲν οὖν, ἔφη.

Ἔστιν οὖν ὅπη μέμψη τοιοῦτον ἐπιτήδευμα, ὃ μὴ ποτ' ἂν
τις οἷός τε γένοιτο ἱκανῶς ἐπιτηδεῦσαι, εἰ μὴ φύσει εἴη
μνήμων, εὐμαθής, μεγαλοπρεπής, εὐχαρις, φίλος τε καὶ
5 συγγενὴς ἀληθείας, δικαιοσύνης, ἀνδρείας, σωφροσύνης;

Οὐδ' ἂν ὁ Μῶμος, ἔφη, τό γε τοιοῦτον μέμψαιτο.

Ἄλλ', ἣν δ' ἐγώ, τελειωθείσι τοῖς τοιούτοις παιδεία τε καὶ
ἡλικία ἄρα οὐ μόνοις ἂν τὴν πόλιν ἐπιτρέποις;

b Καὶ ὁ Ἀδείμαντος, ὦ Σώκρατες, ἔφη, πρὸς μὲν ταῦτά
σοι οὐδεὶς ἂν οἷός τ' εἴη ἀντειπεῖν. ἀλλὰ γὰρ τοιόνδε τι
πάσχουσιν οἱ ἀκούοντες ἐκάστοτε ἃ νῦν λέγεις· ἡγοῦνται δι'
ἀπειρίαν τοῦ ἐρωτᾶν καὶ ἀποκρίνεσθαι ὑπὸ τοῦ λόγου παρ'
5 ἕκαστον τὸ ἐρώτημα σμικρὸν παραγόμενοι, ἄθροισθέντων τῶν
σμικρῶν ἐπὶ τελευτῆς τῶν λόγων μέγα τὸ σφάλμα καὶ ἐναν-

συγκαταλεχθεῖ στίς φιλοσοφικά προικισμένες ἀλλὰ πρέπει νά ἀπαιτοῦμε ἀπαραιτήτως νά ἔχει ἰσχυρή μνήμη.

Βεβαιότατα, εἶπε.

Ἄλλὰ καί γιά μιὰ φυσική ιδιοσυγκρασία πού δὲν ἔχει προδιάθεση γιά πνευματική καλλιέργεια οὔτε εὐαισθησία γιά τὴν ὁμορφιά, δὲν θὰ λέγαμε ὅτι μόνο στὴν ἔλλειψη μέτρου καὶ στὴ δυσαναλογία τείνει καὶ πουθενὰ ἄλλοῦ;

Ἀσφαλῶς.

Τὴν ἀλήθεια ὅμως τὴν θεωρεῖς συγγενική μὲ τὴν ἔλλειψη μέτρου ἢ μὲ τὸ σύμμετρο καὶ τὸ ἁρμονικό;

Μὲ τὸ σύμμετρο καὶ τὸ ἁρμονικό.

Νὰ ἀναζητοῦμε, ἐπομένως, ἓνα νοῦ προικισμένο ἐκτὸς ἀπὸ τὰ ἄλλα μὲ μέτρο καὶ μὲ χάρη, τοῦ ὁποῖου ἡ φυσική προδιάθεση θὰ τὸν ὀδηγήσει εὐκολα στὴν ἰδέα κάθε πραγματικοῦ ὄντος.

Ἀσφαλῶς.

[ε] Λοιπόν; Μήπως κατὰ κάποιον τρόπο νομίζεις ὅτι ἔχουμε ἀναφέρει πράγματα πού δὲν εἶναι ἀπαραίτητα καὶ δὲν ἔχουν ἐσωτερική ἀλληλουχία, ἔτσι ὅπως τὴν χρειάζεται μιὰ ψυχὴ πού πρόκειται νά γίνει μέτοχος —ὀλοκληρωμένα καὶ ἐπάξια— τοῦ πραγματικοῦ ὄντος;

[487a] Εἶναι ἀπολύτως ἀπαραίτητα, εἶπε.

Μπορεῖς τότε νὰ βρεῖς ψεγάδι σ' ἓνα τέτοιο ἐπάγγελμα, τὸ ὁποῖο δὲν θὰ ἦταν ποτὲ δυνατόν νὰ τὸ ἀσκήσει κάποιος, ἂν δὲν εἶχε ἀπὸ τὴ φύση του καλὸ μνημονικό, εὐχέρεια στὴ μάθηση, μεγαλοπρέπεια, χάρη, ἀγάπη καὶ συγγένεια μὲ τὴν ἀλήθεια, τὴ δικαιοσύνη, τὴν ἀνδρεία, τὴ σωφροσύνη;

Οὔτε κι ὁ ἴδιος ὁ Μῶμος, εἶπε, δὲν θὰ ἔβρισκε νὰ πεῖ λόγο κακὸ γιὰ ἓναν τέτοιο ἄνθρωπο.

Τότε, εἶπα ἐγώ, ὅταν οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ ὀλοκληρώσουν τὴ μόρφωσή τους καὶ ὠρμάσουν, ἄραγε δὲν θὰ παραδώσεις τὴν πόλη σ' αὐτῶν ἀποκλειστικά τὰ χέρια;

[b] Κι ὁ Ἀδείμαντος τότε εἶπε: Σωκράτη, σχετικὰ μὲ αὐτά, βέβαια, δὲν θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ σοῦ φέρει ἀντίρρηση. Ὡστόσο ὅσοι σὲ ἀκοῦν κάθε φορὰ νὰ λὲς αὐτά πού λὲς τώρα παθαίνουν κάτι σὰν καὶ τοῦτο ἐδῶ: Ἐπειδὴ δὲν ἔχουν πείρα πῶς νὰ θέτουν ἐρωτήματα καὶ πῶς νὰ ἀπαντοῦν σὲ αὐτά, αἰσθάνονται ὅτι μὲ κάθε ἐρώτημα ὁ λόγος σου τοὺς κάνει νὰ ξεστρατίσουν λίγο, κι ἔτσι, ὅταν στο τέλος τῆς συζήτησης μαζευτοῦν ὅλες αὐτὲς οἱ μικρὲς ἀποκλίσεις, ἀποδεικνύεται ὅτι τὸ σφάλμα εἶναι μεγάλο καὶ ἀκυρώνει τὴν ἀρχική θέ-

τίων τοῖς πρώτοις ἀναφαίνεσθαι, καὶ ὥσπερ ὑπὸ τῶν πεττεύνειν
 δεινῶν οἱ μὴ τελευτῶντες ἀποκλείονται καὶ οὐκ ἔχουσιν ὅτι
 c φέρωσιν, οὕτω καὶ σφεῖς τελευτῶντες ἀποκλείεσθαι καὶ οὐκ
 ἔχειν ὅτι λέγωσιν ὑπὸ πεττείας αὐτῆς τινὸς ἐτέρας, οὐκ ἐν
 ψήφοις ἀλλ' ἐν λόγοις· ἐπεὶ τό γε ἀληθὲς οὐδέν τι μᾶλλον
 ταύτη ἔχειν. λέγω δ' εἰς τὸ παρὸν ἀποβλέψας. νῦν γὰρ
 φαίη ἂν τίς σοι λόγῳ μὲν οὐκ ἔχειν καθ' ἕκαστον τὸ ἐρωτώ-
 μενον ἐναντιοῦσθαι, ἔργῳ δὲ ὁρᾶν, ὅσοι ἂν ἐπὶ φιλοσοφίαν
 ὀρμήσαντες μὴ τοῦ πεπαιδεῦσθαι ἕνεκα ἀψάμενοι νέοι ὄντες
 d ἀπαλλάττωνται, ἀλλὰ μακρότερον ἐνδιατρίψωσιν, τοὺς μὲν
 πλείστους καὶ πάνυ ἄλλοκότους γιγνομένους, ἵνα μὴ παμπο-
 νήρους εἴπωμεν, τοὺς δ' ἐπιεικεστάτους δοκοῦντας ὅμως
 5 τοῦτο γὰρ ὑπὸ τοῦ ἐπιτηδεύματος οὐ σὺ ἐπαινεῖς πάσχοντας,
 ἀχρήστους ταῖς πόλεσι γιγνομένους.

Καὶ ἐγὼ ἀκούσας, Οἷι οὖν, εἶπον, τοὺς ταῦτα λέγοντας
 ψεύδεσθαι;

Οὐκ οἶδα, ἦ δ' ὅς, ἀλλὰ τὸ σοὶ δοκοῦν ἡδέως ἂν
 ἀκούοιμι.

10 Ἀκούοις ἂν ὅτι ἔμοιγε φαίνονται τάληθ' ἔχειν.

e Πῶς οὖν, ἔφη, εὖ ἔχει λέγειν ὅτι οὐ πρότερον κακῶν
 παύσονται αἱ πόλεις, πρὶν ἂν ἐν αὐταῖς οἱ φιλόσοφοι
 ἄρξωσιν, οὓς ἀχρήστους ὁμολογοῦμεν αὐταῖς εἶναι;
 Ἐρωτᾷς, ἦν δ' ἐγώ, ἐρώτημα δεόμενον ἀποκρίσεως δι'
 5 εἰκόνος λεγομένης.

Σὺ δέ γε, ἔφη, οἶμαι οὐκ εἴωθας δι' εἰκόνων λέγειν.

Εἶεν, εἶπον· σκώπτεις ἐμβεβληκῶς με εἰς λόγον οὕτω
 488 δυσσπόδεικτον; ἄκουε δ' οὖν τῆς εἰκόνος, ἵν' ἔτι μᾶλλον
 ἴδῃς ὥς γλίσχρως εἰκάζω. οὕτω γὰρ χαλεπὸν τὸ πάθος
 τῶν ἐπιεικεστάτων, ὃ πρὸς τὰς πόλεις πεπόνθασιν, ὥστε
 οὐδ' ἔστιν ἐν οὐδὲν ἄλλο τοιοῦτον πεπονθός, ἀλλὰ δεῖ
 5 ἐκ πολλῶν αὐτὸ συναγαγεῖν εἰκάζοντα καὶ ἀπολογοῦμενον
 ὑπὲρ αὐτῶν, οἷον οἱ γραφῆς τραγελάφους καὶ τὰ τοιαῦτα
 μειγνύντες γράφουσιν. νόησον γὰρ τοιουτοῦ γενόμενον εἶτε
 πολλῶν νεῶν περί εἶτε μιᾶς· ναύκληρον μεγέθει μὲν καὶ

ση τους· κι ὅπως γίνεται στοὺς πεσσοὺς ὅπου οἱ πολὺ καλοὶ παῖκτες στριμώχουν ὅσους δὲν μποροῦν νὰ βγοῦν καὶ τοὺς κάνουν νὰ μὴν ἔχουν πιά [c] τί νὰ φέρουν, ἔτσι καὶ αὐτοὺς ἐδῶ στὸ τέλος τοὺς ἀποκλείει ἀπὸ τὴ συζήτηση μιὰ ἄλλου εἶδους δεξιτεχνία καὶ τοὺς κάνει νὰ μὴν ἔχουν πιά τί νὰ ποῦν, σὲ ἓνα παιγνίδι ἄλλο πὺν δὲν παίζειται μὲ πούλια ἀλλὰ μὲ ἐπιχειρήματα· ὥστόσο ἡ ἀλήθεια δὲν ἐπηρεάζεται ἀπὸ αὐτὸ τὸ ἀποτέλεσμα. Μιλῶ ἔχοντας κατὰ νοῦ τούτη τὴ συγκεκριμένη περίπτωση. Γιατὶ θὰ μποροῦσε ἴσως τώρα νὰ σοῦ ἔλεγε κάποιος ὅτι γιὰ ἓνα-ἓνα χωριστὰ ἀπὸ ὅσα τὸν ρωτᾷς δὲν θὰ εἶχε νὰ φέρει ἀντίρρηση, ὥστόσο στὴν πράξη διαπιστώνει ὅτι ὅσοι ἀκολούθησαν τὸ δρόμο πρὸς τὴ φιλοσοφία ὄχι γιὰ νὰ λάβουν μιὰ παιδεία, ὅσο ἦσαν νέοι, [d] καὶ μετὰ νὰ τὰ παρατήσουν ἀλλὰ γιὰ νὰ ἀσχοληθοῦν ἐπὶ μακρότερον μὲ αὐτήν, οἱ περισσότεροί γίνονται πολὺ ἀλλόκοτοι —γιὰ νὰ μὴν τοὺς χαρακτηρίσουμε τρισάθλιους—, κι ἐκεῖνοι πάλι πὺν φαίνονται νὰ εἶναι θαυμάσιοι ἄνθρωποι δείχνουν νὰ καταντοῦν, ἐξαιτίας τούτης τῆς ἐνασχόλησης πὺν ἐσὺ τὴν ἐπαινεῖς, ἄχρηστοι γιὰ τὴν πόλη τους.

Κι ἐγώ, σὰν τὸ ἄκουσα, Νομίζεις, τοῦ εἶπα, ὅτι λαθεύουν ὅσοι τὰ λένε αὐτά;

Δὲν ξέρω, εἶπε ἐκεῖνος, πάντως πολὺ θὰ ἤθελα νὰ ἄκουγα τὴ δική σου γνώμη.

Ἄκου τότε ὅτι κατὰ τὴ δική μου γνώμη αὐτὰ πὺν λένε εἶναι σωστά.

[e] Τότε λοιπόν, εἶπε, πῶς εἶναι σωστὸ ὅτι δὲν πρόκειται νὰ ἔχουν τελειωμὸ οἱ συμφορὲς στὶς πολιτεῖες προτοῦ νὰ κυβερνήσουν σ' αὐτὲς οἱ φιλόσοφοι, αὐτοὶ πὺν ἐμεῖς παραδεχόμαστε ὅτι εἶναι ἄχρηστοι γιὰ τὶς πολιτεῖες τους;

Θέτεις, τοῦ εἶπα ἐγώ, ἓνα ἐρώτημα πὺν χρειάζεται νὰ ἀπαντηθεῖ μὲ μιὰ παραβολή.

Ἐσὺ ὅμως, ἔχω τὴν ἐντύπωση, δὲν συνηθίζεις νὰ μιλᾷς μὲ παραβολές.

Μπράβο σου, εἶπα· μὲ ἔμπλεξες σὲ ἓνα ζήτημα τόσο δύσκολο [488a] νὰ βρεῖς μιὰ ἀπόδειξη καὶ μοῦ κάνεις ἀπὸ πάνω καὶ πλάκα; Ἄκου, τότε, τὴν παραβολή γιὰ νὰ δεῖς ἀκόμη καλύτερα πόσο ἀδέξιος εἶμαι σ' αὐτό. Εἶναι, βλέπεις, τόσο φοβερὸ αὐτὸ πὺν ἔχουν πάθει ἐκεῖνοι οἱ ἐξαιρετικοὶ ἄνθρωποι στὴ σχέση τους μὲ τὶς πόλεις τους, ὥστε τὸ πάθημά τους νὰ μὴν ἔχει τὸ ὁμοίό του ἀλλὰ νὰ πρέπει κανεῖς, γιὰ νὰ τὸ περιγράψει καὶ γιὰ νὰ τοὺς ὑπερασπιστεῖ κι αὐτούς, νὰ μαζέψει στοιχεῖα ἀπὸ πολλὰς πλευρὲς, ὅπως κάνουν οἱ ζωγράφοι ὅταν ζωγραφίζουν τραγελάφους καὶ ἄλλα παρόμοια συνδυάζοντας διάφορες μορφές. Βάλε ἔτσι μὲ τὸ νοῦ σου ὅτι ἐπάνω σὲ κάποιο πλοῖο ἢ καὶ σὲ πολ-

- b ῥώμη ὑπὲρ τοὺς ἐν τῇ νηὶ πάντας, ὑπόκωφον δὲ καὶ ὀρώντα
 ὡσαύτως βραχὺ τι καὶ γινώσκοντα περὶ ναυτικῶν ἕτερα
 τοιαῦτα, τοὺς δὲ ναύτας στασιάζοντας πρὸς ἀλλήλους περὶ
 τῆς κυβερνήσεως, ἕκαστον οἰόμενον δεῖν κυβερνᾶν, μήτε
 5 μαθόντα πώποτε τὴν τέχνην μέτε ἔχοντα ἀποδείξαι διδά-
 σκαλον ἑαυτοῦ μηδὲ χρόνον ἐν ᾧ ἐμάνθανεν, πρὸς δὲ τούτοις
 φάσκοντας μηδὲ διδακτὸν εἶναι, ἀλλὰ καὶ τὸν λέγοντα ὡς
 διδακτὸν ἐτοίμους κατατέμνειν, αὐτοὺς δὲ αὐτῷ ἀεὶ τῷ
 c ναυκλήρῳ περικεχύσθαι δεομένους καὶ πάντα ποιοῦντας ὅπως
 ἂν σφίσι τὸ πηδάλιον ἐπιτρέψῃ, ἐνίστε δ' ἂν μὴ πείθωσιν
 ἀλλὰ ἄλλοι μᾶλλον, τοὺς μὲν ἄλλους ἢ ἀποκτείνοντας ἢ
 5 ἐκβάλλοντας ἐκ τῆς νεῶς, τὸν δὲ γευναῖον ναύκληρον μαν-
 δραγόρῃ ἢ μέθῃ ἢ τινι ἄλλῃ συμποδίσαντας τῆς νεῶς ἄρχειν
 χρωμένους τοῖς ἐνοῦσι, καὶ πίνοντάς τε καὶ εὖωχουμένους
 πλεῖν ὡς τὸ εἶκος τοὺς τοιούτους, πρὸς δὲ τούτοις ἐπαι-
 d νούντας ναυτικὸν μὲν καλοῦντας καὶ κυβερνητικὸν καὶ ἐπι-
 στάμενον τὰ κατὰ ναῦν, ὃς ἂν συλλαμβάνειν δεινὸς ἢ ὅπως
 ἄρξουσιν ἢ πείθοντες ἢ βιαζόμενοι τὸν ναύκληρον, τὸν δὲ
 5 μὴ τοιοῦτον ψέγοντας ὡς ἄχρηστον, τοῦ δὲ ἀληθινοῦ κυ-
 βερνήτου πέρι μηδ' ἐπαῖοντες, ὅτι ἀνάγκη αὐτῷ τὴν ἐπιμέ-
 λειαν ποιεῖσθαι ἐνιαυτοῦ καὶ ὥρων καὶ οὐρανοῦ καὶ ἄστρον
 καὶ πνευμάτων καὶ πάντων τῶν τῇ τέχνῃ προσηκόντων, εἰ
 μέλλει τῷ ὄντι νεῶς ἀρχικὸς ἔσεσθαι, ὅπως δὲ κυβερνήσει
 e ἐάντε τινες βούλωνται ἐάντε μή, μήτε τέχνην τούτου μήτε
 μελέτην οἰόμενοι δυνατόν εἶναι λαβεῖν ἅμα καὶ τὴν κυβερ-
 νητικήν. τοιούτων δὲ περὶ τὰς ναῦς γιγνομένων τὸν ὡς
 ἀληθῶς κυβερνητικὸν οὐχ ἡγῆ ἂν τῷ ὄντι μετεωροσκόπον
 489 τε καὶ ἀδολέσχην καὶ ἄχρηστόν σφισι καλεῖσθαι ὑπὸ τῶν
 ἐν ταῖς οὕτω κατεσκευασμέναις ναυσὶ πλωτήρων;
 Καὶ μάλα, ἔφη ὁ Ἀδείμαντος.
 Οὐ δὲ, ἦν δ' ἐγώ, οἶμαι δεῖσθαί σε ἐξεταζομένην τὴν

λά πλοῖα συμβαίνει κάτι σὰν καὶ τοῦτο: Ἐνας καραβοκύρης πιὸ σωματώδης καὶ πιὸ [b] χεροδύναμος ἀπ’ ὅσο ὅλοι μαζί οἱ ἄλλοι, ὅσοι εἶναι πάνω στὸ καράβι, κάπως βαράκουος ἀλλὰ καὶ μὲ ἐλαττωματικὴ ὄραση, ἐπίσης μὲ ἀνάλογα ἑλλειπεῖς γνώσεις γύρω ἀπὸ τὴ ναυτικὴ τέχνη, καὶ ναῦτες ποὺ τσακώνονται μεταξύ τους ποιὸς θὰ πάρει στὰ χέρια του τὸ τιμόνι, μὲ τὸν καθένα τους νὰ νομίζει ὅτι πρέπει αὐτὸς νὰ γίνεῖ κυβερνήτης, παρόλο ὅτι ποτὲ του δὲν ἔμαθε τὴν τέχνη αὐτὴ οὔτε κι εἶναι σὲ θέσῃ νὰ πεῖ ποιόν εἶχε δάσκαλο οὔτε νὰ προσδιορίσει τὸ χρόνο τῆς μαθητείας του, καὶ ἐπιπλέον νὰ ἰσχυρίζονται ὅτι ἡ ναυτικὴ τέχνη δὲν εἶναι κάτι ποὺ μπορεῖ κανεὶς νὰ τὸ διδαχθεῖ, ἔτοιμοι νὰ κατασπαράξουν ὅποιον ὑποστηρίζει τὸ ἀντίθετο· κι ὅλους αὐτοὺς νὰ συνωστίζονται διαρκῶς [c] γύρω ἀπὸ τὸν καραβοκύρη καὶ νὰ κάνουν τὰ πάντα γιὰ νὰ τοὺς δώσει τὸ τιμόνι, καὶ ἅμα καμιά φορὰ δὲν τὸν πείσουν οἱ ἴδιοι ἀλλὰ κάποιοι ἄλλοι, τότε τοὺς ἄλλους αὐτοὺς ἢ νὰ τοὺς σκοτώνουν ἢ νὰ τοὺς πετᾶνε στὴ θάλασσα· κι ἐκεῖνο τὸν προκομμένο τὸν καραβοκύρη ἀφοῦ τὸν ἐξουδετερώσουν δίνοντάς του ὑπνωτικὸ ἢ κρασί μπόλικο ἢ κάτι ἄλλο, νὰ τὸν δένουν ἔπειτα χεροπόδαρα καὶ νὰ ἀναλαμβάνουν οἱ ἴδιοι νὰ κυβερνήσουν τὸ καράβι καὶ νὰ διαχειριστοῦν ὅ,τι ὑπάρχει ἐπάνω σ’ αὐτό. Τότε πιά πίνοντας καὶ γλεντώντας, ὅπως εἶναι φυσικὸ γιὰ τέτοιους ἀνθρώπους, συνεχίζουν τὸ ταξίδι καί, σὰν νὰ μὴν ἔφθανε αὐτό, ἐπαινοῦν [d] καὶ χαρακτηρίζουν ἄξιο ναυτικὸ καὶ κυβερνήτη καὶ γνώστη τοῦ πλοίου *ὅποιονδῆποτε* θὰ εἶναι σὲ θέσῃ νὰ τοὺς βοηθήσει ἀποτελεσματικὰ νὰ πάρουν στὰ χέρια τους τὸ καράβι πείθοντας τὸν καραβοκύρη ἢ ἀσκώντας βία ἐπάνω του, ἐνῶ ἀπεναντίας ὅποιον δὲν εἶναι τέτοιος τὸν κατακρίνουν ὡς ἄχρηστο· καὶ δὲν ἔχουν ἰδέα πῶς εἶναι ὁ ἀληθινὸς κυβερνήτης, ὅτι χρειάζεται νὰ ἔχει στραμμένο τὸ νοῦ του στὶς ἐναλλαγές τοῦ χρόνου, τῶν ἐποχῶν, τοῦ οὐρανοῦ, τῶν ἄστρων, τῶν ἀνέμων καὶ σὲ ὅλα ὅσα σχετίζονται μὲ τὴ ναυτικὴ τέχνη, ἂν πρόκειται σταλήθεια νὰ εἶναι κυβερνήτης πλοίου. Δὲν τὸ πιστεύουν ὅτι εἶναι δυνατόν νὰ σπουδάσει κανεὶς καὶ νὰ μάθει πῶς νὰ κυβερνάει ἓνα καράβι, [e] ἄσχετα ἂν τὸ θέλουν κάποιοι ἢ ἂν δὲν τὸ θέλουν, καὶ μὲ αὐτὸ δὲν πιστεύουν ὅτι εἶναι δυνατόν νὰ μάθει κανεὶς τὴν κυβερνητικὴ τέχνη. Καθὼς λοιπὸν *τέτοια* πράγματα γίνονται στὰ πλοῖα, δὲν νομίζεις ὅτι γιὰ τὸν ἀληθινὸ κυβερνήτη θὰ ποῦν τὰ πληρώματα τῶν πλοίων, στὰ ὁποῖα ἐπικρατοῦν τέτοιες καταστάσεις, [489a] ὅτι χαζεύει τὰ ἄστρα καὶ φλυαρεῖ κι ὅτι τοὺς εἶναι ἄχρηστος;

Ναί, ἀσφαλῶς, εἶπε ὁ Ἀδεύμαντος.

Δὲν φαντάζομαι λοιπὸν ὅτι θὰ χρειαστεῖ νὰ ἐξετάσεις ἐξονυχιστικὰ τὴν

5 εικόνα ἰδεῖν, ὅτι ταῖς πόλεσι πρὸς τοὺς ἀληθινοὺς φιλοσό-
φους τὴν διάθεσιν ἔοικεν, ἀλλὰ μανθάνειν ὃ λέγω.

Καὶ μάλ', ἔφη.

Πρῶτον μὲν τοίνυν ἐκεῖνον τὸν θαυμάζοντα ὅτι οἱ
φιλόσοφοι οὐ τιμῶνται ἐν ταῖς πόλεσι διδασκέ τε τὴν
10 εἰκόνα καὶ πειρῶ πείθειν ὅτι πολὺ ἂν θαυμαστότερον ἦν
b εἰ ἐτιμῶντο.

Ἄλλὰ διδάξω, ἔφη.

Καὶ ὅτι τοίνυν τάληθῇ λέγεις, ὥς ἄχρηστοι τοῖς πολλοῖς
οἱ ἐπικεικίστατοι τῶν ἐν φιλοσοφίᾳ· τῆς μέντοι ἀχρηστίας
5 τοὺς μὴ χρωμένους κέλευε αἰτιᾶσθαι, ἀλλὰ μὴ τοὺς ἐπικεῖς.
οὐ γὰρ ἔχει φύσιν κυβερνήτην ναυτῶν δεῖσθαι ἄρχεσθαι
ὑφ' αὐτοῦ οὐδὲ τοὺς σοφοὺς ἐπὶ τὰς τῶν πλουσίων θύρας
ἰέναι, ἀλλ' ὃ τοῦτο κομψευσάμενος ἐψεύσατο, τὸ δὲ ἀληθὲς
πέφυκεν, ἕαντε πλούσιος ἕαντε πένης κάμνη, ἀναγκαῖον
c εἶναι ἐπὶ ἱατρῶν θύρας ἰέναι καὶ πάντα τὸν ἄρχεσθαι δεό-
μενον ἐπὶ τὰς τοῦ ἄρχειν δυναμένου, οὐ τὸν ἄρχοντα δεῖσθαι
τῶν ἀρχομένων ἄρχεσθαι, οὐ ἂν τῇ ἀληθείᾳ τι ὄφελος ᾖ.
ἀλλὰ τοὺς νῦν πολιτικούς ἄρχοντας ἀπεικάζων οἷς ἄρτι
5 ἐλέγομεν ναύταις οὐχ ἁμαρτήσῃ, καὶ τοὺς ὑπὸ τούτων
ἀχρήστους λεγομένους καὶ μετεωρολέσχας τοῖς ὥς ἀληθῶς
κυβερνήταις.

Ὅρθότατα, ἔφη.

Ἐκ τε τοίνυν τούτων καὶ ἐν τούτοις οὐ ῥάδιον εὐδοκιμεῖν
10 τὸ βέλτιστον ἐπιτήδευμα ὑπὸ τῶν τάναντία ἐπιτηδεύοντων·
d πολὺ δὲ μεγίστη καὶ ἰσχυροτάτη διαβολὴ γίγνεται φιλοσοφία
διὰ τοὺς τὰ τοιαῦτα φάσκοντας ἐπιτηδεύειν, οὓς δὴ σὺ φῆς
τὸν ἐγκαλοῦντα τῇ φιλοσοφίᾳ λέγειν ὥς παμπόνηροι οἱ
πλεῖστοι τῶν ἰόντων ἐπ' αὐτήν, οἱ δὲ ἐπικεικίστατοι ἄχρηστοι,
5 καὶ ἐγὼ συνεχώρησα ἀληθῇ σε λέγειν. ἦ γάρ;

παραβολή αυτή για να διαπιστώσεις ότι απεικονίζει τις διαθέσεις που έχουν οί πόλεις απέναντι στους αληθινούς φιλοσόφους αλλά αντιλαμβάνεσαι, πιστεύω, τί έννοω.

Καί πολὺ μάλιστα, εἶπε.

Ἐξήγησε, τότε, πρῶτα-πρῶτα σὲ ἐκείνον ὁ ὁποῖος ἀπορεῖ πὺν οἱ φιλόσοφοι δὲν ἔχουν στίς πόλεις ἐκτίμηση, καὶ προσπάθησε νὰ τὸν πείσεις ὅτι θὰ ἦταν πολὺ μεγαλύτερης ἀπορίας ἄξιο [b] ἂν θὰ εἶχαν ἐκτίμηση.

Ναί, θὰ τοῦ τὸ ἐξηγήσω, εἶπε.

Κι ὅτι εἶναι σωστὸ αὐτὸ πὺν λές, ὅτι γιὰ τὸν πολὺ κόσμον οἱ πιὸ ἀξιόλογοι ἀπ' ὅσους ἀσχολοῦνται μὲ τὴ φιλοσοφία εἶναι ἄχρηστοι· γι' αὐτὴν ὅμως τὴν ἀχρηστία πές του ὅτι ὑπεύθυνους πρέπει νὰ θεωρεῖ ἐκείνους οἱ ὁποῖοι ἀφήνουν τοὺς φιλοσόφους ἀχρησιμοποίητους κι ὄχι τοὺς ἴδιους τοὺς ἄξιους φιλοσόφους. Γιατὶ εἶναι ἀφύσικο ὁ κυβερνήτης νὰ παρακαλεῖ τοὺς ναῦτες νὰ τὸν κάνουν ἀρχηγό τους κι οἱ σοφοὶ νὰ πηγαίνουν νὰ χτυποῦν τίς πόρτες τῶν πλουσίων· κι ἐκεῖνος πὺν εἶπε αὐτὴ τὴν ἐξυπνάδα δὲν ἤξερε τί ἔλεγε, ἀφοῦ ἀπὸ τὴ φύση τῶν πραγμάτων τὸ σωστὸ εἶναι ὅτι κατανάγκην ὁ ἄρρωστος —εἴτε γιὰ πλούσιο πρόκειται εἴτε γιὰ φτωχὸ— θὰ πάει ὁ ἴδιος νὰ χτυπήσει [c] τίς πόρτες τῶν γιατρῶν, καὶ παρομοίως ὁποῖος χρειάζεται νὰ κυβερνηθεῖ θὰ χτυπήσει ὁ ἴδιος τίς πόρτες ἐκείνου πὺν ἔχει τὴ δύναμη νὰ εἶναι κυβερνήτης κι ὄχι νὰ παρακαλεῖ ὁ κυβερνήτης τοὺς κυβερνώμενους νὰ κάτσουν νὰ τοὺς κυβερνήσει —καὶ μιᾶμε βέβαια γιὰ ἓναν κυβερνήτη ἀπὸ τὸν ὁποῖο θὰ μπορούσε σταλήθεια νὰ προκύψει κάποιος ὄφελος. Δὲν θὰ ἔχεις, ἔτσι, ἄδικο νὰ παρομοιάσεις τοὺς τωρινούς ἄρχοντες τῆς πολιτικῆς μὲ τοὺς ναῦτες γιὰ τοὺς ὁποῖους μιλούσαμε μόλις πρὶν, κι ἐκείνους τοὺς ἄλλους, πὺν τοῦτοι ἐδῶ τοὺς χαρακτηρίζουν ἀχρηστους καὶ λένε γι' αὐτοὺς ὅτι χαζεύουν τὰ ἄστρα, νὰ τοὺς παρομοιάσεις μὲ τοὺς ἀληθινούς κυβερνήτες.

Πάρα πολὺ σωστά, εἶπε.

Γιὰ αὐτοὺς λοιπὸν τοὺς λόγους καὶ ὑπὸ αὐτὲς τίς συνθήκες δὲν εἶναι εὐκόλο νὰ ἔχουν ἐκτίμηση γιὰ τὸ καλύτερο ἀπ' ὅλα τὰ ἐπαγγέλματα αὐτοί, οἱ ὁποῖοι ἐπαγγέλλονται τὰ ἐντελῶς ἀντίθετα· ὡστόσο [d] ἢ κατὰ πολὺ μεγαλύτερη καὶ καταλυτικότερη δυσφήμιση τῆς φιλοσοφίας προκαλεῖται ἐξαιτίας ἐκείνων πὺν ἰσχυρίζονται ὅτι ἀσχολοῦνται μὲ αὐτὴν, ἐκείνων ἀκριβῶς, τοὺς ὁποῖους, ὅπως ὑποστηρίζεις, ἓνας κατήγορος τῆς φιλοσοφίας τοὺς χαρακτηρίζει, τοὺς περισσότερους ἀπὸ αὐτούς, ὡς τρισάθλιους καὶ τοὺς σχετικὰ καλύτερους ὡς ἀχρηστους —κάτι πὺν ἐγὼ συμφώνησα ὅτι τὸ λές σωστά. Ἔτσι δὲν εἶναι;

Ναί.

Οὐκοῦν τῆς μὲν τῶν ἐπικεικῶν ἀχρηστίας τὴν αἰτίαν
διεληλύθαμεν;

Καὶ μάλα.

10 Τῆς δὲ τῶν πολλῶν πονηρίας τὴν ἀνάγκην βούλει τὸ
μετὰ τοῦτο διέλθωμεν, καὶ ὅτι οὐδὲ τούτου φιλοσοφία αἰτία,
e ἂν δυνώμεθα, πειραθῶμεν δεῖξαι;

Πάνυ μὲν οὖν.

Ἀκούωμεν δὴ καὶ λέγωμεν ἐκεῖθεν ἀναμνησθέντες, ὅθεν
διῆμεν τὴν φύσιν οἶον ἀνάγκη φῦναι τὸν καλὸν τε καὶ ἀγαθὸν
490 ἐσόμενον. ἡγεῖτο δ' αὐτῷ, εἰ νῦν ἔχεις, πρῶτον μὲν ἀλήθεια,
ἣν διώκειν αὐτὸν πάντως καὶ πάντῃ ἔδει ἢ ἀλαζόνι ὄντι
μηδαμῇ μετεῖναι φιλοσοφίας ἀληθινῆς.

Ἦν γὰρ οὕτω λεγόμενον.

5 Οὐκοῦν ἐν μὲν τοῦτο σφόδρα οὕτω παρὰ δόξαν τοῖς νῦν
δοκουμένοις περὶ αὐτοῦ;

Καὶ μάλα, ἔφη.

Ἄρ' οὖν δὴ οὐ μετρίως ἀπολογησόμεθα ὅτι πρὸς τὸ ὄν
πεφυκῶς εἶη ἀμιλλᾶσθαι ὃ γε ὄντως φιλομαθής, καὶ οὐκ
b ἐπιμένοιο ἐπὶ τοῖς δοξαζομένοις εἶναι πολλοῖς ἐκάστοις, ἀλλ'
ἴοι καὶ οὐκ ἀμβλύνειτο οὐδ' ἀπολήγοι τοῦ ἔρωτος, πρὶν
αὐτοῦ ὃ ἔστιν ἐκάστου τῆς φύσεως ἄψασθαι ὃ προσήκει
ψυχῆς ἐφάπτεσθαι τοῦ τοιούτου —προσῆκει δὲ συγγενεῖ—
5 ὃ πλησιάσας καὶ μιγείς τῷ ὄντι ὄντως, γεννήσας νοῦν καὶ
ἀλήθειαν, γνοίῃ τε καὶ ἀληθῶς ζῶῃ καὶ τρέφοιτο καὶ οὕτω
λήγοι ὠδίνος, πρὶν δ' οὔ;

Ὡς οἶόν τ', ἔφη, μετριώτατα.

Τί οὖν; τούτῳ τι μετέσται ψεῦδος ἀγαπᾶν ἢ πᾶν τοῦ-
10 ναντίον μισεῖν;

c Μισεῖν, ἔφη.

Ἦγουμένης δὴ ἀληθείας οὐκ ἂν ποτε οἶμαι φαμέν αὐτῇ
χορὸν κακῶν ἀκολουθῆσαι.

Πῶς γάρ;

Ναί.

Ἐξηγήσαμε λοιπὸν γιὰ ποιό λόγο οἱ καλοὶ φιλόσοφοι εἶναι ἄχρηστοι;

Βεβαίως.

Θέλεις τώρα νὰ δοῦμε ἀμέσως μετὰ ἀπὸ αὐτὸ γιατί οἱ περισσότεροὶ εἶναι κατανάγκη διεφθαρμένοι καὶ νὰ προσπαθήσουμε, ἂν μπορέσουμε, νὰ δείξουμε ὅτι οὔτε γι' αὐτὸ φέρει εὐθύνη ἡ φιλοσοφία;

[e] Βεβαίωτατα.

Ἄς πᾶμε τότε στὴ συζήτησή μας, ἀφοῦ πρῶτα φέρουμε στὸ νοῦ μας ἐκεῖνο τὸ σημεῖο, στὸ ὁποῖο συζητούσαμε ποιά πρέπει νὰ εἶναι κατανάγκη ἡ φυσικὴ προδιάθεση ἐνὸς ἀνθρώπου ποὺ μέλλει νὰ γίνῃ καλὸς καὶ ἄξιος. [490a] Στὴν πρώτη σειρᾷ, ἂν θυμᾶσαι, ἐρχόταν ἡ ἀλήθεια, τὴν ὁποία αὐτὸς θὰ ἔπρεπε νὰ τὴν ἐπιδιώκει ἀπολύτως καὶ μὲ κάθε τρόπο, διαφορετικὰ θὰ ἦταν ἓνας ἀγύρτης χωρὶς τὴν παραμικρὴ σχέση μὲ τὴν ἀληθινὴ φιλοσοφία.

Ναί, αὐτὸ λέγαμε.

Αὐτὸ ὅμως ποὺ ὑποστηρίζαμε ἐμεῖς δὲν ἀντιβαίνει πέρα γιὰ πέρα σὲ ὅσα πιστεύονται τώρα γι' αὐτόν;

Βεβαίως, εἶπε.

Δὲν θὰ ἦταν λοιπὸν μιὰ εὐλογία ὑπεράσπιση ἀπὸ μέρους μας ἂν λέγαμε ὅτι ὁποῖος ἀληθινὰ ποθεῖ τὴ μάθηση εἶναι ἀπὸ τὴ φύση του πλασμένος [b] νὰ ἀγωνίζεται νὰ ἀγγίξει αὐτὸ ποὺ ἔχει ὑπόστασι, τὸ ὄν, καὶ δὲν στέκεται στὰ πολλὰ ἐπιμέρους πράγματα, τὰ ὁποῖα θεωροῦνται ὑπαρκτά, ἀλλὰ ἀκολουθεῖ τὸ δρόμο του, καὶ ὁ ἔρωτάς του γιὰ τὸ ὄν δὲν χάνει τὴ δύναμή του οὔτε ξεθυμαίνει, προτοῦ ὃ ἴδιος νὰ ἀγγίξει τὴ φύση κάθε πραγματικῆς ὄντοτητας διαμέσου ἐκείνου τοῦ μέρους τῆς ψυχῆς του, στὸ ὁποῖο ταιριάζει νὰ ἔρχεται σὲ ἐπαφὴ μὲ ἓνα τέτοιο πρᾶγμα —καὶ ταιριάζει στὸ συγγενικό—, ἔτσι ποὺ μὲ τὴν προσέγγιση τοῦ ἀληθινοῦ ὄντος καὶ τὴ συνένωσή του μὲ αὐτό, γεννώντας νοῦ καὶ ἀλήθεια, νὰ φτάνει στὴ γνώση καὶ τὴν ἀληθινὴ ζωὴ καὶ νὰ θρέφεται, καὶ τότε μόνον νὰ λυτρώνεται ἀπὸ τοὺς πόνους του;

Μιὰ τέτοια ὑπεράσπιση θὰ ἦταν, εἶπε, ἡ καλύτερη.

Τί λοιπόν; Εἶναι ποτὲ δυνατόν ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς νὰ ἀγαπᾷ ἔστω τόσο δὰ τὸ ψέμα ἢ ἀντιθέτως θὰ τὸ μισεῖ;

[c] Θὰ τὸ μισεῖ, εἶπε.

Ὅταν λοιπὸν ὁδηγὸς θὰ εἶναι ἡ ἀλήθεια, νομίζω ὅτι δὲν θὰ ἰσχυριζόμαστε ποτὲ πὼς θὰ τὴν ἀκολουθήσει ἓνας ὁλόκληρος χορὸς κακιῶν.

Βεβαίως· πὼς θὰ γινόταν;

5 Ἄλλ' ὑγιές τε καὶ δίκαιον ἦθος, ᾧ καὶ σωφροσύνην
ἔπεσθαι.

Ὅρθως, ἔφη.

Καὶ δὴ τὸν ἄλλον τῆς φιλοσόφου φύσεως χορὸν τί δεῖ
πάλιν ἐξ ἀρχῆς ἀναγκάζοντα τάττειν; μέμνησαι γάρ που
10 ὅτι συνέβη προσῆκον τούτοις ἀνδρεία, μεγαλοπρέπεια, εὐ-
μάθεια, μνήμη· καὶ σοῦ ἐπιλαβομένου ὅτι πᾶς μὲν ἀναγκα-
d σθήσεται ὁμολογεῖν οἷς λέγομεν, ἐάσας δὲ τοὺς λόγους,
εἰς αὐτοὺς ἀποβλέψας περὶ ὧν ὁ λόγος, φαίη ὅρᾶν αὐτῶν
τοὺς μὲν ἀχρήστους, τοὺς δὲ πολλοὺς κακοὺς πᾶσαν κακίαν,
τῆς διαβολῆς τὴν αἰτίαν ἐπισκοποῦντες ἐπὶ τούτῳ νῦν
5 γεγόναμεν, τί ποθ' οἱ πολλοὶ κακοί, καὶ τούτου δὴ ἔνεκα
πάλιν ἀνελήφαμεν τὴν τῶν ἀληθῶς φιλοσόφων φύσιν καὶ
ἐξ ἀνάγκης ὠρίσάμεθα.

e Ἔστιν, ἔφη, ταῦτα.

Ταύτης δὴ, ἦν δ' ἐγώ, τῆς φύσεως δεῖ θεάσασθαι τὰς
φθοράς, ὡς διόλλυται ἐν πολλοῖς, σμικρὸν δέ τι ἐκφεύγει,
οὓς δὴ καὶ οὐ πονηροὺς, ἀχρήστους δὲ καλοῦσι· καὶ μετὰ
491 τοῦτο αὖ τὰς μιμουμένας ταύτην καὶ εἰς τὸ ἐπιτήδευμα
καθισταμένας αὐτῆς, οἷαι οὔσαι φύσεις ψυχῶν εἰς ἀνάξιον
καὶ μείζον ἑαυτῶν ἀφικνούμεναι ἐπιτήδευμα, πολλαχῇ
πλημμελοῦσαι, πανταχῇ καὶ ἐπὶ πάντας δόξαν οἷαν λέγεις
5 φιλοσοφίᾳ προσῆψαν.

Τίνας δέ, ἔφη, τὰς διαφθοράς λέγεις;

Ἐγώ σοι, εἶπον, ἂν οἷός τε γένωμαι, πειράσομαι διελθεῖν.
τόδε μὲν οὖν οἶμαι πᾶς ἡμῖν ὁμολογήσει, τοιαύτην φύσιν
καὶ πάντα ἔχουσιν ὅσα προσετάξαμεν νυνδὴ, εἰ τελέως
b μέλλοι φιλόσοφος γενέσθαι, ὀλιγάκις ἐν ἀνθρώποις φύεσθαι
καὶ ὀλίγας. ἢ οὐκ οἶει;

Σφόδρα γε.

Τούτων δὴ τῶν ὀλίγων σκόπει ὥς πολλοὶ ὄλεθροι καὶ
5 μεγάλοι.

Ἀπεναντίας θὰ τὴν ἀκολουθήσει ἓνα φρόνημα καθαρὸ καὶ δίκαιο ποὺ ὡς ἐπακόλουθό του θὰ ἔχει καὶ τὴ σωφροσύνη.

Σωστά, εἶπε.

Καὶ δὲν χρειάζεται βέβαια νὰ παρατάξουμε ξανὰ ἀπὸ τὴν ἀρχὴ καὶ τὸν ὑπόλοιπο χορὸ ποὺ ἀκολουθεῖ τὴ φυσικὴ ἰδιοσυγκρασία τοῦ φιλοσόφου. Γιατὶ θυμᾶσαι ὅτι διαπιστώσαμε πὼς μὲ τὴν ἰδιοσυγκρασία αὕτὴ ταιριάζουν ἡ ἀνδρεία, τὸ ὑψηλὸ φρόνημα, ἡ εὐχέρεια στὴ μάθηση, ἡ μνημονικὴ ἱκανότητα. Κι ἐπειδὴ ἐσὺ τότε μὲ διέκοψες παρατηρώντας ὅτι καθέννας [d] θὰ εἶναι ἀναγκασμένος νὰ συμφωνήσει μὲ ὅσα λέμε, ἂν ὅμως ἄφηνε τὰ λόγια καὶ γύριζε νὰ κοιτάξει αὐτοὺς γιὰ τοὺς ὁποίους μιᾶμε, θὰ ἔλεγε πὼς βλέπει ὅτι ὁρισμένοι εἶναι ἀπλῶς ἄχρηστοι ἀλλὰ ὅτι οἱ περισσότεροὶ ἔχουν ἐπάνω τους κάθε λογῆς κουσούρι, ἐμεῖς, προσπαθώντας νὰ ἀνιχνεύσουμε τὴν αἰτία αὐτῆς τῆς κατηγορίας, φθάσαμε ἐδῶ ποὺ βρισκόμαστε τώρα, στὸ ἐρώτημα δηλαδὴ γιατί οἱ περισσότεροι εἶναι διεφθαρμένοι, καὶ γι' αὐτὸ ἀκριβῶς ἀναγκαστήκαμε νὰ ἀναφερθοῦμε ξανὰ στὴ φύση τῶν ἀληθινῶν φιλοσόφων καὶ νὰ τὴν προσδιορίσουμε.

[e]”Ἔτσι ἔγινε, εἶπε.

Αὐτῆς λοιπόν, εἶπα ἐγώ, τῆς φυσικῆς ἰδιοσυγκρασίας πρέπει νὰ δοῦμε τὴ φθορὰ, πὼς τὸ φυσικὸ αὐτὸ καταστρέφεται ἐντελῶς στοὺς πολλοὺς καὶ πὼς μόνον ἓνα μικρὸ μέρος του ἀποφεύγει τὴ φθορὰ —αὐτοὶ ἀκριβῶς ποὺ δὲν χαρακτηρίζονται ὡς διεφθαρμένοι ἀλλὰ ὡς ἄχρηστοι. Κι ὕστερα πάλι θὰ ἐξετάσουμε [491a] ἐκεῖνες τὶς φύσεις ποὺ πᾶνε νὰ μιμηθοῦν τὴ φύση τοῦ φιλοσόφου γιὰ νὰ πάρουν μιὰ θέση στὸ ἐπάγγελμα αὐτό, καὶ νὰ δοῦμε τί λογῆς εἶναι τοῦτες οἱ ψυχικὲς ἰδιοσυγκρασίες οἱ ὁποῖες ἔρχονται νὰ μποῦν σ' ἓνα χῶρο ποὺ δὲν εἶναι ἄξιες νὰ τὸν ὑπηρετήσουν καὶ ποὺ ξεπερνάει τὶς δυνάμεις τους, ἔτσι ὥστε μὲ τὰ ἀπαντῶντά λάθη τους νὰ γίνονται ἡ αἰτία νὰ κολλήσει γενικῶς στὴ φιλοσοφία ἡ ρετσινιά τῆς ἀνυποληψίας γιὰ τὴν ὁποία μιᾶς.

Ποιά εἶναι, εἶπε, ἡ φθορὰ ποὺ ἐννοεῖς;

Θὰ προσπαθῶ, εἶπα, νὰ σοῦ τὴν περιγράψω, ἂν μπορέσω. Φαντάζομαι ὅτι σ' αὐτὸ καθέννας θὰ συμφωνήσει μαζί μας, ὅτι δηλαδὴ μιὰ τέτοια φύση, ἡ ὁποία θὰ συγκεντρώνει ὅλες τὶς προϋποθέσεις ποὺ θέσαμε [b] προκειμένου νὰ γίνῃ κάποιος φιλόσοφος, σπάνια παρουσιάζεται ἀνάμεσα στοὺς ἀνθρώπους καὶ ἀποτελεῖ ἐξαιρέση. Ἡ δὲν τὸ νομίζεις;

Καὶ πολὺ μάλιστα.

Πρόσεξε τώρα σὲ τί πολλοὺς καὶ μεγάλους κινδύνους εἶναι ἐκτεθειμένοι αὐτοὶ οἱ λιγοστοὶ ἄνθρωποι.

Τίνες δῆ;

10 Ὅ μὲν πάντων θαυμαστότατον ἀκούσαι, ὅτι ἐν ἑκάστῳ
ὧν ἐπηρέσαμεν τῆς φύσεως ἀπόλλυσι τὴν ἔχουσαν ψυχὴν
καὶ ἀποσπᾷ φιλοσοφίας. λέγω δὲ ἀνδρείαν, σωφροσύνην
καὶ πάντα ἃ διήλθομεν.

c Ἄτοπον, ἔφη, ἀκούσαι.
Ἔτι τοίνυν, ἦν δ' ἐγώ, πρὸς τούτοις τὰ λεγόμενα ἀγαθὰ
πάντα φθείρει καὶ ἀποσπᾷ, κάλλος καὶ πλοῦτος καὶ ἰσχυρὸς
σώματος καὶ συγγένεια ἐρρωμένη ἐν πόλει καὶ πάντα τὰ
τούτων οἰκεία· ἔχεις γὰρ τὸν τύπον ὧν λέγω.

5 Ἔχω, ἔφη· καὶ ἡδέως γ' ἂν ἀκριβέστερον ἃ λέγεις
πυθοίμην.

Λαβοῦ τοίνυν, ἦν δ' ἐγώ, ὅλου αὐτοῦ ὁρθῶς, καὶ σοὶ
εὐδηλὸν τε φανείται καὶ οὐκ ἄτοπα δόξει τὰ προειρημένα
περὶ αὐτῶν.

10 Πῶς οὖν, ἔφη, κελεύεις;

d Παντός, ἦν δ' ἐγώ, σπέρματος πέρι ἢ φυτοῦ, εἴτε ἐγγεῖων
εἴτε τῶν ζώων, ἴσμεν ὅτι τὸ μὴ τυχὸν τροφῆς ἥς προσήκει
ἐκάστῳ μὴδ' ὥρας μὴδὲ τόπου, ὅσῳ ἂν ἐρρωμενέστερον ἦ,
τοσοῦτ' πλείονων ἐνδεῖ τῶν πρεπόντων· ἀγαθῷ γάρ που
5 κακὸν ἐναντιώτερον ἢ τῷ μὴ ἀγαθῷ.

Πῶς δ' οὐ;

Ἔχει δὲ οἶμαι λόγον τὴν ἀρίστην φύσιν ἐν ἀλλοτριωτέρα
οὔσαν τροφῇ κάκιον ἀπαλλάττειν τῆς φαύλης.

Ἔχει.

e Οὐκοῦν, ἦν δ' ἐγώ, ὦ Ἀδείμαντε, καὶ τὰς ψυχὰς οὕτω
φῶμεν τὰς εὐφροσύνης κακῆς παιδαγωγίας τυχοῦσας
διαφερόντως κακὰς γίγνεσθαι; ἢ οἶει τὰ μεγάλα ἀδικήματα
καὶ τὴν ἄκρατον πονηρίαν ἐκ φαύλης ἀλλ' οὐκ ἐκ νεανικῆς
5 φύσεως τροφῇ διολομένης γίγνεσθαι, ἀσθενῇ δὲ φύσιν
μεγάλων οὔτε ἀγαθῶν οὔτε κακῶν αἰτίαν ποτὲ ἔσεσθαι;

Ποιούς κινδύνους, είπε, έννοεῖς;

Αὐτὸ πὺν παραξενεύει περισσότερο ἀπὸ ὅλα, ἅμα τὸ ἀκούσεις, εἶναι ὅτι ἓνα-ἓνα χωριστὰ αὐτὰ τὰ χαρίσματα πὺν παινέψαμε στὴ φυσικὴ ἰδιοσυγκρασία τοῦ φιλοσόφου φθείρουν τὴν ψυχὴ πὺν τὰ διαθέτει καὶ τὴν ἀποσποῦν ἀπὸ τὴ φιλοσοφία. Ἐννοῶ τὴν ἀνδρεία, τὴ φρονιμάδα καὶ ὅλα ὅσα ἐκθέσαμε.

Ἀκούγεται περιέργο, εἶπε.

[c] Ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὰ ὁμως, εἶπα ἐγώ, ὅλα ἐπίσης τὰ λεγόμενα καλὰ τὴν διαφθείρουν καὶ τὴν ἀποτραβοῦν ἀπὸ τὴ φιλοσοφία: ἡ ὁμορφιά κι ὁ πλοῦτος κι ἡ σωματικὴ ρώμη καὶ ἡ ἐπιρροή πὺν ἀσκεῖ στὴν πολιτεία τὸ συγγενολόγι κι ὅλα τὰ σχετικὰ· ἀντιλαμβάνεσαι τὸν γενικὸ χαρακτήρα τῶν πραγμάτων πὺν ἐννοῶ.

Τὸν ἀντιλαμβάνομαι, εἶπε· καὶ πολὺ θὰ ἤθελα νὰ ἀκουγα κάτι πιὸ ξεκάθαρο σχετικὰ μὲ ὅσα λές.

Προσπάθησε τότε, εἶπα ἐγώ, νὰ τὸ συλλάβεις ὡς ἓνα ὅλο σωστὰ καὶ θὰ δεῖς ὅτι εἶναι ξεκάθαρο καὶ δὲν θὰ σοῦ φαίνονται παράξενα ὅσα ἔχουν εἰπωθεῖ γι' αὐτά.

Τί μὲ προστάξεις, εἶπε, νὰ κάνω;

[d] Ξέρουμε, εἶπα ἐγώ, ὅτι κάθε σπέρμα καὶ κάθε φυτόρο, εἴτε ἀπὸ τὴ γῆ βγαίνει εἴτε ἀπὸ τὰ ζῶα, ἂν συμβεῖ νὰ μὴν ἔχει οὔτε τὴν τροφή πὺν τοῦ ταιριάζει οὔτε στὴν ὥρα πὺν πρέπει νὰ τὴν ἔχει οὔτε τὸν κατάλληλο τόπο, τότε, ὅσο πιὸ γερὸ εἶναι τόσο περισσότερα θὰ εἶναι τὰ ἀπαραίτητα πὺν τοῦ λείπουν· γιατί τὸ κακὸ βρῖσκεται σὲ μεγαλύτερη ἀντίθεση μὲ τὸ ἀγαθὸ παρὰ μὲ τὸ μὴ ἀγαθὸ.

Ἀσφαλῶς.

Καὶ νομίζω πὺς εἶναι εὐλόγο ὅτι γιὰ τὴν ἄριστη φυσικὴ ἰδιοσυγκρασία οἱ ἐπιπτώσεις ἀπὸ τὴν ἀκαταλληλότητα τῶν συνθηκῶν τῆς ἀνάπτυξης εἶναι μεγαλύτερες ἀπ' ὅτι γιὰ μιὰ δευτερότερη ἰδιοσυγκρασία.

Ἔτσι εἶναι.

[e] Νὰ ποῦμε λοιπόν, Ἀδεῖμαντε, ὅτι κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο καὶ ἐκεῖνες οἱ ψυχές πὺν ἀπὸ τὴ φύση τους εἶναι καλύτερα προικισμένες, ἂν λάβουν κακὴ ἀγωγή, γίνονται ἰδιαίτερα κακές; Ἡ νομίζεις ὅτι τὰ μεγάλα ἀδικήματα καὶ ἡ γνήσια κακία ἐκδηλώνονται σὲ μιὰ κατώτερη φυσικὴ ἰδιοσυγκρασία κι ὄχι σὲ μιὰ ρωμαλέα φύση, ἡ ὁποία ὁμως ἔχει διαφθαρεῖ ἐξαιτίας τῆς κακῆς ἀγωγῆς; Ἐνῶ μιὰ ἀσθενικὴ φύση δὲν θὰ γίνει ποτὲ αἰτία γιὰ μεγάλα πράγματα, οὔτε καλὰ οὔτε ἄσχημα· ἔτσι;

Οὐκ, ἀλλά, ἦ δ' ὅς, οὕτως.

- 492 Ἦν τοίνυν ἔθεμεν τοῦ φιλοσόφου φύσιν, ἂν μὲν οἶμαι
μαθήσεως προσηκούσης τύχῃ, εἰς πᾶσαν ἀρετὴν ἀνάγκη
αὐξανομένην ἀφικνεῖσθαι, ἐὰν δὲ μὴ ἐν προσηκούσῃ σπα-
ρεῖσά τε καὶ φυτευθεῖσα τρέφῃται, εἰς πάντα τάναντία αὐ,
5 ἐὰν μὴ τις αὐτῇ βοηθήσας θεῶν τύχῃ. ἦ καὶ σὺ ἡγῇ,
ὥσπερ οἱ πολλοί, διαφθειρομένους τινὰς εἶναι ὑπὸ σοφιστῶν
νέους, διαφθείροντας δέ τινας σοφιστὰς ἰδιωτικούς, ὅτι καὶ
ἄξιον λόγου, ἀλλ' οὐκ αὐτοὺς τοὺς ταῦτα λέγοντας μεγίστους
b μὲν εἶναι σοφιστὰς, παιδεύειν δὲ τελεώτατα καὶ ἀπεργάζεσθαι
οἷους βούλονται εἶναι καὶ νέους καὶ πρεσβυτέρους καὶ ἄνδρας
καὶ γυναῖκας;

Πότε δῆ; ἦ δ' ὅς.

- 5 Ὅταν, εἶπον, συγκαθεζόμενοι ἄθροοι πολλοὶ εἰς ἐκκλη-
σίας ἢ εἰς δικαστήρια ἢ θέατρα ἢ στρατόπεδα ἢ τινα ἄλλον
κοινὸν πλῆθος σύλλογον σὺν πολλῷ θορύβῳ τὰ μὲν ψέγωσι
τῶν λεγομένων ἢ πραττομένων, τὰ δὲ ἐπαινῶσιν, ὑπερ-
βαλλόντως ἐκότερα, καὶ ἐκβοῶντες καὶ κροτοῦντες, πρὸς δ'
c αὐτοῖς αἱ τε πέτραι καὶ ὁ τόπος ἐν ᾧ ἂν ὦσιν ἐπηχοῦντες
διπλάσιον θόρυβον παρέχωσι τοῦ ψόγου καὶ ἐπαίνου. ἐν
δὲ τῷ τοιούτῳ τὸν νέον, τὸ λεγόμενον, τίνα οἶε καρδίαν
ἴσχειν; ἢ ποῖαν [ἂν] αὐτῷ παιδείαν ἰδιωτικὴν ἀνθέξειν,
5 ἣν οὐ κατακλυσθεῖσαν ὑπὸ τοῦ τοιούτου ψόγου ἢ ἐπαίνου
οἰχίσεσθαι φερομένην κατὰ ῥοὴν ἢ ἂν οὗτος φέρῃ, καὶ
φήσειν τε τὰ αὐτὰ τούτοις καλὰ καὶ αἰσχροὶ εἶναι, καὶ
ἐπιτηδεύειν ἅπερ ἂν οὗτοι, καὶ ἔσεσθαι τοιοῦτον;

- d Πολλή, ἦ δ' ὅς, ὦ Σώκρατες, ἀνάγκη.

Καὶ μήν, ἦν δ' ἐγώ, οὕτω τὴν μεγίστην ἀνάγκην εἰρή-
καμεν.

Ποῖαν; ἔφη.

- 5 Ἦν ἔργῳ προστιθέασι λόγῳ μὴ πείθοντες οὗτοι οἱ παι-
δευταὶ τε καὶ σοφισταί. ἦ οὐκ οἶσθα ὅτι τὸν μὴ πειθό-
μενον ἀτιμίαις τε καὶ χρήμασι καὶ θανάτοις κολάζουσι;

“Οχι, εἶπε· εἶναι ὅπως τὸ λές.

[492a] Πιστεύω, λοιπόν, ὅτι ἂν συμβεῖ αὐτῇ ἡ φιλοσοφικὴ φύση, ἔτσι ὅπως τὴν προσδιορίσαμε, νὰ λάβει τὴ μάθηση πού τῆς πρέπει, ἀναγκαστικά θὰ φθάσει, μεγαλώνοντας, νὰ κατακτήσει ὅλη τὴν ἀρετὴ, ἂν ὁμως πάλι ἀνατρέφεται ὄντας σπαρμένη καὶ φυτευμένη σὲ ἔδαφος πού δὲν τῆς ταιριάζει, θὰ φθάσει στὰ ἐντελῶς ἀντίθετα, ἐκτὸς κι ἂν τύχει νὰ βάλει τὸ χέρι του ἐπάνω τῆς κάποιος θεός. “Ἡ μήπως πιστεύεις κι ἐσύ, ὅπως ὁ πολὺς κόσμος, ὅτι κάποιους νέους ἀνθρώπους τοὺς διαφθείρουν οἱ σοφιστές, κι ὅτι ὑπάρχουν κάποιον σοφιστὲς πού δρῶντας ὡς ἰδιῶτες διαφθείρουν σὲ βαθμὸ ἀξιοπρόσεκτο; Δὲν εἶναι, ἀπεναντίας, αὐτοὶ ἀκριβῶς πού τὰ λένε αὐτὰ οἱ πιὸ μεγάλοι [b] σοφιστὲς, οἱ ὅποιοι διαμορφώνουν χαρακτῆρες καὶ φτιάχνουν ὅπως θέλουν καὶ τοὺς νέους καὶ τοὺς γέρους καὶ τοὺς ἄνδρες καὶ τίς γυναῖκες;

Πότε γίνεται αὐτό;

“Οταν, εἶπα, κάθονται καὶ συνεδριάζουν μπουλούκια-μπουλούκια πολλοὶ μαζὶ στὶς λαϊκὲς συνελεύσεις, στὰ δικαστήρια, στὰ θέατρα, στὰ στρατόπεδα ἢ ὅπουδῆποτε ἄλλοῦ μαζεύεται πλῆθος μεγάλο καί, σηκώνοντας ἓνα πανδαιμόνιο, ἄλλα ἀπ’ ὅσα λέγονται κι ἀπὸ ὅσα γίνονται ἐκεῖ τὰ ἀποδοκιμάζουν κι ἄλλα τὰ ἐπικροτοῦν, ὑπέρμετρα καὶ τὸ ἓνα καὶ τὸ ἄλλο, ξεφωνίζοντας γοερὰ καὶ χειροκροτώντας [c] ἔτσι πού κοντὰ σ’ αὐτοὺς νὰ ἀντιβουίζουν ἀκόμη κι οἱ πέτρες κι ὁ τόπος ὅπου βρίσκονται κάνοντας τὸ πανδαιμόνιο ἀπὸ τὴν ἀποδοκιμασία καὶ τὸν ἔπαινο ἄλλο τόσο. Μέσα σ’ αὐτὴ τὴ χλαοτὴ τί φαντάζεσαι ὅτι θὰ κάνει ὁ νέος, πῶς θὰ χτυπάει, πού λέει ὁ λόγος, ἡ καρδούλα του; Ποιὰ παιδεῖα, πού ἔλαβε ὁ ἴδιος, θὰ ἄντεχε σ’ αὐτὸ τὸν κατακλυσμὸ τῶν ἀποδοκιμασιῶν ἢ τῶν ἐπαίνων καὶ δὲν θὰ παρασυρόταν ἀπὸ τὸ ρεῦμα κατὰ ’κεῖ πού θὰ τὴν πάει αὐτὸ καὶ δὲν θὰ ἀναγκάζοταν τελικὰ κι αὐτὸς νὰ ἔχει τίς ἴδιες μὲ ἐκείνους ἀπόψεις γιὰ τὰ καλὰ καὶ τὰ ἄσχημα καὶ νὰ καταπιαστεῖ μὲ τὰ ἴδια, ὅποια κι ἐκεῖνοι, πράγματα καὶ νὰ γίνει κι ὁ ἴδιος σὰν καὶ δαύτους;

[d] Ἀναγκαστικά, εἶπε, θὰ συμβεῖ αὐτό, Σωκράτη.

Κι ὁμως, εἶπα ἐγώ, γιὰ τὸν πιὸ μεγάλο ἐξανασκασμὸ δὲν ἔχουμε μιλήσει ἀκόμη.

Γιὰ ποιὸν; εἶπε.

Αὐτὰ πού τοῦ ἐπιβάλλουν στὴν πράξη, ὅταν δὲν πείθουν μὲ τὰ λόγια, τοῦτοι οἱ παιδευτὲς καὶ σοφιστὲς. “Ἡ μήπως δὲν ξέρεις ὅτι ὅποιον δὲν πάει μαζί τους τὸν τιμωροῦν μὲ ἀτιμωτικὲς ποινές, μὲ χρηματικὰ πρόστιμα, ἀκόμη καὶ μὲ θάνατο;

Καὶ μάλα, ἔφη, σφόδρα.

10 Τίνα οὖν ἄλλον σοφιστὴν οἶει ἢ ποίους ἰδιωτικοὺς λόγους
ἐναντία τούτοις τείνοντας κρατήσειν;

e Οἶμαι μὲν οὐδένα, ἦ δ' ὅς.

Οὐ γάρ, ἦν δ' ἐγώ, ἀλλὰ καὶ τὸ ἐπιχειρεῖν πολλὴ ἄνοια.
οὔτε γὰρ γίγνεται οὔτε γέγονεν οὐδὲ οὖν μὴ γένηται ἄλλοιον
ἦθος πρὸς ἀρετὴν παρὰ τὴν τούτων παιδείαν πεπαιδευμένον,
5 ἀνθρώπειον, ὃ ἑταῖρε —θεῖον μέντοι κατὰ τὴν παροιμίαν
ἐξαιρῶμεν λόγους· εὖ γὰρ χρὴ εἰδέναι, ὅτι περ ἂν σωθῇ τε
493 καὶ γένηται οἷον δεῖ ἐν τοιαύτῃ καταστάσει πολιτειῶν, θεοῦ
μοῖραν αὐτὸ σῶσαι λέγων οὐ κακῶς ἐρεῖς.

Οὐδ' ἐμοὶ ἄλλως, ἔφη, δοκεῖ.

Ἔτι τοίνυν σοι, ἦν δ' ἐγώ, πρὸς τούτοις καὶ τόδε δοξάτω.
5 Τὸ ποῖον;

Ἐκαστος τῶν μισθαρνούντων ἰδιωτῶν, οὓς δὴ οὗτοι
σοφιστὰς καλοῦσι καὶ ἀντιτέχνους ἡγοῦνται, μὴ ἄλλα παι-
δεύειν ἢ ταῦτα τὰ τῶν πολλῶν δόγματα, ἃ δοξάζουσιν ὅταν
ἀθροισθῶσιν, καὶ σοφίαν ταύτην καλεῖν· οἷόν περ ἂν εἰ θρέμ-
10 ματος μεγάλου καὶ ἰσχυροῦ τρεφομένου τὰς ὀργὰς τις καὶ
b ἐπιθυμίας κατεμάνθανεν, ὅπῃ τε προσελθεῖν χρὴ καὶ ὅπῃ
ᾤσασθαι αὐτοῦ, καὶ ὅποτε χαλεπώτατον ἢ πρᾶτότατον καὶ
ἐκ τίνων γίγνεται, καὶ φωνὰς δὴ ἐφ' οἷς ἐκάστας εἴωθεν
φθέγγεσθαι, καὶ οἷας αὖ ἄλλου φθεγγομένου ἡμεροῦταί τε
5 καὶ ἀγριαίνει, καταμαθὼν δὲ ταῦτα πάντα συνουσία τε καὶ
χρόνου τριβῇ σοφίαν τε καλέσειεν καὶ ὥς τέχνην συστησά-
μενος ἐπὶ διδασκαλίαν τρέποιτο, μηδὲν εἰδὼς τῇ ἀληθείᾳ
τούτων τῶν δογμάτων τε καὶ ἐπιθυμιῶν ὅτι καλὸν ἢ αἰσχρὸν
c ἢ ἀγαθὸν ἢ κακὸν ἢ δίκαιον ἢ ἀδικον, ὀνομάζοι δὲ πάντα
ταῦτα ἐπὶ ταῖς τοῦ μεγάλου ζώου δόξαις, οἷς μὲν χαίροι
ἐκεῖνο ἀγαθὰ καλῶν, οἷς δὲ ἄχθοιτο κακά, ἄλλον δὲ μηδένα
ἔχει λόγον περὶ αὐτῶν, ἀλλὰ τὰναγκαῖα δίκαια καλοῖ καὶ
5 καλά, τὴν δὲ τοῦ ἀναγκαίου καὶ ἀγαθοῦ φύσιν, ὅσον διαφέρει
τῷ ὄντι, μήτε ἑωρακὼς εἶη μήτε ἄλλῃ δυνατὸς δεῖξαι.
τοιοῦτος δὴ ὢν πρὸς Διὸς οὐκ ἄτοπος ἂν σοι δοκεῖ εἶναι
παιδευτής;

Τὸ ξέρω, εἶπε, καὶ πολὺ καλὰ μάλιστα.

Ποῖός ἄλλος λοιπὸν σοφιστὴς ἢ ποιά ιδιωτικὴ ἀγωγή, ἀντίθετη μὲ αὐτά, θὰ μπορέσει νὰ φτουρήσει;

[ε] Νομίζω καμία, εἶπε.

”Οχι μόνον αὐτό, εἶπα ἐγώ, ἀλλὰ θὰ ἦταν μεγάλη ἀνοησία ἀκόμη καὶ νὰ τὸ ἐπιχειρήσει κανεὶς. Γιατὶ οὔτε ἀλλάζει οὔτε ἀλλάξε οὔτε πρόκειται ποτὲ νὰ ἀλλάξει ἓνας χαρακτήρας καὶ νὰ ἀποκτήσει ἥθος λαμβάνοντας μιὰ παιδεΐα διαφορετικὴ ἀπὸ τὴν παιδεΐα τούτων ἐδῶ, ἓνας ἀνθρώπινος χαρακτήρας, ἐννοεῖται, φίλε μου —τὸν θεϊκό, ὅπως λέει κι ἡ παροιμία, τὸν βγάζουμε ἔξω ἀπὸ τὸ λογαριασμό· γιατί πρέπει νὰ ξέρουμε καλὰ πὼς ὅ,τι διασωθεῖ μέσα ἀπὸ αὐτὴ τὴν κατάσταση τῶν πολιτειῶν [493a] καὶ τελικὰ γίνει ἔτσι ὅπως πρέπει, δὲν θὰ ᾗχεις ἄδικο νὰ πεῖς πὼς σώθηκε χάρη σὲ κάποια θεϊκὴ μοῖρα.

Δὲν ἔχω διαφορετικὴ γνώμη, εἶπε.

Νὰ ἔχεις ἐπίσης τὴν ἴδια γνώμη, εἶπα ἐγώ, καὶ πάνω σὲ τοῦτο.

Σὲ ποιό;

Στὸ ὅτι καθένας ἀπὸ ἐκείνους πού πληρῶνονται γιὰ νὰ διδάξουν καὶ πού ὁ κόσμος τοὺς ὀνομάζει σοφιστὲς καὶ τοὺς θεωρεῖ ἀνταγωνιστὲς τοῦ στὴν τέχνη δὲν διδάσκει τίποτε ἄλλο παρὰ τίς γνώμες τῶν πολλῶν, αὐτὰ πού πρεσβεύουν ὅταν μαζευτοῦν ὅλοι τους, κι αὐτὸ τὸ λένε σοφία. Εἶναι ἀκριβῶς σὰν νὰ ᾗχαμε ἓνα θρεφτᾶρι, μεγάλο καὶ δυνατὸ ἀπὸ τὸ τάισμα, καὶ κάποιος προσπαθοῦσε νὰ ἀντιληφθεῖ τί συμβαίνει μὲ τίς ὁρμὲς [b] καὶ τίς ὁρέξεις του, πὼς πρέπει κανεὶς νὰ τὸ πλησιάσει καὶ πὼς νὰ τὸ ἀγγίξει, πότε γίνεται ἀγριότερο ἢ ἡμερότερο καὶ ἀπὸ ποιὲς ἀφορμὲς, τί φωνὲς συνηθίζει νὰ βγάζει γιὰ τὸ ἓνα καὶ τὸ ἄλλο πρᾶγμα, ἐπίσης πὼς θὰ τοῦ μιλάει κανεὶς γιὰ νὰ τὸ ἡμερέψει ἢ νὰ τὸ ἀγριέψει· καὶ ὅταν, ἀπὸ τὴ συνεχὴ ἐπαφὴ μὲ τὸ θρεφτᾶρι καὶ τὸν πολὺ καιρὸ, τὰ μάθει ὅλα αὐτά, βάλε μὲ τὸ νοῦ σου ὅτι τὰ ὀνομάζει σοφία καί, συστηματοποιώντας τα σὲ τέχνη, ἀρχίζει νὰ τὰ διδάσκει, παρόλο ὅτι στὴν πραγματικότητά δὲν ἔχει ἰδέα ποιά ἀπὸ αὐτὲς τίς γνώμες καὶ τίς ἐπιθυμίες εἶναι ὠραία, ἄσχημη, [c] καλὴ, κακὴ, δίκαιη, ἄδικη, κι ὅτι ὅλους αὐτοὺς τοὺς χαρακτηρισμοὺς τοὺς χρησιμοποιεῖ σύμφωνα μὲ τίς γνώμες τοῦ ὀγκώδους ζώου: ”Ὅσα τὸ γεμίζουν χαρὰ τὰ ὀνομάζει καλὰ, ἐνῶ ὅσα τὸ δυσαρεστοῦν ἄσχημα, καὶ δὲν ἔχει κανέναν ἄλλο τρόπο νὰ τὰ κρίνει ἀλλὰ χαρακτηρίζει δίκαια καὶ καλὰ τὰ ἀναπόφευκτα χωρὶς ὥστόσο νὰ ἔχει ὁ ἴδιος δεῖ ἢ κάποιος ἄλλος νὰ τοῦ ἔχει δείξει πόσο σταλήθεια διαφέρει ἡ φύση τοῦ ἀγαθοῦ ἀπὸ τὴ φύση τοῦ ἀναγκαίου. ”Εἶνα τέτοιο πλάσμα λοιπὸν δὲν σοῦ φαίνεται, γιὰ τὸ ὄνομα τοῦ θεοῦ, ἀλλόκοτος παιδαγωγός;

Ἔμοιγ', ἔφη.

10 Ἦ οὖν τι τούτου δοκεῖ διαφέρειν ὁ τὴν τῶν πολλῶν καὶ
 d παντοδαπῶν συνιόντων ὀργὴν καὶ ἡδονὰς κατανενοηκέναι
 σοφίαν ἡγούμενος, εἴτ' ἐν γραφικῇ εἴτ' ἐν μουσικῇ εἴτε δὴ
 ἐν πολιτικῇ; ὅτι μὲν γάρ, ἐάν τις τούτοις ὁμιλῇ ἐπιδεικνύ-
 5 μενος, ἢ ποιήσιν ἢ τινα ἄλλην δημιουργίαν ἢ πόλει διακονίαν,
 κυρίους αὐτοῦ ποιῶν τοὺς πολλούς, πέρα τῶν ἀναγκαίων,
 ἢ Διομήδεια λεγομένη ἀνάγκη ποιεῖν αὐτῷ ταῦτα ἃ ἂν οὗτοι
 ἐπαινῶσιν· ὥς δὲ καὶ ἀγαθὰ καὶ καλὰ ταῦτα τῇ ἀληθείᾳ,
 ἥδη πώποτε του ἡκουσας αὐτῶν λόγον διδόντος οὐ κατα-
 γέλαστον;

e Οἶμαι δέ γε, ἢ δ' ὅς, οὐδ' ἀκούσομαι.

Ταῦτα τοίνυν πάντα ἐννοήσας ἐκείνο ἀναμνήσθητι· αὐτὸ
 τὸ καλὸν ἀλλὰ μὴ τὰ πολλὰ καλὰ, ἢ αὐτὸ τι ἕκαστον καὶ
 494 μὴ τὰ πολλὰ ἕκαστα, ἔσθ' ὅπως πλῆθος ἀνέξεται ἢ ἡγήσεται
 εἶναι;

Ἦκιστά γ', ἔφη.

Φιλόσοφον μὲν ἄρα, ἦν δ' ἐγώ, πλῆθος ἀδύνατον εἶναι.

5 Ἀδύνατον.

Καὶ τοὺς φιλοσοφοῦντας ἄρα ἀνάγκη ψέγεσθαι ὑπ' αὐτῶν.

Ἀνάγκη.

Καὶ ὑπὸ τούτων δὴ τῶν ιδιωτῶν, ὅσοι προσομιλοῦντες
 ὄχλῳ ἀρέσκειν αὐτῷ ἐπιθυμοῦσι.

10 Δῆλον.

Ἐκ δὴ τούτων τίνα ὁρᾷς σωτηρίαν φιλοσόφῳ φύσει, ὥστ'
 ἐν τῷ ἐπιτηδεύματι μείνασαν πρὸς τέλος ἐλθεῖν; ἐννοεῖ δ'
 b ἐκ τῶν ἔμπροσθεν. ὠμολόγηται γὰρ δὴ ἡμῖν εὐμάθεια καὶ
 μνήμη καὶ ἀνδρεία καὶ μεγαλοπρέπεια ταύτης εἶναι τῆς
 φύσεως.

Ναί.

5 Οὐκοῦν εὐθύς ἐν παισὶν ὁ τοιοῦτος πρῶτος ἔσται ἐν

Μοῦ φαίνεται, εἶπε.

Ἄραγε μήπως πιστεύεις ὅτι διαφέρει σέ τίποτα ἀπό τοῦτον ἐδῶ ὅποιος [d] θεωρεῖ ὡς σοφία τὸ νὰ ἀντιλαμβάνεται κανεὶς ποιές εἶναι οἱ διαθέσεις ἐνὸς συγκεντρωμένου πλήθους ἀπὸ κάθε καρυδιᾶς καρύδι καὶ τί τὸ εὐχαριστεῖ εἴτε στὴ ζωγραφικὴ εἴτε στὴ μουσικὴ ἢ, βέβαια, καὶ στὴν πολιτικὴ; Γιατὶ ἂν ἓνας ἄνθρωπος συγχρωτίζεται μὲ αὐτοὺς καὶ τοὺς παρουσιάζει ἓνα ποίημά του ἢ κάποιο ἄλλο ἔργο του ἢ μιὰ ὑπηρεσία πὺν πρόσφερε στὴν πόλιν καθιστώντας ἔτσι τοὺς πολλοὺς ἀφεντικό του σὲ βαθμὸ μεγαλύτερο ἀπὸ ὅσο εἶναι ἀναγκαῖο, τότε θὰ ὑποχρεωθεί, ὅπως λέει κι ἡ παροιμία, ἀπὸ τοῦ Διομήδη τὴν ἀνάγκη, νὰ κάνει πάντοτε αὐτὰ πὺν θὰ ἐπικροτοῦν οἱ πολλοί, ὅτι ὁμως αὐτὰ εἶναι σταλήθεια καλὰ καὶ ὁμορφα, ἄκουσες ποτὲ ὡς τώρα κανέναν ἀπὸ ἐκείνους τοὺς δασκάλους νὰ τὸ ὑποστηρίζει χωρὶς νὰ γίνεται καταγέλαστος;

[e] Νομίζω, εἶπε ἐκεῖνος, πὺς οὔτε καὶ πρόκειται νὰ τὸ ἀκούσω.

Ἔχοντας λοιπὸν ὅλα αὐτὰ στοῦ νοῦ σου, σκέψου ἐκεῖνο: Εἶναι ποτὲ δυνατόν ἢ μάζα νὰ ἀποδεχθεῖ ὅτι ὑπάρχει ὁμορφιὰ αὐτὴ καθεαυτὴν καὶ νὰ τὴν ἀσπαστεῖ καὶ ἡ ἴδια τὴν *ὁμορφιά* [494a] κι ὄχι τὰ πολλὰ διαφοροετικά ὁμορφα πράγματα ἢ πάλι νὰ δεχθεῖ ὅποιαδήποτε ὄντότητα στὴν καθεαυτότητά της κι ὄχι τὰ πολλὰ καὶ διάφορα ἐπιμέρους πράγματα;

Σίγουρα ὄχι, εἶπε.

Ἐπομένως, εἶπα ἐγώ, εἶναι ἀδύνατον ἢ μάζα νὰ ἔχει σχέση μὲ τὴ φιλοσοφία.

Ἀδύνατον.

Συνεπῶς, κι ὅσους καταπιάνονται μὲ τὴ φιλοσοφία ἢ μάζα θὰ τοὺς κατακρίνει.

Κατανάγκη.

Θὰ τοὺς κατακρίνουν ἐπίσης κι ἐκεῖνα τὰ ἄτομα πὺν συγχρωτίζονται μὲ τὸν ὄχλο καὶ θέλουν νὰ τοῦ εἶναι ἄρεστοί.

Προφανῶς.

Ὑπὸ αὐτὲς τίς συνθήκες βλέπεις νὰ ὑπάρχει τρόπος σωτηρίας γιὰ μιὰ φιλοσοφικὴ ἰδιοσυγκρασία, ὥστε νὰ μείνει σ' αὐτὴ τὴν ἐνασχόλησή της καὶ νὰ φθάσει στοῦ στόχο της; Συλλογίσου [b] ὅσα εἶπαμε πρωτύτερα. Γιατὶ παραδεχτήκαμε ὅτι ἡ εὐχέρεια στὴ μάθηση, τὸ καλὸ μνημονικό, ἡ ἀνδρεία, ἡ ἀρχοντιά εἶναι γνωρίσματα αὐτῆς τῆς φύσης.

Ναί.

Τότε λοιπὸν ἓνας τέτοιος ἄνθρωπος δὲν θὰ ᾖ ἀπὸ τὰ παιδικὰ του κιό-

ἅπασιν, ἄλλως τε καὶ ἐὰν τὸ σῶμα φυῇ προσφερῆς τῇ ψυχῇ;

Τί δ' οὐ μέλλει; ἔφη.

Βουλήσονται δὴ οἶμαι αὐτῷ χρῆσθαι, ἐπειδὰν πρεσβύτερος γίγνηται, ἐπὶ τὰ αὐτῶν πράγματα οἷ τε οἰκεῖοι καὶ
10 οἱ πολῖται.

Πῶς δ' οὐ;

c Ὑποκείσονται ἄρα δεόμενοι καὶ τιμῶντες, προκαταλαμβάνοντες καὶ προκολακεύοντες τὴν μέλλουσαν αὐτοῦ δύναμιν.

Φιλεῖ γοῦν, ἔφη, οὕτω γίγνεσθαι.

Τί οὖν οἶει, ἦν δ' ἐγώ, τὸν τοιοῦτον ἐν τοῖς τοιούτοις
5 ποιήσιν, ἄλλως τε καὶ ἐὰν τύχῃ μεγάλης πόλεως ὦν καὶ ἐν ταύτῃ πλούσιός τε καὶ γενναῖος, καὶ ἔτι εὐειδῆς καὶ μέγας; ἄρ' οὐ πληρωθήσεται ἀμηχάνου ἐλπίδος, ἡγούμενον καὶ τὰ τῶν Ἑλλήνων καὶ τὰ τῶν βαρβάρων ἱκανὸν ἔσεσθαι
d πράττειν, καὶ ἐπὶ τούτοις ὑψηλὸν ἐξαρεῖν αὐτόν, σχηματισμοῦ καὶ φρονήματος κενοῦ ἄνευ νοῦ ἐμπιμπλάμενον;

Καὶ μάλ', ἔφη.

Τῷ δὴ οὕτω διατιθεμένῳ ἐάν τις ἡρέμα προσελθὼν τάληθῇ
5 λέγῃ, ὅτι νοῦς οὐκ ἔνεστιν αὐτῷ, δεῖται δέ, τὸ δὲ οὐ κτητὸν μὴ δουλεύσαντι τῇ κτήσει αὐτοῦ, ἄρ' εὐπετές οἶει εἶναι εἰσακοῦσαι διὰ τοσούτων κακῶν;

Πολλοῦ γε δεῖ, ἦ δ' ὅς.

Ἐὰν δ' οὖν, ἦν δ' ἐγώ, διὰ τὸ εὖ πεφυκέναι καὶ τὸ συγγενὲς
e τῶν λόγων εἰσαισθάνηταί τέ πη καὶ κάμπηται καὶ ἔλκηται πρὸς φιλοσοφίαν, τί οἰόμεθα δράσειν ἐκείνους τοὺς ἡγουμένους ἀπολλύναι αὐτοῦ τὴν χρεῖαν τε καὶ ἑταιρίαν; οὐ πάν μὲν ἔργον, πάν δ' ἔπος λέγοντάς τε καὶ πράττοντας καὶ
5 περὶ αὐτόν, ὅπως ἂν μὴ πεισθῇ, καὶ περὶ τὸν πείθοντα, ὅπως ἂν μὴ οἷός τ' ἦ, καὶ ἰδίᾳ ἐπιβουλεύοντας καὶ δημοσίᾳ εἰς ἀγῶνας καθιστάνας;

495 Πολλή, ἦ δ' ὅς, ἀνάγκη.

Ἔστιν οὖν ὅπως ὁ τοιοῦτος φιλοσοφήσει;

λας χρόνια πρώτος σὲ ὅλα, ἰδίως ἂν συμβεῖ νὰ ἔχει καὶ κορμὶ πλασμένο ἀνάλογα μὲ τὴν ψυχὴ;

Ἀμφιβάλλεις;

Θὰ θελήσουν λοιπόν, νομίζω, νὰ τὸν χρησιμοποιήσουν, ὅταν μεγαλώσει, οἱ συγγενεῖς κι οἱ συμπολίτες του γιὰ τὶς δικές τους δουλειές.

Αὐτονόητο.

[ε] Θὰ γίνουν ἔτσι χαλὶ νὰ τοὺς πατήσῃ μὲ τὰ καλοπιάσματα καὶ τὶς τιμὲς ποὺ θὰ τοῦ κάνουν, γιὰ νὰ προλάβουν καὶ νὰ κολακέψουν ἀπὸ πρωτότερα τὴ μελλοντικὴ του δύναμη.

Συνήθως, εἶπε, ἔτσι γίνεται, πράγματι.

Τί φαντάζεσαι λοιπόν, εἶπα ἐγώ, ὅτι θὰ κάνει ἓνας τέτοιος ἄνθρωπος ὑπὸ αὐτὲς τὶς συνθήκες, ἂν μάλιστα τύχει νὰ εἶναι ἀπὸ μεγάλη πόλη καὶ ξεχωρίζει ἐκεῖ γιὰ τὸν πλοῦτο καὶ τὴν εὐγενικὴ καταγωγὴ του, κι ἐπιπλέον εἶναι ὁμορφος καὶ ἀψηλός; Δὲν θὰ ’ναι ἄραγε γεμάτος ἀπὸ ἄμετρη προσδοκία, θεωρώντας τὸν ἑαυτό του ἱκανὸ νὰ ἀσχοληθεῖ μὲ τὰ δημόσια πράγματα, καὶ τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν βαρβάρων; [δ] Δὲν θὰ πάρουν γι’ αὐτὸ τὰ μυαλά του ἄερα καὶ δὲν θὰ φουσκώσει ἀπὸ καμάρι καὶ σκέτη ματαιοδοξία δίχως σταλιά νοῦ;

Βεβαίωτατα, εἶπε.

Ἄν λοιπόν ἓναν ἄνθρωπο αὐτῆς τῆς νοοτροπίας τὸν πλησιάσει κάποιος καὶ τοῦ πεῖ ἥρεμα κι ἀπλὰ ὅτι δὲν ἔχει μέσα του νοῦ, ἐνῶ ὁ νοῦς τοῦ εἶναι ἀπαραίτητος, κι ὅτι αὐτὸ τὸ πρᾶγμα εἶναι κάτι ποὺ κανένας δὲν μπορεῖ νὰ τὸ ἀποκτήσῃ, ἂν δὲν δουλέψῃ σὰν σκλάβος γιὰ τὴν ἀπόκτησή του, φαντάζεσαι πῶς εἶναι εὐκόλο μέσα στὶς τόσες κακὲς ἐπιρροὲς νὰ βροῦν τὰ λόγια του ἀπήχηση;

Κάθε ἄλλο παρὰ εὐκόλο, εἶπε.

Ἄν τώρα ὁ νέος, εἶπα ἐγώ, λόγῳ τοῦ καλοῦ φυσικοῦ του καὶ τῆς συγγενικότητάς του [ε] μὲ τὰ λόγια αὐτὰ νιώσῃ νὰ τὸν ἀγγίζουν κάπως καὶ καμφθεῖ καὶ στραφεῖ πρὸς τὴ φιλοσοφία, πῶς φανταζόμαστε ὅτι θὰ ἀντιδράσουν ὅσοι νομίζουν ὅτι χάνουν τὰ ὠφελήματα καὶ τὸν φιλικὸ σύνδεσμό τους μὲ αὐτόν; Δὲν θὰ κάνουν καὶ δὲν θὰ ποῦν τὰ πάντα προκειμένου ὁ νέος αὐτὸς νὰ μὴν πεισθεῖ, καὶ δὲν θὰ κάνουν τὸ ἴδιο καὶ μὲ ἐκεῖνον ποὺ πάει νὰ τὸν πείσῃ προκειμένου νὰ μὴν μπορέσει νὰ τὸν πείσει, καὶ δὲν θὰ προσπαθήσουν καὶ νὰ τὸν βλάψουν κι ἐκεῖνον, ὡς ἄτομο, καὶ νὰ τὸν σύρουν σὲ δημόσιες δίκες;

[495a] Ἀναπόφευκτα, εἶπε, θὰ γίνῃ ἔτσι.

Μπορεῖ λοιπόν ἓνας τέτοιος ἄνθρωπος νὰ ἀσχοληθεῖ μὲ τὴ φιλοσοφία;

Οὐ πάνυ.

- 5 Ὅρᾳς οὖν, ἦν δ' ἐγώ, ὅτι οὐ κακῶς ἐλέγομεν ὡς ἄρα
καὶ αὐτὰ τὰ τῆς φιλοσόφου φύσεως μέρη, ὅταν ἐν κακῇ
τροφῇ γένηται, αἷτια τρόπον τινὰ τοῦ ἐκπεσεῖν ἐκ τοῦ ἐπιτη-
δεύματος, καὶ τὰ λεγόμενα ἀγαθὰ, πλοῦτοί τε καὶ πᾶσα ἡ
τοιαύτη παρασκευή;

Οὐ γάρ, ἀλλ' ὀρθῶς, ἔφη, ἐλέχθη.

- 10 Οὗτος δὴ, εἶπον, ὦ θαυμάσιε, ὀλεθρός τε καὶ διαφθορά
b τοσαύτη τε καὶ τοιαύτη τῆς βελτίστης φύσεως εἰς τὸ ἄριστον
ἐπιτήδευμα, ὀλίγης καὶ ἄλλως γιγνομένης, ὡς ἡμεῖς φαμεν.
καὶ ἐκ τούτων δὴ τῶν ἀνδρῶν καὶ οἱ τὰ μέγιστα κακὰ
ἐργαζόμενοι τὰς πόλεις γίνονται καὶ τοὺς ιδιώτας, καὶ οἱ
5 τ' ἀγαθὰ, οἳ ἂν ταύτῃ τύχῃσι ῥυέντες· σμικρὰ δὲ φύσις οὐδὲν
μέγα οὐδέποτε οὐδένα οὔτε ιδιώτην οὔτε πόλιν δρᾷ.

Ἀληθέστατα, ἦ δ' ὅς.

- Οὗτοι μὲν δὴ οὕτως ἐκπίπτοντες, οἷς μάλιστα προσήκει,
c ἔρημον καὶ ἀτελὴ φιλοσοφίαν λείποντες αὐτοὶ τε βίον οὐ
προσέκοντα οὐδ' ἀληθὴ ζῶσιν, τὴν δέ, ὥσπερ ὀρφανὴν συγ-
γενῶν, ἄλλοι ἐπείσελθόντες ἀνάξιοι ἥσυχυνάν τε καὶ ὀνειδὴ
περιῆψαν, οἳα καὶ σὺ φῆς ὀνειδίζειν τοὺς ὀνειδίζοντας, ὡς
5 οἱ συνόντες αὐτῇ οἱ μὲν οὐδενός, οἱ δὲ πολλοὶ πολλῶν κακῶν
ἀξιοὶ εἰσιν.

Καὶ γὰρ οὖν, ἔφη, τά γε λεγόμενα ταῦτα.

- Εἰκότως γε, ἦν δ' ἐγώ, λεγόμενα. καθορώντες γὰρ ἄλλοι
ἀνθρωπίσκοι κενὴν τὴν χώραν ταύτην γιγνομένην, καλῶν
d δὲ ὀνομάτων καὶ προσχημάτων μεστήν, ὥσπερ οἱ ἐκ τῶν
εἰργμῶν εἰς τὰ ἱερὰ ἀποδιδράσκοντες, ἄσμενοι καὶ οὗτοι
ἐκ τῶν τεχνῶν ἐκηδῶσιν εἰς τὴν φιλοσοφίαν, οἳ ἂν
κομψότατοι ὄντες τυγχάνωσι περὶ τὸ αὐτῶν τεχνίον. ὅμως
5 γὰρ δὴ πρὸς γε τὰς ἄλλας τέχνας καίπερ οὕτω πραττούσης
φιλοσοφίας τὸ ἀξίωμα μεγαλοπρεπέστερον λείπεται, οὐδ' ἂν
ἐφίεμενοι πολλοὶ ἀτελεῖς μὲν τὰς φύσεις, ὑπὸ δὲ τῶν τεχνῶν
τε καὶ δημιουργιῶν ὥσπερ τὰ σώματα λελώβηνται, οὕτω
e καὶ τὰς ψυχὰς συγκεκλασμένοι τε καὶ ἀποτεθρυμμένοι διὰ

Δέν εἶναι πολὺ εὐκόλο.

Βλέπεις λοιπόν, εἶπα ἐγώ, πὼς δέν εἴχαμε ἄδικο ὅταν λέγαμε ὅτι ἀκόμη κι αὐτὰ τὰ ἴδια τὰ συστατικά τῆς φύσης τοῦ φιλοσόφου, ἂν τύχει νὰ καλλιεργηθοῦν ἄσχημα, γίνονται, κατὰ κάποιον τρόπο, *ἡ αἰτία* πὺν αὐτὸς ξεστρατίζει ἀπὸ τούτη τὴν ἐνασχόληση, κι ὅτι τὸ ἴδιο συμβαίνει μὲ τὰ λεγόμενα ἀγαθὰ, τὸν πλοῦτο δηλαδὴ καὶ ὅλα τὰ παρεμφερῆ ἐφόδια πὺν ἔχει στὴ διάθεσή του;

Ὅχι μόνο δέν εἴχαμε ἄδικο, εἶπε, ἀλλὰ ἦταν καὶ σωστό.

Τέτοιος, καλὲ μου φίλε, εἶπα, εἶναι ὁ ἀφανισμὸς καὶ [b] τέτοια καὶ τόσο μεγάλη ἢ διάβρωση τῆς πὺν εὐγενικῆς φυσικῆς ἰδιοσυστασίας, καὶ μάλιστα ὅταν, ὅπως ὑποστηρίζουμε ἐμεῖς, αὐτὴ ἢ φυσικὴ ἰδιοσυστασία τυχαίνει ἐπιπλέον νὰ εἶναι καὶ σπάνια. Ἀκριβῶς ἀπὸ τέτοιους ἀνθρώπους προέρχονται ὅσοι προξενοῦν τίς πὺν μεγάλες συμφορὲς στὶς πολιτεῖες καὶ στὰ ἄτομα, ἐπίσης ὅσοι κάνουν τὰ πὺν μεγάλα καλὰ, ἂν τύχει νὰ τοὺς πάρει τὸ ρεῦμα σ' αὐτὴ τὴν κατεύθυνση· ἐνῶ μιὰ φύση περιορισμένων ἀξιώσεων δέν κάνει ποτὲ τίποτα μεγάλο, οὔτε σὲ ἓνα μεμονωμένο ἄτομο οὔτε σὲ μιὰ πολιτεία.

Μεγάλη ἀλήθεια αὐτό, εἶπε.

Ἄφου λοιπὸν ξεστρατίζουν μὲ αὐτὸ τὸν τρόπο ἐκεῖνοι στοὺς ὁποίους ταιριάζει ἢ φιλοσοφία [c] ἀφήνοντάς τιν ἐρημὴ καὶ παραμελημένη, συμβαίνει νὰ ζοῦν καὶ οἱ ἴδιοι μιὰ ζωὴ πὺν δέν τοὺς ταιριάζει καὶ πὺν εἶναι κίβδηλη, ἐνῶ ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος καὶ τὴ φιλοσοφία, σὰν ἐρημὴ κι ὀρφανή, τὴν καταντροπιάζουν κάποιοι ἄλλοι, οἱ ὁποῖοι κατὰφεραν νὰ εἰσχωρήσουν σ' αὐτήν, καὶ τὴν ἐξευτελίζουν, μὲ ἐξευτελισμοὺς σὰν αὐτοὺς πὺν κι ἐσὺ λὲς ὅτι τῆς ἀποδίδονται, πὼς τάχα ὅσοι πᾶνε κοντά της εἶτε δέν ἀξιίζουν τίποτα εἶτε, οἱ περισσότεροι, εἶναι ἱκανοὶ νὰ κάνουν μεγάλο κακό.

Πραγματικά, εἶπε, αὐτὰ λένε.

Κι ἔχουν βάση, εἶπα ἐγώ, πὺν τὰ λένε. Γιατὶ κάποια ἄλλα ἀνθρωπάκια βλέποντας νὰ ἐρημῶνει αὐτὸς ὁ χώρος, παράλληλα ὅμως νὰ εἶναι γεμάτος ἀπὸ λαμπρὰ [d] ὀνόματα καὶ τίτλους τιμῆς, σπεύδουν μετὰ χαρᾶς —σὰν κι ἐκείνους τοὺς δραπέτες πὺν καταφεύγουν στὰ ἱερὰ τῶν ναῶν— νὰ μεταπηδήσουν ἀπὸ τίς τέχνες τοὺς στὴ φιλοσοφία, ἰδίως ὅσοι τυχαίνει νὰ διαπρέπουν στὶς παρακατιανές τοὺς τέχνες. Παρόλο ὅμως ὅτι ἡ φιλοσοφία βρίσκεται σ' αὐτὴ τὴν κατάσταση, ἐξακολουθεῖ νὰ ἔχει, σὲ σύγκριση μὲ τίς ἄλλες τέχνες, μεγαλύτερη ὑπόληψη, ἔτσι πὺν νὰ αἰσθάνονται ζωνορὴ ἐπιθυμία γι' αὐτὴν πολλοὶ λειψοὶ ἀπὸ τὴ φύση τοὺς κι ὅχι μόνο σωματικά κουτσουρεμένοι ἀπὸ τίς τέχνες καὶ τὰ ἐπαγγέλματά τοὺς [e] ἀλλὰ καὶ ψυχικά τσακισμένοι καὶ

τὰς βαναυσίας τυγχάνουσιν — ἢ οὐκ ἀνάγκη;

Καὶ μάλα, ἔφη.

Δοκεῖς οὖν τι, ἦν δ' ἐγώ, διαφέρειν αὐτοὺς ἰδεῖν ἀργύριον
 5 κτησαμένου χαλκέως φαλακροῦ καὶ σμικροῦ, νεωστὶ μὲν ἐκ
 δεσμῶν λελυμένοι, ἐν βαλανείῳ δὲ λελουμένοι, νεουογὸν
 ἱμάτιον ἔχοντος, ὡς νυμφίου παρεσκευασμένου, διὰ πενίαν
 καὶ ἐρημίαν τοῦ δεσπότης τὴν θυγατέρα μέλλοντος γαμεῖν;

496 Οὐ πάνυ, ἔφη, διαφέρει.

Ποῖ' ἄττα οὖν εἰκὸς γεννᾶν τοὺς τοιούτους; οὐ νόθα καὶ
 φαῦλα;

Πολλὴ ἀνάγκη.

5 Τί δέ; τοὺς ἀναξίους παιδεύσεως, ὅταν αὐτῇ πλησιάζοντες
 ὁμιλῶσι μὴ κατ' ἀξίαν, ποῖ' ἄττα φῶμεν γεννᾶν διανοήματά
 τε καὶ δόξας; ἄρ' οὐχ ὡς ἀληθῶς προσήκοντα ἀκούσαι
 σοφίσματα, καὶ οὐδὲν γνήσιον οὐδὲ φρονήσεως [ἄξιον]
 ἀληθινῆς ἐχόμενον;

10 Παντελῶς μὲν οὖν, ἔφη.

Πάνσμικρον δὴ τι, ἔφην ἐγώ, ὦ Ἀδείμαντε, λείπεται τῶν
 b κατ' ἀξίαν ὁμιλούντων φιλοσοφία, ἥ που ὑπὸ φυγῆς κατα-
 ληφθὲν γενναῖον καὶ εὖ τεθραμμένον ἦθος, ἀπορία τῶν
 διαφθερόντων κατὰ φύσιν μείναν ἐπ' αὐτῇ, ἥ ἐν σμικρᾷ
 πόλει ὅταν μεγάλη ψυχὴ φυῇ καὶ ἀτιμάσασα τὰ τῆς πόλεως
 5 ὑπερίδῃ· βραχὺ δέ πού τι καὶ ἀπ' ἄλλης τέχνης δικαίως
 ἀτιμάσαν εὐφυὲς ἐπ' αὐτὴν ἂν ἔλθοι. εἴη δ' ἂν καὶ ὁ τοῦ
 ἡμετέρου ἐταίρου Θεάγους χαλινὸς οἷος κατασχεῖν· καὶ γὰρ
 c Θεάγει τὰ μὲν ἄλλα πάντα παρεσκεύασται πρὸς τὸ ἐκπεσεῖν
 φιλοσοφίας, ἥ δὲ τοῦ σώματος νοσοτροφία ἀπείργουσα αὐτὸν
 τῶν πολιτικῶν κατέχει. τὸ δ' ἡμέτερον οὐκ ἄξιον λέγειν,
 τὸ δαιμόνιον σημεῖον· ἥ γάρ πού τιτι ἄλλῃ ἢ οὐδενὶ τῶν
 5 ἔμπροσθεν γέγονεν. καὶ τούτων δὴ τῶν ὀλίγων οἱ γενόμενοι

διαλυμένοι εξαιτίας της βαρετής μηχανικής απασχόλησής τους —ή μήπως δὲν εἶναι ἀναπόφευκτο νὰ πάθουν κάτι τέτοιο;

Καὶ πολὺ μάλιστα, εἶπε.

Νομίζεις λοιπόν, εἶπα ἐγώ, ὅτι διαφέρουν σὲ τίποτα, ἅμα τοὺς δεῖς, ἀπὸ ἓναν οἰκονομημένο σιδερά, φαλακρὸ καὶ κακοφτιαγμένο, πού μόλις πρὶν ἀπὸ λίγο ἔχει βγεῖ ἀπὸ τὸ κάτεργό του, λούστηκε στὸ λουτρὸ καὶ βάζοντας ἐπάνω του ἓνα καινούργιο ροῦχο καμαρώνει σὰν γαμπρὸς καὶ ἐννοεῖ νὰ παντρευτεῖ τὴν κόρη τοῦ ἀφεντικοῦ του, ἐπειδὴ αὐτὴ ἔχει μείνει φτωχὴ κι ἔρημη;

[496a] Δὲν διαφέρει καὶ πολὺ, εἶπε.

Τί λογῆς παιδιὰ θὰ βγοῦν, φυσικά, ἀπὸ τέτοιους; Δὲν θὰ βγοῦν νόθα καὶ τιποτένια;

Ἀναπόφευκτα.

Ἄλλα κι ἐκεῖνοι πού εἶναι ἀνάξιοι γιὰ μόρφωση, ὅταν πλησιάζουν τὴ φιλοσοφία καὶ συγχρωτίζονται μαζί της χωρὶς νὰ τὸ ἀξίζουν, τί λογῆς διανοήματα καὶ ἀπόψεις λὲς ὅτι θὰ γεννήσει τὸ μυαλό τους; Σοφίσματα δὲν εἶναι ἄραγε ὁ σωστὸς χαρακτηρισμὸς γι' αὐτά, χωρὶς ἵχνος γνησιότητας καὶ ἐντελῶς ἄσχετα μὲ τὸν ἀληθινὸ στοχασμό;

Ἀναμφίβολα, εἶπε.

Μένει λοιπόν, εἶπα ἐγώ, Ἀδείμαντε, ἓνας πολὺ μικρὸς ἀριθμὸς ἀπὸ αὐτοὺς πού [b] ἐπάξια καταπιάνονται μὲ τὴ φιλοσοφία: Εἴτε ἄτομα μὲ εὐγενικὸ χαρακτήρα καὶ καλὴ ἀγωγή πού γλύτωσαν, ἐπειδὴ ἔτυχε νὰ ἐξοριστοῦν, καὶ καθὼς δὲν ὑπῆρχαν γύρω τους αὐτοὶ πού θὰ τοὺς διέφθειραν, ἀκολούθησαν τὴ φύση τους καὶ κρατήθηκαν στὴ φιλοσοφία, εἴτε πάλι ὅταν συμβεῖ νὰ γεννηθεῖ σὲ κάποια ἀσήμαντη πόλη μιὰ μεγάλη ψυχὴ ἢ ὁποῖα ἀπαξιώνοντας νὰ καταπιαστεῖ μὲ τὰ πολιτικὰ πράγματα τῆς πόλης θὰ δείξει περιφρόνηση. Ἐνδεχομένως νὰ ὑπάρχουν καὶ κάποιες σπάνιες περιπτώσεις εὐγενικὰ προικισμένων ἀτόμων ἀπὸ ἄλλη τέχνη πού μὲ τὸ δίκιο τους τὴν παρατοῦν γιὰ νὰ ἔλθουν στὴ φιλοσοφία. Ἐπίσης τὸ χαλινάρι τοῦ δικοῦ μας φίλου, τοῦ Θεάγη, θὰ ἦταν δυνατόν νὰ κρατήσει κάποιον στὴ φιλοσοφία. Γιατὶ πραγματικά [c] στὸν Θεάγη ὑπῆρχαν ὅλες οἱ προϋποθέσεις γιὰ νὰ ξεστράτισει ἀπὸ τὴ φιλοσοφία ἀλλὰ ἡ περιποίηση τοῦ ἄρρωστου κορμιοῦ του δὲν τοῦ ἐπιτρέπει νὰ ἀσχοληθεῖ μὲ τὴν πολιτικὴ καὶ τὸν κρατᾷ στὴ φιλοσοφία. Ὅσο γιὰ τὴ δική μου περίπτωση, ἐννοῶ τὸ δαιμονικὸ σημάδι, δὲν ἀξίζει νὰ μιᾶμε γι' αὐτό· ζήτημα νὰ ἔχει παρουσιαστεῖ ἔστω σὲ ἓναν ἀκόμη πρὶν ἀπὸ μένα, μπορεῖ καὶ σὲ κανέναν. Κι ἀπὸ αὐτούς, τώρα, τοὺς λιγοστοὺς οἱ ὁποῖοι ἔχουν δοκιμάσει πό-

- καὶ γευσάμενοι ὥς ἡδὺ καὶ μακάριον τὸ κτῆμα, καὶ τῶν πολλῶν αὖ ἱκανῶς ἰδόντες τὴν μανίαν, καὶ ὅτι οὐδεὶς οὐδὲν ὑγιὲς ὥς ἔπος εἰπεῖν περὶ τὰ τῶν πόλεων πράττει οὐδ' ἔστι
- d σύμμαχος μεθ' ὅτου τις ἰὼν ἐπὶ τὴν τῷ δικαίῳ βοήθειαν σφῶσιτ' ἄν, ἀλλ' ὥσπερ εἰς θηρία ἄνθρωπος ἐμπεσὼν, οὔτε συναδικεῖν ἐθέλων οὔτε ἱκανὸς ὦν εἰς πᾶσιν ἀγρίοις ἀντ-
 5 ἀνωφελὴς αὐτῷ τε καὶ τοῖς ἄλλοις ἂν γένοιτο —ταῦτα πάντα λογισμῷ λαβὼν, ἥσυχίαν ἔχων καὶ τὰ αὐτοῦ πράττων, οἶον ἐν χειμῶνι κοινορτοῦ καὶ ζάλης ὑπὸ πνεύματος φερομένου ὑπὸ τειχίον ἀποστάς, ὁρῶν τοὺς ἄλλους καταπιμπλαμένους ἀνομίας, ἀγαπᾷ εἰς πῇ αὐτὸς καθαρὸς ἀδικίας τε καὶ ἀνοσίων
 e ἔργων τόν τε ἐνθάδε βίον βιώσεται καὶ τὴν ἀπαλλαγὴν αὐτοῦ μετὰ καλῆς ἐλπίδος ἱλεώς τε καὶ εὐμενῆς ἀπαλλάσσεται.
- 497 Ἀλλὰ τοι, ἦ δ' ὅς, οὐ τὰ ἐλάχιστα ἂν διαπραξάμενος ἀπαλλάττοιο.
- Οὐδέ γε, εἶπον, τὰ μέγιστα, μὴ τυχὼν πολιτείας προση-
 κούσης· ἐν γὰρ προσηκούσῃ αὐτός τε μᾶλλον αὐξήσεται
 5 καὶ μετὰ τῶν ἰδίων τὰ κοινὰ σώσει.
- Τὸ μὲν οὖν τῆς φιλοσοφίας ὦν ἔνεκα διαβολὴν εἴληφεν καὶ ὅτι οὐ δικαίως, ἐμοὶ μὲν δοκεῖ μετρίως εἰρῆσθαι, εἰ μὴ ἔτ' ἄλλο λέγεις τι σύ.
- Ἀλλ' οὐδέν, ἦ δ' ὅς, ἔτι λέγω περὶ τούτου· ἀλλὰ τὴν
 10 προσηκούσαν αὐτῇ τίνα τῶν νῦν λέγεις πολιτειῶν;
- b Οὐδ' ἡντινοῦν, εἶπον, ἀλλὰ τοῦτο καὶ ἐπαιτιῶμαι, μηδεμίαν ἀξίαν εἶναι τῶν νῦν κατάστασιν πόλεως φιλοσόφου φύσεως· διὸ καὶ στρέφεσθαι τε καὶ ἀλλοιοῦσθαι αὐτήν, ὥσπερ ξενικὸν σπέρμα ἐν γῇ ἄλλῃ σπειρόμενον ἐξίτηλον εἰς τὸ ἐπιχώριον
 5 φιλεῖ κρατούμενον ἵεναι, οὕτω καὶ τοῦτο τὸ γένος νῦν μὲν οὐκ ἴσχειν τὴν αὐτοῦ δύναμιν, ἀλλ' εἰς ἀλλότριον ἦθος ἐκπίπτειν· εἰ δὲ λήψεται τὴν ἀρίστην πολιτείαν, ὥσπερ
 c καὶ αὐτὸ ἀριστόν ἐστιν, τότε δηλώσει ὅτι τοῦτο μὲν τῷ ὄντι

σο γλυκό και εύλογημένο είναι αυτό το απόκτημα κι από την άλλη έχουν αρκούντως αντιληφθεί την παραφροσύνη της μάζας και ότι, με μιὰ λέξη, *κα- νένας* δεν κάνει *τίποτα σωστό* στην πολιτική ούτε και *υπάρχει* [d] σύντροφος που πηγαίνοντας κανείς να υπερασπιστεί *μαζί του* το δίκιο δεν θα χανόταν κι ο ίδιος, αλλά ότι αντιθέτως θα είναι σαν άνθρωπος που τον έχουν ρίξει στα θηρία, μη θέλοντας να *αδικεί* και ο ίδιος μαζί μ' εκείνους αλλά και *μη μπορών- τας* να τὰ βάλει μοναχός του με τη γενική θηριωδία με αποτέλεσμα να *έξον- τωθεί* προτού καν προλάβει να ωφελήσει έστω τόσο δα την πόλη ή τους φίλους του αποβαίνοντας έτσι *άχρηστος* για τον *έαυτό του* και τους άλλους —άφου λογαριάσει καλά την κατάσταση, αποτραβιέται στον *έαυτό του* και κοιτάζει μόνο τη δική του δουλειά, κι όπως όταν καταχέιμωνα σε μιὰ θεομηνία λυσο- μανάει ο *αγέρας* και κοιτάει κανείς να βρει καταφύγιο κάτω από έναν τοίχο, έτσι τώρα κι αυτός, βλέποντας τους άλλους βουτηγμένους στην *άνομία*, θα είναι *εύχαριστημένος* αν μπορέσει με τον *ένα* ή τον *άλλο* τρόπο [e] *και* *έδω* στον *άπάνω κόσμο* να περάσει τη ζωή του *ακηλίδωτος* από *αδικίες* κι *ανό- σιες πράξεις* *και* να φύγει *έπειτα* με *καλές* *ελπίδες* *γαλήνιος* και *λυτρωμένος*.

[497a] Πάντως, *είπε* *εκείνος*, θα *έφευγε* από τη ζωή *έχοντας* κατορθώσει *όχι* *το* *πιό* *άσημαντο* *πράγμα*.

Ούτε όμως, *είπα*, και το *πιό* σημαντικό, αν δεν θα *είχε* την *τύχη* να *βρεθεί* σε μιὰ *πολιτεία* που να το *υ* *ταιριάζει*· γιατί σε μιὰ *ταιριαστή* *πολιτεία* και ο *ίδιος* θα *ξεδιπλώσει* *καλύτερα* *τις* *δυνάμεις* του και *έπιπλέον* θα *προσφέρει* *σωστική* *βοήθεια* στην *κοινωνία*.

“Όσον *άφορᾶ* *λοιπόν*, *συνέχισα*, *στοὺς λόγους* για τους *οποίους* ή *φιλοσο- φία* *έχει* *διαβληθεί*, και *μάλιστα* *αδίκως*, *νομίζω* *ότι* *είναι* *αρκετὰ* *ὅσα* *έχουμε* *πεί*, *ἐκτὸς* *κι* *ἂν* *θὲς* *ἐσὺ* *να* *προσθέσεις* *κάτι* *άλλο*.

“*Όχι*, *είπε* *εκείνος*, *πάνω* *σ'* *αὐτὸ* *δὲν* *έχω* *να* *πῶ* *τίποτε* *άλλο*· *ποιὸ* *ὅμως* *ἀπὸ* *τὰ* *τωρινὰ* *πολιτεύματα* *θεωρεῖς* *ὅτι* *ταιριάζει* *μὲ* *τὴ* *φιλοσοφία*;

[b] Ἀπολύτως *κανένα*, *είπα*, *ἀλλὰ* *ἀκριβῶς* *γι'* *αὐτὸ* *και* *παραπονιέμαι*: *ὅτι* *δηλαδή* *δὲν* *υπάρχει* *σήμερα* *καθεστὼς* *που* *να* *᾿ναι* *ἀντάξιο* *τῆς* *φύσης* *τοῦ* *φι- λοσόφου*. *Γι'* *αὐτὸ* *κι* *εκείνη* *μεταστρέφεται* *και* *ἀλλάζει* *σάν* *σπόρος* *φερμέ- νος* *ἀπὸ* *ἀλλοῦ* *πού*, *ὅταν* *τὸν* *σπείρεις* *στὴν* *ξένη* *γῆ*, *χάνει* *τις* *ιδιότητές* *του* *καί*, *νικημένος*, *τείνει* *να* *ἐξομοιωθεῖ* *μὲ* *τὴν* *ντόπια* *ποιότητα*· *έτσι* *και* *ἡ* *φιλο- σοφική* *φύση* *δὲν* *διατηρεῖ*, *στὶς* *τωρινὲς* *συνθήκες*, *τὴ* *δύναμή* *της* *ἀλλὰ* *ξεπέ- φτει*, *κι* *ὁ* *χαρακτήρας* *της* *γίνεται* *ἀλλιώτικος*. Ἄν *ὅμως* *τύχει* *να* *βρεθεῖ* *σ'* *ένα* *πολίτευμα* *ἄριστο*, *ὅπως* *ἀκριβῶς* [c] *κι* *αὐτὴ* *είναι* *ἄριστη*, *θα* *γίνει* *τότε* *πιὰ*

θεῖον ἦν, τὰ δὲ ἄλλα ἀνθρώπινα, τὰ τε τῶν φύσεων καὶ τῶν ἐπιτηδευμάτων. δῆλος δὴ οὖν εἶ ὅτι μετὰ τοῦτο ἐρήση τίς αὕτη ἢ πολιτεία.

5 Οὐκ ἔγνωσ, ἔφη· οὐ γὰρ τοῦτο ἔμελλον, ἀλλ' εἰ αὕτη ἦν ἡμεῖς διεληλύθαμεν οἰκίζοντες τὴν πόλιν ἢ ἄλλη.

Τὰ μὲν ἄλλα, ἦν δ' ἐγώ, αὕτη· τοῦτο δὲ αὐτὸ ἐρρήθη μὲν καὶ τότε, ὅτι δεῆσοι τι αἰεὶ ἐνεῖναι ἐν τῇ πόλει λόγον d ἔχον τῆς πολιτείας τὸν αὐτὸν ὄνπερ καὶ σὺ ὁ νομοθέτης ἔχων τοὺς νόμους ἐτίθεις.

Ἐρρήθη γάρ, ἔφη.

Ἄλλ' οὐχ ἱκανῶς, εἶπον, ἐδηλώθη, φόβῳ ὧν ὑμεῖς ἀντι- 5 λαμβανόμενοι δεδηλώκατε μακρὰν καὶ χαλεπὴν αὐτοῦ τὴν ἀπόδειξιν· ἐπεὶ καὶ τὸ λοιπὸν οὐ πάντων ῥᾶστον διελεῖν.

Τὸ ποῖον;

Τίνα τρόπον μεταχειριζομένη πόλις φιλοσοφίαν οὐ 10 διολεῖται. τὰ γὰρ δὴ μεγάλα πάντα ἐπισφαλῇ, καὶ τὸ λεγόμενον τὰ καλὰ τῷ ὄντι χαλεπά.

e Ἄλλ' ὅμως, ἔφη, λαβέτω τέλος ἡ ἀπόδειξις τούτου φανεροῦ γενομένου.

Οὐ τὸ μὴ βούλεσθαι, ἦν δ' ἐγώ, ἀλλ' εἴπερ, τὸ μὴ 5 δύνασθαι διακωλύσει· παρὼν δὲ τὴν γ' ἐμὴν προθυμίαν εἴση. σκόπει δὲ καὶ νῦν ὥς προθύμως καὶ παρακινδυνευτικῶς μέλλω λέγειν, ὅτι τοῦναντίον ἢ νῦν δεῖ τοῦ ἐπιτηδεύματος τούτου πόλιν ἄπτεσθαι.

Πῶς;

Νῦν μὲν, ἦν δ' ἐγώ, οἱ καὶ ἀπτόμενοι μειράκια ὄντα ἄρτι 498 ἐκ παίδων τὸ μεταξὺ οἰκονομίας καὶ χρηματισμοῦ πλησιάζαντες αὐτοῦ τῷ χαλεπωτάτῳ ἀπαλλάττονται, οἱ φιλοσοφώτατοι ποιούμενοι —λέγω δὲ χαλεπώτατον τὸ περὶ τοὺς λόγους— ἐν δὲ τῷ ἔπειτα, ἐὰν καὶ ἄλλων τοῦτο πραττόντων παρα- 5 καλούμενοι ἐθέλωσιν ἀκροαταὶ γίγνεσθαι, μεγάλα ἡγούνται, πάρεργον οἰόμενοι αὐτὸ δεῖν πράττειν· πρὸς δὲ τὸ γῆρας

φανερό ότι σταλήθεια ήταν θεϊκή αυτή ή φύση, ἐνῶ ὅλα τὰ ἄλλα ἦσαν ἀνθρώπινα, τόσο οἱ φυσικὲς ιδιοσυγκρασίες ὅσο καὶ οἱ προσπάθειες. Εἶναι φανερό ότι ὕστερ' ἀπὸ αὐτὸ θὰ ρωτήσεις ποιό εἶναι τοῦτο τὸ πολίτευμα.

Δὲν μάντεψες καλὰ, εἶπε· δὲν ἐπρόκειτο νὰ σὲ ρωτήσω αὐτὸ ἀλλὰ ἂν ἐννοοῦσε τὴν πολιτεία πὺν περιγράψαμε φτιάχνοντάς τὴν ἢ κάποια ἄλλη.

Ὡς πρὸς ὅλα τὰ ἄλλα, εἶπα ἐγώ, εἶναι αὐτὴ· τὸ εἶπαμε ὁμῶς καὶ τότε ὅτι θὰ χρειαζόταν νὰ ὑπάρχει διαρκῶς μέσα στὴν πόλη κάτι [d] πὺν νὰ στοχάζεται τὸ πολίτευμα, ἀκριβῶς ὅπως τὸ στοχαζόσουν κι ἐσύ, ὅταν θέσπιζες τοὺς νόμους.

Ναί, αὐτὸ τὸ εἶπαμε.

Δὲν ἔγινε ὁμῶς, εἶπα, ἀρκετὰ ξεκάθαρο, ἀπὸ φόβο, ἐπειδὴ μὲ τὶς παρατηρήσεις σας μοῦ δώσατε νὰ καταλάβω ὅτι ἡ ἀπόδειξη αὐτοῦ τοῦ ζητήματος θὰ ἔπαιρνε μᾶλλον καὶ θὰ ἦταν δύσκολη. Ἄλλωστε καὶ τὸ κομμάτι πὺν μένει νὰ ἀναπτύξουμε δὲν εἶναι καὶ τὸ πιὸ εὐκόλο ἀπ' ὅλα.

Ποιό εἶναι αὐτό;

Εἶναι τὸ ἐρώτημα πῶς μιὰ πολιτεία θὰ χρησιμοποιήσῃ τὴ φιλοσοφία χωρὶς αὐτὸ νὰ γίνῃ αἰτία νὰ καταστραφεῖ ἡ ἴδια. Γιατὶ καθετὶ μεγάλο περικλείει, βλέπεις, κινδύνους, καὶ πραγματικά, ὅπως λέει κι ἡ παροιμία, «δύσκολα εἶναι τὰ ὁμορφα».

[e] Ὅμως, εἶπε, ἂς ὁλοκληρωθεῖ ἡ ἀπόδειξη ὥστε αὐτὸ νὰ γίνῃ φανερό.

Ναί, εἶπα ἐγώ, ἐκτός κι ἂν μᾶς ἐμποδίσῃ ὅχι ἡ ἔλλειψη διάθεσης νὰ τὸ κάνουμε ἀλλὰ ἡ ἀνῆμποριά μας· εἶσαι ἐδῶ καὶ θὰ δεῖς τὴν προθυμία μου. Δὲς τώρα ἀμέσως πόσο ἀνεπιφύλακτα καὶ παρακινδυνευμένα θὰ μιλήσω. Τολμῶ νὰ πῶ ὅτι ἡ πόλη πρέπει νὰ καταπιαστεῖ μὲ τὴ φιλοσοφία κατὰ τὸν ἐντελῶς ἀντίθετο τρόπο ἀπ' ὅτι τώρα.

Πῶς;

Σήμερα, εἶπα ἐγώ, ὅσοι καταπιάνονται μὲ τὴ φιλοσοφία εἶναι παλληκαρόπουλα [498a] πὺν μόλις ἔπαψαν πιά νὰ εἶναι μικρὰ παιδιὰ ἀλλὰ καὶ πὺν δὲν ἔχουν ἀσχοληθεῖ ἀκόμη μὲ τὸ σπῖτι τους καὶ τὸ βιοπορισμό, καὶ τὰ ὅποια σὰν φθάσουν στὸ πιὸ δύσκολο μέρος τῆς φιλοσοφίας τὰ παρατοῦν στὴ μέση· ἔτσι κάνουν ὅσοι παριστάνουν τοὺς πολὺ φιλοσοφημένους —καὶ χαρακτηρίζω ὥς πιὸ δύσκολο μέρος τὸ σχετικὸ μὲ τὴ διαλεκτική—, κι ὅταν δεχθοῦν κάποτε, ὕστερα ἀπὸ παρὰ κλῆση κάποιων πὺν ἀσχολοῦνται μὲ τὴ φιλοσοφία νὰ τοὺς παρακολουθήσουν σὲ μιὰ φιλοσοφικὴ συζήτηση, τὸ θεωροῦν μεγάλο πρᾶγμα, πιστεύοντας ὅτι γι' αὐτοὺς ἡ φιλοσοφία πρέπει νὰ εἶναι πάρεργο·

- ἐκτὸς δὴ τινων ὀλίγων ἀποσβέννυνται πολὺ μᾶλλον τοῦ
b Ἑρακλείτειον ἡλίου, ὅσον αὐθις οὐκ ἐξάπτονται.
Δεῖ δὲ πῶς; ἔφη.
- Πᾶν τοῦναντίον· μεράκια μὲν ὄντα καὶ παῖδας μεираκιώδη
παιδεῖαν καὶ φιλοσοφίαν μεταχειρίζεσθαι, τῶν τε σωμάτων,
5 ἐν ᾧ βλαστάνει τε καὶ ἀνδροῦται, εὖ μάλα ἐπιμελεῖσθαι,
ὑπηρεσίαν φιλοσοφία κτωμένους· προΐούσης δὲ τῆς ἡλικίας,
ἐν ᾗ ἡ ψυχὴ τελεοῦσθαι ἄρχεται, ἐπιτείνειν τὰ ἐκείνης
c γυμνάσια· ὅταν δὲ λήγῃ μὲν ἡ ῥώμη, πολιτικῶν δὲ καὶ
στρατειῶν ἐκτὸς γίγνηται, τότε ἤδη ἀφέτους νέμεσθαι καὶ
μηδὲν ἄλλο πράττειν, ὅτι μὴ πάρεργον, τοὺς μέλλοντας
εὐδαιμόνως βιώσεσθαι καὶ τελευτήσαντας τῷ βίῳ τῷ βεβιω-
μένῳ τὴν ἐκεῖ μοῖραν ἐπιστήσιν πρέπουσαν.
- 5 Ὡς ἀληθῶς μοι δοκεῖς, ἔφη, λέγειν γε προθύμως, ὦ
Σώκρατες· οἶμαι μέντοι τοὺς πολλοὺς τῶν ἀκούοντων προθυ-
μότερον ἔτι ἀντιτείνειν οὐδ' ὁπωστιοῦν πεισομένους, ἀπὸ
Θρασύμαχου ἀρξαμένους.
- Μὴ διάβαλλε, ἦν δ' ἐγώ, ἐμὲ καὶ Θρασύμαχον ἄρτι
d φίλους γεγονότας, οὐδὲ πρὸ τοῦ ἐχθροὺς ὄντας. πείρας
γὰρ οὐδὲν ἀνήσομεν, ἕως ἄν ἡ πείσωμεν καὶ τοῦτον καὶ
τοὺς ἄλλους, ἢ προὔργου τι ποιήσωμεν εἰς ἐκείνον τὸν βίον,
ὅταν αὐθις γενόμενοι τοῖς τοιούτοις ἐντύχῃσι λόγοις.
- 5 Εἰς μικρόν γ', ἔφη, χρόνον εἴρηκας.
- Εἰς οὐδὲν μὲν οὖν, ἔφην, ὥς γε πρὸς τὸν ἅπαντα. τὸ
μέντοι μὴ πείθεσθαι τοῖς λεγομένοις τοὺς πολλοὺς θαῦμα
οὐδέν· οὐ γὰρ πώποτε εἶδον γενόμενον τὸ νῦν λεγόμενον,
e ἀλλὰ πολὺ μᾶλλον τοιαῦτ' ἅττα ῥήματα ἐξεπίτηδες ἀλλήλοις
ὠμιοιμένα, ἀλλ' οὐκ ἀπὸ τοῦ αὐτομάτου ὥσπερ νῦν συμ-
πεσόντα. ἄνδρα δὲ ἀρετῇ παρισωμένον καὶ ὠμιοιμένον
μέχρι τοῦ δυνατοῦ τελέως ἔργῳ τε καὶ λόγῳ, δυναστεύοντα

καὶ στὰ γερατειά, ἐκτὸς ἀπὸ κάποιες λίγες ἐξαιρέσεις, σβήνουν πνευματικὰ πολὺν περισσότερο [b] ἢ ἅπ' ὅτι ὁ ἥλιος τοῦ Ἡράκλειτου, ἀφοῦ αὐτοὶ δὲν ξανα-
νάβουν ποτέ.

Ἐνῶ πῶς πρέπει νὰ γίνεται;

Κατὰ τὸν ἐντελῶς ἀντίθετο τρόπο. Ὅσο εἶναι παλληκαρόπουλα καὶ παι-
διὰ θὰ ἀπασχολοῦνται μὲ μιὰ παιδεΐα καὶ μιὰ φιλοσοφία ἀνάλογη μὲ τὴν ἡλι-
κία τους καὶ θὰ φροντίζουν πάρα πολὺ τὸ σῶμα τους ποὺ πάει νὰ ξεπεταχτεῖ
καὶ νὰ γίνεῖ ἀνδρικό, ὥστε νὰ ἀποκτήσουν ἓνα ὄργανο ἱκανὸ νὰ ὑπηρετήσῃ
τὴ φιλοσοφία. Καὶ καθὼς θὰ ἔρχονται τὰ χρόνια ποὺ ἡ ψυχὴ ἀρχίζει νὰ ὠρι-
μάξῃ, θὰ κάνουν τὴν ἀσκησὴν τοὺς ἐντονότερη· κι ὅταν πιά ἡ σωματικὴ δύνα-
μη ἀρχίζει νὰ ἐξαντλεῖται καὶ νὰ μὴν ἐπαρκεῖ γιὰ τὶς πολιτικὰς [c] καὶ τὶς στρα-
τιωτικὰς ὑποχρεώσεις, τότε νὰ ἀφήνονται ἐλεύθεροι νὰ βοσκήσουν τὴν ψυχὴν
τους καὶ νὰ μὴν κάνουν τίποτε ἄλλο —ἐκτὸς κι ἂν θὰ πρόκειται γιὰ κάτι πά-
ρεργο— παρὰ μόνον αὐτό, ὅσοι εἶναι νὰ ζήσουν εὐτυχισμένοι καὶ πεθαίνον-
τας νὰ στεφανώσουν τὴ ζωὴν ποὺ ἔζησαν μὲ μιὰ ἀνάλογη μοῖρα στὸν Ἄλλο
Κόσμο.

Ἀλήθεια, εἶπε, μοῦ δίνεις τὴν ἐντύπωση ὅτι μιλαῖς μὲ ἐνθουσιασμό, Σωκρά-
τη. Φαντάζομαι ὁμως ὅτι οἱ περισσότεροι ἀπ' ὅσους σὲ ἀκούνε θὰ σοῦ ἀντι-
σταθοῦν μὲ ἀκόμη μεγαλύτερη ἐνεργητικότητα καὶ δὲν θὰ συμφωνήσουν
οὔτε στὸ ἐλάχιστο μαζί σου, καὶ πρῶτος-πρῶτος ὁ Θρασύμαχος.

Μὴ μᾶς βάζεις φιλίλια, εἶπα ἐγώ, σ' ἐμένα καὶ στὸν Θρασύμαχο, [d] τώρα
ποὺ μόλις φιλιώσαμε, χωρὶς καὶ πρωύτερα νὰ ἤμαστε ἐχθροί. Γιατὶ δὲν πρό-
κειται νὰ χαλαρώσουμε τὶς προσπάθειές μας ὥσπου νὰ τὸν πείσουμε καὶ
αὐτὸν καὶ τοὺς ἄλλους ἢ ὥσπου νὰ κάνουμε κάτι ποὺ νὰ τοὺς εἶναι χρήσιμο
γιὰ ἐκείνη τὴ ζωὴ, ὅταν θὰ γεννηθοῦν ξανά καὶ θὰ τύχει νὰ μιλοῦν πάλι γιὰ
τέτοια πράγματα.

Ἀναφέρεσαι βέβαια, εἶπε, σὲ πολὺ σύντομο χρόνο.

Σὲ χρόνο *μηδαμνόν*, εἶπα, ἂν τὸν συγκρίνεις μὲ τὴν αἰωνιότητα. Ὅτι ὁμως
ὁ πολὺς κόσμος δὲν συμφωνεῖ μὲ ὅσα λέμε, αὐτὸ δὲν εἶναι δὲ καὶ κάτι ποὺ
πρέπει νὰ μᾶς ἐκπλήσσει· γιατί ποτέ ὡς τώρα δὲν εἶδαν νὰ γίνεται (*γενόμε-
νον*) αὐτὸ ποὺ τώρα λέγεται (*λεγόμενον*), [e] ἀντιθέτως ἔχουν ἀκούσει ὀρι-
σμένες φράσεις αὐτοῦ τοῦ εἵδους τεχνητὰ προσαρμοσμένες ἢ μία στὴν ἄλλη
κι ὅχι ὅπως τώρα ποὺ φυσικὰ καὶ ἀβίαστα ταίριαξε τὸ ἓνα μὲ τὸ ἄλλο. Ὡστό-
σο ἀνθρώπο ἐξισωμένο μὲ τὴν ἀρετὴ καὶ ἐξομοιωμένο κατὰ τὸ δυνατόν στὴν
ἐντέλεια μὲ αὐτήν, καὶ στὰ ἔργα καὶ στὰ λόγια, ὁ ὁποῖος νὰ ἔχει στὰ χέρια του

499 ἐν πόλει ἑτέρᾳ τοιαύτῃ, οὐ πώποτε ἑωράκασιν, οὔτε ἓνα οὔτε πλείους. ἢ οἶει;

Οὐδαμῶς γε.

Οὐδέ γε αὖ λόγων, ὦ μακάριε, καλῶν τε καὶ ἐλευθέρων
5 ἱκανῶς ἐπήκοοι γεγονάσιν, οἷων ζητεῖν μὲν τὸ ἀληθὲς συν-
τεταμένως ἐκ παντὸς τρόπου τοῦ γινῶναι χάριν, τὰ δὲ κομψά
τε καὶ ἐριστικά καὶ μηδαμόσε ἄλλοσε τείνοντα ἢ πρὸς δόξαν
καὶ ἔριν καὶ ἐν δίκαις καὶ ἐν ἰδίαις συνουσίαις πόρρωθεν
ἀσπαζομένων.

10 Οὐδὲ τούτων, ἔφη.

Τούτων τοι χάριν, ἦν δ' ἐγώ, καὶ ταῦτα προορώμενοι
b ἡμεῖς τότε καὶ δεδιότες ὅμως ἐλέγομεν, ὑπὸ τάληθοῦς ἡναγ-
κασμένοι, ὅτι οὔτε πόλις οὔτε πολιτεία οὐδέ γ' ἀνὴρ ὁμοίως
μή ποτε γένηται τέλεος, πρὶν ἂν τοῖς φιλοσόφοις τούτοις
τοῖς ὀλίγοις καὶ οὐ πονηροῖς, ἀχρήστοις δὲ νῦν κεκλημένοις,
5 ἀνάγκη τις ἐκ τύχης περιβάλλῃ, εἴτε βούλονται εἴτε μή,
πόλεως ἐπιμεληθῆναι, καὶ τῇ πόλει κατηκόφ γενέσθαι, ἢ
τῶν νῦν ἐν δυναστείαις ἢ βασιλείαις ὄντων ὑέσιν ἢ αὐτοῖς
c ἕκ τινος θείας ἐπιπνοίας ἀληθινῆς φιλοσοφίας ἀληθινὸς
ἔρως ἐμπέσῃ. τούτων δὲ πότερα γενέσθαι ἢ ἀμφοτέρα
ὥς ἄρα ἐστὶν ἀδύνατον, ἐγὼ μὲν οὐδένα φημι ἔχειν λόγον.
οὕτω γὰρ ἂν ἡμεῖς δικαίως καταγελώμεθα, ὥς ἄλλως εὐχαῖς
5 ὅμοια λέγοντες. ἢ οὐχ οὕτως;

Οὕτως.

Εἰ τοίνυν ἄκροις εἰς φιλοσοφίαν πόλεώς τις ἀνάγκη
ἐπιμεληθῆναι ἢ γέγονεν ἐν τῷ ἀπείρῳ τῷ παρεληλυθότι
χρόνῳ ἢ καὶ νῦν ἔστιν ἐν τινι βαρβαρικῷ τόπῳ, πόρρω που
d ἐκτὸς ὄντι τῆς ἡμετέρας ἐπόψεως, ἢ καὶ ἔπειτα γενήσεται,
περὶ τούτου ἔτοιμοι τῷ λόγῳ διαμάχεσθαι, ὥς γέγονεν ἢ
εἰρημένη πολιτεία καὶ ἔστιν καὶ γενήσεται γε, ὅταν αὕτη ἡ
Μοῦσα πόλεως ἐγκρατὴς γένηται. οὐ γὰρ ἀδύνατος γενέσθαι,
5 οὐδ' ἡμεῖς ἀδύνατα λέγομεν· χαλεπὰ δὲ καὶ παρ' ἡμῶν
ὁμολογεῖται.

Καὶ ἐμοί, ἔφη, οὕτω δοκεῖ.

τὴν ἐξουσία [499a] σὲ μιὰ πολιτεία ὅμοια μὲ αὐτόν, δὲν ἔχουν ποτὲ ὥς τώρα δεῖ, οὔτε ἓναν οὔτε περισσότερους. Ἦ φαντάζεσαι ὅτι ἔχουν;

Δὲν τὸ φαντάζομαι καθόλου.

Οὔτε πάλι, εὐλογημένε μου, ἔχει συμβεῖ νὰ ἀκούσουν τὰ αὐτιά τους συζητήσεις ὁμορφες καὶ εὐγενικές, συζητήσεις στὶς ὁποῖες νὰ ἀναζητοῦν ἐπίμονα καὶ ἄδολα τὴν ἀλήθεια, ἀπλὰ καὶ μόνο γιὰ νὰ γίνει γνωστή, χωρὶς διόλου νὰ συγκινοῦνται γιὰ ἐκεῖνα τὰ περίτεχνα καὶ τὰ ἐριστικά ποὺ ἄλλο σκοπὸ δὲν ἔχουν παρὰ μόνο τὴ δημιουργία ἐντυπώσεων καὶ τὶς φιλονικίες στὰ δικαστήρια καὶ στὶς ἰδιωτικές συζητήσεις.

Δὲν ἔχουν ἀκούσει τέτοιες συζητήσεις, εἶπε.

Αὐτὰ βέβαια ἔχοντας ὑπόψη, εἶπα ἐγώ, καὶ παρόλο ὅτι ἐμεῖς τότε τὰ εἶχαμε προβλέψει αὐτὰ [b] καὶ τὰ φοβόμαστε, ὥστόσο, ἀπὸ ὑποχρέωση στὴν ἀλήθεια, ἐκφράσαμε τὴν ἄποψη ὅτι καμία πόλη, καμία ἐλεύθερη κοινότητα, κανένα μεμονωμένο ἄτομο δὲν θὰ φθάσει ποτὲ νὰ ἀγγίξει τὴν τελειότητα προτοῦ νὰ τὰ φέρει ἔτσι ἡ τύχη ὥστε νὰ ἀναγκαστοῦν αὐτοὶ οἱ φιλόσοφοι, οἱ λιγστοὶ κι οἱ ὄχι κακοί, οἱ ὁποῖοι τώρα χαρακτηρίζονται ἄχρηστοι, νὰ πάρουν στὰ χέρια τους, εἴτε μὲ τὴ βούλησή τους εἴτε ὄχι, τὴν πόλη καὶ ἡ πόλη νὰ ἀκολουθήσει πιστὰ τὶς ἐντολές τους ἢ πάλι προτοῦ τὰ παιδιὰ ἀνθρώπων οἱ ὁποῖοι ἐξουσιάζουν καὶ κυβερνοῦν ἢ καὶ οἱ ἴδιοι οἱ ἐξουσιαστὲς καὶ οἱ κυβερνήτες, [c] συνεπαρμένοι ἀπὸ κάποια θεϊκὴ ἔμπνευση, νὰ κυριευθοῦν ἀπὸ ἀληθινὸ ἔρωτα γιὰ ἀληθινὴ φιλοσοφία. Ὅτι ἡ πραγματοποίησις τοῦ ἐνὸς ἀπὸ τὰ δύο ἢ καὶ τῶν δύο εἶναι ἀδύνατη, ἐγὼ ἰσχυρίζομαι ὅτι δὲν ἔχω κάποια λογικὴ ἀπόδειξις γι' αὐτὸ. Γιατὶ τότε δικαίως θὰ γινόμασταν καταγέλαστοι πὼς τάχα ὅσα λέμε εἶναι ἀπλῶς εὐχολόγια. Ἦ μήπως δὲν τὰ λέω σωστά;

Σωστά.

Ἄν λοιπὸν στὴν ἀπεραντοσύνη τοῦ παρελθόντος ἔχει συμβεῖ ἐξαιρετικὰ προικισμένοι φιλόσοφοι νὰ ἀναλάβουν, ὠθούμενοι ἀπὸ κάποια ἀνάγκη, μιὰ πολιτεία ἢ ἂν αὐτὸ συμβαίνει καὶ τώρα σὲ κάποιον μακρινὸ βαρβαρικὸ τόπο [d] ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ τὸν φθάσει τὸ μάτι μας ἢ ἂν πρόκειται νὰ συμβεῖ κάποτε ἀργότερα, σχετικὰ μὲ αὐτὸ ἔχουμε ὅλη τὴ διάθεση νὰ ὑποστηρίξουμε μὲ ἐπιχειρήματα ὅτι ἔχει ὑπάρξει ἡ πολιτεία ποὺ περιγράψαμε καὶ ὑπάρχει καὶ τώρα καὶ θὰ ὑπάρξει καὶ στὸ μέλλον, ὅταν αὐτὴ ἡ Μοῦσα πάρει στὰ χέρια τῆς τὴν πόλη. Γιατὶ δὲν εἶναι ἀδύνατο νὰ γίνῃ αὐτό, κι οὔτε αὐτὰ ποὺ λέμε εἶναι πρᾶγματα ἀδύνατα· δύσκολα ναί, αὐτὸ τὸ παραδεχόμαστε κι ἐμεῖς.

Κι ἐγώ, εἶπε, ἔτσι νομίζω.

Τοῖς δὲ πολλοῖς, ἦν δ' ἐγώ, ὅτι οὐκ αὖ δοκεῖ, ἐρεῖς;
Ἵσως, ἔφη.

- 10 ὦ μακάριε, ἦν δ' ἐγώ, μὴ πάνυ οὕτω τῶν πολλῶν κατη-
e γόρει. ἀλλοίαν τοι δόξαν ἔξουσιν, ἐὰν αὐτοῖς μὴ φιλονικῶν
ἀλλὰ παραμυθούμενος καὶ ἀπολυόμενος τὴν τῆς φιλομαθείας
500 διαβολὴν ἐνδεικνύῃ οὓς λέγεις τοὺς φιλοσόφους, καὶ διορίζῃ
ὥσπερ ἄρτι τὴν τε φύσιν αὐτῶν καὶ τὴν ἐπιτήδευσιν, ἵνα
μὴ ἡγῶνται σε λέγειν οὓς αὐτοὶ οἴονται. ἢ καὶ ἐὰν οὕτω
θεῶνται, ἀλλοίαν τοι φήσεις αὐτοὺς δόξαν λήψεσθαι καὶ
ἄλλα ἀποκρινεῖσθαι. ἢ οἶε τινα χαλεπαίνειν τῷ μὴ χαλεπῷ
5 ἢ φθονεῖν τῷ μὴ φθονερῷ ἄφθονόν τε καὶ πρᾶον ὄντα; ἐγώ
μὲν γάρ σε προφθάσας λέγω ὅτι ἐν ὀλίγοις τισὶν ἡγοῦμαι,
ἀλλ' οὐκ ἐν τῷ πλήθει, χαλεπὴν οὕτω φύσιν γίνεσθαι.

Καὶ ἐγὼ ἀμέλει, ἔφη, συνοίομαι.

- b Οὐκοῦν καὶ αὐτὸ τοῦτο συνοίει, τοῦ χαλεπῶς πρὸς φιλο-
σοφίαν τοὺς πολλοὺς διακεῖσθαι ἐκείνους αἰτίους εἶναι τοὺς
ἔξωθεν οὐ προσήκον ἐπεισκεκωμακότας, λοιδορουμένους τε
αὐτοῖς καὶ φιλαπεχθημόνως ἔχοντας καὶ ἀεὶ περὶ ἀνθρώ-
5 πων τοὺς λόγους ποιουμένους, ἥκιστα φιλοσοφίᾳ πρέπον
ποιούντας;

Πολύ γ', ἔφη.

- Οὐδὲ γάρ που, ὦ Ἀδείμαντε, σχολὴ τῷ γε ὡς ἀληθῶς
πρὸς τοῖς οὖσι τὴν διάνοιαν ἔχοντι κάτω βλέπειν εἰς ἀνθρώ-
c πων πραγματείας, καὶ μαχόμενον αὐτοῖς φθόνου τε καὶ
δυσμενείας ἐμπίμπλασθαι, ἀλλ' εἰς τεταγμένα ἅττα καὶ κατὰ
ταῦτά ἀεὶ ἔχοντα ὀρῶντας καὶ θεωμένους οὗτ' ἀδικοῦντα οὗτ'
5 ἄδικούμενα ὑπ' ἀλλήλων, κόσμῳ δὲ πάντα καὶ κατὰ λόγον
ἔχοντα, ταῦτα μιμεῖσθαι τε καὶ ὅτι μάλιστα ἀφομοιοῦσθαι.
ἢ οἶε τινα μηχανὴν εἶναι, ὅτῳ τις ὁμιλεῖ ἀγάμενος, μὴ
μιμεῖσθαι ἐκεῖνο;

Ἀδύνατον, ἔφη.

Θεῖω δὴ καὶ κοσμίῳ ὃ γε φιλόσοφος ὁμιλῶν κόσμιός τε

Ἄλλὰ ὅτι οἱ πολλοί, ἔκανα ἐγώ, δὲν τὸ βλέπουν ἔτσι τὸ πρᾶγμα, θὰ τὸ ἔλε-
γες αὐτό;

Ἴσως, εἶπε.

Μὴν εἶσαι, εὐλογημένε μου, εἶπα ἐγώ, τόσο ἐπικριτικὸς γιὰ τοὺς πολλούς.
[e] Μὴν ἀμφιβάλλεις ὅτι θὰ ἀλλάξουν γνώμη, ἅμα δὲν τοὺς ἐρεθίζεις ἀλλὰ,
μαλακώνοντάς τους καὶ διαλύοντας τὴν παρεξήγηση γύρω ἀπὸ τὴ φιλοσο-
φία, τοὺς δώσεις νὰ ἀντιληφθοῦν ποιούς ἐννοεῖς ὡς φιλοσόφους καὶ προσ-
διορίσεις, [500a] ὅπως τώρα δά, ποιὰ εἶναι ἡ φύση τους καὶ ποιὰ ἡ ἀσχολία
τους, ὥστε νὰ μὴ νομίζουν οἱ πολλοὶ ὅτι ὡς φιλοσόφους ἐννοεῖς αὐτοὺς ποὺ
νομίζουν ἐκεῖνοι. Ἡ μήπως ἀμφισβητεῖς ὅτι ἂν δοῦν τὰ πράγματα μὲ αὐτὸ
τὸν τρόπο θὰ σχηματίσουν *διαφορετικὴ* γνώμη καὶ θὰ δώσουν ἄλλη ἀπάντη-
ση; Ἡ φαντάζεσαι πάλι ὅτι ἓνας ἥπιος ἄνθρωπος, χωρὶς φθόνο μέσα του,
μπορεῖ νὰ φέρεται ἀπότομα σὲ κάποιον ποὺ δὲν εἶναι ἀπὸ τὸ χαρακτήρα του
ἀπότομος ἢ νὰ φθονεῖ κάποιον ποὺ δὲν εἶναι νὰ τὸν φθονεῖς; Ἐγὼ λοιπόν,
προλαμβάνοντας τὴν ἀπάντησή σου σοῦ λέω ὅτι κατὰ τὴ δική μου γνώμη τέ-
τοιο ἀπότομο φυσικὸ λιγιστοὶ τὸ ἔχουν, κι ὅχι πάντως ὁ πολὺς κόσμος.

Ἐννοια σου, εἶπε, κι ἐγὼ τὸ ἴδιο νομίζω.

[b] Τότε λοιπόν δὲν συμφωνεῖς μαζί μου καὶ σὲ τοῦτο, ὅτι δηλαδὴ ἡ αἰτία
ποὺ ὁ πολὺς κόσμος κρατᾷ ἐχθρική στάση ἀπέναντι στὴ φιλοσοφία εἶναι
ἐκεῖνοι οἱ ἄσχετοι οἱ ὁποῖοι μπαίνουν στὸ χῶρο τῆς σὰν μεθυσμένοι γλεντο-
κόποι, χωρὶς νὰ ἔχουν τέτοιο δικαίωμα, βρίζοντας κι ἑτοιμοὶ νὰ ἀρπαχτοῦν ὁ
ἓνας μὲ τὸν ἄλλο, καὶ οἱ ὁποῖοι συζητοῦν πάντοτε γιὰ πρόσωπα, κάνοντας
ἔτσι κάτι τὸ ὁποῖο ἐλάχιστα ταιριάζει στὴ φιλοσοφία;

Βεβαίως.

Γιατὶ, βλέπεις, Ἀδεΐμαντε, ὅποιος ἀληθινὰ ἔχει στραμμένο τὸ λογισμό του
στὰ οὐσιαστικὰ πρᾶγματα δὲν εὐκαιρεῖ νὰ γυρίζει καὶ νὰ κοιτάζει κάτω, τίς
ὑποθέσεις τῶν ἀνθρώπων, [c] καὶ μπλέκοντας στὶς διαμάχες τους νὰ γεμίζει
τὴν ψυχὴ του μὲ φθόνο καὶ ἔχθρα· ἀπεναντίας, ἔχοντας τὸ βλέμμα του στραμ-
μένο σὲ ὀντότητες μιᾶς αἰώνιας καὶ ἀναλλοίωτης τάξης, οἱ ὁποῖες οὔτε ἀδι-
κοῦν οὔτε ἀδικοῦνται ἢ μιὰ ἀπὸ τὴν ἄλλη, ὀντότητες τακτοποιημένες, ὅλες,
σύμφωνα μὲ τὸ λόγο, τίς μμεῖται καὶ προσπαθεῖ ὅσο τὸ δυνατόν περισσότερο
νὰ ἐξομοιώνεται μὲ αὐτές. Ἡ θαρρεῖς πὼς εἶναι ποτὲ δυνατόν ἓνας ποὺ προσ-
εγγίζει κάτι μὲ θαυμασμό νὰ μὴν τὸ μμεῖται κιόλας;

Ἀδύνατον, εἶπε.

Καὶ καθὼς ὁ φιλόσοφος προσεγγίζει τὸ θεῖκὸ καὶ τὸ βαλμένο σὲ τάξη, γί-

- d καὶ θεῖος εἰς τὸ δυνατόν ἀνθρώπῳ γίγνεται· διαβολὴ δ' ἐν
 πᾶσι πολλή.
 Παντάσῃ μὲν οὖν.
- 5 Ἄν οὖν τις, εἶπον, αὐτῷ ἀνάγκη γένηται ἃ ἐκεῖ ὄρᾳ
 μελετῆσαι εἰς ἀνθρώπων ἥθη καὶ ἰδίᾳ καὶ δημοσίᾳ τιθέναι
 καὶ μὴ μόνον ἑαυτὸν πλάττειν, ἄρα κακὸν δημιουργὸν αὐτὸν
 οἷε γενήσεσθαι σωφροσύνης τε καὶ δικαιοσύνης καὶ συμ-
 πάσης τῆς δημοτικῆς ἀρετῆς;
 Ἦκιστά γε, ἦ δ' ὅς.
- 10 Ἄλλ' ἐὰν δὴ αἰσθωνται οἱ πολλοὶ ὅτι ἀληθῆ περὶ αὐτοῦ
 e λέγομεν, χαλεπανοῦσι δὴ τοῖς φιλοσόφοις καὶ ἀπιστήσουσιν
 ἡμῖν λέγουσιν ὥς οὐκ ἂν ποτε ἄλλως εὐδαιμονήσειε πόλις,
 εἰ μὴ αὐτὴν διαγράψειαν οἱ τῷ θεῷ παραδείγματι χρώμενοι
 ζωγράφοι;
- 5 Οὐ χαλεπανοῦσιν, ἦ δ' ὅς, ἐάνπερ αἰσθωνται. ἀλλὰ δὴ
 501 τίνα λέγεις τρόπον τῆς διαγραφῆς;
 Λαβόντες, ἦν δ' ἐγώ, ὥσπερ πίνακα πόλιν τε καὶ ἥθη
 ἀνθρώπων, πρῶτον μὲν καθαρὰν ποιήσειςαι ἄν, ὃ οὐ πάντῃ
 ῥάδιον· ἀλλ' οὖν οἶσθ' ὅτι τούτῳ ἂν εὐθὺς τῶν ἄλλων
 5 διενέγκοιεν, τῷ μῆτε ἰδιώτου μῆτε πόλεως ἐθελῆσαι ἂν
 ᾄψασθαι μηδὲ γράφειν νόμους, πρὶν ἢ παραλαβεῖν καθαρὰν
 ἢ αὐτοὶ ποιῆσαι.
 Καὶ ὁρθῶς γ', ἔφη.
 Οὐκοῦν μετὰ ταῦτα οἷε ὑπογράψασθαι ἂν τὸ σχῆμα τῆς
 10 πολιτείας;
 Τί μήν;
- b Ἐπειτα οἶμαι ἀπεργαζόμενοι πυκνὰ ἂν ἐκατέρωσ' ἀπο-
 βλέπειεν, πρὸς τε τὸ φύσει δίκαιον καὶ καλὸν καὶ σῶφρον
 καὶ πάντα τὰ τοιαῦτα, καὶ πρὸς ἐκεῖν' αὐτὸ ἐν τοῖς ἀνθρώ-
 5 ποις ἐμποιοῖεν, συμμειγνύντες τε καὶ κεραννύντες ἐκ τῶν
 ἐπιτηδευμάτων τὸ ἀνδρείκελον, ἀπ' ἐκείνου τεκμαιρόμενοι, ὃ
 δὴ καὶ Ὅμηρος ἐκάλεσεν ἐν τοῖς ἀνθρώποις ἐγγιγνόμενον
 θεοειδές τε καὶ θεοείκελον.

νεται [d] κι ὁ ἴδιος εὐπρεπὴς καὶ θεϊκός, στὸ βαθμὸ ποὺ αὐτὸ εἶναι δυνατόν σ' ἓναν ἄνθρωπο· διαβολὴ καὶ δυσφήμιση ὑπάρχει, βέβαια, παντοῦ πολλή.

Ναί, πραγματικά.

Ἄν λοιπὸν κατὰ κάποιον τρόπο, εἶπα, ὑποχρεωθεῖ νὰ καταβάλλει προσπάθεια ὥστε ὅσα βλέπει ἐκεῖ νὰ τὰ σταλάξει καὶ μέσα στοὺς χαρακτηῖρες τῶν ἀνθρώπων, τόσο σὲ σχέση με τὴν ἰδιωτικὴ ζωὴ τους ὅσο καὶ με τὴ δημόσια, καὶ νὰ μὴν πλάθει μόνο τὸν ἑαυτό του, ἄραγε νομίζεις ὅτι θὰ ἀποδειχτεῖ κακὸς μάστορας τῆς σωφροσύνης, τῆς δικαιοσύνης καὶ γενικὰ ὅλης τῆς πολιτικῆς ἀρετῆς;

Κάθε ἄλλο, εἶπε αὐτός.

Ἄν, τώρα, οἱ πολλοὶ τὸ ἀντιληφθοῦν ὅτι ὅσα λέμε γιὰ τὸ φιλόσοφο ἀληθεύουν, [e] ἄραγε θὰ δυσανασχετήσουν με τοὺς φιλοσόφους καὶ θὰ δοῦν με δυσπιστία ὅσα τοὺς λέμε ἐμεῖς, ὅτι δηλαδή δὲν θὰ ἦταν ποτὲ δυνατόν μιὰ πολιτεία νὰ γίνε με ἄλλον τρόπο εὐτυχισμένη παρὰ μόνο ἂν θὰ τὴν σχεδίαζαν ζωγράφοι ἔχοντας μπροστὰ τους τὸ θεϊκὸ πρότυπο;

Δὲν θὰ δυσανασχετήσουν, εἶπε ἐκεῖνος, ἀρκεῖ βέβαια νὰ τὸ ἀντιληφθοῦν. [501a] Πῶς λογαριάζεις ὅμως ὅτι θὰ γίνε αὐτὸ τὸ σχεδιάσμα;

Παίρνοντας, εἶπα ἐγώ, στὰ χέρια τους μιὰ πόλη καὶ ἀνθρώπινους χαρακτηῖρες —ὅπως παίρνει κανεῖς ἓναν πίνακα—, πρώτη τους φροντίδα θὰ ἦταν ἢ κάθαρόν τους, πρῶγμα ποὺ δὲν εἶναι πολὺ εὐκόλο. Νὰ ξέρεις ὅμως ὅτι ὡς πρὸς τοῦτο οἱ φιλόσοφοι θὰ διέφεραν εὐθύς ἐξαρχῆς ἀπὸ τοὺς ἄλλους, ὡς πρὸς τὸ ὅτι δηλαδή δὲν θὰ ἦσαν διατεθειμένοι νὰ ἀγγίξουν οὔτε ἄτομο κανένα οὔτε πόλη οὔτε καὶ νὰ φτιάξουν νόμους, προτοῦ νὰ τὰ παραλάβουν αὐτὰ στὰ χέρια τους ἀποκαθαρμένα ἢ προτοῦ νὰ τὰ ἀποκαθάρουν οἱ ἴδιοι.

Καὶ σωστὰ θὰ ἔκαναν, εἶπε.

Πιστεύεις ὅτι ὕστερα ἀπὸ αὐτὸ θὰ μπορούσαν νὰ σχεδιάσουν τὸ περίγραμμα τοῦ πολιτεύματος;

Ἀσφαλῶς.

[b] Ἐπειτα, νομίζω, καθὼς θὰ δουλεύουν πάνω σ' αὐτὸ τὸ σχεδιάσμα, θὰ στρέφουν συχνὰ-πυκνὰ τὸ βλέμμα τους καὶ πρὸς τὴ μία πλευρὰ καὶ πρὸς τὴν ἄλλη: ἀπὸ τὴ μία στὸ δίκαιο καὶ στὸ ὠραῖο καὶ στὸ ἠθικὸ καὶ σὲ ὅλα τὰ παρόμοια, ἔτσι ὅπως αὐτὰ εἶναι στὴ φυσικὴ γνησιότητά τους, καὶ θὰ προσπαθοῦν νὰ φτιάξουν τὸ ἀνθρώπινο ἀντίγραφο σύμφωνα με ἐκεῖνα τὰ πρότυπα, πλάθοντας τὸ ὁμοίωμά τους διαμέσου συνδυασμῶν καὶ ἀνάμιξης τῶν ἀνθρώπινων ἐπιδιώξεων κι ἔχοντας ὡς στηρίγμά τους ἐκεῖνο ποὺ κι ὁ Ὅμηρος τὸ ὀνομάζει, ὅποτε τὸ συναντᾷ στοὺς ἀνθρώπους, θεόμορφο καὶ ὁμορφο σὰν θεϊκό.

Ὅρθως, ἔφη.

c Καὶ τὸ μὲν ἂν οἶμαι ἐξαλείφειεν, τὸ δὲ πάλιν ἐγγράφειεν,
ἕως ὅτι μάλιστα ἀνθρώπεια ἦθη εἰς ὅσον ἐνδέχεται θεοφιλή
ποιήσκειαν.

Καλλίστη γοῦν ἂν, ἔφη, ἡ γραφή γένοιτο.

5 Ἄρ' οὖν, ἦν δ' ἐγώ, πείθομένῃ ἐκείνους, οὓς διατετα-
μένους ἐφ' ἡμᾶς ἔφησθα ἵναί, ὥς τοιοῦτός ἐστι πολιτειῶν
ζωγράφος ὃν τότε' ἐπηνοῦμεν πρὸς αὐτούς, δι' ὃν ἐκεῖνοι
ἐχαλέπαινον ὅτι τὰς πόλεις αὐτῷ παρεδίδομεν, καὶ τι μᾶλλον
αὐτὸ νῦν ἀκούοντες πραῦνονται;

Καὶ πολὺ γε, ἦ δ' ὅς, εἰ σωφρονοῦσιν.

d Πῇ γὰρ δὴ ἔξουσιν ἀμφισβητῆσαι; πότερον μὴ τοῦ
ὄντος τε καὶ ἀληθείας ἐραστὰς εἶναι τοὺς φιλοσόφους;

Ἄτοπον μεντᾶν, ἔφη, εἶη.

5 Ἀλλὰ μὴ τὴν φύσιν αὐτῶν οἰκείαν εἶναι τοῦ ἀρίστου, ἦν
ἡμεῖς διήλθομεν;

Οὐδὲ τοῦτο.

Τί δέ; τὴν τοιαύτην τυχοῦσαν τῶν προσηκόντων ἐπι-
τηδευμάτων οὐκ ἀγαθὴν τελέως ἔσεσθαι καὶ φιλόσοφον,
εἴπερ τινὰ ἄλλην; ἢ ἐκείνους φήσει μᾶλλον, οὓς ἡμεῖς
10 ἀφωρίσαμεν;

e Οὐ δῆπου.

Ἔτι οὖν ἀγριανοῦσι λεγόντων ἡμῶν ὅτι πρὶν ἂν πόλεως τὸ
φιλόσοφον γένος ἐγκρατὲς γένηται, οὔτε πόλει οὔτε πολίταις
κακῶν παῦλα ἔσται, οὐδὲ ἡ πολιτεία ἦν μυθολογοῦμεν λόγῳ
5 ἔργῳ τέλος λήψεται;

Ἵσως, ἔφη, ἦττον.

502 Βούλει οὖν, ἦν δ' ἐγώ, μὴ ἦττον φῶμεν αὐτοὺς ἀλλὰ
παντάσῃ πράγῃ γεγονέναι καὶ πεπεῖσθαι, ἵνα, εἰ μὴ τι,
ἀλλὰ αἰσχυρθέντες ὁμολογήσωσιν;

Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη.

5 Οὗτοι μὲν τοίνυν, ἦν δ' ἐγώ, τοῦτο πεπεισμένοι ἔστων·
τοῦδε δὲ περί τις ἀμφισβητήσει, ὥς οὐκ ἂν τύχοιεν γενόμενοι
βασιλέων ἔκγονοι ἢ δυναστῶν τὰς φύσεις φιλόσοφοι;

Σωστά, είπε.

Κι άλλοτε, θαρρῶ, θά σβήνουν κάτι κι άλλοτε πάλι θά προσθέτουν [c] ὥσπου νά πλάσουν ἀνθρώπινους χαρακτηήρες ἄξιους νά ἔχουν τήν ἀγάπη τῶν θεῶν —στό βαθμὸ πού αὐτὸ εἶναι δυνατόν.

Σίγουρα, εἶπε, θά εἶναι ἡ πιὸ ὁμορφη ζωγραφική.

Ἐπάρχει ἄραγε, εἶπα ἐγώ, ἐλπίδα ὅτι θά μπορέσουμε νά πείσουμε ἐκείνους πού, καθὼς ἔλεγε, θά ριχτοῦν μὲ ὅλη τους τὴ δύναμη καταπάνω μας πὼς ἕνας τέτοιος σχεδιαστὴς πολιτευμάτων εἶναι αὐτὸς τὸν ὁποῖο ἐμεῖς τότε τοὺς τὸν παινεύαμε κι ἐκεῖνοι δυσανασχετοῦσαν πού παραδίναμε σ' αὐτὸν τὶς πολιτείες, κι ἀκούγοντάς το τώρα αὐτὸ δὲν θά μαλακώσουν κάπως;

Βεβαίωτατα, εἶπε, ἂν ἔχουν μυαλό.

[d] Τί εἶδους ἀντίρρηση μπορεῖ νά ἔχουν; Μπορεῖ ἄραγε νά ποῦν ὅτι οἱ φιλόσοφοι δὲν ἔχουν ἔρωτα γιὰ τὸ ὄν καὶ τὴν ἀλήθεια;

Θά ἦταν παράλογο, εἶπε.

Ἦ πάλι ὅτι ἡ φύση τους, ἔτσι ὅπως τὴν περιγράψαμε, δὲν εἶναι συγγενική μὲ τὸ τέλειο;

Οὔτε κι αὐτὸ μποροῦν νά τὸ ποῦν.

Τοῦτο ἐδῶ ὅμως; Ὅτι δηλαδὴ μιὰ τέτοια φύση, ἂν συμβεῖ νά ἐπιδοθεῖ σ' ἐκεῖνα πού πρέπει, δὲν πρόκειται νά γίνεи στὴν ἐντέλεια καλή, περισσότερο ἀπὸ ὅποιαδῆποτε ἄλλη —αὐτὸ μποροῦν νά τὸ ποῦν; Ἦ θά ποῦν ὅτι αὐτὸ θά συμβεῖ μᾶλλον μὲ ἐκείνους πού ἐμεῖς τοὺς ἀποκλείσαμε;

[e] Ὅχι βέβαια.

Θά ἐξακολουθήσουν λοιπὸν νά ἐξαγριώνονται ἐναντίον μας, ὅταν ἐμεῖς θά λέμε ὅτι, ἂν δὲν πάρουν τὴν πόλη στὰ χέρια τους οἱ φιλόσοφοι, δὲν θά ἔχουν σταματημὸ τὰ δεινὰ οὔτε γιὰ τὴν πόλη οὔτε γιὰ τοὺς πολίτες, κι οὔτε θά ὀλοκληρωθεῖ ποτὲ στὴν πράξη τὸ πολίτευμα πού σὰν παραμύθι πλάθουμε τώρα μὲ τὸ λόγο μας;

Ἰσως, εἶπε, θά ἐξαγριώνονται σὲ μικρότερο βαθμὸ.

Ἄς μὴν ποῦμε, εἶπα ἐγώ, σὲ μικρότερο βαθμὸ ἀλλὰ ὅτι ἔχουν [502a] πέρα γιὰ πέρα ἡρεμῆσει καὶ ἔχουν πεισθεῖ, προκειμένου νά συμφωνήσουν μαζί μας· ὄχι γιὰ κανέναν ἄλλο λόγο ἀλλὰ, ἔτσι, ἀπὸ ντροπὴ· ἐντάξει;

Βεβαίωτατα, εἶπε.

Ἄς δεχθοῦμε τότε, εἶπα ἐγώ, ὅτι ὡς πρὸς αὐτὸ ἔχουν πεισθεῖ· ποιὸς ὅμως θά ἔχει ἀντίρρηση γιὰ τοῦτο ἐδῶ, ὅτι δηλαδὴ θά ἦταν ἀδύνατο νά βρεθοῦν παιδιὰ βασιλιάδων ἢ ἀρχόντων μὲ φυσικὴ προδιάθεση γιὰ τὴ φιλοσοφία;

Οὐδ' ἂν εἷς, ἔφη.

Τοιούτους δὲ γενομένους ὥς πολλή ἀνάγκη διαφθαρῆναι, ἔχει τις λέγειν; ὥς μὲν γὰρ χαλεπὸν σωθῆναι, καὶ ἡμεῖς
b συγχωροῦμεν· ὥς δὲ ἐν παντὶ τῷ χρόνῳ τῶν πάντων οὐδέποτε οὐδ' ἂν εἷς σωθείη, ἔσθ' ὅστις ἀμφισβητήσει;

Καὶ πῶς;

Ἄλλὰ μήν, ἦν δ' ἐγώ, εἷς ἱκανὸς γενόμενος, πόλιν ἔχων
5 πειθομένην, πάντ' ἐπιτελέσαι τὰ νῦν ἀπιστούμενα.

Ἰκανὸς γάρ, ἔφη.

Ἄρχοντος γάρ που, ἦν δ' ἐγώ, τιθέντος τοὺς νόμους καὶ τὰ ἐπιτηδεύματα ἃ διεληλύθαμεν, οὐ δῆπου ἀδύνατον ἐθέλιν ποιεῖν τοὺς πολίτας.

10 Οὐδ' ὁπωστιοῦν.

Ἄλλὰ δὴ, ἅπερ ἡμῖν δοκεῖ, δόξαι καὶ ἄλλοις θαυμαστὸν τι καὶ ἀδύνατον;

c Οὐκ οἶμαι ἔγωγε, ἦ δ' ὅς.

Καὶ μὴν ὅτι γε βέλτιστα, εἴπερ δυνατά, ἱκανῶς ἐν τοῖς ἔμπροσθεν, ὥς ἐγώ μαι, διήλθομεν.

Ἰκανῶς γάρ.

5 Νῦν δὴ, ὥς ἔοικεν, συμβαίνει ἡμῖν περὶ τῆς νομοθεσίας ἄριστα μὲν εἶναι ἃ λέγομεν, εἰ γένοιτο, χαλεπὰ δὲ γενέσθαι, οὐ μέντοι ἀδύνατά γε.

Συμβαίνει γάρ, ἔφη.

Οὐκοῦν ἐπειδὴ τοῦτο μόγις τέλος ἔσχεν, τὰ ἐπίλοιπα δὴ
10 μετὰ τοῦτο λεκτέον, τίνα τρόπον ἡμῖν καὶ ἐκ τίνων μαθημάτων τε καὶ ἐπιτηδευμάτων οἱ σωτῆρες ἐνέσονται τῆς πολιτείας, καὶ κατὰ ποίας ἡλικίας ἕκαστοι ἐκάστων ἀπτόμενοι;

Δεκτέον μέντοι, ἔφη.

Οὐδέν, ἦν δ' ἐγώ, τὸ σοφὸν μοι ἐγένετο τήν τε τῶν
5 γυναικῶν τῆς κτήσεως δυσχέρειαν ἐν τῷ πρόσθεν παραλι-

Κανέννας, εἶπε.

Ἄν, τώρα, ὑπάρξουν τέτοιοι ἄνθρωποι μὲ φιλοσοφικὴ προδιάθεση, μπορεῖ κανεὶς νὰ πεῖ ὅτι αὐτοὶ κατανάγκην ἀδήριτη θὰ διαφθοροῦν; [b] Ὅτι βέβαια εἶναι δύσκολο νὰ ἀποφύγουν τὴ διαφθορά, αὐτὸ τὸ δεχόμαστε κι ἐμεῖς· ὅτι ὅμως δὲν θὰ μποροῦσε, στὸν αἰῶνα τὸν ἅπαντα, νὰ σωθεῖ ἕστω ἓνας τους ἀπὸ τὴ διαφθορά, ὑπάρχει κανεὶς ποὺ θὰ ὑποστήριζε κάτι τέτοιο;

Πῶς θὰ μποροῦσε νὰ τὸ ὑποστηρίξει;

Ἀρκεῖ ὅμως, εἶπα ἐγώ, νὰ βγεῖ ἓνας μόνο ἄξιος, ποὺ νὰ ἔχει στὰ χέρια του μιὰ πολιτεία πειθαρχημένη, καὶ θὰ τὰ κατορθώσει ὅλα αὐτὰ ποὺ τώρα φαίνονται ἀπίστευτα.

Ἀρκεῖ πραγματικά, εἶπε.

Γιατὶ ἂν ἓνας ἄρχοντας καθιερώσει τοὺς νόμους καὶ τοὺς θεσμοὺς ποὺ περιγράψαμε, δὲν θὰ εἶναι ἀδύνατον, ὑποθέτω, νὰ ἔχουν οἱ πολῖτες τὴ διάθεσιν νὰ τοὺς ἐφαρμόσουν.

Διόλου ἀδύνατο.

Θὰ ἦταν ὅμως κάτι περίεργο καὶ ἀδύνατο τὶς δικές μας γνώμες νὰ τὶς ἔχουν καὶ ἄλλοι;

[c] Ἐγὼ τοὐλάχιστον δὲν τὸ νομίζω, εἶπε.

Ὅτι ὅμως ὅσα προτείνουμε, ὑπὸ τὴν προϋπόθεση ὅτι εἶναι δυνατά, εἶναι καὶ τὰ καλύτερα, αὐτό, νομίζω, τὸ ἔχουμε ἐξηγήσει ἐπαρκῶς μὲ ὅσα εἶπαμε πρῶτύτερα.

Ναί, ἐπαρκῶς.

Κι ἔτσι τώρα, καθὼς φαίνεται, ὅσα λέμε σχετικὰ μὲ τοὺς νόμους ποὺ πᾶμε νὰ καθιερώσουμε εἶναι βεβαίως, ἐφόσον πραγματοποιηθοῦν, τὰ καλύτερα ἀλλὰ παρουσιάζουν δυσκολίες στὴν πραγματοποίησή τους, ὅμως δὲν εἶναι κι ἀδύνατα.

Ναί, ἔτσι ἔχει τὸ πρᾶγμα, εἶπε.

Ἀφοῦ λοιπόν, μὲ πολὺ κόπο, καταλήξαμε κάπου σ' αὐτὸ τὸ ζήτημα, πρέπει ἔπειτα νὰ μιλήσουμε καὶ γιὰ τὰ ὑπόλοιπα· δηλαδὴ μὲ ποιὸν τρόπο, μὲ ποιές σπουδές [d] καὶ ποιές συστηματικὲς ἀπασχολήσεις θὰ ἐξασφαλίσαμε ὥστε νὰ ὑπάρξουν αὐτοὶ ποὺ θὰ διαφυλάγουν τὸ πολίτευμα, καὶ ἀπὸ ποιά ἡλικία θὰ ἀρχίσει καθένας τους νὰ καταπιάνεται μὲ καθετὶ ἀπὸ τὰ παραπάνω· ἔτσι;

Ναί, πρέπει, εἶπε.

Δὲν βγῆκε λοιπὸν τίποτα, εἶπα ἐγώ, ἀπὸ τὸ τέχνασμά μου νὰ ἀφήσω, προηγουμένως, στὴν ἄκρῃ τὰ ἀκανθώδη ζητήματα τῶν γάμων μὲ τὶς γυναῖκες, τῆς

- πόντι καὶ παιδογονίαν καὶ τὴν τῶν ἀρχόντων κατάστασιν, εἰδότες ὥς ἐπίφθονός τε καὶ χαλεπὴ γίγνεσθαι ἢ παντελῶς ἀληθής· νῦν γὰρ οὐδὲν ἦττον ἦλθεν τὸ δεῖν αὐτὰ διελθεῖν.
- e καὶ τὰ μὲν δὴ τῶν γυναικῶν τε καὶ παίδων πεπέρανται, τὸ δὲ τῶν ἀρχόντων ὥσπερ ἐξ ἀρχῆς μετελθεῖν δεῖ. ἐλέγομεν
- 503 δ', εἰ μνημονεύεις, δεῖν αὐτοὺς φιλοπόλιδας τε φαίνεσθαι, βασανιζομένους ἐν ἡδοναῖς τε καὶ λύπαις, καὶ τὸ δόγμα τοῦτο μήτ' ἐν πόνοις μήτ' ἐν φόβοις μήτ' ἐν ἄλλῃ μηδεμιᾷ μεταβολῇ φαίνεσθαι ἐκβάλλοντας, ἢ τὸν ἀδυνατοῦντα ἀπο-
- 5 κριτέον, τὸν δὲ πανταχοῦ ἀκήρατον ἐκβαίνοντα ὥσπερ χρυσὸν ἐν πυρὶ βασανιζόμενον, στατέον ἄρχοντα καὶ γέρα δοτέον καὶ ζῶντι καὶ τελευτήσαντι καὶ ἄθλα, τοιαῦτ' ἅττα ἦν τὰ λεγόμενα παρεξίοντος καὶ παρακαλυπτομένου τοῦ
- b λόγου, πεφοβημένου κινεῖν τὸ νῦν παρόν.
- Ἄληθέστατα, ἔφη, λέγεις· μέμνημαι γάρ.
- Ὅκνος γάρ, ἔφην, ὦ φίλε, ἐγώ, εἰπεῖν τὰ νῦν ἀποτετολ-
- μημένα· νῦν δὲ τοῦτο μὲν τετολμήσθω εἰπεῖν, ὅτι τοὺς
- 5 ἀκριβεστάτους φύλακας φιλοσόφους δεῖ καθιστάναι.
- Εἰρήσθω γάρ, ἔφη.
- Νόησον δὴ ὥς εἰκότως ὀλίγοι ἔσονται σοι· ἦν γὰρ διήλθομεν φύσιν δεῖν ὑπάρχειν αὐτοῖς, εἰς ταῦτόν συμφύεσθαι αὐτῆς τὰ μέρη ὀλιγάκις ἐθέλει, τὰ πολλὰ δὲ διεσπασμένη
- 10 φύεται.
- c Πῶς, ἔφη, λέγεις;
- Εὐμαθεῖς καὶ μνήμονες καὶ ἀγχίνοι καὶ ὀξεῖς καὶ ὅσα ἄλλα τούτοις ἔπεται οἶσθ' ὅτι οὐκ ἐθέλουσιν ἅμα φύεσθαι καὶ νεανικοὶ τε καὶ μεγαλοπρεπεῖς τὰς διανοίας οἷοι κοσμίως
- 5 μετὰ ἡσυχίας καὶ βεβαιότητος ἐθέλιν ζῆν, ἀλλ' οἱ τοιοῦτοι ὑπὸ ὀξύτητος φέρονται ὅπῃ ἂν τύχωσιν, καὶ τὸ βέβαιον ἅπαν αὐτῶν ἐξοίχεται.
- Ἄληθῆ, ἔφη, λέγεις.

γέννησης παιδιῶν καὶ τοῦ ὀρισμοῦ τῶν ἀρχόντων, καθὼς ἤξερα τί ἔχθρες προκαλεῖ καὶ πόσο δύσκολη ἀποβαίνει στὴν πράξη ἡ ρύθμιση αὐτῶν τῶν ζητημάτων κατὰ τρόπο ἐντελῶς σύμφωνο μὲ τὴν ἀλήθεια· γιατί τώρα προέκυψε πάλι, τὸ ἴδιο ἐπιτακτική, ἡ ἀνάγκη νὰ τὰ συζητήσουμε. [ε] Κι ὅσον ἀφορᾷ τὰ ζητήματα σχετικὰ μὲ τὶς γυναῖκες καὶ τὰ παιδιά, ἡ ἐξέτασή τους ἔχει ὀλοκληρωθεῖ, σχετικὰ ὅμως μὲ τοὺς ἄρχοντες πρέπει νὰ τὸ ξαναπιάσουμε ἀπὸ τὴν ἀρχή. Λέγαμε λοιπὸν τότε, [503a] ἂν θυμᾶσαι, ὅτι οἱ ἄνθρωποι αὐτοί, δοκιμαζόμενοι σὲ καταστάσεις εὐχάριστες καὶ δυσάρεστες, πρέπει νὰ ἀποδείχνονται ὅτι ἔχουν ἀγάπη γιὰ τὴν πόλιν τους καὶ νὰ εἶναι φανερὸ ὅτι τὴ διάθεσή τους αὐτὴ δὲν μπορεῖ νὰ τοὺς τὴν ξεριζώσῃ ἀπὸ μέσα τους κανέννας κόπος, κανέννας φόβος, καμιά ἄλλη δύσκολη περίσταση, εἰδαλλίως ὅποιανοῦ ἡ δύναμη δὲν φθάνει ἴσαμ' ἐκεῖ νὰ τὸν ἀποκλείουν, ἐνῶ ὅποιον βγαίνει ἀκηλίδωτος μέσα ἀπὸ τέτοιες δοκιμασίες, ὅπως τὸ χρυσάφι ἀπὸ τὴ φωτιά, νὰ τὸν ὀρίζουν ἄρχοντα καὶ νὰ τὸν τιμοῦν, ὅσο εἶναι ζωντανὸς ἀλλὰ καὶ ὅταν πεθάνει, καὶ νὰ τὸν βραβεύουν. Κάπως ἔτσι τὰ λέγαμε τότε, καθὼς ἡ συζήτηση ξέφευγε καὶ πῆγαινε νὰ κρυφτεῖ πίσω ἀπὸ ἄλλα πράγματα, [b] ἀπὸ φόβο μήπως θίξει τὸ ζήτημα ποὺ ἔχουμε τώρα μπροστὰ μας.

Σωστότατα τὸ λές· τὸ θυμᾶμαι πράγματι.

Φοβόμουν, βλέπεις, φίλε μου, νὰ πῶ αὐτὰ ποὺ ἀποτόλμησα νὰ πῶ τώρα. Ἄς τολμήσω ὅμως νὰ πῶ καὶ τοῦτο: ὅτι οἱ φύλακές μας, μὲ τὴν ἀκριβέστερη σημασία τοῦ ὄρου, πρέπει νὰ εἶναι φιλόσοφοι.

Ναί, ἄς εἰπωθεῖ, ἔκανε.

Βάλε τώρα μὲ τὸ νοῦ σου πόσο λίγοι, φυσικά, θὰ εἶναι αὐτοὶ ποὺ θὰ ἔχεις στὴ διάθεσή σου· γιατί ὁ φυσικὸς προικισμὸς ποὺ τοὺς εἶναι ἀπαραίτητος ἀποτελεῖται ἀπὸ στοιχεῖα τὰ ὁποῖα σπάνια συμβαίνει νὰ ἐμφανίζονται μαζί σὲ ἓνα καὶ τὸ αὐτὸ πρόσωπο —τὶς περισσότερες φορὲς ἡ φιλοσοφικὴ φύση παρουσιάζεται διασπασμένη.

[ε] Πῶς τὸ ἐννοεῖς αὐτό; ρώτησε.

Ὅπως ξέρεις, ἡ εὐχέρεια στὴ μάθηση, ἡ καλὴ μνήμη, ἡ ὀρθὴ κρίση, ἡ δξεία ἀντίληψη καὶ ὅλα τὰ συνακόλουθα συνήθως δὲν παρουσιάζονται μαζί στὸ ἴδιο ἄτομο, κι ἐπίσης χαρακτηρὲς ὀρμητικοὶ μὲ ἀρχοντικὸ φρόνημα δὲν ἔχουν τὴ διάθεση νὰ ζοῦν συμμαζεμένα, ἥσυχα καὶ μὲ ἀσφάλεια, ἀλλὰ αὐτοῦ τοῦ εἶδους οἱ ἄνθρωποι παρὰσύρονται ἀπὸ τὸν ὀρμητικὸ χαρακτήρα τους πότε πρὸς τὰ ἐδῶ, πότε πρὸς τὰ ἐκεῖ καὶ καταλήγουν νὰ εἶναι ἐντελῶς ἄστατοι.

Σωστά, εἶπε, τὸ λές.

- d Οὐκοῦν τὰ βέβαια αὐτὰ ταῦτα ἦθη καὶ οὐκ εὐμετάβολα, οἷς
 ἂν τις μᾶλλον ὥς πιστοῖς χρήσαιτο, καὶ ἐν τῷ πολέμῳ πρὸς
 τοὺς φόβους δυσκίνητα ὄντα, πρὸς τὰς μαθήσεις αὐτοὶ ποιῇ
 ταυτόν· δυσκινήτως ἔχει καὶ δυσμαθῶς ὥσπερ ἀπονεναρκω-
 μένα, καὶ ὕπνου τε καὶ χάσματος ἐμπίμπλονται, ὅταν τι δέη
 5 τοιοῦτον διαπονεῖν.
 Ἔστι ταῦτα, ἔφη.
 Ἡμεῖς δέ γε φάμεν ἀμφοτέρων δεῖν εὖ τε καὶ καλῶς
 μετέχειν, ἢ μήτε παιδείας τῆς ἀκριβεστάτης δεῖν αὐτῷ
 μεταδιδόναι μήτε τιμῆς μήτε ἀρχῆς.
 10 Ὅρθως, ἢ δ' ὅς.
 Οὐκοῦν σπάνιον αὐτὸ οἶε ἔσεσθαι;
 Πῶς δ' οὐ;
 e Βασανιστέον δὴ ἔν τε οἷς τότε ἐλέγομεν πόνοις τε καὶ
 φόβοις καὶ ἡδοναῖς, καὶ ἔτι δὴ ὃ τότε παρείμεν νῦν λέγομεν,
 ὅτι καὶ ἐν μαθήμασι πολλοῖς γυμνάζειν δεῖ, σκοποῦντας εἰ
 καὶ τὰ μέγιστα μαθήματα δυνατὴ ἔσται ἐνεγκεῖν εἴτε καὶ
 504 ἀποδειλιάσει, ὥσπερ οἱ ἐν τοῖς ἄθλοις ἀποδειλιῶντες.
 Πρέπει γέ τοι δὴ, ἔφη, οὕτω σκοπεῖν. ἀλλὰ ποῖα δὴ
 λέγεις μαθήματα μέγιστα;
 Μνημονεύεις μὲν που, ἦν δ' ἐγώ, ὅτι τριττὰ εἶδη ψυχῆς
 5 διαστησάμενοι συνεβιάζομεν δικαιοσύνης τε πέρι καὶ σω-
 φροσύνης καὶ ἀνδρείας καὶ σοφίας ὃ ἕκαστον εἶη.
 Μὴ γὰρ μνημονεύων, ἔφη, τὰ λοιπὰ ἂν εἶην δίκαιος μὴ
 ἀκούειν.
 Ἦ καὶ τὸ προρρηθὲν αὐτῶν;
 10 Τὸ ποῖον δὴ;
 b Ἐλέγομέν που ὅτι ὥς μὲν δυνατὸν ἦν κάλλιστα αὐτὰ
 κατιδεῖν ἄλλη μακροτέρα εἶη περίοδος, ἣν περιελθόντι κατα-
 φανῇ γίγνοιτο, τῶν μέντοι ἔμπροσθεν προειρημένων ἐπομένης
 ἀποδείξεις οἷόν τ' εἶη προσάψαι. καὶ ὑμεῖς ἔξαρκεῖν ἔφατε,
 5 καὶ οὕτω δὴ ἐρρήθη τὰ τότε τῆς μὲν ἀκριβείας, ὥς ἐμοὶ
 ἐφαίνετο, ἐλλιπῇ, εἰ δὲ ὑμῖν ἀρεσκόντως, ὑμεῖς ἂν τοῦτο
 εἵποιτε.

Βέβαια, από την άλλη πλευρά, οί σταθεροί και άταλάντευτοι χαρακτήρες, [d] πού θά μπορούσε κανείς νά τούς έμπιστευθεῖ περισσότερο καί πού δύσκολα στόν πόλεμο τούς κυριεύει ὁ φόβος, κάνουν τὸ ἴδιο καί μέ τή μάθηση παρουσιάζουν μιὰ πνευματική δυσκινησία καί δυσκολία στή μάθηση σάν νά εἶναι πεσμένοι σέ νάρκη, καί τούς πιάνει νύστα καί χασμουρητό, ὅποτε χρειάζεται νά μποῦν σ' ἕναν τέτοιο κόπο.

Συμβαίνει αὐτό, εἶπε.

Ἐμεῖς ὥστόσο ὑποστηρίζουμε ὅτι εἶναι ἀπαραίτητο οἱ φύλακες νά τὰ διαθέτουν καί τὰ δύο αὐτά ἐπαρκῶς, εἰδαλλιῶς οὔτε αὐτή ἡ τέλεια παιδεία νά τούς δίνεται οὔτε τιμὴ καμία οὔτε κι ἐξουσία.

Σωστά, εἶπε αὐτός.

Πιστεύεις λοιπόν ὅτι αὐτὴ ἡ φυσική ἰδιοσυγκρασία εἶναι σπάνια;

Βεβαίως.

[e] Ἄρα πρέπει νά τὴν ὑποβάλλουμε σέ ὅλες ἐκεῖνες τὶς δοκιμασίες πού λέγαμε τότε: Νά τὴν φέρουμε ἀντιμέτωπη μέ κοπιαστικές προσπάθειες, μέ καταστάσεις τρομακτικές, μέ ἡδονές, καί ἐπιπλέον λέμε τώρα αὐτό πού τότε τὸ παραλείψαμε, ὅτι δηλαδή εἶναι ἀπαραίτητο νά τὴν ἀσκήσουμε σέ πολλές ἐπιστημονικές μαθήσεις, γιὰ νά δοῦμε ἂν θά ἔχει τὴ δύναμη νά σηκώσει τὸ βάρος τῶν πιὸ σημαντικῶν σπουδῶν [504a] ἢ ἂν θά δειλιάσει, ἀκριβῶς ὅπως ἄλλοι δειλιάζουν κι ἀποσύρονται ἀπὸ ἕναν ἀγώνα.

Βεβαίως, εἶπε, αὐτὴ ἡ ἐξέταση πρέπει νά γίνεи ὅπωςδήποτε. Ποιές εἶναι ὅμως αὐτὲς οἱ σπουδὲς πού τὶς χαρακτηρίζεις ὡς τὶς πιὸ σημαντικές;

Θὰ θυμᾶσαι ἴσως, εἶπα ἐγώ, ὅτι ἀφοῦ διακρίναμε τρεῖς δυνάμεις τῆς ψυχῆς, βγάλαμε ὀρισμένα συμπεράσματα σχετικά μέ τὴ δικαιοσύνη, τὴ σωφροσύνη, τὴν ἀνδρεία καί τὴ σοφία, ποιά εἶναι ἡ οὐσία καθεμιᾶς ἀπὸ αὐτές.

Ἄν δὲν τὸ θυμόμουν, εἶπε, δὲν θά ἄξιζα νά ἀκούσω καί τὰ ὑπόλοιπα.

Μήπως θυμᾶσαι κι ἐκεῖνο πού εἴχαμε πεῖ πρὶν ἀπὸ αὐτά;

Ποιὸ ἀκριβῶς;

[b] Λέγαμε κάπου πρωύτερα ὅτι προκειμένου νά διακρίνουμε ὅσο τὸ δυνατόν καθαρότερα αὐτὲς τὶς ἀρετές, ὑπάρχει ἕνας ἄλλος μακρύτερος δρόμος πού, ἂν τὸν βαδίσει κανείς, θά ἀποκτήσει σαφὴ εἰκόνα γι' αὐτὲς —ὥστόσο, λέγαμε, θά ἦταν δυνατόν νά προσκομιστοῦν ἀποδείξεις πού νά ἀνταποκρίνονται ὡς πρὸς τὴν ἀκρίβειά τους σέ ὅσα εἰπώθηκαν πρωύτερα. Κι ἐσεῖς εἶπατε ὅτι αὐτὸ σᾶς ἦταν ἀρκετό, κι ἔτσι ὅσα εἰπώθηκαν τότε παρουσίαζαν, κατὰ τὴ δική μου ἄποψη, ἐλλείψεις, ἂν ὅμως ἐσᾶς σᾶς ἱκανοποιοῦσαν, νά τὸ πεῖτε.

- Ἄλλ' ἔμοιγε, ἔφη, μετρίως· ἐφαίνετο μὴν καὶ τοῖς ἄλλοις.
 c Ἄλλ', ὦ φίλε, ἦν δ' ἐγώ, μέτρον τῶν τοιούτων ἀπολείπον
 καὶ ὁτιοῦν τοῦ ὄντος οὐ πάνυ μετρίως γίγνεται· ἀτελὲς γὰρ
 οὐδὲν οὐδενὸς μέτρον. δοκεῖ δ' ἐνιότέτισιν ἱκανῶς ἤδη ἔχειν
 καὶ οὐδὲν δεῖν περαιτέρω ζητεῖν.
- 5 Καὶ μάλ', ἔφη, συχνοὶ πάσχουσιν αὐτὸ διὰ ῥαθυμίαν.
 Τούτου δέ γε, ἦν δ' ἐγώ, τοῦ παθήματος ἥκιστα προσδεῖ
 φύλακι πόλεώς τε καὶ νόμων.
 Εἰκός, ἦ δ' ὅς.
- d Τὴν μακροτέραν τοίνυν, ὦ ἐταῖρε, ἔφην, περιυτέον τῷ
 τοιούτῳ, καὶ οὐχ ἥττον μαθάνοντι πονητέον ἢ γυμναζομένῳ·
 ἦ, ὃ νυνδὴ ἐλέγομεν, τοῦ μεγίστου τε καὶ μάλιστα προσή-
 κοντος μαθήματος ἐπὶ τέλος οὐποτε ἦξει.
- 5 Οὐ γὰρ ταῦτα, ἔφη, μέγιστα, ἀλλ' ἔτι τι μείζον δικαιο-
 σύνης τε καὶ ὧν διήλθομεν;
- e Καὶ μείζον, ἦν δ' ἐγώ, καὶ αὐτῶν τούτων οὐχ ὑπογραφὴν
 δεῖ ὥσπερ νῦν θεάσασθαι, ἀλλὰ τὴν τελεωτάτην ἀπεργασίαν
 μὴ παρίεναι. ἦ οὐ γελοῖον ἐπὶ μὲν ἄλλοις σμικροῦ ἀξίους
 πᾶν ποιεῖν συντετινομένους ὅπως ὅτι ἀκριβέστατα καὶ καθα-
 ρώτατα ἔξει, τῶν δὲ μεγίστων μὴ μεγίστας ἀξιοῦν εἶναι καὶ
 τὰς ἀκριβείας;
- 5 Καὶ μάλα, ἔφη, [ἄξιον τὸ διανόημα]· ὁ μέντοι μέγιστον
 μάθημα καὶ περὶ ὅτι αὐτὸ λέγεις, οἶει τιν' ἂν σε, ἔφη,
 ἀφεῖναι μὴ ἐρωτήσαντα τί ἐστίν;
- 505 Οὐ πάνυ, ἦν δ' ἐγώ, ἀλλὰ καὶ σὺ ἐρώτα. πάντως αὐτὸ
 οὐκ ὀλιγάκις ἀκήκοας, νῦν δὲ ἢ οὐκ ἐννοεῖς ἢ αὖ διανοῇ
 ἐμοὶ πράγματα παρέχειν ἀντιλαμβανόμενος. οἶμαι δὲ τοῦτο
 μᾶλλον· ἐπεὶ ὅτι γε ἡ τοῦ ἀγαθοῦ ἰδέα μέγιστον μάθημα,
 πολλάκις ἀκήκοας, ἦ δὴ καὶ δίκαια καὶ τᾶλλα προσχρησάμενα

Πάντως, κατά τη δική μου άποψη, είπε, ήταν στα σωστά μέτρα· την ίδια γνώμη είχαν και οι άλλοι.

[c] 'Ωστόσο, φίλε μου, είπα εγώ, μέτρο για αυτά τα πράγματα, το οποίο υπολείπεται έστω τόσο δα από την αλήθεια και το όν, δεν μπορεί να είναι και πολύ σωστό μέτρο· δεν είναι, βλέπεις, δυνατόν να υπάρχει, για κανένα πράγμα, μέτρο που να έχει ατέλειες. Βέβαια, πότε-πότε όρισμένοι έχουν τη γνώμη ότι ήδη αυτό είναι αρκετό κι ότι δεν χρειάζεται να το ψάχνουμε το πράγμα περισσότερο.

Ναί, είπε, πάρα πολλοί αντιμετωπίζουν το ζήτημα έτσι από όκηρηία.

Αυτήν όμως, είπα εγώ, την αντιμετώπιση κάθε άλλο παρά χρειάζεται να την συμεριζεται κάποιος που θα είναι φύλακας τής πόλης και τών νόμων.

Έννοείται, είπε.

Ένας τέτοιος άνθρωπος λοιπόν, φίλε μου, είπα εγώ, πρέπει να ακολουθήσει [d] εκείνο τον μακρύτερο δρόμο και να μην καταβάλει λιγότερο κόπο για τις σπουδές του απ' ότι για την άσκηση του σώματός του· διαφορετικά, όπως μόλις τώρα λέγαμε, δεν θα φθάσει ποτέ να κατακτήσει στην έντέλεια εκείνη την υπέρτατη γνώση ή όποια τον αφορα περισσότερο από οτιδήποτε άλλο.

Δεν ήταν λοιπόν, είπε, ακριβώς αυτά τα υπέρτατα; Υπάρχει άραγε και κάτι άλλο ακόμη, ανώτερο από τη δικαιοσύνη και από όσα συζητήσαμε;

Όχι μόνον, είπα εγώ, υπάρχει κάτι ανώτερο αλλά επίσης δεν πρέπει να αρκούμαστε, όπως κάνουμε τώρα, απλώς στη θέαση κάποιου σχεδιάσματος αυτών των άρετων, αλλά πρέπει να μην παραλείπουμε την ολοκληρωμένη δουλειά πάνω σ' αυτές. Ή μήπως δεν είναι γελοίο για άλλα, μικρής αξίας, πράγματα [e] να βάζουμε τα δυνατά μας προκειμένου να αισθητοποιούνται με τη μεγαλύτερη δυνατή ακρίβεια και καθαρότητα, ενώ αντιθέτως για τα μέγιστα πράγματα να μην απαιτούμε τη μέγιστη ακρίβεια;

Άσφαλώς, είπε· πώς το έννοεις όμως αυτό το ανώτατο μάθημα και ποιό είναι το αντικείμενό του; Φαντάζεσαι ότι θα υπάρξει έστω ένας που θα σε άφήσει χωρίς να ρωτήσει τί είναι αυτό;

Άσφαλώς όχι, είπα εγώ, μπορείς μάλιστα να με ρωτήσεις κι εσύ. Έν πάση περιπτώσει δεν είναι λίγες οι φορές που το έχεις ακούσει, τώρα όμως ή δεν πάει προς τα εκεί ο νοός σου ή σκοπεύεις [505a] να με φέρεις πάλι σε δύσκολη θέση έμποδίζοντάς με να φύγω. Νομίζω ότι μάλλον αυτό το τελευταίο συμβαίνει· γιατί το έχεις βέβαια πολλές φορές ακούσει ότι ανώτατο μάθημα είναι ή ιδέα του αγαθοῦ: με τη δική της επενέργεια ή δικαιοσύνη και τα παρόμοια

- χρήσιμα καὶ ὠφέλιμα γίνεται. καὶ νῦν σχεδὸν οἶσθ' ὅτι
 5 μέλλω τοῦτο λέγειν, καὶ πρὸς τούτῳ ὅτι αὐτὴν οὐχ ἱκανῶς
 ἴσμεν· εἰ δὲ μὴ ἴσμεν, ἄνευ δὲ ταύτης εἰ ὅτι μάλιστα τὰλλα
 ἐπισταίμεθα, οἶσθ' ὅτι οὐδὲν ἡμῖν ὄφελος, ὥσπερ οὐδ' εἰ
 b κεκτῆμεθά τι ἄνευ τοῦ ἀγαθοῦ. ἢ οἶει τι πλεον εἶναι πάσαν
 κτῆσιν ἐκτῆσθαι, μὴ μέντοι ἀγαθὴν; ἢ πάντα τὰλλα φρονεῖν
 ἄνευ τοῦ ἀγαθοῦ, καλὸν δὲ καὶ ἀγαθὸν μηδὲν φρονεῖν;
 Μὰ Δί' οὐκ ἔγωγ', ἔφη.
 5 Ἄλλα μὴν καὶ τόδε γε οἶσθα, ὅτι τοῖς μὲν πολλοῖς ἡδονὴ
 δοκεῖ εἶναι τὸ ἀγαθόν, τοῖς δὲ κομψοτέροις φρόνησις.
 Πῶς δ' οὐ;
 Καὶ ὅτι γε, ὦ φίλε, οἱ τοῦτο ἡγούμενοι οὐκ ἔχουσι δεῖξαι
 ἥτις φρόνησις, ἀλλ' ἀναγκάζονται τελευτῶντες τὴν τοῦ
 10 ἀγαθοῦ φάναι.
 Καὶ μάλα, ἔφη, γελοίως.
 c Πῶς γὰρ οὐχί, ἦν δ' ἐγώ, εἰ ὄνειδίζοντές γε ὅτι οὐκ ἴσμεν
 τὸ ἀγαθὸν λέγουσι πάλιν ὥς εἰδόσιν; φρόνησιν γὰρ αὐτό
 φασιν εἶναι ἀγαθοῦ, ὥς αὐ συνιέντων ἡμῶν ὅτι λέγουσιν,
 ἐπειδὴν τὸ τοῦ ἀγαθοῦ φθέγγωνται ὄνομα.
 5 Ἀληθέστατα, ἔφη.
 Τί δὲ οἱ τὴν ἡδονὴν ἀγαθὸν ὀριζόμενοι; μὴ μή τι
 ἐλάττωτος πλάνης ἔμπλεω τῶν ἐτέρων; ἢ οὐ καὶ οὗτοι
 ἀναγκάζονται ὁμολογεῖν ἡδονὰς εἶναι κακάς;
 Σφόδρα γε.
 10 Συμβαίνει δὴ αὐτοῖς οἶμαι ὁμολογεῖν ἀγαθὰ εἶναι καὶ
 κακὰ ταυτά. ἢ γάρ;
 d Τί μὴν;
 Οὐκοῦν ὅτι μὲν μεγάλα καὶ πολλὰ ἀμφισβητήσεις περὶ
 αὐτοῦ, φανερόν;
 Πῶς γὰρ οὐ;
 5 Τί δέ; τόδε οὐ φανερόν, ὥς δίκαια μὲν καὶ καλὰ πολλοὶ
 ἂν ἔλαιντο τὰ δοκοῦντα, κἂν <εἰ> μὴ εἴη, ὅμως ταῦτα πρᾶτ-

ἀποβαίνουν χρήσιμα καὶ ὠφέλιμα. Καὶ σχεδὸν τὸ ξέρεις τώρα ὅτι σ' αὐτὸ τὸ πρᾶγμα πρόκειται νὰ ἀναφερθῶ καὶ ἐπιπλέον ὅτι γιὰ αὐτὴ τὴν ιδέα τοῦ ἀγαθοῦ δὲν ἔχουμε σαφὴ γνώση. Ἄν δὲν ἔχουμε ὅμως μὴ τέτοια γνώση, ξέρεις ὅτι δὲν θὰ μᾶς ὠφελοῦσε σὲ τίποτε, ἀκόμη κι ἂν γνωρίζαμε ὅλα τὰ ἄλλα στὴν ἐντέλεια, ἀκριβῶς ὅπως δὲν θὰ μᾶς ὠφελοῦσε σὲ τίποτε, ἂν εἴχαμε [b] κάτι στὴν κατοχὴ μας χωρὶς τὸ ἀγαθό. Ἡ φαντάζεσαι ὅτι ὑπάρχει κανένα ὄφελος μὲ τὸ νὰ ἔχει κανεὶς στὴν κατοχὴ του ὅλα τὰ πράγματα, ἐκτὸς ἀπὸ τὰ καλὰ; Ἡ μὲ τὸ νὰ κατανοεῖ τὰ πάντα ἐκτὸς ἀπὸ τὸ ἀγαθό, καὶ νὰ ἀδυνατεῖ ἐντελῶς νὰ ἐννοήσῃ τὸ ὁμορφο καὶ τὸ ἀγαθό;

Μὰ τὸ Δία, εἶπε, ἐγὼ τουλάχιστον ὄχι.

Νὰ ξέρεις ὅμως καὶ τοῦτο: ὅτι γιὰ τὸν πολὺ κόσμον τὸ ἀγαθὸ εἶναι ἢ ἡδονή, ἀντιθέτως γιὰ τὰ λεπτότερα πνεύματα ἢ γνώση κι ὁ στοχασμός.

Βεβαίως.

Κι ἐπίσης, φίλε μου, ὅτι ὅσοι τὸ πιστεύουν αὐτὸ ἀδυνατοῦν νὰ προσδιορίσουν ποιά γνώση καὶ ποιὸν στοχασμὸ ἐννοοῦν ἀλλὰ ἀναγκάζονται τελικὰ νὰ ποῦν ὅτι πρόκειται γιὰ τὴν γνώση τοῦ ἀγαθοῦ.

Κι εἶναι πολὺ γελοῖο, εἶπε.

[c] Πῶς θὰ μποροῦσε νὰ μὴν ἦταν, εἶπα ἐγὼ, ὅταν, ἐνῶ ἐμᾶς μᾶς ἐπικρίνουν ποὺ δὲν γνωρίζουμε τὸ ἀγαθό, ἐκεῖνοι ἀπὸ τὴ μεριά τους μᾶς μιλοῦν γιὰ τὸ ἀγαθὸ σὰν νὰ ἀπευθύνονται σὲ ἀνθρώπους ποὺ τὸ γνωρίζουν; Ὑποστηρίζουν δηλαδὴ ὅτι αὐτὸ εἶναι γνώση τοῦ ἀγαθοῦ, λὲς κι ἐμεῖς καταλαβαίνουμε τί ἐννοοῦν, ὅταν ἀνοίξουν τὸ στόμα τους καὶ προφέρουν τὴ λέξη 'ἀγαθό'.

Πολὺ σωστά, εἶπε.

Κι ἐκεῖνοι πάλι ποὺ ὀρίζουν τὸ ἀγαθὸ λέγοντας ὅτι ἀγαθὸ εἶναι ἢ ἡδονή; Ἄραγε αὐτοὶ βρίσκονται σὲ μικρότερη πλάνη ἀπὸ τοὺς ἄλλους; Ἡ μήπως δὲν εἶναι κι αὐτοὶ ἀναγκασμένοι νὰ παραδεχτοῦν ὅτι ὑπάρχουν καὶ κακὲς ἡδονές;

Βεβαίως.

Συμβαίνει ἔτσι μὲ αὐτοὺς νὰ παραδέχονται ὅτι τὰ αὐτὰ πράγματα εἶναι ἀγαθὰ καὶ συνάμα κακὰ. Αὐτὸ δὲν συμβαίνει;

[d] Θέλει ρώτημα;

Δὲν εἶναι λοιπὸν φανερὸ ὅτι γύρω ἀπὸ αὐτὸ τὸ ζήτημα ὑπάρχουν μεγάλες καὶ πολλὲς ἀμφισβητήσεις;

Βεβαίως.

Ἐπίσης: Δὲν εἶναι φανερὸ τοῦτο, ὅτι δηλαδὴ πολλοὶ θὰ διάλεγαν ὅσα λογίζονται δίκαια καὶ ὁμορφα, ἔστω κι ἂν αὐτὰ δὲν θὰ ἦσαν τέτοια, καὶ θὰ τοὺς

τειν καὶ κεκτῆσθαι καὶ δοκεῖν, ἀγαθὰ δὲ οὐδενὶ ἔτι ἀρκεῖ τὰ δοκοῦντα κτᾶσθαι, ἀλλὰ τὰ ὄντα ζητοῦσιν, τὴν δὲ δόξαν ἐνταῦθα ἤδη πᾶς ἀτιμάζει;

10 Καὶ μάλα, ἔφη.

e Ὁ δὲ διώκει μὲν ἅπασα ψυχὴ καὶ τούτου ἕνεκα πάντα πράττει, ἀπομαντευομένη τι εἶναι, ἀποροῦσα δὲ καὶ οὐκ ἔχουσα λαβεῖν ἱκανῶς τί ποτ' ἐστὶν οὐδὲ πίστει χρῆσασθαι μονίμῳ οἷα καὶ περὶ τᾶλλα, διὰ τοῦτο δὲ ἀποτυγχάνει καὶ τῶν ἄλλων εἴ τι ὄφελος ἦν, περὶ δὲ τὸ τοιοῦτον καὶ τοσοῦτον οὕτω φῶμεν δεῖν ἐσκοτῶσθαι καὶ ἐκείνους τοὺς βελτίστους ἐν τῇ πόλει, οἷς πάντα ἐγχειριοῦμεν;

506

Ἦκιστά γ', ἔφη.

5 Οἶμαι γοῦν, εἶπον, δίκαιά τε καὶ καλὰ ἀγνοούμενα ὅπη ποτὲ ἀγαθὰ ἐστίν, οὐ πολλοῦ τινος ἄξιον φύλακα κεκτῆσθαι ἂν ἐαυτῶν τὸν τοῦτο ἀγνοοῦντα· μαντεύομαι δὲ μηδένα αὐτὰ πρότερον γνῶσεσθαι ἱκανῶς.

Καλῶς γάρ, ἔφη, μαντεύη.

b Οὐκοῦν ἡμῖν ἡ πολιτεία τελέως κεκοσμήσεται, ἐὰν ὁ τοιοῦτος αὐτὴν ἐπισκοπῇ φύλαξ, ὁ τούτων ἐπιστήμων;

Ἀνάγκη, ἔφη. ἀλλὰ σὺ δὲ, ὦ Σώκρατες, πότερον ἐπιστήμην τὸ ἀγαθὸν φῆς εἶναι ἢ ἡδονήν, ἢ ἄλλο τι παρὰ ταῦτα;

5 Οὗτος, ἦν δ' ἐγώ, ἀνὴρ, καλῶς ᾔσθα καὶ πάλοι καταφανῆς ὅτι σοι οὐκ ἀποχρήσοι τὸ τοῖς ἄλλοις δοκοῦν περὶ αὐτῶν.

c Οὐδὲ γὰρ δίκαιόν μοι, ἔφη, ὦ Σώκρατες, φαίνεται τὰ τῶν ἄλλων μὲν ἔχειν εἰπεῖν δόγματα, τὸ δ' αὐτοῦ μή, τοσοῦτον χρόνον περὶ ταῦταπραγματευόμενον.

ἀρκοῦσε νὰ πράττουν, νὰ ἔχουν στήν κατοχή τους καί νὰ θεωροῦν αὐτά ὡς δίκαια καί ὁμορφα πράγματα; Ὅσον ἀφορᾷ ὅμως στά ἀγαθὰ πράγματα, κανένας πιά δέν ἀρκεῖται σέ ὅσα λογίζονται ὡς καλὰ ἀλλά ὅλοι ἐπιζητοῦν αὐτά τὰ ὁποῖα *σταλήθεια* εἶναι καλὰ, καί ἐδῶ τῇ γνώμῃ καθέννας πιά τὴν ἀπορρίπτει· ἔτσι δέν εἶναι;

Καὶ πολὺ μάλιστα, εἶπε.

Αὐτὸ λοιπὸν ποὺ κάθε ψυχὴ τὸ ἀποζητάει καὶ ποὺ γιὰ χάρη του [ε] κάνει τὰ πάντα, καθὼς ψυχανεμίζεται πὼς τὸ πρᾶγμα αὐτὸ *εἶναι* κάτι, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀπορία τῆς ψυχῆς καὶ τὴν ἀδυναμία της νὰ συλλάβει σέ ἱκανοποιητικὸ βαθμὸ τί τέλος πάντων εἶναι τὸ ἀγαθὸ καί, ὅπως συμβαίνει σχετικὰ καὶ μὲ τὰ ἄλλα, νὰ κρατηθεῖ ἀπὸ μιὰ σταθερὴ πεποίθηση —μιὰ ἀδυναμία ποὺ γίνεται αἰτία νὰ ἀποτυγχάνει καὶ σέ πράγματα ἀπ' ὅπου θὰ μπορούσε νὰ ἀντλήσει κάποιον ὄφελος—, ἔ λοιπόν, γύρω ἀπὸ ἓνα τέτοιο καὶ *τόσο* σημαντικὸ ζήτημα, [506a] θὰ ὑποστηρίξουμε ὅτι ἀναγκαστικὰ βρίσκονται στὸ ἴδιο σκοτάδι κι ἐκεῖνοι οἱ ἀριστοὶ καὶ πανάξιοι μέσα στὴν πόλῃ, στῶν ὁποίων τὰ χέρια θὰ παραδώσουμε τὰ πάντα;

Κάθε ἄλλο, εἶπε.

Θαρρῶ λοιπόν, εἶπα, ὅτι τὰ δίκαια καὶ τὰ ὁμορφα πράγματα, γιὰ τὰ ὁποῖα δέν εἶναι γνωστὸ κατὰ ποιὸν ἀκριβῶς τρόπο σχετίζονται μὲ τὸ ἀγαθόν, δέν ἔχουν βρεῖ στὸ πρόσωπο κάποιου ἀνθρώπου, ὁ ὁποῖος τῇ σχέσῃ αὐτὴ τὴν ἀγνοεῖ, ἓναν φύλακα ἰδιαίτερα μεγάλης ἀξίας· κι ἔχω ἓνα προαίσθημα πὼς κανένας δέν πρόκειται νὰ γνωρίσει σέ ἱκανοποιητικὸ βαθμὸ τὰ δίκαια καὶ τὰ ὁμορφα, προτοῦ νὰ γνωρίσει κι αὐτὴ τὴ σχέσῃ τους μὲ τὸ ἀγαθόν.

Σωστά, εἶπε, τὸ προαισθάνεσαι αὐτό.

Ἡ πόλῃ μας λοιπὸν δέν θὰ ἔχει ὁλοκληρώσει τὴ διαμόρφωσή της, ὅταν [b] τὴν ἐποπτεία ἐπάνω της θὰ τὴν ἀσκεῖ αὐτοῦ τοῦ εἶδους ὁ φύλακας, αὐτὸς δηλαδή ποὺ θὰ γνωρίζει τὴ συνάφεια τῶν δίκαιων καὶ τῶν ὁμορφῶν πραγμάτων μὲ τὸ ἀγαθόν;

Κατανάγκην, εἶπε. Ἀλλὰ ἐσύ, Σωκράτη, τί ἀπὸ τὰ δύο ὑποστηρίζεις πὼς εἶναι τὸ ἀγαθόν: γνώση ἢ ἡδονή, ἢ μήπως κάτι ἄλλο διαφοροετικὸ ἀπὸ αὐτά;

Αὐτὸς εἶσαι! εἶπα ἐγὼ· εἶναι ἀπὸ ὧρα ξεκάθαρο ὅτι δέν θὰ ἴμενες εὐχαριστημένος μὲ τὴ γνώμῃ ποὺ οἱ ἄλλοι ἔχουν γιὰ αὐτά.

Μὰ δέν τὸ βρίσκω καὶ σωστό, Σωκράτη, νὰ μπορεῖ κανεὶς νὰ παρουσιάσει τίς γνώμες τῶν ἄλλων ἀλλὰ ὄχι καὶ τὴ *δική του* γνώμῃ, ὅταν ἀσχολεῖται τόσον [c] καιρὸ μὲ αὐτά τὰ ζητήματα.

Τί δέ; ἦν δ' ἐγώ· δοκεῖ σοι δίκαιον εἶναι περὶ ὧν τις μὴ οἶδεν λέγειν ὥς εἰδότα;

5 Οὐδαμῶς γ', ἔφη, ὥς εἰδότα, ὥς μέντοι οἰόμενον ταῦθ' ἂ οἴεται ἐθέλειν λέγειν.

Τί δέ; εἶπον· οὐκ ἦσθαι τὰς ἄνευ ἐπιστήμης δόξας, ὥς πᾶσαι αἰσχυραί; ὧν αἱ βέλτισται τυφλαί — ἡ δοκοῦσί τί σοι τυφλῶν διαφέρειν ὁδὸν ὀρθῶς πορευομένων οἱ ἄνευ νοῦ ἀληθές τι δοξάζοντες;

10 Οὐδέν, ἔφη.

Βούλει οὖν αἰσχυρὰ θεάσασθαι, τυφλά τε καὶ σκολιά, ἐξὸν d παρ' ἄλλων ἀκούειν φανὰ τε καὶ καλά;

Μὴ πρὸς Διός, ἦ δ' ὅς, ὦ Σώκρατες, ὁ Γλαῦκων, ὥσπερ ἐπὶ τέλει ὧν ἀποστής. ἀρκέσει γὰρ ἡμῖν, κἂν ὥσπερ δικαιοσύνης πέρι καὶ σωφροσύνης καὶ τῶν ἄλλων διήλθες, 5 οὕτω καὶ περὶ τοῦ ἀγαθοῦ διέλθης.

Καὶ γὰρ ἐμοί, ἦν δ' ἐγώ, ὦ ἐταῖρε, καὶ μάλα ἀρκέσει· ἄλλ' ὅπως μὴ οὐχ οἶός τ' ἔσομαι, προθυμούμενος δὲ ἀσχη- 5 μονῶν γέλωτα ὀφλήσω. ἄλλ', ὦ μακάριοι, αὐτὸ μὲν τί ποτ' ἐστὶ τἀγαθὸν ἐάσωμεν τὸ νῦν εἶναι — πλεόν γάρ μοι φαίνεται ἢ κατὰ τὴν παρούσαν ὁρμὴν ἐφικέσθαι τοῦ γε δοκοῦντος ἐμοὶ τὰ νῦν — ὅς δὲ ἔκγονός τε τοῦ ἀγαθοῦ φαίνεται καὶ ὁμοιό- 5 τατος ἐκείνῳ, λέγειν ἐθέλω, εἰ καὶ ὑμῖν φίλον, εἰ δὲ μή, ἐάν.

Ἄλλ', ἔφη, λέγε· εἰς αὐθις γὰρ τοῦ πατρὸς ἀποτείσεις τὴν διήγησιν.

507 Βουλοίμην ἄν, εἶπον, ἐμέ τε δύνασθαι αὐτὴν ἀποδοῦναι καὶ ὑμᾶς κομίσασθαι, ἀλλὰ μὴ ὥσπερ νῦν τοὺς τόκους μόνον. τοῦτον δὲ δὴ οὖν τὸν τόκον τε καὶ ἔκγονον αὐτοῦ τοῦ ἀγαθοῦ κομίσασθε. εὐλαβεῖσθε μέντοι μή πη ἐξαπατήσω ὑμᾶς 5 ἄκων, κίβδηλον ἀποδιδούς τὸν λόγον τοῦ τόκου.

Εὐλαβησόμεθα, ἔφη, κατὰ δύναμιν· ἀλλὰ μόνον λέγε.

Διομολογησάμενός γ' ἔφην ἐγώ, καὶ ἀναμνήσας ὑμᾶς τὰ τ' ἐν τοῖς ἔμπροσθεν ῥηθέντα καὶ ἄλλοτε ἥδη πολλάκις εἰρημένα.

b Τὰ ποῖα; ἦ δ' ὅς.

Πῶς τὸ ἐννοεῖς; ἔκανα ἐγώ. Τὸ θεωρεῖς σωστὸ νὰ μιλάει κανεὶς γιὰ πράγματα ποὺ δὲν τὰ γνωρίζει ὅπως θὰ μιλοῦσε γι' αὐτὰ ἂν τὰ γνώριζε;

Μὲ κανέναν τρόπο, βέβαια, παριστάνοντας ὅτι τάχα γνωρίζει, εἶπε· τὴ γνώμη του ὅμως εἶναι σωστὸ νὰ ἔχει τὴ διάθεση νὰ τὴν λείει ὡς κάτι ποὺ τὸ νομίζει.

Πῶς; εἶπα· δὲν ἔχεις προσέξει ὅτι οἱ γνῶμες ποὺ δὲν στηρίζονται σὲ γνώση εἶναι ὅλες λειψές; Οἱ καλύτερες ἀπὸ αὐτὲς εἶναι τυφλές — ἢ ἔχεις τὴν ἐντύπωση ὅτι διαφέρουν σὲ τίποτα ἀπὸ τυφλοὺς ποὺ πᾶνε σωστὰ στὸ δρόμο τους ὅσοι, χωρὶς ἐπίγνωση, ἔχουν σωστὴ γνώμη γιὰ κάτι;

Διόλου δὲν διαφέρουν, εἶπε.

Θὰ προτιμοῦσες λοιπὸν νὰ δεῖς πράγματα λειψά, τυφλά καὶ στρεβλά, ἐνῶ εἶναι στὸ χέρι σου [d] νὰ ἀκοῦς ἀπὸ ἄλλους πράγματα ὅλο φῶς καὶ ὁμορφιά;

Γιὰ τὸ ὄνομα τοῦ θεοῦ, Σωκράτη, εἶπε ὁ Γλαῦκων, μὴ σταματήσεις, σὺ νὰ ἦσουν στὸ τέλος. Σ' ἐμᾶς θὰ ἀρκοῦσε νὰ μιλήσεις γιὰ τὸ ἀγαθὸ ὅπως ἔκανε γιὰ τὴ δικαιοσύνη, τὴ σωφροσύνη καὶ τὰ ἄλλα. Ἔτσι νὰ μᾶς μιλήσεις καὶ γιὰ τὸ ἀγαθό.

Καὶ γιὰ μένα βέβαια, ἀγαπητέ, εἶπα, θὰ εἶναι ἀρκετό, μὲ τὸ παραπάνω μάλιστα. Ἀλλὰ φοβᾶμαι μήπως δὲν θὰ εἶμαι σὲ θέση νὰ τὸ κάνω καί, ἂν προθυμοποιηθῶ νὰ τὸ κάνω, μήπως ντροπιαστῶ καὶ γίνω περίγελως. Ὅμως, βρὲ εὐλογημένοι, ἄς ἀφήσουμε ἐπὶ τοῦ παρόντος τὸ ἐρώτημα τί τέλος πάντων εἶναι [e] τὸ ἀγαθὸ — γιὰτὶ νομίζω ὅτι τὸ νὰ φθάσουμε τώρα σ' αὐτὸ ποὺ ἐγὼ πιστεύω γιὰ τὸ ἀγαθὸ ξεπερνάει τὸ πλαίσιο μᾶς συζήτησης ὅπως ἡ τωρινή—, ὡστόσο θέλω νὰ πῶ ποιὸς φαίνεται νὰ εἶναι ἀπότοκος τοῦ ἀγαθοῦ καὶ πανόμοιος μὲ ἐκεῖνο, ἂν βέβαια τὸ θέλετε καὶ ἐσεῖς, διαφορετικὰ ἄς τὸ ἀφήσουμε.

Ναί, εἶπε, λέγε γι' αὐτό· καὶ μᾶς μιᾶς κάποια ἄλλη φορὰ γιὰ τὸν πατέρα.

[507a] Πολὺ θὰ ἤθελα, εἶπα, καὶ ἐγὼ νὰ πληρώσω καὶ ἐσεῖς νὰ εἰσπράξετε αὐτὴ τὴν ὀφειλή μου κι ὅχι, ὅπως τώρα, μόνο τοὺς τόκους. Ἐν πάσῃ περιπτώσει ἀρτε τώρα τὸν τόκο καὶ τὸ γέννημα τοῦ ἀγαθοῦ. Προσέξτε ὅμως μήπως κατὰ κάποιον τρόπο, χωρὶς νὰ τὸ θέλω, σᾶς ξεγελάσω καὶ σᾶς δώσω τόκο ὑπολογισμένον ὅχι σωστά.

Θὰ προσέξουμε, εἶπε, ὅσο μπορούμε· φθάνει μόνο ἐσὺ νὰ μιᾶς.

Πρῶτα ὅμως, εἶπα, πρέπει νὰ σᾶς ὑπενθυμίσω αὐτὰ ποὺ λέγαμε πρωτότερα καὶ ποὺ καὶ ἄλλοτε τὰ ἔχουμε πεῖ, πολλὰς φορὲς, καὶ νὰ μένουμε σύμφωνοι πάνω σ' αὐτά.

[b] Ποιὰ ἐννοεῖς; ρώτησε.

Πολλὰ καλὰ, ἦν δ' ἐγώ, καὶ πολλὰ ἀγαθὰ καὶ ἕκαστα οὕτως εἶναί φαμέν τε καὶ διορίζομεν τῷ λόγῳ.

Φαμέν γάρ.

5 Καὶ αὐτὸ δὴ καλὸν καὶ αὐτὸ ἀγαθόν, καὶ οὕτω περὶ πάντων ἃ τότε ὥς πολλὰ ἐτίθεμεν, πάλιν αὖ καὶ ἰδέαν μίαν ἐκάστου ὥς μιᾶς οὔσης τιθέντες, «ὃ ἔστιν» ἕκαστον προσαγορεύομεν. Ἔστι ταῦτα.

10 Καὶ τὰ μὲν δὴ ὁρᾶσθαι φαμεν, νοεῖσθαι δ' οὐ, τὰς δ' αὖ ἰδέας νοεῖσθαι μὲν, ὁρᾶσθαι δ' οὐ.

Παντάπασι μὲν οὖν.

c Τῷ οὖν ὁρῶμεν ἡμῶν αὐτῶν τὰ ὁρώμενα;

Τῇ ὅψει, ἔφη.

Οὐκοῦν, ἦν δ' ἐγώ, καὶ ἀκοῇ τὰ ἀκουόμενα, καὶ ταῖς ἄλλαις αἰσθήσεσι πάντα τὰ αἰσθητά;

5 Τί μήν;

Ἄρ' οὖν, ἦν δ' ἐγώ, ἐννενόηκας τὸν τῶν αἰσθήσεων δημιουργὸν ὅσῳ πολυτελεστάτην τὴν τοῦ ὁρᾶν τε καὶ ὁρᾶσθαι δύναμιν ἐδημιούργησεν;

Οὐ πάνυ, ἔφη.

10 Ἄλλ' ὧδε σκόπει. ἔστιν ὅτι προσδεῖ ἀκοῇ καὶ φωνῇ γένους ἄλλου εἰς τὸ τὴν μὲν ἀκούειν, τὴν δὲ ἀκούεσθαι, ὃ d ἐὰν μὴ παραγένηται τρίτον, ἢ μὲν οὐκ ἀκούσεται, ἢ δὲ οὐκ ἀκουσθήσεται;

Οὐδενός, ἔφη.

5 Οἶμαι δέ γε, ἦν δ' ἐγώ, οὐδ' ἄλλαις πολλαῖς, ἵνα μὴ εἴπω ὅτι οὐδεμιᾷ, τοιούτου προσδεῖ οὐδενός. ἢ σύ τινα ἔχεις εἰπεῖν;

Οὐκ ἔγωγε, ἦ δ' ὅς.

Τὴν δὲ τῆς ὁψεως καὶ τοῦ ὁρατοῦ οὐκ ἐννοεῖς ὅτι προσ-
δεῖται;

‘Υποστηρίζουμε, είπα ἐγώ, ὅτι ὑπάρχουν πολλά ὁμορφα καὶ πολλά ἀγαθὰ πράγματα καὶ οὕτω καθεξῆς, καὶ αὐτὰ τὰ πράγματα τὰ προσδιορίζουμε λεκτικά.

Τὸ ὑποστηρίζουμε, πράγματι.

Κι ἀπὸ τὴν ἄλλη ὅτι ὑπάρχει τὸ ὥραϊο στὴν καθεαυτότητά του καὶ τὸ ἀγαθὸ στὴν καθεαυτότητά του, καὶ τὸ ἴδιο σχετικὰ μὲ ὅλα τὰ ἄλλα πράγματα πού τότε τὰ χαρακτηρίσαμε ὡς πολλά· καί, ἀντιστοίχως, ὑποστηρίζουμε ὅτι ὑπάρχει ἓνα ἰδεατὸ καλούπι γιὰ καθεμιά ἀπὸ αὐτὲς τὶς ποιότητες καὶ χαρακτηρίζουμε καθένα ἀπὸ αὐτὰ τὰ ἰδεατὰ καλούπια ὡς πραγματικὴ οὐσία.

’Ετσι κάνουμε.

Κι ὑποστηρίζουμε ἐπίσης ὅτι τὰ ἐπιμέρους πράγματα τὰ βλέπουμε ἀλλὰ δὲν τὰ νοοῦμε, κι ἀπὸ τὴν ἄλλη ὅτι τὰ ἰδεατὰ καλούπια, τὶς ἰδέες, τὶς νοοῦμε ἀλλὰ δὲν τὶς βλέπουμε.

’Ακριβῶς ἔτσι.

[c] Διαμέσου τίνος δικοῦ μας πράγματος βλέπουμε ὅσα βλέπουμε;

Διαμέσου τῆς ὁρασης.

Καὶ κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο, εἶπα, διαμέσου τῆς ἀκοῆς ὅσα ἀκοῦμε καὶ διαμέσου τῶν ἄλλων αἰσθήσεων ὅλα ὅσα γίνονται αἰσθητὰ· ἔτσι;

Δίχως ἀμφιβολία.

’Αραγε ἔχεις σκεφτεῖ, εἶπα ἐγώ, πόσο πολύτιμη στὸ ἔπακρο ἔχει πλάσει ὁ δημιουργὸς τῶν αἰσθήσεων τὴν ἱκανότητα νὰ βλέπει κανεὶς καὶ νὰ γίνεται ὁρατός;

’Οχι πολὺ, εἶπε.

Γιὰ πρόσεξε τοῦτο. ‘Υπάρχει κάτι πού νὰ εἶναι ἐπιπλέον ἀπαραίτητο στὴν ἀκοή καὶ στὴ φωνὴ προκειμένου ἢ μία νὰ ἀκούει καὶ ἢ ἄλλη νὰ γίνεται ἀκουστή, κάτι πού νὰ ἀνήκει σὲ ἓνα διαφορετικὸ γένος πραγμάτων καὶ πού [d] ἂν δὲν παρεμβληθεῖ ὡς τρίτο, ἢ μὲν ἀκοή δὲν θὰ ἀκούσει ἢ δὲ φωνὴ δὲν θὰ γίνεαι ἀκουστή;

Δὲν ὑπάρχει, εἶπε.

Καὶ νομίζω, εἶπα ἐγώ, δὲν ὑπάρχουν πολλὲς ἄλλες δυνάμεις, γιὰ νὰ μὴν πῶ ὅτι δὲν ὑπάρχει καμία, πού νὰ χρειάζονται ἐπιπλέον ἓνα τέτοιο ἐνδιάμεσο. ’Η μήπως ἐσὺ μπορεῖς νὰ ἀναφέρεις κάποια;

’Εγὼ τουλάχιστον ὄχι, εἶπε.

Δὲν παρατηρεῖς ὅμως ὅτι ἡ δύναμη τοῦ νὰ βλέπει κανεὶς καὶ νὰ γίνεται ὁρατὸς *χρειάζεται* ἐπιπλέον κάτι τέτοιο;

- 10 Πῶς;
 Ἐνούσης που ἐν ὄμμασιν ὄψεως καὶ ἐπιχειροῦντος τοῦ
 ἔχοντος χρῆσθαι αὐτῇ, παρούσης δὲ χρώας ἐν αὐτοῖς, ἐὰν μὴ
 e παραγένηται γένος τρίτον ἰδίᾳ ἐπ' αὐτὸ τοῦτο πεφυκός, οἷσθα
 ὅτι ἢ τε ὄψις οὐδὲν ὄψεται, τὰ τε χρώματα ἔσται ἀόρατα.
 Τίνος δὴ λέγεις, ἔφη, τούτου;
 Ὁ δὴ σὺ καλεῖς, ἦν δ' ἐγώ, φῶς.
 5 Ἀληθῇ, ἔφη, λέγεις.
 Οὐ σμικρὰ ἄρα ἰδέα ἡ τοῦ ὁρᾶν αἴσθησις καὶ ἡ τοῦ ὁρᾶσθαι
 508 δύναμις τῶν ἄλλων συζεύξεων τιμιωτέρῳ ζυγῷ ἐζύγησαν,
 εἴπερ μὴ ἄτιμον τὸ φῶς.
 Ἀλλὰ μήν, ἔφη, πολλοῦ γε δεῖ ἄτιμον εἶναι.
 Τίνα οὖν ἔχεις αἰτιάσασθαι τῶν ἐν οὐρανῷ θεῶν τούτου
 5 κύριον, οὗ ἡμῖν τὸ φῶς ὄψιν τε ποιεῖ ὁρᾶν ὅτι κάλλιστα καὶ
 τὰ ὀρώμενα ὁρᾶσθαι;
 Ὅνπερ καὶ σύ, ἔφη, καὶ οἱ ἄλλοι· τὸν ἥλιον γὰρ δῆλον
 ὅτι ἐρωτᾷς.
 Ἄρ' οὖν ὧδε πέφυκεν ὄψις πρὸς τοῦτον τὸν θεόν;
 10 Πῶς;
 Οὐκ ἔστιν ἥλιος ἢ ὄψις οὔτε αὐτὴ οὔτ' ἐν ᾧ ἐγγίγνεται, ὃ
 b δὴ καλοῦμεν ὄμμα.
 Οὐ γὰρ οὖν.
 Ἄλλ' ἡλιοειδέστατόν γε οἶμαι τῶν περὶ τὰς αἰσθήσεις
 ὀργάνων.
 5 Πολύ γε.
 Οὐκοῦν καὶ τὴν δύναμιν ἣν ἔχει ἐκ τούτου ταμειυομένην
 ὥσπερ ἐπίρρυτον κέκτηται;
 Πάνυ μὲν οὖν.
 Ἄρ' οὖν οὐ καὶ ὁ ἥλιος ὄψις μὲν οὐκ ἔστιν, αἴτιος δ' ὢν
 10 αὐτῆς ὁρᾶται ὑπ' αὐτῆς ταύτης;
 Οὕτως, ἦ δ' ὅς.
 Τοῦτον τοίνυν, ἦν δ' ἐγώ, φάναι με λέγειν τὸν τοῦ ἀγαθοῦ
 ἔκγονον, ὃν τάγαθον ἐγέννησεν ἀνάλογον ἑαυτῷ, ὅτιπερ αὐτὸ
 c ἐν τῷ νοητῷ τόπῳ πρὸς τε νοῦν καὶ τὰ νοούμενα, τοῦτο τοῦτον

Μὲ ποιόν τρόπο;

Ἀκόμη κι ἂν ὑπάρχει ὄραση στὰ μάτια καὶ αὐτὸς ποὺ ἔχει τὴν ὄραση ἐπιχειρεῖ νὰ τὴν χρησιμοποιήσει, κι ἐπίσης χρῶμα στὰ ἀντικείμενα τῆς ὄρασης, ἐὰν δὲν [ε] παρεμβληθεῖ ἓνα *τρίτο* γένος, πλασμένο *εἰδικὰ* γι' αὐτὸν τὸ σκοπὸ, ξέρεις καλὰ ὅτι *καὶ* ἡ ὄραση δὲν πρόκειται νὰ διακρίνει τίποτα *καὶ* τὰ χρώματα θὰ εἶναι ἀόρατα.

Ποιό εἶναι αὐτὸ τὸ πρᾶγμα; ρώτησε.

Αὐτό, ἀποκριθῆκα ἐγώ, ποὺ ἐσὺ τὸ ἀποκαλεῖς φῶς.

Σωστὰ λές, εἶπε.

Ἄρα λοιπὸν ἡ αἴσθησις τῆς ὄρασης καὶ ἡ δύναμις τοῦ νὰ γίνεται κάτι ὁρατὸ [508a] συζεύχτηκαν σὲ ἓνα ζυγὸ ὅχι σὲ μικρὸ βαθμὸ πολυτιμότερο ἀπὸ αὐτὸν τῶν ἄλλων συζεύξεων —ἐφόσον βέβαια δεχόμαστε ὅτι δὲν εἶναι ἀξιοκαταφρόνητο τὸ φῶς!

Μὰ κάθε ἄλλο παρὰ ἀξιοκαταφρόνητο, εἶπε, εἶναι τὸ φῶς.

Ποιόν, τώρα, ἀπὸ τοὺς θεοὺς στὸν οὐρανὸ μπορεῖς νὰ τὸν χαρακτηρίσεις ὡς τὸν ἄρχοντα ποὺ τὸ φῶς του κάνει ὥστε καὶ ἡ ὄρασή μας νὰ βλέπει ὅσο τὸ δυνατόν πιὸ καλὰ καὶ τὰ ἀντικείμενα τῆς ὄρασης νὰ γίνονται ὁρατά;

Αὐτόν, εἶπε, ποὺ θὰ χαρακτηρίξεις καὶ ἐσὺ καὶ οἱ ἄλλοι ἄνθρωποι· γιατί εἶναι πρόδηλο ὅτι ἀναφέρεσαι στὸν ἥλιο.

Ἄρα λοιπὸν ἔτσι σχετίζεται, ἀπὸ τὴ φύση τῆς, ἡ ὄραση μὲ αὐτὸν τὸ θεό;

Πῶς δηλαδή;

Δὲν εἶναι ἥλιος ἡ ὄραση, οὔτε ἡ ἴδια οὔτε αὐτὸ στὸ ὁποῖο ἐκδηλώνεται, [b] δηλαδή σὲ αὐτὸ ποὺ τὸ ἀποκαλοῦμε μάτι.

Φυσικὰ ὄχι.

Εἶναι ὅμως τὸ πιὸ συναφὲς μὲ τὸν ἥλιο ἀπὸ ὅλα τὰ αἰσθητήρια ὄργανα.

Κατὰ πολὺ.

Καὶ τὴ δύναμις ποὺ ἔχει δὲν τὴν ἀντλεῖ ἀπὸ τὸν ἥλιο σὰν κάτι ποὺ ἐκρῆει ἀπὸ αὐτόν;

Βεβαίως.

Ἄρα λοιπὸν καὶ ὁ ἥλιος δὲν εἶναι ὄραση ἀλλὰ, ἀποτελώντας τὴν αἰτία τῆς ὄρασης, γίνεται ὁρατὸς ἀπὸ αὐτὴ τὴν ἴδια τὴν ὄραση· ἔτσι δὲν εἶναι;

Ἔτσι, εἶπε.

Μπορεῖς λοιπὸν νὰ πεῖς ὅτι *αὐτὸν* ἐννοῶ ἐγὼ ὅταν μιῶ γιὰ τὸ γόνου τοῦ ἀγαθοῦ, ποὺ τὸ ἀγαθὸ τὸν γέννησε κατ' ἀναλογία μὲ τὸν ἑαυτό του: Ὅπως σχετίζεται, [c] στὸν *νοητὸ* τρόπο, τὸ ἀγαθὸ μὲ τὸ νοῦ καὶ τὰ ἀντικείμενα τῆς

ἐν τῷ ὁρατῷ πρὸς τε ὄψιν καὶ τὰ ὀρώμενα.

Πῶς; ἔφη· ἔτι δῖελθέ μοι.

5 Ὅφθαλμοί, ἦν δ' ἐγώ, οἶσθ' ὅτι, ὅταν μηκέτι ἐπ' ἐκεῖνά τις αὐτοὺς τρέπη ὣν ἂν τὰς χροᾶς τὸ ἡμερινὸν φῶς ἐπέχη, ἀλλὰ ὦν νυκτερινὰ φέγγη, ἀμβλυώττουσί τε καὶ ἐγγὺς φαίνονται τυφλῶν, ὥσπερ οὐκ ἐνούσης καθαρᾶς ὀψεως;

Καὶ μάλα, ἔφη.

d Ὅταν δέ γ' οἶμαι ὦν ὁ ἥλιος καταλάμπει, σαφῶς ὁρῶσι, καὶ τοῖς αὐτοῖς τούτοις ὀμμασιν ἐνούσα φαίνεται.

Τί μήν;

5 Οὕτω τοῖνυν καὶ τὸ τῆς ψυχῆς ὧδε νόει· ὅταν μὲν οὖ καταλάμπει ἀλήθειά τε καὶ τὸ ὄν, εἰς τοῦτο ἀπερείσθεται, ἐνόησέν τε καὶ ἔγνω αὐτὸ καὶ νοῦν ἔχειν φαίνεται· ὅταν δὲ εἰς τὸ τῷ σκότῳ κεκραμένον, τὸ γιγνόμενόν τε καὶ ἀπολλύμενον, δοξάζει τε καὶ ἀμβλυώττει ἄνω καὶ κάτω τὰς δόξας μεταβάλλον, καὶ ἔοικεν αὖ νοῦν οὐκ ἔχοντι.

10 Ἔοικε γάρ.

e Τοῦτο τοῖνυν τὸ τὴν ἀλήθειαν παρέχον τοῖς γιγνωσκομένοις καὶ τῷ γινώσκοντι τὴν δύναμιν ἀποδιδόν τὴν τοῦ ἀγαθοῦ ἰδέαν φάθι εἶναι· αἰτίαν δ' ἐπιστήμης οὔσαν καὶ ἀληθείας, ὥς γιγνωσκομένης μὲν διανοοῦ, οὕτω δὲ καλῶν 5 ἀμφοτέρων ὄντων, γνώσεώς τε καὶ ἀληθείας, ἄλλο καὶ κάλλιον ἔτι τούτων ἡγούμενος αὐτὸ ὀρθῶς ἡγήσῃ· ἐπιστήμην 509 δὲ καὶ ἀλήθειαν, ὥσπερ ἐκεῖ φῶς τε καὶ ὄψιν ἡλιοειδῆ μὲν νομίζειν ὀρθόν, ἥλιον δ' ἡγεῖσθαι οὐκ ὀρθῶς ἔχει, οὕτω καὶ ἐνταῦθα ἀγαθοειδῆ μὲν νομίζειν ταῦτ' ἀμφότερα ὀρθόν, ἀγαθὸν δὲ ἡγεῖσθαι ὁπότερον αὐτῶν οὐκ ὀρθόν, ἀλλ' ἔτι μειζόνως 5 τιμητέον τὴν τοῦ ἀγαθοῦ ἕξιν.

Ἀμήχανον κάλλος, ἔφη, λέγεις, εἰ ἐπιστήμην μὲν καὶ ἀλήθειαν παρέχει, αὐτὸ δ' ὑπὲρ ταῦτα κάλλει ἐστίν· οὐ γὰρ δήπου σύ γε ἡδονὴν αὐτὸ λέγεις.

νόησης, ἀκριβῶς ἔτσι, στὸν *όρατο* τόπο, σχετίζεται ὁ ἥλιος μὲ τὴ δύναμη τῆς ὄρασης καὶ τὰ ἀντικείμενα ποὺ βλέπουμε.

Πῶς; εἶπε· ἐξήγησέ το μου αὐτὸ περισσότερο.

“Ὅπως ξέρεις, εἶπα ἐγώ, τὰ μάτια, ὅταν πιά δὲν τὰ στρέφουμε σὲ ἐκεῖνα τὰ ἀντικείμενα ποὺ πάνω στὸ χρῶμα τους πέφτει τὸ φῶς τῆς ἡμέρας ἀλλὰ σὲ ἀντικείμενα ποὺ ἐπάνω τους ἀπλώνεται ἡ ἀστροφεγγιὰ τῆς νύχτας, χάνουν τὴ δύναμή τους καὶ φαίνονται περίπου σὰν τυφλά, σὰν νὰ μὴν ἔχουν μέσα τους καθαρὴ ὄραση· ἔτσι δὲν συμβαίνει;

Ναί, ἀσφαλῶς.

[d] “Ὅταν ὅμως τὰ στρέφουμε σὲ ἀντικείμενα ποὺ ἐπάνω τους λάμπει ὁ ἥλιος, βλέπουν καθαρὰ καὶ εἶναι φανερὸ ὅτι μέσα στὰ ἴδια αὐτὰ μάτια ὑπάρχει ὄραση.

Ἀναμφιβόλως.

“Ἔτσι λοιπὸν συλλογίσου μὲ τοῦτο τὸν τρόπο καὶ γιὰ τὴν ψυχὴ. “Ὅταν σταθεῖ σὲ αὐτὸ ποὺ πάνω του λάμπει ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ οὐσία, κατανοεῖ καὶ γνωρίζει καὶ δείχνει νὰ ἔχει μέσα της λογισμό· ὅταν ὅμως σταθεῖ σὲ ἐκεῖνο ποὺ εἶναι ἀνακατωμένο μὲ τὸ σκοτάδι, σ’ ἐκεῖνο ποὺ γεννιέται καὶ χάνεται, τότε ἡ ψυχὴ ἔχει μόνο γνώμες καὶ ἀδυνατεῖ νὰ διακρίνει καθαρὰ, ἀλλάζοντας ἀνάκατα τὶς γνώμες της, καὶ δίνει πιά τὴν ἐντύπωση ὅτι δὲν ἔχει μέσα της λογισμό.

Ναί, ἔτσι φαίνεται.

[e] Τοῦτο λοιπὸν ποὺ παρέχει τὴν ἀλήθεια σὲ ὅ,τι κατακτᾶται γνωστικὰ καὶ δίνει τὴ δύναμη σὲ ὅποιον προσοικειώνεται γνώση νὰ γνωρίζει εἶναι — αὐτὸ *μπορεῖς* νὰ τὸ ἰσχυριστεῖς — ἡ ἰδέα τοῦ Ἀγαθοῦ. Εἶναι τὸ αἷτιο τῆς γνώσης καὶ τῆς ἀλήθειας, καὶ νὰ τὸ συλλογίζεσαι ὡς κάτι ποὺ *κατακτᾶται* γνωστικὰ, κι ἐνῶ καὶ τὰ δύο αὐτά, ἡ γνώση καὶ ἡ ἀλήθεια, εἶναι ὁμορφα πράγματα, ἐσύ, τὴν ἰδέα τοῦ Ἀγαθοῦ νὰ τὴν θεωρήσεις σωστὰ ὡς κάτι διαφορετικὸ καὶ ἀκόμη πιὸ ὁμορφο ἀπὸ αὐτὰ τὰ δύο. [509a] Κι ὅπως ἐκεῖ ἦταν σωστὸ νὰ νομίζεις ὅτι τὸ φῶς καὶ ἡ ὄραση ἔχουν συνάφεια μὲ τὸν ἥλιο ἀλλὰ ὄχι καὶ τὸ νὰ τὰ θεωρεῖς ὅτι *ταυτίζονται* μὲ αὐτόν, ἔτσι κι ἐδῶ εἶναι σωστὸ νὰ νομίζεις ὅτι καὶ τὰ δύο αὐτά, ἡ γνώση καὶ ἡ ἀλήθεια, ἔχουν συνάφεια μὲ τὸ Ἀγαθὸ, δὲν εἶναι ὅμως σωστὸ νὰ ταυτίζεται τὸ ἓνα ἢ τὸ ἄλλο ἀπὸ αὐτὰ μὲ τὸ Ἀγαθὸ, ἀλλὰ πρέπει στὴ φύση τοῦ Ἀγαθοῦ νὰ ἀποδίδεται ἀκόμη μεγαλύτερη τιμὴ.

Μιλᾷς, εἶπε, γιὰ μιὰ ὁμορφιά ποὺ σοῦ κόβει τὴν ἀνάσα ἀφοῦ, ἐνῶ παρέχει γνώση καὶ ἀλήθεια, ἡ ἴδια εἶναι πιὸ πάνω ἀπὸ αὐτὰ σὲ ὁμορφιά· γιὰ βέβαια δὲν ἐννοεῖς, ὑποθέτω, τὴν ἡδονή.

- Εὐφήμει, ἦν δ' ἐγώ· ἀλλ' ὦδε μᾶλλον τὴν εἰκόνα αὐτοῦ
 10 ἔτι ἐπισκόπει.
- b Πῶς;
 Τὸν ἥλιον τοῖς ὀρωμένοις οὐ μόνον οἶμαι τὴν τοῦ ὀράσθαι
 δύναμιν παρέχειν φήσεις, ἀλλὰ καὶ τὴν γένεσιν καὶ αὔξην
 καὶ τροφήν, οὐ γένεσιν αὐτὸν ὄντα.
- 5 Πῶς γάρ;
 Καὶ τοῖς γιγνωσκομένοις τοίνυν μὴ μόνον τὸ γινώσκεισθαι
 φάναι ὑπὸ τοῦ ἀγαθοῦ παρῆναι, ἀλλὰ καὶ τὸ εἶναί τε καὶ τὴν
 οὐσίαν ὑπ' ἐκείνου αὐτοῖς προσεῖναι, οὐκ οὐσίας ὄντος τοῦ
 ἀγαθοῦ, ἀλλ' ἔτι ἐπέκεινα τῆς οὐσίας πρεσβεία καὶ δυνάμει
 10 ὑπερέχοντος.
- c Καὶ ὁ Γλαῦκων μάλα γελοίως, Ἄπολλον, ἔφη, δαιμονίας
 ὑπερβολῆς.
 Σὺ γάρ, ἦν δ' ἐγώ, αἴτιος, ἀναγκάζων τὰ ἐμοὶ δοκοῦντα
 περὶ αὐτοῦ λέγειν.
- 5 Καὶ μηδαμῶς γ', ἔφη, παύση, εἰ μή τι, ἀλλὰ τὴν περὶ τὸν
 ἥλιον ὁμοιότητα αὐτὸ διεξιὼν, εἴ πη ἀπολείπεις.
 Ἄλλα μήν, εἶπον, συχνά γε ἀπολείπω.
 Μηδὲ σμικρὸν τοίνυν, ἔφη, παραλίπῃς.
 Οἶμαι μέν, ἦν δ' ἐγώ, καὶ πολὺ· ὅμως δέ, ὅσα γ' ἐν τῷ
 10 παρόντι δυνατὸν, ἐκὼν οὐκ ἀπολείψω.
 Μὴ γάρ, ἔφη.
- d Νόησον τοίνυν, ἦν δ' ἐγώ, ὥσπερ λέγομεν, δύο αὐτῶ εἶναι,
 καὶ βασιλεύειν τὸ μὲν νοητοῦ γένους τε καὶ τόπου, τὸ δ' αὐτὸ
 ὄρατοῦ, ἵνα μὴ οὐρανοῦ εἰπὼν δόξῃ σοι σοφίζεσθαι περὶ τὸ
 ὄνομα. ἀλλ' οὖν ἔχεις ταῦτα διττὰ εἶδη, ὄρατόν, νοητόν;
- 5 Ἔχω.
 Ὡσπερ τοίνυν γραμμὴν δίχα τετμημένην λαβὼν ἄνισα
 τμήματα, πάλιν τέμνε ἐκάτερον τὸ τμήμα ἀνὰ τὸν αὐτὸν λό-
 γον, τό τε τοῦ ὀρωμένου γένους καὶ τὸ τοῦ νοουμένου, καὶ σοι
 ἔσται σαφηνεία καὶ ἀσαφεία πρὸς ἄλληλα ἐν μὲν τῷ ὀρωμένῳ
 e τὸ μὲν ἕτερον τμήμα εἰκόνες —λέγω δὲ τὰς εἰκόνας πρῶτον

Θεὸς φυλάξοι, εἶπα ἐγώ· δές την ὁμῶς καλύτερα ἔτσι τὴν εἰκόνα τοῦ Ἀγαθοῦ.

[b] Πῶς;

Θὰ παραδεχτεῖς, φαντάζομαι, ὅτι ὁ ἥλιος δὲν παρέχει στὰ ἀντικείμενα τῆς ὄρασης ἀπλῶς τὴ δύναμη νὰ γίνονται ὁρατὰ ἀλλὰ ἐπίσης τὴ γένεση καὶ τὴν ἀνάπτυξη καὶ τὴν τροφή, χωρὶς ὥστόσο ὁ ἴδιος νὰ ἀποτελεῖ γένεση.

Φυσικὰ δὲν ἀποτελεῖ.

Ἔτσι λοιπὸν καὶ γιὰ τὰ ἀντικείμενα τῆς γνώσης μπορεῖς νὰ πεῖς πῶς ἀπὸ τὸ Ἀγαθὸ δὲν προέρχεται μόνο τὸ ὅτι γίνονται γνωστὰ ἀλλὰ ὅτι καὶ τὸ εἶναι τους καὶ τὴν οὐσία τους τὴν ἔχουν χάρη σὲ αὐτό, χωρὶς τὸ ἴδιο τὸ Ἀγαθὸ νὰ ἀποτελεῖ οὐσία ἀλλὰ κάτι *ἀκόμῃ* πὺ πέρα ἀπὸ τὴν οὐσία, *ἀνώτερο* ἀπὸ αὐτὴν ὡς πρὸς τὸ ἀξίωμα καὶ τὴ δύναμη.

[c] Κι ὁ Γλαῦκων τότε, μὲ τρόπο πολὺ κωμικό, ὦ Ἀπόλλωνα, φώναξε, τί δαμονικὴ ὑπέρβαση!

Ἔσύ, εἶπα, εἶσαι ὁ φταίχτης, ἐσὺ πού με ἀναγκάζεις νὰ λέω τί πιστεύω γιὰ αὐτὸ τὸ πρᾶγμα.

Κι οὕτε νὰ σταματήσεις, σὲ παρακαλῶ· ὄχι τίποτε ἄλλο ἀλλὰ τουλάχιστον γιὰ νὰ μᾶς ἐξηγήσεις τὴν παρομοίωση μὲ τὸν ἥλιο, ἃν ἔχεις νὰ συμπληρώσεις κάτι.

Βεβαίως, εἶπα, γιὰτὶ πολλὰ παραλείπω.

Οὔτε τόσο δά, εἶπε, νὰ μὴν παραλείψεις.

Φοβᾶμαι, εἶπα ἐγώ, ὅτι πολλὰ θὰ μένουν ἀπ' ἔξω· ὁμῶς στὸ βαθμὸ πού εἶναι τώρα δυνατόν, αὐτὸ δὲν θὰ γίνει μὲ τὴ θέλησή μου.

Ναί, μὴν τὸ κάνεις, εἶπε.

[d] Βάλε λοιπὸν μὲ τὸ νοῦ σου, εἶπα ἐγώ, ὅτι, ὅπως ὑποστηρίζουμε, αὐτὰ εἶναι δύο κι ὅτι τὸ ἓνα, τὸ Ἀγαθὸ, βασιλεύει στὸ γένος καὶ στὸν τόπο τοῦ νοητοῦ, ἐνῶ τὸ ἄλλο, ὁ Ἥλιος, στοῦ ὁρατοῦ —γιὰ νὰ μὴ δώσω τὴν ἐντύπωση, ἃν πῶ ὅτι εἶναι βασιλιάς στὸν τόπο τοῦ οὐρανοῦ, ὅτι παίζω μὲ τὶς λέξεις. Τὶς συλλαμβάνεις ὁμῶς αὐτὲς τὶς δύο διαφορετικὲς περιοχές, τὸ ὁρατὸ καὶ τὸ νοητό;

Τὶς συλλαμβάνω.

Πάρε τώρα μιὰ γραμμὴ κομμένη σὲ δύο ἄνισα τμήματα καὶ κόψε πάλι καθενα ἀπὸ αὐτὰ —τὸ τμήμα τοῦ ὁρατοῦ γένους καὶ τὸ τμήμα τοῦ νοητοῦ— κατὰ τὴν αὐτὴ ἀναλογία σὲ δύο ἄνισα μέρη καὶ θὰ ἔχεις τότε τὴ σχέση τοῦ ἑνὸς μὲ τὸ ἄλλο ὡς πρὸς τὴ σαφήνεια καὶ τὴν ἀσάφεια. Στὸ τμήμα τοῦ ὁρατοῦ

[e] τὸ ἓνα κομμάτι θὰ ἀντιστοιχεῖ σὲ εἰκόνες —καὶ λέγοντας εἰκόνες ἐννοῶ

- 510 μὲν τὰς σκιάς, ἔπειτα τὰ ἐν τοῖς ὕδασι φαντάσματα καὶ ἐν τοῖς ὅσα πυκνά τε καὶ λεῖα καὶ φανὰ συνέστηκεν, καὶ πᾶν τὸ τοιοῦτον, εἰ κατανοεῖς.
- Ἄλλὰ κατανοῶ.
- 5 Τὸ τοίνυν ἕτερον τίθει ὃ τοῦτο ἔοικεν, τά τε περὶ ἡμᾶς ζῶα καὶ πᾶν τὸ φυτευτὸν καὶ τὸ σκευαστὸν ὅλον γένος.
- Τίθημι, ἔφη.
- Ἦ καὶ ἐθέλοις ἂν αὐτὸ φάναι, ἦν δ' ἐγώ, διηρῆσθαι ἀληθεία τε καὶ μή, ὥς τὸ δοξαστὸν πρὸς τὸ γνωστόν, οὕτω
- 10 τὸ ὁμοιωθὲν πρὸς τὸ ὃ ὁμοιώθη;
- b Ἔγωγ', ἔφη, καὶ μάλα.
- Σκόπει δὴ αὐ καὶ τὴν τοῦ νοητοῦ τομὴν ἣ τμητέον.
- Πῆ;
- Ἦι τὸ μὲν αὐτοῦ τοῖς τότε μιμηθεῖσιν ὥς εἰκόσιν χρωμένη
- 5 ψυχὴ ζητεῖν ἀναγκάζεται ἐξ ὑποθέσεων, οὐκ ἐπ' ἀρχὴν πορευομένη ἀλλ' ἐπὶ τελευτήν, τὸ δ' αὖ ἕτερον —ἐπ' ἀρχὴν ἀνυπόθετον— ἐξ ὑποθέσεως ἰοῦσα καὶ ἄνευ τῶν περὶ ἐκεῖνο εἰκόνων, αὐτοῖς εἶδεσι δι' αὐτῶν τὴν μέθοδον ποιούμενη.
- 10 Ταῦτ', ἔφη, ἃ λέγεις, οὐχ ἱκανῶς ἔμαθον.
- c Ἄλλ' αὖθις, ἦν δ' ἐγώ· ῥᾶον γὰρ τούτων προειρημένων μαθήσῃ. οἶμαι γάρ σε εἰδέναι ὅτι οἱ περὶ τὰς γεωμετρίας τε καὶ λογισμοὺς καὶ τὰ τοιαῦτα πραγματευόμενοι, ὑποθέμενοι
- 5 τὸ τε περιττὸν καὶ τὸ ἄρτιον καὶ τὰ σχήματα καὶ γωνιῶν τριττὰ εἶδη καὶ ἄλλα τούτων ἀδελφὰ καθ' ἐκάστην μέθοδον, ταῦτα μὲν ὥς εἰδότες, ποιησάμενοι ὑποθέσεις αὐτά, οὐδένα λόγον οὔτε αὐτοῖς οὔτε ἄλλοις ἔτι ἀξιοῦσι περὶ αὐτῶν διδόναι
- d ὥς παντὶ φανερῶν, ἐκ τούτων δ' ἀρχόμενοι τὰ λοιπὰ ἤδη διεξιόντες τελευτῶσιν ὁμολογουμένως ἐπὶ τοῦτο οὐδ' ἂν ἐπὶ σκέψιν ὁρμήσωσι.

πρῶτον [510a] τίς σκιές, ἔπειτα τὰ εἰδῶλα τῶν πραγμάτων, ὅπως καθρεφτίζονται στὸ νερὸ καὶ στίς συμπαγεῖς, λεῖες καὶ γυαλιστερές ἐπιφάνειες, ἐπίσης καθετὶ παρόμοιο, ἂν καταλαβαίνεις.

Ναί, καταλαβαίνω, εἶπε.

Τὸ ἄλλο κομμάτι πάλι πὲς ὅτι ἀντιστοιχεῖ σὲ ἐκεῖνο τοῦ ὁποίου τοῦτο ἐδῶ τὸ κομμάτι ἀποτελεῖ ἓνα εἰδῶλο, δηλαδή στὰ ἔμβια ὄντα γύρω μας, σὲ καθετὶ φυσικὸ καὶ σὲ ὅλα τὰ ἀνθρώπινα κατασκευάσματα.

Ἐντάξει, εἶπε.

Θὰ παραδεχόσουν ἐπίσης, εἶπα, ὅτι ὡς πρὸς τὴν ἀλήθεια καὶ τὸ ἀντίθετό της τὸ κομμάτι ποὺ ἀντιστοιχεῖ στὰ ὁμοιώματα σχετίζεται μὲ τὸ κομμάτι ποὺ ἀντιστοιχεῖ στὰ πρότυπα ὅπως ἀκριβῶς σχετίζεται τὸ ἀντικείμενο τῆς γνώμης μὲ τὸ ἀντικείμενο τῆς γνώσης· ἔτσι;

[b] Βεβαίως, εἶπε· χωρὶς καμιά ἐπιφύλαξη.

Πρόσεξε τώρα ἐπίσης πῶς πρέπει νὰ γίνει ἡ τομὴ στὴν περιοχὴ τοῦ νοητοῦ.

Πῶς;

Μὲ τὸν ἀκόλουθο τρόπο. Στὸ ἓνα τμήμα ἡ ψυχὴ χρησιμοποιοῦντας ὡς εἰκόνες τὰ πράγματα, τὰ ὁποῖα στὸ προηγούμενο τμήμα ἀποτελοῦσαν ἀντικείμενα μίμησης, εἶναι ἀναγκασμένη νὰ ἀνιχνεύει ξεκινώντας ἀπὸ ὑποθέσεις καὶ δὲν κατευθύνεται πρὸς μιὰν ἀρχὴ ἀλλὰ πρὸς ἓνα πέρας· ἀντιστρόφως στὸ ἄλλο τμήμα ξεκινώντας ἡ ψυχὴ ἀπὸ μιὰν ὑποθετικὴ παραδοχὴ κατευθύνεται πρὸς μιὰν ἀπόλυτὴ ἀρχὴ ἀκολουθώντας μιὰ μέθοδο ποὺ δὲν χρησιμοποιεῖ εἰκόνες, ὅπως ἐκεῖνες στὸ προηγούμενο τμήμα, ἀλλὰ βασίζεται ἀποκλειστικὰ σὲ καθαρὰ ἰδεατὰ ἀντικείμενα.

Αὐτὰ ποὺ εἶπες τώρα δὲν τὰ πολυκατάλαβα.

[c] Προσπάθησε τότε ξανά, εἶπα ἐγώ· θὰ σοῦ εἶναι πιὸ εὐκόλο νὰ τὰ καταλάβεις, ἂν προηγουμένως ἀκούσεις τοῦτα ἐδῶ. Γνωρίζεις, φαντάζομαι, τί κάνουν ὅσοι ἀσχολοῦνται μὲ τὴ γεωμετρία καὶ τὴν ἀριθμητικὴ καὶ τίς συγγενικὲς ἐπιστῆμες; *προϋποθέτουν* τὸ περιττὸ καὶ τὸ ἄρτιο, τὰ γεωμετρικὰ σχήματα, τὰ τρία εἶδη τῶν γωνιῶν καὶ ἄλλα παρόμοια σὲ κάθε ἔρευνά τους. Καὶ σὰν νὰ τὰ γνωρίζαν αὐτὰ, βασίζουν ἐπάνω τους τίς ἀποδείξεις τους, χωρὶς νὰ αἰσθάνονται ὑποχρεωμένοι νὰ δώσουν στὸν ἑαυτὸ τους ἀλλὰ καὶ στοὺς ἄλλους κάποια ἐξήγηση γι' αὐτὰ τὰ πράγματα, [d] ἀφοῦ κατὰ τὴ γνώμη τους αὐτὰ εἶναι στὸν καθένα προφανή, καὶ μὲ αὐτὰ ὡς ἀφετηρία διεκπεραιώνουν τὰ ὑπόλοιπα ἀποδεικτικὰ βήματα γιὰ νὰ καταλήξουν, μὲ λογικὴ ἀκολουθία, σὲ ἐκεῖνο τὸ ὁποῖο εἶχαν ἀρχικὰ ὀρίσει ὡς ἀντικείμενο τῆς ἔρευνάς τους.

Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη, τοῦτό γε οἶδα.

- 5 Οὐκοῦν καὶ ὅτι τοῖς ὁρωμένοις εἶδεσι προσχρῶνται καὶ τοὺς λόγους περὶ αὐτῶν ποιοῦνται, οὐ περὶ τούτων διανοούμενοι, ἀλλ' ἐκείνων πέρι οἷς ταῦτα ἔοικε, τοῦ τετραγώνου αὐτοῦ ἔνεκα τοὺς λόγους ποιούμενοι καὶ διαμέτρου αὐτῆς, ἀλλ' οὐ
e ταύτης ἦν γράφουσιν, καὶ τᾶλλα οὕτως, αὐτὰ μὲν ταῦτα ᾧ πλάττουσιν τε καὶ γράφουσιν, ὧν καὶ σκιαὶ καὶ ἐν ὕδασι εἰκόνες εἰσίν, τούτοις μὲν ὥς εἰκόσιν αὐτῶν χρώμενοι, ζητοῦντες
511 δὲ αὐτὰ ἐκεῖνα ἰδεῖν ᾧ οὐκ ἂν ἄλλως ἴδοι τις ἢ τῇ διανοίᾳ.

Ἀληθῆ, ἔφη, λέγεις.

- Τοῦτο τοίνυν νοητὸν μὲν τὸ εἶδος ἔλεγον, ὑποθέσει δ' ἀναγκαζομένην ψυχὴν χρῆσθαι περὶ τὴν ζήτησιν αὐτοῦ,
5 οὐκ ἐπ' ἀρχὴν ἰοῦσαν, ὥς οὐ δυναμένην τῶν ὑποθέσεων ἀνωτέρω ἐκβαίνειν, εἰκόσι δὲ χρωμένην αὐτοῖς τοῖς ὑπὸ τῶν κάτω ἀπεικασθεῖσιν καὶ ἐκείνοις πρὸς ἐκεῖνα ὥς ἐναργεῖς δεδοξασμένοις τε καὶ τετιμημένοις.

- b Μανθάνω, ἔφη, ὅτι τὸ ὑπὸ ταῖς γεωμετρίαις τε καὶ ταῖς ταύτης ἀδελφαῖς τέχναις λέγεις.

- Τὸ τοίνυν ἕτερον μάνθανε τμήμα τοῦ νοητοῦ λέγοντά με τοῦτο οὐ αὐτὸς ὁ λόγος ᾗπτεται τῇ τοῦ διαλέγεσθαι δυνάμει,
5 τὰς ὑποθέσεις ποιούμενος οὐκ ἀρχὰς ἀλλὰ τῷ ὄντι ὑποθέσεις, οἷον ἐπιβάσεις τε καὶ ὁρμάς, ἵνα μέχρι τοῦ ἀνυποθέτου ἐπὶ τὴν τοῦ παντὸς ἀρχὴν ἰών, ἀψάμενος αὐτῆς, πάλιν αὐτῶν ἐχόμενος τῶν ἐκείνης ἐχομένων, οὕτως ἐπὶ τελευτὴν καταβαίνει,
c αἰσθητῷ παντάπασιν οὐδενὶ προσχρῶμενος, ἀλλ' εἶδεσιν αὐτοῖς δι' αὐτῶν εἰς αὐτά, καὶ τελευτᾷ εἰς εἶδη.

- Μανθάνω, ἔφη, ἱκανῶς μὲν οὐ —δοκεῖς γάρ μοι συχνὸν ἔργον λέγειν— ὅτι μέντοι βούλει διορίζειν σαφέστερον εἶναι
5 τὸ ὑπὸ τῆς τοῦ διαλέγεσθαι ἐπιστήμης τοῦ ὄντος τε καὶ νοητοῦ θεωρούμενον ἢ τὸ ὑπὸ τῶν τεχνῶν καλουμένων, αἷς

Ναί, αὐτὴ τὴ μέθοδο τὴν ξέρω πολὺ καλά.

Καὶ θὰ ξέρεις ἐπίσης ὅτι χρησιμοποιοῦν τὰ ὁρατὰ σχήματα καὶ ξεδιπλώνουν τοὺς συλλογισμοὺς τοὺς πάνω σ' αὐτά, ἐνῶ στὴν πραγματικότητα ἀντικείμενα τοῦ στοχασμοῦ τοὺς δὲν εἶναι αὐτά, τὰ ὁρατά, ἀλλὰ ἐκεῖνα, τῶν ὁποίων τοῦτα ἐδῶ ἀποτελοῦν ὁμοιώματα, ἀφοῦ οἱ συλλογισμοὶ τοὺς ἀναφέρονται στὸ τετράγωνο αὐτὸ καθεαυτὸ καὶ στὴ διάμετρο αὐτὴ καθεαυτὴν καὶ ὅχι σὲ [e] τούτην ἐδῶ, τὴν ὁποία σχεδιάζουν, καὶ τὸ ἴδιο γιὰ τὰ ἄλλα· αὐτὰ τὰ σχήματα ποὺ τὰ πλάθουν καὶ τὰ σχεδιάζουν —σχήματα γιὰ τὰ ὁποῖα ὑπάρχουν καὶ σκιές καὶ ἀπεικονίσεις τοὺς πάνω στὶς ὑδάτινες ἐπιφάνειες— τὰ χρησιμοποιοῦν καὶ αὐτὰ πάλι ὡς εἰκόνες ποὺ μὲ τὴ βοήθειά τοὺς ἐπιδιώκουν [511a] νὰ δοῦν ἀκριβῶς ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα δὲν θὰ μποροῦσε κανεὶς νὰ τὰ δεῖ μὲ κανέναν ἄλλο τρόπο παρὰ μόνον μὲ τὸ λογισμό.

Δίκιο ἔχεις, εἶπε.

Τοῦτο λοιπὸν τὸ εἶδος χαρακτηρίσα ὡς νοητό, ἐπισημαίνοντας ὅτι ἡ ψυχὴ, ὅταν τὸ ἐρευνᾷ, εἶναι ἀναγκασμένη νὰ χρησιμοποιεῖ ὑποθέσεις, χωρὶς νὰ κατευθύνεται σὲ ἓνα ἀφετηριακὸ σημεῖο, ἀφοῦ ἀδυνατεῖ νὰ βγεῖ ἔξω καὶ πάνω ἀπὸ τὶς ὑποθέσεις, ἀλλὰ χρησιμοποιεῖ ὡς εἰκόνες αὐτὰ τὰ ὁποῖα ἀπεικονίστηκαν στὸ κατώτερο τμήμα, ἐπίσης αὐτὰ τὰ ὁποῖα σὲ σύγκριση μὲ ἐκεῖνες τὶς ἀπεικονίσεις θεωρήθηκαν καὶ ἐκτιμήθηκαν ὡς σαφὴ καὶ εὐκρινή.

[b] Καταλαβαίνω, εἶπε, ὅτι ἐννοεῖς τὸ ἀντικείμενο τῶν διερευνήσεων τῆς γεωμετρίας καὶ τῶν συγγενικῶν τῆς μαθήσεων.

Προσπάθησε τότε νὰ ἐννοήσεις ὅτι λέγοντας ἐγὼ 'τὸ ἄλλο τμήμα τοῦ νοητοῦ' ἐννοῶ αὐτὸ ποὺ ἡ πορεία τοῦ λόγου τὸ ἀγγίζει μὲ τὴ δύναμη τῆς διαλεκτικῆς χρησιμοποιοῦντας τὶς ὑποθέσεις ὅχι ὡς πρῶτες ἀρχές ἀλλὰ τωόντι ὡς ὑποθέσεις, κάτι σὰν πάτημα καὶ ἀφετηρία γιὰ νὰ φθάσει ἴσαμε τὸ ἀνυπόθετο, τὴν πρώτη ἀρχὴ τοῦ παντός, νὰ τὴν ἀδράξει, καὶ ὕστερα πάλι, στηριγμένος σὲ ὅσα βασίζονται σ' ἐκείνη, ὀλοκληρώνει τὴν κατάβασή της [c] χωρὶς νὰ κάνει χρῆση ἀπολύτως κανενὸς αἰσθητοῦ ἀλλὰ χρησιμοποιοῦντας μόνον εἶδη καταλήγει μὲ ἀμιγῶς ἀπαγωγικὸ τρόπο σὲ εἶδη καὶ σταματᾷ σὲ αὐτά.

Καταλαβαίνω, εἶπε, ὅχι βέβαια ἐντελῶς —γιατὶ μοῦ δίνεις τὴν ἐντύπωση ὅτι μιᾶς γιὰ ἓνα ἔργο δύσκολο— ἀλλὰ πάντως ὅτι θέλεις νὰ προσδιορίσεις πῶς τὸ τμήμα τοῦ πραγματικοῦ καὶ τοῦ νοητοῦ, τὸ ὁποῖο ἀποτελεῖ ἀντικείμενο θέασης ἀπὸ τὴ διαλεκτικὴ ἐπιστήμη, εἶναι σαφέστερο καὶ ἀληθινότερο ἀπὸ τὸ ἀντικείμενο τῶν λεγόμενων τεχνῶν, ποὺ οἱ ὑποθετικὲς παραδοχές τοὺς ἀποτελοῦν γι' αὐτὲς τὶς μαθηματικὲς τέχνες ἀρχές· καὶ ἀναγκάζονται

- d αἱ ὑποθέσεις ἀρχαὶ καὶ διανοίᾳ μὲν ἀναγκάζονται ἀλλὰ μὴ αἰσθήσεσιν αὐτὰ θεᾶσθαι οἱ θεώμενοι, διὰ δὲ τὸ μὴ ἐπ' ἀρχὴν ἀνελθόντες σκοπεῖν ἀλλ' ἐξ ὑποθέσεων, νοῦν οὐκ ἴσχειν περὶ αὐτὰ δοκοῦσί σοι, καίτοι νοητῶν ὄντων μετὰ ἀρχῆς. διάνοιαν δὲ καλεῖν μοι δοκεῖς τὴν τῶν γεωμετρικῶν τε καὶ τὴν τῶν τοιούτων ἕξιν ἀλλ' οὐ νοῦν, ὥς μεταξύ τι δόξης τε καὶ νοῦ
- 5 τὴν διάνοιαν οὔσαν.
- Ἰκανώτατα, ἦν δ' ἐγώ, ἀπεδέξω. καί μοι ἐπὶ τοῖς τέτταρσι τμήμασι τέτταρα ταῦτα παθήματα ἐν τῇ ψυχῇ γιγνόμενα λαβέ, νόησιν μὲν ἐπὶ τῷ ἀνωτάτῳ, διάνοιαν
- e δὲ ἐπὶ τῷ δευτέρῳ, τῷ τρίτῳ δὲ πίστιν ἀπόδος καὶ τῷ τελευταίῳ εἰκασίαν, καὶ τάξον αὐτὰ ἀνὰ λόγον, ὥσπερ ἐφ' οἷς ἐστὶν ἀληθείας μετέχει, οὕτω ταῦτα σαφηνείας ἡγησάμενος μετέχειν.
- 5 Μανθάνω, ἔφη, καὶ συγχωρῶ καὶ τάττω ὥς λέγεις.

βέβαια και ἐδῶ οἱ μελετητὲς νὰ διερευνοῦν τὸ ἀντικείμενο μὲ τὸ λογισμὸ κι ὄχι μὲ τὴν αἴσθηση, ὥστόσο, ἐπειδὴ δὲν τὸ προσεγγίζουν ἔχοντας ἀνεβῆ σὲ *πρώτη ἀρχή* [d] ἀλλὰ ξεκινώντας ἀπὸ ὑποθέσεις, σοῦ δίνουν τὴν ἐντύπωση ὅτι δὲν κατανοοῦν αὐτὰ τὰ ἀντικείμενα, μόλο ποὺ αὐτὰ εἶναι δυνατόν, σὲ σύ-
 ζευξη μὲ τὴν πρώτη ἀρχή, νὰ γίνονται κατανοητά. Καὶ νομίζω ὅτι τὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο προσεγγίζουν αὐτὰ τὰ ἀντικείμενα οἱ γεωμέτρεις καὶ οἱ ὅμοιοί-
 τους τὸν ὀνομάζεις κατανοητικὸ κι ὄχι νοητικὸ, θεωρώντας τον ὡς κάτι ἀνά-
 μεσα στὴ γνώμη καὶ στὴ γνώση.

Τὸ κατάλαβες, εἶπα, σὲ πολὺ ἱκανοποιητικὸ βαθμὸ. Ἀντίστοιχα τώρα σ' αὐτὰ τὰ τέσσερα τμήματα νὰ δεχθεῖς ὅτι ὑπάρχουν μέσα στὴν ψυχὴ τέσσερις καταστάσεις: ἡ νόηση, ἀντίστοιχη στοῦ ἀνώτερο τμήμα, ἡ διάνοια [e] στοῦ ἀμέ-
 σως πρὸ κάτω, στοῦ τρίτο ἢ πίστη καί, στοῦ τελευταῖο, ἡ εἰκασία· καὶ αὐτὰ τὰ τέσσερα νὰ τὰ κατατάξεις σύμφωνα μὲ μιὰν ἀναλογία τέτοια ὥστε ὁ βαθμὸς τῆς σαφήνειάς τους νὰ ἀνταποκρίνεται στοῦ βαθμοῦ ποὺ τὰ ἀντικείμενά τους ἔχουν μερικὸ στὴν ἀλήθεια καὶ τὸ ὄν.

Καταλαβαίνω, εἶπε, καὶ εἶμαι σύμφωνος καὶ τὰ κατατάσσω ὅπως λὲς ἐσύ.

Ζ

- 514 a Μετὰ ταῦτα δὴ, εἶπον, ἀπείκασον τοιοῦτῳ πάθει τὴν
 ἡμετέραν φύσιν παιδείας τε πέρι καὶ ἀπαιδευσίας. ἰδὲ γὰρ
 ἀνθρώπους οἷον ἐν καταγείῳ οἰκῇσει σπηλαιώδει, ἀναπεπτα-
 μένην πρὸς τὸ φῶς τὴν εἴσοδον ἐχούσῃ μακρὰν παρὰ πᾶν
 5 τὸ σπήλαιον, ἐν ταύτῃ ἐκ παίδων ὄντας ἐν δεσμοῖς καὶ τὰ
 σκέλη καὶ τοὺς αὐχένας, ὥστε μένειν τε αὐτοὺς εἰς τε τὸ
 b πρόσθεν μόνον ὄραν, κύκλῳ δὲ τὰς κεφαλὰς ὑπὸ τοῦ δεσμοῦ
 ἀδυνάτους περιάγειν, φῶς δὲ αὐτοῖς πυρὸς ἄνωθεν καὶ πόρ-
 ρωθεν καόμενον ὀπισθεν αὐτῶν, μεταξὺ δὲ τοῦ πυρὸς καὶ
 5 τῶν δεσμωτῶν ἐπάνω ὁδόν, παρ' ἣν ἰδὲ τειχίον παρῳκο-
 δομημένον, ὥσπερ τοῖς θαυματοποιοῖς πρὸ τῶν ἀνθρώπων
 πρόκειται τὰ παραφράγματα, ὑπὲρ ὧν τὰ θαύματα δεικνύουσιν.
 Ὅρῳ, ἔφη.
 Ὅρα τοίνυν παρὰ τοῦτο τὸ τειχίον φέροντας ἀνθρώπους
 c σκεύη τε παντοδαπὰ ὑπερέχοντα τοῦ τειχίου καὶ ἀνδριάντας
 515 καὶ ἄλλα ζῶα λίθινά τε καὶ ξύλινα καὶ παντοῖα εἰργασμένα,
 οἷον εἰκὸς τοὺς μὲν φθεγγομένους, τοὺς δὲ σιγῶντας τῶν
 παραφερόντων.
 Ἄτοπον, ἔφη, λέγεις εἰκόνα καὶ δεσμώτας ἀτόπους.
 5 Ὅμοιους ἡμῖν, ἦν δ' ἐγώ· τοὺς γὰρ τοιοῦτους πρῶτον μὲν
 ἐαυτῶν τε καὶ ἀλλήλων οἶει ἂν τι ἑωρακέναι ἄλλο πλὴν
 τὰς σκιὰς τὰς ὑπὸ τοῦ πυρὸς εἰς τὸ καταντικρὺ αὐτῶν τοῦ
 σπηλαίου προσπιπτούσας;
 Πῶς γάρ, ἔφη, εἰ ἀκινήτους γε τὰς κεφαλὰς ἔχειν ἡναγκα-
 b σμένοι ἐῖεν διὰ βίου;
 Τί δὲ τῶν παραφερομένων; οὐ ταῦτόν τοῦτο;
 Τί μήν;
 Εἰ οὖν διαλέγεσθαι οἰοί τ' εἶεν πρὸς ἀλλήλους, οὐ ταῦτα

[514a] “Υστερ’ ἀπὸ αὐτά, εἶπα, δοκίμασε νὰ ἀπεικονίσῃς τὴν ἀνθρώπινη φύση μας ὡς πρὸς τὴν παιδεία καὶ τὴν ἀπαιδευσίαν της πλάθοντας μὲ τὸ νοῦ σου μιὰ κατάστασιν ὅπως ἡ ἀκόλουθη. Φαντάσου δηλαδὴ ἀνθρώπους σ’ ἓνα οἶκημα ὑπόγειο, κάτι σὰν σπηλιά, ποὺ τὸ ἀνοιγμὰ της, ἐλεύθερο στὸ φῶς σὲ μεγάλη ἀπόστασιν, θὰ ἀπλώνεται σὲ ὅλο τὸ πλάτος τῆς σπηλιᾶς, καὶ τοὺς ἀνθρώπους αὐτοὺς νὰ βρίσκονται μέσα ἐκεῖ ἀπὸ παιδιὰ ἄλυσσοδεμένοι ἀπὸ τὰ σκέλια καὶ τὸν αὐχένα ὥστε νὰ μένουν ἀκίνητοποιημένοι [b] καὶ νὰ κοιτάζουν μόνον πρὸς τὰ ἐμπρὸς χωρὶς νὰ μποροῦν, ἔτσι ἄλυσσοδεμένοι καθὼς θὰ εἶναι, νὰ στρέφουν γύρω τὸ κεφάλι τους· κι ἓνα φῶς νὰ τοὺς ἔρχεται ἀπὸ ψηλὰ κι ἀπὸ μακριὰ, ἀπὸ μιὰ φωτιὰ ποὺ θὰ καίει πίσω τους, κι ἀνάμεσα στὴ φωτιὰ καὶ στοὺς δεσμῶτες, στὴν ἐπιφάνεια τοῦ ἐδάφους, νὰ περνάει ἓνας δρόμος· κι ἐκεῖ δίπλα φαντάσου ἓνα τειχάκι χτισμένο παρὰλληλα στὸ δρόμο σὰν ἐκεῖνα τὰ χαμηλὰ παραπετάσματα ποὺ στήνουν οἱ ταχυδακτυλουργοὶ μπροστὰ στοὺς θεατὲς γιὰ νὰ δείχνουν ἀπὸ ’κεῖ τὰ τεχνάσματά τους.

Τὸ φαντάζομαι, εἶπε.

Φαντάσου ἀκόμη ὅτι κατὰ μήκος σ’ αὐτὸ τὸ τειχάκι κάποιοι ἄνθρωποι μεταφέρουν [c] κάθε λογῆς κατασκευάσματα ποὺ ἔξέχουν ἀπὸ τὸ τειχάκι, ἀγάλματα [515a] καὶ ἄλλα ὁμοιώματα ζώων, ἀπὸ πέτρα, ἀπὸ ξύλο ἢ ἀπὸ ὅτιδήποτε ἄλλο, κι ὅτι, ὅπως εἶναι φυσικόν, ἄλλοι ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους ποὺ κουβαλᾶνε αὐτὰ τὰ πράγματα μιλοῦν ἐνῶ ἄλλοι εἶναι σιωπηλοί.

Ἀλλόκοτη, εἶπε, ἡ εἰκόνα ποὺ περιγράφεις, καὶ οἱ δεσμῶτες ἀλλόκοτοι κι αὐτοί.

Ὅμοιοι μὲ ἐμᾶς, ἔκανα ἐγὼ· γιατί πρῶτα-πρῶτα μήπως φαντάζεσαι ὅτι οἱ δεσμῶτες αὐτοὶ ἐκτὸς ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ τους καὶ τοὺς διπλανούς τους βλέπουν ποτέ τους τίποτε ἄλλο πέρα ἀπὸ τίς σκιὰς ποὺ ρίχνει τὸ φῶς ἀντικρὺ τους στὸν τοῖχο τῆς σπηλιᾶς;

Μὰ πῶς θὰ ἦταν δυνατόν, εἶπε, ἀφοῦ σ’ ὅλη τους τὴ ζωὴ [b] εἶναι ἀναγκασμένοι νὰ ἔχουν τὸ κεφάλι τους ἀκίνητο;

Καὶ μὲ τὰ πράγματα ποὺ περνοῦν μπροστὰ στὸ τειχάκι τί γίνεται; Τί ἄλλο ἐκτὸς ἀπὸ τίς σκιὰς τους βλέπουν οἱ δεσμῶτες;

Σὰν τί ἄλλο θὰ μποροῦσαν νὰ δοῦν;

Ἄν, τώρα, εἶχαν τὴ δυνατότητα νὰ συνομιλοῦν, δὲν νομίζεις ὅτι θὰ πί-

- 5 ἡγεῖ ἂν τὰ παριόντα αὐτοὺς νομίζειν ἄπερ ὀρῶεν;
Ἀνάγκη.
Τί δ' εἰ καὶ ἡχὼ τὸ δεσμωτήριον ἐκ τοῦ καταντικρὺ ἔχοι;
ὁπότε τις τῶν παριόντων φθέγγεαιτο, οἷε ἂν ἄλλο τι αὐτοὺς
ἡγεῖσθαι τὸ φθεγγόμενον ἢ τὴν παριοῦσαν σκιάν;
- 10 Μὰ Δί' οὐκ ἔγωγ', ἔφη.
- c Παντάπασι δὴ, ἦν δ' ἐγώ, οἱ τοιοῦτοι οὐκ ἂν ἄλλο τι
νομίζοιεν τὸ ἀληθὲς ἢ τὰς τῶν σκευαστῶν σκιάς.
Πολλὴ ἀνάγκη, ἔφη.
- 5 Σκόπει δὴ, ἦν δ' ἐγώ, αὐτῶν λύσιν τε καὶ ἴασιν τῶν τε
δεσμῶν καὶ τῆς ἀφροσύνης, οἷα τις ἂν εἴη, εἰ φύσει τοιάδε
συμβαίνει αὐτοῖς· ὁπότε τις λυθείη καὶ ἀναγκάζεται ἐξαίφνης
ἀνίστασθαι τε καὶ περιάγειν τὸν αὐχένα καὶ βαδίζειν καὶ
πρὸς τὸ φῶς ἀναβλέπειν, πάντα δὲ ταῦτα ποιῶν ἀλγοῖ
τε καὶ διὰ τὰς μαρμαρυγὰς ἀδυνατοῖ καθορᾶν ἐκεῖνα ὧν
- d τότε τὰς σκιάς ἑώρα, τί ἂν οἷε αὐτὸν εἰπεῖν, εἰ τις
αὐτῷ λέγοι ὅτι τότε μὲν ἑώρα φλυαρίας, νῦν δὲ μᾶλλον
τι ἐγγυτέρω τοῦ ὄντος καὶ πρὸς μᾶλλον ὄντα τετραμμένος
ὀρθότερον βλέπει, καὶ δὴ καὶ ἕκαστον τῶν παριόντων δεικνὺς
- 5 αὐτῷ ἀναγκάζει ἐρωτῶν ἀποκρίνεσθαι ὅτι ἔστιν; οὐκ οἷε
αὐτὸν ἀπορεῖν τε ἂν καὶ ἡγεῖσθαι τὰ τότε ὀρώμενα ἀλη-
θέστερα ἢ τὰ νῦν δεικνύμενα;
- Πολύ γ', ἔφη.
- e Οὐκοῦν κἂν εἰ πρὸς αὐτὸ τὸ φῶς ἀναγκάζει αὐτὸν βλέπειν,
ἀλγεῖν τε ἂν τὰ ὄμματα καὶ φεύγειν ἀποστρεφόμενον πρὸς
ἐκεῖνα ἃ δύναται καθορᾶν, καὶ νομίζειν ταῦτα τῷ ὄντι
σαφέστερα τῶν δεικνυμένων;
- 5 Οὕτως, ἔφη.
- Εἰ δέ, ἦν δ' ἐγώ, ἐντεῦθεν ἔλκοι τις αὐτὸν βίᾳ διὰ
τραχείας τῆς ἀναβάσεως καὶ ἀνάντους, καὶ μὴ ἀνείη πρὶν

στευαν πώς αὐτὰ γιὰ τὰ ὁποῖα μιλοῦν δὲν εἶναι παρὰ οἱ σκιές πού ἔβλεπαν νὰ περνοῦν μπροστὰ ἀπὸ τὰ μάτια τους;

Κατανάγκην, εἶπε.

Κι ἂν ὑποθέσουμε ἀκόμη ὅτι στὸ δεσμοτήριο ἐρχόταν καὶ ἀντίλαλος ἀπὸ τὸν ἀντικρυνὸ τοῖχο; Κάθε φορὰ πού θὰ μιλοῦσε κάποιος ἀπὸ ὅσους περνοῦσαν πίσω τους, φαντάζεσαι ὅτι οἱ δεσμῶτες δὲν θὰ πίστευαν ὅτι ἡ φωνὴ βγαίνει ἀπὸ τῇ σκιά πού θὰ ἔβλεπαν νὰ περνᾷ ἀπὸ μπροστὰ τους;

Μὰ τὸ Δία, εἶπε, καὶ βέβαια.

[c] Ἀσφαλῶς λοιπόν, εἶπα ἐγώ, οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ δὲν θὰ ἦταν δυνατόν νὰ πιστέψουν γιὰ ἀληθινὸ τίποτε ἄλλο παρὰ μονάχα τίς σκιές τῶν κατασκευασμάτων.

Ἀνάγκη ἀδήριτη, εἶπε.

Σκέψου τώρα, εἶπα ἐγώ, ποιά μορφὴ θὰ μπορούσε νὰ πάρει ἡ ἀπαλλαγὴ τους ἀπὸ τὰ δεσμά καὶ ἡ γιαιτρεία τους ἀπὸ τὴν πλάνη καὶ τὴν ἀφροσύνη, ἂν τύχαινε καὶ τοὺς συνέβαιναν τὰ ἐξῆς: Κάθε φορὰ πού κάποιος ἀπὸ αὐτοὺς θὰ λυνόταν καὶ θὰ ἀναγκάζόταν ξαφνικά νὰ ἐλευθερωθεῖ καὶ νὰ γυρίσει τὸ κεφάλι καὶ νὰ περπατήσει καὶ νὰ ἀντικρύσει τὸ φῶς ψηλὰ —κι ὅλα αὐτὰ πονώντας πολὺ καὶ ἀδυνατώντας ἀπὸ τὴν ἐκτυφλωτικὴ λάμψη νὰ διακρίνει ἐκεῖνα τὰ πράγματα [d] πού ὡς τώρα ἔβλεπε τίς σκιές τους—, τί φαντάζεσαι ὅτι θὰ ἔλεγε ὁ ἄνθρωπος αὐτός, ἂν κάποιος τοῦ ἔλεγε ὅτι ὅσα ἔβλεπε πρωτύτερα ἦταν ἀνοησίες καὶ ὅτι τώρα εἶναι κάπως *πιο κοντὰ* στὴν πραγματικότητα καὶ ὅτι ἔχοντας *τώρα* στραφεῖ σὲ ἀντικείμενα *πιο* πραγματικά βλέπει σωστότερα; Ἰδίως μάλιστα ἂν δείχνοντάς του καθένα ἀπὸ τὰ ἀντικείμενα πού περνοῦσαν ἀπὸ μπροστὰ του τὸν ρωτοῦσε καὶ τὸν ὑποχρέωνε νὰ ἀπαντήσει τί εἶναι τὸ καθένα τους. Δὲν νομίζεις ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος θὰ τὰ ἔχανε καὶ θὰ πίστευε ὅτι ὅσα ἔβλεπε τότε ἦταν ἀληθινότερα ἀπὸ ἐκεῖνα πού τοῦ ἔδειχναν τώρα;

Καὶ πολὺ μάλιστα.

[e] Κι ἅμα θὰ τὸν ἀνάγκαζε νὰ κοιτάξει στὸ ἴδιο τὸ φῶς, δὲν θὰ αἰσθανόταν ἔντονο πόνο στὰ μάτια καὶ δὲν θὰ προσπαθοῦσε νὰ τὸ ἀποφύγει στρέφοντας τὸ βλέμμα του πάλι σ' ἐκεῖνα πού *μπορεῖ* νὰ βλέπει, καὶ δὲν θὰ νόμιζε ὅτι ἐκεῖνα εἶναι σταλήθεια *πιο* σαφὴ καὶ εὐκρινὴ ἀπὸ ὅσα τοῦ ἔδειχναν τώρα;

Ἔτσι, εἶπε.

Ἄν, τέλος, εἶπα ἐγώ, κάποιος τὸν τραβοῦσε διὰ τῆς βίας πρὸς τὰ ἔξω ἀπὸ ἓνα ἀνέβασμα κακοτράχαλο καὶ ἀπότομο καὶ δὲν τὸν ἄφηνε προτοῦ νὰ τὸν

- 516 ἐξελεύσειεν εἰς τὸ τοῦ ἡλίου φῶς, ἄρα οὐχὶ ὀδυνᾶσθαι τε
 ἂν καὶ ἀγανακτεῖν ἐλκόμενον, καὶ ἐπειδὴ πρὸς τὸ φῶς ἔλθοι,
 αὐγῆς ἂν ἔχοντα τὰ ὄμματα μεστὰ ὁρᾶν οὐδ' ἂν ἐν δύνασθαι
 τῶν νῦν λεγομένων ἀληθῶν;
 Οὐ γὰρ ἂν, ἔφη, ἐξαίφνης γε.
 5 Συνηθείας δὴ οἶμαι δέοιτ' ἂν, εἰ μέλλοι τὰ ἄνω ὄψεσθαι.
 καὶ πρῶτον μὲν τὰς σκιάς ἂν ῥᾶστα καθορῶ, καὶ μετὰ τοῦτο
 ἐν τοῖς ὕδασι τά τε τῶν ἀνθρώπων καὶ τὰ τῶν ἄλλων εἶδωλα,
 ὕστερον δὲ αὐτά· ἐκ δὲ τούτων τὰ ἐν τῷ οὐρανῷ καὶ αὐτὸν
 τὸν οὐρανὸν νύκτωρ ἂν ῥᾶον θεάσαιτο, προσβλέπων τὸ τῶν
 b ἄστρον τε καὶ σελήνης φῶς, ἥ μεθ' ἡμέραν τὸν ἡλίον τε
 καὶ τὸ τοῦ ἡλίου.
 Πῶς δ' οὐ;
 Τελευταῖον δὴ οἶμαι τὸν ἥλιον, οὐκ ἐν ὕδασιν οὐδ' ἐν
 5 ἀλλοτρίῳ ἔδρῳ φαντάσματα αὐτοῦ, ἀλλ' αὐτὸν καθ' αὐτὸν
 ἐν τῇ αὐτοῦ χώρᾳ δύναιτ' ἂν κατιδεῖν καὶ θεάσασθαι οἷός
 ἐστιν.
 Ἀναγκαῖον, ἔφη.
 Καὶ μετὰ ταῦτ' ἂν ἤδη συλλογίζοιτο περὶ αὐτοῦ ὅτι οὗτος
 10 ὁ τὰς τε ὥρας παρέχων καὶ ἐνιαυτοὺς καὶ πάντα ἐπιτρο-
 c πεύων τὰ ἐν τῷ ὁρωμένῳ τόπῳ, καὶ ἐκείνων ὧν σφεῖς ἐώρων
 τρόπον τινὰ πάντων αἴτιος.
 Δῆλον, ἔφη, ὅτι ἐπὶ ταῦτα ἂν μετ' ἐκεῖνα ἔλθοι.
 Τί οὖν; ἀναμιμνησκομένον αὐτὸν τῆς πρώτης οἰκήσεως
 5 καὶ τῆς ἐκεῖ σοφίας καὶ τῶν τότε συνδεσμωτῶν οὐκ ἂν οἶει
 αὐτὸν μὲν εὐδαιμονίζειν τῆς μεταβολῆς, τοὺς δὲ ἐλεεῖν;
 Καὶ μάλα.
 Τιμαὶ δὲ καὶ ἔπαινοι εἴ τινες αὐτοῖς ἦσαν τότε παρ'
 ἀλλήλων καὶ γέρα τῷ ὀξύτατα καθορῶντι τὰ παριόντα, καὶ
 10 μνημονεύοντι μάλιστα ὅσα τε πρότερα αὐτῶν καὶ ὕστερα
 d εἰώθει καὶ ἅμα πορεύεσθαι, καὶ ἐκ τούτων δὴ δυνατώτατα
 ἀπομαντευομένῳ τὸ μέλλον ἦξειν, δοκεῖς ἂν αὐτὸν ἐπιθυμη-

βγάλει στο φῶς τοῦ ἡλίου, ἄραγε ὁ δεσμώτης δὲν θὰ πονοῦσε [516a] καὶ δὲν θὰ ἀγανακτοῦσε πὺν τὸν τραβολογοῦσαν, κι ὅταν θὰ ἔβγαινε στοῦ φῶς, ἔτσι καθὼς τὰ μάτια του θὰ ἦταν πλημμυρισμένα ἀπὸ τὴν ἐκτυφλωτικὴ λάμψη, δὲν θὰ τοῦ ἦταν ἐντελῶς ἀδύνατο νὰ διακρίνει ἔστω καὶ ἓνα ἀπὸ τὰ πράγματα, γιὰ τὰ ὁποῖα θὰ τοῦ λέγανε τώρα πῶς εἶναι ἀληθινά;

Θὰ τοῦ ἦταν ἀδύνατον, εἶπε· ἔτσι στὰ ξαφνικά τουλάχιστον.

Θὰ χρειαζόταν, νομίζω, κάποιος χρόνος προσαρμογῆς, προκειμένου νὰ ἀντικρῦσει τὰ πράγματα ἐπάνω. Ἔτσι, στὴν ἀρχή, θὰ διέκρινε εὐκολότερα τὶς σκιές, ἔπειτα τὰ εἰδωλα τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν ἄλλων πραγμάτων στοῦ νερὸ κι ὕστερα τὰ ἴδια τὰ πράγματα· ἀπὸ αὐτὰ ὅσα βρίσκονται στὸν οὐρανό, καὶ αὐτὸ τὸν ἴδιο τὸν οὐρανό, θὰ μποροῦσε νὰ τὰ κοιτάξει πιὸ εὐκολὰ τὴ νύχτα [b] μὲ τὸ φῶς τῶν ἄστρον καὶ τοῦ φεγγαριοῦ παρὰ τὴν ἡμέρα, μὲ τὸν ἥλιο καὶ τὸ φῶς του.

Ἀσφαλῶς.

Καὶ τελευταῖο ἀπ' ὅλα θὰ μποροῦσε νὰ ἀντικρῦσει τὸν ἥλιο, ὅχι εἰδωλά του στοῦ νερὸ ἢ σὲ κάποια θέση ἄλλην ἀπὸ τὴ δική του, ἀλλὰ τὸν ἥλιο αὐτὸν καθ'αυτὸν στὸν δικό του τόπο, καὶ νὰ θεαστεῖ τὴ φύση του.

Κατανάγκην, εἶπε.

Κι ὕστερα ἀπὸ αὐτὰ θὰ ἔφθανε νὰ συλλάβει μὲ τὸ λογισμό του ὅτι αὐτός, ὁ ἥλιος, εἶναι πὺν δωρίζει τὶς ἐποχὲς καὶ τὰ χρόνια καὶ πὺν διαφεντεύει τὰ πάντα [c] στὴ σφαῖρα τῶν ὁρατῶν πραγμάτων, καὶ κατὰ κάποιον τρόπο εἶναι ἡ αἰτία γιὰ ὅλα ὅσα ἔβλεπαν ὁ ἴδιος καὶ οἱ ἄλλοι δεσμῶτες.

Προφανῶς, εἶπε, αὐτὸ θὰ ἦταν τὸ ἐπόμενο συμπέρασμα του.

Λοιπόν; Καθὼς θὰ ξαναθυμᾶται τὸν τόπο, στὸν ὁποῖο ἔμενε πρῶτα, τὴ «σοφία» πὺν εἶχαν ἐκεῖ, καὶ τοὺς συγκρατούμενούς του ἐκεῖ, δὲν νομίζεις ὅτι θὰ καλοτυχεῖ τὸν ἑαυτό του γιὰ τὴν ἀλλαγὴ, ἐνῶ γιὰ 'κεινούς θὰ αἰσθάνεται οἶκτο;

Καὶ πολὺ μάλιστα.

Κι ἂν ὑποθέσουμε ὅτι οἱ δεσμῶτες εἶχαν θεσπίσει τότε κάποιες τιμὲς καὶ ἐπαίνους μεταξύ τους καὶ βραβεῖα γιὰ ὅποιον διέκρινε καθαρότερα ἀπ' ὅλους τὰ ἀντικείμενα πὺν περνοῦσαν μπροστά τους, ἢ γιὰ ὅποιον συγκρατοῦσε στὴ μνήμη του ποιά ἀπὸ αὐτὰ συνήθως περνοῦσαν πρῶτα, ποιά ὕστερα [d] καὶ ποιά πῆγαιναν μαζί μὲ ποιά, ἔτσι πὺν βάσει αὐτοῦ νὰ ἔχει κάποια ἰδιαίτερη ἱκανότητα στοῦ νὰ μαντεύει τί ἐπρόκειτο νὰ περάσει κάθε φορὰ, ἔχεις μήπως τὴ γνώμη ὅτι ὁ ἀνθρώπος αὐτὸς θὰ φλεγόταν ἀπὸ τὴν ἐπιθυμία

τικῶς αὐτῶν ἔχειν καὶ ζηλοῦν τοὺς παρ' ἐκείνοις τιμωμένους
 τε καὶ ἐνδυναστεύοντας, ἢ τὸ τοῦ Ὁμήρου ἂν πεπονθέναι
 5 καὶ σφόδρα βούλεσθαι «ἐ π ά ρ ο υ ρ ο ν ἐ ό ν τ α θ η τ ε υ έ μ ε ν
 ἄ λ λ ω ἀ ν δ ρ ῖ π α ρ' ἀ κ λ ή ρ ω» καὶ ὅτιοῦν ἂν πεπονθέναι
 μᾶλλον ἢ 'κεῖνά τε δοξάζειν καὶ ἐκείνως ζῆν;

e Οὕτως, ἔφη, ἔγωγε οἶμαι, πᾶν μᾶλλον πεπονθέναι ἂν
 δέξασθαι ἢ ζῆν ἐκείνως.

Καὶ τότε δὴ ἐννόησον, ἦν δ' ἐγώ. εἰ πάλιν ὁ τοιοῦτος
 καταβὰς εἰς τὸν αὐτὸν θάκον καθίζοιτο, ἄρ' οὐ σκότους <ἂν>
 5 ἀνάπλεως σχοίη τοὺς ὀφθαλμούς, ἐξαίφνης ἦκων ἐκ τοῦ
 ἡλίου;

Καὶ μάλα γ', ἔφη.

Τὰς δὲ δὴ σκιὰς ἐκείνας πάλιν εἰ δέοι αὐτὸν γνωματεύοντα
 διαμιλλᾶσθαι τοῖς ἀεὶ δεσμώταις ἐκείνοις, ἐν ᾧ ἀμβλυώττει,
 517 πρὶν καταστῆναι τὰ ὄμματα, οὗτος δ' ὁ χρόνος μὴ πάνυ
 ὀλίγος εἴη τῆς συνηθείας, ἄρ' οὐ γέλωτ' ἂν παράσχοι, καὶ
 λέγοιτο ἂν περὶ αὐτοῦ ὡς ἀναβὰς ἄνω διεφθαρμένος ἦκει
 τὰ ὄμματα, καὶ ὅτι οὐκ ἄξιον οὐδὲ πειρᾶσθαι ἄνω ἵέναι; καὶ
 5 τὸν ἐπιχειροῦντα λύειν τε καὶ ἀνάγειν, εἴ πως ἐν ταῖς χερσὶ
 δύναιτο λαβεῖν καὶ ἀποκτείνειν, ἀποκτεινύναι ἄν;

Σφόδρα γ', ἔφη.

Ταύτην τοίνυν, ἦν δ' ἐγώ, τὴν εἰκόνα, ὧ φίλε Γλαῦκων,
 b προσαπτέον ἅπασαν τοῖς ἔμπροσθεν λεγομένοις, τὴν μὲν
 δι' ὄψεως φαινομένην ἔδραν τῇ τοῦ δεσμοτηρίου οἰκῇσει
 ἀφομοιοῦντα, τὸ δὲ τοῦ πυρὸς ἐν αὐτῇ φῶς τῇ τοῦ ἡλίου
 δυνάμει· τὴν δὲ ἄνω ἀνάβασιν καὶ θέαν τῶν ἄνω τὴν εἰς
 5 τὸν νοητὸν τόπον τῆς ψυχῆς ἀνοδοῦν τιθεὶς οὐχ ἁμαρτήση
 τῆς γ' ἐμῆς ἐλπίδος, ἐπειδὴ ταύτης ἐπιθυμεῖς ἀκούειν. θεὸς
 δέ που οἶδεν εἰ ἀληθὴς οὐσα τυγχάνει. τὰ δ' οὖν ἐμοὶ
 φαινόμενα οὕτω φαίνεται, ἐν τῷ γνωστῷ τελευταία ἡ τοῦ
 c ἀγαθοῦ ἰδέα καὶ μόγις ὁρᾶσθαι, ὀφθεῖσα δὲ συλλογιστέα
 εἶναι ὡς ἄρα πᾶσι πάντων αὕτη ὀρθῶν τε καὶ καλῶν αἰτία,
 ἔν τε ὀρατῷ φῶς καὶ τὸν τούτου κύριον τεκοῦσα, ἔν τε νοητῷ
 αὕτη κυρία ἀλήθειαν καὶ νοῦν παρασχομένη, καὶ ὅτι δεῖ ταύτην

για τέτοια πράγματα και ὅτι θὰ ζήλευε ὅσους τιμοῦνταν ἐκεῖ καὶ εἶχαν δύναμη καὶ ἀναγνώριση; Ἡ θὰ εἶχε πάθει αὐτὸ πὺν λέει ὁ Ὅμηρος, καὶ θὰ ἐπιθυμοῦσε διακαῶς «πάνω στὴ γῇ νὰ ζοῦσε κι ἄς ξενοδοῦλενε σὲ κάποιον ἄκληρο» ἢ νὰ ὑπέφερε ὁτιδήποτε παρὰ νὰ νομίζει τέτοια πράγματα καὶ νὰ ζεῖ ὅπως ἐκεῖνοι;

[ε] Ἔτσι νομίζω κι ἐγώ, εἶπε· θὰ προτιμοῦσε νὰ πάθαινε ὁτιδήποτε παρὰ νὰ ζεῖ ἐκείνη τῇ ζωῇ.

Συλλογίσου τώρα καὶ τοῦτο, εἶπα ἐγώ. Ἄν ἓνας ἄνθρωπος σὰν αὐτὸν κατέβαινε ξανὰ ἐκεῖ κάτω καὶ καθόταν στὴν ἴδια θέση, ἄραγε τὰ μάτια του δὲν θὰ ἦταν γεμάτα σκοτάδι, καθὼς θὰ ἐρχόταν ἔτσι ἀπότομα ἀπὸ τὸ φῶς τοῦ ἡλίου;

Βεβαίωτατα.

Κι ἂν θὰ χρειαζόταν νὰ παραβγεῖ πάλι μὲ ἐκείνους πὺν εἶχαν παραμείνει δεσμῶτες προσπαθώντας νὰ διακρίνει τίς σκιές, ἐνῶ ἡ ὄρασή του θὰ εἶναι ἀδύναμη [517a] ὥσπου νὰ προσαρμοστοῦν τὰ μάτια του κι ὁ χρόνος τῆς προσαρμογῆς ὅχι πολὺ σύντομος, ἄραγε δὲν θὰ γινόταν περιγελως καὶ δὲν θὰ ἔλεγαν γι' αὐτὸν ὅτι γύρισε μὲ τὰ μάτια του χαλασμένα ἀπὸ 'κεῖ πάνω πὺν ἀνέβηκε, καὶ ὅτι δὲν ἀξίζει τὸν κόπο οὔτε κὰν νὰ δοκιμάσει κανεὶς νὰ ἀνεβεῖ ἐπάνω; Κι ὅποιον θὰ ἐπιχειροῦσε νὰ τοὺς λύσει ἀπὸ τὰ δεσμὰ καὶ νὰ τοὺς ἀνεβάσει ἐπάνω, αὐτόν, ἂν μποροῦσαν μὲ κάποιον τρόπο νὰ τὸν πιάσουν στὰ χέρια τους καὶ νὰ τὸν σκοτώσουν, δὲν θὰ τὸν σκότωναν;

Ἀσφαλῶς, εἶπε.

Αὐτὴ λοιπὸν τὴν εἰκόνα, φίλε Γλαύκων, [b] πρέπει νὰ τὴν συνδέσουμε ὁλόκληρη μὲ ὅσα λέγαμε πρωτύτερα, καὶ νὰ παρομοιάσουμε τὴν περιοχὴ πὺν μᾶς ἐμφανίζεται διαμέσου τῆς ὄρασης μὲ τὴ διαμονὴν στὸ δεσμωτήριο, καὶ τὸ φῶς τῆς φωτιᾶς πὺν ὑπάρχει ἐκεῖ μὲ τὴ δύναμη τοῦ ἡλίου· κι ἂν παραβάλεις τὸ ἀνέβασμα πρὸς τὰ πάνω, καὶ τὴ θέαση τῶν πραγμάτων τοῦ ἐπάνω κόσμου μὲ τὴν ἄνοδο τῆς ψυχῆς στὸν νοητὸ τόπο, δὲν θὰ πέσεις μακριὰ ἀπὸ τὴ δική μου πίστη, μιὰ πὺν θέλεις νὰ τὴν ἀκούσεις. Κατὰ πόσο ἀληθεύει, τὸ ξέρει ὁ θεός. Σ' ἐμένα πάντως τὸ πρᾶγμα φαίνεται νὰ ἔχει ὡς ἑξῆς. Στὴ σφαίρα τῆς γνώσης γίνεται ὁρατὴ, τελευταία καὶ μὲ μεγάλη δυσκολία, [c] ἡ ἰδέα τοῦ Ἀγαθοῦ καί, σὰν γίνεαι ὁρατὴ, πρέπει κανεὶς νὰ τὴν συλλογιστεῖ ὡς τὴν αἰτία κάθε σωστοῦ καὶ ὠραίου πράγματος ὅσον ἀφορᾷ ὅλα τὰ ὄντα —αὐτὴν ἢ ὁποία στὸν ὁρατὸ τόπο γέννησε τὸ φῶς καὶ τὸν ἄρχοντά του, καὶ ἡ ὁποία στὸν νοητὸ τόπο εἶναι ἡ ἴδια ἀρχόντισσα πὺν δώρησε ἀλήθεια καὶ νόηση καὶ ὅτι

- 5 ἰδεῖν τὸν μέλλοντα ἐμφρόνως πράξειν ἢ ἰδίᾳ ἢ δημοσίᾳ.
 Συνοίομαι, ἔφη, καὶ ἐγώ, ὃν γε δὴ τρόπον δύναμαι.
 Ἴθι τοίνυν, ἦν δ' ἐγώ, καὶ τόδε συνοιήθητι καὶ μὴ θαυ-
 μάσης ὅτι οἱ ἐνταῦθα ἐλθόντες οὐκ ἐθέλουσιν τὰ τῶν ἀνθρώπων
 πράττειν, ἀλλ' ἄνω ἀεὶ ἐπείγονται αὐτῶν αἱ ψυχαὶ διατρίβειν·
 d εἰκὸς γάρ που οὕτως, εἶπερ αὖ κατὰ τὴν προειρημένην εἰκόνα
 τοῦτ' ἔχει.
 Εἰκὸς μέντοι, ἔφη.
 Τί δέ; τόδε οἶε τι θαυμαστόν, εἰ ἀπὸ θείων, ἦν δ' ἐγώ,
 5 θεωρίῳ ἐπὶ τὰ ἀνθρώπειά τις ἐλθὼν κακὰ ἀσχημονεῖ τε
 καὶ φαίνεται σφόδρα γελοῖος ἔτι ἀμβλυώττων καὶ πρὶν
 ἱκανῶς συνήθης γενέσθαι τῷ παρόντι σκότῳ ἀναγκαζόμενος
 ἐν δικαστηρίοις ἢ ἄλλοθί που ἀγωνίζεσθαι περὶ τῶν τοῦ
 δικαίου σκιῶν ἢ ἀγαλμάτων ὧν αἱ σκιαί, καὶ διαμιλλᾶσθαι
 e περὶ τούτου, ὅπῃ ποτὲ ὑπολαμβάνεται ταῦτα ὑπὸ τῶν αὐτῆν
 δικαιοσύνην μὴ πώποτε ἰδόντων;
 Οὐδ' ὁπωστιοῦν θαυμαστόν, ἔφη.
 518 Ἄλλ' εἰ νοῦν γε ἔχοι τις, ἦν δ' ἐγώ, μεμνητ' ἂν ὅτι
 διτταὶ καὶ ἀπὸ διττῶν γίνονται ἐπιταράξεις ὄμμασιν, ἓκ τε
 φωτὸς εἰς σκότος μεθισταμένων καὶ ἓκ σκότους εἰς φῶς.
 ταῦτά δὲ ταῦτα νομίσας γίνεσθαι καὶ περὶ ψυχὴν, ὁπότε
 5 ἴδοι θορυβουμένην τινὰ καὶ ἀδυνατοῦσάν τι καθορᾶν, οὐκ
 ἂν ἀλογίστως γελῶ, ἀλλ' ἐπισκοποῖ ἂν πότερον ἐκ φανο-
 τέρου βίου ἤκουσα ὑπὸ ἀηθείας ἐσκότῳ, ἢ ἐξ ἀμαθίας
 πλείονος εἰς φανότερον ἰοῦσα ὑπὸ λαμπροτέρου μαρμαρυγῆς
 b ἐμπέπλησται, καὶ οὕτω δὴ τὴν μὲν εὐδαιμονίσειεν ἂν τοῦ
 πάθους τε καὶ βίου, τὴν δὲ ἐλεήσειεν, καὶ εἰ γελᾶν ἐπ' αὐτῇ
 βούλοιτο, ἦττον ἂν καταγέλαστος ὁ γέλως αὐτῷ εἴη ἢ ὁ
 ἐπὶ τῇ ἀνῳθεν ἐκ φωτὸς ἡκούση.
 5 Καὶ μάλα, ἔφη, μετρίως λέγεις.
 Δεῖ δὴ, εἶπον, ἡμᾶς τοιόνδε νομίσαι περὶ αὐτῶν, εἰ ταῦτ'

τὴν ἰδέα αὐτὴ τοῦ Ἀγαθοῦ εἶναι ἀπαραίτητο νὰ τὴν ἀντικρύσει ὁποῖος μέλλει νὰ πράξει μὲ φρόνηση εἴτε στὴν ἰδιωτικὴ εἴτε στὴ δημόσια σφαῖρα.

Συμφωνῶ, εἶπε, κι ἐγὼ μαζί σου, μὲ τὸν τρόπο βέβαια ποὺ μπορῶ.

Ἔλα τότε λοιπόν, εἶπα ἐγώ, νὰ συμφωνήσεις μαζί μου καὶ σὲ τοῦτο, καὶ μὴν παραξενεύεσαι ποὺ ὅσοι ἔφθασαν ὡς ἐκεῖ δὲν θέλουν νὰ καταπιάνονται μὲ τὶς συνηθισμένες ἀσχολίες τῶν ἀνθρώπων ἀλλὰ οἱ ψυχές τους ποθοῦν νὰ μένουν ἐκεῖ στὰ ψηλά· κι εἶναι, ὑποθέτω, [d] φυσικὸ νὰ συμβαίνει ἔτσι, ἂν ἡ εἰκόνα ποὺ ἀναφέραμε πρωτύτερα εἶναι σωστή.

Βεβαίως εἶναι φυσικὸ, εἶπε.

Τὸ νομίζεις, τότε, παράξενο, εἶπα ἐγώ, ἂν κάποιος, ὕστερ' ἀπὸ ἐκείνη τὴ θέαση πραγμάτων θεϊκῶν, μόλις ἔλθει σὲ ἐπαφὴ μὲ τὶς ἀνθρώπινες μικρότητες, φέρεται ἀδέξια καὶ φαίνεται πολὺ γελοῖος καθὼς ἡ ὄρασή του εἶναι ἀκόμη ἀνήμερο νὰ δεῖ, καὶ προτοῦ συνηθίσει ἀρκετὰ στὴ σκοτεινιά τοῦ κόσμου, ἀναγκαστεῖ νὰ μπλέξει σὲ δικαστικούς ἀγῶνες καὶ ἄλλα τέτοια γιὰ τὶς σκιές τοῦ δικαίου ἢ γιὰ τὰ εἶδωλα ποὺ ρίχνουν αὐτὲς οἱ σκιές καὶ νὰ πολεμᾷ μὲ πάθος [e] τὶς δοξασίες ποὺ ἔχουν γι' αὐτὰ ἄνθρωποι, οἱ ὁποῖοι τὴν ἀληθινὴ δικαιοσύνη δὲν τὴν ἔχουν ἀντικρύσει ποτέ τους;

Δὲν τὸ νομίζω διόλου παράξενο, εἶπε.

[518a] Ὅποιος ὅμως ἔχει νοῦ, εἶπα, θὰ ἀναλογιστεῖ ὅτι δύο εἰδῶν εἶναι οἱ συγχύσεις ποὺ συμβαίνουν στὰ μάτια καὶ δύο εἰδῶν οἱ αἰτίες στὶς ὁποῖες ὀφείλονται, ἀνάλογα μὲ τὸ ἂν περνᾷ κανεὶς ἀπὸ τὸ φῶς στὸ σκοτάδι ἢ ἀπὸ τὸ σκοτάδι στὸ φῶς. Καὶ θεωρώντας ὅτι ἀκριβῶς τὰ ἴδια συμβαίνουν καὶ μὲ τὴν ψυχὴ, ὅποτε θὰ βλέπει κάποια ψυχὴ νὰ τὰ ἔχει χαμένα καὶ νὰ μὴν μπορεῖ νὰ διακρίνει κάτι, αὐτὸς δὲν θὰ βάζει τὰ γέλια, ἀσυλλόγιστα, ἀλλὰ θὰ προσπαθεῖ νὰ διαπιστώσει τί ἀπὸ τὰ δύο συμβαίνει: Εἶναι ἄραγε τυφλωμένη ἐπειδὴ ἔχοντας ἔλθει ἀπὸ μιὰ ζωὴ φωτεινότερη δὲν εἶναι συνηθισμένη στὸ σκοτάδι ἢ, ἀντιθέτως, ἐπειδὴ προχωρᾷ ἀπὸ τὴν περισσὴ ἀμάθεια σὲ μιὰ περιοχὴ φωτεινότερη, κάτι πῶ λαμπερὸ [b] ἔχει πλημμυρίσει τὰ μάτια της μὲ ἐκτυφλωτικὸ φῶς; Κι ἔτσι τὴ μιὰ ψυχὴ θὰ τὴν καλοτυχήσει γιὰ τὸ πάθημά της καὶ γιὰ τὸν τρόπο τῆς ζωῆς της, ἐνῶ γιὰ τὴν ἄλλη θὰ αἰσθανθεῖ λύπη, κι ἂν θὰ ἔδειχνε τὴ διάθεση νὰ τὴν περιγελάσει, τὸ γέλιο τοῦ αὐτοῦ θὰ ἦταν λιγότερο καταγέλαστο ἂπ' ὅτι τὸ γέλιο γιὰ ἐκείνη ποὺ ἔχει φθάσει ἐδῶ ἀπὸ ψηλά, ἀπὸ τὸ φῶς.

Πάρα πολὺ μετροημένα, εἶπε, τὰ λόγια σου.

Τότε, εἶπα, ἂν τοῦτα ἴδῃ εἶναι ἀληθινά, πρέπει κι ἐμεῖς νὰ παραδεχθοῦμε

c ἀληθῆ· τὴν παιδείαν οὐχ οἷαν τινὲς ἐπαγγελλόμενοί φασιν εἶναι τοιαύτην καὶ εἶναι. φασὶ δέ που οὐκ ἐνούσης ἐν τῇ ψυχῇ ἐπιστήμης σφεῖς ἐντιθέναι, οἷον τυφλοῖς ὀφθαλμοῖς ὄψιν ἐντιθέντες.

Φασὶ γὰρ οὖν, ἔφη.

5 Ὁ δέ γε νῦν λόγος, ἦν δ' ἐγώ, σημαίνει ταύτην τὴν ἐνούσαν ἐκάστου δύναμιν ἐν τῇ ψυχῇ καὶ τὸ ὄργανον ᾧ καταμανθάνει ἕκαστος, οἷον εἰ ὄμμα μὴ δυνατὸν ἦν ἄλλως ἢ σὺν ὄλῳ τῷ σώματι στρέφειν πρὸς τὸ φανὸν ἐκ τοῦ σκοτωδούς, οὕτω σὺν ὄλῃ τῇ ψυχῇ ἐκ τοῦ γιγνομένου περι-
ακτέον εἶναι, ἕως ἂν εἰς τὸ ὄν καὶ τοῦ ὄντος τὸ φανότατον
10 δυνατὴ γένηται ἀνασχέσθαι θεωμένη· τοῦτο δ' εἶναί φαμεν
d τὰγαθόν. ἦ γάρ;

Ναί.

Τούτου τοίνυν, ἦν δ' ἐγώ, αὐτοῦ τέχνη ἂν εἴη, τῆς περιαγωγῆς, τίνα τρόπον ὥς ῥᾶστά τε καὶ ἀνυσιμώτατα
5 μεταστραφήσεται, οὐ τοῦ ἐμποιῆσαι αὐτῷ τὸ ὄραν, ἀλλ' ὥς ἔχοντι μὲν αὐτό, οὐκ ὀρθῶς δὲ τετραμμένῳ οὐδὲ βλέποντι οἱ ἔδει, τοῦτο διαμηχανήσασθαι.

Ἔοικεν γάρ, ἔφη.

Αἱ μὲν τοίνυν ἄλλαι ἀρεταὶ καλούμεναι ψυχῆς κινδυνεύουσιν ἐγγύς τι εἶναι τῶν τοῦ σώματος —τῷ ὄντι γὰρ
10 οὐκ ἐνούσαι πρότερον ὕστερον ἐμποιεῖσθαι ἔθεσι καὶ ἀσκή-
e σεσιν— ἡ δὲ τοῦ φρονῆσαι παντὸς μᾶλλον θειοτέρου τινὸς τυγχάνει, ὥς ἔοικεν, οὕσα, ὃ τὴν μὲν δύναμιν οὐδέποτε ἀπόλλυσιν, ὑπὸ δὲ τῆς περιαγωγῆς χρήσιμόν τε καὶ ὠφέλιμον
519 καὶ ἄχρηστον αὐτὴ καὶ βλαβερὸν γίγνεται. ἡ οὖπω ἐννενόκας, τῶν λεγομένων πονηρῶν μὲν, σοφῶν δέ, ὥς δριμύ μὲν βλέπει τὸ ψυχάριον καὶ ὀξέως διορᾷ ταῦτα ἐφ' ἃ τέτραπται, ὥς οὐ φαύλην ἔχον τὴν ὄψιν, κακία δ' ἡναγκασμένον ὑπηρετεῖν,
5 ὥστε ὅσῳ ἂν ὀξύτερον βλέπη, τοσοῦτ' ἄν κακὰ ἐργα-
ζόμενον;

τὸ ἐξῆς σχετικὰ μὲ αὐτά: “Οτι ἡ παιδεία δὲν εἶναι ὅ,τι ἰσχυρίζονται γι’ αὐτὴν κάποιοι, οἱ ὅποιοι ἔχουν γιὰ ἐπάγγελμά τους τὴν ἐκπαίδευση. Ἰσχυρίζονται δηλαδή ὅτι μέσα στὴν ψυχὴ δὲν ὑπάρχει γνώση κι ὅτι κατὰ κάποιον τρόπο τὴ γνώση [c] τὴν βάζουν αὐτοὶ στὴν ψυχὴ, περὶπου σὰν νὰ ἔβαζαν ὄραση σὲ μάτια τυφλῶν.

Τὸ ἰσχυρίζονται πράγματι, εἶπε.

Ἀπεναντίας, ἡ τωρινὴ διερεῦνήσῃ μας, εἶπα ἐγώ, δείχνει αὐτὴ τὴ δύναμη τῆς γνώσης ποὺ καθέννας ἔχει μέσα στὴν ψυχὴ του, κι ἐπίσης τὸ ἐργαλεῖο, μὲ τὸ ὁποῖο καθέννας φθάνει στὴ μάθηση. Ὅπως ἀκριβῶς ἂν δὲν ὑπῆρχε ἄλλος τρόπος νὰ στρέφει κανεῖς τὰ μάτια του ἀπὸ τὸ σκοτάδι στοῦ φῶς παρὰ μόνο στρέφοντας ὁλόκληρο τὸ σῶμα, ἔτσι πρέπει νὰ στραφεῖ μὲ ὁλόκληρη τὴν ψυχὴ ἀπὸ τὴν περιοχὴ τοῦ γίγνεσθαι πρὸς τὴν ἄλλη πλευρά, ὥσπου νὰ γίνῃ ἱκανὴ ἡ ψυχὴ νὰ ἀντέχει νὰ ἀντικρύζει τὸ ὄν καὶ τὸ πιὸ φωτεινὸ ἀπὸ τὸ ὄν· καὶ ἰσχυριζόμαστε ὅτι αὐτὸ εἶναι [d] τὸ Ἀγαθό. Δὲν εἶναι ἔτσι;

Ναί.

Ἐπομένως ἡ παιδεία, εἶπα ἐγώ, θὰ εἶναι ἡ τέχνη γιὰ αὐτὸ τὸ πρᾶγμα, γιὰ τὴ μεταστροφὴ τῆς ψυχῆς, μὲ ποιόν τρόπο δηλαδή ἡ μεταστροφὴ θὰ συντελεστῇ ὅσο τὸ δυνατόν εὐκολότερα καὶ ἀποτελεσματικότερα, ὅχι πῶς θὰ ἐμφυτευθεῖ στοῦ ὄργανο αὐτὸ ἡ δύναμη τῆς ὄρασης, ἀλλὰ θεωρώντας δεδομένο ὅτι τὸ ὄργανο διαθέτει αὐτὴ τὴ δύναμη κι ὅτι ἀπλῶς δὲν εἶναι στραμμένο στὴ σωστὴ κατεύθυνση καὶ δὲν κοιτάζει πρὸς τὰ ἐκεῖ ποὺ θὰ ἔπρεπε, νὰ μηχανευτεῖ ἡ τέχνη τῆς παιδείας ἕναν τρόπο ὥστε αὐτὸ νὰ κατορθωθεῖ.

Ἔτσι φαίνεται, εἶπε.

Οἱ ἄλλες, τώρα, ἀρετές, ποὺ γενικῶς χαρακτηρίζονται ὡς ἀρετὲς τῆς ψυχῆς, φαίνεται ὅτι εἶναι κάπως κοντὰ στοῦ σῶμα —γιατὶ σταλήθεια, ἐνῶ [e] πρωτύτερα δὲν ὑπῆρχαν στὴν ψυχὴ, ὕστερα, μὲ τὸν ἐθισμό καὶ τὴν ἄσκησι, ἐμφυτεύονται σ’ αὐτήν—, ἐνῶ ἡ φρόνησι κι ἡ γνώσι φαίνεται νὰ ριζώνει σὲ κάτι ἀσυγκρίτως πιὸ θεϊκὸ ποὺ ποτὲ δὲν χάνει τὴ δύναμή του ἀλλὰ ποὺ μὲ τὴ μεταστροφὴ γίνεταί χρήσιμο καὶ ὠφέλιμο, κι ἄλλοτε πάλι [519a] ἄχρηστο καὶ βλαβερό. Ἡ μήπως δὲν ἔχεις διόλου προσέξει τὴν ψυχὴ ἀνθρώπων, γιὰ τοὺς ὁποίους λέμε ὅτι εἶναι φαῦλοι ἀλλὰ πανέξυπνοι, πόσο κόβει τὸ μάτι τους καὶ μὲ πόση ὀξύδερκεια διακρίνουν αὐτὰ στὰ ὁποῖα εἶναι στραμμένο τὸ βλέμμα τους· δὲν βλέπει ἄσχημα ἡ ψυχὴ τους, εἶναι ὅμως ἀναγκασμένη νὰ ὑπηρετεῖ τὴν κακία, κι ἔτσι ὅσο καλύτερα βλέπει τόσο περισσότερα κακὰ ἀπεργάζεται.

Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη.

- Τοῦτο μέντοι, ἦν δ' ἐγώ, τὸ τῆς τοιαύτης φύσεως εἰ
 ἐκ παιδὸς εὐθὺς κοπτόμενον περιεκόπη τὰς τῆς γενέσεως
 b συγγενεῖς ὥσπερ μολυβδίδας, αἱ δὲ ἔδωδαῖς τε καὶ τοιούτων
 ἡδοναῖς τε καὶ λιχνείαις προσφνεῖς γιγνόμεναι [περὶ] κάτω
 στρέφουσι τὴν τῆς ψυχῆς ὄψιν· ὧν εἰ ἀπαλλαγὴν περιε-
 στρέφετο εἰς τὰ ἀληθῆ, καὶ ἐκεῖνα ἂν τὸ αὐτὸ τοῦτο τῶν αὐτῶν
 5 ἀνθρώπων ὀξύτατα ἑώρα, ὥσπερ καὶ ἐφ' ἃ νῦν τέτραπται.

Εἰκός γε, ἔφη.

- Τί δέ; τόδε οὐκ εἰκός, ἦν δ' ἐγώ, καὶ ἀνάγκη ἐκ τῶν
 προειρημένων, μήτε τοὺς ἀπαιδεύτους καὶ ἀληθείας ἀπίρους
 c ἱκανῶς ἂν ποτε πόλιν ἐπιτροπεῦσαι, μήτε τοὺς ἐν παιδείᾳ
 ἐωμένους διατρίβειν διὰ τέλους, τοὺς μὲν ὅτι σκοπὸν ἐν
 τῷ βίῳ οὐκ ἔχουσιν ἓνα, οὐ στοχαζομένους δεῖ ἅπαντα
 πράττειν ἃ ἂν πράττωσιν ἰδίᾳ τε καὶ δημοσίᾳ, τοὺς δὲ ὅτι
 5 ἐκόντες εἶναι οὐ πράξουσιν, ἡγούμενοι ἐν μακάρων νήσοις
 ζῶντες ἔτι ἀπωκίσθαι;

Ἀληθῆ, ἔφη.

- Ἐμέτερον δὲ ἔργον, ἦν δ' ἐγώ, τῶν οἰκιστῶν τὰς τε
 βελτίστας φύσεις ἀναγκάσαι ἀφικέσθαι πρὸς τὸ μάθημα
 10 ὃ ἐν τῷ πρόσθεν ἔφαμεν εἶναι μέγιστον, ἰδεῖν τε τὸ ἀγαθὸν
 d καὶ ἀναβῆναι ἐκείνην τὴν ἀνάβασιν, καὶ ἐπειδὴ ἀναβάντες
 ἱκανῶς ἴδωσι, μὴ ἐπιτρέπειν αὐτοῖς ὃ νῦν ἐπιτρέπεται.

Τὸ ποῖον δὴ;

- Τὸ αὐτοῦ, ἦν δ' ἐγώ, καταμένειν καὶ μὴ ἐθέλειν πάλιν
 5 καταβαίνειν παρ' ἐκείνους τοὺς δεσμώτας μηδὲ μετέχειν τῶν
 παρ' ἐκείνοις πόνων τε καὶ τιμῶν, εἴτε φαυλότεραι εἴτε
 σπουδαιότεραι.

Ἐπειτ', ἔφη, ἀδικήσομεν αὐτούς, καὶ ποιήσομεν χεῖρον
 ζῆν, δυνατὸν αὐτοῖς ὄν ἄμεινον;

- e Ἐπελάθου, ἦν δ' ἐγώ, πάλιν, ὦ φίλε, ὅτι νόμῳ οὐ τοῦτο
 μέλει, ὅπως ἔν τι γένος ἐν πόλει διαφερόντως εὖ πράξει,
 ἀλλ' ἐν ὅλῃ τῇ πόλει τοῦτο μηχανᾶται ἐγγενέσθαι, συναρ-

Βεβαίως, είπε.

Σ' αὐτὴν ὅμως τὴ φτιαξιά, εἶπα ἐγώ, ἂν ἔπαιρνε κάποιος ἓνα μαχαίρι κι ἄρχιζε ἀπὸ τὴν παιδικὴ κιόλας ἡλικία νὰ τῆς κόβει ὁλόγυρα τὰ μέρη ποὺ [b] συγγενεύουν μὲ τὸν κόσμο τοῦ γίγνεσθαι καὶ ποὺ μὲ τὴν πολυφαγία καὶ τὴ λαγνεία καὶ τὶς ἄλλες ἡδονὲς ἔχουν προσκολληθεῖ ἐπάνω τῆς καὶ σὰν κομμάτια μολύβι τῆς γυρίζουν τὴν ὄψη πρὸς τὰ κάτω —αὐτὰ ποὺ ἂν τὰ ξεφορτωνόταν, θὰ στρεφόταν στὰ ἀληθινὰ ὄντα καὶ τότε ἡ ἴδια αὐτὴ δύναμη τῶν ἰδίων ἀνθρώπων θὰ ἔβλεπε τὰ ἀληθινὰ τόσο ξεκάθαρα ὅσο κι αὐτὰ στὰ ὁποῖα εἶναι τώρα στραμμένη.

Φυσικά, εἶπε.

Τότε; Δὲν εἶναι φυσικό, εἶπα ἐγώ, καὶ δὲν συνάγεται κατανάγκην ἀπὸ ὅσα ἔχουμε πεῖ ὅτι ἄνθρωποι ἀμόρφωτοι, δίχως καμιὰ ἐμπειρία τῆς ἀλήθειας, δὲν θὰ ἦταν ποτὲ δυνατὸν [c] νὰ διοικήσουν ἱκανοποιητικὰ μιὰ πολιτεία οὔτε, ἐπίσης, ἄνθρωποι ἀφηγμένοι νὰ περνοῦν ὡς τὸ τέλος τῆ ζωὴ τους μελετώντας; Οἱ πρῶτοι ἐπειδὴ δὲν ἔχουν θέσει ἓνα στόχο πρὸς τὸν ὁποῖο θὰ πρέπει νὰ κατατείνουν ὅλες οἱ πράξεις τους, οἱ ἰδιωτικὲς καὶ οἱ δημόσιες, οἱ δεῦτεροι ἐπειδὴ ἀπὸ *δική τους* προαίρεση δὲν πρόκειται νὰ ἀσχοληθοῦν μὲ τίποτε πρακτικό, καθὼς θὰ νομίζουν ὅτι ἔχουν μεταφερθεῖ, ζωντανοὶ ἀκόμη, καὶ ζοῦν στὰ νησιὰ τῶν μακάρων!

Δίκιο ἔχεις, εἶπε.

Τὸ ἔργο λοιπόν, εἶπα ἐγώ, ποὺ ἔχουμε νὰ ἐπιτελέσουμε ἑμεῖς, οἱ θεμελιωτὲς τῆς πόλης, εἶναι νὰ ὑποχρεώσουμε ὅσους ἀπὸ τὴ φύση τους εἶναι προικισμένοι κατὰ τὸν καλῦτερο τρόπο νὰ προσεγγίσουν ἐκεῖνο τὸ μάθημα ποὺ προηγουμένως τὸ χαρακτηρίσαμε ὡς τὸ μέγιστο: νὰ ἀντικρύσουν τὸ Ἄγαθὸ [d] καὶ νὰ βγάλουν ἐκείνη τὴν ἀνηφοριά, καὶ σὰν ἀνεβοῦν καὶ τὸ κοιτάξουν ἀρκετά, νὰ μὴν τοὺς ἐπιτρέψουμε αὐτὸ ποὺ τώρα ἐπιτρέπεται.

Δηλαδή ποιό;

Τὸ νὰ μένουν, εἶπα ἐγώ, ἐκεῖ καὶ νὰ μὴ θέλουν νὰ κατεβοῦν πάλι δίπλα σ' ἐκείνους τοὺς δεσμῶτες καὶ νὰ μοιραστοῦν μαζί τους τοὺς κόπους καὶ τὶς τιμές, εἴτε αὐτὲς εἶναι τιποτένιες εἴτε σπουδαιότερες.

Μὰ τότε, εἶπε, δὲν θὰ τοὺς ἀδικήσουμε καὶ δὲν θὰ τοὺς κάνουμε νὰ ζοῦν χειρότερα, ἐνῶ *μποροῦν* νὰ ζήσουν καλύτερα;

[e] Ξέχασες πάλι, εἶπα ἐγώ, φίλε μου, ὅτι τὸ νόμο δὲν τὸν ἐνδιαφέρει πῶς μιὰ ὀρισμένη τάξη στὴν πόλη θὰ γίνει ἰδιαίτερα εὐτυχισμένη, ἀλλὰ ἀναζητεῖ τρόπους ὥστε ἡ εὐτυχία αὐτὴ νὰ πραγματοποιηθεῖ γιὰ *ὅλη* τὴν πόλη συνενώ-

- 520 μόττων τοὺς πολίτας πειθοῖ τε καὶ ἀνάγκῃ, ποιῶν μεταδιδόναι
 ἀλλήλοις τῆς ὠφελείας ἣν ἂν ἕκαστοι τὸ κοινὸν δυνατοὶ
 ὧσιν ὠφελεῖν καὶ αὐτὸς ἐμποίων τοιούτους ἄνδρας ἐν τῇ
 πόλει, οὐχ ἵνα ἀφίῃ τρέπεσθαι ὅπῃ ἕκαστος βούλεται, ἀλλ'
 ἵνα καταχρῆται αὐτὸς αὐτοῖς ἐπὶ τὸν σύνδεσμον τῆς πόλεως.
- 5 Ἀληθῆ, ἔφη· ἐπελαθόμην γάρ.
 Σκέψαι τοίνυν, εἶπον, ὦ Γλαῦκων, ὅτι οὐδ' ἀδικήσομεν
 τοὺς παρ' ἡμῖν φιλοσόφους γιγνομένους, ἀλλὰ δίκαια πρὸς
 αὐτοὺς ἐροῦμεν, προσαναγκάζοντες τῶν ἄλλων ἐπιμελεῖσθαι
 τε καὶ φυλάττειν. ἐροῦμεν γὰρ ὅτι οἱ μὲν ἐν ταῖς ἄλλαις
- b πόλεσι τοιοῦτοι γιγνόμενοι εἰκότως οὐ μετέχουσι τῶν ἐν
 αὐταῖς πόνων· αὐτόματοι γὰρ ἐμφύονται ἀκούσης τῆς ἐν
 ἑκάστη πολιτείας, δίκην δ' ἔχει τό γε αὐτοφύες μηδενὶ
 τροφὴν ὀφείλον μηδ' ἐκτίνειν τῷ προθυμείσθαι τὰ τροφεῖα·
- 5 ὅμᾶς δ' ἡμεῖς ὑμῖν τε αὐτοῖς τῇ τε ἄλλῃ πόλει ὥσπερ ἐν
 σμήνεσιν ἡγεμόνας τε καὶ βασιλέας ἐγεννήσαμεν, ἅμεινόν
 τε καὶ τελεώτερον ἐκείνων πεπαιδευμένους καὶ μᾶλλον δυ-
- c νατοὺς ἀμφοτέρων μετέχειν. καταβατέον οὖν ἐν μέρει
 ἑκάστῳ εἰς τὴν τῶν ἄλλων συνοίκησιν καὶ συνεθιστέον
 τὰ σκοτεινὰ θεάσασθαι· συνεθιζόμενοι γὰρ μυρίῳ βέλτιον
 ὄψεσθε τῶν ἐκεῖ καὶ γνώσεσθε ἕκαστα τὰ εἶδωλα ἅττα
- 5 ἐστὶ καὶ ὧν, διὰ τὸ τάληθῇ ἐωρακέναι καλῶν τε καὶ δικαίων
 καὶ ἀγαθῶν πέρι. καὶ οὕτω ὕπαρ ἡμῖν καὶ ὑμῖν ἡ πόλις
 οἰκήσεται ἀλλ' οὐκ ὄναρ, ὥς νῦν αἱ πολλαὶ ὑπὸ σκιαμα-
 χούντων τε πρὸς ἀλλήλους καὶ στασιαζόντων περὶ τοῦ ἄρχειν
- d οἰκοῦνται, ὥς μεγάλου τινὸς ἀγαθοῦ ὄντος. τὸ δέ που
 ἀληθὲς ὧδ' ἔχει· ἐν πόλει ἣ ἦκιστα πρόθυμοι ἄρχειν οἱ μέλ-
 λοντες ἄρξειν, ταύτην ἄριστα καὶ ἀστασιαστότατα ἀνάγκῃ
 οἰκεῖσθαι, τὴν δ' ἐναντίους ἄρχοντας σχοῦσαν ἐναντίως.
- 5 Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη.

νοντας ἄρμονικὰ τοὺς πολῖτες μὲ τὴν πειθῶ ἀλλὰ καὶ τὸν ἐξαναγκασμό, κά-
νοντάς τους νὰ δίνουν [520a] ὁ ἓνας στὸν ἄλλο τὴν ὠφέλεια ποὺ μπορεῖ καθε-
νας ἀπὸ αὐτοὺς νὰ προσφέρει στὸ σύνολο καὶ πλάθοντας ὁ ἴδιος ὁ νόμος τέ-
τοιους ἄνδρες στὴν πόλῃ ὅχι γιὰ νὰ τοὺς ἀφήνει ἔπειτα νὰ τραβοῦν κατὰ ἑκεί-
που ἀρέσει στὸν καθένα ἀλλὰ γιὰ νὰ τοὺς χρησιμοποιεῖ ὁ ἴδιος γιὰ τὴν ἐνί-
σχυση τῆς ἐνότητος τῆς πόλης.

Σωστά, εἶπε· τὸ εἶχα ξεχάσει.

Σκέψου ἀκόμη, Γλαύκων, ὅτι δὲν πρόκειται νὰ ἀδικήσουμε τοὺς φιλοσό-
φους ποὺ θὰ βγάλει ἡ πόλῃ μας ἀλλὰ θὰ τοὺς ποῦμε σωστά πράγματα ὑπο-
χρεώνοντάς τους νὰ φροντίζουν τοὺς ἄλλους καὶ νὰ τοὺς προσέχουν. Θὰ
τοὺς ποῦμε δηλαδὴ ὅτι εὐλόγα στίς ἄλλες [b] πόλεις οἱ φιλόσοφοι ὅπως αὐτοὶ
δὲν συμμετέχουν σὲ βαριὰ καθήκοντα· γιατί ξεφυτρώνουν ἀπὸ μόνοι τους
χωρὶς τὴ σκόπιμη δράση τῆς μᾶς ἢ τῆς ἄλλης πολιτείας, καὶ εἶναι δίκαιο ὅ,τι
φυτρώνει ἀπὸ μόνο του, χωρὶς νὰ χρωστᾷ σὲ κανέναν τὴν τροφή του, νὰ μὴν
ἔχει καὶ τὴ διάθεση νὰ πληρώσει σὲ κάποιον γιὰ τὴ διατροφή. Ἐσᾶς ὅμως σᾶς
ἀναστήσαμε πρὸς τὸ δικό σας ἀλλὰ καὶ τὸ δικό μας τὸ συμφέρον, κάτι σὰν
ὁδηγητὲς καὶ βασιλιάδες σ' ἓνα σμήνος μέλισσες, καὶ σᾶς ἔχουμε δώσει παι-
δεῖα πιὸ καλὴ καὶ πιὸ ὁλοκληρωμένη ἀπὸ ἐκείνων τὴν παιδεία καὶ σᾶς ἔχου-
με κάνει καὶ στὰ δύο, στὴν πολιτικὴ ὅσο καὶ στὴ φιλοσοφία, [c] πιὸ δυνατούς.
Ἄς κατεβεῖτε λοιπόν, καθέννας μὲ τὴ σειρὰ του, στὸν τόπο ποὺ μένουν οἱ ἄλ-
λοι κι ἂς συνηθίσετε μαζί μ' ἐκείνους κι ἐσεῖς νὰ βλέπετε τίς σκιές· γιατί ὅταν
τὸ συνηθίσετε, θὰ διακρίνετε χίλιες φορὲς καλύτερα ἀπ' ὅσο οἱ δεσμῶτες ἐκεῖ
στὴ σπηλιὰ καὶ θὰ ἀναγνωρίζετε τὰ εἶδωλα ἓνα πρὸς ἓνα, τί λογῆς εἶναι καὶ
ποιανοῦ πράγματος ἀποτελοῦν εἶδωλο, διότι ἐσεῖς ἔχετε δεῖ τὴν ἀλήθεια τῶν
ὁμορφων, τῶν δίκαιων, τῶν ἀγαθῶν πραγμάτων. Κι ἔτσι θὰ ἔναι ἀληθινὴ ἡ
ζωὴ ποὺ θὰ ζήσουμε, ἐμεῖς κι ἐσεῖς, στὴν πόλῃ, κι ὅχι ἓνα ὄνειρο, ὅπως εἶναι
τώρα στίς περισσότερες πολιτείες ὅπου οἱ ἄνθρωποι πολεμοῦν ὁ ἓνας τὸν
ἄλλο γιὰ σκιές καὶ ξεσηκώνονται νὰ ἄρπάξουν τὴν ἐξουσία, [d] λὲς καὶ εἶναι
τάχα ἡ ἐξουσία κανένα μεγάλο καλὸ. Ἐνῶ, βέβαια, ἡ ἀλήθεια εἶναι τούτη: Σὲ
μιὰ πολιτεία ὅπου ὅσοι πρόκειται νὰ ἀσκήσουν ἐξουσία ἔχουν ἐλάχιστα τὴ
διάθεση νὰ ἐξουσιάζουν, τὰ πράγματα σ' αὐτὴ τὴν πολιτεία θὰ πηγαίνουν
περίφημα καὶ δὲν θὰ ὑπάρχει καμιά ἀναταραχὴ, ἐνῶ ὅπου οἱ ἄρχοντες θὰ
ἔχουν τὴν ἀντίθετη διάθεση, θὰ εἶναι καὶ ἡ κατάστασις τῶν πραγμάτων ἡ
ἀντίθετη.

Βεβαίως, εἶπε.

- Ἀπειθήσουσιν οὖν ἡμῖν οἷοι οἱ τρόφιμοι ταῦτ' ἀκούοντες,
καὶ οὐκ ἐθελήσουσιν συμπονεῖν ἐν τῇ πόλει ἕκαστοι ἐν μέρει,
τὸν δὲ πολὺν χρόνον μετ' ἀλλήλων οἰκεῖν ἐν τῷ καθαρῷ;
- e Ἀδύνατον, ἔφη· δίκαια γὰρ δὴ δίκαιοις ἐπιτάξομεν.
παντὸς μὴν μᾶλλον ὥς ἐπ' ἀναγκαῖον αὐτῶν ἕκαστος εἴσι
τὸ ἄρχειν, τοῦναντίον τῶν νῦν ἐν ἐκάστη πόλει ἀρχόντων.
Οὕτω γὰρ ἔχει, ἦν δ' ἐγώ, ὃ ἐταῖρε· εἰ μὲν βίον ἐξευρήσεις
- 521 ἀμείνω τοῦ ἄρχειν τοῖς μέλλουσιν ἄρξειν, ἔστι σοι δυνατὴ
γενέσθαι πόλις εὖ οἰκουμένη· ἐν μόνη γὰρ αὐτῇ ἄρξουσιν
οἱ τῷ ὄντι πλούσιοι, οὐ χρυσίου ἀλλ' οὐ δεῖ τὸν εὐδαίμονα
πλουτεῖν, ζωῆς ἀγαθῆς τε καὶ ἔμφρονος. εἰ δὲ πτωχοὶ καὶ
- 5 πεινῶντες ἀγαθῶν ἰδίων ἐπὶ τὰ δημόσια ἴασιν, ἐντεῦθεν
οἰόμενοι τάγαθόν δεῖν ἀρπάζειν, οὐκ ἔστι· περιμάχητον
γὰρ τὸ ἄρχειν γιγνόμενον, οἰκεῖος ὢν καὶ ἔνδον ὁ τοιοῦτος
πόλεμος αὐτοὺς τε ἀπόλλυσι καὶ τὴν ἄλλην πόλιν.
Ἀληθέστατα, ἔφη.
- b Ἐχεις οὖν, ἦν δ' ἐγώ, βίον ἄλλον τινὰ πολιτικῶν ἀρχῶν
καταφρονοῦντα ἢ τὸν τῆς ἀληθινῆς φιλοσοφίας;
Οὐ μὰ τὸν Δία, ἦ δ' ὅς.
Ἀλλὰ μέντοι δεῖ γε μὴ ἐραστὰς τοῦ ἄρχειν ἰέναι ἐπ'
- 5 αὐτό· εἰ δὲ μή, οἷ γε ἀντερασταὶ μαχοῦνται.
Πῶς δ' οὐ;
Τίνας οὖν ἄλλους ἀναγκάσεις ἰέναι ἐπὶ φυλακὴν τῆς
πόλεως ἢ οἱ περὶ τούτων τε φρονιμώτατοι δι' ὧν ἄριστα
πόλις οἰκεῖται, ἔχουσί τε τιμὰς ἄλλας καὶ βίον ἀμείνω τοῦ
- 10 πολιτικοῦ;
Οὐδένας ἄλλους, ἔφη.
- c Βούλει οὖν τοῦτ' ἤδη σκοπῶμεν, τίνα τρόπον οἱ τοιοῦτοι
ἐγγενήσονται, καὶ πῶς τις ἀνάξει αὐτοὺς εἰς φῶς, ὥσπερ
ἐξ Ἰαίδου λέγονται δὴ τινες εἰς θεοὺς ἀνελθεῖν;
Πῶς γὰρ οὐ βούλομαι; ἔφη.

Φαντάζεσαι λοιπόν ότι οί μαθητές μας δεν θα πειθαρχήσουν ακούγοντάς τα αυτά και δεν θα θελήσουν να έχουν *κι αυτοί κάποια συμμετοχή*, καθένας με τη σειρά του, στο μόχθο της πολιτικής, αλλά ότι τον περισσότερο χρόνο θα μένουν μαζί ο ένας με τον άλλο σέ εκείνο τον καθαρότερο τόπο;

[e] Ἀδύνατον, εἶπε· γιατί θα δώσουμε δίκαιες προσταγές σέ δίκαιους ἀνθρώπους. Καί ἀσφαλῶς καθένας ἀπό αὐτούς, ἀντίθετα ἀπ' ὅτι συμβαίνει με τοὺς τωρινούς ἄρχοντες τῶν πολιτειῶν, θα ἀναλαμβάνει τὴν ἐξουσία θεωρώντας τὴν κάτι ἀναπόφευκτα ἀναγκαῖο.

Ἔτσι εἶναι, φίλε μου, εἶπα· ἂν σ' αὐτοὺς ποὺ πρόκειται νὰ κυβερνήσουν ἐξασφαλίσεις μιὰ ζωὴ [521a] καλύπτερη ἀπὸ τὴ ζωὴ ἑνὸς κυβερνήτη, τότε θα μπορέσει νὰ γίνει γιὰ σένα πραγματικότητα αὐτὴ ἡ πόλη με τὴν καλὴ διακυβέρνηση. Γιατὶ μόνο σ' αὐτὴν θα κυβερνήσουν ὅσοι ἔχουν σταλήθεια πλοῦτο —ὄχι χρυσάφι, ἀλλὰ τὸν πλοῦτο ποὺ εἶναι ἀπαραίτητο νὰ τὸν ἔχει ὁ εὐτυχισμένος ἄνθρωπος· μιὰ ζωὴ γεμάτη ἀρετὴ καὶ σοφία. Ἀπεναντίας, ὅταν ἔρχονται νὰ ἀσχοληθοῦν με τὰ κοινὰ ἄνθρωποι φτωχοὶ καὶ στερημένοι, χωρὶς κανένα δικό τους ἀγαθὸ στὴ ζωὴ, νομίζοντας πὼς θα ἔπρεπε ὅ,τι καλὸ τοὺς λείπει νὰ τὸ ἀρπάξουν ἀπὸ ἐδῶ, τότε δὲν κάνουμε τίποτα. Γιατὶ ἅμα ἡ ἐξουσία γίνεται περιμάχητη, ὁ πόλεμος αὐτός, ποὺ τὴν ἀφορᾷ ἅμεσα καὶ τὸν ἔχει μέσα της, τοὺς ἀφανίζει καὶ αὐτοὺς τοὺς ἴδιους ἀλλὰ καὶ τὴν ὑπόλοιπὴ πόλη.

Πολὺ σωστά, εἶπε.

[b] Ἐρεῖς ἐσύ, εἶπα, κανέναν ἄλλο τρόπο ζωῆς ποὺ νὰ περιφρονεῖ τὰ πολιτικά ἀξιώματα ἐκτὸς ἀπὸ τὸν τρόπο τῆς ζωῆς τοῦ ἀληθινοῦ φιλοσόφου;

Μὰ τὸ Δία ὄχι, εἶπε ἐκεῖνος.

Ὡστόσο εἶναι ἀνάγκη στὴν ἐξουσία νὰ μὴν ἀνέρχονται ἄνθρωποι ποὺ ἔχουν ἔρωτα γιὰ αὐτὴν· διαφορετικὰ οἱ ἀντίζηλοί τους θα τοὺς πολεμήσουν.

Ἀσφαλῶς.

Ποιούς ἄλλους λοιπὸν θα ἀναγκάσεις νὰ ἀναλάβουν τὴ φύλαξη τῆς πόλης παρὰ ἐκείνους ποὺ ἔχουν στοχαστεῖ ὅσο κανέναν ἄλλον με ποιά μέσα κυβερνιέται καλύπτερα ἢ πολιτεία καὶ ἔχουν δοκιμάσει *κι ἄλλες* τιμές καὶ ἕναν τρόπο ζωῆς *καλύπτερον* ἀπὸ τοῦ πολιτικοῦ ἡγέτη;

Κανέναν ἄλλο, εἶπε.

[c] Θέλεις τώρα νὰ ἐξετάσουμε τοῦτο, με ποιὸν τρόπο θα ἀποκτήσουμε στὴν πόλιν τέτοιους ἀνθρώπους καὶ πὼς θα τοὺς ἀνεβάσει κανεὶς στὸ φῶς, ἀκριβῶς ὅπως λέγεται γιὰ κάποιους ὅτι ἀνέβηκαν ἀπὸ τὸν Ἄδη στοὺς θεούς;

Βεβαίως καὶ θέλω, εἶπε.

- 5   Τοῦτο δὴ, ὥς ἔοικεν, οὐκ ὁστράκου ἂν εἴη περιστροφή,
ἀλλὰ ψυχῆς περιαγωγή ἐκ νυκτερινῆς τινος ἡμέρας εἰς
ἀληθινήν, τοῦ ὄντος οὐσαν ἐπάνοδον, ἣν δὴ φιλοσοφίαν
ἀληθὴ φήσομεν εἶναι.
Πάνυ μὲν οὖν.
- 10   Οὐκοῦν δεῖ σκοπεῖσθαι τί τῶν μαθημάτων ἔχει τοιαύτην
d   δύναμιν;
Πῶς γὰρ οὔ;
Τί ἂν οὖν εἴη, ὦ Γλαῦκων, μάθημα ψυχῆς ὁλκὸν ἀπὸ
τοῦ γιγνομένου ἐπὶ τὸ ὄν; τόδε δ' ἐννοῶ λέγων ἅμα· οὐκ
5   ἀθλητὰς μέντοι πολέμου ἔφαμεν τούτους ἀναγκαῖον εἶναι
νέους ὄντας;
Ἔφαμεν γάρ.
Δεῖ ἄρα καὶ τοῦτο προσέχειν τὸ μάθημα ὃ ζητοῦμεν
πρὸς ἐκείνῳ.
- 10   Τὸ ποῖον;
Μὴ ἄχρηστον πολεμικοῖς ἀνδράσιν εἶναι.
Δεῖ μέντοι, ἔφη, εἴπερ οἶόν τε.
Γυμναστικῇ μὲν καὶ μουσικῇ ἔν γε τῷ πρόσθεν ἐπαι-
e   δεύοντο ἡμῖν.
Ἦν ταῦτα, ἔφη.
Καὶ γυμναστικὴ μὲν που περὶ γιγνόμενον καὶ ἀπολ-
λύμενον τετεύτακεν· σώματος γὰρ αὔξης καὶ φθίσεως.
5   ἐπιστατεῖ.
Φαίνεται.
Τοῦτο μὲν δὴ οὐκ ἂν εἴη ὃ ζητοῦμεν μάθημα.
- 522   Οὐ γάρ.
Ἄλλ' ἄρα μουσικὴ ὅσῃν τὸ πρότερον διήλθομεν;
Ἄλλ' ἦν ἐκείνη γ', ἔφη, ἀντίστροφος τῆς γυμναστικῆς,
εἰ μέμνησαι, ἔθεσι παιδεύουσα τοὺς φύλακας, κατὰ τε ἁρ-
5   μονίαν εὐαρμοστίαν τινά, οὐκ ἐπιστήμην, παραδιδούσα, καὶ
κατὰ ῥυθμὸν εὐρυθμίαν, ἔν τε τοῖς λόγοις ἕτερα τούτων
ἀδελφὰ ἔθη ἅττα ἔχουσα, καὶ ὅσοι μυθώδεις τῶν λόγων
καὶ ὅσοι ἀληθινώτεροι ἦσαν· μάθημα δὲ πρὸς τοιοῦτόν τι
b   ἄγον, οἶον σὺ νῦν ζητεῖς, οὐδὲν ἦν ἐν αὐτῇ.

Ὡστόσο αὐτὸ τὸ πρᾶγμα δὲν μπορεῖ, προφανῶς, νὰ εἶναι κάτι σὰν νὰ στρίβεις ἓνα νόμισμα κορώννα-γράμματα ἀλλὰ ἓνα πέραςμα τῆς ψυχῆς ἀπὸ κάποια ἡμέρα σκοτεινὴ σὰν νύχτα σὲ μιὰ ἀληθινὴ ἡμέρα, μιὰ ἐπιστροφή στὸ ἀληθινὸ ὄν, γιὰ τὴν ὁποία ἐμεῖς θὰ ὑποστηρίζουμε ὅτι εἶναι ἡ ἀληθινὴ φιλοσοφία.

Ἐπομένως δὲν πρέπει νὰ ψάξουμε νὰ δοῦμε ποιό ἀπὸ τὰ μαθήματα ἔχει τέτοια [d] δύναμη;

Ἀσφαλῶς.

Ποιό θὰ ἦταν λοιπὸν, Γλαύκων, τὸ μάθημα ποὺ θὰ τραβοῦσε τὴν ψυχὴ ἀπὸ τὴ σφαίρα τοῦ γίγνεσθαι καὶ θὰ τὴν ἔστρεφε στὴ σφαίρα τοῦ εἶναι; Κι ἐντούτοις τώρα ποὺ μιῶ σκέφτομαι τοῦτο: Δὲν εἴπαμε ὅτι εἶναι ἀνάγκη οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ ἀπὸ τὰ νιάτα τους κιόλας νὰ ἐξασκοῦνται στὸν πόλεμο;

Τὸ εἴπαμε.

Συνεπῶς τὸ μάθημα ποὺ ψάχνουμε πρέπει ἐκτὸς ἀπὸ ἐκεῖνο νὰ συνδυάζει ἐπίσης τοῦτο.

Ποιό;

Νὰ μὴν εἶναι ἄχρηστο σὲ πολεμιστές.

Βεβαίως, εἶπε, στὸ μέτρο πάντως τοῦ δυνατοῦ.

[e] Προηγούμενως βέβαια τοὺς ἐκπαιδεύαμε στὴ γυμναστικὴ καὶ στίς τέχνες καὶ τὰ γράμματα.

Τοὺς ἐκπαιδεύαμε, εἶπε.

Κι ὅσο γιὰ τὴ γυμναστικὴ, αὐτὴ καταπιάνεται συνεχῶς μὲ κάτι ποὺ ὑπόκειται σὲ γένεση καὶ σὲ φθορά· γιατί ἔχει στὸ νοῦ τῆς τὴν ἀνάπτυξη καὶ τὸ μαρasmus τοῦ σώματος.

Ἔτσι φαίνεται.

Δὲν μπορεῖ, τότε, νὰ εἶναι αὐτὸ τὸ μάθημα ποὺ ζητοῦμε.

[522a] Ὁχι.

Μήπως ὅμως τὸ μάθημα αὐτὸ εἶναι ἡ μουσικὴ καὶ ἡ λογοτεχνία ἔτσι ὅπως τὰ περιγράψαμε πρωτότερα;

Μὰ ἡ μουσικὴ, εἶπε, ἦταν, ἂν θυμᾶσαι, τὸ ἀντίστοιχο τῆς γυμναστικῆς: Ἐπλαθε τοὺς φύλακες διαμέσου τοῦ ἔθισμοῦ προσφέροντάς τους ὅχι γνώση ἀλλὰ ἓνα εἶδος μέτρου καὶ ἁρμονίας μέσα ἀπὸ τὴ μελωδία καὶ τὸ ρυθμό· καὶ κάτι παρόμοιο συνέβαινε καὶ μὲ τὸ περιεχόμενο τῶν λόγων εἴτε γιὰ μυθικὲς ἀφηγήσεις ἐπρόκειτο εἴτε, ἀπὸ τὴν ἄλλη, γιὰ ἀληθινές. Μάθημα ὅμως ποὺ νὰ ἔναι χρήσιμο γιὰ κάτι [b] σὰν αὐτὸ ποὺ ζητᾶς τώρα ἐσὺ δὲν ὑπῆρχε ἐκεῖ κανένα.

- Ἀκριβέστατα, ἦν δ' ἐγώ, ἀναμνησκεις με· τῷ γὰρ ὄντι τοιοῦτον οὐδέν εἶχεν. ἀλλ', ὦ δαιμόνιε Γλαύκων, τί ἂν εἴη τοιοῦτον; αἶ τε γὰρ τέχναι βάνουσοί που ἅπασαι
- 5 ἔδοξαν εἶναι—
- Πῶς δ' οὐ; καὶ μὴν τί ἔτ' ἄλλο λείπεται μάθημα, μουσικῆς καὶ γυμναστικῆς καὶ τῶν τεχνῶν κεχωρισμένον;
- Φέρε, ἦν δ' ἐγώ, εἰ μηδέν ἔτι ἐκτὸς τούτων ἔχομεν λαβεῖν, τῶν ἐπὶ πάντα τεινόντων τι λάβωμεν.
- 10 Τὸ ποῖον;
- c Οἶον τοῦτο τὸ κοινόν, ᾧ πᾶσαι προσχρῶνται τέχναι τε καὶ διάνοιαι καὶ ἐπιστήμαι —ὃ καὶ παντὶ ἐν πρώτοις ἀνάγκη μανθάνειν.
- Τὸ ποῖον; ἔφη.
- c Τὸ φαῦλον τοῦτο, ἦν δ' ἐγώ, τὸ ἔν τε καὶ τὰ δύο καὶ τὰ τρία διαγιγνώσκειν· λέγω δὲ αὐτὸ ἐν κεφαλαίῳ ἀριθμόν τε καὶ λογισμόν. ἢ οὐχ οὕτω περὶ τούτων ἔχει, ὥς πᾶσα τέχνη τε καὶ ἐπιστήμη ἀναγκάζεται αὐτῶν μέτοχος γίγνεσθαι;
- Καὶ μάλα, ἔφη.
- 10 Οὐκοῦν, ἦν δ' ἐγώ, καὶ ἡ πολεμική;
- Πολλή, ἔφη, ἀνάγκη.
- d Παγγέλοιον γοῦν, ἔφην, στρατηγὸν Ἀγαμέμνονα ἐν ταῖς τραγωδίαις Παλαμήδης ἐκάστοτε ἀποφαίνει. ἢ οὐκ ἐννενόηκας ὅτι φησὶν ἀριθμὸν εὐρὼν τάς τε τάξεις τῷ στρατοπέδῳ καταστήσαι ἐν Ἰλίῳ καὶ ἐξαριθμῆσαι ναῦς τε
- 5 καὶ τᾶλλα πάντα, ὥς πρὸ τοῦ ἀναριθμήτων ὄντων καὶ τοῦ Ἀγαμέμνονος, ὥς ἔοικεν, οὐδ' ὅσους πόδας εἶχεν εἰδότης, εἴπερ ἀριθμεῖν μὴ ἠπίστατο; καίτοι ποῖόν τιν' αὐτὸν οἶει στρατηγὸν εἶναι;
- Ἄτοπόν τιν', ἔφη, ἔγωγε, εἰ ἦν τοῦτ' ἀληθές.
- e Ἄλλο τι οὖν, ἦν δ' ἐγώ, μάθημα ἀναγκαῖον πολεμικῷ ἀνδρὶ θήσομεν λογίζεσθαι τε καὶ ἀριθμεῖν δύνασθαι;
- Πάντων γ', ἔφη, μάλιστα, εἰ καὶ ὁτιοῦν μέλλει τάξεων ἐπαΐειν, μᾶλλον δ' εἰ καὶ ἄνθρωπος ἔσεσθαι.

Μοῦ τὸ ξαναθυμίζεις, εἶπα, μὲ μεγάλη ἀκρίβεια· γιατί πραγματικά δὲν εἴχαμε τίποτα τέτοιο. Ὅμως, βρὲ εὐλογημένε Γλαύκων, ποιά σπουδὴ θὰ μποροῦσε νὰ εἶναι τέτοια; Οἱ διάφορες τέχνες, βλέπεις, φάνηκε νὰ ἔχουν ὅλες κάτι βάνανσο καὶ μηχανικό.

Ἀσφαλῶς. Καὶ βέβαια, ποιά ἄλλη σπουδὴ μένει, ἂν βγάλουμε τὴ μουσικὴ καὶ τὰ γράμματα, τὴ γυμναστικὴ καὶ τὶς τέχνες;

Τότε, εἶπα ἐγώ, ἂν πέρα ἀπὸ αὐτὲς δὲν μᾶς μένει πιά τίποτε ἄλλο γιὰ νὰ τὸ ἐπιλέξουμε, ἃς πάρουμε κάποια σπουδὴ ἀπὸ ἐκεῖνες ποὺ ξανοίγονται σὲ καθολικὲς θεωρήσεις.

Ποιά δηλαδή;

[c] Λόγου χάριν, εἶπα ἐγώ, αὐτὸ τὸ κοινὸ ἀντικείμενο ποὺ χρησιμοποιεῖται καὶ σὲ ὅλες τὶς τέχνες καὶ στοὺς τρόπους τοῦ σκέπτεσθαι καὶ στὶς ἐπιστῆμες, αὐτὸ ποὺ εἶναι στὸν καθένα ἀπαραίτητο νὰ τὸ μαθαίνει ἀπὸ τὴν πρώτη σιγμῇ.

Ποιό; εἶπε.

Τοῦτο τὸ ἀσήμαντο, εἶπα ἐγώ, τὸ νὰ διακρίνει δηλαδή τὸ ἓνα, τὰ δύο, τὰ τρία· συγκεφαλαιωτικὰ τὸ ὀνομάζω ἀριθμητικὴ καὶ ὑπολογισμό. Ἡ μήπως δὲν ἀληθεύει ὅτι κάθε τέχνη καὶ κάθε ἐπιστῆμη εἶναι ἀναγκασμένη νὰ ἔχει συμμετοχὴ σ' αὐτό;

Βεβαίως, εἶπε.

Ἐπομένως, εἶπα ἐγώ, καὶ ἡ πολεμικὴ τέχνη.

Ἀναπόφευκτα, εἶπε.

[d] Σίγουρα τότε, εἶπα ἐγώ, στὶς τραγωδίες ὁ Παλαμήδης κάνει κάθε φορὰ τὸν Ἀγαμέμνονα νὰ φαίνεται ὡς ἓνας πέρα γιὰ πέρα γελοῖος στρατηγός. Ἡ δὲν ἔχεις προσέξει ὅτι ἰσχυρίζεται πῶς, ὅταν ἐπινόησε τὸν ἀριθμὸ, τακτοποίησε τὴ διάταξη τοῦ στρατεύματος στὸ Ἴλιο καὶ μέτρησε μὲ ἀκρίβεια τὰ πλοῖα καὶ ὅλα τὰ ἄλλα, λὲς καὶ πρωτύτερα δὲν ἦταν μετρημένα, καὶ πῶς ὁ Ἀγαμέμνων δὲν ἤξερε, καθὼς φαίνεται, οὔτε κὰν πόσα πόδια εἶχε, ἀφοῦ δὲν ἤξερε νὰ μετράει; Μὰ τί τέλος πάντων στρατηγὸς φαντάζεσαι πῶς ἦταν;

Περίεργος κάπως, εἶπε, ἂν αὐτὸ ἀληθεύει.

[e] Μποροῦμε λοιπόν, εἶπα ἐγώ, νὰ μὴν ὀρίσουμε ὡς μάθημα ἀπαραίτητο γιὰ ἓναν πολεμιστὴ τὸ νὰ μπορεῖ νὰ λογαριάζει καὶ νὰ μετρᾷ;

Εἶναι, εἶπε, τὸ πιὸ ἀπαραίτητο, ἂν πρόκειται νὰ ἔχει ἔστω τόση δὲ γνώση γιὰ τὴν παράταξη ἑνὸς στρατεύματος ἢ μᾶλλον καὶ ἀπλῶς γιὰ νὰ εἶναι ἄνθρωπος.

- 5 Ἐννοεῖς οὖν, εἶπον, περὶ τοῦτο τὸ μάθημα ὅπερ ἐγώ;
Τὸ ποῖον;
- 523 Κινδυνεύει τῶν πρὸς τὴν νόησιν ἀγόντων φύσει εἶναι
ὦν ζητοῦμεν, χρησθαι δ' οὐδείς αὐτῷ ὀρθῶς, ἐλκτικῷ ὄντι
παντάπασι πρὸς οὐσίαν.
Πῶς, ἔφη, λέγεις;
- 5 Ἐγὼ πειράσομαι, ἦν δ' ἐγώ, τό γ' ἐμοὶ δοκοῦν δηλῶσαι.
ἃ γὰρ διαιροῦμαι παρ' ἐμαυτῷ ἀγωγὰ τε εἶναι οἱ λέγομεν
καὶ μή, συνθεατῆς γενόμενος σύμφαθι ἢ ἄπειπε, ἵνα καὶ
τοῦτο σαφέστερον ἴδωμεν εἰ ἔστιν οἶον μαντεύομαι.
Δείκνυ', ἔφη.
- 10 Δείκνυμι δὴ, εἶπον, εἰ καθορᾶς, τὰ μὲν ἐν ταῖς αἰσθή-
b σεσιν οὐ παρακαλοῦντα τὴν νόησιν εἰς ἐπίσκεψιν, ὥς ἱκανῶς
ὑπὸ τῆς αἰσθήσεως κρινόμενα, τὰ δὲ παντάπασι διακελευό-
μενα ἐκείνην ἐπισκέψασθαι, ὥς τῆς αἰσθήσεως οὐδὲν ὑγιὲς
ποιούσης.
- 5 Τὰ πόρρωθεν, ἔφη, φαινόμενα δῆλον ὅτι λέγεις καὶ τὰ
ἐσκιαγραφημένα.
Οὐ πάνυ, ἦν δ' ἐγώ, ἔτυχες οὐ λέγω.
Ποῖα μὲν, ἔφη, λέγεις;
- c Τὰ μὲν οὐ παρακαλοῦντα, ἦν δ' ἐγώ, ὅσα μὴ ἐκβαίνει
εἰς ἐναντίαν αἴσθησιν ἅμα· τὰ δ' ἐκβαίνοντα ὥς παρα-
καλοῦντα τίθημι, ἔπειδὰν ἡ αἴσθησις μηδὲν μᾶλλον τοῦτο
ἢ τὸ ἐναντίον δηλοῖ, εἴτ' ἐγγύθεν προσπίπτουσα εἴτε πόρ-
ρωθεν. ὧδε δὲ ἃ λέγω σαφέστερον εἴσῃ. οὐτοί φαμεν
- 5 τρεῖς ἂν εἶεν δάκτυλοι, ὃ τε σμικρότατος καὶ ὁ δεύτερος καὶ
ὁ μέσος.
Πάνυ γ', ἔφη.
Ὡς ἐγγύθεν τοίνυν ὀρωμένους λέγοντός μου διανοοῦ.
ἀλλὰ μοι περὶ αὐτῶν τόδε σκόπει.
- 10 Τὸ ποῖον;
Δάκτυλος μὲν που αὐτῶν φαίνεται ὁμοίως ἕκαστος, καὶ

Ἄραγε, εἶπα, ἐννοεῖς σχετικὰ μὲ αὐτὴ τὴ μάθησις ὅ,τι κι ἐγώ;

Δηλαδή τί;

[523a] Φαίνεται πὼς συγκαταλέγεται στὶς μαθήσεις τὶς ὁποῖες ψάχνουμε νὰ βροῦμε, αὐτὲς ποὺ ἀπὸ τὴ φύση τοὺς θέτουν σὲ ἐνέργεια τὴ σκέψη, ἀλλὰ ποὺ κανένας δὲν τὶς χρησιμοποιεῖ σωστά, παρ' ὅλη τὴ δύναμή τοὺς νὰ μᾶς τραβοῦν ἐξολοκλήρου πρὸς τὴν πραγματικότητα καὶ τὴν οὐσία.

Τί ἐννοεῖς; εἶπε.

Θὰ δοκιμάσω, εἶπα ἐγώ, νὰ σοῦ δώσω νὰ καταλάβεις ποιά εἶναι τουλάχιστον ἡ δική μου γνώμη πάνω σ' αὐτό. Προσπάθησε νὰ δεῖς κι ἐσὺ μαζί μου πὼς διακρίνω ἐγὼ ὀρισμένα πράγματα τὰ ὁποῖα ὀδηγοῦν πρὸς τὰ ἐκεῖ ποὺ λέμε καὶ ὀρισμένα ἄλλα τὰ ὁποῖα δὲν ὀδηγοῦν, καὶ συμφώνησε ἢ διαφώνησε μαζί μου ὥστε νὰ δοῦμε μὲ περισσότερη σαφήνεια ἂν εἶναι ἔτσι ὅπως τὸ αἰσθάνομαι ἐγώ.

Γιὰ ἐξηγήσέ το μου, εἶπε.

Σοῦ ἐξηγῶ, εἶπα, ἂν μπορεῖς νὰ τὸ διακρίνεις, ὅτι ἀπὸ τὰ πράγματα ποὺ ἀντιλαμβανόμαστε μὲ τὶς αἰσθήσεις ὀρισμένα [b] δὲν κεντρίζουν τὴ νόησι νὰ σκεφτεῖ, γιατί τὰ κρίνει ἡ ἴδια ἡ αἴσθησι κατὰ τρόπο ἱκανοποιητικό, ἄλλα ὅμως πράγματα τὴν κεντρίζουν νὰ σκεφτεῖ, δεδομένου ὅτι ἡ αἴσθησι δὲν δίνει τίποτε ἀξιόπιστο.

Εἶναι φανερό, εἶπε, ὅτι ἐννοεῖς αὐτὰ ποὺ τὰ βλέπουμε ἀπὸ μακριὰ κι ἐπίσης πράγματα ζωγραφισμένα μὲ ἀποχρώσεις φωτὸς καὶ σκιᾶς.

Δὲν τὸ πέτυχες, εἶπα· δὲν ἐννοῶ αὐτό.

Τί ἐννοεῖς, λοιπόν;

Σὲ ὅ,τι ἀφορᾷ αὐτὰ ποὺ δὲν κεντρίζουν τὴ σκέψη, εἶπα, ἐννοῶ ὅσα δὲν περνοῦν ἀμέσως [c] καὶ στὴν αἴσθησι τοῦ ἀντιθέτου· ἐνῶ ὅσα περνοῦν σὲ αὐτὴν, τὰ ταξινομῶ σ' ἐκεῖνα ποὺ δίνουν κέντρισμα γιὰ σκέψη, ὅταν ἡ αἴσθησι δὲν ξεκαθαρίζει διόλου ἂν πρόκειται γιὰ τοῦτο μᾶλλον ἢ γιὰ τὸ ἀντίθετό του, ἀδιάφορο ἂν στρέφεται σὲ ἓνα κοντινὸ ἀντικείμενο ἢ σὲ ἓνα μακρινό. Τί ἐννοῶ ὅμως θὰ τὸ καταλάβεις καλύτερα μὲ τὸν ἀκόλουθο τρόπο. Αὐτὰ ἐδῶ, λέμε, εἶναι τρία δάχτυλα: τὸ μικρό, τὸ δεύτερο καὶ τὸ μεσαῖο.

Βεβαίωτατα, εἶπε.

Νὰ βάλεις μὲ τὸ νοῦ σου ὅτι βλέπουμε τὰ δάχτυλα ἀπὸ κοντινὴ ἀπόσταση. Πρόσεξε ὅμως σχετικὰ μὲ αὐτὰ τοῦτο.

Ποιό πράγμα;

Τὸ καθένα ἀπὸ αὐτὰ φαίνεται νὰ εἶναι δάχτυλο σὰν καὶ τὰ ἄλλα, καὶ [d]

- d ταύτη γε οὐδὲν διαφέρει, ἐάντε ἐν μέσῳ ὁρᾶται ἐάντ' ἐπ' ἐσχάτῳ, ἐάντε λευκὸς ἐάντε μέλας, ἐάντε παχὺς ἐάντε λεπτός, καὶ πᾶν ὅτι τοιοῦτον. ἐν πᾶσι γὰρ τούτοις οὐκ ἀναγκάζεται τῶν πολλῶν ἢ ψυχὴ τὴν νόησιν ἐπερέσθαι τί ποτ' ἐστὶ
- 5 δάκτυλος· οὐδαμοῦ γὰρ ἢ ὅψις αὐτῇ ἅμα ἐσήμηνεν τὸν δάκτυλον τοῦναντίον ἢ δάκτυλον εἶναι.

Οὐ γὰρ οὖν, ἔφη.

- Οὐκοῦν, ἦν δ' ἐγώ, εἰκότως τό γε τοιοῦτον νοήσεως οὐκ
- e ἂν παρακλητικὸν οὐδ' ἐγερτικὸν εἴη.
- Εἰκότως.

- Τί δὲ δῆ; τὸ μέγεθος αὐτῶν καὶ τὴν σμικρότητα ἢ ὅψις ἄρα ἱκανῶς ὁρᾷ, καὶ οὐδὲν αὐτῇ διαφέρει ἐν μέσῳ τινὰ
- 5 αὐτῶν κείσθαι ἢ ἐπ' ἐσχάτῳ; καὶ ὡσαύτως πάχος καὶ λεπτότητα ἢ μαλακότητα καὶ σκληρότητα ἢ ἀφή; καὶ αἱ ἄλλαι αἰσθήσεις ἄρ' οὐκ ἐνδεῶς τὰ τοιαῦτα δηλοῦσιν; ἢ
- 524 ὥδε ποιεῖ ἐκάστη αὐτῶν· πρῶτον μὲν ἢ ἐπὶ τῷ σκληρῷ τεταγμένη αἰσθησις ἠνάγκασται καὶ ἐπὶ τῷ μαλακῷ τετάχθαι, καὶ παραγγέλλει τῇ ψυχῇ ὡς ταῦτὸν σκληρόν τε καὶ μαλακὸν αἰσθανομένη;

- 5 Οὕτως; ἔφη.

- Οὐκοῦν, ἦν δ' ἐγώ, ἀναγκαῖον ἔν γε τοῖς τοιούτοις αὐτὴν ψυχὴν ἀπορεῖν τί ποτε σημαίνει αὕτη ἢ αἰσθησις τὸ σκληρόν, εἴπερ τὸ αὐτὸ καὶ μαλακὸν λέγει, καὶ ἡ τοῦ κούφου καὶ ἡ τοῦ βαρέος, τί τὸ κοῦφον καὶ βαρὺ, εἰ τό τε βαρὺ
- 10 κοῦφον καὶ τὸ κοῦφον βαρὺ σημαίνει;

- b Καὶ γάρ, ἔφη, αὐταί γε ἄτοποι τῇ ψυχῇ αἱ ἐρμηνεῖαι καὶ ἐπισκέψεως δεόμεναι.

- Εἰκότως ἄρα, ἦν δ' ἐγώ, ἐν τοῖς τοιούτοις πρῶτον μὲν πειράται λογισμὸν τε καὶ νόησιν ψυχὴ παρακαλοῦσα ἐπισκοπεῖν εἴτε ἐν εἴτε δύο ἐστὶν ἕκαστα τῶν εἰσαγγελλομένων.
- 5

Πῶς δ' οὐ;

Οὐκοῦν ἐὰν δύο φαίνηται, ἕτερόν τε καὶ ἓν ἐκάτερον φαίνεται;

Ναί.

- 10 Εἰ ἄρα ἓν ἐκάτερον, ἀμφότερα δὲ δύο, τά γε δύο κεχω-

ὥς πρὸς αὐτὸ δὲν διαφέρει σὲ τίποτα, ἀδιακρίτως ἂν εἶναι τὸ μεσαῖο ἢ τὸ τελευταῖο, λευκὸ ἢ μαῦρο, παχὺ ἢ λεπτό, καὶ ὅτιδῆποτε τέτοιο. Σὲ ὅλα αὐτὰ ἡ ψυχὴ τῶν πολλῶν ἀνθρώπων δὲν εἶναι ἀναγκασμένη νὰ ἀπευθυνθεῖ στὴ νόηση καὶ νὰ τὴν ρωτῇ τί τέλος πάντων εἶναι ἓνα δάχτυλο. Γιατὶ σὲ καμιά φάση τοῦ ἀντιληπτικοῦ ἐνεργήματος ἡ ὄραση δὲν τῆς ἔδειξε ὅτι τὸ δάχτυλο εἶναι συνάμα καὶ τὸ ἀντίθετο ἀπὸ τὸ δάχτυλο.

Ἀσφαλῶς ὄχι, εἶπε.

Ἐπομένως, εἶναι εὐλόγο ὅτι ἓνα τέτοιο ἀντιληπτικὸ ἐνέργημα δὲν [ε] θὰ ἀπευθυνόταν στὴ νόηση οὔτε θὰ τὴν κέντριζε.

Εἶναι εὐλόγο.

Γιὰ δὲς ὅμως τοῦτο. Ἐραγε ἡ ὄραση βλέπει ἐπαρκῶς πόσο μεγάλα καὶ πόσο μικρὰ εἶναι αὐτά, καὶ τῆς εἶναι ἐντελῶς ἀδιάφορο ἂν κάποιος ἀπὸ αὐτὰ εἶναι στὴ μέση ἢ στὴν ἄκρη τῆς; Καὶ ἐπίσης ἡ ἀφή ἀντιλαμβάνεται τὸ πάχος καὶ τὴ λεπτότητα ἢ τὴ μαλακότητα καὶ τὴ σκληρότητα; Καὶ τὸ ἴδιο καὶ οἱ ἄλλες αἰσθήσεις ἔραγε δὲν τὰ δείχνουν αὐτὰ κατὰ τρόπο ἐλλιπῆ; Ἡ μήπως [524a] καθεμιά ἀπὸ αὐτὲς κάνει τοῦτο: πρῶτον ἡ αἴσθησις ποὺ ἔχει ταχθεῖ νὰ ἀντιλαμβάνεται τὸ σκληρὸ δὲν εἶναι κατανάγκη ταγμένη νὰ ἀντιλαμβάνεται καὶ τὸ μαλακὸ καὶ δὲν γνωστοποιεῖ στὴν ψυχὴ ὅτι τὸ ἴδιο πράγμα τὸ αἰσθάνεται καὶ ὡς σκληρὸ καὶ ὡς μαλακὸ;

Ἔτσι, εἶπε.

Συνεπῶς, εἶπα ἐγώ, δὲν εἶναι ἀναγκαῖο ἡ ψυχὴ νὰ ἀπορεῖ σ' αὐτοῦ τοῦ εἶδους τὰ πράγματα τί τέλος πάντων τῆς δείχνει τοῦτο ἐδῶ τὸ ἀντιληπτικὸ ἐνέργημα ὅτι εἶναι τὸ σκληρὸ, ἀφοῦ γιὰ τὸ ἴδιο πράγμα τῆς λέει ὅτι εἶναι καὶ μαλακὸ; Ἐπίσης ἡ αἴσθησις γιὰ τὸ ἐλαφρὺ καὶ τὸ βαρὺ, ἀφοῦ καὶ τὸ βαρὺ δείχνει ὅτι εἶναι ἐλαφρὺ καὶ τὸ ἐλαφρὺ ὅτι εἶναι βαρὺ· ἔτσι;

[b] Πραγματικά, εἶπε, αὐτὲς οἱ πληροφορίες παραξενεύουν τὴν ψυχὴ καὶ χρειάζονται διερεύνηση.

Εὐλόγα ἐπομένως, εἶπα ἐγώ, σ' αὐτὲς τὶς περιπτώσεις ἡ ψυχὴ καλεῖ σὲ βοήθεια τὸ λογισμὸ καὶ τὴ νόηση ζητώντας τους νὰ ἐξετάσουν ἂν καθένα ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ τῆς ἀναγγέλλονται εἶναι ἓνα πράγμα ἢ δύο.

Φυσικά.

Κι ἂν φαίνονται ὅτι εἶναι δύο πράγματα, τότε καθένα ἀπὸ αὐτὰ θὰ φαίνεται ἓνα καὶ διαφορετικὸ ἀπὸ τὸ ἄλλο· ἔτσι;

Ναί.

Συνεπῶς, ἐὰν καθένα ἀπὸ αὐτὰ φαίνεται ὅτι εἶναι ἓνα, καὶ μαζὶ τὸ ἓνα μὲ

- c ρισμένα νοήσει· οὐ γὰρ ἂν ἀχώριστά γε δύο ἐνόει, ἀλλ' ἐν.
 Ὅρθως.
 Μέγα μὴν καὶ ὄψις καὶ σμικρὸν ἑώρα, φαμέν, ἀλλ' οὐ
 κεχωρισμένον ἀλλὰ συγκεχυμένον τι. ἦ γάρ;
- 5 Naί.
 Διὰ δὲ τὴν τούτου σαφήνειαν μέγα αὖ καὶ σμικρὸν ἡ
 νόησις ἠναγκάσθη ἰδεῖν, οὐ συγκεχυμένα ἀλλὰ διωρισμένα,
 τούναντίον ἢ 'κείνη.
- 10 Ἀληθῆ.
 Οὐκοῦν ἐντευθέν ποθεν πρῶτον ἐπέρχεται ἐρέσθαι ἡμῖν
 τί οὖν ποτ' ἐστὶ τὸ μέγα αὖ καὶ τὸ σμικρόν;
 Παντάπασι μὲν οὖν.
 Καὶ οὕτω δὴ τὸ μὲν νοητόν, τὸ δ' ὁρατὸν ἐκαλέσαμεν.
- d Ὅρθότατ', ἔφη.
 Ταῦτα τοίνυν καὶ ἄρτι ἐπεχείρουν λέγειν, ὥς τὰ μὲν
 παρακλητικὰ τῆς διανοίας ἐστί, τὰ δ' οὐ, ἃ μὲν εἰς τὴν
 αἴσθησιν ἅμα τοῖς ἐναντίοις ἑαυτοῖς ἐμπίπτει, παρακλητικὰ
- 5 ὀριζόμενος, ὅσα δὲ μή, οὐκ ἐγερτικὰ τῆς νοήσεως.
 Μανθάνω τοίνυν ἤδη, ἔφη, καὶ δοκεῖ μοι οὕτω.
 Τί οὖν; ἀριθμός τε καὶ τὸ ἐν ποτέρων δοκεῖ εἶναι;
 Οὐ συννοῶ, ἔφη.
 Ἄλλ' ἐκ τῶν προειρημένων, ἔφην, ἀναλογίζου. εἰ μὲν
- 10 γὰρ ἱκανῶς αὐτὸ καθ' αὐτὸ ὁράται ἢ ἄλλη τι αἰσθήσει
 e λαμβάνεται τὸ ἐν, οὐκ ἂν ὀλκὸν εἶη ἐπὶ τὴν οὐσίαν, ὥσπερ
 ἐπὶ τοῦ δακτύλου ἐλέγομεν· εἰ δ' αἰεὶ τι αὐτῷ ἅμα ὁράται
 ἐναντίωμα, ὥστε μηδὲν μᾶλλον ἐν ἢ καὶ τούναντίον φαίνεσθαι,
 τοῦ ἐπικρινούντος δὴ δέοι ἂν ἤδη καὶ ἀναγκάζοιτ' ἂν ἐν
- 5 αὐτῷ ψυχὴ ἀπορεῖν καὶ ζητεῖν, κινουσα ἐν ἑαυτῇ τὴν ἔννοιαν,
 καὶ ἀνερωτᾶν τί ποτέ ἐστίν αὐτὸ τὸ ἐν, καὶ οὕτω τῶν
- 525 ἀγωγῶν ἂν εἶη καὶ μεταστρεπτικῶν ἐπὶ τὴν τοῦ ὄντος θέαν
 ἢ περὶ τὸ ἐν μάθησις.
 Ἄλλὰ μέντοι, ἔφη, τοῦτό γ' ἔχει οὐχ ἥκιστα ἡ περὶ

τὸ ἄλλο [c] ὅτι εἶναι δύο, θὰ τὰ νοήσει τὰ δύο ὡς χωριστὰ τὸ ἓνα ἀπὸ τὸ ἄλλο· γιὰτι διαφοροετικά δὲν θὰ εἶχε νοήσει δύο ἀλλὰ ἓνα.

Σωστά.

Ἐπίσης ἡ ὄραση ἔβλεπε, ὅπως εἶπαμε, μεγάλο καὶ μικρό, ὅχι ὅμως χωριστὰ τὸ ἓνα ἀπὸ τὸ ἄλλο ἀλλὰ κάπως συγκεχυμένα. Εἶναι ἔτσι;

Ναί.

Γιὰ νὰ τὸ ἀποσαφηνίσει, ἔτσι, αὐτό, ἀναγκάστηκε ἡ νόηση νὰ δεῖ κι αὐτὴ μεγάλο καὶ μικρό, ὅχι ὅμως συγκεχυμένα, ὅπως ἡ αἴσθησις, ἀλλὰ ἀντίθετα ἀπ' ὅτι ἐκείνη, χωριστὰ τὸ ἓνα ἀπὸ τὸ ἄλλο.

Σωστά.

Δὲν συμβαίνει, λοιπόν, ἀπὸ κάποια τέτοια αἰτία νὰ μᾶς ἔρχεται νὰ ρωτήσουμε τί τέλος πάντων εἶναι τὸ μεγάλο καὶ τί τὸ μικρό;

Ἀσφαλῶς.

Κι ἔτσι ἀποκαλέσαμε τὸ ἓνα νοούμενο καὶ τὸ ἄλλο ὁρώμενο.

[d] Σωστότατα, εἶπε.

Ἀκριβῶς αὐτὰ προσπαθοῦσα νὰ σοῦ πῶ καὶ λίγο πρωτύτερα, ὅτι δηλαδὴ ὁρισμένα πράγματα παρακινοῦν τὴ σκέψη, ἐνῶ ὁρισμένα ἄλλα ὅχι, κι ἐκεῖνα μὲν ποὺ πέφτουν ἐπάνω στὴν αἴσθησις μαζί μὲ τὰ ἀντίθετά τους τὰ χαρακτηρίσῃ ὡς παρακινήτικα τῆς νόησης, ἐνῶ ὅσα δὲν τὸ κάνουν αὐτὸ τὰ χαρακτηρίσῃ ὡς πράγματα ποὺ δὲν διεγείρουν τὴ νόηση.

Καταλαβαίνω τώρα, εἶπε, καὶ νομίζω ὅτι εἶναι ἔτσι.

Λοιπόν; Ὁ ἀριθμὸς καὶ τὸ ἓνα σὲ ποιά ἀπὸ τὰ δύο ἀνήκει;

Δὲν σὲ καταλαβαίνω, εἶπε.

Προσπάθησε νὰ τὸ σκεφθεῖς, εἶπα, μὲ βάση τὰ προηγούμενα. Γιατί ἂν ὑποθέσουμε ὅτι αὐτὸ καθαυτὸ τὸ ἓνα γίνεται ἐπαρκῶς προσιτὸ μὲ τὴν ὄραση [e] ἢ προσλαμβάνεται διαμέσου κάποιας ἄλλης αἴσθησις, τότε δὲν θὰ ἦταν κάτι ποὺ θὰ ἔχε τὴ δύναμη νὰ τραβάει τὴν ψυχὴ στὴν οὐσία, ὅπως ἀκριβῶς λέγαμε γιὰ τὸ δάχτυλο· ἂν ὅμως μαζί μὲ αὐτὸ γίνεται πάντοτε ὁρατὸ καὶ κάτι ἀντίθετό του, ἔτσι ποὺ διόλου νὰ μὴ φαίνεται ἂν εἶναι τὸ ἓνα μᾶλλον ἢ τὸ ἀντίθετό του, θὰ χρειάζόταν πιά κάποιος γιὰ νὰ ἀποφασίσει, καὶ σ' αὐτὴ τὴν περίπτωση ἡ ψυχὴ θὰ ἀποροῦσε καὶ θὰ ἔψαχνε ἀναγκαστικά, θέτοντας σὲ κίνηση μέσα τῆς τῆς σκέψης, καὶ θὰ ἀναρωτιόταν τί τέλος πάντων εἶναι αὐτὸ τὸ ἓνα, καὶ ἔτσι ἡ σπουδὴ ἢ σχετικὴ μὲ τὸ ἓνα [525a] θὰ συγκαταλεγόταν σὲ ἐκεῖνα ποὺ ὁδηγοῦν καὶ στρέφουν τὴν ψυχὴ πρὸς τὴ θέαση τοῦ ὄντος.

Ὡστόσο, εἶπε, τοῦτο ἰσχύει, σχεδὸν στὸν ἴδιο βαθμὸ, καὶ γιὰ τὴν ὀπτική

- αὐτὸ ὄψις· ἅμα γὰρ ταῦτόν ὥς ἔν τε ὀρώμεν καὶ ὥς ἄπειρα
 5 τὸ πλήθος.
 Οὐκοῦν εἶπερ τὸ ἔν, ἦν δ' ἐγώ, καὶ σύμπας ἀριθμὸς
 ταῦτόν πέπονθε τοῦτο;
 Πῶς δ' οὔ;
 Ἄλλὰ μὴν λογιστική τε καὶ ἀριθμητική περὶ ἀριθμὸν
 10 πᾶσα.
 Καὶ μάλα.
 Ταῦτα δέ γε φαίνεται ἀγωγὰ πρὸς ἀλήθειαν.
 Ὑπερφυῶς μὲν οὖν.
 Ὦν ζητοῦμεν ἄρα, ὥς ἔοικε, μαθημάτων ἂν εἴη· πολε-
 μικῷ μὲν γὰρ διὰ τὰς τάξεις ἀναγκαῖον μαθεῖν ταῦτα,
 5 φιλοσόφῳ δὲ διὰ τὸ τῆς οὐσίας ἀπτόειν εἶναι γενέσεως
 ἐξαναδύντι, ἢ μηδέποτε λογιστικῷ γενέσθαι.
 Ἔστι ταῦτ', ἔφη.
 Ὅ δέ γε ἡμέτερος φύλαξ πολεμικός τε καὶ φιλόσοφος
 τυγχάνει ὢν.
 10 Τί μήν;
 Προσηκόν δὴ τὸ μάθημα ἂν εἴη, ὦ Γλαῦκων, νομοθετῆσαι
 καὶ πείθειν τοὺς μέλλοντας ἐν τῇ πόλει τῶν μεγίστων
 c μεθέξειν ἐπὶ λογιστικὴν ἰέναι καὶ ἀνθάπτεσθαι αὐτῆς μὴ
 ἰδιωτικῶς, ἀλλ' ἕως ἂν ἐπὶ θεῶν τῆς τῶν ἀριθμῶν φύσεως
 ἀφίκωνται τῇ νοήσει αὐτῇ, οὐκ ὦνῆς οὐδὲ πράσεως χάριν
 ὥς ἐμπόρους ἢ καπήλους μελετῶντας, ἀλλ' ἕνεκα πολέμου τε
 5 καὶ αὐτῆς τῆς ψυχῆς ῥαστώνης μεταστροφῆς ἀπὸ γενέσεως
 ἐπ' ἀλήθειάν τε καὶ οὐσίαν.
 Κάλλιστ', ἔφη, λέγεις.
 Καὶ μήν, ἦν δ' ἐγώ, νῦν καὶ ἐννοῶ, ῥηθέντος τοῦ περὶ
 d τοὺς λογισμοὺς μαθήματος, ὥς κομψόν ἐστι καὶ πολλαχῇ
 χρήσιμον ἡμῖν πρὸς ὃ βουλόμεθα, ἐὰν τοῦ γνωρίζειν ἕνεκά
 τις αὐτὸ ἐπιτηδεύῃ ἀλλὰ μὴ τοῦ καπηλεύειν.
 Πῇ δὴ; ἔφη.

πρόσληψη τοῦ ἑνός· γιατί τὸ αὐτὸ πράγμα τὸ βλέπουμε συνάμα καὶ ὡς ἓνα καὶ ὡς ἀπείρως πολλά.

Ἐπομένως, ἂν αὐτὸ συμβαίνει μὲ τὸ ἓνα, ἰσχύει τὸ ἴδιο πράγμα καὶ γιὰ ὅλους τοὺς ἀριθμούς.

Εἶναι αὐτονόητο.

Ὡστόσο ὁλόκληρη ἡ ἐπιστήμη τῶν ἀριθμῶν καὶ ἡ τέχνη τοῦ ὑπολογισμοῦ ἀσχολεῖται μὲ τὸν ἀριθμό.

Ἀσφαλῶς.

[β] Κι αὐτά, εἶναι φανερό, ὁδηγοῦν στὴν ἀλήθεια.

Σὲ ἀφάνταστα ὑψηλὸ βαθμό!

Ἄρα, καθὼς φαίνεται, *θὰ συγκαταλέγονται* στὶς μαθήσεις πὺν ἀναζητοῦμε ἓνας πολεμιστὴς εἶναι ἀπαραίτητο νὰ τὰ μάθει αὐτά, γιὰ νὰ ξέρει πῶς νὰ παρατάσσει τὸ στράτευμα, ἓνας φιλόσοφος πάλι, ἐπειδὴ πρέπει νὰ ἀναδυθεῖ πρῶτα ἀπὸ τὸ βυθὸ τοῦ γίγνεσθαι καὶ νὰ ἀγγίξει ἔπειτα τὴν ἀληθινὴ οὐσία, διαφορετικὰ δὲν πρόκειται ποτὲ νὰ γνωρίσει σταλήθεια τὴν ἐπιστήμη τῶν ἀριθμῶν.

Ἔτσι εἶναι, εἶπε.

Κι ὁ δικός μας φύλακας συμβαίνει νὰ εἶναι καὶ πολεμιστὴς καὶ φιλόσοφος.

Ἀσφαλῶς.

Ἔτσι, ἡ σπουδὴ αὐτὴ θὰ εἶναι κατάλληλη, Γλαῦκων, νὰ τὴν καθιερώσουμε μὲ νόμο καὶ νὰ πείθουμε ὅσους μέλλει νὰ ἀναλάβουν [ε] τὰ ἀνώτατα ἀξιώματα στὴν πόλη νὰ στραφοῦν στὴ σπουδὴ τῶν ἀριθμῶν καὶ νὰ καταπιαστοῦν μὲ αὐτὴν ὄχι ἐρασιτεχνικὰ ἀλλὰ ἴσαμ' ἐκεῖ πού θὰ φθάσουν —ἀποκλειστικὰ διαμέσου τῆς νόησης— στὴ θέαση τῆς φύσης τῶν ἀριθμῶν, μελετώντας τὴν ὄχι γιὰ νὰ τὴν χρησιμοποιήσουν σὰν ἔμποροι καὶ γυρολόγοι σὲ ἀγοραπωλησίες ἀλλὰ στὸν πόλεμο καί, ἐπίσης, πρὸς διευκόλυνση τῆς ἴδιας τῆς ψυχῆς νὰ μεταστραφεῖ ἀπὸ τὸ γίγνεσθαι στὴν ἀλήθεια καὶ τὴν οὐσία.

Ἐξοχα τὸ λές, εἶπε.

Συλλογίζομαι μάλιστα τώρα, εἶπα ἐγώ, ὕστερα ἀπὸ τὴν ἀναφορὰ πὺν ἔγινε [δ] στὴ σπουδὴ τῆς ἀριθμητικῆς, πόσο κομψὴ εἶναι αὐτὴ ἡ γνώση καὶ πόσο πολλαπλὰ χρήσιμη σ' ἐμᾶς σχετικὰ μὲ αὐτὸ πὺν θέλουμε, ἂν καταπιάνεται κανεὶς μὲ αὐτὴν ὄχι γιὰ ἐμπορικοὺς λόγους ἀλλὰ μὲ σκοπὸ ἀποκλειστικὰ τὴ γνώση.

Δηλαδή πῶς; εἶπε.

5   Τοῦτό γε, ὃ νυνδὴ ἐλέγομεν, ὡς σφόδρα ἄνω ποι ἄγει
τὴν ψυχὴν καὶ περὶ αὐτῶν τῶν ἀριθμῶν ἀναγκάζει δια-
λέγεσθαι, οὐδαμῇ ἀποδεχόμενον ἐάν τις αὐτῇ ὁρατὰ ἢ ἀπτά
σώματα ἔχοντας ἀριθμοὺς προτεινόμενος διαλέγεται. οἴσθα
e   γάρ που τοὺς περὶ ταῦτα δεινοὺς αὐ ὥς, ἐάν τις αὐτὸ τὸ
ἐν ἐπιχειρῇ τῷ λόγῳ τέμνειν, καταγελωσί τε καὶ οὐκ ἀπο-
δέχονται, ἀλλ' ἐὰν σὺ κερματίζῃς αὐτό, ἐκείνοι πολλὰ-
πλασιοῦσιν, εὐλαβούμενοι μή ποτε φανῇ τὸ ἐν μὴ ἐν ἀλλὰ
πολλὰ μόρια.

5   Ἀληθέστατα, ἔφη, λέγεις.

526   Τί οὖν οἶει, ὦ Γλαῦκων, εἴ τις ἔροιτο αὐτοῦς· «ἽΩ θαυ-
μάσιοι, περὶ ποίων ἀριθμῶν διαλέγεσθε, ἐν οἷς τὸ ἐν οἶον
ὑμεῖς ἀξιοῦτέ ἐστιν, ἴσον τε ἕκαστον πᾶν παντὶ καὶ οὐδὲ
σμικρὸν διαφέρον, μόνιον τε ἔχον ἐν ἑαυτῷ οὐδέν·» τί ἂν
5   οἶει αὐτοὺς ἀποκρίνασθαι;

Τοῦτο ἔγωγε, ὅτι περὶ τούτων λέγουσιν ὦν διανοηθῆναι
μόνον ἐγγχωρεῖ, ἄλλως δ' οὐδαμῶς μεταχειρίζεσθαι δυνατόν.

b   Ὅρᾳς οὖν, ἦν δ' ἐγώ, ὦ φίλε, ὅτι τῷ ὄντι ἀναγκαῖον
ἡμῖν κινδυνεύει εἶναι τὸ μάθημα, ἐπειδὴ φαίνεται γὰρ προσ-
αναγκάζον αὐτῇ τῇ νοήσει χρῆσθαι τὴν ψυχὴν ἐπ' αὐτὴν
τὴν ἀλήθειαν;

Καὶ μὲν δῆ, ἔφη, σφόδρα γε ποιεῖ αὐτό.

5   Τί δέ; τόδε ἤδη ἐπεσκέψω, ὡς οἷ τε φύσει λογιστικοὶ
εἰς πάντα τὰ μαθήματα ὡς ἔπος εἰπεῖν ὀξεῖς φύονται, οἷ
τε βραδεῖς, ἂν ἐν τούτῳ παιδευθῶσιν καὶ γυμνάσωνται, κἂν
μηδὲν ἄλλο ὠφελθῶσιν, ὅμως εἷς γὰρ τὸ ὀξύτεροι αὐτοὶ
αὐτῶν γίγνεσθαι πάντες ἐπιδιδόασιν;

10   Ἔστιν, ἔφη, οὕτω.

c   Καὶ μήν, ὡς ἐγώ μαι, ἃ γὰρ μείζω πόνον παρέχει μαθηά-
νουντι καὶ μελετῶντι, οὐκ ἂν ῥαδίως οὐδὲ πολλὰ ἂν εὖροις
ὡς τοῦτο.

Ἐννοῶ, βεβαίως, αὐτὸ ποὺ τώρα δὰ λέγαμε, πόσο δυνατὰ δηλαδὴ τραβάει αὐτὴ ἡ σπουδὴ τὴν ψυχὴ κάπου πρὸς τὰ ἐπάνω καὶ τὴν ἀναγκάζει νὰ ἐξετάσει αὐτοὺς καθαυτοὺς τοὺς ἀριθμούς, νὰ μὴ δέχεται —σὲ καμία περίπτωση— συζήτηση ἂν κάποιος παρουσιάζει στὴν ψυχὴ ἀριθμούς ποὺ θὰ ἔχουν σώματα, τὰ ὁποῖα θὰ μπορεῖ κανεὶς νὰ τὰ ἀντικρύσει ἢ νὰ τὰ πιάσει. Γιατὶ ξέρεις, θαρρῶ, τί γέλια βάζουν οἱ μαθηματικοί, ὅσοι εἶναι γεροὶ σ' αὐτά, καὶ πῶς τὸ ἀπορρίπτουν ἀμέσως, [ε] ἂν κανεὶς ἐπιχειρεῖ, κατὰ τὴν ἀνάπτυξη ἑνὸς ἐπιχειρήματος, νὰ διαιρέσει αὐτὸ καθαυτὸ τὸ ἔνα· ἅμα πᾶς ἐσὺ νὰ τὸ κομματιάσεις ἐκείνοι ἀμέσως θὰ τὸ πολλαπλασιάσουν, φροντίζοντας ἐπιμελῶς νὰ μὴν παρουσιαστεῖ σὲ καμιά περίπτωση τὸ ἔνα νὰ μὴν εἶναι ἔνα ἀλλὰ πολλότητα ἀπὸ μέρη.

Σωστότατο αὐτὸ ποὺ λές, εἶπε.

[526a] Τί φαντάζεσαι λοιπόν, Γλαύκων, ὅτι θὰ συνέβαινε ἂν τοὺς ρωτοῦσε κάποιος: «Βρὲ εὐλογημένοι μου ἄνθρωποι, τί εἰδους ἀριθμοὶ εἶναι αὐτοὶ ποὺ μᾶς λέτε, ὅπου τὸ 'ἔνα' εἶναι ὅπως τὸ ἀπαιτεῖτε ἐσεῖς, δηλαδὴ *κάθε* 'ἔνα' ἴσο κι ἀπαράλλαχτο σὲ ὅλα του μὲ *ὅποιοδῆποτε ἄλλο* 'ἔνα', χωρὶς τὴν παραμικρὴ διαφορὰ καὶ χωρὶς νὰ ἔχει ἐπάνω του ἀπολύτως κανένα μέρος;». Τί φαντάζεσαι ὅτι θὰ ἀπαντοῦσαν ἐκεῖνοι;

Ἐγὼ τουλάχιστον ἔχω τὴν ἐντύπωση ὅτι θὰ ἔλεγαν πῶς ἀναφέρονται σὲ ἐκείνους τοὺς ἀριθμούς ποὺ μόνο μὲ τὴ νόηση εἶναι δυνατόν νὰ τοὺς συλλάβουμε καὶ ποὺ δὲν ἐπιδέχονται κανέναν ἄλλο τρόπο προσέγγισης.

Βλέπεις λοιπόν, φίλε μου, εἶπα ἐγώ, ὅτι ἡ σπουδὴ αὐτὴ πραγματικά [b] φαίνεται νὰ εἶναι ἀπαραίτητη, ἀφοῦ, προφανῶς, ἀναγκάζει τὴν ψυχὴ νὰ στραφεῖ σὲ αὐτὴ καθεαυτὴν τὴν ἀλήθεια χρησιμοποιώντας αὐτὴ καθεαυτὴν τὴ νόηση;

Ναί, πραγματικά, εἶπε, καὶ μάλιστα μὲ ὑπερβολικὸ τρόπο.

Κι ἀκόμη· ἔχεις προσέξει καὶ τοῦτο, ὅτι δηλαδὴ ὅσοι ἔχουν ταλέντο στοὺς ἀριθμητικούς ὑπολογισμούς παρουσιάζουν μιὰ φυσικὴ εὐχέρεια σχεδὸν σὲ ὅλες τὶς μαθήσεις, ἐπίσης ὅτι καὶ ὅσοι ἔχουν ἀργοκίνητα μυαλά, ἂν ἐκπαιδευτοῦν καὶ ἀσκηθοῦν σὲ αὐτὸ τὸ πρᾶγμα, ἔστω κι ἂν δὲν ἀντλήσουν κανένα ἄλλο ὄφελος, πάντως ὅλοι τοὺς πραγματοποιοῦν κάποια πρόοδο ὥστε τουλάχιστον νὰ γίνεται πιὸ κοφτερὸ τὸ μυαλό τους;

Αὐτὸ εἶναι ἀλήθεια, εἶπε.

[c] Κι ἀκόμη, καθὼς νομίζω, δύσκολα θὰ μπορέσεις νὰ βρεῖς ἄλλο μάθημα ποὺ νὰ ἀπαιτεῖ ἀπὸ ἐκείνον ὁ ὁποῖος τὸ μαθαίνει καὶ τὸ μελετάει προσπάθεια μεγαλύτερη ἀπ' ὅτι αὐτό.

- Οὐ γὰρ οὖν.
- 5 Πάντων δὴ ἔνεκα τούτων οὐκ ἀφετέον τὸ μάθημα, ἀλλ' οἱ ἄριστοι τὰς φύσεις παιδευτέοι ἐν αὐτῷ.
- Σύμφημι, ἦ δ' ὅς.
- Τοῦτο μὲν τοίνυν, εἶπον, ἐν ἡμῖν κείσθω· δεύτερον δὲ τὸ ἐχόμενον τούτου σκεψώμεθα ἄρά τι προσήκει ἡμῖν.
- 10 Τὸ ποῖον; ἢ γεωμετρίαν, ἔφη, λέγεις;
- Αὐτὸ τοῦτο, ἦν δ' ἐγώ.
- d Ὅσον μὲν, ἔφη, πρὸς τὰ πολεμικὰ αὐτοῦ τείνει, δηλονότι προσήκει· πρὸς γὰρ τὰς στρατοπεδεύσεις καὶ καταλήψεις χωρίων καὶ συναγωγὰς καὶ ἐκτάσεις στρατιᾶς καὶ ὅσα δὴ ἄλλα σχηματίζουνσι τὰ στρατόπεδα ἐν αὐταῖς τε ταῖς μάχαις
- 5 καὶ πορείαις διαφέρει ἂν αὐτὸς αὐτοῦ γεωμετρικός τε καὶ μὴ ὢν.
- Ἄλλ' οὖν δὴ, εἶπον, πρὸς μὲν τὰ τοιαῦτα καὶ βραχύ τι ἂν ἐξαρκοῖ γεωμετρίας τε καὶ λογισμῶν μόριον· τὸ δὲ πολὺ αὐτῆς καὶ πορρωτέρω προῖον σκοπεῖσθαι δεῖ εἴ τι πρὸς ἐκεῖνο
- e τείνει, πρὸς τὸ ποιεῖν κατιδεῖν ῥᾶον τὴν τοῦ ἀγαθοῦ ἰδέαν.
- τείνει δέ, φαμέν, πάντα αὐτόσε, ὅσα ἀναγκάζει ψυχὴν εἰς ἐκεῖνον τὸν τόπον μεταστρέφεσθαι ἐν ᾧ ἐστι τὸ εὐδαιμονέστατον τοῦ ὄντος, ὃ δεῖ αὐτὴν παντὶ τρόπῳ ἰδεῖν.
- 5 Ὅρθῳς, ἔφη, λέγεις.
- Οὐκοῦν εἰ μὲν οὐσίαν ἀναγκάζει θεάσασθαι, προσήκει, εἰ δὲ γένεσιν, οὐ προσήκει.
- Φαμέν γε δὴ.
- 527 Οὐ τοίνυν τοῦτό γε, ἦν δ' ἐγώ, ἀμφισβητήσουσιν ἡμῖν ὅσοι καὶ σμικρὰ γεωμετρίας ἔμπειροι, ὅτι αὕτη ἡ ἐπιστήμη πᾶν τοῦναντίον ἔχει τοῖς ἐν αὐτῇ λόγοις λεγομένοις ὑπὸ τῶν μεταχειριζομένων.
- 5 Πῶς; ἔφη.
- Λέγουσι μὲν που μάλα γελοίως τε καὶ ἀναγκαίως· ὥς γὰρ πράττοντές τε καὶ πράξεως ἔνεκα πάντας τοὺς λόγους

Πραγματικά, δὲν θὰ βρεῖς.

Γιὰ ὅλους, ἔτσι, αὐτοὺς τοὺς λόγους δὲν πρέπει νὰ παραμελήσουμε αὐτὴ τὴ σπουδὴ, ἀπεναντίας πρέπει νὰ ἐξασκοῦνται σ' αὐτὴν οἱ πιὸ προικισμένες ἰδιοφυΐες.

Συμφωνῶ μαζί σου, εἶπε ἐκεῖνος.

Ἄς ποῦμε λοιπόν, εἶπα, ὅτι ἡ ἀριθμητικὴ θὰ εἶναι μία ἀπὸ τὶς μαθήσεις· ἃς ἐξετάσουμε τώρα δεύτερη τὴν ἀμέσως ἐπόμενη σπουδὴ κατὰ πόσο ἄραγε θὰ εἶναι κατάλληλη γιὰ μᾶς.

Ποιὰ εἶναι αὕτη; Ἡ ἐννοεῖς, εἶπε, τὴ γεωμετρία;

Ἀκριβῶς αὐτὴν, εἶπα ἐγώ.

[d] Τὸ κομμάτι τῆς γεωμετρίας, εἶπε, ποὺ ἔχει ἐφαρμογὴ στὰ πράγματα τοῦ πολέμου *προφανῶς* εἶναι κατάλληλο· γιατί σὲ ὅ,τι σχετίζεται μὲ τὴν ἐγκατάσταση στρατοπέδων, μὲ τὴν κατάληψη περιοχῶν, τὴ σύμπτυξη καὶ τὴν ἀνάπτυξη στρατευμάτων καὶ ὅποιονδήποτε ἄλλο στρατιωτικὸ σχηματισμὸ ἐπάρω στὴ μάχη ἢ στὴν πορεία, ἕνας καὶ ὁ αὐτὸς ἄνθρωπος θὰ διέφερε ἀπὸ τὸν *ἴδιο* τὸν ἑαυτό του ἀνάλογα μὲ τὸ ἂν κάτεχε ἢ ὄχι γεωμετρία.

Ὡστόσο, εἶπα, γιὰ πράγματα ὅπως αὐτὰ θὰ ἀρκοῦσε καὶ ἕνα μικρὸ μέρος τῆς γεωμετρίας καὶ τῆς γνώσης τῶν ὑπολογισμῶν· αὐτὸ ποὺ πρέπει νὰ ἐξετάσουμε εἶναι κατὰ πόσο τὸ μεγαλύτερο μέρος αὐτῆς τῆς μάθησης, καὶ τὸ πιὸ προχωρημένο, [e] κατατείνει σὲ ἐκεῖνο, στὸ νὰ κάνει δηλαδὴ πιὸ εὐκόλη τὴ θέαση τῆς ἰδέας τοῦ Ἀγαθοῦ. Κι ὑποστηρίζουμε ὅτι σὲ αὐτὸ τὸν τελικὸ στόχο κατατείνουν ὅσα πράγματα ἀναγκάζουν τὴν ψυχὴ νὰ στραφεῖ σὲ ἑκεῖνο τὸν τόπο ὅπου ὑπάρχει τὸ πιὸ εὐτυχισμένο κομμάτι τῆς πραγματικότητας — αὐτὸ ποὺ μὲ *κάθε* τρόπο πρέπει ἡ ψυχὴ νὰ τὸ ἰδεῖ.

Σωστά, εἶπε, λές.

Ἐπομένως ἡ γεωμετρία, ἂν ἀναγκάζει τὴν ψυχὴ νὰ θεαστεῖ γνήσια καὶ αὐθεντικὴ πραγματικότητα, εἶναι κατάλληλη, ἂν πάλι τὴν ἀναγκάζει νὰ θεαστεῖ τὸν κόσμον τοῦ γίγνεσθαι, τότε δὲν εἶναι κατάλληλη.

Ναί, αὕτη εἶναι ἡ γνώμη μας.

[527a] Ἦ, λοιπόν, εἶπα ἐγώ, ὅσοι ἔχουν ἔστω περιορισμένη γνώση τῆς γεωμετρίας δὲν θὰ διαφωνήσουν μαζί μας ὅτι ἡ ἐπιστήμη αὕτη βρίσκεται σὲ *τέλεια* ἀντίθεση μὲ ὅ,τι λέγεται γι' αὐτὴν ἀπὸ ὅσους τὴν ἀσκοῦν ὡς ἐπάγγελμα.

Πῶς τὸ ἐννοεῖς; ρώτησε.

Νά, ἐκφράζονται μὲ τρόπο πολὺ ἀστεῖο καὶ λειψό. Μιλοῦν γιὰ τετραγωνισμό, γιὰ κατασκευές, γιὰ προσθέσεις μεγεθῶν σὰν νὰ ἀσχολοῦνταν μὲ κάτι

- ποιούμενοι λέγουσιν τετραγωνίζειν τε καὶ παρατείνειν καὶ προστιθέναι καὶ πάντα οὕτω φθεγγόμενοι, τὸ δ' ἔστι που
b πᾶν τὸ μάθημα γνώσεως ἕνεκα ἐπιτηδευόμενον.
    Παντάπασι μὲν οὖν, ἔφη.
    Οὐκοῦν τοῦτο ἔτι διομολογητέον;
    Τὸ ποῖον;
5 Ὡς τοῦ ἀεὶ ὄντος γνώσεως, ἀλλὰ οὐ τοῦ ποτέ τι γιγνο-
    μένου καὶ ἀπολλυμένου.
    Εὐομολόγητον, ἔφη· τοῦ γὰρ ἀεὶ ὄντος ἡ γεωμετρικὴ
    γνώσις ἐστίν.
    Ὅλκον ἄρα, ὦ γενναῖε, ψυχῆς πρὸς ἀλήθειαν εἴη ἂν καὶ
10 ἀπεργαστικὸν φιλοσόφου διανοίας πρὸς τὸ ἄνω σχεῖν ἃ νῦν
    κάτω οὐ δέον ἔχομεν.
    Ὡς οἶόν τε μάλιστα, ἔφη.
c Ὡς οἶόν τ' ἄρα, ἦν δ' ἐγώ, μάλιστα προστακτέον ὅπως οἱ
    ἐν τῇ καλλιπόλει σοι μηδενὶ τρόπῳ γεωμετρίας ἀφέξονται.
    καὶ γὰρ τὰ πάρεργα αὐτοῦ οὐ σμικρά.
    Ποῖα; ἦ δ' ὅς.
5 Ἄ τε δὴ σὺ εἶπες, ἦν δ' ἐγώ, τὰ περὶ τὸν πόλεμον, καὶ δὴ
    καὶ πρὸς πάσας μαθήσεις, ὥστε κάλλιον ἀποδέχεσθαι, ἴσμεν
    που ὅτι τῷ ὅλῳ καὶ παντὶ διοίσει ἡμμένοσ τε γεωμετρίας
    καὶ μή.
    Τῷ παντὶ μέντοι νῆ Δί', ἔφη.
10 Δεύτερον δὲ τοῦτο τιθώμεν μάθημα τοῖς νέοις;
    Τιθώμεν, ἔφη.
d Τί δέ; τρίτον θώμεν ἀστρονομίαν; ἢ οὐ δοκεῖ;
    Ἐμοὶ γοῦν, ἔφη· τὸ γὰρ περὶ ὥρας εὐαισθητοτέρως ἔχειν
    καὶ μηνῶν καὶ ἐνιαυτῶν οὐ μόνον γεωργίᾳ οὐδὲ ναυτιλίᾳ
    προσῆκει, ἀλλὰ καὶ στρατηγίᾳ οὐχ ἥττον.
5 Ἡδὺς εἶ, ἦν δ' ἐγώ, ὅτι εἰκας δεδιότι τοὺς πολλούς, μὴ
    δοκῆς ἄχρηστα μαθήματα προστάττειν. τὸ δ' ἔστιν οὐ

πρακτικό και όλες οι αποδείξεις τους να αναφέρονταν στην πράξη· τέτοιες είναι οι διατυπώσεις τους όλες, ἐνῶ στήν πραγματικότητα ή σπουδή αὐτή [b] στο *σύνολό της* ἔχει αποκλειστικό ἀντικείμενό της τή γνώση.

Βεβαιότατα, εἶπε.

Δέν πρέπει ἐπίσης νά συμφωνήσουμε σέ τοῦτο;

Σέ ποιό;

“Οτι πρόκειται γιά τή γνώση ἐκείνου τὸ ὁποῖο ἔχει παντοτινή ὑπόσταση κι ὄχι ἐκείνου πού κάποια στιγμή ἀποτελεῖ μιὰ ἐπιμέρους περίπτωση γένεσης καὶ φθορᾶς.

Εὐκόλα θά συμφωνήσουμε σ’ αὐτό, εἶπε· πραγματικά, ἡ γεωμετρική γνώση ἀφορᾷ τὸ παντοτινὰ ὑπαρκτό.

Θά *μυροῦσε* ἐπομένως, ἄξιε φίλε, νά τραβήξει τὴν ψυχὴ πρὸς τὴν ἀλήθεια καὶ νά κατευθύνει πρὸς τὰ ἐπάνω τὸν φιλοσοφικὸ λογισμό πού τώρα, χωρὶς νά πρέπει, τὸν ἔχουμε στραμμένο κάτω.

Τὴν ἔχει αὐτὴ τὴ δύναμη ὅσο τίποτε ἄλλο, εἶπε.

[c] “Ὅσο τίποτε ἄλλο λοιπόν, εἶπα ἐγώ, πρέπει νά βγεῖ μιὰ προσαγὴ πού νά ὀρίζει ὅτι στήν ὁμορφὴ πόλῃ σου οἱ πολῖτες σέ καμία περίπτωσι δέν θά παραμελήσουν τὴ γεωμετρία. Γιατὶ καὶ τὰ ἐπιπρόσθετα πλεονεκτήματα αὐτῆς τῆς σπουδῆς δέν εἶναι ἀσήμαντα.

Ποιά δηλαδή; εἶπε.

Ἐκεῖνα πού ἀνέφερες κι ἐσύ, τὰ σχετικὰ μὲ τὸν πόλεμο· ἐπίσης ξέρουμε, θαρρῶ, ὅτι σχετικὰ καὶ μὲ κάθε σπουδὴ ὅλη ἡ διαφορὰ, προκειμένου νά τὴν προσοικειωθεῖ κανεὶς καλύτερα, ἔγκειται στὸ κατὰ πόσο ἔχει ἢ δέν ἔχει κανεὶς καταπιαστεῖ μὲ τὴ γεωμετρία.

Μά τὸ Δία, ὅλη ἡ διαφορὰ, εἶπε.

Νά τὸ ὀρίσουμε λοιπὸν αὐτὸ ὡς δεῦτερο μάθημα γιά τοὺς νέους;

Νά τὸ ὀρίσουμε, εἶπε.

[d] Καὶ μετὰ; Νά βάλουμε τρίτο μάθημα τὴν ἀστρονομία; Ἡ μήπως δέν συμφωνεῖς;

Ἀσφαλῶς καὶ συμφωνῶ, εἶπε· γιατί τὸ νά παρατηρεῖ κανεὶς μὲ μεγαλύτερη ἀκρίβεια τὶς χρονικὲς περιόδους, τοὺς μῆνες καὶ τὰ χρόνια, εἶναι κάτι πού χρειάζεται ὄχι μόνο στὴ γεωργία ἢ στὴ ναυτιλία ἀλλὰ ἐξίσου καὶ στὴν πολεμικὴ τέχνη.

Μοῦ ἄρέσεις, εἶπα, πού δείχνεις νά φοβᾶσαι τοὺς πολλούς, μὴ τυχὸν νομίσουν ὅτι βάζεις ἄχρηστα μαθήματα. Ἐνῶ στήν πραγματικότητα δέν εἶναι

πάνυ φαῦλον ἀλλὰ χαλεπὸν πιστεῦσαι ὅτι ἐν τούτοις τοῖς
 μαθήμασιν ἐκάστου ὄργανόν τι ψυχῆς ἐκκαθαίρεται τε καὶ
 e ἀναζωπυρεῖται ἀπολλύμενον καὶ τυφλούμενον ὑπὸ τῶν ἄλλων
 ἐπιτηδευμάτων, κρεῖττον ὃν σωθῆναι μυρίων ὁμμάτων· μόνῳ
 γὰρ αὐτῷ ἀλήθεια ὁράται. οἷς μὲν οὖν ταῦτα συνδοκεῖ
 ἀμηχάνως ὥς εὖ δόξεις λέγειν, ὅσοι δὲ τούτου μηδαμῇ
 5 ἠσθημένοι εἰσὶν εἰκότως ἡγήσονται σε λέγειν οὐδέν· ἄλλην
 γὰρ ἀπ' αὐτῶν οὐχ ὁρώσιν ἀξίαν λόγου ὠφελίαν. σκόπει
 528 οὖν αὐτόθεν πρὸς ποτέρους διαλέγῃ· ἢ οὐδὲ πρὸς ἑτέρους,
 ἀλλὰ σαυτοῦ ἕνεκα τὸ μέγιστον ποιῇ τοὺς λόγους, φθονοῖς
 μὴν οὐδ' ἂν ἄλλω, εἴ τίς τι δύναίτο ἀπ' αὐτῶν ὄνασθαι.

Οὕτως, ἔφη, αἰροῦμαι, ἑμαυτοῦ ἕνεκα τὸ πλεῖστον λέγειν
 5 τε καὶ ἐρωτᾶν καὶ ἀποκρίνεσθαι.

Ἄναγε τοίνυν, ἦν δ' ἐγώ, εἰς τοῦπίσω· νυνδὴ γὰρ οὐκ
 ὁρθῶς τὸ ἐξῆς ἐλάβομεν τῇ γεωμετρίας.

Πῶς λαβόντες; ἔφη.

Μετὰ ἐπίπεδον, ἦν δ' ἐγώ, ἐν περιφορᾷ ὃν ἤδη στερεὸν
 b λαβόντες, πρὶν αὐτὸ καθ' αὐτὸ λαβεῖν· ὁρθῶς δὲ ἔχει ἐξῆς
 μετὰ δευτέραν αὔξην τρίτην λαμβάνειν. ἔστι δέ που τοῦτο
 περὶ τὴν τῶν κύβων αὔξην καὶ τὸ βάθους μετέχον.

Ἔστι γάρ, ἔφη· ἀλλὰ ταῦτά γε, ὦ Σώκρατες, δοκεῖ οὕτω
 5 ηὔρησθαι.

Διττὰ γάρ, ἦν δ' ἐγώ, τὰ αἷτια· ὅτι τε οὐδεμία πόλις
 ἐντίμως αὐτὰ ἔχει, ἀσθενῶς ζητεῖται χαλεπὰ ὄντα, ἐπιστάτου
 τε δέονται οἱ ζητοῦντες, ἄνευ οὐ οὐκ ἂν εὖροιεν, ὃν πρῶτον
 μὲν γενέσθαι χαλεπὸν, ἔπειτα καὶ γενομένου, ὥς νῦν ἔχει,
 c οὐκ ἂν πείθοντο οἱ περὶ ταῦτα ζητητικοὶ μεγαλοφρονούμενοι.
 εἰ δὲ πόλις ὅλη συνεπιστατοῖ ἐντίμως ἄγουσα αὐτά, οὗτοί
 τε ἂν πείθοντο καὶ συνεχῶς τε ἂν καὶ ἐντόνως ζητούμενα

διόλου άσήμαντο, άπλώς είναι δύσκολο νά τó πιστέψει κανείς ότι μέ αὐτά τά μαθήματα καθαρίζεται καί [ε] παίρνει καινούργια ζωή ἕνα ὄργανο πού ἄλλες ασχολίες τó φθείρουν καί τó τυφλώνουν, ἐνῶ εἶναι προτιμότερο νά σωνόταν αὐτό παρὰ μυριάδες μάτια· γιατί μόνο μέ αὐτό βλέπει κανείς τήν ἀλήθεια. Ἔτσι λοιπόν, σέ ὅσους συμμερίζονται αὐτή τή γνώμη θά φανεῖ ότι τά λόγια σου ἔχουν ἀνείπωτη ὁμορφιά, ὅσοι πάλι δέν ἔχουν νιώσει ποτέ τους αὐτή τήν ἀλήθεια θά νομίσουν, ὅπως εἶναι φυσικό, ότι δέν λές τίποτα· γιατί ἄλλο ὄφελος, ἄξιο λόγου, δέν βλέπουν νά βγαίνει ἀπό τή σπουδή αὐτή. Ἀποφάσισε λοιπόν ἀμέσως [528a] σέ ποιούς ἀπό τοὺς δύο ἀπευθύνεσαι· ἡ δες μήπως δέν ἀπευθύνεσαι οὔτε στοὺς μέν οὔτε στοὺς δέ ἀλλά τή συζήτηση αὐτή τήν κάνεις πρωτίστως καί κυρίως γιά τόν *ἑαυτό σου*, χωρίς ὥστόσο αὐτό νά σημαίνει ότι ἂν ἕνας τρίτος μπορούσε νά ἀντλήσει κάποιο ὄφελος ἀπό αὐτήν, ἐσύ δέν θά τοῦ τó ἐπέτρεπες.

Τό τελευταῖο, εἶπε, προτιμῶ: νά μιλάω, νά ρωτάω καί νά ἀπαντῶ κυρίως γιά δικό μου λογαριασμό.

Τότε λοιπόν, εἶπα ἐγώ, κάνε πίσω· γιατί τώρα δέν πήραμε μέ τή σωστή σειρά τó μάθημα πού ἔρχεται ἀμέσως μετὰ τή γεωμετρία.

Τί λάθος κάναμε; εἶπε.

Ὑστερα ἀπό τήν ἐπίπεδη ἐπιφάνεια, εἶπα ἐγώ, πήγαμε ἀμέσως στοῦ στερεοῦ [b] πού κινεῖται περιστροφικά, προτοῦ ἀκόμα νά πᾶμε σέ αὐτό καθεαυτό τó στερεό. Τό σωστό εἶναι νά πάρουμε μέ τή σειρά ὕστερα ἀπό τή δεύτερη ἀνάπτυξη τήν τρίτη. Κι αὐτό, βέβαια, μάς πάει στόν κύβο καί σέ ὅτιδήποτε ἔχει βάθος.

Ἔτσι εἶναι, εἶπε· ὥστόσο, Σωκράτη, αὐτά τά ζητήματα, φαίνεται, δέν ἔχουν ἀκόμα λυθεῖ.

Αὐτό, εἶπα ἐγώ, ὀφείλεται σέ δύο λόγους. Καθώς καμία πολιτεία δέν ἀποδίδει σ' αὐτά ἄξια, δέν καταβάλλονται σύντονες προσπάθειες γιά τή λύση αὐτῶν τῶν προβλημάτων, τά ὅποια εἶναι καί δύσκολα· καί οἱ ἐρευνητές πάλι χρειάζονται ἕναν ὁδηγό, χωρίς τόν ὅποιο δέν θά μπορούσαν νά βροῦν λύσεις, ἕνας τέτοιος ὅμως ὁδηγός πρῶτον εἶναι δύσκολο νά παρουσιαστεῖ κι ἔπειτα, ἀκόμη κι ἂν παρουσιαζόταν, οἱ ἐρευνητές αὐτῶν τῶν προβλημάτων [c] δέν θά δέχονταν, ἀπό περηφάνια, ὅσα θά τοὺς ἔλεγε. Ἄν ὅμως ἡ πόλη ὁλόκληρη ἐκτιμώντας σωστά τó θέμα *συνεργαζόταν* μέ τόν ὁδηγό, τότε καί οἱ ἐρευνητές θά πείθονταν καί, παρᾷλλα, μέ τίς ἀδιάλειπτες καί σύντονες προσπάθειες θά γινόταν φανερό ποιά εἶναι ἡ ἀληθινή φύση αὐτῶν τῶν ἀντι-

- 5 ἑκφανῇ γένοιτο ὅπη ἔχει· ἐπεὶ καὶ νῦν ὑπὸ τῶν πολλῶν
ἀτιμαζόμενα καὶ κολουόμενα, ὑπὸ δὲ τῶν ζητούντων λόγον
οὐκ ἔχόντων καθ' ὅτι χρήσιμα, ὅμως πρὸς ἅπαντα ταῦτα
βία ὑπὸ χάριτος αὐξάνεται, καὶ οὐδὲν θαυμαστὸν αὐτὰ
φανῆναι.
- d Καὶ μὲν δὴ, ἔφη, τό γε ἐπίχαρι καὶ διαφερόντως ἔχει.
ἀλλὰ μοι σαφέστερον εἰπὲ ἃ νυνδὴ ἔλεγες. τὴν μὲν γάρ
που τοῦ ἐπιπέδου πραγματείαν γεωμετρίαν ἐτίθεις.
Ναί, ἦν δ' ἐγώ.
- 5 Εἰτά γ', ἔφη, τὸ μὲν πρῶτον ἀστρονομίαν μετὰ ταύτην,
ὕστερον δ' ἀνεχώρησας.
Σπεύδων γάρ, ἔφην, ταχὺ πάντα διεξελεῖν μᾶλλον
βραδύνω· ἔξῃς γὰρ οὖσαν τὴν βάθους αὐξῆς μέθοδον, ὅτι
τῇ ζητήσῃ γελοιῶς ἔχει, ὑπερβᾶς αὐτὴν μετὰ γεωμετρίαν
e ἀστρονομίαν ἔλεγον, φορὰν οὖσαν βάθους.
Ὅρθῶς, ἔφη, λέγεις.
Τέταρτον τοίνυν, ἦν δ' ἐγώ, τιθῶμεν μάθημα ἀστρονομίαν,
ὡς ὑπαρχούσης τῆς νῦν παραλειπομένης, ἐὰν αὐτὴν πόλις
5 μετίῃ.
Εἰκός, ἦ δ' ὅς. καὶ ὁ γε νυνδὴ μοι, ὦ Σώκρατες, ἐπέπληξας
περὶ ἀστρονομίας ὡς φορτικῶς ἐπαινοῦντι, νῦν ἡ σὺ μετέρχη
529 ἐπαινῶ· παντὶ γάρ μοι δοκεῖ δῆλον ὅτι αὕτη γε ἀναγκάζει
ψυχὴν εἰς τὸ ἄνω ὁρᾶν καὶ ἀπὸ τῶν ἐνθένδε ἐκείσε ἄγει.
Ἴσως, ἦν δ' ἐγώ, παντὶ δῆλον πλὴν ἐμοί· ἐμοὶ γὰρ οὐ
δοκεῖ οὕτως.
- 5 Ἄλλὰ πῶς; ἔφη.
Ὡς μὲν νῦν αὐτὴν μεταχειρίζονται οἱ εἰς φιλοσοφίαν
ἀνάγοντες, πάνν ποιεῖν κάτω βλέπειν.
Πῶς, ἔφη, λέγεις;
Οὐκ ἀγεννῶς μοι δοκεῖς, ἦν δ' ἐγώ, τὴν περὶ τὰ ἄνω

κεμένων· ἀφοῦ ἀκόμη καὶ τώρα πού ὁ πολὺς κόσμος δὲν ἀποδίδει σ' αὐτὰ κάποιαν ἀξία καὶ τὰ ὑποτιμᾷ, καὶ πού, ἐπίσης, οἱ ἐρευνητὲς δὲν εἶναι σὲ θέση νὰ ἐξηγήσουν ποῦ ἔγκειται ἡ χρησιμότητά τους, *παρ' ὅλα* αὐτά, χάρη στὴν κομψότητα αὐτῶν τῶν ἀντικειμένων, συντελεῖται πρόοδος καὶ δὲν θὰ εἶναι διόλου περιεργό ἂν τὰ ζητήματα αὐτὰ λυθοῦν.

[d] Βεβαίως, εἶπε, ἔχουν μιὰ χάρη ξεχωριστή. Ἐξηγήσέ μου ὅμως κάπως πιὸ καθαρὰ αὐτὸ πού ἔλεγες τώρα δά. Ὅριζες τὴ γεωμετρία ὥς τὴ σπουδὴ τῶν ἐπίπεδων ἐπιφανειῶν.

Ναί, εἶπα ἐγώ.

Ἔπειτα, εἶπε, πηγες μετὰ ἀπὸ αὐτὴ στὴν ἀστρονομία, ὕστερα ὅμως ἔφυγες ἀπὸ 'κεῖ.

Ἀπὸ τὴ βιασύνῃ μου, εἶπα, νὰ τὰ περάσω ὅλα γρήγορα, καθυστερῶ περισσότερο· γιατί ἐνῶ ἐπόμενη κατὰ σειρὰ εἶναι ἡ διερεύνηση τῆς διάστασης τοῦ βάθους, ἐγώ, ἐπειδὴ ἡ κατάσταση τῆς ἔρευνας ἐκεῖ εἶναι γιὰ γέλια, τὴν προσπέρασα, καὶ μετὰ τὴ γεωμετρία [e] πῆγα στὴν ἀστρονομία, ἡ ὁποία σπουδάζει τὴν κίνηση τῶν στερεῶν σωμάτων.

Σωστά λές, εἶπε.

Ὡς τέταρτο, λοιπόν, μάθημα, εἶπα ἐγώ, νὰ βάλουμε τὴν ἀστρονομία, μὲ τὴ σκέψη ὅτι ἡ στερεομετρία, πού τώρα τὴν παραλείπουμε, ἔχει τὴ θέση της, ἀρκεῖ ἡ πόλη νὰ καταπιαστεῖ μὲ αὐτήν.

Φυσικά, εἶπε ἐκεῖνος. Κι ὅσο γιὰ τὴν ἐπίπληξη πού τώρα δά, Σωκράτη, μοῦ ἔκανες, ὅτι [529a] παινεύω μὲ τρόπο κοινότοπο τὴν ἀστρονομία, αὐτὴ τὴ φορὰ τὴν παινεύω ἀντικρύζοντάς την μὲ τὸ πρίσμα πού τὴν προσεγγίζεις κι ἐσύ· γιατί εἶναι, νομίζω, σὲ ὅλους φανερὸ ὅτι ἡ σπουδὴ αὐτὴ ἀναγκάζει τὴν ψυχὴ νὰ βλέπει πρὸς τὰ ἐπάνω καὶ τὴν ὁδηγεῖ ἀπὸ τὰ πράγματα τούτου ἐδῶ τοῦ κόσμου πρὸς τὰ ἐκεῖ.

Ἴσως, εἶπα ἐγώ, νὰ εἶναι σὲ ὅλους φανερὸ ἐκτὸς ἀπὸ μένα· ἐμένα δὲν μοῦ φαίνεται ὅτι εἶναι ἔτσι.

Ἀλλὰ πῶς; ἔκανε.

Ὁ τρόπος πού καταπιάνονται τώρα μὲ αὐτὴν ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι πᾶνε νὰ μᾶς ὁδηγήσουν στὴ φιλοσοφία κάνει, νομίζω, τοὺς ἀνθρώπους νὰ κοιτάζουν πρὸς τὰ κάτω.

Πῶς τὸ ἐννοεῖς; ρώτησε.

Μοῦ δίνεις τὴν ἐντύπωση, εἶπα ἐγώ, ὅτι ἡ ἰδέα πού 'χεις μέσα σου γιὰ τὴ σπουδὴ τῶν πραγμάτων, τὰ ὁποῖα βρίσκονται ἐκεῖ ψηλά, ἔχει μιὰ κάποια

- 10 μάθησιν λαμβάνειν παρὰ σαυτῷ ἢ ἐστι· κινδυνεύεις γὰρ
 b καὶ εἴ τις ἐν ὀροφῇ ποικίλματα θεώμενος ἀνακύπτων κατα-
 मानθάνοι τι, ἡγεῖσθαι ἂν αὐτὸν νοήσῃ ἀλλ' οὐκ ὄμμασι
 θεωρεῖν. ἴσως οὖν καλῶς ἡγή, ἐγὼ δ' εὐθηκῶς. ἐγὼ γὰρ
 5 αὐτὸ οὐ δύναμαι ἄλλο τι νομίσαι ἄνω ποιοῦν ψυχὴν βλέπειν
 μάθημα ἢ ἐκεῖνο ὃ ἂν περὶ τὸ ὄν τε ἦ καὶ τὸ ἀόρατον, ἐάν
 τέ τις ἄνω κεχηνῶς ἢ κάτω συμμεμικῶς τῶν αἰσθητῶν τι
 ἐπιχειρῇ μαθάνειν, οὔτε μαθεῖν ἂν ποτέ φημι αὐτόν —ἐπι-
 c στήμην γὰρ οὐδὲν ἔχειν τῶν τοιούτων— οὔτε ἄνω ἀλλὰ κάτω
 αὐτοῦ βλέπειν τὴν ψυχὴν, κὰν ἐξ ὑπτίας νέων ἐν γῇ ἢ ἐν
 θαλάττῃ μαθάνῃ.
 Δίκην, ἔφη, ἔχω· ὀρθῶς γάρ μοι ἐπέπληξας. ἀλλὰ πῶς δὴ
 5 ἔλεγες δεῖν ἀστρονομίαν μαθάνειν παρὰ ἃ νῦν μαθάνουσιν,
 εἰ μέλλοιεν ὠφελίμως πρὸς ἃ λέγομεν μαθήσεσθαι;
 Ὅδε, ἦν δ' ἐγώ. ταῦτα μὲν τὰ ἐν τῷ οὐρανῷ ποικίλματα,
 ἐπεὶ περ ἐν ὀρατῷ πεποίκιλται, κάλλιστα μὲν ἡγεῖσθαι καὶ
 d ἀκριβέστατα τῶν τοιούτων ἔχειν, τῶν δὲ ἀληθινῶν πολὺ
 ἐνδεῖν, ἃς τὸ ὄν τάχος καὶ ἡ οὐσα βραδυτῆς ἐν τῷ ἀληθινῷ
 ἀριθμῷ καὶ πᾶσι τοῖς ἀληθέσι σχήμασι φοράς τε πρὸς
 ἄλληλα φέρεται καὶ τὰ ἐνόντα φέρει, ἃ δὴ λόγῳ μὲν καὶ
 5 διανοίᾳ ληπτὰ, ὅψει δ' οὐ· ἢ σὺ οἶει;
 Οὐδαμῶς γε, ἔφη.
 Οὐκοῦν, εἶπον, τῇ περὶ τὸν οὐρανὸν ποικιλίᾳ παραδείγμασι
 χρηστέον τῆς πρὸς ἐκεῖνα μαθήσεως ἕνεκα, ὁμοίως ὥσπερ ἂν
 e εἴ τις ἐντύχοι ὑπὸ Δαιδάλου ἢ τινος ἄλλου δημιουργοῦ ἢ
 γραφῆως διαφερόντως γεγραμμένοις καὶ ἐκπεπονημένοις δια-
 γράμμασιν. ἡγήσαιτο γὰρ ἂν πού τις ἔμπειρος γεωμετρίας,
 ἰδὼν τὰ τοιαῦτα, κάλλιστα μὲν ἔχειν ἀπεργασίᾳ, γελοῖον μὲν
 5 ἐπισκοπεῖν αὐτὰ σπουδῇ ὥς τὴν ἀλήθειαν ἐν αὐτοῖς ληψόμενον

εὐγένεια. Γιατί φαίνεται πὼς ἀκόμη κι ἂν σηκώνοντας κάποιος ψηλὰ τὸ κεφάλι καὶ [b] κοιτάζοντας τὸ διάκοσμο στὴν ἐσωτερικὴ ὁροφὴ παρατηροῦσε κάτι, ἐσὺ θὰ ἦσουν τῆς γνώμης ὅτι ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς βλέπει μὲ τὴ νόηση καὶ ὄχι μὲ τὰ μάτια. Ἴσως νὰ τὸ νομίζεις σωστά, καὶ ἀνόητο νὰ εἶναι αὐτὸ ποὺ νομίζω ἐγώ. Γιατί ἐγώ, βλέπεις, δὲν μπορῶ νὰ φανταστῶ μάθημα ποὺ νὰ κάνει τὴν ψυχὴ νὰ στρέφει τὸ βλέμμα της πρὸς τὰ πάνω ἄλλο ἀπὸ ἐκεῖνο ποὺ γιὰ ἀντικείμενό του ἔχει τὸ ὄν καὶ τὸ ἀόρατο· καὶ ἂν κανεῖς προσπαθεῖ νὰ σπουδάσει κάποιο ἀπὸ τὰ ἀντικείμενα, τὰ ὁποῖα γίνονται ἀντιληπτὰ διαμέσου τῶν αἰσθήσεων, χάσκοντας πρὸς τὰ πάνω μὲ τὸ στόμα ἀνοιχτὸ ἢ πρὸς τὰ κάτω μὲ τὸ στόμα κλεισμένο, καὶ τίποτα δὲν πρόκειται ποτὲ νὰ μάθει, [c] ἐπιμένω σ' αὐτὸ —γιατὶ κανένα ἀπὸ τὰ ἀντικείμενα αὐτοῦ τοῦ εἴδους δὲν ἐπιδέχεται γνώση—, καὶ ἡ ψυχὴ του δὲν ἔχει στραμμένο τὸ βλέμμα της πρὸς τὰ πάνω ἀλλὰ πρὸς τὰ κάτω, ἀκόμη κι ἂν αὐτὸς προσπαθεῖ νὰ μάθει γυρισμένος ἀνάσκειλα στὴ στεριά ἢ στὴ θάλασσα, ὅπως στὸ κολύμπι.

Καλὰ νὰ τὰ πάθω, εἶπε· σωστὰ μὲ ἐπέπληξες. Πὼς τὸ ἐννοοῦσες ὅμως ὅταν ἔλεγες ὅτι τὴν ἀστρονομία πρέπει νὰ τὴν μαθαίνουμε ἀλλιῶτικα ἀπ' ὅτι τὴν μαθαίνουμε σήμερα, ἂν εἶναι νὰ ἔχουμε ἀπὸ αὐτὴ τὴ μάθηση ὄφελος πρὸς τὴν κατεύθυνση ποὺ λέμε;

Κατὰ τὸν ἐξῆς τρόπο, εἶπα ἐγώ: “Ὅλο αὐτὸν τὸ διάκοσμο ποὺ στολίζει τὸν οὐρανὸ πρέπει νὰ τὸν θεωροῦμε ὡς τὸ πιὸ ὁμορφο καὶ αὐτὸ ποὺ ἔχει τακτοποιηθεῖ [d] μὲ τὴ μεγαλύτερη ἀκριβεία ἀπὸ ὁποιοδήποτε ἄλλο ὄρατο πρᾶγμα· πολὺ κατώτερο ὅμως σὲ σύγκριση μὲ τίς κινήσεις μὲ τίς ὁποῖες κινοῦνται αὐτὴ καθεαυτὴν ἢ ταχύτητα καὶ αὐτὴ καθεαυτὴν ἢ βραδύτητα —σὲ ἀληθινὲς καὶ γνήσιες ἀριθμητικὲς τιμὲς— σὲ σχέση ἢ μιὰ μὲ τὴν ἄλλη καὶ μὲ τίς ὁποῖες κάνουν νὰ κινεῖται ὅ,τι εἶναι οὐσιαστικὸ σ' ἐκεῖνες: τὰ ἀληθινὰ στολίδια ποὺ τὰ συλλαμβάνουμε μὲ τὴ νόηση καὶ τὸν μαθηματικὸ λογισμό κι ὄχι μὲ τὴν ὄραση· ἢ μήπως ἔχεις ἄλλη γνώμη;

Καθόλου, εἶπε.

Ἔτσι λοιπόν, εἶπα, τὸν οὐράνιο διάκοσμο πρέπει νὰ τὸν χρησιμοποιήσουμε ὡς παράδειγμα γιὰ τὴ σπουδὴ ἐκείνων τῶν ἄλλων πραγμάτων, ἀκριβῶς ὅπως θὰ γινόταν ἂν ἔπεφταν στὰ χέρια μας σχέδια φιλοτεχνημένα καὶ δουλεμένα μὲ ξεχωριστὴ δεξιότητι [e] ἀπὸ τὸν Δαίδαλο ἢ κάποιον ἄλλο τεχνίτη. Βλέποντάς τα τὰ σχέδια αὐτὰ κάποιος ποὺ ξέρει ἀπὸ γεωμετρία θὰ σκεπτόταν ὅτι εἶναι μὲν ἔξοχα σχεδιασμένα, θὰ ἦταν ὅμως ἀστεῖο νὰ τὰ ἐξέταζε κανεῖς στὰ σοβαρὰ προσδοκώντας ὅτι μέσα σ' αὐτὰ θὰ ἐξακρίβωνε τάχα τὴν

530 ἴσων ἢ διπλασίων ἢ ἄλλης τινὸς συμμετρίας.

Τί δ' οὐ μέλλει γελοῖον εἶναι; ἔφη.

Τῷ ὄντι δὴ ἀστρονομικόν, ἦν δ' ἐγώ, ὄντα οὐκ οἶει ταυτὸν
 πείσεσθαι εἰς τὰς τῶν ἄστρον φορὰς ἀποβλέποντα; νομεῖν
 5 μὲν ὡς οἷόν τε κάλλιστα τὰ τοιαῦτα ἔργα συστήσασθαι, οὕτω
 συνεστάναι τῷ τοῦ οὐρανοῦ δημιουργῷ αὐτόν τε καὶ τὰ ἐν
 αὐτῷ· τὴν δὲ νυκτὸς πρὸς ἡμέραν συμμετρίαν καὶ τούτων
 πρὸς μῆνα καὶ μηνὸς πρὸς ἐνιαυτὸν καὶ τῶν ἄλλων ἄστρον
 b πρὸς τε ταῦτα καὶ πρὸς ἄλληλα, οὐκ ἄτοπον, οἶει, ἡγήσεται
 τὸν νομίζοντα γίγνεσθαι τε ταῦτα ἀεὶ ὡσαύτως καὶ οὐδαμῇ
 οὐδέν παραλλάττειν, σῶμά τε ἔχοντα καὶ ὁρώμενα, καὶ ζητεῖν
 παντὶ τρόπῳ τὴν ἀλήθειαν αὐτῶν λαβεῖν;

5 Ἐμοὶ γοῦν δοκεῖ, ἔφη, σοῦ νῦν ἀκούοντι.

Προβλήμασιν ἄρα, ἦν δ' ἐγώ, χρώμενοι ὥσπερ γεωμετρίαν
 οὕτω καὶ ἀστρονομίαν μέτιμεν, τὰ δ' ἐν τῷ οὐρανῷ ἐάσομεν,
 εἰ μέλλομεν ὄντως ἀστρονομίας μεταλαμβάνοντες χρήσιμον
 c τὸ φύσει φρόνιμον ἐν τῇ ψυχῇ ἐξ ἀχρήστου ποιήσιν.

Ἦ πολλὰπλάσιον, ἔφη, τὸ ἔργον ἢ ὡς νῦν ἀστρονομεῖται
 προστάτεις.

Οἶμαι δέ γε, εἶπον, καὶ τᾶλλα κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον
 5 προστάξειν ἡμᾶς, ἐάν τι ἡμῶν ὡς νομοθετῶν ὄφελος ἦ. ἀλλὰ
 γὰρ τί ἔχεις ὑπομνήσαι τῶν προσηκόντων μαθημάτων;

Οὐκ ἔχω, ἔφη, νῦν γ' οὕτωςί.

Οὐ μὲν ἔν, ἀλλὰ πλείω, ἦν δ' ἐγώ, εἶδη παρέχεται ἡ φορά,
 d ὡς ἐγώμηναι. τὰ μὲν οὖν πάντα ἴσως ὅστις σοφὸς ἔξει εἰπεῖν·
 ἃ δὲ καὶ ἡμῖν προφανῇ, δύο.

Ποῖα δὴ;

Πρὸς τούτῳ, ἦν δ' ἐγώ, ἀντίστροφον αὐτοῦ.

5 Τὸ ποῖον;

Κινδυνεύει, ἔφην, ὡς πρὸς ἀστρονομίαν ὄμματα πέπηγεν,

ἀλήθεια [530a] σχετικά με τὰ ἴσα, τὰ διπλάσια ἢ ὅποιαδήποτε ἄλλη συμμετρική ἀναλογία.

Πῶς μπορεῖ νὰ μὴν εἶναι γελοῖο κάτι τέτοιο; ρώτησε.

Δὲν νομίζεις, λοιπόν, εἶπα ἐγώ, ὅτι κι ἓνας πραγματικὸς ἀστρονόμος θὰ πάθει τὸ ἴδιο κοιτάζοντας τὶς τροχιὰς τῶν ἄστρων; Θὰ σχηματίσει τὴ γνώμη ὅτι ὁ οὐρανὸς καὶ ὅσα ἄλλα εἶναι ἐκεῖ ἐπάνω ἔχουν τακτοποιηθεῖ ἀπὸ τὸν Δημιουργὸ μὲ τὸν ὠραιότερο τρόπο ποὺ εἶναι δυνατὸν νὰ γίνουν τέτοια ἔργα. Σὲ ὅ,τι ὅμως ἀφορᾷ τὴ συμμετρία νύχτας καὶ ἡμέρας, ἐπίσης τὴ συμμετρία τούτων τῶν δύο μὲ τὸ μήνα, καὶ τοῦ μηνὸς μὲ τὸ ἔτος, κι ἀκόμη τὴ συμμετρία τῶν ἄλλων ἄστρων μὲ ὅποιοδήποτε ἀπὸ τὰ προηγούμενα ἢ καὶ τῶν ἄλλων ἄστρων [b] μεταξὺ τους, δὲν νομίζεις ὅτι θὰ θεωρήσει παράλογο ὅποιον πιστεύει πῶς αὐτὰ ὅλα, μόλο ποὺ ἔχουν σῶμα καὶ εἶναι αἰσθητὰ, δὲν μεταβάλλονται ποτὲ καὶ δὲν παρουσιάζουν πουθενὰ τὴν παραμικρὴ ἀπόκλιση καὶ ὅποιον προσπαθεῖ μὲ κάθε τρόπο νὰ συλλάβει τὴν ἀλήθεια γύρω ἀπὸ αὐτὰ;

Τώρα ποὺ τὸ ἀκούω ἀπὸ ἐσένα, εἶπε, συμφωνῶ κι ἐγώ.

Τότε λοιπόν, εἶπα ἐγώ, τὴν ἀστρονομία θὰ τὴν σπουδάσουμε ἀκριβῶς ὅπως καὶ τὴ γεωμετρία, μὲ τὴ βοήθεια προβλημάτων, καὶ θὰ ἀφήσουμε τὸν ἑναστρο οὐρανὸ στὴν ἄκρη, ἂν πρόκειται τὸ κομμάτι ἐκεῖνο μέσα στὴν ψυχὴ, ποὺ ἀπὸ τὴ φύση του εἶναι γνωστικό, νὰ τὸ καταστήσουμε διαμέσου μιᾶς γνήσιας ἐνασχόλησης μὲ τὴν ἀστρονομία [c] χρήσιμο —ἀπὸ ἄχρηστο ποὺ ἦταν ὡς τώρα.

Ἐπιβάλλεις, εἶπε, ἓνα ἔργο πολλαπλάσιο σὲ σύγκριση μὲ τὴν ἀστρονομία ἔτσι ὅπως ἐξασκεῖται σήμερα.

Φαντάζομαι, εἶπα, ὅτι καὶ γιὰ τὰ ἄλλα ποὺ θὰ ἐπιβάλουμε θὰ ἰσχύσει τὸ ἴδιο, ἂν εἶναι νὰ βγεῖ κάποιος ὄφελος ἀπὸ μᾶς ὡς νομοθέτες. Ὡστόσο ποιά ἄλλη κατάλληλη σπουδὴ ἔχεις νὰ προτείνεις ἐσύ;

Ἔτσι πρόχειρα, εἶπε, αὐτὴ τὴ στιγμή ἐγώ δὲν ἔχω καμία.

Ὡστόσο, εἶπα ἐγώ, δὲν ὑπάρχει μόνον ἓνα εἶδος κίνησης τῶν σωμάτων ἀλλὰ περισσότερα, [d] ὅπως πιστεύω. Ὅλες τὶς κινήσεις στὸ σύνολό τους θὰ μπορέσει ἴσως νὰ μᾶς τὶς πεῖ μόνο κάποιος βαθὺς γνώστης τῆς ἀστρονομίας, αὐτὰ ὅμως τὰ ὅποια εἶναι καὶ σ' ἐμᾶς πρόδηλα εἶναι δύο.

Ποιά;

Ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὴν ποὺ ἀναφέραμε, εἶπα ἐγώ, ἡ ἀντίστροφὴ της.

Ποιά δηλαδή;

Φαίνεται, εἶπα, ὅτι ὅπως τὰ μάτια εἶναι φτιαγμένα γιὰ τὴν ἀστρονομία

- ὥς πρὸς έναρμόνιον φορὰν ὧτα παγῆναι, καὶ αὐταὶ ἀλλήλων ἀδελφαί τινες αἱ ἐπιστῆμαι εἶναι, ὥς οἱ τε Πυθαγόρειοί φασι καὶ ἡμεῖς, ὦ Γλαύκων, συγχωροῦμεν. ἢ πῶς ποι-
 10 οῦμεν;
 Οὕτως, ἔφη.
 e Οὐκοῦν, ἦν δ' ἐγώ, ἐπειδὴ πολὺ τὸ ἔργον, ἐκείνων πευσό-
 μεθα πῶς λέγουσι περὶ αὐτῶν καὶ εἴ τι ἄλλο πρὸς τούτοις·
 ἡμεῖς δὲ παρὰ πάντα ταῦτα φυλάξομεν τὸ ἡμέτερον.
 Ποῖον;
 5 Μὴ ποτ' αὐτῶν τι ἀτελὲς ἐπιχειρῶσιν ἡμῖν μαθάνειν οὓς
 θρέψομεν, καὶ οὐκ ἐξῆκον ἐκείσε ἀεὶ, οἱ πάντα δεῖ ἀφήκειν,
 οἶον ἄρτι περὶ τῆς ἀστρονομίας ἐλέγομεν. ἢ οὐκ οἶσθ' ὅτι
 531 καὶ περὶ ἀρμονίας ἕτερον τοιοῦτον ποιούσι; τὰς γὰρ ἀκουο-
 μένας αὐτῶν συμφωνίας καὶ φθόγγους ἀλλήλοις ἀναμετροῦντες
 ἀνῆνυτα, ὥσπερ οἱ ἀστρονόμοι, πονοῦσιν.
 Νῆ τοὺς θεοὺς, ἔφη, καὶ γελοίως γε, πυκνώματ' ἅττα
 5 ὀνομάζοντες καὶ παραβάλλοντες τὰ ὧτα, οἶον ἐκ γειτόνων
 φωνῆν θηρευόμενοι, οἱ μὲν φασιν ἔτι κατακούειν ἐν μέσῳ
 τινὰ ἤχην καὶ σμικρότατον εἶναι τοῦτο διάστημα, ᾧ μετρητέον,
 οἱ δὲ ἀμφισβητοῦντες ὥς ὅμοιον ἦδη φθεγγομένων, ἀμφότεροι
 b ὧτα τοῦ νοῦ προστησάμενοι.
 Σὺ μὲν, ἦν δ' ἐγώ, τοὺς χρηστοὺς λέγεις τοὺς ταῖς χορδαῖς
 πράγματα παρέχοντας καὶ βασανίζοντας, ἐπὶ τῶν κολλόπων
 στρεβλοῦντας· ἵνα δὲ μὴ μακροτέρα ἢ εἰκὼν γίγνηται
 5 πλήκτρῳ τε πληγῶν γιγνομένων καὶ κατηγορίας πέρι καὶ
 ἐξαρνήσεως καὶ ἀλαζονείας χορδῶν, παύομαι τῆς εἰκόνος
 καὶ οὐ φημι τούτους λέγειν, ἀλλ' ἐκείνους οὓς ἔφαμεν νυνδὴ
 περὶ ἀρμονίας ἐρῆσεσθαι. ταῦτόν γὰρ ποιούσι τοῖς ἐν τῇ
 c ἀστρονομίᾳ· τοὺς γὰρ ἐν ταύταις ταῖς συμφωνίαις ταῖς
 ἀκουομέναις ἀριθμοὺς ζητοῦσιν, ἀλλ' οὐκ εἰς προβλήματα
 ἀνίσσιν, ἐπισκοπεῖν τίνες σύμφωνοι ἀριθμοὶ καὶ τίνες οὐ,
 καὶ διὰ τί ἑκάτεροι.

ἔτσι καὶ τὰ αὐτιά εἶναι φτιαγμένα γιὰ τὴν ἁρμονικὴ κίνησι τῶν ἤχων κι ὅτι αὐτὲς οἱ ἐπιστῆμες εἶναι κάτι σὰν ἀδελφές ἢ μὰ μὲ τὴν ἄλλη, καθὼς καὶ οἱ Πυθαγόρειοι ὑποστηρίζουν, καὶ ἐμεῖς, Γλαύκων, συμφωνοῦμε μαζί τους. Αὐτὸ δὲν κάνουμε;

Αὐτό, εἶπε.

[ε] Ἐπειδὴ λοιπόν, εἶπα ἐγώ, τὸ ἔργο αὐτὸ ἔχει μᾶκρος, ἃς ζητήσουμε νὰ μάθουμε ἀπὸ ἐκείνους, τοὺς Πυθαγορείους, τί λένε γι' αὐτά, ἐνδεχομένως καὶ γιὰ κάτι ἄλλο ἐκτὸς ἀπὸ αὐτά. Ἐμεῖς, βέβαια, θὰ μείνουμε σταθεροὶ ὡς πρὸς ὅλα στὴ δική μας γραμμή.

Ποιὰ εἶναι αὕτῃ;

Μήπως κι ἐκεῖνοι τοὺς ὁποίους θὰ ἀνατρέφουμε δοκιμάσουν νὰ σπουδάσουν σ' αὐτὲς τὶς ἐπιστῆμες κάτι ἀνολοκλήρωτο καὶ κάτι ποὺ δὲν θὰ φθάνει πάντοτε ἴσαμ' ἐκεῖ ποὺ πρέπει νὰ φθάνουν ὅλα, ὅπως τώρα δὰ λέγαμε σχετικὰ μὲ τὴν ἀστρονομία. Ἡ δὲν ξέρεις ὅτι [531a] καὶ μὲ τὶς ἁρμονίες πάλι κάτι τέτοιο κάνουν; Προσπαθώντας δηλαδὴ νὰ ἐξακριβώσουν τὸ ἁρμονικὸ συνταίριασμα τῶν μουσικῶν τόνων, τοὺς ὁποίους ἀκοῦμε, καταπιάνονται, ὅπως καὶ οἱ ἀστρονόμοι, μὲ ἓνα ἐπίπονο ἔργο ποὺ δὲν ἔχει τελειωμό.

Ναί, μὰ τοὺς θεοὺς, εἶπε, καὶ εἶναι ἀστεῖοι καθὼς μιλοῦν γιὰ κάτι 'συμπυκνώσεις', ἤχων καὶ τεντώνουν τὰ αὐτιά τους, σὰν νὰ προσπαθοῦν νὰ κρυφακοῦσουν τί λένε δίπλα οἱ γείτονες· καὶ οἱ μὲν ἰσχυρίζονται ὅτι ξεχωρίζουν ἀνάμεσα σὲ δύο τόνους ἓναν τρίτο, κι ὅτι αὐτὸ εἶναι τὸ ἐλάχιστο διάστημα, μὲ τὸ ὁποῖο πρέπει νὰ μετῶμε, ἐνὼ πάλι οἱ ἄλλοι τὸ ἀμφισβητοῦν ὑποστηρίζοντας ὅτι πρόκειται γιὰ ὁμοίους ἤχους, ὥστόσο καὶ οἱ μὲν καὶ οἱ δὲ βάζουν [b] πρῶτα τὰ αὐτιά κι ὕστερα τὸ νοῦ.

Ἐσύ, εἶπα ἐγώ, ἐννοεῖς ἐκείνους τοὺς ὑπέροχους μουσικοὺς ποὺ ταλαιπωροῦν τὶς χορδὲς καὶ τὶς βασανίζουν τεντώνοντάς τες πάνω στὰ στριφτάρια τῆς λύρας· ἀλλὰ γιὰ νὰ μὴν τραβήξει περισσότερο σὲ μᾶκρος ἢ εἰκόνα κι ἀρχίσουμε νὰ λέμε καὶ γιὰ τὸ δάρσιμο ποὺ πέφτει στὶς χορδὲς μὲ τὸ πλῆκτρο, καὶ τὰ παράπονα τῶν μουσικῶν γιὰ τὴν ἀρνητικὴ στάση καὶ τὴν ἀλαζονεία τῶν χορδῶν, σταματάω αὕτῃ τὴν εἰκόνα καὶ δηλώνω ὅτι δὲν ἐννοῶ αὐτοὺς ἀλλὰ ἐκείνους ποὺ τώρα δὰ λέγαμε ὅτι θὰ τοὺς ρωτήσουμε νὰ μᾶς ποῦν γιὰ τὶς ἁρμονίες. Γιατὶ κάνουν ὅ,τι ἀκριβῶς καὶ οἱ ἀστρονόμοι· [ε] ἀναζητοῦν δηλαδὴ τοὺς ἀριθμοὺς ποὺ ὑπάρχουν μέσα σ' αὐτὲς τὶς ἁρμονικὲς σχέσεις τῶν ἤχων ἀλλὰ δὲν ἀνάγονται σὲ προβλήματα, νὰ ἐρευνήσουν δηλαδὴ ποιὲς ἀριθμητικὲς σχέσεις εἶναι ἁρμονικὲς καὶ ποιὲς ὄχι, καὶ γιὰ ποῖό λόγο.

- 5   Δαιμόνιον γάρ, ἔφη, πρᾶγμα λέγεις.
Χρήσιμον μὲν οὖν, ἦν δ' ἐγώ, πρὸς τὴν τοῦ καλοῦ τε καὶ
ἀγαθοῦ ζήτησιν, ἄλλως δὲ μεταδιωκόμενον ἄχρηστον.
Εἰκὸς γ', ἔφη.
- d   Οἶμαι δέ γε, ἦν δ' ἐγώ, καὶ ἡ τούτων πάντων ὧν διεληλύ-
θαμεν μέθοδος ἐὰν μὲν ἐπὶ τὴν ἀλλήλων κοινωνίαν ἀφίκηται
καὶ συγγένειαν, καὶ συλλογισθῇ ταῦτα ἢ ἐστὶν ἀλλήλοις
οἰκεία, φέρειν τι αὐτῶν εἰς ἃ βουλόμεθα τὴν πραγματείαν
καὶ οὐκ ἀνόνητα πονεῖσθαι, εἰ δὲ μή, ἀνόνητα.
- 5   Καὶ ἐγώ, ἔφη, οὕτω μαντεύομαι. ἀλλὰ πάμπλου ἔργον
λέγεις, ὦ Σώκρατες.
- Τοῦ προοιμίου, ἦν δ' ἐγώ, ἢ τίνος λέγεις; ἢ οὐκ ἴσμεν ὅτι
πάντα ταῦτα προοίμιά ἐστιν αὐτοῦ τοῦ νόμου ὃν δεῖ μαθεῖν;
οὐ γάρ που δοκοῦσί γέ σοι οἱ ταῦτα δεινοὶ διαλεκτικοὶ
- e   εἶναι.
- Οὐ μὰ τὸν Δί', ἔφη, εἰ μὴ μάλα γέ τινες ὀλίγοι ὧν ἐγὼ
ἐντετεύχηκα.
- 'Αλλὰ δὴ, εἶπον, μὴ δυνατοὶ οἷτινες δοῦναί τε καὶ ἀποδέ-
5   ξασθαι λόγον εἴσεσθαι ποτέ τι ὧν φαμεν δεῖν εἰδέναι;
- Οὐδ' αὖ, ἔφη, τοῦτό γε.
- 532   Οὐκοῦν, εἶπον, ὦ Γλαύκων, οὗτος ἤδη αὐτός ἐστιν ὁ νόμος
ὃν τὸ διαλέγεσθαι περαίνει; ὃν καὶ ὄντα νοητὸν μιμοίτ' ἂν
ἢ τῆς ὀψεως δύναμις, ἣν ἐλέγομεν πρὸς αὐτὰ ἤδη τὰ ζῶα
ἐπιχειρεῖν ἀποβλέπειν καὶ πρὸς αὐτὰ ἄστρα τε καὶ
- 5   τελευταῖον δὴ πρὸς αὐτὸν τὸν ἥλιον. οὕτω καὶ ὅταν τις τῷ
διαλέγεσθαι ἐπιχειρῇ ἄνευ πασῶν τῶν αἰσθήσεων διὰ τοῦ
λόγου ἐπ' αὐτὸ ὃ ἔστιν ἕκαστον ὁρμᾶν, καὶ μὴ ἀποστῇ πρὶν
- b   ἂν αὐτὸ ὃ ἔστιν ἀγαθὸν αὐτῇ νοήσῃ λάβῃ, ἐπ' αὐτῷ γίγνεται
τῷ τοῦ νοητοῦ τέλει, ὥσπερ ἐκεῖνος τότε ἐπὶ τῷ τοῦ ὁρατοῦ.
- Παντάπασι μὲν οὖν, ἔφη.
- Τί οὖν; οὐ διαλεκτικὴν ταύτην τὴν πορείαν καλεῖς;
- 5   Τί μήν;

Ἐπέροχο σταλήθεια, εἶπε, τὸ πρᾶγμα πού λές.

Ἐν πάσῃ περιπτώσει χρήσιμο, εἶπα ἐγώ, γιὰ τὴν ἀναζήτηση τοῦ Ὠραίου καὶ τοῦ Καλοῦ, ἄχρηστο ὅμως ἂν τὸ ἐπιδιώκει κανεὶς γιὰ ἄλλο σκοπό.

Ἔτσι φαίνεται, εἶπε.

Πιστεύω ἐπίσης, εἶπα ἐγώ, ὅτι καὶ ἡ ἔρευνα γύρω ἀπὸ ὅλα αὐτὰ τὰ ἀντικείμενα πού ἔχουμε ἐξετάσει, [α] ἂν φθάσει ἴσαμε τὴ σχέση καὶ τὴ συγγενικότητα πού ἔχουν μεταξὺ τους καὶ ἐπισημάνει τὰ στοιχεῖα ὡς πρὸς τὰ ὁποῖα τὰ ἀντικείμενα αὐτὰ εἶναι συγγενικά τὸ ἓνα μὲ τὸ ἄλλο, τότε ἡ προσπάθειά μας θὰ συμβάλει κάπως στοὺς στόχους πού ἐπιδιώκουμε καὶ δὲν θὰ πάει χαμένος ὁ κόπος μας, εἰδαλλιῶς θὰ πάει στράφι.

Κι ἐγώ, εἶπε, κάτι τέτοιο ψυχανεμίζομαι. Πάντως εἶναι πολὺ μεγάλο τὸ ἔργο γιὰ τὸ ὁποῖο μιλάς, Σωκράτη.

Ἐννοεῖς, εἶπα ἐγώ, αὐτὸ πού θὰ χρειαστεῖ γιὰ τὴν εἰσαγωγή ἢ λές κάτι ἄλλο; Ἡ μήπως δὲν ξέρουμε ὅτι ὅλα αὐτὰ εἶναι ἀπλῶς μιὰ εἰσαγωγή στὸν μελωδικὸ σκοπὸ πού πρέπει νὰ μάθουμε; Γιατὶ δὲν φαντάζομαι νὰ νομίζεις ὅτι ὅσοι ἔχουν φοβερὴ ἱκανότητα σὲ αὐτὰ τὰ ἀντικείμενα [ε] εἶναι διαλεκτικοί.

Ὅχι, μὰ τὸ Δία, εἶπε, ἐκτὸς ἀπὸ ὁρισμένους ἐλάχιστους πού ἔχω συναντήσει.

Μὰ πίστεψες ποτέ, εἶπα, ὅτι ἄνθρωποι πού δὲν μποροῦν νὰ διατυπώσουν ἓνα ἐπιχείρημα ἢ νὰ κρίνουν τὸ ἐπιχείρημα ἑνὸς ἄλλου θὰ ἔχουν ποτὲ γνώση γιὰ κάτι ἀπὸ ὅσα ὑποστηρίζουμε ὅτι πρέπει νὰ γνωρίζουν;

Ἡ ἀπάντησή μου, εἶπε, εἶναι καὶ ἐδῶ ἀρνητική.

[532a] Τότε λοιπόν, Γλαῦκων, δὲν εἶναι αὐτὸς ὁ μελωδικὸς σκοπὸς πού τραγουδάει ἡ διαλεκτική; Ἐνας μελωδικὸς σκοπὸς πού, ἂν καὶ νοητὸς, μπορεῖ καὶ τὸν μμεῖται ἡ δύναμη τῆς ὄρασης, γιὰ τὴν ὁποία λέγαμε ὅτι προσπαθεῖ νὰ θεαστεῖ κιόλας αὐτὰ τὰ ἴδια ζωντανὰ ὄντα καὶ αὐτὰ τὰ ἴδια τὰ ἄστρα καί, τελικά, ἀκόμη καὶ αὐτὸ τὸν ἴδιο τὸν ἥλιο. Ἔτσι, καὶ ὅποτε κάποιος διαμέσου τῆς διαλεκτικῆς ἐπιχειρεῖ, χώρια ἀπὸ κάθε αἰσθητηριακὴ ἀντίληψη, νὰ στραφῇ μὲ τὴ νόηση σὲ ὅ,τι ἀποτελεῖ μέσα στὸ κάθε πρᾶγμα χωριστὰ τὴν οὐσία του, καὶ δὲν παρατάει αὐτὴ του τὴν προσπάθεια ὥσπου [β] νὰ μπορέσει νὰ συλλάβει διαμέσου αὐτῆς τῆς ἴδιας τῆς νόησης τὸ Ἄγαθὸ στὴν *καθεαυτότητά του*, φθάνει στὸν τελικὸ στόχο τοῦ νοητοῦ, ὅπως ἐκεῖνος τότε ἔφθανε στὸν τελικὸ στόχο τοῦ ὄρατοῦ.

Ἀπολύτως, εἶπε.

Λοιπόν; Αὐτὴ τὴν πορεία δὲν τὴν χαρακτηρίζεις διαλεκτική;

Πῶς ἀλλιῶς;

- Ἡ δέ γε, ἦν δ' ἐγώ, λύσις τε ἀπὸ τῶν δεσμῶν καὶ μεταστροφή ἀπὸ τῶν σκιῶν ἐπὶ τὰ εἶδωλα καὶ τὸ φῶς καὶ ἐκ τοῦ καταγείου εἰς τὸν ἥλιον ἐπάνοδος, καὶ ἐκεῖ πρὸς μὲν τὰ ζῳά τε καὶ φυτὰ καὶ τὸ τοῦ ἡλίου φῶς ἔτι ἀδυναμία
- c βλέπειν, πρὸς δὲ τὰ ἐν ὕδασι φαντάσματα θεῖα καὶ σκιὰς τῶν ὄντων, ἀλλ' οὐκ εἰδῶλων σκιὰς δι' ἑτέρου τοιούτου φωτὸς ὥς πρὸς ἥλιον κρίνειν ἀποσκιαζόμενας — πᾶσα αὕτη ἡ πραγματεία τῶν τεχνῶν ἃς διήλθομεν ταύτην ἔχει τὴν δύναμιν
- 5 καὶ ἐπαναγωγὴν τοῦ βελτίστου ἐν ψυχῇ πρὸς τὴν τοῦ ἀρίστου ἐν τοῖς οὐσι θέαν, ὥσπερ τότε τοῦ σαφεστάτου ἐν σώματι πρὸς τὴν τοῦ φανοτάτου ἐν τῷ σωματοειδεῖ τε καὶ
- d ὁρατῷ τόπῳ.
- Ἐγὼ μὲν, ἔφη, ἀποδέχομαι οὕτω. καίτοι παντάπασί γέ μοι δοκεῖ χαλεπὰ μὲν ἀποδέχεσθαι εἶναι, ἄλλον δ' αὖ τρόπον χαλεπὰ μὴ ἀποδέχεσθαι. ὅμως δέ — οὐ γὰρ ἐν τῷ νῦν
- 5 παρόντι μόνον ἀκουστέα, ἀλλὰ καὶ αὖθις πολλάκις ἐπανιτέον — ταῦτα θέντες ἔχειν ὥς νῦν λέγεται, ἐπ' αὐτὸν δὴ τὸν νόμον ἴωμεν, καὶ διέλθωμεν οὕτως ὥσπερ τὸ προοίμιον διήλθομεν. λέγε οὖν τίς ὁ τρόπος τῆς τοῦ διαλέγεσθαι δυνάμεως, καὶ
- e κατὰ ποῖα δὴ εἶδη διέστηκεν, καὶ τίνες αὐτοὶ ὁδοί· αὗται γὰρ ἂν ἦδη, ὥς ἔοικεν, αἱ πρὸς αὐτὸ ἄγουσαι εἶεν, οἱ ἀφικομένῳ ὥσπερ ὁδοῦ ἀνάπαυλα ἂν εἴη καὶ τέλος τῆς πορείας.
- 533 Οὐκέτ', ἦν δ' ἐγώ, ὦ φίλε Γλαῦκων, οἷός τ' ἔσῃ ἀκολουθεῖν — ἐπεὶ τό γ' ἐμὸν οὐδὲν ἂν προθυμίας ἀπολίποι — οὐδ' εἰκόνα ἂν ἔτι οὐ λέγομεν ἴδοις, ἀλλ' αὐτὸ τὸ ἀληθές, ὃ γε δὴ μοι φαίνεται — εἰ δ' ὄντως ἡ μὴ, οὐκέτ' ἄξιον τοῦτο διισχυ-
- 5 ρίζεσθαι· ἀλλ' ὅτι μὲν δεῖ τοιούτον τι ἰδεῖν, ἰσχυριστέον. ἦ γάρ;
- Τί μήν;
- Οὐκοῦν καὶ ὅτι ἡ τοῦ διαλέγεσθαι δύναμις μόνη ἂν

Ἄλλὰ αὐτή, εἶπα ἐγώ, ἡ ἀπελευθέρωση τῶν δεσμοτῶν ἀπὸ τὰ δεσμὰ καὶ ἡ μεταστροφή ἀπὸ τὶς σκιᾶς στὶς εἰκόνες, καὶ τὸ φῶς καὶ τὸ ἀνέβασμα ἀπὸ τὴν ὑπόγεια σπηλιά στὸ φῶς τοῦ ἡλίου καί, φθάνοντας ἐκεῖ, ἡ συνεχιζόμενη γιὰ ἓνα διάστημα ἀδυναμία τους νὰ ἀντικρύζουν τὰ ἔμβια ὄντα καὶ τὰ φυτὰ καὶ τὸ φῶς τοῦ ἡλίου, ἐνῶ ἀντιθέτως θὰ μποροῦν νὰ βλέπουν τὶς θεϊκὲς ἀντανακλάσεις [c] μέσα στὰ νερὰ καὶ τὶς σκιᾶς τῶν πραγματικῶν ἀντικειμένων ἀντὶ γιὰ τὶς σκιᾶς τῶν ὁμοιωμάτων ποὺ τὶς ρίχνει ἓνα φῶς τὸ ὁποῖο σὲ σύγκριση μὲ τὸν ἥλιο εἶναι κι αὐτὸ ἓνα ὁμοίωμα — ὅλη αὐτὴ ἡ σπουδὴ τῶν ἐπιστημῶν ποὺ ἀναφέραμε ἔχει τούτῃ τὴ δύναμη καὶ τὴν ιδιότητα νὰ ἐπαναφέρει τὸ πιὸ εὐγενικὸ κομμάτι ποὺ κλείνει ἡ ψυχὴ μέσα της καὶ νὰ τὸ προσανατολίζει στὴ θέα τοῦ ἀρίστου ἀνάμεσα στὰ ὄντα, ἀκριβῶς ὅπως ἐκεῖ, στὴν παρομοίωσή μας, τὸ καθαρότερο κομμάτι μέσα στὸ σῶμα εἶχε στραφεῖ στὴ θέαση τοῦ πιὸ φωτεινοῦ ἀντικειμένου ποὺ ὑπάρχει στὴ σφαῖρα τῆς σωματικότητας, [d] τὴ σφαῖρα τοῦ ὄρατοῦ.

Ἐγὼ βέβαια, εἶπε, τὰ παραδέχομαι ὅπως τὰ λές. Μόλο ποὺ κατὰ τὴ γνώμη μου εἶναι πάρα πολὺ δύσκολο νὰ δεχθεῖ κανεὶς ὅτι εἶναι ἔτσι, ἀλλὰ πάλι κατὰ ἓναν ἄλλο τρόπο εἶναι δύσκολο καὶ νὰ μὴν τὰ παραδεχθεῖ. Ὡστόσο — γιὰτὶ δὲν πρέπει νὰ ἀρκεστοῦμε σὲ ὅ,τι ἀκοῦμε τώρα ἐδῶ ἀλλὰ θὰ χρειαστεῖ νὰ ξαναγυρίσουμε πολλὰς φορὲς ἀκόμα σ' αὐτά—, ἂς δεχθοῦμε ὅτι αὐτὰ τὰ πράγματα εἶναι ὅπως τὰ λέμε τώρα καὶ ἂς πᾶμε στὴν ἴδια τὴ μελωδία καὶ ἂς ἀναφεροῦμε σ' αὐτήν, ὅπως ἀκριβῶς κάναμε καὶ γιὰ τὴν εἰσαγωγή. Γιὰ λέγε λοιπὸν ποῦ ἔγκειται ἡ δύναμη τῆς διαλεκτικῆς, [e] ποῖα εἶναι τὰ εἶδη στὰ ὁποῖα διακρίνεται καὶ ποιὲς οἱ μέθοδοί της· γιὰτὶ, καθὼς φαίνεται, αὐτοὶ οἱ δρόμοι θὰ μᾶς ὀδηγοῦσαν στὸν τόπο ποὺ ὅταν φθάσει κανεὶς ἐκεῖ θὰ εἶναι κάτι σὰν ἀνάπαυση ἀπὸ δρόμο καὶ τέλος τοῦ ταξιδιοῦ.

[533a] Ἀγαπητέ μου Γλαύκων, εἶπα ἐγώ, δὲν θὰ μπορέσεις πιά νὰ μὲ παρακολουθήσεις — ἂν καὶ ἀπὸ τὴν πλευρὰ μου κάθε ἄλλο παρὰ θὰ μοῦ ἔλειπε ἡ καλὴ διάθεση—, δὲν πάω πιά νὰ σοῦ δείξω μιὰ εἰκόνα τοῦ πράγματος γιὰ τὸ ὁποῖο μιᾶμε, ἀλλὰ αὐτὴ καθεαυτὴν τὴν ἀλήθεια, ἔτσι ὅπως τουλάχιστον φαίνεται σ' ἐμένα. Κατὰ πόσο εἶναι τῶνόντι ἔτσι ἢ ὄχι, δὲν χρειάζεται νὰ ἐπιμείνουμε τώρα σ' αὐτό· ὅτι ὅμως εἶναι ἀνάγκη νὰ δεῖ κανεὶς ἓνα τέτοιο πρᾶγμα, αὐτὸ ναί, πρέπει νὰ τὸ ὑποστηρίξουμε. Δὲν εἶναι ἔτσι;

Ἀναμφίβολα.

Ἐπίσης καὶ ὅτι *μόνον* ἡ δύναμη τῆς διαλεκτικῆς θὰ μποροῦσε νὰ τὴν φανερώσει σ' ἐκεῖνον ποὺ κατέχει τοῦτες τὶς ἐπιστῆμες τὶς ὁποῖες τώρα δὲ ἀνα-

- 10 φήνειεν ἐμπείρῳ ὄντι ὦν νυνδὴ διήλθομεν, ἄλλη δὲ οὐδαμῇ
 δυνατόν;
- Καὶ τοῦτ', ἔφη, ἄξιον δισχυρίζεσθαι.
- b Τόδε γοῦν, ἦν δ' ἐγώ, οὐδείς ἡμῖν ἀμφισβητήσει λέγουσιν,
 ὥς αὐτοῦ γε ἐκάστου πέρι ὃ ἔστιν ἕκαστον ἄλλη τις ἐπι-
 χειρεῖ μέθοδος ὁδῶ περὶ παντὸς λαμβάνειν. ἀλλ' αἱ μὲν
 5 ἄλλαι πᾶσαι τέχναι ἢ πρὸς δόξας ἀνθρώπων καὶ ἐπιθυμίας
 εἰσὶν ἢ πρὸς γενέσεις τε καὶ συνθέσεις, ἢ πρὸς θεραπείαν τῶν
 φυομένων τε καὶ συντιθεμένων ἅπασαι τετράφεται· αἱ δὲ
 λοιπαί, ἃς τοῦ ὄντος τι ἔφαμεν ἐπιλαμβάνεσθαι, γεωμετρίας
 τε καὶ τὰς ταύτης ἐπομένους, ὁρῶμεν ὥς ὄνειρώττουσι μὲν
 c περὶ τὸ ὄν, ὕπαρ δὲ ἀδύνατον αὐταῖς ἰδεῖν, ἕως ἂν ὑποθέσῃσι
 χρώμεναι ταύτας ἀκινήτους ἑῷσι, μὴ δυνάμεναι λόγον διδόναι
 αὐτῶν. ᾧ γὰρ ἀρχὴ μὲν ὃ μὴ οἶδε, τελευτὴ δὲ καὶ τὰ
 μεταξὺ ἐξ οὗ μὴ οἶδεν συμπλέκεται, τίς μηχανὴ τὴν τοιαύτην
 5 ὁμολογίαν ποτὲ ἐπιστήμην γενέσθαι;
- Οὐδεμία, ἦ δ' ὅς.
- Οὐκοῦν, ἦν δ' ἐγώ, ἡ διαλεκτικὴ μέθοδος μόνη ταύτη
 πορεύεται, τὰς ὑποθέσεις ἀναιροῦσα, ἐπ' αὐτὴν τὴν ἀρχὴν
 d ἵνα βεβαιώσῃται, καὶ τῷ ὄντι ἐν βορβόρῳ βαρβαρικῷ τινι
 τὸ τῆς ψυχῆς ὄμμα κατορρωγμένον ἡρέμα ἔλκει καὶ ἀνάγει
 ἄνω, συνερίθους καὶ συμπεριαγωγοῖς χρωμένῃ αἷς διήλθομεν
 5 τέχναις· ἃς ἐπιστήμας μὲν πολλάκις προσείπομεν διὰ τὸ
 ἔθος, δέονται δὲ ὀνόματος ἄλλου, ἐναργεστέρου μὲν ἢ δόξης,
 ἀμυδροτέρου δὲ ἢ ἐπιστήμης —διάνοιαν δὲ αὐτὴν ἐν γε τῷ
 πρόσθεν που ὠρισάμεθα— ἔστι δ', ὥς ἐμοὶ δοκεῖ, οὐ περὶ
 e ὀνόματος ἀμφισβήτησις, οἷς τοσοῦτων πέρι σκέψεις ὅσων
 ἡμῖν πρόκειται.
- Οὐ γὰρ οὖν, ἔφη.
- [Ἄλλ' ὃ ἂν μόνον δηλοῖ πως τὴν ἕξιν σαφηνεῖα λέγειν ἐν
 5 ψυχῇ ἀρκέσει;
- Ναί.]
- Ἀρκέσει οὖν, ἦν δ' ἐγώ, ὥσπερ τὸ πρότερον, τὴν μὲν
 πρώτην μοῖραν ἐπιστήμην καλεῖν, δευτέραν δὲ διάνοιαν, τρί-

φέραμε, κι ὅτι ἄλλος τρόπος γιὰ ἓνα τέτοιο φανέρωμα δὲν ὑπάρχει κανέναν· σωστά;

Κι αὐτό, εἶπε, ἀξίζει νὰ τὸ ὑποστηρίξουμε.

[b] Ἐν πάσῃ περιπτώσει, εἶπα ἐγώ, κανέναν δὲν θὰ τὸ ἀμφισβητήσει ἂν ποῦμε ὅτι ὑπάρχει μιὰ ἄλλη μέθοδος, ἡ ὁποία ἐπιχειρεῖ σὲ καθεμιὰ περίπτωση νὰ συλλάβει μὲ ἐπιστημονικὸ τρόπο αὐτὴ καθεαυτὴν τὴν οὐσία σχετικὰ μὲ ὁποιοδήποτε πρᾶγμα. Ὅλες ὁμως οἱ ἄλλες ἐπιστῆμες ἢ ἔχουν νὰ κάνουν μὲ γνώμες τῶν ἀνθρώπων καὶ μὲ ἐπιθυμίες τους ἢ εἶναι στραμμένες, ὅλες τους, στὶς διαφορετικὲς ἐκφάνσεις τοῦ κόσμου τῆς γένεσης καὶ στὶς τεχνικὲς κατασκευὲς ἢ στὴ φροντίδα γιὰ τὴ φυσικὴ παραγωγή καὶ τὰ κατασκευάσματα. Καὶ οἱ ὑπόλοιποι πάλι, αὐτὲς γιὰ τὶς ὁποῖες ὑποστηρίξαμε ὅτι κατὰ κάποιον τρόπο καταπιάνονται μὲ τὸ ὄν, ἐννοῶ τὴ γεωμετρία καὶ τὶς συναφεῖς μὲ αὐτὴν μαθήσεις, διαπιστώνουμε ὅτι τὸ ὄν τὸ βλέπουν σὰν σὲ ὄνειρο, [c] καὶ ὅτι στὸ ξύπνιο τους ἀδυνατοῦν νὰ τὸ δοῦν ὅσο ἐξακολουθοῦν νὰ χρησιμοποιοῦν ὑποθέσεις πού τὶς ἀφήνουν ἀδιερεύνητες μὴ μπορώντας νὰ τὶς στηρίξουν λογικά. Γιατὶ ὅποιο πρᾶγμα ἔχει τὴν ἀφετηρία του σὲ κάτι τὸ ὁποῖο τοῦ εἶναι ἄγνωστο καὶ ἡ κατὰλήξή του ἀλλὰ καὶ τὰ ἐνδιάμεσα εἶναι συναρμολογημένα ἀπὸ αὐτὸ πού τοῦ εἶναι ἄγνωστο, πῶς εἶναι δυνατόν ποτὲ ἀπὸ ἓνα τέτοιας λογῆς συνταίριασμα νὰ βγεῖ γνώση;

Εἶναι ἀδύνατον, εἶπε αὐτός.

Ἐπομένως, εἶπα ἐγώ, μόνο ἡ διαλεκτικὴ μέθοδος πορεύεται —ἀκυρώνοντας τὶς ὑποθέσεις— ἴσαμε τὴν ἴδια τὴν ἀφετηριακὴ ἀρχή [d] γιὰ νὰ κατοχυρώσει τὰ ἀποτελέσματά της· καὶ τὸ μάτι τῆς ψυχῆς πού πραγματικὰ ἦταν καταχωσμένο σὲ κάποιον βοῦρκο βαρβαρότητας τὸ στρέφει ἡ διαλεκτικὴ σιγὰ σιγὰ καὶ τὸ ὁδηγεῖ πρὸς τὰ ἐπάνω ἔχοντας ὡς βοηθοὺς καὶ συνεργάτες τῆς ἐκεῖνες τὶς ἄλλες μαθήσεις γιὰ τὶς ὁποῖες μιλήσαμε· ἐκεῖνες πού τὶς ἀποκαλέσαμε μὲν πολλὰς φορές —ἔτσι ἀπὸ συνήθεια— ἐπιστῆμες ἀλλὰ πού χρειάζονται ἓνα ἄλλο ὄνομα τὸ ὁποῖο νὰ δηλώνει μεγαλύτερη ἐνέργεια ἀπ’ ὅτι ἡ ἀπλὴ γνώμη ἀλλὰ καὶ κάτι περισσότερο θολὸ ἀπ’ ὅτι ἡ ἐπιστήμη —κάπου πρῶτύτερα μεταχειριστήκαμε τὸν ὄρο ‘διάνοια’—, νομίζω πάντως ὅτι τὸ θέμα μας δὲν εἶναι [e] ποῖο ὄνομα θὰ χρησιμοποιήσουμε, τὴ στιγμή πού ἔχουμε μπροστά μας πρὸς διερεύνηση τόσο σημαντικὰ ζητήματα.

Ἀσφαλῶς δὲν εἶναι, εἶπε.

Μποροῦμε λοιπόν, εἶπα ἐγώ, τὸ πρῶτο κομμάτι νὰ τὸ ὀνομάζουμε, ὅπως κάναμε καὶ προηγουμένως, ‘γνώση’, τὸ δεύτερο ‘διάνοια’, τὸ τρίτο [534a] ‘πί-

- 534 την δὲ πίστιν καὶ εἰκασίαν τετάρτην· καὶ συναμφότερα μὲν
ταῦτα δόξαν, συναμφότερα δ' ἐκεῖνα νόησιν· καὶ δόξαν μὲν
περὶ γένεσιν, νόησιν δὲ περὶ οὐσίαν· καὶ ὅτι οὐσία πρὸς
γένεσιν, νόησιν πρὸς δόξαν, καὶ ὅτι νόησις πρὸς δόξαν, ἐπι-
5 στήμην πρὸς πίστιν καὶ διάνοιαν πρὸς εἰκασίαν· τὴν δ' ἐφ'
οἷς ταῦτα ἀναλογίαν καὶ διαίρεσιν διχῇ ἑκατέρου, δοξαστοῦ
τε καὶ νοητοῦ, ἐώμεν, ὦ Γλαῦκων, ἵνα μὴ ἡμᾶς πολλαπλασίῳ
λόγων ἐμπλήσῃ ἢ ὅσων οἱ παρεληλυθότες.
- b Ἄλλὰ μὴν ἔμοιγ', ἔφη, τά γε ἄλλα, καθ' ὅσον δύναμαι
ἔπεσθαι, συνδοκεῖ.
- Ἦ καὶ διαλεκτικὸν καλεῖς τὸν λόγον ἐκάστου λαμβάνοντα
τῆς οὐσίας; καὶ τὸν μὴ ἔχοντα, καθ' ὅσον ἂν μὴ ἔχῃ λόγον
5 αὐτῷ τε καὶ ἄλλῃ διδόναι, κατὰ τοσοῦτον νοῦν περὶ τούτου
οὐ φήσεις ἔχειν;
- Πῶς γὰρ ἂν, ἦ δ' ὅς, φαίην;
- Οὐκοῦν καὶ περὶ τοῦ ἀγαθοῦ ὡσαύτως· ὅς ἂν μὴ ἔχῃ
διορίσασθαι τῷ λόγῳ ἀπὸ τῶν ἄλλων πάντων ἀφελὼν τὴν
c τοῦ ἀγαθοῦ ιδέαν, καὶ ὥσπερ ἐν μάχῃ διὰ πάντων ἐλέγχων
διεξιῶν, μὴ κατὰ δόξαν ἀλλὰ κατ' οὐσίαν προθυμούμενος
ἐλέγχειν, ἐν πᾶσι τούτοις ἀπτῶτι τῷ λόγῳ διαπορεύηται,
οὔτε αὐτὸ τὸ ἀγαθὸν φήσεις εἰδέναι τὸν οὕτως ἔχοντα οὔτε
5 ἄλλο ἀγαθὸν οὐδέν, ἀλλ' εἴ πῃ εἰδῶλου τινὸς ἐφάπτεται,
δόξῃ, οὐκ ἐπιστήμῃ ἐφάπτεσθαι, καὶ τὸν νῦν βίον ὄνειρο-
πολοῦντα καὶ ὑπνῶπτοντα, πρὶν ἐνθάδ' ἐξεγρέσθαι, εἰς Ἄιδου
d πρότερον ἀφικόμενον τελέως ἐπικαταδαρθεῖν;
- Νὴ τὸν Δία, ἦ δ' ὅς, σφόδρα γε πάντα ταῦτα φήσω.
- Ἄλλὰ μὴν τοὺς γε σαυτοῦ παῖδας, οὓς τῷ λόγῳ τρέφεις

στη', τὸ τέταρτο 'εἰκασία'· καὶ λαμβανόμενα μαζί αὐτὰ τὰ δύο τελευταῖα νὰ τὰ λέμε 'γνώμη', ἐνῶ τὰ δύο πρῶτα, ἐπίσης λαμβανόμενα μαζί, νὰ τὰ λέμε 'νόηση'· καὶ ἡ μὲν γνώμη ἔχει νὰ κάνει μὲ τὸ γίγνεσθαι, ἐνῶ ἡ νόηση ἔχει νὰ κάνει μὲ τὴν οὐσία. Καὶ ὅπως σχετίζεται ἡ οὐσία μὲ τὸ γίγνεσθαι ἔτσι σχετίζεται ἡ νόηση μὲ τὴν γνώμη, καὶ ὅποια σχέση ἔχει ἡ νόηση μὲ τὴν γνώμη, ἔχει καὶ ἡ γνώση μὲ τὴν πίστη καὶ ἡ διάνοια μὲ τὴν εἰκασία. Ὅσο τώρα γιὰ τὶς ἀναλογικὲς σχέσεις τῶν πραγμάτων τὰ ὁποῖα ὑπάγονται σ' αὐτὲς τὶς περιοχὲς καὶ τὴ διχοτόμηση καθεμιᾶς ἀπὸ αὐτὲς, δηλαδὴ τῆς περιοχῆς τῶν πραγμάτων ποὺ ἀποτελοῦν ἀντικείμενο γνώμης καὶ τῆς περιοχῆς τῶν πραγμάτων ποὺ ἀποτελοῦν ἀντικείμενο νόησης, αὐτά, Γλαῦκων, ἃς τὰ ἀφήσουμε, γιὰ νὰ μὴ μᾶς μπλέξουν σὲ συζητήσεις πολλαπλάσια μεγαλύτερες ἀπ' ὅτι οἱ προηγούμενες.

[b] Κατὰ τὰ ἄλλα πάντως, εἶπε, συμφωνῶ κι ἐγώ, στὸ βαθμὸ ποὺ εἶμαι σὲ θέση νὰ σὲ παρακολουθήσω.

Λοιπὸν, δὲν τὸν ὀνομάξεις κι ἐσὺ 'διαλεκτικὸ' αὐτὸν ποὺ ἀπαιτεῖ λογικὴ ἐξήγηση γιὰ τὴν οὐσία κάθε πράγματος; Καὶ γιὰ ὅποιον δὲν εἶναι ἱκανὸς νὰ τὸ κάνει αὐτό, ἐφόσον δὲν θὰ μπορεῖ νὰ δώσει στὸν ἑαυτό του καὶ στὸν ἄλλο μιὰ τέτοια λογικὴ ἐξήγηση, δὲν θὰ ὑποστήριζες ὅτι ὡς πρὸς αὐτὸ ὕστερεῖ σὲ ἐπίγνωση;

Θὰ τὸ ὑποστήριζα, εἶπε αὐτός.

Τὸ ἴδιο λοιπὸν ἰσχύει καὶ γιὰ τὸ Ἄγαθό. Ὅποιος δὲν μπορεῖ νὰ προσδιορίσει τὸ ἰδεατὸ καλούπι τοῦ Ἄγαθοῦ διακρίνοντάς το ἐννοιολογικὰ ἀπὸ καθετὶ ἄλλο, [c] καὶ δὲν εἶναι σὲ θέση νὰ τὰ βγάλει πέρα σὲ ὅλους τοὺς κριτικούς ἐλέγχους, σὰν σὲ μιὰ μάχη, προσπαθώντας νὰ δοκιμάσει τὴν ἄποψή του ὄχι μὲ γνώμονα αὐτὸ ποὺ φαίνεται ἀλλὰ αὐτὸ ποὺ εἶναι, καὶ δὲν περνάει μέσα ἀπὸ ὅλη αὐτὴ τὴ δοκιμασία μὲ τὸ λογισμό του ὀρθιο καὶ ἀκατανίκητο, τότε δὲν θὰ ἰσχυριστεῖς γιὰ αὐτὸν ποὺ διατελεῖ σὲ τέτοια κατάσταση οὔτε ὅτι γνωρίζει τὸ Ἄγαθό αὐτὸ καθεαυτὸ οὔτε καὶ κανένα ἄλλο ἀγαθὸ πρᾶγμα· κι ὅτι ἂν ἀκουμπάει σὲ κάποιο εἶδωλο τοῦ Ἄγαθοῦ, ἀκουμπάει μὲ τὴν γνώμη κι ὄχι μὲ τὴν γνώση, καὶ ὅτι σὲ τούτην ἐδῶ τὴ ζωὴ ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς κοιμᾶται κι ὄνειρεύεται, καὶ προτοῦ κὰν ἀκόμη ξυπνήσει ἐδῶ πάνω, [d] φθάνοντας πολὺ νωρίτερα στὸν Ἄδη, θὰ τὸν πάρει μετὰ ἐκεῖ ἓνας ὕπνος δίχως τελειωμό. Ἔτσι δὲν εἶναι;

Ναί, μὰ τὸ Δία, ἔκανε· ὅλ' αὐτὰ ἀσφαλῶς θὰ τὰ πῶ.

Τὰ δικά σου ὅμως παιδιά, αὐτὰ ποὺ τὰ ἀνατρέφεις τώρα καὶ τὰ πλάθεις

- 5   τε καὶ παιδεύεις, εἴ ποτε ἔργῳ τρέφοις, οὐκ ἂν ἐάσαις, ὥς
ἐγῶμαι, ἀλόγους ὄντας ὥσπερ γραμμάς, ἄρχοντας ἐν τῇ
πόλει κυρίους τῶν μεγίστων εἶναι.
- Οὐ γὰρ οὖν, ἔφη.
- Νομοθετήσεις δὴ αὐτοῖς ταύτης μάλιστα τῆς παιδείας
ἀντιλαμβάνεσθαι, ἐξ ἧς ἐρωτᾷν τε καὶ ἀποκρίνεσθαι ἐπι-
10   στημονέστατα οἰοί τ' ἔσονται;
- e   Νομοθετήσω, ἔφη, μετὰ γε σοῦ.
- Ἄρ' οὖν δοκεῖ σοι, ἔφην ἐγώ, ὥσπερ θριγκὸς τοῖς μαθη-
μασιν ἢ διαλεκτικῇ ἡμῖν ἐπάνω κεῖσθαι, καὶ οὐκέτ' ἄλλο
τούτου μάθημα ἀνωτέρω ὀρθῶς ἂν ἐπιτίθεσθαι, ἀλλ' ἔχειν
535   ἤδη τέλος τὰ τῶν μαθημάτων;
- Ἐμοιγ', ἔφη.
- Διανομὴ τοίνυν, ἦν δ' ἐγώ, τὸ λοιπὸν σοι, τίσιν ταῦτα τὰ
μαθήματα δώσομεν καὶ τίνα τρόπον.
- 5   Δῆλον, ἔφη.
- Μέμνησαι οὖν τὴν προτέραν ἐκλογὴν τῶν ἀρχόντων, οἷους
ἐξελέξαμεν;
- Πῶς γάρ, ἦ δ' ὅς, οὐ;
- Τὰ μὲν ἄλλα τοίνυν, ἦν δ' ἐγώ, ἐκείνας τὰς φύσεις οἷου
10   δεῖν ἐκλεκτέας εἶναι· τοὺς τε γὰρ βεβαιοτάτους καὶ τοὺς
ἀνδρειοτάτους προαιρετέον, καὶ κατὰ δύνάμιν τοὺς εὐειδεστά-
b   τους· πρὸς δὲ τούτοις ζητητέον μὴ μόνον γενναίους τε καὶ
βλοσυροὺς τὰ ἦθη, ἀλλὰ καὶ ἃ τῇδε τῇ παιδείᾳ τῆς φύσεως
πρόσφορα ἐκτέον αὐτοῖς.
- Ποῖα δὴ διαστέλλῃ;
- 5   Δριμύτητα, ὦ μακάριε, ἔφην, δεῖ αὐτοῖς πρὸς τὰ μαθή-
ματα ὑπάρχειν, καὶ μὴ χαλεπῶς μαιθάνειν. πολὺ γάρ τοι
μᾶλλον ἀποδειλιῶσι ψυχαὶ ἐν ἰσχυροῖς μαθήμασιν ἢ ἐν
γυμνασίοις· οἰκειότερος γὰρ αὐταῖς ὁ πόνος, ἴδιος ἄλλ' οὐ
κοινὸς ὢν μετὰ τοῦ σώματος.
- 10   Ἀληθῆ, ἔφη.
- c   Καὶ μνήμονα δὴ καὶ ἄρρατον καὶ πάντῃ φιλόπονον ζητη-
τέον. ἢ τίνι τρόπῳ οἶε τά τε τοῦ σώματος ἐθελήσειν τινὰ

στά λόγια, ἂν κάποτε τὰ ἀνάσταινες πραγματικά, δὲν θὰ ἀνεχόσουν, νομίζω ἐγώ, νὰ εἶναι σὰν τὶς ἀσύμμετρες γραμμὲς ἂν ἔμελλε νὰ γίνουν ἡγέτες τῆς πόλης καὶ νὰ κρατοῦν στὰ χέρια τοὺς τὰ πιὸ σημαντικὰ πράγματα.

Ἀσφαλῶς ὄχι, εἶπε.

Δὲν θὰ θεσπίσεις τότε μὲ νόμο ὅτι ὀφείλουν νὰ δώσουν τὴν πιὸ μεγάλη ἔμφαση σὲ ἐκείνη τὴν παιδεία ποὺ θὰ τοὺς καταστήσει ἱκανοὺς νὰ θέτουν ἐρωτήματα καὶ νὰ δίνουν ἀπαντήσεις μὲ τὸν πιὸ ἐπιστημονικὸ τρόπο;

[e] Θὰ τὸ θεσπίσω, εἶπε· μαζί σου!

Δὲν νομίζεις ἐπομένως, εἶπα ἐγώ, ὅτι τὴ διαλεκτικὴ θὰ τὴν ἔχουμε πάνω-πάνω, κορωνίδα τῶν μαθημάτων, κι ὅτι δὲν θὰ ᾿ταν σωστό νὰ βάλουμε κανένα ἄλλο μάθημα ψηλότερα ἀπὸ αὐτήν, ἀλλὰ ὅτι ἡ συζήτηση γιὰ τὶς ἐπιστημονικὲς μαθήσεις [535a] ἔφθασε πιά στὸ τέλος της;

Ναί, εἶπε.

Μένει ἔτσι, εἶπα ἐγώ, νὰ κάνεις τὴν κατανομή: σὲ ποιούς θὰ προσφέρουμε αὐτὰ τὰ μαθήματα καὶ μὲ ποιὸν τρόπο.

Εἶναι φανερό, εἶπε.

Θυμᾶσαι ἄραγε, πρωτύτερα ποὺ κάναμε τὴν ἐπιλογὴ τῶν ἡγετῶν, ποιούς διαλέξαμε;

Αὐτὸ ἔλειπε, εἶπε ἐκεῖνος, νὰ μὴν τὸ θυμόμουν.

Κατὰ τὰ ἄλλα, εἶπα ἐγώ, ἔχε ὑπόψη σου ὅτι εἶναι ἀνάγκη νὰ διαλέξουμε φύσεις σὰν κι ἐκεῖνες. Πρέπει δηλαδὴ νὰ προτιμηθοῦν οἱ πιὸ σταθεροὶ χαρᾶ-κτῆρες καὶ οἱ πιὸ ἀντρειωμένοι, ἐπίσης, ὅσο αὐτὸ εἶναι δυνατόν, οἱ πιὸ ὁμορφοί· [b] ἐπιπλέον δὲν πρέπει νὰ ζητᾶμε νὰ ἔχουν ἐπάνω τοὺς μόνον εὐγένεια καὶ αὐστηρὸ παρουσιαστικὸ ἀλλὰ καὶ τὰ φυσικὰ γνωρίσματα ποὺ εἶναι κατὰλληλα γιὰ αὐτὸ τὸ σχῆμα τῆς ἀγωγῆς.

Ποιά τέτοια γνωρίσματα διακρίνεις;

Πρέπει, εἶπα, εὐλογημένε μου, νὰ κόβει τὸ μυαλό τοὺς σὰν ξυράφι στὰ γνωστικὰ ἀντικείμενα καὶ νὰ μὴν ἔχουν δυσκολία στὴ μάθηση. Γιατὶ οἱ ψυχὲς πολὺ πιὸ εὐκόλα δειλιάζουν καὶ τὸ βάζουν κάτω στὰ δύσκολα μαθήματα παρὰ στίς γυμναστικὲς ἀσκήσεις· τοὺς εἶναι, βλέπεις, πιὸ κοντινὸς τοῦτος ὁ κόπος, *δικός τους* ἀποκλειστικά, κι ὄχι κάτι ποὺ τὸ μοιράζονται μὲ τὸ σῶμα.

Σωστά, εἶπε.

[c] Πρέπει, ἔτσι, νὰ κοιτάξουμε νὰ βροῦμε ἀνθρώπους μὲ γερὸ μνημονικὸ, ποὺ νὰ ἐπιμένουν στοὺς στόχους τοὺς καί, ὅπωςδήποτε, νὰ τοὺς ἀρέσει ἡ σκληρὴ δουλειά. Ἀλλιῶς πῶς φαντάζεσαι ὅτι θὰ θελήσει κάποιος νὰ ὑποβλη-

διαπονεῖν καὶ τοσαύτην μάθησίν τε καὶ μελέτην ἐπιτελεῖν;

Οὐδένα, ἢ δ' ὅς, ἐὰν μὴ παντάπασί γ' ἢ εὐφύης.

- 5 Τὸ γοῦν νῦν ἀμάρτημα, ἣν δ' ἐγώ, καὶ ἡ ἀτιμία φιλοσοφία διὰ ταῦτα προσπέπτωκεν, ὃ καὶ πρότερον εἶπομεν, ὅτι οὐ κατ' ἀξίαν αὐτῆς ἄπτονται· οὐ γὰρ νόθους ἔδει ἄπτεσθαι, ἀλλὰ γνησίους.

Πῶς; ἔφη.

- d Πρῶτον μὲν, εἶπον, φιλοπονία οὐ χωλὸν δεῖ εἶναι τὸν ἀψόμενον, τὰ μὲν ἡμίσεα φιλόπονον ὄντα, τὰ δ' ἡμίσεα ἄπονον. ἔστι δὲ τοῦτο, ὅταν τις φιλογυμναστῆς μὲν καὶ φιλόθηρος ἢ καὶ πάντα τὰ διὰ τοῦ σώματος φιλοπονῇ, φιλο-
5 μαθῆς δὲ μή, μηδὲ φιλήκοος μηδὲ ζητητικός, ἀλλ' ἐν πᾶσι τούτοις μισοπονῇ· χωλὸς δὲ καὶ ὁ τάναντία τούτου μεταβεβληκῶς τὴν φιλοπονίαν.

Ἀληθέστατα, ἔφη, λέγεις.

- e Οὐκοῦν καὶ πρὸς ἀλήθειαν, ἣν δ' ἐγώ, ταῦτόν τοῦτο ἀναπνηρον ψυχὴν θήσομεν, ἢ ἂν τὸ μὲν ἐκούσιον ψεῦδος μισῇ καὶ χαλεπῶς φέρῃ αὐτή τε καὶ ἐτέρων ψευδομένων ὑπεραγνακτῇ, τὸ δ' ἀκούσιον εὐκόλως προσδέχεται καὶ ἀμαθαίνουσά που ἀλισκομένη μὴ ἀγανακτῇ, ἀλλ' εὐχερῶς ὥσπερ θηρίον
5 ὕειον ἐν ἀμαθίᾳ μολύνεται;

- 536 Παντάπασι μὲν οὖν, ἔφη.

- Καὶ πρὸς σωφροσύνην, ἣν δ' ἐγώ, καὶ ἀνδρείαν καὶ μεγαλοπρέπειαν καὶ πάντα τὰ τῆς ἀρετῆς μέρη οὐχ ἥκιστα δεῖ φυλάττειν τὸν νόθον τε καὶ τὸν γνήσιον. ὅταν γάρ τις
5 μὴ ἐπίσθηται πάντῃ τὰ τοιαῦτα σκοπεῖν καὶ ἰδιώτης καὶ πόλις, λανθάνουσι χωλοῖς τε καὶ νόθοις χρώμενοι πρὸς ὅτι ἂν τύχῃσι τούτων, οἱ μὲν φίλοις, οἱ δὲ ἄρχουσι.

Καὶ μάλα, ἔφη, οὕτως ἔχει.

- b Ἐμῖν δὴ, ἣν δ' ἐγώ, πάντα τὰ τοιαῦτα διευλαβητέον· ὥς ἐὰν μὲν ἀρτιμελεῖς τε καὶ ἀρτίφρονας ἐπὶ τοσαύτην

θεῖ σ' αὐτοὺς τοὺς σωματικούς κόπους καὶ νὰ βγάλει πέρα μιὰ τόσο μεγάλη σπουδὴ καὶ μελέτη.

Κανέννας, εἶπε, δὲν θὰ τὸ θελήσει, ἂν δὲν εἶναι ἀπὸ τὴ φύση του ἐξαιρετικὰ προικισμένος.

Τὸ λάθος ποὺ γίνεται τῶρα μὲ τὴ φιλοσοφία, εἶπα ἐγώ, καὶ τὸ κακὸ ὄνομα ποὺ ὑπάρχει γιὰ αὐτὴν ὀφείλεται —κάτι ποὺ τὸ εἶπαμε καὶ πρωτύτερα— στὸ ὅτι ἡ ἐνασχόληση μὲ αὐτὴν δὲν γίνεται κατὰ τρόπο ποὺ νὰ εἶναι ἀντάξιός της· πῶς νὰ τὸ κάνουμε, δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ καταπιάνονται μ' αὐτὴν ἄσχετοι ἀλλὰ μόνο τὰ γνήσια παιδιὰ της.

Τί ἐννοεῖς, εἶπε.

[d] Πρῶτα-πρῶτα, εἶπα, ὅποιος θὰ καταπιαστεῖ μὲ αὐτὴν δὲν πρέπει νὰ ὕστερεῖ σὲ ἐργατικότητα, νὰ ἔναι προκομμένος γιὰ τὰ μισὰ πράγματα καὶ γιὰ τὰ ἄλλα μισὰ ἀπρόκοφτος. Κι αὐτὸ συμβαίνει ὅταν κάποιος ἀγαπάει μὲν τὴ γυμναστική, τὸ κυνήγι καὶ ὁτιδήποτε ἀπαιτεῖ σωματικὴ προσπάθεια, ἐνῶ ἀπεναντίας δὲν ἀγαπάει τὴ μάθηση, δὲν τοῦ ἀρέσει νὰ ἀκούει συζητήσεις οὔτε νὰ ἐρευνᾷ ἀλλὰ αἰσθάνεται γιὰ ὅλα αὐτὰ ἀπέχθεια· χωλὸς ὅμως εἶναι κι ἐκεῖνος ποὺ ἡ ἀγάπη του γιὰ τὴ δουλειὰ ἔχει πάρει τὴν ἀντίθετη κατεύθυνση.

Πάρα πολὺ σωστό, εἶπε, αὐτὸ ποὺ λές.

Καὶ κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο σχετικὰ μὲ τὴν ἀλήθεια δὲν θὰ θεωρήσουμε ὅτι τὴν ἴδια ἀνημπορίᾳ [e] ἔχει καὶ ἡ ψυχὴ ποὺ μισεῖ μὲν τὸ ἐκούσιο ψέμα καὶ ποὺ δυσαρέστως ἀνέχεται ἓνα δικό της ψέμα καὶ δυσανασχετεῖ ἀφόρητα, ὅταν λένε ψέματα οἱ ἄλλοι, ὅμως ἀπεναντίας τὸ ἀκούσιο ψέμα τὸ ἀνέχεται χωρὶς δυσκολία, κι ἂν πιάσει τὸν ἑαυτὸ της νὰ μὴν ξέρει κάτι, δὲν δυσανασχετεῖ ἀλλὰ κυλιέται στὴν ἀμάθεια ἄνετα ὅπως ἓνα γουρουνὶ στὴ λάσπη;

[536a] Βεβαιότατα, εἶπε.

Ἐπίσης σὲ ὅ,τι ἀφορᾷ τὴ σωφροσύνη, εἶπα ἐγώ, καὶ τὴν ἀνδρεία, καὶ τὴ μεγαλοπρέπεια καὶ ὅλες τὶς ὁψεις τῆς ἀρετῆς εἶναι ἀπαραίτητο νὰ διακρίνουμε πάρα πολὺ προσεκτικὰ ποιὸς εἶναι νόθος καὶ ποιὸς γνήσιος. Γιατὶ ὅταν κάποιος, εἴτε ἄτομο εἶναι αὐτὸς εἴτε πολιτεία, δὲν διαθέτει τὴν ἀπαραίτητη γνώση γιὰ νὰ ἐξετάζει ἀπὸ κάθε ἄποψη αὐτὰ τὰ πράγματα, τότε, χωρὶς νὰ τὸ ἀντιληφθεῖ, πέφτει ἐπάνω σὲ χωλὸν καὶ σὲ μπάσταρδους, ἔτσι ὅπως θὰ τοῦ τύχουν, εἴτε φίλοι του πρόκειται νὰ γίνουν εἴτε ἄρχοντές του.

Ναί, εἶπε· αὐτὸ ἀκριβῶς συμβαίνει.

Ἐμεῖς λοιπόν, εἶπα ἐγώ, πρέπει νὰ πάρουμε ὅλες τὶς προφυλάξεις σχετικὰ μὲ τὰ πράγματα αὐτά. [b] Γιατὶ ἂν φέρνουμε ἀνθρώπους μὲ ἀκεραιότητα σω-

μάθησιν καὶ τοσαύτην ἄσκησιν κομίσαντες παιδεύωμεν, ἥ τε δίκη ἡμῖν οὐ μέμψεται αὐτή, τήν τε πόλιν καὶ πολιτείαν σώσομεν, ἀλλοίους δὲ ἄγοντες ἐπὶ ταῦτα τάναντία πάντα καὶ πράξομεν καὶ φιλοσοφίας ἔτι πλείω γέλωτα καταντλήσομεν.

Αἰσχρὸν μεντὰν εἶη, ἦ δ' ὅς.

Πάνυ μὲν οὖν, εἶπον· γελοῖον δ' ἔγωγε καὶ ἐν τῷ παρόντι <τι> ἔοικα παθεῖν.

10 Τὸ ποῖον; ἔφη.

c Ἐπελαθόμην, ἦν δ' ἐγώ, ὅτι ἐπαίζομεν, καὶ μᾶλλον ἐντεινόμενος εἶπον. λέγων γὰρ ἄμα ἔβλεψα πρὸς φιλοσοφίαν, καὶ ἰδὼν προπεπηλακισμένην ἀναξίως ἀγανακτήσας μοι δοκῶ καὶ ὥσπερ θυμωθεὶς τοῖς αἰτίοις σπουδαιότερον 5 εἰπεῖν ἃ εἶπον.

Οὐ μὰ τὸν Δί', ἔφη, οὐκ οὖν ὥς γ' ἐμοὶ ἀκροατῇ.

Ἄλλ' ὥς ἐμοί, ἦν δ' ἐγώ, ῥήτορι. τότε δὲ μὴ ἐπιλανθανώμεθα, ὅτι ἐν μὲν τῇ προτέρᾳ ἐκλογῇ πρεσβύτας ἐξελέγομεν, ἐν δὲ ταύτῃ οὐκ ἐγχωρήσει· Σόλωνι γὰρ οὐ πειστέον 1 d ὥς γηράσκων τις πολλὰ δυνατὸς μαθάνειν, ἀλλ' ἦττον ἢ τρέχειν, νέων δὲ πάντες οἱ μεγάλοι καὶ οἱ πολλοὶ πόνοι.

Ἀνάγκη, ἔφη.

5 Τὰ μὲν τοίνυν λογισμῶν τε καὶ γεωμετριῶν καὶ πάσης τῆς προπαιδείας, ἦν τῆς διαλεκτικῆς δεῖ προπαιδευθῆναι, παισὶν οὖσι χρή προβάλλειν, οὐχ ὥς ἐπάναγκες μαθεῖν τὸ σχῆμα τῆς διδασχῆς ποιουμένους.

Τί δῆ;

e Ὅτι, ἦν δ' ἐγώ, οὐδὲν μάθημα μετὰ δουλείας τὸν ἐλεύθερον χρή μαθάνειν. οἱ μὲν γὰρ τοῦ σώματος πόνοι βία πονοῦμενοι χεῖρον οὐδὲν τὸ σῶμα ἀπεργάζονται, ψυχῇ δὲ βίαιον οὐδὲν ἔμμονον μάθημα.

ματική και πνευματική και τούς εκπαιδεύουμε σὲ μιὰ τόσο μεγάλη σπουδὴ ὑποβάλλοντάς τους σὲ τόσο ἐπίμονη ἄσκηση, δὲν θὰ μᾶς ἐπικρίνει οὔτε αὐτὴ ἡ ἴδια ἡ δικαιοσύνη, κι ἀκόμη θὰ σώσουμε τὴν πόλη καὶ τὸ πολίτευμά της· ἂν ὅμως φέρνουμε σ' αὐτὰ τὰ πράγματα ἀνθρώπους διαφορετικῆς λογῆς, τότε καὶ τὰ ἐντελῶς ἀντίθετα ἀποτελέσματα θὰ ἔχουμε καὶ τὴ φιλοσοφία θὰ τὴν γελοιοποιήσουμε ἀκόμη περισσότερο.

Θὰ ἦταν ἄσχημο, εἶπε αὐτός.

Καὶ πολὺ μάλιστα, εἶπα· γελοῖο ὅμως μοῦ φαίνεται πὼς εἶναι κι αὐτὸ πού ἔπαθα τώρα.

Ποιό προᾶγμα; ἔκανε.

[c] Ξεχάστηκα, εἶπα ἐγώ, ὅτι γιὰ παιγνίδι πρόκειται καὶ μίλησα κάπως πιὸ ἔντονα. Γιατὶ ἐκεῖ πού μιλοῦσα ἔπεσε τὸ βλέμμα μου στὴ φιλοσοφία καὶ βλέποντάς τὴν ἔτσι περιφρονημένη, *χωρὶς* νὰ τῆς ἀξιῇ κάτι τέτοιο, αἰσθάνθηκα, θαρρῶ, ἀγανάκτηση καὶ —κάπως ὀργισμένος μὲ ἐκείνους πού φταῖνε γι' αὐτὸ— εἶπα ὅσα εἶπα σὲ αὐστηρότερο τόνο.

Ὅχι, μὰ τὸ Δία, εἶπε· σ' ἐμένα τουλάχιστον πού σὲ ἄκουσα δὲν φάνηκαν τόσο αὐστηρά.

Φάνηκαν ὅμως σ' ἐμένα, εἶπα ἐγώ, πού τὰ εἶπα. Ἀλλὰ ἄς μὴν ξεχνᾶμε τοῦτο: Ὅτι ἐνῶ στὴν προηγούμενη ἐκλογή μας διαλέγαμε ἀνθρώπους προχωρημένης ἡλικίας, [d] σ' αὐτὴν ἐδῶ δὲν σηκώνει νὰ κάνουμε τὸ ἴδιο· καὶ δὲν πρέπει βέβαια νὰ δώσουμε πίστη στὸν Σόλωνα πὼς τάχα μπορεῖ κάποιος πού γερνάει νὰ ἐξακολουθεῖ νὰ μαθαίνει πολλὰ· ἀπεναντίας μπορεῖ πολὺ λιγότερο ἂπ' ὅτι μπορεῖ νὰ τρέχει —κι ὅλες οἱ μεγάλες καὶ οἱ *ἐπίπονες* προσπάθειες εἶναι γιὰ νέους.

Κατανάγκην, εἶπε.

Τότε λοιπὸν τὴν ἀριθμητική καὶ τὴ γεωμετρία καὶ ὅλα τὰ προπαρασκευαστικά μαθήματα τὰ ὅποια εἶναι ἀπαραίτητο νὰ προηγηθοῦν τῆς διαλεκτικῆς πρέπει νὰ τοὺς τὰ προσφέρουμε ὅσο θὰ εἶναι ἀκόμη παιδιὰ καὶ νὰ τὰ παρουσιάζουμε μὲ μιὰ μορφὴ πού δὲν θὰ δίνει τὴν ἐντύπωση τῆς ἀναγκαστικῆς μάθησης.

Γιατί ἔτσι;

[e] Διότι, εἶπα ἐγώ, ὁ ἐλεύθερος ἄνθρωπος δὲν πρέπει κανένα μάθημα νὰ τὸ μαθαίνει μὲ ἐξαναγκασμὸ σὰν δοῦλος. Γιατὶ μπορεῖ μὲν οἱ σωματικοὶ κόποι πού καταβάλλονται μὲ τὴ βία νὰ μὴ βλάπτουν διόλου τὸ σῶμα, στὴν ψυχὴ ὅμως δὲν στεριώνει κανένα μάθημα μὲ τὸν ἐξαναγκασμὸ.

5 Ἀληθῆ, ἔφη.

Μὴ τοίνυν βία, εἶπον, ὦ ἄριστε, τοὺς παῖδας ἐν τοῖς
537 μαθήμασιν ἀλλὰ παίζοντας τρέφε, ἵνα καὶ μᾶλλον οἶός τ'
ᾗς καθορᾶν ἐφ' ὃ ἕκαστος πέφυκεν.

Ἐχει δὲ λέγεις, ἔφη, λόγον.

Οὐκοῦν μνημονεύεις, ἦν δ' ἐγώ, ὅτι καὶ εἰς τὸν πόλεμον
5 ἔφαμεν τοὺς παῖδας εἶναι ἀκτέον ἐπὶ τῶν ἵππων θεωρούς, καὶ
ἐάν που ἀσφαλὲς ᾗ, προσακτέον ἐγγὺς καὶ γευστέον αἵματος,
ὥσπερ τοὺς σκύλακας;

Μέμνημαι, ἔφη.

Ἐν πᾶσι δὴ τούτοις, ἦν δ' ἐγώ, τοῖς τε πόνοις καὶ μαθή-
10 μασι καὶ φόβοις ὃς ἂν ἐντρεχέστατος ἀεὶ φαίνεται, εἰς
ἀριθμὸν τινα ἐγκριτέον.

b Ἐν τίνι, ἔφη, ἡλικίᾳ;

Ἡνίκα, ἦν δ' ἐγώ, τῶν ἀναγκαίων γυμνασίων μεθίενται·
οὗτος γὰρ ὁ χρόνος, ἐάντε δύο ἐάντε τρία ἔτη γίγνηται,
ἀδύνατός τι ἄλλο πράξαι· κόποι γὰρ καὶ ὕπνοι μαθήμασι
5 πολέμιοι. καὶ ἅμα μία καὶ αὕτη τῶν βασάνων οὐκ ἐλαχίστη,
τίς ἕκαστος ἐν τοῖς γυμνασίοις φανείται.

Πῶς γὰρ οὐκ; ἔφη.

Μετὰ δὴ τοῦτον τὸν χρόνον, ἦν δ' ἐγώ, ἐκ τῶν εἰκοσι-
ετῶν οἱ προκριθέντες τιμὰς τε μείζους τῶν ἄλλων οἴσονται,
c τὰ τε χύδην μαθήματα παισὶν ἐν τῇ παιδείᾳ γενόμενα τούτοις
συνακτέον εἰς σύνοψιν οἰκειότητός τε ἀλλήλων τῶν μαθη-
μάτων καὶ τῆς τοῦ ὄντος φύσεως.

Μόνη γοῦν, εἶπεν, ἡ τοιαύτη μάθησις βέβαιος, ἐν οἷς ἂν
5 ἐγγένηται.

Καὶ μεγίστη γε, ἦν δ' ἐγώ, πείρα διαλεκτικῆς φύσεως
καὶ μή· ὁ μὲν γὰρ συνοπτικὸς διαλεκτικός, ὁ δὲ μὴ οὔ.

Συνοίομαι, ἦ δ' ὅς.

Ταῦτα τοίνυν, ἦν δ' ἐγώ, δεήσει σε ἐπισκοποῦντα οἷ ἂν
d μάλιστα τοιοῦτοι ἐν αὐτοῖς ὧσι καὶ μόνιμοι μὲν ἐν μαθή-

Αὐτὸ εἶναι ἀλήθεια, εἶπε.

Προσπάθησε λοιπόν, εἶπα ἐγώ, νὰ ἀποφύγεις τὸν ἐξαναγκασμὸ καὶ κάνε ὥστε τὰ παιδιὰ [537a] νὰ σπουδάζουν παίζοντας, γιὰ νὰ μπορεῖς κι ἐσὺ νὰ διακρίνεις καλύτερα γιὰ ποιὸ πρᾶγμα εἶναι πλασμένους ὁ καθένας.

Αὐτὸ ποὺ λές, εἶπε, ἔχει κάποια λογικὴ βάση.

Δὲν θυμᾶσαι, εἶπα ἐγώ, ποὺ λέγαμε ὅτι τὰ παιδιὰ πρέπει νὰ τὰ ὀδηγοῦμε καὶ στὸν πόλεμο, καβάλα στὰ ἄλογα, ὡς θεατὲς καί, ἅμα δὲν εἶναι ἐπικίνδυνο, νὰ τὰ πηγαίνουμε καὶ πιὸ κοντὰ γιὰ νὰ παίρνουν γεύση ἀπὸ αἷμα, ὅπως τὰ κουταβάκια;

Τὸ θυμᾶμαι, εἶπε.

Τότε, εἶπα ἐγώ, αὐτὸς ὁ ὁποῖος σὲ ὅλα τοῦτα: στοὺς κόπους, στὶς σπουδές, στοὺς κινδύνους θὰ δείχνει πάντοτε ἐξαιρετικὴ εὐστροφία, πρέπει νὰ ἐπιλέγεται καὶ νὰ μπαίνει σὲ ἕναν κατάλογο.

[b] Σὲ ποιά ἡλικία; εἶπε.

Ὅταν τελειώνουν τὰ ὑποχρεωτικὰ γυμνάσια. Εἶναι ἡ χρονικὴ περίοδος —εἴτε δύο χρόνια θὰ κρατᾷ εἴτε τρία—, στὴ διάρκεια τῆς ὁποίας δὲν θὰ μποροῦν νὰ κάνουν τίποτε ἄλλο· γιὰτὶ ὁ σωματικὸς κόπος καὶ ὁ ὕπνος δὲν τὰ πᾶνε καλὰ μὲ τὶς σπουδές. Καὶ ταυτόχρονα εἶναι κι αὐτὸ μία ἀπὸ τὶς πιὸ σημαντικὲς δοκιμασίες, τί ἐντύπωση θὰ δώσει καθένας τοὺς μὲ τὴ συμμετοχὴ τοῦ σ' αὐτὰ τὰ γυμνάσια.

Χωρὶς ἀμφιβολία, εἶπε.

Ὑστερα ἀπὸ αὐτὸ τὸ χρονικὸ διάστημα, εἶπα ἐγώ, αὐτοὶ ποὺ θὰ ἐπιλεγοῦν ἀνάμεσα σὲ ὅσους θὰ εἶναι εἴκοσι χρονῶν θὰ τιμηθοῦν περισσότερο ἀπ' ὅτι οἱ ἄλλοι, [c] καὶ ὅλες ἐκεῖνες οἱ σκόρπιες γνώσεις, τὶς ὁποῖες ἔλαβαν ὡς παιδιὰ στὴν ἐκπαίδευση, θὰ τοὺς προσφερθοῦν τώρα σὲ ἕνα συνοπτικὸ συνταίριασμα ποὺ θὰ ἀναδεικνύει τὴ συγγένεια τῆς μιᾶς γνώσης μὲ τὴν ἄλλη καὶ μὲ τὴ φύση τοῦ ὄντος.

Αὕτῃ ἐν πάσῃ περιπτώσει, εἶπε, εἶναι ἡ μόνη σπουδὴ ποὺ μένει σταθερὸ κτῆμα σὲ ὅσους τὴν προσοικειωθοῦν.

Καὶ βέβαια, εἶπα, ἀποτελεῖ καὶ τὸ σημαντικότερο κριτήριον ἂν μιὰ φύση εἶναι ἢ δὲν εἶναι διαλεκτικὴ· γιὰτὶ ὁποῖος μπορεῖ νὰ τὰ βλέπει ὅλα μεμιᾶς εἶναι διαλεκτικὸς, ἐνῶ ὁποῖος δὲν μπορεῖ, ὄχι.

Καὶ ἡ δική μου γνώμη, εἶπε, αὕτῃ εἶναι.

Θὰ χρειαστεῖ ἔτσι, εἶπα, νὰ τὶς προσέξεις αὐτὲς τὶς δοκιμασίες, γιὰ νὰ δεῖς [d] ποιοὶ ἀνταποκρίνονται καλύτερα ἀπὸ ὅλους σ' αὐτὲς καὶ εἶναι σταθεροὶ

μασι, μόνιμοι δ' ἐν πολέμῳ καὶ τοῖς ἄλλοις νομίμοις, τούτους αὖ, ἐπειδὴν τὰ τριάκοντα ἔτη ἐκβαίνωσιν, ἐκ τῶν προκρίτων προκρινάμενον εἰς μείζους τε τιμὰς καθιστάναι καὶ σκοπεῖν,
 5 τῇ τοῦ διαλέγεσθαι δυνάμει βασανίζοντα τίς ὁμμάτων καὶ τῆς ἄλλης αἰσθήσεως δυνατὸς μεθιέμενος ἐπ' αὐτὸ τὸ ὄν μετ' ἀληθείας ἰέναι. καὶ ἐνταῦθα δὴ πολλῆς φυλακῆς ἔργον, ὦ ἐταῖρε.

Τί μάλιστα; ἡ δ' ὅς.

e Οὐκ ἐννοεῖς, ἦν δ' ἐγώ, τὸ νῦν περὶ τὸ διαλέγεσθαι κακὸν γιγνόμενον ὅσον γίγνεται;

Τὸ ποῖον; ἔφη.

Παρανομίας που, ἔφην ἐγώ, ἐμπίμπλονται.

5 Καὶ μάλα, ἔφη.

Θαυμαστὸν οὖν τι οἶει, εἶπον, πάσχειν αὐτούς, καὶ οὐ συγγιγνώσκεις;

Πῇ μάλιστα; ἔφη.

Οἶον, ἦν δ' ἐγώ, εἴ τις ὑποβολιμαῖος τραφεῖν ἐν πολλοῖς
 538 μὲν χρήμασι, πολλῶ δὲ καὶ μεγάλῳ γένει καὶ κόλαξι πολλοῖς, ἀνὴρ δὲ γενόμενος αἰσθοίτο ὅτι οὐ τούτων ἐστὶ τῶν φασκόντων γονέων, τοὺς δὲ τῷ ὄντι γεννήσαντας μὴ εὖροι, τοῦτον ἔχεις μαντεύσασθαι πῶς ἂν διατεθεῖν πρὸς τε τοὺς
 5 κόλακας καὶ πρὸς τοὺς ὑποβαλομένους ἐν ἐκείνῳ τε τῷ χρόνῳ ᾧ οὐκ ᾔδει τὰ περὶ τῆς ὑποβολῆς, καὶ ἐν ᾧ αὐτὸς ᾔδει; ἡ βούλει ἐμοῦ μαντευομένου ἀκοῦσαι;

Βούλομαι, ἔφη.

Μαντεύομαι τοίνυν, εἶπον, μᾶλλον αὐτὸν τιμᾶν ἢ τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα καὶ τοὺς ἄλλους οἰκείους δοκοῦντας ἢ τοὺς κολακεύοντας, καὶ ἦττον μὲν ἂν περιδεῖν ἐνδεεῖς τινος, ἦττον δὲ παράνομόν τι δρᾶσαι ἢ εἰπεῖν εἰς αὐτούς, ἦττον δὲ ἀπειθεῖν τὰ μεγάλα ἐκείνοις ἢ τοῖς κόλαξιν, ἐν ᾧ
 5 χρόνῳ τὸ ἀληθὲς μὴ εἶδείη.

Εἰκός, ἔφη.

Αἰσθόμενον τοίνυν τὸ ὄν μαντεύομαι αὐτὸ περὶ μὲν τούτους ἀνεῖναι ἂν τὸ τιμᾶν τε καὶ σπουδάζειν, περὶ δὲ τοὺς κόλακας

στις σπουδές, σταθεροί και στὸν πόλεμο καὶ στὶς ἄλλες ὑποχρεώσεις τους ποὺ ἀπορρέουν ἀπὸ τοὺς νόμους, καὶ σ' αὐτοὺς πάλι, ὅταν περάσουν τὰ τριάντα τους χρόνια, διαλέγοντάς τους ἀνάμεσα στοὺς ἐπιλέκτους νὰ δώσεις μεγαλύτερα ἀξιώματα, καὶ δοκιμάζοντάς τους μὲ τὴ δύναμη τῆς διαλεκτικῆς νὰ κοιτάξεις νὰ δεῖς ποιὸς εἶναι σὲ θέση χωρὶς τὴ βοήθεια τῆς ὁρασης καὶ τῶν ἄλλων αἰσθήσεων νὰ προσεγγίζει σταλήθεια τὸ ὄν στὴν καθεαυτότητά του. Κι ἐδῶ, φίλε μου, χρειάζεται πάρα πολὺ μεγάλη προσοχή.

Γιατί εἰδικὰ ἐδῶ; ρώτησε.

[ε] Δὲν βλέπεις, εἶπα, τὸ κακὸ ποὺ γίνεται τώρα μὲ τὴ διαλεκτικὴ πόσο μεγάλο πάει νὰ γίνει;

Ποιό κακό; εἶπε.

Αὐτοὶ ποὺ τὴν ἀσκοῦν, εἶπα ἐγώ, εἶναι βουτηγμένοι στὴν παρανομία.

Ναί, ἀσφαλῶς, εἶπε.

Πιστεύεις λοιπόν, εἶπα, ὅτι κάτι παράξενο συμβαίνει μὲ αὐτούς, καὶ τὸ θεωρεῖς ἀσυγχώρητο;

Μὰ πῶς δὲν εἶναι παράξενο; εἶπε.

Φαντάσου, εἶπα ἐγώ, ὅτι ἓνα θετὸ παιδί μεγαλώνει [538a] σὲ μιὰ οἰκογένεια μεγάλη καὶ ἰσχυρὴ μέσα στὰ πλούτη καὶ μὲ πολλοὺς κόλακες γύρω του, καὶ ὅταν γίνει ἄντρας, ἀντιλαμβάνεται ὅτι δὲν εἶναι παιδί αὐτονῶν ποὺ ἰσχυρίζονται πῶς εἶναι γονεῖς του, χωρὶς ὥστόσο νὰ κατορθώσει νὰ βρεῖ τοὺς πραγματικούς του γονεῖς· μπορεῖς νὰ μαντέψεις ποιὰ στάση θὰ κρατοῦσε ἀφενὸς ἀπέναντι σ' ἐκείνους τοὺς κόλακες καὶ ἀφετέρου ἀπέναντι σ' αὐτοὺς ποὺ τὸν πῆραν, ἓνα ξένο παιδί, γιὰ δικό τους, τόσο κατὰ τὸ διάστημα ποὺ δὲν ἤξερε τίποτα γι' αὐτὴ τὴν ὑποκατάσταση ὅσο καὶ ἔπειτα, ὅταν πιά τὸ ἤξερε; Ἡ μήπως θέλεις νὰ ἀκούσεις τίς δικές μου σκέψεις;

Θέλω, εἶπε.

Συλλογίζομαι λοιπόν, εἶπα, ὅτι ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς θὰ τιμοῦσε περισσότερο [b] τὸν πατέρα, τὴ μητέρα καὶ ὅσους ἄλλους θὰ θεωροῦσε συγγενεῖς του παρὰ τοὺς κόλακες γύρω του, καὶ ὅτι θὰ ἀδιαφοροῦσε λιγότερο ἢν ἔβλεπε νὰ τοὺς λείπει κάτι, θὰ εἶχε λιγότερη διάθεση νὰ τοὺς θίξει κάνοντας ἢ λέγοντάς τους κάτι ἀνεπίτρεπτο, καὶ σὲ ζητήματα σημαντικὰ θὰ ἔδειχνε λιγότερη ἀπειθαρχία ἀπέναντι σ' αὐτοὺς παρὰ ἀπέναντι στοὺς κόλακες, ὅσον καιρὸ δὲν θὰ ἤξερε τὴν ἀλήθεια.

Φυσικὸ εἶναι, εἶπε.

Ὅταν ὅμως μάθει τὴν ἀλήθεια, ὑποθέτω ὅτι ὁ σεβασμὸς καὶ τὸ ἐνδιαφέρον του γι' αὐτοὺς θὰ χαλαρώσει, ἐνῶ ἀπεναντίας γιὰ τοὺς κόλακες θὰ ἐντα-

c ἐπιτείναι, καὶ πείθεσθαί τε αὐτοῖς διαφερόντως ἢ πρότερον
καὶ ζῆν ἂν ἤδη κατ' ἐκείνους, συνόντα αὐτοῖς ἀπαρακαλύπτως,
πατὴρ δὲ ἐκείνου καὶ τῶν ἄλλων ποιουμένων οἰκείων, εἰ μὴ
πάνυ εἴη φύσει ἐπικεικός, μέλειν τὸ μηδέν.

5 Πάντ', ἔφη, λέγεις οἷά περ ἂν γένοιτο. ἀλλὰ πῇ πρὸς
τοὺς ἀπτομένους τῶν λόγων αὕτη φέρει ἡ εἰκὼν;

Τῇδε. ἔστι που ἡμῖν δόγματα ἐκ παίδων περὶ δικαίων
καὶ καλῶν, ἐν οἷς ἐκτεθράμμεθα ὥσπερ ὑπὸ γονεῦσι, πειθ-
αρχοῦντές τε καὶ τιμῶντες αὐτά.

Ἔστι γάρ.

d Οὐκοῦν καὶ ἄλλα ἐναντία τούτων ἐπιτηδεύματα ἡδονὰς
ἔχοντα, ἃ κολακεύει μὲν ἡμῶν τὴν ψυχὴν καὶ ἔλκει ἐφ'
αὐτά, πείθει δ' οὐ τοὺς καὶ ὀπιοῦν μετρίους· ἀλλ' ἐκεῖνα
τιμῶσι τὰ πάτρια καὶ ἐκείνοις πειθαρχοῦσιν.

5 Ἔστι ταῦτα.

Τί οὖν; ἦν δ' ἐγώ· ὅταν τὸν οὕτως ἔχοντα ἐλθὼν ἐρώ-
τημα ἔρηται· Τί ἐστι τὸ καλόν, καὶ ἀποκριναμένου δ' τοῦ
νομοθέτου ἤκουεν ἐξελέγχῃ ὁ λόγος, καὶ πολλάκις καὶ πολ-
λαχῇ ἐλέγχων εἰς δόξαν καταβάλλῃ ὡς τοῦτο οὐδὲν μᾶλλον
e καλὸν ἢ αἰσχρόν, καὶ περὶ δικαίου ὡσαύτως καὶ ἀγαθοῦ καὶ
ἃ μάλιστα ἦγεν ἐν τιμῇ, μετὰ τοῦτο τί οἶει ποιήσῃ αὐτὸν
πρὸς αὐτὰ τιμῆς τε πέρι καὶ πειθαρχίας;

Ἀνάγκη, ἔφη, μήτε τιμᾶν ἔτι ὁμοίως μήτε πείθεσθαι.

5 Ὅταν οὖν, ἦν δ' ἐγώ, μήτε ταῦτα ἡγήται τίμαι καὶ οἰκεία
ὥσπερ πρὸ τοῦ, τά τε ἀληθῆ μὴ εὐρίσκη, ἔστι πρὸς ὁποῖον
539 βίον ἄλλον ἢ τὸν κολακεύοντα εἰκότως προσχωρήσεται;

θεῖ καὶ θὰ τοὺς ἀκούει περισσότερο ἀπ' ὅτι πρωτότερα, [c] καὶ τὴ ζωὴ του θὰ τὴν ρυθμίζει πιά σύμφωνα μὲ αὐτούς, τοὺς ὁποίους τώρα θὰ τοὺς συνανα-στρέφεται στὰ φανερά, ἐνῶ γιὰ ἐκεῖνο τὸν πατέρα καὶ τοὺς ἄλλους ὑποτιθέ-μενους συγγενεῖς δὲν θὰ τοῦ καίγεται καρφί, ἐκτός κι ἂν εἶναι ἀπὸ τὴ φύση του ἄνθρωπος μὲ πάρα πολὺ καλὰ αἰσθήματα.

“Ὅλα ὅσα λές, εἶπε, θὰ ἦταν δυνατόν νὰ συμβοῦν. Ἀλλὰ τί σχέση ἔχει αὐτὴ ἡ εἰκόνα μὲ ἐκείνους πού πᾶνε νὰ ἀσχοληθοῦν μὲ τὴ διαλεκτική;

Τὴν ἐξῆς σχέση: Ὑπάρχουν μέσα μας ἀπὸ τὰ παιδικὰ μας κιόλας χρόνια κάποιες ριζωμένες πεποιθήσεις γιὰ τὸ δίκιο καὶ τὸ καλὸ, μὲ τίς ὁποῖες ἔχουμε γαλουχηθεῖ καὶ τίς ἔχουμε ὅπως τοὺς γονεῖς μας, καὶ πειθαρχοῦμε σ' αὐτὲς καὶ τίς τιμοῦμε.

Ναί, ὑπάρχουν.

[d] Ὑπάρχουν ἐπίσης καὶ κάποιες ἄλλες ροπὲς πρὸς τὴν ἀντίθετη κατεύ-θυνση, πού κολακεύουν εὐχάριστα τὴν ψυχὴ καὶ τὴν τραβοῦν πρὸς τὸ μέρος τους, χωρὶς πάντως νὰ πείθουν ὅσους ἔχουν χαρακτῆρα ἔστω κάπως ὑπο-φερόντ' τέτοιοι ἄνθρωποι *τιμοῦν* τίς πεποιθήσεις τῶν πατεράδων τους καὶ τίς ἀκολουθοῦν.

Ἔτσι εἶναι.

Γιὰ δὲς ὅμως, εἶπα ἐγὼ ἂν ὑποθέσουμε ὅτι ἓνας ἄνθρωπος πού διακατέ-χεται ἀπὸ αὐτὴ τὴ διάθεση ἔρχεται ἀντιμέτωπος μὲ τὸ ἐρώτημα «Τί εἶναι τὸ ὠραῖο;», κι αὐτὸς ἀπαντᾷ σύμφωνα μὲ ὅσα ἄκουγε ἀπὸ τὸ νομοθέτη, κι ὁ ἄλλος τότε μὲ λογικὰ ἐπιχειρήματα τοῦ *ἀναιρεῖ* τὴν ἀπάντησή του, κι αὐτὸ συμβαίνει ξανὰ καὶ ξανά, ἔτσι πού νὰ τὸν κάνει νὰ πιστέψει ὅτι αὐτὸ τὸ πρᾶ-γμα, τὸ ὠραῖο, διόλου δὲν εἶναι περισσότερο [e] ὠραῖο ἀπ' ὅτι ἄσχημο, κι ὅτι τὸ ἴδιο ἰσχύει καὶ γιὰ τὸ δίκαιο καὶ γιὰ τὸ καλὸ καὶ γιὰ καθετὶ πού ἐκεῖνος τι-μοῦσε ὅσο *τίποτε* ἄλλο, τί φαντάζεσαι ὅτι θὰ κάνει τοῦτος ὁ ἄνθρωπος ὕστε-ρα ἀπὸ ὅλα αὐτά; Μήπως τάχα ὅτι θὰ ἐξακολουθήσει νὰ τὰ τιμᾷ καὶ νὰ αἰσθάνεται ὅτι τὸν δεσμεύουν;

Κατανάγκην, εἶπε, οὔτε νὰ τὰ τιμᾷ πιά θὰ ἐξακολουθήσει οὔτε νὰ τὰ θεω-ρεῖ κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο δεσμευτικά.

“Ὅταν λοιπόν, εἶπα ἐγὼ, αὐτὰ δὲν τὰ θεωρεῖ ἄξια τιμῆς καὶ δὲν τὰ αἰσθάνε-ται σὰν κάτι δικό του, ὅπως συνέβαινε προηγουμένως, κι ἀπὸ τὴν ἄλλη ἀδυ-νατεῖ νὰ ἀνιχνεύσει ποιά εἶναι *σταλήθεια* ὠραῖα, δίκαια, καλὰ κλπ., ὑπάρχει τότε καμὶ δυνατότητα ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς νὰ τραπεῖ πρὸς ὅποιονδήποτε [539a] ἄλλο τρόπο ζωῆς, ἐκτός ἀπὸ αὐτὸν πού κολακεύει τίς ἐπιθυμίες του;

Οὐκ ἔστιν, ἔφη.

Παράνομος δὴ οἶμαι δόξει γεγονέναι ἐκ νομίμου.

Ἀνάγκη.

- 5 Οὐκοῦν, ἔφην, εἰκὸς τὸ πάθος τῶν οὕτω λόγων ἀπτομένων καί, ὃ ἄρτι ἔλεγον, πολλῆς συγγνώμης ἄξιον;

Καὶ ἐλέου γ', ἔφη.

Οὐκοῦν ἵνα μὴ γίγνηται ὁ ἔλεος οὗτος περὶ τοὺς τριακοντούτας σοι, εὐλαβουμένῳ παντὶ τρόπῳ τῶν λόγων ἀπτέον;

- 10 Καὶ μάλ', ἦ δ' ὅς.

- b Ἄρ' οὖν οὐ μία μὲν εὐλάβεια αὕτη συχνή, τὸ μὴ νέους ὄντας αὐτῶν γεύεσθαι; οἶμαι γάρ σε οὐ λεληθέναι ὅτι οἱ μειρακίσκοι, ὅταν τὸ πρῶτον λόγων γεύωνται, ὡς παιδιᾷ αὐτοῖς καταχρῶνται, αἰεὶ εἰς ἀντιλογίαν χρώμενοι, καὶ μιμούμενοι τοὺς ἐξελέγχοντας αὐτοὶ ἄλλους ἐλέγχουσι, χαίροντες ὥσπερ σκυλάκια τῷ ἔλκειν τε καὶ σπαράττειν τῷ λόγῳ τοὺς πλησίον αἰεὶ.

Ὑπερφνωὺς μὲν οὖν, ἔφη.

- c Οὐκοῦν ὅταν δὴ πολλοὺς μὲν αὐτοὶ ἐλέγξωσιν, ὑπὸ πολλῶν δὲ ἐλεγχθῶσι, σφόδρα καὶ ταχὺ ἐμπίπτουσιν εἰς τὸ μηδὲν ἡγεῖσθαι ὥνπερ πρότερον· καὶ ἐκ τούτων δὴ αὐτοὶ τε καὶ τὸ ὅλον φιλοσοφίας πέρι εἰς τοὺς ἄλλους διαβέβληνται.

Ἀληθέστατα, ἔφη.

- 5 Ὅ δὲ δὴ πρεσβύτερος, ἦν δ' ἐγώ, τῆς μὲν τοιαύτης μανίας οὐκ ἂν ἐθέλοι μετέχειν, τὸν δὲ διαλέγεσθαι ἐθέλοντα καὶ σκοπεῖν τάληθες μᾶλλον μιμήσεται ἢ τὸν παιδιᾷς χάριν παίζοντα καὶ ἀντιλέγοντα, καὶ αὐτὸς τε μετριώτερος ἔσται καὶ τὸ ἐπιτήδευμα τιμιώτερον ἀντὶ ἀτιμοτέρου ποιήσει.

- d Ὅρθως, ἔφη.

Οὐκοῦν καὶ τὰ προειρημένα τούτου ἐπ' εὐλαβείᾳ πάντα

Δὲν ὑπάρχει καμία τέτοια δυνατότητα, εἶπε.

Θά δώσει λοιπόν, νομίζω, τὴν ἐντύπωση πὼς τώρα ἀντιστρατεύεται τὸ νόμο, ἐνῶ πρωτύτερα τὸν τηροῦσε.

Κατανάγκη.

Τότε λοιπόν, εἶπα, τὸ πάθημα ὅσων προσεγγίζουν μὲ αὐτὸ τὸν τρόπο τὴ διαλεκτικὴ δὲν εἶναι ἀναμενόμενο καί, ὅπως μόλις πρωτύτερα ἔλεγα, ἄξιο πολλῆς συγγνώμης;

Καὶ συμπόνιας βέβαια, εἶπε.

[b] Για νὰ μὴ χρειαστοῦν λοιπόν οἱ ἄνθρωποι σου τέτοια συμπόνια στὰ τριάντα τους, δὲν θὰ πρέπει νὰ εἶσαι πάρα πολὺ προσεκτικὸς πὼς θὰ τοὺς φέρεις σὲ ἐπαφὴ μὲ τὴ διαλεκτικὴ;

Ἀσφαλῶς, εἶπε αὐτός.

Κι ἓνα πρᾶγμα, ἔτσι, στὸ ὁποῖο θὰ ἔπρεπε νὰ δώσεις μεγάλη προσοχὴ δὲν εἶναι ἡ φροντίδα νὰ μὴ δοκιμάσουν τὴ διαλεκτικὴ ὅσο ἀκόμη θὰ εἶναι νέοι; Διότι, φαντάζομαι, δὲν σοῦ ἔχει διαφύγει ὅτι τὰ παλληκαρόπουλα, μόλις γιὰ πρώτη φορὰ πάρουν μιὰ γεύση τῆς διαλεκτικῆς, κάνουν κατάχρησή της, λὲς καὶ αὐτὴ εἶναι παιγνίδι, χρησιμοποιώντας την συνεχῶς γιὰ νὰ ἀποστομώνουν τοὺς ἄλλους· καὶ μιμούμενα ἐκείνους ποὺ ἀντικρούουν τίς γνώμες τῶν ἄλλων πᾶνε κι αὐτὰ νὰ ἀποστομώσουν ἄλλους νιώθοντας χαρὰ ποὺ τραβοῦν καὶ ξεσχίζουν, σὰν τὰ σκυλάκια, ὅ,τι βρεθεῖ κοντὰ τους.

Τοὺς εὐχαριστεῖ ἀφάνταστα, εἶπε.

Ἔτσι λοιπόν, ὅταν καὶ αὐτοὶ ἀντικρούουν ἄλλους πολλούς, κι οἱ ἴδιοι [c] πάλι ἀντικρουοῦν ἀπὸ πολλούς, ἀπότομα καὶ γρήγορα φθάνουν νὰ μὴν πιστεύουν σὲ τίποτα ἀπ' ὅσα πίστευαν πρωτύτερα· αὐτὸ εἶναι ἡ αἰτία ποὺ καὶ οἱ ἴδιοι, ἀλλὰ καὶ γενικότερα ἡ ὑπόθεση τῆς φιλοσοφίας ἔχουν διαβληθεῖ στὰ μάτια τοῦ κόσμου.

Ἀκριβῶς ἔτσι εἶναι, εἶπε.

Ἀπεναντίας, ἓνας ἄνθρωπος μεγαλύτερης ἡλικίας δὲν θὰ εἶχε τὴ διάθεση νὰ μπεῖ στὸ χορὸ αὐτῆς τῆς τρέλας, ἀλλὰ θὰ προτιμοῦσε νὰ μιμηθεῖ ἐκείνον ὁ ὁποῖος θέλει νὰ συζητήσει καὶ νὰ προσπαθήσει νὰ ἀνακαλύψει τὴν ἀλήθεια παρὰ ἐκείνον ποὺ διασκεδάζει καὶ ἀντικρούει τὸν ἄλλο ἔτσι γιὰ πλάκα, καὶ θὰ εἶναι καὶ ὁ ἴδιος πιὸ μετρημένος, [d] καὶ μὲ τὴν ἐνασχόλησή του αὐτὴ στὴ φιλοσοφία θὰ τῆς προσθέσει μᾶλλον σοβαρότητα παρὰ θὰ τῆς ἀφαιρέσει.

Σωστά, εἶπε.

Κι ὅταν λέγαμε ὅτι μὲ τὴ διαλεκτικὴ πρέπει νὰ καταπιάνονται ὅσοι ἔχουν

5 προείρηται, τὸ τὰς φύσεις κοσμίους εἶναι καὶ στασίμους οἷς
τις μεταδώσει τῶν λόγων, καὶ μὴ ὡς νῦν ὁ τυχὼν καὶ οὐδὲν
προσήκων ἔρχεται ἐπ' αὐτό;

Πάνν μὲν οὖν, ἔφη.

Ἄρκει δὴ ἐπὶ λόγων μεταλήψει μέιναι ἐνδελεχῶς καὶ
συντόνως μηδὲν ἄλλο πράττοντι, ἀλλ' ἀντιστρόφως γυμνα-
10 ζομένῳ τοῖς περὶ τὸ σῶμα γυμνασίοις, ἔτη διπλάσια ἢ τότε;

e Ἐξ, ἔφη, ἢ τέτταρα λέγεις;

Ἀμέλει, εἶπον, πέντε θές. μετὰ γὰρ τοῦτο καταβιβαστέοι
ἔσονται σοι εἰς τὸ σπήλαιον πάλιν ἐκεῖνο, καὶ ἀναγκαστέοι
ἄρχειν τά τε περὶ τὸν πόλεμον καὶ ὅσαι νέων ἀρχαί, ἵνα
5 μηδ' ἐμπειρίᾳ ὑστερῶσι τῶν ἄλλων· καὶ ἔτι καὶ ἐν τούτοις
540 βασανιστέοι εἰ ἐμμενοῦσιν ἐλκόμενοι πανταχόσε ἢ τι καὶ
παρακινήσουσι.

Χρόνον δέ, ἢ δ' ὅς, πόσον τοῦτον τιθεῖς;

Πεντεκαίδεκα ἔτη, ἦν δ' ἐγώ. γενομένων δὲ πεντηκον-
5 τουτῶν τοὺς διασωθέντας καὶ ἀριστεύσαντας πάντα πάντῃ
ἐν ἔργοις τε καὶ ἐπιστήμαις πρὸς τέλος ἤδη ἀκτέον, καὶ
ἀναγκαστέον ἀνακλίναντας τὴν τῆς ψυχῆς αὐγὴν εἰς αὐτὸ
ἀποβλέψαι τὸ πᾶσι φῶς παρέχον, καὶ ἰδόντας τὸ ἀγαθὸν
αὐτό, παραδείγματι χρωμένους ἐκείνῳ, καὶ πόλιν καὶ ιδιώτας
b καὶ ἑαυτοὺς κοσμεῖν τὸν ἐπίλοιπον βίον ἐν μέρει ἐκάστους,
τὸ μὲν πολὺ πρὸς φιλοσοφίᾳ διατρίβοντας, ὅταν δὲ τὸ
μέρος ἦκη, πρὸς πολιτικοῖς ἐπιταλαιπωροῦντας καὶ ἄρχοντας
ἐκάστους τῆς πόλεως ἕνεκα, οὐχ ὡς καλόν τι ἀλλ' ὡς
5 ἀναγκαῖον πράττοντας, καὶ οὕτως ἄλλους ἀεὶ παιδεύσαντας
τοιούτους, ἀντικαταλιπόντας τῆς πόλεως φύλακας, εἰς μακά-
ρων νήσους ἀπιόντας οἰκεῖν· μνημεῖα δ' αὐτοῖς καὶ θυσίας
c τὴν πόλιν δημοσίᾳ ποιεῖν, ἐὰν καὶ ἡ Πυθία συναναιρῇ, ὡς
δαίμοσιν, εἰ δὲ μή, ὡς εὐδαίμοσί τε καὶ θείοις.

Παγκάλους, ἔφη, τοὺς ἄρχοντας, ὦ Σώκρατες, ὥσπερ
ἀνδριαντοποιὸς ἀπείργασαι.

ἀπὸ τῆ φύσῃ τους καλὸ χαρακτήρα καὶ μένουν ἀταλάντευτοι σὲ ὅσα θὰ τοὺς μεταδώσει κανεὶς κι ὄχι ὅπως τώρα ποὺ ἔρχεται σ' αὐτὴν ὁ πρῶτος τυχών, χωρὶς νὰ ἔχει καμιὰ κλίση, ἀκριβῶς αὐτὸ δὲν θέλαμε νὰ ἀποφύγουμε;

Βεβαίωτατα, εἶπε.

Ἔτσι, ἂν κάποιος καταπιαστεῖ μὲ τὴ διαλεκτική, ἀδιαλείπτως καὶ μὲ μεγάλη ἐνεργητικότητα χωρὶς νὰ ἀσχολεῖται μὲ τίποτε ἄλλο, ὅπως τότε ποὺ εἶχε ἀφοσιωθεῖ στὴν ἀσκήση τοῦ σώματος, φθάνουν ἄραγε γιὰ τὴν πρόσληψή της τὰ διπλάσια χρόνια ἀπὸ ὅσα εἶχε ἀφιερῶσει τότε στὴ γυμναστική;

[ε] Ἐννοεῖς ἔξι, εἶπε, ἢ τέσσερα;

Δὲν ἔχει σημασία, εἶπα· πὲς πέντε. Κι ὕστερα ἀπὸ αὐτὸ πρέπει νὰ κατεβοῦν πάλι σ' ἐκείνη τὴ σπηλιά καὶ νὰ ὑποχρεωθοῦν νὰ ἀναλάβουν τὴ διοίκηση τοῦ στρατεύματος καὶ ὅσα ἀξιώματα χρειάζονται νέους ἀνθρώπους, ὥστε νὰ μὴν ὑστεροῦν οὔτε ὡς πρὸς τὴν ἐμπειρία σὲ σύγκριση μὲ τοὺς ἄλλους· κι ἀκόμη καὶ σ' αὐτὴ τὴν ὑπηρεσία τους [540a] πρέπει νὰ δοκιμαστοῦν ἂν θὰ ἀντέξουν στὶς πιέσεις ποὺ θὰ δέχονται ἀπὸ παντοῦ ἢ ἂν θὰ κλονιστοῦν ἔστω καὶ τόσο δά.

Τί χρονικὸ διάστημα, ρώτησε, ὀρίζεις γι' αὐτό;

Δεκαπέντε χρόνια, εἶπα. Κι ὅταν γίνουν πενήντα χρονῶν, ὅσοι θὰ ἔχουν βγεῖ σῶοι ἀπὸ ὅλα αὐτὰ καὶ θὰ ἔχουν ἀποδειχτεῖ ἄριστοι ἀπὸ κάθε ἀποψη, στὰ πρακτικὰ ζητήματα καὶ στὶς ἐπιστῆμες, πρέπει νὰ ὀδηγηθοῦν πιά στὸν τελευταῖο ἀναβαθμὸ καὶ νὰ ἀναγκαστοῦν, σηκώνοντας ψηλὰ τὰ μάτια τὰ λαμπερὰ τῆς ψυχῆς τους νὰ τὰ κατευθύνουν σ' αὐτὸ ποὺ χαρίζει σὲ ὅλους καὶ σὲ ὅλα τὸ φῶς καὶ νὰ ἀντικρύσουν τὸ Ἀγαθὸ στὴν καθεαυτότητά του, κι ἔχοντας ἐκεῖνο ὡς ὑπόδειγμα στὴν ὑπόλοιπη ζωὴ τους, νὰ στολίσουν τὴν πόλη, τοὺς πολῖτες [b] καὶ τὸν ἑαυτὸ τους, καθένας μὲ τὴ σειρά του. Τὸν περισσότερο χρόνο τους θὰ τὸν ἀφιερώνουν στὴ φιλοσοφία, ὅταν ὅμως ἔρθῃ ἡ σειρά τους, θὰ κοπιάζουν καὶ γιὰ τὰ ζητήματα τοῦ κράτους καὶ θὰ ἀναλαμβάνουν ἀξιώματα γιὰ χάρη τῆς πόλης θεωρώντας αὐτὴ τὴ δραστηριότητά τους ὄχι κάτι ὁμορφο ἀλλὰ κάτι ἀναγκαῖο —καὶ ἐκπαιδεύοντας συνεχῶς κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο ἄλλους, γιὰ νὰ τοὺς ἀφήσουν στὴ δική τους θέσῃ ὡς φύλακες τῆς πόλης, θὰ φύγουν νὰ πᾶνε νὰ μείνουν στὰ νησιά τῶν μακάρων. Ἡ πόλη θὰ φτιάξει γι' αὐτοὺς μνημεῖα καὶ θὰ καθιερώσει θυσίες [ε] μὲ δημόσια δαπάνη, θεωρώντας τους, ἂν τὸ ἐπιτρέψει καὶ ἡ Πυθία, ἡμίθεους, διαφορετικὰ εὐτυχισμένους καὶ θεϊκοὺς.

Πανέμορφους, Σωκράτη, εἶπε, τοὺς ἔχεις σμιλέψει, σὰν ἀγαματοποιός, τοὺς ἄρχοντες.

- 5 Καὶ τὰς ἀρχούσας γε, ἦν δ' ἐγώ, ὦ Γλαύκων· μηδὲν γάρ τι οὔου με περὶ ἀνδρῶν εἰρηκέναι μάλλον ἢ εἰρηκα ἢ περὶ γυναικῶν, ὅσαι ἂν αὐτῶν ἱκαναὶ τὰς φύσεις ἐγγίγνωνται. Ὅρθῳς, ἔφη, εἴπερ ἴσα γε πάντα τοῖς ἀνδράσι κοινωνήσουσιν, ὥς διήλθομεν.
- d Τί οὖν; ἔφην· συγχωρεῖτε περὶ τῆς πόλεως τε καὶ πολιτείας μὴ παντάπασιν ἡμᾶς εὐχὰς εἰρηκέναι, ἀλλὰ χαλεπὰ μέν, δυνατὰ δέ πη, καὶ οὐκ ἄλλη ἢ εἴρηται, ὅταν οἱ ὥς ἀληθῶς φιλόσοφοι δυνάσται, ἢ πλείους ἢ εἷς, ἐν πόλει
- 5 γενόμενοι τῶν μὲν νῦν τιμῶν καταφρονήσωσιν, ἡγησάμενοι ἀνελευθέρους εἶναι καὶ οὐδενὸς ἀξίας, τὸ δὲ ὀρθὸν περὶ
- e πλείστου ποιησάμενοι καὶ τὰς ἀπὸ τούτου τιμὰς, μέγιστον δὲ καὶ ἀναγκαιότατον τὸ δίκαιον, καὶ τούτῳ δὴ ὑπηρετοῦντές τε καὶ αὔξοντες αὐτὸ διασκευωρήσωνται τὴν ἑαυτῶν πόλιν; Πῶς; ἔφη.
- 5 Ὅσοι μὲν ἂν, ἦν δ' ἐγώ, πρεσβύτεροι τυγχάνωσι δεκετῶν
- 541 ἐν τῇ πόλει, πάντας ἐκπέμψωσιν εἰς τοὺς ἀγρούς, τοὺς δὲ παῖδας αὐτῶν παραλαβόντες ἐκτὸς τῶν νῦν ἡθῶν, ἃ καὶ οἱ γονεῖς ἔχουσι, θρέψωνται ἐν τοῖς σφετέρους τρόποισι καὶ νόμοις, οὓσιν οἷσις διεληλύθαμεν τότε· καὶ οὕτω τάχιστα
- 5 τε καὶ ῥᾶστα πόλιν τε καὶ πολιτείαν, ἣν ἐλέγομεν, καταστᾶσαν αὐτὴν τε εὐδαιμονήσειν καὶ τὸ ἔθνος ἐν ᾧ ἂν ἐγγένηται πλεῖστα ὀνήσειν;
- Πολύ γ', ἔφη· καὶ ὥς ἂν γένοιτο, εἴπερ ποτὲ γίγνοιτο,
- b δοκεῖς μοι, ὦ Σώκρατες, εὖ εἰρηκέναι.
- Οὐκοῦν ἄδην ἤδη, εἶπον ἐγώ, ἔχουσιν ἡμῖν οἱ λόγοι περὶ τε τῆς πόλεως ταύτης καὶ τοῦ ὁμοίου ταύτῃ ἀνδρός; δῆλος γάρ που καὶ οὗτος οἷον φήσομεν δεῖν αὐτὸν εἶναι.
- 5 Δῆλος, ἔφη· καὶ ὅπερ ἐρωτᾷς, δοκεῖ μοι τέλος ἔχειν.

Καὶ τὶς ἀρχόντισσες βέβαια, Γλαύκων, εἶπα ἐγὼ· πραγματικά, μὴ φαντάζεσαι πὼς ἔστω κάτι ἀπὸ ὅσα ἔχω πεῖ, τὸ εἶπα πιὸ πολὺ γιὰ τοὺς ἄνδρες παρὰ γιὰ τὶς γυναῖκες, ὅσες ἀπὸ αὐτὲς παρουσιαστοῦν νὰ εἶναι ἀπὸ τὴ φύση τους ἀρκούντως προικισμένες.

Σωστά, εἶπε, ἀφοῦ ὅλα θὰ τὰ μοιράζονται μὲ τοὺς ἄνδρες, ὅπως καταλεπτῶς περιγράψαμε.

[d] Λοιπόν; Παραδέχεσθε, εἶπα, ὅτι οἱ προτάσεις πού ἔχουμε διατυπώσει γιὰ τὴν πόλη καὶ τὸ πολίτευμα κάθε ἄλλο παρὰ εὐχολόγια ἀποτελοῦν, κι ὅτι εἶναι μὲν δύσκολες ἀλλὰ κατὰ κάποιον τρόπο πραγματοποιήσιμες, ἔτσι ὅπως ἔχουν διατυπωθεῖ; Κι ὅτι ὅταν οἱ ἀληθινοὶ φιλόσοφοι, εἴτε ἕνας εἴτε περισσότεροι, ἀναλαμβάνοντας τὴν ἐξουσία στὴν πόλη περιφρονήσουν τὶς τωρινὲς τιμητικὲς διακρίσεις θεωρώντας τες ἀταίριαστες γιὰ ἕναν ἐλεύθερο ἄνθρωπο καὶ χωρὶς καμία ἀξία, καὶ θεωρήσουν ὅτι ἀκριβὸ καὶ πολὺτιμο γι' αὐτοὺς εἶναι τὸ ὀρθὸ [e] καὶ οἱ τιμητικὲς διακρίσεις πού ἀπορρέουν ἀπὸ αὐτό, καὶ βάλουν πάνω ἀπὸ ὅλα τὸ δίκαιο καὶ θεωρήσουν αὐτὸ ὡς τὸ πιὸ ἀπαραίτητο πρᾶγμα, καὶ τὸ ὑπηρετοῦν καὶ τὸ προάγουν, παραδέχεσθε ὅτι θὰ τακτοποιήσουν ὁμορφα τὴν πόλη;

Μὲ ποιὸν τρόπο; εἶπε.

Ἔτσι ὥστε, εἶπα ἐγὼ, ὅσους στὴν πόλη εἶναι μεγαλύτεροι ἀπὸ δέκα χρόνων [541a] νὰ τοὺς στείλουν ὅλους ὑποχρεωτικὰ στὰ χωράφια, καὶ τὰ παιδιά τους νὰ τὰ ἀποσπᾶσουν ἀπὸ τὶς τωρινὲς συνήθειές τους, αὐτὲς πού τὶς εἶχαν καὶ οἱ γονεῖς τους, καὶ νὰ τὰ ἀναθρέψουν σύμφωνα μὲ τὶς δικές τους ἀρχὲς καὶ μὲ νόμους, οἱ ὅποιοι θὰ εἶναι σὰν ἐκείνους πού ἡμεῖς διεξοδικὰ περιγράψαμε τότε. Καὶ μὲ αὐτὸ τὸν τρόπο θὰ στηθεῖ πολὺ γρήγορα καὶ πολὺ εὐκόλα ἡ πόλη καὶ τὸ πολίτευμα γιὰ τὸ ὁποῖο μιλούσαμε, ἔτσι ὥστε καὶ ἡ ἴδια νὰ εἶναι εὐτυχισμένη καὶ γιὰ τὸ λαό, στὸν ὁποῖο θὰ ἐφαρμοστεῖ, νὰ προκύψουν πλεῖστα ὅσα ὠφελήματα;

Καὶ πολὺ μάλιστα, εἶπε· κι ἐπίσης τὸν τρόπο, μὲ τὸν ὁποῖο θὰ γίνουν αὐτά, ἂν ποτὲ γίνουν, [b] νομίζω, Σωκράτη, ὅτι τὸν ἔχεις ἐκθέσει καλὰ.

Τότε λοιπόν, εἶπα ἐγὼ, ἡ συζήτησή μας γιὰ τὴν πόλη καὶ γιὰ τὸν ἄνθρωπο πού εἶναι ὁμοίως της δὲν ἔχει ὀλοκληρωθεῖ; Γιατὶ εἶναι πιὰ φανερό τί λογῆς ἄνθρωπος θὰ ποῦμε ὅτι πρέπει νὰ εἶναι αὐτός.

Εἶναι φανερό, εἶπε· κι ὅσο γι' αὐτὸ πού ρωτᾶς, ἡ γνώμη μου εἶναι ὅτι ἔχει ὀλοκληρωθεῖ.

Η

- 543 a Εἶεν· ταῦτα μὲν δὴ ὁμολόγηται, ὦ Γλαῦκων, τῇ μελ-
 λούσῃ ἄκρως οἰκεῖν πόλει κοινὰς μὲν γυναῖκας, κοινοὺς δὲ
 παῖδας εἶναι καὶ πᾶσαν παιδείαν, ὡσαύτως δὲ τὰ ἐπιτη-
 δεύματα κοινὰ ἐν πολέμῳ τε καὶ εἰρήνῃ, βασιλέας δὲ αὐτῶν
 5 εἶναι τοὺς ἐν φιλοσοφίᾳ τε καὶ πρὸς τὸν πόλεμον γεγονότας
 ἀρίστους.
 Ὁμολόγηται, ἔφη.
- b Καὶ μὴν καὶ τάδε συνεχωρήσαμεν, ὥς, ὅταν δὴ καταστῶσιν
 οἱ ἄρχοντες, ἄγοντες τοὺς στρατιώτας κατοικιοῦσιν εἰς
 οἰκῆσεις οἷας προείπομεν, ἴδιον μὲν οὐδὲν οὐδενὶ ἐχούσας,
 κοινὰς δὲ πᾶσι· πρὸς δὲ ταῖς τοιαύταις οἰκῆσεσι, καὶ τὰς
 5 κτήσεις, εἰ μνημονεύεις, διωμολογησάμεθά που οἶαι ἔσονται
 αὐτοῖς.
 Ἀλλὰ μνημονεύω, ἔφη, ὅτι γε οὐδὲν οὐδένα ψόμεθα δεῖν
 κεκτηῖσθαι ὧν νῦν οἱ ἄλλοι, ὥσπερ δὲ ἀθλητάς τε πολέμου
 c καὶ φύλακας, μισθὸν τῆς φυλακῆς δεχομένους εἰς ἐνιαυτὸν
 τὴν εἰς ταῦτα τροφήν παρὰ τῶν ἄλλων, αὐτῶν τε δεῖν καὶ
 τῆς ἄλλης πόλεως ἐπιμελεῖσθαι.
 Ὅρθως, ἔφην, λέγεις. ἀλλ' ἄγ', ἐπειδὴ τοῦτ' ἀπετελέ-
 5 σαμεν, ἀναμνησθῶμεν πόθεν δεῦρο ἐξετραπόμεθα, ἵνα πάλιν
 τὴν αὐτὴν ἴωμεν.
 Οὐ χαλεπὸν, ἔφη. σχεδὸν γάρ, καθάπερ νῦν, ὥς διελη-
 λυθῶς περὶ τῆς πόλεως τοὺς λόγους ἐποιοῦ, λέγων ὥς
 ἀγαθὴν μὲν τὴν τοιαύτην, οἷαν τότε διήλθες, τιθείης πόλιν,
 d καὶ ἄνδρα τὸν ἐκείνη ὅμοιον, καὶ ταῦτα, ὥς ἔοικας, καλλίω
 544 ἔτι ἔχων εἰπεῖν πόλιν τε καὶ ἄνδρα. ἀλλ' οὖν δὴ τὰς
 ἄλλας ἡμαρτημένας ἔλεγες, εἰ αὕτη ὀρθή. τῶν δὲ λοιπῶν
 πολιτειῶν ἔφησθα, ὥς μνημονεύω, τέτταρα εἶδη εἶναι, ὧν
 καὶ περί λόγον ἄξιον εἶη ἔχειν καὶ ἰδεῖν αὐτῶν τὰ ἁμαρτή-
 5 ματα καὶ τοὺς ἐκείναις αὐτοῖς ὁμοίους, ἵνα πάντας αὐτοὺς ἰδόντες,
 καὶ ὁμολογησάμενοι τὸν ἄριστον καὶ τὸν κάκιστον ἄνδρα,
 ἐπισκεψαίμεθα εἰ ὁ ἄριστος εὐδαιμονέστατος καὶ ὁ κάκιστος

Η

[543a] Ὡραῖα, συνέχισα· ἔχουμε λοιπόν, Γλαύκων, μείνει σύμφωνοι ὅτι στήν πολιτεία πού μέλλει νά ἔχει τέλειο πολίτευμα οἱ γυναῖκες καί τὰ παιδιά θά εἶναι κοινόν κτῆμα ὅλων, τὸ ἴδιο καί ὅλη ἡ ἐκπαίδευση, ἐπίσης ὅτι θά εἶναι ἀπό κοινοῦ μοιρασμένα τὰ πολεμικά καί τὰ εἰρηνικά ἔργα, κι ὅτι ἄρχοντες σ' αὐτὴ τὴν πόλη θά εἶναι ὅσοι ἀναδείχτηκαν ἄριστοι στὴ φιλοσοφία καί τὸν πόλεμο.

Ναί, μείναμε σύμφωνοι, εἶπε.

[b] Δεχτήκαμε ἐπίσης πῶς, ὅταν ὀριστοῦν οἱ ἄρχοντες, θά πάρουν τοὺς στρατιῶτες καί θά τοὺς ἐγκαταστήσουν σὲ οἰκήματα σὰν αὐτὰ πού εἴπαμε πρωτύτερα, κοινὰ δηλαδή γιὰ ὅλους, χωρὶς τίποτα ιδιόκτητο γιὰ κανέναν· κι ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὰ τὰ οἰκήματα συμφωνήσαμε, ἂν θυμᾶσαι, ποιά θά εἶναι πάνω-κάτω ἡ κτήση ἀγαθῶν ἀπὸ μέρους τους.

Βεβαίως θυμᾶμαι, εἶπε, ὅτι εἴχαμε τὴ γνώμη πῶς κανένας τους δὲν πρέπει νά ἔχει στήν κατοχή του τίποτε ἀπὸ ὅσα κατέχουν τώρα οἱ ἄλλοι ἄνθρωποι ἀλλά, σὰν ἀθλητὲς τοῦ πολέμου καὶ φρουροὶ πού θά εἶναι, θά ἔχουν νά λαμβάνουν ἀπὸ τοὺς ἄλλους πολῖτες [c] ὡς ἀνταμοιβή τους γιὰ τὴ φρούρηση τῆς πόλης ὅ,τι τοὺς εἶναι ἀπαραίτητο γιὰ τὴ διατροφή τους, σὲ ἐτήσια βάση, καὶ νά φροντίζουν γιὰ τὴν ἀσφάλεια τῆ δικῆ τους καὶ τῆς πολιτείας.

Σωστά, εἶπα. Τώρα ὅμως πού ὀλοκληρώσαμε αὐτὸ τὸ ζήτημα, ἔλα νά ξαναθυμηθοῦμε ἀπὸ ποῦ ξεστρατίσαμε καὶ φθάσαμε ἐδῶ, γιὰ νά πάρουμε πάλι τὸ ἴδιο μονοπάτι.

Δὲν εἶναι δύσκολο, εἶπε. Οὐσιαστικά εἴχαμε φθάσει στὸ σημεῖο πού εἴμαστε καὶ τώρα. Ἔλεγες ὅτι εἴχες ὀλοκληρώσει τὴ συζήτηση γιὰ τὴν πολιτεία καὶ χαρακτηρίζες ὡς καλὴ τὴν πολιτεία ὅπως τὴν εἴχες περιγράψει τότε, τὸ ἴδιο [d] καὶ τὸν ἄνδρα ὁ ὁποῖος θά ἔμοιαζε σ' ἐκείνη, κι αὐτὸ παρόλο ὅτι, καθὼς φαίνεται, [544a] μπορούσες νά μᾶς μιλήσεις γιὰ ἓνα πολίτευμα καὶ ἓναν ἄνδρα πού θά ἔχουν ἀκόμη περισσότερη ὁμορφιά. Ἔλεγες ὅμως ὅτι οἱ ἄλλες πολιτείες ἔχουν ὅλες μειονεκτήματα, ἀφοῦ ἡ ὀρθὴ εἶναι τούτη ἐδῶ. Σχετικὰ τώρα μὲ τὰ ὑπόλοιπα πολιτεύματα ὑποστήριξες, θυμᾶμαι, ὅτι τέσσερα εἶναι τὰ εἶδη πολιτευμάτων, στὰ ὁποῖα θά ἄξιζε νά ἀναφερθοῦμε καὶ νά δοῦμε ἀπὸ τὴ μιὰ τὰ ἐλαττώματά τους κι ἀπὸ τὴν ἄλλη τοὺς ἀνθρώπους πού ἀντιστοιχοῦν σ' αὐτὰ τὰ εἶδη, ἔτσι ὥστε βλέποντάς τους ὅλους αὐτοὺς καὶ καταλήγοντας ἀπὸ κοινοῦ σὲ μιὰν ἀποψη ποιὸς εἶναι ὁ καλύτερος καὶ ποιὸς ὁ χειρότερος, νά μπορέσουμε νά κρίνουμε ἂν ὁ καλύτερος εἶναι ὁ πιὸ εὐτυχισμέ-

- b ἀθλιώτατος, ἢ ἄλλως ἔχοι· καὶ ἐμοῦ ἐρομένου τίνας λέγεις
τὰς τέτταρας πολιτείας, ἐν τούτῳ ὑπέλαβε Πολέμαρχος τε
καὶ Ἀδείμαντος, καὶ οὕτω δὴ σὺ ἀναλαβὼν τὸν λόγον δεῦρ'
ἀφίξαι.
- 5 Ὅρθότατα, εἶπον, ἐμνημόνευσας.
- 5 Πάλιν τοίνυν, ὥσπερ παλαιστής, τὴν αὐτὴν λαβὴν παρέχε,
καὶ τὸ αὐτὸ ἐμοῦ ἐρομένου πειρῶ εἰπεῖν ἅπερ τότε ἔμελλες
λέγειν.
- Ἐάνπερ, ἦν δ' ἐγώ, δύνωμαι.
- 10 Καὶ μήν, ἦ δ' ὅς, ἐπιθυμῶ γε καὶ αὐτὸς ἀκοῦσαι τίνας
ἔλεγες τὰς τέτταρας πολιτείας.
- c Οὐ χαλεπῶς, ἦν δ' ἐγώ, ἀκούσῃ. εἰσὶ γὰρ ἃς λέγω,
αἵπερ καὶ ὀνόματα ἔχουσιν, ἣ τε ὑπὸ τῶν πολλῶν ἐπαινου-
μένη, ἡ Κρητικὴ τε καὶ Λακωνικὴ αὕτη· καὶ δευτέρᾳ καὶ
5 δευτέρως ἐπαινουμένη, καλουμένη δ' ὀλιγαρχία, συχινῶν
γέμουσα κακῶν πολιτεία· ἣ τε ταύτῃ διάφορος καὶ ἐφεξῆς
γιγνομένη δημοκρατία, καὶ ἡ γενναία δὴ τυραννὶς καὶ πασῶν
τούτων διαφέρουσα, τέταρτόν τε καὶ ἔσχατον πόλεως νόσημα.
ἢ τινα ἄλλην ἔχεις ἰδέαν πολιτείας, ἥτις καὶ ἐν εἶδει δια-
d φανεῖ τι καίτι; δυναστεία γὰρ καὶ ὠνηταὶ βασιλείαι
καὶ τοιαῦταί τινες πολιτεῖαι μετὰ τὴν τούτων πού εἰσιν,
εὗροι δ' ἂν τις αὐτὰς οὐκ ἐλάττους περὶ τοὺς βαρβάρους
ἢ τοὺς Ἕλληνας.
- 5 Πολλὰ γοῦν καὶ ἄτοποι, ἔφη, λέγονται.
- Οἷσθ' οὖν, ἦν δ' ἐγώ, ὅτι καὶ ἀνθρώπων εἶδη τοσαῦτα
ἀνάγκη τρόπων εἶναι, ὅσαπερ καὶ πολιτειῶν; ἢ οἷε ἐκ
δρυὸς ποθεῖν ἢ ἐκ πέτρας τὰς πολιτείας γίγνεσθαι, ἀλλ'
e οὐχὶ ἐκ τῶν ἡθῶν τῶν ἐν ταῖς πόλεσιν, ἃ ἂν ὥσπερ ῥέψαντα
τὰλλα ἐφελκύσῃται;
- Οὐδαμῶς ἔγωγ', ἔφη, ἄλλοθεν ἢ ἐντεῦθεν.
- Οὐκοῦν εἰ τὰ τῶν πόλεων πέντε, καὶ αἱ τῶν ἰδιωτῶν
5 κατασκευαὶ τῆς ψυχῆς πέντε ἂν εἶεν.

νος και ὁ χειρότερος ὁ πιὸ ἄθλιος, ἢ ἂν συμβαίνει κάτι διαφορετικό· κι ὅταν ἐγὼ σὲ ρώτησα ποιά εἶναι αὐτὰ [b] τὰ τέσσερα εἶδη τῶν πολιτευμάτων, σ' ἐκεῖνο τὸ σημεῖο μὲ διέκοψε ὁ Πολέμαρχος μὲ τὸν Ἀδείμαντο, καὶ παίρνοντας τότε ἐσὺ τὸ λόγο τὴν ἔφερες τὴ συζήτηση ὡς ἐδῶ πού εἵμαστε τώρα.

Μὲ μεγάλη ἀκριβεία, εἶπα, τὰ συγκράτησες στὴ μνήμη σου.

Ἔλα λοιπὸν ξανά, σὰν τὸν παλαιστή, στὴν ἴδια λαβή, καὶ προσπάθησε, τώρα πού σὲ ρωτάω τὸ ἴδιο πρᾶγμα, νὰ μοῦ πεῖς ὅ,τι ἐτοιμαζόσουν νὰ μοῦ πεῖς καὶ τότε.

Ἄν βέβαια μπορῶ, εἶπα.

Εἰλικρινά, εἶπε αὐτός, θέλω νὰ ἀκούσω κι ὁ ἴδιος ποιά ἦταν ἐκεῖνα τὰ τέσσερα εἶδη τῶν πολιτευμάτων πού εἶχες στὸ νοῦ σου.

[c] Δὲν εἶναι διόλου δύσκολο, εἶπα, νὰ τὸ ἀκούσεις. Τὰ πολιτεύματα, γιὰ τὰ ὁποῖα μιλῶ, καὶ τὰ ὁποῖα μάλιστα ἔχουν καὶ τὰ ὀνόματά τους, εἶναι, πρῶτον, αὐτὸ πού τόσοι καὶ τόσοι τὸ ἐπικροτοῦν, τὸ γνωστὸ Κρητικὸ καὶ Λακωνικὸ πολίτευμα· δεύτερο στὴ σειρά, κι ἐπίσης δεύτερο στίς προτιμήσεις τῶν πολλῶν, εἶναι αὐτὸ πού τὸ ἀποκαλοῦμε ὀλιγαρχικὸ, ἓνα πολίτευμα μὲ πολλὰ ἀρνητικὰ γνωρίσματα· ἔπειτα ἔρχεται στὴ σειρά τὸ ἀνταγωνιστικὸ τοῦ πολίτευμα, ἡ δημοκρατία, καὶ μετὰ ἡ περιβόητη τυραννίδα, ἓνα πολίτευμα πού σὰν αὐτὸ δὲν εἶναι ἄλλο κανένα, τὸ τέταρτο καὶ τελευταῖο στὴ σειρά νόσημα τῆς πολιτείας. Ἡ μήπως ξέρεις ἐσὺ καμὴν ἄλλη μορφὴ πολιτεύματος πού νὰ ἔχει ἀποκραυγαλωθεῖ [d] σὲ κάπως εὐδιάκριτο σχῆμα; Γιατὶ ὀρισμένα κληρονομικὰ καθεστῶτα καὶ ἐξουσίες ἀγορασμένες μὲ χρήματα καὶ κάποια ἄλλα παρόμοιας λογῆς πολιτεύματα ὑπάρχουν κάπου στὸ ἐνδιάμεσο τούτων ἐδῶ καὶ θὰ τὰ συναντοῦσε κανεὶς συχνότερα στοὺς βαρβάρους παρὰ στοὺς Ἕλληνες.

Ναί, εἶπε, ἀκούγονται πολλὰ καὶ περίεργα πολιτεύματα.

Τὸ ξέρεις, εἶπα ἐγώ, ὅτι κατανάγκη θὰ ὑπάρχουν τόσα εἶδη ἀνθρώπων χαρακτηρῶν ὅσα ἀκριβῶς εἶναι καὶ τὰ εἶδη τῶν πολιτευμάτων; Ἡ νομίζεις τάχα ὅτι τὰ πολιτεύματα μᾶς ἔρχονται οὐρανοκατέβητα καὶ [e] δὲν διαμορφώνονται ἀπὸ τὰ ἥθη καὶ τίς συνήθειες αὐτονῶν πού ζοῦν στίς πόλεις —τὰ ἥθη καὶ τίς συνήθειες πού παρασύρουν καὶ τραβοῦν πρὸς τὸ μέρος τους ὅλα τὰ ἄλλα;

Ἀπὸ πουθενὰ ἄλλοῦ, εἶπε, παρὰ ἀπὸ τὰ ἥθη καὶ μόνο.

Συνεπῶς, ἂν οἱ τύποι τῶν πολιτευμάτων εἶναι πέντε, θὰ εἶναι πέντε καὶ οἱ τύποι τῆς ψυχικῆς ἰδιοσυστασίας τῶν ἀνθρώπων.

Τί μήν;

Τὸν μὲν δὴ τῇ ἀριστοκρατίᾳ ὅμοιον διεληλύθαμεν ἤδη,
ὃν ἀγαθὸν τε καὶ δίκαιον ὁρθῶς φάμεν εἶναι.

545 Διεληλύθαμεν.

Ἄρ' οὖν τὸ μετὰ τοῦτο διιτέον τοὺς χεῖρους, τὸν φιλόνικόν
τε καὶ φιλότιμον, κατὰ τὴν Λακωνικὴν ἐστῶτα πολιτείαν,
καὶ ὀλιγαρχικὸν αὖ καὶ δημοκρατικὸν καὶ τὸν τυραννικόν,
5 ἵνα τὸν ἀδικώτατον ἰδόντες ἀντιθῶμεν τῷ δικαιωτάτῳ καὶ
ἡμῖν τελέα ἢ σκέψις ἦ, πῶς ποτε ἡ ἄκρατος δικαιοσύνη
πρὸς ἀδικίαν τὴν ἄκρατον ἔχει εὐδαιμονίας τε πέρι τοῦ
ἔχοντος καὶ ἀθλιότητος, ἵνα ἡ Θρασυμάχῳ πειθόμενοι
b διώκωμεν ἀδικίαν ἢ τῷ νῦν προφαινομένῳ λόγῳ δικαιοσύνην;
Παντάσῃσι μὲν οὖν, ἔφη, οὕτω ποιητέον.

Ἄρ' οὖν, ὥσπερ ἠρξάμεθα ἐν ταῖς πολιτείαις πρότερον
σκοπεῖν τὰ ἥθη ἢ ἐν τοῖς ἰδιώταις, ὥς ἐναργέστερον ὄν,
5 καὶ νῦν οὕτω πρῶτον μὲν τὴν φιλότιμον σκεπτέον πολιτείαν
—ὄνομα γὰρ οὐκ ἔχω λεγόμενον ἄλλο· ἢ τιμοκρατίαν ἢ
τιμαρχίαν αὐτὴν κλητέον— πρὸς δὲ ταύτην τὸν τοιοῦτον
c ἄνδρα σκεψόμεθα, ἔπειτα ὀλιγαρχίαν καὶ ἄνδρα ὀλιγαρχικόν,
αὐτοῖς δὲ εἰς δημοκρατίαν ἀποβλέψαντες θεασόμεθα ἄνδρα
δημοκρατικόν, τὸ δὲ τέταρτον εἰς τυραννουμένην πόλιν
ἐλθόντες καὶ ἰδόντες, πάλιν εἰς τυραννικὴν ψυχὴν βλέποντες,
5 πειρασόμεθα περὶ ὧν προυθέμεθα ἱκανοὶ κριταὶ γενέσθαι;

Κατὰ λόγον γέ τοι ἂν, ἔφη, οὕτω γίγνοιτο ἢ τε θέα καὶ
ἡ κρίσις.

Φέρε τοίνυν, ἦν δ' ἐγώ, πειρώμεθα λέγειν τίνα τρόπον
τιμοκρατία γένοιτ' ἂν ἐξ ἀριστοκρατίας. ἢ τόδε μὲν ἀπλοῦν,
d ὅτι πᾶσα πολιτεία μεταβάλλει ἐξ αὐτοῦ τοῦ ἔχοντος τὰς

Ἀσφαλῶς.

Τὸν ἄνθρωπο τὸν ὅμοιο μὲ τὸ ἀριστοκρατικὸ πολίτευμα τὸν ἔχουμε ἤδη περιγράψει, αὐτὸν γιὰ τὸν ὁποῖο σωστὰ ὑποστηρίζουμε πῶς εἶναι καλὸς καὶ δίκαιος.

[545a] Τὸν ἔχουμε περιγράψει.

“Υστερα λοιπὸν ἀπὸ αὐτὸν δὲν πρέπει, ἄραγε, νὰ περάσουμε στοὺς χειρότερους χαρακτηῖρες καὶ νὰ περιγράψουμε τὸν ἐριστικὸ καὶ φιλόδοξο, ποὺ ἀντιστοιχεῖ στὸ λακωνικὸ πολίτευμα, ἔπειτα νὰ πᾶμε στὸν ὀλιγαρχικὸ χαρακτηῖρα, ὕστερα πάλι στὸν δημοκρατικὸ καὶ τὸν τυραννικὸ, ὥστε ἔχοντας δεῖ τὸν πιὸ ἄδικο χαρακτηῖρα νὰ τὸν ἀντιπαραβάλουμε μὲ τὸν πιὸ δίκαιο; Θὰ ὀλοκληρωθεῖ ἔτσι ἡ ἐξέτασή μας γύρω ἀπὸ τὸ ἐρώτημα πῶς σχετίζεται ἡ δικαιοσύνη μὲ τὴν ἀδικία — ἂν τις πάρουμε καὶ τις δύο στὴν πιὸ γνήσια καὶ αὐθεντικὴ μορφή τους — ὡς πρὸς τὴν εὐτυχία καὶ τὴν ἀθλιότητα ἐκείνου ποὺ ἔχει τὴ μιὰ ἢ τὴν ἄλλη ἀντιστοίχως, ὥστε ἡ νὰ ἐπιδιώκουμε τὴν ἀδικία ἀκολουθώντας τὰ λόγια τοῦ Θρασύμαχου ἢ, ἀντιθέτως, ἀκολουθώντας [b] τὸ λογικὸ συμπέρασμα ποὺ πάει τώρα νὰ βγεῖ, νὰ ἐπιδιώκουμε τὴ δικαιοσύνη· δὲν εἶναι ἔτσι;

Ἀκριβῶς ἔτσι, εἶπε, πρέπει νὰ κάνουμε.

“Ὅπως λοιπὸν ἀρχίσαμε νὰ ἐξετάζουμε τὰ γνωρίσματα τοῦ χαρακτηῖρα πρῶτα στὰ πολιτεύματα καὶ ὕστερα στὰ ἄτομα, ἐπειδὴ πιστεύαμε ὅτι ἐκεῖ τὰ γνωρίσματα αὐτὰ εἶναι πιὸ εὐδιάκριτα, ἔτσι καὶ τώρα ἂς ἐξετάσουμε πρῶτα τὴ φίλαρχη πολιτεία — γιὰτὶ δὲν βρίσκω στὴ γλώσσα μας ἄλλο ὄνομα γι’ αὐτήν: ἡ τιμοκρατία πρέπει νὰ τὴν ὀνομάσουμε ἢ τιμαρχία — καὶ κατόπιν [c] θὰ ἐξετάσουμε τὸν ἀνθρώπινο χαρακτηῖρα ποὺ ἀντιστοιχεῖ σ’ αὐτήν, ἔπειτα τὴν ὀλιγαρχία καὶ τὸν ὀλιγαρχικὸ ἄνθρωπο, ὕστερα στρέφοντας τὸ βλέμμα μας στὴ δημοκρατία, θὰ προσέξουμε τὸν δημοκρατικὸ ἄνθρωπο καὶ τέλος, τέταρτον, ἀφοῦ ἔλθουμε καὶ ἐξετάσουμε μιὰ πολιτεία μὲ τυραννικὸ πολίτευμα, ἂς δοκιμάσουμε, κοιτάζοντας πάλι *τὴν ψυχὴ* τοῦ τυραννικοῦ ἀνθρώπου, νὰ ἐκφέρουμε σωστὴ κρίση πᾶν ὅσα ζητήματα ποὺ θέσαμε.

Εὐλόγη ὅπωςδήποτε, εἶπε, θὰ ἦταν αὐτὴ ἡ ἐξέταση καὶ ἡ διατύπωση μιᾶς κρίσης.

“Ἐλα λοιπόν, εἶπα ἐγώ, καὶ ἂς δοκιμάσουμε νὰ ἐξηγήσουμε μὲ ποιὸν τρόπο θὰ μποροῦσε νὰ προκύψει ἀπὸ τὸ ἀριστοκρατικὸ πολίτευμα ἡ τιμοκρατία. Ἦ μήπως δὲν εἶναι ξεκάθαρο [d] ὅτι κάθε πολιτειακὴ μεταβολὴ ἔχει τὴν ἀφετηρία της σ’ ἐκείνους ποὺ κρατοῦν τὴν ἐξουσία στὰ χέρια τους, ὅταν συμβεῖ νὰ ἐκδηλωθεῖ ἀνάμεσά τους κάποια διχοστασία, ἐνῶ ἀπεναντίας, ὅταν ὁμο-

ἀρχάς, ὅταν ἐν αὐτῷ τούτῳ στάσις ἐγγένηται· ὁμονοούντος δέ, κἄν πάνν ὀλίγον ἤ, ἀδύνατον κινηθῆναι;

Ἔστι γὰρ οὕτω.

- 5 Πῶς οὖν δὴ, εἶπον, ὦ Γλαύκων, ἡ πόλις ἡμῖν κινηθή-
σεται, καὶ πῇ στασιάζουσιν οἱ ἐπίκουροι καὶ οἱ ἄρχοντες
πρὸς ἀλλήλους τε καὶ πρὸς ἑαυτούς; ἢ βούλει, ὥσπερ
ἽΟμηρος, εὐχόμεθα ταῖς Μούσαις εἰπεῖν ἡμῖν ὅ π ὠ ς δ ἡ
e π ρ ὠ τ ο ν στάσις ἔ μ π ε σ ε, καὶ φῶμεν αὐτὰς τραγικῶς ὡς
πρὸς παῖδας ἡμᾶς παιζούσας καὶ ἐρεσχηλούσας, ὡς δὴ
σπουδῇ λεγούσας, ὑψηλολογουμένας λέγειν;

Πῶς;

- 546 Ὡδέ πως. χαλεπὸν μὲν κινηθῆναι πόλιν οὕτω συστάσαν·
ἀλλ' ἐπεὶ γενομένῳ παντὶ φθορά ἐστίν, οὐδ' ἡ τοιαύτη
σύστασις τὸν ἅπαντα μενεῖ χρόνον, ἀλλὰ λυθήσεται. λύσις
δὲ ἦδε· οὐ μόνον φυτοῖς ἐγγείοις, ἀλλὰ καὶ ἐν ἐπιγείοις
5 ζῳῆς φορὰ καὶ ἀφορία ψυχῆς τε καὶ σωμάτων γίνονται,
ὅταν περιτροπαῖ ἐκάστοις κύκλων περιφορὰς συνάπτωσι,
βραχυβίοις μὲν βραχυπόρους, ἐναντίοις δὲ ἐναντίας. γένους
δὲ ὑμετέρου εὐγονίας τε καὶ ἀφορίας, καίπερ ὄντες σοφοί,
b οὓς ἡγεμόνας πόλεως ἐπαιδεύσασθε, οὐδὲν μᾶλλον λογισμῷ
μετ' αἰσθήσεως τεύξονται, ἀλλὰ πάρεσιν αὐτοὺς καὶ γεν-
νήσουσι παῖδας ποτε οὐ δέον. ἔστι δὲ θείῳ μὲν γεννητῷ
περίοδος ἦν ἀριθμὸς περιλαμβάνει τέλειος, ἀνθρωπεῖω δὲ
5 ἐν ᾧ πρώτῳ αὐξήσεις δυνάμεναί τε καὶ δυναστευόμεναι, τρεῖς
ἀποστάσεις, τέτταρας δὲ ὅρους λαβοῦσαι ὁμοιούντων τε καὶ
ἀνομοιούντων καὶ αὐξόντων καὶ φθινόντων, πάντα προσήγορα
c καὶ ῥητὰ πρὸς ἄλληλα ἀπέφηναν· ὧν ἐπίτριτος πυθμὴν
πεμπάδι συζυγεῖς δύο ἀρμονίας παρέχεται τρεῖς αὐξηθεῖς,
τὴν μὲν ἴσῃν ἰσάκις, ἑκατὸν τοσαυτάκις, τὴν δὲ ἰσομήκη
μὲν τῇ, προμήκῃ δέ, ἑκατὸν μὲν ἀριθμῶν ἀπὸ διαμέτρων
5 ῥητῶν πεμπάδος, δεομένων ἑνὸς ἐκάστων, ἀρρήτων δὲ δυοῖν,

νοοῦν, ἀκόμη κι ἂν εἶναι πάρα πολὺ λίγοι, ἡ ἀνατροπὴ τοῦ πολιτεύματος γίνεται ἀδύνατη;

Ναί, ἔτσι εἶναι.

Πῶς λοιπόν, Γλαύκων, θὰ κλονιστεῖ τὸ πολίτευμά μας καὶ πῶς οἱ ἐπίκουροι καὶ οἱ ἄρχοντες θὰ ἔλθουν σὲ διάσταση μεταξὺ τους ἀλλὰ καὶ μὲ τὸν ἑαυτό τους; Ἡ μήπως θὰ ἔπρεπε, σὰν τὸν Ὅμηρο, νὰ παρακαλέσουμε τὶς Μοῦσες νὰ μᾶς ψάλουν [e] «πῶς πῆρε καὶ πρωτόπεσε στὴν πόλὴ μέσα» ἡ στάση, καὶ νὰ φανταστοῦμε ὅτι στὰ σοβαρὰ οἱ Μοῦσες μιλοῦν στὸν ὑψηλὸ τόνο τῆς τραγωδίας, ἐνῶ οἱ θεοὶ θὰ παίζουν καὶ θὰ ἀστειεύονται μ' ἑμᾶς σὰν μὲ παιδιά;

Πῶς δηλαδή;

[546a] Νά, κάπως ἔτσι: Μιὰ πόλὴ, βέβαια, συγκροτημένη μὲ αὐτὸ τὸν τρόπο εἶναι δύσκολο νὰ κλονιστεῖ. Ἐπειδὴ ὅμως καθετὶ ποὺ γεννιέται ὑπόκειται στὴ φθορὰ, καὶ αὐτὴ ἡ συγκρότηση δὲν πρόκειται νὰ διατηρηθεῖ στὸν αἰῶνα τὸν ἅπαντα, ἀλλὰ θὰ διαλυθεῖ. Κι ἡ διάλυσή της θὰ γίνεῖ ὡς ἑξῆς: Ὅχι μόνο γιὰ τὰ φυτὰ ποὺ ριζώνουν στὴ γῆ ἀλλὰ καὶ γιὰ τὰ ζῶα στὴν ἐπιφάνειά της ἔρχονται καιροὶ εὐφορίας καὶ καιροὶ ἀφορίας τῆς ψυχῆς καὶ τῶν σωμάτων, ὅταν τὸ καθένα τους συμπληρώνει κάποιες κυκλικὲς περιστροφές, σύντομες γιὰ τὰ βραχύβια ὄντα καὶ διαρκέστερες γιὰ τὰ μακρόβια. Αὐτοί, τώρα, τοὺς ὁποίους ἐκπαιδεύσατε γιὰ ἡγέτες τῆς πόλης, παρόλο ὅτι εἶναι σοφοί, [b] μπορεῖ νὰ μὴν πετύχουν μὲ τὸ λογισμὸ καὶ τὴν αἴσθηση νὰ διακρίνουν τὸν κατάλληλο καιρὸ γιὰ ἀπογόνους ἀπὸ τὸν ἀκατάλληλο ἀλλὰ κάτι νὰ τοὺς ξεφύγει καὶ νὰ γεννήσουν παιδιὰ κάποτε ποὺ δὲν θὰ πρέπει. Καὶ σὲ ὅ,τι ἀφορᾷ ἓνα θεϊκὸ δημιούργημα ἡ περίοδος αὐτὴ περιλαμβάνεται μέσα σὲ ἓναν τέλειο ἀριθμὸ, ἀλλὰ γιὰ τὸ ἀνθρώπινο γένος εἶναι ὁ πρῶτος ἀριθμὸς ὅπου μεγέθη πολλαπλασιαζόμενα μὲ τὸν ἑαυτὸ τους καὶ μὲ τὸ τετράγωνό τους, ἀφοῦ λάβουν τρεῖς ἀποστάσεις καὶ τέσσερα ὅρια στοιχείων, τὰ ὁποῖα καθιστοῦν τὰ πράγματα ὅμοια καὶ ἀνόμοια καὶ τὰ αὐξάνουν καὶ τὰ ἐλαττώνουν, κάνουν στὸ τέλος ὅλα τὰ στοιχεῖα ἀμοιβαίως ἁρμονικὰ [c] καὶ τέτοια ποὺ νὰ ἔχουν λόγο πρὸς ἄλληλα. Ἀπὸ τὰ στοιχεῖα αὐτὰ ὁ λόγος τέσσερα πρὸς τρία, ἀφοῦ συζευχθεῖ μὲ τὴν πεντάδα καὶ πολλαπλασιαστεῖ τρεῖς φορές, δίνει δύο ἁρμονίες. Ἡ μία εἶναι ἓνα τετράγωνο, τόσες φορές ἑκατὸ, ἡ ἄλλη εἶναι ἰσομήκης κατὰ τὴ μία φορὰ τῆς ἀλλὰ προμήκης κατὰ τὴν ἄλλη, κι ἔτσι ἡ μία πλευρὰ τῆς εἶναι ἑκατὸ φορές τὸ τετράγωνο τῶν ρητῶν διαγωνίων τοῦ πέντε ἐλαττωμένο κατὰ ἓνα ἢ ἑκατὸ φορές τὸ τετράγωνο τῶν ἀρρήτων διαγωνίων ἐλαττωμένων κατὰ δύο. Ἡ ἄλ-

- ἑκατὸν δὲ κύβων τριάδος. σύμπας δὲ οὗτος ἀριθμὸς γεω-
 μετρικός, τοιούτου κύριος, ἀμεινόνων τε καὶ χειρόνων γε-
 νέσεων, ἃς ὅταν ἀγνοήσαντες ὑμῖν οἱ φύλακες συνοικίζωσιν
 d νύμφας νυμφίοις παρὰ καιρόν, οὐκ εὐφυεῖς οὐδ' εὐτυχεῖς
 παῖδες ἔσονται· ὧν καταστήσουσι μὲν τοὺς ἀρίστους οἱ
 πρότεροι, ὅμως δὲ ὄντες ἀνάξιοι, εἰς τὰς τῶν πατέρων αὐ
 5 δυνάμεις ἐλθόντες, ἡμῶν πρῶτον ἄρξονται ἀμελεῖν φύλακες
 ὄντες, παρ' ἑλάττον τοῦ δέοντος ἡγησάμενοι τὰ μουσικῆς,
 δεύτερον δὲ τὰ γυμναστικῆς, ὅθεν ἀμουσότεροι γενήσονται
 ὑμῖν οἱ νέοι. ἐκ δὲ τούτων ἄρχοντες οὐ πάνυ φυλακικοὶ
 e καταστήσονται πρὸς τὸ δοκιμάζειν τὰ Ἑσιόδου τε καὶ τὰ παρ'
 547 ὑμῖν γένη, χρυσοῦν τε καὶ ἀργυροῦν καὶ χαλκοῦν καὶ σιδηροῦν·
 ὁμοῦ δὲ μιγέντος σιδηροῦ ἀργυρῷ καὶ χαλκοῦ χρυσῷ ἀνο-
 μοιότης ἐγγενήσεται καὶ ἀνωμαλία ἀνάρμοστος, ἃ γενόμενα,
 οὗ ἂν ἐγγένηται, ἀεὶ τίκτει πόλεμον καὶ ἔχθραν. τ α ὕ τ η ς τ ο ι
 5 γ ε ν ε ῖ ς χ ρ ῆ φ ἄ ν α ι εἶναι στάσιν, ὅπου ἂν γίγνηται ἀεὶ.
 Καὶ ὁρθῶς γ', ἔφη, αὐτὰς ἀποκρίνεσθαι φήσομεν.
 Καὶ γάρ, ἦν δ' ἐγώ, ἀνάγκη Μούσας γε οὔσας.
 b Τί οὖν, ἦ δ' ὅς, τὸ μετὰ τοῦτο λέγουσιν αἱ Μοῦσαι;
 Στάσεως, ἦν δ' ἐγώ, γενομένης εἰλκέτην ἄρα ἑκατέρω
 τὼ γένει, τὸ μὲν σιδηροῦν καὶ χαλκοῦν ἐπὶ χρηματισμὸν
 καὶ γῆς κτῆσιν καὶ οἰκίας χρυσοῦ τε καὶ ἀργύρου, τὼ δ' αὖ,
 5 τὸ χρυσοῦν τε καὶ ἀργυροῦν, ἅτε οὐ πεινομένω ἀλλὰ φύσει
 ὄντε πλουσίῳ, τὰς ψυχὰς ἐπὶ τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν ἀρχαίαν
 κατάστασιν ἡγέτην· βιαζομένων δὲ καὶ ἀντιτεινόντων ἀλ-
 λήλοισ, εἰς μέσον ὡμολόγησαν γῆν μὲν καὶ οἰκίας κατα-
 c νειμαμένους ἰδιώσασθαι, τοὺς δὲ πρὶν φυλαττομένους ὑπ'
 αὐτῶν ὥς ἐλευθέρους φίλους τε καὶ τροφείας, δουλωσάμενοι
 τότε περιοίκους τε καὶ οἰκέτας ἔχοντες, αὐτοὶ πολέμου τε
 καὶ φυλακῆς αὐτῶν ἐπιμελεῖσθαι.
 5 Δοκεῖ μοι, ἔφη, αὕτη ἡ μετάβασις ἐντεῦθεν γίγνεσθαι.

λη πλευρὰ εἶναι ἑκατὸ κύβοι τοῦ τρία. Ὁλόκληρος αὐτὸς ὁ ἀριθμὸς, ἓνας ἀριθμὸς ὁ ὁποῖος μετράει τῇ γῇ, εἶναι αὐτὸς ποὺ ρυθμίζει τὶς γεννήσεις, τὶς καλύτερες καὶ τὶς χειρότερες, [d] κι ὅταν οἱ φύλακες μας δὲν τὸ λάβουν αὐτὸ ὑπόψη τους καὶ ξευγαρώνουν νύφες καὶ γαμπροὺς τὸν καιρὸ ποὺ δὲν πρέπει, δὲν θὰ βγοῦν παιδιά καλοφτιαγμένα καὶ εὐτυχισμένα. Καὶ βέβαια θὰ ὀρίσουν οἱ παλαιότεροι ὡς διαδόχους τους τοὺς καλύτερους ἀνάμεσά τους, ὥστόσο, καθὼς αὐτοὶ οἱ νέοι θὰ εἶναι ἀνάξιοι, μόλις ἀναλάβουν τὰ ἀξιώματα τῶν πατεράδων τους, θὰ ἀρχίσουν πρῶτα-πρῶτα, φύλακες αὐτοί, νὰ παραμελοῦν ἐμᾶς, τὶς Μοῦσες, ἀποδίδοντας στὴ μουσικὴ καὶ τὴν ποίηση μικρότερη σημασία ἀπ' ὅτι πρέπει, καί, δεύτερον, θὰ παραμελήσουν τὴ γυμναστική, καὶ γι' αὐτοὺς τοὺς λόγους οἱ νέοι σας θὰ γίνουν ἀμουςότεροι. Ἀπὸ αὐτοὺς θὰ βγοῦν ἄρχοντες ποὺ δὲν θὰ 'ναι, [e] ὡς φύλακες, ἰδιαίτερα ἱκανοὶ νὰ ξεχωρίζουν [547a] ἐκεῖνα τὰ γένη τοῦ Ἡσιόδου ποὺ θὰ ὑπάρχουν καὶ σὲ σᾶς, τὸ χρυσό, τὸ ἀργυρὸ, τὸ χάλκινο, τὸ σιδερένιο· καὶ τὸ ἀνακάτωμα τοῦ σιδερένιου γένους μὲ τὸ ἀργυρὸ καὶ τοῦ χάλκινου μὲ τὸ χρυσὸ θὰ προξενήσει ἀνομοιογένεια καὶ ἀνωμαλία ἀνάρμωστη πού, ὅπου κι ἂν ἐμφανίζονται, φέρουν πάντοτε πόλεμο καὶ ἔχθρα. «Αὐτῆς τῆς γενιᾶς», πρέπει νὰ ποῦμε, εἶναι ἡ διχόνοια, ὅπου κι ἂν ἐμφανίζεται.

Κι ἐμεῖς, εἶπε, θὰ ποῦμε ὅτι πολὺ σωστὰ μᾶς ἀποκρίθηκαν οἱ Μοῦσες.

Δὲν εἶναι δυνατόν, εἶπα ἐγώ, νὰ γίνεи ἀλλιῶς· Μοῦσες εἶναι αὐτές.

[b] Λοιπόν; ἔκανε· τί μᾶς λένε μετὰ;

Μόλις, εἶπα, ἐκδηλώθηκε ἡ διχοστασία, τὰ δύο γένη ἀρχισαν νὰ τραβοῦν πρὸς τὴ μεριά τους, καθένα κατὰ τὴ δική του· τὸ σιδερένιο καὶ τὸ χάλκινο γένος πρὸς τὸ χρῆμα, τὴν ἀπόκτηση γῆς, σπιτιοῦ, χρυσοῦ καὶ ἀργύρου, ἐνῶ τὰ ἄλλα δύο, τὸ χρυσὸ καὶ τὸ ἀργυρὸ γένος, ἐπειδὴ δὲν εἶναι φτωχά, ἀλλὰ ἔχουν ἀπὸ τὴ φύση τους πλοῦτο, προσπαθοῦσαν νὰ κατευθύνουν τὶς ψυχὲς στὴν ἀρετὴ καὶ στὴν παλαιὰ κατάσταση· καὶ καθὼς μὲ βία τραβοῦσαν οἱ μὲν πρὸς τὴ μιὰ κατεύθυνση κι οἱ δὲ πρὸς τὴν ἄλλη, τὴν ἀντίθετη, τελικὰ τὰ βρῆκαν κάπου στὴ μέση καὶ συμβιβάστηκαν νὰ μοιράσουν μεταξὺ τους τὴ γῇ καὶ τὰ οἰκήματα [c] καὶ νὰ τὰ πάρουν δικὰ τους, ἐνῶ ἐκεῖνους, τοὺς ὁποίους προηγουμένως προστάτευαν καὶ πού, ὡς ἐλεύθερους, τοὺς εἶχαν γιὰ φίλους τους καὶ ἦσαν ἐκεῖνοι ποὺ τοὺς συντηροῦσαν, ἀποφάσισαν τώρα νὰ τοὺς ὑποδουλώσουν καὶ νὰ τοὺς ἔχουν δουλοπάροικους καὶ ὑπηρέτες τους, καὶ νὰ ἀσχολοῦνται πιά οἱ ἴδιοι μόνοι τους καὶ μὲ πόλεμο καὶ μὲ τὴ φρούρηση τούτων τῶν τελευταίων.

Νομίζω, εἶπε, ὅτι ἀπὸ ἐδῶ ξεκινάει ἡ ἀνατροπὴ τοῦ πολιτεύματος.

Οὐκοῦν, ἦν δ' ἐγώ, ἐν μέσῳ τις ἂν εἴη ἀριστοκρατίας τε καὶ ὀλιγαρχίας αὕτη ἡ πολιτεία;

Πάνυ μὲν οὔν.

d Μεταβήσεται μὲν δὴ οὕτω· μεταβάσα δὲ πῶς οἰκήσει; ἢ φανερόν ὅτι τὰ μὲν μιμήσεται τὴν προτέραν πολιτείαν, τὰ δὲ τὴν ὀλιγαρχίαν, ἅτ' ἐν μέσῳ οὔσα, τὸ δέ τι καὶ αὐτῆς ἔξει ἴδιον; Οὕτως, ἔφη.

5 Οὐκοῦν τῷ μὲν τιμᾶν τοὺς ἄρχοντας καὶ γεωργῶν ἀπέχεσθαι τὸ προπολεμοῦν αὐτῆς καὶ χειροτεχνῶν καὶ τοῦ ἄλλου χρηματισμοῦ, συσσίτια δὲ κατεσκευάσθαι καὶ γυμναστικῆς τε καὶ τῆς τοῦ πολέμου ἀγωνίας ἐπιμελεῖσθαι, πᾶσι τοῖς τοιούτοις τὴν προτέραν μιμήσεται;

Ναί.

e Τῷ δέ γε φοβεῖσθαι τοὺς σοφοὺς ἐπὶ τὰς ἀρχὰς ἄγειν, ἅτε οὐκέτι κεκτημένην ἀπλοῦς τε καὶ ἀτενεῖς τοὺς τοιούτους ἄνδρας ἀλλὰ μεικτοὺς, ἐπὶ δὲ θυμοειδεῖς τε καὶ ἀπλουστέρους ἀποκλίνειν, τοὺς πρὸς πόλεμον μᾶλλον πεφυκότας ἢ πρὸς 548 εἰρήνην, καὶ τοὺς περὶ ταῦτα δόλους τε καὶ μηχανὰς ἐντίμως ἔχειν, καὶ πολεμοῦσα τὸν ἀεὶ χρόνον διάγειν, αὕτη ἑαυτῆς αὐτὰ πολλὰ τῶν τοιούτων ἴδια ἔξει;

Ναί.

5 Ἐπιθυμηταὶ δέ γε, ἦν δ' ἐγώ, χρημάτων οἱ τοιοῦτοι ἔσονται, ὥσπερ οἱ ἐν ταῖς ὀλιγαρχίαις, καὶ τιμῶντες ἀγρίως ὑπὸ σκότου χυρσόν τε καὶ ἄργυρον, ἅτε κεκτημένοι ταμεία καὶ οἰκείους θησαυροὺς, οἱ θέμενοι ἂν αὐτὰ κρύψειαν, καὶ αὐτοὶ περιβόλους οἰκίσεων, ἀτεχνῶς νεοττιᾶς ἰδίας, ἐν αἷς b ἀναλίσκοντες γυναιξί τε καὶ οἷς ἐθέλοιεν ἄλλοις πολλὰ ἂν δαπανῶντο.

Ἀληθέστατα, ἔφη.

5 Οὐκοῦν καὶ φειδωλοὶ χρημάτων, ἅτε τιμῶντες καὶ οὐ φανερώς κτώμενοι, φιλαναλωταὶ δὲ ἄλλοτρίων δι' ἐπιθυμίαν, καὶ λάθρα τὰς ἡδονὰς καρποῦμενοι, ὥσπερ παῖδες πατέρα

Λοιπόν, εἶπα, αὐτὸ τὸ νέο πολίτευμα δὲν θὰ ἦταν κάτι ἀνάμεσα στὴν ἀριστοκρατία καὶ τὴν ὀλιγαρχία;

Βεβαίωτατα.

Ἡ ἀλλαγὴ λοιπόν θὰ συντελεστεῖ μὲ αὐτὸ τὸν τρόπο· μετὰ τὴν ἀλλαγὴ ὁμως πῶς θὰ κυβερνηθεῖ ἡ πόλη; Ἡ [d] εἶναι φανερὸ ὅτι ὁρισμένα γνωρίσματα θὰ τὰ πάρει ἀπὸ τὸ προηγούμενο πολίτευμα, ὁρισμένα ἄλλα ἀπὸ τὸ ὀλιγαρχικὸ κι ὅτι, καθὼς ἡ θέση της εἶναι στὸ ἐνδιάμεσο τῶν δύο, θὰ παρουσιάσει καὶ ὁρισμένα *δικά της* ἰδιαιτέρως γνωρίσματα;

Ναί, ἔτσι, εἶπε.

Ὡς πρὸς τὸ ὅτι, ἐπομένως, ἡ τάξη τῶν πολεμιστῶν θὰ τιμᾷ τοὺς ἄρχοντες καὶ θὰ ἀπέχει ἀπὸ ἀγροτικὲς ἀσχολίες κι ἀπὸ τίς ἀσχολίες τῶν τεχνιτῶν καὶ τὰ ἄλλα βιοποριστικὰ ἔργα, ἐπίσης ὡς πρὸς τὰ κοινὰ συσσίτια πού θὰ ἔχει ὁργανώσει καὶ τὸ ἐνδιαφέρον της γιὰ τὴ γυμναστικὴ καὶ τίς πολεμικὲς ἀσκήσεις, σὲ ὅλα τοῦτα ἡ τάξη τῶν πολεμιστῶν θὰ μιμηθεῖ τὸ προηγούμενο πολίτευμα· δὲν εἶναι ἔτσι;

Ναί.

[e] Κι ἀπὸ τὴν ἄλλη δὲν θὰ ἔχει ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον καὶ *δικά της* ξεχωριστὰ γνωρίσματα σὰν αὐτὰ ἐδῶ; Θὰ φοβᾶται δηλαδὴ νὰ ἀνεβᾶζει στὴν ἐξουσία τοὺς σοφοὺς, γιατί τώρα οἱ σοφοὶ ἄνδρες τῆς πόλης δὲν θὰ εἶναι πιά ἀτόφιοι καὶ ξεκάθαροι ἀλλὰ θὰ ἔχουν μπερδεμένη ἰδιοσυστασία, καὶ θὰ προτιμᾷ τοὺς ψυχωμένους καὶ συνάμα πιὸ ἀπλοῦκους χαρακτήρες, αὐτοὺς πού εἶναι πλασμένοι πιὸ πολὺ γιὰ τὸν πόλεμο παρὰ [548a] γιὰ τὴν εἰρήνην κι αὐτοὺς πού ἀποδίδουν μεγάλῃ ἀξία στὰ ἀνορθόδοξα πολεμικὰ μέσα καὶ στὰ στρατηγήματα, καὶ θὰ περνάει τὸν καιρὸ της κάνοντας συνεχῶς πόλεμο· ἔτσι;

Ναί.

Κι ἄνθρωποι σὰν αὐτούς, εἶπα ἐγώ, θὰ εἶναι διψασμένοι γιὰ χρῆμα, ὅπως ὅλοι στὶς ὀλιγαρχίες, μὲ ἕνα ἄγριο ἀλλὰ κρυφὸ πάθος γιὰ χρυσάφι κι ἀσήμι, θὰ ἔχουν κελάρια καὶ ἰδιωτικὰ θησαυροφυλάκια, ὅπου θὰ βάζουν τοὺς θησαυροὺς τους γιὰ νὰ τοὺς κρύψουν, περιφράγματα γύρω-γύρω στὰ σπίτια τους, σωστὲς ἰδιωτικὲς φωλιές, στὶς ὁποῖες [b] θὰ ξοδεύουν σπάταλα χαλῶντας πολλὰ σὲ γυναῖκες καὶ σὲ ὁποιοὺς ἄλλους θέλουν.

Ἀκριβῶς ἔτσι, εἶπε.

Στὰ *δικά τους*, βέβαια, λεφτὰ θὰ εἶναι σφιχτοχέρηδες, γιατί θὰ τὰ ὑπολογίζουν καὶ δὲν θὰ τὰ ἀποκοτῶν μὲ διαφανεῖς τρόπους, τὰ ξένα ὁμως θὰ τὰ ξοδεύουν γιὰ τίς ἐπιθυμίες τους, καὶ θὰ τρυγοῦν κρυφὰ τίς ἡδονές, ξεφεύγον-

c τὸν νόμον ἀποδιδράσκοντες, οὐχ ὑπὸ πειθοῦς ἀλλ' ὑπὸ βίας πεπαιδευμένοι διὰ τὸ τῆς ἀληθινῆς Μούσης τῆς μετὰ λόγων
τε καὶ φιλοσοφίας ἡμεληκέναι καὶ πρεσβυτέρως γυμναστικὴν
μουσικῆς τετιμηκέναι.

Παντάπασι, ἔφη, λέγεις μεμειγμένην πολιτείαν ἐκ κακοῦ
τε καὶ ἀγαθοῦ.

5 Μέμεικται γάρ, ἦν δ' ἐγώ· διαφανέστατον δ' ἐν αὐτῇ
ἐστὶν ἐν τι μόνον ὑπὸ τοῦ θυμοειδοῦς κρατοῦντος, φιλονικίαι
καὶ φιλοτιμίαι.

Σφόδρα γε, ἦ δ' ὅς.

10 Οὐκοῦν, ἦν δ' ἐγώ, αὕτη μὲν ἡ πολιτεία οὕτω γεγονυῖα
καὶ τοιαύτη ἂν τις εἴη, ὡς λόγῳ σχῆμα πολιτείας ὑπογρά-
d ψαντα μὴ ἀκριβῶς ἀπεργάσασθαι διὰ τὸ ἐξαρκεῖν μὲν ἰδεῖν
καὶ ἐκ τῆς ὑπογραφῆς τὸν τε δικαιοτάτον καὶ τὸν ἀδικώτατον,
ἀμήχανον δὲ μήκει ἔργον εἶναι πάσας μὲν πολιτείας, πάντα
δὲ ἦθ' ἢ μὴ παραλιπόντα διελεθῆν.

5 Καὶ ὁρθῶς, ἔφη.

Τίς οὖν ὁ κατὰ ταύτην τὴν πολιτείαν ἀνὴρ; πῶς τε
γενόμενος ποῖός τέ τις ὢν;

Οἶμαι μὲν, ἔφη ὁ Ἀδείμαντος, ἐγγύς τι αὐτὸν Γλαῦκωνος
τουτοῦ τείνειν ἔνεκά γε φιλονικίας.

e Ἴσως, ἦν δ' ἐγώ, τοῦτό γε· ἀλλὰ μοι δοκεῖ τάδε οὐ κατὰ
τοῦτον πεφυκέναι.

Τὰ ποῖα;

5 Αὐθαδέστερόν τε δεῖ αὐτόν, ἦν δ' ἐγώ, εἶναι καὶ ὑποαμου-
549 σότερον, φιλόμουσον δέ, καὶ φιλήκοον μὲν, ῥητορικὸν δ'
οὐδαμῶς. καὶ δούλοις μὲν τις ἂν ἄγριος εἴη ὁ τοιοῦτος,
οὐ καταφρονῶν δούλων, ὥσπερ ὁ ἱκανῶς πεπαιδευμένος,
ἐλευθέρους δὲ ἡμερος, ἀρχόντων δὲ σφόδρα ὑπήκοος, φίλαρχος
δὲ καὶ φιλότιμος, οὐκ ἀπὸ τοῦ λέγειν ἀξιῶν ἄρχειν οὐδ'
5 ἀπὸ τοιούτου οὐδενός, ἀλλ' ἀπὸ ἔργων τῶν τε πολεμικῶν

τας από τὸ νόμο ὅπως τὰ ἄτακτα παιδιά ἀπὸ τὸν πατέρα τους, καὶ ἡ παιδεία τους δὲν θὰ στηρίζεται στὴν πειθῶ ἀλλὰ στὴ βία, ἀφοῦ τὴν ἀληθινὴ Μοῦσα, αὐτὴ ποὺ τὴν συντροφεύουν ὁ λόγος [c] καὶ ἡ φιλοσοφία, θὰ τὴν ἔχουν παραμελήσει καὶ θὰ ἔχουν δώσει μεγαλύτερο βάρος στὴ σωματικὴ ἄσκηση ἀπ' ὅτι στὴν πνευματικὴ καλλιέργεια.

Χωρὶς ἀμφιβολία, εἶπε, περιγράφεις ἓνα πολίτευμα ἀνάμικτο ἀπὸ καλὸ καὶ ἀπὸ κακὸ.

Ναί, ἔχουν μπερδευτεῖ αὐτά, εἶπα ἐγώ· ὅμως ἐντελῶς ξεκάθαρο σ' αὐτὸ τὸ πολίτευμα εἶναι, λόγω τῆς κυριαρχίας τοῦ θυμοειδοῦς στοιχείου, ἓνα καὶ μόνο: τὸ πάθος γιὰ διάκριση καὶ ἡ φιλοδοξία.

Καὶ μάλιστα στὸ ἔπακρο, εἶπε αὐτός.

Αὐτὲς λοιπὸν, εἶπα, θὰ εἶναι οἱ ρίζες καὶ αὐτὸς πάνω-κάτω ὁ χαρακτήρας τούτου τοῦ πολιτεύματος ποὺ ἐδῶ δὲν τὸ περιγράφουμε [d] μὲ ἀκρίβεια ἀλλὰ ἀπλῶς δίνουμε μιὰ σχηματικὴ ὑποτύπωσή του, ἀφοῦ καὶ τοῦτο τὸ ἀπλὸ σχεδίασμα εἶναι ἀρκετὸ ὥστε νὰ μᾶς δώσει μιὰν εἰκόνα γιὰ τὸν πιὸ δίκαιο καὶ τὸν πιὸ ἄδικο ἄνθρωπο· ἄλλωστε μιὰ περιγραφὴ ὅλων τῶν πολιτευμάτων καὶ ὅλων τῶν ἀνθρώπων χαρακτηρῶν χωρὶς νὰ παραλείπεται τίποτα θὰ τραβοῦσε σὲ ἀτέλειωτο μᾶκρος.

Ἀσφαλῶς, εἶπε.

Ποίος ἀνθρώπινος χαρακτήρας ἀντιστοιχεῖ λοιπὸν σ' αὐτὸ τὸ πολίτευμα; Πῶς γεννιέται καὶ ποιᾶς λογῆς τέλος πάντων εἶναι;

Νομίζω, εἶπε ὁ Ἀδεύμαντος, ὅτι θὰ φέρνει κάπως πρὸς τὸν Γλαύκωνα, τουλάχιστον ὡς πρὸς τὴ φιλοδοξία.

[e] Σ' αὐτό, εἶπα ἐγώ, ἴσως· ἔχω ὅμως τὴ γνώμη ὅτι σὲ τοῦτα ἐδῶ δὲν τοῦ μοιάζει.

Σὲ ποιά ἐννοεῖς;

Καὶ πιὸ ἀτομιστὴς πρέπει νὰ εἶναι αὐτός, εἶπα ἐγώ, καὶ κάπως πιὸ ἄμουσος, πάντως ὅμως θὰ ἐκτιμᾷ τὴν ἀξία τῆς καλλιέργειας, ἐπίσης θὰ τοῦ ἀρέσει νὰ ἀκούει συζητήσεις καὶ λόγους, εὐφραδὴς ὁμιλητὴς ὅμως [549a] μὲ κανέναν τρόπο. Κι ἀπέναντι στοὺς δούλους ἓνας τέτοιος ἄνθρωπος θὰ εἶναι κάπως ἀπότομος χωρὶς πάντως νὰ τοὺς περιφρονεῖ, ὅπως ὁ πραγματικὰ μορφωμένος, μὲ τοὺς ἐλευθέρους ὅμως θὰ εἶναι προσηνής· ἐπίσης θὰ εἶναι πάρα πολὺ ὑπάκουος στοὺς ἄρχοντες, θὰ τοῦ ἀρέσει νὰ ἐξουσιάζει καὶ θὰ εἶναι φιλόδοξος, τὴν ἀξίωσή του νὰ ἀσκεῖ ἐξουσία δὲν θὰ τὴν στηρίζει στὴν εὐγλωττία ἢ σὲ ὅτιδήποτε ἄλλο ἀνάλογο ἀλλὰ σὲ πολεμικὰ κατορθώματα καὶ σὲ πράγμα-

καὶ τῶν περὶ τὰ πολεμικά, φιλογυμναστής τέ τις ὢν καὶ φιλόθηρος.

Ἔστι γάρ, ἔφη, τοῦτο τὸ ἦθος ἐκείνης τῆς πολιτείας.

Οὐκοῦν καὶ χρημάτων, ἦν δ' ἐγώ, ὁ τοιοῦτος νέος μὲν ὢν
b καταφρονοῖ ἄν, ὅσῳ δὲ πρεσβύτερος γίγνοιτο, μᾶλλον ἀεὶ
ἀσπάζοιτο ἂν τῷ τε μετέχειν τῆς τοῦ φιλοχρημάτου φύσεως
καὶ μὴ εἶναι εἰλικρινῆς πρὸς ἀρετὴν διὰ τὸ ἀπολειφθῆναι τοῦ
ἀρίστου φύλακος;

5 Τίνος; ἦ δ' ὅς ὁ Ἀδείμαντος.

Λόγου, ἦν δ' ἐγώ, μουσικῇ κεκραμένον· ὅς μόνος ἐγγενό-
μενος σωτὴρ ἀρετῆς διὰ βίου ἐνοικεῖ τῷ ἔχοντι.

Καλῶς, ἔφη, λέγεις.

Καὶ ἔστι μὲν γ', ἦν δ' ἐγώ, τοιοῦτος ὁ τιμοκρατικὸς
10 νεανίας, τῇ τοιαύτῃ πόλει ἐοικώς.

c Πάνυ μὲν οὖν.

Γίνεται δέ γ', εἶπον, οὗτος ὧδέ πως· ἐνίστε πατρὸς
ἀγαθοῦ ὢν νέος υἱὸς ἐν πόλει οἰκοῦντος οὐκ εὖ πολιτευομένη,
φεύγοντος τὰς τε τιμὰς καὶ ἀρχὰς καὶ δίκας καὶ τὴν τοιαύτην
5 πᾶσαν φιλοπραγμοσύνην καὶ ἐθέλοντος ἐλαττοῦσθαι ὥστε
πράγματα μὴ ἔχειν—

Πῇ δὴ, ἔφη, γίνεται;

Ὅταν, ἦν δ' ἐγώ, πρῶτον μὲν τῆς μητρὸς ἀκοῇ ἀχθομένης
ὅτι οὐ τῶν ἀρχόντων αὐτῇ ὁ ἀνὴρ ἐστίν, καὶ ἐλαττουμένης διὰ
d ταῦτα ἐν ταῖς ἄλλαις γυναιξίν, ἔπειτα ὁρώσης μὴ σφόδρα
περὶ χρήματα σπουδάζοντα μηδὲ μαχόμενον καὶ λοιδορούμενον
ἰδίᾳ τε ἐν δικαστηρίοις καὶ δημοσίᾳ, ἀλλὰ ῥαθύμως πάντα τὰ
τοιαῦτα φέροντα, καὶ ἑαυτῷ μὲν τὸν νοῦν προσέχοντα ἀεὶ
5 αἰσθάνηται, ἑαυτὴν δὲ μήτε πάνυ τιμῶντα μήτε ἀτιμάζοντα,
ἐξ ἀπάντων τούτων ἀχθομένης τε καὶ λεγούσης ὡς ἄνανδρός
τε αὐτῷ ὁ πατὴρ καὶ λίαν ἀνειμένος, καὶ ἄλλα δὴ ὅσα καὶ
e οἷα φιλοῦσιν αἱ γυναῖκες περὶ τῶν τοιούτων ὑμνεῖν.

Καὶ μάλ', ἔφη ὁ Ἀδείμαντος, πολλά τε καὶ ὅμοια ἑαυταῖς.

τα πού συνδέονται με τὸν πόλεμο, κι ἀκόμη θὰ ἀγαπάει τὴ σωματικὴ ἄσκηση καὶ θὰ τοῦ ἀρέσει τὸ κυνήγι.

Πραγματικά, εἶπε, αὐτὸς εἶναι ὁ χαρακτήρας πού ἀντιστοιχεῖ σὲ αὐτὸ τὸ πολίτευμα.

Κι ἀκόμη, εἶπα ἐγώ, ὁ ἄνθρωπος αὐτοῦ τοῦ εἴδους ὅσο εἶναι νέος [b] θὰ τὰ περιφρονεῖ τὰ χρήματα, ἀλλὰ καθὼς θὰ προχωρεῖ στὰ χρόνια, θὰ τὰ ἐπιζητεῖ διαρκῶς περισσότερο καὶ γιὰ τὸ λόγο ὅτι θὰ ἀναλογεῖ καὶ σ' αὐτὸν ἓνα μερίδιο ἀπὸ τὸ χαρακτήρα τοῦ φιλοχρήματος καὶ ἐπειδὴ ἡ σχέση του μετ' αὐτὴν ἀρετὴ δὲν θὰ εἶναι ξεκάθαρη, ἀφοῦ δὲν θὰ ἔχει πιά στὸ πλευρὸ του τὸν πιὸ καλὸ φύλακα.

Ποιὸς εἶναι αὐτός; ρώτησε ὁ Ἀδεύμαντος.

Ὁ λόγος, εἶπα ἐγώ, ὁ συγκερασμένος μετ' αὐτὴν μουσικὴ καὶ τὴν ποίηση· ὁ μόνος φύλακας πού σὲ ὅποιον τύχει νὰ τὸν ἔχει ριζώνει μέσα του γιὰ ὅλη του τὴ ζωὴ κι εἶναι σωτηρία γιὰ τὴν ἀρετὴ του.

Ὁμορφο αὐτὸ πού λές, εἶπε.

Κι εἶναι, ἔτσι, τέτοιος ὁ νεαρὸς τῆς τιμοκρατικῆς πόλης, ὅμοιος μετ' αὐτὸ πολίτευμα αὐτοῦ τοῦ εἴδους.

[c] Πραγματικά.

Καὶ γίνεται τέτοιος, εἶπα ἐγώ, περίπου κατὰ τὸν ἐξῆς τρόπο: Συχνὰ εἶναι ὁ γιὸς ἑνὸς πατέρα καλοῦ, ὁ ὁποῖος ζεῖ σὲ μιὰ πόλιν πού δὲν ἔχει καλὴ διακυβέρνηση, καὶ ὁ ὁποῖος ἀποφεύγει τίς τιμὲς καὶ τὰ ἀξιώματα καὶ τίς δίκες κι ὅλη αὐτὴ τὴν πολυπραγμοσύνη, κι ἐπιθυμία του εἶναι νὰ μένει παραγκωνισμένος ὥστε νὰ μὴν μπαίνει σὲ μελέαδες.

Πῶς ὁμως γίνεται ὁ γιὸς τέτοιος; ρώτησε.

Ὅταν, συνέχισα, ἀκούει πρῶτα-πρῶτα τὴ μητέρα του νὰ δυσανασχετεῖ πού ὁ ἄνδρας της δὲν συγκαταλέγεται στοὺς ἄρχοντες καὶ πού γι' αὐτὸ ἡ ἴδια μειονεκτεῖ [d] σὲ σύγκριση μετ' ἄλλες γυναῖκες, ἔπειτα, ὅταν βλέποντας τὸν ἄνδρα της νὰ μὴν κυνηγᾷ μετ' ἰδιαίτερο ζήλο τὰ λεφτά, νὰ μὴ διαπληκτίζεται καὶ νὰ μὴ βρίζει στὰ δικαστήρια καὶ στὶς δημόσιες συναθροίσεις ἀλλὰ νὰ εἶναι ἀδιάφορος γιὰ τέτοιου εἴδους πράγματα, ἡ γυναῖκα αὐτὴ ἔχει τὴν αἴσθηση ὅτι ὁ ἄνδρας της ἀσχολεῖται διαρκῶς μετ' αὐτὸ τοῦ, ἐνῶ γιὰ ἐκείνη ἀδιαφορεῖ ἐντελῶς, καὶ δυσανασχετώντας γιὰ ὅλα αὐτὰ λείπει ἀπὸ τὸ γιὸς ὅτι ὁ πατέρας του δὲν εἶναι ἄντρας, ὅτι εἶναι πολὺ πλαδαρὸς κι ἓνα σωρὸ ἄλλα σὰν αὐτὰ [e] πού συνήθως ψάλλουν οἱ γυναῖκες σ' αὐτὲς τίς περιπτώσεις.

Πραγματικά, εἶπε ὁ Ἀδεύμαντος, πάρα πολλὰ τέτοια καὶ ὅμοια μετ' αὐτά.

- Οἶσθα οὖν, ἦν δ' ἐγώ, ὅτι καὶ οἱ οἰκέται τῶν τοιούτων ἐνίοτε λάθρα πρὸς τοὺς ὑεῖς τοιαῦτα λέγουσιν, οἱ δοκοῦντες
- 5 εὖνοι εἶναι, καὶ ἐάν τινα ἴδωσιν ἢ ὀφείλοντα χρήματα, ᾧ μὴ ἐπεξέρχεται ὁ πατήρ, ἢ τι ἄλλο ἀδικοῦντα, διακελεύονται ὅπως, ἐπειδὰν ἀνὴρ γένηται, τιμωρήσεται πάντας τοὺς τοιού-
- 550 τοὺς καὶ ἀνὴρ μᾶλλον ἔσται τοῦ πατρός. καὶ ἐξιὼν ἕτερα τοιαῦτα ἀκούει καὶ ὀρᾷ, τοὺς μὲν τὰ αὐτῶν πράττοντας ἐν τῇ πόλει ἡλιθίους τε καλουμένους καὶ ἐν σμικρῷ λόγῳ ὄντας, τοὺς δὲ μὴ τὰ αὐτῶν τιμωμένους τε καὶ ἐπαινουμένους. τότε
- 5 δὴ ὁ νέος πάντα τὰ τοιαῦτα ἀκούων τε καὶ ὀρῶν, καὶ αὖ τοὺς τοῦ πατρὸς λόγους ἀκούων τε καὶ ὀρῶν τὰ ἐπιτηδεύματα αὐτοῦ ἐγγύθεν παρὰ τὰ τῶν ἄλλων, ἐλκόμενος ὑπ' ἀμφοτέρων
- b τούτων, τοῦ μὲν πατρὸς αὐτοῦ τὸ λογιστικὸν ἐν τῇ ψυχῇ ἄρδοντός τε καὶ αὖξοντος, τῶν δὲ ἄλλων τό τε ἐπιθυμητικὸν καὶ τὸ θυμοειδές, διὰ τὸ μὴ κακοῦ ἀνδρὸς εἶναι τὴν φύσιν, ὁμίλῃς δὲ ταῖς τῶν ἄλλων κακαῖς κεχρησθαι, εἰς τὸ μέσον
- 5 ἐλκόμενος ὑπ' ἀμφοτέρων τούτων ἦλθε, καὶ τὴν ἐν ἑαυτῷ ἀρχὴν παρέδωκε τῷ μέσῳ τε καὶ φιλονίκῳ καὶ θυμοειδεῖ, καὶ ἐγένετο ὑψηλόφρων τε καὶ φιλότιμος ἀνὴρ.
- Κομιδῇ μοι, ἔφη, δοκεῖς τὴν τούτου γένεσιν διεληλυθέναι.
- c "Ἐχομεν ἄρα, ἦν δ' ἐγώ, τήν τε δευτέραν πολιτείαν καὶ τὸν δεύτερον ἄνδρα.
- "Ἐχομεν, ἔφη.
- Οὐκοῦν μετὰ τοῦτο, τὸ τοῦ Αἰσχύλου, λέγωμεν, « ἄ λ λ ο ν
- 5 ἄ λ λ η π ρ ὸ ς π ὅ λ ε ι τ ε τ α γ μ ἔ ν ο ν, » μᾶλλον δὲ κατὰ τὴν ὑπόθεσιν προτέραν τὴν πόλιν;
- Πάνν μὲν οὖν, ἔφη.
- Εἴη δέ γ' ἄν, ὥς ἐγώμηναι, ὀλιγαρχία ἢ μετὰ τὴν τοιαύτην πολιτείαν.
- 10 Λέγεις δέ, ἦ δ' ὅς, τὴν ποίαν κατάστασιν ὀλιγαρχίαν;
- Τὴν ἀπὸ τιμημάτων, ἦν δ' ἐγώ, πολιτείαν, ἐν ἣ οἱ μὲν
- d πλοῦσιοι ἄρχουσιν, πέννητι δὲ οὐ μέτεστιν ἀρχῆς.
- Μανθάνω, ἦ δ' ὅς.

Γνωρίζεις ακόμη, είπα ἐγώ, ὅτι καὶ οἱ δοῦλοι τέτοιων ἀνθρώπων λένε καμιά φορά, κρυφά, στὰ παιδιὰ παρόμοια πράγματα — αὐτοὶ ποὺ ὑποτίθεται πῶς πονοῦν τὸν κύριό τους— κι ἅμα δοῦν κάποιον ὁ ὁποῖος χρωστάει στὸν πατέρα τους λεφτὰ κι ἐκεῖνος δὲν τὸν κυνηγáει στὰ δικαστήρια, ἢ ἅμα κάποιος κάνει μιὰν ἄλλη ἀδικία στὸ σπίτι παροτρύνουν τὸ παιδί νὰ τοὺς τιμωρήσει, ὅταν ἀνδρωθεῖ, ὅλους αὐτούς, [550a] καὶ νὰ εἶναι περισσότερο ἄνδρας ἀπὸ τὸν πατέρα του. Κι ὅταν τὸ παιδί βγαίνει ἔξω, πάλι κάτι τέτοια ἀκούει καὶ βλέπει. Ἐκείνους μέσα στὴν πόλη, οἱ ὁποῖοι κοιτοῦν τὴ δουλειά τους, τοὺς χαρακτηρίζουν ἡλίθιους καὶ ἐλάχιστα τοὺς ὑπολογίζουν, ἐνῶ ὅσους δὲν κοιτάζουν τὴ δουλειά τους τοὺς τιμοῦν καὶ τοὺς παινεύουν. Ὁ νέος τὰ ἀκούει ὅλα αὐτὰ καὶ τὰ βλέπει, ὅπως ἐπίσης ἀκούει τὰ λόγια τοῦ πατέρα του καὶ τὸν βλέπει πῶς πορεύεται στὴ ζωὴ του, καὶ κάνει τὴ σύγκριση μὲ τοὺς ἄλλους. Ὁ ἕνας τὸν τραβά ἀπὸ ᾽δῶ, [b] οἱ ἄλλοι ἀπὸ ᾽κεῖ: Ὁ πατέρας του ποτίζει καὶ θρέφει μέσα στὴν ψυχὴ τοῦ νέου τὸ λογικὸ τῆς κομμάτι, ἐνῶ οἱ ἄλλοι τοῦ ἐξάπτουν τὸ ἐπιθυμητικὸ καὶ τὸ θυμοειδές· τελικά, ἐπειδὴ δὲν ἔχει τὴ φυσικὴ ἰδιοσυστασία κακοῦ ἀνθρώπου ἀλλὰ εἶναι ἐπηρεασμένος ἀπὸ κακὲς συναναστροφές, ὁ νέος, καθὼς τὸν τραβολογοῦσαν ἀπὸ τὴ μιὰ κι ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρά, ἦλθε καὶ στάθηκε στὸ μέσο τῶν δύο καὶ παρέδωσε τὴν ἐξουσία τοῦ ἑαυτοῦ του στὸ μεσαῖο στοιχεῖο, τὸ μαχητικὸ καὶ τὸ ψυχωμένο, καὶ κατέληξε ἔτσι νὰ γίνεῖ ἀνθρωπος ἀγέρωχος καὶ φιλόδοξος.

Νομίζω, εἶπε, πῶς ἔχεις δώσει μιὰ πολὺ καλὴ ἐξηγήση πῶς λαμβάνει ὑπόσταση ὁ ἀνθρωπος αὐτός.

[c] Ἔχουμε, ἐπομένως, εἶπα ἐγώ, τὸ δεύτερο στὴ σειρὰ πολίτευμα καὶ τὸ δεύτερο εἶδος ἀνθρώπου.

Τὰ ἔχουμε, εἶπε.

Ὅποτε ἀπὸ αὐτό, λοιπόν, ἂς μιλήσουμε γιὰ ἕναν ἀνθρωπο ἄλλον, ταγμένο σ' ἄλλη πόλη, ὅπως λέει κι ὁ Αἰσχύλος, ἢ καλύτερα, σύμφωνα μὲ τὴ σειρὰ ποὺ βάλαμε προηγουμένως, ἂς μιλήσουμε πρῶτα γιὰ τὴν πόλιν ἐντάξει;

Βεβαίωτατα, εἶπε.

Κατὰ τὴ δική μου γνώμη, τὸ πολίτευμα ποὺ ἔρχεται ἀμέσως μετὰ στὴ σειρὰ εἶναι ἡ ὀλιγαρχία.

Ποιά μορφή πολιτεύματος, εἶπε ἐκεῖνος, χαρακτηρίζει ὀλιγαρχία;

Ἐκείνη ποὺ βασίζεται στὴν ἐκτίμηση τῶν περιουσιῶν, ἐκείνη στὴν ὁποία [d] κυβερνοῦν οἱ πλούσιοι, ἐνῶ ὁ φτωχὸς δὲν ἔχει μερτικὸ στὴν ἐξουσία.

Καταλαβαίνω, εἶπε.

Οὐκοῦν ὥς μεταβαίνει πρῶτον ἐκ τῆς τιμαρχίας εἰς τὴν
ὀλιγαρχίαν, ῥητέον;

5   Ναί.

Καὶ μήν, ἦν δ' ἐγώ, καὶ τυφλῷ γε δῆλον ὥς μετα-
βαίνει.

Πῶς;

10   Τὸ ταμείον, ἦν δ' ἐγώ, ἐκείνο ἐκάστω χρυσίου πληρού-
μενον ἀπόλλυσι τὴν τοιαύτην πολιτείαν. πρῶτον μὲν γὰρ
δαπάνας αὐτοῖς ἐξευρίσκουσιν, καὶ τοὺς νόμους ἐπὶ τοῦτο
παράγουσιν, ἀπειθοῦντες αὐτοὶ τε καὶ γυναῖκες αὐτῶν.

Εἰκός, ἔφη.

e   Ἐπειτά γε οἶμαι ἄλλος ἄλλον ὁρῶν καὶ εἰς ζῆλον ἰὼν τὸ
πλῆθος τοιοῦτον αὐτῶν ἀπηργάσαντο.

Εἰκός.

5   Τοῦντεῦθεν τοίνυν, εἶπον, προΐόντες εἰς τὸ πρόσθεν τοῦ
χρηματίζεσθαι, ὅσῳ ἂν τοῦτο τιμιώτερον ἡγῶνται, τοσοῦτῳ
ἀρετὴν ἀτιμοτέραν. ἢ οὐχ οὕτω πλούτου ἀρετὴ διέστηκεν,
ὥσπερ ἐν πλάστιγγι ζυγοῦ κειμένου ἐκατέρου, ἀεὶ τοῦναντίον
ῥέποντε;

Καὶ μάλ', ἔφη.

551   Τιμωμένον δὴ πλούτου ἐν πόλει καὶ τῶν πλουσίων
ἀτιμοτέρα ἀρετὴ τε καὶ οἱ ἀγαθοί.

Δῆλον.

5   Ἄσκειται δὴ τὸ ἀεὶ τιμώμενον, ἀμελεῖται δὲ τὸ ἀτιμαζό-
μενον.

Οὕτω.

10   Ἀντὶ δὴ φιλονίκων καὶ φιλοτίμων ἀνδρῶν φιλοχρη-
ματισταὶ καὶ φιλοχρήματοι τελευτῶντες ἐγένοντο, καὶ τὸν
μὲν πλούσιον ἐπαινοῦσιν τε καὶ θαυμάζουσι καὶ εἰς τὰς ἀρχὰς
ἄγουσι, τὸν δὲ πένητα ἀτιμάζουσι.

Πάνυ γε.

b   Οὐκοῦν τότε δὴ νόμον τίθενται ὅρον πολιτείας ὀλιγαρ-
χικῆς ταξάμενοι πλῆθος χρημάτων, οὐ μὲν μᾶλλον ὀλιγαρχία,
πλέον, οὐ δ' ἥττον, ἔλαττον, προειπόντες ἀρχῶν μὴ μετέχειν

Δὲν πρέπει λοιπὸν νὰ ποῦμε πρῶτα-πρῶτα πῶς συντελεῖται ἡ μετάβαση ἀπὸ τὸ τιμοκρατικὸ πολίτευμα στὴν ὀλιγαρχία;

Ναί.

Βέβαια, εἶπα ἐγώ, ἀκόμη καὶ σ' ἓναν τυφλὸ εἶναι φανερὸ πῶς γίνεται ἡ μετάβαση.

Πῶς;

Ἐκεῖνο τὸ ἰδιωτικὸ θησαυροφυλάκιο, εἶπα ἐγώ, ποὺ καθένας ἔχει καὶ στὸ ὁποῖο μαζεύεται τὸ χρυσάφι, φέρνει τὴν καταστροφὴ τῆς πολιτείας. Διότι, πρῶτον, βρίσκουν λόγους νὰ ξεδεύουν γιὰ τὸν ἑαυτὸ τους, καὶ γι' αὐτὸ παίρνουν τὸ νόμο ὅπως τοὺς συμφέρει, παραβαίνοντάς τον καὶ οἱ ἴδιοι καὶ οἱ γυναῖκες τους.

Σωστά, εἶπε.

[ε] Κι ἔπειτα, νομίζω, βλέποντας ὁ ἓνας τὸν ἄλλο καὶ προσπαθώντας νὰ τὸν μιμηθεῖ, γίνονται τελικὰ ὅλοι τους ἴδιοι.

Σωστά.

Ἀπὸ 'κεῖ κι ἔπειτα, εἶπα, καθὼς κυριεύονται διαρκῶς περισσότερο ἀπὸ τὴ δίκη τοῦ χρήματος, ὅσο πιὸ σημαντικὸ τὸ θεωροῦν αὐτὸ τόσο περισσότερο ξεπέφτει στὰ μάτια τους ἡ ἀρετή. Ἡ μήπως ἡ ἀρετὴ καὶ ὁ πλοῦτος δὲν διαφέρουν σὰν δυὸ πράγματα βαλμένα στοὺς δίσκους μιᾶς ζυγαριᾶς, ἔτσι ποὺ ὅσο ἀνεβαίνει τὸ ἓνα τόσο θὰ κατεβαίνει τὸ ἄλλο;

Βεβαίωτατα, εἶπε.

[551a] Ἔτσι, ὅταν σὲ μὰ πόλῃ ἔχουν σὲ ὑπόληψη τὸν πλοῦτο καὶ τοὺς πλούσιους, τότε τὴν ἀρετὴ καὶ τοὺς χρηστοὺς ἀνθρώπους τοὺς περιφρονοῦν.

Προφανῶς.

Καὶ βέβαια, αὐτὸ τὸ ὁποῖο ἔχουν σὲ ὑπόληψη τὸ ἐπιδιώκουν πάντοτε καὶ στὴν πράξη, ἐνῶ ἐκεῖνο ποὺ τὸ θεωροῦν ἓνα τίποτα τὸ παραμελοῦν.

Ἔτσι γίνεται.

Κι ἀπὸ ἀνθρώποι φιλόδοξοι καὶ φιλότιμοι κατάντησαν νὰ γίνουν παραδόπιστοι κι ἄπληστοι, καὶ τὸν μὲν πλούσιο τὸν ἐγκωμιάζουν, τὸν θαυμάζουν καὶ τοῦ δίνουν ἀξιώματα, ἐνῶ ἀντίθετα τὸν φτωχὸ τὸν καταφρονοῦν.

Ἀσφαλῶς.

Ὅταν, ἔτσι, φθάσουν ἐκεῖ, θεσπίζουν μὲ νόμο ἓνα χρηματικὸ ποσὸ ὡς [b] ὄριο γιὰ τὴ συμμετοχὴ στὸ ὀλιγαρχικὸ πολίτευμα. Ὅπου ἡ ὀλιγαρχία εἶναι ἰσχυρότερη τὸ ποσὸ αὐτὸ εἶναι μεγαλύτερο, ὅπου εἶναι λιγότερο ἰσχυρή, μικρότερο, καὶ μὲ ρητὴ διάταξη ἀπαγορεύουν σὲ ὅποιον ἢ περιουσία του δὲν

- ὥ ἂν μὴ ἡ οὐσία εἰς τὸ ταχθὲν τίμημα, ταῦτα δὲ ἡ βία
μεθ' ὅπλων διαπράττονται, ἡ καὶ πρὸ τούτου φοβήσαντες
5 κατεστήσαντο τὴν τοιαύτην πολιτείαν. ἡ οὐχ οὕτως;
Οὕτω μὲν οὖν.
Ἥ μὲν δὴ κατάστασις ὡς ἔπος εἰπεῖν αὕτη.
Ναί, ἔφη· ἀλλὰ τίς δὴ ὁ τρόπος τῆς πολιτείας; καὶ ποῖά
c ἐστὶν ἃ ἔφαμεν αὐτὴν ἁμαρτήματα ἔχειν;
Πρῶτον μὲν, ἔφην, τοῦτο αὐτό, ὅρος αὐτῆς οἶός ἐστιν.
ἄθρει γάρ, εἰ νεῶν οὕτω τις ποιοῖτο κυβερνήτας, ἀπὸ
τιμημάτων, τῷ δὲ πένητι, εἰ καὶ κυβερνητικώτερος εἴη, μὴ
5 ἐπιτρέποι—
Πονηράν, ἡ δ' ὅς, τὴν ναυτιλίαν αὐτοὺς ναυτίλλεσθαι.
Οὐκοῦν καὶ περὶ ἄλλου οὕτως ὁπουτοῦν [ἢ τινος] ἀρχῆς;
Οἶμαι ἔγωγε.
Πλὴν πόλεως; ἦν δ' ἐγώ· ἡ καὶ πόλεως πέρι;
10 Πολύ γ', ἔφη, μάλιστα, ὅσῳ χαλεπωτάτη καὶ μεγίστη ἡ
ἀρχή.
d Ἐν μὲν δὴ τοῦτο τοσοῦτον ὀλιγαρχία ἂν ἔχοι ἁμάρτημα.
Φαίνεται.
Τί δέ; τόδε ἄρά τι τούτου ἔλαττον;
Τὸ ποῖον;
5 Τὸ μὴ μίαν ἀλλὰ δύο ἀνάγκη εἶναι τὴν τοιαύτην πόλιν,
τὴν μὲν πενήτων, τὴν δὲ πλουσίων, οἰκοῦντας ἐν τῷ αὐτῷ,
ἀεὶ ἐπιβουλεύοντας ἀλλήλοις.
Οὐδὲν μὰ Δί', ἔφη, ἔλαττον.
Ἄλλὰ μὴν οὐδὲ τόδε καλόν, τὸ ἀδυνάτους εἶναι ἴσως
10 πόλεμόν τινα πολεμεῖν διὰ τὸ ἀναγκάζεσθαι ἢ χρωμένους
e τῷ πλήθει ὀπλισμένῳ δεδιέναι μᾶλλον ἢ τοὺς πολεμίους, ἢ
μὴ χρωμένους ὡς ἀληθῶς ὀλιγαρχικοὺς φανῆναι ἐν αὐτῷ τῷ
μάχεσθαι, καὶ ἅμα χρήματα μὴ ἐθέλιν εἰσφέρειν, ἅτε
φιλοχρημάτους.

φθάνει στο όρισμένο ὕψος νὰ ἀναλαμβάνει πολιτικά ἀξιώματα· κι ὅλα αὐτὰ ἢ τὰ ἐπιβάλλουν δια τῆς βίας μὲ τὰ ὅπλα, ἢ, προτοῦ νὰ φθάσουν ὡς ἐκεῖ, στήνουν ἕνα τέτοιο καθεστῶς μὲ τίς ἀπειλὲς ποὺ ἐκτοξεύουν. Ἡ δὲν εἶναι ἔτσι;

Ἔτσι εἶναι.

Σὲ γενικὲς γραμμὲς, λοιπόν, ἔτσι ἐγκαθιδρύεται ἕνα τέτοιο καθεστῶς.

Ναί, εἶπε· ποιὸς εἶναι ὅμως ὁ χαρακτηρὴς αὐτοῦ τοῦ πολιτεύματος; Καὶ ποιά [c] εἶπαμε ὅτι εἶναι τὰ ἀδύνατα σημεῖα του;

Πρῶτα-πρῶτα, εἶπα, αὐτὸς ὁ ἴδιος ὁ βασικὸς ὅρος του. Πρόσεξε τί θὰ γινόταν ἂν κάποιος διάλεγε τοὺς καπετάνιους στὰ πλοῖα μὲ βάση τὴν περιουσία τους, καὶ δὲν ἐπέτρεπε στὸν φτωχὸ νὰ κυβερνήσει, ἔστω κι ἂν αὐτὸς κάτεχε καλύτερα αὐτὴ τὴν τέχνη.

Τὰ χάλια της, εἶπε, θὰ εἶχε τότε ἡ ναυτιλία.

Τὸ ἴδιο δὲν θὰ συνέβαινε καὶ μὲ τὴ διοίκηση ὁποιουδήποτε ἄλλου πράγματος;

Ὑποθέτω.

Ἡ πολιτεία θὰ ἀποτελοῦσε ἐξαίρεση; Δὲν θὰ συνέβαινε ἄραγε καὶ μὲ τὴν πολιτεία τὸ ἴδιο;

Κάθε ἄλλο, εἶπε, παρὰ ἐξαίρεση θὰ ἀποτελοῦσε, ἀφοῦ ἡ διακυβέρνησή της εἶναι τὸ πιὸ δύσκολο καὶ τὸ πιὸ σπουδαῖο πρᾶγμα.

[d] Νὰ λοιπόν, ἀμέσως-ἀμέσως, ἕνα μεγάλο μειονέκτημα τοῦ ὀλιγαρχικοῦ πολιτεύματος.

Ἔτσι φαίνεται.

Ὡραῖα· τοῦτο ἐδῶ ὅμως εἶναι ἄραγε μικρότερο μειονέκτημα ἀπὸ ἐκεῖνο;

Ποιὸ πρᾶγμα;

Ὅτι ἡ πόλη αὐτοῦ τοῦ εἴδους δὲν θὰ εἶναι μία ἀλλά, κατανάγκη, δύο πόλεις: μία τῶν φτωχῶν καὶ μία ἄλλη τῶν πλουσίων, ποὺ θὰ ζοῦν ὅλοι τους στὸν ἴδιο τόπο καὶ θὰ ἐπιβουλεύονται συνεχῶς οἱ μὲν τοὺς δέ.

Μὰ τὸ Δία, εἶπε, διόλου μικρότερο αὐτὸ τὸ κακὸ.

Ἀλλὰ οὔτε καὶ τοῦτο ἐδῶ εἶναι καλὸ, ὅτι δηλαδὴ ἴσως νὰ μὴν ἔχουν κὰν τὴ δυνατότητα νὰ πολεμοῦν, ἀφοῦ θὰ εἶναι ἀναγκασμένοι [e] ἢ νὰ ὀπλίσουν τὸν κόσμο —κάτι ποὺ θὰ τὸ φοβοῦνται περισσότερο ἀπ' ὅσο τοὺς ἐχθροὺς— ἢ πάλι νὰ μὴν τὸν χρησιμοποιοῦν καθόλου, ὅποτε θὰ γίνει φανερό, ἀκριβῶς ἐπάνω στὴ βράση τοῦ πολέμου, ὅτι *κυριολεκτικὰ* εἶναι ὀλίγων ἄρχοντες' (*ὀλιγαρχικοὶ*) κι ἐπιπλέον, ἔτσι φιλοχρήματοι ποὺ θὰ εἶναι, δὲν θὰ ἔχουν τὴ διάθεση νὰ συνεισφέρουν χρήματα.

5 Οὐ καλόν.

552 Τί δέ; ὃ πάλαι ἐλοιδοροῦμεν, τὸ πολυπραγμονεῖν γεωρ-
γοῦντας καὶ χρηματιζομένους καὶ πολεμοῦντας ἅμα τοὺς
αὐτοὺς ἐν τῇ τοιαύτῃ πολιτείᾳ, ἣ δοκεῖ ὀρθῶς ἔχειν;

Οὐδ' ὅπωςτιοῦν.

5 Ὅρα δὴ, τούτων πάντων τῶν κακῶν εἰ τόδε μέγιστον
αὕτη πρώτη παραδέχεται.

Τὸ ποῖον;

10 Τὸ ἐξεῖναι πάντα τὰ αὐτοῦ ἀποδόσθαι, καὶ ἄλλῳ κτήσασθαι
τὰ τούτου, καὶ ἀποδόμενον οἰκεῖν ἐν τῇ πόλει μηδὲν ὄντα τῶν
τῆς πόλεως μερῶν, μήτε χρηματιστὴν μήτε δημιουργὸν μήτε
ἱππέα μήτε ὀπλίτην, ἀλλὰ πένητα καὶ ἄπορον κεκλημένον.

b Πρώτη, ἔφη.

Οὕκουν διακωλύεται γε ἐν ταῖς ὀλιγαρχουμέναις τὸ
τοιοῦτον· οὐ γὰρ ἂν οἱ μὲν ὑπέρπλουτοι ἦσαν, οἱ δὲ
παντάπασι πένητες.

5 Ὅρθως.

Τόδε δὲ ἄθρει· ἄρα ὅτε πλούσιος ὢν ἀνήλυσκεν ὁ τοιοῦτος,
μᾶλλον τι τότ' ἦν ὄφελος τῇ πόλει εἰς ἃ νυνδὴ ἐλέγομεν; ἢ
ἐδόκει μὲν τῶν ἀρχόντων εἶναι, τῇ δὲ ἀληθείᾳ οὔτε ἄρχων
οὔτε ὑπῆρέτης ἦν αὐτῆς, ἀλλὰ τῶν ἐτοίμων ἀναλωτῆς;

c Οὕτως, ἔφη· ἐδόκει, ἦν δὲ οὐδὲν ἄλλο ἢ ἀναλωτῆς.

Βούλει οὖν, ἦν δ' ἐγώ, φῶμεν αὐτόν, ὥς ἐν κηρίῳ κηφὴν
ἐγγίγνεται, σμήνους νόσημα, οὕτω καὶ τὸν τοιοῦτον ἐν οἰκίᾳ
κηφῆνα ἐγγίγνεσθαι, νόσημα πόλεως;

5 Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη, ὦ Σώκρατες.

Οὐκοῦν, ὦ Ἀδεΐμαντε, τοὺς μὲν πτηνοὺς κηφῆνας πάντας
ἀκέντρος ὁ θεὸς πεποίηκεν, τοὺς δὲ πεζοὺς τούτους ἐνίους μὲν
αὐτῶν ἀκέντρος, ἐνίους δὲ δεινὰ κέντρα ἔχοντας; καὶ ἐκ
μὲν τῶν ἀκέντρων πτωχοὶ πρὸς τὸ γῆρας τελευτῶσιν, ἐκ δὲ
d τῶν κεκεντρωμένων πάντες ὅσοι κέκληνται κακοῦργοι;

Ἀληθέστατα, ἔφη.

Δέν εἶναι καλὸ αὐτό.

Ἐπίσης, αὐτὸ πὺν κοροϊδεύαμε πρωτύτερα, νὰ καταπιάνονται δηλαδή σ' αὐτὴ τὴν πολιτεία μὲ πολλά, καὶ νὰ εἶναι οἱ ἴδιοι ἄνθρωποι γεωργοί, [552a] ἐμπορευόμενοι καὶ πολεμιστὲς ταυτόχρονα, αὐτὸ ἐσὺ τὸ βρίσκεις σωστό;

Οὕτε τόσο δὲ σωστό.

Δὲς τώρα ὅτι τὸ πολίτευμα αὐτὸ εἶναι τὸ πρῶτο πὺν ἀνέχεται τοῦτο τὸ μέγιστο ἀπὸ ὅλα τὰ κακά.

Ποιὸ δηλαδή;

Τὸ νὰ ἐπιτρέπεται στὸν καθένα νὰ πουλήσῃ ὅλα τὰ ὑπάρχοντά του, ὅπως καὶ σὲ ἓναν ἄλλο νὰ τὰ ἀγοράσῃ, κι ἔχοντας κανεὶς πουλήσῃ τὴν περιουσία του νὰ ἐξακολουθεῖ νὰ μένει στὴν πόλιν χωρὶς νὰ εἶναι πιά τίποτα σ' αὐτήν, οὔτε ἔμπορος οὔτε τεχνίτης οὔτε ἱππέας οὔτε ὀπλίτης ἀλλὰ ἀπλῶς νὰ χαρᾷ κτηρίζεται φτωχὸς καὶ ἄπορος.

[b] Ναί, εἶναι ἡ πρώτη πόλιν στὴν ὁποία αὐτὸ θὰ εἶναι δυνατόν.

Δέν ἐμποδίζεται αὐτὸ στὰ ὀλιγαρχικὰ καθεστῶτα· διαφορετικὰ δέν θὰ ἦσαν ἐκεῖ ἄλλοι πάμπλουτοι κι ἄλλοι πάλιν ἐντελῶς ἄποροι.

Σωστά.

Πρόσεξε ὅμως τοῦτο: Ἄραγε τότε πὺν ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς ἦταν πλούσιος καὶ ξόδευε ἀβέρτα, ἡ πόλιν εἶχε κάποιον ὄφελος στίς ἐπαγγελματικὰς δραστηριότητες πὺν λέγαμε τώρα δά; Ἡ μήπως, ἐνῶ συνέβαινε νὰ λογαριάζεται στοὺς ἄρχοντες τῆς πόλιν, στὴν πραγματικότητα οὔτε ἄρχοντας τῆς ἦταν οὔτε ὑπηρετῆς τῆς ἀλλὰ ἀπλῶς σκορποῦσε τὰ ἔτοιμα πὺν εἶχε μαζεμένα;

[c] Ναί, εἶπε· φαίνονταν ἄρχοντας, ἀλλὰ στὴν πραγματικότητα δέν ἦταν τίποτε ἄλλο παρὰ ἓνας σπάταλος.

Θὰ μπορούσαμε λοιπόν, εἶπα ἐγώ, νὰ ποῦμε γι' αὐτὸν ὅτι ὅπως ὑπάρχει στὴν κερήθρα ὁ κηφήνας, σὰν μιὰ ἀρρώστια γιὰ τὸ μελίσσι, ἔτσι ὑπάρχει καὶ τοῦτος κάτι σὰν κηφήνας μέσα σ' ἓνα σπίτι, μιὰ ἀρρώστια τῆς πολιτείας;

Ἀσφαλῶς, Σωκράτη, εἶπε.

Ὅμως, Ἀδεΐμαντε, δέν εἶναι ἀλήθεια ὅτι τοὺς φτερωτοὺς κηφήνες ὁ θεὸς τοὺς ἔχει κάνει ὅλους χωρὶς κεντρί, ἐνῶ τούτους ἐδῶ πὺν περπατοῦν μὲ ποδάρια τοὺς ἔφτιαξε ἄλλους μὲν νὰ μὴν ἔχουν κεντρί, ὁρισμένους ἄλλους ὅμως μὲ φοβερὸ κεντρί; Κι εἶναι ἀπὸ αὐτοὺς πὺν δέν ἔχουν κεντρί, ὅσοι πεθαίνουν φτωχοὶ στὰ γερατεία τους, ἐνῶ [d] ἀπὸ τοὺς ἄλλους μὲ τὸ κεντρί εἶναι ἐκεῖνοι πὺν ὁ κόσμος τοὺς λέει κακούργους· ἔτσι;

Πάρα πολὺ σωστά, εἶπε.

Δήλον ἄρα, ἣν δ' ἐγώ, ἐν πόλει οὐ ἂν ἴδης πτωχοῦς, ὅτι
εἰσί που ἐν τούτῳ τῷ τόπῳ ἀποκεκρυμμένοι κλέπται τε καὶ
5 βαλαντιατόμοι καὶ ἱερόσυλοι καὶ πάντων τῶν τοιούτων κακῶν
δημιουργοί.

Δήλον, ἔφη.

Τί οὖν; ἐν ταῖς ὀλιγαρχουμέναις πόλεσι πτωχοὺς οὐχ
ὀρᾷς ἐνόντας;

10 Ὀλίγου γ', ἔφη, πάντας τοὺς ἐκτὸς τῶν ἀρχόντων.

e Μὴ οὖν οἰώμεθα, ἔφη ἐγώ, καὶ κακούργους πολλοὺς ἐν
αὐταῖς εἶναι κέντρα ἔχοντας, οὓς ἐπιμελεία βία κατέχουσιν
αἱ ἀρχαί;

Οἰώμεθα μὲν οὖν, ἔφη.

5 Ἄρ' οὖν οὐ δι' ἀπαιδευσίαν καὶ κακὴν τροφὴν καὶ
κατάστασιν τῆς πολιτείας φήσομεν τοὺς τοιούτους αὐτόθι
ἐγγίγνεσθαι;

Φήσομεν.

10 Ἄλλ' οὖν δὴ τοιαύτη γέ τις ἂν εἴη ἡ ὀλιγαρχουμένη πόλις
καὶ τοσαῦτα κακὰ ἔχουσα, ἴσως δὲ καὶ πλείω.

Σχεδόν τι, ἔφη.

553 Ἀπειργάσθω δὴ ἡμῖν καὶ αὕτη, ἣν δ' ἐγώ, ἡ πολιτεία, ἣν
ὀλιγαρχίαν καλοῦσιν, ἐκ τιμημάτων ἔχουσα τοὺς ἄρχοντας·
τὸν δὲ ταύτῃ ὅμοιον μετὰ ταῦτα σκοπῶμεν, ὥς τε γίγνεται
οἷός τε γενόμενός ἐστιν.

5 Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη.

Ἄρ' οὖν ὧδε μάλιστα εἰς ὀλιγαρχικὸν ἐκ τοῦ τιμοκρατικοῦ
ἐκείνου μεταβάλλει;

Πῶς;

10 Ὅταν αὐτοῦ παῖς γενόμενος τὸ μὲν πρῶτον ζηλοῖ τε τὸν
πατέρα καὶ τὰ ἐκείνου ἵχνη διώκη, ἔπειτα αὐτὸν ἴδῃ ἐξαίφνης
b πταίσαντα ὥσπερ πρὸς ἔρματι πρὸς τῇ πόλει, καὶ ἐκχέαντα
τά τε αὐτοῦ καὶ ἑαυτόν, ἢ στρατηγήσαντα ἢ τιν' ἄλλην
μεγάλην ἀρχὴν ἄρξαντα, εἶτα εἰς δικαστήριον ἐμπεσόντα

Εἶναι ἐπομένως φανερό πὼς ὅταν θὰ δεῖς σὲ μιὰ πόλη ζητιάνους, κάπου σ' αὐτὸ τὸν τόπο ὑπάρχουν κρυμμένοι κλέφτες, λωποδύτες, ἱερόσυλοι καὶ κάθε λογῆς τέτοιοι κακοποιοί.

Εἶναι φανερό, εἶπε.

Τί γίνεται λοιπὸν στὰ ὀλιγαρχικὰ καθεστῶτα; Δὲν βλέπεις νὰ ὑπάρχει ἐκεῖ φτώχεια;

Μὰ σχεδὸν ὅλοι τοὺς ἐκεῖ, εἶπε, εἶναι φτωχοί, ἐκτὸς ἀπὸ ὅσους εἶναι στὰ πράγματα.

[ε] Νὰ ὑποθέσουμε λοιπὸν κι ἐμεῖς ὅτι σ' αὐτὰ τὰ καθεστῶτα ὑπάρχουν πολλοὶ κακοῦργοι μὲ κεντριά κι ὅτι οἱ ἄρχοντες ἐκεῖ καταβάλλουν ἰδιαίτερη προσπάθεια καὶ χρησιμοποιοῦν βία γιὰ νὰ τοὺς συγκρατήσουν;

Νὰ τὸ ὑποθέσουμε, εἶπε.

Καὶ δὲν θὰ ποῦμε ὅτι τέτοιοι ἄνθρωποι παρουσιάζονται ἐκεῖ ἀπὸ ἔλλειψη παιδείας, ἀπὸ κακὴ ἀνατροφή καὶ κακὴ συγκρότηση τῆς πολιτείας;

Θὰ τὸ ποῦμε.

Κάποιας τέτοιας λογῆς θὰ 'λεγε κανεὶς πὼς εἶναι ἡ πόλη μὲ τὸ ὀλιγαρχικὸ πολίτευμα καὶ τόσες πολλὲς οἱ ἀδυναμίες της, ἴσως μάλιστα κι ἀκόμη περισσότερες.

Πάνω-κάτω ναί, εἶπε.

[553a] Ἄς ποῦμε τότε ὅτι ἔχουμε τελειώσει μὲ αὐτὸ τὸ πολίτευμα, πού τὸ ὀνομάζουν ὀλιγαρχικὸ καὶ πού οἱ ἄρχοντές του ὁρίζονται μὲ βάση τὴν περιουσιακὴ κατάστασή τους· κι ἂς ἐξετάσουμε ἔπειτα τὸν ἀνθρώπινο χαρακτήρα πού μοιάζει σ' αὐτὸ τὸ πολίτευμα: πὼς διαμορφώνεται καὶ τί εἶδους ἄνθρωπος εἶναι.

Βεβαιότατα, εἶπε.

Ἄραγε ἡ μετάπτωση ἀπὸ τὸν τιμοκρατικὸ χαρακτήρα στὸν ὀλιγαρχικὸ δὲν συντελεῖται μὲ αὐτὸ τὸν τρόπο;

Μὲ ποιὸν τρόπο;

Ὅταν ὁ τιμοκρατικὸς ἄνθρωπος ἀποκτήσει παιδί, αὐτὸ ἀρχικὰ θὰ προσπαθεῖ νὰ μοιάζει τοῦ πατέρα του καὶ νὰ ἀκολουθεῖ στὰ χνάρια του· ἔπειτα, ὅταν δεῖ ξαφνικὰ τὸν πατέρα του [b] νὰ σκοντάφτει ἐπάνω στὴν πόλη, σὰν πλοῖο πού καθίζει στὶς ξέρες, καὶ νὰ παθαίνει μεγάλη ζημιὰ μὲ ὅλα τὰ ὑπάρχοντά του, ἐπειδὴ ἔτυχε νὰ γίνῃ στρατηγὸς ἢ νὰ ἀναλάβῃ κάποιον ἄλλο μεγάλο ἀξίωμα καὶ νὰ ἔχει μετὰ μπλεξίματα στὰ δικαστήρια, κυνηγημένος ἀπὸ

- 5 βλαπτόμενον ὑπὸ συκοφαντῶν ἢ ἀποθανόντα ἢ ἐκπεσόντα
 ἢ ἀτιμωθέντα καὶ τὴν οὐσίαν ἅπασαν ἀποβαλόντα.
 Εἰκός γ', ἔφη.
 Ἴδὼν δέ γε, ὦ φίλε, ταῦτα καὶ παθὼν καὶ ἀπολέσας τὰ
 ὄντα, δείσας οἶμαι εὐθὺς ἐπὶ κεφαλὴν ὠθεῖ ἐκ τοῦ θρόνου
 c τοῦ ἐν τῇ ἑαυτοῦ ψυχῇ φιλοτιμίαν τε καὶ τὸ θυμοειδὲς
 ἐκεῖνο, καὶ ταπεινωθεὶς ὑπὸ πενίας πρὸς χρηματισμὸν τραπό-
 μενος γλίσχρως καὶ κατὰ σμικρὸν φειδόμενος καὶ ἐργαζόμενος
 χρήματα συλλέγεται. Ἄρ' οὐκ οἶει τὸν τοιοῦτον τότε εἰς μὲν
 5 τὸν θρόνον ἐκείνον τὸ ἐπιθυμητικὸν τε καὶ φιλοχρήματον
 ἐγκαθίζειν καὶ μέγαν βασιλέα ποιεῖν ἐν ἑαυτῷ, τιάρας τε καὶ
 στρεπτοὺς καὶ ἀκινάκας παραζωννύντα;
 Ἔγωγ', ἔφη.
 d Τὸ δέ γε οἶμαι λογιστικὸν τε καὶ θυμοειδὲς χαμαὶ ἔνθεν
 καὶ ἔνθεν παρακαθίσας ὑπ' ἐκείνῳ καὶ καταδουλωσάμενος, τὸ
 μὲν οὐδὲν ἄλλο ἢ λογίζεσθαι οὐδὲ σκοπεῖν ἄλλ' ἢ ὀπόθεν
 ἐξ ἐλαττόνων χρημάτων πλείω ἔσται, τὸ δὲ αὖ θαυμάζειν
 5 καὶ τιμᾶν μὴδὲν ἄλλο ἢ πλοῦτόν τε καὶ πλουσίους, καὶ
 φιλοτιμείσθαι μὴδ' ἐφ' ἐνὶ ἄλλῳ ἢ ἐπὶ χρημάτων κτήσει
 καὶ ἐάν τι ἄλλο εἰς τοῦτο φέρῃ.
 Οὐκ ἔστ' ἄλλη, ἔφη, μεταβολὴ οὕτω ταχεῖά τε καὶ ἰσχυρά
 ἐκ φιλοτίμου νέου εἰς φιλοχρήματον.
 e Ἄρ' οὖν οὗτος, ἦν δ' ἐγώ, ὀλιγαρχικός ἐστιν;
 Ἦ γοῦν μεταβολὴ αὐτοῦ ἐξ ὁμοίου ἀνδρός ἐστι τῇ πολιτείᾳ,
 ἐξ ἧς ἡ ὀλιγαρχία μετέστη.
 Σκοπῶμεν δὴ εἰ ὅμοιος ἂν εἴη.
 554 Σκοπῶμεν.
 Οὐκοῦν πρῶτον μὲν τῷ χρήματα περὶ πλείστου ποιεῖσθαι
 ὅμοιος ἂν εἴη;
 Πῶς δ' οὐ;
 5 Καὶ μὴν τῷ γε φειδωλὸς εἶναι καὶ ἐργάτης, τὰς ἀναγκαίους
 ἐπιθυμίας μόνον τῶν παρ' αὐτῷ ἀποπιμπλᾶς, τὰ δὲ ἄλλα
 ἀναλώματα μὴ παρεχόμενος, ἀλλὰ δουλούμενος τὰς ἄλλας
 ἐπιθυμίας ὥς ματαίους.

τούς συκοφάντες, ἢ νὰ θανατωθεῖ ἢ νὰ ἐξοριστεῖ ἢ νὰ παραδοθεῖ στὴ δημόσια καταισχύνῃ καὶ νὰ χάσει ὅλη του τὴν περιουσία...

“Ὅπως εἶναι φυσικὸ νὰ συμβεῖ.

“Ὅταν τὰ δεῖ λοιπόν, φίλε μου, αὐτὰ ὁ γιὸς καὶ γίνει παθὸς καὶ χάσει τὸ βίος του, τὸν κυριεύει τρόμος, θαρρῶ, καὶ γκρεμίζει ἀμέσως τὴν περηφάνια καὶ τὴ γενναιότητα ἀπὸ τὸ θρόνο [c] ποὺ τὶς εἶχε ἀνεβασμένες στὴν ψυχὴ του, καὶ ταπεινωμένος ἀπὸ τὴν ἀνέχεια στρέφεται στὸ κυνήγι τοῦ χρήματος καὶ σιγὰ-σιγὰ μὲ τὴν οἰκονομία καὶ τὴ δουλειὰ φτιάχνει περιουσία. Δὲν νομίζεις λοιπόν ὅτι τότε πιά ἓνας τέτοιος ἄνθρωπος στήνει ἐπάνω στὸ θρόνο τῆς ψυχῆς του τὸ ἐπιθυμητικὸ καὶ φιλοχρήματο κομμάτι τῆς ἀνακηρύχοντάς το Μεγάλου βασιλιά τοῦ ἑαυτοῦ του, στολίζοντάς το μὲ τιάρες, περιδέραια καὶ ζώνοντάς το μὲ περσικὰ σπαθιά;

Τὸ νομίζω, εἶπε.

[d] Ἀπὸ τὴν ἄλλῃ μεριά, ἀφοῦ, νομίζω, ὑποχρεώσει τὸ στοχαστικὸ καὶ τὸ ψυχωμένο κομμάτι τῆς ψυχῆς νὰ καθίσουν χάμω πλάι στὸ ἐπιθυμητικὸ, τὸ ἓνα ἀπὸ ὁῶ καὶ τὸ ἄλλο ἀπὸ ἑκεῖ, κἀνοντάς τα *δούλους* τοῦ ἐπιθυμητικοῦ, δὲν θὰ τοὺς ἐπιτρέπει νὰ συλλογίζονται καὶ νὰ ἐπιδιώκουν τίποτε ἄλλο παρὰ τοῦτο: Τὸ μὲν πρῶτο, τὸ λογιστικὸ, μὲ ποιὸν τρόπο ἀπὸ λιγότερα χρήματα θὰ βγάλει περισσότερο κέρδος, τὸ δεύτερο, πάλι, τὸ θυμοειδές, νὰ μὴ θαυμάζει καὶ νὰ μὴν τιμᾷ τίποτε ἄλλο ἔκτος ἀπὸ τὸν πλοῦτο καὶ τοὺς πλούσιους, καὶ νὰ μὴν ἔχει καμιά ἄλλῃ φιλοδοξία παρὰ μόνον νὰ ἀποκτήσῃ πλοῦτο καὶ ὅτιδῃποτε ἄλλο ὁδηγεῖ σ’ αὐτό.

Δὲν ὑπάρχει, εἶπε, τόσο γρήγορη καὶ τόσο σίγουρη μετάβαση ἀπὸ τὸν φιλόδοξο νέο στὸν φιλοχρήματο ὅσο αὐτή.

[e] Αὐτὸς ἄραγε, ρώτησα, δὲν εἶναι ὁ ὀλιγαρχικός;

Ἦ ἀφετηρία, τουλάχιστον, τῆς ἀλλαγῆς του εἶναι ἓνας ἀνθρώπινος τύπος ὁμοιος μὲ τὸ πολίτευμα, ἀπὸ τὸ ὁποῖο ἔχει προέλθει ἡ ὀλιγαρχία.

Ἄς τὸν ἐξετάσουμε τότε ἂν μοιάζει μὲ τὴν ὀλιγαρχία.

[554a] Ἄς τὸ ἐξετάσουμε.

Πρῶτα-πρῶτα δὲν θὰ τῆς μοιάζει ὥς πρὸς τὸ ὅτι θὰ βάζει πάνω ἀπὸ ὅλα τὸ χρήμα;

Ἀμφιβάλλεις;

Ἐπίσης ὥς πρὸς τὸ ὅτι θὰ εἶναι σφιχτοχέρης καὶ ἐργατικός, ποὺ θὰ ἱκανοποιεῖ μόνον τὶς δικές του ἀναγκαῖες ἐπιθυμίες, ἀπρόθυμος νὰ ὑποβληθεῖ σὲ ἄλλες δαπάνες κι ἔτοιμος νὰ καταπιέσῃ τὶς ἄλλες ἐπιθυμίες ὥς μάταιες.

- Πάνυ μὲν οὖν.
- 10   Αὐχμηρός γέ τις, ἦν δ' ἐγώ, ὦν καὶ ἀπὸ παντὸς περιουσίαν
 ποιοῦμενος, θησαυροποιὸς ἀνὴρ —οὗς δὴ καὶ ἐπαινεῖ τὸ πλήθος
 b —ἢ οὐχ οὗτος ἂν εἴη ὁ τῇ τοιαύτῃ πολιτείᾳ ὅμοιος;
 Ἔμοι γοῦν, ἔφη, δοκεῖ· χρήματα γοῦν μάλιστα ἔντιμα τῇ
 τε πόλει καὶ παρὰ τῷ τοιούτῳ.
 Οὐ γὰρ οἶμαι, ἦν δ' ἐγώ, παιδείᾳ ὁ τοιοῦτος προσέσχηκεν.
- 5   Οὐ δοκῶ, ἔφη· οὐ γὰρ ἂν τυφλὸν ἡγεμόνα τοῦ χοροῦ
 ἐστήσατο καὶ ἐτίμα μάλιστα.
 Εὖ, ἦν δ' ἐγώ. τότε δὲ σκόπει· κηφηνώδεις ἐπιθυμίας ἐν
 αὐτῷ διὰ τὴν ἀπαιδευσίαν μὴ φῶμεν ἐγγίγνεσθαι, τὰς μὲν
 c πτωχικάς, τὰς δὲ κακούργους, κατεχομένας βίᾳ ὑπὸ τῆς ἄλλης
 ἐπιμελείας;
 Καὶ μάλ', ἔφη.
 Οἴσθ' οὖν, εἶπον, οἱ ἀποβλέψας κατόψει αὐτῶν τὰς
 5 κακουργίας;
 Ποῖ; ἔφη.
 Εἰς τὰς τῶν ὀρφανῶν ἐπιτροπεύσεις, καὶ εἴ πού τι αὐτοῖς
 τοιοῦτον συμβαίνει, ὥστε πολλῆς ἐξουσίας λαβέσθαι τοῦ
 ἀδικεῖν.
- 10   Ἀληθῆ.
 Ἄρ' οὖν οὐ τούτῳ δῆλον ὅτι ἐν τοῖς ἄλλοις συμβολαίοις
 ὁ τοιοῦτος, ἐν οἷς εὐδοκιμεῖ δοκῶν δίκαιος εἶναι, ἐπικεκί
 d τινὶ ἑαυτοῦ βίᾳ κατέχει ἄλλας κακὰς ἐπιθυμίας ἐνούσας,
 οὐ πείθων ὅτι οὐκ ἄμεινον, οὐδ' ἡμερῶν λόγῳ, ἀλλ' ἀνάγκη
 καὶ φόβῳ, περὶ τῆς ἄλλης οὐσίας τρέμων;
 Καὶ πάνυ γ', ἔφη.
- 5   Καὶ νῆ Δία, ἦν δ' ἐγώ, ὦ φίλε, τοῖς πολλοῖς γε αὐτῶν
 ἐνευρήσεις, ὅταν δέῃ τ'ἀλλότρια ἀναλίσκειν, τὰς τοῦ κηφήνος
 συγγενεῖς ἐνούσας ἐπιθυμίας.

Βεβαίως.

Και κάπως απεριοποίητος στην εμφάνιση, είπα, πού θα βγάξει κι από τη μύγα ξίγκι, άνθρωπος πού σωρεύει πλούτη, σάν αυτούς πού παινεύει ο κόσμος, [b] ή μήπως δέν θά 'ναι τέτοιος ο άνθρωπος χαρακτήρας πού μοιάζει με τὸ ὀλιγαρχικὸ πολίτευμα;

Ἐγὼ τουλάχιστον, εἶπε, τὸ νομίζω· σὲ ὅ,τι τουλάχιστον ἀφορᾷ τὸ χρῆμα θὰ τὸ ἔχουν σὲ πάρα πολὺ μεγάλη ὑπόληψη, καὶ ἡ πόλη καὶ ὁ ἄνθρωπος αὐτῆς τῆς λογῆς.

Γιατὶ δέν φαντάζομαι, βέβαια, εἶπα ἐγώ, ἕναν τέτοιο ἄνθρωπο νὰ τὸν ἔχει ἀπασχολήσει ποτὲ ἡ πνευματικὴ καλλιέργειά του.

Δέν τὸ νομίζω, εἶπε· γιατί διαφορετικὰ δέν θά 'βαζε ἕναν τυφλὸ νὰ σύρει τὸ χορὸ καὶ δέν θὰ τὸν τιμοῦσε πάνω ἀπὸ ὅλα.

Ῥωαῖα, εἶπα. Πρόσεξε ὅμως τοῦτο: Δέν θὰ μπορούσαμε νὰ ποῦμε ὅτι μέσα σ' αὐτὸ τὸν ἄνθρωπο, ἀπὸ ἔλλειψη καλλιέργειας, γεννιοῦνται ἐπιθυμίες ἐνὸς κηφήνα, ἄλλες [c] πού θὰ ταίριαζαν σὲ ζητιάνους καὶ ἄλλες σὲ ἀχρείους, οἱ ὁποῖες μετὰ βίας συγκρατοῦνται, ἐπειδὴ ἔχει νὰ φροντίσει καὶ γιὰ ἄλλα πράγματα;

Ἀσφαλῶς, εἶπε.

Ξέρεις λοιπὸν πού πρέπει νὰ κοιτάξεις γιὰ νὰ διαπιστώσεις τίς παλιανθρωπιές αὐτῶν τῶν ἀνθρώπων;

Ποῦ; ρώτησε.

Στίς περιπτώσεις πού ἀναλαμβάνουν τὴν ἐπιμέλεια ὀρφανῶν, ἐπίσης σὲ ὁποιαδήποτε ἀνάλογη περίπτωση πού τοὺς ἀφήνει μεγάλα περιθώρια νὰ κάνουν μιὰ ἀδικία.

Σωστά.

Αὐτὸ τὸ γεγονός, λοιπόν, δέν δείχνει ὅτι ἕνας τέτοιος ἄνθρωπος στίς ἄλλες συναλλαγές του, στίς ὁποῖες ἔχει καλὸ ὄνομα καὶ θεωρεῖται ἔντιμος, καταφέρνει μὲ τὴν κατάλληλη [d] αὐτοσυγκράτηση νὰ χαλιναγωγεῖ κάποιες ἄλλες κακὲς ἐνδιάθετες ἐπιθυμίες του, ὅχι πείθοντας τὸν ἑαυτὸ του ὅτι οἱ ἐπιθυμίες αὐτὲς δέν συνιστοῦν κάτι καλύτερο οὔτε μαλακώνοντάς τον μὲ κάποιο λογικὸ ἐπιχείρημα ἀλλὰ ἀπὸ ἀνάγκη καὶ ἀπὸ φόβο, ἐπειδὴ τρέμει γιὰ τὴν ὑπόλοιπη περιουσία του;

Βεβαιότατα, εἶπε.

Καὶ μάρτυς μου ὁ Δίας, φίλε μου, εἶπα, στοὺς περισσότερους ἀπὸ δαύτους θὰ διαπιστώσεις, ὅταν εἶναι νὰ ξοδέψουν τὰ ξένα λεφτά, πὼς κρύβουν μέσα τοὺς ἐπιθυμίες σάν ἐκεῖνες τοῦ κηφήνα.

Καὶ μάλα, ἦ δ' ὅς, σφόδρα.

10 Οὐκ ἄρ' ἂν εἴη ἀστασίαστος ὁ τοιοῦτος ἐν ἑαυτῷ, οὐδὲ
e εἷς ἀλλὰ διπλοῦς τις, ἐπιθυμίας δὲ ἐπιθυμιῶν ὥς τὸ πολὺ
κρατούσας ἂν ἔχοι βελτίους χειρόνων.

Ἔστιν οὕτω.

Διὰ ταῦτα δὴ οἶμαι εὐσχημονέστερος ἂν πολλῶν ὁ
τοιοῦτος εἴη· ὁμονοητικῆς δὲ καὶ ἡρμοσμένης τῆς ψυχῆς
5 ἀληθῆς ἀρετὴ πόρρω ποι ἐκφεύγοι ἂν αὐτόν.

Δοκεῖ μοι.

Καὶ μὴν ἀνταγωνιστῆς γε ἰδίᾳ ἐν πόλει ὁ φειδωλὸς
555 φαῦλος ἢ τινος νίκης ἢ ἄλλης φιλοτιμίας τῶν καλῶν, χρή-
ματά τε οὐκ ἐθέλων εὐδοξίας ἕνεκα καὶ τῶν τοιούτων ἀγώνων
ἀναλίσκειν, δεδιὼς τὰς ἐπιθυμίας τὰς ἀναλωτικὰς ἐγείρειν
καὶ συμπαρακαλεῖν ἐπὶ συμμαχίαν τε καὶ φιλονικίαν, ὀλίγοις
5 τισὶν ἑαυτοῦ πολεμῶν ὀλιγαρχικῶς τὰ πολλὰ ἡττᾶται καὶ
πλουτεῖ.

Καὶ μάλα, ἔφη.

Ἔτι οὖν, ἦν δ' ἐγώ, ἀπιστοῦμεν μὴ κατὰ τὴν ὀλιγαρ-
χουμένην πόλιν ὁμοιότητι τὸν φειδωλὸν τε καὶ χρηματιστὴν
b τετάχθαι;

Οὐδαμῶς, ἔφη.

Δημοκρατίαν δὴ, ὥς ἔοικε, μετὰ τοῦτο σκεπτέον, τίνα τε
γίγνεται τρόπον, γενομένη τε ποῖόν τινα ἔχει, ἴν' αὖ τὸν
5 τοῦ τοιούτου ἀνδρὸς τρόπον γνόντες παραστησώμεθ' αὐτὸν
εἰς κρίσιν.

Ὅμοίως γοῦν ἂν, ἔφη, ἡμῖν αὐτοῖς πορευοίμεθα.

Οὐκοῦν, ἦν δ' ἐγώ, μεταβάλλει μὲν τρόπον τινὰ τοιόνδε
ἐξ ὀλιγαρχίας εἰς δημοκρατίαν, δι' ἀπληστίαν τοῦ προκει-
10 μένου ἀγαθοῦ, τοῦ ὥς πλουσιώτατον δεῖν γίγνεσθαι;

Πῶς δῆ;

c Ἄτε οἶμαι ἄρχοντες ἐν αὐτῇ οἱ ἄρχοντες διὰ τὸ πολλὰ

Καὶ πολὺ μάλιστα, εἶπε.

Συνεπῶς ἓνας τέτοιος ἄνθρωπος δὲν θὰ ἦταν δυνατὸ νὰ μὴν ἔχει διχοστασία μέσα του καὶ νὰ εἶναι ἀτόφιός ἀλλὰ κατὰ κάποιον τρόπο θὰ ἦταν χωρισμένος στὰ δύο, ἔχοντας καλύτερες καὶ χειρότερες ἐπιθυμίες, ἀπὸ τίς ὁποῖες οἱ πρῶτες ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον [ε] θὰ ἐπικρατοῦν σὲ σχέση με τίς δεύτερες.

Ἔτσι εἶναι.

Γι' αὐτοὺς τοὺς λόγους εἶμαι τῆς γνώμης ὅτι ἓνας τέτοιος ἄνθρωπος θὰ ἦταν πιὸ εὐπρεπὴς ἀπὸ πολλοὺς ἄλλους· ἡ ἀληθινὴ ὁμῶς ἀρετὴ τῆς μονιασμένης καὶ ἀρμονικὰ τακτοποιημένης ψυχῆς θὰ ἦταν γι' αὐτὸν κάτι ἀπιαστο.

Τὸ πιστεύω.

Καὶ ἀσφαλῶς στὸν ἀνταγωνισμό με' ἄλλους συμπολίτες του ἀπ' ἀφορμὴ κάποια νίκη ἢ ἄλλη τιμητικὴ διάκριση ὁ σφιχτοχέρης ὕστερεϊ, [555a] μὴ θέλοντας νὰ ξοδέψει χρήματα γιὰ τὴ δόξα καὶ γιὰ νὰ πάρει μέρος σὲ τέτοιους ἀγῶνες, ἐπειδὴ φοβᾶται νὰ ξυπνήσει μέσα του τίς ἐπιθυμίες γιὰ δαπάνες καὶ νὰ τίς καλέσει νὰ τοῦ συμπαρασταθοῦν καὶ νὰ πολεμήσουν μαζί του γιὰ τὴ νίκη· δίνει, ἔτσι, τὴ μάχη με' τρόπο «ὀλιγαρχικόν», δηλαδή χρησιμοποιώντας ἓνα *λιγοστό* μέρος ἀπὸ τὰ μέσα ποὺ διαθέτει, καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον χάνει καὶ συνάμα πλουταίνει.

Ἀσφαλῶς, εἶπε.

Ἐξακολουθοῦμε λοιπόν, εἶπα ἐγώ, νὰ ἀμφιβάλλουμε ὅτι αὐτὸς ὁ σφιχτοχέρης ποὺ προσπαθεῖ νὰ κερδίσει χρήματα παρουσιάζει ὁμοιότητα καὶ [b] ἀντιστοιχεῖ στὴν πόλιν ποὺ ἔχει ὀλιγαρχικὸ πολίτευμα;

Καθόλου δὲν ἀμφιβάλλουμε, εἶπε.

Ὑστερ' ἀπὸ αὐτό, καθὼς φαίνεται, πρέπει νὰ ἐξετάσουμε τὴ δημοκρατία πῶς παίρνει σάρκα, καί, σὰν διαμορφωθεῖ, ποιὸς εἶναι ὁ χαρακτήρας τῆς, ὥστε κατόπιν, ἀφοῦ γνωρίσουμε τὸν τύπο τοῦ ἀνθρώπου ποὺ ἀντιστοιχεῖ σ' αὐτήν, νὰ τὸν στήσουμε κι αὐτὸν μπροστά μας καὶ νὰ τὸν κρίνουμε.

Ἔτσι, εἶπε, θὰ μείνουμε συνεπεῖς καὶ στὴ γραμμὴ ποὺ ἔχουμε ἀκολουθήσει ὡς τώρα.

Ἄραγε, εἶπα ἐγώ, ἡ μετάβαση ἀπὸ τὸ ὀλιγαρχικὸ στὸ δημοκρατικὸ πολίτευμα δὲν συντελεῖται περίπου ὡς ἐξῆς; Ἀπὸ ἀπληστία γιὰ αὐτὸ ποὺ προβάλλεται ὡς τὸ κυρίαρχο ἀγαθόν, ἀπὸ τὴν ἀνάγκη δηλαδή νὰ γίνει κανεὶς ὅσο τὸ δυνατόν πιὸ πλούσιος;

Μὲ ποιὸν τρόπο;

[c] Δεδομένου ὅτι στὸ ὀλιγαρχικὸ πολίτευμα οἱ ἄρχοντες εἶναι ἄρχοντες

κεκτῆσθαι, οὐκ ἐθέλουσιν εἶργειν νόμῳ τῶν νέων ὅσοι ἂν ἀκόλαστοι γίνωνται, μὴ ἐξεῖναι αὐτοῖς ἀναλίσκειν τε καὶ ἀπολλύναι τὰ αὐτῶν, ἵνα ὠνούμενοι τὰ τῶν τοιούτων καὶ
5 εἰσδανείζοντες ἔτι πλουσιώτεροι καὶ ἐντιμότεροι γίνωνται.

Παντός γε μᾶλλον.

Οὐκοῦν δῆλον ἤδη τοῦτο ἐν πόλει, ὅτι πλοῦτον τιμᾶν καὶ σωφροσύνην ἅμα ἱκανῶς κτᾶσθαι ἐν τοῖς πολίταις
d ἀδύνατον, ἀλλ' ἀνάγκη ἢ τοῦ ἐτέρου ἀμελεῖν ἢ τοῦ ἐτέρου; Ἐπεικῶς, ἔφη, δῆλον.

Παραμελοῦντες δὴ ἐν ταῖς ὀλιγαρχίαις καὶ ἐφίεντες ἀκολασταίνειν οὐκ ἀγεννεῖς ἐνίστε ἀνθρώπους πένητας ἠνάγκασαν
5 γενέσθαι.

Μάλα γε.

Κάθηνται δὴ οἶμαι οὗτοι ἐν τῇ πόλει κεκεντρωμένοι τε καὶ ἐξωπλισμένοι, οἱ μὲν ὀφείλοντες χρέα, οἱ δὲ ἄτιμοι γεγονότες, οἱ δὲ ἀμφότερα, μισοῦντές τε καὶ ἐπιβουλεύοντες
10 τοῖς κτησαμένοις τὰ αὐτῶν καὶ τοῖς ἄλλοις, νεωτερισμοῦ ἐρῶντες.

Ἔστι ταῦτα.

Οἱ δὲ δὴ χρηματισταὶ ἐγκύψαντες, οὐδὲ δοκοῦντες τούτους ὁρᾶν, τῶν λοιπῶν τὸν ἀεὶ ὑπεῖκοντα ἐνιέντες ἀργύριον
5 τιτρώσκοντες, καὶ τοῦ πατρὸς ἐκγόνους τόκους πολλαπλασίους κομιζόμενοι, πολὺν τὸν κηφῆνα καὶ πτωχὸν ἐμποιοῦσι
556 τῇ πόλει.

Πῶς γάρ, ἔφη, οὐ πολύν;

Καὶ οὔτε γ' ἐκείνη, ἣν δ' ἐγώ, τὸ τοιοῦτον κακὸν ἐκκαόμενον ἐθέλουσιν ἀποσβεννύναι, εἵργοντες τὰ αὐτοῦ ὅπη τις
5 βούλεται τρέπειν, οὔτε τῇδε, ἣ αὖ κατὰ ἕτερον νόμον τὰ τοιαῦτα λύεται.

Κατὰ δὴ τίνα;

Ὅς μετ' ἐκείνόν ἐστι δεύτερος καὶ ἀναγκάζων ἀρετῆς

ἐπειδὴ ἔχουν μεγάλη πλούτη, δὲν εἶναι, φαντάζομαι, διατεθειμένοι νὰ ἀπαγορεύουν μὲ νόμο σὲ ὅσους νέους θὰ ἀποδεικνύονται ἄσωτοι νὰ ξοδεύουν ἀσυλλόγιστα καὶ νὰ πετοῦν τὶς περιουσίες τους· κι αὐτὸ γιὰ νὰ μποροῦν ἐπειτα οἱ ἴδιοι, ἀγοράζοντάς τες καὶ δίνοντάς τους ἐνυπόθηκα δάνεια, νὰ γίνονται ἀκόμη πιὸ πλούσιοι καὶ πιὸ ξακουστοί.

Χωρὶς καμιά ἀμφιβολία.

Εἶναι ἔτσι πιά ὁλοφάνερο τοῦτο τὸ πρᾶγμα, ὅτι δηλαδὴ δὲν μπορεῖ σὲ μιὰ πόλη νὰ εἶναι ὁ πλοῦτος σὲ μεγάλη ὑπόληψη καὶ ταυτόχρονα οἱ πολῖτες της νὰ ἔχουν ἀρετή, [d] ἀλλὰ κατανάγκην ἢ τὸ ἓνα θὰ παραμελεῖται ἢ τὸ ἄλλο· δὲν εἶναι ἔτσι;

Ναί, εἶπε, εἶναι φανερό.

Μὴ λαμβάνοντας λοιπὸν καμιά φροντίδα κι ἀφήνοντας νὰ ζεῖ κανεὶς ἀκόλαστα, συμβαίνει κάποτε στίς ὀλιγαρχίες ἄνθρωποι ὄχι τυχαῖοι νὰ καταντοῦν φτωχοί.

Βεβαίως.

Κάθονται ἔτσι, θαρρῶ, οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ στὴν πόλη, ὀπλισμένοι καὶ μὲ πολὺ φαρμάκι μέσα τους, ἄλλοι πνιγμένοι στὰ χρέη, ἄλλοι ἔχοντας χάσει τὰ πολιτικά τους δικαιώματα κι ἄλλοι ἔχοντας πάθει καὶ τὰ δύο αὐτά, μὲ τὸ μίσος νὰ βράζει μέσα τους καὶ σχεδιάζοντας ἄσχημα πράγματα γιὰ 'κείνους ποὺ τοὺς πῆραν τὴν περιουσία καὶ γιὰ τοὺς ἄλλους πολῖτες, [e] μὲ τὴ λαχτάρα τοῦ ξεσηκωμοῦ στὴν ψυχή.

Ἔτσι εἶναι.

Κι ἀπὸ τὴ μεριά τους οἱ κερδοσκόποι, μὲ τὸ βλέμμα χαμηλωμένο, κάνοντας πῶς δὲν τοὺς βλέπουν κἂν, καὶ ρίχνοντας κάθε φορὰ τὸ δηλητήριο τοῦ χρήματος σὲ ὅποιον πέσει στὰ νύχια τους, τὸν πληγώνουν, τοῦ παίρνουν τὸν τοκοῦς [556a] πολλαπλάσιους ποὺ τοὺς γεννάει τὸ κεφάλαιο, ὅπως ὁ πατέρας τοὺς ἀπογόνους, καὶ μὲ αὐτὸ φτιάχνουν ἓνα πλήθος ἀπὸ κηφῆνες καὶ φτωχοὺς στὴν πόλη.

Πῶς νὰ μὴν εἶναι πλήθος, εἶπε.

Κι οὔτε μὲ τὸν τρόπο ποὺ εἶπαμε ἔχουν διάθεση νὰ σβήσουν αὐτὸ τὸ κακὸ τὴ στιγμὴ ποὺ πάει νὰ φουντώσει, δηλαδὴ ἀπαγορεύοντας στὸν καθένα νὰ διαθέτει τὴν περιουσία του ὅπως θέλει, οὔτε πάλι μὲ τοῦτο τὸν τρόπο, δηλαδὴ μὲ τὴ θέσπιση ἐνὸς ἄλλου νόμου ποὺ νὰ μπορεῖ νὰ σταματήσῃ τὸ κακὸ.

Ποιὸς εἶναι αὐτὸς ὁ νόμος;

Αὐτὸς ποὺ ἔρχεται δεύτερος στὴ σειρὰ ὕστερ' ἀπὸ ἐκεῖνον καὶ ποὺ θὰ

- 10 ἐπιμελείσθαι τοὺς πολίτας. ἐὰν γὰρ ἐπὶ τῷ αὐτοῦ κινδύνῳ
b τὰ πολλά τις τῶν ἐκουσίων συμβολαίων προστάτῃ συμ-
βάλλειν, χρηματίζονται μὲν ἂν ἥττον ἀναιδῶς ἐν τῇ πόλει,
ἐλάττω δ' ἐν αὐτῇ φύοιτο τῶν τοιούτων κακῶν οἷων νυνδὴ
εἵπομεν.
- 5 Καὶ πολὺ γε, ἦ δ' ὅς.
Νῦν δέ γ', ἔφην ἐγώ, διὰ πάντα τὰ τοιαῦτα τοὺς μὲν δὴ
ἀρχομένους οὕτω διατιθέασιν ἐν τῇ πόλει οἱ ἄρχοντες·
σφᾶς δὲ αὐτοὺς καὶ τοὺς αὐτῶν —ἄρ' οὐ τρυφῶντας μὲν
τοὺς νέους καὶ ἀπόνους καὶ πρὸς τὰ τοῦ σώματος καὶ πρὸς
c τὰ τῆς ψυχῆς, μαλακοὺς δὲ καρτερεῖν πρὸς ἡδονάς τε καὶ
λύπας καὶ ἀργούς;
Τί μήν;
Αὐτοὺς δὲ πλὴν χρηματισμοῦ τῶν ἄλλων ἡμεληκότας,
5 καὶ οὐδὲν πλείω ἐπιμέλειαν πεποιημένους ἀρετῆς ἢ τοὺς
πένητας;
Οὐ γὰρ οὖν.
Οὕτω δὴ παρεσκευασμένοι ὅταν παραβάλλωσιν ἀλλήλοις
οἷ τε ἄρχοντες καὶ οἱ ἀρχόμενοι ἢ ἐν ὁδῶν πορείαις ἢ ἐν
10 ἄλλαις τισὶ κοινωνίαις, ἢ κατὰ θεωρίας ἢ κατὰ στρατείας,
ἢ σύμπλοι γιγνόμενοι ἢ συστρατιῶται, ἢ καὶ ἐν αὐτοῖς τοῖς
d κινδύνοις ἀλλήλους θεώμενοι μηδαμῇ ταύτη καταφρονῶνται
οἱ πένητες ὑπὸ τῶν πλουσίων, ἀλλὰ πολλάκις ἰσχνὸς ἀνὴρ
πένης, ἡλιωμένος, παραταχθεὶς ἐν μάχῃ πλουσίῳ ἐσκια-
τροφηκότι, πολλὰς ἔχοντι σάρκας ἀλλοτρίας, ἴδη ἄσθματός
5 τε καὶ ἀπορίας μεστόν, ἄρ' οἶει αὐτὸν οὐχ ἡγεῖσθαι κακία
τῇ σφετέρᾳ πλουτεῖν τοὺς τοιούτους, καὶ ἄλλον ἄλλῳ παραγ-
γέλλειν, ὅταν ἰδίᾳ συγγίγνωνται, ὅτι «Ἄνδρες ἡμέτεροι·
e εἰσὶ γὰρ οὐδέν·»
Εὐ οἶδα μὲν οὖν, ἔφη, ἔγωγε, ὅτι οὕτω ποιοῦσιν.
Οὐκοῦν ὥσπερ σῶμα νοσῶδες μικρὰς ῥοπῆς ἔξωθεν δεῖται
προσλαβέσθαι πρὸς τὸ κάμνειν, ἐνίστε δὲ καὶ ἄνευ τῶν ἔξω

ὕποχρέωνε τοὺς πολίτες νὰ φροντίζουν γιὰ τὴν ἀρετὴ. Γιατὶ ἂν ἐπιβαλλόταν διὰ νόμου οἱ ἐκούσιες ἰδιωτικὲς συναλλαγές νὰ γίνονται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐπὶ ἰδίῳ κινδύνῳ τοῦ δανειστῆ, [b] ἢ οἰκονομικῇ ζωῇ στὴν πόλιν θὰ ἦταν λιγότερο ξεδιάντροπη καὶ ἀθλιότητες σὰν αὐτὲς ποὺ τώρα δὲ περιγράψαμε θὰ ἐμφανίζονταν σ' αὐτὴν σπανιότερα.

Καὶ πολὺ μάλιστα, εἶπε ἐκεῖνος.

Τώρα ὅμως, εἶπα ἐγώ, ἐξαιτίας ὅλων αὐτῶν, οἱ ἄρχοντες τῆς πόλης φέρουν τοὺς ἀρχομένους σ' αὐτὴ τὴν κατάστασιν· καὶ σὲ ὅ,τι ἀφορᾷ τοὺς ἴδιους καὶ τοὺς δικούς τους, ἄραγε δὲν εἶναι αὐτοὶ ποὺ κάνουν τοὺς νέους [c] τρυφηλοὺς καὶ ἀπρόθυμους νὰ καταβάλλουν ὅποιαδήποτε σωματικὴ ἢ πνευματικὴ προσπάθεια, ἀνήμερους νὰ ἀντισταθοῦν στὶς ἡδονὲς ἢ νὰ ἀντέξουν στὶς λύπες, καὶ ἐπίσης ὀκνηροὺς;

Χωρὶς ἀμφιβολία.

Καὶ δὲν εἶναι πάλι ἀλήθεια ὅτι οἱ ἴδιοι οἱ ἄρχοντες ἔχουν ἀδιαφορήσει γιὰ ὅλα τὰ ἄλλα ἐκτὸς ἀπὸ τὸ πῶς θὰ κάνουν λεφτά, καὶ ὅτι γιὰ τὴν ἀρετὴ δὲν νοιάζονται διόλου περισσότερο ἀπ' ὅσο νοιάζονται οἱ φτωχοὶ;

Πραγματικά, δὲν νοιάζονται.

Ὑπὸ αὐτὲς τίς συνθήκες, ὅταν οἱ ἄρχοντες καὶ οἱ ἀρχόμενοι θὰ ἔρχονται σὲ ἐπαφὴ μετὰξὺ τους, λ.χ. ἐκεῖ ποὺ περπατοῦν στὸ δρόμο ἢ σὲ κάποιες ἄλλες συναναστροφές ἢ σὲ ἀποστολὲς τῆς πόλης, ἢ σὲ ἐκστρατεῖες ἢ ὡς συνταξιδιώτες στὸ ἴδιο πλοῖο ἢ ὅταν ὑπηρετοῦν μαζὶ στὸ στρατὸ [d] ἢ παρατηροῦν ὁ ἓνας τὸν ἄλλο σὲ καταστάσεις κινδύνου, σὲ καμιά περίπτωση οἱ φτωχοὶ δὲν θὰ προκαλοῦν τὴν περιφρόνησιν τῶν πλουσίων ἀλλὰ, ἀπεναντίας, πολὺ συχνὰ ὅταν ἓνας φτωχὸς ἄνθρωπος, ξερακιανός, ἡλιοκαμένος, τύχει νὰ παραταχθεῖ στὴ μάχην πλὰι σ' ἓναν καλομαθημένο πλούσιο μὲ πολὺ περιττὸ πάχος ἐπάνω του, καὶ τὸν δεῖ τὸν πλούσιο νὰ λαχανιάζει καὶ νὰ τὰ ἔχει χαμένα, νομίζεις μήπως ὅτι δὲν θὰ τοῦ περάσει ἀπὸ τὸ μυαλὸ πῶς ὅλοι τους αὐτοὶ πλουταίνουν ἐξαιτίας τῆς δικῆς του ἀνανδρίας, καὶ πῶς ὅταν ὁ φτωχὸς θὰ εἶναι μαζὶ μὲ τοὺς ὁμοίους του δὲν θὰ λένε ὁ ἓνας μὲ τὸν ἄλλο ὅτι «Οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ εἶναι τοῦ χειροῦ μας» [e] δὲν ἀξίζουν τίποτα»;

Τὸ ξέρω πολὺ καλά, εἶπε, ὅτι αὐτὸ κάνουν.

Ὅπως λοιπὸν ἀρκεῖ ἓνα ἀπλό σκουνηματάκι γιὰ νὰ ἀρχίσει ἓνα ἀσθενικὸ σῶμα νὰ ὑποφέρει —καμιά φορὰ μάλιστα ἢ διαταραχὴ ἐκδηλώνεται μέσα του καὶ χωρὶς τὴν ἐξωτερικὴ ἀφορμή—, ἔτσι ἀκριβῶς καὶ ἡ πολιτεία ποὺ διατελεῖ σὲ ἀνάλογη κατάσταση ἀρρωσταίνει καὶ ξεκινάει τὴ μάχην ἐναντίον

- 5 στασιάζει αὐτὸ αὐτῷ, οὕτω δὴ καὶ ἡ κατὰ ταῦτὰ ἐκείνῳ διακειμένη πόλις ἀπὸ σμικρᾶς προφάσεως, ἔξωθεν ἐπαγομένων ἢ τῶν ἐτέρων ἐξ ὀλιγαρχουμένης πόλεως συμμαχίαν ἢ τῶν ἐτέρων ἐκ δημοκρατουμένης, νοσεῖ τε καὶ αὐτὴ αὐτῇ μάχεται, ἐνίοτε δὲ καὶ ἄνευ τῶν ἔξω στασιάζει;
- 557 Καὶ σφόδρα γε.
 Δημοκρατία δὴ οἶμαι γίγνεται ὅταν οἱ πένητες νικήσαντες τοὺς μὲν ἀποκτείνωσι τῶν ἐτέρων, τοὺς δὲ ἐκβάλωσι, τοῖς δὲ λοιποῖς ἐξ ἴσου μεταδῶσι πολιτείας τε καὶ ἀρχῶν,
- 5 καὶ ὥς τὸ πολὺ ἀπὸ κλήρων αἱ ἀρχαὶ ἐν αὐτῇ γίνονται.
 Ἔστι γάρ, ἔφη, αὕτη ἡ κατάστασις δημοκρατίας, ἐάντε καὶ δι' ὅπλων γένηται ἐάντε καὶ διὰ φόβον ὑπεξελθόντων τῶν ἐτέρων.
 Τίνα δὴ οὖν, ἦν δ' ἐγώ, οὔτοι τρόπον οἰκοῦσι; καὶ ποία
- b τις ἡ τοιαύτη αὐτοῖς πολιτεία; δῆλον γὰρ ὅτι ὁ τοιοῦτος ἀνὴρ δημοκρατικός τις ἀναφανήσεται.
 Δῆλον, ἔφη.
 Οὐκοῦν πρῶτον μὲν δὴ ἐλεύθεροι, καὶ ἐλευθερίας ἡ πόλις
- 5 μεστὴ καὶ παρρησίας γίγνεται, καὶ ἐξουσία ἐν αὐτῇ ποιεῖν ὅτι τις βούλεται;
 Λέγεται γε δὴ, ἔφη.
 Ὅπου δέ γε ἐξουσία, δῆλον ὅτι ἰδίαν ἕκαστος ἂν κατασκευὴν τοῦ αὐτοῦ βίου κατασκευάζοιτο ἐν αὐτῇ, ἥτις ἕκαστον
- 10 ἀρέσκοι.
 Δῆλον.
 Παντοδαποὶ δὴ ἂν οἶμαι ἐν ταύτῃ τῇ πολιτείᾳ μάλιστ' ἐγγίγνοιτο ἄνθρωποι.
- c Πῶς γὰρ οὐ;
 Κινδυνεύει, ἦν δ' ἐγώ, καλλίστη αὕτη τῶν πολιτειῶν
- 5 εἶναι· ὥσπερ ἱμάτιον ποικίλον πᾶσιν ἄνθεσι πεποικιλμένον, οὕτω καὶ αὕτη πᾶσιν ἥθεσιν πεποικιλμένη καλλίστη ἂν φαίνοιτο. καὶ ἴσως μὲν, ἦν δ' ἐγώ, καὶ ταύτην, ὥσπερ οἱ παῖδές τε καὶ αἱ γυναῖκες τὰ ποικίλα θεώμενοι, καλλίστην ἂν πολλοὶ κρίνειαν.
- 10 Καὶ μάλ', ἔφη.
 d Καὶ ἔστιν γε, ὦ μακάριε, ἦν δ' ἐγώ, ἐπιτήδειον ζητεῖν ἐν αὐτῇ πολιτείαν.

τοῦ ἴδιου της τοῦ ἑαυτοῦ ἀπὸ ἀσήμαντη ἀφορμή, μὲ τοὺς μὲν νὰ καλοῦν ἀπ' ἔξω συμμάχους ἀπὸ κάποια πόλη μὲ ὀλιγαρχικὸ πολίτευμα καὶ τοὺς δὲ ἀπὸ κάποια ἄλλη μὲ δημοκρατικὸ, κάποτε-κάποτε μάλιστα ἡ ἐσωτερικὴ ἔριδα ξεσπάει χωρὶς κὰν ἐξωτερικὴ παρέμβαση· αὐτὸ δὲν γίνεται;

[557a] Πολὺ σωστά.

Καὶ ἓνα δημοκρατικὸ πολίτευμα γεννιέται, ὑποθέτω, ὅταν οἱ φτωχοί, ἔχοντας ὑπερισχύσει, ἄλλους τοὺς σκοτώνουν, κι ἄλλους τοὺς ἐξορίζουν, στοὺς ὑπόλοιπους ὅμως δίνουν τὰ ἴδια πολιτικὰ δικαιώματα καὶ τὴν ἴδια συμμετοχὴν στὰ ἀξιώματα στὴ βάση τῆς ἰσότητος, καὶ ὥς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὰ ἀξιώματα σ' αὐτὸ τὸ πολίτευμα τὰ ἀναθέτουν μὲ κλῆρο.

Πραγματικά, εἶπε, ἔτσι ἐγκαθιδρύεται ἡ δημοκρατία, εἴτε μὲ τὰ ὅπλα γίνεται αὐτὸ εἴτε ἐπειδὴ οἱ ἄλλοι φοβοῦνται καὶ ἀποσύρονται.

Πῶς ζοῦν λοιπὸν, ρώτησα, οἱ ἄνθρωποι στὴ δημοκρατία; Ποιᾶς λογῆς [b] εἶναι τοῦτο τὸ πολίτευμα; Γιατὶ εἶναι φανερὸ πῶς ὁ ἄνθρωπος ποὺ ἀντιστοιχεῖ στὸ δημοκρατικὸ πολίτευμα θὰ εἶναι κάπως ἀνάλογος μὲ αὐτό.

Εἶναι φανερό, εἶπε.

Πρῶτα ἀπὸ ὅλα θὰ εἶναι ἐλεύθεροι, καὶ ἡ πολιτεία θὰ εἶναι ξέχειλη ἀπὸ ἐλευθερία κι ἀδέσμευτη ἔκφραση γνώμης, καὶ θὰ ᾖ στὴν ἐξουσία τοῦ καθενὸς νὰ κάνει ὅ,τι θέλει· ἔτσι;

Ἔτσι λένε, εἶπε.

Κι ὅπου ὑπάρχει αὐτὴ ἡ ἐξουσία, εἶναι φανερὸ ὅτι καθένας ἐκεῖ θὰ φτιάχνει τὴ ζωὴ του ὅπως τοῦ ἀρέσει.

Εἶναι φανερό.

[c] Φαντάζομαι λοιπὸν ὅτι σ' αὐτὴ τὴν πολιτεία, περισσότερο ἀπὸ ὅπουδήποτε ἄλλου, θὰ συνυπάρχει κάθε καρυδιᾶς καρύδι.

Ἀσφαλῶς.

Φαίνεται, εἶπα ἐγώ, πῶς εἶναι ἡ πιὸ ὁμορφὴ ἀπὸ ὅλες τὶς πολιτείες: Σὰν ροῦχο παρδαλό, στολισμένο μὲ κάθε λογῆς πλουμίδια, ἔτσι καταστόλιστη καθὼς εἶναι ἡ πολιτεία αὐτὴ μὲ ὅλους τοὺς ἀνθρώπινους χαρακτήρες καὶ τὰ ἦθη, θὰ μποροῦσε νὰ φαντάζει ἡ πιὸ ὁμορφὴ ἀπὸ ὅλες. Καὶ ἴσως, εἶπα, πολλοὶ ἄνθρωποι, ὅπως κάνουν τὰ παιδιά καὶ οἱ γυναῖκες μόλις δοῦν παρδαλὰ πράγματα, νὰ τὴν κρίνουν κιόλας ὥς τὴν πιὸ ὁμορφὴ.

Ἀσφαλῶς, εἶπε.

[d] Καὶ εἶναι βέβαια, φίλτατέ μου, εἶπα, κατάλληλος τόπος νὰ ψάχνει κανεὶς ἐκεῖ γιὰ πολιτεύματα.

Τί δή;

5 Ὅτι πάντα γένη πολιτειῶν ἔχει διὰ τὴν ἐξουσίαν, καὶ
κινδυνεύει τῷ βουλομένῳ πόλιν κατασκευάζειν, ὃ νυνδὴ ἡμεῖς
ἐποιούμεν, ἀναγκαῖον εἶναι εἰς δημοκρατουμένην ἐλθόντι
πόλιν, ὃς ἂν αὐτὸν ἀρέσκη τρόπος, τοῦτον ἐκλέξασθαι,
ὥσπερ εἰς παντοπώλιον ἀφικομένῳ πολιτειῶν, καὶ ἐκλεξα-
μένῳ οὕτω κατοικίζειν.

e Ἴσως γοῦν, ἔφη, οὐκ ἂν ἀποροῖ παραδειγμάτων.

Τὸ δὲ μηδεμίαν ἀνάγκην, εἶπον, εἶναι ἄρχειν ἐν ταύτῃ
τῇ πόλει, μηδ' ἂν ἧς ἱκανὸς ἄρχειν, μηδὲ αὐτὸν ἄρχεσθαι, ἐὰν
μη βούλῃ, μηδὲ πολεμεῖν πολεμούντων, μηδὲ εἰρήνην ἄγειν
5 τῶν ἄλλων ἀγόντων, ἐὰν μὴ ἐπιθυμῇς εἰρήνης, μηδὲ αὐτὸν, ἐάν
τις ἄρχειν νόμος σε διακωλύῃ ἢ δικάζειν, μηδὲν ἦττον καὶ
558 ἄρχειν καὶ δικάζειν, ἐὰν αὐτῷ σοι ἐπίη, ἄρ' οὐ θεσπεσία
καὶ ἡδεῖα ἢ τοιαύτη διαγωγὴ ἐν τῷ παραυτίκα;

Ἴσως, ἔφη, ἔν γε τούτῳ.

5 Τί δέ; ἡ πράξις ἐνίων τῶν δικασθέντων οὐ κομψή; ἢ
οὕτω εἶδες, ἐν τοιαύτῃ πολιτείᾳ ἀνθρώπων καταψηφισθέν-
των θανάτου ἢ φυγῆς, οὐδὲν ἦττον αὐτῶν μενόντων τε καὶ
ἀναστρεφομένων ἐν μέσῳ, καὶ ὥς οὔτε φροντίζοντος οὔτε
ὁρῶντος οὐδενὸς περινοστεῖ ὥσπερ ἦρως;

Καὶ πολλοὺς γ', ἔφη.

b Ἡ δὲ συγγνώμη καὶ οὐδ' ὁπωστιοῦν σμικρολογία αὐτῆς,
ἀλλὰ καταφρόνησις ὧν ἡμεῖς ἐλέγομεν σεμνύνοντες, ὅτε τὴν
πόλιν ὠκίζομεν, ὥς εἰ μὴ τις ὑπερβεβλημένην φύσιν ἔχοι,
οὐποτ' ἂν γένοιτο ἀνὴρ ἀγαθός, εἰ μὴ παῖς ὧν εὐθὺς παίζει
5 ἐν καλοῖς καὶ ἐπιτηδεύοι τὰ τοιαῦτα πάντα, ὥς μεγαλοπρεπῶς
καταπατήσας ἅπαντα ταῦτα οὐδὲν φροντίζει ἐξ ὁποίων ἂν
τις ἐπιτηδευμάτων ἐπὶ τὰ πολιτικά ἰὼν πράττῃ, ἀλλὰ τιμᾷ,
c ἐὰν φῇ μόνον εὖνους εἶναι τῷ πλήθει;

Τί ἐννοεῖς;

Ἐννοῶ ὅτι ἔχει μέσα της ὅλα τὰ εἶδη τῶν πολιτευμάτων, λόγω τῆς ἐξουσίας πού δίνει στοὺς πολίτες, καὶ φαίνεται πὼς ὅποιος θέλει νὰ σχεδιάσει μιὰ πολιτεία, ὅπως τώρα δὲ ἐπιχειρούσαμε νὰ κάνουμε ἐμεῖς, πρέπει ἀναγκαστικά νὰ ἔλθει σὲ μιὰ πόλη μὲ δημοκρατικὸ πολίτευμα καὶ νὰ διαλέξει ἐκεῖ ὅποιο πολίτευμα θὰ τοῦ ἀρέσει, σὰν νὰ ἦταν σ' ἓνα παντοπωλεῖο πολιτευμάτων καί, ἀφοῦ διαλέξει, νὰ ὀργανώσει ἀνάλογα τὴν πόλη.

[ε] Μᾶλλον δὲν θὰ δυσκολευόταν, εἶπε, νὰ βρεῖ σχέδια.

Τὸ ὅτι *κανένας* σ' αὐτὴ τὴν πόλη, εἶπα, δὲν σὲ ὑποχρεώνει νὰ ἀναλαμβάνεις κυβερνητικὸ ἀξίωμα ἀκόμη κι ἂν εἶσαι ἱκανὸς νὰ κυβερνήσεις οὔτε πάλι νὰ σὲ κυβερνοῦν, ὅταν ἐσὺ δὲν θέλεις νὰ εἶσαι στίς διαταγὲς ἄλλων, οὔτε νὰ πηγαίνεις στὸν πόλεμο, ὅταν οἱ ἄλλοι πηγαίνουν, οὔτε νὰ ζεῖς εἰρηνικά, ὅταν οἱ ἄλλοι ζοῦν εἰρηνικά, ἅμα ἐσὺ δὲν τὸ θέλεις, ἢ ἀκόμη, ἂν κάποιος νόμος δὲν σοῦ ἐπιτρέπει νὰ ἔχεις ἓνα ἀξίωμα ἢ νὰ εἶσαι δικαστὴς, ἐσὺ παρ' ὅλο τοῦτο καὶ [558a] τὸ ἀξίωμα νὰ παίρνεις καὶ νὰ δικάζεις, ἐφόσον ἐσένα σοῦ ῥθε νὰ τὸ κάνεις αὐτό, ἄραγε αὐτὸς ὁ τρόπος ζωῆς δὲν φαντάζει πρὸς στιγμὴν θεσπέσιος καὶ ἀπολαυστικός;

Ἴσως, εἶπε πρὸς στιγμὴν βέβαια.

Ἀλλὰ καὶ ἡ ἀπάθεια ὀρισμένων ἀπὸ ὅσους ἔχουν καταδικαστεῖ, τί σοῦ λέει; Δὲν εἶναι διασκεδαστική; Ἡ δὲν ἔχεις δεῖ σὲ τέτοιες πολιτείες ἀνθρώπους καταδικασμένους σὲ θάνατο ἢ ἔξορία νὰ μὴ φεύγουν ἀλλὰ νὰ μένουν ἐκεῖ καὶ νὰ τριγυροῦν ἐλεύθεροι ἀνάμεσα στοὺς ἄλλους σὰν νὰ μὴν ἔχει συμβεῖ τίποτα, χωρὶς κανένας νὰ δίνει προσοχὴ καὶ κανένας νὰ βλέπει, λὲς καὶ πρόκειται γιὰ κάποιο ἀερικὸ ἀπὸ ἓνα Ἄλλο Κόσμο;

Ἐχω δεῖ, εἶπε, καὶ πολλοὺς μάλιστα.

[b] Κι ἡ συγκαταβατικότητά πάλι αὐτῆς τῆς πολιτείας καὶ ὄχι ἀπλῶς ἡ ὑποβάθμιση ἀπὸ μέρους της ἀλλὰ ἡ *περιφρόνησή* της γιὰ ὅσα ἐμεῖς μὲ τόση σοβαρότητα λέγαμε, ὅταν θεμελιώναμε τὴν πόλη, ὅτι δηλαδή ἂν κάποιος δὲν θὰ εἶναι ἀπὸ τὴ φύση του ἐξαιρετικὰ προικισμένος, δὲν θὰ μπορέσει ποτὲ νὰ γίνεῖ ἀνθρώπος ἄξιος ἐκτὸς κι ἂν ἀπὸ παιδὶ κιόλας θὰ ἀσχολιόταν μὲ ὁμορφα παιγνίδια καὶ θὰ καταπιανόταν μετὰ μὲ ὅλα τὰ ὁμορφα πράγματα αὐτοῦ τοῦ εἶδους; Ὅλα αὐτὰ τούτη ἡ πολιτεία τὰ γράφει μεγαλοπρεπῶς στὰ παλιά της τὰ παπούτσια χωρὶς διόλου νὰ νοιάζεται νὰ μάθει μὲ τί εἶχε ὥς τώρα ἀσχοληθεῖ αὐτὸς πού ἔρχεται νὰ μπεῖ στὴν πολιτική, ἀλλὰ τὸν ἐμπιστεύεται, [c] ἀρκεῖ μόνον νὰ δηλώσει ὅτι εἶναι μὲ τὸ λαό σωστά;

Πάνν γ', ἔφη, γενναία.

Ταῦτά τε δὴ, ἔφην, ἔχοι ἂν καὶ τούτων ἄλλα ἀδελφὰ
δημοκρατία, καὶ εἴη, ὥς ἔοικεν, ἡδεῖα πολιτεία καὶ ἀναρχος
5 καὶ ποικίλη, ἰσότητά τινα ὁμοίως ἴσοις τε καὶ ἀνίοις
διανέμουσα.

Καὶ μάλ', ἔφη, γνώριμα λέγεις.

Ἄθρει δὴ, ἦν δ' ἐγώ, τίς ὁ τοιοῦτος ἰδίᾳ. ἢ πρῶτον σκεπτέον,
ὥσπερ τὴν πολιτείαν ἐσκεψάμεθα, τίνα τρόπον γίγνεται;
10 Ναί, ἔφη.

Ἄρ' οὖν οὐχ ὧδε; τοῦ φειδωλοῦ ἐκείνου καὶ ὀλιγαρχικοῦ
d γένειτ' ἂν οἶμαι ὑὸς ὑπὸ τῷ πατρὶ τεθραμμένος ἐν τοῖς
ἐκείνου ἡθεσι;

Τί γὰρ οὐ;

Βίᾳ δὴ καὶ οὗτος ἄρχων τῶν ἐν αὐτῷ ἡδονῶν, ὅσαι
5 ἀναλωτικαὶ μὲν, χρηματιστικαὶ δὲ μή· αἱ δὴ οὐκ ἀναγκαῖαι
κέκληνται—

Δῆλον, ἔφη.

Βούλει οὖν, ἦν δ' ἐγώ, ἵνα μὴ σκοτεινῶς διαλεγώμεθα,
πρῶτον ὀρίσώμεθα τὰς τε ἀναγκαίους ἐπιθυμίας καὶ τὰς μή;
10 Βούλομαι, ἦ δ' ὅς.

Οὐκοῦν ἅς τε οὐκ ἂν οἰοί τ' εἶμεν ἀποτρέψαι, δικαίως
e ἂν ἀναγκαῖαι καλοῖντο, καὶ ὅσαι ἀποτελούμεναι ὠφελούσιν
ἡμᾶς; τούτων γὰρ ἀμφοτέρων ἐφίεσθαι ἡμῶν τῇ φύσει
ἀνάγκη. ἦ οὐ;

Καὶ μάλα.

559 Δικαίως δὴ τοῦτο ἐπ' αὐταῖς ἐροῦμεν, τὸ ἀναγκαῖον.

Δικαίως.

Τί δέ; ἅς γέ τις ἀπαλλάξειεν ἄν, εἰ μελετῷ ἐκ νέου, καὶ
πρὸς οὐδὲν ἀγαθὸν ἐνουῦσαι δρῶσιν, αἱ δὲ καὶ τούναντίον,
5 πᾶσας ταύτας εἰ μὴ ἀναγκαίους φαῖμεν εἶναι, ἄρ' οὐ καλῶς
ἂν λέγοιμεν;

Καλῶς μὲν οὖν.

Ναί, πολὺ μεγάλῳψυχη εἶναι.

Αὐτά, εἶπα, καὶ ἄλλα παρόμοια μὲ αὐτὰ ἔχει ἡ δημοκρατία, καὶ θὰ λέγαμε πῶς, καθὼς φαίνεται, πρόκειται γιὰ ἓνα εὐχάριστο πολίτευμα, ἄναρχο καὶ παραλό, ποὺ ἀντιμετωπίζει τοὺς πάντες μὲ ἓνα εἶδος ἰσότητος, ἴσους καὶ μὴ ἴσους.

Λὲς πράγματα ποὺ μᾶς εἶναι πολὺ γνῶριμα.

Πρόσεξε τώρα, εἶπα ἐγώ, ποιᾶς λογῆς θὰ εἶναι ὁ ἀντίστοιχος ἀνθρώπινος τύπος. Ἡ μήπως πρέπει πρῶτα νὰ ἐξετάσουμε, ὅπως κάναμε καὶ γιὰ τὸ πολίτευμα, μὲ ποιὸν τρόπο ἐμφανίζεται;

Ναί, εἶπε.

Δὲν ἐμφανίζεται ἄραγε μὲ τὸν ἐξῆς τρόπο; Θὰ εἶναι, θαρρῶ, ὁ γιὸς ἐκείνου τοῦ σφιχτοχέρε καὶ ὀλιγαρχικοῦ, [d] ἀναθρεμμένος ἀπὸ τὸν πατέρα του σύμφωνα μὲ τὰ δικά του ἥθη· ἔτσι;

Γιατί ὅχι;

Σὰν τὸν πατέρα του δὲν θὰ χαλιναγωγεῖ καὶ αὐτὸς διὰ τῆς βίας τις ἡδονὲς μέσα του, ὅσες εἶναι πολυδάπανες χωρὶς νὰ τοῦ ἀποφέρουν χρήματα, αὐτὲς δηλαδὴ ποὺ χαρακτηρίζονται ὡς μὴ ἀναγκαῖες;

Εἶναι φανερό.

Θέλεις τώρα, εἶπα ἐγώ, γιὰ νὰ μὴν ἔχει ἀσάφειες ἡ συζήτησή μας, πρῶτα-πρῶτα νὰ προσδιορίσουμε ποιὲς ἐπιθυμίες εἶναι ἀναγκαῖες καὶ ποιὲς μὴ ἀναγκαῖες;

Θέλω, εἶπε αὐτός.

Ὡρᾶ· ὅσες δὲν μπορούμε νὰ τις ἀποφύγουμε δὲν θὰ τις χαρακτηρίσαμε, σωστά, [e] ὡς ἀναγκαῖες; Ἐπίσης ὅσες μᾶς ἀποφέρουν, ἂν τις ἱκανοποιήσουμε, ὠφέλεια. Γιατί ἀποτελεῖ ἀνάγκη τῆς φύσης μας νὰ ἐπιζητήσουμε τὴν ἱκανοποίηση αὐτῶν τῶν ἐπιθυμιῶν. Ἡ μήπως ὅχι;

Καὶ πολὺ μάλιστα.

[559a] Δίκαια, ἐπομένως, θὰ δώσουμε σ' αὐτὲς τις ἐπιθυμίες τὸ χαρακτηρισμὸ τοῦ ἀναγκαίου.

Δίκαια.

Τοῦτες ἐδῶ ὅμως; Αὐτὲς ποὺ θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ τις ἀποφύγει, ἂν προσπαθοῦσε ἀπὸ τὰ νιάτα του κιόλας, καὶ ποὺ ἐπιπλέον, ὅταν ὑπάρχουν μέσα στὴν ψυχὴ, δὲν ἀσκοῦν ἐπάνω της καμιά ἀγαθὴ ἐπίδραση, ὀρισμένες μάλιστα ἐπενεργοῦν καὶ ἄσχημα, αὐτὲς ὅλες ἂν θὰ τις χαρακτηρίσαμε ὡς μὴ ἀναγκαῖες, ἄραγε δὲν θὰ τοὺς ἀποδίδαμε ἓναν σωστὸ χαρακτηρισμὸ;

Ναί, σωστό.

- Προελώμεθα δὴ τι παράδειγμα ἐκατέρων αἱ εἰσιν, ἵνα
τύπῳ λάβωμεν αὐτάς;
- 10 Οὐκοῦν χρή.
Ἄρ' οὖν οὐχ ἡ τοῦ φαγεῖν μέχρι ὑγιείας τε καὶ εὐεξίας
b καὶ αὐτοῦ σίτου τε καὶ ὄψου ἀναγκαῖος ἂν εἴη;
Οἶμαι.
Ἦ μὲν γέ που τοῦ σίτου κατ' ἀμφότερα ἀναγκαῖα, ἡ τε
ὠφέλιμος ἡ τε «μὴ» παῦσαι ζῶντα δυνατή.
- 5 Naί.
Ἦ δὲ ὄψου, εἴ πῃ τινα ὠφελίαν πρὸς εὐεξίαν παρέχεται,
Πάνυ μὲν οὖν.
Τί δὲ ἡ πέρα τούτων καὶ ἀλλοίων ἐδεσμάτων ἢ τοιούτων
ἐπιθυμία, δυνατὴ δὲ κολαζομένη ἐκ νέων καὶ παιδευομένη
10 ἐκ τῶν πολλῶν ἀπαλλάττεσθαι, καὶ βλαβερὰ μὲν σώματι,
βλαβερὰ δὲ ψυχῇ πρὸς τε φρόνησιν καὶ τὸ σωφρονεῖν; ἄρὰ
c γε ὀρθῶς οὐκ ἀναγκαῖα ἂν καλοῖτο;
Ὅρθότατα μὲν οὖν.
Οὐκοῦν καὶ ἀναλωτικὰς φῶμεν εἶναι ταύτας, ἐκείνας δὲ
χρηματιστικὰς διὰ τὸ χρησίμους πρὸς τὰ ἔργα εἶναι;
- 5 Τί μήν;
Οὔτω δὴ καὶ περὶ ἀφροδισίων καὶ τῶν ἄλλων φήσομεν;
Οὔτω.
Ἄρ' οὖν καὶ ὃν νυνδὴ κηφῆνα ὠνομάζομεν, τοῦτον ἐλέ-
γομεν τὸν τῶν τοιούτων ἡδονῶν καὶ ἐπιθυμιῶν γέμοντα καὶ
d ἀρχόμενον ὑπὸ τῶν μὴ ἀναγκαίων, τὸν δὲ ὑπὸ τῶν ἀναγκαίων
φειδωλόν τε καὶ ὀλιγαρχικόν;
Ἄλλὰ τί μήν;
Πάλιν τοίνυν, ἦν δ' ἐγώ, λέγωμεν ὥς ἐξ ὀλιγαρχικοῦ δημο-
5 κρατικὸς γίγνεται. φαίνεται δέ μοι τὰ γε πολλὰ ὧδε γίγνεσθαι.

Νὰ πάρουμε τώρα ἓνα παράδειγμα γιὰ καθένα ἀπὸ τὰ δύο εἶδη, ὥστε νὰ ἔχουμε τὴν τυπικὴ μορφή τους;

Ναί, πρέπει.

Ἄραγε ἡ ἐπιθυμία γιὰ φαγητό, μὲ ὅριο τὴ διατήρηση τῆς ὑγείας καὶ τῆς εὐεξίας τοῦ σώματος, [b] δηλαδή ἀπλῶς γιὰ ψωμί καὶ γιὰ κάποιο προσφάγι, δὲν θὰ ἦταν μιὰ ἀναγκαία ἐπιθυμία;

Τὸ νομίζω.

Ἡ ἐπιθυμία λοιπὸν γιὰ ψωμί εἶναι καὶ ἀπὸ τὶς δύο ἀπόψεις ἀναγκαία: καὶ ἐπειδὴ εἶναι ὠφέλιμη καὶ ἐπειδὴ ἔχει τὴ δύναμη, ἂν δὲν ἱκανοποιηθεῖ, νὰ σταματήσει τὴ ζωὴ μας.

Ναί.

Ἡ ἐπιθυμία πάλι γιὰ προσφάγι εἶναι ἀναγκαία ἐφόσον κατὰ κάποιον τρόπο συντελεῖ στὴν εὐεξία τοῦ σώματος.

Ἀσφαλῶς.

Τί γίνεται ὁμως μὲ τὴν ἐπιθυμία γιὰ φαγητὰ πέρα ἀπὸ αὐτά, διαφορετικὰ ἢ καὶ παρόμοια; Ἄν ἀπὸ νεαρὴ κιόλας ἡλικία ἡ ἐπιθυμία αὐτὴ περιορίζεται καὶ δέχεται τὴν ἐπίδραση τῆς ἀγωγῆς, στὶς περισσότερες περιπτώσεις ἐξαφανίζεται· κι εἶναι βλαβερὴ γιὰ τὸ σῶμα αὐτὴ ἡ ἐπιθυμία ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴν ψυχὴ, σὲ σχέση μὲ τὴ φρονιμάδα καὶ τὴ σωφροσύνη της. Ἄραγε [c] δὲν θὰ ἦταν σωστό νὰ τὴν χαρακτηρίζε κανεὶς ὡς μὴ ἀναγκαία;

Σωστότατο.

Νὰ ποῦμε ἀκόμη ὅτι τοῦτες οἱ ἐπιθυμίες εἶναι δαπανηρές, ἐνῶ ἐκεῖνες οἱ ἄλλες ἐπικερδεῖς δεδομένου ὅτι εἶναι χρήσιμες στὶς παραγωγικὰς δραστηριοτήτες.

Ἀμφιβάλλεις;

Θὰ ὑποστηρίξουμε τὸ ἴδιο γιὰ τὶς ἐρωτικὰς καὶ τὶς ἄλλες ἐπιθυμίες;

Τὸ ἴδιο.

Καὶ γιὰ ἐκεῖνον ποὺ τὸν χαρακτηρίζαμε προηγουμένως κηφήνα, δὲν ἐννοοῦσαμε ὅτι εἶναι ὡς ἀπάνω γεμάτος ἀπὸ τέτοιες ἡδονὲς καὶ ἐπιθυμίες κι ὅτι [d] ἔχει παραδοθεῖ στὶς μὴ ἀναγκαῖες ἐπιθυμίες, ἐνῶ τὸν ἄλλο ποὺ κυριαρχεῖται ἀπὸ τὶς ἀναγκαῖες ὅτι εἶναι οἰκονόμος καὶ ὀλιγαρχικός;

Βεβαίως.

Τότε λοιπὸν, εἶπα ἐγώ, ἂς ἐξηγήσουμε πάλι πῶς ἀπὸ ὀλιγαρχικὸς γίνεται δημοκρατικός. Κατὰ τὴ γνώμη μου αὐτὸ γίνεται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μὲ τὸν ἑξῆς τρόπο.

Πῶς;

“Όταν νέος, τεθραμμένος ὡς νυνδὴ ἐλέγομεν, ἀπαιδεύτως
τε καὶ φειδωλῶς, γεύσεται κηφόνων μέλιτος, καὶ συγγένηται
αἴθωσι θηροῖ καὶ δεινοῖς, παντοδαπὰς ἡδονὰς καὶ ποικίλας
10 καὶ παντοίως ἐχούσας δυναμένοις σκευάζειν, ἐνταῦθ’ αὖ
e οἷον εἶναι ἀρχὴν αὐτῷ μεταβολῆς ... ὀλιγαρχικῆς τῆς ἐν
ἐαυτῷ εἰς δημοκρατικὴν.

Πολλὴ ἀνάγκη, ἔφη.

Ἄρ’ οὖν, ὥσπερ ἡ πόλις μετέβαλλε βοηθησάσης τῷ
5 ἐτέρῳ μέρει συμμαχίας ἔξωθεν, ὁμοίως ὁμοίῳ, οὕτω καὶ ὁ
νεανίας μεταβάλλει βοηθοῦντος αὐτῷ εἰδούς ἐπιθυμιῶν ἔξωθεν
τῷ ἐτέρῳ τῶν παρ’ ἐκείνῳ, συγγενεῶς τε καὶ ὁμοίου;

Παντάπασι μὲν οὖν.

Καὶ ἐὰν μὲν γε οἶμαι ἀντιβοηθήσῃ τις τῷ ἐν ἐαυτῷ
10 ὀλιγαρχικῇ συμμαχία, ἢ ποθεν παρὰ τοῦ πατρὸς ἢ καὶ τῶν
560 ἄλλων οἰκείων νοουθετούντων τε καὶ κακιζόντων, στάσις δὴ
καὶ ἀντίστασις καὶ μάχη ἐν αὐτῷ πρὸς αὐτὸν τότε γίνεται.

Τί μήν;

Καὶ ποτὲ μὲν οἶμαι τὸ δημοκρατικὸν ὑπεχώρησε τῷ
5 ὀλιγαρχικῷ, καὶ τινες τῶν ἐπιθυμιῶν αἱ μὲν διεφθάρησαν,
αἱ δὲ καὶ ἐξέπεσον, αἰδοῦς τινος ἐγγενομένης ἐν τῇ τοῦ
νέου ψυχῇ, καὶ κατεκοσμήθη πάλιν.

Γίνεται γὰρ ἐνίοτε, ἔφη.

Αὐτῷ δὲ οἶμαι τῶν ἐκπεσουσῶν ἐπιθυμιῶν ἄλλαι ὑπο-
b τρεφόμεναι συγγενεῖς δι’ ἀνεπιστημοσύνην τροφῆς πατρὸς
πολλαὶ τε καὶ ἰσχυραὶ ἐγένοντο.

Φιλεῖ γοῦν, ἔφη, οὕτω γίνεσθαι.

Οὐκοῦν εἴλकुσαν τε πρὸς τὰς αὐτὰς ὁμιλίας, καὶ λάθρα
5 συγγιγνώμεναι πλῆθος ἐνέτεκον.

Τί μήν;

Τελευτῶσαι δὴ οἶμαι κατέλαβον τὴν τοῦ νέου τῆς ψυχῆς
ἀκρόπολιν, αἰσθόμεναι κενὴν μαθημάτων τε καὶ ἐπιτηδευ-
μάτων καλῶν καὶ λόγων ἀληθῶν, οἳ δὴ ἄριστοι φρουροὶ τε
10 καὶ φύλακες ἐν ἀνδρῶν θεοφιλῶν εἰσι διανοαίσις.

Πώς;

“Όταν ένας νέος αναθρεμμένος, όπως τώρα δα λέγαμε, μέσα στην άμορφωσιά και την ταιγκουνιά, γευτεί τὸ μέλι τῶν κηφήνων καὶ συγχρωτιστεῖ μεθερῶς ἀγρία καὶ ἐπικίνδυνα πού ἔχουν τὸν τρόπο νὰ τοῦ σερβίρουν κάθε λογῆς ἡδονές, τίς πιὸ παρδαλές καὶ τίς πιὸ παράξενες, κάπου ἐδῶ [e] νὰ φανταστεῖς ὅτι ξεκινάει ἡ ἀλλαγὴ τῆς ὀλιγαρχικῆς φύσης μέσα του σὲ δημοκρατικὴ.

Εἶναι ἀναγκαῖο νὰ γίνεῖ ἔτσι, εἶπε.

“Ὅπως λοιπὸν τὸ πολίτευμα τῆς πόλης ἄλλαξε χάρη στὴ βοήθεια πού πρόσφεραν στὴ μία πολιτικὴ παράταξη ἐξωτερικοὶ σύμμαχοί της, οἱ ὅμοιοι στοὺς ὁμοίους τους, ἔτσι καὶ ὁ νεαρὸς ἀλλάζει μέσα του, ὅταν ἔρχεται ἀπ’ ἔξω ἓνα ὀρισμένο εἶδος ἐπιθυμιῶν καὶ προσφέρει τὴ βοήθειά του στὶς συγγενικὲς καὶ ὅμοιες ἐπιθυμίες πού ὁ ἴδιος ἔχει μέσα του· σωστά;

Ἀκριβῶς ἔτσι.

Κι ἂν, φαντάζομαι, ἔλθει μιὰ ἄλλη συμμαχικὴ δύναμη νὰ βοηθήσει τὸ ὀλιγαρχικὸ στοιχεῖο μέσα του, ἃς ποῦμε ἀπὸ τὴ μεριὰ τοῦ πατέρα του ἢ καὶ ἀπὸ ἄλλους δικούς του ἀνθρώπους, πού θὰ τὸν νοθεύουν καὶ θὰ τὸν ἐπιπλήττουν, τότε ἐξεγείρεται μέσα του [560a] καὶ ἀντιστέκεται σ’ αὐτὸ καὶ ξεσπάει μιὰ μάχη μετὰ τὸν ἴδιο του τὸν ἑαυτό.

Ἀναπόφευκτα.

Κι ἄλλοτε, θαρρῶ, τὸ δημοκρατικὸ στοιχεῖο ὑποχωρεῖ μπροστὰ στὸ ὀλιγαρχικὸ, ὁπότε ἄλλες ἀπὸ τίς ἐπιθυμίες νεκρώνονται καὶ ἄλλες πάλι ἀποβάλλονται, καθὼς ἓνα κάποιο αἶσθημα ντροπῆς ἀπλώνεται στὴν ψυχὴ τοῦ νέου καὶ ξαναπαίρνει τότε μιὰ τάξη σ’ αὐτήν.

Πραγματικά, πότε-πότε γίνεται, εἶπε.

“Ὑστερ’ ἀπὸ λίγο ὅμως, θαρρῶ, κάποιες ἄλλες ἐπιθυμίες, συγγενικὲς μετὰ ἐκεῖνες πού ἐκδιώχθηκαν, [b] ξαναφουντώνουν καὶ γίνονται δυνατὲς ἐξαιτίας τῆς ἄγνοιας τοῦ πατέρα πῶς νὰ δώσει ἀνατροφὴ στὸ παιδί.

Συνήθως, εἶπε, ἔτσι συμβαίνει.

Τὸν παρασύρουν λοιπὸν στὶς ἴδιες κακὲς συναναστροφές καὶ ἀπὸ τὴν κρυφὴ συνενούρησή τους γεννοβολοῦν ἓνα πλῆθος κακὲς ἐπιθυμίες.

Ναί, πραγματικά.

Τελικά, κυριεύουν, νομίζω, τὴν ἀκρόπολη τῆς ψυχῆς τοῦ νέου, καθὼς ἀντιλαμβάνονται ὅτι εἶναι ἀδειανὴ ἀπὸ γνώσεις καὶ προσπάθειες εὐγενεῖς, ἀδειανὴ καὶ ἀπὸ ἀληθινούς στοχασμούς, πού εἶναι οἱ καλύτεροι φρουροὶ καὶ φύλακες στὶς καρδιὲς ἀνθρώπων ἀγαπητῶν στοὺς θεούς.

- c   Καὶ πολὺ γ', ἔφη.
               Ψευδεῖς δὴ καὶ ἀλαζόνες οἶμαι λόγοι τε καὶ δόξαι ἀντ'
               ἐκείνων ἀναδραμόντες κατέσχον τὸν αὐτὸν τόπον τοῦ τοιούτου.
               Σφόδρα γ', ἔφη.
- 5   Ἄρ' οὖν οὐ πάλιν τε εἰς ἐκείνους τοὺς Λωτοφάγους ἐλθὼν
               φανερῶς κατοικεῖ, καὶ ἐὰν παρ' οἰκείων τις βοήθεια τῷ
               φειδωλῷ αὐτοῦ τῆς ψυχῆς ἀφικνήται, κλήσαντες οἱ ἀλαζόνες
               λόγοι ἐκεῖνοι τὰς τοῦ βασιλικοῦ τείχους ἐν αὐτῷ πύλας οὔτε
               αὐτὴν τὴν συμμαχίαν παριᾶσιν, οὔτε πρέσβεις πρεσβυτέρων
- d   λόγους ἰδιωτῶν εἰσδέχονται, αὐτοὶ τε κρατοῦσι μαχόμενοι,
               καὶ τὴν μὲν αἰδῶ ἡλιθιότητα ὀνομάζοντες ὠθοῦσιν ἔξω
               ἀτίμως φυγάδα, σωφροσύνην δὲ ἀνανδρίαν καλοῦντές τε καὶ
               προπηλακίζοντες ἐκβάλλουσι, μετριότητα δὲ καὶ κοσμίαν
- 5   δαπάνην ὡς ἀγροικίαν καὶ ἀνελευθερίαν οὔσαν πείθοντες
               ὑπερορίζουσι μετὰ πολλῶν καὶ ἀνωφελῶν ἐπιθυμιῶν;
               Σφόδρα γε.
- Τούτων δέ γέ που κενώσαντες καὶ καθήραντες τὴν τοῦ
- e   κατεχομένου τε ὑπ' αὐτῶν καὶ τελουμένου ψυχὴν μεγάλοισι
               τέλεσι, τὸ μετὰ τοῦτο ἤδη ὕβριν καὶ ἀναρχίαν καὶ ἀσωτίαν
               καὶ ἀναίδειαν λαμπρὰς μετὰ πολλοῦ χοροῦ κατάγουσιν ἔστε-
               φανωμένας, ἐγκωμιάζοντες καὶ ὑποκοριζόμενοι, ὕβριν μὲν
- 5   εὐπαιδευσίαν καλοῦντες, ἀναρχίαν δὲ ἐλευθερίαν, ἀσωτίαν
- 561   δὲ μεγαλοπρέπειαν, ἀναίδειαν δὲ ἀνδρείαν. ἄρ' οὐχ οὕτω
               πως, ἣν δ' ἐγώ, νέος ὢν μεταβάλλει ἐκ τοῦ ἐν ἀναγκαίοις
               ἐπιθυμίαις τρεφομένου τὴν τῶν μὴ ἀναγκαίων καὶ ἀνωφελῶν
               ἡδονῶν ἐλευθέρωσιν τε καὶ ἄνεσιν;
- 5   Καὶ μάλα γ', ἦ δ' ὅς, ἐναργῶς.
- Ζῇ δὴ οἶμαι μετὰ ταῦτα ὁ τοιοῦτος οὐδὲν μᾶλλον εἰς
               ἀναγκαίους ἢ μὴ ἀναγκαίους ἡδονὰς ἀναλίσκων καὶ χρήματα
               καὶ πόνους καὶ διατριβάς· ἀλλ' ἐὰν εὐτυχὴς ἦ καὶ μὴ πέρα
               ἐκβακχευθῇ, ἀλλὰ τι καὶ πρεσβύτερος γενόμενος τοῦ πολλοῦ
- b   θορύβου παρελθόντος μέρη τε καταδέξεται τῶν ἐκπεσόντων

[c] Βεβαιότατα, εἶπε.

Κι ἔτσι, ἀντὶ γιὰ τοὺς φύλακες αὐτοὺς, ὁρμοῦν μέσα καὶ πιάνουν τὸν ἴδιο αὐτὸ τόπο τῆς ψυχῆς ἐνὸς τέτοιου νέου λόγια καὶ γινώμες κίβδηλες καὶ κενόδοξες.

Ναί, τὸ κάνουν, εἶπε.

Κι αὐτός, ξαναγυρίζοντας σ' ἐκείνους τοὺς Λωτοφάγους, δὲν ζεῖ πιά φανερά μαζί τους; Κι ἂν ἔλθει ἀπὸ τὴν πλευρὰ τῶν δικῶν του κάποια στήριξη γιὰ τὸ κομμάτι τῆς ψυχῆς του ποὺ ἀγαπᾷ τὴν οἰκονομία, τὰ ἀλαξονικά λόγια κλείνουν τὶς πύλες τοῦ βασιλικοῦ τείχους μέσα του καὶ οὔτε ἀφήνουν τούτους τοὺς συμμάχους νὰ περάσουν οὔτε δέχονται μέσα στὸ τεῖχος λόγια σταλμένα σὰν πρεσβεία [d] ἀπὸ ἀνθρώπους ἀπλούς, προχωρημένους στὰ χρόνια. Ἔτσι ἐπικρατοῦν αὐτοὶ στὴ μάχη καὶ τότε χαρακτηρίζοντας τὸ αἶσθημα τῆς ντροπῆς ἡλιθιότητα, τὸ ἀπωθοῦν μὲ ἐξευτελιστικὸ τρόπο καὶ τὸ διώχνουν ἀπὸ τὴν ψυχὴ, τὴ φρονιμάδα, ἀποκαλώντας τὴν ἀνανδρία, τὴν ξαποστέλνουν μὲ προσηλακισμούς, ἐνῶ τὴ μετρημένη συμπεριφορὰ καὶ τὴν αὐτοσυγκράτηση στίς δαπάνες τὶς ἐξορίζουν μὲ τὴ βοήθεια ἐνὸς πλήθους ἀπὸ ἄχρηστες ἐπιθυμίες, καὶ πείθουν τὸν κόσμον ὅτι ἀποτελοῦν χωριατιὰ καὶ τσιγκουνιά. Αὐτὸ δὲν συμβαίνει;

Καὶ πολὺ μάλιστα.

Κι ἀφοῦ κατὰ κάποιον τρόπο ἀδειάσουν καὶ καθαρίσουν τὴν ψυχὴ ἐκείνου ποὺ τὸν ἔχουν πιά [e] στὴν κατοχὴ τους καὶ τὸν μυοῦν μὲ μεγάλες μυσταγωγίες, τῆς φέρνουν ὕστερα ἀπὸ αὐτὸ μέσα, μετὰ φανῶν καὶ λαμπάδων, τὴν ὑπεροψία, τὴν ἀναρχία, τὴν ἀσωτία, τὴν ξεδιαντροπιά στεφανοστόλιστες καὶ ἐξυμνώντας τες καὶ ἀποκαλώντας χαϊδευτικὰ τὴν ὑβριστικὴ συμπεριφορὰ ἐξαίρετη ἀγωγή, τὴν ἀναρχία ἐλευθερία, τὴν ἀσωτία [561a] μεγαλοπρέπεια, τὴν ξεδιαντροπιά παλληκαροσύνη. Ἄραγε κάπως ἔτσι, εἶπα ἐγώ, ἓνας νέος, μεγαλωμένος μὲ πνεῦμα λιτοῦ περιορισμοῦ στίς ἀναγκαῖες ἐπιθυμίες, δὲν παραδίνεται ἔπειτα σὲ μιὰ κατάσταση ὅπου οἱ μὴ ἀναγκαῖες καὶ ἀνώφελες ἡδονὲς ἔχουν πιά ἐλευθερωθεῖ καὶ ἀποχαλινωθεῖ;

Ἀκριβῶς αὐτὸ συμβαίνει, εἶπε.

Ζεῖ, ἔτσι, ὕστερ' ἀπὸ αὐτὰ ἓνας τέτοιος ἄνθρωπος ξοδιάζοντας χρήματα καὶ κόπους καὶ χρόνον ἀδιακρίτως σὲ ἀναγκαῖες καὶ σὲ μὴ ἀναγκαῖες ἀπολαύσεις. Ἄν σταθεῖ τυχερὸς καὶ δὲν τὸν συνεπάρει ἐντελῶς ὁ ἐνθουσιασμός ἀλλὰ, καθὼς θὰ προχωρεῖ στὴν ἡλικία, θὰ καταλαγιάζει ἡ μεγάλη [b] ταραχὴ καὶ θὰ δέχεται μέσα του κάτι ἀπὸ ὅσα πρωτύτερα εἶχε ἀποδιώξει, ἔτσι ποῦ

καὶ τοῖς ἐπεισελθοῦσι μὴ ὅλον ἑαυτὸν ἐνδῶ, εἰς ἴσον δὴ τι
καταστήσας τὰς ἡδονὰς διάγει, τῇ παραπιπτούσῃ αἰεὶ ὥσπερ
λαχούσῃ τὴν ἑαυτοῦ ἀρχὴν παραδιδούς ἕως ἂν πληρωθῇ,
5 καὶ αὐθις ἄλλῃ, οὐδεμίαν ἀτιμάζων ἀλλ' ἐξ ἴσου τρέφων.

Πάνν μὲν οὖν.

Καὶ λόγον γε, ἦν δ' ἐγώ, ἀληθῆ οὐ προσδεχόμενος οὐδὲ
παριεῖς εἰς τὸ φρούριον, ἐάν τις λέγῃ ὥς αἱ μὲν εἰσι τῶν
c καλῶν τε καὶ ἀγαθῶν ἐπιθυμιῶν ἡδοναί, αἱ δὲ τῶν πονηρῶν,
καὶ τὰς μὲν χρὴ ἐπιτηδεύειν καὶ τιμᾶν, τὰς δὲ κολάζειν
τε καὶ δουλοῦσθαι· ἀλλ' ἐν πᾶσι τούτοις ἀνανεύει τε καὶ
ὁμοίας φησὶν ἀπάσας εἶναι καὶ τιμητέας ἐξ ἴσου.

5 Σφόδρα γάρ, ἔφη, οὕτω διακείμενος τοῦτο δρᾷ.

Οὐκοῦν, ἦν δ' ἐγώ, καὶ διαζῇ τὸ καθ' ἡμέραν οὕτω χαριζό-
μενος τῇ προσπιπτούσῃ ἐπιθυμίᾳ, τοτὲ μὲν μεθύων καὶ
καταυλούμενος, αὐθις δὲ ὑδροποτῶν καὶ κατισχναινόμενος,
d τοτὲ δ' αὖ γυμναζόμενος, ἔστιν δ' ὅτε ἀργῶν καὶ πάντων
ἀμελῶν, τοτὲ δ' ὥς ἐν φιλοσοφίᾳ διατρίβων. πολλάκις δὲ
πολιτεύεται, καὶ ἀναπηδῶν ὅτι ἂν τύχῃ λέγει τε καὶ πράττει·
κᾶν ποτὲ τινὰς πολεμικοὺς ζηλώσῃ, ταύτῃ φέρεται, ἢ χρη-
5 ματιστικούς, ἐπὶ τοῦτ' αὖ. καὶ οὔτε τις τάξις οὔτε ἀνάγκη
ἔπεστιν αὐτοῦ τῷ βίῳ, ἀλλ' ἡδύν τε δὴ καὶ ἐλευθέριον καὶ
μακάριον καλῶν τὸν βίον τοῦτον χρῆται αὐτῷ διὰ παντός.

e Παντάπασιν, ἦ δ' ὅς, διελέλυθας βίον ἰσονομικοῦ τινος
ἀνδρός.

Οἶμαι δέ γε, ἦν δ' ἐγώ, καὶ παντοδαπὸν τε καὶ πλείστων
ἡθῶν μεστόν, καὶ τὸν καλόν τε καὶ ποικίλον, ὥσπερ ἐκείνην
5 τὴν πόλιν, τοῦτον τὸν ἄνδρα εἶναι· ὃν πολλοὶ ἂν καὶ πολλὰ
ζηλώσειαν τοῦ βίου, παραδείγματα πολιτειῶν τε καὶ τρόπων
πλείστα ἐν αὐτῷ ἔχοντα.

Οὗτος γάρ, ἔφη, ἔστιν.

δέν θά εἶναι πιά ἐξολοκλήρου παραδομένος σ' αὐτά πού ἔχουν εἰσχωρήσει μέσα του, τότε θά ἐξισορροπήσει κάπως στή ζωή του τίς ἀπολαύσεις· θά παραδίδει κάθε μέρα τὰ ἡνία τοῦ ἑαυτοῦ του στήν πρώτη τυχούσα ἡδονή σάν σέ ἄρχοντα πού τοῦ ἔλαχε στόν κληρο, κι ὕστερα σέ κάποια ἄλλη ἡδονή ὥσπου νά νιώσει ὁ ἴδιος ἱκανοποίηση, χωρίς νά καταφρονεῖ καμία ἀλλά τιμώντας τες ὅλες ἐξίσου.

Ἀκριβῶς ἔτσι.

Καί βέβαια, εἶπα ἐγώ, ἕναν σωστό λόγο δέν δέχεται κἄν νά τόν ἀκούσει οὔτε τόν ἀφήνει νά μπεῖ στοῦ κάστρου τῆς ψυχῆς του, ὅταν τοῦ λένε ὅτι ὑπάρχουν ἡδονές πού προέρχονται ἀπό [c] καλές καί εὐγενικές ἐπιθυμίες κι ἄλλες πάλι πού γεννιοῦνται ἀπό ἐπιθυμίες ποταπές· κι ὅτι εἶναι σωστό τίς πρῶτες νά τίς καλλιεργεῖ κανεῖς καί νά τίς ἔχει περὶ πολλοῦ, ἐνῶ τίς ἄλλες νά τίς ἐλέγχει καί νά τίς ὑποτάσσει. Αὐτὸς ὅμως κουνάει σ' ὅλα αὐτά ἀρνητικά τὸ κεφάλι του καί ἐπιμένει πὼς εἶναι ὅλες τους ἴδιες καί πὼς πρέπει κανεῖς νά τοὺς δίνει τὴν ἴδια ἀξία.

Στὴν κατάσταση πού εἶναι, εἶπε, ἀναγκαστικά θά κάνει αὐτό.

Ἔτσι λοιπόν, εἶπα ἐγώ, βγάζει μιὰ ζωή κἄνοντας καθημερινὰ τὸ χατίρι τῆς μιᾶς ἢ τῆς ἄλλης ἐπιθυμίας, ὅπως τοῦ ἔρχονται, ἄλλοτε μεθώντας μὲ κρασί καί μὲ τοὺς ἥχους τοῦ αὐλοῦ, ἄλλοτε πίνοντας μόνο νεράκι, προσπαθώντας νά ἀδυνατίσει, [d] ἄλλοτε πάλι γυμνάζοντας τὸ κορμί του, ἄλλοτε μὴ κἄνοντας τίποτα καί ἀδιαφορώντας γιὰ τὰ πάντα, κι ἄλλοτε παριστάνοντας ὅτι ἀσχολεῖται τάχα μὲ τὴ φιλοσοφία. Συχνὰ μπαίνει στήν πολιτική, πετάγεται ἀπάνω καί λέει καί κάνει ὅ,τι τοῦ ἔρθει· ἂν πρὸς στιγμὴν νιώσει θαυμασμό γιὰ κάποιους στρατιωτικούς, στρέφεται κατὰ 'κεῖ, ἂν πάλι γιὰ κάποιους ἐπιχειρηματίες, στρέφεται στὴ δική τους δραστηριότητα· κι οὔτε τάξη καμία ὑπάρχει στὴ ζωή του οὔτε ἐσωτερικὴ συνοχή, ἀλλὰ χαρακτηρίζοντας αὐτὴ τὴ ζωὴ γλυκιά, ἐλεύθερη καί τρισευτυχισμένη, δέν τὴν ἀλλάζει μὲ τίποτα.

[e] Ἔκανες, εἶπε ἐκεῖνος, τέλεια περιγραφή τῆς ζωῆς ἑνὸς ἀνθρώπου παθιασμένου γιὰ ἴσα δικαιώματα.

Καί νομίζω, εἶπα ἐγώ, πὼς πρόκειται γιὰ ἕναν ἄνθρωπο τῆς σειρᾶς, γεμάτον ἀπὸ λογῆς-λογῆς χαρακτηριστικά, ὠραῖο καί παρδαλὸ σάν τὴν πόλη πού περιγράψαμε. Ἐναν ἄνθρωπο πού πολλοὶ καί πολλὲς θά τόν ζήλευαν γιὰ τὸν τρόπο τῆς ζωῆς του, καί πού κλείνει μέσα του ἕνα σωρὸ τύπους πολιτευμάτων καί χαρακτηρῶν.

Ἔτσι εἶναι.

- 562 Τί οὖν; τετάχθω ἡμῖν κατὰ δημοκρατίαν ὁ τοιοῦτος ἀνὴρ,
ὡς δημοκρατικὸς ὀρθῶς ἂν προσαγορευόμενος;
Τετάχθω, ἔφη.
- Ἦ καλλίστη δὴ, ἦν δ' ἐγώ, πολιτεία τε καὶ ὁ κάλλιστος
5 ἀνὴρ λοιπὰ ἂν ἡμῖν εἴη διελθεῖν, τυραννίς τε καὶ τύραννος.
Κομιδῇ γ', ἔφη.
- Φέρε δὴ, τίς τρόπος τυραννίδος, ὦ φίλε ἑταῖρε, γίγνεται;
ὅτι μὲν γὰρ ἐκ δημοκρατίας μεταβάλλει σχεδὸν δῆλον.
Δῆλον.
- 10 Ἄρ' οὖν τρόπον τινὰ τὸν αὐτὸν ἔκ τε ὀλιγαρχίας δημο-
b κρατία γίγνεται καὶ ἐκ δημοκρατίας τυραννίς;
Πῶς;
"Ὁ προϋθεντο, ἦν δ' ἐγώ, ἀγαθόν, καὶ δι' ὃ ἡ ὀλιγαρχία
καθίστατο —τοῦτο δ' ἦν πλοῦτος· ἦ γάρ; —
- 5 Ναί.
Ἦ πλούτου τοίνυν ἀπληστία καὶ ἡ τῶν ἄλλων ἀμέλεια
διὰ χρηματισμὸν αὐτὴν ἀπώλλυ.
- Ἄληθῇ, ἔφη.
- Ἄρ' οὖν καὶ ὁ δημοκρατία ὀρίζεται ἀγαθόν, ἡ τούτου
10 ἀπληστία καὶ ταύτην καταλύει;
Λέγεις δ' αὐτὴν τί ὀρίζεσθαι;
Τὴν ἐλευθερίαν, εἶπον. τοῦτο γάρ που ἐν δημοκρατουμένῃ
c πόλει ἀκούσαις ἂν ὡς ἔχει τε κάλλιστον καὶ διὰ ταῦτα ἐν
μόνῃ ταύτῃ ἄξιον οἰκεῖν ὅστις φύσει ἐλεύθερος.
Λέγεται γὰρ δὴ, ἔφη, καὶ πολὺ τοῦτο τὸ ῥῆμα.
Ἄρ' οὖν, ἦν δ' ἐγώ, ὅπερ ἦα νυνδὴ ἐρῶν, ἡ τοῦ τοιούτου
5 ἀπληστία καὶ ἡ τῶν ἄλλων ἀμέλεια καὶ ταύτην τὴν πολιτείαν
μεθίστησιν τε καὶ παρασκευάζει τυραννίδος δεηθῆναι;
Πῶς; ἔφη.
- "Ὅταν οἶμαι δημοκρατουμένη πόλις ἐλευθερίας διψήσασα
d κακῶν οἰνοχῶν προστατούντων τύχῃ, καὶ πορρωτέρω τοῦ

[562a] Λοιπόν; Νά τὸν ἐντάξουμε τὸν ἄνθρωπο αὐτὸ στὸ δημοκρατικὸ πολίτευμα; Σωστὸ δὲν θὰ ἦταν νὰ τὸν ἀποκαλούσαμε δημοκρατικὸ;

Νά τὸν ἐντάξουμε, εἶπε.

Μᾶς μένει τώρα, εἶπα, νὰ ἐξετάσουμε τὸ πιὸ ὠραῖο πολίτευμα καὶ τὸν πιὸ ὠραῖο ἄνθρωπο: τὴν τυραννίδα καὶ τὸν τύραννο.

Ἀκριβῶς, εἶπε.

Ἐμπρὸς λοιπόν, ἀγαπητὲ φίλε: Ποιὸς εἶναι ὁ χαρακτήρας τοῦ τυραννικοῦ πολιτεύματος; Ὅσο γιὰ τὴν προέλευσή του εἶναι σχεδὸν φανερὸ ὅτι προέρχεται ἀπὸ τὴ δημοκρατία.

Εἶναι φανερό.

Ἄραγε ἡ τυραννίδα δὲν γεννιέται ἀπὸ τὴ δημοκρατία κατὰ κάποιον τρόπο πο [b] ὅπως καὶ ἡ δημοκρατία ἀπὸ τὴν ὀλιγαρχία;

Πῶς;

Τὸ ἀγαθὸ, εἶπα ἐγώ, πού ἔταξαν οἱ ὀλιγαρχικοὶ ὡς στόχο τους καὶ στὸ ὁποῖο βασίστηκε ἡ ἐγκαθίδρυση τοῦ ὀλιγαρχικοῦ πολιτεύματος ἦταν ὁ πλοῦτος· ἔτσι δὲν εἶναι;

Ναί.

Αἰτία, ἐπομένως, τῆς διάλυσης τοῦ ὀλιγαρχικοῦ πολιτεύματος ἦταν ἡ ἄπληστη ἐπιδίωξη τοῦ πλούτου καὶ ἡ παραμέληση ὅλων τῶν ἄλλων πραγμάτων γιὰ χάρη τῆς ἀπόκτησης χρημάτων.

Εἶναι ἀλήθεια, εἶπε.

Καὶ ἡ ἀπληστία τῆς δημοκρατίας γιὰ ὃ,τι ἡ ἴδια ὀρίζει ὡς ἀγαθὸ δὲν ἀποτελεῖ τὴν αἰτία ἡ ὁποία ὁδηγεῖ καὶ τὴν ἴδια στὴν καταστροφή;

Ποιὸ πρᾶγμα, κατὰ τὴ γνώμη σου, ὀρίζει ἡ δημοκρατία ὡς τὸ ἀγαθὸ;

Τὴν ἐλευθερία, εἶπα. Γιατὶ σὲ μιὰ πόλιν μὲ δημοκρατικὸ πολίτευμα [c] αὐτὸ θὰ ἀκούσεις ὅτι εἶναι τὸ πιὸ ὁμορφο πρᾶγμα σ' αὐτὴν καὶ ὅτι γιὰ τοῦτο ἡ πόλιν αὐτὴ εἶναι ἡ μόνη, στὴν ὁποία ἀξίζει νὰ ζεῖ ἓνας ἄνθρωπος ἀπὸ τὴ φύση του ἐλεύθερος.

Πράγματι, εἶπε, λέγεται αὐτὸ καὶ μάλιστα κατὰ κόρον.

Δὲν συμβαίνει λοιπόν, καὶ αὐτὸ ἀκριβῶς πῆγαινα τώρα νὰ πῶ, ἡ ἀπληστία τῆς ἐλευθερίας καὶ ἡ παραμέληση ὅλων τῶν ἄλλων νὰ ὁδηγεῖ καὶ αὐτὸ τὸ πολίτευμα στὴν ἀνατροπὴ καὶ νὰ προετοιμάζει τὸ ἔδαφος γιὰ τὴν τυραννίδα;

Μὲ ποιὸν τρόπο; ρώτησε.

Ὅταν, θαρρῶ, μιὰ πολιτεία μὲ δημοκρατικὸ πολίτευμα, διψασμένη γιὰ ἐλευθερία, [d] τύχει νὰ ἔχει ἐπικεφαλῆς της κακοὺς ἀρχιτρίκλινους καὶ μεθύ-

δέοντος ἀκράτου αὐτῆς μεθυσθῇ, τοὺς ἄρχοντας δὴ, ἂν μὴ πάνυ πρᾶοι ὥσι καὶ πολλὴν παρέχωσι τὴν ἐλευθερίαν, κολάζει αἰτιωμένη ὥς μιαρούς τε καὶ ὀλιγαρχικούς.

5 Δρῶσιν γάρ, ἔφη, τοῦτο.

Τοὺς δέ γε, εἶπον, τῶν ἀρχόντων κατηκόους προπηλακίζει ὥς ἐθελοδούλους τε καὶ οὐδὲν ὄντας, τοὺς δὲ ἄρχοντας μὲν ἀρχομένοις, ἀρχομένους δὲ ἄρχουσιν ὁμοίους ἰδίᾳ τε καὶ δημοσίᾳ ἐπαινεῖ τε καὶ τιμᾷ. ἄρ' οὐκ ἀνάγκη ἐν τοιαύτῃ
e πόλει ἐπὶ πάνι τὸ τῆς ἐλευθερίας ἰέναι;

Πῶς γὰρ οὐ;

Καὶ καταδύεσθαί γε, ἦν δ' ἐγώ, ὦ φίλε, εἷς τε τὰς ἰδίας οἰκίας καὶ τελευτᾶν μέχρι τῶν θηρίων τὴν ἀναρχίαν ἐμφυο-
5 μένην.

Πῶς, ἦ δ' ὅς, τὸ τοιοῦτον λέγομεν;

Οἶον, ἔφη, πατέρα μὲν ἐθίζεσθαι παιδί ὅμοιον γίγνεσθαι καὶ φοβεῖσθαι τοὺς ὑεῖς, ὑὸν δὲ πατρί, καὶ μήτε αἰσχύνεσθαι μήτε δεδιέναι τοὺς γονέας, ἵνα δὴ ἐλεύθερος ἦ· μέτοικον δὲ
563 ἀστῶ καὶ ἀστὸν μετοίκῳ ἐξισοῦσθαι, καὶ ξένον ὡσαύτως.

Γίγνεται γὰρ οὕτως, ἔφη.

Ταῦτά τε, ἦν δ' ἐγώ, καὶ σμικρὰ τοιάδε ἄλλα γίγνεται· διδάσκαλός τε ἐν τῷ τοιούτῳ φοιτητὰς φοβεῖται καὶ θωπεύει,
5 φοιτηταὶ τε διδασκάλων ὀλιγωροῦσιν, οὕτω δὲ καὶ παιδαγωγῶν· καὶ ὅλως οἱ μὲν νέοι πρεσβυτέροις ἀπεικάζονται καὶ διαμιλλῶνται καὶ ἐν λόγοις καὶ ἐν ἔργοις, οἱ δὲ γέροντες συγκαθιέντες τοῖς νέοις εὐτραπείας τε καὶ χαριεντισμοῦ
b ἐμπίμπλονται, μιμούμενοι τοὺς νέους, ἵνα δὴ μὴ δοκῶσιν ἀηδεῖς εἶναι μηδὲ δεσποτικοί.

Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη.

Τὸ δέ γε, ἦν δ' ἐγώ, ἔσχατον, ὦ φίλε, τῆς ἐλευθερίας
5 τοῦ πλήθους, ὅσον γίγνεται ἐν τῇ τοιαύτῃ πόλει, ὅταν δὴ οἱ ἐωνημένοι καὶ αἱ ἐωνημέναι μηδὲν ἥττον ἐλεύθεροι ὥσι τῶν πριαμένων. ἐν γυναιξὶ δὲ πρὸς ἄνδρας καὶ ἀνδράσι πρὸς γυναῖκας ὅση ἡ ἰσονομία καὶ ἐλευθερία γίγνεται, ὀλίγου ἐπελαθόμεθ' εἰπεῖν.

σει από την ασυγκέραστη ἐλευθερία περισσότερο ἀπ' ὅσο πρέπει, τότε, ἂν οἱ ἄρχοντές της δὲν θὰ εἶναι πάρα πολὺ καλόβολοι καὶ δὲν θὰ ἀφήνουν μεγάλη ἐλευθερία, ἢ πολιτεία τοὺς τιμωρεῖ κατηγορώντας τους πὼς τάχα εἶναι στυγεροὶ κι ἔχουν ὀλιγαρχικὸ φρόνημα.

Ναί, εἶπε· τὸ κάνουν αὐτό.

Κι ἐκείνους πάλι, εἶπα, ποὺ δείχνουν ὑπακοή στοὺς ἄρχοντες τοὺς περιλούζει μὲ βρισιές πὼς τάχα εἶναι δουλοπρεπεῖς καὶ τιποτένιοι, ἐνῶ τοὺς ἄρχοντες ποὺ συμπεριφέρονται σὰν ἀρχόμενοι καὶ τοὺς ἀρχόμενους ποὺ συμπεριφέρονται ὅπως οἱ ἄρχοντες τοὺς ἐπαινεῖ καὶ στὶς κατιδίαν συναναστροφές ἀλλὰ καὶ δημόσια, καὶ τοὺς τιμᾷ. Ἀναπόφευκτα λοιπὸν μέσα σὲ μιὰ τέτοια [e] πόλη, ἢ τάση γιὰ ἐλευθερία δὲν θὰ ξεπεράσει κάθε ὄριο;

Φυσικά.

Κι ἡ ἀναρχία, φίλε μου, εἶπα ἐγώ, θὰ τρυπώσει τότε καὶ στὰ σπίτια τῶν πολιτῶν καὶ στὸ τέλος θὰ μπολιάσει ἀκόμη καὶ τὰ ζῶα.

Πὼς τὸ ἐννοοῦμε, ρώτησε, αὐτό;

Νὰ ἔτσι, εἶπα· ὁ πατέρας, γιὰ παρὰδειγμα, συνηθίζει νὰ γίνεται ἴσος κι ὁμοιος μὲ τὸ παιδὶ καὶ νὰ φοβᾶται τοὺς γιούς του, κι ὁ γιὸς ἴσος κι ὁμοιος μὲ τὸν πατέρα, καὶ οὔτε νὰ ντρέπεται τοὺς γονεῖς του οὔτε νὰ τοὺς φοβᾶται, γιὰ νὰ εἶναι πλέρια ἐλεύθερος· κι ὁ μέτοικος πάλι νὰ ἐξισώνεται [563a] μὲ τὸν πολίτη καὶ ὁ πολίτης μὲ τὸ μέτοικο, καὶ τὸ ἴδιο κι ὁ ξένος.

Πραγματικά, ἔτσι γίνεται, εἶπε.

Κι ἐπίσης γίνονται, εἶπα ἐγώ, καὶ κάποια ἄλλα τέτοια μικρὰ πράγματα. Ὁ δάσκαλος φοβᾶται, μὲ αὐτὲς τὶς συνθήκες, τοὺς μαθητὲς καὶ τοὺς χαϊδολογᾷ, κι οἱ μαθητὲς πάλι δὲν δίνουν στοὺς δασκάλους τους καμία σημασία, τὸ ἴδιο καὶ σ' ἐκείνους ποὺ τοὺς ἐπιτηροῦν· καὶ γενικῶς οἱ νέοι ἀντιγράφουν τὴ συμπεριφορὰ τῶν γεροντοτέρων καὶ παραβγαίνουν μαζί τους στὰ λόγια καὶ στὶς πράξεις, ἐνῶ ἀπὸ τὴν ἄλλη οἱ γέροι συναγελάζονται μὲ τοὺς νέους, ἀστειεύονται καὶ χαριεντίζονται [b] μαζί τους καὶ προσπαθοῦν νὰ μιμοῦνται τὰ φερσίματα τῶν νέων γιὰ νὰ μὴ δίνουν τὴν ἐντύπωση πὼς εἶναι δυσάρεστοι καὶ καταπιεστικοί.

Μεγάλη ἀλήθεια αὐτό, εἶπε.

Τὸ ἄκρον ἄωτον ὅμως τῆς ἐλευθερίας, φίλε μου, εἶπα ἐγώ, μέσα σὲ τούτη τὴν πόλη, εἶναι ὅταν ὅσοι κι ὅσες ἔχουν πουληθεῖ ὡς δοῦλοι ἔχουν ἐλευθερία ὀχι λιγότερη ἀπὸ ἐκείνους ποὺ τοὺς ἀγόρασαν. Παραλίγο ὅμως νὰ ξεχνοῦσαμε νὰ ποῦμε πόση ἰσότητα δικαιωμάτων καὶ ἐλευθερία ἐπικρατεῖ στὶς σχέσεις τῶν γυναικῶν μὲ τοὺς ἄνδρες καὶ ἀντιστρόφως.

c Οὐκοῦν κατ' Αἰσχύλον, ἔφη, «ἐροῦμεν ὅτι νῦν ἦλθ' ἐπὶ στόμα;»

Πάνυ γε, εἶπον· καὶ ἔγωγε οὕτω λέγω· τὸ μὲν γὰρ τῶν
θηρίων τῶν ὑπὸ τοῖς ἀνθρώποις ὅσῳ ἐλευθερώτερα ἔστιν
5 ἐνταῦθα ἢ ἐν ἄλλῃ, οὐκ ἂν τις πείθοιτο ἄπειρος. ἀτεχνῶς
γὰρ αἱ τε κύνες κατὰ τὴν παροιμίαν οἰαίπερ αἱ δέσποναι
γίγνονταί τε δὴ καὶ ἵπποι καὶ ὄνοι, πάνυ ἐλευθέρως καὶ
σεμνῶς εἰθισμένοι πορεύεσθαι, κατὰ τὰς ὁδοὺς ἐμβάλλοντες
τῷ ἀεὶ ἀπαντῶντι, ἐὰν μὴ ἐξίστηται, καὶ τᾶλλα πάντα οὕτω
d μεστὰ ἐλευθερίας γίνονται.

Τὸ ἐμόν γ', ἔφη, ἐμοὶ λέγεις ὄναρ· αὐτὸς γὰρ εἰς ἀγρὸν
πορευόμενος θαμὰ αὐτὸ πάσχω.

Τὸ δὲ δὴ κεφάλαιον, ἦν δ' ἐγώ, πάντων τούτων συνηθροί-
5 σμένων, ἐννοεῖς ὡς ἀπαλὴν τὴν ψυχὴν τῶν πολιτῶν ποιεῖ,
ᾧστε καὶ ὅτιοι δουλείας τις προσφέρηται, ἀγανακτεῖν καὶ
μὴ ἀνέχεσθαι; τελευτῶντες γάρ που οἴσθ' ὅτι οὐδὲ τῶν
νόμων φροντίζουσιν γεγραμμένων ἢ ἀγράφων, ἵνα δὴ μηδαμῇ
e μηδεὶς αὐτοῖς ἢ δεσπότης.

Καὶ μάλ', ἔφη, οἶδα.

Αὕτη μὲν τοίνυν, ἦν δ' ἐγώ, ὦ φίλε, ἡ ἀρχὴ οὕτωςι καλῇ
καὶ νεανικῇ, ὅθεν τυραννὶς φύεται, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ.

5 Νεανικὴ δῆτα, ἔφη· ἀλλὰ τί τὸ μετὰ τοῦτο;

Ταυτόν, ἦν δ' ἐγώ, ὅπερ ἐν τῇ ὀλιγαρχίᾳ νόσημα ἐγγενό-
μενον ἀπώλεσεν αὐτήν, τοῦτο καὶ ἐν ταύτῃ πλεόν τε καὶ
ἰσχυρότερον ἐκ τῆς ἐξουσίας ἐγγενόμενον καταδουλοῦται
δημοκρατίαν. καὶ τῷ ὄντι τὸ ἄγαν τι ποιεῖν μεγάλην φιλεῖ
10 εἰς τοῦναντίον μεταβολὴν ἀνταποδιδόναι, ἐν ὥραις τε καὶ ἐν
564 φυτοῖς καὶ ἐν σώμασιν, καὶ δὴ καὶ ἐν πολιτείαις οὐχ ἥκιστα.

Εἰκός, ἔφη.

Ἡ γὰρ ἄγαν ἐλευθερία ἔοικεν οὐκ εἰς ἄλλο τι ἢ εἰς ἄγαν
δουλείαν μεταβάλλειν καὶ ἰδιώτῃ καὶ πόλει.

5 Εἰκὸς γάρ.

Εἰκότως τοίνυν, εἶπον, οὐκ ἐξ ἄλλης πολιτείας τυραννὶς
καθίσταται ἢ ἐκ δημοκρατίας, ἐξ οἷμαι τῆς ἀκροτάτης
ἐλευθερίας δουλεία πλείστη τε καὶ ἀγριωτάτη.

[c] Νὰ ποῦμε λοιπὸν κι ἐμεῖς μαζί μὲ τὸν Αἰσχύλο, «αὐτὸ ποὺ τώρα δὰ μᾶς ἦλθε στὸ στόμα»;

Βεβαίως, εἶπα· καὶ αὐτὸ κάνω τώρα. Ὅποιος δὲν τό 'χει δεῖ μὲ τὰ μάτια του, δὲν θὰ τὸ πιστεῦει πόσο πιὸ ἀχαλίνωτη ἐλευθερία ἔχουν σὲ μιὰ τέτοια πόλη τὰ ζῶα ποὺ ὑπηρετοῦν τὸν ἄνθρωπο ἅπ' ὅτι ἄλλοῦ. Κυριολεκτικὰ ὅπως τὸ λέει κι ἡ παροιμία: «κατὰ τὸν ἀφέντη καὶ τὸ σκυλί», εἶναι καὶ τὰ ἄλογα καὶ τὰ γαῖδούρια μαθημένα νὰ περιφέρονται ἐντελῶς ἐλεύθερα καὶ καμαρωτὰ-καμαρωτὰ νὰ πέφτουν ἀπάνω σ' ὅποιον βρεθεῖ κάθε φορὰ στὸ δρόμο τους, ἅμα αὐτὸς δὲν σταθεῖ παράμερα, καὶ παρομοίως ὅλα τὰ ἄλλα σ' αὐτὸ τὸν τόπο [d] ξεχειλίζουν ἀπὸ ἐλευθερία.

Εἶναι τώρα, εἶπε, σὰν νὰ μοῦ διηγείσαι τὸ δικό μου ὄνειρο: περπατώντας στὴν ἐξοχή, τὸ διαπιστώνω ὁ ἴδιος συχνὰ αὐτό.

Ἀντιλαμβάνεσαι, εἶπα ἐγώ, τὸ ἀποτέλεσμα ἀπὸ ὅλα αὐτὰ μαζί; Πόσο εὐαίσθητη κάνει τὴν ψυχὴ τῶν πολιτῶν, ὥστε μὲ τὴν παραμικρὴ ὑποψία ὅτι κάποιος καταπιέζεται αὐτοὶ νὰ ἀγανακτοῦν καὶ νὰ μὴν τὸ ἀνέχονται; Περίπου σοῦ εἶναι γνωστὸ ὅτι τελικὰ δὲν λογαριάζουν οὔτε τοὺς νόμους, γραπτοὺς ἢ ἄγραφους, γιὰ νὰ μὴν ἔχουν ἀπολύτως [e] κανένα ἀφεντικό πάνω ἀπὸ τὸ κεφάλι τους.

Τὸ ξέρω, εἶπε, καὶ πολὺ καλὰ μάλιστα.

Αὐτὴ λοιπὸν, εἶπα ἐγώ, φίλε μου, εἶναι ἡ καλὴ καὶ γερὴ φύτρα ἀπ' ὅπου κατὰ τὴ γνώμη μου βλασταίνει ἡ τυραννία.

Γερή, ἀναμφιβόλως, εἶπε· ἀλλὰ τί γίνεται ἔπειτα;

Ἡ ἴδια ἀρρώστια, εἶπα ἐγώ, ποὺ χτύπησε τὸ ὀλιγαρχικὸ πολίτευμα καὶ τὸ ἀφάνισε χτυπάει, μὲ μεγαλύτερη ἐνταση καὶ περισσότερὴ δύναμη λόγῳ τῆς ἀχαλίνωτης ἐλευθερίας, καὶ τῇ δημοκρατίᾳ, καὶ τὴν ὑποδουλώνει. Γιατὶ πραγματικὰ κάθε ὑπερβολὴ γυρίζει, συνήθως, στὸ ἐντελῶς ἀντίθετό της, κι αὐτὸ ἰσχύει γιὰ τὸν καιρὸ, γιὰ τὰ [564a] φυτὰ, γιὰ τὰ σώματα καὶ προπάντων γιὰ τὰ πολιτεύματα.

Φυσικά, εἶπε.

Ἔτσι, ἡ ὑπερβολικὴ ἐλευθερία φαίνεται ὅτι δὲν γυρίζει σὲ τίποτε ἄλλο παρὰ σὲ ὑπερβολικὴ δουλεία καὶ γιὰ τὸν πολίτη καὶ γιὰ τὴν πόλη.

Πολὺ εὐλόγο.

Εὐλογα ἔτσι, εἶπα, ἡ τυραννία δὲν ἔχει τὴν ἀφετηρία της σὲ κανένα ἄλλο πολίτευμα παρὰ στὴ δημοκρατία: ἀπὸ τὴν πιὸ ἀχαλίνωτη, θαρρῶ, ἐλευθερία, στὴν πιὸ μεγάλῃ καὶ πιὸ ἄγρια δουλείᾳ.

Ἔχει γάρ, ἔφη, λόγον.

- 10 Ἄλλ' οὐ τοῦτ' οἶμαι, ἦν δ' ἐγώ, ἡρώτας, ἀλλὰ ποῖον
b νόσημα ἐν ὀλιγαρχίᾳ τε φυόμενον ταῦτόν καὶ ἐν δημοκρατίᾳ
δουλοῦται αὐτήν.

Ἀληθῆ, ἔφη, λέγεις.

- Ἐκείνο τοῖνυν, ἔφην, ἔλεγον τὸ τῶν ἀργῶν τε καὶ δαπα-
5 νηρῶν ἀνδρῶν γένος, τὸ μὲν ἀνδρειότατον ἡγούμενον αὐτῶν,
τὸ δ' ἀνανδρότερον ἐπόμενον· οὓς δὲ ἀφωμοιοῦμεν κηφῆσι,
τοὺς μὲν κέντρα ἔχουσι, τοὺς δὲ ἀκέντροις.

Καὶ ὁρθῶς γ', ἔφη.

- Τούτῳ τοῖνυν, ἦν δ' ἐγώ, ταραττετον ἐν πάσῃ πολιτείᾳ
10 ἐγγιγνομένῳ, οἷον περὶ σῶμα φλέγμα τε καὶ χολή· ὦ δὲ καὶ
c δεῖ τὸν ἀγαθὸν ἱατρόν τε καὶ νομοθέτην πόλεως μὴ ἦττον
ἢ σοφὸν μελιττουργὸν πόρρωθεν εὐλαβεῖσθαι, μάλιστα μὲν
ὅπως μὴ ἐγγενήσεσθον, ἂν δὲ ἐγγένησθον, ὅπως ὅτι τάχιστα
σὺν αὐτοῖσι τοῖς κηρίοις ἐκτετμήσεσθον.

- 5 Naὶ μὰ Δία, ἦ δ' ὅς, παντάπασί γε.

᾽Ωδε τοῖνυν, ἦν δ' ἐγώ, λάβωμεν, ἵν' εὐκρινέστερον
ἴδωμεν ὃ βουλόμεθα.

Πῶς;

- Τριχῇ διαστησώμεθα τῷ λόγῳ δημοκρατουμένην πόλιν,
d ὥσπερ οὖν καὶ ἔχει. Ἐν μὲν γάρ που τὸ τοιοῦτον γένος ἐν αὐτῇ
ἐμφύεται δι' ἐξουσίαν οὐκ ἔλαττον ἢ ἐν τῇ ὀλιγαρχουμένῃ.

Ἔστιν οὕτω.

Πολὺν δέ γε δριμύτερον ἐν ταύτῃ ἢ ἐν ἐκείνῃ.

- 5 Πῶς;

- Ἐκεῖ μὲν διὰ τὸ μὴ ἔντιμον εἶναι, ἀλλ' ἀπελαύνεσθαι τῶν
ἀρχῶν, ἀγύμναστον καὶ οὐκ ἐρρωμένον γίγνεται· ἐν δημο-
κρατίᾳ δὲ τοῦτό που τὸ προεστὸς αὐτῆς, ἐκτὸς ὀλίγων, καὶ
τὸ μὲν δριμύτατον αὐτοῦ λέγει τε καὶ πράττει, τὸ δ' ἄλλο
10 περὶ τὰ βήματα προσίζον βομβεῖ τε καὶ οὐκ ἀνέχεται τοῦ
e ἄλλα λέγοντος, ὥστε πάντα ὑπὸ τοῦ τοιοῦτου διοικεῖται ἐν
τῇ τοιαύτῃ πολιτείᾳ χωρὶς τινων ὀλίγων.

Ἦχει τὸ λόγο του αὐτό, εἶπε.

Νομίζω ὅμως, εἶπα ἐγώ, ὅτι δὲν ρωτοῦσες αὐτό, ἀλλὰ ποιό εἶναι [b] τὸ νόσημα πού προσβάλλει τὸ ὀλιγαρχικὸ πολίτευμα ὅσο καὶ τὴ δημοκρατία, καὶ τὴν ρίχνει κάτω.

Σωστά λές, εἶπε.

Ἐννοοῦσα, λοιπόν, εἶπα, ἐκεῖνο τὸ εἶδος τῶν ὀκνηρῶν καὶ σπάταλων ἀνθρώπων, πού οἱ πιὸ γενναῖοι ἀνάμεσά τους εἶναι ἀρχηγοὶ καὶ οἱ πιὸ ἄνανδροι τοὺς ἀκολουθοῦν· τοὺς παρομοιάσαμε μάλιστα μὲ κηφήνες, τοὺς πρῶτους μὲ κηφήνες πού ἔχουν κεντριά, τοὺς ἄλλους μὲ κηφήνες πού δὲν ἔχουν.

Καὶ σωστά, εἶπε.

Αὐτὲς οἱ δύο κατηγορίες ἀνθρώπων, εἶπα ἐγώ, φέρουν μεγάλο μῆδεμα σὲ κάθε πολιτεία πού θὰ παρουσιαστοῦν, ὅπως στὸ σῶμα τὸ φλέγμα καὶ ἡ χολή. [c] Πρέπει, ἔτσι, ὁ καλὸς γιαιτρὸς καὶ ὁ καλὸς νομοθέτης τῆς πολιτείας νὰ προσπαθοῦν σὰν τὸν γνωστὸ μελισσοκόμο νὰ τοὺς κρατοῦν μακριά, πρωτίστως καὶ κυρίως νὰ ἐμποδίσουν τὴν εἰσοδὸ τους στὴν κυψέλη, καὶ ἂν τυχὸν μποῦν, νὰ τοὺς πετάξουν ἔξω ὅσο τὸ δυνατόν πιὸ γρήγορα μαζί μὲ τίς κερήθρες.

Ναί, μὰ τὸ Δία, εἶπε, ὁλότελα.

Ἄς πάρουμε, τότε, εἶπα ἐγώ, τὸ πρᾶγμα ἀπὸ τούτῃ τὴν πλευρά, γιὰ νὰ δοῦμε πιὸ καθαρὰ αὐτὸ πού θέλουμε.

Πῶς δηλαδή;

Ἄς χωρίσουμε, θεωρητικά, μιὰ πόλη μὲ δημοκρατικὸ πολίτευμα σὲ τρεῖς τάξεις, [d] κάτι ἄλλωστε πού ἀνταποκρίνεται καὶ στὴν πραγματικότητα. Ἡ πρώτη τάξη, αὐτὴ πού περιγράψαμε, ἐμφανίζεται ἐκεῖ, ἐξαιτίας τῆς ἀχαλίνωτης ἐλευθερίας, ὅχι λιγότερο πολυάριθμη ἀπ' ὅτι καὶ σὲ μιὰ ὀλιγαρχία.

Ἔτσι συμβαίνει.

Καὶ στὴ δημοκρατία εἶναι πολὺ πιὸ βίαιη ἀπ' ὅτι στὴν ὀλιγαρχία.

Πῶς τὸ ἐννοεῖς;

Ἐκεῖ, στὴν ὀλιγαρχία, τοὺς ἀνθρώπους αὐτοὺς δὲν τοὺς ἔχουν σὲ μεγάλη ἐκτίμηση καὶ τοὺς κρατοῦν μακριὰ ἀπὸ τὴν ἐξουσία, καὶ ἔτσι μένουν ἀγύμναστοι καὶ δὲν ἔχουν δύναμη· στὴ δημοκρατία ὅμως κατὰ κάποιον τρόπο ἀποτελοῦν, ἐκτὸς ἀπὸ λίγες ἐξαιρέσεις, τὴν κυρίαρχη τάξη, καὶ τὸ πιὸ βίαιο τμήμα της· εἶναι αὐτὸ πού ρητορεύει καὶ πού πράττει, ἐνῶ τὸ ὑπόλοιπο πάει καὶ στέκεται δίπλα στὸ βῆμα, ὅπου θορυβεῖ καὶ δὲν ἀνέχεται [e] ὅποιον διατυπώνει διαφορετικὴ γνώμη, καὶ ἔτσι σὲ ἓνα τέτοιο πολίτευμα τὰ πάντα, ἐκτὸς ἀπὸ κάποια λίγα πράγματα, τὰ ἐλέγχει αὐτὴ ἡ τάξη τῶν κηφήνων.

- Μάλα γε, ἢ δ' ὅς.
 Ἄλλο τοίνυν τοιόνδε ἀεὶ ἀποκρίνεται ἐκ τοῦ πλήθους.
- 5   Τὸ ποῖον;
 Χρηματιζομένων που πάντων, οἱ κοσμιώτατοι φύσει ὥς τὸ
 πολὺ πλουσιώτατοι γίνονται.
 Εἰκός.
- 10   Πλεῖστον δὴ οἶμαι τοῖς κηφήσι μέλι καὶ εὐπορώτατον
 ἐντεῦθεν βλίσττει.
 Πῶς γὰρ ἄν, ἔφη, παρὰ γε τῶν σμικρὰ ἐχόντων τις
 βλίσσειεν;
 Πλούσιοι δὴ οἶμαι οἱ τοιοῦτοι καλοῦνται κηφήνων βοτάνη.
 Σχεδόν τι, ἔφη.
- 565   Δῆμος δ' ἂν εἴη τρίτον γένος, ὅσοι αὐτουργοὶ τε καὶ
 ἀπράγμονες, οὐ πάνυ πολλὰ κεκτημένοι· ὃ δὴ πλεῖστόν τε
 καὶ κυριώτατον ἐν δημοκρατίᾳ ὅτανπερ ἀθροισθῇ.
 Ἔστιν γάρ, ἔφη· ἄλλ' οὐ θαμὰ ἐθέλει ποιεῖν τοῦτο, ἐὰν μὴ
- 5   μέλιτός τι μεταλαμβάνη.
 Οὐκοῦν μεταλαμβάνει, ἦν δ' ἐγώ, ἀεὶ, καθ' ὅσον δύνανται
 οἱ προεστώτες, τοὺς ἔχοντας τὴν οὐσίαν ἀφαιρούμενοι,
 διανέμοντες τῷ δήμῳ, τὸ πλεῖστον αὐτοὶ ἔχειν.
- b   Μεταλαμβάνει γὰρ οὖν, ἢ δ' ὅς, οὕτως.
 Ἀναγκάζονται δὴ οἶμαι ἀμύνεσθαι, λέγοντές τε ἐν τῷ δήμῳ
 καὶ πράττοντες ὅπη δύνανται, οὗτοι ὦν ἀφαιροῦνται.
- 5   Πῶς γὰρ οὐ;
 Αἰτίαν δὴ ἔσχον ὑπὸ τῶν ἐτέρων, κἂν μὴ ἐπιθυ-
 μῶσι νεωτερίζειν, ὥς ἐπιβουλεύουσι τῷ δήμῳ καὶ εἰσιν
 ὀλιγαρχικοί.
- 10   Τί μήν;
 Οὐκοῦν καὶ τελευτῶντες, ἐπειδὴν ὀρώσι τὸν δῆμον, οὐχ
- c   ἐκόντα ἄλλ' ἀγνοήσαντά τε καὶ ἐξαπατηθέντα ὑπὸ τῶν
 διαβαλλόντων, ἐπιχειροῦντα σφᾶς ἀδικεῖν, τότε ἦδη, εἴτε
 βούλονται εἴτε μή, ὥς ἀληθῶς ὀλιγαρχικοὶ γίνονται, οὐχ
 ἐκόντες, ἀλλὰ καὶ τοῦτο τὸ κακὸν ἐκεῖνος ὁ κηφήν ἐντίκτει
 κεντῶν αὐτούς.

Ἀκριβῶς ἔτσι, εἶπε.

Ἐπίσης, ἄλλη μιὰ τέτοια ομάδα ξεχωρίζει πάντα ἀπὸ τὸ πλῆθος.

Ποιά εἶναι αὕτη;

Καθὼς περίπου ὅλοι ἔχουν βαλθεῖ νὰ κάνουν λεφτά, ὅσοι εἶναι ἀπὸ τὴ φύση τους πιὸ μετρημένοι γίνονται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον καὶ οἱ πιὸ πλούσιοι.

Εἶναι φυσικό.

Ἀπὸ ἐδῶ, νομίζω, τρυγοῦν οἱ κηφήνες τὸ περισσότερο μέλι, καὶ πιὸ ἄκοπα.

Τί μέλι θὰ μπορούσε βέβαια, εἶπε, νὰ τρυγήσει κανεὶς ἀπὸ ῥκείνους πού ἔχουν λίγα;

Γι' αὐτό, ὑποθέτω, τοὺς πλούσιους αὐτοὺς τοὺς λένε βοτάνι τῶν κηφήνων.

Ναί, κάπως ἔτσι εἶναι, εἶπε.

[565a] Ὡς τρίτη τάξη θὰ μπορούσαμε νὰ ἀναφέρουμε τὸν πολὺ κόσμος, αὐτοὺς πὺν ἐργάζονται μόνοι τους καὶ δὲν ἀνακατεύονται στὰ πολιτικά, ἀνθρώπους πὺν δὲν ἔχουν περιουσία· αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι, ἅμα βέβαια μαζευτόυν ὅλοι μαζί, εἶναι ἡ πολυπληθέστερη καὶ ἡ πιὸ ἰσχυρὴ τάξη σὲ μιὰ δημοκρατία.

Εἶναι πράγματι, εἶπε· ἀλλὰ δὲν δείχνει συχνὰ διάθεση νὰ τὸ κάνει αὐτό, ἅμα δὲν ἔχει κι ἡ ἴδια κάποιο μερτικό στὸ μέλι.

Καὶ βέβαια ἔχει μερτικό, εἶπα ἐγώ, πάντοτε, ἀνάλογα μὲ τὸ τί μπορούν νὰ ἀφαιροῦν οἱ ἄρχηγοὶ ἀπὸ τοὺς κατέχοντες, γιὰ νὰ τὸ μοιράζουν στὸν κόσμο, κρατώντας τὴ μερίδα τοῦ λέοντος γιὰ τὸν ἑαυτό τους.

[b] Πραγματικά, εἶπε αὐτός, ἔτσι παίρνει ὁ λαὸς τὸ μερτικό του.

Ἀναγκάζονται ἔτσι, νομίζω, ὅλοι αὐτοὶ πὺν τοὺς ἀφαιροῦν τὸν πλοῦτο τους νὰ ἀμυνθοῦν· ἀπευθύνονται στὸ λαὸ καὶ κάνουν ὅ,τι μπορούν.

Φυσικά.

Καὶ οἱ ἄλλοι βρίσκουν ἀφορμὴ νὰ τοὺς καταγγείλουν πὺς τάχα ἐπιδιώκουν ὑπουλα νὰ βλάψουν τὸ λαὸ καὶ ὅτι εἶναι ὀλιγαρχικοί, ἀκόμη κι ἂν αὐτοὶ δὲν ἔχουν καμία διάθεση νὰ ἀνατρέψουν τὸ πολίτευμα.

Βεβαίως.

Καὶ στὸ τέλος, ὅταν βλέπουν ὅτι ὁ λαὸς —ὄχι ἐπειδὴ τὸ θέλει ὁ ἴδιος ἀλλὰ ἀπὸ ἄγνοια καὶ ἐπειδὴ τὸν ἐξαπάτησαν ἐκεῖνοι [c] πὺν τοὺς διέβαλαν— ἐπιχειρεῖ νὰ διαπράξει ἀδικία εἰς βάρος τους, τότε πιά, θέλοντας καὶ μὴ, γίνονται σταλήθεια ὀλιγαρχικοί ὄχι μὲ τὴ θέλησή τους, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ κακὸ τὸ προξενεῖ ἐκεῖνος ὁ ἴδιος κηφήνας μὲ τὰ φαρμακερὰ τσιμπήματά του.

- 5 Κομιδῇ μὲν οὖν.
Εἰσαγγελίαι δὴ καὶ κρίσεις καὶ ἀγῶνες περὶ ἀλλήλων
γίνονται.
Καὶ μάλα.
Οὐκοῦν ἓνα τινὰ ἀεὶ δῆμος εἴωθεν διαφερόντως προϊστα-
10 σθαι ἑαυτοῦ, καὶ τοῦτον τρέφειν τε καὶ αὔξειν μέγαν;
Εἴωθε γάρ.
d Τοῦτο μὲν ἄρα, ἦν δ' ἐγώ, δῆλον, ὅτι, ὅταν περ φύηται
τύραννος, ἐκ προστατικῆς ρίζης καὶ οὐκ ἄλλοθεν ἐκβλαστάνει.
Καὶ μάλα δῆλον.
Τίς ἀρχὴ οὖν μεταβολῆς ἐκ προστατοῦ ἐπὶ τύραννον; ἢ
5 δῆλον ὅτι ἐπειδὴν ταῦτόν ἄρξεται δρᾶν ὁ προστατῆς τῷ ἐν
τῷ μύθῳ ὃς περὶ τὸ ἐν Ἀρκαδίᾳ τὸ τοῦ Διὸς τοῦ Λυκαίου
ἱερὸν λέγεται;
Τίς; ἔφη.
Ὡς ἄρα ὁ γευσάμενος τοῦ ἀνθρωπίνου σπλάγχχνου, ἐν
10 ἄλλοις ἄλλων ἱερείων ἐνδὸς ἐγκατατετμημένου, ἀνάγκη δὴ
e τούτῳ λύκῳ γενέσθαι. ἢ οὐκ ἀκήκοας τὸν λόγον;
Ἔγωγε.
Ἄρ' οὖν οὕτω καὶ ὃς ἂν δήμου προεστώς, λαβὼν σφόδρα
πειθόμενον ὄχλον, μὴ ἀπόσχηται ἐμφυλίου αἵματος, ἀλλ'
5 ἀδίκως ἐπαιτιώμενος, οἷα δὴ φιλοῦσιν, εἰς δικαστήρια ἄγων
μυαιφονῇ, βίον ἀνδρὸς ἀφανίζων, γλώττη τε καὶ στόματι
ἀνοσίῳ γευόμενος φόνου συγγενοῦς, καὶ ἀνδρηλατῇ καὶ
566 ἀποκτεινύῃ καὶ ὑποσημαίνῃ χρεῶν τε ἀποκοπᾶς καὶ γῆς
ἀναδασμόν, ἄρα τῷ τοιούτῳ ἀνάγκη δὴ τὸ μετὰ τοῦτο
καὶ εἴμαρται ἢ ἀπολωλέναι ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν ἢ τυραννεῖν καὶ
λύκῳ ἐξ ἀνθρώπου γενέσθαι;
5 Πολλὴ ἀνάγκη, ἔφη.
Οὗτος δὴ, ἔφην, ὁ στασιάζων γίγνεται πρὸς τοὺς ἔχοντας
τὰς οὐσίας.
Οὗτος.

Ἀκριβῶς.

Ἀρχίζουν τότε οἱ καταγγελίες καὶ οἱ δίκες καὶ οἱ προστριβές τοῦ ἑνὸς μετὰ τὸν ἄλλο.

Βεβαίως.

Κι ὁ λαὸς δὲν συνηθίζει νὰ βάζει πάντοτε κάποιον γιὰ ἀρχηγό του, πολὺ πρὸ ψηλὰ ἀπ' ὅλους, κι αὐτὸν τὸν κάποιον νὰ τὸν συντηρεῖ καὶ νὰ τὸν κάνει παντοδύναμο;

Ναί, τὸ συνηθίζει.

[d] Τοῦτο, ἐπομένως, εἶπα ἐγώ, εἶναι φανερό, ὅτι δηλαδή κάθε φορὰ πού ξεφυτρώνει ἕνας τύραννος, ὁ τύραννος αὐτὸς ἔχει τὶς ρίζες του στὸν ἀρχηγικὸ ρόλο του καὶ πουθενὰ ἄλλου.

Καὶ πολὺ φανερό, μάλιστα.

Πῶς ἀρχίζει λοιπὸν αὐτὴ ἡ μεταβολὴ ἀπὸ προστάτης τοῦ λαοῦ σὲ τύραννο; Ἡ εἶναι φανερό ὅτι ἡ μεταβολὴ συντελεῖται μόλις ὁ ἀρχηγὸς ἀρχίσει νὰ κάνει αὐτὸ τὸ ὁποῖο, σύμφωνα μετὰ τὸ μῦθο, γίνεται καὶ στὸ ἱερὸ τοῦ Λυκαίου Διὸς στὴν Ἀρκαδίᾳ;

Τί δηλαδή; ρώτησε.

Ὅποιος γευτεῖ, λένε, τὸ ἀνθρώπινο σπλάγχνο πού εἶναι ἀνακατεμένο μαζί με ἄλλα τεμαχισμένα ἱερὰ σφάγια, μοιραῖα ὁ ἄνθρωπος [e] αὐτὸς γίνεται λύκος. Ἡ μήπως δὲν τὸ ἔχεις ἀκούσει αὐτό;

Τὸ ἔχω.

Ἔτσι λοιπὸν κι ἐκεῖνος πού θά 'ναι ὁ ἀρχηγὸς τοῦ λαοῦ, ἅμα —ἔχοντας πίσω του μιὰ μάζα πού τὸν ἀκολουθεῖ τυφλὰ— δὲν κρατηθεῖ μακριὰ ἀπὸ ἀδελφικὸ αἷμα ἀλλὰ ἀρχίσει νὰ σύρει πολίτες στὰ δικαστήρια, ὅπως συνήθως γίνεται, μετὰ ἀδικες κατηγορίες, ἅμα λερώνει τὰ χέρια του μετὰ φόνους, ἀφανίζοντας ἀνθρώπινη ζωὴ, δοκιμάζοντας μετὰ τὴ γλώσσα του καὶ μετὰ τὸ ἀνόσιο στόμα του αἷμα συγγενικὸ, ἅμα ἐξορίζει [566a] καὶ σκοτώνει καὶ συγκεκαλυμμένα ὑπόσχεται ἀποσβέσεις χρεῶν καὶ ἀναδιανομὴ τῆς γῆς, ἄραγε, ὕστερα ἀπ' ὅλα αὐτά, δὲν εἶναι ἀναπόφευκτο καὶ μοιραῖο ἕνας τέτοιος ἄνθρωπος ἢ νὰ ἐξολοθρευτεῖ ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς του ἢ νὰ γίνῃ τύραννος καὶ λύκος ἀπὸ ἄνθρωπος πού ἦταν πρωτύτερα;

Ἐντελῶς ἀναπόφευκτο, εἶπε.

Αὐτὸς λοιπὸν, εἶπα, εἶναι ὁ ὑποκινητὴς τῆς ἐξέγερσης ἐναντίον ἐκείνων πού ἔχουν τὶς περιουσίες.

Αὐτός.

- Ἄρ' οὖν ἐκπεσὼν μὲν καὶ κατελθὼν βία τῶν ἐχθρῶν
 10 τύραννος ἀπειργασμένος κατέρχεται;
 Δῆλον.
- b Ἐὰν δὲ ἀδύνατοι ἐκβάλλειν αὐτὸν ὥσιν ἢ ἀποκτείνειν
 διαβάλλοντες τῇ πόλει, βιαίῳ δὴ θανάτῳ ἐπιβουλεύουσιν
 ἀποκτείνονται λάθρα.
 Φιλεῖ γοῦν, ἢ δ' ὅς, οὕτω γίγνεσθαι.
- 5 Τὸ δὲ τυραννικὸν αἷτημα τὸ πολυθρύλητον ἐπὶ τούτῳ
 πάντες οἱ εἰς τοῦτο προβεβηκότες ἐξευρίσκουσιν, αἰτεῖν τὸν
 δῆμον φύλακάς τινας τοῦ σώματος, ἵνα σῶς αὐτοῖς ἢ ὁ τοῦ
 δήμου βοηθός.
 Καὶ μάλ', ἔφη.
- 10 Διδόασι δὲ οἷμαι δείσαντες μὲν ὑπὲρ ἐκείνου, θαρρήσαντες
 δὲ ὑπὲρ ἑαυτῶν.
 c Καὶ μάλα.
- Οὐκοῦν τοῦτο ὅταν ἴδῃ ἀνὴρ χρήματα ἔχων καὶ μετὰ τῶν
 χρημάτων αἰτίαν μισόδημος εἶναι, τότε δὴ οὗτος, ὃ ἐταῖρε,
 κατὰ τὸν Κροίσφ γενόμενον χρησμὸν—
- 5 πολυψήφιδά παρ' Ἑρμον
 φεύγει, οὐδὲ μένει, οὐδ' αἰδεῖται κακὸς εἶναι.
 Οὐ γὰρ ἂν, ἔφη, δεύτερον αὐθις αἰδεσθεῖη.
 Ὅ δέ γε οἷμαι, ἦν δ' ἐγώ, καταληφθεὶς θανάτῳ δίδοται.
 Ἀνάγκη.
- 10 Ὅ δὲ δὴ προστάτης ἐκείνος αὐτὸς δῆλον δὴ ὅτι μ ε γ α ς
 d μ ε γ α λ ω σ τ ἰ οὐ κεῖται, ἀλλὰ καταβαλὼν ἄλλους πολλοὺς
 ἔστηκεν ἐν τῷ δίφρῳ τῆς πόλεως, τύραννος ἀντὶ προστάτου
 ἀποτετελεσμένος.
 Τί δ' οὐ μέλλει; ἔφη.
- 5 Διέλθωμεν δὴ τὴν εὐδαιμονίαν, ἦν δ' ἐγώ, τοῦ τε ἀνδρὸς
 καὶ τῆς πόλεως, ἐν ἣ ἂν ὁ τοιοῦτος βροτὸς ἐγγένηται;
 Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη, διέλθωμεν.
- Ἄρ' οὖν, εἶπον, οὐ ταῖς μὲν πρώταις ἡμέραις τε καὶ χρόνῳ
 προσγελᾷ τε καὶ ἀσπάζεται πάντας, ὧ ἂν περιτυγχάνῃ, καὶ
 e οὔτε τύραννός φησιν εἶναι ὑπισχνεῖται τε πολλὰ καὶ ἰδίᾳ

Ἄν λοιπὸν τὸν ἐξορίσουν κι αὐτὸς ὕστερα κατορθώσει, παρὰ τὴν ἀντίσταση τῶν ἐχθρῶν του, νὰ ξαναγυρίσει, δὲν θὰ εἶναι πιά φτιαγμένος τύραννος;

Προφανῶς.

[b] Ἄν πάλι οἱ ἐχθροὶ του δὲν ἔχουν τὴ δύναμη νὰ τὸν ἐξορίσουν ἢ, ξεσηκώνοντας τοὺς πολῖτες ἐναντίον του, νὰ τὸν θανατώσουν, τότε κοιτάζουν πῶς θὰ τὸν βγάλουν ἀπὸ τὴ μέση χωρὶς νὰ γίνουν ἀντιληπτοί.

Συνήθως, τουλάχιστον, αὐτὸ γίνεται, εἶπε.

Σοφίζονται τότε, ὅλοι ὅσοι ἔχουν φθάσει σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο, ἐκεῖνο τὸ πολυθρύλητο αἶτημα τῶν τυράννων: ζητοῦν ἀπὸ τὸ λαὸ μερικὸς σωματοφύλακες, γιὰ νὰ μὴ χαθεῖ ὁ ὑπερασπιστὴς τοῦ λαοῦ.

Σωστά, εἶπε.

Κι ἐκεῖνοι τοῦ δίνουν τοὺς σωματοφύλακες, ἀπὸ φόβο μὴν τοὺς πάθει τίποτα, χωρὶς νὰ ἀνησυχοῦν γιὰ τὸν ἑαυτό τους.

[c] Πολὺ σωστά.

Ὅταν λοιπὸν τὸ δεῖ αὐτὸ ἓνας ἄνθρωπος ποὺ ἔχει περιουσία καὶ ποὺ γι' αὐτὸν τὸ λόγο ἔχει μιὰ αἰτία παραπάνω νὰ θεωρεῖται ἐχθρὸς τοῦ λαοῦ, τότε ὁ ἄνθρωπος αὐτός, φίλε μου, ἀκολουθώντας τὸ χρησμὸ ποὺ δόθηκε στὸν Κροῖσο,

«τὸ σκάει καὶ πάει στὸν Ἑρμῶ, μὲ τὰ πολλὰ χαλίκια,
οὔτε κάθεται οὔτε ντρέπεται μὴν τὸν ποῦν δειλὸ».

Δὲν θὰ τοῦ δινόταν ἄλλωστε, εἶπε, καὶ γιὰ δεύτερη φορὰ ἡ εὐκαιρία νὰ ξαναντραπεῖ.

Ἄν βέβαια, εἶπα ἐγώ, πέσει στὰ χέρια τους, πάει, ὑποθέτω, γιὰ θάνατο.

Ἀναγκαστικά.

Κι ὅσο γιὰ 'κεῖνο τὸν προστάτη τοῦ λαοῦ, αὐτός, προφανῶς, δὲν εἶναι πεσμένος [d] φαρδὺς-πλατὺς καταγῆς ἀλλά, ἔχοντας ρίξει κάτω ἄλλους πολλούς, στέκεται στὸ ἄρμα τῆς πόλης, τύραννος πιά μὲ τὰ ὅλα του ἀντὶ γιὰ προστάτης.

Παράξενο σοῦ φαίνεται; ρώτησε.

Ἄς ρίξουμε τώρα μιὰ ματιά, εἶπα ἐγώ, στὴν εὐδαιμονία τοῦ ἀνθρώπου αὐτοῦ καὶ τῆς πόλης ποὺ θὰ τῆς λάχει ἓνα τέτοιο ἄτομο.

Βεβαίως, εἶπε, νὰ ρίξουμε.

Ἄραγε, εἶπα, τίς πρῶτες ἡμέρες καὶ τὸν πρῶτο καιρὸ δὲν εἶναι ὅλο χαμόγελα καὶ δὲν ἀνταλλάσσει χαιρετουῖρες καταδεκτικότατα μὲ τοὺς πάντες, ὅποιους τύχει νὰ βρεῖ μπροστά του; [e] Δὲν τοὺς διαβεβαιώνει ὅτι δὲν εἶναι

καὶ δημοσίᾳ, χρεῶν τε ἡλευθέρωσε καὶ γῆν διένειμε δῆμψ τε καὶ τοῖς περὶ ἑαυτὸν καὶ πᾶσιν ἰλεῶς τε καὶ πρῶτος εἶναι προσποιεῖται;

5 Ἀνάγκη, ἔφη.

Ὅταν δέ γε οἶμαι πρὸς τοὺς ἔξω ἐχθροὺς τοῖς μὲν καταλαγῇ, τοὺς δὲ καὶ διαφθείρῃ, καὶ ἡσυχία ἐκείνων γένηται, πρῶτον μὲν πολέμους τινὰς αἰεὶ κινεῖ, ἵν' ἐν χρεῖᾳ ἡγεμόνος ὁ δῆμος ᾗ.

10 Εἰκός γε.

567 Οὐκοῦν καὶ ἵνα χρήματα εἰσφέροντες πένητες γιγνόμενοι πρὸς τῷ καθ' ἡμέραν ἀναγκάζονται εἶναι καὶ ἥττον αὐτῷ ἐπιβουλεύωσι;

Δῆλον.

5 Καὶ ἂν γέ τινας οἶμαι ὑποπτεύῃ ἐλεύθερα φρονήματα ἔχοντας μὴ ἐπιτρέψῃν αὐτῷ ἄρχειν, ὅπως ἂν τούτους μετὰ προφάσεως ἀπολλύῃ ἐνδοὺς τοῖς πολεμίοις; τούτων πάντων ἕνεκα τυράννῳ αἰεὶ ἀνάγκη πόλεμον ταραττεῖν;

Ἀνάγκη.

10 Ταῦτα δὴ ποιοῦντα ἔτοιμον μᾶλλον ἀπεχθάνεσθαι τοῖς

b πολίταις;

Πῶς γὰρ οὐ;

Οὐκοῦν καὶ τινας τῶν συγκαταστησάντων καὶ ἐν δυνάμει ὄντων παρρησιάζεσθαι καὶ πρὸς αὐτὸν καὶ πρὸς ἀλλήλους, 5 ἐπιπλήττοντας τοῖς γιγνομένοις, οἳ ἂν τυγχάνωσιν ἀνδρικώτατοι ὄντες;

Εἰκός γε.

Ὑπεξαίρειν δὴ τούτους πάντας δεῖ τὸν τύραννον, εἰ μέλει ἄρξειν, ἕως ἂν μήτε φίλων μήτ' ἐχθρῶν λίπη μηδένα

10 ὅτου τι ὄφελος.

Δῆλον.

Ὅξέως ἄρα δεῖ ὁρᾶν αὐτὸν τίς ἀνδρείος, τίς μεγαλόφρων, c τίς φρόνιμος, τίς πλούσιος· καὶ οὕτως εὐδαίμων ἐστίν, ὥστε

τύραννος καὶ παράλληλα δὲν μοιράζει δεξιὰ κι ἀριστερὰ πλῆθος ὑποσχέσεις, στὶς κατιδίαν συνομιλίες του ἀλλὰ καὶ δημόσια; Δὲν χαρίζει τὰ χρῆ καὶ δὲν ξαναμοιράζει τὴ γῆ στὸ λαὸ καὶ στοὺς δικούς του καὶ δὲν παριστάνει πρὸς πᾶσαν κατεύθυνση πὼς τάχα εἶναι πονόψυχος κι ἔχει ἥπιο χαρακτήρα;

Κατανάγκην, εἶπε.

Ἄλλὰ ὅταν, θαρρῶ, κλείσει τὸ μέτωπο μὲ τοὺς ἐχθρούς του ποὺ εἶναι στὴν ἐξορία, καὶ μὲ ὀρισμένους ἀπὸ αὐτοὺς λύσει τὶς διαφορὲς του, ἐνῶ ὀρισμένους ἄλλους τοὺς ξεπαστρέψει, τότε ὑποκινεῖ, πάντοτε, κάποιες πολεμικὲς συγκρούσεις, γιὰ νὰ χρειάζεται ὁ λαὸς ἀρχηγό.

Φυσικά.

[567a] Κι ἐπίσης γιὰ νὰ εἶναι ἀναγκασμένοι οἱ ἄλλοι, καθὼς θὰ γίνονται φτωχότεροι μὲ τὶς χρηματικὲς εἰσφορὲς ποὺ θὰ καταβάλλουν, νὰ παλεύουν γιὰ τὸν ἐπιούσιο καὶ νὰ μὴν τοὺς μένει καιρὸς γιὰ ὑπουλα σχέδια ἐναντίον του· σωστά;

Προφανῶς.

Καὶ ἂν ὑπάρχουν, ὅπως θαρρῶ ὅτι θὰ συμβαίνει, καὶ ὀρισμένοι γιὰ τοὺς ὁποίους θὰ ὑποψιάζεται πὼς ἔχουν ἐλεύθερο φρόνημα καὶ δὲν θὰ ᾿ναι διατεθειμένοι νὰ τὸν ἀνεχθοῦν ὡς κυβερνήτη, δὲν θὰ ἦταν ὁ πόλεμος ἓνας εὐσχημος τρόπος νὰ τοὺς ξεκάνει παραδίνοντάς τους στοὺς ἐχθρούς; Γιὰ ὅλους αὐτοὺς τοὺς λόγους δὲν εἶναι ἀναγκασμένος πάντοτε ὁ τύραννος νὰ ὑποκινεῖ πολεμικὲς συγκρούσεις;

Εἶναι ἀναγκασμένος.

Καὶ κάνοντάς τα αὐτὰ δὲν γίνεται ἀκόμη πιὸ μισητὸς [b] στοὺς πολίτες;

Ἀσφαλῶς.

Δὲν εἶναι, ἔτσι, αὐτονόητο ὅτι ὀρισμένοι ἀπὸ ἐκείνους ποὺ τὸν βοήθησαν νὰ ἀνεβεῖ στὴν ἐξουσία καὶ ποὺ ἐξακολουθοῦν νὰ ἔχουν δύναμη θὰ μιλοῦν ἀνοιχτὰ καὶ σ' αὐτὸν καὶ μεταξύ τους κατακρίνοντας ὅσα συμβαίνουν —αὐτοὶ ποὺ θὰ τυχαίνει νὰ εἶναι οἱ πιὸ ἄντρες ἀνάμεσά τους;

Εἶναι πιθανό.

Κι ὁ τύραννος, ἂν εἶναι νὰ κυβερνήσει, πρέπει ὅλους αὐτοὺς νὰ τοὺς βγάλει ἀπὸ τὴ μέση ἴσαμε τὸν τελευταῖο, χωρὶς νὰ ἀφήσει κανέναν, οὔτε φίλο οὔτε ἐχθρό, ποὺ νὰ ἀξίζει κάτι.

Προφανῶς.

Ἐπομένως, ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς πρέπει νὰ διακρίνει πολὺ καθαρὰ ποιὸς εἶναι γενναῖος, ποιὸς μεγαλόψυχος, [c] ποιὸς ἔχει φρονιμάδα, ποιὸς πλοῦτο·

τούτοις ἅπασιν ἀνάγκη αὐτῷ, εἴτε βούλεται εἶτε μή, πολεμίῳ εἶναι καὶ ἐπιβουλεύειν, ἕως ἂν καθήρῃ τὴν πόλιν.

Καλὸν γε, ἔφη, καθαρμόν.

- 5   Ναί, ἦν δ' ἐγώ, τὸν ἐναντίον ἢ οἱ ἰατροὶ τὰ σώματα· οἱ μὲν γὰρ τὸ χεῖριστον ἀφαιροῦντες λείπουν τὸ βέλτιστον, ὃ δὲ τοῦναντίον.

Ὡς ἔοικε γάρ, αὐτῷ, ἔφη, ἀνάγκη, εἴπερ ἄρξει.

- d   Ἐν μακαρίᾳ ἄρα, εἶπον ἐγώ, ἀνάγκη δέδεται, ἢ προστάττει αὐτῷ ἢ μετὰ φαύλων τῶν πολλῶν οἰκεῖν, καὶ ὑπὸ τούτων μισούμενον, ἢ μὴ ζῆν.

Ἐν τοιαύτῃ, ἦ δ' ὅς.

- 5   Ἄρ' οὖν οὐχὶ ὅσῳ ἂν μᾶλλον τοῖς πολίταις ἀπεχθάνηται ταῦτα δρῶν, τοσοῦτ' πλειόνων καὶ πιστοτέρων δορυφόρων δεήσεται;

Πῶς γὰρ οὔ;

Τίνες οὖν οἱ πιστοί; καὶ πόθεν αὐτοὺς μεταπέμψεται;

- 10   Αὐτόματοι, ἔφη, πολλοὶ ἥξουσιν πετόμενοι, ἐὰν τὸν μισθὸν διδῷ.

Κηφῆνας, ἦν δ' ἐγώ, νῆ τὸν κύνα, δοκεῖς αὐτὴν μοι λέγειν ξενικούς τε καὶ παντοδαπούς.

- e   Ἀληθῇ γάρ, ἔφη, δοκῶ σοι.

Τίς δὲ αὐτόθεν; ἄρ' οὐκ ἂν ἐβελήσειεν—

Πῶς;

- 5   Τοὺς δούλους ἀφελόμενος τοὺς πολίτας, ἐλευθερώσας, τῶν περὶ ἑαυτὸν δορυφόρων ποιήσασθαι.

Σφόδρα γ', ἔφη· ἐπεὶ τοι καὶ πιστότατοι αὐτῷ οὗτοί εἰσιν.

- 568   Ἡ μακάριον, ἦν δ' ἐγώ, λέγεις τυράννου χρήμα, εἰ τοι οὗτοι φίλοις τε καὶ πιστοῖς ἀνδράσι χρήται, τοὺς προτέρους ἐκείνους ἀπολέσας.

Ἀλλὰ μήν, ἔφη, τοιούτοις γε χρήται.

- 5   Καὶ θαυμάζουσιν δὴ, εἶπον, οὗτοι οἱ ἑταῖροι αὐτὸν καὶ σύνεισιν οἱ νέοι πολῖται, οἱ δ' ἐπικεκῖς μισοῦσί τε καὶ φεύγουσι;

καὶ βρίσκεται στὴν ἐξαιρετικὰ εὐχάριστη θέση νὰ εἶναι ἀναγκασμένος, εἴτε τὸ θέλει εἴτε ὄχι, νὰ τοὺς ἔχει ὅλους αὐτοὺς ἐχθροὺς του καὶ νὰ ἐπιδιώκει τὸν ἀφανισμό τους, ὥσπου νὰ καθαρίσει τὴν πόλη ἀπὸ αὐτούς.

Τί ὥραία, ἀλήθεια, κάθαρση, εἶπε.

Ναί, εἶπα ἐγώ, ἀντίθετη ἀπὸ ἐκείνη πού ἐπιβάλλουν στὰ σώματα οἱ γιατροί· ἐκεῖνοι, βλέπεις, ἀφαιροῦν τὸ χειρότερο κι ἀφήνουν τὸ καλύτερο, ἐνῶ αὐτὸς κάνει τὸ ἀντίθετο.

Ὅπως φαίνεται, εἶπε, εἶναι ἀναγκασμένος νὰ τὸ κάνει αὐτό, προκειμένου νὰ κρατηθεῖ στὴν ἐξουσία.

[d] Ὅπως ἀξιοζήλευτος, ἐπομένως, ἀναγκασμός, εἶπα ἐγώ, πού τὸν ὑποχρεώνει ἢ νὰ ζεῖ μὲ ἀνθρώπους πού οἱ περισσότεροί τους εἶναι φαῦλοι —καὶ ἐπιπλέον μάλιστα τὸν μισοῦν— ἢ νὰ μὴ ζεῖ.

Σὲ τέτοια θέση βρίσκεται, εἶπε.

Ἄραγε ὅσο πιὸ μισητὸς θὰ γίνεται στοὺς πολίτες μὲ αὐτὲς τὶς πράξεις του, τόσο περισσότερους καὶ πιστότερους σωματοφύλακες δὲν θὰ χρειάζεται;

Ἀμφιβάλλεις;

Ποῦ θὰ τοὺς βρεῖ λοιπὸν αὐτούς; Κι ἀπὸ ποῦ θὰ στείλει νὰ τοὺς φέρουν;

Θὰ ἔρθουν πολλοί, εἶπε, ἀπὸ μόνοι τους, πετώντας, ἀρκεῖ νὰ τοὺς δώσει μισθὸ καλὸ.

Μὰ τὸ σκύλο, εἶπα ἐγώ, ἔχω τὴν ἐντύπωση ὅτι ἐννοεῖς πάλι κάποιους κηφήνες [e] φερμένους ἀπ' ἔξω, κάθε λογῆς.

Σωστὴ ἢ ἐντύπωσή σου.

Ἀπὸ τὸν τόπο του ὅμως; Ἄραγε δὲν θὰ θελήσει...

Δὲν θὰ θελήσει τί;

Νὰ πάρει ἀπὸ τοὺς πολίτες τοὺς δούλους τους κι ἐλευθερώνοντάς τους νὰ τοὺς βάλει μὲ τοὺς σωματοφύλακές του.

Θὰ τὸ κάνει καὶ μὲ τὸ παραπάνω, εἶπε· γιατί αὐτοί, βέβαια, θὰ τοῦ εἶναι ἐπιπλέον πέρα γιὰ πέρα πιστοί.

Ἀλήθεια, εἶπα ἐγώ, τί ἀξιοζήλευτο πράγμα ὁ τύραννος, ἔτσι ὅπως τὸν παρουσάζεις, ἂν ἔχει [568a] τέτοιους ἀνθρώπους γιὰ φίλους κι ἐμπίστους του, ἀντὶ γιὰ ἑκείνους πού ξέκανε πρωτύερα!

Κι ὅμως, εἶπε, τέτοιους ἔχει.

Καὶ τὸν θαυμάζουν, εἶπα, αὐτοὶ οἱ φίλοι καὶ τὸν συναναστρέφονται οἱ καινούργιοι πολίτες, ἐνῶ οἱ τίμιοι ἄνθρωποι τὸν ἀπεχθάνονται καὶ τὸν ἀποφεύγουν· σωστά;

- Τί δ' οὐ μέλλουσιν;
 Οὐκ ἔτός, ἦν δ' ἐγώ, ἥ τε τραγῳδία ὅλως σοφὸν δοκεῖ
 εἶναι καὶ ὁ Εὐριπίδης διαφέρων ἐν αὐτῇ.
- 10   Τί δῃ;
       "Ὅτι καὶ τοῦτο πυκνῆς διανοίας ἐχόμενον ἐφθέγγετο, ὥς
 b   ἄρα «σοφοὶ τύραννοί» εἰσι «τῶν σοφῶν συνουσία.» καὶ
       ἔλεγε δῆλον ὅτι τούτους εἶναι τοὺς σοφοὺς οἷς σύνεστιν.
       Καὶ ὥς ἰσόθεόν γ', ἔφη, τὴν τυραννίδα ἐγκωμιάζει, καὶ
       ἕτερα πολλά, καὶ οὗτος καὶ οἱ ἄλλοι ποιηταί.
- 5   Τοιγάρτοι, ἔφην, ἅτε σοφοὶ ὄντες οἱ τῆς τραγῳδίας ποιη-
       ται συγγιγνώσκουσιν ἡμῖν τε καὶ ἐκείνοις ὅσοι ἡμῶν ἐγγὺς
       πολιτεύονται, ὅτι αὐτοὺς εἰς τὴν πολιτείαν οὐ παραδεξόμεθα
       ἅτε τυραννίδος ὑμνητάς.
- Οἶμαι ἔγωγ', ἔφη, συγγιγνώσκουσιν ὅσοιπέρ γε αὐτῶν
 c   κομψοί.
       Εἰς δέ γε οἶμαι τὰς ἄλλας περιόντες πόλεις, συλλέγοντες
       τοὺς ὄχλους, καλὰς φωνὰς καὶ μεγάλας καὶ πιθανὰς μισθω-
       σάμενοι, εἰς τυραννίδας τε καὶ δημοκρατίας ἔλκουσι τὰς
 5   πολιτείας.
- Μάλα γε.
       Οὐκοῦν καὶ προσέτι τούτων μισθοὺς λαμβάνουσι καὶ
       τιμῶνται, μάλιστα μὲν, ὥσπερ τὸ εἰκός, ὑπὸ τυράννων, δεύ-
       τερον δὲ ὑπὸ δημοκρατίας· ὅσῳ δ' ἂν ἀνωτέρω ἴωσιν πρὸς
 d   τὸ ἀναντες τῶν πολιτειῶν, μᾶλλον ἀπαγορεύει αὐτῶν ἢ τιμή,
       ὥσπερ ὑπὸ ἀσθματος ἀδυνατοῦσα πορεύεσθαι.
- Πάνυ μὲν οὖν.
       Ἄλλὰ δῃ, εἶπον, ἐνταῦθα μὲν ἐξέβημεν· λέγωμεν δὲ
 5   πάλιν ἐκεῖνο τὸ τοῦ τυράννου στρατόπεδον, τὸ καλόν τε καὶ
       πολὺ καὶ ποικίλον καὶ οὐδέποτε ταῦτόν, πόθεν θρέψεται.
- Δῆλον, ἔφη, ὅτι, ἐάν τε ἱερὰ χρήματα ἢ ἐν τῇ πόλει,
       ταῦτα ἀναλώσει, ὅποι ποτὲ ἂν αἰεὶ ἐξαρκῇ «καὶ» τὰ τῶν ἀπολο-
       μένων, ἐλάττους εἰσφορὰς ἀναγκάζων τὸν δῆμον εἰσφέρειν.
- e   Τί δ' ὅταν δῇ ταῦτα ἐπιλίπη;
       Δῆλον, ἔφη, ὅτι ἐκ τῶν πατρῶν θρέψεται αὐτός τε καὶ
       οἱ συμπόται τε καὶ ἐταῖροι καὶ ἐταῖραι.

Τί ἄλλο θὰ μποροῦσαν νὰ κάνουν;

Δὲν εἶναι, εἶπα ἐγώ, καθόλου παράξενο πού ἡ τραγική ποίηση θεωρεῖται γενικῶς θησαυρὸς σοφίας καὶ πού ὁ Εὐριπίδης ἔχει ξεχωριστὴ θέση σ' αὐτήν.

Γιατί;

Γιατὶ ἀνάμεσα στ' ἄλλα ἔχει πεῖ καὶ τούτη τὴ ζουμερὴ φράση, ὅτι δηλαδὴ [b] «οἱ τύραννοι εἶναι σοφοὶ χάρη στὴ συναναστροφή τους μὲ τοὺς σοφοὺς». Μὲ αὐτὸ ἐννοοῦσε προφανῶς ὅτι σοφοὶ εἶναι ἐκεῖνοι τοὺς ὁποίους συναναστρέφεται ὁ τύραννος.

Καὶ βέβαια, εἶπε, ἐξυμνεῖ τὴν τυραννίδα ὡς κάτι σχεδὸν θεϊκό, καὶ ἄλλα πολλὰ, αὐτὸς κι οἱ ἄλλοι ποιητές.

Γιὰ τοῦτο λοιπόν, εἶπα, ἔτσι σοφοὶ πού εἶναι οἱ τραγικοὶ ποιητές, θὰ δεῖξουν κατανόηση —καὶ γιὰ ἐμᾶς καὶ γιὰ ὅσους ἔχουν πολιτικὲς ἀπόψεις παραπλήσιες μὲ τὶς δικές μας— πού δὲν θὰ τοὺς ἐπιτρέψουμε νὰ μποῦν στὴν πόλὴ μας, γιὰ τὸ λόγο ὅτι εἶναι ὑμνητὲς τῆς τυραννίδας.

Ὑποθέτω, εἶπε, ὅτι θὰ δεῖξουν τέτοια κατανόηση, τουλάχιστον ὅσοι ἀπὸ αὐτοὺς [c] ἔχουν λεπτὴ αἴσθηση.

Καὶ τριγυρνώντας, θαρρῶ, στὶς ἄλλες πόλεις, μία-μία στὴ σειρά, μαζεύοντας τοὺς ὄχλους, πληρώνοντας ἀδρά γιὰ ὥραϊες, δυνατὲς καὶ πειστικὲς φωνές, τραβοῦν τὶς πολιτείες πρὸς τὸ μέρος τῆς τυραννίδας καὶ τῆς δημοκρατίας.

Βεβαιότατα.

Μάλιστα γιὰ τὶς ὑπηρεσίες τους αὐτὲς παίρνουν ἀποπάνω κι ἀμοιβὲς καὶ δέχονται τιμές, πρωτίστως, ὅπως εἶναι φυσικό, ἀπὸ τυράννους, κατὰ δευτέρο λόγο καὶ ἀπὸ δημοκρατικὰ πολιτεύματα. Ἀλλὰ ὅσο ψηλότερα προχωροῦν [d] στὴν ἀνηφοριὰ τῶν πολιτευμάτων τόσο περισσότερο πέφτει ἢ ἄξία τους, σὰν νὰ μὴν μπορεῖ, ἀπὸ τὸ ἀγκομαχητό, νὰ τραβήξει ἄλλο.

Σίγουρα.

Φύγαμε ὅμως, εἶπα, ἀπὸ τὸ θέμα μας· ἂς ξαναγυρίσουμε ἔτσι σ' ἐκεῖνο τὸ στρατόπεδο τῶν τυράννων, τὸ ὥραϊο, τὸ μεγάλο, τὸ παρδαλό, πού διαρκῶς μεταβάλλεται· πῶς θὰ συντηρηθεῖ;

Εἶναι φανερό, εἶπε, ὅτι, ἂν ἡ πόλὴ ἔχει ἱερὰ χρήματα, θὰ ξοδέψει αὐτὰ γιὰ ὅσο χρόνο θὰ φθάσουν, ἐπίσης τὰ χρήματα τῶν θυμάτων του, κι ὁ λαὸς θὰ ὑποχρεώνεται νὰ καταβάλλει μικρότερες εἰσφορές.

[e] Τί θὰ γίνῃ ὅμως ὅταν πιά αὐτὰ σωθοῦν;

Εἶναι φανερό, εἶπε, ὅτι τότε θ' ἀρχίσει νὰ τρέφεται αὐτὸς καὶ οἱ καλεσμένοι του, οἱ φίλοι κι οἱ φίλες του, ἀπὸ τὴν πατρικὴ περιουσία.

- Μανθάνω, ἣν δ' ἐγώ· ὅτι ὁ δῆμος ὁ γεννήσας τὸν
 5 τύραννον θρέψει αὐτόν τε καὶ ἐταίρους.
 Πολλὴ αὐτῷ, ἔφη, ἀνάγκη.
 Πῶς [δὲ] λέγεις; εἶπον· ἐὰν δὲ ἀγανακτῇ τε καὶ λέγῃ ὁ
 δῆμος ὅτι οὔτε δίκαιον τρέφεσθαι ὑπὸ πατρὸς υἱὸν ἡβῶντα,
 ἀλλὰ τοῦναντίον ὑπὸ υἱοῦ πατέρα, οὔτε τούτου αὐτὸν ἕνεκα
 569 ἐγέννησέν τε καὶ κατέστησεν, ἵνα, ἐπειδὴ μέγας γένοιτο, τότε
 αὐτὸς δουλεύων τοῖς αὐτοῦ δούλοις τρέφοι ἐκείνόν τε καὶ
 τοὺς δούλους μετὰ συγκλύδων ἄλλων, ἀλλ' ἵνα ἀπὸ τῶν
 πλουσίων τε καὶ καλῶν κάγαθων λεγομένων ἐν τῇ πόλει
 5 ἐλευθερωθεῖ ἐκεῖνου προστάντος, καὶ νῦν κελεύει ἀπιέναι
 ἐκ τῆς πόλεως αὐτόν τε καὶ τοὺς ἐταίρους, ὥσπερ πατὴρ υἱὸν
 ἐξ οἰκίας μετὰ ὀχληρῶν συμποτῶν ἐξελαύνων;
 Γνώσεταιί γε, νῆ Δία, ἣ δ' ὅς, τότ' ἤδη ὁ δῆμος οἶος οἶον
 b θρέμμα γεννῶν ἡσπάζετό τε καὶ ἡὔξεν, καὶ ὅτι ἀσθενέστερος
 ὢν ἰσχυροτέρους ἐξελαύνει.
 Πῶς, ἣν δ' ἐγώ, λέγεις; τολμήσει τὸν πατέρα βιάζεσθαι,
 καὶ μὴ πείθηται, τύπτειν ὁ τύραννος;
 5 Naί, ἔφη, ἀφελόμενός γε τὰ ὅπλα.
 Πατραλοῖαν, ἣν δ' ἐγώ, λέγεις τύραννον καὶ χαλεπὸν
 γηροτρόφον, καὶ ὥς ἔοικε τοῦτο δὴ ὁμολογουμένη ἂν ἦδη
 τυραννὶς εἴη, καί, τὸ λεγόμενον, ὁ δῆμος φεύγων ἂν καπνὸν
 c δουλείας ἐλευθέρων εἰς πῦρ δούλων δεσποτείας ἂν ἐμπεπτω-
 κὼς εἴη, ἀντὶ τῆς πολλῆς ἐκείνης καὶ ἀκαίρου ἐλευθερίας
 τὴν χαλεπωτάτην τε καὶ πικροτάτην δούλων δουλείαν με-
 ταμπισχόμενος.
 5 Καὶ μάλα, ἔφη, ταῦτα οὕτω γίγνεται.
 Τί οὖν; εἶπον· οὐκ ἐμμελῶς ἡμῖν εἰρήσεται, ἐὰν φῶμεν
 ἱκανῶς διεληλυθέναι ὥς μεταβαίνει τυραννὶς ἐκ δημοκρατίας,
 γενομένη τε οἷα ἐστίν;
 Πάνυ μὲν οὖν ἱκανῶς, ἔφη.

Καταλαβαίνω, είπα ἐγώ· ὁ λαὸς ποὺ γέννησε τὸν τύραννο θὰ ἀναλάβει νὰ τὸν θρέφει, τὸν ἴδιο καὶ τοὺς φίλους του.

Θὰ ὑποχρεωθεῖ, εἶπε, νὰ τὸ κάνει.

Μὰ τί λές; εἶπα. Κι ἂν ὁ λαὸς ἀγανακτήσει καὶ τοῦ πεῖ ὅτι οὔτε δίκαιο εἶναι ἓνας γιὸς ἐπάνω στοῦ ἄνθος τῆς ἡλικίας του νὰ συντηρεῖται ἀπὸ τὸν πατέρα του ἀλλὰ ἀντιθέτως ὁ πατέρας πρέπει νὰ συντηρεῖται ἀπὸ τὸ γιό, κι οὔτε τὸν [569a] γέννησε τὸ γιό καὶ τὸν στέρωσε στὴν ἐξουσία γιὰ αὐτό, γιὰ νὰ γίνει δηλαδή ὁ πατέρας δοῦλος τῶν δούλων τοῦ γιοῦ του ὅταν ὁ γιὸς μεγαλώσει καὶ γιὰ νὰ τρέφει καὶ τὸ γιό καὶ τοὺς δούλους καὶ τὰ ἄλλα περιτρίμματα ποὺ ἔχει μαζέψει γύρω του, ἀλλὰ γιὰ νὰ ἐλευθερωθεῖ ὁ ἴδιος, μὲ προστάρη τὸ γιό του, ἀπὸ τοὺς πλούσιους καὶ τὴ λεγόμενη ἀνώτερη τάξη τῆς πόλης, κι ὅτι τώρα τὸν προστάζει νὰ φύγει ἀπὸ τὴν πόλη, αὐτός κι οἱ φίλοι του, σὰν τὸν πατέρα ποὺ διώχνει ἀπὸ τὸ σπίτι του τὸ γιό μαζί μὲ τοὺς ἐνοχλητικὸς συντροφους του στὸ πιωτό;

Θὰ ἀντιληφθεῖ τότε, μὰ τὸ Δία, εἶπε αὐτός, ἁμέσως ὁ λαὸς τί [b] τέρας γενοῦσε καὶ χαϊδολογοῦσε κι ἀνάστανε, καὶ ὅτι πάει νὰ διώξει τώρα κάποιους πιὸ δυνατούς, ὄντας ὁ ἴδιος πιὸ ἀδύναμος.

Τί ἐννοεῖς; εἶπα ἐγώ. Θὰ τολμήσει νὰ ἀσκήσει βία στὸν πατέρα του καί, ἂν δὲν πείθεται, νὰ τὸν χτυπήσει—ὁ τύραννος;

Ναί, εἶπε, ἀφοῦ πρῶτα τοῦ πάρει τὰ ὅπλα.

Πατροκτόνο, εἶπα ἐγώ, μᾶς τὸν παρασταίνεις τὸν τύραννο, καὶ γηροκόμο ἀπαίσιο, κι αὐτὸ πιά, φαίνεται, θὰ ἦταν ἀπροκάλυπτη τυραννία· κι ὅπως τὸ λέει κι ὁ λόγος, προσπαθώντας ὁ λαὸς νὰ ἀποφύγει τὸν καπνὸ τῆς ὑποταγῆς του σὲ ἐλεύθερους πέφτει μέσα στὴ φωτιά [c] τῆς ὑποδούλωσης σὲ δούλους, καὶ ἀντὶ γιὰ ἑκείνη τὴν ὑπερβολικὴ καὶ ἄκαιρη ἐλευθερία, τοῦ ἔχουν φορέσει τώρα τὴν πιὸ ἀπαίσια καὶ πικρὴ δουλεία: τὴν ὑποδούλωση σὲ δούλους.

Ναί, εἶπε· ἀκριβῶς ἔτσι γίνονται αὐτά.

Λοιπόν; εἶπα· δὲν θὰ ἦταν σωστὸ νὰ ποῦμε ὅτι ἔχουμε ἐπαρκῶς ἐκθέσει πῶς συντελεῖται ἡ μετάβαση ἀπὸ τὴ δημοκρατία στὴν τυραννία καὶ ποιά εἶναι ἡ φύση τοῦ τυραννικοῦ πολιτεύματος;

Ἐπαρκέστατα, εἶπε.

- 571 a Αὐτὸς δὴ λοιπός, ἦν δ' ἐγώ, ὁ τυραννικὸς ἀνὴρ σκέψα-
σθαι, πῶς τε μεθίσταται ἐκ δημοκρατικοῦ, γενόμενός τε ποῖός
τίς ἐστίν καὶ τίνα τρόπον ζῆ, ἄθλιον ἢ μακάριον.
Λοιπὸς γὰρ οὖν ἔτι οὗτος, ἔφη.
- 5 Οἶσθ' οὖν, ἦν δ' ἐγώ, ὁ ποθῶ ἔτι;
Τὸ ποῖον;
Τὸ τῶν ἐπιθυμιῶν, οἶαί τε καὶ ὅσαι εἰσίν, οὐ μοι δοκοῦμεν
ἱκανῶς διηρῆσθαι. τούτου δὴ ἐνδεῶς ἔχοντος, ἀσαφεστέρα
b ἔσται ἢ ζήτησις οὐ ζητοῦμεν.
Οὐκοῦν, ἦ δ' ὅς, ἔτ' ἐν καλῷ;
Πάνυ μὲν οὖν· καὶ σκόπει γε ὁ ἐν αὐταῖς βούλομαι ἰδεῖν.
ἔστιν δὲ τόδε. τῶν μὴ ἀναγκαίων ἡδονῶν τε καὶ ἐπιθυμιῶν
5 δοκοῦσί τινές μοι εἶναι παράνομοι, αἱ κινδυνεύουσι μὲν ἐγ-
γίγνεσθαι παντί, κολαζόμεναι δὲ ὑπὸ τε τῶν νόμων καὶ τῶν
βελτιόνων ἐπιθυμιῶν μετὰ λόγου ἐνίων μὲν ἀνθρώπων ἢ
παντάπασιν ἀπαλλάττεσθαι ἢ ὀλίγαι λείπεσθαι καὶ ἀσθενεῖς,
c τῶν δὲ ἰσχυρότεραι καὶ πλείους.
Λέγεις δὲ καὶ τίνας, ἔφη, ταύτας;
Τὰς περὶ τὸν ὕπνον, ἦν δ' ἐγώ, ἐγειρομένης, ὅταν τὸ μὲν
ἄλλο τῆς ψυχῆς εὖδῃ, ὅσον λογιστικὸν καὶ ἡμερον καὶ ἄρχον
5 ἐκείνου, τὸ δὲ θηριῶδές τε καὶ ἄγριον, ἢ σίτων ἢ μέθης
πλησθέν, σκιρτᾷ τε καὶ ἀπωσάμενον τὸν ὕπνον ζητῇ ἰέναι
καὶ ἀποπιμπλάναι τὰ αὐτοῦ ἦθη· οἶσθ' ὅτι πάντα ἐν τῷ
τοιούτῳ τολμᾷ ποιεῖν, ὥς ἀπὸ πάσης λελυμένον τε καὶ
ἀπηλλαγμένον αἰσχύνης καὶ φρονήσεως. μητρί τε γὰρ ἐπι-
d χειρεῖν μείγνυσθαι, ὥς οἶεται, οὐδὲν ὀκνεῖ, ἄλλῃ τε ὀτφοῦν
ἀνθρώπων καὶ θεῶν καὶ θηρίων, μαιφονεῖν τε ὀτιοῦν, βρώ-
ματός τε ἀπέχεσθαι μηδενός· καὶ ἐνὶ λόγῳ οὕτε ἀνοίας
οὐδὲν ἐλλείπει οὐτ' ἀναισχυντίας.
- 5 Ἄληθέστατα, ἔφη, λέγεις.
Ὅταν δέ γε οἶμαι ὑγιεινῶς τις ἔχῃ αὐτὸς αὐτοῦ καὶ
σωφρόνως, καὶ εἰς τὸν ὕπνον ἢ τὸ λογιστικὸν μὲν ἐγείρας
ἐαυτοῦ καὶ ἐστιάσας λόγων καλῶν καὶ σκέψεων, εἰς σύνοιαν

[571a] Μᾶς μένει ἀκόμη, εἶπα, νὰ ἐξετάσουμε τὸν ἄνθρωπο τοῦ τυραννικοῦ πολιτεύματος, πῶς ἀλλάζει κι ἀπὸ δημοκρατικὸς γίνεται τυραννικὸς καί, ἀφοῦ γίνει, τί εἶδους ἄνθρωπος εἶναι καὶ ποιὸς ὁ τρόπος τῆς ζωῆς του: ἄθλιος ἢ ἀξιοζήλευτος.

Πραγματικά, αὐτὸς μᾶς μένει, εἶπε.

Ξέρεις, εἶπα τότε ἐγώ, τί θέλω ἀκόμη;

Τί;

Τὰ σχετικὰ μὲ τίς ἐπιθυμίες, τί λογῆς εἶναι καὶ πόσες, δὲν νομίζω ὅτι τὰ ἔχουμε ἐξετάσει ἀρκετά. Κι ὅσο αὐτὸ θὰ μένει λειψό, θὰ εἶναι ἀσαφέστερη [b] καὶ ἡ διερεύνηση τοῦ πράγματος ποὺ ἐρευνᾶμε.

Εἶναι λοιπόν, εἶπε, κατάλληλη ἡ στιγμή νὰ τὸ δοῦμε;

Βεβαίωτατα. Καὶ πρόσεξε τί θέλω νὰ ἰδῶ στίς ἡδονές. Πρόκειται γιὰ τοῦτο. Ἔχω τὴ γνώμη ὅτι ὁρισμένους ἀπὸ τίς μὴ ἀναγκαῖες ἡδονές καὶ ἐπιθυμίες εἶναι ἀφύσικες, καὶ φαίνεται μὲν ὅτι ὑπάρχουν στὸν καθένα, ὡστόσο, καθὼς καὶ οἱ νόμοι καὶ ἄλλες *εὐγενικότερες* ἐπιθυμίες μὲ τὴ συμπαράσταση τοῦ λογικοῦ τίς κολάζουν, σὲ ἄλλους ἀνθρώπους ἢ ἔξαφανίζονται ἐντελῶς ἢ ἀπομένουν, ὡς ὑπόλοιπο, κάτι λίγες καὶ ἀδύναμες, [c] ἐνῶ σὲ ἄλλους πιὸ δυνατὲς καὶ περισσότερες.

Γιὰ ποιές ἐπιθυμίες μιλάς; ρώτησε.

Γι' αὐτές, εἶπα ἐγώ, ποὺ διεγείρονται ὅταν εἴμαστε στὸν ὕπνο, τότε ποὺ τὸ ἄλλο κομμάτι τῆς ψυχῆς, τὸ λογικὸ, τὸ ἥμερο, αὐτὸ ποὺ ἐξουσιάζει τὸ ἀντίθετό του, κοιμᾶται, ἐνῶ τὸ κτηνῶδες καὶ ἄγριο, θὲς ἀπὸ τὸ πολὺ φαῖ, θὲς ἀπὸ τὸ μεθύσι, ἀναπετιέται καὶ ἀποδιώχνοντας τὸν ὕπνο ζητάει νὰ ξεχυθεῖ καὶ νὰ χορτάσει τὰ δικά του ἔνστικτα: ξέρεις ὅτι στὴν κατάσταση αὐτὴ ἀποτολμáει τὰ πάντα, ἀχαλίνωτο καθὼς εἶναι κι [d] ἔχοντας χάσει κάθε ντροπὴ καὶ κάθε φρονιμάδα. Δὲν διστάζει, ἔτσι, διόλου νὰ ἐπιχειρεῖ νὰ σμίξει στὴ φαντασία του μὲ μητέρα καὶ μὲ ὁποιονδήποτε ἄλλο ἄνθρωπο, θεό, θηρίο, νὰ λερώνει τὰ χέρια του μὲ τὸν ὁποιονδήποτε ἀποτρόπαιο φόνο, νὰ βάζει στὸ στόμα ὅτιδήποτε. Κοντολογίς, οὔτε ἀνοησία καμιά ἀφήνει οὔτε ξεδιαντροπία ποὺ νὰ μὴ τὴν κάνει.

Πολὺ ἀληθινά, εἶπε, αὐτὰ ποὺ λές.

Ὅταν ὅμως κάποιος, φαντάζομαι, ἔχει ψυχικὴ ὑγεία καὶ φρονιμάδα, καὶ πηγαίνει γιὰ ὕπνο, ἀφοῦ προηγουμένως ἀπασχόλησε τὸ στοχαστικὸ κομμάτι τῆς ψυχῆς του καὶ τὸ φίλεψε μὲ ὁμορφα διανοήματα καὶ σκέψεις, [e] φθάνει

- e αὐτὸς αὐτῷ ἀφικόμενος, τὸ ἐπιθυμητικὸν δὲ μήτε ἐνδεία δούς
 572 μῆτε πλησμονῇ, ὅπως ἂν κοιμηθῇ καὶ μὴ παρέχῃ θόρυβον
 τῷ βελτίστῳ χαῖρον ἢ λυπούμενον, ἀλλ' ἐὰ αὐτὸ καθ' αὐτὸ
 μόνον καθαρὸν σκοπεῖν καὶ ὀρέγεσθαι τοῦ αἰσθάνεσθαι ὃ μὴ
 οἶδεν, ἢ τι τῶν γεγονότων ἢ ὄντων ἢ καὶ μελλόντων, ὡσαύ-
 5 τως δὲ καὶ τὸ θυμοειδὲς πραῦνας καὶ μὴ τισιν εἰς ὀργὰς
 ἐλθὼν κεκινημένῳ τῷ θυμῷ καθεύδῃ, ἀλλ' ἡσυχάσας μὲν τῷ
 δύο εἶδη, τὸ τρίτον δὲ κινήσας ἐν ᾧ τὸ φρονεῖν ἐγγίγνεται,
 οὕτως ἀναπαύηται, οἶσθ' ὅτι τῆς τ' ἀληθείας ἐν τῷ τοιούτῳ
 μάλιστα ἄπτεται καὶ ἥκιστα παράνομοι τότε αἱ ὄψεις
 b φαντάζονται τῶν ἐνυπνίων.

Παντελῶς μὲν οὖν, ἔφη, οἶμαι οὕτως.

- Ταῦτα μὲν τοῖνυν ἐπὶ πλεον ἐξήχθημεν εἰπεῖν· ὃ δὲ
 βουλόμεθα γνῶναι τόδ' ἐστίν, ὥς ἄρα δεινόν τι καὶ ἄγριον
 5 καὶ ἄνομον ἐπιθυμιῶν εἶδος ἐκάστῳ ἔνεστι, καὶ πάνυ δοκοῦ-
 σιν ἡμῶν ἐνίοις μετρίοις εἶναι· τοῦτο δὲ ἄρα ἐν τοῖς ὕπνοις
 γίγνεται ἐνδηλον. εἰ οὖν τι δοκῶ λέγειν καὶ συγχωρεῖς,
 ἄθρει.

Ἄλλὰ συγχωρῶ.

- 10 Τὸν τοῖνυν δημοτικὸν ἀναμνήσθητι οἶον ἔφαμεν εἶναι.
 c ἦν δέ που γεγονῶς ἐκ νέου ὑπὸ φειδωλῷ πατρὶ τεθραμμένος,
 τὰς χρηματιστικὰς ἐπιθυμίας τιμῶντι μόνας, τὰς δὲ μὴ
 ἀναγκαίους ἀλλὰ παιδιᾶς τε καὶ καλλωπισμοῦ ἕνεκα γιγνο-
 μένας ἀτιμάζοντι. ἦ γάρ;

- c Naί.

- Συγγενόμενος δὲ κομψοτέροις ἀνδράσι καὶ μεστοῖς ὧν
 ἄρτι διήλθομεν ἐπιθυμιῶν, ὁρμήσας εἰς ὕβριν τε πᾶσαν καὶ
 τὸ ἐκείνων εἶδος μίσει τῆς τοῦ πατρὸς φειδωλίας, φύσιν δὲ
 τῶν διαφθειρόντων βελτίῳ ἔχων, ἀγόμενος ἀμφοτέρωσε
 d κατέστη εἰς μέσον ἀμφοῖν τοῖν τρόποιν, καὶ μετρίως δὴ, ὥς
 ᾤετο, ἐκάστων ἀπολαύων οὔτε ἀνελεύθερον οὔτε παράνομον
 βίον ζῆ, δημοτικὸς ἐξ ὀλιγαρχικοῦ γεγονῶς.

σὲ μιὰ κατάσταση περισυλλογῆς. Δὲν ἔσπρωξε τὸ ἐπιθυμητικὸ κομμάτι τῆς ψυχῆς του στὴ στέρηση ἢ στὸν κόρο, κι ἔτσι αὐτὸ πάει τώρα γιὰ ὕπνο χωρὶς νὰ ἐνοχλεῖ [572a] τὸ εὐγενικότερο κομμάτι μὲ ξεσπάσματα χαρᾶς ἢ λύπης, κι ἀφήνει τὸ λογιστικὸ ἀπερίσπαστο, μόνον του μὲ τὸν ἑαυτὸ του νὰ ἐξετάζει καὶ νὰ προσπαθεῖ νὰ ἐννοήσῃ κάτι ποὺ δὲν τὸ γνωρίζει, εἴτε ἀπὸ τὰ περασμένα, εἴτε τωρινὸ εἴτε μελλούμενο· κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο γαληνεύει καὶ τὸ θυμοειδὲς μέσα του, ὥστε νὰ μὴν πάει νὰ πλαγιάσῃ μὲ τὸ κομμάτι τοῦτο τῆς ψυχῆς συγχυσμένο ἀπὸ ὀργή γιὰ κάποιους, κι ἀφοῦ κάνει αὐτὰ τὰ δύο νὰ καταλαγιάσουν καὶ βάλῃ σὲ κίνηση ἐκεῖνο τὸ τρίτο μέρος τῆς ψυχῆς, στὸ ὁποῖο συντελεῖται ὁ στοχασμός, τότε πιά πάει νὰ ἀναπαυθεῖ. Καὶ ξέρεις, βέβαια, ὅτι σὲ τέτοια κατάσταση ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς εἶναι πιὸ κοντὰ στὸ ἄγγιγμα τῆς ἀλήθειας κι ὅτι οἱ φανταστικὲς παραστάσεις [b] ποὺ τοῦ παρουσιάζονται τότε στὰ ὄνειρα κάθε ἄλλο παρὰ ἀφύσικες εἶναι.

Ἔχω τὴ γνώμη ὅτι εἶναι ἀκριβῶς ὅπως τὰ λές.

Βέβαια, πήγαμε πιὸ πέρα ἀπ' ὅσο λογαριάζαμε. Αὐτὸ ὅμως ποὺ θέλουμε νὰ ἐπισημάνουμε εἶναι τοῦτο, ὅτι στὸν καθένα μας ὑπάρχει ἓνα φοβερό, ἄγριο κι ἀφύσικο εἶδος ἐπιθυμιῶν, ἀκόμη καὶ σὲ ἐκείνους ἀπὸ μᾶς ποὺ θεωροῦνται μετρημένοι ἄνθρωποι. Ἡ ὑπαρξὴ του γίνεται ἐκδηλῆ στὰ ὄνειρα. Σκέψου μήπως ἔχει κάποια βάση αὐτὸ ποὺ λέω καὶ ἐὰν συμφωνεῖς.

Συμφωνῶ.

Ξαναθυμήσου τώρα τί λογῆς εἶπαμε ὅτι εἶναι ὁ ἄνθρωπος τῆς δημοκρατίας. [c] Εἶχε γίνῃ, ἂν θυμάσαι, τέτοιος, καθὼς ἀπὸ νεαρὴ ἡλικία τὸν ἀνάθρεψε ἓνας πατέρας πολὺ οἰκονόμος, ὁ ὁποῖος εἶχε σὲ ὑπόληψη μόνον τὶς ἐπιθυμίες ποὺ φέρνουν χρήματα, ἐνῶ τὶς μὴ ἀναγκαῖες ἐπιθυμίες, αὐτὲς ποὺ ἔχουν στόχο τὴ διασκέδαση καὶ τὴν ἐπίδειξη, τὶς περιφρονοῦσε. Δὲν εἶναι ἔτσι;

Ναί.

Ὅταν ὅμως συναναστράφηκε ἀνθρώπους πιὸ «λεπταίσθητους» καὶ γεμάτους ἀπὸ τὶς ἐπιθυμίες ποὺ τώρα δὲ εἶπαμε, ἔπεσε μὲ τὰ μοῦτρα στὶς ὑπερβολές καὶ στὸν τρόπο ζωῆς ἐκείνων τῶν ἀνθρώπων —ἀπὸ ἀπέχθεια γιὰ τὴν τσιγκουνιὰ τοῦ πατέρα του· κι ἐπειδὴ ἦταν ἐκ φύσεως καλύτερος ἀπὸ ἐκείνους ποὺ τὸν διέφθειραν, τραβώντας τον οἱ μὲν ἀπὸ 'δῶ οἱ ἄλλοι ἀπὸ 'κεῖ, [d] αὐτὸς στάθηκε κάπου ἀνάμεσα σὲ τούτους τοὺς δύο τρόπους ζωῆς, καὶ ἀπολαμβάνοντας, ὅπως νόμιζε, μὲ μέτρο κάθε πρᾶγμα, ζεῖ μιὰ ζωὴ ποὺ οὔτε ἀνελεύθερη οὔτε ἀφύσικη εἶναι, ἔχοντας γίνῃ δημοκρατικὸς, ἀπὸ ὀλιγαρχικὸς ποὺ ἦταν πρῶτα.

Ἦν γάρ, ἔφη, καὶ ἔστιν αὕτη ἡ δόξα περὶ τὸν τοιοῦτον.
 5 Θὲς τοίνυν, ἦν δ' ἐγώ, πάλιν τοῦ τοιούτου ἤδη πρεσβυτέ-
 ρου γεγονότος νέον ὕδν ἐν τοῖς τούτου αὐ ἦθεσιν τεθραμμένον.
 Τίθημι.

Τίθει τοίνυν καὶ τὰ αὐτὰ ἐκεῖνα περὶ αὐτὸν γιγνόμενα
 ἅπερ καὶ περὶ τὸν πατέρα αὐτοῦ, ἀγόμενόν τε εἰς πᾶσαν
 e παρανομίαν, ὀνομαζομένην δ' ὑπὸ τῶν ἀγόντων ἐλευθερίαν
 ἅπασαν, βοηθοῦντά τε ταῖς ἐν μέσῳ ταύταις ἐπιθυμίαις
 πατέρα τε καὶ τοὺς ἄλλους οἰκείους, τοὺς δ' αὖ παραβοη-
 θοῦντας· ὅταν δ' ἐλπίσωσιν οἱ δεινοὶ μάγοι τε καὶ τυραννο-
 5 ποιοὶ οὗτοι μὴ ἄλλως τὸν νέον καθέξειν, ἔρωτά τινα αὐτῷ
 μηχανωμένους ἐμποιῆσαι προστάτην τῶν ἀργῶν καὶ τὰ
 573 ἔτοιμα διανεμομένων ἐπιθυμιῶν, ὑπόπτερον καὶ μέγαν κη-
 φήνά τινα — ἢ τί ἄλλο οἶε εἶναι τὸν τῶν τοιούτων ἔρωτα;—
 Οὐδὲν ἔγωγε, ἦ δ' ὅς, ἄλλ' ἢ τοῦτο.

Οὐκοῦν ὅταν δὴ περὶ αὐτὸν βομβοῦσαι αἱ ἄλλαι ἐπιθυμίαι,
 5 θυμιαμάτων τε γέμουσαι καὶ μύρων καὶ στεφάνων καὶ οἴνων
 καὶ τῶν ἐν ταῖς τοιαύταις συνουσίαις ἡδονῶν ἀνειμένων, ἐπὶ
 τὸ ἔσχατον αὖξουσαί τε καὶ τρέφουσαι πόθου κέντρον ἐμποιή-
 σωσι τῷ κηφῇνι, τότε δὴ δορυφορεῖται τε ὑπὸ μανίας καὶ
 b οἰστρά οὗτος ὁ προστάτης τῆς ψυχῆς, καὶ ἑάν τινας ἐν αὐτῷ
 δόξας ἢ ἐπιθυμίας λάβῃ ποιουμένης χρηστὰς καὶ ἔτι ἐπαι-
 σχυνομένας, ἀποκτείνει τε καὶ ἔξω ὥθει παρ' αὐτοῦ, ἕως ἂν
 καθήρῃ σωφροσύνης, μανίας δὲ πληρώσῃ ἐπακτοῦ.

5 Παντελῶς, ἔφη, τυραννικοῦ ἀνδρὸς λέγεις γένεσιν.

Ἄρ' οὖν, ἦν δ' ἐγώ, καὶ τὸ πάλαι διὰ τὸ τοιοῦτον τύραν-
 νος ὁ Ἔρως λέγεται;

Κινδυνεύει, ἔφη.

Οὐκοῦν, ὦ φίλε, εἶπον, καὶ μεθυσθεὶς ἀνὴρ τυραννικόν τι
 c φρόνημα ἴσχει;

Ἴσχει γάρ.

Καὶ μὴν ὃ γε μαινόμενος καὶ ὑποκεκνηκὼς οὐ μόνον

Πραγματικά, είπε, αὐτὴ ἦταν καὶ ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι ἡ γνώμη μας γιὰ δαῦτον.

Φέρε τώρα, εἶπα ἐγώ, μὲ τὸ νοῦ σου —ὅταν κι αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος θὰ ἔχει προχωρήσει πιά στὰ χρόνια— ἓνα νέο παιδί, τὸ γιό του, ἀναθρεμμένο κι αὐτὸν μὲ τὶς ἀρχὲς τούτου τοῦ ἀνθρώπου.

Τὸν φέρνω.

Βάλε ἔπειτα μὲ τὸ νοῦ σου ὅτι μὲ τὸν ἄνθρωπο αὐτὸ συμβαίνει ὅ,τι ἀκριβῶς εἶχε συμβεῖ καὶ μὲ τὸν πατέρα του, ὅτι δηλαδὴ τὸν παρασύρουν [ε] σὲ κά-θε λογῆς ἀφύσικες πρᾶξεις κι ὅτι ἐκεῖνοι ποὺ τὸν παρασύρουν τὸ ὀνομάζουν αὐτὸ ἀπόλυτη ἐλευθερία, κι ὅτι ὁ πατέρας του καὶ οἱ ἄλλοι δικοί του τὸν βοηθοῦν στηρίζοντάς τον σ' αὐτὲς τὶς συμβιβαστικὲς ἐπιθυμίες του, ἐνῶ οἱ ἄλλοι βοηθοῦν πρὸς τὴν ἀντίθετη κατεύθυνση· κι ὅταν αὐτοὶ οἱ τρομεροὶ μάγοι ποὺ φτιάχνουν τυράννους χάσουν κάθε ἐλπίδα ὅτι θὰ μπορέσουν μὲ ἄλλον τρόπο νὰ πάρουν τὸν νέο μὲ τὸ μέρος τους, μηχανεύονται τρόπους γιὰ νὰ τοῦ βά-λουν μέσα του κάποιον ἔρωτα, ἀφέντη τῶν ἀχρηστων ἐπιθυμιῶν, αὐτονῶν ποὺ σκορπᾶνε τὰ [573a] ἔτοιμα, ἓναν φτερωτὸ καὶ πελώριο κηφήνα, ἢ θαρρεῖς πῶς εἶναι τίποτε ἄλλο ἓνας τέτοιος ἔρωτας;

Αὐτὸ καὶ τίποτε ἄλλο, εἶπε.

Ὅταν λοιπὸν οἱ ἄλλες ἐπιθυμίες, ποὺ βουίζουν ὑπόκωφα γύρω του πνιγμένες στὰ θυμιάματα καὶ στὰ μύρα, στεφανωμένες, μεθυσμένες ἀπὸ κρασιὰ κι ἀπὸ τὶς ἀχαλίνωτες ἡδονὲς ποὺ πᾶνε μ' αὐτὰ τὰ συντροφιᾶσματα, θρέ-φουν τὸν κηφήνα καὶ τὸν μεγαλώνουν ὅσο δὲν γίνεται ἄλλο ἐμφυτεύοντας μέσα του τὸ κεντρί τοῦ πόθου, [b] τότε τοῦτος ὁ ἀφέντης τῆς ψυχῆς εἶναι σὲ κατάσταση τρέλας κι ἔχει γιὰ σωματοφύλακά του τὴ μανία· κι ἂν συμβεῖ νὰ βρεῖ μέσα του γνώμες ἢ ἐπιθυμίες καλὲς καὶ μὲ αἶσθημα ντροπῆς ἀκόμη ἐπά-νω τους, τὶς νεκρώνει καὶ τὶς ξεριζώνει ἀπὸ μέσα του, ὥσπου νὰ καθαρίσει τὴν ψυχὴ του ἀπὸ τὴ φρονιμάδα καὶ νὰ τὴν γεμίσει μὲ μανία φερμένη ἀπ' ἔξω.

Περιγράφεις τέλεια, εἶπε, πῶς γεννιέται ὁ τυραννικὸς ἄνθρωπος.

Ἄραγε, εἶπα, αὐτὸς δὲν εἶναι ὁ λόγος ποὺ ἀπὸ παλιὰ τὸν Ἔρωτα τὸν λένε τύραννο;

Ἔτσι φαίνεται.

Κι ὁ μεθυσμένος ἄνθρωπος δὲν ἔχει, φίλε μου, κάτι τυραννικὸ [c] στὶς δια-θέσεις του;

Ἔχει, πραγματικά.

Καὶ σίγουρα ὁ μανιασμένος ἄνθρωπος, αὐτὸς μὲ τὸ ταραγμένο μυαλό, δο-

- 5 ἀνθρώπων ἀλλὰ καὶ θεῶν ἐπιχειρεῖ τε καὶ ἐλπίζει δυνατός
εἶναι ἄρχειν.
Καὶ μάλ', ἔφη.
Τυραννικὸς δέ, ἦν δ' ἐγώ, ὦ δαιμόνιε, ἀνὴρ ἀκριβῶς
γίγνεται, ὅταν ἢ φύσει ἢ ἐπιτηδεύμασιν ἢ ἀμφοτέροις
μεθυστικός τε καὶ ἐρωτικός καὶ μελαγχολικός γένηται.
- 10 Παντελῶς μὲν οὖν.
Γίγνεται μὲν, ὥς ἔοικεν, οὕτω καὶ τοιοῦτος ἀνὴρ· ζῇ δὲ
δὴ πῶς;
- d Τὸ τῶν παιζόντων, ἔφη, τοῦτο σὺ καὶ ἐμοὶ ἐρεῖς.
Λέγω δὴ, ἔφην. οἶμαι γὰρ τὸ μετὰ τοῦτο ἐορταὶ γί-
γνονται παρ' αὐτοῖς καὶ κῶμοι καὶ θάλειαι καὶ ἐταῖραι καὶ
τὰ τοιαῦτα πάντα, ὧν ἂν Ἔρως τύραννος ἔνδον οἰκῶν διακυ-
5 βερῇ τὰ τῆς ψυχῆς ἅπαντα.
Ἀνάγκη, ἔφη.
Ἄρ' οὖν οὐ πολλαὶ καὶ δειναὶ παραβλαστάνουσιν ἐπιθυμίαι
ἡμέρας τε καὶ νυκτὸς ἐκάστης, πολλῶν δεόμεναι;
Πολλαὶ μέντοι.
- 10 Ταχὺ ἄρα ἀναλίσκονται ἐάν τινες ὦσι πρόσοδοι.
Πῶς δ' οὔ;
- e Καὶ μετὰ τοῦτο δὴ δανεισμοὶ καὶ τῆς οὐσίας παραιρέσεις.
Τί μήν;
Ὅταν δὲ δὴ πάντ' ἐπιλείπη, ἄρα οὐκ ἀνάγκη μὲν τὰς
ἐπιθυμίας βοᾶν πυκνάς τε καὶ σφοδράς ἐννενεοττευμένας,
5 τοὺς δ' ὥσπερ ὑπὸ κέντρων ἐλαυνομένους τῶν τε ἄλλων
ἐπιθυμιῶν καὶ διαφερόντως ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Ἔρωτος, πάσαις
ταῖς ἄλλαις ὥσπερ δορυφόροις ἡγουμένου, οἰστρᾶν καὶ
σκοπεῖν τίς τι ἔχει, ὃν δυνατόν ἀφελέσθαι ἀπατήσαντα ἢ
574 βιασάμενον;
Σφόδρα γ', ἔφη.
Ἀναγκαῖον δὴ πανταχόθεν φέρειν, ἢ μεγάλαις ὁδίσί τε
καὶ ὁδύναις συνέχεσθαι.
- 5 Ἀναγκαῖον.

κιμάζει, καὶ πιστεύει ὅτι μπορεῖ, ὄχι μόνον ἀνθρώπους ἀλλὰ καὶ θεοὺς νὰ ἐξουσιάσει.

Καὶ πολὺ μάλιστα, εἶπε.

Γίνεται, ἔτσι, εἶπα ἐγώ, τυραννικός, γιὰ νὰ μιλήσουμε, φίλε μου, μὲ ἀκρίβεια, ὅταν ἡ φυσικὴ ἰδιοσυγκρασία του ἢ ὁ τρόπος τῆς ζωῆς του ἢ καὶ τὰ δύο τὸν σπρώξουν στὸ μεθύσι, στὸν ἔρωτα, στὴν παραφροσύνη.

Ἀσφαλῶς.

Αὐτές, προφανῶς, εἶναι οἱ ρίζες τοῦ τυραννικοῦ ἀνθρώπου· ποιά εἶναι ὁμως ἡ ζωὴ αὐτοῦ τοῦ ἀνθρώπου;

[d] Ὅπως λένε κι ἐκεῖνοι, εἶπε, πὺν βάζουν αἰνίγματα, αὐτὸ θὰ μοῦ τὸ πείς ἐσύ!

Σ' τὸ λέω, εἶπα. Τὸ ἐπόμενο βῆμα γιὰ τὸν τύραννο καὶ τοὺς συντρόφους του εἶναι, φαντάζομαι, γιορτὲς καὶ πανηγύρια, γλέντια, γυναικες κι ὅλα ὅσα ταιριάζουν σὲ ἀνθρώπους πὺν μέσα τους ἔχει θροναστέϊ σὰν τύραννος ὁ Ἔρωτας κι ἐξουσιάζει ἀπ' ἄκρου σ' ἄκρο τὴν ψυχὴ τους.

Κατανάγκην, εἶπε.

Δὲν ξεφτυτρώνουν λοιπὸν κι ἄλλες ἐπιθυμίες ἐκτὸς ἀπὸ τὴν τυραννική, πολλὲς καὶ φοβερές, κάθε μέρα καὶ κάθε νύχτα, μὲ ἀπαιτήσεις πολλές;

Ναί, πολλές.

Γρήγορα ἐπομένως ξοδεύονται κάποια εἰσοδήματα πὺν τυχὸν θὰ ὑπάρχουν.

Ἀμφιβάλλεις;

[e] Κι ἔρχονται ὕστερα τὰ δάνεια, κι ἀρχίζουν νὰ βάζουν χέρι στὴν περιουσία.

Σίγουρα.

Κι ὅταν πιά σωθοῦν ὅλα, οἱ πολλὲς καὶ σφοδρὲς ἐπιθυμίες πὺν εἶναι φωλιασμένες μέσα τους δὲν θὰ χαλοῦν τὸν κόσμος; Κι αὐτοί, κυνηγημένοι ἀπὸ τὰ τσιμπήματα τῶν ἐπιθυμιῶν καὶ προπαντὸς ἀπὸ τὸν Ἔρωτα τὸν ἴδιο πὺν προπορεύεται, μὲ τίς ἄλλες ὅλες νὰ τὸν ἀκολουθοῦν σὰν δορυφόροι του, δὲν θὰ κάνουν σὰν τρελοὶ καὶ δὲν θὰ ψάχνουν νὰ δοῦν τί ἔχει ὁ ἕνας κι ὁ ἄλλος πὺν θὰ μποροῦσαν νὰ τοῦ τὸ πάρουν, ἐξαπατώντας τον ἢ [574a] διὰ τῆς βίας;

Βεβαίωτατα, εἶπε.

Εἶναι λοιπὸν ἀναγκασμένος νὰ ἀρπάζει ἀπ' ὅλες τίς μεριὲς ἢ, διαφορετικά, νὰ πονάει καὶ νὰ ὑποφέρει πολὺ.

Εἶναι ἀναγκασμένος.

- Ἄρ' οὖν, ὥσπερ αἱ ἐν αὐτῷ ἡδοναὶ ἐπιγιγνόμεναι τῶν ἀρχαίων πλέον εἶχον καὶ τὰ ἐκείνων ἀφηροῦντο, οὕτω καὶ αὐτὸς ἀξιώσει νεώτερος ὢν πατρός τε καὶ μητρὸς πλέον ἔχειν, καὶ ἀφαιρεῖσθαι, ἐὰν τὸ αὐτοῦ μέρος ἀναλώσῃ,
- 10 ἀπονειμιάμενος τῶν πατρῶων;
Ἄλλὰ τί μήν; ἔφη.
- b Ἄν δὲ δὴ αὐτῷ μὴ ἐπιτρέπωσιν, ἄρ' οὐ τὸ μὲν πρῶτον ἐπιχειροῖ ἂν κλέπτειν καὶ ἀπατᾶν τοὺς γονέας;
Πάντως.
Ὅποτε δὲ μὴ δύναίτο, ἀρπάζοι ἂν καὶ βιάζοιτο μετὰ
- 5 τοῦτο;
Οἶμαι, ἔφη.
Ἄντεχομένων δὴ καὶ μαχομένων, ὃ θαυμάσιε, γέροντός τε καὶ γραός, ἄρ' εὐλαβηθείη ἂν καὶ φείσαιο μή τι δράσαι τῶν τυραννικῶν;
- 10 Οὐ πάννυ, ἦ δ' ὅς, ἔγωγε θαρρῶ περὶ τῶν γονέων τοῦ τοιούτου.
Ἄλλ', ὦ Ἀδείμαντε, πρὸς Διός, ἔνεκα νεωστὶ φίλης καὶ οὐκ ἀναγκαίας ἐταίρας γεγонуίας τὴν πάλαι φίλην καὶ ἀναγκαί-
- c αν μητέρα, ἦ ἔνεκα ὠραίου νεωστὶ φίλου γεγονότος οὐκ ἀναγκαίου τὸν ἄωρόν τε καὶ ἀναγκαῖον πρεσβύτην πατέρα καὶ τῶν φίλων ἀρχαιότατον δοκεῖ ἂν σοι ὁ τοιοῦτος πληγαῖς τε δοῦναι καὶ καταδουλώσασθαι ἂν αὐτοὺς ὑπ' ἐκείνοις, εἰ
- 5 εἰς τὴν αὐτὴν οἰκίαν ἀγάγοιτο;
Ναὶ μὰ Δία, ἦ δ' ὅς.
Σφόδρα γε μακάριον, ἦν δ' ἐγώ, ἔοικεν εἶναι τὸ τυραννικὸν ὕδν τεκεῖν.
Πάννυ γ', ἔφη.
- d Τί δ', ὅταν δὴ τὰ πατρός καὶ μητρὸς ἐπιλείπῃ τὸν τοιοῦτον, πολὺ δὲ ἤδη συνειλεγμένον ἐν αὐτῷ ἢ τὸ τῶν ἡδονῶν σμῆνος, οὐ πρῶτον μὲν οἰκίας τινὸς ἐφάπεται τοίχου ἢ τινος ὁπὲ νύκτωρ ἰόντος τοῦ ἱματίου, μετὰ δὲ ταῦτα ἱερόν τι

“Ὅπως λοιπὸν καὶ οἱ ἡδονὲς ποὺ μπῆκαν ἔπειτα στὴν ψυχὴ του βρέθηκαν σὲ καλύτερη μοῖρα ἀπὸ τὶς παλιές καὶ τὶς ἀπογύμνωσαν ἀπὸ τὰ δικαιώματά τους, ἔτσι καὶ τοῦτος ἐδῶ θὰ ἀξιώσει, μὴ μὲν εἶναι νεότερος, νὰ ἔχει περισσότερα καὶ ἀπὸ τὸν πατέρα καὶ ἀπὸ τὴ μητέρα του καὶ θὰ τοὺς γούσει, παίρνοντας γιὰ τὸν ἑαυτὸ του τὰ μερίδια τῶν γονιῶν του, μὴ μὲν σκορπίσει τὰ δικά του. Σωστά;

Φυσικά, εἶπε· τί ἄλλο;

[b] Κι ἅμα ἐκείνοι δὲν τοῦ τὸ ἐπιτρέψουν, ἄραγε δὲν θὰ ἐπιχειροῦσε στὴν ἀρχὴ νὰ κλέβει καὶ νὰ ἐξαπατᾷ τοὺς γονεῖς του;

Βεβαίως.

Κι ἅμα δὲν θὰ τὰ κατάφερνε, δὲν θὰ τοὺς τὰ ἄρπαξε ἔπειτα μὲ τὴ βία;

Νομίζω ναί, εἶπε.

Καὶ ἂν ἐκείνοι, καλὲ μου φίλε, ἀντιστέκονταν καὶ πάλευαν, ὁ γέροντας καὶ ἡ γριά, λὲς ὅτι αὐτὸς θὰ συγκρατιόταν καὶ θὰ λυπόταν νὰ τοὺς φεθθεῖ σὰν τύραννος;

Δὲν εἶμαι πολὺ αἰσιόδοξος γιὰ τὸ τί θὰ συνέβαινε στοὺς γονεῖς ἑνὸς τέτοιου ἀνθρώπου.

Ἀλλὰ γιὰ τὸ ὄνομα τοῦ Δία, θὰ μπορούσε νὰ περάσει ἀπὸ τὸ μυαλό σου, Ἀδεῖμαντε, ὅτι ὁ ἄνθρωπος αὐτός, γιὰ χάρη μιᾶς φιλενάδας *χτεσινῆς* ποὺ δὲν τὸν συνδέει μαζί της κανένας βαθύτερα ἀναγκαῖος δεσμός, θὰ ἦταν δυνατόν νὰ σηκώσει χέρι σ’ ἓνα πρόσωπο ἀπὸ παλιὰ ἀγαπημένο καὶ δεμένο μαζί του [c] μὲ δεσμοὺς *αἵματος*, τὴ μητέρα του, ἢ ὅτι γιὰ χάρη ἑνὸς ὁμορφουλή, ποὺ τὸν ἔπιασε φίλο πρόσφατα χωρὶς νὰ τὸν συνδέει μαζί του τίποτε ἀναγκαῖο, θὰ μπορούσε νὰ χτυπήσει τὸν γέροντα πιά πατέρα του, ποὺ μαζί του τὸν δένει ὁ δεσμός τοῦ αἵματος κι εἶναι γι’ αὐτὸν ὁ πιὸ παλιός του φίλος, κι ὅτι θὰ ἦταν ποτὲ δυνατόν ὁ ἄνθρωπος αὐτός νὰ κάνει τοὺς γονεῖς του *δούλους* ἐκείνων, ἂν τοὺς ἔφερνε μέσα στὸ ἴδιο σπίτι;

Ναί, μὰ τὸ Δία, τὸ πιστεύω εἶπε αὐτός.

Τότε λοιπὸν, εἶπα ἐγώ, ἐξαιρετικό, σταλήθεια, πράγμα φαίνεται πὼς εἶναι νὰ γεννήσει κανεὶς γιὸ τυραννικό.

Εἶναι, πράγματι, εἶπε.

[d] Κι ὅταν πιά οἱ περιουσίες τοῦ πατέρα καὶ τῆς μητέρας του φαγοθοῦν, καὶ μαζευτεῖ μέσα του τὸ σμῆνος τῶν ἡδονικῶν πόθων, τί θὰ κάνει τότε ὁ ἄνθρωπος αὐτός; Δὲν θὰ πάει, στὴν ἀρχή, νὰ τρυπήσει τὸν τοῖχο κανενὸς σπιτιοῦ ἢ νὰ χώσει τὸ χέρι του στὸ ροῦχο κανενὸς νυχτερινοῦ διαβάτη σὲ ὥρα

- 5 νεωκορήσει; καὶ ἐν τούτοις δὴ πᾶσιν, ἃς πάλαι εἶχεν δόξας
ἐκ παιδὸς περὶ καλῶν τε καὶ αἰσchrῶν, τὰς δικαίας ποιου-
μένας, αἱ νεωστὶ ἐκ δουλείας λελυμένοι, δορυφοροῦσαι τὸν
Ἔρωτα, κρατήσουσι μετ' ἐκείνου, αἱ πρότερον μὲν ὄναρ
e ἐλύοντο ἐν ὕπνῳ, ὅτε ἦν αὐτὸς ἔτι ὑπὸ νόμοις τε καὶ πατρὶ
δημοκρατούμενος ἐν ἑαυτῷ· τυραννευθεὶς δὲ ὑπὸ Ἐρωτος,
οἷος ὀλιγάκις ἐγίγνετο ὄναρ, ὕπαρ τοιοῦτος αἰὲ γενόμενος,
οὔτε τινὸς φόνου δεινοῦ ἀφέξεται οὔτε βρώματος οὔτ' ἔργου,
575 ἀλλὰ τυραννικῶς ἐν αὐτῷ ὁ Ἔρως ἐν πάσῃ ἀναρχίᾳ καὶ
ἀνομίᾳ ζῶν, ἅτε αὐτὸς ὢν μόναρχος, τὸν ἔχοντά τε αὐτὸν
ὥσπερ πόλιν ἄξει ἐπὶ πᾶσαν τόλμαν, ὅθεν αὐτόν τε καὶ τὸν
περὶ αὐτὸν θόρυβον θρέψει, τὸν μὲν ἔξωθεν εἰσεληλυθότα
5 ἀπὸ κακῆς ὁμιλίας, τὸν δ' ἔνδοθεν ὑπὸ τῶν αὐτῶν τρόπων
καὶ ἑαυτοῦ ἀνεθέντα καὶ ἐλευθερωθέντα· ἢ οὐχ οὗτος ὁ βίος
τοῦ τοιούτου;
Οὗτος μὲν οὖν, ἔφη.
Καὶ ἂν μὲν γε, ἦν δ' ἐγώ, ὀλίγοι οἱ τοιοῦτοι ἐν πόλει
b ὥσι καὶ τὸ ἄλλο πλῆθος σωφρονῇ, ἐξεληθόντες ἄλλον τινὰ
δορυφοροῦσι τύραννον ἢ μισθοῦ ἐπικουροῦσιν, εἴαν που
πόλεμος ἦ· εἴαν δ' ἐν εἰρήνῃ τε καὶ ἡσυχίᾳ γένωνται, αὐτοῦ
δὴ ἐν τῇ πόλει κακὰ δρῶσι σμικρὰ πολλά.
5 Τὰ ποῖα δὴ λέγεις;
Οἷα κλέπτουσι, τοιχωρυχοῦσι, βαλλαντιοτομοῦσι, λωπο-
δυτοῦσιν, ἱεροσυλοῦσιν, ἀνδραποδίζονται· ἔστι δ' ὅτε συκο-
φαντοῦσιν, εἴαν δυνατοὶ ὥσι λέγειν, καὶ ψευδομαρτυροῦσι
καὶ δωροδοκοῦσιν.
c Σμικρὰ γ', ἔφη, κακὰ λέγεις, εἴαν ὀλίγοι ὥσιν οἱ τοιοῦτοι.
Τὰ γὰρ σμικρὰ, ἦν δ' ἐγώ, πρὸς τὰ μεγάλα σμικρὰ ἐστίν,
καὶ ταῦτα δὴ πάντα πρὸς τύραννον πονηρίᾳ τε καὶ ἀθλιότητι
πόλεως, τὸ λεγόμενον, οὐδ' ἔκταρ βάλλει. ὅταν γὰρ δὴ
5 πολλοὶ ἐν πόλει γένωνται οἱ τοιοῦτοι καὶ ἄλλοι οἱ συνεπό-
μενοι αὐτοῖς, καὶ αἰσθωνται ἑαυτῶν τὸ πλῆθος, τότε οὗτοί

περασμένη, και νὰ σαρώσει ἔπειτα καὶ κανένα ναό; Καὶ μέσα σ' ὅλα αὐτά, τίς γνῶμες ποὺ εἶχε παλιά, ἀπὸ παιδί, γιὰ τὸ τί εἶναι καλὸ καὶ τί ἄσχημο, ἐκεῖνες τίς γνῶμες ποὺ φαίνονταν σωστές, θὰ ἔλθουν τώρα οἱ ἄλλες γνῶμες, αὐτὲς ποὺ πρόσφατα ἐλευθερώθηκαν ἀπὸ τὴ δουλεία καὶ τριγυρίζουν τώρα τὸν Ἔρωτα σὰν σωματοφύλακές του, καὶ μὲ τὴ βοήθειά του θὰ ἐπικρατήσουν —οἱ γνῶμες ποὺ πρωτύτερα, ὅταν αὐτὸς ἦταν κάτω ἀπὸ τὴ δημοκρατικὴ ἐξουσία τῶν νόμων καὶ τοῦ πατέρα του, [ε] ἔβγαιναν μόνον στὰ ὄνειρά του, ὅταν κοιμόταν. Ἀπὸ τότε ὅμως ποὺ ἔπεσε στὴν τυραννικὴ ἐξουσία τοῦ Ἐρωτα κι εἶναι πάντα στὸ ξύπνιο του ὅ,τι ἦταν παλιότερα, σπάνια, στὸν ὕπνο του, οὔτε ἀπὸ κανένα τρομερὸ φονικὸ πρόκειται νὰ κρατηθεῖ μακριὰ οὔτε ἀπὸ βδελυρὸ φαγητὸ ἢ πράξη. [575a] Ὁ Ἐρωτας ποὺ τυραννικὰ ζεῖ μέσα του σὲ κατάσταση πλήρους ἀναρχίας καὶ ἀνομίας, σὰν ἀπόλυτος μονάρχης, θὰ τὸν σύρει, ὅπως ὁ τύραννος τὴν πόλη ποὺ κυβερνάει, σὲ κάθε λογῆς ἀποκοτιά, γιὰ νὰ θρέψει καὶ τὸν ἑαυτὸ του καὶ τὸ πολύβουο σινάφι τῶν παθῶν, αὐτὸ ποὺ εἶναι φερμένο ἀπ' ἔξω μαζί μὲ τίς κακὲς συναναστροφές, καὶ τὸ ἄλλο, ποὺ βγαίνει ἀπὸ μέσα του, μὲ τὴν ἀποχαλίνωση τῶν ἰδίων ιδιοτήτων ἐντὸς του. Ἡ μήπως δὲν εἶναι τέτοιος ὁ βίος τοῦ ἀνθρώπου αὐτῆς τῆς λογῆς;

Ναί, τέτοιος, εἶπε.

Κι ἂν μὲν, εἶπα ἐγώ, οἱ ἄνθρωποι αὐτοῦ τοῦ εἶδους εἶναι λιγοστοὶ [b] σὲ μιὰ πόλη κι οἱ ὑπόλοιποι πολῖτες τῆς ἔχουν αὐτοκυριαρχία, αὐτοὶ οἱ λιγοστοὶ φεύγουν ἀπὸ τὴν πόλη καὶ πᾶνε σωματοφύλακες σὲ κάποιον τύραννο ἢ πολεμοῦν ὡς μισθοφόροι, ἂν κάπου ἔχει πόλεμο· ἂν ὅμως οἱ καιροὶ εἶναι εἰρηνικοὶ κι ἔχει ἡσυχία, μένουν ἐκεῖ, στὴν πόλη, καὶ διαπράττουν ἓνα σωρὸ μικρὲς ἀτιμίες.

Τί εἶδους ἀτιμίες ἐννοεῖς;

Κλέβουν, κάνουν διαρρήξεις, ὀρπάζουν πουγγιά, γίνονται λωποδύτες, ἱερόσυλοι, σωματέμποροι· πότε-πότε χαλκεύουν συκοφαντίες, ἂν εἶναι δυνατοὶ στὸ λέγειν, ἐπίσης πᾶνε ψευδομάρτυρες, δωροδοκοῦνται —τέτοια.

[c] Μικρὸ κακό, εἶπε, οἱ ἀτιμίες ποὺ λές, ἂν οἱ ἄνθρωποι αὐτῆς τῆς λογῆς εἶναι λιγοστοί.

Ἀσφαλῶς, εἶπα ἐγώ· γιατί τὰ μικρὰ εἶναι μικρὰ συγκρίνοντάς τα μὲ τὰ μεγάλα, κι ὅλα αὐτά εἶναι γιὰ τὴν πόλη ψιλοπράγματα, ποὺ λέει ὁ λόγος, ἂν τὰ συγκρίνεις μὲ τὴν κακομοιριά καὶ τὴν ἀθλιότητα ποὺ φέρνει στὴν πόλη ὁ τύραννος. Γιατί ὅταν σὲ μιὰ πόλη οἱ ἄνθρωποι αὐτοῦ τοῦ εἶδους γίνονται πολλοί, κι ἐπίσης οἱ ἄλλοι ποὺ τοὺς ἀκολουθοῦν, καὶ συνειδητοποιήσουν τὴν

d εἰσιν οἱ τὸν τύραννον γεννῶντες μετὰ δήμου ἀνοίας ἐκείνου, ὃς ἂν αὐτῶν μάλιστα αὐτὸς ἐν αὐτῷ μέγιστον καὶ πλείστον ἐν τῇ ψυχῇ τύραννον ἔχῃ.

Εἰκότως γ', ἔφη· τυραννικώτατος γὰρ ἂν εἴη.

Οὐκοῦν ἐὰν μὲν ἐκόντες ὑπέικωσιν· ἐὰν δὲ μὴ ἐπιτρέπη ἡ πόλις, ὥσπερ τότε μητέρα καὶ πατέρα ἐκόλαζεν, οὕτω
5 πάλιν τὴν πατρίδα, ἐὰν οἷός τ' ᾖ, κολάσεται ἐπεισαγόμενος νέους ἐταίρους, καὶ ὑπὸ τούτοις δὴ δουλεύουσιν τὴν πάλαι φίλην μητρίδα τε, Κρηῆτες φασί, καὶ πατρίδα ἔξει τε καὶ θρέψει. καὶ τοῦτο δὴ τὸ τέλος ἂν εἴη τῆς ἐπιθυμίας τοῦ τοιούτου ἀνδρός.

e Τοῦτο, ἦ δ' ὅς, παντάπασί γε.

Οὐκοῦν, ἦν δ' ἐγώ, οὐτοί γε τοιοῖδε γίνονται ἰδίᾳ καὶ πρὶν ἄρχειν; πρῶτον μὲν οἷς ἂν συνῶσιν, ἢ κόλαξιν ἑαυτῶν συνόντες καὶ πᾶν ἐτοίμοις ὑπηρετεῖν, ἢ ἐὰν τού τι δέωνται,
576 αὐτοὶ ὑποπεσόντες, πάντα σχήματα τολμῶντες ποιεῖν ὥς οἰκέλοι, διαπραξάμενοι δὲ ἀλλότριοι;

Καὶ σφόδρα γε.

Ἐν παντὶ ἄρα τῷ βίῳ ζῶσι φίλοι μὲν οὐδέποτε οὐδενί, αἰεὶ δὲ του δεσπόζοντες ἢ δουλεύοντες ἄλλῳ, ἐλευθερίας δὲ καὶ φιλίας ἀληθοῦς τυραννικὴ φύσις αἰεὶ ἄγευστος.

Πάνν μὲν οὖν.

Ἄρ' οὖν οὐκ ὀρθῶς ἂν τοὺς τοιούτους ἀπίστους καλοῖμεν;

Πῶς δ' οὐ;

10 Καὶ μὴν ἀδίκους γε ὥς οἶόν τε μάλιστα, εἴπερ ὀρθῶς ἐν τοῖς πρόσθεν ὡμολογήσαμεν περὶ δικαιοσύνης οἶόν ἐστιν.

Ἀλλὰ μὴν, ἦ δ' ὅς, ὀρθῶς γε.

5 Κεφαλαιωσώμεθα τοίνυν, ἦν δ' ἐγώ, τὸν κάκιστον. ἔστιν δέ που, οἶον ὄναρ διήλθομεν, ὃς ἂν ὕπαρ τοιοῦτος ᾖ.

Πάνν μὲν οὖν.

Οὐκοῦν οὗτος γίγνεται ὃς ἂν τυραννικώτατος φύσει ὦν

ἀριθμητική ὑπεροχή τους, εἶναι αὐτοὶ ἀκριβῶς τότε πού, μαζί μὲ τὴν ἀμυναλοσύνη τοῦ λαοῦ, γεννοῦν ἕναν τύραννο: ἐκεῖνον ἀνάμεσά τους πού ἔχει ὁ ἴδιος τὸν πιὸ μεγάλο καὶ τὸν πιὸ δυνατὸ [d] τύραννο *μέσα του*, στὴν ψυχὴ του.

Εὐλογα, εἶπε· γιατί ἕνας τέτοιος θὰ ἦταν καὶ ὁ πιὸ τυραννικός.

Κι ἂν μὲν τὸ δεχθοῦν μὲ τὴ θέλησή τους, ἔχει καλῶς· ἂν ὅμως ἡ πόλη δὲν ἀνέχεται αὐτὴ τὴν κατάσταση, ὁ ἄνθρωπος αὐτός, ὅπως κακοποιοῦσε τότε τὴ μητέρα καὶ τὸν πατέρα του, ἔτσι τώρα θὰ κακοποιήσῃ, ἂν μπορέσῃ νὰ τὸ κάνει, καὶ τὴν πατρίδα του, φέρνοντας ἅπ' ἔξω καινούργιους συντρόφους, καὶ θὰ τὴν ἔχει καὶ θὰ τὴν κρατᾷ ὑπόδουλη *αὐτονῶν* τὴν κάποτε ἀγαπημένη του πατρίδα ἢ μητρίδα, ὅπως τὴν λένε οἱ Κρηῖτες. Κι αὐτὸ θὰ εἶναι ἡ κατάληξη τῶν ἐπιθυμιῶν ἑνὸς τέτοιου ἀνθρώπου.

[e] Ἀλήθεια, εἶπε, αὐτὸ θὰ εἶναι.

Τέτοιοι λοιπόν, εἶπα ἐγώ, δὲν ἀποδεικνύεται ὅτι εἶναι οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ στὴν ἰδιωτικὴ ζωὴ τους ἀκόμη καὶ προτοῦ νὰ ἀνεβοῦν στὴν ἐξουσία; Πρῶτον, αὐτοὶ τοὺς ὁποίους ἔχουν γιὰ συντρόφους τους ἢ θὰ εἶναι κόλακες καὶ πρόθυμοι νὰ τοὺς προσφέρουν ὅποιαδήποτε ὑπηρεσία ἢ, πάλι, ἂν χρειαστεῖ οἱ ἴδιοι νὰ ζητήσουν ἀπὸ κάποιον, [576a] θὰ τοῦ κάνουν τοῦμπες καὶ θὰ τὸν λιβανίζουν δουλοπρεπῶς παριστάνοντάς του τοὺς φίλους, ὅταν πετύχουν ὅμως τὸ σκοπὸ τους θὰ κάνουν πῶς δὲν τὸν ξέρουν· σωστά;

Καὶ πολὺ μάλιστα.

Ἔτσι λοιπὸν ζοῦν ὅλη τους τὴ ζωὴ χωρὶς ποτὲ νὰ εἶναι φίλοι κανενός, πάντοτε καταδυναστεύοντας κάποιον ἢ, ὄντας οἱ ἴδιοι δοῦλοι κάποιου ἄλλου δίχως ποτὲ ἢ τυραννικὴ φύση νὰ γευτεῖ ἐλευθερίαν καὶ φιλίαν ἀληθινή.

Σίγουρα.

Σωστά λοιπὸν δὲν θὰ χαρακτηρίζαμε ἀνθρώπους σὰν αὐτοὺς ἄπιστους;

Ἀσφαλῶς.

Ἐπίσης ἀδίκους στοὺς ἑπακρο, ἂν [b] ὅ,τι παραδεχτήκαμε, κάμποσο πρωτύτερα, πῶς εἶναι ἡ δικαιοσύνη, τὸ παραδεχτήκαμε σωστά.

Καὶ βέβαια σωστά τὸ παραδεχτήκαμε.

Ἄς συγκεφαλαιώσουμε λοιπόν, εἶπα, τί λογῆς εἶναι ὁ πιὸ κακὸς τύπος ἀνθρώπου. Εἶναι στοὺς ξύπνιο του περίπου ὅπως περιγράψαμε ὅτι εἶναι στὰ ὄνειρά του.

Βεβαίως.

Καὶ γίνεται τέτοιος ὁ ἄνθρωπος πού, ἔχοντας ἀπὸ τὴ φύση του χαρακτήρα πέρα γιὰ πέρα τυραννικό, θὰ πάρῃ στὰ χέρια του ἀπόλυτη ἐξουσία· κι

μοναρχίῃ, καὶ ὅσῳ ἂν πλείω χρόνον ἐν τυραννίδι βίῃ,
τοσοῦτ' ἄλλων τοιοῦτος.

10 Ἀνάγκη, ἔφη διαδεξάμενος τὸν λόγον ὁ Γλαῦκων.

c Ἄρ' οὖν, ἦν δ' ἐγώ, ὅς ἂν φαίνεται ποινηρότατος, καὶ
ἀθλιώτατος φανήσεται; καὶ ὅς ἂν πλείστον χρόνον καὶ
μάλιστα τυραννεύσῃ, μάλιστα τε καὶ πλείστον χρόνον
τοιοῦτος γεγονώς τῇ ἀληθείᾳ; τοῖς δὲ πολλοῖς πολλὰ καὶ
δοκεῖ.

5 Ἀνάγκη, ἔφη, ταῦτα γοῦν οὕτως ἔχειν.

Ἄλλο τι οὖν, ἦν δ' ἐγώ, ὃ γε τυραννικὸς κατὰ τὴν
τυραννουμένην πόλιν ἂν εἴη ὁμοιότητι, δημοτικὸς δὲ κατὰ
δημοκρατουμένην, καὶ οἱ ἄλλοι οὕτω;

Τί μήν;

10 Οὐκοῦν, ὅτι πόλις πρὸς πόλιν ἀρετῇ καὶ εὐδαιμονίᾳ,
τοῦτο καὶ ἀνὴρ πρὸς ἄνδρα;

d Πῶς γὰρ οὐ;

Τί οὖν ἀρετῇ τυραννουμένη πόλις πρὸς βασιλευομένην
οἶαν τὸ πρῶτον διήλθομεν;

5 Πᾶν τούναντίον, ἔφη· ἡ μὲν γὰρ ἀρίστη, ἡ δὲ κα-
κίστη.

Οὐκ ἐρήσομαι, εἶπον, ὁποτέραν λέγεις· δῆλον γάρ. ἀλλ'
εὐδαιμονίας τε αὖ καὶ ἀθλιότητος ὡσαύτως ἢ ἄλλως κρίνεις;
καὶ μὴ ἐκπληττώμεθα πρὸς τὸν τύραννον ἕνα ὄντα βλέπον-
τες, μὴδ' εἴ τινας ὀλίγοι περὶ ἐκείνον, ἀλλ' ὥς χρὴ ὅλην
e τὴν πόλιν εἰσελθόντας θεάσασθαι, καταδύντες εἰς ἅπασαν
καὶ ἰδόντες, οὕτω δόξαν ἀποφαινώμεθα.

Ἄλλ' ὁρθῶς, ἔφη, προκαλῆ· καὶ δῆλον παντὶ ὅτι τυραν-
νουμένης μὲν οὐκ ἔστιν ἀθλιωτέρα, βασιλευομένης δὲ οὐκ
5 εὐδαιμονεστέρα.

Ἄρ' οὖν, ἦν δ' ἐγώ, καὶ περὶ τῶν ἀνδρῶν τὰ αὐτὰ ταῦτα
577 προκαλούμενος ὁρθῶς ἂν προκαλοίμην, ἀξιῶν κρίνειν περὶ

ὅσο περισσότερο θὰ ζεῖ σὲ τυραννικὸ καθεστῶς τόσο περισσότερο θὰ γίνεται κι ὁ ἴδιος τέτοιος.

Εἶναι ἀναπόφευκτο, εἶπε ὁ Γλαύκων, ἀναλαμβάνοντας τώρα αὐτὸς νὰ μοῦ ἀπαντᾷ.

Ἐπομένως, εἶπα ἐγώ, ὅποιος τυχὸν φαίνεται πῶς εἶναι ὁ πιὸ ἐλεεινός, αὐτὸς δὲν θὰ φανεῖ πῶς εἶναι [ε] κι ὁ πιὸ ἀξιολύπητος; Κι ὅποιος θὰ ἀσκήσει τὴν τυραννικὴ ἐξουσία μὲ τὸν πιὸ αὐταρχικὸ τρόπο καὶ γιὰ περισσότερο χρόνο ἀπὸ τοὺς ἄλλους, αὐτὸς δὲν θὰ ἀποδειχτεῖ πῶς εἶναι σταλήθεια ὁ πιὸ ἀξιολύπητος καὶ γιὰ τὸ μεγαλύτερο χρονικὸ διάστημα, ἀδιάφορο τί γνώμη ἔχει ὁ κόσμος σχετικὰ μὲ αὐτό;

Εἶναι ἀναπόφευκτο, εἶπε, νὰ συμβαίνει ἔτσι.

Τότε λοιπόν, εἶπα ἐγώ, ὁ τυραννικὸς ἄνθρωπος δὲν θὰ παρουσιάζει ὁμοιότητες μὲ τὴν πόλη πού ἔχει τυραννικὸ πολίτευμα κι ὁ δημοκρατικὸς μὲ τὴν πόλη πού ἔχει δημοκρατία, καὶ δὲν θὰ συμβαίνει τὸ ἴδιο καὶ μὲ τοὺς ἄλλους;

[δ] Ἀσφαλῶς.

Ἐπομένως, ὅπως σχετίζεται τὸ ἓνα πολίτευμα μὲ τὸ ἄλλο ὥς πρὸς τὴν ἀρετὴ καὶ τὴν εὐδαιμονία, ἔτσι ἀκριβῶς δὲν σχετίζονται καὶ οἱ ἀντίστοιχοι ἀτομικοὶ χαρακτηῖρες;

Ἦχεις καμιά ἀμφιβολία;

Ποιά σχέση, ἐπομένως, ὑπάρχει ὥς πρὸς τὴν ἀρετὴ ἀνάμεσα σὲ μιὰ πόλη πού τὴν κυβερνάει ἓνας τύραννος καὶ σὲ μιὰ πόλη βασιλευόμενη σὰν αὐτὴ πού περιγράψαμε στὴν ἀρχή;

Πρόκειται, εἶπε, γιὰ ἐντελῶς ἀντίθετες καταστάσεις: ἡ μία εἶναι ἡ καλύτερη ἀπ' ὅλες τὶς πόλεις, ἡ ἄλλη ἡ χειρότερη.

Δὲν θὰ σὲ ρωτήσω, εἶπα, ποιά ἐννοεῖς μὲ τὸν ἓνα καὶ ποιά μὲ τὸν ἄλλο χαρακτηρισμό· γιατί αὐτὸ εἶναι φανερό. Ἀλλὰ σὲ ὅ,τι ἀφορᾷ τὴν εὐδαιμονία καὶ τὴν ἀθλιότητα κρίνεις αὐτὲς τὶς δύο πόλεις ὅμοιες ἢ διαφορετικές; Κι ἂς μὴ θαμπωνόμαστε βλέποντας μόνο τὸν τύραννο πού εἶναι ἓνας — ἡ καὶ κάποιους λίγους γύρω του — ἀλλὰ νὰ μποῦμε [ε] στὴν πόλη καὶ νὰ τὴν ἐξετάσουμε ὅλη, νὰ τρυπώσουμε παντοῦ καὶ νὰ τὴν δοῦμε καὶ τότε νὰ διατυπώσουμε γνώμη.

Σωστά τὸ ἀξιῶνεις αὐτό, εἶπε· κι εἶναι ὀλοφάνερο στὸν καθένα ὅτι δὲν ὑπάρχει πόλη πιὸ ἀξιολύπητη ἀπὸ αὐτὴν μὲ τὸ τυραννικὸ πολίτευμα, κι ἄλλη καμιά πιὸ εὐτυχισμένη ἀπὸ τὴ βασιλευόμενη.

Ἄραγε λοιπόν, εἶπα ἐγώ, ἂν ἀξίωνα τὰ ἴδια πράγματα καὶ γιὰ τοὺς ἀνθρώπινους χαρακτηῖρες, [577a] σωστά δὲν θὰ τὸ ἀξίωνα; Νὰ διατυπώνει δηλαδὴ

- αὐτῶν ἐκείνῳ, ὅς δύναται τῇ διανοίᾳ εἰς ἀνδρὸς ἥθος ἐνδύς
 διιδεῖν καὶ μὴ καθάπερ παῖς ἔξωθεν ὁρῶν ἐκπλήττεται ὑπὸ
 τῆς τῶν τυραννικῶν προστάσεως ἢν πρὸς τοὺς ἔξω σχηματί-
 ζονται, ἀλλ' ἱκανῶς διορᾷ; εἰ οὖν οἰοίμην δεῖν ἐκείνου
 5 πάντας ἡμᾶς ἀκούειν, τοῦ δυνατοῦ μὲν κρίναι, συνψηκῆτος
 δὲ ἐν τῷ αὐτῷ καὶ παραγεγονότος ἔν τε ταῖς κατ' οἰκίαν
 πράξεσιν, ὥς πρὸς ἐκάστους τοὺς οἰκείους ἔχει, ἐν οἷς
 b μάλιστα γυμνὸς ἂν ὀφθείη τῆς τραγικῆς σκευῆς, καὶ ἐν αὐ
 τοῖς δημοσίοις κινδύνοις, καὶ ταῦτα πάντα ἰδόντα κελεύοιμεν
 ἐξαγγέλλειν πῶς ἔχει εὐδαιμονίας καὶ ἀθλιότητος ὁ τύραννος
 πρὸς τοὺς ἄλλους;
- 5 'Ορθότατ' ἂν, ἔφη, καὶ ταῦτα προκαλοῖο.
 Βούλει οὖν, ἦν δ' ἐγώ, προσποιησώμεθα ἡμεῖς εἶναι τῶν
 δυνατῶν ἂν κρίναι καὶ ἤδη ἐντυχόντων τοιούτοις, ἵνα ἔχωμεν
 ὅστις ἀποκρινεῖται ἃ ἐρωτῶμεν;
- Πάνν γε.
- c 'Ἴθι δὴ μοι, ἔφην, ὧδε σκόπει. τὴν ὁμοιότητα ἀναμιμνη-
 σκόμενος τῆς τε πόλεως καὶ τοῦ ἀνδρός, οὕτω καθ' ἕκαστον
 ἐν μέρει ἀθρῶν, τὰ παθήματα ἐκατέρου λέγε.
- Τὰ ποῖα; ἔφη.
- 5 Πρῶτον μὲν, ἦν δ' ἐγώ, ὥς πόλιν εἰπεῖν, ἐλευθέραν ἢ
 δούλην τὴν τυραννουμένην ἐρεῖς;
 'Ὡς οἶόν τ', ἔφη, μάλιστα δούλην.
 Καὶ μὴν ὁρᾷς γε ἐν αὐτῇ δεσπότης καὶ ἐλευθέρους.
 'Ὅρῳ, ἔφη, σμικρὸν γέ τι τοῦτο· τὸ δὲ ὅλον, ὥς ἔπος εἰπεῖν,
 10 ἐν αὐτῇ καὶ τὸ ἐπιεικέστατον ἀτίμως τε καὶ ἀθλίως δοῦλον.
- d Εἰ οὖν, εἶπον, ὅμοιος ἀνὴρ τῇ πόλει, οὐ καὶ ἐν ἐκείνῳ
 ἀνάγκη τὴν αὐτὴν τάξιν ἐνεῖναι, καὶ πολλῆς μὲν δουλείας τε
 καὶ ἀνελευθερίας γέμειν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ, καὶ ταῦτα αὐτῆς
 τὰ μέρη δουλεύειν, ἅπερ ἦν ἐπιεικέστατα, μικρὸν δὲ καὶ τὸ
 5 μοχθηρότατον καὶ μανικώτατον δεσπότην;

κρίση γι' αὐτοὺς ὅποιος μπορεῖ νὰ εἰσχωρεῖ στὸ *χαρακτήρα* ἑνὸς ἀνθρώπου καὶ νὰ διακρίνει μὲ τὴ *νόησή του* κι ὅχι παρατηρώντας ἀπ' ἔξω νὰ θαμπώνεται σὰν παιδί ἀπὸ τὴ φανταχτερή πρόσοψη ποὺ φτιάχνουν τὰ τυραννικά καθεστῶτα γιὰ νὰ ξεγελοῦν τοὺς ἔξω, ἀλλὰ νὰ κόβει τὸ μάτι του σωστά· ἔτσι; Ἄν λοιπὸν πίστευα πῶς ὅλοι ἐμεῖς πρέπει νὰ ἀκοῦμε ὅποιον *μπορεῖ* νὰ κρίνει καὶ ἔχει συγχρωτιστεῖ μὲ τὸν τύραννο μέσα στὸ ἴδιο σπίτι κι ἔχει βρεθεῖ κοντά του στὴν καθημερινή ζωὴ τοῦ σπιτιοῦ καὶ ἔχει δεῖ πῶς φέρεται στοὺς δικούς του, ἐκεῖ ποὺ μπορεῖ νὰ τὸν παρατηρήσει κανεὶς [b] γυμνὸν χωρὶς τὴν τραγικὴ σκευὴ του, ἐπίσης, σὲ ὥρες κινδύνου γιὰ τὸ λαό, καὶ ζητούσαμε ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο ὁ ὁποῖος τὰ *εἶδε* ὅλα αὐτὰ νὰ μᾶς ἐκθέσει πῶς ἔχει ὁ τύραννος ἀπὸ τὴν ἀποψη τῆς εὐδαιμονίας καὶ τῆς ἀθλιότητος σὲ σύγκριση μὲ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους;

Πάρα πολὺ σωστή, εἶπε, θὰ ἦταν κι αὐτὴ ἡ ἀπαίτηση.

Συμφωνεῖς τότε, εἶπα ἐγώ, νὰ ὑποθέσουμε ὅτι εἴμαστε *ἐμεῖς* ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ εἶναι σὲ θέση νὰ κρίνουν καὶ ποὺ ἔτυχε νὰ σχετιστοῦν μὲ τέτοιους ἀνθρώπους, ὥστε νὰ ἔχουμε κάποιον νὰ ἀπαντᾷ σὲ ὅσα θὰ ρωτᾶμε;

Βεβαίως.

[c] Ἐμπρὸς λοιπόν, εἶπα· δὲς τὸ ζήτημα ἔτσι. Φέρνοντας στὸ νοῦ σου τὴν ὁμοιότητα ποὺ ὑπάρχει ἀνάμεσα στὴν πόλη καὶ στὸν ἀντίστοιχο ἀνθρώπινο χαρακτήρα, ἐξετάσε τα τοῦτα τὰ δύο σημεῖο πρὸς σημεῖο καὶ λέγε μου τίς καταστάσεις καὶ τοῦ ἑνὸς καὶ τοῦ ἄλλου.

Ποιές καταστάσεις; ρώτησε.

Γιὰ νὰ ἀρχίσουμε, εἶπα ἐγώ, ἀπὸ τὴν πόλη: Μιὰ πόλη ποὺ διατελεῖ ὑπὸ τυραννικὸ καθεστῶς θὰ τὴν χαρακτηρίζεις ἐλεύθερη ἢ ὑπόδουλη;

Ὑπόδουλη, εἶπε, ὅσο δὲν πάει ἄλλο.

Καὶ βέβαια στὴν πόλη αὐτὴ βλέπεις νὰ ὑπάρχουν καὶ δυνάστες καὶ ἐλεύθεροι.

Βλέπω, εἶπε· ἐλεύθερους βέβαια κάτι λίγους· σχεδὸν τὸ σύνολο ὅμως σ' αὐτήν, καὶ μάλιστα τὸ ἐκλεκτότερο τμῆμα της, βρίσκεται σὲ κατάσταση ἐξευτελιστικῆς καὶ ἄθλιας δουλείας.

[d] Ἀφοῦ λοιπόν, εἶπα, συμβαίνει νὰ εἶναι ὁ ἄνθρωπος ὅμοιος μὲ τὴν πόλη, δὲν θὰ ὑπάρχει ὑποχρεωτικά καὶ *σὲ ἐκεῖνον* ἢ ἴδια κατάσταση πραγμάτων, καὶ δὲν θὰ ᾖ καὶ ἡ ψυχὴ του γεμάτη ἀπὸ περισσὴ δουλεία καὶ ἀνελευθερία, καὶ ὅ,τι ἐκλεκτότερο ὑπῆρχε μέσα στὴν ψυχὴ του δὲν θὰ διατελεῖ τώρα σὲ κατάσταση δουλείας, ἐνῶ ἕνα μικρὸ κομμάτι της, καὶ μάλιστα τὸ πιὸ ἐλεεινὸ καὶ τὸ πιὸ μανιασμένον, θὰ ἐξουσιάζει δεσποτικά;

Ἀνάγκη, ἔφη.

Τί οὖν; δούλην ἢ ἐλευθέραν τὴν τοιαύτην φήσεις εἶναι ψυχὴν;

Δούλην δήπου ἔγωγε.

10 Οὐκοῦν ἢ γε αὖ δούλη καὶ τυραννουμένη πόλις ἥκιστα ποιεῖ ἃ βούλεται;

Πολύ γε.

e Καὶ ἡ τυραννουμένη ἄρα ψυχὴ ἥκιστα ποιήσει ἃ ἂν βουληθῇ, ὥς περὶ ὅλης εἰπεῖν ψυχῆς· ὑπὸ δὲ οἴστρου ἀεὶ ἐλκομένη βία παραχῆς καὶ μεταμελείας μεστή ἔσται.

Πῶς γὰρ οὐ;

5 Πλουσίαν δὲ ἢ πενομένην ἀνάγκη τὴν τυραννουμένην πόλιν εἶναι;

Πενομένην.

578 Καὶ ψυχὴν ἄρα τυραννικὴν πενιχρὰν καὶ ἄπληστον ἀνάγκη ἀεὶ εἶναι.

Οὕτως, ἢ δ' ὅς.

5 Τί δέ; φόβου γέμειν ἄρ' οὐκ ἀνάγκη τὴν τε τοιαύτην πόλιν τόν τε τοιοῦτον ἄνδρα;

Πολλή γε.

Ὅδυρμούς τε καὶ στεναγμούς καὶ θρήνους καὶ ἀλγηδόνας οἷε ἔν τινι ἄλλῃ πλείους εὐρήσειν;

Οὐδαμῶς.

10 Ἐν ἀνδρὶ δὲ ἡγῇ τὰ τοιαῦτα ἐν ἄλλῳ τινὶ πλείω εἶναι ἢ ἐν τῷ μαινομένῳ ὑπὸ ἐπιθυμιῶν τε καὶ ἐρώτων τούτῳ τῷ τυραννικῷ;

Πῶς γὰρ ἂν; ἔφη.

b Εἰς πάντα δὴ οἶμαι ταῦτά τε καὶ ἄλλα τοιαῦτα ἀποβλέψας τὴν τε πόλιν τῶν πόλεων ἀθλιωτάτην ἔκρινας—

Οὐκοῦν ὀρθῶς; ἔφη.

5 Καὶ μάλα, ἦν δ' ἐγώ. ἀλλὰ περὶ τοῦ ἀνδρὸς αὐτοῦ τυραννικοῦ τί λέγεις εἰς ταῦτα ταῦτα ἀποβλέπων;

Μακρῷ, ἔφη, ἀθλιώτατον εἶναι τῶν ἄλλων ἀπάντων.

Τοῦτο, ἦν δ' ἐγώ, οὐκέτ' ὀρθῶς λέγεις.

ἽΠποχρεωτικά, εἶπε.

Τότε; Θὰ ἰσχυριστεῖς πῶς εἶναι ἐλεύθερη αὐτὴ ἡ ψυχὴ ἢ δούλη;

Δούλη, ἐννοεῖται.

Μία πόλη ὅμως ὑπόδουλη ποὺ τὴν κυβερνάει ἓνας τύραννος ἔχει τὴν παραμικρὴ δυνατότητα νὰ κάνει αὐτὸ ποὺ θέλει;

Δὲν τὴν ἔχει.

[ε] Συνεπῶς καὶ μιὰ ψυχὴ ποὺ τὴν κυβερνάει ἓνας τύραννος ἐλάχιστη δυνατότητα ἔχει νὰ κάνει αὐτὸ ποὺ θὰ θελήσει — γιὰ νὰ μιλήσουμε γιὰ τὴν ψυχὴ ὡς ὁλότητα· ἀπεναντίας, καθὼς θὰ τὴν σέρνει βίαια τὸ κεντρὶ τοῦ μανιασμένου πόθου, δὲν θὰ εἶναι πάντα ὅλο ἀναστάτωση καὶ τύψεις;

Ἀμφιβάλλεις;

Καὶ τί θὰ εἶναι κατανάγκη ἡ πόλη μὲ τὸ τυραννικὸ καθεστῶς; πλούσια ἢ φτωχή;

Φτωχή.

[578a] Καὶ ἡ ψυχὴ, ἐπομένως, ἡ τυραννικὴ θὰ εἶναι κατανάγκη φτωχὴ καὶ αὐτὴ καὶ ἀπληστη πάντα.

Ἔτσι, εἶπε.

Κι ἀκόμη, μιὰ τέτοια πόλη καὶ ἓνας τέτοιος ἄνθρωπος δὲν θὰ εἶναι ἄραγε κατανάγκη γεμάτοι φόβο;

Ναί, πολὺ.

Κλαυθμοὺς καὶ ὀδυρμοὺς καὶ στεναγμοὺς καὶ πόνους φαντάζεσαι ὅτι θὰ μπορέσεις νὰ βρεῖς περισσότερους σὲ καμιὰ ἄλλη πόλη;

Μὲ κανέναν τρόπο.

Ἀλλὰ μήπως νομίζεις ὅτι τέτοια πράγματα θὰ τὰ συναντήσεις συχνότερα σὲ κάποιον ἄλλο ἄνθρωπο καὶ ὄχι σὲ τοῦτο τὸν τυραννικὸ, τὸν μανιασμένο ἀπὸ πόθους καὶ ἔρωτες;

Πῶς θὰ ἦταν δυνατόν;

[b] Αὐτὰ ὅλα καὶ ἄλλα παρόμοια βλέποντας ἔκρινες, θαρρῶ, ὅτι τούτῃ ἡ πόλη εἶναι ἡ πιὸ ἄθλια ἀπ' ὅλες.

Δίκιο δὲν εἶχα; εἶπε.

Καὶ μὲ τὸ παραπάνω, εἶπα ἐγώ. Γιὰ τὸν ἄνθρωπο ὅμως τὸν τυραννικὸ τί λές βλέποντας τὰ ἴδια ἀκριβῶς πράγματα;

Ὅτι εἶναι, εἶπε, ὁ κατὰ πολὺ πιὸ ἀξιολύπητος ἀπ' ὅλους ἀνεξαιρέτως τοὺς ἀνθρώπους.

Ὡς πρὸς αὐτό, εἶπα ἐγώ, δὲν ἔχεις δίκιο.

- Πῶς; ἢ δ' ὅς.
 Οὐπω, ἔφην, οἶμαι, οὗτός ἐστιν ὁ τοιοῦτος μάλιστα.
 10 Ἀλλὰ τίς μήν;
 Ὅδε ἴσως σοι ἔτι δόξει εἶναι τούτου ἀθλιώτερος.
 Ποῖος;
 c Ὅς ἄν, ἦν δ' ἐγώ, τυραννικὸς ὢν μὴ ἰδιώτην βίον κατα-
 βιῶ, ἀλλὰ δυστυχῆς ἢ καὶ αὐτῷ ὑπὸ τίνος συμφορᾶς
 ἐκπορισθῇ ὥστε τυράννῳ γενέσθαι.
 Τεκμαίρομαί σε, ἔφη, ἐκ τῶν προειρημένων ἀληθῆ λέγειν.
 5 Naί, ἦν δ' ἐγώ, ἀλλ' οὐκ οἶεσθαι χρή τὰ τοιαῦτα, ἀλλ'
 εὖ μάλα τῷ τοιούτῳ λόγῳ σκοπεῖν· περὶ γάρ τοι τοῦ
 μεγίστου ἡ σκέψις, ἀγαθοῦ τε βίου καὶ κακοῦ.
 Ὅρθότατα, ἢ δ' ὅς.
 Σκόπει δὴ εἰ ἄρα τι λέγω. δοκεῖ γάρ μοι δεῖν ἐννοῆσαι
 d ἐκ τῶνδε περὶ αὐτοῦ σκοποῦντας.
 Ἐκ τίνων;
 Ἐξ ἐνὸς ἐκάστου τῶν ἰδιωτῶν, ὅσοι πλούσιοι ἐν πόλεσιν
 ἀνδράποδα πολλὰ κέκτηνται. οὗτοι γὰρ τοῦτό γε προσόμοιοι
 5 ἔχουσιν τοῖς τυράννοις, τὸ πολλῶν ἄρχειν· διαφέρει δὲ τὸ
 ἐκείνου πλήθος.
 Διαφέρει γάρ.
 Οἶσθ' οὖν ὅτι οὗτοι ἀδεῶς ἔχουσιν καὶ οὐ φοβοῦνται
 τοὺς οἰκέτας;
 10 Τί γὰρ ἂν φοβοῖντο;
 Οὐδέν, εἶπον· ἀλλὰ τὸ αἴτιον ἐννοεῖς;
 Naί, ὅτι γε πᾶσα ἡ πόλις ἐνὶ ἐκάστῳ βοηθεῖ τῶν ἰδιωτῶν.
 e Καλῶς, ἦν δ' ἐγώ, λέγεις. τί δέ; εἴ τις θεῶν ἄνδρα
 ἕνα, ὅτῳ ἔστιν ἀνδράποδα πεντήκοντα ἢ καὶ πλείω, ἄρας ἐκ
 τῆς πόλεως αὐτόν τε καὶ γυναῖκα καὶ παῖδας θείη εἰς ἐρη-
 μίαν μετὰ τῆς ἄλλης οὐσίας τε καὶ τῶν οἰκετῶν, ὅπου αὐτῷ
 5 μηδεὶς τῶν ἐλευθέρων μέλλοι βοηθήσειν, ἐν ποίῳ ἂν τινι
 καὶ ὁπόσῳ φόβῳ οἶει γενέσθαι αὐτὸν περὶ τε αὐτοῦ καὶ
 παίδων καὶ γυναικός, μὴ ἀπόλουντο ὑπὸ τῶν οἰκετῶν;

Πῶς ἔτσι; εἶπε αὐτός.

Δέν νομίζω, εἶπα, ὅτι εἶναι αὐτὸς ὁ πιὸ δυστυχημένος.

Τότε ποιός εἶναι;

Αὐτὸς ποὺ θὰ σοῦ ἀναφέρω τώρα ἴσως νὰ σοῦ φανεῖ ἀκόμη πιὸ δυστυχημένος ἀπὸ τοῦτον.

Ποιός;

[c] Αὐτός, εἶπα ἐγώ, ὁ ὁποῖος ἔχοντας φύση τυραννικοῦ ἀνθρώπου δέν θὰ ζήσῃ τῇ ζωῇ ἐνὸς ἀπλοῦ ἰδιώτη ἀλλὰ θὰ ἔχει τὴν ἀτυχία —κάποια συμφορὰ θὰ τὰ φέρεῖ ἔτσι τὰ πράγματα— νὰ γίνῃ τύραννος.

Μὲ βάσῃ ὅσα εἶπαμε πρωτότερα, ὑποθέτω ὅτι ἔχει δίκιο.

Ναί, εἶπα ἐγώ, ἀλλὰ γιὰ πράγματα σὰν κι αὐτὰ δέν εἶναι σωστὸ νὰ κάνουμε ὑποθέσεις μὰ πρέπει νὰ ἐξετάζουμε πάρα πολὺ προσεκτικά, μὲ λογικὴ σκέψη, τὴν κατάστασι αὐτῶν τῶν δύο ἀτόμων. Ἡ διερεῦνησι αὐτῇ ἀφορᾷ ὅ,τι πιὸ σημαντικὸ ὑπάρχει: ποιά ζωὴ εἶναι καλὴ καὶ ποιά ὄχι!

Σωστότατα, εἶπε.

Πρόσεξε λοιπὸν νὰ δεῖς ἂν αὐτὸ ποὺ λέω ἔχει κάποια σημασία. Ἔχω τὴ γνώμη ὅτι πρέπει νὰ τὸ κρίνουμε [d] ἐξετάζοντάς το ἐπάνω στὴν ἐξῆς βάσι.

Σὲ ποιά;

Κάνοντας συγκρίσεις μὲ πλούσιους ἰδιῶτες —μὲ ἕναν-ἕναν χωριστὰ— ποὺ ζοῦν στὶς πόλεις κι ἔχουν πολλοὺς δούλους. Γιατὶ οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ παρουνισιάζουν τὴν ἐξῆς ὁμοιότητα μὲ τοὺς τυράννους: ἐξουσιάζουν καὶ αὐτοὶ πολλοὺς· οἱ τύραννοι βέβαια ἐξουσιάζουν μεγαλύτερο πλῆθος.

Ναί, μεγαλύτερο.

Θὰ ξέρεις, φαντάζομαι, ὅτι οἱ πλούσιοι αὐτοὶ ἄνθρωποι ζοῦν ἀδείλιαστα καὶ δέν φοβοῦνται τοὺς δούλους· ἔτσι;

Τί θὰ εἶχαν νὰ φοβηθοῦν;

Τίποτα, εἶπα· ἀντιλαμβάνεσαι ὅμως γιατί;

Ναί· γιατί ὅλη, βέβαια, ἡ πόλις συμπαραστέκεται στὸν κάθε ἰδιώτη.

[e] Ἔξοχα, εἶπα. Ἄν ὅμως ὑποθέσουμε ὅτι κάποιος θεὸς ἔπαιρνε ἀπὸ τὴν πόλιν ἕναν ἀπὸ τοὺς πλούσιους τῆς ποὺ θὰ εἶχε πενήντα δούλους ἢ καὶ περισσότερους, καὶ τὸν πῆγαινε, αὐτόν, τὴ γυναῖκα του, τὰ παιδιὰ του, μὲ ὅλη τὴν ἄλλη περιουσία του καὶ τοὺς δούλους σὲ μιὰ ἐρημιά, ὅπου κανένας ἐλεύθερος πολίτης δέν ἐπρόκειτο νὰ τρέξει νὰ τὸν βοηθήσῃ, φαντάζεσαι τί φόβος —καὶ πόσος!— θὰ κυρίευσεν τὸν ἄνθρωπο αὐτὸ γιὰ τὸν ἑαυτό του, γιὰ τὰ παιδιά του, γιὰ τὴ γυναῖκα του, μήπως κι οἱ δοῦλοι τοὺς ἀφανίσουν;

Ἐν παντί, ἦ δ' ὅς, ἔγωγε.

579 Οὐκοῦν ἀναγκάζεται ἂν τινες ἤδη θωπεύειν αὐτῶν τῶν
δούλων καὶ ὑπισχνεῖσθαι πολλὰ καὶ ἐλευθεροῦν οὐδὲν
δεόμενος, καὶ κόλαξ αὐτὸς ἂν θεραπόντων ἀναφανείη;

Πολλὴ ἀνάγκη, ἔφη, αὐτῷ, ἢ ἀπολωλέναι.

5 Τί δ', εἰ καὶ ἄλλους, ἦν δ' ἐγώ, ὁ θεὸς κύκλῳ κατοικίσειεν
γείτονας πολλοὺς αὐτῷ, οἳ μὴ ἀνέχονται εἴ τις ἄλλος ἄλλου
δεσπόζειν ἀξιοῖ, ἀλλ' εἴ πού τινα τοιοῦτον λαμβάνοιεν, ταῖς
ἐσχάταις τιμωροῖντο τιμωρίαις;

b Ἔτι ἂν, ἔφη, οἶμαι, μᾶλλον ἐν παντὶ κακοῦ εἴη, κύκλῳ
φρουρούμενος ὑπὸ πάντων πολεμίων.

Ἄρ' οὖν οὐκ ἐν τοιούτῳ μὲν δεσμοτηρίῳ δέδεται ὁ τύραν-
νος, φύσει ὦν οἶον διεληλύθαμεν, πολλῶν καὶ παντοδαπῶν
5 φόβων καὶ ἐρώτων μεστός· λίχνῳ δὲ ὄντι αὐτῷ τὴν ψυχὴν
μόνῳ τῶν ἐν τῇ πόλει οὔτε ἀποδημῆσαι ἔξεστιν οὐδαμῶς,
οὔτε θεωρῆσαι ὅσων δὴ καὶ οἱ ἄλλοι ἐλεύθεροι ἐπιθυμηταί
εἰσιν, καταδεδυκῶς δὲ ἐν τῇ οἰκίᾳ τὰ πολλὰ ὥς γυνὴ ζῇ,
c φθονῶν καὶ τοῖς ἄλλοις πολίταις, ἐάν τις ἔξω ἀποδημῇ καί
τι ἀγαθὸν ὀρᾷ;

Παντάπασιν μὲν οὖν, ἔφη.

Οὐκοῦν τοῖς τοιούτοις κακοῖς πλείω καρποῦται ἀνὴρ ὅς
5 ἂν κακῶς ἐν ἑαυτῷ πολιτευόμενος, ὃν νυνδὴ σὺ ἀθλιώτατον
ἔκρινας, τὸν τυραννικόν, ὥς μὴ ἰδιώτης καταβίῃ, ἀλλὰ
ἀναγκασθῇ ὑπὸ τινος τύχης τυραννεῦσαι καὶ ἑαυτοῦ ὦν
ἀκράτῳ ἄλλων ἐπιχειρήσῃ ἄρχειν, ὥσπερ εἴ τις κάμνοντι
σώματι καὶ ἀκράτορι ἑαυτοῦ μὴ ἰδιωτεύων ἀλλ' ἀγωνιζόμενος
d πρὸς ἄλλα σώματα καὶ μαχόμενος ἀναγκάζεται διάγειν τὸν
βίον.

Παντάπασιν, ἔφη, ὁμοιότατά τε καὶ ἀληθέστατα λέγεις,
ὦ Σώκρατες.

5 Οὐκοῦν, ἦν δ' ἐγώ, ὦ φίλε Γλαῦκων, παντελῶς τὸ πάθος
ἄθλιον, καὶ τοῦ ὑπὸ σοῦ κριθέντος χαλεπώτατα ζῆν χαλε-
πώτερον ἔτι ζῆν ὁ τυραννῶν;

Κομιδῇ γ', ἔφη.

Ναί, πολὺ μεγάλος φόβος, εἶπε.

[579a] Δὲν θὰ ἀναγκασζόταν τότε κάποιους ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς δούλους νὰ τοὺς καλοπιάνει, νὰ τοὺς δίνει ὑποσχέσεις πολλές, ἀκόμη καὶ νὰ τοὺς ἀπελευθερώνει, χωρὶς νὰ ἔχει καμιὰ ὑποχρέωση νὰ τὸ κάνει, καὶ δὲν θὰ καταντοῦσε ὁ ἴδιος νὰ γίνει κόλακας τῶν ὑπηρετῶν του;

Θὰ ἀναγκασζόταν νὰ τὸ κάνει, εἶπε, διαφορετικὰ θὰ ἔταν χαμένος.

Κι ἂν ὑποθέσουμε, εἶπα, ὅτι ὁ θεὸς τοῦ ἔστελνε γείτονες πολλοὺς νὰ κατοικήσουν ἐκεῖ τριγύρω, οἱ ὅποιοι δὲν θὰ ἀνέχονταν νὰ θέλει κάποιος νὰ ἔχει κάποιον ἄλλο γιὰ δοῦλο του ἀλλὰ ὅπου ἔβρισκαν κανέναν τέτοιο θὰ τὸν τιμωροῦσαν μὲ τὶς πιὸ φρικτὲς τιμωρίες;

[b] Στὴν περίπτωση αὐτή, εἶπε, φαντάζομαι ὅτι θὰ ἦταν ἀκόμη χειρότερη ἡ θέση του, ἔτσι περικυκλωμένος ἀπὸ ἐχθροὺς καὶ μόνο.

Ἄραγε σὲ μιὰ τέτοια φυλακὴ δὲν εἶναι ἀλυσοδεμένος ὁ τύραννος, ποὺ ἀπὸ τὴ φύση του εἶναι ὅπως τὸν ἔχουμε περιγράψει, γεμάτος πολλοὺς καὶ καθε λογῆς φόβους καὶ πόθους; Κι ἐνῶ ἡ ψυχὴ του λαχταράει, *μόνος* αὐτὸς ἀπ' ὅλους στὴν πόλη δὲν μπορεῖ οὔτε ἓνα ταξίδι νὰ κάνει πουθενά, οὔτε νὰ χαρεῖ ἓνα θέαμα ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ καὶ οἱ ἄλλοι ἐλεύθεροι ἄνθρωποι ἐπιθυμοῦν, ἀλλὰ ζεῖ τὸν περισσότερο καιρὸ κλεισμένος, σὰν γυναῖκα, μέσα στὸ σπίτι [c] φθονώντας τοὺς ἄλλους πολῖτες, ἂν κάποιος ἀπὸ αὐτοὺς ταξιδέψει σὲ ξένους τόπους καὶ δεῖ κάτι ἀξιοθέατο.

Ἀκριβῶς ἔτσι εἶναι, εἶπε.

Τοὺς καρποὺς αὐτῶν τῶν κακῶν πραγμάτων τοὺς γεύεται περισσότερο ὁ ἄνθρωπος —ἐννοῶ αὐτὸν ποὺ τώρα δὲ ἐστὶ τὸν χαρακτηρίσεις ὡς τὸν πιὸ ἀξιολύπητο— ὁ ὅποιος, ἐνῶ δὲν εἶναι σὲ θέση νὰ κυβερνήσει σωστὰ τὸν ἑαυτὸ του, δὲν θὰ ζεῖ ὡς ἀπλὸς ιδιώτης ἀλλὰ κάποια συγκυρία θὰ τὰ φέρει ἔτσι ὥστε νὰ γίνει τύραννος, καὶ ἐνῶ δὲν εἶναι ἱκανὸς νὰ κυριαρχήσει πάνω στὸν ἴδιο του τὸν ἑαυτὸ, θὰ ἐπιχειρήσει νὰ κυβερνάει ἄλλους, ὅπως θὰ συνέβαινε ἂν κάποιος μὲ ἀρρωστημένο σῶμα καὶ ἀνήμερος νὰ ἔχει τὸν ἔλεγχο τοῦ ἑαυτοῦ του δὲν θὰ ἀποτραβιόταν στὴν ἰδιωτικὴ σφαῖρα του ἀλλὰ [d] θὰ ἀναγκασζόταν νὰ περνάει τὴ ζωὴ του κατεβαίνοντας σὲ ἀγῶνες μὲ ἄλλους καὶ δίνοντας μάχες.

Ἡ παρομοίωση, εἶπε, εἶναι ἀκριβὴς κι αὐτὰ ποὺ λές, Σωκράτη, δλόσωστα.

Δὲν εἶναι λοιπόν, εἶπα ἐγώ, φίλε μου Γλαύκων, πέρα ὡς πέρα γιὰ λύπησιν ἡ κατάστασις αὐτή, καὶ δὲν εἶναι ἡ ζωὴ τοῦ τυράννου πιὸ ἀνυπόφορη ἀκόμη καὶ ἀπὸ ἐκείνου τοῦ ἀνθρώπου τὴ ζωὴ, ποὺ ἐστὶ τὴν χαρακτηρίσεις τρισάθλια;

Βεβαίως, εἶπε.

10 Ἔστιν ἄρα τῇ ἀληθείᾳ, κἂν εἰ μή τῷ δοκεῖ, ὁ τῷ ὄντι
 e τύραννος τῷ ὄντι δοῦλος τὰς μεγίστας θωπείας καὶ δουλείας
 καὶ κόλαξ τῶν πονηροτάτων, καὶ τὰς ἐπιθυμίας οὐδ' ὅπως
 τιοῦν ἀποπιμπλᾷ, ἀλλὰ πλείστων ἐπιδεέστατος καὶ πένης
 τῇ ἀληθείᾳ φαίνεται, ἐάν τις ὅλην ψυχὴν ἐπίσθηται θεά-
 5 σασθαι, καὶ φόβου γέμων διὰ παντὸς τοῦ βίου, σφαδασμῶν
 τε καὶ ὀδυνῶν πλήρης, εἴπερ τῇ τῆς πόλεως διαθέσει ἥς
 ἄρχει ἔοικεν. ἔοικεν δέ· ἦ γάρ;

Καὶ μάλα, ἔφη.

580 Οὐκοῦν καὶ πρὸς τούτοις ἔτι ἀποδώσομεν τῷ ἀνδρὶ καὶ
 ἃ τὸ πρότερον εἵπομεν, ὅτι ἀνάγκη καὶ εἶναι καὶ ἔτι μᾶλλον
 γίγνεσθαι αὐτῷ ἢ πρότερον διὰ τὴν ἀρχὴν φθονερῷ, ἀπίστῳ,
 5 ἀδίκῳ, ἀφίλῳ, ἀνοσίῳ καὶ πάσης κακίας πανδοκεῖ τε καὶ
 τροφεῖ, καὶ ἐξ ἀπάντων τούτων μάλιστα μὲν αὐτῷ δυστυχεῖ
 εἶναι, ἔπειτα δὲ καὶ τοὺς πλησίον αὐτῷ τοιούτους ἀπεργά-
 ζεσθαι.

Οὐδέεις σοι, ἔφη, τῶν νοῦν ἔχόντων ἀντερεῖ.

Ἴθι δὴ μοι, ἔφην ἐγώ, νῦν ἤδη ὥσπερ ὁ διὰ πάντων
 b κριτῆς ἀποφαίνεται, καὶ σὺ οὕτω, τίς πρῶτος κατὰ τὴν σὴν
 δόξαν εὐδαιμονία καὶ τίς δεύτερος, καὶ τοὺς ἄλλους ἐξῆς
 πέντε ὄντας κρίνε, βασιλικόν, τιμοκρατικόν, ὀλιγαρχικόν,
 δημοκρατικόν, τυραννικόν.

5 Ἀλλὰ ῥαδίᾳ, ἔφη, ἡ κρίσις. καθάπερ γὰρ εἰσῆλθον
 ἔγωγε ὥσπερ χοροὺς κρίνω ἀρετῇ καὶ κακίᾳ καὶ εὐδαιμονίᾳ
 καὶ τῷ ἐναντίῳ.

Μισθωσώμεθα οὖν κήρυκα, ἦν δ' ἐγώ, ἢ αὐτὸς ἀνείπω
 ὅτι ὁ Ἀρίστωνος υἱὸς τὸν ἄριστόν τε καὶ δικαιοτάτον εὐδαι-
 c μονέστατον ἔκρινε, τοῦτον δ' εἶναι τὸν βασιλικώτατον καὶ
 βασιλεύοντα αὐτοῦ, τὸν δὲ κάκιστόν τε καὶ ἀδικώτατον
 ἀθλιώτατον, τοῦτον δὲ αὖ τυγχάνειν ὄντα ὃς ἂν τυραννικώ-
 τατος ὢν ἑαυτοῦ τε ὅτι μάλιστα τυραννῇ καὶ τῆς πόλεως;

Σταλήθεια, επομένως, ἔστω κι ἂν κάποιοι δὲν τὸ παραδέχονται, ὁ πραγματικὸς τύραννος εἶναι καὶ πραγματικὰ δοῦλος, ἀναγκασμένος νὰ χαϊδολογᾷ καὶ νὰ ὑπηρετεῖ, [e] ἕνας κόλακας τῶν πιὸ ἐλεεινῶν ἀνθρώπων, ὁ ὁποῖος δὲν μπορεῖ οὔτε τόσο δὰ νὰ ἱκανοποιήσῃ τις ἐπιθυμίες του ἀλλὰ ἀντιθέτως, ἅμα ξέρει κανεὶς νὰ κοιτάξῃ *ὀλόκληρη* τὴν ψυχὴ του, εἶναι φανερὸ πὼς τοῦ λείπουν ἐντελῶς ἕνα σωρὸ πράγματα καὶ πὼς εἶναι πραγματικὰ φτωχός, γεμάτος φόβο σὲ ὅλη του τὴ ζωὴ, ὅλο σφαδασμοὺς καὶ ὀδύνες, ἂν τωόντι ἢ κατὰστασὴ του μοιάζει μὲ τὴν πόλῃ τὴν ὁποία ἐξουσιάζει. Ἀλλὰ *τῆς μοιάζει* δὲν εἶναι ἔτσι;

Καὶ πολὺ μάλιστα, εἶπε.

[580a] Κι ἐκτὸς ἀπὸ τοῦτο θὰ τὸν φορτώσουμε ἀκόμη τὸν ἀνθρώπο αὐτὸ καὶ μὲ ὅσα εἶπαμε πρωτύτερα, ὅτι δηλαδὴ κατανάγκη, λόγῳ τῆς ἐξουσίας ποὺ θὰ ἔχει στὰ χέρια του, θὰ εἶναι, καὶ θὰ γίνεται ἀκόμη περισσότερο ἀπ' ὅτι ἦταν πρωτύτερα, φθονερός, δόλιος, ἄδικος, χωρὶς φίλους, χωρὶς ἱερὸ καὶ ὅσιο, ἕνα δοχεῖο ποὺ θὰ δέχεται καὶ θὰ καλλιεργεῖ κάθε λογῆς κακία, καὶ ποὺ ἐξαιτίας ὅλων αὐτῶν θὰ εἶναι πρωτίστως ὁ ἴδιος δυστυχισμένος, ἀλλὰ καὶ πηγὴ δυστυχίας, ἔπειτα, γιὰ τοὺς γύρω του.

Κανένας νουνεχὴς ἀνθρώπος, εἶπε, δὲν θὰ ἔχει ἀντίρρηση σὲ ὅσα λές.

Ἔλα τότε, εἶπα ἐγώ, ἔφθασε ἀκριβῶς ἡ στιγμή πού, ὅπως ὁ ἀνώτατος [b] δικαστὴς βγάζει ἀπόφαση, ἔτσι κι ἐσὺ πρέπει νὰ ἀποφανθεῖς ποιὸς κατὰ τὴ γνώμη σου εἶναι πρῶτος ἀπὸ τὴν ἄποψη τῆς εὐδαιμονίας καὶ ποιὸς δεύτερος, καὶ νὰ κρίνεις τὸ ἴδιο καὶ γιὰ τοὺς ἄλλους κατὰ σειρὰ, πέντε συνολικά, τὸν βασιλικὸ ἄνδρα, τὸν ἀριστοκρατικὸ, τὸν ὀλιγαρχικὸ, τὸν δημοκρατικὸ, τὸν τυραννικὸ.

Εὐκόλῃ, εἶπε, αὐτὴ ἡ κρίση. Τοὺς κατατάσσω, ἐγώ τουλάχιστον, ὡς πρὸς τὴν ἀρετὴ καὶ τὴν κακία, τὴν εὐτυχία καὶ τὸ ἀντίθετό της, κατὰ τὴ σειρὰ ἀκριβῶς ποὺ μπῆκαν στὴ σκηνή—σὰν νὰ ἔταν τραγικοὶ χοροί.

Νὰ πληρώσουμε, λοιπόν, ἕναν κήρυκα, ἢ νὰ τὸ διαλαλήσω ὁ ἴδιος ὅτι ὁ γιὸς τοῦ Ἀρίστωνα ἔβγαλε ἀπόφαση πὼς ὁ ἄριστος καὶ πιὸ δίκαιος ἀνθρώπος εἶναι καὶ [c] ὁ πιὸ εὐτυχισμένος κι ὅτι ὁ ἀνθρώπος αὐτὸς ἔχει ἥθος ποὺ ταιριάζει σὲ βασιλιά καὶ εἶναι σὰν βασιλιάς κυρίαρχος τοῦ ἑαυτοῦ του, ἐνῶ ἀπεναντίας ὁ πιὸ ἐλεεινὸς καὶ ὁ πιὸ ἄδικος ἀνθρώπος εἶναι καὶ ὁ πιὸ δυστυχισμένος, κι ὅτι αὐτὸς συμβαίνει νὰ εἶναι ὁ ἀνθρώπος ποὺ τὸ ἥθος του θὰ ταίριαζε σὲ τύραννο καὶ ποὺ καταδυναστεύει μὲ τὸν χειρότερο τρόπο τὸν ἑαυτό του καὶ τὴν πόλιν;

- 5 Ἄνειρήσθω σοι, ἔφη.
 Ἦ οὖν προσαναγορεύω, εἶπον, ἐάντε λανθάνωσιν τοιοῦτοι
 ὄντες ἐάντε μὴ πάντας ἀνθρώπους τε καὶ θεούς;
 Προσαναγόρευε, ἔφη.
 Εἶεν δὴ, εἶπον· αὕτη μὲν ἡμῖν ἡ ἀπόδειξις μία ἂν εἴη,
 d δευτέραν δὲ ἰδὲ τήνδε, ἐάν τι δόξῃ εἶναι.
 Τίς αὕτη;
 Ἐπειδὴ, ὥσπερ πόλις, ἣν δ' ἐγώ, διήρηται κατὰ τρία εἶδη,
 οὕτω καὶ ψυχὴ ἐνὸς ἐκάστου τριχῇ, [λογιστικὸν] δέξεται, ὥς
 5 ἐμοὶ δοκεῖ, καὶ ἐτέραν ἀπόδειξιν.
 Τίνα ταύτην;
 Τήνδε. τριῶν ὄντων τριτταὶ καὶ ἡδοναὶ μοι φαίνονται,
 ἐνὸς ἐκάστου μία ἰδίᾳ· ἐπιθυμίαι τε ὡσαύτως καὶ ἀρχαί.
 Πῶς λέγεις; ἔφη.
 10 Τὸ μὲν, φαμέν, ἣν ᾧ μανθάνει ἄνθρωπος, τὸ δὲ ᾧ θυμοῦται,
 τὸ δὲ τρίτον διὰ πολυειδίαν ἐνὶ οὐκ ἔσχομεν ὀνόματι προσ-
 e ειπεῖν ἰδίῳ αὐτοῦ, ἀλλὰ ὃ μέγιστον καὶ ἰσχυρότατον εἶχεν
 ἐν αὐτῷ, τούτῳ ἐπωνομάσαμεν· ἐπιθυμητικὸν γὰρ αὐτὸ
 κεκλήκαμεν διὰ σφοδρότητα τῶν τε περὶ τὴν ἐδωδὴν ἐπιθυ-
 μιῶν καὶ πόσιν καὶ ἀφροδίσια καὶ ὅσα ἄλλα τούτοις ἀκόλουθα,
 5 καὶ φιλοχρήματον δὴ, ὅτι διὰ χρημάτων μάλιστα ἀποτελοῦνται
 581 αἱ τοιαῦται ἐπιθυμίαι.
 Καὶ ὁρθῶς γ', ἔφη.
 Ἄρ' οὖν καὶ τὴν ἡδονὴν αὐτοῦ καὶ φιλίαν εἰ φαῖμεν εἶναι
 τοῦ κέρδους, μάλιστ' ἂν εἰς ἓν κεφάλαιον ἀπερειδοίμεθα τῷ
 5 λόγῳ, ὥστε τι ἡμῖν αὐτοῖς δηλοῦν, ὅποτε τοῦτο τῆς ψυχῆς
 τὸ μέρος λέγοιμεν, καὶ καλοῦντες αὐτὸ φιλοχρήματον καὶ
 φιλοκερδὲς ὁρθῶς ἂν καλοῖμεν;
 Ἐμοὶ γοῦν δοκεῖ, ἔφη.
 Τί δέ; τὸ θυμοειδὲς οὐ πρὸς τὸ κρατεῖν μέντοι φαμέν
 10 καὶ νικᾶν καὶ εὐδοκιμεῖν ἀεὶ ὅλον ὥρμησθαι;
 b Καὶ μάλα.

Νὰ τὸ διαλαλήσεις, εἶπε.

Μπορῶ ἐπίσης, εἶπα, νὰ προσθέσω, σ' αὐτὸ ποὺ θὰ διαλαλήσω, τὴ φράση εἴτε τοὺς ξέρουν οἱ ἄνθρωποι ὅλοι καὶ οἱ θεοὶ πῶς εἶναι τέτοιοι εἴτε δὲν τοὺς ξέρουν;

Νὰ τὸ προσθέσεις, εἶπε.

‘Ωραῖα, εἶπα· μποροῦμε νὰ ποῦμε ὅτι αὐτὴ ἦταν μιὰ ἀπόδειξη, κοίταξε ὁμως [d] καὶ τούτη τὴ δεύτερη ἂν κατὰ τὴ γνώμη σου λέει κάτι.

Ποιά εἶναι αὐτή;

Ἐπειδὴ, εἶπα ἐγώ, καὶ ἡ ψυχὴ τοῦ καθενὸς μας, ἀκριβῶς ὅπως ἡ πόλη, εἶναι κι αὐτὴ διαιρεμένη σὲ τρία μέρη, ἡ θέση ποὺ ὑποστηρίζουμε θὰ ἐπιδέχεται κατὰ τὴ γνώμη μου καὶ μιὰν ἄλλη ἀπόδειξη.

Ποιά ἀπόδειξη;

Αὐτὴν ἐδῶ. Καθὼς τὰ μέρη τῆς ψυχῆς εἶναι τρία, θὰ πρέπει, νομίζω, νὰ εἶναι καὶ οἱ ἡδονὲς τριῶν εἰδῶν, μία γιὰ τὸ καθένα· καὶ κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο ἐπίσης οἱ ἐπιθυμίες καὶ οἱ ἐξουσίες.

Πῶς τὸ ἐννοεῖς; εἶπε.

Τὸ ἓνα μέρος τῆς ψυχῆς, εἶπαμε, ἦταν αὐτὸ μὲ τὸ ὁποῖο ὁ ἄνθρωπος μαθαίνει, τὸ ἄλλο αὐτὸ μὲ τὸ ὁποῖο αἰσθάνεται θυμὸ, γιὰ τὸ τρίτο ὁμως, λόγῳ τῆς ποικιλίας τῶν μορφῶν του, δὲν μπορέσαμε νὰ βροῦμε μιὰ κατάλληλη [e] ὀνομασία ἀλλὰ τοῦ δώσαμε ἓνα ὄνομα μὲ βάση τὸ ἐπικρατέστερο καὶ πιὸ ἰσχυρὸ στοιχεῖο μέσα του. Τὸ ἔχουμε ἔτσι ἀποκαλέσει ἐπιθυμητικὸ λόγῳ τῆς ἔντασης ποὺ χαρακτηρίζει τίς ἐπιθυμίες γιὰ τὸ φαγητό, γιὰ τὸ ποτό, γιὰ τίς ἐρωτικὲς ἀπολαύσεις κι ὅσα ἄλλα πᾶνε μὲ αὐτά, ἐπίσης φιλοχρήματο, ἐπειδὴ οἱ [581a] ἐπιθυμίες αὐτοῦ τοῦ εἶδους ἱκανοποιοῦνται προπάντων μὲ τὸ χρήμα.

Καὶ κάναμε σωστά.

Ἄν λοιπὸν λέγαμε ὅτι ἀντικείμενο τοῦ πόθου καὶ τῆς ἀγάπης αὐτοῦ τοῦ τμήματος τῆς ψυχῆς εἶναι τὸ κέρδος, ὁ λόγος μας δὲν θὰ πατοῦσε γερὰ πάνω σὲ ἓνα οὐσιῶδες γνῶρισμα αὐτοῦ τοῦ τμήματος, ἔτσι ὥστε νὰ ξέρουμε γιὰ τί μιλάμε, ὅποτε θὰ ἀναφερόμαστε σὲ αὐτό; Καὶ ἂν τὸ κομμάτι αὐτὸ τῆς ψυχῆς τὸ ὀνομάζαμε φιλοχρήματο καὶ φιλοκερδές, σωστά δὲν θὰ τὸ ὀνομάζαμε;

Κι ἐγὼ αὐτὸ λέω, εἶπε.

Ἐπίσης: Δὲν ὑποστηρίζουμε γιὰ τὸ ψυχωμένο κομμάτι τῆς ψυχῆς, τὸ θυμοειδές, ὅτι εἶναι πάντοτε δοσμένο ὁλόκληρο στὴν προσπάθεια γιὰ κυριαρχία, γιὰ νίκη, γιὰ φήμη καλή;

Βεβαίωτατα.

- Εἰ οὖν φιλόνικον αὐτὸ καὶ φιλότιμον προσαγορεύοιμεν,
ἢ ἐμμελῶς ἂν ἔχοι;
Ἐμμελέστατα μὲν οὖν.
- 5 Ἀλλὰ μὴν ὧ γε μανθάνομεν, παντὶ δῆλον ὅτι πρὸς τὸ
εἰδέναι τὴν ἀλήθειαν ὅπῃ ἔχει πᾶν αἰεὶ τέταται, καὶ χρημάτων
τε καὶ δόξης ἥκιστα τούτων τούτῳ μέλει.
- Πολύ γε.
- 10 Φιλομαθὲς δὴ καὶ φιλόσοφον καλοῦντες αὐτὸ κατὰ τρόπον
ἂν καλοῖμεν;
Πῶς γὰρ οὐ;
Οὐκοῦν, ἦν δ' ἐγώ, καὶ ἄρχει ἐν ταῖς ψυχαῖς τῶν μὲν
c τοῦτο, τῶν δὲ τὸ ἕτερον ἐκείνων, ὁπότερον ἂν τύχη;
Οὕτως, ἔφη.
- Διὰ ταῦτα δὴ καὶ ἀνθρώπων λέγομεν τὰ πρῶτα τριττὰ
γένη εἶναι, φιλόσοφον, φιλόνικον, φιλοκερδές;
- 5 Κομιδῇ γε.
Καὶ ἡδονῶν δὴ τρία εἶδη, ὑποκείμενον ἐν ἐκάστῳ τούτων;
Πάνυ γε.
- Οἷσθ' οὖν, ἦν δ' ἐγώ, ὅτι εἰ ἑτέροις τρεῖς τοιούτους
ἀνθρώπους ἐν μέρει ἕκαστον ἀνερωτᾶν τίς τούτων τῶν βίων
10 ἡδιστος, τὸν ἑαυτοῦ ἕκαστος μάλιστα ἐγκωμιάσεται; ὃ τε
d χρηματιστικὸς πρὸς τὸ κερδαίνειν τὴν τοῦ τιμᾶσθαι ἡδονὴν
ἢ τὴν τοῦ μανθάνειν οὐδενὸς ἀξίαν φήσει εἶναι, εἰ μὴ εἴ τι
αὐτῶν ἀργύριον ποιεῖ;
- Ἀληθῆ, ἔφη.
- 5 Τί δὲ ὁ φιλότιμος; ἦν δ' ἐγώ· οὐ τὴν μὲν ἀπὸ τῶν
χρημάτων ἡδονὴν φορτικὴν τινα ἡγεῖται, καὶ αὐτὴν ἀπὸ
τοῦ μανθάνειν, ὅτι μὴ μάθημα τιμὴν φέρει, καπνὸν καὶ
φλυαρίαν;
- Οὕτως, ἔφη, ἔχει.
- 10 Τὸν δὲ φιλόσοφον, ἦν δ' ἐγώ, τί οἰώμεθα τὰς ἄλλας
e ἡδονὰς νομίζειν πρὸς τὴν τοῦ εἰδέναι τάληθες ὅπῃ ἔχει καὶ
ἐν τοιούτῳ τινὶ αἰεὶ εἶναι μανθάνοντα; [τῆς ἡδονῆς] οὐ πάνυ

Ἔτσι, ἂν τὸ ὀνομάζουμε φιλόνικο ἢ φιλόδοξο, δὲν θὰ τοῦ ταίριαζε αὐτό;

[b] Καὶ πολὺ μάλιστα.

Ὅμως εἶναι φανερὸ στὸν καθένα ὅτι ἐκεῖνο τὸ κομμάτι τῆς ψυχῆς, μὲ τὸ ὁποῖο ἀποκοτοῦμε νέα γνώση, εἶναι πάντα στραμμένο ὁλόκληρο στὴν προσπάθεια νὰ γνωρίσει πῶς ἔχει ἡ ἀλήθεια, καὶ ὅτι ἐλάχιστα νοιάζεται τὸ κομμάτι αὐτὸ γιὰ τὰ χρήματα καὶ τὴ δόξα.

Ἀκριβῶς.

Λέγοντας ἔτσι γι' αὐτὸ ὅτι εἶναι φιλομαθὲς ἢ ὅτι ἀγαπάει τὴ σοφία δὲν θὰ τὸ χαρακτηρίζαμε ταιριαστά;

Ἀσφαλῶς.

Συμβαίνει ἐπίσης, εἶπα, σὲ ἄλλων τὶς ψυχὲς νὰ κυριαρχεῖ τοῦτο τὸ στοιχεῖο [c] καὶ σὲ ἄλλων τὸ ἄλλο, ὅπως θὰ τύχει· ἔτσι δὲν εἶναι;

Ἔτσι.

Γι' αὐτὸ ὑποστηρίζουμε ὅτι καταβάση *τρία* εἶναι τὰ εἶδη τῶν ἀνθρώπων: αὐτὸ πού ἀγαπάει τὴ σοφία, τὸ ἄλλο πού ἀγαπάει τὴ δόξα καὶ τὸ τρίτο πού ἀγαπάει τὸ χρήμα.

Σωστά.

Ἐπίσης ὅτι ὑπάρχουν καὶ *τρία* εἶδη ἡδονῶν πού ἀντιστοιχοῦν σὲ καθένα ἀπὸ αὐτὰ τὰ *τρία* εἶδη· ἔτσι;

Βεβαίως.

Τὸ ξέρεις λοιπόν, εἶπα ἐγώ, ὅτι ἂν δοκίμαζες νὰ ρωτήσεις τρεῖς τέτοιους ἀνθρώπους, χωριστὰ τὸν καθένα, ποιὸς ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς βίους εἶναι ὁ πιὸ εὐχάριστος, ὁ καθένας τοὺς θὰ ἐγκωμιάζε προτίστως καὶ κυρίως τὸν δικό του; Κι ὅτι αὐτὸς [d] πού ἀγαπάει τὸ χρήμα θὰ ἔλεγε ὅτι μπροστὰ στὴν ἡδονή τοῦ κέρδους ἡ ἡδονὴ τῆς δόξας ἢ ἡ ἡδονὴ τῆς μάθησης δὲν ἔχει καμία ἀξία, ἐκτός κι ἂν κάτι ἀπὸ αὐτὰ ἀποφέρει καὶ χρήμα;

Αὐτὸ εἶναι ἀλήθεια.

Ἀλλὰ καὶ ὁ φιλόδοξος; ρώτησα· δὲν θεωρεῖ τὴν ἀπόλαυση πού αἰσθάνεται κανεὶς κερδίζοντας χρήματα ποταπὴ καὶ χυδαία ὅπως ἐξάλλου καὶ τὴν ἡδονὴ τῆς μάθησης τὴν ἔχει γιὰ κάτι ἐντελῶς τιποτένιο, ἐκτός κι ἂν ἡ μάθηση φέρνει τιμές;

Ἔτσι εἶναι, εἶπε.

Κι ὁ φιλόσοφος, εἶπα ἐγώ, ποιά ἀξία νὰ φανταστοῦμε ὅτι ἀποδίδει στὶς ἄλλες [e] ἡδονὲς μπροστὰ στὴν ἡδονὴ πού φέρνει ἡ γνώση τῆς ἀλήθειας καὶ ἡ διαρκὲς ἐνασχόληση μὲ κάποια συναφὴ μάθηση; Δὲν θὰ ἔλεγε ὅτι σχεδὸν δὲν

πόρρω; καὶ καλεῖν τῷ ὄντι ἀναγκαίᾳς, ὥς οὐδὲν τῶν ἄλλων
δεόμενον, εἰ μὴ ἀνάγκη ἦν;

5 Εὐ, ἔφη, δεῖ εἰδέναι.

Ὅτε δὴ οὖν, εἶπον, ἀμφισβητοῦνται ἐκάστου τοῦ εἶδους
αἱ ἡδοναὶ καὶ αὐτὸς ὁ βίος, μὴ ὅτι πρὸς τὸ κάλλιον καὶ
αἴσχιον ζῆν μηδὲ τὸ χεῖρον καὶ ἄμεινον, ἀλλὰ πρὸς αὐτὸ τὸ
582 ἡδιον καὶ ἀλυπότερον, πῶς ἂν εἰδῶμεν τίς αὐτῶν ἀληθέστατα
λέγει;

Οὐ πάνυ, ἔφη, ἔγωγε ἔχω εἰπεῖν.

Ἄλλ' ὧδε σκόπει· τίνι χρὴ κρίνεσθαι τὰ μέλλοντα καλῶς
5 κριθήσεσθαι; ἄρ' οὐκ ἐμπειρία τε καὶ φρονήσῃ καὶ λόγῳ;
ἢ τούτων ἔχοι ἂν τις βέλτιον κριτήριον;

Καὶ πῶς ἂν; ἔφη.

Σκόπει δὴ· τριῶν ὄντων τῶν ἀνδρῶν τίς ἐμπειρότατος πασῶν
ὧν εἵπομεν ἡδονῶν; πότερον ὁ φιλοκερδής, μαυθάνων αὐτὴν
10 τὴν ἀλήθειαν οἶόν ἐστιν, ἐμπειρότερος δοκεῖ σοι εἶναι τῆς
b ἀπὸ τοῦ εἰδέναι ἡδονῆς, ἢ ὁ φιλόσοφος τῆς ἀπὸ τοῦ κερδαίνειν;

Πολύ, ἔφη, διαφέρει. τῷ μὲν γὰρ ἀνάγκη γεύεσθαι τῶν
ἐτέρων ἐκ παιδὸς ἄρξαμένῳ· τῷ δὲ φιλοκερδεῖ, ὅπῃ πέφυκε
τὰ ὄντα μαυθάνοντι, τῆς ἡδονῆς ταύτης, ὥς γλυκεῖα ἐστιν,
5 οὐκ ἀνάγκη γεύεσθαι οὐδ' ἐμπείρῳ γίγνεσθαι, μᾶλλον δὲ
καὶ προθυμουμένῳ οὐ ῥάδιον.

Πολὺ ἄρα, ἦν δ' ἐγώ, διαφέρει τοῦ γε φιλοκερδοῦς ὁ
φιλόσοφος ἐμπειρία ἀμφοτέρων τῶν ἡδονῶν.

c Πολὺ μέντοι.

Τί δὲ τοῦ φιλοτίμου; ἄρα μᾶλλον ἄπειρός ἐστι τῆς ἀπὸ
τοῦ τιμᾶσθαι ἡδονῆς ἢ ἐκεῖνος τῆς ἀπὸ τοῦ φρονεῖν;

Ἄλλὰ τιμὴ μὲν, ἔφη, ἐάνπερ ἐξεργάζωνται ἐπὶ ὃ ἕκαστος

έχουν σχέση με την ήδονή; Και δὲν θὰ τις χαρακτηρίζε κυριολεκτικά ὡς ἡδονές «τῆς ἀνάγκης», ἀφοῦ αὐτὸς διόλου δὲν θὰ τις χρειαζόταν, ἂν δὲν τοῦ τις ἐπέβαλλε ἀναγκαστικά ἡ φύση;

Περὶ αὐτοῦ, εἶπε, ἃς μὴν ἔχουμε καμιά ἀμφιβολία.

Ἄφοῦ λοιπόν, εἶπα, ὑπάρχει ἀμφισβήτηση σχετικά μὲ τις ἡδονές ἀλλὰ καὶ τὴν ἴδια τὴ ζωὴ καθενὸς ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς τρεῖς ἀνθρώπινους τύπους καὶ μάλιστα ὄχι ὡς πρὸς τὸ ποιά εἶναι ἡ ὁμορφότερη ζωὴ καὶ ποιά ἡ ἀσχημότερη οὔτε ποιά ἡ χειρότερη καὶ ποιά ἡ καλύτερη ἀπὸ ἠθικὴ ἄποψη ἀλλὰ ποιά εἶναι [582a] ἡ πιὸ εὐχάριστη καὶ ἡ πιὸ ἀπαλλαγμένη ἀπὸ θλίψη, ὑπάρχει ἄραγε τρόπος νὰ μαθαίναμε ποιὸς ἀπὸ τοὺς τρεῖς εἶναι πλησιέστερα στὴν ἀλήθεια μὲ ὅσα λέει;

Δὲν ἔχω, ἐγὼ τουλάχιστον, νὰ πῶ κάτι.

Δές το ὅμως τὸ ζήτημα ὡς ἐξῆς. Πῶς πρέπει νὰ κριθοῦν αὐτὰ τὰ πράγματα ἂν εἶναι νὰ κριθοῦν σωστά; Ἄραγε δὲν πρέπει νὰ τὰ κρίνουμε μὲ τὴν ἐμπειρία, μὲ τὴ φρόνηση καὶ μὲ τὴ λογικὴ; Ἡ μήπως θὰ εἶχε κανεὶς κάποιο ἄλλο καλύτερο κριτήριο;

Πῶς θὰ ἦταν δυνατόν; εἶπε.

Κοίταξε, τότε. Ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς τρεῖς ἀνθρώπους ποιὸς εἶναι ὁ πιὸ ἔμπειρος σὲ ὅλες τις ἡδονές πού ἀναφέραμε; Εἶσαι τῆς γνώμης ὅτι ὁ φιλοχρήματος, ἂν ἀποκτήσει γνώση σχετικά μὲ τὸ τί λογῆς πράγμα εἶναι ἡ ἀλήθεια, δοκιμάζει ἐντονότερα τὴν ἡδονὴ πού ἀπορρέει [b] ἀπὸ τὴ γνώση ἀπ' ὅτι ὁ φιλόσοφος τὴν ἡδονὴ πού ἀπορρέει ἀπὸ τὸ κέρδος;

Πρόκειται, εἶπε, γιὰ πολὺ διαφορετικὰ πράγματα. Γιατὶ ὁ φιλόσοφος κατανάγκην ἀρχίζει ἤδη ἀπὸ παιδί νὰ δοκιμάζει τὰ ἄλλα εἶδη ἀπολαύσεων ἀπεναντίας ὁ φιλοχρήματος δὲν ἀναγκάζεται νὰ μαθαίνει ποιά εἶναι ἡ φύση τῆς ἀληθινῆς πραγματικότητος καὶ νὰ γεύεται τὴ γλύκα αὐτῆς τῆς ἡδονῆς οὔτε νὰ ἀποκτᾷ τὴν ἐμπειρία της — μάλιστα ἀκόμη κι ἂν εἶχε τὴ διάθεση νὰ τὸ κάνει, δὲν θὰ τοῦ ἦταν εὐκόλο.

Ἐπομένως, εἶπα ἐγώ, ὁ φιλόσοφος ὑπερέχει κατὰ πολὺ, σὲ σύγκριση μὲ τὸν φιλοχρήματο, ὡς πρὸς τὴν ἐμπειρία σ' αὐτὲς τις δύο ἡδονές.

[c] Ναί.

Σὲ σύγκριση ὅμως μὲ τὸν φιλόδοξο; Ἡ μήπως ἔχει ὁ φιλόσοφος μικρότερη ἐμπειρία τῆς ἡδονῆς πού αἰσθάνεται κανεὶς, ὅταν τὸν τιμοῦν, ἀπ' ὅτι ἔχει ὁ φιλόδοξος σχετικά μὲ τὴν ἡδονὴ πού δίνει ἡ σοφία;

Μὰ ἡ τιμὴ, εἶπε, εἶναι κάτι πού ἀπονέμεται σὲ ὅλους αὐτούς, ἐφόσον κα-

- 5 ὥρμηκε, πᾶσιν αὐτοῖς ἔπεται —καὶ γὰρ ὁ πλούσιος ὑπὸ πολλῶν τιμᾶται καὶ ὁ ἀνδρεῖος καὶ σοφός— ὥστε ἀπὸ γε τοῦ τιμᾶσθαι, οἷόν ἐστιν, πάντες τῆς ἡδονῆς ἔμπειροι· τῆς δὲ τοῦ ὄντος θέας, οἷαν ἡδονὴν ἔχει, ἀδύνατον ἄλλῳ γεγεῦσθαι πλὴν τῷ φιλοσόφῳ.
- d Ἐμπειρίας μὲν ἄρα, εἶπον, ἔνεκα κάλλιστα τῶν ἀνδρῶν κρίνει οὗτος.
Πολύ γε.
Καὶ μὴν μετὰ γε φρονήσεως μόνος ἔμπειρος γεγωνῶς
- 5 ἔσται.
Τί μήν;
Ἄλλὰ μὴν καὶ δι' οὗ γε δεῖ ὄργανον κρίνεσθαι, οὐ τοῦ φιλοκερδοῦς τοῦτο ὄργανον οὐδὲ τοῦ φιλοτίμου, ἀλλὰ τοῦ φιλοσόφου.
- 10 Τὸ ποῖον;
Διὰ λόγων που ἔφαμεν δεῖν κρίνεσθαι. ἦ γάρ;
Ναί.
Λόγοι δὲ τούτου μάλιστα ὄργανον.
Πῶς δ' οὐ;
- 15 Οὐκοῦν εἰ μὲν πλούτῳ καὶ κέρδει ἄριστα ἐκρίνετο τὰ
e κρινόμενα, ἂ ἐπῆναι ὁ φιλοκερδὴς καὶ ἔψεγεν, ἀνάγκη ἂν ἦν ταῦτα ἀληθέστατα εἶναι.
Πολλή γε.
Εἰ δὲ τιμῇ τε καὶ νίκῃ καὶ ἀνδρείᾳ, ἄρ' οὐχ ἂ ὁ φιλότιμός
- 5 τε καὶ φιλόνικος;
Δῆλον.
Ἐπειδὴ δ' ἐμπειρία καὶ φρονήσῃ καὶ λόγῳ;
Ἀνάγκη, ἔφη, ἂ ὁ φιλόσοφος τε καὶ ὁ φιλόλογος ἐπαινεῖ, ἀληθέστατα εἶναι.
- 583 Τριῶν ἄρ' οὐσῶν τῶν ἡδονῶν ἢ τούτου τοῦ μέρους τῆς ψυχῆς ᾧ μαρθάνομεν ἡδίστη ἂν εἴη, καὶ ἐν ᾧ ἡμῶν τοῦτο ἄρχει, ὁ τούτου βίος ἡδιστος;

τορθώνουν τελικά αυτό για το οποίο ξεκίνησε καθένας τους, γιατί πραγματικά και τὸν πλούσιο τὸν τιμοῦν πολλοί, καὶ τὸν ἀνδρεῖο καὶ τὸν σοφό, κι ἔτσι ὅλοι τους ἔχουν τὴν ἐμπειρία αὐτῆς τῆς ἡδονῆς, δηλαδή πῶς εἶναι ὅταν σὲ περιβάλλουν μὲ τιμὴ· ἀλλὰ τὴν ἡδονὴ πού δίνει ἡ θέαση τοῦ ὄντος εἶναι ἀδύνατο νὰ τὴν ἔχει γευτεῖ ἄλλος ἐκτὸς ἀπὸ τὸν φιλόσοφο.

[d] Ἐπομένως, σὲ ὅ,τι σχετίζεται μὲ τὴν ἐμπειρία, ἀπὸ τοὺς τρεῖς καλύτερα μπορεῖ νὰ κρίνει ὁ φιλόσοφος.

Πολὺ καλύτερα.

Καὶ βέβαια, εἶναι ὁ μόνος ὁ ὁποῖος θὰ ἔχει μιὰ ἐμπειρία πού θὰ τὴν συνοδεύει ἡ φρόνηση.

Βεβαίως.

Ἀλλὰ καὶ τὸ ἐργαλεῖο μὲ τὸ ὁποῖο πρέπει νὰ γίνεῖ αὐτὴ ἡ κρίση δὲν προσιδιάζει οὔτε στὸν φιλοχρήματο οὔτε στὸν φιλόδοξο ἀλλὰ εἶναι ἐργαλεῖο τοῦ φιλοσόφου.

Ποιό ἐννοεῖς;

Εἴπαμε, θαρρῶ, ὅτι ἡ κρίση πρέπει νὰ γίνεῖ μὲ λογικὰ ἐπιχειρήματα. Ἔτσι δὲν εἶναι;

Ναί.

Ἀλλὰ τὰ λογικὰ ἐπιχειρήματα εἶναι κατεξοχὴν ἐργαλεῖο τοῦ φιλοσόφου.

Ἀναμφισβήτητα.

Ἄν λοιπὸν αὐτὸ πού ἀποτελεῖ τὸ ἀντικείμενο τῆς κρίσης μας ἐπρόκειτο [e] νὰ κριθεῖ μὲ βράση τὸν πλοῦτο καὶ τὸ κέρδος, τότε ὅ,τι θὰ ἐπικροτοῦσε ὁ φιλοχρήματος καὶ ὅ,τι θὰ ἔψεγε θὰ ἦταν ἀναγκαστικά καὶ τὸ πιὸ σωστό.

Βεβαιότατα.

Ἄν πάλι τὸ κριτήριο ἦταν ἡ τιμὴ, ἡ νίκη, ἡ ἀνδρεία, τότε πιὸ σωστὰ δὲν θὰ ἦσαν ὅσα θὰ ἐπικροτοῦσε ὁ φιλόδοξος, αὐτὸς πού θέλει νὰ βγαίνει νικητής;

Προφανῶς.

Ἀφοῦ ὁμως τὰ πράγματα αὐτὰ κρίνονται μὲ τὴν ἐμπειρία, τὴ φρόνηση καὶ τὰ λογικὰ ἐπιχειρήματα;

Τότε κατανάγκην, εἶπε, ἔγκυρα κι ἀληθινὰ εἶναι ὅσα ἐπικροτεῖ ὁ φίλος τῆς σοφίας καὶ τῆς λογικῆς διερεῦνσης.

[583a] Καθὼς λοιπὸν εἶναι τρεῖς οἱ ἡδονές, πιὸ γλυκιὰ ἀπ' ὅλες δὲν θὰ ἦταν ἡ ἡδονὴ ἐκείνου τοῦ μέρους τῆς ψυχῆς μὲ τὸ ὁποῖο μαθαίνουμε, καὶ πιὸ γλυκιὰ ζωὴ δὲν θὰ ἦταν ἡ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου πού μέσα του δεσπάζει αὐτὸ τὸ κομμάτι;

- Πῶς δ' οὐ μέλλει; ἔφη· κύριος γοῦν ἐπαινέτης ὢν
 5 ἐπαινεί τὸν ἑαυτοῦ βίον ὁ φρόνιμος.
- Τίνα δὲ δευτέρον, εἶπον, βίον καὶ τίνα δευτέραν ἡδονὴν
 φησιν ὁ κριτῆς εἶναι;
- Δῆλον ὅτι τὴν τοῦ πολεμικοῦ τε καὶ φιλοτίμου· ἐγγυτέρω
 γὰρ αὐτοῦ ἐστὶν ἢ ἡ τοῦ χρηματιστοῦ.
- 10 Ὑστάτην δὴ τὴν τοῦ φιλοκερδοῦς, ὥς ἔοικεν.
- Τί μήν; ἦ δ' ὅς.
- b Ταῦτα μὲν τοίνυν οὕτω δύ' ἐφεξῆς ἂν εἴη καὶ δις νενικηκώς
 ὁ δίκαιος τὸν ἄδικον· τὸ δὲ τρίτον ὀλυμπικῶς τῷ σωτήρῳ τε
 καὶ τῷ Ὀλυμπίῳ Διί, ἄθρει ὅτι οὐδὲ παναληθὲς ἐστὶν ἢ
 τῶν ἄλλων ἡδονὴ πλὴν τῆς τοῦ φρονίμου οὐδὲ καθαρά, ἀλλ'
- 5 ἐσκιαγραφημένη τις, ὥς ἐγὼ δοκῶ μοι τῶν σοφῶν τινος
 ἀκηκοέναι. καίτοι τοῦτ' ἂν εἴη μέγιστόν τε καὶ κυριώτατον
 τῶν πτωμάτων.
- Πολύ γε· ἀλλὰ πῶς λέγεις;
- c Ὡδ', εἶπον, ἐξευρήσω, σοῦ ἀποκρινομένου ζητῶν ἅμα.
- Ἐρώτα δὴ, ἔφη.
- Λέγε δὴ, ἦν δ' ἐγώ· οὐκ ἐναντίον φαμὲν λύπην ἡδονῇ;
 Καὶ μάλα.
- 5 Οὐκοῦν καὶ τὸ μήτε χαίρειν μήτε λυπεῖσθαι εἶναί τι;
 Εἶναι μέντοι.
- Μεταξὺ τούτοις ἀμφοῖν ἐν μέσῳ ὃν ἡσυχίαν τινὰ περὶ
 ταῦτα τῆς ψυχῆς; ἢ οὐχ οὕτως αὐτὸ λέγεις;
- Οὕτως, ἦ δ' ὅς.
- 10 Ἄρ' οὖν μνημονεύεις, ἦν δ' ἐγώ, τοὺς τῶν καμνόντων
 λόγους, οὓς λέγουσιν ὅταν κάμνωσιν;
- Ποίους;
- Ὡς οὐδὲν ἄρα ἐστὶν ἥδιον τοῦ ὑγιαίνειν, ἀλλὰ σφᾶς
 d ἐλελήθει, πρὶν κάμνειν, ἥδιον ὄν.

Γίνεται, είπε, νὰ ἦταν ἀλλιῶς; Ἐν πάσῃ περιπτώσει, ὅταν ὁ σοφὸς ἄνθρωπος παινεύει τὴ δική του ζωὴ, ὁ λόγος του ἔχει ἀποφασιστικὴ βαρύτητα.

Γιὰ ποιά ζωὴ ὅμως, εἶπα, καὶ γιὰ ποιά ἡδονὴ ἀποφαίνεται ὁ κριτὴς πὼς ἔρχονται δεύτερες στὴ σειρᾶ;

Εἶναι φανερό, εἶπε· ἔρχεται ἡ ζωὴ τοῦ πολεμιστῆ, τοῦ ἀνθρώπου ποὺ ἀγαπᾷ τὴ δόξα· γιὰτὶ *αὐτονοοῦ* ἡ ζωὴ κι ἡ ἡδονὴ εἶναι πιὸ κοντὰ στὸν πρῶτο κι ὄχι ἐκείνου ποὺ κυνηγᾷ τὸ χρῆμα.

Κι ἔτσι τελευταία στὴ σειρᾶ, καθὼς φαίνεται, ἔρχεται ἡ ἡδονὴ τοῦ φιλοχρήματου.

Βεβαίως, εἶπε αὐτός.

[b] Νὰ λοιπὸν δύο ἀποδείξεις, ἡ μιὰ πίσω ἀπὸ τὴν ἄλλη, ποὺ ἰσοδυναμοῦν μὲ δύο νίκες τοῦ δίκαιου ἀνθρώπου ἐπὶ τοῦ ἀδίκου· γιὰ τὴν τρίτη νίκη κάνε σπονδὴ, κατὰ τὸ Ὀλυμπιακὸ ἔθιμο, στὸν Ὀλύμπιο Δία. Πρόσεξε ὅτι καμία ἄλλη ἡδονὴ ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἡδονὴ τοῦ σοφοῦ ἀνθρώπου δὲν εἶναι ἐντελῶς ἀληθινὴ οὔτε καθαρὴ, ἀλλὰ ἀπλῶς ἓνα σκιαγράφημα, ὅπως νομίζω ὅτι ἄκουσα νὰ λέει κάποιος σοφός. Κι αὐτὸ *πραγματικά* θὰ ἦταν ἡ πιὸ τρανταχτὴ καὶ καθοριστικὴ πτώση γιὰ τὸν ἄδικο.

Βεβαιότατα. Πὼς τὸ ἀποδείχνεις ὅμως;

[c] Θὰ βρῶ ἀπόδειξη, εἶπα, ἂν ἐσὺ μοῦ ἀπαντᾷς ἐνῶ θὰ ψάχνω.

Ρῶτα με λοιπόν, εἶπε.

Γιὰ λέγε μου, εἶπα ἐγώ· δεχόμαστε ὅτι ἡ λύπη εἶναι κάτι ἀντίθετο στὴν ἡδονή;

Καὶ πολὺ μάλιστα.

Δεχόμαστε ἐπίσης ὅτι τὸ νὰ μὴν αἰσθάνεται κάποιος χαρὰ ἢ λύπη ἀποτελεῖ μιὰ κατάστασι· ἔτσι;

Ναί, ἀποτελεῖ.

Κάτι ἐνδιάμεσο σ' αὐτὰ τὰ δύο, ἓνα εἶδος ἡρεμίας τῆς ψυχῆς ὡς πρὸς αὐτά· ἢ μήπως δὲν τὸ ἐννοεῖς ἔτσι;

Ἔτσι τὸ ἐννοῶ, εἶπε ἐκεῖνος.

Δὲν σοῦ ἔρχονται ἄραγε στὸ νοῦ, εἶπα ἐγώ, αὐτὰ ποὺ λένε οἱ ἄρρωστοι, ὅταν ὑποφέρουν;

Τί λένε;

Ὅτι τελικὰ τίποτα δὲν εἶναι πιὸ γλυκὸ ἀπὸ τὸ νὰ ἔχει κανεὶς τὴν ὑγειά του, ἀλλὰ ὅτι ἐκεῖνοι, προτοῦ νὰ ἀρρωστήσουν, [d] δὲν εἶχαν ἀντιληφθεῖ πὼς αὐτὸ εἶναι τὸ πιὸ γλυκὸ πρᾶγμα.

Μέμνημαι, ἔφη.

Οὐκοῦν καὶ τῶν περιωδυνία τινὶ ἐχομένων ἀκούεις λε-
γόντων ὥς οὐδὲν ἥδιον τοῦ παύσασθαι ὀδυνώμενον;

5 Ἀκούω.

Καὶ ἐν ἄλλοις γε οἶμαι πολλοῖς τοιούτοις αἰσθάνη γι-
γνομένους τοὺς ἀνθρώπους, ἐν οἷς, ὅταν λυπῶνται, τὸ μὴ
λυπεῖσθαι καὶ τὴν ἡσυχίαν τοῦ τοιούτου ἐγκωμιάζουσιν ὥς
ἡδιστον, οὐ τὸ χαίρειν.

10 Τοῦτο γάρ, ἔφη, τότε ἡδὺ ἴσως καὶ ἀγαπητὸν γίγνεται,
ἡσυχία.

e Καὶ ὅταν παύσηται ἄρα, εἶπον, χαίρων τις, ἢ τῆς ἡδονῆς
ἡσυχία λυπηρὸν ἔσται.

Ἴσως, ἔφη.

5 Ὁ μεταξὺ ἄρα νυνδὴ ἀμφοτέρων ἔφαμεν εἶναι, τὴν
ἡσυχίαν, τοῦτό ποτε ἀμφότερα ἔσται, λύπη τε καὶ ἡδονή.

Ἐοικεν.

Ἢ καὶ δυνατόν τὸ μηδέτερα ὄν ἀμφότερα γίγνεσθαι;

Οὐ μοι δοκεῖ.

10 Καὶ μὴν τό γε ἡδὺ ἐν ψυχῇ γιγνόμενον καὶ τὸ λυπηρὸν
κίνησις τις ἀμφοτέρω ἐστόν· ἢ οὐ;

Ναί.

584 Τὸ δὲ μήτε λυπηρὸν μήτε ἡδὺ οὐχὶ ἡσυχία μέντοι καὶ
ἐν μέσῳ τούτοις ἐφάνη ἄρτι;

Ἐφάνη γάρ.

5 Πῶς οὖν ὀρθῶς ἔστι τὸ μὴ ἀλγεῖν ἡδὺ ἡγεῖσθαι ἢ τὸ μὴ
χαίρειν ἀνιαρὸν;

Οὐδαμῶς.

10 Οὐκ ἔστιν ἄρα τοῦτο, ἀλλὰ φαίνεται, ἣν δ' ἐγώ, παρὰ
τὸ ἀλγεινὸν ἡδὺ καὶ παρὰ τὸ ἡδὺ ἀλγεινὸν τότε ἢ ἡσυχία,
καὶ οὐδὲν ὑγιὲς τούτων τῶν φαντασμάτων πρὸς ἡδονῆς
ἀλήθειαν, ἀλλὰ γοητεία τις.

Ὡς γοῦν ὁ λόγος, ἔφη, σημαίνει.

Ἀσφαλῶς μοῦ ἔρχονται στὸ νοῦ, εἶπε.

Δὲν ἀκούς ἐπίσης ὅσους ὑποφέρουν ἀπὸ πόνους νὰ λένε ὅτι δὲν ὑπάρχει κάτι πιὸ εὐχάριστο ἀπὸ τὸ νὰ πάψουν νὰ πονοῦν;

Τὸ ἀκούω.

Καὶ θὰ ἔχεις, ὑποθέτω, προσέξει καὶ πολλές ἄλλες τέτοιες περιπτώσεις, στίς ὁποῖες οἱ ἄνθρωποι, ὅταν ὑποφέρουν, ἐκθειάζουν ὡς πιὸ γλυκὸ πρᾶγμα τὸ νὰ μὴν ὑποφέρουν καὶ τὸ νὰ ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τέτοια βάσανα — ὄχι τὸ νὰ χαίρονται.

Ἴσως, εἶπε, ἡ ἡσυχία νὰ τοὺς φαίνεται τότε γλυκιὰ καὶ πολυπόθητη.

[ε] Ἄρα λοιπόν, εἶπα, καὶ ὅταν πάψει κανεὶς νὰ αἰσθάνεται χαρὰ, τὸ καταλάγιασμα τῆς ἡδονῆς θὰ προξενεῖ λύπη.

Ἴσως, εἶπε.

Συνεπῶς ἐκεῖνο γιὰ τὸ ὁποῖο τώρα δὲ δεχτήκαμε ὅτι ἀποτελεῖ μιὰ ἐνδιάμεση κατάσταση τῶν δύο, δηλαδή ἡ κατάσταση τῆς ἡσυχίας, θὰ εἶναι κατὰ τὶς περιστάσεις καὶ τὰ δύο: καὶ πόνος καὶ ἡδονή.

Ἔτσι φαίνεται.

Εἶναι σταλήθεια δυνατόν κάτι ποὺ δὲν εἶναι οὔτε τὸ ἓνα οὔτε τὸ ἄλλο ἀπὸ αὐτὰ νὰ γίνει καὶ τὰ δύο;

Δὲν νομίζω.

Καὶ βέβαια, ἡ λύπη ὅσο καὶ ἡ χαρὰ, ὅταν γεννιοῦνται μέσα στὴν ψυχὴ, ἀποτελοῦν καὶ οἱ δύο ἓνα εἶδος κίνησης· ἢ μήπως ὄχι;

Ἀποτελοῦν.

[584a] Ἀπεναντίας, αὐτὸ ποὺ οὔτε λύπη εἶναι οὔτε χαρὰ δὲν μᾶς φάνηκε τώρα δὲ ὅτι εἶναι κατάσταση ἡσυχίας καὶ ὅτι ἐντοπίζεται στὸ ἐνδιάμεσο αὐτῶν τῶν δύο;

Φάνηκε, πράγματι.

Πῶς λοιπόν εἶναι σωστὸ νὰ θεωρεῖ κανεὶς τὴν ἄρνηση τοῦ πόνου χαρὰ καὶ τὴν ἄρνηση τῆς χαρᾶς λύπη;

Μὲ κανέναν τρόπο.

Συνεπῶς, εἶπα ἐγώ, ἡ κατάσταση τῆς ἡσυχίας δὲν εἶναι εὐχάριστη ἀλλὰ ἀπλῶς φαίνεται τέτοια σὲ σύγκριση μὲ τὸ δυσάρεστο, καὶ δυσάρεστη σὲ σύγκριση μὲ τὸ εὐχάριστο, καὶ δὲν ὑπάρχει τίποτα σωστὸ σ' αὐτὰ τὰ φαντασιοκοπήματα σχετικὰ μὲ τὴν πραγματικὴ ὑπόσταση τῆς ἡδονῆς ἀλλὰ εἶναι κάτι σὰν ψευδαίσθηση καὶ μαγεία.

Αὐτὸ τουλάχιστον, εἶπε, βγαίνει ἀπὸ τὴ διερεύνηση.

- b Ἴδὲ τοίνυν, ἔφην ἐγώ, ἡδονάς, αἱ οὐκ ἐκ λυπῶν εἰσίν,
 ἵνα μὴ πολλάκις οἰηθῆς ἐν τῷ παρόντι οὕτω τοῦτο πεφυ-
 κέναι, ἡδονὴν μὲν παῦλαν λύπης εἶναι, λύπην δὲ ἡδονῆς.
 Ποῦ δὴ, ἔφη, καὶ ποίας λέγεις;
- 5 Πολλὰ μὲν, εἶπον, καὶ ἄλλαι, μάλιστα δ' εἰ ἔθελεις
 ἐννοῆσαι τὰς περὶ τὰς ὁσμάς ἡδονάς. αὗται γὰρ οὐ προ-
 λυπηθέντι ἐξαίφνης ἀμήχανοι τὸ μέγεθος γίνονται, παυσά-
 μεναί τε λύπην οὐδεμίαν καταλείπουσιν.
 Ἀληθέστατα, ἔφη.
- c Μὴ ἄρα πειθώμεθα καθαρὰν ἡδονὴν εἶναι τὴν λύπης
 ἀπαλλαγὴν, μὴδὲ λύπην τὴν ἡδονῆς.
 Μὴ γάρ.
 Ἀλλὰ μέντοι, εἶπον, αἷ γε διὰ τοῦ σώματος ἐπὶ τὴν
- 5 ψυχὴν τείνουσαι καὶ λεγόμεναι ἡδοναί, σχεδὸν αἱ πλείσταί
 τε καὶ μέγισται, τούτου τοῦ εἶδους εἰσὶ, λυπῶν τινες ἀπαλ-
 λαγαί.
 Εἰσὶ γάρ.
 Οὐκοῦν καὶ αἱ πρὸ μελλόντων τούτων ἐκ προσδοκίας
- 10 γιγνόμεναι προησθήσεις τε καὶ πολυπήσεις κατὰ ταῦτα
 ἔχουσιν;
 Κατὰ ταῦτά.
- d Οἷσθ' οὖν, ἦν δ' ἐγώ, οἶαί εἰσιν καὶ ὧ μάλιστα ἐοίκασιν;
 Τῷ; ἔφη.
 Νομίζεις τι, εἶπον, ἐν τῇ φύσει εἶναι τὸ μὲν ἄνω, τὸ δὲ
 κάτω, τὸ δὲ μέσον;
- 5 Ἔγωγε.
 Οἷε οὖν ἂν τινα ἐκ τοῦ κάτω φερόμενον πρὸς μέσον
 ἄλλο τι οἷεσθαι ἢ ἄνω φέρεσθαι; καὶ ἐν μέσῳ στάντα,
 ἀφορῶντα ὅθεν ἐνήνεκται, ἄλλοθί που ἂν ἡγείσθαι εἶναι ἢ
 ἐν τῷ ἄνω, μὴ ἑωρακότα τὸ ἀληθῶς ἄνω;
- 10 Μὰ Δί', οὐκ ἔγωγε, ἔφη, ἄλλως οἶμαι οἰηθῆναι ἂν τὸν
 τοιοῦτον.

[b] Τότε λοιπόν, είπα ἐγώ, πρόσεξε ὀρισμένες ἡδονές, οἱ ὁποῖες δὲν ἀπορρέουν ἀπὸ λύπες, γιὰ νὰ μὴν ὑποθέσεις καὶ στὴ συγκεκριμένη περίπτωσι τοῦ πράγμα αὐτὸ εἶναι ἀπὸ τὴ φύσι τοῦ ἔτσι καὶ ὅτι ἡ ἡδονὴ εἶναι παύσι μιᾶς λύπης καὶ ἡ λύπη παύσι μιᾶς ἡδονῆς.

Ποῦ νὰ πρόσεξω; ρώτησε· ποιές ἡδονές ἐννοεῖς;

Πολλές καὶ διάφορες, εἶπα· πὶὸ συγκεκριμένα ὅμως πρόσεξε, ἂν θέλεις, τὶς ἡδονές ποὺ συνδέονται μὲ τὴν ὀσφρησι. Οἱ ἡδονές αὐτές δὲν συνεπαίρνουν ξαφνικά μὲ ἐκπληκτικὴ ἔντασι κάποιον ὁ ὁποῖος πρῶτύτερα εἶχε αἰσθανθεῖ δυσάρεστα οὔτε πάλι ἀφήνουν καμιά δυσάρεστη αἴσθησι μόλις σταματήσουν.

Πολὺ σωστά, εἶπε.

[c] Ἄς μὴ δεχθοῦμε λοιπόν ὅτι καθαρὴ ἡδονὴ εἶναι ἡ ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὴ λύπη οὔτε κι ὅτι ἡ παύσι τῆς ἡδονῆς εἶναι λύπη.

Ὅχι βέβαια.

Ὅσῳ, εἶπα, αὐτές οἱ λεγόμενες ἡδονές ποὺ πᾶνε διαμέσου τοῦ σώματος νὰ μποῦν στὴν ψυχὴ, τουλάχιστον οἱ περισσότερες καὶ οἱ πὶὸ ἔντονες, ἀνήκουν σ' αὐτὴ τὴν κατηγορία, εἶναι κάτι σὰν σταμάτημα δυσάρεστων καταστάσεων.

Εἶναι πραγματικά.

Τὸ ἴδιο, τώρα, δὲν συμβαίνει καὶ μὲ τὴν πρόγευσι τῆς λύπης ἢ τῆς χαρᾶς ποὺ γεννᾶει ἡ προσδοκία αὐτῶν τῶν καταστάσεων πρὶν ἀπὸ τὴν πραγματοποίησή τους;

Τὸ ἴδιο.

[d] Ξέρεις λοιπόν, εἶπα ἐγώ, τί λογῆς εἶναι αὐτές οἱ ἡδονές καὶ μὲ τί κυρίως μοιάζουν;

Μὲ τί;

Ὑπάρχει, εἶπα, κατὰ τὴ γνώμη σου, στὴ φύσι κάτι ποὺ τὸ χαρακτηρίζουμε ἐπάνω, κάτι ἄλλο ποὺ τὸ χαρακτηρίζουμε κάτω καὶ κάτι ἄλλο μέσον;

Βεβαίως.

Φαντάζεσαι λοιπόν ὅτι κάποιος ποὺ κινεῖται ἀπὸ τὸ κάτω πρὸς τὸ μέσον θὰ μπορούσε νὰ φανταστεῖ κάτι ἄλλο κι ὄχι ὅτι κινεῖται πρὸς τὰ ἐπάνω; Κι ἂν σταθεῖ στὸ μέσον καὶ κοιτάξει ἀπὸ ποῦ ἔχει ἔλθει, θὰ μπορούσε ποτὲ νὰ πιστέψει ὅτι βρίσκεται κάπου ἄλλοῦ κι ὄχι ἐπάνω, ἐὰν δὲν συμβαίνει νὰ ἔχει ἰδεῖ τὸ ἀληθινὸ ἐπάνω;

Μὰ τὸ Δία, εἶπε, ἐγώ τουλάχιστον δὲν νομίζω ὅτι θὰ μπορούσε ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς νὰ ὑποθέσει κάτι ἄλλο.

- e Ἄλλ' εἰ πάλιν γ', ἔφην, φέροιτο, κάτω τ' ἂν οἴοιτο
 φέρεσθαι καὶ ἀληθῇ οἴοιτο;
 Πῶς γὰρ οὔ;
 Οὐκοῦν ταῦτα πάσχοι ἂν πάντα διὰ τὸ μὴ ἔμπειρος εἶναι
 5 τοῦ ἀληθινῶς ἄνω τε ὄντος καὶ ἐν μέσῳ καὶ κάτω;
 Δῆλον δῆ.
 Θανμάζοις ἂν οὖν εἰ καὶ οἱ ἄπειροι ἀληθείας περὶ πολλῶν
 τε ἄλλων μὴ ὑγιεῖς δόξας ἔχουσιν, πρὸς τε ἡδονὴν καὶ λύπην
 καὶ τὸ μεταξὺ τούτων οὕτω διάκεινται, ὥστε, ὅταν μὲν ἐπὶ τὸ
 585 λυπηρὸν φέρονται, ἀληθῇ τε οἴονται καὶ τῷ ὄντι λυποῦνται,
 ὅταν δὲ ἀπὸ λύπης ἐπὶ τὸ μεταξύ, σφόδρα μὲν οἴονται
 πρὸς πληρώσει τε καὶ ἡδονῇ γίγνεσθαι, ὥσπερ πρὸς μέλαν
 φαιὸν ἀποσκοποῦντες ἀπειρία λευκοῦ, καὶ πρὸς τὸ ἄλυτον
 5 οὕτω λύπην ἀφορῶντες ἀπειρία ἡδονῆς ἀπατῶνται;
 Μὰ Δία, ἡ δ' ὅς, οὐκ ἂν θανμάσαιμι, ἀλλὰ πολὺ μᾶλλον,
 εἰ μὴ οὕτως ἔχει.
 Ὡδέ γ' οὖν, εἶπον, ἐννόει· οὐχὶ πείνα καὶ δίψα καὶ τὰ
 b τοιαῦτα κενώσεις τινές εἰσιν τῆς περὶ τὸ σῶμα ἕξεως;
 Τί μήν;
 Ἄγνοια δὲ καὶ ἀφροσύνη ἄρ' οὐ κενότης ἐστὶ τῆς περὶ
 ψυχὴν αὐτοῦ ἕξεως;
 5 Μάλα γε.
 Οὐκοῦν πληροῖτ' ἂν ὃ τε τροφῆς μεταλαμβάνων καὶ ὁ
 νοῦν ἰσχων;
 Πῶς δ' οὔ;
 Πλήρωσις δὲ ἀληθεστέρα τοῦ ἡττον ἢ τοῦ μᾶλλον
 10 ὄντος;
 Δῆλον ὅτι τοῦ μᾶλλον.
 Πότερα οὖν ἡγῇ τὰ γένη μᾶλλον καθαρὰς οὐσίας μετέχειν,
 τὰ οἶον σίτου τε καὶ ποτοῦ καὶ ὄψου καὶ συμπάσης τροφῆς,
 ἢ τὸ δόξης τε ἀληθοῦς εἶδος καὶ ἐπιστήμης καὶ νοῦ καὶ

[e] Ἄν ὅμως, εἶπα, κινιόταν πρὸς τὴν ἀντίθετη κατεύθυνση, θὰ ὑπέθετε ὅτι κινεῖται πρὸς τὰ κάτω, καὶ θὰ τὸ ὑπέθετε σωστά· ἔτσι;

Προφανῶς.

Κι ὅλα αὐτὰ βέβαια θὰ τὰ πάθαινε ἐπειδὴ δὲν ξέρει ποιό σταλήθεια εἶναι τὸ ἐπάνω, ποιό τὸ μέσον καὶ ποιό τὸ κάτω· σωστά;

Προφανῶς.

Θὰ σοῦ φαινόταν λοιπὸν παράξενο ἂν κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο ἄνθρωποι ποὺ ἀγνοοῦν ἐντελῶς τί εἶναι ἡ ἀλήθεια δὲν θὰ ἔχουν σωστή γνώμη γιὰ πολλὰ πράγματα καὶ ἂν θὰ διατελοῦν σχετικὰ μὲ τὴν ἡδονή, τὸν πόνο καὶ τὸ ἐνδιάμεσο αὐτῶν τῶν δύο σὲ μιὰ τέτοια κατάσταση, ὥστε, ὅταν κινοῦνται πρὸς τὴν κατεύθυνση [585a] τοῦ πόνου, θὰ συμβαίνει νὰ νομίζουν κάτι ποὺ εἶναι ἀληθινὸ καὶ νὰ αἰσθάνονται σταλήθεια πόνο, ὅταν ὅμως κινοῦνται ἀπὸ τὴν κατάσταση τοῦ πόνου πρὸς τὴν ἐνδιάμεση κατάσταση, θὰ ἔχουν ἔντονα τὴν ἐντύπωση ὅτι φθάνουν στὴν πλήρωση καὶ τὴν ἡδονή, ἀπαράλλαχτα ὅπως γελιοῦνται, ὅταν κοιτάζουν τὸ γκρίζο χρῶμα καὶ τὸ συγκρίνουν μὲ τὸ μαῦρο χωρὶς νὰ ξέρουν πῶς εἶναι τὸ λευκὸ, καὶ ὅπως γελιοῦνται, ὅταν συγκρίνουν τὴν ἔλλειψη πόνου μὲ τὸν πόνο χωρὶς νὰ ἔχουν δοκιμάσει τὴν ἡδονή;

Μὰ τὸ Δία, εἶπε αὐτός, δὲν θὰ μοῦ φαινόταν παράξενο, ἀντιθέτως θὰ παραξενευόμουν πολὺ περισσότερο, ἂν δὲν συνέβαινε ἔτσι.

Κοίταξέ το, εἶπα, μὲ αὐτὸ τὸ πρίσμα. Ἡ πείνα, ἡ δίψα καὶ τὰ [b] παρόμοια δὲν εἶναι κάτι σὰν καταστάσεις κενοῦ μέσα στὴ σωματικότητα;

Βεβαίως.

Ἡ ἄγνοια, ἀπὸ τὴν ἄλλη, καὶ ἡ ἔλλειψη φρόνησης δὲν εἶναι κι αὐτὴ ἓνα εἶδος κενοῦ τῆς ψυχῆς;

Καὶ πολὺ μάλιστα.

Ἄραγε λαμβάνοντας κανεὶς τροφὴ καὶ δυναμώνοντας τὸ νοῦ του θὰ κάλυπτε τὸ κενὸ καὶ θὰ τὸ γέμιζε;

Βεβαίως.

Ποιὰ πλήρωση ὅμως εἶναι ἀληθινότερη: ἡ πλήρωση μὲ κάτι λιγότερο πραγματικὸ ἢ μὲ κάτι ἄλλο αὐθεντικότερο;

Ἀσφαλῶς μὲ κάτι αὐθεντικότερα πραγματικὸ.

Καὶ ποιὸ ἀπὸ τὰ δύο εἶδη ὄντων ἔχει κατὰ τὴ γνώμη σου μεγαλύτερο μερτικὸ στὴν καθαρὴ οὐσία τοῦ ὄντος: αὐτὸ στοῦ ὁποῖο ἀνήκει λ.χ. τὸ φαγητό, τὸ πιτό, τὸ προσφάγι καὶ γενικῶς ἡ τροφὴ ἢ τὸ εἶδος τὸ ὁποῖο περιλαμβάνει τὴ γνώμη ποὺ ἀληθεύει, τὴν ἐπιστήμη, τὰ διανοήματα καί, [c] μὲ μιὰ λέξη, κάθε

- c συλλήβδην αὖ πάσης ἀρετῆς; ὥδε δὲ κρίνε· τὸ τοῦ ἀεὶ
ὁμοίου ἐχόμενον καὶ ἀθανάτου καὶ ἀληθείας, καὶ αὐτὸ τοιοῦτον
ὄν καὶ ἐν τοιούτῳ γιγνόμενον, μᾶλλον εἶναι σοι δοκεῖ, ἢ τὸ
μηδέποτε ὁμοίου καὶ θνητοῦ, καὶ αὐτὸ τοιοῦτον καὶ ἐν τοιούτῳ
- 5 γιγνόμενον;
Πολύ, ἔφη, διαφέρει τὸ τοῦ ἀεὶ ὁμοίου.
Ἦ οὖν ἀεὶ ὁμοίου σιτία μᾶλλον ἢ ἐπιστήμη
μετέχει;
- 10 Οὐδαμῶς.
Τί δ'; ἀληθείας;
Οὐδὲ τοῦτο.
Εἰ δὲ ἀληθείας ἦττον, οὐ καὶ οὐσίας;
Ἀνάγκη.
- d Οὐκοῦν ὅλως τὰ περὶ τὴν τοῦ σώματος θεραπείαν γένη
τῶν γενῶν αὖ τῶν περὶ τὴν τῆς ψυχῆς θεραπείαν ἦττον
ἀληθείας τε καὶ οὐσίας μετέχει;
- Πολύ γε.
- 5 Σῶμα δὲ αὐτὸ ψυχῆς οὐκ οἶει οὕτως;
Ἐγώ γε.
Οὐκοῦν τὸ τῶν μᾶλλον ὄντων πληρούμενον καὶ αὐτὸ
μᾶλλον ὄν ὄντως μᾶλλον πληροῦται ἢ τὸ τῶν ἦττον ὄντων
καὶ αὐτὸ ἦττον ὄν;
- 10 Πῶς γὰρ οὐ;
Εἰ ἄρα τὸ πληροῦσθαι τῶν φύσει προσηκόντων ἡδύ ἐστι,
τὸ τῷ ὄντι καὶ τῶν ὄντων πληρούμενον μᾶλλον μᾶλλον
e ὄντως τε καὶ ἀληθεστέως χαίρειν ἂν ποιοῖ ἡδονῇ ἀληθεῖ,
τὸ δὲ τῶν ἦττον ὄντων μεταλαμβάνον ἦττόν τε ἂν ἀληθῶς
καὶ βεβαίως πληροῖτο καὶ ἀπιστοτέρας ἂν ἡδονῆς καὶ ἦττον
ἀληθοῦς μεταλαμβάνοι.
- 5 Ἀναγκαιότατα, ἔφη.

προτέρημα; Κρίνε το ως ἑξῆς. Συλλογίσου ἂν αὐτὸ τὸ ὁποῖο κρατιέται ἀπὸ τὸ παντοτινὰ ὁμοιο κι ἀπὸ τὸ ἀθάνατο καὶ τὴν ἀλήθεια, καὶ τὸ ὁποῖο εἶναι καὶ τὸ ἴδιο τέτοιας ὑφῆς καὶ λαμβάνει τὴν ὑπόστασή του μέσα σὲ μιὰ τέτοια περιοχὴ, εἶναι κατὰ τὴ γνώμη σου αὐθεντικότερα πραγματικὸ ἀπ' ὅτι ἐκεῖνο τὸ ὁποῖο κρατιέται ἀπὸ τὸ διαρκῶς μεταβαλλόμενο καὶ τὸ θνητό, καὶ τὸ ὁποῖο εἶναι καὶ τὸ ἴδιο τέτοιο καὶ λαμβάνει τὴν ὑπόστασή του σὲ μιὰ τέτοιας λογῆς περιοχῇ.

Ἐπερέχει πολύ, εἶπε, αὐτὸ πού κρατιέται ἀπὸ τὸ παντοτινὰ ὁμοιο.

Ἄραγε, λοιπόν, στὸ παντοτινὰ ὁμοιο ἔχουν οἱ τροφές μεγαλύτερο μερτικὸ ἢ ἡ ἐπιστήμη;

Σὲ καμία περίπτωση οἱ τροφές.

Στὴν ἀλήθεια ὅμως; Ἐχουν μεγαλύτερο μερτικὸ σ' αὐτήν;

Οὔτε σ' αὐτήν.

Ἄν ὅμως ἔχουν μικρότερο μερτικὸ στὴν ἀλήθεια δὲν θὰ ἔχουν μικρότερο καὶ στὴν οὐσία;

Κατανάγκη.

[d] Τότε, μιλώντας γενικῶς, τὰ εἶδη τῶν πραγμάτων πού σχετίζονται μὲ τὴ φροντίδα γιὰ τὸ σῶμα δὲν ἔχουν μικρότερο μερτικὸ στὴν ἀλήθεια καὶ στὴν αὐθεντικὴ οὐσία ἀπ' ὅτι τὰ εἶδη πού σχετίζονται μὲ τὴ φροντίδα γιὰ τὴν ψυχὴ;

Πολὺ μικρότερη, ἀσφαλῶς.

Καὶ δὲν νομίζεις ὅτι τὸ αὐτὸ ἀληθεύει καὶ γιὰ τὸ ἴδιο τὸ σῶμα σὲ σύγκριση μὲ τὴν ψυχὴ;

Βεβαιότατα.

Ἐπομένως, αὐτὸ πού γεμίζει μὲ αὐθεντικότερα ὄντα καὶ πού ἔχει καὶ τὸ ἴδιο αὐθεντικότερη ὑπόσταση πληροῦται οὐσιαστικότερα ἀπ' ὅτι αὐτὸ πού γεμίζει μὲ λιγότερο αὐθεντικά ὄντα καὶ πού ἔχει καὶ τὸ ἴδιο πιὸ λειψὴ ὑπόσταση· δὲν εἶναι ἔτσι;

Ἀσφαλῶς.

Συνεπῶς, ἐὰν ἡ πλήρωση μὲ ὅ,τι εἶναι ἀπὸ τὴ φύση ταιριαστὸ ἀποτελεῖ ἡδονή, τότε αὐτὸ τὸ ὁποῖο πληροῦται πιὸ πραγματικά καὶ σὲ μεγαλύτερο βαθμὸ μὲ ὅ,τι εἶναι ἀληθινὸ θὰ ἔδινε [e] πιὸ πραγματικὴ καὶ πιὸ ἀληθινὴ χαρὰ, στηριγμένη σὲ ἀληθινὴ ἡδονή, ἐνῶ ἐκεῖνο πού μετέχει σὲ πράγματα πιὸ λειψὰ θὰ εἶχε πλήρωση λιγότερο αὐθεντικὴ καὶ βέβαιη καὶ θὰ ἀπολάμβανε μιὰ ἡδονὴ πιὸ ἀβέβαιη καὶ λιγότερο ἀληθινή.

Ἀναπόφευκτα, εἶπε.

- 586 Οἱ ἄρα φρονήσεως καὶ ἀρετῆς ἄπειροι, εὐωχίαις δὲ καὶ τοῖς τοιούτοις ἀεὶ συνόντες, κάτω, ὡς ἔοικεν, καὶ μέχρι πάλιν πρὸς τὸ μεταξὺ φέρονται τε καὶ ταύτη πλανῶνται διὰ βίου, ὑπερβάντες δὲ τοῦτο πρὸς τὸ ἀληθῶς ἄνω οὔτε ἀνέβλεψαν
- 5 πώποτε οὔτε ἠνέχθησαν, οὐδὲ τοῦ ὄντος τῷ ὄντι ἐπληρώθησαν, οὐδὲ βεβαίου τε καὶ καθαρᾶς ἡδονῆς ἐγεύσαντο, ἀλλὰ βοσκημάτων δίκην κάτω ἀεὶ βλέποντες καὶ κεκυφότες εἰς γῆν καὶ εἰς τραπέζας βόσκονται χορταζόμενοι καὶ ὀχεύοντες,
- b καὶ ἔνεκα τῆς τούτων πλεονεξίας λακτίζοντες καὶ κυρίττοντες ἀλλήλους σιδηροῖς κέρασί τε καὶ ὀπλαῖς ἀποκτεινύασιν δι' ἀπληστίαν, ἅτε οὐχὶ τοῖς οὖσιν οὐδὲ τὸ ὄν οὐδὲ τὸ στέγον ἑαυτῶν πιμπλάντες.
- 5 Παντελῶς, ἔφη ὁ Γλαύκων, τὸν τῶν πολλῶν, ὦ Σώκρατες, χρησμοδεῖς βίον.
- Ἄρ' οὖν οὐκ ἀνάγκη καὶ ἡδοναῖς συνεῖναι μεμειγμέναις λύπαις, εἰδώλοισι τῆς ἀληθοῦς ἡδονῆς καὶ ἐσκιαγραφημέναις,
- c ὑπὸ τῆς παρ' ἀλλήλας θέσεως ἀποχραινομέναις, ὥστε σφοδροὺς ἐκατέρας φαίνεσθαι, καὶ ἔρωτας ἑαυτῶν λυττῶντας τοῖς ἄφροσιν ἐντίκτειν καὶ περιμαχήτους εἶναι, ὥσπερ τὸ τῆς Ἑλένης εἰδῶλον ὑπὸ τῶν ἐν Τροίᾳ Στησίχορός φησι γενέσθαι περιμάχητον ἀγνοῖα τοῦ ἀληθοῦς;
- 5 Πολλὴ ἀνάγκη, ἔφη, τοιοῦτόν τι αὐτὸ εἶναι.
- Τί δέ; περὶ τὸ θυμοειδὲς οὐχ ἕτερα τοιαῦτα ἀνάγκη γίνεσθαι, ὅς ἂν αὐτὸ τοῦτο διαπράττῃται ἢ φθόνῳ διὰ φιλοτιμίαν ἢ βίᾳ διὰ φιλονικίαν ἢ θυμῷ διὰ δυσκολίαν,
- d πλησμονὴν τιμῆς τε καὶ νίκης καὶ θυμοῦ διώκων ἄνευ λογισμοῦ τε καὶ νοῦ;
- Τοιαῦτα, ἦ δ' ὅς, ἀνάγκη καὶ περὶ τοῦτο εἶναι.
- Τί οὖν, ἦν δ' ἐγώ· θαρροῦντες λέγωμεν ὅτι καὶ περὶ τὸ
- 5 φιλοκερδὲς καὶ τὸ φιλόνικον ὅσαι ἐπιθυμίαι εἰσὶν, αἱ μὲν ἂν τῇ ἐπιστήμῃ καὶ λόγῳ ἐπόμεναι καὶ μετὰ τούτων τὰς ἡδονὰς διώκουσαι, αἷς ἂν τὸ φρόνιμον ἐξηγῇται, λαμβάνωσι,

[586a] Ὅσοι λοιπὸν δὲν ἔχουν ἰδέα τί θὰ πεῖ φρόνησι καὶ ἀρετή, καὶ περνοῦν τὸν καιρὸ τους σὲ γλέντια καὶ σὲ παρόμοιες ἀπολαύσεις, κινουῦνται, φαίνεται, πρὸς τὰ κάτω καὶ ἀπὸ 'κεῖ πάλι μέχρι τὸ μέσον καὶ περιπλανῶνται σ' ὅλη τους τὴ ζωὴ, σὰν ὁδοιπόροι ποὺ ἔχουν χάσει τὸ δρόμο τους ἀνάμεσα σ' αὐτὰ τὰ δύο σημεῖα· νὰ ξεπεράσουν τοῦτο τὸ σημεῖο καὶ νὰ ἀντικρύσουν τὸ πραγματικὸ ἐπάνω δὲν τὸ ἄντεξαν ποτέ, οὔτε γέμισαν σταλήθεια μέσα τους μὲ τὸ πραγματικὸ ὃν οὔτε γεύτηκαν σταθερὴ ἡδονή, ἀλλὰ, σὰν βοσκήματα καὶ αὐτοί, μὲ τὸ βλέμμα στραμμένο πάντα κάτω καὶ σκυμμένοι στὸ χῶμα καὶ σὲ τραπέζια βόσκουν χορταίνοντας φαῖ καὶ πῆδημα, [b] καὶ ἐξαιτίας τῆς πλεονεξίας τους γιὰ αὐτὲς τὶς ἡδονές, κλωτσώντας καὶ κουτουλώνοντας ὁ ἕνας τὸν ἄλλο μὲ σιδερένια κέρατα καὶ ὀπλές, σκοτώνονται ἀπὸ τὴν ἀπληστία τους καθὼς προσπαθοῦν νὰ γεμίσουν μὲ πράγματα ἀνυπόστατα τὸ κομμάτι τοῦ ἑαυτοῦ τους ποὺ εἶναι οὐσιαστικὰ ἀνύπαρκτο καὶ ἀνίκανο νὰ συγκρατήσῃ ὅτιδήποτε.

Ἐντελῶς σὰν χρησμοὺς ἀπεικονίζουν τὰ λόγια σου, Σωκράτη, τὴ ζωὴ τῶν πολλῶν ἀνθρώπων, εἶπε ὁ Γλαῦκων.

Κατανάγκη λοιπὸν καὶ οἱ ἡδονές τους δὲν θὰ εἶναι ἀνάμικτες μὲ λύπες, εἰδῶλα καὶ σκιαγραφήματα τῆς ἀληθινῆς ἡδονῆς, [c] ποὺ παίρνουν τὸ χρῶμα τους ἀπὸ τὶς ἀντιθέσεις οἱ ὁποῖες προκύπτουν μὲ τὴν τοποθέτηση τῆς μᾶς δίπλα στὴν ἄλλη; Κι ἔτσι οἱ χαρὲς καὶ οἱ λύπες τοὺς φαίνονται ἔντονες, καὶ γεννοῦν σ' αὐτοὺς τοὺς ἄφρονες ἀνθρώπους μανιασμένους ἔρωτες καὶ γίνονται περιμάχητες· χαρὲς ἀπατηλές, ὅπως ἀκριβῶς λέει ὁ Στῆσιχορος ὅτι πολέμοῦσαν γιὰ τὸ εἰδῶλο τῆς Ἑλένης στὴν Τροία, ἀπὸ ἄγνοια γιὰ τὴν ἀληθινὴ Ἑλένη· δὲν εἶναι ἔτσι;

Χωρὶς ἀμφιβολία, εἶπε, κάτι τέτοιο συμβαίνει μ' αὐτούς.

Γιὰ δὲς ὅμως. Κατανάγκη δὲν πρέπει καὶ μὲ τὸ θυμοειδὲς νὰ συμβαίνουν τέτοια παρόμοια, ὅταν κάποιος, προσπαθώντας νὰ χορτάσῃ τὸν πόθο του γιὰ δόξα, γιὰ νίκη, γιὰ ἐκδίκηση, [d] τὸ κατορθώνει ἱκανοποιώντας εἴτε τὴ φιλοδοξία του μὲ τὸ φθόνο εἴτε τὴν ἐπιθυμία του γιὰ διάκριση μὲ τὴ βία εἴτε τὸν δύστροπο χαρακτήρα του μὲ τὴν ὀργή —δίχως νοῦ καὶ δίχως κρίση;

Ἀναπόφευκτα, εἶπε, κάτι τέτοια συμβαίνουν καὶ μὲ τὸ θυμοειδές.

Τότε, εἶπα, μποροῦμε χωρὶς ἐπιφυλάξεις νὰ ποῦμε ἐπίσης ὅτι καὶ ἀπὸ τὶς ἐπιθυμίες ποὺ συνδέονται μὲ τὴν ἀγάπη γιὰ τὸ κέρδος καὶ τὴ διάκριση ὅσες ἔχουν γιὰ ὁδηγὸ τους τὴ γνώση καὶ τὴν κρίση καὶ ἐπιδιώκουν μὲ τῆς γνώσης καὶ τῆς κρίσης τὴν καθοδήγηση τὶς ἡδονές ποὺ ὑποδεικνύει ἡ φρόνησι, θὰ κατακτήσουν τὶς πιὸ ἀληθινὲς ἡδονές, στὸ βαθμὸ ποὺ εἶναι δυνατὸ νὰ κατα-

e τὰς ἀληθεστάτας τε λήψονται, ὥς οἶόν τε αὐταῖς ἀληθεῖς λαβεῖν, ἅτε ἀληθεῖα ἐπομένων, καὶ τὰς ἑαυτῶν οἰκείας, εἴπερ τὸ βέλτιστον ἐκάστω, τοῦτο καὶ οἰκειότατον;

Ἀλλὰ μὴν, ἔφη, οἰκειότατόν γε.

Τῷ φιλοσόφῳ ἄρα ἐπομένης ἀπάσης τῆς ψυχῆς καὶ μὴ
5 στασιαζούσης ἐκάστω τῷ μέρει ὑπάρχει εἰς τε τᾶλλα τὰ ἑαυτοῦ πράττειν καὶ δικαίῳ εἶναι, καὶ δὴ καὶ τὰς ἡδονὰς τὰς ἑαυτοῦ ἕκαστον καὶ τὰς βελτίστας καὶ εἰς τὸ δυνατόν τὰς
587 ἀληθεστάτας καρποῦσθαι.

Κομιδῇ μὲν οὖν.

Ὅταν δὲ ἄρα τῶν ἐτέρων τι κρατήσῃ, ὑπάρχει αὐτῷ
μῆτε τὴν ἑαυτοῦ ἡδονὴν ἐξευρίσκειν, τά τε ἄλλ' ἀναγκάζειν
5 ἀλλοτρίαν καὶ μὴ ἀληθὴ ἡδονὴν διώκειν.

Οὕτως, ἔφη.

Οὐκοῦν ἂν πλεῖστον φιλοσοφίας τε καὶ λόγου ἀφέστηκεν, μάλιστα' ἂν τοιαῦτα ἐξεργάζοιτο;

Πολύ γε.

10 Πλεῖστον δὲ λόγου ἀφίσταται οὐχ ὅπερ νόμου τε καὶ τάξεως;

Δῆλον δῆ.

Ἐφάνησαν δὲ πλεῖστον ἀφεστῶσαι οὐχ αἱ ἐρωτικά τε
b καὶ τυραννικαὶ ἐπιθυμίαι;

Πολύ γε.

Ἐλάχιστον δὲ αἱ βασιλικάι τε καὶ κόσμιαί;

Ναί.

5 Πλεῖστον δὴ οἶμαι ἀληθοῦς ἡδονῆς καὶ οἰκείας ὁ τύραννος ἀφεστήξει, ὁ δὲ ὀλίγιστον.

Ἀνάγκη.

Καὶ ἀηδέστατα ἄρα, εἶπον, ὁ τύραννος βιώσεται, ὁ δὲ βασιλεὺς ἥδιστα.

10 Πολλὴ ἀνάγκη.

Οἶσθ' οὖν, ἦν δ' ἐγώ, ὅσῳ ἀηδέστερον ζῇ τύραννος βασιλέως;

κτηθοῦν στήν ἀληθινή τους ὑπόσταση, διότι αὐτὲς οἱ ἐπιθυμίες ἀκολουθοῦν τὴν ἀλήθεια· [e] κι ἐπίσης τὶς ἡδονὲς ποὺ τοὺς εἶναι συγγενικές, ἂν δεχθοῦμε ὅτι αὐτὸ τὸ ὁποῖο γιὰ τὸν καθένα εἶναι τὸ καλύτερο, εἶναι καὶ τὸ πιὸ συγγενικὸ σ' αὐτόν· σωστά;

Χωρὶς ἀμφιβολία, εἶπε, εἶναι τὸ πιὸ δικό του.

“Ὅταν λοιπὸν ὁλόκληρη ἡ ψυχὴ ἀκολουθεῖ τὸ φιλοσοφικὸ στοιχεῖο τῆς χωρὶς νὰ ἐπαναστατεῖ, τότε καθένα στοιχεῖο τῆς πράττει τὰ δικά του καὶ εἶναι δίκαιο· κι ἀκόμη, τρυγᾷ τὶς δικές του ἡδονές, οἱ ὁποῖες εἶναι καὶ οἱ καλύτερες [587a] καὶ κατὰ τὸ δυνατόν οἱ πιὸ ἀληθινές.

Ἀκριβῶς ἔτσι.

“Ὅταν ὅμως ἐπικρατήσῃ κάποιο ἀπὸ τὰ ἄλλα στοιχεῖα τῆς ψυχῆς, συμβαίνει τότε καὶ αὐτὸ τὸ ἴδιο νὰ μὴν μπορεῖ νὰ βρεῖ τὴ δική του ἡδονή καὶ τὰ ἄλλα νὰ τὰ ἐξαναγκάζει νὰ ἐπιδιώκουν μιὰ ἡδονή ποὺ τοὺς εἶναι ξένη καὶ ποὺ δὲν εἶναι ἀληθινή.

Ἔτσι, εἶπε.

“Ὅσα στοιχεῖα λοιπὸν ἔχουν ἀπομακρυνθεῖ περισσότερο ἀπὸ τὴ φιλοσοφία καὶ τὴ λογικὴ θὰ προκαλοῦν στὸν μεγαλύτερο βαθμὸ τέτοια ἀποτελέσματα.

Ἀκριβῶς ἔτσι.

Περισσότερο ἀπομακρυσμένο ὅμως ἀπὸ τὸ λόγο δὲν εἶναι τὸ στοιχεῖο ποὺ ἀπέχει περισσότερο ἀπὸ τὸ νόμο καὶ τὴν τάξη;

Προφανῶς.

Ἀλλὰ δὲν ἔγινε φανερὸ ὅτι περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλο ἀπέχουν οἱ ἐρωτικές [b] καὶ οἱ τυραννικὲς ὁρέξεις;

Βεβαίως.

Λιγότερο, ἀντιθέτως, οἱ ἀρχοντικές καὶ οἱ κόσμιες;

Ναί.

Τὴ μεγαλύτερη, ἔτσι, ἀπόσταση ἀπὸ τὴν ἀληθινὴ ἡδονή, τὴ συγγενικὴ στὸν ἄνθρωπο, θὰ τὴν ἔχει ὁ τύραννος, ἐνῶ ὁ ἄρχοντας θὰ ἔχει τὴ μικρότερη.

Ἀναπόφευκτα.

Συνεπῶς, εἶπα, τὴν πιὸ δυσάρεστη ζωὴ θὰ τὴν ζήσει ὁ τύραννος, καὶ τὴν πιὸ εὐχάριστη ὁ ἀληθινὸς ἄρχοντας.

Χωρὶς καμία ἀμφιβολία.

Ξέρεις λοιπὸν, εἶπα ἐγώ, πόσο πιὸ δυσάρεστα ζεῖ ὁ τύραννος σὲ σύγκριση μὲ τὸν ἀληθινὸ ἄρχοντα;

Ἄν εἵπης, ἔφη.

c Τριῶν ἡδονῶν, ὡς ἔοικεν, οὐσῶν, μιᾶς μὲν γνησίας, δυοῖν δὲ νόθαιν, τῶν νόθων εἰς τὸ ἐπέκεινα ὑπερβάς ὁ τύραννος, φυγῶν νόμον τε καὶ λόγον, δούλαις τισὶ δορυφόροις ἡδοναῖς συνοικεῖ, καὶ ὁπόσῃ ἐλαττοῦται οὐδὲ πάνν ῥάδιον εἰπεῖν, πλὴν ἴσως ᾧδε.

5 Πῶς; ἔφη.

Ἀπὸ τοῦ ὀλιγαρχικοῦ τρίτος που ὁ τύραννος ἀφειστήκει· ἐν μέσῳ γὰρ αὐτῶν ὁ δημοτικὸς ἦν.

Ναί.

10 Οὐκοῦν καὶ ἡδονῆς τρίτῃ εἰδώλῳ πρὸς ἀλήθειαν ἀπ' ἐκείνου συνοικοῖ ἄν, εἰ τὰ πρόσθεν ἀληθῆ;

Οὕτω.

d Ὁ δέ γε ὀλιγαρχικὸς ἀπὸ τοῦ βασιλικοῦ αὐτὸς τρίτος, ἐὰν εἰς ταῦτὸν ἀριστοκρατικὸν καὶ βασιλικὸν τιθῶμεν.

Τρίτος γάρ.

Τριπλασίου ἄρα, ἦν δ' ἐγώ, τριπλάσιον ἀριθμῷ ἀληθοῦς ἡδονῆς ἀφέστηκεν τύραννος.

5 Φαίνεται.

Ἐπίπεδον ἄρ', ἔφην, ὡς ἔοικεν, τὸ εἶδωλον κατὰ τὸν τοῦ μήκους ἀριθμὸν ἡδονῆς τυραννικῆς ἂν εἴη.

Κομιδῇ γε.

10 Κατὰ δὲ δύναμιν καὶ τρίτην αὐξην δῆλον δὴ ἀπόστασιν ὅσην ἀφεστηκὼς γίγνεται.

Δῆλον, ἔφη, τῷ γε λογιστικῷ.

e Οὐκοῦν ἐὰν τις μεταστρέψας ἀληθείᾳ ἡδονῆς τὸν βασιλέα τοῦ τυράννου ἀφεστηκότα λέγῃ ὅσον ἀφέστηκεν, ἔνεα-καίεικοσικαίεπτακοσιοπλασιάκις ἥδιον αὐτὸν ζῶντα εὐρήσει τελειωθείσῃ τῇ πολλαπλασιώσει, τὸν δὲ τύραννον ἀνιαιρότερον τῇ αὐτῇ ταύτῃ ἀποστάσει.

5 Ἀμήχανον, ἔφη, λογισμὸν καταπεφόρηκας τῆς διαφορῆς

Ἄν μοῦ τὸ πεῖς, ναί.

Ὑπάρχουν, καθὼς φαίνεται, τρεῖς ἡδονές, μιὰ γνήσια καὶ δύο [c] νόθες, καὶ ὁ τύραννος, ξεπερνώντας τὸ νόμο καὶ τὴ λογικὴ, πῆγε πιὸ πέρα ἀπὸ τὶς νόθες ἡδονές καὶ ἔχει πάντα κοντὰ του κάποιες ἡδονές δουλικές ποὺ τὸν συντροφεύουν σὰν φρουροὶ του· πόσο ζημιωμένος βγαίνει ἀπὸ αὐτὸ δὲν εἶναι πολὺ εὐκολο νὰ εἰπωθεῖ, ἐκτὸς ἴσως μὲ τὸν ἀκόλουθο τρόπο.

Πῶς; ρώτησε.

Ὁ τύραννος ἦταν κάπου τρίτος στὴ σειρὰ ἀπὸ τὸν ὀλιγαρχικὸ· γιατί ἀνάμεσά τους ἦταν ὁ δημοκρατικός.

Ναί.

Ἐπομένως καὶ ἡ ἡδονὴ ποὺ θὰ τὸν συντροφεύει δὲν θὰ εἶναι τὸ *τρίτο* κατὰ σειρὰ εἰδῶλο ἡδονῆς σὲ σχέση μὲ τὴν ἀλήθεια, ἀν ἀληθεύουν ὅσα ἔχουμε πεῖ πρωτύτερα;

Θὰ εἶναι.

Κι ὁ ὀλιγαρχικὸς πάλι ἔρχεται τρίτος στὴ σειρὰ ἀπὸ τὸν ἀληθινὸ ἄρχοντα, ἀν [d] θεωρήσουμε ὅτι ὁ ἀριστοκρατικὸς καὶ ὁ ἀληθινὸς ἄρχοντας ταυτίζονται.

Τρίτος, ναί.

Τρεῖς φορὲς τὸ τρία, ἐπομένως, εἶναι, σὲ ἀριθμούς, ἡ ἀπόσταση ποὺ χωρίζει τὸν τύραννο ἀπὸ τὴν ἀληθινὴ ἡδονή.

Ἔτσι φαίνεται.

Συνεπῶς, εἶπα, καθὼς φαίνεται, τὸ εἰδῶλο τῆς ἡδονῆς ποὺ αἰσθάνεται ὁ τύραννος θὰ ἦταν δυνατόν, μὲ βάση τὸ μήκος, νὰ παρασταθεῖ μὲ ἓναν ἐπίπεδο ἀριθμὸ.

Βεβαιότατα.

Κι ἅμα ὑψώσουμε αὐτὸ τὸν ἀριθμὸ στὸ τετράγωνο, καὶ αὐτὸ πάλι στὴν τρίτη του δύναμη, γίνεται φανερὸ πόσο ἀπέχει ἡ ἡδονὴ τοῦ τυράννου ἀπὸ τὴν ἀληθινὴ ἡδονή.

Γίνεται, εἶπε· στὸν μαθηματικὸ, βέβαια.

Ἄν τώρα, ἀντιστρόφως, λογαριάσει κανεὶς πόσο ἀπέχει ὁ ἀληθινὸς ἄρχοντας [e] ἀπὸ τὸν τύραννο ὡς πρὸς τὴν αὐθεντικότητα τῆς ἡδονῆς, θὰ βρεῖ, ἅμα κάνει τὸν πολλαπλασιασμό, ὅτι ὁ ἄρχοντας ζεῖ ἐφτακόσιες εἴκοσι ἑννέα φορὲς πιὸ εὐχάριστα καὶ ὅτι, ἀπὸ τὴν ἄλλη, ὁ τύραννος ζεῖ ἀκριβῶς τόσες φορὲς πιὸ δυσάρεστα.

Καταπληκτικός, εἶπε, ὁ ὑπολογισμὸς ποὺ μᾶς ἔκανες γιὰ τὴ διαφορὰ τῶν

588 τητος τοῖν ἀνδροῖν, τοῦ τε δικαίου καὶ τοῦ ἀδίκου, πρὸς ἡδονήν τε καὶ λύπην.

Καὶ μέντοι καὶ ἀληθῆ καὶ προσήκοντά γε, ἦν δ' ἐγώ, βίοις ἀριθμόν, εἴπερ αὐτοῖς προσήκουσιν ἡμέραι καὶ νύκτες
5 καὶ μῆνες καὶ ἐνιαυτοί.

Ἄλλὰ μήν, ἔφη, προσήκουσιν.

Οὐκοῦν εἰ τοσοῦτον ἡδονῇ νικᾷ ὁ ἀγαθός τε καὶ δίκαιος τὸν κακόν τε καὶ ἀδικον, ἀμηχάνῳ δὴ ὅσῳ πλείονι νικήσει εὐσχημοσύνη τε βίου καὶ κάλλει καὶ
10 ἀρετῇ;

Ἀμηχάνῳ μέντοι νῆ Δία, ἔφη.

b Εἶεν δή, εἶπον· ἐπειδὴ ἐνταῦθα λόγου γεγόναμεν, ἀναλάβωμεν τὰ πρῶτα λεχθέντα, δι' ἃ δεῦρ' ἤκομεν. ἦν δέ που λεγόμενον λυσιτελεῖν ἀδικεῖν τῷ τελέως μὲν ἀδίκῳ, δοξαζο-
μένῳ δὲ δικαίῳ· ἢ οὐχ οὕτως ἐλέχθη;

5 Οὕτω μὲν οὖν.

Νῦν δή, ἔφην, αὐτῷ διαλεγώμεθα, ἐπειδὴ διωμολογησάμεθα τό τε ἀδικεῖν καὶ τὸ δίκαια πράττειν ἦν ἐκάτερον ἔχει δύναμιν.

Πῶς; ἔφη.

10 Εἰκόνα πλάσαντες τῆς ψυχῆς λόγῳ, ἵνα εἰδῇ ὁ ἐκεῖνα λέγων οἷα ἔλεγεν.

c Ποίαν τινά; ἢ δ' ὅς.

Τῶν τοιούτων τινά, ἦν δ' ἐγώ, οἶαι μυθολογοῦνται παλαιαὶ γενέσθαι φύσεις, ἧς τε Χιμαίρας καὶ ἡ Σκύλλης καὶ Κερβέρου, καὶ ἄλλαι τινὲς συχναὶ λέγονται συμπεφυκυῖαι ἰδέαι
5 πολλαὶ εἰς ἓν γενέσθαι.

Λέγονται γάρ, ἔφη.

Πλάττε τοίνυν μίαν μὲν ἰδέαν θηρίου ποικίλου καὶ πολυκεφάλου, ἡμέρων δὲ θηρίων ἔχοντος κεφαλὰς κύκλῳ καὶ ἀγρίων, καὶ δυνατοῦ μεταβάλλειν καὶ φύειν ἐξ αὐτοῦ πάντα
10 ταῦτα.

d Δεινὸν πλάστου, ἔφη, τὸ ἔργον· ὅμως δέ, ἐπειδὴ εὐπλαστότερον κηροῦ καὶ τῶν τοιούτων λόγος, πεπλάσθω.

δύο, [588a] δηλαδή του δίκαιου και του άδικου ανθρώπου, σχετικά με την ήδονή και τον πόνο.

Κι ωστόσο ο άριθμός αυτός είναι αληθινός, είπα ἐγώ, και ταιριάζει στη ζωή, αν αυτή έχει κάποια σχέση με ημέρες και με νύχτες, με μήνες και με χρόνια.

Βεβαίως και έχει, είπε.

Άφου λοιπόν ο άξιος και δίκαιος άνθρωπος υπερερεϊ σε τόσο μεγάλο βαθμό ως προς την ήδονή σε σύγκριση με τον κακό και τον άδικο, φαντάζεσαι τώρα πόσο περισσότερο θα υπερερεϊ ως προς την εϋπρέπεια της ζωής του και την όμορφιά και την άρετή;

Πραγματικά ασύλληπτο, μά το Δία, είπε.

[b] Ώραια, τότε· μιὰ και φθάσαμε σ' αυτό το σημείο της έρευνάς μας, ως ξαναγυρίζουμε σε όσα είπαμε στην αρχή, τα όποια ήταν και η άφορμή για να φθάσουμε ως εδώ. Διατυπώθηκε, θαρρώ, τότε η άποψη ότι η άδικία είναι κάτι που συμφέρει τον έντελως άδικο άνθρωπο, άρκει να τον θεωρούν οί άλλοι δίκαιο· η δέν είπώθηκε έτσι;

Ναί, έτσι.

Τώρα λοιπόν, είπα, που συμφωνήσαμε μεταξύ μας τί άποτελέσματα φέρνει η άδικη πράξη και τί η δίκαιη, ως το συζητήσουμε μαζί του.

Με ποιόν τρόπο; είπε.

Πλάθοντας με τη φαντασία μιὰ εικόνα της ψυχής, για να αντιληφθεί εκείνος που υποστήριζε αυτές τις άπόψεις τί ακριβώς υποστήριζε.

[c] Σαν τί λογής εικόνα; ρώτησε εκείνος.

Μιὰ εικόνα, είπα ἐγώ, σαν εκείνα τα πλάσματα για τα όποια μιλούν οί παλαιοί μύθοι, λ.χ. σαν τη Χίμαιρα, τη Σκύλλα, τον Κέρβερο, και κάποια άλλα πλάσματα, για τα όποια λένε ότι συνδύαζαν πολλές διαφορετικές μορφές ένωμένες σε ένα σώμα.

Το λένε, πράγματι, είπε.

Να πλάσεις λοιπόν με τη φαντασία σου τη μορφή ενός θηρίου ποικιλόχρωμου και με πολλά κεφάλια, το όποιο να έχει γύρω-γύρω κεφάλια ήμερων ζώων και άγριων, και να μπορεί να μεταμορφώνεται και να βγάξει μόνο του τέτοια κεφάλια κατά βούληση.

[d] Αυτή η δουλειά, είπε, χρειάζεται φοβερά επιδέξιο τεχνίτη· καθώς όμως τα λόγια είναι πιό εϋπλαστα από το κερί και τα παρόμοια υλικά, πές ότι είναι κιόλας καμωμένο.

- Μίαν δὴ τοίνυν ἄλλην ἰδέαν λέοντος, μίαν δὲ ἀνθρώ-
 5 που· πολὺ δὲ μέγιστον ἔστω τὸ πρῶτον καὶ δεύτερον τὸ
 δεύτερον.
 Ταῦτα, ἔφη, ῥάω, καὶ πέπλασται.
 Σύνναπτε τοίνυν αὐτὰ εἰς ἓν τρία ὄντα, ὥστε πη συμ-
 πεφυκέναι ἀλλήλοις.
 Συνήπται, ἔφη.
 10 Περίπλασον δὴ αὐτοῖς ἕξωθεν ἐνὸς εἰκόνα, τὴν τοῦ
 ἀνθρώπου, ὥστε τῷ μὴ δυναμένῳ τὰ ἐντὸς ὁρᾶν, ἀλλὰ τὸ
 e ἕξω μόνον ἔλυτρον ὁρῶντι, ἓν ζῶον φαίνεσθαι, ἄνθρωπον.
 Περιπέπλασται, ἔφη.
 Λέγωμεν δὴ τῷ λέγοντι ὡς λυσιτελεῖ τούτῳ ἀδικεῖν τῷ
 ἀνθρώπῳ, δίκαια δὲ πράττειν οὐ συμφέρει, ὅτι οὐδὲν ἄλλο
 5 φησὶν ἢ λυσιτελεῖν αὐτῷ τὸ παντοδαπὸν θηρίον εὐωχοῦντι
 ποιεῖν ἰσχυρὸν καὶ τὸν λέοντα καὶ τὰ περὶ τὸν λέοντα, τὸν
 589 δὲ ἄνθρωπον λιμοκτονεῖν καὶ ποιεῖν ἀσθενῆ, ὥστε ἔλκεσθαι
 ὅπῃ ἂν ἐκείνων ὁπότερον ἄγῃ, καὶ μηδὲν ἕτερον ἐτέρῳ
 συνεθίζειν μηδὲ φίλον ποιεῖν, ἀλλ' ἐὰν αὐτὰ ἐν αὐτοῖς
 δάκνεσθαι τε καὶ μαχόμενα ἐσθίειν ἄλληλα.
 5 Παντάπασι γάρ, ἔφη, ταῦτ' ἂν λέγοι ὁ τὸ ἀδικεῖν ἐπαινῶν.
 Οὐκοῦν αὖ ὁ τὰ δίκαια λέγων λυσιτελεῖν φαίη ἂν δεῖν
 ταῦτα πράττειν καὶ ταῦτα λέγειν, ὅθεν τοῦ ἀνθρώπου ὁ ἐντὸς
 b ἀνθρωπος ἔσται ἐγκρατέστατος καὶ τοῦ πολυκεφάλου θρέμ-
 ματος ἐπιμελήσεται ὥσπερ γεωργός, τὰ μὲν ἡμέρα τρέφων
 καὶ τιθασεύων, τὰ δὲ ἄγρια ἀποκωλύων φύεσθαι, σύμμαχον
 5 ποιησάμενος τὴν τοῦ λέοντος φύσιν, καὶ κοινῇ πάντων
 κηδόμενος, φίλα ποιησάμενος ἀλλήλοις τε καὶ αὐτῷ, οὕτω
 θρέψει;
 Κομιδῇ γὰρ αὖ λέγει ταῦτα ὁ τὸ δίκαιον ἐπαινῶν.
 Κατὰ πάντα τρόπον δὴ ὁ μὲν τὰ δίκαια ἐγκωμιάζων ἀληθῆ
 c ἂν λέγοι, ὁ δὲ τὰ ἄδικα ψεύδοιτο. πρὸς τε γὰρ ἡδονῇ

Νὰ φτιάξεις επίσης μιὰ μορφή λιονταριοῦ, καὶ μιὰν ἄλλη ἀνθρώπινη· ἡ πρώτη ὅμως νὰ εἶναι πολὺ μεγαλύτερη καὶ ἡ δευτέρα δευτέρα σὲ μέγεθος.

Αὐτά, εἶπε, εἶναι εὐκολότερα καὶ ἔχουν κιόλας γίνει.

Τοῦτα τὰ τρία, τώρα, νὰ τὰ συνενώσεις σὲ ἓνα, ἔτσι ὥστε κατὰ κάποιον τρόπο νὰ ἀποτελέσουν *μία* φύση.

Τὰ ἔχω ἤδη, εἶπε.

Φτιάξε τους τώρα γύρω-γύρω, ἔξωτερικά, τὴ μορφή τοῦ ἐνός, τοῦ ἀνθρώπου, ἔτσι ὥστε ὅποιος δὲν μπορεῖ νὰ βλέπει τὸ μέσα ἀλλὰ βλέπει μόνο τὸ [ε] ἔξωτερικὸ περιβάλλμμα νὰ νομίζει ὅτι πρόκειται γιὰ *ἓνα* ζωντανὸ πλάσμα, ἓναν ἄνθρωπο.

Τὸ ἔχω κιόλας φτιάξει, εἶπε.

Ἄς λέμε, ἔτσι, σὲ ὅποιον ὑποστηρίζει ὅτι ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς θὰ βγεῖ ὠφελήμενος ἀν διαπράττει ἀδικίες καὶ ὅτι δὲν εἶναι πρὸς τὸ συμφέρον του νὰ πράττει μὲ δικαιοσύνη, πὼς δὲν ὑποστηρίζει τίποτε ἄλλο παρὰ μόνον ὅτι ἐκεῖνος ὁ ἄνθρωπος θὰ ἔχει ὠφέλεια νὰ καλοθρέφει τὸ ποικιλόχρωμο θηρίο καὶ νὰ τὸ δυναμώνει—αὐτὸ τὸ ἴδιο καὶ τὸ λιοντάρι κι ὅ,τι ἀνήκει σ' αὐτό—, κι ἀπὸ τὴν ἄλλη [589a] νὰ ἀφήνει τὸν ἄνθρωπο νὰ λιμοκτονεῖ καὶ νὰ χάνει τὴ δύναμή του, ὥστε νὰ σέρνεται κατὰ 'κεῖ πού θὰ τὸν τραβολογᾷ τὸ ἓνα ἢ τὸ ἄλλο ἀπὸ ἐκεῖνα τὰ δύο θηρία· καὶ διόλου νὰ μὴν προσπαθεῖ νὰ φέρει τὰ θηρία πιὸ κοντὰ τὸ ἓνα στὸ ἄλλο ὥστε νὰ φιλιώσουν μεταξύ τους ἀλλὰ νὰ τὰ ἀφήνει νὰ δαγκώνονται καὶ νὰ ἀλληλοτρώνονται πολεμώντας τὸ ἓνα μὲ τ' ἄλλο.

Πραγματικά, εἶπε ἐκεῖνος, αὐτὰ ἀκριβῶς θὰ ἔλεγε ὅποιος ἐπικροτεῖ τὶς ἀδικες πράξεις.

Ἀπὸ τὴν ἄλλη πάλι πλευρὰ ἐκεῖνος πού ὑποστηρίζει ὅτι *ἔχει ὄφελος* ὅποιος πράττει δίκαια, θὰ ὑποστήριζε ὅτι πρέπει κανεὶς νὰ πράττει καὶ νὰ λέει ὅ,τι θὰ συντελέσει ὥστε νὰ κυριαρχήσει [b] ὁ ἄνθρωπος πού ὑπάρχει *μέσα* στὸν ἄνθρωπο· καὶ τὸ θρεφτὰρι ἐκεῖνο μὲ τὰ πολλὰ κεφάλια θὰ τὸ φροντίζει σὰν γεωργὸς πού φροντίζει καὶ καλλιεργεῖ τὰ ἥμερα, ἐνῶ τὰ ἄγρια τὰ ἐμποδίζει νὰ φυτρώσουν· θὰ τὸ θρέφει παίρνοντας ὡς σύμμαχό του τὴ δύναμη τοῦ λιονταριοῦ, κι ἔχοντας τὴν ἴδια ἔγνοια γιὰ ὅλα κι ἀφοῦ τὰ συμφιλιώσει ἀναμεταξύ τους καὶ μὲ τὸν ἑαυτό του· ἔτσι δὲν εἶναι;

Ναί, ἀκριβῶς αὐτὸ ὑποστηρίζει ὅποιος ἐπικροτεῖ τὸ δίκιο.

Ἔτσι, ἐκεῖνος πού ἐξυμνεῖ τὴ δικαιοσύνη θὰ ὑποστηρίζει ἀπὸ κάθε ἀποψη ἀληθινὰ πράγματα, [c] ἐνῶ ὁ ὕμνητὴς τῆς ἀδικίας λαθεμένα. Γιατὶ εἴτε ἀπὸ

καὶ πρὸς εὐδοξίαν καὶ ὠφελίαν σκοπούμεν· ὁ μὲν ἐπαινέτης τοῦ δικαίου ἀληθεύει, ὁ δὲ ψέκτης οὐδὲν ὑγιὲς οὐδ' εἰδὼς ψέγει ὅτι ψέγει.

5 Οὐ μοι δοκεῖ, ἦ δ' ὅς, οὐδαμῇ γε.

Πείθωμεν τοίνυν αὐτὸν πρῶτος —οὐ γὰρ ἐκὼν ἁμαρτάνει —ἐρωτῶντες· ὦ μακάριε, οὐ καὶ τὰ καλὰ καὶ αἰσχροὶ νόμιμα διὰ τὰ τοιαῦτ' ἂν φαίμεν γεγονέναι· τὰ μὲν καλὰ τὰ ὑπὸ
d τῷ ἀνθρώπῳ, μᾶλλον δὲ ἴσως τὰ ὑπὸ τῷ θεῷ τὰ θηριώδη ποιοῦντα τῆς φύσεως, αἰσχροὶ δὲ τὰ ὑπὸ τῷ ἀγρίῳ τὸ ἡμέρον δουλούμενα; συμφήσει· ἦ πῶς;

Ἐάν μοι, ἔφη, πείθεται.

5 Ἔστιν οὖν, εἰπον, ὅτῳ λυσιτελεῖ ἐκ τούτου τοῦ λόγου χρυσίον λαμβάνειν ἀδίκως, εἴπερ τοιόνδε τι γίνεται, λαμβάνων τὸ χρυσίον ἅμα καταδουλοῦται τὸ βέλτιστον ἑαυτοῦ
e τῷ μοχθηροτάτῳ; ἦ εἰ μὲν λαβὼν χρυσίον ὕδν ἢ θυγατέρα ἐδουλοῦτο, καὶ ταῦτ' εἰς ἀγρίων τε καὶ κακῶν ἀνδρῶν, οὐκ ἂν αὐτῷ ἐλυσιτελεῖ οὐδ' ἂν πάμπλου ἐπὶ τούτῳ λαμβάνειν, εἰ δὲ τὸ ἑαυτοῦ θεϊότατον ὑπὸ τῷ ἀθεωτάτῳ τε καὶ μιαινωτάτῳ
5 δουλοῦται καὶ μηδὲν ἐλεεῖ, οὐκ ἄρα ἄθλιός ἐστι καὶ πολὺν
590 ἐπὶ δεινότηρῳ ὀλέθρῳ χρυσὸν δωροδοκεῖ ἢ Ἐριφύλῃ ἐπὶ τῇ τοῦ ἀνδρὸς ψυχῇ τὸν ὄρμον δεξαμένη;

Πολὺ μέντοι, ἦ δ' ὅς ὁ Γλαῦκων· ἐγὼ γάρ σοι ὑπὲρ ἐκείνου ἀποκρινοῦμαι.

5 Οὐκοῦν καὶ τὸ ἀκολασταίνειν οἶει διὰ τοιαῦτα πάλαι ψέγεσθαι, ὅτι ἀνίεται ἐν τῷ τοιούτῳ τὸ δεινόν, τὸ μέγα ἐκεῖνο καὶ πολυειδὲς θρέμμα, πέρα τοῦ δέοντος;

Δῆλον, ἔφη.

Ἦ δ' αὐθάδεια καὶ δυσκολία ψέγεται οὐχ ὅταν τὸ λεοντῶ-
b δὲς τε καὶ ὀφεῶδες αὐξῇται καὶ συντείνηται ἀναρμόστως;

Πάνν μὲν οὖν.

Τρυφή δὲ καὶ μαλθακία οὐκ ἐπὶ τῇ αὐτοῦ τούτου χαλάσει τε καὶ ἀνέσει ψέγεται, ὅταν ἐν αὐτῷ δειλίαν ἐμποιῇ;

τὴν ἀποψη τῆς ἡδονῆς τὸ δεῖ κανεῖς τὸ ζήτημα εἶτε ἀπὸ τὴν ἀποψη τῆς καλῆς φήμης εἶτε ἀπὸ τὴν ἀποψη τῆς ὠφέλειας, ὁ ὑποστηρικτὴς τοῦ δικαίου λέει πράγματα ἀληθινά, ἐνῶ αὐτὸς ποὺ ἐπικρίνει τὸ δίκαιο μιλάει χωρὶς νὰ λέει τίποτα σωστὸ καὶ ἐπικρίνει χωρὶς νὰ ξέρει τί εἶναι αὐτὸ τὸ ὁποῖο ἐπικρίνει.

Δὲν νομίζω, εἶπε, ὅτι ἔχει κἀν ἰδέα.

Ἄς προσπαθήσουμε λοιπὸν νὰ τὸν πείσουμε, μὲ ἥρεμο τρόπο —γιατὶ δὲν τὸ θέλει ποὺ λαθεύει—, κάνοντάς του τὴν ἀκόλουθη ἐρώτηση: «Καλέ μας ἄνθρωπε, δὲν θὰ μπορούσαμε νὰ ποῦμε ὅτι οἱ γνώμες τῶν ἀνθρώπων σχετικὰ μὲ τὸ ποιά πράγματα εἶναι καλὰ καὶ ποιά ἄσχημα διαμορφώνονται μὲ τοῦτο τὸν τρόπο; Καλὰ δὲν εἶναι ἐκεῖνα [α] ποὺ ὑποτάσσουν τὰ ζώωδη μέρη τῆς φύσης μας στὴν κυριαρχία τοῦ ἀνθρώπινου στοιχείου ἢ μᾶλλον, θὰ λέγαμε, στὴν κυριαρχία τοῦ *θεϊκοῦ* στοιχείου μέσα μας, κι ἀπὸ τὴν ἄλλη ἄσχημα δὲν εἶναι αὐτὰ ποὺ ὑποδουλώνουν τὸ ἥμερο στοιχεῖο στὸ ἄγριο;» Τί λές, θὰ συμφωνήσει;

Ἄν ἀκολουθήσει, εἶπε, τὴ συμβουλή μου, ναί.

Ἐπάρχει λοιπὸν, εἶπα, ὥστερα ἀπὸ αὐτὴ τὴν ἀπόδειξη κανένας ἄνθρωπος ποὺ νὰ τὸν συμφέρει νὰ πάρει χρήματα μὲ τρόπο ἄδικο, ἀφοῦ εἶναι βέβαιο ὅτι παίρνοντας τὰ χρήματα ὑποδουλώνει συνάμα τὸ εὐγενικότερο κομμάτι τοῦ ἑαυτοῦ του [ε] στὸ πιὸ ἐλεεινόν; Ἄν παίρνοντας χρήματα θὰ ὑποδούλωνε τὸ γιό ἢ τὴ θυγατέρα του, καὶ μάλιστα σὲ ἀνθρώπους ἄγριους καὶ κακοὺς, ὁ ἴδιος δὲν θὰ εἶχε *κανένα* ὄφελος, ἀκόμη κι ἂν τὰ χρήματα ποὺ θὰ ἔπαιρνε γι' αὐτὸ θὰ ἦσαν πάμπολλα, ὅταν ὅμως ὑποδουλώνει τὸ πιὸ θεϊκὸ κομμάτι τοῦ ἑαυτοῦ του στὸ πιὸ ξένο κι ἄσχετο μὲ τὴ θεϊκὴ φύση καὶ στὸ πιὸ μαρὸ χωρὶς νὰ αἰσθάνεται τὴν παραμικρὴ λύπη, δὲν εἶναι ἄραγε τρισάθλιος καὶ δὲν προκαλεῖ, γιὰ τὸ χρυσάφι, [590a] ἕναν ὄλεθρο πολὺ φρικτότερο ἀπὸ ἐκεῖνον ποὺ προκαλεσε ἡ Ἐριφύλη πουλώντας τὴν ψυχὴ τοῦ ἄντρα της γιὰ μιὰ χρυσὴ ἄλυσίδα;

Πραγματικά, πολὺ φρικτότερο, εἶπε ὁ Γλαύκων· θὰ σοῦ ἀπαντήσω ἐγὼ ἀντὶ γὰρ 'κεῖνον.

Δὲν νομίζεις ἐπίσης ὅτι καὶ ἡ ἀκολασία γι' αὐτὸν τὸ λόγο ἐπικρινόταν πάντοτε ἀπὸ παλιὰ ἐπειδὴ χαλαρώνει περισσότερον ἅπ' ὅσο πρέπει τὰ χαλινάρια ποὺ συγκρατοῦν ἐκεῖνο τὸ φρικτό, τὸ πελώριο καὶ πολύμορφο τέρας;

Προφανῶς, εἶπε.

Ἀλλὰ καὶ ἡ αὐθαιρεσία καὶ ἡ δύστροπη συμπεριφορὰ δὲν γίνονται ἀντικείμενα ψόγου [β] ὅταν κάνουν δυσανάλογα πιὸ μεγάλο καὶ πιὸ δυνατὸ τὸ λιοντάρι καὶ τὸ φίδι μέσα μας;

5 Τί μήν;

Κολακεία δὲ καὶ ἀνελευθερία οὐχ ὅταν τις τὸ αὐτὸ τοῦτο, τὸ θυμοειδές, ὑπὸ τῷ ὀχλώδει θηρίῳ ποιῇ καὶ ἔνεκα χρημάτων καὶ τῆς ἐκείνου ἀπληστίας προπηλακίζομενον ἐθίζῃ ἐκ νέου ἀντὶ λέοντος πίθηκον γίγνεσθαι;

c Καὶ μάλα, ἔφη.

Βαναυσία δὲ καὶ χειροτεχνία διὰ τί οἷι ὄνειδος φέρει; ἢ δι' ἄλλο τι φήσομεν ἢ ὅταν τις ἀσθενὲς φύσει ἔχῃ τὸ τοῦ βελτίστου εἶδος, ὥστε μὴ ἂν δύνασθαι ἄρχειν τῶν ἐν αὐτῷ

5 θρεμμάτων, ἀλλὰ θεραπεύειν ἐκεῖνα, καὶ τὰ θωπεύματα αὐτῶν μόνον δύνηται μαθάνειν;

Ἔοικεν, ἔφη.

Οὐκοῦν ἵνα καὶ ὁ τοιοῦτος ὑπὸ ὁμοίου ἄρχηται οἷουπερ ὁ βέλτιστος, δοῦλον αὐτόν φαμεν δεῖν εἶναι ἐκείνου τοῦ βελτίστου καὶ ἔχοντος ἐν αὐτῷ τὸ θεῖον ἄρχον, οὐκ ἐπὶ βλάβῃ

d τῇ τοῦ δούλου οἰόμενοι δεῖν ἄρχεσθαι αὐτόν, ὥσπερ Θρασύμαχος ᾤετο τοὺς ἀρχομένους, ἀλλ' ὥς ἄμεινον ὄν παντὶ ὑπὸ θείου καὶ φρονίμου ἄρχεσθαι, μάλιστα μὲν οἰκείου ἔχοντος

5 ἐν αὐτῷ, εἰ δὲ μή, ἔξωθεν ἐφεστῶτος, ἵνα εἰς δύναμιν πάντες ὅμοιοι ὦμεν καὶ φίλοι, τῷ αὐτῷ κυβερνώμενοι;

Καὶ ὁρθῶς γ', ἔφη.

e Δηλοῖ δέ γε, ἦν δ' ἐγώ, καὶ ὁ νόμος ὅτι τοιοῦτον βού-

λεται, πᾶσι τοῖς ἐν τῇ πόλει σύμμαχος ὦν· καὶ ἡ τῶν παίδων ἀρχή, τὸ μὴ ἔαν ἐλευθέρους εἶναι, ἕως ἂν ἐν αὐτοῖς ὥσπερ ἐν πόλει πολιτείαν καταστήσωμεν, καὶ τὸ βέλτιστον

Βεβαιότατα.

Ἡ τρυφή καὶ ἡ μαλθακότης δὲν ἐπικρίνονται γιὰ τὸ χαλάρωμα καὶ τὴν παράλυσήν ποὺ προκαλοῦν στὸ ἴδιο στοιχεῖο μέσα μας, ὅταν μᾶς κάνουν νὰ εἴμαστε δειλοί;

Χωρὶς ἀμφιβολία.

Ἡ κολακεία, ἀπὸ τὴν ἄλλή, καὶ ἡ δουλοπρέπεια δὲν εἶναι ἀξιοκατάκριτες ἐπειδὴ ὑποδουλώνουν τὸ ἴδιο αὐτὸ στοιχεῖο, τὸ θυμοειδές, ἀπὸ μικρὴ ἡλικία σὲ ἐκείνο τὸ δύστροπο θηρίο, καὶ τὸ συνηθίζουν, ἐξαιτίας τοῦ χρήματος καὶ τῆς ἀπληστίας τοῦ θηρίου, νὰ δέχεται προπηλακισμούς καὶ νὰ γίνεται ἀντὶ γιὰ λιοντάρι πίθηκος;

[c] Καὶ πολὺ ἀξιοκατάκριτες, εἶπε.

Ἀλλὰ καὶ οἱ βαριεὲς καὶ χειρωνακτικὲς ἐργασίες γιατί, νομίζεις, λογίζονται ντροπή; Γιὰ κανέναν ἄλλο λόγο ἢ ἐπειδὴ κάποιος ποὺ ἀσχολεῖται μὲ αὐτὲς ἔχει ἀπὸ τὴ φύση του ἀδύναμο τὸ εὐγενικότερο κομμάτι τῆς ψυχῆς, σὲ βαθμὸ ποὺ νὰ μὴν μπορεῖ νὰ ἐξουσιάζει τὰ θηρία μέσα του ἀλλὰ εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ τὰ ὑπηρετεῖ, καὶ τὸ μόνο ποὺ μπορεῖ νὰ μάθει εἶναι ὁ τρόπος πῶς νὰ τὰ καλοπιάνει;

Ἔτσι φαίνεται, εἶπε.

Γιὰ νὰ συμβεῖ, λοιπόν, ὥστε ἀκόμη καὶ αὐτῆς τῆς λογῆς ὁ ἄνθρωπος νὰ ἐξουσιάζεται ἀπὸ μιὰ ἀρχὴ ὅμοια μὲ ἐκείνη ἀπὸ τὴν ὁποία ἐξουσιάζεται καὶ ὁ ἄριστος, δὲν ὑποστηρίζουμε ὅτι εἶναι ἀνάγκη τοῦτος ἐδῶ νὰ εἶναι δοῦλος ἐκείνου, τοῦ [d] ἀρίστου, μέσα στὸν ὁποῖο κυριαρχεῖ τὸ θεϊκὸ στοιχεῖο; Ἀπὸ αὐτὴ τὴν κυριαρχία τοῦ ἀρίστου ἐμεῖς δὲν νομίζουμε ὅτι ἀπορρέουν δυσμενεῖς ἐπιπτώσεις γιὰ τὸν δοῦλο, ὅπως φανταζόταν ὁ Θρασύμαχος ὅτι συμβαίνει γιὰ τοὺς ἐξουσιαζόμενους, ἀλλὰ, πιστεύουμε, εἶναι γιὰ τὸν καθένα προτιμότερο νὰ ἐξουσιάζεται ἀπὸ κάτι θεϊκὸ καὶ γεμάτο σοφία, κι ὅτι τὸ καλότερο θὰ ἦταν τὸ στοιχεῖο αὐτὸ νὰ τὸ ἔχει ὡς *δικό του* κτῆμα μέσα του, διαφορετικὰ τὸ θεϊκὸ αὐτὸ νὰ στέκεται καὶ νὰ τὸν ἐπιτηρεῖ ἀπ' ἔξω, γιὰ νὰ εἴμαστε ὅλοι κατὰ τὸ δυνατόν ὅμοιοι καὶ φίλοι καθὼς θὰ μᾶς κυβερνάει ὅλους τὸ ἴδιο στοιχεῖο. Σωστά;

Βεβαίως, εἶπε.

[e] Ἀλλωστε καὶ ὁ νόμος, εἶπα ἐγώ, μὲ τὸ νὰ εἶναι σύμμαχος ὅλων μέσα στὴν πόλιν κάνει φανερὸ ὅτι σὲ αὐτὸ ἀποβλέπει, ἐπίσης ἢ ἐξουσία τὴν ὁποία ἀσκοῦμε στὰ παιδιά, τὸ ὅτι δηλαδὴ δὲν τὰ ἀφήνουμε νὰ εἶναι ἐλεύθερα προτοῦ νὰ φροντίσουμε ὥστε νὰ ἐγκαθιδρυθοῦν μέσα τους ὁρισμένες καταστα-

- 591 θεραπεύσαντες τῷ παρ' ἡμῖν τοιούτῳ ἀντικαταστήσωμεν
φύλακα ὅμοιον καὶ ἄρχοντα ἐν αὐτῷ, καὶ τότε δὴ ἐλεύθερον
ἀφίεμεν.
Δηλοῖ γάρ, ἡ δ' ὅς.
- 5 Πῇ δὲ οὖν φήσομεν, ὦ Γλαύκων, καὶ κατὰ τίνα λόγον
λυσιτελεῖν ἀδικεῖν, ἢ ἀκολασταίνειν ἢ τι αἰσχροὺν ποιεῖν, ἐξ
ᾧ πονηρότερος μὲν ἔσται, πλείω δὲ χρήματα ἢ ἄλλην τινὰ
δύναμιν κεκτήσεται;
Οὐδαμῇ, ἡ δ' ὅς.
- 10 Πῇ δ' ἀδικοῦντα λανθάνειν καὶ μὴ διδόναι δίκην λυσιτε-
b λεῖν; ἢ οὐχὶ ὁ μὲν λανθάνων ἔτι πονηρότερος γίγνεται, τοῦ
δὲ μὴ λανθάνοντος καὶ κολαζομένου τὸ μὲν θηριῶδες κοιμί-
ζεται καὶ ἡμεροῦται, τὸ δὲ ἡμέρον ἐλευθεροῦται, καὶ ὅλη ἡ
5 ψυχὴ εἰς τὴν βελτίστην φύσιν καθισταμένη τιμιωτέραν ἔξιν
λαμβάνει, σωφροσύνην τε καὶ δικαιοσύνην μετὰ φρονήσεως
κτωμένη, ἢ σῶμα ἰσχύν τε καὶ κάλλος μετὰ ὑγιείας λαμβάνον,
τοσοῦτ' ὅσπερ ψυχὴ σώματος τιμιωτέρα;
Παντάπασι μὲν οὖν, ἔφη.
- c Οὐκοῦν ὃ γε νοῦν ἔχων πάντα τὰ αὐτοῦ εἰς τοῦτο συν-
τείνας βιώσεται, πρῶτον μὲν τὰ μαθήματα τιμῶν, ἃ τοιαύτην
αὐτοῦ τὴν ψυχὴν ἀπεργάσεται, τὰ δὲ ἄλλα ἀτιμάζων;
Δῆλον, ἔφη.
- 5 Ἐπειτά γ', εἶπον, τὴν τοῦ σώματος ἔξιν καὶ τροφὴν οὐχ
ὅπως τῇ θηριώδει καὶ ἀλόγῳ ἡδονῇ ἐπιτρέψας ἐνταῦθα τετραμ-
μένος ζήσῃ, ἀλλ' οὐδὲ πρὸς ὑγίειαν βλέπων, οὐδὲ τοῦτο
πρεσβεύων, ὅπως ἰσχυρὸς ἢ ὑγιὴς ἢ καλὸς ἔσται, ἐὰν μὴ
d καὶ σωφρονήσῃν μέλλῃ ἀπ' αὐτῶν, ἀλλ' ἀεὶ τὴν ἐν τῷ
σώματι ἁρμονίαν τῆς ἐν τῇ ψυχῇ ἕνεκα συμφωνίας ἁρμοττό-
μενος φανεῖται.
- Παντάπασι μὲν οὖν, ἔφη, ἐάνπερ μέλλῃ τῇ ἀληθείᾳ
5 μουσικὸς εἶναι.

τικὲς ἀρχές, ὅπως καὶ στὴν πολιτεία· κι ὅταν [591a] καλλιεργώντας τὸ εὐγενικότερο κομμάτι τοῦ ἑαυτοῦ τους διαμέσου τοῦ ἀντίστοιχου δικοῦ μας ἐγκαταστήσουμε μέσα τους ἕναν ἰσάξιο φρουρὸ καὶ ἄρχοντα, τότε πιά τὰ ἀφήνουμε ἐλεύθερα.

Πραγματικά, εἶπε, τὸ κάνει φανερό.

Πῶς νὰ ἰσχυριστοῦμε λοιπόν, Γλαύκων, λαμβάνοντας ποιά ἀρχὴ ὡς βάση, ὅτι εἶναι πρὸς τὸ συμφέρον ἑνὸς ἀνθρώπου νὰ ἀδικεῖ ἢ νὰ ζεῖ ἀκόλαστα ἢ νὰ διαπράττει κάτι αἰσχροῦ, πράγματα ποὺ θὰ τὸν κάνουν βέβαια χειρότερο ἀλλὰ ποὺ θὰ τοῦ ἀποφέρουν πλούτη ἢ κάποια ἄλλη δύναμη;

Μὲ κανέναν τρόπο, εἶπε.

Ἦ πάλι ὅτι εἶναι πρὸς τὸ συμφέρον του νὰ μὴ γίνεται ἀντιληπτὸς καὶ νὰ μὴν ὑφίσταται καμιά τιμωρία, ὅταν κάνει τὸ ἄδικο; [b] Ἦ μήπως δὲν εἶναι ἀλήθεια ὅτι αὐτὸς ποὺ δὲν τὸν ἀντιλαμβάνονται γίνεται ἀκόμη χειρότερος, ἐνῶ σ' αὐτὸν ποὺ δὲν καταφέρνει νὰ ξεφύγει καὶ ποὺ ὑφίσταται τὴν τιμωρία, τὸ ζωῶδες στοιχεῖο ἀποκοιμῆται καὶ ἐξημερώνεται, ἐνῶ τὸ ἥμερο ἀπελευθερώνεται; Κι ὅλη ἡ ψυχὴ του, μπαίνοντας στὴν τροχιά τῶν πιὸ εὐγενικῶν φυσικῶν γνωρισμάτων της, δὲν φθάνει, καθὼς θὰ ἀποκτᾷ σωφροσύνη καὶ δικαιοσύνη ἀγκαλιασμένες μὲ σοφία, σὲ μιὰ κατάσταση ἀξιολογικὰ ἀνώτερη ἀπὸ τὴν κατάσταση ἑνὸς σώματος τὸ ὁποῖο ἀποκτᾷ δύναμη καὶ ὁμορφιά μαζὶ μὲ ὑγεία, στὸ βαθμὸ ποὺ ἡ ψυχὴ εἶναι κάτι ἀξιολογικὰ ἀνώτερο ἀπὸ τὸ σῶμα;

Ἀσφαλῶς, εἶπε.

[c] Τότε λοιπόν ὁ μυαλωμένος ἄνθρωπος δὲν θὰ ζήσει ἔχοντας ἐστιάσει ὅλες τὶς δυνάμεις του σὲ τοῦτον τὸ στόχο; Πρῶτον θὰ τρέφει μεγάλη ἐκτίμηση γιὰ τὶς σπουδὲς ποὺ θὰ φτιάξουν τὴν ψυχὴ του νὰ εἶναι τέτοια, ἐνῶ τὰ ἄλλα ὅλα θὰ τὰ περιφρονεῖ· σωστά;

Προφανῶς, εἶπε.

Κι ἔπειτα, εἶπα, τὴν κατάσταση τοῦ σώματός του καὶ τὴ φροντίδα του γι' αὐτὸ δὲν θὰ τὴν ἀποθέσει στὴν κτηνώδη καὶ ἀκαταλόγιστη ἡδονὴ καὶ δὲν θὰ προσανατολίσει τὴ ζωὴ του πρὸς αὐτὴ τὴν κατεύθυνση, οὔτε ὅμως καὶ στὴ σωματικὴ ὑγεία θὰ τὴν προσανατολίσει κοιτάζοντας πῶς θὰ γίνει δυνατὸς ἢ ὑγιὴς ἢ ὠραῖος, ἂν δὲν πρόκειται [d] ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὰ νὰ γίνει καὶ συνετός, ἀλλὰ θὰ εἶναι φανερό ὅτι πάντοτε τὴν ἀρμονικὴ διάπλαση τοῦ σώματός του τὴν θέτει στὴν ὑπηρεσία τῆς ψυχικῆς του ἀρμονίας.

Πέρα γιὰ πέρα ἔτσι, εἶπε, ἂν πρόκειται σταλήθεια νὰ εἶναι ἕνας καλλιεργημένος ἄνθρωπος.

Οὐκοῦν, εἶπον, καὶ τὴν ἐν τῇ τῶν χρημάτων κτήσει σύν-
ταξίν τε καὶ συμφωνίαν; καὶ τὸν ὄγκον τοῦ πλήθους οὐκ
ἐκπληττόμενος ὑπὸ τοῦ τῶν πολλῶν μακαρισμοῦ ἄπειρον
αὐξήσει, ἀπέραντα κακὰ ἔχων;

10 Οὐκ οἶομαι, ἔφη.

e Ἄλλ' ἀποβλέπων γε, εἶπον, πρὸς τὴν ἐν αὐτῷ πολιτείαν,
καὶ φυλάττων μὴ τι παρακινῇ αὐτοῦ τῶν ἐκεῖ διὰ πλήθος
οὐσίας ἢ δι' ὀλιγότητα, οὕτως κυβερνῶν προσθήσει καὶ
ἀναλώσει τῆς οὐσίας καθ' ὅσον ἂν οἶός τ' ᾖ.

5 Κομιδῇ μὲν οὖν, ἔφη.

592 Ἄλλὰ μὴν καὶ τιμάς γε, εἰς ταῦτόν ἀποβλέπων, τῶν μὲν
μεθέξει καὶ γεύσεται ἐκῶν, ἃς ἂν ἡγῇται ἀμείνῳ αὐτὸν
ποιήσιν, ἃς δ' ἂν λύσιν τὴν ὑπάρχουσαν ἕξιν, φεύξεται
ἰδίᾳ καὶ δημοσίᾳ.

5 Οὐκ ἄρα, ἔφη, τά γε πολιτικά ἐθελήσει πράττειν, ἐάνπερ
τούτου κήδηται.

Νῆ τὸν κύνα, ἦν δ' ἐγώ, ἔν γε τῇ ἑαυτοῦ πόλει καὶ μάλα,
οὐ μέντοι ἴσως ἔν γε τῇ πατρίδι, ἐὰν μὴ θεία τις συμβῇ
τύχη.

10 Μανθάνω, ἔφη· ἐν ᾗ νῦν διήλθομεν οἰκίζοντες πόλει
λέγεις, τῇ ἐν λόγοις κειμένῃ, ἐπεὶ γῆς γε οὐδαμοῦ οἶμαι
b αὐτὴν εἶναι.

Ἄλλ', ἦν δ' ἐγώ, ἐν οὐρανῷ ἴσως παράδειγμα ἀνάκειται
τῷ βουλομένῳ ὁρᾶν καὶ ὁρῶντι ἑαυτὸν κατοικίζειν. διαφέρει
δὲ οὐδὲν εἴτε που ἔστιν εἴτε ἔσται· τὰ γὰρ ταύτης μόνης ἂν
5 πράξειεν, ἄλλης δὲ οὐδεμιᾶς.

Εἰκός γ', ἔφη.

Ἄλλὰ ἡ ἴδια τάξη καὶ τὸ ἴδιο συνταίριασμα δὲν θὰ χαρακτηρίζουν ἐπίσης τὴν προσπάθειά του γιὰ ἀπόκτηση χρημάτων; Καὶ δὲν νομίζεις κι ἐσύ πὼς δὲν θὰ θαμπωθεῖ ἀπὸ αὐτὸ πὺν ὁ κόσμος τὸ θεωρεῖ εὐλογία, ὥστε νὰ ἐπιδιώξει τὴν ἀπεριόριστη αὐξηση τοῦ ὄγκου τοῦ πλούτου, μπαίνοντας ἔτσι σὲ μεγάλους μπελάδες;

Δὲν νομίζω, εἶπε, ὅτι θὰ τὸ κάνει.

[ε] Ἄπεναντίας μάλιστα, εἶπα ἐγώ, ἔχοντας στραμμένο τὸ βλέμμα του στὴν τάξη πὺν εἶναι ἐδραιωμένη μέσα του καὶ τὴν προσοχή του τεντωμένη ὥστε νὰ μὴ διαταραχθεῖ ἔστω τὸ ἐλάχιστο σ' αὐτὴν ἐξαιτίας εἴτε τῆς περισσεύας τοῦ πλούτου εἴτε τῆς ἀνεπάρκειάς του, θὰ πορευτεῖ, ὅσο τοῦ εἶναι δυνατόν, μὲ βάση αὐτὴ τὴν ἀρχή, κανονίζοντας ἀνάλογα τὰ ἔσοδα καὶ τὰ ἔξοδά του.

Βεβαίως, εἶπε.

[592a] Ἄλλὰ καὶ σὲ σχέση με τίς τιμές, ἔχοντας στραμμένο τὸ βλέμμα στὴν ἴδια πάλι ἀρχή, ἄλλες ἀπὸ αὐτὲς θὰ τίς ἐπιδιώξει καὶ θὰ τίς γευτεῖ —αὐτὲς γιὰ τίς ὁποῖες θὰ ἔχει σχηματίσει τὴ γνώμη ὅτι τὸν βελτιώνουν ὡς ἄνθρωπο—, ἐνῶ ἐκεῖνες πὺν θὰ μπορούσαν νὰ καταλύσουν τὴν τάξη πὺν ὑπάρχει μέσα του θὰ τίς ἀποφύγει, στὴν ἰδιωτική του ὅσο καὶ στὴ δημόσια σφαίρα.

Ἐπομένως, εἶπε, δὲν θὰ θελήσει νὰ ἀσχοληθεῖ μὲ τὴν πολιτική, ἂν πραγματικά νοιάζεται γι' αὐτό.

Μὰ τὸ σκύλο, εἶπα ἐγώ, ναί, στὴν πόλη τὴ δική του θὰ ἀσχοληθεῖ καὶ πολὺ μάλιστα, ἴσως ὅμως ὄχι στὴν πατρίδα του, ἐκτός κι ἂν παρουσιαστεῖ κάποια θεϊκὴ τύχη.

Καταλαβαίνω, εἶπε· ἐννοεῖς τὴν πολιτεία πὺν ἀνιστορήσαμε καθὼς τὴν θεμελιώναμε, αὐτὴν πὺν ὑπάρχει στὰ λόγια —γιατὶ στὴ γῇ ἐπάνω δὲν νομίζω [β] ὅτι ὑπάρχει πουθενά.

Ὅμως, εἶπα, ἴσως ὑπάρχει στὸν οὐρανό, σὰν ἓνα ὑπόδειγμα γιὰ ὁποῖον θέλει νὰ βλέπει καὶ βλέποντας νὰ χτίζει μιὰ πολιτεία μέσα του. Ἄν ὑπάρχει κάπου αὐτὴ ἡ πολιτεία ἢ ἂν θὰ ὑπάρξει, αὐτὸ δὲν ἔχει καμία σημασία· γιατί ἐκεῖνος θὰ πράττει σύμφωνα μὲ τοὺς νόμους αὐτῆς τῆς πολιτείας καὶ καμιάς ἄλλης.

Φυσικά, εἶπε.

I

- 595 a Καὶ μήν, ἦν δ' ἐγώ, πολλὰ μὲν καὶ ἄλλα περὶ αὐτῆς
ἐννοῶ, ὥς παντὸς ἄρα μᾶλλον ὀρθῶς ψικίζομεν τὴν πόλιν,
οὐχ ἥκιστα δὲ ἐνθυμηθεὶς περὶ ποιήσεως λέγω.
Τὸ ποῖον; ἔφη.
- 5 Τὸ μηδαμῇ παραδέχεσθαι αὐτῆς ὅση μιμητική· παντὸς
γὰρ μᾶλλον οὐ παραδεκτέα νῦν καὶ ἐναργέστερον, ὥς ἐμοὶ
δοκεῖ, φαίνεται, ἐπειδὴ χωρὶς ἕκαστα διήρηται τὰ τῆς ψυχῆς
b εἶδη.
Πῶς λέγεις;
Ὡς μὲν πρὸς ὑμᾶς εἰρῆσθαι —οὐ γάρ μου κατερεῖτε πρὸς
τοὺς τῆς τραγωδίας ποιητὰς καὶ τοὺς ἄλλους ἅπαντας τοὺς
5 μιμητικούς— λῶβη ἔοικεν εἶναι πάντα τὰ τοιαῦτα τῆς τῶν
ἀκούντων διανοίας, ὅσοι μὴ ἔχουσι φάρμακον τὸ εἰδέναι
αὐτὰ οἷα τυγχάνει ὄντα.
Πῇ δὴ, ἔφη, διανοούμενος λέγεις;
Ῥητέον, ἦν δ' ἐγώ· καίτοι φιλία γέ τίς με καὶ αἰδῶς ἐκ
10 παιδὸς ἔχουσα περὶ Ὀμήρου ἀποκωλύει λέγειν. ἔοικε μὲν
c γὰρ τῶν καλῶν ἀπάντων τούτων τῶν τραγικῶν πρῶτος διδά-
σκαλός τε καὶ ἡγεμὼν γενέσθαι. ἀλλ' οὐ γὰρ πρό γε τῆς
ἀληθείας τιμητέος ἀνὴρ, ἀλλ', ὃ λέγω, ῥητέον.
Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη.
5 Ἄκουε δὴ, μᾶλλον δὲ ἀποκρίνου.
Ἐρώτα.
Μίμησιν ὅλως ἔχοις ἂν μοι εἰπεῖν ὅτι ποτ' ἐστίν; οὐδὲ
γὰρ τοι αὐτὸς πάνυ τι συννοῶ τί βούλεται εἶναι.
Ἦ που ἄρ', ἔφη, ἐγὼ συννοήσω.
10 Οὐδέν γε, ἦν δ' ἐγώ, ἄτοπον, ἐπεὶ πολλὰ τοι ὀξύτερον
596 βλεπόντων ἀμβλύτερον ὀρῶντες πρότεροι εἶδον.
Ἔστιν, ἔφη, οὕτως· ἀλλὰ σοῦ παρόντος οὐδ' ἂν προθυμη-
θῆναι οἷός τε εἶην εἰπεῖν, εἰ τί μοι καταφαίνεται, ἀλλ'
αὐτὸς ὄρα.

I

[595a] Πραγματικά, είπα ἐγώ, συλλογίζομαι κι ἓνα σωρὸ ἄλλα πράγματα γι' αὐτὴ τὴν πόλη, τὰ ὁποῖα μὲ κάνουν νὰ πιστεύω πὼς ἦταν πέρα ἀπὸ κάθε ἀμφιβολία σωστὸς ὁ τρόπος ποὺ τὴν θεμελιώσαμε· προπάντων τὸ ὑποστηρίζω αὐτὸ ὅταν ἀναλογιστῶ τὴν ποίηση.

Σὲ τί ἀναφέρεσαι; ρώτησε.

Στὴν ἀπόλυτη ἄρνησή μας νὰ ἐπιτρέψουμε νὰ μπεῖ στὴν πόλη τὸ κομμάτι τῆς ποίησης ποὺ ἔχει χαρακτήρα μιμητικό· ὅτι δὲν πρέπει μὲ κανέναν τρόπο νὰ τὸ ἐπιτρέψουμε, αὐτό, κατὰ τὴ γνώμη μου, ἔχει γίνει φανερὸ μὲ μεγαλύτερη καθαρότητα *τώρα*, ποὺ ἔχουμε πιά ξεχωρίσει τίς διαφορετικές [b] δυνάμεις τῆς ψυχῆς.

Τί ἐννοεῖς;

Ἐδῶ ποὺ τὰ λέμε, μεταξὺ μας —γιατι ἄσφαλῶς δὲν θὰ πᾶτε νὰ μὲ καρφώσετε στοὺς τραγικοὺς ποιητὲς καὶ στοὺς ἄλλους τεχνίτες τῆς μίμησης—, ἔχω τὴν ἐντύπωση πὼς ὅλα αὐτὰ κουτσοσυρεύουν τὴ σκέψη ἐκείνων ποὺ τὰ ἀκοῦνε, ἅμα αὐτοὶ δὲν ἔχουν ὡς ἀντίδοτο τὴ γνώση τί σταλήθεια εἶναι τοῦτα τὰ πράγματα.

Τὰ λὲς αὐτά, ρώτησε, ἔχοντας τί στὸ νοῦ σου;

Πρέπει νὰ τὸ πῶ, εἶπα ἐγώ, παρόλο ὅτι ἡ μιὰ κάποια ἀγάπη καὶ ὁ σεβασμὸς ποὺ ἀπὸ παιδί τρέφω γιὰ τὸν Ὅμηρο μὲ κάνουν νὰ μὴ θέλω νὰ μιλήσω. Γιατὶ δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία [c] πὼς εἶναι ὁ πρῶτος δάσκαλος καὶ ὁ ὁδηγητὴς ὅλων αὐτῶν τῶν μεγάλων τραγικῶν. Ὡστόσο δὲν εἶναι σωστὸ νὰ βάζουμε τὸν ἄνθρωπο πάνω ἀπὸ τὴν ἀλήθεια, κι ἔτσι αὐτὸ ποὺ ἔχω στὸ νοῦ μου πρέπει νὰ τὸ πῶ.

Βεβαιότατα, εἶπε.

Ἄκου λοιπόν, ἢ μᾶλλον, νὰ ἀπαντᾷς.

Ρώτα με.

Θὰ μπορούσες νὰ μοῦ ἔλεγες τί ἐπιτέλους εἶναι, γενικῶς, ἡ μίμηση; Γιατὶ ἐγὼ ὁ ἴδιος δὲν καταλαβαίνω τί ἀκριβῶς θέλει νὰ κάνει.

Καὶ περιμένεις τώρα, εἶπε, νὰ τὸ ἔχω καταλάβει ἐγώ!

[596a] Δὲν θὰ ἦταν διόλου παράξενο, εἶπα· γιατὶ ἔχει συμβεῖ πολλὰ πράγματα νὰ τὰ δοῦν ἄνθρωποι, ποὺ δὲν βλέπουν καλά, πρωτύτερα ἀπὸ ἄλλους μὲ ὀξύτερη ὄραση.

- 5 Βούλει οὖν ἐνθένδε ἀρξώμεθα ἐπισκοποῦντες, ἐκ τῆς εἰωθυίας μεθόδου; εἶδος γάρ πού τι ἐν ἑκαστον εἰώθαμεν τίθεσθαι περὶ ἑκαστα τὰ πολλά, οἷς ταῦτὸν ὄνομα ἐπιφέρομεν. ἢ οὐ μανθάνεις;
- Μανθάνω.
- 10 Θῶμεν δὴ καὶ νῦν ὅτι βούλει τῶν πολλῶν. οἶον, εἰ
- b ἑτέλεις, πολλαὶ πού εἰσι κλῖναι καὶ τράπεζαι.
- Πῶς δ' οὐ;
- Ἄλλὰ ιδέαι γέ που περὶ ταῦτα τὰ σκεύη δύο, μία μὲν κλίνης, μία δὲ τραπέζης.
- 5 Ναί.
- Οὐκοῦν καὶ εἰώθαμεν λέγειν ὅτι ὁ δημιουργὸς ἐκατέρου τοῦ σκεύους πρὸς τὴν ιδέαν βλέπων οὕτω ποιεῖ ὁ μὲν τὰς κλῖνας, ὁ δὲ τὰς τραπέζας, αἷς ἡμεῖς χρώμεθα, καὶ ἄλλα κατὰ ταῦτά; οὐ γάρ που τὴν γε ιδέαν αὐτὴν δημιουργεῖ
- 10 οὐδεὶς τῶν δημιουργῶν· πῶς γάρ;
- Οὐδαμῶς.
- Ἄλλ' ὅρα δὴ καὶ τόνδε τίνα καλεῖς τὸν δημιουργόν.
- c Τὸν ποῖον;
- Ὅς πάντα ποιεῖ, ὅσαπερ εἰς ἑκαστος τῶν χειροτεχνῶν. Δεινὸν τινα λέγεις καὶ θαυμαστὸν ἄνδρα.
- Οὐπω γε, ἀλλὰ τάχα μᾶλλον φήσεις. ὁ αὐτὸς γὰρ οὗτος
- 5 χειροτέχνης οὐ μόνον πάντα οἷός τε σκεύη ποιῆσαι, ἀλλὰ καὶ τὰ ἐκ τῆς γῆς φυόμενα ἅπαντα ποιεῖ καὶ ζῶα πάντα ἐργάζεται, τά τε ἄλλα καὶ ἑαυτόν, καὶ πρὸς τούτοις γῆν καὶ οὐρανὸν καὶ θεοὺς καὶ πάντα τὰ ἐν οὐρανῷ καὶ τὰ ἐν Ἄιδου ὑπὸ γῆς ἅπαντα ἐργάζεται.
- d Πάνυ θαυμαστόν, ἔφη, λέγεις σοφιστήν.
- Ἀπιστεῖς; ἦν δ' ἐγώ. καί μοι εἰπέ, τὸ παράπαν οὐκ ἂν σοι δοκεῖ εἶναι τοιοῦτος δημιουργός, ἢ τινὶ μὲν τρόπῳ γε-

Αὐτὸ εἶναι ἀλήθεια, εἶπε· ὅμως μπροστά σου δὲν θὰ ξεθάρρευα νὰ διατυπώσω μιὰ ὁποιαδήποτε γνώμη μου· γι' αὐτὸ κοίταξε νὰ τὸ κάνεις ἐσύ.

Συμφωνεῖς τότε νὰ ἀρχίσουμε ἀπὸ ἐδῶ τὴν ἔρευνά μας ἀκολουθώντας τὴ συνηθισμένη μέθοδο; Συνήθως, δηλαδή, δεχόμαστε ὅτι ὑπάρχει μιὰ ὁρισμένη ἰδέα —μία σὲ καθεμιὰ περίπτωση— γιὰ κάθε σύνολο ἐπιμέρους πραγμάτων, γιὰ τὰ ὅποια χρησιμοποιοῦμε τὸ αὐτὸ ὄνομα. Ἡ μήπως δὲν καταλαβαίνεις;

Καταλαβαίνω.

Ἄς πάρουμε, ἔτσι, καὶ τώρα ἓνα ὁποιοδήποτε τέτοιο σύνολο ἐπιμέρους πραγμάτων. Ὑπάρχουν λόγου χάριν, [b] ἂν θέλεις, πολλὰ ἀνάκλιντρα καὶ πολλὰ τραπέζια.

Ἀσφαλῶς.

Ἰδεατὲς φόρμες ὅμως γιὰ αὐτὰ τὰ ἀντικείμενα ὑπάρχουν μόνο δύο: μία γιὰ τὸ ἀνάκλιντρο καὶ μία γιὰ τὸ τραπέζι.

Ναί.

Καὶ συνήθως δὲν λέμε ὅτι ὁ κατασκευαστὴς τοῦ ἑνὸς ἢ τοῦ ἄλλου ἀπὸ αὐτὰ τὰ δύο πράγματα τὰ κατασκευάζει —ὁ ἓνας τὰ ἀνάκλιντρα καὶ ὁ ἄλλος τὰ τραπέζια, αὐτὰ πὺν χρησιμοποιοῦμε ἐμεῖς— ἔχοντας τὸ βλέμμα του στραμμένο στὴν ἰδεατὴ φόρμα, καὶ ὅτι τὸ ἴδιο συμβαίνει καὶ μὲ τὰ ἄλλα πράγματα; Γιατὶ ἀσφαλῶς κανένας κατασκευαστὴς δὲν πλάθει αὐτὴ καθεαυτὴν τὴν ἰδεατὴ φόρμα· πῶς θὰ μπορούσε ἄλλωστε;

Μὲ κανέναν τρόπο.

Δὲς ὅμως τώρα τί ὄνομα θὰ δώσεις σὲ τοῦτο τὸν πλάστη.

[c] Σὲ ποιόν;

Σ' αὐτὸν πὺν φτιάχνει τὰ πάντα, ὅσα κατασκευάζουν οἱ τεχνίτες, ἓνας-ἓνας χωριστά.

Μιλᾷς γιὰ ἓναν τρομερὸ καὶ καταπληκτικὸ ἄνθρωπο.

Περίμενε λίγο· γρήγορα θὰ ἔχεις νὰ λὲς περισσότερα. Γιατὶ ὁ ἴδιος αὐτὸς τεχνίτης δὲν εἶναι μόνο ἱκανὸς νὰ φτιάξει τὰ κάθε λογῆς κατασκευάσματα ἀλλὰ φτιάχνει ἐπίσης ὅλα ὅσα ξεφυτρώνουν ἀπὸ τὴ γῆ καὶ ἀκόμη ὅλα τὰ ἔμβια ὄντα, καὶ τὰ ἄλλα καὶ τὸν ἑαυτὸ του, καὶ ἐπιπλέον τὴ γῆ καὶ τὸν οὐρανὸ καὶ τοὺς θεοὺς καὶ ὅλα ὅσα εἶναι στὸν οὐρανὸ καὶ ὅσα στὸν Ἄδη κάτω ἀπὸ τὴ γῆ τὰ δημιουργεῖ ὅλα.

[d] Μιλᾷς, εἶπε, γιὰ ἓναν τεχνίτη πολὺ ἀξιοθαύμαστο.

Δὲν μὲ πιστεύεις; Γιὰ πὲς μου, εἶσαι τῆς γνώμης πὺς ἓνας τέτοιος πλάστης δὲν εἶναι κὰν δυνατόν νὰ ὑπάρξει ἢ ὅτι μὲ κάποιον τρόπο εἶναι δυνατόν νὰ

- νέσθαι ἂν τούτων ἀπάντων ποιητής, τιὸν δὲ οὐκ ἂν; ἢ οὐκ αἰσθάνη ὅτι καὶ αὐτὸς οἶός τ' εἶησ' πάντα ταῦτα ποιῆσαι
 5 τρόπῳ γέ τιιν;
- Καὶ τίς, ἔφη, ὁ τρόπος οὗτος;
- Οὐ χαλεπός, ἦν δ' ἐγώ, ἀλλὰ πολλαχῇ καὶ ταχὺ δημιουργοῦμενος, τάχιστα δέ που, εἰ ἔθελεις λαβὼν κάτοπτρον
 e περιφέρειν πανταχῇ· ταχὺ μὲν ἥλιον ποιήσεις καὶ τὰ ἐν τῷ οὐρανῷ, ταχὺ δὲ γῆν, ταχὺ δὲ σαντόν τε καὶ τὰλλα ζῶα καὶ σκεύη καὶ φυτὰ καὶ πάντα ὅσα νυνδὴ ἐλέγετο.
- Ναί, ἔφη, φαινόμενα, οὐ μέντοι ὄντα γέ που τῇ ἀληθείᾳ.
- 5 Καλῶς, ἦν δ' ἐγώ, καὶ εἰς δέον ἔρχη τῷ λόγῳ. τῶν τοιούτων γὰρ οἶμαι δημιουργῶν καὶ ὁ ζωγράφος ἐστίν. ἢ γάρ;
- Πῶς γὰρ οὐ;
- Ἄλλὰ φήσεις οὐκ ἀληθῇ οἶμαι αὐτὸν ποιεῖν ἃ ποιεῖ.
 10 καίτοι τρόπῳ γέ τιιν καὶ ὁ ζωγράφος κλίνην ποιεῖ· ἢ οὐ;
- Ναί, ἔφη, φαινομένην γε καὶ οὗτος.
- 597 Τί δὲ ὁ κλινοποιός; οὐκ ἄρτι μέντοι ἔλεγες ὅτι οὐ τὸ εἶδος ποιεῖ, ὃ δὴ φάμεν εἶναι ὃ ἔστι κλίνη, ἀλλὰ κλίνην τινά;
- Ἔλεγον γάρ.
- Οὐκοῦν εἰ μὴ ὃ ἔστιν ποιεῖ, οὐκ ἂν τὸ ὄν ποιοῖ, ἀλλὰ τι
 5 τοιοῦτον οἶον τὸ ὄν, ὄν δὲ οὐ· τελέως δὲ εἶναι ὄν τὸ τοῦ κλινουργοῦ ἔργον ἢ ἄλλου τινὸς χειροτέχνου εἴ τις φαίη, κινδυνεύει οὐκ ἂν ἀληθῇ λέγειν;
- Οὐκουν, ἔφη, ὥς γ' ἂν δόξειεν τοῖς περὶ τοὺς τοιούσδε λόγους διατρίβουσιν.
- 10 Μηδὲν ἄρα θαυμάζωμεν εἰ καὶ τοῦτο ἀμυδρόν τι τυγχάνει ὄν πρὸς ἀλήθειαν.
- b Μὴ γάρ.

υπάρξει ένας δημιουργός όλων αὐτῶν τῶν πραγμάτων καὶ μὲ ἓναν ἄλλο τρόπο ὄχι; Ἡ μήπως δὲν ἀντιλαμβάνεσαι ὅτι καὶ ἐσὺ ὁ ἴδιος θὰ μποροῦσες νὰ τὰ πλάσεις αὐτὰ ὅλα μὲ κάποιον, βέβαια, τρόπο;

Καὶ ποίος, εἶπε, εἶναι αὐτὸς ὁ τρόπος;

Δὲν εἶναι δὰ καὶ κανένα δύσκολο πρᾶγμα, εἶπα ἐγώ, ἀλλὰ κάτι ποὺ γίνεται μὲ ποικίλα μέσα καὶ στὰ γρήγορα, ἰδίως ἂν ἐπαιρνες ἓναν καθρέφτη καὶ [e] τὸν περιέφερες παντοῦ: ἀμέσως θὰ φτιάξεις ἓναν ἥλιο κι ὅ,τι ὑπάρχει στὸν οὐρανό, ἀμέσως καὶ μιὰ γῆ, ἀμέσως μετὰ ἐσένα τὸν ἴδιο καὶ τὰ ἄλλα ζωντανὰ ὄντα καὶ τὰ κατασκευάσματα καὶ τὰ φυτὰ κι ὅλα ὅσα περιγράψαμε τώρα δά.

Ναί, εἶπε, μόνο ποὺ θὰ πρόκειται ὅμως γιὰ ἐμφανίσεις τῶν πραγμάτων κι ὄχι, θαρρῶ, γιὰ ἀληθινὰ ὄντα.

Θαυμάσια παρατήρηση, εἶπα ἐγώ, καὶ ὅ,τι πρέπει γιὰ τὸ ἐπιχείρημά μου. Γιατὶ ἓνας ἀπὸ τοὺς δημιουργοὺς αὐτῆς τῆς λογῆς εἶναι, νομίζω, καὶ ὁ ζωγράφος ἡ ὄχι;

Ἀσφαλῶς.

Ἔχω ὅμως τὴ γνώμη ὅτι θὰ ὑποστηρίξεις πῶς αὐτὰ ποὺ φτιάχνει ὁ ζωγράφος δὲν τὰ φτιάχνει ἀληθινά. Μόλο, βέβαια, ποὺ κατὰ κάποιον τρόπο καὶ ὁ ζωγράφος ἀνάκλιντρο φτιάχνει ἡ μήπως ὄχι;

Ναί, εἶπε, ἀλλὰ φαινομενικὸ καὶ αὐτός.

[597a] Ὁ ξυλουργὸς ὅμως; Δὲν ἔλεγε τώρα δά ὅτι δὲν κατασκευάζει τὴν ἰδεατὴ φόρμα, δηλαδὴ αὐτὸ ποὺ ἐμεῖς ὑποστηρίζουμε πῶς εἶναι *κατουσίαν* τὸ ἀνάκλιντρο, ἀλλὰ ἀπλῶς *εἶνα κάποιον ἀνάκλιντρο*;

Ναί, ἔτσι ἔλεγα.

Τότε λοιπόν, ἀφοῦ κατασκευάζει αὐτὸ τὸ ὁποῖο δὲν ἔχει ἀληθινὴ ὑπόσταση, κανένας δὲν θὰ ἔλεγε ὅτι κατασκευάζει τὸ *ἀληθινὸ* ὃν ἀλλὰ ὅτι κατασκευάζει κάτι *σάν* τὸ ὃν ποὺ ὅμως δὲν εἶναι τὸ ὃν. Κι ἂν θὰ ἰσχυριζόταν κάποιος ὅτι τὸ ἀνάκλιντρο ποὺ φτιάχνει ὁ ξυλουργὸς ἡ τὸ κατασκευάσμα κάποιου ἄλλου τεχνίτη εἶναι ὃν μὲ τὴν ἀπόλυτη σημασία τῆς λέξης, τὸ πιὸ πιθανὸ εἶναι ὅτι δὲν θὰ ἔλεγε κάτι ἀληθινό· σωστά;

Κατὰ τὴ γνώμη ἐκείνων τουλάχιστον οἱ ὁποῖοι ἀσχολοῦνται μὲ τὴ διερεύνηση αὐτῶν τῶν ζητημάτων δὲν θὰ ἔλεγε κάτι ἀληθινό.

Νὰ μὴ μᾶς ἐκπλήσσει ἐπομένως ἂν καὶ αὐτὸ τὸ κατασκευάσμα συμβαίνει νὰ εἶναι κάτι πολὺ χλωμὸ σὲ σύγκριση μὲ τὴν ἀλήθεια.

[b] Βέβαια, καθόλου.

- Βούλει οὖν, ἔφην, ἐπ' αὐτῶν τούτων ζητήσωμεν τὸν
μιμητὴν τοῦτον, τίς ποτ' ἐστίν;
- Εἰ βούλει, ἔφη.
- 5 Οὐκοῦν τριτταί τινες κλῖναι αὐται γίνονται· μία μὲν ἡ
ἐν τῇ φύσει οὔσα, ἣν φαίμεν ἄν, ὥς ἐγῶμαι, θεὸν ἐργά-
σασθαι. ἢ τίν' ἄλλον;
- Οὐδένα, οἶμαι.
- Μία δέ γε ἦν ὁ τέκτων.
- 10 Ναί, ἔφη.
- Μία δέ ἦν ὁ ζωγράφος. ἢ γάρ;
- Ἔστω.
- Ζωγράφος δὴ, κλινοποιός, θεός, τρεῖς οὗτοι ἐπιστάται
τρισὶν εἵδεσι κλινῶν.
- 15 Ναὶ τρεῖς.
- c Ὁ μὲν δὴ θεός, εἴτε οὐκ ἐβούλετο, εἴτε τις ἀνάγκη ἐπῆν
μὴ πλέον ἢ μίαν ἐν τῇ φύσει ἀπεργάσασθαι αὐτὸν κλίνην,
οὕτως ἐποίησεν μίαν μόνον αὐτὴν ἐκείνην ὃ ἔστιν κλίνη·
5 δύο δὲ τοιαῦται ἢ πλείους οὔτε ἐφυτεύθησαν ὑπὸ τοῦ θεοῦ
οὔτε μὴ φυῶσιν.
- Πῶς δὴ; ἔφη.
- Ὅτι, ἦν δ' ἐγώ, εἰ δύο μόνας ποιήσειεν, πάλιν ἂν μία
ἀναφανείη ἣς ἐκεῖναι ἂν αὐ ἀμφότεροι τὸ εἶδος ἔχοιεν, καὶ
εἴη ἂν ὃ ἔστιν κλίνη ἐκείνη ἀλλ' οὐχ αἱ δύο.
- 10 Ὅρθῶς, ἔφη.
- d Ταῦτα δὴ οἶμαι εἰδὼς ὁ θεός, βουλόμενος εἶναι ὄντως
κλίνης ποιητὴς ὄντως οὔσης, ἀλλὰ μὴ κλίνης τινὸς μηδὲ
κλινοποιός τις, μίαν φύσει αὐτὴν ἔφυσεν.
- Ἔοικεν.
- 5 Βούλει οὖν τοῦτον μὲν φυτουργὸν τούτου προσαγορεύωμεν,
ἢ τι τοιοῦτον;
- Δίκαιον γοῦν, ἔφη, ἐπειδὴ περ φύσει γε καὶ τοῦτο καὶ
τάλλα πάντα πεποίηκεν.

Θέλεις, τότε, είπα, νά ἐπιχειρήσουμε μὲ βάση αὐτὰ τὰ παραδείγματα νά ἀνιχνεύσουμε τί πρᾶγμα τέλος πάντων εἶναι αὐτὸς ὁ μμητής;

Ἄν τὸ θέλεις ἐσύ, ναί.

Προκύπτουν λοιπὸν τοῦτα τὰ τριῶν λογίων ἀνάκλιντρα: Ἐνα, αὐτὸ ποὺ ὑπάρχει στὴν περιοχὴ τῆς ἀληθινῆς ὑπόστασης, γιὰ τὸ ὁποῖο, καθὼς νομίζω ἐγώ, μποροῦμε νά ποῦμε ὅτι τὸ ἔχει κατασκευάσει ὁ θεός. Ἡ ποιὸς ἄλλος;

Κανένας ἄλλος, κατὰ τὴ γνώμη μου.

Ἐνα ἄλλο ποὺ τὸ ἔχει φτιάξει ὁ ξυλουργός.

Ναί, εἶπε.

Καὶ ἓνα ἄλλο ὁ ζωγράφος. Ἔτσι;

Ἄς ποῦμε.

Ζωγράφος, λοιπόν, ξυλουργός, θεός, εἶναι τρεῖς τεχνίτες γιὰ τριῶν λογίων ἀνάκλιντρα.

Ναί, τρεῖς.

[c] Ὁ θεός, τώρα, εἴτε ἐπειδὴ δὲν ἤθελε, εἴτε ἐπειδὴ κάποιος ἀναγκασμὸς τὸν ὑποχρέωνε νά μὴ φτιάξει στὴν ἰδεατὴ φύση περισσότερα ἀπὸ ἓνα ἀνάκλιντρο, ἔπλασε μόνον ἐκεῖνο τὸ ἓνα ποὺ ἔχει τὴν *πραγματικὴ* ὑπόσταση τοῦ ἀνακλίντρου· δύο ἀνάκλιντρα τέτοιας λογῆς, ἢ περισσότερα, οὔτε πλάστηκαν ἀπὸ τὸ θεὸ οὔτε πρόκειται ποτὲ νά πλαστοῦν.

Πῶς ἔτσι; εἶπε.

Διότι, εἶπα ἐγώ, ἀκόμη κι ἂν ἔφτιαχνε ὁ θεὸς ἔστω δύο ὅλα κι ὅλα ἀνάκλιντρα, πάλι θὰ παρουσιαζόταν ἓνα τρίτο ἰδεατὸ ἀνάκλιντρο τοῦ ὁποίου τὴν ἀληθινὴ ὑπόσταση θὰ μοιράζονταν ἐκεῖνα τὰ δύο, κι ἔτσι ἀληθινὸ ἀνάκλιντρο θὰ ἦταν *τοῦτο* κι ὄχι ἐκεῖνα τὰ δύο ἄλλα.

Σωστά, εἶπε.

[d] Γνωρίζοντάς τα, νομίζω, αὐτὰ ὁ θεὸς καὶ θέλοντας νά εἶναι σταλήθεια πλάστης ἑνὸς ἀνάκλιντρου μὲ *ἀληθινὴ ὑπόσταση* κι ὄχι ἀπλῶς ἑνὸς κάποιου οὔτε κι ἓνας κάποιος κατασκευαστής, τὸ ἔπλασε ἔτσι ὥστε στὴν ἀληθινὴ φύση του τὸ ἀνάκλιντρο νά εἶναι ἓνα καὶ μοναδικό.

Ἔτσι φαίνεται.

Νὰ τὸν ἀποκαλέσουμε λοιπὸν πλάστη τῆς *ἀληθινῆς φύσης* τοῦ ἀνακλίντρου ἢ καὶ παρόμοιο;

Ὅπωςδὴποτε, εἶπε, τοῦ ἀξίζει αὐτὸς ὁ χαρακτηρισμὸς, ἀφοῦ καὶ αὐτὸ καὶ ὅλα τὰ ἄλλα τὰ ἔχει πλάσει στὴν αὐθεντικὴ τους ὑπόσταση.

- Τί δὲ τὸν τέκτονα; ἄρ' οὐ δημιουργὸν κλίνης;
 10   Ναί.
 Ἦ καὶ τὸν ζωγράφον δημιουργὸν καὶ ποιητὴν τοῦ τοιούτου;
 Οὐδαμῶς.
 Ἄλλὰ τί αὐτὸν κλίνης φήσεις εἶναι;
 e   Τοῦτο, ἢ δ' ὅς, ἔμοιγε δοκεῖ μετριώτατ' ἂν προσαγορεύ-
 εσθαι, μιμητὴς οὐ ἐκεῖνοι δημιουργοί.
 Εἶεν, ἦν δ' ἐγὼ τὸν τοῦ τρίτου ἄρα γεννήματος ἀπὸ τῆς
 φύσεως μιμητὴν καλεῖς;
 5   Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη.
 Τοῦτ' ἄρα ἔσται καὶ ὁ τραγωδοποιός, εἴπερ μιμητὴς ἐστί,
 τρίτος τις ἀπὸ βασιλέως καὶ τῆς ἀληθείας πεφυκώς, καὶ
 πάντες οἱ ἄλλοι μιμηταί.
 Κινδυνεύει.
 10   Τὸν μὲν δὴ μιμητὴν ὠμολογῆκαμεν. εἰπὲ δέ μοι περὶ
 598 τοῦ ζωγράφου τόδε· πότερα ἐκεῖνο αὐτὸ τὸ ἐν τῇ φύσει
 ἕκαστον δοκεῖ σοι ἐπιχειρεῖν μιμεῖσθαι ἢ τὰ τῶν δημιουργῶν
 ἔργα;
 Τὰ τῶν δημιουργῶν, ἔφη.
 5   Ἄρα οἷα ἔστιν ἢ οἷα φαίνεται; τοῦτο γὰρ ἔτι διόρισον.
 Πῶς λέγεις; ἔφη.
 Ὡδε· κλίνη, ἕαντε ἐκ πλαγίου αὐτὴν θεᾷ ἕαντε καταντικρὺ
 ἢ ὀπηοῦν, μή τι διαφέρει αὐτὴ ἑαυτῆς, ἢ διαφέρει μὲν οὐδέν,
 φαίνεται δὲ ἄλλοία; καὶ τᾶλλα ὡσαύτως;
 10   Οὕτως, ἔφη· φαίνεται, διαφέρει δ' οὐδέν.
 b   Τοῦτο δὴ αὐτὸ σκόπει· πρὸς πότερον ἢ γραφικὴ πεποιήται
 περὶ ἕκαστον; πότερα πρὸς τὸ ὄν, ὥς ἔχει, μιμήσασθαι, ἢ
 πρὸς τὸ φαινόμενον, ὥς φαίνεται, φαντάσματος ἢ ἀληθείας
 οὕσα μίμησις;
 5   Φαντάσματος, ἔφη.

Και τὸ μαραγὸ πῶς θὰ τὸν ποῦμε; Δὲν θὰ τὸν ποῦμε κατασκευαστὴ ἀνακλίντρου;

Ναί.

Τὸ ζωγράφο, τώρα, θὰ τὸν ἀποκαλέσουμε κατασκευαστὴ καὶ πλάστη ἐνὸς τέτοιου πράγματος;

Σὲ καμία περίπτωση.

Ἀλλὰ τότε τί θὰ πεῖς ὅτι εἶναι ὁ ζωγράφος σὲ σχέση μετὰ τὸ ἀνάκλιντρο;

[ε] Ἔχω τὴ γνώμη, εἶπε ἐκεῖνος, ὅτι ὁ πιὸ ταιριαστὸς χαρακτηρισμὸς θὰ ἦταν νὰ τὸν ποῦμε μιμητὴ τῶν πραγμάτων ποὺ κατασκευάζουν ἐκεῖνοι.

Ὡραῖα, εἶπα ἐγώ· μιμητὴ, ἐπομένως, χαρακτηρίζεις αὐτὸν ποὺ τὸ κατασκευάσμά του εἶναι στὴν τρίτη κατὰ σειρὰν θέση ἀπὸ τὴν ἀληθινὴ φύση· σωστά;

Ἀσφαλῶς, εἶπε.

Τὸ ἴδιο, συνεπῶς, θὰ εἶναι καὶ ὁ τραγικὸς ποιητής, ἐφόσον εἶναι μιμητής, δηλαδὴ ἀπὸ τὴ φύση του κάτι σὰν τρίτος στὴ σειρὰ μετὰ τὸν αὐθεντικὸ ἄρχοντα καὶ τὴν ἀλήθεια, καὶ ἐπίσης ὅλοι οἱ ἄλλοι.

Ἔτσι φαίνεται.

Ὅσον ἀφορᾷ τὸ μιμητὴ εἴμαστε, λοιπόν, σύμφωνοι. Σχετικὰ μὲ [598a] τὸ ζωγράφο ὅμως γιὰ πὲς μου τοῦτο: Προσπαθεῖ, κατὰ τὴ γνώμη σου, νὰ μιμηθεῖ κάθε φορὰ τὴν πραγματικότητα ποὺ ὑπάρχει στὴ φύση καθενὸς πράγματος ἢ τὰ κατασκευάσματα τῶν δημιουργῶν;

Τὰ κατασκευάσματα τῶν δημιουργῶν, εἶπε.

Ἄραγε ὅπως εἶναι αὐτὰ ἢ ὅπως φαίνονται; Γιατὶ πρέπει νὰ κάνεις καὶ αὐτὴ τὴ διάκριση.

Πῶς τὸ ἐννοεῖς; ρώτησε.

Ὡς ἐξῆς: Ἐνα κρεβάτι, ἂν τὸ κοιτᾷ ἀπὸ τὰ πλάγια ἢ κατ' εὐθείαν ἀπέναντι ἢ ἀπὸ ὅπουδήποτε ἄλλου παρουσιάζει κάποια διαφορὰ τὸ ἴδιο ἀπὸ τὸν ἑαυτό του ἢ δὲν παρουσιάζει καμία ἀλλὰ ἀπλῶς φαίνεται διαφορετικὸ; Καὶ δὲν συμβαίνει τὸ ἴδιο καὶ μὲ τὰ ἄλλα πράγματα;

Ναί, εἶπε, φαίνεται διαφορετικὸ, χωρὶς ὥστόσο διόλου νὰ εἶναι.

[β] Συλλογίσου τοῦτο ἐδῶ. Τί ἀπὸ τὰ δύο κάνει ἡ ζωγραφικὴ μὲ κάθε ἀντικείμενό της; Προσπαθεῖ νὰ μιμηθεῖ ἔχοντας στραμμένο τὸ βλέμμα στὸ πραγματικὸ ὄν, ὅπως αὐτὸ εἶναι σταλήθεια, ἢ στὸ φαινομενικὸ, ἔτσι ὅπως αὐτὸ φαίνεται; Ἀποτελεῖ μίμηση τῆς ἀλήθειας ἢ μιᾶς φαινομενικότητος;

Μιᾶς φαινομενικότητος, εἶπε.

Πόρρω ἄρα που τοῦ ἀληθοῦς ἡ μιμητικὴ ἐστὶν καί, ὥς
 ἔοικεν, διὰ τοῦτο πάντα ἀπεργάζεται, ὅτι σμικρόν τι ἐκάστου
 ἐφάπτεται, καὶ τοῦτο εἶδωλον. οἶον ὁ ζωγράφος, φαμέν,
 ζωγραφῆσει ἡμῖν σκυτοτόμον, τέκτονα, τοὺς ἄλλους δημιουρ-
 γοὺς, περὶ οὐδενὸς τούτων ἐπαῖων τῶν τεχνῶν· ἀλλ' ὅμως
 c παίδας γε καὶ ἄφρονας ἀνθρώπους, εἰ ἀγαθὸς εἴη ζωγράφος,
 γράψας ἂν τέκτονα καὶ πόρρωθεν ἐπιδεικνὺς ἔξαπατῶ ἂν τῷ
 δοκεῖν ὥς ἀληθῶς τέκτονα εἶναι.

5 Τί δ' οὐ;

Ἄλλα γὰρ οἶμαι, ὦ φίλε, τόδε δεῖ περὶ πάντων τῶν τοι-
 οῦτων διανοεῖσθαι· ἐπειδὴν τις ἡμῖν ἀπαγγέλλῃ περὶ του,
 ὥς ἐνέτυχεν ἀνθρώπῳ πάσας ἐπισταμένῳ τὰς δημιουργίας
 καὶ τὰλλα πάντα ὅσα εἰς ἕκαστος οἶδεν, οὐδὲν ὅτι οὐχὶ
 d ἀκριβέστερον ὁπουοῦν ἐπισταμένῳ, ὑπολαμβάνειν δεῖ τῷ
 τοιούτῳ ὅτι εὐήθης τις ἄνθρωπος, καί, ὥς ἔοικεν, ἐντυχὼν
 γότητί τι καὶ μιμητῇ ἐξηπατήθη, ὥστε ἔδοξεν αὐτῷ πάσ-
 σοφος εἶναι, διὰ τὸ αὐτὸς μὴ οἶός τ' εἶναι ἐπιστήμην καὶ
 5 ἀνεπιστημοσύνην καὶ μίμησιν ἐξετάσαι.

Ἀληθέστατα, ἔφη.

Οὐκοῦν, ἦν δ' ἐγώ, μετὰ τοῦτο ἐπισκεπτέον τὴν τε
 τραγωδίαν καὶ τὸν ἡγεμόνα αὐτῆς Ὅμηρον, ἐπειδὴ τινων
 e ἀκούομεν ὅτι οὗτοι πάσας μὲν τέχνας ἐπίστανται, πάντα δὲ
 τὰ ἀνθρώπεια τὰ πρὸς ἀρετὴν καὶ κακίαν, καὶ τὰ γε θεῖα·
 ἀνάγκη γὰρ τὸν ἀγαθὸν ποιητὴν, εἰ μέλλει περὶ ὧν ἂν ποιῇ
 καλῶς ποιήσῃ, εἰδότα ἄρα ποιεῖν, ἢ μὴ οἶόν τε εἶναι
 5 ποιεῖν. δεῖ δὴ ἐπισκέψασθαι πότερον μιμηταῖς τούτοις
 οὗτοι ἐντυχόντες ἐξηπάτηνται καὶ τὰ ἔργα αὐτῶν ὁρῶντες
 599 οὐκ αἰσθάνονται τριττὰ ἀπέχοντα τοῦ ὄντος καὶ ῥάδια ποιεῖν
 μὴ εἰδότι τὴν ἀλήθειαν —φαντάσματα γὰρ ἀλλ' οὐκ ὄντα
 ποιοῦσιν— ἢ τι καὶ λέγουσιν καὶ τῷ ὄντι οἱ ἀγαθοὶ ποιηταὶ
 ἴσασιν περὶ ὧν δοκοῦσιν τοῖς πολλοῖς εὖ λέγειν.

5 Πάνν μὲν οὖν, ἔφη, ἐξεταστέον.

Οἷε οὖν, εἴ τις ἀμφότερα δύναιτο ποιεῖν, τό τε μιμηθη-

Ἀπέχει ἄρα πολὺ ἀπὸ τὴν ἀλήθεια ἢ μιμητικὴ καί, καθὼς φαίνεται, καταφέρει νὰ τὰ φτιάχνει ὅλα, ἐπειδὴ καταπιάνεται μὲ ἓνα μικρὸ μέρος κάθε πράγματος, καὶ μάλιστα μὲ ἓνα εἶδωλό του. Ὁ ζωγράφος, γιὰ παράδειγμα, λέμε ὅτι θὰ μᾶς ζωγραφίσει ἓναν τσαγκάρη, ἓναν μαραγκὸ καὶ τοὺς ἄλλους τεχνίτες, [c] χωρὶς νὰ ἔχει ἰδέα γιὰ τὶς τέχνες κανενὸς ἀπὸ αὐτούς· ὥστόσο, ἂν εἶναι καλὸς ζωγράφος, θὰ μποροῦσε ζωγραφίζοντας ἓναν μαραγκὸ καὶ δειχνοντάς τον ἀπὸ μακριὰ νὰ ξεγελάσει κάποια παιδιὰ καὶ κάποιους ἄμυαλους ἀνθρώπους πὼς τάχα πρόκειται γιὰ ἀληθινὸ μαραγκό.

Ἀμφιβάλλεις;

Ἄλλα νομίζω, φίλε μου, ὅτι σχετικὰ μὲ ὅλα αὐτὰ τὰ πράγματα πρέπει νὰ ἔχουμε στὸ νοῦ μας τοῦτο. Ἄν μᾶς ἔλεγε κάποιος ὅτι συνάντησε ἓναν ἄνθρωπο ὁ ὁποῖος κάτεχε ὅλες τὶς τέχνες καὶ ὅλα τὰ ἄλλα, ὅσα γνωρίζει κάθε ἓνας χωριστά, κι ὅτι δὲν ὑπῆρχε τίποτα πού αὐτὸς [d] νὰ μὴν τὸ γινώριζε καλύτερα ἀπὸ ὅποιονδήποτε ἄλλο, θὰ ἔπρεπε νὰ τοῦ ἀπαντήσουμε ὅτι λίγο ὥς πολὺ εἶναι ἀφελὴς καὶ ὅτι, καθὼς φαίνεται, ἔπεσε ἐπάνω σὲ κάποιον ἀπατεώνα καὶ τεχνίτη τῆς μίμησης, ὁ ὁποῖος τὸν ξεγέλασε καὶ τοῦ ἔδωσε τὴν ἐντύπωση ὅτι εἶναι παντογνώστης, ἐπειδὴ ὁ ἴδιος δὲν εἶναι σὲ θέση νὰ ἐλέγξει τί εἶναι γνώση καὶ τί ἄγνοια καὶ μίμηση.

Πολὺ σωστά, εἶπε.

Κι ὕστερα ἀπὸ αὐτό, εἶπα ἐγώ, πρέπει νὰ ἐξετάσουμε τὴν τραγωδία καὶ τὸν πρῶτο ὁδηγὸ της, τὸν Ὅμηρο, ἐπειδὴ [e] ἀκοῦμε ὀρισμένους νὰ λένε ὅτι οἱ τραγικοὶ κι ὁ Ὅμηρος κατέχουν ὅλες τὶς τέχνες καὶ ὅλα τὰ ἀνθρώπινα πράγματα, ὅσα σχετίζονται μὲ τὴν ἀρετὴ καὶ τὴν κακία, κι ἐπίσης τὰ θεϊκά· γιὰτὶ ὁ καλὸς ποιητής, λένε, ἂν πρόκειται νὰ συνθέσει ὁμορφα τὸ ποιητικὸ ἔργο πού πάει νὰ συνθέσει, εἶναι ἀπαραίτητο νὰ τὸ κάνει *ἔχοντας γνώσεις*, διαφορετικὰ δὲν θὰ εἶναι σὲ θέση νὰ κάνει τίποτα. Πρέπει ἔτσι νὰ ἐξετάσουμε μήπως οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ ἔτυχε νὰ πέσουν ἐπάνω σὲ τεχνίτες τῆς μίμησης κι ἔχουν ἔτσι ἐξαπατηθεῖ ὥστε βλέποντας τὰ ἔργα τους [599a] νὰ μὴν ἀντιλαμβάνονται ὅτι τὰ ἔργα αὐτὰ ἀπέχουν τρεῖς θέσεις ἀπὸ τὸ πραγματικὸ ὃν κι ὅτι εἶναι εὐκόλο νὰ τὰ φτιάξει καὶ κάποιος πού δὲν γνωρίζει τὴν ἀλήθεια —γιὰτὶ οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ *φαντάσματα* κατασκευάζουν καὶ ὄχι ἀληθινὰ ὄντα— ἢ πάλι μήπως ἔχει κάποια βάση αὐτὸ πού λένε καὶ ὄντως οἱ καλοὶ ποιητὲς *γνωρίζουν* τὰ πράγματα, γιὰ τὰ ὅποια ὁ πολὺς κόσμος ἔχει τὴ γνώμη ὅτι μιλοῦν ὠραῖα.

Ναί, εἶπε, αὐτὸ ἀσφαλῶς πρέπει νὰ τὸ ἐξετάσουμε.

Φαντάζεσαι λοιπὸν ὅτι ἂν κάποιος μποροῦσε νὰ ἔφτιαχνε καὶ τὰ δύο: *καὶ*

σόμενον καὶ τὸ εἶδωλον, ἐπὶ τῇ τῶν εἰδώλων δημιουργίᾳ
 ἐαυτὸν ἀφείναι ἂν σπουδάζειν καὶ τοῦτο προστήσασθαι τοῦ
 ἐαυτοῦ βίου ὥς βέλτιστον ἔχοντα;

b

Οὐκ ἔγωγε.

Ἄλλ' εἶπερ γε οἶμαι ἐπιστήμων εἶη τῇ ἀληθείᾳ τούτων
 πέρι ἅπερ καὶ μιμείται, πολὺ πρότερον ἐν τοῖς ἔργοις ἂν
 σπουδάζειεν ἢ ἐπὶ τοῖς μιμήμασι, καὶ πειρώτο ἂν πολλὰ καὶ
 5 καλὰ ἔργα ἐαυτοῦ καταλιπεῖν μνημεῖα, καὶ εἶναι προθυμοῖτ'
 ἂν μᾶλλον ὁ ἐγκωμιαζόμενος ἢ ὁ ἐγκωμιάζων.

Οἶμαι, ἔφη· οὐ γὰρ ἐξ ἴσου ἢ τε τιμὴ καὶ ἡ ὠφελία.

Τῶν μὲν τοίνυν ἄλλων πέρι μὴ ἀπαιτῶμεν λόγον Ὅμη-
 ρον ἢ ἄλλον ὄντινον τῶν ποιητῶν, ἐρωτῶντες εἰ ἱατρικὸς
 ἦν τις αὐτῶν ἀλλὰ μὴ μιμητὴς μόνον ἱατρικῶν λόγων, τίνας
 c ὑγιεῖς ποιητῆς τις τῶν παλαιῶν ἢ τῶν νέων λέγεται πεποι-
 ηκέναι, ὥσπερ Ἀσκληπιός, ἢ τίνας μαθητὰς ἱατρικῆς κατε-
 5 λίπετο, ὥσπερ ἐκεῖνος τοὺς ἐκγόνους, μὴδ' αὖ περὶ τὰς
 ἄλλας τέχνας αὐτοὺς ἐρωτῶμεν, ἀλλ' ἐώμεν· περὶ δὲ ὧν
 μεγίστων τε καὶ καλλίστων ἐπιχειρεῖ λέγειν Ὅμηρος, πολέ-
 μων τε πέρι καὶ στρατηγιῶν καὶ διοικήσεων πόλεων, καὶ
 d παιδείας πέρι ἀνθρώπου, δίκαιόν που ἐρωτᾷ αὐτὸν πυμβα-
 νομένους· ὦ φίλε Ὅμηρε, εἶπερ μὴ τρίτος ἀπὸ τῆς ἀληθείας
 εἰ ἀρετῆς πέρι, εἰδώλου δημιουργός, ὃν δὴ μιμητὴν ὠρισά-
 μεθα, ἀλλὰ καὶ δεύτερος, καὶ οἶός τε ἦσθα γινώσκειν ποῖα
 5 ἐπιτηδεύματα βελτίους ἢ χείρους ἀνθρώπους ποιεῖ ἰδίᾳ καὶ
 δημοσίᾳ, λέγε ἡμῖν τίς τῶν πόλεων διὰ σέ βέλτιον ᾤκησεν,
 ὥσπερ διὰ Λυκούργον Λακεδαίμων καὶ δι' ἄλλους πολλοὺς
 e πολλαὶ μεγάλαί τε καὶ σμικραί; σὲ δὲ τίς αἰτιᾶται πόλιν
 νομοθέτην ἀγαθὸν γεγονέναι καὶ σφᾶς ὠφελῆκέναι; Χαρών-
 δαν μὲν γὰρ Ἰταλία καὶ Σικελία, καὶ ἡμεῖς Σόλωνα· σὲ δὲ
 τίς; ἔξει τινὰ εἰπεῖν;

5

Οὐκ οἶμαι, ἔφη ὁ Γλαύκων· οὐκ οὐκ λέγεται γε οὐδ' ὑπ'
 αὐτῶν Ὅμηριδῶν.

τὸ πραγματικὸ ἀντικείμενο καὶ τὴν ἀπεικόνισή του, θὰ ἄφηνε τὸν ἑαυτὸ του νὰ καταπιάνεται στὰ σοβαρὰ μὲ τὴν κατασκευὴ εἰδώλων κι ὅτι θὰ ἔβαζε αὐτὸ γιὰ βιτρίνα τῆς ζωῆς του [b] ὡς τὸ καλύτερο πρᾶγμα ποὺ θὰ διέθετε;

Ἐγώ, ὄχι.

Ἀλλὰ, ὑποθέτω, ἐὰν θὰ εἶχε σταλήθεια γνώση γιὰ τὰ πράγματα τὰ ὁποῖα μιμεῖται, θὰ φρόντιζε μὲ πολὺ μεγαλύτερο ζῆλο νὰ πράττει παρὰ νὰ μιμεῖται καὶ θὰ προσπαθοῦσε νὰ ἀφήσει πίσω του πολλὰ καὶ καλὰ ἔργα *δικά του* ποὺ νὰ θυμίζουν τὴν ὑπαρξή του, προτιμώντας μᾶλλον νὰ τὸν ἐγκωμιάζουν παρὰ νὰ ἐγκωμιάζει αὐτός.

Τὸ ἴδιο ὑποθέτω κι ἐγώ, εἶπε· γιατί ἀσφαλῶς δὲν εἶναι ἴσα καὶ ὅμοια ἡ δόξα καὶ τὸ ὄφελος στὴ μιὰ καὶ στὴν ἄλλη περίπτωση.

Γιὰ τὰ ἄλλα πράγματα λοιπὸν ἄς μὴν ἀπαιτοῦμε ἀπὸ τὸν Ὅμηρο [c] ἢ ἀπὸ ὁποιονδήποτε ἄλλο ποιητὴ νὰ μᾶς δώσουν λογαριασμό, ζητώντας τους νὰ μᾶς ποῦν ἂν κάποιος ἀπὸ αὐτοὺς ἦταν γνώστης τῆς ἱατρικῆς καὶ ὄχι ἀπλῶς *μιμητῆς* τῆς ἱατρικῆς φρασεολογίας, ἢ ποιοὶ εἶναι οἱ ἄρρωστοι τοὺς ὁποίους κάποιος ποιητής, ἀπὸ τοὺς παλαιοὺς ἢ τοὺς νεότερους, τοὺς ἔχει κατὰ τὴν παράδοση γιαιτρέψει, ὅπως ἔκανε ὁ Ἀσκληπιός, ἢ ἂν ἄφησε μαθητὲς στὴν ἱατρική, ὅπως ἄφησε ὁ Ἀσκληπιὸς τοὺς δικούς του ἀπογόνους· οὔτε νὰ τοὺς ρωτήσουμε καὶ γιὰ τίς ἄλλες τέχνες, ἀλλὰ νὰ τὰ ἀφήσουμε αὐτά. Καὶ γιὰ τὰ πιὸ σπουδαῖα καὶ τὰ πιὸ ὁμορφα ἀπὸ ὅσα δοκιμάζει νὰ πεῖ ὁ Ὅμηρος, γιὰ τοὺς πολέμους, τὴ διοίκηση τῶν στρατευμάτων, τὴ διακυβέρνηση τῶν πολιτειῶν, ἐπίσης [d] γιὰ τὴν παιδεία τοῦ ἀνθρώπου, ἔχουμε, θαρρῶ, τὸ δικαίωμα νὰ τὸν ρωτήσουμε καὶ νὰ τοῦ ζητήσουμε νὰ μᾶς πεῖ: «Φίλε Ὅμηρε, ἂν δὲν εἴσαι τρία σκαλοπάτια πιὸ κάτω ἀπὸ τὴν ἀλήθεια σὲ ὅ,τι ἀφορᾷ τὴν ἀρετὴ —ἐνας κατασκευαστὴς εἰδώλων ποὺ ἐμεῖς τὸν χαρακτηρίσαμε *μιμητὴ*— ἀλλὰ εἴσαι ἔστω δύο σκαλοπάτια πιὸ κάτω καὶ μπορεῖς νὰ γνωρίζεις ποιὲς ἀσχολίες κάνουν τοὺς ἀνθρώπους καλύτερους ἢ χειρότερους στὴν ἰδιωτικὴ καὶ στὴ δημόσια ζωὴ τους, γιὰ λέγε μας ποιά πολιτεία κυβερνήθηκε χάρη σ' ἐσένα καλύτερα, ὅπως ἡ Λακεδαιμόνων χάρη στὸν Λυκοῦργο, κι ὅπως χάρη σὲ ἄλλους πολλοὺς κυβερνήθηκαν καλύτερα πολιτεῖες [e] πολλές, μεγάλες καὶ μικρές; Κι ἐσένα ποιά πολιτεία σὲ μνημονεύει ὡς καλὸ νομοθέτη καὶ εὐεργέτη της; Τὸν Χαρώνδα τὸν ἔχουνε στὴν Ἰταλία καὶ στὴ Σικελία, κι ἐμεῖς ἔχουμε τὸν Σόλωνα· ἐσένα ποίος τόπος σὲ μνημονεύει;» Θὰ ἔχει νὰ μᾶς πεῖ κανέναν;

Δὲν φαντάζομαι, εἶπε ὁ Γλαῦκων· ἀκόμη καὶ οἱ ἀφοσιωμένοι θαυμαστὲς του δὲν λένε τίποτα γι' αὐτό.

600 Ἀλλὰ δὴ τις πόλεμος ἐπὶ Ὅμηρου ὑπ' ἐκείνου ἄρχοντος
ἢ συμβουλευόντος εὖ πολεμηθεὶς μνημονεύεται;

Οὐδεὶς.

Ἄλλ' οἷα δὴ εἰς τὰ ἔργα σοφοῦ ἀνδρὸς πολλοὶ ἐπίνοιοι
5 καὶ εὐμήχανοι εἰς τέχνας ἢ τινας ἄλλας πράξεις λέγονται,
ὥσπερ αὖ Θάλεώ τε πέρι τοῦ Μιλησίου καὶ Ἀναχάρσιος
τοῦ Σκύθου;

Οὐδαμῶς τοιοῦτον οὐδέν.

Ἀλλὰ δὴ εἰ μὴ δημοσίᾳ, ἰδίᾳ τισὶν ἡγεμῶν παιδείας
10 αὐτὸς ζῶν λέγεται Ὅμηρος γενέσθαι, οἳ ἐκείνον ἡγάπων ἐπὶ
b συνουσίᾳ καὶ τοῖς ὑστέροις ὁδὸν τινα παρέδωκαν βίου
Ὅμηρικὴν, ὥσπερ Πυθαγόρας αὐτὸς τε διαφερόντως ἐπὶ
τούτῳ ἡγαπήθη, καὶ οἱ ὕστεροι ἔτι καὶ νῦν Πυθαγόρειον
τρόπον ἐπονομάζοντες τοῦ βίου διαφανεῖς πη δοκοῦσιν εἶναι
5 ἐν τοῖς ἄλλοις;

Οὐδ' αὖ, ἔφη, τοιοῦτον οὐδέν λέγεται. ὁ γὰρ Κρεώφυλος,
ὦ Σώκρατες, ἴσως, ὁ τοῦ Ὅμηρου ἐταῖρος, τοῦ ὀνόματος ἂν
γελοιότερος ἔτι πρὸς παιδείαν φανείη, εἰ τὰ λεγόμενα περὶ
Ὅμηρου ἀληθῆ. λέγεται γὰρ ὡς πολλή τις ἀμέλεια περὶ
c αὐτὸν ἦν ἐπ' αὐτοῦ ἐκείνου, ὅτε ἔζη.

Λέγεται γὰρ οὖν, ἦν δ' ἐγώ. ἀλλ' οἶει, ὦ Γλαῦκων, εἰ
τῷ ὄντι οἷός τ' ἦν παιδεύειν ἀνθρώπους καὶ βελτίους ἀπ-
εργάζεσθαι Ὅμηρος, ἅτε περὶ τούτων οὐ μμείσθαι ἀλλὰ
5 γιγνώσκειν δυνάμενος, οὐκ ἄρ' ἂν πολλοὺς ἐταῖρους ἐποιή-
σατο καὶ ἐτιμᾶτο καὶ ἡγαπᾶτο ὑπ' αὐτῶν, ἀλλὰ Πρωταγόρας
μὲν ἄρα ὁ Ἀβδηρίτης καὶ Πρόδικος ὁ Κεῖος καὶ ἄλλοι πάμ-
πολλοὶ δύνανται τοῖς ἐφ' ἑαυτῶν παριστάναι ἰδίᾳ συγγιγνό-
d μενοι ὡς οὔτε οἰκίαν οὔτε πόλιν τὴν αὐτῶν διοικεῖν οἰοί τ'
ἔσονται, ἐὰν μὴ σφεῖς αὐτῶν ἐπιστατήσωσιν τῆς παιδείας,
καὶ ἐπὶ ταύτῃ τῇ σοφίᾳ οὕτω σφόδρα φιλοῦνται, ὥστε μόνον
οὐκ ἐπὶ ταῖς κεφαλαῖς περιφέρουσιν αὐτοὺς οἳ ἐταῖροι·
5 Ὅμηρον δ' ἄρα οἳ ἐπ' ἐκείνου, εἴπερ οἷός τ' ἦν πρὸς ἀρετὴν
ὀνήσαι ἀνθρώπους, ἢ Ἡσίοδον ῥαψωδεῖν ἂν περιόντας εἶναι,

[600a] Μήπως όμως μνημονεύεται κανένας πόλεμος σὲ 'κεῖνα τὰ χρόνια πού νά κερδήθηκε μὲ ἀρχηγὸ τὸν Ὅμηρο ἢ μὲ τίς συμβουλές του;

Κανένας.

Μήπως όμως γίνεται ἀναφορά, ὅπως θὰ περίμενε κανεὶς γιὰ ἓναν σοφὸ ἄνθρωπο, σὲ πολλὲς καὶ εὐρηματικὲς ἐπινοήσεις, τεχνικὲς ἢ ἄλλης φύσεως, σὰν αὐτὲς πού ἀκοῦμε καὶ γιὰ τὸν Θαλῆ τὸν Μιλήσιο καὶ γιὰ τὸν Ἀνάχαρση τὸν Σκύθη;

Καμιά τέτοια ἀναφορὰ δὲν ὑπάρχει.

Ἄλλὰ ἂν ὄχι στὴ δημόσια δράση, μήπως παραδίδεται γιὰ τὸν Ὅμηρο ὅτι στάθηκε, ὅσο ζοῦσε, κατιδιὰν ὁδηγὸς στὴν πνευματικὴ συγκρότηση ὁρισμένων ἀνθρώπων, [b] πού ἡ συναναστροφὴ μαζί του τοὺς ἔκανε νὰ τὸν ἀγαπήσουν καὶ πού κατόπιν οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ παρέδωσαν στοὺς μεταγενέστερους ἓναν ἰδιαίτερο, *ὁμηρικὸ*, τρόπο ζωῆς, ὅπως ὁ Πυθαγόρας πού καὶ ὁ ἴδιος ἀγαπήθηκε ἐξαιρετικὰ γιὰ αὐτὸ καὶ οἱ μεταγενέστεροι, χαρακτηρίζοντας τὸν τρόπο τῆς ζωῆς τους ἀκόμη καὶ τώρα ὡς πυθαγόρειο, δίνουν τὴν ἐντύπωση πὼς κάπως ξεχωρίζουν ἀνάμεσα στοὺς ἄλλους;

Οὔτε καμιά τέτοια παράδοση ὑπάρχει, εἶπε. Γιατὶ ὁ Κρεώφυλος, Σωκράτης, ὁ φίλος τοῦ Ὁμήρου, θὰ ἄφηνε ἴσως, ὡς ἐκφραστὴς μιᾶς ὁμηρικῆς παιδείας, πὺ γελοία ἐντύπωση καὶ ἀπὸ τὸ ὄνομά του, ἂν ἀληθεύουν ὅσα λέγονται γιὰ τὸν Ὅμηρο. Γιατὶ ἡ παράδοση λέει πὼς τὸν εἶχαν πολὺ παραμελημένο [c] στὴν ἐποχὴ τοῦ τὸν Ὅμηρο, ὅσο δηλαδὴ ἦταν ζωντανός.

Ὑπάρχει, πραγματικά, εἶπα ἐγώ, μιὰ τέτοια παράδοση. Πιστεύεις, ὅμως, Γλαύκων, ὅτι ἂν ὁ Ὁμηρος ὄντως ἦταν σὲ θέση νὰ μορφώνει ἀνθρώπους καὶ νὰ τοὺς βελτιώνει ἠθικά, ἀφοῦ σ' αὐτὸ τὸ πεδίο θὰ εἶχε τὴ δύναμη ὄχι νὰ μιμεῖται ἀλλὰ νὰ γνωρίζει τὰ πράγματα, ἄραγε δὲν θὰ εἶχε ἀποκτήσει πολλοὺς φίλους καὶ οἱ φίλοι αὐτοὶ δὲν θὰ τὸν τιμοῦσαν καὶ θὰ τὸν ἀγαποῦσαν; Πῶς ὁ Πρωταγόρας ὁ Ἀβδηρίτης καὶ ὁ Πρόδικος ὁ Κεῖος κι ἓνα σωρὸ ἄλλοι ἔχουν τὸν τρόπο στίς ἰδιαίτερες [d] συναναστροφές τους νὰ πείθουν τοὺς συγκαιρινούς τους ὅτι δὲν θὰ μπορέσουν μόνοι τους οὔτε τὸ σπῖτι τους οὔτε τὴν πόλη τους νὰ διοικήσουν, ἂν δὲν ἀναλάβουν *αὐτοί*, ὁ Πρωταγόρας καὶ ὁ Πρόδικος, τὴν ἐπίβλεψη τῆς ἀγωγῆς τους, καὶ πῶς γιὰ αὐτὴ τὴ σοφία τους γίνονται τόσο πολὺ ἀγαπητοί, ὥστε οἱ φίλοι τους μόνο πού δὲν τοὺς περιφέρουν ἐδῶ κι ἐκεῖ βαστώντας τους ψηλὰ στοὺς ὤμους τους; Τὸν Ὅμηρο, ἔτσι, ἂν μπορούσε νὰ ὠφελήσει τοὺς ἀνθρώπους διδάσκοντάς τους ἀρετὴ, ἢ τὸν Ἡσίοδο, θὰ τοὺς ἄφηναν οἱ σύγχρονοὶ τους νὰ γυρίζουν ἐδῶ κι ἐκεῖ ἀπαγγέλλοντας

e καὶ οὐχὶ μᾶλλον ἂν αὐτῶν ἀντεΐχοντο ἢ τοῦ χρυσοῦ καὶ
 ἡνάγκαζον παρὰ σφίσιν οἴκοι εἶναι, ἢ εἰ μὴ ἔπειθον, αὐτοὶ ἂν
 ἐπαιδαγώγουν ὅπη ἦσαν, ἕως ἱκανῶς παιδείας μεταλάβοιεν;

Παντάπασιν, ἔφη, δοκεῖς μοι, ὦ Σώκρατες, ἀληθῆ λέγειν.

5 Οὐκοῦν τιθώμεν ἀπὸ Ὅμηρου ἀρξαμένους πάντας τοὺς
 ποιητικούς μιμητὰς εἰδώλων ἀρετῆς εἶναι καὶ τῶν ἄλλων
 περὶ ὧν ποιοῦσιν, τῆς δὲ ἀληθείας οὐχ ἄπτεσθαι, ἀλλ' ὥσπερ
 νυνδὴ ἐλέγομεν, ὁ ζωγράφος σκυτοτόμον ποιήσει δοκοῦντα
 601 εἶναι, αὐτὸς τε οὐκ ἐπαῖων περὶ σκυτοτομίας καὶ τοῖς μὴ
 ἐπαίουσιν, ἐκ τῶν χρωμάτων δὲ καὶ σχημάτων θεωροῦσιν;

Πάνυ μὲν οὖν.

5 Οὕτω δὴ οἶμαι καὶ τὸν ποιητικὸν φήσομεν χρώματα ἄττα
 ἐκάστων τῶν τεχνῶν τοῖς ὀνόμασι καὶ ῥήμασιν ἐπιχρωματί-
 ζειν αὐτὸν οὐκ ἐπαῖοντα ἀλλ' ἢ μιμεῖσθαι, ὥστε ἑτέροις
 τοιούτοις ἐκ τῶν λόγων θεωροῦσι δοκεῖν, ἐάντε περὶ σκυτο-
 τομίας τις λέγῃ ἐν μέτρῳ καὶ ῥυθμῷ καὶ ἀρμονίᾳ, πάνυ εὖ
 δοκεῖν λέγεσθαι, ἐάντε περὶ στρατηγίας ἐάντε περὶ ἄλλου
 b ὁπουοῦν· οὕτω φύσει αὐτὰ ταῦτα μεγάλην τινὰ κήλησιν
 ἔχειν. ἐπεὶ γυμνωθέντα γε τῶν τῆς μουσικῆς χρωμάτων
 τὰ τῶν ποιητῶν, αὐτὰ ἐφ' αὐτῶν λεγόμενα, οἶμαί σε εἰδέναι
 οἷα φαίνεται. τεθέασαι γάρ που.

5 Ἐγὼ γ', ἔφη.

Οὐκοῦν, ἦν δ' ἐγώ, ἔοικεν τοῖς τῶν ὡραίων προσώποις,
 καλῶν δὲ μὴ, οἷα γίγνεται ἰδεῖν ὅταν αὐτὰ τὸ ἄνθος προλίπη;

Παντάπασιν, ἦ δ' ὅς.

10 Ἴθι δὴ, τόδε ἄθρει· ὁ τοῦ εἰδώλου ποιητῆς, ὁ μιμητῆς,
 φαμέν, τοῦ μὲν ὄντος οὐδὲν ἐπαίει, τοῦ δὲ φαινομένου· οὐχ
 c οὕτως;

Ναί.

τις ραψωδίες τους; Δέν θά γαντζώνονταν ἐπάνω τους κρατώντας τους πιό σφιχτά κι ἀπό ὅσο σφίγγει κανεὶς ἐπάνω του τὸ χρυσάφι καὶ δέν θά τοὺς ζητοῦσαν [e] πιεστικά νά ῥθοῦν νά μείνουν μαζί τους στὰ σπίτια τους ἢ, ἂν δέν τοὺς ἐπειθαν, δέν θά ἐπαιρναν τὴν ὑπόθεση τῆς ἀγωγῆς τους στὰ χέρια τους καὶ δέν θά τοὺς ἀκολουθοῦσαν κατὰ πόδας ὅπου κι ἂν πηγαιναν, ὥσπου νά λάβουν τὴν παιδεία ποὺ τοὺς ἦταν ἀπαραίτητη;

Ἔχω τὴ γνώμη, εἶπε, ὅτι ὅσα λές, Σωκράτη, εἶναι πέρα γιὰ πέρα ἀληθινά.

Δέν πρέπει ἐπομένως, ἀρχίζοντας ἀπὸ τὸν Ὅμηρο, νά ποῦμε κατηγορηματικά ὅτι ὅλοι οἱ ποιητὲς εἶναι μιμητὲς τῶν εἰδώλων τῆς ἀρετῆς καὶ τῶν ἄλλων πραγμάτων μὲ τὰ ὁποῖα καταπιάνονται στίς συνθέσεις τους, ἐνῶ τὴν ἀλήθεια οὔτε κἂν τὴν ἀγγίζουν, ἀλλὰ, ὅπως τώρα δὲ λέγαμε, ὁ ζωγράφος, [601a] χωρὶς ὁ ἴδιος νά ἔχει γνώσεις σχετικὰ μὲ τὴν τέχνη τοῦ τσαγκάρη, θά φιλοτεχνήσῃ κάτι ποὺ θά φαίνεται ὅτι εἶναι ἓνας τσαγκάρης στὰ μάτια ἐκείνων ποὺ ἐπίσης δέν ἔχουν ἰδέα γι' αὐτὴ τὴν τέχνη ἀλλὰ κρίνουν ἀπὸ τὰ χρώματα καὶ τὰ σχήματα, καὶ ποὺ θά τὸ προορίζει γιὰ αὐτοῦς;

Βεβαίως.

Ἔτσι λοιπόν, ὑποθέτω, θά ποῦμε ὅτι καὶ ὁ ποιητής, μὲ τίς λέξεις καὶ τίς φράσεις του, δίνει κάποια χρώματα ἀπὸ τὴ μιὰ καὶ τὴν ἄλλη τέχνη χωρὶς ὁ ἴδιος νά ἔχει ἰδέα ἀπὸ αὐτὲς ἐκτὸς ἀπὸ τὸ νά τίς μιμεῖται, κατὰ τρόπο ποὺ καὶ ἄλλοι ἄνθρωποι σὰν αὐτόν, κρίνοντας ἀπὸ τὰ λόγια, νά σχηματίζουν τὴν ἐντύπωση, εἴτε γιὰ τοῦ τσαγκάρη τὴν τέχνη μιλάει κανεὶς μὲ μέτρο, ρυθμὸ καὶ ἀρμονία, εἴτε γιὰ τοῦ στρατιωτικοῦ εἴτε γιὰ [b] ὁποιουδήποτε ἄλλου τὴν τέχνη, ὅτι τὰ λέει θαυμάσια· τόσο μεγάλη εἶναι ἡ μιὰ κάποια μαγεία ποὺ ἀπὸ τὴ φύση τους ἔχουν αὐτὰ τὰ πράγματα. Γιατί ἂν ξεγυμνώσει κανεὶς τὰ λόγια τῶν ποιητῶν ἀπὸ τὴ μουσικὴ καὶ τὰ χρώματά της, τότε μόνον τοὺς τὰ λόγια αὐτὰ νομίζω πὼς ξέρεις σὰν τί φαίνονται. Θὰ τὸ ἔχεις παρατηρήσει, ὑποθέτω.

Τὸ ἔχω, εἶπε.

Δέν μοιάζουν, εἶπα ἐγώ, σὰν τὰ πρόσωπα ἀνθρώπων ποὺ εἶναι μὲν στὸν ἀνθὸ τῆς νιότης ἀλλὰ ποὺ δέν εἶναι ὁμορφοί, ὅπως γίνονται τὰ πρόσωπα αὐτὰ μόλις τὰ ἐγκαταλείψει ἡ φρεσκάδα τῆς νιότης τους;

Ἀπαράλλαχτα τὸ ἴδιο, εἶπε ἐκεῖνος.

Πρόσεξε τώρα τὸ ἑξῆς: Αὐτὸς ποὺ φτιάχνει τὸ εἶδωλο, δηλαδή ὁ μιμητής, δέν ἔχει ἰδέα, ὑποστηρίζουμε ἐμεῖς, γιὰ τὸ πραγματικὸ ὄν, ἔχει ὅμως γιὰ τὸ φαινόμενο· [c] δέν εἶναι ἔτσι;

Ναί.

- Μὴ τοίνυν ἡμίσεως αὐτὸ καταλίπωμεν ῥηθέν, ἀλλ' ἱκανῶς ἴδωμεν.
- 5   Λέγε, ἔφη.
 Ζωγράφος, φάμεν, ἡνίας τε γράφει καὶ χαλινόν;
 Ναί.
 Ποιήσει δέ γε σκυτοτόμος καὶ χαλκεύς;
 Πάνυ γε.
- 10   Ἄρ' οὖν ἐπαίει οἷας δεῖ τὰς ἡνίας εἶναι καὶ τὸν χαλινὸν ὁ γραφεύς; ἢ οὐδ' ὁ ποιήσας, ὃ τε χαλκεύς καὶ ὁ σκυτεύς, ἀλλ' ἐκεῖνος ὅσπερ τούτοις ἐπίσταται χρῆσθαι, μόνος ὁ ἱππικός;
 Ἀληθέστατα.
- 15   Ἄρ' οὖν οὐ περὶ πάντα οὕτω φήσομεν ἔχειν;
 Πῶς;
- d   Περὶ ἕκαστον ταύτας τινὰς τρεῖς τέχνας εἶναι, χρησομένην, ποιήσουσαν, μιμησομένην;
 Ναί.
 Οὐκοῦν ἀρετὴ καὶ κάλλος καὶ ὀρθότης ἐκάστου σκεύους
- 5   καὶ ζῶου καὶ πράξεως οὐ πρὸς ἄλλο τι ἢ τὴν χρεῖαν ἐστίν, πρὸς ἣν ἂν ἕκαστον ἢ πεποιημένον ἢ πεφυκός;
 Οὕτως.
- 10   Πολλὴ ἄρα ἀνάγκη τὸν χρώμενον ἐκάστῳ ἐμπειρότατόν τε εἶναι καὶ ἄγγελον γίνεσθαι τῷ ποιητῇ οἷα ἀγαθὰ ἢ κακὰ
 e   ποιεῖ ἐν τῇ χρεῖᾳ ᾧ χρηταί· οἷον αὐλητῆς που αὐλοποιῶ ἐξαγγέλλει περὶ τῶν αὐλῶν, οἳ ἂν ὑπηρετῶσιν ἐν τῷ αὐλεῖν, καὶ ἐπιτάξει οἷους δεῖ ποιεῖν, ὃ δ' ὑπηρετήσῃ.
- Πῶς δ' οὐ;
 Οὐκοῦν ὁ μὲν εἰδὼς ἐξαγγέλλει περὶ χρηστῶν καὶ πονηρῶν
 5   αὐλῶν, ὁ δὲ πιστεύων ποιήσει;
 Ναί.
 Τοῦ αὐτοῦ ἄρα σκεύους ὁ μὲν ποιητῆς πίστιν ὀρθὴν ἔξει

Ἄς μὴν τὸ παρατήσουμε, λοιπόν, μισὸ αὐτὸ πού εἴπαμε ἀλλὰ ἄς τὸ δοῦμε ὅπως πρέπει.

Συνέχισε, εἶπε.

Ὁ ζωγράφος, λέμε, θὰ ζωγραφίσει ἡνία καὶ χαλινάρι· ἔτσι;

Ναί.

Τὰ ὁποῖα ὅμως θὰ τὰ κατασκευάζει ὁ σκυτοτόμος καὶ ὁ χαλκωματᾶς;

Ἀσφαλῶς.

Ἄραγε ὁ ζωγράφος ξέρεي τί λογῆς πρέπει νὰ εἶναι τὰ ἡνία καὶ τὸ χαλινάρι;

Ἡ μήπως αὐτὸ δὲν τὸ ξέρεي οὔτε κι ἐκεῖνος πού τὰ ἔφτιαξε, ὁ χαλκωματᾶς κι ὁ σκυτοτόμος, ἀλλὰ μόνον αὐτὸς πού γνωρίζει νὰ τὰ χρησιμοποιεῖ, δηλαδή ὁ ἱππέας;

Μεγάλῃ ἀλήθεια αὐτό.

Καὶ δὲν θὰ ποῦμε ὅτι τὸ ἴδιο συμβαίνει μὲ ὅλα τὰ πράγματα;

Πῶς δηλαδή;

[d] Γιὰ κάθε πρᾶγμα ὑπάρχουν τοῦτες οἱ τρεῖς τέχνες· αὐτὴ πού θὰ τὸ χρησιμοποιήσει, αὐτὴ πού θὰ τὸ κατασκευάσει κι αὐτὴ πού θὰ τὸ μιμηθεῖ· σωστά;

Ναί.

Ἡ τελειότητα, ἔτσι, καὶ ἡ ὁμορφιὰ καὶ ἡ ὀρθότητα κάθε κατασκευάσματος, κάθε ζωντανοῦ πλάσματος, κάθε πράξης δὲν ἔχει νὰ κάνει μὲ τίποτε ἄλλο παρὰ μόνον μὲ τὴν χρῆση γιὰ τὴν ὁποία ἀπὸ τὴν κατασκευὴ ἢ ἀπὸ τὴ φύση του προορίζεται καθένα ἀπὸ αὐτά· ἔτσι;

Ἔτσι.

Κατανάγκην, ἐπομένως, αὐτὸς ὁ ὁποῖος χρησιμοποιεῖ τοῦτο ἢ ἐκεῖνο τὸ πρᾶγμα ἔχει καὶ τὴ μεγαλύτερη γνώση γιὰ αὐτό, καὶ ἐξηγεῖ στὸν κατασκευαστὴ τὰ πλεονεκτήματα καὶ τὰ μειονεκτήματα πού παρουσιάζει τὸ πρᾶγμα κατὰ τὴ χρῆση του. Γιὰ παράδειγμα, ἓνας αὐλητῆς [e] δίνει κάποια στοιχεῖα γιὰ τοὺς αὐλοὺς στὸν κατασκευαστὴ —στὰ πρόσωπα δηλαδή πού τὸν ἐξυπηρετοῦν ὡς καλλιτέχνη τοῦ αὐλοῦ— καὶ τοῦ δίνει ἐντολές τί λογῆς πρέπει νὰ τοὺς φτιάχνει, κι αὐτὸς μὲ τὴ σειρά του θὰ ἀκολουθήσει τὶς ὑποδείξεις του.

Ἀσφαλῶς.

Ἐπομένως, αὐτὸς πού γνωρίζει ἀναφέρει κάποια πράγματα σχετικὰ μὲ τοὺς καλοὺς καὶ τοὺς κακοὺς αὐλοὺς, καὶ ὁ ἄλλος, δίνοντας βάση σ' αὐτὰ τὰ στοιχεῖα, θὰ τοὺς κατασκευάσει ἀνάλογα· σωστά;

Ναί.

Συνεπῶς, ὁ κατασκευαστὴς ἐνὸς πράγματος θὰ ἔχει σωστὴ ἄποψη γιὰ τὴν

602 περὶ κάλλους τε καὶ πονηρίας, συνὼν τῷ εἰδότητι καὶ ἀναγκα-
ζόμενος ἀκούειν παρὰ τοῦ εἰδότος, ὃ δὲ χρώμενος ἐπιστήμην.

Πάνυ γε.

Ὅ δὲ μιμητὴς πότερον ἐκ τοῦ χρησθαι ἐπιστήμην ἔξει
περὶ ὧν ἂν γράφῃ, εἴτε καλὰ καὶ ὀρθὰ εἴτε μή, ἢ δόξαν
5 ὀρθὴν διὰ τὸ ἐξ ἀνάγκης συνεῖναι τῷ εἰδότητι καὶ ἐπιτάττεσθαι
οἷα χρὴ γράφειν;

Οὐδέτερα.

Οὔτε ἄρα εἴσεται οὔτε ὀρθὰ δοξάσει ὁ μιμητὴς περὶ ὧν
ἂν μιμῆται πρὸς κάλλος ἢ πονηρίαν.

10 Οὐκ ἔοικεν.

Χαρίεις ἂν εἴῃ ὁ ἐν τῇ ποιήσῃ μιμητικὸς πρὸς σοφίαν
περὶ ὧν ἂν ποιῇ.

Οὐ πάνυ.

b Ἄλλ' οὖν δὴ ὅμως γε μιμήσεται, οὐκ εἰδὼς περὶ ἐκάστου
ὅπῃ πονηρὸν ἢ χρηστόν· ἄλλ', ὥς ἔοικεν, οἷον φαίνεται
καλὸν εἶναι τοῖς πολλοῖς τε καὶ μηδὲν εἰδόσιν, τοῦτο
μιμήσεται.

5 Τί γὰρ ἄλλο;

Ταῦτα μὲν δὴ, ὥς γε φαίνεται, ἐπιεικῶς ἡμῖν διωμολόγηται,
τόν τε μιμητικὸν μηδὲν εἰδέναι ἄξιον λόγου περὶ ὧν μιμεῖται,
ἀλλ' εἶναι παιδιάν τινα καὶ οὐ σπουδὴν τὴν μίμησιν, τοὺς
τε τῆς τραγικῆς ποιήσεως ἀπτομένους ἐν ἱαμβείοις καὶ ἐν
10 ἔπεσι πάντας εἶναι μιμητικοὺς ὥς οἶόν τε μάλιστα.

Πάνυ μὲν οὖν.

c Πρὸς Διός, ἦν δ' ἐγώ, τὸ δὲ δὴ μιμεῖσθαι τοῦτο οὐ περὶ
τρίτον μὲν τί ἐστὶν ἀπὸ τῆς ἀληθείας; ἢ γάρ;

Ναί.

Πρὸς δὲ δὴ ποῖόν τί ἐστὶν τῶν τοῦ ἀνθρώπου ἔχον τὴν
5 δύναμιν ἣν ἔχει;

Τοῦ ποίου τινὸς πέρι λέγεις;

Τοῦ τοιοῦδε· ταῦτόν που ἡμῖν μέγεθος ἐγγύθεν τε καὶ
πόρρωθεν διὰ τῆς ὁψεως οὐκ ἴσον φαίνεται.

ὁμορφιά ἢ τίς ἀτέλειες τοῦ πράγματος χάρη στήν ἐπαφή του μέ ἐκεῖνον ὁ ὅποιος γνωρίζει τὸ πρᾶγμα καὶ τὸν ὅποιο εἶναι ὑποχρεωμένος [602a] νὰ τὸν ἀκούει, ἐνῶ ἐκεῖνος πού τὸ χρησιμοποιεῖ θὰ ἔχει γνώση γιὰ τὸ πρᾶγμα.

Βεβαίως.

Μέ τὸ μιμητή, τώρα, τί ἀπὸ τὰ δύο θὰ συμβεῖ; Θὰ ἀποκτήσει γνώση γιὰ ὅσα ζωγραφίζει, ἂν δηλαδὴ εἶναι ὠραῖα καὶ σωστά, βάσει τῆς χρήσης αὐτῶν τῶν πραγμάτων, ἢ θὰ ἀποκτήσει γιὰ αὐτὰ γνώμη σωστή, ἐπειδὴ εἶναι ἀναγκασμένος νὰ ἔχει ἐπαφή μέ ἐκεῖνον πού τὰ γνωρίζει καὶ νὰ παίρνει ὁδηγίες ἀπὸ αὐτὸν τί λογῆς πρέπει νὰ τὰ ζωγραφίζει;

Οὔτε τὸ ἓνα οὔτε τὸ ἄλλο.

Ἄρα οὔτε γνώση θὰ ἔχει ὁ τεχνίτης τῆς μίμησης οὔτε γνώμη σωστή γιὰ τὴν ὁμορφιά ἢ τίς ἀτέλειες τῶν πραγμάτων τὰ ὁποῖα μιμεῖται.

Φαίνεται πὼς ὄχι.

Σκέτη χάρη θὰ εἶναι, λοιπόν, ὁ τεχνίτης τῆς μίμησης στήν ποίηση μέ τὴ σοφία πού θὰ διαθέτει πάνω σ' αὐτὰ μέ τὰ ὁποῖα θὰ καταπιάνεται.

Ὅχι καὶ τόσο.

[β] Πάντως ὅμως θὰ μιμηθεῖ χωρὶς νὰ ἔχει ἰδέα γιὰ κάθε πρᾶγμα κατὰ πόσο εἶναι κακὸ ἢ χρησимо· τὸ πιθανὸ εἶναι πὼς θὰ μιμηθεῖ αὐτὸ τὸ ὅποιο στοὺς πολλοὺς καὶ ἐντελῶς ἀδαεῖς φαίνεται καλὸ.

Τί ἄλλο βέβαια;

Σ' αὐτὰ τὰ ζητήματα, ἀπ' ὅτι φαίνεται τουλάχιστον, ἔχουμε μείνει ἀρκετὰ σύμφωνοι, ἀφενὸς ὅτι ὁ τεχνίτης τῆς μίμησης δὲν διαθέτει καμιὰ γνώση πού νὰ ἀξίζει νὰ μιλάμε γι' αὐτὴν γύρω ἀπὸ τὰ πράγματα πού μιμεῖται ἀλλὰ ὅτι εἶναι κάτι σὰν παιγνίδι κι ὄχι σοβαρὴ ὑπόθεση ἢ μίμηση, καὶ ἀφετέρου ὅτι ὅσοι γράφουν τραγικὴ ποίηση σὲ ἰάμβους καὶ σὲ ἐξάμετρα εἶναι ὅλοι τους μιμητὲς καὶ μάλιστα μέ περικεφαλαία.

Βεβαίωτατα.

[γ] Μά, γιὰ τὸ ὄνομα τοῦ Δία, εἶπα ἐγώ, ἡ μίμηση αὐτὴ δὲν ἀφορᾷ σὲ κάτι πού εἶναι τρίτο στὴ σειρὰ μετὰ τὴν ἀλήθεια; Ἔτσι δὲν εἶναι;

Ναί.

Καὶ ἡ δύναμη πού ἀσκεῖ ἡ μίμηση, ποῖο ἀπὸ τὰ στοιχεῖα τοῦ ἀνθρώπου ἔχει ὡς στόχο της;

Γιὰ ποῖο πρᾶγμα μιλάς;

Γιὰ τοῦτο: Ἐνα καὶ τὸ αὐτὸ μέγεθος δὲν μᾶς φαίνεται τὸ ἴδιο ὅταν τὸ βλέπουμε ἀπὸ κοντὰ κι ὅταν τὸ βλέπουμε ἀπὸ μακριά.

Οὐ γάρ.

10 Καὶ ταῦτά καμπύλα τε καὶ εὐθέα ἐν ὕδατί τε θεωμένοις
καὶ ἔξω, καὶ κοῖλά τε δὴ καὶ ἐξέχοντα διὰ τὴν περὶ τὰ
χρώματα αὐτῶν πλάνην τῆς ὁψεως, καὶ πᾶσά τις ταραχὴ δῆλη
d ἡμῖν ἐνούσα αὕτη ἐν τῇ ψυχῇ· ὥς δὲ ἡμῶν τῷ παθήματι
τῆς φύσεως ἡ σκιαγραφία ἐπιθεμένη γοητείας οὐδὲν ἀπο-
λείπει, καὶ ἡ θαυματοποιία καὶ αἱ ἄλλαι πολλαὶ τοιαῦται
μηχαναί.

5 Ἀληθῆ.

Ἄρ' οὖν οὐ τὸ μετρεῖν καὶ ἀριθμεῖν καὶ ἰστάναι βοήθειαι
χαριέσται πρὸς αὐτὰ ἐφάνησαν, ὥστε μὴ ἄρχειν ἐν ἡμῖν
τὸ φαινόμενον μεῖζον ἢ ἔλαττον ἢ πλεόν ἢ βαρύτερον, ἀλλὰ
τὸ λογισάμενον καὶ μετρήσαν ἢ καὶ στήσαν;

10 Πῶς γὰρ οὐ;

e Ἀλλὰ μὴν τοῦτό γε τοῦ λογιστικοῦ ἂν εἴη τοῦ ἐν ψυχῇ
ἔργον.

Τούτου γὰρ οὖν.

5 Τούτῳ δὲ πολλάκις μετρήσαντι καὶ σημαίνοντι μεῖζω
ἅττα εἶναι ἢ ἐλάττω ἕτερα ἐτέρων ἢ ἴσα τάναντία φαίνεται
ἅμα περὶ ταῦτά.

Ναί.

Οὐκοῦν ἔφαμεν τῷ αὐτῷ ἅμα περὶ ταῦτά ἐναντία δοξάζειν
ἀδύνατον εἶναι;

10 Καὶ ὁρθῶς γ' ἔφαμεν.

603 Τὸ παρὰ τὰ μέτρα ἄρα δοξάζον τῆς ψυχῆς τῷ κατὰ τὰ
μέτρα οὐκ ἂν εἴη ταυτόν.

Οὐ γὰρ οὖν.

5 Ἀλλὰ μὴν τὸ μέτρῳ γε καὶ λογισμῷ πιστεῦον βέλτιστον
ἂν εἴη τῆς ψυχῆς.

Τί μὴν;

Τὸ ἄρα τούτῳ ἐναντιούμενον τῶν φαύλων ἂν τι εἴη ἐν
ἡμῖν.

Ὅχι βέβαια.

Κι ἀκόμη τὰ ἴδια ἀντικείμενα φαίνονται *καὶ* καμπυλόγραμμα *καὶ* ἴσια, ἀναλόγως ἂν τὰ βλέπει κανεὶς μέσα ἢ ἔξω ἀπὸ τὸ νερό, ἐπίσης βαθουλωτὰ ἢ μὲ προεξοχές, ἐπειδὴ τὰ χρώματα ξεγελοῦν τὸ μάτι, καὶ γενικῶς εἶναι φανερό [d] ὅτι ὑπάρχει ὅλη αὕτη ἡ σύγχυση μέσα στὴν ψυχὴ. Αὐτὴν ἀκριβῶς τὴ φυσικὴ ἀτέλειά μας ἐκμεταλλεύεται ἡ ζωγραφικὴ στὰ σκιαγραφήματα, ἡ τέχνη τῶν ταχυδακτυλουργῶν καὶ οἱ πολλὲς ἄλλες παρόμοιες τέχνες, μὴ παραλείποντας κανένα μαγικὸ ἐπηρεασμὸ πού νά μὴν τὸν χρησιμοποιήσουν.

Εἶναι ἀλήθεια.

Ὁ ὑπολογισμός, ὅμως, καὶ τὸ μέτρημα καὶ τὸ ζύγισμα δὲν ἐπινοήθηκαν ὥς εὐπρόσδεκτα βοηθητικὰ μέσα γιὰ τὴν ἀντιμετώπιση αὐτῶν τῶν δυσκολιῶν, ὥστε νά μὴν κυριαρχεῖ μέσα μας τὸ *φαινομενικὰ* μεγαλύτερο ἢ μικρότερο ἢ περισσότερο ἢ περισσότερο ἢ βαρύτερο ἀλλὰ ἐκεῖνο τὸ ὁποῖο ὑπολόγισε καὶ μέτρησε ἢ, ἂν θέλεις, καὶ ζύγισε;

Χωρὶς ἀμφιβολία.

[e] Τοῦτο ὅμως θὰ ἦταν ἔργο τοῦ στοχαστικοῦ στοιχείου τῆς ψυχῆς.

Βεβαίως, αὐτοῦ.

Καὶ στὸ στοιχεῖο αὐτό, ὅταν ἔχει μετρήσει καὶ ἔχει σημάνει ὅτι ὁρισμένα ἀντικείμενα εἶναι μεγαλύτερα ἢ μικρότερα ἀπὸ κάποια ἄλλα ἢ ὅτι εἶναι ἴσα μὲ αὐτά, συμβαίνει συχνὰ τὴν ἴδια στιγμή νά τοῦ φαίνεται γιὰ τὰ ἴδια ἀντικείμενα τὸ ἀντίθετο.

Ναί.

Δὲν εἴπαμε ὥστόσο ἐμεῖς ὅτι εἶναι ἀδύνατον διαμέσου ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ στοιχείου τῆς ψυχῆς νά σχηματίζει κανεὶς συγχρόνως γιὰ τὰ ἴδια πράγματα ἀντίθετη γνώμη;

Καὶ πολὺ σωστὰ τὸ εἴπαμε.

[603a] Συνεπῶς τὸ στοιχεῖο τῆς ψυχῆς πού σχηματίζει γνώμη χωρὶς νά λαμβάνει ὑπόψη του τίς μετρήσεις δὲν θὰ ἦταν δυνατόν νά ταυτίζεται μὲ τὸ στοιχεῖο πού ἡ κρίση του συμφωνεῖ μὲ αὐτές.

Ἀσφαλῶς ὅχι.

Ὅμως αὐτὸ τὸ στοιχεῖο τὸ ὁποῖο ἐμπιστεύεται τὸ μέτρο καὶ τὸν ὑπολογισμό θὰ πρέπει νά εἶναι τὸ πιὸ εὐγενικὸ τῆς ψυχῆς.

Βεβαίως.

Κι ἐκεῖνο, τότε, πού τοῦ ἐναντιώνεται θὰ εἶναι κάποιο ἀπὸ τὰ χειρότερα μέσα μας.

Ἀνάγκη.

- 10 Τοῦτο τοῖνυν διομολογήσασθαι βουλόμενος ἔλεγον ὅτι ἡ
 γραφικὴ καὶ ὅλως ἡ μιμητικὴ πόρρω μὲν τῆς ἀληθείας ὄν τὸ
 αὐτῆς ἔργον ἀπεργάζεται, πόρρω δ' αὖ φρονήσεως ὄντι τῷ
 b ἐν ἡμῖν προσομιλεῖ τε καὶ ἐταίρα καὶ φίλη ἐστὶν ἐπ' οὐδενὶ
 ὑγιεῖ οὐδ' ἀληθεῖ.

Παντάπασιν, ἦ δ' ὅς.

Φαύλη ἄρα φαύλῳ συγγιγνομένη φαῦλα γεννᾷ ἡ μιμητικὴ.

- 5 Ἔοικεν.

Πότερον, ἦν δ' ἐγώ, ἡ κατὰ τὴν ὄψιν μόνον, ἢ καὶ κατὰ
 τὴν ἀκοήν, ἦν δὴ ποίησιν ὀνομάζομεν;

Εἰκός γ', ἔφη, καὶ ταύτην.

- Μὴ τοῖνυν, ἦν δ' ἐγώ, τῷ εἰκότι μόνον πιστεύσωμεν ἐκ
 10 τῆς γραφικῆς, ἀλλὰ καὶ ἐπ' αὐτὸ αὖ ἔλθωμεν τῆς διανοίας
 c τοῦτο ᾧ προσομιλεῖ ἡ τῆς ποιήσεως μιμητικὴ, καὶ ἴδωμεν
 φαῦλον ἢ σπουδαῖόν ἐστιν.

Ἄλλὰ χρή.

- Ἦδε δὴ προθώμεθα· πράττοντας, φαμέν, ἀνθρώπους
 5 μιμεῖται ἡ μιμητικὴ βιαίους ἢ ἐκουσίας πράξεις, καὶ ἐκ τοῦ
 πράττειν ἡ εὖ οἰομένους ἢ κακῶς πεπραγέναι, καὶ ἐν τούτοις
 δὴ πᾶσιν ἢ λυπουμένους ἢ χαίροντας. μή τι ἄλλο ἦν παρὰ
 ταῦτα;

Οὐδέν.

- 10 Ἄρ' οὖν ἐν ᾗπασιν τούτοις ὁμονοητικῶς ἄνθρωπος διάκει-
 d ται; ἢ ὥσπερ κατὰ τὴν ὄψιν ἐστασίαζεν καὶ ἐναντίας εἶχεν
 ἐν ἑαυτῷ δόξας ἅμα περὶ τῶν αὐτῶν, οὕτω καὶ ἐν ταῖς
 πράξεσι στασιάζει τε καὶ μάχεται αὐτὸς αὐτῷ; ἀναμιμνή-
 σκομαι δὲ ὅτι τοῦτό γε νῦν οὐδὲν δεῖ ἡμᾶς διομολογεῖσθαι·
 5 ἐν γὰρ τοῖς ἄνω λόγοις ἱκανῶς πάντα ταῦτα διωμολογησά-
 μεθα, ὅτι μυρίων τοιούτων ἐναντιωμάτων ἅμα γιγνομένων ἡ
 ψυχὴ γέμει ἡμῶν.

Ὅρθῶς, ἔφη.

- Ὅρθῶς γάρ, ἦν δ' ἐγώ· ἀλλ' ὃ τότε ἀπελίπομεν, νῦν μοι
 e δοκεῖ ἀναγκαῖον εἶναι διεξελθεῖν.

Κατανάγκη.

Πάνω σ' αὐτὸ λοιπὸν θέλοντας ἐγὼ νὰ συμφωνήσουμε, ἔλεγα ὅτι ἡ ζωγραφικὴ, καὶ γενικὰ ἡ τέχνη τῆς μίμησης, καταπιάνεται μὲ κάτι ποὺ ἀπέχει πολὺ ἀπὸ τὴν ἀλήθεια, καὶ ὅτι ἔρχεται σὲ συνάφεια μὲ τὸ στοιχεῖο [b] τῆς ψυχῆς μας ποὺ βρίσκεται πολὺ μακριὰ ἀπὸ τὴ φρόνηση, καὶ δὲν εἶναι, ἡ τέχνη τῆς μίμησης, συντροφίσσα καὶ φίλη μὲ τίποτε γερὸ καὶ ἀληθινό.

Πέρα γιὰ πέρα ἔτσι, εἶπε.

Ἐπομένως, ἡ μιμητικὴ τέχνη, τιποτένια ἡ ἴδια, συναγελάζεται μὲ τὸ τιποτένιο καὶ γεννᾷ τιποτένια πράγματα.

Ἔτσι φαίνεται.

Κι αὐτό, ρώτησα, ἰσχύει μόνο γιὰ τὴ μιμητικὴ ποὺ δουλεύει μὲ τὴν ὀπτικὴ ἐντύπωση ἢ καὶ γι' αὐτὴν ποὺ δουλεύει μὲ τὰ ἀκούσματα, αὐτὴν ποὺ τὴ λέμε ποίηση;

Φυσικά, εἶπε, καὶ γι' αὐτήν.

Ἄς μὴ βασιστοῦμε, τότε, εἶπα ἐγώ, μόνο στὴν πρόδηλη ἀναλογία ἀπὸ τὴ ζωγραφικὴ ἀλλὰ ἃς ἔλθουμε καὶ σὲ 'κεῖνο τὸ κομμάτι τοῦ νοῦ [c] στοῦ ὁποῖο ἀπευθύνεται ἡ ποιητικὴ μίμηση κι ἃς δοῦμε ἂν εἶναι τιποτένιο ἢ σημαντικό.

Ναί, πρέπει νὰ τὸ κάνουμε.

Ἄς θέσουμε λοιπὸν τὸ ζήτημα ὡς ἐξῆς: Ὑποστηρίζουμε ὅτι ἡ τέχνη τῆς μίμησης ἀπομιμείται ἀνθρώπους οἱ ὅποιοι πράττουν μὲ τὴ θέλησή τους ἢ ὑποκύπτοντας σὲ βία, οἱ ὅποιοι πιστεύουν ὅτι αὐτὸ ποὺ ἔπραξαν τοὺς βγῆκε σὲ καλὸ ἢ σὲ κακό, καὶ οἱ ὅποιοι γιὰ ὅλ' αὐτὰ αἰσθάνονται λύπη ἢ χαρὰ. Ὑπάρχει μήπως καὶ τίποτε ἄλλο ἐκτὸς ἀπὸ αὐτά;

Τίποτε ἄλλο.

Ἄραγε σὲ ὅλες αὐτὲς τὶς καταστάσεις ὁ ἄνθρωπος *ὁμονοεῖ* μὲ τὸν ἑαυτό του; [d] Ἡ ὅπως μὲ τὶς ὀπτικὲς ἐντυπώσεις εἶχε μέσα του διχοστασία καὶ διαφορετικὲς γνώμες τὴν ἴδια στιγμή καὶ γιὰ τὰ ἴδια πράγματα, ἔτσι καὶ στίς πράξεις του διχογνωμεῖ ὁ ἴδιος μὲ τὸν ἑαυτό του καὶ τὸν πολεμᾷ; Κι ἀναλογίζομαι τώρα ὅτι σχετικὰ μὲ αὐτὸ διόλου δὲν χρειάζεται νὰ συζητήσουμε γιὰ νὰ συμφωνήσουμε. Γιατὶ στὴ συζήτησή μας πρωτύτερα μείναμε ἀρκούντως σύμφωνοι πάνω σὲ ὅλα αὐτὰ τὰ θέματα, ὅτι δηλαδή ἡ ψυχὴ μας εἶναι γεμάτη ἀπὸ μύριες τέτοιες ἀντιθέσεις ποὺ ἐκδηλώνονται μέσα μας τὴν ἴδια στιγμή.

Σωστά, εἶπε.

Καὶ βέβαια σωστά, εἶπα ἐγώ· νομίζω ὡστόσο ὅτι εἶναι τώρα [e] ἀνάγκη νὰ συζητήσουμε ἐκεῖνο ποὺ παραλείψαμε τότε.

Τὸ ποῖον; ἔφη.

- Ἄνῆρ, ἦν δ' ἐγώ, ἐπιεικῆς τοιαύσδε τύχης μετασχών, ὅν
ἀπολέσας ἢ τι ἄλλο ὦν περὶ πλείστου ποιεῖται, ἐλέγομέν
5 που καὶ τότε ὅτι ῥᾶστα οἴσει τῶν ἄλλων.

Πάνυ γε.

Νῦν δέ γε τόδ' ἐπισκεψώμεθα, πότερον οὐδὲν ἀχθέσεται,
ἢ τοῦτο μὲν ἀδύνατον, μετριάσει δέ πως πρὸς λύπην.

Οὕτω μᾶλλον, ἔφη, τό γε ἀληθές.

- 604 Τόδε νῦν μοι περὶ αὐτοῦ εἰπέ· πότερον μᾶλλον αὐτὸν
οἶει τῇ λύπῃ μαχεῖσθαι τε καὶ ἀντιτείνειν, ὅταν ὁράται ὑπὸ
τῶν ὁμοίων, ἢ ὅταν ἐν ἑρημίᾳ μόνος αὐτὸς καθ' αὐτὸν
γίγνηται;

- 5 Πολύ που, ἔφη, διοίσει, ὅταν ὁράται.

Μονωθεὶς δέ γε οἶμαι πολλὰ μὲν τολμήσει φθέγξασθαι,
ἃ εἴ τις αὐτοῦ ἀκούει αἰσχύνοιτ' ἄν, πολλὰ δὲ ποιήσει, ἃ οὐκ
ἂν δέξαιτό τινα ἰδεῖν δρῶντα.

Οὕτως ἔχει, ἔφη.

- 10 Οὐκοῦν τὸ μὲν ἀντιτείνειν διακελευόμενον λόγος καὶ νόμος
b ἐστίν, τὸ δὲ ἔλκον ἐπὶ τὰς λύπας αὐτὸ τὸ πάθος;

Ἀληθῆ.

Ἐναντίας δὲ ἀγωγῆς γιγνομένης ἐν τῷ ἀνθρώπῳ περὶ τὸ
αὐτὸ ἅμα, δύο φαμέν ἐν αὐτῷ ἀναγκαῖον εἶναι.

- 5 Πῶς δ' οὐ;

Οὐκοῦν τὸ μὲν ἕτερον τῷ νόμῳ ἔτοιμον πείθεσθαι, ἢ ὁ
νόμος ἐξηγεῖται;

Πῶς;

- 10 Λέγει που ὁ νόμος ὅτι κάλλιστον ὅτι μάλιστα ἡσυχίαν
ἀγειν ἐν ταῖς συμφοραῖς καὶ μὴ ἀγανακτεῖν, ὥς οὔτε δήλου
ὄντος τοῦ ἀγαθοῦ τε καὶ κακοῦ τῶν τοιούτων, οὔτε εἰς τὸ
πρόσθεν οὐδὲν προβαῖνον τῷ χαλεπῶς φέρουντι, οὔτε τι τῶν
c ἀνθρωπίνων ἄξιον ὄν μεγάλης σπουδῆς, ὃ τε δεῖ ἐν αὐτοῖς
ὅτι τάχιστα παραγίγνεσθαι ἡμῖν, τούτῳ ἐμποδῶν γιγνόμενον
τὸ λυπεῖσθαι.

Ποιό πράγμα; ρώτησε.

Λέγαμε και τότε, είπα εγώ, ότι ένας άνθρωπος λογικός πού θα τον εύρισκε μια συμφορά, ἄς πούμε πού θα ἔχανε τὸ γιό του ἢ κάτι ἄλλο τὸ ὅποιο θὰ εἶχε γι' αὐτὸν ἀνεκτίμητη ἀξία, θὰ τὸ ἀντέξει αὐτὸ πιὸ εύκολα ἀπ' ὅτι οἱ ἄλλοι.

Ἀσφαλῶς.

Τώρα ὅμως ἄς σκεφθοῦμε τοῦτο. Δὲν θὰ λυπηθεῖ καθόλου ἢ κάτι τέτοιο εἶναι ἀδύνατο καὶ ἀπλῶς ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς θὰ εἶναι κάπως πιὸ συγκρατημένος στὴ λύπη του;

Μᾶλλον αὐτό, εἶπε, εἶναι ἡ ἀλήθεια.

[604a] Γιά πές μου τώρα τοῦτο γιὰ τὸν ἄνθρωπο αὐτό. Πότε φαντάζεσαι ὅτι θὰ ἀντισταθεῖ στὴ λύπη καὶ θὰ τὴν πολεμήσει; ὅταν τὸν βλέπουν οἱ ὅμοιοί του ἢ ὅταν βρεθεῖ μόνος μὲ τὸν ἑαυτό του σὲ μιὰ ἐρημιά;

Θὰ εἶναι πολὺ διαφορετικό, εἶπε, νὰ τὸν βλέπουν οἱ ἄλλοι.

Ὅταν ὅμως βρεθεῖ μόνος του, φαντάζομαι ὅτι πολλὰ θὰ τολμήσει νὰ ξεστομίσει, πού ἂν τὸν ἀκουγε κανεὶς αὐτὸς θὰ ἔνιωθε ντροπὴ, καὶ πολλὰ πράγματα θὰ κάνει πού δὲν θὰ ἔλεγε νὰ τὸν δεῖ κανεὶς ὅτι κάνει.

Ἔτσι εἶναι, εἶπε.

Αὐτό, τώρα, πού τοῦ ὑπαγορεύει μέσα του νὰ ἀντισταθεῖ δὲν εἶναι τὸ λογικὸ καὶ ὁ νόμος, [b] κι αὐτὸ πού τὸν σέρνει στὴ λύπη δὲν εἶναι τὸ ἴδιο τὸ πάθος;

Σωστά.

Καὶ καθὼς παρουσιάζονται στὸν ἄνθρωπο ταυτοχρόνως καὶ σχετικὰ μὲ τὸ ἴδιο πράγμα οἱ ἐντελῶς ἀντίθετες παρορμήσεις, δὲν πρέπει ἀναγκαστικὰ νὰ πούμε ὅτι οἱ παρορμήσεις αὐτὲς μέσα του εἶναι δύο;

Ἀμφιβάλλεις;

Ἡ μία εἶναι ἐτοιμὴ νὰ ὑπακούσει στὸ νόμο καὶ νὰ ἀκολουθήσει τὶς ὑποδείξεις του· ἔτσι;

Ναί.

Ὁ νόμος, θαρρῶ, λέει ὅτι σὶς συμφορὲς τὸ πιὸ καλὸ εἶναι νὰ μένει κανεὶς ὅσο τὸ δυνατόν πιὸ ἀτάραχος καὶ νὰ μὴν ἀγανακτεῖ, γιατί σ' αὐτὰ τὰ πράγματα εἶναι ἄδηλο ποιοὶ εἶναι τὸ καλὸ καὶ ποιοὶ τὸ κακό, οὔτε ἔχει νὰ κερδίσει τίποτα ὅποιος παραδίνεται στὴν πίκρα του, κι οὔτε ὑπάρχει [c] στὰ ἀνθρώπινα πράγματα κάτι πού νὰ ἀξίζει νὰ τοῦ δίνει κανεὶς μεγάλη σημασία, καί, τέλος, γιατί ἡ λύπη στέκεται ἐμπόδιο σ' ἐκεῖνο ἀκριβῶς τὸ πράγμα πού σ' αὐτὲς τὶς περιστάσεις τὸ χρειάζομαστε ὅσο τὸ δυνατόν πιὸ γρήγορα κοντὰ μας.

Τίτι, ἡ δ' ὅς, λέγεις;

- 5 Τῷ βουλευέσθαι, ἦν δ' ἐγώ, περὶ τὸ γεγονὸς καὶ ὥσπερ ἐν πτώσει κύβων πρὸς τὰ πεπτωκότα τίθεσθαι τὰ αὐτοῦ πράγματα, ὅπῃ ὁ λόγος αἰρεῖ βέλτιστ' ἂν ἔχειν, ἀλλὰ μὴ προσπταίσαντας καθάπερ παῖδας ἐχομένους τοῦ πληγέντος ἐν τῷ βοᾶν διατρίβειν, ἀλλ' αἰεὶ ἐθίζειν τὴν ψυχὴν ὅτι
d τάχιστα γίγνεσθαι πρὸς τὸ ἰᾶσθαι τε καὶ ἐπανορθοῦν τὸ πεσόν τε καὶ νοσήσαν, ἱατρικῇ θρηνηψδίαν ἀφανίζοντα.

Ὅρθότατα γοῦν ἂν τις, ἔφη, πρὸς τὰς τύχας οὕτω προσφέροιο.

- 5 Οὐκοῦν, φαμέν, τὸ μὲν βέλτιστον τούτῳ τῷ λογισμῷ ἐθέλει ἔπεσθαι.

Δῆλον δῆ.

- Τὸ δὲ πρὸς τὰς ἀναμνήσεις τε τοῦ πάθους καὶ πρὸς τοὺς ὀδυρμούς ἄγον καὶ ἀπλήστως ἔχον αὐτῶν ἄρ' οὐκ ἀλόγιστόν
10 τε φήσομεν εἶναι καὶ ἀργὸν καὶ δειλίας φίλον;

Φήσομεν μὲν οὖν.

- e Οὐκοῦν τὸ μὲν πολλὴν μίμησιν καὶ ποικίλῃν ἔχει, τὸ ἀγανακτητικόν, τὸ δὲ φρόνιμόν τε καὶ ἡσύχιον ἦθος, παραπλήσιον ὃν αἰεὶ αὐτὸ αὐτῷ, οὔτε ῥάδιον μιμήσασθαι οὔτε μιμουμένου εὐπετές καταμαθεῖν, ἄλλως τε καὶ πανηγύρει καὶ
5 παντοδαποῖς ἀνθρώποις εἰς θέατρα συλλεγομένοις· ἄλλοτρίου γάρ που πάθους ἡ μίμησις αὐτοῖς γίνεται.

- 605 Παντάπασι μὲν οὖν.

- Ὁ δὲ μιμητικὸς ποιητὴς δῆλον ὅτι οὐ πρὸς τὸ τοιοῦτον τῆς ψυχῆς πέφυκε τε καὶ ἡ σοφία αὐτοῦ τούτῳ ἀρέσκειν πέπηγεν, εἰ μέλλει εὐδοκιμήσειν ἐν τοῖς πολλοῖς, ἀλλὰ
5 πρὸς τὸ ἀγανακτητικόν τε καὶ ποικίλον ἦθος διὰ τὸ εὐμίμητον εἶναι.

Δῆλον.

Οὐκοῦν δικαίως ἂν αὐτοῦ ἤδη ἐπιλαμβανοίμεθα, καὶ τιθεῖμεν ἀντίστροφον αὐτὸν τῷ ζωγράφῳ· καὶ γὰρ τῷ φαῦλα

Ποιό πράγμα, ρώτησε, έννοεῖς;

Έννωῶ, εἶπα ἐγώ, νά στοχαζόμαστε πάνω σέ ὅ,τι μᾶς ἔχει συμβεῖ καί, ὅπως ἀκριβῶς στοὺς κύβους, νά ρυθμίζουμε τίς κινήσεις μας ἀνάλογα μέ τὸ πῶς ἦρθε ἡ ριξιά, σύμφωνα μέ τὸν τρόπο ποὺ τὸ λογικὸ μᾶς ὑποδεικνύει ὡς τὸν καλύτερο, κι ὄχι, ὅταν σκοντάψουμε κάπου νά κρατᾶμε σὰν τὰ μικρὰ παιδιὰ τὸ σημεῖο ποὺ χτυπήσαμε καί νά σκούζουμε ἀσταμάτητα ἀλλὰ νά συνηθίζουμε πάντοτε τὴν ψυχὴ [d] νά καταπιάνεται κατὰ τὸ δυνατὸν ἀμέσως μέ τὸ χτυπημένο καί τὸ πονεμένο σημεῖο γιὰ νά τὸ γιαιτρέψει καί νά τὸ ἀποκαταστήσει, δίνοντας μέ τὴ βοήθεια τῆς ἱατρικῆς τέλος στὰ κλαψουρίσματα.

Αὐτός, εἶπε, ἀσφαλῶς θὰ ἦταν ὁ πιὸ σωστὸς τρόπος γιὰ τὴν ἀντιμετώπιση μιᾶς συμφορᾶς.

Καί βέβαια, λέμε ἐμεῖς, τὸ εὐγενικότερο κομμάτι μέσα μας ἔχει τὴ διάθεση νά ἀκολουθεῖ τοῦτον τὸ λογισμό.

Προφανῶς.

Ένω γὰ τὸ ἀντίθετο κομμάτι τοῦ ἑαυτοῦ μας, αὐτὸ ποὺ μᾶς σπρώχνει νά ξαναφέρνουμε στὸ νοῦ μας τὴ συμφορὰ καί νά ὀδυρόμαστε καί ποὺ δὲν τὰ χορταίνει αὐτὰ τὰ πράγματα, δὲν θὰ ποῦμε ὅτι εἶναι ἀλόγιστο καί ἄχρηστο καί μᾶλλον δειλό;

Ναί, θὰ τὸ ποῦμε.

[e] Ὁ ἓνας χαρακτήρας λοιπόν, ὁ εὐέξαπτος καί μεμψίμοιρος, ἐπιδέχεται πολλὴ καί πολλῶν εἰδῶν μίμηση, ἐνῶ τὸν γνωστικὸ καί τὸν ἥρεμο χαρακτήρα, δεδομένου ὅτι διατελεῖ σχεδὸν πάντοτε στὴν ἴδια κατάσταση, δὲν εἶναι εὐκόλο νά τὸν μιμηθεῖ κανεῖς, οὔτε πάλι, καί στὴν περίπτωσι ποὺ κάποιος θὰ τὸν μιμηθεῖ, θὰ εἶναι εὐκόλο νά γίνεῖ ἡ μίμηση ἀντιληπτὴ, καί μάλιστα σὲ μιὰ πανηγυριάτικη συγκέντρωση ἀνθρώπων κάθε λογῆς, μαζεμένων σ' ἓνα θέατρο· γιὰτὶ πρόκειται γιὰ τὴ μίμηση μιᾶς ψυχικῆς διάθεσις ποὺ τοὺς εἶναι ξένη.

[605a] Ἀπολύτως ἔτσι.

Συνεπῶς εἶναι πρόδηλο ὅτι ἀπὸ τὴ φύσι του ὁ μιμητικὸς ποιητὴς δὲν ἀπευθύνεται σ' αὐτὸ τὸ εὐγενικὸ ἦθος τῆς ψυχῆς, καί ἡ μαστοριά του δὲν εἶναι κατάλληλη νά ἀρέσει σ' αὐτό, ἂν πρόκειται νά ᾗ ἐπιτυχία στὸν πολὺ κόσμο, ἀλλὰ στὸ εὐέξαπτο καί μεμψίμοιρο ἦθος, τὸ παρδαλό, αὐτὸ ποὺ εὐκόλα κανεῖς μπορεῖ νά τὸ ἀπομιμηθεῖ.

Προφανῶς.

Νομιμοποιούμεστε, ἔτσι, νά πάρουμε τὸν ποιητὴ καί νά τὸν βάλουμε δίπλα στὸ ζωγράφο σὰν κάτι ἀνάλογο μέ αὐτόν· γιὰτὶ τοῦ μοιάζει καί ὡς πρὸς τὸ ὅτι

- 10 ποιεῖν πρὸς ἀλήθειαν ἔοικεν αὐτῷ, καὶ τῷ πρὸς ἕτερον τοι-
b οὔτον ὁμιλεῖν τῆς ψυχῆς ἀλλὰ μὴ πρὸς τὸ βέλτιστον, καὶ
ταύτη ὁμοίωται. καὶ οὕτως ἤδη ἂν ἐν δίκῃ οὐ παραδεχοί-
μεθα εἰς μέλλουσιν εὐνομεῖσθαι πόλιν, ὅτι τοῦτο ἐγείρει
5 τῆς ψυχῆς καὶ τρέφει καὶ ἰσχυρὸν ποιῶν ἀπόλλυσι τὸ
λογιστικόν, ὥσπερ ἐν πόλει ὅταν τις μοχθηροὺς ἐγκρατεῖς
ποιῶν παραδιδῷ τὴν πόλιν, τοὺς δὲ χαριεστέρους φθείρῃ·
ταῦτόν καὶ τὸν μιμητικὸν ποιητὴν φήσομεν κακὴν πολι-
τείαν ἰδίᾳ ἐκάστου τῇ ψυχῇ ἐμποιεῖν, τῷ ἀνοήτῳ αὐτῆς
c χαριζόμενον καὶ οὔτε τὰ μείζω οὔτε τὰ ἐλάττω διαγιγνώ-
σκοντι, ἀλλὰ τὰ αὐτὰ τοτὲ μὲν μεγάλα ἡγουμένῳ, τοτὲ δὲ
σμικρά, εἶδωλα εἰδωλοποιοῦντα, τοῦ δὲ ἀληθοῦς πόρρω πάνυ
ἀφεστῶτα.
- 5 Πάνυ μὲν οὖν.
Οὐ μέντοι πῶ τό γε μέγιστον κατηγορήκαμεν αὐτῆς. τὸ
γὰρ καὶ τοὺς ἐπιεικεῖς ἱκανὴν εἶναι λωβᾶσθαι, ἐκτὸς πάνυ
τινῶν ὀλίγων, πάνδεινόν που.
- τί δ' οὐ μέλλει, εἴπερ γε δρᾷ αὐτό;
- 10 Ἀκούων σκοπεῖ. οἱ γάρ που βέλτιστοι ἡμῶν ἀκροώ-
μενοι Ὅμηρον ἢ ἄλλον τινὸς τῶν τραγωδοποιῶν μιμουμένον
d τινὰ τῶν ἡρώων ἐν πένθει ὄντα καὶ μακρὰν ῥῆσιν ἀποτεί-
νοντα ἐν τοῖς ὀδυρμοῖς ἢ καὶ ἄδοντάς τε καὶ κοπτομένους,
οἶσθ' ὅτι χαίρομεν τε καὶ ἐνδόντες ἡμᾶς αὐτοὺς ἐπόμεθα
συμπάσχοντες καὶ σπουδάζοντες ἐπαινοῦμεν ὡς ἀγαθὸν
5 ποιητὴν, ὃς ἂν ἡμᾶς ὅτι μάλιστα οὕτω διαθῇ.
Οἶδα· πῶς δ' οὐ;
Ὅταν δὲ οἰκεῖόν τινι ἡμῶν κῆδος γένηται, ἐννοεῖς αὖ ὅτι
ἐπὶ τῷ ἐναντίῳ καλλωπιζόμεθα, ἂν δυνώμεθα ἡσυχίαν ἄγειν
e καὶ καρτερεῖν, ὡς τοῦτο μὲν ἀνδρὸς ὄν, ἐκείνο δὲ γυναικός,
ὃ τότε ἐπηνοῦμεν.
Ἐννοῶ, ἔφη.
Ἦ καλῶς οὖν, ἦν δ' ἐγώ, οὗτος ὁ ἔπαινος ἔχει, τὸ ὀρῶντα
5 τοιοῦτον ἄνδρα, οἷον ἑαυτόν τις μὴ ἀξιόειναι ἀλλ' αἰσχύνειτο
ἂν, μὴ βδελύττεσθαι ἀλλὰ χαίρειν τε καὶ ἐπαινεῖν;

φτιάχνει πράγματα τὰ ὁποῖα ἔχουν ἀσήμαντη ἀξία σὲ σύγκριση μὲ τὴν ἀλήθεια, καὶ ὡς πρὸς τὸ ὅτι [b] ἀπευθύνεται σὲ ἓνα ἄλλο τέτοιο, ἀσήμαντης ἀξίας, μέρος τῆς ψυχῆς καὶ ὄχι στὸ εὐγενικότερο. Ἔτσι, δίκαια κι ἐμεῖς δὲν θὰ τοῦ ἐπιτρέψουμε νὰ μπεῖ σὲ πόλη πού μέλλει νὰ κυβερνηθεῖ σωστά, γιατί ἐρεθίζει τοῦτο τὸ μέρος τῆς ψυχῆς καὶ τὸ θρέφει, καὶ δυναμώνοντάς το ἀφανίζει τὸ λογικό, ἀκριβῶς ὅπως ὅταν σὲ μιὰ πόλη δίνει κάποιος δύναμη σὲ καθάρματα καὶ τοὺς παραδίνει τὴν πόλη, ἐνῶ ἀπὸ τὴν ἄλλη τοὺς καλύτερους τοὺς ἐξοντώνει. Ἀκριβῶς τὸ ἴδιο θὰ ποῦμε καὶ γιὰ τὸν μιμητικὸ ποιητὴ, ὅτι ἐγκαθιδρύει στὴν ψυχὴ τοῦ καθενὸς ἓνα κακὸ πολίτευμα, κάνοντας τὸ χατίρι τοῦ ἀνόητου μέρους τῆς, [c] αὐτοῦ τὸ ὁποῖο δὲν μπορεῖ οὔτε τὰ μεγάλα νὰ ξεχωρίσει οὔτε τὰ μικρὰ ἀλλὰ τὰ ἴδια πράγματα τὰ νομίζει ἄλλοτε μεγάλα κι ἄλλοτε μικρά, καὶ ὅτι κατασκευάζει εἰδῶλα εἰδώλων μένοντας πάρα πολὺ μακριὰ ἀπὸ τὴν ἀλήθεια.

Βεβαίως.

Δὲν τῆς ἔχουμε ὅμως ἀπαγγεῖλει ἀκόμη τὴν πιὸ βαρὶὰ κατηγορία. Γιατὶ τὸ γεγονός ὅτι εἶναι ἱκανὴ ἢ ποιήση νὰ διαφθείρει ἀκόμη καὶ τοὺς καλοὺς, ἐκτὸς ἀπὸ κάποιες σπάνιες ἐξαιρέσεις, εἶναι πραγματικὰ φοβερό.

Βεβαίως, ἂν ὄντως τὸ πετυχαίνει.

Ἄκου καὶ κρίνε. Ἀκόμη καὶ οἱ καλύτεροι ἀπὸ ἐμᾶς ἀκούγοντας τὸν Ὅμηρο ἢ κάποιον ἄλλο τραγικὸ ποιητὴ νὰ μιμεῖται [d] ἓναν ἥρωα πεσμένο σὲ βαθιὰ λύπη, ὁ ὁποῖος μέσα στὸν πόνο του βγάζει ἓνα μακρόσυρτο μοιρολόι, ἢ καὶ ἀνθρώπους πού μοιρολογοῦν καὶ χτυπιοῦνται, αἰσθανόμαστε χαρὰ, τὸ ξέρεις δὲ αὐτό, καὶ ἀφήνοντας τὸν ἑαυτὸ μας νὰ τὸν κυριέψει αὐτὴ ἡ χαρὰ ἀκολουθοῦμε συμπάσχοντας καὶ ἐπαινοῦμε ὡς καλὸ τὸν ποιητὴ πού θὰ μᾶς μεταδώσει, ὅσο τὸ δυνατόν περισσότερο, μιὰ τέτοια συγκίνηση.

Τὸ ξέρω, ἀμφιβάλλεις;

Ὅταν ὅμως πραγματικὰ συμβεῖ σὲ κάποιον ἀπὸ μᾶς τέτοια συμφορὰ, ἐμεῖς, ἐννοεῖται, καμαρώνουμε γιὰ τὸ ἀντίθετο, νὰ μπορέσουμε δηλαδὴ νὰ συγκρατηθοῦμε [e] καὶ νὰ ὑπομείνουμε καρτερικά, πιστεύοντας ὅτι αὐτὸ ταιριάζει στὸν ἄντρα, ἐνῶ ἐκεῖνο ταιριάζει σὲ γυναικες —ἐκεῖνο πού τότε τὸ ἐπαινοῦσαμε.

Ναί, τὸ ἔχω προσέξει.

Εἶναι λοιπὸν σωστός, εἶπα ἐγώ, αὐτὸς ὁ ἔπαινος; Εἶναι σωστὸ νὰ βλέπουμε ἓναν ἄνθρωπο, πού ἐμεῖς δὲν θὰ καταδεχόμαστε νὰ εἴμαστε σὰν αὐτὸν ἀλλὰ θὰ ντρεπόμαστε, καὶ νὰ μὴν αἰσθανόμαστε ἀποστροφή ἀλλὰ ἀπεναντίας νὰ χαιρόμαστε καὶ νὰ ἐπικροτοῦμε;

Οὐ μὰ τὸν Δί', ἔφη, οὐκ εὐλόγῳ ἔοικεν.

606 Ναί, ἦν δ' ἐγώ, εἰ ἐκείνη γ' αὐτὸ σκοποίης.

Πῇ;

Εἰ ἐνθυμοῖο ὅτι τὸ βία κατεχόμενον τότε ἐν ταῖς οἰκείαις
 συμφοραῖς καὶ πεπεινηκὸς τοῦ δακρῦσαί τε καὶ ἀποδύρασθαι
 5 ἱκανῶς καὶ ἀποπλησθῆναι, φύσει ὃν τοιοῦτον οἶον τούτων ἐπι-
 θυμεῖν, τότε ἔστιν τοῦτο τὸ ὑπὸ τῶν ποιητῶν πιμπλάμενον
 καὶ χαῖρον· τὸ δὲ φύσει βέλτιστον ἡμῶν, ἅτε οὐχ ἱκανῶς
 πεπαιδευμένον λόγῳ οὐδὲ ἔθει, ἀνίησιν τὴν φυλακὴν τοῦ
 b θρηνώδους τούτου, ἅτε ἀλλότρια πάθη θεωροῦν καὶ ἑαυτῷ
 οὐδὲν αἰσχρὸν ὃν εἰ ἄλλος ἀνὴρ ἀγαθὸς φάσκων εἶναι ἀκαί-
 ρως πενθεῖ, τοῦτον ἐπαινεῖν καὶ ἐλεεῖν, ἀλλ' ἐκείνο κερδαίνειν
 ἡγείται, τὴν ἡδονήν, καὶ οὐκ ἂν δέξαιτο αὐτῆς στερηθῆναι
 5 καταφρονήσας ὅλου τοῦ ποιήματος. λογίζεσθαι γὰρ οἶμαι
 ὀλίγοις τισὶν μέτεστιν ὅτι ἀπολαύειν ἀνάγκη ἀπὸ τῶν ἀλλο-
 τρίων εἰς τὰ οἰκεία· θρέψαντα γὰρ ἐν ἐκείνοις ἰσχυρὸν τὸ
 ἐλεινὸν οὐ ῥάδιον ἐν τοῖς αὐτοῦ πάθεσι κατέχειν.

c Ἀληθέστατα, ἔφη.

Ἄρ' οὖν οὐχ ὁ αὐτὸς λόγος καὶ περὶ τοῦ γελοίου; ὅτι,
 ἂν αὐτὸς αἰσχύνοιο γελωτοποιῶν, ἐν μιμῇσει δὲ κωμωδικῇ ἢ
 καὶ ἰδίᾳ ἀκούων σφόδρα χαρῆς καὶ μὴ μισῆς ὡς πονηρά,
 5 ταῦτόν ποιεῖς ὅπερ ἐν τοῖς ἐλέοις; ὃ γὰρ τῷ λόγῳ αὐ-
 κατεῖχες ἐν σαντῷ βουλόμενον γελωτοποιεῖν, φοβούμενος
 δόξαν βωμολοχίας, τότε αὐτὸς ἀνίης, καὶ ἐκεῖ νεανικὸν ποιήσας
 ἔλαθες πολλάκις ἐν τοῖς οἰκείοις ἐξενεχθεὶς ὥστε κωμωδο-
 ποιοὺς γενέσθαι.

10 Καὶ μάλα, ἔφη.

d Καὶ περὶ ἀφροδισίων δὴ καὶ θυμοῦ καὶ περὶ πάντων τῶν
 ἐπιθυμητικῶν τε καὶ λυπηρῶν καὶ ἡδέων ἐν τῇ ψυχῇ, ἃ δὴ
 φαμεν πάσῃ πράξει ἡμῖν ἔπεσθαι, ὅτι τοιαῦτα ἡμᾶς ἡ
 ποιητικὴ μίμησις ἐργάζεται· τρέφει γὰρ ταῦτα ἄρδουσα, δέον

Μά τὸ Δία ὄχι, εἶπε· δὲν φαίνεται νὰ ἔχει λογική.

[606a] Βεβαίως, εἶπα ἐγώ, ἰδίως ἂν τὸ δεῖς ἀπὸ τούτῃ τὴν ἄποψη.

Ἀπὸ ποιᾶ;

Ἄν συλλογιστεῖς ὅτι τὸ μέρος τῆς ψυχῆς ποὺ τότε, στίς δικές μας συμφορές, διὰ τῆς βίας τὸ συγκρατούσαμε κι ἐνιωθε τὴν ἀνάγκη γιὰ δάκρυα πολλὰ καὶ ὀδυρμούς, ἐπειδὴ ἀπὸ τῆ φύσης του ποθεῖ τέτοια πράγματα καὶ δὲν τὰ χορταίνει, εἶναι σ' αὐτὲς τὶς περιπτώσεις τὸ στοιχεῖο μέσα μας ποὺ οἱ ποιητὲς τὸ γεμίζουν ἱκανοποίηση καὶ τὸ εὐχαριστοῦν· τὸ ἄλλο στοιχεῖο τῆς φύσης μας, τὸ πιὸ εὐγενικό, ἐπειδὴ δὲν ἔλαβε τὴν κατάλληλη ἀγωγή μὲ τὸ λογισμό καὶ τὸν ἔθισμό, χαλαρώνει τὴν προσοχή του [b] πάνω σὲ τοῦτο τὸ θρηνητικὸ στοιχεῖο, ἐπειδὴ τὰ πάθη ποὺ ἀντικρύζει τοῦ εἶναι ξένα, καὶ κατὰ τὴ γνώμη του δὲν εἶναι δὰ καμιά ντροπὴ νὰ παινεύει καὶ νὰ λυπᾶται κάποιον ἄλλο πού, ἐνῶ καυχίεται πῶς εἶναι καλός, παραδίνεται σὲ ἄκαιρους θρήνους. Νομίζει ἔτσι ὅτι ἔχει κερδίσει κάτι: τὴν εὐχαρίστηση ποὺ δοκιμάζει —κι αὐτὴν δὲν θὰ ἦταν διατεθειμένος νὰ τὴν στερηθεῖ ἀπορρίπτοντας ὁλόκληρο τὸ ποίημα. Γιατὶ λίγοι, πιστεύω, μποροῦν νὰ ἐννοήσουν πῶς μιὰ ἀπόλαυση ἀπὸ πράγματα ποὺ μᾶς εἶναι ξένα ἐπηρεάζει ἀναπόφευκτα καὶ τὰ δικά μας· γιατί θρέφοντας κανεὶς τὸ αἶσθημα τοῦ οἴκτου μὲ τὶς ξένες δυστυχίες καὶ δυναμῶνοντάς το δὲν εἶναι πιά εὐκόλο νὰ τὸ χαλιναγωγῇ στίς δικές του.

[c] Σωστότατα, εἶπε.

Ἄραγε δὲν ἰσχύει ἡ ἴδια ἀρχὴ καὶ γιὰ τὸ γελοῖο; Ὅταν σὲ μιὰ κωμικὴ παράσταση ἢ καὶ σὲ κάποια ἰδιωτικὴ συναναστροφή ἀκούς πράγματα ποὺ ἐσὺ θὰ ντρεπόσουν νὰ τὰ ἔλεγες, ἐνῶ ἐδῶ δὲν τὰ ἀποστρέφεις ὡς πρόστυχα ἀλλὰ αἰσθάνεσαι μεγάλη εὐχαρίστηση ἀκούγοντάς τα, δὲν συμβαίνει τὸ ἴδιο πρᾶγμα ὅπως καὶ στίς τραγικὲς συγκινήσεις; Γιατὶ ἐκείνη τὴν τάση μέσα σου ποὺ σὲ ἐσπρωχνε νὰ πεῖς κάτι ποὺ θὰ ἔβγαζε γέλιο καὶ ποὺ ἐσὺ προσπαθοῦσες, μὲ τὴ δύναμη τοῦ λογικοῦ, νὰ τὴν συγκρατήσεις ἀπὸ φόβο μήπως σὲ περάσουν γιὰ χυδαῖο, τώρα τὴν ἀφήνεις πάλι ἐλεύθερη λησμονώντας ὅτι μὲ τὸ νὰ τὴν ἐνισχύεις κατ' αὐτὸ τὸν τρόπο καταντᾷ —πολλὲς φορὲς χωρὶς νὰ τὸ καταλαβαίνεις— ὁ ἴδιος ἀστεῖος.

Καὶ πολὺ μάλιστα, εἶπε.

[d] Καὶ σχετικὰ μὲ τὶς ἐρωτικὲς ἀπολαύσεις καὶ τὴν ὀργὴ καὶ τὶς διεγέρσεις τοῦ ἐπιθυμητικοῦ, τὶς λυπητερές ὅσο καὶ τὶς εὐχάριστες ψυχικὲς καταστάσεις ποὺ λέμε ὅτι συνοδεύουν κάθε μας πράξη, ἢ ποιητικὴ μίμηση ἔχει ἐπάνω μας ἀκριβῶς τὸ ἴδιο ἀποτέλεσμα. Γιατὶ ποτίζοντάς τα ὅλα αὐτὰ τὰ ἀναπτύσσει,

5 αὐχμεῖν, καὶ ἄρχοντα ἡμῖν καθίστησιν, δέον ἄρχεσθαι αὐτὰ
ἵνα βελτίους τε καὶ εὐδαιμονέστεροι ἀντὶ χειρόνων καὶ
ἀθλιωτέρων γιγνώμεθα.

Οὐκ ἔχω ἄλλως φάναι, ἦ δ' ὅς.

e Οὐκοῦν, εἶπον, ὦ Γλαῦκων, ὅταν Ὅμηρου ἐπαινέταις
ἐντύχης λέγουσιν ὡς τὴν Ἑλλάδα πεπαίδευκεν οὗτος ὁ
ποιητὴς καὶ πρὸς διοίκησίν τε καὶ παιδείαν τῶν ἀνθρωπίνων
πραγμάτων ἄξιος ἀναλαβόντι μαθάνειν τε καὶ κατὰ τοῦτον
5 τὸν ποιητὴν πάντα τὸν αὐτοῦ βίον κατασκευασάμενον ζῆν,
607 φιλεῖν μὲν χρὴ καὶ ἀσπάζεσθαι ὡς ὄντας βελτίστους εἰς
ὅσον δύνανται, καὶ συγχωρεῖν Ὅμηρον ποιητικώτατον εἶναι
καὶ πρῶτον τῶν τραγῳδοποιῶν, εἰδέναι δὲ ὅτι ὅσον μόνον
ὕμνους θεοῖς καὶ ἐγκώμια τοῖς ἀγαθοῖς ποιήσεως παραδεκτέον
5 εἰς πόλιν· εἰ δὲ τὴν ἡδυσμένην Μοῦσαν παραδέξῃ ἐν μέλεσιν
ἢ ἔπαισιν, ἡδονὴ σοι καὶ λύπη ἐν τῇ πόλει βασιλεύσετον
ἀντὶ νόμου τε καὶ τοῦ κοινῇ ἀεὶ δόξαντος εἶναι βελτίστου
λόγου.

Ἀληθέστατα, ἔφη.

b Ταῦτα δὴ, ἔφην, ἀπολελογήσθω ἡμῖν ἀναμνησθεῖσιν περὶ
ποιήσεως, ὅτι εἰκότως ἄρα τότε αὐτὴν ἐκ τῆς πόλεως ἀπε-
στέλλομεν τοιαύτην οὖσαν· ὁ γὰρ λόγος ἡμᾶς ἦρει. προσεί-
πωμεν δὲ αὐτῇ, μὴ καὶ τινα σκληρότητα ἡμῶν καὶ ἀγροικίαν
5 καταγνῶ, ὅτι παλαιὰ μὲν τις διαφορὰ φιλοσοφία τε καὶ
ποιητικῇ· καὶ γὰρ ἡ «λ α κ έ ρ υ ζ α π ρ ός δ ε σ πό τ α ν κύ ω ν»
ἐκείνη «κ ρ α υ γ ά ζ ο υ σ α» καὶ «μ έ γ α ς έ ν ά φ ρ ό ν ω ν κ ε ν ε -
c α γ ο ρ ί α ι σ ι» καὶ ὁ «τ ῶ ν δ ι α σ ό φ ω ν ὀ χ λ ο ς κ ρ α τ ῶ ν»
καὶ οἱ «λ ε π τ ῶ ς μ ε ρ ι μ ν ῶ ν τ ε ς», ὅτι ἄρα «π έ ν ο ν τ α ι,»
καὶ ἄλλα μυρία σημεῖα παλαιᾶς ἐναντιώσεως τούτων. ὁμως
δὲ εἰρήσθω ὅτι ἡμεῖς γε, εἴ τινα ἔχοι λόγον εἰπεῖν ἢ πρὸς
5 ἡδονὴν ποιητικὴ καὶ ἡ μίμησις, ὡς χρὴ αὐτὴν εἶναι ἐν πόλει
εὐνομουμένην, ἄσμενοι ἂν καταδεχοίμεθα, ὡς σύνισμέν γε ἡμῖν
αὐτοῖς κηλουμένοις ὑπ' αὐτῆς· ἀλλὰ γὰρ τὸ δοκοῦν ἀληθές
οὐχ ὅσιον προδιδόναι. ἦ γάρ, ὦ φίλε, οὐ κηλὴ ὑπ' αὐτῆς
d καὶ σύ, καὶ μάλιστα ὅταν δι' Ὅμηρον θεωρῇς αὐτήν;

ἐνῶ τὸ σωστὸ εἶναι νὰ τὰ ἄφηνε νὰ ξεραθοῦν, καὶ τὰ στήνει ἐξουσιαστές μέσα μας, ἐνῶ τὸ σωστὸ εἶναι νὰ τὰ ἐξουσιάζουμε ἐμεῖς αὐτά, γιὰ νὰ γινόμαστε καλύτεροι καὶ πιὸ εὐτυχισμένοι κι ὄχι χειρότεροι καὶ πιὸ δυστυχεῖς.

Δὲν μπορῶ νὰ μὴ συμφωνήσω, εἶπε.

[e] Γι' αὐτὸ λοιπόν, Γλαύκων, ὅταν συναντᾷς θαυμαστές τοῦ Ὅμηρου νὰ λένε ὅτι ὁ ποιητὴς αὐτὸς ἔχει μορφώσει τὴν Ἑλλάδα κι ὅτι προκειμένου νὰ διοικήσει κανεὶς καὶ νὰ δώσει παιδεία στοὺς ἀνθρώπους ἀξίζει νὰ πιάσει καὶ νὰ τὸν μελετήσῃ, καὶ νὰ ζεῖ ἔχοντας ρυθμίσει ὅλη του τὴ ζωὴ σύμφωνα μὲ αὐτὸ τὸν ποιητὴ, πρέπει, βέβαια, [607a] νὰ εἶσαι ἥπιος καὶ εὐγενικός ἀπέναντί τους, θεωρώντας τους καλοὺς ἀνθρώπους —στὸ βαθμὸ πού τοὺς τὸ ἐπιτρέπουν οἱ δυνάμεις τους· ἐπίσης νὰ παραδεχτεῖς μαζί τους ὅτι ὁ Ὅμηρος εἶναι μεγάλος ποιητὴς κι ἀνάμεσα στοὺς τραγικοὺς ποιητὲς ὁ πρῶτος, ἀλλὰ νὰ ξέρεις ὅμως ὅτι οἱ ὕμνοι στοὺς θεοὺς καὶ τὰ ἐγκώμια γιὰ τοὺς ἀξιους ἀνθρώπους εἶναι ἡ μόνη ποίηση ἡ ὁποία πρέπει νὰ γίνῃ ἀποδεκτὴ στὴν πόλη. Ἀμα ἐσὺ δεχθεῖς τὴν τερπνὴν κι εὐφραντικὴ Μούσα στὴ λυρικὴ ποίηση ἢ στὰ ἔπη, τότε βασιλιάδες στὴν πόλη θὰ εἶναι ἡ ἡδονὴ καὶ ὁ πόνος ἀντὶ γιὰ τὸ νόμο κι ἐκεῖνο τὸ πρᾶγμα πού πάντοτε ὅλοι τὸ παραδέχτηκαν ὡς τὸ πιὸ εὐγενικό, δηλαδή τὸ *λόγος*!

Αὐτὸ εἶναι πέρα γιὰ πέρα ἀληθινό.

[b] Τοῦτα τὰ λόγια λοιπὸν ἂς ἀποτελέσουν τὴ δική μας ἀπολογία σχετικὰ μὲ τὴν ποίηση —μὰ πού τὴν ξαναθυμηθήκαμε— γιὰ νὰ τῆς ἐξηγήσουμε ὅτι δίκαια τότε τὴν ξαποστείλαμε, τέτοια πού 'ναι, ἀπὸ τὴν πόλη, γιατί μᾶς ὑποχρέωνε ὁ *λόγος* νὰ τὸ κάνουμε. Κι ἂς τῆς ποῦμε ἀκόμη, γιὰ νὰ μὴ μᾶς περάσει γιὰ τίποτα σκληροὺς καὶ ἄξεστους, πῶς ἀπὸ παλιά ἡ ποίηση καὶ ἡ φιλοσοφία ἔχουν κάποια διένεξη. Γιατὶ ἐκεῖνη ἡ «ἀλύχτρα σκύλα πού γαβγίζει τ' ἀφεντικό της» καὶ ὁ «μέγας στὰ κούφια λόγια τῶν ἄμυαλων» [c] καὶ τὸ «λεφούσι τῶν πάνσοφων» κι ἐκεῖνοι πού «λεπτεπίλεπτα στοχάζονται» τάχα ἐπειδὴ «πένονται» καὶ μύρια ὅσα ἄλλα, εἶναι σημάδια μιᾶς παλαιᾶς ἀντίθεσης αὐτῶν τῶν δύο. Παρ' ὅλα αὐτὰ πρέπει νὰ εἰπωθεῖ ὅτι ἂν ἡ ποίηση, ἡ καμωμένη γιὰ εὐχαρίστηση, αὐτὴ ἡ μμητική, θὰ μπορούσε νὰ προβάλλει κάποιο ἐπιχείρημα πού νὰ δείχνει ὅτι ἔχει θέση σὲ μιὰ εὐνομούμενη πόλη, ἐμεῖς μὲ μεγάλη χαρὰ θὰ τὴν κάναμε ξανὰ δεκτὴ, γιατί ξέρουμε ποιά γοητεία ἀσκεῖ ἐπάνω σ' ἐμᾶς τοὺς ἴδιους. Πραγματικὰ ὅμως εἶναι ἀνόσιο νὰ προδίδει κανεὶς κάτι πού τὸ θεωρεῖ ἀληθινό. Δὲν αἰσθάνεσαι κι ἐσύ, φίλε μου, τὴ γοητεία της, [d] ἰδίως ὅταν τὴν κοιτάξεις μέσα ἀπὸ τὸν Ὅμηρο;

Πολύ γε.

Οὐκοῦν δικαία ἐστὶν οὕτω κατιέναι, ἀπολογησαμένη ἐν μέλει ἢ τινι ἄλλῳ μέτρῳ;

5 Πάνν μὲν οὖν.

Δοῖμεν δέ γε πού ἂν καὶ τοῖς προστάταις αὐτῆς, ὅσοι μὴ ποιητικοί, φιλοποιηταὶ δέ, ἄνευ μέτρου λόγον ὑπὲρ αὐτῆς εἰπεῖν, ὥς οὐ μόνον ἠδεῖα ἀλλὰ καὶ ὠφελίμη πρὸς τὰς πολι-
 608 τείας καὶ τὸν βίον τὸν ἀνθρώπινόν ἐστιν· καὶ εὖμενῶς ἀκου-
 e σόμεθα. κερδανοῦμεν γάρ πού ἔαν μὴ μόνον ἠδεῖα φανῇ ἀλλὰ καὶ ὠφελίμη.

Πῶς δ' οὐ μέλλομεν, ἔφη, κερδαίνειν;

Εἰ δέ γε μή, ὦ φίλε ἑταῖρε, ὥσπερ οἱ ποτέ του ἔρα-
 5 σθέντες, ἔαν ἠγῆσονται μὴ ὠφελίμον εἶναι τὸν ἔρωτα, βία μὲν, ὅμως δὲ ἀπέχονται, καὶ ἡμεῖς οὕτως, διὰ τὸν ἐγγεγονότα μὲν ἔρωτα τῆς τοιαύτης ποιήσεως ὑπὸ τῆς τῶν καλῶν πολι-
 608 τειῶν τροφῆς, εὖνοι μὲν ἐσόμεθα φανῆναι αὐτὴν ὥς βελτί-
 στην καὶ ἀληθεστάτην, ἕως δ' ἂν μὴ οἷα τ' ἢ ἀπολογήσασθαι, ἀκροασόμεθ' αὐτῆς ἐπάδοντες ἡμῖν αὐτοῖς τοῦτον τὸν λόγον, ὃν λέγομεν, καὶ ταύτην τὴν ἐπωδὴν, εὐλαβοῦμενοι πάλιν
 5 ἐμπεσεῖν εἰς τὸν παιδικόν τε καὶ τὸν τῶν πολλῶν ἔρωτα. ἀκροασόμεθα δ' οὖν ὥς οὐ σπουδαστέον ἐπὶ τῇ τοιαύτῃ ποιήσει ὥς ἀληθείας τε ἀπτομένη καὶ σπουδαία, ἀλλ' εὐλαβητέον
 b αὐτὴν ὃν τῷ ἀκρωμένῳ, περὶ τῆς ἐν αὐτῷ πολιτείας δεδιότι, καὶ νομιστέα ἅπερ εἰρήκαμεν περὶ ποιήσεως.

Παντάπασιν, ἦ δ' ὅς, σύμφημι.

Μέγας γάρ, ἔφην, ὁ ἀγών, ὦ φίλε Γλαύκων, μέγας,
 5 οὐχ ὅσος δοκεῖ, τὸ χρηστὸν ἢ κακὸν γενέσθαι, ὥστε οὔτε τιμῇ ἐπαρθέντα οὔτε χρήμασιν οὔτε ἀρχῇ οὐδεμιᾷ οὐδέ γε ποιητικῇ ἄξιον ἀμελήσαι δικαιοσύνης τε καὶ τῆς ἄλλης ἀρετῆς.

Σύμφημί σοι, ἔφη, ἐξ ὧν διεληλύθαμεν· οἶμαι δὲ καὶ
 10 ἄλλον ὄντινον.

c Καὶ μὴν, ἦν δ' ἐγώ, τά γε μέγιστα ἐπίχειρα ἀρετῆς καὶ προκείμενα ἄθλα οὐ διεληλύθαμεν.

Πάρα πολύ.

Είναι λοιπόν δίκαιο νά τήν αφήσουμε νά ξαναγυρίσει από τήν έξορία, αφού ἀπολογηθεῖ μέ κανένα λυρικό ἢ κάποιο ἄλλο ποίημα;

Βεβαίως.

Καί θά μπορούσαμε, θαρρῶ, νά ἐπιτρέψουμε καί στοὺς ὑπερασπιστές της, ὅσοι δέν εἶναι οἱ ἴδιοι ποιητὲς ἀλλὰ ἀγαποῦν τήν ποίηση, νά παρουσιάσουν μιὰ συνηγορία γιὰ αὐτήν, σὲ πεζὸ λόγο, πού νά δείχνει ὅτι δέν εἶναι μόνον εὐχάριστη ἀλλὰ καί ὠφέλιμη στίς πολιτεῖες καί στὴ ζωὴ τῶν ἀνθρώπων· κι ἐμεῖς θά τοὺς ἀκούσουμε μέ συμπάθεια. [ε] Γιατὶ θά ἔχουμε κέρδος ἂν ἀποδειχτεῖ ὅτι δέν εἶναι μόνον εὐχάριστη ἢ ποίηση ἀλλὰ καί ὠφέλιμη.

Ἀσφαλῶς καί θά ἔχουμε κέρδος, εἶπε.

Ἄν ὅμως, ἀγαπητέ μου φίλε, δέν θά ἔχουμε, τότε, σὰν κι ἐκείνους πού κάποτε ἀγάπησαν ἀλλὰ κάποια στιγμή σχηματίζουν τήν πεποίθηση ὅτι αὐτὸς ὁ ἔρωτάς τους δέν τοὺς ὠφελεῖ, δύσκολα μέν, πάντως ὅμως ἀποτραβιοῦνται ἀπὸ τὴ σχέση, ἔτσι κι ἐμεῖς, ἐξαιτίας τοῦ ἔρωτα πού ἔχει γεννηθεῖ μέσα μας γι' αὐτὴ τήν ποίηση, ἐπειδὴ ἔτυχε [608a] νά ἀνατραφοῦμε σὲ πολιτεῖες καλές, θά εὐχόμεστε βέβαια νά ἀποδειχτεῖ ὅτι ἡ ποίηση αὐτὴ ἔχει ἀρετὴ καί ἀλήθεια, ὅσο ὅμως δέν εἶναι σὲ θέση νά παρουσιάσει μιὰ τέτοια ἀπολογία, ἐμεῖς θά τήν ἀκοῦμε ἐπαναλαμβάνοντας μέσα μας σὰν ξόρκι τοῦτο τὸ ἐπιχείρημα πού τὸ διατυπώνουμε ἀπὸ φόβο μήπως πέσουμε πάλι σ' ἐκεῖνο τὸν ἔρωτα πού μόνο σὲ μικρὰ παιδιὰ καί στὸν πολὺν κόσμο ταιριάζει. Θά τήν ἀκούσουμε, λέω, μέ τήν πεποίθηση ὅτι αὐτὸ τὸ εἶδος τῆς ποίησης δέν πρέπει νά τὸ παίρνουμε στὰ σοβαρά, σὰν κάτι πού ἔχει ἀγγίξει τήν ἀλήθεια καί εἶναι σημαντικό, [b] ἀλλὰ ὅποιος τήν ἀκούει πρέπει νά φυλάγεται ἀπὸ αὐτήν, ἀνησυχώντας γιὰ τήν πολιτεία πού κλείνει μέσα *στὴν ψυχὴ του*, καί νά ἐξακολουθεῖ νά θεωρεῖ σωστὰ ὅσα ἔχουμε πεῖ γιὰ τήν ποίηση.

Πέρα γιὰ πέρα, εἶπε, συμφωνῶ μαζί σου.

Γιατὶ εἶναι *μεγάλος* ὁ ἀγώνας, ἀγαπητέ μου Γλαῦκων, μέγας ὅσο δέν φαντάζεσαι, ἂν θά γίνει κανεὶς καλὸς ἢ κακός, τόσο πού οὔτε ἀπὸ τιμὲς ἀξίζει νά παρασυρθεῖ οὔτε ἀπὸ χρήματα οὔτε ἀπὸ ἀξιώματα οὔτε κι ἀπὸ τήν ἴδια τήν ποίηση, καί νά παραμελήσει τὴ δικαιοσύνη καί τὶς ἄλλες ἀρετές.

Ὅσα ἔχουμε πεῖ μέ κάνουν νά συμφωνῶ μαζί σου, εἶπε· ἀλλὰ νομίζω ὅτι καὶ ὅποιοσδήποτε ἄλλος τὸ ἴδιο θά ἔκανε.

[c] Κι ὅμως, εἶπα ἐγώ, στίς πιὸ μεγάλες ἀνταμοιβὲς καί στὰ ἔπαθλα τῆς ἀρετῆς δέν ἔχουμε ἀναφερθεῖ.

- Ἀμήχανόν τι, ἔφη, λέγεις μέγεθος, εἰ τῶν εἰρημένων
μείζω ἐστὶν ἄλλα.
- 5   Τί δ' ἄν, ἦν δ' ἐγώ, ἔν γε ὀλίγῳ χρόνῳ μέγα γένοιτο;
πᾶς γὰρ οὗτός γε ὁ ἐκ παιδὸς μέχρι πρεσβύτου χρόνος πρὸς
πάντα ὀλίγος πού τις ἂν εἴη.
- Οὐδὲν μὲν οὖν, ἔφη.
- Τί οὖν; οἷε ἀθανάτῳ πράγματι ὑπὲρ τοσούτου δεῖν
d   χρόνου ἐσπουδακέναι, ἀλλ' οὐχ ὑπὲρ τοῦ παντός;
        Οἶμαι ἔγωγ', ἔφη· ἀλλὰ τί τοῦτο λέγεις;
        Οὐκ ἦσθσαι, ἦν δ' ἐγώ, ὅτι ἀθάνατος ἡμῶν ἡ ψυχὴ καὶ
οὐδέποτε ἀπόλλυται;
- 5   Καὶ ὃς ἐμβλέψας μοι καὶ θαυμάσας εἶπε· Μὰ Δί', οὐκ
ἔγωγε· σὺ δὲ τοῦτ' ἔχεις λέγειν;
        Εἰ μὴ ἀδικῶ γ', ἔφην. οἶμαι δὲ καὶ σὺ· οὐδὲν γὰρ
χαλεπόν.
- Ἔμοιγ', ἔφη· σοῦ δ' ἂν ἡδέως ἀκούσαιμι τὸ οὐ χαλεπὸν
10   τοῦτο.
- Ἀκούοις ἄν, ἦν δ' ἐγώ.
- Λέγε μόνον, ἔφη.
- Ἀγαθὸν τι, εἶπον, καὶ κακὸν καλεῖς;
        Ἔγωγε.
- e   Ἄρ' οὖν ὥσπερ ἐγὼ περὶ αὐτῶν διανοῇ;
        Τὸ ποῖον;
- Τὸ μὲν ἀπολλύον καὶ διαφθεῖρον πᾶν τὸ κακὸν εἶναι, τὸ
δὲ σῶζον καὶ ὠφελοῦν τὸ ἀγαθόν.
- 5   Ἔγωγ', ἔφη.
- Τί δέ; κακὸν ἐκάστῳ τι καὶ ἀγαθὸν λέγεις; οἷον ὀφθαλ-
609   μοῖς ὀφθαλμίαν καὶ σύμπαντι τῷ σώματι νόσον, σίτῳ τε
ἐρυσίβην, σηπεδόνα τε ξύλοις, χαλκῷ δὲ καὶ σιδήρῳ ἰόν,
καί, ὅπερ λέγω, σχεδὸν πᾶσι σύμφυτον ἐκάστῳ κακόν τε καὶ
νόσημα;
- 5   Ἔγωγ', ἔφη.
- Οὐκοῦν ὅταν τῷ τι τούτων προσγένηται, πονηρόν τε ποιεῖ
ὧ̑ προσεγένετο, καὶ τελευτῶν ὅλον διέλυσεν καὶ ἀπώλεσεν;

Θά ἔννοεῖς, εἶπε, κάτι ἀπροσμέτρητα μεγάλο, ἂν ὑπάρχουν πράγματα ἄλλα ἀκόμη μεγαλύτερα ἀπὸ αὐτὰ γιὰ τὰ ὁποῖα μιλῆσαμε.

Τί θά μπορούσε, εἶπα ἐγώ, μέσα σὲ σύντομο χρονικὸ διάστημα νὰ γίνει μεγάλο; Γιατὶ ὅλος αὐτὸς ὁ χρόνος ἀπὸ τὴν παιδικὴ ἡλικία ἴσαμε τὰ γερατειά, ἂν συγκρινόταν μὲ τὸ χρόνο στὴν ὁλότητά του, θά ἦταν σύντομος.

Ἕνα τίποτα θά ἦταν, εἶπε.

Λοιπὸν, πιστεύεις ὅτι ἓνα πρᾶγμα *ἀθάνατο* πρέπει νὰ ἐνδιαφέρεται σοβαρὰ [d] γιὰ ἓνα τόσο σύντομο διάστημα κι ὄχι γιὰ τὴν ὁλότητα τοῦ χρόνου;

Συμφωνῶ μαζί σου, εἶπε· ἀλλὰ γιατί τὸ λές αὐτό;

Δὲν ἔχεις ἀντιληφθεῖ, εἶπα ἐγώ, ὅτι εἶναι *ἀθάνατη* ἡ ψυχὴ μας κι ὅτι δὲν χάνεται ποτέ;

Κι αὐτὸς τότε μὲ κοιτάξε καὶ ἐκπληκτος εἶπε: Μὰ τὸ Δία, ἐγὼ ὄχι· ἐσὺ ὅμως μπορείς νὰ τὸ πεῖς αὐτό;

Δὲν εἶναι σωστὸ νὰ ἀρνηθῶ νὰ τὸ κάνω, εἶπα ἐγώ· ἀλλὰ νομίζω ὅτι κι ἐσὺ μπορείς, γιατί δὲν εἶναι καθόλου δύσκολο.

Γιὰ μένα εἶναι, εἶπε· πολὺ θά ἤθελα ὅμως νὰ τὸ ἄκουγα αὐτὸ τὸ καθόλου δύσκολο πρᾶγμα.

Θὰ τὸ ἀκούσεις, εἶπα ἐγώ.

Λέγε το, τότε.

ἝΥπάρχει κάτι, εἶπα, πού τὸ χαρακτηρίζεις καλὸ καὶ κάτι πού τὸ χαρακτηρίζεις κακό;

Ναί.

[e] Ἐραγε τὰ ἀντιλαμβάνεσαι αὐτὰ ὅπως ἐγώ;

Πῶς δηλαδή;

Καθετὶ πού φέρνει ἀφανισμό καὶ φθορὰ εἶναι κακό, ἐνῶ αὐτὸ πού σώζει καὶ ὠφελεῖ εἶναι καλό.

Ναί, εἶπε.

Ἐπίσης τοῦτο. Παραδέχεσαι ὅτι γιὰ κάθε πρᾶγμα ὑπάρχει κάτι κακό καὶ κάτι καλό; Γιὰ τὰ μάτια, λ.χ., [609a] ὁ πονόματος, καὶ γενικὰ γιὰ τὸ σῶμα ἢ ἀρρώστια, γιὰ τὸ στάρι ἢ καπνιά, γιὰ τὸ ξύλο ἢ σαπίλα, γιὰ τὸ χαλκὸ καὶ τὸ σίδερο ἢ σκουριά, καί, ὅπως εἶπα, σχεδὸν γιὰ κάθε πρᾶγμα ὑπάρχει ἓνα κακὸ σύμφυτο μὲ αὐτὸ καὶ μιὰ ἀρρώστια.

Συμφωνῶ, εἶπε.

Ἔτσι λοιπὸν, ὅταν ἓνα τέτοιο κακὸ προσβάλει κάποιον πρᾶγμα, δὲν τοῦ προξενεῖ βλάβη καὶ τελικὰ δὲν τὸ διαλύει καὶ τὸ καταστρέφει ἐντελῶς;

Πῶς γὰρ οὐ;

- 10 Τὸ σύμφυτον ἄρα κακὸν ἐκάστου καὶ ἡ πονηρία ἑκάστου
 ἀπόλλυσιν, ἢ εἰ μὴ τοῦτο ἀπολεῖ, οὐκ ἂν ἄλλο γε αὐτὸ ἔτι
 b διαφθείρειεν. οὐ γὰρ τό γε ἀγαθὸν μὴ ποτέ τι ἀπολέσῃ,
 οὐδὲ αὖ τὸ μῆτε κακὸν μῆτε ἀγαθόν.

Πῶς γὰρ ἄν; ἔφη.

- 5 Ἐὰν ἄρα τι εὐρίσκωμεν τῶν ὄντων, ᾧ ἔστι μὲν κακὸν ὃ
 ποιεῖ αὐτὸ μοχθηρόν, τοῦτο μέντοι οὐχ οἷόν τε αὐτὸ λύειν
 ἀπολλύον, οὐκ ἤδη εἰσόμεθα ὅτι τοῦ πεφυκότος οὕτως ὄλεθρος
 οὐκ ἦν;

Οὕτως, ἔφη, εἰκός.

- 10 Τί οὖν; ἦν δ' ἐγὼ· ψυχῇ ἂρ' οὐκ ἔστιν ὃ ποιεῖ αὐτὴν
 κακὴν;

- c Καὶ μάλα, ἔφη· ἃ νυνδὴ διημεν πάντα, ἀδικία τε καὶ
 ἀκολασία καὶ δειλία καὶ ἀμαθία.

- 5 Ἡ οὖν τι τούτων αὐτὴν διαλύει τε καὶ ἀπόλλυσι; καὶ
 ἐννόει μὴ ἐξαπατηθῶμεν οἰηθέντες τὸν ἄδικον ἄνθρωπον καὶ
 ἀνόητον, ὅταν ληφθῇ ἀδικῶν, τότε ἀπολωλέναι ὑπὸ τῆς
 5 ἀδικίας, πονηρίας οὕσης ψυχῆς. ἀλλ' ὥδε ποιεῖ· ὥσπερ
 σῶμα ἢ σώματος πονηρία νόσος οὖσα τήκει καὶ διόλλυσι
 καὶ ἄγει εἰς τὸ μὴδὲ σῶμα εἶναι, καὶ ἃ νυνδὴ ἐλέγομεν
 d ἅπαντα ὑπὸ τῆς οἰκείας κακίας, τῷ προσκαθῆσθαι καὶ ἐνεῖναι
 διαφθειρούσης, εἰς τὸ μὴ εἶναι ἀφικνεῖται—οὐχ οὕτω;

Ναί.

- 5 Ἴθι δὴ, καὶ ψυχὴν κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον σκόπει. ἄρα
 ἐνοῦσα ἐν αὐτῇ ἀδικία καὶ ἡ ἄλλη κακία τῷ ἐνεῖναι καὶ
 προσκαθῆσθαι φθείρει αὐτὴν καὶ μαραίνει, ἕως ἂν εἰς θάνατον
 ἀγαγοῦσα τοῦ σώματος χωρίσῃ;

Οὐδαμῶς, ἔφη, τοῦτό γε.

- 10 Ἀλλὰ μέντοι ἐκεῖνό γε ἄλογον, ἦν δ' ἐγὼ, τὴν μὲν ἄλλου
 πονηρίαν ἀπολλύναι τι, τὴν δὲ αὐτοῦ μὴ.

Ἄλογον.

- e Ἐννόει γάρ, ἦν δ' ἐγὼ, ὦ Γλαῦκων, ὅτι οὐδ' ὑπὸ τῆς
 τῶν σιτίων πονηρίας, ἢ ἂν ἡ αὐτῶν ἐκείνων, εἴτε παλαιότης

Ἀμφιβάλλεις;

Συνεπῶς κάθε πράγμα τὸ ἀφανίζει τὸ κακὸ πού εἶναι σύμφυτο μὲ αὐτὸ καὶ ἀποτελεῖ τὸ δικό του σαράκι· κι ἅμα δὲν τὸ ἀφανίζει αὐτό, τίποτε ἄλλο δὲν θὰ μπορούσε [b] νὰ τὸ ἀφανίσει. Γιατὶ ποτὲ τὸ ἀγαθὸ δὲν θὰ ἀφανίσει κάτι, οὔτε πάλι ἐκεῖνο πού δὲν εἶναι οὔτε κακὸ οὔτε ἀγαθό.

Πῶς θὰ τὸ ἔκανε αὐτό; εἶπε.

Ἄν λοιπὸν βροῦμε ἀνάμεσα στὰ ὄντα κάποιο τὸ ὁποῖο νὰ ἔχει ἓνα σύμφυτο κακὸ πού τὸ κάνει χειρότερο χωρὶς ὥστοςο νὰ μπορεῖ νὰ τὸ διαλύει καὶ νὰ τὸ ἀφανίζει, δὲν θὰ ξέρουμε τότε ὅτι γιὰ τὸ πράγμα πού εἶναι ἔτσι πλασμένο δὲν ὑπάρχει ὄλεθρος;

Ναί, εἶπε, εἶναι εὐλόγο.

Ὡραία, εἶπα· γιὰ τὴν ψυχὴ ἄραγε δὲν ὑπάρχει κάτι τὸ ὁποῖο τὴν κάνει νὰ εἶναι κακὴ;

Ὑπάρχει καὶ παραὑπάρχει, εἶπε· εἶναι ὅλα αὐτὰ πού περιγράψαμε τώρα δά: ἡ ἀδικία, [c] ἡ ἀκολασία, ἡ δειλία, ἡ ἄγνοια.

Μπορεῖ τάχα κάποιο ἀπὸ αὐτὰ νὰ τὴν διαλύσει καὶ νὰ τὴν ἀφανίσει; Καὶ πρόσεχε νὰ μὴ γελαστοῦμε καὶ νομίσουμε ὅτι τὸν ἄδικο καὶ ἀνόητο ἄνθρωπο, ὅταν τὸν πιάσουν νὰ κάνει μιὰ ἀδικία, τὸν καταστρέφει ἡ ἀδικία αὐτή, πού ἀποτελεῖ μιὰ κακὴ κατάσταση τῆς ψυχῆς. Ἀλλὰ νὰ δεῖς τὸ πράγμα ὡς ἐξῆς: Ὅπως ἡ ἀρρώστια —πού εἶναι μιὰ κακὴ κατάσταση τοῦ σώματος— τὸ λιώνει τὸ σῶμα καὶ τὸ ἐξοντώνει καὶ τὸ κάνει νὰ μὴν εἶναι πιά κὰν σῶμα, ἔτσι κι αὐτὰ ὅλα, γιὰ τὰ ὁποῖα τώρα δὰ μιλούσαμε, μὲ τὴ φθορὰ πού ἀσκεῖ ἐπάνω τους [d] ἡ σύμφυτή τους κακία ὅταν κατακαθίσει κι ἐγκατασταθεῖ μέσα τους, καταντοῦν νὰ μὴν ἔχουν πιά ὑπόσταση· δὲν εἶν' ἔτσι;

Ναί.

Ἔλα τώρα καὶ κοίταξε μὲ τὸ ἴδιο πρίσμα τὴν ψυχὴ. Ἄραγε ἡ ἀδικία πού ὑπάρχει μέσα της κι ὅλη ἡ ἄλλη κακία, καθὼς ἔχει ἐγκατασταθεῖ καὶ κατακαθίσει, δὲν τὴν φθείρει καὶ δὲν τὴν μαραίνει τὴν ψυχὴ ὥσπου τελικὰ νὰ τὴν ὀδηγήσει στὸ θάνατο καὶ νὰ τὴν χωρίσει ἀπὸ τὸ σῶμα;

Ὅχι, εἶπε· αὐτὸ μὲ κανέναν τρόπο.

Ἀλλὰ ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος, εἶπα ἐγώ, εἶναι παράλογο ἓνα πράγμα νὰ τὸ ἐξολοθρεύει ἡ ἀτέλεια κάποιου ἄλλου πράγματος, ἡ δική του ὅμως ὄχι.

Εἶναι παράλογο.

[e] Συλλογίσου πάντως, Γλαύκων, εἶπα, πῶς οὔτε γιὰ τὸ σῶμα πιστεύουμε ὅτι αὐτὸ πού τὸ καταστρέφει εἶναι ἡ κακὴ κατάσταση τῶν τροφῶν —ὅποια

εἴτε σαπρότης εἴτε ἥτισοῦν οὐσα, οὐκ οἴομεθα δεῖν σῶμα
 ἀπόλλυσθαι· ἀλλ' ἐὰν μὲν ἐμποιῇ ἡ αὐτῶν πονηρία τῶν
 5 σιτίων τῷ σώματι σώματος μοχθηρίαν, φήσομεν αὐτὸ δι'
 ἐκεῖνα ὑπὸ τῆς αὐτοῦ κακίας νόσου οὕσης ἀπολωλέναι· ὑπὸ
 610 δὲ σιτίων πονηρίας ἄλλων ὄντων ἄλλο ὄν τὸ σῶμα, ὑπ'
 ἄλλοτρίου κακοῦ μὴ ἐμποιήσαντος τὸ ἔμφυτον κακόν, οὐδέποτε
 ἀξιώσομεν διαφθεῖρεσθαι.

Ὅρθότατ' αὖ, ἔφη, λέγεις.

5 Κατὰ τὸν αὐτὸν τοίνυν λόγον, ἦν δ' ἐγώ, ἐὰν μὴ σώματος
 πονηρία ψυχῇ ψυχῆς πονηρίαν ἐμποιῇ, μὴ ποτε ἀξιῶμεν ὑπὸ
 ἄλλοτρίου κακοῦ ἄνευ τῆς ἰδίας πονηρίας ψυχὴν ἀπόλλυσθαι,
 τῷ ἑτέρου κακῷ ἕτερον.

Ἔχει γάρ, ἔφη, λόγον.

10 Ἦ τοίνυν ταῦτα ἐξελέγξωμεν ὅτι οὐ καλῶς λέγομεν, ἢ
 b ἕως ἄν ἡ ἀνέλεγκτα, μὴ ποτε φῶμεν ὑπὸ πυρετοῦ μηδ' αὖ
 ὑπ' ἄλλης νόσου μηδ' αὖ ὑπὸ σφαγῆς, μηδ' εἴ τις ὅτι
 σμικρότατα ὅλον τὸ σῶμα κατατέμοι, ἔνεκα τούτων μηδὲν
 μᾶλλον ποτε ψυχὴν ἀπόλλυσθαι, πρὶν ἄν τις ἀποδείξῃ
 5 ὥς διὰ ταῦτα τὰ παθήματα τοῦ σώματος αὐτὴ ἐκείνη
 ἀδικωτέρα καὶ ἀνοσιωτέρα γίγνεται· ἄλλοτρίου δὲ κακοῦ
 ἐν ἄλλῳ γιγνομένου, τοῦ δὲ ἰδίου ἐκάστῳ μὴ ἐγγιγνο-
 c μένου, μήτε ψυχὴν μήτε ἄλλο μηδὲν ἐῶμεν φάναι τινα
 ἀπόλλυσθαι.

Ἀλλὰ μέντοι, ἔφη, τοῦτό γε οὐδεὶς ποτε δείξει, ὥς τῶν
 ἀποθνησκόντων ἀδικώτεροι αἱ ψυχαὶ διὰ τὸν θάνατον
 5 γίνονται.

Ἐὰν δέ γέ τις, ἔφην ἐγώ, ὁμόσε τῷ λόγῳ τολμᾷ ἰέναι
 καὶ λέγειν ὥς πονηρότερος καὶ ἀδικώτερος γίγνεται ὁ ἀπο-
 θνήσκων, ἵνα δὴ μὴ ἀναγκάζεται ἀθανάτους τὰς ψυχὰς ὁμο-
 λογεῖν, ἀξιῶσόμεν που, εἰ ἀληθῆ λέγει ὁ ταῦτα λέγων, τὴν
 10 ἀδικίαν εἶναι θανάσιμον τῷ ἔχοντι ὥσπερ νόσον, καὶ ὑπ'
 d αὐτοῦ τούτου ἀποκτινύνντος τῇ ἑαυτοῦ φύσει, ἀποθνήσκειν
 τοὺς λαμβάνοντας αὐτό, τοὺς μὲν μάλιστα θάπτον, τοὺς δ'

προσιδιάζει σ' αὐτές, εἴτε γιὰ μπαγιάτεμα πρόκειται εἴτε γιὰ σάπισμα εἴτε γιὰ ὀτιδῆποτε ἄλλο· ἀλλὰ ἂν ἡ κακή κατάσταση τῶν τροφῶν, αὐτῶν καθεαυτές, προξενήσει στοῦ σώμα κάτι κακό, θά ποῦμε ὅτι τὸ σῶμα τὸ κατέστρεψε ἡ *δική του* κακία, [610a] δηλαδή ἡ ἄρρώστια, πὺν προκλήθηκε ἀπὸ τίς τροφές· ὅτι ὅμως τὸ σῶμα, πὺν εἶναι ἄλλο πρᾶγμα, καταστρέφεται ἀπὸ τὴν κατάσταση τῶν τροφῶν, πὺν κι αὐτές εἶναι κάτι ἄλλο, δηλαδή ἀπὸ κάποιο κακό πὺν τοῦ εἶναι *ξένο*, καὶ τὸ ὅποιο δὲν προξένησε στοῦ σώμα τὸ κακό πὺν ἀπὸ τὴ φύση προσιδιάζει σ' αὐτό, τοῦτο δὲν θά τὸ ἰσχυριστοῦμε ποτέ.

Σωστότατο, εἶπε, αὐτὸ πὺν λές.

Σύμφωνα μὲ τὸν ἴδιο συλλογισμό, εἶπα ἐγώ, ἐὰν ἡ κακότητα τοῦ σώματος δὲν προκαλεῖ στὴν ψυχὴ τὴν κακότητα πὺν προσιδιάζει στὴν ψυχὴ, δὲν μποροῦμε νὰ ἰσχυρίζομαστε ὅτι τὴν ψυχὴ τὴν ἐξολοθρεύει ἓνα *ξένο* κακό, ὅτι δηλαδή ἓνα πρᾶγμα καταστρέφεται ἐξαιτίας τῆς κακότητος ἑνὸς ἄλλου πράγματος χωρὶς τὴν παρέμβαση τῆς δικῆς τῆς κακότητος.

Ναί, εἶναι λογικό.

Τότε λοιπὸν πρέπει ἢ νὰ τὰ ἀνασκευάσουμε αὐτὰ ὡς λανθασμένους ἰσχυρισμούς ἢ, [b] ἐφόσον δὲν ἀνασκευάζονται, νὰ μὴν ἰσχυριστοῦμε ποτέ ὅτι ἓνας πυρετὸς ἢ κάποια ἄλλη ἄρρώστια ἢ καὶ σφαγὴ —ἀκόμη κι ἂν θὰ τεμάχιζε κανεῖς ὅλο τὸ σῶμα σὲ μικρὰ-μικρὰ κομματάκια— μπορεῖ ποτέ νὰ ἀποτελέσει αἰτία ἀφανισμοῦ τῆς ψυχῆς, ἂν προηγουμένως κάποιος δὲν μᾶς ἀποδείξει ὅτι ἐξαιτίας αὐτῶν τῶν παθημάτων τοῦ σώματος ἢ ψυχῆ, αὐτὴ καθεαυτὴν, γίνεται πιὸ ἀδικη καὶ πιὸ ἀνόσια. Κι ἂς μὴν ἐπιτρέψουμε σὲ κανένα νὰ ἰσχυριστεῖ [c] ὅτι ἡ ψυχὴ ἢ ὅποιοδῆποτε ἄλλο πρᾶγμα καταστρέφονται ὅταν τρυπῶνει μέσα τους μιὰ *ξένη* κακότητα, χωρὶς νὰ ἐκδηλώνεται ἡ κακότητα πὺν προσιδιάζει σὲ αὐτά.

Πάντως νὰ εἶσαι βέβαιος, εἶπε, ὅτι ποτέ κανένας δὲν θά ἀποδείξει ὅτι οἱ ψυχές αὐτῶν πὺν πεθαίνουν γίνονται ἐξαιτίας τοῦ θανάτου πιὸ ἀδικες.

Ἄν ὅμως κάποιος, εἶπα ἐγώ, γιὰ νὰ μὴν ἀναγκαστεῖ νὰ παραδεχτεῖ ὅτι οἱ ψυχές εἶναι ἀθάνατες, τολμοῦσε νὰ ἀμφοιβητῇ αὐτὰ πὺν λέμε καὶ νὰ ὑποστηρίξει ὅτι πεθαίνοντας κανεῖς γίνεται χειρότερος καὶ πιὸ ἀδικος, ἐμεῖς, ἂν ὑποθέσουμε ὅτι αὐτὸς πὺν τὰ ὑποστήριξε αὐτὰ λέει κάτι ἀληθινό, θά ὑποστηρίξουμε ὅτι ἡ ἀδικία, γιὰ ὅποιον τὴν ἔχει, εἶναι σὰν τὴ θανατηφόρα ἄρρώστια· κι ὅτι ὅσοι προσβάλλονται ἀπὸ τούτῃ τὴν ἄρρώστια [d] πεθαίνουν *ἐξαιτίας τῆς*, γιὰτὶ εἶναι ἀπὸ τὴ φύση τῆς θανάσιμης —μιὰ ὥρ' ἀρχύτερα ὅσοι προσβάλλονται σὲ μεγαλύτερο βαθμό, ἀργότερα ὅσοι σὲ μικρότερο—, καὶ

ἦττον σχολαίτερον, ἀλλὰ μὴ ὥσπερ νῦν διὰ τοῦτο ὑπ' ἄλλων
δίκην ἐπιτιθέντων ἀποθνήσκουσιν οἱ ἄδικοι.

- 5 Μὰ Δί', ἡ δ' ὅς, οὐκ ἄρα πάνδεινον φανείται ἡ ἀδικία,
εἰ θανάσιμον ἔσται τῷ λαμβάνοντι —ἀπαλλαγὴ γὰρ ἂν εἴη
κακῶν— ἀλλὰ μᾶλλον οἶμαι αὐτὴν φανήσεσθαι πᾶν τοῖναν-
e τίου τοὺς ἄλλους ἀποκτεινῶσαν, εἴπερ οἶόν τε, τὸν δ' ἔχοντα
καὶ μάλα ζωτικὸν παρέχουσαν, καὶ πρὸς γ' ἔτι τῷ ζωτικῷ
ἄγρυπνον· οὕτω πόρρω που, ὡς ἔοικεν, ἐσκήνηται τοῦ
θανάσιμος εἶναι.

- 5 Καλῶς, ἦν δ' ἐγώ, λέγεις. ὁπότε γὰρ δὴ μὴ ἱκανὴ ἡ γε
οἰκεία πονηρία καὶ τὸ οἰκεῖον κακὸν ἀποκτεῖναι καὶ ἀπολέσαι
ψυχὴν, σχολῇ τό γε ἐπ' ἄλλου ὀλέθρῳ τεταγμένον κακὸν
ψυχὴν ἢ τι ἄλλο ἀπολεῖ, πλὴν ἐφ' ᾧ τέτακται.

Σχολῇ γ', ἔφη, ὥς γε τὸ εἰκός.

- 10 Οὐκοῦν ὁπότε μὴδ' ὑφ' ἐνὸς ἀπόλλυται κακοῦ, μήτε
611 οἰκείου μήτε ἀλλοτρίου, δῆλον ὅτι ἀνάγκη αὐτὸ ἀεὶ ὄν εἶναι·
εἰ δ' ἀεὶ ὄν, ἀθάνατον.

Ἀνάγκη, ἔφη.

- 5 Τοῦτο μὲν τοῖνυν, ἦν δ' ἐγώ, οὕτως ἐχέτω· εἰ δ' ἔχει,
ἐννοεῖς ὅτι ἀεὶ ἂν εἶεν αἱ αὐταί. οὔτε γὰρ ἂν που ἐλάττους
γένοιντο μηδεμιᾶς ἀπολλυμένης, οὔτε αὖ πλείους· εἰ γὰρ
ὅτιοῦν τῶν ἀθανάτων πλεον γίγνοιτο, οἶσθ' ὅτι ἐκ τοῦ θνητοῦ
ἂν γίγνοιτο καὶ πάντα ἂν εἴη τελευτῶντα ἀθάνατα.

Ἀληθῆ λέγεις.

- 10 Ἄλλ', ἦν δ' ἐγώ, μήτε τοῦτο οἰώμεθα—ὁ γὰρ λόγος οὐκ
b ἐάσει—μήτε γε αὖ τῇ ἀληθεστάτῃ φύσει τοιοῦτον εἶναι
ψυχὴν, ὥστε πολλῆς ποικιλίας καὶ ἀνομοιότητός τε καὶ
διαφορᾶς γέμειν αὐτὸ πρὸς αὐτό.

Πῶς λέγεις; ἔφη.

- 5 Οὐ ῥάδιον, ἦν δ' ἐγώ, αἰδίου εἶναι σύνθετόν τε ἐκ πολ-
λῶν καὶ μὴ τῇ καλλίστῃ κεχρημένον συνθέσει, ὡς νῦν ἡμῖν
ἐφάνη ἡ ψυχὴ.

ὄχι, ὅπως πραγματικά συμβαίνει τώρα, ὅτι οἱ ἄδικοι θανατώνονται ἐξαιτίας τῆς ἀπὸ ἄλλους οἱ ὅποιοι τοὺς τιμωροῦν γιὰ τὴν ἀδικία τους.

Μὰ τὸ Δία, εἶπε ἐκεῖνος, θὰ γίνει τότε φανερό ὅτι δὲν εἶναι δὰ καὶ κανένα φρικτὸ πρᾶγμα ἢ ἀδικία, ἂν φέρνει τὸ θάνατο σὲ ὅποιον τὴν δέχεται μέσα του —γιατὶ αὐτὸ θὰ ἰσοδυναμοῦσε μὲ ἀπελευθέρωση ἀπὸ συμφορές· ἐγὼ πιστεύω ὅτι μᾶλλον τὸ ἐντελῶς ἀντίθετο θὰ γίνει φανερό: ὅτι αὐτῇ [e] σκοτώνει τοὺς ἄλλους, ὅταν μπορεῖ νὰ τὸ κάνει καὶ ὅτι δίνει μεγάλη ζωντάνια σὲ ὅποιον τὴ δέχεται μέσα του καί, ἐκτὸς ἀπὸ τὴ ζωντάνια, μὰ ἄγρυπνη δραστηριότητα· τόσο πολὺ, φαίνεται, ἀπέχει ἀπὸ τὸ νὰ εἶναι θανατηφόρα.

Σωστά τὰ λές, εἶπα. Γιατὶ ἂν ἡ δική της ἀτέλεια καὶ τὸ δικό της κακὸ δὲν εἶναι ἱκανὰ νὰ θανατώσουν καὶ νὰ ἀφανίσουν τὴν ψυχὴ, δύσκολα τὸ κακὸ ποὺ εἶναι ταγμένο γιὰ τὴν ἐξολόθρευση κάποιου ἄλλου πράγματος θὰ ἀφανίσει αὐτὴν ἢ κατὰ ἄλλο, πέρα ἀπὸ ἐκεῖνο, γιὰ τοῦ ὁποίου τὴν καταστροφή εἶναι ταγμένο.

Δύσκολα, εἶπε, ἀπ' ὅτι φαίνεται.

Ἐφόσον λοιπὸν δὲν τὴν ἐξολοθρεύει κανένα κακὸ, οὔτε [611a] τὸ δικό της οὔτε κάποιο ξένο, εἶναι φανερό ὅτι κατανάγκην ἢ ψυχὴ πρέπει νὰ εἶναι κατὰ τὸ ὅποιο ἔχει πάντα ὑπόστασιν· ἂν ὁμως ἔχει πάντα ὑπόστασιν, εἶναι ἀθάνατη.

Ἀναγκαστικά, εἶπε.

Ἄς δεχθοῦμε λοιπόν, εἶπα ἐγώ, ὅτι ἔτσι συμβαίνει. Ἀλλὰ ἂν συμβαίνει ἔτσι, ἀντιλαμβάνεσαι ὅτι θὰ ὑπάρχουν πάντα οἱ ἰδίαις ψυχές. Γιατὶ οὔτε νὰ ἐλαττωθοῦν θὰ ἦταν δυνατόν, ἀφοῦ δὲν ἐξολοθρεύεται καμία, οὔτε πάλι νὰ γίνουν περισσότερες. Γιατὶ ἂν ἓνα ὁποιοδήποτε ἀπὸ τὰ ἀθάνατα ὄντα πληθυνόταν, ἢ αὔξησις αὐτῇ, καθὼς ἀντιλαμβάνεσαι, θὰ προερχόταν ἀπὸ τὸ θνητὸ ὃν καὶ τελικὰ ὅλα θὰ γίνονταν ἀθάνατα.

Δίκιο ἔχεις.

Ὡστόσο, εἶπα ἐγώ, δὲν εἶναι δυνατόν νὰ τὸ πιστέψουμε αὐτὸ —δὲν θὰ μᾶς [b] τὸ ἐπιτρέψει τὸ λογικὸ μας— ὅπως πάλι δὲν θὰ μᾶς ἐπιτρέψει νὰ πιστέψουμε ὅτι ἡ ψυχὴ, στήν πιὸ ἀληθινὴ τῆς φύσιν, ἔχει ὑφὴ τέτοια ποὺ νὰ 'ναι γεμάτη ἀπὸ ἑτερόκλητὴ πολλότητα καὶ ἀνομοιότητα καὶ διαφορὰ σὲ σύγκριση μὲ τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτὸ της.

Πῶς τὸ ἐννοεῖς αὐτό; ρώτησε.

Δὲν εἶναι εὐκόλο, εἶπα ἐγώ, νὰ εἶναι αἰώνιο ἓνα πρᾶγμα σύνθετο ἀπὸ πολλὰ μέρη τὸ ὅποιο δὲν ἔχει τὴν πιὸ τέλεια συγκρότηση, ὅπως μᾶς φάνηκε τώρα ὅτι συμβαίνει μὲ τὴν ψυχὴ.

Οὕκουν εἰκός γε.

- 10 Ὅτι μὲν τοίνυν ἀθάνατον ψυχὴ, καὶ ὁ ἄρτι λόγος καὶ οἱ
 c ἄλλοι ἀναγκάσειαν ἄν· οἷον δ' ἐστὶν τῇ ἀληθείᾳ, οὐ λελω-
 βημένον δεῖ αὐτὸ θεάσασθαι ὑπὸ τε τῆς τοῦ σώματος κοινω-
 νίας καὶ ἄλλων κακῶν, ὥσπερ νῦν ἡμεῖς θεώμεθα, ἀλλ' οἷόν
 ἐστὶν καθαρὸν γιγνόμενον, τοιοῦτον ἱκανῶς λογισμῷ δια-
 5 θεατέον, καὶ πολὺ γε κάλλιον αὐτὸ εὐρήσει καὶ ἐναργέστερον
 δικαιосύναν τε καὶ ἀδικίας διόψεται καὶ πάντα ἃ νῦν διήλθομεν.
 νῦν δὲ εἵπομεν μὲν ἀληθῆ περὶ αὐτοῦ, οἷον ἐν τῷ παρόντι
 d φαίνεται· τεθεάμεθα μέντοι διακείμενον αὐτό, ὥσπερ οἱ τὸν
 θαλάττιον Γλαῦκον ὀρῶντες οὐκ ἂν ἔτι ῥαδίως αὐτοῦ ἴδοιεν
 τὴν ἀρχαίαν φύσιν, ὑπὸ τοῦ τά τε παλαιὰ τοῦ σώματος
 μέρη τὰ μὲν ἐκκεκλάσθαι, τὰ δὲ συντετριῖσθαι καὶ πάντως
 5 λελωβῆσθαι ὑπὸ τῶν κυμάτων, ἄλλα δὲ προσπεφυκέναι,
 ὄστρεά τε καὶ φυκία καὶ πέτρας, ὥστε παντὶ μᾶλλον θηρίῳ
 εἰοικέναι ἢ οἷος ἦν φύσει, οὕτω καὶ τὴν ψυχὴν ἡμεῖς θεώμεθα
 διακειμένην ὑπὸ μυρίων κακῶν. ἀλλὰ δεῖ, ὦ Γλαῦκον, ἐκείσε
 βλέπειν.

Ποῖ; ἢ δ' ὅς.

- e Εἰς τὴν φιλοσοφίαν αὐτῆς, καὶ ἐννοεῖν ὧν ἅπτεται καὶ
 οἷον ἐφίεται ὁμιλιῶν, ὥς συγγενῆς οὖσα τῷ τε θείῳ καὶ
 ἀθανάτῳ καὶ τῷ ἀεὶ ὄντι, καὶ οἷα ἂν γένοιτο τῷ τοιοῦτῳ
 5 πᾶσα ἐπισπομένη καὶ ὑπὸ ταύτης τῆς ὁρμῆς ἐκκομισθεῖσα
 612 ἐκ τοῦ πόντου ἐν ᾧ νῦν ἐστίν, καὶ περικρουσθεῖσα πέτρας
 τε καὶ ὄστρεα ἃ νῦν αὐτῇ, ἅτε γῆν ἐστιωμένην, γενηρὰ καὶ
 πετρώδη πολλὰ καὶ ἄγρια περιπέφυκεν ὑπὸ τῶν εὐδαιμόνων
 λεγομένων ἐστιάσεων. καὶ τότε ἂν τις ἴδοι αὐτῆς τὴν ἀληθῆ
 φύσιν, εἴτε πολυειδὴς εἴτε μονοειδής, εἴτε ὅπῃ ἔχει καὶ
 5 ὅπως· νῦν δὲ τὰ ἐν τῷ ἀνθρωπίνῳ βίβ πάθη τε καὶ εἶδη,
 ὡς ἐγῶμαι, ἐπιεικῶς αὐτῆς διεληλύθαμεν.

Παντάπασι μὲν οὖν, ἔφη.

- Οὐκοῦν, ἦν δ' ἐγώ, τά τε ἄλλα ἀπελυσάμεθα ἐν τῷ λόγῳ,
 b καὶ οὐ τοὺς μισθοὺς οὐδὲ τὰς δόξας δικαιосύνῃς ἐπηνέγκαμεν,
 ὥσπερ Ἑσίοδόν τε καὶ Ὅμηρον ὑμεῖς ἔφατε, ἀλλ' αὐτὸ

Φυσικά δὲν εἶναι.

“Οτι λοιπὸν ἡ ψυχὴ εἶναι ἀθάνατη, αὐτὸ μᾶς ἀναγκάζουν νὰ τὸ παραδεχθοῦμε καὶ τὸ ἐπιχείρημα ποὺ μόλις ἀναφέραμε καὶ τὰ ἄλλα ἐπιχειρήματα. Ἄν θέλει ὅμως κανεὶς νὰ δεῖ τί λογῆς πρᾶγμα εἶναι σταλήθεια ἡ ψυχὴ, δὲν πρέπει νὰ τὴν δεῖ [c] κακοποιημένη ἀπὸ τὸ συσχηματισμὸ τῆς μὲ τὸ σῶμα καὶ μὲ τὰ ἄλλα κακά, ὅπως τὴν βλέπουμε τώρα ἐμεῖς, ἀλλὰ νὰ τὴν θεαστεῖ προσεκτικὰ μὲ τὸ λογισμὸ του, πῶς εἶναι ἡ ψυχὴ ὅταν καθαρθεῖ, καὶ θὰ διαπιστώσει τότε ὅτι εἶναι πολὺ ὁμορφότερη, κι ἐπίσης θὰ διακρίνει καθαρότερα τὶς δικαιοσύνες καὶ τὶς ἀδικίες κι ὅλα ὅσα ἀνιστορήσαμε τώρα ἐμεῖς. Βέβαια, ὅσα εἶπαμε τώρα γι’ αὐτήν, ἔτσι ὅπως ἐμφανίζεται στὴν τωρινὴ κατάστασή της, ἀληθεύουν· ὥστόσο τὴν εἶδαμε σὲ μιὰ κατάσταση σὰν κι ἐκείνη τοῦ [d] θαλασσινοῦ Γλαύκου: ὅσοι τὸν βλέπουν δὲν μποροῦν εὐκολὰ νὰ ἀναγνωρίσουν τὴν πρωτινὴ φύση του, ἐπεὶδὴ τὰ παλαιὰ μέρη τοῦ σώματος ἔχουν ἄλλα ξεκοπεῖ, ἄλλα συντριβεῖ καὶ ἐντελῶς παραμορφωθεῖ ἀπὸ τὰ κύματα, ἐνῶ σὲ ἄλλα ἔχουν φυτρώσει πάνω τους ὄστρακα καὶ φύκια καὶ χαλίκια, ἔτσι ποὺ νὰ μοιάζει περισσότερο μὲ κάθε λογῆς ἄγριο θηρίο παρὰ μὲ ὅ,τι ἀρχικὰ ἦταν ἀπὸ τὴ φύση του. Σὲ τέτοια κατάσταση βλέπουμε νὰ εἶναι καὶ ἡ ψυχὴ ἐξαιτίας μύρων κακῶν. Ὅμως, Γλαύκων, *πρέπει νὰ κοιτάξουμε πρὸς τὰ ’κεῖ*.

Ποῦ; ἔκανε αὐτός.

[e] Στὴν ἀγάπη τῆς γιὰ τὴ σοφία, καὶ νὰ συλλογιστοῦμε ποιά πράγματα ἀγγίζει καὶ ποιές συναναστροφές ἐπιζητεῖ καθὼς ἔχει συγγένεια μὲ τὸ θεῖο καὶ τὸ ἀθάνατο καὶ τὸ αἰώνιο, ἐπίσης ποιᾶς λογῆς θὰ γινόταν, ἂν ἀφηνόταν ἐξολοκλήρου στὸ θεῖο καὶ τὸ αἰώνιο καὶ μὲ τὴν ὥθηση αὐτὴ ἔβγαινε ἀπὸ τὴ θάλασσα, ὅπου εἶναι τώρα, καὶ τίναζε ἀπὸ πάνω τῆς τὶς πέτρες [612a] καὶ τὰ ὄστρακα, τὸ πυκνὸ καὶ ἄγριο στρώμα ἀπὸ χῶμα καὶ πέτρες ποῦ ’χει κατακαθίσει ὁλόγυρα στὸ κορμὶ τῆς ἀπὸ τά, ὅπως τὰ λένε, εὐτυχισμένα φαγοπότια τῆς: *γιατὶ μὲ χῶμα* τρέφεται. Καὶ τότε θὰ μποροῦσε κανεὶς νὰ δεῖ τὴν ἀληθινὴ φύση τῆς, ἂν ἔχει πολλὰς ὀψεις ἢ μία μόνο ἢ πῶς ἄλλιῶς εἶναι πλασμένη. Γιὰ τὴν ὥρα πάντως τὶς καταστάσεις καὶ τὶς μορφές ποὺ παίρνει στὴν ἀνθρώπινη ζωὴ τῆς τὶς ἔχουμε, νομίζω, παρουσιάσει ὀρεκτὰ σωστά.

Ἄσφαλῶς.

Ὡραῖα, τότε, εἶπα ἐγὼ· τὶς ἄλλες κακολογίες κατὰ τῆς δικαιοσύνης τὶς ξεδιαλύνουμε στὴ συζήτησή μας, [b] ἐπίσης ἀποφύγαμε νὰ ἀναφεροῦμε σὶς ἀνταμοιβές καὶ τὸ καλὸ ὄνομα ποὺ φέρνει ἡ δικαιοσύνη, ὅπως ὑποστηρίζατε ἐσεῖς ὅτι ἔκαναν ὁ Ἡσίοδος καὶ ὁ Ὅμηρος, ἀλλὰ διαπιστώσαμε ὅτι ἡ ἴδια ἡ δι-

- δικαιοσύνην αὐτῇ ψυχῇ ἄριστον ἡύρομεν, καὶ ποιητέον εἶναι
αὐτῇ τὰ δίκαια, ἐάντ' ἔχῃ τὸν Γύγου δακτύλιον, ἐάντε μή,
5 καὶ πρὸς τοιούτῳ δακτυλίῳ τὴν Ἄιδος κυνὴν;
Ἄληθέστατα, ἔφη, λέγεις.
Ἄρ' οὖν, ἦν δ' ἐγώ, ὦ Γλαύκων, νῦν ἤδη ἀνεπίφθονόν
ἐστὶν πρὸς ἐκείνοις καὶ τοὺς μισθοὺς τῇ δικαιοσύνῃ καὶ τῇ
c ἄλλῃ ἀρετῇ ἀποδοῦναι, ὅσους τε καὶ οἷους τῇ ψυχῇ παρέχει
παρ' ἀνθρώπων τε καὶ θεῶν, ζώντός τε ἔτι τοῦ ἀνθρώπου
καὶ ἐπειδὰν τελευτήσῃ;
Παντάπασι μὲν οὖν, ἦ δ' ὅς.
5 Ἄρ' οὖν ἀποδώσετέ μοι ἃ ἐδανείσασθε ἐν τῷ λόγῳ;
Τί μάλιστα;
Ἔδωκα ὑμῖν τὸν δίκαιον δοκεῖν ἄδικον εἶναι καὶ τὸν
ἄδικον δίκαιον· ὑμεῖς γὰρ ἠτείσθε, καὶ εἰ μὴ δυνατὸν εἶη
ταῦτα λανθάνειν καὶ θεοὺς καὶ ἀνθρώπους, ὅμως δοτέον εἶναι
10 τοῦ λόγου ἕνεκα, ἵνα αὐτῇ δικαιοσύνῃ πρὸς ἀδικίαν αὐτὴν
d κριθείη· ἢ οὐ μνημονεύεις;
Ἄδικοίην μεντᾶν, ἔφη, εἰ μή.
Ἐπειδὴ τοίνυν, ἦν δ' ἐγώ, κεκριμένοι εἰσὶ, πάλιν ἀπαιτῶ
ὑπὲρ δικαιοσύνης, ὥσπερ ἔχει δόξης καὶ παρὰ θεῶν καὶ παρ'
5 ἀνθρώπων, καὶ ἡμᾶς ὁμολογεῖν περὶ αὐτῆς δοκεῖσθαι οὕτω,
ἵνα καὶ τὰ νικητήρια κομίσηται, ἀπὸ τοῦ δοκεῖν κτωμένη ἃ
δίδωσι τοῖς ἔχουσιν αὐτήν, ἐπειδὴ καὶ τὰ ἀπὸ τοῦ εἶναι
ἀγαθὰ διδοῦσα ἐφάνη καὶ οὐκ ἐξαπατῶσα τοὺς τῷ ὄντι
λαμβάνοντας αὐτήν.
e Δίκαια, ἔφη, αἰτῇ.
Οὐκοῦν, ἦν δ' ἐγώ, πρῶτον μὲν τοῦτο ἀποδώσετε, ὅτι
θεοὺς γε οὐ λανθάνει ἐκάτερος αὐτῶν οἶός ἐστιν;
Ἀποδώσομεν, ἔφη.
5 Εἰ δὲ μὴ λανθάνετον, ὁ μὲν θεοφιλὴς ἂν εἶη, ὁ δὲ
θεομισῆς, ὥσπερ καὶ κατ' ἀρχὰς ὁμολογοῦμεν.

καιοσύνη εἶναι ἀπὸ μόνῃ τῆς ὅ,τι καλύτερο γιὰ τὴν ψυχὴ αὐτὴ καθεαυτήν, καὶ ὅτι ἡ ψυχὴ ὀφείλει νὰ πράττει τὰ δίκαια, εἴτε ἔχει τὸ δαχτυλίδι τοῦ Γύγη εἴτε ὄχι — ἀκόμη κι ἂν μαζί μ' αὐτὸ ἔχει καὶ τοῦ Ἄδῃ τὴν περικεφαλαία· σωστά;

Εἶναι πέρα γιὰ πέρα ἀληθινὰ ὅσα λές.

Τώρα λοιπόν, Γλαύκων, εἶπα ἐγώ, δὲν μπορούμε ἀπροκατάληπτα πιά νὰ ἀναγνωρίσουμε στὴ δικαιοσύνη καὶ στὸ [c] ὑπόλοιπο μέρος τῆς ἀρετῆς, πέρα ἀπὸ ἐκεῖνα τὰ προηγούμενα, ἐπίσης τίς ἀνταμοιβές, ὅσες καὶ ὅποιες λογῆς εἶναι αὐτές, τίς ὅποιες κομίζει στὴν ψυχὴ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους κι ἀπὸ τοὺς θεοὺς, καὶ ὅσο εἶναι ἀκόμη ζωντανὸς ὁ ἀνθρώπος καὶ ὅταν πεθάνει;

Βεβαίωτατα, εἶπε.

Θὰ μοῦ δώσετε λοιπὸν πίσω τὰ δανεικὰ ποὺ πήρατε ἀπὸ μένα στὴ συζήτηση;

Ποιά δανεικὰ;

Σὰς ἔκανα τὴν παραχώρηση νὰ θεωρήσω ὅτι ὁ δίκαιος εἶναι ἄδικος καὶ ὁ ἄδικος δίκαιος· μοῦ τὸ ζητήσατε ἐσεῖς, ἔστω κι ἂν δὲν εἶναι δυνατόν αὐτὰ τὰ πράγματα, τὸ δίκιο καὶ τὸ ἄδικο, νὰ περνοῦν ἀπαρατήρητα ἀπὸ θεοὺς κι ἀπὸ ἀνθρώπους, ὅμως, εἵπατε, πρέπει νὰ κάνουμε αὐτὴ τὴν παραχώρηση γιὰ χάρη τῆς διερεύνησης τοῦ ζητήματος, ὥστε ἡ κρίση νὰ γίνῃ ἀνάμεσα στὴ δικαιοσύνη καθεαυτήν καὶ στὴν ἀδικία καθεαυτήν. [d] Ἡ δὲν τὸ θυμᾶσαι;

Θὰ ἦταν, εἶπε, ἄδικο νὰ ἔλεγα ὅτι ὄχι.

Ἄφοῦ, λοιπόν, ἔχουν συγκριθεῖ καὶ ἀποτιμηθεῖ, ζητῶ νὰ μοῦ δώσετε πίσω, γιὰ λογαριασμό τῆς δικαιοσύνης, τὴ γνώμη ποὺ ὑπάρχει γι' αὐτὴν ἀνάμεσα στοὺς θεοὺς καὶ στοὺς ἀνθρώπους, καὶ νὰ συμφωνήσουμε ὅτι ἡ γνώμη αὐτὴ γίνεταί καὶ ἀπὸ ἐμᾶς δεκτὴ, ὥστε νὰ λάβει ἡ δικαιοσύνη καὶ τὰ ἔπαθλα τοῦ νικητῆ, αὐτὰ ποὺ τὰ κατακτᾷ χάρη στὸ καλὸ τῆς ὄνομα καὶ σὲ ὅσα προσφέρει σ' ἐκείνους ποὺ τὴν ἔχουν, ἀφοῦ ἔγινε φανερὸ ὅτι τὰ ἀγαθὰ ποὺ ἀπορρέουν ἀπὸ τὴν ἀληθινὴ φύση τῆς αὐτῆς τὰ προσφέρει χάρισμα σ' ἐκείνους ποὺ ἀληθινὰ τὴν δέχονται, καὶ δὲν τοὺς ἐξαπατᾷ.

[e] Δίκαιη ἡ ἀπαίτησή σου, εἶπε.

Τότε λοιπόν, εἶπα ἐγώ, θὰ μοῦ ἐπιστρέψετε, ὡς πρῶτο μέρος τοῦ χρέους σας, τοῦτο, ὅτι δηλαδὴ οἱ θεοὶ δὲν ξεγελοῦνται σχετικὰ μὲ τὸ ποιᾶς λογῆς εἶναι ὁ δίκαιος ἀνθρώπινος χαρακτήρας καὶ ποιᾶς ὁ ἄδικος;

Θὰ σοῦ τὸ ἐπιστρέψουμε, εἶπε.

Κι ἀφοῦ δὲν ξεγελοῦνται, ὁ ἕνας χαρακτήρας θὰ τοὺς εἶναι ἀγαπητὸς καὶ ὁ ἄλλος μισητός, ὅπως εἶχαμε παραδεχτεῖ καὶ στὴν ἀρχὴ τῆς συζήτησης.

Ἔστι ταῦτα.

613 Τῷ δὲ θεοφιλεῖ οὐχ ὁμολογήσομεν, ὅσα γε ἀπὸ θεῶν
γίγνεται, πάντα γίγνεσθαι ὥς οἶόν τε ἄριστα, εἰ μὴ τι
ἀναγκαῖον αὐτῷ κακὸν ἐκ προτέρας ἀμαρτίας ὑπῆρχεν;
Πάνυ μὲν οὖν.

5 Οὕτως ἄρα ὑποληπτέον περὶ τοῦ δικαίου ἀνδρός, ἐάντ'
ἐν πενία γίγνηται ἐάντ' ἐν νόσοις ἢ τινι ἄλλῳ τῶν δοκούν-
των κακῶν, ὥς τούτῳ ταῦτα εἰς ἀγαθόν τι τελευτήσῃ ζῶντι
ἢ καὶ ἀποθανόντι. οὐ γὰρ δὴ ὑπὸ γε θεῶν ποτε ἀμελεῖται
ὅς ἂν προθυμεῖσθαι ἐθέλῃ δίκαιος γίγνεσθαι καὶ ἐπιτηδεύων
b ἀρετὴν εἰς ὅσον δυνατὸν ἀνθρώπῳ ὁμοιοῦσθαι θεῷ.

Εἰκός γ', ἔφη, τὸν τοιοῦτον μὴ ἀμελεῖσθαι ὑπὸ τοῦ
ὁμοίου.

5 Οὐκοῦν περὶ τοῦ ἀδίκου τάναντία τούτων δεῖ διανοεῖσθαι;
Σφόδρα γε.

Τὰ μὲν δὴ παρὰ θεῶν τοιαῦτ' ἄττ' ἂν εἴη νικητήρια τῷ
δικαίῳ.

Κατὰ γοῦν ἐμὴν δόξαν, ἔφη.

10 Τί δέ, ἦν δ' ἐγώ, παρ' ἀνθρώπων; ἄρ' οὐχ ὧδε ἔχει, εἰ
δεῖ τὸ ὄν τιθέναι; οὐχ οἱ μὲν δεινοὶ τε καὶ ἄδικοι δρῶσιν
ὅπερ οἱ δρομῆς ὅσοι ἂν θέωσιν εὐ ἀπὸ τῶν κάτω, ἀπὸ δὲ
τῶν ἄνω μὴ; τὸ μὲν πρῶτον ὀξέως ἀποπηδῶσιν, τελευτῶντες
c δὲ καταγέλαστοι γίγνονται, τὰ ὧτα ἐπὶ τῶν ὤμων ἔχοντες
καὶ ἀστεφάνωτοι ἀποτρέχοντες· οἱ δὲ τῇ ἀληθείᾳ δρομικοὶ
εἰς τέλος ἐλθόντες τὰ τε ἄθλα λαμβάνουσιν καὶ στεφανοῦν-
ται. οὐχ οὕτω καὶ περὶ τῶν δικαίων τὸ πολὺ συμβαίνει;
5 πρὸς τὸ τέλος ἐκάστης πράξεως καὶ ὁμιλίας καὶ τοῦ βίου
εὐδοκιμοῦσί τε καὶ τὰ ἄθλα παρὰ τῶν ἀνθρώπων φέρονται;

Καὶ μάλα.

d Ἀνέξῃ ἄρα λέγοντος ἐμοῦ περὶ τούτων ἅπερ αὐτὸς ἔλεγες
περὶ τῶν ἀδίκων; ἐρῶ γὰρ δὴ ὅτι οἱ μὲν δίκαιοι, ἐπειδὰν
πρεσβύτεροι γένωνται, ἐν τῇ αὐτῶν πόλει ἄρχουσιν τε ἂν
βούλωνται τὰς ἀρχάς, γαμοῦσί τε ὁπόθεν ἂν βούλωνται,
ἐκιδιόασιν τε εἰς οὓς ἂν ἐθέλωσι· καὶ πάντα ἃ σὺ περὶ

Ἔτσι εἶναι.

Καὶ δὲν θὰ συμφωνήσουμε ὅτι γιὰ ὅποιον εἶναι ἀγαπητὸς στοὺς θεοὺς, [613a] ὅσα πράγματα προέρχονται ἀπὸ τοὺς θεοὺς θὰ εἶναι γι' αὐτόν, ὅλα, ὅσο τὸ δυνατόν καλύτερα, ἐκτὸς κι ἂν ὑπῆρχε μέσα του κάποιο ἀναπότρεπτο κακὸ ἀπὸ μιὰ ἁμαρτία του σὲ προηγούμενη ζωὴ του;

Βεβαίως.

Ἔτσι λοιπὸν βλέποντας ἕναν δίκαιο ἄνθρωπο νὰ εἶναι σὲ φτώχεια ἢ νὰ βασανίζεται ἀπὸ ἀρρώστιες ἢ νὰ τὸν ἔχει βρεῖ κάποιο ἄλλο ἀπὸ τὰ θεωρούμενα κακά, πρέπει νὰ ὑποθέσουμε ὅτι τελικὰ αὐτὰ θὰ τοῦ βγοῦν σὲ καλὸ —στὸ διάστημα τῆς ζωῆς του ἢ καὶ μετὰ θάνατον. Γιατὶ οἱ θεοὶ ποτὲ δὲν ἐγκαταλείπουν τὸν ἄνθρωπο ὁ ὁποῖος μὲ ὅλη του τὴν καρδιά θέλει νὰ γίνεῖ δίκαιος καί, ἀσκώντας ἐμπρακτὰ [b] τὴν ἀρετὴ, νὰ ἐξομοιωθεῖ μὲ τὸ θεό, στὸ βαθμὸ πού αὐτὸ εἶναι δυνατόν σ' ἕναν ἄνθρωπο.

Εὐλόγο εἶναι ἕναν τέτοιο ἄνθρωπο νὰ μὴν τὸν ἐγκαταλείπει ὁ ὁμοίος του.

Δὲν πρέπει, τότε, γιὰ τὸν ἀδικο ἄνθρωπο νὰ ὑποθέσουμε τὸ ἀντίθετο;

Βεβαιότατα.

Τέτοια πάνω-κάτω θὰ εἶναι λοιπὸν τὰ βραβεῖα τῶν θεῶν γιὰ τὸν δίκαιο.

Αὕτὴ τουλάχιστον εἶναι ἡ γνώμη μου.

Ποιά θὰ εἶναι ὅμως τὰ βραβεῖα πού θὰ πάρουν ἀπὸ μέρους τῶν ἀνθρώπων; Ἄν πρέπει νὰ λάβουμε ὑπόψη τί γίνεται στὴν πραγματικότητα, ἡ κατάσταση δὲν ἔχει ὡς ἐξῆς; Οἱ ἐπιτήδριοι καὶ συνάμα ἀδικοὶ ἄνθρωποι δὲν κάνουν ὅ,τι κι ἐκείνοι οἱ δρομεῖς πού τρέχουν καλὰ στὸ πρῶτο μέρος τῆς διαδρομῆς, ἀπὸ κάτω πρὸς τὰ πάνω, ὅχι ὅμως καὶ ἀπὸ πάνω πρὸς τὰ κάτω; Στὴν ἀρχὴ πετᾶνε στὸ τρέξιμο, στὸ τέλος ὅμως γίνονται [c] καταγέλαστοι καθὼς ἐγκαταλείπουν ὅπως-ὅπως τὸν ἀγῶνα μὲ κατεβασμένα τὰ αὐτιά καὶ χωρὶς στεφάνι· ἐνῶ οἱ πραγματικοὶ δρομεῖς φθάνουν στὸ τέρμα, παίρνουν τὰ ἔπαθλα καὶ τοὺς φοροῦν τὸ στεφάνι τῆς νίκης. Τὸ ἴδιο δὲν συμβαίνει ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον καὶ μὲ τοὺς δίκαιους ἀνθρώπους; Στὸ τέλος κάθε δραστηριότητος καὶ κάθε σχέσης τους, ἀλλὰ καὶ στῆς ζωῆς τους ὅλης τὸ τέλος, δὲν γεύονται τὴν ἀναγνώριση καὶ δὲν ἐπιβραβεύονται ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους;

Καὶ πάρα πολὺ.

Θὰ τὸ ὑπομείνεις λοιπὸν νὰ μὲ ἀκοῦς νὰ λέω γι' αὐτοὺς ὅσα ἐστὶν ὁ ἴδιος ἔλεγες [d] γιὰ τοὺς ἀδικούς; Γιατὶ θὰ πῶ βέβαια ὅτι οἱ δίκαιοι ἄνθρωποι, ὅταν προχωρήσουν στὰ χρόνια, καὶ ἀξιώματα, ἂν θέλουν, ἀναλαμβάνουν στὴν πόλη τους, καὶ γυναῖκα παίρνουν ἀπὸ ὅπου θέλουν καὶ τὰ δικά τους παιδιὰ παν-

- 5 ἐκείνων, ἐγὼ νῦν λέγω περὶ τῶνδε. καὶ αὖ καὶ περὶ τῶν
 ἀδίκων, ὅτι οἱ πολλοὶ αὐτῶν, καὶ ἐὰν νέοι ὄντες λάθωσιν,
 ἐπὶ τέλους τοῦ δρόμου αἵρεθέντες καταγέλαστοί εἰσιν καὶ
 γέροντες γιγνόμενοι ἄθλιοι προπηλακίζονται ὑπὸ ξένων τε
 e καὶ ἀστῶν, μαστιγούμενοι καὶ ἅ ἄγροικα ἔφησθα σὺν εἶναι,
 ἀληθῆ λέγων —εἴτα στρεβλώσονται καὶ ἐκκαυθήσονται—
 πάντα ἐκεῖνα οἴου καὶ ἐμοῦ ἀκηκοέναι ὥς πάσχουσιν. ἀλλ’
 ὃ λέγω, ὅρα εἰ ἀνέξῃ.
- 5 Καὶ πάννυ, ἔφη· δίκαια γὰρ λέγεις.
 Ἄ μὲν τοίνυν, ἦν δ’ ἐγώ, ζῶντι τῷ δικαίῳ παρὰ θεῶν τε
 614 καὶ ἀνθρώπων ἄθλά τε καὶ μισθοὶ καὶ δῶρα γίγνεται πρὸς
 ἐκείνοις τοῖς ἀγαθοῖς οἷς αὐτὴ παρείχετο ἡ δικαιοσύνη, τοιαυτ’
 ἂν εἴη.
- Καὶ μάλ’, ἔφη, καλὰ τε καὶ βέβαια.
- 5 Ταῦτα τοίνυν, ἦν δ’ ἐγώ, οὐδέν ἐστι πλήθει οὐδὲ μεγέθει
 πρὸς ἐκεῖνα ἃ τελευτήσαντα ἐκάτερον περιμένει· χρηὶ δ’
 αὐτὰ ἀκοῦσαι, ἵνα τελέως ἐκάτερος αὐτῶν ἀπειλήφῃ τὰ ὑπὸ
 τοῦ λόγου ὀφειλόμενα ἀκοῦσαι.
- b Λέγοις ἂν, ἔφη, ὥς οὐ πολλὰ ἄλλ’ ἥδιον ἀκούοντι.
 Ἄλλ’ οὐ μέντοι σοι, ἦν δ’ ἐγώ, Ἀλκίνου γε ἀπόλογον
 ἐρῶ, ἀλλ’ ἀλκίμου μὲν ἀνδρός, Ἡρὸς τοῦ Ἀρμενίου, τὸ
 γένος Παμφύλου· ὅς ποτε ἐν πολέμῳ τελευτήσας, ἀναιρε-
 b θέντων δεκαταίων τῶν νεκρῶν ἤδη διεφθαρμένων, ὑγιῆς μὲν
 ἀνιρέθη, κομισθεὶς δ’ οἴκαδε μέλλων θάπτεσθαι δωδεκαταῖος
 ἐπὶ τῇ πυρᾷ κείμενος ἀνεβίω, ἀναβιοὺς δ’ ἔλεγεν ἃ ἐκεῖ
 ἴδοι. ἔφη δέ, ἐπειδὴ οὐ ἐκβῆναι, τὴν ψυχὴν πορεύεσθαι
 c μετὰ πολλῶν, καὶ ἀφικνεῖσθαι σφᾶς εἰς τόπον τινὰ δαιμόνιον,
 ἐν ᾧ τῆς τε γῆς δὴ εἶναι χάσματα ἐχομένῳ ἀλλήλοισιν καὶ
 τοῦ οὐρανοῦ αὐτὸν ἐν τῷ ἄνω ἄλλα καταντικρύ. δικαστὰς δὲ
 μεταξὺ τούτων καθῆσθαι, οὓς, ἐπειδὴ διαδικάσειαν, τοὺς μὲν
 5 δίκαιους κελεύειν πορεύεσθαι τὴν εἰς δεξιάν τε καὶ ἄνω διὰ
 τοῦ οὐρανοῦ, σημεῖα περιάψαντας τῶν δεδικασμένων ἐν τῷ

τρεύουν όπου θέλουν. Κι όλα όσα ἔλεγες ἐσὺ γιὰ ἐκείνους, τὰ λέω ἐγὼ τώρα γι' αὐτοὺς ἐδῶ, τοὺς δίκαιους. Καὶ γιὰ τοὺς ἄδικους πάλι θὰ πῶ ὅτι οἱ περισσότεροι ἀπὸ αὐτούς, ἀκόμη κι ἂν δὲν ἀποκαλυφθοῦν ὅσο εἶναι νέοι, ὅμως στὸ τέλος τῆς πορείας τοὺς ξεσκεπάζονται καὶ ἐξευτελίζονται· καὶ σὰν γεράσουν τοὺς φέρονται μὲ τρόπο ἐλεεινὸ ξένοι [e] καὶ συμπολίτες, τοὺς μαστιγώνουν, τοὺς κάνουν νὰ ὑποφέρουν ὅσα ἐσύ, σωστὰ λέγοντας, τὰ χαρακτηρισες ὡς ὠμά —ὅλα αὐτὰ νὰ φανταστεῖς πὼς τὰ ἔχεις ἀκούσει καὶ ἀπὸ ἐμένα, ὅτι τὰ ὑφίστανται. Ἀλλά, ὅπως εἶπα, δὲς ἂν θὰ τὸ ὑπομείνεις.

Ἀσφαλῶς καὶ θὰ ὑπομείνω, εἶπε· σωστὰ πράγματα λές.

Τὰ βραβεῖα ἐπομένως, εἶπα ἐγώ, οἱ ἀνταμειβῆς καὶ τὰ δῶρα ποὺ παίρνει στὴ διάρκεια τῆς ζωῆς του ὁ δίκαιος ἀπὸ θεοῦς [614a] κι ἀπὸ ἀνθρώπους, πέρρα ἀπὸ τὰ ἀγαθὰ ποὺ τοῦ πρόσφερε αὐτὴ καθεαυτὴν ἢ δικαιοσύνη, θὰ εἶναι τέτοιου εἴδους.

Καὶ θὰ ἔναι, εἶπε, πολὺ ὁμορφα πράγματα καὶ σίγουρα.

Αὐτὰ ὥστόσο, εἶπα ἐγώ, δὲν εἶναι *τίποτα*, οὔτε ὡς πρὸς τὸ πλῆθος οὔτε ὡς πρὸς τὸ μέγεθος, μπροστὰ σ' ἐκεῖνα ποὺ περιμένουν τὸν καθένα ἀπὸ τοὺς δύο, ὅταν πεθάνει. Κι αὐτὰ εἶναι ἀνάγκη νὰ τὰ ἀκούσουν, ὥστε καὶ ὁ δίκαιος καὶ ὁ ἄδικος νὰ πάρουν ἀπὸ τὴ συζήτηση ὅλα ὅσα ἐπιβάλλεται νὰ ἀκούσει καθένας τους.

[b] Λέγε τα, τότε, εἶπε· γιατί δὲν ὑπάρχουν πολλὰ ἄλλα πράγματα ποὺ θὰ τὰ ἀκουγα μὲ περισσότερὴ εὐχαρίστηση.

Μὴν περιμένεις, εἶπα ἐγώ, νὰ σοῦ πῶ κανένα μακρόσυρτο παραμῦθι σὰν τοῦ Ἀλκίνοου, θὰ σοῦ πῶ τὸ παραμῦθι ἐνὸς γενναίου ἀνθρώπου, τοῦ Ἡρός, τοῦ γιοῦ τοῦ Ἀρμένιου, ἀπὸ τὸ γένος τῶν Παμφύλων. Ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς σκοτώθηκε στὸν πόλεμο, κι ὅταν τὴ δέκατη μέρα σήκωσαν τοὺς νεκρούς, σὲ ἀποσύνθεση πιά, αὐτὸν τὸν βρῆκαν ἄθικτο· τὸν πῆγαν στὸν τόπο του γιὰ νὰ τὸν θάψουν, καὶ τὴ δωδέκατη μέρα ἀπὸ τὸ θάνατό του, ἐκεῖ ποὺ τὸν εἶχαν ἐπάνω στὴν πυρά, αὐτὸς ξαναζωντάνεψε καί, γυρίζοντας πάλι στὴ ζωὴ, ἀνιστοροῦσε ὅσα εἶχε δεῖ ἐκεῖ. Εἶπε ὅτι σὰν βγῆκε ἡ ψυχὴ του, πορεύτηκε [c] μὲ ἄλλους πολλοὺς κι ἔφθασαν σ' ἕνα τόπο δαμονικό, ὅπου ὑπῆρχαν δυὸ ἀνοίγματα τῆς γῆς, δίπλα-δίπλα τὸ ἓνα μὲ τὸ ἄλλο, καὶ ἀπέναντί τους ἀπάνω στὸν οὐρανὸ ἄλλα δύο. Ἀνάμεσα σ' αὐτὰ κάθονταν δικαστές, οἱ ὁποῖοι κάθε φορὰ ποὺ τελείωναν τὴ δίκη, τοὺς μὲν δίκαιους τοὺς πρόσταζαν νὰ ἀκολουθήσουν τὸ δρόμο ποὺ ἔβγαζε πρὸς τὰ δεξιὰ καὶ πρὸς τὰ πάνω μέσα ἀπὸ τὸν οὐρανὸ, ἀφοῦ προηγουμένως τοὺς κρεμοῦσαν στὸ στήθος σημάδια τῆς ἀπό-

- πρόσθεν, τοὺς δὲ ἀδίκους τὴν εἰς ἀριστεράν τε καὶ κάτω,
 ἔχοντας καὶ τούτους ἐν τῷ ὀπισθεν σημεῖα πάντων ὧν
 d ἔπραξαν. ἑαυτοῦ δὲ προσελθόντος εἰπεῖν ὅτι δύοι αὐτὸν
 ἄγγελον ἀνθρώποις γενέσθαι τῶν ἐκεῖ καὶ διακελεύοντό οἱ
 ἀκούειν τε καὶ θεᾶσθαι πάντα τὰ ἐν τῷ τόπῳ. ὅρᾱν δὴ
 5 ταύτη μὲν καθ' ἑκάτερον τὸ χάσμα τοῦ οὐρανοῦ τε καὶ τῆς
 γῆς ἀπιούσας τὰς ψυχάς, ἐπειδὴ αὐταῖς δικασθεῖν, κατὰ δὲ
 τῷ ἐτέρῳ ἐκ μὲν τοῦ ἀνιέναι ἐκ τῆς γῆς μεστὰς αὐχμοῦ τε
 καὶ κόνεως, ἐκ δὲ τοῦ ἐτέρου καταβαίνειν ἐτέρας ἐκ τοῦ
 e οὐρανοῦ καθαρὰς. καὶ τὰς αἰὶ ἀφικνουμένας ὥσπερ ἐκ
 πολλῆς πορείας φαίνεσθαι ἥκειν, καὶ ἀσμένας εἰς τὸν λει-
 μῶνα ἀπιούσας οἶον ἐν πανηγύρει κατασκηναῖσθαι, καὶ ἀσπά-
 5 ζεσθαί τε ἀλλήλας ὅσαι γινώριμαι, καὶ πυνθάνεσθαι τὰς τε
 τοῦ οὐρανοῦ τὰ παρ' ἐκείναις. διηγείσθαι δὲ ἀλλήλαις τὰς
 615 μὲν ὀδυρομένας τε καὶ κλαούσας, ἀναμνησκομένας ὅσα τε
 καὶ οἷα πάθοιεν καὶ ἴδοιεν ἐν τῇ ὑπὸ γῆς πορεία —εἶναι δὲ
 τὴν πορείαν χιλιέτη— τὰς δ' αὖ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ εὐπαθείας
 διηγείσθαι καὶ θεὰς ἀμηχάνους τὸ κάλλος. τὰ μὲν οὖν
 5 πολλά, ὧ Γλαῦκων, πολλοῦ χρόνου διηγήσασθαι· τὸ δ' οὖν
 κεφάλαιον ἔφη τόδε εἶναι, ὅσα πώποτέ τινα ἠδίκησαν καὶ
 ὅσους ἕκαστοι, ὑπὲρ ἀπάντων δίκην δεδωκέναι ἐν μέρει,
 ὑπὲρ ἐκάστου δεκάκις —τοῦτο δ' εἶναι κατὰ ἑκατονταετηρίδα
 b ἐκάστην, ὡς βίου ὄντος τοσούτου τοῦ ἀνθρωπίνου— ἵνα δεκα-
 πλάσιον τὸ ἔκτεισμα τοῦ ἀδικήματος ἐκτίνοιεν, καὶ οἶον εἴ
 τινες πολλοῖς θανάτων ἦσαν αἵτιοι, ἢ πόλεις προδόντες ἢ
 b στρατόπεδα, καὶ εἰς δουλείας ἐμβεβληκότες ἢ τινος ἄλλης
 κακουχίας μεταίτιοι, πάντων τούτων δεκαπλασίας ἀλγηδόνας
 ὑπὲρ ἐκάστου κομίσαιντο, καὶ αὖ εἴ τινες εὐεργεσίας εὐερ-
 γητικοί καὶ δίκαιοι καὶ ὅσιοι γεγονότες εἶεν, κατὰ ταῦτα
 c τὴν ἀξίαν κομίζονται. τῶν δὲ εὐθύς γενομένων καὶ ὀλίγον
 χρόνον βιούντων πέρι ἄλλα ἔλεγεν οὐκ ἄξια μνήμης. εἰς
 δὲ θεοὺς ἀσεβείας τε καὶ εὐσεβείας καὶ γονέας καὶ αὐτόχειρος

φρασης πού είχαν βγάλει, ενώ τους άδικους τους έστελναν από τὸ δρόμο πού ἦταν στὰ ἀριστερὰ καὶ ὀδηγοῦσε πρὸς τὰ κάτω· εἶχαν κι αὐτοί, κρεμασμένα πίσω τους, σημάδια γιὰ ὅλα ὅσα [d] ἔπραξαν. Ὅταν παρουσιάστηκε κι αὐτὸς στοὺς δικαστές, τοῦ εἶπαν ὅτι ἔπρεπε νὰ γίνει ἀγγελιαφόρος καὶ νὰ πεῖ στοὺς ἀνθρώπους τί συνέβαινε ἐκεῖ, καὶ τοῦ ἔδωσαν τὴν ἐντολὴ νὰ ἀκούει καὶ νὰ κοιτάει μὲ προσοχὴ τὰ πάντα σ' ἐκεῖνο τὸν τόπο. Εἶδε ἔτσι ἐκεῖ τίς ψυχὲς πού ἔφευγαν μέσα ἀπὸ τὰ δύο ἀνοίγματα τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, ἀφοῦ πιά εἶχαν κριθεῖ, ἐνῶ στὰ δύο ἄλλα ἀνοίγματα ἔβλεπε ἄλλες ψυχές, ἀπὸ τὸ ἓνα νὰ ἀνεβαίνουν, φεύγοντας ἀπὸ τὴ γῆ λερωμένες καὶ βουτηγμένες στὴ σκόνη, κι ἀπὸ τὸ ἄλλο ἄλλες ψυχὲς νὰ κατεβαίνουν ἀπὸ τὸν [e] οὐρανὸ καθαρές. Καὶ οἱ ψυχὲς πού ἔφθαναν κάθε φορὰ ἔδιναν τὴν ἐντύπωση πὼς ἔρχονταν ἀπὸ δρόμο μακρινό, καὶ μὲ εὐχαρίστηση τραβοῦσαν κατὰ τὸ λιβάδι κι ἐκεῖ κατασκήνωναν, ὅπως σ' ἓνα πανηγύρι, καὶ χαιρετιοῦνταν ἡ μιὰ μὲ τὴν ἄλλη, ὅσες γνωρίζονταν, κι αὐτὲς πού ἔρχονταν ἀπὸ τὴ γῆ ζητοῦσαν νὰ μάθουν ἀπὸ τίς ἄλλες γιὰ τὰ πράγματα ἐκεῖ, κι ἐκεῖνες πάλι πού ἔρχονταν ἀπὸ τὸν οὐρανὸ ρωτοῦσαν τίς ἄλλες γιὰ τὰ δικά τους. Κι ἀνιστοροῦσαν οἱ μὲν στίς δέ, ἄλλες [615a] κλαίγοντας καὶ ὀδυρόμενες, καθὼς ξαναθυμοῦνταν ὅσα εἶδαν καὶ ἔπαθαν στὴν πορεία τους κάτω ἀπὸ τὴ γῆ—κι ἡ πορεία αὐτὴ εἶχε κρατήσει χίλια χρόνια—, κι οἱ ἄλλες πάλι πού ἔφθαναν ἀπὸ τὸν οὐρανὸ διηγοῦνταν ὅσα εὐχάριστα δοκίμασαν ἐκεῖ καὶ τὴν ἄφατη ὁμορφιὰ πού εἶχαν ἀντικρῦσει. Ἦταν πολλὰ πράγματα, Γλαύκων, καὶ θὰ 'παιρνε χρόνο πολὺ νὰ τὰ διηγηθεῖ κανεῖς· τὸ πιὸ σπουδαῖο ὅμως πού εἶπε εἶναι μ' ἓνα λόγο τοῦτο. Γιὰ ὅσες ἀδικίες διέπραξαν, καθένας τους, καὶ γιὰ ὅσους ἀδίκησαν πλήρωσαν γιὰ ὅλα μὲ τὴν τιμωρία πού ἔπρεπε, δέκα φορές γιὰ τὸ καθένα—πάει νὰ πεῖ, γιὰ κάθε ἑκατὸ χρόνια, [b] γιατί τόσο εἶναι τὸ διάστημα τῆς ἀνθρώπινης ζωῆς—, ὥστε τὸ τίμημα πού κατέβαλαν νὰ εἶναι δεκαπλάσιο ἀπὸ τὸ ἀδίκημα. Ἄν κάποιος, λ.χ., ἔγιναν ἡ αἰτία γιὰ τὸ θάνατο πολλῶν ἀνθρώπων, εἴτε ἐπειδὴ πρόδωσαν πολῖτες ἢ στρατόπεδα εἴτε πάλι ἐπειδὴ εἶχαν ρίξει ἀνθρώπους στὴ σκλαβιά ἢ ἦσαν συνένοχοι γιὰ κάποια ἄλλη δυστυχία, γιὰ ὅλα αὐτά, ἔλεγε, πλήρωναν μὲ δεκαπλάσια ὀδύνη τὸ κάθε τους κρίμα, κι ἀπὸ τὴν ἄλλη, ἂν εἶχαν κάνει κάποιες καλοσύνες κι εἶχαν φανεῖ δίκαιοι καὶ γεμάτοι σεβασμὸ ἀπέναντι στοὺς θεοὺς, ἔπαιρναν μὲ τὴν ἴδια ἀναλογία [c] τὴν ἀνταμοιβή τους. Ἐλεγε ἐπίσης κάτι ἄλλα γιὰ ὅσους πέθαναν μόλις γεννήθηκαν καὶ γιὰ ὅσους ἔζησαν λίγο, ἀλλὰ δὲν ἀξίζει νὰ ἀναφερθοῦμε σ' αὐτά. Καὶ γιὰ τὴν ἀσέβεια ἢ τὸ σεβασμὸ ἀπέναντι στοὺς θεοὺς καὶ τοὺς γονεῖς καθὼς καὶ γιὰ ὅσους σκότωσαν

φόνου μείζους ἔτι τοὺς μισθοὺς διηγείτο.

- 5 Ἦφη γὰρ δὴ παραγενέσθαι ἐρωτωμένῳ ἑτέρῳ ὑπὸ ἑτέρου
ὅπου εἶη Ἀρδιαῖος ὁ μέγας. ὁ δὲ Ἀρδιαῖος οὗτος τῆς
Παμφυλίας ἔν τινι πόλει τύραννος ἐγεγόνει, ἥδη χιλιοστὸν
d ἔτος εἰς ἐκείνον τὸν χρόνον, γέροντά τε πατέρα ἀποκτείνας
καὶ πρεσβύτερον ἀδελφόν, καὶ ἄλλα δὴ πολλά τε καὶ ἀνόσια
εἰργασμένος, ὥς ἐλέγετο. ἔφη οὖν τὸν ἐρωτώμενον εἰπεῖν,
«Οὐχ ἦκει,» φάναι, «οὐδ' ἂν ἦξει δεῦρο. ἐθεασάμεθα γὰρ
οὖν δὴ καὶ τοῦτο τῶν δεινῶν θεαμάτων· ἐπειδὴ ἐγγὺς τοῦ
5 στομίου ἡμεν μέλλοντες ἀνιέναι καὶ τᾶλλα πάντα πεπονθότες,
ἐκείνόν τε κατείδομεν ἐξαίφνης καὶ ἄλλους —σχεδόν τι αὐτῶν
τοὺς πλείστους τυράννους· ἦσαν δὲ καὶ ἰδιῶταί τινες τῶν
e μεγάλα ἡμαρτηκότων— οὓς οἰομένους ἤδη ἀναβήσεσθαι οὐκ
ἐδέχετο τὸ στόμιον, ἀλλ' ἐμυκάτο ὅποτε τις τῶν οὕτως
ἀνιάτως ἐχόντων εἰς πονηρίαν ἢ μὴ ἱκανῶς δεδωκὼς δίκην
ἐπιχειροῖ ἀνιέναι. ἐνταῦθα δὴ ἄνδρες, ἔφη, ἄγριοι, διάπυροι
5 ἰδεῖν, παρεστῶτες καὶ καταμανθάνοντες τὸ φθέγμα, τοὺς μὲν
διαλαβόντες ἦγον, τὸν δὲ Ἀρδιαῖον καὶ ἄλλους συμποδί-
616 σαντες χεῖράς τε καὶ πόδας καὶ κεφαλὴν, καταβαλόντες καὶ
ἐκδείραντες, εἰλκον παρὰ τὴν ὁδὸν ἐκτὸς ἐπ' ἀσπαλάθων
κνάμπτοντες, καὶ τοῖς αἰετοῖσι σημαίνοντες ὧν ἕνεκά
τε καὶ ὅτι εἰς τὸν Τάρταρον ἐμπεσούμενοι ἄγοντο.» ἔνθα
5 δὴ φόβων, ἔφη, πολλῶν καὶ παντοδαπῶν σφίσι γεγονότων,
τοῦτον ὑπερβάλλειν, μὴ γένοιτο ἐκάστῳ τὸ φθέγμα ὅτε
ἀναβαίνειν, καὶ ἀσμενέστατα ἕκαστον σιγήσαντος ἀναβῆναι.
καὶ τὰς μὲν δὴ δίκας τε καὶ τιμωρίας τοιαύτας τινὰς
b εἶναι, καὶ αὖ τὰς εὐεργεσίας ταύταις ἀντιστρόφους. ἐπειδὴ
δὲ τοῖς ἐν τῷ λειμῶνι ἐκάστοις ἑπτὰ ἡμέραι γένοιντο, ἀνα-
στάντας ἐντεῦθεν δεῖν τῇ ὁγδόῃ πορεύεσθαι, καὶ ἀφικνεῖσθαι
τεταρταίους ὅθεν καθορᾶν ἄνωθεν διὰ παντὸς τοῦ οὐρανοῦ
5 καὶ γῆς τεταμένον φῶς εὐθύ, οἶον κίονα, μάλιστα τῇ Ἰριδι
προσφερῇ, λαμπρότερον δὲ καὶ καθαρώτερον· εἰς δ' ἀφι-
κέσθαι προελθόντες ἡμερησίαν ὁδόν, καὶ ἰδεῖν αὐτόθι κατὰ
c μέσον τὸ φῶς ἐκ τοῦ οὐρανοῦ τὰ ἄκρα αὐτοῦ τῶν δεσμῶν

μέ τα ἴδια τους τὰ χέρια οἱ ἀντίστοιχες πληρωμές, ἔλεγε, εἶναι ἀκόμη πιὸ μεγάλες.

Ἦλεγε μάλιστα πὼς *μπροστά του* κάποιος ρωτοῦσε κάποιον ἄλλο ποῦ ἦταν ὁ πολὺς Ἀρδιαῖος. Ὁ Ἀρδιαῖος αὐτὸς ὑπῆρξε τύραννος σὲ μιὰ πόλη τῆς Παμφυλίας, πᾶνε χίλια χρόνια ἀπὸ τότε· εἶχε σκοτώσει τὸν γέροντα πατέρα του [d] καὶ τὸν μεγαλύτερο ἀδελφό του κι εἶχε διαπράξει, ὅπως ἔλεγαν, καὶ ἄλλα πολλὰ ἀνοσιουργήματα. Εἶπε λοιπὸν ὅτι ὁ ἄνθρωπος ποὺ ρωτήθηκε ἀπάντησε πὼς «Δὲν ἔχει ἔλθει ὁ Ἀρδιαῖος κι οὔτε πρόκειται νὰ ἔλθει. Γιατὶ πραγματικὰ ἦταν κι αὐτὸ ἓνα ἀπὸ τὰ φοβερά πράγματα ποὺ εἶδαμε. Ἐκεῖ ποὺ εἴμαστε κοντὰ στὸ στόμιο ἔτομοι νὰ βοῦμε ἀπάνω, καὶ τὰ παθήματά μας ὅλα εἶχαν πάρει τέλος, τὸν εἶδαμε ξαφνικά αὐτὸν καὶ μερικοὺς ἄλλους ποὺ οἱ περισσότεροί τους ὑπῆρξαν τύραννοι· ἦσαν ἐπίσης μαζί τους καὶ ὀρισμένοι ἰδιῶτες, ἀπὸ αὐτοὺς [e] ποὺ εἶχαν διαπράξει μεγάλα ἀνομήματα. Φαντάζονταν ὅτι θὰ ἀνέβαιναν πιά κι αὐτοί, τὸ στόμιο ὅμως δὲν τοὺς δεχόταν ἀλλὰ μούγκριζε κάθε φορὰ ποὺ κάποιος ἀπὸ ᾿κείνους τοὺς ἔτσι ἀθεράπευτα ἀχρεῖους ἢ ἀπὸ ὅσους δὲν εἶχαν τιμωρηθεῖ ἀρκούντως γιὰ τὰ κρίματά τους ἐπιχειροῦσε νὰ βγεῖ ἐπάνω. Ἐκεῖ πιά, εἶπε, ἄνδρες ἀγριωποὶ ποὺ φάνταζαν σὰν γλῶσσες φωτιᾶς καὶ στέκονταν πλάι στὸ ἄνοιγμα, ἀκούγοντας τὸ μουγκρητό, ἄλλους μὲν τοὺς ἔπιαναν καὶ τοὺς τραβοῦσαν, τὸν Ἀρδιαῖο ὅμως καὶ μερικοὺς ἄλλους, ἀφοῦ τοὺς ἔδεσαν [616a] χειροπόδαρα, μαζί καὶ τὸ κεφάλι, τοὺς ἔβαλαν κατάχαμα καὶ τοὺς ἔγδαραν, ἔπειτα τοὺς τράβηξαν ἔξω ἀπὸ τὸ δρόμο, στὸ πλάι, σέρνοντάς τους ἀπάνω σὲ ἀσπαλάθους, κι ἐξηγοῦσαν κάθε φορὰ στοὺς περαστικοὺς γιατί τὸ ἔκαναν αὐτὸ καὶ ὅτι τοὺς πηγαιναν νὰ τοὺς ρίξουν στὸν Τάρταρο». Κι ἀπὸ τοὺς πολλοὺς καὶ κάθε λογῆς φόβους ποὺ ᾿χαν δοκιμάσει, ὁ μεγαλύτερος, εἶπε, ἦταν μήπως κι ἀκουγόταν ἐκεῖνο τὸ μουγκρητό τὴν ὥρα ποὺ καθένας τους θὰ προσπαθοῦσε νὰ βγεῖ, κι ἦταν μεγάλη ἢ χαρὰ νὰ ᾿ναι τὸ μουγκρητό σταματημένο καθὼς θὰ ἀνέβαιναν ἐπάνω. Αὐτὲς περὶπου, εἶπε, ἦσαν οἱ ποινὲς καὶ οἱ τιμωρίες, [b] κι οἱ ἀνταμοιβὲς πάλι ἀνάλογες. Ὅταν οἱ ὁμάδες, καθεμιὰ χωριστά, συμπλήρωναν ἑπτὰ ἡμέρες παραμονῆς στὸ λυβάδι, ὑποχρεωτικὰ τὴν ὄγδοη ἡμέρα σηκώνονταν ἀπὸ κεῖ καὶ ξεκινοῦσαν μιὰ πορεία, καὶ τὴν τέταρτη ἡμέρα ἔφθαναν σ' ἓνα σημεῖο ἀπ' ὅπου ἀντίκρυζαν νὰ ἀπλώνεται ἀπὸ ψηλὰ ἓνα φῶς ἴσιο σὰν κολόνα, τὸ ὁποῖο διαπερνοῦσε ὅλο τὸν οὐρανὸ καὶ τὴ γῆ, φῶς ποὺ ἔμοιαζε μὲ τὸ οὐράνιο τόξο, μόνο ποὺ ἦταν πιὸ λαμπερὸ καὶ πιὸ καθαρὸ. Σ' αὐτὸ τὸ φῶς ἔφθασαν ὕστερα ἀπὸ μᾶς μέρας δρόμο, κι ἐκεῖ, [c] καταμεσῆς στὸ φῶς, εἶδαν νὰ ᾿ναι τεντωμέ-

τεταμένα —εἶναι γὰρ τοῦτο τὸ φῶς σύνδεσμον τοῦ οὐρανοῦ,
 οἷον τὰ ὑποζώματα τῶν τριήρων, οὕτω πᾶσαν συνέχον τὴν
 περιφοράν— ἐκ δὲ τῶν ἄκρων τεταμένον Ἀνάγκης ἄτρακτον,
 5 δι' οὐ πάσας ἐπιστρέφεσθαι τὰς περιφοράς· οὐ τὴν μὲν
 ἡλακάτην τε καὶ τὸ ἄγκιστρον εἶναι ἐξ ἀδάμαντος, τὸν δὲ
 σφόνδυλον μεικτὸν ἔκ τε τούτου καὶ ἄλλων γενῶν. τὴν δὲ
 d τοῦ σφονδύλου φύσιν εἶναι τοιάνδε· τὸ μὲν σχῆμα οἷαπερ ἡ
 τοῦ ἐνθάδε, νοῆσαι δὲ δεῖ ἐξ ὧν ἔλεγεν τοιόνδε αὐτὸν εἶναι,
 ὥσπερ ἂν εἰ ἐν ἐνὶ μεγάλῳ σφονδύλῳ κοίλῳ καὶ ἐξεγλυμ-
 μένῳ διαμπερὲς ἄλλος τοιοῦτος ἐλάττων ἐγκέοιτο ἀρμόττων,
 5 καθάπερ οἱ κάδοι οἱ εἰς ἀλλήλους ἀρμόττοντες, καὶ οὕτω δὴ
 τρίτον ἄλλον καὶ τέταρτον καὶ ἄλλους τέτταρας. ὁκτὼ γὰρ
 εἶναι τοὺς σύμπαντας σφονδύλους, ἐν ἀλλήλοις ἐγκειμένους,
 e κύκλους ἄνωθεν τὰ χεῖλη φαίνοντας, νῶτον συνεχὲς ἐνὸς
 σφονδύλου ἀπεργαζομένους περὶ τὴν ἡλακάτην· ἐκείνην δὲ
 διὰ μέσου τοῦ ὀγδόου διαμπερὲς ἐληλάσθαι. τὸν μὲν οὖν
 πρῶτόν τε καὶ ἐξωτάτῳ σφόνδυλον πλατύτατον τὸν τοῦ
 5 χεῖλους κύκλον ἔχειν, τὸν δὲ τοῦ ἔκτου δεύτερον, τρίτον δὲ
 τὸν τοῦ τετάρτου, τέταρτον δὲ τὸν τοῦ ὀγδόου, πέμπτον δὲ
 τὸν τοῦ ἑβδόμου, ἕκτον δὲ τὸν τοῦ πέμπτου, ἑβδομον δὲ τὸν
 τοῦ τρίτου, ὀγδοὸν δὲ τὸν τοῦ δευτέρου. καὶ τὸν μὲν τοῦ
 μεγίστου ποικίλον, τὸν δὲ τοῦ ἑβδόμου λαμπρότατον, τὸν δὲ
 617 τοῦ ὀγδόου τὸ χρῶμα ἀπὸ τοῦ ἑβδόμου ἔχειν προσλάμποντος,
 τὸν δὲ τοῦ δευτέρου καὶ πέμπτου παραπλήσια ἀλλήλοις,
 ξανθότερα ἐκείνων, τρίτον δὲ λευκότατον χρῶμα ἔχειν, τέταρ-
 5 τον δὲ ὑπέρυθρον, δεύτερον δὲ λευκότητι τὸν ἕκτον. κυκλεῖ-
 σθαι δὲ δὴ στρεφόμενον τὸν ἄτρακτον ὅλον μὲν τὴν αὐτὴν
 φοράν, ἐν δὲ τῷ ὅλῳ περιφερομένῳ τοὺς μὲν ἐντὸς ἐπτὰ
 κύκλους τὴν ἐναντίαν τῷ ὅλῳ ἡρέμα περιφέρεσθαι, αὐτῶν δὲ
 τούτων τάχιστα μὲν ἰέναι τὸν ὀγδοὸν, δευτέρους δὲ καὶ ἅμα
 b ἀλλήλοις τὸν τε ἑβδομον καὶ ἕκτον καὶ πέμπτον· [τὸν] τρίτον
 δὲ φορᾷ ἰέναι, ὥς σφίσι φαίνεσθαι, ἐπανακυκλούμενον τὸν
 τέταρτον, τέταρτον δὲ τὸν τρίτον καὶ πέμπτον τὸν δεύτερον.

νες από τὸν οὐρανὸ οἱ ἄκρες τῶν δεσμῶν ποὺ τὸν συγκρατοῦν. Γιατὶ τοῦτο τὸ φῶς εἶναι ὁ συνεκτικὸς δεσμὸς τοῦ οὐρανοῦ —κάτι σὰν τὰ ὑποζώματα στὶς τριήρεις—, αὐτὸ ποὺ συγκρατεῖ ὅλη τὴν περιστροφικὴ κίνησή του, κι ἀπὸ τὶς ἄκρες τοῦ δεσμοῦ εἶναι σφιχτὰ στερεωμένο τὸ ἀδράχτι τῆς Ἀνάγκης, αὐτὸ ποὺ προκαλεῖ ὅλες τὶς περιστροφικὲς κινήσεις. Τὸ ἀδράχτι εἶχε στέλεχος κι ἀγκίστρι ἀπὸ μέταλλο σκληρό, ἐνῶ τὸ σφοντύλι του ἦταν ἐν μέρει ἀπὸ τὸ ἴδιο σκληρὸ μέταλλο [d] κι ἐν μέρει ἀπὸ ἄλλα ὕλικά. Κι ὅσο γιὰ τὸ σφοντύλι ἦταν περίπου ὡς ἐξῆς: Εἶχε τὸ σχῆμα ποὺ ἔχουν καὶ τὰ δικὰ μας σφοντύλια, ἀπ' ὅτι ἔλεγε ὅμως πρέπει νὰ τὸ φανταστοῦμε πῶς ἦταν σὰν νὰ εἶχαν περάσει καὶ τοποθετήσῃ μέσα σὲ ἓνα μεγάλο σφοντύλι, κοῖλο καὶ ἐντελῶς κουφωμένο, ἓνα ἄλλο ὅμοιο ἀλλὰ μικρότερο, ποὺ ταίριαζε ἀκριβῶς, σὰν τοὺς κádους ποὺ χωροῦν ἀκριβῶς ὁ ἓνας μέσα στὸν ἄλλο, καὶ κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο ἓνας τρίτος κι ἓνας τέταρτος κι ἄλλοι τέσσερις ἀκόμη. Γιατὶ, ὅπως ἔλεγε, συνολικὰ τὰ σφοντύλια ἦσαν ὀκτώ, τοποθετημένα τὸ ἓνα μέσα στὸ ἄλλο, ἔτσι ποὺ τὰ χεῖλη τους [e] νὰ δείχνουν ἀπὸ πάνω σὰν κύκλος, σχηματίζοντας ἓνα σφοντύλι μὲ μιὰ συνεχῆ ἐπιφάνεια γύρω στὸ στέλεχος τῆς ρόκας· αὐτὴ πάλι περνοῦσε μέσα κι ἀπὸ τὸ ὀγδοο σφοντύλι κι ἔβγαине ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά. Τὸ πρῶτο καὶ ἐξωτερικὸ σφοντύλι σχημάτιζε μὲ τὰ χεῖλη του τὸν πιὸ πλατὺ κύκλο, ἀκολουθοῦσε ὁ κύκλος τοῦ ἔκτου σφοντυλιοῦ, τρίτος σὲ πλάτος ἦταν ὁ κύκλος τοῦ τέταρτου, τέταρτος τοῦ ὀγδόου, πέμπτος ὁ κύκλος τοῦ ἑβδόμου, ἕκτος τοῦ πέμπτου, ἑβδομος τοῦ τρίτου, ὀγδοος, τέλος, σὲ πλάτος ἦταν ὁ κύκλος ποὺ σχημάτιζε τὸ δεῦτερο σφοντύλι. Ὁ κύκλος τοῦ πρώτου σὲ μέγεθος σφοντυλιοῦ ἦταν ποικιλόχρωμος, τοῦ ἑβδόμου ἦταν ὁ πιὸ λαμπερός, [617a] τοῦ ὀγδόου ὁ κύκλος παίρνει τὸ χρῶμα του ἀπὸ τὸ φῶς ποὺ σκορπáει ἐπάνω του ὁ κύκλος τοῦ ἑβδόμου, τοῦ δεύτερου καὶ τοῦ πέμπτου οἱ κύκλοι ἔχουν παραπλήσια χρῶματα ὁ ἓνας μὲ τὸν ἄλλο, ὁ τρίτος ἔχει τὸ πιὸ λευκὸ χρῶμα, ὁ τέταρτος ἓνα χρῶμα πρὸς τὸ κοκκινωπὸ, ἐνῶ δεύτερος σὲ λευκότητα ἐρχόταν ὁ ἕκτος κύκλος. Καθῶς, τώρα, τὸ ἀδράχτι περιστρέφεται, κινεῖται κυκλικὰ ὁλόκληρο, πάντα μὲ τὴν ἴδια φορὰ, ὅμως μέσα στὴ γενικὴ περιφορὰ τοῦ ὅλου οἱ ἑπτὰ ἐσωτερικοὶ κύκλοι περιστρέφονται μὲ βραδὺ ρυθμὸ πρὸς τὴν ἀντίθετη διεύθυνση ἀπ' ὅτι τὸ ὅλο, καὶ ἀπὸ αὐτοὺς πιὸ γρήγορα, ἔλεγε, κινεῖται ὁ ὀγδοος, ἀκολουθοῦν ὡς πρὸς τὴν ταχύτητα, [b] πηγαίνοντας μαζί, ὁ ἑβδομος, ὁ ἕκτος καὶ ὁ πέμπτος· τρίτος ὡς πρὸς τὴν ταχύτητα μὲ τὴν ὁποία ἐκτελοῦσε τὴν περιστροφή του ἦταν, ὅπως τοὺς φάνηκε, ὁ τέταρτος κύκλος, τέταρτος ὁ τρίτος καὶ πέμπτος ὁ δεῦτερος. Γιὰ τὸ ἀδράχτι ἔλεγε ὅτι περιστρε-

- στρέφεσθαι δὲ αὐτὸν ἐν τοῖς τῆς Ἀνάγκης γόνασιν. ἐπὶ δὲ
 5 τῶν κύκλων αὐτοῦ ἄνωθεν ἐφ' ἐκάστου βεβηκέναι Σειρήνα
 συμπεριφερομένην, φωνὴν μίαν ἰέισαν, ἔνα τόνον· ἐκ πασῶν
 δὲ ὀκτῶ οὐσῶν μίαν ἁρμονίαν συμφωνεῖν. ἄλλας δὲ καθη-
 c μένας πέριξ δι' ἴσου τρεῖς, ἐν θρόνῳ ἐκάστην, θυγατέρας τῆς
 Ἀνάγκης, Μοίρας, λευχειμονούσας, στέμματα ἐπὶ τῶν κεφα-
 λῶν ἐχούσας, Λάχεσιν τε καὶ Κλωθῶ καὶ Ἄτροπον, ὕμνεῖν
 5 πρὸς τὴν τῶν Σειρήνων ἁρμονίαν, Λάχεσιν μὲν τὰ γεγονότα,
 Κλωθῶ δὲ τὰ ὄντα, Ἄτροπον δὲ τὰ μέλλοντα. καὶ τὴν μὲν
 Κλωθῶ τῇ δεξιᾷ χειρὶ ἐφαπτομένην συνεπιστρέφειν τοῦ
 ἀτράκτου τὴν ἔξω περιφορὰν, διαλείπουσαν χρόνον, τὴν δὲ
 Ἄτροπον τῇ ἀριστερᾷ τὰς ἐντὸς αὐτῶν αὐτῶν τὴν δὲ Λάχεσιν
 d ἐν μέρει ἐκατέρας ἐκατέρᾳ τῇ χειρὶ ἐφάπτεσθαι. σφᾶς οὖν,
 ἐπειδὴ ἀφικέσθαι, εὐθὺς δεῖν ἰέναι πρὸς τὴν Λάχεσιν. προ-
 φήτην οὖν τινα σφᾶς πρῶτον μὲν ἐν τάξει διαστήσαι, ἔπειτα
 λαβόντα ἐκ τῶν τῆς Λαχέσεως γονάτων κλήρους τε καὶ βίων
 5 παραδείγματα, ἀναβάντα ἐπὶ τι βῆμα ὑψηλὸν εἰπεῖν-
 «Ἀνάγκης θυγατρὸς κόρης Λαχέσεως λόγος. Ψυχαὶ
 ἐφήμεροι, ἀρχὴ ἄλλης περιόδου θνητοῦ γένους θανατηφόρου.
 e οὐχ ὑμᾶς δαίμων λήξεται, ἀλλ' ὑμεῖς δαίμονα αἰρήσεσθε.
 πρῶτος δ' ὁ λαχὼν πρῶτος αἰρείσθω βίον ᾧ συνέσται ἐξ
 ἀνάγκης. ἀρετὴ δὲ ἀδέσποτον, ἣν τιμῶν καὶ ἀτιμάζων
 πλέον καὶ ἔλαττον αὐτῆς ἕκαστος ἔξει. αἰτία ἐλομένου·
 5 θεὸς ἀναίτιος.»
- Ταῦτα εἰπόντα ῥίψαι ἐπὶ πάντας τοὺς κλήρους, τὸν
 δὲ παρ' αὐτὸν πεσόντα ἕκαστον ἀναιρεῖσθαι πλὴν οὐ, ἔ
 δὲ οὐκ ἔαν· τῷ δὲ ἀνελομένῳ δῆλον εἶναι ὀπόστος εἰλή-
 618 χει. μετὰ δὲ τοῦτο αὖθις τὰ τῶν βίων παραδείγματα εἰς
 τὸ πρόσθεν σφῶν θεῖναι ἐπὶ τὴν γῆν, πολὺ πλείω τῶν
 παρόντων. εἶναι δὲ παντοδαπά· ζῶων τε γὰρ πάντων βίους
 καὶ δὴ καὶ τοὺς ἀνθρωπίνους ἅπαντας. τυραννίδας τε
 5 γὰρ ἐν αὐτοῖς εἶναι, τὰς μὲν διατελεῖς, τὰς δὲ καὶ μεταξὺ
 διαφθειρομένας καὶ εἰς πενίας τε καὶ φυγὰς καὶ εἰς πτω-
 χείας τελευτώσας· εἶναι δὲ καὶ δοκίμων ἀνδρῶν βίους,
 τοὺς μὲν ἐπὶ εἵδεσιν καὶ κατὰ κάλλη καὶ τὴν ἄλλην ἰσχύν
 b τε καὶ ἀγωνίαν, τοὺς δ' ἐπὶ γένεσιν καὶ προγόνων ἀρεταῖς,

φόταν πάνω στὰ γόνατα τῆς Ἀνάγκης. Ἐπάνω σὲ κάθε κύκλο του στεκόταν ἀπὸ μιὰ Σειρήνα ποὺ γύριζε κι αὐτὴ μαζί, βγάζοντας ἀπὸ μέσα της ἓναν ἦχο, μιὰ μουσικὴ νότα· κι ἀπὸ ὅλες τὶς νότες, ποὺ ἦσαν ὁκτώ, σχηματιζόταν ἓνα ἁρμονικὸ ταίριασμα. Καὶ ὑπῆρχαν ἄλλες τρεῖς καθισμένες [e] γύρω-γύρω σὲ ἴσες ἀποστάσεις, καθεμιὰ σ' ἓνα θρόνο, θυγατέρες τῆς Ἀνάγκης, Μοῖρες, ντυμένες στὰ ἄσπρα, φορώντας στὸ κεφάλι στέμμα, ἡ Λάχεση, ἡ Κλωθώ, ἡ Ἄτροπος, καὶ τραγουδοῦσαν πάνω στὴ μελωδία τῶν Σειρήνων, ἡ Λάχεση τὰ περασμένα, ἡ Κλωθώ τὰ τωρινά, ἡ Ἄτροπος τὰ μελλούμενα. Κι ἡ Κλωθώ, ἀγγίζοντας ἀπὸ καιρὸ σὲ καιρὸ μὲ τὸ δεξιὸ της χέρι τὸ ἀδράχτι στὸ ἐξωτερικὸ χεῖλος του, βοηθοῦσε στὴν περιστροφή, ἐνῶ ἡ Ἄτροπος, μὲ τὸ ἀριστερὸ της χέρι, ἔκανε τὸ ἴδιο γιὰ τὶς ἐσωτερικὲς περιστροφές· ἡ Λάχεση πάλι, [d] πότε μὲ τὸ ἓνα καὶ πότε μὲ τὸ ἄλλο χέρι βοηθοῦσε ἄλλοτε τὴν ἐξωτερικὴ κι ἄλλοτε τὶς ἐσωτερικὲς περιστροφές. Αὐτοὶ λοιπόν, ὅπως ἔλεγε, σὰν ἐφθασαν ἐκεῖ, ἔπρεπε ὑποχρεωτικὰ νὰ πᾶνε στὴ Λάχεση. Καὶ τότε ἓνας προφήτης, ἀφοῦ πρῶτα τοὺς ἔβαλε νὰ παραταχθοῦν μὲ τάξη, πῆρε ἔπειτα ἀπὸ τὰ γόνατα τῆς Λάχεσης κλήρους καὶ παραδείγματα βίων κι ἀνεβαίνοντας σ' ἓνα ψηλὸ βῆμα φώναξε: «Τῆς κόρης Λάχεσης, θυγατέρας τῆς Ἀνάγκης, εἶναι τοῦτος ὁ λόγος. Ψυχὲς τῆς μιᾶς ἡμέρας, ἀρχίζει γιὰ τὸ θνητὸ γένος ἄλλος ἓνας κύκλος μὲ κατάληξη τὸ θάνατο. [e] Δὲν θὰ σᾶς πάρει μὲ κλῆρο κάποιος δαίμονας, θὰ τὸν διαλέξετε ἐσεῖς τὸ δαίμονα. Ὅποιοι νὰ λάχει ὁ πρῶτος κλῆρος, αὐτὸς πρῶτος νὰ διαλέξει τὴ ζωὴ ποὺ ἀναγκαστικὰ θὰ ζήσει. Δὲν ἔχει δεσπότη ἡ ἀρετὴ· ἀνάλογα ἂν τὴν τιμᾷ κανεὶς ἢ τὴν περιφρονεῖ, θὰ ᾖ καὶ πιὸ μεγάλο ἢ πιὸ μικρὸ τὸ μερικὸ του ἐπάνω της. Ἡ εὐθύνη εἶναι αὐτουνοῦ ποὺ διαλέγει· ὁ θεὸς δὲν ἔχει ἐνοχλή».

Σὰν τὰ ᾤπε αὐτὰ ἔριξε τοὺς κλήρους κι ὁ καθένας ἔπαιρνε αὐτὸν ποὺ ἔπεσε δίπλα του, ἐκτὸς ἀπὸ τὸν Ἥρα, γιὰτὶ ὁ κήρυκας δὲν τοῦ τὸ ἐπέτρεψε. Καὶ παίρνοντας καθένας τὸν κλῆρο του ἔβλεπε μὲ ποιὰ σειρὰ θὰ διάλεγε. [618a] Ἀμέσως μετὰ ἄπλωσε μπροστά τους, καταγῆς, τὰ παραδείγματα τῶν βίων, πολὺ περισσότερα ἂν ὅσους ἦσαν ἐκεῖ. Κι ἦσαν δείγματα κάθε λογῆς· βίοι ὅλων τῶν ζώων καὶ βέβαια ὅλοι οἱ τρόποι τῆς ἀνθρώπινης ζωῆς. Ἀνάμεσά τους ὑπῆρχαν παραδείγματα ἀπὸ τυραννίδες, ἐν μέρει ἀπὸ αὐτὲς ποὺ δὲν τελιώνουν ποτέ, ἐν μέρει ἀπὸ αὐτὲς ποὺ κάποια στιγμή πέφτουν καὶ καταλήγουν στὴ φτώχεια, τὴν ἐξορία καὶ τὴν ζητιανιά. Ὑπῆρχαν ἀκόμη βίοι ἀνθρώπων ξακουστῶν γιὰ τὴ μορφὴ, τὸ κάλλος καὶ τὴν ἄλλη δύναμη [b] καὶ μαχητικότητα τους ἢ πάλι γιὰ τὴν καταγωγὴ καὶ τὶς ἀρετὲς τῶν προγόνων τους, κι

- καὶ ἀδοκίμων κατὰ ταῦτα, ὡσαύτως δὲ καὶ γυναικῶν. ψυχῆς
 δὲ τάξιν οὐκ ἐνεῖναι διὰ τὸ ἀναγκαίως ἔχειν ἄλλον ἐλομένην
 βίον ἀλλοίαν γίγνεσθαι· τὰ δ' ἄλλα ἀλλήλοις τε καὶ πλού-
 5 τοις καὶ πενίαις, τὰ δὲ νόσοις, τὰ δ' ὑγιείαις μεμεῖχθαι,
 τὰ δὲ καὶ μεσοῦν τούτων. ἔνθα δὴ, ὡς ἔοικεν, ὦ φίλε
 Γλαῦκων, ὁ πᾶς κίνδυνος ἀνθρώπῳ, καὶ διὰ ταῦτα μάλιστα
 c ἐπιμελητέον ὅπως ἕκαστος ἡμῶν τῶν ἄλλων μαθημάτων
 ἀμελήσας τούτου τοῦ μαθήματος καὶ ζητητῆς καὶ μαθητῆς
 ἔσται, ἐάν ποθεν οἶός τ' ἦ μαθεῖν καὶ ἐξευρεῖν τίς αὐτὸν
 ποιήσει δυνατόν καὶ ἐπιστήμονα, βίον καὶ χρηστὸν καὶ πονη-
 5 ρὸν διαγιγνώσκοντα, τὸν βελτίῳ ἐκ τῶν δυνατῶν ἀεὶ παντα-
 χοῦ αἰρεῖσθαι· ἀναλογιζόμενον πάντα τὰ νυνδὴ ῥηθέντα
 καὶ συντιθέμενα ἀλλήλοις καὶ διαιρούμενα πρὸς ἀρετὴν βίου
 πῶς ἔχει, εἰδέναι τί κάλλος πενία ἢ πλοῦτ' ἔχει καὶ
 d μετὰ ποίας τινὸς ψυχῆς ἕξεως κακὸν ἢ ἀγαθὸν ἐργάζεται,
 καὶ τί εὐγένειαι καὶ δυσγένειαι καὶ ἰδιωτεῖαι καὶ ἀρχαὶ καὶ
 ἰσχυρεῖς καὶ ἀσθενεῖς καὶ εὐμαθῆαι καὶ δυσμαθῆαι καὶ πάντα
 τὰ τοιαῦτα τῶν φύσει περὶ ψυχὴν ὄντων καὶ τῶν ἐπικτήτων
 5 τί συγκεραννύμενα πρὸς ἀλλήλα ἐργάζεται, ὥστε ἐξ ἀπάντων
 αὐτῶν δυνατόν εἶναι συλλογισάμενον αἰρεῖσθαι, πρὸς τὴν
 τῆς ψυχῆς φύσιν ἀποβλέποντα, τὸν τε χεῖρῳ καὶ τὸν ἀμείνῳ
 e βίον, χεῖρῳ μὲν καλοῦντα ὃς αὐτὴν ἐκείσε ἄξει, εἰς τὸ ἀδικω-
 τέραν γίγνεσθαι, ἀμείνῳ δὲ ὅστις εἰς τὸ δικαιότεραν. τὰ δὲ
 ἄλλα πάντα χαίρειν ἐάσει· ἐωράκαμεν γὰρ ὅτι ζῶντί τε
 καὶ τελευτήσαντι αὕτη κρατίστη αἵρεσις. ἀδαμαντίνως δὴ
 619 δεῖ ταύτην τὴν δόξαν ἔχοντα εἰς Ἄιδου ἰέναι, ὅπως ἂν ἡ καὶ
 ἐκεῖ ἀνέκπληκτος ὑπὸ πλούτων τε καὶ τῶν τοιούτων κακῶν,
 καὶ μὴ ἔμπεσὼν εἰς τυραννίδας καὶ ἄλλας τοιαύτας πράξεις
 πολλὰ μὲν ἐργάσῃται καὶ ἀνήκεστα κακά, ἔτι δὲ αὐτὸς μείζω
 5 πάθῃ, ἀλλὰ γυνῶ τὸν μέσον ἀεὶ τῶν τοιούτων βίον αἰρεῖσθαι
 καὶ φεύγειν τὰ ὑπερβάλλοντα ἐκατέρωσε καὶ ἐν τῷδε τῷ
 βίῳ κατὰ τὸ δυνατόν καὶ ἐν παντὶ τῷ ἔπειτα· οὕτω γὰρ

ἀκόμη παραδείγματα ἀνθρώπων ἄσημων ὡς πρὸς αὐτὰ τὰ πράγματα —ἐπίσης βίοι γυναικῶν. Κάποιος σταθερὸς καθορισμὸς τῶν ψυχῶν δὲν ὑπῆρχε γιατί κατανάγκη καθεμίᾳ τοὺς γίνεται διαφορετικὴ ἀνάλογα μὲ τὸ βίο ποὺ διάλεξε· τὰ ἄλλα ὅμως εἶχαν ἀναμιχτεῖ μεταξὺ τοὺς καὶ μὲ τὸν πλοῦτο καὶ τὴ φτώχεια, κάποια ἄλλα μὲ ἀρρώστιες καὶ ὑγεία, ὀρισμένα ἄλλα πάλι μὲ ἐνδιαμεσες καταστάσεις. Κι ἐδῶ, καθὼς φαίνεται, ἀγαπητέ μου Γλαῦκων, εἶναι ὁλος ὁ κίνδυνος γιὰ τὸν ἄνθρωπο, καὶ γι' αὐτὸν τὸ λόγο [c] πρέπει νὰ φροντίσουμε πρωτίστως καὶ κυρίως μὲ ποιὸν τρόπο καθένας μας, ἀφήνοντας κατὰ μέρος κάθε ἄλλο μάθημα, θὰ ἐπιδιώξει μὲ ζῆλο νὰ προσοικειωθεῖ τούτῃ τῇ μάθησιν μήπως μπορέσει πούθενά νὰ ἀντιληφθεῖ καὶ νὰ βρεῖ ποιὸς θὰ τοῦ δώσει τὴ δύναμιν καὶ τὴ γνώσιν νὰ διακρίνει τὸ καλὸ καὶ τὸ κακὸ στὴ ζωὴ, ὥστε νὰ διαλέγει πάντα κατὰ τὸ δυνατόν τὸ καλύτερο. Νὰ ἀναστοχάζεται ὅλα ὅσα εἴπαμε ὡς τώρα, εἴτε συνδυάζοντας τὸ ἓνα μὲ τὸ ἄλλο εἴτε καὶ τὸ καθένα χωριστά, γιὰ νὰ ἀξιολογήσῃ τὴν ἐπίδρασίν τοὺς στὴν ἀρετὴ τοῦ βίου καὶ νὰ κατανοήσῃ ἔτσι ποιές εἶναι οἱ κακὰς ἢ οἱ ἀγαθὰς συνέπειες τῆς ὁμορφίᾳς, [d] ἂν συγκερασθεῖ μὲ τὴ φτώχεια ἢ μὲ τὸν πλοῦτο καὶ μὲ αὐτὴν ἢ τὴν ἄλλην ψυχικὴ διάθεσιν· νὰ δεῖ τὴν εὐγενικὴ καὶ τὴν ταπεινὴ καταγωγὴν, τὴν ἰδιωτικὴν ζωὴν καὶ τὰ ἀξιώματα, τίς σωματικὰς δυνάμεις καὶ τὴν ἀνημπορίαν τοῦ σώματος, τὴν εὐχέρεια μὲ τὴν ὁποία μαθαίνει κανεὶς ἢ τὴν ἀκαταλληλότητά του γιὰ μάθησιν, καὶ γιὰ ὅλα αὐτὰ τὰ πράγματα, τὰ ὁποῖα εἶναι ἀπὸ τὴ φύσιν βαλμένα στὴν ψυχὴ ἢ εἶναι ἐπίκτητα, νὰ δεῖ ποιὰς ἐπιπτώσεις ἔχουν, ὅταν ἀναμιχθοῦν τὸ ἓνα μὲ τὸ ἄλλο, ἔτσι ὥστε, ἀφοῦ τὰ λογαριάσει ὅλα, νὰ μπορεῖ, ἔχοντας στραμμένο τὸ βλέμμα του στὴ φύσιν τῆς ψυχῆς, νὰ κάνει τὴν ἐπιλογὴν του, ποιὸς εἶναι ὁ χειρότερος καὶ ποιὸς ὁ καλύτερος [e] βίος, χαρακτηρίζοντας ὡς χειρότερο τὸ βίο ὁ ὁποῖος θὰ κάνει τὴν ψυχὴν πρὸς ἀδικίαν καὶ ὡς καλύτερο ἐκείνον ποὺ θὰ τὴν κάνει πρὸς δίκαιαν. Ὅλα τὰ ἄλλα θὰ τὸν ἀφήσουν ἀδιάφορο. Γιατὶ ἐμεῖς τὸ ἔχουμε δεῖ ὅτι καὶ γιὰ τούτῃ τὴ ζωὴ καὶ γιὰ τὴν ἄλλην αὐτὴ εἶναι ἡ πρὸς στέρεην ἐπιλογὴ. [619a] Καὶ παίρνοντας κανεὶς τὸ δρόμον γιὰ τὸν Ἄλλο Κόσμον πρέπει τὴν πίστην αὐτὴν νὰ τὴν ἔχει μέσα του στερεὴν ὡς ἀπὸ διαμάντι, ὥστε νὰ μπορέσῃ καὶ ἐκεῖ νὰ μὴ θамπωθεῖ ἀπὸ πλοῦτην καὶ ἄλλα τέτοια κακά, καὶ νὰ μὴν ξεπέσει σὲ τυραννικὰς καὶ ἄλλας παρόμοιας πράξεις, προκαλώντας πολλὰ καὶ ἀνεπανόρθωτα δεινά. Καὶ γιὰ νὰ μὴν πάθῃ καὶ ὁ ἴδιος ἀκόμη μεγαλύτερα παθήματα ἀλλὰ νὰ μάθῃ σὲ τέτοια πράγματα νὰ διαλέγει πάντα μιὰ ζωὴ μεσότητος ἀποφεύγοντας τίς ὑπερβολὰς πρὸς τὴν μιὰ ἢ τὴν ἄλλην πλευράν, τόσο σὲ τούτῃ ἐδῶ τὴ ζωὴ ὅσο, κατὰ τὸ δυνατόν, καὶ

b εὐδαιμονέστατος γίνεται ἄνθρωπος.

Καὶ δὴ οὖν καὶ τότε ὁ ἐκεῖθεν ἄγγελος ἠγγελλε τὸν
μὲν προφήτην οὕτως εἰπεῖν· «Καὶ τελευταίῳ ἐπιόντι, ξὺν
νῷ ἐλομένῳ, συντόνως ζῶντι κεῖται βίος ἀγαπητός, οὐ
5 κακός. μήτε ὁ ἄρχων αἰρέσεως ἀμελείτω μήτε ὁ τελευτῶν
ἀθυμείτω.»

Εἰπόντος δὲ ταῦτα τὸν πρῶτον λαχόντα ἔφη εὐθὺς ἐπιόντα
τὴν μεγίστην τυραννίδα ἐλέσθαι, καὶ ὑπὸ ἀφροσύνης τε καὶ
λαιμαργίας οὐ πάντα ἱκανῶς ἀνασκεψάμενον ἐλέσθαι, ἀλλ'
c αὐτὸν λαθεῖν ἐνοῦσαν εἰμαρμένην παίδων αὐτοῦ βρώσεις καὶ
ἄλλα κακά· ἐπειδὴ δὲ κατὰ σχολὴν σκέψασθαι, κόπτεσθαι
τε καὶ ὀδύρεσθαι τὴν αἴρεσιν, οὐκ ἐμμένοντα τοῖς προρρη-
θείσιν ὑπὸ τοῦ προφήτου· οὐ γὰρ ἑαυτὸν αἰτιᾶσθαι τῶν
c κακῶν, ἀλλὰ τύχην τε καὶ δαίμονας καὶ πάντα μᾶλλον ἄνθ'
ἑαυτοῦ. εἶναι δὲ αὐτὸν τῶν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἡκόντων, ἐν
τεταγμένη πολιτείᾳ ἐν τῷ προτέρῳ βίῳ βεβιωκότα, ἔθει
d ἄνευ φιλοσοφίας ἀρετῆς μετειληφότα. ὥς δὲ καὶ εἰπεῖν, οὐκ
ἐλάττους εἶναι ἐν τοῖς τοιούτοις ἀλiskoμένους τοὺς ἐκ τοῦ
οὐρανοῦ ἡκοντας, ἅτε πόνων ἀγυμνάστους· τῶν δ' ἐκ τῆς
γῆς τοὺς πολλούς, ἅτε αὐτοὺς τε πεπονηκότας ἄλλους τε
5 ἐωρακότας, οὐκ ἐξ ἐπιδρομῆς τὰς αἰρέσεις ποιεῖσθαι. διὸ
δὴ καὶ μεταβολὴν τῶν κακῶν καὶ τῶν ἀγαθῶν ταῖς πολλαῖς
τῶν ψυχῶν γίγνεσθαι καὶ διὰ τὴν τοῦ κλήρου τύχην· ἐπεὶ
εἴ τις ἀεί, ὁπότε εἰς τὸν ἐνθάδε βίον ἀφικνοῖτο, ὑγιῶς φιλο-
e σοφοῖ καὶ ὁ κλῆρος αὐτῷ τῆς αἰρέσεως μὴ ἐν τελευταίοις
πίπτοι, κινδυνεύει ἐκ τῶν ἐκεῖθεν ἀπαγγελλομένων οὐ μόνον
ἐνθάδε εὐδαιμονεῖν ἄν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐνθένδε ἐκεῖσε καὶ δεῦρο
πάλιν πορείαν οὐκ ἂν χθονίαν καὶ τραχεῖαν πορεύεσθαι,
5 ἀλλὰ λείαν τε καὶ οὐρανίαν.

σέ όλόκληρη τή μέλλουσα. Γιατί ἔτσι [b] ὁ ἄνθρωπος γίνεται τρισευτυχισμένος.

Καί σ' αὐτό τὸ σημεῖο λοιπόν, καθὼς ἀφηγεῖτο ὁ ἀγγελιαφόρος ἀπὸ τὸν Ἄλλο Κόσμο, εἶπε ὁ προφήτης τοῦτα τὰ λόγια: «Ἀκόμη καὶ σ' ἐκεῖνον ποὺ θὰ παρουσιαστεῖ τελευταῖος, ἂν κάνει τὴν ἐπιλογή του μὲ λογισμό καὶ γνώση, καὶ ζήσει μὲ αὐστηρότητα, τοῦ ἐπιφυλάσσεται μιὰ ζωὴ ἀνεκτὴ, ὄχι κακὴ. Μή-τε λοιπόν ὁ πρῶτος ποὺ θὰ διαλέξει νὰ ἔναι ἀνέμελος μήτε ὁ τελευταῖος νὰ χάνει τὸ κουράγιο του».

Ὑστερα ἀπὸ αὐτὰ τὰ λόγια τοῦ προφήτη, προχώρησε ἐκεῖνος ποὺ εἶχε τραβήξει τὸν πρῶτο κληρο καί, σύμφωνα μὲ τὴ διήγηση τοῦ Ἡρός, διάλεξε ἀμέσως τὴ μεγαλύτερη τυραννία, κι ἀπὸ τὴν ἀφροσύνη καὶ τὴν ἀπληστία του δὲν τὴν διάλεξε ἔχοντας προηγουμένως ἐξετάσει προσεκτικὰ τὰ πάντα, ἀλλὰ [c] τοῦ διέφυγε ὅτι στὴν τυραννία ἐκείνη, μέσα στ' ἄλλα κακουργήματα, τοῦ ἦταν γραπτὸ νὰ φάει καὶ τὰ ἴδια του τὰ παιδιά. Ἔτσι, ὅταν κάθισε νὰ τὸ σκεφτεῖ μὲ τὴν ἡσυχία του, χτυπιόταν καὶ ὀδυρόταν γιὰ τὴν ἐπιλογή του, μὴ δίνοντας βάση στὰ λόγια ποὺ εἶχε πεῖ πρῶτύτερα ὁ προφήτης· γιατί ἀντὶ νὰ τὰ βάζει μὲ τὸν ἑαυτὸ του γιὰ τὴ συμφορὰ αὐτὴ, ἔριχνε τὴν εὐθύνη στὴν τύχη καὶ στοὺς δαίμονες καὶ σὲ ὅποιονδήποτε ἄλλο ἐκτὸς ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ του. Κι ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς ἦταν ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ἔρχονταν ἀπὸ τὸν οὐρανὸ, καὶ τὴν προηγούμενη ζωὴ του τὴν εἶχε ζήσει σὲ μιὰ κοινωνία ὀργανωμένη καλὰ, κι εἶχε γευτεῖ τὴν ἀρετὴ ἀπὸ συνήθεια, [d] κι ὄχι μὲ τὴν παρέμβαση τῆς φιλοσοφίας. Μιλώντας γενικὰ πρέπει νὰ ποῦμε ὅτι ἀνάμεσα σ' ἐκείνους ποὺ πιάνονταν στὰ δίχτυα τέτοιων συμφορῶν δὲν ἦσαν οἱ λιγότεροι ὅσοι ἔφθαναν ἀπὸ τὸν οὐρανὸ καὶ δὲν ἦσαν μαθημένοι νὰ ὑποφέρουν. Ἀπεναντίας, ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ἔρχονταν ἀπὸ τὴ γῆ, οἱ περισσότεροι, ἐπειδὴ καὶ οἱ ἴδιοι εἶχαν ὑποφέρει καὶ ἄλλους εἶχαν δεῖ νὰ ὑποφέρουν, δὲν ἔκαναν βεβιασμένα τὴν ἐκλογή τους. Γι' αὐτὸν τὸ λόγο, καὶ ἐπειδὴ τύχαινε ἔτσι ὁ κληρὸς, στίς πιὸ πολλές ἀπὸ τίς ψυχὲς συνέβαινε μιὰ ἐναλλαγὴ κακῶν καὶ καλῶν. Διότι ἂν κάποιος, κάθε φορὰ ποὺ ἔρχεται στὴ ζωὴ, φιλοσοφεῖ σὲ τοῦτο τὸν κόσμον πάντοτε σωστά, [e] καὶ ἂν ὁ κληρὸς ποὺ τοῦ πέφτει γιὰ τὴν ἐκλογή δὲν εἶναι ἀνάμεσα στοὺς τελευταίους, τότε, μὲ βάση τὰ μηνύματα ποὺ ἔρχονται ἀπὸ ἐκεῖνο τὸν κόσμον, φαίνεται ὅτι ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς ὄχι μόνον θὰ ζήσει εὐτυχισμένος σὲ τούτῃ τὴ ζωὴ ἀλλὰ καὶ ἡ πορεία του ἀπὸ ἐδῶ στὸν Ἄλλο Κόσμον κι ἀπὸ ἐκεῖ πάλι πρὸς τὰ ἐδῶ δὲν θὰ εἶναι μέσα ἀπὸ γήινο καὶ κακοτράχαλο δρόμον ἀλλὰ ἀπὸ δρόμον ὁμαλὸ καὶ οὐράνιο.

- 620 Ταύτην γὰρ δὴ ἔφη τὴν θεὰν ἀξίαν εἶναι ἰδεῖν, ὥς ἕκασται αἱ ψυχαὶ ἡροῦντο τοὺς βίους· ἐλεινὴν τε γὰρ ἰδεῖν εἶναι καὶ γελοίαν καὶ θαυμασίαν. κατὰ συνήθειαν γὰρ τοῦ προτέρου βίου τὰ πολλὰ αἰρεῖσθαι. ἰδεῖν μὲν γὰρ ψυχὴν ἔφη τὴν ποτε Ὀρφέως γενομένην κύκνου βίον αἰρουμένην, μίσει τοῦ
 5 γυναικείου γένους διὰ τὸν ὑπ' ἐκείνων θάνατον οὐκ ἐθέλουσαν ἐν γυναικὶ γεννηθεῖσαν γενέσθαι· ἰδεῖν δὲ τὴν Θαμύρου ἀηδόνης ἐλομένην· ἰδεῖν δὲ καὶ κύκνον μεταβάλλοντα εἰς ἀνθρωπίνου βίου αἵρεσιν, καὶ ἄλλα ζῶα μουσικὰ ὡσαύτως.
 b εἰκοστὴν δὲ λαχοῦσαν ψυχὴν ἐλέσθαι λέοντος βίον· εἶναι δὲ τὴν Αἴαντος τοῦ Τελαμωνίου, φεύγουσαν ἀνθρώπον γενέσθαι, μεμνημένην τῆς τῶν ὄπλων κρίσεως. τὴν δ' ἐπὶ τούτῳ Ἀγαμέμνονος· ἔχθρα δὲ καὶ ταύτην τοῦ ἀνθρωπίνου
 5 γένους διὰ τὰ πάθη ἀετοῦ διαλλάξαι βίον. ἐν μέσοις δὲ λαχοῦσαν τὴν Ἀταλάντης ψυχὴν, κατιδοῦσαν μεγάλας τιμὰς ἀθλητοῦ ἀνδρός, οὐ δύνασθαι παρελθεῖν, ἀλλὰ λαβεῖν. μετὰ
 c δὲ ταύτην ἰδεῖν τὴν Ἐπειοῦ τοῦ Πανοπέως εἰς τεχνικῆς γυναικὸς ἰοῦσαν φύσιν· πόρρω δ' ἐν ὑστάτοις ἰδεῖν τὴν τοῦ γελωτοποιοῦ Θερσίτου πίθηκον ἐνδυομένην. κατὰ τύχην δὲ τὴν Ὀδυσσεὺς λαχοῦσαν πασῶν ὑστάτην αἵρησομένην ἰέναι,
 5 μνήμη δὲ τῶν προτέρων πόνων φιλοτιμίας λεωφοκῦϊαν ζητεῖν περιοῦσαν χρόνον πολὺν βίον ἀνδρὸς ἰδιώτου ἀπράγμονος, καὶ μόγις εὔρεῖν κείμενόν που καὶ παρημελημένον
 d ὑπὸ τῶν ἄλλων, καὶ εἰπεῖν ἰδοῦσαν ὅτι τὰ αὐτὰ ἂν ἔπραξεν καὶ πρώτη λαχοῦσα, καὶ ἀσμένην ἐλέσθαι. καὶ ἐκ τῶν ἄλλων δὴ θηρίων ὡσαύτως εἰς ἀνθρώπους ἰέναι καὶ εἰς ἄλλα, τὰ μὲν ἄδικα εἰς τὰ ἄγρια, τὰ δὲ δίκαια εἰς τὰ
 5 ἡμέρα μεταβάλλοντα, καὶ πάσας μείξεις μείγνυσθαι.
 Ἐπειδὴ δ' οὖν πάσας τὰς ψυχὰς τοὺς βίους ἡρῆσθαι, ὥσπερ ἔλαχον ἐν τάξει προσιέναι πρὸς τὴν Λάχεσιν· ἐκείνην δ' ἐκάστῳ ὃν εἴλετο δαίμονα, τοῦτον φύλακα συμ-
 e πέμπειν τοῦ βίου καὶ ἀποπληρωτὴν τῶν αἵρεθέντων. ὃν πρῶτον μὲν ἄγειν αὐτὴν πρὸς τὴν Κλωθὴν ὑπὸ τὴν ἐκείνης χεῖρά τε καὶ ἐπιστροφὴν τῆς τοῦ ἀτράκτου δίνης, κυροῦντα ἦν λαχὼν εἴλετο μοῖραν· ταύτης δ' ἐφαψάμενον αὐτὴς ἐπὶ

Ἄξιζε λοιπόν, ἔλεγε, νὰ δεῖ κανεὶς αὐτὸ τὸ θέαμα, πῶς μιὰ-μιὰ [620a] οἱ ψυχὲς διάλεγαν τὸν τρόπο τῆς ζωῆς τους· ἦταν ἓνα θέαμα θλιβερὸ καὶ συνά-
μα γελοῖο καὶ ἐκπληκτικὸ. Γιατὶ τὶς περισσότερες φορὲς ἡ ἐπιλογὴ γινόταν μὲ
βάση τὶς συνήθειες τῆς προγενέστερης ζωῆς. Ἔλεγε, ἔτσι, ὅτι εἶδε τὴν ψυχὴ
ποῦ κάποτε ἦταν τοῦ Ὁρφέα νὰ διαλέγει τὴ ζωὴ ἐνὸς κύκνου, ἐπειδὴ ἀπὸ τὸ
μῖσος τῆς γιὰ τὸ γυναικεῖο φύλο, ἀφοῦ *ἐκείνες* εἶχαν προκαλέσει τὸ θάνατό
του, δὲν ἤθελε νὰ γεννηθεῖ ἀπὸ μιὰ γυναίκα. Εἶδε τὴν ψυχὴ τοῦ Θαμύρου νὰ
διαλέγει τὴ ζωὴ ἐνὸς ἀηδονιοῦ· εἶδε ἓναν κύκνο νὰ διαλέγει, ἀλλάζοντας, τὴ
ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου, καὶ τὸ ἴδιο νὰ κάνουν καὶ ἄλλα μουσικὰ πλάσματα. [b]
Μιὰ ψυχὴ ποῦ τῆς ἔλαχε ὁ εἰκοστὸς κλῆρος διάλεξε τὴ ζωὴ λιονταριοῦ· ἦταν
ἡ ψυχὴ τοῦ Αἴαντα, τοῦ γιοῦ τοῦ Τελαμῶνα, καὶ δὲν ἤθελε νὰ γίνῃ ἀνθρώπος,
γιατὶ θυμόταν τὴν κρίση γιὰ τὰ ὅπλα τοῦ Ἀχιλλέα. Στὴ σειρὰ ἔπειτα ἦλθε ἡ
ψυχὴ τοῦ Ἀγαμέμνονα· ἀπὸ μῖσος κι αὐτὴ στοὺς ἀνθρώπους, γιὰ ὅσα εἶχε
ὑποφέρει, ἄλλαξε καὶ διάλεξε ζωὴ ἀετοῦ. Κάπου στὴ μέση ἦλθε ἡ σειρὰ τῆς
Ἀταλάντης κι ἡ ψυχὴ τῆς, σὰν εἶδε τὶς μεγάλες τιμὲς ἐνὸς ἀθλητῆ, δὲν μπόρε-
σε νὰ τὶς προσπεράσει, καὶ τὶς πῆρε. Ἔπειτα [c] ἀπὸ αὐτὴν εἶδε τὴν ψυχὴ τοῦ
Ἐπειοῦ, τοῦ γιοῦ τοῦ Πανοπέα, νὰ μπαίνει στὴ φύση μιᾶς ἄξιης καὶ ἐπιτήδει-
ας γυναίκας· μακριά, ἀνάμεσα στὶς τελευταῖες, εἶδε, ἔλεγε, τοῦ γελωτοποιοῦ
Θερσίτη τὴν ψυχὴ νὰ παίρνει τὸ σχῆμα ἐνὸς πιθήκου. Ἡ τύχη τὸ ῥερε νὰ πά-
ει τοῦ Ὀδυσσεά ἡ ψυχὴ νὰ διαλέξει τελευταία ἀπ' ὅλες· θυμόταν τί βάσανα
εἶχε περάσει, γι' αὐτὸ κάθε φιλοδοξία τῆς εἶχε ξεθυμάνει καὶ περιφερόταν
ῶρα πολλὴ ψάχνοντας γιὰ μιὰ ζωὴ ἀπλοῦ ἀνθρώπου μακριὰ ἀπὸ ἀξιώματα
καὶ μπελάδες· μὲ δυσκολία μεγάλη βρῆκε σὲ κάποια γωνιά, παρατημένη [d]
ἀπὸ τοὺς ἄλλους, μιὰ τέτοια ζωὴ, καὶ μόλις τὴν εἶδε, ἔσκυψε καὶ τὴν πῆρε μὲ
χαρὰ λέγοντας ὅτι τὸ ἴδιο θὰ ἔκανε κι ἂν θὰ τῆς τύχαινε νὰ διάλεγε πρώτη.
Ὅμοίως τὰ ἄλλα ζῶα: Κάποια ἐμπαιναν σὲ ἀνθρώπους, κάποια ἄλλα ἄλλα-
ζαν μεταξὺ τους ζωὴ, τὰ ἄδικα πηγαινάν σὲ ἄγρια ζῶα, τὰ δίκαια σὲ ἡμερα,
καὶ γίνονταν ὅλες οἱ δυνατὲς ἀναμίξεις.

Ὅταν λοιπόν ὅλες οἱ ψυχὲς εἶχαν διαλέξει τὶς ζωὲς τους μὲ τὴ σειρὰ ποῦ
ὀριζε ὁ κλῆρος τους, πῆγαν μπροστὰ στὴ Λάχηση. Κι ἐκεῖνη ἔδινε στὴν καθε-
μιὰ τὸ δαίμονα ποῦ ἡ ἴδια ἡ ψυχὴ εἶχε ἐπιλέξει, γιὰ νὰ τὴν συνοδεύει ὡς φύ-
λακας [e] στὴ ζωὴ καὶ νὰ ἐκπληρῶνει τὶς ἐπιλογές τῆς. Αὐτὸς ὁ δαίμονας ὁδη-
γοῦσε τὴν ψυχὴ πρῶτα στὴν Κλωθώ, γιὰ νὰ ἐπικυρώσει μὲ τὸ χέρι τῆς καὶ μὲ
μιὰ περιστροφὴ τοῦ ἀδραχτιοῦ τὴ μοῖρα ποῦ εἶχε διαλέξει ἡ ψυχὴ κατὰ τὴ
σειρὰ ποῦ τῆς ἔλαχε· κι ἀφοῦ αὐτὴ ἄγγιζε τὸ ἀδράχτι, τὴν ἔφερνε ἀμέσως

- 5 τὴν τῆς Ἀτρόπου ἄγειν νῆσιν, ἀμετάστροφα τὰ ἐπικλω-
 σθέντα ποιοῦντα· ἐντεῦθεν δὲ δὴ ἀμεταστρεπτὶ ὑπὸ τὸν τῆς
 621 Ἀνάγκης ἰέναι θρόνον, καὶ δι' ἐκείνου διεξελθόντα, ἐπειδὴ
 καὶ οἱ ἄλλοι διήλθον, πορεύεσθαι ἅπαντας εἰς τὸ τῆς Λήθης
 πεδίον διὰ καύματός τε καὶ πνίγους δεινοῦ· καὶ γὰρ εἶναι
 αὐτὸ κενὸν δένδρων τε καὶ ὅσα γῇ φύει. σκηναῖσθαι οὖν
 5 σφᾶς ἤδη ἐσπέρας γιγνομένης παρὰ τὸν Ἀμέλῃτα ποταμόν,
 οὗ τὸ ὕδωρ ἀγγεῖλον οὐδὲν στέγειν. μέτρον μὲν οὖν τι τοῦ
 ὕδατος πᾶσιν ἀναγκαῖον εἶναι πιεῖν, τοὺς δὲ φρονήσει μὴ
 σφζομένους πλέον πίνειν τοῦ μέτρον· τὸν δὲ αἰεὶ πίνοντα
 b πάντων ἐπιλανθάνεσθαι. ἐπειδὴ δὲ κοιμηθῆναι καὶ μέσας
 νύκτας γενέσθαι, βροντὴν τε καὶ σεισμὸν γενέσθαι, καὶ
 ἐντεῦθεν ἑξαπίνης ἄλλον ἄλλῃ φέρεσθαι ἄνω εἰς τὴν γένεσιν,
 ἄττοντας ὥσπερ ἀστέρας. αὐτὸς δὲ τοῦ μὲν ὕδατος κωλυ-
 5 θῆναι πιεῖν· ὅπη μέντοι καὶ ὅπως εἰς τὸ σῶμα ἀφίκοιτο,
 οὐκ εἰδέναι, ἀλλ' ἐξαίφνης ἀναβλέψας ἰδεῖν ἔωθεν αὐτὸν
 κείμενον ἐπὶ τῇ πυρᾷ.

- Καὶ οὕτως, ὦ Γλαύκων, ὁ μῦθος ἐσώθη καὶ οὐκ ἀπώλετο,
 c καὶ ἡμᾶς ἂν σώσειεν, ἂν πειθώμεθα αὐτῷ, καὶ τὸν τῆς Λήθης
 ποταμὸν εὖ διαβησόμεθα καὶ τὴν ψυχὴν οὐ μανθησόμεθα.
 ἀλλ' ἂν ἐμοὶ πειθώμεθα, νομίζοντες ἀθάνατον ψυχὴν καὶ
 δυνατὴν πάντα μὲν κακὰ ἀνέχεσθαι, πάντα δὲ ἀγαθὰ, τῆς
 5 ἄνω ὁδοῦ αἰεὶ ἐξόμεθα καὶ δικαιοσύνην μετὰ φρονήσεως παντὶ
 τρόπῳ ἐπιτηδεύσομεν, ἵνα καὶ ἡμῖν αὐτοῖς φίλοι ὦμεν καὶ
 τοῖς θεοῖς, αὐτοῦ τε μένοντες ἐνθάδε, καὶ ἐπειδὰν τὰ ἄλλα
 d αὐτῆς κομιζώμεθα, ὥσπερ οἱ νικηφόροι περιγαγερόμενοι, καὶ
 ἐνθάδε καὶ ἐν τῇ χιλιέτει πορεία, ἣν διεληλύθαμεν, εὖ
 πρᾶττωμεν.

μετά ἐκεῖ πού ἔγνεθε ἡ Ἄτροπος, κάνοντας ἔτσι ἀμετάστροφα ὅσα εἶχε κλώσει ἡ Κλωθώ. Κι ἀπὸ 'κεῖ, χωρὶς νὰ γυρίζει πιά κανεὶς νὰ κοιτάξει πίσω, πηγαινάν καὶ περνοῦσαν κάτω ἀπὸ τὸ [621a] θρόνο τῆς Ἀνάγκης, καὶ μόλις περνοῦσαν καὶ οἱ ἄλλοι, ὅλοι μαζί τραβοῦσαν κατὰ τὴν πεδιάδα τῆς Λήθης μέσα σὲ μιὰ φοβερὴ λάβρα πού σοῦ 'φερνε πνίξιμο· γιατί δὲν ὑπάρχουν ἐκεῖ δέντρα κι ὅσα ἄλλα ἀναδίνει ἡ γῆ. Σὰν βράδιασε κατασκήνωσαν στίς ὄχθες τοῦ ποταμοῦ Ἀμέλητα, πού τὸ νερό του κανένα δοχεῖο δὲν μπορεῖ νὰ τὸ κρατήσει. Ὅλοι, ὑποχρεωτικά, πίνουν μιὰ ὀρισμένη ποσότητα, μερικοὶ ὅμως δὲν ἔχουν τὴ φρόνηση νὰ κρατηθοῦν καὶ νὰ μὴν πιοῦν περισσότερο· καὶ πίνοντας, [b] ἕνας-ἕνας ξεχνοῦσε τὰ πάντα. Ὅταν κοιμήθηκαν καὶ πιά πῆγε μεσάνυχτα, μιὰ βροντὴ ἀκούστηκε κι ἔγινε σεισμός, καὶ ξαφνικὰ ἄρχισαν ἀπὸ 'κεῖ νὰ πετάγονται πρὸς τὰ πάνω σὰν ἀστροβολίδες ἄλλος ἐδῶ ἄλλος ἄλλοῦ, κατὰ 'κεῖ πού θὰ ἄρχιζαν τὴ νέα ζωὴ τους. Στὸν Ἥρα ὅμως ἀπαγορεύτηκε νὰ πιεῖ ἀπὸ αὐτὸ τὸ νερό. Ἀπὸ ποῦ καὶ πῶς ξαναγύρισε στὸ σῶμα του δὲν τὸ ἤξερε, εἶπε, ἀλλὰ ξαφνικά, ἀνοίγοντας τὰ μάτια του, εἶδε πῶς ἦταν πρῶι καὶ πῶς ἦταν ξαπλωμένος ἀπάνω στὴν πυρά.

Κι ἔτσι, Γλαύκων, ἡ ἱστορία αὐτὴ διασώθηκε καὶ δὲν χάθηκε, [c] καὶ θὰ μποροῦσε νὰ μᾶς σώσει κι ἐμᾶς, ἂν τὴν πιστέψουμε, καὶ θὰ διαβοῦμε τότε καλὰ τὸ ποτάμι τῆς Λησμονιᾶς καὶ δὲν θὰ λερωθεῖ ἡ ψυχὴ μας. Ἄν ἀκολουθήσουμε λοιπὸν τὴ συμβουλὴ μου καὶ παραδεχθοῦμε ὅτι ἡ ψυχὴ εἶναι ἀθάνατη κι ὅτι ἔχει τὴ δύναμη νὰ σηκώνει ὅλα τὰ ἄσχημα ἀλλὰ κι ὅλα τὰ καλὰ πράγματα, δὲν θὰ ξεφύγουμε ποτὲ ἀπὸ τὸ δρόμο πού ὁδηγεῖ πρὸς τὰ πάνω καὶ θὰ ἀκολουθοῦμε μὲ κάθε τρόπο τὴ δικαιοσύνη καὶ τὴ φρόνηση, ὥστε νὰ εἴμαστε καὶ μεταξὺ μας καὶ μὲ τοὺς θεοὺς φίλοι, ὅσο θὰ ὑπάρχουμε πάνω στὴ γῆ, ἀλλὰ καὶ ἔπειτα, ὅταν [d] θὰ λάβουμε τὴν ἀνταμοιβή μας, σὰν ἀθλητὲς πού νίκησαν καὶ δέχονται ἀπὸ παντοῦ τὰ ἑπαθλὰ τους καὶ ἐδῶ καὶ στὴ χιλιόχρονη πορεία πού ἀνιστορήσαμε — νὰ εὐτυχοῦμε.

ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

327a 2-3. **προσευξόμενός τε τῇ ... θεάσασθαι.** Τὸ κείμενο μᾶς δίνει τὴν ἐντύπωση μιᾶς ἄμεσης συνάφειας τῆς ἑορτῆς (ποὺ εἶναι τὰ *Βενδίδεια*, 354a 11) μετὰ θεά. Ἔτσι οἱ περισσότεροι ἐρμηνευτές, ἀνάμεσά τους καὶ ὁ J. Adam [1902], ad loc., θεωροῦν ὅτι πρόκειται γιὰ τὴ θεὰ *Βένδιν*, ὅπως ὀνόμαζαν τὴν Ἀρτέμιδα οἱ Θράκες: *Βένδις παρ' αὐτοῖς ἢ Ἀρτεμις καλεῖται*, ἀναφέρει ὁ ἀρχαῖος σχολιαστής. Ὁ Adam πάντως σημειώνει ὅτι ἡ ἀπάντηση στὸ ἐρώτημα ἂν πρόκειται γιὰ τὴ *Βένδιν* ἢ τὴν *Ἀθηνᾶ* δὲν εἶναι τόσο ἀπλή. Πέρα ἀπὸ τὸ ὅτι κανονικὰ στὴν ἀττικὴ γραμματεία μετὰ τὸν ὄρο *ἡ θεός* δηλώνεται ἡ Ἀθηνᾶ, ἡ στενὴ σχέση *Πολιτείας-Τυαίου* καθιστᾷ προβληματικὸ τὸ διαχωρισμὸ τοῦ παραπάνω χωρίου ἀπὸ τὰ 21a 2 (*τὴν θεόν*) καὶ 26e 3 (*τῆς θεοῦ*) τοῦ *Τυαίου*, ὅπου ἀσφαλῶς πρόκειται γιὰ τὴν Ἀθηνᾶ· ἐπίσης ἀπὸ τὴ δραματικὴ ἄποψη θὰ ταίριαζε περισσότερο σὲ ἕναν Ἀθηναῖο νὰ συνδέσει ἕνα ἔργο ὅπως ἡ *Πολιτεία* μετὰ τὴ θεὰ προστάτιδα τῆς πόλης του. — Τὰ *Βενδίδεια* γιορτάζονταν στὸν Πειραιᾶ στὶς ἀρχὲς τοῦ καλοκαιριοῦ.

327a 3. **νῦν πρῶτον.** Δὲν εἶναι γνωστὸ πότε ἀκριβῶς ἄρχισε νὰ λατρεύεται ἡ θεὰ Βένδις στὴν Ἀττικὴ· «ἴσως τὸ 410 π.Χ.», σημειώνει ὁ Adam, ad loc. Εὐλόγα μπορούμε νὰ υποθέσουμε ὅτι ἡ εἰσαγωγὴ αὐτῆς τῆς λατρείας θὰ ἔγινε στὶς ἀρχὲς τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου, σὲ μιὰ προσπάθεια τῶν Ἀθηναίων νὰ προδιαθέσουν φιλικὰ τοὺς Θράκες.

327a 5. **οἱ Θράκες.** Πιθανῶς ἐμπορευόμενοι ποὺ διέμεναν στὸν Πειραιᾶ· στὸ κείμενο ἀντιδιαστέλλονται ἀπὸ τοὺς ντόπιους, τοὺς *ἐπιχωρίους*. Ὁ Adam, ad loc., σημειώνει ὅτι πάντοτε ὁ Πειραιᾶς εἶχε πληθυσμὸ ἀνάμικτο: τὸ ἀθηναϊκὸ κράτος ἐνθάρρυνε τὴν ἐγκατάσταση ξένων ἐμπόρων στὴν ἐπικράτειά του γιὰ λόγους προφανεῖς, καὶ σὲ αὐτὸ τὸ πλαίσιο ἐπιτρεπόταν στοὺς ἀλλοδαποὺς νὰ ἀσκοῦν τὶς ἰδιαιτέρεις λατρεῖες τους.

327c 9-11. **Ἡ τοίνυν τούτων ... ἀφεῖναι.** Στὴ λογικὴ τῆς ὥμης δύναμης (*ἡ τούτων κρείττους γένεσθε ἢ μένετ' αὐτοῦ*) ὁ Σωκράτης ἀντιτάσσει τὴ δύναμη τῆς πειθοῦς καὶ τοῦ λογικοῦ ἐπιχειρήματος (*ἦν πείσωμεν ὑμᾶς, ὥς χρὴ ἡμᾶς ἀφεῖναι*).

328a 3-4. **λαμπάδια ἔχοντες ... ἵπποις;** Κατὰ τὸν Adam, ad loc., πρόκειται γιὰ λαμπα-

δηδρομία ὅπως αὐτὲς ποὺ ἀναφέρει ὁ Ἡρόδοτος, *Ἱστοριῶν* 8, 98, ὅτι γίνονταν στὴν Ἑλλάδα πρὸς τιμὴν τοῦ Ἡφραίστου. Σὲ αὐτὲς δὲν συναγωνίζονταν ἄτομα ἀλλὰ σειρές: ἡ λαμπὰς περνοῦσε ἀπὸ ἱππέα σὲ ἱππέα καὶ νικοῦσε ἡ σειρά ποὺ ἡ λαμπάδα τῆς ἔφθανε, ἀναμμένη, πρῶτη στὸ τέρμα.

328a 7-8. **ἐξαναστησόμεθα μετὰ ... θεασόμεθα.** Ἡ ὑπόσχεση αὐτὴ δὲν τηρήθηκε. Τελικὰ ἔμειναν στὸ σπῖτι τοῦ Πολέμαρχου συζητώντας καὶ κατὰ τὴ διάρκειά τῆς παννυχίδος ὡς τὸ πρῶτ. Ἡ D. Tarrant [1955], σ. 85, ἔχει ὑπολογίσει ὅτι ἡ διάρκεια τῆς συζήτησης, τὴν ὁποία ἀναδιηγεῖται τώρα ὁ Σωκράτης στὸν μὴ κατονομαζόμενο βουβὸ συνομιλητὴ του, ξεπερνάει τὶς 18 ὥρες.

328b 4-6. **Ἥμεν οὖν οἴκαδε ... Πολεμάρχου.** Ἀπὸ τὰ πρόσωπα ποὺ συναντήθηκαν στὸ σπῖτι τοῦ Πολέμαρχου, γιὰ τὸν ὁποῖο διαβάζουμε στὸν *Φαῖδρο* ὅτι εἶχε στραφεῖ στὴ φιλοσοφία (*ἐπὶ φιλοσοφίαν τέτραπται*, 257b 3-4), ὁ ἀδελφός του Λυσίας εἶναι ὁ γνωστὸς δικανικὸς λογογράφος, ἐνῶ γιὰ τὸν ἄλλο ἀδελφὸ τοῦ οἰκοδεσπότη, τὸν Εὐθύδημο, ποὺ δὲν ἔχει καμία σχέση μὲ τὸν ψευδοσοφιστὴ τοῦ ὁμώνυμου πλατωνικοῦ διαλόγου, δὲν εἶναι γνωστὸ τίποτα. Ὁ γέροντας πατέρας τῆς οἰκογένειας, ὁ Κέφαλος, ἦταν πλούσιος μέτοικος ἀπὸ τὶς Συρακοῦσες. Εἶχε ἔλθει στὴν Ἀθήνα καλεσμένος ἀπὸ τὸν Περικλῆ καὶ ἀπόκτησε σημαντικὴ περιουσία ὡς κατασκευαστὴς ἀσπίδων (*ἀσπιδοπηγὸς*) ἀπασχολώντας στὴν ἐπιχείρησή του πάνω ἀπὸ ἑκατὸ δούλους. Ἡ οἰκογένεια εἶχε κακὸ τέλος, ποὺ μᾶς εἶναι γνωστὸ ἀπὸ τὸν *Κατὰ Ἐρατοσθένους* λόγο τοῦ Λυσία, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ δύο ἄλλες ἀρχαῖες συγγραφές, τὸν *Λυσία* τοῦ Διονύσιου Ἀλικαρνασσεᾶ καὶ τοὺς *Βίους δέκα ῥητόρων* τοῦ Ψευδο-Πλουτάρχου: Στὰ 404/3 π.Χ., ὅταν ἡ Ἀθήνα ἔπεσε στὰ χέρια τῶν Τριάκοντα, ὁ Πολέμαρχος ἐκτελέστηκε, ὁ Λυσίας διέφυγε στὰ Μέγαρα, οἱ τύραννοι τοὺς ἄρπαξαν τὴν περιουσία. Οἱ ἀρχαῖοι ἀναγνώστες τοῦ διαλόγου, ποὺ ἀσφαλῶς γνώριζαν τὸ θλιβερὸ τέλος τῶν προσώπων, τὰ ὁποῖα ἐδῶ μᾶς παρουσιάζονται σὲ στιγμὲς ἀνέμελα εὐτυχημένες (ἡ *Πολιτεία* ἔχει γραφεῖ ἀρκετὰ χρόνια ὕστερα ἀπὸ τὰ γεγονότα τοῦ 404/3), θὰ διαισθάνονταν ἀμέσως τὴν τραγικὴ εἰρωνεία ποὺ διαπερνᾷ αὐτὲς τὶς γραμμὲς —καὶ καλὸ εἶναι νὰ τὴν αἰσθανθοῦμε κι ἐμεῖς.

328b 7. **Χαρμαντίδην-Κλειτοφῶντα.** Γιὰ τοὺς δύο συνοδοὺς τοῦ σοφιστῆ καὶ ρήτορα Θρασύμαχου δὲν μᾶς εἶναι τίποτα γνωστὸ.

328e 6. **ἐπὶ γήραος οὐδῶ.** Βλ. *Ἰλιάδα* X 60· Ω 487· *Ὀδύσσεια* ο 246 καὶ 348· ψ 212· Ἡσίοδος, *Ἔργα* 331. οὐδὸς [: τὸ 'κατώφλι'· ἢ 'εἴσοδος'] ὅχι μὲ τὴν ἔννοια τῆς εἰσόδου στὴ γεροντικὴ ἡλικία (ὁ Κέφαλος εἶναι ἤδη *μάλα πρεσβύτης*) ἀλλὰ ὡς «τὸ φυσικὸ ὄριο τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου» (Adam, ad loc.), δηλαδὴ τὸ κατώφλι τοῦ Ἄλλου Κόσμου.

329a 3. **τὴν παλαιὰν παροιμίαν.** *Ἥλιξ ἡλικία τέρπει γέρον δὲ τέρπει γέροντα*: πρβ. *Φαῖδρος* 240c 1-2.

329a 4-b6. **οἱ οὖν πλείστοι ἡμῶν ὀλοφύρονται** κλπ. Ὁ Κικέρων στο *De senectute* 3, 7 καὶ 8 ἐμφανῶς μιμεῖται αὐτὸ τὸ χωρίο.

329c 1-4. **ὥσπερ λυτῶντά τε ... δεσπότην**. Ἡ ἡχώ αὐτῆς τῆς ἀντίληψης γιὰ τὸν σωματικὸ ἔρωτα φθάνει ὡς τὸ 9ο βιβλίο (573e 3 κέ.), ὅπου περιγράφεται ἡ ἀφόρητη καταπίεση ποὺ ἀσκεῖ ὁ ἔρωτας στὴν ψυχὴ τοῦ τυράννου (R. Nettleship [1901], σ. 15· Ch. Kahn [1993], 136-7).

329e 7 κέ. **τὸ τοῦ Θεμιστοκλέους**. Μιὰ διαφορετικὴ καί, κατὰ τὸν Adam, ad. loc., πιθανότερη ἐκδοχὴ τοῦ ἀνεκδότου παραδίδει ὁ Ἡρόδοτος. Σύμφωνα με αὐτὴν ὁ Θεμιστοκλῆς, ἐπιστρέφοντας κάποτε ἀπὸ τὴ Λακεδαίμονα, ἔδωσε τὴν ἀκόλουθη ἀπάντηση σὲ κάποιον Τιμόδημο ἀπὸ τὶς Ἀφίδνες, ὁ ὁποῖος δὲν ἔπαυε νὰ ἐπαναλαμβάνει ὅτι οἱ τιμῆς ποὺ ἐπιφύλαξαν στὴ Σπάρτη γιὰ τὸν Θεμιστοκλῆ ἦσαν γιὰ τὴν Ἀθήνα καὶ ὄχι γιὰ τὸν ἴδιο. «Εἶναι ὅπως τὸ λές», τοῦ εἶπε ὁ Θεμιστοκλῆς· «οὔτε ἐγώ, ἂν ἦμουν ἀπὸ τὴ Βέλβινα, θὰ εἶχα τιμηθεῖ ἔτσι ἀπὸ τοὺς Σπαρτιάτες οὔτε ἐσύ, ἄνθρωπέ μου, ἂν ἦσουν Ἀθηναῖος», *Ἱστοριῶν* 8, 125. Ἡ Βέλβινα (σήμερα Ἀγ. Γεώργιος) εἶναι νησίδα νοτίως τοῦ Σουνίου.

330c 1-4. **τοῦτο δὲ ποιοῦσιν ... ἀγαπῶσιν**. Παρόμοια παρατήρηση ἀπαντᾷ στὸν Ἀριστοτέλη, *Ἠθικά Νικομάχεια* 1120b 11: *Ἐλευθεριώτεροι δὲ εἶναι δοκοῦσιν οἱ μὴ κτησάμενοι ἀλλὰ παραλαβόντες τὴν οὐσίαν· ἅπειροί τε γὰρ τῆς ἐνδείας, καὶ πάντες ἀγαπῶσιν μᾶλλον τὰ αὐτῶν ἔργα, ὥσπερ οἱ γονεῖς καὶ οἱ ποιηταί*.

330d 4 κέ. **οἱ λεγόμενοι μῦθοι περὶ τῶν ἐν Ἀίδου** κλπ. Ἦδη στὸ ἐπεισόδιο μετὰ τὸν Κέφαλο ὁ Πλάτων ἀρχίζει νὰ πλέκει τὸν δραματικὸ ἴστο τῆς *Πολιτείας*. Τὰ λόγια τοῦ γέροντα γιὰ τοὺς μύθους *περὶ τῶν ἐν Ἀίδου* παραπέμπουν ἀφενὸς στὴν κριτικὴ ποὺ θὰ ἀσκηθεῖ στὴν ποίηση γιὰ τὶς εἰκόνες μετὰ τὶς ὁποῖες αὐτὴ περιγράφει τὸν Ἄλλο Κόσμο (3ο βιβλίο), ἀφετέρου ὁμως —καὶ κυρίως— στὸ μῦθο τοῦ Ἥρος, τὸν καταληκτικὸ μῦθο τῆς *Πολιτείας* (614b 2κέ.) γιὰ τὴ μεταθανάτια μοῖρα τῆς ψυχῆς. Ἔτσι, ὁ διάλογος ἀρχίζει ὅπως θὰ τελειώσει: μετὰ τὴ σκέψη σὲ μιὰ μέλλουσα ζωὴ. Τοῦτο ἔχει ἐπισημανθεῖ ἤδη παλαιότερα ἀπὸ τὸν H. Raeder [1905], σ. 199, καὶ τὸν Wilamowitz [1962], σ. 181, ἀλλὰ καὶ πιὸ πρόσφατα ἀπὸ τὸν Ch. Kahn [1993], σ. 137. Παράλληλα, τὸ *ἀδικήσαντα* καὶ τὸ *διδόναι δίκην* στὸ c 8 ἀποτελοῦν μιὰ πρώτη συμπτωματικὴ ἀναφορὰ στὸν θεματικὸ πυρήνα τοῦ διαλόγου, τὴ δικαιοσύνη καὶ τὴν ἀδικία (Adam, ad loc.).

331a 5-9. **γλυκεῖα ... κυβερνᾷ**. Τὸ ποίημα τοῦ Πινδάρου δὲν ἔχει σωθεῖ· βλ. Bergk, *Poet. Lyr. Gr.* I⁴, σ. 452.

331b 1-2. **ὀφείλοντα θεῷ θυσίας**. Πρβ. τὰ τελευταῖα λόγια τοῦ Σωκράτη στὸν Κρίτωνα (τῷ Ἀσκληπιῷ *ὀφείλομεν ἀλεκτρούνα*) λίγο πρὶν ξεψυχήσει, *Φαίδων* 118a. Ἀσφαλῶς δὲν εἶναι τυχαῖο ὅτι ἡ συζήτηση γιὰ τὴ δικαιοσύνη θὰ ἀρχίσει παράλληλα μετὰ τὴν ἐξέλιξη μιᾶς θυσίας στοὺς θεοὺς. Μετὰ αὐτὸ ὑποδηλώνεται, καὶ ὑπογραμμίζεται, ἡ ἐσωτερικὴ συνάφεια τῆς δικαιοσύνης μετὰ τὸ ἱερὸ καὶ ὡς ἐκ τούτου ὁ ἱερὸς χαρακτήρας τῆς

συζήτησης για τη δικαιοσύνη και την πολιτεία που θα ακολουθήσει. — Αὐτὸς ὁ «ἐκπληκτικὸς πραγματισμὸς» τοῦ Κέφαλου, σημειώνει ὁ W. Kersting [1999], σ. 18, ἀποτελεῖ τὸ ἀκριβῶς ἀντίθετο τῆς χριστιανικῆς ὑποψίας ὅτι *εὐκοπώτερόν ἐστι κάμηλον διὰ τρυπήματος ῥαφίδος διελθεῖν ἢ πλούσιον εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ εἰσελθεῖν*, *Ματθ. ΙΘ' 24*.

331c 9. **Παγκάλως, ἦν δ' ἐγὼ ... λέγειν.** Ἔτσι ἀπλὰ ἀρχίζει ἡ φιλοσοφικὴ συζήτηση στὴν *Πολιτεία*: Μὲ τὸν Σωκράτη νὰ συγκεφαλαιώνει τὴν ἀφελή ἀποψη τοῦ συμπαθοῦς γέροντα σχετικὰ μὲ τὴ δικαιοσύνη (*τὸ ἀποδιδόναι ἂν τίς τι παρὰ του λάβῃ*), γὰ νὰ τὴν ἀναιρέσει ἀμέσως ἀναφέροντας ἓνα παράδειγμα τέτοιας ἐπιστροφῆς τοῦ ὀφειλομένου, ἡ ὁποία προδήλα δὲν εἶναι δυνατόν νὰ χαρακτηρισθεῖ ὡς πράξη δίκαιη.

331d 5. **Σιμωνίδῃ πείθεσθαι.** Μὲ ἀρκετὴ αὐτοπεποίθηση καὶ ἓνα διανόημα δανεισμένο ἀπὸ τὸν πολὺ δημοφιλὴ λυρικο ποιητὴ τοῦ 6ου αἰ. Σιμωνίδῃ ἀπὸ τὴν Κέα μπαίνει στὴ συζήτηση ὁ Πολέμαρχος. Μᾶς δίνει ἓνα δείγμα τῆς συνήθειας τῶν Ἑλλήνων νὰ βλέπουν τοὺς ποιητὲς ὡς ἄτυπους δασκάλους τῆς ἠθικῆς καὶ νὰ θεωροῦν τὰ λόγια τοὺς σταλαγμοὺς σοφίας· λίγο πρωτύτερα ὁ Κέφαλος εἶχε συνδέσει τὴν παρατήρησή του γιὰ τὴ φυσικὴ κάμψη τῆς ἐρωτικῆς ἐπιθυμίας μὲ μιὰ ἀνεκδοτολογικὴ ἀναφορὰ στὸν Σοφοκλῆ (329b 6 κέ.).

331d 7. **τῶν ἱερῶν ἐπιμεληθῆναι.** Εἶδαμε στὸ 328c 2 ὅτι ὁ Κέφαλος πρόσφερε κάποια θυσία («ἀναμφιβόλως στὸν *Δία ἐρκεῖον*», ὅπως σημειώνει ἐκεῖ ὁ Adam) καὶ τώρα ἐπιστρέφει στὴν αὐτὴ νὰ συνεχίσει: ὀρισμένα τελετουργικὰ ἀπαιτοῦσαν κάποια διακοπὴ τῆς θυσίας προκειμένου νὰ ἀποκεφαλιστεῖ τὸ σφάγιο καὶ νὰ τοῦ ἀφαιρεθοῦν τὰ ἐντόσθια.

332c 1-3. **διενοεῖτο μὲν γὰρ ... ὀφειλόμενον.** Ἄλλο πράγμα εἶναι νὰ δίνεις στὸν καθένα ὅ,τι τοῦ ὀφείλεις κι ἐντελῶς ἄλλο νὰ τοῦ δίνεις ὅ,τι τοῦ ἀρμόζει. Ἀλλὰ ὁ Σωκράτης, ἐκμεταλλευόμενος τὸν δεσπότηντα ρόλο τοῦ παραδείγματος μὲ τὸ φίλο καὶ τὸν ἐχθρό, διαγράφει σιωπηρὰ αὐτὴ τὴ διαφορὰ καὶ προσποιεῖται (*ὡς φαίνεται*) ὅτι ἐκλαμβάνει τὸ *ὀφειλόμενον* ὡς ἐπεξήγηση, δηθεν, τοῦ *προσῆκοντος*: *τοῦτο δὲ [sc. τὸ προσῆκον] ὠνόμασεν τὸ ὀφειλόμενον*.

332d 2-3. **ἡ τίσιν τί ἀποδίδουσα τέχνη.** Ὁ Σωκράτης παρασύρει τὸν Πολέμαρχο στὴ σιωπηρὴ παραδοχὴ ὅτι ἡ δικαιοσύνη εἶναι συγκεκριμένη δεξιότητα μὲ σαφῶς ὀριοθετημένο πεδίο δράσεως ποὺ μποροῦμε νὰ τὸ προσδιορίσουμε δηλώνοντας τὸ ἀντικείμενό της καὶ ἐκείνους στοὺς ὁποίους ἀπευθύνεται.

332d 10-e 2. **Τίς οὖν δυνατότατος ... κυβερνήτης.** Ἡ ἀναλογικὴ συσχέτιση ἠθικῆς ποιότητος-τεχνικῆς δεξιότητος ἀπαντᾷ συχνὰ στὴ σωκρατικὴ γραμματεία καὶ βασίζεται στὴν παραδοχὴ ὅτι μιὰ ὀρισμένη δεξιότητα ἢ ἱκανότητα εἶναι κοινὴ στὸν τεχνίτη καὶ στὸν ἠθικὰ ἄξιο, τὸν *ἀγαθὸν* ἄνθρωπο. Ἔτσι καὶ ἡ δικαιοσύνη εἶναι δύναμη ποὺ ἐκδηλώνεται στὴν πράξη καὶ ὡς πρὸς αὐτὸ ἀποτελεῖ κάτι ἀνάλογο μὲ ὁποιαδήποτε τεχνικὴ ἐπαγγελματικὴ δραστηριότητα ποὺ ὁ φορέας της, χάρη στὴ γνώση τοῦ ἀντι-

κειμένου της δουλειᾶς του, ἔχει τὴν ἱκανότητα νὰ πράττει ὁρισμένα πράγματα κατὰ τρόπο καλῆτερον ἀπὸ τοὺς ἄλλους (R. Nettleship [1962], σ. 21).

333a 12-13. **Πρὸς τὰ συμβόλαια ... ἄλλο;** Τὰ συμβόλαια εἶναι συμφωνητικὰ τὰ ὅποια ἔχουν καὶ οἰκονομικὲς πτυχές· ὁ Σωκράτης θὰ σπεύσει νὰ ἀντικαταστήσῃ αὐτὸ τὸν ὄρο μὲ τὸν γενικότερο *κοινωνήματα*, δηλαδὴ *ῥοσοληψίες* καὶ συναλλαγές ἐν γένει, ὥστε νὰ φανεῖ φυσικότερη ἡ συσχέτιση μὲ τὶς τέχνες.

333b 1-3. **ἜΑρ' οὖν ὁ δίκαιος ... πεπτευτικός;** Ἐντελῶς αὐθαίρετα ὁ Σωκράτης προϋποθέτει καὶ ἐδῶ ὅτι ἡ δικαιοσύνη εἶναι δεξιότητα μὲ συγκεκριμένο ἀντικειμενικὸ περιεχόμενο, ἀνάλογη μὲ τὴ δεξιότητα λ.χ. τοῦ ἱππέα, τοῦ χτίστη ἢ —γιὰ νὰ γελοιοποιήσῃ τὸ συνομιλητὴ του— τοῦ δεξιότεχνου στὸ παιγνίδι τῶν πεσσῶν.

333c 2. **Φαίνεται.** «Σχεδὸν ἀπίστευτο» φαντάζει στὸν Guthrie [1975], σ. 440, ὅτι ἐδῶ ὁ Πολέμαρχος δὲν ἀντιτείνει στὸν Σωκράτη πῶς ἡ γνώμη ἐνὸς εἰδικοῦ στὰ ἄλογα δὲν θὰ ὠφελοῦσε τὸν ἀγοραστή, ἀν συνέβαινε ὁ εἰδικὸς αὐτὸς νὰ μὴν εἶναι καὶ ἔντιμος.

333c 8. **ὅταν μὴδὲν ... χρῆσθαι.** Στὰ *Ἡθικὰ Νικομάχεια* ὁ Ἀριστοτέλης θὰ «διορθώσῃ» τὸν Πλάτωνα: *χρησις δ' εἶναι δοκεῖ χρημάτων δαπάνη καὶ δόσις· ἡ δὲ λήψις καὶ ἡ φυλακὴ κτήσις μᾶλλον*, 1120a 8-10. — Ἀξιοσημείωτο κατὰ τὸν Adam, ad loc., ὅτι ὁ Πλάτων δὲν ἀναφέρεται καθόλου στὸ ἐνδεχόμενο τοῦ τοκισμοῦ τῶν χρημάτων.

334a 5. **Ὅτου τις ἄρα ... δεινός.** Θυμίζει τὸ παράδοξο τοῦ *Ἰππία ἐλάσσονα* 367c 2-4, ὅπου ὑποστηρίζεται ὅτι ἓνας καὶ ὁ αὐτὸς ἄνθρωπος, ὁ *λογιστικός*, εἶναι ἐξίσου ἱκανὸς νὰ ὑπολογίζῃ σωστὰ ἄλλα καὶ νὰ λαθεύῃ στοὺς ἀριθμητικoὺς ὑπολογισμοὺς, ἀφοῦ θὰ ἦταν δυνατὸν ὁ ἀδαής, ἐξαιτίας τῆς ἄγνοιάς του, νὰ μὴν μπορέσῃ νὰ λαθέψῃ ὅταν τὸ θελήσῃ.

334a 11. **παρ' Ὀμήρου μεμαθηκέναι.** Ὀδύσσεια τ 395 κέ.

334b 4. **κλεπτικὴ τις εἶναι.** Μὲ χαρακτηριστικὴ εἰρωνεία προσφεύγει καὶ ὁ Σωκράτης στὴ σοφία τῶν ποιητῶν γιὰ νὰ ἀντλήσῃ ἀπὸ ἐκεῖ τὴ γνώμη ὅτι ἡ δικαιοσύνη εἶναι *κάτι* σὰν τὴν τέχνη τῆς κλεψιδᾶς, καὶ μὲ αὐτὸ νὰ δείξῃ στοὺς συνομιλητὲς του πόσο ἀδιέξοδη εἶναι αὐτὴ ἡ ἀναζήτησις ἐνὸς ὁρισμοῦ τῆς δικαιοσύνης κατ' ἀναλογίαν μὲ πρακτικὲς δεξιότητες καὶ τέχνες.

335c 1-5. **Ἀνθρώπους δὲ ... ἀνάγκη.** Ἡ J. Annas [1981], σ. 33, παρατηρεῖ ὅτι δὲν εἶναι ρεαλιστικὸ νὰ θεωροῦμε ὡς γενικῶς ἰσχύουσα παραδοχὴ ὅτι ἡ δικαιοσύνη ἀποτελεῖ τὴ χαρακτηριστικὴ *ἀνθρωπείαν ἀρετὴν*, ὅπως κάνει ἐδῶ ὁ Σωκράτης, ὅταν τὴν παραβάλλῃ μὲ τὴ λιγότερο ἀμφιλεγόμενη χαρακτηριστικὴ «ἀρετὴ» ἐνὸς σκύλου ἢ ἐνὸς ἀλόγου. Ἄς σημειωθεῖ ὅτι στὴν ἀρχαία ἐλληνικὴ ἢ λ. *ἀρετὴ* ἀναφέρεται σὲ εὐρύτερο σημασιολογικὸ πεδίο ἀπ' ὅτι στὴ νέα κι ἔτσι μπορεῖ νὰ ἀποδίδεται καὶ σὲ ἀντικείμενα πού καθ'αυτὰ δὲν ἀποτελοῦν φορεῖς ἠθικῶν ἀξιών, ὅπως λ.χ. σὲ ἓνα ἐργαλεῖο ἢ στὴν εὐγενικὴ καταγωγὴ.

335d 3 κέ. **Οὐ γὰρ θερμότητος** κλπ. Κατὰ τὸν Α. Ε. Taylor [1963], σ. 267, ἡ φαινομενικὴ ἀπλοϊκότητα τῶν σωκρατικῶν παραδειγμάτων δὲν ἀκυρώνει τὴ μεθοδολογικὴ ἀξία τέτοιων ἀπλῶν ἐξεικονίσεων, μὲ τις ὁποῖες ἀποτυπώνεται καθαρότερα ὁ πυρήνας τοῦ ἐξεταζόμενου ζητήματος.

335d 11-12. **οὔτε φίλον οὔτε ἄλλον οὐδένα.** Ὅτι ὁ δίκαιος δὲν βλάπτει κανένα, ἀδιακρίτως ἂν πρόκειται γιὰ φίλο ἢ γιὰ ἐχθρό, ἀποτελεῖ κατὰ τὸν Adam, ad loc., «εὐγενικὴ πρόληψη τῆς χριστιανικῆς ἠθικῆς θεωρίας». Πρβ. *Ματθ.* Ε' 44: *Ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν, ἀγαπᾶτε τοὺς ἐχθροὺς ὑμῶν, εὐλογεῖτε τοὺς καταρωμένους ὑμᾶς, καλῶς ποιεῖτε τοῖς μισοῦσιν ὑμᾶς καὶ προσεύχεσθε ὑπὲρ τῶν ἐπηρεαζόντων ὑμᾶς καὶ διωκόντων ὑμᾶς.* Βλ. καὶ παρακάτω 379b 15-16, ἐπίσης 379c 2 κέ.· ὥστόσο βλ. καὶ 375c 2.

335e 8. **Σιμωνίδην, Βίαντα, Πιττακόν.** Ὁ Πιττακὸς ἀπὸ τῆ Μυτιλήνης (ὁψιμος 7ος αἰ.) καὶ ὁ Βίας ἀπὸ τὴν Πριήνη (πρῶτο μισό τοῦ 6ου αἰ.) συγκαταλέγονταν στοὺς Ἑπτὰ Σοφούς. Ὁ Σιμωνίδης ἀπὸ τὴν Κέα (περίπου 550-470 π.Χ.), ποιητὴς μὲ κριτικὴ ματιά, ἔχει χαρακτηριστεῖ ἀπὸ τὸν Lessing, στὸν Πρόλογο τοῦ *Λαοκόοντα*, ὡς «ὁ Ἕλληνας Βολταῖρος».

336a 5-6. **Περϊάνδρον, Περδίκκαν, Ξέρξου, Ἴσμηνίου τοῦ Θηβαίου.** Ὁ Περϊάνδρος (περίπου 590-540 π.Χ.) ἦταν ὁ γνωστὸς τύραννος τῆς Κορίνθου. Ὁ Περδίκκας ὁ Β' ἦταν βασιλιάς τῆς Μακεδονίας (440-411 π.Χ.). Ὁ Ξέρξης, βασιλιάς τῶν Περσῶν, ἠττήθηκε ἀπὸ τοὺς Ἕλληνες στὴ Σαλαμίνα (480 π.Χ.) καὶ τὶς Πλαταιὲς (479 π.Χ.). Γιὰ τὸν Ἴσμηνία, τὸν μόνο ἀπὸ τοὺς τέσσερις ποὺ δὲν ὑπῆρξε μονάρχης, πιστεύεται ὅτι ἦταν ὁ θηβαῖος πολιτικὸς ποὺ ἀναφέρεται στὸν *Μένωνα* 90a 3-4.

336c 1. **ὑποκατακλινόμενοι.** Μεταφορὰ ἀπὸ τὶς συνήθειες καὶ τὴν ἀτμόσφαιρα τῶν συμποσίων ὅπου κάποιοι παραχωροῦσαν τὴ δική τους καλύτερη θέση σὲ ἄλλους συνδαιτυμόνες ἀρκούμενοι οἱ ἴδιοι σὲ μιὰ ὑποδεέστερη, χαμηλότερη θέση. Πρβ. *Συμπόσιο* 222e, *ἐὰν οὖν ὑπὸ σοὶ κατακλινῇ Ἀγάθων· Πλούταρχος, Πῶς ἂν τις διακρίνει τὸν κόλακα τοῦ φίλου* 58b, *τὰς τοιαύτας ὑποκατακλίσεις* (Adam, ad loc.).

336c 2-d 3. **Ἄλλ' εἶπερ ὥς ... λέγῃς.** Στὶς φιλοσοφικὲς συζητήσεις τῆς Ἀθήνας τοῦ 5ου καὶ τοῦ 4ου αἰ. κέ. εἶχε διαμορφωθεῖ ἓνας διαλεκτικὸς συζητητικὸς τρόπος διαμέσου ἐρωταποκρίσεων. Ἡ συζήτηση διεξαγόταν πάντοτε μεταξὺ δύο συνομιλητῶν, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ὁ ἓνας, ὁ *ἀποκρινόμενος*, ἀναλάμβανε νὰ ὑποστηρίξει μιὰ θέση (λ.χ. ὅτι 'δικαιοσύνη εἶναι τὸ δίκιο τοῦ ἰσχυροτέρου' ἢ ὅτι 'ἡ ἀρετὴ εἶναι δυνατόν νὰ διδασχθεῖ')· ὁ ἄλλος, ὁ *ἐρωτῶν*, προσπαθοῦσε νὰ ὁδηγήσει τὸν ἀποκρινόμενο σὲ ἀντίφαση ἢ στὴν παραδοχὴ ὅτι αὐτὸ τὸ ὁποῖο ὑποστήριζε δὲν εὐσταθοῦσε. Ἐὰν ὕστερα ἀπὸ 3-4 ἐρωτήσεις τὸ κατόρθωνε, ἦταν ὁ νικητὴς, ἐὰν ὄχι, εἶχε ἡττηθεῖ. Ἡ μεθοδολογία αὐτῆς τῆς *ἐλεγκτικῆς* διαλεκτικῆς, ποὺ τὴν βλέπουμε νὰ ξεδιπλώνεται κυρίως στοὺς λεγόμενους «σωκρατικούς» διαλόγους τοῦ Πλάτωνα, περιγράφεται στὰ ἀριστοτελικά *Τοπικά*. — *μὴ μόνον ἐρώτα.* Αὐτὸ γιὰ τὸ ὁποῖο διαμαρτύρεται ὁ Θρασύμαχος εἶναι ὅτι ὁ

Σωκράτης ἀναλάμβανε πάντοτε τὸ ρόλο τοῦ ἐρωτῶντος, ἀποφεύγοντας συστηματικὰ νὰ προτείνει ὁ ἴδιος ἓναν ὀρισμὸ ἢ μιὰ γενικὴ θέση.

336d 6-7. **εἰ μὴ πρότερος ... γενέσθαι.** Ἡ παλαιότατη ἑλληνικὴ γραμματικὴ ἀναφορὰ στὴν ἀρχαίᾳ πίστι πὼς ἂν ἓνας λύκος ἐβλέπε πρῶτος ἓναν ἄνθρωπο, προτοῦ νὰ τὸν δεῖ ἐκεῖνος, ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς θὰ ἔχανε τὴ μιλιὰ του (*ἄφωνος ἂν γενέσθαι*). «Τὸ *θηρίον* τοῦ 336b 5 ἔχει γίνεи λύκος», σημειώνει χαρακτηριστικὰ γιὰ τὸν Θρασύμαχο ὁ Adam, *ad loc.*

337a 3. **μᾶλα σαρδάνιον.** Ὅπως στὴν Ὀδύσσεια υ 301 κέ., *μεῖδῃσε* [sc. ὁ Ὀδυσσεὺς] *δὲ θυμῷ σαρδάνιον μᾶλα τοῖον*, γιὰ νὰ ἐκφραστεῖ ἓνα γέλιο πικρόχολο («μὲ πίκρα στὸ θυμὸ του ἀχνογελώντας», μεταφράζουν οἱ Ν. Καζαντζάκης - Ι. Κακριδής). *σαρδά-ζων* *μετὰ πικρίας γελῶν*, σύμφωνα μὲ τὸν Φώτιο.

337a 4. **ἡ εἰωθυῖα εἰρωνεία Σωκράτους.** Τὰ λόγια τοῦ Θρασύμαχου ἰσοδυναμοῦν μὲ καταγγελία ὅτι ὁ Σωκράτης ἐξαπατᾷ, ὅταν παριστάνει πὼς τάχα δὲν γνωρίζει τίποτα, ἀφοῦ σύμφωνα μὲ τὸν ἀρχαῖο σχολιαστὴ *εἰρωνεία ἐστὶ προσποιήσις ἀδυναμίας ὣν δύναται τις ποιεῖν, ... προσποιήσις δυνάμεως ὣν οὐ δύναται τις ποιεῖν*. Σ' αὐτὴ τὴν εἰρωνεία, πού ἀναδυόταν ἀπὸ μιὰ γνήσια αἴσθησι τοῦ Σωκράτη γιὰ τὸ ἀνεξάντλητο τῆς γνώσης καὶ ἀπὸ τὴν ἐπίγνωσί του ὅτι σὲ σύγκρισή μὲ ὅσα πρέπει νὰ κατακτηθοῦν γνωστικὰ οὔτε αὐτὸς οὔτε ὅποιοσδήποτε ἄλλος γνωρίζει οὐσιαστικὰ κάτι, ὁ R. Nettleship [1962], σ. 44, διακρίνει κάποια συγγενικότητα μὲ τὴν εὐαγγελικὴ ἐρώτησι *τί μὲ λέγεις ἀγαθόν; Μάρκ. Γ' 18· Λουκ. ΙΗ' 18*.

337d 2. **Τί ἀξιοῖς παθεῖν;** Κατὰ τὸ ἀρχαῖο δίκαιο, ὅταν ὁ κατηγορούμενος κηρυχνόταν ἔνοχος,μποροῦσε σὲ ὀρισμένες περιπτώσεις νὰ ἀντιπροτείνει καὶ αὐτὸς γιὰ τὸν ἑαυτό του μιὰ ποινὴ ἀντὶ ἐκείνης πού εἶχε προταθεῖ ἀπὸ τὴν πλευρὰ τῶν κατηγορῶν. Πρβ. *Ἀπολογία* 36b κέ.

338c 1-2. **φημί γάρ ἐγὼ ... συμφέρον.** Ἡ οὐσία καὶ ὁ χαρακτήρας τῶν προτάσεων τοῦ Θρασύμαχου ἔχουν ἀποτελέσει ἀντικείμενο μακρᾶς συζήτησης στὴν ἔρευνα. Συνοπτικὴ ἐπισκόπησι τῶν σημαντικότερων παρεμβάσεων θὰ βρεῖ ὁ ἀναγνώστης στὰ ἄρθρα τῶν G. B. Kerferd [1947], σ. 19 κέ., P. P. Nicholson [1974], σ. 210 κέ., J. G. Boter [1986], σ. 261 κέ. καὶ στὸν W. K. C. Guthrie [1975], σ. 441 κέ. Ὑποστηρίζοντας ὁ Θρασύμαχος ὅτι 'δικαιοσύνη' εἶναι οὐσιαστικὰ ἀπλῶς τὸ ὄνομα πού δίνουν οἱ ἰσχυροὶ σὲ ὅ,τι ἐπιβάλλουν στοὺς ἀνίσχυρους, ἐκφράζει μιὰν ἄποψι διάχυτη στὴν ἀτμόσφαιρα τῆς ἐποχῆς. Τὴν συναντᾶμε στὸ διάλογο Μηλίων-Ἀθηναίων στὸν Θουκυδίδη 5, 89 κέ., στὸ ἐπιχείρημα μεταξὺ *δικαίου* καὶ *ἀδίκου λόγου* στὶς *Νεφέλες* τοῦ Ἀριστοφάνη ἀλλὰ καὶ στὸν πλατωνικὸ *Γοργία*, ὅπου ὁ Καλλικλῆς ὑποστηρίζει μὲ ἀκόμη μεγαλύτερο πάθος κάτι παρόμοιο. Ἡ πρότασι τοῦ Θρασύμαχου ὅτι ἡ δικαιοσύνη ταυτίζεται μὲ τὸ συμφέρον τοῦ ἰσχυροτέρου δὲν ἐντάσσεται στὴ σειρὰ τῶν θεωριῶν τοῦ κοινωνικοῦ συμβολαίου, ἀφοῦ μὲ αὐτὴν δὲν ὑποστηρίζεται ὅτι οἱ ἀρχόμενοι ἔχουν συμφωνήσει μὲ

τούς ἄρχοντες νὰ ἐκχωρήσουν σὲ αὐτοὺς ἓνα μέρος τῆς ἐλευθερίας τους μὲ ἀντάλλαγμα τὰ εὐεργετήματα τῆς τάξης καὶ τοῦ νόμου· ἀντιθέτως, σύμφωνα μὲ τὸν Θρασύμαχο, οἱ ἰσχυρότεροι ἐπιβάλλουν μὲ τὴ δύναμή τους τὴ βούλησή τους. Καμία ἀπὸ τίς κρίσιμες προτάσεις τοῦ σοφιστῆ δὲν πρέπει νὰ ἐκληφθεῖ ὡς ἐννοιολογικὸς ὀρισμὸς. Ὁ Θρασύμαχος ἀναφέρεται στὶς ἐπιπτώσεις τῆς λεγόμενης δικαιοσύνης ὑποστηρίζοντας γι' αὐτὲς ὅτι ἐξυπηρετοῦν πάντα τὸ συμφέρον τοῦ ἰσχυροτέρου. Ἡ οὐσία τῆς πρότασής του δὲν παραπέμπει κατανάγκην ἀποκλειστικά σὲ πολιτικὰ συμφραζόμενα: Στὸ 338d 7 θὰ γίνῃ φανερό ὅτι ὁ ἄρχων ἀποτελεῖ ἀπλῶς μία περίπτωση φορέως ἰσχύος — ἴσως τὴν πιὸ χαρακτηριστικὴ ἀλλὰ ὄχι τὴ μοναδική.

338c 7. **Πουλυδάμας ὁ παγκρατιαστής.** Γιγαντιαῖος ἀθλητῆς τοῦ παγκρατίου (τοῦ ἀρχαίου ἐλληνικοῦ ἀγωνίσματος τὸ ὁποῖο περιλάμβανε πάλη καὶ πυγμαχία συγχρόνως), ὀλυμπιονίκης στὴν ἐνενηκοστὴ τρίτῃ Ὀλυμπιάδα (408 π.Χ.). *Οὗτος ὁ Πουλυδάμας, γράφει ὁ ἀρχαῖος σχολιαστής, ἀπὸ Σκοτούσης ἦν, πόλεως Θεσσαλίας, διασημότητος παγκρατιαστής, ὑπερμεγέθης, ὃς ἐν Πέρσαις παρ' Ὡρχῳ γενόμενος τῷ βασιλεῖ λέοντας ἀνέειλεν καὶ ὠπλισμένους γυμνὸς κατηγωνίσατο.*

338e 1-2. **πρὸς τὸ αὐτῇ συμφέρον.** Δηλαδή σύμφωνα μὲ ὅ,τι συμφέρει τοὺς ἴδιους τοὺς κυβερνῶντες καὶ ὄχι τὸ κράτος· οἱ ἄρχοντες στηρίζουν μὲ τίς πράξεις τους τὸ κράτος μόνον καὶ μόνον ἐπειδὴ ἔτσι ἐνισχύεται ἡ δική τους θέση ὡς ἀρχόντων. Πρβ. τὸ *σφίσι συμφέρον*, 338e 4· τὸ *τὰ συμφέροντα ἑαυτοῖς*, 339c 7.

340a 3. **Ἐὰν σύ γ' ἔφη ... ὑπολαβὼν.** Ἡ αὐθόρμητη παρέμβαση τοῦ Πολέμαρχου ὑπὲρ τοῦ Σωκράτη προκαλεῖ μιὰ ἀνάλογη ζωερὴ ἀντίδραση τοῦ Κλειτοφώντα — τὴ μοναδική σὲ ὅλον τὸ διάλογο — ὑπὲρ τοῦ Θρασύμαχου. Τὰ λόγια ποὺ ἀπευθύνει στὸν Πολέμαρχο εἶναι εἰρωνικά, κάτι σὰν «Ἀφοῦ τὸ λὲς κι ἐσύ!...».

340e 8. **καθ' ὅσον ἄρχων ἐστίν.** Ἐδῶ ὁ Θρασύμαχος ἐγκαταλείπει τὸν ρεαλιστικὸ ἐμπειρισμὸ του καὶ ὑψώνει τὸ λογικὸ ἐπίπεδο τοῦ ἐπιχειρήματος.

341b 6. **ὁ νυνδὴ ἔλεγε.** Βλ. 340e 1-2.

341c 1-2. **ξυρεῖν ἐπιχειρεῖν λέοντα.** *Παρομμία ἐπὶ τῶν καθ' ἑαυτῶν τι ἢ ἀδύνατα ποιεῖν ἐπιχειρούντων λεγομένη,* σημειώνει ὁ ἀρχαῖος σχολιαστής.

341e 4-5. **διὰ ταῦτα καὶ ... ἠύρημένη.** Ὑπαινικτικὴ εἰρωνικὴ ἀναφορὰ στὶς καινοτομίες τοῦ ἀρχαίου γιατροῦ Ἡρόδικου ἀπὸ τῆ Σηλυμβρία (5ος αἰ. π.Χ.) γιὰ τὸν ὁποῖο γνωρίζουμε ὅτι εἶχε ἐπινοήσει νέες θεραπείες εἰδικὰ γιὰ τοὺς χρονίως πάσχοντες· ὁ Σωκράτης θὰ ἀναφερθεῖ σ' αὐτὸν καὶ στὸ 3ο βιβλίο, *μείζας γυμναστικὴν ἱατρικῇ*, 406a 5 κέ.

343a 7-9. **Ὅτι τοί σε κορυζῶντα περιορᾷ.** Ὁ Θρασύμαχος ἀντιλαμβάνεται ὅτι ὁ Σωκράτης προσπαθεῖ νὰ δώσει διαφορετικὴ κατεύθυνση στὴ συζήτηση· τὸν διακόπτει ἔτσι μὲ αὐτὰ τὰ προσβλητικὰ λόγια (πρβ. καὶ τὸ *τίτθῃ σοι ἔστιν*; μόλις παραπάνω), γιὰ νὰ ἀρχίσει τὴ δική του μακρολογίαν.

343d 3 κέ. **Ἐν τοῖς πρὸς ἀλλήλους συμβολαίοις** κλπ. Παρατηροῦμε ὅτι ἀπὸ τὰ παραδείγματα δίκαιων καὶ ἀδικῶν πράξεων, τὰ ὅποια παραθέτει ὁ Θρασύμαχος, ὁρισμένα μόνον ἀφοροῦν στὴ σχέση πολίτη-κράτους (*ἐν τοῖς πρὸς τὴν πόλιν*, d 6-7), ἐνῶ τὰ ἄλλα ἀναφέρονται σὲ ἰδιωτικὲς δοσοληψίες καὶ συναλλαγές (*ἐν τοῖς πρὸς ἀλλήλους συμβολαίοις*, d 3-4).

344b 3. **ἱερόσυλοι καὶ ἀνδραποδισταί**. Τὰ ἀρχαῖα ἱερά, δηλαδὴ οἱ ναοὶ καὶ οἱ ἱεροὶ τόποι, ἦσαν καὶ δημόσια θησαυροφυλάκια· μποροῦμε, ἔτσι, νὰ παραλληλίσουμε κάπως τοὺς ἱερόσυλους μὲ σημερινούς ληστὲς τραπεζῶν· *ἀνδραποδιστής*, πάλι, εἶναι σύμφωνα μὲ τὸν Πολυδεύκη 3, 78 *ὁ τὸν ἐλεύθερον καταδουλωσάμενος ἢ τὸν ἀλλότριον οἰκέτην ἀπαγόμενος*, δηλαδὴ κάτι ἀνάλογο μὲ ἕναν σημερινὸ ἀπαγωγέα.

344c 5. **ἰσχυρότερον, ἐλευθεριώτερον, δεσποτικώτερον**. Οἱ διαπιστώσεις τοῦ Θρασύμαχου γιὰ τὸ θρίαμβο τῆς ἀδικίας ἀνήκουν στὸν βασικὸ «κανόνα» τῶν παραπόνων γιὰ τὸ ἠθικὸ ἔλλειμμα τοῦ κόσμου τούτου, γράφει ὁ W. Kersting. Τὸ ἀσυνήθιστο καὶ ἐνοχλητικὸ στὴ στάση του εἶναι ἡ ἀξιολόγηση στὴν ὁποία προβαίνει. Γιατὶ ὁ Θρασύμαχος φαίνεται νὰ παίρνει τὸ μέρος τοῦ νικητῆ, ἐξυμνεῖ τὴν ἀδικία καὶ ἐξαίρει τὴν ὀρθολογικὴ ὑπεροχὴ της. Αὐτὸ τὸν καθιστᾷ μία ἀπὸ τίς μεγάλες συμβολικὲς μορφές τοῦ ἀμοραλισμοῦ στὴν εὐρωπαϊκὴ γραμματεία, δίπλα στὸν Μακιαβέλλι καὶ τὸν Καλλικλῆ. Πέρα ὅμως ἀπὸ αὐτό, ὁ «ρεαλισμός» του φαίνεται νὰ ἔχει καὶ μιὰ αἰσθητικὴ διάσταση, ἱκανὴ νὰ προκαλέσει ἕνα θαυμασμὸ πού μένει ἀδιάφορος ἀπέναντι στίς ἠθικὲς συμβάσεις· ὁ ἀμοραλιστικὸς χαρακτήρας τῆς ἀδικίας, «ἰδίως ὅταν αὐτὴ ἀσκεῖται μὲ κάποιο στυλ», τὴν κάνει νὰ φαντάζει σὰν κάτι πολὺ *ἰσχυρότερον καὶ ἐλευθεριώτερον καὶ δεσποτικώτερον* ἀπὸ τὴν ἀδικία (W. Kersting [1999], σ. 34).

344d 6. **οἷον ἐμβάλων λόγον**. Ὁ Σωκράτης ἀναλογίζεται ὅτι γιὰ νὰ ἀντικρουστοῦν οἱ ἀντιρροήσεις τοῦ Θρασύμαχου θὰ χρειαστεῖ μιὰ ἐπιχειρηματολογία πού νὰ δείχνει ὅτι δικαιοσύνη καὶ εὐτυχία συγκλίνουν στὸ αὐτό· τοῦτο προϋποθέτει γνῶση τῆς οὐσίας τῆς δικαιοσύνης, κάτι πού τοῦ προκαλεῖ δέος.

345a 3. **οὐδ' οἶμαι ἀδικίαν ... κερδαλεώτερον**. Ὁ Σωκράτης δὲν προσδιορίζει ἂν τὸ ὄφελος ἀπὸ τὴ δικαιοσύνη συνίσταται σὲ ὁρισμένα πλεονεκτήματα πού τὰ ἐξασφαλίζει κανεὶς μὲ τὸ νὰ συμπεριφέρεται δίκαια ἢ ἂν ἐννοεῖ γενικότερα ἕνα *εὖ ζῆν* ὑπὸ μίαν ἄλλη, ἠθικὴ, ἔννοια.

345c 1. **τὰ ἐμπροσθεν ἐπισκεψόμεθα**. Ἀναφέρεται στὸ 341c 4-5.

345c 2. **οὐκέτι ᾧου**. Ἀναφέρεται στὸ 343b 1 κέ.

345d 5. **ᾧμην ἔγωγε νυνδή**. Ἀναφέρεται στὸ 342e 6-11.

346c 3 κέ. **Οὐκοῦν, ᾧ Θρασύμαχε...** Ἡδη παλαιότεροι ἐρευνητὲς (J. Adam, ad loc., W. Lutoslawski [1897], σ. 273 κέ., H. Raeder [1905], σ. 200 κέ.) ἀλλὰ καὶ πρόσφατα ὁ Ch. Kahn ἀνιχνεύουν εἰδικὰ σὲ αὐτὴ τὴν ἐνότητα (346c 3-347d 6) ὁρισμένα νήματα πού

δένουν το πρώτο βιβλίο της *Πολιτείας* με τον κύριο κορμό της. Κατ' ἀρχάς ἡ μοναδική σὲ ὁλόκληρο τὸ 1ο βιβλίο παρέμβαση τοῦ Γλαύκωνα (347a 7 κέ.), ὁ ὁποῖος μετὸν ἀδελφὸ του Ἀδείμαντο θὰ ἀποτελέσουν ἀπὸ τὸ 2ο βιβλίο καὶ ἐξῆς σχεδὸν τοὺς ἀποκλειστικοὺς συνομιλητὲς τοῦ Σωκράτη, συνιστᾷ ἀπὸ τὴν ἄποψη τῆς δομῆς τοῦ διαλόγου μιὰ πολὺ σημαντικὴ παρέμβαση. Ἐπίσης ἡ σχεδὸν ὑπαινικτικὴ ἀλλὰ συνάμα καὶ ἀναγνωρίσιμη ἀναφορὰ σὲ μιὰ ἰδανικὴ πολιτεία (*πόλις ἀνδρῶν ἀγαθῶν*, 347d 2-3) καὶ σὲ ἄρχοντες ἑτοιμοὺς γιὰ τὴ μεγάλη Ἄρνηση (*περμιάχητον τὸ μὴ ἄρχειν ὥσπερ νυνὶ τὸ ἄρχειν*, 347d 3-4) πρέπει νὰ συσχετισθεῖ μετὴν ἐπιστροφὴ αὐτῶν τῶν θεμάτων στὴ συνέχεια τοῦ διαλόγου (3ο ἕως 7ο βιβλίο, Ch. Kahn [1993], σ. 138). Μετὰ τὰ στοιχεῖα, τέλος, πού ἀναφέρονται ἐδῶ ὡς κίνητρα τοῦ ἄρχειν: τὴν ἐπιθυμία τοῦ χρήματος (*ἀργύριον*, 347a 4), τὴν ἀγάπη γιὰ τὴν *τιμὴν*, 347a 4, τὴ συναίσθησι τῆς ἠθικῆς ἀνωτερότητας (*ζημίαν ἐὰν μὴ ἄρχῃ*, 347a 5-6) προαναγγέλλεται ὑποτυπωδῶς ἡ τριμερὴς διαίρεσις τῆς ψυχῆς, ὅπως θὰ ξεδιπλωθεῖ στὸ 4ο βιβλίο. Ἔτσι, διαγράφεται ἡδὴ ἀχνὰ «σὰν ἕνας στιγμιαίος ἀντικατοπτρισμὸς» (P. Friedländer [1960], τ. 3, σ. 59) ἡ ἀληθινὴ πολιτεία καὶ συνάμα δίνεται ὁ ὀρίζοντας στὸν ὁποῖο θὰ ἀνοιχθεῖ ὁ διάλογος ἀπὸ τὸ 2ο βιβλίο καὶ ἐξῆς.

346e 8. **καὶ ἄρτι ἔλεγον**. Βλ. 345e 5 κέ.

347c 3-4. **ὑπὸ πονηροτέρου ἄρχεσθαι**. Ὁ Σωκράτης μεταστρέφει τὸν ἰσχυρισμὸ τοῦ Θρασύμαχου στὸ ἀντίθετό του. Αὐτὸ καθαυτὸ τὸ διανόημα εἶναι παλαιότερο: *χαλεπὸν ἄρχεσθαι ὑπὸ χειρείονος*, εἶχε διακηρύξει ὁ Δημόκριτος (DK 68 B 49).

347c 5. **ὅταν ἄρχωσιν** [sc. *οἱ ἐπεικέστατοι*]. Κάτι πὺν κατὰ τὸν πλατωνικὸ Σωκράτη μόνον συμπτωματικὰ μπορεῖ νὰ συμβεῖ! «Ὁ πεσμισμός τοῦ Πλάτωνα σχετικὰ μετὶς πολιτικὲς καταστάσεις στὸν πραγματικὸ κόσμον διαπερνᾷ ὁλόκληρη τὴν *Πολιτεία*», σημειώνει ὁ R. Waterfield [1993], σ. 384.

347e 2. **καὶ εἰς αὐθις σκεψόμεθα**. Δὲν ὑπάρχει στὴν *Πολιτεία* κάτι πὺν ἐμφανῶς νὰ ἀποτελεῖ ἐπαναπροσέγγισι αὐτοῦ τοῦ θέματος. Ὁ O. Apelt, ad loc., εἰκάζει ὅτι ἐδῶ ὁ Πλάτων παραπέμπει γενικὰ στὴ συζήτηση γιὰ τοὺς φύλακες καὶ τοὺς φιλοσόφους. Τὸ ἀπλούστερο κατὰ τὸν Adam, ad loc., εἶναι νὰ ὑποθέσουμε ὅτι πρόκειται γιὰ τυποποιημένη φράση (ὅπως τὸ *εἰσαὐθις ἐπισκεπτέον* στὰ ἀριστοτελικὰ *Ἠθικὰ Νικομάχεια* 1097b 14) μετὴν ὁποία ἐπιχειρεῖται ἡ παράκαμψι ἐνὸς θέματος.

347e 3-4. **τὸν τοῦ ἀδίκου ... δικαίου**. Σὲ αὐτὴ τὴ φράση συγκεφαλαιώνεται ὁ μονόλογος τοῦ Θρασύμαχου (343b1-344c 8): ἡ λ. *βίος* ὑποδηλώνει ἐδῶ ὁλόκληρη τὴ συμπεριφορὰ τοῦ ἀνθρώπου καὶ ὄχι τὴν πολιτικὴ μόνον δραστηριότητά του.

348c 7-8. **ἀδικίαν μὲν λυσιτελεῖν, δικαιοσύνην δ' οὐ**. Μιὰ «μεταξίωσις τῶν ἀξιών», ὅμοια μετὲ κείνη τοῦ Καλλικλῆ στὸν *Γοργία* (τοὺς *ἡλιθίους λέγεις τοὺς σώφρονας*, 491e 2), τὴν ὁποία ὁ Θρασύμαχος ἀπλῶς διαπιστώνει καὶ περιγράφει χωρὶς νὰ τὴν προπαγανδίζει.

348d 7. **τοὺς τὰ βαλλάντια ἀποτέμνοντας.** Οἱ ἀρχαῖοι δὲν εἶχαν τσέπες στὰ ροῦχα τους, ἔβαζαν τὰ χρήματά τους σὲ ἓνα σακούλι πού τὸ ἔραβαν ἐπάνω τους· οἱ λωποδύτες τὸ ἀποσποῦσαν ἀποκόβοντάς το.

349e 9. **ἄπερ φρόνιμον, ἀγαθόν.** Χαρακτηριστικά σωκρατική εἶναι ἡ ταύτιση τῆς ἀρετῆς μὲ τὴ γνώση, ἐπίσης στὴ συνέχεια ἡ χρήση ἐξεικονιστικῶν παραδειγμάτων ἀπὸ τὴν περιοχὴ τῶν τεχνικῶν δεξιοτήτων, μὰ πρακτικὴ γνωστὴ ἀπὸ παλαιότερους πλατωνικοὺς διαλόγους ὅπως ὁ *Λάχης*, ὁ *Λύσις*, ὁ *Γοργίας*.

350d 3. **Θρασύμαχον ἐρυθριῶντα.** Ὁ Θρασύμαχος κοκκινίζει ἐπειδὴ αἰσθάνεται ταπεινωμένος ἀπὸ τὴν ἐξέλιξη τῆς συζήτησης, ὅπως ὁ Διονυσόδωρος στὸν *Εὐθύδημο* 297a 7-8.

350d 7. **ἢ οὐ μέμνησαι, ὦ Θρασύμαχε;** Ἀναφέρεται στὰ 344c 3 κέ. καὶ 348e 9 κέ.

351c 6. **Σοὶ γάρ, ἔφη, χαρίζομαι.** Ὅπως ὁ Καλλικλῆς στὸν *Γοργία* (*ἔστω σοι τοῦτο, ὦ Σώκρατες, οὕτως, ἵνα διαπεράνης τὸν λόγον*, 510a 1-2), ἔτσι καὶ ὁ Θρασύμαχος περιορίζεται τελικὰ σὲ μιὰ συγκαταβατικὰ ἀδιάφορη παρακολούθηση καὶ συμφωνία μὲ ὅ,τι λέει ὁ Σωκράτης· πρβ. καὶ 351d 7: *ἔστω, ἢ δ' ὅς, ἵνα σοι μὴ διαφέρωμαι*.

352a 2. **διὰ τὸ στασιάζειν καὶ διαφέρεισθαι.** Διαμέσου αὐτῆς τῆς ἀπλῆς ἀναφορᾶς σὲ ἐσωτερικὲς συγκρούσεις (πρβ. καὶ τὸ *στασιάζοντα καὶ οὐχ ὁμονοοῦντα*, a 7) προαναγγέλλεται ἡ πλατωνικὴ διδασκαλία γιὰ τὴν τριμερῆ διαίρεση τῆς ψυχῆς σὲ *λογιστικόν*, *θυμοειδὲς* καὶ *ἐπιθυμητικόν*, 435b 4 κέ. Ἡ διαίρεση αὐτὴ ἀποτελεῖ προϋπόθεση καὶ βάση ἀφενὸς τοῦ διανοήματος ὅτι ἡ δικαιοσύνη φέρνει στὸ ἄτομο γαλήνη καὶ ὁμόνοια (441d 5 κέ.), καὶ ἀφετέρου τοῦ μεθοδολογικοῦ τεχνάσματος τῆς ἀναλογικῆς θεώρησης ψυχῆς καὶ πολιτείας, στὸ πλαίσιο τῆς ὁποίας θὰ καταστρωθεῖ τὸ σχεδιάσμα τοῦ ἰδανικοῦ κράτους (368e 7 κέ.). Ἔτσι ὁ Adam, ad loc., ἐπισημαίνει ὅτι στὴν ἐνότητα ἀπὸ τὸ 350e 10 ἕως τὸ 352a 9 περιέχεται σὲ μιὰ μὴ ἀνεπτυγμένη μορφὴ τὸ φύτρο ὅλης τῆς *Πολιτείας* («the undeveloped germ of the whole method and doctrine of the Republic»).

352a 5. **καὶ ἐν ἐνὶ ἐνοῦσα** [sc. *ἡ ἀδικία*]. Ἀξιοσημείωτη εἶναι ἡ μετατόπιση τοῦ πρίσματος τῆς θεώρησης. Ἀπὸ τὴ δικαιοσύνη ὡς τρόπο τῆς ἐξωτερικῆς συμπεριφορᾶς περνᾶμε στὴ δικαιοσύνη ὡς ἐνεργητικὴ ἀρχὴ τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς πού ἐπιδρᾷ στὴν ὅλη ἀγωγή τοῦ βίου. Εἶναι ἡ πρώτη ἔνδειξη ἐνὸς τρόπου θεώρησης τοῦ ὑποκειμένου πού θὰ δεσπόσει στὸ ὑπόλοιπο μέρος τῆς *Πολιτείας*. Ἡ ἀρχὴ τῆς ἀπόλυτης ἀδικίας ἰσοδυναμεῖ μὲ ἀδυναμία τοῦ ατόμου νὰ ὁμονοήσει μὲ τὸν ἑαυτό του καὶ μὲ τοὺς ἄλλους· καὶ ἡ ὁποία δύναμὴ του ἀποδίδεται σὲ κάποια πρόσμιξη ἢ ἐνότητα μὲ τὴ δικαιοσύνη (R. L. Nettleship [1962], σ. 41).

352c 7-8. **ἐπεὶ οἱ γε παμπόνηροι ... ἀδύνατοι.** Τὸ λάθος τοῦ σωκρατικοῦ ἰσχυρισμοῦ —καὶ κατ' ἐπέκταση τοῦ ὅλου ἐπιχειρήματος (351a - 352c) — ἔγκειται στὸ ὅτι σὲ αὐτὸ

ὁ *τελέως ἄδικος* ἐκλαμβάνεται ὡς τόσο ἀνόητος, ὥστε νὰ μὴ διαθέτει τὸ στοιχειῶδες πνεῦμα πειθαρχίας καὶ συνεργασίας πού θὰ ἦταν ἀπαραίτητο γιὰ τὴν ἐνίσχυση τῆς πολιτικῆς, κοινωνικῆς καὶ οἰκονομικῆς θέσης του (Kersting, ὁ.π., σ. 46).

352d 3. **ὑστερον προϋθέμεθα σκέψασθαι**. Κατὰ τὸν K. Vretska, ad loc., ἀναφέρεται στὸ 347e 2.

352d 6. **περὶ τοῦ ὄντινα ... ζῆν**. Ἡ φράση ἀπαντᾷ ἐπὶ λέξει καὶ στὸν *Γοργία* 500c 3· παραπέμπει ἀπευθείας στὸ σωκρατικὸ *πῶς βιωτέον*. Πρβ. 344e 5-7.

352d 9. **ἵππου ἔργον**. Σὲ κάθε πράγμα, λ.χ. σὲ ἕνα ἄλογο ἢ σὲ ἕνα δρεπάνι, προσιδιάζει ἕνα ἔργο πού τὸ πρᾶγμα αὐτὸ τὸ διεκπεραιώνει καλύτερα ἀπὸ ὅποιονδήποτε ἄλλο. Μὲ τοῦτο τὸ διανόημα προαναγγέλλεται ἡ θεμελιώδης ἀρχὴ τῆς ἐξειδίκευσης πού διαπερνᾷ ὅλη τὴν *Πολιτεία*. Θὰ τὴν ξανασυναντήσουμε στὸ 2ο βιβλίο, 369e 2 κέ., ἀλλὰ καὶ ἄλλοι: ἡ δικαιοσύνη συνίσταται στὸ νὰ πράττει καθένας καὶ καθετὶ τὰ δικά του.

353d 3 κέ. **ψυχῆς ἔστιν τι ἔργον**. Ὁ Σωκράτης φαίνεται νὰ παραδέχεται ἐδῶ μιὰ δυνάμει φυσικὴ ἱκανότητα ὅλων τῶν ἀνθρώπων νὰ ζοῦν μὲ ἀρετὴ καὶ δικαιοσύνη.

353e 7. **συνεχωρήσαμεν**. Ἀναφέρεται στὸ 350c 10 - d 8· πρβ. καὶ 348c 5 κέ.· 351a 2 κέ.

354a 8 κέ. **Οὐδέποτε ἄρα, ὦ μακάριε...** Σχετικὰ μὲ τὰ ἀλλεπάλληλα ἐπιχειρήματα (348c - 350c· 351a - 352c· 352e - 354b), μὲ τὰ ὁποῖα ὁ Σωκράτης προσπάθησε νὰ ἀντικρούσει τὴν ἄποψη τοῦ Θρασύμαχου, ὁ W. Kersting [1999], σ. 37, παρατηρεῖ ὅτι κανένα ἀπὸ αὐτὰ δὲν μπόρεσε νὰ φέρει σὲ δύσκολη θέση τὸ σοφιστὴ. Ἡ τελικὴ ἥττα τοῦ Θρασύμαχου ὀφείλεται περισσότερο στὴν πλατωνικὴ σκηνοθεσία παρὰ στὴν ἀποδεικτικὴ ἀξία τῶν σωκρατικῶν ἐπιχειρημάτων. Ἡ ἀδυναμία αὐτῆ, συνεχίζει ὁ Kersting, ἐκπλήρσσει ἀκόμη περισσότερο ἂν ἀναλογιστεῖ κανεῖς ὅτι ὁ Θρασύμαχος δὲν ἐκφράζει μιὰ σοφιστικὴ ὑπερβολὴ ἀλλὰ μιὰ τεκμηριωμένη πεποίθηση πού ἀκουμπάει γερὰ στὸν ἠθικὸ σκεπτικισμό τοῦ κοινοῦ αἰσθήματος.

357a κέ. **Ἐγὼ μὲν οὖν κλπ**. Τὸ 2ο βιβλίο τῆς *Πολιτείας* συναποτελεῖ μὲ τὰ δύο ἐπόμενα ἕνα ὅλο, στὸ ὁποῖο συζητεῖται ἡ οὐσία τῆς δικαιοσύνης σὲ σχέση μὲ τὴν ψυχὴ καὶ τὴν πολιτεία. Ἐνῶ ὁ χαρακτήρας τῆς συζήτησης τοῦ Σωκράτη μὲ τὸν Θρασύμαχο ἦταν καθαρὰ λογικὸς καὶ τὰ πάντα σ' αὐτὴν ἐξαριόνταν ἀπὸ τὴν ἀκριβὴ καὶ συνεκτικὴ χρῆση τῶν ὄρων, μὲ τὸ 2ο βιβλίο περνᾷμε στὴν περιοχὴ τῆς ψυχολογίας καὶ σὲ μιὰν ἀνάλυση τῆς ἀνθρώπινης φύσης πού θὰ καταλήξει στὸ σχεδιασμὸ μιᾶς φανταστικῆς ἰδανικῆς κοινότητος. Ταυτοχρόνως μεταβάλλεται καὶ τὸ κλίμα τῆς συζήτησης: τὴ θυελλώδη ἀντιπαράθεση μὲ τὸν Θρασύμαχο θὰ τὴν διαδεχθεῖ τώρα ἡ ἡρεμὴ συνομιλία μὲ τὸν Γλαύκωνα καὶ τὸν Ἀδείμαντο, μιὰ καλόπιστη ἀπὸ κοινοῦ ἀναζήτησις ὑπὸ τὴν ὁδήγησι τοῦ Σωκράτη στὸ ρόλο ἐνὸς ἔμπειρου φιλοσόφου. Βέβαια ἡ δραματικὴ ἔντασις τοῦ 1ου βιβλίου θὰ μειωθεῖ, ἀλλὰ αὐτὸ θὰ ἀντισταθμιστεῖ ἀπὸ τὴ διαρκῶς ἐντονότερη αἴσθησις γιὰ τὴ σπουδαιότητα τοῦ συζητούμενου θέματος. Τὸ ἐντυπωσια-

κό, «αὐτὸ ποὺ σοῦ κόβει τὴν ἀναπνοή», γράφει ὁ W. Kersting [1999], σ. 54, «δὲν ἔρχεται πιά ἀπ' ἔξω ἀλλὰ πηγάζει ἀπὸ τὴν ἐσωτερικὴ ἀκολουθία καὶ τὸν ριζικὸ χαρακτήρα τοῦ φιλοσοφικοῦ ἐπιχειρήματος».

357b 4. **λέγε γάρ μοι κέ.** Μὲ τὴν τεχνικὴ παρέμβαση τοῦ Γλαύκωνα («ἐπαγγελματικὰ φιλοσοφικὴ» τὴν χαρακτηρίζει ὁ Kersting [1999], σ. 54) ἡ συζήτηση κατακτᾷ ἕνα ὑψηλότερο ἀπ' ὅτι ὡς τώρα φιλοσοφικὸ ἐπίπεδο. Παρόμοιες ταξινομήσεις τῶν ἀγαθῶν ἀπαντοῦν καὶ σὲ ἄλλους πλατωνικοὺς διαλόγους: στὸν *Εὐθύδημο* 279a 4 κέ., στὸν *Γοργία* 467e 1 κέ., στὸν *Φίληβο* 66a 4 κέ., στὸν *Νόμους* 631b 6 κέ. καὶ 697b 2 κέ.: πρβ. Ἀριστοτέλης, *Ἠθικὰ Νικομάχεια* 1098b 12 κέ., ἐπίσης Στωικὲς διακρίσεις τῶν ἀγαθῶν στὸν Διογένη Λαέρτιο 7, 96 καὶ 107. Βλ. καὶ T. Irwin [1995], σ. 189-91.

358a 2. **καὶ διὰ τὰ γιγνόμενα.** Ὁ Πλάτων ἐννοεῖ ἐδῶ τὶς ἀγαθὲς ἐπενέργειες τῆς δίκαιης πράξης στὸν ἐσωτερικὸ κόσμο τοῦ πράττοντος.

358c 1-2. **καὶ ὅθεν γεγενῆσθαι.** Ἐκθέτοντας τὴν ἄποψη τοῦ Θρασύμαχου γιὰ τὴ δικαιοσύνη, ὁ Γλαῦκων θὰ ἀναχθεῖ καὶ σὲ μιὰ «Γενεαλογία τῆς ἰσχύουσας ἠθικῆς», P. Friedländer [1960], σ. 60. Ἀξιίζει νὰ προσεχθεῖ ὅτι ἡ προσέγγισή του δὲν περιορίζεται στὴν πολιτικὴ σφαῖρα καὶ ὅτι οἱ θέσεις τοῦ σοφιστῆ ἀντιμετωπίζονται ὡς μιὰ γενικότερη ἠθικὴ ἄποψη.

358c 3. **πάντες αὐτὸ ... ἐπιτηδεύουσιν.** Μιὰ ὅμοια διδασκαλία — ἡ ὁποία ἐνδεχομένως ἀποτελεῖ καὶ τὴν πηγὴ τοῦ παραπάνω διανοήματος — ἀπαντᾷ στὸ μεγάλο ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸν Πάπυρο XI τῆς Ὁξυρύγχου, n.1364 καὶ ἀποδίδεται στὸν ἀθηναῖο σοφιστὴ τοῦ 5ου αἰ. π.Χ. Ἀντιφῶντα (DK 87 B 44, A1).

358c 8. **καὶ μυρίων ἄλλων.** Ὅπως παρατηρεῖ ὁ G. J. Boter [1986], σ. 268, ἡ προσθήκη τοῦ *καὶ μυρίων ἄλλων* ἔχει μέγιστη σημασία γιὰ τὴν κατανόηση τῶν ἀπόψεων ποὺ διατύπωσε ὁ Θρασύμαχος (πρβ. καὶ τὰ δύο *φασίν* ἀμέσως παρακάτω στὸ 358e 3 καὶ στὸ 362c 6· ἐπίσης τὸ *πᾶς ἀνὴρ* στὸ 360c 8). Ἀπὸ αὐτὴν συνάγεται πὼς ὅ,τι ὑποστήριξε στὸ 1ο βιβλίο ὁ Θρασύμαχος τὸ συμμερίζονταν πάρα πολλοὶ ἄλλοι ἄνθρωποι.

358e 6. **τοῖς μὴ δυναμένοις.** Στὸν *Γοργία* 483b 4-6 ὁ Καλλικλῆς εἶναι σαφέστερος: *τοῖς ἀσθενέσι ἀνθρώποις καὶ τοῖς πολλοῖς*.

359a 1-2. **συνθέσθαι ἀλλήλοις ... ἀδικεῖσθαι.** Πρόκειται ἴσως γιὰ τὴν παλαιότατη γραμματειακὴ ἀποτύπωση μιᾶς θεωρίας κοινωνικοῦ συμβολαίου. Ὅπως στὶς θεωρίες τοῦ 17ου καὶ τοῦ 18ου αἰ., ἔτσι καὶ ἐδῶ ἡ βάση τῶν κοινωνικῶν διευθετήσεων εἶναι ἕνα ρητὸ ἢ ἄρρητο συμβόλαιο. Ἐνῶ ὅμως στὶς νεότερες θεωρίες τὸ κέντρο βάρους ἐντοπίζεται στὸ ζήτημα τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας, ἐδῶ δεσπόζει ἡ ἀναζήτηση μιᾶς ἠθικῆς δέσμευσης. Ὁ Γλαῦκων ἀναφέρεται σὲ αὐτὸ τὸ κατὰ κάποιον τρόπο ὑβριδικὸ κοινωνικὸ συμβόλαιο γιὰ νὰ δείξει (στὸ πλαίσιο πάντοτε τῆς ιδιότυπης συνηγορίας του ὑπὲρ τῶν ἀπόψεων τοῦ Θρασύμαχου) τὸν συμβατικὸ χαρακτήρα τοῦ δικαίου καὶ τὴν τεχνητὴ βία ποὺ ἀσκοῦν οἱ νόμοι στὴν ἀνθρώπινη φύση.

359a 4. **νόμιμόν τε καὶ δίκαιον**. Ἡ οὐσία τῆς δικαιοσύνης, γράφει ὁ G. J. Boter [1986], σ. 269, εἶναι *ισότης* καὶ τὴν *ισότητα* αὐτὴ τὴν ἐγγυῶνται οἱ νόμοι, οἱ ὁποῖοι ἀφενὸς ἀπαγορεύουν στὸ ἄτομο νὰ ἀδικεῖ καὶ ἀφετέρου τοῦ ὑπόσχονται ὅτι ἂν ἀδικηθεῖ αὐτοὶ θὰ ἀποκαταστήσουν τὴν ἀδικία ποὺ ὑπέστη. Ἔτσι, τὸ νόμιμον καὶ τὸ δίκαιον ἀποτελοῦν κατοουσίαν συνώνυμα (*νόμιμόν τε καὶ δίκαιον*): τὸ *ἴσον* εἶναι τὸ περιεχόμε- νο τῆς δικαιοσύνης, οἱ νόμοι εἶναι ἡ μορφή της· ἐπομένως, τὸ 'νὰ πράττει κανεὶς δί- καια' καὶ τὸ νὰ 'τηρεῖ τοὺς νόμους' εἶναι ταυτόσημα. Πρβ. Ξενοφῶν, *Ἀπομνημονεύ- ματα* 4, 4, 12: *φημὶ γὰρ ἐγὼ τὸ νόμιμον δίκαιον εἶναι*· Ἀριστοτέλης, *Ἠθικὰ Νικομάχεια* 1129a 33 κέ.: *ὥστε δῆλον ὅτι καὶ δίκαιος ἔσται ὁ τε νόμιμος καὶ ὁ ἴσος*.

359c 5. **ὁ πᾶσα φύσις ... ἀγαθόν**. Πρβ. τὶς συχνὲς διαπιστώσεις τοῦ Θουκυδίδη γιὰ τὴν τάση τῆς *ἀνθρωπείας φύσεως* νὰ πράττει τὸ κακὸ καὶ νὰ ἐξουσιάζει τοὺς ἄλλους (π.χ. 4, 61, 5· 3, 45, 3· 1, 76, 3) ἀλλὰ καὶ τὸ *Ἐλένης ἐγκώμιον* 6 (DK τ. 2, σ. 290) τοῦ σοφιστῆ Γοργία.

359c 5-6. **νόμφ δὲ βία ... τιμὴν**. Ἡ ὁρολογία παραπέμπει ἀπευθείας στὴν ἀντίθεση *νό- μου-φύσεως* ποὺ δεσπόζει στὴν ἠθικοπολιτικὴ φιλοσοφικὴ συζήτηση κατὰ τὸν 5ο καὶ τὸν 4ο αἰ. Βλ. W. K. C. Guthrie [1969], σ. 55-134. — Ἄν καθένας πράττει δίκαια, θὰ λαμβάνει καθένας αὐτὸ ποὺ πρέπει νὰ λάβει, δηλ. τὸ *ἴσον*· ὅταν κάποιος παίρνει πε- ρισσότερα ἀπ' ὅτι πρέπει, κάποιος ἄλλος θὰ πάρει λιγότερα: ἡ πλεονεξία τοῦ ἑνὸς συνεπάγεται τὸ *ἐλαττον ἔχειν* τοῦ ἄλλου, κι ἔτσι ἕνας δίκαιος ἄνθρωπος ποὺ περιορί- ζεται στὸ *ἴσον* θὰ βγεῖ ζημιωμένος, ὅταν θὰ ἔχει δοσοληψίες μὲ ἕναν ἄδικο ποὺ θὰ προσπαθεῖ νὰ ἐξασφαλίσει γιὰ τὸν ἑαυτό του κάτι ἐπιπλέον. Ἐπομένως, στὴν πράξη δικαιοσύνη σημαίνει *ισότητα*, ἀδικία σημαίνει *ἀνισότητα*: *πλέον* γιὰ τὸν ἄδικο καὶ *ἐλαττον* γιὰ τὸν δίκαιο (G. J. Boter [1986], σ. 269).

359d 1. **τῷ Γύγου τοῦ Λυδοῦ προγόνῳ**. Πρβ. ὥστόσο 612b 4, τὸν Γύγου *δακτύλιον*. — Οἱ ἀρχαῖοι συγγραφεῖς ποὺ μιλοῦν γι' αὐτὸ τὸ δακτυλίδι (Κικέρων, Λουκιανός, Φιλό- στρατος) τὸ συνδέουν μὲ τὸν ἴδιο τὸν Γύγη καὶ ὄχι, ὅπως συμβαίνει ἐδῶ, μὲ τὸν *πρό- γονόν* του, ἐνῶ ὁ Ἡρόδοτος 1, 8-13, στὴ δική του ἐξιστορήση σχετικὰ μὲ τὸν Γύγη τὸν Λυδὸ καὶ τὸ φόνον τοῦ Κανδαύλη, δὲν κάνει λόγο γιὰ ἕνα τέτοιο δακτυλίδι. Ἔτσι, ὁ Adam, ad loc., καί, διεξοδικότερα, στίς σ. 126-7 τοῦ 1ου τόμου (Appendix I), εἰκάζει ὅτι ὁ Γύγης τοῦ περιφήμου δακτυλιδιοῦ δὲν ἦταν ὁ Γύγης ὁ Λυδὸς τοῦ Ἡροδότου ἀλλὰ ἕνας ὁμώνυμος πρόγονός του ποὺ σὲ τοῦτο τὸ χωρίο ὁ Πλάτων παραλείπει νὰ τὸν κατονομάσει, πιθανῶς ἐπειδὴ προϋποθέτει ὅτι οἱ ἀναγνώστες του γνωρίζαν ὅτι ὁ ἐν λόγω πρόγονος τοῦ Λυδοῦ ὀνομαζόταν καὶ αὐτὸς Γύγης.

360c 6. **οὐδείς ἐκὼν δίκαιος**. Μὲ αὐτὴ τὴ συμπτυκνωμένη διατύπωση τῆς ἀποψης τοῦ Θρασύμαχου καὶ τῶν *μυρίων ἄλλων* (358c 8) ἐκφράζεται κάτι ἐντελῶς ἀντίθετο στὴ θεμελιώδη σωκρατικὴ ἀρχὴ τοῦ *οὐδείς ἐκὼν κακός*, τοῦ ὅτι δηλαδή κανένας δὲν δια- πράττει μὲ τὴ θέλησή του τὸ κακὸ καὶ τὸ ἄδικο.

361a 5 - b 1. **δοτέον οὖν τῷ ... δικαιοσύνην**. Ὁ *τελέως ἄδικος* εἶναι αὐτὸς ποὺ ξέρει νὰ

κρύβει την ἀδικία του πίσω από ένα πέπλο δικαιοσύνης. Οἱ σειρές αὐτὲς θυμίζουν συμβουλὲς τοῦ Μακιαβέλλι: Ἕνας ἡγεμόνας δὲν χρειάζεται νὰ ἔχει ὅλες τὶς ἀρετές, εἶναι ὅμως ἀπόλυτη ἀνάγκη νὰ φαίνεται πὼς τὶς ἔχει, γιατί οἱ ἄνθρωποι —ποῦ γενικῶς ἐκτιμοῦν τὴν ἀρετή— κρίνουν ἀπὸ τὰ φαινόμενα κι ὄχι ἀπὸ τὰ πράγματα: ὅλοι τους βλέπουν ὅ,τι φαίνεται, λίγοι καταλαβαίνουν τί εἶσαι (*Ὁ ἡγεμόνας*, κεφ. 18).

361b 7. **κατ' Αἰσχύλον.** Στούς *Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας* 592 ὁ ἄγγελος κατάσκοπος λέει γιὰ τὸν Ἀμφιάραο ὅτι *οὐ δοκεῖν ἄριστος, ἀλλ' εἶναι θέλει*.

361c 5. **ἀμετάστατος μέχρι θανάτου.** Στὰ λόγια τοῦ Γλαύκωνα ἀπὸ τὸ 360e 1 ἕως τὸ 362c 8 ὑπάρχει κάτι πολὺ συγγενικὸ μὲ τὴν ἀντίθεση ἀνάμεσα στοῦ βασιλείου τοῦ Θεοῦ καὶ τὸ βασιλεῖο τοῦ κόσμου τούτου, μὲ τὴν ὁποία μᾶς ἔχει ἐξοικειώσει ὁ Χριστιανισμός. «Ἡ ἰδέα ὅτι ὅλες οἱ δυνάμεις κι ὅλα τὰ ἐξωτερικὰ ἀγαθὰ ἔχουν πάει ἀπὸ τὴ μιὰ μεριά, κι ὅτι ἀπὸ τὴν ἄλλη στέκεται μονάχη ἡ γυμνὴ ἀρχὴ τῆς δικαιοσύνης εἶναι ἡ ἴδια στὴν ἐλληνικὴ φιλοσοφία καὶ τὴν Καινὴ Διαθήκη», σημειώνει ὁ R. Nettleship [1962], σ. 59.

361d 5. **ὥσπερ ἀνδριάντα.** Σὲ τούτῃ τὴν πραγματικὰ ἀνάγλυφη παρουσίαση τοῦ δικαίου καὶ τοῦ ἀδικίου ἄνδρα δίνεται τὸ περίγραμμα τοῦ βασικοῦ προβλήματος κάθε πολιτικῆς φιλοσοφίας ποῦ ξεκινáει ἀπὸ τὴν παραδοχὴ ὅτι ὁ ἄνθρωπος κατὰ τὴν ἐπιδόξῃ τοῦ ἀτομικοῦ συμφέροντός του εἶναι ἔτοιμος νὰ διαπράξει κάθε κακὸ, καὶ ὅτι ἐπομένως ἔργο τῆς πρακτικῆς πολιτικῆς εἶναι νὰ ἐπινοήσῃ καὶ νὰ ἐπιβάλλῃ ἀνθεκτικούς θεσμούς ποῦ νὰ καθιστοῦν δυνατὴ τὴ συνεργασία καὶ ἀσύμφορη τὴν ἀδικία. Ὁ Γλαῦκων ὅμως, ποῦ ἐνδιαφέρεται γιὰ τὴν ἠθικὴ-φιλοσοφικὴ διάσταση τῆς παραβολῆς τοῦ Γύγη, θέλει νὰ ἀκούσῃ ἀπὸ τὸν Σωκράτη ἕνα ἠθικὸ ἐπιχείρημα τόσο πειστικὸ ποῦ θὰ ἔκανε τὸν Γύγη «νὰ πετάξῃ μόνος του τὸ δαχτυλίδι ἀπὸ πάνω του!» (W. Kersting, ὁ.π., σ. 62). Κάθε λύση ποῦ παρακάμπτει τὴν ἐσωτερικὴ ἀγαθολογικὴ διάσταση τοῦ προβλήματος καὶ ἐστιάζει στὴν ἐξωτερικὴ θέσπιση ἀνθεκτικῶν θεσμῶν ἀφήνει τὸν Γλαῦκωνα ἀδιάφορο. Ἀξιώνει ἔτσι μιὰ ἐσωτερικὴ στρατηγικὴ προσανατολισμένη στὴ διάπλαση τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς καὶ στὴ διαμόρφωση στάσεων ζωῆς, ἕνα ἐπιχείρημα ποῦ νὰ πείθῃ ὅτι ἡ στρατηγικὴ τῆς δικαιοσύνης εἶναι πιὸ συμφέρουσα ἀπὸ τὰ ὅποια κέρδη μπορεῖ νὰ ἀποφέρει ἡ ἀδικία. Ἕνα τέτοιο ὅμως ἐπιχείρημα εἶναι δυνατόν νὰ συγκροτηθεῖ μόνο στοῦ ἐπίπεδο ἐνὸς ὑπερκείμενου Λόγου, ὁ ὁποῖος ὁμογενοποιεῖ τὶς ὀρθολογικὲς ἀποτιμήσεις γιὰ τὰ ὀφέλη τῆς ἀδικίας μὲ τὶς ἠθικὲς ἀποτιμήσεις γιὰ τὰ ὀφέλη τῆς δικαιοσύνης καὶ τὶς καθιστᾷ ἀγαθολογικὰ συγκρίσιμες, ὥστε τελικὰ νὰ εἶναι δυνατόν νὰ σταθμιστεῖ τὸ *bonum maximum* μᾶς ζωῆς βασισμένης στὴν ἀδικία μὲ τὸ *summum bonum* μᾶς ζωῆς προσανατολισμένης στὴ δικαιοσύνη. Καὶ αὐτὸ ἀκριβῶς θὰ ἐπιχειρηθεῖ ἀργότερα στὴν *Πολιτεία* ἐπάνω στὴ βάση τῆς ἰδέας τοῦ Ἀγαθοῦ (W. Kersting, ὁ.π., σ. 60-2· πρβ. καὶ R. E. Allen [1987], σ. 51-62).

362b 7 κέ. **βαθεῖαν ἄλοκα ... βουλευματα.** Αἰσχύλος, *Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας* 593-4.

362c 7. **τῷ ἀδίκῳ παρεσκευάσθαι ... δικαίῳ.** Ὁ Γλαῦκων ἐστιάζει τὴν ἰδιότυπη «συνή-

γορία» του ὑπὲρ τῆς ἀδικίας στὴ σύγκριση τῶν δύο βίων, στὰ δεινὰ πού ὑφίσταται ὁ δίκαιος καὶ στὰ πλεονεκτήματα πού ἐξασφαλίζει γιὰ τὸν ἑαυτοῦ τοῦ ἄδικου. Ἀλλὰ ἤδη αὐτὸ σημαδεύει τὴν ἔναρξη μιᾶς διεργασίας — πού θὰ ὁλοκληρωθεῖ στοῦ 4ο βιβλίου — κατὰ τὴν ὁποία τὸ πρῶτο τῆς ἠθικῆς θεώρησης μετατοπίζεται ἀπὸ τὴν πράξη στὸν πράττοντα: στὴν ἐσωτερικὴ ζωὴ του, στὴν ψυχὴ καὶ τὴν ἀρετὴ της.

362d 6. **ἀδελφὸς ἀνδρὶ παρῆι.** *ὅτι προτιμητέον τοὺς οἰκίους εἰς βοήθειαν*, ἐξηγεῖ ὁ ἀρχαῖος σχολιαστής, πού ἀνιχνεύει τὴν πηγὴ τῆς παροιμίας στοῦ π 97 τῆς Ὀδύσσειας.

362e 2. **τοὺς ἐναντίους λόγους.** Σὲ ἀντίθεση μὲ τὸν Γλαῦκωνα ὁ ὁποῖος ἀναφέρθηκε ἀπευθείας στὰ πλεονεκτήματα πού ἐξασφαλίζει κανεὶς διαμέσου τῆς ἀδικίας (*κατατείνας ἐρῶ τὸν ἄδικον βίον ἐπαινῶν*, 358d 3-4), ὁ Ἀδεύμαντος θὰ ἐπιχειρήσει νὰ ἀνασκευάσει τὰ ἐπιχειρήματα πού συνήθως προβάλλονται ὑπὲρ τῆς δικαιοσύνης. Πρβ. καὶ 367b 1, *σοῦ ἐπιθυμῶν ἀκοῦσαι τάναντία*.

363a 1 κέ. **τὰς ἀπ' αὐτῆς εὐδοκίμησεις** κλπ. Ἡ ἀπαξίωση τῶν *εὐδοκίμησεων* πού ἀπορρέουν ἀπὸ τὴν ἐπίφαση τῆς δικαιοσύνης προσανατολίζει σιωπηρὰ τὴ συζήτηση σὲ μιὰ ἠθικὴ θεώρηση στραμμένη ἀποκλειστικὰ στὴν ἀποτίμηση τῆς δικαιοσύνης ὡς κατάστασης τῆς ψυχῆς. Ἡ θεώρηση αὐτὴ μένει ἐντελῶς ἀδιάφορη ἀπέναντι στὴ διάσταση τῆς ἐξωτερικῆς καταξίωσης καὶ τῆς κοινωνικῆς ἐπιτυχίας τοῦ πράττοντος: μόνο ἐπάνω σ' αὐτὴ τὴ βάση εἶναι δυνατὸν νὰ ἀποτιμηθεῖ ἡ δικαιοσύνη στὴν καθεαυτότητά της (*αὐτὸ δικαιοσύνην*, a 1).

363b 1-3. **ἄκρας ... καταβεβρίθασι.** Ἡσίοδος, *Ἔργα καὶ ἡμέραι* 233 κέ.

363b 4 - c 2. **ὥστε τευ ... ἰχθύς.** Ὀδύσσεια τ 109-111-3.

363c 3. **Μουσαῖος δὲ τούτων ... αὐτοῦ.** Ὁ μυθικὸς ἀοιδὸς Μουσαῖος συνδέεται μὲ τὸν Ὀρφισμό. Μὲ τὴ φράση *καὶ ὁ ὕος αὐτοῦ* ἐννοεῖται Ἰσως ὁ Εὐμόλπος.

364b 2 κέ. **οἱ περὶ θεῶν τε λόγοι** κλπ. Ὁ Ἀδεύμαντος ἐπιμένει στὴν ἐπισήμανση ἀρνητικῶν ἐπενεργειῶν ἀπὸ τὴν περιοχὴ τῆς ψυχῆς, ἡ καταγγελία του ὁμῶς δὲν ἔχει ὡς στόχο τὴν ἐπίσημη λατρεία τῆς πόλης ἀλλὰ τοὺς δῆθεν σωτῆρες (*ἀγύρεται δὲ καὶ μάντις*, b 5) πού ἐκκολάπτονταν στοὺς κόλπους τοῦ Ὀρφισμοῦ καὶ τῶν Ἐλευσινίων μυστηρίων.

364c 7 κέ. **τὴν μὲν κακότητα ... ἔθηκαν.** Ἡσίοδος, *Ἔργα καὶ ἡμέραι* 287-9.

364d 6 κέ. **λιστοὶ δὲ τε ... ἀμάρτη.** Λόγια τοῦ Φοίνικα στὸν Ἀχιλλέα, ἀπὸ τὴν *Ἰλιάδα* I 497 καὶ 499-501. Πρβ. καὶ ὅσα ἔχει πεῖ γιὰ τὶς θυσίεις ὁ Κέφαλος, παραπάνω στοῦ 1ο βιβλίου.

364e 3. **βιβλῶν δὲ ὅμαδον.** Ἐνδειξη γιὰ τὴν ὑπαρξὴ ἐκτενοῦς ὀρφικῆς γραμματείας.

364e 5-6. **ὡς ἄρα λύσεις ... θυσιῶν.** Ὁ ἀγῶνας τοῦ Σωκράτη ἐνάντια στὴν ἴδια αὐτὴ «θεολογία» πού διακηρύχνει ὅτι μπορεῖ κανεὶς μὲ ὀρισμένες τελετουργίες νὰ μεταστρέψει τὴ βούληση τῶν θεῶν ὑπῆρξε μιὰ ἀπὸ τὶς αἰτίες πού ὀδήγησαν τὸν φιλόσοφο

στο δικαστήριο και τη θανατική καταδίκη (*Εὐθύφρων* 6α 6 κέ.). «Ἄμυνα, βαθιὰ ριζωμένη στὴ μοίρα τοῦ Σωκράτη», σημειώνει ὁ P. Friedländer [1960], σ. 65, «εἶναι ὁ ἀγώνας τοῦ Πλάτωνα κατὰ τῆς παραδοσιακῆς μυθολογίας, ὁ ὁποῖος διαπερνᾷ ὅλη τὴν *Πολιτεία*». Πρβ. καὶ *Νόμοι* 906c 8 κέ.

365b 3. **πότερον ... ἀναβάς**. frg. 213 Bergk.

365c 1. **ὥς δηλοῦσί μοι οἱ σοφοί**. Σιμωνίδης, frg. 76 Bergk.

365c 4. **σκιαγραφίαν ἀρετῆς περιγραπτέον**. Ὁ Adam, ad loc., παραβάλλει τὸ γενικότερο πνεῦμα τοῦ χωρίου μὲ τὸ εὐαγγελικὸ *ἔρχονται πρὸς ὑμᾶς ἐν ἐνδύμασι προβάτων, ἔσωθεν δέ εἰσιν λύκοι ἄρπαγες*, *Ματθ. Ζ'* 15.

365c 4-5. **Ἀρχιλόχου ἀλώπεκα**. Κατὰ τὸν Adam, ad loc., ὁ Ἀρχιλόχος ἀπὸ τὴν Πάρο (7ος αἰ. π.Χ.) εἶναι πιθανῶς ὁ ποιητὴς ὁ ὁποῖος στὴν ἑλληνικὴ γραμματεία ἔχει ἀναγάγει τὴν ἄλεπού σὲ προσωποποίηση τῆς πονηριᾶς.

365d 3. **συνωμοσίας τε καὶ ἐταιρίας συνάξομεν**. Ὑπαινικτικὴ ἀναφορὰ σὲ καταστάσεις τῆς πολιτικῆς ζωῆς στὴν ἀρχαία Ἀθήνα. Πρβ. Θουκυδίδης 8, 54, *ξυνωμοσίας, αἵπερ ἐτύγγανον πρότερον ἐν τῇ πόλει οὖσαι ἐπὶ δίκαις καὶ ἀρχαῖς*· ἐπίσης Ἀπολογία 36b 6-9 καὶ *Θεαίτητος* 137a 7 κέ.

365d 7. **εἰ μὲν μὴ εἰσίν**. Ἀναφορὰ στὸ *Περὶ τοῦ μὴ ὄντος ἢ περὶ φύσεως* τοῦ Γοργία (DK 82 B 3) καὶ στὸ *Περὶ θεῶν* τοῦ Πρωταγόρα (DK 80 B 4).

365e 4. **θυσίαις τε καὶ εὐχολαῖς ἀγανῆσιν**. Πρβ. 364d 6 κέ.

366a 7- b 1. **αἱ τελεταὶ αὖ ... λέγουσι**. Ὁ Wilamowitz [1959], σ. 322, σημ. 3, ἐκφράζει κάποια ἀμηχανία σχετικὰ μὲ αὐτὸ τὸ χωρίο καθὼς εἶναι ἀδύνατο νὰ συνδεθεῖ μὲ κάτι ἐντελῶς συγκεκριμένο: Ὁ γνωστὸς μῦθος γιὰ τὸν ἐξαγνισμό τῆς Ἀθήνας ἀπὸ τὸν κρήτα προφήτη Ἐπιμενίδη καὶ τὸν ἐξευμενισμό τῶν θεῶν διαμέσου θυσιῶν δὲν ἀφορᾷ σὲ λύτρωση ψυχῶν ἀπὸ κόλαση.

366b 1. **θεῶν παῖδες**. Μορφές ὅπως ὁ Μουσαῖος καὶ ὁ Ὀρφεύς, οἱ ὁποῖοι λίγο παραπάνω (364e 3-4) χαρακτηρίστηκαν ἀπὸ τὸν Ἀδείμαντο *Σελήνης τε καὶ Μουσῶν ἔκγονοι*.

367b 1. **σοῦ ἐπιθυμῶν ἀκοῦσαι τάναντία**. Εἶναι φανερό ὅτι ὁ Ἀδείμαντος μιλάει ἀπὸ τὰ βάθη τῆς ψυχῆς του. Μὲ τὸν ἀδελφό του Γλαύκωνα ἐκπροσωποῦν τὴν παλιὰ ἀττικὴ *καλοκαγαθίαν* στὴν πιὸ γνήσια ἐκδοχὴ τῆς καὶ ἐκφράζουν τὴ βαθύτερη ἀγωνία τῆς νέας γενιᾶς, στὴν ὁποία ἀνήκε καὶ ὁ Πλάτων.

367b 4. **τί ποιοῦσα ἑκατέρα αὐτὴ δι' αὐτήν**. Ἡ ἀποτίμηση τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς ἀδικίας συντελεῖται μὲ βάση τίς συνέπειές τους: Ἐξετάζονται ὡς δυνάμεις ποὺ πλάθουν ψυχές καὶ διαμορφώνουν χαρακτηρησεῖς καὶ στάσεις ζωῆς. Ὡς τέτοιες κλείνουν οἱ ἴδιες μέσα τους τὴν ἀμοιβὴ καὶ τὴν τιμωρία τοὺς ἀνεξάρτητα ἀπὸ κάθε λογῆς κοινωνικὲς συμβάσεις καὶ πρακτικὲς (W. Kersting [1999], σ. 72-5).

367c 5. **ἐπειδὴ οὖν ὠμολόγησας.** Βλ. 358a 4-6.

367d 8 - e 1. **διότι πάντα τὸν βίον ... ἢ τοῦτο.** «Μὲ αὐτὰ τὰ λόγια —τὰ εἰπωμένα με τόση ἔμφαση ἀπὸ τὸν ἀδελφὸ τοῦ Πλάτωνα— τὸ ἐρώτημα γιὰ τὴ δικαιοσύνη καὶ ἡ ἀπάντησή σὲ αὐτό, ἀλλὰ καὶ ἡ *Πολιτεία* συνολικά, θεμελιώνονται ἐπάνω στὴ σωκρατική υπόστασή», P. Friedländer [1960], σ. 65.

368a 1. **ὧ παῖδες ἐκείνου τοῦ ἀνδρός.** Κατὰ τὸν Stallbaum καὶ τὸν Adam ὁ Πλάτων ἐννοεῖ ἐδῶ τὸν Θρασύμαχο, τοῦ ὁποῦ τοῦ ἐπιχειρήματα τόσο εὐγλωττα ἀνανέωσαν ὁ Γλαύκων καὶ ὁ Ἀδείμαντος· ὁμοία χαρακτηρίζεται στὸν *Φίληβο* ὁ Πρωταρχος (*ὧ παῖ ἐκείνου τῶνδρός*, 36d 6-7), ὁ ὁποῖος ἀναλαμβάνει ἐκεῖ νὰ ἐκθέσει τίς ἀπόψεις τοῦ Φίληβου καὶ νὰ τίς ὑπερασπιστεῖ. Ὡστόσο πιθανότερο φαίνεται νὰ ἐννοεῖται ἐδῶ ὁ Ἀρίστων, καὶ μὲ τὸ *παῖδες ἐκείνου τοῦ ἀνδρός* ἀπλῶς νὰ προετοιμάζεται τὸ ἔδαφος γιὰ τὸ παράθεμα ἀπὸ τὸ ἐλεγειακὸ ποίημα ποὺ θὰ ἀκολουθήσει ἀμέσως, ἄποψη πρὸς τὴν ὁποία κλίνουν οἱ Jowett καὶ Campbell [1894], ad loc., ἀλλὰ καὶ ὁ O. Gigon [1976], σ. 527. Ἄς σημειωθεῖ ἀκόμη ὅτι ὁ Πλάτων, «τηρώντας ἀπαρέγκλιτα τὴν ἀρχή του νὰ μένει ἔξω ἀπὸ τὸ παιγνίδι τῶν διαλόγων του» (Gigon, ὁ.π. σ. 27), δὲν ἀναφέρει ἐδῶ ἀλλὰ οὔτε καὶ πουθενά ἄλλοι στὴν *Πολιτεία* ὅτι πρόκειται γιὰ τοὺς δικούς του ἀδελφούς.

368a 2. **ὁ Γλαύκωνος ἐραστής.** Κατὰ μία εἰκασία τοῦ Schleiermacher ἴσως πρόκειται γιὰ τὸν Κριτία.

368a 3. **περὶ τὴν Μεγαροῖ μάχην.** Δὲν εἶναι δυνατόν νὰ προσδιοριστεῖ μὲ βεβαιότητα σὲ ποιά ἀκριβῶς μάχη ἀναφέρεται ὁ Σωκράτης. Κατὰ τὸν Adam ἡ ἀναφορὰ εἶναι «ἴσως στὴ μάχη τοῦ 409 π.Χ.», κατὰ τὸν Taylor [1963], σ. 263, «δύσκολα μπορεῖ νὰ πρόκειται γιὰ κάτι ἄλλο ἀπὸ τὴ μάχη τοῦ 424 π.Χ.», γιὰ τὴν ὁποία μιλάει ὁ Θουκυδίδης 4, 72.

368a 4. **Ἀρίστωνος.** Ὁ πατέρας τοῦ Γλαύκωνα καὶ τοῦ Ἀδείμαντου, ἀλλὰ καὶ τοῦ Πλάτωνα.

368e 2. **ἐγὼ σοι, ἔφην, ἐρῶ.** Ὁ Σωκράτης, ποὺ ὡς τώρα ἀπλῶς ὑπέβαλλε ἐρωτήσεις στοὺς συνομιλητές του καὶ ἀνασκεύαζε τίς ἀπαντήσεις τους, θὰ ἀναλάβει τώρα τὴν ὁδήγησή τῆς συζήτησης κι αὐτὸ θὰ διαρκέσει ἴσαμε τὸ τέλος τοῦ διαλόγου.

368e 3. **καὶ ὅλης πόλεως.** Ὁ Guthrie [1975], σ. 441, ἐπισημαίνει ὅτι ἔχουμε σήμερα τὴν τάση νὰ ἐκλαμβάνουμε τὰ λόγια τοῦ Πλάτωνα ὥσάν νὰ ἀναφέρονται στὸ σύγχρονο ἐθνικὸ κράτος μὲ τὰ ἑκατομμύρια τῶν κατοίκων λησμονώντας ὅτι ὁ ἀρχαιοελληνικὸς ὅρος *πόλις* δὴλώνει ἀπλὰ καὶ μόνο ἕναν αὐτόνομο οἰκισμό μὲ τὰ περὶ χώρὰ του, ποὺ ὁ συνολικὸς πληθυσμὸς του μετριόταν συνήθως σὲ μερικὲς χιλιάδες ψυχές.

368e 7-8. **Ἴσως τοίνυν πλείων ... καταμαθεῖν.** Μὲ αὐτὸ τὸ τέχνασμα τῆς ἀντικατάστασης τῶν μικρῶν γραμμάτων ἀπὸ ἄλλα μεγαλύτερα θὰ περάσει στὸ διάλογο, σάν μέσα ἀπὸ μιὰ χαραμίδα, ἡ προβληματικὴ τῆς πολιτικῆς. Ἡ ἰδανικὴ πολιτεία θὰ ἀρχίσει νὰ σχεδιάζεται ἀπλῶς ἐπειδὴ ὁ Σωκράτης καὶ οἱ συνομιλητές του προσδοκοῦν ὅτι σὰ

ἄδρᾶ περιγράμματά της (*ἐν τῷ μείζονι*) θὰ γίνει πῶς εὐδιάκριτο τὸ ζητούμενο: ἡ δικαιοσύνη. Ἡ προσδοκία αὐτὴ εἶναι ἐφικτὴ ἀφοῦ, ὅπως θὰ πεῖ πολὺ ἀργότερα ὁ Σωκράτης, οἱ πολῖτες δὲν συγκροτοῦνται ἀπὸ ξύλα καὶ πέτρες ἀλλὰ ἀπὸ τὸ χαρακτῆρα τῶν πολιτῶν τους (*ἐκ τῶν ἡθῶν τῶν ἐν ταῖς πόλεσι*, 544e 1)· ἡ «συνείδηση» τῆς πόλης εἶναι ἡ συνείδηση τῶν πολιτῶν, ὅταν αὐτοὶ σκέπτονται καὶ πράττουν ὡς μέλη της. Καὶ ἡ ταύτιση αὐτὴ πατάει γερὰ στὴν ἀρχαία ἐλληνικὴ ἀντίληψη ὅτι πόλη καὶ πολῖτες διαπλάθονται ἀμοιβαίως.

369a 5-6. **εἰ γιγνομένην πόλιν ... ἀδικίαν;** Ὁ Πλάτων δὲν θὰ προσπαθήσει νὰ ἀναπλάσει μιὰ ἱστορικὴ ἀνέλιξη («δὲν πρέπει νὰ θεωρήσουμε ὅτι μᾶς μεταφέρει ἐδῶ κάποιες σκέψεις του γιὰ τὶς ἀπαρχὲς τοῦ πολιτισμοῦ», γράφει ὁ Α. Ε. Taylor [1963], σ. 273) ἀλλὰ μιὰ λογικὴ τάξη: τί εἶναι αὐτὸ μέσα στὴν ἀνθρώπινη φύση ποὺ ὠθεῖ στοὺς σχηματισμὸ κοινωνίας καὶ ποιά ἡ λογικὴ πορεία ποὺ ἀκολουθεῖ ἡ κοινωνικὴ ἀνέλιξη. Τὸ βασικὸ διανόημα ἐν προκειμένῳ εἶναι ὅτι ἡ ἀρετὴ τῆς πόλης ἀνάγεται σὲ ὁρισμένες σχέσεις τῶν κυριότερων λειτουργικῶν συστατικῶν της. Ἔτσι, μὲ τὸ σχεδιάσμα γιὰ τὴ *γιγνομένην πόλιν* θὰ ἐπιχειρηθεῖ ἡ ἐξακριβώση αὐτῶν τῶν συστατικῶν καὶ ὁ προσδιορισμὸς τῶν ἀμοιβαίων σχέσεων τους ὥστε μὲ αὐτὸ ὡς βάση νὰ ἐπιχειρηθεῖ κατόπιν ἕνας ἀντίστοιχος προσδιορισμὸς στὴν περιοχὴ τῆς ἀτομικῆς συνείδησης.

369c 1 κέ. **Οὕτω δὴ ἄρα παραλαμβάνων** κέ. Ὁ Π. Κονδύλης [1984], σ. 39, ὑπενθυμίζει ὁρισμένες παρατηρήσεις τοῦ Κ. Marx γιὰ τὸν Πλάτωνα, οἱ ὁποῖες προφανῶς ἀναφέρονται σὲ αὐτὴ τὴν ἐνότητα τῆς *Πολιτείας*. Ἔτσι, γιὰ τὸν καταμερισμὸ τῆς ἐργασίας ὁ Marx παρατηρεῖ ὅτι «συντελεῖται ὄχι γιὰ νὰ ἐπιτευχθεῖ συσσώρευση ἢ γιὰ σκοποὺς οἰκονομικῆς ἐπέκτασης στοὺς δυναμικοὺς πλαίσιο μιᾶς ἐμπορευματικῆς οἰκονομίας, ἀλλὰ ἀφενὸς ἐπειδὴ στοὺς κόλπους μιᾶς κοινότητος, θεωρούμενης ὡς αὐτοτελοῦς ὅλου, ὑπάρχουν πολλαπλὲς ἀνάγκες [*ἐπειδὴ τυγχάνει ἕκαστος ἡμῶν πολλῶν ἐνδεής*, 369b 5 κέ.· *πρβ. καὶ πολλῶν ἐνδεόμενοι*, 369c 2] καὶ ἀφετέρου ἐπειδὴ κάθε ἐργαζόμενος εἶναι μονομερῶς προικισμένος, διαθέτει δηλαδὴ ὁρισμένους μόνον γνώσεις καὶ δεξιότητες ποὺ πρέπει νὰ συμπληρωθοῦν μὲ τὶς γνώσεις καὶ τὶς δεξιότητες τῶν ἄλλων [*φύεται ἕκαστος οὐ πᾶν ὅμοιος ἐκάστω, ἀλλὰ διαφέρων τὴν φύσιν, ἄλλος ἐπ' ἄλλου ἐργον πράξει*, 370a 8 κέ.].».

369c 10. **ποιήσει δὲ αὐτὴν ... χρεία.** Κατὰ τὸν Πλάτωνα τὸ βασικὸ κίνητρο γιὰ τὴ συγκρότηση μιᾶς ἀνθρώπινης κοινωνίας εἶναι καθαρὰ οἰκονομικῆς φύσεως: ἕνα σύστημα οἰκονομικῆς συνεργασίας γιὰ τὴν ἱκανοποίηση ὑλικῶν ἀναγκῶν διαμέσου τοῦ καταμερισμοῦ τῆς ἐργασίας καὶ τῆς ἐξειδίκευσης. «Ὁ ὕλισμος στὴν πολιτικὴ θεωρία», σημειώνει ἡ H. Arendt [1958], σ. 251, «δὲν ἔχει μαρξικὴ προέλευση ἀλλὰ εἶναι τόσο παλιὸς ὅσο τουλάχιστον ἡ πλατωνικὴ ἀντίληψη ὅτι ἀρχικὴ πηγὴ τῆς πόλεως εἶναι οἱ ἀνάγκες μας καὶ ἡ ἔλλειψη αὐτάρκειας». Ὡς «μαρξιστὴ *avant la lettre*», προσανατολισμένον ἐπιλεκτικὰ στὴν οἰκονομικὴ μόνον πλευρὰ τοῦ ζωτικῶς ἀναγκαίου, θὰ χαρακτηρίσει τὸν Πλάτωνα καὶ ὁ O. Höffe [1997], σ. 75.

369d 11. **ἀναγκαιοτάτη πόλις.** Ἡ πλατωνικὴ περιγραφὴ ἐστιάζεται ἀποκλειστικά σὲ ἀνάγκες βιολογικὲς ποὺ μόνον διαμέσου τῆς ἐργασίας εἶναι δυνατὸν νὰ ἱκανοποι-
οῦνται. Μιὰ σειρά ἄλλες ἀνάγκες ὅπως ἡ ἀνάγκη γιὰ βοήθεια τῶν παιδιῶν, τῶν ἀρρώ-
στων, τῶν ἀνήμπορων, ἡ ἐρωτικὴ ἀνάγκη καὶ ἡ διαίωσις τοῦ εἴδους, ψυχολογικὲς
καὶ κοινωνικὲς ἀνάγκες ὅπως ἡ ἀναγνώριση καὶ ἡ ἐκτίμηση, ἡ φιλία ἢ ἡ ἀνάγκη γιὰ
μόρφωση δὲν φαίνεται νὰ παίζουν κάποιο ρόλο στὴ συγκρότηση αὐτῆς τῆς *ἀναγκαι-
οτάτης* πόλεως, παρατηρεῖ ὁ O. Höffe [1997], σ. 75.

370a 5. **οὕτω ῥᾶον ἢ ῥέινως.** Τὸ *οὕτω* ἀναφέρεται στὸ περισσότερο εὖλογο καὶ ὡς ἐκ
τούτου ψυχολογικά πλησιέστερο, ἂν καὶ συντακτικά πιὸ ἀπομακρυσμένο, σκέλος τῆς
διάζευξης.

370b 5. **ὅταν εἷς μίαν** [sc. *τέχνην ἐργάζεται*]. Ὅπως θὰ φανεῖ στὴ συνέχεια, αὐτὴ ἡ φαι-
νομενικὰ ἀπλὴ καὶ σχεδὸν αὐτονόγη ρύθμιση τοῦ καταμερισμοῦ τῆς ἐργασίας θὰ
ἀποτελέσει τὴ βασικὴ ἀρχὴ στὴν ὁποία θὰ στηριχθεῖ ὅλο τὸ οἰκοδόμημα τῆς
Πολιτείας. Τὸ ὅτι εἰσάγεται ἐδῶ ἔτσι ἀπλὰ στὰ συμφραζόμενα τῆς πρώτης, στοιχειω-
δέστατης, κοινωνικῆς ὁργάνωσης δείχνει ὅτι γιὰ τὸν Πλάτωνα ἀποτελεῖ μιὰ ἀποφασι-
στικῆς σημασίας ἀρχὴ ἡ ὁποία ἀνταποκρίνεται στὴ βαθύτερη φυσικὴ τάξη τῶν προ-
γμάτων καὶ ὄχι κάποια συμβατικὴ καὶ ἐν τῶν ἐνόντων διευθέτηση. — Ὁ Κ. Ψυχολαί-
δης [1999], σ. 17, σημειώνει ὅτι στὴν ἀρχὴ τοῦ καταμερισμοῦ τῆς ἐργασίας ἐπαναθεμε-
λιώνει τὴν κοινωνικὴ ἐπιστήμη ἢ νεωτερικὴ σκέψη ἀπὸ τὸν A. Smith καὶ ἔπειτα.

370e 5. **αὐτὴν τὴν πόλιν.** Δηλαδή τὴν πόλιν σὲ ἀντιδιαστολὴ πρὸς τοὺς κατοίκους τῆς.

370e 5-7. **κατοικίσαι γε αὐτὴν ... ἀδύνατον.** Πάντως στοὺς *Νόμους* 704a - 705b ὁ Πλά-
των θὰ προσπαθήσει νὰ ἐξασφαλίσει γιὰ τὸ κράτος αὐτὸ τὸ πλεονέκτημα, σημειώνει ὁ
Adam, ad loc. πρβ. καὶ Ἀριστοτέλης, *Πολιτικά* 1326b 26 κέ.

370e 9-10. **οἱ ἐξ ἄλλης πόλεως ... δεῖται.** Τὸ ἴδιο οἰκονομικὸ κίνητρο ποὺ διαμορφώνει
ἐσωτερικὰ τὴν κοινότητα τῶν πολιτῶν τὴν ὠθεῖ ἐπίσης στὴ σύναψη οἰκονομικῶν σχέ-
σεων μὲ ἄλλες κοινότητες, παρατηρεῖ ὁ W. Kersting [1999], σ. 84.

371c 6-7. **ἐν ταῖς ὀρθῶς οἰκουμέναις πόλεσι.** Ὁ Πλάτων δὲν χάνει εὐκόλα ἀπὸ τὰ μά-
τια του τὴν κρουστὴ πραγματικότητα τοῦ αἰσθητοῦ κόσμου.

371c 7-8. **οἱ ἀσθενέστατοι τὰ σώματα.** Ἡ μόνη διάκριση σχετικὰ μὲ τὴν ἐπαγγελματικὴ
καταλληλότητα τῶν κατοίκων τῆς *πρώτης πόλεως* εἶναι τελικὰ αὐτὴ ἀνάμεσα σὲ ἐκεί-
νους ποὺ μποροῦν νὰ ἀσκήσουν ἓνα χειρωνακτικὸ ἐπάγγελμα καὶ σὲ ἐκείνους ποὺ
ὄντας ἀδύναμοι καὶ *ἀρχεῖοι* τι ἄλλο ἔργον πράττειν θὰ ἀπασχοληθοῦν στὸ ἐμπόριο.

371c 8 - d 3. **αὐτοῦ δεῖ μένοντας ... πρίσθαι.** Παραπέμποντας ὁ Π. Κονδύλης [1984],
σ. 40, στὰ *Grundrisse der Kritik der politischen Ökonomie* ἀναφέρεται στὴν παρατήρη-
ση τοῦ K. Marx ὅτι ὁ Πλάτων θέλει νὰ περιορίσει τὸ χρῆμα στὸ ρόλο τοῦ ἀπλοῦ ἐπι-
βοηθητικοῦ μέσου τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν προϊόντων δεδομένου ὅτι ἀπὸ τὴ σκοπιὰ τῆς

κλειστής οικονομίας (ἀπὸ τὴν ὁποία, ὅπως ὅλοι οἱ κλασικοὶ συγγραφεῖς μὴδὲ τοῦ Ἀριστοτέλη ἐξαιρουμένου, κρίνει τὴν οἰκονομικὴ λειτουργία τοῦ χρημάτων) ὁ ἀληθινὸς πλοῦτος δὲν μπορεῖ νὰ συνίσταται παρὰ σὲ φυσικὰ ἀγαθὰ καί/ῃ σὲ ἀξίες χρήσης.

371e 12-13. **ποῦ οὖν ἂν ... ἐσκέμμεθας;** Ἦδη σὲ αὐτὸ τὸ ἀρχικὸ πολιτειακὸ σχεδιάσμα ὁ Πλάτων φροντίζει νὰ ἀποθέσει τὰ φύτρα ὀρισμένων θεμελιωδῶν ἀρχῶν οἱ ὁποῖες στὴ συνέχεια θὰ ἐπανέρχονται σὲ ἀνώτερο κάθε φορὰ ἐπίπεδο γιὰ νὰ ἀπαρτίσουν τελικὰ τὴ δέσμη τῶν δεδομένων στὰ ὁποῖα θὰ στηριχθεῖ ὁ προοδιορισμὸς τῆς οὐσίας τῆς δικαιοσύνης. Εἶναι ιδιαίτερα ἀξιοπρόσεκτο ὅτι ἀνιχνεύουμε ἐδῶ —σὲ μιὰ πολὺ πρῶμῃ μορφῇ καὶ σὲ στενὴ συνάφεια μὲ τὴ διαφοροποίηση τῆς φυσικῆς καταλληλότητος τῶν ἀτόμων— τὴ θεμελιώδη ἀρχὴ τοῦ ‘νὰ πράττει καθέννας τὰ δικά του’ (ὅταν εἷς μίαν [sc. τέχνην ἐργάζεται], 370b 5· ὅταν εἷς ἐν κατὰ φύσιν πράττη, 370c 4-5). Ἡ σπουδαιότητα τέτοιων ἀναφορῶν σὲ αὐτὸ τὸ ἀρχικὸ στάδιο τῆς πολιτειακῆς συγκρότησης γίνεται προφανῆς ἂν ἀναλογιστοῦμε ὅτι πολὺ ἀργότερα στὸ διάλογο ἡ ἀρχὴ τῆς δικαιοσύνης θὰ ταυτιστεῖ μὲ τὸν αὐτοπεριορισμὸ τόσο κάθε κοινωνικῆς τάξης ὅσο καὶ κάθε μέρους τῆς ψυχῆς στὴν ἐκπλήρωση τοῦ ἰδιαίτερου ρόλου τους. Διαπιστώνουμε ἔτσι ὅτι ὁ πλατωνικὸς λόγος λειτουργεῖ ἐδῶ κρυπτογραμματικὰ καὶ σὲ μιὰν ἄλλῃ κλίμακα. Βλ. καὶ τὴν ἀμέσως ἐπόμενη σημείωση.

372a 1-2. **εἰ μὴ που ... ἀλλήλους.** Στὸ βαθμὸ ποῦ εἶναι δυνατὸν νὰ ἀνιχνευθεῖ κάποιας μορφῆς δικαιοσύνη σὲ ἓνα τόσο ὑποτυπῶδες πολιτειακὸ σχῆμα, αὐτὴ θὰ ταυτίζεται μὲ τὴν ἐκτέλεση ἀπὸ μέρους καθεμῆς ἐπαγγελματικῆς ὁμάδας τοῦ ἔργου ποῦ προσιδιάζει σὲ αὐτήν. Τοῦτο ἀποτελεῖ τὴν πρώτη ἀποψη περὶ δικαιοσύνης ποῦ διατυπώνεται στὴν *Πολιτεία*· γιὰ τὴ δεύτερη βλ. 432b 7 κέ. καὶ 441d 8 κέ.· γιὰ τὴν τρίτη, τὴ μεταφυσική, βλ. 504b 1 κέ. (Adam, ad loc.).

372b 5. **ἐπὶ σιβάδων ἐστρωμένων.** Ἡ *σιβάς* εἶναι ‘ὑπόστρωμα ἀπὸ ἄχυρα ἢ βοῦρλα’. Ὅπως σημειώνει ὁ Adam, ad loc., αὐτὸ ποῦ τονίζεται ἐδῶ εἶναι ὅτι οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ ξαπλώνουν ἐπάνω σὲ κάτι φυσικὸ καὶ ὄχι σὲ κάτι κατασκευασμένο.

372c 2-4. **καὶ ὄψον ἔξουσιν.** Ἡ προσθήκη τοῦ ὄψου (ποῦ ἐδῶ σημαίνει ‘ὅτιδήποτε τρώγεται μὲ τὸ ψωμὶ ἢ μὲ τὴν τροφὴ ὡς προσφάγι’) στὴν περιγραφὴ τῆς διατροφῆς δὲν σημαδεύει τὸ πέρασμα ἀπὸ τὴν *πρώτην πόλιν* στὴν *τρυφῶσαν*, ἀφοῦ στὸ 8ο βιβλίο, 559b 1 καὶ b 6, ὁ Πλάτων θὰ συμπεριλάβει καὶ τὸν ὄψον στὴν ἀπαραίτητη γιὰ τὴν καλὴ ὑγίεια διατροφή· τὴν *τρυφῶσαν* ἢ *φλεγμαινουσάν* πόλη ὁ Πλάτων θὰ ἀρχίσει νὰ τὴν περιγράψει στὸ 372e 2 κέ.

372d 4. **ὑὼν πόλιν.** Ἡ ἀρχικὴ πόλη ποῦ περιέγραψε μόλις πρωτύτερα ὁ Σωκράτης, ἡ *ἀληθινή*, ὅπως θὰ τὴν χαρακτηρίσει ἀμέσως παρακάτω (372e 6), εἶναι ἓνα πρόπλασμα τῆς ἰδανικῆς πολιτείας καὶ ἐξεικονίζει ὡς ἓνα βαθμὸ τῆ ζωῇ τῶν κατώτερων στρωμάτων τῆς, τῶν *δημιουργῶν*. Ὅταν κάπως ἄκομψα ὁ Γλάυκων τὴν χαρακτηρίζει «πόλη γουρουνιῶν», τὴν ἀποκαλεῖ ἔτσι «ἀπὸ τῆ σκοπιᾶ τῆς διάθεσης γιὰ ἀπόλαυση, ἡ ὁποία

ἀπὸ τὴν ὑγὴ πόλῃ θὰ ὀδηγήσει σὲ μιὰ πόλῃ *φλεγμαίνουσαν*», σημειώνει ὁ P. Friedländer [1960], σ. 74.

372e 2-3. **οὐ πόλιν, ὥς ... τρυφῶσαν.** Μὲ ἐξαίρεση τὴν ἄποψη ὅτι ἡ κοινωνία ριζώνει στὶς ὑλικὲς ἀνάγκες τοῦ ἀνθρώπου καὶ ὅτι ἡ μετάβαση ἀπὸ τὴν *ὑγὴ* πόλῃ στὴν *τρυφῶσαν* ἀποτελεῖ φαινόμενο ἐκφυλιστικό, ὁ ἐπιτροχάδην καὶ σχηματικὸς τρόπος τῆς πλατωνικῆς προσέγγισης δὲν ἐπιτρέπει τὴ συναγωγή οὐσιωδῶν συμπερασμάτων γιὰ τὰ δύο πρῶτα στάδια τῆς κοινωνικῆς ἐξέλιξης.

373a 1. **ταῦτα γὰρ δὴ ... ἐξαρκέσει.** Αὐτὸ ἀπὸ τὸ ὁποῖο κυρίως σημαδεύεται ἡ μετάβαση ἀπὸ τὴν ὑγὴ πόλῃ στὴ φλεγμαίνουσα καὶ στὶς ἀνέσεις τῆς πολιτισμένης ζωῆς εἶναι ἡ διόγκωση τῶν ἐπιθυμιῶν, πού κατὰ τὸν Πλάτωνα ἀποτελεῖ φαινόμενο ἐκφυλιστικό καὶ ὀδηγεῖ τελικὰ στὸν ἀφανισμό. «Ὅλα τὰ μοτίβα τῶν κατοπινῶν θεωριῶν περὶ παρακμῆς εἶναι ἤδη ἐνεργὰ ἐδῶ», παρατηρεῖ ὁ W. Kersting [1999], σ. 86.

373b 5. **οἱ τε θηρευταὶ ... μιμηταί.** Στὴν κοινωνικὴ παθολογία τῆς φλεγμαίνουσας πόλης ἐντάσσεται καὶ ἡ ἐμφάνιση τῶν κάθε λογῆς θεραπόντων τῆς καλλιτεχνίας πού ἐδῶ ὁ Πλάτων τὴν παραγεί συλλήβδην ἀπὸ τὴ χαρὰ τὴν ὁποία προκαλεῖ ἡ *μίμησις*· πρβ. ἐπίσης τὸ *εἰκάζειν* στὸ 377e 1-3, ὡς κοινὸ ἔργον τῶν ζωγράφων καὶ τῶν ποιητῶν.

373b 6. **πολλοὶ δὲ οἱ περὶ μουσικὴν.** Ὁ K. Reinhardt [1912], σ. 504, ἔχει ἐπισημάνει τὴ στενὴ συνάφεια μὲ ἓνα ἀπόσπασμα τοῦ Δημόκριτου ἀντλημένο ἀπὸ τὸν Φιλόδημο, *Περὶ μουσικῆς* 36, 29 (= DK 68 B 144), σύμφωνα μὲ τὸ ὁποῖο οἱ ἀπαρχές τῆς μουσικῆς τοποθετοῦνται σὲ μιὰ ἐποχὴ ἀρχόμενης περιόδου (*ἐκ τοῦ περιεῦντος ἤδη γενέσθαι*), κατὰ τὴν ὁποία δὲν χρειάζοταν πιά νὰ φροντίζει κανεὶς γιὰ τὰ ἀπαράλιπτα (*τὰναγκαῖον*). Ὁ K. Reinhardt χαρακτηρίζει τὸ δημοκρίτειο ἀπόσπασμα «ἀνεκτίμητο», διότι «ἀποτελεῖ συνδετικὸ κρίκο ἀνάμεσα στὶς περιγραφὰς δύο πολιτισμικῶν βαθμίδων», τῶν ἰδίων βαθμίδων τίς ὁποῖες διακρίνει ἐδῶ ὁ Πλάτων. Ὁ P. Friedländer [1960], σ. 442, θεωρεῖ δυνατό νὰ ἔχει μεταφέρει ὁ Πλάτων στὴν *Πολιτεία* τὸ διανόημα τοῦ Δημόκριτου ἢ πάλι νὰ ἀντλοῦν ὁ Πλάτων καὶ ὁ Δημόκριτος ἀπὸ κοινὴ πηγὴ, ἴσως ἀπὸ τὸν *Ἀρεόπαγον* τοῦ Δάμωνα.

373b 7-8. **ῥαψωδοί, ὑποκριταί, χορευταί, ἐργολάβοι.** Εἶναι οἱ «ὑπηρετές τοῦ ποιητῆ» (Adam), οἱ *Διονυσιακοί* (ἢ οἱ *περὶ τὸν Διώνυσον*) *τεχνῖται*.

373c 2-3. **παιδαγωγῶν, τιτθῶν, τροφῶν, κομμοτριῶν, κουρέων.** Ἐπομένως, στὴν ὑγεινὴ πόλῃ τὰ παιδιὰ τὰ συνόδευαν στὸ δρόμον γιὰ τὸ σχολεῖο οἱ πατέρες τους, τὰ πρόσεχαν καὶ τὰ φρόντιζαν στὸ σπίτι οἱ μητέρες, πού ἐπίσης θήλαζαν τὰ μωρά, ἐνῶ τὰ ἐπαγγέλματα τῶν κομμοτριῶν καὶ τῶν κουρέων θὰ ἦσαν ἐκεῖ ἄγνωστα.

373d 7. **τῆς τῶν πλησίων χώρας ἡμῖν ἀποτμητέον.** Στὸ εὐλογο ἐρώτημα γιατί ἡ αὐξηση τῶν ὑλικῶν ἀναγκῶν θὰ ὀδηγοῦσε ἀναπότρεπτα στὴ βίαιη ἀπόσπασή ξένης γῆς καὶ ὅχι στὴν εἰρηνικὴ λύση τῆς ἰδρυσης κάποιας ἀποικίας ὁ A. E. Taylor [1963], σ. 274, μᾶς

ὕπενθυμίζει ὅτι εἰρηνικοὶ ἐποικισμοὶ ἐλευθέρων ἐκτάσεων δὲν ὑπῆρξαν ποτὲ καὶ ὅτι οἱ ἰδρυτὲς τῶν παλαιῶν πόλεων ποὺ σήμερα τὶς ἀποκαλοῦμε ἐλληνικὲς ἀποικίες εἶχαν ἀποσπάσει ἐδάφη ἀπὸ παλαιότερους κατακτητὲς· «δὲν ὑπῆρχε Ἀμερικὴ ἢ Αὐστραλία στὴ λεκάνη τῆς Μεσογείου», παρατηρεῖ χαρακτηριστικὰ. Σημειώνει ἐπίσης ὁ Taylor, ὁ.π., ὅτι ὁ Σωκράτης, γνωρίζοντας καλὰ τοὺς συμπατριῶτες του, ἤξερε πὼς δὲν θὰ περιφέρονταν στὴ θάλασσα σὲ ἀναζήτησι νέας πατρίδας ἐφόσον θὰ εἶχαν τὴ δυνατότητα νὰ ἐπιτεθοῦν στοὺς γείτονές τους. Τὴν περίπτωσι τῶν ἐλληνικῶν ἀποικιῶν ποὺ εἶχαν θεμελιωθεῖ λίγες ἑκατονταετίες πρὶν ἀπὸ τὰ χρόνια τοῦ Πλάτωνα θυμίζουν αὐτὰ τὰ χωρία τῆς *Πολιτείας* καὶ στὸν H. Erbse [1976], σ. 172.

373e 6. **ὅτι πολέμου γένεσιν ὑρῶκαμεν.** Εἶναι ἄξιο προσοχῆς ὅτι ὁ Πλάτων ἀνάγει τὰ γενεσιουργὰ αἷτια τοῦ πολέμου στὴν ἀπεριόριστη ἐπιδίωξι τοῦ ὕλικου πλούτου, στὴν ἀνθρώπινη πλεονεξία, τὴν ὁποία θεωρεῖ συστατικὸ τῆς *conditio humana*, ἓνα ἀνθρωπολογικὸ δεδομένο ποὺ ριζώνει στὸ ἀνθρώπινο σῶμα καὶ τὶς ἐπιθυμίες του· κι ὅταν ὁ ἀνθρώπος δὲν διαθέτει τὰ ὕλικά μέσα γιὰ τὴν ἱκανοποίηση καὶ τὴν πλήρωσή τους, ἐπιχειρεῖ νὰ τὰ ἀποσπάσει διὰ τῆς βίας ἀπὸ τοὺς ἄλλους. *Διὰ γὰρ τὴν τῶν χρημάτων κτήσιν πάντες οἱ πόλεμοι γίνονται, τὰ δὲ χρήματα ἀναγκαζόμεθα κτᾶσθαι διὰ τὸ σῶμα, δουλεύοντες τῇ τούτου θεραπείᾳ*, διαβάζουμε στὸν *Φαίδωνα* 66c 7 - d 2.

374a 3. **αὐτοὶ οὐχ ἱκανοί·** Ὁ Γλαῦκων ἔχει κατὰ νοῦ τὸ ἀθηναϊκὸ πρότυπο τῆς καθολικῆς ὑποχρεωτικῆς στράτευσις τῶν πολιτῶν, ἐνῶ ὁ πλατωνικὸς Σωκράτης ἀξιῶναι μιὰ ἰδιαίτερη τάξι πολεμιστῶν, δηλαδὴ οὐσιαστικὰ ἓναν ἐπαγγελματικὸ στρατό. «Μὲ αὐτὸ προαναγγέλλεται ἡ ἰδέα τοῦ ἐπαγγελματικοῦ στρατοῦ τῶν ἐλληνιστικῶν χρόνων», παρατηρεῖ ὁ W. Jaeger [1959], σ. 282, ὁ ὁποῖος σημειώνει ἐπίσης ὅτι πρὸς αὐτὴ τὴν κατεύθυνσι εἶχαν κιόλας γίνεαι ἀποφασιστικὰ βήματα καὶ εἶχαν ἤδη διατυπωθεῖ ἀντιρροήσεις (ἀπὸ τὸν Ἰσοκράτη, *Περὶ εἰρήνης* 44-48 καὶ τὸν Δημοσθένη, *Α' Φιλίππικὸς* 20, 40 κ.ά.).

374a 5. **ὁμολογοῦμεν δέ που.** Στὸ 369e 2 κέ.

374b 6. **διεκλωῶμεν.** Ὅπως παρατηρεῖ ἡ J. Annas [1981], σ. 79, εἶναι ἡ πρώτη μνεῖα ἐξαναγκασμοῦ στὸ πλατωνικὸ κράτος· ἐξαναγκασμοῦ ποὺ φαίνεται νὰ στηρίζεται στὴ σιωπηρὴ παραδοχὴ πὼς ἡ βεβαιότητι ὅτι τὸ κοινὸ καλὸ θὰ προαγόταν, ἂν οἱ πολῖτες ἔπρατταν κάτι, νομιμοποιεῖ τὸν ἐξαναγκασμὸ τους νὰ τὸ πράξουν.

374d 8. **τὸ τῶν φυλάκων ἔργον.** Εἶναι ἡ πρώτη ἀναφορὰ σὲ *φύλακες* μὲ τὴν τεχνικὴ σημασία ποὺ ἔχει ὁ ὅρος στὴν *Πολιτεία*. Ὅπως παρατηρεῖ ὁ Adam, *ad loc.*, εἶναι σημαντικό νὰ ἔχουμε κατὰ νοῦ ὅτι ὁ ὅρος δὲν δηλώνει μόνον τοὺς στρατιῶτες ἀλλὰ καὶ τοὺς κυβερνήτες· ὅταν θὰ καταστεῖ ἀναγκαῖο νὰ γίνεαι ἡ διάκρισι τῶν δύο αὐτῶν τάξεων (στὸ 414b 7) οἱ πρῶτοι θὰ ἀποκληθοῦν *ἐπίκουροι* καὶ οἱ δεῦτεροι *φύλακες παντελεῖς* ἢ *τέλειοι φύλακες* (στὸ 428d 7) ἢ, ἐπίσης, *ἄρχοντες* (ἤδη ἀπὸ τὸ 412c 2).

375a 11. **θυμοειδής.** Ὁ ὅρος εἶναι δανεισμένος ἀπὸ τὴν ἱατρικὴ· τὸν χρησιμοποιεῖ ὁ

Ἱπποκράτης, *Περὶ ἀέρων, ὑδάτων, τόπων* c. 16, γὰρ νὰ δηλώσει τὸ χαρακτηριστικὸ γνώρισμα ὁρισμένων φυλῶν στὶς ὁποῖες τὸ θάρρος καὶ ἡ ζωτικότητα ἦσαν ἰσχυρότερα διαμορφωμένα ἀπ' ὅτι ἡ νοητικὴ δύναμή τους.

375c 2. **πρὸς δὲ τοὺς πολεμίους χαλεπούς.** Ἐπιστρέφοντας ὁ Σωκράτης σὲ ἀντιλήψεις τῆς παραδοσιακῆς ἑλληνικῆς ἠθικῆς ἀκυρώνει ἐν μέρει ἐδῶ ἓνα συμπέρασμα τῆς συζήτησής του μὲ τὸν Πολέμαρχο στὸ 1ο βιβλίο (*οὐκ ἄρα τοῦ δικαίου βλέπτειν ἔργον, οὔτε φίλον οὔτ' ἄλλον οὐδένα*, 335d 11-12) καὶ προσδοκᾷ ἀπὸ τοὺς φύλακες τῆς πόλης ὅτι, ἐνῶ στοὺς συμπολίτες τους θὰ φέρονται μὲ ἥπιο τρόπο, ἀπέναντι στοὺς ἐχθροὺς θὰ εἶναι σκληροί. Τὴν περιγραφὴ αὐτῆς τῶν φυλάκων ἀπορρίπτει ὁ Ἀριστοτέλης στὰ *Πολιτικά* 1328a 8, ὑποστηρίζοντας ὅτι *οὐ καλῶς ἔχει λέγειν χαλεπούς εἶναι πρὸς τοὺς ἀγνώτας*. Βλ. καὶ τὴ σημείωση στὸ 335d 11-12.

375c 3-4. **εἰ δὲ μή ... δράσαντες.** Ἡ ἀναφορὰ αὐτὴ σὲ κινδύνους πού ἐνδεχομένως θὰ ἀπέρρεαν γιὰ τοὺς πολῖτες ἀπὸ τὴν ἐξειδίκευση τοῦ στρατιωτικοῦ ἐπαγγέλματος πρέπει νὰ σχετίζεται καὶ μὲ ἐμπειρίες ἀπὸ τὴ ραγδαία ἀνάπτυξη τῶν μισθοφορικῶν στρατῶν κατὰ τὸν 4ο αἰ. π.Χ., ὅταν γραφόταν ἡ *Πολιτεία*.

375c 7-8. **ἐναντία γάρ που ... φύσις.** Ὅπως θὰ φανεῖ καὶ παρακάτω στὴν *Πολιτεία*, 410b 5 κέ. καὶ 503c 2 κέ., ἡ ἀντίθεση αὐτὴ (*θυμοειδεῖ-πραεῖα*) ἀποτελεῖ θεμελιῶδες ἀνθρωπολογικὸ δεδομένο. Πρβ. καὶ *Πολιτικός* 306c 7 κέ., ἐπίσης *Θεαίτητος* 144a 1 - b 7.

375d 4-5. **ἥς γὰρ προυθέμεθα εἰκόνας.** Ἡ σύγκριση *σκύλακος-φύλακος* εἶναι ὡς ἓνα βαθμὸ εἰρωνικὴ («Ἐλπίζω πὼς δὲν εἶναι ἀπαραίτητο νὰ ὑπενθυμίσω ὅτι ὁ Πλάτων εἶχε αἴσθηση τοῦ χιοῦμορ», σημειώνει σχετικὰ ὁ Guthrie [1975], σ. 450). Ὁ ἴδιος ὁ Πλάτων τὴν χαρακτηρίζει ἐδῶ ὡς *εἰκόνα*, δηλαδὴ ὡς μιὰ ἐξεικόνιση πού διευκολύνει τὴν πρώτη, πρόχειρη, προσέγγιση ὁρισμένων πραγμάτων τὰ ὁποῖα στὴ συνέχεια θὰ θεμελιωθοῦν θεωρητικά.

375e 1 κέ. **Οἶσθα γάρ που...** Ἡ καλύτερη ἴσως ἐρμηνευτικὴ προσέγγιση στὴν ἐνότητα ἀπὸ τὸ 375e 1 κέ. παραμένει αὐτὴ τοῦ Nettleship [1962], σ. 75. Ὑπάρχει ἀκόμη καὶ στὰ ζῶα, παρατηρεῖ, κάτι πού τὰ ἔλκει πρὸς ἐκεῖνο πού τὸ γνωρίζουν καὶ τοὺς εἶναι οἰκεῖο, καὶ αὐτὸ τὸ κάτι ἀποτελεῖ μιὰ ὑποτυπώδη μορφὴ τοῦ φιλοσοφικοῦ στοιχείου, δυνάμει τοῦ ὁποῖου ὁ ἄνθρωπος αἰσθάνεται ἔλξη γιὰ καθεστὶ τὸ ὁποῖο ἀναγνωρίζει ὡς συγγενικὸ καὶ οἰκεῖο μὲ αὐτόν. Τὸ πραγματικὸ νόημα τῆς ἐνότητος αὐτῆς, συνεχίζει ὁ ἄγγλος πλατωνιστής, θὰ φανεῖ στὸ 3ο βιβλίο, ὅπου ὁ Πλάτων θεωρεῖ τὴν ἀγάπη τῆς ψυχῆς γιὰ τὸ Ὠραῖο ὡς ἓνα εἶδος ἀναγνώρισης ἀπὸ μέρους τῆς ἐκείνου πού τῆς εἶναι συγγενικὸ στὸν αἰσθητὸ κόσμο πού τὴν περιβάλλει: ἡ ψυχὴ *ἀσπάζεται* ὅ,τι εἶναι ὁμορφο ἐπειδὴ τὸ αἰσθάνεται κάπως οἰκεῖο σὲ αὐτήν· ἐπίσης στὸ 6ο βιβλίο ἡ ἐπιθυμία γιὰ γνώση καὶ ἀλήθεια παρουσιάζεται ὡς ἡ ἐπιθυμία τῆς ψυχῆς νὰ ἐνωθεῖ μὲ ὅ,τι τῆς εἶναι συγγενικὸ.

376b 1. **ὡς ἀληθῶς φιλόσοφον.** Ὁ Πλάτων παίζει ἐδῶ μὲ τὴ λέξη πού θὰ χρησιμοποιήσει ἀργότερα ὡς τεχνικὸ ὄρο γιὰ τοὺς φιλοσόφους-ἄρχοντες τῆς ἰδανικῆς πολιτείας

του, καθώς, όπως υποδηλώνεται με τὸ ὡς ἀληθῶς, ἐδῶ τὴν χρησιμοποιεῖ με τὴν ἐτυμολογικὴ σημασίᾳ της: ὡς τὴν 'ἀγάπη γιὰ τὴ γνώση'.

376c 1-2. **φύσει φιλόσοφον καὶ ... εἶναι;** Ὁ Κ. Ψυχοπαίδης [1999], σ. 21, εἰκάζει ὅτι «ίσως θὰ ἔπρεπε νὰ ἀναζητηθοῦν ἐδῶ οἱ ρίζες τοῦ μοντέλου παραγωγῆς τοῦ φιλοσόφου στὴν ἀνάλυση τοῦ Α. Smith στὸν *Πλούτο των ἐθνῶν*»· ὁ Ψυχοπαίδης (ὁ.π., σ. 120) παραπέμπει σχετικὰ στὶς σ. 29 καὶ 30 τοῦ *Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations*, Liberty Classics, Indianapolis 1981.

376c 7-8. **θρέφονται δὲ δὴ ... τρόπον;** Ἐδῶ ἀρχίζει ἡ συζήτηση γιὰ τὴν παιδεία τῶν φυλάκων βάσει ἑνὸς θεσμοθετημένου ἐκπαιδευτικοῦ συστήματος, μιὰ ιδέα ποὺ ὁ W. Jaeger [1959], τ. 2, σ. 284, τὴν χαρακτηρίζει «ἐπαναστατικὸ νεωτερισμὸ μὲ ἀνυπολόγιστες ἱστορικὲς συνέπειες». Σὲ αὐτὸν ἀνάγεται τελικὰ ἡ ἀξίωση τοῦ νεότερου κράτους, ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ Διαφωτισμοῦ καὶ τῆς Ἀπολυταρχίας, νὰ ρυθμίζει κατὰ τὸ δοκοῦν τὴν ἐκπαίδευση τῶν πολιτῶν τοῦ. Βεβαίως, παρατηρεῖ ὁ Jaeger, στὴν Ἑλλάδα καὶ στὴν Ἀθηναϊκὴ δημοκρατία τὸ πνεῦμα τοῦ πολιτεύματος ἐπιδροῦσε καθοριστικὰ στὴν ἀγωγή τῶν πολιτῶν, ὥστόσο ἀγωγή διαμέσου τοῦ κράτους καὶ τῶν ὑπηρεσιῶν τοῦ ὑπῆρχε, σύμφωνα μὲ τὴ μαρτυρία τοῦ Ἀριστοτέλη, μόνο στὴ Σπάρτη (*Ἠθικὰ Νικομάχεια* 1180a 24, *ἐν μόνῃ δὲ τῇ Λακεδαιμονίων πόλει μετ' ὀλίγων ὁ νομοθέτης ἐπιμέλειαν δοκεῖ πεποιῆσθαι τροφῆς τε καὶ ἐπιτηδευμάτων*), καὶ ἡ ἀριστοτελικὴ ἀναφορὰ σὲ αὐτὸ τὸ παράδειγμα δείχνει καθαρὰ πὼς ὅταν ὁ Ἀριστοτέλης καὶ ὁ Πλάτων προβαλλαν τὸ αἷτημα τῆς κρατικῆς παιδείας εἶχαν συνειδητὰ στραμμένο τὸ βλέμμα τους στὸ Σπαρτιατικὸ πρότυπο.

376e 2. **τίς οὖν ἡ παιδεία;** Τὸ νόημα τῆς ἐρώτησης εἶναι ποῖο εἶδος παιδείας θὰ διαπλάσει τοὺς ἀνθρώπους ποὺ διαθέτουν τὸν κατάλληλο φυσικὸ προικισμό (ὅπως αὐτὸς συγκεφαλαιώνεται στὸ 376c 4-5) σὲ πραγματικὸς φύλακες τῆς πόλης. Γιὰ τὴν κατανόηση τῶν ρυθμίσεων τοῦ προκαταρκτικοῦ ἐκπαιδευτικοῦ συστήματος ποὺ ἐκτίθεται στὸ 2ο καὶ στὸ 3ο βιβλίο τῆς *Πολιτείας*, ὁ Adam, ad loc., ἐπισημαίνει, πρῶτον, ὅτι παιδευτικὸς στόχος αὐτοῦ τοῦ συστήματος εἶναι ἡ ἀσκηση τοῦ χαρακτηῖρα μᾶλλον παρὰ τῆς νοητικῆς δύναμης καί, δεύτερον, ὅτι ἀποτελεῖ ἓνα curriculum τὸ ὁποῖο ἀφορᾷ σὲ ὅλους τοὺς φύλακες. Ἀπεναντίας, τὸ ἀνώτερο ἐκπαιδευτικὸ σχῆμα ποὺ θὰ ἐκτεθεῖ στὸ 7ο βιβλίο ἀπευθύνεται ἀποκλειστικὰ στοὺς φύλακες ποὺ προορίζονται νὰ ἀναλάβουν κυβερνητικὸ ἀξίωμα, καὶ ἔχει ὡς στόχο τὴν καλλιέργεια τῶν πνευματικῶν δυνάμεων τους μᾶλλον παρὰ τῆς βούλησης.

376e 2-3. **ἡ χαλεπὸν εὐρεῖν ... ἡδύρμηνης.** Ὁ Πλάτων ἔχει συνείδηση ὅτι εἶναι κληρονόμος μιᾶς μακρᾶς παιδευτικῆς παράδοσης. Θὰ βασιστεῖ, ἔτσι, στὸ ὑπάρχον σύστημα ἀγωγῆς (ποὺ συνίστατο στὴ διδασκαλία τῆς ἀνάγνωσης καὶ τῆς γραφῆς, σὲ στοιχεῖα ἀριθμητικῆς καὶ γεωμετρίας, στὴ λογοτεχνία, τὸ τραγούδι, τὸ χορὸ, τὴ γυμναστικὴ) καὶ θὰ τὸ τροποποιήσει ἀφαιρώντας ἀπὸ αὐτὸ ὅ,τι κατὰ τὴ γνώμη του ἀσκούσε βλαβερὴ ἐπίδραση στὴ διάπλαση τοῦ χαρακτήρα.

376e 3-4. **ἔστιν δέ που ... μουσική.** Εἶναι ἡ παραδοσιακὴ ἑλληνικὴ ἀποψη. Ἀργότερα, στὸ 410b 5 κέ., θὰ γίνεи φανερό ὅτι τόσο ἡ *γυμναστικὴ* ὅσο καὶ ἡ *μουσικὴ* ἀπευθύνονται στὴν ψυχὴ, καὶ ὅτι μὲ αὐτὲς ἐπιδιώκεται νὰ ἀσκηθεῖ μορφωτικὴ ἐπίδραση στὴν ψυχὴ κυρίως. — Ἡ *μουσικὴ* περιλάμβανε κάθε τέχνη πού τελοῦσε ὑπὸ τὴν προστασία τῶν Μουσῶν: ποίηση, τραγούδι, μουσικὴ μὲ τὴ σημερινή —στενότερη— σημασία τοῦ ὄρου, χορό.

376e 9. **λόγους.** Μὲ τὸν ὄρο 'λόγοι' ὑποδηλώνονται ἐδῶ οἱ κάθε λογῆς ἐξιστορήσεις: παραμύθια, παραδόσεις, μύθοι, ἀφηγήσεις σὲ ἔμμετρο ἢ πεζὸ λόγο.

376e 11. **τὸ μὲν ἀληθές, ψεῦδος δ' ἕτερον.** Οἱ λέξεις *ψεῦδος* καὶ *ψευδής* δὲν χρησιμοποιοῦνται σὲ αὐτὴ τὴν ἐνότητα μὲ τὴ μειωτικὴ σημασία τῆς 'ψευτιᾶς' ἀλλὰ ὑποδηλώνουν τὸ 'μὴ ἀληθές'. Ἐξαικονίσσεις αὐτῆς τῆς ἠθικῆς οὐδέτερης σημασίας ἀποτελοῦν οἱ κάθε λογῆς μύθοι καὶ τὰ παραμύθια πού λέγονται στὰ παιδιὰ καὶ πού ἐνῶ γενικῶς εἶναι κάτι ψευδές, ὥστόσο περιέχουν καὶ κάποια ἀλήθεια, *τοῦτο δέ που ὡς τὸ ὅλον εἰπεῖν ψεῦδος, ἐνὶ δὲ καὶ ἀληθῆ, 377a 5-6.* Πρέπει νὰ ἔχουμε κατὰ νοῦ ὅτι σὲ ὅλη τὴ συζήτηση αὐτῆς τῆς ἐνότητας τὸ κέντρο βάρους ἐντοπίζεται στὴν ἀξία τοῦ μύθου ὡς μέσου μετάδοσης ἠθικῶν (καὶ θρησκευτικῶν) ἀληθειῶν.

377a 12. **ἀρχὴ παντός ἔργου μέγιστον.** Ἀναφορὰ στὴν παροιμιώδη ἔκφραση *ἀρχὴ ἥμισυ παντός*· στοὺς *Νόμους* 789a 8 κέ. ὁ Πλάτων θὰ φθάσει νὰ τοποθετήσῃ τὴν ἀφετηρίαν τῆς παιδαγωγικῆς φροντίδας ἥδη στὸ στάδιο τῆς κύησης καὶ νὰ συστήσῃ στίς ἔγκυες γυναῖκες εἰδικὲς ἀσκήσεις.

377c 1. **καλὸν** [sc. *μῦθον*]. Ὁ ποιοτικὸς χαρακτηρισμὸς ἀφορᾷ ἀποκλειστικὰ στὴν παιδαγωγικὴ καταλληλότητα τοῦ περιεχομένου τῶν ἀφηγήσεων.

377c 4. **τὰ σώματα ταῖς χερσίν** [sc. *πλάττειν*]. Στοὺς *Νόμους* ὁ Πλάτων θὰ συστήσῃ στίς μητέρες νὰ πλάθουν τὰ βρέφη σὰν αὐτὰ νὰ ἦσαν κέρινα, *τὸ γενόμενον δὲ πλάττειν οἷον κήρινον, 789e 2.*

377c 7-8. **Ἐν τοῖς μείζουσιν ... ἐλάττους.** Εἶναι ἡ ἴδια μεθοδολογικὴ ἀρχὴ τῆς μεγέθυνσης πού ὀδήγησε τὸν Σωκράτη καὶ τοὺς συνομιλητὲς του στὸ ἐγχείρημα τῆς κατασκευῆς μιᾶς ἰδανικῆς πολιτείας ὥστε νὰ μπορέσουν στὰ ἀδρότερα περιγράμματά της (*μείζω τε καὶ ἐν μείζονι, 368d 5*) νὰ διακρίνουν καλύτερα ἀπ' ὅτι στὰ *σμικρὰ γράμματα* τῆς ἀτομικῆς προσδιορισμένης ψυχῆς τὸ ζητούμενο: τὴ δικαιοσύνη. Ὅμοια καὶ ἐδῶ, χρησιμοποιώντας τοὺς *ψευδεῖς μύθους* τοῦ Ἡσιόδου καὶ τοῦ Ὀμήρου ὡς παράδειγμα, θὰ προσπαθήσουν νὰ διακρίνουν καθαρότερα τίς ἠθικὲς (καὶ πολιτικὲς) ἐπιδράσεις πού ἀπορρέουν ἀπὸ αὐτοὺς καὶ οἱ διαπιστώσεις τους θὰ ἰσχύουν *mutatis mutandis* καὶ γιὰ τὰ παραμύθια πού οἱ μητέρες καὶ οἱ παραμάνες «σὲ ἀμέτρητα παιδικὰ δωμάτια τῆς πόλης» λένε στὰ παιδιὰ, W. Kersting [1999], σ. 101.

377d 4. **ἐλεγέτην** [sc. *Ἡσιόδός τε καὶ Ὀμηρος*]. Ὁ δυϊκὸς ἀριθμὸς τονίζει τὴ σπουδαι-

ότητα ειδικά αὐτῶν τῶν δύο ποιητῶν στὴ διαμόρφωση τοῦ κανόνα τῆς ἑλληνικῆς μυθολογίας: πρβ. τὴ συνεμφάνισή τους στὸ ἀπόσπασμα 11 τοῦ Ξενοφάνη (DK 21 B 11), *πάντα θεοῖσ' ἀνέθηκαν Ὅμηρός θ' Ἡσίοδος τε, / ὅσσα παρ' ἀνθρώποισιν ὀνειδέα καὶ ψόγος ἐστίν, / κλέπτειν, μοιχεύειν τε καὶ ἀλλήλους ἀπατεύειν* ἐπίσης στὸν Ἡρόδοτο 2, 53.

377e 8. **ἄ φησι δρᾶσαι ... Ἡσίοδος.** *Θεογονία* 154-82.

378a 1-2. **τὰ δὲ δὴ ... ὕεος.** Μιὰ τέτοια πολυαίμακτη ἱστορία ὅπως αὐτὴ γιὰ τὸν Κρόνο, τὸν Δία καὶ τὸν Οὐρανὸ θὰ μπορούσε νὰ χρησιμεύσει ὡς ἡθικὸ ἄλλοθι γιὰ ἀνάλογη συμπεριφορὰ ἀπὸ ἀνθρώπινα πλάσματα, ὅπως λ.χ. συμβαίνει μὲ τὸν θρησκολόητο Εὐθύφρονα τοῦ ὁμώνυμου πλατωνικοῦ διαλόγου, ὁ ὁποῖος προσπαθεῖ νὰ δικαιολογηθεῖ γιὰ τὴ δικαστικὴ δίωξη ποὺ ἔχει ἀσκήσει στὸν ἴδιο τὸν πατέρα του ἐπικαλούμενος ἀκριβῶς αὐτὸν τὸ μῦθο τῆς διαδοχῆς τῶν θεῶν (*Εὐθύφρων* 5e 2 - 6a 5). Ἡ κακὴ ἐπίδραση τέτοιων μύθων συζητεῖται καὶ στοὺς *Νόμους* 886c 1 κέ. καὶ 941b 2 κέ.

378a 4-6. **δι' ἀπορρήτων ἀκούειν ... θῦμα.** Τὸ χωρίο μᾶς παραπέμπει στὶς ἐσωτερικὲς διδασκαλίες (*δι' ἀπορρήτων*) καὶ τὶς πρακτικὲς (*θυσάμενον, θῦμα*) τῶν ἀρχαίων μυσηρίων.

378c 3-6. **πολλοῦ δεῖ γιγαντομαχίας ... αὐτῶν.** Πρβ. *Εὐθύφρων* 6b 7 - c 4.

378d 3-5. **Ἦρας δὲ δεσμούς ... παραδεκτέον.** Τὸ μῦθο γιὰ τὴν πρόσδεση τῆς Ἦρας ἀπὸ τὸν Ἡφαίστο στὸ θρόνο της τὸν ἀφηγεῖται ὁ Πανσανίας, 1, 20, 3· τὰ σχετικὰ μὲ τὴν πώση τοῦ Ἡφαίστου ἀπαντοῦν στὴν *Ἰλιάδα* A 590-4· ἐπίσης στὴν *Ἰλιάδα*, Y 1-74 καὶ Φ 385-513, περιγράφονται οἱ θεομαχίες. Ἐπικρίσεις ὅμοιες μὲ αὐτὲς τοῦ Πλάτωνα εἶχε διατυπώσει ὁ Ξενοφάνης (DK 21 B 1, 21-2, *οὔτι μάχας διέπων Τιτῆνων οὐδὲ Γιγάντων οὐδέ τε Κενταύρων*), ἐπίσης ὁ Πίνδαρος (*Ὀλυμπ.* 9, 43, 44, *ἔα πόλεμον μάχαν τε πᾶσαν χωρὶς ἀθανάτων*).

378e 7-379a 1. **οὐκ ἐσμέν ποιηταὶ ... παρόντι.** Σχετικὰ μὲ αὐτὸ τὸ 'δὲν εἴμαστε, ἐσὺ κι ἐγώ, αὐτὴ τὴ στιγμή ποιητὲς' μπορούμε μὲ τὸν P. Friedländer [1960], σ. 67, νὰ σκεφθοῦμε ὅτι κατ' ἀντιδιαστολὴ παραπέμπει σὲ μύθους γνήσια πλατωνικοὺς ὅπως αὐτὸς τοῦ Ἡρόδου, μὲ τὸν ὁποῖο τελειώνει ἡ *Πολιτεία*, ἢ στοὺς μύθους τοῦ *Τιμαίου* καὶ τοῦ *Κριτία*.

379a 5-6. **οἱ τύποι περὶ θεολογίας.** Οἱ *τύποι* αὐτοὶ εἶναι συγκεφαλαιώσεις ὀρισμένων γενικῶν ἀρχῶν ποὺ πρέπει νὰ διέπουν τὶς κάθε λογῆς ἀποφάνσεις σχετικὰ μὲ τὴν ὑπόσταση καὶ τὶς ἐπενέργειες τῶν θεῶν καὶ τῶν ἡρώων. Ἀξίζει νὰ σημειωθεῖ ὅτι σὲ αὐτὸ τὸ χωρίο τῆς *Πολιτείας* ἐμφανίζεται γιὰ πρώτη φορὰ ἡ λέξη 'θεολογία'. «Ὁ ἄνθρωπος ποὺ ἔπλασε τὴ λ. 'θεολογία', γράφει ὁ W. Jaeger [1943], σ. 45 κέ., «ἦταν ὁ Πλάτων. Δίκαια ὁ Ἱ. Αὐγουστίνος τὸν ἐξυμνεῖ ὡς τὸν πραγματικὸ πατέρα τῆς θεολογίας καὶ ὁ Meister Eckart τὸν ἀποκαλεῖ 'Μέγα ἱερέα'».

379a 8-9. **ἐν ἔπεσιν, ἐν μέλεσιν, ἐν τραγῳδίᾳ.** Πρόκειται γιὰ τὰ εἶδη τῆς ἑλληνικῆς ποι-

ητικής παράδοσης (ἔπος, λυρική ποίηση, τραγωδία), τὰ ὁποῖα διδάσκονταν οἱ μαθητὲς στὸ σχολεῖο «καὶ μὲ τὰ ὁποῖα ἐρχόταν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον σὲ ἐπαφὴ ὁ περισσότερος κόσμος στὶς δημόσιες παραστάσεις καὶ στὰ συμπόσια», P. Murray [1996], σ. 142.

379c 2-7. **Οὐδ’ ἄρα, ἦν ... θεόν.** Πρόδηλη εἶναι ἡ συνάφεια μὲ τὸν καταληκτικὸ μῦθο τῆς *Πολιτείας* (πρβ. λ.χ. 617e 4-5, *αἰτία ἐλομένον· θεὸς ἀναίτιος*) πού πρέπει ἔτσι νὰ τὸν ἐκλάβουμε καὶ ὡς ἓνα παραδείγμα μῦθου ὁ ὁποῖος πλάθει σωστὰ τὴν ψυχὴ.

379c 4-7. **πολὺν γὰρ ἐλάττω ... θεόν.** Ὁ Πλάτων θίγει ἐδῶ τὸ πρόβλημα τῆς πηγῆς τοῦ κακοῦ γιὰ νὰ διατυπώσει λίγο παρακάτω καὶ τὸν πρῶτο *τύπον περὶ θεολογίας* (380c 6-9), ἀπὸ τὸν ὁποῖο συνάγεται ὅτι τὸ κακὸ μόνο στὸ θεὸ δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ριζώνει. Αὐτὸ στάθηκε ἡ ἀφετηρία μιᾶς μακρᾶς φιλοσοφικῆς-θεολογικῆς συζήτησης στὴν ὁποία ἔχουν παρέμβει ὁ Πλωτῖνος, *Περὶ τοῦ τίνα καὶ πόθεν τὰ κακά*, Ἑννεάδες 1, 8 (ὅπου τελικὰ τὸ κακὸ ἀποδίδεται στὴν ὕλη), ὁ Πρόκλος, *ὑπόμνημα εἰς τὰς Πλάτωνος Πολιτείας* 1, 38 (ὅπου τὸ κακὸ ἐξηγεῖται τελικὰ ὡς μιὰ ἐνδιάμεση ὑπόσταση, *παρυπόστασις*) ἀλλὰ καὶ νεότεροι στοχαστὲς ὅπως ὁ D. Hume (στοὺς *Dialogues concerning Natural Religion*, 1779), ὁ F. W. J. Schelling (στὴν *Philosophie der Mythologie und Philosophie der Offenbarung*, 1856-8), ὁ J. St. Mill, ὁ A. N. Whitehead κᾶ. Ὁ ἴδιος ὁ Πλάτων ἐπανέρχεται διεξοδικότερα στὸ ζήτημα αὐτὸ στὸν *Θεαίτητο*, στὸ 10ο βιβλίο τῶν *Νόμων*, στὸν *Τίμαιο*.

379d 3-8. **ὡς δοιοί τε ... ἐλαύνει.** Στίχοι ἀπὸ τὴν *Ἰλιάδα* Ω 527-32, ἐλαφρὰ παραλλαγμένοι· βλ. P. Murray [1996], σ. 143-4.

379e 2. **ἀγαθῶν τε ... τέτυκται.** Ἀγνωστη ἢ προέλευση τοῦ στίχου.

379e 3. **σπονδῶν σύγχυσιν.** Στὴν *Ἰλιάδα* Δ 69 κῆ., στὸ πιὸ χαρακτηριστικὸ παράδειγμα θεοδικίας σὲ ὅλο τὸ ποίημα, ὁ Πάνδαρος, ὁ δεινότερος τοξότης τῶν Τρώων, ὑποκινούμενος δόλια ἀπὸ τὴν Ἀθηνᾶ πού ἐνεργοῦσε κατ’ ἐντολὴ τοῦ Δία, παραβιάζει τὴ συμφωνία Ἀχαιῶν-Τρώων καὶ τοξεύει τὸν Μενέλαο.

379e 5. **θεῶν ἔριν τε καὶ κρίσιν.** Κατὰ τὸν Adam, ad loc., εἶναι πιθανότερο ὁ Πλάτων νὰ ἀναφέρεται ἐδῶ στὰ *Κύπρια* ἔπη, ὅπου μεταξὺ ἄλλων περιγραφόταν ἡ ἔριδα τῶν τριῶν θεῶν καὶ ἡ κρίση τοῦ Πάριδος, καὶ ὅχι στὸ Υ 1-74 τῆς *Ἰλιάδος* καὶ τὴ θεομαχία πού προκλήθηκε διὰ *Θέμιτός τε καὶ Διός*.

380a 3-4. **θεὸς μὲν αἰτίαν ... θέλη.** Στίχοι ἀπὸ τὴ μὴ σωζόμενη *Νιόβη* τοῦ Αἰσχύλου, 154a 15-16 Radt.

380c 1. **μῆτε νεώτερον μῆτε πρεσβύτερον.** Παρόλο ὅτι πρωταρχικὸς στόχος τῆς παιδευτικῆς φροντίδας τοῦ Σωκράτη εἶναι οἱ μελλοντικοὶ φύλακες τῆς πόλης, τὰ μέτρα τὰ ὁποῖα προτείνονται ἐδῶ ἀπευθύνονται σὲ ὅλους τοὺς πολῖτες (πρβ. καὶ *πρεσβυτέροις γιγνομένοις*, 378d 1· ἐπίσης, *παισὶ καὶ ἀνδράσιν*, 387b 4). Ἡ ἄρετὴ δὲν θὰ εἶναι ὑπόθεση τῶν φυλάκων μόνον.

380c 3. **οὔτε σύμφωνα αὐτὰ αὐτοῖς.** Ἡ ἐσωτερικὴ ἀντιφατικότητα τῶν ἐλληνικῶν μυθολογημάτων ἔγκειται στὸ ὅτι ἀποδίδουν στὸ θεῖο πράξεις ποὺ ἀντιβαίνουν στὴν οὐσία τῆς ὑπόστασής του.

380d 1. **ὁ δεῦτερος ὄδε** [sc. *τύπος περὶ θεολογίας*]. Μὲ τὸν δεῦτερο αὐτὸ *τύπον*, μὲ τὸν ὁποῖο ἀπορρίπτεται ἡ ἰδέα ὅτι εἶναι δυνατόν ὁ θεὸς νὰ ἀλλάζει τὴ μορφὴ του —κάτι ποὺ οὐσιαστικὰ διαγράφει τὶς τόσο συχνὲς στὴν ἐλληνικὴ μυθολογία ἐμφανίσεις θεῶν— ὁ Πλάτων ἀνανεώνει τὴν κριτικὴ ποὺ ἄσκησε στὴ θρησκεία ὁ Ξενοφάνης (DK 21 B 12, 14-16) συνδέοντάς τὴν ταυτόχρονα μὲ τὸν ἐλεατικὸ μονισμό.

380d 2-3. **ιδέαις, εἶδος.** Ἡ συχνὴ χρῆση τῶν λ. *ιδέα* καὶ *εἶδος* (ποὺ ἐδῶ δὲν ἔχουν ἀκόμη τεχνικὴ φιλοσοφικὴ σημασία) γιὰ τὴν ὑποδήλωση τοῦ θεϊκοῦ σχήματος ὑπογραμμίζει τοὺς δεσμοὺς αὐτῆς τῆς ἐνότητος μὲ τὴν κατοπινὴ ἀνάπτυξη τῆς θεωρίας τῶν ἰδεῶν στὸ 476a - 480a καὶ 523b -525e, παρατηρεῖ ἡ P. Murray [1996], σ. 147.

380d 5. **ἀπλοῦν τε εἶναι.** Ἡ ἔννοια τῆς *ἀπλότητος* διαπερνᾷ ὡς ὁδηγητικὸ μοτίβο ὁλόκληρὴ τὴν *Πολιτεία* καὶ ἀφορᾷ τόσο στὸ κράτος, ὅπου καθένας θὰ καταπιάνεται μὲ ἓνα μόνον ἔργο (370a 7 - c 6· 374a 4 - d 6· 433a 1 - 434c 10), ὅσο καὶ στὸ ἄτομο, τοῦ ὁποῖου καθένα μέρος τῆς ψυχῆς θὰ ἐκτελεῖ ἀποκλειστικὰ καὶ μόνον τὸ ἔργο ποὺ προσιδιάζει σὲ αὐτὸ (441d 10 κέ.).

380e 3-4. **τὰ ἄριστα ἔχοντα ... κινεῖται.** Καὶ αὕτῃ ἡ ἀρχὴ προετοιμάζει τὸ δρόμο γιὰ τὴ θεωρία τῶν ἰδεῶν ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴν ἰδανικὴ πολιτεία. Οἱ πλατωνικὲς ἰδέες εἶναι πάγιες, ἀμετάβλητες, ἀναλλοίωτες (βλ. π.χ. 479a· 484b· 485a-b· 500c· 527b· 585c-d· *Φαίδων* 78d· *Συμπόσιο* 211a-b). Ἡ ἰδανικὴ πολιτεία παρόλο ὅτι ὑπὸκειται καὶ αὕτῃ στὴ φθορά, εἶναι κάτι σταθερὸ καὶ μόνιμο, στὸ βαθμὸ βέβαια ποὺ ἕνας ἀνθρώπινος θεσμός μπορεῖ νὰ εἶναι σταθερὸς καὶ μόνιμος. Τόσο οἱ ἰδέες ὅσο καὶ ἡ πολιτεία ἀποτελοῦν κάτι ἀγαθὸ ἐφόσον συμμετέχουν στὰ θεϊκὰ κατηγορήματα τοῦ ἀμεταβλήτου, τῆς ἐνότητος καὶ τῆς ἀπλότητος (R. Bambrough [1976], σ. 330, σημ. 41).

381d 3-4. **θεοὶ ξείνοισιν ... πόληας.** *Ὀδύσσεια* ρ 485 κέ.

381d 5. **Πρωτέως καὶ Θέτιδος.** Ὁ θαλάσσιος θεὸς Πρωτέας μεταμορφωνόταν κατὰ βούληση, *Ὀδύσσεια* δ 456-8. — Ἡ Θέτις, ἡ ὁμορφὴ κόρη τοῦ Νηρέα, προσπάθησε νὰ ἀποφύγει τὸ γάμο της μὲ τὸν Πηλέα ἀλλάζοντας διαδοχικὰ μορφές, Σοφοκλῆς, frg. 618 Radt. *Ἀπολλόδωρος*, *Βιβλιοθήκη* 3, 15, 5.

381d 8. **Ἰνάχου Ἀργείου ... βιοδώροις.** Αἰσχύλος, frg. 168, 17 Radt (ἀπὸ τὸ μὴ σωζόμενο δράμα *Ξαντρίαι*).

382a 2. **ἐργῷ φάντασμα προτείνων.** Ὁ Πλάτων ἐννοεῖ ἐδῶ ὀπτασίες καὶ σημάδια σταλμένα δηθὲν ἀπὸ τοὺς θεοὺς· πρβ. καὶ 382e 10-11.

382a 4. **τὸ ὡς ἀληθῶς ψεῦδος.** Μὲ τὸ ὀξύμωρο αὐτὸ ὑποδηλώνεται ἡ κατάσταση τῆς

ἄγνοιας ἢ τῆς πλάνης καὶ ὅχι τὸ ἐκούσιο ψευδολόγημα· πρβ. καὶ τὰ ὡς ἀληθῶς δοξάζει ψευδῇ καὶ τοῦ ἀληθῶς ψευδοῦς ἀντιλαβέσθαι στὸν *Θεαίτητο* 189c 7 καὶ c 11 ἀντιστοίχως.

382d 2-3. **ἀφομοιοῦντες τῷ ἀληθεῖ τὸ ψεῦδος**. Διαμέσου τοῦ μύθου ἐπιδιώκεται, κατὰ τὸν Πλάτωνα, νὰ ἐνσταλαχθοῦν στὶς ψυχὰς ἐκείνων ποὺ θὰ ἀκούσουν τὸ μῦθο ὀρισμένες θρησκευτικὲς ἢ ἠθικὲς ἀλήθειες.

383a 8. **Ἀγαμέμνονι**. Βλ. στὴν *Ιλιάδα* B 1-34.

383b 2-9. **νόσων τ' ἀπείρους ... ἐμόν**. Στίχοι πιθανῶς ἀπὸ τῆ μὴ σωζόμενη *Ὀπλῶν κρίσιν* τοῦ Αἰσχύλου. Ἡ ἐπίθεση τοῦ Πλάτωνα ἴσως νὰ ὑποδηλώνει ὅτι ὁ Αἰσχύλος ἐξακολουθοῦσε νὰ ἀποτελεῖ τὸν χαρακτηριστικότερο ἐκπρόσωπο τῆς τραγωδίας παρὰ τὴ μεγάλη ἀναγνώριση καὶ δημοτικότητα τοῦ Σοφοκλή.

383c 2. **χορὸν οὐ δώσομεν**. Στὶς μεγάλες δημόσιες γιορτὲς τῆς Ἀθήνας γιὰ νὰ συμμετάσχει ἓνας ποιητὴς στὸ διαγωνισμὸ τῶν τραγικῶν ποιητῶν ζητοῦσε ἀπὸ τὸν ἄρχοντα (ἀπὸ τὸν *ἐπώνυμον ἄρχοντα* γιὰ τὰ Διονύσια, ἀπὸ τὸν *ἄρχοντα βασιλέα* γιὰ τὰ Λήναια) νὰ τοῦ ἐξασφαλίσει ἓνα χορὸ, τὴ δαπάνη γιὰ τὸν ὁποῖο θὰ ἀναλάμβανε κάποιος πλούσιος πολίτης. Ἀπὸ μιὰ περιστασιακὴ ἀναφορὰ στοὺς *Νόμους* 817d 4-8, συνάγεται ὅτι ὁ ἄρχων ἀποφάσιζε σχετικὰ βάσει τῆς ἀκρόασης τμημάτων ἀπὸ τὸ ἔργο κάθε ποιητῆ ποὺ ζητοῦσε νὰ διαγωνισθεῖ.

386a 5-6. **ἀνδρεῖοι**. Ἐδῶ ὁ Σωκράτης χρησιμοποιεῖ τὴ λέξη μὲ τὴν παραδοσιακὴ σημασία τῆς θεωρῶντας τὴν ἀνδρεία μιὰ ἀρετὴ ποὺ ἐκδηλώνεται στὸ πεδίο τῆς μάχης. Ἀργότερα, ὅταν θὰ ἔχει εἰσαγάγει τὴν τριμερὴ διαίρεση τῆς ψυχῆς σὲ *λογιστικόν*, *θυμειδέες*, *ἐπιθυμητικόν*, 'ἀνδρεῖος' θὰ χαρακτηρίζεται ἐκεῖνος ποὺ τὸ θυμειδέες του θὰ διατηρεῖ ἀλώβητο μέσα του ὅ,τι τοῦ διαμήνυσε ὁ λόγος σχετικὰ μὲ τὸ τί πρέπει καὶ τί δὲν πρέπει νὰ φοβᾶται (442b 11 - c 3).

386b 8. **δεῖ ἡμᾶς ἐπιστατεῖν**. Ὁ W. Kersting [1999], σ. 110 κέ., ἀφοῦ ἐπισημαίνει τὴν τεράστια πολιτικὴ σημασία ποὺ ἀποδίδεται τόσο «ἀπὸ τὸν Πλάτωνα ὅσο καὶ ἀπὸ τὶς ὀλοκληρωτικὲς δικτατορίες» στὴν τέχνη (ποὺ τὴν θεωροῦν δύναμη ἢ ὁποία πλάθει ψυχὰς καὶ διαμορφώνει κοσμοθεωρίες καὶ στάσεις ζωῆς) διαπιστώνει ὅτι ἡ πολιτικὴ λογοκρισία καὶ ἡ διαμόρφωση τῆς τέχνης στὸ πλαίσιο τοῦ σοσιαλιστικοῦ ρεαλισμοῦ καὶ τῶν φασιστικῶν καὶ ἐθνικοσοσιαλιστικῶν δογμάτων ἀκολούθησε τὸ δρόμο ποὺ ὑποδεικνύει ὁ Πλάτων στὴν *Πολιτεία*, μὲ τοὺς ἴδιους στόχους καὶ τὰ ἴδια ἐπιχειρήματα. Εἶναι ἐκπληκτικὸ πόσο εὐκολα στήνεται ἡ γέφυρα ποὺ ἐνώνει σχεδὸν δυόμισι χιλιάδες χρόνια· ἡ ρητορικὴ τῆς καταγγελίας τῆς τέχνης δὲν ἔχει ἀλλάξει καθόλου, καταλήγει ἐπιγραμματικὰ ὁ Kersting. Πιστεύω ὅτι οἱ καταστάσεις καὶ τὰ μεγέθη ἐδῶ δὲν εἶναι ἄνευ ἐτέρου συγκρίσιμα καὶ ὅτι ἡ ταύτιση αὕτῃ ἀδικεῖ τὸν Πλάτωνα. Ἀς ἀναλογιστοῦμε ὅτι ὁ Ὅμηρος κυρίως, ἀλλὰ καὶ οἱ ἄλλοι μεγάλοι ποιητὲς τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδας ἦσαν οἱ ἠθικοὶ διδάσκαλοι τῆς ἐλληνικῆς κοινωνίας κι ὅτι οἱ ὁμηρικοὶ ἥρωες

ἀποτελοῦσαν τὰ πρότυπα συμπεριφορᾶς γιὰ τὴν κοινωνία ἐκείνη. Κάτι πιὸ συμβατὸ καὶ ἱστορικὰ συγκρίσιμο μὲ τὴν πλατωνικὴ καταδίκη τοῦ Ὀμήρου εἶναι ἀσφαλῶς οἱ διαμαρτυρίες οἱ ὁποῖες διατυπώνονται σήμερα γιὰ τὴ βία καὶ τὸν ἐρωτισμὸ ποὺ προβάλλουν ἡ τηλεόραση, ὁ κινηματογράφος καὶ τὰ κάθε λογῆς ἔντυπα.

386c 5-7. **βουλοίμην κ' ἐπάρουρος ... ἀνάσσειν.** Ὀδύσσεια λ 489-91.

386c 9 - d 1. **οἰκία δὲ θνητοῖσι ... θεοί περ.** Ἰλιάδα Υ 64.

386d 4-5. **ὦ πόποι, ἦ ... πάμπαν.** Ἰλιάδα Ψ 103-4.

386d 7. **οἶφ πεπνύσθαι ... αἰσσοῦσι.** Ὀδύσσεια κ 495.

386d 9-10. **ψυχὴ δ' ἐκ ... ἥβην.** Ἰλιάδα Π 856-7.

387a 2-3. **ψυχὴ δὲ κατὰ ... τετρινυῖα.** Ἰλιάδα Ψ 100-1.

387a 5-8. **ὥς δ' ὅτε ... ἦεσαν.** Ὀδύσσεια ω 6-9.

387b 9. **Κωκυτοὺς τε καὶ Στύγας.** Ὀνόματα ποταμῶν τοῦ Κάτω Κόσμου.

388a 7-8. **ἄλλοτ' ἐπὶ πλευρᾷς ... πρηγῇ.** Ἰλιάδα Ω 10-12.

388a 9 - b 2. **τοτέ δ' ὀρθὸν ... κεφαλῆς.** Ἰλιάδα Ω 12 καὶ Σ 23-4.

388b 6. **κυλινδόμενον ... ἔκαστον.** Ἰλιάδα Χ 414-5.

388c 1. **ὦμοι ἐγὼ ... δυσσαριστοτόκεια.** Ἰλιάδα Σ 54.

388c 4. **ὦ πόποι, φάναι ... ἦτορ.** Ἰλιάδα Χ 168-9.

388c 7 - d 1. **αἶ αἶ ἐγὼν ... δαμῆναι.** Ἰλιάδα Π 433-4.

389a 5-6. **ἄσβεστος δ' ἄρ' ... ποιπνύοντα.** Ἰλιάδα Α 599-600.

389b 3. **εἰ γὰρ ὀρθῶς ἐλέγομεν ἄρτι.** Στὸ 382d 2-3.

389b 7-8. **Τοῖς ἄρχουσιν δὴ ... ψεύδεσθαι.** Δύο παραδείγματα τέτοιων ἐπιτρεπόμενων ψευδῶν θὰ συναντήσουμε στὴ συνέχεια τῆς *Πολιτείας*: πρῶτον, τὸ *γενναῖον ψεῦδος* σχετικὰ μὲ τὴν καταγωγὴ τῶν πρώτων κατοίκων τῆς πόλης (414b 8 - 415d 5), καὶ δεύτερον, τοὺς *κομποὺς κλήρους* μὲ τοὺς ὁποίους θὰ ἐπιδιωχθεῖ ἡ εὐγονικὴ ἐνίσχυσή της (460a 8 - d 5). Οὐτε στὴ μιὰ οὐτε στὴν ἄλλη περίπτωση πρόκειται γιὰ κυνικὴ ἐπικλῆση τοῦ κοινοῦ καλοῦ ἢ γιὰ προσωρινὴ ἀκύρωση τῶν ἠθικῶν κανόνων προκειμένου νὰ ἀντιμετωπιστοῦν θεμελιωδέστερες δυσκολίες. Ὅπως παρατηρεῖ ὁ W. Kersting [1999], σ. 114, καὶ στίς δύο περιπτώσεις οἱ φύλακες θὰ χρησιμοποιήσουν τὴν ἀπάτη ὡς μέσο ἐξουδετέρωσης τῶν συνεπειῶν ἀπὸ τὴν ἄγνοια καὶ τὴν ἀδυναμία τῶν πολιτῶν νὰ προσπελάσουν τὰ θεωρητικὰ θεμέλια τῆς πολιτικῆς πράξης τῶν ἀρχόντων.

389d 2. **τῶν οἱ δημοεργοὶ ... δούρων.** Ὀδύσσεια ρ 383-4.

389e 6. **τέττα, σιωπῇ ... μύθῳ.** Ἰλιάδα Δ 412.

389e 8-9. ἴσαν μένεα ... **σημάντορας**. *Ίλιάδα* Γ 8 καὶ Δ 431.

389e 13. **οἶνοβαρές, κυνὸς ... ἐλάφοιο**. *Ίλιάδα* Α 225.

390a 8. **ἄνδρα τὸν σοφώτατον**. Ἡ μεγάλη ἐκτίμηση τοῦ Σωκράτη γιὰ τὸν Ὀδυσσεά εἶναι πρόδηλη καὶ στὸ μῦθο τοῦ Ἡρῶς (620c 3 - d 2) καὶ πρέπει νὰ συνδέεται ἰδίως μὲ τὴ χαρακτηριστικὴ αὐτοκυριαρχία τοῦ ἥρωα. Πρβ. καὶ P. Murray [1996], ad. loc.

390a 10 - b 2. **παρὰ πλεῖαι ... δεπάεσαι**. *Ὀδύσσεια* ι 8-10.

390b 5. **λιμῶ δ' οἴκτιστον ... ἐπισπεῖν**; *Ὀδύσσεια* μ 342.

390c 5-6. **φίλους λήθοντε τοκήας**. *Ίλιάδα* Ξ 294 κέ.· πρβ. καὶ *Ὀδύσσεια* θ 266 κέ.

390d 4-5. **στήθος δὲ πλήξας ... ἔτλης**. *Ὀδύσσεια* υ 17-8.

390e 3. **δῶρα θεοῦς ... βασιλῆας**. Κατὰ τὴ *Σούδα* ὁ στίχος εἶναι παρμένος ἀπὸ τὸν Ἑοῖοδο.

390e 5-6. **δῶρα μὲν λαβόντι**. Πρβ. *Ίλιάδα* Ι 515 κέ.

390e 9. **τιμὴν λαβόντα νεκροῦ**. Πρβ. *Ίλιάδα* Τ 278 κέ.· Ω 502· 555· 594.

391a 6-7. **ἔβλαψάς με ... παρεῖη**. *Ίλιάδα* Χ 15 καὶ 20.

391b 1. **πρὸς τὸν ποταμόν**. Πρόκειται γιὰ τὸν ποταμὸ Σκάμανδρο· πρβ. *Ίλιάδα* Φ 130 κέ.· 212 κέ.· 233 κέ.

391b 3. **Πατρόκλῳ ... φέρεσθαι**. *Ίλιάδα* Ψ 151.

391b 5. **ἔλξεις περὶ τὸ σῆμα**. *Ίλιάδα* Ω 14 κέ.

391b 6. **τάς τῶν ζωγρηθέντων σφαγάς**. *Ίλιάδα* Ψ 175 κέ.

391c 2. **τρίτου ἀπὸ Διός**. Ὁ πατέρας τοῦ Πηλέα, ὁ Αἰακός, ἦταν γιὸς τοῦ Δία.

391c 4-7. **νοσήματε δύο ἐναντίῳ ἀλλήλοις**. Ἡ ἐναντιότητα τῶν δύο ἐλαττωμάτων ἐγκείται στὴ μικρότητα τοῦ ἑνὸς (*ἀνελευθερία μετὰ φιλοχρηματίας*) καὶ τὴν ὑπερβολὴ τοῦ ἄλλου (*ὑπερηφανία θεῶν τε καὶ ἀνθρώπων*).

391c 9 - d 1. **ὥς Θησεὺς Ποσειδῶνος ... ἀρπαγὰς**. Ὁ Πειρίθους βοήθησε τὸν Θησέα κατὰ τὴν ἀπαγωγή τῆς Ἑλένης καὶ βοηθήθηκε ἀπὸ αὐτόν, ὅταν θέλησε νὰ πάρει ἀπὸ τὸν Κάτω Κόσμο τὴν Περσεφόνη.

391d 6-7. **ἐν τοῖς πρόσθεν ἐλέγομεν**. Στὸ 378b 1 κέ. καὶ 380b 6 κέ.

391e 7-10. **οἱ θεῶν ἀγχίστοροι ... δαιμόνων**. Στίχοι ἀπὸ τὴ μὴ σωζόμενη τραγωδία *Νόβη* τοῦ Αἰσχύλου.

392b 3-4. **ἡ δὲ δικαιοσύνη ... ζημία**. Ὁ Σωκράτης κλείνει τὸ μέρος τῆς συζήτησης γιὰ τὴν προβολὴ τῶν ἡρώων ἀπὸ τοὺς ποιητὲς μὲ τὴν ταύτιση δικαιοσύνης καὶ εὐτυχίας·

μέ αυτό ἀγγίζει καὶ τὴν κυνική ἀποψη τοῦ Θρασύμαχου, ποὺ θέλει τὴ δικαιοσύνη νὰ εἶναι τάχα *ἀλλότριον ἀγαθόν, οἰκεία δὲ βλάβη*, 343c 3-5. «Ἡ κριτική τῆς ποιήσεως», παρατηρεῖ σχετικὰ ὁ S. Halliwell [1997], σ. 316, «ἐπιστρέφει κυκλικά σὲ ἓνα ἐρώτημα ποὺ βρίσκεται στὸ ἐπίκεντρο τῆς ἔρευνας γιὰ τὴ δικαιοσύνη».

392d 5-6. **Ἔρ' οὖν οὐχὶ ... περαίνουσιν.** Ἡ μίμησις ποὺ ὑπόκειται ὡς βάση σὲ αὐτὴ τὴν προσεκτική διαίρεση (*ἀπλῇ διηγῆσει, διὰ μιμήσεως, δι' ἀμφοτέρων*) συνίσταται στὸ *ὁμοιοῦν ἑαυτὸν* τοῦ ποιητῆ, τοῦ ραψωδοῦ, τοῦ ἡθοιοιοῦ ποὺ μιλάει σὰν νὰ ἦταν κάποιος ἄλλος καὶ ὅχι ὁ ἑαυτός του. Τὴ διάκριση ἀπλῆς διήγησις-μίμησις ὁ Πλάτων θὰ τὴν ἀποσαφηνίσει παρουσιάζοντας μιὰ παράφραση τῆς πρώτης σκηνῆς τῆς *Ἰλιάδας* (393d 3 κέ.), στὴν ὁποία ἀποφεύγει νὰ χρησιμοποιήσῃ εὐθὺ λόγο. Παιδαγωγικὸς στόχος του εἶναι ὁ μετριασμός τῶν ἐπιπτώσεων ἀπὸ μιὰ γεμάτη πάθος πρόσληψη τοῦ μορφωτικοῦ ὕλικου στὴν ψυχὴ τοῦ νέου ἀνθρώπου. «Ἄς μὴν ξεχνᾶμε», σημειώνει ὁ J. Stenzel [1961], σ. 125, «ὅτι στὰ παιδιὰ προσφερόταν τὸ ἴδιο ὕλικό, τὸ ὁποῖο ἐνθουσίαζε καὶ τοὺς ἐνηλίκους, ἓνα ὕλικό δηλαδὴ ποὺ τοὺς συνόδευε σὲ ὅλη τους τὴ ζωὴ· ὅτι ὁ Ὅμηρος καὶ οἱ ἄλλοι μεγάλοι ποιητὲς ἦσαν ὁ συνδετικὸς κρίκος ὅλων τῶν γενεῶν, ὅτι δὲν ὑπῆρχαν εἰδικὰ ἀναγνωστικά γιὰ μικρὰ παιδιὰ οὔτε παιδικὰ βιβλία οὔτε διασκευὲς ἐνὸς ποιητικοῦ ὕλικου γιὰ συγκεκριμένους ἡλικιακὲς βαθμίδες».

392d 9. **οὐ κατὰ ὅλον ... τι.** Δηλαδὴ ὅχι μὲ βάση μιὰ ἀφηρημένη γενικὴ ἔννοια (*κατὰ ὅλον*) ἀλλὰ χρησιμοποιώντας ἓνα συγκεκριμένο παράδειγμα (*μέρος τι*). Πρβ. *Συμπόσιο* 205b-c.

393a 4-5. **καὶ ἐλίσσετο ... λαῶν.** *Ἰλιάδα* A 15-6.

393b 4-5. **περὶ τῶν ἐν Ἰθάκῃ ... παθημάτων.** Ὁ Adam, ad loc., ἀφοῦ ἐπισημαίνει αὐτὴ τὴν κάπως περιέργη συμπαράθεση ἐνὸς τόπου (*ἐν Ἰθάκῃ*) καὶ ἐνὸς ποιήματος (*Ὀδυσσεύς*), διατυπώνει τὴν ὑπόθεσιν ὅτι ἴσως τὰ τελευταῖα δώδεκα βιβλία τῆς *Ὀδύσσειας*, τὰ ὁποῖα διαδραματίζονται στὴν Ἰθάκη, νὰ φέρονταν συνολικά καὶ ὡς *Ἰθάκη*.

393c 5-6. **τό γε ὁμοιοῦν ... ὁμοιοῖ;** Ἡ μίμησις δὲν εἶναι κάτι ἐπιφανειακὸ καὶ ἐπιτόλαιο ἀλλὰ συνεπάγεται τὴ συναισθηματικὴ ταύτιση τοῦ ὑποκειμένου μὲ τὸ ἀντικείμενο τῆς μίμησις· ἐπηρεάζει ἔτσι τὴ συμπεριφορὰ τοῦ μιμητῆ παύοντας νὰ ἀποτελεῖ ἀπλῶς ἓνα αἰσθητικὸ φαινόμενο: *ἐγὼ γὰρ ὅταν ἐλινόν τι λέγω, δακρῶν ἐμπύμπλανταί μου οἱ ὀφθαλμοί· ὅταν τε φοβερὸν ἢ δεινόν, ὄρθαι αἱ τρίχες ἴστανται ὑπὸ φόβου καὶ ἡ καρδιά πηδᾷ, λέει στὸν Σωκράτη ὁ ραψωδὸς Ἴων τοῦ ὁμώνυμου πλατωνικοῦ διαλόγου* (*Ἴων* 535c 5-8).

393c 9. **διὰ μιμήσεως τὴν διήγησιν ποιοῦνται.** Ἡ διάκριση αὐτὴ ἀνάμεσα στὴ *διὰ μιμήσεως* καὶ στὴν ἀπλὴ διήγησις ἀφορᾷ τὸν τρόπο τῆς ποιητικῆς ἔκθεσις, τὴ *λέξιν* (392c 6) καὶ ὅχι τὸ περιεχόμενό της, τοὺς *λόγους*. Ὡς πρὸς τὸ περιεχόμενο κάθε ποιήσεως ἀποτελεῖ μίμησις.

393d 3 κέ. **ὅτι ἤλθεν ὁ Χρῦσης.** Παράφραση ἀπὸ τὴν *Ἰλιάδα* A 12-16.

393d 8-e 3. **Ἐλθὼν ὁ ἱερεὺς ... αἰδεσθέντας.** Παράφραση τῶν στίχων Α 17-21 τῆς Ἰλιάδας.

393e 3 - 394a 7. **ταῦτα δὲ εἰπόντος ... βέλεσιν.** Ἀκριβὴς ἀπόδοση σὲ πεζὸ λόγο τῶν στίχων Α 22-42 τῆς Ἰλιάδας.

394b 9. **ὁ ἔμπροσθεν οὐχ οἴός τ' ἦ.** Ἀναφέρεται στὸ 392d 7-8.

394c 7-8. **ὅτι ἔφαμεν ἃ ... εἰρήσθαι.** Στὸ 392c 6-8.

394d 7. **ἴσως δὲ καὶ πλείω ἔτι τούτων.** Ὁ Πλάτων ἐννοεῖ ἔδῳ τὸ ἀκόμη θεμελιωδέστερο (πλείω ἔτι) ἐρώτημα σχετικὰ μὲ τὴ φύση τῆς ποιήσεως αὐτῆς καθεαυτὴν, στὸ ὁποῖο θὰ ἐπανέλθει στὸ 10ο βιβλίο, 595a κέ.

394e 2. **τοῖς ἔμπροσθεν ἔπεται.** Βλ. 370a 7 κέ.

395a 3-4. **οὐδὲ τὰ δοκοῦντα ... μιμῆσθαι.** Τὸ ὅλο ἐπιχείρημα, ὅπως παρατηρεῖ ὁ Adam, ad loc., εἶναι a fortiori: Ἄν ἀκόμη καὶ δύο συγγενικά εἶδη μιμητικῆς τέχνης δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἀνήκουν στὴν ἀρμοδιότητα τοῦ ἴδιου προσώπου, κατὰ μείζονα λόγο δὲν εἶναι δυνατόν νὰ συνδυάζεται ἡ *μίμησις* μὲ ὁποιαδήποτε ἄλλη σοβαρὴ ἑνασχόληση. (Στὸ *Συμπόσιο* ὡστόσο ὁ Σωκράτης ὑποστηρίζει ὅτι εἶναι ὑπόθεση τοῦ αὐτοῦ ἀνδρὸς *κωμωδίαν καὶ τραγωδίαν ἐπίστασθαι ποιεῖν*, 223d 4-5).

395c 1. **δημιουργοὺς ἐλευθερίας.** Οἱ φύλακες θὰ εἶναι *δημιουργοὶ ἐλευθερίας* γιὰ τὴν πόλιν ἀφοῦ ὡς ἔργο τους θὰ ἔχουν τὴν προστασία τῆς ἀπὸ τοὺς ἐξωτερικοὺς ἐχθροὺς καὶ τὴ διατήρηση τοῦ ἐλέγχου ἐπάνω στὰ κατώτερα κοινωνικά στρώματα. Τὸ ἀληθινὸ ὡστόσο νόημα τῆς ἐλευθερίας, τῆς πόλιν ὅσο καὶ τῶν ἀτόμων, συνίσταται στὴν ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὴν τυραννίαν τῶν ἐπιθυμιῶν τοῦ σώματος. Τὸ θέμα αὐτὸ διαπερνᾷ ὁλόκληρη τὴν *Πολιτείαν* ἀπὸ τὸ ἀρχικὸ κιόλας ἐπεισόδιο μὲ τὸν Κέφαλο (329b 8 - d 6) ἴσαμε τὴν καταγγελίαν τῆς τυραννίας (577c 5 - e 3) καὶ τὴν τελικὴ ἐπιλογὴ τῆς ψυχῆς στὸ μῦθο τοῦ Ἡρόδ., 617e 1-5, σημειώνει ἡ P. Murray, ad loc.

395d 1-2. **ἐὰν ἐκ νέων ... καθίστανται.** Ὁ W. K. C. Guthrie [1975], σ. 453, παρατηρεῖ ὅτι ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖο ἀντιμετωπίζει ὁ Πλάτων τὴν ποίηση σὲ αὐτὴ τὴν ἐνότητα ἐξαρτᾶται σὲ τέτοιο βαθμὸ ἀπὸ τὴν τρέχουσα παιδαγωγικὴ πρακτικὴ τῆς ἐποχῆς του καὶ τὸν τυπικὰ ἑλληνικὸ τρόπο ἀντίδρασης στὶς δραματικὲς καὶ τὶς ραψωδικὲς παραστάσεις ὥστε νὰ εἶναι γιὰ μᾶς δύσκολο σήμερον νὰ κατανοήσουμε τὰ ἀκριβῆ κίνητρά του. Πάντως ὁ καμβὰς στὸν ὁποῖο ἀπλώνει τὶς σκέψεις του εἶναι χωρὶς ἀμφιβολία ἡ παραδοχὴ ὅτι ἡ μίμησις καταλῆγει στὴν ταύτιση. Εἶναι χαρακτηριστικὸ ὅτι ὁ Guthrie συνιστᾷ ὡς ἐνδιαφέρον ἀνάγνωσμα σὲ αὐτὴ τὴ συνάφεια τὸ 4ο κεφάλαιο, τὸ σχετικὸ μὲ τὴ μάθηση διαμέσου τῆς συναισθηματικῆς συμμετοχῆς καὶ τῆς ταύτισης, τοῦ βιβλίου τῆς ἀνθρωπολόγου Margaret Mead, *Continuities in Cultural Evolution* (1964).

395d 5-e 3. **Οὐ δὲ ἐπιτρέψομεν ... δεήσομεν.** Ὁ R. L. Nettleship [1962], σ. 105, εἰκάζει

ὅτι ὁ Πλάτων ἔχει ἐδῶ κατὰ νοῦ ὁρισμένες νέες κατευθύνσεις τῆς τραγωδίας πού ἔτειναν νὰ μεταβάλουν τὸ χαρακτήρα τῆς πρὸς τὴν κατεύθυνση πού ἀκολούθησε καὶ ὁ Εὐριπίδης, ἀλλὰ μὲ πολὺ λιγότερη ποιητικὴ δύναμη ἀπὸ αὐτόν· δυστυχῶς μᾶς λείπει «τὸ κλειδί γιὰ τὴν ἀποκρυπτογράφηση τῶν ὑπαινιγμῶν του», σημειώνει χαρακτηριστικά. Πρβ. καὶ Ἀριστοτέλης *Ποιητικὴ* 1460b 34 κέ.

395d 6-7. **γυναῖκα μιμεῖσθαι ἄνδρας ὄντας**. Στὸ ἑλληνικὸ θέατρο ἄνδρες ἠθοποιοὶ ὑποδύονταν καὶ τοὺς γυναικίους ρόλους. Οἱ παρατηρήσεις τοῦ Πλάτωνα ἀφοροῦν στοὺς φύλακες τῆς πολιτείας ὡς θεατὲς καὶ ἀκροατές, ἀφοῦ κατ' αὐτόν στίς ἐπιδράσεις τῆς μίμησης εἶναι ἐκτεθειμένος καὶ ὁ θεατὴς, ἐφόσον ταυτίζεται συμπαθητικὰ μὲ τὸ δραματικὸ πρόσωπο καὶ τὸν ἠθοποιὸ ἢ τὸν ραψωδὸ. Πρβ. σχετικὰ παρακάτω 605c 10 κέ.· ἐπίσης στὸν *Ἰωνα* 533d 1 κέ.

396a 4. **οὐδὲ ἐν ἔργοις**. Ὅπως στὸν *Αἴαντα* τοῦ Σοφοκλῆ.

396b 5-7. **ἵππους χρεμετίζοντας ... μιμῆσονται**. Ὁ Adam, ad loc., ἀλλὰ καὶ ὁ R. L. Nettleship [1962], σ. 105, πιστεύουν ὅτι ὁ Πλάτων ἀναφέρεται ἐδῶ σὲ μουσικὰ ἐφῆ καὶ ἤχους παραγόμενους ἀπὸ τεχνικὰ μέσα ὅπως τὸ *βροντεῖον* καὶ ὅτι ἔχει πρωτίστως κατὰ νοῦ παραστάσεις δραματικὲς καὶ ὁρισμένες μορφὲς διθυραμβικῆς ποίησης, ἴσως κατὰ ἀνάλογο μὲ τὴ νεότερη παντομίμα. Ὡστόσο ὁ W. B. Stanford [1973], σ. 185 κέ., ἀφοῦ παρατηρήσει ὅτι ἡ συζήτηση γιὰ τὴ μουσικὴ θὰ ἀρχίσει μόλις στὸ 398c, ὑποστηρίζει ὅτι ὁ Πλάτων ἐννοεῖ ἐδῶ μίμηση φωνητικὴ μᾶλλον παρὰ διαμέσου ὀργάνων καὶ ὅτι ἀναφέρεται στὴν ὀνοματοποιητικὴ χρῆση τῆς γλώσσας, ἰδιαίτερα στὸν Ὅμηρο. Ὅτι ὁ Ὅμηρος ἐξακολουθεῖ νὰ βρίσκεται στὸ κέντρο τοῦ ἐπιχειρήματος φαίνεται καὶ ἀπὸ τὸ *ἵππους χρεμετίζοντας*, τὸ ὁποῖο παραπέμπει στὴν περιγραφὴ τῶν ἀλόγων τοῦ Ἑκτορα, στὴν *Ἰλιάδα* Μ 51. «Ἄν αὕτῃ ἡ γενικὴ ἐρμηνεῖα εἶναι ὀρθή», σημειώνει συγκεφαλαιωτικὰ ἡ P. Murray [1996], ad loc., «ἔχουμε ἐδῶ παραδείγματα μίμησης *κατὰ φωνάς*», ὅπως αὐτὸ ἐκλαμβάνεται στὸ 395d 3.

396e 2. **ὅτι μὴ παιδιᾶς χάριν**. Κλειδί γιὰ τὴν κατανόηση αὐτῆς τῆς περιέργου τοποθετημένης φράσης, μὲ τὴν ὁποία ἐν μέρει ἀκυρώνεται ὅ,τι μόλις πρωτύτερα, ἀπὸ τὸ 396d 3 κέ., ὑποστηρίχθηκε, ἀποτελεῖ ἴσως, κατὰ τὸν G. M. A. Grube [1970], σ. 196, σημ. 3, ἓνα χωρίο τῶν *Νόμων*, στὸ ὁποῖο λέγεται ὅτι οἱ θεοί, ἀπὸ οἴκτο γιὰ τὸν ἄνθρωπο πού ἐκ φύσεως εἶναι πλασμένος νὰ ὑποφέρει (*οἰκτείραντες τὸ τῶν ἀνθρώπων ἐπίπονον πεφυκὸς γένος*), ὄρισαν σὰν διαλείμματα στοὺς κόπους τοῦ διαδοχικῆς γιορτῆς (*ἀναπαύλας τε αὐτοῖς τῶν πόνων ἐτάξαντο*) καὶ ἔδωσαν ὡς συνεορταστὲς τίς Μοῦσες, μὲ ἀρχηγό τους τὸν Ἀπόλλωνα, καὶ τὸν Διόνυσο (*Μοῦσας Ἀπόλλωνά τε καὶ Διόνυσον συνεορταστὰς ἔδοσαν*), *Νόμοι* 653d 3 κέ.

396e 9-10. **τοῦ τοιούτου ῥήτορος**. Ἡ φράση, ὅπως καὶ αὕτῃ τοῦ 397c 8, *οἱ ποιεῖται καὶ οἷ τι λέγοντες*, δείχνει ὅτι ὁ Πλάτων δὲν ἀναφέρεται μόνο στὴν ποίηση ἀλλὰ καὶ στὴν προφορικὴ ὁμιλία.

397b 4. **τὰ δύο εἶδη τῆς λέξεως**. Βλ. 396b 10 - c 3.

397d 1-5. **Τί οὖν ποιήσομεν; ... ἄκρατον**. Αὐτὸ ποῦ συμπερασματικά συνάγεται ἀπὸ τῆ «συγχευμένη ἀλλὰ ὄχι ἀκατανόητη» συζήτηση αὐτῆς τῆς ἐνότητος (ἀπὸ τὸ 397a 1 κέ.) εἶναι ὅτι ἐδῶ ὁ Πλάτων «δὲν ἐνδιαφέρεται γιὰ τὰ καθαρῶς ὑπολογικὰ ζητήματα ἀλλὰ γιὰ τὶς ἠθικὲς συνεπαγωγὲς τῆς λογοτεχνίας», σημειώνει ἡ P. Mugar, ad loc. — «Ὁ ἄκρατος μιμητὴς τοῦ ἐπεικοῦς πρέπει νὰ σχετίζεται μὲ τὸ εἶδος τῆς μίμησης ποὺ περιγράφεται στὸ 396c 5 - e 8, τὰ ὑπολογικὰ γνωρίσματα τῆς ὁποίας προσδιορίζονται παραπέρα καὶ στὸ 397b 6», πάλι κατὰ τὴν P. Mugar, ὁ.π.

397e 1-2. **ὅτι οὐκ ἔστιν ... παρ' ἡμῖν**. Ἡ φράση αὐτὴ μᾶς παραπέμπει στὴ θεμελιώδη ἀρχὴ τοῦ φυσικοῦ καταμερισμοῦ τῆς ἐργασίας (369b 5 - 370c 5), μὲ τὴν ὁποία ἀρχισε ἡ συζήτηση γιὰ τὴν ἰδανικὴ πολιτεία, καὶ στόχος τοῦ πλατωνικοῦ Σωκράτη εἶναι νὰ χαρᾷ στὴν ψυχὴ τῶν μελλοντικῶν φυλάκων τῆς πόλης ἕνας χαρᾷ, αὐτὸς ποὺ ταιριάζει στοὺς ἄρχοντες καὶ ὑπερασπιστὲς τῆς. Ἀλλὰ τὸ στόχο αὐτὸ τὸν ὑπονομεύει ἡ μίμησης, διότι ὁδηγεῖ σὲ ἔθισμό, δηλαδὴ στὴ διαμόρφωση μιᾶς δευτέρας φύσης. Τὸ διανόημα αὐτὸ ὑπόκειται σιωπηρὰ ὡς βάση σὲ ὅλη τὴ συζήτηση γιὰ τὴν τέχνη.

397e 4-8. **οὐκοῦν διὰ ταῦτα ... οὕτω**; Δηλαδὴ ἀκριβῶς ἀντίθετα ἀπ' ὅτι συνέβαινε στὴ δημοκρατικὴ Ἀθῆνα ὅπου, σύμφωνα μὲ τὸν *Πρωταγόρα* 319d 1-4, *συμβουλευέει αὐτοῖς ἀνιστάμενος περὶ τούτων* [sc. *τῶν τῆς πόλεως*] *ὁμοίως μὲν τέκτων, ὁμοίως δὲ χαλκεὺς σκυτοτόμος, ἔμπορος ναύκληρος, πλούσιος πένης, γενναῖος ἀγενής*.

398a 7-8. **μύρον κατὰ τῆς ... στέφαντες**. Εἰρωνικά ὁ Πλάτων προσομοιώνει ἐδῶ τὸν ποιητὴ μὲ θεό. Ὁ Πρόκλος, *Ἐπόμνημα εἰς τὰς Πλάτωνος Πολιτείας* 42, 4 Kroll, σχολιάζει σχετικὰ: *μύρον αὐτῆς* [sc. *τῆς ποιητικῆς*] *καταχέας, ὡς τῶν ἐν τοῖς ἀγιοτάτοις ἱεροῖς ἀγαλμάτων θέμεις, καὶ ὡς ἱερὰν στέψας αὐτήν, ὥσπερ καὶ ἐκεῖνα στέφειν ἦν νόμος*.

398b 3. **ἐνομοθετησάμεθα**. Ἀναφέρεται στὸ 379a 5 κέ.

398c 1 κέ. **τὸ περὶ ᾧδης τρόπου καὶ μελῶν**. Ἡ φράση αὐτὴ σηματοδοτεῖ τὴ μετατόπιση τῆς συζήτησης ἀπὸ τὸ ἔπος καὶ τὸ δράμα στὴ λυρική ποίηση, πάντα ὑπὸ τὸ πρίσμα τῆς μορφῆς. «Καθὼς τὸ κύριο μορφολογικὸ στοιχεῖο τῆς λυρικῆς ποίησης εἶναι ἡ σταθερὴ σύνδεσός τῆς μὲ τὴ μουσικὴ», σημειώνει ὁ Adam, ad loc., «καθίσταται ἀπαραίτητο νὰ τεθοῦν ὁρισμένοι κανόνες σχετικὰ μὲ τὴ μουσικὴ σύνθεση. Ἔτσι νομιμοποιεῖται ἡ παρουσία αὐτῶν τῶν ἐνοτήτων γιὰ τὴν ἁρμονία καὶ τὸ ρυθμό». Πρβ. ἐπίσης τὶς τελευταῖες σελίδες τοῦ Θ' βιβλίου τῶν *Πολιτικῶν* τοῦ Ἀριστοτέλη, ἀπὸ τὸ 1340a 11 κέ., οἱ ὁποῖες ἀποτελοῦν οὐσιαστικὰ ἕνα σχόλιο σὲ αὐτὴ τὴν ἐνότητα τῆς *Πολιτείας*.

398d 8-9. **τὴν γε ἁρμονίαν ... λόγῳ**. Μὲ τὴν πρόταση αὐτὴ ὁ Πλάτων διατυπώνει ἕναν νόμο σχετικὰ μὲ τὴν ἀλληλενέργεια λόγου, συμφωνίας ἤχων καὶ ρυθμοῦ: ἡ μελωδία καὶ ὁ ρυθμὸς πρέπει νὰ ὑποτάσσονται στὸ λόγο. Ἔτσι, παρατηρεῖ ὁ W. Jaeger [1959], τ. 2, σ. 299, οἱ ἄρχες ποὺ εἶχε θέσει ὁ Πλάτων γιὰ τὴν ποίηση ἀποβαίνουν ipso facto δε-

σμευτικές και για τη σφαίρα τῶν ἤχων, καὶ καθίσταται δυνατὴ μιὰ συνολικὴ θεώρηση λόγου, μελωδίας καὶ ρυθμοῦ ὑπὸ ἓνα ἐνιαῖο πρίσμα. Ὁ λόγος ἀποτελεῖ τὴν ἄμεση ἔκφραση τοῦ πνεύματος, καὶ τὸ πνεῦμα πρέπει νὰ ἔχει τὸν ὁδηγητικὸ ρόλο.

398e 2 κέ. **Μειξολυδιστί, συντονολυδιστί** κλπ. Σύμφωνα μὲ τὴν *Ἑγκυκλοπαίδεια τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς μουσικῆς* τοῦ Σ. Μιχαηλίδη [1989], στὰ οἰκεία λήμματα, κάθε ἀρμονία ἐκφράζει ἓνα ξεχωριστὸ ἦθος· τὸ ἦθος τῆς *μειξολυδικῆς* περιγραφόταν ὡς παθητικὸ καὶ θρηνητικὸ, τῆς *λυδικῆς* ὡς ἀπαλὸ καὶ εὐχάριστο, τῆς *δωρικῆς* γεμάτο ἀνδροπρέπεια καὶ μεγαλοπρέπεια, τῆς *φρυγικῆς* ἐμπνευσμένο καὶ ἐνθουσιαστικὸ. Ὡς ἐπίθετο ὁ ὄρος *‘μαλακός’* χρησιμοποιοῦτο μὲ τὴ σημασίαν μουσικῆς ποὺ ὑστερεῖ σὲ ἀνδροπρεπὴ χαρακτηριστῆρα· ὁ ὄρος *‘σύντονος’* στὴ σφαίρα τῶν ἀρμονιῶν εἶναι ἀντίθετος τοῦ *‘ἀνειμένου’* καὶ ὑποδηλώνει τὴ μὴ χαλαρὴ ἀρμονία.

399c 10. **τριγώνων, πηκτίδων**. Τὸ *τρίγωνον* (ἢ *τρίγωνος*) ἦταν ἔγχορδο ὄργανο τριγωνικοῦ σχήματος, στὴν πραγματικότητά μιὰ ἄρπα μὲ χορδὲς διαφορετικοῦ μήκους· παιζόταν μὲ τὰ δάκτυλα, χωρὶς τὴ βοήθεια πλήκτρου. Ὁ ἀκριβὴς ἀριθμὸς τῶν χορδῶν του δὲν εἶναι γνωστός. Ἡ *πηκτις* ἢ *πηκτις* ἦταν πολὺ μεγάλο ἔγχορδο ὄργανο μὲ 20 χορδὲς κουρδισμένες κατὰ ζεύγη, καθεμιὰ μὲ τὴν ὁκτάβα τῆς (Σ. Μιχαηλίδης, ὁ.π., στὰ οἰκεία λήμματα).

399d 4. **πολυχορδότατον**. Ἀναφέρεται ἀπλῶς στὸν μεγάλο ἀριθμὸ τῶν διαφορετικῶν μουσικῶν φθόγγων ποὺ μπορούσε νὰ παράγει ὁ αὐλός, διευκρινίζει ὁ Adam, ad loc.

399e 2. **πρὸ Μαρσύου**. Ὁ Μαρσύας, Σειληνὸς ἢ Σάτυρος, ποὺ τὸν θεωροῦσαν ἐφευρέτη τῆς αὐλητικῆς τέχνης, προκάλεσε σὲ μουσικὸ ἀγῶνα τὸν Ἀπόλλωνα, ὁ ὁποῖος, ἀφοῦ τὸν νίκησε μὲ τὴν κιθάρα του, τὸν ἔγδαρε ζωντανό.

399e 5. **νῆ τὸν κύνα**. Ὁ ἓνας τύπος ὄρκου τοῦ Σωκράτη ποὺ τὸν συναντᾶμε καὶ σὲ ἄλλα πλατωνικὰ κείμενα (π.χ. *Ἀπολογία* 22a 1, *Γοργίας* 481b 5), κατὰ τὸν E. R. Dodds [1959], σ. 263, κάτι ἀνάλογο μὲ τὸ *μὰ τὸν Ζῆθον* (ἀντὶ τοῦ *Ζῆνα*, χάριν ἀστεϊσμοῦ στὸν *Γοργία* 489e 2) ἢ τὸ *μὰ τὰς κράμβας* (δηλαδή *‘μὰ τὰ λάχανα’*) τῆς κωμῳδίας, Εὐπολίου frg. 74.

399e 6. **τρυφᾶν ἔφαμεν**. Ἀναφέρεται στὴν *τρυφῶσαν πόλιν* τοῦ 372e 3.

399e 9. **τὸ περὶ ῥυθμούς**. «Ὁ ρυθμὸς γινόταν ἀμέσως χορευτικὸ βῆμα, *χορός*· ἡ λέξη αὐτὴ μόνο σ’ ἐμᾶς ἔχει μιὰ σημασίαν ποὺ περιορίζεται στὴ μουσικὴ, ἀπεναντίας στοὺς Ἕλληνες ἔχει πάντα τὴ σημασίαν τῶν χορευτικῶν βημάτων. Ὁ μετρικὸς πλοῦτος, ὁ ὁποῖος χαρακτηρίζει τὴν κλασικὴ τραγωδίαν καὶ τὸ διθύραμβο, καὶ τὸν ὁποῖο βεβαίως καταπολεμᾷ ἐδῶ ὁ Πλάτων, γίνεται κατανοητὸς μόνον ἂν ἀναλογιστοῦμε τὰ βήματα τοῦ χοροῦ, δηλαδή τὴν ἰδιάζουσα ρυθμικὴ κίνηση τοῦ σώματος καὶ ὄχι μιὰ ἀφηρημένη “μετρικὴ”», J. Stenzel [1961], σ. 130.

399e 10. **βάσεις**. Ὅπως σημειώνει ὁ Adam, ad loc., «εἰδικὰ ἐδῶ, στὸ στόμα τοῦ Σωκρά-

τη ἡ λέξις δὲν ἔχει τὴν τεχνικὴ σημασίαν της (τ.ἔ. *τὸ ἐκ δύο ποδῶν συνεστηκός, τοῦ μὲν ἄρσει, τοῦ δὲ θέσει παραλαμβανομένου*, Ἑφαισίων 1, 3, 1 p. 124 Westphal), ἀλλὰ σημαίνει ἀπλῶς τὸ 'ρυθμικὸ βῆμα'».

400a 4-5. **τρί' ἅπτα ἐστὶν εἶδη.** Τὰ τρία ρυθμικὰ εἶδη εἶναι τὸ ἴσον (2:2), τὸ ἡμόλιον (3:2), τὸ διπλάσιον (2:1)· στὸ πρῶτο ἀνήκουν δάκτυλοι, σπονδεῖοι, ἀνάπαιστοι, στὸ δεῦτερο παιῶνες, κρητικοί, βακχεῖοι, στὸ τρίτο τροχαῖοι, ἱαμβοί, ἰωνικοί.

400b 1. **καὶ μετὰ Δάμῳνος βουλευσόμεθα.** Αὕτη ἡ ρητὴ ἀναφορὰ στὸν σοφιστὴ καὶ θεωρητικὸ τῆς μουσικῆς Δάμωνα (DK, τ. 1, σ. 381-4), ποὺ ἔζησε στὴν Ἀθήνα τὸν 5ο αἰ. π.Χ., συνιστᾷ μιὰ ἐξαιρετικὴ διάκριση, ἐντελῶς ἀσυνήθιστη σὲ ὅλο τὸ πλατωνικὸ ἔργο. Μαθητὴς τοῦ Προδίκου καὶ φίλος τοῦ Σωκράτη (*Λάχης* 197d 1 κέ.) ἀλλὰ καὶ τοῦ Περικλῆ (κατὰ τὸν Πλούταρχο, *Περικλῆς* 4), ὁ Δάμων ἀναγνωρίζοταν ὡς ἡ μεγάλη αὐθεντία στὰ θεωρητικὰ ζητήματα τῆς μουσικῆς ποῦ, ὅπως γίνεται φανερὸ καὶ παρακάτω, 424c 3 κέ., τὰ συνέδεε μὲ γενικότερα ἐρωτήματα σχετικὰ μὲ τὴν ἐσωτερικὴν συνάρφεια ψυχῆς-μουσικῆς, τὴν ἠθικὴ ἀξία τῆς μουσικῆς καὶ τὶς κοινωνικὲς προεκτάσεις της.

400b 4. **ἐνόπλιος.** Ὁ ρυθμὸς τῶν πολεμικῶν μελωδιῶν, τῶν ἐμβατηρίων.

400c 4. **εἰς Δάμωνα ἀναβεβλήσθω.** Ἡ κατάσταση τῆς παράδοσης δὲν μᾶς ἐπιτρέπει νὰ ἀνασυνθέσουμε τὴν ἀρχαία μουσικὴ ὡς τὶς λεπτομέρειές της. Τὰ λίγα ποῦ μποροῦμε νὰ ἀντλήσουμε ἀπὸ τὴν κριτικὴ, τὴν ὁποία ἀσκεῖ ἐδῶ ὁ Πλάτων, ἀποτελοῦν καὶ τὰ θεμέλια τῆς γνώσης μας γιὰ τὶς ἀρμονίες τῆς ἐλληνικῆς μουσικῆς. Εἶναι ἔτσι παρήγορο γιὰ μᾶς, γράφει ὁ W. Jaeger, ὅτι καὶ ὁ Πλάτων θεωρεῖ τὶς τεχνικὲς λεπτομέρειες κάτι δευτερεῦον καὶ μᾶς παραπέμπει σχετικὰ στὴ μουσικὴ θεωρίαν τοῦ Δάμωνα. Μὲ αὐτὸ προβάλλει συνειδητὰ τὸν Σωκράτη ὡς ἕναν ἀληθινὰ μορφωμένο ἄνθρωπο ποῦ συλλαμβάνει τὴν οὐσίαν τοῦ πράγματος ἀλλὰ δὲν ἔχει καμία διάθεση νὰ ἀνταγωνιστεῖ τὸν εἰδικὸ (W. Jaeger [1959], τ. 2, σ. 300).

400d 4. **ὥσπερ ἄρτι ἐλέγετο.** Στὸ 398d 8-9 καὶ 400a 1-2.

401a 1-2. **Ἔστιν δέ γε ... δημιουργία.** Εἶναι ἀξιοπρόσεκτο, γράφει ὁ R. L. Nettleship [1962], σ. 116-7, ὅτι δὲν γίνεται εἰδικὴ ἀναφορὰ στὴ γλυπτικὴ, ἡ ὁποία ἐδῶ ἀπλῶς συμπεριλαμβάνεται ὑπαινικτικὰ σὲ ἕναν κατάλογο τεχνῶν συγγενικῶν μὲ τὴ ζωγραφικὴ (καὶ *πᾶσα ἡ τοιαύτη δημιουργία*). Εὐλόγα ἔτσι μποροῦμε νὰ σκεφθοῦμε ὅτι ἀντιθέτως ἀπ' ὅτι φανταζόμαστε ἡ μεγάλῃ ἐλληνικὴ γλυπτικὴ δὲν ἀσκοῦσε τόσο σημαντικὴ ἐπίδραση καὶ ὅτι ὁ Πλάτων θεωροῦσε τὴν ἐπίδραση τοῦ ρυθμοῦ καὶ τῆς ἀρμονίας ἀποφασιστικότερη γιὰ τὴν ψυχὴ. Πρβ. καὶ Ἀριστοτέλης, *Πολιτικά* 1340a 28.

401b 1 - d 3. **Ἄρ' οὖν τοῖς ποιηταῖς ... ἄγουσα.** Χρήσιμη γιὰ τὴν κατανόηση αὐτοῦ τοῦ κλασικοῦ χωρίου τῆς *Πολιτείας* εἶναι κατὰ τὸν W. Jaeger ἡ ἐνότητα 343e 1 - 344c 1 τῆς *Z'* *Ἐπιστολῆς*. Διαβάζουμε ἔτσι ἐκεῖ ὅτι ἡ νόηση δὲν ἔχει ἄμεση πρόσβαση στὴ σφαίρα τῶν ἀξιῶν —ποῦ ἀποτελοῦν τὸν ἀνώτατο στόχο τῆς πλατωνικῆς φιλοσοφίας—

καὶ ὅτι τὸ Ἄγαθὸ δὲν εἶναι δυνατόν νὰ προσεγγιστεῖ τυπικά-ἐννοιολογικά ὡς κάτι ἐξωτερικὸ σὲ σχέση με ἡμᾶς, ἂν προηγουμένως δὲν ἔχουμε ἐσωτερικά συμμετάσχει κι ἐμεῖς στὴ φύση του (*τὸν μὴ συγγενὴ τοῦ πράγματος οὐτ' ἂν εὐμάθεια ποιήσειεν ποτε οὔτε μνήμη*, 344a 2-3· *τὴν ἀρχὴν γὰρ ἐν ἀλλοτρίοις οὐκ ἐγγίγνεται*, 344a 4). Ἡ γνώση τοῦ Ἄγαθοῦ ἐδραιώνεται στὸν ἄνθρωπο μόνον ἐφόσον τὸ Ἄγαθὸ πραγματώνεται καὶ ἀποκτᾷ περίγραμμα καὶ μορφή μέσα του (*ὅπόσοι τῶν δικαίων τε καὶ τῶν ἄλλων ὅσα καλὰ μὴ προσφνεῖς εἰσιν καὶ συγγενεῖς, ἄλλοι δὲ ἄλλων εὐμαθεῖς ἅμα καὶ μνήμονες ... οὐδένες τούτων μήποτε μάθωσιν ἀλήθειαν ἀρετῆς εἰς τὸ δυνατόν*, 344a 5-8). Αὐτὸ ἐπομένως ποὺ καθιστᾷ τὰ μάτια τοῦ πνεύματός μας ὀξυδερεκέστερα εἶναι ἡ ἀγωγή τοῦ χαρακτήρα, ἡ ὁποία χρησιμοποιώντας τὴν ποίηση, τὴν ἁρμονία, τὸ ρυθμὸ μεταβάλλει τὴ φύση τοῦ ἀνθρώπου κατὰ τρόπο τέτοιον ὥστε αὐτὸς νὰ μπορέσει τελικὰ νὰ προσεγγίσει τὴν ὑπέρτατη ἀρχὴ τοῦ Ἄγαθοῦ καθὼς θὰ διαπλάθεται ὁ ἴδιος με βάση τὴν οὐσία τοῦ Ἄγαθοῦ (W. Jaeger [1959], τ. 2, σ. 305).

402a 7-8. *Ὡσπερ ἄρα, ἦν ... εἴχομεν*. Ὁ Σωκράτης δὲν ἀναφέρεται στὸ μεθοδολογικὸ τέχνασμα τῶν μικρῶν καὶ τῶν μεγάλων γραμμάτων (368d 1 κέ.) ἀλλὰ στὶς ἐμπειρίες τῶν συνομιλητῶν του. Ἡ ἐκμάθηση τῶν γραμμάτων τῆς ἀλφαβήτου προσφέρει ἓνα παρὰδειγμα ποὺ θὰ τοὺς βοηθήσει νὰ προσεγγίσουν μιὰ δυσνόητη ἐννοιολογικὴ σχέση.

402c 2. *εἶδει*. Δὲν εἶναι ξεκάθαρο τί ὑποδηλώνεται ἐδῶ με τὸν ὄρο *εἶδος*. Πιθανῶς ὁ Πλάτων παίζει καὶ σ' αὐτὸ τὸ χωρίο κρυπτογραμματικά με τὴ φυσικὴ σημασία τῆς 'μορφῆς', τοῦ 'σχήματος', τῆς ἐξωτερικῆς 'ἐμφάνισης' καὶ συνάμα με τὴ σωκρατικὴ σημασία τῆς 'τάξης', τῆς 'διαίρεσης', τοῦ 'εἶδους', τὴν ὁποία ἀσφαλῶς θὰ ἀνακαλοῦσε ἡ λέξη στοὺς συνομιλητὲς τοῦ Σωκράτη καὶ στοὺς ὑποψιασμένους ἀναγνώστες τῆς *Πολιτείας*.

402d 4. *κάλλιστον θέαμα*. «Ὁ συστηματικὸς τόπος τῆς ὁμορφιάς», γράφει ὁ W. Kersting [1999], σ. 129, «εἶναι ἡ σχέση ἀντιστοιχίας καὶ ἔκφρασης, διαμέσου τῆς ὁποίας συνδέονται ὁ ἐσωτερικὸς κόσμος τῆς ψυχῆς με τὸν ἐξωτερικὸ τῆς σωματικότητας. Ἡ ὁμορφία εἶναι φαινόμενο ποὺ ἀφορᾷ ἓνα ὁμοιογενὲς ὅλο. Ὅταν ψυχὴ, λόγος, φωνή, σωματικὴ στάση, κίνηση στὸν κοινωνικὸ χῶρο διατελοῦν σὲ ἁρμονία μεταξύ τους, ὅταν τὸ μέσα τοῦ ἀνθρώπου ἐκφράζεται σύμμετρα στὸ ἔξω του, τότε γιὰ τὸν γνῶστη καὶ φίλο τῆς ἀρετῆς, δηλαδὴ γιὰ τὸν *δυνάμενον θεᾶσθαι*, φανερῶνεται τὸ *κάλλιστον θέαμα*».

402d 10-11. *εἰ μέντοι τι ... ὑπομείνειεν ἄν*. Ὁ μουσικὸς ἄνθρωπος ἀγαπᾷ ἐκεῖνο τὸ ἓνα ποὺ δὲν εἶναι οὔτε μόνο σῶμα οὔτε μόνο ψυχὴ ἀλλὰ τὸ ἁρμονικὸ συνταίριασμα καὶ τῶν δύο· κι ἂν θὰ ὑπάρχει κάποιον ἐλάττωμα, αὐτὸ εἶναι ἀνεκτὸ μόνον ἐφόσον ἐντοπίζεται στὴν πλευρὰ τῆς σωματικότητας, ὅπως ἡ ἀσχήμια τοῦ Σωκράτη ἢ ἡ ἀσθενικὴ κράση τοῦ Θεαίπτητου.

403b 5. *ὥσπερ ὑέος παιδικῶν ἐραστήν*. Ὅπως ἐκεῖνη τὴ νύχτα τοῦ *Συμποσίου*, ποὺ ὁ Ἀλκιβιάδης κοιμήθηκε πλάι στὸν Σωκράτη καὶ ξύπνησε χωρὶς νὰ ἔχει συμβεῖ μεταξύ

τους τίποτα περισσότερο απ' ότι αν θα είχε κοιμηθεί μετά πατρός ή αδελφοῦ πρεσβυτέρου, *Συμπόσιο* 219d 1-2.

403c 4. Ἔαρ' οὖν, ἦν ... λόγος; Δέν εἶναι ἐντελῶς σαφές αν ή άγωγή που συζητήθηκε ἐδῶ ἀπευθύνεται ἀποκλειστικά στοὺς φύλακες τῆς πόλης ή αν άφορά ὅλους τοὺς πολίτες. Ἡ δυσκολία ἐγκείται στο ὅτι ή άγωγή αὐτή άρχίζει στήν παιδική ήλικία ἐνῶ, ὅπως θά δοῦμε στή συνέχεια, ή ἐπιλογή τῶν φυλάκων τοποθετεῖται σέ άρκετά μεγαλύτερη ήλικία. Ὁ γενικότερος, πάντως, χαρακτήρας τῆς συζήτησης αὐτῆς, που τελικά ἀποτελεῖ ἀπλῶς τήν άφορμή για νά τεθοῦν ὁρισμένες θεμελιώδεις άρχές τῆς παιδείας καί τῆς ἀτομικῆς ήθικῆς, άφήνει πολλά περιθώρια για τέτοιες διήθεν ἀνακολουθίες τοῦ Πλάτωνα ή ἐξονυχιστική διερεύνησή τους καταντᾶ σχολαστική.

403e 4. εἵπομεν. Παραπέμπει στο 398e 6 καί ἀναφέρεται στήν κατάσταση τῆς μέθης.

404d 1. **Συρακοσίαν τραπεζαν.** Ὡς τέτοια ἐννοεῖ ὁ Πλάτων καί τὸ νά ζεῖ κανεῖς γεμίζοντας τὸ στομάχι του δυὸ φορές τήν ήμέρα, καί *Συρακοσίων τραπεζῶν πλήρης ... δῖς τε τῆς ήμέρας ἐμπιμπλάμενον ζῆν*, Ζ' Ἐπιστολή 326b 7-8.

404d 5. **Κορινθίαν κόρην.** Δηλαδή ἑταῖρα, πόρνη.

405a 6-10. **Τῆς δέ κακῆς ... τεθράφθαι;** Ὁ Σωκράτης στρέφει ἐδῶ για λίγο τὸ βλέμμα του στὰ μεγάλα γράμματα τῆς κοινωνίας για νά προβεῖ σέ ὁρισμένες άρνητικές ἀποτιμήσεις σχετικά μέ τήν ἱατρική καί τή δικαστική πράξη τῆς ἐποχῆς του. Μέ αὐτή τή φαινομενική παρέκβαση ἐπιδιώκεται νά ἀναδειχθεῖ καθαρότερα ή σημασία τῆς παιδείας. — Ἡ συμπάρθεση *ἱατρῶν καί δικαστῶν* στο πλαίσιο αὐτῆς τῆς συζήτησης σχετίζεται άμεσα μέ ὅσα θά ὑποστηρίξει λίγο παρακάτω (411e 4 - 412a 2) ὁ Σωκράτης για τή σύγκλιση τῶν στόχων τῆς γυμναστικῆς καί τῆς μουσικῆς *ἐπὶ τὸ θυμοειδές καί τὸ φιλόσοφον* (411e 6) καί για τή βελτίωση τῆς ψυχῆς ὡς τὸν τελικό στόχο ὃχι μόνο τῆς μουσικῆς ἀλλά καί τῆς γυμναστικῆς.

405d 1. **οἶαν διήλθομεν.** Στο 404d 1 κέ.

405e 1. **αὐτοῦ οἱ υἱεῖς, Εὐρυπύλο.** Παιδιά τοῦ Ἀσκληπιοῦ ἦσαν ὁ Μαχάων καί ὁ Ποδαλείριος, *Ἰλιάδα* Λ 833. — Σύμφωνα μέ τὸν Ὅμηρο, *Ἰλιάδα* Λ 624 κέ., τὸ πιοτὸ τὸ δίνει ή Ἐκαμήδη στὸν πληγωμένο Μαχάωνα καί ὃχι στὸν Εὐρύπυλο· ὁ τραυματισμὸς τοῦ Εὐρυπύλου περιγράφεται λίγο πρωτύτερα στήν *Ἰλιάδα* Λ 575 κέ. Τὸ περιστατικό ἐκτίθεται σωστά στὸν πλατωνικό *Ἰωνα* 538b 7 - c 1.

406a 7. **Ἡρόδοικον.** Ὁ γιατρός Ἡρόδικος ἀπὸ τῆ Σηλυμβρία (5ος αἰ. π.Χ.), δάσκαλος τοῦ Ἱπποκράτη κατὰ τὸν άρχαῖο σχολιαστὴ (*παρ' ᾧ ὁ Κῶος φοιτήσας Ἱπποκράτης*), εἶναι ἀπὸ τοὺς πρώτους που μελέτησαν συστηματικά τή θεραπευτική ἀξία τῆς σωματικῆς άσκησης καί τῆς διαίτης γενικότερα. Σχετικά μέ τήν κακή κατάσταση τῆς υγείας του ὁ Ἀριστοτέλης στή *Ρητορική* 1316b 3 κέ., ἀνανεώνοντας ὅσα λέει ἐδῶ ὁ Πλάτων, ἀναφέρει ὅτι πολλοί ... *υγιαίνουσιν ὥσπερ Ἡρόδικος λέγεται, οὓς οὐδεὶς αν εὐδαιμο-*

νίσσει τῆς ὑγείας διὰ τὸ πάντων ἀπέχεσθαι τῶν ἀνθρωπίνων ἢ τῶν πλείστων. Ὁ Πλάτων τὸν μνημονεύει ἐπίσης στὸν *Πρωταγόρα* 316e 1 καὶ στὸν *Φαῖδρο* 227d 2.

406d 3 - e 3. **Τέκτων μὲν, ἦν ... ἀπηλλάγη.** Στὸ χωρίο αὐτὸ (ποὺ ὁ G. Klosko [1986], σ. 153, τὸ χαρακτηρίζει ὡς «ἕνα ἀπὸ τὰ πιὸ ἐνοχλητικὰ τῆς *Πολιτείας*» καὶ ἡ H. Arendt [1958], σ. 425, ὡς ἐντυπωσιακὰ ἀντίθετο πρὸς τὴ «χριστιανικὴ ἔμφαση στὴν ιερότητα τῆς ζωῆς») διατυπώνεται τὸ ἀσφαλῶς ἐπικίνδυνον διανόημα ὅτι εἶναι προτιμότερο ὅποιος ἀδυνατεῖ νὰ φανεῖ χρήσιμος στὴν πόλιν νὰ πεθαίνει (*τελευτήσας πραγμάτων ἀπηλλάγη*, e 3). Ἡ συνύφανση τοῦ ἀτομικοῦ καλοῦ μὲ τὸ καλὸ τοῦ συνόλου ὀδηγεῖ στὴν ἀποσημασιοποίηση τῆς γνώμης τοῦ ἀνήμερου ἀτόμου, ἀλλὰ καὶ κάθε ἄλλου ἀτόμου, γιὰ τὴ δική του ζωὴ, στὴν ἀδιαφορία ἀν τὸ ἄτομο αὐτὸ βλέπει κάποια ἀξία στὴ ζωὴ του ἢ ἂν, παρὰ τὴν ἀδυναμία του νὰ συνεισφέρει στὸ κοινὸ καλὸ, ἔχει τὴ δυνατότητα νὰ πραγματώσει κάποιο ἄλλο καλὸ. Πρβ. καὶ J. Annas [1981], σ. 91-4.

407a 8. **ὅταν τῷ ἤδη ... ἀσκεῖν.** Ὁ σχετικὸς στίχος τοῦ ποιητῆ Φωκυλίδη ἀπὸ τὴ Μίλητο (6ος αἰ. π.Χ.) σύμφωνα μὲ τὴν ἀποκατάστασή του ἀπὸ τὸν Bergk, frg. 10: *δίξῃσθαι βιοτήν, ἀρετὴν δ' ὅταν ἦ βίος ἤδη.*

408a 5. **αἶμ' ... ἔπασσον.** Ἰλιάδα Δ 218, *αἶμ' ἐκμυζήσας ἐπ' ἄρ' ἦπια φάρμακα εἰδὼς / πάσσε'* ὁ ὁμηρικὸς στίχος ἀναφέρεται μόνον στὸν Μαχάονα.

408b 7-8. **τραγῳδοποιοί τε καὶ Πίνδαρος.** Αἰσχύλος, *Ἀγαμέμνων* 1022 κέ.· Εὐριπίδης, *Ἄλκηστις* 3· Πίνδαρος, *Πυθιονίκοι* 3, 55-8.

408c 2. **κατὰ τὰ προειρημένα.** Στὸ 391c 8 κέ.

409b 8. **ἐπιστήμη, οὐκ ἐμπειρία οἰκεία κεχρημένον.** Ἡ σημασία αὐτῆς τῆς διάκρισης θὰ φανεῖ καθαρότερα στὴ συνέχεια τοῦ διαλόγου. Εἶναι ἡ διάκρισις *δόξης* καὶ *ἐπιστήμης*, ἡ διαφορὰ ἀνάμεσα στὸ μεταβλητὸ καὶ τὸ τυχαῖο καὶ στὴν ἀναγκαία καὶ ἀμετάβλητη ἀλήθεια. «Αὐτὸ ποὺ ἀπαιτοῦσε καὶ αὐτὸ ποὺ ἀναζητοῦσε ὁ Πλάτων», γράφει ὁ Ernst Cassirer, «δὲν ἦταν ἡ ἀπλὴ συσώρευση ἢ ἡ πειραματικὴ μελέτη μεμονωμένων καὶ τυχαίων γεγονότων τοῦ πολιτικοῦ καὶ κοινωνικοῦ βίου τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλὰ μιὰ ἰδέα ἡ ὁποία θὰ μπορούσε νὰ περιλάβει αὐτὰ τὰ γεγονότα καὶ νὰ τὰ φέρει σὲ μιὰ συστηματικὴ ἐνότητα. Ἦταν πεπεισμένος πὼς χωρὶς μιὰ τέτοια ἐνοποιητικὴ ἀρχὴ τῆς σκέψης ὅλες μας οἱ πρακτικὲς προσπάθειες εἶναι καταδικασμένες σὲ ἀποτυχία. Θὰ πρέπει νὰ ὑπάρχει μιὰ “θεωρία” πολιτικῆς καὶ ὄχι ἀπλῶς ἡ πεπατημένη τῶν ἐμπειρικῶν ὁδηγιῶν. Κάθε ἀπλὴ ἐμπειρία, χωρὶς διαλεκτικὴ, ἐννοιακὴ θεμελίωση, κηρύσσεται ἀπὸ τὸν Πλάτωνα ὡς μάταιη καὶ ἀνώφελη. Ὅταν κάποιος δὲν γνωρίζει τὴν ἴδια του τὴν πρώτη ἀρχὴ καὶ ὅταν τὰ συμπεράσματά του οἰκοδομοῦνται ἀπὸ κάτι ποὺ δὲν γνωρίζει, πὼς μπορεῖ νὰ φαντάζεται ὅτι μιὰ τέτοια συμβατικὴ κατασκευή μπορεῖ ποτὲ νὰ γίνῃ γνώση;». E. Cassirer, *The Myth of the State* (1946), στὴν ἐλληνικὴ μετάφραση τῶν Σ. Ροζάνη - Γ. Λυκιαρδόπουλου, *Ὁ μύθος τοῦ κράτους*, 1991, σ. 101. Πρβ. *Πολιτεία* 496a, 522b κέ., 533b· *Γοργίας* 465a κέ., 501a· *Συμπόσιον* 203a.

410a 2-3. **ἀποθνήσκειν ἐάσουσιν.** Ὑπάρχει κάτι ἐκδηλὰ βάρβαρο στὴν πλατωνικὴ θεωρία περὶ ἱατρικῆς, παρατηρεῖ ὁ E. Barker [1959], σ. 152, κι ὅταν διαβάζουμε γιὰ τὸ καθήκον τοῦ γιατροῦ νὰ ἀφήσει τοὺς χρονίως πάσχοντες νὰ πεθάνουν, ἔρχεται στὸ νοῦ μας ὁ ἅγιος ποῦ «βοηθάει» τοὺς ἡλικιωμένους νὰ πεθάνουν ἐκθέτοντάς τους στὴ λιμοκτονία. Ἡ σιωπηρὴ παραδοχὴ ποὺ ὑπόκειται ὡς βάση σὲ αὐτὴ τὴν πρόταση τοῦ Πλάτωνα εἶναι ὅτι γιὰ τὸ ἄτομο ὡς ἄτομο δὲν ὑπάρχει δικαίωμα στὴ ζωὴ· ἓνα τέτοιο δικαίωμα ἔχει μόνο τὸ ἄτομο ὡς πολίτης ἱκανὸς νὰ ὑπηρετήσει τὴν πόλη.

410d 1-2. **Ἀγριότητός τε καὶ ... ἡμερότητας.** Πρβ. 375c 1-8· ἐπίσης *Πολιτικός* 306c κέ., *Νόμοι* 773c κέ.

410e 8. **οὐκοῦν ἡρμόσθαι δεῖ ... ἀλλήλας.** Σκοπὸς ὅλης αὐτῆς τῆς ἐκπαίδευσης εἶναι ἡ διάπλαση φυλάκων ποὺ θὰ εἶναι ἄνδρες χωρὶς σκληρότητα καὶ φιλοσοφημένοι χωρὶς μαλθακότητα, «μὰ ἀξιοπρόσεκτη ἀπήχηση (ἡθελημένη ἢ ὄχι) τῆς ἐξιδανίκευσης τοῦ ἀθηναϊκοῦ χαρακτήρα ἀπὸ τὸν Περικλῆ» (Θουκυδίδης 2, 40, 1), σημειώνει ὁ W. K. C. Guthrie [1975], σ. 455.

411b 4. **μαλθακὸν αἰχμητήν.** Λέγεται στὴν *Ἰλιάδα* P 588 γιὰ τὸν Μενέλαο.

412a 9-10. **δεήσει τοῦ τοιούτου ... ἐπιστάτου.** Γιὰ αὐτὸ τὸν *ἐπιστάτην* ὁ Adam, ad loc., σημειώνει ὅτι θὰ ἀποτελεῖ ἓνα εἶδος ὑπουργοῦ τῆς παιδείας, ὅπως ὁ *τῆς παιδείας ἐπιμελητῆς πάσης* στοὺς *Νόμους* 765d 4-5.

413e 1. **βασανίζοντας πολὺ ... ἐν πυρὶ.** Ἡ ὑποβολὴ τῶν ὑποψηφίων φυλάκων σὲ συνεχεῖς δοκιμασίες τοῦ χαρακτήρα ἀπὸ πολὺ μικρὴ ἡλικία (*ἐκ παίδων προθεμένοις ἔργα*, 413c 8) δείχνει ὅτι ὁ Πλάτων δὲν πίστευε στὴν αὐτόματη καὶ μηχανικὴ ἰσοκατανομὴ τοῦ ἀποτελέσματος τῶν παιδαγωγικῶν προσπαθειῶν ἀλλὰ ὑπολόγιζε πάντοτε καὶ τὸν παράγοντα τῶν ἀτομικῶν διαφορῶν.

414b 1-6. **Ἄρ' οὖν ὥς ... δόγμασιν.** Μὲ τὴ διάκριση *παντελῶν φυλάκων-ἐπικούρων* ὁλοκληρώνεται τὸ κοινωνικὸ περίγραμμα τοῦ κράτους τῆς δικαιοσύνης ὡς ἑνὸς κράτους τριῶν τάξεων (φύλακες - ἐπίκουροι - δημιουργοί) ποὺ ἡ δομὴ του θὰ καταστήσει εὐκρινέστερη τὴν οὐσία τῆς δικαιοσύνης. — Σχετικὰ μὲ τὴ λ. 'ἐπίκουροι' ὁ A. E. Taylor [1963], σ. 276, σημειώνει ὅτι ἦταν ὁ τεχνικὸς ὅρος γιὰ τοὺς ἐπαγγελματίες σωματοφύλακες τῶν βασιλέων καὶ τῶν τυράννων καὶ ὅτι μὲ τὴν ἐπιλογὴ τῆς ὑποδηλώνεται ὅτι ἡ ἐκτελεστικὴ ἐξουσία τῆς πόλης θὰ εἶναι μιὰ προσεκτικὰ συγκροτημένη καὶ ἐκπαιδευμένη μάχιμη δύναμη κι ὄχι ἓνα μπουλούκι ἀτάκτων ἢ μιὰ μιλίτσια.

414b 9. **ὦν δὴ νῦν ἐλέγομεν.** Στὸ 382c 6 κέ. καὶ 389b 2 κέ.

414b 9 - c 1. **γενναῖόν τι ἐν ψευδομένους.** Μὲ τὰ *μυθολογήματα* τοῦ Σωκράτη γιὰ τὴν κοινὴ καταγωγὴ ὅλων τῶν πολιτῶν καὶ τὴν πρόσμιξη στὴν ψυχὴ καθενὸς ἀπὸ αὐτοὺς ἑνὸς μόνον μετάλλου ἐπιδιώκεται νὰ πεισθοῦν οἱ δύο κατώτερες τάξεις, καὶ κυρίως οἱ *δημιουργοί*, γιὰ τὸν ἀναγκαῖο καὶ ἀπαραβίαστο χαρακτήρα τῆς ἐνότητας τῆς πόλης

καὶ τῆς ἱεραρχικῆς διάρθρωσής της. Στὰ μυθολογήματα αὐτὰ οἱ νεότεροι ἐπικριτὲς τοῦ Πλάτωνα —ἀπὸ τὸν W. Fite, *The Platonic Legend* (1934) καὶ τὸν K. Popper, *The Open Society* (1945) ἕως τὸν J. Rawls, *A Theory of Justice* (1971)— διακρίνουν μιὰ παραβίαση τοῦ ἀνθρώπινου δικαιώματος τοῦ αὐτοκαθορισμοῦ καὶ τὴν ἐκούσια ἀπὸ πλευρᾶς τῶν πολιτῶν παράδοση ὅλης τῆς δυνάμεις σὲ μιὰ ἀριθμητικὰ περιορισμένη ἐλίτε φιλοσοφικῆς ἀριστοκρατίας. Ἐπίσης, ὁ λεγόμενος μεταλλουργικὸς μῦθος τοῦ Πλάτωνα ἀποτέλεσε μιὰ ἀπὸ τίς βάσεις στὶς ὁποῖες οἱ ἐθνικοσοσιαλιστὲς στήριξαν τὴν ἄποψή τους γιὰ τίς φυλετικὲς προϋποθέσεις τῆς πολιτικῆς. Χαρακτηριστικὸ παράδειγμα ὁ A. Rosenberg, ὁ ὁποῖος στὸ λόγο ποὺ ἐκφώνησε στὸ συνέδριο τοῦ Ἐθνικοσοσιαλιστικοῦ Κόμματος (Νυρεμβέργη 1933) γιὰ τίς φυλετικὲς βάσεις τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς («*Rassische Bedingtheit der Außenpolitik*») προσπάθησε νὰ δείξει ὅτι ἡ πολιτικὴ ἰσότητα ἀντιβαίνει στὴν ἀνθρώπινη φύση καὶ ὅτι ἰσότητα καὶ φύση ἀποτελοῦν ἀντιφατικὲς ἀρχές. Ὁ «πλατωνιστὴς», πάλι, τοῦ ἐθνικοσοσιαλισμοῦ J. Bannes, *Platons Staat und Hitlers Kampf* (1933), προβάλλει τὴ δεσπόζουσα θέση τῆς ἐλίτε καὶ τὴν ἀντίληψη περὶ ἡγεσίας ὡς κοινὰ συστατικὰ στοιχεῖα τοῦ χιτλερικοῦ *Mein Kampf* καὶ τῆς πλατωνικῆς *Πολιτείας*. Ἀλλὰ καὶ ὁ ἀνθρωπολόγος τοῦ ἐθνικοσοσιαλισμοῦ H. F. K. Günther στὸ προπαγανδιστικὸ φυλλάδιό του *Platon als Hüter des Lebens* (1937) παρερμηνεύει τὴν ἀγωγή ποὺ περιγράφει ὁ Πλάτων γιὰ τοὺς φύλακες ὡς «φυλετικὴ ἀνατροφή μιᾶς φυλετικῆς ἀρχουσας ἐλίτε». Γιὰ περισσότερες πληροφορίες παραπέμπουμε τὸν ἀναγνώστη στὴν ἐξαιρετικὰ ἐμπεριστατωμένη καὶ κατατοπιστικὴ ἐργασία τοῦ I. Τουλουμάκου «Anpassung und Kritik gegenüber der NS-Diktatur durch die griechische Staatstheorie» στὸν συλλογικὸ τόμο τοῦ W. Schuller (ἐκδ.) [1998], σ. 231-277.

414c 4. **Φοινικικόν τι.** Τὸ *Φοινικικόν τι* ἀναφέρεται στὸ μυθολογικὸν γιὰ τὸν Κάδμο, τὸ γιὸ τοῦ βασιλῆα τῆς Τύρου, καὶ τοὺς Θηβαίους ὡς ἀπογόνους τῶν ἀνδρῶν ποὺ ἐξεφύτρωσαν ἀρματωμένοι ἀπὸ τὴ γῆ, στὴν ὁποία ὁ Κάδμος, ἀκολουθώντας τὴ συμβουλὴ τῆς Ἀθηνᾶς, εἶχε σπείρει τὰ δόντια τοῦ δράκοντα, ἀπὸ τῶν κατὰ τὸν δράκοντα καὶ τοὺς Σπαρτοὺς καὶ Κάδμον *ψευδῶς λεγομένων*, σύμφωνα μὲ τὸν ἀρχαῖο σχολιαστή. Ἡ παράσταση γιὰ ἀνθρώπους γεννημένους κυριολεκτικὰ μέσα ἀπὸ τὴ γῆ (*γηγενεῖς*) ἦταν διάσπαρτη στὴν ἐλληνικὴ γραμματεία· μιὰ παραλλαγή της ἀποτελοῦσε ἡ λαϊκὴ πίστις ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι ἦσαν *αὐτόχθονες*, βγαλμένοι ἀπὸ τὴ γῆ τους, ἄρα συγγενεῖς μὲ τὴν πόλιν τους. Ὁ Πλάτων θὰ χρησιμοποιοῦ τὸ μυθολογικὸν αὐτὸ καὶ στοὺς *Νόμους* 663e 8 κέ., πάλι ὡς ἓνα *λυσίτελὲς ψεῦδος*.

414d 2 - e 6. **καὶ ἐπιχειρήσω πρῶτον ... διανοεῖσθαι.** Θέλοντας ὁ B. Russell νὰ δείξει ὅτι σωστὰ ὁ Πλάτων ὑπολογίζει πῶς τὸ *γενναῖον ψεῦδος* του εἶναι δυνατὸν νὰ γίνῃ πιστευτὸ μέσα σὲ δύο γενιές, ἀναφέρεται στὸ χαρακτηριστικὸ παράδειγμα τῆς Ἰαπωνίας τοῦ 19ου αἰ., ὅπου οὐσιαστικὰ ἐπινοήθηκε μιὰ νέα κρατικὴ θρησκεία, ὁ Σιντοϊσμός, ἐστιασμένη στὴ λατρεία τοῦ αὐτοκράτορα, βάσει τῆς ὁποίας μέσα σὲ λίγα χρόνια συντελέστηκε ἓνας ριζικὸς κοινωνικὸς μετασχηματισμός. Οἱ Ἰάπωνες, γράφει ὁ

Russell [1969], σ. 129, από το 1868 κι έπειτα διδάσκονταν ότι ο Μικάδο καταγόταν από τη θεότητα του Ήλιου κι ότι η Ίαπωνία είχε δημιουργηθεί πριν από τον υπόλοιπο κόσμο· όποιος πανεπιστημιακός καθηγητής άφηνε να διαφανούν άμφιβολίες γύρω από αυτά τα δόγματα, ακόμη και σε έπιστημονικά βιβλία, άπολύονταν με το αίτιολογικό των άντι-ιαπωνικών ενεργειών.

415a 4-7. **όσοι μὲν ύμῶν ... δημιουργοῖς.** Ἡ πλατωνική άριστοκρατία βασίζεται στην άξιοσύνη του ατόμου κι όχι στην καταγωγή του, είναι καταβάση άξιοκρατική κι όχι κληρονομική. Αυτό που κυρίως ενδιαφέρει τον Πλάτωνα είναι να κυβερνούν οί άξιοι. Τά σχετικά με τα μέταλλα έχουν άντληθεί από τον Ἡσίοδο, *Έργα και ήμέραι* 109-201· στο 8ο βιβλίο της *Πολιτείας* (546e 1) ο ίδιος ο Πλάτων θά τά συνδέσει με τις τέσσερις διαδοχικές φυλές του Ἡσιόδου.

415c 1-5. **άλλά τήν τή φύσει ... επικουρίαν.** Όπως άβίαστα προκύπτει από αυτό το χωρίο, μία από τις κύριες ευθύνες των φυλάκων είναι να εξασφαλίζουν ώστε άτομα τά όποία από τη φύση τους θά παρουσιάζουν άναντιστοιχία προς τις άπαιτήσεις που ή πόλις έχει συνδέσει με την τάξη στην όποία έχουν γεννηθεί, θά μετακινούνται ανάλογως προς τά κάτω ή προς τά επάνω. Από το γεγονός ότι τη σημαντική αυτή πρόνοια του Σωκράτη ο Πλάτων την έχει συμπεριλάβει στη σύντομη συγκεφαλαίωση της *Πολιτείας*, με την όποία άρχίζει τον *Τίμαιο* (*σκοπούντας άει τους άξιους πάλιν άνάγειν δειν, τούς δέ παρά σφίσιν άναξιους εις τήν των επανιόντων χώραν μεταλλάττειν*, 19a 3-5), άλλά και από τον τρόπο που την άντιμετωπίζει ο Άριστοτέλης στα *Πολιτικά* 1264a 24-29, γίνεται φανερό πόσο άστήρικτος είναι ο ίσχυρισμός του K. Popper —σε πάμπολλα σημεία της *Άνοιχτής κοινωνίας* του— άλλά και των άλλων επικριτών του Πλάτωνα για τον δήθεν ρατσιστικό χαρακτήρα του πλατωνικού πολιτειακού σχεδιασματος. Πολύ νηφαλιότερα ο A. E. Taylor [1963], σ. 275, είχε παρατηρήσει ότι «καλώς ή κακώς ο Σωκράτης πιστεύει πώς ή κληρονομικότητα παίζει μεγάλο ρόλο στη διανοητική και την ήθική σφαίρα· ο γενικός κανόνας είναι ότι ο άνθρωπος θά βρεί τη φυσική θέση του στην “τάξη” στην όποία άνήκουν οί γονείς του. [...] Όμως ο κανόνας έχει και εξαιρέσεις: ύπάρχουν εκείνοι που άποδεικνύονται έντελώς άκατάλληλοι για το έργο της τάξης στην όποία έχουν γεννηθεί όπως και εκείνοι που άποδεδειγμένα συγκεντρώνουν τις προϋποθέσεις να ένταχθοϋν σε άνώτερη τάξη».

415c 5-6. **τότε τήν πόλιν ... φυλάξει.** Αυτό που κυρίως άνησυχεί τον Πλάτωνα είναι ή άναρχίχηση μιάς κατώτερης φύσης στην άρχουσα έλίτε. Άκριβώς σε τοϋτο (*άρχοντες οϋ πάνν φυλακικοί καταστήσονται*, 546d 8) θά έντοπιστεί άργότερα ή παθογεννητική ζύμη από την όποία θά προέλθει και ο άφανισμός της ιδανικής πολιτείας.

415d 9 - e 1. **όθεν τούς ένδον μάλιστ' άν κατέχοιεν.** Όπως παρατηρεί σε μιά ύποσημείωση του ο Guthrie [1975], σ. 467, σ' αυτό και μόνο το χωρίο στηρίζει ο K. R. Popper [1980], σ. 104 της έλληνικής μετάφρασης, την εύφάνταστη περιγραφή του για τη θριαμβευτική «καθυπόταξη ενός μόνιμα έγκατεστημένου πληθυσμοϋ σε μιά όρδη

κατακτητῶν» μυστηριώδους προελεύσεως. Ὑπενθυμίζουμε ὅτι τὸν μεγαλύτερο κίνδυνο γιὰ μιὰ ἑλληνικὴ πόλιν τὸν συνιστοῦσαν ἡ διχόνοια καὶ οἱ ἐσωτερικὲς ἐριδες· πρβ. καὶ 470c 5 κέ.

415e 1. **εἴ τις μὴ ἐθέλει τοῖς νόμοις πείθεσθαι.** Εἶναι σαφὲς ὅτι οἱ φύλακες θὰ ἔχουν πάντα τὴν εὐθύνη γιὰ τὴν ἐσωτερικὴ ἀσφάλεια καὶ τὴν τήρηση τῶν νόμων στὴν πόλιν. «Διαφορετικὰ ἂπ' ὅτι στὶς ἀναρχικὲς οὐτοπίες τῶν νεότερων χρόνων», γράφει ὁ W. Kersting [1999], σ. 140, «στὴν ἰδανικὴ κοινωνία τοῦ Πλάτωνα δὲν ἔχει ἀποτυπωθεῖ ἡ σφραγίδα τῆς ἁρμονίας καὶ τῆς ἑλλειψης συγκρούσεων ἀλλὰ ἡ σφραγίδα μιᾶς ὀρισμένης τάξης πραγμάτων ποὺ κρατᾶει ὑπὸ ἑλεγχο τὶς συγκρούσεις. Τὴν ἰδεώδη κοινωνικὴ συμβίωση ὁ Πλάτων δὲν τὴν σχεδιάζει μὲ τὴν ψευδαισθησι τῆς ἐπιστροφῆς σὲ μιὰ εἰρηνικὴ κατάστασι ἡ ὁποία δὲν χρειάζεται τὴν ἐξουσία ἀλλὰ ὡς τὸ ἀπὸ ἠθικῆς ἀποψῆ καλύτερο δυνατό ἐπίτευγμα τάξης καὶ ἐξουσίας».

416b 1-6. **φυλακτέον παντὶ τρόπῳ ... εἰσίν;** Ὡς μόνη ἐξασφάλισι τῶν πολιτῶν σὲ ἐνδεχόμενες αὐθαιρεσίες ἀπὸ μέρους τῶν φύσει καὶ θέσει ἰσχυροτέρων ἀρχόντων τῆς πόλης ὁ Πλάτων ἀναφέρει τὴ σωστὴ παιδεία (δεῖ αὐτοὺς τῆς ὀρθῆς τυχεῖν παιδείας, b 9 - c 1). Θὰ ἦταν λάθος, παρατηρεῖ σχετικὰ ὁ W. Jaeger [1959], τ. 2, σ. 312, νὰ τὸν κρίνει κανεὶς μὲ τὸ πρίσμα τῶν δικῶν μας ἐμπειριῶν καὶ νὰ θεωρήσει ὅτι ὁ Πλάτων πιστεύει ἀφελῶς πὼς θὰ ἦταν δυνατόν νὰ κυβερνηθεῖ ἓνα κράτος χωρὶς τὸν περιπλοκο νομικὸ ὀπλισμὸ ἑνὸς σύγχρονου καταστατικοῦ χάρτη. Κατὰ τὸν Jaeger ὁ Πλάτων δὲν πραγματεύεται διεξοδικότερα αὐτὸ τὸ ζήτημα «διότι ἐδῶ δὲν τὸν ἐνδιαφέρει τὸ κράτος ὡς τεχνικὸ ἢ ψυχολογικὸ πρόβλημα ἀλλὰ μόνον ὡς πλαίσιο καὶ βάθος (Hintergrund) τῆς παιδείας [...] Ἡ παιδεία εἶναι γι' αὐτὸν τὸ οὐσιαστικὸ πρόβλημα. Ἀποτελεῖ γι' αὐτὸν τὴ λύσι ὅλων τῶν ἄλλων προβλημάτων».

416c 5. **ἦτις ποτὲ ἐστίν.** Εἶναι σαφὲς ὅτι βασικὰ στοιχεῖα τοῦ ἰδεώδους κράτους θὰ ὑπόκεινται σὲ ἀναθεώρησι καί, ἐπομένως, ὅτι στὴ διακυβέρνησι τοῦ κράτους οἱ φιλόσοφοι ἔχουν νὰ παίξουν τὸ ρόλο μιᾶς ἐνεργοῦ καὶ κριτικῆς διανόησης. Σύμφωνα μὲ τὸ παράδειγμα τοῦ *Πολιτικοῦ*, θὰ διαθέτουν τὴ γνώσι τοῦ γιαιτροῦ ποὺ γράφει συνταγὲς καὶ ὄχι τοῦ φαρμακοποιοῦ ποὺ τὶς ἐκτελεῖ.

416d 5. **οὐσίαν κεκτημένον μηδεμίαν ... ἰδίαν.** Μὲ τὸ διαχωρισμὸ τῆς πολιτικῆς δύναμης ἀπὸ τὴν οἰκονομικὴ —μιὰ προσπάθεια ποὺ κατὰ τὸν Guthrie [1975], σ. 469, ριζώνει σὲ ἐμπειρίες τοῦ Πλάτωνα σχετικὲς μὲ τὴν ἀπληστία τῶν ἀθηναίων πολιτικῶν— ἐπιδιώκεται ἀφενὸς νὰ ἀποφευχθεῖ ἡ σύγκρουσι δημόσιου καθήκοντος καὶ ἀτομικοῦ συμφέροντος καὶ ἀφετέρου νὰ πάψει νὰ ἀσκει ὁ πλοῦτος πολιτικὴ ἐπιδρομή στὴν κοινωνία. Ἡ προτεινόμενη ἀκτιμοσύνη τῆς τάξης ποὺ ἀσχολεῖται μὲ τὰ κοινὰ ἀποτελεῖ φυσικὴ συνέπεια τῆς ἀφοσίωσης στὴν ὑπηρεσία τῆς κοινωνίας καὶ ὄχι τυφλὴ ἐξίσωσι τῶν πάντων στὸ κατώτερο ἐπίπεδο· καὶ ὡς τέτοια δὲν ἰσοδυναμεῖ μὲ εἰσαγωγὴ κομμουνιστικῶν ἀρχῶν στὴν *Πολιτεία*, ὅπως ἐπανειλημμένα ἔχει ὑποστηριχθεῖ («ἡ πλάνη ὅτι στὸ κράτος τοῦ ὁ Πλάτων εἰσάγει “κομμουνιστικὲς” ἀρχὲς εἶναι ἀξερρίζωτη στὴ

βιβλιογραφία περί τῶν οὐτοπιῶν», παρατηρεῖ χαρακτηριστικά ὁ λησμονημένος σήμε-
ρα γερμανὸς κοινωνιολόγος Hans Freyer [1936], σ. 47). Σύμφωνα με τὴν ἐκτίμηση τοῦ
A. E. Taylor [1963], σ. 277, στὴν ὁποία ἀναφέρεται καὶ ὁ G. Klosko [1986], σ. 141-2, «ἡ
θέση τῶν πλατωνικῶν φυλάκων εἶναι πολὺ πιὸ κοντὰ σὲ ἓνα μεσαιωνικὸ στρατιωτικὸ
μοναστηριακὸ τάγμα παρὰ σὲ μιὰ κολεκτιβιστικὴ γραφειοκρατία».

416e 3-4. **φοιτῶντες δὲ εἰς ... ζῆν.** Ὁ θεσμὸς τῶν συσσιτίων ἦταν σπαρτιατικὸς. Πρβ.
καὶ *Νόμοι* 762b 6 κέ. — Γενικότερα γιὰ αὐτὸ τὸ σύστημα τῶν συσσιτίων ὁ E. Barker
[1918], σ. 141, παρατηρεῖ ὅτι ὑπὸ ἓνα ὀρισμένο πρίσμα παρουσιάζει μιὰ πολὺ μοντέρ-
να ὄψη. «Θὰ μπορούσε νὰ πεῖ κανεὶς ὅτι πρόκειται γιὰ τὴν ὑποκατάσταση μιᾶς ἐπαγ-
γελματικῆς κυβέρνησης (a professional administration) ἀμειβόμενης μέσω ἑνὸς συ-
στήματος κανονικῆς φορολογίας στὴ θέση μιᾶς μὴ ἐπαγγελματικῆς καὶ μὴ ἀμειβόμε-
νης κυβέρνησης ἢ ὁποία ἀντλεῖ τὰ πρὸς τὸ ζῆν κατὰ βούληση μετὰ τὴν ὑπεξαίρεση ἢ τὴν
κατάχρηση τοῦ δημόσιου χρήματος».

420b 5-8. **οὐ μὴν πρὸς ... πόλιν.** Ἡ εὐτυχία τῶν ἀτόμων καὶ τῶν ομάδων τῆς πλατω-
νικῆς *πόλεως* θὰ εἶναι παράγωγο τῆς πολιτειακῆς ὁργάνωσής της ποὺ θὰ βασιζέται
στὴν ἀρχὴ τοῦ φυσικοῦ καταμερισμοῦ τῆς ἐργασίας καὶ στὴν οἰκιοπραγία. Μετὰ τὴν
«προκλητικὰ ὑπερβολικὴ αἰχμηρότητα» (O. Höffe [1997], σ. 359) τῶν διατυπώσεων
του — ποὺ θὰ τις ἐπαναλάβει καὶ στὸ 466a 3-6 — ὁ Πλάτων καθιστᾷ σαφὲς ὅτι εἶναι
ἀδιάφορο πόσο εὐτυχισμένη θὰ εἶναι ἡ ἄρχουσα τάξη, ὅτι ἡ χαρὰ τῶν ἄλλων πολιτῶν
δὲν πρέπει νὰ θυσιάζεται στὴ χαρὰ μιᾶς τάξης κι ὅτι σὲ κανέναν δὲν ἐπιτρέπεται νὰ
ἐπιδιώκει τὸ συμφέρον του κατὰ τρόπο ποὺ νὰ στερεῖ ἀπὸ τοὺς ἄλλους τὸ δικαίωμα
νὰ ἐπιδιώκουν καὶ αὐτοὶ τὸ δικό τους. Οὐσιαστικὰ πρόκειται γιὰ τὰ λόγια ποὺ προσ-
γράφει στὸν Περικλῆ ὁ Θουκυδίδης, *Ἐγὼ γὰρ ἡγοῦμαι πόλιν πλείω ξύμπασαν
ὀρθομένην ὠφελεῖν τοὺς ἰδιώτας ἢ καθ' ἕκαστον τῶν πολιτῶν εὐπραγοῦσαν, ἀθρό-
αν δὲ σφαλλομένην*, 2, 60, 2. Πρβ. καὶ παρακάτω 421b 3-7.

420b 8. **ψήθημεν γὰρ ἂν ... δικαιοσύνην.** Ὑπενθύμιση τοῦ Σωκράτη ὅτι ὁ ἀρχικὸς στό-
χος γιὰ τὸν ὁποῖο σχεδιάζεται ἡ πόλη (*εἰ γιγνομένην πόλιν θεασαίμεθα λόγῳ καὶ τὴν
δικαιοσύνην αὐτῆς ἴδομεν ἂν γιγνομένην*, 369a 5-6) δὲν ἔχει χαθεῖ ἀπὸ τὸν ὀρίζοντα
τῆς συζήτησης.

420c 4. **αὐτίκα δὲ τὴν ἐναντίαν σκεψόμεθα.** Ἐννοεῖ τὰ *κακὰ καὶ ἡμαρτημένα* πολιτεύ-
ματα, ποὺ περιγράφονται στὸ 8ο καὶ σὲ μέρος τοῦ 9ου βιβλίου τῆς *Πολιτείας*.

420e 2. **ξυστίδας.** Ἡ *ξυστίς* ἦταν ἐπίσημο ἔνδυμα ποὺ τὸ φοροῦσαν οἱ ἐπιφανεῖς καὶ
ἐπομένως συχνὰ ἐν χρήσει στὶς τραγικὲς παραστάσεις· *τραγικὸν ἔνδυμα* τὸ χαρακτη-
ρίζει ὁ Ἡσύχιος.

421b 1. **ὁ δ' ἐκεῖνο λέγων.** Βλ. 419a 2.

421d 4. **πλοῦτος καὶ πενία.** Ὁ A. E. Taylor [1963], σ. 276, γράφει ὅτι ἡ «παράλογη»

(absurd) παραδοχή για τὸν δῆθεν «σοσιαλισμό» ἢ «κομμουνισμό» τῆς πλατωνικῆς *Πολιτείας* ἀνάγεται πιθανῶς στὴν ἔμφραση μὲ τὴν ὁποία ὁ Σωκράτης ἀπαιτεῖ τὴν ἐξάλειψη τοῦ πλούτου καὶ τῆς φτώχειας ἀπὸ τὴν ἰδανικὴ πόλιν. Ὡστόσο, ὅπως σημειώνει, ὁ Σωκράτης ὑποστηρίζει ἐδῶ ἀπλῶς ὅτι ὁ χαρακτήρας καὶ ἡ δουλειὰ ἐνὸς ἀνθρώπου εἶναι δυνατόν νὰ διαφθαροῦν ἐξίσου ἀπὸ τὴν κατοχὴ πλούτου (χωρὶς ἀντίστοιχες ὑποχρεώσεις) ὅσο καὶ ἀπὸ τὴ φτώχεια, ἢ ὁποία κλονίζει τὸ ἠθικὸ τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὸν ὠθεῖ σὲ πράξεις ποὺ τὸν μειώνουν ἠθικά. «Τοὺς κινδύνους αὐτούς», σημειώνει ὁ Taylor, «μπορεῖ κανεὶς νὰ τοὺς ἀντιλαμβάνεται χωρὶς νὰ ἀσπάζεται τὴ σοσιαλιστικὴ ἢ τὴν κομμουνιστικὴ θεωρία σχετικὰ μὲ τὴν οἰκονομικὴ ὁργάνωση τῆς κοινωνίας». Βλ. καὶ τὴ σημείωση παραπάνω στὸ 416d 5. Κατὰ τὰ ἄλλα ἡ κρατικὴ παρέμβαση στὴ ρύθμιση οἰκονομικῶν ζητημάτων, ὑπενθυμίζει ὁ G. Klosko [1986], σ. 142, ἀποτελοῦσε παράδοση ἐδραιωμένη σὲ πολλὲς ἑλληνικὲς πόλεις, ὅπως στὴ Σπάρτη, ὅπου ἀφενὸς ἀπαγορευόταν στοὺς ἰδιοκτῆτες γῆς νὰ πουλᾶνε τὰ κτήματά τους (Ἀριστοτέλης, *Πολιτικά* 1270a 15-34) καὶ ἀφετέρου ἐπιτρεπόταν στὴν κοινότητα νὰ χρησιμοποιεῖ γιὰ λογαριασμό τῆς δούλους ἢ ζῶα ποὺ ἀνήκαν σὲ πολῖτες (δ.π. 1263a 31-37). Ἀκόμη καὶ στὴν Ἀθῆνα μὲ τὴ σχετικὰ ἐλεύθερη οἰκονομία, πλούσιοι πολῖτες ὑποχρεώονταν νὰ ἀναλάβουν διάφορες δαπάνες, π.χ. τὴν οἰκονομικὴ στήριξη μιᾶς δραματικῆς παράστασης ἢ τὴ συντήρηση ἐνὸς πολεμικοῦ πλοίου.

421d 13 - ε 2. **Καὶ μὴν καὶ ... διδάξεται.** Ἀπὸ τὸ κείμενο συνάγεται ὅτι τὰ ὑλικά μέσα τῆς παραγωγῆς ἀνήκουν στὴν ἀτομικὴ ἰδιοκτησία τῶν δημιουργῶν κι ὅτι ἀπὸ αὐτοὺς ἄλλοι εἶναι πλούσιοι κι ἄλλοι φτωχοὶ (πρβ. τὸ *πλουτήσας χυτρεύς*, d 6).

422a 1-3. **Πλοῦτός τε, ἦν ... νεωτερισμῷ.** Ἡ κοινωνικὴ συνοχὴ καὶ ἡ πολιτικὴ ἐνότητα τῆς πόλεως ἐξαρτῶνται ἀπὸ τὴν ἰσορροπὴ κατανομῆ τοῦ πλούτου. «Ἡ δικαιοσύνη ἔχει καὶ οἰκονομικὲς προϋποθέσεις, ἀπαιτεῖ μιὰ ζυγισμένη, ἀρκούντως ὁμοιογενὴ οἰκονομικὴ τάξη πραγμάτων, ἢ ὁποία ἐξουδετερώνει τὴ διαλυτικὴ δυναμικὴ μιᾶς ἐξαπλούμενης οἰκονομικῆς ἀνισότητος», σημειώνει σχετικὰ ὁ W. Kersting [1999], σ. 143.

422d 1-7. **Τί δ' ἂν πρεσβείαν ... ἀπαλοῖς.** Οἱ μακιαβελλικὲς συμβουλὲς τοῦ Σωκράτη δείχνουν καθαρά σὲ πόσο στέρεα ρεαλιστικὸ βᾶθος δυναμικῆς πολιτικῆς τοποθετεῖ ὁ Πλάτων τὸ ἰδανικὸ κράτος του. «Ὑπέρτατες ἀρχὲς εἶναι οἱ ὅροι τῆς πραγμάτωσης καὶ τῆς αὐτοσυντήρησης τοῦ κράτους τῆς δικαιοσύνης», σημειώνει ὁ W. Kersting [1999], σ. 145· πρβ. καὶ 423a 1-5.

422e 8. **ἐκάστη γὰρ αὐτῶν ... πάμπολλαι.** Ἡ φράση αὐτὴ γιὰ τὶς πάμπολλες πόλεις μέσα σὲ ἓνα καὶ τὸ αὐτὸ τεῖχος δείχνει πόσο ἡ πολιτικὴ σκέψη τοῦ Πλάτωνα εἶχε ἐπιηρεασθεῖ ἀπὸ τὴ διχόνοια ποὺ ταλάνιζε τὴν πολιτικὴ ζωὴ τῆς ἐποχῆς του. Ἔτσι, ἡ πολιτικὴ ἐνότητα ἀνάγεται σὲ θεμελιώδη ἀξία, καὶ ἡ ἠθικὴ ὑπεροχὴ τῆς δικαιοσύνης ἀποδίδεται στὸ ἐπίτευγμά της νὰ συνενώνει. Πρβ. 551d 5-7 καὶ 556e 3-9.

422e 9. **τὸ τῶν παιζόντων.** Ἀναφορὰ σὲ ἓνα ἄγνωστο σ' ἐμᾶς παιγνίδι, ποὺ ὀνομαζό-

ταν *‘πόλεις’* και παιζόταν επάνω σέ σανίδι, όπως λ.χ. τὸ τάβλι ἢ τὸ ντόμινο· *πόλεις* παίζων εἶδός ἐστι πεπτευτικῆς παιδιᾶς, γράφει ὁ ἀρχαῖος σχολιαστής.

423a 7-8. **καὶ ἐὰν μόνον ... προπολεμούντων.** Ἡ ἀναφορὰ σὲ μιὰ μάχιμη δύναμη χιλίων τουλάχιστον ἀνδρῶν (τὸ πρὸς τὰ ἐπάνω ὄριο εἶναι ἀνοικτὸ καὶ ἀφήνεται στὴν κρίση τῶν ἀρχόντων) ἐπιτρέπει ἕναν κατὰ προσέγγιση προσδιορισμὸ τῆς τάξης τῶν φυλάκων σὲ περίπου πέντε χιλιάδες, μὲ τὶς γυναῖκες καὶ τὰ παιδιά. Ὡς συγκριτικὸ στοιχεῖο ἀναφέρουμε ὅτι οἱ δύο μεγαλύτερες ἑλληνικὲς πόλεις, ἡ Ἀθήνα καὶ ἡ Σπάρτη, εἶχαν στὴν ἀκμὴ τους, ἀντίστοιχα, περίπου σαράντα χιλιάδες (ἐκατὸν δέκα ἕως ἐκατὸν πενήντα χιλιάδες μὲ τὶς γυναῖκες καὶ τὰ παιδιά) ἢ μία καὶ τέσσερις ἕως πέντε χιλιάδες (δώδεκα ἕως δεκαπέντε χιλιάδες μὲ τὶς γυναῖκες καὶ τὰ παιδιά) ἢ ἄλλη.

423c 3-4. **φυλάττειν παντὶ τρόπῳ ... μία.** Ἐνδιαφέρουσα ἐπισήμανση γιὰ τὴ συνάφεια ποιότητος καὶ ποσότητος στὴν κοινωνικοπολιτικὴ ζωή.

423c 7. **ἐν τῷ πρόσθεν ἐπεμνήσθημεν.** Ἀναφορὰ σὲ ὅ,τι προτάθηκε στὸ 415b 3 κέ. σχετικὰ μὲ τὴν κοινωνικὴ κινητικότητα στὴν ἰδανικὴ πολιτεία.

423e 1. **τὸ λεγόμενον ἐν μέγα.** Κατὰ τὴ Σούδα ἡ ἀρχαία παροιμία ἦταν *πόλλ’ οἶδ’ ἀλώ-
πηξ ἄλλ’ ἐχῖνος ἐν μέγα*· πρβ. Ἀρχίλοχος frg. 61, *ἐν δ’ ἐπίσταμαι μέγα*. Ὁ Πλάτων θὰ χρησιμοποιήσει τὴν παροιμιώδη ἔκφραση καὶ στὸν *Πολιτικὸ* 297b 1, ὅπου ὡς *ἐν μέγα* χαρακτηρίζεται *τὸ μετὰ νοῦ καὶ τέχνης δικαιοτάτον αἶε διανέμοντες τοῖς ἐν τῇ πόλει σφῆξιν τε αὐτοῦς οἰοί τε ὧσιν καὶ ἀμείνους ἐκ χειρὸνων ἀποτελεῖν κατὰ τὸ δυνατόν*.

423e 4. **τὴν παιδείαν καὶ τροφήν.** Τὸ βαθύτερο νόημα ὅλης τῆς νομοθεσίας σχετικὰ μὲ τοὺς φύλακες, παρατηρεῖ ὁ γερμανὸς κοινωνιολόγος τοῦ μεσοπολέμου Hans Freyer, ἔγκειται στὸ ὅτι μὲ αὐτὴν χτίζεται ὁ κόσμος στὸν ὁποῖο θὰ μπορέσει νὰ βλαστήσει καὶ νὰ ἀναπτυχθεῖ μιὰ ρωμαλέα πνευματικὴ καὶ πολιτικὴ ζωή. Ἐπομένως, αὐτὴ ἡ νομοθεσία εἶναι παιδαγωγικὴ μὲ τὴ βαθύτερη σημασία τοῦ ὅρου ποὺ ἀναφέρεται στὴ διαμόρφωση, τὸ στέρωμα καὶ τὴν πραγμάτωση ἑνὸς ὁρισμένου ἀνθρώπινου τύπου. Κορυφώνεται ἔτσι στὴν παιδεία ὑπὸ τὴ στενότερη ἔννοια τῆς ἐκπαίδευσης τῶν φυλάκων τῆς πόλης· κι ἐδῶ ὁ Πλάτων προσπαθεῖ νὰ σχεδιάσει ἕνα ὁλοκληρωμένο σύστημα. Γιατὶ ἡ παιδεία εἶναι ὁ μεγάλος δρόμος μέσα ἀπὸ τὸν ὁποῖο ἡ πνευματικὴ οὐσία τοῦ κράτους ἀνασυγκροτεῖται ἀδιάλειπτα στὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχὴ τῶν ἀνθρώπων (H. Freyer [1936], σ. 47).

423e 7. **τὴν τε τῶν γυναικῶν κτήσιν.** Ἡ λέξη ποὺ χρησιμοποιεῖ ἐδῶ ὁ Σωκράτης (*κτήσεις*· ‘acquisition’, ‘possession’, LSJ) δὲν ἀφήνει στὸ μεταφραστὴ περιθώριο γιὰ ἀπόδοση ἄλλῃ ἀπὸ τὴν ‘ἀπόκτηση’. «Ἀρκετὰ ἐνδιαφέρον» χαρακτηρίζει ὁ Guthrie [1975], σ. 480, ὅτι ὁ Πλάτων, ὁ συνήγορος τῆς ἰσότητος τῶν φύλων ποὺ τόσο τὴν εἰρωνεύεται ὁ Ἀριστοφάνης στὶς *Ἐκκλησιάζουσες*, μιλάει δύο φορές στὴν *Πολιτεία*: ἐδῶ καὶ στὸ 451c 6 (*γυναικῶν κτήσιν τε καὶ χρεῖα*) γιὰ *κτήσιν* τῶν γυναικῶν· ‘old habits die hard’, σημειώνει ὁ ἄγγλος πλατωνιστής.

424a 1-2. **κοινὰ τὰ φίλων.** Εἶναι ἡ πρώτη ἀναφορὰ γιὰ τὴν κοινοκτημοσύνη τῶν γυναικῶν καὶ τῶν παιδιῶν στὴν *Πολιτεία*: ἡ σχετικὴ συζήτηση θὰ γίνεи στο 5ο βιβλίο, 449c 7 κέ. Πρβ. *Λύσις* 207c 10· Ἀριστοτέλης, *Ἠθικὰ Νικομάχεια* 1159b 31.

424a 5-8. **τροφή γὰρ καὶ ... φύονται.** Φαίνεται ὅτι ὁ Πλάτων πίστευε γιὰ τὶς ἐπικτητες ιδιότητες ὅτι εἶναι δυνατόν νὰ μεταβιβάζονται στοὺς ἀπογόνους.

424b 8. **ἀοιδὴν ... ἀμφιπέληται.** Ὁδύσσεια α 351-2 μὲ ἀπόκλιση σὲ δύο σημεία.

424c 5-6. **οὐδαμοῦ γὰρ κινοῦνται ... μεγίστων.** Ἡ πίστη τοῦ Πλάτωνα ὅτι οἱ ἄλλαγες στὶς τεχνოτροπίες τῆς μελωδικῆς σύνθεσης, τοὺς *τρόπους* τῆς μουσικῆς, συνδέονται μὲ μεγάλες πολιτικὲς μεταβολές φαντάζει ὑπερβολικὴ στὴν ἀπλότητά της. Ὡστόσο ἡ σύνδεση αὐτὴ ἦταν γενικῶς ἀναγνωρισμένη στὴν ἀρχαία Ἑλλάδα καὶ ἰδίως στὴ Σπάρτη. Στὴν *Ἐγκυκλοπαίδεια τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς μουσικῆς* διαβάσαμε πῶς ὅταν ὁ διάσημος μουσικὸς Τιμόθεος ἀπὸ τὴ Μίλητο (450-360 π.Χ.) διαγωνίστηκε στὰ Κάρνεια, ἓνας ἀπὸ τοὺς ἐφόρους ἔκοψε μὲ μαχαίρι τὶς χορδὲς τοῦ ὄργανου τοῦ ποὺ ξεπερνοῦσαν τὶς κλασικὲς ἐπτὰ, Σ. Μιχαηλίδης [1989], στὸ λήμμα 'Τιμόθεος' πρβ. Πανουσιάνης 3, 12, 10.

424c 6. **ὥς φησὶ τε Δάμων.** Βλ. 400b 1 κέ.

424e 5. **ὁ ἐξ ἀρχῆς ἐλέγομεν.** Στὸ 424a 4 κέ.

424e 7. **παίδων τοιούτων** [sc. *παρὰ νόμων*]. Δηλαδή παιδιῶν ποὺ δὲν θὰ ἔχουν γεννηθεῖ σύμφωνα μὲ τοὺς εὐγονικοὺς κανόνες τῆς πόλης· βλ. καὶ 546a 1 κέ.

425b 1-5. **σιγὰς τε τῶν ... τοιαῦτα.** Χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ συνάφεια τοῦ παραπάνω χωρίου μὲ τὶς ἀριστοφάνειες *Νεφέλες*, στ. 961-1023, ὅπου ἐπίσης γίνεται λόγος γιὰ *σιγὰς τῶν νεωτέρων* (στ. 963), *ὑπαναστάσεις* (στ. 993), *γονέων θεραπείας* (στ. 994, 998) καὶ τὸν *τοῦ σώματος σχηματισμόν* (στ. 973, 983) ὡς παλαιομοδίτικους τρόπους καλῆς συμπεριφορᾶς ποὺ καλλιεργοῦσε ἡ *ἀρχαία παιδεία*.

425d 7- e 2. **Ἄλλ' οὐκ ἄξιον ... εὐρήσουσιν.** Ἕνα μεγάλο μέρος τῆς ὁργάνωσης τῆς κοινωνικῆς ζωῆς ἀνατίθεται στοὺς φύλακες ποὺ ὁ Πλάτων τοὺς θέλει ἐλεύθερους ἀπὸ ἑξωτερικὲς δεσμεύσεις («σὺν τὸν καλλιτέχνη ἐπάνω στὴ δημιουργία του», E. Barker [1959], σ. 118), καὶ ὄχι παθητικοὺς ἐκτελεστές, ὅπως φαντάζεται ὁ K. Popper. Αὐτὴ ἡ ἀντιπάθεια γιὰ τὶς ἀκριβεῖς ρυθμίσεις τῆς οἰκονομικῆς, πολιτικῆς καὶ κοινωνικῆς ζωῆς καὶ τὸν λεπτομερειακὸ σχεδιασμὸ ἑνὸς δικαίου συστήματος ἀποτελεῖ ἓνα ἀπὸ τὰ χαρακτηριστικότερα γνωρίσματα τῶν πολιτικῶν προτάσεων τοῦ Πλάτωνα.

425e 5-7. **Εἰ δὲ μή γε ... βελτίστου.** «Ἡ εἰκόνα τῶν νομοθετῶν οἱ ὅποιοι χάνονται σὲ ἓναν σωρὸ ἀπὸ νόμους ποὺ παύουν νὰ ἔχουν ἀποτελεσματικότητα, καθὼς δὲν ὑπάρχει μιὰ βασικὴ σύλληψη γιὰ τὸν τελικὸ στόχο ἢ γιὰ τὶς γενικὲς καθοδηγητικὲς ἀρχές, εἶναι ἐντυπωσιακὴ ὅσο καὶ ἀληθινή. Ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ὡς τὸ τέλος ὁ Πλάτων ὑποστηρίζει

ὅτι ἡ παιδεία εἶναι πιὸ σημαντική ἀπ’ ὅτι ὁ νόμος», σημειώνει ὁ Grube [1970], σ. 271. Κι ἡ κτυπητὴ πάλι ἀντίθεση μὲ τὴ λαθεμένη κατάσταση καθιστᾷ πιὸ εὐδιάκριτο τὸν ἰδιάζοντα χαρακτήρα τῆς πολιτείας ποὺ θεμελιώνεται.

426e 8. ὥστερ Ὑδραν τέμνουσιν. Γιὰ τὴν παροιμία ‘ὕδραν τέμνειν’ ὁ ἀρχαῖος σχολιαστής γράφει ὅτι εἶναι ἐπὶ τῶν ἀμυχάνων εἰρημένη, διὰ τὰς τῆς ὕδρας κεφαλὰς ἃς τέμνων Ἡρακλῆς οὐδὲν μᾶλλον ἐκράτει, ταύτης ἀναδιδούσης ἄλλας ἀντὶ τῶν κοπτομένων κεφαλὰς. Ὁ Πλάτων ἀντιμετωπίζει μὲ σκεπτικισμό τοὺς ἠθικοὺς κανόνες γιατί γνωρίζει ὅτι οἱ ἀφηρημένοι αὐτοὶ κανόνες ἀδυνατοῦν νὰ συλλάβουν τὴν πολλαπλότητα καὶ τὴν ἰδιαιτερότητα τῶν ἐπιμέρους καταστάσεων, καὶ στρέφεται στὴν ἀγωγή καὶ τὴ διάπλαση τοῦ χαρακτήρα.

427b 6-7. Ἱερῶν τε ἰδρύσεις ... θεραπεῖαι. Παρόλο ὅτι πουθενὰ στὰ πλατωνικά κείμενα δὲν διατυπώνονται ρητὰ ἀμφιβολίες γιὰ τὴν ὑπαρξὴ τῶν θεῶν, ὥστόσο τίποτε σὲ αὐτὰ δὲν μᾶς νομιμοποιεῖ νὰ προσγράψουμε στὸν Πλάτωνα μιὰ σοβαρὴ πίστη στοὺς προσωπικοὺς θεοὺς τῆς ἐλληνικῆς μυθολογίας καὶ τῆς λαϊκῆς λατρείας. Στὸ παραπάνω χωρίο τῆς *Πολιτείας* (ὅπως καὶ στοὺς *Νόμους* 717a-b) ὁ Πλάτων ἐπιβάλλει τὴ λατρεία τους, διότι μιὰ ἐλληνικὴ πόλη ἦταν ἀδιανόγη χωρὶς τοὺς ἐλληνικοὺς θεοὺς της, ὅπως ὅμως γράφει ὁ E. R. Dodds [1947], σ. 23, σὲ καμία ἀναφορὰ τοῦ Πλάτωνα στοὺς θεοὺς δὲν διακρίνουμε «κάτι ἀπὸ μιὰ θρησκευτικὴ θέρμη: γιὰ τὸν Πλάτωνα εἶναι οἱ κατὰ νόμον ὄντες θεοί», κατὰ τὴν ἐμβληματικὴ διατύπωση τῶν *Νόμων* 904a 9.

427c 2-4. οὗτος γὰρ δῆπου ... ἐξηγῆται. Στὸ παραπάνω χωρίο ἀπεικονίζεται περισσότερο ὁ συντηρητισμὸς τοῦ Πλάτωνα παρὰ ἡ πίστη του σὲ ἐμφανίσεις τοῦ θείου ἢ στὴν ἀλήθεια τῶν χρησμῶν. Κατὰ τὸν Dodds, ὅ.π., «ἡ στάση τοῦ Πλάτωνα ἀπέναντι στοὺς Δελφοὺς καὶ τὶς ὑποτιθέμενες φανερώσεις τῶν θεῶν πρέπει νὰ ἦταν ἀνάλογη μὲ αὐτὴν ἑνὸς μὴ θρησκεύοντος Καθολικοῦ ἀπέναντι στὸ Βατικανὸ καὶ τὴ Λούρδη: στὸ πρῶτο θὰ ἐβλεπε ἀπλῶς μιὰ μεγάλη συντηρητικὴ δύναμη, στὴ δεύτερη ἓνα ἀβλαβὲς μέσο γιὰ τὴ διατήρηση τῆς λαϊκῆς πίστεως».

427c 4. ἐπὶ τοῦ ὀμφαλοῦ. ‘ὀμφαλός’, δηλαδὴ κάτι σάν τὸ ‘κεντρικὸ σημεῖο τῆς γῆς’ ὀνομαζόταν ἕνας στρογγυλὸς λίθος μέσα στὸ ναό.

427c 6. κέ. ὤκισμένη μὲν τοίνυν. Ἀπὸ τὸ σημεῖο αὐτὸ ὡς τὸ τέλος τοῦ 4ου βιβλίου (περίπου ὡς τὸ 444c) ἀνιχνεύονται οἱ ἀρετὲς τῆς πόλεως καὶ τῆς ψυχῆς. Ἡ δομὴ αὐτοῦ τοῦ τμήματος σημαδεύεται ἀπὸ τὴν παραλληλότητα πόλης-ψυχῆς καὶ τὴν ἀντίθεση δικαιοσύνης-ἀδικίας· ἡ ἀναζήτησις ὁδηγεῖ ἀρχικὰ σὲ μιὰ κοινωνικὴ προσέγγισις τῆς δικαιοσύνης (427c - 434c 10) καὶ κατόπιν σὲ μιὰ προσέγγισις ψυχολογικὴ (441c 9 - 443b 6).

427d 6. ἐάντε λανθάνη. Πρβ. 367e 3-4.

427d 8. σὺ γὰρ ὑπέσχου. Στὸ 368b 7 κέ. καὶ 368d 1 κέ.

427e 10-11. σοφὴ τ’ ἐστὶ ... δικαία. Ὁ Σωκράτης δὲν ἐξηγεῖ γιατί ἡ ἰδανικὴ πολιτεία θὰ

συνδυάζει ειδικά αυτές τις τέσσερις βασικές ἀρετές, ἴσως ἐπειδὴ θεωρεῖ αὐτὸ τὸν «κάνονα» ὡς κάτι οἰκεῖο στοὺς συνομιλητές του καὶ ὄχι ἰδιαίτερα ἀμφιλεγόμενο. Παρατηροῦμε ὅτι λείπει ἡ *οἰσιότης* ποὺ ὁ Πλάτων στὸν *Πρωταγόρα* 330b 4-6 τὴν εἶχε συμπεριλάβει στὰ μέρη τῆς ἀρετῆς. Ἡ J. Annas [1981], σ. 110 κέ., εἰκάζει ὅτι οἱ συμπεριφορές καὶ οἱ πρακτικές ποὺ χαρακτηρίζουν τὴν οἰσιότητα καὶ τὴν εὐσέβεια (θυσίες, ἀφιερώματα καὶ ἄλλες λατρευτικές πρακτικές) ἔχουν ἐξωτερικὸ χαρακτήρα καὶ ἀναφέρονται σὲ σχέσεις μὲ ἄλλους, ἐν προκειμένῳ μὲ τοὺς θεοὺς, καὶ ὅτι ὡς τέτοιες διαφέρουν οὐσιωδῶς ἀπὸ τὸ εἶδος τῆς πράξης ποὺ ἐκδιπλώνεται σὲ ἄλλες ἐκφάνσεις τῆς δικαιοσύνης. Τοῦτο κατὰ τὴν Annas ὑποδηλώνει ὅτι γιὰ τὸν πλατωνικὸ Σωκράτη τῆς *Πολιτείας*, ἡ ἀρετὴ εἶναι τελικά κάτι περισσότερο «ἐσωτερικὸ» ἀπ' ὅτι εἴχαμε ὑποψιαστεῖ.

428a 1-6. **Ὡσπερ τοίνυν ἄλλων ... ὑπολειφθέν.** Αὐτὴ ἡ «μέθοδος» τοῦ ὑπολειμματικοῦ μεγέθους (τοῦ *ὑπολειφθέντος*) εἶναι ἀπλῶς ἓνας λογοτεχνικὰ κομψὸς τρόπος γιὰ νὰ ὀδηγηθεῖ ἡ συζήτηση στὴ δικαιοσύνη· εἶναι φανερὸ ὅτι ὁ Σωκράτης δὲν προτίθεται νὰ ἐπιχειρηματολογήσει σοβαρὰ σχετικὰ μὲ τὴν ἀκρίβεια καὶ τὸν ἐξαντλητικὸ χαρακτήρα αὐτοῦ τοῦ καταλόγου τῶν τεσσάρων ἀρετῶν τῆς πόλης (*σοφὴ καὶ ἀνδρεία καὶ σώφρων καὶ δικαία*, 427e 10).

428b 3. **Σοφὴ μὲν τῷ ... διήλθομεν.** «σοφία» σημαίνει ἐδῶ τὴ σύνεση καὶ τὴ φρονιμάδα ποὺ εἶναι ἀπαραίτητη γιὰ τὴ διοίκηση καὶ τὸ χειρισμὸ τῶν πραγμάτων τῆς πολιτείας, κι ὄχι τὴ μεταφυσικὴ γνώση τῆς ἰδέας τοῦ Ἀγαθοῦ· εἶναι μὴ γνώση μὲ «σχεδὸν ἀποκλειστικὰ πολιτικὸν χαρακτήρα» (Adam, ad loc.) ποὺ ἀφορᾷ στὸ καλὸ ὁλόκληρης τῆς πόλης.

428b 12. **ἐπιστήμην.** Ὁ πλατωνικὸς Σωκράτης δὲν ἔχει προχωρήσει ἀκόμη στὶς ἀπολυτὲς διακρίσεις του: τὴν ὄντολογικὴ διάκριση φαινομενικοῦ καὶ πραγματικοῦ, καὶ τὴν ἐπιστημολογικὴ διάκριση γνώμης καὶ γνώσης. Μπορεῖ ἔτσι νὰ χρησιμοποιεῖ ἀκόμη ἐδῶ τὴ λ. *ἐπιστήμη* μὲ τὴν τρέχουσα στὴν καθημερινὴ γλώσσα σημασία της ('γνώση' ὡς τὸ ἀντίθετο τῆς ἀμάθειας) καὶ ὄχι ὡς τεχνικὸ ὄρο ποὺ ὑποδηλώνει τὴ γνώση ἀποκλειστικὰ τῶν ἰδεατῶν ἀντικειμένων.

428d 7. **οὓς νυνδὴ ... ὀνομάζομεν.** Στὸ 414b 2 *φύλακας παντελεῖς*.

428e 7-9. **τῷ σμικροτάτῳ ἄρα ... καλεῖσθαι.** Ἡ πόλη εἶναι σοφὴ ὄχι ἐπειδὴ ὑπάρχουν σ' αὐτὴν κάποιοι φύλακες, φορεῖς σοφίας καὶ γνώσης, ἀλλὰ ἐπειδὴ αὐτὸ τὸ *ὀλίγιστον γένος* τῶν φυλάκων μετουσιώνει τὴ σοφία καὶ τὴ γνώση του σὲ πολιτικὴν πράξη. Αὐτὴ ἡ σοφία εἶναι ἡ σοφία τῆς πόλης ὅλης. Καὶ εἶναι πιὸ εὐδιάκριτη στὶς μείζονες διαστάσεις τῆς κοινωνίας, διότι ἐκεῖ ἀποτυπώνεται σὲ ἐξωτερικὲς πράξεις, στὶς ὁποῖες οἱ ἰδιαιτερότητες τῆς μιᾶς ἢ τῆς ἄλλης ἀτομικῆς συνείδησης ἔχουν συναιρεθεῖ καὶ ἐξουδετερωθεῖ.

429b 1-3. **Τίς ἄν, ἦν ... αὐτῆς.** *Τόπος* τῆς ἀνδρείας στὴ σχεδιαζόμενη πόλη εἶναι οἱ πολέμιό της, «ὄχι ἐπειδὴ αὐτοὶ μόνον ἔχουν ἀνδρεία ἀλλὰ ἐπειδὴ τὸ θάρρος ἢ ἡ δειλία

τῶν ἄλλων δὲν εἶναι καθοριστικῆς σημασίας γιὰ τὸ χαρακτῆρα τῆς πόλης ὡς ὅλου. Τοῦτο ἀποτελεῖ ἔγκαιρη ὑπόμνηση ὅτι κάθε τάξη ἔχει ὡς ἓνα βαθμὸ ὅλα τὰ ψυχολογικὰ χαρακτηριστικά: τὸ μόνο ἐρώτημα εἶναι ποιοὶ ἀπὸ αὐτὰ δεσπόζει», παρατηρεῖ ὁ W. K. C. Guthrie [1975], σ. 472.

429e 6 - 430b 5. **Τοιοῦτον τοῖνυν, ἦν ... λέγεις.** Σὲ αὐτὴ τῇ σύντομῃ ἐνότητα συνειδητοποιοῦμε πόσο διαφορετικὴ εἶναι ἡ πλατωνικὴ προσέγγιση τῆς ἀγωγῆς ἀπὸ τίς σύγχρονες παραστάσεις μιᾶς κριτικῆς ἀγωγῆς καὶ παιδείας. Στὸ πολιτειακὸ σύστημα τοῦ Πλάτωνα ἔχουν προσδιοριστεῖ ὁρισμένες ἀπόψεις γιὰ τὰ πράγματα, ὁρισμένες στάσεις ἀπέναντι σὲ αὐτὰ καὶ ὁρισμένα πρότυπα συμπεριφορᾶς ποὺ ἐξυπηρετοῦν τοὺς μεγάλους ἠθικοὺς σκοποὺς τῆς πολιτείας. Ἔργο τῆς ἀγωγῆς εἶναι νὰ τὰ χαράξει ὅλα αὐτὰ στὴν ψυχὴ τῶν πολιτῶν καὶ νὰ τὰ καταστήσει συστατικὰ στοιχεῖα τῆς, ὥστε ἡ συμπεριφορὰ τοὺς αὐτόματα νὰ ρυθμίζεται βάσει αὐτῶν.

430a 7. **χαλεστραίου.** Ἀπὸ τῇ μακεδονικῇ πόλῃ *Χαλάστρα*, στὸν Θερμαϊκὸ κόλπο· τὸ *χαλεστραῖον* (ἐνν. *νίτρον*) ἦταν πιθανῶς «εἶδος καθαρᾶς σόδας λαμβανομένης ἐκ λίμνης πλησίον τῆς πόλεως ταύτης καὶ ἐν χρήσει μετὰ στακτῆς (ἀλισίβας) ἢ σάπωνος πρὸς πλύσιν», LS.

430b 2-4. **τὴν δὴ τοιαύτην ... τίθεμαι.** Γιὰ τὸν Πλάτωνα οἱ ἀρετὲς εἶναι *δυνάμεις*, δηλ. ἱκανότητες τοῦ ἀνθρώπου καὶ ὄχι χλωμὲς ἀφαιρέσεις. Ὅπως παρατηρεῖ ἡ J. Annas [1981], σ. 114, ὁ Πλάτων χαρακτηρίζει ἐδῶ ὡς ἀνδρεία μόνον τὴ συμπεριφορὰ ποὺ ἀπορρέει ἀπὸ ἀσκήση τοῦ χαρακτῆρα ὅπως αὐτὴ ποὺ μόλις ἔχει περιγράψει (429d 4 κέ.). Γιὰ μιὰ ἀκόμη φορὰ ὁ Πλάτων μᾶς ἀποτρέπει ἀπὸ τὸ νὰ ἀναζητοῦμε τὸ οὐσιώδες μιᾶς ἀρετῆς, ἐν προκειμένῳ τῆς ἀνδρείας, στὴ συμπεριφορὰ: τὸ αὐτὸ εἶδος συμπεριφορᾶς, λ.χ. ἡ ἀπόκρουση μιᾶς ἐπίθεσης, εἶναι δυνατόν νὰ ἀποτελεῖ ἢ καὶ νὰ μὴν ἀποτελεῖ παράδειγμα ἀνδρείας ἀνάλογα μὲ τὸ ἂν ἀπορρέει ἢ ὄχι ἀπὸ ἐθισμοὺς καὶ ἀπὸ τρόπους τοῦ σκέπτεσθαι καὶ τοῦ αἰσθάνεσθαι σὰν αὐτοὺς ποὺ θέλει νὰ ἐγκαρᾷ τοὺς ἀνθρώπους ἡ ἀγωγή. Τελικὰ τὸ κίνητρο, καὶ ὄχι ἀπλῶς αὐτὸ ποὺ πράττουν οἱ ἄνθρωποι, καθορίζει ἂν αὐτοὶ εἶναι ἢ δὲν εἶναι ἀνδρεῖοι.

430b 7. **ὀρθὴν δόξαν.** Μὲ τὸν ὄρο *ὀρθὴ δόξα* ('ὀρθὴ γνώμη') δηλώνεται ἡ γνωσιολογικὴ βάση μιᾶς πράξεως ποὺ ὁ πράττων τὴν ἐκτελεῖ ὑπεύκοντος ἀπλῶς σὲ μιὰ αὐθεντία, χωρὶς νὰ γνωρίζει ποιοὶ εἶναι τὸ ὀρθό· στὴ συγκεκριμένη περίπτωση ὑπεύκοντος στοὺς νόμους τῆς πολιτείας. Στοὺς νόμους αὐτοὺς βασίζονται οἱ ὑπερασπιστὲς τῆς πόλης, οἱ *ἐπίκουροι*, καὶ ὄχι στὴ γνώση τῶν πραγμάτων, δηλ. στὴ φιλοσοφικὴ ἀρετὴ τῆς *ἐπιστήμης*, στὴν ὁποία ὁ Πλάτων θὰ μᾶς εἰσαγάγει στὸ 6ο καὶ 7ο βιβλίο. Τὸ σημεῖο αὐτὸ τῆς συζήτησης εἶναι σημαντικὸ διότι ἐδῶ ἐπαναβεβαιώνεται μὲ ἔμφαση ὅτι ἡ ἀνδρεία καὶ οἱ ἄλλες ἀρετὲς (σοφία, σωφροσύνη, δικαιοσύνη) βασίζονται στὴν ὀρθὴ γνώμη καὶ ὄχι σὲ γνώση: ὅπως ἔχουμε ἤδη δεῖ (376e 2 κέ.) αὐτὸ τὸ πρῶμο σχῆμα τῆς πλατωνικῆς ἀγωγῆς ἀποσκοπεῖ στὸ νὰ ἐμφυσήσει *ὀρθὴν δόξαν* καὶ ὄχι *ἐπιστήμην* (Adam, ad loc.).

430b 9. **ἄλλο τέ τι ἢ ἀνδρείαν.** Ὁ O. Apelt, ad loc., σημειώνει ὅτι σύμφωνα μὲ τὸν *Λάχην* 197b 2-5 αὐτὸ τὸ *ἄλλο τι* πρέπει νὰ εἶναι ἡ *θρασύτης*.

430c 3. **πολιτικὴν γε** [sc. *ἀνδρείαν*]. Κατὰ τὸν Adam, ad loc., μὲ τὸν ὄρο ‘πολιτικὴ ἀνδρεία’ δηλώνεται ἐδῶ ἡ ἀρετὴ μιᾶς πόλεως σὲ ἀντιδιαστολὴ μὲ τὴν ἀρετὴ ἐνὸς *ιδιώτου* (πρβ. 442d 2-3, *πόλεώς τε καὶ ιδιώτου*, ἐν σχέσει πρὸς τὴ σωφροσύνη τους). Ἡ πόλη μας εἶναι ἀνδρεία δυνάμει τῆς ἀνδρείας τῶν πολεμιστῶν τῆς, τῶν *ἐπικούρων*. Εἶναι ὁμῶς *πολιτικὴ* αὕτη ἡ ἀνδρεία καὶ ὑπὸ τὴν ἔννοια ὅτι βασιίζεται στὴν *ὀρθὴν δόξαν* ποὺ ἔχει ἐνσωματωθεῖ στοὺς νόμους τῆς πόλης. Πρβ. τὴν *πολιτικὴν ἀνδρείαν* στὰ ἀριστοτελικά *Ἠθικά Νικομάχεια* 1116b κέ.

430c 4. **αὐθις δὲ περὶ ... διίμεν.** Ὁ Πλάτων δὲν ἐπανέρχεται στὴν *Πολιτεία* σὲ αὐτὸ τὸ θέμα.

430e 6. **Κόσμος πού τις ἡ σωφροσύνη.** Δὲν εἶναι σαφὲς τὸ ἀκριβὲς νοηματικὸ ἀντίκρουσμα τῆς *σωφροσύνης*. Γενικῶς ἡ λέξη ὑποδηλώνει «ἕνα εἶδος ἐπίγνωσης τοῦ ἀνθρώπου γιὰ τὰ ὅρια καὶ τὶς ἀδυναμίες του, ἡ ὁποία τὸν καθιστᾷ μετρημένο, εὐπρεπὴ, συγκρατημένο» (I. M. Crombie [1962], σ. 93). Στὸ 3ο βιβλίον (389d 9 - e 2) ἀναφέρονται ὡς χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τῆς σωφροσύνης ἡ εὐπείθεια (*ἀρχόντων ὑπηκόους εἶναι*) καὶ ἡ αὐτοκυριαρχία ἐν σχέσει πρὸς τὶς σωματικὲς ἰδίως ἐπιθυμίες (*τῶν περὶ πότους καὶ ἀφροδίσια καὶ περὶ ἐδωδᾶς ἡδονῶν*). Ὅπως σημειώνει ὁ Adam, τ. 1, σ. 236, οἱ ἀναφορὲς τῆς λέξης σὲ ἄλλους πλατωνικοὺς διαλόγους μᾶλλον δυσχεραίνουν παρὰ προάγουν τὴν κατανόηση τῆς ἐνότητάς μας. — Παρατηροῦμε ἐπίσης ὅτι γιὰ τὴ σωφροσύνη ὁ Πλάτων δὲν προσφεύγει στὸ τέχνασμα τῶν *μεγάλων γραμμάτων* καὶ δὲν τὴν ἀνιχνεύει στὰ ἄδρᾳ περιγράμματα τῆς πόλης ἀλλὰ τὴν προσδιορίζει ψυχολογικὰ γιὰ νὰ τὴν χρησιμοποιήσει ἀκολούθως στὸ ἐπίπεδο τῆς πόλης.

430e 11. **Οὐκοῦν τὸ μὲν ... γελοῖον;** Στοὺς *Νόμους* 644d 7 κέ. ὁ Πλάτων θὰ ἐπιχειρήσει νὰ ἀποσαφηνίσει τὴν παράδοξη ἔκφραση *κρίττω αὐτοῦ* παρομοιάζοντας τὶς ἑλλογες καὶ ἄλογες καταστάσεις τῆς ψυχῆς μὲ μαριονέτες τὶς ὁποῖες κινοῦν, ἀντιστοιχῶς, χρυσὰ καὶ σιδερένια νήματα. Τὸ πρόβλημα ἀπαντᾷ ἐπίσης στὸν *Ξενοφῶντα*, *Κύρου Παιδεία* 6, 1, 41: *Δύο γὰρ ἔφη, ὃ Κύρε, σαφῶς ἔχω ψυχᾶς ... καὶ ὅταν μὲν ἡ ἀγαθὴ κρατῇ, τὰ καλὰ πράττεται, ὅταν δὲ ἡ πονηρὰ, τὰ αἰσχρὰ ἐπιχειρεῖται.* Ὁ Guthrie [1975], σ. 478, ὑποστηρίζει ὅτι γιὰ τὸν Πλάτωνα ‘ἑαυτὸς’ τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἡ λογικὴ δύναμή του (τὸ *λογιστικόν*), αὐτὸ ποὺ συχνὰ ἀναφέρεται ἀπὸ τὸν Σωκράτη καὶ τὸν Πλάτωνα ἀπλῶς ὡς ‘*ψυχὴ*’. τοῦτο τὸ φιλοσοφικὸ μέρος τοῦ ζωντανοῦ ἀνθρώπου παρενοχλεῖται πιεστικὰ ἀπὸ συναισθήματα καὶ ἐπιθυμίες ποὺ ριζώνουν στὶς ἀνάγκες τοῦ σώματος. Ὁ λογικὸς ἄνθρωπος, λέει ἐδῶ ὁ Σωκράτης, ἔχει τὴν εὐθύνη γιὰ τὸν ἔλεγχον αὐτῶν τῶν καταστάσεων (*ὅταν τὸ βέλτιον φύσει τοῦ χειρόνος ἐγκρατὲς ᾖ*, 431a 5-6), ἀκριβῶς ὅπως πολλοὶ σήμερὰ λένε ὅτι οἱ ἄνθρωποι ἔχουμε τὴ δύναμη νὰ ἀντιστεκόμαστε στοὺς πειρασμούς. Πρβ. καὶ *Γοργίας* 491a, *Πρωταγόρας* 358c, *Νόμοι* 626e κέ.

431e 10 - 432a 9. **Ὅτι οὐχ ὥσπερ ... ἐκάστω.** Σύμφωνα με τὸν Adam, ad loc. (πρβ. καὶ F. Überweg - K. Praechter [1967], σ. 275) οἱ ἀρετὲς ποὺ συζητήθηκαν ὡς τώρα ἀντιστοιχοῦν στὶς τρεῖς τάξεις τῆς πόλης ὡς ἀκολουθῶς:

<i>φύλακες</i> (κυβερνήτες)	<i>σοφία + ἀνδρεία + σωφροσύνη</i>
<i>ἐπίκουροι</i> (πολεμιστὲς)	<i>ἀνδρεία + σωφροσύνη</i>
<i>δημιουργοὶ</i> (ἐπαγγελματίες)	<i>σωφροσύνη</i>

Μεγάλη ἔμφαση δίνει ὁ Πλάτων στὸν καθολικὸ χαρακτήρα τῆς σωφροσύνης (δὲ ὅλης ἀτεχνῶς [sc. τῆς πόλεως] τέταται). Μὲ αὐτὸ προβάλλεται ἡ ἐνεργὸς συναίνεση (ὁμόνοια, συμφωνία) τῶν πολιτῶν, ποὺ ἀναγνωρίζουν ὅτι πρέπει νὰ κυβερνάει ὁ καλύτερος, ὡς ὅρος γιὰ τὴν ἐξασφάλιση τῆς πολιτικῆς ἐνότητας καὶ τῆς κοινωνικῆς συνοχῆς τῆς πόλης. Οὐσιαστικὰ ὅμως, παρατηρεῖ ὁ W. Kersting [1999], σ. 153, ἡ σωφροσύνη ἀφορᾷ πρωτίστως τὴν τρίτη τάξη, τοὺς *δημιουργούς*· γιατί μόνο στὸ κατώτερο στῆμα τῆς κοινωνίας, τὸ ὁποῖο δὲν ἔχει πολιτικὴ δύναμη καὶ εἶναι ἐκτεθειμένο στὶς πολιτικὲς ἐπιλογὲς τῆς ἐλίτε, ὑπάρχει μιὰ διαρκὲς ἐστία, ἀπὸ τὴν ὁποία εἶναι δυνατόν νὰ προέλθει ἡ ἐξέγερση.

432a 9. **καὶ ἐν ἐνὶ ἐκάστω.** Στὴ σφαῖρα τῆς ἀτομικότητας τὸ *χειρὸν* ταυτίζεται μετὰ τὶς ἄλλοις ῥοπὲς καὶ κλίσεις τοῦ ἐπιθυμητικοῦ· τὸ *κρεῖττον* μετὰ τὶς *μετὰ λόγον* ἐπιθυμίες.

432b 7 κέ. **ὥσπερ κυνηγέτας τινάς.** Ἡ κοινὴ προσπάθεια τῶν συζητητῶν νὰ ἐντοπίσουν τὰ χνάρια τῆς δικαιοσύνης στὴν πόλη παρομοιάζεται ἐδῶ μετὰ τὴν τελικὴ φάση σ' ἓνα κυνήγι. Στους πλατωνικοὺς διαλόγους τέτοια ἐπιεισόδια ἀποτελοῦν κατὰ κανόνα νεύματα στὸν ἀναγνώστη γιὰ τὴν ἰδιαίτερη σημασίαν τοῦ διανοήματος ποὺ θὰ ἀκολουθήσει.

433a 1-3. **ὁ γὰρ ἐξ ... δικαιοσύνη.** Τὸ ὅτι ξαναγυρίζουμε σὲ κάτι ποὺ ἐξαρχῆς βρισκόταν μπροστά μας (τὰ αὐτοῦ πράττειν) δὲν ἀποτελεῖ *βλακικὸν τι πάθος*, 432d 5. Γιατὶ τώρα δὲν τὸ συναντᾶμε στὴ φυσικὴ πρωτόγονη βαθμίδα ὅπου ὁ τσαγκάρης ἀσχολεῖται ἀποκλειστικὰ μετὰ τὰ παπούτσια καὶ ὁ γεωργὸς μετὰ τὰ χωράφια. Ἔχει ἀρθεῖ καὶ συνάμα διαπλωθεῖ στὸν ἀνώτερο ἀναβαθμὸ τῆς μόρφωσης, ὅπου κάθε κοινωνικὴ τάξη καὶ κάθε μέρος τῆς ψυχῆς θὰ περιορίζονται στὴν περιοχὴ τῆς δραστηριότητος ποὺ προσιδιάζει σὲ αὐτά. Κι ὥστόσο πάλι πρέπει νὰ γίνῃ σαφὲς ὅτι βρισκόμαστε ἀπλῶς σὲ ἀναβαθμὸ ἐνὸς δρόμου ποὺ ὁδηγεῖ ἀκόμη ψηλότερα: Ἡ καθαρὴ γνώση δὲν ἔχει μπεῖ ἀκόμη στὸ παιγνίδι· ὁ κόσμος τῶν αἰώνων μορφῶν-ιδεῶν (ἀνάμεσά τους καὶ ἡ ἰδέα τῆς δικαιοσύνης) θὰ ἀνοιχθεῖ μπροστά μας ἀργότερα, γράφει ὁ P. Friedländer [1960], σ. 92.

433a 3. **ἦτοι τούτου τι ... δικαιοσύνη.** Κατὰ τὸν Γ. Βλαστό [1994], σ. 179, ὁ Πλάτων χρησιμοποιεῖ ἐδῶ ἓναν χαλαρὸ τρόπο διατύπωσης γιὰ νὰ προειδοποιήσῃ τὸν ἀναγνώστη «ὅτι ἡ ἀρχὴ τῆς λειτουργικῆς ἐξειδίκευσης, ποὺ ἐφαρμόζεται μετὰ τὴν κατανομὴ τῆς ἐργασίας, χρειάζεται νὰ προσδιοριστῇ περαιτέρω πρὶν μπορέσουμε σοβαρὰ νὰ τὴν θεωρήσουμε ὡς τὴν οὐσίαν τῆς δικαιοσύνης». Πρβ. καὶ τὸ *τρόπον τινὰ γιγνόμενον*, παρακάτω στὸ b 3.

433a 4. **ἐθέμεθα δὲ δῆπου ... ἐλέγομεν.** Βλ. 370a 7 κέ· 374a 5 κέ.

433a 9. **ἄλλων τε πολλῶν ἀκηκόαμεν.** Δὲν εἶναι σαφὲς ποιούς ἔχει κατὰ νοῦ ὁ Σωκράτης ἀλλά, ὅπως σημειώνει ὁ P. Shorey, ad loc., δὲν εἶναι ἀπαραίτητο νὰ ἀναφέρεται σὲ κάτι συγκεκριμένο, ἀφοῦ «ἓνας Ἑλληνας θὰ μποροῦσε ἀνὰ πᾶσα στιγμή νὰ πεῖ ὅτι τὸ νὰ πράττει κανεὶς τὰ δικά του καὶ νὰ μὴν πολυπραγμονεῖ εἶναι *σῶφρον* ἢ *δίκαιον* ἢ καὶ τὰ δύο».

433b 1. **καὶ αὐτοὶ πολλάκις εἰρήκαμεν.** Ἐκτὸς ἀπὸ τὰ δύο χωρία ποὺ ἤδη ἀναφέραμε (370a 4 κέ· 374a 5 κέ.) ἀξίζει νὰ προσεχθεῖ καὶ τὸ ἐπιχείρημα ποὺ ξετιλύγεται στὸ 352d 8 κέ. Ὁ O. Apelt, ad loc., διαπιστώνει κάποια συνάφεια καὶ μὲ τὸ *τὸ προσῆκον ἀποδιδόναι* στὸ 332c 1 κέ.

433c 4 - d 5. **Ἀλλὰ μέντοι, ἦν ... ἐπολυπραγμόνει.** Ὅπως ἐρμηνεύει ὁ Nettleship [1962], σ. 151, μποροῦμε νὰ φαντασθοῦμε μιὰ κοινότητα στὴν ὁποία θὰ ὑπάρχει νοημοσύνη καὶ θάρρος καὶ διάθεση γιὰ συναίνεση. Ἄν ὅμως οἱ τάξεις καὶ οἱ πολῖτες αὐτῆς τῆς κοινότητος δὲν θὰ διαθέτουν ἐπιπλέον τὴ δύναμη νὰ πράττουν τὸ καθήκον τους καὶ νὰ συγκεντρώνονται στὴν ἐκτέλεση τοῦ ἔργου τους, τότε ἡ νοημοσύνη τους δὲν θὰ μετουσιώνεται σὲ σοφία ἢ σὲ ἱκανότητα νὰ κυβερνοῦν, οὔτε τὸ θάρρος τους σὲ πειθαρχημένη ἀνδρεία, ἐνῶ καὶ ἡ τάση τους γιὰ συναίνεση θὰ παρέμενε ἀπλῶς τάση χωρὶς πραγματικὰ νὰ συγκροτεῖ μιὰ πόλη γεμάτη σύμπνοια καὶ ὁμοψυχία.

433d 3. **καὶ δούλω καὶ ἐλευθέρῳ.** Ὁ Σωκράτης ὑπογραμμίζει ἐδῶ (433c 4 - d 5) ὅτι τίποτα δὲν συντείνει περισσότερο στὴν ἀρετὴ τῆς πόλης ἀπ' ὅσο ἡ διάθεση τῶν κοινωνικῶν ὁμάδων νὰ πράττουν τὰ δικά τους καὶ νὰ μὴν πολυπραγμονοῦν. Τὸ γεγονός ὅτι σὲ αὐτὴ τὴ συνάφεια μνημονεύονται μεταξὺ τῶν ἄλλων τμημάτων τοῦ πληθυσμοῦ καὶ δοῦλοι δείχνει, σύμφωνα μὲ τὸν Γ. Βλαστό [1968], σ. 217, κατὰ τρόπο «ποὺ δὲν ἐπιδέχεται καμιά σοβαρὴ ἀμφιβολία» ὅτι οἱ δοῦλοι ἀποτελοῦν συστατικὸ τμῆμα αὐτῆς τῆς κοινωνίας.

434a 9 - b 7. **Ἄλλ' ὅταν γε ... πόλει.** Στὸ χωρίο αὐτὸ τονίζεται ὅτι οἱ διαφορὲς κοινωνικὲς τάξεις τῆς πόλης πρέπει νὰ συγκροτοῦνται μὲ βάση τίς διαφορετικὲς φυσικὲς ἱκανότητες τῶν μελῶν τους. Τοῦτο καθιστᾷ ἀκόμη πιὸ ἀπαραίτητη τὴν ὑπαρξὴ ἑνὸς μηχανισμοῦ, διαμέσου τοῦ ὁποίου θὰ ἐντοπίζεται ὁποῖος δὲν ἀνήκει πραγματικὰ στὴν τάξη στὴν ὁποία γεννήθηκε. Ὅσο ἀποκρουστικὰ κι ἂν μᾶς φαίνονται κάποτε-κάποτε τὰ πλατωνικὰ σχέδια, παρατηρεῖ ὁ Guthrie [1975], 465, ἡ ταξινόμηση τῶν πολιτῶν ἀνάλογα μὲ τίς φυσικὲς ἱκανότητές τους δὲν πρέπει νὰ ἐρμηνεύεται ὡς ἀπόπειρα νὰ διαφυλαχθεῖ ὁ κλειστός χαρακτήρας μιᾶς κληρονομικῆς κᾶστας· τὰ πλατωνικὰ μέταλλα ξεχωρίζουν χαρακτήρες κι ὄχι κοινωνικὲς καταγωγές, ὅπως ἐσφαλμένα πιστεύει ὁ K. Popper [1945], σ. 102 καὶ σ. 365, ὁ ὁποῖος ὑποστηρίζει ὅτι σὲ αὐτὸ τὸ χωρίο ὁ Πλάτων τελικὰ ἀναιρεῖ ὅσα ἔχει πεῖ στὸ 415a 1 κέ. γιὰ τὴν κοινωνικὴ κινητικότητα.

434c 9. **τοῦναντίον ἐκείνου.** Δηλαδή τὸ ἀντίθετο τῆς *πολυπραγμοσύνης*.

434d 8. **ἐν ἐνὶ ἀνθρώπῳ**. Μετὰ τὴν κατάδειξη, στὸ ἐπίπεδο τῶν κοινωνικῶν τάξεων, ὅτι ἡ δικαιοσύνη ταυτίζεται μὲ τὸ νὰ πράττει καθεμιὰ ἀπὸ αὐτὲς τὰ δικά της ὁ Σωκράτης ἐπιστρέφει ἀμέσως στὴν ἀφετηρία τῆς ἔρευνάς του γιὰ νὰ διερευνήσει τί συνάγεται ἀπὸ αὐτὸ γιὰ τὴ δικαιοσύνη στὴ σφαίρα τῆς ἀτομικῆς ψυχῆς, *ἐν ἐνὶ ἀνθρώπῳ*, δεδομένου ὅτι ἀπώτερος στόχος τῆς συζήτησης εἶναι ἡ ἀρετὴ τῆς ψυχῆς.

434e 3 - 435a 3. **ὁ οὖν ἡμῖν ... αὐτοῖς**. Ὁ Σωκράτης θὰ ἀποφύγει τὴ μηχανικὴ μεταφορὰ τῶν δεδομένων τῆς πόλης στὴν ἀτομικὴ ψυχὴ καὶ θὰ περιοριστεῖ σὲ μιὰ προσεκτικὴ ἀναζήτηση ἀντιστοιχιῶν (*παρ' ἄλληλα σκοποῦντες καὶ τρέβοντες*) ἀποκλειστικά μὲ τὸ πρῖσμα τῆς δικαιοσύνης.

435b 9 - c 1. **τὰ αὐτὰ ταῦτα εἶδη**. Ὁ ὄρος ('εἶδη') ἐξακολουθεῖ νὰ μὴν ἔχει μεταφυσικὲς ὑποδηλώσεις· μαζὶ μὲ τοὺς ὄρους 'γένος' καὶ 'μέρος' χρησιμοποιεῖται ἀδιακρίτως πρὸς δήλωση τῶν συστατικῶν στοιχείων τῆς ἀτομικῆς ψυχῆς· πρβ. καὶ c 5, *τὰ τρία εἶδη ταῦτα*.

435c 8. **ὅτι χαλεπὰ τὰ καλὰ**. Παλαιὰ παροιμία (ὁ ἀρχαῖος σχολιαστὴς τὴν ἀνάγει στὸν Σόλωνα) ποὺ ὁ Πλάτων τὴν χρησιμοποιεῖ συχνά· πρβ. 497d 5, *δεδηλώκατε μακρὰν καὶ χαλεπὴν αὐτοῦ τὴν ἀπόδειξιν*.

435d 3. **μακροτέρα καὶ πλείων ὁδός**. Ὁ W. Jaeger [1959], τ. 3, σ. 3, ἔχει δείξει ὅτι ἡ ὁδὸς αὐτὴ μόνον στὶς φιλοσοφικὲς σπουδὲς τῶν φυλάκων εἶναι δυνατὸν νὰ ἀναφέρεται. Στὸ 6ο βιβλίο, στὸ σημεῖο ὅπου ὁ Σωκράτης ἀρχίζει νὰ ἐκθέτει διεξοδικὰ τὰ σχετικὰ μὲ τὴ φιλοσοφικὴ παιδεία ποὺ θὰ λάβουν οἱ φύλακες τῆς πόλης (504b 1 κέ.), ἀναφέρεται ρητὰ στὸ παραπάνω χωρίο (*ἐλέγομέν που*) καὶ χρησιμοποιεῖ τὴν ἴδια εἰκόνα τοῦ —κατὰ τὰ ἄλλα κυκλωτεροῦς ἐκεῖ— δρόμου (*ἄλλη μακροτέρα εἴη περίοδος*).

435e 1-5. **Ἄρ οὖν ἡμῖν ... ἐγγεγονέναι**. Ἐνῶ ὡς τώρα ὁ Σωκράτης ἀναζητοῦσε στὰ *μεγάλα γράμματα* τῆς κοινωνίας στοιχεῖα ὑποβοηθητικά μιᾶς ἀνάγνωσης τῆς δικαιοσύνης τῆς ψυχῆς, τώρα, ἀντιστρέφοντας τὴν κατεύθυνση τῆς θεώρησής του, ἀναζητεῖ τίς ρίζες τῶν δομικῶν καὶ λειτουργικῶν γνωρισμάτων τοῦ μεγάλου κοινωνικοπολιτικοῦ μορφώματος τῆς πόλης στὰ *μικρὰ γράμματα* τῆς ἀτομικῆς ψυχῆς. Οἱ ποιότητες ποὺ διαπιστώνονται στὴν πόλιν πρέπει νὰ πηγάζουν ἀπὸ τὴν ἀτομικὴ ψυχὴ (*οὐ γὰρ που ἄλλοθεν ἐκείσε ἀφίκται*). Ἡ διερεύνηση θὰ τὸν ὀδηγήσει στὰ δομικὰ συστατικὰ μέρη τῆς ψυχῆς: τὸ λογιστικόν, τὸ θυμοειδές, τὸ ἐπιθυμητικόν· ἡ ἐπιβεβαίωση θὰ ἔλθει μὲ τὴ συζήτηση γιὰ τίς ἐσωτερικὲς συγκρούσεις (439e 6 κέ.). Πρβ. καὶ 581c 4.

435e 7. **κατὰ τὸν ἄνω τόπον**. Γεωγραφικά, μὲ τὴν ἔννοια τοῦ Βορρᾶ. Παρόμοιοι συσχετισμοὶ τῶν ψυχικῶν καταβολῶν ἐνὸς λαοῦ μὲ τὴ γεωγραφικὴ θέση καὶ τοὺς κλιματολογικοὺς ὁρους τοῦ τόπου στὸν ὁποῖο ζεῖ ἀπαντοῦν στοὺς *Νόμους* 747c 2 κέ. καὶ κινοῦνται στὴν τροχιά τῶν ἐρευνῶν τοῦ Ἱπποκράτη, *Περὶ ἀέρων, ὑδάτων, τόπων* 12 κέ.

436a 1. **τὸ φιλοχρήματον**. Τὸ φιλοχρήματον εἶναι συνώνυμο τοῦ ἐπιθυμητικοῦ, ἀφοῦ,

ὅπως θὰ δοῦμε στὸ 9ο βιβλίο, 580e 2-5, *διὰ χρημάτων μάλιστα ἀποτελοῦνται αἱ τοιαῦται ἐπιθυμίαι*, δηλαδή οἱ ἐπιθυμίες γιὰ φαγητά, ποτὰ καὶ τὰ ἀφροδίσια.

436a 8 - b 3. **Τότε δὲ ἦδη ... λόγου.** Τὸ δύσκολο ἐρώτημα κατὰ τὸν πλατωνικὸ Σωκράτη εἶναι ἂν τὰ τρία εἶδη στὰ ὁποῖα διακλαδίζεται ἡ ἀνθρώπινη συμπεριφορὰ (λογιστικό, θυμοειδές, ἐπιθυμητικό) ἔχουν κοινὴ προέλευση ἢ ἀνάγονται σὲ διαφορετικὲς πηγές. Αὐτὴ ἡ διάζευξη: ἐνότητα ἢ πολλότητα, εἶναι κρίσιμη γιὰ τὸ ἐπιχείρημα τῆς *Πολιτείας*, διότι συνδέεται ἄμεσα μὲ τὴν παραλληλία ψυχῆς-πόλης καὶ τὴ δυνατότητα νὰ μεταφερθοῦν στὴν ψυχικὴ σφαῖρα οἱ καθοριστικὲς σημασίαι ἀρχῆς τοῦ καταμερισμοῦ τῆς ἐργασίας καὶ τῆς οἰκιοπραγίας ποὺ ἐντοπίστηκαν στὰ *μεγάλα γράμματα* τῆς πολιτείας. Ὁ Πλάτων ὑποστηρίζει ὅτι καθένα ἀπὸ αὐτὰ τὰ τρία εἶδη συμπεριφορᾶς ριζώνει καὶ σὲ ἓνα διαφορετικὸ κομμάτι τῆς ψυχῆς, ἢ ὁποῖα κατὰ συνέπεια ἀποτελεῖται ἀπὸ τρία μέρη. Τὸ βασικὸ ἐν προκειμένῳ, παρατηρεῖ ἡ J. Annas [1981], σ. 124, εἶναι ὅτι ἡ πολυπλοκότητα τῆς ἀνθρώπινης συμπεριφορᾶς μένει ἀνεξήγητη χωρὶς τὴν παραδοχὴ ὅτι τὸ πρόσωπο εἶναι κάτι σύνθετο. «Ὑπάρχουν περισσότερες πηγές συμπεριφορᾶς μέσα σὲ ἓνα καὶ τὸ αὐτὸ πρόσωπο», σημειώνει ἡ ἀμερικανίδα πλατωνίστρια, «καὶ ὁ τρόπος, μὲ τὸν ὁποῖο τὸ πρόσωπο ζεῖ καὶ πράττει, δείχνει πῶς οἱ πηγές αὐτὲς σχετίζονται μεταξύ τους. Τούτῃ ἡ βασικὴ ἰδέα ἔχει μακρὰ ἱστορία στὴν ψυχολογία καὶ ἔχει πάρει διαφορετικὲς μορφές. Μία ἀπὸ τίς πιὸ οἰκεῖες εἶναι ἡ θεωρία τοῦ S. Freud γιὰ τοὺς ρόλους τοῦ συνειδητοῦ καὶ τοῦ ἀσυνειδήτου, καὶ μιὰ ἄλλη ἡ κατοπινὴ θεωρία του γιὰ τὸ ἐγώ, τὸ ὑπερεγώ καὶ τὸ id».

436b 8 - c 1. **Δῆλον ὅτι ταυτὸν ... πλείω.** Γιὰ τὸ χωρίο αὐτὸ ὁ H. Gauss [1958], σ. 153, σημειώνει ὅτι ἀποτελεῖ ἴσως τὴν πρώτη ἀπόπειρα στὸν εὐρωπαϊκὸ στοχασμὸ νὰ διατυπωθεῖ μὲ σαφήνεια ἡ λογικὴ ἀρχὴ τῆς ἀντίφασης. Ἀλλὰ ὁ R. Robinson [1971], σ. 38-40 καὶ σ. 48, παρατηρεῖ ὅτι ἡ ἀρχὴ τὴν ὁποῖα διατυπώνει ἐδῶ ὁ Πλάτων δὲν ἀφορᾷ σὲ λογικὲς ἀντιφάσεις ἀλλὰ σὲ πραγματικὲς ἀντιθέσεις.

438d 11. **τότε βούλεσθαι λέγειν.** Βλ. λίγο παραπάνω στὸ 438a 7 - b 2.

439c 5-7. **Τί οὖν, ἔφη ... κελεύοντος.** Ὁ I. M. Crombie [1962], σ. 345 κέ. παρατηρεῖ ὅτι ὁ Πλάτων δὲν ὑποστηρίζει ἐδῶ ὅτι ὅλες οἱ συγκρούσεις ἀποτελοῦν πάλῃ τοῦ λογισμοῦ μὲ τίς ἐπιθυμίες. Ὁ πλατωνικὸς Σωκράτης περιορίζει τίς παρατηρήσεις του σὲ «περιπτώσεις ὅπως αὐτὲς» (*τούτων πέρι*, c 5) χωρὶς νὰ ἀποσαφηνίζει ποιὲς εἶναι αὐτὲς. Σχετικὰ μὲ τὸ παράδειγμα τοῦ διψασμένου ποὺ δὲν θέλει νὰ πιεῖ νερὸ ὁ Crombie εἰκάζει ὅτι θὰ πρόκειται γιὰ κάποιον ποὺ ὑπέφερε ἀπὸ ὑδρωπικία, στὸν ὁποῖο εἶχε ἀπαγορευθεῖ νὰ πίνει νερό. Ὁ παράγων ποὺ μᾶς πιέζει νὰ πιοῦμε (*τὸ κελεῖν*, c 6) γεννιέται ἀπὸ καταστάσεις τοῦ σώματος, ἐνῶ ὁ παράγων ποὺ μᾶς ἀποτρέπει (*τὸ κωλύον*, c 6) ἐντοπίζεται στὸ λογισμὸ. Διακρίνονται ἔτσι ἐδῶ δύο τύποι ἐπιθυμιῶν: ἀπὸ τὴ μιὰ ἰσχυρὲς σωματικὲς ἐπιθυμίες καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη ἐπιθυμίες, τάσεις ἢ «πολιτικὲς» ποὺ ἀναδύονται ὕστερα ἀπὸ σκέψη σχετικὰ μὲ τὸ τί εἶναι τελικὰ τὸ καλύτερο γιὰ μᾶς.

439d 4-8. **Οὐ δὴ ἀλόγως ... ἐταῖρον.** Ὁ Πλάτων δὲν προσδιορίζει τί ἀκριβῶς εἶναι αὐτὰ τὰ διπτά τε καὶ ἕτερα ἀλλήλων, τὸ λογιστικὸ μὲ τὸ ὁποῖο στοχαζόμαστε καὶ τὸ ἐπιθυμητικὸ μὲ τὸ ὁποῖο ἐπιθυμοῦμε, ὅπως δὲν θὰ διευκρινίσει ἀμέσως παρακάτω τί ἀκριβῶς εἶναι τὸ θυμοειδές. Τὰ παρουσιάζει καὶ τὰ τρία ὡς μέρη τῆς ψυχῆς, καὶ ἀπλῶς θεωρεῖ ὅτι εἶναι δυνατόν νὰ τὰ μεταχειρισθῇ ὡς κάτι ἀνάλογο μὲ τὶς τρεῖς τάξεις τῆς πόλης. Εἶναι χαρακτηριστικὸ ὅτι στὴ μόνη ἐκτενὴ ἀναφορὰ σὲ αὐτὰ (436a 8 - b 3) ὁ πλατωνικὸς Σωκράτης ἀποφεύγει νὰ χρησιμοποιήσῃ ὅποιοδήποτε οὐσιαστικὸ (στὴ νεοελληνικὴ ἀπόδοση χρησιμοποιήσαμε τὴ λ. 'δύναμη').

439e 7 - 440a 3. **ὡς ἄρα Λεόντιος ... θεάματος.** Ἡ φύση τῆς ἐπιθυμίας τοῦ Λεόντιου νὰ κοιτάξῃ τὰ πτώματα πρέπει νὰ εἶναι σεξουαλική καὶ νὰ μὴν ἀποτελεῖ ἀπλὴ περιέργεια. Πρῶτος ὁ Bergk (1857) συνέδεσε τὸ παραπάνω πλατωνικὸ χωρίο μὲ ἓνα ἀπόσπασμα ἀπὸ τὶς μὴ σωζόμενες *Καπηλίδες* τοῦ κωμωδιογράφου Θεόπομπου (ἡ δράση του ἀπλώνεται μεταξὺ 410-370 π.Χ.). Σὲ αὐτὸ γίνεται λόγος γιὰ κάποιον Λεόντιο, γνωστὸ τότε στὴν Ἀθῆνα ἀπὸ τὶς ἐρωτικὲς προτιμήσεις του γιὰ ἀγόρια χλωμὰ σὰν πτώματα. Τὸ ἀπόσπασμα περιέχεται σὲ ἓνα ἀρχαῖο σχόλιο στοὺς *Ὅρνιθες*, στ. 1406 τοῦ Ἀριστοφάνη καὶ κατὰ τὴν ἀποκατάσταση τοῦ κειμένου ἀπὸ τὸν J. M. Edmonds, *The Fragments of Attic Comedy* (1957), τ. 1, σ. 856, ἔχει ὡς ἑξῆς: *Λεωτροφίδης· κοῦφος καὶ χλωρὸς ἦν, ὡς εἰσκένα ὄρνιθι· Θεόπομπος δὲ ἐν ταῖς Καπηλίσι·*

ὁ Λεωτροφίδης ὁ τρέμνους Λεοντίῳ

εὐχρως φανείται καὶ χαρίεις ὥσπερ νεκρὸς

Μὲ τὴν ἱστορία αὐτὴ ὁ Πλάτων ἐπιχειρεῖ νὰ δείξῃ ὅτι τὸ θυμοειδές δὲν ταυτίζεται μὲ τὸ ἐπιθυμητικὸ. Στὴν ψυχὴ τοῦ Λεόντιου πάλεψε ἡ ἐπιθυμία νὰ δεῖ τὰ πτώματα — ἓνα ἄλογο πάθος ποὺ ἐρχόταν ἀπὸ τὸ σκοτεινὸ ὑπόστρωμα τῆς ψυχῆς του — μὲ τὸν ὑπολογισμό καὶ τὴ λογικὴ σκέψη ὅτι τοῦτο δὲν ἦταν τὸ καλὺτερο γι' αὐτόν. Νίκησε ἡ νοσηρὴ ἐπιθυμία καὶ τότε τὸ θυμοειδές ξέσπασε μέσα του ὡς ὀργή, ντροπὴ, ἀηδία (*ὦ κακοδαίμονες, ἐμπλήσθητε τοῦ καλοῦ θεάματος*). — Ὁ Λεόντιος ἐκινεῖτο στὴν περιοχὴ τῶν σημερινῶν Πετραλῶνων, κοντὰ στὸ Λόφο τῶν Νυμφῶν, ὅπου τώρα εἶναι τὸ Ἀστεροσκοπεῖο· πίσω ἀπὸ τὸ λόφο, στὰ δυτικά, ἦταν τὸ λεγόμενο *βάραθρον* ἢ *ὄρυγμα*, στὸ ὁποῖο πετοῦσαν τὰ πτώματα τῶν θανατοποινιτῶν ποὺ εἶχαν ἐκτελεσθῇ.

440d 5. **ὥσπερ κύνας ἐθέμεθα.** Ἀναφέρεται στὸ 416a 2 - b3.

440e 3. **τότε μὲν γὰρ ... φόμεθα.** Ἀναφέρεται στὸ 439e 5, ὅπου ὁ Γλαῦκων εἶχε πρὸς στιγμὴν νομίσῃ γιὰ τὸ θυμοειδές ὅτι ἴσως νὰ ταυτίζεται μὲ τὸ ἐπιθυμητικὸ.

441b 4. **ὁ ἄνω που ἐκεῖ εἵπομεν.** Ἀναφέρεται στὸ 390d 4. Ὁ στίχος στὸ b 6 εἶναι ἀπὸ τὴν *Ὀδύσσεια* υ 17· στὸν ὁμηρικὸ ἥρωα ἡ ὀργὴ συγκρούεται μὲ πεποιθήσεις ἐν σχέσει πρὸς τὸ ἀγαθό.

441e 8. **ὥσπερ ἐλέγομεν.** Στὸ 411e 4 κέ.

442c 1-3. **ὅταν αὐτοῦ τὸ θυμοειδές ... μή.** Τὴν ιδιότητα τοῦ *θυμοειδοῦς* ὁ Σωκράτης

τὴν ἔχει ἀποδώσει σὲ ζῶα (ὁ μὴ θυμοειδὴς εἶτε ἵππος εἶτε κύων ἢ ἄλλο ὁτιοῦν ζῶον, 375a 11 κέ.), στὰ μικρὰ παιδιὰ (ὅτι θυμοῦ μὲν εὐθέως γενόμενα μεστὰ ἐστὶ, 441a 8) ἀλλὰ καὶ στὸ ἄγριον τῆς φύσεως, ποὺ ἂν παιδαγωγηθεῖ σωστά καθιστᾷ τὸν ἄνθρωπο ἀνδρεῖο (καὶ ὀρθῶς μὲν τραφὲν ἀνδρεῖον ἂν εἴη, 410d 6-9). Ἡ δυσκολία μας νὰ διακρίνουμε μιὰ ἐνότητα σὲ αὐτό, παρατηρεῖ ἡ J. Annas [1981], σ. 127, ὀφείλεται στὸ ὅτι οἱ σχετικὲς ἀναφορὲς συνδέονται ἄλλοτε μὲ τοὺς ὅρους τῆς δύνάμης τῶν πρωταρχικῶν παρορμήσεων καὶ ἄλλοτε μὲ τοὺς ὅρους μιᾶς ὑποταγῆς στὸ λογικόν, ἡ ὁποία θὰ εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἀσκήσης τοῦ χαρακτήρα.

442c 6. **ἔχον αὖ κάκεινο.** Δηλαδή ὅπως ἔχουν καὶ οἱ φύλακες τῆς πόλης· ἡ παραλληλία πόλεως-ψυχῆς διαπερνᾷ ὅλη αὐτὴ τὴν ἐνότητα.

442d 4. **ὃ πολλάκις λέγομεν.** Δηλαδή δυνάμει τῆς ἀρχῆς τῆς οἰκιοπραγίας, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία ‘καθένας πρέπει νὰ πράττει τὰ δικά του’.

443b 7-8. **ὃ ἔφαμεν ... οἰκίζεин.** Ὁ Σωκράτης ἀναφέρεται στὸ 433a 1-6 (ἕνα ἕκαστον ἐν δέοι ἐπιτηδεύειν) ποὺ τὸ συσχετίζει μὲ τὸ 370b 4 - c 6 (εἷς ἕνα [sc. ἔργον] κατὰ φύσιν καὶ ἐν καιρῷ).

443c 9 - d 5. **Τὸ δέ γε ἀληθὲς ... ὄντα.** Ἡ παράκαμψη διαμέσου τῶν μεγάλων γραμμάτων τῆς πόλης ἀπέφερε μόνον εἰδωλόν τι τῆς δικαιοσύνης, γιὰτὶ στὴν πραγματικότητα ἡ δικαιοσύνη δὲν σχετίζεται μὲ τὴν ἐξωτερικὴ δραστηριότητα τοῦ ἀνθρώπου (οὐ περὶ τὴν ἔξω πράξιν τῶν αὐτοῦ) ἀλλὰ περὶ τὴν ἐντός, μὲ τὴν τακτοποίηση δηλαδή καὶ τὴν εὐταξία στὸ ἐσωτερικόν του. Εἶναι μία ἰδιαίτερη πνευματικὴ κατάσταση τῆς ψυχῆς ποὺ συνίσταται σὲ μιὰ ὀρισμένη σχέση τῶν μερῶν τῆς (τοῦ λογιστικοῦ, τοῦ θυμοειδοῦς, τοῦ ἐπιθυμητικοῦ) σύμφωνα μὲ τὴ φυσικὴ τάξη καὶ ἀποτυπώνεται σὲ ὅλη τὴ ζωὴ καὶ τὴν ἀγωγή τοῦ ἀνθρώπινου βίου. Τόπος ἔτσι τῆς δικαιοσύνης εἶναι ἡ ψυχὴ τοῦ πράττοντος καὶ ὄχι ἡ πράξις, ἡ ὁποία δέσποζε στὴν προβληματικὴ τοῦ Θρασύμαχου, ἀλλὰ καὶ ὅλης τῆς Σοφιστικῆς ἀπὸ τὸν Πρωταγόρα ἴσαμε τὸν Καλλικλῆ.

444d 13 - e 3. **Ἄρετὴ μὲν ἄρα ... ἀσθένεια.** Οἱ δίκαιες καὶ οἱ ἀδίκες πράξεις σχετίζονται μὲ τὴν ψυχὴ ὅπως τὰ ὑγιεινὰ καὶ τὰ μὴ ὑγιεινὰ πράγματα μὲ τὸ σῶμα: ὅπως ἐκεῖνα φέρνουν στὸ σῶμα τὴν ὑγεία ἔτσι ἡ ἀρετὴ καὶ ἡ δικαιοσύνη ὁδηγοῦν τὰ μέρη τῆς ψυχῆς σὲ συσχετισμούς ὡς πρὸς τὸ κρατεῖν καὶ κρατεῖσθαι ὑπ’ ἀλλήλων, οἱ ὁποῖοι ἀνταποκρίνονται στὴ φυσικὴ τάξη· καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη ἡ ἀδικία διαταράσσει αὐτὴ τὴν τάξη.

445a 9. **ὃ ζῶμεν.** Ἐννοεῖ τὴν ψυχὴ.

445d 8-9. **οὔτε γὰρ ἂν ... ἐγγενόμενοι.** Ὁ ἀριθμὸς τῶν φυλάκων εἶναι κάτι δευτερεῦον· αὐτὸ ποὺ ἔχει σημασίαν καὶ ἀποτελεῖ κριτήριο ὀρθῆς διακυβέρνησης εἶναι οἱ γνώσεις ποὺ θὰ ἔχουν προσοικειωθεῖ οἱ φύλακες καὶ οἱ ἀρχεῖς στὶς ὁποῖες θὰ στηρίζεται ἡ ὁργάνωση τῆς πόλης.

449a 1-5. **Ἀγαθὴν μὲν τοίνυν ... οὖσαν.** Τυπικά τὰ τρία ἐπόμενα βιβλία τῆς *Πολιτείας* (50-70) ἀποτελοῦν παρέκβαση ἀπὸ τὸ κεντρικὸ θέμα τοῦ διαλόγου· ὁ Σωκράτης θὰ ξαναπιάσει τὸ νῆμα αὐτῆς τῆς συζήτησης μόλις στὸ 8ο βιβλίο: *ἀναμνησθῶμεν πόθεν δεῦρο ἐξετραπόμεθα, ἵνα πάλιν τὴν αὐτὴν ἴωμεν*, 543c 5-6. Οὐσιαστικά ὅμως σὲ αὐτὴ τὴν παρέκβαση, πὺν συνιστᾷ τὸν φιλοσοφικὸ κορμὸ τῆς *Πολιτείας*, ὁλοκληρώνεται ἡ εἰκόνα τῆς *ἀρίστης πόλεως* μὲ ἀποκορύφωμα ὅσα θὰ εἰπωθοῦν γιὰ τὸν φιλοσοφικὸ ἄρχοντα.

449a 7. **τὰς ἐφεξῆς ὁρῶν.** Ὅπως θὰ δοῦμε στὸ 8ο καὶ τὸ 9ο βιβλίο, τὰ *κακά καὶ ἡμαρτημένα* πολιτεύματα εἶναι κατὰ σειρὰ ἡ ἀριστοκρατία, ἡ ὀλιγαρχία, ἡ δημοκρατία καὶ ἡ τυραννίδα. Ἡ διατύπωση τοῦ κειμένου μᾶς δίνει ἐκ πρώτης ὄψεως τὴν ἐντύπωση ὅτι ξεδιπλώνονται τὸ ἓνα μέσα ἀπὸ τὸ ἄλλο μὲ μιὰ ὀρισμένη καὶ ἀμετάλλαχτη ἀκολουθία.

449b 1 κέ. **Ὁ δὲ Πολέμαρχος...** Τὸ ἐπεισόδιο αὐτὸ (449b 1 - 451b 5) ἀποτελεῖ τὴν ἐντονότερη δραματικὴ κίνηση ἀπὸ τὴν ἑναρξὴ τῆς συζήτησης τοῦ Σωκράτη μὲ τὸν Γλαῦκωνα καὶ τὸν Ἀδείμαντο στὶς ἀρχὲς τοῦ 2ου βιβλίου. Μὲ αὐτὸ ἐπιδιώκεται νὰ στραφεῖ τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ ἀναγνώστη σὲ ὅ,τι διαδραματίζεται ἐκεῖ μπροστά του ἀνάμεσα στὰ πρόσωπα καὶ νὰ παραπλανηθεῖ σχετικὰ μὲ τὴν κατεύθυνση πὺν τείνει νὰ πάρει ἡ συζήτηση. «Αὐτοὶ οἱ ψίθυροι τῶν παρακολουθούντων, ἡ παρέμβαση τοῦ Πολέμαρχου, ἀκόμη καὶ τοῦ ἴδιου τοῦ Θρασύμαχου, ἡ περιέργειά τους γιὰ πράγματα τόσο ἀμφιλεγόμενα ὅσο οἱ ἀπὸ κοινοῦ σχέσεις μὲ τὶς γυναῖκες καὶ ἡ ἀπόκτηση τῶν παιδιῶν, ὅλα αὐτὰ ἐξυπηρετοῦν —τί εἰρωνικὴ συναρμολογία!— τὸ νὰ ὁδηγηθεῖ ἡ συζήτηση στὸ ἀντίκρουσμα τοῦ ἀληθινοῦ ὄντος», γράφει ὁ P. Friedländer [1960], σ. 94. Ἔτσι, ἓνα θέμα πὺν ὁ Σωκράτης ἐτοιμαζόταν νὰ τὸ κλείσει ὡς κατὰ κάποιον τρόπο ἐξαντλημένο, δηλαδὴ τὸ κεφάλαιο *περὶ γυναικῶν τε καὶ παιδῶν*, καὶ πὺν τώρα ἐπανατίθεται μόνον καὶ μόνον ἐπειδὴ τὸ ζητοῦν ἐπίμονα οἱ συνομιλητές του, θὰ ὁδηγήσει τελικὰ στὴν κορύφωση τοῦ διαλόγου.

449c 4. **εἰπὼν αὐτὸ φαύλως.** Ἐννοεῖ τὴ σύντομη ἀναφορὰ στὶς ἀπὸ κοινοῦ σχέσεις μὲ τὶς γυναῖκες καὶ στὴν τεκνογονία στὸ 423e 6 κέ.

450a 5. **ἔφη ὁ Θρασύμαχος.** Εἶναι τὸ μόνο σημεῖο ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τοῦ 2ου βιβλίου ἴσαμε τὸ τέλος τῆς *Πολιτείας* ὅπου ὁ Θρασύμαχος παρεμβαίνει πάλι προσωπικὰ στὴ συζήτηση. Ἀναφορὰ σὲ αὐτὸν θὰ γίνῃ ἐπίσης στὸ 498c 6-8 καὶ στὸ 590d 3-4.

450a 10. **ὥς τότε ἐρρήθη.** Στὸ 423e 4 κέ.

450b 3. **χρυσοχοήσοντας.** Τὸ *χρυσοχοεῖν* ἦταν παροιμιακὴ ἔκφραση πὺν τὴν χρησιμοποιοῦσαν γιὰ ὅσους ἀμελοῦν τὸ κύριο ἔργο τους πρὸς χάρη κάποιας ἐξωπραγματικῆς καὶ ἀβέβαιης ἐπιδιώξεως. Ὁ Θρασύμαχος ἴσως νὰ ὑπενθυμίζει ἐδῶ ὅσα ἔλεγε ὁ Σωκράτης στὸ ξεκίνημα τῆς συζήτησης, *εἰ μὲν χρυσίον ἐζητοῦμεν*, κλπ., 336e 4-9.

450c 6-7. **πολλὰς γὰρ ἀπιστίας ... διήλθομεν.** Τὸ ἐρώτημα ἂν οἱ προτάσεις τοῦ Σωκράτη εἶναι πραγματοποιήσιμες θὰ ἀπαντηθεῖ καταφατικά λίγο παρακάτω (452e 4 - 456c 10) ἀλλὰ μόνον ὡς πρὸς ὅ,τι σχετίζεται μετὰ τὴ σωματικὴ ἄσκηση καὶ τὴ μουσικὴ παιδεία τῶν γυναικῶν.

451a 4-5. **προσκυνῶ δὲ Ἀδράστειαν.** Κατὰ τὸ ἀρχαῖο σχόλιο στὸν *Προμηθεά*, στ. 936, ἡ Ἀδράστεια ἦταν *θεὰ τις τοὺς ὑπερφάνους τιμωροῦσα*. Μὲ αὐτὴ τὴν παροιμιακὴ φράση ὁ Σωκράτης θέλει νὰ διαβεβαιώσει τοὺς συνομιλητὲς του πὼς ἔχει ἐπίγνωση ὅτι αὐτὸ ποὺ πρόκειται νὰ πεῖ θὰ μποροῦσε νὰ προκαλέσει τὴν ὀργὴ τῆς θεᾶς ὡς κάτι ποὺ δείχνει θράσος καὶ ἐπιπολαιότητα.

451b 7. **ὡς ὁ νόμος λέγει.** Γνωρίζουμε ἀπὸ τὸν Δημοσθένη, *Πρὸς Πανταίνετον* 58 καὶ 59 ὅτι οἱ ἀκούσιες πράξεις δὲν ἐπέσυραν ποινὴ. Πρβ. καὶ *Νόμοι* 869e (Adam, ad loc.).

451c 2. **ἀνδρεῖον - γυναικεῖον.** Δὲν φαίνεται νὰ ὑπάρχει σχέση μετὰ τὴς *Ἐκκλησιαζουσες* τοῦ Ἀριστοφάνη, ὅπως παλαιότερα εἶχε ὑποθεθεῖ. Πιθανῶς ὁ Σωκράτης ἀναφέρεται ἐδῶ στοὺς *μίμους* τοῦ συρακόσιου ποιητῆ Σώφρονα (περίπου 470-400 π.Χ.), οἱ ὁποῖοι ἀνάλογα μετὰ τοὺς χαρακτήρες ποὺ παριστάνονταν σὲ αὐτοὺς διακρίνονταν σὲ *ἀνδρεῖους* καὶ *γυναικεῖους* (Adam, ad loc.).

451c 7-8. **ἐπεχειρήσαμεν δὲ που.** Βλ. 375c 10 κέ.· 416a 2 κέ.· 440d 4 κέ.

451d 4-9. **τὰς θηλείας τῶν ... ποίμνια;** Πρβ. σχετικὰ τὴς ἐνοχλητικὰ νηφάλιες παρατηρήσεις τοῦ Ἀριστοτέλη στὰ *Πολιτικά* 1264b 4-6: *ἄτοπον δὲ καὶ τὸ ἐκ θηρίων ποιεῖσθαι τὴν παραβολήν, ὅτι δεῖ τὰ αὐτὰ ἐπιτηδεύειν τὰς γυναῖκας τοῖς ἀνδράσιν, οἷς [sc. τοῖς θηρίοις] οἰκονομίας οὐδὲν μέτεστιν.*

453b 4. **ὠμολογεῖτε.** Στὸ 369e 2 κέ.

453d 10. **ἦτοι δελφινὰ τινα ... ὑπολαβεῖν.** Ἀναφέρεται πιθανότατα στὸν Ἀρίωνα, τὸν μουσικὸ καὶ ποιητὴ τοῦ 7ου αἰ., τὸν ὁποῖο σύμφωνα μετὰ τὸ θρύλο παρέλαβε ἓνα δελφίνι καὶ τὸν ἔφερε σὺο στὸ Ταῖναρο. Ἡρόδοτος 1, 23-24· *Λουκιανὸς Ἐνάλιοι Διάλογοι* 8.

453e 2. **ὁμολογοῦμεν.** Στὸ 369e 2 κέ.· πρβ. καὶ παραπάνω στὸ 453b 4.

454a 1-2. **τῆς ἀντιλογικῆς τέχνης.** Ἡ τέχνη τῆς *ἀντιλογίας* ὀρίζεται στὸν *Σοφιστὴ* 225b 8-10 (ὡς κάτι *ἀμφισβητητικόν*, μὴ λογομαχία κομματιασμένη σὲ ἐρωταποκρίσεις, *τὸ ἐν ἰδίοις αὐτῶν καὶ κατακερματισμένον ἐρωτήσεσι πρὸς ἀποκρίσεις*), περιγράφεται στὸν *Φαῖδρο* 261c 10 κέ., καὶ ἐξικονομεῖται παραστατικὰ στὰ σοφίσματα τοῦ *Εὐθύδημου* 275c 5 κέ. Πιθανῶς ὁ Πλάτων ἔχει ἐδῶ κατὰ νοῦ ὀρισμένους σοφιστὲς τοῦ καιροῦ του (βλ. παρακάτω 499a 4-9), καθὼς ἐπίσης τοὺς Μεγαρικούς, ποὺ τὰ πασίγνωστα σοφίσματά τους (ὁ *ψευδόμενος*, ὁ *διαλανθάνων*, *Ἠλέκτρα*, ὁ *ἐγκεκαλυμμένος*, βλ. *Διογένης Λαέρτιος* 2, 108) ἀποτελοῦν χαρακτηριστικὰ δείγματα ψευδῶνυμων συλλογισμῶν (Adam, ad loc.).

454a 6. **κατ' εἶδη διαιρούμενοι**. Ἡ λ. 'εἶδος' δὲν ἔχει ἀκόμα ἐδῶ τὴν τεχνικὴ σημασία τῆς πλατωνικῆς 'ιδέας' ἀλλὰ σημαίνει τὶς γενικὲς ἔννοιες ἐλάσσονος πλάτους (*species, notionones speciales*), τὰ 'εἶδη'.

454d 3. **ἐλέγομεν**. Εἶναι ἀδιευκρίνιστο ποῦ ἀναφέρεται ὁ Σωκράτης· στὴν ὥς τώρα συζήτηση δὲν ἔχει λεχθεῖ κάτι σχετικό.

454d 7 - e 4. **Οὐκοῦν, ἦν δ' ἐγὼ ... αὐτῶν**. Σχετικὰ μὲ τὸ ἱστορικο-κοινωνικὸ βᾶθος, στὸ ὁποῖο πρέπει νὰ προβάλλονται ὅσα ὑποστηρίζει ὁ Πλάτων σὲ αὐτὲς τὶς ἐνότητες γιὰ τὴ θέση τῆς γυναίκας στὴν ἰδανικὴ πόλη του, σημειώνουμε ὅτι στὴν ἀρχαία Ἑλλάδα οἱ γυναῖκες θεωροῦνταν ἀπὸ κάθε ἄποψη κατώτερες τῶν ἀνδρῶν. Εἰδικότερα στὴν Ἀθήνα ὄχι μόνο δὲν εἶχαν πολιτικὰ δικαιώματα ἀλλὰ ζοῦσαν στὸ περιθώριο, παραγκωνισμένες σὲ ἀσυνήθιστα μεγάλο βαθμὸ γιὰ τὰ ἑλληνικὰ δεδομένα (W. Schuller [1991], σ. 67). Βεβαίως ἤδη ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ Περικλῆ καὶ τοῦ Εὐριπίδη τὰ ἔχνη τῆς γυναικείας συμμετοχῆς στὸ πνευματικὸ γίγνεσθαι διαρκῶς πληθαίνουν· ἔνδειξη περὶ αὐτοῦ ἀποτελοῦν οἱ σημαντικὲς γυναικεῖες μορφὲς τῆς τραγωδίας καὶ οἱ συζητήσεις σχετικὰ μὲ τὸ δικαίωμα τῆς γυναίκας νὰ μορφώνεται. Στὴν τροχιά αὐτῇ ἐντάσσονται καὶ οἱ θέσεις τοῦ Πλάτωνα ὅτι τὰ δύο φύλα πρέπει νὰ ἀκολουθοῦν τὸν αὐτὸ τρόπο ζωῆς (*τὰ αὐτὰ ἐπιτηδεύειν*) καὶ ὅτι ἡ μόνη οὐσιώδης διαφορὰ ἀνάμεσά τους ἔγκειται στὸ ὅτι ὁ ἄνδρας γονιμοποιεῖ καὶ ἡ γυναίκα γεννάει, θέσεις τὶς ὁποῖες ἡ J. Annas [1981], σ. 182, χαρακτηρίζει ὡς «ἀληθινὰ ἐπαναστατικὲς», ποὺ ἐξασφαλίζουν τὴ γυναίκα ἀπὸ μιὰ ἐκ προοιμίου μειωτικὴ ἀντιμετώπισή της. Ὡστόσο δὲν χωρεῖ ἀμφιβολία ὅτι τὸ πρῶμα τῆς πλατωνικῆς θεώρησης δὲν ἀφορᾷ εὐθέως τὰ δικαιώματα τῆς γυναίκας, ἀφοῦ οἱ προτάσεις τοῦ Πλάτωνα ἀποβλέπουν πρωτίστως στὸ συμφέρον τῆς πόλης καὶ ἡ ἰσότητά τὴν ὁποία προτείνει ἰσχύει ἀποκλειστικὰ γιὰ τὶς γυναῖκες-φύλακες.

455a 5. **ἔλεγε**. Στὸ 453c 7 κέ.

455c 4-6. **Οἷσθ' αὖτις ... γυναικῶν**. Στὸ πολιτικὸ σχεδιάγραμμα τοῦ Πλάτωνα οἱ ἄνδρες διατηροῦν τὴ δεσποζουσα θέση τους. Οἱ γυναῖκες ἔχουν ἓναν σχετικὰ διευρυμένο—δευτερεύοντα πάντως—ρόλο καὶ ἀντιμετωπίζονται ὡς συγκριτικὰ κατώτερες ἀπὸ τοὺς ἄνδρες (*τὸ τῶν ἀνδρῶν γένος διαφερόντως ἔχει*· πρβ. καὶ παρακάτω *ἐπὶ πᾶσι δὲ ἀσθενέστερον γυνὴ ἀνδρός*, e 1), ὥστε ὅλη αὐτὴ ἡ πολυσυζητημένη ἐνότητα τῆς *Πολιτείας* γιὰ τὴ θέση τῆς γυναίκας νὰ ἀποτελεῖ τελικὰ κατὰ τὴν J. Annas [1997], σ. 142, «τὸ πολὺ μιὰ ὑποσημείωση σὲ μιὰ ἱστορία τοῦ σοβαροῦ φεμινισμοῦ». Πρβ. καὶ τῆς αὐτῆς [1976], σ. 307-21.

455d 8-9. **ἀλλ' ὁμοίως διεσπαρμένα ... ζῶσιν**. Τὴν ἄποψη αὐτὴ σχετικὰ μὲ τὴν ἴση κατανομή τῶν φυσικῶν δυνάμεων καὶ ἰκανοτήτων στὰ δύο φύλα φαίνεται ὅτι τὴν συμμεριζόταν καὶ ὁ ἱστορικὸς Σωκράτης. Ὅπως ὑπενθυμίζει ὁ A. E. Taylor [1963], σ. 278, ὁ σωκρατικὸς Αἰσχίνης ἀπὸ τὴ Σφηττὸ (4ος αἰ. π.Χ.) στὰ σωζόμενα ἀποσπάσματα τοῦ διαλόγου τοῦ *Ἀσπασία* παρουσιάζει τὸν φιλόσοφο νὰ ἐπιμένει ὅτι ἡ ἀρετὴ μᾶς

γυναίκας δὲν διαφέρει ἀπὸ τὴν ἀρετὴ ἑνὸς ἀνδρα, καὶ νὰ προβάλλει πρὸς ἐπιβεβαίωση αὐτῆς τῆς γνώμης του τὶς πολιτικὲς ἱκανότητες τῆς Ἀσπασίας καὶ τὰ πολεμικὰ κατορθώματα τῆς περσίδας Ἀμαζόνας Ροδογούνης. (Τὰ σχετικὰ ἀποσπάσματα στὸν H. Dittmar, *Aeschines von Sphettos* [1912], σ. 275-83).

456b 12 - c 1. **Οὐκ ἄρα ἀδύνατα ... νόμον.** Ὡς βάση στὸ παραπάνω διανόημα ὑπόκειται ἡ σιωπηρὴ παραδοχὴ πὺς καθετὶ ποὺ διατελεῖ σὲ συμφωνία μὲ τὴ φύση εἶναι καὶ ἐφικτό.

457a 6. **Ἀποδυτέον δὴ ταῖς ... γυναῖξιν.** Κατὰ τὸν P. Friedländer [1960], σ. 93, ὁ Πλάτων παίζει μὲ αὐτὲς τὶς παρὰδοξεῖς ἀπαιτήσεις του *pour élever le bourgeois*, ἀλλὰ σ' αὐτὸ τὸ παιγνίδι ὑπάρχει κατὰ ἔξαιρετικὰ σοβαρὸ. Γιατὶ καὶ ἐδῶ, ὅπως σὲ ὅλη τὴν *Πολιτεία*, αὐτὸ ποὺ ἐνδιαφέρει δὲν εἶναι ὁ θεσμὸς ἀλλὰ ἡ ἀρχὴ ποὺ ὑποτυπώνεται μέσα σ' αὐτόν: ὅτι δηλαδὴ ἡ ἀγωγή στὴν ὁποία βασίζεται ἡ πολιτεία ἀγκαλιάζει κατὰ τὸ δυνατόν ὅλους ὅσοι μποροῦν νὰ ἀποτελοῦν μέλη της κι ὅτι γιὰ τὴν πολιτεία δὲν ὑπάρχει κακὸ μεγαλύτερο ἀπὸ ἐκεῖνο ποὺ φέρνει τὴ διάλυσή της, οὔτε καλὸ μεγαλύτερο ἀπὸ ὅ,τι ἐνισχύει τὴ συνοχή της.

457b 2-3. **ἀτελὴ τοῦ γελοίου ... καρπὸν.** Στίχος τοῦ Πινδάρου (frg. 214 Snell-Maehler), παραλλαγμένος.

457c 10 - d 3. **Τὰς γυναῖκας ταύτας ... γονέα.** Τὸ πραγματικὸ κίνητρο ποὺ ὠθεῖ τὸν Πλάτωνα στὴ διατύπωση τῆς πρότασής του εἶναι ἀπλῶς τὸ καλὸ τῆς πόλης. Ὁ Πλάτων προσδοκοῦσε ὅτι οἱ πολῖτες θὰ μετέφεραν τοὺς στενοὺς συναισθηματικούς δεσμοὺς τῆς οἰκογένειας στὴ σχέση τους μὲ τὸ κράτος καὶ ὅτι ἡ τάξη τῶν φυλάκων, τὴν ὁποία καὶ μόνον ἀφορᾷ ἡ προτεινόμενη ρύθμιση, θὰ γινόταν μιὰ μεγάλη οἰκογένεια ἀφιερωμένη στὸ κοινὸ καλὸ. Αὕτῃ καθεαυτὴν ἡ πρόταση, παρατηρεῖ ὁ G.M.A. Grube [1970], σ. 270, ἀπαιτεῖ ἀφύσικη ἐγκράτεια, βιάζει τὰ πιὸ βαθιὰ ἀνθρώπινα συναισθήματα καὶ στερεῖ τὸ ἄτομο ἀπὸ τὴ σιγουριά τοῦ οἰκογενειακοῦ κύκλου. Ἀξίζει νὰ ἀναφερθοῦμε ἐδῶ καὶ στὴν ἀριστοτελικὴ ἐπιφύλαξη σχετικὰ μὲ τὴν πραγματικὴ δύναμη μιᾶς τόσο διευρυμένης «οἰκογενειακῆς» ἀγάπης, ἀφοῦ, ὅπως σημειώνεται στὰ *Πολιτικά* 1262b 15, ἐν τῇ πόλει τὴν φιλίαν ἀναγκαῖον ὑδαρῇ γίγνεσθαι. — Ἡδὴ ἡ διατύπωση τῆς φράσης *τὰς γυναῖκας ταύτας τῶν ἀνδρῶν τούτων* κλπ. ἀποτελεῖ, μὲ τὴν ἔμφαση καὶ τὴν ἀκρίβειά της, ἀπομίμηση μιᾶς νομικῆς διατύπωσης· τὸ ἀριστοφάνειο παράλληλο εἶναι τὸ καὶ ταύτας γὰρ κοινὰς ποιῶ τοῖς ἀνδράσι συγκατακεῖσθαι στίς *Ἐκκλησιάσεις* 614 καὶ 615.

459c 8 - d 1. **συνῆψ' τῇ ψεύδει ... ἀρχομένων.** Ἐννοεῖ ἐκεῖνο τὸ ψεῦδεσθαι ποὺ τὸ ἔχει παρομοιάσει μὲ φάρμακο, τὸ *χρήσιμον ὥς ἐν φαρμάκον εἶδει*, 389b 4, ποὺ τώρα τὸ χρησιμοποιοῖ καὶ ὁ ἴδιος γιὰ λόγους εὐγονικούς· πρβ. καὶ 382c 6 κέ.

460a 3. **τὸν αὐτὸν ἀριθμόν.** Βλ. καὶ 423a 8 ὅπου τὸ ἐλάχιστο ὄριο προσδιορίζεται στὸν ἀριθμὸ τῶν χιλίων *προπολεμούντων*.

460a 8. **κλήροι κομψοί**. Τη συζήτηση για την κατάργηση της οικόγένειας την διαπερνάει ένας κυνικός πραγματισμός διαπλεγμένος με τη λεπτή ειρωνεία αλλά και μιὰ γεμάτη μυστήριο σοβαρότητα. Στο πνεῦμα αὐτὸ ἡ πραγμάτωση ὅσων ὀρίζονται γιὰ τίς ἐρωτικές συζεύξεις τῶν φυλάκων θὰ ἐπιχειρηθεῖ διαμέσου ἑνὸς καλοσχεδιασμένου συστήματος ἐξαπάτησης (*κλήροι κομψοί*), ἀνάλογου μὲ τὸ *γενναῖον ψεῦδος* τοῦ 414c 1.

460b 8-10. **αἱ ἐπὶ τούτων ... ἀνδράσιν**. Ἡ J. Annas [1976], σ. 311, παρατηρεῖ ὅτι ἡ παραπάνω ἀναφορὰ σὲ γυναῖκες ἀξιώματουχους (*ἀρχαί*) εἶναι ἡ μοναδική σὲ ὅλο τὸ διάλογο καὶ σὲ αὐτὴν οἱ γυναῖκες ἔχουν ἕναν παραδοσιακὰ γυναικεῖο ρόλο, τὴ φροντίδα γιὰ τὰ νεογνά.

460c 3-5. **τὰ δὲ τῶν χειρόνων ... πρέπει**. Ἐδῶ ἡ γλώσσα τοῦ κειμένου γίνεται ἀσαφὴς σὲ βαθμὸ πού νὰ μὴν ἐπιτρέπει ἀσφαλὴ συμπεράσματα σχετικὰ μὲ τὸ τί ἀκριβῶς προτείνεται. Ὁ F. M. Cornford [1941], σ. 159, ὑποστηρίζει ὅτι γιὰ τὰ παιδιὰ τῶν *χειρόνων φυλάκων* καὶ τὰ ἐλαττωματικά (*ἀνάνηρον*) ὁ Πλάτων προτείνει ἀπλῶς νὰ μὴν ἐκπαιδεύονται μαζὶ μὲ τὰ γερά παιδιὰ, καὶ ἡ ἐκδοχὴ αὐτὴ φαίνεται νὰ ἐνισχύεται ἀπὸ τὴ συγκεφαλαίωση πού ὁ ἴδιος ὁ Πλάτων παραθέτει στὸν *Τίμαιο* 19a 1-5, στὴν ὁποία ρητὰ ἀναφέρεται ὅτι *τὰ δὲ τῶν κακῶν εἰς τὴν ἄλλην λάθρα διαδοτέον πόλιν*. Ἀπὸ τὴν ἄλλη ὁ Adam [1963], τ. 1, σ. 357-60, πιστεύει ὅτι ἡ πρόταση *ἐν ἀπορρήτῳ τε καὶ ἀδήλῳ κατακρύψουσιν ὥς πρέπει* ἀποτελεῖ εὐφημισμό καὶ ὅτι οἱ σύγχρονοι μὲ τὸν Πλάτωνα θὰ ἀντιλαμβάνονταν ὅτι προτείνεται ἡ παιδοκτονία διαμέσου ἐκθέσεως τῶν βρεφῶν, μιὰ πρακτικὴ ὅχι ἀσυνήθιστη στὴν ἀρχαία Ἑλλάδα· πρβ. καὶ Ἀριστοτέλης, *Πολιτικά* 1335b 19-21, *περὶ δὲ ἀποθέσεως καὶ τροφῆς τῶν γιγνομένων ἔστω νόμος μηδὲν πεπηρωμένον τρέφειν*. Ὁ Πλάτων ἀποφεύγει νὰ γίνεи σαφέστερος, διότι καὶ ἐδῶ τὸ οὐσιώδες δὲν εἶναι ὁ θεσμὸς αὐτὸς καθεαυτὸν ἀλλὰ ἡ ἀρχὴ πού ὑποτυπώνεται μὲ αὐτόν, στὴν προκειμένη περίπτωσιν τὸ αἶτημα νὰ ἐξασφαλιστεῖ γιὰ τὴν πόλιν μιὰ γερὴ νέα γενιά.

460d 1-2. **καὶ ἄλλας γάλα ἐχούσας**. «Μητέρες τῶν παιδιῶν, τὰ ὅποια θὰ ἔχουν ἐκτεθεῖ», κατὰ τὸν Adam, *ad loc*.

460d 9. **ἐφαιμεν γάρ**. Στὸ 459b 1-3.

461b 9 - c 1. **Ὅταν δὲ δὴ ... ἐθέλωσι**. Ὁ Πλάτων ἐνδιαφέρεται ἀποκλειστικὰ γιὰ τὴν παραγωγή μιᾶς ὅσο τὸ δυνατόν πιὸ ὑγιοῦς καὶ ἀξίας νέας γενιάς (*εἰ μέλλει τὸ ποίμνιον ὅτι ἀκρότατον εἶναι*, 459e 1) καὶ διόλου γιὰ τὸν ἔλεγχο τῆς ἐρωτικῆς δραστηριότητος τῶν πολιτῶν· ἀπόδειξη ὅτι οἱ γενετήσιοι περιορισμοὶ δὲν ἰσχύουν γιὰ ὅσους ἔχουν ὑπερβεῖ τὰ ἀπὸ βιολογικὴ ἀποψη παραγωγικὰ χρόνια.

461d 2 - e 2. **ἀλλ' ἂν' ἥς ... ἄπτεσθαι**. Ὅπως σημειώνει ὁ D. Lee [1987], σ. 184, ὁ Πλάτων ὑποκαθιστᾷ στὴ θέση τῶν σχέσεων ἀνάμεσα σὲ ἄτομα σχέσεις ἀνάμεσα σὲ ὁμάδες. Ἡ βασικὴ ὁμάδα περιλαμβάνει ὅσους ἔσμιζαν ἐρωτικὰ σὲ μιὰ ὀρισμένη γιορτῇ, καὶ ἔτσι οἱ ὅροι πού δηλώνουν συγγένεια ἔχουν ἐδῶ εἰδικὴ σημασία. Ὡς σημειωθεῖ ἀκόμη ὅτι οἱ ἐρωτικὲς σχέσεις τίς ὁποῖες ἀπαγορεύει ὁ Πλάτων, οἱ σχέσεις πατέρα-κόρης καὶ

μητέρας-γιου, ἦσαν οἱ ἐνώσεις γιὰ τὶς ὁποῖες οἱ ἀρχαῖοι Ἑλληνες αἰσθάνονταν τὴν ἰσχυρότερη ἀποστροφή. «Ἄν ὁ ἀναγνώστης κάνει τὸν κόπο νὰ ὑπολογίσει τί συνάγεται ἀπὸ τὶς κανονιστικὲς διατάξεις πού διέπουν τὶς ἐρωτικὲς συνενεργείες τῶν φυλάκων», παρατηρεῖ ὁ Α. Ε. Taylor [1963], σ. 277, «θὰ διαπιστώσει ὅτι οἱ ἐρωτικὲς παρορμήσεις καὶ τὰ οἰκογενειακὰ συναισθήματα ὑπόκεινται σὲ πολὺ σοβαρότερους περιορισμοὺς ἀπὸ ὅσους ἔχει ποτὲ ἀποδεχθεῖ ὁποιαδήποτε χριστιανικὴ κοινωνία».

461e 3. **καὶ ἡ Πυθία προσαναιρεῖ.** Ὁ γάμος εἶναι θρησκευτικὴ γιορτὴ καὶ γιὰ τοῦτο εἶναι ἀπαραίτητὴ ἡ ἐπικύρωση ἀπὸ τοὺς Δελφούς, εἴτε ἐφάπαξ γιὰ ὅλο τὸ σχῆμα τῶν γαμικῶν διατάξεων εἴτε σὲ καθεμιὰ γιορτὴ χωριστά, γιὰ τοὺς ἀντίστοιχους γάμους (F. M. Cornford [1969], σ. 163).

462b 4-6. **Οὐκοῦν ἡ μὲν ... λυπῶνται.** Προϋπόθεση γιὰ τὴν ἐπιθυμητὴ ἀπλότητα καὶ ἐνότητα τῆς πόλης εἶναι ἡ *ἡδονῆς τε καὶ λύπης κοινωνία*, ἡ ἐξασφάλιση ὅτι οἱ ἡγετικὲς τάξεις τῆς ἀλλὰ καὶ οἱ πολῖτες τῆς γενικότερα θὰ μοιράζονται χαρὲς καὶ λύπες. Πρβ. *Γοργίας* 510d 4-9. — Δὲν εἶναι ξεκάθαρο ἂν ἡ πολιτικὴ ἐνότητα ἀφορᾷ καὶ τοὺς *δημοουργοὺς* τῆς τρίτης τάξης, ὅπως ὁμως παρατηρεῖ ὁ W. Kersting [1999], σ. 178, τοῦτο δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἀποκλειστεῖ ἐκ προοιμίου, ἀφοῦ καὶ αὐτοί, μὲ τὴ *σωφροσύνην* πού θὰ τοὺς διακατέχει, θὰ μποροῦν νὰ συμμετέχουν σὲ μιὰ ἐνότητα, ἡ ὁποία δὲν ἀντλεῖ ἀπὸ τὴν ἔλλογῃ ἀναγνώριση τῆς ἐξουσιαστικῆς τάξης πραγμάτων ἀλλὰ ἐκδηλώνεται κυρίως ὡς παρορμητικὴ ταύτιση μὲ αὐτήν.

463b 1. **Σωτήρᾶς τε καὶ ἐπικούρους.** Ὁ ὄρος μὲ τὸν ὁποῖο ὑποδηλώνονταν ὡς τώρα ἡ τάξη τῶν πολεμιστῶν χρησιμοποιεῖται ἐδῶ γιὰ νὰ δηλωθεῖ μιὰ ιδιότητα πού οἱ πολῖτες θὰ ἀποδίδουν στὴν τάξη πού κυβερνάει: θὰ προσβλέπουν στοὺς κυβερνήτες τῆς πόλης σὰν σὲ *σωτήρᾶς τε καὶ ἐπικούρους*.

464a 1. **ἔφαμεν.** Στὸ 462b 4 κέ.

464b 1. **ὠμολογήσαμεν.** Στὸ 462d 6 κέ.

464b 6. **τοῖς ἐπικούροις.** Ὁ ὄρος *ἐπίκουροι* φαίνεται νὰ σημαίνει ἐδῶ (ὅπως ἐπίσης λίγο παρακάτω στὸ 466a 8) καὶ τοὺς τέλειους φύλακες ἢ ἄρχοντες τῆς πόλης· ὅπως ἔχουμε σημειώσει ἤδη ὁ ὄρος ἔχει ὑποστῆι στὸ 463b 1 μιὰ σημαντικὴ ἐννοιολογικὴ μετατόπιση καὶ ἀποδίδεται στοὺς ἄρχοντες τῆς πόλης οἱ ὁποῖοι χαρακτηρίζονται τώρα *σωτήρες* καὶ *ἐπίκουροι*, δηλαδὴ βοηθοὶ τῶν πολιτῶν.

464b 8-9. **ἔφαμεν γάρ.** Στὸ 416d 3 κέ.

464e 4-6. **Καὶ μὴν οὐδὲ ... τιθέντες.** Ὁ Πλάτων δὲν ἰσχυρίζεται ὅτι στὴν πόλιν του θὰ ἔχουν ἐκλείψει οἱ διενέξεις μεταξὺ τῶν φυλάκων· ἀπλῶς ὑποστηρίζει ὅτι μὲ τὴν κατάργηση τοῦ θεσμοῦ τῆς ἀτομικῆς ἰδιοκτησίας καὶ τὴν ἀναγνώριση τοῦ δικαιώματος τῆς αὐτοάμυνας θὰ περιοριστοῦν οἱ ἀφορμὲς πού ὀδηγοῦν σὲ δικαστικὲς διαμάχες. Πρβ. καὶ *Νόμοι* 879e 6 κέ.

465b 8-10. **Τούτων μὴν ἐν ... διχοστατήσῃ.** Εἶναι πεποίθηση τοῦ Πλάτωνα, ἡ ὁποία θὰ διατυπωθεῖ ρητὰ στὸ 8ο βιβλίο τῆς *Πολιτείας*, ὅτι ἡ πολιτικὴ παρακμὴ καὶ τελικὰ ἡ πτώση ἐνὸς καθεστῶτος μπορεῖ νὰ ἐπέλθῃ μόνον ὡς ἐπακόλουθο διαφωνιῶν καὶ διχοστασίας στοὺς κόλπους τῆς ἀρχουσας τάξης του, *πᾶσα πολιτεία μεταβάλλει ἐξ αὐτοῦ τοῦ ἔχοντος τὰς ἀρχάς, ὅταν ἐν αὐτῷ τούτῳ στάσις ἐγγένηται*, 545d 1-2. Μὲ αὐτὸ προεξαγγέλλεται ἓνας θεμελιώδης νόμος τῶν ἐπαναστατικῶν πολιτικῶν μεταβολῶν ποὺ ἐμελλε νὰ τὸν ἀνακαλύψουν ἐκ νέου πολὺ ἀργότερα ὁ J. J. Rousseau στὸ 10ο κεφάλαιο τοῦ 3ου βιβλίου τοῦ *Contrat social* (1762) καὶ ὁ θεωρητικὸς τοῦ συντηρητισμοῦ Vilfredo Pareto στὶς §§2054, 2057 καὶ 2058 τοῦ *Trattato di sociologia generale* (1916). Βλ. καὶ σημείωση στὸ 545d 1-3.

465e 4. **ἐν τοῖς πρόσθεν.** Ἀναφέρεται στὶς ἐπιφυλάξεις ποὺ διατύπωσε ὁ Ἀδεύμαντος στὴν ἀρχὴ τοῦ 4ου βιβλίου, 419a 1 κέ.

466a 3. **ἡμεῖς δὲ που εἵπομεν.** Στὸ 420b 5-8 καὶ στὸ 421b 3-7.

466b 4. **ὃ γε καὶ ἐκεῖ ἔλεγον.** Στὸ 420b 3 κέ.

466c 2. **Ἡσίοδον.** Ἔργα καὶ ἡμέραι, 40.

467c 5. **θεωροὺς πολέμου.** Καὶ ἐδῶ, παρατηρεῖ ὁ W. Jaeger [1959], τ. 2, σ. 332, πραγματικὸς στόχος τοῦ Πλάτωνα δὲν εἶναι νὰ ἀποκτήσουν οἱ νέοι κάποιες τεχνικὲς δεξιότητες στὴ στρατιωτικὴ τέχνη ἀλλὰ ἡ διάπλαση τοῦ ἥθους των: θὰ εἶναι μιὰ διεργασία σκληραγώγησης τῆς ψυχῆς μέσα ἀπὸ τὸ φοβερὸ θέαμα τοῦ πολέμου.

468a 5-7. **τὸν λιπόντα τάξιν ... γεωργόν.** Στὴν ἀρχαία Ἑλλάδα ἡ συνήθης τιμωρία γιὰ τέτοιες πράξεις ἦταν ἡ στέρηση τῶν πολιτικῶν δικαιωμάτων, ἡ δημόσια κατασχύνη, ἡ *ἀτιμία*. Ἡ τιμωρία ποὺ προτείνει ἐδῶ ὁ Πλάτων δείχνει ὅτι οἱ διάφοροι ἐπαγγελματίες τῆς πόλης, οἱ *δημιουργοὶ* καὶ οἱ *γεωργοί*, λογίζονταν πολῖτες κατώτερης ἀξίας. Πρβ. καὶ *Νόμοι* 944e 5 κέ.

468a 9-10. **τὸν δὲ ζῶντα ... βούλωνται.** Αὐτὸ σήμαινε ὅτι θὰ τὸν πουλοῦσαν ὡς δοῦλο ἢ ὅτι θὰ τὸν θανάτωναν.

468b 9-11. **Ἀλλὰ τόδ' οἶμαι ... ἐκάστου.** Ὁ Σωκράτης δὲν τὸ ἐννοεῖ στὰ σοβαρά: σύμφωνα μὲ ὅσα θὰ πεῖ λίγο παρακάτω εἰδικὰ ὁ Γλαῦκων εἶναι *ἀνὴρ ἐρωτικός*, 474d 3.

468c 1-4. **καὶ μηδενὶ ἐξεῖναι ... φέρειν.** Βλ. καὶ *Νόμοι* 636c 1-7, ἐπίσης *Συμπόσιο* 178e 1 κέ., μὲ τὸν θηβαϊκὸ Ἱερὸ Λόχο νὰ ἀποτελεῖ τὴν πιὸ γνωστὴ περίπτωση ἐφαρμογῆς στὴ στρατιωτικὴ πράξη. Πρβ. καὶ παραπάνω 403b 4 - c 1.

468c 8. **εἴρηται ἤδη.** Στὸ 460b 1-5.

468d 2. **νώτοισιν ... γεραίρεσθαι.** Ἰλιάδα Η 321· πρβ. καὶ Ἀριστοφάνης, *Ἐκκλησιάζου-σες* 680.

468d 10 - e 1. **ἔδραιοι τε καὶ ... δεπάεσσιν.** Ἰλιάδα Θ 162.

469a 1-2. **οἱ μὲν δαίμονες ... ἀνθρώπων;** Ἔργα καὶ ἡμέραι 122 κέ.

469a 4-6. **Διαπυθόμενοι ἄρα τοῦ ... ἐξηγήται.** Ἐννοεῖ τὸν Δελφικὸ Ἀπόλλωνα ποῦ, ὅπως συμφωνήθηκε στὸ 427b 2 κέ., θὰ ρυθμίζει καθετὶ ποῦ ἀφορᾷ στὴ θρησκεία.

469b 8 - c 2. **Πρῶτον μὲν ἀνδραποδισμοῦ ... δουλείαν;** Ἡ προβολὴ τοῦ ἑλληνικοῦ χαρακτήρα τῆς σχεδιαζόμενης πολιτείας ἔχει κάτι τὸ βεβιασμένο ποῦ δὲν ἐντάσσεται ὀργανικά στὸ ὑπόλοιπο ἐπιχείρημα. Κατὰ τὸν G. C. Field [1967], σ. 126 κέ. ἡ ἐνεργοποίηση αὐτὴ τοῦ ἐθνικοῦ συναισθήματος ἀνταποκρίνεται σὲ καταστάσεις περισσότερο τοῦ χρόνου συγγραφῆς τῆς *Πολιτείας* (ἀρχὲς τοῦ 4ου αἰ.) παρὰ τοῦ δραματικοῦ χρόνου (τελευταῖες δεκαετίες τοῦ 5ου αἰ.) καὶ συνδέεται μὲ τὴ λεγόμενη Εἰρήνη τοῦ Βασιλέως (386 π.Χ.). Ἡ συνθήκη αὕτη βιώθηκε ἀπὸ τὸν ἑλληνικὸ κόσμον ὡς ἐθνικὴ ταπείνωση καὶ ἐνίσχυσε τὴν ἰδέα μιᾶς κοινῆς ἐκστρατείας τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῆς Περσίας (Τὸ κλίμα αὐτὸ ἀπηχεῖται στὸ συμβουλευτικὸ μέρος τοῦ *Πανηγυρικοῦ* 133 κέ. τοῦ Ἰσοκράτη ἀλλὰ καὶ στὸν *Ὀλυμπιακὸ* τοῦ Λυσία). Εἶναι ἐπίσης πιθανὸ ὅτι σὲ αὐτὴ τὴν ἔκρηξη ἑλληνικοῦ πατριωτισμοῦ συνέτειναν καὶ οἱ ἐμπειρίες τοῦ Πλάτωνα κατὰ τὴν παραμονή του στὶς Συρακοῦσες, ὅπου διαπίστωσε τοὺς διαρκεῖς κινδύνους στοὺς ὁποίους ἦσαν ἐκτεθειμένες οἱ ἑλληνικὲς πόλεις ἀπὸ τὴν πίεση διαφόρων ἰταλικῶν καὶ ἄλλων φύλων.

469c 4-7. **Μηδὲ Ἑλλήνα ἄρα ... ἀπέχοντο.** Ὅπως σημειώνει ὁ Γ. Βλαστός [1968], σ. 216, «ἡ δουλεία συνεχίζει νὰ εἶναι τρέχουσα ὑπόθεση καὶ στὴν οὐτοπία τοῦ Πλάτωνα, ἀποτελώντας γιὰ τοὺς πολῖτες τῆς κίνητρο, ταπεινὸ ἀλλὰ πρακτικόν, ποῦ τοὺς κάνει νὰ προτιμοῦν τὸν πόλεμον μὲ τοὺς βαρβάρους ἀπὸ τὸν πόλεμον μὲ τοὺς ὁμοεθνεῖς τους, τοὺς Ἑλληνες». Πρβ. καὶ τὴν περιστασιακὴ ἀναφορὰ (*δούλῳ*) στὸ 433d 3, ἐπίσης τὴν ὅλη συζήτηση ὡς τὸ 471c 3.

469c 8 κέ. **Τί δέ; σκυλεύειν** κλπ. Οἱ κανόνες διεξαγωγῆς τῶν πολέμων ποῦ θὰ διατυπῶσαι ἐδῶ ἀλλὰ καὶ στὴ συνέχεια (βλ. 471a 9 - b 4) ὁ Πλάτων ἀφοροῦν πρωτίστως σὲ πολέμους μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ ἀποτελοῦν μέρος ἑνὸς κώδικα ἠθικῆς τοῦ πολέμου ποῦ ὁ Πλάτων τὸν ἐνυφαίνει στὴν παιδεία τῶν φυλάκων. Ἡ ἀντιπαραβολὴ καὶ ἡ σύγκριση μὲ τὸ θεωρούμενον τότε ὡς αὐτονόητο δικαίωμα τοῦ νικητῆ νὰ ὑποδουλῶναι τὸν ἡττημένο καὶ αἰχμάλωτον ἐχθρό, κάτι ποῦ, ὡς σημειωθεῖ, τὸ θεωρεῖ φυσικὸ δικαίωμα καὶ ὁ θεμελιωτὴς τοῦ νεότερου διεθνoῦς δικαίου, ὁ Hugo Grotius στὸ *De jure belli ac pacis* (1625), μᾶς ἐπιτρέπει νὰ ἐκτιμήσουμε τὴν πρόοδο τοῦ ἠθικοῦ αἰσθήματος ποῦ ἀποπνέει τὸ πλατωνικὸ κείμενον ἕως τὸ 471c 3. Ὡστόσο ὁ περιορισμὸς τῆς ἰσχύος τῶν κανόνων αὐτῶν στὴν ἐνδοελληνικὴ μόνον σφαῖρα ἀποδυναμώνει σημαντικὰ τὴν ἀνθρωπιστικὴ βίαση τους.

469d 9 - e 2. **ἢ οἷε τι ... ἀπτόμενα.** Ὁ Ἀριστοτέλης, *Ρητορικὴ* 1406b 32 κέ., θὰ ἀναφέρει τὸ παραπάνω χωρίον ὡς παράδειγμα ὡραίας εἰκόνας.

469e 7-8. **Οὐδὲ μὴν που ... Ἑλλήνων.** Ὅπως συνηθίζοταν στὴν ἀρχαία Ἑλλάδα, Θουκυδίδης 3, 114, 1.

471b 6-8. **Ἐγὼ μὲν, ἔφη ... ἀλλήλους.** «Οὐσιαστικά είναι ή ίδια αντίληψη, στην οποία βασίζεται ο πανελληνισμός του Ἰσοκράτη και από την οποία απορρέει ή συμβουλή του Ἀριστοτέλη στον Ἀλέξανδρο να κυβερνήσει τους Ἕλληνες ως ήγέτης και τους βαρβάρους ως δεσπότης», W. Jaeger [1959], τ. 2, σ. 335.

471c 3. **εἴρηκας.** Στο 459a 1 κέ.

472b 2. **ἀλλὰ λέγε καὶ μὴ διάτριβε.** Ὁ Γλαύκων ἀναγκάζεται ἐδῶ να γίνει πιεστικότερος. Τόσο τὰ λόγια με τὰ ὁποία διακόπτει τὸν Σωκράτη (471c 4 - e 5) ὅσο και ή ἀπάντηση τοῦ Σωκράτη (472a 1-7) ἀποτελοῦν μικρὰ ρητορικά ἀριστουργήματα. Ταυτόχρονα συνιστοῦν μιὰ δραματική παύση στο ξεδίπλωμα τοῦ ἐπιχειρήματος, με την ὁποία προετοιμάζεται ψυχολογικά ὁ ἀναγνώστης για ὅ,τι θὰ ἀκολουθήσει.

472c 4 - d 2. **Παραδείγματος ἄρα ἔνεκα ... γίγνεσθαι.** Σέ τοῦτο τὸ ἀποκαλυπτικό χωρίο, πού δέν ἔχει προσεχθεῖ ιδιαίτερα, ἐπισημαίνεται ἄλλη μιὰ φορὰ ὕστερα ἀπό τὸ 369a 5 κέ. και 427d 1 κέ. ὁ ἀνιχνευτικός-πειραματικός χαρακτήρας τοῦ πολιτειακοῦ σχεδιασματος τῆς *Πολιτείας*. Με τὸ σχεδιάσμα αὐτὸ ἐπιδιώκεται να καταστοῦν πιὸ εὐδιάκριτα τὰ οὐσιώδη γνωρίσματα τῆς δικαιοσύνης, ὥστε να ἀπαντηθεῖ τὸ ἠθικό ἐρώτημα πού τέθηκε στις ἀρχές τοῦ 2ου βιβλίου και πού θὰ μένει μετέωρο ἕως τὸ τέλος τοῦ 9ου. Ὑπὸ αὐτοὺς τοὺς ὅρους τὸ πολιτειακὸ σχεδιάσμα δέν θὰ ἔπρεπε να ἐκλαμβάνεται με πρίσμα ρεαλιστικά προγραμματικό ἐνῶ τὸ ἐρώτημα περὶ τοῦ ἐφικτοῦ ἢ μὴ τῆς πραγμάτωσής του παύει να εἶναι τόσο ἐπιτακτικό: Σὲ τελικὴ ἀνάλυση, ὅπως θὰ πεῖ ὁ πλατωνικός Σωκράτης για τὴν ἰδανικὴ πόλη του στο 592b 4-5, *διαφέρει οὐδὲν εἴτε που ἔστιν εἴτε ἔσται*.

473a 1-2. **Ἄρ' οἷόν τε ... ἐφάπτεσθαι.** Τὰ αἰσθητὰ πράγματα (*πραῖξις*) γίνονται ἀντιληπτά συνήθως ὡς δέσμες διαφορετικῶν ἀκόμη και ἀντιφατικῶν ιδιοτήτων, ἐνῶ οἱ λεκτικοὶ ὅροι, ὅταν χρησιμοποιοῦνται σωστά, ἔχουν ἓνα και μόνον νοηματικὸ σύστοιχο. Για να εἶναι, κατὰ τὸν Πλάτωνα, πραγματική μιὰ παράσταση, παρατηρεῖ ὁ W. K. C. Guthrie [1975], σ. 484, δέν χρειάζεται να μετασχηματισθεῖ σὲ φαινόμενο αὐτοῦ τοῦ μεταβλητοῦ και ἀτελοῦς κόσμου· τὰ νοηματικά σύστοιχα εἶναι πραγματικά σὲ ἀντίθεση με τέτοια φαινόμενα. Εἶναι στὴ φύση τῆς πράξης να βρίσκεται πιὸ μακριὰ ἀπὸ τὴν ἀλήθεια (ἢ τὴν πραγματικότητα, *ἀλήθεια*) ἀπ' ὅτι ή θεωρία (*λέξις*).

473a 2-3. **κἂν εἰ μὴ ... οὐ;** Τὸ *κἂν εἰ μὴ τῷ δοκεῖ* δείχνει ὅτι ὁ ἰσχυρισμός τοῦ Πλάτωνα ἀντιβαίνει σὲ κάτι κοινῶς παραδεκτό, ἐνῶ με τὸ *ἀλλὰ σὺ ὁ Πλάτων ἀπευθύνεται* στον Γλαύκωνα σάν σὲ γνώστη τῆς πλατωνικῆς φιλοσοφίας.

473c 11 - e 2. **Ἐὰν μή, ἦν ... διεληλύθαμεν.** Εἶναι ἴσως τὸ πιὸ γνωστὸ χωρίο τῆς πλατωνικῆς *Πολιτείας*, αὐτὸ στο ὁποῖο ἔχουν γίνει οἱ περισσότερες ἀναφορὲς ἀνά τοὺς αἰῶνες. Ἡ ἰδέα ἀναδύεται ἀπὸ μιὰ πανάρχαια ἑλληνικὴ παράσταση ὅπου δίπλα στον ἄρχοντα στέκεται ὡς σύμβουλός του ὁ σοφός. «Αὐτὸ πού πραγματικά ὑποστηρίζει ἐδῶ ὁ Πλάτων με τὸν συνήθη προκλητικὸ τρόπο του εἶναι ὅτι δέν ὑπάρχει πολιτικός

ἄξιος αὐτοῦ τοῦ ὀνόματος πού νά μὴν εἶναι καὶ στοχαστής, ἄνθρωπος δηλαδή φιλοσοφημένος, ἱκανὸς νὰ ξεχωρίζει τὸ οὐσιώδες, μὲ γνώση τῆς διαλεκτικῆς, τ.ἑ. μὲ ἱκανότητα νὰ διακρίνει τίς γενικὲς σχέσεις μεταξὺ τῶν πραγμάτων, νὰ βγάζει τὰ σωστά συμπεράσματα ἀπὸ τίς δεδομένες προκειμένες, ἔτοιμος πάντοτε νὰ ἀναθεωρήσει τίς προκειμένες του, ἐὰν τὰ συμπεράσματά του δὲν συμφωνοῦν μὲ τὰ πραγματικὰ δεδομένα (*ἀναιρωῦσα* [sc. *ἡ διαλεκτικὴ*] *τάς ὑποθέσεις*)». G. M. A. Grube [1970], σ. 273. Πρβ. καὶ 499b· 540d· ἐπίσης τίς συχνὲς ἀναφορὲς τῆς Ζ' *Ἐπιστολῆς* σὲ αὐτὸ τὸ χωρίο (324b· 326a-b· 328a-b)· καὶ ἀκόμη *Νόμοι* 711d· 712a· 713e κέ.

473e 3-5. *ἀλλὰ τοῦτό ἐστιν ... δημοσίᾳ*. Τὸ παράδοξο αὐτῆς τῆς πολιτείας ἔγκειται στὸ ὅτι εἶναι δυνατὴ μόνο ὑπὸ ἓναν ὄρο, καὶ μάλιστα ἐξαιρετικὰ ἀπίθανο. Ἀλλὰ ὅπως γράφει ὁ P. Friedländer [1960], σ. 128, «ἐὰν ὁ ὄρος αὐτὸς ἐκπληρωθεῖ —καὶ αὐτὸ τὸ “ἐὰν” δὲν εἶναι στὸ χέρι κανενὸς ἀνθρώπου—, τότε ὅχι μόνον εἶναι δυνατὴ, ἀλλὰ εἶναι καὶ ἀμέσως πραγματικὴ, τόσο πραγματικὴ μάλιστα, ὥστε νὰ ἀποτελεῖ τὸ μοναδικὸ ἀληθινὸ κράτος».

473e 7 - 474a 4. *ὄν εἰπὼν ἡγοῦ ... δίκην*. Πάλι κατὰ τὸν P. Friedländer, ὁ.π., σ. 444, ὁ Πλάτων ἔχει ἐδῶ κατὰ νοῦ λαϊκὲς ἀντιδράσεις ὅπως λ.χ. αὐτὲς πού ξετυλίγονται στοὺς *Ἀχαρνεῖς* τοῦ Ἀριστοφάνη.

474d 4. *ἀνδρὶ δ' ἐρωτικῷ*. Βλ. καὶ 468b 9-11.

475a 10. *στρατηγήσαι – τριτυναρχοῦσιν*. Ἀθήνησι δέκα μὲν ἦσαν φυλαί, διήρητο δ' ἐκάστη τούτων εἰς τρία, εἰς τριττύας [...]. Οἱ οὖν ἐκάστης τριττύος ἄρχοντες τριττύαρχοί τε καλοῦνται καὶ τριτυναρχοῦσιν, σημειώνει ὁ ἀρχαῖος σχολιαστής. Στὴν ἀθηναϊκὴ στρατιωτικὴ ἱεραρχία *στρατηγός* ἦταν ὁ ἀρχηγὸς τοῦ στρατεύματος, *ταξίαρχος* ὁ διοικητὴς τῆς πεζῆς στρατιωτικῆς φάλαγγας (*τάξις*) πού ἔδινε καθεμιά ἀπὸ τίς δέκα φυλές, καὶ τριττύαρχος ὁ διοικητὴς καθενὸς ἀπὸ τὰ τρία τμήματα (*τριττύς*), στὰ ὁποῖα ὑποδιαιρεῖτο κάθε *τάξις*· ὑπῆρχαν ἐπομένως ἓνας στρατηγός, δέκα ταξίαρχοι καὶ τριάντα τριττύαρχοι.

475d 7. *Διονυσίοις*. Κατὰ τὸν ἀρχαῖο σχολιαστὴ *ἐορτὴ Ἀθήνησι Διονύσῳ ἤγετο, τὰ μὲν κατ' ἀγροὺς μηνὸς Ποσειδεῶνος [...], τὰ δὲ ἐν ἄστει Ἐλαφηβολιώνος*. Ὁ Ποσειδεῶν ἀντιστοιχοῦσε στὸ διάστημα ἀπὸ τὰ μέσα Δεκεμβρίου ἕως τὰ μέσα Ἰανουαρίου· ὁ Ἐλαφηβολίων ἀπὸ τὰ μέσα Μαρτίου ὡς τὰ μέσα Ἀπριλίου.

475d 8 - e 1. *τούτους οὖν πάντες ... φήσομεν*; Δὲν πρέπει νὰ φανταζόμαστε τὸν φιλόσοφο τῆς πλατωνικῆς πόλης ὡς ἓναν καθηγητὴ τῆς φιλοσοφίας πού κατέχει ὀρισμένες εἰδικὲς γνώσεις σὲ ἓναν κλάδο (*τεχνύδιον*) αὐτῆς τῆς ἐπιστήμης, ἢ καὶ κάποιας ἄλλης θεωρητικῆς ἐπιστήμης. Τὸ κείμενο τῆς *Πολιτείας* θὰ μᾶς δώσει στὴ συνέχεια (485a 10 κέ.) ἀρκετὰ στοιχεῖα σχετικὰ μὲ τὸν πλατωνικὸ φιλόσοφο.

475e 4. *τούς τῆς ἀληθείας φιλοθεάμονας*. Μέσα ἀπὸ αὐτὴ τὴ φράση ἀναδύεται ἡ ἐρω-

τική διάσταση τοῦ διαλόγου· πρβ. 402d 1 - 403e 7. Ὁ φιλόσοφος ἀγαπᾷ, κι εἶναι στὴν οὐσία τῆς ἀγάπης νὰ ἀγκαλιάζει ὁλόκληρο τὸ ἀντικείμενό της· γίνεται ἔτσι ὁ φιλόσοφος τῆς *ἀληθείας*, δηλαδή τῆς αὐθεντικῆς πραγματικότητας, *φιλοθεάμων* (P. Friedländer [1960], σ. 97).

476a 2. **Οὐκοῦν ἐπειδὴ ... ἐκάτερον.** Βλ. καὶ παρακάτω, στὸ 7ο βιβλίο 524b 3 κέ.: ἐπίσης *Παρμενίδης* 143d 1 κέ.

476b 10-11. **οἱ δὲ δὴ ... εἶεν.** Ἀπὸ τὸ 475d 1 κέ. ἡ συζήτηση βασίζεται ὀντολογικά καὶ γνωσιολογικά στὴν παρμενίδεια διάκριση τριῶν γνωσιολογικῶν καταστάσεων (τῆς γνώσης, τῆς γνώμης, τῆς ἄγνοιας), στὶς ὁποῖες ἀντιστοιχοῦν τρεῖς ὀντολογικὲς καταστάσεις (τὸ ἀπόλυτο εἶναι, ὁ αἰσθητὸς κόσμος τῆς γένεσης καὶ τῆς φθορᾶς, τὸ μὴ εἶναι). Στὸ 6ο βιβλίο (504e 7 κέ.) αὕτη ἡ διάκριση, ἡ ὁποία ἐδῶ ἐξυπηρετεῖ τὴ συσχέτιση τοῦ φιλοσόφου μὲ τὸ ἀπόλυτο εἶναι (*οἱ ἐπ' αὐτὸ τὸ καλὸν δυνατοὶ εἶναι τε καὶ ὄραν καθ' αὐτό*), θὰ ἀντικατασταθεῖ ἀπὸ μιὰ πληρέστερη.

476c 2 κέ. **Ὁ οὖν καλὰ...** Οὐσιαστικά ἐδῶ ἐμφανίζεται γιὰ πρώτη φορὰ στὴν *Πολιτεία* ἡ λεγόμενη θεωρία τῶν ἰδεῶν καὶ εἶναι ἀξιοπρόσεκτο ὅτι αὐτὸ συντελεῖται χωρὶς νὰ προβάλλεται ἀπὸ τὸν Σωκράτη ἓνα συγκροτημένο ἐπιχείρημα καὶ χωρὶς κανένας ἀπὸ ὅσους τὸν παρακολουθοῦν νὰ τοῦ ζητάει ἔστω κάποια διευκρίνιση.

477a 1. **πῶς γὰρ ἂν ... γνωσθεῖν;** Βλ. *Παρμενίδης* 132b 7 - c 5.

477c 1. **δυνάμεις.** Ἡ χρῆση τῆς λ. 'δύναμις' μὲ τὴ σημασία τῆς 'νοητικῆς ἱκανότητας' ἢ τῆς 'νοητικῆς δεξιότητος', ὅπως ἐδῶ, ἦταν ἀσυνήθης τὴν ἐποχὴ ποὺ γραφόταν ἡ *Πολιτεία* καὶ ἀποτελεῖ κατὰ τὸν Adam, ad loc., νεολογισμό τοῦ Πλάτωνα.

479a 1-3. **ὁ χρηστός δὲ ... φιλοθεάμων.** Ἀναφέρεται στὸ 475d 1 - 476d 4· *τὰ καλὰ εἶναι ἐδῶ πληθυντικός τοῦ τὸ καλὸν καὶ ὄχι τοῦ καλόν τι.* Ὁ Πλάτων ψέγει τὸ ὅτι ὁ *φιλοθεάμων* ἔχει πολλοὺς γνῶμονες σχετικὰ μὲ τὴν ὁμορφιὰ (Adam, ad loc.).

479c 1-3. **τῷ τῶν παίδων ... βαλεῖν.** Κατὰ τὸν ἀρχαῖο σχολιαστὴ *αἰνός τις ἐστὶν ὡς ἀνὴρ τε κ' οὐκ ἀνὴρ ὀρνιθὰ τε κ' οὐκ ὀρνιθα ἰδὼν τε κ' οὐκ ἰδὼν ἐπὶ ξύλου τε κ' οὐ ξύλου καθημένην τε κ' οὐ καθημένην λίθω τε κ' οὐ λίθω βάλοι τε κ' οὐ βάλοι.* Σὲ μιὰ σύγχρονη διατύπωση τὸ αἰνίγμα θὰ εἶχε ὡς ἑξῆς: 'Ποιὸς ἦταν ὁ ἄνδρας ποὺ δὲν ἦταν ἄνδρας, ὁ ὁποῖος εἶδε καὶ δὲν εἶδε ἓνα πουλὶ ποὺ δὲν ἦταν πουλὶ καθισμένο σὲ ἓνα δένδρο ποὺ δὲν ἦταν δένδρο· τὸ χτύπησε καὶ δὲν τὸ χτύπησε μὲ μιὰ πέτρα ποὺ δὲν ἦταν πέτρα', καὶ ἡ λύση τοῦ αἰνίγματος θὰ ἦταν: "Ἐνας εὐνοῦχος ποὺ βλέπει θαμπὰ μιὰ νυχτερίδα [: τὸ μόνο θηλαστικὸ ποὺ πετάει] ἐπάνω σὲ ἓνα καλαμῶδες φυτὸ καὶ τῆς ρίχνει μιὰ ἐλαφρόπετρα ἀλλὰ δὲν τὴν πετυχαίνει'.

479d 3-5. **Ἡδὴ κάμεν ἄρα ... εἰλικρινῶς.** Μὲ αὕτη τὴν ὀντολογικὰ ἐνδιάμεση θέση ποὺ ἀποδίδεται στὰ ἀντικείμενα τοῦ αἰσθητοῦ κόσμου ἐκφράζεται μεταφορικά ὁ ρόλος ποὺ παίζουν κατὰ τὴν ἐμπειρικὴ διαδικασίᾳ τῆς γνωστικῆς πρόσληψης (*γνωρίζειν*)

καὶ τοῦ σχηματισμοῦ γνώμης (*δοξάζειν*) ἡ πολλότητα, ὁ ὑποκειμενικὸς χαρακτήρας τῆς αἰσθητηριακῆς ἀντίληψης, οἱ πολιτισμικοὶ καὶ ἱστορικοὶ περιορισμοί, ἡ σχετικότητα, τὰ διαφορετικὰ πρῶτα θεώρησης καὶ τὰ διαφορετικὰ κάθε φορὰ συμφραζόμενα. Ὅλοι αὐτοὶ οἱ παράγοντες θολώνουν τὴν εἰκόνα τοῦ ἀντικειμένου καὶ ἐμποδίζουν τὸ γνωστικὸ ἀδραγμὰ του στὴν καθαρή καὶ ἀμετάβλητη καθεαυτοῦτητά του (W. Kersting [1999], σ. 200).

479d 7. **Προωμολογήσαμεν.** Ἀναφέρεται σὲ ὅ,τι ἔγινε δεκτὸ στὸ 477a 6 κέ. καὶ ἀνανεώθηκε στὸ 478d 5 (*ἔφαμεν ἐν τοῖς πρόσθεν*, δηλαδή στὸ 477a 6 κέ.).

480a 3. **ἔφαμεν.** Στὸ 476b 4 κέ.· πρβ. καὶ 478e 7 κέ.

484c 6 - d 3. **Ἡ οὖν δοκοῦσι ... σφῶζειν;** Σὲ αὐτὸ τὸ χωρίο ὁ Πλάτων μετριάξει τὴν ἀπόλυτη διάκριση γνώσης-γνώμης, ὅπως αὐτὴ ὑποτυπώθηκε στὸ 477b 7-8, ὅπου ἡ *ἐπιστήμη* καὶ ἡ *δόξα* προβλήθηκαν ὡς δύο ἀγεφύρωτα διαφορετικὲς δυνάμεις, προσανατολισμένες στὰ ἰδεατὰ ἀντικείμενα ἢ πρῶτη καὶ στὰ αἰσθητὰ ἢ δεύτερη. Παραβάλλοντες ἐδῶ ὁ Πλάτων τὴ γνωστικὴ κατάσταση τοῦ φίλου τῆς *δόξης* καὶ τοῦ φίλου τῆς *σοφίας* μὲ αὐτὲς τοῦ τυφλοῦ καὶ τοῦ ὄξυδερκοῦς, ἀντίστοιχα, διατηρεῖ οὐσιαστικά κάποια συνέχεια στὴ γραμμὴ τῆς γνώσης: Τὰ τμήματά της διαφέρουν μόνον ὡς πρὸς τὸ βαθμὸ τῆς σαφήνειας ἢ τῆς σκοτεινότητος, καὶ τὰ ἀντικείμενα τῆς γνώμης σχετίζονται μὲ αὐτὰ τῆς γνώσης ὅπως μιὰ ὁμοιότητα κάποιου πράγματος μὲ αὐτὸ στὸ ὁποῖο μοιάζει (509d 1 - 510a 10), μὲν πού καὶ σὲ αὐτὴ τὴ συνάφεια ἡ γνώμη ἐξακολουθεῖ νὰ ἀναφέρεται στὸ γίγνεσθαι ἐνῶ ἡ γνώση στὸ εἶναι. W. K. C. Guthrie [1975], σ. 490.

484c 8. **ὥσπερ γραφῆς.** Πρβ. 472d 4-7. Τὴν εἰκόνα τοῦ ζωγράφου ὁ Πλάτων θὰ τὴν χρησιμοποιήσει πάλι στὸ 500e 3-4.

484c 9 - d 3. **εἰς τὸ ἀληθέστατον ... σφῶζειν;** Ἐνα ἀπὸ τὰ πράγματα τὰ ὁποῖα δὲν διευκρινίζονται σὲ αὐτὴ τὴν ἀρκετὰ σκοτεινὴ φάση τῆς συζήτησης (ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τοῦ βουβιλλίου ἴσαμε τὸ τέλος τοῦ 7ου) εἶναι καὶ ἡ ἀκριβὴς σχέση τοῦ *ἄρχειν* μὲ τὴ φιλοσοφικὴ γνώση τῶν ἰδεατῶν ἀντικειμένων καὶ ἰδίως μὲ τὴ γνώση τῆς ἰδέας τοῦ Ἀγαθοῦ. Πρβ. καὶ 479d 3 κέ.

484d 6-7. **ἐμπειρίᾳ δὲ ... ἐλλείποντας.** Ἐνα ἀπὸ τὰ πολλὰ πλατωνικὰ χωρία ποὺ δειχνουν πόση σημασία ἀπέδιδε ὁ Πλάτων στὴν ἐμπειρία· πρβ. καὶ ὅσα ἔχει πρὸς τὸ 3ο βιβλίο γιὰ τὴν πλούσια ἐμπειρία ποὺ πρέπει νὰ διαθέτει ὁ γιατρὸς καὶ ὁ δικαστὴς, 408d 10 κέ. Ἐδῶ πάντως δὲν προσδιορίζεται τὸ εἶδος τῆς ἐμπειρίας ποὺ πρέπει νὰ ἔχουν προσοικειωθεῖ οἱ φιλόσοφοι-βασιλιάδες οὔτε ὁ τρόπος τῆς προσοικειώσεώς της.

485a 4. **ἐλέγομεν.** Στὸ 474b 4 κέ.

485a 10 κέ. **Τοῦτο μὲν δὴ ...** Ἀπὸ τὴν περιγραφὴ τῆς φιλοσοφικῆς ἰδιοσυστάσεως, ποὺ ἀρχίζει σὲ αὐτὸ τὸ σημεῖο καὶ συγκεφαλαιώνεται στὸ 487a 3-5 μὲ τὴ συμπαράθεση τῶν χαρακτηριστικῶν ιδιοτήτων της, διαπιστώνουμε ὅτι τὸ κέντρο βάρους ἐντοπίζεται

περισσότερο στη μορφωμένη και καλλιεργημένη προσωπικότητα παρὰ στον πρωτό-τυπο στοχασμό που θὰ ἀνακαλύπτει νέες ἀλήθειες, καὶ ὅτι τελικὰ τὸ ζητούμενο εἶναι ἡ ἁρμονικὴ σύζευξη πνευματικῆς καλλιέργειας καὶ ἠθικοῦ χαρακτήρα.

485b 7-8. **ἐν τοῖς πρόσθεν ... διήλθομεν.** Στὸ 474d 3 - 475b 9.

485c 3-4. **τὴν ἀψεύδειαν καὶ ... στέργειν.** Σὲ αὐτὴ τὴ φράση, πού εἶναι χαρακτηριστικὴ γιὰ τὴ στάση τοῦ Πλάτωνα ἀπέναντι στὴν ἀλήθεια, ὁ Σωκράτης ἀναφέρεται στὴν προσήλωση τοῦ φιλοσόφου στὴν ἀλήθεια καὶ στὴν προσπάθειά του νὰ ἀπαλλαγεῖ ἀπὸ τὴν ἀναλήθεια (τὸ *ἀληθῶς ψεύδεσθαι*) πού ταυτίζεται μὲ τὴν ἄγνοια καὶ τὴν πλάνη. «Ὁ Πλάτων», γράφει ὁ W. K. C. Guthrie [1975], σ. 458, «δὲν θὰ δεχόταν ποτὲ ὅτι εἶναι κατὰ ὁποιοδήποτε τρόπο δυνατὸν ἡ κοινωνικὴ εὐθύνη τοῦ φιλοσόφου νὰ ἀποτελέσει ἐμπόδιο στὴν προσπάθειά του νὰ ἀνακαλύψει τὴν ἀλήθεια», πρβ. καὶ λίγο παρκατάω στὸ 490a 1-3. Ὡς πρὸς ἐνδιαφέρον σχόλιο ἐν προκειμένῳ ὁ Guthrie, ὁ.π., παραθέτει τὶς παρατηρήσεις τοῦ κοινωνιολόγου A. Gouldner [1965], σ. 332, σύμφωνα μὲ τὸν ὁποῖο, ὅταν ἓνας φιλόσοφος στρατεύεται ὑπὲρ ἐνὸς κοινωνικοῦ συστήματος, τότε ἡ σχέση του μὲ τὴν ἀλήθεια γίνεται χαλαρότερη καὶ ἡ ἀλήθεια παύει νὰ ἀποτελεῖ γι' αὐτὸν ἀπόλυτη ἀξία· κι ὅταν πάλι ὁ φιλόσοφος δηλώνει μὴ ἄνευ ὄρων προσήλωση στὴν ἀλήθεια, πρέπει νὰ εἶναι ἔτοιμος νὰ χαλαρώσει τοὺς δεσμούς του μὲ μὴ δεδομένη κοινωνία, νὰ περιορίσει τὴν εὐθύνη του γιὰ τὴν εὐημερία της ἢ τὴ στράτευση του σὲ ἄλλους κοινωνικοὺς ρόλους.

485d 6 - e 3. **Ἀλλὰ μὴν ὅτφ ... φιλοχρήματος.** Ὁ Πλάτων δὲν χάνει τελικὰ πίσω ἀπὸ τὴ διαίρεση τῆς ψυχῆς σὲ διαφορετικὰ μέρη τὴ θέα τῆς οὐσιαστικῆς ἐνότητάς της. Τὴν ἐνότητα αὐτὴ θὰ τὴν ἐξεικονίσει ὡς ἓνα ρεῦμα παθιασμένης ἐπιθυμίας πού εἶναι δυνατὸν νὰ διοχετευθεῖ σὲ διαφορετικὰ ἀντικείμενα, ἀναλόγως μὲ τὸ χαρακτήρα τοῦ ἀνθρώπου. Προσγράφοντας ὁ Πλάτων σὲ καθένα μέρος τῆς ψυχῆς ἰδιαίτερα πάθη καὶ ἐπιμένοντας ὅτι ὁ φιλόσοφος ἐπιθυμεῖ τὴ σοφία, ὅπως ἓνας ἄλλος ἄνθρωπος τὸ φαγητό, τὸ πιὸτὸ ἢ τὸν σαρκικὸ ἔρωτα, καθιστᾷ σαφὲς ὅτι στόχος δὲν εἶναι ἡ καταπίεση τῶν ἐπιθυμιῶν ἀλλὰ ὁ ἐξαγνισμός τους. Δὲν εὐσταθεῖ ἡ κατηγορία τοῦ ψυχροῦ ἰντελεκτουαλισμοῦ πού τόσο συχνὰ προσάπτεται στὸν Πλάτωνα: ὁ λόγος ζωογονεῖται ἀπὸ ἓνα βαθὺ ρεῦμα πάθους, καὶ τὰ τρία μέρη τῆς ψυχῆς γίνονται ἀπλῶς οἱ τρεῖς κύριοι δίαυλοι μέσα ἀπὸ τοὺς ὁποίους θὰ περάσει αὐτὸ τὸ ρεῦμα. Βεβαίως, αὐτὲς οἱ ἐπιθυμίες δὲν εἶναι ἡ μοναδικὴ λειτουργία τῆς ψυχῆς, ὥστόσο ἀποτελοῦν τὸν ἓνα, μεγάλο ζωογονητικὸ παράγοντα πού εἶναι κοινὸς σὲ ὅλα τὰ μέρη της καὶ πού προφανῶς ταυτίζεται μὲ τὸν ἔρωτα τοῦ *Συμποσίου*. G. M. A. Grube [1970], σ. 135 κέ.

487a 3-5. **εἰ μὴ φύσει ... σωφροσύνης.** Μιὰ ἀνάλογη συμπαράθεση φυσικῶν χαρακτηριστικῶν τοῦ ἄρχοντα ἀπαντᾷ στοὺς *Νόμους* 709e 7-8, *τύραννος δ' ἔστω νέος καὶ μνημῶν καὶ εὐμαθὴς καὶ ἀνδρεῖος καὶ μεγαλοπρεπὴς φύσει*. Τὸ ἐρώτημα κατὰ πόσο εἶναι δυνατὸν ὁ αὐτὸς ἄνθρωπος νὰ συνδυάζει ὅλες τὶς ιδιότητες τοῦ a 3-5 θὰ συζητηθεῖ

στο 503b 7 κέ. — Τὸ *εὐχαρις* ('εὐχάριστος, θελκτικός, πλήρης χάριτος' LS) δὲν ἐμφανίζεται στίς ἀνάλογες συμπαραθέσεις τοῦ 490c 8 κέ. καὶ 494b 1 κέ.

487a 6. **Μῶμος**. Θεὸς τοῦ ψόγου καὶ τῆς κατάκρισης. Μὲ τὴν ἀναφορά σὲ αὐτὸν ὁ Γλαύκων ἀποφεύγει νὰ ἀπαντήσει εὐθέως μὲ ἕνα κατηγορηματικὸ 'Ναί' στὴν ἐρώτηση τοῦ Σωκράτη καὶ ἔτσι γίνεται εὐκολότερη ἡ μετάβαση στὴν παρέμβαση τοῦ Ἀδείμαντου (ἀμέσως παρακάτω στο 6 1 κέ.) μὲ τὶς ἀρνητικὲς ἐπισημάνσεις της.

486a 9-10. **οἷόν τε οἶε ... βίον**; Πρβ. 604b 12 - c 1.

487b 3 - c 3. **ἡγοῦνται δι' ἀπειρίαν ... λόγους**. Στὸν *Φαῖδρο* 262a 2 ὁ Σωκράτης ἐπικρίνει τοὺς *ἐριστικούς* γιὰ τὸ ἴδιο ἀκριβῶς πρᾶγμα.

487c 6 - d 5. **ἔργῳ δὲ ὁρᾷν ... γιγνομένους**. Παρόμοια κριτικὴ ἀσκεῖ ὁ Καλλικλῆς στὸν *Γοργία*, ἰδίως στο 485d 1 κέ. Βλ. ἐπίσης ὅσα λέει ὁ Ἰσοκράτης στο *Περὶ ἀντιδόσεως* 264 κέ., *διατρῆναι μὲν οὖν περὶ τὰς παιδείας ταύτας χρόνον τινὰ συμβουλευσάμ' ἂν τοῖς νεωτέροις, μὴ μέντοι περιμεῖν τὴν φύσιν τὴν αὐτῶν κατασκελετευθεῖσαν ἐπὶ τούτοις, κλπ.*

487e 6. **Σὺ δέ γε ... λέγειν**. Λέγεται εἰρωνικά, ὅπως δείχνει τὸ *σκώπτεις* στὸν ἀμέσως ἐπόμενο στίχο.

488a 7 κέ. **νόησον γὰρ τοιουτονὶ** κλπ. Στὴν παραβολὴ τοῦ πλοίου εἰκονίζεται ἡ σχέση πολιτικῆς-φιλοσοφίας μὲ πλαίσιο τὸ ἀθηναϊκὸ ἰδίως πολίτευμα («πικρὴ σάτιρα τῆς ἀθηναϊκῆς δημοκρατίας» χαρακτηρίζει τὴν παραβολὴ ὁ Guthrie [1975], σ. 499) ἀλλὰ καὶ τὸ πολίτευμα ὁποιασδήποτε ἄλλης δημοκρατούμενης πόλης-κράτους· πρβ. Ἀριστοτέλης, *Ρητορικὴ* 1406b 34 κέ., *ὅτι ὅμοιος [sc. ὁ δῆμος] ναυκλήρῳ ἰσχυρῷ μὲν ὑποκώφῳ δέ. Ἡ πολιτικὴ καὶ ἠθικὴ χρεωκοπία αὐτοῦ τοῦ πολιτεύματος ἀποδίδεται ἐδῶ στὸν παραμερισμὸ τῆς ἀληθινῆς φιλοσοφίας καὶ τὴν ἀπαξίωση τοῦ φιλοσόφου. Στόχος τοῦ πλατωνικοῦ Σωκράτη εἶναι νὰ καταστήσει φανερὸ πόσο ἀπαραίτητη εἶναι ἡ γνώση τῆς πολιτικῆς τέχνης, πόσο ἀνίκανη ἡ μάζα νὰ ἀντιληφθεῖ τὴν ἀξία της καὶ νὰ τὴν προσοικειωθεῖ καὶ πόσο λαθεμένη ἡ ἀμφισβήτηση τοῦ διδακτοῦ αὐτῆς τῆς πολιτικῆς τέχνης. — Σχετικὰ μὲ τὴν παραβολὴ αὐτὴ καθεαυτὴν ὁ R. Bambrough [1967], σ. 105, παρατηρεῖ ὅτι ὁ Πλάτων λαθεύει ὅταν παραλληλίζει τὴν ἐπιλογὴ μιᾶς πολιτικῆς ἀπὸ ἕναν κυβερνήτη μὲ τὴ χάραξη μιᾶς πορείας ἀπὸ ἕναν καπετάνιο. Γιατὶ ἡ πραγματικὴ ἀναλογία ὑφίσταται ἀνάμεσα στὴν ἐπιλογὴ μιᾶς πολιτικῆς ἀπὸ ἕναν πολιτικὸ καὶ στὴν ἐπιλογὴ ἑνὸς προορισμοῦ ἀπὸ τὸν πλοιοκτῆτη ἢ τοὺς ταξιδιωτὲς ἑνὸς πλοίου. Ὁ Πλάτων παρουσιάζει ἐδῶ τὴν ἐρώτηση 'τί πρέπει νὰ παραχθεῖ', μὲ τὴν ἔννοια τοῦ σκοποῦ, ὡς κάτι περίπου ταυτόσημο μὲ τὴν ἴδια ἐρώτηση ('τί πρέπει νὰ παραχθεῖ') ὑπὸ τὴν ἔννοια τῶν μέσων. Θολώνει ἔτσι τὸ πραγματικὸ δεδομένο ὅτι στὴν πολιτικὴ ὅπως καὶ στὴ θάλασσα ἡ θεωρητικὴ γνώση καὶ ἡ πρακτικὴ ἰκανότητα τοῦ καπετάνιου δὲν παίζουν κανένα ρόλο ἕως τὴ στιγμὴ ποὺ θὰ ἀποφασιστεῖ ὁ προορισμὸς πρὸς τὸν ὁποῖο θὰ κινηθεῖ τὸ πλοῖο.*

488a 8. **ναύκληρον**. 'ναύκληρος' είναι 'ὁ ιδιοκτήτης ἢ κύριος πλοίου, ὁ ἀντὶ χρημάτων μεταφέρων ἐμπορεύματα ἢ ἐπιβάτας διὰ τοῦ πλοίου του', LS. Στὴ μετάφραση κρατήσα τὸ 'καρραβοκύρης' τοῦ I. Γρυπάρη· ἡ ἀπόδοση 'κυβερνήτης' ἢ 'καπετάνιος' εἶναι λανθασμένη, ἐνῶ τὸ 'πλοιοκτήτης' τῆς μετάφρασης τοῦ Κ. Δ. Γεωργούλη, καθὼς καὶ ἡ ἀντίστοιχη ἀγγλική 'shipowner' εἶναι ἀκόμη πιὸ ἀστοχή «with its suggestion of an Onassis», ὅπως χαρακτηριστικὰ σημειώνει γιὰ αὐτὴ τὴν τελευταία ὁ Guthrie [1975], σ. 449.

488e 4. **μετεωροσκόπον τε καὶ ἀδολέσχην**. Χλευαστικοὶ χαρακτηρισμοὶ ποὺ ἀκούγονταν συχνὰ στὸ θέατρο καὶ στὴν ἀγορὰ γιὰ τοὺς ἐρευνητὲς τῆς φύσης, τοὺς ἐκφραστὲς ἰδεῶν τοῦ ἑλληνικοῦ διαφωτισμοῦ, τοὺς ρητοροδιδασκάλους. «Ἀκούγεται ἐδῶ εὐκρινῶς ἡ ἐπίθεσις κατὰ τοῦ ἴδιου τοῦ Σωκράτη στὶς *Νεφέλες*, στ. 228 καὶ 1480, τοῦ Ἀριστοφάνη», σημειώνει ὁ P. Friedländer [1960], σ. 99.

489b 8. **ὁ τοῦτο κομψευσάμενος**. Σύμφωνα μὲ τὸν Ἀριστοτέλη, *Ρητορικὴ* 1391a 7-12, ὁ Σωκράτης ἀναφέρεται ἐδῶ στὸν λυρικό καὶ ἐλεγειακὸ ποιητὴ Σιμωνίδη ἀπὸ τὴν Κέα (556-468 π.Χ.) ποὺ ὅταν ρωτήθηκε ἀπὸ τὴ γυναίκα τοῦ Τέρωνα ἂν θὰ 'ταν καλότερο νὰ εἶναι κανεὶς πλούσιος ἢ σοφὸς ἀπάντησε τὸ πρῶτο, *πλούσιον εἶπεῖν, τοὺς σοφοὺς γὰρ ἔφη ὁρᾶν ἐπὶ ταῖς τῶν πλουσίων θύραις διατρίβοντας*.

489c 5. **οἷς ἄρτι ἐλέγομεν ναύταις**. Βλ. 488b 3 κέ.

489c 6. **λεγομένους**. Βλ. 488e 3 κέ.

489d 3. **τὸν ἐγκαλοῦντα τῇ φιλοσοφίᾳ**. Βλ. 487d 1-4.

489e 3. **ἐκεῖθεν ἀναμνησθέντες**. Ἀναφέρεται στὸ 485a 1 κέ.

489e 3-4. **ὄθεν διήμην ... φῦναι**. Βλ. 485a 4 κέ.

489e 4-5. **καλόν τε καὶ αἰσχρόν ἐσόμενον**. Εἶναι σημαντικό, παρατηρεῖ ὁ W. Jaeger [1959], τ. 2, σ. 416, ἰδιαίτερα γιὰ ὅποιον ἔχει συνηθίσει νὰ βλέπει τὴν πλατωνικὴ φιλοσοφία ὡς παιδεία, ὅτι ὁ πλατωνικὸς φιλόσοφος εἶναι ἀπλῶς ἡ ἀνανεωμένη μέσα ἀπὸ τὸ σωκρατικὸ πνεῦμα ἐκδοχὴ τοῦ *καλοῦ καὶ αἰσχροῦ* ἀνδρός, δηλαδὴ τοῦ ἀνώτατου μορφωτικοῦ ἰδεώδους τῆς κλασικῆς περιόδου τῶν Ἑλλήνων.

490c 9. **μέμνησαι γάρ που**. Ἀναφέρεται στὸ 487a 3-5.

491d 1 κέ. **Παντός, ἧν δ' ἐγώ, σπέρματος** κλπ. "Ὅσα θὰ λεχθοῦν στὴ συνέχεια, ὡς τὸ 492a 5, γιὰ τὶς δλέθριες συνέπειες τοῦ κακοῦ στὰ προικισμένα ἄτομα ἀποτελοῦν κεφαλαιώδους σημασίας διάγνωση σχετικὰ μὲ τὴ διπολικότητα τῆς ἀνθρώπινης φύσης καὶ ζωῆς· διάγνωση ποὺ ἀποτυπώνεται στὴ φράση ὅτι τὰ μεγάλα ἀδικήματα ἀλλὰ καὶ οἱ μεγάλες ἀρετὲς ριζώνουν στὴν *ἀρίστην φύσιν* κι ὅτι μιὰ ἀσθενέστερη ἰδιοσυγκρασία δὲν θὰ προκαλέσει ποτὲ κάτι μεγάλο, καλὸ ἢ κακὸ. Τὸ παράλληλο χωρίο στὰ *Ἀπομνημονεύματα* 4, 1, 4 τοῦ Ξενοφῶντα, *τῶν ἀνθρώπων τοὺς εὐφρεσεστάτους ἐρρωμενεστάτους τε ταῖς ψυχαῖς ὄντας παιδευθέντας μὲν καὶ μαθόντας ἂ δεῖ πράττειν, ἀρί-*

στους τε καὶ ὠφελιμωτάτους γίνεσθαι, [...] ἀπαιδεύτους δὲ καὶ ἀμαθεῖς γενομένους κακίστους τε καὶ βλαβερωτάτους γίνεσθαι, ἐπιτρέπει νὰ σκεφθοῦμε ὅτι «τὸ γενικὸ αἶσθημα σὲ αὐτὸ τὸ χωρίο εἶναι σωκρατικό», Adam, ad loc.

492a 6-7. **διαφθειρομένους τινὰς εἶναι ... ἰδιωτικούς.** Ἀναφερόμενος ὁ Πλάτων στὴ φθορὰ τῆς ρωμαλέας (νεανικῆς, c 4) φύσης —σὲ τί συνίσταται ἡ φθορὰ αὐτῇ θὰ τὸ περιγράψει στὸ 8ο καὶ τὸ 9ο βιβλίο— ἔχει κατὰ νοῦ πρωτίστως τὸν Ἀλκιβιάδη ἀλλὰ καὶ ἄλλους ἔξοχα προικισμένους ἀνθρώπους τοῦ οἰκογενειακοῦ περιβάλλοντός του, ἕναν Κριτία ἢ ἕναν Χαρμίδη, ποὺ τὴν ἐξαχρείωσή τους τὴν βίωσε ὁ ἴδιος ὁ Πλάτων στὰ νιάτα του. Παράλληλα, ἀναδεύει καὶ ἐδῶ ἡ τραγικὴ μοῖρα τοῦ ἱστορικοῦ Σωκράτη —ὑπόμνηση γιὰ τὸν κίνδυνο στὸν ὁποῖο εἶναι διαρκῶς ἐκτεθεμένος ὁ ἀληθινὸς φιλόσοφος.

492b 5 - c 8. **Ὅταν, εἶπον, συγκαθεζόμενοι ... τοιοῦτον.** Ὁλοζώντανη ἀλλὰ καὶ γεμάτη πίκρα ἀπεικόνιση τοῦ θορύβου, τῶν ὑπερβολικῶν ἐκδηλώσεων ἐπαίνου καὶ ψόγου καὶ προπαντὸς τῆς ἐντονότατης ὑποβολῆς ποὺ ἀπορρέει ἀπὸ τὴ συμπεριφορὰ τῶν πολλῶν στὶς λαϊκὲς συνελεύσεις, στὰ δικαστήρια, στὰ θέατρα κλπ.

492d 6-7. **ἢ οὐκ οἶσθα ... κολάζουσιν.** Παρὰ τὸν γενικὸ χαρακτήρα τῆς πλατωνικῆς περιγραφῆς ὁ ἀρχαῖος ἀναγνώστης τῆς *Πολιτείας* ἀσφαλῶς ἐδῶ θὰ συλλογίζοταν ἐπίσης τὸν Σωκράτη καὶ τὴν τραγικὴ ἀνημποριά του μπροστὰ στὴν τυραννικὴ δύναμη τοῦ πλήθους.

492e 3-4. **οὔτε γὰρ γίνεταί ... πεπαιδευμένον.** Στὴ μετάφραση αὐτοῦ τοῦ δυσνόητου χωρίου ἀκολουθῶ ἐν μέρει τὸν Adam, τ. 2, σ. 76, καὶ ἐν μέρει τὸν P. Friedländer [1960], σ. 445, σημ. 40. — Μὲ τὸ *τούτων παιδεία* ἐννοεῖται ἡ καταλυτικὴ ἐπίδραση ποὺ ἀσκεῖ τὸ δημόσιο αἶσθημα ὅπως ἐκφράζεται μέσα ἀπὸ τὸ συγκεντρωμένο πλῆθος στὶς λαϊκὲς συνελεύσεις κλπ.

492e 6 - 493a 2. **εὖ γὰρ χρὴ ... ἐρεῖς.** Ὁμοια καὶ στὴν Ζ' *Ἐπιστολῇ* ἀποδίδεται σὲ κάποια ἀνώτερη δύναμη (*τινὶ τῶν κρειττόνων*, 326e 1) ἡ συνάντηση τοῦ Πλάτωνα μὲ τὸν Δίωνα. — Ἡ πλατωνικὴ περιγραφή τῆς ὥς ἐκ θαύματος σωτηρίας τῆς φιλοσοφικῆς φύσης μέσα ἀπὸ τοὺς κινδύνους ποὺ ἀπειλοῦν τὴ μορφωτικὴ ἀνέλιξή της, παρατηρεῖ ὁ W. Jaeger [1959], τ. 2, σ. 350, δίνει στὴν ἐγκόσμια ὑπαρξὴ τοῦ φιλοσόφου τὸν τραγικὸ χαρακτήρα της· ὅτι δηλαδὴ μόνο μὲ κάποια θεϊκὴ χάρη ἢ τύχη πραγματώνεται καὶ ὅτι οἱ περισσότεροι ἄνθρωποι αὐτοῦ τοῦ εἶδους εἶναι καταδικασμένοι νὰ χαθοῦν προτοῦ προλάβουν νὰ ξεδιπλώσουν τίς ιδιότητες αὐτῆς τους τῆς φύσης.

493a 6. **τῶν μισθαρονούτων ἰδιωτῶν.** Ἐλάσσονες σοφιστὲς τῆς δεύτερης ἢ καὶ τῆς τρίτης γενιάς, γιὰ τοὺς ὁποίους γνωρίζουμε ἀπὸ τὸν Ἀριστοτέλη, *Σοφιστικοὶ ἔλεγχοι* 165a 21 καὶ 183b 36, *Ἠθικὰ Νικομάχεια* 1164a 30, ὅτι ὑπῆρχαν ἀκόμη καὶ στὰ δικά του χρόνια στὴν Ἀθήνα, καὶ οἱ ὁποῖοι δέσποζαν στὴν πνευματικὴ κίνηση τῆς πόλης καὶ δηλητηρίαζαν τὴν ψυχὴ τῆς νεολαίας της.

493a 6. **οὔτοι**. Δηλαδή ἡ μεγάλη μάζα, ὁ *δῆμος*.

493a 7. **ἀντιτέχνους**. Ἡ *τέχνη* τὴν ὁποία ἐννοεῖ ἐδῶ ὁ Πλάτων πρέπει νὰ εἶναι αὐτὴ τῆς διδασκαλίας τῆς ἀρετῆς.

493b 5-7. **καταμαθὼν δὲ ταῦτα ... τρέποιοτο**. Ἡ διάκριση *τέχνης* καὶ *τριβῆς* ἐξηγεῖται στὸν *Γοργία* 462b 6 κέ.

493c 1-2. **ὀνομάζοι δὲ πάντα ... δόξαις**. Παρόλο ὅτι ἡ ἐνότητα αὐτὴ τῆς *Πολιτείας* πρέπει νὰ διαβαστεῖ μὲ ἱστορικὸ πλαίσιο τὴν ἀθηναϊκὴ, κυρίως, δημοκρατία τοῦ 4ου αἰ., ὡστόσο ἡ θεώρηση ἐδῶ εἶναι καθολικότερη καὶ ἰσχύει γιὰ κάθε μάζα δημοκρατούμενης πολιτείας.

493c 4-6. **ἀλλὰ τὰναγκαῖα δίκαια ... δεῖξαι**. Πίσω ἀπὸ αὐτὸ τὸ χωρίο (ἀλλὰ καὶ τὴ συνέχειά του) ἀναδεύει, κατὰ τὸν Adam, ad loc., ἡ «βαθυστόχαστη φιλοσοφικὴ ἄποψη» ὅτι τὰ ἔργα τῆς ἀνάγκης ἀποτελοῦν κάτι κακὸ καὶ ὅτι ἡ ἠθικὴ ἐλευθερία συνίσταται στὸ νὰ ἀκολουθεῖ κανεὶς ὅ,τι εἶναι ἀγαθό. Βλ. καὶ 617e 2-5· πρβ. ἐπίσης *Τίμαιος* 29e 1 κέ. καὶ 47e 3 κέ.

493d 6. **ἡ Διομήδεια λεγομένη ἀνάγκη**. Ἦδη στὴν ἀρχαιότητα ἦταν ἀμφιλεγόμενη ἡ προέλευση αὐτῆς τῆς παροιμιώδους φράσης ποὺ κατὰ τὸν ἀρχαῖο σχολιαστὴ λεγόταν *ἐπὶ τῶν κατ' ἀνάγκην τι πραττόντων*, πρὸς δήλωση ἑνὸς ἀνυπερβλήτου ἀναγκασμοῦ. Σύμφωνα μὲ μιὰ ἐκδοχὴ ἀναγόμεναι στὴ βία ποὺ ἄσκησε στὸν Ὀδυσσεά ὁ Διομήδης ὕστερα ἀπὸ τὴν κλοπὴ τοῦ Παλλιδίου στὸ Ἴλιον· σύμφωνα πάλι μὲ τὸ ἀρχαῖο σχόλιο στὶς *Ἐκκλησιαστικὰς*, στ. 1029, τοῦ Ἀριστοφάνη, *Διομήδης ὁ Θρᾷξ πόρνας ἔχων θυγατέρας τοὺς παριόντας ξένους ἐβιάζετο αὐταῖς συνεῖναι ἕως οὗ κόρον σχῶσι καὶ ἀναλωθῶσι οἱ ἄνδρες*.

493e 2. **ἐκεῖνο ἀναμνήσθητι**. Ἀναφέρεται στὸ 475e 5. κέ.

494b 1. **ὁμολόγηται ... ἡμῖν**. Στὸ 487a 3-5· πρβ. καὶ 490c 10-11.

494b 5 κέ. **Οὐκοῦν εὐθὺς ἐν παισὶν** κλπ. Στὶς περιγραφὲς αὐτῆς τῆς ἐνότητας οἱ μελετητὲς τῆς *Πολιτείας* ἀναγνωρίζουν τὴ μορφή τοῦ Ἀλκιβιάδου. Μάλιστα ὁ P. Friedländer [1960], σ. 100-1, ἐπισημαίνει ὀρισμένους χαρακτηριστικὰς λεκτικὰς ὁμοιότητες τοῦ κειμένου τῆς *Πολιτείας* μὲ τὸν *Ἀλκιβιάδου Α'* 104a καὶ 105a-b, ποὺ τὶς παραθέτει σὲ δύο σημειώσεις, τὶς ὑπ' ἀριθ. 41 καὶ 42, τῆς σ. 445. Ὁ Πλάτων, ὅπως ἄλλωστε καὶ ὁ Ξενοφῶν στὰ *Ἀπομνημονεύματα* 1, 2, 16 καὶ 47, ἐπιχειρεῖ, παράλληλα, ἐδῶ νὰ διαλύσει τὴν ἐντύπωση —ἀρκετὰ διαδεδομένη τότε— ὅτι γιὰ τὴν πορεία ποὺ ἀκολούθησε ὁ Ἀλκιβιάδης (ἀλλὰ καὶ ὁ Κριτίας, ὁ Χαρμίδης κἄ. προικισμένοι νέοι τῆς Ἀθήνας) δὲν ἦταν ἄμοιρος εὐθύνων ὁ Σωκράτης μὲ τὴν κακὴ παιδευτικὴ ἐπίδραση ποὺ ἄσκησε ἐπάνω τους.

495a 4. **οὐ κακῶς ἐλέγομεν**. Ἀναφέρεται στὸ 491b 4 κέ.

495b 2. **ὥς ἡμεῖς φαμεν.** Ἀναφέρεται στο 491a 8 - b 2.

495b 5. **οἱ ἂν ταύτη ... ῥυέντες.** Πρβ. 485d 6 κέ.

495b 5-6. **σμικρὰ δὲ φύσις ... δρᾷ.** Πρβ. 491e 1-6.

495c 4. **οἷα καὶ σὺ φῆς.** Ἀναφέρεται στο 487d 1-5· πρβ. καὶ 489d 1-5.

496b 1-2. **ἢ πού ὑπὸ ... ἦθος.** Ὁ Adam, ad loc. καὶ ὁ Friedländer εἰκάζουν ὅτι ἐδῶ ὁ Πλάτων συλλογίζεται τὸν φίλο του Δίωνα. Ἄν ἡ εἰκασία τους εἶναι ὀρθή, τὸ χωρίο θὰ πρέπει νὰ ἔχει γραφεῖ μετὰ τὸ 367 π.Χ., ἔτος κατὰ τὸ ὁποῖο ἐξορίστηκε ὁ Δίων ἀπὸ τὶς Συρακοῦσες.

496b 7. **ὁ τοῦ ἡμετέρου Θεάγου χαλινός.** Ὁ Θεάγης, μαθητὴς τοῦ Σωκράτη, δὲν μπόρεσε νὰ ἀσχοληθεῖ μὲ τὴν πολιτικὴ ἐξαιτίας τῆς κακῆς ὑγείας του· ἀναφορὰ σὲ αὐτὸν γίνεται καὶ στὴν Ἀπολογία 33e 7, ἐπίσης στὸν ὁμώνυμο, ἀμφίβολης γνησιότητας, διάλογο.

496c 4. **τὸ δαιμόνιον σημεῖον.** Γιὰ τὸ θεϊκὸ σημάδι τοῦ Σωκράτη, ἐκείνη τὴν ἀπροσδιόριστὴ ἐσωτερικὴ φωνὴ πού τὸν ἀπέτρεπε ἀπὸ σοβαρὰ ὀλισθήματα, βλ. καὶ στὴν Ἀπολογία 31d 2-6, στὸν Θεαίτητο 151a 1-6, στὸν Θεάγη 128e 1-5· ἐπίσης στὸν Ξενοφῶντα, Ἀπομνημονεύματα 1, 4, 2 κέ. Τί πιστευόταν στὴν ἀρχαιότητα γιὰ τὸ σωκρατικὸ δαιμόνιον μᾶς παραδίδεται ἀπὸ τὸν Πλούταρχο, *Περὶ τοῦ Σωκράτους δαιμονίου* 599f - 582c καὶ 588b - 589f.

496d 9 - e 2. **ἀγαπᾷ εἰ πῃ ... ἀπαλλάσσεται.** Πρβ. ὅσα φέρεται νὰ ἔχει πεῖ ὁ Σωκράτης στὴν ἀπολογία του ὅπου ἀπερίφραστα ὑποστηρίζεται ὅτι αὐτὸς πού πραγματικά θὰ ἐπιχειρήσει νὰ ἀντιταχθεῖ στὴν ἀδικία τῶν πολλῶν δὲν θὰ ἀποφύγει τὴ συντριβὴ—*οὐ γὰρ ἔστιν ὅστις ἀνθρώπων σωθήσεται οὔτε ὑμῖν οὔτε ἄλλῳ πλήθει οὐδενὶ γνησίως ἐναντιούμενος*—κι ὅτι ὁποῖος θέλει σταλήθεια νὰ ἐναντιωθεῖ στο κακὸ καὶ νὰ ἀγωνιστεῖ γιὰ τὸ δίκιο πρέπει κατανάγκη νὰ τὸ πράξει αὐτὸ ὥς ἰδιώτης καὶ ὄχι ὥς πολίτικος, *ἀναγκαῖόν ἐστι τὸν τῷ ὄντι μαχόμενον ὑπὲρ τοῦ δικαίου ... ἰδιωτεύειν ἀλλὰ μὴ δημοσιεύειν*, Ἀπολογία 31d 6 - 32a 3· πρβ. καὶ *Γοργίας* 485d 1 κέ. Μὲ αὐτὸ τὸ πρίσμα θὰ ἀντιληφθοῦμε καλύτερα τὴν ἀπογοήτευση πού ἀποπνέουν τὰ λόγια τοῦ πλατωνικοῦ Σωκράτη σὲ αὐτὸ τὸ σημεῖο τῆς *Πολιτείας*.

497b 3. **ξενικὸν σπέρμα.** Πρβ. στὸν *Τίμαιο* 90a 5-6, *φυτὸν οὐκ ἔγγειον ἀλλὰ οὐράνιον*.

497b 7 - c 4. **εἰ δὲ λήψεται ... πολιτεία.** «Πιουθενὰ ἀλλοῦ δὲν λέγεται μὲ τόση σαφήνεια ὅτι ἡ ἀρίστη πολιτεία δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ ἡ ἰδανικὴ μορφή τῆς κοινωνίας ἡ ὁποία εἶναι ἀπαραίτητη γιὰ τὸ ὁλοκληρωμένο ξεδίπλωμα τῶν ἐνδιάθετων τάσεων τῆς φιλοσοφικῆς φύσης», γράφει ὁ W. Jaeger [1959], τ. 2, σ. 380.

497c 7 - d 2. **τοῦτο δὲ αὐτὸ ... ἐτίθεις.** Τὸ ἐρρήθη μὲν καὶ τότε ἀναφέρεται στο 3ο βιβλίο, στο 412a 9 - b 1, ὅπου γίνεται ἕνας ὑπαινιγμὸς γιὰ αὐτὴ τὴν ἀνάγκη· πρβ. καὶ 423e 4-6,

ἐπίσης 427a 5-7. Ἀπὸ τὰ παραπάνω χωρία μπορούμε ἐπίσης νὰ ἀντιληφθοῦμε πόσο ἀβάσμιος εἶναι ὁ ἰσχυρισμὸς τοῦ Porrege ὅτι στὴν πλατωνικὴ *Πολιτεία* οἱ φύλακες διεκπεραιώνουν παθητικὰ ἓνα θεϊκὸ σχέδιο. Οἱ ἄρχοντες πρέπει νὰ ἀντιλαμβάνονται τὸ πνεῦμα τοῦ πολιτεύματος κι ὄχι ἀπλῶς νὰ ἀποδέχονται τὸ πολίτευμα βασιζόμενοι στὴν αὐθεντία τοῦ νομοθέτη (J. Adam, ad loc.).

497d 10. **τὰ καλὰ ... χαλεπά.** Ἡ ἀρχαία παροιμία ἦταν *χαλεπά τὰ καλὰ*· τὸ *τῷ ὄντι* δὲν ἀποτελοῦσε μέρος της. Βλ. καὶ *Ἰππίας μείζων* 304b 4 κέ.

498a 1. **ἄρτι ἐκ παιδῶν.** Πρβ. 487c 4 - d 5· ἐπίσης *Γοργίας* 485a 4 κέ.

498b 1. **τοῦ Ἡρακλείτου ἡλίου.** Ὁ Ἀριστοτέλης στὰ *Μετεωρολογικά* 355a 13 [:DK 22 B 6] ἀναφέρει γιὰ τὸν Ἡράκλειτο πὼς πίστευε ὅτι ὁ ἥλιος *νέος ἐφ' ἡμέρη ἐστιν*, ἐπομένως ὅτι ὄχι μόνο δύνει καὶ σβήνει τὴ νύχτα ἀλλὰ καὶ παύει νὰ ὑπάρχει, γιὰ νὰ ἀντικατασταθεῖ τὸ ἄλλο πρωὶ ἀπὸ ἓναν ἐντελῶς νέο ἥλιο.

498c 4. **τὴν ἐκεῖ μοῖραν.** Εἶναι ἡ πρώτη ἔνδειξη, στὴν *Πολιτεία*, τῆς πίστης σὲ μιὰ ζωὴ μετὰ θάνατον. «Ξαφνικὰ καὶ μὲ ἓναν τρόπο πού ξενίζει», σημειώνει ὁ P. Friedländer [1960], σ. 103, «ἀκούγονται ἐδῶ στιγμαῖοι ἤχοι ἀπὸ τὸν καταληκτικὸ μῦθο τῆς *Πολιτείας* (614b 2 κέ.) καὶ γίνεται ἤδη ἀντιληπτὸς ὁ ἠθικὸς προσαγμὸς πού ἐνυπάρχει στὸ μῦθο τῆς ψυχῆς». Πρβ. καὶ ἀμέσως παρακάτω 498d 3, *εἰς ἐκείνον τὸν βίον*.

498c 8. **ἀπὸ Θρασυμάχου ἀρξαμένους.** Ἀπὸ τὸ 354a 11 κέ. ὁ Θρασύμαχος, ὁ δυναμικότερος ἀντίπαλος τοῦ Σωκράτη ἐκεῖνο τὸ βράδυ τῶν Βενδιδείων, ἀποσύρεται διακριτικὰ ἀπὸ τὴ συζήτηση καὶ ἀρκεῖται σὲ μιὰ ἀποστασιοποιημένη παρακολούθηση τῆς σωκρατικῆς συνηγορίας ὑπὲρ τῆς δικαιοσύνης. Ἡ ξαφνικὴ ὑπενθύμιση τῆς σκηνηκῆς παρουσίας του εἶναι ἓνα νεῦμα τοῦ Πλάτωνα στὸν ἀναγνώστη ὅτι ἡ ἐχθρικὴ δύναμη, ἡ *ἀδικία*, εἶναι πάντοτε παρούσα καὶ δὲν ξεορκίζεται μὲ ἀκαδημαϊκὲς συζητήσεις.

498d 6. **ὥς γε πρὸς τὸν ἅπαντα** [sc. *χρόνον*]. Πρβ. 486a 8-10 καὶ 608c 3 - d 6.

499b 1. **ἡμεῖς τότε ... ἐλέγομεν.** Στὸ 473c 10 - d 6.

499c 9. **ἐν τινι βαρβαρικῷ τόπῳ.** «Τὸ χωρίο δείχνει τὴ βαθιὰ ἐκτίμηση τοῦ Πλάτωνα γιὰ τοὺς παλαικοὺς τρόπους καὶ τὴν πανάρχαια σοφία τῶν βαρβάρων», W. Jaeger [1959], τ. 2, σ. 413.

499d 4. **αὕτη ἡ Μοῦσα.** Δηλαδὴ ἡ φιλοσοφία.

499d 10. **μὴ πάνυ ... κατηγόρει.** Ὅσα λέγονται στὴ συνέχεια γιὰ τὸ *ἄφθονόν τε καὶ πρᾶον* ἀλλὰ ἀκατατόπιστο πλῆθος ἀφήνουν ἀσφαλῶς πολὺ διαφορετικὴ γεύση ἀπ' ὅτι ἡ περιγραφή τοῦ *μεγάλου καὶ ἰσχυροῦ θρέμματος*, μόλις παραπάνω στὸ 492b 5 κέ. «Χωρὶς ἀμφιβολία», σημειώνει σχετικὰ ὁ Guthrie [1975], σ. 502, «ἡ στάση τοῦ Πλάτωνα ἀπέναντι στὸν *δημόν* ἦταν πραγματικὰ ἀμφίσημη».

500b 1-6. **Οὐκοῦν καὶ αὐτὸ ... ποιοῦντας;** Ὁ Πλάτων ἐπιχειρεῖ ἐδῶ νὰ δώσει μὲ μιὰ πινελιά τὴν εἰκόνα τοῦ μαθητῆ τῶν Σοφιστῶν: ἑνὸς δύστροπου διανοούμενου ποὺ ἀσταμάτητα κρίνει καὶ ἐπικρίνει τοὺς ἄλλους.

500c 5. **ταῦτα μιμῆσθαι ... ἀφομοιοῦσθαι.** Ὁ ἄνθρωπος θὰ μοιάσει σὲ αὐτὸ στοῦ ὁποῖο στρέφει τὸ νοῦ καὶ τὴν καρδιά του: ἡ ἀναστροφή μὲ τὸ κόσμον καὶ τὸ θεῖον καθιστᾷ καὶ τὸν ἴδιο φρόνιμο καὶ θεϊκό. Γι' αὐτὸ καὶ πρέπει νὰ προσπαθεῖ νὰ φεύγει ὅσο μπορεῖ πρὸ γρήγορα πρὸς τὰ ἐκεῖ, σὲ μιὰ φυγὴ πού, ὅπως θὰ πεῖ στὸν *Θεαίτητο* 176b 1, ἀποτελεῖ *ὁμοίωσιν θεῶν κατὰ τὸ δυνατόν*. Πρβ. καὶ Ἀριστοτέλης, *Ἠθικά Νικομάχεια* 1177a 12 κέ.

501a 2-7. **Λαβόντες, ἦν δ' ἐγὼ ... ποιῆσαι.** Τὰ λόγια τοῦ πλατωνικοῦ Σωκράτη παραπέμπουν σὲ μιὰ κοινωνικὴ ἀλλαγὴ ὅχι σταδιακὴ μὲ μεταρρυθμιστικὲς-διορθωτικὲς παρεμβάσεις ἀλλὰ μὲ γρήγορα καὶ τολμηρὰ βήματα, οὐσιαστικὰ δηλαδὴ σὲ ρήξεις καὶ ἄλματα, κάτι πού καὶ ὁ ἴδιος παραδέχεται ὅτι δὲν εἶναι πολὺ εὐκόλο, *ὁ οὐ πάννυ ῥάδιον*.

501b 1-7. **Ἐπειτα οἶμαι ... θεοείκελον.** Ὁ πλατωνικὸς φιλόσοφος θὰ χτίσει τὸ ἰδανικὸ πολίτευμα ἔχοντας ὡς βάση του τὶς ἰδεατὲς ἠθικὲς ποιότητες, *τὸ φύσει δίκαιον καὶ καλὸν καὶ σῶφρον καὶ πάντα τὰ τοιαῦτα*, πού θὰ προσπαθήσει νὰ τὶς ἐνσταλάξει στὴν ψυχὴ τῶν πολιτῶν, κι ὅχι μὲ βάση τὴν ἰδέα τῆς *ἀρίστης πόλεως*.

501b 7. **θεοείκελον.** *Ἰλιάδα* A 131· *Ὀδύσσεια* γ 416. «Εἶναι εὐχάριστο νὰ συναντᾷ κανεῖς μιὰ τόσο ἐγκάρδια καὶ αὐθόρμητη ἀναγνώριση τῆς συγγενικότητος μὲ τὸ πνεῦμα τοῦ Ὁμήρου σὲ ἓνα χωρίο τόσο γεμάτο ἀπὸ τὸν ἰδεαλισμὸ τοῦ Πλάτωνα», παρατηρεῖ ὁ Adam, ad loc., ὁ ὁποῖος σημειώνει ἐπίσης ὅτι ὑπάρχει κάτι περισσότερο ἀπὸ ἓναν κόκκο ἀληθείας στοῦ χαρακτηρισμὸ τοῦ Πλάτωνα ἀπὸ τὸν Λογγίνο, *Περὶ ὕψους* 13, 3, ὡς *Ὀμηρικωτάτου* πού διοχέτευσε στὰ κείμενά του μύρια ὅσα ρυάκια ἀπὸ τὸ ὁμηρικὸ κεφαλάρι.

501c 5. **οὕς ... ἔφησθα.** Στὸ 474a 1-3.

501d 9-10. **οὕς ἡμεῖς ἀφωρίσαμεν.** Πρβ. 484b 3 κέ.

501e 4. **μυθολογοῦμεν λόγῳ.** Ἡ πλατωνικὴ *Πολιτεία* αἰωρεῖται ἀνάμεσα στοῦ λόγου καὶ τοῦ μύθου. Εἶναι λόγος ὅχι μόνο μὲ τὴ γενικὴ σημασίαν τῆς λέξης ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν αὐστηρότερη, διότι εἶναι προσανατολισμένη στοῦ ἀληθινὸ εἶναι. Ἀπὸ τὴν ἄλλη ἔχει κάτι ἀπὸ τὸ μύθο, διότι μορφοποιεῖ μιὰ περιοχὴ τοῦ γίνεσθαι, ἡ ὁποία ὑπερβαίνει κάθε ἀνθρώπινη ἐμπειρία, γράφει ὁ P. Friedländer [1960], σ. 127-8.

502d 4-6. **Οὐδέν, ἦν δ' ἐγώ, ... κατάστασιν.** Ἀναφέρεται στοῦ 423e 4 κέ. Τὸ χωρίο αὐτό, σημειώνει ὁ O. Apelt, ad loc., «δίνει διέξοδο σὲ μιὰ ἀλυσίδα ἀπὸ ἀμχανίες πού ἔχουν ἀποφασιστικὴ σημασία στὴ διάρθρωση τοῦ ἔργου. Οἱ κρίκοι αὐτῆς τῆς ἀλυσίδας εἶναι οἱ ἀκόλουθοι: 449c κέ. – 453cd – 471b κέ. – 473e – 497c κέ. – 499b – 502e».

502e 2. **ἐλέγομεν**. Στὸ 412c 2 - 414b 6.

503d 7. **Ἡμεῖς δέ γε φάμεν**. Πρβ. 410e 5-6· 484d 5 κέ.

503e 1. **τότε ἐλέγομεν**. Στὸ 413c 5 κέ.

504b 1. **Ἐλέγομέν που**. Ἀναφέρεται στὸ 435d 3 (*ἄλλη γὰρ μακροτέρα καὶ πλείων ὁδὸς ἢ ἐπὶ τοῦτο ἄγουσα*), χωρὶς ὥστόσο νὰ προστίθεται ἐδῶ κάτι οὐσιαστικότερο στὴ διάκριση τῶν τριῶν μερῶν τῆς ψυχῆς. Ἔτσι, ὁ W. Jaeger [1959], τ. 3, σ. 2 κέ., ταυτίζει τὴ *μακροτέραν ὁδὸν* «μὲ τὸ δρόμο τῆς φιλοσοφικῆς μόρφωσης τὸν ὁποῖο θὰ χρειαστεῖ νὰ διανύσει ὁ ἄρχοντας», δηλαδὴ τὸ δρόμο πού ὁδηγεῖ ἀπὸ τὰ μαθηματικά στὴ διαλεκτική.

504d 2. **ὁ νυνδὴ ἐλέγομεν**. Μόλις παραπάνω στὸ 503d 7-9.

504e 2-3. **τῶν δὲ μεγίστων ... ἀκριβείας**; Ὅσο μεγαλύτερη εἶναι ἡ ἀξία ἐνὸς γνωστικοῦ ἀντικειμένου τόσο μεγαλύτερη πρέπει νὰ εἶναι ἡ ἀκρίβεια καὶ ἡ καθαρότητα τῆς γνωστικῆς προσέγγισής του. Οὐσιαστικά, παρατηρεῖ ὁ W. Jaeger [1959], τ. 3, σ. 3, εἶναι ἡ παλαιὰ σωκρατικὴ ἀπαιτήση γιὰ σύμμετρη καὶ ἀκριβὴ γνώση τοῦ ἀνώτατου στόχου κάθε ἀνθρώπινης πράξης. Τὸ μέσο γιὰ τὴν ἐπίτευξη αὐτοῦ τοῦ στόχου εἶναι ἡ ἐπιστήμη τῆς διαλεκτικῆς πού ἀναπτύχθηκε μέσα ἀπὸ τὴν τεχνικὴ τοῦ σωκρατικοῦ διαλόγου.

504e 8. **οὐκ ὀλιγάκις ἀκήκοας**. Πιθανῶς, ἀναφορὰ σὲ μαθήματα τῆς Ἀκαδημίας.

505b 5-6. **ὅτι τοῖς μὲν ... φρόνησις**. Αὐτὸ πού προέχει ἐδῶ εἶναι νὰ ἀναδειχθεῖ ἡ ἡδονὴ ὡς φυσικὴ ἐπιδίωξη τῆς σωματικῆς ὑπόστασης καί, παρομοίως, ἡ γνώση ὡς φυσικὴ ἐπιδίωξη τῆς πνευματικῆς ὑπόστασης. Ὅπως ὅμως θὰ γίνει φανερὸ ἀμέσως παρακάτω, αὐτὲς οἱ δύο μονομερεῖς καὶ ἀντίθετες στάσεις παραπέμπουν σὲ ἓναν κοινὸ στόχο, τὸ *ἀγαθόν*, τὸ ὁποῖο ὑπερβαίνει καὶ τὴ μιὰ καὶ τὴν ἄλλη, ὅσο ἀσφὲς καὶ ἂν παραμένει τὸ τί εἶναι οὐσιαστικά καὶ σταλήθεια αὐτὸ τὸ Ἄγαθό (P. Friedländer [1960], τ. 3, σ. 104-5).

505c 8. **ὁμολογεῖν ... κακός**. Πρβ. *Γοργίας* 494e 8 - 499c 8 καί, ἰδίως, *Φίληβος* 13a 3 κέ.

506d 8 - e 1. **αὐτὸ μὲν τί ... εἶναι**. Ὁ πλατωνικὸς Σωκράτης θὰ ἐπιχειρήσει στὴ συνέχεια νὰ προσεγγίσει τὸ *ἀγαθόν* μέσα ἀπὸ τὶς τρεῖς πολυσυζητημένες εἰκόνες τοῦ ἥλιου, τῆς γραμμῆς καὶ τοῦ σπηλαίου. Ὡστόσο ἡ διαρκῶς ἐντονότερη προσπάθεια γιὰ τὴ νοητικὴ σύλληψη τοῦ Ἄγαθοῦ προσκρούει σὲ μιὰ ἀντίρροπη τάση δισταγμῶν καὶ διαφυγῆς, ἔτσι πού οἱ δύο τάσεις ἀλληλοεξουδετερώνονται (κι αὐτὸ γίνεται ἐμφανέστερο ἀπὸ τὸ 435c 9 κέ.). Μόλις ἡ συζήτηση πάει δυναμικὰ νὰ ἀγγίξει τὸ στόχο, δυναμώνει ἀμέσως καὶ ἡ ἀντίρροπη τάση. Ἡ μορφή τοῦ διαλόγου καθορίζεται ἀπὸ αὐτὴ τὴν ἐσωτερικὴ ἔνταση. Τοῦτο δὲν εἶναι τυχαῖο· ὅπως παρατηρεῖ ὁ P. Friedländer [1960], σ. 105, στὴν οὐσία τοῦ Ἄγαθοῦ ὑπάρχουν καὶ τὰ δύο: Καθὼς τὸ Ἄγαθὸ ἀποτελεῖ τὸν ἀνώτατο στόχο, ἀναπότρεπτα δίνει στὰ πάντα τὴ διεύθυνση στὴν ὁποία αὐτὰ στρέφονται· ἀπὸ τὴν ἄλλη ὅμως τὰ λόγια πρέπει μπροστὰ σὲ αὐτὸ νὰ σιγήσουν, γιὰτὶ τὸ Ἄγαθό, ὡς κάτι πού τοποθετεῖται ἐπέκεινα τοῦ εἶναι, εἶναι καὶ ἐπέκεινα τοῦ λόγου.

507a 5. **τοῦ τόκου.** Ὁ Σωκράτης παίζει ἐδῶ μὲ τις δύο σημασίες τῆς λ. *τόκος* ἡ ὁποία σημαίνει ἀφενὸς τὸ *τέκνο*, τὸ *παιδί* καὶ ἀφετέρου τὸν *τόκο* ἑνὸς κεφαλαίου’.

507b 9-10. **καὶ τὰ μὲν ... δ’ οὐ.** Ὅπως σημειώνει ὁ R. Bambrough [1976], ad loc., εἶναι χρήσιμο νὰ ἔχουμε ἐδῶ κατὰ νοῦ τὴ διάκριση ἀνάμεσα στὸ ἰδεατὸ τρίγωνο τοῦ γεωμέτρου καὶ στὸ σχῆμα μὲ τὸ ὁποῖο αὐτὸ παρουσιάζεται στὴν αἰσθητηριακὴ ἀντίληψη. Ἡ διάκριση αὕτῃ καὶ τὸ ἰδεῶδες τῆς μαθηματικῆς ἀκριβείας ποὺ συνεπάγεται ἀποτελοῦν πηγὲς τῆς πλατωνικῆς ἐπιστημολογίας καὶ ὄντολογίας.

508b 3-4. **Ἀλλὰ ἡλιοειδέστατον ... ὄργάνων.** Ἦδη γιὰ τὸν Πίνδαρο ἡ ἀκτίνα τοῦ ἡλίου εἶναι *μητέρα τῶν ματιῶν* (*μητρὲς ὀμμάτων, Παιάνες IX· frg. 107 Bergk*), ἐνῶ καὶ ὁ Ἐμπεδοκλῆς δεχόταν ὅτι ὑπάρχει μιὰ φωτιά στὸ μάτι ὥστε αὐτὸ νὰ ἀντιλαμβάνεται τὰ χρώματα. Σύμφωνα μὲ τὴν ὀψιμὴ πλατωνικὴ θεωρία γιὰ τὸ *ὄρα*ν (*Τίμαιος* 45b 2 κέ.), ἡ ὁποία, πιθανότατα, ὑπόκειται ἐδῶ ὡς βάση τῶν λόγων τοῦ Σωκράτη, ἕνα χρῶμα ἀποτελεῖ καθεαυτὸ εἶδος φλόγας καὶ τὸ αἰσθητήριο ὄργανο τῆς ὄρασης ἔχει καὶ αὐτὸ μιὰ φωτιά, σὰν καὶ ἐκείνη τοῦ ἡλίου, ἡ ὁποία περιέχεται στὸ μάτι καὶ βγαίνει ἀπὸ αὐτὸ κατὰ τὸ ἐνέργημα τοῦ ὄρα^ν (*φλόγα τῶν σωμάτων ἐκάστων ἀπορρέουσιν, ὅψει σύμμετρα μόρια ἔχουσιν πρὸς αἴσθησιν*, 67c 6-7). Ἔτσι ὁ ἥλιος, ὡς πηγὴ τοῦ φωτός, εἶναι ἡ πηγὴ καὶ τῶν δύο: ἀφενὸς τοῦ ἀντιληπτικοῦ ἀντικειμένου, δηλαδὴ τοῦ χρώματος, καὶ ἀφετέρου τοῦ ἀντιληπτικοῦ ἐνεργήματος, δηλαδὴ τοῦ ὄρα^ν, διαμέσου τοῦ ὁποίου γίνεται ὁρατὸ τὸ χρῶμα.

508d 1 κέ. **Οὕτω τοῖνυν καὶ τὸ τῆς ψυχῆς νόει...** Μὲ τὴν εἰκόνα τοῦ ἡλίου ὁ Πλάτων ἐπιχειρεῖ νὰ ἐξεικονίσει τὰ δεδομένα τοῦ νοητοῦ κόσμου ἀλλογορικά κατ’ ἀναλογίαν πρὸς τὰ δεδομένα τοῦ αἰσθητοῦ. Γιὰ διευκόλυνση τοῦ ἀναγνώστη παραθέτουμε τίς κυριότερες ἀντιστοιχίες ἀνάμεσα σὲ αὐτοὺς τοὺς κόσμους, ὅπως συνάγονται ἀπὸ τὸ κείμενο.

<i>τόπος αἰσθητός</i>	<i>τόπος νοητός</i>
ἥλιος	= ἰδέα τοῦ Ἀγαθοῦ
φῶς	= ἀλήθεια
ἀντιληπτικὴ δύναμη τοῦ ὄρα ^ν (<i>ὄψις</i>)	= γνωστικὴ δύναμη τοῦ νοεῖν (<i>νοῦς</i>)
ὄργανο τοῦ ὄρα ^ν (μάτι)	= ὄργανο τῆς γνώσης (<i>νοῦς</i>)
ἀντικείμενα τῆς ὄρασης (χρώματα)	= ἀντικείμενα τῆς γνώσης (<i>ιδέες</i>)

Συγκεφαλαιώνουμε ἐδῶ τὰ πρῶτα συμπεράσματα ἀπὸ τὴν εἰκόνα τοῦ ἡλίου, ἀκολουθώντας τὸν Raven [1965], σ. 140 κέ. Ἡ ὄραση (*ὄψις*) συμβολίζει ἀπλὰ καὶ μόνο τὴ γνώση· κάθε διεύρυνση τοῦ συμβολισμοῦ αὐτοῦ θὰ κατέστρεφε τίς ἀναλογίες. Ὁ ἥλιος στὸν ὁρατὸ τόπο εἶναι τὸ ἀνάλογο τῆς ἰδέας τοῦ Ἀγαθοῦ στὸν νοητὸ (τόσο ὁ ἥλιος ὅσο καὶ ἡ ἰδέα τοῦ Ἀγαθοῦ εἶναι οἱ ἀνώτατες ἀντικειμενικότητες στὴ σφαῖρα τους). Ὅπως ὁ ἥλιος δίνει φῶς, ἔτσι ἡ ἰδέα τοῦ Ἀγαθοῦ δίνει ἀλήθεια· ὅπως τὸ μάτι βλέπει μόνο στὸ φῶς, ἔτσι ὁ νοῦς κατανοεῖ μόνο στὸ «φῶς» τῆς ἀλήθειας· ἐπομένως, τὸ μάτι ἀναπαριστᾷ τὴ νοητικὴ δύναμη. Καὶ ὅπως τὸ μάτι εἶναι τὸ πιὸ συγγενικὸ μὲ

τὸν ἥλιο ἀπὸ τὰ ὄργανά μας, ἔτσι ἡ νόηση εἶναι τὸ πιὸ συγγενικὸ μὲ τὴν ἰδέα τοῦ Ἀγαθοῦ. Ταυτόχρονα ὁμως, ὅπως ὁ ἥλιος δὲν ταυτίζεται μὲ τὸ μάτι ἢ μὲ τὴ δύναμη τοῦ ὁράν, ἔτσι καὶ ἡ ἰδέα τοῦ Ἀγαθοῦ δὲν ταυτίζεται μὲ τὴ νοητικὴ δύναμη· κι ὅπως ὁ ἥλιος καθιστᾷ ὁρατὰ ὄχι μόνον τὰ ἄλλα πράγματα ἀλλὰ καὶ τὸν ἑαυτό του, ἔτσι καὶ ἡ ἰδέα τοῦ Ἀγαθοῦ καθιστᾷ νοητὰ ὄχι μόνον τὶς ἄλλες ιδέες ἀλλὰ καὶ τὴν ἴδια. Ἀλλὰ καὶ κάτι ἄλλο ἀκόμα (509b 2-11): Ὅπως ὁ ἥλιος εἶναι ἡ αἰτία ὄχι μόνον γιὰ τὸ ὅτι τὰ ἄλλα πράγματα γίνονται ὁρατὰ ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴ γένεση καὶ τὴν αὐξησὶ τους, ἔτσι καὶ ἡ ἰδέα τοῦ Ἀγαθοῦ εἶναι ἡ αἰτία ὄχι μόνον γιὰ τὴ γνωστικὴ σύλληψη τῶν ἄλλων ιδεῶν ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴν ἴδια τὴν ὑπαρξὴ τους.

508e 1 κέ. **Τοῦτο τοίνυν τὸ τὴν ἀλήθειαν παρέχον** κλπ. Ὅπως φαίνεται καὶ σὲ αὐτὴ τὴ συγκεφαλαίωση (508e 1 - 509b 10) τῆς εἰκόνας τοῦ ἥλιου ὁ Πλάτων συνδέει μὲ τὸ Ἀγαθὸ τρία διαφοροετικά διανοήματα: 1. Τὸν τελικὸ σκοπὸ τῆς ζωῆς, τὸ ἀνώτατο ἀντικείμενο τῆς ἐπιθυμίας, 2. Τὴ γνωστικὴ κατάσταση, ἡ ὁποία καθιστᾷ τὸν κόσμον κατανοητὸ καὶ τὸν ἀνθρώπινον νοῦ ἱκανὸ νὰ τὸν συλλάβει γνωστικὰ καὶ 3. Τὸ αἶτιο, τὸ ὁποῖο στηρίζει καὶ συγκρατεῖ τὶς ιδέες, πού μὲ τὴ σειρὰ τους ἀποτελοῦν τὶς γενεσιουργοὺς αἰτίες τῶν φυσικῶν ἀντικειμένων καὶ τῶν ἀνθρώπινων πράξεων. Ἡ ἔνωση αὐτῶν τῶν προφανῶς ἐξέχων διανοημάτων, παρατηρεῖ ὁ Guthrie [1975], σ. 506-7, δὲν ἐξηγεῖται μόνον διὰ τῆς ἀναγωγῆς τους σὲ γενικότερα ἑλληνικὰ σχήματα τοῦ στοχασμοῦ (καὶ ἐδῶ ὁ Guthrie παραπέμπει στὸν Nettleship [1962], σ. 218) ἀλλὰ ὀφείλεται καὶ στὶς εἰδικές δυσκολίες πού ἀντιμετώπισαν ὁ Σωκράτης καὶ ὁ Πλάτων ἐξαιτίας τῆς σοφιστικῆς ἐξομοίωσης τοῦ γνωσιολογικοῦ σκεπτικισμοῦ μὲ τὴν ἠθικὴ ἀναρχία. Λόγω αὐτῆς τῆς ἐξομοίωσης καμία συζήτηση γιὰ ἠθικά καὶ πολιτικά ἰδεώδη δὲν ἦταν δυνατόν νὰ ἀποσυνδεθεῖ ἀπὸ τὴν ἔρευνα τῶν μεταφυσικῶν ζητημάτων. Ἀπόλυτοι γνώμονες περὶ τοῦ ὀρθοῦ καὶ τοῦ λανθασμένου, σκέφτηκαν, θὰ ἦταν δυνατόν νὰ ἀνασυσταθοῦν μόνον δίπλα-δίπλα μὲ τὴν πίστιν σὲ ἓναν κόσμον σταθερῆς καὶ κατανοητῆς πραγματικότητος. Ἔτσι, παρακολουθώντας τὶς ὄντολογικὲς καὶ ἐπιστημολογικὲς θεωρήσεις τοῦ Πλάτωνα δὲν πρέπει νὰ λησμονοῦμε ὅτι εἶναι καὶ ἀξιολογικὲς: ἡ ὑπέρτατη πραγματικότητα ἀποτελεῖ καὶ τὸ ὑπέρτατο ἀντικείμενο τῆς γνώσης, πού μόνον μὲ μιὰ διαδικασίαν αὐστηρῆς νοητικῆς-πνευματικῆς ἀσκήσεως εἶναι δυνατόν νὰ ἀδραχτεῖ (W.K.C. Guthrie, ὁ.π.).

509b 2-4. **τὸν ἥλιον τοῖς ... ὄντα.** Ὁ ἥλιος, ὅπως ἔχουμε δεῖ, δὲν ἀποτελεῖ μόνον τὸν ἐπιστημολογικὸ ὄρο τῆς δυνατότητας τῶν πραγμάτων ἀλλὰ καὶ τὸν ὄντολογικόν· εἶναι ἡ αἰτία τῶν πραγμάτων. «Χωρὶς αὐτόν», σημειώνει ὁ W. Kersting [1999], σ. 218, «δὲν θὰ ἦσαν τὰ πάντα βυθισμένα μόνον στὸ σκοτάδι ἀλλὰ καὶ θαμμένα κάτω ἀπὸ ἓναν ἄψυχο πάγο».

509c 5-11. **Καὶ μηδαμῶς γ' ... ἔφη.** Σύμφωνα μὲ τὴν παρατήρηση τοῦ J. E. Raven [1965], σ. 141-2, οἱ ἑπτὰ στίχοι πού παρεμβάλλονται ἀνάμεσα στὴν εἰκόνα τοῦ ἥλιου καὶ σὲ αὐτὴν τῆς γραμμῆς ἔχουν μεγάλη σημασίαν γιὰ τὴν κατανόηση τοῦ κειμένου

ἀπὸ τὸ 509d 1 κέ., διότι σὲ αὐτοὺς γίνεται ἔκδηλο ὅτι ἡ εἰκόνα τῆς γραμμῆς θὰ ἀποτελέσει συνέχεια καὶ συμπλήρωμα (*ἐκὼν οὐκ ἀπολείψω*) τῆς εἰκόνας τοῦ ἥλιου.

509d 1. **δύο αὐτά.** Δηλαδή ὁ ἥλιος καὶ ἡ ἰδέα τοῦ Ἀγαθοῦ.

509d 1-4. **Νόησον τοίνυν ... νοητόν.** Ἡ εἰκόνα τῆς γραμμῆς ἀρχίζει μὲ μὴ σύντομη συγκεφαλαίωση τῶν συμπερασμάτων τῆς εἰκόνας τοῦ ἥλιου καὶ αὐτό, κατὰ τὸν Raven, ὁ.π., σ. 143 κέ., ἀποτελεῖ τὴν ἰσχυρότερη ἔνδειξη ὅτι πρέπει νὰ τὴν ἐκλάβουμε ὡς συνέχεια τῆς εἰκόνας τοῦ ἥλιου. Τοῦτο συνεπάγεται καὶ μὴν ἄλλη ἀνάγνωση τῆς γραμμῆς: Μὲ αὐτὴ τὴν εἰκόνα ὁ Πλάτων ἐπιχειρεῖ νὰ φωτίσει τὰ ὄντολογικὰ περιεχόμενα τοῦ νοητοῦ κόσμου διαμέσου τῆς ἀναλογίας τους μὲ τὸν ὁρατὸ καὶ ὄχι, ὅπως πίστευε ὁ Adam καὶ μαζί του οἱ περισσότεροι μελετητές, νὰ ταξινομήσει ἱεραρχικὰ τὰ ὄντολογικὰ περιεχόμενα αὐτῶν τῶν δύο κόσμων.

509d 3-4. **ἴνα μὴ οὐρανοῦ ... ὄνομα.** Στὸν *Κρατύλο* ὁ οὐρανὸς συνδέεται ἐτυμολογικὰ μὲ τὸ ρ. *‘ὄρᾱν’* (*‘Οὐρανία’*, *ὄρῳσα τὰ ἄνω*, 396c 1)· εἶναι ἔτσι δυνατόν ὁ Πλάτων νὰ παίξει ἐδῶ μὲ τὸ ὁμόηχο *οὐρανοῦ-ὄρατοῦ*. Πιθανότερο ὥστόσο κατὰ τὸν Grube [1970], ad loc., εἶναι ὅτι παίξει μὲ τὴ γενικὴ πτώση τῆς λ. *‘νοῦς’*, ποὺ φαίνεται νὰ περιέχεται στὸν γραμματικὸ τύπο *‘οὐρα-νοῦ’*, ὁ ὁποῖος μὲ αὐτὸ τὸν τρόπο παρουσιάζεται ὡς κάτι συγγενικὸ μὲ τὸ *νοητός*. Ἔτσι ὅταν ὁ πλατωνικὸς Σωκράτης λέει ὅτι ὁ ἥλιος εἶναι ὁ ἄρχοντας (*βασιλεύειν*) τοῦ οὐρανοῦ, αὐτὸ θὰ μπορούσε νὰ ἐκληφθεῖ ὡς μὴ σοφιστικὴ ταύτιση τοῦ οὐρανοῦ μὲ τὸν ἄρχοντα τοῦ νοητοῦ κόσμου καὶ ὡς ἀκύρωση κάθε πραγματικῆς διαφορᾶς ἀνάμεσα στὸ ἀγαθὸ καὶ τὸν ἥλιο.

509e 1 - 510a 3. **λέγω δὲ τὰς εἰκόνας ... κατανοεῖς.** Τὰ παραδείγματα ποὺ παρατίθενται στὸ πλατωνικὸ κείμενο (*σκιαί, φαντάσματα*, δηλαδή εἰδῶλα τῶν αἰσθητῶν πραγμάτων σὲ κάτοπτρα ἢ σὲ ὑδάτινες ἐπιφάνειες) προέρχονται ἀποκλειστικὰ ἀπὸ τὴν περιοχὴ τῆς ὄρασης (πρβ. καὶ τὰ ἀλλεπάλληλα *ὄρατόν, ὁρώμενον* λίγο παραπάνω, d 3-9). Κατ’ ἀναλογία πρὸς τὴ σχέση αἰσθητῶν πραγμάτων καὶ τῶν σκιῶν ἢ τῶν εἰδῶλων τοὺς ἐπιχειρεῖται νὰ ἐξεικονιστεῖ ἡ σχέση νοητοῦ-ὄρατοῦ καὶ νὰ καταδειχτεῖ ἡ ἐπιστημολογικὴ σαφήνεια τῶν ἰδεῶν καὶ ἡ ὑπεροχὴ τους σὲ σύγκριση μὲ τὶς ἀντικειμενικότητες τοῦ αἰσθητοῦ κόσμου.

510b 10. **οὐχ ἱκανῶς ἔμαθον.** Ἡ ἀντίδραση τοῦ Γλαύκωνα ὑπογραμμίζει τὴ δυσκολία αὐτῆς τῆς τόσο συμπυκνωμένης, σχεδὸν ἐρμητικῆς, ὑποτίπωσης μὲ τὴν ὁποία ἐπιχειρεῖται νὰ περιγραφεῖ σὲ γενικότητες γραμμὲς ἢ γνωστικὴ διαδικασία τῆς διαλεκτικῆς ἀποδόσεως ἀπὸ κάθε αἰσθητὸ καὶ τῆς ἀναγωγῆς στὴν ἀπόλυτη ἀρχὴ τῆς ἰδέας τοῦ Ἀγαθοῦ. Βλ. καὶ παρακάτω 511c 3.

510c 2-3. **οἱ περὶ τὰς ... πραγματευόμενοι.** Ὁ Πλάτων ἀναφέρεται διεξοδικότερα στοὺς κλάδους τῶν μαθηματικῶν, διότι τὰ μαθηματικὰ ἦσαν τότε ἡ μόνη ἐπιστημονικὴ μάθηση ἀπὸ τὴν ὁποία ἦταν δυνατόν νὰ ἀντληθοῦν παραδείγματα γνώσης συστηματικὰ συγκροτημένης.

510c 6. **ποιησάμενοι ὑποθέσεις αὐτά**. Πρβ. καὶ 510c 3. **ὑποθέμενοι**. Εἶναι πάντοτε χρήσιμη ἡ νηφάλια ἀνάγνωση αὐτῶν τῶν κλασικῶν χωρίων τῆς πλατωνικῆς μεταφυσικῆς ἀπὸ τὸν R. L. Nettleship [1962] στο XI κεφάλαιο τῶν *Lectures* του, σ. 328-58. Ὁ ὅρος *ὑποθέσεις* στὸν Πλάτωνα (ἀλλὰ καὶ στὸν Ἀριστοτέλη) δὲν ὑποδηλώνει ὅ,τι σημαίνεται μὲ τὸν ὅρο ‘ὑπόθεση’ στὴ σημερινή γλώσσα τῆς ἐπιστῆμης, δηλαδή κάτι ποὺ τὸ δεχόμαστε προσωρινὰ ὡς ἀληθές καὶ ποὺ εἴμαστε ἔτομοι νὰ τὸ ἀναιρέσουμε, ἐὰν τὰ πορίσματα τῆς ἔρευνάς μας δὲν συμφωνήσουν μὲ αὐτό. ‘Ὡς *ὑποθέσεις* ὁ Πλάτων ἐννοοῦσε ἀλήθειες ἀναμφιβόλου ἐγκυρότητας ἐξαρθώμενες ἀπὸ μιὰν ἀνώτερη ἀλήθεια, στὶς ὁποῖες βασίζονται οἱ ἐπιμέρους ἐπιστῆμες· ἀλήθειες ὅμως, οἱ ὁποῖες προσωρινὰ ἀντιμετωπίζονται ὡς κάτι ξεκομμένο ἀπὸ τὴν ἀνώτερη στηρίζουσα ἀλήθεια καὶ, ἐπομένως, ὡς κάτι αὐτοπροσδιοριζόμενο. Ἡ ἀριθμητικὴ καὶ ἡ γεωμετρία στηρίζονται σὲ τέτοιες παραδοχὲς ἢ *ὑποθέσεις*: ἡ ἀριθμητικὴ στὸν ἀριθμὸ μὲ τὶς πρωταρχικὲς ιδιότητές του τοῦ ἀρτίου καὶ τοῦ περιττοῦ, ἡ γεωμετρία στὴν ὑπαρξὴ τοῦ γεωμετρικοῦ χώρου μὲ τὶς στοιχειωδέστερες ιδιότητές του. Ἐπάνω στὴ βάση αὐτῶν τῶν *ὑποθέσεων* ἀνακαλύπτονται οἱ ὁποῖες ἐπιμέρους ἀριθμητικὲς ἢ γεωμετρικὲς ἀλήθειες· ἡ μὴ ἀποδοχὴ τοῦ ἀριθμοῦ ἢ τοῦ γεωμετρικοῦ χώρου ἀκυρῶνει πάραυτα κάθε δυνατότητα σπουδῆς αὐτῶν τῶν ἀριθμητικῶν καὶ γεωμετρικῶν ἀντικειμένων, ἀντιστοίχως. Μὲ τέτοιου εἶδους ὑποθέσεις ὡς βάση ἐργάζονται καὶ στὶς ἄλλες ἐπιστῆμες, λ.χ. μὲ τὴν ὕλη καὶ τὴν κίνηση ὁ φυσικός, μὲ τὴ ζωὴ ὁ βιολόγος, μὲ τὸν πλοῦτο ὁ οἰκονομολόγος, μὲ τὴν ἠθικὴ ὁ θεωρητικὸς τῆς ἠθικῆς.

510d 5-7. **τοῖς ὁρωμένοις εἶδει ... ἔοικε**. ‘Ὅσα λέγονται ἐδῶ γιὰ τὸ ἀντικείμενο τῆς μαθηματικῆς *ζητήσεως* δὲν ἦσαν τότε κάτι ἐντελῶς νέο. Ἦδη πρὶν ἀπὸ τὸν Πλάτωνα οἱ μαθηματικοὶ δὲν εἶχαν κατὰ νοῦ τὰ συγκεκριμένα ὁρατὰ σχήματα στὸν πίνακα ἢ στὴν ἄμμο ποὺ μὲ αὐτὰ ὡς βάση παρουσίαζαν τὰ ἀξιώματα καὶ τὶς ἀποδείξεις τους ἀλλὰ κάτι γενικότερο, ἀντικειμενικότερο καὶ πιὸ ἀπομακρυσμένο ἀπὸ τὴν αἰσθητηριακὴ ἀντίληψη. Ἔτσι, στὸ χωρίο αὐτὸ ὁ Πλάτων περισσότερο περιγράφει μιὰ ὑφιστάμενη κατάσταση παρὰ διατυπώνει ἐντελῶς νέες δικές του σκέψεις. Ὡστόσο, ἐπισημαίνει ὁ F. Solmsen [1969], σ. 128, ὁ Πλάτων πρῶτος κατέστησε συνειδητὴ τὴ φιλοσοφικὴ καὶ ἐπιστημονικὴ σημασία αὐτοῦ τοῦ δεδομένου καὶ τὸ παρακολούθησε στὶς λογικὲς συνέπειές του.

510d 7. **τοῦ τετραγώνου αὐτοῦ**. Κατὰ τὸν Adam, ad loc., ἡ φράση αὐτὴ δὲν σημαίνει τὴν ἰδέα ἀλλὰ τὸ μαθηματικὸ ἐνδιάμεσο ποὺ παρεμβάλλεται μεταξὺ νοητῶν καὶ αἰσθητῶν, ‘τὸ τετράγωνο καθεαυτό’, τ.ἔ., ἔξωρα ἀπὸ τὶς ὁποῖες ὁρατὲς ἐνσωματώσεις του. Ὁ J. E. Raven [1965], σ. 156, πάλι, παρατηρεῖ ὅτι ὁ Πλάτων δύσκολα θὰ χρησιμοποιοῦσε ἐδῶ τὴν ἔκφραση ἀκριβῶς ποὺ χρησιμοποιεῖ συνήθως πρὸς δήλωση τῶν ἰδεῶν, ἐνῶ θὰ μποροῦσε εὐκόλα, ἀπλῶς μὲ τὴ χρῆση ἐνὸς πληθυντικοῦ (*τῶν τετραγώνων αὐτῶν*), νὰ εἶχε ἀποφύγει κάθε δυνατότητα σύγχυσης. Πιστεύει ἔτσι ὁ Raven, ὅπως ἐπίσης, κάπως διστακτικά, καὶ ὁ Guthrie [1975], σ. 509, ὅτι ὁ Πλάτων θέλει νὰ

πεί ἐδῶ πὼς ἡ σκέψη τοῦ γεωμέτρου, παρακινημένη ἀρχικά ἀπὸ τὰ ὁρατὰ σχήματα, ὑψώνεται ὄχι μόνον ὡς τις ἐνδιάμεσες μαθηματικὲς ἀντικειμενικότητες τοῦ ΓΕ (βλ. σχῆμα σημ. 511d 6 - e4) ἀλλὰ ἴσαμε τις ἴδιες τις ιδέες. Βέβαια, σημειώνει ὁ Raven, ὁ Πλάτων δὲν μᾶς δίνει κάποια ἐξήγηση γιὰ αὐτὲς τις ιδέες: τις λαμβάνει ὡς δεδομένες, ἢ τις καθιστᾷ ἀντικείμενα ὑποθέσεως.

511b 6. **μέχρι τοῦ ἀνυποθέτου.** Ἡ συνολικὴ θέαση τῶν πραγμάτων θὰ μᾶς ἔδειχνε ὅτι τὸ εἶναι ἀποτελεῖ ἓνα ὅλο, ἓνα *κόσμον* συγκροτημένο ἀπὸ διαφορετικὰ ἐπιμέρους εἶδη, τὰ ὁποῖα πρέπει νὰ συνδέονται μεταξὺ τους. Ὡστόσο ὁ ἀριθμητικὸς καὶ ὁ γεωμέτρης χειρίζονται τὰ εἶδη τοῦ ὄντος, τὰ ὁποῖα ἐρευνοῦν, ὥσάν αὐτὰ νὰ ἦσαν ἐντελῶς ἀνεξάρτητα· ἀπὸ τις ἀφετηριακὲς ἀλήθειες τους λείπει ἡ *βεβαίωσις* ποὺ θὰ ἀπέρρεε ἀπὸ τὴν κατάδειξη ὅτι ἀποτελοῦν στοιχεῖα ἐνὸς συνεκτικοῦ ὅλου (βλ. καὶ 531d 1 κέ· 533b 1 κέ.). Ἀποτελεῖ ἔτσι ἀτέλεια τῆς *διανοίας* αὐτὸς ὁ ὑποθετικὸς χαρακτήρας τῶν ἀφετηριακῶν σημείων τῆς, τὸ ὅτι δηλαδὴ δὲν γίνονται ἀντικείμενα μᾶς θεώρησης ποὺ θὰ περιλαμβάνει κάθε ἀληθινὴ σχέση τους μὲ τὸ ὑπόλοιπο εἶναι. Ἡ τέλεια γνώση ἐμπεριέχει τὴ θέαση καθενὸς πράγματος στὴν ἐξάρτηση καὶ τὴ σχέση του μὲ μιὰ *ἀνυπόθετον ἀρχήν*. R. L. Nettleship [1962], σ. 253.

511c 2. **τελευτᾷ εἰς εἶδη.** Ἡ ἀλήθεια τῶν ὄντων δὲν ἀνιχνεύεται στὴ σφαῖρα τῆς αἰσθητηριακῆς ἀντίληψης ἀλλὰ στὶς ιδέες: ἡ διαλεκτικὴ κρατιέται στὰ *εἶδη* καὶ προσπαθεῖ νὰ νοήσῃ τὴν ἀλήθεια τῶν πραγμάτων μέσα στὶς ἀντίστοιχες ιδέες.

511c 3. **ἰκανῶς δὲ οὐ.** Βλ. παραπάνω σημείωση 510b 10.

511d 2. **μετὰ ἀρχῆς.** «Οἱ ιδέες εἶναι δυνατόν νὰ κατανοηθοῦν πλήρως σὲ σύζευξη μὲ τὴν πρώτη ἀρχὴ τῶν πάντων, ἡ ὁποία, φυσικά, εἶναι τὸ Ἄγαθό», ἐρμηνεύει ὁ W. K. C. Guthrie [1975], σ. 510-11.

511d 6 - e 4. **καὶ μοι ἐπὶ ... μετέχειν.**

B   Δ   Γ   Ε   Α

Ἡ κύρια διαίρεση τῆς γραμμῆς στὸ Γ σημαδεύει τὴ διάκριση ἀνάμεσα στὴν ἄκριτη πίστη (*δόξα*) ποὺ ἀφορᾷ στὸν φαινομενικὸ κόσμον καὶ στὴν κριτικὴ λειτουργία τοῦ νοῦ, ἡ ὁποία ὁδηγεῖ στὴ γνώση (*νόησις*). Ἡ *εἰκασία* (ΒΔ), ἡ δύναμη τοῦ νὰ διακρίνει καὶ εἰκόνες, εἶναι ἓνα ἀντιληπτικὸ ἐνέργημα χωρὶς κριτικὴ χροιά, τὸ ὁποῖο δὲν συσχετίζει τὰ ἀντιληπτικὰ ἀντικείμενα οὔτε τὰ διαφοροποιεῖ ἀπὸ τὴν ἀντανάκλασή τους σὲ ἓναν καθρέφτη. Τὰ (αἰσθητὰ) φαινόμενα καθεαυτὰ ἀποτελοῦν ἀντικείμενα *πίστεως* (ΔΓ), ἡ ὁποία μολονότι κατὰ κάποιον τρόπο συσχετίζει τὰ ἀντικείμενά της ὥστόσο δὲν τὰ υποβάλλει σὲ κριτικὴ ἀνάλυση. Ἡ *ἐπιστήμη* (ΓΑ) ὑποδιαίρεται ἀφενὸς σὲ *διανοίαν* (ΓΕ), ποὺ εἶναι ἡ δύναμη τῆς λογικῆς ἀνάλυσης, τῆς βασιζόμενης σὲ δεδομένες προκειμένες, καὶ ἀφετέρου σὲ *νοῦ* (ΕΑ), δυνάμει τοῦ ὁποῖου ἡ ψυχὴ ὑπερβαίνει τὶς προκειμένες τῶν ἐπιμέρους ἐπιστημῶν καὶ φθάνει ἴσαμε τὸ ἄδραγμα τῶν ἀπόλυτων ἀξιῶν πίσω ἀπὸ ὅλη τὴν πραγματικότητα. G. M. A. Grube [1970], σ. 27. Αὐτὰ τὰ τέσσε-

ρα παθήματα αποτελούν τέσσερα διαφορετικά πρίσματα θεώρησης — αξιολογικά και τελεολογικά ιεραρχημένα — των αὐτῶν ἀντικειμένων· ἔτσι, λ.χ., ὁ βοτανολόγος καὶ ὁ ἄδαῃς μπορεῖ νὰ ἀντικρύζουν τὸ ἴδιο φυτὸ ἀλλὰ τὸ ἀντιλαμβάνονται ἐντελῶς διαφορετικὰ: γιὰ τὸ βοτανολόγο τὸ φυτὸ αὐτὸ εἶναι ἡ εἰκόνα ὄλων τῶν βοτανικῶν νόμων, καὶ θὰ μποροῦσε, ὁ βοτανολόγος, ἀκόμη καὶ ἀπὸ ἓνα φύλλο τοῦ φυτοῦ νὰ τὸ ἀναπλάσει νοερὰ ὁλόκληρο. Ἀνάμεσα στὰ τμήματα τῆς γραμμῆς ὑφίστανται οἱ ἀκόλουθες ἀναλογικὲς σχέσεις: $ΒΔ : ΔΓ = ΒΓ : ΓΑ$ καὶ $ΓΕ : ΕΑ = ΒΓ : ΓΑ$.

514a 2. **παιδείας τε περί και ἀπαιδευσίας.** Ἡ ἀναφορὰ στὴν παιδεία μᾶς ὑπενθυμίζει ὅτι διαμέσου αὐτῶν τῶν τριῶν εἰκόνων: τοῦ ἥλιου, τῆς γραμμῆς καί, τώρα, τοῦ σπηλαίου ἐπιχειρεῖται νὰ ὑποτυπωθεῖ ἡ μεταφυσικὴ βάση στὴν ὁποία θὰ στηριχτεῖ ἡ ἀνώτερη παιδεία τῶν φυλάκων.

514a 2-5. **ιδὲ γὰρ ἀνθρώπους ... σπήλαιον.** Μὲ τὴν ἀλληγορικὴ εἰκόνα τοῦ σπηλαίου, στὴν ὁποία ἡ ὀρφικὴ παράσταση τῆς ζωῆς ὡς φυλακῆς (πρβ. *Φαίδων* 62b 2 κέ.) διαπλέκεται μὲ τὴν πυθαγόρεια παράσταση τῆς σπηλιάς ὡς συμβόλου τοῦ αἰσθητοῦ κόσμου (βλ. Πορφύριος, *Περὶ τοῦ ἐν Ὀδυσσεύᾳ τῶν νυμφῶν ἄντρον* 8, 61 κέ.), ὁ Πλάτων ἐπιχειρεῖ νὰ ἀπεικονίσει τὴ ζωὴ καὶ τὴν πνευματικὴ κατάσταση τοῦ ἀπαιδευτοῦ καὶ ἄδαοῦς ἀνθρώπου. — Κατὰ τὸν J. Ferguson [1963], σ. 193, ὁ Πλάτων ἔχει κατὰ νοῦ μὰ πραγματικὴ σπηλιά τῆς Ἀττικῆς, τὴ σπηλιά τῆς Βάρης.

515a 5. **ὁμοίους ἡμῖν.** Ἡ ὁμοιότητα ἔγκειται στὴν τάση τοῦ γνωσιολογικὰ ἀνυποψίαστου μέσου ἀνθρώπου νὰ ἀποδέχεται ἄκριτα τὴ φαινομενικότητα τῶν πραγμάτων καὶ νὰ διαμορφώνει βάσει αὐτῆς τὶς πίστεις καὶ τὶς πεποιθήσεις του.

515c 8. **πρὸς τὸ φῶς ἀναβλέπειν.** Δὲν πρόκειται ἀκόμη γιὰ τὸ φῶς τοῦ ἥλιου ἀλλὰ γιὰ τὸ φῶς τῆς φωτιᾶς ποὺ καίει *ἄνωθεν καὶ πόρρωθεν ὅπισθεν αὐτῶν*, 514b 5-6.

515d 3. **μᾶλλον ὄντα.** Τὰ ἀντικείμενα χαρακτηρίζονται ὡς περισσότερο πραγματικὰ ἀπὸ τὶς σκιές τους, διότι ἡ ὑπόσταση τῆς σκιᾶς εἶναι δευτερογενής, ἐξαρτημένη ὄχι μόνον ἀπὸ τὸ ἀντικείμενο τοῦ ὁποίου ἀποτελεῖ τὴ σκιά ἀλλὰ καὶ ἀπὸ μὴ πηγὴ φωτός.

515d 5-7. **οὐκ οἶει αὐτὸν ... δεικνύμενα;** Ἡ περιγραφὴ τῆς πνευματικῆς κατάστασης τῶν δεσμοτῶν τοῦ πλατωνικοῦ σπηλαίου ἀποτελεῖ κατὰ τὸν W. Kersting [1999], σ. 225, ἴσως τὴν πρώτη ὑποτύπωση μᾶς «ψευδοῦς συνειδησεως» στὴν ἱστορία τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πνεύματος.

515e 1-3. **Οὐκοῦν κἂν εἰ ... καθορᾶν.** Ὁ ἀνθρώπος δὲν τείνει ἀπὸ μόνος του στὴ γνώση καὶ ἡ ὅποια φιλοσοφικὴ προδιάθεσή του δὲν ἀφυπνίζεται ἀφ' ἑαυτῆς· ἀπεναντίας, εἶναι ἀπαραίτητη ἡ ἀσκήση κάποιας παιδαγωγικῆς βίας, μὲ τὴν ὁποία θὰ κεντριστεῖ τὸ ἐνδιαφέρον τῆς ψυχῆς καὶ θὰ ἐπιτευχθεῖ ἡ ὑπέρβαση τῆς κατάστασης τοῦ σπηλαίου. Ὅπως σημειώνει ὁ W. Kersting [1999], σ. 225 κέ., δὲν διακρίνουμε ἐδῶ τὸ ἥλιο παιδαγωγικὸ ἄξιωμα ποὺ θέλει τὶς φυσικὲς κλίσεις καὶ προδιαθέσεις τοῦ μαθητευομένου

νά αναπτύσσονται ἐπάνω στή βάση τῆς δικῆς του συγκατάθεσης σέ μιάν ἀτμόσφαιρα εὐχάριστη καί διασκεδαστική. Ὁ δρόμος τῆς γνώσης, ὁ ὁποῖος διαγράφεται ἐδῶ, εἶναι ἀνηφορικός καί ἐπίπονος, μιὰ διαρκῆς ἀποκοπὴ ἀπὸ τὸν ὁμφάλιο λῶρο τοῦ οἰκείου καί τοῦ συνήθους. Πρβ. καὶ ἀμέσως παρακάτω, ε 6, *Εἰ δὲ ἐντεῦθεν ἔλκοι τις αὐτὸν βίᾱ*.

516d 5-6. **ἐπάρουρον ... ἀκλήρω**. Λόγια τῆς σκιάς τοῦ νεκροῦ Ἀχιλλέα στὸν Ὀδυσσεά, ὅταν αὐτὸς κατέβηκε ζωντανὸς στὸν Ἄδη, *Ὀδύσσεια* λ 489-90. Ὁ Πλάτων ἔχει ἀναφερθεῖ σὲ αὐτοὺς τοὺς στίχους καί στὸ 3ο βιβλίο, 386c 5-7· ἐδῶ τοὺς χρησιμοποιεῖ γιὰ νὰ παρομοιάσει τοὺς δεσμῶτες τοῦ σπηλαίου μὲ νεκρούς.

517a 6. **ἀποκτείνειαν ἄν**. Ὑπενθύμιση τοῦ τραγικοῦ τέλους τοῦ Σωκράτη, μὲ τὴν ὁποία δίνεται δραματικότερος τόνος στὴ συζήτηση.

517b 1. **προσαπτεόν ... λεγομένοις**. Μόνον τώρα, στὸ τέλος τῆς ἀφήγησης, μᾶς λέγεται ὅτι ἡ εἰκόνα τοῦ σπηλαίου συναποτελεῖ μὲ τις δύο προηγούμενες (*τοῖς ἐμπροσθεν λεγομένοις*, δηλαδὴ τις εἰκόνες τοῦ ἡλίου καί τῆς γραμμῆς) μιὰ ἐνιαία ἔκθεση. Ὁ φυσικὸς κόσμος μὲ τὸν ἥλιο στὴν κορυφὴ του εἶναι ὁ *terminus medius* μᾶς διττῆς σύγκρισης. Ἀποτελεῖ τὴν πραγματικότητα ποὺ ἐξεικονίζεται μὲ τὴ σπηλιά καὶ τὴ φωτιά, μιὰ πραγματικότητα ὡστόσο ποὺ κι αὐτὴ μὲ τὴ σειρὰ τῆς ἀποτελεῖ ἀπλῶς ἐξεικόνιση τοῦ ὑπερβατικοῦ κόσμου τῶν ἰδεῶν καί τοῦ Ἀγαθοῦ. Καθεμιὰ ἀπὸ αὐτὲς τις τρεῖς περιοχὲς σημαδεύεται ἀπὸ τὴ ριζικὴ ἀντίθεση φαινομενικοῦ καί πραγματικοῦ — ἀντίθεση ποὺ ἐπίσης συσχετίζει καθεμιὰ ἀπὸ τις τρεῖς περιοχὲς μὲ τὴν ἀμέσως ἀνώτερη καί κατώτερή της: Στὴ σπηλιά ὑπάρχουν εἰκόνες καὶ οἱ σκιὲς τους· στὸν φυσικὸ κόσμο φυσικὰ πράγματα καὶ οἱ ἀντανakλάσεις τους, στὸν νοητὸ οἱ ἰδέες καὶ τὰ ἀντικείμενα τῆς μαθηματικῆς ἔρευνας, ὅταν αὐτὴ διεκπεραιώνεται χωρὶς διαλεκτικὴ θεμελίωση (R. Bambrough [1976], *ad loc.*).

517b 6. **ἐπιθυμεῖς ἀκούειν**. Ἀναφέρεται στὸ 506e 6-7.

518b 2-4. **καὶ εἰ γελᾷν ... ἡκούση**. Ἀναφέρεται στὸ 452d 6 κέ.

518c 6-9. **οἷον εἰ ὄμμα ... εἶναι**. Σὲ αὐτὴ τὴν παράσταση τῆς στροφῆς τῆς κεφαλῆς καί τῆς κατεύθυνσης τοῦ βλέμματος στὸ θεϊκὸ Ἀγαθὸν ριζώνει κατὰ τὸν W. Jaeger [1959], τ. 3, σ. 379, καὶ ἡ χριστιανικὴ ἐκδοχὴ τῆς θρησκευτικῆς μεταστροφῆς. Ἡ μεταφορὰ τῆς λέξης (*περιαγωγή*, ἀλλὰ καὶ *περιστροφή*, *μεταστροφή* μὲ τὰ ἀντίστοιχα ρήματα) στὸ βίωμα τῆς χριστιανικῆς πίστες συντελέστηκε στὸ ἔδαφος τοῦ παλαιοχριστιανικοῦ πλατωνισμοῦ, ὑποστηρίζει ὁ Jaeger, ὁ.π.

518d 4. **τῆς περιαγωγῆς**. Ἡ Hannah Arendt παρατηρεῖ γιὰ αὐτὴ τὴν *περιαγωγή*, τὴ στρόφη δηλαδὴ πρὸς νέες κατευθύνσεις, ὅτι «ἰσοδυναμεῖ πρακτικὰ μὲ ἀντιστροφή τῆς τάξης τοῦ ὁμηρικοῦ κόσμου». Ὅχι ἡ μεταθανάτια ζωὴ, ὅπως στὸν ὁμηρικὸ Ἄδη, ἀλλὰ ἡ καθημερινὴ ἐπίγεια ζωὴ τοποθετεῖται σὲ ἓνα «σπήλαιο», σὲ ἓναν Κάτω κόσμον·

ή ψυχή δὲν εἶναι ἡ σκιά τοῦ σώματος, ἀλλὰ τὸ σῶμα ἡ σκιά τῆς ψυχῆς· καὶ ἡ δίχως νόημα φασματική κίνηση, πὺν ἀποδίδεται ἀπὸ τὸν Ὅμηρο στὴ νεκρὴ ὑπαρξὴ τῆς ψυχῆς στὸν Ἅδη, ἀποδίδεται τώρα στὶς δίχως νόημα πράξεις τῶν ἀνθρώπων, οἱ ὁποῖοι δὲν βγαίνουν ἀπὸ τὸ σπήλαιο τῆς ἀνθρώπινης ὑπαρξὸς νὰ ἀντικρύσουν τὶς αἰώνιες ιδέες πὺν εἶναι ὁρατὲς στὸν Οὐρανό». Κατὰ τὴν Arendt, αὐτὴ ἡ ἀντιστροφή «καθόρισε σὲ μεγάλο βαθμὸ τὰ σχήματα σκέψης στὰ ὁποῖα ἡ Δυτικὴ φιλοσοφία ξαναγύριζε σχεδὸν αὐτόματα ὅποτε δὲν ἐμπνεόταν ἀπὸ μὴ μεγάλη καὶ πρωτογενὴ φιλοσοφικὴ ὁρμή. Ἡ ἀκαδημαϊκὴ φιλοσοφία κυριαρχήθηκε ἔκτοτε ἀπὸ τὶς ἀτέλειωτες ἀντιστροφές τοῦ ἰδεαλισμοῦ καὶ τοῦ ὕλισμοῦ, τῆς τάσης πρὸς τὸ ὑπερβατικὸ καὶ τῆς τάσης πρὸς τὸ ἐμμενές, τοῦ ρεαλισμοῦ καὶ τοῦ νομιναλισμοῦ, τοῦ ἡδονισμοῦ καὶ τοῦ ἀσκητισμοῦ κοκ. Ὅτι ἔχει σημασία ἐδῶ εἶναι ἡ ἀντιστρεψιμότητα ὄλων αὐτῶν τῶν συστημάτων πὺν μπορεῖ νὰ πραγματοποιηθεῖ ἀνὰ πᾶσα στιγμὴ χωρὶς νὰ ἀπαιτοῦνται οὔτε μεγάλα ἱστορικὰ συμβάντα οὔτε μεταβολές στὰ δομικὰ στοιχεῖα πὺν περιέχουν» (H. Arendt [1958], σ. 395-6).

518d 5-7. **οὐ τοῦ ἐμποιῆσαι ... διαμηχανήσασθαι.** Εἶναι πρόδηλο ὅτι ἡ γενικότερη παιδαγωγικὴ ἀρχὴ πὺν διέπει τὴν πλατωνικὴ παιδεία δὲν συνίσταται στὴν προσφορὰ ἔτοιμης γνώσης στὴν ψυχὴ ἀλλὰ στὸ νὰ ἀποδεσμευτεῖ μέσα της καὶ νὰ ἐνεργοποιεῖται ὅ,τι καλὺτερο ὑπάρχει ἤδη λανθανόντως σὲ αὐτήν· καὶ τοῦτο ἐπιτυγχάνεται μὲ τὸ νὰ κατευθύνεται ἡ ψυχὴ στὰ σωστὰ ἀντικείμενα, ἐν προκειμένῳ πρὸς τὸ *ὄν καὶ τοῦ ὄντος τὸ φανότατον*, δηλαδὴ στὴν ἰδέα τοῦ Ἀγαθοῦ.

518e 1. **ἔθουσι καὶ ἀσκήσουσιν.** Πρβ. τὰ ἀριστοτελικὰ *ἡ δ' ἠθικὴ ἀρετὴ ἐξ ἔθους περιγίγνεται οὐδεμία τῶν ἠθικῶν ἀρετῶν φύσει ἡμῖν ἐγγίγνεται· τὰς δ' ἀρετὰς λαμβάνομεν ἐνεργήσαντες πρότερον*, ὅλα ἀπὸ τὴν πρώτη ἐνότητα τοῦ 2ου κεφαλαίου τῶν *Ἠθικῶν Νικομαχείων* (1103a 14 κέ.), ἡ ὁποία, ὅπως σημειώνει ὁ Adam, *ad loc.*, «οὐσιαστικὰ ἀποτελεῖ ἓνα ὑπόμνημα σὲ αὐτὸ τὸ χωρίο τῆς *Πολιτείας*».

519c 8 d 7. **Ἡμέτερον δὲ ... σπουδαιότεραι.** «Ἀντίστοιχὴ κίνηση τῆς σκέψης παρατηρεῖται καὶ στὴν καντιανὴν *Διένεξη τῶν Σχολῶν* [*Streit der Fakultäten*] ἀπὸ το ἐμπειρικὸ στο ἀξιακὸ καὶ ἀπὸ ἐκεῖ μὲ νέα ἀναστροφή πάλι πρὸς το ἐμπειρικόν», παρατηρεῖ ὁ Κ. Ψυχοπαίδης [1999], σ. 122.

519e 2. **ὅπως ἐν τι ... πράξει.** Πρβ. 420b 5 κέ.· 466a 5-6.

520c 1 κέ. **Καταβατέον οὖν...** Ὅσα λέγονται ἐδῶ γιὰ τὴν ὑπεροχὴ τῶν φιλοσόφων καὶ τὴν καταλληλότητά τους νὰ ἀσκήσουν κυβερνητικὸ ἔργο ἀνάγονται περισσότερο στὴν ἠθικὴ σφαίρα καὶ στὶς ἀξίες πὺν αὐτοὶ ἔχουν ἐνστερνιστεῖ παρὰ στὴν καθαρὴ γνώση. Τὸ κείμενο μᾶς ἀφήνει μὲ τὴν ἐντύπωση ὅτι τὸ κέντρο βάρους πέφτει λιγότερο σὲ αὐτὴ καθαρὴ τὴ γνώση τοῦ ἀγαθοῦ καὶ περισσότερο στὰ ἠθικὰ ἐπακόλουθὰ της. Δὲν διευκρινίζεται πῶς ἀκριβῶς αὐτὴ ἡ ἀπόλυτὴ γνώση σχετίζεται μὲ τὴ διακυβέρνηση τῆς πολιτείας. Πιστεύω ὅτι ἡ συνάφεια τῆς ιδέας τοῦ Ἀγαθοῦ μὲ τὸ «πολιτικόν» πε-

ριεχόμενο του διαλόγου έρχεται ως φυσικό επακόλουθο του γεγονότος ότι για την ψυχή το άγγιγμα του Άγαθού αποτελεί την κατάληξη μιᾶς μακρᾶς γνωστικῆς διεργασίας που την κρατάει, την ψυχή, στραμμένη στην τελειότητα και σὲ διαρκή ἐπιδίωξη νὰ ἐνεργοποιήσει μέσα της καὶ γύρω της ὅ,τι ἀνώτερο ὑπάρχει.

520d 1-4. **τὸ δέ που ... ἐναντίως.** Τὸ χωρίο αὐτὸ —που μᾶς παραπέμπει ἀπευθείας στοὺς ἐνδοιασμοὺς τοῦ Θρασύμαχου, βλ. 347b 5 κέ.— ἀποτελεῖ μιὰ συμβολή τοῦ Πλάτωνα στὴν ἀναζήτηση μέσων καὶ τρόπων, μὲ τοὺς ὁποίους θὰ ἀποτρέπονται οἱ ἀποπειρᾶς τῶν ἀρχόντων νὰ χρησιμοποιοῦσιν καταχρηστικά τὴ δύναμή τους.

521c 3. **εἰς θεοὺς ἀνελθεῖν.** Σὲ αὐτὸ τὸ πολυσυζητημένο χωρίο τῆς *Πολιτείας* (πρβ. Adam, ad loc.) ὁ Πλάτων, πιθανῶς, ἀναφέρεται σὲ μορφὲς μυθικῆς ὅπως ὁ Διόνυσος, ἡ Σεμέλη, ὁ Ἀσκληπιός, που ἀνέβηκαν κοντὰ στοὺς θεοὺς, *Διώνυσον εἰς θεοὺς ἀνελθεῖν καὶ τὴν Σεμέλην ἀνάγειν ὕστερον*, Πλούταρχος, *Περὶ τῶν ὑπὸ τοῦ θείου βραδέως τιμωρουμένων*, 566a.

521c 5. **οὐκ ὁστράκου ἂν εἶη περιστροφή.** Κατὰ τὸν ἀρχαῖο σχολιαστὴ *παροιμία ἐπὶ τῶν ταχέως τι ποιούντων*. Ἔστι δὲ καὶ ὄνομα παιδιᾶς. Τὸ παιδικὸ αὐτὸ παιγνίδι ὀνομαζόταν *ὁστρακίον* καὶ τὸ περιγράφει ὁ Πολυδεύκης στὸ *Ὄνομαστικὸν* 9, 111. Παιζόταν ἀπὸ δύο ὁμάδες που στέκονταν ἢ μιὰ ἀπέναντι στὴν ἄλλη καὶ τίς χώριζε μιὰ γραμμὴ χαραγμένη καταγῆς· κάποιο παιδί ἀπὸ τὴ μιὰ ὁμάδα πλησίαζε καὶ πετοῦσε στὴ γραμμὴ ἓνα ὁστράκο, ἄσπρο ἀπὸ τὴ μιὰ πλευρὰ του καὶ μαῦρο ἀπὸ τὴν ἄλλη, φωνάζοντας *νύξ ἢ ἡμέρα* καὶ ἀνάλογα μὲ τὴν πλευρὰ τοῦ ὁστράκου που ἐρχόταν πρὸς τὰ ἐπάνω ἢ μιὰ ὁμάδα ἔφευγε τρέχοντας καὶ ἡ ἄλλη τὴν καταδίωκε. Μὲ τὴν παροιμιακὴ αὐτὴ ἐκφραση ὁ Πλάτων θέλει νὰ ἐπισημάνει ὅτι ἡ ἀγωγή δὲν εἶναι κάτι που, ὅπως ἓνα τέτοιο παιγνίδι, ρυθμίζεται στὴν τύχη χωρὶς ἄλλες συνέπειες ἀλλὰ ὅτι τὸ πέρας ἀπὸ τὴ νύχτα τῆς ἀγνοίας στὸ φῶς τῆς γνώσης συντελεῖται μὲ ἐπίπονη προσπάθεια καὶ σηματοθεύει καθοριστικὰ τὴν ψυχή.

521d 5. **ἔφαμεν.** Στὸ 403e 8-9· 404a 9 κέ· 422b 3 κέ· στὸ θέμα αὐτὸ θὰ ἐπανέλθει καὶ στὸ 543b 7 - c 3.

522b 4-5. **τέχαι βάνανσοί που.** Πρβ. 495d 2 - e 8.

522c 2. **διάνοιαι.** Ἡ λέξις δὲν σημαίνει ἐδῶ τίς μαθηματικὲς ἐπιστῆμες, ὅπως παραπάνω στὸ 511d 8-9, ἀλλὰ ἀπλῶς τοὺς 'τρόπους τοῦ σκέπτεσθαι'.

522c 6-7. **ἀριθμόν τε καὶ λογισμόν.** Βλ. τὴ σημείωση στὸ 525a 9-10.

522c 7-8. **ἡ οὐχ ... γίγνεσθαι;** Πρβ. *Νόμοι* 746e 3 κέ., ὅπου καταλήγει στὴ διαπίστωση ὅτι *ἐν οὐδὲν οὕτω δύνανται ἔχει παιδεῖον μάθημα μεγάλην, ὥς ἡ περὶ τοὺς ἀριθμοὺς διατριβή*, 747b 3· ἐπίσης, *Φύλητος* 56c 10 κέ.

522d 2. **Παλαμήδης.** Σύμφωνα μὲ τὸ μῦθο, ἓνας ἀπὸ τοὺς πιὸ ἐπινοητικὺς Ἑλληνες κατὰ τὸν Τρωικὸ πόλεμο· σὲ αὐτὸν ἀποδίδεται μεταξὺ ἄλλων ἡ ἐφεύρεση τῆς γραφῆς

και της ἀρίθμησης. Καταδικάστηκε ἀδίκως γιὰ ἐσχάτη προδοσία. Καὶ οἱ τρεῖς μεγάλοι τραγικοὶ ποιητὲς ἔχουν γράψει δράματα, μὴ σωζόμενα, γιὰ αὐτόν. Σῶζεται μιὰ *Ὑπὲρ Παλαμήδους ἀπολογία*, γραμμένη ἀπὸ τὸν Γοργία (DK 82 B 11a).

522e 1-3. **Ἄλλο τι οὖν ... δύνασθαι;** Ἡ ἐξέλιξη τῆς πολεμικῆς τέχνης κατὰ τὸν 4ο αἰ. ἀπαιτοῦσε διαρκῶς περισσότερες μαθηματικὲς γνώσεις· βλ. καὶ λίγο παρακάτω, 525b 3-6.

523a 2-3. **ἐλκτικῶ ὄντι ... οὐσίαν.** Εἶναι τὸ ἐντελῶς νέο πρῶτο μὲ τὸ ὁποῖο ἀντικρύζεται ἡ μορφωτικὴ-παιδευτικὴ ἀξία τῆς ἀριθμητικῆς καὶ τῶν μαθηματικῶν συνολικά. Ἡ ἀριθμητικὴ μπορεῖ νὰ ἀποτελέσει γέφυρα γιὰ τὸ πέρασμα ἀπὸ τὴν πολλότητα τῶν ἐπιμέρους αἰσθητῶν, τὰ ὁποῖα ἐπιδέχονται ἀρίθμηση, στὴν καθαρὴ ἐνότητα τοῦ ἰδεατοῦ, ἀπὸ τὸ μεταβλητὸ στὸ ἀμετάβλητο, ἀπὸ τὰ πράγματα τοῦ κόσμου τῆς γένεσης καὶ τῆς φθορᾶς στὸ ἀληθινὸ καὶ ἀπόλυτο Εἶναι.

523b 5. **τὰ πόρρωθεν.** Ὁ Σωκράτης θὰ διευκρινίσει ἀμέσως στὸν Γλαῦκωνα ὅτι ἡ ἀσάφεια δὲν ὀφείλεται σὲ δυσμενεῖς ὁρους τῆς παρατήρησης ἀλλὰ σὲ αὐτὸ καθαυτὸ τὸ περιεχόμενο καὶ τὰ δεδομένα τῆς αἰσθητηριακῆς ἀντίληψης.

523e 3 κέ. **Τὸ μέγεθος αὐτῶν** κλπ. Ἡ ἐνότητα αὐτῆς τῆς *Πολιτείας* ἀποτελεῖ μιὰ ἀπόπειρα νὰ περιγραφεῖ πῶς ἡ ψυχὴ μεταβαίνει διαμέσου τῆς *ἀπορίας* ἀπὸ τὴν ἄσκηπτη καὶ ἀπροβλημάτιστη ἀποδοχὴ τῶν δεδομένων τῆς αἰσθητηριακῆς ἀντίληψης στὸ νοεῖν· πῶς ἀπὸ τὴν ἀπλή γνῶμη περνάει στὴ νόηση καὶ τὴ γνώση.

524b 7-8. **Οὐκοῦν ἓαν ... φαίνεται;** Πρβ. 476a 4-7.

524c 3-4. **Μέγα μὴν ... συγκεχυμένον τι.** Πρβ. 523e 3 κέ.

524e 2-3. **εἰ δ' αἰεὶ ... ἐναντίωμα.** Τὸ ὅποιο ὁρατὸ ἐν προσφέρεται πάντοτε στὴ συνείδηση ὡς ἐν καὶ συνάμα ὡς πολλὰ: ἓνα δάσος, πολλὰ δένδρα· ἓνα δένδρο, πολλὰ κλαδιά· ἓνα κλαδί, πολλὰ φύλλα κλπ. Τὸ πρόβλημα ἀπασχολοῦσε ἔντονα τὴν ἑλληνικὴ φιλοσοφία καὶ τὸν Πλάτωνα· πρβ. *Φύληβος* 14c 8 κέ.· *Παρμενίδης* 129b 1 κέ. *Θεαίτητος* 157a κέ.

525a 4. **ἅμα γὰρ ταῦτόν ... πλῆθος.** Καθένα σκέλος τῆς ἀντίθεσης παραπέμπει στὸ ἄλλο, συναποτελεῖ μαζί του μιὰ ἐνότητα, ὅσο καὶ τὴ διάσπασή της. Τέτοιες σχέσεις θὰ ἀναγκάσουν τὴν ψυχὴ, συνεχίζοντας τὴν ἀναζήτησή της, νὰ ἄρει τὴν ἀνάμιξή τους μὲ τὸν κόσμον τῶν αἰσθητῶν, νὰ ἀναζητήσῃ μέσα της τίς διαφοροποιήσεις τῶν ἐννοιῶν (*κινουσα ἐν ἑαυτῇ τὴν ἔννοιαν*, 524e 5), παρατηρεῖ ὁ Κ. Ψυχοπαίδης [1999], σ. 53-4, ποὺ ὑπενθυμίζει τὴν ἀντίστοιχη ἐγελιανὴ «κίνησις τῆς ἐννοίας» στὴ *Λογική*, G. W. F. Hegel, *Werke*, τ. 6, σ. 294, Φραγκφούρτη 1969.

525a 9-10. **λογιστικὴ τε καὶ ἀριθμητικὴ.** *Λογιστικὴ* ἢ *λογισμὸς* ἦταν ἡ τέχνη τοῦ ὑπολογισμοῦ: τῆς πρόσθεσης, ἀφαιρέσεως κλπ., τὴν ὁποία οἱ Ἕλληνες μαθηματικοὶ διέκριναν ἀπὸ τὴν *ἀριθμητικὴν*, τὴν ἐπιστήμην τῶν ἀριθμῶν· αὐτὴ ἡ τελευταία σπουδάζει τὰ

εἶδη τῶν ἀριθμῶν, τίς ἐπιμέρους σχέσεις τους, τή διαιρετότητά τους κλπ. «Βάσιμα μπορούμε νὰ εἰκάσουμε», σημειώνει ὁ Adam, ad loc., «ὅτι οἱ μαθητὲς τοῦ Πλάτωνα θὰ ἄρχιζαν μὲ λογισμοὺς (λογιστική) καὶ ὅτι ἀπὸ αὐτοὺς θὰ ἀνάγονταν στὴν ἀριθμητική». Βλ. καὶ Γοργίας 451b 3 κέ.: Χαρμίδης 166a 5 κέ.: Θεαίτητος 198a· Πολιτικός 259e.

526e 3-4. **τὸ εὐδαιμονέστατον τοῦ ὄντος.** Σὲ αὐτὸ τὸ κατὰ τὸν W. Jaeger [1959], τ. 3, σ. 10, «ὡς τώρα παραμελημένο χωρίο» τῆς *Πολιτείας* γίνεται φανερὸ ὅτι τὸ Ἄγαθὸ ἀποτελεῖ ἐκεῖνο τὸ ὑψιστὸ παράδειγμα, τοῦ ὁποῖου τῇ γνώσῃ κατέχει στὴν ψυχὴ τοῦ ὁ φιλόσοφος. Στὴ θέση τῶν ἰδεατῶν προτύπων τῆς ἀρετῆς ποὺ ἡ παλαιότερη παιδεία πρόβαλλε στοὺς ἀνθρώπους μέσα ἀπὸ τὰ ἔργα τῶν ποιητῶν, ἡ νέα φιλοσοφία τοποθετεῖ τώρα τὸ θεϊκὸ Ἄγαθὸ ὡς τὸ κατεξοχὴν παράδειγμα. Καὶ ἅμα ὁ θεὸς ταυτίζεται ὡς πρὸς τὴν οὐσίαν τοῦ μὲ τὸ Ἄγαθό, τότε ἡ ὑψιστὴ ἀρετὴ ποὺ μπορεῖ νὰ κατακτήσῃ ὁ ἀνθρώπος εἶναι μιὰ διαδικασία ὁμοιώσῃς τοῦ μὲ τὸν θεό.

527a 8-9. **τετραγωνίζειν, παρατείνειν, προστιθέναι.** Οἱ γεωμετρικοὶ ὅροι τοῦ χωρίου, σημειώνει ὁ O. Apelt, ad loc., ὑποδηλώνουν δραστηριότητα καὶ παραπέμπουν μᾶλλον σὲ ἓνα γίγνεσθαι παρὰ σὲ ἓνα εἶναι. Ὅπως παρατηρεῖ ὁ P. Shorey [1994], τ. 2, σ. 169, ἡ γεωμετρία καὶ τὰ μαθηματικά εἶναι λιγότερο ἀφηρημένα ἀπὸ τὴ διαλεκτική, λόγω ὅμως τῶν ἰδιαίτερων στόχων τῆς πλατωνικῆς παιδείας ἀποτιμῶνται ἐδῶ κυρίως ὡς μιὰ ἀφηρημένη μάθηση. Οἱ γεωμέτρεις, γράφει ὁ Shorey, ὅ.π., σ. 370, εἶναι ἀναγκασμένοι νὰ χρησιμοποιοῦν τὴ γλώσσα τῆς αἰσθητηριακῆς ἀντίληψης, νὰ στοχάζονται ἀφαιρέσεις, τῶν ὁποίων οἱ αἰσθητὲς εἰκόνες εἶναι μόνο κατὰ προσέγγισιν.

527b 7. **τοῦ αἰεὶ ὄντος.** Τὰ ἀντικείμενα τῶν μαθηματικῶν εἶναι πέρα ἀπὸ τὸ χρόνο καὶ ἀμετάβλητα —*αἰῖδια καὶ ἀκίνητα* κατὰ τὸν Ἀριστοτέλη, *Μεταφυσική* 987b 16—, ὡστόσο δὲν ἀποτελοῦν ἰδέες. Ἡ χρῆση ἐδῶ τοῦ ρ. *εἶναι* ὑποδηλώνει ὅτι πρόκειται γιὰ ἀντικείμενα μὲ οὐσιαστικὴ ὑπόσταση, ἀνεξάρτητη καὶ ἀπὸ τὰ δικά μας νοητικὰ ἐνεργήματα καὶ ἀπὸ τίς ἐπιμέρους πραγματώσεις τους στὰ παραδείγματα καὶ τίς ἀποδείξεις τῶν μαθηματικῶν.

528b 1-2. **ὀρθῶς δὲ ... λαμβάνειν.** Τὸ λάθος ποὺ ἐπισήμανε ὁ Σωκράτης μόλις παραπάνω (*ἢ δὲ στερεὸν λαβόντες πρὶν αὐτὸ καθ' αὐτὸ λαβεῖν*, 528a 9) ἦταν σκόπιμο, γιὰ νὰ τονιστεῖ ἐμφαντικότερα ἡ ἀρχὴ ποὺ παραβιάστηκε κι ὄχι ἀπλῶς γιὰ νὰ ποικιληθεῖ ὁ διάλογος. — Ἡ ἀρχαία παράδοση, ἡ ὁποία ἀνάγεται στὸν Εὐδήμο, θεωρεῖ ὡς πατέρα τῆς στερεομετρίας τὸν Θεαίτητο, καὶ ὁ W. Jaeger [1959], τ. 3, σ. 29 κέ., πιστεύει ὅτι ἡ τόσο τιμητικὴ θέση ποὺ προσγράφεται ἐδῶ σὲ αὐτὴ τὴ μαθηματικὴ σπουδὴ, ἢ δὲ ὅσο ὁ Θεαίτητος ζοῦσε, ἀποτελεῖ ἔνδειξη ἀναγνώρισης καὶ τιμῆς ἀπὸ μέρους τοῦ Πλάτωνα στὴ μεγάλη προσωπικότητα αὐτοῦ τοῦ προικισμένου μαθηματικοῦ.

528b 7-8. **ἀσθενῶς ζητεῖται ... ζητοῦντες.** Τὴν καθυστέρηση τῆς σχετικῆς ἔρευνας ὁ Πλάτων θὰ τὴν ἐπικρίνει ἔντονα καὶ στοὺς *Νόμους* 819d 5 κέ. Εὐλόγα μπορούμε νὰ εἰκάσουμε πῶς σὲ ὅ,τι ὀρίζεται στὴν *Πολιτεία* γιὰ τὴ διδασκαλία τῶν μαθηματικῶν

άντικατοπτρίζεται ή θέση που αυτά κατείχαν στην πλατωνική Ἀκαδημία. Παρατηρούμε επίσης ότι δεν γίνεται καμία διάκριση μεταξύ επιστημονικής έρευνας και παιδαγωγικής αξιοποίησης του μορφωτικού ύλικού: τὸ εὐσύνολτο ἀκόμη τότε εὔρος τοῦ γνωστικοῦ πεδίου επέτρεπε τὴν ἔνταξη ὁλόκληρης τῆς μαθηματικῆς σπουδῆς στοῦ παιδαγωγικοῦ πρόγραμμα τῆς ἀγωγῆς τῶν φυλάκων, ἀκόμη καὶ τὴ διεύρυνση αὐτοῦ τοῦ προγράμματος μὲ νέες ἐπιστημονικὲς μαθήσεις, ὅπως ἡ στερεομετρία (W. Jaeger [1959], τ. 3, σ. 33).

528c 2. **εἰ δὲ πόλις ... αὐτά.** Ἡ ἀπαίτηση που διατυπώνεται ἐδῶ γιὰ κρατικὴ ἐνίσχυση τῆς ἐπιστῆμης εἶναι, ἀπ' ὅσο γνωρίζουμε, ἡ παλαιότατη τὴν ὁποία ἔχουμε ἀπὸ τὴν Ἀρχαιότητα, σημειώνει ὁ Adam, ad loc.

528d 2. **ἀλλά μοι ... ἔλεγες.** Ἡ ἀνακεφαλαίωση που ἀκολουθεῖ ἀποσκοπεῖ στοῦ νὰ τονιστεῖ πάλι ἡ ἀρχὴ που μὲ αὐτὴν ὡς βάση καθορίζεται ἡ σειρά μὲ τὴν ὁποία λαμβάνονται αὐτὲς οἱ ἐπιστῆμες.

528e 3. **ἀστρονομίαν.** Ὁ Πλάτων δὲν ἐννοεῖ ἐδῶ τὴ φυσικὴ ἐπιστῆμη που ἐξετάζει τὰ οὐράνια σώματα ἀλλὰ μιὰ ἀπριορική σπουδὴ τῶν νόμων τῆς κίνησης τέλειων μαθηματικῶν σωμάτων στὸν μαθηματικὸ χῶρο.

528e 6. **καὶ ὁ γε ... ἐπέπληξας.** Ἀναφέρεται στοῦ 527d 5 κέ.

529c 2-3. **ἄν ἐξ ὑπτίας ... μανθάνῃ.** Πιθανῶς ἀναφέρεται στὶς *Νεφέλες* 218 κέ. τοῦ Ἀριστοφάνη, ὅπου ὁ Σωκράτης παριστάνεται ξαπλωμένος ἀνάσκελα σὲ ἓνα εἶδος κρεμαστοῦ καλαθιοῦ (*κρεμάθρα*)· πρβ. καὶ *Φαῖδρος* 264a 5.

529c 7. **τὰ ἐν τῷ οὐρανῷ ποικίλματα.** Δηλαδή τὰ ἄστρα ὡς κινούμενα σώματα, οἱ τροχιὲς τῶν οὐρανίων σωμάτων.

529d 2. **τὸ ὃν τάχος καὶ ἡ οὖσα βραδυτής.** Ἡ φράση δὲν ὑποδηλώνει ὅτι ὁ Πλάτων εἰσάγει κίνηση στὶς ἰδέες: Τὸ *τάχος* καὶ ἡ *βραδυτής* γιὰ τὰ ὁποία μιλάει ἐδῶ ἀφοροῦν τοὺς νόμους τῆς κίνησης, ἡ ὁποία στὸν φυσικὸ κόσμο πραγματώνεται μόνον ἀτελῶς. (Στὸν *Κρατύλο* 423d 2 κέ., παρατηρεῖ ὁ W. K. C. Guthrie [1975], σ. 524, γίνεται σαφὴς διάκριση τοῦ αἰσθητοῦ φαινομένου ἀπὸ τὴ *οὐσίαν* του). Ἡ σπουδὴ αὐτῶν τῶν νόμων εἶναι καθαρῶς μαθηματικὴ καὶ δὲν σχετίζεται μὲ τὴν ἀστρονομία, ὅπως τὴν ἐννοοῦμε σήμερα.

529d 3-4. **φορέας τε ... φέρει.** Ἡ δυσνόητη αὐτὴ φράση ἀποτελεῖ ἐπεξήγηση τῶν *ἀληθινῶν ποικιλμάτων* καὶ πρέπει νὰ ἀναφέρεται στὶς μαθηματικὲς σχέσεις που ὑφίστανται ἀνάμεσα στὶς τροχιὲς τῶν οὐρανίων σωμάτων.

529d 7-8. **τῇ περὶ τὸν ... ἔνεκα.** Τὰ ἄστρα πρέπει νὰ λογίζονται ὅπως τὰ γεωμετρικὰ σχήματα ἀπὸ τὸν γεωμέτρη, δηλαδή ὡς αἰσθητὰ στηρίγματα γιὰ τὴν ἀνακάλυψη μὴ αἰσθητῶν, μαθηματικῶν ἀληθειῶν.

529e 1. **ὑπὸ Δαιδάλου.** Ὁ Δαίδαλος, ἀγαλματοποιὸς ἄριστος κατὰ τὸν ἀρχαῖο σχολιαστή, εἶχε, σύμφωνα μὲ τὴν παράδοση, φιλοτεχνήσει ἀγάλματα ποὺ κινούνταν μόνα τους. Πρβ. *Εὐθύφρων* 11b 9 κέ.: *Μένων* 97d 6-7.

530a 4-5. **νομιεῖν μὲν ... συστήσασθαι.** Τὸ χωρίο, σημειώνει ὁ Guthrie, μᾶς ὑπενθυμίζει ὅτι μόλο ποὺ κανένα ὄρατὸ ἀντικείμενο δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι τέλει, ἢ σπουδὴ τοῦ ἀποτελεῖ μέρος τῆς παιδείας μὲ τὴν ὁποία ὁ νοῦς τοῦ φιλοσόφου ὑψώνεται στὶς αἰώνιες καὶ τέλειες πραγματικότητες, *εἰς τεταγμένα ἄλλα καὶ κατὰ ταῦτά ἀεὶ ἔχοντα* κλπ., 500c 2-5, δηλαδή στὶς ιδέες. Ἡ δίκαιη πολιτεία ποὺ ἔχει περιγράψει ὁ Σωκράτης δὲν εἶναι *ιδέα* ἀλλὰ, ὅπως τὰ ἄστρα, ἡ καλύτερη στὸ εἶδος τῆς, ἢ ὁποία θὰ ἦταν δυνατόν νὰ πραγματοποιηθεῖ μὲ τὸ ὑπάρχον ὕλικό: αὐτὸ τὸ κρᾶμα θηρίου καὶ θεοῦ ποὺ εἶναι ὁ ἄνθρωπος (W. K. C. Guthrie [1975], σ. 544).

530b 6 - c 1. **Προβλήμασιν ἄρα ... ποιήσιν.** Γίνεται ἐδῶ φανερό σὲ σχέση μὲ τὴν ἀστρονομία ὅτι πρόκειται γιὰ σπουδὴ ποὺ οὐσιαστικὰ ἀποσκοπεῖ στὴν ἐνεργοποίηση καὶ βελτίωση τοῦ εὐγενικότερου μέρους τῆς ψυχῆς, *χρήσιμον τὸ φύσει φρόνιμον ἐν τῇ ψυχῇ ἔξ ἀχρήστου ποιήσιν*. Καὶ ὅ,τι ἰσχύει γιὰ τὴν ἀστρονομία ἰσχύει ἐπίσης γιὰ τὴ γεωμετρία καὶ τὶς ἄλλες ἐπιστῆμες. Τὸ ζητούμενο γιὰ τὸν Πλάτωνα εἶναι πῶς ὅλες αὐτὲς οἱ μαθήσεις θὰ ἀποτελέσουν ἐργαλεῖα γιὰ τὴ βελτίωση τῆς ψυχῆς καὶ τὴν προετοιμασία τῆς γιὰ τὸ ἔσχατο τέλος τῆς. — *τὰ δ' ἐν τῷ οὐρανῷ ἐάσομεν*. Ἡ φράση αὕτη, παρατηρεῖ ὁ Guthrie, δὲν ἀποτελεῖ συνηγορία ὑπὲρ τοῦ παραμερισμοῦ τῆς παρατήρησης ὡς ἐπιστημονικῆς μεθόδου. Τὰ ὄρατὰ οὐράνια σώματα θὰ χρησιμοποιοῦνται ὡς ὑποδειγματικὲς ἐκφάνσεις τῆς πραγματικότητος, στὶς ὁποῖες ὁ ἀληθινὸς ἀστρονόμος θὰ στρέψει τὸ βλέμμα του γιὰ νὰ σπουδάσει τὶς κινήσεις τους, *εἰς τὰς τῶν ἄστρον φορὰς ἀποβλέποντα*, 530a 4. Μόνον ὕστερα ἀπὸ αὐτὴ τὴ σπουδὴ θὰ ἀφήσουμε στὴν ἄκρῃ, *ἐάσομεν*, αὐτὰ τὰ λεπτότερα ἔργα τοῦ Δημιουργοῦ, σημειώνει ὁ W. K. C. Guthrie [1975], σ. 524.

530c 8. **εἶδη.** Ἡ λέξις δὲν ἔχει ἐδῶ τὴν τεχνικὴ σημασία τοῦ πλατωνικοῦ *εἶδους*, τῆς *ιδέας*.

530d 2. **ἃ δὲ καὶ ... δύο.** Στοὺς *Νόμους* 893b 6 κέ. ὁ Πλάτων θὰ διακρίνει ὀκτὼ εἶδη κινήσεως, στὰ ὁποῖα στὸ 894c 3 κέ. θὰ προσθέσει ἄλλα δύο. Ἐδῶ ὅμως τὴ βάση γιὰ τὴ διάκριση τῶν κινήσεων τὴν ἀποτελοῦν, ὅπως θὰ δοῦμε ἀμέσως, τὰ αἰσθητήρια ὄργανα (*ὄμματα-ᾠτα*, d 6-7), μὲ τὰ ὁποῖα γίνονται ἀντιληπτὰς οἱ κινήσεις.

530e 2. **καὶ εἴ τι ἄλλο πρὸς τούτοις.** Κατὰ τὸν Adam, ad loc., ἡ φράση μοιάζει σὰν μιὰ γενικὴ ἀναγνώριση ἀπὸ τὴν πλευρὰ τοῦ Πλάτωνα τῆς ὀφειλῆς του στοὺς Πυθαγορείους, εἰδικὰ σὲ ὅ,τι ἀφορᾷ αὐτὸ τὸ τμῆμα τῆς *Πολιτείας*.

531a 4. **πυκνώματ' ἅττα.** Ἡ λ. '*πύκνωμα*' δὲν ἐμφανίζεται ἀλλοῦ, εἶναι ὅμως φανερό ὅτι πρόκειται γιὰ καθιερωμένο μουσικὸ τεχνικὸ ὄρο, συνώνυμο τοῦ ὄρου '*πυκνόν*', μὲ τὸν ὁποῖο σημεινόταν «τὸ σύνολο δύο μικρῶν διαστημάτων ἐνὸς τετραχόρδου, ὅταν

ἦταν μικρότερο ἀπὸ τὸ ὑπόλοιπο τοῦ τετραχόρδου». Ὡς *πυκνόν* (ἐπίθετο) χαρακτηριζόταν ἓνα πολὺ μικρὸ διάστημα, *πυκνά μὲν τὰ ἐλάχιστα ὥς αἱ διαίσεις* [δηλ. πυκνά διαστήματα εἶναι τὰ πιὸ μικρά, ὅπως αἱ διαίσεις], γράφει ὁ Ἀριστείδης, *Περὶ μουσικῆς* 14 Mb (Σ. Μιχαλίδης [1989], στὸ λ. *πυκνόν*).

531a 5. **οἶον ἐκ γειτόνων**. Ἡ φράση εἶναι ἰδιωματικὴ καί, ὅπως σημειώνει ὁ P. Shorey [1994], ad loc., ὑποδηλώνει ‘κρυφάκουσμα γιὰ ὅ,τι συμβαίνει στὴ διπλανή πόρτα’ (μιὰ κατάσταση ποὺ τὴν συναντᾶμε συχνὰ στὴ Νέα Κωμωδία) καὶ ὄχι ἀπλῶς ‘στὴ γειτονιά’, ὅπως ἐπιμένουν ὀρισμένοι ἐρμηνευτές, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ὁ Adam («viciniore loco»).

531b 4. **ἵνα δὲ μὴ ... γίγνηται**. Ἡ εἰκόνα παραπέμπει σὲ βασανιστήρια (*βασανίζοντας, στρεβλοῦντας, πληγῶν*) στὰ ὁποῖα ὑποβάλλονταν οἱ δοῦλοι προκειμένου νὰ τοὺς ἀποσπαστεῖ μιὰ μαρτυρία.

531c 2-3. **ἀλλ’ οὐκ εἰς προβλήματα ἀνίσαιν**. Μὲ τὴ φράση αὐτὴ πρέπει νὰ ἐννοήσουμε ἐρωτήματα ποὺ ὁδηγοῦν ἀπευθείας στὴν καθαρὸτητα τῶν πραγμάτων, δηλαδὴ στίς δομὲς τῆς ἀμετάβλητης τάξης τοῦ ἀσώματου εἶναι πίσω ἀπὸ τὸ ἐξωτερικὸ στρεῶμα ποὺ παρουσιάζουν οἱ αἰσθήσεις —δομὲς ποὺ ἀνιχνεύονται μὲ τὴ νόηση. Ὅπως ὁ ἀληθινὸς ἀστρονόμος θὰ χρησιμοποιήσῃ τὰ ὁρατὰ ἄστρα ὥς ἀτελὴ παραδείγματα γιὰ τὴ σπουδὴ νοητῶν σωμάτων, ἔτσι καὶ ὁ ἀληθινὸς *ἀρμονικὸς* πρέπει νὰ ἀναχθεῖ στίς νοητὲς συμφωνίες χρησιμοποιώντας τὶς ἀριθμητικὲς σχέσεις καὶ ἀναλογίες τῶν *ἀκουσμένων συμφωνιῶν* ἀπλῶς ὥς παραδείγματα καὶ στηρίγματα γιὰ τὴν προσέγγιση τοῦ κόσμου τῆς ἀρμονίας ποὺ ἀνοίγεται πέρα ἀπὸ αὐτές.

531d 7. **τοῦ προοίμιου**. Οἱ ὧς τώρα σπουδὲς ἦσαν κάτι σὰν πρελούδιο, ἓνα *προοίμιον* γιὰτὶ πάνω ἀπὸ τὰ μαθηματικὰ καὶ τὶς ἄλλες μαθήσεις εἶναι ἡ *διαλεκτικὴ*, αὐτὴ ποὺ ὁ Ἀριστοτέλης θὰ τὴν ἀποκαλέσῃ ἀργότερα *πρώτη φιλοσοφία*. Ἐνα προοίμιον ὥστόσο ποὺ «μοιάζει νὰ εἶναι ἀναγκαία στιγμή αὐτοῦ του οὐσιώδους, ὁ δρόμος μέσα ἀπὸ τον ὁποῖο συγκροτεῖται το οὐσιώδες» (Κ. Ψυχοπαίδης [1999], σ. 55). Ἀπὸ τὶς προσεκτικὰ διατυπωμένες ἀναφορὲς τούτης τῆς ἐνότητος στὴ διαλεκτικὴ (ἴσαμε τὸ 535a 2) συνάγεται ὅτι μὲ αὐτὴν ὁλοκληρῶνεται ἡ ἐρευνα γιὰ τὴν οὐσία τῆς δικαιοσύνης, ποὺ μὲ τὴ σειρά της ριζώνει στὴν ἐπιστήμη τοῦ Ἀγαθοῦ, τῆς ἀρχῆς ποὺ διέπει τὸ εἶναι.

531e 4-5. **Ἀλλὰ δὴ ... εἰδέναι**. Σὲ αὐτὸ τὸν ἀτελὴ χαρακτηρισμὸ τῆς διαλεκτικῆς μᾶς ἀποκαλύπτεται ἡ προέλευσή της ἀπὸ τὴν πρακτικὴ τοῦ *δοῦναι καὶ ἀποδέξασθαι λόγον* τῶν ἐλεγκτικῶν σωκρατικῶν διαλόγων. Ὅ,τι εἶχε βιώσει ὁ Πλάτων στίς συνομιλίες του μὲ τὸν Σωκράτη, ἐκεῖνο τὸ Μεγάλον ποὺ εἶχε τὴ δύναμη νὰ ἀλλάξῃ ἐσωτερικὰ τοὺς ἀνθρώπους, ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι γι’ αὐτόν, καὶ ὅταν συγγράφει τὴν *Πολιτεία*, ὁ τίτλος ποὺ νομιμοποιεῖ τὴ διαλεκτικὴ φιλοσοφία νὰ προβάλλεται ὥς ἡ ἀληθινὴ παιδεία (W. Jaeger [1959], τ. 3, σ. 36).

532a 3. **ἦν ἐλέγομεν**. Ἀναφέρεται στὸ 516a 5 κέ. καὶ μᾶς ἐπιτρέπει νὰ συμπεράνουμε

ὅτι ἡ γνωστικὴ διεργασία ποὺ ἀρχίζει νὰ συντελεῖται στὴν ψυχὴ τῶν δεσμωτῶν μὲ τὴ θέαση τῶν πραγματικῶν ἀντικειμένων ἔξω ἀπὸ τὸ σπήλαιο ἐξεικονίζει τὴ διαλεκτικὴ.

532c 1. **φαντάσματα θεῖα.** Οἱ ἀντανakλάσεις αὐτὲς χαρακτηρίζονται 'θεϊκὲς' ἐπειδὴ προέρχονται ἀπὸ τὸ θεὸ ἢ τὴ φύση καὶ δὲν παράγονται ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο μὲ ἓνα κάτοπτρο ἢ ἓναν χρωστήρα, σημειώνει ὁ P. Shorey, ad loc.

532c 6-7. **τοῦ σαφεστάτου ἐν σώματι.** Δηλαδή τὰ μάτια. Ὁ πλατωνικὸς Σωκράτης, παρατηρεῖ ὁ W. Kersting [1999], σ. 255, ἐπιστρέφει διαρκῶς στὸν κόσμο τῶν αἰσθήσεων καὶ τῶν αἰσθητῶν πραγμάτων προκειμένου νὰ περιγράψει τὴ σφαῖρα τῆς φιλοσοφικῆς γνώσης, καὶ μὲ αὐτὸ γίνεται διαρκῶς φανερὸ πὼς ὅσα μᾶς λέει ὁ φιλόσοφος γιὰ τὸ ἀόρατο καὶ τὸ νοητὸ ἀντλοῦνται ἀπὸ ὅ,τι μᾶς εἶναι γνωστὸ ἀπὸ τὸν κόσμο τῆς ἐμπειρίας.

533c 8. **τὰς ὑποθέσεις ἀναιρουῖσα.** Οἱ ὑπομνηματιστὲς ταυτίζουν, γενικῶς, αὐτὲς τὶς ὑποθέσεις μὲ τὶς μαθηματικὲς καὶ συγκρίνουν τὸ παραπάνω χωρίο μὲ τὸ 510c (*ὑποθέμενοι τό τε περιπτόν καὶ τὸ ἄρτιον*, c 3-4· *ποιησάμενοι ὑποθέσεις αὐτά*, c 6). Ὡστόσο κατὰ τὸν Guthrie [1975], σ. 525, ἐδῶ πρόκειται γιὰ τὴ διαλεκτικὴ καὶ τὶς δικές τῆς ὑποθέσεις, οἱ ὁποῖες πρέπει νὰ εἶναι προσωρινοὶ ὁρισμοί· σὲ αὐτὴν τὴν περίπτωσιν ἡ φράση θὰ ἀναφέρεται στὴν ἐτοιμότητα τοῦ διαλεκτικοῦ νὰ ἀναθεωρεῖ τὶς προκειμένους του, ἐὰν τὰ συμπεράσματα δὲν συμφωνοῦν μὲ τὰ πραγματικὰ δεδομένα.

533d 1. **ἐν βορβόρῳ βαρβαρικῷ.** Ὁ *βόρβορος* μὲ τὸν ὁποῖο παρομοιάζει ὁ Πλάτων τὴν ἄγνοια, ποὺ ἀπὸ αὐτὴν ἀνασύρει ἡ διαλεκτικὴ τὴν ψυχὴ, ἀνάγεται στὴν ὀρφικὴ παράδοση. Στὸν *Φαίδωνα* ἀκοῦμε ὅτι μοῖρα τῶν ἀμνητῶν εἶναι νὰ βυθίζονται στὸ βόρβορο, *ὃς ἂν ἀμύητος ... εἰς "Αἰδου ἀφίκηται ἐν βορβόρῳ κείσεται*, 69c 5-6.

533d 6-7. **ἐν γὰρ τῷ πρόσθεν.** Ἀναφέρεται στὸ 511d 3 - e 1.

534b 8 κέ. **Οὐκοῦν καὶ περὶ τοῦ ἀγαθοῦ** κλπ. Ἡ διαλεκτικὴ μέθοδος πορεύεται στὰ χνάρια τοῦ σωκρατικοῦ *ἐλέγχου*, κατὰ τὸν ὁποῖο διαφορετικοὶ ὁρισμοὶ βελτιώνονται διαρκῶς διαμέσου τοῦ διαλόγου, ὅπως συμβαίνει στὴν *Πολιτεία* μὲ τὸν ὁρισμὸ τῆς δικαιοσύνης. Προκειμένου οἱ μελλοντικοὶ φύλακες νὰ συλλάβουν καὶ νὰ ὀρίσουν τὴν ἰδέα τοῦ Ἀγαθοῦ θὰ χρειαστεῖ νὰ ἀνοίξουν δρόμο σὰν σὲ μάχη μέσα ἀπὸ ἐλέγχους (*ὥσπερ ἐν μάχῃ διὰ πάντων ἐλέγχων διεξιὼν*) προσπαθώντας νὰ συλλάβουν πραγματικότητες καὶ ὄχι γνώμες (*μὴ κατὰ δόξαν ἀλλὰ κατ' οὐσίαν*) καὶ παραμερίζοντας ὁρισμοὺς ποὺ ἀνεξέταστα εἶχαν γίνεαι ἀποδεκτοί. Πρβ. καὶ τὴν ἀνάλογη περιγραφὴ τοῦ διαλεκτικοῦ ἐλέγχου στὴ Ζ' *Ἐπιστολῇ* 344b 1 κέ.

534d 5. **ἀλόγους ὄντας ὥσπερ γραμμάς.** *Ἄλογες* ἢ *ἄρρητες* γραμμὲς ἦσαν οἱ συμβολικὲς ἐξεικονίσσεις ἀσύμμετρων μεγεθῶν. Ἀσύμμετρες ὅπως αὐτὴ τῆς διαγωνίου καὶ τῶν πλευρῶν ἐνὸς τριγώνου ἀποτελοῦσαν γιὰ τοὺς Ἕλληνες ἓνα εἶδος μαθηματικοῦ σκανδάλου, καὶ ὁ Πλάτων προτείνει ἐδῶ νὰ θεωρεῖται παρομοίως ὡς κάτι σκαν-

δαλῶδες ἢ ἀνάληψη κυβερνητικῶν ἀξιομάτων ἀπὸ κάποιους οἱ ὅποιοι θὰ εἶναι *ἀλογoi*, δηλαδή *μὴ λόγον ἔχοντες διδόναι*.

535a 5-6. **Μέμνησαι οὖν ... ἐξελέξαμεν.** Ἀναφέρεται στὰ σχετικὰ μὲ τὴν ἐπιλογή τῶν φυλάκων στὸ 412b 8 κέ., ἐπίσης στὴ συζήτηση γιὰ τὴ φυσικὴ ἰδιοσυστασία τῶν φιλοσόφων στὸ 485a 4 κέ.· πρβ. καὶ 503a 1 κέ. Γιὰ τὴν πολὺ προσεκτικὰ σχεδιασμένη ἐπιλογή τῶν καταλληλότερων νὰ ἀσκήσουν κυβερνητικὸ ἔργο ὁ W. Jaeger [1959], τ. 3, σ. 39, παρατηρεῖ ὅτι ἀποτελοῦσε κάτι ἐντελῶς πρωτόγνωρο γιὰ τὴν ἐποχὴ καὶ ἀντιστρατευόταν τὴν τυφλὴ ἐμπιστοσύνη στὸν κοινὸ νοῦ καὶ σὲ ἐκείνον ποὺ δὲν εἶχε διδαχθεῖ τίποτε ἄλλο παρὰ μόνο πῶς νὰ ἐκτελεῖ τὰ καθημερινὰ ἔργα του.

535c 6. **εἴπομεν.** Στὸ 495b 8 - 496a 10.

535e 1. **ἐκούσιον ψεῦδος.** Βλ. 382a 7 κέ.

535e 4-5. **ὥσπερ θηρίον ὕειον.** Ὅμοια ἐκφράζεται ὁ Πλάτων καὶ στοὺς *Νόμους* 819d 7, καὶ *ἔδοξέ μοι τοῦτο* [sc. τὸ πάθος] *οὐκ ἀνθρώπινον ἀλλὰ ὑγνῶν τινων εἶναι μᾶλλον θρεμμάτων.*

536c 1. **ἐπελαθόμην ὅτι ἐπαίζομεν.** Ἡ *Πολιτεία* εἶναι ἓνα παιγνίδι —ὅπως θὰ ἀκούσουμε καὶ στὸ 545e 1-3— συνάμα ὅμως καὶ ἔτοιμη ἀνὰ πᾶσα στιγμή νὰ βαστάξει τὴν πιὸ μεγάλη καὶ αὐστηρὴ σοβαρότητα, σημειώνει ὁ P. Friedländer [1960], σ. 128, παραπέμποντας καὶ στὰ λόγια τοῦ Ch. Singer γιὰ αὐτὸ τὸ ἰδιαζόντως πλατωνικὸ σμίξιμο σοβαρότητας καὶ παιγνιδιοῦ ποὺ τελικὰ μένει «ἐρημητικὰ κλειστὸ καὶ ἀδιαπέραστο, περισσότερο κι ἀπ' ὅτι τὸ ἀτσάλι καὶ ὁ γρανίτης» (Ch. Singer, *A Short History of Science*. 1941, σ. 101).

536c 8. **ὅτι ἐν μὲν ... ἐξελέγομεν.** Ἀναφέρεται στὸ 412c 2 κέ. καὶ διαπιστώνουμε ἀμέσως τὴν ἀλλαγὴ στὸ πρῖσμα τῆς θεωρήσης. Ἐκεῖ ἡ ἐπιλογή γινόταν στὸ πλαίσιο τῆς σταδιακῆς συγκρότησης τοῦ ἰδανικοῦ κράτους, ἐδῶ ἔχουμε μπροστὰ μας ἓνα ὀλοκληρωμένο ἰδανικὸ κράτος, τὸ ὁποῖο προσπαθεῖ διαμέσου τῆς παιδείας νὰ διατηρήσει τὴν ὑπόστασή του. — *πρεσβύτας ἐξελέγομεν*· πρβ. 412c 2-3, ὅπου ὁ Γλαύκων καὶ ὁ Σωκράτης συμφωνοῦν ὅτι *πρεσβυτέρους τοὺς ἄρχοντας δεῖ εἶναι, νεωτέρους δὲ τοὺς ἀρχομένους.*

536d 1-2. **Σόλωνι γὰρ ... μανθάνειν.** Σόλων, frg. 22, 7 Diehl: *γηράσκω δ' αἰεὶ πολλὰ διδασκόμενος*· πρβ. καὶ *Λάχης* 188b 1 κέ.

536e 3-4. **ψυχῇ δὲ ... μάθημα.** Σωστὰ ἐκπλήσσεται ὁ Guthrie [1975], σ. 526, ποὺ μιά τόσο βαρυσήμαντη παιδαγωγικὴ ἀρχὴ εἰσάγεται ἐδῶ σχεδὸν ἐν παρόδῳ, χωρὶς νὰ ἀναπτύσσεται πουθενά ἄλλοι στὸν Πλάτωνα.

537a 1. **ἀλλὰ παίζοντας τρέφε.** Πῶς εἶναι δυνατόν νὰ διδάξει κανεὶς τὴν ἀριθμητικὴ μέσα ἀπὸ τὸ παιγνίδι τὸ διαβάζουμε στοὺς *Νόμους* 819b 1 - c 7.

537a 5. **ἔφαμεν**. Στὸ 467c 5 κέ.

537c 1. **τά τε χύδην ... παιδεῖα**. Ὁ Πλάτων ἐννοεῖ ἐδῶ, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀλλὰ ὄχι καὶ ἀποκλειστικά, τὰ μαθηματικά.

537c 2-3. **συνακτέον εἰς ... φύσεως**. Στὸ τέρμα τῆς παιδευτικῆς πορείας θὰ ἀποκαλυφθεῖ ξαφνικά στοὺς φύλακες ἢ συνοπτικὴ θέαση τῆς θεϊκῆς τάξης τοῦ κόσμου. Γιατὶ ἡ πραγματικότητα ὡς ὅλο ἀποτελεῖ ὀργανικὴ ἐνότητα ποὺ τὴν διαπερνᾷ ἡ τάξη καὶ ἡ ἁρμονία, μιὰ καταβάση πυθαγόρεια πίστη ποὺ ἐδῶ ἐπιχειρεῖται νὰ ἐκτεθεῖ μὲ φιλοσοφικοὺς ὅρους. Στὸ σύνολό τους, παρατηρεῖ ὁ Guthrie [1975], σ. 511, οἱ τέλειες καὶ αἰώνιες ἰδέες —καὶ διαμέσου αὐτῶν ὁ μεταβαλλόμενος κόσμος στὸν ὁποῖο ζοῦμε— πρέπει νὰ βαστάζονται, νὰ ὀργανώνονται ἁρμονικά καὶ νὰ φωτίζονται μὲ τὴν παρέμβαση τοῦ Ἀγαθοῦ. Τοῦτο ὅμως εἶναι «περισσότερο μιὰ θρησκευτικὴ ἀλήθεια παρὰ μιὰ ἀλήθεια ποὺ θὰ ἦταν δυνατόν νὰ ἐκτεθεῖ κατὰ τρόπο ὀρθολογικόν, κι ἔτσι δὲν εἶναι πολὺ περιεργό ποὺ ἡ περιγραφὴ τῆς ἄνω καὶ κάτω ὁδοῦ δὲν δίνεται μὲ λεπτομέρειες ἀλλὰ μᾶς ἀφήνει πολλὰ ἐρωτηματικά». Ἐπανειλημμένα ὁ πλατωνικὸς Σωκράτης προειδοποιεῖ στὴν *Πολιτεία* ὅτι ἡ σύμμετρη περιγραφὴ αὐτῶν τῶν ἔσχατων ἀληθειῶν ὑπερβαίνει τὶς δυνάμεις του (506c 2 - e 5, 509c 3-4, 517b 7 κέ., 533a 1-6).

537e 1-2. **τὸ νῦν περὶ ... γιγνόμενον**. Οἱ πρῶτοι διάλογοι καὶ ἰδίως ὁ *Εὐθύδημος*, παρατηρεῖ ὁ W. K. C. Guthrie [1975], σ. 527, δείχνουν ὅτι ὑπάρχει ἓνας σωστὸς καὶ ἓνας λανθασμένος τρόπος ἄσκησης τῆς διαλεκτικῆς. Οἱ ἐπιφυλάξεις ποὺ διατυπώνει ἐδῶ ὁ Πλάτων ὀφείλονται στὴν ἐδραία πεποίθησή του ὅτι ὅσοι καταπιάστηκαν μὲ τὴν διαλεκτικὴ τὴν ἄσκησαν ὅλοι, ἐκτὸς ἀπὸ τὸν Σωκράτη, κατὰ τρόπο κακόν.

538d 7 - e 2. **Τί ἐστὶ τὸ ... τιμῇ**. Ἡ ἀπορία ποὺ περιγράφεται ἐδῶ σχετικὰ μὲ τὸ *καλόν*, τὸ *ἀγαθόν*, τὸ *δίκαιον* εἶναι τῆς αὐτῆς τάξεως μὲ ἐκείνη στὸ 523e 3 κέ. σχετικὰ μὲ τὶς φυσικὲς ιδιότητες τῶν αἰσθητῶν πραγμάτων, *πάχος καὶ λεπτότητα ἢ μαλακότητα καὶ σκληρότητα*.

539b 1-7. **Ἔαρ' οὖν οὐ ... αἰεί**. Οἱ παρενέργειες τῆς διαλεκτικῆς ριζώνουν καὶ στὴ μορφολογία τῆς. Ἡ διαλεκτικὴ συζήτηση διεξάγεται μπροστὰ σὲ ἀκροατήριό ποὺ ἡ παρουσία του ἐπιτείνει τὸν ἐριστικὸ χαρακτήρα τῆς μὲ ἄμεσες ἐπιπτώσεις στὴ δημόσια εἰκόνα τῶν συνομιλητῶν. Δὲν εἶναι τυχαῖο ὅτι στὴν κριτικὴ τῶν συγχρόνων, λ.χ. τοῦ Ἰσοκράτη ἢ τοῦ Ἀριστοφάνη, προβάλλεται μὲ ἰδιαίτερη ἔμφαση ἡ συγγενικότητα τῆς πλατωνικῆς διαλεκτικῆς μὲ τὴν ἐριστικὴ. Ὁ ἴδιος ὁ Πλάτων ἀναφέρεται συχνὰ στὴν κατάχρηση τῆς διαλεκτικῆς καὶ στὸ πνεῦμα ἀνομίας ποὺ μπορεῖ αὐτὴ νὰ ἐμφυσησθεῖ στοὺς νέους· πρβ. *Ἀπολογία* 23c 2 κέ., *Σοφιστῆς* 259c 1 κέ.

539e 2. **Ἀμέλει, εἶπον, πέντε θές**. Τὸ ζητούμενο ἐδῶ, παρατηρεῖ ὁ P. Friedländer [1960], σ. 107, δὲν εἶναι τελικὰ ἂν οἱ διαλεκτικὲς σπουδὲς θὰ διαρκοῦν τέσσερα ἢ πέντε ἢ ἑξὶ χρόνια ἀλλὰ κάτι σημαντικότερο. Πρόκειται γιὰ τὴν ἐσωτερικὴ συνοχὴ μιᾶς πορείας βίου ποὺ ὑφαίνεται ἐνιαία ἀπὸ ἀγωγή καὶ δράση, ἀπὸ θεωρία καὶ πράξη· μιᾶς πορείας

ας, στην οποία ακόμη και τὸ ἀνώτατο καὶ τὸ σπανιότατο, ἀκόμη καὶ ὁ πιὸ μοναχικός, θὰ ὑποχρεώνεται νὰ ξαναγυρίσει στὴν κοινότητα γιὰ νὰ τὴν ὑπηρετήσει.

539e 3-4. **καὶ ἀναγκαστέοι ἄρχειν.** Τὸ ἰσοζύγισμα θεωρίας καὶ πράξης, μὲ τὰ δεκαπέντε χρόνια τῶν διαλεκτικῶν σπουδῶν καὶ τὰ ἄλλα δεκαπέντε στὴ διοίκηση τῆς πόλης, εἶναι ἀντίστοιχο μὲ τὴν ἁρμονικὴ ἐξισορρόπηση τῆς *γυμναστικῆς* καὶ τῆς *μουσικῆς* στὴν κατώτερη βαθμίδα τῆς ἀγωγῆς τῶν φυλάκων.

540b οὐχ ὥς ... **πράττοντας.** Αὐτὴ ἡ ρητὴ ἀναφορὰ ὅτι οἱ φιλόσοφοι ἀναλαμβάνουν τὸ κυβερνητικὸ ἀξίωμα ἀπλὰ καὶ μόνο ἐπειδὴ τὸ θεωροῦν ὥς κάτι ἀναγκαῖο γιὰ τὴν πόλη ἀποδυναμώνει τὴ διάχυτη στὴν *Ἀνοιχτὴ κοινωνία* ἀποψη τοῦ K. Popper περὶ ἰσχυρῶν ἐξουσιαστικῶν τάσεων τῶν πλατωνικῶν φιλοσόφων-βασιλέων.

540c 9. ὥς **διήλθομεν.** Στὸ 451c 1 κέ.

540d 1 κέ. **εἰρηκέναι.** Στὸ 450d 1 κέ.

541a 1. **πάντας ἐκπέμψωσιν εἰς τοὺς ἀγρούς.** Ἐνῶ στοὺς *Νόμους* θεμελιώνεται ἐξ ὑπαρχῆς μιὰ νέα πόλη, ἐδῶ στὴν *Πολιτεία* μετασχηματίζεται ριζικὰ μιὰ ἤδη ὑπάρχουσα καί, καθὼς φαίνεται, ἡ ἐπιτυχία τοῦ ἐγχειρήματος ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν ὁλοκληρωτικὴ ἐξουδετέρωση τῶν δυνάμεων ποὺ διαφθείρουν τὴν ψυχὴ. Προκύπτει ἔτσι αὐτὴ ἡ κατάσταση μιᾶς κοινωνίας ἀπὸ δεκάχρονα παιδιά καὶ κάποιους —οὐσιαστικὰ ἀγνώστου προελεύσεως— φιλοσόφους ποὺ θὰ ὀργανώσουν τὴν ἐκπαίδευση τῶν παιδιῶν: μιὰ κατάσταση γκροτέσκ, ἀκατάλληλη νὰ ἀποτελέσει ἀφετηριακὸ σημεῖο γιὰ ὅποιο-δήποτε πολιτικὸ σχεδιάσμα προοριζόμενο νὰ ἐφαρμοσθεῖ στὴν πράξη. Βάσιμα ἔτσι εἶναι δυνατὸν νὰ ὑποστηριχθεῖ (ὅπως καὶ πράγματι ἔχει γίνει, βλ. λ.χ. W. K. C. Guthrie [1975], σ. 457) ὅτι ὁ χαρακτήρας τοῦ ὅλου σχεδίασματος εἶναι συμβολικὸς καὶ ἐπιβοηθητικὸς τῆς συζήτησης γιὰ τὴ δικαιοσύνη τῆς ψυχῆς. Μὲ αὐτὸ τὸ πρίσμα τῆς «χαλαρῆς» ἀντιμετώπισης τοῦ θέματος ἀπὸ τοὺς συνομιλητὲς πρέπει νὰ δοῦμε καὶ τὴν ἀντιφατικὴ ἀναφορὰ τοῦ Σωκράτη στοὺς πολλοὺς: τὴ συγκαταβατικὴ καὶ γεμάτη κατανόηση στὸ 499d κέ. (*μὴ πάνυ οὕτω τῶν πολλῶν κατηγορεῖ*) καὶ τὴ ριζικὰ καταδικαστικὴ τοῦ παραπάνω χωρίου (*πάντας ἐκπέμψωσιν εἰς τοὺς ἀγρούς*) ποὺ ἀποτελεῖ, αὐτὴ ἡ τελευταία, μιὰ ἐμφαντικὴ ἐπισήμανση —γραμμένη μὲ τὰ *μεγάλαια γράμματα* τῆς πόλης— τῆς ἀνάγκης γιὰ βαθιὲς τομὲς καὶ ἐντελῶς νέο ξεκίνημα στὴν προσπάθεια γιὰ τὴν πραγμάτωση τῆς δικαιοσύνης μέσα στὴν ψυχὴ. Καὶ δὲν εἶναι ἴσως τυχαῖο ὅτι αὐτὸ ἐμφανίζεται ἐδῶ, στὸ κατώφλι τῆς τελικῆς φάσης τῆς συζήτησης, κατὰ τὴν ὁποία θὰ ἐπιχειρηθεῖ νὰ δοθεῖ ἀπάντηση στὰ ριζικὰ ἐρωτήματα γιὰ τὴ δικαιοσύνη καὶ τὴν ἀδικία ποὺ διατυπώθηκαν στὸ ξεκίνημα τῆς συζήτησης, στίς ἀρχὲς τοῦ 2ου βιβλίου.

543a 1 κέ. **Εἶεν** κλπ. Ἐδῶ, στὸ 8ο βιβλίο, ὁ Σωκράτης ξαναπιάνει τὸ νῆμα τῆς ἔρευνας, ποὺ εἶχε διακοπεῖ στὸ 449a 7 κέ., κι ὕστερα ἀπὸ μιὰ σύντομη ἀναδρομὴ στὰ κεντρικὰ βιβλία (5ο ἕως 7ο) τῆς *Πολιτείας* ἐπαναφέρει τὴ συζήτηση στὴν ἀρχικὴ κοίτη της, δη-

λαδὴ στὸ ἐρώτημα γιὰ τὴ δικαιοσύνη καὶ τὴν εὐτυχία ἢ τὴ δυστυχία ποὺ αὐτὴ συνεπάγεται γιὰ τὸν δίκαιο ἄνθρωπο.

543b 1. **συνεχωρήσαμεν**. Στὸ 415e 3 κέ.

543b 5. **διωμολογησάμεθα**. Στὸ 416d 3 κέ.

543c 5. **ἀναμνησθῶμεν ... ἐξετραπόμεθα**. Ὁ Πλάτων ἀναφέρεται στὸ 449a 7 κέ. καὶ χαρακτηρίζει ὁ ἴδιος τὰ τρία κεντρικὰ βιβλία τῆς *Πολιτείας* ὡς παρέκβαση (*ἐξετραπόμεθα*). Ὑπενθυμίζουμε ὅτι μιὰ τέτοια παρέκβαση ἀποτελεῖ καὶ ἡ ἀπόπειρα τῆς συγκρότησης καὶ περιγραφῆς τῆς *ἀρίστης πόλεως* (ἀπὸ τὰ μέσα τοῦ 2ου ἴσαμε τὸ τέλος τοῦ 4ου βιβλίου) ποὺ παρουσιάζεται ἀπλῶς ὡς ἓνα τέχνασμα ἐπιβοθητικὸ στὴν προσπάθεια νὰ ἀνιχνευθεῖ ἡ ἀληθινὴ φύση τῆς δικαιοσύνης (*εἰ γιγνομένην πόλιν θεασάμεθα λόγῳ, καὶ τὴν δικαιοσύνην αὐτῆς ἴδομεν ἂν γιγνομένην καὶ τὴν ἀδικίαν*, 365a 5-7).

543c 9. **τότε διήλθες**. Στὸ 449a 1 κέ.

543d 1 - 544a 6. **καλλίῳ ἔτι ... ἄνδρα**. Ὁ Adam, ad loc., ὑποστηρίζει ὅτι ὁ Γλαύκων ἐννοεῖ ἐδῶ τὴν πόλιν τῶν φιλοσόφων-βασιλέων καὶ τὸν ἴδιο τὸν φιλόσοφο βασιλιά, ποὺ περιγράφονται στὸ 5ο, ἀπὸ τὸ 472b 7 κέ., στὸ 6ο καὶ στὸ 7ο βιβλίο σὲ ἀντιδιαστολὴ μὲ τὴν πόλιν ποὺ περιγράφεται στὸ 2ο, ἀπὸ τὸ 369a 5 κέ., στὸ 3ο καὶ στὸ 4ο βιβλίο. Τὸ χωρίο πάντως ἐπιδέχεται καὶ μιὰν ἄλλη, «κρυπτικὴ», ἀνάγνωση ἢ ὁποία θὰ παρέπεμπε σὲ ἓνα καλὺτερο πολίτευμα καὶ ἓναν καλὺτερο ἀνθρώπινο τύπο ἀπὸ αὐτὰ ποὺ ἔχει περιγράψει ὁ Σωκράτης ὡς τώρα στὴ συζήτηση. Σὲ αὐτὴ τὴν περίπτωσιν θὰ ἦταν δύσκολο νὰ θεωρήσουμε τυχαία καὶ ἄσκοπὴ τὴν ἐμφάνισιν τοῦ χωρίου, ἀκόμη πιὸ δύσκολο ὅμως νὰ μαντεύσουμε τί κρύβεται σὲ αὐτό. Τὸ σχετικῶς συγγενικότερο χωρίο (*ἐν οὐρανῷ ἴσως παράδειγμα ἀνάκειται τῷ βουλομένῳ ὁρᾶν καὶ ὁρῶντι ἐαυτὸν κατοικίζειν*, 592b 2-3) εἶναι ἐλάχιστα διαφωτιστικόν.

544c 1-7. **εἰσὶ γὰρ αἷς ... νόσημα**. Σὲ αὐτὴ τὴν τυπολογία τῶν πολιτευμάτων ὁ Πλάτων θὰ σταθεῖ σὲ τέσσερα *κακὰ καὶ ἡμαρτημένα* πολιτεύματα, χαρακτηριστικὰ δείγματα μιᾶς πολιτικῆς παθολογίας ποὺ σηματοδεύεται ἀπὸ τὴ σταδιακὴ ἀποδιοργάνωσιν τῶν στοιχείων τῆς ἰδανικῆς πόλης. Παρὰ τὸν γενετικὸ τρόπο τῆς πλατωνικῆς ἔκθεσης (*ἐφεξῆς γιγνομένη*) ὁ χαρακτήρας αὐτῆς τῆς καταβατικῆς ἐξελικτικῆς πορείας εἶναι λογικὸς καὶ ὄχι ἱστορικὸς, ὅπως λανθασμένα ἐξέλαβε ὁ Ἀριστοτέλης στὴν κατὰ τὰ ἄλλα πολὺ ἐνδιαφέρουσα ἀναφορὰ του σὲ αὐτήν, *Πολιτικά* 1316a 1 - b 27. — *τέταρτόν τε καὶ ἕχχατον*· πρβ. τὴ διαφορετικὴ ἀξιολόγησιν τῶν πολιτευμάτων στὸν πλατωνικὸ *Πολιτικὸν* 291d 1 κέ.

544d 1. **ὦνται βασιλείαι**. Ὡπως γινόταν στοὺς Καρχηδονίους, *πλουτίνδην*, Ἀριστοτέλης, *Πολιτικά* 1273a 21 κέ.

544d 7 - e 1. **ἢ οἶει ἐκ ... πόλειςιν**. Ἡ πλατωνικὴ προσέγγισιν τῆς πολιτικῆς παθολογίας θὰ γίνῃ μὲ τὸ πρῶμα τῆς παραλληλότητος ψυχῆς καὶ πολιτείας. Στὴ συνάφεια αὕτη

τοῦ ἀνθρώπινου χαρακτήρα μὲ τὸ χαρακτήρα τοῦ πολιτεύματος («ἀκριβῶς τὸ μάθημα ποὺ ἔμελλε νὰ διδάξει ἀργότερα ὁ Montesquieu», E. Barker [1959], σ. 179) ὁ Πλάτων ἔχει ἀναφερθεῖ ἤδη στὸ 435e 1-3, *πολλὴ ἀνάγκη ὁμολογεῖν ὅτι γε τὰ αὐτὰ ἐν ἑκάστῳ ἔνεστιν ἡμῶν εἶδη τε καὶ ἦθη ἅπερ ἐν τῇ πόλει*· ἐπίσης στὸ 445c 9-10, *ὅσοι πολιτειῶν τρόποι εἰσὶν εἶδη ἔχοντες, τοσοῦτοι κινδυνεύουσιν καὶ ψυχῆς τρόποι εἶναι*. — Τὸ *ἐκ δρυὸς ποθεν ἦ ἐκ πέτρας* εἶναι ὁμηρικό, *Ἰλιάδα* X 126, *Ὀδύσσεια* τ 163.

544e 7. **διεληλύθαμεν ἤδη**. Στὸ 6ο καὶ τὸ 7ο βιβλίο περιγράφοντας τὸ πολίτευμα τῆς ἀρίστης πόλεως.

545a 5-8. **ἵνα τὸν ἀδικώτατον ... ἀθλιώτητος**. Αὐτὸ ποὺ πρωτίστως ἐνδιαφέρει τὸν Πλάτωνα καὶ στὸ ὁποῖο θὰ ὀδηγηθεῖ τελικὰ ἡ συζήτηση γιὰ τὰ *ἡμαρτημένα* πολιτεύματα εἶναι ἡ σύγκριση τοῦ ἀριστοῦ ἀνθρώπου (τοῦ *δικαιοτάτου*) μὲ τὸν χείριστο (τὸν *ἀδικώτατον*) καὶ ἡ κατὰδειξη τῆς *εὐδαιμονίας* τοῦ ἑνὸς καὶ τῆς *ἀθλιότητος* τοῦ ἄλλου. Σὲ αὐτὸ τὸ πλαίσιο τὰ ἀντίστοιχα πολιτεύματα — τὸ ἰδανικὸ κράτος τῆς ἀρίστης πόλεως καὶ τὸ τυραννικὸ καθεστῶς — προσφέρονται ὡς ἕνα καταλληλότερο ἐποπτικὸ ὕλικό, ἀφοῦ οἱ καταστάσεις τους εἶναι πιὸ εὐδιάκριτες ἀπὸ αὐτὲς τῆς ἀτομικῆς ψυχῆς.

545a 8 - b 1. **ἵνα ἡ Θρασυμάχῃ ... δικαιοσύνην**; Ἡ ξαφνικὴ ἀναφορὰ στὸν Θρασύμαχο, τὸν μεγάλο ἀντίπαλο τοῦ Σωκράτη ἐκείνη τῇ βραδιᾷ τῶν Βενδιδείων, δείχνει παραστατικότερα στὸν ἀναγνώστη ὅτι ἡ συζήτηση ἐξακολουθεῖ πάντα νὰ κυλᾷ στὴν ἀρχικὴ κοίτη τῆς.

545b 3. **ὥσπερ ἡρξάμεθα**. Παραπέμπει στὸ 368e 2 κέ.

545b 5 - c 5. **πρῶτον μὲν τὴν ... γενέσθαι**. Ὁ Πλάτων θέλει νὰ ψηλαφήσει τὴ διαδικασία τῆς φθορᾶς, νὰ δώσει μιὰ ἰδεατὴ καὶ παραδειγματικὴ εἰκόνα τῶν διεργασιῶν τῆς πολιτικῆς παρακμῆς. Τὸ γεγονός ὅτι στὰ *κακὰ καὶ ἡμαρτημένα* πολιτεύματα συγκαταλέγει καὶ τὴν τιμοκρατίαν ποὺ λίγο παραπάνω τὴν ταύτισε μὲ τὸ κρητικὸ καὶ τὸ λακωνικὸ πολίτευμα (*ἡ Κρητικὴ τε καὶ Λακωνικὴ αὕτη*, 544c 3· *κατὰ τὴν Λακωνικὴν ἐστῶτα*, 545a 2) ἀκυρώνει τὸν ἀστήρικτο ἰσχυρισμὸ τοῦ K. Porper ὅτι ὁ Πλάτων ἐξιδανικεύει τίς κρητικὲς καὶ τίς σπαρτιατικὲς πολιτικὲς καταστάσεις.

545c 8-9. **τίνα τρόπον ... ἀριστοκρατίας**. Ὁρισμένοι μελετητές, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ὁ Adam, ad loc., παρατηροῦν σὲ αὐτὸ τὸ σημεῖο τῆς *Πολιτείας* ὅτι δὲν εἶναι δυνατὸν ἕνα τέλειο πολίτευμα νὰ περιέχει τὰ σπέρματα τῆς διάλυσής του, διότι τότε δὲν θὰ ἦταν τέλειο. Σχετικὰ μὲ αὐτὸ ὁ W. K. C. Guthrie [1975], σ. 528, ἐπισημαίνει ὅτι «ποτὲ ὁ Πλάτων δὲν ἔχει ἀναφέρει πῶς, ἂν πραγματωνόταν, ἡ πολιτεία του θὰ ἦταν τέλεια. Μιὰ πολιτεία ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὰ ἄτομα ποὺ ζοῦν σὲ αὐτήν, ἡ πλατωνικὴ πολιτεία εἶναι ἡ καλύτερη ποὺ μποροῦν νὰ συγκροτήσουν ἄνθρωποι σὰν αὐτοὺς ποὺ ὑπάρχουν καὶ οἱ περισσότεροι ἄνθρωποι κάθε ἄλλο παρὰ τέλειοι εἶναι».

545d 1-3. **πᾶσα πολιτεία ... κινήθῃναι**. Ἡ ἐσωτερικὴ ἀμφισβήτηση καὶ ἡ ἀνταρσία

(στάσις) στους κόλπους μιᾶς ἄρχουσας τάξης εἶναι τὸ μόνο ποὺ μπορεῖ νὰ ἐπιφέρει τὴν κατάλυση τῆς ἐξουσίας τῆς. Πρόκειται γιὰ μιὰ πολὺ ἐνδιαφέρουσα κοινωνιολογικὴ ἀρχὴ πού, ἄς σημειωθεῖ, ἐπαναδιατυπώθηκε στὶς ἀρχὲς τοῦ 20οῦ αἰῶνα ἀπὸ τὸν ἰταλοελβετὸ θεωρητικὸ τοῦ ὁλοκληρωτισμοῦ Vilfredo Pareto, στὸ *Trattato di sociologia generale*, Φλωρεντία 1916. Βλ. καὶ 556c 7 κέ. μὲ τὴ σχετικὴ ὑποσημείωση.

545d 8. **εὐχόμεθα ταῖς Μούσαις.** Ἡ ἐπὶ κλήση στὶς Μοῦσες παραπέμπει σὲ ἕναν τρόπο τοῦ λέγειν ἐν μέρει σοβαρὸ καὶ ἐν μέρει παιγνιώδη (*παιζούσας καὶ ἐρεσχηλούσας*), τὸν ὁποῖο χρησιμοποιεῖ ὁ Πλάτων, ὅταν ἔρχεται ἀντιμέτωπος μὲ ἐρωτήματα ποὺ δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἀποτελέσουν ἀντικείμενο αὐστηρῆς ἐπιστημονικῆς πραγματέυσης. Ἔτσι ὁ ἀναγνώστης προειδοποιεῖται ἐδῶ ὅτι ὅσα θὰ ἀκούσει στὴ συνέχεια σχετικὰ μὲ τὴν παθογένεια τῆς ἀρίστης πόλεως, πῶς παρεισφρῆει σὲ αὐτὴν ἡ *στάσις* («ἐνα μοτίβο ἀνάλογο μὲ τὴν εἴσοδο τῆς ἁμαρτίας στὸν Παράδεισο», H. Ryffel [1973], σ. 99) καὶ πῶς συντελεῖται ἡ σταδιακὴ ἀποδιοργάνωσή της στὸν κόσμον τῆς διαβαθμισμένης πραγματικότητος, πρέπει νὰ τὰ ἐκλάβει ὡς σοβαρὰ ἀλλὰ ὄχι κατὰ γράμμα.

545d 8 - e 1. **ὅπως δὴ ... ἔμπεσε.** Μίμηση τοῦ ὁμηρικοῦ *ὅπως δὴ πρῶτον πῦρ ἔμπεσε νηυσὶν Ἀχαιῶν*, στὴν *Ίλιάδα* Π 112 κέ.

546b 3. **θεῖον μὲν γεννητῶ.** Τὸ *θεῖον γεννητὸν* εἶναι ὁ αἰσθητὸς κόσμος ἢ τὸ σύμπαν: χαρακτηρίζεται *θεῖον*, γιὰ τὸ κόσμος εἶναι θεός, καὶ *γεννητὸν*, δηλαδὴ ‘γέννημα’, ‘δημιούργημα’, γιὰ τὸ ἀναδύθηκε ἀπὸ τὸ χάος ὡς μιὰ τακτοποίηση, *εἰς τάξιν αὐτὸ ἡγάγεν* [sc. τὸ ὁρατὸν ὁ θεός] *ἐκ τῆς ἀταξίας*, *Τίμαιος* 30a 4.

546b 4. **ἀριθμὸς τέλειος.** «Ὁ περίφημος “ἀριθμὸς τοῦ Πλάτωνος” εἶναι διαπιστωμένα τὸ δυσκολότερο χωρίο στὰ κείμενά του». Μὲ αὐτὴ τὴ φράση ἀρχίζει ὁ Adam τὸ διεξοδικὸ καὶ πραγματικὰ ἐντυπωσιακὸ Appendix I στὸ 8ο βιβλίο τῆς *Πολιτείας* (στὶς σ. 264-312 τοῦ 2ου τόμου τοῦ *The Republic of Plato*), μιὰ ἀπὸ τίς πιὸ σημαντικὲς ἐρμηνευτικὲς συμβολὲς σὲ αὐτὲς τίς ἀπελπιστικὰ δυσνόητες ἀράδες ἀπὸ τὸ 546b 3 ἕως τὸ 546c 6. Διαφωτιστικὲς εἶναι καὶ οἱ ὑποσημειώσεις του ad loc. ὅπως ἐπίσης καὶ οἱ ἀντίστοιχες ὑποσημειώσεις στὶς μεταφράσεις τῆς *Πολιτείας* ἀπὸ τὸν F. M. Cornford [1969], σ. 269, σημ. 31 καὶ D. Lee [1987], σ. 299-300· παραπέμπουμε ἐπίσης στὴν πραγματεία τοῦ A. Diès [1940], στὸν K. Gaiser [1962], σ. 409-14 καὶ στὴν D. Hellwig [1980], σ. 92-104. Γιὰ τὴν προσέγγιση τῶν δυσνόητων τεχνικῶν μαθηματικῶν ὁρων τοῦ πρωτοτύπου πολὺ χρήσιμες στὸν ἑλληνα ἀναγνώστη ἐξακολουθοῦν νὰ εἶναι οἱ διεξοδικὲς σημειώσεις τοῦ Κ. Δ. Γεωργούλη στὶς σ. 501-515 τῆς *Πλάτωνος Πολιτείας* [1939]. Ὁ λεγόμενος ‘ἀριθμὸς τοῦ Πλάτωνος’ ἀποτελέσει ἀντικείμενο μεγάλης συζήτησης ἤδη στὴν Ἀρχαιότητα ὅπου τέτοιου εἶδους ἀριθμητικὲς φόρμουλες ἀσκοῦσαν πάντα ἰδιαίτερη γοητεία. Ὅπως σημειώνει ὁ Apelt, ad loc., ὁ Κικέρων τὸν θεωροῦσε ἕνα αἰνίγμα, ἐνῶ πιὸ συστηματικὴ γνώση γύρω ἀπὸ τὸ ζήτημα φαίνεται ὅτι εἶχε ὁ Ἀριστοτέλης, *Πολιτικά* 1316a 3 κέ., ἐπίσης ὁρισμένοι κατοπινότεροι μαθηματικοὶ ἢ, γενικότερα, γνῶστες τῆς πλατωνικῆς φιλοσοφίας ὅπως οἱ Νικόμαχος, Ἀριστείδης, Κοίντιλιανός, Πρόκλος,

Θέων από τη Σμύρνη ή ο Πλούταρχος. Τò ζητούμενο ἐν προκειμένῳ εἶναι νὰ ἐξακριβωθεῖ πρῶτον ποιοὺς ἢ ποιοὶ ἀριθμοὶ περιγράφονται σὲ αὐτὸ τὸ σχεδὸν κρυπτογραφημένο χωρίο, καὶ δεύτερον νὰ ἐξακριβωθεῖ (πέρα ἀπὸ μιὰ γενικὴ ἐντύπωση ὅτι πίσω ἀπὸ ὅλα αὐτὰ κρύβεται ἡ ἰδέα τῆς συγγένειας μακροκόσμου καὶ μικροκόσμου καὶ τῆς ἐνσωμάτωσης μαθηματικῶν ἀρχῶν σὲ αὐτὲς τὶς δύο περιοχές) τί ἀκριβῶς ἀφορᾷ στὸ Σὺμπαν καὶ στὴν ἀνθρώπινη κοινωνία ὁ ἐν λόγῳ ἢ οἱ ἐν λόγῳ ἀριθμοὶ. Σχετικὰ μὲ τὸ πρῶτο ἐρώτημα πιστεύεται γενικῶς ὅτι πρόκειται (α) γιὰ τὸν $3^3+4^3+5^3=216$ ποὺ ἐκφράζει σὲ ἡμέρες τὴ βραχύτερη περίοδο ἐγκυμοσύνης ἑνὸς ἀνθρώπου, καὶ (β) γιὰ τὸν ἀριθμὸ 12.960.000 ὁ ὁποῖος ἰσοῦται μὲ 36.000 χρόνια τῶν 360 ἡμερῶν (πρβ. *Νόμοι* 758b 2 - d 9· κατὰ τὴν *Πολιτεία* 615b, σὲ 36.000 ἡμέρες συμποσοῦται ἡ διάρκεια μιᾶς ἀνθρώπινης ζωῆς ποὺ ἐκεῖ ὑπολογίζεται σὲ 100 ἔτη). Σχετικὰ μὲ τὸ δεύτερο ἐρώτημα ποὺ ἀφορᾷ στὸ τί ἀκριβῶς ἐκφράζει αὐτὸ ποὺ ὑπολογίστηκε δὲν ἔχει ὡς τώρα δοθεῖ ἱκανοποιητικὴ ἀπάντηση καὶ ἐξακολουθεῖ νὰ ὑπάρχει ἀβεβαιότητα· ἀδιευκρίνιστο παραμένει πρωτίστως πόσο στὰ σοβαρὰ παίρνει ὁ Πλάτων ὅλη αὐτὴ τὴ συζήτηση. Ὅρισμένοι ἐρευνητὲς κλίνουν πρὸς τὴν ἄποψη ὅτι δὲν χρειάζεται νὰ δώσουμε μεγάλη βαρύτητα στὸν ἀριθμὸ καὶ ὅτι ἐδῶ ὁ Πλάτων θέλει ἀπλῶς νὰ ὑπογραμμίσει ὅτι κανένας ἀνθρώπινος θεσμὸς δὲν μπορεῖ νὰ διαρκέσει γιὰ πάντα, ἄλλοι ὅτι θέλει νὰ ἐκφράσει τὴν πίστη του σὲ κάποιους ἀπαρασάλευτους νόμους ποὺ διέπουν τὸ σὺμπαν, κάποιιοι ἄλλοι ὅτι μὲ τὸν περίπλοκο αὐτὸ ὑπολογισμὸ καταδεικνύεται πόσο δύσκολος εἶναι ὁ χειρισμὸς τέτοιων μαθηματικῶν ἀρχῶν, γιὰ ὁρισμένους ἄλλους εἶναι προφανὲς ὅτι μὲ τὰ λόγια αὐτὰ ποὺ βάζει ἐδῶ στὸ στόμα τῶν Μουσῶν ὁ Πλάτων μάλλον ἀστειεύεται (W. K. C. Guthrie [1975], σ. 529).

546c 6 - d 3. **σύμπας δὲ οὗτος ... ἔσονται.** Σωστὰ ὁ Guthrie [1975], σ. 466, ὑποστηρίζει ὅτι ἡ μόνη ἀνάγνωση τὴν ὁποία ἐπιδέχεται τὸ παραπάνω χωρίο εἶναι ὅτι ἕνα σύνολο γαμήλιων ἑορτῶν (γιὰ τὶς ὁποῖες ἔχει γίνει λόγος στὸ 459e 5-6) προσδιορίστηκε λαμβασμένα, τόσο ἀπὸ τὴν ἄποψη τῆς ἐπιλογῆς τῶν μελλονύμφων ὅσο καὶ ἀπὸ αὐτὴν τῆς χρονικῆς στιγμῆς τῶν συζεύξεων (*ποτε οὐ δέον*, b 3), μὲ ἀποτέλεσμα νὰ προκληθεῖ μιὰ σύγχυση ποὺ ξέφυγε ἀπὸ τὸν ἔλεγχο τῶν ἀρχόντων. Βεβαίως, συνεχίζει ὁ Guthrie, αἰτία γιὰ τὴν πτώση εἶναι ὁ γενικὸς νόμος ποὺ ὀρίζει ὅτι σὲ τοῦτο τὸν μεταβαλλόμενο κόσμον καθετὶ ποὺ ἔχει τὴν ἀφετηρία του στὸ χρόνον κατανάγκην ἀφανίζεται κάποια στιγμή· αὐτὸ ποὺ ὅλο κι ὅλο ἐξηγεῖται ἐδῶ εἶναι ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖο συντελεῖται ὁ ἀφανισμὸς σὲ αὐτὴ τὴ συγκεκριμένη περίπτωση.

546d 8 - 547a 1. **ἐκ δὲ τούτων ... γένῃ.** Ὁ Πλάτων ἀναφέρεται ἐδῶ στὴν ἀποφασιστικὴ σημασίας ἀρμοδιότητα τῶν φυλάκων νὰ δοκιμάζουν καὶ νὰ διακρίνουν τὰ μέταλλα τῶν πολιτῶν. Πρόκειται γιὰ μιὰ δοκιμασία ποὺ ἀφορᾷ στὸ χαρακτῆρα τῶν πολιτῶν καὶ ὄχι στὴν καταγωγὴ τους, κι ὅπως σωστὰ παρατηρεῖ ὁ Guthrie [1975], σ. 466, μὲ αὐτὴν δὲν ἀκυρώνεται ἡ ἐσωτερικὴ κοινωνικὴ κινητικότητα τῆς πόλης. Ἄν ἡ ἔνταξη καθενὸς πολίτη σὲ αὐτὴ ἢ ἐκείνη τὴν τάξιν συνδεόταν ἀποκλειστικὰ μὲ τὴν καταγωγὴ

του, δηλαδή με την τάξη τῶν γονέων του, θὰ κρινόταν μιὰ γιὰ πάντα ἤδη κατὰ τὴ γέννησή του καὶ τότε ὅλη αὐτὴ ἡ δοκιμασία γιὰ τὴν ὁποία γίνεται λόγος ἐδῶ θὰ ἦταν περιττή. — τὰ *Ἡσιόδου γένη*. Ἡ ἀναφορὰ στὸν Ἡσίοδο ἀποτελεῖ ἀπλῶς ἓνα ποικίλημα τοῦ κειμένου καὶ ὄχι, ὅπως πιστεύει ὁ Porper [1945], σ. 354, ἀπόπειρα νὰ ὑποδηλωθεῖ «πόσο καλὰ ἡ πλατωνικὴ θεωρία συνταιριάζει με αὐτὴν τοῦ Ἡσιόδου καὶ τὴν ἐξηγεῖ».

547a 4-5. **ταύτης τοι γενεῆς**. *Ἰλιάδα* Z 211.

547b 1. **Τί οὖν ... Μοῦσαι**; Ἡ D. Frede [1997], σ. 257, σημειώνει ὅτι σιγὰ-σιγὰ ὁ ὑψηλὸς τόνος τῆς ἀφήγησης τῶν Μουσῶν θὰ δώσει τὴ θέση του σὲ μιὰ συνήθη πρόζα. Ὡστόσο, παρατηρεῖ, δὲν ὑπάρχει στὸ κείμενο μιὰ ὀρισμένη τομὴ ἀπὸ τὴν ὁποία κι ἔπειτα νὰ γίνεται ἐμφανὲς ὅτι ὁ Σωκράτης μιλάει πάλι γιὰ λογαριασμό του. Αὐτό, κατὰ τὴ γερμανίδα ἐρευνήτρια, ἀποτελεῖ ἰσχυρὴ ἔνδειξη ὅτι ὁ Πλάτων ἀποφεύγει νὰ ἐγγυηθεῖ ὅτι ἡ παθολογία τῶν πολιτευμάτων, πού θὰ ἀρχίσει νὰ τὴν περιγράψει ἀμέσως, ἀνταποκρίνεται πιστὰ στὴν ἱστορικὴ πραγματικότητα ἐν γένει.

547b 8 - c 1. **εἰς μέσον ... ἰδιώσασθαι**. Ἡ ἀπόκτηση ἰδιωτικῆς περιουσίας ἀπὸ τίς δύο ἀνώτερες τάξεις ἐπισημαίνεται ἐδῶ ὡς ἓνα ἀπὸ τὰ πρῶτα σημάδια ἐκφυλισμοῦ τῆς *ἀρίστης πόλεως*. Ἡ ἀπουσία ὁποιασδήποτε ἀναφορᾶς στὴν τάξη τῶν δημιουργῶν δείχνει, σύμφωνα με τὸν A. E. Taylor [1963], σ. 277, ὅτι ὅλο αὐτὸ τὸ διάστημα οἱ πολῖτες τῆς τρίτης τάξης θὰ εἶχαν περιουσία.

547c 2-3. **δουλωσάμενοι τότε ... οἰκέτας**. Προφανῆς εἶναι ἡ σχέση με τοὺς περιοίκους καὶ τοὺς εἰλωτες στὴ σπαρτιατικὴ ἐπικράτεια, παρόλο ὅτι αὐτοὶ οἱ τελευταῖοι δὲν ἦσαν δοῦλοι.

547c 9. **μεταβάσα δὲ πῶς οἰκήσει**; Σὲ μιὰ ἀπόπειρα νὰ ἀνιχνευθεῖ πάλι με τὰ μεγάλα γράμματα τοῦ κράτους ἡ φύση τῆς ἀδικίας στὸ ἄτομο, θὰ ἀκολουθήσει (ἀπὸ ἐδῶ ἴσαμε τὰ μέσα περίπου τοῦ 9ου βιβλίου) ἡ περιγραφή τῆς ἐκφυλιστικῆς πορείας ἀπὸ τὴν ἀρίστη πόλιν ὡς τὸ τυραννικὸ πολίτευμα· μιὰ περιγραφή πού δίκαια ὁ W. Jaeger [1959], τ. 3, σ. 53, τὴν ἔχει χαρακτηρίσει «ἀριστοῦργημα ψυχολογίας» καὶ ὡς τὴν «πρῶτη στὴν παγκόσμια γραμματεία τέτοιου εἶδους σύλληψη ἐκ τῶν ἑνδον τῆς οὐσίας ὀρισμένων ἐκφάνσεων τοῦ πολιτικοῦ βίου».

547d 4-8. **Οὐκοῦν τῷ μὲν ... μιμήσεται**; Στὸ χωρίο αὐτὸ περιγράφονται καταστάσεις τοῦ σπαρτιατικοῦ πολιτεύματος με ἓναν τρόπο πού δὲν φαίνεται νὰ εἶναι ἐπηρεασμένος ἀπὸ τὴν ἐντύπωση πού προξένησε ἡ καταστροφὴ στὰ Λεῦκτρα τὸ 371 π.Χ. Αὐτὸ κατὰ τὸν W. Jaeger [1959], τ. 3, σ. 58, ἐνισχύει τὴν ἐπικρατοῦσα ἄποψη ὅτι ἡ συγγραφὴ τῆς *Πολιτείας* πρέπει νὰ τοποθετηθεῖ στὰ μέσα ἢ στὸ δεύτερο μισὸ τῆς δεκαετίας 380-370 π.Χ.

548a 5-8. **Ἐπιθυμηταὶ δέ γε ... κρύψειαν**. Ὅρισμένες ὑπαινικτικὲς ἀναφορὲς στὴ φιλοχρηματία καὶ στὴ συσσώρευση πλοῦτου ὡς γνώρισμα τῆς σπαρτιατικῆς κοινωνίας

μέ την όποία, όπως έχουμε δει (544c 3), ρητά συνδέεται τó τιμοκρατικό πολίτευμα ύπάρχουν στα άριστοτελικά *Πολιτικά*, στο κεφάλαιο για τή Σπάρτη 1270a 11 κέ. αλλά και στο 1307a 34 κέ. (*οἷον καὶ ἐν Λακεδαιμόνι εἰς ὀλίγους αἱ οὐσίαι ἔρχονται*) καὶ θά ἄξιζε νά διαβαστοῦν παράλληλα μέ τις σχετικές σελίδες τῆς *Πολιτείας*. Ἐκεῖ ὁ πόλεμος εἶχε ἀποφέρει σέ ὁρισμένους πολλήν *λίαν οὐσίαν*, ὁ.π. 1270a 11 κέ., καὶ ἀκριβῶς αὐτό, κατά τόν Wilamowitz [1959], σ. 340, ὑπόκειται ὡς βάση στο παραπάνω χωρίο.

548d 3-5. *ἀμήχανον δὲ μήκει ... διελθεῖν*. Ἡδὴ αὐτὴ ἡ προειδοποίηση τοῦ Πλάτωνα (σέ συνδυασμὸ μέ τὸ ὅτι στήν *ἀρίστην πόλιν*, δηλαδή στο ἀφετηριακὸ σημεῖο τῆς πτωτικῆς ἀκολουθίας, δέν προσγράφεται καμία πραγματικὴ-ιστορικὴ ὑπόσταση «ἔστω σέ κάποιο ἀπώτατο χρυσὸ παρελθόν», D. Frede [1977], σ. 251) μᾶς ἀπαγορεύει νά ἐκλάβουμε τὴν ἐκφυλιστικὴ διαδικασίαν ὡς μιὰ χωρὶς χάσματα ἱστορικὴ ἀκολουθία· συνάμα ἀκυρώνει καὶ τις ἀποτιμήσεις τοῦ K. Popper, ὁ ὁποῖος ἀποδίδει ἄτεγκτὴ διαλεκτικὴ ἀναγκαιότητα καὶ ἱστορικιστικὸ χαρακτήρα στήν πλατωνικὴ περιγραφὴ τῆς πτωτικῆς-ἐκφυλιστικῆς ἀκολουθίας τῶν *κακῶν καὶ ἡμαρτημένων* πολιτευμάτων.

549a 8. *Ἔστι γάρ ... πολιτείας*. Ἀξίζει νά προσέξουμε τὴ μετατόπιση τοῦ πρίσματος τῆς θεώρησης ἀπὸ τις πολιτικὲς δομὲς τῆς πολιτείας στο χαρακτήρα τῆς (*ἡθος*). Τὸ ἐνδιαφέρον ἐστιάζεται τώρα στὶς ἐπιδράσεις ποὺ ἀσκεῖ στήν ἀτομικὴ ψυχὴ ἡ ἄξια ἡ ὁποία δεσπάζει στο πολίτευμα ἀποτελώντας τὸ οὐσιῶδες καὶ καθοριστικὸ γνώρισμά του.

549c 2-3. *ἐνίστε πατρός ... ὕός*. Ἡ καθοδικὴ ἀκολουθία τῶν κακῶν πολιτευμάτων διαπλέκεται μέ τὸ μοτίβο τῆς ἐναλλαγῆς τῶν γενεῶν καὶ τῆς σχέσης πατέρα-γιοῦ. Αὐτὸ ἐμφυσᾷ μιὰ πνοὴ ζωῆς στήν πλατωνικὴ θεώρηση καὶ φορτίζει ἀκόμη περισσότερο τὴ δυναμικὴ τῆς· παράλληλα καθιστᾷ πιὸ εὐδιάκριτες τὶς βαθμίδες τῆς καταβατικῆς κλίμακας δίνοντας ἕναν πιὸ συγκεκριμένο χρονικὸ ὀρίζοντα στὶς διαδοχικὲς μεταβολές, ὁ ὁποῖος ἔτσι προσδιορίζεται στὴ διάρκειαν μιᾶς γενεᾶς γιὰ καθεμῖα ἀπὸ αὐτές. Εἶναι πολὺ ἐνδιαφέρον ὅτι μέ ἕνα παραπλήσιο σχῆμα, τὸ ὁποῖο ἐπίσης διαπλέκεται μέ τὸ μοτίβο ‘πατέρα-γιοῦ’, προσπαθεῖ καὶ ὁ Ντοστογιέφσκι στοὺς *Δαιμονισμένους*—ἐντελῶς ἀνεξάρτητα βέβαια ἀπὸ τὸν Πλάτωνα— νά περιγράψει τὴ διαλεκτικὴ κίνηση ποὺ ὁδηγεῖ ἀπὸ μιὰ ἀφετηριακὴ «εἰδυλλιακὴ» κατάσταση χριστιανικῆς λαϊκῆς πίστες σέ ἕναν «διαφωτισμένο φιλελευθερισμὸ», ποὺ προσωποποιεῖται στὴ μορφὴ τοῦ Στεπᾶν Βερχοβένσκι, γιὰ νά καταλήξει στὸν ἀναρχομηδενισμὸ τοῦ ἑκτρωματικοῦ γιοῦ του Πέτρου Βερχοβένσκι.

549c 8 - e 1. *Ὅταν, ἦν δ' ... ὕμνεῖν*. Τὸ ὁλοζώντανο πορτρέτο αὐτῆς τῆς κυρίας εἶναι τὸ μοναδικὸ γυναικεῖο σέ ὅλο τὸ ἔργο τοῦ Πλάτωνα καὶ ἀσφαλῶς ἀντανανκλᾷ πραγματικὲς καταστάσεις. Ὁ U. Wilamowitz [1959], σ. 341-2, μάλιστα εἰκάζει ὅτι ἐδῶ ὁ Πλάτων μεταφέρει ἐμπειρίες ἀπὸ τὴν ἴδια τὴν οἰκογένειάν του: ἀπὸ τὸν φιλόδοξο ἀδελφὸ του Γλαύκωνα (μιὰ σχετικὴ ἀναφορὰ γίνεται μόλις παραπάνω στο κείμενο, 548d 8-9), τὸν πατέρα τους Ἀρίσωνα, ποὺ ζοῦσε ἐντελῶς στὴ σκιά, καὶ τὴ μητέρα τους Περικτιόνη, ἡ ὁποία μετὰ τὸ θάνατο τοῦ Ἀρίσωνα παντρεύτηκε τὸν πολιτικὸ Πυριλάμπη.

550c 4. **τὸ τοῦ Αἰσχύλου.** Ὁ στίχος δὲν ἀπαντᾷ στὰ σωζόμενα δράματα τοῦ Αἰσχύλου καὶ σύμφωνα μὲ τὸν Adam, ad loc., πρόκειται πιθανότατα γιὰ παιγνιώδη συναρμογὴ τῶν στίχων 451 καὶ 570 τῶν *Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας*.

551c 1. **ἃ ἔφαμεν αὐτὴν ἁμαρτήματα ἔχειν.** Στὸ 544c 4-5 ἡ ὀλιγαρχία εἶχε χαρακτηρησθεῖ ἀπὸ τὸν Σωκράτη μιὰ πολιτεία *συχνῶν γέμουσα κακῶν*.

551e 6. **ὃ πάλαι ἐλοιδοροῦμεν.** Ἀναφέρεται στὸ 434a 3 κέ.· πρβ. καὶ 374b 6 κέ.

552a 7-10. **Τὸ ἐξεῖναι πάντα ... κεκλημένον.** Καὶ ἐδῶ ἀλλὰ καὶ σὲ ὅλη τὴν περιγραφὴ τῶν *ἁμαρτημένων* πολιτευμάτων συχνὲς εἶναι οἱ ἀναφορὲς σὲ οἰκονομικὰ ζητήματα, καὶ γιὰ τὸ ὅποιο δὲν γινόταν προηγουμένως λόγος. Τοῦτο ὀφείλεται κυρίως στὸ ὅτι τὸ σημεῖο ἀναφορᾶς ἔχει πάψει πιά νὰ τὸ ἀποτελεῖ ἡ *ἀρίστη πόλις* μὲ τὶς δικές της ἀπαιτήσεις καὶ προτεραιότητες καὶ ἔχει μετατοπιστεῖ στὶς καταστάσεις καὶ τὶς διεργασίες τῆς κρουστῆς πολιτικῆς καὶ κοινωνικῆς πραγματικότητος.

552c 6-d 1. **τοὺς μὲν πτηνοὺς ... κακοῦργοι.** Οἱ *κηφῆνες* οὐσιαστικὰ συγκροτοῦν μιὰ τρίτη κοινωνικὴ ὁμάδα ποὺ τὴν ἀποτελοῦν ἄτομα τὰ ὁποῖα ἐπιβιώνουν χωρὶς νὰ ἐργάζονται· οἱ *ἄκεντροι* ἀπὸ αὐτοὺς εἶναι πλούσιοι ποὺ σπατάλησαν τὴν περιουσίαν τους καὶ κατάντησαν ζητιάνοι, οἱ *κεκεντρωμένοι* εἶναι κάθε λογῆς ἀπατεῶνες καὶ κακοῦργοι.

553a 1-2. **Ἀπειργάσθω δὴ ἡμῖν ... ἄρχοντας.** Στὴν πλατωνικὴ πολιτικὴ παθολογία προσδιορίζονται γενικότατα τὰ γνωρίσματα τῶν *ἁμαρτημένων* πολιτευμάτων καὶ ὅχι συγκεκριμένες πραγματώσεις τοῦ ἑνὸς ἢ τοῦ ἄλλου κακοῦ πολιτεύματος. Δὲν ἔχει ἔτσι νόημα νὰ ἐπιχειρεῖται ἡ ταύτιση τῶν περιγραφομένων ἐδῶ «μὲ τὴν Ἀθῆνα πρὶν ἀπὸ τὴ μεταρρύθμιση τοῦ Σόλωνα» (Adam, τ. 2, σ. 224) ἢ «μὲ τὴ Σπάρτη τοῦ 4ου αἰ. π.Χ.» (E. Barker [1918], σ. 252).

553d 1-7. **Τὸ δέ γ' ... φέρη.** Στὸν ὀλιγαρχικὸ ἄνθρωπο, ὅπως καὶ στὸν τιμοκρατικὸ, τὸ *λογιστικὸν* ἔχει χάσει τὴ δεσπόζουσα θέση του. Δὲν διαμορφώνει πιά ὁ λόγος τὴ ζωὴ τοῦ ὀλιγαρχικοῦ ἀνθρώπου, ἀπλῶς ὁ λόγος παρεμβαίνει γιὰ νὰ διεκπεραιώσει τὶς ἐπιταγὰς τοῦ *ἐπιθυμητικοῦ*, ποὺ τίποτε ἄλλο δὲν ἐπιδιώκει (καὶ δὲν ἐπιτρέπει) παρὰ μόνον πῶς ἐξ *ἐλαττόνων χρημάτων* πλείω ἔσται. Ἀνάλογος εἶναι ἐδῶ καὶ τοῦ *θυμοειδοῦς* ὁ ρόλος.

554b 5. **τυφλὸν ἡγεμόνα.** Κατὰ τὸν ἀρχαῖο σχολιαστὴ πρέπει νὰ ἐννοεῖ τὸν Πλοῦτο (τὸν *Πλοῦτον, οἶμαι, φησίν*), τὸν θεὸ τοῦ πλούτου, ὁ ὁποῖος ἦταν τυφλός· πρβ. Ἀριστοφάνης, *Πλοῦτος* 90-1, ὁ δέ μ' ἐποίησεν τυφλόν, / ἵνα μὴ διαγιγνώσκομι τούτων μηδένα. Ὑποτάσσοντας ὁ ὀλιγαρχικὸς τὶς ἐπιθυμίες του στὸν πλοῦτο παραδίδεται σὲ ἕναν ὁδηγὸ τυφλό.

555b 9-10. **δι' ἀπληστίαν τοῦ προκειμένου ἀγαθοῦ.** Ὁ W. Jaeger [1959], τ. 3, σ. 63, σημειώνει ὅτι ἡ ἱατρικὴ σκέψη ἔχει ὀξύνει τὸ βλέμμα τοῦ Πλάτωνα καὶ ὅτι τοῦτο διαφαί-

νεται και σε αυτή τη θεώρηση των διαδοχικών νοσηρών πολιτικών μεταβολών. Η ιατρική παθολογία ἐργάζεται με τις ἔννοιες τῆς ἰσομοιρίας και τῆς συμμετρίας, πού ἡ διατήρησή τους ἐξαρτᾶται κυρίως ἀπό τὴν ἀποφυγὴ τῆς *πληρώσεως*. Τὸ μυστικό τῆς ὑγείας συνίσταται στὴν τήρηση τοῦ κρυμμένου μέτρου τῶν πραγμάτων, κάτι σὸ ὁποῖο τόσο συχνὰ ἀποτυγχάνει ὁ ἄνθρωπος.

555d 7- e 1. **Κάθηνται δὴ οἶμαι ... ἐρῶντες.** Στις ἀναλύσεις του γιὰ τὴ γένεση τῶν ἀντιπροσωπευτικῶν τύπων πού ἀντιστοιχοῦν στὰ ἐπμέρους *ἡμαρτημένα* πολιτεύματα ὁ Πλάτων περιορίζει καθε φορὰ στὰ μέλη τῆς ἀνώτερης τάξης. Αὐτὸ σχετίζεται με τὴ βασικὴ διαπίστωση πού ἔγινε σὸ 545d 1-2 ὅτι *πᾶσα πολιτεία μεταβάλλει ἐξ αὐτοῦ τοῦ ἔχοντος τὰς ἀρχάς*. Ἐστιάζει λοιπὸν τὴν προσοχή του στὴν προϊούσα ἔκπτωση και τὴν ἐξαχρείωση τοῦ ἡγετικοῦ στρώματος τῆς κοινωνίας. Ἔτσι κι ἐδῶ οἱ δημοκράτες του δὲν στρατολογοῦνται ἀπὸ τοὺς φτωχοὺς τῆς τρίτης τάξης: *οἱ κεκεντρωμένοι τε και ἐξωπλισμένοι εἶναι οἱ βλαστοὶ τῆς προηγούμενης ἀνώτερης τάξης, οἱ ὅποιοι παρασυσφόμενοι ἀπὸ τις ἀπατηλὲς ὑποσχέσεις τῶν πλουτοκρατῶν ἔχασαν τὴν περιουσία τους* (D. Frede [1997], σ. 267).

555e 3-4. **οὐδὲ δοκοῦντες τούτους ὁρᾶν.** Πρβ. 553d 1-7.

556a 10. **ἐπὶ τῷ αὐτοῦ κινδύνῳ.** Στους *Νόμους* 742c 3-6 ὀρίζεται με νόμο ὅτι δὲν θὰ ἐπιτρέπεται *μηδὲ νόμισμα παρακατατίθεσθαι ὅτῳ μὴ τις πιστεύει, μηδὲ δανεῖζειν ἐπὶ τόκῳ, ὡς ἐξὸν μὴ ἀποδιδόναι τὸ παράπαν τῷ δανεισμένῳ*. πρβ. ἐπίσης 849e 1 κέ. και 915e 2 κέ.

556b 1. **τῶν ἐκουσίῳ συμβολαίων.** Δηλαδή συναλλαγὲς πού βασιζοῦνται σὲ φιλικὴ συνεννόηση.

556c 7-e1. **Οὕτω δὲ παρεσκευασμένοι ... οὐδέν;** Μὲ τρόπο ἀνυπέρβλητα ρεαλιστικὸ («πουθενὰ ὁ ρεαλισμὸς τοῦ Πλάτωνα δὲν εἶναι δραστικότερος ἀπ' ὅτι στὴν περιγραφή τῆς ψυχολογίας αὐτοῦ τοῦ ξερακιανοῦ και ἡλιοκαμένου φτωχοῦ ἀνθρώπου», σημειώνει ὁ W. Jaeger [1959], τ. 3, σ. 63) περιγράφεται ἐδῶ μιὰ κοινωνία διχασμένη σὲ ἐκμεταλλευτὲς και θύματα τῆς ἐκμετάλλευσης, πού ἡ διάσπασή της ἔχει ἀγγίξει και τὴν ἀνώτερη τάξη της. Σὲ αὐτὴ τὴν τυπικὰ ἐπαναστατικὴ κατάσταση ὁ Πλάτων ἀνακαλύπτει ἓνα μηχανισμό πού ἔμελλε ἔκτοτε νὰ ἐπιβεβαιωθεῖ κατ' ἐπανάληψη στὴν ἱστορία, και νὰ ἐπαναδιατυπωθεῖ στίς ἀρχές τοῦ 19ου αἰ.: ὅτι οἱ ἐπαναστάσεις γίνονται ἀπὸ ἀποστάτες τῆς ἀνώτερης τάξης. *Similes similibus obstant*. Βλ. και σημείωση σὸ 545d 1.

556e 2. **Εὖ οἶδα ... ποιοῦσιν.** Οἱ αὐθόρμητες ἀντιδράσεις τοῦ Γλαύκωνα (πρβ. ἐπίσης 558c 7, *μάλ' ἔφη, γνώριμα λέγεις*; 566b 4, *φιλεῖ γοῦν οὕτω γίγνεσθαι*) δείχνουν ὅτι ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὸν ἀφηρημένο λογικὸ χαρακτήρα τῆς καθοδικῆς ἀκολουθίας τῶν κακῶν πολιτευμάτων ἡ πλατωνικὴ περιγραφή ἀντλεῖ ἀπὸ πραγματικὲς πολιτικὲς ἐμπειρίες.

557a 2-5. **Δημοκρατία δὴ ... γίνονται.** Στὸ χωρίο αὐτὸ ἀποτυπώνεται μιὰ ἐντελῶς ἀρνητικὴ τοποθέτηση τοῦ Πλάτωνα ἀπέναντι στὴ δημοκρατία ποὺ ἀργότερα, στὸν *Πολιτικὸ* καὶ τοὺς *Νόμους*, θὰ δώσει τὴ θέση της σὲ μετριοπαθέστερες ἀποτιμήσεις. Σχετικὰ μὲ τὴν κατηγορηματικὴ ἀπόρριψη ἀπὸ τὸν Πλάτωνα τοῦ μηχανιστικὰ ἰσοπεδωτικοῦ τρόπου μὲ τὸν ὁποῖο ἐφαρμοζόταν στὴν ἀθηναϊκὴ δημοκρατία ἡ ἀρχὴ τῆς ἰσότητος (ὡς τὸ πολὺ ἀπὸ κλήρων αἱ ἀρχαὶ ἐν αὐτῇ γίνονται), ὁ W. Jaeger [1959], τ. 3, σ. 64, παρατηρεῖ ὅτι ἐδῶ ὁ Πλάτων ἀνάγει ἓνα ἐκφυλιστικὸ φαινόμενο σὲ οὐσία τῆς ὅλης ὑπόθεσης· πρβ. Ἰσοκράτης, *Ἀρεοπαγίτικὸς* 21-22. — Στὴν ἀρχαία Ἀθήνα, τὴν ὁποία κυρίως ἔχει κατὰ νοῦ ὁ Πλάτων, ὑπῆρχαν «περίπου ἑπτακόσια ἀξιώματα ποὺ ἐπανδρῶνονταν διὰ κληρώσεως» (W. Schuller [1991], σ. 67), πρακτικὴ μὲ τὴν ὁποία φαίνεται ὅτι διαφωνοῦσε καὶ ὁ Σωκράτης· πρβ. Ἀριστοτέλης, *Ρητορικὴ* 1393b 5-9· Ξενοφῶν, *Ἀπομνημονεύματα* 1, 2, 9-10. Συνοπτικὴ παρουσίαση τῶν θεσμῶν τῆς ἀθηναϊκῆς δημοκρατίας γίνεται ἀπὸ τὸν J. Bleicken, *Die athenische Demokratie*. 1994.

557d 8. **παντοπῶλιον πολιτειῶν.** «Νομίζω, ὁ Πλάτων μιλάει ἐδῶ ἐπιπόλαια», παρατηρεῖ ὁ Guthrie [1975], σ. 531· «στὰ μάτια του ἡ δημοκρατία δὲν ἀποτελεῖ κἂν γνήσια μορφή πολιτεύματος. Μὲ τὴν ἀναρχὴ ἐλευθερίᾳ της καθένας μπορεῖ νὰ πράττει σὰν νὰ ζοῦσε σὲ ὁποιοδήποτε πολίτευμα πάει ὁ νοῦς του».

558d 1. **ὕος ... τεθραμμένος.** Ὅπως συμβαίνει μὲ τοὺς ἀντιπροσωπευτικούς τύπους τῶν ἄλλων *ἡμαρτημένων* πολιτευμάτων, ἔτσι καὶ τοῦ δημοκρατικοῦ ἀνδρὸς ἡ διαμόρφωση εἶναι συνέπεια λαθῶν στὴν ἀγωγή του, ἐξαιτίας τῶν ὁποίων ἀπὸ τίς ἀδυναμίες τοῦ προηγούμενου τύπου, ἐν προκειμένῳ τοῦ ὀλιγαρχικοῦ, διαμορφώνεται ἓνας ἀκόμη πιὸ λαθεμένος, ὁ δημοκρατικός. Ἡ αἰτιώδης σχέση τῆς παιδείας μὲ αὐτὴ τὴν ἐκπτωτικὴ διεργασία ὑποδηλώνεται καὶ σὲ ἄλλα χωρία αὐτῆς τῆς ἐνότητος, ὅπως τὰ 559b 9, *κολαζομένη ἐκ νέων καὶ παιδευομένη*· 559d 7, *τεθραμμένος ὡς νυνδὴ ἐλέγομεν*· 560b 1, *δι' ἀνεπιστημοσύνην τροφῆς πατρός*· 560e 4-5, *ὑβρίν εὐπαιδευσίαν καλοῦντες*· 561a 3, *τρεφομένου*, παρατηρεῖ ὁ W. Jaeger [1959], τ. 3, σ. 66-7.

559c 8. **ὠνομάζομεν.** Στὸ 552c 2-4.

559d 7 κέ. **Ὅταν νέος ... κέ.** Ἡ περιγραφὴ τῆς γένεσης τοῦ δημοκρατικοῦ ἀνδρός, ἓνα ἐξἄλαιο πλέγμα ἀπὸ διανοήματα, εἰκόνες καὶ λεκτικούς τρόπους, συγκαταλέγεται, κατὰ τὸν J. Adam, ad loc., «στὰ πιὸ λαμπερὰ καὶ μεγαλειώδη δείγματα γραπτοῦ λόγου σὲ ὅλη τὴν παγκόσμια γραμματεία»· γιὰ τίς ἴδιες σελίδες ὁ W. Jaeger [1959], τ. 3, σ. 70, σημειώνει ὅτι ὡς περιγραφὴ τῆς ἐσωτερικῆς ἀλληλενέργειας κράτους καὶ πνεύματος «ἀναζητοῦν τὸ ὁμοίό τους στὴν παγκόσμια γραμματεία».

560c 5. **τοὺς Λωτοφάγους.** Ἐννοεῖ τοὺς κηφῆνες ποὺ ὁ νέος δοκίμασε τὸ μέλι τους (*κηφήνων*, 559d 8).

560d 2-6. **τὴν μὲν αἰδῶ ... ἐπιθυμιῶν.** Πρόδηλὴ εἶναι ἡ συνάφεια αὐτοῦ τοῦ χωρίου, στὸ ὁποῖο αἰσθητοποιεῖται ἡ ἀπαξίωση τῶν παλαιῶν ἀξιών, μὲ τὴν περίφημη περι-

γραφῇ τοῦ Θουκυδίδη στὸ 3, 82, 4. Ἀλλὰ ἐνῶ ὁ Θουκυδίδης βλέπει τὸν εὐτελισμὸ τῶν ἡθῶν ὡς συνέπεια τοῦ ἐμφυλίου πολέμου, ὁ Πλάτων τὸν ἀποδίδει ἐξολοκλήρου στὴ δημοκρατία. Ἀξίζει νὰ ἀναφέρουμε ὅτι τούτῃ ἡ γεμάτῃ πίκρα ἀρχαιοελληνικὴ *Umwertung der Werte* ἀπαντᾷ καὶ σὲ ἄλλα κείμενα γραμμένα τὶς ταραγμένες δεκαετίες ποὺ σημάδεψαν τὸ πέρασμα ἀπὸ τὸν 5ο στὸν 4ο αἰ. (*Ἀνώνυμος τοῦ Ἰαμβλίχου* 6, 1· Ἰσοκράτης, *Ἀρεοπαγитικός* 20, *Περὶ ἀντιδόσεως* 283 κέ., *Παναθηναϊκός* 131) χωρὶς πάντως νὰ ἔχει ὡς τώρα ἐντοπιστεῖ μιὰ ὀρισμένη κοινὴ πηγὴ.

561c 6 - d 7. **Οὐκοῦν, ἦν δ' ... παντός.** Θὰ ἀντιληφθοῦμε καλύτερα τὴν ἐσωτερικὴ συν-οχὴ τοῦ κειμένου ἂν προσέξουμε ὅτι σὲ αὐτὴ τὴν περιγραφὴ τῆς πολυπραγμοσύνης τοῦ δημοκρατικοῦ ἀνθρώπου ὁ Πλάτων ἀναφέρει κυρίως ἐνασχολήσεις συνυφασμένες μὲ τὶς δραστηριότητες τῶν φυλάκων (*τοτὲ δ' ὡς ἐν φιλοσοφίᾳ διατρέβων*, d 2· *πολλάκις δὲ πολιτεύεται*, d 2-3), τῶν ἐπικούρων (*κἂν ποτὲ τινὰς πολεμικοὺς ζηλώσῃ, ταύτῃ φέρεται*, d 4) καὶ τῶν δημιουργῶν (*ἢ χρηματιστικούς*, d 4-5) τῆς ἀρίστης πόλεως. Ἐνῶ ὅμως ἐκεῖ οἱ δραστηριότητες αὐτὲς ἀσκοῦνταν ὑπὸ ἐντελῶς ἄλλους ὁρους καὶ κατ' ἀποκλειστικότητα (ἀφοῦ τὸ νὰ πράττει κανεὶς τὰ δικά του ἀποτελοῦσε τὴν ἀρχὴ τὴν ὁποία εἶχε θεμελιωθεῖ ἐκεῖνο τὸ πολίτευμα), τώρα ὁ δημοκρατικὸς ἄνθρωπος τὶς θεωρεῖ ἁπλῶς διαφορετικὲς δυνατότητες ἀνάμεσα σὲ πολλὰς ἄλλες μέσα σὲ ἓνα εὐρὺ πεδίο δραστηριοτήτων, στὸ ὁποῖο μπορεῖ ἀνεμπόδιτος νὰ κινεῖται κατὰ βούλησιν.

562a 4-5. **Ἡ καλλίστη δὴ ... τύραννος.** «Ἡ γενικὰ ἀρνητικὴ ἀποτίμηση τῆς τυραννίδας, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία πρόκειται γιὰ μιὰ καθαρὰ καταπιεστικὴ μορφὴ ἐξουσίας, εἶναι σὲ μεγάλο βαθμὸ μεταγενέστερη ἀρχαία παράδοση, ἡ ὁποία ἀντιδιαστέλλει αὐτὴ τὴ μορφὴ ἐξουσίας ἀπὸ τὴν ἐλευθερίαν τοῦ συνταγματικοῦ κράτους ποὺ γενικὰ τὴ διαδέχθηκε», γράφει ὁ W. Schuller [1991], σ. 43 κέ., ὁ ὁποῖος χαρακτηρίζει τὴν τυραννίδα ὡς «ἓνα ἀφ' ἑαυτοῦ ἀμφίσημο σύστημα, τὸ ὁποῖο δὲν ἐρμηνεύεται ἐπαρκῶς οὔτε ὀρθά, ἂν ὁ τύραννος θεωρηθεῖ ὡς ὑπερτροφικὸς ἀριστοκράτης διψασμένος γιὰ ἐξουσία ἢ ὡς ἐργαλεῖο ἐνὸς ὑπὸ ἐξέγερση δήμου», ὅπως θὰ κάνει στὴ συνέχεια ὁ Πλάτων, πρβ. 565d 1 κέ. «Ἡ ἱστορικὴ λειτουργία τῆς τυραννίδας», συνεχίζει ὁ Schuller, «ἦταν νὰ ἐναντιωθεῖ στὴν κυριαρχίαν τῆς ἀριστοκρατίας καὶ νὰ ἀνοίξῃ τὸ δρόμο γιὰ τὸ πολιτικὰ θεσμοθετημένο κράτος τῶν ὀπλιτῶν, τὸ ὁποῖο κατὰ κανόνα τὴν κατέλυσε». Μὲ αὐτὸ τὸ πνεῦμα εἶναι γραμμένο τὸ οἰκεῖο λήμμα ('tyranny') καὶ στὸ *Oxford Classical Dictionary* (1970).

562a 7-8. **τίς τρόπος τυραννίδος ... γίγνεται;** Πρέπει νὰ διευκρινιστεῖ πάλι ὅτι σὲ αὐτὴ τὴν πολιτικὴ παθολογία τῶν *ἡμαρτημένων* πολιτευμάτων ὁ Πλάτων ἐπιχειρεῖ νὰ παρατηρήσῃ ὀρισμένα πολιτικά, κοινωνικά καὶ ἠθικά φαινόμενα ὡς μέρη μᾶς λογικῆς μᾶλλον παρὰ χρονικῆς-ἱστορικῆς ἀκολουθίας καὶ νὰ τὰ ἐξηγήσῃ ὡς ἐξελικτικὰ στάδιά της. Ἀπὸ τὴ φύση της ἔτσι ἡ ἐκθεσὴ του δὲν ἔχει αὐστηρὰ ἱστορικὸ χαρακτήρα, καὶ δὲν θὰ εἶχε νόημα νὰ ἀποδοθεῖ στὸν Πλάτωνα ἔλλειψη γνώσεων ἢ ἡθελημένη

στρέβλωση τῶν ἱστορικῶν δεδομένων. Μὲ αὐτὸ τὸ πρίσμα πρέπει νὰ θεωρήσουμε καὶ τὸ ὅτι ἡ τυραννίδα περιγράφεται ἐδῶ ὡς πολίτευμα ποὺ ἀπέρρευσε ἀπὸ τὴ δημοκρατία, ἐνῶ εἶναι γνωστὸ ὅτι στὶς περισσότερες περιπτώσεις ἀποτέλεσε τὴ γέφυρα ἀνάμεσα στὴν ὀλιγαρχία καὶ στὴ δημοκρατία (W. K. C. Guthrie [1975], σ. 533). Βλ. καὶ τὴ σμείωση στὸ 562a 4-5.

562a 10. **τρόπον τινὰ τὸν αὐτόν**. Τὸ ταυτόσημο στὶς δύο περιπτώσεις ἔγκειται στὴν ἄμετρη ἐπιδίωξη τῆς δεσπόζουσας ἀξίας, δηλαδὴ τοῦ πλούτου στὴν ὀλιγαρχία καὶ τῆς ἐλευθερίας στὴ δημοκρατία.

562c 8 κέ. **Ὅταν οἶμαι δημοκρατουμένη ...** κλπ. Ὁ ἀναγνώστης, γράφει ὁ W. Jaeger [1959], τ. 3, σ. 70, ἔχει συνεχῶς τὴν αἴσθησι ὅτι αὐτὸ ποὺ δίνει σὲ τούτῃ τὴν εἰκόνα τῆς περιρρέουσας ἀτμόσφαιρας τῆς *δημοκρατουμένης πόλεως* τὸ σκοτεινὸ καὶ ρεαλιστικὸ, πότε-πότε ὑπερβολικὰ σαρκαστικὸ, χρῶμα εἶναι οἱ προσωπικὲς ἐμπειρίες τοῦ Πλάτωνα στὴν πατρίδα του. Μπόρεσε ὁ Πλάτων νὰ περιγράψῃ μὲ αὐτὸ τὸν τρόπο τὴν ἀναρχία, γιατί οἱ ἐμπειρίες αὐτὲς ἀποτελοῦσαν τὸ βίωμα ποὺ ἀπὸ μιᾶς ἀρχῆς εἶχε προσδιορίσει τὴν κατεύθυνση τῶν λογισμῶν του. Ὅσα λέει ἐδῶ ἔχουν τὸ νόημα μιᾶς ἀποτρεπτικῆς προειδοποίησης γιὰ ὅ,τι μὲ ἀναπότρεπτη λογικὴ ἀναγκαιότητα, ἀπορρέουσα ἀπὸ βαθύτατες ἐσωτερικὲς, ψυχολογικῆς ὕφης, ἀναγκαιότητες, ἔδειχνε νὰ ἀποτελεῖ τὸ ἐπόμενο βῆμα. — Σὲ μιὰ πολὺ ἐνδιαφέρουσα συγκριτικὴ θεώρηση ὁ W. Kersting [1999], σ. 281, ἐντοπίζει χαρακτηριστικὲς ὁμοιότητες τῆς «δημοκρατίας» ποὺ περιγράφει ἐδῶ ὁ Πλάτων μὲ πολιτικοκοινωνικὲς καταστάσεις καὶ νοοτροπίες τῆς ἐποχῆς μας. Οἱ δημοκράτες τοῦ Πλάτωνα, γράφει, ἔχουν ἤδη ἐνστερνιστεῖ τὸ *'anything goes'* τῶν μεταμοντέρνων καιρῶν, καὶ στὴν «μπουτίκ τῆς ψυχῆς» τους (*Seelenboutique*) «διατίθενται ἐτοιμοπαράδοτα κάθε λογῆς μοντέλα βίων»!

562d 1. **κακῶν οἰνοχόων προστατούντων**. Ἡ κοινωνικὴ διάλυση ἀποδίδεται στὴν ἀδυναμία τῶν ἡγητόρων νὰ διατηρήσουν τὴν ἱεραρχικὴ διαστρωμάτωση τῆς κοινότη-
τας καὶ στὴ συνακόλουθη ἀνυπακοή καὶ ἀπειθαρχία τῶν ἀρχομένων.

563b 5-7. **ὅταν δὴ οἱ ... πριαμένων**. Καὶ ὁ Ἀριστοτέλης στὰ *Πολιτικά* 1313b 35 θεωρεῖ τὴν *δούλων ἄνεσιν*, δηλαδὴ τὴν ἀνυπαρξία περιορισμῶν σὲ σχέση μὲ τοὺς δούλους, σύμπτωμα τῆς ἀκράειας δημοκρατίας· πρβ. [Ξενοφῶν], *Ἀθηναίων Πολιτεία* 1, 10 κέ.

563b 7-8. **ἐν γυναιξὶ δὲ ... εἰπεῖν**. Τελικὰ ἡ ἐλευθερία τῶν γυναικῶν στὶς σχέσεις τους μὲ τοὺς ἄνδρες καὶ ἡ ἰσότητά τους μὲ αὐτοὺς ἀποτελοῦν γιὰ τὸν Πλάτωνα «μέρος ἐκείνου τοῦ πανοράματος περιπτώσεων ξέφρενης ἰσότητος καὶ ἐλευθερίας ποὺ σκοπὸ ἔχει νὰ μᾶς πείσει ὅτι ἡ δημοκρατία ἔχει ὀδηγηθεῖ στὴν κατάστασι μιᾶς ἠθικῆς εἰς ἄτοπον ἀπαγωγῆς», γράφει ὁ Γ. Βλαστός [1964], σ. 255. Ὁ Πλάτων πιστεύει ὅτι ἡ κατάστασι αὕτῃ ἀντιστρατεύεται τὴ φυσικὴ ἱεραρχία· ὅσα διακηρύττει στὸ 5ο βιβλίο τῆς *Πολιτείας* γιὰ τὴν ἰσότητα ἀνδρῶν-γυναικῶν ἀφοροῦν ἀποκλειστικὰ τὴν τάξη τῶν φυλάκων τῆς ἀρίστης πόλεως.

563c 1. **κατ' Αισχύλον.** Frg. 334 Nauck.

563c 6. **κατά την παροιμίαν.** Ἡ παροιμία κατὰ τὸν ἀρχαῖο σχολιαστή: *οἷα περ ἡ δέσποινα, τοία χ' ἡ κύων*. — «Ὅποιος ταξίδεψε στὴ σύγχρονη Ἑλλάδα», σημείωνε τὸ 1903 ὁ J. Adam (1860-1907), *ad loc.*, «θὰ θυμᾶται τοὺς “δημοκρατικούς σκύλους” τῶν πελοποννησιακῶν χωριῶν»!

563e 9 - 564a 1. **καὶ τῷ ὄντι ... ἥμιστα.** Αὐτὴ τῇ μεταλλαγῇ τῶν ἀντιθέτων (*εἰς τούναντιον μεταβολή*), πού τὴν εἶχε συλλάβει ἤδη ὁ θεωρητικὸς στοχασμὸς τοῦ 5ου αἰ. καὶ τὴν εἶχε διατυπώσει ὁ Θουκυδίδης (*ἡ ἐναντία μεταβολή ἐν τῷ ζῆν*, 2, 43, 5), ὁ Πλάτων προσπαθεῖ ἐδῶ νὰ τὴν ὑπαγάγει σὲ ἓναν γενικότατο νόμο δράσης-ἀντίδρασης (H. Ryffel [1973], σ 92) καὶ νὰ τῆς δώσει μιὰ ἐξήγηση ἀντλημένη, σύμφωνα μὲ τὸν W. Jaeger [1959], τ. 3, σ. 69, ἀπὸ τῆ σφαίρα τῆς ἱατρικῆς σκέψης.

564b 6. **ἄφωμοιοῦμεν κηφήσι.** Παραπέμπει στὸ 555d 7 κέ.· πρβ. καὶ 559c 8 κέ.

564d 7. **ἐν δημοκρατίᾳ δὲ ...** κλπ. Οἱ παραπάνω ἀναφορὲς τοῦ Πλάτωνα σὲ πολιτικὲς πρακτικὲς μὲ τὶς ὁποῖες οἱ δημαγωγοὶ καὶ οἱ ὀργανωμένοι ὁπαδοὶ τοὺς προσπαθοῦσαν, ἀποτελώντας μειοψηφία, νὰ ἐπηρεάσουν τὶς ἀποφάσεις στὴν Ἐκκλησία τοῦ δήμου θυμίζουν στὸν σύγχρονο ἀναγνώστη ἀναλύσεις τοῦ 20οῦ αἰ. γιὰ τὶς ὀλιγαρχικὲς δομὲς πού διαμορφώνονται στοὺς κόλπους τῶν πολιτικοκοινωνικῶν ὁμάδων, τὶς δυναμικὲς ἡγετικὲς μειοψηφίες καὶ τὸ ρόλο τοὺς στὸν πολιτικὸ βίον —ἀναλύσεις πού ἔχουν θεωρητικὰ ἀποκρυσταλλωθεῖ στὸν λεγόμενο «σιδηροῦν νόμο τῆς ὀλιγαρχίας» τοῦ R. Michels (πρβ. τὸ ὁμώνυμο κεφάλαιο στὸ σύγγραμμά του *Zur Soziologie des Parteiwesens in der Demokratie*. 1924· ἑλλ. μετάφραση ἀπὸ τὸν Γ. Ἀνδρουλιδάκη, Ἀθήνα 1997).

564d 8. **ἐκτὸς ὀλίγων.** Ὁ Πλάτων πρέπει νὰ ἔχει ἐδῶ κατὰ νοῦ προπάντων τὸν Περικλῆ καὶ τὸν Ἀριστείδη.

565d 2. **ἐκ προστατικῆς ῥίξης.** Ἐνῶ ἡ παλαιότερη τυραννίδα ἦταν συνήθως γέφυρα ἀπὸ τὴν ὀλιγαρχία στὴ δημοκρατία, ἡ λεγόμενη νεότερη τυραννίδα (στὶς πρῶτες δεκαετίες μετὰ τὸν Πελοποννησιακὸ πόλεμο) ἀποτελοῦσε κατάληξη τῆς δημοκρατίας, ὅταν αὐτὴ εἶχε ὑπερβεῖ τὴν ἀκραία ριζοσπαστικὴ βαθμίδα τῆς ἐξέλιξής της· τέτοιες ἐμπειρίες ἀντανανκλῶνται στὴν πλατωνικὴ εἰκόνα τοῦ τυράννου ὡς προμάχου τοῦ δήμου ἐναντίον τῆς ὀλιγαρχίας.

565e 1. **λύκῳ γενέσθαι.** Ὁ ἱερέας πού τελοῦσε τὴ θυσία στὸ ἱερὸ τοῦ Λυκαίου Διὸς ὑποχρεωνόταν κατόπιν νὰ φύγει καὶ νὰ περιπλανηθεῖ ἕως τὴν ἐπόμενη θυσία, ὥστε ἀπὸ ἐννέα χρόνια· κατὰ τὴ λαϊκὴ πίστη σὲ αὐτὸ τὸ χρονικὸ διάστημα μεταβαλλόταν σὲ λύκο. Πρβ. Πανσανίας 8, 2, 6 καὶ 6, 8, 2.

566b 4. **φιλεῖ γούν ... γίγνεσθαι.** Πρβ. τὴ σημείωση στὸ 556e 2.

566b 5-8. **Τὸ δὴ τυραννικὸν ... βοηθός.** Πιθανῶς ὁ Πλάτων ἀναφέρεται ἐδῶ στὸν Πεισίστρατο, ὁ ὁποῖος τὸ 560 π.Χ., προτοῦ νὰ ἐδραιωθεῖ ὡς τύραννος, εἶχε ἀναρριχηθεῖ γιὰ ἓνα χρονικὸ διάστημα στὴν ἐξουσία μὲ τὴ βοήθεια μιᾶς σωματοφυλακῆς τὴν ὁποία ζήτησε καὶ ἔλαβε ἀπὸ τὸν δῆμο· *ἐδέετό τε τοῦ δήμου φυλακῆς τινος πρὸς αὐτοῦ κυρῆσαι*, γράφει ὁ Ἡρόδοτος, πού ἐξιστορεῖ τὰ σχετικὰ μὲ τὸν Πεισίστρατο, *Ἱστοριῶν* 1, 59-64.

566c 5-6. **πολυψήφίδα παρ' ... εἶναι.** Ἡ ἀπάντηση τῆς Πυθίας στὸν Κροῖσο, σύμφωνα μὲ τὸν Ἡρόδοτο, *Ἱστοριῶν* 1, 55.

566c 10 κέ. **Ὁ δὲ δὴ προστάτης ἐκείνος ...** κλπ. Ὅσο σημαντικὴ κι ἂν εἶναι ἡ ἐπίγνωση, γράφει ὁ P. Friedländer, ὅτι ὁ Πλάτων δὲν μιλάει ὡς ἱστορικὸς ἢ κοινωνιολόγος ἀλλὰ *numine afflatus* —πρβ. τὸ *τραγικῶς*, 545e 1—, αὐτὴ ἡ τραγωδία τῆς σταδιακῆς ἀποδιοργάνωσης καὶ τῆς πτώσης ψυχῆς καὶ πολιτείας εἶναι πάρα πολὺ κοντὰ στὴν ἀνθρώπινη-ἱστορικὴ ἐμπειρία. «Πόση πολιτικὴ πραγματικότητα βαστάζει, μπορεῖ κανεὶς νὰ τὸ ἀποτιμῇσι ἂν ἀναλογιστεῖ ὅτι ἡ μεταβολὴ ἀπὸ τὴ δημοκρατία στὴν τυραννίδα φέρει ἀκριβῆ χαρακτηριστικὰ ἐκείνου πού βιώσαμε ἡμεῖς οἱ ἴδιοι 2.300 χρόνια μετὰ», καταλήγει ὁ P. Friedländer [1960], σ. 127. — *μέγας μεγαλωστί*. Βλ. *Ἰλιάδα* Π 776, *Ὀδύσσεια* ω 40.

566d 2-3. **ἔστηκεν ἐν τῷ ... ἀποτετελεσμένος.** Πρβ. *Πολιτικὸς* 266e 8, *τὸν πολιτικὸν καὶ βασιλικὸν οἶον ἡνίοχον εἰς αὐτὴν ἐνστήσαντα παραδοῦναι τὰς τῆς πόλεως*.

566e 6. **πρὸς τοὺς ἔξω ἐχθρούς.** Ἀκολουθῶ τὸν P. Shorey πού μεταφράζει *'exiled enemies'*· ὁ Πλάτων ἐννοεῖ ἐχθροὺς τοῦ τυράννου πού πρόλαβαν καὶ διέφυγαν σὲ ἄλλες πόλεις.

568a 5. **οἱ νέοι πολῖται.** Δηλαδή οἱ πρῶην δοῦλοι πού ἐντάχθηκαν στὴ σωματοφυλακὴ τοῦ τυράννου.

568b 1. **“σοφοὶ τύραννοι”, “τῶν σοφῶν συνουσία”.** Ὁ ποιητὴς ἐννοεῖ ὅτι οἱ τύραννοι ἀντλοῦν σοφία ἀπὸ τοὺς σοφοὺς τοὺς ὁποίους συναναστρέφονται· διαστρέφοντας σαρκαστικὰ ὁ Πλάτων τὸ νόημα τοῦ στίχου, τὸν παρουσιάζει νὰ σημαίνει ὅτι οἱ κηφῆνες καὶ οἱ χειραφετημένοι δοῦλοι τοὺς ὁποίους κυρίως συναναστρέφεται ὁ τύραννος πρέπει νὰ θεωροῦνται σοφοί. — Ὁ στίχος ἀποδίδεται καὶ στὸν Σοφοκλῆ, *frg.* 13 Nauck· *τοῦτο Σοφοκλέους ἐστὶν ἐξ Αἴαντος τοῦ Λοκροῦ. Πλάτων δὲ Εὐριπίδου φησὶν εἶναι τὸ ἱαμβεῖον. Καὶ οὐδὲν θαυμαστόν· συμπίπτουσι γὰρ ἀλλήλοις οἱ ποιηταί.*

568b 3. **ἰσοθέον γε.** Πρβ. Εὐριπίδης, *Τρωάδες* 1169, *τῆς ἰσοθέου τυραννίας*· ἐπίσης *Φοίνισσες* 503-6.

568c 3. **καλὰς φωνάς. τὰς τῶν ὑποκριτῶν,** συμπληρώνει ὁ ἀρχαῖος σχολιαστής. Στὸς *Νόμους* 817c 1-5, ὁ Πλάτων, ἀπευθυνόμενος στοὺς τραγικοὺς ποιητές, γράφει· *μὴ δὴ δόξητε ἡμᾶς ῥαδίως γε οὕτως ὑμᾶς ποτε παρ' ἡμῖν ἐάσειν σκηνάς τε πῆξαντας κατ'*

ἀγοράν καὶ καλλιφώνους ὑποκριτὰς εἰσαγαγομένους μεῖζον φθεγγομένους ἡμῶν, ἐπιτρέψειν ὑμῖν δημηγορεῖν πρὸς παῖδάς τε καὶ γυναῖκας καὶ τὸν πάντα ὄχλον κλπ.

569b 8. **τὸ λεγόμενον**. Σύμφωνα μετὶ τὸν ἀρχαῖο παρομοιογράφου ἢ παροιμία (τὸν καπνὸν φεύγων εἰς τὸ πῦρ ἐνέπεσον) λεγόταν ἐπὶ τῶν τὰ μικρὰ τῶν δεινῶν φευγόντων καὶ εἰς μεῖζονα δεινὰ ἐμπιπτόντων, Adam, ad loc.

571a 7-8. **οὐ μοι ... διηρῆσθαι**. Ἀναφέρεται στὴ διάκριση τῶν ἐπιθυμιῶν (558d 8 κέ.) σὲ ἀναγκαῖες, ὅπως εἶναι λ.χ. ἡ πείνα, καὶ σὲ μὴ ἀναγκαῖες, ποὺ καὶ αὐτὲς πάλι διακρίνονται σὲ ὠφέλιμες καὶ μὴ ὠφέλιμες (βλ. 554a 5 κέ.).

571b 5. **παράνομοι**. Περισσότερο μετὶ τὴν ἔννοια τοῦ 'ἀφύσικου' παρὰ τοῦ 'ἀντιβαίνοντος στο νόμο'.

571b 6. **ἐγγίγνεσθαι παντί**. Πρβ. Ἀριστοτέλης, *Ἠθικὰ Νικομάχεια* 1102b 5, ὁ δ' ἀγαθὸς καὶ κακὸς ἥκιστα διάδηλοι καθ' ὕπνον.

571c 5. **θηριῳδές τε καὶ ἄγριον**. Καὶ ὁ Ἀριστοτέλης, *Ἠθικὰ Νικομάχεια* 1145a 18 κέ. καὶ 1148b 15 κέ. χαρακτηρίζει τὶς θηριῳδεῖς ἕξεις ὡς τὴν ἀκραία ἐκφάνση τῆς ἀνθρώπινης κακίας σὲ ἀντιδιαστολὴ μετὶ τὶς ἡρωικὲς καὶ θεϊκὲς ἀρετὲς (*ἡρωικὴν τινα καὶ θεῖαν*) ποὺ εἶναι ἡ ἀκραία ἀνθρώπινη ἀγαθότητα.

571c 9 - d 4. **μητρί τε γὰρ ... ἀναισχυντίας**. Οἱ ὄνειρικὲς ἐκπληρώσεις γιὰ τὶς ὁποῖες μιλάει ἐδῶ ὁ Σωκράτης παραπέμπουν στὶς ἱστορίες γιὰ τὸν Οἰδίποδα, τὸν Ὀρέστη, τὸν Θυέστη κἄ., οἱ ὁποῖες ὑπόκεινται ὡς βάση σὲ πολὺ γνωστὲς ἀρχαῖες τραγωδίες. Ἔχει συχνὰ ἐπισημανθεῖ ὅτι ὁ Πλάτων κατὰ κάποιον τρόπο προαναγγέλλει τὸν Freud, τόσο μετὶ τὴν ἔμφραση ποὺ δίνει σὲ ἀσύνειδες ἐπιθυμίες (πίσω ἀπὸ τὸ *ἐπιθυμητικόν* του ἀναδεύει μιὰ πρῶμη μορφὴ τοῦ φροϋδικοῦ id· πρβ. 436a 8 κέ. καὶ τὶς οἰκτεῖς σημειώσεις) ὅσο καὶ μετὶ τὴν χρῆση τῶν ὁνείρων γιὰ τὴν «ἀνάγνωση» αὐτῶν τῶν ἐπιθυμιῶν καί, ἀκόμη, μετὶ τὶς ἀναφορὲς στὰ ὁράματα τῆς τέχνης καὶ τῆς θρησκείας. Πολὺ κατατοπιστικὲς εἶναι ἐν προκειμένῳ οἱ ἐργασίες τοῦ Thomas Gould [1963] καὶ [1990]. Ἀξίζει πάντως νὰ σημειώσουμε ὅτι τελικὰ ὁ Πλάτων δὲν προβάλλει κάποιον ἀπόλυτο ἀσκητικὸ ἰδεῶδες οὔτε προτείνει τὴ νέκρωση τῶν ἐπιθυμιῶν.

572b 10. **ἀναμνήσθητι**. Βλ. 559d 7 κέ.· πρβ. καὶ 561a 1 κέ.

572c 1 κέ. **ἦν δέ που ... τεθραμμένος**. Ὅπως στὰ τρία ἄλλα ἡμαρτημένα πολιτεύματα (τιμοκρατία, ὀλιγαρχία, δημοκρατία), ἔτσι καὶ στὴν περίπτωσι τῆς τυραννίας ὁ Πλάτων ἀνιχνεύει τὸ πρῶτο φύτρο τῆς προϊούσας ἐκφυλιστικῆς διεργασίας στὴ σχέση πατέρα-γιοῦ. Θαυμάζουμε ξανά, παρατηρεῖ ὁ W. Jaeger [1959], τ. 3, σ. 76, τὸ ὀξυδερκὲς βλέμμα τοῦ παιδαγωγοῦ καὶ ψυχολόγου Πλάτωνα, ὁ ὁποῖος, ὅταν ἀναφέρεται στὶς παιδευτικὰ ἐπιδράσεις, ἔχει πρωτίστως κατὰ νοῦ τὴν παιδευτικὴ σχέση τοῦ πατέρα καὶ τοῦ γιοῦ καὶ ὄχι τὶς διδασκαλίες ποὺ τὸ σχολεῖο ἐντυπώνει στὸν νέο ἄνθρωπο. Παντοῦ

στην ελληνική παράδοση ὁ πατέρας ἐμφανίζεται ὡς τὸ φυσικὸ πρότυπο ποὺ ὁ γιὸς ὀφείλει νὰ μιμηθεῖ: ἡ μετάδοση τῆς ἀρετῆς ποὺ προσωποποιεῖται στὴ μορφὴ τοῦ πατέρα ἀποτελεῖ τὴν οὐσία τῆς παιδείας στὴν ἀπλούστατη καὶ πιὸ εὐδιάκριτη ἐκδοχὴ τῆς, σημειώνει ὁ Jaeger, ὁ.π., σ. 390, παραπέμποντας σχετικὰ στὸν Ὅδυσσέα ὡς πρότυπο τοῦ Τηλέμαχου, τὸν Ξενοκράτη ὡς πρότυπο τοῦ γιοῦ του Θρασύβουλου στὸν πινδαρικό *Πυθιονικό VI*, τὸν Ἰππόλοχο ὡς παιδαγωγὸ τοῦ γιοῦ του Γλαύκου στὴν *Ἰλιάδα*.

573b 5. **τυραννικοῦ ἀνδρὸς λέγεις γένεσιν.** Ὁ W. Kersting [1999], σ. 285, παρατηρεῖ ὅτι ἡ ψυχολογικὴ-ὄντολογικὴ θεμελίωση τῆς δικαιοσύνης συνεπάγεται ὅτι στὸ ἀντιθετικὸ ζεῦγος δικαιοσύνη-ἀδικία δὲν ἀντιστοιχεῖ ἡ ἀντίθεση τῆς ἔλλογης ἐπιδίωξης τοῦ κοινοῦ καλοῦ (δικαιοσύνη) πρὸς τὴν ἔλλογη ἐπιδίωξη τοῦ ἰδίου συμφέροντος (ἀδικία), ἀλλὰ ἡ ἀντίθεση ποὺ σηματοδοτεῖται ἀπὸ τὴν κυριαρχία τοῦ ἀνώτερου μέρους τῆς ψυχῆς ἐπάνω στὸ κατώτερο. Κατ' ἀκολουθίαν «μόνη ἀντίθεση στὴ δικαιοσύνη μένει ἡ διάλυση καὶ ὁ κατακερματισμὸς τῆς προσωπικῆς ἐνότητας τοῦ ἀνθρώπου ἐξαιτίας τῆς τρομοκρατίας ποὺ ἀσκοῦν ἡ ἡδυπάθεια καὶ ἡ μανία». Ἔτσι ὁ Πλάτων ἀδυνατεῖ νὰ συνδέσει τὴν ἀδικία μὲ τὴν πολιτικὴ πράξη καὶ νὰ παραγάγει τὴ μορφὴ τοῦ αὐταρχικοῦ ἐξουσιαστῆ ὁ ὁποῖος ὀρθολογικὰ κατακτᾷ, διατηρεῖ καὶ αὐξάνει ἀνεκδοίαστα τὴ δύναμή του. Ἡ μορφὴ αὐτὴ πρωτοεμφανίζεται στὴν πολιτικὴ θεωρία τοῦ Ἀριστοτέλη καὶ κατόπιν στὸν *Ἠγεμόνα* τοῦ Μακιαβέλλι.

575b 6-9. **κλέπτουσι, τοιχωρυχοῦσι ... δωροδοκοῦσιν.** Δύο συγγενικά χωρία στὸν Ξενοφῶντα (*Ἀπομνημονεύματα* 1, 2, 62: *ἐάν τις φανερός γένηται κλέπτων ἢ λωποδυντῶν ἢ βαλλαντιοτομῶν ἢ τοιχωρυχῶν ἢ ἀνδραποδιζόμενος ἢ ἱεροσυλῶν...* καὶ *Συμπόσιο* 4, 36: *δι' ἔνδειαν μὲν γὰρ δήπου οἱ μὲν κλέπτουσιν, οἱ δὲ τοιχωρυχοῦσιν, οἱ δὲ ἀνδραποδιζονται*) μᾶς ὁδηγοῦν στὸ συμπέρασμα ὅτι στὴ σωκρατικὴ γραμματεία τέτοια *κακουργήματα* θὰ ἀποτελοῦσαν τὰ συνήθη παραδείγματα ἀδικίας.

575d 4. **ὥσπερ τότε ... ἐκόλαζεν.** Βλ. 574b 12 κέ.

575d 6-7. **τὴν πάλαι φίλην ... φασι.** Πρβ. 414e 2-4. Πλούταρχος, *Εἰ πρεσβυτέρῳ πολιτευτέον* 792e: *ἡ δὲ πατρὶς καὶ μητρὶς ὡς Κρήτες καλοῦσι.*

576b 1. **ἐν τοῖς πρόσθεν ὁμολογήσαμεν.** Ἀναφέρεται κυρίως στὸ 442e 4 κέ. ὅπου ὑποστηρίχθηκε πὼς εἶναι ἀδιανόητο ἓνας πραγματικὰ δίκαιος ἄνθρωπος νὰ διαπράξει ἀδικήματα ὅπως αὐτὰ ποὺ ἀναφέρθηκαν μόλις προηγουμένως στὸ 575b 6-9.

576b 5. **οἷον ὄναρ διήλθομεν.** Πρβ. 571c 3 - d 4 καὶ 574d 1 - e 3.

576b 10. **διαδεξάμενος τὸν λόγον ὁ Γλαῦκων.** Ἡ ἀλλαγὴ τοῦ συνομιλητῆ σηματοδοτεῖ τὴ βαρύτητα τοῦ θέματος στὸ ὁποῖο θὰ περάσει ἀμέσως ἡ συζήτηση· κι εἶναι ἀκριβῶς ἐκεῖνο τὸ ἐρώτημα ποὺ τόσο δραματικὰ εἶχε θέσει ὁ Γλαῦκων ἤδη στὸ ξεκίνημα τῆς συζήτησης, στὸ 2ο βιβλίο, ποιὸς δηλαδὴ ἀπὸ τοὺς δύο, ὁ δίκαιος ἢ ὁ ἀδίκος, εἶναι ὁ πιὸ εὐτυχισμένος, *ὁπότερος αὐτοῖν εὐδαιμονέστερος*, 361d 3.

576b 11 - c 3. **ὅς ἂν φαίνεται ... τῇ ἀληθείᾳ.** Πρβ. τὸ ἐπιχείρημα γιὰ τὸν Ἀρχέλαο τῆς Μακεδονίας στὸν *Γοργία* 471a 1 κέ.

576c 5. **ταῦτα.** Ἀναφέρεται στὶς δύο ἀλλεπάλληλες ἐρωτήσεις τοῦ 576b 11 - c 3.

577e 1-2. **ἥκιστα ποιήσει ... βουληθῇ.** Ἡ ἐπιθυμία εἶναι τυφλή καὶ τὸ ἀντικείμενό της δὲν ταυτίζεται μὲ ὅ,τι εἶναι πραγματικά καλύτερο γιὰ ἐκείνον ποὺ ἐπιθυμεῖ. Τούτη ἡ καταβάση σωκρατικὴ διάκριση ἐκτίθεται διεξοδικότερα στὸν *Γοργία* 466d 5 κέ. Πρβ. καὶ τὴν ἀριστοτελικὴ συζήτηση στὰ *Ἠθικὰ Νικομάχεια* 1109b 30 κέ. σχετικὰ μὲ τὴν ἐκούσια πράξη.

578b 2. **ἀθλιωτάτην ἔκρινας.** Στὸ 576e 3-5.

578c 6-7. **περὶ γάρ τοι ... κακοῦ.** Πρβ. 344e 1-3· ἐπίσης *Γοργίας* 500c 1 κέ. καὶ *Λάχης* 185a 3-7.

579c 5. **ἀθλιωτάτον ἔκρινας.** Στὸ 578b 6.

579e 1 κέ. **καὶ τὰς ἐπιθυμίας ...** κλπ. Ὁ Adam, ad loc., παρατηρεῖ ὅτι ὁλόκληρος ὁ *Ἰέρων* τοῦ Ξενοφῶντα ἀποτελεῖ οὐσιαστικά ἓνα «ἀραιωμένο ὑπόμνημα» σὲ αὐτὲς τὶς φράσεις τῆς *Πολιτείας*· παραπέμπει ἐπίσης ὁ Adam στὸν *Γοργία* 524e κέ. καί, μὲ ἰδιαιτέρη ἔμφαση, στὸν *Μάκβεθ* τοῦ Σαίξπηρ iv 3, 50-99 καὶ v 3, 22-29.

580a 2. **ἂ τὸ πρότερον εἵπομεν.** Στὸ 567a 5 κέ. καὶ 576a 3 κέ.

580a 9 - b 1. **ὥσπερ ὁ διὰ πάντων κριτὴς ἀποφαίνεται.** Ἡ φράση σχετίζεται μὲ τὸν τρόπο ποὺ ἀναδεικνύονταν οἱ νικητὲς τῶν μουσικῶν καὶ τῶν δραματικῶν ἀγώνων στὶς μεγάλες ἀθηναϊκὲς ἐορτές· πρβ. τὴν ἐξαντλητικὰ διεξοδικὴ τεχνικὴ ὑποσημείωση τοῦ Adam, ad. loc.

580b 5-7. **καθάπερ γὰρ εἰσῆλθον ... ἐναντίῳ.** Ἡ φράση θὰ μπορούσε νὰ διαβαστεῖ καὶ ὡς ὑπαινιγμὸς τοῦ Πλάτωνα ὅτι ἡ περιγραφὴ τῆς σταδιακῆς ἀποδιοργάνωσης τῶν στοιχείων τῆς ἰδανικῆς πόλης καὶ οἱ διαρκῶς βαθύτερες ἀποκλίσεις ἀπὸ αὐτὴν δὲν παρουσιάζονται ὡς ἐμπειρικὰ-ἱστορικὰ γεγονότα. «Στόχος τοῦ Πλάτωνα», παρατηρεῖ ἡ D. Frede [1997], σ. 265, «δὲν εἶναι ἡ ἀποτίμηση τῆς ἱστορικῆς ἐλληνικῆς πόλης ἀλλὰ ἡ ἀντίθεση ἀνάμεσα στὸ κράτος τῶν φιλοσόφων καὶ τοὺς ἀρχόντες τοῦ ἀπὸ τῆ μιᾶς καὶ σὲ ὅλα τὰ ἄλλα πολιτεύματα ἀλλὰ κυρίως τὴν τυραννίδα καὶ τὸν τύραννο ἀπὸ τὴν ἄλλη».

580b 8. **Μισθωσώμεθα οὖν ... ἔκρινε.** Στοὺς δραματικούς καὶ μουσικούς ἀγῶνες τὸ ὄνομα τοῦ νικητῆ ἀνακοινώνονταν ἀπὸ ἓναν κήρυκα. Τὸ κάπως πομπῶδες *Ἀρίστωνος ὕος*, ποὺ ὑποβάλλει «φιλικὰ ἀλλὰ ἴσως καὶ λίγο εἰρωνικά» (Adam, [1963] τ. 1, σ. 90· πρβ. 368a 4 καὶ 427d 1) τὴν παράσταση τοῦ *ἀρίστου*, ὁ Πλάτων τὸ χρησιμοποιεῖ ἐδῶ γιὰ νὰ τονίσει τὴ σημασία τοῦ συμπεράσματος (τὸν *ἄριστόν τε καὶ δικαιοτάτον εὐδαμονέστατον ἔκρινε*), μὲ τὸ ὁποῖο δίνεται καὶ ἡ ἀπάντηση στὸ ἐρώτημα γιὰ τὴ σχέση δικαιοσύνης καὶ εὐδαμονίας ποὺ τέθηκε στὸ ξεκίνημα τῆς συζήτησης.

580c 2. **βασιλεύοντα αὐτοῦ**. Χαρακτηρίζοντας ὁ Σωκράτης τὸν ἄρχοντα-βασιλέα τῆς ἀρίστης πόλεως ὡς *βασιλεύοντα αὐτοῦ* συνδέει εὐθέως τὴν εὐτυχία του μὲ τὴ σωστὴ τακτοποίηση τῶν τριῶν μερῶν τῆς ψυχῆς του, ὅπως ἔχει περιγραφεῖ πρωτότερα στὴν *Πολιτεία*. Εἶναι ἡ κατάσταση κατὰ τὴν ὁποία τὸ *λογιστικὸν* κυριαρχεῖ ἐπάνω στὰ ἄλλα μέρη της, καὶ τοῦτο ἰσχύει γιὰ κάθε ἀνθρώπινο βίον, στὸ βαθμὸ πού αὐτὸς πραγματώνει μέσα του τούτῃ τὴ σωστὴ σχέση. «Ἡ ἀναφορὰ στὸν φιλοσοφικὸ βίον», σημειώνει ὁ R. W. Hall [1963], σ. 175, «δὲν σχετίζεται μόνο μὲ τὴ ζωὴ τῶν φιλοσόφων ἀλλὰ καὶ μὲ ὅλους ἐκείνους στοὺς ὁποίους τὸ ἔλλογο μέρος κυβερνάει τὴν ψυχὴ τους: εἶναι οἱ δίκαιοι πολῖτες ὅλων τῶν τάξεων τῆς ἰδανικῆς πόλης».

580c 6-7. **ἐάντε λανθάνωσιν ... θεοῦς**; Πρβ. 367e 4. Μὲ αὐτὴ τὴν ἔμμεση ἀναφορὰ στὸ δαχτυλίδι τοῦ Γύγῃ ἐπαναβεβαιώνεται ὅτι τὸ συμπέρασμα στὸ ὁποῖο μόλις κατέληξαν ἀποτελεῖ καὶ τὴν ἀπάντησιν τοῦ Σωκράτη στὸ ἐρώτημα πού τοῦ ἔθεσαν ὁ Γλαῦκων καὶ ὁ Ἀδείμαντος στὴν ἀρχὴ τοῦ 2ου βιβλίου. Βλ. καὶ τὴ σημείωση στὸ 580b 8.

580d 10 - e 2. **Τὸ μὲν, φασμέν ... ἐπωνομάσαμεν**. Ἀναφέρεται στὸ 436a 8 κέ. ὅπου διατυπώνεται ἡ διδασκαλία γιὰ τὴν τριμερῆ διαίρεσιν τῆς ψυχῆς καὶ προσδιορίζεται ἡ ἀντιστοιχία τῶν τριῶν μερῶν της μὲ τὶς τρεῖς κοινωνικὰς τάξεις τῆς ἀρίστης πόλεως.

580e 5. **φιλοχρήματον**. Πρβ. 553c 5, τὸ *ἐπιθυμητικὸν τε καὶ φιλοχρήματον*.

581c 4. **φιλόσοφον, φιλόνικον, φιλοκερδές**. Αὐτὴ ἡ διάκρισις τῶν βίων ἔχει πυθαγόρειες ρίζες. Κατὰ τὸν Διογένη Λαέρτιο 8, 8, ὅταν ὁ Πυθαγόρας ρωτήθηκε τί σημαίνει νὰ εἶναι κάποιος φιλόσοφος, ἐκεῖνος παρομοίωσε τὴ ζωὴ μὲ ἓνα μεγάλο πανηγύρι ὅπως αὐτὸ στὴν Ὀλυμπία, καὶ τὸν βίον *εοικέναι* πανηγύρει, καὶ συνέχισε: *ὥς οὖν εἰς ταύτην οἱ μὲν ἀγωνιούμενοι, οἱ δὲ κατ' ἐμπορίαν, οἱ δὲ γε βέλτιστοι ἐρχονται θεαταί, οὕτως ἐν τῷ βίῳ οἱ μὲν ἀνδραποδώδεις φύονται δόξης καὶ πλεονεξίας θηραταί, οἱ δὲ φιλόσοφοι τῆς ἀληθείας*. Βλ. καὶ 435e 1 - 436a 3 ὅπου οἱ ἴδιοι αὐτοὶ βίοι συνδέονται πιὸ συγκεκριμένα μὲ λαοὺς· πρβ. ἐπίσης τὴν ἀριστοτελικὴν διάκρισιν τῶν βίων στὰ *Ἠθικά Νικομάχεια* 1095b 17 κέ., *τρεῖς γάρ εἰσι οἱ προύχοντες* [sc. βίοι], *ὃ τε νῦν εἰρημένος* [sc. ὁ ἀπολαυστικὸς] καὶ ὁ πολιτικὸς καὶ τρίτος ὁ θεωρητικὸς.

582d 1-2. **ἐμπειρίας μὲν ἄρα ... οὗτος**. Σχετικὰ μὲ ἐπιφυλάξεις πού ἔχουν διατυπωθεῖ γιὰ αὐτὸ τὸ ἐπιχείρημα (580c 9 - 583b 2), κατὰ πόσο ὁ φιλόσοφος μπορεῖ νὰ ἀποτιμήσῃ πράγματα καὶ καταστάσεις γιὰ τὰ ὁποῖα δὲν ἔχει προσωπικὴ ἐμπειρία, ἡ J. Annas [1981], σ. 310, παρατηρεῖ ὅτι δὲν πρέπει νὰ ἐκλαμβάνεται τόσο στενὰ ἡ ἔννοια τῆς ἐμπειρίας. «Οἱ περισσότεροι ἀπὸ ἐμᾶς», γράφει, «ἀδίστακτα θὰ ἔλεγαν ὅτι ἡ ζωὴ μιᾶς πόρνης ἢ ἐνὸς τοξικομανοῦς δὲν εἶναι εὐχάριστη, μόλο πού δὲν θὰ εἴχαμε τέτοιες δι-
κὲς μας ἐμπειρίες. Φυσικὰ θὰ ἦταν δυνατόν νὰ πλανόμεθα· ὡστόσο νομιμοποιούμε-
στε σὲ μεγάλο βαθμὸ νὰ βασιστοῦμε σὲ μιὰ “ἐμπειρία” ὑπὸ εὐρύτερη ἔννοια: μιὰ γνώ-
σις τοῦ κόσμου, ἡ ὁποία μᾶς δίνει τὴ δυνατότητα νὰ προβάλουμε στὴ φαντασία μας
ἄλλα εἶδη ἀγωγῆς τοῦ βίου». — “Ἐνα παρόμοιο ἐπιχείρημα —μὲ ἀνάλογη προσφυγὴ

στην έμπειρία προκειμένου να σταθμιστεί ή σχετική αξία των διαφορετικών απολαύσεων— διατυπώνει ο J. St. Mill στο 2ο κεφάλαιο του *Utilitarianism* (1863), όπου επιχειρείται επίσης να διακριθεί ή ποιοτική διάσταση του ζητήματος από την ποσοτική: όποιος έχει δοκιμάσει και τις ανώτερες και τις κατώτερες ήδονές είναι έγκυρος κριτής για την αποτίμηση της αξίας των μέν όσο και των δέ. Βλ. σχετικά R. Kraut [1997], σ. 271 κέ.

582d 4-5. **μετά γε φρονήσεως ... έσται.** Μόνο του φιλοσόφου ή έμπειρία, σημειώνει ο Adam, ad loc., είναι έλλογη, αφού χωρίς *φρόνησιν* ή έμπειρία είναι κάτι σαν *άτεχνος τριβή*, *Φαίδρος* 260e 5· πρβ. και *Γοργίας* 463b 1 κέ.

582d 11. **Διά λόγων που έφαιμεν κρίνεσθαι.** Η ενεργοποίηση του λογιστικού, του θυμοειδούς και του επιθυμητικού, παρατηρεί ο Κ. Ψυχοπαίδης [1999], σ. 64 κέ., συνοδεύεται από αντίστοιχες ήδονές, οι όποιες συνδέονται με δράση που προϋποθέτει γνώση του όντος, στίς ιδιαίτερες περιοχές στίς όποιες αναφέρονται οι ψυχικές δυνάμεις. Στίς περιπτώσεις του θυμοειδούς και του επιθυμητικού οι αντίστοιχες ήδονές απορρέουν από κάτι άλλοτριο σέ αυτή τη γνώση (άπό τό κέρδος στην περίπτωση του επιθυμητικού, άπό την αίσθηση της ύπεροχής ή την τιμή στην περίπτωση του θυμοειδούς) και μόνο στην περίπτωση του ανώτερου γνωστικού μέρους της ψυχής, του λογιστικού, ή ήδονή συνδέεται με την ίδια τη γνωστική-συνειδησιακή δράση, με τό *διά λόγων κρίνεσθαι*, δηλαδή με την έμπειρία, τη φρόνηση και τό λόγο —*έμπειρία τε και φρονήσεαι και λόγφ*, 582a— στα όποια παραπέμπει τό *έφαιμεν*, d11. — Κατά τόν Κ. Ψυχοπαίδη, αυτή ή ανάλυση του πλατωνικού κειμένου μπορεί νά χαρακτηριστεί προδρομική των καντιανών τελεολογικών αναλύσεων, στίς όποιες συνδέται ή ήδονή και ή λύπη με τις ανώτερες γνωστικοπρακτικές λειτουργίες (διάνοια, κρίση, λόγο), όπως στην 6η πρόταση του *Idee zu einer allgemeinen Geschichte in weltbürgerlicher Absicht* [Ίδέα για μία ίστορία με πρόθεση κοσμοπολιτική] (1784) με αναφορά στίς γνωστικές δυνάμεις της έμπειρίας (κρίση), σέ όρθά σχηματισμένες έννοιες (διάνοια) και στην άγαθή βούληση (λόγος)· ό.π., σ. 65 και 122.

583b 1. **δύ' έφεξής, δίς.** Αναφέρονται στίς δύο αποδείξεις (577c 1 - 580c 8 και 580d 1 - 583a 11) που μόλις έχουν προηγηθεί.

583b 2. **τό δέ τρίτον όλυμπικώς.** Μεταφορά από τις συνήθειες των συμποσιακών συγκεντρώσεων όπου ή πρώτη σπονδή αφιερωνόταν στον Δία και τους άλλους Όλυμπίους θεούς, ή δεύτερη στους ήρωες, ή τρίτη στον Δία Σωτήρα: *τόν μέν πρώτον* [sc. *κρατήρα*] *Διός Όλυμπίου και θεών Όλυμπίων έλεγον, τόν δέ δεύτερον ήρώων, τόν δέ τρίτον Σωτήρος*, σημειώνει ο άρχαίος σχολιαστής. Με τη μεταφορά αυτή τονίζεται έδω ό τελικός χαρακτήρας της απόδειξης που θά ακολουθήσει.

583b 5. **τών σοφών τινος.** Άπό τις πολλές εικάσιες που έχουν διατυπωθεί σχετικά με τούτο τόν μη κατονομαζόμενο σοφό αναφέρουμε έδω αυτήν του Adam, ad loc., ό

ὁποῖος τὸν συσχετίζει μὲ τοὺς Ὀρφικοὺς ἢ τοὺς Πυθαγόρειους καὶ εἰδικότερα μὲ τὴ διδασκαλία τοὺς ποὺ περικλείεται στὴ φράση *σῶμα σῆμα* (δηλαδή ὅτι τὸ σῶμα εἶναι τάφος τῆς ψυχῆς), σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία ἡ σωματικὴ ἀπόλαυση εἶναι κάτι οὐσιωδῶς λαθεμένο καὶ ἀκάθαρτο.

583b 6-7. **μέγιστόν τε καὶ ... πτωμάτων.** Ὁ χαρακτηρισμὸς αὐτὸς δὲν πρέπει νὰ ἀναφέρεται στὴν ἀποδεικτικὴ ἀξία τοῦ ἐπιχειρήματος τὸ ὁποῖο θὰ ἀναπτυχθεῖ ἀμέσως στὴ συνέχεια, ἀπὸ τὸ 583c 8 κέ. («μακρόσυρτη, μπερδεμένη, βασισμένη σὲ κάπως περιεργες προκειμένες», χαρακτηρίζει τὴν ἀπόδειξη τοῦ Σωκράτη ὁ Guthrie [1975], σ. 540) ἀλλὰ στὸν *ἀμύχανον λογισμόν* τοῦ 587e 1 κέ., μὲ τὸν ὁποῖο ἐπιχειρεῖται νὰ καταδειχθεῖ τὸ πελώριο χάσμα ποὺ χωρίζει τὸ βίον τοῦ φιλοσόφου ἀπὸ τὸ βίον τοῦ τυράννου καὶ ὑποστηρίζεται ὅτι ἡ ζωὴ τοῦ πρῶτου εἶναι 729 φορές πιὸ εὐχάριστη ἀπὸ τὴ ζωὴ τοῦ δευτέρου.

585c 1 κέ. **ᾧδε δὲ κρῖνε...** Οἱ ἀμέσως ἐπόμενες προτάσεις συγκαταλέγονται στὶς δυσκολότερες τῆς *Πολιτείας* ἢ καὶ τοῦ πλατωνικοῦ corpus ἐν γένει, τουλάχιστον κατὰ τὴν ἐκτίμηση τοῦ J. Adam, ad loc. Γιὰ τὴ μετάφρασή τους στηρίχτηκα στὶς ἐρμηνευτικὲς ἐκδοχὲς κυρίως τοῦ Adam. Εἰδικὰ στὸ πολυσυζητημένο χωρίο c 7-8 ἀκολουθῶ τὴν παλαιὰ διόρθωση τοῦ R. G. Bury στὸ *Classical Review* 13 (1899), σ. 289 κέ., στὴν ὁποία ἐπανέρχεται καὶ ὁ Vretska [1958].

585d 8-9. **τὸ τῶν ἦττον ... ὄν.** Ἡ λιγότερο αὐθεντικὴ ὑπόσταση (τὸ *ἦττον ὄν*) ποὺ πληροῦται μὲ λιγότερο αὐθεντικὰ ὄντα (τῶν *ἦττον ὄντων*) εἶναι τὸ σῶμα (τῆς *περὶ τὸ σῶμα ἔξεως*, 585b 1· *σῶμα δὲ αὐτὸ ψυχῆς οὐκ οἶε οὕτως*; 585d 5) καὶ ὅχι τὸ ἐπιθυμητικὸ μέρος τῆς ψυχῆς, μόλο ποὺ αὐτό, τὸ ἐπιθυμητικόν, αἰσθάνεται τὴν εὐχαρίστηση κατὰ τὴν πληρωσὴ τοῦ σώματος (τὸ *πληροῦσθαι τῶν φύσει προσηκόντων ἡδὺ ἐστι*, 585d 11).

585d 11 - e 4. **Εἰ ἄρα τὸ ... μεταλαμβάνει.** Κάθε πληρὴση καὶ κάθε πληρούμενο ἔχει τὴ δική του οὐσία καὶ ἀλήθεια, ἡ ψυχὴ περισσότερη ἀπὸ τὸ σῶμα, ἡ γνώση περισσότερη ἀπὸ τὸ φαγητό· τὸ αὐτὸ ἰσχύει καὶ γιὰ τὶς ἀντίστοιχες ἡδονές. Καὶ τοῦ σώματος ἡ ἡδονὴ ἔχει τὰ δικαιώματα καὶ τὸν τόπο τῆς· τὸ ζητούμενο δὲν εἶναι νὰ μηδενισθεῖ ἡ ἐπιθυμία ἀλλὰ νὰ ὑποταχθεῖ στὸ λόγο. Ἔτσι, καὶ τοῦ φιλοσόφου ἡ ψυχὴ γνωρίζει ὅλες τὶς μορφές τῆς ἡδονῆς, ἀλλὰ ὅπως στὴν τακτοποιημένη πολιτεία αὐτῆς τῆς ψυχῆς δὲν ὑπάρχει ἐσωτερικὸς ἐχθρὸς καὶ *στάσις*, ἔτσι δεσπόζει μέσα τῆς καὶ μιὰ ἱεραρχία τῶν ἀπολαύσεων, οἱ ὁποῖες εἶναι διαβαθμισμένες ἀνάλογα μὲ τὴν ἀλήθεια ποὺ περιέχουν (P. Friedländer [1960], σ. 111).

586a 6-9. **οὐδὲ βεβαίου ... ὀχεύοντες.** Ὁ H. Gauss [1958], σ. 222, σημ. 2, παραθέτει ὀρισμένες φράσεις ἀπὸ τὴν πραγματεία τοῦ Φίχτε, *Der geschlossene Handelsstaat* (1800), τὶς ὁποῖες χαρακτηρίζει ὡς «ρητορικὸ ἀπόηχο» τοῦ παραπάνω χωρίου τῆς *Πολιτείας* (J. G. Fichte, *Werke*, τ. 3, σ. 422-3).

586b 3-4. **τὸ στέγον ἑαυτῶν πιμπλάντες**. Πρβ. *Γοργίας* 493b 1-3.

586b 8. **ἐσκιαγραφημένοις**. Πρβ. 583b 5.

586c 3-4. **τὸ τῆς Ἑλένης εἶδωλον**. Σύμφωνα με μιὰ ἀρχαία παράδοση ὁ ἀρχαῖος λυρικός ποιητὴς Στησίχορος τυφλώθηκε, ὅταν σὲ ἓνα ποίημά του ἀνιστόρησε ὅ,τι προσβλητικὸ ἔλεγε ὁ θρύλος γιὰ τὴν ὥραία Ἑλένη. Ἀλλὰ αὐτὸς τότε μὲ ἓνα νέο ποίημά του, τὴ λεγόμενη *Παλινωδία* του, ἀνακάλεσε τὸ πρῶτο λέγοντας ὅτι δὲν ἦταν ἡ Ἑλένη στὴν Τροία ἀλλὰ τὸ εἶδωλό της, καὶ ξαναβρῆκε τὸ φῶς του. Πρβ. καὶ *Φαῖδρος* 243a 5 κέ.

586e 4 - 587a 1. **τῷ φιλοσόφῳ ἄρα ... καρποῦσθαι**. Οἶονεὶ συμπερασματικά (*ἄρα*, e 4) ὁ Σωκράτης μᾶς διαβεβαιώνει ἐδῶ ὅτι ἡ δικαιοσύνη δὲν εἶναι ὑπόθεση διανοητικῶν σχέσεων ἀλλὰ ἐσωτερικὴ πνευματικὴ κατάσταση τοῦ ἀτόμου, κατὰ τὴν ὁποία ἡ εὐγενέστερη δύναμή του, τὸ *λογιστικόν*, ἔχει τὸν πρῶτο λόγο στὴ ζωὴ του, ἐνῶ οἱ ἄλλες δυνάμεις του, τὸ *θυμοειδὲς* μὲ τίς παρορμήσεις του καὶ τὸ *ἐπιθυμητικόν* μὲ τὰ πάθη του, ἔχοντας ὑποταχθεῖ στὸ λογιστικόν, ἱκανοποιοῦνται σὲ βαθμὸ πὺν νὰ μὴ διαταράσσεται ἡ ἀρμονία τοῦ ὅλου· καὶ ἀκόμη, ὅτι ἡ ἀρμονία αὕτη εἶναι δυνατὸν νὰ πραγματοποιηθεῖ στὸν ἐσωτερικὸ κόσμον κάθε ἀνθρώπου, στὸν ὁποῖο θὰ δεσπόζει τὸ λογιστικόν, καὶ ὄχι μόνο μέσα στὸν φιλόσοφο.

587c 7. **ἐν μέσῳ γὰρ ... ᾗν**. Πρβ. 545a 2 κέ.

587c 12. **τρίτος**. Ὁ ὀλιγαρχικὸς εἶναι τρίτος διότι ἀνάμεσα σ' αὐτὸν καὶ τὸν ἀριστοκρατικὸν παρεμβάλλεται ὁ τιμοκρατικός.

587d 6-7. **Ἐπίπεδον ἄρ' ... ἀριθμόν**. Ὁ ἀριθμὸς 9 εἶναι ἐπίπεδος, δηλαδὴ ἐκτείνεται σὲ μία ἐπιφάνεια, διότι προκύπτει ἀπὸ τὸν πολλαπλασιασμὸ 3x3· *εἰσὶ δὲν τῶν ἀριθμῶν οἱ μὲν ἐπίπεδοι, ὅσοι ὑπὸ δύο ἀριθμῶν πολλαπλασιάζονται, οἷον μήκους καὶ πλάτους*. Θέων ἀπὸ τὴ Σμύρνη, p. 31, Hiller.

587e 2. **ἐννεακακαιοσοικαιεπτακοσιοπλασιάκις**. Ἡ σχετικὰ πειστικότερη ἐξήγηση γιὰ τὴν παραγωγή τοῦ ἀριθμοῦ 729 ἔχει δοθεῖ ἀπὸ τὸν Nettleship [1962], σ. 332. Μὲ ἀφετηρία τὴν τριμερὴ διαίρεση τῆς ψυχῆς σὲ λογιστικόν, θυμοειδὲς καὶ ἐπιθυμητικόν (διαίρεση, στὴν ὁποία ἔχει βασιστεῖ ἡ περιγραφή τῶν βίων) μετρώντας μονοδιάστατα, δηλαδὴ γραμμικά, τίς διαφορὲς πὺν ἔχουν ἐντοπιστεῖ στοὺς διαφορετικὸς βίους, διαπιστώνουμε ὅτι ἡ ζωὴ τοῦ τιμοκρατικοῦ ἀνθρώπου, στὴν ὁποία τὸ λογιστικὸ μένει ἀνικανοποίητο, φθάνει τὰ 2/3 τῆς πληρότητας πὺν ἔχει ὡς πρὸς τὴν ἀπόλαυση ἡ ζωὴ τοῦ φιλοσόφου-βασιλιά, στὴν ὁποία ἱκανοποιοῦνται καὶ τὰ τρία μέρη τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ ὀλιγαρχικοῦ πάλι ἡ ζωὴ, στὴν ὁποία ἱκανοποιεῖται μόνο τὸ ἐπιθυμητικόν, φθάνει στὸ 1/3 τῆς πληρότητας πὺν κατακτᾷ ὁ φιλόσοφος-βασιλιάς. Παίρνοντας ἐν συνεχείᾳ ὡς βάση τὸν ὀλιγαρχικὸ βίον, στὸν ὁποῖο δεσπόζει τὸ ἐπιθυμητικόν, καὶ λαμβάνοντας ὑπόψη τὴν τριπλὴ ἐσωτερικὴ διαίρεση τοῦ ἐπιθυμητικοῦ, ὅπως περιγράφεται στὸ 8ο καὶ τὸ 9ο βιβλίον, μποροῦμε νὰ ποῦμε ὅτι ὡς πρὸς τὴν ἀπόλαυση ὁ δημοκρατικὸς φθάνει

στά 2/3 και ό τύραννος στό 1/3 τής απόλαυσης πού κατακτά ό όλιγαρχικός. Είναί έτσι δυνατόν νά ύπολογιστεί ότí ή ζωή τοῦ τυράννου φθάνει μόνο στό 1/9 τής πληρότητας πού κατακτά στόν δικό του βίο ό φιλόσοφος-βασιλιάς. Άλλά ή μέτρησή αὐτή δέν μάς δίνει τή διαφορά σέ όλη τήν έκτασή της. Πρέπει νά τήν μετρήσουμε στίς τρεῖς διαστάσεις της, ἀναπτύσσοντας τή γραμμή ($3 \times 3 = 9$) σέ τετράγωνο ($9 \times 9 = 81$, *δύναμις*) και τó τετράγωνο σέ κύβο ($9 \times 9 \times 9 = 729$, *τρίτη αὔξη*), πού κατὰ τόν Nettleship, ό.π., εἶναι «ένα πλήρες καί τέλειο πράγμα». "Ετσι προκύπτει ότí ή ζωή τοῦ βασιλιά-φιλοσόφου εἶναι *έννεακαιεικοσικαιεπτακοσιοπλασιάκις* πληρέστερη σέ απόλαυση ἀπό αὐτήν τοῦ τυράννου. Στήν εὐλογία, τώρα, ἀπορία γιατί πρέπει νά γίνει αὐτή ή ὕψωση στήν *τρίτην αὔξιν*, πειστική ἀπάντηση φαίνεται νά δίνει ό ἐπιμελητής τής έκδοσης τῶν *Lectures* (Nettleship [1901], σ. 332), σέ μιὰ ὑπόσημείωσή του, όπου παρατηρεῖ ότí στήν τριμερῆ διαίρεση τής ψυχῆς καί, πάλι, στήν ἐσωτερική τριμερῆ διαίρεση τοῦ ἐπιθυμητικοῦ μέρους της τὰ τρία μέρη δέν μετροῦν τó ἴδιο στόν ψυχικό βίο καί ως έκ τούτου ό ὕπολογισμός πρέπει νά συνεχιστεῖ, διότι ἂν σταματοῦσε στή *δύναμιν*, αὐτό θά σήμαινε ότí θά ἀναγνωριζόταν ἴση ἀξία σέ καθένα ἀπό τὰ τρία μέρη τῶν δύο παραπάνω τριμερῶν διαιρέσεων, δηλαδή ότí τó λογιστικό θά ἐξισωνόταν μέ τó ἐπιθυμητικό καί οἱ ἀνώτερες ἐπιθυμίες τοῦ λογιστικοῦ μέ τις ποταπές καί χυδαῖες ἐπιθυμίες τοῦ κατώτερου ἐπιθυμητικοῦ.

587e 5 - 588a 2. **Ἀμήχανον, ἔφη, ... λύπην.** "Ο χαρακτηρισμός (*ἀμήχανον*, e 5) ἀφορᾷ στό ἀνοικονόμητο μέγεθος τοῦ σχεδόν εἰκοσισύλλαβου ἀριθμητικοῦ *έννεακαιεικοσικαιεπτακοσιοπλασιάκις*. "Όσο κι ἂν παραμένει ἀνοικτό τó ἐρώτημα πόσο στά σοβαρά παίρνει ό Πλάτων αὐτό τόν ὕπολογισμό, ἀξίζει νά σημειώσουμε ότí ό πλατωνικός Σωκράτης πρῶτος, κι όχι ό Bentham τόν 19ο αἰ., ἐπιχείρησε νά ἀποτιμήσει τις διαφορετικές ἀπολαύσεις μέ όρους ποσοτικών.

588a 3-5. **καί μέντοι καί ... ἐνιαυτοί.** "Η συσχέτιση τοῦ ἀριθμοῦ 729 μέ τις ἡμέρες, τις νύκτες κλπ. γίνεται εὐνόητη ἂν ἀναλογιστοῦμε ότí κατὰ τόν πυθαγόρειο Φιλόλαο (5ος αἰ. π.Χ.), στόν όποίο ἀποδίδεται τó κοσμολογικό σύστημα τῶν Πυθαγορείων, ό χρόνος ἀποτελεῖτο ἀπό $364 \frac{1}{2}$ ἡμέρες καί $364 \frac{1}{2}$ νύκτες διαρκείας 12 ὥρων, δηλαδή ἀπό 729 ἡμερονύκτια. Άλλά καί ό *μέγας ἐνιαυτός* τοῦ Φιλόλαου ἀποτελεῖτο ἐπίσης ἀπό 729 μῆνες, Censorinus, *De die natali* 18, 8 [=DK, τ. 1, σ. 404, 19]. "Ετσι, ό ἀριθμός αὐτός εἶναι *ἀληθής*, ἀφοῦ ἀνταποκρίνεται σέ δεδομένα τοῦ αἰσθητοῦ κόσμου, καί *προσῆκων*, δηλαδή ταιριαστός μέ τήν ἀνθρώπινη ζωή πού ξετιλύγεται σέ ἡμέρες, νύκτες, μῆνες, χρόνους. "Ο P. Friedländer [1960], σ. 115, εἰκάζει ἐπιφυλακτικά ότí ἐδῶ ό Πλάτων θέλει ἴσως νά ὑπαινιχθεῖ ότí όσα εἰπώθηκαν στή διάρκεια τής συζήτησης γιά τήν εὐδαιμονία και τήν ἀθλιότητα δέν ἀφοροῦν μόνο τις σπάνιες καί ἐξαιρετικές περιπτώσεις τῶν φιλοσόφων-βασιλέων ἀλλά όλους μας καί ότí ό ἀγώνας γιά τή δικαιοσύνη σημαδεύει τήν ἀνθρώπινη ὑπόσταση ἐν γένει.

588a 9-10. **εὐσχημοσύνη τε βίου καί κάλλει καί ἀρετῇ.** "Αναμφίβολα αὐτό τó πρίσμα

θεώρησης για την αποτίμηση του άριστου βίου είναι πολύ σημαντικότερο για τὸν Πλάτωνα ἀπ' ὅτι ἡ στάθμιση τῶν ἀπολαύσεων. Ὡστόσο ἡ ἐπιχειρηματολογία σὲ αὐτὴ τὴν τελικὴ φάση θὰ στραφεῖ γύρω ἀπὸ τὸ κριτήριό τοῦ *ἡδέως*, γιὰ νὰ συνδεθεῖ ἡ τελικὴ ἀπάντησή μὲ τὴν ἀφετηρία τῆς συζήτησης στὸ 361a 1 κέ. καὶ νὰ ἀναδειχθεῖ ἡ ἐνότητά της. Πρβ. καὶ τὶς σημειώσεις στὸ 590d 2-3 καὶ 591a 10.

588b 2-3. *ἦν δέ που λεγόμενον*. Βλ. 361a 1 κέ.

588b 6. *αὐτῷ διαλεγόμεθα*. Ἀναφέρεται στὸν ὑποθετικό συνομιλητὴ τοῦ 366a 4 κέ.

588c 3. **Χίμαιρης, Σκύλλης, Κερβέρου**. Γιὰ τὴ Χίμαιρα ὁ ἀρχαῖος σχολιαστής σημειώνει ὅτι τὸ *εἶδός ἐστι πρόσθε λέων, ὅπιθεν δὲ δράκων, μέσση δὲ χίμαιρα, τοῦτ' ἐστὶν αἶξ* καὶ παραπέμπει στὴν *Ἰλιάδα* Z 181· γιὰ τὴ Σκύλλα ὅτι *ἔχει πρόσωπον καὶ στέρνα γυναικός, ἐκ λαγόνων δὲ κυνῶν κεφαλὰς ἔξ καὶ πόδας δώδεκα*· γιὰ τὸν Κέρβερο ὅτι *Ἄιδου μὲν κύων λέγεται εἶναι, εἶχε δὲ οὗτος τρεῖς μὲν κυνῶν κεφαλὰς, οὐράν δὲ δράκοντος, κατὰ τοῦ νότου δὲ παντοίων ὄφειν εἶχε κεφαλὰς*.

588c 4. *ἄλλαι τινὲς ... ἰδέαι*. Μορφὲς ὅπως οἱ Ἱπποκένταυροι, οἱ Γοργόνες, οἱ Πήγασοι· πρβ. *Φαῖδρος* 229d 5-7.

588c 7 κέ. *ἰδέαν θηρίου ποικίλου καὶ πολυκεφάλου*. Ἡ μυθικὴ εἰκόνα τῆς ψυχῆς, γιὰ τὴν ὁποία ὁ W. Kersting [1999], σ. 301, σημειώνει ὅτι «θὰ μπορούσε νὰ προέρχεται ἀπὸ τὴ σκοτεινὴ φαντασία ἐνὸς Ieronymus Bosch», δείχνει κατὰ τὸν P. Friedländer [1960], σ. 116-7, ἐντελῶς ἀνεξάρτητα ἀπὸ κάθε ἔνταξη σὲ πολιτικό σύστημα καὶ ἀκριβῶς γι' αὐτὸ ἐντελῶς ριζικά, τὴν ἐτερόκλητὴ πολυπλοκότητα τοῦ ἀνθρώπινου εἶναι, τὸ ὁποῖο πρέπει νὰ διαμορφωθεῖ σὲ τακτοποιημένη ἐνότητα.

589b 2-5. *τὰ μὲν ἡμέρα ... κηδόμενος*. Ἀπὸ τὸ χωρίο συνάγεται ὅτι οἱ ἐπιθυμίες, ἐφόσον τελοῦν ὑπὸ τὸν ἔλεγχο τοῦ λόγου, ἔχουν θέση καὶ ρόλο στὸν ψυχικό βίو.

589c 6. *οὐ γὰρ ἐκὼν ἀμαρτάνει*. Τὸ γνωστὸ σωκρατικό παράδοξο (τὸ ἔχουμε ξανασυναντήσει στὸ 382a 7-8 καὶ στὸ 413a 4-5), μὲ τὸ ὁποῖο τὸ ἠθικό λάθος ἀνάγεται σὲ ἄγνοια καὶ χαρακτηρίζεται ἀκούσιο.

589d 1. *μᾶλλον δὲ ἴσως ὑπὸ τῷ θεῷ*. Τὸ διανόημα ὅτι μέσα στὸν ἄνθρωπο ὑπάρχει κάτι θεϊκό καὶ ὅτι ἡ ἀληθινὴ φύση μας ταυτίζεται μὲ αὐτὸ —ἐνὰ διανόημα γνωστὸ καὶ ἀπὸ τὸν *Φαῖδωνα* 79e 8 κέ.— εἶναι ἐξαιρετικά σημαντικό σὲ κάθε ἀπόπειρα συγκρότησης τῆς πλατωνικῆς εἰκόνας γιὰ τὴν ἀνθρώπινη φύση. Παράσταση γιὰ τὸ τί περὶ τοῦ σημαίνεται μὲ τὸν ὄρο *θεῖον*· μᾶς δίνουν τὰ κεντρικά βιβλία τῆς *Πολιτείας* (50-70), στὸ βαθμὸ βέβαια ποὺ αὐτὸ εἶναι δυνατὸν νὰ ὑποτυπωθεῖ μὲ λεκτικούς ὅρους.

589e 5. *τοῦ ἀνθρώπου ὁ ἐντὸς ἄνθρωπος*. Μὲ αὐτὲς τὶς λέξεις ὁ Πλάτων περιγράφει τὸ πνευματικὸ μέρος τοῦ ἀνθρώπου. Σὲ αὐτὴ τὴν εὐρύτερη ἐνότητα (ἀπὸ τὸ 588e 3 κέ.), παρατηρεῖ ὁ W. Jaeger [1959], τ. 3, σ. 86, γίνεται φανερό ὅτι ἡ πλατωνικὴ παιδεία βασίζεται σὲ μιὰ νέα ἀξιολόγηση τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς φύσης του, καὶ ὅτι ἡ παιδεία αὐτὴ

θέτει ως στόχο της «τὴν ἐκδίπλωση τοῦ ἀνθρώπου μέσα στὸν ἄνθρωπο» καὶ τὴν ὑποταγὴν κάθε ἄλλου στοιχείου τῆς φύσης του στὸ πνευματικὸ μέρος της.

590a 1. **Ἐριφύλη.** Προβλέποντας ὁ ἄριστος μάντις Ἀμφιάραος τὴν τραγικὴ ἔκβαση τῆς ἐκστρατείας τῶν Ἑπτὰ στῇ Θήβᾳ δὲν θέλησε νὰ ἀκολουθήσει καὶ κρύφτηκε· τὸν πρόδωσε ὅμως ἡ γυναίκα του, ἡ Ἐριφύλη, ποὺ δωροδοκήθηκε ἀπὸ τὸν Πολυνεΐκη μὲ ἓνα χρυσὸ περιδέραιο, λαβούσης ἐπὶ τοῦτο παρὰ Πολυνεΐκους τὸν ὄρμον, σύμφωνα μὲ τὸν ἀρχαῖο σχολιαστή.

590a 5 κέ. **Οὐκοῦν καὶ τὸ ἀκολασταίνειν ...** κλπ. Στόχος τοῦ Πλάτωνα στὴν ἐνότητα ἀπὸ τὸ 590a 5 ἕως τὸ b 9 εἶναι νὰ ὑποστηρίξει ὅτι συμπεριφορὲς ὅπως ἡ ἀκολασία, ἡ αὐθαιρεσία, ἡ δυστροπία, ἡ τρυφηλότης καὶ ἡ μαλθακότης, ἡ κολακεία καὶ ἡ δουλοπρέπεια ἀπορρέουν ἀπὸ καταστάσεις τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς καὶ ὅτι, ἐπομένως, οἱ ἀπαξιωτικὲς ἀποτιμήσεις γιὰ αὐτὲς δὲν ἀποτελοῦν ἀπόρροια τυχαίων κοινωνικῶν συμβάσεων—ὅπως εἶχε ὑποστηριχθεῖ στίς ἀρχὲς τοῦ 2ου βιβλίου ὅτι συμβαίνει μὲ τὴν ἀπόρριψη τῆς ἀδικίας, πρβ. λ.χ. 344b 1 κέ.— ἀλλὰ βασίζονται σὲ ἀντικειμενικὰ ἀνθρωπολογικὰ δεδομένα.

590b 1. **ὁφεῶδες.** Ὡς τώρα δὲν εἶχε γίνει ἀναφορὰ σὲ ἓνα τέτοιο *ὁφεῶδες* μέρος τῆς ψυχῆς, εἶναι ὅμως δυνατόν αὐτὸ νὰ περιλαμβάνεται στὰ *περὶ τὸν λέοντα*, 588e 6. Συμβολίζει ὀρισμένα κατώτερα γνωρίσματα τοῦ θυμοειδοῦς, λ.χ. τὸ εὐερέθιστο, ποὺ θὰ ἦταν ἀταίριαστο νὰ ἀποδοθοῦν στὸν εὐγενὴ καὶ μεγάλοπρεπο βασιλιά τῶν ζώων, τὸν λέοντα.

590b 9. **πίθηκον.** Πρβ. 620c 3.

590c 2. **Βαναυσία δὲ ... φέρει;** Ὁ Κ. Ψυχοπαίδης [1999], σ. 66, ὑπενθυμίζει μιὰ ἀνάλογη ἀποτίμηση αὐτῆς τῆς μορφῆς ἐργασίας—ποὺ «δεν επιτρέπει νὰ ενεργοποιηθεῖ το καλὺτερο κομμάτι τῆς ψυχῆς»— ἀπὸ τὸν F. Nietzsche στὸ κατάλοιπο σχεδιάγραμμα *Der griechische Staat* (1872).

590c 9 - d 1. **δοῦλον αὐτὸν ... ἄρχον.** Ἡ λ. *δοῦλος* ὑποδηλώνει ἐδῶ μιὰ κατάσταση ἠθικὴ μᾶλλον παρὰ νομικὴ. Τὸ σημαντικό γιὰ τὸν Πλάτωνα εἶναι νὰ κυβερνάει ὁ λόγος, μέσα μας καὶ γύρω μας· *ἄμεινον ὃν παντὶ ὑπὸ θεοῦ καὶ φρονίμου ἄρχεσθαι*, θὰ πεῖ ἀμέσως παρακάτω στὸ d 3-4. Ἐπάνω σὲ αὐτὴ τὴ βάση θεμελιώνεται ἡ ἀρχὴ τῶν φιλοσόφων-βασιλέων.

590d 2-3. **ὥσπερ Θρασύμαχος ᾤετο.** Ρητὴ ἀναφορὰ στὸ 343a 1 κέ., μὲ τὴν ὁποία ὁ Πλάτων συνδέει τὸ τέλος αὐτῆς τῆς μακρᾶς συζήτησης μὲ τὴν ἀφετηρία της. Τώρα ὅμως τὸ *λυσιτελοῦν τε καὶ συμφέρον* (344c 8), αὐτὴ ἡ ἴδια ἡ *εὐδαιμονία* (343c 8), ἔχουν πιά μετατοπισθεῖ στὴν ἐσωτερικὴ ζωὴ τῆς ψυχῆς καὶ θεωροῦνται μὲ τὸ πρίσμα τῆς πρὸ μύχιας ὑπόστασης τοῦ ἀνθρώπου. Τὸ εὐαγγελικὸ *Τί δώσει ἄνθρωπος ἀντάλλαγμα τῆς ψυχῆς αὐτοῦ;* Ματθ. ΙΣΤ' 26 ἀποδίδει μὲ τὸν καλὺτερο τρόπο τὴν οὐσία αὐτῆς τῆς καταληκτικῆς ἐνότητος, σημειώνει ὁ R. L. Nettleship [1901], σ. 333.

590e 1 - 591a 3. **Δηλοῖ δέ γε ... ἀφίεμεν.** «Ὁ Πλάτων τρέφει ἀπίστευτα μεγάλη και συνάμα ἀπίστευτα χαμηλή ἐκτίμηση γιὰ τὴν ἀνθρώπινη φυλὴ [...] Ἀνάμεσα στὴ σοφία τῶν λίγων και στὴν ὑποταγὴ τῶν ὑπολοίπων ἡ ἀνθρώπινη φυλὴ ποτὲ δὲν ἐξυψώθηκε και ποτὲ δὲν ὑποτιμήθηκε τόσο πολὺ». T. A. Sinclair, *A History of Political Thought* (1967)· τὸ παράθεμα ἀπὸ τὸν G. Klosko [1986], σ. 156-7.

591a 5 κέ. **Πῇ δὴ οὖν φήσομεν ...** κλπ. Μόλο πού, ὅπως ἔχουμε δεῖ, ἡ δικαιοσύνη εἶναι κατάσταση τῆς ψυχῆς, ὁ Πλάτων ἀναφέρεται ἐδῶ (591a 5 - c 4) στὶς ἐπιπτώσεις τῆς δικαιοσύνης και στηρίζει τὸ ἐπιχείρημά του στὶς εὐχάριστες συνέπειές της γιὰ τὸν πρῶτοντα· αὐτὸ πού προέχει γιὰ τὸν Πλάτωνα εἶναι νὰ δοθεῖ μιὰ ἀπάντηση πού νὰ ἀναφέρεται ἀπευθείας σὲ ὅ,τι ὑποστήριξε ὁ Θρασύμαχος, γιὰ τὸν ὁποῖο ἡ ἀδικία εἶναι δικαιοσύνης κερδαλεώτερον, 345a 7.

591a 10. **λανθάνειν και μὴ δίδοναι δίκην.** Ἀναφέρεται σὲ διατυπώσεις τοῦ Γλαύκωνα (361a 2-3) και τοῦ Ἀδείμαντου (365c 6-7). Πρβ. και *Γοργίας* 472d 1 κέ., ἐπίσης 480a 6 κέ.

591c 2. **τὰ μαθήματα.** Μὲ αὐτὴ τὴν ἀναφορὰ στὰ *μαθήματα*, δηλαδὴ στὰ ἀντικείμενα τῆς συστηματικῆς διδασκαλίας και τῆς μάθησης, ὁ Πλάτων μᾶς ξαναθυμίζει τὸ κορύφωμα τῆς μακρᾶς παιδευτικῆς διαδικασίας, ὅπως αὐτὴ περιγράφεται στὸ 7ο βιβλίο, μὲ τὴν ὁποία τὸ πολυτιμότερο στοιχεῖο τῆς ἀνθρώπινης φύσης, αὐτὸ πού μόλις παραπάνω χαρακτηρίστηκε θεϊκὸ (*θείω*, 589d 1), θὰ μπορέσει νὰ φθάσει ἴσαμε τὴ θέαση τοῦ ἀρίστου ἐν τοῖς οὐσι, 532c 6.

591e 1. **ἀποβλέπων πρὸς τὴν ἐν αὐτῷ πολιτείαν.** Ἡ ἀναλογία ἀνάμεσα στὴν ψυχὴ και τὴν πολιτεία λειτουργεῖ ἀμφίδρομα: ἡ δομὴ τῆς πολιτείας περιγράφεται μὲ ψυχολογικούς ὅρους και ἡ δομὴ τῆς ψυχῆς μὲ ὅρους πολιτικοκοινωνικούς.

592a 1. **τιμάς.** Πρβ. 361b 8 - c 4.

592a 11. **τῇ ἐν λόγοις κειμένη.** Ὁ τόπος τῆς ἀληθινῆς πολιτείας εἶναι οἱ *λόγοι* (δηλαδὴ ἡ λέξις, ἡ ἔκφραση πού ἀναφέρεται στὴν ἀλήθειαν και τὸ πραγματικὸ εἶναι) κι ὄχι τὸ συμβάν, τὸ γεγονὸς, ἡ πράξη. Μὲ αὐτὸ ἡ πολιτεία δὲν χάνει σὲ πραγματικότητα, δὲν φυραίνει, διότι ἡ πράξη ἀγγίζει λιγότερο τὴν ἀλήθεια ἀπ' ὅτι ὁ λόγος: ὅποια ἀλήθεια και πραγματικότητα ἔχει ἡ πράξη, τὴν ἀντλεῖ ἀπὸ τὸ λόγο, ἐρμηνεύει ὁ P. Friedländer [1960], σ. 160 κέ.

592b 2 κέ. **ἐν οὐρανῷ ἴσως ...** κλπ. Τὸ παραπάνω πασίγνωστο ἀλλὰ και ἀμφιλεγόμενο χωρίο τῆς *Πολιτείας* συγκαταλέγεται σὲ αὐτὰ πού στηρίζουν τὴν ἐκδοχὴ ὅτι τὸ πολιτειακὸ σχεδιάγραμμα τοῦ Πλάτωνα ἀποτελεῖ ἰδεῶδες πέρα ἀπὸ τὸ χῶρο και τὸ χρόνο, ἕναν γνῶμονα γιὰ νὰ ὑποδειγματίζεται τὸ ἄτομο πού θὰ προσπαθήσει νὰ ἐγκαθιδρύσει τὴ δικαιοσύνη μέσα στὴν ψυχὴ του. Ἀπὸ αὐτὸ προκύπτει μιὰ ἐκδοχὴ τοῦ διαλόγου τὴν ὁποία παραβλέπουν ἐντελῶς ὅσοι ἀπὸ τοὺς σύγχρονους ἐπικριτὲς τοῦ Πλάτωνα «προσπαθοῦν νὰ ἐννοήσουν τὴν *Πολιτεία* μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Μακιαβέλλι», ὅπως χα-

πρακτηριστικά γράφει ο Friedländer [1960], σ. 444-5 (ὁ ὁποῖος ἀναφέρεται ὀνομαστικά στὸν Α. Toynbee ἀλλὰ καὶ στοὺς κοινωνιολόγους καὶ ἱστορικοὺς Fite, Winspear, Crossman, Popper, Rüstow). Βεβαίως ἄλλα χωρία, προσανατολισμένα στὴν ἀντίθετη κατεύθυνση, λ.χ. τὸ 540d 1 κέ., *μὴ παντάπασιν εὐχὰς ἡμᾶς εἰρηνεῖν ἀλλὰ χαλεπὰ μὲν δυνατὰ δέ πη* κλπ., ἀφῆρουν περιθώρια γιὰ προσεγγίσεις ὅπως αὐτὴ τοῦ Ε. Barker [1959], σ. 160 κέ., σύμφωνα μὲ τὸν ὁποῖο στὴν *Πολιτεία* ὁ Πλάτων κυμαίνεται ἀνάμεσα στὸ πρακτικὸ ἐγχεῖρημα καὶ τὸ ἀπλῶς θεωρητικὸ σχεδίασμα. Ὁ προσεκτικὸς ὅμως τρόπος, μὲ τὸν ὁποῖο σταδιακὰ ἦδη ἀπὸ τὸ 4ο, ἂν ὄχι καὶ ἀπὸ τὸ 2ο, βιβλίον μεθοδεύεται ἡ στροφή ἀπὸ τὴν πολιτικὴ ὀργάνωση τῆς κοινωνίας στὴν ἠθικὴ συγκρότηση τοῦ ἀτόμου καί, ἐπίσης, ἡ παραπέρα ἐξέλιξη τοῦ διαλόγου, ὅπως θὰ ὁλοκληρωθεῖ μὲ τὸν καταληκτικὸ μύθο τοῦ Ἡρόδ (614b 2 κέ.) καθιστοῦν πῶς εὐλόγο νὰ θεωρήσουμε τὸ παραπάνω χωρίο ὡς ἔκφραση τῆς πεποίθησης τοῦ Πλάτωνα ὅτι ὁ προσωπικὸς ἀγώνας τοῦ ἀτόμου γιὰ τὴν κατάρκτηση τῆς ἀρετῆς καὶ τὴν ἐδραίωσίν της στὴν ψυχὴ του εἶναι ὑπόθεση πῶς σημαντικὴ ἀπὸ τὴν ὅποια ὀρθολογικὴ διαρρύθμιση τῆς κοινωνίας. Διαφορετικὰ πρέπει νὰ θεωρήσουμε τὸ παραπάνω χωρίο ὡς τὸ μετέωρο βῆμα ἑνὸς τελικὰ ἀκαταστάλαχτου στοχαστοῦ.

592b 2-3. *ἐν οὐρανῷ ... ἀνάκειται*. Ἡ λ. 'οὐρανός', παρατηρεῖ ὁ Guthrie [1975], σ. 543, παρόλο ὅτι δὲν ἀνακαλεῖ συνειρμὸν ἀνάλογον μὲ αὐτοὺς τοῦ χριστιανικοῦ Οὐρανοῦ, ὥστόσο δηλώνει κάτι περισσότερο ἀπὸ τὴν 'ὄρατὴ τάξιν τοῦ σύμπαντος'. Ὁπως καὶ τὸ 'ἀνάκειμαι', ποὺ σημαίνει 'κεῖται ἐν τῷ ναῷ τοῦ θεοῦ τινος ὡς προσφορά ἢ ἀφιέρωμα' (LS), ἐνισχύει τὴν ἰδέαν τῆς ἱερότητας τοῦ *παραδείγματος*. Γενικότερα, ἡ γλώσσα τοῦ Πλάτωνα εἶναι ἐδῶ ἐξαιρετικὰ ὑποβλητικὴ καὶ θυμίζει περισσότερο τὴ διδασκαλία ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι *φυτὸν οὐκ ἔγγειον ἀλλὰ οὐράνιον*, *Τίμαιος* 90a 6-7 παρὰ τὴ θεωρίαν τῆς ἀνάμνησης ἢ τὴ θεωρίαν τῶν ἰδεῶν. Πρβ. τὰ ἐνδιαφέροντα χριστιανικὰ παράλληλα, *ἡμῶν γὰρ τὸ πολίτευμα ἐν οὐρανοῖς ὑπάρχει*, *Πρὸς Φιλιππησίους* Γ' 20· *οὐ γὰρ ἔχομεν ὧδε μένουσαν πόλιν, ἀλλὰ τὴν μέλλουσαν ἐπιζητοῦμεν*, *Πρὸς Ἑβραίους* II' 14.

592b 3-4. *διαφέρει δὲ οὐδὲν ... ἔσται*. Ἡ τυχὸν ὑπαρξὴ μιᾶς ἀρίστης πόλεως κάπου στὸν κόσμον εἶναι τελικὰ κάτι ἀδιάφορο· ἀσφαλῶς ὄχι, ὅπως πιστεύει ὁ H. Gauss [1958], *ad loc.*, ἐπειδὴ ἡ ὑπαρξὴ τῆς δὲν θὰ ἀποτελοῦσε κριτήριο γιὰ τὴν ἀξία καὶ τὴν ἠθικὴ ἐγκυρότητά της, ἀλλὰ μάλλον διότι στὸ τέλος αὐτῆς τῆς μακρᾶς συζήτησης ἔχει γίνε φανερό ὅτι *ἐνός ἐστὶ χρεια* καὶ ὅτι αὐτὸ τὸ *ἐν* εἶναι ἡ πραγμάτωση τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς ἀρετῆς μέσα μας.

592b 4-5. *τὰ γὰρ ταύτης ... ἂν πράξειεν*. Ὁ δίκαιος ἄνθρωπος τοῦ Πλάτωνα δὲν εἶναι ὁ ἰδανικὸς πολίτης κάποιου ὑπαρκτοῦ κράτους ἀλλὰ ἓνας «πολίτης» ἐκείνου τοῦ «κράτους» ποὺ ὑπάρχει μέσα στὴν ψυχὴ του καὶ ὑποδειγματίζει τὴν πράξιν του. Αὐτὴ ἡ διπλὴ «ὑπηκοότητα» φαίνεται ἔκτοτε νὰ ἀποτελεῖ ἀναπόφευκτη συνέπεια τῆς ἠθικῆς συνείδησης. (Ἡ ἰδέα ἐξακολουθεῖ νὰ ὑπάρχει καὶ στὸν χριστιανικὸν κόσμον ὡς

ένα μοίρασμα του Χριστιανού ανάμεσα στο πεπερασμένο κράτος του κόσμου τούτου και στην αόρατη Βασιλεία των Ουρανών). Καταβάση, σημειώνει ο W. Jaeger [1959], τ. 3, σ. 89, σε αυτά τα λόγια του Πλάτωνα ανιχνεύουμε τη συνειδητοποίηση της πραγματικής κατάστασης του φιλοσοφικού ανθρώπου, όπως παραδειγματικά εκφράστηκε στη ζωή και το θάνατο του Σωκράτη. Πρβ. και 472a 8 κέ. και 499c 7 - d 6.

595a 3. **οὐχ ἥκιστα δὲ ... λέγω.** Ἡ νέα ἐπίθεση στὴν ποίηση καὶ τοὺς ποιητὲς ποὺ θὰ ἀκολουθήσει ἀμέσως προαναγγέλθηκε ἤδη στὸ 3ο βιβλίο, ὅταν ὁ Σωκράτης καὶ ὁ Ἀδείμαντος ἐπιφυλάχθηκαν νὰ ἀποφανθοῦν ὀριστικά γιὰ τὴ σχέση δικαιοσύνης-εὐδαιμονίας καὶ ἀφησαν τὸ ζήτημα γιὰ ἀργότερα, *ὅταν εὗρωμεν οἷόν ἐστιν δικαιοσύνη καὶ ὡς φύσει λυσιτελοῦν τῷ ἔχοντι*, 392c 2-3. Ἀλλὰ αὐτὸ διαφωτίστηκε στὸ 9ο βιβλίο καὶ ἐπομένως ἡ συζήτηση μπορεῖ τώρα νὰ ἐπιστρέψει στὸ ἐρώτημα γιὰ τὴν ποίηση καὶ νὰ στραφεῖ σὲ ὅ,τι τότε εἶχε προσωρινὰ παρακαμφθεῖ.

595a 5. **μιμητική.** Ὁ ὅρος δὲν ἀφορᾷ πιά στὴ διάκριση ἀφηγηματικῶν καὶ δραματικῶν μορφῶν τῆς ποίησης, ὅπως στὸ 2ο καὶ τὸ 3ο βιβλίο (πρβ. 392d 5, *ἀπλῆ διηγήσει ἢ διὰ μιμήσεως*), ἀλλὰ ἀναφέρεται σὲ κάθε μορφὴ ποίησης ἢ ὁποία ἀναπαριστάνει ἢ περιγράφει δεδομένα τοῦ αἰσθητοῦ κόσμου.

595a 7. **χωρὶς ἕκαστα διήρηται.** Ἀναφέρεται στὴ συζήτηση τοῦ 4ου βιβλίου γιὰ τὴν τριμερὴ διαίρεση τῆς ψυχῆς, 435b 1 κέ. ἐπίσης στὸ 9ο βιβλίο, 580d 3 κέ. καὶ 588b 1 κέ.

595b 5. **λῶβη.** «Ὁ ἀποκλεισμός τῆς ποίησης δὲν ὀφείλεται ἀπλῶς στὸ ὅτι εἶναι μιμητική, διότι τότε θὰ ἔπρεπε νὰ ἀποκλειόταν καὶ ἡ ζωγραφική, ἀλλὰ μᾶλλον στὸ ὅτι διαφθείρει τὴν ψυχὴ μὲ ἓναν τρόπο ποὺ ἡ ζωγραφικὴ προδῆλως δὲν τὸ κάνει», P. Murray [1996], σ. 188.

595b 6-7. **ὅσοι μὴ ἔχουσι ... ὄντα.** Ἀνάμεσα στὴν κριτικὴ τῆς δραματικῆς ποίησης στὸ 2ο βιβλίο καὶ τὴν τωρινὴ φάση τῆς συζήτησης ἔχει μεσολαβήσει ἡ ἔκθεση τῆς θεωρίας τῶν ἰδεῶν στὰ κεντρικὰ βιβλία τῆς *Πολιτείας* (5ο-7ο). Ὑπάρχει ἔτσι τώρα ἡ δυνατότητα νὰ διακριθοῦν βάσει τῶν ὄντολογικῶν καὶ τῶν γνωσιολογικῶν καθορισμῶν αὐτῆς τῆς θεωρίας τρεῖς ὄντολογικὲς βαθμίδες μὲ τὴν ἀντίστοιχη φθίνουσα γνωσιολογικὴ ἀξία τους: 1. ἡ ἰδέα, 2. τὰ ἀτελῆ εἰδωλά της στὸν αἰσθητὸ κόσμον καὶ 3. τὰ ἀντίγραφα αὐτῶν τῶν εἰδῶλων ποὺ φιλοτεχνεῖ ὁ καλλιτέχνης. Κι ἀκριβῶς αὐτὴ ἡ ἐπίγνωση γιὰ τὸ τί σταλήθεια εἶναι τοῦτα τὰ τελευταῖα, τὰ ἀντίγραφα, *τὸ εἰδέναι αὐτὰ οἷα τυγχάνει ὄντα*, χαρακτηρίζεται ἐδῶ ὡς *φάρμακον* καὶ ἀντίδοτο στὴν πλάνη.

595b 9 - c 2. **καίτοι φιλία γε ... γενέσθαι.** «Ὁ Πλάτων ἐκφράζει ἓνα πραγματικὸ συναίσθημα. Ὅποιος κλείνει μέσα του τόσο πολὺ ἀπὸ τὴν οὐσίαν ἐνὸς ποιητῆ δὲν θὰ ἦταν δυνατόν νὰ μένει ἀσυγκίνητος μπροστὰ στὴ γοητεία τοῦ Ὀμήρου, καὶ σχεδὸν κάθε διάλογος τοῦ Πλάτωνα περιέχει μαρτυρίες γιὰ τὸν περιπαθὴ θαυμασμό ποὺ ἔτρεφε γιὰ τὸν τῶν τραγικῶν πρῶτον διδάσκαλον καὶ ἡγεμόνα», Adam, ad loc. Πρβ. καὶ 598d 8, *τὸν ἡγεμόνα αὐτῆς [sc. τῆς τραγωδίας] Ὀμηρον* ἐπίσης 607a 2-3, *πρῶτον τῶν*

τραγωδοποιῶν. Ὡς πατέρας τῆς τραγωδίας χαρακτηρίζεται ὁ Ὅμηρος καὶ στὸν *Θεαίτητο* 152e 4-5.

596a 5 κέ. **ἐκ τῆς εἰωθυίας μεθόδου** κλπ. Ὅπως κατὰ τὴ διάκριση τῆς ιδέας ἀπὸ τὶς ἐπιμέρους ἀτομικὲς πραγματώσεις της στὸ 476a 4 κέ. καὶ 507b 2 κέ., ἔτσι καὶ ἐδῶ ἡ ἀναφορὰ σὲ αὐτὴ τὴ θεωρία παρουσιάζεται ὡς κάτι συνηθισμένο καὶ οἰκείο στοὺς συνομιλητὲς τοῦ Σωκράτη (*ἐκ τῆς εἰωθείας μεθόδου, εἰώθαμεν*), τὸ ὁποῖο γίνεται ἀμέσως ἀποδεκτὸ ἀπὸ αὐτοὺς χωρὶς ἄλλες ἐξηγήσεις. Βεβαίως τὸ πλατωνικὸ κείμενο μπορεῖ ἐδῶ νὰ βαστάξει καὶ τὴ σημασία τῆς ὑπερβατικῆς ιδέας, ὥστόσο, ὅπως σημειώνει ὁ Guthrie [1975], σ. 550, «ἰδωμένο μὲ τὸ πρῶσιμα ἄλλων χωρίων πρέπει νὰ ἐκληφθεῖ ὡς ἀναφερόμενο σὲ ἐπιμέρους ἀντικειμενικότητες ποὺ ἔχουν ὀρθῶς ὑπαχθεῖ στὴν αὐτὴ γενικὴ ἔννοια».

596b 1. **κλῖναι καὶ τράπεζαι**. Μόλο ποὺ ἡ λ. 'κλῖναι' μεταφράζεται συνήθως ὡς 'κρεβάτια' (ἔτσι λ.χ. ἀποδίδεται στὴν ἀναθεωρημένη ἀπὸ τὸν Ε. Π. Παπανοῦτσο μετάφραση τοῦ Ι. Γρυπάρη 'κλίνες' μεταφράζει ὁ Κ. Δ. Γεωργούλης, 'bed' εἶναι ἡ συχνότερη ἀπόδοση καὶ στίς ἀγγλικὲς μεταφράσεις τῆς *Πολιτείας*) εἶναι «σχεδὸν βέβαιο» ὅτι πρόκειται γιὰ 'ἀνάκλιντρα' ἢ 'καθίσματα', σημειώνει ὁ W. K. C. Guthrie [1975], σ. 545, ὁ ὁποῖος παραπέμπει σχετικὰ στὸν Ἀριστοφάνη, *Ἀχαρνῆς* 1090. Ὁ Adam, *ad loc.*, παρατηρεῖ ὅτι ἡ ἐπιλογή παραδειγμάτων ἀπὸ τὴν περιοχὴ τῶν τεχνιτῶν ἀντικειμένων δίνει τὴ δυνατότητα στὸν Σωκράτη νὰ μειώσει ἀκόμη περισσότερο τὸν μιμητικὸ καλλιτέχνη, ἐν προκειμένῳ τὸν ζωγράφο, καθὼς ἀνάμεσα σὲ αὐτὸν καὶ στὸν δημιουργὸν παρεμβάλλεται τὴν τὴν τεχνίτης κατασκευαστῆς, κάτι ποὺ δὲν θὰ ἦταν δυνατόν ἂν ἀναφερόταν σὲ φυσικὰ ἀντικείμενα, λ.χ. σὲ βουνὰ ἢ δέντρα. — Ὁ C. Griswold [1981], σ. 143, σημειώνει ὅτι τὰ ἀνάκλιντρα καὶ τὰ τραπέζια συμβολίζουν τὶς ἐπιθυμίες τῆς ἐρωτικῆς συνενέυσεως καὶ τοῦ φαγητοῦ, οἱ ὁποῖες συνδέονται μὲ τὰ κατώτερα στρώματα τοῦ ἐπιθυμητικοῦ μέρους τῆς ψυχῆς.

596b 3-4. **Ἀλλὰ ιδέαι γε ... τραπέζης**. Ὁ ρόλος τῶν πλατωνικῶν *ιδεῶν* στὸ 10ο βιβλίον τῆς *Πολιτείας* εἶχε προβληματίσει ἤδη τοὺς ἀρχαίους σχολιαστὲς. Ὁ Πρόκλος, *Υπόμνημα εἰς τὸν Πλάτωνος Τίμαιον* 104 κέ., σημείωνε ὅτι ἡ *ιδέα* τοῦ ἀνακλίντρου ἔχει εἰσαχθεῖ ἐδῶ γιὰ χάριν τοῦ ἐπιχειρήματος μᾶλλον παρὰ ὡς μιὰ σοβαρὴ πρόταση: *οὐ γὰρ κατὰ τινὰς ιδέας ὁ τεχνίτης ποιεῖ ἢ ποιεῖ, εἰ καὶ δοκεῖ τοῦτο λέγειν ὁ ἐν Πολιτεία Σωκράτης, ἀλλ' ἐκεῖ μὲν τὰ εἰρημένα παραδείγματα εἰρηται χάριν καὶ οὐ περὶ αὐτῶν τῶν ιδεῶν, «καὶ εἶναι δύσκολο νὰ μὴ συμφωνήσουμε μὲ αὐτὴ τὴν ἄποψη», παρατηρεῖ ἡ P. Murray ποὺ παραπέμπει στὴν J. Annas [1981], σ. 227-32 καὶ τὸν A. Nehamas [1982], σ. 54-5 καὶ 72-4. Πρβ. καὶ Ἀριστοτέλης, *Μετὰ τὰ φυσικὰ* 991b 6 καὶ 1080a 6.*

596c 2. **Ὅς πάντα ποιεῖ ... χειροτεχνῶν**. Πρβ. Σοφιστῆς 233e 1 κέ., ὅπου ἡ ἴδια παράσταση τοῦ *μὴ τέχνη πάντα ποιοῦντος* ἀποδίδεται μὲ τὸν ἴδιο εἰρωνικὸ τρόπο στὸν σοφιστῇ.

596d 9. **εἰ 'θέλεις λαβὼν ... πανταχῇ.** Ὁ ρεαλισμός τῆς ἑλληνικῆς ζωγραφικῆς τοῦ 4ου αἰ. π.Χ. ἐπιτρέπει στὸν πλατωνικὸ Σωκράτη νὰ χρησιμοποιήσει τὸ περίφημο πιά μοντέλο τοῦ καθρέπτη —κατὰ ἕναν, ὅπως χαρακτηριστικὰ σημειώνει ὁ S. Halliwell [1977], σ. 326, «σαρδόνιο τρόπο»— μὲ στόχο νὰ καταδειχθεῖ ὅτι τὸ ἐγχείρημα τῆς πιστῆς καλλιτεχνικῆς ἀναπαράστασης δὲν ἔχει αὐτὸ καθεαυτοῦ ἀξία οὔτε ἀποτελεῖ ἔνδειξη γνώσης τοῦ καλλιτέχνη καὶ ὅτι ἐπομένως μιά πειστικὴ νομιμοποίηση τῆς μίμησης προϋποθέτει κάτι περισσότερο ἀπὸ τὸν ἀπλὸ ρεαλισμὸ καὶ τὴν πιθανοφανῆ ἀναπαράσταση. Ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὴ μεταφυσικὴ διάσταση αὐτῆς τῆς καταδίκης τῆς τέχνης, ὁ E. H. Gombrich παρατηρεῖ ὅτι ἐλάχιστες σελίδες σχετικὲς μὲ τὴ φιλοσοφία τῆς καλλιτεχνικῆς ἀναπαράστασης ἔχουν ἀσκήσει στὴν αἰσθητικὴ θεωρία ἐπίδραση ἀνάλογη μὲ αὐτὴ τὴν ἐνότητα τῆς *Πολιτείας* ἀπὸ τὸ 596a 5 ἕως τὸ 598a 10. Ὅσο περισσότερο στοχαζόμαστε τὴν πλατωνικὴ διάκριση δημιουργίας καὶ μίμησης, γράφει ὁ Gombrich, τόσο πιὸ συγκεχυμένα γίνονται τὰ ὄρια ἀνάμεσά τους. Ἡ διαφορὰ ἀνάμεσα σὲ αὐτὰ πού ὁ Πλάτων χαρακτηρίζει «πραγματικότητα» καὶ «φαινόμενο» εἶναι πολὺ λεπτὴ καὶ ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴ συγκεκριμένη κάθε φορὰ λειτουργία τοῦ πραγματικοῦ. Ὁ κόσμος τοῦ ἀνθρώπου δὲν εἶναι ἀποκλειστικὰ ἕνας κόσμος πραγμάτων ἀλλὰ εἶναι καὶ ἕνας κόσμος συμβόλων, ὅπου ἡ διάκριση πραγματικότητας καὶ φαντασίας καθίσταται ἐξωπραγματικὴ. Βλ. E. H. Gombrich, *Τέχνη καὶ ψευδαίσθηση* (1959), ἑλληνικὴ μετάφραση ἀπὸ τὸν Α. Παππά (1995), σ. 123 κέ.

597a 2. **ὁ ἔστι.** Τεχνικός ὅρος ἐν χρήσει στὴν πλατωνικὴ Ἀκαδημία πρὸς δήλωση τῆς ιδέας.

597b 5-7. **μία μὲν ἢ ... ἐργάσασθαι.** Τὸ παραπάνω χωρίο εἶναι τὸ παλαιότατο στὸ ὁποῖο ἀπαντᾷ ἡ λ. 'θεός' πρὸς δήλωση τοῦ Δημιουργοῦ καὶ τὸ μοναδικὸ σὲ ὅλο τὸ πλατωνικὸ corpus στὸ ὁποῖο προσγράφεται στὸ θεὸ ἡ δημιουργία μιᾶς ιδέας. Ὡστόσο δὲν πρέπει νὰ ἀποδώσουμε σὲ αὐτὸ ἰδιαίτερο θεολογικὸ βάρος, διότι, παρὰ τὸ *ἐγῶμαι* τοῦ b 6, ἀντιβαίνει σὲ ὅ,τι ὁ Πλάτων ἀναφέρει σὲ ἄλλα σημεία (ἀκόμη καὶ στὴν *Πολιτεία*, λ.χ. στὸ 6ο βιβλίο ὅπου οἱ ιδέες παράγονται ἀπὸ τὴν ιδέα τοῦ ἀγαθοῦ) γιὰ τὶς ἄχρονες καὶ ἀναλλοιώτες ιδέες, τὶς πέρα ἀπὸ κάθε γένεση καὶ φθορὰ. Πρόκειται ἔτσι γιὰ παραγωγὴ καθαρῶς λογικὴ καὶ ὄχι γιὰ αἰτιακὴ παραγωγὴ συντελεσμένη μέσα στὸ χρόνο.

597c 7-9. **εἰ δύο μόνας ... δύο.** Οἱ ἐπιμέρους πραγματώσεις ἑνὸς ὁποιοῦνδήποτε *εἶδους* ὀφείλουν τὸ χαρακτηριστικὸ γνῶρισμά τους στὴν κοινωνία τους μὲ αὐτὸ τὸ *εἶδος*. Ἔτσι, ὅλα τὰ ἀνάκλιντρα τοῦ αἰσθητοῦ κόσμου χαρακτηρίζονται ὡς τέτοια δυνάμει τῆς μέθεξης τους στὴν ιδέα τοῦ ἀνακλίντρου. Εἶναι ἀδύνατο νὰ ὑπάρχουν δύο τέτοιες ιδέες, διότι τότε θὰ ἔπρεπε καὶ αὐτὲς νὰ ὀφείλουν τὸ κοινὸ χαρακτηριστικὸ γνῶρισμά τους στὴ μέθεξη καὶ τὴν κοινωνία τους μὲ μιὰ ἄλλη, ἀνωτέρας τάξεως, μοναδικὴ ιδέα. Πίσω ἀπὸ αὐτὸ τὸ ἐπιχείρημα μὲ τὸ ὁποῖο ὁ Πλάτων ἐπιχειρεῖ νὰ ἀποδείξει τὴ μοναδικότητα καθεμιᾶς ιδέας κρύβεται, κατὰ τὸν W. K. C. Guthrie [1975], σ. 552, ἡ ἀκόλουθη

σιωπηρή παραδοχή: Ἡ πολλότητα συνδέεται κατανάγκην με τή διαφορά, κι αὐτή πάλι συνδέεται με τήν πραγμάτωση τῆς ιδέας στὸν φυσικὸ κόσμο. Ἄν φανταστοῦμε μιὰ τέλεια, μὴ ὕλική ἰδέα (λ.χ. ἐνὸς ἀνακλίντρου), ἡ ἰδέα αὐτὴ κατανάγκην θὰ εἶναι μοναδική, διότι τίποτε ἀπολύτως δὲν θὰ εἶναι δυνατόν νὰ τήν διαφοροποιήσει ἀπὸ μιὰν ἄλλη ἰδέα ταυτόσημη με αὐτὴν ὡς πρὸς τὸ εἶδος. Πρβ. καὶ τὸ λεγόμενο ἐπιχείρημα ‘τοῦ τρίτου ἀνθρώπου’, στὸν *Παρμενίδη* 132a 1 - 133a 4· ἐπίσης Ἀριστοτέλης, *Μετὰ τὰ φυσικά* 990b 17.

597d 11. **Ἡ καὶ τὸν ζωγράφον ... τοιοῦτου;** Ἐνῶ στὸ 3ο βιβλίο (394b 3 κέ.) ἡ συζήτηση γιὰ τήν καλλιτεχνική μίμηση ἐστιάστηκε στὴ δραματικὴ τέχνη καὶ εἶχε στόχο τῆς τήν ἐπισήμανση τῶν συνεπειῶν ἀπὸ τὴ συναισθηματικὴ ταύτιση με τὸ ἀντικείμενο τῆς μίμησης, ἐδῶ στὸ 10ο ἐστιάζεται στὴ ζωγραφικὴ καὶ με ἐργαλεῖο τῆ θεωρίας τῶν ἰδεῶν ἀποσκοπεῖ στὴν κατάδειξη τῆς χαμηλῆς ὄντολογικῆς καὶ ἐπιστημολογικῆς ἀξίας τῶν ἔργων τῆς καλλιτεχνικῆς μίμησης. Πρβ. καὶ G. F. Else [1972], σ. 33 κέ.· J. Annas [1981], σ. 336 κέ. καὶ A. Nehamas [1982], σ. 55-8.

597e 6-8. **τρίτος τις ἀπὸ βασιλέως καὶ τῆς ἀληθείας.** Ἡ μεταφορὰ εἶναι γενεαλογικὴ (πρβ. 391c 2, *Πηλέως, σωφρονεστάτου τε καὶ τρίτου ἀπὸ Διός*· ἐπίσης Αἰσχύλος, *Πέρσαι* 768, *τρίτος δ' ἀπ' αὐτοῦ* [sc. *Μήδου*] *Κῦρος*) καὶ ὑποδηλώνει ὅτι στὴν ὄντολογικὰ φθίνουσα σειρὰ ὁ μμητικὸς ποιητὴς εἶναι κάτι σὰν τρίτος ἀπὸ τὸν βασιλιά, δηλαδὴ ἀπὸ τὸν *φυτουργὸν* θεὸ καὶ ἀπὸ τὴν ἀλήθεια, τ.ἐ. ἀπὸ τὴν πραγματικότητα τοῦ ἀληθινοῦ ὄντος, Adam, ad. loc.· πρβ. καὶ τὴ διεξοδικὴ συζήτηση στὸ Appendix I, σσ. 464-5 τοῦ 2ου τόμου.

598e 1. **οὔτοι.** Δηλαδή ὁ Ὅμηρος καὶ οἱ τραγικοὶ ποιητές. Ἄλλη μιὰ φορὰ ἐδῶ ὁ Πλάτων ἐναντιώνεται στὴν τρέχουσα ἀντίληψη τοῦ καιροῦ του γιὰ τὴ μοναδικὴ παιδευτικὴ ἀξία τῆς ποίησης ἐν γένει καὶ τοῦ Ὀμήρου εἰδικότερα· πρβ. σχετικὰ τὸν πλατωνικὸ *Ἰωνα*.

599b 3-7. **Ἄλλ' εἵτερο γε ... ἐγκωμιάζων.** «Ἐνας Ὅμηρος δὲν θὰ εἶχε πλάσει τὸν Ἀχιλλέα, οὔτε ἓνας Γκαῖτε τὸν Φάουστ, ἂν ὁ Ὅμηρος ἦταν ἓνας Ἀχιλλέας καὶ ὁ Γκαῖτε ἓνας Φάουστ» —φράση τοῦ Νίτσε ἀπὸ τὴ *Γενεαλογία τῆς ἠθικῆς* III 4, πὺν θὰ μπορούσε νὰ ἀποτελέσει εὐστοχὴ ἀπάντηση σὲ αὐτὴ τὴν ὄχι ἰδιαίτερα εὐστοχὴ σκέψη τοῦ Πλάτωνα.

599e 2-3. **Χαρῶνδαν, Σόλωνα.** Ὁ ἀρχαῖος νομοθέτης Χαρῶνδας (6ος αἰ. π.Χ.), ἀπὸ τὴ σικελικὴ Κατάνη, θέσπισε νόμους στὴν πατρίδα του καὶ σὲ ἄλλες χαλκιδικὲς πόλεις τῆς Σικελίας καὶ τῆς Κάτω Ἰταλίας. Ὁ ἀθηναῖος ἀριστοκράτης Σόλων εἶναι ὁ εἰσηγητὴς τῆς νομοθετικῆς μεταρρύθμισης τοῦ 594/3 π.Χ., με τὴν ὁποία δόθηκε μεγάλη ὠθηση στὴν πολιτικὴ καὶ κοινωνικὴ ἀνάπτυξη τῆς Ἀθήνας.

599e 6. **Ὀμηρίδων.** Ἀναφέρεται στοὺς θαυμαστὲς τῆς ὁμηρικῆς ποίησης.

600a 6. **Ἀναχάρσιος τοῦ Σκύθου.** Ὁ Ἀναχάρσις ἀπὸ τῆ Σκυθία (6ος αἰ. π.Χ.), ἀπὸ γένους βασιλικό, γνωστός στὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τὰ ταξίδια του σ' αὐτὴν, ἐξετιμᾶτο πολὺ γιὰ τὴν πρακτικὴ σοφία καὶ τὴν ἐφευρετικότητά του· *εὖρε δ' εἰς τὸν βίον* [δηλαδὴ γιὰ τὴν καθημερινὴ χρήση στὴ ζωὴ] *ἄγκυρὰν τε καὶ κεραμικὸν τροχόν*, ἀναφέρει γι' αὐτὸν ὁ Διογένης Λαέρτιος 1, 105.

600b 6. **Κρεώφυλος.** Στὸν Κρεώφυλο ἀπὸ τῆ Σάμο ποὺ ἔζησε, πιθανῶς, τὸν 7ο αἰ. π.Χ. ἀποδίδεται ἡ *Οἰχαλίας ἄλωσις*, ἓνα νεότερο ἔπος ἀπὸ τὸν μυθικὸ κύκλο τοῦ Ἡρακλῆ. Κατὰ τὸν ἀρχαῖο σχολιαστὴ τινὲς δὲ αὐτὸν *ιστόρησαν γαμβρὸν Ὀμήρου ἐπὶ θυγατρὶ καὶ ὅτι ὑποδεξάμενος Ὀμηρον ἔλαβε παρ' αὐτοῦ τὸ ποίημα τῆς Ἰλιάδος*. Τὸ ὄνομα του (ποὺ παράγεται ἀπὸ τὸ *κρέας* καὶ τὸ *φύλον*) ὑποβάλλει περισσότερον τὴν παράσταση τοῦ βάνανσου καὶ τοῦ ἀγροίκου παρὰ τῆς καλλιέργειας, ἐξ οὗ καὶ ἡ γελοιότητά του (*τοῦ ὀνόματος ἂν γελοιότερος ἔτι πρὸς παιδείαν φανείη*, b 7-8).

600e 4 κέ. **Οὐκοῦν τιθῶμεν ἀπὸ Ὀμήρου ἀρξαμένους ...** κλπ. Εἶναι «ἡ πρώτη εἰκονομαχία τῆς ἱστορίας», γράφει χαρακτηριστικὰ ὁ A. Hauser [1983], σ. 102 κέ., γιὰ αὐτὴ τὴν ἐχθρικὴ στάση τοῦ Πλάτωνα ἀπέναντι στὴν τέχνη καὶ τὶς ἐπιφυλάξεις του γιὰ τὶς δυνατὲς ἐπενεργεῖες τῆς. Ὁ Hauser τὴν συνδέει μὲ τὴν ἐκδήλωση, στὴν Ἑλλάδα τοῦ 4ου αἰ., μιᾶς νέας κοσμοαντίληψης ποὺ προσανατολίζει τὴν ὑπαρξὴ σὲ αἰσθητικὲς ἀξίες καὶ ὁδηγεῖ σὲ μιὰ προσέγγιση τῶν μεγάλων ἐρωτημάτων γύρω ἀπὸ τὴ ζωὴ μὲ κριτήρια αἰσθητικά. Τὴν ἀπορριπτικὴ στάση τοῦ Πλάτωνα ὁ Hauser τὴν ἐξηγεῖ ὡς ἀντίδραση σὲ αὐτὸ τὸν αἰσθητικισμό· διαφορετικὰ, ὑποστηρίζει, ἡ καθαρῶς θεωρητικὴ ἄποψη ὅτι τὰ ἐκφραστικὰ μέσα τῆς τέχνης παραμένουν προσκολλημένα στὶς αἰσθητικὲς φόρμες ἀδυνατώντας νὰ ἀναχθοῦν στὴ σφαῖρα τοῦ πνεύματος δὲν θὰ ἀποτελοῦσε ἐπαρκὴ λόγο γιὰ μιὰ τόσο βίαιη ἀπόρριψη.

601d 1-2. **Περὶ ἕκαστον ταῦτας ... μιμησομένην.** Ἡ τριάδα 'χρήστης-κατασκευαστῆς-μιμητῆς' ἀναφέρεται σὲ διαφορετικὲς προσεγγίσεις πραγμάτων τοῦ αὐτοῦ ὄντολογικοῦ ἐπιπέδου, σὲ ἀντίθεση μὲ τὴν τριάδα 'θεὸς-κατασκευαστῆς-μιμητῆς' ποὺ παρέμπει σὲ τρία διαφορετικὰ ἐπίπεδα: τῆς ἰδέας—τῶν πραγματώσεων τῆς στὰ αἰσθητὰ πράγματα—τῶν εἰδώλων. Πρβ. J. Annas [1981], σ. 337· G. F. Else [1972], σ. 37-40.

601d 9-10. **οἷα ἀγαθὰ ... χρῆται.** Ἀκολουθῶ στὴ μετάφραση τὴν ἐρμηνεία τοῦ Schleiermacher, τὴν ὁποία δέχεται καὶ ὁ Adam, ad loc., ὡς «φυσικὴ» καὶ «πρόδηλη».

601e 1. **οἱ ἂν ὑπηρετῶσιν ... αὐλεῖν.** Ἀκολουθῶ τὸν Adam, ad loc., ὁ ὁποῖος ἐκλαμβάνει τὴ φράση ὡς ἓνα εἶδος παρενθετικοῦ χαρακτηρισμοῦ τοῦ *αὐλοποιοῦ*.

602c 7 - d 4. **ταῦτόν που ἡμῖν ... μηχανή.** Ἡ ἐποχὴ τοῦ Πλάτωνα, παρατηρεῖ ὁ E. H. Gombrich [1959], σ. 156 κέ., ἦταν ἀκριβῶς ἡ στιγμή ποὺ ἡ ἑλληνικὴ ἐπανάσταση στὶς Τέχνες πλησίαζε τὴν κορύφωσή της, καθὼς στὰ τεχνάσματα τῆς ἀπόδοσης τῶν μορφῶν μὲ βάση τὸ προοπτικὸ βάθος ἔρχονταν τώρα νὰ προστεθοῦν βαθμηδὸν τὰ παιγνίδια μὲ τὸ φῶς καὶ τὴ σκιά, δημιουργώντας τὶς προϋποθέσεις γιὰ μιὰ πραγμα-

τική τέχνη της ψευδαισθήσης. Ὁ Gombrich υποστηρίζει ὅτι ἡ ἔκρηξη αὐτῆ τοῦ Πλάτωνα κατὰ τῆς «μοντέρνας τέχνης» τῆς ἐποχῆς (4ος αἰ. π.Χ.) ἦταν ἴσως μιὰ ἀντίδραση στίς πρῶτες ἰλουζιονιστικές παραστάσεις πού ἄρχιζαν νά κοσμοῦν τοὺς τοίχους τῶν ἐλληνικῶν σπιτιῶν καί πού ἀσφαλῶς θά ἐντυπωσίασαν καί θά συγκίνησαν. Βλ. καί σημείωση στο 600e 4 κέ.

602e 4-6. **Τούτω δὲ πολλάκις ... ταῦτά.** Ἀκολουθῶ σὲ αὐτὸ τὸ δύσκολο χωρίο τὴν ἐρμηνευτικὴ ἐκδοχὴ τοῦ Adam, ad loc., σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία τὸ *τάναντία* ὑποδηλώνει 'τὸ ἀντίθετο' καί ὄχι, γενικῶς, τίς 'ἀντίθετες ἐμφανίσεις' ἢ 'ἀντίθετες ἐντυπώσεις'. Λ.χ. ἓνα ἀντικείμενο Α, πλησιέστερο καί μικρότερο ἀπὸ ἓνα ἀντικείμενο Β ἐμφανίζεται στὸν παρατηρητὴ ὡς μεγαλύτερο ἀπὸ τὸ Β. Ὑστερα ἀπὸ μέτρηση ὅμως τὸ λογιστικὸ διαπιστώνει καί γνωστοποιεῖ (*μετρήσαντι καὶ σημαίνοντι*, e 4) ὅτι τὸ Α εἶναι μικρότερο. Συνυπάρχουν ἔτσι ἐδῶ δύο ἀντίθετες ἐκδοχές γιὰ τὸ ἴδιο ἀντικείμενο, ἀπὸ τίς ὁποῖες μόνον ἡ μιὰ ἀνάγεται στοὺς λογιστικὸς, ἀφοῦ, ὅπως γνωρίζουμε ἀπὸ τὸ 436a 8 κέ., εἶναι ἀδύνατον τὸ αὐτὸ μέρος τῆς ψυχῆς νὰ ἔχει ταυτόχρονα διαφορετικὴ ἀποψη γιὰ ἴδια ἀντικείμενα. Συνεπῶς, τὸ μέρος τῆς ψυχῆς πού *δοξάζει παρὰ τὰ μέτρα* δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ταυτίζεται μὲ τὸ μέρος τῆς πού *δοξάζει κατὰ τὰ μέτρα*, δηλαδή μὲ τὸ λογιστικὸ. Καί καθὼς τὸ μέρος τῆς ψυχῆς πού δίνει πίστη στοὺς λογισμὸ εἶναι τὸ ἀνώτερο, ἐκεῖνο τὸ ἄλλο πού τοῦ ἐναντιώνεται θά εἶναι κάποιον ἀπὸ τὰ χειρότερα μέσα μας, *τῶν φαύλων τι ἐν ἡμῖν*. Διαφορετικὲς ἐκδοχές ἐκτίθενται ἐπίσης στὸν Adam, Appendix II, σ. 466-7 τοῦ 2ου τόμου· πρβ. καί P. Murray [1996], ad loc.

602e 8. **ἔφαμεν.** Στὸ 436a 8 κέ.

603a 1 κέ. **Τὸ παρὰ τὰ μέτρα ἄρα δοξάζον ...** κλπ. Πρόκειται γιὰ τὴ χαρακτηριστικὴ πλατωνικὴ διάκριση τῆς γνωστικῆς δύναμης τῆς ψυχῆς σὲ αἴσθηση καί νόηση, ὅπως ἔχει ἐκτεθεῖ στο 7ο βιβλίο, 523e 3 κέ. — διάκριση στὴν ὁποία ἀντιστοιχοῦν στο ἐπιστημολογικὸ ἐπίπεδο ἡ διαφορὰ *πίστεως-ἐπιστήμης* καί στο ὄντολογικὸ τῆς ὄντολογίας ἡ διαφορὰ αἰσθητοῦ-ἰδεατοῦ κόσμου, ὅπως ἔχει ἐκτεθεῖ στο 5ο βιβλίο, 478a 1 κέ.

603a 10. **βουλόμενος ἔλεγον.** Στὸ 602c 10 κέ.

603d 5. **διωμολογησάμεθα.** Κυρίως στο 439b 3 κέ. ἀλλὰ καί σὲ ὅλη τὴν παθολογία τῶν πολιτευμάτων πού ξεδιπλώνεται στο 8ο καί τὸ 9ο βιβλίο.

603e 4-5. **ἐλέγομέν που καὶ τότε.** Στὸ 387d 1 - e 8.

604a 10 - b 1. **Οὐκοῦν τὸ μὲν ... πάθος;** Ὁ S. Halliwell [1988], ad. loc., ὑποστηρίζει ὅτι μόνον πού ὁ νόμος δὲν ἔχει ἐδῶ αὐστηρῶς νομικὴ σημασία, ἡ χρήση τῆς λέξης σὲ αὐτὰ τὰ συμφραζόμενα ἀφορᾷ πιθανῶς σὲ μιὰ εἰδικὴ νομοθεσία πού ρύθμιζε τὰ σχετικὰ μὲ τίς κηδεῖες στὴν Ἀθήνα· ἡ νομοθεσία αὐτὴ ἀναγόταν στὸν Σόλωνα, ὁ ὁποῖος εἶχε προσπαθήσει νὰ ἐλέγξει τίς δημόσιες ἐκδηλώσεις πένθους στὴν Ἀθήνα. Πρβ. Κιέρων, *De legibus* 2, 64-6· Πλούταρχος, *Σόλων* 12, 5.

604c 5-6. **ὥσπερ ἐν πτώσει κύβων.** Μὲ τὴν κυβευτική μεταφορὰ ὑποδηλώνεται ἡ ματαιότητα τῶν ἐγκόσμιων πραγμάτων· ἡ μοίρα τοῦ καθενὸς μας σὲ σύγκριση μὲ τὸ Σὺμπαν, ὁ ἀνθρώπινος βίος ἐν γένει σὲ σύγκριση μὲ τὴν πορεία τῆς ψυχῆς στὸν Ἄλλο Κόσμο εἶναι ἀσήμαντα ὅσο κι ἓνα παιγνίδι, ὅσο καὶ μιὰ ριζιὰ τῶν κύβων, ἰδιαίτερα γιὰ τὸν σοφὸ. Καθοδὸν πρὸς τὸ μῦθο τοῦ Ἡρώς, 614b 2 κέ., ὁ Σωκράτης μπαίνει πιά στὴν τελικὴ εὐθεία. Πρβ. καὶ 486a 8-10.

605a 9 - b 9. **καὶ γὰρ τῷ φαῦλα ... χαριζόμενον.** Ἄν καὶ δὲν εἶναι σαφὲς πῶς ἀκριβῶς σχετίζεται τοῦτο τὸ *φαῦλον* τῆς ψυχῆς μὲ τὴν ψυχολογία τοῦ 4ου βιβλίου καὶ τὴν τριμερῆ διαίρεση τῆς ψυχῆς, ὥστόσο τὸ οὐσιώδες, κατὰ τὴν P. Murray [1996], σ. 221-2, εἶναι ὅτι τὸ κατώτερο αὐτὸ στοιχεῖο ἀντιστρατεύεται τὸ λόγο. Καὶ εἴτε πρόκειται γιὰ ὀπτικὴ ψευδαίσθηση ποὺ τὴν ἐκμεταλλεύεται ἡ ζωγραφικὴ εἴτε γιὰ συναισθηματικὲς συγκρούσεις ποὺ μᾶς περιγράφει ἡ ποίηση, καὶ τὰ δύο αὐτά, ζωγραφικὴ καὶ ποίηση, ἀπευθύνονται στὸ μὴ ἔλλογο στοιχεῖο τῆς ψυχῆς. Ἐξακολουθεῖ ἐπίσης νὰ λειτουργεῖ ἐδῶ ἡ δομικὴ παραλληλότητα ψυχῆς-πολιτείας (435e 1 κέ.): ὅπως ἡ κοινωνία καταστρέφεται, ὅταν φαῦλοι ἄνθρωποι ἀποκτοῦν πολιτικὴν δύναμη, ἔτσι καταστρέφεται καὶ ἡ ψυχὴ ὅταν τὸ κατώτερο μέρος τῆς ἐνισχύεται εἰς βάρος τοῦ ἀνωτέρου. Γενικότερα γιὰ αὐτὲς τίς μομφὲς σχετικὰ μὲ τὴν παιδευτικὴ ἐπίδραση τῆς τέχνης ὁ E. Cassirer, *The Educational Value of Art* (1943), σ. 14 κέ. παρατηρεῖ ὅτι σὲ ὁλόκληρῃ τὴν ἱστορία τῆς αἰσθητικῆς συναντᾶμε συνεχῶς ἀπηχήσεις τῶν αἰτιάσεων αὐτῶν τοῦ Πλάτωνα, καὶ ὅτι ἡ ἀνασκευὴ ἢ τουλάχιστον ἡ ἀποδυνάμωση τῶν πλατωνικῶν ἐπιχειρημάτων ἔχει γίνεῖ ἓνα ἀπὸ τὰ σημαντικότερα μελήματα κάθε θεωρίας τῆς τέχνης.

605c 10. **Ἀκούων σκόπει.** Σιγά-σιγά ὁ διάλογος τῆς ἀπὸ κοινοῦ ἀναζήτησης δίνει τὴ θέση του στὸν ἀποκαλυπτικὸ μονόλογο. Μ' ἓνα μῦθο θὰ ἀποπειραθεῖ τελικὰ ὁ Σωκράτης νὰ ἀποκαλύψει ὅ,τι ἀδυνατεῖ νὰ ἐκφράσει ὁ λόγος τῆς φιλοσοφίας, κι ἡ μετάβαση εἶναι ἤδη αἰσθητὴ στὸ ὕφος: *Ἀκούων σκόπει*, ἄκου καὶ κρίνε.

606a 3. **Εἰ ἐνθυμοῖο.** Ἀναφέρεται στὸ 603e 3 κέ.

606b 6-7. **ἀπὸ τῶν ἄλλοτρίων εἰς τὰ οἰκεῖα.** Ὁ S. Halliwell [1997], σ. 328, ἐντοπίζει ἐδῶ ἀπηχήματα ἀπὸ τὸ 3ο βιβλίο, 395b 1 κέ.: ἐπίσης ἀπὸ τὸ *Ἑλένης ἐγκώμιον* τοῦ Γοργία, *ἐπ' ἄλλοτρίων τε πραγμάτων καὶ σωμάτων εὐτυχίαις καὶ δυσπραγίαις ἰδίον τι πάθημα διὰ τῶν λόγων ἔπαθεν ἡ ψυχὴ*, fr. 11, 9. Καὶ ἀντιστρόφως ἐπισημαίνει τὴν ἀπήχηση τοῦ πλατωνικοῦ *ἀπὸ τῶν ἄλλοτρίων εἰς τὰ οἰκεῖα* στὶς *Confessiones* III 2-4 τοῦ Αὐγουστίνου καὶ «παραδόξως», ὅπως σημειώνει ὁ Halliwell, στὸν F. Nietzsche, *Menschliches, Allzumenschliches* I 212, «κι εἶχε δίκιο ὁ Πλάτων, ὅταν ἔλεγε ὅτι μὲ τὴν τραγωδία γίνεται κανεὶς γενικῶς πιὸ λιγότερος καὶ πιὸ εὐσυνκίνητος».

606e 1. **Ὁμῆρου ἐπαινέταις.** Πιθανῶς ὁ Πλάτων ἔχει ἐδῶ κατὰ νοῦ κάτι περισσότερο συγκεκριμένο (ἴσως κάποια μὴ σωζόμενη σοφιστικὴ συγγραφή) ἀπὸ τὴ διάχυτὴ στὴν ἑλληνικὴ ἀρχαιότητα πεποιθήση γιὰ τὴ μοναδικὴ μορφωτικὴ ἀξία τῆς ὁμηρικῆς ποιήσης.

607b 2. **τότε ... ἀπεστέλλομεν.** Αναφέρεται στο 398a 1-8.

607b 5. **παλαιὰ μέν τις διαφορά.** Ὁ Adam, ad loc., παρατηρεῖ ὅτι δὲν ὑπάρχουν στὰ ἐκτενῆ ἀποσπάσματα τῆς πρώιμης ἑλληνικῆς ποίησης πολλές ἐνδείξεις αὐτῆς τῆς *παλαιᾶς* διαμάχης, ἐνῶ ἀντιθέτως ἀφθονοῦν τὰ παραδείγματα ἐπικριτικῶν ἀποφάνσεων γιὰ τὴν ποίηση ἀπὸ τὴν πλευρὰ τῶν φιλοσόφων, π.χ. ἀπὸ τὸν Ξενοφάνη καὶ τὸν Ἡράκλειτο. Στὸν Πλάτωνα αὐτὴ ἡ δύσκολη σχέση μὲ τὴν τέχνη (ποὺ κορυφώνεται σὲ τούτῃ τῇ δεύτερῃ μέσῃ στὴν *Πολιτεία*, καὶ τελικῇ, ἐπίθεσιν στὴν ποίηση) ἐκδηλώθηκε γιὰ πρώτη φορὰ μὲ τὸν *Ἴωνα* καὶ ἀποτελεῖ τὴν ἀντίδραση τοῦ στοχαστῆ ὁποῖος βλέπει τὴ μυθοποιητικὴ παρὰδοση νὰ ὀρθώνεται ὡς ἐμπόδιο στὸ ἠθικὸ καὶ ἐπιστημολογικὸ πρόγραμμά του.

607b 6 - c 3. **καὶ γὰρ ἡ ... τούτων.** Σὲ αὐτὸ τὸ κατὰ τὸν Wilamowitz [1962], σ. 386, «περίεργο» χωρίο ὁ Σωκράτης προσπαθεῖ νὰ τεκμηριώσῃ τὸ ἱστορικὸ βάθος τῆς ἐχθρότητας τῆς ποίησης ἐναντίον τῆς φιλοσοφίας. Ὡς τώρα δὲν ἔχει ταυτισθεῖ ἡ πηγὴ καενὸς ἀπὸ τὰ παραπάνω παραθέματα, γιὰ τὰ ὁποῖα γενικῶς πιστεύεται ὅτι εἶναι ποιητικά, πιθανῶς ἀπὸ κωμωδίες. Πρβ. καὶ *Νόμοι* 967c 7 κέ. ὅπου γίνεται ἀναφορὰ σὲ ἐπιθέσεις ἐναντίον τῶν φιλοσόφων γιὰ τὶς ἀθεϊστικὲς ἀπόψεις τῶν τελευταίων ἀπὸ ποιητὲς οἱ ὁποῖοι τοὺς παρομοιάζουν μὲ σκυλιὰ ποὺ γαβγίζουν, *καὶ δὴ καὶ λοιδορήσεις γε ἐπὶ ἡλθον ποιηταῖς, τοὺς φιλοσοφοῦντας κυσὶ ματαίαις ἀπεικάζοντας χρωμέναισιν ὕλακαῖς.*

608b 4. **Μέγας γάρ, ἔφην, ... μέγας.** Ὁ ἀγώνας εἶναι *μέγας*, ἐπειδὴ ἡ ψυχὴ εἶναι ἀθάνατη. Μὲ τὴν ἐπανάληψη τῆς λέξης, κάτι σπανιότατο στὸν Πλάτωνα, ὑπογραμμίζεται ἡ σημασία τῶν λεγομένων.

608c 6-7. **πᾶς γὰρ οὗτός γε ... εἴη.** Πρβ. 486a 8-10 καὶ 498d 5-6· ἐπίσης *Φαῖδων* 107c 9 κέ.

608d 5. **καὶ θαυμάσας.** Ἡ ἐκπληξὴ τοῦ Γλαύκωνα ξαφνιάζει, ἰδίως ἂν ἀναλογιστοῦμε τὰ ἐπιχειρήματα ποὺ ἔχουν διατυπωθεῖ στὸν *Φαῖδωνα* σχετικὰ μὲ τὴν ἀθανασία τῆς ψυχῆς. Ὁ K. Vretska [1982], σ. 625, «ἐλλείπει μιᾶς καλύστερης ἐξηγήσεως», θεωρεῖ αὐτὸ τὸ σύντομο *intermezzo* μιὰν ἀμήχανη μετάβαση στὸ ἐπιχείρημα γιὰ τὴν ἀθανασία τῆς ψυχῆς, τὸ ὁποῖο ἀκολουθεῖ ἀμέσως.

608d 13 κέ. **Ἀγαθόν τι, εἶπον ... κλπ.** Ἀπὸ τὸ σημεῖο αὐτὸ ὡς τὸ 612a 6 ὁ Σωκράτης θὰ διατυπώσῃ ἓνα ἐπιχείρημα γιὰ τὴν ἀθανασία τῆς ψυχῆς, τὸ ὁποῖο ἀποτελεῖ συνάμα καὶ σκαλοπάτι γιὰ τὸ μῦθο τοῦ Ἡρόδου (614b 2 κέ.). Τὸ ἐπιχείρημα αὐτὸ βασίζεται στὴν παραδοχὴ ὅτι ἡ ἀδικία καὶ ἡ ἄλλη *σύμφυτος* μὲ τὴν ψυχὴ κακία δὲν μπορεῖ νὰ ἐξοντώσῃ τὴν ψυχὴ, ὅπως, ἀντιθέτως, μπορεῖ νὰ ἐξοντώσῃ τὸ σῶμα ἡ σύμφυτη μὲ αὐτὸ κακία, δηλαδὴ ἡ ἀρρώστια. Ὅπως παρατηρεῖ ὁ G. M. A. Grube [1970], σ. 138, τὸ ἐπιχείρημα αὐτὸ προϋποθέτει ἓνα διαχωρισμὸ σώματος-ψυχῆς ριζικότερο ἀπὸ αὐτὸν ποὺ διαπιστώνουμε στὴν *Πολιτεία*. Παρόλο ὅτι τὸ θάνατο τῆς ψυχῆς δὲν τὸν προκα-

λεί ή ήθικη *πονηρία*, ό Σωκράτης θά ήταν έτοιμος νά δεχθεί ότι ή ψυχή προσβάλλεται και έπηρεάζεται καθοριστικά από αυτήν· λ.χ. στο 409a 1 κέ. υποστηρίζει ότι ό δικαστής δέν πρέπει νά έχει προσωπική έμπειρία και έπαφή μέ τό κακό, διότι αυτό θά έπιδράσει βλαπτικά στην ψυχή του.

611a 6-8. **εί γάρ ότιούν ... άθάνατα.** «Αυτό τό καταληκτικό σχόλιο του Πλάτωνα», γράφει ό I. M. Crombie [1962], σ. 151, «προϋποθέτει την ύπαρξη ένός πεπερασμένου πλήθους θνητών πραγμάτων. Καί, κάτι πιο ένδιαφέρον, προϋποθέτει ότι δέν είναι δυνατόν νά ύπάρχει άπόλυτη άφετηρία. Διότι για νά λάβει κάτι ύπόσταση πρέπει ύποχρεωτικά νά προέλθει από κάτι άλλο. Μιά τέτοια διδασκαλία είναι δυνατόν νά την υπερασπιστεί κανείς στη βάση της φιλοσοφίας του Παρμενίδη: Άπόλυτη άφετηρία θά ήταν μία άφετηρία από τό μηδέν, αλλά ένα τέτοιο πράγμα, όπως τό μηδέν, δέν έχει ύπόσταση. Έπομένως, δέν ύπάρχει άπόλυτη άφετηρία». Γενικώς, παρατηρεί ό Crombie, ό.π., οι Έλληνες στοχαστές, πριν ακόμη και από τόν Παρμενίδη, είχαν, φαίνεται, πεισθεί ότι τό ύλικό από τό όποίο έχει πλαστεί ό κόσμος είναι αιώνιο και ότι ή γένεση άποτελεί μεταβατική φάση ή κατάσταση αυτού του αιώνιου ύλικού.

611b 6-7. **ώς νύν ήμιν εφάνη.** Αναφέρεται στην τριμερή διαίρεση της ψυχής στο 435b 4 κέ.

611b 10. **και οι άλλοι** [sc. *λόγοι*]. Αναφέρεται στα έπιχειρήματα για την άθανασία της ψυχής που έχουν διατυπωθεί στον *Φαίδωνα*.

611d 1. **τόν θαλάττιον Γλαῦκον.** 'Ο Γλαῦκος ήταν θαλάσσιος δαίμονας, προστάτης τών ναυτικών και τών ψαράδων. — Σιγά-σιγά οι άπεικονίσεις της ψυχής αρχίζουν νά προσανατολίζονται στο μύθο του 'Ηρός, στο τέλος της *Πολιτείας*, 614b 2 κέ. Στόν θαλάσσιο δαίμονα Γλαῦκο, σημειώνει ό P. Friedländer [1960], σ. 125, βλέπουμε την αντίθεση ανάμεσα στην καθαρή ύπόσταση που ουσιαστικά προσιδιάζει στην ψυχή και στην τωρινή κατάστασή της, μέ τά όστρακα, τά φύκια και τά χαλίκια που έχουν κολλήσει επάνω της. Την αντίθεση αυτή, που έδω άφορα στην ψυχή έν γένει, θά την ξανασυναντήσουμε και στόν καταληκτικό μύθο της *Πολιτείας*, κατανεμημένη όμως σέ διαφορετικές ψυχές: άλλες θά έπιστρέφουν καθαρές από τό ούράνιο ταξίδι τους, κι άλλες γεμάτες λάσπη και σκόνη από τή γή.

611e 1 κέ. **Είς την φιλοσοφίαν αυτής** κλπ. 'Ο Πλάτων διαβεβαιώνει ρητά ότι ή καθαρή και άθανατη ψυχή ταυτίζεται μόνο μέ τό φιλοσοφικό μέρος της, τό όποίο λαχταράει νά ένωθεί μέ τό θεϊκό και άθάνατο Είμαι· κι αυτό δέν είναι άπλως *λόγος* αλλά *ερω*ς έξολοκλήρου στραμμένος στην άναζήτηση της άλήθειας, όπως ήταν στόν *Φαίδωνα* και τόν *Φαίδρο*. Οι φυσικές επιθυμίες, οι γήινες επιδιώξεις είναι ιδιότητες που αναπτύσσονται κατά τή σύζευξη της ψυχής μέ τό σώμα, μόνο που διαρκούν και πέρα από την επίγεια ζωή, γιατί καμία ψυχή, εκτός από αυτήν του φιλοσόφου, δέν αποκαθαίρεται άμέσως. W. K. C. Guthrie [1975], σ. 556-7.

612b 2. ὥσπερ ... ὑμεῖς ἔφατε. Ἀναφέρεται στο 363a 7 κέ.

612b 4. τὸν Γύγου δακτύλιον. Βλ. 359d 1 κέ.

612b 5. τὴν Ἄιδος κυνὴν; Πρβ. *Ίλιάδα* Ε 845, *Ἄιδος κυνέην*· επίσης Ἀριστοφάνης, *Ἀχαρνῆς* 390· Ἡσίοδος, *Ἀσπίς Ἡρακλέους* 227.

612b 7. νῦν ἤδη ἀνεπίφθονον. Τὸ ἐρώτημα γιὰ τὶς ἀνταμοιβὲς τῆς δίκαιης ψυχῆς εἶναι πιά *ἀνεπίφθονον*, δηλαδή μπορεί νὰ ἀπαντηθεῖ ἀπροκατάληπτα, ἀφοῦ τώρα ἔχει γίνε φανερό ποιά εἶναι ἡ οὐσία τῆς δικαιοσύνης.

612c 5. ἃ ἐδανείσασθε ἐν τῷ λόγῳ. Ἀναφέρεται στο 361a 1 κέ· πρβ. καὶ 367e 1-5.

612c 7. ἔδωκα ὑμῖν τὸν δίκαιον ... κλπ. Πρβ. 361b 8, *ἀφαιρετέον δὴ τὸ δοκεῖν*.

612d 5. δοκεῖσθαι. Βλ. 490a 5-6.

612e 6. ὥσπερ καὶ κατ' ἀρχὰς ὁμολογοῦμεν. Βλ. 352b 1-2. Καὶ θεοῖς ἄρα ἐχθρὸς ἔσται ὁ ἄδικος, ὃ Θρασύμαχε, ὁ δὲ δίκαιος φίλος.

613b 1. ὁμοιοῦσθαι θεῷ. Εἶναι ἡ πρώτη γραμματειακὴ διατύπωση ἑνὸς διανοήματος ποὺ ριζώνει στὰ παλαιὰ πυθαγόρεια ἀξιώματα τοῦ *ἔπον θεῷ ἢ ἀκολουθεῖν θεῷ* (DK, τ. 2, σ. 466, 21 *θεοῖς ἐπόμενοι*) καὶ καταλήγει στὴ χριστιανικὴ διδασκαλία τῆς *ὁμοιώσεως θεῷ*.

613b 2-3. Εἰκὸς γ' ἔφη ... ὁμοίου. Ὁ P. Friedländer [1960], σ. 120, ἀνιχνεύει ἐδῶ ἀπληγήματα ἀπὸ τὴν *Ἀπολογία* 41d 2, *οὐδὲ ἀμελεῖται ὑπὸ θεῶν τὰ τούτου* [sc. τοῦ ἀγαθοῦ ἀνδρός].

613d 5 κέ. καὶ περὶ τῶν ἀδίκων ... κλπ. Πρβ. 361e 3 κέ. Αὐτὲς οἱ συνεχεῖς ἀναφορὲς στὴν ἀρχὴ τῆς *Πολιτείας*, σημειώνει ὁ P. Friedländer [1960], σ. 116, εἶναι σημαντικὲς, γατι δείχνουν ὅτι ἡ ἐχθρική δύναμη, ἡ *ἀδικία*, ἐξακολουθεῖ ὡς τὸ τέλος νὰ εἶναι παρούσα.

613e 1. ἄγροικα ἔφησθα. Πρβ. 361e 1-2.

614b 2. Ἀλκίνου ἀπόλογον. Ὡς *Ἀλκίνου ἀπόλογοι*, δηλαδή 'ἱστορίες' ἢ 'παραμύθια' τοῦ Ἀλκίνοου —ἀπὸ τὴ μακρὰ διήγηση τοῦ Ὀδυσσεά στὸν βασιλιὰ τῶν Φαιάκων Ἀλκίνοο—, φέρονταν οἱ ραψωδίες ι-μ τῆς *Ὀδύσσειας*, ἀνάμεσά τους καὶ ἡ *Νέκυια*, μὲ τὸ ταξίδι τοῦ Ὀδυσσεά στὸν Ἄλλο Κόσμο. Κατὰ τὴ *Σούδα* (στο λ. *Ἀπόλογος Ἀλκίνου*) ἡ ἔκφραση χρησιμοποιεῖτο παροιμιωδῶς *ἐπὶ τῶν φλυαρούντων καὶ μακρὸν ἀποτεινόντων λόγον*.

614b 3. Ἡρὸς τοῦ Ἀρμενίου. Σύμφωνα μὲ τὴ *Σούδα* (στο οἰκεῖο λῆμμα), *Ἡρ ὄνομα κύριον Ἑβραϊκόν*· τὸ ὄνομα ἐμφανίζεται καὶ στὸν κατάλογο τῶν προγόνων τοῦ Ἰωσήφ, *Λοικ.* Γ' 28. Ὁ Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρινός, *Στρωματεῖς* V 157, τὸν ταυτίζει μὲ τὸν Ζωροάστρη. — τοῦ Ἀρμενίου σημαίνει 'γιὸς τοῦ Ἀρμενίου' καὶ δὲν ὑποδηλώνει ἀρμενικὴ καταγωγὴ τοῦ Ἡρώς.

614d 1-5. **ἐρῶ γὰρ δὴ ... τῶνδε.** «Εἶναι ἓνα χωρίο πού θά μπορούσε νά χαλάσει σέ κάποιον τή διάθεσή του γιά τόν Πλάτωνα, ἂν θά ἔπρεπε νά τὸ ἐκλάβει κατὰ γράμμα», σημειώνει ὁ P. Friedländer [1960], σ. 120, γιά τίς παραπάνω φράσεις τῆς *Πολιτείας*. Οἱ ἐρευνητές συνήθως τὸ παρακάμπτουν («Εἶναι ἐκπληκτικό πόσο λίγο ἔχει κινήσει τὴν περιέργεια τῶν ἐρμηνευτῶν», σημειώνει σχετικά ὁ Friedländer, ὁ.π., σ. 447), κι αὐτοὶ πάλι πού τὸ σχολιάζουν καταφεύγουν σέ ἔκδηλα ἀμήχανες ὑποθέσεις. Λ.χ. ὁ W. Kersting [1999], σ. 323, διερωτᾶται μήπως ἐδῶ ὁ Σωκράτης ἀστειεύεται μέ τοὺς συνουμιλητές του ἢ πάλι μήπως ἐπιχειρεῖ νά δείξει (ἀκριβῶς μέ τὰ πεζὰ καὶ γελοῖα παραδείγματα, *γαμοῦσι τε ὀπόθεν ἂν βούλωνται, ἐκδιδοῦσίν τε εἰς οὓς ἂν ἐθέλωσι*, d 3-4) ὅτι ὁ ἀληθινὰ δίκαιος ἄνθρωπος ἀρκεῖται στὴν ἀμοιβή πού ἀντλεῖ ἀπὸ τὴν ἴδια τὴ δικαιοσύνη· τελικὰ ὁ Kersting μένει μέ τὴν ἐντύπωση ὅτι πρὸς τὸ τέλος τοῦ διαλόγου ὁ Πλάτων «ἔχασε τὴν ὄρεξη καὶ τὴ συγκέντρωσή του». Ἀνάλογη εἶναι καὶ ἡ καταδικαστική ἀπόφαση τῆς J. Annas [1981], σ. 353, γιά τὸ «ἄτονο καὶ ἀκατάστατο» τέλος τῆς *Πολιτείας*. Κατὰ τὸν P. Friedländer, ὁ.π., σ. 121, ὁ λόγος τοῦ Πλάτωνα γίνεται ἐδῶ εἰρωνικός ὑπὸ τὴ μορφὴ μᾶς μίξης σοβαροῦ καὶ ἀστείου. Πρὸς αὐτὴ τὴν κατεύθυνση παραπέμπει καὶ ἡ εἰρωνικὴ ἀπήχηση ἀπὸ τὴν *Ἀπολογία*, στὸ 613b 2. Διαφορετικά θά ἔπρεπε νά διαγράψουμε διαμιάς ὅλη τὴν προσπάθεια τοῦ Πλάτωνα νά μᾶς πείσει ὅτι ἀκόμη καὶ ὁ Γύγης εἶχε λόγους νά πετάξει μέ τὴ θέλησή του τὸ δαχτυλίδι ἀπὸ πάνω του.

614d 2. **ἄγγελον ἀνθρώποις γενέσθαι.** Ὁ Σωκράτης δὲν ἀναφέρει γιὰτί οἱ δικαστές ἔστειλαν πάλι στοὺς ζωντανοὺς τὸν Ἥρα.

615b 1-2. **δεκαπλάσιον τὸ ἔκτισμα.** Ἡ περιπλάνηση διαρκεῖ χίλια χρόνια, δηλαδή δέκα φορές περισσότερο ἀπὸ τὴ διάρκεια μιᾶς ζωῆς πού ἐδῶ ὑπολογίζεται σέ ἑκατὸ χρόνια· πρβ. καὶ *Φαῖδρος* 249b 1 κέ. Παρατηροῦμε πάντως ὅτι σέ αὐτὸ τὸν ἐσχατολογικὸ μῦθο τῆς *Πολιτείας* τὸ κέντρο βάρους δὲν ἐντοπίζεται στὸν τρόπο μέ τὸν ὁποῖο κρίνονται οἱ ψυχές οὔτε στὴν τιμωρία πού ἐπιβάλλεται σέ αὐτὲς ἀλλὰ στὴ *βίῳ ἀρεσῶν*, δηλαδή στὴν ἐπιλογὴ τοῦ βίου τὴν ὁποία οἱ ἴδιες θά κάνουν.

615c 6. **Ἀρδιαῖος ὁ μέγας.** Πρόσωπο ἄλλως ἄγνωστο, ἐφευρημένο —«χωρὶς ἀμφιβολία», κατὰ τὸν Adam, ad loc.— ἀπὸ τὸν Πλάτωνα.

616c 3. **τὰ ὑποζώματα τῶν τριήρων.** Τὰ *ὑποζώματα* ἦσαν σχοινιά μέ τὰ ὁποῖα ἔζωναν ἔξωτερικά τὴν τριήρη ἀπὸ τὴν πρῶρα ἴσαμε τὴν πρύμνη γιά νά τὴν στερεώσουν.

616c 4-5. **Ἀνάγκης ἄτρακτον ... περιφοράς.** Ἦδη ἀπὸ τὸ 616c 1 κέ. ὁ Πλάτων ἀρχίζει νά περιγράφει τίς κινήσεις τῶν οὐρανίων σωμάτων καὶ κατ' ἐπέκταση τὴ δομὴ τοῦ σύμπαντος. Παρόλο ὅτι σέ αὐτὸ τὸν ἐσχατολογικὸ μῦθο τοῦ Ἥρα τὸν Πλάτωνα δὲν τὸν ἐνδιαφέρει πρωτίστως ἡ ἔκθεση τῆς κοσμολογίας του, εἶναι σήμερα γενικότερα ἀποδεκτὸ ὅτι τὸ ἀδράχτι τῆς Ἀνάγκης ἀποτελεῖ «λεπτομερές μοντέλο τῆς δομῆς τοῦ σύμπαντος», W. K. C. Guthrie [1975], σ. 558, ὅπως σταλήθεια τὸ ἐννοοῦσε ὁ Πλάτων καὶ τὸ ἐξέθεσε διεξοδικότερα στὸν *Τίμαιο*. Τὸ ἀδράχτι τῆς Ἀνάγκης εἶναι ὁ ἄξονας

τοῦ πραγματικοῦ κόσμου· βλέποντάς το οἱ ψυχές οὐσιαστικά βλέπουν νὰ ξεδιπλώνεται ἐν δράσει μπροστά στά μάτια τους ὁ καθολικός νόμος τοῦ σύμπαντος, ὅπως ἔχει καθοριστεῖ ἀπό τὸ θεό.

617c 3. **Λάχεσίν τε καὶ Κλωθῶ καὶ Ἄτροπον.** Τὰ ὀνόματα τῶν Μοιρῶν μιλοῦν ἀπὸ μόνα τους: *Λάχεσις*, αὐτὴ ποὺ μοιράζει στοὺς ἀνθρώπους τοὺς λαχνοὺς, τοὺς κλήρους τους· *Κλωθῶ*, αὐτὴ ποὺ κλώθει τὸ νῆμα τῆς ζωῆς τους· *Ἄτροπος*, αὐτὴ ποὺ σφραγίζει ἀναπότρεπτα τὸ πεπρωμένο τους —μορφές μυθικὲς οἱ ὁποῖες συμβολίζουν τὸ ἀφευκτο τῶν πράξεών μας.

617e 1. **ἀλλ' ὑμεῖς δαίμονα αἰρήσεσθε.** Ἡ λαϊκὴ πίστη σὲ δαίμονες, οἱ ὁποῖοι ἀποτελοῦν προσωποποίηση τοῦ πεπρωμένου καθενὸς ἀνθρώπου (παράσταση συγγενική μὲ αὐτὴ τοῦ φύλακα-ἀγγέλου), εἶναι πανάρχαιη καὶ ὑπῆρχε πρὶν ἀπὸ τὸν Πλάτωνα· πρβ. *Φαίδων* 107d 5, ὁ *ἐκάστου δαίμων, ὅσπερ ζῶντα εἰλήχει*. Αὐτὴ τὴν πίστη ἀμφισβητεῖ ἐδῶ ὁ Πλάτων διακηρύσσοντας ὅτι ὁ ἀνθρώπος διαλέγει μόνος του τὸν δαίμονά του. Δὲν ἐξουσιάζεται, δηλαδή, ὁ ἀνθρώπος ἀπὸ μιὰ θεϊκὴ ἢ δαμονικὴ δύναμη ἀλλὰ εἶναι ἐλεύθερος νὰ καθορίσει ὁ ἴδιος, μὲ τὴ δική του ἐπιλογή, τίς συνθήκες τῆς ζωῆς του καὶ τὴ μελλοντικὴ μοίρα του.

617e 2-3. **αἰρείσθω βίον ... ἀνάγκης.** Στὸ μῦθο τοῦ Ἡρόδου ἡ ἰδέα τῆς ἐλευθερίας ἔχει τὴ μορφή μιᾶς πρὶν ἀπὸ τὴ γέννηση ἐκλογῆς, ἡ ὁποία δὲν ἀφορᾷ συγκεκριμένα ἐπιμέρους πράγματα καὶ καταστάσεις ἀλλὰ μιὰ ὁλόκληρη ζωὴ. Διαλέγοντας ἡ ψυχὴ ἓνα βίον, δηλαδή τίς συνθήκες τῆς ζωῆς της, ἀναλαμβάνει τὴν εὐθύνη γιὰ τὸ χαρακτήρα της, ὅπως αὐτὸς θὰ διαμορφωθεῖ μὲ ἀναγκαιότητα ἀπὸ τοὺς ὁρους καὶ τὴν ὑφὴ τοῦ βίου ποὺ ἡ ἴδια διάλεξε.

617e 3. **ἀρετὴ δὲ ἀδέσποτον.** Ὁ Πρόκλος σχολιάζει: *ἀδέσποτον δὲ τὴν ἀρετὴν, ἀλλ' οὐ διὰ τὸ ἐφ' ἡμῖν μόνον, ἀλλὰ διότι τὴν ψυχὴν ἐλευθέραν ἀποτελεῖ τῶν πικροτάτων δεσποτῶν, οἷς ἡ δουλεύουσα τῶν ἀγαθῶν στέρεται πάντων* [καὶ δὲν ἔχει δεσπότη ἢ ἀρετὴ, ὅμως ὅχι ἐπειδὴ ἡ ἀρετὴ εἶναι ἀποκλειστικὰ στὴ δύναμή μας, ἀλλὰ ἐπειδὴ ἀπελευθερώνει τὴν ψυχὴ ἀπὸ σκληρότατους δεσπότες, ποὺ μιὰ ψυχὴ ἡ ὁποία δουλεύει σ' αὐτοὺς χάνει καθετὶ καλὸ], ἀπὸ τὰ σχόλια τοῦ Πρόκλου, *Εἰς τὴν Πλάτωνος Πολιτείαν*, l.c. 276, 5 κέ. Βάσει τῶν ἀρχῶν τῆς πλατωνικῆς φιλοσοφίας ἓνα πρᾶγμα ἔχει ὑπόσταση μόνο στὸ βαθμὸ ποὺ εἶναι ἀγαθὸ (509b 6 κέ.), ἔτσι ὥστε τὸ πιὸ αὐθεντικὸ στοιχεῖο τῆς ἀτομικότητάς μας νὰ ταυτίζεται μὲ ὅ,τι καλύτερο καὶ ἀνώτερο ὑπάρχει στὴ φύση μας. Ἐκδιπλώνουμε πληρέστερα τὴν ἀτομικότητά μας καὶ ἀπολαμβάνουμε τὴ μόνη ἀληθινὴ ἐλευθερία μας μὲ τὸ νὰ γινόμαστε ὑπέρτερες τῆς ἀρετῆς, παρατηρεῖ ὁ Adam, ad loc., ὁ ὁποῖος παραθέτει σχετικὰ μιὰ φράση τοῦ Goethe: «Das Gesetz nur kann uns Freiheit geben» [Μόνον ὁ νόμος μπορεῖ νὰ μᾶς δώσει ἐλευθερία]. Πρβ. καὶ Ἀριστοτέλης, *Ἠθικὰ Νικομάχεια* 1178a 2 κέ.

617e 4-5. **αἰτία ἐλομένων· θεὸς ἀνάτιος.** Ἦδη στὸ 2ο βιβλίο ὁ Πλάτων εἶχε ἀντιταχθεῖ

στην ιδέα ότι οι θεοί είναι υπεύθυνοι για τὰ τραγικά λάθη τῶν ἀνθρώπων καὶ τὶς συνέπειες αὐτῶν τῶν λαθῶν (380a 1 - c 3), καὶ ἡ ἀντίθεσή του αὐτὴ ἀνανεώνεται τώρα μὲ τὸ ἐμφαντικὸ *θεὸς ἀναίτιος*, πού κατὰ τὸν G. M. A. Grube [1970], σ. 160, ἀποτελεῖ τὴν κύρια συμβολὴ τῆς πλατωνικῆς *Πολιτείας* στὴν ἔννοια τοῦ θεοῦ. Πρβ. καὶ *Τίμαιος* 42d 3-4. «Θὰ μπορούσαμε νὰ ποῦμε», παρατηρεῖ ὁ Σ. Βιρβιδάκης [1997], σ. 531-2, «ὅτι ὁ Πλάτων καταγράφει τὴν παράδοξη αἴσθηση τῆς εὐθύνης μας σὲ κρίσιμες ἀποφάσεις αἵρεσης βίου, ὅπου γνωρίζουμε ὅτι περιοριζόμαστε ἀπὸ παράγοντες ἔξω ἀπὸ μᾶς, καὶ ὅμως εἴμαστε “καταδικασμένοι” στὴ δική μας ἐλεύθερη ἐκλογή. [...] Τὸ παράδοξο ἔγκειται στὸ ὅτι τύχη καὶ ἀνάγκη παίζουν πράγματι οὐσιαστικὸ ρόλο στὸν καθορισμὸ τῶν καταστάσεων πρὶν καὶ μετὰ τὴν ἀπόφασή μας, καὶ ὅμως ἐμεῖς καὶ κανένας ἄλλος πρέπει νὰ ἐπωμισθοῦμε τὸ βάρος της —κάτι πού μὲ διαφορετικὸ τρόπο συνειδητοποίησε ὁ Οἰδίπους. Πολὺ πρὶν ἀπὸ τὸν Nietzsche, ὁ πλατωνικὸς μῦθος μᾶς καλεῖ νὰ προβοῦμε στὴν κατάφαση τῶν δικῶν μας θελήσεων μέσα σὲ συνθήκες “αἰώνιας ἐπιστροφῆς”. Πολὺ πρὶν ἀπὸ τὸν Sartre, μᾶς υπενθυμίζει τὴ σοβαρότητα τῆς στάσης πού θὰ υἱοθετήσουμε ἀπέναντι στὶς δυνατότητες πού μᾶς παρέχει ἡ τύχη, τὸ αἶτημα τῆς προσωπικῆς μας αὐθεντικῆς δυνατότητας “νὰ κάνουμε κάτι ἀπὸ αὐτὸ πού μᾶς κάνουν οἱ περιστάσεις”, νὰ δεχτοῦμε ἢ νὰ ἀπορρίψουμε, ὅσο μᾶς ἐπιτρέπεται, αὐτὰ πού μᾶς συμβαίνουν. Ἔτσι [...] ὁ Πλάτων συνδυάζει ἐδῶ μιὰ ὀξύτατη ὑπαρξιακὴ εὐαισθησία ἀπέναντι στὴ φαινομενολογία τῶν ἀποφάσεων καὶ τῶν πράξεων μὲ μιὰ ἐνδιαφέρουσα συμφιλωτικὴ ἀντίληψη γιὰ τὴν τραγικὴ διαπλοκὴ τύχης, ἀναγκαιότητας καὶ ἀνθρώπινης ἐλευθερίας καὶ εὐθύνης». — Μιὰ ἄλλη διάσταση τῶν λόγων τῆς Λάξεσης ἐπισημαίνεται ἀπὸ τὸν W. Jaeger [1959], τ. 3, σ. 103, ὁ ὁποῖος παρατηρεῖ ὅτι μὲ αὐτὴ τὴν προειδοποίηση (*αἰτία ἐλομένην· θεὸς ἀναίτιος*) ἡ *Πολιτεία* φθάνει στὸ κορυφαῖο σημεῖο της, ἀφοῦ μιὰ πίστη στὴν ὑπαιτιότητα τοῦ θεοῦ γιὰ τὰ λάθη τῶν ἀνθρώπων θὰ ἀκύρωνε τὴν ἀνθρώπινε εὐθύνη καὶ οὐσιαστικά θὰ ἀναιροῦσε κάθε δυνατότητα γιὰ παιδεία.

618b 2-3. **ψυχῆς δὲ τάξιν οὐκ ἐνεῖναι.** Ἰσαμε τὴ στιγμή πού ἡ ψυχὴ θὰ ἐπιλέξει ἓνα *βίον* δὲν διαθέτει συγκρότηση τέτοια πού νὰ τῆς δίνει τὴ δυνατότητα νὰ καθορίσει μόνη της τὶς πράξεις της. Ἡ ιδέα αὐτή, ἐπισημαίνει ὁ R. Bambrough [1976], ad. loc., εἶναι τουλάχιστον σκοτεινὴ, ἐνδεχομένως καὶ χωρὶς λογικὴ συνοχή: ἂν ἡ ψυχὴ δὲν ἔχει χαρακτηριστὰ, προτοῦ νὰ ἐπιλέξει μιὰ ζωὴ, εἶναι δύσκολο νὰ διακρίνει κανεὶς τί καθορίζει τελικὰ τὴν *αἵρεσιν* ἐνὸς *βίου*. Βλ. καὶ τὴν ἐπόμενη σημείωση.

618b 4. **τὰ δ' ἄλλα.** Σὲ αὐτὰ περιλαμβάνεται τὸ κάλλος, ἡ καταγωγὴ, ὁ πλοῦτος, ἡ ὑγεία κλπ., μὲ τὰ ἀντίθετά τους καὶ τὶς ἐνδιάμεσες βαθμίδες (*τὰ μεσοῦντα εἶναι τούτων*, b 6), δηλαδὴ ὅλα τὰ ἄλλα ἐκτὸς ἀπὸ τὸν σταθερὸ ποιοτικὸ καθορισμὸ τῶν ψυχῶν, τ.ἔ. ἀπὸ κάποια *ψυχῆς τάξιν*. Διακρίνει ἔτσι ὁ Πλάτων τὰ ἑξωτερικὰ γνωρίσματα ἀπὸ τὸν ἠθικὸ χαρακτήρα καὶ αὐτὰ τὰ δύο τὰ συνδέει μεταξύ τους ὑποστηρίζοντας γιὰ τὴν ψυχὴ ὅτι *ἀναγκαιῶς ἔχει ἄλλον ἐλομένην βίον ἁλλοίαν γένεσθαι*, b 3-4.

618b 6. ὦ φίλε Γλαύκων. Διακόπτοντας ὁ Σωκράτης γιὰ μιὰ στιγμή τὴν περιγραφή του ἀπευθύνεται πρὸς ἄμεσα καὶ ἐπιτακτικὰ στὸν Γλαύκωνα, ἀναφερόμενος σὲ ἐπιλογὲς ποὺ κάνουμε ἑμεῖς, ἕκαστος ἡμῶν, c 1. Αὐτὸ κατὰ τὴν J. Appas [1981], σ. 351 κέ. δείχνει ὅτι μὲ ὅσα ἔχουν λεχθεῖ σ' αὐτὸν τὸ μῦθο ἐν σχέσει πρὸς τίς μετενσαρκώσεις, τὸν οὐρανό, τὴν κόλαση ἀπλῶς ἀναπαριστάνεται κατὰ τρόπο δραματικὸ αὐτὸ ποὺ διακυβεύεται σὲ κάθε ἐπιλογὴ μας τώρα. Δὲν ὑποστηρίζει στὰ σοβαρὰ ὁ Πλάτων ὅτι ἔχουμε ζήσει ἄλλες ζωὲς κλπ., ἀπλῶς θέλει νὰ μᾶς πεί ὅτι οἱ ἀποφάσεις μας ἀντανακλοῦν καὶ τὴ συναισθησὴ μας γιὰ τὸ εἶδος τῆς ζωῆς ποὺ ἐπιλέγουμε νὰ ζήσουμε καὶ γιὰ τὰ ἐπακόλουθα αὐτῆς τῆς ζωῆς. Θέλει νὰ κλονίσει τὴ βολικὴ γιὰ μᾶς παραδοχὴ ὅτι οἱ καθημερινὲς ἐπιλογές μας δὲν ἔχουν ἰδιαίτερη σημασία καὶ νὰ μᾶς κάνει νὰ συνειδητοποιήσουμε τὴν ὑπαρξιακὴ ὕφὴ τῶν ἀποφάσεών μας, δυνάμει τῶν ὁποίων εἴμαστε αὐτοὶ ποὺ εἴμαστε.

618e 4. αὕτη ἡ κρατίστη αἵρεσις. «Ἡ κρατίστη αἵρεσις, ἡ καλύτερη ἐπιλογὴ, εἶναι ἡ ἀπάρνηση τοῦ τυραννικοῦ στοιχείου, ἡ μεσότηता καὶ ὁ ἐνάρετος βίος. Εἴαν δὲν ἐπιλεγεί αὐτός ὁ βίος, γιὰ τὰ δεινὰ ποὺ θα προκύψουν οἱ ἄνθρωποι δὲν θα πρέπει νὰ αἰτιῶνται τὸν θεὸ ἢ τὴν τύχην ἀλλὰ τὸν εαυτὸ τους (619c). Ἡ συλλογιστικὴ αὕτη ὁδηγεῖ ἀπὸ τὴν ἀπροσδιοριστία τῆς τάξεως τῆς ψυχῆς (*ψυχῆς δὲ τάξιν οὐκ ἐνείναι*) στὴ μορφοποίησίν της μέσω τῆς ἐλεύθερης ἐπιλογῆς. Εἴαν ἡ ἐπιλογὴ ἀνατρέξει στο ἀξιακὸ (*κρατίστη αἵρεσις ἀρετή*), ὁ προσδιορισμὸς ολοκληρώνεται, ἡ μορφοποίησις αὕτη καθίσταται ἀναγκαία, μετέχουσα στὴν ἀναγκαιότητα τοῦ ἀγαθοῦ, ἀλλιῶς ὁ βίος ἀναγκαῖα διασπάζεται καὶ αὐτοκαταστρέφεται» (Κ. Ψυχopaίδης [1999], σ. 79).

619a 5. τὸν μέσον ... αἰρεῖσθαι. Αὐτὸ τὸ ἠθικὸ ἄξιωμα δὲν ἀναδύεται ἀβίαστα ἀπὸ τὸ ὅλο ἐπιχείρημα τῆς *Πολιτείας*, τὸ ὁποῖο κατατείνει στὸ Ἀπόλυτο· θὰ ἦταν ἔτσι δυνατὸν νὰ θεωρηθεῖ ἄποψη τοῦ Ἡρόδου, ὁ ὁποῖος λίγο παραπάνω ἀναφέρθηκε σὲ ἀκραῖες καταστάσεις, *πλούτοις καὶ πενίαις*, τὰ δὲ νόσοις, τὰ δ' ὑγίαις μεμεῖχθαι, 618b 4-6.

619b 2-6. Καὶ δὴ οὖν ... ἀθυμεῖτω. Μιὰ εἰκονιστικὴ παρουσίασις τῆς πίστεως ὅτι ἀντίξοες συνθήκες δὲν καταστρέφουν τὴν ἀρετὴ οὔτε μειώνουν τὴ χαρὰ τοῦ ἀγαθοῦ ἀνθρώπου, ὁ ὁποῖος ἐπιλέγει τὸ σωστὸ —πίστις ποὺ τὴν συμμερίζονται οἱ Στωικοί, ὁ Ἐπίκουρος, οἱ Χριστιανοὶ ἠθικολόγοι.

619b 8 - c 3. τὴν μεγίστην τυραννίδα ... αἵρεσιν. Ὡς βάση ὑπόκειται ἐδῶ τὸ διανόημα ὅτι ἂν αὐτὸς ὁ *πρῶτος λαχὼν* εἶχε προσεκτικὰ ἐξετάσει τὸ χαρακτῆρα τοῦ βίου τὸν ὁποῖο διάλεξε, θὰ μποροῦσε νὰ εἶχε προβλέψει τὰ δεινὰ ποὺ συνεπαγόταν ἡ ἐπιλογὴ του. Τοῦτο, παρατηρεῖ ὁ R. Bambrough [1976], *ad loc.*, ἐναρμονίζεται μὲ τὴ σωκρατικὴ διδασκαλία τοῦ *οὐδείς ἐκὼν ἀμαρτάνει*. Ὅποιος πράττει τὸ κακὸ, πράττει κάτι ποὺ δὲν θὰ τὸ ἔπραττε, ἂν διέθετε περισσότερὴ γνώση, ἐπομένως, πράττει κάτι ποὺ δὲν ἀνταποκρίνεται στὴ βούλησίν του.

619c 7 - d 1. **ἔθει ἄνευ φιλοσοφίας ἀρετῆς μετεληφότα.** Ἡ ἐπιλογή μπροστά στο θρόνο τῆς ἀνάγκης ἐξαρτᾶται ἀπὸ προδιαθέσεις ποὺ διαμορφώθηκαν σὲ μιὰ προηγούμενη ζωὴ. Ὁ ἄνθρωπος ποὺ διάλεξε νὰ γίνῃ τύραννος ἦταν ἐνάρετος στὴν προηγούμενη ζωὴ του ἀλλὰ ἡ ἀρετὴ του ἦταν *ἔθει*, δηλαδή ἀπὸ συνήθεια, χωρὶς φιλοσοφικὴ θεμελίωση. Μὲ αὐτὸ ὁ Πλάτων κάνει τὴν ἐλευθερίαν νὰ ἐδράζεται στὴν ὑπόσταση καὶ ὄχι στὴν πράξη. Νὰ εἶσαι ἐλεύθερος σημαίνει νὰ ἔχει ἡ ὑπόστασή σου συνοχή, νὰ αὐτοκαταφάσκῃ, νὰ εἶσαι προσωπικότητα ἢ ὁποῖα ἐπιλέγει περιβάλλον καὶ ἐκδηλώνεται σὲ πράξεις ποὺ ἀπορρέουν ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ τῆς, ὁ ὁποῖος εἶναι τοποθετημένος μιὰ γιὰ πάντα σὲ ἓνα περιβάλλον ποὺ τὸ διάλεξε ὁ ἴδιος, τὸ φυσικὸ περιβάλλον του, αὐτὸ ποὺ ἀντιστοιχεῖ στὸ χαρακτῆρα του (J. A. Stewart [1960], σ. 176).

620a 6. **τὴν Θαμύρου.** Ὁ ἐπικὸς ἀοιδὸς *Θάμυρις* (καὶ ὄχι *Θαμύρας*, ὅπως φέρεται ἐδῶ στὸ κείμενο) νικῆθηκε σὲ ἓναν μουσικὸ ἀγῶνα του μὲ τὶς Μοῦσες καὶ τυφλώθηκε.

620b 2. **τὴν Αἴαντος τοῦ Τελαμωνίου** [sc. *ψυχὴν*]. Ὁ Αἴαντας ὀργίστηκε μέχρι παραφροσύνης ὅταν, ὕστερα ἀπὸ τὸ θάνατο τοῦ Ἀχιλλέα, τὰ ὅπλα τοῦ Ἀχιλλέα δόθηκαν στὸν Ὀδυσσεύα καὶ ὄχι σ' αὐτόν.

620b 6. **τὴν Ἀταλάντης ψυχὴν.** Μυθικὴ ἥρωίς, ὁμορφὴ σὰν τὴν Ἀρτέμιδα· ἀγαποῦσε τὸ κυνήγι.

620c 1. **Ἐπειοῦ τοῦ Πανοπέως.** Ὁ κατασκευαστὴς τοῦ Δούρειου ἵππου μὲ τὸν ὁποῖο κυριεύθηκε ἡ Τροία, *Ὀδύσεια* θ 493 καὶ 512.

620c 3. **Θερσίτου.** Ἡ περιγραφή τοῦ Θερσίτη ἀπὸ τὸν Ὅμηρο, *Ἰλιάδα* Β 211 κέ., τὸν ἔχει καταστήσει συνώνυμο τοῦ ἄσχημου, δειλοῦ καὶ ἀναιδοῦς ἀνθρώπου. Στὸν πλατωνικὸ *Γοργία* 525e 2 κέ. παρουσιάζεται ὡς ὁ τύπος τοῦ *πονηροῦ ιδιώτου*.

621a 8 - b 1. **τὸν δὲ αἰεῖ ... ἐπιλανθάνεσθαι.** Ὁ Guthrie [1975], σ. 559, χαρακτηρίζει τὸ χωρίο ὡς ἰδιαιτέρως ἐνδιαφέρον παράδειγμα νιοθέτησης ἀπὸ τὸν Πλάτωνα στοιχείων ἀπὸ τὴ σφαῖρα τῶν Μυστηρίων. Ἀναφέρει ὅτι σὲ χρυσὲς πλάκες θαμμένες μαζὶ μὲ τοὺς νεκροὺς στὴ Ν. Ἰταλία καὶ στὴν Κρήτη ἡ ψυχὴ παροτρύνεται νὰ ἀποφύγει μιὰ μὴ κατονομαζόμενη πηγὴ «κάπου στὰ ἀριστερὰ» (προφανῶς τὸ νερὸ τῆς Λήθης) καὶ τῆς συνιστᾶται νὰ ζητήσῃ νὰ πιεῖ νερὸ ἀπὸ τὴ λίμνη τῆς Μνήμης.

621b 8. **ὦ Γλαύκων.** Ἡ πρώτη σκηνὴ τῆς *Πολιτείας*, γράφει ὁ Ι. Θ. Κακριδῆς [1948], σ. 40 κέ. εἶχε ξετιλχτεῖ στὸ συνωστισμό καὶ τὴ φασαρία τοῦ πανηγυριοῦ, μὲ τὴν πανηγυριώτικὴ διάθεση τοῦ Πολέμαρχου καὶ τῶν νεαρῶν φίλων του· ἡ δευτέρη σκηνὴ στὸ ἡσυχότερο περιβάλλον τοῦ σπιτιοῦ τοῦ Κέφαλου μὲ τὴ διάθεση τῶν παρευρισκομένων νὰ γίνῃται πιὸ σοβαρὴ. Σιγὰ-σιγὰ τὰ περισσότερα πρόσωπα ἀποτραβιοῦνται, ὅπως σὲ μιὰ θεατρικὴ παράσταση, ὅταν τὰ φῶτα βαθμιαίᾳ ἐστιάζονται σὲ δύο πρόσωπα, ἐνῶ ὅλα τὰ ἄλλα ἐπάνω στὴ σκηνὴ ἐξαφανίζονται χωρὶς κανέναν νὰ τὸ παρατηρεῖ. Ἀπὸ τὸ δεύτερο βιβλίον κι ἔπειτα ὁ Σωκράτης συζητοῦσε ἀποκλειστικὰ μὲ τὰ

δύο ἀδελφία τοῦ Πλάτωνα, ἀλλὰ κι αὐτοὶ ἀπὸ κάποια στιγμή κι ἔπειτα ὑποβαθμίστηκαν σὲ βουβὰ πρόσωπα ποὺ ἀπλῶς συναινοῦσαν σὲ ὅ,τι ἔλεγε ὁ Σωκράτης. Τελικὰ δὲν εἴμαστε στὸν Πειραιά, στὸ σπίτι τοῦ Κέφαλου, ἀλλὰ σὲ ἕναν οὐδέτερο τόπο παρατηρώντας τὸν Σωκράτη νὰ χτίζει πέτρα τὴν πέτρα τὴν Πολιτεία. Κι ὅταν φθάνουμε στοὺς μεγάλους μύθους τοῦ τέλους, ἔχουμε ξεχάσει τὸν Κέφαλο, τὸ πανηγύρι, τὴν παννυχίδα καὶ κανένας πιά δὲν ρωτᾷ τὸν Σωκράτη τί ἀπέγινε στὸ τέλος τῆς συζήτησης.

621b 8. **ὁ μῦθος ἐσώθη καὶ οὐκ ἀπώλετο.** Ὁ ἀρχαῖος σχολιαστὴς σημειώνει: *τοῖς μὲν οὖν πολλοῖς προστιθέναι τοῖς μύθοις ἔθος ἦν, ὅτι μῦθος ἀπώλετο, δεικνύναι βουλομένοις ὡς ἄρα οἱ μῦθοι λέγουσι μὴ ὄντα, καὶ ἅμα ἐρρήθησαν καὶ οὐκ εἰσὶν. Πλάτων δὲ τοῦναντίον πανταχοῦ σφύζεσθαι τε καὶ σφύζειν φησὶ τοὺς μύθους τοὺς παρ' αὐτῷ μάλα γε εἰκότως· τῶν γὰρ ὄντων εἰσὶν ἐξηγηταὶ καὶ ὠφέλμοι διὰ τοῦτο.*

621d 2-3. **εὖ πράττωμεν.** Ὁ συνήθης χαιρετισμὸς τοῦ Πλάτωνα (*εὖ πράττειν*· πρβ. *Ἐπιστολὴ Γ'* 315a 6 - b 3) ἔλαφρὰ παραλλαγμένος. Σὲ αὐτὸν συγκεφαλαιώνεται τὸ μήνυμα ὅλο τοῦ διαλόγου, στὴ μετάφραση ὅμως δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ διασωθεῖ ἀκέραιο μὲ τὴ διττὴ σημασία του: 'νὰ εὐτυχοῦμε' καὶ συνάμα 'νὰ εἴμαστε σωστοὶ στὶς πράξεις μας'.

ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ

Για τη συγκρότηση του ἀρχαίου κειμένου βασίστηκα κυρίως στὴν ἔκδοση τοῦ I. Burnet, στὸν τέταρτο τόμο τῶν *Platonis Opera* τῆς σειρᾶς τῶν κλασικῶν συγγραφέων τῆς Ὁξφόρδης (Oxonii 1902), ἀλλὰ καὶ στὶς ἐκδόσεις τῶν J. Adam, *The Republic of Plato*, Cambridge 1963 [1902], E. Chambri, *Platon. La République*, Paris 1996 [1932] στὶς ἐκδόσεις Les Belles Lettres, P. Shorey, *Plato. The Republic*, Cambridge Mass. — London 1994 [1930/1935] στὶς ἐκδόσεις Loeb. Στὸν παρακάτω συγκριτικὸ πῖνακα σημειώνονται οἱ ἀποκλίσεις ἀπὸ τὸ κείμενο τοῦ I. Burnet στὴν Ὁξφόρδη.

Κείμενο τοῦ Burnet

Ἀποκλίσεις τοῦ ἀνὰ χεῖρας τόμου

359d 1	τῷ [Γύγου] τοῦ Λυδοῦ	τῷ Γύγου τοῦ Λυδοῦ (Adam)
364c 6	οἱ μὲν κακίας πέρι, εὐπετείας διδόντες	οἱ μὲν κακίας περὶ εὐπετείας ῥῥδοντες (Adam)
365e 2-3	ἔκ τε τῶν νόμων	ἔκ τε τῶν λόγων
382b 10	γεγονός εἶδωλον	γεγονός, εἶδωλον
387e 6	ὀδύρεσθαι, φέρειν	ὀδύρεται, φέρει δὲ (Stallbaum)
398a 5	οὐκ ἔστιν	οὐτ' ἔστιν
399b 6	ἐπέχοντα	ὑπέχοντα
407b 4-7	σχεδὸν γέ τι ... δύσκολος (ἀποδίδεται στὸν Γλαύκωνα)	σχεδὸν γέ τι ... δύσκολος (ἀποδίδεται στὸν Σωκράτη)
408c 2	πεισόμεθα	πειθόμεθα
411e 7	εἰ μὴ εἰ πάρεργον	εἰ μὴ εἴη πάρεργον
413d 7	τούτοις γοητείας	τοῦ τῆς γοητείας (Stallbaum)
427c 3	[ἐν μέσῳ] τῆς	ἐν μέσῳ τῆς
428d 1	ὄντινα	ὄντιν' ἄν (Ast)
430e 8	ἀποφαίνοντες	λέγοντες
434a 6-7	μεταλλαττόμενα, ἄρά σοι	μεταλλαττόμενα ἄρά σοι
434d 7	πρότερον <ῆ> ἐκεῖ	πρότερον ἐκεῖ
436a 8	τῷ αὐτῷ τούτῳ	τῷ αὐτῷ τούτων
436e 6	οὐδαμῇ [ἔστιν]	οὐδαμῇ ἔστιν
439d 1	ὅταν ἐγγένηται	ὅταν ἐγγίγνηται
441b 4	που [ἐκεῖ]	που ἐκεῖ
441c 5	ὡμολόγηται	ὁμολογεῖται

443c 4	ὠφέλει	ὠφέλει (Ast)
444b 4-5	πρέπειν αὐτῷ δουλεύειν τῷ δ' οὐ δουλεύειν ἀρχικοῦ γένους ὄντι;	πρέπειν αὐτῷ δουλεύειν τῷ τοῦ ἀρχικοῦ γένους ὄντι;
445b 8	ἀποκητέον	ἀποκητέον
454d 2	καὶ ἱατρικὴν τὴν ψυχὴν [ὄντα]	καὶ ἱατρικὸν
457b 2-3	ἀτελῇ τοῦ γελοίου σοφίας δρέπων καρπὸν	ἀτελῇ τοῦ γελοίου δρέπων καρπὸν (Adam)
468a 4	ποῖ' αὖ	ποῖα
472d 1	τὴν ἐκείνης μοῖραν	τὴν ἐκείνοις μοῖραν
473e 5	οὐκ ἂν ἄλλῃ τις εὐδαιμονήσειεν	οὐκ ἂν ἄλλῃ τις εὐδαιμονήσειεν
493d 3	ὅτι μὲν γὰρ ἂν τις	ὅτι μὲν γὰρ, ἐάν τις
493d 6	Διομηδεῖα	Διομήδεια
500a 2-4	[ἦ καὶ ἐάν ... ἀποκρινεῖσθαι]	ἦ καὶ ἐάν ... ἀποκρινεῖσθαι
504a 1	οἱ ἐν τοῖς ἄλλοις	οἱ ἐν τοῖς ἄθλοις (Orelli)
507b 6	κατ' ἰδέαν μίαν	καὶ ἰδέαν μίαν
510b 6-7	τὸ ἐπ' ἀρχὴν ἀνυπόθετον	ἐπ' ἀρχὴν ἀνυπόθετον
515b 5	ἡγῇ ἂν τὰ ὄντα αὐτοὺς νομίζειν	ἡγεί ἂν τὰ παριόντα αὐτοὺς νομίζειν
530c 5-6	ἀλλὰ γὰρ τι ἔχεις	ἀλλὰ γὰρ τί ἔχεις
532a 4	πρὸς αὐτὰ <τὰ> ἄστρο	πρὸς αὐτὰ ἄστρο
533a 5	ἀλλ' ὅτι μὲν δὴ	ἀλλ' ὅτι μὲν δεῖ
533e 4-6	Ἄλλ' ὃ ἂν ... Ναί.	[Ἄλλ' ὃ ἂν ... Ναί.]
552d 5	βαλλαντιατόμοι	βαλαντιατόμοι
552e 1	Μὴ οὖν οἰώμεθα	Μὴ οὖν οἰώμεθα
552e 4	Οἰώμεθα μὲν οὖν	Οἰώμεθα μὲν οὖν
553b 4	[βλαπτόμενον] ὑπὸ συκοφαντῶν	βλαπτόμενον ὑπὸ συκοφαντῶν
554b 6	καὶ ἐτί<μα> μάλιστα	καὶ ἐτίμα μάλιστα (Schneider)
558a 5	[ἀνθρώπων] καταψηφισθέντων	ἀνθρώπων καταψηφισθέντων
558a 7	[καὶ] ὥς οὕτε	καὶ ὥς οὕτε
558b 6	ἅπαντ' αὐτὰ	ἅπαντα ταῦτα
562b 4	τοῦτο δ' ἦν [ὑπερ]πλοῦτος	τοῦτο δ' ἦν πλοῦτος
564b 6	οὕς δὴ ἀφομοιοῦμεν	οὕς δὴ ἀφομοιοῦμεν
568d 8-9	τὰ τῶν ἀποδομένων	<καὶ> τὰ τῶν ἀπολομένων (Baiter)
575e 3	καὶ πρὶν ἄρχειν	καὶ πρὶν ἄρχειν;
577d 1	ὅμοιος ἀνὴρ τῇ πόλει	ὅμοιος ἀνὴρ τῇ πόλει (Campbell)
578c 6	τῷ τοιούτῳ λόγῳ	τῷ τοιούτῳ λόγῳ (Adam)
581e 5	Εὖ, ἔφη, δεῖ εἰδέναι;	Εὖ, ἔφη, δεῖ εἰδέναι.
585c 7-8	Ἦ οὖν αἰεὶ ὁμοίου οὐσία οὐσίας τι μᾶλλον ἢ ἐπιστήμης μετέχει;	Ἦ οὖν αἰεὶ ὁμοίου οὐσία μᾶλλον ἢ ἐπιστήμη μετέχει; (Bury)
589b 1	ἐγκρατέστατος, καὶ τοῦ	ἐγκρατέστατος καὶ τοῦ
604b 4	δύο φαμέν αὐτῷ	δύο φαμέν ἐν αὐτῷ
606c 7	τότ' αὖ ἀνείξ	τότ' αὖ ἀνίης
608a 6	ῥσόμεθα δ' οὖν	ἀκροασόμεθα δ' οὖν (Adam)
610d 1	ὑπ' αὐτοῦ, τοῦ ἀποκτεινύντος	ὑπ' αὐτοῦ τούτου ἀποκτεινύντος
621b 8	μῦθος ἐσώθη	ὁ μῦθος ἐσώθη (E. Fränkel)

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ἐκτὸς ἀπὸ τοῦς τίτλους στοὺς ὁποίους γίνεται κάποια παραπομπή στοῦ Εἰσαγωγικοῦ σημείου ἢ στὰ Ἑρμηνευτικά σημειώματα, ἔχουν ἐπίσης περιληφθεῖ σὲ αὐτὴ τὴ Βιβλιογραφία μονογραφίες καὶ ἄρθρα ἀναφερόμενα ἐν μέρει ἢ ἐν ὅλῳ στὴν *Πολιτεία* ἐπίσης ἐκδόσεις καὶ μεταφράσεις (ξενόγλωσσες ἢ νεοελληνικὲς) καὶ ὁρισμένες σημαντικὲς συνολικὲς ἐκθέσεις τῆς πλατωνικῆς φιλοσοφίας. Ὁ ἀλφαβητικὸς κατάλογος εἶναι ἐνιαῖος, ὥστε κατὰ τὴν ἀναζήτησι ἐνὸς τίτλου ὁ ἀναγνώστης νὰ μὴν εἶναι ἀναγκασμένος νὰ ἀνατρέχει σὲ διαφοροετικoὺς ἐπιμέρους καταλόγους (γιά τις ἐκδόσεις καὶ τις μεταφράσεις, τις γενικὲς ἐκθέσεις, τις μονογραφίες καὶ τὰ ἄρθρα, κ.ά.). Παρακαλεῖται ὁ ἀναγνώστης νὰ ἔχει ὑπόψη τοῦ ὅτι στοῦ Εἰσαγωγικοῦ σημείωμα καὶ στὰ Ἑρμηνευτικά σημειώματα ἡ ἐντὸς ἀγκυλῶν χρονολογικὴ ἔνδειξι ἀμέσως μετὰ τὸ ὄνομα τοῦ συγγραφέα (π.χ. G. C. Field [1967], σ. 14) δηλώνει τὴν ἐκδοσι στὴν ὁποία γίνεται ἡ παραπομπή, ἔνδειξι ἡ ὁποία στὴν παρακάτω βιβλιογραφία σημειώνεται ἀμέσως μετὰ τὸν τόπο τῆς ἐκδοσης, ἐνῶ ἡ ἔνδειξι μέσα σὲ ἀγκύλες —ἐφόσον κρίνεται χρήσιμο νὰ δοθεῖ— δηλώνει ἐδῶ τὸ ἔτος τῆς πρώτης ἐκδοσης (π.χ. G. C. Field, *Plato and his Contemporaries*. London 1967 [1930]).

Adam, J. *The Republic of Plato*, τ. 1-2. Cambridge 1963 [1926/1929].

Allen, R.E. (ἐκδ.), *Studies in Plato's Metaphysics*. London 1965.

—, «On Contract and the Common Good», στοῦ S. Panagiotou (ἐκδ.), *Justice, Law and Method in Plato and Aristotle*. Edmonton 1987, 51-62.

Andersson, T., *Polis and Psyche. A Motif in Plato's Republic*. Göteborg 1971.

Andrew, E., «Equality of Opportunity as the Noble Lie», στοῦ *History of Political Thought* 10 (1989), 477-95.

Annas, J., «Plato's Republic and Feminism», *Philosophy* 51 (1976), 307-21.

—, «Plato and Common Morality», *Classical Quarterly* 28 (1978), 437-51.

—, *An Introduction to Plato's Republic*. Oxford 1981.

—, «Plato's Myths of Judgement», *Phronesis* 27 (1982), 119-43.

—, «Politics and Ethics in Plato's Republic. (Book V 449-471c)», στοῦ: O. Höffe (ἐκδ.), *Platon. Politeia*. Berlin 1997, 141-60.

Apelt, O., *Platon, Der Staat*. Hamburg 1989 [1916].

Arendt, H., *The Human Condition*. Chicago 1958. (Ἑλληνικὴ μετάφρασι τῶν Σ. Ροζάνη - Γ.

- Λυκιαρδόπουλου με τὸν τίτλο *Ἡ ἀνθρώπινη κατάσταση*, Ἀθήνα 1986, ὅπου καὶ παραπέμπουμε).
- Arnim, H.v., «Sprachliche Forschungen zur Chronologie der platonischen Dialoge», στὸ: *Sitzungsberichte der Kaiserlichen Akademie der Wissenschaften in Wien*, 169.1. Wien 1912, 1-210.
- Aronson, S.H., «The Happy Philosopher: a Counterexample to Plato's Proof», *Journal of the History of Philosophy* (1972), 383-98.
- Austin, J.L., «The Line and the Cave in Plato's *Republic*», στὸ: J.O. Urmson-G.J. Warnock (ἐκδ.), *Philosophical Papers*. Oxford 1979 (κεφ. 13).
- Bambrough, R. (ἐκδ.), *Plato, Popper and Politics*. Cambridge 1967.
- , «Plato's Political Analogies», ὁ.π., 99-115.
- , *Plato. The Republic*. (Translated by A. Lindsay. Introduction and Notes by —). London 1976 [1935].
- Barker, E., *The Political Thought of Plato and Aristotle*. N.York 1959 [1918].
- Barrow, R., *Plato, Utilitarianism and Education*. London 1975.
- Beck, F.A.G., *Greek Education, 450-350 BC*. London 1964.
- Belfiore, E., «A Theory of Imitation in Plato's *Republic*», *Transactions of the American Philological Association*, 114 (1984), 121-46.
- , «Lies Unlike the Truth: Plato on Hesiod, *Theogony* 27», ὁ.π., 115 (1985), 47-57.
- Βιρβιδάκης, Σ., «Ἡ φαινομενολογία τῆς ἠθικῆς ἐμπειρίας στοὺς ἐσχατολογικοὺς μύθους τῶν πλατωνικῶν διαλόγων», στὸ: Ι.-Θ.Α. Παπαδημητρίου (ἐκδ.), *Πρακτικά τοῦ πρώτου Πανελληνίου καὶ Διεθνοῦς Συνεδρίου Ἀρχαίας Ἑλληνικῆς Φιλολογίας* (23-26.5.1994). Ἀθήνα 1997.
- Bloom, A., *The Republic of Plato*. N.York 1991 [1968].
- Blössner, N., *Dialogform und Argument*. Studium zu Platons 'Politeia'. Wiesbaden 1997.
- Borsche, T., «Die Notwendigkeit der Ideen: *Politeia*», στὸ: T. Kobusch - B. Mojsisch (ἐκδ.), *Platon. Seine Dialoge in der Sicht neuer Forschungen*. Darmstadt 1996, 96-114.
- Boter, G.J., «Thrasymachus and πλεονεξία», *Mnemosyne* 39 (1986) 261-81.
- Brandwood, L., *The Chronology of Plato's Dialogues*. Cambridge 1990.
- Brickhouse, T.C., «The Paradox of the Philosopher's Rule», *Apeiron* 15 (1981), 152-160.
- Brickhouse, T.C. - Smith, N., «Justice and Dishonesty in Plato's *Republic*» 21 (1983), 79-95.
- Bröcker, W., *Platos Gespräche*. Frankfurt a.M. 1964.
- Broze, M., «Mesonge et justice in Platon», *Revue Internationale de Philosophie* 40 (1980), 38-48.
- Brown, L., «How Totalitarian is Plato's *Republic*?», στὸ: E.N. Ostfeld (ἐκδ.), *Essays on Plato's Republic*. Aarhus 1998, 13-27.
- Bruns, I., «Frauenemanzipation in Athen», στὸ: τοῦ αὐτοῦ, *Vorträge und Aufsätze*. München 1905.
- Bubner, R., «Theorie und Praxis bei Platon», στὸ: τοῦ αὐτοῦ, *Antike Themen und ihre moderne Verwandlung*, Frankfurt a.M. 1992, 22-36.
- Burnyeat, M., «Utopia and Fantasy. The Practicability of Plato's Idealy Just City», στὸ: J.

- Hopkins - A. Savile (ἐκδ.), *Psychoanalysis, Mind and Art*. Cambridge (Mass.) - Oxford 1992, 175-87.
- Γεωργούλης, Κ.Δ., *Πλάτωνος Πολιτεία*. Ἀθήναι - Θεσσαλονίκη 1939.
- Γρυπάρης, Ι., *Πλάτων. Πολιτεία*, τ. 1-2, Ἀθήνα χ.χ.
- Canfora, L., «Platon im Staatsdenken der Weimarer Republik», στὸ: H. Funke (ἐκδ.), *Utopie und Tradition*. Würzburg 1987, 133-47.
- Cassirer, E., *The Myth of the State*. 1946. (Ἑλληνικὴ μετάφραση τῶν Σ. Ροζάνη - Γ. Λυκιαρδόπουλου μὲ τὸν τίτλο Ὁ μύθος τοῦ κράτους, Ἀθήνα 1991, ὅπου καὶ παραπέμπουμε).
- , *The Educational Value of Art*. 1943. (Ἑλληνικὴ μετάφραση τοῦ Γ. Λυκιαρδόπουλου μὲ τὸν τίτλο Ἡ παιδευτικὴ ἀξία τῆς τέχνης, Ἀθήνα 1994, ὅπου καὶ παραπέμπουμε).
- Chambry, É., *Platon. La République*, τ. 1-3. Paris 1996 [1932], Les Belles Lettres, Budé.
- Chanteur, J., *Platon, le désir et la cité*. Paris 1980.
- Chappell, T.D.J., «The Virtues of Thrasymachus», *Phronesis* 38 (1993), 1-17.
- Chen, L.C.H., *Acquiring Knowledge of the Ideas*. Stuttgart 1992.
- Cooper, J., «The Psychologie of Justice in the Republic», *American Philosophical Quarterly* 14 (1977), 151-7.
- , «Plato's Theory of Human Motivation», *History of Philosophy Quarterly* 1 (1984), 3-21.
- Cornford, F.M., «Mathematics and Dialectic in the Republic VI-VII», *Mind* 41 (1932), 37-52 καὶ 173-90.
- , «Plato's Commonwealth», στὸ: τοῦ αὐτοῦ, *The Unwritten Philosophy and Other Essays*. Cambridge 1967 [1950], 47-67.
- , *The Republic of Plato*. Translated with Introduction and Notes by —. London 1969 [1941].
- Craig, L.H., *The War Lover. A Study of Plato's Republic*. Toronto - Buffalo - London 1996.
- Crombie, I.M., *An Examination of Plato's Doctrine*. London, τ. 1 (1962), τ. 2 (1963).
- Cross, R.C. - Woosley, A.D., *Plato's Republic: A Philosophical Commentary*. London 1964.
- Crossman, R.H.S., *Plato Today*. London 1959.
- Dahrendorf, R., «Lob des Thrasymachos. Zur Neuorientierung von politischer Theorie und politischer Analyse», στὸ: τοῦ αὐτοῦ, *Pfade aus Utopia*, München 1967, 294-313.
- Demos, R., «A Fallacy in Plato's Republic?», *Philosophical Review* 73 (1964), 395-8.
- Denniston, J.D., *The Greek Particles*. Oxford 1959.
- Deschoux, M., *Platon ou le jeu philosophique*. Paris 1980.
- Despotopoulos C., «La 'cité parfait' de Platon et l' esclavage (sur République 433d)», *Revue des Études Grecques* (1970), 26-37.
- Diès, A., «Le nombre de Platon – essai d' exégèse et d' histoire», *Akadémie des Inscriptions, Mémoires* 14 (1940), 1-141.
- Dittmar, H., *Aeschines von Sphettos*. Studien zur Literaturgeschichte des Sokratiker. Berlin 1912.
- Dodds, E.R., «Plato and the Irrational», *Journal of Hellenic Studies* 65 (1974), 16-25.
- , *Plato. Gorgias*. Oxford 1959.

- Dombrowski, D.A., «Republic 414b-c: nobles LIES, NOBLE lies or NOBLE “lies”?», *Classical Bulletin* 58 (1981), 4-6.
- , «Plato, Republic 414 c-d, again», *Liverpool Classical Monthly* 10 (1985), 36-8.
- Dover, K.J., *Greek Popular Morality in the Time of Plato and Aristotle*. Oxford 1974.
- Ebert, T., *Meinung und Wissen in der Philosophie Platons*. Berlin 1974.
- Ehrenfels, F.v., «Zur Deutung der platonischen Hochzeitszahl», *Archiv für Geschichte der Philosophie* (1962), 240-4.
- Else, G.F., *The Structure and Date of Book 10 of Plato's Republic*. Heidelberg 1972.
- , *Plato and Aristotle on Poetry*. Chapell Hill-London 1986.
- Erbse, H., «Platons *Politeia* und die modernen Antiplatoniker», *Gymnasium* 83 (1976), 169-91.
- Ferber, R., «Notizen zu Platons Höhlengleichnis», *Freiburger Zeitschrift für Philosophie und Theologie* 28 (1981), 393-433.
- , *Platos Idee des Guten*. Sankt Augustin 1987 [1984].
- Ferguson, J., «Sun, Line and Cave Again», *Classical Quarterly* N.S. 13 (1963), 188-93.
- , «The Ethics of the γενναῖον ψεῦδος», *Liverpool Classical Monthly* 6 (1981), 259-67.
- Field, G.C., *Plato and his Contemporaries*. London 1967 [1930].
- Fine, G., «Knowledge and Belief in Republic V», *Archiv für Geschichte der Philosophie* 60 (1978), 121-39.
- , «Knowledge and Belief in Republic V-VII», στὸ: S. Everson (ἐκδ.), *Companions to Ancient Thought: Epistemology*, Cambridge 1990, 85-115.
- Fortenbaugh, W., «Plato: Temperament and Eugenic Policy», *Arethusa* 8 (1975), 283-306.
- Foster, M.B., *The Political Philosophies of Plato and Hegel*. Oxford 1935.
- , «A Mistake of Plato's in the Republic», *Mind* 46 (1937), 386-93.
- Frede, D., «Platon, Popper und der Historizismus», στὸ: E. Rudolph (ἐκδ.), *Polis und Kosmos. Naturphilosophie und politische Philosophie bei Platon*. Darmstadt 1996, 74-107.
- , «Die ungerechten Verfassungen und die ihnen entsprechenden Menschen», στὸ: O. Höffe (ἐκδ.), *Plato. Politeia*. Berlin 1997.
- Freyer, H., *Die politische Insel. Eine Geschichte der Utopien von Platon bis zur Gegenwart*. Leipzig 1936.
- Friedländer, P., *Platon*. Berlin, τ. 1 (1964), τ. 2 (1964), τ. 3 (1960).
- Funke, H. (ἐκδ.), *Utopie und Tradition. Platons Lehre vom Staat in der Moderne*. Würzburg 1987.
- Gadamer, H.G., «Platon und die Dichter», στὸ: τοῦ αὐτοῦ, *Platos dialektische Ethik*. Hamburg 1968, 181-204.
- Gaiser, K., *Platons ungeschriebene Lehre*. Stuttgart 1962.
- , (ἐκδ.), *Das Platonbild. Zehn Beiträge zum Platonverständnis*. Hildesheim 1969.
- , «Die Rede der Musen über den Grund von Ordnung und Unordnung: Platon, *Politeia* VIII 545d-547a», *Studia Platonica* (τιμητικὸς τόμος H. Gundert). Amsterdam 1974, 49-85.

- , «Plato's Enigmatic Lecture 'On the Good'», *Phronesis* 25 (1980), 5-37.
- Gallop, D., «Image and Reality in Plato's *Republic*», *Archiv für Geschichte der Philosophie* 47 (1965), 113-31.
- Gauss, H., *Philosophischer Handkommentar zu den Dialogen Platons*, τ. II/2. Bern 1958.
- Gigon, O., *Gegenwärtigkeit und Utopie*. Eine Interpretation von Platons Staat I. Zürich-München 1976.
- , «Platon und die politische Wirklichkeit».
- Gill, C.J., «Plato and the Education of Charakter», *Archiv für Geschichte der Philosophie* 67 (1985), 1-26.
- Gladigow, B., «Platon und die Geschichte des Gedankenexperiments», στο: H. Funke (ἐκδ.), *Utopie und Tradition*. Würzburg 1987, 109-22.
- Goldschmidt, V., *Platonisme et pensée contemporaine*. Paris 1970.
- Gombrich, E.H., *Art and Illusion*. London 1959. (Ἑλληνικὴ μετάφραση τοῦ Α. Παππᾶ μετὸν τίτλο *Τέχνη καὶ ψευδαἰσθηση*, Ἀθήνα 1995, ὅπου καὶ παραπέμπουμε).
- Gosling, J.C.B., «*Republic V*: ta polla kala», *Phronesis* 5 (1960), 116-28.
- , «Doxa and Dynamis in Plato's *Republic*», *Phronesis* 13 (1968), 119-30.
- Gould, T., *Platonic Love*. London 1963.
- , *The Ancient Quarrel between Poetry and Philosophy*. Princeton 1990.
- Gouldner, A.W., *Enter Plato*. N.York 1965.
- Graeser, A., «Platons Auffassung von Wissen und Meinung in *Politeia V*», *Philosophisches Jahrbuch* 98 (1991), 365-88.
- Green W.C., *Scholia Platonica*. Ann Arbor 1981 [1938].
- Griswold, C., «The ideas and the Criticism of Poetry in Plato's *Republic*, book 10», *Journal of the History of Philosophy* 19 (1981), 135-50.
- Grube, G.M.A., *Plato's Thought*. London 1970 [1935].
- , *Plato. Republic*. Revised by C.D.C. Reeve. Indianapolis 1992 [1948].
- Guthrie, W.K.C., *A History of Greek Philosophy*. Cambridge, τ. 3, (1969), τ. 4 (1975), τ. 5 (1978).
- Halfwassen, J., *Der Aufstieg zum Einen*. Untersuchungen zu Platon und Plotin. Stuttgart 1992.
- Hall, R.W., *Plato and the Individual*. The Hague 1963.
- , «On the Myth of Metals in the *Republic*, *Apeiron* 1 (1967), 28-32.
- Halliwel, S., «The *Republic's* Two Critics of Poetry», στο: O. Höffe (ἐκδ.), *Platon. Politeia*. Berlin 1997, 313-32.
- , «Plato and Aristotle on the Denial of Tragedy», *Proceedings of the Cambridge Philological Society* 30 (1984), 49-71.
- , *Plato: Republic 10*. Warminster 1988.
- , *Plato: Republic 5*. Warminster 1993.
- Hare, R.M., «Plato and the Mathematicians», στο: R. Bambrough (ἐκδ.), *New Essays on Plato and Aristotle*. London 1967 [1965], 21-38.
- Hartmann, M., «The Hesiodic Roots of Plato's Myth of the Metals», *Helios* 15 (1988), 103-14.

- Hartmann, N., «Zur Lehre von Eidos bei Platon und Aristoteles», στο: K. Gaiser (ἐκδ.), *Das Platonbild*. Hildesheim 1969, 140-75.
- Hauser, A., *Sozialgeschichte der Kunst und Literatur*. München 1983 [1953].
- Havelock, E.A., *Preface to Plato*. Oxford 1963 (κεφ. 1 και 2).
- Hellwig, D., *Adikia in Platons Politeia*. Interpretation zu den Büchern VIII und IX. Amsterdam 1980.
- Henderson, T.Y., «In Defense of Thrasymachus», *American Philosophical Quarterly* 7 (1970), 218-28.
- Hermann, K.F., *Geschichte und System der Platonischen Philosophie*. Heidelberg 1839.
- Hirzel, R., «Über den Unterschied der *dikaio-syne* und der *sophrosyne* in der platonischen Republik», *Hermes* 8 (1874), 379-411.
- Hitchcock, D., «The Good in Plato's Republic», *Apeiron* 19 (1985), 65-92.
- Höffe, O., *Politische Gerechtigkeit*. Grundlegung einer Kritischen Philosophie von Recht und Staat. Frankfurt a.M. 1987 (κεφ. 8).
- , (ἐκδ.), *Platon. Politeia*. Berlin 1997.
- , «Zur Analogie von Individuum und Polis», στο: O. Höffe (ἐκδ.), *Platon. Politeia*. Berlin 1997, 69-93.
- , «Vier Kapitel einer Wirkungsgeschichte der *Politeia*», στο: O. Höffe (ἐκδ.), *Platon. Politeia*. Berlin 1997, 333-61.
- Höslé, V., *I fondamenti dell' aritmetica e della geometria in Platone*. Milano 1994.
- Hourani, G.F., «Thrasymachus' Definition of Justice in Plato's *Republic*», *Phronesis* 7 (1962), 110-20.
- Howland, J., *The Republic*. N.York 1993.
- Irwin, T., «Plato's Heracleiteanism», *Philosophical Quarterly* 27 (1977), 1-13.
- , *Plato's Ethics*. N.York - Oxford 1995 (κεφ. 11-18).
- , «The Parts of the Soul and Cardinal Virtues», στο: O. Höffe (ἐκδ.), *Platon. Politeia*. Berlin 1997, 119-39.
- Jacques, J.H., *Plato's 'Republic': A Beginner's Guide*. Derby 1971.
- Jaeger, W., *Humanism and Theology*, 1943.
- , *Paideia. Die Formung des griechischen Menschen*, τ. 2-3, Berlin 1959.
- , «A New Greek Word in Plato's Republic», στο: τοῦ αὐτοῦ, *Scripta Minora* II, Rom 1960.
- Janaway, C., *Images of Excellence. Plato's Critique of the Arts*. Oxford 1995.
- Joly, H., *Le renversement platonicien. Logos, episteme, polis*. Paris 1974.
- Jowett, B. - Campbell, L., *Plato's Republic*, τ. 1-3. Oxford 1894.
- Kahn, Ch., «The Meanings of "Justice" and the Theory of Forms», *Journal of Philosophy* 69 (1972), 567-79.
- , «Plato and the Unity of Virtues», στο: W. Werkmeister (ἐκδ.), *Facets of Plato's Philosophy*. Assen 1976.
- , «Proleptic Composition in the *Republic*, or Why Book 1 was never a Separate Dialogue», *Classical Quarterly* N.S. 43 (1993), 131-42.
- , *Plato and the Socratic Dialogue*. The philosophical use of a literary form. Cambridge 1996.

- Kakridis, J.T., «The Part of Cephalus in Plato's Republic», *Eranos* 46 (1948), 35-41.
- Kannicht, R., «Der alte Streit zwischen Philosophie und Dichtung», *Der altsprachliche Unterricht* 23 (1980), Heft 6, 6-36.
- Kapp, E., «Platon und die Akademie», στὸ τοῦ αὐτοῦ, *Ausgewählte Schriften*. Berlin 1968 [1936].
- Karasmanis, V., «Plato's Republic: The Line and the Cave», *Apeiron* 21 (1988), 147-71.
- Karpp, H., «Die Philosophenkönige bei Platon und bei Kant», *Gymnasium* 60 (1953), 334-8.
- Kelsen, H., *Die Illusion der Gerechtigkeit*. Eine kritische Untersuchung der Sozialphilosophie Platons. Wien 1985.
- Kaufmann, W., *Tragedy and Philosophy*. Princeton 1968.
- Kerferd, G.B., «The Doctrine of Thrasymachus in Plato's Republic», *Durham University Journal* 9 (1947), 19-27. Ξανατυπωμένο στὸ: C.J. Classen (ἐκδ.), *Sophistik*. Darmstadt 1976, 545-63.
- , «Thrasymachus and Justice: A Reply», *Phronesis* 9 (1964), 12-16.
- Kersting, W., *Platons «Staat»*. Werkinterpretation. Darmstadt 1999.
- Kirwan, G., «Glaucón's Challenge», *Phronesis* 10 (1965), 162-73.
- Klosko, G., *The Development of Plato's Political Theory*. N.York - London 1986.
- Κονδύλης, Π., *Ὁ Μάρξ καὶ ἡ ἀρχαία Ἑλλάδα*. Ἀθήνα 1984.
- Krämer, H.J., «Das Problem der Philosophenherrschaft bei Platon», *Philosophisches Jahrbuch* 84 (1967), 254-70.
- , «Epekeina tes Ousias: Zu Platon, Politeia 509b», *Archiv für Geschichte der Philosophie* 51 (1969), 1-30.
- Kraut, R., «Egoism, Love and Political Office in Plato», *Philosophical Review* 82 (1973), 330-44.
- , «Reason and Justice in Plato's Republic», στὸ: E.N. Lee κᾶ. (ἐκδ.), *Exegesis and Argument*. Assen 1973a, 207-24.
- , «Return to the Cave: Republic 519-521», στὸ: J.J. Cleary (ἐκδ.), *Proceedings of the Boston Area Colloquium in Ancient Philosophy* 7 (1991), 43-61.
- , «In Defense of Justice in Plato's Republic», στὸ: τοῦ αὐτοῦ (ἐκδ.), *The Cambridge Companion to Plato*, Cambridge 1992, 311-37.
- , «Plato's Comparison of Just and Unjust Lives (Book IX, 576b - 592b)», στὸ: O. Höffe (ἐκδ.), *Platon. Politeia*. Berlin 1997, 271-90.
- Krohn, A., *Der Platonische Staat*. Halle 1876.
- Kuhn, H., «Die wahre Tragödie. Platon als Nachfolger der Tragiker», στὸ: K. Gaiser, (ἐκδ.), *Das Platonbild*. Hildesheim 1969, 231-323.
- Lafrance, Y., *Pour interpréter Platon. La ligne en République VI 509-511e*. Paris 1987.
- Laks, A., «Legislation and Demiurgy: On the Relationship between Plato's Republic and Laws», στὸ: *Classical Antiquity* 9, 209-29.
- Lear, J., «Inside and Outside the Republic», *Phronesis* 17 (1992), 184-215.
- Ledger, G.R., *Re-Counting Plato: A Computer Analysis of Plato's Style*. Oxford 1989.
- Lee, D., *Plato, The Republic*. London 1987 [1955].

- Lee, E.N., «Plato's Theory of Social Justice in *Republic* II-IV», στο: J. Anton - A. Preus (ἐκδ.), *Essays in Ancient Greek Philosophy*. III Plato. Albany 1989.
- Leisegang, H., *Platon*: τὸ ἄρθρο στὴ *RE* XX 2, στήλες 2342-537. 1941.
- Lesses, G., «Weakness, Reason, and the Divided Soul in Plato's *Republic*», *History of Philosophy Quarterly* 4 (1987), 147-62.
- Levinson, R., *In Defense of Plato*. Gambridge (Mass.) 1953.
- Leys, W., «Was Plato Non-Political?», στο: G. Vlastos (ἐκδ.), *Plato* II. N.York 1971, 166-73.
- Lindsay, A.D., *The Republic of Plato*. Translated by —, London 1948.
- Lutoslawski, W., *The Origin and Growth of Plato's Logic*. London 1897.
- Mabbott, J.D., «Is Plato's *Republic* Utilitarian?», *Mind* 46 (1937), 468-74· ἐπίσης στο: G. Vlastos (ἐκδ.), *Plato* II. N.York 1971, 57-65.
- Maguire, J.P., «Thrasymachus... or Plato?», *Phronesis* 16 (1971), 142-63.
- Mahoney, T.A., «Do Plato's Philosopher-Rulers Sacrifice Self-interest to Justice?», *Phronesis* 37 (1992), 265-82.
- Malcolm, J., «The Line and the Cave», *Phronesis* 7 (1962), 38-45.
- , «The Cave Revisited», *Classical Quarterly* 31 (1981), 60-68.
- Marrou, H.-I., *Histoire de l' éducation dans l' Antiquité*. (Kap. 4: L' ancienne éducation athenienne). Paris 1967 [1948].
- Maurer, R., *Platons 'Staat' und die Demokratie*. Berlin 1970.
- Mayhew, R., «Aristotle's Criticism of Plato's Communism of Women and Children», *Apeiron* 29 (1996), 231-48.
- Meier, C., *Die Entstehung des Politischen bei den Griechen*. Frankfurt a.M. 1980.
- Μιχαηλίδης, Σ., *Εγκυκλοπαίδεια τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς μουσικῆς*. Ἀθήνα 1989.
- Moors, K.F., «Mythologia and the Limits of Opinion», *Boston Area Colloquium in Ancient Philosophy* 6 (1989), 213-47.
- Moravcsik, J., «Understanding and Knowledge in Plato's Philosophy», *Neue Hefte für Philosophie* 15-16 (1978), 53-69.
- , «On Correcting the Poets», *Oxford Studies in Ancient Philosophy* 4 (1986), 35-74.
- Moravcsik, J. - Temko, P. (ἐκδ.), *Plato on Beauty, Wisdom and the Arts*. Totowa (N. Jersey) 1982.
- Morrison, J.S., «Two Unresolved Difficulties in the Line and the Cave», *Phronesis* 22 (1977), 212-31.
- Mourelatos, A.P.D., «Plato's "Real Astronomy", *Republic* 527d-531d», στο: J. P. Anton (ἐκδ.), *Science and Sciences in Plato*. Delmar N.Y., 33-73.
- Mulhern, J., «Population and Plato's *Republic*», *Arethusa* 8 (1975), 265-82.
- Müller, G., *Platons Dialog vom Staat. Kunstform und Lehrgehalt*. Wiesbaden 1981.
- Murdoch, I., *The Fire and the Sun: Why Plato Banished the Artists*. Oxford 1977.
- Müri, W., «Das Wort "Dialektik" bei Platon», *Museum Helveticum* 1 (1944), 152-68.
- Murphy, N.R., *The Interpretation of Plato's Republic*. London 1951.
- Murray, P., *Plato on Poetry. Ion-Republic 376e-398b & 595-608b*. Cambridge 1996.
- Nails, D., «The Dramatic Date of Plato's *Republic*», *Classical Journal* 93 (1998), 383-96.

- Nehamas, A., «Self-Predication and Plato's Theory of Forms», *American Philosophical Quarterly* 16 (1979), 93-103.
- , «Plato on Imitation and Poetry in *Republic* 10», στο: J. Moravcsik - P. Temko (ἐκδ.), *Plato on Beauty*, etc. Totowa 1982, 47-78.
- Nettleship, R.L., *Lectures on the Republic of Plato*. London 1962 [1901].
- Neu J., «Plato's Analogy of State Individual: The Republic and the Organik Theory of the State», *Philosophy* 46 (1971), 238-54.
- Nicholson, P.P., «Unravelling Thrasymachus' Arguments in the *Republic*», *Phronesis* 19 (1974), 210-32.
- Nussbaum, M., *The Fragility of Goodness: Luck and Ethic in Greek Tragedy and Philosophy*. Cambridge 1986 (κεφ. 5).
- Ostenfeld, E.N. (ἐκδ.), *Essays on Plato's Republic*. Aarhus 1998.
- Page, C., «The Truth about Lies in Plato's *Republic*», *Ancient Philosophy* 11 (1991), 1-33.
- Pappas, N., *Plato and the Republic*. London - N.York 1995.
- Parry, R.O., «The Uniqueness Proof of Forms in *Republic X*», *Journal of the History of Philosophy* 23 (1985), 133-50.
- Penner, T., «Socrates on Virtue and Motivation», *Phronesis*, Suppl. I, 133-51. Assen 1973.
- Pohlenz, M., *Staatsgedanke und Staatslehre der Griechen*. Leipzig 1923.
- Popper, K.R., *The Open Society and its Enemies*, I: *The Spell of Plato*. London 1966 [1945].
(Ἑλληνική μετάφραση τῆς Εἰρ. Παπαδάκη με τὸν τίτλο Ἡ ἀνοιχτὴ κοινωνία καὶ οἱ ἐχθροὶ τῆς. Τ. 1: Ἡ γοητεία τοῦ Πλάτωνα, Ἀθήνα 1980, ὅπου καὶ παραπέμπουμε).
- Pritcard, P., *Plato's Philosophy of Mathematics*. S. Augustin 1995.
- Quincey, J.H., «Another Purpose for Plato, *Republic I*», *Hermes* 109 (1981), 300-15.
- Raeder, H., *Platons philosophische Entwicklung*. Leipzig 1905.
- Raven, J.E., *Plato's Thought in the Making*. Cambridge 1965.
- Reeve, C.D.C., «Socrates meets Thrasymachus», *Archiv für Geschichte der Philosophie* 67 (1985), 246-65.
- , *Philosopher-Kings: The Argument of Plato's Republic*. Princeton 1988.
- Reinhardt, K., «Hekataios von Abdera und Demokrit», *Hermes* 47 (1912), 492-513.
- , «Platons Mythen» [1927], στο: τοῦ αὐτοῦ, ὁ.π., 219-95.
- , «Gyges und sein Ring» [1939] στο: τοῦ αὐτοῦ, *Vermächtnis der Antike*. Göttingen 1960, 175-83.
- Rice, D.H., *A Guide to Plato's Republic*. N.York - Oxford 1998.
- Ritter, C., *Untersuchungen über Platon*. Stuttgart 1888.
- , *Platon*. Sein Leben, seine Schriften, seine Lehre. München, τ. 1 (1910), τ. 2 (1923).
- Robin, L., *Platon*. Paris 1935.
- Robinson, R., «Plato's Separation of Reason from Desire», *Phronesis* 16 (1971), 38-48.
- Rudolph, E. (ἐκδ.), *Polis und Kosmos*. Naturphilosophie und politische Philosophie bei Platon. Darmstadt 1996.
- Russell, B., *History of Western Philosophy*. London 1969 [1946].
- Ryffel, H., *Μεταβολὴ πολιτειῶν*. N.York 1973 [1949].

- Ryle, G., *Plato's Progress*. Cambridge 1966.
- Sachs, D., «A Fallacy in Plato's *Republic*», *Philosophical Review* 72 (1963), 141-58.
- Santas, G.X., «The Form of the Good in Plato's *Republic*», *Philosophical Inquiry* 2 (1980), 374-403.
- , «Two Theories of Good in Plato's *Republic*», *Archiv für Geschichte der Philosophie* 67 (1985), 223-45.
- Sartorius, R., «Fallacy and Political Radicalism in Plato's *Republic*», *Canadian Journal of Philosophy* 3 (1974), 349-63.
- Schenke, S., «Logik des Rückstiegs. Vom Sinn der κατάβασις des Philosophen in Platons Höhlengleichnis», *Philosophisches Jahrbuch* 104 (1977), 316-35.
- Schleiermacher, F., *Platon, Der Staat*, τ. 4 (γερμανική μετάφραση). Darmstadt 1971.
- Schmitt, C., *Der Begriff des Politischen*. Berlin 1987 [1932].
- , *Legalität und Legitimität*. München - Leipzig 1932.
- Schubert, A., *Platon: 'Der Staat'*. Ein einführender Kommentar. Paderborn - München 1995.
- Schuller, W., *Griechische Geschichte*. München 1991. (Ἑλληνική μετάφραση ἀπὸ τῆς Α. Καμάρα - Χ. Κοκκινιά μετὸν τίτλο *Ἱστορία τῆς Ἀρχαίας Ἑλλάδας*, Ἀθήνα 1999, ἔκδοσις ΜΙΕΤ ὅπου καὶ παραπέμπουμε).
- (ἔκδ.), *Politische Theorie und Praxis im Altertum*. Konstanz 1998.
- Schütrumpf, E., «Konventionelle Vorstellungen über Gerechtigkeit», στὸ: O. Höffe (ἔκδ.), *Platon. Politeia*. 1997, 29-53.
- Shorey, P., *What Plato Said*. Chicago 1933.
- , *Plato. The Republic*, τ. 1-2. London 1994 [1930/1935].
- Sigurdarson, E.S., «Plato's Ideal of Science», στὸ: E.N. Ostenfeld (ἔκδ.), *Essays on Plato's Republic*. 1998, 85-90.
- Simpson, P., «Aristotle's Criticism of Socrates Communism of Wives and Children», *Apeiron* 24 (1991), 99-113.
- Solmsen, F., «Platos Einfluß auf die Bildung der mathematischen Methode», στὸ: K. Gaiser (ἔκδ.), *Das Platonbild*. 1969, 125-39.
- Sparshott, F.E., «Socrates and Thrasymachus», *Monist* 50 (1966), 421-59.
- , «Plato as Anti-Political Thinker», *Ethics* 77 (1967), 214-19.
- Stalley, R.F., «Aristotle's Criticism of Plato's *Republic*», στὸ: D. Keyt - F.D. Miller, jr (ἔκδ.), *A Companion to Aristotle Politics*. Oxford 1991, 182-99.
- Stanford, W.B., «Onomatopoeic mimesis in Plato, *Republic* 369b-397c», *Journal of Hellenic Studies* 93 (1973), 185-91.
- Steiner, P.M., *Psyche bei Platon*. Gottingen 1991.
- Stemmer, P., «Das Kinderrätsel vom Eunouchen und der Fledermaus», *Philosophisches Jahrbuch* 92 (1985), 79-97.
- , *Platons Dialektik*. Berlin 1992.
- Stenzel, J., *Platon der Erzieher*. Hamburg 1961 [1928].
- Sterling, R.W. - Scott, W.C., *Plato. The Republic*. N.York - London 1985. (Ἀγγλική μετάφραση).

- Stewart, J. A., *The Myths of Plato*. London 1960.
- Stokes M.C., «Plato and the Sightlovers of the *Republic*», *Apeiron* 25 (1992), 103-32.
- Strang, C., «Plato's Analogy of the Cave», *Oxford Studies in Ancient Philosophy* 4 (1986), 19-34.
- Szlezák, T.A., «Unsterblichkeit und Trichotomie der Seele im zehnten Buch der *Politeia*», *Phronesis* 21 (1976), 31-58.
- de Strycker, E., «L' idée du Bien dans la République de Platon», *L' antiquité classique* 39 (1970), 450-67.
- Tarrant, D., «Plato as Dramatist», *Journal of Hellenic Studies* 75 (1955), 82-9.
- Tate, J., «'Imitation' in Plato's *Republic*», *Classical Quarterly* 22 (1928), 16-23.
- , «Plato and Imitation», *Classical Quarterly* 26 (1932).
- Taylor, A.E., *Plato. The Man and his Work*. London 1963 [1926].
- Taylor, C.C.W., «Plato's Totalitarianism», *Polis* 5 (1986), 4-29.
- Thesleff, H., *Studies in Platonic Chronology*. Helsinki 1972.
- Thorson, T.L. (ἐκδ.), *Plato: Totalitarian or Democrat?* Englewood Cliffs, 1963.
- Tigerstedt, E.N., *Interpreting Plato*. Stockholm 1977.
- Touloumakos, J., «Anpassung und Kritik gegenüber der NS-Diktatur durch die griechische Staatstheorie», στο: W. Schuller (ἐκδ.), *Politische Theorie und Praxis im Altertum*. Darmstadt 1998, 231-77.
- Trampedach, K., *Platon, die Akademie und die zeitgenössische Politik*. Stuttgart 1994.
- Überweg, F. - Praechter, K., *Grundriss der Geschichte der Philosophie*, I: Die Philosophie des Altertums. Basel - Stuttgart 1967 [1925].
- Untersteiner, M., *Platone, Republica, libro X*. Napoli 1966.
- Utermöhlen, D., *Die Bedeutung der Ideenlehre für die platonische Politeia*. Heidelberg 1967.
- Versenyi, L., «Plato and his Liberal Opponents», *Philosophy* 46 (1971), 222-37.
- Vlastos, G., (ἐκδ.), *Plato. A Collection of Critical Essays*, I: Metaphysics and Epistemology. II: Ethics, Politics and Philosophy of Art and Religion. Garden City, N.York 1971.
- (ἐκδ.), *Platonic Studies*. Princeton 1973. (Ἑλληνική μετάφραση τοῦ Ι. Ἀρζόγλου με τὸν τίτλο *Πλατωνικὲς Μελέτες*, Ἀθήνα 1994, ὅπου καὶ παραπέμπουμε).
- , «Justice and Happiness in the *Republic*», στο: τοῦ αὐτοῦ, *Platonic Studies*, 1973, 111-39.
- , «Does Slavery Exist in the *Republic*?», *Classical Philology* 63 (1968), 291-95 καὶ στίς *Platonic Studies*, ὁ.π., 140-6.
- , «The Theory of Social Justice in the *Polis* in Plato's *Republic*», *Mnemosyne*, Supp. 50 (1977), καὶ στο: τοῦ αὐτοῦ, *Plato. A Collection of Critical Essays* II, 1971, 69-103.
- , «Socratic Irony», *Classical Quarterly* 37 (1987), 79-96.
- Vretska, K., *Platon. Der Staat*. Stuttgart 1982 [1958]. (Γερμανική μετάφραση με ἑκτενὴ εἰσαγωγή καὶ ἐρμηνευτικὰ σχόλια).
- Waterfield, R., *Plato. Republic*. Oxford 1993. (Ἀγγλικὴ μετάφραση καὶ ἐρμηνευτικὰ σχόλια).
- Waterlow, S., «The Good of Others in Plato's *Republic*», στὰ *Proceedings of the Aristotelian Society* 73 (1972), 19-36.

- Wedberg, A., *Plato's Philosophy of Mathematics*. Stockholm 1955.
- White, F.C., «The "Many" in Republic 475e-480a», *Canadian Journal of Philosophy* 7 (1977), 291-306.
- , «The Scope of Knowledge in Republic V», *Australasian Journal of Philosophy* (1984), 339-54.
- , «Justice and the Good of Others in Plato's Republic», *History of Philosophy Quarterly* 5 (1988), 395-410.
- White, N.P., *A Companion to Plato's Republic*. Indianapolis 1979.
- , «The Classification of Goods in Plato's Republic», *Journal of the History of Philosophy* 22 (1984), 393-421.
- , «The Rulers Choise», *Archiv für Geschichte der Philosophie* 68 (1986), 22-46.
- , «Happines and External Contingencies in Plato's Republic», στὸ: W.C. Starr - R.C. Taylor (ἐκδ.), *Moral Philosophy*. Milwaukee, 1-21.
- Wieland, W., «Platon und der Nutzen der Idee. Zur Funktion der Idee des Guten», *Allgemeine Zeitschrift für Philosophie* 1 (1976), 19-33.
- , *Platon und die Formen des Wissens*. Göttingen 1982.
- Wilamowitz-Moellendorff, U.v., *Platon. Sein Leben und seine Werke*. Berlin, τ. 1, 1959 [1919], τ. 2, 1962 [1920].
- Williams, B., «The Analogy of City and Soul in Plato's Republic», στὸ: E.N. Lee - A.P.D. Mourelatos - R.M. Rorty (ἐκδ.), *Exegesis and Argument*. Assen 1973, 196-206.
- Wilson, J.R.S., «The Argument of Republic IV», *Philosophical Quarterly* 26 (1976), 111-24.
- , «The Contents of the Cave», στὸ: R. Shiner - J. King-Farlow (ἐκδ.), *New Essays on Plato and the Presocratics*, *Canadian Journal of Philosophy*. 1976, Supp. 2, 117-27.
- Wolf, E., *Griechisches Rechtsdenken*, τ. IV/1. Frankfurt a.M. 1968.
- Woods, M.J., «Plato's Division of the Soul», *Proceeding of the British Academy* 73 (1987), 23-47.
- Young, C.M., «Polemarchus' and Thrasymachus' Definitions of Justice», *Philosophical Inquiry* 2 (1980), 404-19.
- Ψυχοπαίδης, Κ., *Ο φιλόσοφος, ο πολιτικός και ο τύραννος*. Για την πολιτική σκέψη του Πλάτωνα και του Αριστοτέλη. Ἀθήνα 1999.
- Zeller, E., *Die Philosophie der Griechen in ihrer geschichtlichen Entwicklung*, τ. 2/1: Sokrates und die Sokratiker, Plato und die alte Akademie. Leipzig 1922 [1859 κέ.].

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ	7
ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ	9
ΠΛΑΤΩΝΟΣ ΠΟΛΙΤΕΙΑ (κείμενο και μετάφραση)	
ΒΙΒΛΙΟ Α'	26
ΒΙΒΛΙΟ Β'	104
ΒΙΒΛΙΟ Γ'	174
ΒΙΒΛΙΟ Δ'	260
ΒΙΒΛΙΟ Ε'	336
ΒΙΒΛΙΟ ΣΤ'	426
ΒΙΒΛΙΟ Ζ'	502
ΒΙΒΛΙΟ Η'	574
ΒΙΒΛΙΟ Θ'	646
ΒΙΒΛΙΟ Ι'	708
ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ	779
ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ	919
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	921

ΔΗΜΗΤΡΗΣ Ι. ΚΥΡΤΑΤΑΣ
ΚΑΤΑΚΤΩΝΤΑΣ ΤΗΝ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΑ

ΙΣΤΟΡΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΔΙΑΔΡΟΜΕΣ

Η εικόνα που έχουμε για την αρχαιότητα είναι προϊόν σταδιακής κατάκτησης. Ξεκίνησε να διαμορφώνεται με τα έργα του Ηρόδοτου και του Θουκυδίδη αλλά εξελίσσεται διαρκώς. Ο Δημήτρης Κυρτάτας υποστηρίζει ότι στην εποχή της λεγόμενης παγκοσμιοποίησης, ο τρόπος θεώρησης της αρχαιότητας τείνει και πάλι να αλλάξει. Αντί να υπογραμμίζονται τα μεμονωμένα επιτεύγματα των Ελλήνων και οι εσωτερικές τους σχέσεις, το ενδιαφέρον στρέφεται περισσότερο στη γενικότερη συνεκτίμηση του μεσογειακού κόσμου και μάλιστα στο ακόμα ευρύτερο πλαίσιο των ανατολικών πολιτισμών. Στις ιστοριογραφικές διαδρομές που ακολουθεί εξηγεί ότι το καλύτερο πρότυπο το οποίο διαθέτει σήμερα ο μελετητής είναι αυτό που επεξεργάστηκε ο Πολύβιος, ο ιστορικός της ρωμαϊκής κατάκτησης. Η επέκταση της ρωμαϊκής κυριαρχίας στο μεγαλύτερο μέρος του τότε γνωστού κόσμου έθεσε στον ιστορικό προβλήματα παρόμοια με αυτά που προκύπτουν από τη σημερινή παγκόσμια συγκυρία. Σε άλλες του διαδρομές, ο Δημήτρης Κυρτάτας στέκεται στο ζήτημα της θρησκείας και ισχυρίζεται ότι, μολοντί ο Ευσέβιος ασχολήθηκε συστηματικά με την ιστορία του χριστιανισμού, οι προσεγγίσεις του Ηρόδοτου είναι καταλληλότερες για να γίνει αντιληπτή η διασύνδεση του θρησκευτικού φαινομένου με άλλα κοινωνικά και πολιτικά θέματα. Τέλος παρουσιάζει ορισμένα από σημαντικότερα νέα ρεύματα, σχολιάζοντας τα έργα των ιστορικών του μεσοπολέμου, του Μ. Ι. Finley, του Arnaldo Momigliano, του Geoffrey de Ste. Croix, του Peter Brown και άλλων. Σε μια εκτενή του επισκόπηση συγκεντρώνει επίσης στοιχεία γύρω από τον τρόπο με τον οποίο έγινε η πρόσληψη της ελληνικής αρχαιότητας από τον νέο ελληνισμό στη διάρκεια του 18^{ου} και του 19^{ου} αιώνα.

